

Feuilletons *in het Algemeen Handelsblad* 1919-1924

Jacob Israël de Haan

bron

Jacob Israël de Haan, *Feuilletons in het Algemeen Handelsblad 1919-1924*. Algemeen Handelsblad, Amsterdam 1919-1924

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/haan008feui01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

Verantwoording door Ludy Giebels

Dit is de tekst van alle 394 feulletons die Jacob Israël de Haan schreef tussen januari 1919 en juni 1924 als correspondent van het *Algemeen Handelsblad* in Jeruzalem. Behoudens correctie van evidente drukfouten zijn zij letterlijk uit de krant overgenomen zoals ze afgedrukt waren. Voor het opstellen van de lijst van de feulletons is de bibliografie gevolgd die Kees Lekkerkerker in opdracht van de regering in 1951/1952 heeft gemaakt van De Haans werk en waarin onder meer alle feulletons uit het *Algemeen Handelsblad* zijn opgenomen.

De teksten zijn te verdelen in drie categorieën:

1. De feulletons in eigenlijke zin. Zij werden geplaatst onder aan de pagina, verdeeld over zes, soms 12 kolommen onder een streep.
2. Teksten die werden geplaatst onder de kop 'Palestina'. Zij werden afgedrukt als en te midden van het buitenlands nieuws in lange kolommen.
3. Teksten onder de rubriek 'Onder de Streep' waarin de redactie van diverse schrijvers *faits divers* van allerlei soort plaatste onder aan een pagina in zes kolommen. De Haans teksten werden daarin afgedrukt samen met andere inzendingen.

Omdat er noch qua inhoud noch qua stijl verschil is tussen de drie categorieën, rangschik ik ze samen onder de noemer 'feuilleton'. Zowel in de tekst zelf als in de

lijst met inhoud is aangegeven wanneer ze werden geplaatst onder de twee laatste categorieën.

Bij de volgorde is de datum van publicatie gevolgd, niet die van het schrijven. Dat is soms te merken in de datering die de schrijver zelf gaf en in een enkel geval is het te concluderen uit de context.

De feuilletons waren voorzien van een titel en zijn in de tekst genummerd van 1-394. Aangegeven zijn bij de titels de datum van publicatie, de Ochtendeditie (O.) of de Avondeditie (A.) en de paginanummering in de krant. In de lijst is tevens aangegeven welke feuilletons eerder in bloemlezingen zijn gepubliceerd.

In de tekst zijn alleen evidente drukfouten verbeterd. Variaties in spellingen zijn gehandhaafd: Zo bleven het woord ‘progroms’ naast ‘pogroms’ gehandhaafd; ‘sjech’ naast ‘sjeich’ en ‘sheikh’. Ook bij namen is de verschillende spelling gehandhaafd: ‘Weizmann’ naast Weis(s)man(n); ‘Samuel’ naast ‘Samuël’. Alleen bij evidente misspelling en zoals bijvoorbeeld ‘Stovis’ heb ik verbeterd naar het correcte ‘Storrs’. Men moet bovendien rekening houden met een inconsequent gebruik van diakritische tekens: ‘Suëz-kanaal’ naast ‘Suezkanaal’.

Deze tekst wordt begeleid door drie bijlagen:

- Een lijst van de titels van de feuilletons.
- Wie was Wie in de feuilletons.
- Een glossarium, waarin woorden en begrippen uit de tekst zelf worden verklaard die een specifieke historische context hebben of betrekking hebben op joodse dan wel islamitische termen.

De feuilletons van Jacob Israël de Haan in het *Algemeen Handelsblad* kan men beschouwen als een kroniek van ruim vier en een half jaar over een land waarin de politieke hartstochten hoog liepen. Veel aandacht werd dan ook gewijd aan de politieke verwickelingen, vooral natuurlijk de opbouw van het joods Nationaal Tehuis na de Balfour Declaratie van november 1917 maar ook de verwickelingen in het Nabije Oosten in deze tijd in het algemeen. Daarnaast beschreef De Haan het alledaagse leven van hoofdzakelijk Jeruzalem met uitstapjes naar de rest van Palestina, waarvan hij echter maar een deel heeft bezocht.

Zijn correspondentschap werd afgebroken door zijn overlijden op 30 juni 1924. Wegens zijn onophoudelijke kritiek op de handel en wandel van de zionistische organisatie werd hij vermoord. Het laatste feuilleton, geplaatst 1 juli, werd dan ook begeleid met een mededeling van de redactie: ‘Wij ontvingen gisteren dezen brief, die wel de laatste zal zijn, welken wij van de schrijver publiceren.’

Voor literatuur over het verblijf van Jacob Israël de Haan in Palestina en de historische betekenis van zijn politieke activiteiten zij verwezen naar:

Ludy Giebels, ‘Jacob Israël de Haan in Palestina’ I-III. In: *Studia Rosenthaliana* XIV (1980) 44-78; XV (1981) 111-142 en 188-233

Idem, ‘Een driehoeksverhouding in Amman: de ontmoetingen van Frederick Kisch en Jacob Israël de Haan met Hoessein, koning van de Hedjaz, in januari 1924’. In: *Studia Rosenthaliana* XIII (1979) 194-219

Een korte samenvatting van deze artikelen in: idem, Inleiding bij *Jacob Israël de Haan. Correspondent in Palestina 1919-1924* (1981)

De Haan heeft vanuit Palestina ook artikelen gepubliceerd in andere bladen, onder meer in *Het Vaderland*, *De Amsterdammer* en *De Vrouw en haar Huis*.

Jacob Israël de Haan

Lijst van feuilletons in het *Algemeen Handelsblad* 1919-1924

- Een aantal feuilletons is opgenomen in de volgende Nederlandse bloemlezingen
Jerusalem 1921
Palestina 1925 (met een voorwoord van Carry van Bruggen)
Brieven uit Jeruzalem 1941 (uitgegeven door David Koker)
Jacob Israël de Haan. Correspondent in Palestina 1919-1924 1981 (uitgegeven, ingeleid en geannoteerd door Ludy Giebels)
1. Joodsche landbouwers: 5-1 1919 O. (= Ochtendblad), 5-6
 2. Heengaan uit Holland: 8-1 1919 A. (= Avondblad), 6. Opgenomen in *Correspondent* 31-38
 3. Paul Miljoekof: 24-1 1919 O., 1-2. Gedat. Londen 14 jan. 1919
 4. Een tocht door Londen: 24-1 1919 O., 5
 5. Een tocht door Parijs: 27-1 1919 A., 2
 6. Joodsche en Zionistische Problemen: 30-1 1919 A., 5
 7. Menschen, die men te Parijs ziet: 1-2 1919 A., 9. Gedat. Parijs 20-22 jan. 1919
 8. Parijs - Rome: 15-2 1919 A., 9
 9. Langs vele Wegen: (1) Afscheid; (2) Vervlogen jaren: 17-2 1919 A., 5 (Onder de streep)
 10. Een tocht door Rome: 18-2 1919 A., 9
 11. Langs vele Wegen: Schoonheid van Holland: 20-2 1919 A., 5 (Onder de streep)
 12. Napels: 20-2 1919 A., 9
 13. Langs vele Wegen: (1) De herfst in Holland; (2) Het beste geld: 24-2 1919 A., 5 (Onder de streep). 'Het beste geld' opgenomen in *Brieven* 9-10
 14. Nog Napels: 26-2 1919 A., 9
 15. Het Oosten: 12-3 1919 O., 5
 16. Langs alle wegen: (1) Het schoonste van Parijs; (2) Afscheid van Parijs: 14-3 1919 A., 5 (Onder de streep)
 17. Caïro: 15-3 1919 A., 9-10
 18. Nog steeds Caïro: 18-3 1919 A., 9-10
 19. En nòg steeds Caïro: 19-3 1919 A., 6
 20. Uittocht uit Egypte: 1-4 1919 A., 13
 21. Jerusalem: 5-4 1919 A., 9-10. Opgenomen in *Correspondent* 39-49
 22. Lezingen te Jerusalem: 24-4 1919 A., 9-10
 23. Stemmingen en verwachtingen: 26-4 1919 A., 5
 24. Gouverneur van Jeruzalem: 2-5 1919 A., 5
 25. Engeland - Frankrijk - Palestina: 3-5 1919 A., 5
 26. Uit het Beloofde Land: (1) De jonge priester; (2) Een geleerd verzamelaar: 6-5 1919 A., 5 (Onder de streep)
 27. Gouverneur van Palestina: 6-5 1919 A., 6
 28. Purimfeest te Jeruzalem: 7-5 1919 A., 9 Opgenomen in *Correspondent* 50-56

29. Sabbath in Jeruzalem: 10-5 1919 A., 9-10 Opgenomen in *Jeruzalem* 38-58
30. Uit het Beloofde Land: (1) Baksjisj; (2) Het ezeltje; (3) Een halve piaster: 13-5 1919 A., 5 (Onder de streep) 'Baksjisj' opgenomen in *Brieven* 27-28
31. Joodsche Constituante: 14-5 1919 A., 5
32. Wij gaan uit: 17-5 1919 A., 5
33. Een tegenstander: 19-5 1919 A., 9 Opgenomen in *Correspondent* 57-61
34. Paaschfeest te Jeruzalem: 20-5 1919 A., 9-10
35. Nog eens Paschen in Jeruzalem: 22-5 1919 A., 9-10
36. Uit het Beloofde Land: (1) De post; (2) De brief: 23-5 1919 A., 5 (Onder de Streep)
37. Uit het Beloofde Land: (1) De lantaarn; (2) De slagerin; (3) De kippen: 26-5 1919 A., 5 (Onder de Streep)
38. Wandelingen in en om Jeruzalem: 28-5 1919 A., 5. Opgenomen in *Brieven* 19-26
39. Ben-Jehoeda spreekt: 31-5 1919 A., 5. Gedat. Jeruzalem 29 april
40. Joodsch Politiek leven: 3-6 1919 A., 9. Gedat. Jeruzalem 2 mei
41. De gevangenis te Jerusalem: 5-6 1919 A., 9. Gedat. Jeruzalem 8 mei
42. Wandelingen in en om Jeruzalem: 11-6 1919 A., 5. Gedat. Jeruzalem 9 mei
43. De burenen viere feest: 14-6 1919 A., 9. Gedat. Jeruzalem 12 mei
44. Joodsche politiek: 17-6 1919 O., 5. Gedat. 15 mei
45. Ben-Jehoedah: 18-6 1919 A., 10. Gedat. 21 mei
46. Uit het Beloofde Land: (1) Wij zijn niet vies; (2) Het gevaar: 19-6 1919 A., 5 (Onder de Streep). 'Het gevaar' opgenomen in *Brieven* 68-69
47. Uit het Beloofde Land: (1) De lamp; (2) Het muurtje: 23-6 1919 A., 5 (Onder de Streep)
48. Groote Vergadering: 24-6 1919 A., 10. Gedat. Jeruzalem 16 mei
49. Joodsche Politiek: 26-6 1919 A., 10. Gedat. Jeruzalem 23 mei
50. Een Sabbath in Jeruzalem: 2-7 1919 O., 5. Gedat. Jeruzalem 26 mei. Opgenomen in *Brieven* 70-76
51. Hebreeuwsche significa: 6-7 1919 O, 5-6. Gedat. Jeruzalem 27 mei. Opgenomen in *Correspondent* 62-71
52. Uit het Beloofde Land (1) *Het ziekenhuis*; (2) *Slapen* 7-7 1919 A., 5 (Onder de Streep)
53. Joodsche Politiek: 7-7 1919 A., 10. Gedat. Jeruzalem 29 mei
54. Allerlei: De haat der volken: 8-7 1919 A., 5 (Onder de Streep)
55. Bar-Mitswah te Jeruzalem: 9-7 1919 O., 5. Gedat. Jeruzalem 5 juni
56. Langs vele Wegen: (1) De begrafenis; (2) Het jongetje voor alles: 11-7 1919 A., 5 (Onder de Streep)
57. Wekenfeest te Jerusalem: 16-7 1919 A., 6. Gedat. Jeruzalem 13 juni
58. Langs alle Wegen: (1) Twee portretten; (2) Een vergissing: 17-7 1919 A., 5 (Onder de Streep)
59. Wij vasten: 20-7 1919 O, 5 Gedat. Jeruzalem 11 juni. Opgenomen in *Jeruzalem* 103-112
60. Langs alle Wegen: (1) De brutale; (2) De ezel en de significa: 21-7 1919 A., 5 (Onder de Streep)
61. Langs alle Wegen: (1) De Vader; (2) Het misverstand: 25-7 1919 A., 5 (Onder de Streep)
62. Wandelingen in en om Jeruzalem: 26-7 1919 A., 5. Gedat. Jeruzalem 20 juni Opgenomen in *Brieven* 11-18

63. Zakki Bey of de Goede Turk: 28-7 1919 A., 5. Gedat. Jeruzalem 23 juni
64. De jongens staken: 2-8 1919 O., 5. Gedat. Jeruzalem 26 juni. Opgenomen in *Correspondent* 72-76
65. Langs alle Wegen: (1) Iets vreeselijks; (2) Simcha gefotografeerd: 4-8 1919 A., 5 (Onder de Streep)
66. De Commissie ontvangt: 7-8 1919 O., 5. Gedat. Jeruzalem 27 juni
67. Arabische en Joodsche Politiek: 14-8 1919 O., 5. Gedat. Jeruzalem 2 juli. Opgenomen in *Correspondent* 77-82
68. Langs vele Wegen: (1) Over het paard getild; (2) De huisheeren: 18-8 1919 A., 5 (Onder de Streep)
69. Politieke bezoeken: 19-8 1919 O., 5. Gedat. Jeruzalem 11 juli
70. Mijn vriend, de Joodsche neger: 21-8 1919 A., 2. Gedat. Jeruzalem 16 juli
71. Langs vele Wegen: (1) Chalad; (2) Mevrouw Chalad: 25-8 1919 A., 5 (Onder de Streep)
72. Joodsche politiek: 31-8 1919 O., 5. Gedat. Jeruzalem 18 juli
73. Wij koopen een ezeltje: 6-9 1919 A., 6. Gedat. Jeruzalem 10 juli. Opgenomen in *Jeruzalem* 113-124
74. Langs vele Wegen: (1) Recept; (2) Hamama; (3) Kinderhuwelijken: 15-9 1919 A., 5 (Onder de Streep)
75. Hoe warm het is en hoe duur: 16-9 1919 A., 13. Gedat. Jeruzalem 5 aug.
76. Zwarte Vrienden: 18-9 1919 A., 10. Gedat. Jeruzalem 8 aug.
77. Drie weken te Jeruzalem: 23-9 1919 A., 6. Gedat. Jeruzalem 11 aug. Opgenomen in *Brieven* 77-83
78. Een wandeling buiten Jeruzalem: 26-9 1919 A., 13-14. Gedat. Jeruzalem 19 aug. Opgenomen in *Brieven* 29-41
79. Jeruzalem - Jaffa: 29-9 1919 A., 13 Gedat. Tel-Awiw 22 aug.
80. Langs vele Wegen: (1) Het jurkje; (2) Le bonheur de se voir imprimé: 3-10 1919 A., 5 (Onder de Streep)
81. Vele Zorgen: 3-10 1919 A., 9-10. Gedat. Jaffa 30 aug. 1919
82. Langs vele Wegen: (1) De polyglotte; (2) Een groot man: 6-10 1919 A., 5 (Onder de Streep)
83. Jaffa: 8-10 1919 A., 5-6. Gedat. Jaffa 4 sept.
84. Wind en water: 13-10 1919 A., 13. Gedat. Jaffa 10 sept.
85. Joodsche bataillons: 17-10 1919 A., 6. Gedat. Jaffa 13 sept.
86. Het wederzien: 20-10 1919 A., 5. Gedat. Jeruzalem 20 sept.
87. Vergeefsche reis: 24-10 1919 A., 6. Gedat. Jeruzalem 2 okt.
88. Wij vergaderen: 26-10 1919 O., 5. Gedat. Jeruzalem 7 okt.
89. Langs alle Wegen: (1) De poortwachter; (2) De schoenpoetser: 31-10 1919 A., 5 (Onder de Streep)
90. De Zionistische Commissie: 1-11 1919 A., 9 Gedat. Jeruzalem 10 okt.
91. Langs alle Wegen: (1) Mijn vriend, de Effendi; (2) Een fout: 4-11 1919 A., 5 (Onder de Streep)
92. Nieuwjaarsfeest in Jeruzalem: 12-11 1919 A., 6. Gedat. Jeruzalem 15 okt.
93. Groote Verzoendag: 13-11 1919 A., 2. Gedat. Jeruzalem 17 okt. Opgenomen in *Brieven* 84-90
94. Hij, die Jeruzalem herbouwt: 18-11 1919 A., 13. Gedat. Jeruzalem 20 okt.
95. Gymnastiek. En nog wat: 21-11 1919 O., 5. Gedat. Jeruzalem 27 okt.
96. Het liefste Feest: 24-11 1919 A., 9-10. Gedat. Jeruzalem 27 okt.

97. Langs alle Wegen: (1) Machmoed; (2) Rekenles; (3) Machmoed. Het horloge en de geitjes: 3-12 1919 A., 5 (Onder de Streep)
98. Een lange dag: 4-12 1919 A., 9-10. Gedat. Jeruzalem 3 nov.
99. Langs alle Wegen: (1) Wij gaan boodschappen doen; (2) Ibrâhîm en de dieven: 5-12 1919 A., 5 (Onder de Streep)
100. Eene verrassing: 6-12 1919 O., 5. Gedat. Jeruzalem 7 nov.
101. Langs alle Wegen: (1) Post mortem; (2) De kapper: 9-12 1919 A., 5 (Onder de Streep)
102. De gouverneur van Jeruzalem: 9-12 1919 A., 10. Gedat. Jeruzalem 9 nov.
103. Langs alle Wegen: Maäloem: 12-12 1919 A., 5 (Onder de Streep)
104. Weizmann ontvangt: 16-12 1919 A., 6. Gedat. Jeruzalem 17 nov.
105. Schaäre-Zedek: 18-12 1919 A., 6. Gedat. Jeruzalem 19 nov.
106. Hebreeuwsche significa: 29-12 1919 A., 6. Gedat. Jeruzalem 25 nov.
107. Langs alle Wegen: (1) De lantaarnwachter; (2) De strijster: 2-1 1920 A., 5 (Onder de Streep)
108. Allerlei: 2-1 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 28 nov.
109. Langs alle Wegen: (1) Aangeteekende brief; (2) Brood met worst: 6-1 1920 A., 5 (Onder de Streep)
110. Yatack-il-Kharamiyeh??: 6-1 1920 A., 9-10. Gedat. Jeruzalem 4 dec. Opgenomen in *Jeruzalem* 70-102
111. De burgemeester van Jeruzalem: 14-1 1920 O., 5. Gedat. Jeruzalem 8 dec.
112. Jeruzalem-Hebron: 16-1 1920 A., 6 Gedat. Hebron 12 dec.
113. Langs alle Wegen: (1) Wij worden opgesloten; (2) De Sjeikh neemt afscheid: 19-1 1920 A., 5 (Onder de Streep)
114. Langs alle Wegen: (1) Het petroleumblik; (2) De vrouw, de jongen en de kip: 20-1 1920 A., 5 (Onder de Streep)
115. Hebron: 20-1 1920 A., 6. Gedat. Hebron 15 dec.
116. Naar Berseba: 24-1 1920 A., 9-10. Gedat. Hebron 17 dec.
117. Dagen in Hebron: 28-1 1920 O., 5-6. Gedat. Hebron 18 dec.
118. Hebron-Jeruzalem: 2-2 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 30 dec.
119. Mijn vriend Saïd Effendi: 5-2 1920 A., 9. Gedat. Jeruzalem 1 jan. Opgenomen in *Jeruzalem* 27-37
120. Langs alle Wegen: (1) Eén schoen; (2) Joseph Minor; (3) Wij dansen; (4) De cigarettens: 12-2 1920 A., 5 (Onder de Streep)
121. De koorts: 12-2 1920 A., 6. Gedat. Jeruzalem 7 jan.
122. De tuchtschool: 19-2 1920 O., 5. Gedat. Jeruzalem 9 jan.
123. Ons groot diner: 22-2 1920 O., 9. Gedat. Jeruzalem 12 jan. Opgenomen in *Correspondent* 63-87
124. Langs alle Wegen: (1) Het bal; (2) De proefles: 24-2 1920 A., 5 (Onder de Streep)
125. Langs alle Wegen: (1) Het Joodsche Leed; (2) De Vastendag: 27-2 1920 A., 5 (Onder de Streep)
126. De opperrabbijn van Palestina: 27-2 1920 A., 13 Gedat. Jeruzalem 13 jan.
127. Wij sneuwen in: 1-3 1920 A., 7. Gedat. Jeruzalem 11 febr. (Onder de kop Palestina)
128. De doctor van Hadassah: 6-3 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 22 jan.
129. Ingenieur van de Haddassah: 11-3 1920 O., 5. Gedat. Jeruzalem 26 jan.
130. Nieuwjaarsdag voor de boomen: 12-3 1920 O., 5-6. Gedat. Jeruzalem 9 febr.

131. Langs alle Wegen: (1) Het jongetje, dat alles weet; (2) Het huwelijk en de priesteres: 12-3 1920 A., 5 (Onder de Streep)
132. Langs alle Wegen: (1) De kapper; (2) Joessoef Effendi: 16-3 1920 A., 5 (Onder de Streep)
133. Wij rijden uit: 25-3 1920 A., 9-10. Gedat. Jeruzalem februari Opgenomen in *Brieven* 42-54
134. Gespannen dagen: 31-3 1920 A., 6-7. Gedat. Jeruzalem 9 maart (Onder de kop Palestina)
135. Jeruzalem - Jericho: 7-4 1920 A., 6. Gedat. Jericho 26 febr.
136. Wij dansen: 10-4 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 16 maart
137. Het hol van den leeuw: 15-4 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 18 maart
138. Jeruzalem - Rechoboth: 21-4 1920 A., 13. Gedat. Rechoboth 22 maart
139. De ongestoorde bruiloft: 25-4 1920 O., 6. Gedat. Rechoboth 26 maart
140. De stad in opstand: 26-4 1920 O., 5. Gedat. Jeruzalem 8 april. Opgenomen in *Correspondent* 88-92
141. Dagen te Rechoboth: 27-4 1920 O., 9. Gedat. Rechoboth 31 maart
142. Het feest van Nebi-Moussa: 27-4 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 3 april
143. Een Joodsch-Nationaal graf: 3-5 1920 A., 7. Gedat. Jeruzalem 14 april (Onder de kop Palestina)
144. Stiller dagen: 12-5 1920 A., 13 Gedat. Jeruzalem 29 april
NB Waarschijnlijk drukfout voor 19 of 20
145. Nerveuze dagen: 15-5 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 23 april
146. Emoties: 20-5 1920 A., 10. Gedat. Jeruzalem 28 april
147. Voor den krijgsraad: 25-5 1920 A., 6. Gedat. Jeruzalem 6 mei
148. De verkiezingen: 29-5 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 9 mei
149. Onze toestand: 1-6 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 13 mei
150. Ons onderwijs: 8-6 1920 A., 2. Gedat. Jeruzalem 28 mei
151. Het oude en het nieuwe recht: 11-6 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 27 mei
152. Onze dagen: 18-6 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 1 juni
153. Poorten der Gerechtigheid: 24-6 1920 A., 10. Gedat. Jeruzalem 4 juni
154. Een meisje uit Jeruzalem: 30-6 O., 5. Gedat. Jeruzalem 9 juni. Opgenomen in *Correspondent* 93-97
155. Een Joodsch-Nationale gevangenis: 7-7 1920 A., 6. Gedat. Akko 18 juni
156. De dagen gaan: 12-7 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 15 juni
157. Met verlof: 17-7 1920 A., 5. Gedat. Jeruzalem 27 juni
158. In afwachting: 21-7 1920 A., 5. Gedat. Jeruzalem 30 juni
159. De Joodsche Landvoogd: 24-7 1920 A., 5. Gedat. Jeruzalem 9 juli
160. Jeruzalem ontvangt: 5-8 1920 A., 6. Gedat. Jeruzalem 12 juli
161. Joodsche Landbouw: 14-8 1920 O., 5. Gedat. Jeruzalem 16 juli
162. De Kewoetsoth: 17-8 1920 O., 5. Gedat. Jeruzalem 20 juli. Opgenomen in *Correspondent* 98-102
163. In afwachting: 19-8 1920 A., 5. Gedat. Jeruzalem 23 juli
164. Geciviliseerd: 20-8 1920 A., 6. Gedat. Jeruzalem 6 aug.
165. De donkere bron: 28-8 1920 O., 5. Gedat. Jeruzalem 26 juli. Opgenomen in *Jeruzalem* 17-26
166. Jonge volkskracht: 1-9 1920 O., 5. Gedat. Jeruzalem 29 juli
167. De weezen van Palestina: 6-9 1920 A., 5. Gedat. Jeruzalem 3 aug.
168. Pekiediem en Amarcaliem: 14-9 1920 O., 5. Gedat. Jeruzalem 13 aug.
169. Een crisis: 16-9 1920 A., 5-6. Gedat. Jeruzalem 25 aug.

170. De stad van Jirméjahoe: 18-9 1920 O., 5. Gedat. Jeruzalem 12 aug. Opgenomen in *Jeruzalem* 59-69
171. De blinden van Jeruzalem: 21-9 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 17 aug.
172. Joodsche muziek: 23-9 1920 O., 5. Gedat. Jeruzalem 20 aug.
173. De toestand: 30-9 1920 O., 5. Gedat. Jaffa 5 sept.
174. Joodsche antiquiteiten: 5-10 1920 O., 5. Gedat. Jeruzalem-Jaffa 30 aug.
175. Jaffa: 5-10 1919 A., 6. Gedat. Jaffa 3 sept.
176. Rechoboth: 7-10 1920 A., 10. Gedat. Rechoboth bij Jaffa 9 sept.
177. Op reis: 13-10 1920 O., 2. Gedat. Rechoboth-Jaffa 10 sept.
178. Van het oude in het nieuwe: 19-10 1920 A., 5. Gedat. Jeruzalem 17 sept.
179. Het nieuwe jaar: 22-10 1920 A., 5-6. Gedat. Jeruzalem 23 sept.
180. De Nieuwe Steden: 28-10 1920 O., 5. Gedat. Jeruzalem 30 sept.
181. De Amerikaansche kolonie: 28-10 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 1 okt. Opgenomen in *Correspondent* 103-107
182. Joodsche Constituante: 29-10 1920 A., 9-10. Gedat. Jeruzalem 15 okt
183. Dagenboek: 2-11 1920 A., 6-7. Gedat. Jeruzalem 8 okt.
184. Twee bezoeken: 5-11 1920 A., 9. Gedat. Jeruzalem 14 okt.
185. Opbouw (1): 11-11 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 21 okt.
186. Opbouw (slot): 15-11 1920 A., 13-14. Gedat. Jeruzalem 21 okt.
187. Dat kleine witte huisje: 18-11 1920 A., 6. Gedat. Jeruzalem 28 okt.
188. Langzaam voorwaarts: 30-11 1920 A., 5-6. Gedat. Jeruzalem 4 nov.
189. De kleeren van juffrouw Davids: 3-12 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 8 nov. Opgenomen in *Correspondent* 108-112
190. Van tijd tot tijd: 8-12 1920 A., 5. Gedat. Jeruzalem 11 nov.
191. Die den wind laat waaien.....: 9-12 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 12 nov.
192. Dagen: 12-12 1920 O., 5-6. Gedat. Jeruzalem 23 nov.
193. Het Land van Samuël: 17-12 1920 A., 13-14. Gedat. Jeruzalem 26 nov. Opgenomen in *Brieven* 55-67
194. Hamame trouwt: 23-12 1920 A., 13. Gedat. Jeruzalem 2 dec. Opgenomen in *Jeruzalem* 7-16
195. Jeruzalem - Madrid: 29-12 1920 A., 10. Gedat. Jeruzalem 3 dec.
196. Kenteringen: 30-12 1920 A., 9-10. Gedat. Jeruzalem 14 dec.
197. Kenteringen, slot: 31-12 1920 O., 5-6. Z.d.
198. Jongens aangeboden: 12-1 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 24 dec. NB Ook verschenen als brochure met bijgevoegde postwissel z.j. Zie ook onder Stadsnieuws in het *Algemeen Handelsblad* 26-2 1921, A., 2
199. In de nieuwe woning: 15-1 1921 O., 5-6. Gedat. Jeruzalem 24 dec.
200. Wat gebeurd is: 20-1 1921 A., 13. Gedat. Jeruzalem 29 dec.
201. Groote en kleine dingen: 24-1 1921 A., 5-6. Z.d.
202. Wij zijn uit geweest: 28-1 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 12 jan.
203. Bischoem el Hawa / Een reisje door Zuid-Palestina (1): 9-2 1921 A., 5-6. Gedateerd Hebron 16 jan. Opgenomen in *Palestina* 1-21
204. Bischoem el Hawa / Een reisje naar Zuid-Palestina (2): 11-2 1921 A., 13. Gedateerd Hebron 17 jan. Opgenomen in *Palestina* 22-32
205. Bischoem el Hawa/Een reisje door Zuid-Palestina (3): 12-2 1921 A., 5. Gedateerd Berseba 19 jan. Opgenomen in *Palestina* 33-42
206. Bischoem el Hawa/Een reisje naar Zuid-Palestina (4): 14-2 1921 A., 5. Gedateerd Berseba 20 jan. Opgenomen in *Palestina* 43-53

207. Bischoem el Hawa/Een reisje naar Zuid-Palestina (5): 17-2 1921 A., 6. Gedateerd Berseba 21 jan. Opgenomen in *Palestina* 54-63
208. Bischoem el Hawa/Een reisje naar Zuid-Palestina (6): 18-2 1921 A., 5. Gedateerd Berseba 21 jan. Opgenomen in *Palestina* 64-74
209. Op een keerpunt: 20-2 1921 O., 5-6. Gedateerd Jeruzalem 4 febr.
210. Bischoem el Hawa/Een reisje naar Zuid-Palestina (7): 23-2 1921 A., 13. Gedateerd Gaza 24 jan. Opgenomen in *Palestina* 75-85
211. Bischoem el Hawa/Een reisje naar Zuid-Palestina (8): 1-3 1921 A., 13. Gedateerd Gaza 25 jan. Opgenomen in *Palestina* 86-96
212. Bischoem el Hawa/Een reisje naar Zuid-Palestina (9): 2-3 1921 A., 10. Gedateerd Gaza 25 jan. Opgenomen in *Palestina* 97-107
213. Bischoem el Hawa/Een reisje naar Zuid-Palestina (10): 8-3 1921 O., 5. Gedateerd Medjdel 26 jan. Opgenomen in *Palestina* 108-118
214. Bischoem el Hawa/Een reisje naar Zuid-Palestina (11): 9-3 1921 A., 5. Gedateerd Esdüd 26 jan. Opgenomen in *Palestina* 119-129
215. Bischoem el Hawa/Een reisje naar Zuid-Palestina (12): 17-3 1921 O., 5. Gedateerd Ashdod-Esdüd 27 jan. Opgenomen in *Palestina* 130-140
216. Bischoem el Hawa/Een reisje naar Zuid-Palestina (13): 23-3 1921 A., 13. Gedateerd Yebneh 28 jan. Opgenomen in *Palestina* 141-151
217. Bischoem el Hawa/Een reisje naar Zuid-Palestina (slot): 26-3 1921 A., 13. Gedateerd Jeruzalem 31 jan. Opgenomen in *Palestina* 152-162
218. Het huis en buiten: 5-4 1921 A., 5-6. Gedat. Jeruzalem 21 febr.
219. Groote dagen: 9-4 1921 A., 5-6. Gedat. Jeruzalem 14 maart. Opgenomen in *Correspondent* 113-119
220. Groote politiek: 13-4 1921 A., 13. Gedat. Jeruzalem 24 maart
221. Groote dagen: 19-4 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 1 april
222. Terugblik: 23-4 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 12 april
223. Alle nette menschen: 23-4 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 5 april. Opgenomen in *Correspondent* 120-125
224. Een kleinigheid: 7-5 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 14 april
225. Crisis: 10-5 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 21 april
226. Het feest van Nebi Moessa: 18-5 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 26 april
227. Weder afwachten: 21-5 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 28 april
228. Weder afwachten (slot): 22-5 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 28 april
229. Het Land in onrust: 23-5 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 4 mei. Opgenomen in *Correspondent* 126-131
230. Het land in opstand: 25-5 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 9 mei
231. Stilte: 1-6 1921 A., 5. Z.d.
232. Stilte (slot): 2-6 1921 O., 5. Z.d.
233. Kleine dagen: 7-6 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 19 mei
234. Zonder censuur: 8-6 1921 A., 10. Gedat. Jeruzalem 20 mei
235. De lantaren van moeder Brause: 11-6 1921 A., 13. Gedat. Jeruzalem 23 mei
236. Gewapende vrede: 14-6 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 22 mei
237. Tusschen Jeruzalem en Jaffa: 15-6 1921 A., 5. Gedat. Jaffa 25 mei
238. De opstandige stad: 16-6 1921 A., 5. Gedat. Jaffa 27 mei
239. In spanning: 18-6 1921 A., 13. Gedat. Tel-Aviv bij Jaffa 30 mei
240. M.O.P.S.: 21-6 1921 A., 10. Gedat. Tel-Aviv bij Jaffa 31 mei. Opgenomen in *Correspondent* 132-136

241. Ontspanning: 23-6 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 5 juni. Opgenomen in *Correspondent* 137-141
242. Rust of onrust: 28-6 1921 O., 5-6. Gedat. Jeruzalem 10 juni
243. De Arabische quaestie: 6-7 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 16 juni
244. Crisis: 8-7 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 20 juni. Opgenomen in *Correspondent* 142-147
245. Er uit zijn: 13-7 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 24 juni
246. Voorbij: 16-7 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 27 juni
247. De Klaagmuur: 19-7 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 1 juli
248. Wat nu?: 21-7 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 4 juli
249. Weder afwachten: 26-7 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 11 juli
250. De school van Miss Landau: 27-7 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 8 juli
251. Een rapport: 31-7 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 14 juli
252. Een afgesloten hoofdstuk: 3-8 1921 A., 6. Gedat. Jeruzalem 18 juli
253. In de wassende Maan: 8-8 1921 A., 6. Gedat. Jeruzalem 22 juli
254. In de wassende Maan (slot): 10-8 1921 O., 5. Z.d.
255. Naar Bethlehem: 12-8 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 29 juli
256. Rust: 18-8 1921 O., 5. Z.d.
257. Naar Bethlehem: 20-8 1921 A., 5. Gedat. Bethlehem 3 aug.
258. Bethlehem: 23-8 1921 O., 2. Gedat. Bethlehem 5 aug.
259. Sabbath in Jeruzalem: 30-8 1921 A., 13. Gedat. Jeruzalem 9 aug.
260. Bethlehem - Jeruzalem: 1-9 1921 A., 5-6. Gedat. Bethlehem-Jeruzalem 7-15 aug.
261. Wat gebeurt er?: 7-9 1921 A., 6. Gedat. Bethlehem-Jeruzalem 10 aug.
262. Dagen en jaren: 8-9 1921 A., 13. Gedat. Jeruzalem 16 aug. Opgenomen in *Correspondent* 148-153
263. Naar Petach Tikvah: 9-9 1921 A., 5. Gedat. Petach Tikvah bij Jaffa 19 aug.
264. Arabisch nationalisme: 12-9 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem-Petach-Tikvah 27 aug.
265. Sabbath te Petach Tikvah: 14-9 1921 A., 10. Gedat. Petach-Tikvah bij Jaffa 29 aug.
266. Met de wachters van Petach Tikvah: 20-9 1921 O., 5. Gedat. Petach Tikvah bij Jaffa 30 aug. Opgenomen in *Correspondent* 154-158
267. Hoe wij huishouden: 22-9 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 1 sept.
268. Met een joodschen jongen: 24-9 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 7 sept.
269. Zij vergaderen: 27-9 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 8 sept.
270. Er is veel gebeurd: 30-9 1921 A., 9-10. Gedat. Jeruzalem-Petach-Tikvah 4 sept.
271. Wij wachten: 3-10 1921 A., 5. Gedat. Petach Tikvah bij Jaffa 18 sept.
272. Na het Congres: 14-10 1921 A., 5. Gedat. Petach-Tikvah bij Jaffa 27 sept.
273. Een Joodsche Kolonie: 15-10 1921 A., 6. Gedat. Petach-Tikvah en Tel-Aviv bij Jaffa 28 sept.
274. Poort der Hope: 20-10 1921 A., 10. Gedat. Petach Tikvah 23 sept.
275. De koe: 21-10 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem. Joodsch Oudejaar 2 okt. Opgenomen in *Correspondent* 159-163
276. Het Nieuwejaar: 24-10 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 6 okt.
277. Een stille tijd: 26-10 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 11 okt.
278. Onze zwarte broeders: 2-11 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 13 okt.
279. Groote Verzoending: 10-11 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 16 okt.
280. Rekening en verantwoording: 11-11 1921 A., 10. Gedat. Jeruzalem 18 okt.

281. Het lichte feest: 15-11 1921 A., 13. Gedat. Jeruzalem 1 nov.
282. De dag van Balfour: 16-11 1921 A., 13. Gedat. Jeruzalem 2 nov.
283. Na den verjaardag: 24-11 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 6 nov.
284. De angstige stad: 27-11 1921 O., 9. Gedat. Jeruzalem 11 nov.
285. Een maand voorbij: 12-12 1921 A., 5. Gedat. Jeruzalem 24 nov.
286. Een maand voorbij (vervolg): 14-12 1921 A., 13. Z.d.
287. Een maand voorbij (Slot): 15-12 1921 A., 5. Z.d.
288. Het is rustig: 21-12 1921 O., 5-6. Gedat. Jeruzalem 28 nov.
289. Zwarte broeders en vrienden: 25-12 1921 O., 5. Gedat. Jeruzalem 2 dec.
290. De jaren gaan: 4-1 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem 15 dec.
291. De jaren gaan (Slot): 5-1 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem 15 dec.
292. Agoedath Israël: 11-1 1922 A., 10. Gedat. Jeruzalem 16 dec.
293. De Heilige Stad/door eene zéér bijzondere correspondentente: 12-1 1922 A., 5. Gedat. Jeruzalem 18 dec.
294. Groote en kleine politiek: 18-1 1922 A., 9-10 Gedat. Jeruzalem 26 dec.
295. De trousseau van Lea: 23-1 1922 A., 5. Gedat. Jeruzalem 30 dec. Opgenomen in *Correspondent* 164-167
296. Brand bij de bureu: 26-1 1922 A., 5. Gedat. Jeruzalem 2 jan.
297. In afwachting: 1-2 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem 8 jan.
298. De moeilijkheden van Mohammed: 3-2 1922 A., 6. Gedat. Jeruzalem 10 jan.
299. Groote dagen: 10-2 1922 A. 13. Gedat. Jeruzalem 19 jan.
300. Hyacinthus Orientalis L.: 11-2 1922 A., 6. Gedat. Jeruzalem 21 jan.
301. Des Winters als het regent: 15-2 1922 A., 10. Gedat. Jeruzalem 27 jan.
302. Stilte: 18-2 1922 A. 5. Gedat. Jeruzalem 1 febr.
303. Jericho of de doodstraf: 23-2 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem-Jericho 2 febr.
304. Naar de lente: 27-2 1922 A., 13. Gedat. Jericho 3 febr.
305. De gasten van den Emir: 1-3 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem 6 febr.
306. Genoeg te doen: 3-3 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem 19 febr.
307. Een week van smart en schande: 9-3 1922 A., 5. Gedat. Jeruzalem 24 febr. Opgenomen in *Correspondent* 168-172
308. Onrustig: 15-3 1922 A., 6. Gedat. Jeruzalem 3 maart
309. Een Joodsche Constituante: 25-3 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem 8 maart
310. Veel verrassingen: 5-4 1922 A., 13. Gedat. Jeruzalem 16 maart
311. Niet over Lord Northcliffe: 8-4 1922 A., 13. Gedat. Jeruzalem 24 maart
312. Zal 't rustig blijven?: 24-4 1922 A., 5. Gedat. Jeruzalem 6 april
313. Het Feest van Nebi Moussa: 27-4 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem 10 april
314. De Groote vraag is nu maar...: 29-4 1922 A., 14. Gedat. Jeruzalem 17 april
315. Paaschfeest: 6-5 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem 23 april
316. En het mandaat?: 11-5 1922 A., 5. Gedat. Jeruzalem 28 april
317. Eén Mei..... voorbij: 19-5 1922 A., 10. Gedat. Jeruzalem 5 mei
318. Vandaag of later: 25-5 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem 11-12 mei
319. Vandaag of later (Slot): 28-5 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem 11-12 mei
320. Uitgesteld: 2-6 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem 18 mei
321. Ontspanning: 10-6 1922 A., 14. Gedat. Jeruzalem 26 mei
322. Onze feesten: 19-6 1922 A., 5. Gedat. Jeruzalem 5 juni
323. Vele nette menschen: 1-7 1922 A., 6. Gedat. Jeruzalem 16 juni 1922
324. Als een donderslag....: 6-7 1922 A., 10. Gedat. Jeruzalem 23 juni
325. Pekidiem en Amarcaliem/Open antwoord aan een lezer: 15-7 1922 A., 6. Gedat. Jeruzalem 30 juni

326. De Lof der Nieuwe Maan: 21-7 1922 A., 6. Gedat. Jeruzalem 4 juli
327. Heldere hemel: 24-7 1922 A. 5. Gedat. Jeruzalem 7 juli
328. Leven en Dood: 3-8 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem 13-14 juli
329. De Stad in spanning: 10-8 1922 A., 6. Gedat. Jeruzalem 20 juli. Opgenomen in *Correspondent* 173-177
330. Naar Jaffa: 16-8 1922 A., 6. Gedat. Jaffa 21 juli
331. De groote dag: 21-8 1922 A., 5. Gedat. Jaffa 23 juli
332. Jaffa: 22-8 1922 A., 6. Gedat. Jaffa 23 juli
333. Lief en lui: 5-9 1922 A., 10. Gedat. Jeruzalem 4 aug.
334. Het is voorbij: 7-9 1922 A., 5. Gedat. Jeruzalem 11 aug.
335. In Afwachting: 14-9 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem 18 aug.
336. Een Hollandsch buitenhuisje: 23-9 1922 A., 5. Gedat. Haifa 25 aug.
337. Groote plannen: 3-10 1922 O., 5. Gedat. Haifa 5 sept.
338. Eerste dag Selichoth: 6-10 1922 O., 5. Gedat. Jeruzalem 19 sept.
339. Het Oude Jaar: 9-10 1922 A., 5. Gedat. Jeruzalem 22 sept.
340. Nieuwjaar: 16-10 1922 A., 5. Gedat. Jeruzalem 26 sept.
341. Het lieve Loofhuttenfeest: 8-11 1922 A., 13. Gedat. Jeruzalem 19-22 okt. Opgenomen in *Correspondent* 178-183
342. Vóór den verjaardag: 13-11 1922 A., 5. Gedat. Jeruzalem 27 okt.
343. Wij maken schoon: 17-11 1922 A., 13. Gedat. Jeruzalem 3 nov.
344. Na den verjaardag: 24-11 1922 A., 17. Gedat. Jeruzalem 10 nov.
345. Van den anderen kant: 7-12 1922 A., 5. Gedat. Jeruzalem 17 nov.
346. Honderdzig voor één cent: 16-12 1922 A., 5. Gedat. Jeruzalem 6 dec.
347. Critieke Crisis: 30-12 1922 A., 6. Gedat. Jeruzalem 13 dec.
348. De dood van Ben-Jehoedah: 2-1 1923 A., 13. Gedat. Jeruzalem 21 dec.
349. En nu?: 18-1 1923 A., 5. Gedat. Jeruzalem 5 jan.
350. Stille dagen: 29-1 1923 A., 5. Gedat. Jeruzalem 12 jan.
351. Naar Berlijn: 9-2 1923 A., 6. Gedat. Jeruzalem 25 jan.
352. Even goede vrienden: 16-2 1923 A., 17. Gedat. Jeruzalem 2 febr.
353. Het Handelsblad vliegt de lucht in: 23-2 1923 A., 13. Gedat. Jeruzalem 9 febr.
354. Des winters als het regent: 13-3 1923 A., 9. Gedat. Jeruzalem 20 febr.
355. Laisch la?: 20-3 1923 A., 13. Gedat. Jeruzalem 2 maart
356. Als de dagen lengen: 14-4 1923 A., 13. Gedat. Jeruzalem 23 maart
357. Voor het Paaschfeest: 19-4 1923 A., 5. Gedat. Jeruzalem 30 maart
358. Het Feest van het Ezeltje: 23-4 1923 A., 5. Gedat. Jeruzalem 3 april. Opgenomen in *Correspondent* 184-189
359. Paaschfeest: 26-4 1923 A., 13. Gedat. Jeruzalem 10 april
360. Hoe rustig: 22-5 1923 A., 6. Gedat. Jeruzalem 22 april
361. Samoecha, de Koe en de Bruidschat: 28-5 1923 A., 5. Gedat. Jeruzalem 27 april
362. Hoe warm het is en hoe politiek: 31-5 1923 A., 5. Gedat. 6 mei 1920 (sic)
363. Zóó is het officieel: 7-6 1923 A., 5. Gedat. Jeruzalem 20 mei
364. 25: 13-6 1923 A., 13. Gedat. Jeruzalem 25 mei. Opgenomen in *Correspondent* 190-194
365. Kans en keer: 26-6 1923 A., 9. Gedat. Jeruzalem 8 juni
366. Wij wachten: 30-6 1923 A., 5. Gedat. Jeruzalem 18 juni
367. Twee paar kousen, twee onderbroeken, twee rokken, twee onderlijfjes en een mooie lap goed: 10-7 1923 A., 13. Gedat. Jeruzalem 21 juni
368. De gasten van den Emir: 13-7 1923 A., 13. Gedat. Amman (Makar el Ali' = Het Hooge Huis) 26 juni

369. El Makar el Amiri: 21-7 1923 A., 6. Gedat. Amman 26 juni. Opgenomen in *Correspondent* 195-200
370. Een als Emir gekleed persoon: 31-7 1923 O., 5. Gedat. Kamp bij Amman 27 juni
371. Een groote dag: 6-8 1923 A., 6. Z.d.
372. De lange dag: 19-8 1923 O., 6. Gedat. Jeruzalem 30 juli
373. Langs de rozenravijnen: 29-8 1923 O., 5. Gedat. Amman-Jeruzalem 1 aug.
374. Vele gasten: 5-9 1923 A., 6. Gedat. Amman-Jeruzalem 3 aug.
375. De Koning van Bagdad: 8-9 1923 O., 5. Gedat. Amman-Jeruzalem 5 aug.
376. Weer thuis: 11-9 1923 A., 13. Gedat. Jeruzalem 16 aug.
377. Eind van 't jaar: 15-9 1923 A., 17. Gedat. Jeruzalem 4 sept.
378. Mignesajim, o, mignesajim: 27-9 1923 O., 5. Gedat. Jeruzalem 9 sept.
379. Het einde van den zomer: 1-10 1923 A., 5. Gedat. Jeruzalem 18 sept.
380. Het feest van de Kippen: 10-10 1923 A., 13. Gedat. Jeruzalem 24 sept.
381. Het blijde Feest: 27-10 1923 O., 5. Gedat. Jeruzalem 30 sept.
382. De Arabische quaestie: 2-11 1923 O., 2. Gedat. Jeruzalem 14 okt. (Onder de kop Palestina)
383. De Vogels van den grootvizier: 30-11 1923 A., 6. Z.d. (Onder de kop Palestina)
384. De koning komt: 3-2 1924 O., 2. Gedat. Amman-Transjordanië 16 jan. (Onder de kop Palestina)
385. De Koning van Mekka: 7-2 1924 A., 6. Gedat. Amman - Transjordanië 22 jan. (Onder de kop Palestina). Opgenomen in *Correspondent* 201-206
386. De Koning: 14-2 1924 O., 2. Gedat. Jeruzalem 30 jan. (Onder de kop Palestina)
387. In het Kamp van den Koning: 29-2 1924 A., 7. Gedat. Schunet Nimrîn, Transjordanië 18 febr. (Onder de kop Palestina)
388. Het bezoek bij den Koning: 29-3 1924 A., 6. Gedat. Jeruzalem 3 maart. (Onder de kop Palestina)
389. Het nieuwe Caliphaat: 2-4 1924 O., 2. Gedat. Jeruzalem 12 maart (Onder de kop Palestina)
390. Ons verleden: 30-4 1924 O., 1-2. Gedat. Jeruzalem 11 april. (Onder de kop Palestina)
391. De ruïnen van Capernaüm: 9-5 1924 A., 6. Gedat. Jeruzalem 17 april (Onder de kop Palestina)
392. Een démenti: 15-5 1924 O., 2. Gedat. Jeruzalem 1 mei (Onder de kop Palestina)
393. 1100-1000; 46000-15000; 1000-70: 14-6 1924 O., 2. Gedat. Jeruzalem 27 mei (Onder de kop Palestina)
394. Symptomen: 1-7 1924 A., 5-6. Gedat. Jeruzalem 20 juni (Onder de kop Palestina)

Wie was wie in de feuilletons?

NB De spelling van de namen volgt die van De Haan in zijn feuilletons. In de gevallen waarin door hem verschillende spellingen werden gebruikt, wordt de meest gebruikte gehanteerd. Variaties zijn bij het betreffende lemma tussen haakjes opgevoerd. Hierbij worden eventueel ook Engelstalige varianten vermeld, zoals zij in de naslagwerken voorkomen. Men moet hierbij echter rekening houden met verschillende transcripties van Hebreeuwse en Arabische namen, die niet alle worden vermeld. Het was niet doenlijk om daarbij een zelfde methode te gebruiken.

In de biografieën van een aantal protagonisten -zoals emir Abdoellah, Atatürk, Weizmann, Zaghloel Pasja- is een flink deel politieke geschiedenis opgenomen, die als doel heeft om de historische context in de artikelen te verduidelijken.

De alfabetisering van Arabische namen is een apart probleem: in sommige gevallen wordt gealfabetiseerd bij voornaam, in andere bij achternaam. Het was niet altijd mogelijk om te onderscheiden waar de Arabische voornaam eindigt en de achternaam begint. Verder moet men bij namen waarbij geen biografische bijzonderheden konden worden gevonden, zoals bij de jongens die hij ontmoette of die zijn burens waren, bedenken dat de 'h' in het Arabisch kan worden getranscribeerd tot 'ch' of 'h'; 'kh' tot 'ch'; 'oe' tot 'u'. Zo schreef De Haan zowel 'Hassan' als 'Chassan', 'Moessa en 'Moussa'.

Afkortingen en verklaringen (zie voor het laatste ook het glossarium)

Alija Emigratie naar Palestina.

Alliance Alliance Israélite Universelle. Internationale joodse hulporganisatie in 1860 opgericht in Frankrijk. Had aanvankelijk als voornaamste doel om het antisemitisme tegen te gaan, maar ontwikkelde zich geleidelijk tot een organisatie die hulp en onderwijs aanbood aan joden in landen waar zij werden verdrukt.

Arab Bureau Afdeling van de Britse inlichtingendienst in Cairo tijdens w.o. I. Opgericht om contacten te leggen met de Arabieren. Van hieruit werd de *Arab Revolt* geleid.

Arab Executive Leiding gekozen door de verschillende Palestijnse Arabische Congressen, die de besluiten hiervan moest uitvoeren en de activiteiten moest leiden.

Arab Revolt Opstand van de Arabieren tegen de Ottomaanse heerschappij, die werd geleid door de Hasjemieten met militaire steun van Engeland. Hij speelde zich van 1916-1918. Doel was in eerste instantie een pan-Arabisch rijk.

Bezalel Kunstopleiding in Jeruzalem, opgericht in 1906 door de schilder en beeldhouwer Boris Schatz.

Brith Shalom Groep die eind 1925 in Jeruzalem ontstond om een toenadering tussen joden en Arabieren te bevorderen. Zij propageerde een binationale staat van Arabieren en joden in Palestina.

Chief Secretary Belangrijkste ambtenaar in het mandaatbestuur in Palestina en tweede man na de Hoge Commissaris.

Chibbat Zionbeweging (letterlijk: Liefde voor Zion) Beweging die in Rusland ontstond na de pogroms van 1881/1882 en tot doel had joodse emigratie naar Palestina te bevorderen.

Choveve Zion Aanhangers van de **Chibbat Zionbeweging**.

ICA Jewish Colonial Association. Joodse bank, die tot doel had om kolonisatie van joden in Palestina te financieren.

ITO Jewish Territorial Association. Opgericht in 1905 door Israel Zangwill, toen het zionistisch congres het voorstel van Herzl verwierp om voorlopig een Engels aanbod te accepteren om Oeganda open te stellen voor zionistische kolonisatie. Zangwill was voor vestiging buiten het Ottomaanse rijk. De ITO ondernam later kolonisatieprojecten o.a. in Argentinië.

JNF Joods Nationaal Fonds. Opgericht in 1901 als instituut dat in Palestina land zou aankopen voor vestiging van joden. Het JNF stelde vooral op kleine giften van de modale zionist.

Nili Spionage-organisatie van Palestijnse joden voor de Britten tijdens w.o. I. Zij ontstond in Zichron Jaäkov en werd geleid door de Aaronsohnfamilie.

NZB Nederlandse Zionistenbond.

OETA *Occupied Enemy Territory Administration*. Militair bestuur dat tot juni 1920 Palestina bestuurde.

Vredesgerichten Rechtbanken opgericht door seculaire joden waarin, analoog aan de rabbinale rechtbanken, zaken betreffende familierecht en civiele geschillen konden worden behandeld.

Tachkemonieschool School waar zowel religieus als seculair onderwijs wordt gegeven.

ZC Zionistische Commissie. Commissie die in het begin van 1918 door het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken benoemd om 1) een verbinding te vormen tussen het bestuur van Palestina en de joodse bevolking daar; 2) de joodse hulpverlening te coördineren; 3) te helpen bij het bijstaan en stichten van joodse kolonies; 4) de joodse organisaties in Palestina bij te staan bij het opnieuw ter hand nemen joodse leden moesten representatief zijn voor de joden in de geallieerde landen.

Zionist Executive Dagelijks bestuur van de ZWO.

ZWO Zionistische Wereldorganisatie.

A

AARON Zoon van Adam

AÄRON Weesjongen

AÄRON Neefje van het echtpaar Zilversmit.

AARONSOHN, AARON Roemenië 1876-Engeland mei 1919. Broer van Sara en Alexander. Landbouwdeskundige, die met behulp van Edmond de Rothschild in Europa studeerde. Een der oprichters van de kolonie Zichron Jaäkov.

Belangrijk was zijn ontdekking van wilde tarwe. Sinds 1911 ervan overtuigd dat de zionistische zaak het beste werd gediend door de Britten. Richtte daarom Nili op.

AARONSOHN, ALEXANDER zie **ARONSSOHN, ALEXANDER**

AARONSOHN, SARA Zichron Jaäkov 1890-1917. Zuster van Aaron en Alexander. Trouwde in Constantinopel, maar keerde terug naar Palestina. Had een leidende rol in Nili. Werd in 1917 door de Turken gevangen genomen en gefolterd. Pleegde zelfmoord om geen geheimen te verraden.

ABATI TAKLAHUM Monnik in het Abessijnse klooster in Jeruzalem.

ABBAS effendi. Douanier in Port-Saïd.

ABBAS (ABD AL-BAHA) Teheran 1844-Haifa 1920. Oudste zoon van de stichter der Bahāi. Werd na diens dood beschouwd als zijn opvolger en belangrijkste exegeet van diens geschriften. Bedreef zending in o.a. Egypte, Europa en Amerika, waar zich overal Bahaïgroepen vestigden. Door de Engelsen geridderd. Zijn graf bevindt zich in Haifa, waar zich ook een belangrijk centrum van de Bahaïleer bevindt.

ABBAS EL MELKI (AL-MALIKI?) Imam van de heilige moskee te Mekka en afgevaardigde van Hoessein naar Palestina.

ABD AL-BAHA zie **ABBAS**

ABDALLAH zie **ABDOELLAH**, emir.

ABD ALLAH b. AL-HUSAYN zie **ABDOELLAH**, emir.

ABD el KADER DERWISCH ca 1903-1923. Roverhoofdman, misschien afkomstig uit de Darwish familie die de dorpen in het berggebied ten zuidwesten van Jeruzalem leidde. Beschouwd als de moordenaar van een Engelse militair en daarom in een politieactie om het leven gebracht.

ABD el MOTI Winkelier in Jeruzalem.

ABD el RAHEEM AMEENH HA-MOUNI Jongen in Hebron.

ABD el RAHEEM el SAÏD Zakenman in Hebron.

ABD el RAZAQ (RAZAG) Oomzegger van de gebroeders Aouedda.

ABDOEL HAMID II Constantinopel 1842-Magnesia 1918. Sinds 1876 sultan van het Ottomaanse rijk en berucht om zijn autocratische regime. Werd in 1909 afgezet. Abdoel Hamid was beschermheer van een archeologische expeditie naar de Dode Zee.

ABDOEL SALAÄM (SALAM) zie **AOUEDDA**

ABDOELLAH (ABDALLAH) Mekka 1882-Jeruzalem 1951. Emir van Transjordanië en sinds 1946 koning van Jordanië. Zoon van Hoessein, koning van de Hedjaz. Broer van Ali, Feisal en Zed. Studeerde in Constantinopel en werd in 1908 vertegenwoordiger van de Hedjaz in het Turkse parlement. Sloot zich vlak voor w.o. I aan bij de in Cairo opgerichte *Arab Union*. Sprak in april 1914 in Egypte met lord Kitchener en Ronald Storrs en raakte zo verzeild in de onderhandelingen die leidden tot de *Arab Revolt* tegen de Turken, die door zijn vader in juni 1916 in Mekka werd uitgeroepen. Speelde een kleine rol in de krijgshandelingen zelf. Door een Irakees congres op 8 maart 1920 uitgeroepen tot koning van Irak, maar de Engelsen gaven later de troon aan zijn broer Feisal, die door de Fransen eind juli uit Damascus was verdreven. In maart 1921 ontmoette hij de minister van Koloniën Churchill in Jeruzalem, waarbij op 28 maart werd afgesproken dat het gebied van Transjordanië van Palestina zou worden afgescheiden en onder Engels mandaat aan Abdoellah worden gegeven. Zijn regering daar werd op 28 aug. 1923 officieel erkend door de Hoge Commissaris van Palestina. In 1946 erkenden de Engelsen Transjordanië als onafhankelijke staat en werd Abdoellah officieel koning. Hij werd in Jeruzalem vermoord vanwege zijn onderhandelingen met Israël. Schreef zijn memoires. Abdoellah werd beschouwd als de meest bruisende, aardige en intelligente van Hoesseins zonen. Maar in de ogen der Britten -speciaal Lawrence- had hij nooit de statuur van de waardige Feisal. Toen hij Transjordanië toebedeeld kreeg, was dat een onduidelijk gebied ten Oosten van de Jordaan en Palestina, waar de bedoeïenen de baas waren en een handjevol Britten informeel de scepter zwaaide. Abdoellah arriveerde er in 1921, nadat hij zijn functie als minister van Buitenlandse Zaken van de Hedjaz had opgegeven en toen Churchill het Midden-Oosten bezocht. Terwijl de Cairo conferentie in volle gang was, nestelde Abdoellah zich in het gebied en kreeg er een warme aanhang van de Britse ambtenaren ter plekke en de bevolking. Hij beloofde dat hij de Fransen in Syrië niet zou aanvallen en Feisal als koning van Irak zou erkennen. Later erkende hij -als enige Arabische leider- de Balfour Declaratie met het beding dat die niet zou gelden ten Oosten van de Jordaan. Hij regeerde autocratisch maar met moed en charme en behield de gewoonten van de woestijn. Hij was slordig met geld en bleef zijn hele regering afhankelijk van Britse subsidies. De grondslag van zijn politiek bleef tot het einde toe het ideaal van een Groot-Syrië onder

zijn leiding. Dit leverde hem de vijandschap op van Libanese en Syrische nationalisten en de scepsis van de zionistische leiders, met wie hij in bijna voortdurend contact stond.

ABDOELLAH Dief.

ABDOELLAH effendi. Waarschijnlijk: **ABDALLAH KHARDOUS**

Plaatsvervangend gouverneur van Bethlehem en censor voor Arabische bladen.

Later overgeplaatst naar Ramallah en in 1924 naar Jeruzalem.

ABDOELLAH el MOEDAFIE Sjeikh uit de Hedjaz.

ABDÜLMECID II zie **WAGRID** ed **DIEN**

ABDUL-RAZAG zie **ABD el RAZAQ**

ABD us SAMAD Drusische vertaler.

ABED effendi. Politie-officier in Es-Salt

ABIAD, GEORGES Beiroet 1880-1959. Pionier van het Egyptische tooneel.

Speelde ook in het Frans en in westerse rollen als Othello en Oedipus. Hij

woonde enige jaren in Parijs en raakte bevriend met Sarah Bernard.

ABIATHAR Belangrijkste priester in het heiligdom van Nob. Deelde de

moeilijkheden van David in diens strijd tegen koning Saul.

ABIGAIL Zuster van koning David.

ABISHAI Zoon van koning Davids zuster Zeruah, generaal en favoriet van de koning.

ABNER Oom of neef van koning Saul en diens legeraanvoerder. Volgens de overlevering een zoon van de heks van Endor.

ABOE ANTON Griekse hotelhouder in Jericho.

ABOE ATALLAH Buurman van Abdoel Salaäm Aouedda.

ABOE JOESOEF Arbeider.

ABOE SALIGH zie **MOHAMMED** effendi **HAJAJI** of **HAJAZI**

ABOE SIFIEN = Vader van het zwaard. Bijnaam van **FAKHR AL-DIN II**

1572-1635. Emir van Libanon van 1590-1635. Hij breidde zijn rijk uit en heerste van Aleppo tot Egypte. Wordt beschouwd als de vader van het moderne Libanon, omdat hij voor het eerst het land onder één heerser verenigde.

ABRAHAM Aartsvader.

ABRAHAM Driftige man.

ABRAHAM Falasja.

ABRAHAM Jongen in Caïro.

ABRAHAMSON zie **ABRAMSON, ALBERT**

ABRAHAMSON, M. Afkomstig uit Amersfoort. Schonk omstreeks 1873 het eerste legaat aan het ziekenhuis Schaäre Zedek.

ABRAMSON (ABRAHAMSON), majoor **ALBERT** 1876-1944. Gouverneur van Hebron van 1918-1921. *Chief British Representative* in Trans-Jordanië

1921, een functie waarbij hij emir Abdoellah in de gaten moest houden. Daarna keerde hij terug naar Palestina en bekleedde verschillende functies als gouverneur.

ABSALOM Derde zoon van koning David, geboren tijdens diens verblijf in Hebron vermoedelijk ca 1007 v Chr.

ACHAD HAÄM (AHAD HA'AM) = ASHER HIRSCH GINSBERG, Skvira (provincie Kiev in Rusland) 1856-1927. Uit een Chassidische familie. Leerde zichzelf Russisch, Duits, Frans, Engels en Latijn. Zei het geloof vaarwel en werd een leidende figuur in de Chibbat Zionbeweging, een voorloper van Herzls zionistische beweging. Achad Ha-am pleitte voor een spirituele terugkeer naar

het jodendom vóór de fysieke vestiging in Palestina, ook nadat hij zich had aangesloten bij het politieke zionisme van Herzl. Hij voorzag problemen met de Arabische bevolking en deelde daarom niet het algemene enthousiasme over de Balfour Declaratie. In 1922 vestigde hij zich in Palestina.

ACHITOFEL Raadsman van koning David en medestander van Absalom tijdens diens conflict met zijn vader.

ACHMAD Arbeider.

ACHMAD Broertje van Machmoed, de staljongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

ACHMAD zie **ACHMED**, buurjongen.

ACHMAD Stalknecht van Abdoel Salaäm Aouedda.

ACHMAD effendi **ABOE HASSAN** Hoofd van de havenwerkers in Jaffa.

ACHMAR Jongen bij de Klaagmuur.

ACHMED Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

ACHMED effendi. Zwager van Abdoel Salaäm Aouedda.

ACHSA Dochter van Caleb. Haar vader gaf haar ten huwelijk aan Othniel, de veroveraar van Kiriath-Sefer.

ADIL effendi. Zie **AOUEDDA**

ADIL, emir. Druse uit Libanon.

ADLER, BEN-ZION Rabbijn in Jeruzalem.

ADLI zie **ADLY**

ADLY (ADLI) Pasja **YEGHEN** Cairo 1864-Parijs 1933. Egyptische politicus, die vanaf begin w.o. I verschillende ministeries vervulde. In maart 1921 voor de eerste keer eerste minister. Hij voerde vanaf 1920 meermalen besprekingen in Londen voor Egyptische zelfstandigheid. De Wafd (Onafhankelijkheidspartij) en Zaghloel Pasja echter veroordeelden scherp deze besprekingen, omdat men Adly te accommoderend vond. Het Adly-ministerie nam daarom in dec. 1921 ontslag zonder resultaat te bereiken. Adly was een der oprichters van de Liberale Constitutionele Partij in okt. 1922. In 1929 leidde hij nog kort een zakenkabinet.

ADWAHU, MAHGID el Zoon van Sultan, het hoofd der Belka bedoeïenen.

ADWAHU, SULTAN Pasja el Hoofd van de Belka bedoeïenen. In sept. 1923 in opstand tegen emir Abdoellah.

AFIFE Buurmeisje van Abdoel Salaäm Aouedda.

AFOUF Bediende bij de rechtbank in Jeruzalem.

AGMON zie **BISTRITSKY**

AHARONI (AHARONOWITZ), ISRAEL Vidzy (bij Vilna) 1882-1946.

Studeerde aan de universiteit van Praag en vestigde zich in 1904 in Palestina, waar hij talen onderwees. Zijn belangstelling voor zoölogie bracht hem er toe een museum voor natuurlijke geschiedenis op te richten, waarvan hij in 1924 directeur werd. Hij schreef veel over vogels. Van een expeditie naar Syrië in 1930 bracht hij een goudhamster mee die de oermoeder werd van duizenden hamsters in laboratoria over de hele wereld, omdat zij gemakkelijke proefdieren bleken te zijn.

AHARONOWITZ, ISRAEL zie **AHARONI**

AHARONOWITZ, JOSEPH zie **ARONOWITZ**

AHASVERUS Perzisch koning voorkomend in het boek Esther, waarschijnlijk identiek aan Xerxes.

AHAZ, 735-719. Koning van Juda. Tijdens zijn regering werd Juda een vazalstaat van Assyrië.

AHOEWAH Weesmeisje.

AÏD effendi. Adjudant van emir Abdoellah.

AKIL Zoon van Mohammed, bediende in het jongensweeshuis.

AKRAM Bey. Directeur van landbouw in Transjordanië.

ALBERDINGK THIJM, CATHARINA Amsterdam 1849-id. 1903.
Nederlands schrijfster van tijdschriftartikelen en van romans (samen met Louise Stratenus) die zich voornamelijk afspeelden in hofkringen en erg populair werden.

ALBERT Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

ALBINA, A.P. Kapitein in het Engels leger.

ALEXANDER JANNAEUS (JANNAÏ; YANNAI), ca 126 v Chr.-76 v Chr.
Koning van Judea uit het huis der Hasmoneeën, de afstammelingen van Judas Maccabaeus. Vader van Hyrcanus.

ALEXANDER, S. Advocaat uit Cairo van de firma R.S. Devonshire & Co.
Een der verdedigers voor de krijgsraad in mei 1920 van joodse gevangenen.

ALEXIE Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

ALFRED Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

ALI Mekka 1879-Bagdad 1934. Oudste zoon van Hoessein, koning van de Hedjaz. Broer van Feisal, Abdoellah en Zed. Volgde zijn vader in 1924 op, toen deze moest vluchten voor de troepen van Ibn Saud. Toen de laatste in dec. 1925 de hele Hedjaz had veroverd, volgde Ali na een moedige strijd zijn vader in ballingschap op Cyprus. Was de rustigste, zichzelf meest wegcijferende van Hoesseins zonen.

ALI Vader van koning Hoessein van de Hedjaz.

ALI ca 598-Kufa 660. Neef en echtgenoot van Fatima, de dochter van de profeet Mohammed. Tevens vierde kalief.

ALI Jongen in Jaffa.

ALI Jongen bij Klaagmuur.

ALI Politieagent in Jeruzalem.

ALI Soldaat in het leger van emir Abdoellah.

ALI Staljongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

ALI Vuilnisjongen.

ALI Waterdrager.

ALI Waterverkoper.

ALICE Buurmeisje van Abdoel Salaäm Aouedda.

ALLENBY, EDMUND HENRY HYNMAN 1st Viscount. Nottinghamshire 1861-Londen 1936. Brits veldmaarschalk, die zijn talent vooral vertoonde in de verovering van Palestina aan het eind van w.o. I. Nam deel aan de Boerenoorlog. Allenby werd in 1915 commandant van het eerste leger in Frankrijk en kreeg in 1917 de leiding van het leger in Egypte. Zijn verovering van achtereenvolgens Gaza, Jeruzalem, Aleppo en Damascus leidde tot een overgave van de Turken. Van 1919 tot 1925 Hoge Commissaris van Egypte.

ALLENBY, lady MABEL ?-1942. Geboren Adelaide Mabel Chapman. Huwde Allenby in 1896.

ALPHONSE Staljongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

ALMALAÄCH, ABRAHAM (ELMALEH) Jeruzalem 1885-id. 1967.
Sefardisch schrijver en journalist. Was directeur van joodse scholen in Constantinopel en Damascus en keerde in 1914 terug naar Palestina. Van 1919-1921 hoofd van de zionistische persdienst daar. Lid van de *Asefat ha-Nivharim*, de *Va'ad Le'umi* en de Jeruzalemse gemeenteraad. Lid van het eerste parlement van Israël.

ALTSCHULER Kolonist in Rechovoth.

ALVA, FERNANDO hertog van, Piedrahita 1507-Lissabon 1582. Door de Spaanse koning naar de Nederlanden gestuurd om de opstand daar te onderdrukken.

AMALEK De eerste vijand die Israel ontmoette na de tocht door de Rode Zee. Stamvader van de Amalekieten.

AMASA Neef van koning David en commandant in het leger van Absalom bij diens rebellie tegen zijn vader.

AMDURSKY, JERACHMIËL Jeruzalem 1877-? Hotelpionier in Palestina. Voorzitter van de Choerva synagoge. Lid van de directie van de *Anglo-Palestine Bank* en de Mizrachibank.

AMERY, LEOPOLD CHARLES MAURICE India 1873-Londen 1955. Parlements lid voor de Conservatieve Partij. In 1924 minister van Koloniën.

AMICIS, EDMONDO de Ongelia (nu Imperia) 1846-Bordighera 1908. Italiaans schrijver, al jong bekend om zijn patriottische en sentimentele gedichten. Werd internationaal beroemd met zijn jongensboek *Cuore* (1886), in Nederlandse vertaling *Een jongensleven*.

AMINOFF, ABRHAM Rabbijn en leider van de Boekhaarse joden.

AMNI Dienstmeisje van Abdoel Salaäm Aouedda en ook bij De Haan werkzaam.

AMOS Derde van de kleine profeten, die leefde in de 8ste eeuw v Chr. Door sommigen wordt hij beschouwd als de eerste schrijvende profeet. Hij is de eerste die Israel bedreigt met ballingschap, als het zich niet aan Gods wetten houdt.

ANAK Zoon van Arba, de held der Anakiem. Naar de zoon werd de stam der Anakieten genoemd.

d'ANNUNZIO, GABRIELE bij Pescara 1863-Gardone 1938. Italiaans schrijver van vooral romans en toneelstukken. Vertegenwoordiger van verfijnde en hyperindividualistische fin-de siècle-literatuur, die afrekende met het heersend academisch classicisme. Debuteerde op 16-jarige leeftijd. Werd later journalist en mondaine societyfiguur in Rome. IJverde sterk voor deelname van Italië in w.o. I en was later een groot bewonderaar van Mussolini.

ANTEBI, ALBERT Damascus 1869-Constantinopel 1918. Sinds 1896 leider in Palestina van de instituten van de *Alliance Israélite Universelle*. Tijdens w.o. I was hij de woordvoerder van de Palestijnse zionistische organisatie.

Pleitbezorger voor de joden tegen de Turken, die hem wel mochten. Werd desondanks in 1916 verbannen. Werd gerekruteerd als soldaat aan het Anatolische front, waar hij een fatale tyfus opliep.

AOUEDDA (AWEIDAH), ABDOEL SALAÄM (SALAM) -Amman ca 1963. Geboren bij Ashdod. Vriend van De Haan en diens huisheer sinds dec. 1920.

Was tijdens w.o. I officier in het leger. Broer van Adil, Hassan en Subgih. Waarschijnlijk samen met dezen eigenaar van een stal en later een garage, de *East Company*. Was agent in Palestina voor emir Abdoellah en kreeg een pensioen van de Jordaanse regering. Vertrok in 1948 berooid naar Amman.

AOUEDDA (AWEIDAH), ADIL Jeruzalem ca 1899-Ramallah ca 1963. 'Adil Effendi'. Jongste broer van Abdoel Salaäm, Hassan en Subgih. Vriend van De Haan en door hem vereeuwigd in vele gedichten. Werkte in 1920/1921 in de financiële administratie van het Palestijnse bestuur en vertrok in augustus 1922 naar Europa. Studeerde in Konstanz aan de Technische Hogeschool. Werkte na zijn studie bij de radio, eerst in Palestina en later in Jordanië, waarheen hij in 1948 vluchtte. Adil kwam om toen hij zijn dochter redde uit een brand.

De Haan heeft een kleine twintig kwatrijnen aan deze vriend gewijd.

AOUEDDA (AWEIDAH), AREF Vader van de gebroeders Aouedda.

AOUEDDA (AWEIDAH), ASSALIE HUSSON? Vrouw van Abdoel Salaäm.

AOUEDDA (AWEIDAH), CAUSA Dochter van Ibrahîm.

AOUEDDA (AWEIDAH), CHALIL Oudste, gestorven broer van de gebroeders Aouedda.

AOUEDDA (AWEIDAH), HASSAN ?-Beiroet ca 1963. Opgeleid aan het Amerikaans College in Beiroet. Eigenaar van een koetsiersbedrijf. Broer van Abdoel Salaäm, Adil en Subgih.

AOUEDDA (AWEIDAH), HUSSEIN Zwager en oom van de gebroeders Aouedda.

AOUEDDA (AWEIDAH), IBRAHÎM, ?-Jordaan 1922. Zoon van Chalil. Officier in het Engelse leger en verdrongen in de Jordaan bij een actie tegen Syrische bedoeïenen, samen met de Britse officier James Mackenzie die hem probeerde te redden. Een plaquette in de St. George kathedraal in Jeruzalem gedenkt dit ongeval.

AOUEDDA (AWEIDAH), MOEKARREM. Jongste dochter van Abdoel Salaäm.

AOUEDDA (AWEIDAH), RIVKE (RIVKAH) Tweede dochter van Abdoel Salaäm.

AOUEDDA (AWEIDAH), SOUHELIA. Oudste dochter van Abdoel Salaäm.

AOUEDDA (AWEIDAH), SUBGIH (SUBHI) ?-Tripolis 1955. Broer van Abdoel Salaäm, Adil en Hassan. Opgeleid aan het Amerikaans College in Beiroet. Werkte eerst bij het bestuur in Jeruzalem, later bij het kadaster in Haifa.

AOUEDDAH, zie **AOUEDDA**

APRAXIA Grieks buurmeisje.

ARBA Held van de Anakim, een volk van reuzen in het Zuiden van Palestina, en beschouwd als hun vader. Tijdgenoot van Joshua.

ARCHIMEDES Sicilië 287-id. 212 v Chr. Grieks wiskundige.

AREF Bey el **HASSAN** Kolonel en hoofd van politie van emir Abdoellah.

AREF al AREF zie **ARIF al ARIF**

ARIF al ARIF (AREF al AREF) Jeruzalem 1892-Ramallah 1973. Palestijns politicus. Redacteur van de Palestijnse krant *Suriyya al Janubiyya* (=Zuid-Syrië). Zoon van een koopman. Opgeleid aan een lyceum in Constantinopel, waar hij het vak van journalist oppakte. Zijn eerste artikel in *Filastin* (Jaffa) was tegen landverkoop aan joden. Kwam tijdens w.o. I in dienst bij het leger, werd krijgsgevangen gemaakt door de Russen en bracht drie jaar in Siberië door. Hij leerde daar Duits en vertaalde Ernst Haeckel, *Riddle of the Universe* (*Die Welträtsel*) in het Turks. Gaf na terugkomst in Palestina in 1918 *Suriyya al Janubiyya* uit, dat wegens zijn antizionistische inhoud meerdere keren werd verboden. Hoewel hij een belangrijke rol in de aprilrellen van 1920 speelde en daarvoor werd gearresteerd, propageerde hij toch voornamelijk een geweldloos Arabisch verzet. Vluchtte met Amien al-Husseini naar Damascus, maar moest dat land verlaten na de intocht van de Fransen in juli 1920. Werd in Transjordanië door bedoeïenen verborgen. Toen Herbert Samuel in aug. 1920 es Salt in Jordanië bezocht, pleitten dezen voor een pardon dat ook werd verleend. Arif werd vervolgens *District Officer* van o.a. Jenin en Nabloes. In 1926 werd hij benoemd tot *Chief Secretary* van Transjordanië. In 1929 werd hij opnieuw *District Officer*, nu van Beersheba. Hij werd daar zeer populair bij de bedoeïenen en slaagde

erin zijn district tijdens de rellen van de jaren dertig rustig te houden. Zijn anti-Britse houding bracht hem tot een tijdelijke bewondering van Hitler. In 1942 werd hij naar Ramallah gestuurd en bleef daar tot 1948 in functie. In 1948 werd hij burgemeester van Jordans Jeruzalem en in 1955 even minister in Jordanië.

ARONOWICZ zie **ARONOWITZ**

ARONOWITZ, JOSEPH (ARONOWICZ, AHARONOWITZ) Oekraïne 1877-Tel Aviv 1937. Actief in de zionistische jeugdbeweging in Galicië. Vestigde zich in 1906 in Palestina. Was eerst in verschillende joodse kolonies arbeider, daarna uitgever van het eerste joodse arbeiderstijdschrift in Palestina, *Ha Po'el Ha-Tzair*. Tijdens w.o. I uit Palestina verbannen. Hervatte daarna zijn werk aan het tijdschrift tot 1922. Bleef actief in de arbeidersbeweging en oefende veel invloed uit op de joodse arbeidersbeweging in Palestina.

ARONSSOHN (AARONSSOHN), ALEXANDER Zichron Jaäcov 1888-1948. Broer van Aäron en Sara Aaronssohn. Turks onderdaan en later Engels kapitein. Een van de oprichters van Nili. Ging tijdens w.o. I naar Egypte om contact te leggen met het Britse commando. Vandaar naar de VS als propagandist voor de geallieerden. Richtte na de oorlog de *Bnei Benjamin* op, een organisatie van Joodse boeren van de tweede generatie in Palestina. Schreef in *Doar Hajom* en publiceerde zijn memoires. Tijdens w.o. II in Britse geheime dienst.

ARSLAHN, ADEL Shuwayfat 1882-1954. Syrisch politicus en ondanks zijn Drusische afkomst soenniet. Opgevoed in Franse scholen en Parijs, waar hij letterkunde studeerde. Diende in het Ottomaans bestuur en werd in 1918 door Feisal benoemd tot gouverneur van Mount Libanon. Werd diens politiek adviseur en een fel aanhanger van de Pan-Arabische Istiqlal partij. Uit Syrië en Libanon verbannen, toen in 1920 de Fransen Syrië binnenvielen. Vluchtte naar Transjordanië, waar hij met anderen een afdeling van de Istiqlalpartij oprichtte en in 1921 adviseur werd van Abdoellah. In 1923 werd hij onder druk van de Britten door Abdoellah verbannen wegens zijn anti-Franse activiteiten. Hij trok toen naar de Hedjaz. Ging in 1925 naar Palestina en later naar Egypte, waar hij werd verbannen wegens anti-Italiaanse activiteiten.

ARWESTI Sefardische weesjongen. Werd opgeleid als huisschilder.

ASA 908-867 v Chr. Derde koning van Juda. Regeerde aanvankelijk in vrede, maar werd geconfronteerd met invallen van Nubiërs.

ASAHHEL Zoon van Zeruah, zuster van koning David. Hij werd al vroeg in diens regering gedood.

ASQUITH, HERBERT HENRY 1st Earl of OXFORD and ASQUITH.

Lancashire 1852-Berkshire 1928. Brits politicus. Aanvankelijk liberaal parlamentslid, die veel deed voor sociale wetgeving en vooral bekend was als verdediger van de Ierse nationalist Parnell. Van 1908 tot 1916 eerste minister, maar hij nam ontslag na aanvallen van Lloyd George. Wijdde zich na zijn herverkiezing in 1920 weer aan de Ierse kwestie.

ASSAGIOLI Misschien: **ROBERTO** Venetië 1888-Capolona d'Arezzo 1974. Italiaans psychiater die een richting stichtte bekend als psychosynthese. Hij was een tegenstander van Freud en geloofde niet in psychoanalyse, omdat die zich te veel richtte op het abnormale.

ATALLAH Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

ATANAS Buurman van Abdoel Salaäm Aouedda.

ATATÜRK, KEMAL zie **MOESTAPHA KEMAL**

AUERBACH Rabbijn in Leipzig.
AUGUSTA VICTORIA Sleeswijk Holstein 1858-Doorn 1921. Laatste keizerin van Duitsland en echtgenote van Wilhelm II.
AUSTER, DANIEL zie **OSTER**
AWEIDAH zie **AOUEDDA**
AWHEM Kapitein die wegens spionage in 1923 werd gearresteerd.
AWIËZER Jongen in Tel Aviv.
AZI zie **OSMAN** el **AZI**
AZIRIE, MOZES Vader van Hamame.
AZI, JOSEPH el Sjeikh in het district Hebron.
AZIZ HASSAN Egyptische prins die in 1921 werd verbannen.
AZULAI, CHAIM JOSEPH DAVID Jeruzalem 1724-Livorno 1806. Joods geleerde uit een prominente familie van rabbijnen en kabbalisten. Combineerde een mystieke inslag met een onuitputtelijke intellectuele nieuwsgierigheid. Bracht het grootste deel van zijn leven door als afgezant van de Palestijnse joodse gemeenschappen om geld bijeen te halen in de diaspora. In 1778 kwam hij in Livorno terecht, waar hij de rest van zijn leven doorbracht.

B.

BAASHA zie **BASA**
BACH, JOHANN SEBASTIAN Eisenach 1685-Leipzig 1750. Duits componist.
BADJA Dienstmeisje in een hotel in Petach Tikvah.
BAEDEKER, KARL Essen 1801-Koblenz 1859. Duits uitgever en boekhandelaar, die een serie reisbeschrijvingen begon. Na zijn dood werd de reeks voortgezet.
BAGINSKY Misschien: **ADOLF ARON** Silezië 1843-Berlijn 1918. Duits arts en grondlegger van de kindergeneeskunde. Directeur van een kinderziekenhuis in Berlijn.
BAHYA (BAHYE) BEN JOSEPH IBN PAQUDA Leefde eerste helft van de 11de eeuw in Saragossa. Joodse moraalfilosoof en rabbijn.
BAHYE zie **BAHYA**
BAKOENIN, MICHAÏL Tver 1814-Bern 1876. Russisch grondlegger van het revolutionair anarchisme.
BALFOUR, ARTHUR JAMES Lord. Whittingham 1848-bij Londen 1930. Brits staatsman. Vóór zijn politieke carrière filosoof met veel belangstelling voor godsdienst. In 1887 in het kabinet als *Chief Secretary* voor Ierse Zaken en ferm tegenstander van de Ierse nationalist. Van 1902 tot 1905 eerste minister. Toen na het uitbreken van w.o. I in 1915 het eerste coalitiekabinet werd gevormd onder Asquith, werd hij *First Lord of the Admiralty* en in dec. 1916 onder Lloyd George minister van Buitenlandse Zaken tot okt. 1919. In die hoedanigheid is hij de auteur van de Balfour Declaratie, waarin de joden een Nationaal Tehuis in Palestina werd beloofd.
 Balfour begon belangstelling voor het zionisme te koesteren rond 1902, toen Theodor Herzl onderhandelingen opende met de Britten. In 1906 ontmoette hij in Manchester Chaim Weizmann, die een grote indruk op hem maakte.

Gedurende w.o. I werd die belangstelling intenser. Wat de redenen voor de Declaratie zijn geweest is niet helemaal duidelijk. Het kunnen religieuze motieven zijn geweest, maar er zijn ook uitspraken van Balfour bekend waaruit men kan afleiden dat hij de vestiging van de joden in Palestina zag als een inlossing van de schuld der eeuwenlange jodenvervolgingen. Terugkijkend op zijn politieke carrière beschouwde hij in ieder geval zijn verzet tegen het Ierse nationalisme en het bevorderen van het joodse nationalisme als zijn belangrijkste successen.

BALLOBAR zie **BALOBAR**

BALOBAR (BALLOBAR), graaf **ANTONIO de la CIERVA LEWITA**

Wenen 1885-Madrid 1971. Spaans consul, die op het eind van de oorlog, toen de consuls van de Europese landen door de Turken waren uitgewezen praktisch alle consulaten van de vreemde mogendheden waarnam. Hield een interessant dagboek bij. Hij was een kleurrijke jonge man in Jeruzalem. Was tegenstander van de benoeming van een joods consul door Nederland, een positie die De Haan ambieerde, maar uiteindelijk door Jacobus Kann werd vervuld.

BARDOS, JOSEPH Rabbijn in Jeruzalem.

BAR-ILAN zie **BERLIN**

BARLASSINA, LUIGI Turijn 1872-Jeruzalem 1947. Latijns patriarch in Jeruzalem. In 1918 hulpbisschop van Jeruzalem en titulair bisschop van Capharnaüm. Sinds mei 1920 Latijns patriarch. Fel tegenstander van het zionisme.

BARNEH BINA zie **BINA, BAROECH**

BARNES, GEORGE Dundee 1859-Londen 1940. Brits arbeidersleider en minister. Werd de eerste minister van pensioenen in het coalitiekabinet van Lloyd George en later minister voor arbeidszaken. Toen Labour in 1918 zijn steun aan dit kabinet terugtrok, verliet Barnes de partij. Verliet in 1920 het kabinet.

BAROECH Weesjongen.

BARTH, JACOB Flehingen (Baden) 1851-Berlijn 1914. Een van de belangrijkste Semitische linguïsten van zijn tijd. Studeerde Semitische filologie in Berlijn en Leipzig. Werd in 1876 lector in Berlijn. Als jood kon hij geen volledig professoraat krijgen en kreeg hij de titel *Geheimer Regierungsrat*. Hij was ook een belangrijke lexicograaf.

BASA (BAASHA) Koning van Israël 906-883 v. Chr. Vocht met Asa, koning van Juda, om de hegemonie over Judea, maar werd door hem verslagen.

BAUER, GUSTAVE Joods senator in Spanje.

BAWLY, LAZARE (ELIËZER) Amsterdam 1895- ? Accountant. Kwam in 1919 in Palestina aan. Partner in de accountantsfirma Bawly & Milner. *Assistant treasurer* bij de ZC, later bestuurslid van de ZWO. Oprichter van het Landbouwkolonisatie Departement van de *Jewish Agency*. Sinds 1933 accountant in Tel Aviv.

BAZEL, KAREL PETRUS de Den Helder 1869-Amsterdam 1923. Nederlands architect.

BEARDSLY, AUBREY Brighton 1872-Menton 1898. Engels illustrator, wiens stijl wordt gekenmerkt door een verfijnde en decadente fin-de sièclegeest.

BEAVERBROOK, WILLIAM MAXWELL (AITKEN), Lord. Ontario 1879-1964. Brits krantenmagnaat en staatsman. Verdiende eerst veel geld in Canada in de cementindustrie. Aanvallen in de Canadese pers wegens

malversaties dreven hem in 1910 naar Engeland, waar hij bevriend raakte met zijn landgenoot de politicus Bonar Law. Werd in 1910 parlamentslid voor de Conservatieve Partij en kwam in 1917 als Lord Beaverbrook in het Hogerhuis. Hij werd in 1918 korte tijd minister van Informatie in het kabinet Lloyd George. Trok zich na de wapenstilstand uit de politiek terug om zich geheel te wijden aan de leiding van *The Daily Express*, een populaire krant waarvan De Haan in juni 1923 Jeruzalems correspondent werd. In deze krant werd vanaf 1920 het eerste stripverhaal voor kinderen gepubliceerd, *Rupert the Bear*, dat in Nederland onder de naam Bruintje Beer populair werd. Beaverbrook stichtte in 1921 *The Sunday Express* en kreeg later de controle over *The Evening Standard*. Dit waren alle populaire bladen met een grote oplage. Tijdens w.o. II werd hij vanwege zijn groot organisatorisch vermogen voor verscheidene ministerschappen gevraagd, o.a. het ministerie voor oorlogsproductie. Churchill was een groot bewonderaar van hem. Beaverbrook reisde in 1923 met zijn gezin en de hoofdredacteur van de *Daily Express*, Douglas, naar Palestina. Hier bezocht De Haan hen en werd hij tot correspondent van de krant aangesteld.

BEDRA Werkvrouw in het weeshuis.

BEETHOVEN, LUDWIG von Bonn 1770-Wenen 1827. Duits componist.

BEILIS, MENAHEM MENDEL Rusland 1874-VS 1934. Fabrieksarbeider, die in 1911 slachtoffer werd van een beschuldiging van rituele moord op een 12-jarige jongen in Moskou. Terwijl de politie de echte dader in criminele kringen op het spoor was, drongen antisemitische organisaties bij de minister van Justitie met succes erop aan het onderzoek te beperken tot een zaak van rituele moord. Als gevolg daarvan werd Beilis, die was gesignaleerd in de omgeving waar de jongen was vermoord, gearresteerd. Na twee jaar begon een proces dat wereldwijd aandacht trok en grote internationale verontwaardiging wekte. Ondanks de antisemitische behandeling van het proces werd Beilis door een jury van voornamelijk Russische boeren onschuldig verklaard. Hij werd in 1913 vrijgelaten, vestigde zich eerst met zijn gezin in Palestina, maar emigreerde in 1920 naar de VS.

BELKIND, ISRAEL Rusland 1861-Berlijn 1929. Een van de oprichters van de Bilubeweging. Vestigde zich in 1882 in Palestina, waar hij in diverse kolonies als landbouwer werkte. Bracht in 1903 na de pogroms in Kisjinev wezen naar Palestina, die hij onderbracht in een door hem gestichte landbouwschool. Een soortgelijk project na w.o. I na pogroms in de Oekraïne mislukte.

BELLOC, HILAIRE St-Cloud 1870-Shipley (bij Londen) 1953. Engels schrijver, historicus en politicus van gedeeltelijk Franse origine. Streed voor behoud van de tradities van de Rooms-katholieke kerk. Zeer bevriend met Chesterton, met wie hij ook literair samenwerkte. Bekend waren zijn historische werken en reisbeschrijvingen.

BELSKY, PAUL Directeur van het Roukavitchnikof instituut in Moskou.

BEN ABRAHAM Auteur van een artikel over landbouw in de Palestijnse krant *Haäretz*.

BEN AVI zie **BEN AWI**

BEN AWI, ITHAMAR 1882-VS 1943. Hebreeuws journalist en zoon van Ben-Jehoedah. De naam die hij aannam betekent Zoon van mijn Vader. Een van de eerste joden wier moedertaal Hebreeuws was. Studeerde in Parijs en Berlijn. Woonde tijdens w.o. I met zijn gezin in de VS. Na zijn terugkeer in Palestina richtte hij in 1919 het dagblad *Doar Hajom* op en fungeerde ook als

Jeruzalems correspondent voor de *Times* en de *Daily Mail*. Vanwege zijn grote talenkennis diverse keren uitgezonden voor zionistische missies in VS en Europa. Introduceerde in de Hebreeuwse pers iets van de populaire, vlotte Engelse en Amerikaanse journalistiek uit die tijd. Vestigde zich in 1939 in de VS.

BEN BARUCH Amerikaans schilder.

BEN-JEHOEDAH (BEN-YEHUDA), EHUD Jongste zoon van Ben-Jehoedah. Zette na de dood van zijn vader diens werk aan het Hebreeuwse woordenboek voort.

BEN-JEHOEDAH (BEN-YEHUDA), ELIËZER (voorheen **YITZAKH PERLMAN**) Litouwen 1858-Jeruzalem 1922. Hebreeuws schrijver en belangrijkste motor van de herleving van de Hebreeuwse taal. Werd op 13-jarige leeftijd naar een jesjiwa gestuurd, waarvan het hoofd hem heimelijk inwijdde in wereldlijke literatuur. Hij leerde Russisch en maakte het gymnasium af. De vrijheidsstrijd van de Balkanvolkeren in de Russisch-Turkse oorlog van 1877 inspireerde hem tot het ideaal van een herleving van het joodse volk. Hij stelde dat het joodse volk wel degelijk een eigen land en taal had. Besloot zich in Palestina te vestigen, maar ging eerst in Parijs medicijnen studeren. Hij ontmoette er een joodse journalist, die hem vertelde op zijn reizen met joden Hebreeuws te hebben gesproken. Dit sterkte hem in zijn overtuiging dat het joodse volk geen eenheid kon worden zonder herleving van het Hebreeuws als gesproken taal. In 1881 vestigde hij zich met zijn eerste vrouw in Palestina en deelde haar mee voortaan alleen nog maar Hebreeuws met haar te zullen spreken. Hij nam toen officieel zijn schrijversnaam Ben-Jehoedah (Zoon van Juda) aan. Om de orthodoxe joden in Palestina te winnen kledde hij zich als hen. Maar zij keerden zich tegen hem, toen zij begrepen dat Ben Jehoedah het Hebreeuws niet als een heilige taal gebruikte. Voor hen mocht het alleen worden gebruikt voor religieuze doeleinden. Ben-Jehoedah werd toen antireligieus en schreef fel tegen het chaloekasysteem, de bedeling van de orthodoxe joden in Palestina. Als gevolg daarvan werd hij verdacht gemaakt bij de Ottomaanse autoriteiten. Richtte zich steeds meer op de Hebreeuwse linguïstiek. In 1891 stierf zijn eerste vrouw, waarna hij trouwde met haar jongere zuster Hemda. In 1910 begon hij met de publicatie van een compleet woordenboek van oud en modern Hebreeuws. Hij koos daarbij voor een Sefardische uitspraak van de taal, omdat dit de uitspraak van de bijbel zou zijn. Na zijn dood werd zijn werk voortgezet door zijn zoon Ehud en zijn weduwe. In 1959 werd het 17-delige werk voltooid. Ben-Jehoedah systematiseerde ook de neologismen in het Hebreeuws. Hij was een tegenstander van archaïsmen en retorisch spraakgebruik, om zo een echte omgangstaal te krijgen.

BEN JISAI (BEN JISJAI), AHARON ZEEV Mogilev 1902-Haifa 1939.

Dichter en schrijver, die o.a. voor de Palestijnse krant *Haäretz* schreef. Redacteur van *Al Hamishmar*. Hij voerde in 1922 de staking in de Rechtsschool tegen De Haan aan en schreef na diens dood anoniem de brochure *Hakadosj De Haan* (De heilige De Haan; 1925).

BEN JISJAI zie **BEN JISAI**

BEN NAHUM Hotelhouder in Jaffa.

BEN SCHALOM ZEVI zie **SACKLER**

BEN SHEMUEL Kapper.

BEN SIMEON zie **BEN SIMON**.

BEN SIMON (SIMEON), RAPHAEL AARON Jeruzalem 1848-1928. In 1891 opperrabbijn van Cairo. Vestigde zich op het eind van zijn leven in Tel Aviv. Schreef veel over godsdienstige zaken.

BEN-YEHUDA zie **BEN-JEHOEDAH**

BEN-ZEWI (BEN ZVI), IZHAK Oekraïne 1884-Jeruzalem 1963. Tweede president van Israël. Woonde in 1906 de oprichting van de Russische Poalei Zion bij en vluchtte na een inval in de ouderlijke woning in 1907 naar Palestina. Richtte in 1910 *Achduth* op, het eerste Hebreeuwse socialistische tijdschrift in Palestina. Tijdens w.o. I gedeporteerd door de Turken. Voegde zich bij het Joods Legioen. Zat vanaf het begin in de leiding van de *Va'ad Le'umi* en was vanaf 1931 voorzitter daarvan. Samen met Ben Goerion de feitelijke leider van de zionisten in Palestina sinds de jaren dertig. Was tijdens de jaren 20 ook actief in de Hagana en als zodanig misschien betrokken bij de moord op De Haan.

BEN ZION, zie **BEN-AVI, ITHAMAR**

BEN ZION zie **JADLER**

BEN ZION, zie **KOENKA, ABRAHAM**

BEN ZION Broer van Joessoef (Joseph), de verpleger in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

BEN ZION Patiëntje in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

BEN ZION, SIMCHA (SIMCHA ALTER GUTMANN) Bessarabië 1870-Tel-Aviv 1932. Een der oprichters van *Moriah*, een Hebreeuwse uitgeverij in Odessa. Vestigde zich in 1905 in Palestina, waar hij zijn realistische stijl verwisselde voor een lyrische. Schreef korte verhalen en gedichten en vertaalde Duitse klassieken in het Hebreeuws. Een der eerste bewoners van Tel Aviv en actief in het bestuur daarvan.

BEN ZVI, zie **BEN-ZEWI**

BENDERLI Zakenman uit de VS.

BENEDICTUS XV Genua 1854-Vaticaan 1922. Jurist en theoloog. In 1914 tot paus gekozen. Bemiddelde bij de vredesbesprekingen aan het eind van w.o. I. Onderschreef vaag de Balfour Declaratie in een interview met Nahum Sokolov, maar was bezorgd om de controle van de Christelijke Heilige Plaatsen in Palestina.

BENJAMIN Jongste zoon van Jacob en Rachel. Koning Saul kwam uit de stam Benjamin.

BENJAMIN Zoon van een hotelhouder in Gaza.

BENJAMIN VAN TUDELA. Tweede helft 12de eeuw. Spaanse jood en beroemd reiziger. Hij reisde 6 of 14 jaar en kwam tot Bagdad. Keerde in 1172/73 terug en beschreef zijn ervaringen in het Hebreeuws.

BENTWICH, NORMAN de MATTOS Londen 1883-1971. Jurist en zionist. Broer van Thelma. Zijn vader Herbert was een der eerste aanhangers van Herzl in Engeland. Na in Londen als advocaat te hebben gepraktiseerd, werd hij in 1913 *Lecturer* aan de *Cairo Law School* en *Commissoner of Courts* in Egypte. Tijdens w.o. I in het Engelse leger aan het Palestijnse front. Gedemobiliseerd als majoor. In OETA was hij *Public Prosecutor* en *Senior Judicial Officer*, onder het burgerlijk bestuur tot 1931 *Legal Secretary* en *Attorney General*. Bevorderde in die functie de vervanging van het Turkse door het Engelse recht. Beplette een Arabisch-joodse toenadering analoog aan de Brit Shalomgroep. De Arabische nationalistenvleugels bleven tijdens zijn gehele ambtsduur tegen hem ageren, omdat hij een zionist was. Hoewel de opeenvolgende Hoge

Commissarissen overtuigd bleven van zijn integriteit, werd zijn positie steeds moeilijker. In 1930 werd een aanslag op zijn leven gepleegd door een Arabier, die hij zelf voor de rechter verdedigde. Onder de indruk van de toenemende oppositie, ook van de Palestijnse Britse ambtenaren nam hij -verbitterd- uiteindelijk in 1930 ontslag. In 1932 werd hij hoogleraar internationale betrekkingen aan de Hebreeuwse Universiteit van Jeruzalem. Keerde in 1951 terug naar Engeland. Hij schreef samen met zijn vrouw Helen *Mandate memories. 1918-1948* (1965), waarin p. 73-74 aan De Haan zijn gewijd. Bentwich speelde als hoofd van de Rechtsschool ook een rol in het ontslag van De Haan als *lecturer* in 1923.

BENTWICH, THELMA Londen 1895-1959. Zuster van Norman. Celliste en muziekpedagoge. Studeerde aan het *Royal College of Music* in Londen. Vestigde zich in 1920 in Palestina en trouwde er Eliëzer Yellin, een zoon van David. Zeer actief in het muziekleven van Palestina. Medeoprichtster van een muziekvereniging en een strijkkwartet in Jeruzalem.

BERDICHEFSKY (BERDYCZEWSKI) (later BIN-GORION), MICHA JOSEF Podolië 1865-Berlijn 1921. Opgeleid in een jesjiwa. Begon al vroeg een literaire carrière in het Hebreeuws. Studeerde in Berlijn. Viel gevestigde reputaties aan als die van Achad Haâm en Herzl. Wilde de joodse cultuur op Nietzscheaanse manier transformeren.

BERDYCZEWSKI zie **BERDICHEFSKY**

BERGER, PHILIPPE Beaucort 1846-Parijs 1912. Protestants theoloog, die met zijn proefschrift de aandacht van Renan trok en een vooraanstaand Hebraïst werd. Van 1892-1910 hoogleraar Hebreeuws aan het *Collège de France*. Nam ook deel aan het politieke leven als senator.

BERGER-MOHL, SOPHIA Huwde ingenieur Emanuel Berger. Was tijdens OETA in Jeruzalem verbonden aan het Amerikaanse Rode Kruis en zat later in het bestuur van een overkoepeling van vrouwenorganisaties in Palestina.

BERGH, SAMUEL van den Oss 1864-Nice 1941. Sinds 1919 president-directeur van de margarinefabriek van zijn ouders, het latere concern Unilever, die eerst te Oss en later te Rotterdam was gevestigd. Van 1905-1909 lid van de Tweede Kamer en van 1923-1938 van de Eerste Kamer.

BERGMANN, HUGO Praag 1883-Jeruzalem 1957. Bibliothecaris. Studeerde filosofie in Praag en Berlijn. Wordt tijdens zijn studententijd zionist. Was bibliothecaris aan de Praagse universiteit van 1907-1919 met uitzondering van de oorlogsjaren, toen hij in het leger zat. Vestigde zich in 1920 in Jeruzalem en werd de eerste directeur, tot 1935, van de Nationale en Universiteitsbibliotheek. Was lid van *Brith Shalom*.

BERKOVITCH Weesjongen.

BERL Patiëntje in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

BERLAGE, HENDRIK PETRUS Amsterdam 1856-'s-Gravenhage 1934. Nederlands architect.

BERLIN, ELIAHU Lid van de zionistische Palestina delegatie in Londen.

BERLIN, MEIR (BAR-ILAN) Volozhin, Rusland 1880-Jeruzalem 1949. Was zoon van een rabbijn en werd religieus opgevoed. Hij werd hij al jong Mizrachist en vertegenwoordigde deze stroming op het congres van 1905. In 1911 secretaris van de internationale Mizrachi. Emigreerde in 1915 naar de VS en werd daar voorzitter van de Amerikaanse Mizrachi. Vanaf 1925 in het bestuur van het JNF. Vestigde zich in 1926 in Jeruzalem, waar hij verschillende bestuursfuncties

bleef uitoefenen. Naar hem werd later de religieuze Bar-Ilan universiteit genoemd.

BERNHARDT, SARA Parijs 1844-id. 1923. Frans actrice van Nederlandse afkomst.

BERNSTEIN Rabbijn in Jeruzalem.

BERNSTEIN, LUDWIG Litouwen 1870-VS 1944. Sociaal werker en pionier op het gebied van een moderne opvang van wezen. Emigreerde in 1892 naar de VS en onderwees talen op verschillende scholen. Werd in 1903 directeur van de *Hebrew Sheltering Guardian Orphan Asylum* in New York.

BERTINORO, OBADIAH BEN ABRAHAM Italië ca 1450-Jeruzalem vóór 1516. Vereerd rabbijn en standaardcommentator van de Misjna. Kwam in 1499 in Palestina aan voor een bezoek en bleef er. Zamelde in Italië geld in voor de behoeftige joden in Palestina.

BEYDOUN, NAZIM effendi. Politie-officier in Haifa.

BEZOLD, CARL CHRISTIAN ERNST Donauwörth 1859-Heidelberg 1922. Assyrioloog. Studeerde in München en Leipzig Semitische talen en werd in 1894 hoogleraar in Heidelberg. Ordende in het Brits Museum de bibliotheek van Assoerbanipal uit Ninivé.

BIALIK, CHAIM NAHUM Volhynia 1873-Wenen 1934. Belangrijkste moderne Hebreeuwse dichter, die ook essayist, schrijver, vertaler en redacteur was. Als schrijver was hij sterk beïnvloed door de volkscultuur en natuur van zijn jeugd. Beschouwde Achad Ha'am als zijn leermeester. Woonde na de vroege dood van zijn vader tien jaar bij zijn grootvader, een strenge oude piëtist, terwijl de jonge Chaim een begaafde, ondeugende jongen was. Bezocht een traditionele jesjiwa, maar las ook wereldlijke literatuur. Vestigde zich in 1891 in Odessa, toen het belangrijkste centrum van moderne joodse cultuur in Zuid-Rusland. Bestudeerde daar de Russische literatuur en leerde Duits. Zijn gedichten na de pogroms in Kisjinev in 1903 waren een belangrijke inspiratie bij de vorming van joodse zelfverdedigingsorganisaties. Bialik was de eerste Hebreeuwse dichter die het idioom bevrijdde van de Bijbelse invloed en van de imitatie van Europese voorbeelden. Zijn poëzie is meest lyrisch. Belangrijkste thema was de geloofscrisis waarmee zijn generatie, die op zoek was naar een gesecculariseerde joodse cultuur, had te maken. Bialik vertaalde o.a. Don Quichote en Wilhelm Tell in het Hebreeuws.

BIANCHINI, ANGELO (LEVI-BIANCHINI) Venetië 1887-Syrië 1920. Italiaans zeeofficier en vurig voorstander van het zionisme. Lid van de ZC als vertegenwoordiger van de Italiaanse joden. Won bij zijn aankomst in april 1919 in Palestina het vertrouwen van Britse en Arabische leiders. In april 1919 voorkwam hij het uitbreken van rellen na het Nebi Moessafeest, maar verliet het land weer in hetzelfde jaar. Vertegenwoordigde Italië op de vredesconferentie van Versailles en op de conferentie van San Remo. Werd door de Italiaanse regering in 1920 naar Palestina gestuurd en kwam om in een aanval van bedoeïenen op de trein van Damascus naar Haifa.

BIERENS de HAAN, JOHAN DIDERIK Amsterdam 1866-Haarlem 1943. Filosoof, docent aan de Volksuniversiteit en redacteur van het *Tijdschrift voor wijsbegeerte*, dat hij in 1907 oprichtte. Bereikte als filosoof een groot publiek door zijn toegankelijke en literaire stijl.

BIN-GORION zie **BERDICHEFSKY**

BINA, BAROECH Redacteur van de Egyptisch-joodse krant *Nieuws uit het Land*.

BIRAM, ARTHUR (YIZHAK) Bischofwerda bij Dresden 1878-Haifa 1967. Van 1909-1913 leraar klassieke talen in Duitsland. Al vroeg lid van de Zionistische Organisatie emigreerde hij in 1914 naar Palestina. Gedurende w.o. I daar in het Duitse leger. Werd in 1918 onderdirecteur van de Hebreeuwse kweekschool in Jeruzalem. Van 1920-1948 directeur van een middelbare school in Haifa. Besteedde in het onderwijs veel aandacht aan gymnastiek en sommige van zijn onderwijshervormingen werden later opgenomen in het schoolstelsel van de staat Israël.

BISMARCK, OTTO von Schönhausen 1815-Friedrichsruhe 1898. Duits rijkskanselier.

BISTRITSKY (BISTRITZKY), NATHAN (AGMON) Oekraïne 1896-1980. Volgde eerst religieus en later universitair onderwijs in Kiev. Emigreerde in 1920 naar Palestina. Richtte daar een jeugdafdeling van het JNF op en publiceerde romans en toneelstukken.

BISTRITZKY zie **BISTRITSKY**

BLANCKENHORN, MAX 1861-1947. Duits geoloog die veel onderzoek deed in het Midden-Oosten, vooral Syrië en Palestina. Publiceerde o.a. over de zouten van de Dode Zee. Omdat hij in die tijd praktisch de enige expert op het gebied van de geologie van Palestina was, werd hij vaak geraadpleegd door de zionistische leiders over de natuurlijke bronnen van het land. Ook belangrijk was zijn onderzoek naar fossielen.

BLOEM, JACOBUS CORNELIS Oudshoorn 1887-Kalenberg 1966.

Nederlands dichter en jurist. Werkte mee aan *De Beweging*.

BLUMENFELD familie. Kolonisten, afkomstig uit Rechovoth. Deels daar en deels in Jeruzalem woonachtig.

BLUMENFELD Arbeidersleider.

BLUMENFELD, mevrouw. Pensionhoudster in Jeruzalem bij wie De Haan van mei 1919 tot september 1920 woonde.

BLUMENFELD Voorzitter van de Volksraad okt. 1920

BLUMENFELD, ABRAHAM Kolonist in Rechovoth. Vader van de pensionhoudster, Jonathan en Eliëzer.

BLUMENFELD, ELIËZER (AWIËZER) Broer van de pensionhoudster en Jonathan.

BLUMENFELD, JONATHAN Jeruzalem 1897-? Broer van de pensionhoudster. Opgeleid aan de kweekschool in Jeruzalem. Sinds 1942 *Assistant Registrar of Cooperative Societies Palestine Government*.

BLUMENFELD, RACHEL Weesmeisje.

BOAS Familielid van Ruth, de Moabitische, met wie hij trouwde.

BOAZ, FRANZ Minden 1858-VS 1942. Antropoloog. Onderwees geografie aan de universiteit van Berlijn. Vestigde zich in 1887 in New York en verdiepte zich vooral in de volken en culturen van de Noordelijke Pacific. Hij maakte antropologie tot een moderne wetenschap.

BODENHEIMER, MAX ISIDOR Stuttgart 1865-Jeruzalem 1940. Een der eerste aanhangers van Theodor Herzl en een der eerste directeuren van het JNF. Vergezeld Herzl in 1898 op zijn reis naar Palestina om een audiëntie te verkrijgen bij keizer Wilhelm II, die toen het land bezocht. Onder zijn directie

van het JNF van 1907-1914 werden de kolonies Kinneret, Degania en Merchavia gesticht. Later sloot hij zich aan bij de Revisionisten van Jabotinsky.

BOELISSA 1921-Jeruzalem 1948. Bijgenaamd Mignesajim (Onderbroek). Door haar vader op een kameel uit Syrië gebracht en in het ziekenhuis Schaäre Zedek achtergelaten. Omdat de vader niet meer terugkeerde, werd zij geadopteerd door dokter Wallach. Zij werd in 1926 naar Duitsland gebracht, waar zij werd opgenomen in een lerarengesin en een talmoed toraschool bezocht. Rond 1933 keerde zij terug naar Jeruzalem en werd daar verpleegster. Zij kwam in 1948 om door een Engelse bom.

BOER, Tjitze J. de Wirdum 1866-'s-Gravenhage 1942. Nederlands oriëntalist en wijsgeer. Studeerde in Bonn en Straatsburg Oosterse talen en wijsbegeerte. Van 1906-1931 hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam. Publiceerde o.a. over de islam.

BOGER zie **BOGRASHOV**

BOGRASHOV (BOGER), HAYYIM Oekraïne 1876-Tel Aviv 1963.

Zionistisch leider en opvoedkundige. Een der oprichters van de Herzliyaschool in Tel Aviv, waar hij meer dan 40 jaar geografie en geologie zou onderwijzen.

BELISSA Iemand die in januari 1921 naar Palestina komt om over een Palestina lening te praten.

BOLLAND, GERARDUS JOHANNES Groningen 1854-Leiden 1922.

Nederlands wijsgeer. Autodidact. Groot vereerder van Hegel, wiens werk hij in Nederland bekend heeft gemaakt. Zeer antikatholiek, antisocialistisch en antisemitisch. Van origine onderwijzer, werd hij in 1856 benoemd tot hoogleraar in de wijsbegeerte in Leiden. In zijn tijd erg populair doch ook omstreden.

BOLS, Sir LOUIS JEAN 1867-Bath 1930. Generaal. Vanaf 1887 in militaire dienst in Birma, India, Zuid-Afrika en Ierland. Vocht in het begin van w.o. I in Frankrijk, waar hij gewond krijgsgevangen werd gemaakt, doch ontsnapte. *Chief of Staff* onder Allenby in de Palestina veldtocht. Van december 1919 to juni 1920 *Chief Administrator* van OETA. In Palestina gekant tegen het zionisme. Sinds 1927 gouverneur van Bermuda.

BÖLÜKBAÇI zie **TUWFIK, RIZA**

BONAR LAW, ANDREW New Brunswick (Canada) 1858-Londen okt. 1923.

Conservatief parlamentslid en fel tegenstander van *Home Rule* voor Ierland. In het kabinet Lloyd George minister van Financiën. Na w.o. I was er een toenemende ontevredenheid over het coalitiekabinet van Lloyd George, omdat men bang was dat de oorlog met Atatürk zou worden hervat, en na diens val werd Law in okt. 1922 eerste minister van een zuiver conservatief kabinet. Hij trad echter om gezondheidsredenen af al in mei 1923.

BORCHOF, A.M. Radicaal zionistisch Palestijns politicus.

BORDEAUX, HENRY Thonon-les-Bains 1870-Parijs 1963. Frans schrijver en criticus. Zijn thema's waren gehechtheid aan de geboortegrond en de gevaren van de moderne tijd, die het gezinsleven bedreigden.

BOREL, HENRI FRANÇOIS Dordrecht 1869-Den Haag 1933. Nederlands prozaïst. Hij had vooral invloed als kunstredacteur van *Het Vaderland*.

BORGOF, S. Directeur van een weeshuis in Jeruzalem.

BOSCH, JAN HENDRIK van den Zwolle 1862-Wageningen 1941. Nederlands taalkundige en literatuurhistoricus. Leraar Nederlands in Zierikzee en Gouda. Schreef veel in *De nieuwe taalgids* en andere periodieken.

BOUDERI (BUDAYRI), ISHAAC (MUHAMMED ISHAQ) Jeruzalem 1878-1940. Studeerde rechten in Istanboel en was werkzaam bij de Ottomaanse rechterlijke macht. Lid van de regering van koning Feisal van Syrië 1919-1920. Keerde na diens val terug naar Palestina. Hij werkte daar als advocaat en werd later rechter.

BOUDERI (BUDAYRI), MUSA al ?1870-? Islamgeleerde, die kandidaat was bij de verkiezing voor Groot-Moefti van Jeruzalem in 1921.

BOURGEOIS, LÉON VICTOR AUGUSTE Parijs 1851-Épernay 1925. Frans senator sinds 1905 en minister tot 1917. Behoorde tot de links democratische vleugel. Voorzitter van de Franse delegatie bij de Volkenbond en in 1920 winnaar van de Nobelprijs voor de vrede.

BOURNE, FRANCIS ALPHONSUS Clapham 1861-Westminster 1935. Brits katholiek prelaat. Werd in 1911 aartsbisschop van Westminster en in 1911 kardinaal. Tijdens zijn bestuur nam de opleving van hetatholicisme in Engeland krachtig toe.

BRAHMS, JOHANNES Hamburg 1833-Wenen 1897. Duits componist.

BRAININ, REUBEN Wit-Rusland 1862-New York 1939. Hebreeuws en Jiddisch schrijver. Vestigde zich in 1892 in Wenen en in 1909 in de VS.

BRAMLEY, PERCY BROOKE 1867-1925. Luitenant-kolonel. Diende eerst bij de politie in India. *Director Public Security* van Palestina van 1921-1923, toen hij werd ontslagen. Hij meende dat dit gebeurde, omdat hij tegen illegale immigratie en het lekken van informatie naar zionistische extremisten was. Hij was tevens bang voor bolsjewistische invloed in Palestina.

BRANDEIS, LOUIS DEMBITZ Louisville (Kentucky) 1856-Washington 1941. Jurist en in 1916 eerste jood in het Amerikaans Hooggerechtshof. Brandeis was een indrukwekkende verschijning, die velen herinnerde aan Abraham Lincoln. Als advocaat wijdde hij zich vooral aan zaken die niet door bekende strafpleiters werden behandeld en hij kreeg de bijnaam '*People's Attorney*'. In 1916 werd hij door Wilson benoemd tot lid van het Hooggerechtshof. In 1911 begon hij onder invloed van de zionistische arbeidersleider Jacob de Haas zich te interesseren voor de joodse zaak. Hij werd tijdens w.o. I leider van de zionistische beweging in de VS en was vooral voorstander van samenwerking met andere joodse organisaties. Zijn nauwe banden met president Wilson waren belangrijk voor Amerikaanse steun aan de Balfour Declaratie. In 1919 bezocht hij Palestina en raakte daar weliswaar onder de indruk van het enthousiasme van de zionistische pioniers, maar werd ook bezorgd door hun gebrek aan zakelijkheid en het gebrek aan financiële controle bij de besteding van zionistische fondsen. Hij stelde voor om de veelkoppige leiding van de wereldorganisatie te hervormen in een klein lichaam van leidende zakenlieden zoals de chemiecoon Sir Alfred Mond en de bankier James de Rothschild. Dit leidde tot een conflict tussen Weizmann en het Oost-Europese zionistische establishment, dat zich buitengesloten voelde. Brandeis was verontrust door dit conflict binnen de beweging, maar durfde zijnerzijds geen positie in de leiding van de beweging op zich te nemen. In 1921 kwam de climax tijdens een bijeenkomst van Amerikaanse zionisten, waarvan de meerderheid loyaal was aan Weizmann en diens mening deelde dat de Brandeis' ideeën de wereldorganisatie ernstig zouden verzwakken. Brandeis legde elke bestuursfunctie neer, nadat hem een motie van vertrouwen was geweigerd. Hij ondervond ook tegenstand met zijn stelling dat het zionisme joden in de diaspora

juist als joden beter maakte, omdat zij zich daardoor hun identiteit beter bewust waren. Hij bleef wel voor de zionistische zaak ijveren (stond bijvoorbeeld aan de wieg van de *Palestine Economic Corporation*, die investeerde in Palestina) en liet een deel van zijn vermogen na aan de beweging.

BRANN zie **BRAUN**

BRATIANO (BRATIANU), ION Florica 1864-Boekarest 1927. Roemeens staatsman. Leider van de Nationaal-liberale partij en eerste minister. Bij het uitbreken van w.o. I slaagde hij erin, tegen de zin van de Duitsgezinde koning Carol, Roemenië neutraal te houden. In 1916 zorgde hij dat Roemenië zich aansloot bij de geallieerden, maar moest als eerste minister aftreden, toen er verliezen werden geleden. In 1918 werd hij in zijn functie hersteld, die hij met tussenpozen vervulde tot aan zijn dood.

BRATIANU zie **BRATIANO**

BRAUDE, ISIAH D. Drusbenik 1886-? Accountant. Van 1918-1931 hoofd van de accountantsdienst van de *Jewish Agency* in Palestine. Had daarna een eigen praktijk. Ten tijde van de meirellen van 1921 was hij weduwnaar en woonde hij met zijn moeder en twee kinderen in een apart stuk van het Vrijgezellenhuis in Jaffa, waar zich de tragedie van de moorden op zionistische immigranten afspeelde.

BRAUN, MARKUS (BRANN), Posen 1849-Breslau 1920. Rabbijn en historicus, sinds 1892 uitgever van het *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums*.

BRAUSE Hotelhouder in Mootza.

BRAUSE, mevrouw. Echtgenote van de hotelhouder in Mootza.

BRÉAL, MICHEL JULES ALFRED Landau 1832-Parijs 1915. Frans taalgeleerde en hoogleraar aan het *Collège de France*. Grondlegger van de semantiek, waarin hij de filologie verbond aan de psychologie van de taal.

BRENNER, JOSEF HAYYIM Oekraïne 1881-Jaffa 1921. Hebreeuws en Jiddisch schrijver, sterk beïnvloed door Dostojevsky en Tolstoi. Sleutfiguur in de school van de moderne Hebreeuwse literatuur. Hij schreef psychologische romans en was een vertegenwoordiger van de ontwortelde generatie, die traditioneel was opgevoed maar zich afkeerde van de religie. In zijn romans beschreef hij meedogenloos de angsten en wanhoop van intellectuele antihelden die zich overweldigd voelden door de moderne maatschappij. Hij oefende een geweldige persoonlijke invloed uit, niet helemaal evenredig aan zijn kwaliteit als schrijver. Hij vestigde zich in 1909 in Palestina en werd vermoord bij de rellen van mei 1921.

BRENTFORD, 1st Viscount: zie **JOYNSON-HICKS**

BREUER, ISAAC Pápa (Hongarije) 1883-Jeruzalem 1946. Leider van de Duitse joodse orthodoxie in Frankfurt en advocaat. In 1912 een der oprichters van de Agoedat Israel. Hij vertegenwoordigde daarin de pro-Palestijnse vleugel, die wel het seculaire zionisme verwierp maar in de Balfour Declaratie een kans zag om in Palestina religieuze constructieve opbouw te verrichten. Emigreerde in 1936 naar Palestina.

BRIAND, ARISTIDE Nantes 1862-Parijs 1932. Frans staatsman, oorspronkelijk socialist. Van okt. 1915 tot maart 1917 was hij premier, maar zijn politiek was tijdens de oorlog niet gelukkig en daarom trad hij pas in 1921 opnieuw op de voorgrond. Hij speelde een belangrijke rol in de vredesconferenties na w.o. I. In jan. 1921 minister van Buitenlandse Zaken, maar in jan. 1922 teruggeroepen

door president Millerand van de conferentie van Cannes, waar hij zich te weinig Frans en te veel Europees zou hebben ingezet. Briand nam toen ontslag en kwam pas in 1925 weer terug, toen hij met Stresemann het verdrag van Locarno sloot.

BRISK, BEN-ZION (KOELETH) Weesjongen.

BROUWER, LUITZEN EGBERTUS JAN Overschie 1881-Blaricum 1966. Nederlands wiskundige van internationale faam. Grondlegger van de intuitionistische wiskunde, op grond waarvan hij het traditionele bewijs uit het ongerijmde verwierp. Van 1913-1951 hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam.

BRUGGEN, CARRY van (=CAROLINA LEA DE HAAN) Smilde 1881-Laren 1932. Essayiste en romanschrijfster. Zuster van De Haan. Eerst gehuwd met de journalist Kees van Bruggen, later met de kunsthistoricus dr Aart Pit. Schreef ook onder het pseudoniem Justine Abbing. Eerste werk realistisch-psychologisch. Belangrijk zijn haar min of meer autobiografische romans en haar filosofische werken.

BUBER, MARTIN Wenen 1878-Jeruzalem 1965. Filosoof en theoloog. Zionistisch denker en leider. Studeerde aan verschillende Europese universiteiten. Sinds 1898 lid van de zionistische beweging. Op het congres van 1899 drong hij aan op voorrang voor een joodse opvoeding boven politieke onderhandelingen en hij was een aanhanger van het utopisch socialisme. Medeoprichter van de *Jüdische Verlag*. Begon later het Chassidisme te bestuderen, waarvan hem eerst de esthetiek en later de inhoud interesseerde. In 1916 oprichter van *Der Jude*, een maandblad dat acht jaar lang de belangrijkste bron was voor de joodse renaissance in Midden-Europa. Na w.o. I werd hij de vertegenwoordiger van wat hij noemde 'Hebreeuws humanisme' en stelde dat het zionisme anders was dan de gewone nationale bewegingen. Vanuit die visie meende hij ook dat de zionistische beweging tegemoet moest komen aan de noden van de Arabieren. Hij was lid van *Brith Shalom*. Buber vestigde zich in 1938 in Jeruzalem, waar hij aan de Hebreeuwse Universiteit hoogleraar werd in de sociale filosofie.

BUBLICK, GEDALIAH Grodno (Rusland) 1875-New York 1948. Jiddisch journalist. Vestigde zich in 1904 in New York en was verbonden aan het *Yidishes Tageblatt*, waarvan hij van 1915-1928 hoofdredacteur was. Een der oprichters van de Mizrahi in de VS. Van 1919 tot 1926 in de leiding van de wereldorganisatie.

BUDAYRI zie **BOUDERIE**

BUSSY, IZAAK JAN COSQUINO de Utrecht 1846-Hilversum 1920.

Nederlands theoloog, die vooral veel over ethiek heeft geschreven en met name de werkzaamheid van het zedelijk beoordelen heeft ontleed. Doopsgezind predikant in Edam en van 1892-1916 hoogleraar redekunde en wijsbegeerte van de godsdienst in Amsterdam.

C.

CAESAR, GAIUS JULIUS Rome 100 v Chr.- id. 44 v Chr. Romeins veldheer en staatsman.

CAIX de SAINT-AYMOUR, ROBERT de Parijs 1869-1970. Briljant student in o.a. politieke wetenschappen. Eerst journalist met speciale belangstelling

voor de politiek in het Verre Oosten. Werd in nov. 1919 *secrétaire général* van de Hoge Commissaris van Syrië, Gouraud. Hij speelde een belangrijke rol tijdens de diplomatieke moeilijkheden die Feisal en de Engelsen voor de Fransen in Syrië veroorzaakten. Hij werd bij Buitenlandse Zaken zeer gewaardeerd en men vroeg hem aan te blijven onder Gourauds opvolger Weygand. Van febr. 1924-1939 was hij Frans vertegenwoordiger bij de Permanente Mandatencommissie in Genève. Geleerde en politiek auteur. Frans nationalist. Had waarschijnlijk veel invloed op Gouraud vanwege zijn grotere bestuurservaring.

CALEB Een van de twaalf verspieders door Mozes uitgezonden om Kanaän te verkennen.

CALMY, JACQUES 1895-Parijs 1972. Egyptisch prozaïst en publicist in de Franse taal. Een der oprichters van *Doar Hajom* en werkzaam in de afdeling publiciteit van het Keren Hajesod. Hij werd de meest Parijse van de zionisten genoemd en de meest zionistische van de Parijzenaars. Tot 1969 redacteur van de *Monde Juif*.

CAMPBELL, EDWARD FRANCIS 1879-? Plaatsvervangend gouverneur van Jaffa. Vervanger in Jeruzalem van Storrs, die ten tijde van de moord op De Haan met verlof in Engeland was, en later diens opvolger als *District Commissioner Jerusalem*.

CAMPEN, MICHEL HERMAN van Amsterdam 1874-Auschwitz 1942. Nederlands schrijver en belangrijk literair criticus in *De Gids*. Aanvankelijk diamantbewerker. Debuteerde met verhalen uit het joodse leven (Bikoerim 1903), waarin minutieus psychologisch wordt geanalyseerd.

CANTOR, LOUIS 1884-? Ingenieur uit VS, o.a. werkzaam aan het Panamakanaal. Ook architect. Vanaf 1920 *Sanitary Engineer* in Jeruzalem.

CARACALLA (= MARCUS AURELIUS SEVERUS ANTONINUS) Lyon 186-Edessa 217. Romeins keizer die zijn bijnaam ontleende aan een door hem gedragen Keltische soldatencape.

CARTON de WIART, Sir ADRIAN 1880-1963. Van origine een Belg. Sinds 1901 in dienst bij het Engelse leger. Vocht o.a. in Zuid-Afrika en nam in 1924 ontslag als majoor-generaal.

CASTOR Met Pollux tweelingzoon van Zeus en Leda.

CASTRO, L. Zionistisch leider in Cairo.

CATT zie **CHAPMAN CATT**

CATTANI (CATTUI), familie. Aanzienlijke joodse familie, afkomstig uit Catta, een dorp ten Noorden van Cairo, die zich eind 18de eeuw in Cairo vestigde. Leden waren in Egyptische staatsdienst en sinds de 19de eeuw voorzitters van de Egyptische joodse gemeenschap.

CATTANI, GEORGES (Parijs 1896-Zwitserland 1974). Lid van de familie Cattani. Bezocht in Parijs het *Lycée Carnot* en studeerde er ook rechten en politieke wetenschappen. Na terugkomst in Egypte eerst in 1928 in diplomatieke dienst, daarna sinds 1936 met onderbreking van w.o. II woonachtig in Parijs. Publiceerde vanaf 1918 gedichten in het Frans en over Proust. Bekeerde zich later met enige andere joodse intellectuelen uit zijn generatie tot het katholicisme.

CATTANI, MOZES Pasja Cairo 1850- id. 1924. Voorzitter van de joodse gemeente in Cairo en tijdens zijn laatste levensjaar lid van het Egyptisch parlement.

CATTAUI, zie **CATTANI**

CECIL, Lord **ROBERT** Londen 1864-Tunbridge Wells 1948. Brits staatsman. Parlements lid voor de Conservatieven en van 1915 tot nov. 1918 staatssecretaris van Buitenlandse Zaken. In 1919 voorzitter van de *Supreme Economic Council* in Parijs, waarin het economisch deel van de vrede van Versailles werd geregeld. Speelde ook een belangrijke rol bij de totstandkoming van de Volkenbond.

CHADDER effendi. Leraar Arabisch van De Haan.

CHAIM Hotelhouder in Hebron.

CHAJE SORE Vroedvrouw in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

CHAJES, HIRSCH (ZEVI) PEREZ Galicië 1876-Wenen 1927. Sinds 1918 opperrabbijn van Wenen en door zijn charismatische persoonlijkheid een onbetwist geestelijk leider. Al vroeg zionist, hoewel het zionisme niet populair was in zijn gemeente. Van 1921-1925 voorzitter van het dagelijks bestuur van de ZWO.

CHALDI (KHALIDI) Sjeikh **KHALIL al** Jeruzalem 1863-1941. Lid van een familie van Jeruzalemse notabelen, die bekend was om haar geleerdheid. Studeerde aan de Azhar universiteit in Cairo. Werd in 1921 voorzitter van het *Shari'a Appeal Court*, een functie die vóór 1921 verbonden was met de functie van moefti. In 1921 was hij kandidaat voor de functie van Groot-Moefti van Jeruzalem.

CHALED zie **CHALLAD**

CHALIEL Eigenaar van een koffiehuis in Jeruzalem.

CHALIEL Staljongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

CHALIL effendi. Buurman van de Abdoel Salaäm Aouedda.

CHALIL, DAUD effendi. Inwoner van Beersheba.

CHALIL, DAUD Zoogbroer van Abdoel Salaäm Aouedda, woonachtig in Ashdod.

CHALIL, MOUSSA effendi. Zoon van Daoud Chalil te Ashdod.

CHALLAD (CHALED, GALAD, GALED) Bediende in het meisjesweeshuis van het echtpaar Zilvermit.

CHALLED zie **CHALLAD**

CHAMBERLAIN, Sir (**JOSEPH**) **AUSTEN** Birmingham 1863-Londen 1937. Brits conservatief staatsman. Van 1918-1921 minister van Financiën, in 1922 Lord Privy Seal. In 1924 minister van Buitenlandse Zaken.

CHANINA BAR HAMA (HANINA) geboren in Babylon, leefde vroeg derde eeuw. Geleerde van wie talrijke uitspraken bekend zijn.

CHAPLIN, THOMAS 1830-1904. Vanaf 1860 tot 1886 directeur van het Britse ziekenhuis voor joden in Jeruzalem voor de *London Society for promoting Christianity among the Jews*. Zoals veel Europeanen daar besteedde hij zijn vrije tijd aan archeologie. Hij publiceerde veel in de *Palestine Exploration Fund Quarterly*, waarvan hij ook hoofdredacteur was.

CHAPMAN CATT, CARRIE Wisconsin 1859-New York 1947. Hoofd van een middelbare school en later redactrice bij de krant van haar eerste echtgenoot. Na diens vroege dood besloot zij haar leven te wijden aan vrouwenemancipatie, die zij als een logisch gevolg van de evolutie zag, en trad zo de politieke arena in. Trouwde in 1890 met ingenieur Catt, die instemde met haar activiteiten. Na de instelling van het vrouwenkiesrecht in de VS in 1919 werd zij een propagandiste van de Volkenbond.

CHASANOWICH, LEON (ps. van Katriel Shub) Litouwen 1882-Tsjecho-Slowakije 1925. Organiseerde de eerste Poale Zionbeweging in

Russisch Polen. Van 1913-1919 secretaris van de internationale Poale Zionbeweging.

CHASSAN Bey. Turks bestuurder tijdens w.o. I in Jaffa.

CHASSAN effendi. Politieaanvoerder in Jeruzalem.

CHATEAUBRIAND, FRANÇOIS RENÉ St.-Malo 1768-Parijs 1848. Frans schrijver en conservatief staatsman. In zijn beroemdste boek *Le génie du christianisme*, 1802, probeerde hij de superioriteit van het Christendom aan te tonen. In 1806 reisde hij naar het Midden-Oosten en schreef hierover het zeer populaire en veel vertaalde *L'itinéraire de Paris à Jérusalem et de Jérusalem à Paris* (1811).

CHATIEB (KHATIEB), ABD el MILK el dr. Gezant van koning Hoessein in Egypte. Afkomstig uit Java.

CHATIEB (KHATIEB), FOUAD el- Minister van Justitie van Transjordanië en van Buitenlandse Zaken in de Hedjaz. Van Syrische origine. Studeerde aan de Amerikaanse Universiteit in Beiroet en sprak perfect Engels. Koning Abdoellah noemde hem de dichter van de *Arab Revolt*.

CHAWADJA (HAWADJAH, KHAWADJA), AMIN OSMAN el- Bijgenaamd Sjeikh el Kamariyeh = Sjeikh der Dieven. Leider van Naälin (Ni'lin) en omringende dorpen. Had al vóór de Britse verovering van Palestina betrekkingen met de zionisten en werd daarom ook door de nationalisten achternagezeten met denunciaties bij het Brits bestuur. Wyndham Deedes echter beschouwde hem als een onbetrouwbaar man die de dorpelingen onderdrukte. Kreeg in jan. 1920 een Britse ridderorde, maar werd in 1923 opgepakt wegens het oplichten van een vrouw en verantwoordelijkheid voor een huwelijk van minderjarigen in zijn dorp.

CHAWADJA (HAWADJA, KHAWADJA), DERWISH el- Zoon van Amin Osman.

CHAWADJA (HAWADJA, KHAWADJA), FARES el- Zoon van Amin Osman.

CHAWADJA (HAWADJA, KHAWADJA), JOESSOEF el- Zoon van Amin Osman.

CHAWADJA (HAWADJA, KHAWADJA), MOHAMMED el- Zoon van Amin Osman.

CHAWADJA (HAWADJA, KHAWADJA), OSMAN el- Zoon van Amin Osman.

CHAWADJA (HAWADJA, KHAWADJA), RAGIB el- Zoon van Amin Osman.

CHAWADJA (HAWADJA, KHAWADJA), SAKHIB el- Zoon van Amin Osman. Volgde na de dood van zijn vader in de jaren twintig hem op.

CHAWADJA (HAWADJA, KHAWADJA), SOLIMAN el- Zoon van Amin Osman.

CHEOPS Farao uit het begin van de 4de dynastie (2723-2563 v Chr.) en bouwer van de grootste piramide op het plateau van Gizeh.

CHESTERTON, GILBERT KEITH Londen 1874-Beaconsfield 1936. Engels romanschrijver en essayist. In zijn werk vooral bekend om zijn paradoxen, bedoeld om gewone dingen in een nieuw licht te zien maar ook om de ambivalenties van het christendom te doorgronden. Publiceerde in 1908 *Orthodoxy*, waarin hij stelde dat het raadsel van het universum slechts kon

worden beantwoord door het christendom. Na een reis naar Palestina publiceerde hij in 1920 *The new Jerusalem*. Werd in 1922 katholiek.

CHILKIAHU (HILKIAH) Vader van de profeet Jeremiah.

CHOPIN, FRÉDÉRIC bij Warschau 1810-Parijs 1849. Pools componist en pianist.

CHURCHILL, Sir WINSTON Blenheim Palace (Oxfordshire) 1874-Londen 1965. Brits staatsman. Werd in 1905 minister van Koloniën in een liberaal kabinet en in 1911 minister van Marine. Als zodanig was hij verantwoordelijk voor de mislukte expeditie naar Gallipoli om daar de Turken, die zich bij de Centralen hadden gevoegd, te treffen. Na de oorlog werd hij van 1919-1921 minister van Oorlog en van 1921-1922 opnieuw minister van Koloniën. In jan. 1921 werd Palestina van het *Foreign Office* overgeheveld naar het *Colonial Office* en kwam dus onder Churchill. Op de Cairo conferentie in maart 1921, waarop de Britse belangen in het Midden-Oosten werden geregeld, werd de pas afgezette koning van Syrië, Feisal, benoemd als koning van Irak. Diens broer Abdoellah werd emir van Transjordanië, dat bij die gelegenheid werd afgescheiden van Palestina. Na antizionistische agitatie van Arabische zijde in 1920 en 1921 vaardigde Churchill in mei 1922 het *White Paper* uit. Hierin verklaarden de Britten dat zij niet een geheel joods Palestina wilden en dat de joodse immigratie zou afhangen van het economisch absorptievermogen van het land. Het *White Paper* bevatte echter ook de bevestiging van de Balfour Declaratie en de uitspraak dat de joden in Palestina waren 'as of right and not on sufferance'. Churchill beschouwde dit document als bindend voor Engeland tijdens de hele mandaatperiode. En inderdaad heeft het tot 1948 als de basis van het Brits bestuur gefungeerd.

CHURCHILL-HOZIER, CLEMENTINE, Londen 1885-id.1977. Trouwde in 1908 Winston Churchill.

CIFFRIN (ZIFRIN), ASAF J. Zichron Jaäcov?-? In 1920 stadsingenieur van Haifa en Akko. Met Patrick Geddes ontwierp hij in 1920 een stadsplan, dat o.a. een brede weg (George V Avenue) door de oude benedenstad bepleitte. Hij heeft ook het plan gemaakt voor de brede trappenallee, met aan weerszijden cypressen, van de Bahaitempel op de berg Carmel naar de benedenstad.

CIPOLLA, ARNALDO Como 1877-Rome 1938. Italiaans journalist afkomstig uit een adellijke militaire familie, die aan Garibaldi's zijde streed. Versloeg w.o. I vanuit diverse fronten en nam dienst toen Italië erin betrokken raakte. Keerde in 1922 terug naar *La Stampa*, waaraan hij sinds 1910 was verbonden. Was een populair journalist en schrijver van reisverhalen.

CLARKE, GEORGE SYDENHAM Baron **SYDENHAM of COMBE** Lincolnshire 1848-Londen 1933. Brits koloniaal bestuurder. Mede-eigenaar van de *Morning Post*. Begonnen als liberaal, ontwikkelde hij zich tot een reactionair, die een onverwoestbaar geloof in de *Protocolen van de Wijzen van Zion* zou krijgen. Hij meende dat de auteur hiervan Achad Haäm was.

CLAUS, EMIEL St.-Eloois-Vijve 1849-Astene 1924. Vlaams schilder van landschappen en genretaferelen. Beschouwd als de leider van het Belgisch luminisme.

CLAYTON, Sir GILBERT FALKINGHAM Isle of Wight 1875-Bagdad 1929. Generaal en Brits koloniaal bestuurder. Werd in 1914 hoofd van de inlichtingendienst in Cairo. Richtte daar het *Arab Bureau* op, van waaruit de *Arab Revolt* tijdens w.o. I werd geleid. In 1917 hoofd van het Egyptische

expeditieleger dat de invasie in Palestina begon. Richtte daar OETA in. Keerde in juli 1919 terug naar Egypte en werd na de onafhankelijkheidsverklaring van dit land, van april 1922-1925, *Chief Secretary* in Palestina als opvolger van Deedes. Hoewel hij met het oog op het Arabisch nationalisme vanaf het begin kritisch was t.o.v. de Balfour Declaratie, voerde hij de politiek van het Joods Nationaal Tehuis loyaal uit. Belangrijk voor de onderhandelingen in het verdrag tussen Engeland en Transjordanië in 1922/1923. Werd in 1929 Hoge Commissaris van Irak, waar hij in hetzelfde jaar onverwacht stierf. Geduldig, voorzichtig, ontwapenend, integer.

CLEMENCEAU, GEORGES Vendée 1841-Parijs 1929. Frans staatsman, schrijver en arts. Werd in 1876 lid van de Kamer van Afgevaardigden, waar hij hoorde tot de radicale en tegenover Duitsland revanchistische vleugel. Hij kreeg daar de bijnaam '*le Tigre*'. In 1917 deed president Poincaré een beroep op hem om een ministerie te vormen. Als eerste minister oefende Clemenceau een dictatoriaal bewind uit en regeerde feitelijk buiten het parlement om. Hij kreeg te maken met toenemende kritiek, van zowel rechter- als linkerzijde. De eerste verweet hem het resultaat van de vredesonderhandelingen, waar Engeland en de VS zich verzetten tegen Clemenceau's verregaand revanchisme t.o.v. Duitsland. Bij links viel zijn autoritair optreden slecht. Dit leidde tot een nederlaag bij de presidentsverkiezingen in 1920 waarbij ook Clemenceau aftrad als premier. Zijn politieke rol was toen uitgespeeld. Op 19 febr. 1919 werd Clemenceau beschoten door een anarchist.

COCHBA zie **STERN**

COHEN Jonge man.

COHEN, Sir **HERBERT** Lid van de *Economic Board for Palestine*, die Palestina in 1922 bezocht.

COHEN, ISRAËL Manchester 1879-Londen 1961. Schrijver en zionist sinds de jaren 90. In 1910 Engels secretaris van het zionistisch Centraal Bureau in Keulen. Van 1918-1920 hoofd van de publiciteit, van 1922-1929 algemeen secretaris van de zionistische organisatie. Reisde veel rond voor de zionistische zaak.

COHEN, ISRAËL Hotelhouder in Jaffa.

COHEN Sir **ROBERT WALEY** 1877-1952. Brits industrieel en joods leider. Kwam in 1901 bij Shell. Hoewel hij deel uitmaakte van verschillende economische organisaties voor Palestina, was hij tegenstander van het politieke zionisme.

COHEN, RUDOLF Deventer 1889-Bergen Belsen 1945. Belangrijkste initiator van de chaloetsbeweging in Nederland en in 1918 oprichter van de *Deventer Vereeniging*, die joodse jongens en meisjes opleidde voor landbouw in Palestina.

COHN Twee broertjes, wezen.

COHN (COHN-REISS), EPHRAIM Jeruzalem 1863-Frankrijk 1943.

Opvoedkundige en van 1904-1917 vertegenwoordiger van de *Hilfsverein der Deutschen Juden*. Leverde een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van het joodse onderwijs in Palestina.

COHN, MARCO (MARCUS) Roemenië 1882-Wassenaar? 1949. In 1911 genaturaliseerd tot Nederlander. Directeur van een wijnhandel in Rotterdam. Zat in besturen van verschillende Nederlandse joodse organisaties. Ondersteunde sinds 1916 het chaloetswerk in Nederland.

COHN, PINHAS Bestuurslid van de Agoedat Israel.

COHN-REISS zie **COHN, EPHRAIM**

COLBERT, JEAN-BAPTISTE Reims 1614-Parijs 1683. Frans staatsman, die het mercantilisme streng doorvoerde: vermeerdering van de nationale geldvoorraad door export te stimuleren en import te beperken.

COMTE, AUGUSTE Montpellier 1798-Parijs 1857. Frans filosoof en socioloog. Ontwikkelde het positivisme: de wetenschap dient zich te beperken tot door ervaring gegeven feiten.

CONDER, CLAUDE REIGNIER Cheltenham 1848-1910. Brits ontdekkingsreiziger, die van 1872-1888 Palestina in kaart bracht. Vocht als kolonel in het leger om de Egyptische opstand in 1882 te onderdrukken.

CONSTANTIJN de Grote ca 280-bij Nicomedia 337. Keizer van het West-Romeinse rijk en eerste Christelijke Romeinse keizer. Vaardigde in 319 een edict uit waarbij het christendom werd erkend als gelijkberechtigde godsdienst.

CONSTANTIJN I Athene 1868-Palermo 1923. Koning van Griekenland. Volgde in 1913 zijn vader op, maar moest in 1917 aftreden om vervolgens in 1920 na een volksstemming weer op de troon terug te keren. Was pro-Duits tijdens w.o I. Moest in 1922 opnieuw aftreden vanwege het ongelukkige verloop van de Griekse oorlog tegen Turkije.

CONTOROVITZ *Chief cleric* in Hebron.

CONWAY of ALLINGTON, Sir WILLIAM MARTIN Rochester 1856-Londen 1937. Conservatief Lagerhuislid, schrijver, archeoloog en alpinist in o.m. de Himalaya. Ontving in 1900 een gouden medaille voor het in kaart brengen van bergen. Bezocht Palestina in april 1923 en meende dat, nu de Balfour Declaratie eenmaal was uitgevaardigd, die ook moest worden ingevuld.

CORT van der LINDEN, PIETER WILHELM ADRIAAN Den Haag 1846-id. 1935 Nederlands minister-president van een liberaal kabinet 1913-1918.

COSTELLO, EDMUND India 1873-1949. Militair. Diende in India en na 1914 in Mesopotamië. Werd in 1921 tijdelijk commandant van het Palestijnse leger en bleef daar tot okt. 1923. Daarna *Director of Military Studies* aan de universiteit van Cambridge.

COUPERUS, LOUIS Den Haag 1863-De Steeg 1923. Nederlands schrijver van psychologisch-realistische romans. Schreef ook vanuit Italië feuilletons voor *Het Vaderland*.

COWEN, JOSEPH Davenport 1868-Londen 1932. Zakenman, die zich al vroeg bij de zionistische beweging van Herzl voegde. Jarenlang voorzitter van de Engelse zionistische federatie en directeur van de *Jewish Colonial Trust*.

COX, Sir CHARLES HENRY 1880-1953. Luitenant-kolonel. *District Governor* in Palestina van 1919-1924. Opvolger van Philby als Brits Resident in Transjordanië 1924-1939.

COX, Sir PERCY Essex 1864-Bedford 1937. Hoge Commissaris van Irak van okt. 1920-1923. Tekende in april 1923 een verdrag met Ibn Saud, waarbij de grenzen tussen Irak en het Arabisch schiereiland werden vastgelegd. Veel Irakese kinderen werden naar hem 'Kokkus' genoemd.

CRANE, CHARLES Chicago 1858-Palm Springs 1939. Zakenman, filantroop en propagandist voor internationale toenadering. Groot bewonderaar van Wilson, die hij financieel steunde. In 1919 samen met Henry King benoemd in de *Interallied Commission on Mandates* voor Turkije (waaraan uiteindelijk echter alleen de VS deelnamen), naar hen de King-Crane Commissie genoemd. Het

rapport van deze commissie, dat niet werd gepubliceerd, benadrukte de moeilijkheid om van een Arabisch Palestina een joodse staat te maken. Het bepleitte een Verenigd Syrië waarin Palestina was opgenomen met de VS als mandataris. Crane was antizionistisch en zelfs antisemitisch. Zijn benoeming tot ambassadeur in China moest door Taft daarom worden ingetrokken.

CRÉMIEUX, ISAAC Nîmes 1796-1880. Frans jurist en staatsman. Naar aanleiding van de beschuldiging in 1840 in Damascus van rituele moord door joden reisde hij met Mozes Montefiore naar Syrië en samen slaagden zij erin de onschuldig gevangen genomen joden vrij te krijgen. In 1860 werd hij oprichter en eerste voorzitter van de *Alliance Israélite Universelle*, een internationale joodse organisatie ter bestrijding van het antisemitisme.

CURZON of KEDLESTON, GEORGE NATHANIEL, Lord. Keddleston 1859-Londen 1925. Engels staatsman Van 1899-1904 onderkoning van India, een ambt dat hij moest neerleggen na een twist met Kitchener. Na een periode van politieke luwte trad hij in 1915 toe tot het coalitiekabinet van Asquith. Na de oorlog werd hij in okt. 1919 minister van Buitenlandse Zaken onder Lloyd George. In het Midden-Oosten kwam hij de Egyptische nationalist tegemoet en onderhandelde over de zelfstandigheid van dat land in 1922. Hij erkende Abdoellah als emir van Trans-Jordanië en scheidde daardoor dit gebied van Palestina. Hij was geen warm voorstander van het zionisme, maar beschouwde de Balfour Declaratie als een bindende belofte. Hij was niet tegen Lloyd George opgewassen en beheerste Buitenlandse Zaken pas echt sinds 1923, toen de Tories een nieuw ministerie vormden. De Conservatieve premier Bonar Law stierf echter in okt. en werd opgevolgd door Baldwin, die hem in 1924 verving door Austen Chamberlain. Curzon, die de ambitie had om premier te worden trok zich nu als bitter teleurgesteld politicus terug.

D.

DAJAN, LEIB rabbijn in Jeruzalem.

DAJANI familie. Prominente familie in Jeruzalem.

DAJANI el-, AREF Pasja. Jeruzalem 1856-1930. Palestijns politicus. Hoofd van de Dajani familie, die tot de notabelen in Jeruzalem behoorde. Eerste voorzitter van de Jeruzalemse afdeling van de Mohammedaans-Christelijke Vereniging (en daardoor in feite van de hele vereniging). Vice-voorzitter van de *Executive Committee of the Palestinian Arab Congress (Arab Executive)* van dec. 1920-1922. Voorstander van een vereniging van Palestina met Syrië. Ondanks zijn belangrijke functies ging zijn invloed achteruit ten gunste van de al-Husseini's. Hij werd bijvoorbeeld niet gekozen in de Arabische delegaties die in Engeland en de Hedjaz de Palestijnse zaak bepleitten. Hij behoorde tot de gematigde antizionisten, maar verloor zijn leidende positie aan de Husseiniclan.

DAJANI el-, HASSAN SIDKI ?-1938. Oomzegger van Aref Pasja el-Dajani en Rageb Bey Nashashibi. Journalist, die vloeiend Frans, Duits en Engels sprak. Hij was een onafhankelijke Palestijns nationalist, die bijvoorbeeld in 1931 een gezamenlijke joods-Arabische staking onder voerlieden organiseerde en contacten had met de *Jewish Agency*. In jan. 1918 een der oprichters van

al-Muntada al-Adabi, de Literaire Club, een in feite politieke club die ijverde voor een Groot-Syrië met inbegrip van Palestina. De organisatie kreeg vooral aanhang onder jongere moslims en werd door de Fransen gesubsidieerd. Ook uitgever van *Al-Kuds-Ush-Sherif*, een Jeruzalemse krant die in 1920 werd verboden wegens zijn heftige antizionistische propaganda. Werd vermoord om politieke redenen of om zijn aandeel in drugshandel.

DAJANI el-, IBRAHÎM Vriend.

DAJANI el-, OMAR Vader van Hassan Sidki el-Dajani.

DAN Vijfde zoon van Jacob en Dilha, de dienstmaagd van Rachel.

DANTE ALIGHIERI Florence 1265-Ravenna 1321. Italiaans dichter.

DAOUD Buurjongen van Abdoel Salaâm Aouedda.

DAOUD Zoon van Ezra, de nachtportier van het ziekenhuis Schaäre Zedek

DAOUD Zoontje van Saïd effendi Daoud.

DAVID Tweede koning van Israëel ca 1070-970 v. Chr. Hij versloeg de reus Goliath en volgde Saul op als koning van Juda. Hij maakte Jeruzalem tot zijn residentie. David was ook beroemd om zijn snarenspeel en danskunst.

DAVID Jemeniet uit Rechovoth.

DAVID, RIVKE Inwoonster van Jeruzalem, beschermeling van de Pekidiem en Amarcaliem.

DAVIDS, juffrouw: zie **PHILLIPS-DAVIDS**.

DAVIDS, NARDUS Bzn 1869-1947 Diamantair en Mizrachist.

DAYAN, MORDECHAI Jonge violist.

DEBUSSY, CLAUDE Saint-Germain-en Laye 1862-Parijs 1918. Frans componist.

DEEDES, Sir **WYNDHAM** Londen 1883-id. 1956. Brits militair, ambtenaar en sociaal werker. Een van de belangrijkste aanhangers van het zionisme in het Britse establishment. Een der oprichters van het *Arab Bureau* in Cairo. Trok met Allenby in december 1917 Jeruzalem binnen en maakte in 1918 kennis met Weizmann, door wie hij sterk werd beïnvloed. Deedes meende dat de christelijke gemeenschap zijn schuld tegenover de joden moest inlossen door steun aan het Nationaal Tehuis. Hij werd op verzoek van Herbert Samuel in sept. 1920 benoemd tot *Chief Secretary* in Palestina, maar wilde slechts twee jaar aanblijven. Hij vormde een belangrijke rem op de vijandige houding van veel Britse ambtenaren t.o.v. het Nationaal Tehuis. Zo erkende hij onofficieel de Hagana en bevorderde het aandeel van joden in de politie. Maar ook het Arabisch verlangen naar nationale zelfstandigheid had zijn sympathie en na de rellen van 1921 kreeg hij reserves ten opzichte van de zionistische eisen. Hij deelde zeker niet Weizmanns mening dat er ten koste van alles een joodse staat moest komen. In april 1922 legde hij zijn ambt neer, opgevolgd door Clayton, en na terugkomst in Londen werd hij sociaal werker in Bethnal Green. Hij was algemeen geliefd vanwege zijn rechtvaardigheidsgevoel en rustige persoonlijkheid. Ondanks het feit dat hij in de loop der jaren kritischer werd ten opzichte van het zionisme, bleef hij zich tot aan zijn dood inzetten voor de beweging.

DENIKIN, ANTON 1872-VS 1947. Tot april 1920 generaal in het Witte Leger tijdens de Russische burgeroorlogen van 1918-1922. Lanceerde in de herfst van 1919 een groot offensief tegen de bolsjewieken. Vluchtte begin 1920. Zijn naam is vooral verbonden aan de vele pogroms in die tijd.

DERBY Lord: zie **STANLEY**

DERENBOURG (DERENBURG), HARTWICH Parijs 1844-id. 1908. Oriëntalist. Bezette in 1885 de leerstoel Arabisch en de leerstoel Islam aan de *École des Hautes Études*. Hij vertaalde een Arabische versie van de boeken Jesajah en Job en ontdekte in Spanje Arabische manuscripten die belangrijke bronnen vormden voor de geschiedenis der kruistochten.

DERENBURG zie **DERENBOURG**

DEROR 1917-1922. Dochtertje van Ittamar Ben-Avi.

DEUTSCH, LEO (LEV) Tylchin 1855-? 1951. Russisch revolutionair en aanhanger van Bakoenin. Werd in 1884 in Duitsland gearresteerd en aan de Russische autoriteiten uitgeleverd. Ontsnapte na 16 jaar dwangarbeid naar Zwitserland en legde zijn ervaringen neer in *Sixteen years in Siberia* (1903; de Russische editie verscheen in 1924). Keerde na de februarirevolutie terug naar Rusland. Omdat hij negatief stond tegenover de oktoberrevolutie, gaf hij de politiek op en wijdde zich aan de vertaling van Plechanov en de geschiedenis van de Russische revolutie.

DEUTSCHER, JACOB Leider van een pioniersgroep in Marum.

DIEB Staljongen bij de Abdoel Salaäm Aouedda.

DINSMORE, JOHN EDWARD 1862-1951. Bioloog en lid van de *American Colony*. Auteur van *Die Pflanzen Palästinas; auf Grund eigener Sammlung und der Flora Posts und Boissiers verzeichnet von J.E. Dinsmore, mit Beigabe der arabischen Namen von G. Dalman* (Leipzig 1911). In 1932-1933 werd onder de titel *Flora of Syria, Palestine and Sinai. A handbook of the flowering plants and ferns, native and naturalized from the Taurus to Ras Muhammed and from the Mediterranean Sea to the Syrian desert* door hem het handboek van Post herzien.

DISKIN, ISAAC JEROHAM (JOSEPH) 1835-Jeruzalem 1925. Zoon van Mozes. Eerst koopman. Nam na het overlijden van zijn vader het door hem gestichte weeshuis (ca 200 kinderen) over. Ten tijde van zijn overlijden was het door Isaac Diskin nieuw opgerichte gebouw bijna klaar. Diskin was met Sonnefeld de erkende geestelijke leider van de Palestijnse Agoeda. Tot hen wendde men zich met halachische vragen.

DISKIN, MOZES JOSHUA JUDAH LEIB, Grodno 1817-Jeruzalem 1898. Vader van Isaac. Rabbijn en leider van de joodse orthodoxie in Jeruzalem. Werd in 1873 rabbijn in Brest-Litovsk (vandaar zijn bijnaam de Brisker reb) en emigreerde in 1877 naar Palestina. Tot aan zijn dood rabbijn in Jeruzalem, waar hij in hoog aanzien stond. Verzette zich tegen elke vorm van modernisme. Richtte in 1880 een weeshuis op, dat zijn naam droeg, om kinderen te redden van meer seculair onderwijs en van de christelijke missioneringijver ten aanzien van joodse wezen.

DISRAELI, BENJAMIN Earl of BEACONSFIELD Londen 1804-id. 1881. Engels staatsman. Als schrijver schepper van de politieke roman. In *Tancred* (1847) bepleitte hij herstel van de joodse staat.

DIZENGOFF, MEIR Bessarabië 1861-Tel Aviv 1936. Eerst actief in de revolutionaire Russische beweging, waarvoor hij in 1885 werd gearresteerd, later in de Choveve Zionbeweging. Hij was chemicus, gespecialiseerd in glasfabricage en werd in 1892 door Edmond de Rothschild naar Palestina gestuurd om een glasfabriek op te richten. Een der oprichters in 1904 van de *Geulah* Maatschappij, die land in Palestina opkocht. Als directeur van deze maatschappij vestigde hij zich in Jaffa. Daar medeoprichter van de *Achoesath*

Bayit Company, die in 1909 een moderne joodse wijk stichtte bij Jaffa, het latere Tel Aviv. Dizengoff werd eerst gemeenteraadslid van Jaffa en in 1921, toen Tel Aviv officieel een stad werd, burgemeester van de nieuwe stad. In 1919 richtte hij de partij *Ha-Ezrach* (=de Burger) op, een eerste poging om de joodse middenstand in Palestina te organiseren.

DJAMIEL Schoonmaker van waterbakken.

DJEMAL Bediende in hotel Bristol.

DJEMAL Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

DJEMAL (JAMAL) Pasja, **ACHMED** Istanboel 1872-Tiflis 1922. Turks militair en staatsman. Een der leiders van de Jong-Turkse revolutie in 1908. Werd in 1911 gouverneur van Bagdad en in 1913 militair gouverneur van Istanboel, waar hij de Jong-Turkse partij versterkte door de oppositie te deporteren. Vanaf die tijd vormde hij met Enver en Talaat een informeel triumviraat, dat tot 1918 Turkije regeerde. In 1914 minster van Marine. Vanaf nov. 1914 tot dec.1917 was Djemal commandant van het leger in Syrië en Palestina. In de eerste jaren deed hij veel aan publieke werken in Syrië en toonde belangstelling voor archeologie. Maar later reageerde hij op tekenen van Arabische rebellie tegen het Turkse bewind met deportatie en executie. Eind 1917, toen de Turkse troepen zich steeds meer moesten terugtrekken tegen de oprukkende Britten, werd Djemal teruggeroepen van het Syrische front. Na de val van het Ottomaanse rijk vluchtte hij in november eerst naar Berlijn en daarna naar Zwitserland. Intussen werd hij in Istanboel bij verstek ter dood veroordeeld. Later vluchtte hij naar Rusland en Afghanistan, waar hij veel invloed uitoefende. In die tijd voerde hij ook een correspondentie met Moestapha Kemal Atatürk, die hij zijn hulp aanbood. Hij werd op 21 juli 1922 in Rusland, waar hij een Afghaanse missie uitvoerde, door twee Armeniërs vermoord.

Een ander artikel van De Haan over het bewind van Djemal in Palestina verscheen in *De Amsterdammer* van 12 april 1919. Hierbij werden drie foto's van gehangenen afgedrukt.

DJEMAL Pasja de Kleinere. (**MUHAMMAD JAMAL**) Pasja. Opvolger van Djemal Pasja als aanvoerder van het vierde leger, toen de laatste in jan. 1918 werd teruggeroepen naar Turkije.

DJOEMA Jongen bij de Klaagmuur in Jeruzalem.

DJOUNKOVSKY, WLADIMIR Generaal, sinds 1914 hoofd van de Russische politie. Na de revolutie gevangen gezet.

DOBELL, Sir **CHARLES** 1869-1954. Brits generaal, die o.a. in Afrika diende en in het voorjaar van 1917 verantwoordelijk was voor een poging om Gaza op te Turken te veroveren. Deze mislukte door slechte voorbereiding en Dobell werd toen de zondebok van zijn superieur Murray. Hij werd naar India overgeplaatst.

DOSTOJEVSKY, FJODOR Moskou 1821-St. Petersburg 1881. Russisch romanschrijver.

DOUGLAS, JAMES 1867-1940? Hoofdredacteur van de *Daily Express*. Hij reisde in 1923 met Beaverbrook naar Palestina en ontmoette daar De Haan.

DOWSON, ERNEST Belmont Hill 1867-Catford 1900. Engels dichter, die afwisselend in Engeland en Frankrijk woonde. Veel van zijn gedichten verschenen in de avant-gardistische tijdschriften van de jaren negentig van de 19de eeuw.

DREYFUS, ALFRED Mulhouse 1859-Parijs 1935. Joods officier in het Franse leger en in weerwil van zijn onschuld in 1894 veroordeeld wegens spionage. De verschillende processen rond deze beschuldiging verdeelden heel Frankrijk en leidden tot een golf van antisemitisme in dit land. Na een jarenlang verblijf op Duivelseiland volgde zijn eerherstel in 1906. De Dreyfus-affaire was de directe aanleiding tot de publicatie door Theodor Herzl van *Der Judenstaat* en van diens stichting van een politieke zionistische beweging.

DUBNOW, SIMON Mogilev (Rusland) 1860-Riga 1941. Joods historicus en auteur van het tiendelige *Weltgeschichte des jüdischen Volkes* (1925-1929). Wijdde zich ook aan de geschiedenis van het Chassidisme. Volgens Dubnow verloor het joodse volk in de diaspora sommige eigenschappen die de continuïteit van een volk garanderen, maar werd dit gecompenseerd door het vermogen om een speciaal sociaal systeem en gemeenschappelijke ideologie te ontwikkelen. Daardoor kon het joodse volk in een spirituele onafhankelijkheid leven en telkens nieuwe centra scheppen ter vervanging van de vernietigde. Aanvankelijk sterk antizionistisch werd hij geleidelijk gematigd kritisch.

DUBOIS, LOUIS ERNEST Saint-Calais 1856-Parijs 1929. Sinds 1916 aartsbisschop van Rouen en vanaf 1920 van Parijs. In 1916 door Leo XIII benoemd tot kardinaal.

DUNKELBLUM, MENACHEM Krakau 1889-1950. Jurist. Sinds 1911 in Palestina. Juridisch adviseur van de *Zionist Executive* in Jeruzalem van 1919-1923 en later van de gemeenteraad van Tel Aviv. Na de oprichting van de staat Israël lid van het Hooggerechtshof.

DÜNNER, JOSEPH HIRSCH Krakau 1833-Amsterdam 1911. Opperrabbijn van Amsterdam vanaf 1874. Werd in 1862 naar Amsterdam gehaald om nieuw leven te blazen in het rabbijnseminarium, dat hij geheel reorganiseerde. Hij legde de nadruk op een orthodox-joodse training gecombineerd met een zwaar aandeel klassieke studies. Hij was voorstander van een joodse gemeenschap die was georiënteerd op de westerse samenleving zonder haar orthodoxe identiteit te verliezen. Dünner was de enige Nederlandse opperrabbijn uit zijn tijd die sympathiseerde met het zionisme.

DUPARC, HENRI Parijs 1848-Mont-de-Marson 1933. Frans componist, beïnvloed door César Franck en Wagner.

DUPARC, MOZES (MAURITS) ISAAC Leeuwarden 1870-Parijs 1925. Studeerde eerst klassieke talen, maar week onder druk van antisemitisme uit naar rechten. Had een ontembare energie. Sinds 1899 werkzaam bij de afdeling Kunsten Wetenschappen aan het ministerie van Onderwijs, sinds 1916 als chef. In 1922 lid van de Staatscommissie voor de Musea en van de Commissie voor het Nederlands Woordenboek.

DURIEU(X), M. *Délegué du Haut Commissariat de France en Palestine*. Werd in dec. 1921 overgeplaatst naar Syrië.

DUSE, ELEONARA Vigevano 1859-Pittsburgh 1924. Italiaans toneelster. Maakte vooral naam als tragédienne.

DZJUMA Jongen in Jeruzalem.

E.

EBERLIN, ELIJAHU ZE'EV (ELIE) 1875-? Jiddisch en Frans schrijver en pamflettist. Zijn pamflet *Aux Arabes. Lettre ouverte d'un sioniste* ging uit van de technische en morele superioriteit der joden. Vooral zijn *Les Juifs d'aujourd'hui* (1927) kreeg bekendheid.

EDER, MONTAGUE DAVID Londen 1865-id. 1936. Arts en een der eerste Britse psychoanalytici. Kwam uit een geassimileerde familie. Lid van de Labour Partij. Zijn belangstelling voor joodse zaken werd gewekt door zijn neef, de schrijver Israel Zangwill, en hij kwam in het bestuur van de ITO. In 1918 door Chaim Weizmann uitgenodigd om de ITO te vertegenwoordigen in de ZC, die naar Palestina reisde. Hij kwam in 1918 in het land aan en bleef er meer dan vier jaar. Werd enthousiast lid van de zionistische organisatie en de enige van de Commissie die na 1918 in Palestina bleef. Leidde de onderhandelingen met het Britse militaire en burgerlijke bestuur en hielp bij de opvang van nieuwe joodse immigranten. Van 1922 tot 1928 bestuurslid van de ZWO in Londen. Ook actief voor de Hebreeuwse Universiteit in Jeruzalem.

EDUARD VII Londen 1841-id. 1910. Koning van Engeland 1901-1910.

EEDEN, FREDERIK WILLEM van Haarlem 1860-Bussum 1932. Nederlands dichter, romanschrijver, essayist en toneelschrijver. Was arts in Bussum en in 1887 medeoprichter van een psychotherapeutische kliniek in Amsterdam. Bevriend met o.a. Kloos, Verwey, Van Deyssel. Oprichter van *Flanor*, een letterkundig genootschap waaruit later *De Nieuwe Gids* is voortgekomen. Publiceerde hierin delen van zijn roman *De kleine Johannes* (1887). In 1893 kwam het tot een conflict tussen hem en *De Gids*. Zijn psychologische romans zijn *De broeders* (1894) en *Van de koele meren des doods* (1900). Rond deze tijd begon hij belangstelling te krijgen voor sociale stromingen. Als principieel tegenstander van het materialistische marxisme raakte hij aangetrokken door meer utopische vormen van het socialisme. Stichtte in 1898 de productiecoöperatie Walden, genoemd naar het Walden van de Amerikaanse schrijver en filosoof Henry Thoreau, die echter door interne spanningen en financiële moeilijkheden in 1907 werd opgeheven. Van Eeden wierp zich toen met Brouwer, Mannoury en De Haan op de signfica. Keerde zich tegen de sociaaldemocratie en verwachtte een omwenteling van de maatschappij door geniale leiders, waartoe hij ook zichzelf rekende. Kort voor w.o. I kwam zo'n kring, onder wie Martin Buber en Walther Rathenau, in Berlijn bijeen, maar de oorlog maakte een einde aan de plannen. Van Eeden raakte steeds meer gedisillusioneerd. In 1922 werd hij katholiek. In de laatste jaren van zijn leven was hij psychisch gestoord. De vriendschap met de veel oudere van Eeden, die hem introduceerde in literaire kringen, was misschien wel de belangrijkste in het leven van De Haan.

EEKHOUD, GEORGES Antwerpen 1854-Schaarbeek 1927. Frans-Belgisch schrijver. Studeerde aan de Militaire School, die hij vanwege een duel moest verlaten en werd journalist. Belangrijk vertegenwoordiger van het naturalisme in België. Zijn romans waren sterk regionaal bepaald. Bekend is zijn *La nouvelle Carthage* (1888), een antiburgerlijk beeld van Antwerpen. Eekhoud schreef een inleiding bij De Haans tweede roman *Pathologieën* (1908).

EFRAÏM Jongere zoon van Josef, geboren in Egypte. Jacob adopteerde hem samen met zijn broer Menasse, zodat ook zij later een stam vormden.

EHRMANN (ERMAN), SALOMON Trier 1885-Zürich 1965. Rabbijn en sinds 1919 tandarts in Frankfurt. Sinds 1912 lid van het bestuur van Agoedat Israel.

EINSTEIN, ALBERT Ulm 1879-Princeton 1955. Duits natuurkundige. Baanbrekend vanwege de formulering van de relativiteitstheorie. Won in 1921 de Nobelprijs voor natuurkunde. Werd Amerikaans staatsburger na 1933. Toen in 1920 de zionistische leiders steun zochten bij vooraanstaande joden, verklaarde Einstein dat hij tegen nationalisme maar vóór zionisme was. Hij beschouwde het Nationaal Tehuis als de belichaming van het herontwaken van de joodse geest, maar was toen tegen een joodse staat. In 1921 werd hij met moeite overgehaald om Weizmann te vergezellen in een fundraising tour in de VS. Bezocht in 1923 Palestina en werd in 1925 lid van het Bestuur van de Hebreeuwse Universiteit in Jeruzalem. Vanaf 1948 een fervent aanhanger van de joodse staat.

EINSTEIN-EINSTEIN, ELSA Huwde in 1919 Einstein, van wie zij een nicht was.

EISENBERG, AHARON ELIJAHOE Pinsk 1863-Rechovoth 1931. Lid van de Choveve Zionbeweging en landbouwpionier. Emigreerde in 1886 naar Palestina. Werkte als arbeider in de kolonie Rishon-le-Zion. Vestigde zich daarna in Wadi Chanin, het huidige Nes Ziona, waar hij een van de belangrijke wijnbouwers van het land werd. Hij was een dergenen die in 1890 het land van Rechovoth verwierf van de oorspronkelijke eigenaars. Eisenberg hielp mee met het stichten van veel kleine kolonies voor nieuwe pioniers. Hij werd in 1920 gekozen als afgevaardigde voor de eerste *Asefat Ha-Nivharim* en in hetzelfde jaar in de Palestijnse Adviserende Raad, die door Herbert Samuel werd opgericht. Leidend lid van de *Va'ad Le'umi* en deelnemer van verschillende delegaties naar Londen en Parijs.

EISENMANN mevr. Medereizigster van De Haan.

EITEL-FRIEDRICH Potsdam 1883-id. 1942. Tweede zoon van de Duitse keizer Wilhelm II.

ELAZARI-VOLCANI zie **WILKANSKY**

ELEAZAR (LAZAR), BEN PEDAT Derde eeuw. Joods geleerde, misschien afkomstig uit Babylon. Een der belangrijkste pupillen van Chanina bar Hama. Veel van zijn uitspraken werden populair als korte wijsheden. De betreffende uitspraak (banayikh = kinderen; bonayikh = bouwers) is beroemd geworden en opgenomen in het dagelijkse gebedenboek.

ELIA Eerste helft van de 9de eeuw v. Chr. Profeet, die leefde ten tijde van koning Achab en moest vluchten voor de toorn van diens vrouw Jezebel. Hij liet Elisha zalven als zijn opvolger en verdween daarna plotseling.

ELIAHOE Broer van Joessoef, de portier van het ziekenhuis Schaäre Zedek.

ELIAS Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

ELIASH, MORDECHAI Oekraïne 1892-Londen 1950. Jurist. Vestigde zich in 1919 in Palestina en werd secretaris van de ZC tot 1921. Vestigde zich daarna in Palestina als advocaat met specialisatie in grondkwesties. Juridisch adviseur van de *Va'ad Le'umi*. Verdedigde in 1920 na de aprilrellen de Haganaleden, onder wie Jabotinsky. In 1949 de eerste Israëliische gezant in Londen.

ELIE Manusje-van-alles in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

ELIE Vriend van het ziekenhuis Schaäre Zedek.

ELIJAHOE (ELIAHU), JACOB Ramallah ca 1866-? Lid van de *American Colony*. Afkomstig uit Turkije of India. Zijn ouders behoorden tot de eerste bekeerlingen van de *London Society for promoting Christianity among the Jews* in Jeruzalem. Hij voegde zich bij de *American Colony* en werd in 1883 geadopteerd door Horatio en Anna Spafford. Hij richtte de fotografische afdeling van de *American Colony* op waarvan de collectie nu berust bij de *Library of Congress*.

ELIAHU zie **ELIAHOE**

ELJACHAR, JOSEPH Jeruzalem 1867-? In 1910 door de Turken benoemd in de gemeenteraad van Jeruzalem en tot lid van de *Moslem Council for Orphanage waqfs*. Een der oprichters van de Jeruzalemse wijk Zichron Moshe. Meermalen voorzitter van de Sefardische gemeenschap.

ELJASAR, CHAIM Opperrabbijn in Jeruzalem sinds 1918. Bekend als vredestitcher in de vaak ruziënde orthodoxe joodse gemeenschap in Jeruzalem.

ELIOT, GEORGE Warwickshire 1819-Londen 1880. Engels schrijfster, wier laatste roman *Daniel Deronda* (1874-'76) als thema heeft een jonge man die ontdekt joods te zijn en naar Palestina trekt.

ELMALEH zie **ALMALAÄCH**

ELLIS, HAVELOCK Croydon 1859-Hintlesham 1939. Engels seksuoloog, die zich aanvankelijk bewoog op letterkundig terrein. Hij publiceerde o.a. ongekuiste toneelstukken van tijdgenoten van Shakespeare.

EMILE Staljongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

ENGEL, JACOB SHALOM Tsjecho-Slowakije 1881-? Pedagoog. Studeerde in Giessen en Bern. Sinds 1908 in Palestina. Van 1909 tot 1918 hoofd van de Tachkemonieschool in Tel Aviv, van 1921-1929 hoofd van de Mizrachikweeschool in Jeruzalem. Later inspecteur van de Mizrachischolen.

ENGEL, MEYER Zoon van Jacob Engel, wiens naam is gehebraïiseerd tot **MALACHIE**.

ENVER Pasja. Istanboel 1881-Tadzjikistan 1922. Turks staatsman en militair, zeer populair bij het volk vanwege zijn vaderlandsliefde en integriteit. Met Djemal en Talaat lid van het driemanschap van de Jong-Turkse revolutie dat het bewind van Abdoel Hamid II omverwierp. Enver trad tijdens w.o. I als opperbevelhebber en minister van Oorlog hierbij het meest op de voorgrond. Mede vanwege zijn sterke pro-Duitse gezindheid schaarde Turkije zich uiteindelijk bij de Centralen. In 1918 eindigde de regering van het driemanschap. Na de oorlog bevorderde Enver met steun van de Sovjet-Unie revolutionaire bewegingen in de islamitische wereld. In 1921 nam hij deel aan een congres van Oosterse volken in Bakoe. Kreeg geen vat op de revolutie in Turkije o.l.v. Moestapha Kemal Atatürk en ging toen naar Centraal-Azië. Verdedigde daar de emir van Boekhara, die voor de communisten naar Afghanistan was gevlucht, en viel in een veldslag.

EPHRAÏM Weesjongen.

EPSTEIN Rabbijn en hoofd van de jesjiwa *Tora Chaim* in Jeruzalem.

EPSTEIN, ITZHAK Wit-Rusland 1862-Jeruzalem 1943. Hebreeuws schrijver en opvoedkundige. Broer van Zalman. Werd in 1886 door Edmond de Rothschild naar Palestina gestuurd om opgeleid te worden in een landbouwkolonie. Hij werd echter onderwijzer en studeerde van 1902-1908 moderne leesmethoden in Lausanne. In 1901 publiceerde hij een leer methode om Hebreeuws te leren en werkte die uit tot een dissertatie *La pensée et la polyglossie, essai*

psychologique et didactique (1914), door De Haan samen met Straschun in het Hebreeuws besproken in *Hamizrach* (Hebreeuws bijblad van *Mizrachie*) in aug. 1918. Uitgangspunt was dat de toelichting aan de leerlingen in de te leren taal moest worden gegeven. Hij pleitte voor grotere inschikkelijkheid van de zionisten tegenover de Arabieren. Van 1919-1923 hoofd van een kweekschool voor meisjes in Tel Aviv. Daarna werd hij belast met het toezicht op zionistische scholen in Jeruzalem.

EPSTEIN, LEVIN Lid van de commissie van toezicht voor Hadassah.

EPSTEIN, ZALMAN (SALMAN) Wit-Rusland 1860-Ramat Gan 1936. Hebreeuws essayist en criticus. Broer van Itzhak. Van 1890-1900 in het bestuur van de Choveve Zionbeweging. Begon in 1879 in de Hebreeuwse pers te publiceren en vestigde zich in 1925 in Palestina.

EPSTEIN, ZOREG Lid van de Asjkenazische raad van Jeruzalemse joden.

ERASMUS, DESIDERIUS Rotterdam ca 1469-Basel 1536. Nederlands humanist.

ERMAN zie **EHRMANN**

ERNESTI Griekse buurjongen.

ESAU Oudste zoon van Abraham, die hem ontferfde.

ESTHER ook genoemd Hadassah. Koningin van Perzië, die door koning Ahasverus wegens haar schoonheid werd uitgekozen als opvolgster van Vasjti, die haar schoonheid niet aan de vorsten uit het rijk wilde tonen. Redde de Perzische joden, die door de eerste minister Haman vermoord dreigden te worden.

ESTHER Vrouw werkzaam in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

ETTINGER (OETTINGER), AKIVA JACOB Wit-Rusland 1872-1945. Landbouwkundige. Studeerde in St. Petersburg en West-Europese landen landbouwkunde. Bestudeerde sinds 1898 in Palestina de landbouwkundige mogelijkheden. In 1914 zat hij in de leiding van het JNF, dat toen in Den Haag was gevestigd. Tijdens de onderhandelingen over de Balfour Declaratie door Weizmann gevraagd om te adviseren over vestigingen van joden in Palestina. Schreef het memorandum *Palestine after the war. Proposals for administration and development* (1918). Vestigde zich in 1918 in Palestina en was directeur van de landbouwkundige afdeling van de ZWO tot 1924. Zijn belangrijkste prestatie was de aankoop van de Emek Yizrael in 1921-1924.

EYCK, JAN van Gestorven in Brugge 1441. Vlaams schilder.

EYCK (oorspr. **EIJK**), **PIETER NICOLAAS van** Breukelen 1887-Wassenaar 1954. Nederlands dichter en criticus. Vriend van Verwey, die zijn werk publiceerde in *De Beweging*. Volgde hem in 1935 op als hoogleraar in Leiden. Hoorde met Bloem, Roland Holst e.a. tot de dichtersgeneratie van 1910.

EZEKIËL Profeet tijdens de tweede Babylonische ballingschap. Verzette zich met zijn prediking tegen aanpassing van de joden aan de Babylonische cultuur.

EZRA Priester en Schriftgeleerde, die een belangrijke rol speelde bij de herbouw van de tempel na de terugkeer van de joden uit de Babylonische ballingschap.

EZRA Portier in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

F.

FACHMIE Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

FACHMIE Buurmeisje van Abdoel Salaäm Aouedda.

FAISUL zie **FEISAL**

FAÏTLOVITCH, JACQUES Lodz 1881-? 1955. Oriëntalist die zich geheel wijdde aan onderzoek naar en hulp voor de Falasja's, zwarte joden uit Ethiopië. Studeerde in Parijs Oosterse talen, vooral Ethiopisch en Amhaars. Ondernam in 1904 de eerste van in totaal elf reizen naar Ethiopië, waar hij toen achttien maanden onder de Falasja's doorbracht. Publiceerde in 1905 *Notes d'un voyage chez les Falaschas* en nam twee van hen mee naar Europa om hen als onderwijzer te laten opvoeden. Na mislukte pogingen om de *Alliance* te interesseren voor de Falasja's, die hij bedreigd zag door missioneringactiviteiten, zette hij pro-Falasja comités op in Italië en Duitsland. In 1908/1909 ging hij weer naar Ethiopië en pleitte bij keizer Menelik II voor een gelijke behandeling van de Falasja's. Tijdens een derde reis (1913/1914) werden onder hen reizende scholen opgericht. Na w.o. I zette Faïtlovitch zijn activiteiten voort in de VS en in 1927 vestigde hij zich in Tel Aviv. In het geheel bracht hij 25 jongens naar Europa en Palestina. Volgens Faïtlovitch waren de Falasja's afstammelingen van de joden en een integraal deel van het joodse volk. Zij moesten worden gered van de ondergang of assimilatie.

FAKHR AL-DIN II zie **ABOE SIFIEN**

FALKENHAYN, ERICH von Oost-Pruisen 1861-Potsdam 1922. Duits generaal tijdens w.o. I, die in juli 1917 opperbevelhebber werd van het leger in het Midden-Oosten. Nam in september het Palestinafront over, waar hij zich tot de verdediging moest beperken. Scherpe conflicten met de Turkse legerleiding leidden ertoe dat hij in februari 1918 werd teruggeroepen.

FARCHA Buurvrouw van de moeder van Salga.

FARIED Staljongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

FARIED Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

FATIMA Mekka ca 606-Medina ca 632. Dochter van de profeet Mohammed.

FATMA Vrouw uit Nebi Samwil.

FATMA Vrouw van Mohammed, de bediende in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

FAWCETT Dame **MILLICENT**, geboren **GARRETT**. Suffolk 1847-Londen 1929. Feministe. Van 1897 tot 1918, toen het vrouwenkiesrecht werd ingevoerd, voorzitter van de *National Union of Women's Suffrage Societies*.

FAYSAL zie **FEISAL**

FEÏES Zoontje van Saïd, gouverneur van Hebron.

FEISAL (FAISUL; FEISOEL; FEISUL; FAYSAL) I Tā'if 1883-Zwitserland 1933. Koning van Syrië en later Irak. Derde zoon van Sherif, later koning, Hoessein van de Hedjaz. Broer van Ali, Abdoellah en Zed. Na een jeugd van woestijnleven ging hij met zijn vader naar Istanboel en bracht daar achttien jaar door. Met Hoessein keerde hij in 1909 terug naar Mekka. Hij deed mee aan de expeditie tegen de Idrisi in 1912/1913 en werd in het Turkse parlement gekozen. Sloot zich in 1916 aan bij de Arabische nationalisten in Syrië. Gedurende twee jaar werd hij leider van een legerafdeling in Mekka in de *Arab Revolt*, waarin T.E. Lawrence een belangrijke rol speelde. Met behulp van Lawrence werd hij op 7 maart 1920 uitgeroepen tot koning van Syrië, waarin volgens Arabische nationalist en antizionistische Britse ambtenaren ook Palestina zou moeten worden opgenomen. Engeland wilde echter niet de Fransen, die hun zinnen hadden gezet op Syrië, tegen zich in het harnas jagen en in juli werd Feisal uit

Damascus verdreven. Syrië werd een Frans protectoraat. Met Britse steun en een verkiezing in Irak werd hij in augustus 1921 koning van Irak. Gedurende de volgende twaalf jaar speelde hij een cruciale rol in de consolidatie van het jonge koninkrijk en de uiteindelijke bevrijding van het Brits mandaat. Hij slaagde erin het evenwicht te bewaren tussen de verlangens van de Britten en het plaatselijk patriotisme en toonde bewonderenswaardige kwaliteiten van geduldig leiderschap. Irak werd in 1932 toegelaten tot de Volkenbond. Feisal stierf plotseling. De stammen in Irak hielden van hem, omdat hij de liefde voor de woestijn had bewaard. Hij werkte hard en was boven al een realist. De Britten hadden altijd een voorkeur voor Feisal, deels onder invloed van Lawrence, deels omdat hij de meest actieve rol in de *Arab Revolt* had gespeeld en deels omdat hij zo waardig 'Brits' aandeed.

FEISOEL zie **FEISAL**

FEISUL zie **FEISAL**

FELDMAN zie **REDLER FELDMAN**

FELS, MARY Beieren 1863-VS 1953. Echtgenote van Joseph Fels, zeepfabrikant en filantroop. Hij werd in Engeland propagandist voor de *single-tax*, een belasting op grond die alle andere belastingen zou moeten vervangen. Was ervan overtuigd dat men in het kapitalistische systeem slechts rijk kon worden ten koste van anderen en gaf daarom veel geld weg. Zijn vrouw deelde deze ideeën en zette zich na zijn dood vooral in voor de zionistische zaak.

FERDINAND II Sos 1452-Madrigalejo 1516. Koning van Aragon, die door zijn huwelijk met Isabella van Castilië het Spaanse schiereiland onder één dynastie verenigde. Samen verbanden zij in 1492 de joden uit Spanje.

FEUERSTEIN zie **HAMEIRI, AVIGDOR**

FICHMAN, JACOB Bessarabië 1881-Tel Aviv 1958. Hebreeuws dichter en literair criticus. Zoals velen van zijn generatie beïnvloed door Bialik. Hij was echter de eerste van diens navolgers die het 'profetische masker' aflegde en zich concentreerde op het kleine artistieke vakmanschap. Zijn beste werk bestaat uit zijn natuurschetsen. Hij vestigde zich in 1912 in Palestina, maar verliet het land in 1922 om in Warschau in een uitgeverij te gaan werken.

FISCHER, JEAN Krakau 1871-Antwerpen 1929. Diamantair en zionistisch leider in België. Was een vroege zionist en zat in het bestuur van de *Jewish Colonial Trust*. Tijdens w.o. I verbleef hij in Nederland en was hij een der directeurs van het JNF, dat toen in Den Haag zetelde.

FISCHER, KUNO Silezië 1824-Heidelberg 1907. Filosoof en grondlegger van het Neokantisme. Sinds 1872 hoogleraar in Heidelberg. Zijn verdienste ligt vooral in zijn werk voor de geschiedenis van de filosofie.

FISCHER, SCHALOM Oprichter van de Deventer Vereniging voor opleiding van chaloetsiem.

FISCHMANN (MAIMON), JUDA LEIB Bessarabië 1875-1962. Rabbijn in Bessarabië en een der oprichters van de Mizrachi, waar hij de leidende figuur bleef. Emigreerde in 1913 naar Palestina. Werd door de Turken tijdens w.o. I ter dood veroordeeld maar door interventie van Amerikaanse zionisten naar Egypte verbannen. Verbleef tot het einde van de oorlog in de VS. In het bestuur van talrijke religieuze organisaties in Palestina en auteur van vele publicaties. Medeopsteller van de Israëliëse onafhankelijkheidsverklaring en eerste minister

van Religieuze Zaken. Propageerde (tevergeefs) de heroprlichting van het Bijbelse Sanhedrin.

FLAVIUS JOSEPHUS zie **JOSEPHUS FLAVIUS**

FOEAD (FU'AD) Gizeh 1868-Cairo 1936. Koning van Egypte van 1917-1936. Volgde in 1917 met steun van de Britten zijn broer op als sultan en nam in maart 1922 de titel van koning aan. Zijn regering werd overheerst door de nationale stromingen die van het Britse oppergezag af wilden. Onder leiding van Sa'ad Zaghloel begonnen deze zich direct na het einde van w.o. I te roeren. Een campagne van demonstraties en stakingen dwongen de Britten om in 1922 Egypte als een soevereine en onafhankelijke staat te erkennen. Foead wilde echter absolute macht. In april 1923 dwong de Wafd (Onafhankelijkheidspartij) een constitutioneel bewind af, waaraan de koning zich niet erg stoorde. De verkiezingen van 1924 waren een eclatante overwinning voor de Wafd, maar de onderhandelingen met de Britten over allerlei regelingen die moesten worden getroffen verliepen zo chaotisch dat het parlement telkens kon worden ontbonden. De koning schafte de constitutie in 1935 af, maar deze werd in 1936 door ingrijpen van de Britten hersteld.

FOEAD Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

FOEAD Chauffeur van Hassan Aouedda.

FOEAD Knecht van Abdoel Salaäm Aouedda.

FOEAD Molenaarsknecht in Ashdod.

FOEAD Oomzegger van Abdoel Salaäm Aouedda.

FORBES, ROSITA (JOAN) (mrs ARHTUR McGRATH)

Lincolnshire 1893-Bermuda 1967. Engels reizigster en schrijfster. Zij reisde in de loop der jaren door het gehele Arabische gebied in Afrika en publiceerde reisverhalen die door hun frisheid populair werden en gedeeltelijk in *The Times* verschenen. In Libië leidde zij een tijdje het leven van een gesluierde Arabische vrouw. Reisde in 1918 met een Nederlandse vriendin naar Nederlands-Indië.

FORD, HENRY Michigan 1863-Detroit 1947. Amerikaans autofabrikant. In zijn boek *The international Jewry* (1921) beschreef hij het jodendom als een gevaar voor de wereld.

FORDER Inspecteur van den zomertiend in het district Jeruzalem.

FRA ANGELICO Vicchio di Mugello 1371-Rome 1455. Italiaans schilder.

FRANKFURTER, FELIX Wenen 1882-Washington 1965. Jurist en Amerikaans zionistisch leider. Wordt in 1914 hoogleraar rechten in Harvard en in 1939 lid van het Amerikaans Hooggerechtshof. Wordt door zijn vriendschap met Brandeis zionist en ging mee met diens afscheiding van de Amerikaanse zionistische organisatie in 1921. Hij bleef wel actief meewerken aan de opbouw van het Nationaal Tehuis.

FRENKEL Rabbijn in Jeruzalem.

FREUD, SIGMUND Moravië 1856-Londen 1939. Oostenrijks psychiater en grondlegger van de psychoanalyse.

FRIEDENWALD, HARRY Baltimore 1864-id. 1950. Oogarts en hoogleraar in Baltimore. Van 1904 tot 1910 voorzitter van de *Federation of American Zionists*. Bezocht in 1911 en 1914 Jeruzalem, waar hij advies gaf over behandeling van oogziekten. In 1919 voorzitter van de ZC in Palestina. Jeugdviend van Henriette Szold, die hij steunde in haar werk voor Hadassah.

FROMKIN (FRUMKIN), GAD Jeruzalem 1887-1960. Jurist. Studeerde rechten in Constantinopel en kwam eerst in Turkse staatsdienst. Was de enige joodse

advocaat in Jeruzalem, toen de stad werd ingenomen door de Britten. Vanaf mei 1918 tot 1948 lid van de rechterlijke macht in Jeruzalem, eerst als kantonrechter later in het hooggerechtshof. Tevens *lecturer* burgerlijk recht aan de regeringsrechtschool.

FRUMKIN zie **FROMKIN**

FU'ĀD, koning: zie **FOEAD**

G.

GABRE SELLASIE zie **GEBRE-SELASSIE**

GABRIEL, Sir **EDMUND VIVIAN** 1875-1950. Brits ambtenaar, die begon in het Indiase bestuur. Van 1918-1919 *Financial Advisor* in OETA. Omdat hij de reputatie had niet alleen antizionistisch maar ook antisemitisch te zijn en bovendien geen vriend van Allenby en Storrs was, probeerde men hem te verwijderen. Gabriel werd echter gesteund door Money en pas na diens vertrek vertrok hij ook 'op verlof'.

GAD Zevende van Jacobs zonen.

GALAD, GALED zie **CHALLAD**

GAON van **VILNA** zie **ELIJAH BEN SOLOMON**

GAPON, GEORGI Poltava 1872-Finland 1906. Russisch priester die met medeweten van de geheime politie vakverenigingen organiseerde. Hij leidde op 'Bloedige Zondag' in 1905 de menigte die de tsaar een petitie wilde aanbieden en voor het winterpaleis uit elkaar werd geschoten. Werd in opdracht van de socialisten als agent-provocateur vermoord.

GARLAP zie **HARLAP**

GASPARRI, PIETRO Capo Vallazza di Ussita 1852-Rome 1934. Vanaf 1907 kardinaal en van 1914-1930 staatssecretaris van de R.K. kerk, in welke hoedanigheid hij de Buitenlandse Zaken leidde. Had een groot aandeel in de diverse concordaten die het Vaticaan na w.o. I sloot.

GARSTANG, JOHN 1876-Beiroet 1956. Brits archeoloog. Leidde tussen 1900 en 1908 opgravingen in Egypte, Nubië en Klein-Azië, waar hij de grondslag legde voor het onderzoek naar de Hittieten. Van 1920 tot 1926 directeur van de *British School of Archaeology* in Jeruzalem. Hij was de eerste directeur van het *Department of Antiquities* in Palestina en belangrijk voor het ontwerp van de *Antiquities Ordinance*. Trok zich in 1926 terug, maar bleef opgravingen doen, o.a. in Jericho.

GAZAN, DAVID Agent van Worms & Co, een afdeling van de *Asiatic Petroleum Company*.

GEBRE-SELASSIE (GABRE SELLASIE) Gouverneur van Tigre in Abessynië en afstammeling van een vorige keizersfamilie.

GEDALIAH zie **GEDALJA**

GEDALJA (GEDALIAH) Tijdgenoot en beschermer van de profeet Jeremia. Stamde uit een aanzienlijke Judese familie, waarvan leden hoge bestuursposten bekleedden. Na de inname van Jeruzalem in 586 v. Chr. aangesteld als stadhouder van Judea door de Babyloniërs. Hij werd op een gastmaal vermoord. Angst voor represailles leidde tot een vlucht van legerofficieren die de profeet Jeremia meenamen. Gedalja's moord wordt herdacht met een vastendag.

GEDDES, PATRICK Perth 1854-Montpellier 1932. Schots bioloog, socioloog en planoloog. Van 1889 tot 1914 hoogleraar botanie in Dundee en van 1920-1923 sociologie in Bombay. Belangrijk voor de herleving van de sociografie. Hij had vooral belangstelling voor stedelijke planning.

GELDER, M? van Voormalig verpleegster in het ziekenhuis Schaäre Zedek en in 1919 directrice van het Centraal Israëlietisch Ziekenhuis in Amsterdam. Misschien dezelfde die in dec. 1920 wordt genoemd als directrice van een Jeruzalems internaat.

GEORGE V Londen 1865-Sandringham 1936. Koning van Engeland van 1910-1936. Veranderde tijdens w.o. I de familienaam Saksen-Coburg in Windsor.

GEORGES ‘de kleine Georges en de groote Max’, met wie De Haan in Amsterdam langs Amstel en Prinsengracht wandelde.

GEORGES effendi. Apotheker in Jeruzalem.

GEORGES Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

GERRITS, PIET Nijmegen 1878-Groesbeek 1957. Religieus kunstenaar. Studeerde aan de kunstacademie van Antwerpen en vestigde zich in Nijmegen als nijverheidskunstenaar. Eind 1905 reisde hij naar Palestina met een pelgrimsreis. Hij raakte diep onder de indruk van het land en ontwikkelde in samenwerking met de architect Jan Stuyt de Heilig-Landstichting in Berg en Dal. Een jaar later trok hij opnieuw naar het gebied en woonde toen een tijd alleen tussen de bedoeïenen, kleepte zich als hen en leerde Arabisch. Na terugkomst in Nederland werd hij aangesteld als artistiek adviseur van de H. Landstichting.

GERZON, JOSEF Nieuweschans 1857-Bergen-Belsen 1945. Oprichter van een vleesconservenfabriek in Groningen. Actief in de zionistische beweging.

GETIÉ JEREMIAS zie **JEREMIAS**

GEYL, PIETER Dordrecht 1887-Utrecht 1966. Nederlands geschiedschrijver van wereldfaam. Van 1914-1919 correspondent in Londen voor de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* en van 1919-1936 hoogleraar in de Nederlandse geschiedenis aan de *London University*.

GIBBONS, HERBERT ADAMS Annapolis 1880-Oostenrijk 1934. Theoloog. Reisde, toen hij hoorde van de Jong-Turkse revolutie, onmiddellijk naar Turkije en raakte daar gefascineerd door het Midden-Oosten. Gold als een expert voor internationale betrekkingen. Van 1908-1918 buitenlands correspondent voor de *New York Herald* en docent aan verschillende universiteiten, o.a. het Robert College in Constantinopel. Werd in 1922 Europees correspondent voor de *Christian Science Monitor*. Was een populair auteur van vele boeken over internationale politiek en vaak een pleitbezorger voor de zwakkere volken.

GILEAD zie **SCHMETTERLING**

GINNEKEN, JACOBUS van Oudenbosch 1877-Nijmegen 1945. Nederlands taalgeleerde en jezuïet. Promoveerde in 1907 in Leiden op het proefschrift *Principes linguistique psychologiques*. Hierin betoogde hij dat taalverschijnselen een psychologische oorzaak hebben. In 1913/1914 publiceerde hij een veelomvattend onderzoek naar groepstalen, het eerste deel van zijn *Handboek der Nederlandsche taal*, waardoor zijn naam definitief werd gevestigd. Het tweede deel van zijn *Handboek der Nederlandsche taal* werd door De Haan besproken in *De Beweging* 13 jan. en 12 mei 1919; in *De Joodsche Wachter* 23 april 1915. Hem werd antisemitisme verweten. Van Ginneken was als taalkundige nogal omstreden, ook al omdat nogal slordig en impulsief was, met

weinig rust voor gedetailleerd onderzoek. In 1923 werd hij hoogleraar aan de RK Universiteit van Nijmegen, o.a. in de vergelijkende Indo-Germaanse taalwetenschap. Maakte naam door op de linguïstiek de beginselen der psychologie toe te passen en ontwikkelde daaruit een sociologische taalbeschouwing. Een verdere ontwikkeling bracht hem tot onderzoek van de biologische factoren, waardoor hij in *Ras en taal* (1935 taalgegevens uit erfelijke factoren probeerde te verklaren).

GIOLITTI, GIOVANNI Mondovi 1842-Cavour 1928. Italiaans liberaal staatsman. In 1920/1921 voor de laatste keer minister-president van Italië. Hoewel tegenstander van het fascisme zag hij bij de snelle opgang van Mussolini lijdelijk toe.

GIRGES Arabier werkzaam in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

GLICENSTEIN, ENRICO (HENOCH) Polen 1870-VS 1942. Beeldhouwer. Won in 1894 en 1897 de *Prix de Rome* en vestigde zich in het laatste jaar in Italië. Emigreerde in 1928 naar de VS, omdat hij zich niet wilde aansluiten bij de fascistische partij. Maakte portretbustes van o.a. d'Annunzio en Franklin Roosevelt.

GLUCK, CHRISTOPH WILLIBALD von Erasbach 1714-Wenen 1787. Duits operacomponist.

GODFRIED van BOUILLON ca 1060-Jeruzalem 1100. Hertog van Neder-Lotharingen en kruisvaarder in de eerste kruistocht. Veroverde in 1099 Jeruzalem en kreeg de titel Beschermer van het H. Graf.

GOEDEINDE Een der oprichters van de Pekidiem en Amarcaliem.

GOETHALS, GEORGE New York 1858-id. 1928. Legerofficier en ingenieur, die meewerkte aan de aanleg van het Panamakanaal. Hij had een legendarisch vermogen om het moreel van de werklieden op te krikken en werd na de voltooiing de eerste gouverneur van de Panamazône.

GOGA, OCTAVIAN Transsylvanië 1881-kasteel Ciucea 1938. Roemeens dichter en politicus. Vertegenwoordiger van Roemeens nationalisme met sterk antisemitische trekken. Zijn taal was pathetisch, archaisch, origineel en populair tegelijk.

GOLDBERG, BORIS (DOV) Litouwen 1865-Tel Aviv 1922. Industrieel en schrijver. Jongste broer van Isaac Goldberg. Studeerde chemie in Duitsland en richtte in Vilna een fabriek op. Lid van de Choveve Zionbeweging. Vertegenwoordigde de Russische joden op de vredesconferentie van Versailles. In 1920 directeur van de afdeling Handel en Industrie van de ZWO. Vestigde zich in 1921 in Tel Aviv, waar hij een silicaatfabriek en het bouwbedrijf *Ha-Boneh* oprichtte. Werde gewond bij de rellen van mei 1921 en stierf kort daarna.

GOLDBERG, EPHRAÏM Hotelhouder in Ramleh.

GOLDBERG, ISAAC LEIB Litouwen 1860-Zwitserland 1935. Broer van Boris Goldberg. Medeoprichter van de Russische zionistische organisatie. Vertegenwoordigde op het eerste zionistencongres in 1897 Vilna. Kocht in 1908 land op Mount Scopus in Jeruzalem en gaf dit aan het JNF als toekomstige plek voor de Hebreeuwse Universiteit. Vestigde zich in 1920 in Palestina. Een der oprichters van de Palestijnse krant *Haäretz*, die hij ook financierde.

GOLDING Advocaat uit Cairo.

GOLDSCHMIDT mevr. Moeder van mevrouw Zilversmit.

GOLDSMIT, ABRHAM ZEVI Jeruzalem 1879-id. 1955. Directeur van het jongensweeshuis Tuschia. Eerste gymnastiekleraar in Palestina en oprichter van de sportvereniging Maccabee. Hij kreeg een traditioneel joodse opvoeding in Amsterdam en ging op 25-jarige leeftijd terug naar Jeruzalem. Van 1914-1918 werkzaam in een meisjesweeshuis van de *Hilfsverein der Deutschen Juden*, waar ook zijn vrouw als onderwijzeres werkzaam was. Richtte in 1918 een jongensweeshuis op en ging in 1934 met pensioen.

GOLDSMIT mevr. Jeruzalem ca 1850-? Echtgenote van Abraham Zevi.

GOLDSTEIN, ALEXANDER Minsk 1884-Jeruzalem 1949. Hebreeuws schrijver en zionistisch propagandist. Een der organisatoren van het Keren Hajesod in Londen in 1920 en belangrijk propagandist daarvan.

GOLDZIJHER, IGNAZ (ISAAC JUDAH) Stuhlweissenburg 1850-Boedapest 1921. Hongaars oriëntalist. Een der belangrijkste van zijn tijd. Nam mede het initiatief voor de uitgave van de *Enzyklopaedia der Islam*. Bestudeerde Arabische handschriften in Leiden en Wenen en reisde uitgebreid in het Midden-Oosten. Hij werd gerespecteerd door moslimleiders en er was hoop dat hij zou helpen bij een Arabisch-joodse toenadering. Maar hij sympathiseerde niet met het zionisme.

GOLTZ, WILHELM LEOPOLD Freiherr von der (ps. van W.von Dürnheim) Oost-Pruisen 1843-Bagdad 1916. Duits generaal en schrijver van strategische werken. Van 1883-1886 organisator van het Turkse leger waarvoor hij de titel Pasja kreeg. Toen Turkije in de herfst van 1914 zich bij de Centralen aansloot, werd hij adviseur van de sultan. Hij werd in 1916 aan de Eufraat door de Engelsen omsingeld en stierf toen aan koorts.

GOODMAN, HARRY ARON 1898-1944. Politiek secretaris van de Engelse Agoedat Israel. Uitgever en hoofdredacteur van de *Jewish Weekly*. Speelde een belangrijke rol in het voortbestaan van de internationale Agoeda tijdens w.o. I.

GORDON, AHARON DAVID Podolië Rusland 1856-Degania 1922.

Ideologische leider van de joodse arbeidersbeweging in Palestina tijdens de tweede alija na 1905. Emigreerde als 48-jarige naar Palestina en werkte in diverse kolonies als landarbeider, totdat hij zich definitief in Degania vestigde. Zijn ideologie dat het bewerken van de grond een heilige plicht was werd de hoeksteen van de niet-marxistische arbeidersbeweging in Palestina.

GORDON, SAUL Vilna 1884?-? Ingenieur. Kwam in 1905 naar Palestina en was ruim 20 jaar directeur van de *Anglo-Palestine Bank*. Vertegenwoordiger van de Poale Zion op het vijfde congres in Basel, later bestuurslid van *Ha-Poel Ha-Zair*. Na w.o. I een der oprichters van de joodse stadsraad in Jeruzalem.

GOSSAERT, GEERTEN (ps. van Frederik Carel Gerretson) Kralingen 1884-Utrecht 1958. Nederlands dichter, historicus en politicus. Bijzonder hoogleraar in Utrecht in de geschiedenis van Nederlands-Indië. Redacteur van o.a. *Ons Tijdschrift* en *Dietsche Stemmen*. Werd als dichter bekend door één bundel: *Experimenten* (1911).

GOTTHEIL, RICHARD Manchester 1862-New York 1936. Oriëntalist. Hoogleraar Semitische talen aan de *Columbia University* van 1886 tot zijn dood. Vroege volgeling van Herzl. Van 1898-1904 voorzitter van de Amerikaanse zionistische federatie.

GOUDSMIT Nederlandse woonachtig in Jeruzalem.

GOURAUD, HENRY Parijs 1867-id. 1946. Frans generaal met een voornamelijk koloniale carrière. Onderscheidde zich o.a. in Soedan. Verloor

tijdens w.o. I zijn rechterarm in de strijd om de Dardanellen. Speelde in 1918 een belangrijke rol in het tegenoffensief van de geallieerden. Van nov. 1919 tot april 1923 Hoge Commissaris van Syrië. Hij sloeg opstanden neer van Arabische nationalistes in Damascus en in Cilicië, waar een ware staat van oorlog met de Turken heerste. Werd in 1923 in Beiroet vervangen door Weygand.

GOUREVITZ, M. Reval 1888-? Wiskundige. Studeerde o.m. in Bern en Parijs. Vanaf 1913 in Palestina werkzaam als leraar en actief voor een watervereniging, die coöperatieve vissersgroepen bevorderde.

GOURMONT, RÉMY de Orne 1858-Parijs 1915. Frans romanschrijver, dichter en criticus. Vertegenwoordiger van het symbolisme. Jarenlang de ziel van de *Mercur de France*, dat het belangrijkste tijdschrift van deze stroming was. De 50 delen van zijn verzamelde werk bestaan voornamelijk uit essays. Hij geloofde in het incomplete en relatieve van alle waarheden en kan vanwege zijn veelzijdige encyclopedische kennis het best worden beschouwd als een opvolger van de 18de-eeuwse sceptische filosofen, hoewel hij hun optimisme niet deelde.

GRAETZ, HEINRICH Poznan 1817-München 1891. Historicus en auteur van een eerste uitgebreide en samenhangende poging om de geschiedenis der joden te beschrijven als die van een levend volk en vanuit joods standpunt: *Geschichte der Juden von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart* (11 delen 1853-1875). Hij beschreef de strijd van de joden en het jodendom om te overleven als voortkomend uit het unieke karakter van een religieus-politiek organisme. Met zijn benadering heeft hij een grote invloed uitgeoefend op de verdere joodse geschiedschrijving. Wel had hij als overtuigd rationalist geen oog voor de mystieke kant van het jodendom, het Chassidisme, en het leven van de Oost-Europese joden.

GRAJEVSKI, ARYEH LEIB Polen 1896-1967. Rabbijn sinds zijn zestiende jaar. Ging met zijn familie in 1913 naar Palestina, maar deze werd in 1914 door de Turken naar Egypte verbannen. Hielp zijn vader Simeon Chajim, die tot veldrabbijn van het Britse leger in het Nabije Oosten was benoemd. Keerde in 1919 terug naar Jeruzalem, waar hij Hebreeuwse les gaf op het gymnasium. In 1921 naar Parijs, waar hij zijn studie rechten voltooide.

GRANT, Sir PHILIP Brits generaal en directeur van het departement Publieke Werken in Palestina van 1921-1923.

GRAVES, PHILIP 1876-1953. Brits journalist. Vanaf 1906 correspondent in Cairo (waar hij een flat deelde met Storrs) voor *The Times*. In 1908 overgeplaatst naar Istanboel, waar hij de Jong-Turkse revolutie versloeg. In 1919 werd hij speciale correspondent in diverse landen waar het broeide, zoals Ierland, India en het Midden-Oosten. Hij verwierf faam door zijn ontmaskering van de Russische publicatie *De Protocollen van de Wijzen van Zion* over een zogenaamde samenzwering tegen de wereld van het jodendom als een vervalsing. Hij schreef bovendien een boek over Palestina: *Palestine. The land of three faiths* (1923), waarin hij probeerde een zo fair mogelijk beeld te geven van de verschillende partijen. Dit boek werd door De Haan besproken in *De Amsterdammer* 12 en 19 jan. 1924). Doordat hij een aantal zionistische activiteiten lovend beschreef, werd hij als prozionistisch beschouwd, maar hij meende zich als onpartijdig journalist buiten de politiek te moeten houden. Zijn laatste werk was de Engelse uitgave van de memoires van koning Abdoellah van Jordanië.

GRAY DONALD Engels ingenieur in het mandaatbestuur.

GREENFIELD mrs. Misschien **GREENFIELD-KRAUZ, EDNA** Echtgenote van de miljonair en filantroop uit Philadelphia Albert Greenfield.

GRÉTRY, ANDRÉ Luik 1741-Montmorency 1813 Luiks componist, die in Rome studeerde en sinds 1766 carrière maakte in Parijs aan de Opéra-Comique. Hij componeerde een groot aantal opera's.

GREY, Sir EDWARD 1st Viscount **GREY OF FALLADON** Fallodon 1862-id. 1933. Brits liberaal staatsman, van 1905 tot 1916 minister van Buitenlandse Zaken.

GROEN, TOB Amsterdammer die de giften voor het jongensweeshuis int.

GROSEFSKI Auteur, samen met David Yellin, van een Hebreeuws woordenboek.

GUGGENHEIM, SALLY 1876-1937. Zwitsers zakenman in leer en textiel. Agoedaleider uit Basel.

GUTMANN zie **BEN-ZION**

GUTTELING, ALEXANDER Java 1884-Driebergen 1910. Nederlands dichter, die Verwey als zijn leermeester beschouwde. Debuteerde in 1906 met *Een jeugd van liefde*, maar door zijn vroege dood kon hij de belofte van deze bundel niet waarmaken.

H.

HAAN, CAROLINA LEA zie **BRUGGEN, CARRY van**

HAAN, IZAK de Edam 1839-Amsterdam 1924. Vader van De Haan. Godsdienstonderwijzer en voorzanger o.a. in Zaandam. Tevens koopman en winkelier.

HAAN-RUBENS, BETJE de Zutphen 1852-Zaandam 1912. Moeder van De Haan en tweede echtgenote van Izak.

HAAS, JACOB de Londen 1872-New York 1937. Zionistisch leider van Nederlandse komaf. Engels secretaris van Herzl en van 1897-1905 lid van het bestuur van de ZWO. Vestigde zich op verzoek van Herzl in 1902 in de VS en won de steun van Brandeis voor de zionistische zaak. Vergezeld Brandeis op diens bezoek aan Palestina in 1919 en koos zijn zijde in het conflict met Weizmann. Sloot zich later aan bij de Revisionistische Partij van Jabotinsky.

HAASSE majoor. Duits legerofficier. In 1918 hoofd van de Duitse militaire inlichtingendienst in de Oekraïne.

HABIBI, MOSCHE (LUBATZANSKY) Cellist van acht jaar. Zoon van Salomo.

HABIBI, SALOMO (LUBATZANSKY) Leraar aan het conservatorium in Warschau, later in Jaffa. Vader van Mosche.

HACOHEN (HAKAHEN), MORDECHAI BEN HILLEL (MARCUS KAHAN) Mogilev 1856-Haifa 1936. Hebreeuw schrijver en zionist. Sloot zich in 1881 aan bij de Choveve Zion. Afgevaardigde op het eerste zionistische congres in 1897 en de enige daar die een Hebreeuwse toespraak hield. Vestigde zich in 1907 in Palestina en was medestichter van Tel Aviv. In 1918 een der oprichters van de *Va'ad Zemani*, de Voorlopige Raad. In zijn artikelen bepleitte

hij een praktische benadering van het zionisme door het o.a. een gezonde economische basis te geven.

HADDAD, GABRIEL Pasja. Syrisch Christen. Tijdens OETA adviseur voor Storrs en enige tijd hoofd van de Jeruzalemse politie. Vergezeld in dec. 1921 Feisal naar Londen. Werd later adviseur van koning Hoessein en koning Feisal.

HADRIANUS Bij Sevilla 76-Baiae 138. Romeins keizer. Adoptiefzoon van Trajanus. Zijn assimilatiepolitiek leidde in 132/135 tot de tweede opstand van de joden o.l.v. Bar Kochba.

HAECKEL, ERNST Potsdam 1834-Jena 1919. Duits filosoof en wiskundige. Vurig aanhanger van Darwin. Formuleerde een biogenetische wet die leerde dat de ontwikkeling van elk individu een herhaling is van de hele soort.

HAFEZ ABON CAFAR Spreker voor *Gamhia*, een antizionistische vereniging in Jaffa.

HAGANI, BARUCH 1885-1944. Auteur over joodse emancipatie en zionisme. Een der zionistische voormannen in Frankrijk. Publiceerde in 1918 *Le Sionisme politique et son fondateur*.

HAÏDA, RUSTON MOHAMMED Bey. Iemand uit het gevolg van koning Feisal.

HAKAHEN, MORDECHAI ben HILLEL zie **HACOHEN**

HAKIL Eigenaar van een koffiehuis in Jeruzalem.

HALDANE, RICHARD Cloan 1856-Londen 1928. Brits staatsman, wiens grootste verdienste lag in zijn militaire hervormingen na bestudering van het Duitse leger. Wegens vermeende pro-Duitse gezindheid niet opgenomen in het oorlogskabinet. Behoorde later tot een liberale vleugel van de Conservatieven, zodat MacDonalld hem in 1924 opnamen in zijn Labourkabinet.

HALEVI, BENJAMIN Rabbijn in Jeruzalem.

HALÉVY, JACQUES (ELIE) Parijs 1799-Nice 1862. Frans componist, voornamelijk van opera's. Zijn roem berust voornamelijk op de opera *La Juive*, een renaissanceverhaal waarin een prins verliefd wordt op een joods meisje.

HALÉVY, JOSEPH Adrianopel (Turkije) 1827-Parijs 1917. Oriëntalist, die in 1868 Ethiopië bezocht om voor de *Alliance* de Falasja's te bestuderen. Zijn rapport bevestigde dat deze vergeten stam joods was en leidde tot een wereldwijde hulpactie. In 1879 begon hij Ethiopisch te doceren aan de *École Pratique des Hautes Études* in Parijs. Hij werd ook naar Zuid-Arabië gestuurd, waar hij vele inscripties ontdekte.

HALIEL Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

HALPERN, GEORG Pinsk 1878-Jeruzalem 1962. Zakenman, econoom en zionistisch leider. Een der oprichters van het Keren Hajesod, waarvan hij ook directeur was. In 1921 bestuurslid van de ZWO en van diverse zakelijke ondernemingen van de ZWO, waaronder de *Anglo-Palestine Bank*.

HALS, FRANS Antwerpen ca 1580-Haarlem 1666. Nederlands portret- en genreschilder.

HAMAME Jemenietisch dienstmeisje van mevrouw Goldsmit.

HAMAME JOZEF SAIED, mevrouw. Moeder van Hamame.

HAMAN Eerste minister van Ahasverus. Geïrriteerd omdat Mordechai niet voor hem wilde buigen, besloot hij alle joden in het Perzische rijk te verdelgen. Dit plan werd verijdeld dank zij koningin Esther.

HAMDA Dochter van Mohammed, de bediende in het jongensweeshuis.

HAMEIRI (FEUERSTEIN), AVIGDOR Hongarije 1890-Tel Aviv 1970. Hebreeuws dichter, romanschrijver en vertaler. Emigreerde in 1921 naar Palestina. Hoorde tot de eerste expressionistische Hebreeuwse dichters. Na zijn vestiging in Palestina bekritiseerde hij de nieuwe joodse samenleving vanwege het verlies van haar idealen.

HAMEIRI (OSTROVSKY), MOSCHE Wit-Rusland 1886-Tel Aviv 1947. Vestigde zich in 1897 in Palestina en was van 1912-1918 rabbijn van Ekron. Hielp na w.o. I de Palestijnse Mizrahi oprichten en was vertegenwoordiger daarvan in de *Asefat Ha-Nivharim*.

HAMEL, ANTON GERARD van Haarlem 1842-Amsterdam 1907. Nederlands romanist, tevens redacteur van *De Gids*. Wordt in 1884 hoogleraar Romaanse talen in Groningen. Grondlegger van de Romaanse filologie in Nederland.

HAMID Pasja EL-WADI ca 1894-? Generaal en eerste adjudant van emir Abdoellah.

HAMMEDATHA Vader van Haman.

HANAMEEL Neef van de profeet Jeremiah.

HANANO (HANANU), IBRAHÎM Bey. Bij Aleppo 1869-Aleppo 1935. Syrisch en Jordaans staatsman. Studeerde rechten in Istanboel. Voegde zich in 1916 bij de *Arab Revolt*. Een der leiders van de Syrische opstand tegen de Fransen, die in de herfst van 1919 begon en na het intrekken van Turkse steun in okt. 1921 verliep. Ook daarna bleef hij een Syrisch nationalist, die onverzoenlijk was tegen de Fransen.

HANINA BAR HAMA zie **CHANINA**

HANTKE, ARTHUR MENACHEM Berlijn 1874-Jeruzalem 1955. Jurist en zionistisch leider, van 1911-1920 bestuurslid van de ZWO, in 1920 directeur voor Centraal-Europa van het Keren Hajesod. Was na de publicatie van de Balfour Declaratie belast met de goedkeuring daarvan door de Centraal-Europese landen Vestigde zich in 1926 in Palestina.

HARARI, RALPH ANDREW Cairo 1892-1952. Telg uit een bekende Caireense joodse familie. Wordt op verzoek van zijn vader Victor Harari Pasja door Storrs in 1918 meegenomen naar Palestina. Hij bleek uitstekend in financiën en werd in 1920 van de afdeling Handel en Nijverheid van het Palestijnse bestuur.

HARBONA Een der zeven eunuchen van Ahasverus. Hij stelde voor Haman aan een van zijn eigen galgen op te hangen.

HARDING, WARREN Ohio 1865-San Francisco 1923. Republikeins president van de VS van maart 1921 tot aug. 1923. Hij werd door de Republikeinen als opvolger van Wilson gekozen vanwege zijn isolationistische houding. Harding had noch belangstelling noch sympathie voor het zionisme. Wel schreef hij een vriendelijke brief aan het *Zionist Palestine Restoration Fund*, maar zijn minister van Buitenlandse Zaken was tegen elke prozionistische uiting. In 1922 kwam hij in ernstige moeilijkheden door electorale verliezen aan het agrarisch front, dat niet deelde in de algemene welvaart, en corruptieschandalen. Hij stierf onverwacht door onopgehelderde oorzaken.

HARLAP (GARLAP), EFRAÏM Hotelhouder te Rechovoth.

HARLECH zie **ORMSBY-GORE**

HARMSWORTH, ALFRED zie **NORTHCLIFFE**

HARMSWORTH, CECIL Londen 1869-1946 Jongere broer van Northcliffe. Brits liberaal politicus, van 1919-1922 onderminister van Buitenlandse Zaken.

HARMSWORTH, HAROLD SIDNEY, zie **ROTHERMERE**

HARRY, MYRIAM (PERRAULT-HARRY), geboren **SHAPIRA**) Jeruzalem 1875-Neuilly-sur-Seine 1958. Frans schrijfster. Dochter van Mozes Shapira (Schapiro), handelaar in antiques, en een voormalige protestantse diacones uit Duitsland. Opgevoed in Berlijn en Parijs, waar zij secretaresse werd van Jules Lemaître. Zij leidde een actief leven en legde veel van haar ervaringen neer in romans en reisverhalen. Uit de laatste blijkt sympathie voor de zionistische zaak.

HASSAN Jongen van Marokkaanse afkomst bij de Klaagmuur.

HASSAN Zoontje van een veearts.

HASSAN Zoon van Achmad Aboe Hassan.

HASSAN Bey. Kolonel in het leger van Abdoellah.

HASSAN effendi. Wachtofficier bij de Allenbybrug.

HASSAN effendi **ABOE HUSSEIN** zie **ACHMAD** effendi **ABOE HUSSEIN**

HASSAN KHALID Pasja **ABOE HOEDA** Eerste minister van emir Abdoellah van september 1923 tot maart 1924, toen hij werd vervangen door Riza Pasja al-Rikaby.

HAVILIO, SAMUEL Winkelier in Jeruzalem.

HAWA Buurmeisje van Abdoel Salaäm Aouedda.

HAWADJA zie **CHAWADJA**

HAYCRAFT, Sir **THOMAS** 1859-1936. Jurist in koloniale dienst, o.a. op Cyprus en *Chief Justice* van Palestina van febr 1921-1927. Voorzitter van de commissie die de rellen van mei 1921 onderzocht.

HAZAEEL Koning van Aram-Damascus, tijdgenoot van Achab. Hij veroverde het grootste deel van de het koninkrijk Israel en domineerde in feite het koninkrijk Juda. Door zijn macht vormde hij een buffer tegen de Assyriërs.

HAZAN, MAX Zionist uit Cairo, die in febr. 1919 adjunct-secretaris van de ZC werd.

HEBRONI, JOSEF Jeruzalem 1888-Flensburg 1963. Beeldhouwer. Studeerde in 1906 aan Bezalel in Jeruzalem. Hij vervolgde zijn studies in Berlijn, waar hij Liebermann ontmoette. Bij de opkomst van het nazisme vluchtte hij naar Frankrijk, waar hij werkte onder de invloed van Maillol. Keerde na w.o. II terug naar Duitsland en werkte daar tot zijn dood.

HEFETZ, BECHORA Winkelierster.

HEGEL, GEORG WILHELM Stuttgart 1770-Berlijn 1831. Duits filosoof. Bedenker van de leer der dialectiek, die vele moderne filosofische stelsels als existentialisme en Marxisme diepgaand heeft beïnvloed.

HEINE, HEINRICH Düsseldorf 1797-Parijs 1856. Duits schrijver en vooral satirisch hekelaar van Duitse zeden en vooroordelen.

HEIS Kapitein bij de Koninklijke Stoomboot Maatschappij.

HENNISON (STEINSCHNEIDER-HANUSSEN, ERIC JAN), Wenen 1889-1917. Wichelroedeloper en telepaat. Kleinzoon van de grondlegger van de Hebreeuwse bibliografie Moritz Steinschneider. Werd tijdens w.o. I in Bosnië als wichelroedeloper gebruikt. Trad voor het eerst in het openbaar op in 1917 in Wenen en weldra in het buitenland. Fungeerde in verscheidene processen als helderziende, maar was ook zeer omstreden. Hij was beëdigd helderziende aan verscheidene rechtbanken, o.a. het gerechtshof in Den Haag. In Jeruzalem vond hij vanuit de uitgeverij Hasalel, waar hij onder bewaking was gesteld, in 35 minuten een speld die was verstopt achter het portret van Herbert Samuel in het

Insane Asylum. Dit gebeurde door middel van een medium, die aan de speld moet denken.

HEREDIA, JOSÉ-MARIE de Cuba 1842-Houdan 1905. Frans dichter. Kwam vroeg naar Frankrijk en wijdde zich daar geheel aan de dichtkunst als leerling van Leconte de Lisle. In 1893 verscheen van hem *Les trophées*, waarmee hij een der belangrijkste Franse sonnettendichters werd.

HERODES I 73?-4 v Chr. Met steun van de Romeinen koning van Judea van 37 tot zijn dood. Werd door zijn huwelijk met Mariamme verbonden aan de dynastie der Hasmoneeërs. Ondanks het feit dat hij de tempel herbouwde en zijn rijk uitbreidde, was hij niet populair bij de joden. Hij was te zeer beïnvloed door de Hellenistische cultuur en moordde bovendien veel van de Hasmoneeërs uit, o.a. zijn vrouw. Hij bouwde veel steden, forten en paleizen.

HERODOTUS Halicarnassus vóór 480 v Chr.-na 430 v Chr. Grieks geschiedschrijver.

HERRMANN Scheikundige uit Berlijn.

HERZL, THEODOR Pest (Hongarije) 1860-Edlach (Oostenrijk) 1904. Vader van het politieke zionisme en oprichter van de Zionistische Wereldorganisatie. Kreeg een seculaire joodse opvoeding. De familie trok naar Wenen, waar Theodor rechten ging studeren. Hij werd echter uiteindelijk toneelschrijver en journalist. Als correspondent in Parijs van de toonaangevende Weense krant *Die Neue Presse* was hij getuige van het proces tegen Dreyfus in 1895 en diens publieke degradatie uit het leger. Hij was zo geschokt door de heftige uitingen van antisemitisme in Frankrijk dat deze gebeurtenissen hem brachten tot een geheel nieuwe benadering van het joodse vraagstuk. Terwijl hij tot dan toe had gedacht dat de oplossing lag in assimilatie, publiceerde hij na een diepe emotionele crisis de brochure *Der Judenstaat* (1896). Hierin stelde hij dat de joden een volk waren en dat zij een staat nodig hadden om een normaal volk te worden, dat niet meer zou blootstaan aan antisemitisme. Hij richtte de ZWO op en kwam tot de ontdekking dat in Oost-Europa al lang soortgelijke ideeën leefden. Herzl was echter de eerste die het idee van het zionisme inbedde in de internationale diplomatie. Hij probeerde achtereenvolgens bij het Ottomaanse rijk, Duitsland en Engeland politieke steun voor een joodse staat te verwerven. Hoewel hij tijdens zijn leven weinig tastbare resultaten boekte, heeft hij de latere politieke steun van de westerse mogendheden aan het zionisme voorbereid. Hij stierf aan een hartkwaal na veel tijd, kracht en geld in de beweging te hebben gestoken.

HESSELING, DERK CHRISTIAAN Amsterdam 1859-Wassenaar 1941. Classicus. Van 1907-1929 hoogleraar nieuw-Grieks in Leiden. Schreef veel over de Byzantijnse en Griekse cultuur, maar ook over Afrikaans, Papiemento en Sranang (het 'Negerhollands').

HEZEKIAH zie **JEHIZKIA**

HICKS, WILLIAM JOYNSON 1st Viscount **BRENTFORD** Canonbury 1865-Londen 1932. Conservatief Lagerhuislid 1909-1922. Was voor een gradueel zionisme, d.w.z. langzame kolonisatie van 'fatsoenlijke' joden.

HILKIAH zie **CHILKIJAHU**

HILKOWITZ, PHILIP Misschien: 1873-1948 Patholoog uit Denver die ook actief was bij het voorbereiden van een medische faculteit.

HIRSCH, SAMSON RAPHAEL Hamburg 1808-Frankfurt 1888. Rabbijn en schrijver. Leider en belangrijkste exponent van de joodse orthodoxie in

Duitsland, met name in Frankfurt, in de 19de eeuw. Hij was een voorstander van een combinatie van religieus en seculair onderwijs. Bestreed het standpunt van de Reformbeweging dat de naleving van de joodse godsdienstwetten niet mogelijk was in een moderne christelijke maatschappij. Hij was wel voor veranderingen maar hield vast aan strenge naleving van de geboden. Zeer belangrijk was zijn vertaling van de Pentateuch en de gebeden in het Duits, benevens zijn commentaar op de Pentateuch.

HOESSEIN (HUSAYN b. ALI b. ABI TALIB) Medina 626-Karbala 680. Kleinzoon van Mohammed; zoon van diens dochter Fatima en Ali, de eerste kalief. Hij sneuvelde in een opstand tegen kalief Yazid, een gebeurtenis die nog elk jaar door de sjiïeten wordt herdacht.

HOESSEIN (HUSAYN ibn 'ALI) Istanboel ca 1853-Amman 1931. Sherif van Mekka en emir van de Hedjaz 1908-1916; koning van de Hedjaz van 1916-1924. Bracht zijn jeugd gedeeltelijk door in Istanboel en gedeeltelijk in de Hedjaz. Verbleef van 1893 tot 1908 in Istanboel als in feite een politieke gevangene van de sultan. Sprak Turks en Arabisch. Was een uitvoerig en welluidend spreker alsmede schrijver. Obstinaat en ambivalent, dominerend en charmant. Hij werd prominent in de Turkse society en ontwikkelde er de kwaliteiten die hij later goed kon gebruiken. Dank zij de steun van grootvizier Kamil Pasja werd hij in 1908 door de sultan benoemd tot sherif van Mekka als opvolger van zijn oom. Hij toonde zich aan de ene kant loyaal ten opzichte van Turkije, maar koesterde ook ambities onafhankelijk te worden. Als sherif stond hij op zijn privileges en verhinderde het doortrekken van de Hedjazspoorlijn van Medina naar Mekka. Hij onderhield contact met geheime genootschappen in Syrië en Egypte die voor een Arabische onafhankelijkheid ijverden. Toen Turkije zich bij de Centralen voegde, hield hij de door Constantinopel gevraagde troepen op en weigerde in Mekka de heilige oorlog uit te roepen. Zijn contacten met de Britten via geheime tussenpersonen resulteerden in het uitroepen van de *Arab Revolt*. In de herfst van 1916 riep hij zichzelf uit tot koning van de Arabische landen, hetgeen onacceptabel was voor de geallieerden, die er koning van de Hedjaz van maakten. Hij leefde in Mekka, steeds meer verwijderd van de realiteit en zich niet bewust van de geringe belangstelling voor zijn persoon in de Arabische wereld. De publicatie van het Sykes-Picotverdrag en de vredesonderhandelingen zetten hem geheel buiten spel. In zijn eigen rijk was zijn slechte bestuur berucht. Hij maakte ruzie met Egypte en zijn buurman Ibn Saud. Toen hij weigerde een verdrag met Engeland te ondertekenen dat inhield erkenning van de Balfour Declaratie, verloor hij de Britse steun en subsidies. In maart 1924 nam hij tijdens een bezoek aan Amman aan zijn zoon, emir Abdoellah van Transjordanië, de titel van kalief aan, die net door de Turken was afgeschaft. Dit wekte veel verzet onder een groot deel van de Arabieren. Zes maanden later vielen volgelingen van Ibn Saud de Hedjaz binnen. Zij dwongen Hoessein tot troonsafstand ten gunste van zijn oudste zoon Ali. Hij werd door een Brits schip naar Cyprus gebracht, waarheen zijn jongste zoon Zed (Zeid) hem vergezelde en waar hij de rest van zijn leven sleet. Toen hij een beroerte kreeg, werd hij naar zijn zoon Abdoellah in Amman vervoerd en stierf daar. Hij werd begraven in de *Haram al Sharif* in Jeruzalem.

HOESSEINI zie **HUSSEINI**

HOMERUS Smyrna ca 800?-750 v Chr.? Grieks episch dichter.

HOOFIËN juffr. Werkzaam voor wezen.

HOOFIËN, ELIËZER SIEGFRIED Utrecht 1881-K'far Sh'maryah 1957. Israëliisch bankier en zionist. Zoon van een Utrechtse rabbijn. Werkte in Utrecht als boekhouder, toen Jacobus Kann hem wegens zijn kwaliteiten aanbeval bij David Wolffsohn, de opvolger van Herzl als president van de ZWO. Deze haalde hem in 1909 naar Keulen als medewerker van het Centraal Bureau van de ZWO. In 1912 ging hij naar Palestina als onderdirecteur van de *Anglo-Palestine Bank*, waarvan hij van 1924 tot 1947 directeur was. Tijdens w.o. I werd hij als onderdaan van een neutraal land betrekkelijk ongemoeid gelaten en slaagde hij erin de bank te behoeden voor liquidatie door de Turkse autoriteiten. In feite beheerde hij de geld- en goederenstromen voor westerlingen in deze tijd. Hij organiseerde voor de joodse bevolking verschillende hulpcomité's in het buitenland. In 1917/1918 was hij vertegenwoordiger in Palestina voor de *American Joint Distribution Committee*. Sinds 1924 Nederlands consul in Jaffa. Na de stichting van de staat Israël hielp hij mee de *Anglo-Palestine Bank* te converteren in de Bank Le'umi Le-Yisrael, de officiële staatsbank.

HOOFIËN-MAYKELS, MARIAN 1885-? Echtgenote van Siegfried Hoofiën. Actief in sociaal werk in Jeruzalem. Begon na de komst van de Britten samen met Bertha Spafford Vester en de vrouw van Dimitri Salameh de *Social Service Association*.

HOOGEWERFF, GODEFRIDUS Amersfoort 1884-Florence 1963. Nederlands kunsthistoricus. Sinds 1919 werkzaam aan het Nederlands Historisch Instituut in Rome, van 1924 tot 1950 als directeur. Hij deed daar belangrijk archiefonderzoek over Nederlandse kunstenaars.

HOOGEWERFF, MAJA Finse vrouw van Hoogewerff.

HOORN, FRANS van der 1886-1947. Reisde in 1906 samen met Abraham Mossel en andere vrienden naar Palestina. Vestigde zich daar als kolonist.

HORISTI Schrijver.

HOROVICZ, J.B. (EUGEN) 1862-? Opperrabbijn in Zevenburgen en sinds 1908 in Palestina. Vertegenwoordiger van de Pekidim en Amarcalim in Jeruzalem.

HOROVITZ zie **HOROWITZ**

HOROWITZ (HOROVITZ), JOSEPH GERSHON Prov. Minsk 1869-? Rabbijn en specialist in de kabbala. Sinds 1883 in Palestina. Hij was een der oprichters van de Mizrachi daar en haar eerste voorzitter. Hij leidde ook de Mea Shearimjesjiwa.

HOSEA Eerste van de kleine profeten, die leefde in het noordelijk koninkrijk Israël. Vermaande tijdens het opdringen van de Assyriërs het zondige en afgodische volk maar ook de leiders die daarvoor verantwoordelijk waren. Wees op de liefde van God, wanneer men tot inkeer kwam.

HOUTSMA, MARTINUS THEODORUS Irnsum 1851-Utrecht 1943. Nederlands oriëntalist. Eerst in Leiden lector Perzisch en Turks, van 1890 tot 1917 hoogleraar Hebreeuws en joodse oudheden in Utrecht. Van 1897-1924 hoofdredacteur van de *Encyclopaedia of Islam*.

HUGHES, CHARLES EVANS Glen Falls NY 1862-Massachusetts 1948. Republikein en tegenkandidaat van Wilson in 1916. Van 1921-1925 minister van Buitenlandse Zaken.

HUNT, LEIGH Southgate 1784-Putney 1859. Engels essayist, dichter en criticus. Redigeerde een tijdje met Byron in Pisa het tijdschrift *The Liberal*. Ontdekte als eerste de betekenis van Shelley en Keats.

HUSAYN, kleinzoon van de profeet Mohammed, zie **HOESSEIN**

HUSAYN b. ALI b. ABI TALIB zie **HOESSEIN**, koning

HUSAYNI zie **HUSSEINI**

HUSNIË Buurmeisje van Abdoel Salaäm Aouedda.

HUSSEIN effendi. Politie-officier, zwager en oom van Abdoel Salaäm Aouedda.

HUSSEIN effendi **ABOE DERWISCH** Rechter in Hebron.

HUSSEINI (HOESSEINY; HUSAYNI), familie. Prominente familie in Jeruzalem, die pretendeerde rechtstreeks van de profeet Mohammed af te stammen. Dit werd door sommigen betwist, omdat er twee maal een vrouwelijke lijn tussen zou zitten. De Husseinis hadden meermalen de functies van moefiti, burgemeester en afgevaardigde in het Ottomaans parlement vervuld.

HUSSEINI (HOESSEINY; HUSAYNI), Hadj (**MOHAMMAD) AMIEN (AMIN) al-** Jeruzalem ca 1895-Beiroet 1970. Radicaal Palestijns politiek leider.

Hij volgde zowel de Arabische als de Ottomaanse staatsschool in Jeruzalem.

Wellicht zelfs een Allianceschool, waar hij Frans zou hebben gestudeerd.

Studeerde in 1912 bijna een jaar aan de Al-Azhar universiteit in Cairo, zonder echter een diploma te halen.

Ging onmiddellijk daarna op pelgrimstocht naar Mekka, waardoor hij de titel Hadj verwierf. Nam daarna dienst in het Ottomaanse leger en keerde na w.o. I terug naar Jeruzalem.

Hoewel er rapporten waren dat hij bij de aprilrellen van 1920 nog matigend zou zijn opgetreden, werd hij veroordeeld tot 10 jaar verbanning.

Hij vluchtte echter naar Transjordanië en zijn straf werd in 1921 door Herbert Samuel kwijtgescholden.

Na ettelijke stemmingen, waarin hij niet als eerste eindigde, werd hij na een publieke

campagne en steun van belangrijke Britse ambtenaren als Storrs door Samuel

benoemd tot Groot-Moefiti van Jeruzalem. De redenering was dat na de afzetting

van Moussa Kazem el-Husseini als burgemeester zo de balans tussen de belangrijke Jeruzalemse families zou worden hersteld.

Een jaar later werd hij voorzitter van de pas opgerichte *Supreme Moslem Council*, waardoor het

religieuze prestige van zijn ambt werd gecombineerd met een bestuurlijke en

financiële macht. Vanaf die tijd domineerde hij de Palestijnse nationale

beweging, vooral de gewelddadige kant daarvan. Zijn doel was elke concurrentie

van andere families, zoals de Nashishibi's en Dajani's, uit te schakelen.

In 1936 werden de nationalistische krachten gebundeld in het *Arab High Committee*,

waarvan Amien ook voorzitter was. In 1936 werd hij wegens zijn aandeel in de

massale staking tegen de Britten van zijn functie ontheven en werd het *Arab*

High Committee verboden. Hij vluchtte toen naar Libanon, vanwaar hij het

Arabische nationale verzet verder leidde. In 1940 nam hij deel aan een pro-Duitse

mislukte coup in Irak. Daarna vluchtte hij naar Italië en Duitsland, waar hij

Hitler bezocht en probeerde te winnen voor de Palestijnse zaak. De Duitsers

verschafden hem de middelen om vanuit Berlijn zijn propaganda voor

vernietiging van de Palestijnse joden en Britse bestuurders voort te zetten.

Na w.o. II vluchtte hij naar Egypte en verbleef vervolgens in Amman en Beiroet.

Hoewel er geruchten waren dat hij een aandeel had in de Holocaust en later in

de moord op koning Abdoellah van Jordanië, zijn die nooit overtuigend bewezen.

HUSSEINI (HOESSEINY; HUSAYNI), **DJEMAL al-** 1886-1940. Palestijns

politicus. Studeerde rechten in Istanboel en werd een vooraanstaand advocaat.

Was ook journalist en werkzaam in de *Land Court*. Politiek actief als secretaris

van de *Arab Executive* 1921-1926.

HUSSEINI (HOESSEINY; HUSAYNI), ISMAIL HAKKI Bey al- Jeruzalem 1860-1945. Landeigenaar, die in de Ottomaanse tijd als belastinginner werkte. Werd later in de Ottomaanse tijd en tijdens het mandaat hoofd van de afdeling onderwijs. Het huis dat hij in 1897 bouwde in de nieuwe Arabische wijk van Jeruzalem, Sheikh Jarrah, werd het latere *Orient House*. Ismail el-Husseini ontving in 1918 positief de ZC o.l.v. Weizmann.

HUSSEINI (HOESSEINY; HUSAYNI), KAMIL al- ca 1861-Jeruzalem 1921. Groot-Moefti van Jeruzalem, een nieuwe titel boven de traditionele van moefti. Deze was door de Engelsen ingevoerd als dank voor zijn coöperatie met het nieuwe militaire bestuur. Oudere halfbroer van Amien. Onderhield goede betrekkingen met zowel de Britten als de zionisten. Maar gaf na de aprilrellen van 1920 zijn steun aan de nationalistische Palestijnse beweging.

HUSSEINI (HOESSEINY; HUSAYNI), MACHMOED al- Bewaarder van de H. Vlag in Jeruzalem.

HUSSEINI (HOESSEINY; HUSAYNI), MOUSSA (MOESSA) KAZEM (KAZIM; KIAZIM) al- 1850-1934 Palestijns politicus en burgemeester van Jeruzalem van 1918-1920. Neef van Amien. Studeerde in Istanboel aan de Bestuurschool en bekleedde vele functies in Ottomaanse staatsdienst in o.a. Palestina, Syrië en Jemen. In maart 1918 door de Britten benoemd tot burgemeester van Jeruzalem. Toen hij in nov. 1918 een Arabische delegatie aanvoerde die protesteerde naar aanleiding van de eerste viering in Jeruzalem van de Balfour Declaratie, werd hem door Storrs, gouverneur van Jeruzalem, te verstaan gegeven dat hij moest kiezen tussen het politieke pad of het burgemeesterschap. Moussa Kazem koos voor het laatste. Toen hij echter in maart en april 1920 sprak op antizionistische demonstraties ter gelegenheid van de uitroeping van Feisal als koning van Syrië, werd hij alsnog ontslagen en opgevolgd door Rageb al-Nashashibi. In dec. 1920 werd hij gekozen tot voorzitter van de *Arab Executive* en werd hierdoor leider van de Palestijnse Arabische beweging. Hij leidde ook alle delegaties naar Londen in de jaren 20 en 30. Persoonlijk was hij waarschijnlijk gematigd ten opzichte van het zionisme, maar hij had zijn radicalere achterban niet in de hand.

HUSSEINI (HOESSEINY; HUSAYNI), SAID al- Palestijns politicus. Van 1908-1912 lid van het Ottomaanse parlement voor het district Jeruzalem, waarin hij ook de gevaren van het zionisme uiteenzette. In maart en april 1920 in Syrië minister van Buitenlandse Zaken in de regering al-Rikabi. Toen hij in april 1920 terugkeerde naar Jeruzalem aan, diende hij zijn ontslag in wegens ziekte.

HYAMSON, ALBERT MONTEFIORE Londen 1875-id. 1954. Actief zionist in de Brits-joodse gemeenschap. Vanaf zijn twintigste ambtenaar bij de Posterijen. Bezocht in 1908 met Bentwich en Stein Palestina. Werd na de Balfour Declaratie belast met de leiding van de zionistische propaganda-afdeling. Vanaf 1921 in het Palestijnse bestuur bij de afdeling Immigratie, vanaf 1923 als hoofd. Omdat hij de bestaande regels secuur toepaste, maakte hij zich weinig geliefd bij het zionistische establishment. In 1934 keerde hij terug naar Engeland, gedesillusioneerd en gekant tegen een joodse staat, hoewel hij zichzelf zionist bleef noemen.

HYRCANUS, JOHANAN (JOHANNES) Ethnarch van Judea en hogepriester van 135-104 v. Chr. Meest succesvolle en energieke van de Hasmoneese dynastie. Zoon van Alexander Jannaeus.

I.

IBN SAOED zie **IBN SAUD**

IBN SAUD ('ABD AZIZ al SU'UD) Arabië ca 1880-Ta'if 1953. Hoofd van de stam der Saudi's en religieus islamitisch leider van de Wahabi's. Als lid van een uit Koeweit verbannen regerende familie in Arabië begon Ibn Saud zijn verovering van Centraal Arabië met de inname van Riyadh in 1902. Breidde zijn macht uit door een combinatie van diplomatie en militaire acties. Hij moest vechten zowel tegen de Turken als tegen concurrerende Arabische stamhoofden, speciaal de Hasjemieten, en ambitieuze familieleden. Hij was zich bewust van de waarde van Britse steun en accepteerde in 1915 een Brits protectoraat, dat hem een geregelde subsidie en hulp in geval van agressie verzekerde. In 1921 sloeg hij een opstand van de Rashidi in het noorden van Nejd neer en nam de titel van sultan van Nejd aan. Na jaren van verzuurde betrekkingen en militaire schermutselingen met koning Hoessein van de Hedjaz viel hij in 1925 diens rijk binnen, toen Hoessein zich tot kalief uitriep en weigerde om de Wahabi's tot Mekka toe te laten. In 1932 stichtte hij het koninkrijk Saoedie-Arabië. Ibn Saud was een indrukwekkende verschijning door zijn lengte en waardigheid. Hoewel hij zeer vroom was, namen de Wahabi's het hem kwalijk dat hij het met de ongelovige Britten hield.

IBRAHÎM Bloedverwant van Mohammed, de bediende in het jongensweeshuis.

IBRAHÎM Buurjongen van Abdoel Salaâm Aouedda.

IBRAHÎM Jongen wiens vader groenteman is.

IBRAHÎM Jongen bij de Klaagmuur

IBRAHÎM Neef (oomzegger) van de gebroeders Aouedda.

IBRAHÎM Schoonmaker van de waterbak.

IBRAHÎM Staljongen van Abdoel Salaâm Aouedda.

IBRAHÎM Bey. Politie-officier in Jeruzalem.

IBRAHÎM effendi. Armeens politie-officier in Ramallah.

IBRAHÎM Pasja. Griekenland 1787-Caïro 1848. Oudste (adoptief?)zoon van Muhammed Ali, heerser van Egypte. Begon op instigatie van zijn vader in 1832 met de verovering van Syrië en Palestina op de Turken en bestuurdde deze gebieden tot 1841. Hij trad welwillend op tegen de joden en christenen; schafte verschillende gehate wetten af en gaf de joden o.a. ook de resten van de Choerva synagoge in Jeruzalem terug. Door een overeenkomst tussen Muhammad Ali en de Turkse sultan en onder druk van Westerse mogendheden moest hij echter in 1840 terugkeren naar Egypte. Hij bestuurde dat land voor zijn zieke vader, die hem nog een paar maanden overleefde.

IDELSOHN, ABRAHAM ZVI Litouwen 1882-Johannesburg 1938. Musicoloog en pionier in de studie van joodse volksmuziek. Na voorzanger te zijn geweest in verschillende plaatsen in Duitsland, vestigde hij zich in 1906 in Jeruzalem als voorzanger en muziekleraar. Tijdens w.o. I leidde hij een Turkse militaire kapel in Gaza. Contacten met joodse immigranten uit diverse landen brachten hem er toe hun muzikale erfenis te conserveren en zo werd hij de grondlegger van de moderne joodse muziekleer. Publiceerde van 1914-1932 een tiendelige *Thesaurus of Hebrew Oriental Melodies*. Hij schreef een Hebreeuwse opera,

Jefta, die in 1922 in Jeruzalem werd opgevoerd. In 1921 verliet hij Palestina en vestigde zich in Cincinnati.

ILAHİ, DJEMİL Bey. Propagandist van koning Hoessein in Beiroet.

IMMANUEL Falasja.

INLAMITH Weesmeisje.

IONESCO, TAKE Ploesti 1858-Rome 1922. Roemeens staatsman. Minister zonder portefeuille 1916-1918. Was voor de geallieerden. Onderhandelde als minister van Buitenlandse Zaken in maart 1920 voor de Kleine Entente.

IRANY, J. 1895-? Directeur van een tuchtschool in Jeruzalem. Protestant, afkomstig uit Perzië.

IRENE Grieks buurmeisje.

ISAAC Zoon van Abraham en Sara.

ISAAC effendi. Inspecteur van den zomertiend in het district Jeruzalem.

ISAAC effendi. Moleneigenaar in Ashdod.

ISAACS, R. zie **READING** Lord

ISABELLA I Avilla 1451-Medina del Campo 1504. Koningin van Castilië, die door haar huwelijk met Ferdinand van Aragon het Spaanse schiereiland onder één dynastie verenigde. Samen verbanden zij in 1492 de joden uit Spanje.

ISBOSETH (ISH-BOSHETT) Jongste zoon en enige mannelijke nakomeling van koning Saul. Later tegenkoning van David. Vermoord in zijn bed.

ISMAËL Oudste zoon van Abraham bij zijn concubine Hagar. De nog kinderloze Sara eiste dat moeder en kind zouden worden verbannen, hetgeen Abraham met tegenzin deed. Een engel voorspelde dat hij een groot volk zou voortbrengen en Ismaël wordt beschouwd als de stamvader van de Arabieren.

ISRAËL reb. Klerk in Jeruzalem bij de Pekidim en Amarcaliem.

ISRAËLS, JOZEF Groningen 1824-'s-Gravenhage 1911. Nederlands schilder, die als belangrijkste thema's het joodse leven en vissers had. Een der schilders van de Haagse School.

ISSA Profeet in de islam; dezelfde als de stichter van het Christendom, Jezus.

ISSA, YOUSOUFF el Grieks-orthodox redacteur van het antizionistische blad *Falestin* en een der leiders van de nationalistisch club *al-Nahdah al-Urthuduxiyya* (de Orthodoxe Opleving)

ISSACHAR Negende zoon van Jacob en vijfde van Lea, die deze zoon beschouwde als een beloning voor haar lange diensttijd. De stam Issachar kreeg het gebied van de berg Tabor tot de rivier de Kishon met als voornaamste gebied de Yizraelvallei.

IZAK Zieke jongen in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

J.

JAÄCOB Bode van de Jeruzalemse Mizrachi.

JAÄCOEB Nachtwaker in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

JAÄCOEB, Sjeikh. Vader van Hadj Achmed, de stalknecht van Abdoel Salaäm Aouedda.

JABOTINSKY, VLADIMIR (ZE'EV) Odessa 1880-Hunter N.Y 1940.

Schrijver, redenaar, dichter en zionistisch leider. Ging in 1898 naar Bern en Rome om rechten te studeren en was daar ook correspondent voor een krant uit

Odessa. Na een pogrom in 1903 in Odessa was hij een der eersten om een joodse zelfverdedigingsgroep te vormen en na de Kisjinev pogroms in hetzelfde jaar werd hij actief voor het zionisme. Na de Jong-Turkse revolutie in 1908 werd hij redacteur van zionistische bladen in Constantinopel en leider daar van het zionistische politieke werk. Na het uitbreken van w.o. I lanceerde hij het idee van een Joods Legioen als onderdeel in het Britse leger. In 1917 stemden de Britten in met de vorming van het 38ste bataillon van de *Royal Fuseliers*. Jabotinsky nam dienst als soldaat en werd snel bevorderd tot luitenant. Hij stond aan het hoofd van de compagnie die het eerst de Jordaan overstak. Na de oorlog werd hij lid van de ZC en leidde hij een tijdje het politieke departement. Hij vormde begin 1920 de eerste Hagana-eenheid, de zionistische zelfverdedigingsorganisatie, omdat hij anti-joodse uitbarstingen van de zijde der Arabieren verwachtte. Hij leidde deze gedurende de onlusten in april 1920 en werd daarom veroordeeld tot 15 jaar dwangarbeid. Door een storm van protest kreeg hij in juli van Herbert Samuel amnestie (samen met Aref el Aref en Amien Husseini van de andere partij) en in 1921 werd het vonnis nietig verklaard. In maart 1921 werd hij bestuurslid van de ZWO.

Tijdens het congres in Karlsbad tekende hij een overeenkomst met Maxim Slavinsky, vertegenwoordiger van Petljoeva, een voormalige hetman van de kozakken die een Oekraïense regering in ballingschap had gevormd. Deze hield in dat in de strijd tegen de communisten in het Oekraïense leger een joodse gendarmerie worden gevormd en deze pogroms zou verhinderen. Dit wekte veel verontwaardiging, m.n. onder de socialistische zionisten. In de tweede helft van 1922 werd Jabotinsky steeds kritischer tegen Weizmann en Herbert Samuel, die hij beschuldigde van te veel toegeeflijkheid tegenover de Britse regering en de Arabische oppositie tegen het Nationaal Tehuis. In januari 1923 trad hij uit het bestuur van de ZWO.

In okt. van hetzelfde jaar raakte hij op een lezingtoer door de Baltische staten geïnspireerd door het enthousiasme van zijn jonge gehoor. Hij besloot een nieuwe activistische beweging te vormen om de zionistische politiek te herzien, het Revisionisme. Belangrijkste programmapunten waren: terug naar Herzls idee van een joodse staat en herstel van een Joods Legioen. In 1925 werd in Parijs de Wereld Unie van Zionistische Revisionisten gevormd, die zich in 1935 afscheidde van de wereldbeweging. Jabotinsky bleef actief, o.a. bij het overbrengen van joden tijdens de Hitlertijd naar Palestina. Hij was ondanks zijn klein postuur een charismatische persoonlijkheid. Hij was bovendien een goed dichter en Hebraïst, die o.a. *The Raven* van Poe vertaalde.

Jabotinsky werd na zijn kritiek op het bestuur n.a.v. de meirellen van 1921 persona non grata in Palestina en mocht niet meer terugkeren, totdat Plumer hem weer toeliet op voorwaarde dat hij zich niet met politieke zaken zou inlaten. Hij werd er vertegenwoordiger van een verzekeringsmaatschappij. Na een nieuwe kritische uitval na de rellen van 1929 herhaalde dit zich en werd hij voorgoed uit het land verbannen.

JACKSON FLEMING Amerikaans schrijver, die in Azië reisde voor *Harper's* en *Asia*.

JACOB Jongere tweelingzoon van Jacob en Rebecca, die zijn tweelingbroer Esau het eerstgeborenenrecht ontftuselde.

JACOBS Secretaris van Frederick Kisch.

JACOBS, ALETTA Sappemeer 1854-Baarn 1929. Nederlands feministe en eerste vrouwelijke arts. Publiceerde in 1913 *Reisbrieven uit Afrika en Azië*.

JACOBSON, VICTOR Krim 1869-Bern 1934. Vanaf 1897 lid van de ZWO. Hij was een der eerste zionistische carrièrediplomaten. Hij verbleef achtereenvolgens in Constantinopel, Berlijn en sinds 1918 in Londen, bij de nieuwe hoofdzetel van de ZWO. Op het congres in 1921 leidde hij met Ruppin een kleine groep die pleitte voor een joods-Arabische samenwerking.

JADALLAH Staljongen van Hassan Aouedda.

JADASSOHN, SALOMON Breslau 1831-Leipzig 1902. Hoogleraar muziek in Leipzig. Sinds 1871 verbonden aan het conservatorium van Leipzig. Studeerde o.a. bij Liszt. Componist en auteur van muziekleerboeken. Verdienstelijk voor de eigentijdse synagogemuziek.

JADLER, BEN ZION Asjkenazische rabbijn.

JAFFE, BEZALEL Grodno 1868-Tel Aviv 1925. Zionistisch leider. Organiseerde de zionistische beweging in Litouwen en emigreerde in 1905 naar Palestina. Volgde van 1910-1925 Dizengoff op als directeur van de *Geulah Company* en introduceerde in 1912 het eerste irrigatiesysteem in Petach Tikvah. Van 1920-1925 lid van de *Va'ad Le'umi*.

JAFFE, LEIB Grodno 1876-Jeruzalem 1948. Zionistisch leider en journalist. Studeerde in Heidelberg. Van 1907-1911 lid van het dagelijks bestuur van de ZWO. Gaf verschillende zionistische periodieken uit. Vestigde zich in 1920 in Palestina, waar hij eerst redacteur, later hoofdredacteur werd van de Palestijnse krant *Haäretz* en tevens lid van de ZC was. Sinds 1923 lid van het Keren Hajesod en vanaf 1926 directeur daarvan. Tot zijn dood, door een bom in het gebouw van de *Jewish Agency*, reisde hij de diaspora rond om propaganda te maken voor het KH.

JAHJA, zie **YEHIA**

JAMAL zie **DJEMAL** Pasja, **ACHMED**

JAMAL, MUHAMMAD zie **DJEMAL** Pasja de Kleinere

JAMIEL Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

JAN Vriendje van Machmoed, de staljongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

JARALLAH, ALI Broer van Husam ed-Din. Jurist, die een autoriteit was op het gebied van burgerlijk recht in Palestina en *Judge of Appeal*.

JARALLAH, Sjeikh HUSAM ed-DIN Jeruzalem 1884-1954. Jurist. Lid van een notabele Jeruzalemse familie, de eerste die ook buiten de oude stad ging wonen. Broer van Ali. Opgeleid aan de al-Azhar universiteit in Cairo en hoofd van de Sharia gerechtshoven. Hij haalde in april 1921 de meerderheid bij de eerste verkiezing voor Groot-Moefti van Jeruzalem. Onder druk van de Engelsen, die Hadj Amien al-Husseini voor die functie wilden, trok hij zich als kandidaat terug. Tijdens de *Arab Rebellion* in Palestina in de jaren 30 op de dodenlijst van de Husseini aanhang. Gaf ondanks grote kritiek zijn dochters een Westerse opvoeding. Werd in dec. 1948 vooralsnog door Abdoellah benoemd tot Groot-Moefti van Jeruzalem als opvolger van Amien al-Husseini.

JEDIDJAH (eig. **SEELLENFREUND**) Hongaars kunstenaar.

JEFFRIES, JOSEPH M.N. 1880-1960. Journalist die voor de *Daily Mail* vanuit zeventien landen w.o. I versloeg. Arriveerde begin maart 1920 vanuit Egypte in Haifa en had in Damascus een interview met Feisal, die net tot koning van Syrië was uitgeroepen. Hij werd teruggeroepen naar Ierland, nadat hij tussendoor een toer door Palestina had gemaakt. Kwam in de herfst van 1922

weer naar Palestina en bleef daar tijdens de winter. Hij schreef een lange reeks artikelen over dit land voor de *Daily Mail*, die deels later werden gebundeld in *Palestine. The reality*. (1938)

JEFUNNE zie **JEPHUNNEH**

JEHIZKIA (HEZEKIAH) Koning van Juda ca 715-678 v Chr. Regeerde tijdens het opdringen van de Assyriërs. Zoon en opvolger van Achab. Later herinnerd als een vroom en sterk heerser.

JELLIN (YELLIN), DAVID Jeruzalem 1864-id. 1941. Zionistisch politicus in Palestina en leraar. Kwam uit een Poolse familie, die in 1834 naar Palestina emigreerde. Zijn vader was in 1869 medestichter van Nahlat Sivah, de eerste joodse wijk in Jeruzalem buiten de ommuurde stad. Yellin studeerde eerst aan de Ets Chaim jesjiwa, later aan de Allianceschool in Jeruzalem. Was eerst onderwijzer in Zichron Jaäcov en later, tot zijn dood, (onder)directeur van de kweekschool van de *Hilfsverein der deutschen Juden* in Jeruzalem. In 1913 lid van het Ottomaanse parlement en tijdens w.o. I leider van de joodse gemeenschap. In 1917 door de Turken naar Damascus verbannen. Een der eerste Palestijnse joden die zich bij de zionistische beweging aansloot. Van 1920-1925 viceburgemeester van Jeruzalem en lid van de gemeenteraad. Hij introduceerde daar het eerste Hebreeuwse gemeentezegel. Van 1920-1928 voorzitter van de *Va'ad Le'umi*. Werd in 1926 aan de Hebreeuwse Universiteit hoogleraar Hebreeuwse poëzie uit de Spaanse periode. Was ook kenner van de Arabische literatuur. Lid van het Hebreeuwse Taalcomité. Vertaalde uit Arabisch en Engels en schreef leerboeken.

JEPHUNNEH (JEFUNNE) Vader van Caleb.

JEREMIAH (JIRMEJAHOE) Tweede van de grote profeten, die de tijd meemaakte van de neergang van het Assyrische rijk, de val van het koninkrijk Juda, de verwoesting van de tempel en de wegvoering van de joden naar Babylon. Jeremiah was sterk betrokken bij dit verloop van de joodse geschiedenis en elke tragische acte van het drama wordt in zijn boek neergelegd. Hij zag al deze gebeurtenissen als een welverdiende straf voor een schuldig volk en de verantwoordelijke leiders.

JEREMIAS (GETIÉ JEREMIAS) Falasja, afkomstig uit Amba Gualit in Ethiopië. Op aandringen van hemzelf en zijn ouders, die wilden dat hun zoon meer kennis van het jodendom kreeg, door Faïtlovitch meegebracht van zijn eerste reis in 1904/1905. Jeremias werd eerst op een Allianceschool in Auteuil gedaan, daarna in een voorbereidende klas van een rabbijnseminarium in Florence. Werd begeleid door Margulies en Chajes. Ging mee op de tweede reis van Faïtlovitch om een beter contact met de Falasja's te krijgen en de geruchten dat een Europese reis dodelijk zou zijn te ontzenuwen. Na de tweede reis in Jeruzalem aan de *Hilfsverein der deutschen Juden* toevertrouwd, waar hij onder toezicht van Ephraim Cohn en Abraham Goldsmit kwam.

JESAJAH De eerste van de grote profeten. Leefde ten tijde van het Assyrische opdringen. Waarschuwde Achab tegen diens plan om zich onder Assyrische bescherming te stellen. Hij sprak vooral over de heiligheid van Jahwe en het belang van het geloof in hem.

JEZEBEL Vrouw van koning Achab. Zij liet Achab een tempel voor Baal, de god uit haar geboorteland Tyrus, bouwen en wilde dat ook het joodse volk hem zou vereren. Zij werd het prototype van de vijanden van Israel en werd uiteindelijk vermoord.

JIRMEJAHOE zie **JEREMIAH**

JOAB Neef en opperbevelhebber van koning David. Joab versloeg de Jebusieten en Ammonieten. Hij bracht een verzoening teweeg tussen David en zijn zoon Absalom, maar doodde de laatste toen deze in opstand tegen zijn vader kwam.

JOCHELMANN, DAVID bij Vilna 1870-1941. Zionistisch leider. Studeerde filosofie in Bern. Werkte op een boerderij en werd een enthousiast aanhanger van joodse landbouw. Eerst aanhanger van ITO, later voorman in de ZWO. Emigreerde in 1913 naar Engeland en zette zich daar in voor de Oost-Europese joodse immigranten.

JOEHAN el ANTONY Abessijnse bisschop in Jeruzalem.

JOESSEF Jemeniet in Rechovoth.

JOESSEF Zoon van Mohammed, de bediende in het jongensweeshuis.

JOESSEF Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

JOESSEF Verpleger in het ziekenhuis Schaäre Zedek. Afkomstig uit Perzie. Hij werd later opgeleid tot anesthesist

JOESSEF Jongen in de trein van Jeruzalem naar Jaffa.

JOFFE, NAHUM Rabbijn in Jeruzalem.

JOHANAN BEN ZAKKAI Belangrijkste leraar in de laatste decade van de Tweede Tempel. Oprichter van een academie in Jabneh. Speelde een rol in de laatste strijd van Jeruzalem tegen de Romeinen. Na de val van Jeruzalem werd Jabneh het godsdienstig centrum in Palestina en het oefende de oude functie van het Sanhedrin uit.

JONA Falasja.

JONA (JONAS) Profet. Hij weigerde Gods bevel op te volgen om in Ninive onder het volk te profeteren. Reisde vanuit Jaffa in tegenovergestelde richting en toen er een storm uitbrak, bleek dat dit onheil door zijn weigering werd veroorzaakt. Daarom werd hij overboord geworpen en door een grote vis verzwolgen. Toen hij daaruit was ontsnapt, ging hij alsnog naar Ninive.

JONAS zie **JONA**

JONATHAN Oudste zoon van koning Saul en zoals zijn vader een krachtig boogschutter. Jonathan raakte gehecht aan David na diens overwinning op Goliath. Hij redde hem diverse keren uit de handen van Saul. Toen hij in een strijd met de Filistijnen werd gedood, was David ontroostbaar. De vriendschap tussen David en Jonathan geldt als een exemplarische mannavriendschap.

JONG, de Kapitein van de *Achilles*.

JOOSTEN Arts uit Enschede.

JOSEF Zoon van een hotelhouder in Gaza.

JOSEF Zoon van Jacob en als eerstgeborene van Rebecca zijn lievelingszoon. Daarom uit jaloezie door zijn broers verkocht aan de Ismaëlieten, die hem als slaaf naar Egypte brachten. Hij werd daar vertrouwd van de farao en redde het land van hongersnood.

JOSEPH Jongen die veel talen kent.

JOSEPH Vriend van dr Wallach.

JOSEPHUS FLAVIUS Jeruzalem ca 37-Rome na 100. Historicus en officier in een joods leger tegen de Romeinen. In 64 reisde hij naar Rome, waar hij diep onder de indruk kwam van de pracht van die stad. Bij het uitbreken van de Joodse Oorlog in 66 werd hij benoemd tot militaire commandant van Galilea, maar sloot zich vervolgens aan bij de opstand. Toen hij gevangen werd genomen en voor Vespasianus werd gebracht, voorspelde hij dat deze spoedig keizer zou

worden. Omdat dat in 69 uitkwam, kreeg hij de vrijheid. Daarna werd Josephus tolk voor de Romeinen. Hij schreef zijn geschiedenis van de Joodse Oorlog tegen Rome kort na de val van de joodse staat.

JOSUA Verpleger in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

JOSUA Afkomstig uit de stam Efraïm en een der verspieders die door Mozes werden uitgezonden. Werd na Mozes' dood benoemd tot diens opvolger. Hij leidde de verovering van Kanaän, het Beloofde Land. Naar hem werd het boek over die periode genoemd.

JOZEF Politie-agent uit Senegal.

JOZEF Jemenietische jongen.

JUDA Hulpje in het jongensweeshuis.

JUDA Vierde zoon van Jacob en Lea. Vanwege zijn karakter werd hij door zijn broers beschouwd als hun leider. Hij was het die voorstelde Josef liever te verkopen dan te doden en hij sprak namens zijn broers Josef in Egypte toe. Naar zijn stam werd het latere koninkrijk Juda genoemd en werden de nakomelingen van Jacob Jehoeden of Joden genoemd.

JUDA MACCABAEUS Leider in 168 v. Chr. van de joodse opstand tegen de Syrische koning Antiochus Epiphanes en stichter van de dynastie der Maccabeeën. Hij was de derde zoon van de priester Mattathias, die de opstand begon en hem als zijn opvolger benoemde omdat hij een groot krijgsman was. Hij reinigde de tempel, die door Antiochos was bevuild en stelde een nieuw feest in, Chanoeka of Inwijdingsfeest.

JULIA Huishoudster van de gouverneur van Bethlehem.

JUNGREIS, ROEWEN SCHLOUME (RUBEN) Rabbijn in Jeruzalem. Secretaris van de Raad der Asjkenazische joden en met De Haan en Sonnefeld actief voor de erkenning van de zelfstandigheid der Asjkenazische gemeente.

JUNOVITSCH Jurist uit Moskou.

JUSTINIANUS I Macedonië 482-Constantinopel 565. Romeins keizer, die alle niet-orthodoxe Christenen en de joden vervolgde. Zijn *Corpus Juris Civilis* en speciale keizerlijke instructies bepaalden de positie van de joden in het Byzantijnse rijk.

K.

KADISCHA Dienstmeisje van Hassan Aouedda.

KADJA Dienstmeisje in een hotel in Rechovoth.

KADOORIE Sir **ELLIS** Bagdad 1865-1922. Telg uit een rijke joodse familie uit Bagdad, die handelde in het Verre Oosten en veel aan filantropie deed.

Vestigde zich met zijn broer in 19de eeuw in Hong Kong, van waar uit het Aziatische imperium verder werd uitgebreid.

KAHAN, MARCUS zie **HACOHEN**

KALOEGAJ (KALUGAI), ISAAC Krementchug 1888-? Chemicus. Kwam in 1913 naar Palestina. Doceerde van 1913-1920 aan een middelbare school in Jeruzalem en was later verbonden aan het *Hebrew Technical Institute* in Haifa.

KALUGAI zie **KALOEGAJ**

KALVARISKY (KALWARISKY-MARGOLIS), HAYIM Russisch Polen 1868-Jeruzalem 1947. Palestijns landbouwdeskundige. Studeerde landbouwkunde aan de universiteit van Montpellier en vestigde zich in 1895 in Palestina. Werd in 1896 leraar aan de landbouwschool Mikve Yisrael en van 1900-1923 was hij hoofdadministrateur van de kolonies van de ICA in Galilea. Stichtte verschillende nieuwe kolonies. Ontmoette in 1902 in Europa Herzl en overtuigde deze van het belang van praktisch opbouwwerk. Kalvarisky besteedde veel tijd aan goede joods-Arabische betrekkingen. In 1919 werd hij door koning Feisal en het pan-Arabische congres dat in Damascus bijeenkwam, uitgenodigd om voorstellen te doen voor verbetering van deze relaties. In 1922 nam hij deel aan joods-Arabische onderhandelingen in Cairo, die echter werden stopgezet door de Engelsen. Hij was een van de drie joodse leden van de adviesraad die door Samuel in 1920 werd ingesteld en lid van de *Va'ad Le'umi*. Van 1923-1927 leidde hij de afdeling Arabische zaken van de ZWO in Jeruzalem en werd in die functie beschuldigd van malversaties.

KAMENTZ, CHAIM Hotelhouder in Jaffa.

KANN, JACOBUS HENRICUS Den Haag 1872-Theresienstadt 1944. Bankier in Den Haag. Herzls *Judenstaat* maakte zo'n indruk op hem dat hij in 1897 naar het eerste zionistencongres ging. Werd medeoprichter van de Nederlandse Zionistenbond in 1899 en hielp Herzl bij de oprichting van de *Jewish Colonial Trust*, de zionistische bank, en de *Anglo-Palestine Bank*. Hij was de belangrijkste financiële man in de zionistische beweging en steunde Herzl in de strijd tussen het politieke zionisme en het praktische zionisme. Na Herzls dood zat hij van 1905 tot 1911 in de leiding van de wereldorganisatie. Hij was ook een der voogden over diens minderjarige kinderen. Het stuk land bij Jaffa waarop later Tel Aviv werd gebouwd werd onder zijn naam geregistreerd. Hij vestigde zich in 1923 in Palestina, waar hij Nederlands consul in Jeruzalem werd, maar verliet het land in 1927 wegens slechte gezondheid van zijn vrouw. Met De Lieme vormde hij de Haagse Oppositie tegen wat zij beschouwden als de verkwistende politiek van Weizmann en zijn aanhangers. Beiden steunden ook de oppositie van Brandeis. In 1924 legde hij al zijn functies in de ZWO neer uit protest. Hij meende ook dat de ZWO te weinig pogingen deed om de verhouding met de Arabieren te verbeteren.

KASOVSKY(KOSOVSKY), CHAYIM YEHOSHUA Jeruzalem 1873-1960. Rabbijns geleerde. Werd opgeleid in Jeruzalem in de jesjiwa van zijn vader. Zijn reputatie berust voornamelijk op de samenstelling van een concordantie van de belangrijkste Bijbelcommentaren Misjna, Tosefta, Targum Onkelos en de Babylonische talmud. Drukte het eerste deel zelf op een primitieve huispers, omdat hij geen uitgever kon vinden. De verschijning van dat deel wekte een sensatie in de wetenschappelijk wereld en er werd een comité opgericht om de noodzakelijke middelen voor verdere uitgave te verschaffen. Tot aan zijn dood bleef hij delen publiceren en daarna nam zijn zoon Moshe de voortzetting van de verschillende concordanties over.

KATINKA, BARUCH Bialystok 1887-? Ingenieur en aannemer in Palestina. Vestigde zich in 1908 in Haifa, waar hij een belangrijk aandeel had in de planning van de nieuwe stad. Bouwde in Jeruzalem veel bekende gebouwen zoals de YMCA, het Palace Hotel en het hoofdpstkantoor.

KATSENELBOGEN, AVROOM MAUSCHE. Hoofd van de jesjiwa Zion in Jeruzalem.

KEATS, JOHN Londen 1795-Rome 1821. Engels dichter.

KEET, DANIËL JOHANNES Oranje Vrijstaat 1888-Pretoria 1961. Predikant bij de Nederlands Gereformeerde kerk en vanaf 1938 hoogleraar geschiedenis van het Christendom in Pretoria. Promoveerde in 1918 aan de Vrije Universiteit in Amsterdam op *Wezen en waarde van het gebed*.

KEITH-ROACH, RICHARD Clifton 1885-1954. Brits Palestijns ambtenaar. Samen met H.C. Luke auteur van *Handbook of Palestine*. Was vanaf het begin van de Britse verovering ambtenaar in Palestina, o.a. als *First Assistant Civil Secretary*. Werd in jan. 1924 overgeplaatst naar het *Colonial Office*, maar keerde in 1926 terug als *District Commissioner* van Jeruzalem. Was kritisch ten aanzien van het zionisme.

KELLER, HENRY (HARRY) Krakau 1877-1944. Arts en Mizrachistisch leider. Studeerde eerst aan het *Jewish Theological Seminary of America* en later medicijnen in New York. In 1915 in New York hoogleraar in de orthopedie. Bekend arts voor gewrichtsziekten en de psychologische oorzaak van verlammingen. Van 1916-1918 lid van het *Provisional Zionist Committee* en het bestuur van Hadassah.

KELSAY, A.E. Amerikaans zendeling die in Jeruzalem een tuchtschool oprichtte.

KEMAL BEK Hoofd van een bedoeïenenstam bij Metulla.

KEMPEN, van Zakenman uit Rotterdam.

KENAZ Voorvader van Othniël. Othniëls oudere broer Caleb wordt meermalen de Kenniziet genoemd, een niet-joodse stam die de Negev binnentrok.

KENNY-LEVICK (LEVICK), V.M. Majoor en gouverneur van Berseba.

KERENSKI, ALEKSANDR Simbirsk 1881-VS 1970. Russisch politicus. Na de februarirevolutie was hij als minister van Justitie de enige socialist in de voorlopige regering en tevens vicevoorzitter van de Petersburger sovjet.. In juli 1917 werd hij minister-president, maar in november namen de bolsjewieken de macht over. Hij emigreerde naar de VS en werd actief bij de opvang van Russische vluchtelingen.

KERMACK, STUART GRACE 1888-1981. Brits militair, die diende in Gallipoli, Egypte en Palestina. Van 1920-1930 *Advocate General* in Palestina. Publiceerde in 1928 *A handbook of the law of criminal procedure in Palestine*.

KESSELMANN, ROBERT D. Odessa 1881-? Amerikaans accountant en gedurende vijf jaar thesaurier van de ZWO.

KHALIDI, zie **CHALDI-el**

KHARDOUS zie **ABDOELLAH** effendi.

KHASEN, YOUSOUF el- Auteur van *Dangers d'un État juif en Palestine* en van *L'État juif en Palestine*.

KHATIEB (KHATIB) zie **CHATIEB, FOUAD el-**

KHAWADJA) zie **CHAWADJA**

KIMCHI, DAVID Bekend als **RADAK** of **MAISTRE PETIT** Ca 1160-ca 1235. Grammaticus en exegeet uit Narbonne. Hij was sterk beïnvloed door het rationalisme van Maimonides. Zijn eerste werk, het filologische *Mighlol* heeft een grammaticaal en een lexicografisch deel. Hij was revolutionair in zijn stelling dat het Hebreeuws uit de nabijbelse tijd even legitiem kon zijn als het Bijbelse Hebreeuws.

KINDRI LOBAGOLA Joodse neger uit Dahomey.

KISCH, FREDERICK HERMAN Darjeeling 1888-Tunesië 1943. Militair en zionistisch ambtenaar. Was tijdens w.o. I in actieve dienst in Frankrijk en Mesopotamië. Hij maakte in 1917 kennis met Weizmann en toen hij in 1922 in Parijs betrokken werd bij de vredesonderhandelingen, nodigde Weizmann hem uit om lid van het zionistisch bestuur in Jeruzalem te worden, mede omdat hij op voet van gelijkheid met de hoge Engelse ambtenaren kunnen onderhandelen. Hij kwam in 1923 in Palestina aan en werd hoofd van het *Political Department*. Als zodanig was hij de belangrijkste intermediair tussen de Palestijnse zionisten en het mandaatbestuur. Leerde Hebreeuws en Arabisch en had officiële ontmoetingen met Arabische leiders als koning Hoessein van de Hedjaz en diens zoon emir Abdoellah. Hij pleitte bij de zionisten voor steun aan Arabische gematigden in plaats van aan extremisten als Amien el Hussein. In 1931 trok hij zich terug uit het zionistische bestuur. Bij het uitbreken van w.o. II nam hij opnieuw dienst, werd verantwoordelijk voor de watertoevoer voor de geallieerde legers in heel Noord-Afrika en sneuvelde bij het opruimen van een mijnenveld. In zijn dagboek, zowel in het gepubliceerde (*Palestine Diary*, 1938) als het ongepubliceerde deel, schreef hij uitgebreid over De Haan en de moeilijkheden die deze opleverde voor de zionistische politiek in Palestina.

KITCHENER, HORATIO HERBERT Lord. Kerry 1850-Noordzee 1916. Brits veldheer, die een rol speelde bij de opstand der Mahdi's in Omdoerman en in de Boerenoorlog, waar hij min of meer de concentratiekampen uitvond. Van 1911-1914 Hoge Commissaris in Egypte. Werd in 1914 minister van Oorlog en kwam om, toen zijn schip op weg naar Rusland werd getorpedeerd bij de Orkney eilanden.

KLAUSNER, JOSEPH GEDALIAH Litouwen 1874-Tel Aviv 1958. Studeerde in een moderne jesjiwa in Odessa en aan de universiteit van Heidelberg. Vatte al jong een passie voor het Hebreeuws op, dat zijn hele leven lang zijn belangrijkste interesse bleef. Aanwezig op het eerste zionistencongres in 1897. Redacteur van het Hebreeuwse blad *Ha-Shiloah*, eerst in Odessa en van 1920-1926 in Jeruzalem. Na de bolsjewistische revolutie vestigde hij zich in 1919 in Palestina en werd daar leraar aan een kweekschool in Jeruzalem. Hij was actief in *Va'ad ha-Lashon* (de Taalraad), eerst als de wetenschappelijke secretaris daarvan later als voorzitter. Toen *Ha-Shiloah* in 1921 in Palestina tot nieuw leven werd gewekt, werd hij hoofdredacteur. Hij deed veel aan de ontwikkeling van het Hebreeuws als spreektaal door nieuwe woorden uit te vinden. Vanaf 1944 was hij aan de Hebreeuwse universiteit hoogleraar in de geschiedenis vanaf de Tweede Tempel. Klausner had een bijzondere verdienste voor het Christendom door als eerste het leven van Jezus te beschrijven vanuit een joods en modern biografisch oogpunt: *Jesus of Nazareth. His life and Times and teachings* (Hebr. 1922, Engelse vert. 1927). Hierin analyseerde Klausner de woorden van Jezus historisch en benadrukte zijn joods-zijn. Politiek gesproken hoorde hij bij het radicale deel van de zionistische beweging en sloot zich in 1930 aan bij de revisionisten. In 1949 was hij in de presidentsverkiezing hun tegenkandidaat tegen Weizmann.

KLEEREKOPER, ASSER BENJAMIN Tiel 1880-Amsterdam 1943. Nederlands journalist en socialistisch politicus. Al vroeg actief in het Nederlandse zionisme, o.a. als hoofdredacteur van *De Joodse Wachter*. Trad in 1910 toe tot de SDAP en de redactie van *Het Volk*. Werd bekend als ABK, de

signatuur van zijn 'Oproerige Krabbels'. Van 1914-1932 lid van de Tweede Kamer, waar hij zich onderscheidde door een barokke welsprekendheid.

KLEMANTOVSKY Weesjongen.

KLOOS, WILLEM Amsterdam 1859-Den Haag 1938. Nederlands schrijver. Kopman van de Tachtigers en een der oprichters van *De Nieuwe Gids* in 1885. Ging als criticus te keer tegen huisbakkenheid en retoriek en plaatste als dichter het individueel gevoel en de zintuiglijke beeldspraak voorop.

KLUYVER, ALBERT Koog a/d Zaan 1858-Groningen 1938. Nederlands taalkundige. Van 1883-1911 redacteur van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* en vanaf 1911 hoogleraar Nederlandse taal- en letterkunde in Groningen.

KOEKIA, SAMUEL zie **OSSIA**

KOENEN, MATTHIJS Zutphen 1847-Maastricht 1920. Nederlands taalkundige en leraar, vooral bekend om zijn *Verklarend Handwoordenboek der Nederlandsche Taal* (1998), dat na zijn dood werd voortgezet onder redactie van J. Endepols. De Haan schreef ook een commentaar op de 12de druk in *Weekblad van het recht* aug. 1919

KOENKA (KOËNKA), ABRAHAM (BEN-ZION) Lid van het bestuur van de Jeruzalemse Mizrachi.

KOESTAKI effendi (SABA, COSTAKI) Procureur-generaal van Palestina. Afkomstig uit Aleppo. Was vóór w.o. I lid van een rechtbank in Jeruzalem. In 1921 ontslagen als procureur-generaal wegens malversaties en in 1922 verbannen, maar mocht terugkeren op voorwaarde dat hij zich van politieke activiteiten zou onthouden.

KOHL, HEINRICH 1877-1914. Christelijk-joods architect en archeoloog. Deed als architect mee aan opgravingen in Baalbek en begon in 1905 in opdracht van de *Deutsche Orient-Gesellschaft* de synagogeruïnen in Galilea te onderzoeken. Later volgden nog expedities, samen met Watzinger, naar Palestina en Transjordanië, o.a. Petra. Aan de publicatie van zijn bevindingen bij de opgravingen van antieke synagogen heeft hij bijna zijn hele leven gewijd. Samen met Carl Watzinger publiceerde hij in 1916 een boek dat nog steeds geldt als fundamenteel voor dit onderwerp, *Antike Synagogen in Galilaea*.

KOLTSJAK, ALEKSANDR 1873-Irkoetsk 1920. Russisch admiraal. Na okt. 1917 een der belangrijkste leiders van de contrarevolutie. Vestigde in Omsk een autonome Siberische regering, die na aanvankelijk succes viel. Hij vluchtte en werd gefusilleerd.

KONIJNENBURG, EMILE van Den Haag 1869-id. 1956. Waterbouwkundig ingenieur, die als inspecteur van Rijkswaterstaat deelnam aan het normaliseren van de Maas en Merwede. Werd in 1914 vertegenwoordiger van de Dordtse aannemersfirma Bos, die ook werken aan het Suezkanaal uitvoerde. In 1920 maakte hij een plan voor het ontwerp van havens in Jaffa en Haifa. In 1922 keerde hij terug naar Rijkswaterstaat.

KOOK zie **KUK**

KOSSOVSKY zie **KASOVSKY**

KRAMER (KREMER), MENDEL Jeruzalem 1898-? Politie-officier. Volgde onderwijs in de Allianceschool in Jeruzalem. Diende vóór w.o. I in het Turkse leger en kwam in 1917 in het politiecorps van OETA. In 1920 *Police Inspector* later *Chief Inspector* in Beisan, Akko en Zichron Jaäkov. In 1946 commandant van het politiecorps van Tel Aviv.

KREMENETZKY, JOHANN Odessa 1850-Wenen 1934. Elektrotechnisch ingenieur. Nam deel aan het eerste zionistencongres in 1897 en was later belangrijk bij de oprichting van het JNF. Stichtte samen met Boris Goldberg in 1920 in Tel Aviv een silicaatbaksteenfabriek.

KREMER zie **KRAMER**

KRESS von KRESSENSTEIN, FRIEDRICH Freiherr. Neurenberg 1870-München 1948. Duits generaal die met Liman von Sanders kort vóór w.o. I als militair adviseur in Turkije aankwam. Werd in 1915 toegevoegd aan het leger van Djemal Pasja in Palestina en versloeg in 1917 de Britten bij Gaza, de reden waarom de Britten Allenby tot nieuwe opperbevelhebber benoemden. Vocht na w.o. I in Georgië tegen de sovjets.

KRIEGER, JOZEF (?) Pionier in Marum.

KROPOTKIN, Vorst PETER Moskou 1842-Dimitrov bij Moskou 1921. Russisch anarchist uit een oud adellijk geslacht. Met Proudhon en Bakoenin de belangrijkste theoreticus van het anarchisme. Leerde dat niet de onderlinge strijd om het bestaan maar juist de wederzijdse bijstand bepalend is in de dierenwereld. Oefende door zijn hoogstaand karakter een grote invloed uit op zijn omgeving. Werd in 1874 veroordeeld en ontsnapte twee jaar later. Leefde tot 1917 in ballingschap in Londen en keerde daarna terug naar Rusland. Zijn pamflet *La terreur en Russie* (1909) over de repressie door het tsarenbewind werd door De Haan gebruikt bij zijn tocht langs Russische gevangenen in 1912 en 1913.

KUK (KOOK), ABRAHAM ISAAC Letland 1865-Jeruzalem 1935. Eerste Asjkenazische opperrabbijn van Palestina. Kook kreeg een traditionele joodse opvoeding in het 19de-eeuwse Oost-Europa. Op zeer jeugdige leeftijd toonde hij onafhankelijkheid en intelligentie. Hij probeerde dan ook zich religieus te ontwikkelen buiten de gebruikelijke talmoedstudie. Na ettelijke rabinaten in Letland te hebben vervuld, emigreerde hij in 1904 naar Palestina, waar hij eerst het rabbinaat van Jaffa en omgeving vervulde. Hij identificeerde zich met het zionisme en vervreemde daardoor het rabbinale establishment in Palestina van zich. Tegelijk voerde hij heftige discussies met de areligieuze pioniers. Bij het uitbreken van w.o. I nam hij deel aan een Agoedaconferentie in Europa en hij bracht de oorlogsjaren door in Zwitserland en Londen, waar hij een tijdelijk rabbinaat vervulde. Na afloop van de oorlog keerde hij terug naar Palestina en werd daar benoemd tot rabbijn in Jeruzalem. In 1921 volgde zijn benoeming als opperrabbijn van Palestina.

Hij was een voorbeeld van een zeldzaam 20ste-eeuwse fenomeen: de diep-religieuze mysticus die een actieve belangstelling heeft voor het algemeen humanitaire en meent dat er geen inherente tegenstelling is tussen het heilige en profane. In dat opzicht was hij ook als mens niet alleen een complexe maar tegelijk zeldzaam harmonieuze persoonlijkheid. Hij was ervan overtuigd dat, ondanks de achteruitgang van de godsdienst, de mensheid in de 20ste eeuw zich bewoog naar een hogere culturele ontwikkeling. Hij kritiseerde religieuzen die geen oog hadden voor de sociale kwestie. De terugkeer naar Palestina van de joden en vooral de Balfour Declaratie was voor hem bovendien het begin van de goddelijke verlossing en een nieuw tijdperk. De zionistische beweging op zich was hem te seculair. Kook ontmoette vaak onbegrip bij de ongodsdienstigen en werd veracht door de oude orthodoxie. Zijn betrekkingen tot de Mizrachi waren ambivalent, omdat hij vond dat zij om opportune redenen ten onrechte concessies deden aan de seculaire richting in de zionistische beweging.

KUYPER, ABRAHAM Maassluis 1837-Den Haag 1920. Nederlands theoloog en politicus. Leider van de Anti-Revolutionaire partij en minister van Binnenlandse Zaken 1901-1905. Oprichter van de Vrije Universiteit en hoogleraar daar.

L.

LABAN Oom en schoonvader van Jacob, die hem jarenlang moest dienen om zijn dochter Rebecca tot vrouw te krijgen.

LAGERLÖF, SELMA Marbacka 1858-id.1940. Zweeds schrijfster van vooral sagen, sprookjes en reiservaringen, die in 1909 de Nobelprijs won. In haar tweedelige roman *Jerusalem* (1901-1902) beschreef ze de mystieke openbaring die Zweedse boeren ertoe bracht om zich in Jeruzalem te vestigen en zich te voegen bij de *American Colony*.

LAGRANGE, MARIE-JOSEPH Bourg en Bresse 1855-Saint-Maximin (bij Marseille) 1938. Een der belangrijkste Bijbelgeleerden in de eerste helft van de 20ste eeuw. Studeerde rechten te Parijs en trad daarna in bij de Dominicanen. In 1883 tot priester gewijd. Werd naar Wenen gestuurd om Oosterse talen te studeren en later belast met de uitvoering van een plan van Leo XIII om een Bijbelschool in Jeruzalem op te richten. Deze *École Biblique* werd eind 1890 op bescheiden wijze geopend. Onvermoeibaar werker voor het sinds eind 1891 verschenen tijdschrift *Revue Biblique* en de rond 1900 begonnen uitgave van een volledig commentaar op de bijbel, zowel het Oude als het Nieuwe Testament, de *Études Bibliques*. Hij kreeg echter ook kritiek vanwege zijn vernieuwende ideeën, o.m. over de bronnen van de Pentateuch. Keerde om gezondheidsredenen in 1935 terug naar Frankrijk.

LALALA zie **MOUSSA**

LAMINGTON zie **LEMINGTON**

LANDAU, ANNIE Londen 1873-Jeruzalem 1945. Lerares en directrice van de belangrijkste meisjesschool in Jeruzalem. Zij kwam uit een gegoede Brits-joodse familie en kreeg een strikt orthodoxe opvoeding. Werd op 12-jarige leeftijd gestuurd naar Frankfurt, het centrum van de West-Europese joodse orthodoxie, om een joodse middelbare school te bezoeken. Zij werd lerares aan de *Westminster Jews' High School* in Londen en werd in 1900 door de *Anglo-Jewish Association* benoemd tot directrice van de Evalina de Rothschildschool in Jeruzalem, waaraan ze tot haar dood bleef verbonden. Als directrice bouwde ze de school uit tot een eerste klas instituut voor meisjes. Hier werd niet alleen Engels, Hebreeuws en andere nuttige schoolvakken onderwezen, maar de meisjes werden ook bewust door sport, inzicht in leiderschap en morele doelbewustheid tot persoonlijkheden gevormd. De leerlingen presteerden daarom opvallend goed op Londense toelatingsexamens, die hen toegang gaven tot bestuursfuncties in het mandaatbestuur. Zij was een fervente Britse patriot met strikte opvattingen over tradities en gebruiken in het orthodoxe jodendom. In Jeruzalem werd haar huis het centrum van alle geledingen van de hogere burgerij. Zij was een der belangrijkste gastvrouwen daar en kreeg de bijnaam 'Koningin van Jeruzalem'. Zij stond kritisch tegenover het zionisme, maar bleef een van

de meest geliefde en bewonderde persoonlijkheden in die stad. In 1924 werd zij benoemd tot *Member of the British Empire*.

LANDAU, I. Agoedist.

LANDAUER Misschien: **GUSTAV** Karlsruhe 1870-München 1919. Duits filosoof, die in zijn jeugd anarchist werd. Werd in 1919 in Beieren minister onder Eisner en door de contrarevolutionairen vermoord. Of: **GEORG** Keulen 1895-New York 1954. Jurist, die in Berlijn promoveerde. Actief in de zionistische jeugdbeweging. Wijdde zich vanaf 1924 aan de zionistische emigratie naar Palestina.

LANDMAN, SAMUEL Oekraïne 1884-Londen 1967. Jurist en Engels zionistisch leider. Werd als kind naar Engeland gebracht en studeerde in Leeds en Parijs, waar hij Nordau ontmoette. Hij werd zionist en raakte tijdens w.o. I betrokken bij de onderhandelingen die leidden tot de Balfour Declaratie. Van 1917-1922 algemeen secretaris van het Londens kantoor van de ZWO. Hield zich veel bezig met immigratie. Hij behoorde tot de rechtervleugel in de beweging.

LAPIN miss. Onderwijzeres aan de Evalina de Rothschildschool.

LATTES, DANTE Pitigliano 1876-Venetië 1965. Italiaans schrijver en joods geestelijk leider. Opgeleid als rabbijn wijdde hij zich aan de verspreiding van de joodse cultuur en het zionisme onder de Italiaanse joden, o.m. door de *Corriere Israelitico* uit te geven.

LAW, ALFRED NOEL Southampton 1895-? Legerkapitein. In 1919 adjudant van Storrs. Na 1924 onder meer plaatsvervangend district gouverneur van Jaffa.

LAW, ANDREW BONAR zie **BONAR LAW**

LAWRENCE, THOMAS EDWARD Wales 1888-Bovington 1935. Archeoloog en leider van de *Arab Revolt*. Studeerde archeologie en Arabisch in Oxford. Nam vanaf 1910 deel aan opgravingen aan de Eufraat. In 1915 werd hij assistent van David Hogarth, hoofd van het *Arab Bureau* in Cairo. Het jaar daarop werd hij naar Djeddah op het Arabisch schiereiland gestuurd om te helpen bij de Arabische opstand tegen de Turken, bekend als de *Arab Revolt*. Van daar uit ondernam hij verschillende, vaak zeer gewaagde veldtochten samen met Feisal, de latere koning van Syrië, en blies hij op verschillende plaatsen de Hedjazspoorlijn op, een vitale verbinding voor de Turken tot aan Medina. Als expert Arabische zaken nam hij deel aan de vredesconferentie van Versailles en Churchill nam hem mee als politiek adviseur op de Cairo Conferentie in maart 1921, waar beslissingen werden genomen t.a.v. de staatkundige inrichting van de voormalige Turkse Arabische gebieden. Ondanks het feit dat hij werd beschouwd als de kampioen van de Arabische nationale beweging, stond hij niet afwijzend tegenover het zionisme, dat hij als een complement van de eerste beschouwde. In 1922 gaf hij zijn politieke carrière op om als gewoon soldaat in de RAF te dienen. Hij kwam om bij een motorongeluk en had door zijn heldendaden maar ook door zijn raadselachtige karakter een bijzondere faam verworven.

LAZARUS miss. Onderwijzeres aan de Evalina de Rothschildschool en plaatsvervangster van Annie Landau.

LEA Dienstmeisje op de Evalina de Rothschildschool.

LEA Oudste en minst aantrekkelijke dochter van Laban. Door een list slaagde deze erin om Jacob eerst met haar te laten trouwen in plaats van de jongere en

meer aantrekkelijke Rebecca. De stammen van haar zonen zijn ook minder bedeed.

LEDEBOER Amsterdams fruithandelaar.

LEDNER (LEDERER?), MORDECHAI 1868-? Directeur van een blindeninstituut in Jeruzalem. Afkomstig uit Pools Litouwen en opgeleid aan een Chassidische heder. Vestigde zich ca 1895 in Palestina en was daar lang leraar. Hij was ook hoofd van een weeshuis voor slachtoffers van de pogrom van 1903 in Kisjinev.

LEER, CLARA van Nijmegen 1895-? Inwonster van Petach Tikvah.

LEEUW, AART van der Hof van Delft 1876-Voorburg 1931. Nederlands schrijver en dichter, aanvankelijk tot de kring van *De Beweging* behorend. Hij had een klein maar voor vooral op het gebied van natuurlyriek een oorspronkelijk oeuvre.

LEHREN, AKIBA 1795-1876. Voorzitter van de Pekidim en Amarcaliem van het H. Land, die de inzamelingen voor de Palestijnse joden in één organisatie concentreerden. Hij zette hiermee het werk van zijn oudere broer Hirschel voort.

LEIBNITZ, ROBERT Dobrilugk (Pruisen) 1863-Berlijn 1929. Werd in 1893 tot koninklijk *Regierungsbaumeister* benoemd in Pruisen. Architect van verschillende evangelische kerken in Berlijn en medearchitect van hotel Adlon. Van 1907-1910 bouwde hij het Augusta Victoria hospitaal.

LEINO, EINO Paltamo 1878-Tuusula 1926. Fins dichter, die als vernieuwer veel invloed had op latere generaties. Zijn gracieuze en melodieuze verzen worden gekenmerkt door een virtueuze taalbeheersing.

LELY, CORNELIS Amsterdam 1854-Den Haag 1929. Nederlands ingenieur en staatsman. Leidde de droogmaking van de Zuiderzee en was van 1913-1918 minister van Waterstaat.

LEMAÎTRE, JULES Loiret 1853-id. 1914. Frans schrijver en criticus, wiens werk werd gekenmerkt door helderheid en esprit. Sinds 1896 lid van de *Académie Française*. Sloot zich aan bij de *Action Française*.

LEMINGTON (LAMINGTON), CHARLES COCHRANE-BAILLIE, 2ND BARON LAMINGTON Lord. 1860 -1940 Brits conservatief politicus. Gouverneur van Queensland, Australië van 1896 tot 1901 en gouverneur van Bombay van 1903 tot 1907. In 1919 lid van een Britse hulporganisatie in Syrië. Keerde daarna terug naar Engeland.

LENG, ISAAC Sefardie in Jeruzalem.

LENIN, NIKOLAJ (eig. **VLADIMIR ILJITSJ OELJANOV**) Simbirsk 1870-Gorki 1924. Russisch revolutionair en stichter van de Sovjetstaat.

LEO zie **WEISS, LEOPOLD**

LEVENE Auteur van een kritisch stuk over Palestina in de *Jewish Chronicle*. Misschien **ABRAHAM** 1891-? Rabbijn.

LÉVI, SYLVAIN Parijs 1863-1935. Frans oriëntalist. Hoogleraar Sanskriet en oprichter van verschillende instituten. Voegde zich in 1919 bij de ZC voor de onderhandelingen op de vredesconferentie van Versailles. Hij trad daar snel uit, omdat hij meende dat de Franse belangen in het Midden Oosten door het zionisme werden geschaad. Was sterk gekant tegen het zionisme, maar hij was de keuze van Edmond de Rothschild, wiens woord als belangrijkste financier van de joodse koloniën wet was. Vanaf 1920 tot zijn dood voorzitter van de *Alliance Israélite Universelle*.

LEVI-BIANCHINI, ANGELO zie **BIANCHINI**

LEVICK, KENNY zie **KENNY-LEVICK**

LEVIE Kelner in hotel Amdursky.

LEVIE Inwoner van Petach Tikvah.

LEVIE Taalgeleerde en econoom. Lid van de commissie van bijstand voor Hebreeuwse woordenboeken.

LEVIN, ALTER ISAAC (ps. van Asaf Ha-Levi en Ish Yerushalayim) Rusland 1883-Jeruzalem 1933. Hebreeuws schrijver die in 1891 naar Jeruzalem emigreerde en daar aan verschillende religieuze scholen studeerde. Ook kunstverzamelaar. Werkte als verzekeringsagent, maar raakte in financiële problemen en pleegde zelfmoord.

LEVIN, SHMARJA Wit-Rusland 1867-Haifa 1935. Zionistisch leider, die een traditionele joodse opvoeding kreeg en later in Berlijn en Koningsberg studeerde. Was een briljant redenaar, die joodse en Europese cultuur peperde met volkshumor, en een gevatte publicist. Als zodanig was hij een belangrijke aanwinst in de verschillende zionistische campagnes. Lid van de eerste Doema in 1906, maar wegens oppositie tegen het tsarenbewind werd hij verbannen. Tijdens w.o. I strandde hij in de VS, waar hij veel aanhangers voor de beweging won. In 1920 hoofd van de propagandadienst van het Keren Hajesod, waarvoor hij veel reizen maakte. Raakte betrokken bij de tegenstelling tussen Brandeis en Weizmann en speelde in 1921 tijdens een propagandatoer door de VS een belangrijke rol in de overwinning van Weizmann op de Clevelandconferentie.

LEVISSON, ESTELLA Den Haag 1891-Jeruzalem 1917. Verpleegster in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

LEVONTIN, ZALMAN DAVID Wit-Rusland 1856-Tel Aviv 1940. Pionier op het gebied van landbouw en bankwezen in Palestina. Een der oprichters in 1883 van de kolonie Rishon-le-Zion, die wegens financiële moeilijkheden later werd verkocht aan Edmond de Rothschild. Hij keerde terug naar Rusland, maar vestigde zich in 1903 opnieuw in Palestina, waar hij onder Engelse auspiciën de *Anglo-Palestine Company* oprichtte, die hij tot 1924 leidde. Onder zijn leiding werd deze bank het centrale financiële instrument van de jisjoev.

LEVY, ISAAC Turkije 1866-1850. Landbouwkundige, in Duitsland opgeleid. Kwam naar Palestina als vertegenwoordiger van de Turkse regering en inspecteur van landbouw. In 1901 werd hij voor de ICA directeur van de kolonies in Judea. Stapte in 1904 wegens onenigheden over naar de *Anglo-Palestine Company* en werd hoofd van de afdeling Jeruzalem.

LEWENSTEIN, TOBIAS Paramaribo 1864-1953. Opperrabbijn van Leeuwarden (1895-1899) en Den Haag (1899-1903). Daarna van Denemarken en Zürich.

LEWIN, BENJAMIN MANASSEH Rusland 1879-1944. Rabbijns geleerde uit een Chassidische familie, die in Letland bij rabbijn Kook fungeerde als huisleraar. In 1912 vestigde hij zich in Palestina waar hij hoofd werd van een groep religieuze scholen. Publiceerde veel over de joodse academies in Babylonië.

LIDER, SELIG Waarschijnlijk: **LIDER, AZRIEL ZELIG**, die zich begin 20ste eeuw in Jeruzalem vestigde. Hij was koopman en publiceerde artikelen in *Chavatzelet*. Hij was in het bezit van brieven van de eerste Chassidiem in Palestina.

LIEBERMANN, MAX Berlijn 1847-id. 1935. Duits schilder. Werde in 1898 lid van de Berlijnse Academie en was medeoprichter van de progressieve

Zession. In 1920 directeur van de Berlijnse kunstacademie, waar hij in 1933 door de Nazi's werd ontslagen. Verbleef veel in Nederland, waar speciaal de grijze luchten hem aantrokken.

LIEBKNECHT, KARL Leipzig 1871-Berlijn 1919. Duits socialistisch denker en politicus. Stemde in 1914 tegen de oorlogskredieten en richtte in 1917 met Rosa Luxemburg en Clara Zetkin de revolutionaire *Spartakusbund* op, die zich in dec. 1918 omzette in de *Kommunistische Partei Deutschland*. Werd tijdens straatgevechten in januari 1919 vermoord door officieren.

LIEBRECHT, AKIBA Jeruzalem 1876-? Landbouwer. Studeerde landbouwkunde in Berlijn en vestigde zich in 1896 in Petach Tikvah, waar hij zich wijdde aan de citrus- en bijenteelt. Actief in de organisatie van landbouwers in Palestina.

LIEME, NEHEMIA de Den Haag 1882-id. 1940. Econoom en zionistisch leider in Nederland. Een der oprichters van de Centrale Arbeiders Verzekeringsbank. Sloot zich in 1907 bij de zionistische beweging aan en werd in 1912 voorzitter van de NZB. Tijdens w.o. I werd hij directeur van het JNF, waarvan de zetel naar het neutrale Nederland werd verplaatst. In 1920 kwam hij in het bestuur van de ZWO en werd een der drie leden van de Reorganisatiecommissie die Palestina in 1920 bezocht en verslag moest uitbrengen over de toestand van de zionistische kolonies. De Lieme had veel kritiek op het subsidiesysteem van de kolonies en de volgens hem onberaden landaankopen die in Palestina werden gedaan door de zionistische organisatie. Hij nam in 1921 ontslag uit het bestuur uit onvrede over de aankoop van de vlakte Emek Yizrael, die naar hij vreesde de grondprijzen zou opstuwen. Hij vormde met Kann de zogenaamde Haagse Oppositie en werd daarmee een medestander van Brandeis en de zijnen. Deze grote minderheid, die vooral in West-Europa werd aangehangen, hield vast aan een zakelijke aanpak van de opbouw van het Nationaal Tehuis i.t.t. de voornamelijk Oost-Europese meerderheid van de ZWO, die meer zag in het scheppen van voldongen feiten als tegenwicht van de Arabische aanwezigheid in Palestina. In Nederland bleef De Lieme de NZB domineren, ook toen hij daarvan geen voorzitter meer was. In 1938 zegde hij het lidmaatschap van de ZWO op uit protest tegen het accepteren van een Brits plan om Palestina in een joods en een Arabisch deel te verdelen.

LILIENBLUM, MOSHE LEIB Litouwen 1843-Odessa 1910. Hebreeuws schrijver en leider van de Choveve Zionbeweging. Zocht de oplossing voor het antisemitisme in de arbeidersbeweging, maar werd gedesillusioneerd door de pogroms van 1881. Hij werd een joods nationalist en leider van de Choveve Zionbeweging in Rusland.

LINNANKOSKI, JOHANNES Askola 1869-Porvoo 1913. Fins schrijver die aansloot bij de neoromantische periode. Als journalist actief in de Finse nationale beweging. Hij kreeg buitenlandse bekendheid door zijn roman *Laulu tulipunaisesta kukasta* in 1905, die in 1924 in het Nederlands werd vertaald als *Het lied van de vuurrode bloem*.

LIPSEY Luitenant in Cairo.

LIPSKY, LOUIS Rochester New York 1876-New York 1963. Journalist. Gaf zijn beroep op in 1914 om zich aan de zionistische zaak te wijden en kwam in de leiding van de *Federation of American Zionists*. In de controversie Weizmann-Brandeis koos hij de zijde van de eerste. Toen Brandeis tijdens de

Cleveland Convention zijn steun terugtrok, nam Lipsky de verantwoordelijkheid voor de sinds 1917 geheten *Zionist Organisation of America* op zich en bekleedde van 1922-1930 het voorzitterschap daarvan.

LLOYD GEORGE, DAVID Manchester 1863-Wales 1945. Brits staatsman. Als advocaat uit Wales in 1890 radicaal liberaal lid van het Lagerhuis. Werd eind 1916 premier van het oorlogskabinet en voerde een energieke beleid dan zijn voorganger Asquith. Had grote invloed op de vredesonderhandelingen in Parijs. Won na de oorlog een grote meerderheid met de beruchte 'khakiverkiezingen', maar had grote moeite met de eisen van de arbeiders en de opstand in Ierland. In maart 1922 werd hij gedwongen om af te treden, omdat men ontevreden was over zijn Ierse en Turkse politiek. Na zijn terugkeer in de oppositie werd hij weer de radicaal van voorheen.

Zijn contacten met de zionistische beweging dateerden van 1903 en hij leverde een belangrijke bijdrage in de totstandkoming van de Balfour Declaratie. Hij zorgde ook dat deze onderdeel werd van het vredesverdrag met Turkije op de conferentie van San Remo in 1920. In hetzelfde jaar benoemde hij Herbert Samuel tot eerste Hoge Commissaris van Palestina. Lloyd George bleef zijn leven lang een aanhanger van het zionisme.

LOBAGOLO zie **KINDRI LOBAGOLO**

LOCKER, BERL Galicië 1887-1972. Theoreticus van het socialistisch zionisme. Organiseerde vóór w.o. I de Poale Zion in Oostenrijk en was vanaf 1916 de leider van de Poale Zion in het hoofdkwartier in Den Haag. Vestigde zich in 1936 in Jeruzalem.

LODER, J. de V. (WAKEHURST, JOHN de VERE LODER 2nd Baron) 1895-1937. Militair en diplomaat. Vocht tot 1918 aan het Midden-Oostenfront en was daarna verbonden aan het *Foreign Office*. Sinds eind 1920 werkzaam bij de Volkenbond. Auteur van *The truth about Mesopotamia, Palestine and Syria* [1923].

LODGE, HENRY CABOT Boston 1850-Massachusetts 1924. Amerikaans staatsman. Een der belangrijkste leiders van de Republikeinse Partij, vooral op het gebied van buitenlandse politiek. Werd in 1880 lid van het Huis van Afgevaardigden en van 1893 tot bijna zijn dood lid van de Senaat voor Massachusetts. Tegenstander van Wilson en van het verdrag van Versailles.

LOEBMAN, BORIS Lid van de Ezrachpartij.

LOEN, ABRAHAM van Amsterdam 1847-Den Haag 1925. Werd in 1888 opperrabbin van Groningen en in 1903 van Den Haag.

LOEUW zie **LÖW**

LOEWE, HEINRICH Saksen 1867-Haifa 1950. Bibliothecaris, die in 1892 de eerste zionistische groep in Duitsland organiseerde. Hij stelde aan het zionistisch congres van 1905 voor om een joodse nationale bibliotheek op te richten in Jeruzalem en bleef daarvoor werken. Vestigde zich in 1934 als bibliothecaris in Palestina.

LOEWE, HERBERT Londen 1882-1940. Engels oriëntalist. Vanaf 1917 *lecturer* in rabbijns Hebreeuws in Oxford en vanaf 1931 in Cambridge.

LOMAX, J.K. miss. Engels zendeling die in nov. '21 werd vermoord..

LOT Oomzegger van Abraham. Voegde zich bij deze in het land Kanaän. Werd na de nederlaag van de koning van Sodom met al zijn goed gevangen genomen en gered door Abraham.

LOTI, PIERRE (ps van Julien Viaud). Rochefort 1850-Basses-Pyrénées 1923. Frans schrijver en zeeofficier. Kreeg van de inwoners van Oceanië de bijnaam Loti, een bloem. Maakte reizen over de hele wereld en schreef daarover exotische, expressionistische romans.

LOUPO (LUPO), YOSEF Van 1902 tot 1914 directeur van de in 1870 opgerichte landbouwschool Mikve Yisrael. Onder zijn leiding ging de school achteruit.

LÖW (LOEUW), IMMANUEL Hongarije 1854-Boedapest 1944. Hongaars rabbijn en geleerde. Werd tijdens de witte terreur in 1920/1921 in Hongarije gevangen gezet. Hij werd beschuldigd van uitingen tegen admiraal Horthy en dertien maanden gevangen gezet. Gedurende die tijd schreef hij aan zijn 4-delige werk *Die Flora der Juden* (1924-1934). Analyseerde hierin de basis van de bloemenamingen in het Hebreeuws en Aramees uit de verschillende tijden. Later lid van het Hongaarse parlement

LUBATZANSKY zie **HABIBI**

LUKE, HARRY, Sir. Londen 1884-1969. Koloniaal ambtenaar. Was joods, maar negeerde dat zelf. Vocht tijdens w.o. I aan het mediterrane front. Van 1920-1924 plaatsvervangend gouverneur van Jeruzalem. Na een verblijf in Sierra Leone keerde hij in 1928 terug naar Palestina en werd daar tot 1930 *Chief Secretary*. Wegens de afwezigheid van de Hoge Commissaris vielen de rellen naar aanleiding van de Klaagmuur in 1929 onder zijn verantwoordelijkheid. Daarna gouverneur van Malta en Fiji. Schreef veel reisboeken, vooral over het Midden-Oosten.

LUNCZ, ABRAHAM MOZES Litouwen 1854-Jeruzalem 1918. Geleerde en uitgever van geografische werken over Palestina. Emigreerde in 1869 naar Palestina. Hoewel kritisch ten opzichte van de chaloeka verdedigde hij deze ook tegen de aanvallen van de historicus Heinrich Graetz. Publiceerde de eerste Hebreeuwse reisgids van Jeruzalem in 1876 en bleef daarna zijn geografische kennis perfectioneren, daarbij -toen revolutionair- ook gebruik makend van Christelijke bibliotheken. Begon in 1877 blind te worden en richtte in 1902 met twee vrienden een blindenschool op in Jeruzalem. Publiceerde de Jeruzalemse talmoed naar een manuscript uit het Vaticaan.

LUNZER Lid van een Agoedadelegatie. Afkomstig uit New York.

LUPO zie **LOUPO**

LURIA, ISAAC ben SOLOMON ASHKENAZI (ARI) Jeruzalem 1534-Safed 1572. Grondlegger van de moderne kabbala. Afkomstig uit Duitsland vestigde hij zich in Safed en begon daar een kabbalistische school. Hij geloofde door middel van de kabbala een nieuwe basis voor een moraal voor de hele wereld te kunnen vestigen.

LURIA, JOSEPH zie **LURIE**

LURIE (LURIA), JOSEPH Litouwen 1871-Jeruzalem 1937. Schrijver. In 1906 redacteur van het weekblad *Dos Yiddische Folk* in Vilna. Ging in 1907 naar Palestina, waar hij zijn literair werk voorzette. Luria beschouwde een goede verstandhouding met de Arabieren als een vitaal onderdeel van het zionisme en werd lid van de *Brith Shalom*. Na w.o. I werd hij directeur van de afdeling Onderwijs en Cultuur van de ZWO.

LUTFALLAH, Emir **HABIB** Gezant voor de Hedjaz in Italië. Rijke christen uit Libanon en broer van Michel. Lid van de Syrisch-Palestijnse delegatie in Genève in aug. 1922.

LUTFALLAH, Emir MICHEL Arabisch politicus in het Midden-Oosten. Broer van Habib. Hun vader had fortuin gemaakt als geldlener tijdens de Anglo-Egyptische expeditie naar Soedan en werd een der rijkste grootgrondbezitters in Egypte. Na 1908 kreeg deze nauwe banden met Hoessein van Mekka, die hem de erfelijke titel van emir verleende. Michel was zijn oudste zoon, groeide op in Cairo, kreeg onderwijs op westerse scholen en werd actief in de propaganda en fundraising voor de *Arab Revolt*. Hij was aan het eind van w.o. I een der medeoprichters van de Partij van Syrische Eenheid. Later voorzitter van het bestuur van het Syrisch-Palestijns Congres. Protagonist van een seculair nationalisme. Bleef na w.o. I trouw aan de Hasjemieten en samenwerking met Engeland. Dit vervreemde hem na 1924 van de andere nationalistenvan, waarbij geruchten kwamen dat hij dynastieke aspiraties koesterde voor een troon in Libanon.

LUTFIE Buurmeisje van Abdoel Salaäm Aouedda.

LUXEMBURG, ROSA Russisch Polen 1870-Berlijn 1919. Duits econome en revolutionaire. Werd in Berlijn de leidende figuur in de linkervleugel van de socialistische partij. Bevriend met Lenin maar ook kritisch tegenover hem. Werd samen met Liebknecht tijdens de revolutie in Duitsland in 1919 gearresteerd en op weg naar de gevangenis door legerofficieren vermoord.

LUZATTI zie **LUZATTO**

LUZATTO (LUZATTI), LUIGI Venetië 1841-1927. Italiaans politicus en econoom. De eerste joodse eerste minister van Italië van 1910-1911. Niet religieus maar wel geïnteresseerd in joodse aangelegenheden. Had speciaal grote bewondering voor de zionistische kolonies.

LYAUTEY, HUBERT Nancy 1854-bij Nancy 1934. Frans generaal, vooral belangrijk voor de koloniën. Stelde eerst orde op zaken in Indochina en Madagascaren werd in 1903 naar Marokko gestuurd, waar hij met hetzelfde succes opereerde. Zijn uitgangspunten daarbij waren het wekken van vertrouwen en slechts in geval van noodzaak gebruik van militaire macht. Tegen zijn zin in 1916 tot minister van Oorlog benoemd. Ging in 1917 terug naar Marokko om het verder te ontwikkelen.

M.

MACALISTER, ROBERT ALEXANDER Dublin 1870-1950. Iers archeoloog. Leidde in het eerste decennium van de 20ste eeuw opgravingen in Gezer, waarover hij een driedelig rapport schreef (1912). Een van de pioniers van de Palestijnse archeologie en de eerste die zijn vondsten op een exacte manier beschreef. Legde de grondslag voor vergelijkend dataonderzoek aan de hand van keramiek.

MACDONALD, RAMSAY Schotland 1866-Atlantische Oceaan 1937. Brits socialistisch politicus, die in 1906 lid van het Lagerhuis werd, maar zijn zetel in 1914 weer verloor omdat hij uit pacifistische overtuiging tegen deelname aan de oorlog was. Werd daarom ten onrechte voor pro-Duits gehouden. In de algemene verkiezingen van 1922 werd hij voorzitter van de Labourfractie en bij de verkiezingen in 1923 kwam Labour nog sterker terug. In jan. 1924 vormde

hij de eerste Labourregering, waarin hij zowel eerste minister als minister van Buitenlandse Zaken was. In okt. 1924 viel dit kabinet, maar in 1929 werd hij opnieuw premier.

In jan. 1922 bezocht hij Palestina en ontmoette daar verschillende socialistische zionistische leiders als Ben Goerion en Yitzhak Ben-Zvi. In diverse krantenartikelen uitte hij zijn enthousiasme voor het zionistische werk. Hij meende dat dit de levensstandaard van de Arabieren zou verhogen en dat de spanningen tussen joden en Arabieren te wijten waren aan conservatieve Palestijnse leiders. Echter ondanks deze vroege sympathie voerde hij als premier geen prozionistische politiek.

MACHMOED Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

MACHMOED Conciërge bij Siegfried van Vriesland.

MACHMOED Dief bij Petach Tikvah.

MACHMOED Jongen uit Bab el Waad.

MACHMOED Sjeikh bij Rechovoth.

MACHMOED Staljongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

MACHMOED Zootje van Mohammed, de bediende van het jongensweeshuis.

MACINNES, RENNIE 1870-1931. Anglicaans bisschop in Jeruzalem van 1914-1931 en missionaris. Was antizionistisch.

MACK, JULIAN San Francisco 1866-New York 1943. Amerikaans jurist en van 1913-1940 rechter. Vicepresident van het *American Jewish Committee*, dat mede op zijn instigatie een resolutie aannam waarin de Balfour Declaratie werd toegejuicht. Mack werd aangetrokken door het zionisme, omdat hij meer geloofde in cultureel pluralisme dan in de Amerikaanse smeltkroes. In 1918 trad hij uit het bestuur van het AJC, omdat dit zich verzette tegen democratisering van het bestuur zoals werd gepropageerd door de zionistische aanhang. Hij werd voorzitter (tot 1921) van de *Zionist Organisation of America* en eerste president van het Amerikaans Joods Congres. Werde tevens gekozen als afgevaardigde voor de Amerikaanse joodse delegatie naar de vredesconferentie van Versailles. Leidde met Brandeis in 1921 de Amerikaanse oppositie tegen Weizmann. De zogenaamde groep Mack-Brandeis geloofde dat de economische ontwikkeling van de zionistische gemeenschap in Palestina prioriteit had boven culturele en filantropische activiteiten daar. Zij wilde dat het inzamelingsfonds Keren Hajesod onder strikte controle van Amerikaanse zakenlieden zou komen. Toen op een bijeenkomst van de *ZOA* in de zomer van 1921 deze groep een nederlaag leed, legde Mack zoals de rest van zijn groep zijn functies neer maar bleef actief in het zionisme.

MACKENSIE J.W. Politieofficier in Jeruzalem en later in Nazareth.

MAGNUS, BEER Kolonist en wachter in Petach Tikvah.

MAHARSCHAK zie **MARSCHAK**

MAIMON zie **FISCHMANN**

MAISEL, S. Mizrachist.

MAISEL-SHOHAT (MEISEL-SCHOCHAT), HANNA Wit-Rusland 1890-1972. Opvoedkundige, die in Odessa pedagogiek en in Zwitserland en Frankrijk landbouwkunde studeerde. Actief in de Poale Zionbeweging. Vestigde zich in 1909 in Palestina en stichtte daar verschillende opleidingsscholen voor meisjes. Trouwde in 1912 Eliëzer Shochat. Stichtte een landbouwschool voor meisjes in Nahalal waarvan zij van 1923-1960 directrice was.

MAJJID Pasja. Hoofd van de Belka bedoeïenen.

MAKLAKOF, NIKOLAJ ALEKSEVITSCH 1871-1918. Conservatief Russisch politicus, die fel ageerde tegen concessies aan de hervormers. Werd in 1913 minister van Binnenlandse Zaken. Door de bolsjewieken na de oktoberrevolutie geëxecuteerd.

MAKLAKOF, VASILI ALEKSEVITSJ 1869-1957. Jurist die in 1913 Beilis verdedigde in het proces wegens een zogenaamde rituele moord. Tevens invloedrijke liberale politicus, die na de februarirevolutie opdracht kreeg om het ministerie van Justitie te reorganiseren. Arriveerde in november 1917 als ambassadeur in Parijs, te laat om geaccrediteerd te worden, maar hij bleef in de ambassade. Woonde als waarnemer de vredesconferentie van Versailles bij. Nam ontslag na de erkenning van de Sovjet-Unie door Frankrijk in 1924. Bleef verder tot aan zijn dood voorzitter van het kantoor voor Russische vluchtelingen van de Volkenbond in Parijs.

MAKOUNEN (MEKONNEN) ENDALKACHEW, Ras. 1890-1963. Telg uit een prominente Ethiopische familie en vader van keizer Haile Selassie. Diende als page onder Menelik II en later onder diens opvolgers. Toen Haile Selassie in 1930 keizer werd, werd hij district gouverneur. Tijdens de Italiaanse bezetting werkte hij in Palestina voor Ethiopische vluchtelingen.

MALACHI Laatste van de kleine profeten, die waarschijnlijk rond 420 v. Chr. werkzaam was.

MALACHIE, MEYER zie **ENGEL, MEYER**.

MALGA, JOSEPH Gevangene in Akko.

MALSEN, P.J. van 1898-1924. Hoofdredacteur van het *Groot Woordenboek* van Van Dale.

MANASSEH Zoon van Joseph, geboren in Egypte. Werd door Jacob als voorvader van een stam bestemd.

MANNOURY, GERRIT Wormerveer 1867-Amsterdam 1956. Nederlands wiskundige en filosoof. Van 1917-1937 hoogleraar aan de universiteit van Amsterdam. Met Brouwer grondlegger van de grondslagendiscussie in de wiskunde. Beoefende ook symbolische logica en de leer der significa.

MAPPO (MAPU), ABRAHAM Litouwen 1808-Koningsberg 1867. Hebreeuws romanschrijver, eerst Chassied later aanhanger van de Haskala (de joodse Verlichting). Werkte als onderwijzer in joodse scholen. Zijn eerste en meest bekende roman, waaraan hij meer dan 20 jaar werkte, was *Ahavat Ziyon* (Liefde voor Zion 1853). Deze was geschreven in klassiek Hebreeuws en beeldde het leven uit ten tijde van koning Hezekiah en de profeet Jesajah. De roman werd een klassieker, vaak herdrukt en vertaald in o.a. Frans, Duits, Engels, Arabisch en Ladino.

MAPU, ABRAHAM zie **MAPPO**

MARETT, ROBERT RANULPH Jersey 1866-1943. Filosoof en antropoloog. Was vooral geïnteresseerd in de psychologische en institutionele aspecten van de godsdiensten der primitieve volkeren.

MARGOLIES Kolonist in Petach Tikvah.

MARGOLIN, ELIEZER Rusland 1878-Australië 1944. Vestigde zich in 1892 met zijn ouders in Rechovoth. Ging in 1902 naar Australië en nam daar tijdens w.o. I als genaturaliseerd burger dienst in het leger. Hij vocht moedig in Gallipoli en maakte daar kennis met Jabotinsky, die hem het bevel over het tweede bataillon van het Joods Legioen aanbood. Hij kwam in 1918 met zijn eenheid in Palestina aan en veroverde Salt, waarvan hij militair gouverneur werd. Vocht

voortdurend tegen de vijandigheid van de militaire autoriteiten. Bij de rellen in april 1920 verspreidde hij tegen de wil van zijn superieuren legioensoldaten over Arabische dorpen om verder bloedvergieten te voorkomen, een actie die succes had. Het Joods Legioen werd langzaam ontmanteld en er werd een *Palestine Defense Force* gevormd, die bestond uit een joodse eenheid met Margolin als commandant, en een Arabische. Bij de rellen in april 1921 namen joodse legioensoldaten zonder zijn medeweten wapens uit het kamp van Serafand. Toen opnieuw rellen uitbraken, gebruikte Margolin deze wapens om belaagde joden te beschermen. Dit werd een reden om de voorgenomen *Palestine Defense Force* maar geheel te verlaten. Margolin nam liever ontslag dan voor een krijgsraad te verschijnen en ging terug naar Australië. Zijn Arabische bijnaam was Chawadja Nazar en dit werd tevens de titel van een verhaal over hem van Moshe Smilansky.

MARGOLIS Zionistisch ambtenaar.

MARMOREK, ALEXANDER Galicië 1865-Parijs 1923. Bacterioloog en pionier op het gebied van medicijnen voor tuberculose, tyfus en suikerziekte. Zionist sinds zijn studententijd en een der naaste medewerkers van Herzl. Fel aanhanger van het politieke zionisme en na Herzls dood werd hij met Nordau daarvan de belangrijkste woordvoerder. Hij meende dat de Balfour Declaratie en het Brits mandaat onvoldoende garanties waren om het zionistisch ideaal te verwezenlijken. Fel tegenstander van Weizmann. Hij weigerde deel te nemen aan het Zionistencongres van 1921.

MARSCHAK (MAHARSCHAK), JUDA Shklov 1880-? Pedagoog. Studeerde in Berlijn en Bern. Sinds 1908 in Palestina. Schreef veel artikelen over pedagogie. Sinds 1909 hoofd van de Tachkemonieschool in Jaffa.

MARSHALL, LOUIS Syracuse (New York) 1856-Zürich 1929. Advocaat in New York en leider van de Amerikaanse joodse gemeenschap. Vocht voor gelijke rechten voor iedereen en tegen immigratiebeperkingen. Een der actievoerders tegen het Amerikaans-Russische handelsverdrag, omdat Amerikaanse joden niet in Rusland werden toegelaten. Met Weizmann voorstander van deelname van niet-zionisten aan de opbouw van Palestina.

MARSOM Bey. Advocaat te Haifa.

MARX, JONAS Administrateur van het ziekenhuis Schaäre Zedek. Kwam uit Württemberg en emigreerde in 1896 naar Palestina. Was daar ook Duits consul.

MARX, KARL Trier 1818-Londen 1883. Duits filosoof. Grondlegger van socialisme en communisme.

MATHEISON zie **MATHIESON**

MATHERSON Havenkapitein.

MATHIESON (MATHEISON) Hoofd van de gendarmerie en de gevangenis in Jeruzalem.

MATHILDE Weesmeisje.

MAUPASSANT, GUY de Seine-Maritime 1850-Passy 1893. Frans schrijver. Werd plotseling bekend met de novelle *Boule de suif* (1880). Beroemd en geliefd om zijn novellen over de wereld van Parijse kleinburgers en prostituees.

MAUTHNER, FRITZ Bohemen 1849-Meersburg 1923. Oostenrijks schrijver en taalfilosoof. Maakte naam door parodieën op vooraanstaande dichters van zijn tijd. Taal was volgens hem vooral een sociaal verschijnsel. Was kritisch ten opzichte van de reële betekenis van woorden en begrippen.

MAWSON, THOMAS HAYTON Lancashire 1861-id. 1933. Tuinarchitect, die zich specialiseerde in openbare parken. Hij ontwierp o.a. de omgeving van de Akropolis in Athene en de tuin van het Vredespaleis.

MAX 'de kleine Georges en de groote Max', met wie De Haan in Amsterdam langs Amstel en Prinsengracht wandelde. Misschien Max Joosten, met wie hij in zijn laatste jaren in Amsterdam veel omging.

MAYER zie **MEIER**

MAZIA, AARON Rusland 1858-Jeruzalem 1930. Arts. Vestigde zich in 1888 in Palestina als arts, eerst in de kolonies en later in Jeruzalem, waar hij hoofd werd van het Bikoer Choliem hospitaal. Hij bereidde een medische dictionaire in het Hebreeuws voor.

McMAHON, Sir HENRY Simla 1862-Londen 1949. Engels militair die o.a. in India diende. Van 1914-1916 Hoge Commissaris in Egypte, de eerste onder het Britse Protectoraat. Tussen juli 1915 en maart 1916 voerde hij een briefwisseling met Hoessein, Sherif van Mekka, de zogenaamde McMahon-Hoessein correspondentie. Hierin beloofde McMahon de Arabieren zelfstandigheid binnen bepaalde grenzen, waarover later de discussie zou ontstaan of Palestina wel dan niet erbij was inbegrepen (McMahon zelf verklaarde in 1937 van niet). De correspondentie tussen beide mannen werd later overruled door het Sykes-Picotverdrag in mei 1916, waarin de Arabische landen in het Ottomaanse rijk in feite werden verdeeld tussen Engeland en Frankrijk. McMahon werd in 1916 plotseling uit Egypte teruggeroepen en trok zich terug uit de politiek.

MEGDEL Pasja. Hoofd van de bedoeïenenstam Beni Sakher (Sakhar).

MEHMED (MEHEMMED) VI WAHDEDDIN Constantinopel 1861-San Remo 1926. Laatste sultan van Turkije, die in juli 1918 zijn broer Mehmed V opvolgde. Hij vertegenwoordigde Turkije op de begrafenis van keizer Franz Joseph en maakte een goede indruk op de verzamelde Europese vorsten en diplomaten. Aan het eind van de oorlog was hij geneigd toe te geven aan de geallieerde eisen. Maar toen deze toestemming gaven aan de Grieken om op 15 mei 1919 Smyrna (Izmir) binnen te vallen, leidde dit tot fel nationaal Turks verzet. De leiding daarvan werd overgenomen door Moestapha Kemal Atatürk, die door Mehmed was benoemd tot bevelhebber van het leger in Anatolië. Atatürk landde op 19 mei 1919 in Samsun en scheidde zo Anatolië af van Istanboel. Pogingen van twee grootviziers om met de nationalisten tot een vergelijk te komen mislukten. Op 7 november werd een nieuw parlement gekozen, waarin de nationalisten waren vertegenwoordigd. Op 27 december verplaatsten de nationalist hun hoofdkwartier naar Ankara en op 16 maart 1920 plaatsten de geallieerden Istanboel onder militaire bezetting. Hierdoor ontstonden in feite twee regeringen, een in Ankara en een in de oude hoofdstad. Mehmed VI bekrachtigde een doodvonnis voor Moestapha Kemal Atatürk op 24 mei en tekende op 10 augustus 1920 het nooit uitgevoerde verdrag van Sèvres, dat door de regering in Ankara niet werd erkend. Het sultanaat werd toen bijna nergens meer in Anatolië erkend. Na de inname van Smyrna op 9 sept. 1922 en de wapenstilstand van Moedanië (11 oktober) schafte de Grote Nationale Vergadering in Ankara het Osmaanse sultanaat met terugwerkende kracht vanaf 16 maart 1920 af. Mehmed werd aangeklaagd wegens hoogverraad en vluchtte op 17 november met een Brits oorlogsschip. De volgende dag werd hij ook vervallen verklaard van het kalifaat, dat naar zijn oom Abdül Mecid ging.

Mehmed ging eerst naar Malta en daarna naar Mekka, waar hij korte tijd de gast was van Hoessein en als kalief met een proclamatie aan de hele islamitische wereld protesteerde tegen zijn afzetting. Later vestigde hij zich in San Remo. In 1924 erkende hij nog het kalifaat van Hoessein.

MEIER, SELMA Hanau a.M ca 1884-Jeruzalem 1984. Verpleegster in het ziekenhuis Schaäre Zedek. Omdat zij een moeilijke jeugd had -zij verloor al vroeg haar moeder-, besloot zij verpleegster te worden. Zij begon haar carrière in 1906 in het Salomon Heineziekenhuis in Hamburg en werkte daar tot 1916. Toen vertrok zij naar Jeruzalem om bij dr Wallach in Schaäre Zedek te gaan werken, waar zij lange tijd de enige met een diploma was. Volgens haar contract mocht zij eens in de drie jaar drie maanden naar Duitsland en zij maakte gebruik van dat verlov om ook in Europa rond te reizen. In de loop der jaren kreeg zij aanbiedingen om weer in Duitsland te werken. Bleef echter in Schaäre Zedek, ondanks de moeilijke omstandigheden daar, omdat zij het weesmeisje Samoecha had geadopteerd. In 1934 richtte zij bij het ziekenhuis een verpleegstersopleiding op, waar ook de joodse spijswetten werden onderwezen, en leidde die tot ca 1954. Zij bleef als verpleegster werken tot 1964. Haar onvermoeibare en hartelijke inzet voor de patiënten was legendarisch: in december 1975 wijdde *Time* een omslagverhaal aan haar; zij kreeg diverse eerbewijzen van de stad Jeruzalem en de staat Israël; in 1971 werd een zuster Selma medaille voor de beste Israëlische verpleegster ingesteld.

MEIJERS, EDUARD MAURITS Den Helder 1880-Leiden 1954. Nederlands jurist, van 1910-1950 hoogleraar burgerlijk recht en internationaal privaatrecht in Leiden. Hij oefende grote invloed uit op diverse generaties juristen. In 1940 door de Duitsers uit zijn ambt gezet, omdat hij joods was. Zijn proefschrift *Dogmatische rechtswetenschap* verscheen in 1903 en werd door De Haan besproken in *Weekblad van het recht* mei en dec. 1919 en *De Beweging* 21 dec. 1919.

MEINERTZHAGEN, RICHARD 1878-1967. Brits militair en fervent aanhanger van het zionisme, hoewel hij zelf erkende ook antisemitisch te zijn en later flirtte met het Nazisme. Vanaf 1899 in het leger en in de staf van Allenby, toen het leger Palestina binnentrok. Van juli 1919 tot april 1920 *Chief Political Officer* (als opvolger van Clayton) in OETA en bij Samuel. Hij werd ontslagen, omdat hij een brief stuurde naar Buitenlandse Zaken met felle kritiek op OETA. Hij beschuldigde OETA ervan dat ze de Balfour Declaratie niet loyaal uitvoerde en meende dat bij een ferme Britse houding de Arabische tegenstand zou stoppen. Afgevaardigd naar de vredesconferentie van Versailles en van 1921-1924 militair adviseur op het *Middle Eastern Department* van het *Colonial Office* in Londen. Schreef *Middle East diary 1917-1956* (1959).

MEÏR (MEÏR BA'AL HA-NES) Een der leraren die in de eerste eeuwen na Christus de mondelinge leer overbracht. Opmerkelijk geleerde, die bekend was om zijn verdraagzaamheid en nederigheid. Veel van zijn wijze uitspraken en anekdotes over hem zijn in de talmoed opgenomen. Zijn graf ligt in Tiberias.

MEIR (MEÏR), JACOB Jeruzalem 1856-id. 1939. Zoon van een welgestelde Sefardische koopman. Promotor van de Hebreeuwse taal en bouw van nieuwe joodse wijken in Jeruzalem. Bezocht in 1882 Boekhara, later ook Algerije en Tunesië, en moedigde de joden daar aan naar Palestina te emigreren. Intermediair tussen de Turkse autoriteiten en de joodse gemeenschap. Hij was een der promotors van de renaissance van het gesproken Hebreeuws. In 1906 was hij

kandidaat voor het opperrabbinaat van Jeruzalem, maar zijn tegenstanders verhinderden zijn benoeming vanwege zijn zionistische sympathieën. Van 1908-1919 opperrabbijn van Saloniki. Toen in 1921 het opperrabbinaat van Palestina werd ingesteld, werd hij benoemd als opperrabbijn van de Sefardische gemeenschap. Hij kreeg de titel Rishon-le-Zion (Eerste in Zion). In 1920 was hij lid van een delegatie naar het *Colonial Office* in Londen en in 1923 van de Mizrachidelegatie naar het Zionistisch Congres. Ook lid van de eerste *Asefat Ha-Nivharim*. Meir kreeg eretekenen van de Ottomaanse sultan, de koningen van Griekenland, Engeland en de Hedjaz en het Franse Legioen van Eer.

MEISTERMANN, BARNABÉ (François Joseph) Pfaffenheim 1850-Jeruzalem 1923. Franciscaan, die vooral in Jeruzalem opgravingen deed naar de vroeg-Christelijke tijd en een reisgids publiceerde: *Guide de Terre Sainte* (1936). Auteur van *Capharnaüm et Bethsaïda suivi d'une étude sur l'âge de la Synagogue de Tell Houm* (Parijs 1921).

MELLER Onderwijzer en schrijver.

MEJUHAZ (MEYUHAZ), YOSEPH BARAN Jeruzalem 1868-1942. Leraar op verschillende scholen, o.a. de Evalina de Rothschildschool in Jeruzalem. Hoofd van de Ezrakweeschool. In 1888 een der oprichters van de B'nei B'rithloge in Jeruzalem en stichter van de wijk Schaäre Zedek. Een der stichters van de kolonie Mootzah. Een der eerste Palestijnse Sefardim die met een Asjkenazische vrouw trouwde. Zijn gezin volgde het voorbeeld van Ben Jehoadah om alleen Hebreeuws te spreken. Van 1920-1931 voorzitter van de zionistische gemeenteraad voor joden in Jeruzalem. Schreef veel in tijdschriften over joodse cultuur en was specialist in Sefardische folklore en geschiedenis van de oriëntaalse joden.

MEJUHAZ-PINES, MARGALITH Vrouw van Joseph Meyuhaz.

MEKONNEN zie **MAKOUNEN**

MELCHETT zie **MOND**

MEMLING, HANS (JAN MEMLINC) Hessen ca 1430-Brugge 1494. Vlaams schilder, leerling van Rogier van der Weyden.

MENASSE Schoenpoetsertje.

MENDELSSOHN BARTHOLDY, FELIX Hamburg 1809-Leipzig 1847. Duits componist.

MENELIK II Ankober 1844-Addis Abeba 1913. Keizer van Ethiopië, die met behulp van westerse mogendheden zijn rijk tot aan de Witte Nijl uitbreidde. Kwam in conflict met de Italianen, die zijn soevereiniteit betwistten. Deze werden door hem verdreven. Grondlegger van een moderne staat.

MEYER Molenaar en hotelhouder in Berseba.

MEYER, JOSEPH Gotha 1796-Hildburghausen 1856. Uitgever van goedkope boeken uit de Duitse klassieke literatuur en van historisch-geografische werken, die in 12 talen werden vertaald. Oprichter van het *Bibliograpisches Institut* in Gotha.

MEYEROVITZ, J. Voorzitter van de vereniging voor joodse kolonies.

MEYUHAZ, zie **MEJUHAZ**

MICHA Zesde van de kleine profeten, die profeteerde t.t.v. de koningen Ahaz en Hezekiah (756-697 v Chr.)

MICHELANGELO Toscane 1475-Rome 1564. Italiaans schilder, beeldhouwer en genie.

MIKHAËL Consul van Abessynië in Djiboeti.

MILJOEKOV, PAVEL NIKOLAJEVITSJ St. Petersburg 1859-Aix-les-Bains 1943. Russisch historicus en politicus. Werd in 1895 om politieke redenen ontslagen als privaattoecent aan de Moskou universiteit en verbleef daarna voornamelijk in het buitenland. Tijdens de revolutie van 1905 keerde hij terug en werd lid van de Doema. Oprichter van de Kadettenpartij, de constitutioneel-democraten. Was vóór de monarchie en werd in de eerste voorlopige regering minister van Buitenlandse Zaken. Moest begin mei 1917 aftreden, omdat hij Rusland wilde laten doorvechten. Na de oktoberrevolutie in 1918 als balling in Parijs, waar hij als liberaal historicus en publicist actief bleef tegen de communistische regering.

MILLERAND, ÉTIENNE ALEXANDRE Parijs 1859-Versailles 1943. Frans staatsman. In 1899 de eerste socialistische minister in een burgerlijk kabinet, reden waarom hij als partijlid werd geroyeerd. Van 1919-1920 commissaris-generaal van Elzas-Lotharingen. In 1920 premier en minister van Buitenlandse Zaken. In hetzelfde jaar tot president gekozen. Streefde naar meer macht en moest toen door de overwinning van het linkse blok van Herriot aftreden.

MILLS, ERIC 1892-1961. Brits ambtenaar, die van 1917-1947 diende in het bestuur van Palestina. Werd in 1919 gouverneur van Gaza en in 1920 assistent gouverneur van Samaria. Werd in 1925 *Chief Secretary* onder Hoge Commissaris Plumer.

MILLSTONE, miss. Vooraanstaande vrouw in Jeruzalem.

MILNER, ALFRED Viscount. Giessen 1854-Canterbury 1925. Brits staatsman. Van 1889-1892 onderstaatssecretaris in Egypte, waar hij veel hervormingen invoerde. Bestuurde de Kaapkolonie tijdens de Boerenoorlog. Van 1915-1919 minister van Koloniën. Nam actief deel aan de meeste vredesonderhandelingen. Toen in 1919 in Egypte onlusten uitbraken, werd hij als speciaal commissaris naar dat land gestuurd om in Londen te kunnen onderhandelen met Zaghloel Pasja c.s. Was vóór onafhankelijkheid van Egypte met bepaalde garanties voor de Britse belangen. Zijn voorstel werd echter verworpen en hij legde op 7 febr. 1921 zijn ambt neer. Stierf aan slaapziekte, die hij op een reis in Afrika had opgedaan.

MINOR, OSIP (JOSEPH) Minsk 1861-Parijs 1932. Russisch revolutionair. Voegde zich als student bij de Narodnaya (= Wil van het Volk) beweging. Voor het eerst gearresteerd in 1883 en in 1887 naar Siberië verbannen. In 1889 veroordeeld tot levenslange dwangarbeid na zijn deelname aan een opstand van bannelingen in Yakutsk. Vrijgesproken in 1896, maar verbannen uit Europees Rusland. Vestigde zich in 1900 toch in Vilna, toen gelegen in Rusland. Oprichter van de Sociaal Revolutionaire Partij. In 1909 weer gearresteerd en tot tien jaar dwangarbeid veroordeeld. Was in 1917 even burgemeester van Moskou. Verliet Rusland na de oktoberrevolutie en vestigde zich in Parijs, waar hij voorzitter werd van een vereniging voor politieke vluchtelingen. De Haan ontmoette Minor in de zomer van 1912 op zijn eerste Russische reis. De Haan over Minor in *In Russische gevangnissen* (1913).

MIRKIN Woonachtig in Petach Tikvah en lid van de Onderwijsraad.

MOESSA zie ook **MOUSSA**

MOESSA Jongen in Berseba.

MOESSA Jongen die brood verkoopt.

MOESSA Gendarme in Transjordanië.

MOESTAFA zie **MOESTAPHA KEMAL**

MOESTAPHA Boodschappenjongen.

MOESTAPHA Groentekoopman.

MOESTAPHA Jongen uit Bab el Waad.

MOESTAPHA effendi. Verloofde van Souhelia Aouedda

MOESTAPHA el HARI Egyptisch antizionistisch leider.

MOESTAPHA (MOESTAFA) (MUSTAFA) KEMAL Pasja (**ATATÜRK**)

Saloniki 1881-Istanboel 1938. Stichter en eerste president van de republiek Turkije. De naam Atatürk (= Vader der Turken) kreeg hij in 1934, toen in Turkije achternamen werden ingevoerd. Volgde eerst een militaire loopbaan en onderscheidde zich in 1915 bij de verdediging van de Dardanellen en daarna in Syrië en Palestina. Kreeg daarvoor de titel Pasja. In mei 1919 naar Anatolië gestuurd, waar hij het verzet organiseerde tegen de Grieken, die in Smyrna waren geland. Was tegen de regering van sultan Mehmed VI in Istanboel, die naar zijn mening te snel opgaf toen de geallieerden bij de vrede van Sèvres Turkije een zeer ongunstige vrede wilden opleggen. De geallieerden, waarbij Griekenland in deze regio een belangrijke rol speelde, hadden het voorzien op de Arabische delen van het oude Ottomaanse rijk en de westkust, die voor een belangrijk deel werd bewoond door afstammelingen van Grieken. In mei 1919 landde hij in Samsun met de bedoeling het leger op te roepen om zich achter hem te scharen. Op 22 juni vaardigde hij een proclamatie uit waarin het bewind van Mehmed VI en diens grootvizier werd veroordeeld. Hij riep diverse congressen bijeen om op te roepen tot strijd voor een volledig onafhankelijk Turkije. Op 23 april 1920 verzamelde hij de eerste Nationale Vergadering te Ankara, die hem tot voorzitter koos. Toen de Grieken, die met de andere geallieerden het westen van Turkije waren binnengevallen, in 1921 werden verslagen, kreeg hij de titel Ghazi, Overwinnaar. Na de val van Smyrna in 1922 werd het nieuwe bewind erkend en Mehmed VI werd afgezet. Bij het verdrag van Lausanne in 1923 werd het voor Turkije ongunstige verdrag van Sèvres herzien en op 23 okt. 1923 werd de republiek uitgeroepen met Atatürk als president. Hij bleef dit tot aan zijn dood. Door de grondwet van 1924 kreeg hij grote bevoegdheden, die hij gebruikte om westerse hervormingen in te voeren, zoals de invoering van het Latijnse alfabet.

MOHAMMED Bediende in het jongensweeshuis.

MOHAMMED Bediende van Hamid Pasja.

MOHAMMED Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

MOHAMMED Jongen in Jeruzalem.

MOHAMMED Jongen uit het kamp van emir Abdoellah.

MOHAMMED Magere jongen in Jeruzalem.

MOHAMMED Manke jongen in Jeruzalem.

MOHAMMED Staljongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

MOHAMMED Stalknecht van Abdoel Salaäm Aouedda.

MOHAMMED Bey. Iemand uit het kamp van Abdoellah.

MOHAMMED effendi. Politieluitenant in Jeruzalem.

MOHAMMED Sjeikh. Onderwijzer in Jeruzalem.

MOHAMMED Mekka 570-Medina 632. Profeet en stichter van de islam.

MOHAMMED effendi **HAJAJI (HAJAZI; ABOE SALIGH)**. Hoofd van de politie in het district Hebron.

MOHAMMED SAIED Chauffeur van Hassan Aouedda.

MOHILEWER, SAMUEL Vilna Rusland 1824-Bialystok 1898. Rabbijn. Was al vóór de pogroms van 1881 voor vestiging van joden in Palestina. Hij was een dergenen die Edmond de Rothschild overhaalde om de eerste joodse vestigingen in Palestina, waarheen hij in 1890 reisde, te steunen. Maakte veel indruk met een brief naar het eerste zionistencongres in 1897, dat hij wegens zijn zwakke gezondheid niet kon bijwonen.

MOMMS Winkelier in Jeruzalem.

MONCKTON, REGINALD FRANCIS. 1896-1975. Majoor, die in Palestina diende van 1917-1918. Van 1918-1920 plaatsvervangend gouverneur in Jericho en secretaris van Herbert Samuel van 1920-1925.

MOND, ALFRED 1st Baron **MELCHETT** Lancashire 1868-Londen 1930. Industrieel en politicus. Studeerde rechten in Cambridge en Edinburgh. Nam de zaak van zijn vader, de latere *Imperial Chemical Industries*, over. Hij bepleitte research en rationalisatie in de industrie en winstdeling voor de werknemers. Zag het belang van controle van grondstoffen en planning op langere termijn voor de industrie. Ging als liberaal de politiek in, maar werd later conservatief. Hij moest vele moeilijkheden overwinnen vanwege zijn typisch joods uiterlijk, een onwelluidende stem met Duits accent en een soms onbehouwen gedrag. Mond raakte in 1917 geïnteresseerd in het zionisme, o.a. door eigen antisemitische ervaringen. Werd in 1921 voorzitter van de *Economic Council for Palestine*. Bezocht toen ook voor het eerst met Weizmann Palestina. Bouwde voor zichzelf in Tiberias een villa en stichtte de kolonie Tel Mond.

MONEY, Sir ARTHUR WIGRAM 1866-1951. Brits generaal. Sinds 1885 bij het leger. In 1917 diende hij aan het front tijdens de Boerenoorlog in Zuid-Afrika. Van juni 1918 tot juni 1919 was hij *Chief Administrator* van Palestina in OETA. Hij had weinig waardering voor de Palestijnse joden en zijn dagboek getuigt van een anti-joodse gezindheid met antisemitische trekjes. Norman Bentwich meende dat Money weinig wist van het Midden-Oosten of de joden, maar dat hij vooral de orde wilde handhaven en fair en rechtschapen was.

MONTAGU Bloedverwant van Herbert Samuel. Herbert Samuels vader Edwin was de oudere broer van Samuel Montagu, eerste Viscount Swaything.

MONTAGU, EDWIN SAMUEL Londen 1879-id. 1924. Van 1917-1922 minister voor India. Voerde ondanks veel tegenstand een zekere mate van zelfbestuur en een parlementair stelsel in. In maart 1922 gaf hij zonder raadpleging van het kabinet aan het bestuur van India toestemming om een protest te publiceren tegen het verdrag van Sèvres, waarin Turkije, het land van de nog functionerende kalief, streng werd behandeld. Engeland onderhandelde toen juist met Griekenland en Turkije. Lloyd George vroeg ontslag van Montagu. Deze hield een bittere speech in het Lagerhuis en werd bij de volgende verkiezingen totaal verslagen. Montagu was een fel tegenstander van het zionisme en de Balfour Declaratie.

MONTEFIORE, CLAUDE 1858-1938. Achterneef van Sir Moses. Theoloog en leider van het liberale jodendom in Engeland. Richtte in 1888 de *Jewish Quarterly Review* op. Van 1895-1921 voorzitter van de *Anglo-Jewish Association*. In die functie probeerde hij de Balfour Declaratie tegen te houden.

MONTEFIORE, Sir MOSES Livorno 1784-Ramsgate 1885. Financier en zakenman, die zich in 1824 uit zijn zaken terugtrok en zich verder wijdde aan filantropie. Bezocht in 1827 voor het eerst Palestina en voor de zevende keer

in 1874. Hij kocht er land aan, o.a. de eerste joodse wijk buiten Jeruzalem, Yemin Moshe. Ook stichtte hij koloniën en industrieën in Palestina. Verder was Montefiore over de hele wereld actief voor de joodse zaak, o.a. in 1840, toen in Damascus joden werden beschuldigd van rituele moord, en in Rusland, waar hij bij de autoriteiten protesteerde tegen de jodenvervolgingen.

MONTEFIORE, G.E. (SEBAG-MONTEFIORE) Politie-officier.

MONTOUAL Pasja. bedoeïenenleider in Syrië.

MORDECHAI Oom van koningin Esther, die hij als zijn dochter adopteerde.

MORRIS, H.M.V.C. Hoofd van het immigratiedepartement.

MOSCHÉ Hotelhouder in Hebron.

MOSCHÉ Chauffeur.

MOSS Hoofd van politie in Jeruzalem.

MOSSSEL, ABRAHAM Amsterdam 1891-Auschwitz 1944. Reisde in 1911 vanuit Nederland naar Palestina met twee kameraden, die net als hij vegetarisch en pacifistisch waren. Doel was de verbroedering der volken te bevorderen. Mossel werkte in Palestina in landbouwkolonies en schreef *Als daglooner in het Heilige Land* (1918). Anders dan zijn vrienden reisde hij verder en keerde hij terug naar Nederland. Hij werd daar fotograaf. Hij weigerde in w.o. II de jodenster te dragen en werd naar Auschwitz gedeporteerd.

MOSSERI, JACQUES 1884-1934. Afkomstig uit een prominente familie in Egypte. Zijn vader Nissim stichtte in 1876 in Cairo de bank J.N. Mosseri et Fils. Studeerde talen in Cambridge. Richtte in 1917 een zionistische organisatie in Egypte op en was lid van de ZC.

MOSSINSOHN, BENZION Oekraïne 1878-Jeruzalem 1942. Van 1912-1941 directeur van het Herzliya gymnasium in Tel Aviv, waar hij Bijbelkennis onderwees. Gebruikte een moderne methode gebaseerd op bijbelkritiek en archeologische vondsten. Werd tijdens w.o. I verbannen en verbleef toen in de VS. Hoorde in de ZWO tot de democratische vleugel van de Algemene Zionisten. Was lid van het Actie Comité, de gemeenteraad van Tel Aviv, de *Asefat Ha-Nivharim* en de *Va'ad Le'umi*. Ook actief in de Hebreeuwse onderwijzersvereniging.

MOTZKIN, LEO Bij Kiev 1867-Parijs 1933. Afkomstig uit een rijke en vrome familie. Schitterde al jong in de wiskunde en studeerde daarnaast sociologie. Stichtte in Berlijn samen met anderen in 1889 de *Russisch-Jüdische Wissenschaftlicher Verein*, waarvan ook Weizmann lid werd. Hielp Herzl bij de voorbereiding van het eerste zionistencongres en de formulering van het Baseler Program in 1897. Kritisch t.o.v. de vestigingsmethoden van diverse kolonies. Meende dat de ZWO zich na w.o. I ook moest inzetten voor joodse autonomie in de diaspora. Bekleedde vele bestuursfuncties in de ZWO, ook toen de nadruk van zijn activiteiten op andere joodse terreinen lag.

MOUSSA zie ook **MOESSA**

MOUSSA Buurjongen van Abdoel Salaâm Aouedda.

MOUSSA Ezeldrijver die voor het gerecht wordt gedaagd.

MOUSSA Gendarme in Jeruzalem of Ramallah.

MOUSSA Jongen uit Dâheriya.

MOUSSA (MOESSA bijgenaamd **LALALA**) Koster van de Abessijnse kerk.

MOUSSA el NAZIR Directeur van de tabaksregie.

MOZAL Zuster van Salga, de dienstbode van dr Wallach.

MOZES Profet die het joodse volk uit Egypte naar het Beloofde Land leidde.

MOZES Jongen in Cairo.

MOZES Weesjongen.

MUHAMMAD ASAD zie **WEISS, LEOPOLD**

MULLER, NICOLAAS Utrecht 1879-Amsterdam 1965. Nederlands rechtsgeleerde en criminoloog. Was rechter in Alkmaar en Amsterdam, hoofdzakelijk kinderrechter. Beïnvloedde sterk de strafrechtspraak en het gevangeniswezen.

MULTATULI (ps. van Eduard Douwes Dekker) Amsterdam

1820-Nieder-Ingelheim 1887. Nederlands prozaschrijver en moralist.

MUMM von SCHWARZENSTEIN, ALFONS Freiherr von Frankfurt 1859-Portofino 1924. Jurist, die in 1885 in de diplomatieke dienst trad. Werd o.a. in Londen, Parijs, Washington en Rome benoemd. In 1906 ambassadeur in Tokio. Nam in 1911 wegens een oorkwaal ontslag. Bij het uitbreken van w.o. I werd hij liaison officier tussen Buitenlandse Zaken en de pers en in 1918 zaakgelastigde in de republiek Oekraïne.

MÜNSTERBERG, HUGO Dantzig 1863-Massachusetts 1916. Filosoof en psycholoog. Grondlegger van de arbeids- en bedrijfspsychologie. Hoogleraar in Freiburg en Harvard. Hij schreef ook over de betrouwbaarheid van ooggetuigen en publiceerde in 1908 het omstreden *On the witness stand*.

MURRAY Sir **ARCHIBALD** Hampshire 1860-Makepiece 1945. Engels generaal, die o.a. in de Boerenoorlog vocht. Voerde in 1916 een briljante campagne in de Sinaï, maar toen hij tot twee keer misgreep bij de verovering van Gaza werd hij in juni 1917 vervangen door Allenby. Deze verklaarde later dat Murray de grondslag voor zijn veroveringen had gelegd.

MUSSOLINI, BENITO Romagna 1883-Comomeer 1945. Italiaans fascistisch leider en staatsman.

MUSTAFA effendi. Aanstaaende schoonzoon van Abdoel Salaäm Aouedda.

MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK) zie **MOESTAPHA KEMAL**

MYERS Kapitein. Assistent van Geddes bij een ontwerp voor het gebouw van de Hebreeuwse universiteit.

N.

NABOKOV, VLADIMIR DIMITRIJVITSJ Tsarkoje Selo 1870-Berlijn 1922. Russisch jurist en politicus, die een leidende rol speelde in de Kadettenpartij. In 1917 uitvoerend secretaris van de voorlopige regering. Tijdens de Russische burgeroorlog van midden 1918 tot begin 1919 minister van Justitie onder generaal Wrangel. Verbleef als balling in Londen en Berlijn, waar hij een liberaal emigrantentijdschrift uitgaf. Daar werd hij per ongeluk neergeschoten door een extremist die het op Miljoekov had voorzien.

NACHMANIDES zie **RAMBAN**

NAGI Bey el **SUEDI** Minister van Justitie van koning Feisal.

NAGIB zie **NAJIB**

NAGIB effendi. Politiechef in Berseba.

NAHUM Ofwel: Zevende der 12 kleine profeten. Ofwel: Stamvader van Jezus.

Ofwel: Joodse teruggekeerde banneling uit Babylon.

NAHUM, NISSIM Sefardische geleerde in Jeruzalem.

NAIDITCH, ISAAC Pinsk 1868-Parijs 1949. Fabrikant van alcohol, die na de oktoberrevolutie emigreerde naar Parijs. Directeur van het Keren Hajesod en van 1913-1927 lid van het bestuur van de ZWO.

NAÏF Mekka 1913-? Zoon van emir Abdoellah van Trans-Jordanië. Kreeg vanaf 1929 een militaire opvoeding van een Engels officier in Amman. Sinds 1938 officier in het *Arab Legion*. Was net als zijn vader, wiens favoriet hij was, vrolijk en ongecompliceerd. Raakte betrokken bij een complot om in 1951 de plaats van zijn geesteszieke broer als koning in te nemen en werd toen verbannen.

NAJIB (NAGIB) effendi. Luitenant in Hebron.

NAOMI Schoonmoeder van Ruth, de Moabitische.

NAPOLEON Ajaccio 1769-St. Helena 1821. Frans generaal en keizer.

NASHASHIBI zie **NASHISHIBI**

NASHISHIBI (NASHASHIBI) Prominente familie in Jeruzalem.

NASHISHIBI (NASHASHIBI) RAGEB al Bey (later Pasja) Jeruzalem 1882-id. 1951. Ingenieur, opgeleid aan Turkse universiteiten. Trouwde een niet-islamitische Franse vrouw. Vanaf 1914 lid van het Ottomaanse parlement (in de campagne voor zijn verkiezing verklaarde hij zich een fel tegenstander van het zionisme). In w.o. I officier in het Turkse leger. *Chief Engineer* van het Jeruzalem district. Oprichter van de Literaire Club (*al-Muntada al-Adabi*), die stond tegenover de Arabische Club (*al-Nadi al Arabi*) van de Husseini's. Beide clubs beschouwden Palestina als een deel van Syrië. Van april 1920 tot 1934 burgemeester van Jeruzalem als opvolger van de ontslagen Moussa Kazem al-Husseini. Als burgemeester probeerde hij de infrastructuur van de stad naar voorbeeld van Europese steden, die hij bezocht, te verbeteren. Hij werkte samen met de Britten en adviseerde de Palestijnen deel te nemen aan de instellingen van zelfbestuur die de Britten voorstelden. Fel tegenstander van de *Supreme Muslim Council*, die werd gedomineerd door de Husseini's. In 1949 werd hij minister van Vluchtelingen in Jordanië, in 1950 gouverneur van de westoever van de Jordaan.

NASSIF, SOLIMAN Bey. Rijke zakenman van Libanese oorsprong, die lang in dienst was van de Soedanese regering. Vestigde zich na w.o. I in Palestina.

NATHAN, PAUL 1857-1927. Liberaal Duits politicus. Oprichter in 1901 van de *Hilfsverein der deutschen Juden* en beschouwd als de belangrijkste vertegenwoordiger van de Duitse joden. Als voorstander van assimilatie een tegenstander van het zionisme.

NATHANIEL Jongen in Cairo.

NAWRATSKI, CURT Berlijn 1886-Haifa 1981. Journalist en econoom. Verbleef in 1910 acht maanden in Palestina. Werkte o.a. bij de *Deutsche Orientbank* en vertegenwoordigde met de Amerikaan Henry Morgenthau de Turkse joden bij de Turkse regering tijdens w.o. I. Emigreerde in 1934 naar Palestina. Publiceerde in 1914 *Die Jüdische Kolonisation Palästinas*.

NAZIEF Zoon van Riza Tuwfik.

NAZIR zie **MOUSSA**

NEBUKADNEZAR Koning van Babylon sinds 604 v Chr. Stierf in 561. Hij liet Jeruzalem verwoesten en de heilige vaten van de tempel naar Babylon brengen.

NEHEMIA Profeet die na de Babylonische ballingschap de muur rond Jeruzalem herbouwde en de Mozaïsche wetten weer invoerde.

NER Benjamiet en vader van Abner.

NETTER, CHARLES Straatsburg 1826-Mikveh Yisrael 1882. Oprichter in 1860 van de *Alliance Israélite Universelle*. Stichtte veel instituten voor die vereniging en zag al vroeg Palestina als toevluchtsoord voor de joden. Stichtte in 1870 de landbouwschool Mikveh Yisrael. Uit teleurstelling over de resultaten keerde hij zich tegen emigratie naar Palestina, maar kreeg onder invloed van Edmond de Rothschild weer hoop op Palestina.

NEUFACH, dr. Secretaris van het joods Vredesgericht in Jeruzalem.

NICOLAAS II St. Petersburg 1868-Jekaterinenburg 1918. Laatste tsaar van Rusland.

NICOLAÏ effendi. Ambtenaar in Berseba.

NIEROP, van Bezoeker van het ziekenhuis Schaäre Zedek.

NIMR, FARIS Libanon 1855-1951. Syrisch-Libanese nationalist en journalist. Studeerde o.a. aan het Syrisch Protestants College in Beiroet, de latere Amerikaanse Universiteit. Oprichter van de *Beiroeth Secret Society* in 1875, die o.m. met nachtelijke aanplakbiljetten het Turkse bewind aanviel. Ging in 1883 naar Egypte en richtte in 1889 het blad *al-Mokkatam* op, dat door de Britten werd gesubsidieerd. In zijn blad pleitte hij voor samenwerking tussen Arabieren en zionisten.

NISSIM Jongen in Jeruzalem.

NISSIM Portier in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

NOBEL, NEHEMIAH ANTON Hongarije 1871-Frankfurt 1922. Duits orthodox rabbijn, van 1901-1906 te Leipzig. Later hoogleraar ethiek in Frankfurt.

NÖLDEKE, THEODOR Harburg 1836-Karlsruhe 1930. Duits oriëntalist. Studeerde in Göttingen en verbleef o.a. in Leiden. Van 1868-1872 hoogleraar in Kiel, van 1872-1906 in Straatsburg. Groot kenner van de Semitische linguïstiek en filologie.

NORDAU, MAX Pest 1849-Parijs 1923. Zionistisch leider. Kreeg een orthodoxe opvoeding van zijn vader, een rabbijn. Begon in Boedapest een journalistieke carrière. Wordt arts en vestigde zich in 1880 in Parijs. Baarde opzien met zijn boek *Konventionelle Lügen der Kulturmenschheit* (1883) en *Entartung* (1892), waarin o.a. Zola, Wagner, Nietzsche en Ibsen onder handen werden genomen. Ontmoette in 1892 Herzl en was diens eerste bekeerling tot het zionisme. Verdedigde Herzls politieke zionisme hartstochtelijk tegen de praktische richting van Achad Haäm. Zijn tien toespraken op zionistische congressen waren hoogtepunten, omdat hij een briljant spreker was. Stelde op het congres van 1920 voor om binnen enkele maanden ruim een half miljoen joden naar Palestina over te brengen en bleef hiervoor pleiten als enige oplossing voor het hernieuwd antisemitisme na w.o. I. Trok zich in 1921 terug uit het actieve zionistische werk.

NORTHCLIFFE (HARMSWORTH), ALFRED CHARLES 1st Viscount Bij Dublin 1865-Londen aug. 1922. Brits persmagnaat en politicus. Begon in 1882 als freelance journalist bij o.a. *Globe* en *Morning Post*. Zijn feeling voor succesvolle journalistiek combineerde hij met het zakeninstinct van zijn broer Harold, de latere lord Rothermere. Hij richtte in 1896 de *Daily Mail* op, een populair goedkoop ochtendblad dat een nieuwe epoche inluidde in de Britse journalistiek. Vooral tijdens de Boerenoorlog speelde dit blad in op bestaande imperialistische sentimenten. In 1908 werd hij de belangrijkste aandeelhouder in *The Times*, waarvan hij wel de traditie respecteerde maar waarin hij technische vernieuwingen aanbracht waardoor het blad uit de rode cijfers kwam. De

Northcliffepers speelde een belangrijke rol in de anti-Duitse beïnvloeding van het Britse publiek. Tijdens w.o. I werd Northcliffe benoemd tot leider van de anti-Duitse propaganda en onderminister van Buitenlandse Zaken. Tevergeefs probeerde hij een plaats te krijgen in de Britse delegatie naar de vredesconferentie in Versailles.

In de zomer van 1921 begon hij, ondanks zijn slechte gezondheid die waarschijnlijk zijn geest al had aangetast, aan een wereldreis, waarbij hij met zijn gevolg veel aandacht trok. Ten tijde van zijn bezoek aan Palestina was net in zijn krant een artikelenreeks van Philip Graves gepubliceerd, die aantoonde dat het beruchte antisemitische geschrift *De protocollen van de wijzen van Zion* een Russische vervalsing was. De joden wilden hem daarom eren met een triomfboog en de Arabieren dreigden daarop met een tegendemonstratie. Het Britse bestuur vreesde onrust en stuurde twee tanks naar Lydda, van waaruit Northcliffe zijn Palestijnse tour zou beginnen. Toen hem duidelijk werd dat dit niet zozeer een eerbetoon was als een veiligheidsmaatregel, gaf hem dat het bange vermoeden dat de Britse politiek van het Nationaal Tehuis tot grote problemen zou leiden. Hij meende vooral dat met het oog op de Indische moslems de religieuze factor in Palestina Engeland fataal zou kunnen worden.

NOVACEK, OTTOKAR Hongarije 1866-New York 1900. Hongaars pianist en componist van Tsjechische afkomst. Studeerde aan het conservatorium van Leipzig en emigreerde in 1891 naar de VS, waar hij speelde in het *Boston Symphony Orchestra*.

NUROCK, MAX Dublin 1893- ? Opgeleid in Trinity College. Vurig zionist vanaf zijn jeugd. Kwam in 1919 in Palestina als secretaris van de ZC en werd later privésecretaris van Samuel als Hoge Commissaris. Na een vergeefse poging hem als ambtenaar op het *Colonial Office* in Londen te krijgen, kwam hij in het secretariaat in Jeruzalem en werd uiteindelijk *Assistant Secretary*, een rol van verbinding tussen het bestuur en de zionisten. Hij sympathiseerde met de *Brith Shalom*, maar werd desondanks aangevallen door de Arabische nationalistische pers. Werd later Israëls eerste ambassadeur in Australië

O.

OBINK, HERMAN THEODORUS Aalten 1869-Utrecht 1947. Nederlands protestants theoloog en godsdiensthistoricus. In 1910 hoogleraar in Amsterdam, in 1913 in Utrecht. Ook hofprediker. Voorzitter van de commissie die voor het Nederlands Bijbelgenootschap de zogenoemde Nieuwe Vertaling voorbereidde. Hij publiceerde in 1927 *Op Bijbelschen bodem* 1927, een verslag van zijn reis in Palestina waarin hij ook een ontmoeting met De Haan beschreef (p. 295 e.v.). Een postume recensie van De Haan over Obbinks boek in *De Amsterdammer* 5 juli 1924.

OCHS, ADOLF SIMON Cincinnati 1858-Tennessee 1935. Oudste van drie broers die bekend waren in de Amerikaanse krantenwereld. Sinds 1896 eigenaar van de *New York Times*, die hij vooral tijdens w.o. I tot grote bloei bracht. Zijn slogan was *All the News that's fit to print*. Tegenstander van schandaaljournalistiek en advertenties in de krant. Ook tegenstander van het zionisme en aanhanger van Reform jodendom.

OESSISJKIN zie **OESSISKIN**

OESSISKIN (USSISCHKIN) (USSISHKIN; USSISKIN), MENACHEM Mogilev 1863-Jeruzalem 1941. Afkomstig uit een Chassidische familie. Stichtte na de pogroms van 1881 een pioniersvereniging voor emigratie naar Palestina. Schreef veel in de joodse pers. Een van de actieve leden van de Benei Mosche van Achad Haäm. Bezocht in 1891 voor het eerst Palestina en schreef daarover een boekje dat veel indruk maakte. Woonde van 1891-1906 in Jekaterinoslav, waar hij de eerste moderne Hebreeuwse godsdienstschool oprichtte. Herzls *Der Judenstaat* maakte diepe indruk op hem en hij woonde het eerste zionistencongres in 1897 bij. Als voorstander van praktische arbeid in Palestina sloot hij zich later aan bij de oppositie tegen Herzls plan om joden in Oeganda te vestigen.

Woonde de vredesconferentie in Versailles bij en vestigde zich in okt. 1919 in Palestina, waar hij tot 1923 voorzitter van de ZC was. Daarna werd hij tot 1941 directeur van het JNF. Dank zij zijn onvermoeibare arbeid verwierf de ZWO uitgestrekte stukken land voor kolonisatie, zoals in 1921 de Yizrael vallei. Hij zette ook een netwerk van Hebreeuwse scholen op. Speelde een belangrijke rol in de totstandkoming van de Hebreeuwse Universiteit. Ging in de lente van 1921 met Einstein naar de VS om geld voor het Keren Hajesod in te zamelen. Op het congres van 1923 in oppositie tegen Weizmann vanwege diens mandaatpolitiek.

Terwijl zijn kwaliteiten in zionistische kring breed werden gewaardeerd, gold hij vooral daarbuiten -en ook voor degenen die nauw met hem samenwerkten- als een lastige en intransigente persoonlijkheid. Op een eerste beleefdheidsbezoek aan de burgemeester, Moussa Kazem el-Husseini beantwoordde hij diens beleefdheidsfrases met een ongemanierde diatribe over de doeleinden van het zionisme en vertelde dat geen enkel argument hem tot een compromis zou brengen. Van hem werd verteld dat hij in Odessa op de hoek van de Koppigheid- en IJzerstraat woonde.

OETTINGER zie **ETTINGER**

OMAR Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

OMAR Jongen bij Klaagmuur.

OMAR Jongen in Kubab.

OMAR Soldaat in het leger van emir Abdoellah.

OMAR KHAYYAM Nisjapoer midden 11de eeuw - id. tussen 1112 en 1135. Perzisch geleerde en dichter. Kreeg faam in Europa door de vertaling van zijn kwatrijnen in de vrije bewerking van Edward Fitzgerald (1859). Het blijft echter dubieus of veel van die gedichten wel authentiek waren.

ONDERWIJZER, ABRAHAM Muiden 1862-Amsterdam 1934. Nederlands opperrabbijn van Amsterdam en Noord-Holland sinds 1917. Sociaal bewogen, maar fel antizionistisch en tegen het liberale jodendom. Lid van de Agoedabeweging.

OPPENHEIMER, FRANZ Berlijn 1864-Los Angelos 1943. Duits medicus en later socioloog. Van 1919-1929 hoogleraar sociologie en economische theorie in Frankfurt. Meende dat de oorzaak van alle kwaad lag in het monopoliebezit van land door de rijken en dat coöperatieve boerderijen de hoogste vorm van menselijke samenwerking waren. In 1911 werd naar zijn ideeën de kolonie Merchawia opgericht. Oppenheimers ideeën beïnvloedden sterk de ontwikkeling

van coöperatieve organisaties in Palestina. Hij vervreemde van de zionistische beweging, omdat hij tegenstander was van nationalisme.

OPPERT, JULES Hamburg 1825-Parijs 1905. Frans oriëntalist en archeoloog. Vestigde zich in Frankrijk, waar hij Oud Perzisch en Assyrisch studeerde en werd in 1874 hoogleraar in de Assyrische filologie aan het *Collège de France*. Leverde belangrijke bijdragen aan het ontcijferen van het spijkerschrift.

ORFALI, GAUDENZIO Franciscaan en bijbels archeoloog. Zette in 1921 de opgravingen naar de synagoge van Capharnaüm voort, waaraan al in 1838 was begonnen door Edward Robinson.

ORMSBY-GORE, WILLIAM GEORGE 4th Baron **HARLECH** 1884-Londen 1964. Conservatief Lagerhuislid en aan het eind van w.o. I enige tijd onderminister in het oorlogskabinet. Van 1916-1917 in het *Arab Bureau* in Cairo. Werd in 1918 als *Assistant Political Officer* bij de ZC de liaison officier tussen de Britse regering en de ZC. Van 1921-1922 lid van de Permanente Mandaten Commissie. Van 1936-1938 minister van Koloniën.

ORNSTEIN, LEONARD SALOMON Nijmegen 1880-Utrecht 1941. Natuurkundige. Hoogleraar theoretische fysica in Utrecht van 1915-1941, toen hij door de Duitsers werd ontslagen. Verrichtte baanbrekend werk in het Utrechts Fysisch Laboratorium. Van 1918-1922 voorzitter van de NZB. In die tijd ook lid van het bestuur van de ZWO en vanaf 1925 lid van de *Board of Directors* van de Hebreeuwse Universiteit.

OSMAN el AZI Sjeikh in Hebron.

OSSIA (=SAMUEL KOEKIA) Weesjongen.

OSTER, DANIËL Galicië 1893-Jeruzalem 1962. Jurist. Studeerde rechten in Wenen en vestigde zich na zijn promotie in 1914 in Palestina. Gedurende w.o. I diende hij in het Oostenrijkse leger in Damascus. Na de oorlog opende hij een advocatenpraktijk. Van 1919-1920 secretaris van de *Legal Department* van de ZC. Van 1948 tot 1951 burgemeester van Jeruzalem.

OSTROVSKY zie **HAMEIRI, MOSCHE**

OTHNIEL Zoon van Kenaz en de eerste rechter van Israël. Hij bevrijdde de pas gevestigde stammen van vreemde overheersing uit Mesopotamië.

OUDENDIJK, WILLEM JACOBUS Kampen 1874-1953 Warnsveld. Nederlands diplomaat.. In 1894 bij het Nederlands gezantschap in Peking. Van 1907-1908 gezantschapsraad en zaakgelastigde in St. Petersburg en van 1917-1918 waarnemend gezant daar. Hij was toen tevens belast met de bescherming van de belangen van Engeland en België. Oudendijk zag de Russische revolutie als een stuurloze stroom van veelal joodse bolsjewieken, het product van een grof materialisme. Hij riep Engeland op om een front te vormen tegen het barbaarse communisme, maar moest vertrekken toen in nov. 1918 Nederland weigerde het nieuwe regime te erkennen. Van 1919-1931 gezant in China.

P.

PALACHE Ofwel; **JUDA** 1886-1944. Oriëntalist. Ofwel **IZAK van JUDA** 1858-1927, rabbijn.

PALMER Engels deskundige op havengebied.

PAPINI, GIOVANNI Florence 1881-id. 1956. Italiaans journalist, schrijver, dichter en polemist. Zijn eerste boeken waren antireligieus, maar hij werd in 1919 katholiek. Richtte in hetzelfde jaar het futuristische tijdschrift *Lacerba* op en keerde zich tegen het toen heersende positivisme.

PASCAL Frans militair, die in Moskou bolsjewist werd.

PATTERSON, JOHN HENRY Dublin 1867-Californië 1947. Brits soldaat en schrijver. Vocht o.a. in de Boerenoorlog. Commandant van het *Zion Mule Corps* en het *Jewish Legion*. Maakte als luitenant-kolonel tijdens de Gallipoli-expeditie kennis met de joodse vrijwilligers daarin, o.a. Trompeldor, en werd toen enthousiast voor het zionisme. Hij schreef hierover *With the Zionists in Gallipoli* (1916; door De Haan besproken in *De Amsterdammer* 31 mei 1919). Na de campagne ijverde hij met Jabotinsky voor de vorming van het *Jewish Legion*, waarvan hij als kolonel commandant werd. Trok daarmee door Samaria en de Jordaanvallei. Hij bleef aanvoerder tot een jaar na w.o. I. Schreef over deze tocht *With the Zionists in the Palestine campaign* (1922). Bleef nauw verbonden met Jabotinsky en steunde diens revisionisme en ook diens idee om in 1940 een joods leger tegen de Nazi's te vormen.

PAULI zie **PAWLO**

PAWLO (PAULI) Griekse buurjongen.

PEANO, GIUSEPPE Piemonte 1858-Turijn 1932. Italiaans wiskundige, vooral belangrijk op het gebied van de axiomatic en de mathematische logica. Pasigrafie: voor iedereen leesbaar tekenschrift dat onafhankelijk is van een bepaalde taal. Het is een systeem van algemeen erkende symbolen, bijvoorbeeld de internationaal vastgestelde tekens voor het verkeer.

PÉHANT, EMILE Guérande 1813-1876. Advocaat in Parijs, leraar retoriek en conservator van de bibliotheek van Nantes. Publiceerde o.m. het gedicht *Le siège de Nantes* (1872) en *Sonnets et poésies* (1875).

PEN, SAMUEL Advocaat in Jeruzalem.

PENNING jr, WILLEM LEVINUS Schiedam 1840-Rijswijk 1924. Nederlands dichter, aanvankelijk onder diverse pseudoniemen. Beïnvloed door de Tachtigers. Vooral Verwey interesseerde zich voor hem. Werd geleidelijk blind en zijn gedichten werden zwaarmoediger.

PERK, JACQUES Dordrecht 1859-Amsterdam 1881. Nederlands dichter, beïnvloed door Kloos, met wie hij later ruzie kreeg. Schreef eerst gelegenhedenverzen, maar een vakantiereis in de Ardennen en een ontmoeting met de Belgische Mathilde Thomas inspireerden hem tot het schrijven van sonnetten. Hoofdelementen in Perks poëzie zijn de emotie van de liefde, natuur en moraal. Door zijn gevoel voor klank en beeld luidde hij een nieuwe richting in de Nederlandse dichtkunst in. Bekend vooral vanwege zijn sonnetten.

PERLMAN, ELIËZER zie **BEN-JEHOEDAH**

PERLMAN, JEHOEDAH Vader van Ben-Jehoedah.

PERRAULT-HARRY zie **HARRY**

PERVOEKHIN (PERVUKHIN), MIKHAIL KONSTANTINOVICH 1870-Berlijn 1934? Journalist en vertaler. Auteur van *La sfinga bolscevica*. Bologna 1918. en *I bolsceviki. Con prefazione del prof. E. Schmurlo* Bologna 1918.

PERVUKHIN zie **PERVOEKHIN**

PETLJOERA (PETLYURA), SYMON Poltawa 1879-Parijs 1926. Oekraïens nationalist, die aan het eind van w.o. I met behulp van de Duitsers de

marionettenstaat Oekraïne uitriep. Na het vertrek van de Duitsers was hij praktisch dictator van de nieuwe staat. Deed afstand van het westelijk deel om de hulp van de Polen te krijgen. Met Pilsudski bezette hij in 1920 Kiev, maar werd daarna verdreven. Na het vredesverdrag tussen Rusland en Polen bleef hij een regering en leger in ballingschap vormen. Zijn troepen waren berucht om hun wrede pogroms tegen joden. In 1921 onderhandelde hij met Jabotinsky om een joodse verdedigingseenheid te vormen voor het geval dat hij met zijn troepen zou terugkeren naar de Oekraïne. Hij werd als represaille voor zijn optreden in de Oekraïne vermoord door de joodse Schalom Schwarzbart, die in 1927 na het bekend worden van de gruwelen werd vrijgesproken.

PETLYURA zie **PETLJOERA**

PHILBY, HARRY St. JOHN Ceylon 1885-Beiroet 1960. Ontdekkingsreiziger en oriëntalist. Studeerde in Cambridge en toonde een opmerkelijk talent voor talen. In de herfst van 1917 werd hij naar het Arabisch Schiereiland gestuurd om de hulp van Ibn Saud tegen de Turken te winnen, met succes. Daarna maakte hij de eerste reis van Riyad naar Djedda. Philby had weinig fiducia in Hoessein in een tijd waarin de Britten nog veel in deze investeerden en zag meer in Ibn Saud. Adviseerde in 1919 Ibn Saud om een radionetwerk op het schiereiland in te richten om de stammen te beheersen en dit lukte ook. In 1921 volgde hij Lawrence op als belangrijkste Britse vertegenwoordiger in Transjordanië, maar hij nam in 1924 ontslag o.m. uit ontevredenheid over Abdoellah's spilzucht. Hij ging zich geheel wijden aan de belangen van Ibn Saud, omhelsde de islam en trad op als onofficieel adviseur van de koning. Hij maakte voor hem veel ontdekkingsreizen.

Philby was ervan overtuigd dat vriendschap tussen de Britten en de Arabieren essentieel was voor een goede ontwikkeling van het Midden Oosten, maar meende tevens dat openlijke Britse steun fataal was voor de Arabische heersers. Bekeerde zich in 1930 tot de islam (na toestemming gevraagd en gekregen te hebben van Ibn Saud). Een van zijn bekendste werken is *The heart of Arabi. A record of travel & exploration* (1922).

PHILIPSON, MARTIN Maagdenburg 1846-1916. Historicus. Wilhelm II wilde zijn benoeming tot hoogleraar in Bonn niet bekrachtigen, omdat hij joods was. Ging toen naar de universiteit van Brussel, die hij in 1891 moest verlaten vanwege de anti-Duitse gezindheid van de studenten. Keerde terug naar Berlijn, waar hij voorzitter werd van veel joodse verenigingen.

PHILLIPS Officier in het Joods Legioen, echtgenoot van juffrouw Davids.

PHILLIPS-DAVIDS, E. Hoofd van de klerenafdeling van het wezenwerk.

PHILOSOPH, ABRAHAM Rabbijn. Voorzitter van de Jeruzalemse Mizrachi.

PHOTIOS Griekse buurjongen.

PICHON, STEPHEN Anay-le-Duc 1857-Jura 1933. Frans politicus. Van 1906-1911 en november 1917 tot januari 1920 minister van Buitenlandse Zaken. Tekende het verdrag van Versailles.

PICK, HERMANN Pruisen 1879-Jeruzalem 1952. Assyrioloog en rabbijn. Leider van de Mizrachi. Werkzaam in de Pruisische staatsbibliotheek en vanaf 1918 hoogleraar. Sloot zich in 1898 aan bij de zionistische beweging en was tot 1914 zeer actief in de Duitse Mizrachi. In 1920 gekozen in het bestuur van de wereldmizrachi en een tijdje voorzitter. Van 1921-1927 lid van het zionistisch bestuur in Jeruzalem en van de immigratieafdeling.

PICKTHALL, MARMADUKE (MOHAMMED) Londen 1875-Suffolk 1936. Engels ontdekkingsreiziger en schrijver. Woonde als herenboer in Suffolk en reisde van daar uit veel in het Nabije Oosten. Bezocht van 1894-1896 Palestina, Syrië en Libanon en reisde terug via Turkije en de Balkan. Hield daaruit een romantisch beeld van het islamitische Midden-Oosten over. Sprak vloeiend Arabisch en bekeerde zich in 1917 tot de islam. Hij werd in Engeland de leider van de kleine islamitische gemeenschap. Zijn bekendste oosterse roman *Saïd the fisherman* (1903), dat zich afspeelt in Syrië en Egypte, beleefde veertien drukken.

PINCHAS Weesjongen.

PINCHAS Winkelier in Berseba.

PINKHOFF, HERMANUS Rotterdam 1863-Westerbork 1943. Huisarts in Amsterdam. Werd religieus onder invloed van opperrabbijn Dünner en een mizrachistisch zionist.

PINSKER, LEON (JUDAH LEIB) Polen 1821-Odessa 1891. Arts en leider van de Choveve Zion. Praktiseerde in Odessa en droeg bij aan het eerste joods-Russische tijdschrift *Rassviet*. Geloofde eerst in emancipatie van de joden, maar werd gedesillusioneerd door de pogroms van 1871 en 1881. Hij meende toen dat het joodse probleem alleen kon worden opgelost door vestiging van de joden in een land waar ze op den duur de meerderheid konden vormen en politieke onafhankelijkheid konden krijgen. In 1882 publiceerde hij de brochure *Auto-emanzipation*, die een zionistische klassieker zou worden. Hierin stelde hij dat de joden een vreemd element vormden in de naties, ook waar zij gelijke rechten hadden. Waar dan een ‘verzadiging’ optrad, ontstonden vervolgingen. Hij riep op om een internationaal joods congres bijeen te roepen om een nieuwe exodus te organiseren.

PINTO Lid van de firma Pinto&Zilversmit.

PIUS X Bij Treviso 1853-Rome 1914. Paus van 1903-1914. IJverig zielzorger, die als heilige gold. Had alle aandacht voor het kerkelijk leven en niet veel voor politiek. Herstelde het Gregoriaans en ijverde voor kindercommunie. Trok fel van leer tegen modernismen en onder zijn bewind werden veel wetenschappers en sociale actievoerders verdacht gemaakt. Was vriendelijk t.a.v. individuele joden, maar beschouwde het joodse volk toch in de eerste plaats als niet-erkenner van Christus. Ontving Herzl, maar was tegen het politieke zionisme. Hij meende dat als de joden zich in Palestina vestigden, hij verplicht was daar de missie te versterken.

PIUS XI (ACHILLE RATTI) Bij Milaan 1857-Rome 1939. Paus van februari 1922 tot 1939. Opvolger van Benedictus XV, wiens concordaatpolitiek hij voortzette. Sloot in 1929 het omstreden verdrag van Lateranen met Mussolini. Had bedenkingen tegen een Brits mandaat vanwege de H. Plaatsen. Veroordeelde een Italiaanse missieorganisatie die een beter begrip voor het jodendom propageerde. Veroordeelde ook scherp racisme maar niet expliciet het antisemitisme. Wel had hij enig succes met de bescherming van joden tegen het fascisme in Italië.

PLOTKIN, B.A. Eigenaar van een stationsrestaurant in Ludd. Broer van William.

PLOTKIN, WILLIAM Miljonair en koopman in Londen. Broer van B.A.

POINCARÉ, HENRI Nancy 1854-Parijs 1912. Frans wiskundige. Sinds 1881 hoogleraar aan de Sorbonne in o.a. mechanica en theoretische fysica. Deed

baanbrekend werk op velerlei gebied. Stelde dat wiskundige axioma's geen bevestigde waarheden zijn, maar berusten op conventies en dienen tot hanteerbaarheid van wiskundige vraagstukken.

POINCARÉ, RAYMOND Bar-le-Duc 1860-Parijs 1924. Frans staatsman. Als gematigd republikein Kamerlid in 1887. Onder meer minister van Financiën en Onderwijs. Werd in 1912 premier van een rechts coalitiekabinet, dat zich voornamelijk richtte op kiesrechthervorming en vergroting van het Franse prestige. Van 1913-1920 president. Eiste stipte uitvoering van het verdrag van Versailles, ook na zijn presidentschap toen hij voorzitter werd van de Herstelcommissie. Toen Briand in 1922 de Duitsers wilden tegemoetkomen, bracht hij hem ten val. In 1923 werd hij opnieuw president en liet hij het Roergebied bezetten, toen de Duitsers hun herstelverplichtingen niet konden nakomen. In 1924 moest hij het veld ruimen, maar werd in 1926 opnieuw premier.

POLLOCK, JAMES HUEY HAMILL 1893-1982. Brits militair in w.o. I.. Was ondergouverneur van Ramallah van 1920-1923 en had daarna verschillende functies in het Palestijns bestuur, met een onderbreking van 1923-1927 in Nigeria. Sinds 1944 *District Commissioner* Jerusalem.

POLLUX Met Castor tweelingzoon van Zeus en Leda.

POMPEJUS, GNAEUS Picenum 106-Egypte 48 v. Chr. Succesvol vechter tegen zeerovers en in Voor-Azië. Maakte Syrië tot een Romeinse provincie. Veroverde Jeruzalem en maakte Palestina schatplichtig aan de Romeinen. Vormde in 60 het eerste driemanschap met Caesar en Crassus. Met de eerste volgde een burgeroorlog. Pompejus vluchtte naar Egypte en werd daar vermoord.

PONTIUS PILATUS Romeins stadhouder over Judea van 26-36. Tijden zijn bewind werd Jezus tot de kruisdood veroordeeld. Hij was roofzuchtig en provocerend tegen de joden en werd na klachten uit zijn ambt ontzet.

POOL, DAVID de SOLA Londen 1885-New York 1970. Amerikaans rabbijn en historicus. Studeerde in Londen, Berlijn en Heidelberg. Werd in 1907 in New York rabbijn van de oudste Sefardische synagoge in de VS en bleef daar tot zijn pensionering in 1956. Van 1919-1921 vertegenwoordigde hij de Amerikaanse joden in de ZC in Palestina en tevens de *American Joint Distribution Committee*. Keerde in 1922 terug naar de VS.

POPHAM, E.L. ca 1878-? Diende als cavalerieofficier in India. Was bij de aankomst van Herbert Samuel in 1920 *Acting Military Governor* (de laatste van OETA).

POPHAM, mrs Voorzitster van de Jeruzalemse *Relief Laundry*. Zij werd beschouwd als de beauty van Jeruzalem.

POST, GEORGE EDWARD 1838-1909. Medicus en botanicus, hoogleraar aan de Amerikaanse Universiteit in Beiroet. Auteur van *Flora of Syria, Palestine and Sinai, from the Taurus to Ras Muhammed, and from the Mediterranean Sea to the Syrian Desert* (Beiroet 1896); in 1932 herzien door John Edward Dinsmore in *Flora of Syria, Palestine and Sinai. A handbook of the flowering plants and ferns, native and naturalized from the Taurus to Ras Muhammed, and from the Mediterranean Sea to the Syrian Desert*.

PRINS, ABRAHAM Alkmaar 1769-1851. Geleerde, die liturgische werken in het Hebreeuws uitgaf. Een der oprichters in 1908 van de Pekidim en Amarcaliem van het Heilige Land.

PRINS, JAN (ps. van Christiaan Louis Schepp) Rotterdam 1876-Naarden 1948. Nederlands dichter en vertaler, o.a. van La Fontaine. Was van 1896-1925 zeeofficier. Zijn poëzie is plastisch en helder met vooral de natuur als onderwerp. **PROPERTIUS, SEXTUS** ca 47- ca 15 v. Chr. Latijns dichter. De meeste gedichten bezingen zijn geliefde Cynthia. Zijn taal is vaak duister door een overmaat aan mythologie. Werd herontdekt door Petrarca.

Q.

QUACK, HENRIK PIETER Zetten 1834-Amsterdam 1917. Nederlands jurist en econoom. Hoogleraar in de staatswetenschappen en leer der maatschappij in Amsterdam. Maakte de eerste systematische inventaris van het socialisme in het zesdelige *De socialisten. Personen en stelsels* (1875-1897).

QUERIDO, ISRAËL Amsterdam 1872-id. 1932. Aanvankelijk diamantbewerker, later schrijver en journalist. Verslaggever bij *De Amsterdammer*. Debuteerde in 1893 met weinig succes met gedichten. Zijn literaire kritieken hadden echter veel succes. Daarnaast schreef hij romans in de naturalistische trant van Zola. In de jaren twintig raakte hij in de ban van de oud-Perzische en Indische literatuur. Zijn werk met een zeer overladen stijl werd tijdens zijn leven zeer gewaardeerd, maar later weinig gelezen.

R.

RACHEL Dochter van Esther, dienstbode in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

RACHEL Jongste dochter van Laban en tweede vrouw van Jacob. Hij ontmoette haar bij een bron en kreeg haar pas tot vrouw na veertien jaar dienst bij Laban en nadat hij eerst gedwongen werd met haar oudere zuster te trouwen. Rachel was lang onvruchtbaar, maar kreeg uiteindelijk Joseph en Benjamin, bij wiens geboorte zij stierf.

RACHMAN Bediende in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

RACHMAN, ABDUL Pasja. Minister in Syrië.

RADEK, KARL Llov 1885-1939. Sovjet-Russisch politicus en publicist van Poolse afkomst. Legde als een der eersten het wezen van het imperialisme volgens radicaal socialistische ideeën bloot. Keerde met Lenin uit Zwitserland terug naar Rusland en werd lid van het Centraal Comité en het presidium van de Communistische Internationale.

RADLER-FELDMAN, zie **REDLER FELDMAN**

RAFFAELI, SAMUEL Rusland 1865-Jeruzalem 1923. Numismaat, die op 15-jarige leeftijd naar Palestina kwam en sinds 1908 actief was in de Palestijnse gemeenschap. Conservator bij de afdeling munten van het *Department of Antiquities*, waaraan hij zijn beroemde muntenverzameling verkocht.

RAGLAN, FITZROY RICHARD SOMERSET Lord. Londen 1885-1964. Militair en auteur. Diende in het leger tot 1921, toen hij na de dood van zijn vader zich terugtrok op zijn landgoed. Werd daarna bekend als auteur van o.m.

politicologische werken. Bekendst was *The hero* (1936), waarin hij ontstaan van heldenmythes analyseerde.

RAHABI, RIVKE Jemenietische weduwe.

RALIB Pasja. Gouverneur van Es Salt.

RAMBAN (NACHMANIDES) = MOSES BEN NACHMAN GERONDI Gerondi in Spanje 1194-Palestina ca 1270. Spaans Talmoedist en arts. Als opperrabbijn van Catalonië werd hij door Jacobus van Aragon gedwongen om een openbaar dispuut te voeren met de apostaat Pallo Christiani, die niet veel succes had met de bekering van de joden. Onderwerp was o.a. het bewijs dat Jezus de Messias was. Ramban toonde aan dat volgens de profeten de Messias een mens van vlees en bloed zou zijn, geen godheid. Hij kreeg een eerbewijs van de koning, maar moest door toedoen van de Dominicanen het land verlaten. Ging in 1267 naar Palestina, waar hij veel leerlingen kreeg.

RAMSES II 1290-1244 v. Chr. Farao van Egypte, in wiens regering de laatste bloeiperiode van dat land viel.

RAMSI (RAMZI) effendi. Politieofficier in Bethlehem.

RAMZI zie **RAMSI**

RAPPARD, CAREL van. Waarschijnlijk: **WILLEM EMMANUEL**, Ridder van 1883-1958. Diplomaat en hartstochtelijk voorstander van internationale samenwerking. Hij was hoofd van de afdeling Mandaten van de Volkenbond, Zwitsers afgevaardigde van de *International Labour Organisation* en rector magnificus van de universiteit van Genève.

RAS MAKOUNEN zie **MAKOUNEN**

RASHI (SOLOMON BAR ISAAC) Troyes 1040-id. 1105. Belangrijkste commentator op bijbel en talmoed, meest gebaseerd op eerdere rabbinale uitspraken. Van dit materiaal koos hij datgene dat het dichtst bij de letterlijke tekst van de bijbel stond. Zijn roem maakte hem tot onderwerp van vele legenden. Rashi's commentaren op de Pentateuch werden veel herdrukt en door christelijke geleerden in het Latijn vertaald.

RATHENAU, WALTHER Berlijn 1867-id. 1922. Duits industrieel, politicus en sociaal denker. Zijn vader richtte in de jaren tachtig de *Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft* (AEG) op, waarin hij hem opvolgde. Sinds januari 1922 minister van Buitenlandse Zaken in de Weimar Republiek en voorstander van een verzoeningspolitiek met de overwinnaars. Werd daarom vermoord door Duitse nationalist.

RATTI zie **PIUS XI**

READING, RUFUS DANIEL ISAACS 1st Marquess of **LONDEN**. 1860-id. 1935. Staatsman en jurist. Afkomstig uit een familie van rijke joodse kooplieden. Werd als jurist betrokken bij een reeks geruchtmakende processen die hem beroemd maakten, o.a. het proces tegen de Ierse nationalist Roger Casement. In 1904 liberaal lid van het Lagerhuis, van 1913-1920 *Lord Chief Justice*. Van 1920-1926 onderkoning van India. Was daar populair vanwege zijn sympathie voor de Indiërs. Had belangstelling voor joodse en zionistische zaken.

REBECCA Dochter of dienstmeisje van een hotelhouder in Hebron.

REBECCA Meisje uit de priesterstam.

REDLER FELDMAN (FELDMAN; RADLER-FELDMAN), YEHOSHUA (ps.: Rabbi Benyamin) Galicië 1880-Jeruzalem 1957. Zionistisch leider. Studeerde enige tijd aan een landbouwkundig instituut in Berlijn. Vestigde zich in 1908 in Palestina. Secretaris van het kantoor van de ZWO in Jaffa. Na w.o.

I directeur van de Mizrachi in Palestina en uitgever van haar periodieken. Een der oprichters van *Brith Shalom*.

REES, Sir J.D. Conservatief, Union-coalist voor Nottingham en tegen het zionisme. Ook auteur van resiverhalen.

REHABEAM (REHOBOAM) Koning van Juda ca 928-911 v. Chr. Zoon en opvolger van Salomo, toen het koninkrijk in tweeën werd gesplitst. Het volk kwam tegen hem in opstand en hij wist deze met veel moeite te onderdrukken. Bouwde veel steden in Judea tegen de Egyptenaren.

REHOBOAM zie **REHABEAM**

REICH, LEON Galicië 1879-Lvov 1929. Zionistisch en joods leider. Studeerde in Parijs politieke wetenschappen en werd na zijn terugkeer in Galicië het hoofd van de zionistische beweging daar. Werd aan het eind van w.o. I door de Polen gearresteerd wegens verraad, maar vrijgelaten op instigatie van West-Europeanen. Verhuisde naar Parijs en werd een der leidende leden van het *Comité des Délégations Juives* voor de vredesconferentie van Versailles. Na terugkomst in Polen werd hij parlamentslid.

REINA Jemenietisch dienstmeisje van mevrouw Goldsmit.

REJEB Pasja. Functionaris in Tripolis tijdens de vreedzame penetratie van Lybië door de Italianen rond 1908.

RENAN, ERNEST Tréguier 1823-Parijs 1892. Godsdiensthistoricus, wijsgeer en oriëntalist. Werd in 1862 hoogleraar Semitische talen aan het *Collège de France*, maar moest dit ambt onmiddellijk neerleggen op aandrijven van katholieke conservatieven. Napoleon III benoemde hem echter tot hoofd van een expeditie naar Syrië en Palestina, waar hij de inspiratie vond voor zijn boek *La vie de Jésus* (1863). Hierin wordt Jezus voorgesteld als een beminnelijke idealist, wiens leer hem boven het hoofd groeit. Na 1870 werd hij opnieuw hoogleraar.

RENATO Jongen in Napels.

REUBENI (REUVENI), AHARON Oekraïne 1866-1971. Hebreeuws schrijver. Kwam na verblijf in VS, Polen en een Siberisch verbanningsoord in 1910 naar Palestina. Schreef romans, gedichten en artikelen.

REUVENI zie **REUBENI**

RICHMOND, ERNEST TATHAM 1874-1955. Militair en architect. Tijdens w.o. I archeoloog en architect in Egypte. Van 1918-1919 in Palestina als adviseur voor de restauratie van de islamitische heilige plaatsen in Jeruzalem. Vanaf okt. 1920 tot maart 1924 *Assistant Political Secretary* en *Chief Adviser* van Samuel voor moslimzaken. Antizionist, die in de beweging vooral een bolsjewistisch gevaar zag. Nam ontslag uit protest tegen de prozionistische politiek van de regering. In 1927 kwam hij terug als directeur van de *Department of Antiquities*, maar op voorwaarde dat hij zich van elke politieke uiting zou onthouden.

RIJNBERK, GERARD ABRAHAM van Gouda 1875-Blaricum 1953.

Medicus. Studeerde medicijnen in Rome en werkte aan de universiteiten van Rome en Bologna. Sinds 1909 hoogleraar fysiologie aan de universiteit van Amsterdam. Van 1914-1946 hoofdredacteur van het *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde*, waarvoor hij tal van bijdragen op een breed terrein leverde.

RIKABY, RIZA (RIDA; ALI RIDHA) Pasja al, Grootvizier van Transjordanië. In 1910 militair gouverneur van Medina. Een van de weinige belangrijke Turkse bestuurders in de Hedjaz. Was lid van Arabische geheime nationalistische verenigingen, maar moest in zijn functie de Turken ontzien. In 1917 commandant

van Damascus, waar hij met groot risico Lawrence ontmoette. Na de inneming van Damascus werd hij tot militair gouverneur benoemd. Vergezeld Abdoellah naar Europa in 1922 en in maart van dat jaar vormde hij zijn eerste ministerie. Na een korte onderbreking met Hassan Khalid vormde hij in mei 1924 een tweede ministerie.

RIMON, JACOB Polen 1902-1973. Hebreeuws schrijver van poëzie en kinderboeken. Kwam in 1908 met zijn familie naar Palestina. Werkte vanaf 1921 voor de gemeenteraad van Jaffa-Tel Aviv en werd later secretaris van de afdeling maatschappelijk werk. Een der oprichters van *Ha-Po'el ha-Mizrachi*. Hij was een van de weinige orthodox-religieuze dichters.

RITSCHL, GIZA Boedapest 1869-Den Haag 1942. Nederlands dichteres van Hongaarse afkomst, die als circusartieste in Nederland kwam. Haar werk werd ontdekt door Frederik van Eeden. Haar naïeve poëzie, die sterk was beïnvloed door de Hongaarse syntaxis en het feit dat zij het Nederlands niet goed beheerste, was omstreden. Zij werden ook wel getypeerd als ulevellenrijmpjes.

RITTER, BERNARD LÖBEL Pruisen 1855-Antwerpen 1936. Nederlands opperrabbin. Studeerde aan een rabbijnenseminarium in Breslau en werd na veel moeilijkheden in 1885 benoemd tot opperrabbin van Rotterdam. Na een conflict daar ging hij in 1928 naar Antwerpen.

RIVKA Dochter van Ibrahim, een vriend van Mohammed de bediende in het jongensweeshuis.

RIVKE Vrouw van Machmoed, bediende van Siegfried van Vriesland.

RIVKE Vrouw woonachtig op de Duitse Plaats.

RIVOETSKY Minister in de Oekraïne. Enige joodse zeeofficier in Rusland.

RIWLIN, ALTER Kassier bij de *Anglo-Palestine Bank*.

ROBBERS, HERMAN Rotterdam 1868-Amsterdam 1937. Nederlands romanschrijver, criticus en redacteur. Van 1905 tot zijn dood redacteur bij *Elseviers Geïllustreerd Maandschrift*. Zijn romans beschrijven het goeude burgerleven.

ROBINSON, EDWARD Connecticut 1794-New York 1863. Filoloog en geograaf. Zijn belangrijkste boek is *Biblical research in Palestine, Mount Sinai and Arabia Paetra* (3 dln. 1841). Dit leidde een nieuw tijdperk in voor de historische geografie. Niet alleen begaf Robinson zich letterlijk buiten de gebruikelijke paden, ook identificeerde hij veel Bijbelse topografie door met de Arabische bewoners te spreken en uit hun mond de bewaarde plaatsen en ruïnes te noteren.

RODRIGUES PEREIRA Ofwel: **AÄRON** Amsterdam 1859-id. 1922.

Sefardisch opperrabbin van de Portugees Israëlietische Gemeente Den Haag.

Ofwel: **BENJAMIN** Amsterdam 1890-1972. Van 1900-1922 rabbijn in de Portugees Israëlietische Gemeente Den Haag; vanaf 1911 rabbijn in Engeland, o.a. Manchester.

Ofwel: **SALOMON A.** Den Haag 1887-Amsterdam 1969.

Rabbijn in diverse plaatsen vanaf 1922.

ROEWEN SCHLOME, rebbe: zie **JUNGREIS**

ROSENBERG Inwoner van Haifa, die wordt beschuldigd van wapensmokkel.

ROSENBLATT, BERNARD ABRAHAM Galicië 1886-New York 1969.

Richtte in 1905 op de Columbia Universiteit de eerste zionistische

studentenorganisatie in de VS op. Werd rechter in New York. Van 1921-1923

Amerikaans vertegenwoordiger bij het zionistisch bestuur in Jeruzalem. Van

1925-1927 voorzitter van het JNF in de VS en zeer actief in de aankoop van landbouwgrond in Palestina.

ROSENBLOOM, SOLOMON Grodno 1866-VS 1922. Amerikaans bankier en filantroop. Emigreerde in 1889 naar de VS en vestigde zich uiteindelijk in Pittsburgh. Krachtig steunpilaar van joodse vestigingen in Palestina.

Penningmeester van de *Palestine Development Council*.

ROSENFELD, MIRJAM Vrouw die op de Duitse Plaats woont en wordt ondersteund door de Pekidiem en Amarcaliem.

ROSENHEIM, JACOB Frankfurt 1870-1965. Orthodox joods leider. Uitgever van vooral religieuze boeken, o.a. *Der Israelit*, het leidende joods-orthodoxe weekblad in Duitsland. Rosenheim werd een belangrijk leider in het Duitse orthodoxe jodendom en een der oprichters van de Agoedat Israel in 1912, waarvan hij in 1929 voorzitter werd. In 1906 stichtte hij de *Deutsch-Hollaendische Palestinaverwaltung*, die vóór w.o. I een heel netwerk van scholen in Palestina oprichtte.

ROSENTHAL, JACOB JECHESKIËL Onderopzichter van de huizen der Pekidiem en Amarcaliem.

ROSOV, ISRAEL BENJAMIN Rusland 1869-Jeruzalem 1948. Zakenman en zionistisch leider. Werde in 1895 directeur van de *Caucasus Oil Company*. Hij was lid van de Choveve Zion en vestigde zich in 1919 in Palestina waar hij in de directie van de Hypotheekbank kwam. Vertegenwoordigde van 1901-1935 eerst de Russische en later de Palestijnse zionisten op de congressen van de ZWO. Van 1907-1931 lid van het bestuur van de ZWO.

ROSSUM, WILLEM MARINUS, van Zwolle 1854-Maastricht 1932. Lid van de orde der Redemptoristen en Romeins prelaat en sinds 1911 kardinaal. In 1918 werd hij benoemd tot prefect van de *Congregatio de Propaganda Fide* en als zodanig de belangrijkste man van het katholieke missiewerk. Hij bevorderde in het bijzonder de vorming van een autochtone clerus in de missielanden.

ROTENSTEIN, ELIËZER Lid van een Vredesgericht.

ROTHERMERE HAROLD SIDNEY (HARMSWORTH) 1st Viscount. Hampstead 1868-Bermuda 1940. Jongere broer van Northcliffe. Ontwikkelde een zeldzaam zakentalent, dat een mooie aanvulling was van het krantengenieur van zijn broer. Na diens dood beheerde hij diens kranten. Hij schreef vooral in de *Daily Mail* en was een bewonderaar van Mussolini en Hitler.

ROTHSCHILD, Baron EDMOND de Parijs 1845- Boulogne-sur-Seine 1934. Filantroop. Vader van James. Ging in tegenstelling tot zijn oudere broers niet in de familiebank van de Franse Rothschilds, maar hield zich vanaf zijn jeugd bezig met humanitaire en culturele zaken. Verzamelde o.a. een beroemde kunstcollectie. Begon zijn activiteiten voor joodse aangelegenheden voornamelijk na de pogroms van 1881 en interesseerde zich vooral voor joodse vestigingen in Palestina, dat hij meermalen bezocht. Steunde o.a. de kolonies Zichron Jaäcov en Rishon-le-Zion, waar hij bekend stond als de *Ha-Nadiv ha-Yahud* (de Welbekende Weldoener). Was voorstander van een 'rustige' vestiging door de joden en werd pas na w.o. I aanhanger van het politieke zionisme. Zijn financiële steun werd aangevuld met een bestuur van deskundigen, iets wat tegenstand opriep bij de Jisjoev. Na een ernstig conflict met o.a. Ahad Haäm werden de Rothschildkolonies in 1900 onder toezicht van de *Jewish Colonization Association* (ICA) gebracht. Zij besloegen 250.000 dunam (25.000 ha) en kregen

14 miljoen franc mee. Bij een volgende bezoek aan Palestina erkende Rothschild dat het nieuwe systeem beter was en het zionistisch werk van essentieel belang.

ROTHSCHILD, EVALINA 1839-1866. Zuster van Nathaniel, de eerste lord Rothschild, en echtgenote van haar neef Ferdinand James van de Weense tak.

Zij stierf in het kraambed en ter nagedachtenis aan haar werden verschillende charitatieve instellingen opgericht, in Jeruzalem de Evalina de Rothschildschool.

ROTHSCHILD, JAMES ARMAND de Parijs 1878-1957. Militair en politicus. Zoon van Edmond. Werd al vroeg naar Engeland gebracht en werd Engels

staatsburger. Nam tijdens w.o. I dienst in het Engelse leger en was in Allenby's staf in het Midden-Oosten. Werd naar Palestina gestuurd om vrijwilligers voor

het Joods Legioen te winnen. In 1918 naast Ormsby-Gore tweede liaison officier tussen de ZC en de Britse regering. In 1924 president van de in 1923 opgerichte

Palestine Jewish Colonization Association (PICA), opvolger van de *Jewish Colonization Association* (ICA). Ook actief voor de Hebreeuwse universiteit.

Van 1924-1945 liberaal Lagerhuislid, vooral actief in de debatten over Palestina.

ROTHSCHILD, LIONEL WALTER Lord. Londen 1868-Tring 1937. Bankier en zoöloog. Kwam volgens de traditie in de bank van zijn vader Nathaniel, maar

was meer geïnteresseerd in dieren en planten. Gaf in 1908 zijn werk aan de bank op om zich geheel te wijden aan zijn eigen dierentuin en zoölogisch museum

op het landgoed Tring. Zionist en erepresident van de Engelse en Ierse zionistische federatie in 1917. Aan hem was de brief van Balfour gericht die bekend werd als de Balfour Declaratie.

ROUBANOVITZ, EPHRAÏM Zuid-Rusland 1881-? Plantkundige. Studeerde in Nancy en Lausanne. Sinds 1906 in Palestina. Oprichter en directeur van het

botanisch museum van de Hebreeuwse universiteit.

ROUSSANOF, NICOLAAS (RUSANOV, NICOLAY SERGEYEVIC)

1859-Bern 1939. Russisch revolutionair. Studeerde medicijnen en was vanaf 1877 actief in revolutionaire bewegingen in Rusland. Verbleef van 1882-1905

in het buitenland, o.a. in Parijs. In 1901 medeoprichter van de Russische Revolutionaire Partij. Frans correspondent voor *Russkoye bogatsvo*. Emigreerde

na de februarirevolutie en publiceerde over het emigrantenleven.

RUBEN Eerstgeborene van Jacob en Lea. De stam Ruben was oorspronkelijk belangrijk, maar verloor zijn hegemonie.

RUBENI zie **REUBENI**

RUBIN, SALMON -Jeruzalem 1921 Rabbijn en voorzitter van de Tachkemonieschool in Jeruzalem.

RUBINOW, ISAAC MAX Grodno 1875-VS 1936. Amerikaans econoom en sociaal werker. Liet zijn medische carrière in de steek om zich te wijden aan

statistiek en sociaal werk in de VS. Leidde van 1918-1922 de Hadassah in Palestina, waar hij veel deed aan een eerste aanzet tot moderne gezondheidszorg

waardoor onder meer malaria werd teruggedrongen. Hij meende ook dat verzekeringen tegen ziekte e.d. de plaats moesten innemen van charitatieve

ondersteuning.

RUFIFAN Pasja. Hoofd van de Majali bedoeïenen in Transjordanië.

RUHI, HUSSEIN Inspecteur onderwijs en tolk voor emir Abdoellah.

RUPPIN, ARTHUR Posen 1876-Jeruzalem 1943. Econoom, socioloog en zionist. Verhuisde al vroeg vanuit een traditionele Oostjoodse omgeving naar

het westen. Leidde van 1903-1907 het Bureau voor Joodse Statistiek in Berlijn. Publiceerde in 1904 *Die Juden der Gegenwart* (later: *Soziologie der Juden*, 2

dln. 1930-31), waarin hij de basis legde voor een beschrijvende sociologie der joden. Dit boek bracht hem dicht bij het zionisme en in 1908 werd hij leider van het *Palestine Office* in Jaffa. Werd in 1916 door de Turken verbannen en keerde in 1920 terug. Van 1920-1921 lid van de ZC, van 1921-1927 en ook later van het zionistisch bestuur in Jeruzalem. Van 1908-1914 legde hij de fundamente van nieuwe joodse vestigingen op het platteland. Van 1920-1933 volgde een systematische uitbreiding van joodse steden en dorpen. Hij zag dat de belangrijkste factor hierin was de pionier en dat deze als gelijke partner met het vestigingsbureau moest werken. Dit leidde tot het kibboetssysteem en coöperatieve vormen. Hij had een belangrijk aandeel in de aankoop van de Yizrael vallei, stukken van de Carmel bij Haifa en grond van het Griekse patriarchaat in Jeruzalem. Hij was een van de oprichters van *Brith Shalom* in 1925 en hij werkte tot aan de onlusten van 1929 aan een binationale staat in Palestina.

RUSANOV zie **ROUSSANOF**

RUTENBERG, RUTHENBERG zie **RUTTENBERG**

RUTH Moabitische vrouw, die met een Hebreëer uit Bethlehem trouwde. Na diens dood ging zij met haar schoonmoeder Naomi naar Bethlehem en trouwde daar met Boaz, een verwant van haar eerste man. Zij was de overgrootmoeder van koning David.

RUTTENBERG (RUTENBERG), PINCHAS Oekraïne 1879-Jeruzalem 1942. Pionier van de moderne industrie in Israël. Studeerde techniek in St. Petersburg. Speelde een rol in de Russische revolutionaire beweging en marcheerde in 1905 op Bloedige Zondag in St. Petersburg naast vader Gapon. Van 1907-1915 in Italië, waar hij vooral in de irrigatie werkte. Raakte daar geïnteresseerd in joodse zaken en stelde in 1915 een irrigatieplan voor Palestina op. Keerde na de februarirevolutie naar Rusland terug en hielp bij de verdediging van het Winterpaleis tegen de communisten. Sloot zich korte tijd aan bij de Witte regering. Raakte ervan overtuigd dat ook de linkse beweging besmet was met antisemitisme en ging in november 1919 naar Palestina. Hij maakte daar een overzicht van de watervoorraad van o.a. de Jordaan om een concessie te krijgen voor winning van waterkracht voor electriciteit. De Londense conferentie van 1920 keurde zijn voorstel goed en van de Engelse regering kreeg hij in 1921 een concessie. In 1923 richtte hij na veel moeilijkheden de *Palestine Electric Company* op, die de concessie kreeg om het water van de Yarmuck en de Jordaan te gebruiken voor het opwekken van energie. Door dit snelle succes bereikte hij dat vooraanstaande Britse industriëlen in het bestuur van zijn onderneming kwamen. Rutenberg organiseerde in de lente van 1921 ook samen met Jabotinsky de joodse zelfverdediging en werd leider van de Hagana in Tel Aviv.

RUYTER, MICHIËL ADRAANSZ. de Vlissingen 1607-baai van Syracuse 1676. Nederlands vlootvoogd en zeeheld.

S.

SAÄDA Eigenaar van een paard.

SABA, COSTAKI zie **KOESTAKI**

SABBATAI Heer op wie De Haan lijkt.

SACHER, HARRY Londen 1881-1971. Journalist en advocaat. Studeerde in Londen, Oxford en Berlijn. Kwam in 1905 bij de *Manchester Guardian* en bracht deze aan de zionistische zijde. Hoorde met o.a. Weizmann tot de zogenaamde Manchester groep, die veel voorbereidend werk voor de Balfour Declaratie deed. Ging in 1920 naar Palestina en vestigde daar een succesvolle advocatenpraktijk. Hij verdedigde de joden die bij de voorjaarsrellen van 1920 werden gearresteerd. Keerde in 1930 terug naar Engeland en werd directeur van Marks & Spencer.

SACHS, familie. Vrienden van Mirjam Rosenfeld.

SACHS Weesjongen. Werd opgeleid voor een kantoorbaan.

SACKLER, HARRY Galicië 1883-1974. Eigenlijk advocaat maar ook Hebreeuws en Jiddisch schrijver, die vooral historische romans schreef. Emigreerde in 1902 naar de VS.

SACKLER, mevrouw

SADOUL, JACQUES 1881-1956. Frans advocaat, die in 1917 in Moskou op een militaire missie was en na de beëindiging daarvan in Rusland bleef. Keerde later als communist terug naar Frankrijk.

SAFOUD Pasja el **ARUVE** Lid van het gevolg van koning Feisal.

SAID zie **SAÏED**

SAÏD effendi **DAOUD** 1882-? Militair. Politie-officier, eerst in Bethlehem, later in Jericho en in Toel Karem. In 1931 *Administrative Officer* van het district Beisan.

SAÏD, BOULOS Boekhandelaar. Broer van Wadia

SAÏD, WADIA Boekhandelaar. Broer van Boulos.

SAÏED (SAID) Oudste zoon van Riza Tuwfik.

SAIED ed **DIEN** Chauffeur van Hassan Aouedda.

SAÏL -1923 Hoofd van de Ajarmieh bedoeïenen, die sneuvelde in de opstand van de Belka bedoeïenen tegen emir Abdoellah.

SAKAKINI, KHALIL Jeruzalem 1878-id. 1953. Leraar en Arabisch vertaler. Geboren in een Jeruzalemse familie. Genoot onderwijs bij de Grieks-orthodoxen en Anglicanen. Hij werd een progressieve maar ook nationalistische onderwijzer, die een nieuwe methode voor het Arabisch introduceerde. Werd in w.o. I gevangen genomen, omdat hij joden verborg. Werd in 1919 directeur van de Arabische kweekschool in Jeruzalem. Verbleef ook in Engeland en de VS en vertaalde Engelse literatuur in het Arabisch.

SALADIN Tekrit 1137-Damascus 1193. Stichter van de dynastie der Ayubiden en sultan van Egypte en Syrië. Boekte grote successen in de strijd tegen de kruisvaarders en werd bekend als een kundig en zeer edelmoedig heerser.

SALAMEH, DIMITRI G. Palestijns Arabisch leider en Grieks-katholiek. Lid van de gemeenteraad van Jeruzalem en vertegenwoordiger van Cook's in Jeruzalem. Penningmeester van de YWCA in Jeruzalem.

SALAMEH, GEORGES Arabier uit Hebron.

SALGA Huishoudster van dokter Wallach.

SALOMO Bediende in een hotel in Hebron.

SALOMO Echtgenoot van Hamame.

SALOMO Jemeniet uit Jeruzalem.

SALOMO Koning van Israël in de 10de eeuw v. Chr. Tweede zoon van koning David en Bathseba. Beroemd om zijn rijkdom en wijsheid.

SALOMON CAILA. Dumbala ca 1884-? Falasja, opgevoed door de hogepriester van Guraba, op wiens verzoek hij door Faitlovitch naar Palestina werd gebracht.

SALVERDA de GRAVE, JEAN JACQUES Noordwijk 1863-Den Haag 1947. Nederlands romanist, actief als linguïst en letterkundige. Hoogleraar in Groningen en Amsterdam.

SALZMANN, WILLIAM Oekraïne 1883-1970. Amateurgeleerde in rabbijnse en Hebreeuwse literatuur. Emigreerde in 1908 naar New York, waar hij de *Standard Bay Corporation* oprichtte. Richtte tal van instituten in New York op en hielp ook schrijvers in Palestina.

SAMOECHA Weesmeisje in het ziekenhuis Schaäre Zedek, dat werd geadopteerd door zuster Selma.

SAMOEGA zie **SAMOECHA**

SAMSON Held of rechter uit de stam Dan en beroemd vanwege zijn bovenmenselijke kracht, die was verbonden met zijn lange haar.

SAMUEL, lady. Echtgenote van Herbert Samuel.

SAMUEL, mrs. Moeder van Herbert Samuel.

SAMUEL Profeet, ziener en rechter uit de 11de eeuw v Chr. Speelde een belangrijke rol in de vestiging van het koninkrijk Israël en zalfde Saul en David tot koning. Hij was de belangrijkste joodse leider sinds Mozes.

SAMUEL, EDWIN ?-1876. Vader van Herbert Samuel. Samen met zijn broer Samuel Montagu partner in een firma die handelde in ongemunte edelmetalen.

SAMUEL, EDWIN HERBERT 2nd Viscount **SAMUEL.** Londen 1898-Jeruzalem 1978. Zoon van Herbert Samuel. Diende tijdens w.o. I in Palestina en zat in de staf van de ZC. Vanaf 1920 *District Officer* in Palestina en tijdens de laatste drie jaar van het mandaat directeur van de radio. Verdeelde zijn tijd tussen Engeland en Palestina en was Labourlid van het Hogerhuis.

SAMUEL (SAMUËL), Sir HERBERT 1st Viscount **SAMUEL** Liverpool 1870-Londen 1963. Kwam uit een welgestelde orthodoxe Engelse familie, maar, hoewel hij regelmatig de synagoge bezocht, was hij niet praktiserend joods. Studeerde in Oxford. Sloot zich aan bij de Liberale partij en nam vanaf 1906 deel aan de regering Asquith, waarin hij verschillende sociale wetten entameerde. Met Asquith verliet hij in 1916 de regering. Vóór 1914 niet actief in de zionistische beweging, maar op de dag waarop Engeland Turkije de oorlog verklaarde, legde hij Lloyd George het zionistisch idee voor. Sinds die tijd pleitte hij in de regering voor een joods nationaal tehuis onder protectoraat van Engeland. Asquith was hier echter niet voor.

Vanwege zijn politieke betrekkingen werd hij in 1920 benoemd tot eerste Hoge Commissaris van Palestina, een ambt dat hij tot 1925 vervulde. In de eerste periode, tot 1922, kristalliseerde de Britse politiek zich: Transjordanië werd van Palestina afgescheiden; de joodse immigratie werd gebonden aan een economisch absorptievermogen; er werd een Adviesraad van 4 moslems, 3 christenen, 3 joden en 10 Britse ambtenaren ingesteld. Deze raad functioneerde echter niet langer dan twee jaar wegens een Arabische boycot. Samuel was een kundig bestuurder en legde de fundamenten van het burgerlijk mandaatbestuur, waarbij ook het juridische systeem werd verbeterd. Tijdens zijn bewind verdubbelde de joodse bevolking van 55.000 in 1919 naar 108.000 in 1925; het aantal kolonies van 44 naar 100. De zionistische instituten werden erkend als vertegenwoordiging van de Palestijnse joden en er werd een opperrabbinat

gevormd. Echter, Samuels pogingen om het Arabische verzet te verzoenen met het concept van het joods Nationaal Tehuis mislukten. Hij had bovendien te maken met heftige kritiek van zionistische zijde (vooral van Jabotinsky), die in het geweer kwam bij elke al dan niet vermeende inbreuk op het principe van het Nationaal Tehuis en dan vaak in Londen succesvol lobbyde. Hij organiseerde, min of meer naar het model van het Ottomaanse milletsysteem, in Palestina zowel een zionistische als een Arabische zelfbesturende eenheid en heeft daarmee de tweedeling in het land bevorderd.

Samuel bleef ook na zijn ambtstermijn actief in de zionistische beweging. Hij was graag in Palestina blijven wonen, maar zijn opvolger als Hoge Commissaris Lord Plumer was daartegen. In 1920 kreeg hij een *knighthood*, in 1937 werd hij Viscount.

SAMUEL, HORACE BARNETT 1883-1950 Geen familie van Herbert Samuel. Advocaat en schrijver. Vertaalde o.a. *Jenseits von Gut und Böse* van Nietzsche in het Engels. Hij kwam in 1918 in Palestina met het Joods Legioen en werd militair rechter. Nam ontslag, maar keerde in 1920 terug in Palestina, waar hij zich vestigde als een succesvol advocaat. Hij werd de opvolger van De Haan als juridisch adviseur van de orthodoxe Asjkenazische gemeente van Jeruzalem. Raakte teleurgesteld in de zionistische werkelijkheid in Palestina, die hij te bekrompen vond, maar bleef geloven in het principe van de Balfour Declaratie. Schreef over zijn tijd in Palestina *Unholy memories of the Holy Land* (1930), waarin 122-124 over De Haan.

SAMUEL, Sir STUART MONTAGU 1st baronet. Liverpool 1856-Londen 1926. Broer van Herbert Samuel. Bankier en Lagerhuislid. Sinds 1900 vertegenwoordiger van de arme joodse Londense wijk Whitechapel. Werd in 1919 door de regering naar Polen gestuurd om de oorzaken van de pogroms daar te onderzoeken. In 1920 bestuurslid van de ZWO. Maakte in 1921 zijn eerste Palestinareis.

SAMUEL-GRAZOVSKY, HADASSAH Jaffa 1896-? Echtgenote van Edwin Samuel. Werd opgeleid aan de kweekschool in Tel Aviv en studeerde in Genève. Dochter van een bankmedewerker in Jaffa.

SAMUEL ibn 'ADIYA Midden 6de eeuw in de Hedjaz. Joods dichter. Schreef Arabische poëzie die is te vergelijken met het beste uit de pre-islamitische krijgspoëzie. Hij bewees een trouw die bij de Arabieren spreekwoordelijk werd, toen hij de dichter Iman al Qays tegen diens vijanden beschermde in de citadel waar hij woonde en weigerde hem uit te leveren in ruil voor zijn eigen zoon. In zijn gedichten zijn weinig sporen van zijn joodse origine.

SANHERIB (SENNACHARIB) Koning van Assyrië en Babylon 705-681 v Chr. Verwoestte Babylon en raakte in conflict met Hezekiah, koning van Juda, die aan hem schatplichtig werd. Hij belegerde Jeruzalem, maar kon de stad niet innemen.

SAPHIR miss. Lerares aan de Evalina de Rothschildschool.

SAPHIR, ASHER Hoofdredacteur van *Doar Hajom*.

SARA Dienstmeisje in een hotel in Hebron.

SARA Dienstmeisje in een hotel in Jaffa.

SARA Hotelhoudster in Petach Tikvah.

SARA Patiënte in het ziekenhuis Schaäre Zedek.

SARA Tante van Lea, het dienstmeisje van miss Landau.

SARA Vleesverkoopster in Jeruzalem.

SARA Vrouw van aartsvader Abraham.

SARASATE, PABLO de Pamplona 1844-Biarritz 1908. Beroemd vioolvirtuoos, voor wie Saint-Saëns en Lalo componeerden en die ook zelf componeerde.

SASSOON, Sir **EZEKIEL** Bagdad 1860-Parijs 1932. Irakees joods staatsman. Studeerde in Wenen rechten en zat van 1909-1918 in het Turks parlement. Was van 1921-1923 minister van Financiën in Irak.

SAZONOV, SERGEJ DIMITRIJEVITSJ Rjazan 1861-Nice 1927. Russisch politicus en diplomaat in Londen en bij het Vaticaan. Van 1910-1916 minister van Buitenlandse Zaken. Week na de revolutie uit naar Parijs, waar hij in de witte regeringen van Denikin en Koltsjak minister van Buitenlandse Zaken was.

SAUL ca 1029-1005 v. Chr. Eerste koning van Israël, die bijna zijn hele regeringsperiode moest vechten tegen de vijanden van Israël, voornamelijk de Filistijnen. Zijn betrekkingen tot de profeet Samuel verslechterden, waardoor hij ook de gunst van Jahwe verloor en zijn dynastie niet werd voortgezet. David volgde hem op.

SAVORNIN LOHMAN, Jhr **ALEXANDER FREDERIK de** Groningen 1837-Den Haag 1924. Antirevolutionair staatsman en minister van Binnenlandse Zaken, die een belangrijke rol speelde in de schoolstrijd.

SCARLATTI, DOMENICO Napels 1685-Madrid 1757. Italiaans componist, die talrijke stukken voor piano componeerde. Zoon van de componist Alessandro.

SCHAGEVITZ Mizrachist, die ook actief was voor de Watervereniging.

SCHANZER, CARLO Wenen 1865-Rome 1953. Italiaans staatsman en hoogleraar staatsrecht. In 1919 minister van Financiën en 1922 van Buitenlandse Zaken. Ook vertegenwoordiger van Italië in de Volkenbond.

SCHAPIRA (SCHAPIRO), ABRAHAM Oekraïne 1870-Petach Tikvah 1965. Vestigde zich op 10-jarige leeftijd in Petach Tikvah, waar hij al jong een legendarische verdediger werd, die ook werd gerespecteerd door de bedoeïenen. Bij de rellen van mei 1921 werd hij gearresteerd door de Britten maar vrijgesproken. Drong erop aan dat de sjeikh van Aboe Kisk, de leider van de aanval op Petach Tikvah, pas zou worden vrijgelaten als hij een traditionele vredesceremonie met de joden had gevierd. Beiden werden later goede vrienden. Op Poerimfeest leidde Schapiro jarenlang te paard de optocht.

SCHAPIRO zie **SCHAPIRA**

SCHAPIRO (SHAPIRA), MOZES ca 1830-Rotterdam 1884. Vader van Myriam Harry. Handelaar in oudheden in Jeruzalem. Hij beweerde perkamenten fragmenten van zeer vroege manuscripten van Deuteronomium in handen te hebben. Bood deze aan aan bibliotheken in Duitsland en tenslotte het Brits Museum. Zij werden door alle toenmalige geleerden die ze onder ogen kregen vals verklaard. Schapiro was zo teleurgesteld dat hij op terugreis in Rotterdam zelfmoord pleegde. Recente onderzoekingen zetten vraagtekens bij de bevindingen van de 19de-eeuwse geleerden en sluiten niet uit dat de fragmenten wel degelijk echt waren, maar zij zijn sinds 1885 uit de British Library verdwenen.

SCHAPIRO, MYRIAM zie **HARRY**

SCHARTEN, CAREL Middelburg 1878-Florence 1950. Nederlands prozaïst, ook bekend als dichter en criticus. Schreef veel samen met zijn vrouw Margot Scharten-Antink.

SCHARTEN-ANTINK, MARGOT Zutphen 1869-Florence 1957. Werd vooral bekend door haar driedelige roman *Sprotje* (1905-1910). Schreef veel met haar man, maar was als romanière beter door haar sobere verteltrant.

SCHATZ, BORIS Litouwen 1867-Denver 1932. Schilder en beeldhouwer. Studeerde in Parijs beeldhouwen en werd hofbeeldhouwer van koning Ferdinand van Bulgarije. Werd na een ontmoeting met Herzl enthousiast voor het zionisme en stelde voor om in Palestina een kunstschool te beginnen. Richtte in 1906 in Jeruzalem de kunstschool Bezalel op. Producten hiervan werden al vóór w.o. I in de VS en Europa tentoongesteld. Hij stierf op een promotietour in de VS.

SCHENDEL, ARTHUR van Batavia 1874-Amsterdam 1946. Nederlands schrijver met als belangrijkste thema de onmogelijkheid van een evenwicht tussen het persoonlijk en maatschappelijk bestaan. Zijn bekendste roman was *Een zwerver verliefd* (1904).

SCHIFF, JACOB Frankfurt 1847-New York 1920. Financier en filantroop op velerlei terrein. Emigreerde als 18-jarige naar de VS en werd directeur van het bankiershuis Kuhn, Loeb & Co. Leende de Japanse regering geld in de oorlog tegen Rusland en was actief bij de steun voor de Kisjinev slachtoffers. Kwam al vroeg in aanraking met Herzl, maar was sterk gekant tegen het zionisme als politieke beweging en werd pas na w.o. I een sympathisant. Zag Palestina als een mogelijk cultureel centrum niet als een toekomstige joodse staat.

SCHILLER, SOLOMON (eigenlijk: **BLANKENSTEIN**) Russisch Polen 1879-Jeruzalem 1925. Leraar. Woonde in 1897 het eerste zionistencongres bij en vestigde zich in 1910 in Palestina. Werd leraar en later directeur van het Hebreeuwse gymnasium in Jeruzalem. Was lid van *Ha Po'el Ha'zair* en daarvan gedelegeerde in de *Asefat Ha-Nivharim*. Later lid van de *Va'ad Le'umi*.

SCHLOUSZ Broer van Nahum, een der mannen achter de Watervereniging.

SCHLOUSZ (SLOUSCHZ), NAHUM Bij Vilna 1871-Gedera 1966.

Archeoloog en historicus. Werd als kind naar Odessa gebracht. Bezocht Palestina in 1891 als afgevaardigde van het Odessa Palestina Comité om er nieuwe kolonies te stichten. Ging daarna naar Genève, waar hij klassieken en Franse literatuur studeerde en naar Parijs om Semitische talen te studeren. In 1904 hoogleraar Hebreeuwse taal en literatuur aan de Sorbonne. Maakte een aantal reizen naar Noord-Afrika, waar hij Fenicische en Griekse inscripties bestudeerde. Tijdens en na w.o. I actief om de Franse regering met de Balfour Declaratie te laten instemmen. Vestigde zich in 1919 in Palestina waar hij belangrijk archeologisch werk verrichtte en de *Palestine Exploration Society* nieuw leven inblies. Hij deed ook opgravingen in Tiberias, waar hij de oude synagoge uit de 2de eeuw ontdekte.

SCHMETTERLING, (GILEAD) HAIM Galicië 1889-? Jurist. Studeerde rechten in Low en Wenen. Vestigde zich in 1920 in Palestina als advocaat. Hij voerde voor de zionistische Jeruzalemse synagogale raad het proces om de belasting op matse, het Paasbrood, tegen de orthodoxe Asjkenazische gemeente. Lid van diverse Jeruzalemse besturen.

SCHNELLER, JOHANN JULIUS Zwaben 1820-Jeruzalem 1896. Protestantse, piëtistische zendeling. Vestigde zich in 1854 in Jeruzalem, waar hij als eerste Europeaan buiten de muren ging wonen. Nam een aantal weeskinderen in huis en stichtte in 1860 het Syrische weeshuis, dat in de volksmond naar hem werd genoemd. Het complex gold rond 1900 als het grootste buiten de stadsmuren.

SCHOHOT Waarschijnlijk: **SHOHAT, ELIEZER** 1874-1971. Links lid van de *Asefat Ha-Nivharim*.

SCHÖNFELD (SCHONFELD, SHOENFELD) VICTOR Hongarije 1880-Londen 1930. Mizrachist en rabbijn, in 1909 in Wenen en in 1911 in Londen. Hij was een uitstekend prediker en leraar, die veel invloed had buiten zijn synagoge. Hij richtte ook een jeugdorganisatie op. In 1920 werd hij uitgenodigd om hoofd van de Mizrachischolen in Palestina te worden. Keerde echter in 1922 gedesillusioneerd terug naar Londen, waar hij actief bleef.

SCHOSCHANNAH Hulp in het meisjesweeshuis.

SCHOSCHANNAH Hulp in het pension van de familie Blumenfeld.

SCHWARZ, JITSHOK Roept de namen af op het Feest van het Waterscheppen.

SCHWARZ, LEIZER Stadsomroeper en -aanplakker in Jeruzalem.

SCHWARZ, SARA Kruidenierster in Jaffa.

SCHWARZ, SHLOMO Gegijzelde wegens schuld.

SCHWEITZER, PETER 1874-1922 Industrieel en zionist. Was penningmeester van de *Zionist Organisation of America* en het Amerikaanse KH.

SCOTT Kolonel, die zitting had in de Jeruzalemse rechtbank, maar ontslag moest nemen wegens antisemitische opmerkingen.

SEBAG-MONTEFIORE, G.E. zie **MONTEFIORE**

SEELENFREUND, S.J. zie **JEDIDJAH**

SEELIGMANN, SIGMUND Karlsruhe 1873-Amsterdam 1940. Bibliofiel en historicus. Vestigde zich in 1884 in Amsterdam en studeerde daar aan het rabbijnenseminarium. Had wereldwijde contacten met de joodse wereld en een grote bibliotheek die hij openstelde. Hij was conservator van de Bibliotheca Rosenthaliana in Amsterdam.

SEGAL Winkelier in Rechovoth.

SEGERS, CARL OTTO Leersum 1856-Den Haag 1933. Jurist. Studeerde rechten in Leiden en was van 1903-1907 redacteur van *Themis*. Hij was hoogleraar in het privaatrecht en maakte ook carrière in de rechterlijke macht. Werd in 1911 lid van de Hoge Raad.

SELIG(S)BERG zie **SELISBERG**

SELIM Bediende van majoor Levick.

SELIM Soldaat van emir Abdoellah.

SELIMI 1466/67-Çorlu 1520. Turks sultan, die in 1512 zijn vader van de troon stootte. Veroverde in 1516 Syrië en in 1517 Egypte. Onder zijn bewind verloor de Turkse vloot voor de eerste keer bij Lepanto.

SELISBERG (SELI(G)SBERG;) ALICE LILLIE New York 1873-1940. Studeerde o.a. aan de vrouwenuniversiteit Barnard, waar zij onder de eerste afgestudeerden behoorde. Na haar studie wijdde zij zich aan sociaal werk en hoorde tot het groepje vrouwen dat Hadassah oprichtte. In 1917 coördineerde zij de eerste groep verpleegsters van Hadassah die naar Palestina gingen en zij bleef daar tot 1920, toen zij terugkeerde naar de VS, waar zij zich aan Hadassah bleef wijden.

SELLIN, ERNST Altschwerin 1876-Thüringen 1946. Duits Bijbelgeleerde en archeoloog. Stond een literair-kritische benadering van de bijbel voor en leidde o.a. opgravingen in Jericho en Schechem. Hoewel zijn methoden nu achterhaald zijn, is de ontdekking van deze twee plaatsen van groot belang.

SELMA, zuster: zie **MEIER**

SENNACHARIB zie **SANHERIB**

SHAKESPEARE, WILLIAM Stratford-on-Avon 1564-id. 1616. Engels toneelschrijver, dichter en acteur.

SHAPIRA, MOZES zie **SCHAPIRO**

SHAPIRA, MYRIAM zie **HARRY**

SHAW, THOMAS Lancashire 1872-Londen 1938. Mijnwerkerszoon en Engels Labourlid van het Lagerhuis 1918-1932.

SHEBEKO zie **SJEBEKO**

SHEKIR (SHAKIR), Emir. Ca 1889-? Speelde een militaire rol in de *Arab Revolt*, met name bij de verovering van Taif. Neef en vertrouweling van emir Abdoellah. Hielp Lawrence bij het eerste opblazen van de Hedjazspoorweg in 1916 en versloeg het Turkse garnizoen dat daar was gelegerd. Was een echt traditionele bedoeïen, die zijn haar in vlechten droeg, hoofdfluis cultiveerde en zelfs de *brim* droeg, een gordel van doornen, die diende om een buikje tegen te gaan.

SHEM TOB Rijke oude man uit Basra.

SHIBLY, JEMAL ?-1945. Palestijns politicus uit Jeruzalem. Werd voor politieke functies gekozen vanwege zijn economische expertise. Was werkzaam in het toerisme.

SHOCHET zie **MAISEL-SHOHAT, HANNA**

SHOHAT zie **SCHOHOT**

SHUCKBURGH, Sir JOHN EVELYN Eton 1877-Londen 1953. Brits koloniaal ambtenaar. Studeerde klassieken in Cambridge. Begon in 1900 in het *India Office* en werd tijdens w.o. I secretaris van een comité dat de regering moest adviseren inzake de vredesregelingen. Zijn lucide rapport daarover was een belangrijke aanbeveling voor zijn verdere carrière. In 1921 werd hij hoofd van het door Churchill ingestelde *Middle East Department* in het *Colonial Office*. Hij kreeg tevens de rang van *Assistant Under-Secretary of State*. In 1939 benoemd tot gouverneur van Nigeria, maar kon wegens het uitbreken van de oorlog deze post niet bezetten.

SICHON Emorietische koning van Hesbon, een stad bij de Dode Zee. Verzette zich tegen de doortocht van de Israëlieten op weg naar Kanaän door zijn gebied.

SICKAR Koning van de Emorieten.

SIDEBOTHAM, HERBERT Manchester 1872-Roehampton 1940. Journalist die in 1895 bij de *Manchester Guardian* kwam en daar 22 jaar bleef. Van 1922-1923 op voorstel van Lloyd George politiek adviseur bij de *Daily Chronicle*. Schreef daarna onder verschillende pseudoniemen in de *Sunday Times*, *Daily Sketch* en *Daily Telegraph*. Hij had een persoonlijke belangstelling voor het zionisme, waarover hij veel schreef.

SIDHI Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

SILBERSTEIN, gebr. Winkeliers in Jeruzalem.

SILMAN, KADISH YEHUDAH LEIB Bij Vilna 1880-1937. Hebreeuws schrijver en satiricus. Onderwees op de eerste Hebreeuwse school in Vilna en bleef leraar, toen hij in 1907 naar Palestina emigreerde.

SIMCHA Nicht van Salga, de huishoudster van dr Wallach.

SIMCHA Weesmeisje.

SIMON Schatter op de bruiloft van Lea.

SIMON Tweede zoon van Jacob en Lea. Zijn stam behoorde tot de eerste die het hoogland van Palestina bezette.

SIMON de HASMONEEËR Tweede zoon van de joodse priester Mattathias. Werde door zijn vader op diens doodsbed als raadgever aan Juda Maccabaeus aanbevolen. Werde later koning.

SIMON de Rechtvaardige Hogepriester ten tijde van Alexander de Grote.

SIMON, JULIUS Mannheim 1875-New York 1969. Amerikaans bankier en zionistisch leider. Beheerde tijdens w.o. I met Nehemia de Lieme het JNF in Den Haag en werd door Weizmann uitgenodigd om de economische plannen voor na de Balfour Declaratie te ontwerpen. Aanhanger van de opvattingen van Brandeis. Werde samen met De Lieme en Robert Szold in 1920 naar Palestina gestuurd om de economische situatie van de Jisjoev te onderzoeken. Hun rapport ondervond veel tegenstand, omdat het kritisch was ten aanzien van de rentabiliteit van het lopende Palestinawerk, en werd niet gesteund door het zionistencongres van 1921. Simon legde toen zijn bestuursfuncties neer. Werde later leider van de *Palestine Electric Corporation*.

SIMON, Sir LEON Southampton 1881-Londen 1965. Engels zionistisch leider, Hebreeuws schrijver en Engels ambtenaar bij de Posten. Lid van de ZC die Palestina in 1918 bezocht.

SIMONS, DAVID Den Haag 1860-Utrecht 1930. Nederlands rechtsgeleerde, van 1897-1927 hoogleraar strafrecht en strafvordering in Utrecht. Van 1902-1930 enige redacteur van het *Weekblad van het Recht*. Beijverde zich voor humanisering van het strafrecht.

SINGER Secretaris van commissie De Lieme-Szold-Simon.

SJEBEKO (SHEBEKO), NIKOLAJ 1863-1953. Russisch diplomaat in de tsaristische tijd. Werde in 1912 gezant in Wenen en speelde een belangrijke diplomatieke rol bij het uitbreken van w.o. I.

SKOROPADSKIJ, PAVEL PETROVITSJ Wiesbaden 1873-Murnau 1945. Russisch generaal. Vijand van de Sovjetregering en in april 1918 uitgeroepen als hetman, commandant, van de Oekraïne. Stond aan het hoofd van een Duitse marionettenregering en werd na de aftocht van de Duitsers verjaagd.

SLOETZKIN zie **SLUTZKIN**

SLOUSCHZ zie **SCHLOUSZ**

SLUTZKIN (SLOETZKIN), LEIZER (LAZAR) Australische textielhandelaar, die vanuit Melbourne vóór w.o. I naar Palestina emigreerde en woonachtig was in Rechovoth. Werde tijdens w.o. I door de Turken verbannen naar Egypte. Richtte in 1924 de Ezra stichting op, die moeders en zuigelingen ondersteunde. Was tegen het zionisme.

SMILANSKY, MOSHE bij Kiev 1874-Rechovoth 1953. Hebreeuws schrijver en landbouwpionier. Was afkomstig uit een boerenfamilie en vestigde zich in 1890 in Palestina, waar hij een der oprichters van Hadera werd. Ging in 1893 in Rechovoth wonen, waar hij wijn- en sinaasappelgaarden bezat. Diende tijdens w.o. I in het Joods Legioen. Publiceerde ook veel, onder meer over de geschiedenis van de joodse kolonies en het Arabische leven. Was tegenstander van de boycot van de Arabische arbeid.

SMITH, ADAM Kirkcaldy 1723-Edinburgh 1790. Schots econoom en moraalfilosoof. Belangrijkste theoreticus van de vrijhandel en staatsonthouding.

SMITH, Sir GEORGE ADAM Calcutta 1856-Schotland 1942. Bijbelgeleerde en theoloog. Reisde verschillende keren door Palestina en schreef de *Historical geography of the Holy Land* (1894). Dit werk werd populair en kreeg 25 drukken.

SMUTS, JAN CHRISTIAAN Kaapkolonie 1870-Pretoria 1950. Zuid-Afrikaans militair en staatsman. Voorvechter van de Boeren, die zijn populariteit verloor door zijn pleidooi voor unificatie met de Britten en deelname aan w.o. I. In 1917 lid van het oorlogskabinet van Lloyd George, in 1919 premier van Zuid-Afrika. Was bevriend met Weizmann en hielp bij het formuleren van zowel de Balfour Declaratie als het mandaat.

SNOUCK HURGRONJE, CHRISTIAAN Oosterhout 1857-Leiden 1936. Nederlands oriëntalist met speciale deskundigheid op het gebied van islam en Nederlands-Indië. Na zijn promotie verbleef hij in 1884/1885 in Mekka, hetgeen in die tijd uniek was voor een westers oriëntalist.

SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG, RENÉ CHARLES Baron. Den Haag 1857-Zwitserland 1936. Nederlands ornitholoog. Medeoprichter en eerste voorzitter van de Nederlandsche Ornithologische Vereeniging in 1901. Hij was een internationale bekendheid op zijn gebied. Zijn verzameling van opgezette vogels en vogelhuiden uit voornamelijk Nederland en Nederlands-Indië berusten o.a. in Pittsburgh en Amsterdam.

SNOWDEN, ETHEL geboren **ANNAKIN** Harrogate 1881-1951. Feministe en reizigster. Reisde veel in Europa, Azië en Amerika, o.a. in april 1923 Palestina. Oprichtster van *Women's Peace Crusade*. Trouwde in 1905 met Philip Snowden, een bekend Labour leider.

SNOWMAN, ISAÄC Londen 1874-id. 1947. Schilder. Studeerde in Londen aan de *Royal Academy* en later in Parijs. Keerde naar Londen terug en nam in 1897 deel aan een door Zangwill georganiseerde pelgrimsreis naar Palestina. Daar begon hij aan zijn grote werk, *The Wailing-Place at Jerusalem*, en vanaf die tijd schilderde hij joodse thema's. Hij vestigde zich, na zijn scheiding in 1907, in Palestina en had een atelier boven de Damascuspoort. Hij werd gewond tijdens de novemberrellen in 1921. Bij het uitbreken van w.o. II was hij in Londen en kon hij door zijn zwakke gezondheid niet meer naar Palestina terugkeren.

SOCRATES Athene 469-id 399 v. Chr. Grieks wijsgeer, die wegens bederf van de jeugd ter dood werd veroordeeld.

SOEFI, ACHMAD il Sjeikh. Hoofd van de Terabin bedoeïenen.

SOEFI, CHMED il id. Zoon van Sjeikh Achmad.

SOEFI, DJADOENG il Neef van Sjeikh Achmed.

SOKOLOF zie **SOKOLOV**

SOKOLOV (SOKOLOF; SOKOLOV), NAHUM Russisch Polen 1859-Londen 1936. Hebreeuws schrijver, pionier in de moderne joodse journalistiek en president van de ZWO. Wonderkind in de studie van de talmoed. Leerde zichzelf seculaire kennis en vreemde talen en maakte zich zo veel van de niet-joodse cultuur eigen. Dit droeg bij tot de niet geringe charme die hij had voor veel leidende personen in de Westeuropese wereld. Hij was de eerste in de geschiedenis van de Hebreeuwse pers die een groot lezerspubliek had. Als een van de vroege aanhangers van Herzl bezocht hij Palestina al vóór w.o. I. Werd in 1911 algemeen secretaris van de ZWO. Bij het uitbreken van w.o. I verhuisde hij naar Londen en werd hij met Weizmann de belangrijkste architect van de Balfour Declaratie. Hij was als voorzitter van de joodse afgevaardigden aanwezig op de vredesconferentie in Versailles en maakte daar diepe indruk met een rede over het joodse lijden.

Na de oorlog bleef Sokolov bestuurslid van de ZWO en vanaf 1920 reisde hij veel als propagandist voor het Keren Hajesod. In de lente van 1921 bezocht hij, tegelijk met Churchill, voor de tweede maal Palestina en vormde een tegenwicht tegen de Arabische antizionistische memoranda. Hij was in 1921 voorzitter van het eerste zionistencongres na w.o. I in Karlsbad en tot zijn dood van de daaropvolgende congressen. Hier vervolgde hij de traditie van Max Nordau met uiteenzettingen over de toestand van de joden in de diaspora. Toen Weizmann als gevolg van de Arabische rellen in Palestina in 1929 niet werd herkozen als president van de ZWO, werd Sokolov zijn opvolger.

SOKOLOV zie **SOKOLOV**

SOMMER Weesjongen.

SONNE, AVRAHAM Galicië 1883-Ramataim 1950. Dichter en opvoedkundige. Studeerde in Wenen en Berlijn. Gaf vóór w.o. I enige tijd les aan de Hebreeuwse kweekschool in Jeruzalem. Ging na de oorlog naar Engeland en werd in 1920 secretaris van het bestuur van de ZWO. Keerde terug naar Wenen, maar vestigde zich in 1938 in Palestina.

SONNEFELD (SONNENFELD), JOSEPH CHAÏM Slowakije

1849-Jeruzalem 1932. Eerste rabbijn van de afgescheiden orthodoxe gemeenschap in Jeruzalem en een der invloedrijkste personen in de joodse gemeenschap in de oude stad van Jeruzalem. Werd op 4-jarige leeftijd wees. Volgde eerst de jesjiwa in zijn geboorteplaats Verbó, later die in Pressburg waar hij studeerde bij Abraham Sofer. Leefde in grote armoede. Kreeg in 1870 de titel Moré (de hoogste titel in de rabbijnenopleiding) met een brief vol lof van zijn leraar. Ging toen studeren in Kobersdorf (Burgenland).

Hij vergezelde zijn leraar A. Shag in 1873 naar Palestina en vestigde zich in Jeruzalem in de oude stad. IJverde met Mozes Diskin tegen seculaire scholen en richtte met hem een orthodox weeshuis en andere scholen op. Was hoofd van de Hongaarse kohel *Shomerei ha-Chomet* (Bewakers der Muren) en stichtte o.a. de wijk *Battei Ungarn*. In 1919 nam hij deel aan een tocht van rabbijnen onder leiding van Kook langs de nieuwe kolonies in Galilea om de bewoners daarvan tot naleving van de joodse wetten te manen. In 1920 werd hij tot rabbijn van een aparte orthodoxe gemeenschap gekozen. Hij richtte ook een Palestijnse afdeling van de Agoedat Israel op.

Sonnefeld was voor een complete scheiding tussen orthodoxen en niet-orthodoxen en vocht fel de onderwerping aan de zionistische instituten aan. Was een der oprichters van de *Va'ad ha-Ir le-Kehillat ha-Asjkenazim* (Stadsraad voor de Asjkenazische gemeenschap) en haar Bet Din (rechtbank) en opponeerde tegen het officiële Jeruzalemse rabbinaat dat door de zionisten was ingesteld en door de Britten erkend. Hij werd daarbij geholpen door De Haan, die hem vereerde en juridisch adviseerde en zorgde dat hij met invloedrijke bezoekers van Palestina in aanraking kwam. Deze waren meestal onder de indruk van de persoonlijkheid van de rabbijn.

Hoewel hij een fel tegenstander van het opperrabbinaat van Kook was, achtten beide mannen elkaar en waren met elkaar bevriend. Sonnefeld heeft wel herhaaldelijk verklaard dat hij positief stond tegenover vestiging van joden in Palestina en noemde in een volkstelling het Hebreeuws als zijn taal. Predikte loyaliteit tegenover de regering, maar ook gematigdheid tegenover de Arabieren.

SONNENFELD zie **SONNEFELD**

SONNINO, GIORGIO Baron. Pisa 1847-Rome 1922. Italiaans politicus, die in 1893 als minister van Financiën Italië van een bankroet redde. Had in 1915 als minister van Buitenlandse Zaken een beslissende rol in de deelname van Italië aan w.o. I. Was tweede Italiaanse gedelegeerde in de vredesonderhandelingen, maar trok zich in 1919 terug uit het openbare leven.

SPAFFORD, ANNA TUBENA geboren **LARSEN** Stavanger 1842-Jeruzalem 1923. Echtgenote van Horatio Spafford, die na diens dood het werk in de *American Colony* voortzette. Haar vader was in 1846 naar Chicago geëmigreerd. Moeder van Bertha Spafford.

SPAFFORD, HORATIO North Troy (New York) 1828-Jeruzalem 1888. Zakenman, filantroop en religieus leider. Echtgenoot van Anna Spafford en vader van Bertha Spafford. Na een scheepsramp, waarin zijn vrouw werd gered maar hun vier kinderen verdronken, vestigde hij zich met zijn vrouw in Jeruzalem en stichtte daar een geloofsgemeenschap, die bekend werd als de *American Colony*. Deze gemeenschap, waarbij zich later ook een groep Zweden voegde, deed veel liefdadig werk en zette later een voorspoedige toeristenindustrie op om haar werk te financieren.

SPAFFORD VESTER, BERTHA Chicago 1878-vroege jaren 60. Dochter van Horatio en Anna Spafford, die na de dood van haar moeder de *American Colony* in Jeruzalem leidde. Trouwde in 1904 met Frederick Vester, zoon van een Duits-Zwitserse dominee in Jeruzalem.

SPINOZA, BENEDICTUS (BARUCH) Amsterdam 1632-Den Haag 1677. Nederlands filosoof van Portugees-joodse afkomst.

SPIRE, ANDRÉ Nancy 1868-Parijs 1966. Frans dichter en zionistisch leider in Frankrijk, die sterk werd beïnvloed door de Dreyfus-affaire. Een der sprekers voor de zionistische zaak op de vredesconferentie van Versailles. Nam in 1920 deel aan een delegatie die Palestina bezocht, maar kwam in conflict met Weizmann en verliet de zionistische organisatie.

SPRINZAK, JOSEPH Moskou 1885-Jeruzalem 1959. Socialistisch-zionistisch leider. Studeerde medicijnen in Beiroet, maar werd door *Ha-Po'el Ha-Zair* gevraagd als partijsecretaris. Bleef tijdens w.o. I in Palestina. Hielp mee met de oprichting van de *Asefat Ha-Nivharim* en de *Va'ad Le'umi*. Werd in 1921 als eerste vertegenwoordiger van de socialistische beweging in Palestina gekozen als lid van het zionistisch bestuur. Hij was medeoprichter van de Histadroet en zat in de gemeenteraad van Tel Aviv.

SROER Bediende van Abdoel Salaâm Aouedda.

STAMPFER, JACOB Koster van de synagoge van de Pekidim en Amarcaliem.

STANLEY, EDWARD GEORGE Earl of **DERBY** Londen 1865-Knowsley 1948. Minister van Buitenlandse Zaken in het kabinet Lloyd George. Werd in april 1918 ambassadeur in Parijs. Kwam in 1920 terug naar Engeland en werd bij het opbreken van de Lloyd George coalitie minister van Oorlog onder Bonar Law. Trok zich in 1924 terug uit de politiek.

STANTON, EDWARD ALEXANDER 1867-1947. Diende in het leger in Egypte, van 1900-1908 gouverneur van Khartoem, van 1918-1920 militair gouverneur van het district *Phoenicia* waaronder Haifa viel.

STEIN, LEONARD Londen 1887-1973. Studeerde rechten in Oxford. Vanaf zijn jeugd zionist en actief voor het JNF. Nam tijdens w.o. I dienst, o.a. in Egypte. Werd in 1920 politiek secretaris van Weizmann en vergezelde de laatste

op diens toer door de VS in 1921. Publiceerde een standaardwerk over de Balfour Declaratie.

STEINSCHNEIDER-HANUSSEN zie **HENNISON**

STENDHAL (ps. van Marie-Henri Beyle). Grenoble 1783-Parijs 1842. Frans schrijver.

STEPHAN effendi. Financieel ambtenaar bij het mandaatbestuur.

STERN, COCHBA Weesjongen. Werd opgeleid als timmerman.

STOFFEL, JAN Deventer 1851-id. 1921. Doopsgezinde sociaal voelende ondernemer, die een groot voorvechter werd van landnationalisatie en redacteur was van het blad *Grond voor allen*.

STOLYPIN, PJOTR ARKADJEVITSJ Dresden 1862-Kiev 1911.

Minister-president van Rusland van 1906-1911, toen hij werd vermoord door een revolutionair die tevens lid was van de geheime politie. Stolypin ontbond de eerste drie doema's na de revolutie van 1905, omdat zij hervormingen wilden doorvoeren.

STORRS, Sir RONALD HENRY Bury St. Edmunds 1881-Londen 1955. Brits koloniaal bestuurder. Oudste zoon van de *dean* van Rochester. Studeerde klassieken in Cambridge. Kwam in 1904 in het Britse bestuur van Egypte en werd in 1909 daar *Oriental Secretary* onder Sir Eldon Gorst. Voor een Engelsman was hij zeldzaam kosmopolitisch en bezat daarbij een soort Voltairiaans cynisme. Genoot van veel verschillende dingen als kunst, conversatie en voedsel. Onder Kitchener als Hoge Commissaris van Egypte was hij in zijn element. Beiden waardeerden de afleidende methoden en cynische humor van de Arabische politici en speelden het spel met verve mee. Na het uitbreken van w.o. I diende Storrs in Egypte onder McMahon en was nauw betrokken bij de onderhandelingen met koning Hoessein over mogelijke Arabische zelfstandigheid na de oorlog. Na een korte tijd in Londen en Bagdad werd hij eind 1917 gouverneur van Jeruzalem onder OETA. Lawrence, met wie hij bevriend was, beschreef hem als de 'urbane and artful Governor of the place'. Storrs had weinig geduld met de sleur van het dagelijks bestaan, maar speelde een belangrijke rol in het culturele en maatschappelijke leven van de stad. Hij had het niet gemakkelijk bij zijn streven om een faire houding in te nemen tussen de zionistische en Palestijnse aanspraken en werd door de zionistische pers herhaaldelijk, ten onrechte, beschuldigd van antisemitisme.

In 1926 werd hij gouverneur van Cyprus, waar hij eenzelfde balans moest zien te vinden tussen Grieks- en Turksgezinden. Hij was daar erg populair, totdat de pro-Griekse stroming te sterk werd. In 1931 werd tijdens zijn afwezigheid het *Government House* in brand gestoken en verbrandden zijn papieren en kunst- en boekenverzameling. In 1932 werd hij gouverneur van Rhodesië, waar hij zich slecht op zijn plaats voelde. In 1934 nam hij ontslag om gezondheidsredenen. Hij bleef zich diep betrokken voelen bij de zionistische beweging en Israël, maar nam daarbij een steeds kritischer standpunt in.

In zijn memoires, *Orientalisms* (1937) schreef hij over De Haan, p. 491-492.

STORRS-LITTLETON, Lady LOUISE LUCY -1970. Admiraalsdochter, die weduwe was van Henry Arthur Clowes. Zij trouwde Storrs in 1923, maar dit huwelijk bleef kinderloos.

STRASCHUN, L.J. Vilna 1875-Sobibor 1943. Godsdienstleraar en commissionair in diamanten. Leraar Hebreeuws van De Haan. In Londen werkzaam als ambtenaar bij de ZWO, alvorens in 1908 naar Amsterdam te

emigreren. Hij was voorzitter van de vereniging voor Oostjoodse immigranten Bene Kedem.

STRAUS, NATHAN Duitsland 1848-New York 1931. Amerikaans zakenman, die de laatste twintig jaar van zijn leven wijdde aan filantropisch werk met speciale belangstelling voor gezondheidszorg. In Palestina besteedde hij hieraan 20 miljoen dollar. Hij bezocht het land verschillende malen en stichtte bij elk bezoek wel een instituut, waaronder een ziekenhuis in Jeruzalem. Hij droeg ook bij aan Arabische instituten.

STRUCK (CHAIM AARON ben DAVID), HERMANN Berlijn 1876-Haifa 1944. Graficus, vooral portrettist, en Mizrachist. Toen hij in 1899 zijn studie in Berlijn voltooide, werd hij vanwege zijn jood-zijn niet benoemd tot leraar. Hij ontmoette in 1900 Josef Israëls, die zijn mentor werd. Bezocht in 1903 Palestina en maakte op zijn terugreis kennis met Herzl, van wie hij een beroemd portret maakte. Was een der oprichters van de Duitse Mizrachi. Vestigde zich rond 1922 in Haifa en gaf les aan de kunstschool Bezalel in Jeruzalem. Totdat de Nazi's de macht veroverden, bezocht hij elke zomer Berlijn.

STRUYCKEN, ANTONIUS Doesburg 1873-Den Haag 1923. Nederlands jurist, gespecialiseerd in staatsrecht, en lid van de Raad van State. Hoogleraar in staatsrecht, volkenrecht en wijsbegeerte aan de Universiteit van Amsterdam.

STUBBS, JAMES NELSON Nieuw Zeeland 1889-1972. Australische boer, die met de Australian *Light Horse Division* in w.o.I in Palestina terecht kwam. Maakte carrière bij OETA en werd in 1922 *Director of Lands*. Nam in 1948 ontslag.

SUAREZ Familie van Egyptische bankiers van Spaanse afkomst. Ca 1875 vormden drie broers het Maison Suarez & Cie, dat bleef bestaan tot de nationalisatie in 1956. Richtte met de familie Cattai de eerste winstgevende suikerraffinaderij op in Egypte.

SUCHTELEN, Jhr NICOLAAS JOHANNES van Amsterdam 1878-Ermelo 1949. Nederlands schrijver en directeur van de Wereldbibliotheek. Als schrijver dichtelijk en sterk beïnvloed door Spinoza.

SUEDI-el zie **NAGI**

SULEIMAN Buurjongen van Abdoel Salaâm Aouedda.

SULEIMAN I Trebizonde 1494-Szigethvar 1566. Sultan van Turkije. Door de Turken bijgenaamd *al-Qanuni*, vanwege zijn uitgebreide wetgeving; door de Europeanen de Prachtige, omdat zijn regering (1520-1566) samenviel met de bloeitijd van het Ottomaanse rijk; door de joden Koning Salomo vanwege zijn naam en zijn wijsheid.

SUTHERLAND, GEORGE GRANVILLE, 5th Duke of (1888-1963). Brits conservatief staatsman. Zat van 1922-1924 in de Conservatieve regering van Bonar Law en in die van Baldwin als onderminister van Luchtvaart. Van 1928-1929 onderminister van Oorlog.

SWANN, HARVEY JULIAN 1884-1950. Bibliothecaris en auteur van *French terminologies in the making. Studies in conscious contributions to the vocabulary* (1918, door De Haan besproken in *De Beweging* (1919)). Hij werd in 1946 hoofd van de Patterson Library in Paterson, New York, een bibliotheek wier wortels teruggaan tot Benjamin Franklin.

SWARTH, HÉLÈNE Amsterdam 1859-Velp 1941. Nederlands dichteres, die haar eerste gedichten in het Frans schreef en op aanraden van Pol de Mont Nederlands ging schrijven. Werd erg bewonderd door Van Deyssel en Kloos.

SYDENHAM zie **CLARKE**

SYKES, Sir **MARK** Londen 1879-Parijs 1919. Brits koloniaal ambtenaar. Reisde van kindsbeen af, ook veel in het Midden-Oosten. Vanaf 1916 was hij in dienst van Buitenlandse Zaken en hij speelde een rol in de *Arab Revolt*. De Engelse regering gaf hem tijdens w.o. I opdracht om met de Franse consul-generaal in Egypte, Georges Picot, te onderhandelen over de verdeling in dit gebied van de invloedssferen tussen Engeland, Frankrijk en Rusland. Hij moest deze onderhandelingen praktisch op eigen verantwoording voeren. Dit resulteerde in het Sykes-Picotverdrag welks inhoud door de bolsjewistische regering in 1917 werd gepubliceerd. Tijdens deze onderhandelingen leerde hij via Herbert Samuel de zionistische aspiraties kennen. Hij was een warm voorstander van het zionisme en ging ervan uit dat door deze beweging Palestina buiten het verdrag kon blijven. Overleed in febr. 1919 plotseling aan de griep epidemie, toen hij voor de vredesonderhandelingen in Parijs was.

SZOLD, HENRIETTA Baltimore 1860-Jeruzalem 1945. Dochter van een bekend rabbijn, die ook lid van de Choveve Zion was. Zuster van Robert. Zij gaf les aan een deftige meisjesschool, maar kwam op een reis naar Europa in aanraking met de Oostjoden, die een diepe indruk op haar maakten. Zij studeerde later in New York Hebreeuws en Talmoedstudie. Door een persoonlijke crisis ging zij met haar moeder reizen en kwam in Palestina onder de indruk van het land. Na terugkeer in de VS richtte zij in 1912 met andere vrouwen Hadassah op om de misère in Palestina te verlichten. In 1918 vestigde zij zich in het land om de gezondheidszorg te organiseren. Ondanks veel geldgebrek en dank zij o.a. bijdragen van Nathan Straus lukte dat. In 1933 wilde zij terugkeren naar de VS, maar kwam toen op het idee om zoveel mogelijk joodse kinderen uit Nazi-Duitsland te redden. Dit resulteerde in de Jeugd-Alija waardoor ca 30.000 kinderen werden gered.

SZOLD, ROBERT Illinois 1889-New York 1977. Jurist, die vanaf zijn jeugd, vooral onder invloed van Brandeis, zionist was. Broer van Henrietta. Bezocht in 1919 als lid van de ZC Palestina en keerde in 1920 daarnaar terug als lid van de Reorganisatiecommissie, samen met Nehemia de Lieme en Julius Simon. Steunde de Brandeisgroep. Hij zat vanaf 1922 in het bestuur van verschillende organisaties die de economische ontwikkeling van Palestina ten doel hadden.

T.

TACHAIEN Bey. Lid van het gevolg van koning Feisal.

TACHKOUB zie **TEWFIK** effendi

TAGORE, RABINDRANATH Calcutta 1861-Santi-Niketan 1941. Bengaals dichter, wijsgeer en mysticus, die in 1913 de Nobelprijs voor letterkunde kreeg. Streefde naar harmonie tussen Oost en West.

TAL, JUSTUS Arnhem 1881-Amsterdam 1954. Rabbijn. Na een tijd klassieken te hebben gegeven sinds 1918 opperrabbijn van Utrecht, waaraan in 1919 Drenthe werd toegevoegd. Hij was een erudiet mens, liefhebber en kenner van het moderne Hebreeuws. Was fel gekant tegen het zionisme. Bestreed de antisemitische betogen van de Leidse hoogleraar Bolland in 1921.

TALAAAT, MECHMET Pasja. Edirne 1872-Charlottenburg 1921. Met Enver en Djemal een der leden van het leidende driemanschap van de Jong-Turkse revolutie. Leerde Frans in een school van de *Alliance*. Na de revolutie van 1908 fungeerde hij in verschillende perioden als minister van Binnenlandse Zaken en was de machtigste man binnen de Jong-Turken. Hij was populair vanwege zijn integriteit en bescheidenheid, maar miste de charme van Enver. Was als minister verantwoordelijk voor de deportatie van de Armeniërs in 1915, hetgeen leidde tot een genocide. In 1917 werd hij grootvizier met de rang van Pasja. De afhankelijkheid van zijn regering van Duitsland dwong hem de VS de oorlog te verklaren. Na de oorlog vluchtte hij naar Duitsland, waar hij werd vermoord door een Armeniër.

TALAL ibn ABD-ALLAH Mekka 1909-Istanboel 1972. Oudste zoon van koning Abdoellah van Jordanië. Werd zoals de meeste koninklijke kinderen uit de Hasjemietische dynastie naar de woestijn gestuurd waar een vreemde stam voor hem zorgde. In 1921 werd hij tot kroonprins uitgeroepen. Kreeg van 1927-1929 een militaire opvoeding in Sandhurst en was cavalerieofficier in het Arabische Legioen. Volgde in 1948 zijn vader op, maar leed aan schizofrenie. Hij was een intelligente, ernstige, zeer nerveuze jongen, die niet overweg kon met zijn actieve vader. Zijn schizofrenie openbaarde zich na zijn adolescentie. Perioden van een ernstig soort charme en maanden van waanzin wisselden elkaar af. Hij kon van het ene op het andere ogenblik veranderen in een ijzig, volkomen passief man met de ogen van een gek. In de korte tijd dat hij regeerde was hij een vriendelijk en goed vorst. Hij stelde in Jordanië parlementaire verantwoordelijkheid voor het kabinet in. In augustus 1952 werd hij door artsen geestelijk onbekwaam tot regeren verklaard en opgevolgd door zijn zoon Hoessein. Werd sindsdien verpleegd in Istanboel.

TCHERNICHEFSKY (TCHERNICHOWSKY; TSJANIKOFSKI; TSJERNITSKOFOSKY), SAUL Krim 1875-Jeruzalem 1943. Arts en Hebreeuws dichter. Zijn poëzie heeft een pantheïstisch karakter en hij werd geïnspireerd door heroïsche Bijbelse verhalen. Vertaalde in het Hebreeuws klassieken als Homeros en het Gilgamesjepos. Van 1906-1922 werd hij vooral beïnvloed door Rusland; van 1922-1931 tijdens een verblijf in Berlijn, door Duitsland. Hij vestigde zich in 1931 in Palestina.

TCHERNICHOWSKY zie **TCHERNICHEFSKY**

TCHERNOWITZ zie **TSERNOWITZ**

TEITELBAUM, AARON Jeruzalem 1890-? Werd opgevoed aan een jesjiwa en in 1911 rabbijn. Ging in 1912 naar de VS, waar hij actief was in inzamelingen voor het oorlogsleed in Palestina. Van 1916-1930 secretaris van het *Central Relief Committee*. Ook oprichter van een bank voor leningen. Keerde in 1933 terug naar Palestina, maar ging in 1940 weer naar de VS.

TEMINI (TIMINI) Bey, REFIK (RAFIQ), al- Propagandist van Hoessein in Beiroet. Was daarvoor directeur van een school in Beiroet. Ook vrijmetselaar.

TEMKIN zie **TEMKINE**

TEMKINE, (TEMKIN, MOSCHE) MOZES Polen 1885-1958. Arts. Emigreerde in 1906 naar Palestina, waar hij in 1922 arts werd. Was lid van het centraal comité van de *Ha-Po'el ha-Zair* en secretaris van de arbeidersorganisaties van Galilea (1916) en Samaria (1918).

TERZIS, ANDRÉ Winkelier in Jeruzalem.

TEVFIK BÖLÜKBAÇI zie **TUWFIK, RIZA**

TEWFIK bek 'de bekende Tewfik bek'.

TEWFIK effendi **TACHKOUB (TSCHKOUB)** Sjeikh in Hebron.

TEX, PAUL den Directeur van de Koninklijke Stoomboot Maatschappij.

TSCHKOUB zie **TEWFIK**

THARAUD, gebroeders **JÉRÔME** (Saint-Junien 1874-Varenville-sur-mer 1953) en **JEAN** (1877- Parijs 1952) Franse schrijvers, die meestal samen publiceerden. Beiden waren lid van de *Académie Française*. Jérôme was lector in Boedapest. Zij debuteerden in 1898 in Péguy's *Cahiers de la Quinzaine*. In 1917 begonnen zij veel boeken te schrijven over het jodendom, een mengeling van romans en reportage. Eerst met vooral bewondering voor de culturele en ethische standaarden van het Oost-Europese jodendom, zoals in *Un royaume de dieu* (1920). In *L'an prochain à Jérusalem* (1924) bewondering voor de messianistische aspecten van het zionisme en verachting voor de West-Europese joden die op de Oost-Europese neerkeken. In *Quand Israël n'est plus roi* (1933) poneerden zij dat het oude en het nieuwe Israël twee verschillende eenheden waren en dat het joodse probleem alleen kon worden opgelost door een fysieke scheiding van de niet-joodse wereld. Over De Haan in *Causerie sur Israel* (1926), p. 52-53.

THIERRY, GERARD JACOBUS Leiden 1880-1962. Assyrioloog. Studeerde in Leiden theologie, in Berlijn en Leipzig assyriologie en egyptologie. Werd in 1913 hoogleraar assyriologie in Leiden.

THOMSON, JAN JACOB Breedevoort 1882-Baarn 1961. Dominee en schrijver. Zijn tweede dichtbundel *De pelgrim met de lier* (1911) vormde in zekere zin zijn programma. Als dichter beïnvloed door Verwey. Vertaalde *De idioot* van Dostojevsky en was een bewonderaar van de Russische revolutie. Als 'rode' dominee verzorgde hij later de dagsluitingen van de VPRO.

THON, JACOB Lemberg 1880-Jeruzalem 1950. Jurist. Ging in 1904 naar Berlijn, waar hij Arthur Ruppin hielp met diens statistisch werk. Vestigde zich in 1907 in Palestina. Tot 1920 werkzaam bij het *Palestine Office*, vanaf 1919 als directeur. Publiceerde in 1919 een uitgebreid rapport over de toestand van de Palestijnse joden tijdens w.o. I. In 1921 directeur van de *Palestine Land Development Company*, zijn belangrijkste activiteit. Oprichter en eerste voorzitter van de *Va'ad Zemani*. Lid van de *Asefat Ha-Nivharim* en voorzitter van de *Va'ad Le'umi* tot 1930. Ook leider van de *Ha-Poel Ha-Zair*. Thon was gematigd ten opzichte van de Engelse mandaatpolitiek en oprichter van *Brith Shalom*, waar hij later uittrad.

TIKVAH Meisje uit Gaza.

TIMINI zie **TEMINI**

TITUS FLAVIUS VESPANIANUS 39-81. Romeins keizer van 79-81. Nam in 70 onder het bewind van zijn vader Vespasianus Jeruzalem in en verwoestte de Tweede Tempel van Herodes. Richtte na thuiskomst in Rome een triomfboog op, die bewaard is gebleven.

TOEKATSINSKY zie **TUKATSINSKY**

TOLKOVSKY (TOLKOWSKY), SAMUEL Antwerpen 1886-Ramat Gan 1965. Landbouwkundige. Vestigde zich in 1911 in Palestina, waar hij nieuwe methoden in de teelt en verkoop van citrusvruchten introduceerde. Hij was zo gefascineerd door de citrus dat van hem werd gezegd dat, als hij het Bijbelverhaal over de zondeval zou kunnen herschrijven hij dan de appel van Eva zou vervangen door een citrusvrucht. Nam tijdens w.o. I dienst in het Belgische

leger. Werd daarna in Londen lid van het *Zionist Political Committee* en was in Parijs secretaris van de zionistische delegatie bij de vredesonderhandelingen. Van 1920-24 lid van de gemeenteraad in Tel Aviv, later Israëliisch consul en gezant in Bern.

TOLKOWSKY zie **TOLKOVSKY**

TRIESCH (TRIETSCH), DAVIS Dresden 1870-Ramatayim 1935. Woonde van 1893-1899 in de VS, waar hij de joodse immigratie bestudeerde. Lanceerde in 1895 het idee om joden op Cyprus te koloniseren. Was een tegenstander van Herzls politiek zionisme, hoewel hij wel deelnam aan de zionistencongressen, en van Ruppins 'langzame kolonisatie'. Na 1917 was hij een maximalist, die honderdduizenden joden in Palestina wilde laten immigreren en de zionistische kolonisatiemethoden inadequaaf vond. Hij propageerde industrialisatie in combinatie met de aanleg van tuinsteden. Vestigde zich in 1932 in Palestina.

TRIETSCH zie **TRIESCH**

TROELSTA, PIETER JELLES Leeuwarden 1860-Scheveningen 1930. Nederlands sociaal-democratisch politicus.

TROMPELDOR (TRUMPELDOR), JOSEPH Rusland 1880-Tel Chai 1920. Soldaat en pionier van de Tweede Alija. Groeide op buiten het traditionele jodendom, omdat zijn vader diende in het Turkse leger. Maakte op het eerste zionistencongres in 1897 kennis met de beweging. Aanvankelijk beïnvloed door Tolstoj verwierp hij het militarisme, maar probeerde niet onder dienst uit te komen om te bewijzen dat joden geen lafaards waren. Nam deel aan de Russisch-Japanse oorlog en organiseerde tijdens zijn Japanse krijgsgevangenschap zionistische groepen. Na terugkomst in Rusland studeerde hij rechten. In 1912 vestigde hij zich in Palestina. Tijdens w.o. I werd hij als Russisch staatsburger naar Egypte verbannen, waar hij Jabotinsky ontmoette. Actief bij de vorming van het *Zionist Mule Corps* en de tocht naar Gallipoli. In juni 1917 naar Rusland om de voorlopige regering over te halen tot de vorming van joodse milities. Bemoeide zich ook met de vorming van arbeiderspartijen en de centralisatie van de chaloetsbeweging. Hem werd in 1919 gevraagd om de verdediging van de joodse kolonies in Noord-Galilea te organiseren. Op 1 maart 1920 viel een aantal bedoeïenen de kolonie Tel Chai aan. Bij de onderhandelingen tussen de verschillende leiders ontstond een vuurgevecht en werd hij dodelijk gewond.

TROTSKI, LEO District Cherson 1879-Mexico 1940. Russisch revolutionair en organisator van het Rode Leger. Werd na de dood van Lenin door Stalin verdrongen en opgejaagd, totdat hij in diens opdracht werd vermoord.

TRUMPELDOR zie **TROMPELDOR**

TSCHAIKOV, ANTON Engels violist, die met het leger in Palestina aankwam. Richtte in 1919 samen met Ronald Storrs in Jeruzalem een muziekschool op. Hoewel de school een onmiddellijk succes was, kwamen er spoedig organisatorische en financiële moeilijkheden en Tschaikov keerde eind 1920 terug naar Engeland.

TSAIKOVSKY zie **TSJAJKOVSKY**

TSJAJKOVSKY, PJOTR ILJITSJ Kamsko-Votkinsk 1840-St. Petersburg 1893. Russisch componist.

TSJAJKOVSKY (TSAIKOVSKY), NICOLAAS Wjatka 1851-Parijs 1926. Russisch revolutionair politicus, die een beweging oprichtte die voorloper was van de Narodniki. Later schoof hij op naar rechts en sloot hij zich aan bij de

Witten. In 1918 aan het hoofd van een witte regering in Archangel en in 1920 lid van de regering van Denikin in Zuid-Rusland. Week in 1920 uit naar Parijs, waar hij actief bleef in de Russische emigrantenbeweging.

TSJANIKOFSKI zie **TCHERNICHEFSKY**

TSERNOWITZ (TCHERNOWITZ), CHAIM Rusland 1871-New York 1949. Rabbijn in Odessa, waar hij een rabbinale school van hoog niveau oprichtte. Joseph Klausner en Nachman Bialik behoorden daar tot zijn leerlingen. Studeerde later in Würzburg rechten, Oosterse talen, filosofie en oude geschiedenis. Werd in 1923 hoogleraar in de Talmoed aan de *Jewish Institute of Religion* in New York. Hij schreef o.a. over de historische ontwikkeling van de halacha.

TSJERNITSKOFSKY zie **TCHERNICHEFSKY**

TUDOR, HENRY HUGH Sir. 1871-1965. Generaal, die in Zuid-Afrika en in w.o. I diende. Werd in 1920 hoofd van de politie in Ierland en in 1922 *Inspector General* van de gevangenen in Palestina In 1923 hoofd van het *Department of Public Security* in Palestina.

TUKATSINSKY(TOEKATSINSKY), JEHIEL MICHAL 1872-1955.

Rabbijn en hoofd van de jesjiwa Boom des Levens (Ets Haïem) in Jeruzalem.

TUWFIK Buurjongen van Abdoel Salaäm Aouedda.

TUWFIK effendi. Griekse veearts en buurman van De Haan.

TUWFIK (TEVFIK BÖLÜKBAÇI), RIZA (RIDA) Bulgarije 1869-Istanboel 1949. Turks arts en politicus. Bezocht in zijn geboorteplaats een joodse school en studeerde medicijnen in Istanboel. Rusteloos van karakter werd hij herhaaldelijk gearresteerd wegens opruiing. Voegde zich in 1907 bij de Jong-Turkse revolutie, maar verliet deze weer in 1913 vanwege de Turkse verliezen op de Balkan. Schreef een bewonderend gedicht voor de voormalige sultan Abdoel Hamid II, waarin hij de voorkeur uitsprak voor het ouderwetse despotisme boven het totalitaire regime van de Jong-Turken. Was na w.o. I minister van Onderwijs in verschillende Turkse kabinetten en een der vier ondertekenaars van de vrede van Sèvres in aug. 1920, hoewel hij in die tijd geen officiële positie had en hoogleraar in Istanboel was. Eind 1922, na de nationale revolutie van Atatürk die deze vrede niet erkende, moest hij het land verlaten. Hij woonde vervolgens in de VS, Cyprus, de Hedjaz, Libanon en Transjordanië, totdat hij in 1943 mocht terugkeren naar Turkije waar hij weer hoogleraar werd.

TVERSKY zie **TWERSKY**

TWERSKY (TVERSKY), NAHUM Kisjinev 1884-? Zionistisch politicus. Afkomstig uit een Chassidische familie. Kwam in 1905 naar Palestina. Lid van de Poale Zion. Van 1920-1933 lid van de *Va'ad Le'umi*. Actief in verschillende zakelijke en landbouwkundige ondernemingen, o.a. Ben Shemen. Ook uitgever in Tel Aviv.

U.

UNTERMAYER, SAMUEL Virginia 1858-1940. Amerikaans jurist van nationale faam. Hielp Herman Bernstein, toen deze in 1923 Henry Ford aanklaagde wegens diens antisemitische publicaties.

URIEL zie **UZIEL**

USSISCHKIN zie **OESSISKIN**

USSISKIN zie **OESSISKIN**

UYLDERT, MAURITS Amsterdam 1881-id. 1966. Nederlands dichter en prozaïst. Van 1923-1941 kunstredacteur bij het *Algemeen Handelsblad*. Met Gutteling en anderen behoorde hij tot de kring rond Verwey waaruit in 1905 *De Beweging* voortkwam.

UZIEL (URIEL), BEN-ZION MEIR Jeruzalem 1880-id. 1953. Rabbijn. Studeerde in Jeruzalem en werd daar later leraar. Werd in 1914 opperrabbijn van Jaffa. Bemiddelde tijdens w.o. I voor de joden bij de Turkse autoriteiten. Werd na de oorlog naar Saloniki geroepen om het religieus leven daar een nieuwe impuls te geven. Kwam in 1923 terug naar Palestina en werd opnieuw, tot 1935, opperrabbijn van Jaffa (en Tel Aviv). In 1935 werd hij tot Sefardisch opperrabbijn van Palestina gekozen. Hij vertegenwoordigde de Palestijnse Mizrahi in 1920 op de wereldconferentie in Amsterdam. Ook lid van de *Asefat Ha-Nivharim* en *Va'ad Le'umi*.

UZZIA ca 785-734 v. Chr. Koning van Juda. Versloeg de Filistijnen en maakte de Ammonieten schatplichtig.

V.

VACARESCO (VACARESCU), HÉLÈNE Boekarest 1866-Parijs 1947. Roemeens dichteres, die verzen van gepassioneerde lyriek schreef. Hofdame van koningin Carmen Sylva van Roemenië, van wie zij werk in het Frans vertaalde. Zij verbleef meest in het buitenland. De Haan droeg enkele gedichten aan haar op, o.a. De Verzen van Jezus I en V in *Nederland* (1904).

VACARESCU zie **VACARESCO**

VALERO, JOSEPH MOSHE Jeruzalem 1882-1945. Jurist. Afkomstig uit een Jeruzalemse Sefardische bankiersfamilie. Studeerde rechten in Zwitserland waar hij actief zionist was. Werd na zijn terugkomst in Jeruzalem advocaat.

VASHTI Echtgenote van koning Ahasverus. Zij weigerde te gehoorzamen, toen de dronken koning haar beval haar schoonheid aan het volk te tonen. Zij werd toen van haar waardigheid vervallen verklaard en opgevolgd door de joodse Esther.

VENIZELOS, ELEFThERIOS Kreta 1864-Parijs 1936. Advocaat en Grieks politicus. Van 1910-1915 minister-president. Kwam wegens zijn progeallieerde gezindheid in conflict met koning Constantijn, die neutraal wilde blijven. De koning moest aftreden ten gunste van zijn zoon en van 1917-1920 werd Venizelos opnieuw minister-president. Verzette zich tegen de Turken en was de motor achter de inval van geallieerden en Grieken op de westkust van Turkije, waar veel Grieken woonden. Zij werden echter verslagen. Werd toen opzij geschoven, maar in 1928 opnieuw premier. Moest na een mislukte coup in 1936 uitwijken naar Frankrijk.

VERLAINE, PAUL Metz 1844-Parijs 1896. Frans dichter. Sterk depressief van aard en alcoholistisch. Kwam in een geestelijke crisis terecht na kennismaking met de flamboyante Rimbaud, met wie hij naar België en Engeland vluchtte. In 1873 verwondde hij in Brussel zijn jonge vriend, waarna hij in de gevangenis belandde. Bekeerde zich daar tot het katholicisme en schreef er *Romances sans paroles* (1874). Hij brak hierin met de oude esthetiek en zijn

stijl werd vrijer en impressionistisch. Werd na vrijlating eerst leraar en experimenteerde vervolgens tevergeefs in de landbouw. Na 1883 verzonk hij door het sterven van dierbaren definitief opnieuw in depressie en drankzucht. Kreeg op het eind van zijn leven erkenning. Hij hield lezingen in o.a. België en Nederland en schreef daarover *Quinze jours en Hollande* (1893).

VERMEER, JOHANNES Delft 1632-id. 1675. Hollands schilder van vooral interieurs.

VERNON Brits ambtenaar bij Koloniën.

VERWEY, ALBERT Amsterdam 1865-Noordwijk 1937. Nederlands letterkundige. Aanvankelijk Tachtiger, maar brak met deze beweging vanwege haar egocentrische en esthetisch karakter. Richtte in 1905 *De Beweging* op, een letterkundig tijdschrift dat tot 1919 bleef bestaan en door hem geleid bleef. In zijn poëzie wilde hij droom en werkelijkheid, dichterschap en maatschappij samenbundelen. Werd in 1924 hoogleraar in Leiden, waar hij veel invloed uitoefende op de Nederlandse letterkunde. Hij had veel invloed op de jonge De Haan en publiceerde diens poëzie in *De Beweging*.

VESPASIANUS, TITUS FLAVIUS Bij Reate 9-Aquae Cutiliae 79. Romeins keizer van 69-79. Hij liet zijn zoon Titus in het oosten de oorlog met de joden beëindigen.

VILNAËR GAON zie **WILNAËR GAON**

VISSER, EMILE Deventer 1889-Givataim (Israël) 1964. Zakenman en medeoprichter van de Deventer Vereniging voor opleiding van chaloetsiem.

VITAL zie **WITAL**

VIYERA (VIEYERA), M. Werkzaam bij de textielfirma Van den Berg-Krabbendam in Tilburg.

VOOYS, CORNELIS GERRIT de Gouda 1873-Utrecht 1955. Nederlands taal- en letterkundige. Werd in 1915 in Utrecht hoogleraar Nederlandse taal- en letterkunde. Hoorde bij *De Beweging*. Hij had een veelzijdig oeuvre op beide terreinen en veel invloed op zijn leerlingen.

VREDENBURG, JOËL Amsterdam 1866-id. 1941. Opperrabbijn. Volgde in Amsterdam het Nederlandsch Israëlietisch Seminarium en studeerde klassieke talen. Van 1911-1918 met Onderwijzer waarnemend opperrabbijn van Noord-Holland en van 1918-1942 opperrabbijn van Gelderland. Zeer actief in de Agoedat Israël.

VRIES, de Boer bij Marum in Groningen, die chaloetsiem in dienst heeft.

VRIES, HENDRIK de Zoon van boer de Vries.

VRIES, JONAS de Hoorn 1861-Amsterdam 1936 Directeur N.V. Handelsvereniging v/h S.I. de Vries. Actief in allerlei joodse charitatieve organisaties.

VRIES, SIMON PHILIP de Neede 1870-Bergen Belsen 1944. Eerst godsdienstonderwijzer en van 1892-1940 rabbijn in Haarlem, waar hij in brede kring een bekende figuur was. Hij stichtte in 1905 de Nederlandse Mizrachie en verdedigde vurig het zionisme tegen de antizionistische orthodoxie, o.a. in zijn polemieken met opperrabbijn Wagenaar.

VRIESLAND, SIEGFRIED van Haarlem 1886-Jeruzalem 1939. Advocaat. Broer van Victor.

Een der oprichters van de Nederlandse Zionistische Studenten Organisatie in Leiden, waar hij rechten studeerde. Lid van het bestuur van de NZB van 1913-1919, toen hij zich in Palestina vestigde. Vanaf 1919 lid van de ZC en

van 1923-1930 penningmeester van het zionistisch bestuur in Palestijne. In die functie probeerde hij tegen veel tegenstand in het evenwicht tussen inkomsten en uitgaven te bewaren. Later directeur van de haven in Tel Aviv. Sinds 1927 consul voor Nederland in Jeruzalem. Hij leed aan depressies en pleegde uiteindelijk zelfmoord.

VRIESLAND, VICTOR van Haarlem 1892-Amsterdam 1974. Nederlands dichter en criticus. Broer van Siegfried. Studeerde wijsbegeerte en in Frankrijk Franse letteren. Had in proza en poëzie een bespiegelende inslag en een voorkeur voor *bon mots*.

W.

WADI-el zie **HAMID** pasja

WAGENVOORT, MAURITS Amsterdam 1859-Laren (G) 1944. Journalist en letterkundige, die veel publiceerde over zijn zwerftochten, met name over het Oosten. *Het koffiehuis met de roode buisjes* werd in 1916 gepubliceerd.

WAGRID ed DIEN (WAHID ED-DIN) Naam van de laatste sultan (1918-1922), die de troon besteeg als Mehmed VI (zie aldaar). De Haan verwacht hem met **ABDÜLMECID II** Constantinopel 1868-Parijs 1944, neef en opvolger van Mehmed VI. Hij werd, nadat in nov. 1922 het sultanaat was afgeschaft, door de Turkse Nationale Vergadering gekozen als kalief.

WAHL, SAUL ben JUDAH 1541-ca 1617. Koopman en joods notabele in Brest-Litovsk. Kreeg van de Poolse koning Stephen Bathory het monopolie voor het winnen en verkopen van zout. Rond zijn figuur ontstonden vele legenden. Onder meer zou hij, toen er een nieuwe koning van Polen moest worden gekozen, tijdens de verplichte tussenliggende dagen als *rex pro tempore* hebben gefungeerd. Hij zou die waardigheid danken aan prins Radziwill die voor zijn zonden op een pelgrimstocht in Italië door Sauls vader uit de moeilijkheden zou zijn geholpen.

WAHTI el BOSTANI (BOUSTANI?) Antizionist.

WAKEHURST, JOHN de VERE LODER zie **LODER**

WALEY COHEN zie **COHEN** Sir **ROBERT WALEY**

WALLACH, MOSHE Keulen 1866-Jeruzalem 1957. Arts en pionier op medisch gebied in Palestina. Orthodox opgevoed. Zijn vader was textielhandelaar in Keulen. Wallach studeerde medicijnen in Berlijn en Würzburg. Vestigde zich in 1892 in Jeruzalem en opende in de oude stad een kliniek. Hij moest opboksen tegen veel wantrouwen, omdat hij injecties gaf en gezonde buitenlucht propageerde. In het begin loofde hij prijzen uit aan patiënten die zich door hem wilden laten behandelen. Met financiële hulp uit Amsterdam en Frankfurt kocht hij een stuk grond buiten de stadsmuren aan de weg naar Jaffa voor een modern hospitaal, Schaäre Zedek, dat in 1902 op de verjaardag van Wilhelm II werd geopend. Daarbij hoorde een kleine boerderij, waar tijdens w.o. I een twintigtal koeien werd gehouden. Een noviteit waren de twee aparte quarantaine afdelingen voor besmettelijk zieken. Ook voerde Wallach tegen sterke tegenstand -op aanplakbiljetten werd hij een moordenaar genoemd- inenting tegen difterie in. Wallach bleef het ziekenhuis leiden tot 1947.

Hij was strikt orthodox en sprak bijvoorbeeld principieel geen Hebreeuws in het dagelijks leven, omdat het de taal van de bijbel was. Hij stond bekend om zijn dictatoriale strengheid (hij wachtte bijvoorbeeld regelmatig verpleegsters die avondverlof hadden op), maar had daarbij gevoel voor humor, ook wanneer dat ten koste van hemzelf ging. Hij was een groot liefhebber van *practical jokes*, vooral tegenover personeel dat een dutje deed. Wallach werd bij zowel joden als Arabieren befaamd. In 1947 trad hij af als geneesheer-directeur, maar nog op 90-jarige leeftijd deed hij zijn dagelijkse ronde. Al tijdens zijn leven werd er in Jeruzalem een straat naar hem genoemd. Hij werd begraven op het terrein van het ziekenhuis, dat vooral bekend was als het Wallachhospitaal.

Wallach was De Haans beste vriend tijdens zijn verblijf in Jeruzalem.

WARBURG, OTTO Hamburg 1859-Berlijn 1938. Botanicus en van 1911-1921 derde president van de ZWO. Kwam uit een rijke geassimileerde bankiersfamilie en kreeg een seculaire opvoeding. Ontdekte veel nieuwe planten in Azië en werd in 1892 hoogleraar in Berlijn. Hoewel een aanhanger van het politieke zionisme was hij een fervent voorstander van joodse vestigingen in Palestina. Hij organiseerde veel daarvoor vóór w.o. I. Vanaf 1921 leidde hij een landbouwproefstation in Rechovoth en vanaf 1925 de botanische afdeling van de Hebreeuwse Universiteit. De laatste jaren van zijn leven was hij in Berlijn aan het bed gekluisterd en hij stierf een eenzame dood.

WASHINGTON, GEORGE Virginia 1732-Mount Vernon 1799. Eerste president van de VS, van 1789-1796.

WATERS-TAYLOR, BERTIE HARRY 187?-1946. Kolonel, die in april 1919 plaatsvervangend gouverneur van Jeruzalem was en in juni '19 *Chief of Staff* van OETA. Was sterk gekant tegen het zionisme.

WATSON, Sir HARRY Generaal en tijdelijk opvolger van Money als *Chief Administrator* van Palestina in OETA van juli tot november 1919. Was antizionistisch. Hij werd opgevolgd door Bols.

WATZINGER, CARL 1877-1948. Duits archeoloog, die met Sellin opgravingen deed in Jericho en daarover in 1913 een rapport publiceerde. Werkte met Kohl samen bij opgravingen van oude synagogen in Galilea. Het boek dat zij daarover schreven (*Antike Synagogen in Galilaea* 1916) is nog steeds de fundamentele basis voor dit onderwerp.

WAVELL, ARTHUR Londen 1882-Mombassa 1916. Militair en ontdekkingsreiziger. Een der weinigen die als niet-moslim de pelgrimstocht naar Mekka maakte. Beschreef zijn reis in *A modern pilgrim in Mecca* (1912).

WEBER, SHMUEL ARON Jeruzalem 1885-? Rabbijn. Algemeen secretaris van het Palestijns opperrabbinaat sinds 1921.

WEDGWOOD, JOSUAH CLEMENT Baron. Staffordshire 1872-Londen 1943. Lid van de bekende familie van aardewerkfabrieken. In 1924 lid van de Labourregering. Fel aanhanger van het zionisme sinds zijn kennismaking met het *Zion Mule Corps* en Trompeldor in de expeditie naar Gallipoli. Was vooral voor de militante richting van Jabotinsky.

WEILL, RAYMOND 1874-1950. Frans Egyptoloog en historicus. Deed opgravingen onder auspiciën van Edmond de Rothschild in de heuvel van Ophel (1913-1914 en 1923-1924). De laatste expeditie legde een groot deel van de stad van koning David bloot.

WEINBERG Twee weesjongens die broertjes zijn.

WEINSTEIN Vertegenwoordiger van de Amerikaanse zionisten.

WEINSTEIN, MARION Auteur van een artikel in de *Jewish Chronicle*.

WEISMANN zie **WEIZMANN**

WEISS, LASAR Inwoner van Jeruzalem.

WEISS, LEOPOLD alias **MUHAMMAD ASAD** Llow (Oostenrijk)

1900-Granada 1992. Journalist. Maakte de universiteit in Wenen niet af en trok in 1920 naar Berlijn om journalist te worden. In 1921 reisde hij naar Palestina, waar hij logeerde bij zijn oom Dorian Weiss, een psychiater. Hij was een freelancer, die dank zij zijn ontmoeting met De Haan ook contacten kreeg met Nederlandse kranten, onder meer *De Telegraaf*. Werd later vaste correspondent voor de *Frankfurter Zeitung*. Hij werd gefascineerd door moslems en maakte tochten door de woestijn van Arabië. Hij kwam in dienst van Ibn Saud. Over deze tijd, waarin ook zijn bekering tot de islam viel, publiceerde hij zijn memoires in *The road to Mecca* (1954), dat veel succes had en waarin hij ook over De Haan schreef (106-107). Begin jaren dertig raakte hij gedesillusioneerd met Ibn Saud. Hij reisde verder oostwaarts en belandde in India. Tijdens w.o. II werd hij geïnterneerd, omdat hij nog steeds Oostenrijker was. Na de oorlog identificeerde hij zich met het nieuwe Pakistan en in 1952 werd hij vertegenwoordiger van Pakistan bij de VN. Hij zou een belangrijk aandeel hebben geleverd bij het ontwerp van de Pakistaanse grondwet. Maar ook in dit nieuwe land van zijn adoptie raakte hij teleurgesteld vanwege de toenemende onverdraagzaamheid. Nadat hij zich later had terugtrokken in Spanje, werkte hij aan een Engelse vertaling van de Koran (*The message of the Qur'an*), die werd gepubliceerd in 1980.

WEISSMANN, WEISZMANN zie **WEIZMANN**

WEIZMANN (WEISMANN, WEISSMANN, WEISZMANN), CHAIM

Motol (bij Pinsk) 1874-Rehovot 1952. Zionistisch leider en president van de ZWO van 1921-1931 en 1935-1946. Zoon van een houthandelaar. Bezocht een traditionele joodse school, maar ging chemie studeren in Darmstadt, Berlijn en Freiburg, waar hij zijn studie voltooide. Werd in 1901 docent scheikunde aan de universiteit van Genève. Hij begon in 1904 aan de universiteit van Manchester als onbetaald onderzoeksassistent en werd er in 1913 lector biochemie.

Hoewel hij door privéomstandigheden het eerste zionistencongres in 1897 niet kon bijwonen, was hij al vroeg in de organisatie van de beweging betrokken.

Hij werd Herzls belangrijkste tegenstander met zijn these dat praktische vestiging van joden in Palestina vooralsnog belangrijker was dan politieke successen.

Daartoe richtte hij in 1901 de zogenaamde Democratische Partij binnen de beweging op, die vooral in Oost-Europa veel aanhang kreeg. In Manchester verzamelde hij een aantal joden en niet-joden om zich heen, die later een belangrijke rol zouden spelen in de beweging. Hij was een der ijveraars voor een Hebreeuwse Universiteit in Jeruzalem, die in 1901 de formele steun van het zionistencongres kreeg. In 1907 maakte hij zijn eerste reis naar Palestina en onderzocht daar de mogelijkheden voor chemische industrieën.

In 1906 werd hij door een vriend voorgesteld aan Arthur Balfour, die hij pas in 1915 opnieuw zou zien. Vanaf het begin van w.o. I was hij overtuigd van een Engelse overwinning en begon hij, zonder een officiële functie in de organisatie, in Britse politieke kringen de zionistische idee te propageren. Hij won zulke uiteenlopende figuren als Lloyd George, Churchill en Edward Grey en werd hierbij zeer geholpen door zijn charismatische persoonlijkheid. De charme van Weizmann was voor vriend en vijand legendarisch en werd door een tijdgenoot

bijna feminien genoemd. Hij was overigens ook vaak ten prooi aan diepe depressies en buien van grote wanhoop bij tegenslagen in de beweging. Zijn inspanningen culmineerden uiteindelijk in de Balfour Declaratie van 2 november 1917, een brief van de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken aan Lord Lionel Walter Rothschild, waarin de joden Britse steun voor de vestiging van een Nationaal Tehuis werd beloofd. De praktische politieke berekeningen van deze opzienbarende stap zijn nooit geheel verklaard. Een rol zou hebben gespeeld dat Weizmann een goedkopere methode ontdekte om aceton te fabriceren, een bestanddeel van dynamiet dat een steeds belangrijker product tijdens w.o. I werd. Zeker is dat Engeland hoopte de sympathie van Amerikaanse joden voor Engeland te versterken. Maar ook heeft een rol gespeeld dat Engeland Frankrijk uit Palestina, het buurland van het Suezkanaal, wilde houden. Tenslotte is waarschijnlijk een overschatting van joodse invloed en joods geld in de wereld een factor geweest.

Weizmann werd door het spectaculaire succes van de Balfour Declaratie een centrale persoon in het wereldjodendom. Maar ondanks zijn grote diplomatieke successen was zijn leiderschap binnen de ZWO in de eerste jaren na w.o. I sterk omstreden en werd dit regelmatig bedreigd. In 1918 werd hij benoemd tot voorzitter van de ZC, die door de Britse regering in het leven was geroepen en naar Palestina werd gestuurd om haar te adviseren bij de implementatie van de Balfour Declaratie. De ZC werd door de meeste Palestijnse joden met enthousiasme maar door het Britse militaire bestuur onder leiding van Allenby met reserve ontvangen. De laatsten meenden dat het succes van de hele onderneming afhing van een vergelijk van de zionisten met de Arabische nationale beweging. Weizmann reisde daartoe naar Akaba om emir Feisal te ontmoeten, die toen de belangrijkste leider van het Arabisch nationalisme was. Feisal beloofde schriftelijk de zionistische aspiraties in Palestina te ondersteunen op voorwaarde dat de Arabische aspiraties in Irak en Syrië zouden worden gehonoreerd. Omdat hij in beide landen niet kreeg wat hij hoopte, voelde hij zich al snel van zijn belofte ontslagen. In 1919 leidde Weizmann de zionistische delegatie op de vredesconferentie van Versailles en pleitte daar voor internationale erkenning van de Balfour Declaratie. Op deze conferentie werd door de mogendheden het Engels mandaat over Palestina erkend.

De Balfour Declaratie werd in veel Oost-Europese joodse gemeenschappen met bijna messianistische verwachtingen begroet, terwijl Weizmann, die zich wel degelijk realiseerde dat de verklaring in vage bewoordingen was gevat en dat er veel problemen van allerlei aard moesten worden overwonnen, probeerde de hoge verwachtingen te temperen. In de jaren twintig en dertig opereerde hij in het vacuüm tussen droom en werkelijkheid. Afgezien van de voorzichtigheid van de Britse bestuurders ter plekke, werd Palestina het toneel van Arabisch verzet, dat hoewel er rustige tussenpozen van jaren waren, culmineerde in een regelrechte moordpartij in 1929 en een jarenlange Arabische boycot, die tot 1936 duurde. Bovendien kreeg de zionistische beweging te maken met financiële problemen, omdat de inzamelingen geen gelijke tred hielden met wat nodig was voor de immigratie. Weizmann kreeg ook te maken met oppositie van de Amerikaanse joden, traditioneel een belangrijke geldbron. Deze meenden dat het Tehuis vooral op gezonde zakelijke basis moest worden opgetrokken en zagen met afschuw het systeem van gesubsidieerde kolonies. Met een onderbreking van vier jaar (1931-1935) leidde hij de ZWO tot 1946. In 1949

werd hij de eerste president van de staat Israël. Tijdens w.o. II was hij adviseur van het Britse ministerie voor bevoorrading en deed hij onderzoek naar synthetisch rubber en benzine.

WELBY, Lady VICTORIA geboren Stuart-Wortley 1837-1912. Linguïste. Was hofdame en petekind van koningin Victoria. Reisde veel met haar moeder en huwde in 1863 Sir William Welby-Gregory. Na een omstreden boek te hebben geschreven over godsdienstonderwijs, ontdekte zij dat religieuze expressie sterk werd beperkt door het gebruik van verouderd taalgebruik en vanaf 1885 was haar belangstelling geheel gericht op het probleem van taal. Haar belangrijkste theorie was dat de taal de ervaring volgt en niet omgekeerd. Men moet volgens haar een linguïstisch geweten ontwikkelen en vooral de organische, veranderende aard van de taal begrijpen.

WENSINCK, ARENT JAN Aarlanderveen 1882-Leiden 1939. Nederlands oriëntalist, die in 1912 zijn leermeester Snouck Hurgronje in Leiden opvolgde. Hij was hoogleraar Hebreeuws, Arabisch, islam en Syrisch.

WEYDEN, ROGIER van der Doornik ca 1400-Brussel 1464. Zuid-Nederlands schilder.

WEYGAND, MAXIME Brussel 1867-Parijs 1965. Frans generaal, die in w.o. I vocht. Adviseerde Pilsodski in de Russisch-Poolse oorlog en leverde een belangrijke bijdrage bij het afslaan van een Russische aanval op Polen. Werd in april 1923 als opvolger van Gouraud Hoge Commissaris en opperbevelhebber van Syrië, tot november 1924. Hoewel hij in 1935 met pensioen was gegaan, werd hij in 1939 teruggeroepen en opnieuw opperbevelhebber van het Levantleger. Zat in de Vichyregering tot 1942, toen hij door de Duitsers gevangen werd genomen.

WHITTINGHAM, GEORGE NAPIER 1865-1941. Vanaf 1907 als predikant verbonden aan een Londense kerk in Kentish Town. Over zijn reis in Palestina publiceerde hij *The home of fadeless splendour; or, Palestine of today. With a foreword by Sir Arthur Wigram Money*. Londen 1921. Over De Haan p. 161 e.v.

WIBAUT, FLORENTINUS MARINUS Vlissingen 1859-Amsterdam 1936. Nederlands socialistisch politicus en leider van de SDAP. Vooral bekend als wethouder in Amsterdam.

WIJDEVELD, HENDRICUS THEODORUS Den Haag 1885-1987. Nederlands architect, die was opgeleid door Pierre Cuypers. Aanhanger van de Amsterdamse School. Van 1917-1931 redacteur van het blad *Wendingen*.

WIJNKOOP, DAVID Amsterdam 1876-id. 1941. Socialistisch politicus. Was aanvankelijk lid van de SDAP, maar trok steeds meer naar links en werd in 1909 medeoprichter van de Sociaal-Democratische Partij, die in 1918 werd herdoopt tot Communistische Partij Holland. Werd in 1935 op last van Moskou daaruit gestoten. Tot aan zijn dood politiek actief als lid van de Tweede Kamer en de Amsterdamse gemeenteraad.

WILDE, OSCAR Dublin 1856-Parijs 1900. Engels dichter, criticus en toneelschrijver die ook bekend werd door twee beruchte processen wegens homoseksualiteit. Zijn veroordeling kwam hem te staan op gevangenschap en verbanning.

WILHELM II Potsdam 1859-Doorn 1941. Duits keizer van 1888-1918, toen hij abdicerde en naar Nederland vluchtte. Hij was de motor achter het uitbreken van w.o. I. In het najaar van 1898 bezocht hij Palestina om de daar door de

Duitsers gestichte kerk van de Verlosser in te wijden. Op deze reis ontmoette hij Herzl.

WILKANSKY, ISAAC (YITZHAK AVIGDOR) Litouwen 1880-Rechovoth 1955. Landbouwkundige, die zich rond 1908 in Palestina vestigde en van 1909-1919 hoofdadviseur voor de landbouw was voor het *Palestine Office* in Jaffa. Hij leidde o.a. de kolonies Ben Shemen en Hulda. Ook lid van de ZC en van verschillende delegaties naar Londen. In 1921 een der oprichters van een landbouwkundig proefstation, dat later werd verplaatst naar Rechovoth, het latere Weizmann Instituut.

WILKENS, GEORGE ALEXANDER Minahassa 1847-Leiden 1891. Nederlands etnoloog en bestuursambtenaar in Nederlands-Indië. Vanaf 1885 hoogleraar in Leiden.

WILLIAMS, T.W. Journalist bij de *New York Times*.

WILNAËR GAON (VILNAËR GAON; ELIJAH BEN SOLOMON ZALMAN) Selez (Polen) 1720-Vilna 1797. Een der beroemdste Talmoedgeleerden van zijn tijd. Hij staat bekend als de Wilnaër Gaon, een eretitel die De Wijze betekent. Hij verwierf zich, voornamelijk door zelfstudie, kennis van de kabbala en natuurwetenschappen. Na vijf jaar door Duitsland en Polen te zijn getrokken, vestigde hij zich in 1745 in Vilna. Hier kreeg hij grote invloed door zijn kennis en ascetische levenswijze. De Wilnaër Gaon was een verklaard tegenstander van het Chassidisme, dat in zijn tijd een belangrijke stroming binnen het jodendom werd.

WILSON, Sir HENRY HUGHES Currigane 1864-Londen 22 juni 1922. Veldmaarschalk sinds 1919. Was van Ierse afkomst en fel tegenstander van Ierse onafhankelijkheid. Werd op de drempel van zijn huis vermoord door leden van de Sinn Fein.

WILSON, THOMAS WOODROW Virginia 1856-Washington 1924. Democratisch president van de VS van 1912-1920. Probeerde in w.o. I neutraal te blijven, maar verklaarde de Centralen in april 1917 de oorlog. Stelde 14 punten op ter regeling van de naoorlogse situatie. Hiervan waren belangrijke onderdelen zelfbeschikking der volkeren en schepping van een internationale organisatie die twisten tussen staten vreedzaam zou oplossen. De VS kozen echter na de oorlog voor isolationisme. Toch had Wilson een belangrijke stem in de vorming van de Volkenbond. Vanuit zijn opvattingen over zelfbeschikkingsrecht stond hij zowel positief tegenover het zionisme als tegenover minoriteitrechten voor joden in Oost-Europa. In 1920 werd hij getroffen door een beroerte en speelde verder geen politieke rol meer van betekenis.

WINGATE, Sir FRANCIS REGINALD Renfrewshire 1861-1953. Beroepsmilitair, die al jong naar India ging. Ging van India naar Egypte en werd daar in 1887 benoemd op de afdeling inlichtingen, waar hij twaalf jaar bleef. Vocht met Kitchener in de slag om Omdoerman in de Soedan en speelde een rol in Fasjoda. Werd in 1899 gouverneur van Soedan en bleef daar tijdens w.o. I. In 1916 kreeg hij tevens de leiding over de onderhandelingen met sherif Hoessein van Mekka en speelde zo een belangrijke rol in de organisatie van de *Arab Revolt*. Werd in januari 1917 Hoge Commissaris van Egypte tot 1919, toen Allenby zijn functie overnam. Trok zich in 1922 terug uit de actieve dienst.

WINTRINGHAM-LONGBOTTOM, MARGARET 1879-1955. Van 1921-1924 lid van het Lagerhuis voor Labour.

WISE, STEPHEN Boedapest 1874-New York 1949. Rabbijn in de VS. Was van 1898-1904 leider van de *Federation of American Zionists*. Beplette op de vredesconferentie van Versailles zowel de zionistische als de Armeense zaak. Wekte samen met Brandeis bij president Wilson belangstelling voor de zionistische zaak. Op de *Cleveland Convention* schaarde hij zich aan de zijde van Mack en Frankfurter en trok zich na hun nederlaag terug uit al zijn functies binnen de zionistische organisatie in de VS.

WITAL (VITAL), HAYYIM Safed 1542-Damascus 1620. Belangrijke kabbalist, die voornamelijk het werk van anderen samenvatte en wiens leven werd omringd door legenden. Zou wonderen hebben verricht o.a. door met magische formules geesten op te roepen.

WITTE, SERGEJ JOELJEVITSJ Tiflis 1849-St. Petersburg 1915. Russisch staatsman van Nederlandse afkomst. Van 1892-1903 minister van Financiën en na de mislukte revolutie van 1905 minister-president. Trad snel af, omdat de reactie de overhand kreeg. Vanwege zijn bemoeienissen met staatsleningen maakte hij kennis met joodse financiers en bekritiseerde hij de discriminerende politiek tegenover de joden.

WOITINSKY, SAUL Russisch hoogleraar.

WOLFFSOHN, DAVID Litouwen 1856-Homburg 1914. Opvolger van Herzl in 1905 als president van de ZWO. Herzl had veel te danken aan het trouwe en bescheiden karakter van Wolffsohn, die ook veel meer dan hij afwist van het joodse leven. Wolffsohn stelde de blauw-witte zionistische vlag voor en de Bijbelse shekel als contributie voor de leden van de ZWO. Hij was samen met Kann de belangrijkste financiële man in de vroege jaren van de ZWO. Hij kreeg veel kritiek vanwege zijn zakelijke aanpak, maar lang kon men moeilijk zonder hem. In 1911 werd hij door de oppositie van de practici onder leiding van Weizmann niet herkozen.

WORELL Lid van het Amerikaans Oudheidkundig Gezelschap.

WRANGEL, PJOTR NIKOLAJEVITSJ Baron. Kaunas 1878-Brussel 1928. Russisch generaal van Baltische afkomst. Kreeg in april 1920 als opvolger van Denikin het bevel over het Witte Leger in Zuid-Rusland. Werd in november 1920 teruggeslagen en week uit naar Istanboel. De rest van zijn leven bracht hij in ballingschap door.

Y.

YAHYA zie **YEHIA**

YAHUDA (YAHUDAH), ABRAHAM SHALOM Jeruzalem 1877-Connecticut 1951. Oriëntalist, wiens familie uit Bagdad kwam. Publiceerde als 15-jarige zijn eerste boek *Kadmoniyot ha-Aravim* (Arabische oudheden). Studeerde in Heidelberg en Straatsburg Semitische talen, o.a. bij Nöldeke. Van 1914-1922 hoogleraar in Madrid. Na 20 jaar reizen waarin hij veel boeken en manuscripten verzamelde werd hij in 1942 hoogleraar in New York.

YANBAH, EMILE Advocaat in Cairo en propagandist voor koning Hoessein.

YASSIN Pasja **il HASJIMI** 1894-Damascus 1937. Generaal in het Turkse leger, die een belangrijke rol speelde in de nationale beweging van Irak en in 1922 werd opgenomen in het eerste kabinet onder koning Feisal. Van 1924-1925

eerste minister en later opnieuw van 1935-1936, toen hij werd afgezet. Hij zette zich toen ook in tegen het groeiende antisemitisme in Irak.

YEHIA (YAHYA b. MUHAMMAD) ca 1869-1948. Iman van Yemen. Volgde zijn vader op in 1904 en streed net als deze tegen de Turken voor onafhankelijkheid, hoewel hij tijdens w.o. I wel loyaal aan hen bleef. Na de val van het Ottomaanse rijk in 1918 verklaarde hij Yemen onafhankelijk, waardoor dit het eerste onafhankelijke Arabische land werd. Hij wantrouwde elke westerse vernieuwing en had bovendien veel problemen met de stammen in zijn land, die elke staatscontrole wantrouwden. Hij voerde daarom in 1922-1923 veel militaire campagnes en pas in 1926 werden zij onderworpen. Werd wegens zijn despotisme bij een staatsgreep in 1948 vermoord.

YELLIN zie **JELLIN**

YONAS, HEMDA Litouwen 1873-1951 Tweede echtgenote van Ben Jehoedah sinds 1892. Studeerde chemie. Leerde Hebreeuws van haar man en assisteerde hem meer dan 30 jaar bij zijn woordenboek. Zij zette na diens dood dit werk voort. Publiceerde zelf o.a. korte verhalen in het Hebreeuws en een biografie van haar stiefzoon Ben Avi.

YOUNG, Sir HUBERT WINTHROP 1885-1950. Majoor. Diende eerst in het Indische leger. Van 1915-1917 *Assistant Political Officer* in Mesopotamië. Kwam in 1919 op het *Colonial Office* en was van 1921-1927 tweede man na Shuckburgh op het *Middle East Department* van het *Colonial Office*. Later actief in Irak en gouverneur van o.m. Rhodesië.

Z.

ZACHARIAH (ZACHARJA) Een van de twaalf kleine profeten (520-18 v. Chr.). Gaf het volk weer hoop en drong aan op opbouw van het huis Gods.

ZACHARJA zie **ZACHARIAH**

ZAGHLOEL (ZAGHLUL) Pasja, SA'D Ibjana ca 1860-Cairo 1927. Egyptisch nationalistisch politicus. Stamde uit een rijke boerenfamilie. Studeerde rechten aan de Azhar universiteit te Caïro en begon zijn carrière als ambtenaar aan de rechtbank. Hoewel aanvankelijk een vriend van de Britten, werd in zijn huis in 1906 de definitieve anti-Britse koers van de Nationale Partij uitgezet. Werd in 1906 minister van Onderwijs, daarna van Justitie en trok zich in 1913 terug uit de regering. Toen in 1917 sultan Foead constitutionele hervormingen aankondigde en Wilson zijn 14 punten ter regeling van de naoorlogse situatie publiceerde, voelde Zaghloel zich de ware vertegenwoordiger van het Egyptische volk. Hij keerde terug in de politiek. Ondanks oppositie van de Britten en verschillende Egyptische nationalistische leiders, was zijn positie eind 1918 gevestigd. Zaghloel wilde in november 1918 een delegatie van de Wafd (Onafhankelijkheidspartij naar de vredesconferentie van Versailles leiden met de eis van volledige onafhankelijkheid voor Egypte. Hij werd echter door de Britten verbannen naar Malta. Dit veroorzaakte grote onrust in Egypte, die zijn piek bereikte in maart-april 1919. Dit leidde tot de vrijlating van de bannelingen en Zaghloel kreeg alsnog het leiderschap van de Egyptische delegatie naar Versailles. Hij bleef tot eind maart 1921 in Europa, maar slaagde er niet in de publieke opinie daar te mobiliseren voor de Egyptische onafhankelijkheid en

de vredesconferentie erkende het Britse protectoraat over Egypte. Zaghloels terugkeer naar Caïro werd geëntameerd door Adly, die de verantwoordelijkheid voor de lopende onderhandelingen met de Britten wilde afwentelen op de Wafdpartij. Hij werd echter in december 1921 opnieuw gearresteerd en eerst naar Aden, later naar Gibraltar gestuurd, waar hij als een gast van de Britten werd beschouwd. Intussen werd op 15 maart door de Britten de Egyptische onafhankelijkheid erkend. 17 september 1923 keerde Zaghloel terug naar Caïro en nam hij deel aan de verkiezingen die in januari 1924 resulteerden in een 90% overwinning van de Wafdpartij. Hij werd in januari 1924 premier, maar in november door de Britten tot aftreden gedwongen. Hoewel de Wafd in 1926 opnieuw de verkiezingen won, heroverde Zaghloel toen niet meer zijn oude leidende positie.

ZAGHLUL zie **ZAGHLOEL**

ZAID zie **ZED**

ZAKI el TSERKESY Hoogleraar die met Zaghloel in verbinding staat.

ZAKKI Bey. Gouverneur van Jeruzalem tijdens w.o. I.

ZANGWILL, ISRAEL Londen 1864-East Preston 1926. Engels schrijver en briljant en geestig spreker. Werd internationaal bekend met zijn waarnemingen in de Londense joodse wijk, beschreven in *Children of the ghetto* (1892). Tijdens w.o. I pacifist en voorstander van vrouwenkiesrecht. Aanvankelijk bepleitte hij versmelting van jodendom, christendom en Hellenisme. Hij woonde het eerste zionistencongres in 1897 bij en reisde in hetzelfde jaar naar Palestina. Hielp Herzl bij het winnen van het Engelse jodendom voor het zionisme. Hij scheidde zich echter af van de ZWO door in 1905 de *International Territorial Organisation* (ITO) op te richten, die joden ook buiten Palestina wilde vestigen. Na de Balfour Declaratie kreeg hij opnieuw sympathie voor de ZWO.

ZEBULON Melkjongen.

ZEBULON Tiende zoon van Jacob. De stam Zebulon was vooral in Galilea gevestigd.

ZED (ZAID; ZEID) 1898-1970. Jongste zoon van koning Hoessein en een Turkse moeder. Broer van Ali, Abdoellah en Feisal. Wilde geen kroon en woonde in Engeland. In 1947 ambassadeur van Irak in Londen.

ZEFANJA (ZEPHANJA) Profeet in Judea tijdens de regering van Josua (639-609 v. Chr.). Profeteerde in Jeruzalem o.a. tegen aanpassing aan de Assyrische godsdienst en cultuur, die toen al hun ondergang nabij waren.

ZEHAVIETH, SARA Koloniste in Petach Tikvah.

ZEID zie **ZED**

ZEINAB Tweede vrouw van Mohammed, de bediende in het jongensweeshuis.

ZEMIAH Zuster van koning David.

ZEPHANJA zie **ZEFANJA**

ZERESH Vrouw van Haman en zijn voornaamste raadgeefster bij de wraak op Mordechai.

ZERUIAH Zuster van koning David en moeder van Joab, Abishai en Asahel.

ZEWI, MENACHEM Weesjongen.

ZIFRIN zie **CIFFRIN**

ZILVERSMIT Firmant van de firma De Pinto&Zilvermit.

ZILVERSMIT, MAURITS Directeur van het meisjesweeshuis. Vroeger vertegenwoordiger van de *Hilfsverein der deutschen Juden*.

ZILVERSMIT-GOLDSMID, SARA ZIFFORA Jeruzalem 1883-? Echtgenote van Maurits Zilvermit.

ZIW, JOSEPH Rabbijn in Jeruzalem.

ZOLA, EMILE Parijs 1840-id. 1902. Frans schrijver, die de belangrijkste vertegenwoordiger van de naturalistische roman werd. Bekend als pleitbezorger voor de wegens spionage onschuldig veroordeelde Dreyfus. Voor zijn openbare brief *J'accuse*, gericht tegen president Faure, werd hij veroordeeld. Hij week toen uit naar Engeland.

ZUNZ, LEOPOLD Detmold 1794-1886. Joods historicus. Een der oprichters van het tijdschrift *Wissenschaft des Judentums* en in 1819 van de *Verein für Cultur und Wissenschaft der Juden*, met als doel de wetenschappelijke en historische benadering van de joodse wetenschap te bevorderen. Predikte in de Reformsynagoge in Berlijn. Zijn voornaamste belangstelling lag in de Hebreeuwse literatuur.

Glossarium⁺

⁺NB Zie ook de afkortingen en verklaringen bij Wie was Wie.

ACHDOETH HA-AWODAH (Hebr.) Zionistische socialistische partij in Palestina, opgericht in 1919. Publiceerde het weekblad *Kontres*. Een activistische partij waaruit onder meer de Hagana voortkwam. Volgens haar ideologie konden de idealen van het zionisme alleen worden verwezenlijkt op volledig socialistische grondslag. Zij was ook de motor achter de oprichting van de Histadroet, de arbeidersorganisatie die alle socialistische partijen sinds 1920 overkoepelde.

ACTIE-COMITÉ Dagelijks bestuur van de Zionistische Wereldorganisatie, bestaande uit 15 man (zie ook onder **ZIONISTISCHE WERELDORGANISATIE**).

ADVISERENDE STAATSRAAD, ADVISERENDE PALESTINARAAD zie **PALESTINENSISCHE STAATSRAAD**

ADVISORY COUNCIL zie **PALESTINENSISCHE STAATSRAAD**

AGOEDAT ISRAEL (of AGOEDA) (Hebr.) Internationale vereniging van orthodoxe joden, in 1912 in Kattowitz opgericht, als tegenwicht van de Zionistische Wereldorganisatie. Zij verzette zich tegen het seculaire karakter van de Zionistische Wereld Organisatie en meende dat de verbanning uit het H. Land niet door mensen maar alleen door Gods ingrijpen kon worden beëindigd. Na de Holocaust zocht zij samenwerking met de zionisten.

ALLIANCE ISRAÉLITE UNIVERSELLE Internationale joodse hulporganisatie in 1860 opgericht in Frankrijk. Zij had aanvankelijk als voornaamste doel om het antisemitisme tegen te gaan, maar ontwikkelde zich geleidelijk tot een organisatie die hulp en onderwijs aanbood aan joden in landen waar zij werden verdrukt. De Alliance had vooral in het Midden-Oosten een netwerk van scholen, weeshuizen en andere instellingen.

AMERIKAANS RELIEFCOMITÉ zie **AMERIKAANSE DISTRIBUTION JOINT COMMITTEE**

AMERIKAANSE DISTRIBUTION JOINT COMMITTEE (AMERICAN JEWISH JOINT DISTRIBUTION COMMITTEE) Amerikaanse hulporganisatie, opgericht in de herfst van 1914 voor hulp aan de joden in Palestina, later ook voor die in Oost-Europa.

AMERICAN COLONY Gemeenschap in Jeruzalem in 1881 opgericht door het Amerikaanse echtpaar Horatio en Anna Spafford om er een utopische christelijke samenleving te creëren waarin christelijke naastenliefde in praktijk werd gebracht.

AMERICAN SECTION OF THE INTERNATIONAL COMMISSION ON MANDATS IN TURKEY (KING-CRANE COMMISSION) De Vredesconferentie besloot in maart 1919 om een geallieerde onderzoekscommissie te sturen naar het Midden-Oosten. De Britten, Fransen en Italianen trokken zich terug, maar president Wilson stuurde als Amerikaanse leden Henri King en Charles Crane. De King-Crane Commissie reisde van juni tot aug. rond en bracht een rapport uit in antizionistische, anti-Franse en anti-Britse zin.

AMERIKAANSE COMMISSIE zie **AMERICAN SECTION OF THE INTERNATIONAL COMMISSION ON MANDATS IN TURKEY**

ANGLO-PALESTINA (PALESTINE) BANK Opgericht in Londen in 1902 als de bank voor de *Jewish Colonial Trust*, die door Herzl was opgezet om in Palestina ondernemingen en kolonisatie te financieren. Het eerste kantoor in Jaffa werd in 1903 geopend, een tweede in Jeruzalem in 1904. De bank werd tijdens het mandaat het belangrijkste joodse financiële instituut in Palestina en na de stichting van de staat Israël omgevormd in de nationale bank (Bank Leumi le-Israel).

ARABISCH CONGRES TE GENÈVE Deel van de Arabische Delegatie dat naar Genève reisde om daar contact te maken met Syrische nationalist die hun zaak bij de Volkenbond bepleitten. Van aug. tot sept. 1921 vergaderden zij met elkaar.

ARABISCHE DELEGATIE Afvaardiging van Palestijnse Arabieren gekozen door het vierde Arabische Congres. De delegatie reisde in juli 1921 naar Engeland om bij de Britse regering de Palestijnse zaak te bepleiten en bleef daar tot juli 1922.

ARBEIDERSPARTIJ zie **POALE ZION**.

ASEFAT HA-NIVHARIM (Hebr.) zie **CONSTITUANTE**

ASCHKENASISCHEN RAAD VAN JERUZALEMSE JODEN Bestuur van de Jeruzalemse Asjkenazische orthodoxe gemeente die het zionisme afwees en zich bij de Agoedath Israel aansloot.

AWKAF (Ar.) zie **WAKF**

BEIRAMFEEST (Turks) Eerste dag na het einde van de Ramadan, ook wel Suikerfeest genoemd omdat men elkaar dan suikergoed geeft.

BALFOURVERKLARING (BALFOURDECLARATIE) Brief van Balfour, toen minister van Buitenlandse Zaken, aan Lord Lionel Walter Rothschild, voormalig parlementslid en een der leidende zionisten in Engeland, waarin hij

namens de Britse regering beloofd de vestiging van een Joods Nationaal Tehuis in Palestina te bevorderen.

BAR-MITSWAH Aanduiding van een jongen die 13 jaar is geworden en daarmee tot de volwassen joden behoort. Dit wordt gevierd met de gelijknamige plechtigheid, waarbij de jongen de Haftarah van de week in het Hebreeuws opleest.

BASELER PROGRAM Programma dat op het eerste Zionistencongres in 1897 te Basel als doel werd geformuleerd door Herzl: een publiekrechtelijk gegarandeerde woonplaats ('öffentlich-rechtlich gesicherte Heimstätte') voor het joodse volk.

BEKERINGS DAGEN De tien dagen tussen Nieuwjaar en Grote Verzoendag, waarbij de nadruk ligt op boetedoening en herstel van het verbond met Jahwe.

BELLADIA (Ar.) Gemeenteraad. In Jeruzalem bestond deze uit moslims, christenen en joden.

BEY (Turks) Titel voor hoge functionarissen in het Turkse rijk.

BEVRIJDINGSFONDS Geld dat werd ingezameld na het besluit der geallieerden te San Remo om Palestina als mandaat aan Engeland toe te kennen en de Balfour Declaratie daarin op te nemen.

BILUBEWEGING (Hebr.) Beweging van pioniers die na de Russische pogroms van 1881/1882 naar Palestina emigreerde en met behulp van Edmond de Rothschild de kolonies Rishon-le-Zion en Zichron Jaäkov stichtten. Zij sloten zich aan bij de Choveve Zion.

BRISKER RAV Mozes Diskin

BRUIDEGOM DER WET Degenen die in de synagoge het eerste en laatste deel van de Tora mogen lezen.

CHACHAM BAS(C)HI (Hebr.) Titel van Sefardische opperrabbin.

CHALUKA (CHALOEKA) (Hebr.) Financiële ondersteuning van arme en vrome joden in de vier heilige steden Jeruzalem, Hebron, Safed en Tiberias. Zij werd gegeven door de joden in de diaspora en centraal georganiseerd door de in 1830 in Amsterdam opgerichte vereniging Pekidim en Amarcalim.

CHALOETS (CHALUTZ) mv **CHALOETSIEM (CHALUZIM)** (Hebr.) Pionier. Sinds de immigratie van zionistische pioniers term voor iemand die zich vestigt in een zionistische kolonie om landbouw te beoefenen.

CHALOETSA (Hebr.) Vrouwelijke Chaloets

CHANOEKA (Hebr.) (**INWIJDINGSFEEST**) Acht dagen waarop wordt herdacht dat de tweede tempel door de Maccabeeën werd gereinigd en daardoor opnieuw ingewijd.

CHASSIED (mv. Chassiedim) (Hebr.) Aanhanger van een mystieke beweging binnen het jodendom, die nadruk legt op de emotionele beleving van de religie en ontstond rond 1730 in Oost-Europa. De eerste georganiseerde chassidische immigratie naar Palestina begon in 1764 en vestigde zich voornamelijk in Tiberias. Vanaf ca 1823 en 1837 ontstonden centra in respectievelijk Hebron en Jeruzalem. De volgelingen de Lubavitsjer rebbe vormden daarin een belangrijk aandeel. Vooral in de tweede helft van de 19de eeuw vestigden zich veel chassidim in deze steden.

CHAWADJA, CHAWADSJA (Ar.) Heer.

CHOVEVE ZION (Hebr.) (**HOVEVE ZION**) Letterlijk: Minnaars van Zion. Leden van een vereniging die werd gesticht in Rusland na de pogroms van 1881 met als doel joden in Palestina te vestigen. Zij kreeg veel aanhang in

Oost-Europa. De beweging had weinig tastbare resultaten, omdat zij lang door de Russisch autoriteiten werd verboden en Turkije geen joodse immigratie in Palestina toestond. De latere zionistische beweging van Herzl zou in belangrijke mate voortborduren op de aanhang van het Choveve Zion.

CHURCHILL STATEMENT zie **WHITE PAPER**

CHEDER (Hebr.) Lagere school voor het onderwijs in de joodse godsdienst.

CIRCASSIËRS zie **TSJERKESSEN**

CONGRES TE KARLSBAD Twaalfde Zionistisch Congres gehouden in Karlsbad in 1921. Het was het eerste congres na w.o. I en het belangrijkste onderwerp was de financiële situatie van de beweging. De groep van Brandeis boycotte het congres, omdat zij geen steun kreeg voor financiële hervormingen waarbij de opbouw van het Nationaal Tehuis op meer zakelijke en efficiënte basis zou worden aangepakt. Verder koos het congres een nieuw bestuur, waarvan de helft in Palestina zou verblijven. De afgevaardigden uit Polen vormde de grootste groep en de Mizrachi de grootste partij. Het congres sprak bovendien plechtig het voornemen uit om met de Arabieren in vriendschap en wederzijds respect samen te leven.

CONSTITUANTE eig. de naam die de leden van de Derde Stand zichzelf gaven toen zij zich tijdens de Franse revolutie in 1789 afscheidde en zich als taak stelden Frankrijk een constitutie, grondwet, te geven. De Haan geeft deze benaming aan de *Asefat Ha-Nivharim*, de Gekozen Vergadering. In jan. 1918, na de (gedeeltelijke) verovering van Palestina door de Britten, kwamen in Jaffa vertegenwoordigers van joodse partijen voor het eerst bijeen om een representatief bestuur te formeren. Zij kozen een Va'ad Zemani, Voorlopige Raad. Deze zou moeten onderhandelen met de autoriteiten die de opbouw van het Nationaal Tehuis mogelijk gingen maken. Daarvoor zouden eerst representatieve verkiezingen moeten worden gehouden. De Voorlopige Raad kwam opnieuw bijeen in juni 1918 en voor de derde keer in jan. 1919, toen het hele land was vertegenwoordigd. Er was vooral een grote controverse rond het vrouwenkiesrecht, dat door de orthodoxen op religieuze gronden werd afgewezen. Op 19 april 1920 organiseerde de Va'ad de eerste verkiezingen, waaraan 77% van de kiesgerechtigden deelnamen en 314 gedelegeerden werden gekozen in de *Asefat Ha-Nivharim* (de 'Constituante'). Deze kwam in Jeruzalem bijeen op 7 okt. 1920 en riep zichzelf tot de enige vertegenwoordigers van de Palestijnse joodse bevolking uit. Zij koos de Va'ad Leumi, de Volksraad, die tot taak had een soort grondwet samen te stellen voor de organisatie van de Palestijnse joodse bevolking.

DAG DER SMEKINGEN Laatste dag van het Loofhuttenfeest waarop een speciaal smeekgebed voor een goede oogst voor het komende jaar wordt gezegd.

DECAPOLISSTEDEN De 10 steden gelegen in Zuid-Syrië, Transjordanië en de noordelijke Jordaanvallei uit de Grieks-Byzantijnse tijd.

DEPUTATENVERGADERING bedoeld is ofwel de Voorlopige Raad (zie onder *Asefat Ha-Nivharim*) ofwel de Volksraad (*Va'ad Le'umi*).

DEUTERONOMIUM Vijfde boek van de Pentateuch (de eerste vijf boeken van de bijbel), voor een groot deel in de vorm van een monoloog van Mozes. Het bevat vooral veel wetgeving.

DISTRIBUTION JOINT COMMITTEE zie **AMERIKAANS DISTRIBUTION JOINT COMMITTEE**

DRIE WEKEN Periode waarin de nationale rouwdagen van het joodse volk, zoals de verwoesting van de tempel door de Babyloniërs en de Romeinen, vielen.
DUITSE PLAATS Wijk in de het joodse deel van de oude stad, waar vooral joden woonden die werden bedeed vanuit Nederland en Duitsland, de zogenaamde Kolel Hod.

EFFENDI (Turks) Van oorsprong Turkse titel die heer of meester betekende. In de voormalig Turkse Arabische landen werd het een term voor een ontwikkelde Arabische stadsbewoner, meestal in Europese kleding, ter onderscheid van de gewone man.

EZRACHPARTIJ (Hebr.) Burgerlijke links-liberale partij met vooral aanhangers onder joodse boeren die vóór w.o. I in het land woonden. Vóór particulier grondbezit.

EXECUTIEVE Dagelijks bestuur van de Zionistische Wereldorganisatie.

FALASCHEN Zwarte joden die in het Noorden van Ethiopië leefden.

FEDERATIE VAN DE SOCIALISTISCHE ARBEIDERSPARTIJEN = HISTADROET, opgericht in december 1920 door de verschillende arbeiderspartijen om vakbondsactiviteiten te bundelen.

FEEST DER EERSTELINGEN zie **WEKENFEEST**

FEEST DER WETGEVING (SIMCHA TORA (Hebr.); VREUGDE DER WET) Feest waarop de wetgeving van Mozes op de Sinaï wordt herdacht.

FELLACH (Ar.) mv. fellachin of fellahin. Arabische kleine boer of pachter.

FIRST JUDEANS zie **JOODS LEGIOEN**

FRANKFORT Het centrum van de Agoedath Israel.

GEGENWARTSARBEIT Term die sinds 1901 refereert aan het streven van de Zionistische Wereld Organisatie om zionistisch werkzaam te zijn in de gemeenschappen in de diaspora en de organisatie niet uitsluitend te richten op de vestiging van joden in Palestina.

GEMARAH (Hebr.) Deel van de Talmoed.

GROEZIË, GROEZISCH Georgië (Rusland); Georgisch

GROOT MOEFTI (Ar.) Waardigheid door de Engelsen in 1921 ingesteld door de moefti van Jeruzalem de titel Groot-Moefti te geven. Daarvoor was de moefti van Jeruzalem de primus inter pares, wiens status wel hoger was dan die in andere steden en wiens functie voornamelijk was de benoeming van de kadi's. Nu werd hij gesteld boven de andere moefti's, kwam aan het hoofd te staan van alle andere religieuze dignitarissen en kreeg bovendien de controle over de complete islamitische religieuze instituties, de wakfs inbegrepen.

GROTE BESTUURSVERGADERING TE PRAAG Vergadering van vertegenwoordigers uit alle landen van de Zionistische Wereld Organisatie. Deze vergaderingen vonden plaats in de jaren waarin geen congres bijeenkwam.

GROTE VERGADERING TE LONDEN Eerste grote vergadering van zionistische vertegenwoordigers na w.o. I. Zij vond plaats in 1920 en er waren 280 gedelegeerden uit 40 landen. Er waren grote tegenstellingen tussen de aanhangers van Weizmann en die van Brandeis, o.a. over de noodzaak om met niet-zionisten samen te werken en de wijze waarop de opbouw in Palestina zou worden gefinancierd (de Amerikanen wilden dat voornamelijk op zakelijke grondslag). De vergadering sloot met een resolutie waarin werd vastgelegd dat de zionistische kolonisatie alleen zou gebeuren op land dat eigendom was van de gemeenschap. In het volgende jaar kwam het twaalfde congres, te Karlsbad, bijeen.

GROTE VERZOENDAG (JOM KIPPOER (Hebr.)) Laatste van de tien boetedagen die beginnen bij het Nieuwjaar en grote vastendag.

GOVERNORAAT Zetel van het Brits bestuur in Jeruzalem.

HADASSAH (Hebr.) Amerikaanse vrouwelijke hulporganisatie, in 1913 opgericht door o.a. Henrietta Szold met als belangrijkste werkterrein de ontwikkeling van medische zorg voor de joden in Palestina. Zij was een onderdeel van de Amerikaanse zionistische organisatie. Hoewel de eerste verpleegsters al in 1913 naar Palestina werden gestuurd, ontwikkelde het Hadassahwerk zich vooral na 1918. In dat jaar arriveerden 45 medische krachten in het land, die ziekenhuizen openden in de belangrijkste steden.

HAFTARA (Hebr.) Woorden van de profeten die elke dag worden gelezen na de lezing van de tora.

HAGANA (Hebr.) Zelfverdedigingsorganisatie van de Palestijnse joden tegen aanvallen van de Arabieren. Opgericht naar aanleiding van de aprilrellen van 1920. De Hagana bleef de hele mandaatperiode functioneren en ging na de oprichting van de staat Israël op in diens leger.

HAHAM (Hebr.) zie **CHACHAM**

HALUKKA (Hebr.) zie **CHALUKA**

HALUTZIEM (Hebr.) zie **CHALOETS**

HAYCRAFT COMMISSIE Commissie onder leiding van Thomas Haycraft, de *Chief Justice* van Palestina, ingesteld om de oorzaken van de rellen van 1 mei 1921 in Jaffa te onderzoeken.

HEBREEUWSE VREDESGERICHTEN zie **JOODSE VREDESGERICHTEN**

HECHALUZ zie **CHALOETS**

HILFSVEREIN DER DEUTSCHEN JUDEN In 1901 opgerichte Duitse organisatie om joden in Oost-Europa en oriëntaalse landen te ondersteunen. Tussen 1903 en 1910 richtte zij veel scholen op in Palestina en richtte o.a. een Technische Hogeschool in Haifa op. Een besluit in 1913 dat technisch en wetenschappelijk onderwijs in het Duits moest worden gegeven leidde tot een heftige taalstrijd.

ICA *Jewish Colonial Association*. Opgericht in 1891 in Parijs door baron Maurice de Hirsch om Oost-Europese joden te helpen bij de stichting van landbouwkolonies in Argentinië. Later steunde de ICA ook soortgelijke projecten ook in andere landen.

INTERNATIONALE COMMISSIE VOOR DE TURKSCHE MANDATEN zie **AMERICAN SECTION OF THE INTERNATIONAL COMMISSION ON MANDATS IN TURKEY**

INWIJDINGSFEEST zie **CHANOEKA**

IRIA (Hebr.) Raad.

ITO(JTO) *Jewish Territorial Organisation*. Opgericht in 1905 door Israel Zangwill, toen het zionistisch congres het voorstel van Herzl verwierp om voorlopig een Engels aanbod te accepteren om Oeganda open te stellen voor zionistische kolonisatie. Zangwill was voor vestiging buiten het Ottomaanse rijk. De ITO ondernam later kolonisatieprojecten o.a. in Argentinië.

JAFFA-COMMISSIE zie Haycraft Commissie

JARGON Jiddisch

J.C.B. Joods Correspondentie Bureau

JERUZALEM, VERENIGING Vereniging van de orthodoxe niet-zionisten in Jeruzalem

JESCHIEWA (Hebr.) (**JESJIWA**) School voor hoger onderwijs in de joodse religie

JEWISH AGENCY In het mandaat was bepaald dat de Zionistische Wereld Organisatie een publiekrechtelijk lichaam moest vormen dat het Brits mandaatbestuur moest adviseren in zaken die het Nationaal Tehuis betroffen. Dit zou moeten bestaan uit een representatieve vertegenwoordiging van het hele wereldjodendom. In 1921 werd de *Palestine Zionist Executive* als zodanig erkend. In 1929 kwam de zogenaamde 'uitgebreide' Jewish Agency tot stand, waarin ook de niet-zionisten waren vertegenwoordigd.

JISJOEV (Hebr.) (**JISHUV**) Joodse gemeenschap in Palestina. Ideologisch wordt een onderscheid gemaakt tussen de Oude en Nieuwe Jisjoev. Tot de eerste groep behoorden de joden die zich in het land vestigden uit religieuze overwegingen. Dit gebeurde vooral vóór 1882, maar stopte toen niet geheel. Bovendien worden de nazaten van dezen ook tot de Oude Jisjoev gerekend. De Nieuwe Jisjoev vestigde zich vooral na 1882 in het land en bestond uit joden die een protozionistische en later een zionistische ideologie aanhingen. De eerste groep beschouwde zich als een religieuze, de tweede als een nationale gemeenschap.

JOINT zie **AMERIKAANSE DISTRIBUTION JOINT COMMITTEE**

JOM KIPPOER (Hebr.) zie **GROTE VERZOENDAG**

JONGE ARBEIDER zie **POALEI HA-ZAIER**

JOODS BATAILLON zie **JOODS LEGIOEN**

JOODS LEGIOEN Joods vrijwilligersleger opgericht in 1917 op initiatief van Vladmir Jabotinsky om met de Britten in w.o. I te vechten. Het was de opvolger van het Zion Mule Corps dat slechts hulpdiensten in het leger mocht uitvoeren en een rol speelde op het Gallipolifront. De officiële naam van het Jewish Legion was het 38th Bataillon Royal Fuseliers en het werd aangevoerd door Patterson. Het kwam in juni 1918 in Palestina aan en nam deel aan de gevechtshandelingen. Begin 1919 telde het leger, inmiddels uitgebreid met twee andere bataillons meer dan 5.000 man en vormde zo een zesde van het Britse bezettingsleger, maar velen keerden terug naar huis en in de lente van 1920 was het gekrompen tot 300 à 400 man. In de zomer van 1919 werd het naar Egypte gestuurd om te helpen bij de onderdrukking van een nationalistische opstand daar, maar een aantal soldaten weigerde zich naar dat bevel te voegen en bleef in Palestina. Zij speelden een rol in de onderdrukking van de rellen in mei 1921. De Britse regering weigerde in hetzelfde jaar om de bataillons op te nemen in het Palestijns bezettingsleger en het legioen werd toen opgeheven.

JOODS NATIONAAL FONDS (Hebr.: **KEREN KAJEMETH ISRAEL**)

Opgericht in 1901 als instituut dat in Palestina land moest aankopen voor vestiging van joden. Het JNF stoelde vooral op kleine giften van de modale zionist. Populair waren de JNF busjes en dito zegels.

JOODSE CONSTITUANTE zie **CONSTITUANTE**

JOODSE VREDESGERICHTEN Rechtbanken opgericht door seculaire joden waarin, analoog aan de rabbinale rechtbanken, zaken betreffende familierecht en civiele geschillen konden worden behandeld.

JOODSE ZELFVERDEDIGINGSCORPS Organisatie van zionisten om zichzelf te verdedigen tegen Arabische aanvallen. Opgericht na de rellen van

1920 werd het steeds meer georganiseerd en groeide uit tot de Hagana, de voorloper van het latere Israëliëse leger.

KADI (Ar.) Rechter

KALIEF Geestelijk en in de eerste eeuwen ook wereldlijk hoofd van de islamieten.

KEREN HAJESOD (HAYESOD) (Hebr.) zie **OPBOUWFONDS**

KEWOETSA (Hebr.) mv **KEWOETSOTH** (ook genaamd Kibboets)

Zionistische kolonie waarin de leden gezamenlijk op vrijwillige basis eigendom en productie delen. Zij leiden veelal een communaal leven, dat wil zeggen gezamenlijk eten, slapen, de kinderen opvoeden etc. De eerste kewoetsah was Degania, dat in 1908 werd gesticht.

KING-CRANE COMMISSIE zie **AMERICAN SECTION OF THE INTERNATIONAL COMMISSION ON MANDATS IN TURKEY**

KLAAGMUUR Deel van de muur die rond het complex van de tweede tempel stond. Als laatste overblijfsel van de tempel van Herodes is hij het belangrijkste heiligdom van de joodse godsdienst.

LEGISLATIVE COUNCIL zie **WETGEVEND COLLEGE**

LOOFHUTTENFEEST (SOEKKOT) Feest ter ere van de druivenoogst, waarbij ter herinnering aan de tocht door de woestijn men in de open lucht in een hut met bladeren dak vertoeft.

LOTENFEEST zie **POERIEM**

MEA SHEARIEM (Hebr.) Wijk in Jeruzalem buiten de muren waar voornamelijk orthodoxe joden wonen.

MISHNA (Hebr.) Verzameling van leerstellingen uit de Tora, ontstaan in Palestina in de tweede eeuw.

MIZRACHI (Hebr.) (**MIZRACHIE** eig. is **MIZRACHIE** de Nederlandse afdeling van de internationale **MIZRACHI**) Dat deel van de zionistische beweging dat het zionistisch ideaal alleen op religieuze grondslag wilde verwerkelijken. De Mizrachi werd in 1902 opgericht in Wilna. Voordien werd religie binnen de beweging als een persoonlijke keuze beschouwd. Uitgangspunt werd dat het niet voldoende was om het verstrooide en vervolgd joodse volk te verenigen in het H. Land, maar dat er bovendien een spirituele renaissance moest komen. In de diaspora immers kon de joodse religie niet ten volle en ongehinderd worden beoefend. Dat zou anders worden in Eretz Israel. Er werd echter ook besloten dat alle culturele en religieuze activiteiten direct gerelateerd moesten zijn aan het zionisme. De Mizrachi hield zijn eigen wereldconferenties, afgescheiden van de wereldorganisaties maar bleef deelnemen aan de zionistische congressen. In het eerste jaar van haar bestaan vestigde zij alleen al in Rusland 300 plaatselijke afdelingen. Er rees echter al snel het probleem wat men aan moest met culturele activiteiten van de rest van de zionistische organisatie, die veelal niet op religieuze leest waren geschoeid. De vraag of men die al dan niet zou accepteren leidde in 1911 tot een splitsing, waarbij een meerderheid trouw bleef aan de zionistische organisatie maar vooral de leiders uit Frankfurt de Mizrachi verlieten. Er werd toen besloten dat o.l.v. Judah Leib Fischmann in Palestina een kantoor zou worden gevestigd van waaruit de activiteiten zouden worden georganiseerd. Na een pauze tijdens de oorlog hervatte de Mizrachi zijn activiteiten na 1918. Zij was vooral in Polen sterk, waar zij ook in plaatselijke besturen en het parlement was vertegenwoordigd. In Palestina speelde zij een rol in de vertegenwoordigende instituten en zij slaagde erin religieuze jongeren

te begeisteren tot het oprichten van kolonies op godsdienstige grondslag. In Nederland werd in 1908 een afdeling opgericht, die Mizrachie heette en een gelijknamig maandblad uitgaf. Na de oprichting van de staat Israël haalde de Mizrachi met zijn geaffilieerde organisatie gemiddeld 10% van de stemmen. Zij voerde o.m. actie voor een strikte naleving van de sabbat.

MOEFTI (Ar.) Islamitische wetgeleerde, die de bevoegdheid heeft om uitspraken te doen, fatwa's, die door sommige gelovigen als bindend worden beschouwd..

M.O.P.S. (Hebr.) (afkorting van Mifleget Poaliem Sozialistit = Socialistische Arbeiderspartij) Socialistische partij die was georiënteerd op de Derde (communistische) Internationale.

MUSLIM-CHRISTIAN ASSOCIATION Verbond van islamitische en christelijke Palestijnen, dat bijeenkwam in congressen. Voor het eerst in januari 1919; verder van 1919 tot 1923 elk jaar en daarna pas in 1928.

NEBI MUSA (Ar.) (**MOUSSA, MOESSA**) **FEEST**. In de tijd van Saladin ingesteld islamitisch feest in Jeruzalem, samenvallend met de datum van het Grieks-orthodoxe paasfeest. Het feest behelsde een pelgrimstocht van het graf van de profeet Mozes (Musa) nabij Jericho naar de moskee van Omar in Jeruzalem. Het was het belangrijkste van de vele locale islamitische feesten in Palestina, duurde een week en trok duizenden bezoekers.

NEBI SALIG (Ar.) (**SALIH**) Profeet die verschillende keren voorkomt in de koran en de functie heeft om mensen tot inkeer te brengen. Hij is, anders dan veel islamitische profeten, niet identificeerbaar met een Bijbelse profeet.

NEGENDE AB Vastendag om de verwoesting van Jeruzalem en de tempel door de Romeinen te herdenken.

NIEUWJAARSDAG Nieuwjaar in de joodse kalender, vallend op de eerste dag van Tisjrie, de zevende maand.

OETA (**O.E.T.A.**) Occupied Enemy Territory Administration. Militair bestuur door de Engelsen ingesteld na de verovering van Palestina. Het eindigde op 1 juli 1920 door de instelling van een burgerlijk bestuur o.l.v. een Hoge Commissaris, Sir Herbert Samuel. Het militair bestuur nam de Haagse Conventie in acht en handhaafde zoveel mogelijk een status quo. **OMER** (Hebr.) Periode van 49 dagen tussen Pesach en Shavoeot (Wekenfeest), die geldt als een treurtijd.

ONDERWIJSRAAD (**VA'AD HACHINOECH** (Hebr.)) Raad bestaande uit de leden van de Hebreeuwse lerarenbond en vertegenwoordigers van de zionistische organisaties in Palestina. Taak was het joodse onderwijs te organiseren.

OPBOUWFONDS Opgericht in juli 1920 op de Londense Zionistische Conferentie, waar de financiële aspecten van de opbouw van het Nationaal Tehuis werden besproken. Het fonds diende voor de financiering van immigratie, oprichting van landbouwkolonies en subsidiëring van bedrijven. Er werd bij zionisten en niet-zionisten ingezameld, overigens ook op basis van leningen. Het Opbouwfonds werd in maart 1921 in Londen als naamloze vennootschap ingeschreven.

PAASFEEST Zevendaags feest (in de diaspora één dag langer) waarop de uittocht van de joden uit Egypte wordt gevierd.

PALESTINA-AMBT (**PALESTINE OFFICE**) In 1908 door de Zionistische Wereld Organisatie opgericht in Jaffa om hulp te bieden bij de vestiging van immigranten. Na 1917 werden er in veel steden in Centraal en Oost-Europa

Palestina-ambten opgericht, waar aspirant emigranten terecht konden voor opleidingen, certificaten, inlichtingen etc.

PALESTINA-EXECUTIEVE Opvolger van de Zionistische Commissie sinds 1921, verantwoordelijk voor de dagelijkse regeling van het zionistische werk in Palestina.

PALESTINA-OPBOUWFONDS zie **OPBOUWFONDS**

PALESTINENSCHER RAAD VAN STATE zie **PALESTINENSISCHE STAATSRAAD**

PALESTINENSISCHE STAATSRAAD Door Herbert Samuel ingestelde Advisory Council, een adviesraad voor het mandaatbestuur bestaande uit 7 Arabische, 3 joodse en 10 Engelse leden, allen benoemd door de Hoge Commissaris zelf.

PEKIDIEM (EN AMARCALIEM) (Hebr.) Een organisatie die in 1810 werd opgericht voor steun aan vrome joden in Palestina. Dit gebeurde, omdat zich steeds meer Asjkenazische joden vestigden in het land, die i.t.t. de overwegend Sefardische geen eigen ondersteuning hadden. Uitgangspunt was dat het Asjkenazische jodendom de Palestijnse broeders geldelijk moest steunen, zodat de laatste de bijbel konden bestuderen en bidden voor hun westerse broeders. De belangrijkste leiders waren de gebroeders Akiba en Hirschel Lehren, Haagse bankiers en filantropen. De Pekidiem concentreerden de giften geheel in hun hand en maakten daardoor een einde aan de concurrentie van joodse zendelingen uit Palestina die ongecoördineerd in Europa rondtrokken om giften in te zamelen. De invloed van de Pekidiem spreidde zich uit naar Centraal en Oost-Europa.

PITTSBURGSE CONFERENTIE Bijeenkomst van de Amerikaanse zionisten in juni 1918, waarop een resolutie werd genomen dat het door de Zionistische Wereld Organisatie in Palestina verworven land, natuurlijke bronnen en publieke voorzieningen eigendom van het joodse volk moesten worden. Ondanks protesten over dit radicalisme werd dit beginsel op de Londense conferentie van 1920 overgenomen.

PIUTIM (Hebr.) mv van Pijut. Poëzie, speciaal voor het gebruik in synagogale diensten.

POALEI (POALE) HA-ZAIER (Hebr.) Arbeidersorganisatie van jonge pioniers die in 1905 naar Palestina emigreerden. Zij zonderden zich af van oudere pioniers en beschouwden de ‘verovering van de arbeid’ in het land als de voorwaarde voor de verwerkelijking van het zionisme. Zij was vóór nationalisatie van de grond door de zionistische organisatie.

POALEI (POALE) ZION (Hebr.) Zionistische arbeidersbeweging die de zionistische idealen wilde combineren met het realiseren van een socialistische maatschappij. Zij ontstond eind 19de eeuw in Rusland en verspreidde zich tot in de VS. In Palestina werd in 1906 een Poale-Zionpartij opgericht.

POËIL HA-ZAIER (Hebr.) zie **POALEI HA-ZAIER**

POERIEM (Hebr.) Joods feest dat in het teken van vrolijkheid staat. Het is de viering dat Esther, echtgenote van koning Ahasverus, erin slaagde om de door Haman geïnstigeerde moord op de joden in het Perzische rijk af te wenden. Esther werd te hulp geroepen door haar oom Mordechai.

R. Reb Rabbijn of mijnheer.

RAV, ROV (Hebr.) Rabbijn.

REFORM Stroming binnen het religieuze jodendom, die is ontstaan in de eerste helft van de 19de eeuw en probeert de joodse religieuze traditie in overeenstemming te brengen met de moderne cultuur.

ROUWFONDS Inzameling ter gelegenheid van de meirellen van 1921, waarbij Arabieren in opstand kwamen tegen joden.

SABBATH DER VERTROOSTING Afsluiting van de Drie Weken waarin de verwoesting van de tempel wordt herdacht.

SANHEDRIN (Gr.) Raad van wijze mannen die in de Hellenistische en Romeinse tijd in Jeruzalem het hoogste gerechtshof der joden vormden.

SAN REMO Conferentie van 19 tot 26 april 1920 waarin de vier belangrijkste geallieerde mogendheden (Frankrijk, Engeland, Italië en Japan) de toewijzing regelden van de zogenaamde A-mandaten, gebieden van het voormalige Ottomaanse rijk die onder hun toezicht zouden komen staan. Tevens werd besloten dat de Balfour Declaratie zou worden opgenomen in het mandaat over Palestina. De afspraken werden echter pas erkend door de Volkenbond op 14 juli 1922 en door Turkije op 24 juli 1923 bij de vrede van Lausanne.

SELICHOTH (Hebr.) Gebeden van inkeer en berouw die vooral worden gezegd in de periode voorafgaand aan Rosj Hasjana, het joodse nieuwjaar.

SHEKEL (Hebr.) Certificaat van lidmaatschap van de Zionistische Wereld Organisatie, dat tevens diende als de basis voor de vertegenwoordiging op de Zionistische Wereldcongressen. De naam was geïnspireerd op de gelijknamige munt uit de Bijbel.

SHEMITAJAAR (Hebr.) Sabbatjaar, het zevende jaar, waarin joden het land niet mogen bewerken. Dit probleem kan worden opgelost door het voor één jaar aan niet-joden te verkopen, zodat de joden als pachters kunnen doorwerken.

SHÉRIE = SHARIA (Ar.) Islamitische wet die zou zijn geïnspireerd door God.

SHEVOEOT (Hebr.) zie **WEKENFEEST**

SIKKELS zie **SHEKELS**

SLOTFEEST Afsluiting van het Loofhuttenfeest

SOEKKOT (Hebr.) zie **LOOFHUTTENFEEST**

SPANJOLIET (Ladino) Een Spaans dialect uit de 15de eeuw dat door de Sefardische joden werd gesproken en geschreven en zich anders ontwikkelde dan het Spaans in Spanje.

STAATSRAAD zie **PALESTINENSISCHE STAATSRAAD**

STATEMENT VAN DEN MINISTER CHURCHILL zie **WHITE PAPER**

TAALRAAD Va'ad ha-Lashon ha-Ivrit (Hebr.). College in 1890 opgericht door Ben-Jehoedah om spelling en uitspraak van het herrijzende Hebreeuws vast te stellen. Tevens moest de raad de nieuwe termen voor de zich uitbreidende vocabulaire van het Hebreeuws goedkeuren. De raad raakte spoedig in het ongerede, maar werd in 1904 opnieuw opgericht. Leden waren taalkundigen, onderwijzers en literatoren.

TABAKSREGIE Handel in tabak die tijdens het Ottomaanse rijk onder toezicht van de regering stond.

TACHKEMONISCHOOL Religieuze school waar ook onderwijs werd gegeven in seculiere vakken, voornamelijk op het niveau van beroepsonderwijs.

TALMUD (Hebr.) Letterlijk: mondelinge leer. Commentaren van schriftgeleerden en rabbijnen op het geschrevene in het Oude Testament.

TEFILIEN (Hebr.) Gebedsriemen, die worden gedragen door volwassen mannelijke joden.

TIEN BEKERINGS-DAGEN De dagen tussen Nieuwjaar en Grote Verzoendag die gewijd zijn aan inkeer.

TIENDE VAN DE MAAND TEBETH Vastendag ter herdenking van de verwoesting van de tempel.

TIENTAL (MINJAN) Het vereiste van 10 volwassen mannen ouder dan 13 jaar die nodig zijn voor een officiële synagogendienst.

TORA De vijf boeken van Mozes.

TSJERKESSEN Circassiërs Bewoners van een streek tussen Kaukasus en Zwarte Zee.

VA'AD HAIER (Hebr.) Gemeenteraad. Dit kan ook het bestuur van een joodse religieuze gemeente zijn in de zin van het begrip 'kerkenraad'. De Haan doelt hier op de Va'ad Zemani, Voorlopige Raad. Zie hiervoor **CONSTITUANTE**.

VA'AD HAZEMANI (Hebr.) zie **CONSTITUANTE**

VA'AD LE'UMI (Hebr.) zie **VOLKSRAAD**

VERDRAG VAN SÈVRES Verdrag dat in aug. 1920 werd gesloten tussen de geallieerden en de Turkse sultan. Dit voor Turkije ongunstige verdrag werd niet erkend door Kemal Atatürk en werd 23 juli 1923 herzien in het verdrag van Lausanne.

VERLOSSINGSFONDS Inzamelingsactie ter gelegenheid van het verdrag van San Remo.

VERLOSSINGSWEEK Viering van het verdrag van San Remo.

VOLKSRAAD (VA'AD LE'UMI) (Hebr.) Gekozen uit de *Asefat Ha-Nivharim* of 'Constituante'. Er was geen vast aantal leden voor deze raad. Hij werd door de mandataris erkend als de spreekbuis van de georganiseerde joodse gemeenschap in Palestina. Maar, o.a. door de tegenstand van orthodoxe zijde en de politieke acties van De Haan tegen het door de Va'ad geformeerde opperrabbinat, duurde het tot 1928 voordat het een formele juridische status kreeg. Hij werd niet erkend door de Agoedisten en het ultraorthodoxe deel van de oude Jisjoev. Van 1920 tot 1925 werd hij geleid door een presidium bestaande uit Ben-Zvi, Thon met Yellin als voorzitter.

VOLKSRAAD van de Arabieren: zie **MUSLIM-CHRISTIAN ASSOCIATION**

VOORLOPIGE RAAD zie **CONSTITUANTE**

VREDESCONFERENTIE VAN LAUSANNE Conferentie van zeven maanden voorafgaand aan de Vrede van Lausanne (23 juli 1923). Hierbij werd de Vrede van Sèvres herzien: Turkije werd bevestigd in de gebieden waarop Griekenland aanspraak maakte en deed afstand van de Arabische gebieden van het voormalige Ottomaanse rijk.

VREDESCONFERENTIE VAN VERSAILLES Conferentie ter regeling van de grenzen na w.o. I. Hoewel de Zionistische Wereld Organisatie daar wel was vertegenwoordigd en ook officieel een beroep deed op de geallieerden om het Nationaal Tehuis te bepleiten, kon de status van Palestina daar niet worden geregeld. Dit omdat tijdens deze conferentie Griekenland Turkije binnenviel en Kemal Atatürk zijn opkomst beleefde. De verhoudingen met Turkije werden apart geregeld, eerst in Sèvres en later definitief in Lausanne.

VREUGDE DER WET Feest ter ere van de tora, de wet die door Mozes aan het joodse volk werd overgeleverd.

WAHABIS (Ar.) Conservatieve soennitische stroming, ontstaan in de 18de eeuw op het Arabisch schiereiland die de islam wilde zuiveren van vermeende modernismen. Ibn Saoed werd de belangrijkste protagonist van het Wahabisme.

WAKF Vrome stichting in de islam, waarbij geld of onroerend goed werd bestemd voor een religieus of charitatief doel. Deze bezittingen mochten niet worden vervreemd en kwamen onder een speciaal bestuur.

WAKÎL (Ar.) Rechterlijk ambtenaar

WEKENFEEST (SHEVOEOT (Hebr.)) Feest van de eerste vruchten, dat 50 dagen na het Paasfeest wordt gevierd.

WETGEVEND COLLEGE (LEGISLATIVE COUNCIL) College (in febr. 1922 door Churchill als minister van Koloniën voorgesteld) dat advies zou moeten uitbrengen aan het mandaatbestuur bij het opstellen van wetten en verordeningen en moest een uitbreiding geven aan de bevoegdheden van de Advisory Council. Het zou bestaan uit 9 moslims, 3 christenen en 3 joden, allen gekozen, en 10 leden benoemd uit het mandaatbestuur. Er werden wel verkiezingen voor gehouden in 1922, maar die werden geboycot door de Arabieren.

WHITE PAPER Verklaring op 30 juni 1922 door Churchill als minister van Koloniën uitgegeven na het rapport van de Haycraft-commissie, die de oorzaken van de rellen van mei 1921 had onderzocht. In het White Paper werden de verplichtingen van de Britse regering ten aanzien van het joods Nationaal Tehuis bevestigd, maar immigratie van joden werd gebonden aan de economische absorptie van het land.

ZELFVERDEDIGINGSORGANISATIE zie Hagana.

ZEVENTIENDE TAMMOEZ Dag waarop wordt herdacht dat het grootste deel van Jeruzalem in de handen van Titus viel.

ZIONISTISCHE COMMISSIE (ZIONIST COMMISSION) De Commissie die in het begin van 1918 door het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken werd benoemd om 1) een verbinding te vormen tussen het bestuur van Palestina en de joodse bevolking daar; 2) de joodse hulpverlening te coördineren; 3) te helpen bij het bijstaan en stichten van joodse kolonies; 4) de joodse organisaties in Palestina bij te staan bij het opnieuw ter hand nemen van hun activiteiten; 5) vriendschappelijke betrekkingen met de Arabieren te vestigen. In haar oorspronkelijke samenstelling arriveerde zij in april 1918 in het land en bestond uit o.a. Weizmann als voorzitter, David Eder en Leon Simon. Daarnaast waren lid de Brit Ormsby-Gore en de Fransman Sylvain Lévy. Er ontstond al snel een kloof tussen de Commissie, die zo snel mogelijk de bouwstenen voor het Nationaal Tehuis wilde leggen en het militaire bestuur OETA, dat de status quo wilde handhaven in afwachting van verder politieke ontwikkelingen. Het 12de Zionistencongres van 1921 verving de ZC door de Palestine Zionist Executive, dat vanaf die tijd verantwoordelijk was voor het bestuur van het zionistisch werk in Palestina.

ZIONISTISCHE CONGRESSEN Eens in de twee jaar kwam een congres van de Zionistische Wereldorganisatie bijeen. Tussen 1919 en 1924 was dat de eerste keer in 1921 in Karlsbad: zie **CONGRES TE KARLSBAD**

ZIONISTISCHE EXECUTIEVE zie **PALESTINA-EXECUTIEVE**

ZIONISTISCHE WERELDORGANISATIE (WORLD ZIONIST ORGANIZATION) Wereldwijd erkende organisatie van de zionistische beweging, in 1897 op initiatief van Theodor Herzl gesticht. Haar belangrijkste

forum waren de afgevaardigden op de Zionistische Congressen, die in principe eens per twee jaar bij elkaar kwamen en werden gekozen door de contribuanten van de organisatie. De congressen vormden een regelgevend instituut. Zij kozen een dagelijks bestuur, het Greater Actions Committee voerde het bestuur in de periodes tussen de congressen. Het had als zodanig ook regelgevende bevoegdheid en stippelde het beleid uit. Een kleiner gremium daaruit, de Executieve (ook: Inner Actions Committee) voerde de congresbesluiten uit. Het telde na w.o. I 15 man. De president van de ZWO, in deze tijd Weizmann, fungeerde als voorzitter van alle onderdelen en als belangrijkste intermediair met de niet-zionistische wereld. Tijdens w.o. I werd de hoofdzetel van de ZWO verplaatst naar Londen.

ZONEN VAN BENJAMIN Organisatie van joodse landbouwers uit de koloniën die werden gesticht vóór die van de Zionistische Wereldorganisatie.

Nr 1 Joodsche landbouwers⁺⁺

⁺⁺NB O. verwijst naar het Ochtendblad; A. naar het Avondblad van het *Algemeen Handelsblad*; de cijfers hierna betreffen het nummer van de pagina.

⁺5-1 1919 O. (= Ochtendblad), 5-6

Eenige weken geleden kreeg ik een schrijven van eenen Zionist te Rotterdam, die mij persoonlijk niet bekend was, den heer Marco Cohn. Hij had in het *Handelsblad* gelezen van mijn vertrek naar Palestina, en hij wilde mij gaarne te voren spreken. Hij vroeg mij of ik misschien gehoord had van zijne boerenhoeve te Marum bij Groningen, waar Joodsche jongens uit Polen voor landbouw worden opgeleid. En of ik wellicht tijd en lust had mede naar Marum te gaan.

Sterk is het besef in ons land, dat het Joodsche Volk in het Joodsche Land een landbouwend volk zal moeten zijn. Wij zullen den goeden handel en de goede nijverheid niet verwaarloozen. Kunst en wetenschap zullen onze liefde zijn en onze trots. Maar de sterkte van onzen Joodschen Staat zal eene gezonde landbouwende bevolking moeten zijn. Alles, wat Joodschen landbouw raakt, heeft al onze belangstelling. En gaarne heb ik van de uitnoodiging van den heer Cohn gebruik gemaakt.

En zóó kwamen wij gedrieën te Groningen op eenen wilden uitgeregenden en uitgewaaiden najaarsavond, met schotten van sterren boven een stille stad. Gedrieën: mevrouw Cohn, de heer Cohn en de schrijver.

Meer dan eenig ander volk heeft het Joodsche Volk door den oorlog geleden. Verdoold in vele legers hebben Joden tegen Joden gestreden. De oorlog is voor een groot gedeelte gevoerd in stroken, waar de Joodsche bevolking talrijk is: Polen, Galicië, Littauen. Sinds de verwoesting van den Tweeden Tempel heeft zóó een ramp ons niet getroffen. Nederland heeft talrijke Joodsche vluchtelingen uit vele streken opgenomen. Zij, die ontwakende knapen waren, toen de oorlog begon, zijn thans

bewuste jonge mannen geworden. Wat zal na den vrede het lot van hun leven zijn? Terugkeeren naar Polen, Galicië, Littauen? Onmogelijk. Blijven in Nederland? Moeilijk. Want waarvan te bestaan? Eén Land is er, dat hen trekt met almachtig verlangen. Een Land waar zij een sterk evenwichtig leven kunnen vinden, en waar zij kunnen werken aan wederopbouw van het Joodsche Volk: Palestina. Talrijke jonge Oost-Joden zijn voortreffelijke Zionisten. En allen leven zij mede in het besef, dat de sterkte van den Joodschen Staat moet zijn: een gezonde, kloeke boerenstand. Niet Joodsche heereboeren met Arabische landwerkers. Neen: maar Joodsche boeren met Joodsche werkers, samen, één, ondeelbaar. Landbouwers, te leven in Palestina, dat is de verrukkelijke droom van velen der jongere Oost-Joden. Maar hoe de Daad? Een Scheveningsche Zionist, Schalom Fischer, heeft verleden jaar eerste pogingen gedaan. En weldra gesteund door de Zionisten Emile Visser en Ru Cohen te Deventer. De laatste doet nog veel van het werk. Er werd in Nederland een Hechaluz- (= Pionieren) groep gevormd, die nu zeventien leden heeft. Negen werken te Deventer. Acht te Marum. Maar ieder, die zich nieuw aanmeldt, wordt zorgvuldig onderzocht. Men wil slechts goede genooten. Dan medisch onderzoek. En proeftijd voor vier weken. Ieder verbindt zich zijn vollen leertijd uit te blijven. Geen half-bekwamen in Palestina. Een ook: ieder verbindt zich naar Palestina te gaan. Maar dat is geen drukkende verbintenis. Niemand, die anders wil. In Palestina moeten zij dan nog weder een leertijd doormaken wegens de bijzondere toestanden en verhoudingen daar. Dan hopen de Bouwers van het Joodsche Volk hen te helpen bij het verkrijgen van eigen landbouwbedrijf. En dan moeten zij zich zelve verder helpen. Want alleen eigen kracht is goede kracht.

De heer Stoffel te Deventer heeft in Februari den eerste der Pionieren in zijne kweekkerij aan het werk gezet, omdat hij mede wilde werken aan de vorming van eenen gezonden Joodschen landbouwenden stand. De volgende acht zijn te Deventer gaarne geplaatst. Want zij zijn goede werkzame jongens, die weten, dat zij werken voor vervulling van een zielsverlangen. Niet dat het nieuwe leven geen moeiten geeft. Want te voren waren zij meestal leerlingen van Poolsche en Galicische Joodsche scholen. Maar zij willen. En naast het zware, ongewende dagwerk nog onderwijs: scheikunde, plantkunde, aardkunde. En onderling bestudeeren zij verhoudingen en toestanden in Palestina.

Deze Hechaluz-vereeniging zou meer jongens kunnen helpen, als er maar meer geld was. Want leertijd is in het landbouwwak lang. En dan zijn de loonen laag. De Deventer jongens verdienen nu tot f 5 per week. De Marumsche jongens zijn later begonnen. Hun werk is dus nog minder waard.

Er moet geld bij. En dat wordt dan ook wel gegeven en op goede wijze aangewend. Niet als mechanischen steun van buiten af. Maar als organischen steun van binnen uit. De jongens zelve nemen door afgevaardigden deel aan beheer van het geld. En hoe eer ze geheel voor zich zelve zullen kunnen zorgen hoe liever het hun is. Een van de Deventer kameraden geeft in vrijen tijd nog Hebreeuwsche lessen, om minder steun te behoeven.

Neen: het is niet waar, dat het Joodsche volk naar aard en aanleg ongeschikt voor landbouw zou zijn. In zijne rijkste, gelukkigste dagen was het een landen-verbouwend volk. Onze Feesten waren óók Landbouwfeesten. Wij kenden heilige gebeden om Regen en Dauw. Het is eene dwaling te spreken van aangeboren handelsgeest der Joden. Ik heb als wetenschappelijk werker die dwaling bestreden in beschouwingen over crimineele statistiek der Joden in het Tijdschrift voor Strafrecht van 1910. En

niet minder als Dichter van het Joodsche Lied in het gedicht 'Na den Paschen' (blz. 52-53).

Te Groningen laat naar bed, en heel vroeg op.

Want ik wil op dezen blijden dag mijne ochtendgebeden niet spreken in de starre onverschilligheid van een vreemde hotelkamer. Maar in de innigheid van samen met de Gemeente te zijn. Zoo begint de dag pas over de Stad te schemeren, als ik, vreemde, de wegen naar de Synagoge uitzoek. Een ruim gebouw. Maar op dezen gewonen werkdag zijn wij weinigen. Alleen het middendeel is stil verlicht. En ik nader, als in opgang naar een Heilig Feest. Dit is het wonder der Joodsche Eenheid, dat wij verdeeld tusschen de vele volken één zijn in de Taal van de Gebeden. Het Hebreeuwsch. Dat in Eretz Israël eenmaal weer de levende taal zal zijn. Want het Land herleeft. De doode bronnen herleven weder. De taal herleeft. Reeds in de ballingschap zijn wij weder begonnen Hebreeuwsch te spreken. Zeg niet, dat het dagelijksch gebruik de heilige Taal ontheiligen zal. Want ik zeg u, dat de heilige Taal ons dagelijksch leven heiligt. Onze kinderen en kleinkinderen zullen het leeren en herdenken, dat de Taal ons Volk door de eeuwen heen behouden heeft. Ik heb onze Gebeden mede-gezegd in Sint-Petersburg. En eene vrome Vrouw te Moscou zegende mij toen zij hare zonen zegende op den Sabbath-avond. En ik verstond haar. Omdat zij zegende in de Taal, die door de landen en eeuwen de taal is van ons allen. En dit bezinnend, zeg ik woord voor woord, in ééne verrukkelijke zielsverheldering de gebeden tot aan het eind.

Als ik buiten kom, bouwt de Stad vochtig en mild onder hoogen, klaren hemel.

Midden op den morgen op weg naar Marum. Heden zijn wij gevierden. Want vergezeld door den heer J. Gerzon uit Groningen, die de Chaluzim-vereeniging mede bestuurt. Maar in het hooggebouwde brikje is plaats genoeg. En de twee kloeke paarden brengen er ons wel.

Onderweg hoor ik, hoe het bedrijf te Marum is ingericht. De heer Cohn heeft daar een ontginning liggen, waarop sinds een jaar of drie wordt gewerkt. Daar woont boer De Vries, die den acht jongens het landbouwvak practisch leeren zal. De jongens wonen in het hotel Braaksema, een eind meer naar Marum-West toe. Zij loopen dat des morgens en des avonds. Maar zoo zal het niet blijven. De heer Cohn heeft een andere boerderij gekocht, die Zion zal heeten. Daar gaan in het voorjaar boer De Vries en zijn huisgezin wonen. En dan komen de jongens in de boerderij op de ontginning.

Daar zijn we bij Zion. Het ligt genoegelijk achter zijn vijver en zijn open winterboomen, waardoor de zon. Van voren als een rustig renteniershuis. Maar van terzij een mooie boerderij: lange, lage schuren, stallen. Er is vijftig H.A. grond bij. Dus niet zuinig opgezet.

Wij bezichtigen Zion nu slechts terloops. Want de heer Cohn wil mij een aantal photographieën ter herinnering geven. Een photograaf is uit Groningen met de tram vooruitgereden. En als hij Zion van terzijde gefotographeerd heeft, dan zegt hij, dat wij verder moeten, op rit naar de ontginning. Want terwijl wij gereden, gerust en gedrenteld hebben, is het licht al door den middag heengegaan en wordt het zwakker.

Dus gaan wij weer op rit. Nu zit de fotograaf in het brikje, en ik rijd naast den boer op den bok, gelijk ik het zoo dikwijls deed, toen ik een kleine jongen in het stadje van mijne moeder was En het rijdt er nu zoo rustig, met die twee trouwe paarden,

voor wie de last maar licht is. De middag is mistig en stil. Het heet hier nog altijd wel Marum. Maar een dorp is het niet meer. Een landweg. Velden. En verspreide boerenhuizen, zwaarmoedig in hun atmosfeer. Zoo op het eerste aanzien een land zonder armoede. De boer zegt dat ook, dat de streek welvarend is, vooral sinds de laatste twintig jaren. Verderop, de kant naar Drachten, ligt de arme Friesche heide. Maar daarvan wordt voortdurend door ontginningen veroverd. De grond van Marum is zandgrond, hier en daar met veen vermengd. Sommige stukken zijn nog niet ontgonnen. Dan heerscht de donkere heuvelige heide tot aan den rij-weg toe.

Wij rijden en wij spreken weinig. Ik denk aan vroeger, aan nu, aan later, in één zalige onuitsprekelijke verwarring.

Dan: naar de verte wijst de Vries zijn huis. Een omzwaai en we zijn er. Uitstappen en kennis maken: de vrouw van De Vries, de kleine Henk de Vries en het nog kleinere zusje van den kleinen Henk de Vries, dat nog niet praten kan. Maar heel goed loopen, lachen en huilen. En dan worden wij allemaal te samen gefotografeerd. De Vries met de paarden statig voor het brave brikje. De vrouw met haar kinderen in de deur. En wij, onnoozelen, worden door onzen goeden maar strengen Meester den fotograaf met kwistige hand als stoffage over het landschap verspreid. En wij oefenen ons, terwijl hij instelt, gehoorzaam aan zijn voorschrift, in het aannemen van een ongedwongen houding.

Dan naar de jongens. Achter het huis, een eind het land op, het wijde land op, staan zij te spitten. Herinnert gij u, lezers van het Maandblad 'Mizrachie', die ook dit leest, herinnert gij u den uitvoerigen strijd tusschen den geleerden heer S. Seeligmann en den Opperrabbijn Justus Tal over de vraag of 'Heidad' in de beteekenis van 'Hoezee' een juist en bruikbaar woord was? Herinnert gij u wellicht ook nog, dat mijn Hebreeuwsche leermeester L. Straschun en ik daarover toen een Hebreeuwsch artikel hebben geschreven? Wij gaven toen significante beschouwingen (ik denk wel de eerste ter wereld in het Hebreeuwsch) over de beteekenis van de woorden: 'een juist woordgebruik'. Of 'Heidad' een bruikbare hoeraroep is, dat konden wij natuurlijk in onze studeerkamer niet uitmaken. Maar ziet: dat werd te Marum uitgemaakt: het is bruikbaar. Want toen de jongens ons zagen aankomen, en opkeken, toen riep ik luid in eens 'Heidad'. En hoor: het was bruikbaar.

Ter eere van de gasten, mogen de jongens even met hun werken ophouden. Hun hoofdman (zij hebben eenen hoofdman, die Jacob Deutscher heet) noemt hun namen. Een van de onzen noemt mijn naam. Hij maakt geen indruk. Dan wordt mijn voornaam gezegd, Jacob Israël, mijn mooie Joodsche naam, waarop ik zoo trotsch ben en die als een vlag boven 'Het Joodsche Lied' uitwappert. En dan lachen zij. En ze zijn blij. En ik ben ook blij. Want wat ik nooit gedacht had: deze jongens hebben Hollandsch geleerd. Zij hebben van mijne gedichten gelezen. En zij hebben mij lief om mijne gedichten. Zij hebben van mijn vertrek gelezen. En zij hebben mij lief omdat ik heenga. En dan raak ik in de war. Ik oefen mij snel in het aannemen van een ongedwongen houding, naar het voorschrift van onzen goeden en strengen Meester, den fotograaf. Maar het lukt niet. Gelukkig wordt het nu hun tijd om zich te oefenen. En als de jongens in een aardige losse groep genomen zijn, hervatten zij het sterke werk.

En in den paardenstal, onder het lichtgeurend hooi praat ik met boer De Vries over zijn bedrijf.

Technische bijzonderheden, die ik u niet geven zal. Op ééne na, terecht de trots van boer De Vries. Het land hier wordt zóó goed bewerkt, dat zijne rogge door de

Regeering aan andere boeren als zaaierogge gegeven wordt. En de Regeering betaalt voor deze rogge *f* 5 per H.L. extra. De opbrengst is per H.A. 30 H.L. En de H.L. weegt 74 K.G.

De persoonlijk verhoudingen leken mij best. De boer zeide niets dan goeds van de jongens. En de jongens zeiden niets dan goeds van den boer. Zij zijn gelukkig in hun nieuw, arbeidzaam leven.

II.

Maar het is de tijd geworden van het middag-gebed. Ik wil daarmee niemand hinderen. En ik wil door niemand gehinderd worden. Het is het beste, dat ik de gebeden uitzeg, buiten op het Land.

En met mijn gezicht naar Jeruzalem gekeerd, spreek ik dan de gebeden, die door de landen en de eeuwen heen, geleiders van ons volk zijn geweest: het Gebed, dat ons herinnert aan de Tempeloffers, Psalm 145, het Achttiendeelig Gebed, het Smeekgebed, en de belijdende Slotbede.

De dag verschemert in namelooze vertedering van mist en mistige kleuren, terwijl mijn Ziel langs de wegen der Gebeden gaat. De wind waait over dit lage land in breede streken. Soms geluid van de in bouw zijnde nieuwe schuur. En mijne gedachten gaan verdwalen... waar ik buiten bij het graf van mijne Moeder dezelfde gebeden sprak. Ook toen de schemer stil en teder. En breede vegen van wind over het lage land. En nog na zoovele geslachten... wanneer onze moede wegen ons tot de rust hebben gevoerd... dan zullen de Joodsche Zonen dezelfde gebeden belijden. Maar de teedere tucht van het Gebed roept mijn dwalende ziel terug.

Ik wil met de jongens gelijk teruggaan van het werk naar hun huis. Dus wachten tot hun werktijd voorbij is. Dan over het land, in een ontembare ontroering loop ik grootstaps heen en weer. Wild en donker de wolken en aangrijpend de wind, die ze meevoert. Ik heb gebeden. Wat is een Gebed? Wat is God? Het Gebod is onze machtigste verstandhouding. En toch wetenschappelijk het minst onderzocht. Signifisch is de taal der gebeden nog onbewerkt. Schroom houdt ons daarvan terug. Maar is die schroom ons juist? Want Wetenschap, Belijdenis, Kunst en Daad zijn niet losse brokjes, die te samen mechanisch een Ziel vormen. Maar onze Ziel is een levend, goddelijk wezen. En Wetenschap, Belijdenis, Kunst en Daad zijn er de functies van. En de Ziel is ziek, waarin de harmonie dier functies is gestoord. Er is een Proefschrift van Dr. D J. Keet over 'Wezen en Waarde van het Gebed' (Vrije Universiteit 21 Juni 1918).

Gij kent, zoo goed als ik, het einde van het Vierde Hoofdstuk van 'De Kleine Johannes': 'Toen zette de kleine Johannes zich op den duinrand en staarde, staarde in lang, roerloos zwijgen, totdat het hem was, alsof hij sterven ging, alsof de groote, gouden deuren van het heelal zich statig ontsloten en zijn kleine ziel het eerste licht der oneindigheid tegenzweefde. En totdat de tranen, die in zijn wijd-geopende oogen welden, de schoone zon omfloersden en de pracht van hemel en aarde deden wegdeinzen in een duistere, trillende schemering.'

'Zoo moet gij bidden', zeide toen Windekind.

Toen ik zeventien jaar was... twintig jaar lang ben ik in ongestoorde vriendschap aan den schrijver van 'de Kleine Johannes' verbonden geweest. Maar nu... niet zoo moet gij bidden, maar: zoo kunt gij bidden. Het kan ook anders. In die trouwe tucht, die de kracht is van een Joodsch leven. En die ons verplicht driemaal dagelijks de

vaste Gebeden te spreken: avond, ochtend en middag. Het is die trouwe tucht, die men te liever heeft naarmate men ouder wordt. Het is de trouwe tucht, die wij noodig hebben bij den opbouw van Land en Volk op de grondslagen van Leer en Overlevering.

De hoofdman van de jongens roept. Donker en het werk geëindigd. De drie andere gasten gaan samen terug. Ik blijf.

In den zoelen koeienstal wachten wij te samen terwijl de boerin avondbrood gereedzet. Er is maar één smalle lantaren in den stal, die weinig licht maakt en weinig schaduw. Verder onzichtbare duisternis. De koeien stommelen en zij staan rommelend te kauwen. Een kleine Groningsche jongen maakt den stal schoon. Hij baast over de breede beesten met groote gedurfde gebaren en zijn woorden dreigen geweldig. Een van de jongens vraagt of er ook nieuws is in de krant? Ik zeg, dat de kolenvoorziening nog niet zoo glad gaat. En dat het Londensche agreement niet zoo bar gunstig moet zijn. Maar dat bedoelen zij niet. Zij bedoelen nieuws van de pogrommen. En nu zie ik, dat de pogroms voor deze jongens een werkelijkheid zijn, een levende, bloedende werkelijkheid. De vermoorden, de gewonden, de bedreigden, dat zijn in den letterlijken, lijfelijken zin van het woord hun ouders, hun broeders, hun zusters. En die stadjes en dorpjes met hun onuitsprekelijke Poolsche namen, daar zijn ze geboren, daar zijn ze kinderen, daar zijn ze groote jongens geweest. En ik, ik stommeling, denk dat ze vragen naar steenkolen en economische overeenkomsten.

Het is met schaamte, dat ik den stal verlaat en maar eens bij de boerin naar binnen loop. Ze werkt onverdroten aan een berg van beste boterhammen. Henk staat bij de tafel. Het zusje wiegt in een hobbelpaard. Merkwaardig: Boer De Vries is Groninger en hij verstaat geen Friesch. Maar de boerin is eene Friesche vrouw. En zij wil, dat hare kinderen Friesch zullen kennen. Zij geeft Henk in het Friesch een boterham, en zusje, dat stout is een tik. Zij is trotsch op haar volk en op haar taal. Een trots, die ons Zionisten niet vreemd is. Tegen zijn moeder spreekt Henk dus zuiver boerenfriesch. Tegen zijnen vader daarentegen spreekt hij goed Groningsch van deze streek. En zonder zich te verbazen, dat hij tegen moeder anders dan tegen vader spreekt. Ook zonder vergissing. Zoo iets komt meer voor. De kinderen van mijnen Hebreuwschen meester L. Straschun spreken thuis Jiddisch en buiten huis Hollandsch. Ook zonder vergissing of verbazing. En, merkwaardig, een kind leert twee talen even vlug en goed als één taal. Moeilijke en gemakkelijke talen zijn er voor kinderen ook niet. Bij alle volken beginnen de kinderen op ongeveer denzelfden leeftijd te spreken. Twee mooie artikelen daarover, beide van den Leidschen hoogleeraar dr. D.C. Hesseling. Te weten 'Gemakkelijke en moeilijke talen' in 'De nieuwe Taalgids' Jrg. I en 'Het leeren van vreemde talen' in Jrg. XII.

De boeren bij Marum zijn voor een gedeelte uit Friesland herwaarts gekomen. Ieder weet, dat de Jong-Friesche beweging het nationale zelfgevoel van de Friezen heeft versterkt. Zij begrijpen ook ons Joodsche nationale zelfgevoel, en zijne logische uiting: het Zionisme. En de verhouding tusschen de jongens en de boerenbevolking is opperbest.

Wij zijn, met een hartelijk afscheid, op stap naar ons hôtel. Een dik half uur loopen. De weg groot en donker onder boomen. Geen maan. Want het begin van de maand Tebeth. Er regent een fijne regen, die doordringt. De weg modderig. Verscheidene

jongens zwaar op klompen. Een vreemde dracht in het begin maar allang gewend en gewaardeerd. En als op klompen, maar stevig erop in plassend, zóó stap ik mee.

En wij zijn niet somber in den zwaarmoedigen mist-regen. Wij praten opgewekt over toekomst: nieuw Volk, nieuw Land, nieuwe Taak. En wij spreken Hebreeuwsch. Ja zeker spreken wij Hebreeuwsch. Hoe weinig Hollanders, die iets weten van de herleving van de Hebreeuwsche Taal als spreek- en schrijftaal. Het is al lang niet meer de taal alleen van Gebeden. Er zijn zuiver Hebreeuwsche romans, essays, tijdschriften en dagbladen. In het Hebreeuwsch, niet in Jiddisch. Overal: Amerika, Rusland, Palestina. Het Engelsche oorlogsblad 'Palestine News' komt ook in het Hebreeuwsch uit. Hier in Holland is reeds een begin. De vereeniging van wets-getrouwe Zionisten 'Mizrachie' geeft een Hebreeuwsch Maandblad uit. Natuurlijk, dat wij in deze tijden niet genoeg hebben aan de woorden van de Heilige Schriften. Maar wij kunnen woorden vinden in de schatten van Mischna en Talmud. Wij kunnen nieuwe woorden bouwen. De Hebreeuwsche Taal zal moeten doen, wat het Hebreeuwsche Volk óók moet doen: in korten tijd komen tot vol, zelfstandig leven. En wij hebben vertrouwen op Volk en Taal beide. Er wordt gewerkt. In Jeruzalem is eene Vereeniging, die geregeld werkt aan opbouw en uitbouw van de Taal. Dat is: actieve signfica.

Wat zal in het Joodsche Land de volkstaal zijn: Jiddisch of Hebreeuwsch? Daarover is veel gestreden, nog in de laatste afleveringen van Martin Buber's Maandschrift 'Der Jude'. Ik persoonlijk wil het Jiddisch, de Taal der Ballingschap, niet als de Taal van het Vrije Volk. Zoo hoog als ik sommige Jiddische gedichten en prozastukken stel. Wij willen in ons Land Hebreeuwsch spreken, die heerlijke, hooge en heilige taal, waarvan wij ieder woord als zielechat veroveren en bewaren. En de jongens willen dat ook. Jiddisch is hun Moedertaal. Toch spreken zij samen Hebreeuwsch. En nog wel in de hun vreemde, Palestijnsche uitspraak.

Spreken van Hebreeuwsch wordt thans door velen beschouwd als kenteeken van goede nationaal-Joodsche gezindheid. En zuiver Hebreeuwsch, vrij van vreemde woorden. Er is al een Hebreeuwsch purisme ook.

In het hotel, achter de gelagkamer, hebben de jongens hun gezelschapskamer. Niet mooi gemeubeld, maar wel ruim en goed verlicht met een carbidlamp, weelde in deze lichtlooze streek. Om de tafel: de lezers. Om de kachel: de droomers en de praters. Dit is wel echt de kamer van nationaal-Joden. Aan de wanden portretten van de bekende nationaal-Joodsche schrijvers. Zij vragen ook mijn portret en 'Het Joodsche Lied'. En ik ben hun dankbaar, dat ze ook mij beschouwen als een van de nationale Dichters van het Joodsche Volk. Zij lezen veel Hebreeuwsch, weinig Jiddisch. Hun vrienden te Scheveningen en de bibliothecaris van de Rosenthal-bibliotheek zorgen voor Hebreeuwsche boeken en tijdschriften. Wij lezen samen gedichten van Bialik, den Man, die in de Ballingschap geleerd heeft Liederen te schrijven in het zoete en droeve Hebreeuwsch, dat de harten verheugt en toch schreien doet van pijn. Wij hebben altijd en overal in de ballingschap onze goeden en grooten gehad. Als ge dat niet gelooft, leest dan in 'De Gids' van Juni 1916 het magistrale opstel van M.H. van Campen, zelf één der goeden en grooten, over 'Oude en nieuwe Joodsche Dichtkunst'. En zij zullen ons in het eigen Land niet ontbreken. Al mijn verlangen: daar nog eens uit te leven tot een Joodsch-nationaal Dichterschap in de hart-eigen Hebreeuwsche taal.

En wij blijven laat praten, bij de kachel in het Hebreeuwsch. Maar fluisterend om lezers niet te storen.

Dan, ten derden male op dezen gewijden dag, wend ik mij ten Gebede, naar het Oosten, waar Jeruzalem ligt. En ik spreek het Avondgebed uit. En dan grijpen mijn hart de regels aan, die ik toch zoo dikwijls heb gelezen, maar die ik nooit zóó heb verstaan. Deze: 'O, moge van Zion het heil van Israël komen. Als God de gevangenen van Zijn volk weervoert, dan juicht Jacob en zal Israël zich verheugen'. En deze: 'Des daags beveelt God Zijn genade. En in den Nacht is Zijn Lied met mij, één Gebed tot mijns levens God.'

En ik besef het, terwijl ik voortga in de Gebeden: door donkere dalen ben ik heengegaan. Maar thans:

'Daar ginder bloeit het Oosten,
Een stad, Jeruzalem, als witte bloemen teer.
Waar ik won, waar ik zwierf, waar ik poosde,
Tot u, Stad van mijn Land, keert mijne Ziel aanbeddend weer.'

Dan zeggen wij elkander goeden nacht, in het Hebreeuwsch. En de dag eindigt in een vast, onwankelbaar vertrouwen.

En heel, heel vroeg in den morgen op, om den eersten sneltrein te treffen van Groningen naar Amsterdam. Het is nog geen dag geworden, wanneer ik het Ochtendgebed uitspreek en dus de lofzegging op het onderscheid tusschen Nacht en Dag moet overslaan. En ik denk, hoe lui wij menschen uit de Stad zijn, want dit is mij nog nooit gebeurd. En ik sta gekeerd naar het Oosten, waar straks de dag doorbreekt. Jeruzalem: de Stad, die wij met hemelsche liefde beminnen, en die wij nooit, nooit verlaten hebben. Ik heb Amsterdam ook lief. Als de Stad van de Grachten, van het open IJ, van de Zuiderzee-buurt. Maar dat is anders, anders. Een aardsche, zinnelijke liefde.

Wij gaan allen samen op weg naar de tram. Door den morgen, die nog nacht is. Alleen in het Oosten is de lucht al verbroken, en daar verschieten de sterren, die goud waren, wit. De tram moet van Drachten komen. Maar nog geen geluid. En geen gezicht. De weg donker donker. En de wind koud. De jongens hebben mij nog van allerlei op te dragen en te belasten. Maar er is zoo een aardige orde onder hen: zij laten voor hun algemeene taken zonder eenigen dwang vanzelf het woord aan hunnen hoofdman. Hij spreekt ook het best Hebreeuwsch. Een aantal boeren luistert, als wij spreken. Maar zonder hoon en zonder haat. Zij weten het allang: het is die vreemde, verre taal, waarvan zij zelfs geen vermoeden verstaan.

Maar de tram. Afscheid snel. Instappen snel. Afgefloten. En dan het aangrijpende, het ontroerende, het hartbrekende en toch heerlijke. De jongens (hebben zij het afgesproken?) zingen met hun lieve, open stemmen 'Hatikwah', het lied der Hope, het Zionistische Volkslied. Scheidend zing ik mee. Zij gaan den weg op naar hun werk. En in de verte verdwijnt dan het refrein:

'Nog is ons de Hoop gebleven,
Kracht van onzen moeden geest.
Weer in 't Vaderland te leven
Waar David Koning is geweest.'
Ik ben daar alleen in de tram. En ik ben blij, dat ik alleen ben.

O, Gij vrienden van ons allen, gij Chaluzim, gij Pionieren van ons Volk. Uw werk is thans het meest-noodige werk. En wat ik, scheidend, u toewensch? Het beste, dat mijn hart maar te wenschen heeft. Gij allen weet, wat R. Elazar zegt uit naam van

R. Chanina: 'Al uw Zonen zijn leerlingen van God en heerlijk is de Vrede van uw Zonen. Neen: Zeg niet uw Zonen, maar zeg uwe Stichters.'

Dat zijt gij: Zonen van ons Volk. Stichters van den nieuwen Staat. En wie ik in deze dagen ook 'vaarwel' zeg, tegen u zeg ik 'tot wederziens'.

En leest dan samen met mij het einde van Psalm 123: 'Moogt Gij het geluk van Jeruzalem zien, alle dagen van uw leven. Moogt Gij dan Zonen van uw Zonen zien. En Vrede voor Israël.'

Nr 2 Heengaan uit Holland⁺

⁺8-1 1919 A. (= Avondblad),

6

Wanneer gij dit lezen zult, heb ik Holland reeds verlaten. En er zijn breede streken van wind en. water tusschen u en mij.

Maar ik heb dit nog geschreven in Holland. In mijn huis aan den rand van de stad, dat zijn blikken nog wijd laat uitgaan over de verre velden tot aan den horizon van een laan van boomen.

En nu ik mij gereed maak uit Holland heen te gaan, nu gevoel ik, hoe innig ik verbonden ben aan het land, dat ik noemde in een gedicht: 'Roepstem'.

'Het land van mijn jeugd,
Het land van mijn manschap,
Van mijn peinzende droefheid, mijn juichende vreugd,
Van al mijn verwantschap.'

En wanneer ik dan toch uit Holland heenga, dan moet het u wel heel duidelijk zijn, welk een sterk gevoel van noodzakelijkheid ons drijft. Niet alleen de Joden uit de landen der ellende zullen opgaan. Maar ook de Joden uit Holland, waar wij altijd een ruim en rustig leven hebben gehad. En niet alleen zullen opgaan de Hollandsche Joden, die weinig in Holland laten. Maar ook zullen opgaan de Hollandsche Joden, die veel in Holland laten. Het is niet verstandig, dat wij gaan. Maar het Verstand, de Rede, is ook niet de meest betrouwbare Richter van ons Leven. De betrouwbare Richters van ons Leven zijn het Geloof en het Gevoel. Tweeduizend jaren heeft het Joodsche volk met zijn Gevoel en met zijn Geloof het Joodsche Land en de Joodsche Hoofdstad vastgehouden. Nu maken wij ons op, waarlijk wel 'van de vier hoeken der aarde' tot een nieuwe, eene vreedzame verovering van Land en Stad. Ons doel is niet een eng nationalisme, dat in alle volken vijanden ziet. Neen: wij aanvaarden de verdeeling der menschheid in vele volken als een van ouds gegeven en onverwoestbare instelling. Wij willen de menschheid weder beleven, als genooten van een eigen Joodsch Volk. Met een eigen Land, eigen Wetenschap en eigen Kunst. Wij meenen, dat wij op die wijze het best werkzaam zijn voor ons zelve, voor ons Volk en voor de Menschheid.

Zoo redeneeren wij. Maar redeneerend weten wij tevens, dat wij met onze kleine logische woordjes toch nooit komen tot de diepte van de krachten, die ons drijven. Uit alle landen, goede en slechte landen, weg. Naar één een enkel land heen.

Mag ik nog eens aanhalen uit het gedicht 'Roepstem', dat ik u reeds, noemde?

'En ik ga, gelijk wolken gaan,
Wanneer de zon hen trekt,
Wie zal Gods roep weerstaan,

Die zijn Volk wekt?

En ik ga, gelijk de dagen gaan,
Ik ga, gelijk de nacht.
Wie zal er leven en weerstaan
Van zijn innigste leven de kracht?

Wat sterren, bindt aan hun baan,
De zon bindt aan zijn loop,
Dat bindt den Dichter aan
Zijn Volk, zijn Droom, zijn Daad en Hoop.

Gij moet nu deze woorden niet lezen, als de logische woorden van den wetenschappelijken werker. Maar gij moet ze lezen als de intuïtieve woorden, waarmede de Dichter niet werelden afbeeldt, maar werelden schept. En deze Dichter... ziet: hij gebruikt beelden aan de Natuur ontleend: wolken, zon, dag, nacht, maan en sterren. Dat wil zeggen: dat de trouw aan Land en Stad een van de oer-krachten van het Volk is. Wij willen ons geven aan ons Land, gelijk de wolk zich geeft aan de zon. Gelijk de zon zich geeft aan de bloemen. Een volkomen overgave. Zou de Dichter van 'Het Joodsche Lied' daarbij dan de laatste zijn?

In Januari 1905 begon Albert Verwey de uitgave van het Maandschrift 'De Beweging'. En in zijne Inleiding schreef hij dit: 'Wat stoffelijk en geestelijk, de volken beleven, beleven het sterkst in den geest hun dichters.'

II.

De Dichters. Dit zijn de dagen van scheiding, die ik thans beleef. En moeilijk valt mij het heengaan van de Dichters, ouderen en jongeren, met wie ik zooveel jaren in liefde en vrede heb samengeleefd. Zeker, ik hoop nog wel eens in Holland weder te komen. Maar dat zal als een gast zijn. De innige verhoudingen worden thans ontbonden. En ik overdenk, wat mijn leven als Dichter van Holland is geweest. En ik spreek daar nu niet over, om de aandacht te vestigen op mij zelve en op mijn werk. Maar het bijzondere is altijd het bijzondere van het algemeene. En wat ik genoten heb en geleden en gedaan, dat is een bijzondere, persoonlijke vorm, van wat een Joodsche jongen van mijn aard en aanleg, in mijn land en in mijnen tijd kon genieten, lijden en doen. In den kleinen waterdruppel spiegelt zich heel de wijldheid van Gods heiligen hemel. Zóó spiegelt zich in mijne gedichten de wijldte van mijnen tijd. Denkt niet, wanneer ik schrijf over mij zelve, dat ik alleen over mij zelve schrijf. Neen: dan schrijf ik over anderen, en over anderen het meest.

Ik heb u zoeven eenen volzin van Albert Verwey aangehaald, uit de eerste aflevering van 'De Beweging'. Er is geen tijdschrift, dat ik beter ken dan dat. Lange, stille winteravonden en zalige zomerdagen heb ik daarin lezend versleten. Ik zal blijven medewerken. Maar uit de verte. En de gemeenschap, die wij allen heilig hielden, wordt verbroken. Nu besef ik eerst goed, welke beteekenis Verwey in De Beweging heeft gehad. Ik zie dat zóó, dat Albert Verwey de nieuwere Nederlandsche dichtkunst voor verwildering heeft bewaard. Verwey heeft ons de tucht geleerd en de trouw. Wij hebben begrepen, dat zwijgen geen schande en geen zwakte beduidt. Maar dat het schande en zwakte is, wanneer men middelmatige gedichten publiceert. Wat 'De Beweging' voor de jongere dichters heeft beteekend, kan ook weer niet in logische, wetenschappelijke woorden worden gezegd. Maar zij, die deze gemeenschap mede hebben genoten, kennen die Beteekenis en erkennen haar. De Beweging is het

tijdschrift van de Dichters geweest en Albert Verwey was de Dichter van het Dichterschap. In andere tijdschriften hebben wij ook gepubliceerd. En wij beweren volstrekt niet, dat er buiten de Beweging geene goede Dichters waren. Wij waren verscheiden: Maurits Uylert, Alexander Gutteling, Nico van Suchtelen, Geerten Gossaert. P.N. van Eyck, Jacques Bloem, Gisa Ritschl, Aart van der Leeuw, J. Jac. Thomson, en anderen. Maar wat ons verbond, dat wisten wij uit de Inleiding van Verwey en later uit 'Vijf en twintig Jaar' (Maart 1907). 'Wat wil De Beweging' (April 1907). 'Het Beoordeelen van Gedichten' (October 1907) en 'Leigh Hunt en zijn Vrienden' (October 1910). Zóó was onze gemeenschap een diepe geestelijke gemeenschap. Verscheidene van de medewerkers heb ik nooit ontmoet of maar heel zelden, Albert Verwey zelven zag ik gemiddeld niet eenmaal per jaar. Onze eenheid was de erkenning van het Dichterschap. En voor de jongeren zeg ik dit: in 1901 heb ik Albert Verwey voor het eerst gedichten gezonden. Het duurde tot 1909 eer hij mijn werk zoo sterk en noodzakelijk achtte, dat mij eene plaats in de Groep werd ingeruimd. Gij, die het Dichterschap begeert, weet, dat het zich niet dwingen laat. Wees eerbiedig en trouw. En hang uw hart voor het leven open als een bloesem voor regen, zon en wind.

III.

Zóó is dan Albert Verwey mijn goede en strenge Meester geweest. Maar nooit een nabij en vertrouwd Vriend. Dat was Frederik van Eeden. Het is twintig jaren geleden sinds ik, een jongen angstig voor het dreigende leven, zijn steun en vriendschap zocht en vond. Moeilijk zijn vele van die twintig jaren geweest. Ik heb alles beleefd, wat een Joodsche jongen in dezen tijd aan dwaling en aan keer beleven kan. Maar deze vriendschap, deze vereering is ongeschonden gebleven en onbeschadwd tot op dezen dag. Dat zijn de gaven des levens, die ons met het leven verzoenen. Daar ben ik dankbaar voor. En het is goed, het is rechtvaardig, dat ik dezen dank hier open uitspreek. Ik ken geenen dichter en geenen geleerde, voor wien Holland minder dankbaar is geweest dan voor dezen.

Verwey en Van Eeden zijn de vastheid geweest van mijn leven, de eerlijkheid en de trouw. Scheidend gedenk ik dat.

Scheidend. Wat zal de toekomst van de Nederlandsche dichtkunst zijn? Waar blijven de jongeren? Toen wij jongens waren, die te dichten begonnen, leek een dichter van dertig jaren ons oud. Jacques Perk was goed twintig, toen hij stierf. Albert Verwey twintig, toen *De Nieuwe Gids* werd opgericht. En ik vraag het, zonder iemands waarde te willen verminderen: waar zijn de Nederlandsche dichters beneden de dertig jaren, die meer hebben gegeven dan eene belofte? Waar zijn zelfs de beloften? Waar is, onder de jongeren, eene Beweging, eene Strooming; al is er een tijdschrift, dat het Getij heet? Waar zijn de dichters, die leiding zullen geven aan de geestelijke bewegingen van dezen tijd? Wat heeft de oorlog in de harten van de Nederlandsche jongeren gedaan? Wat heeft de Vrede in de harten van de Nederlandsche jongeren gedaan? Veel van het werk der jongeren, het is niet anders dan vlak, verbeeldingloos, realistisch dichtwerk; het Meisje, de Maan, Sneeuw en Akker. Waar blijft de Verbeelding, het Eeuwige in het Tijdelijke, het algemeene in het bijzondere? Waar zijn de gedichten, waarin het Eeuwige zich geeft, als de Hemel zich geeft aan den kleinen glinsterenden druppel? Is de Nederlandsche dichtkunst dan doodgelopen?

Noem mij nu niet enkele namen. Wijs mij niet enkele goede gedichten. Maar geef mij de Richting, de Eenheid, de Kracht.

Scheidend: en in deze laatste dagen van het jaar, die van zelf leiden tot mijmeren en herdenken, lees ik nog eens over, wat men vóór en na over mijne gedichten geschreven heeft. Veel liefs en veel goeds. Twee opstellen maken zich dan van zelf los. Van Carel Scharten: 'De Joden in de literatuur' te vinden in 'Kroniek der Nederlandsche letteren 1916'. Is het waar, wat Scharten zegt, dat de talen van de volken, waar tusschen de Joden woonden toch voor de Joodsche kunstenaars vreemde talen gebleven zijn? Zou mijne ziel beter het Hebreeuwsch verstaan dan het Hollandsch? Ik twijfel. Van erfelijken aanleg voor een taal is nooit gebleken. Een kind van Hollandsche ouders tusschen Chineezzen groot gebracht, spreekt Chineesch als een kind van de Chineezzen.

En is het waar, dat er onder de groote dichters der verschillende volken slechts weinig Joden zijn? Scharten zegt het. Zijn er minder dan er verhoudingsgewijze wezen moesten? Is het Hollandsch van Querido en van Van Campen een joodsch-hollandsch? Ik durf dat niet te zeggen met de verzekerdheid van Scharten. Zijn opstel heeft in der tijd wat opstand gemaakt onder de Zionisten. Ik geloof niet, dat Scharten het zoo erg heeft bedoeld. En er staan goede dingen in zijn artikel, die van belang zijn voor kijk op de verhouding tusschen de Joden en de vele volken, waartusschen zij verbannen zijn.

Maar het tweede opstel, waarop ik uw aandacht vestigen wil, dat is van M.H. van Campen 'Oude en nieuwe Joodsche dichtkunst' in 'De Gids' van Juni 1916. Dat is heelemaal niet een 'goeie kritiek' in den gewonen zin van het woord. Van Campen zegt ten slotte van mijne gedichten meer kwaad dan goed. Maar hoe hij dat dan zegt! Zoo mooi, zoo eerlijk, zoo open. Dat is de critiek, die in schoonheid het gecritiseerde werk te boven gaat. Dat is de critiek, die zelf de beste letterkundige kunst is. Ik heb dat grootsche, statige stuk prosa zoo honderdmaal gelezen en zoo honderdmaal bewonderd. En ik twijfel of Scharten wel gelijk heeft. En of de Joden in de ballingschap niet tot groote letterkundige kunstwerken in staat zijn. Maar ik geef het toe: een eigen land, een eigen taal, een eigen kunst: het zal veel meer zijn.

En ook hier gevoel ik, wat ik missen zal. Zeker wil ik nog wel eens een Hollandsch boek lezen en een Hollandsch tijdschrift. Maar van den Stroom heb ik mij gescheiden. Ik weet het. En toch: ik ga. Omdat verlangen naar eigen Land en Volk zóó sterk is.

IV.

Aan het geestelijk leven van mijn Land en van mijnen tijd heb ik niet alleen als dichter, maar ook als rechtsgeleerde deel gehad. Toen ik veertien jaar was, zond mijn vader mij naar de Rijkskweekschool voor Onderwijzers te Haarlem. Toen ik achttien was, kwam ik als onderwijzer in het leven. Mijn sterkste gevoel: een doodsangst voor het leven. Maar ook: te leven een sterke wil. Wat ik toen, om allerlei redenen, wilde, dat heb ik toen bereikt. Een doctoraat in de rechtswetenschap. Maar met moeite. Des daags aan het broodwinnend werk. Des avonds aan de studie en aan de wetenschap. Leermeesters en studiegenooten heb ik niet gehad. Ik ben mijn eigen wegen gegaan, de leerling van niemand en de meester van velen. Rust was mij noodig, en de stille innige werkzaamheid. Het berouwt mij niet, dat ik tien jaren aan mijn proefschrift werkte. Voordeel of waardigheid heeft de wetenschap mij nooit gegeven. Ik heb mij streng gehouden aan het voorschrift der Joodsche Wetgeleerden. En van

mijn wetenschap geen kroon gemaakt (om te pronken) en geen bijl (om mede te verdienen). Heerlijk is mij de laatste jaren, als wijsgeer en significus, de samenwerking geweest met Henri Borel en Frederik van Eeden. En met de wiskundige wijsgeeren prof. Brouwer en prof. Mannoury. Ook aan de significa hoop ik te Jeruzalem te kunnen blijven werken.

Het Nederlandsche Recht en de Nederlandsche Rechtswetenschap, wat is hun toekomst? Voor problemen van rechtsvorming stonden wij een eeuw geleden ook. Maar het zijn nu andere. Wat wij nu noodig hebben is opbouw; van de sociale gerechtigheid, binnen en buiten een codificatie. Maar toch ook zooveel meer: de burgerrechtelijke positie van de getrouwde vrouw, deelneming der vrouw aan alle publieke beheer, nieuw handelsrecht, nieuw faillietenrecht, verbetering van het kinderstrafrecht en van het psychopathenstrafrecht, verbetering van het strafprocesrecht.

En dit alles moet gebeuren in bezinning en in aansluiting aan het historisch geworden. Wetenschap en practijk wel onderscheiden, maar niet gescheiden. Hartelijk verheugt mij de oprichting van het Genootschap ter beoefening van de Wijsbegeerte van het Recht. Maar niet minder de uitgave van het nieuwe Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis. Want dit alles zijn slechts momenten van het eene ondeelbare Recht, wel onderscheiden, maar niet gescheiden. En ook het Recht is weder moment eener Eenheid. Waarvan ook Dichtkunst één der momenten is.

En hiermede: vaarwel. Hartelijk dank ik allen, die mij eerbied en genegenheid hebben bewezen. Zoo wijd als mijne wegen gaan, hoop ik daarvan niets te vergeten. Moge Holland gelukkig zijn. Mogen de Hollanders gelukkig zijn in hun nijver werk, in goeden handel, in wetenschap en in kunst.

Want hier in Holland hebben wij, Joden, het altijd, altijd, goed gehad. Vaarwel.

Nr 3 Paul Miljoekof*

*24-1 1919 O., 1-2. Gedat.

Londen 14 jan. 1919

Vandaag, 14 Januari 1919, heb ik Paul Miljoekof gesproken, in een van de stille hotelstraten van Zuid-West Londen. Ik sluit mijn oogen: en ik herdenk, hoe ik hem de laatste maal heb gezien.... in Rusland, Petersburg, in het Gebouw van de Rijksdoema. Samen met Kerensky. Ik schreef daar brieven voor vrienden in de gevangenissen. Kerensky wist dan te zorgen, dat zij geheimelijk in handen van de geadresseerden kwamen. Vijf jaren geleden. Wat heeft de wereld beloofd. Wat hebben Kerensky en Miljoekof beleefd!

Ik heb Miljoekof geschreven of hij zich mijner nog herinnert en of hij mij ontvangen kan. Hij antwoordt: 'zeer zeker' en 'gaarne'.

Ik zie hem weer. Hij is wel oud geworden. Heel oud. En nu ook wel eenzaam. En al zijn illusies van een Groot-Slavisch rijk.... Konstantinopel.... verdwenen. Zijn oudste zoon is gesneuveld. Ik weet het uit een artikel in de *Revue des deux Monde* Zijn tweede zoon strijdt in een Russisch vrijwilligers-leger tegen de Bolsjewiki. De andere verwanten zijn in Kiev en Odessa. Hij alleen.

Ik vraag, of het waar is, wat ik in Londen hoorde, dat hij uit Parijs is gezet. Het is in hoofdzaak waar. Clemenceau heeft hem laten weten, waarschijnlijk op aandrang van de socialisten, dat hij beter deed heen te gaan. Men beweerde, dat Miljoekof

pro-Duitsch was geworden. Miljoekof heeft zich daartegen verdedigd in een artikel in de *Temps* van 25 December. Hij heeft mij de zaak zóó voorgesteld: Toen hij in het midden van 1918 te Kief was, kreeg hij bezoek van eenen Duitschen officier Haasse, die kwam vragen op welke voorwaarden Miljoekof bereid was, zijn verzet tegen Duitschland op te geven. Miljoekof wilde: vernietiging van den vrede van Brest-Litovsk, hereeniging van de randstaten met Rusland, steun in den strijd tegen de Bolsjewiki, die buiten de Oekrajine door Duitschland gesteund werden. Na veertien dagen kwam de officier bij Miljoekof terug. Blijkbaar was overleg gepleegd met Berlijn. Hij zeide: de vrede van Brest-Litovsk moest blijven bestaan; de randstaten moesten afgescheiden blijven, alleen de Oekrajine kon weder bij Rusland terugkomen. Hierop wilde Miljoekof niet ingaan. Hij wil vóór alles een één en ondeelbaar Rusland. Intusschen kreeg Miljoekof moeilijkheden met den Duitschen gezant Von Mumm. Deze beschuldigde Miljoekof bij den Hetman Skoropadski van kuiperijen en van overleg tegen de onafhankelijkheid van Oekrajine. Dit laatste is waar. Miljoekof wil de hereeniging van Oekrajine met Rusland. Von Mumm eischte verwijdering van Miljoekof uit Kief. De Hetman aarzelde. Berlijn drong aan. Miljoekof ging vrijwillig heen. Inderdaad was hij toen niet gekant tegen elke aanraking met de Duitschers. Hij achtte voor alles noodig, verwijdering van de Bolsjewiki, die Rusland vernielen en vermoorden. In dien tijd achtte Miljoekof dat niet zoo moeilijk, omdat de Bolsjewiki toen nog niet zoo goed georganiseerd waren als zij nu zijn. Zonder de Duitschers ging dat niet. Trouwens: de Duitschers bestreden de Bolsjewiki toch al in de Oekrajine. Zij zouden het ook buiten Oekrajine doen, wanneer zij wisten, dat de regeering, die in de plaats van de Bolsjewiki komen zou, niet opnieuw oorlog ging voeren tegen Duitschland.

En nu vraag ik naar Russische vrienden en bekenden. En voor zoover zij ook in Holland bekend zijn, deel ik u er iets van mede. Maklakof, de conservatieve minister, is doodgeschoten door de Bolsjewiki. Zijn broeder, het linksche Doemalid, is thans Russisch gezant te Parijs. De generaal W. Djounkovsky, de vroegere almachtige chef van de Russische politie, is door de Bolsjewiki gearresteerd juist in den trein, waarin hij wegvluchtte. Zeer waarschijnlijk doodgeschoten. De lezers van Leo Deutsch' 'Zestien jaren in Siberië' herinneren zich wellicht den naam van den Minister van Justitie Nabokof. Diens zoon was hoogleeraar in het strafrecht te Sint-Petersburg en een bekend figuur op internationale strafrechtsprocessen. Hij is thans Minister van Justitie van de voorloopige Regeering van de Krim. Nicolaas Roussanof, de bekende redacteur van *Rouskoë Bogatsvo* is te Parijs. Joseph Minor, een der chefs van de socialistische, niet-Bolsjewistische partij, dien ik te Moskou in de Boutirky-gevangenis heb ontmoet, was na de revolutie voorzitter van den gemeenteraad van Moskou en thans is hij in Siberië bij troepen, die tegen de Bolsjewiki strijden. Nicolaas Tsajkofsky, de groote vriend van Kropotkine, is met steun van de geallieerden gouverneur van Archangel en zal wellicht te Parijs komen.

Toen vroeg ik naar de positie van Engeland op de vredes-conferentie. Een zaak, die nu juist besproken wordt. Maar die beslist zal zijn, wanneer deze brief u bereikt. Men kan eigenlijk niet zeggen, wie thans Rusland zou moeten vertegenwoordigen. Lloyd George wilde alle de facto-regeeringen ten minste hooren. Ook de Bolsjewiki. Pichon is daartegen. De zaak is, nu ik schrijf, nog niet beslist. Miljoekof meent, dat vertegenwoordiging van geheel oud-Rusland door Sasonof wel het beste zou zijn. Rusland heeft in den oorlog zeer veel verloren, tot zijn eenheid toe. Het is tot een vrede gedwongen geweest. Maar dat was Roemenië ook. En toch is Roemenië

toegelaten als geallieerde staat. Rusland is in het geheel niet vertegenwoordigd. Daarentegen hebben Polen en Tsjecho-Slovakië ieder twee afgevaardigden.

Konstantinopel: ik vraag naar Konstantinopel, de Droom van Miljoekof. Hij denkt, dat het Turksch zal blijven. De hoofdstad van een ethnographisch Turksch Turkije. Mocht het niet Turksch blijven, dan meent hij nog steeds, dat Rusland er de meeste rechten op heeft. Het Zionisme? Miljoekof is vóór een Joodsch Palestina. Hij is steeds een voorstander geweest van toekenning van alle nationaliteits-rechten aan de Joden. In de Oekrajine heeft men zoo iets gehad: een ministerie voor de niet-Oekrajinsche bevolking van Oekrajine: Russen, Polen, Joden. Maar dat is mislukt.

En de randstaten? Hereeniging van Polen met Rusland wil Miljoekof niet. Hij zelf heeft als minister de onafhankelijkheid van Polen onderteekend. Finland? Kan onafhankelijk blijven, mits het militair en politiek met Rusland samengaat. Anders liggen de grenzen van Rusland open en bloot. De Oostzee-provinciën? Behooren weder aan Rusland te komen. En Miljoekof meent, dat met of zonder de geallieerden de eenheid van Rusland zal worden hersteld. Bessarabië? Nog zoo zeker niet, dat het Roemeensch zal worden. De bevolking zou zeker stemmen vóór hereeniging met Rusland. Kaukasië? Een onafhankelijk Kaukasië acht Miljoekof niet noodig en niet bestaanbaar. Rusland kan de oliebronnen van Bakoe niet missen, waar er daar geheel geen kolen zijn. En aan de rijke olievelden van Perzië en Mesopotamië heeft Engeland genoeg.

Ik vraag naar zijn leven van den laatsten tijd. Twee maanden geleden heeft hij Rusland verlaten, vanuit Odessa. Hij maakte deel uit van een commissie, die het geheele Russische volk vertegenwoordigde, behalve de uiterst rechtschen en de Bolsjewiki. Deze commissie was eerst te Jassy. Is nu te Parijs, behalve dan Miljoekof. De commissie vertegenwoordigt in hoofdzaak drie groepen. Ten eerste een centrum n.l. de kadetten, den handel en de industrie. Ten tweede: een meer linkschen vleugel n.l. enkele linksche kadetten en de socialistische, niet-bolsjewistische partijen. Ten derde: een meer rechtschen vleugel: senaat, kerk, groote banken, de grondeigenaren. Een van hunne vertegenwoordigers is Sjebeko, vóór den oorlog gezant van Rusland te Weenen.

Ik vraag naar Kerensky. Miljoekof heeft met hem gebroken. Hij geeft hem voornamelijk de schuld van het mislukken van de revolutie. Het is trouwens gegaan, gelijk Nicolaas Roussanof mij vijf jaren geleden reeds voorspelde. Wanneer Rusland een politieke en economische revolutie tegelijk kreeg, was het gevaar voor anarchie groot. Daarom was Miljoekof ook tegen een republiek.

En Lenin? Miljoekof kent hem persoonlijk. Hij beschouwt hem als eerlijk, maar verblind van fanatisme. Zeker heeft hij Duitsch geld aangenomen, maar met de bedoeling het Duitsche kapitalisme te bestrijden.

Trotsky? Miljoekof kent hem persoonlijk niet. Maar zijn reputatie is minder dan die van Lenin. Hij zoekt veel meer eigen eer en eigen invloed.

Radek, die zooveel doodvonnissen velde in de revolutionaire rechtbank, is een beest. Een schande voor iedere partij. In Rusland heet hij Kradek, dat is: dief.

En de gevangenen? Het gezicht van Miljoekof trekt in een droeven lach. Hij herinnert zich onze actie tegen de wreedheden van de Tsaren-regeering zeer goed. Maar het is nu erger, veel erger. Ik begrijp niet, hoe Henriëtte Roland Holst de Bolsjewiki hierover niet aanvalt. Men noemt dat dan vergoelijkend: de dictatuur van het proletariaat, die noodig is om te komen tot een nieuwen, beteren tijd. Jawel: zoo sprak de generaal Djoevkovsky in zijnen tijd van de dictatuur van den Tsaar, die noodig is om ons af te houden van slechte tijden. Gij, Henriëtte Roland Holst,

verdedigt thans een stelsel, dat even slecht is, als het stelsel, dat wij toen te zamen hebben bestreden. Gij zult mij niet verwijten, wat gij den gezant Oudendijk hebt verweten: de wandaden van het Tsarisme te hebben verdedigd of onbestreden te hebben gelaten. Maar och, wat zal ik u verwijten? In ieder leven ligt ieder lot besloten.

En ik vraag Miljoekof naar enkele huizen te Sint-Petersburg: Het mooie huis van graaf Witte, waar ik zoo dikwijls thee heb gedronken? Vernield. Zijn eigen huis? Vernield, vernield. Het huis van Nabokof met den steenen houthaard in de gang? Vernield, vernield, vernield. En zonder dat iemand er eenig voordeel van heeft.

Wonder, zoo sterk als de geest van Miljoekof gebleven is! Hij werkt aan een groot boek over de Russische revolutie, waarvan het eerste deel voltooid is. Hij beveelt mij ter lezing aan een Italiaansch boekje van Pervoekhin over de Russische Bolsjewiki. Iederen ochtend, tien uur, gaat hij naar het Britsch Museum werken.

Maar ik vind hem wel oud geworden. Heel oud en heel eenzaam. Vijf jaren geleden... ik herinner mij: De Doema, Romanoffeesten, Kerensky, Djoevkovsky, Witte, Minor, en al de anderen. En duizend jaren zijn voor God niet meer dan de dag van gisteren, die voorbij is.

Wij scheiden. Ik vraag of ik iets voor hem doen kan? En: 'gardez votre sympathie pour mon peuple, comme je garderai ma sympathie pour le votre.'

Ik ga naar huis. Mij gereedmaken voor vertrek naar Parijs, op weg naar Jeruzalem.

Nr 4 Een tocht door Londen⁺

⁺24-1 1919 O., 5

Op de boot van Rotterdam begonnen zij al: de verhalen, dat Londen zoo vol, zóó vol was. De één zei, dat er thans een millioen meer menschen zijn dan gewoonlijk. Een ander, dat er in de Metropool, Stad met voorsteden, niet minder dan elf millioen menschen zouden zijn. En hij lachte smalend: dat is bijna tweemaal zooveel als in het geheele land van Holland. O, trots: de grootste vloot hebben, de sterkste worstelaars te hebben, de grootste Stad te hebben. Wie onderzoekt eens de psychologie van den Trots?

Londen zou dan vol en vol zijn. Men betwijfelde, of ik wel één kamer vinden zou tusschen sousterrain en dakhokje. Ja: van sousterrein en dakhokje was de man van de elf millioen en het smadelijke glimlachje niet zeker. Ook dat is trots: een Stad te hebben zóó vol, dat geen vreemdeling er meer bij kan.

Ten slotte heeft de man van het glimlachje geen gelijk gekregen. Londen is vol. Londen is ongelooflijk vol. Londen is meer dan vol. Maar er was juist nog één brokje sousterrain open, ver van de Stad, in de stille voorstad van Hampstead. En dat is nu óók vol, tot den dag, dat uw dienstwillige schrijver naar Parijs vertrekt, dat volgens verhalen nog voller, nog veel voller dan Londen is.

Zoo heb ik dan de stille, opengebouwde lanen en roads van Hampstead wedergevonden. Maar ook de Stad van Londen vond ik weer, de stoomende, razende, woelende Stad. Waar het leven drijft door de straten, als het water door de zee onder slagen van den wind.

Londen: toen ik een knaap was in het huis van mijn moeder, was Londen het raadselachtige, het verre, niet-bereikbare. De Stad, waar zooveel menschen waren als in geheel ons land, en die met pleinen, parken en straten zóó groot als een provincie was. In den nacht lag ik soms wakker en dan, van uit de houthaven, over onze smalle stad, wierpen vertrekkende zeebooten hun loeiende geluiden uit. Daarna in de sloopstijdingen kon de droomende jongen lezen, dat een of ander stoomschip naar

Londen vertrokken was. Of naar een Zweedsche houthaven. Of naar een Indische rijsthaven. Zwerven, o, zwerven, als de vogels en de schepen op den wind.

Londen, o, Londen: als onze psychologie maar rijker was en onze taal sterker van vermogen, hoe zou ik kunnen zeggen, wat de beteekenis van Londen voor mijn zieleleven is.

Vergeeft den Dichter, wanneer hij aanhaalt uit zijne gedichten. Hij spreekt zich nooit sterker, zuiverder, vrijer uit, dan in zijn Lied. Gij vindt Londen in mijne 'Liederen' vele malen, als gespannen gouddoek, waarvoor een danser zijne dansen uitwerkt. Deze regels:

'Kingsway, Piccadilly, Regent Street, elke keer ziet rijker, Uw pracht dan 't heengaan liet' (blz. 57.)

En dezen keer: na al de kansen en keeren van meer dan vier jaren oorlog, hoe ik Londen vinden zou? Rijk en trotsch na een zege, zooals niemand hoopte of droomde? Mijn hart sloeg driftig, toen ik mij weder overgaf aan de bekoring van deze eindeloos uitgebouwde straten.

Een tocht door Londen: neen, ik heb geheel Londen niet wedergezien. Maar ik heb de Straten wedergevonden, die rijker dan veel steden zijn. Al de straten van mijne gedichten.

En ik heb de Theems gezien, vanaf de breede Blackfriars-bridge. Laat in den wintermiddag, met een mist waaiend over Stad en Water, die zich verduisterde en verdichtte, naar den Nacht toe.

Londen: is Londen het Leven? Of is de Stilte het Leven, waartegen men het leven van Londen aanvoelt, als woelend zwart tegen wit? Wat is Londen? Wat is de Stilte? Wat is het Leven? Moeder: wat is de Dood? Dat is het einde van het dwalen, urenlang, urenlang, door de straten van deze Stad. De Theems bij de Blackfriars-bridge en de vragen, die in de eeuwigheid wegwaaien. En als ik thuis gebleven was, waar mijn kleine stadsheim zoo rustig zijn dagen beleefde?

Londen: ik heb zijn Straten beleefd, zijn straten in hun eindelooze uitgebouwdheid. Londen is wreed nu, met al zijn mannen in khaki. Men telt ze niet meer. Wat zegt het u: een millioen, twee millioen? Of nog meer, nog meer. Dit is één van de dingen, die men niet beschrijven kan, maar slechts beleven kan. Khaki is overal: in de straten, treinen, bussen, booten, het is altijd en overal. Gij wordt er moe van. Angstig. Het martelt uw dromen. De soldaten gaan in khaki, stout en streng, hard, Assyrisch, Egyptisch. Niet van ons. Gij ziet niemand, die een zachte vader zou kunnen zijn, een goede broeder, een teeder vriend.. Khaki heeft de wereld vermoord. Gij zit in den ondergrond. En gij leest een klein plaatje op een schouder: Canada. Gij hebt al gelezen: Zuid-Afrika. Gij zult lezen: Australië. Dan voelt gij het: van alle hoeken der aarde zijn de strenge, stoute mannen gekomen voor den strijd tegen het ééne Land, dat de wereld wezen wou. Zij hebben het ééne Land overwonnen. En nu gaan zij daar door de Stad van het Land, dat een Wereld is, stout en streng, hard, Assyrisch, Egyptisch. De mannen in khaki lezen hun dagbladen: Duitschland, dat vernield wordt door wilde twisten. Zij ontroeren niet. Waarom zouden zij ook? Wat is nu? Wat is later? Dan komt de Eeuwigheid tot den Dichter. En de Dichter mijmert:

'De Aarde valt, één donkre drop in een Regen
Van Sterren door den afgrond van den Tijd,
Dwaas hart, wat weten al uw aardsche wegen.
Bij de maten van Gods wreede Eeuwigheid?.'

Neen: ik heb Londen niet zoo lief meer. En kan mij niet meer overgeven aan den Droom van Londen.

Ik schrijf dit voor u op in Hampstead, de stille, open voorstad. En ik mijmer...was het uit Van Eeden, die jaren geleden schreef, dat hij wel alleen strijden zou, tegen het groote Londen, het groote Parijs? Was het niet Carel Scharten, die hem daarvoor laakte: ijdel, aanmatigend. Wonderlijk: heeft Carel Scharten het te Parijs nooit gevoeld, zooals ik het nu gevoel te Londen: de Dichter steeds in strijd, alleen, alleen, tegen de Groote Stad? Ik heb Van Eeden niet begrepen, toen ik het las. Maar ik begrijp het, nu ik het in Londen beleef.

En sterkst: Piccadilly. De rijke straat, waar het leven hevig doorheen gaat. Daar in het groote Empire-House zijn de kamers van de Zionistische organisatie. Ik was er heen gegaan. En ik had er even te wachten. Ik moest er langer wachten dan ik dacht. En ik las de psalmen in het Hebreeuwsch, dat altijd een stilte en een veiligheid bouwt rondom mijn ziel. Ik las de psalm 104: 'De cederen van den Libanon, die Hij geplant heeft. Waar al de vogels nestelen. En de ooievaar heeft in de dennen zijn huis. Hooge bergen voor de bokken, spleten waar de konijnen schuilen'. En ik bedenk het: David, twintig, dertig eeuwen geleden. Ik lees zijne Heilige Gedichten midden in de woedende Stad. De stille stem van de psalmen is sterker dan het heesche, onheilige geluid van Londen. En dit is het, wat Van Eeden bedoeld heeft, toen hij sprak van den strijd tegen Londen, tegen Parijs.

II.

De Dichter en de Groote Stad. Een Tocht door Londen. Voor ik het u zeg, hebt ge het wellicht al geweten: ik denk hier voortdurend aan het opstel, van lang geleden, van Albert Verwey: 'Een tocht door Londen'. Gij kunt het vinden in een van de twee bundels: 'Toernooien'. Londen: de groote Stad. De Dichter: Ernest Dowson. En nu lustte het mij, dwalend door Londen, mij over te geven aan de bekoring van de herinnering van zijn gedichten: *The nuns of the perpetual adoration*, dat zóó begint: *Calm, sad, secure, behind high convent walls*. En één gedicht, dat zóó begint: 'Let be at last. Give over words and sighing'. Vroeger, in Engeland, had ik de gedichten van Dowson altijd bij mij, met een paar mooie prenten van Aubrey Beardsly daarin. Nu heb ik vrijwel geen andere bibliotheek meer dan mijn hoofd en mijn hart. Ernest Dowson: zijn zoete en droeve gedichten. Zijn al te vroege dood. O, er is een ander Engelsch, dan de taal van de reclames, de taal van de aanmaningen zuinig te zijn met steenkool, geld te geven voor den krijg. Maar dat alles zal stil worden. Na de jaren van woede en wanhoop, zal de menschheid weder naar het Lied verlangen. Ook de stem van Ernest Dowson is sterker dan de stem van Londen.

De Dichter en de Groote Stad: zij die de Engelsche letterkunde beter kennen dan ik haar ken, mogen weten welke beteekenis Londen, de donkere, sombere Stad voor de Engelsche dichters heeft gehad. Wie er zijn aangelokt. Wie Londen hebben veroverd voor eenen korten tijd: Oscar Wilde. Wie als vuil in een fornuis door de Stad werden vernietigd. Gij weet, dat Hedwig Marga de Fontaine, de Vrouw uit *Van de Koele Meren des Doods* door dit Londen is heengegaan.

De Dichter en de Groote Stad: het is niet toevallig, dat ik zóó door de gedichten van Dowson werd bekoord. Ik lees nooit een boek, dat ik zoo toevallig tegenkom. Immers: een Leven is een organisch geheel, dat uitgroeit als een bloem uit een zaad. Want Albert Verwey, dat is de sterke, strenge Meester, van de nieuwe Nederlandsche Dichters. Ik las Ernest Dowson niet, vóór ik het opstel van Verwey: 'Een tocht door Londen' gelezen had. Maar dan de bekoring en de geheele overgave. En het weten, hoe dicht deze Ernest Dowson ons na staat. Waar ik maar las in de boeken, die mij

lief waren, overal zag ik hem en zijn vrienden. Verlaine: dat is de Dichter, die wij in onze laatste schooljaren het meest gaarne lazen. En: 'Quinze jours en Hollande', daarin lazen wij over onze ouderen, toen zij zoo jong waren, als wij, de verheugde lezers. En in dien tijd ook was Verlaine in Engeland. Wien hij daar kende? Ernest Dowson immers. Verwey-Verlaine-Dowson: ziet ge, hoe dicht zij elkander nabij zijn? Er is een gemeenschap der Dichters, waarvoor geen tijd en geen afstand bestaat. Propertius, nietwaar Propertius, dat is niet de Dichter, dien wij dagelijks lezen. Laten wij eerlijk zijn: wij hebben niet zoo heel veel Latijnsche dichters meer gelezen, sinds het Staatsexamen ons verlost van de verplichting, misschien is deze regel ook niet van Propertius, maar dit is de regel: 'Dum nos fata sinunt, oculos satiemus amore'. Gij vindt hem boven een van de gedichten van Dowson. En ik nam hem over boven één van de gedichten van mij zelven. ('Liederen', blz. 67.) Wie neemt hem weder over van mij? Dit is de vaste, sterke, gemeenschap der Dichters, die sterker is dan de groote Stad. Al de Tijden en al de Landen, die ons scheiden, dat is maar schijn: Londen.

En ik herinner mij nogmaals het opstel van Verwey: 'Een tocht door Londen'. Ik voel er het geluid van, al ben ik er de meeste woorden van vergeten. Maar ik herinner mij dit:... 'Die geest van orde, die dit volk van piraten riep tot een wereldheerschappij'. En dat is dan wel, wat men op Tocht door Londen het sterkst gevoelt: orde en wereldheerschappij. En denk niet, dat de Dichter niet bekoord wordt door dien geest van orde, die door dit driftige leven vaart. Strophenbouw, maat en rijm is het wezenlijke van de meeste gedichten. Is het anders dan orde en harmonie?

III.

Londen is nu khaki, khaki, khaki, de soldaten gaan in khaki, stout en streng, hard, Assyrisch, Egyptisch. Heb ik dan de gewonden, niet gezien, de verminkten, de vermoeiden, de bedroefden? O, zeker: ik zag ze. Men ziet ze wel overal. Maar weinigen en als beschaamd. Ze dragen hun ellende op krukken rond door de straten van de Groote Stad. Of blind gaan ze, zonder oogen, niets dan twee huidknepen waar oogen waren. Of blind, met groote ledige oogen, rondgeleid. Toch nog in hun khaki, khaki, khaki.

Maar het heel erge, het grimas, de razernij, dat heb ik niet gezien. Dat heb ik alleen maar gehoord van iemand, die het gezien heeft. Een jonge, sterke, soldaat. Een knap, open gezicht. Maar er is toch iets onaangenaams: hij mist zijn beide beenen. Een halve soldaat. Met een wagentje komt hij aan een station, aan een druk station. Twee kameraden erbij. Zij tillen hem uit het wagentje. Maar er moeten kaartjes genomen worden. Even een aarzeling: dan zetten zij den halven soldaat buiten het gewoel boven op een soort kastje als een gasmeter. Nietwaar? Heel eenvoudig. En daar staat hij, boven het woelen der menschen uit, stil en groot. Een knappe, sterke, halve soldaat.

En de Vreemdeling, die straks Londen verlaat, neemt dit dan mee: het grimas van den Oorlog tegen de Groote Stad, de Duivel, die Londen uitlacht

Nr 5 Een tocht door Parijs⁺

⁺27-1 1919 A., 2

Neen, zeg nu niet, dat dit toeval is. Er bestaat geen toeval. Ik zeg u: het is des Duivels, dat ik hier te Parijs te land moest komen voor veel geld in een klein hotel, dat ligt aan vier straten, gelijkewijze als een huis te Amsterdam, ligt aan drie grachten. En een van de vier straten is de Faubourg Montmartre. Toch ben ik hier gekomen, volstrekt logisch en noodzakelijk. Maar dit is juist des Duivels. Het zijn de voetgangers niet. Het zijn de paard-en-wagens niet. Maar het zijn de auto's; de stoomende, stampende auto's, gierend en tierend, de dolle auto's, de futuristische, kubistische auto's, die door de dagen en de nachten heensmijten met hun botte bonken van geluid. En vandaag verzekert een bekende mij, dat het aantal auto's slechts een vijfde gedeelte van het gewone bedraagt!

De Stem van Parijs: is dit de stem van Parijs na de stem van Londen? Het jaagt voorbij mijn huis als een zee in een woedenden wind. Ik ben stads-ziek bij tijden.

O, wat heb ik Parijs liefgehad? Londen, dat was het donkere, sombere, waar de zeeboten heengingen, die 's nachts vertrekkend, hun kreten uitwierpen over de kleine stad, waar wij de kinderen van onze Moeder waren. Maar Parijs: dat was het lichte, het blijde, het verleidende, ofschoon vol van zonden. Gretige knaap was ik, die gaarne Fransch leerde. Die jong al waardeeringen en verlangens had: Verlaine, De Hérédia, Lach niet te luid. Een jongensziel is niet gauw gevuld. Later: het eerste kennen in Parijs: dwalen langs Boulevards, Champs Elysées, de buitenbuurten door. Ontmoeting met de bewonderde Fransche schrijvers. Met Rémy de Gourmont het meest. Nu afgestorven. Dan de oorlog. Wij zien daverende legers in één gedrilden wil optrekken naar de Stad. Wij vreezen. Vier jaren van kans en keer. Het bombardement: wreed, blind, genadeloos. En de Stad geheel verwoest. Maar dan de laatste keer. Duitschland neergebroken. Frankrijk gered. Zijn dat niet de gevoelens van menigen reiziger, die onder het teeken van de waaiende rookpluim de Stad binnenkomt!

En weer herneem ik mijn Tocht door Parijs. De Stad vol, méér dan vol. Midden Januari, maar zachte winter, die al lente belooft. Uniformen: meest zwaar grijsblauw. Daartusschen donkere matrozen met hun vlotte mutsen. En de Engelschen en de Amerikanen overal. Maar Duitschland verdwenen, geheel verdwenen. Nergens in een winkel meer aanwijzing, dat men er Duitsch spreekt.

De stemming natuurlijk sterk. Maar nu het afgelopen is, toch ook wel verlangen van de soldaten naar huis.

Over de Vredesconferentie spreekt men weinig. Het is gewonnen, en alles komt dus terecht. Zóó of zoo. Maar de Bolsjewiki: dat is het, waarover men spreekt. De dood van Liebknecht en Rosa Luxemburg. Ik heb van Londen af gereisd met Fransche groot-industrieelen uit Moskou. Ze hebben alles verloren, zonder dat iemand er door is gebaat. Omdat alles eenvoudig vernield is. En vooral waren ze gebeten op een kapitein en een luitenant, Franschen, die bolsjewist waren geworden. En aan wie al het leed van de Franschen en Engelschen, hun door de Bolsjewiki aangedaan, geweten werd. De *Matin* was er in die dagen vol van. Maar of gij in Holland er veel van gehoord hebt? Dit zijn kleinigheden, vergeleken bij het wereldspel, dat thans gespeeld wordt. Maar voor de Franschen zelve, vluchtend uit Moskou, heel hun leven.

De Bolsjewiki: men schijnt in Frankrijk hun revolutie gevreesd te hebben, als bij ons. Overall in de Métro ziet men biljetten aangeplakt met een roep om orde. En ik mijmer: Parijs-Amsterdam. Ook bij ons het roepen om orde. Maar niet iedere orde. De rechts-orde. En dwalend door de Champs-Elysées, peins ik over de verhouding van recht en orde na. Ik probeer woorden te vinden voor verbeelding van die fijne rechts-intuities. Recht en Orde. Denk niet, dat ik dwalend door Parijs en trekkend naar Jeruzalem heb opgehouden de Dichter en de wijsgeerige geleerde te zijn, die ik

zoo gaarne was. Het is alles één Ziel: Dichtkunst, Wetenschap, Onrust en Geloof. Zooals het alles één Lichaam is: Gezicht, Gehoor, Reuk en Smaak. Gescheiden en toch één. Wel, ik mag, reizend door Frankrijk, niet meer meenemen dan dertig kilogram bagage. Dat is: een beetje boeken en een beetje kleeren. En bij dat beetje boeken nam ik mede het Proefschrift van prof. mr. E.M. Meyers 'Dogmatische Rechtswetenschap'. Daarin vind ik, meer dan in eenig ander boek, de intuïties, die wij thans bezig zijn tot logisch geheel te brengen in het stelsel der signification. Neen: de groote Stad heeft mij niet overwonnen. Frankrijk en Holland vragen orde. Ja: maar de orde, die des rechts is.

Een tocht door Parijs. Wat wordt de Stad in den avond vroeg stil en donker. Behalve, dan in de enkele straten waar nacht- en avondleven hevig heerscht. Het is avond, wanneer ik voor het eerst de Seine wederzie. Ik kom door de Rue du Faubourg Montmartre, de Hallen door, waar het spookt. Over een brug, ik geloof de Pont-Neuf. In de verte en dichtbij spannen andere bruggen hun lijnen van licht. Onderdoor loopt het water. Licht en water spelen met elkander in de diepte. Een hemel, donker, gesloten, zonder sterren of lichtschijs. Aan de overzijde de Place Saint-Michel en de boulevard, waar ik heenga. Er is niets dan Stad, Hemel en Regen. En mijn ziel, die aanvoelt. Dit is het gevoel:

'Il pleure dans mon coeur
Comme il pleut sur la ville,
Quelle est cette langueur
Qui pénètre mon coeur?'

Verlaine! En zoo zeker, als ik vriend en vijand herken, zoo zeker herken ik het gevoel, dat ik noem: de Dichter tegenover de Groote Stad. Zoo ergens, dan beleef ik Gods Eeuwigheid hier in de Groote Stad, waar alles aardsch schijnt, wereldsch, drijvend naar eer en winst.

'Het leven wisselt eeuwig, maar de droomers
Zien wat nooit wisselt in 't onvast vertier.'

Zooals ik Ernest Dowson voelde te Londen, die gedichten: *To one in Bedlam, The nuns of the perpetual adoration*, zóó Verlaine in Parijs. Het regent, weemoedig, zonder wind. De boekenbakjes op de kademuren, dicht, vangen hier en daar wat schamel licht van een lantaren. En overal de drift van het leven. Ik ga maar mijmerend voort. Kon ik den Tijd nu weg denken. Wie zal mijmerend langs de Seine gaan over honderd jaar, duizend jaar, honderdduizend jaar, wanneer de Aarde een millimeter verder is gevallen in de Eeuwigheid? Dowson-Verlaine: Londen-Parijs. Altijd de Dichter en de Groote Stad. Zóó roept de eene herinnering de andere op. Alle verlies en alle winst is maar schijn. Jaren geleden, wel zeventien, achttien jaar, las ik in de *Revue des deux Mondes* een artikel van ik weet niet meer wien over een bretonschen Dichter Emile Péhant, een van de Droomers, die te Parijs zochten. Wien? Wat?

Wie zal ooit uitspreken, wat de Droomers zoeken en vreezen in de Groote Stad? Maar dwalend, waar de regen vredig mijmert, beleef ik het. Emile Péhant: de naam, die misschien niemand in Holland kent, roept zich door mijn ziel heen. En nu schrijf ik het op, terwijl de auto's, de kubistische, de dolle, de futuristische auto's, den Tijd kapotslaan voor mijn ramen. En ik vind geen woorden voor al deze ontroeringen.

Een Tocht door Parijs. Zondagochtend en de Champs Elysées door. Geen regen. Maar een dunne mist van zilverzijde. En daardoor de zon, soms van zilver en soms ineens van donker en beslagen goud. De uniformen weer: Fransch, Engelsch, Amerikaansch. Aan beide zijden van de straat, zwaar slordig, wreed, de roestige kanonnen. Sommige bont vermomd. Veroverd Duitsche geschut. Soms erop geschilderd door welk leger veroverd en waar. De menschen draven er langs en letten er niet meer op. In den mist, stout en breed, de Arc de Triomphe, op het Plein, waarvan de straten zich uitsterren naar alle kanten. Daaromheen de kanonnen in dichten kring. Zwaar en allerzwaarst geschut, op den Boog gericht. Maar dat is spel: zij kunnen niets. Veroverd. De Champs Elysées wachten: na den vrede, het leger, dat zijn overwinning vieren zal. En dan ben ik blijde, dat niet de gedrilde legers door de Champs Elysées zullen gaan, waar de mist nu trilt als een wonder van lente en zijde. Frankrijk-Duitschland-Frankrijk. Is ook dat geen schijn? Wat zullen de sterren vanavond zeggen, die boven Parijs staan?

De Stem van Parijs: ik luister, een zee van geluid, waarover de vlagen van de auto's heenjagen. Een Poort van de Hel? Och, Gods liefde is overal. En er is niet meer dan aardsche schijn tusschen u en mij, tusschen Parijs, Berlijn en Londen.

De Stem van Parijs. Ik zal u zeggen, waar ik die niet hoor. En waar mijn Tocht door Parijs eindigt. Dat is in de kleine synagoge van de Rue Cadet. Verleden week was ik te Londen, in de synagoge van West-Hampstead. Grooter, weelderiger, rijker met beschilderde ramen. Hier is alles eerbiedig en stil. Gods licht is zuiver gelaten. Geen ramen op zijde in de wanden, maar glas in het lage dak. De banken bruin. De gewijde behangsels en andere kleeden donkerrood. Een kachel in het midden. En daaromheen als ik vroeg kom, een groep van Zonen van mijn Oude Volk, die niet zoo heel veel Fransch hebben dan de woonplaats. Een heeft een baret op: de oppasser. En ik vraag hem, in het Hebreeuwsch, of hij ook een plaats vrij heeft? Ja zeker, hij geeft mij een goede plaats, waar niemand komt. Hij ziet mij wel als vreemdeling aan in Parijs. En hij vraagt, in dat gewijde Hebreeuwsch, waarin men steeds spreekt in den derden persoon: 'Uit welk land is mijnheer afkomstig?' En omdat hij zóó voorkomend spreekt tegen mij, zoo antwoord ik lief en eerbiedig: 'Uw dienaar komt uit het land Holland en hij is reizend naar het land van Israël'. En dan kijken ze allen verheugd. En ze vragen: hoe en waarom? Of ik er blijf, wat ik er doen ga, of ik er al eerder ben geweest? Ik antwoord: neen, geweest nog niet. En waar ik dan geleerd heb Hebreeuwsch te spreken? O, zeg ik, in Amsterdam. Daar spreken de meeste jongeren veel beter Hebreeuwsch dan ik. En, zeg ik, mijn meester is de heer L. Straschun geweest. Ik zeg dat opzettelijk omdat ik weet, dat er groote geleerden van dien naam in Rusland zijn geweest. En de meesten zullen wel uit Russisch Polen komen. Wat, zegt er een: is hij uw leermeester geweest? Die in Wolodzin in de Leerschool was? Ik zeg: ja. Wel, roept de man, verheugd, dat is toevallig. Ik heb met hem in één klas gezeten. 'En Bialik ook?' vraag ik weer. Ja zeker zegt hij, Bialik ook. En hij schudt zijn hoofd van vreugde over zóó een geval. En tot de dienst begint vraagt hij van alles en nog wat. Dan ben ik daar heelemaal geen vreemde meer. Ik zit tegenover een heel ouden, heel vromen man uit Tripolis. Hij is heel arm, maar heel geleerd. En omdat wijsheid bij ons hier meer telt dan rijkdom, wordt hij heel eerbiedig behandeld. Zoo eerbiedig als de Rabbijn zelf, die ook heel oud is. Als de dienst geëindigd is, gaat ieder hem de hand drukken. Ik ook. En zeg eerbiedig: 'Een goede Sabbath, mijn Meester'. Hij ziet mij aan. Wat ziet hij, dat ik verbergen wil? Zijn oogen zijn donker, jong en sterk in zijn smal gelaat. De baard wit. En hij draagt een ronde muts zwart

rondom donker verschoten rood. Maar God helpt mij zijn blik te doorstaan. En hij zegt ook mij zijn groet.

En omdat ik een reiziger ben naar Jeruzalem en omdat zij toch ook wel zien dat ik niet van het plattelandsvolkje ben, daarom word ik nu met lieve eerbewijzen overladen. En wat Amsterdam in de Joodsche wereld nog steeds bemind is, een tweede Jeruzalem! Zij vragen naar den Opperrabbijn. Zij vragen naar onze rabbijnen. Zij vragen naar Doctor Dünner, (zijn gedachtenis zij gezegend).

Hier zwijgt de Stem van Parijs, hier in deze kleine synagoge op een binnenplaats van de Rue Cadet. Hier eindigt mijn Tocht door Parijs. Want langs de wegen der gebeden gaat mijn ziel Gods eeuwigheid binnen. Parijs bestaat niet meer. Er is God. Er is mijn Ziel. Al mijn boete en schuld. Al mijn dwalingen en mijn hartbrandend berouw.

Carel Scharten heeft ons, Joden, eenmaal, de eeuwige Vreemdelingen genoemd. Ik vergeef het hem gaarne. Overal vreemdeling. Overal thuis. Maar ik wensch het mijn lieven vrienden toe, zoo ontvangen te worden, als ik daar ontvangen werd. Alleen omdat ik mij opmaak uit het land van mijn Geboorte, uit het Land van mijn verwantschap. Om te gaan wonen daar, waar wij zeker geen vreemdelingen zijn!

Nr 6 Joodsche en Zionistische problemen⁺

⁺30-1 1919 A., 5

Gisteren heb ik te Parijs een onderhoud gehad met N. Sokolov, een van de leiders van de Zionistische Beweging, over de Joodsche en de Zionistische problemen van onze dagen.

Dat zijn twee verschillende dingen, die goed onderscheiden moeten worden. Het Joodsche probleem betreft bijvoorbeeld de emancipatie van de Joden, in de landen, waar die nog niet volledig verkregen is. Zij betreft de verleening aan de Joden van nationale minderheidsrechten in landen als Polen en de Oekrajine, waar men ook aan andere nationaliteiten der minderheid zekere rechten toekent. De regeling van deze kwestie valt zeker niet buiten de bedoelingen van de Vredesconferentie. De naam is ook niet geheel juist. Misschien was een betere naam: wereldvernieuwingsconferentie. Trouwens, het congres van Berlijn na den Russisch-Turkschen oorlog, heeft zich bezig gehouden met regeling van de rechtspositie van de Roemeensche Joden. Dit Joodsche probleem in zijn algemeenheid, is natuurlijk ook voor de Zionisten van belang. Maar niet voor de Zionisten alleen. Ook bijvoorbeeld voor de Alliance israëlite universelle. Samenwerking tusschen de verschillende Joodsche organisaties ter regeling van het Joodsche probleem is en blijft wenschelijk. Het is niet onmogelijk, dat de conferentie, vertegenwoordigers van verschillende Joodsche organisaties zal hooren, vóór zij het Joodsche probleem regelen zal.

Naast het Joodsche probleem bestaat dan het Zionistische. Dat is, voor het eerst na twintig eeuwen van ballingschap, de erkenning van het bestaan van een Joodsch Volk. Niet alleen van een Joodschen godsdienst of van een Joodsch ras. En dan: toekenning van een publiekrechtelijk gewaarborgde woonplaats aan het Joodsche volk in Palestina. Ik weet wel, dat er Joden zijn, die niet gaarne van het Joodsche Volk spreken of hooren spreken. Zij vreezen, dat de positie van de Joden buiten Palestina bemoeilijkt zal worden. Bijvoorbeeld: dat vreemde regeeringen, laat ons zeggen Frankrijk, tot hun Joodsche onderdanen zouden zeggen: gij zijt nu

vreemdelingen hier, zooals Engelschen of Italianen. Genooten van het Joodsche Volk. Onderdanen van den Joodschen Staat. Zonder rechten in Frankrijk, tenzij gij u nationaliseeren laat. Ik deel in die vrees geheel niet. Wanneer men ergens de Joden vervolgen wilde, dan heeft men dat altijd en overal gedaan, lang voor er een Zionisme bestond. En wanneer men ergens de Joden goed behandelen wil, bijvoorbeeld in Holland, dan zal men dat blijven doen. Men heeft het den Dichter van het Joodsche Lied nooit kwalijk genomen, wanneer hij van het Joodsche Volk sprak. Al die beweringen, dat men moet kiezen of deelen, dat men niet tot twee volken kan behooren, dat men geen twee vaderlanden kan hebben, dat zijn allemaal algemeenheden, die tegenover de bijzondere positie van het Joodsche Volk geen beteekenis hebben. Ieder mensch heeft twee ouders. Toch worden zij niet voortdurend lastig gevallen met de vraag, wiens partij we zouden kiezen in geval van oneenigheid: vaders of moeders. Maar wel vragen de menschen mij ernstig, welke partij ik zou kiezen in geval van oorlog tusschen Holland en Palestina. Ja: ernstig. En dan zijn ze nog boos, als ik ze uitlach.

Het Joodsche Volk bestaat in het hart van ons allen. En een ander territoir is niet noodig. Wij hopen, dat de Vredesconferentie het bestaan van het Joodsche Volk erkennen en bevestigen zal.

Maar wij verlangen, volgens ons Baseler program, voor dat Joodsche Volk, een publiekrechtelijk gewaarborgde woonplaats in Palestina. De grenzen van Palestina zullen nog nader worden vastgesteld. De woorden 'publiekrechtelijk gewaarborgd' zijn geen toevallige woorden. Ze zijn te Basel na zorgvuldige overweging vastgesteld. En de geschiedenis van die woorden is voor een gedeelte de geschiedenis van het Zionisme. Natuurlijk beweren wij niet, dat wij in logische woorden de grens kunnen aangeven tusschen privaatrecht en publiekrecht. Dat kan niemand, gelijk onlangs weder bleek in een uitvoerige polemiek in het *Weekblad van het Recht*. De woorden 'publiekrechtelijk gewaarborgd' zijn intuïtieve woorden, die alleen intuïtief kunnen worden verstaan door degenen, die het geheele stelsel van het Zionisme verstaan. Wij bedoelen er dit mede, dat wij meer verlangen dan een vestiging in een land, waar de Joden gewoon onderdanen zijn van een niet-Joodschen staat. In Engeland heeft men den laatsten tijd nogal eens gesproken van een 'national home'. Ook dat is een intuïtieve uitdrukking, die maar heel weinig zegt voor een onwetend of een onwillig mensch. De Vredesconferentie zal daarover wel beslissen. Sokolov hoopt en vertrouwt, dat de Zionistische Wereldorganisatie te voren zal worden gehoord.

Een geheel onafhankelijk Palestina verwachten wij niet. En verlangen wij niet. Dat zou de krachten van ons volk thans zeker te boven gaan. Er zijn wel Arabieren, die Palestina beschouwen als deel van een toekomstig Groot-Arabië, met geheel Syrië en Mesopotamië. Maar het is niet waarschijnlijk, dat dit Groot-Arabië er komen zal. Met den koning van Hedzjas onderhoudt het Zionisme in ieder opzicht de allerbeste betrekkingen. Een mogelijkheid is deze: dat Palestina onder toezicht komt van eene groote mogendheid, bijvoorbeeld Engeland of Frankrijk, als trustee van een eventueelen Volkerenbond.

Eene groote moeilijkheid is ook het Arabische probleem. De Joodsche bevolking is nu nog slechts eene kleine minderheid. Maar zij is bestemd de meerderheid te worden. Niet alleen in aantal, maar ook in gehalte. Toch zullen de Arabieren altijd een belangrijke minderheid blijven vormen. Het best is wellicht nationale autonomie voor beide groepen. Ieder met hun eigen wetgevende en uitvoerende organen. En elkander eerbiedig ontziende. Thans details te geven is niet mogelijk.

Wij hopen en vertrouwen op een aanzienlijke meerderheid van Joden. Maar dat moet geleidelijk gaan, harmonisch met de toeneming van de draagkracht van het Land. In de eerste plaats zullen gekoloniseerd worden de Joodsche legioen-soldaten, die Palestina mede veroverd hebben en die wenschen te blijven. Voorts zullen in ieder land emigratie-comités worden opgericht.

Ik vraag de meening van Sokolov over de besluiten van de Pittsburgsche conferentie der Amerikaansche Zionisten: algeheele nationalisatie van den grond, de mijnen enz., en zooveel mogelijk coöperatie. Hij beschouwt dat als interne economische aangelegenheden, die zich geleidelijk zullen ontwikkelen. En die ook weer verband houden met den omvang van de nationale autonomie, die ons zal worden toegekend. Details te geven is niet mogelijk. Maar in het algemeen zal toch niemand een genadelooze kapitalistische exploitatie van het land verlangen. En klein grondbezit is wellicht beter dan groot. Anderzijds kunnen de bestaande groote grondeigenaren maar niet zonder meer worden onteigend.

Ik vraag, hoe Sokolov zich de rechtsontwikkeling van het Land denkt. En vooral: of wij de grondslagen van Leer en Overlevering zullen behouden. Sokolov heeft te dezen aanzien de allerbeste verwachtingen. Nationale autonomie brengt mede, dat wij niet hetzelfde recht zullen hebben als de Arabieren. Het oud-Joodsche recht zal de grondslag zijn. Maar de toepassing van de oud-Joodsche beginselen op de nieuwe verhoudingen is eene zaak van veel studie en veel overleg. Maar de geest van het Joodsche Volk in het Joodsche Land zal Joodsch zijn. Te dien aanzien kunnen wij gerust zijn.

En zal veel ook niet afhangen van de samenstelling van de bevolking? Of de meerderheid bestaat uit orthodoxe Mizrachisten, dan wel uit socialistische vrijdenkers? Want alle schakeeringen vindt men onder de Joden en onder de Zionisten. Willen de Mizrachisten dus invloed hebben, dan moeten zij beginnen met zich in grooten getale gereed te houden, om heen te gaan zoodra onze leiders meenen, dat Land en Volk hen noodig hebben. Niet eerder. Maar ook niet later. Er wacht ons een zware taak. Een Land en een Volk worden al evenmin als een revolutie geïmproviseerd. Het Leven moet groeien.

Er is één punt, waaromtrent ik Sokolov zeer precies zijn meening vraag, omdat ik weet, dat verscheidene van onze lezers daarin belangstellen. Dit: Zangwill zou eenigen tijd geleden gezegd hebben, dat wij den Sabbath wel konden afschaffen en den Zondag als rustdag aanvaarden. En de Zionistische leiders zouden het dan daarmede eens zijn. Sokolov verzekert mij, dat dit boosaardige onzin is. Integendeel: men streeft naar de erkenning van den Sabbath en de Joodsche Feestdagen als officieele rustdagen. Er is geen twijfel aan of deze heilige dagen zullen ons in Palestina heilig blijven. Ook daarop kunnen zij, die deze dagen liefhebben en vereeren, gerust zijn.

Ik vraag naar het onderwijs. De nationale autonomie, gelijk wij die wenschen, brengt mede het geven van onderwijs in de Hebreeuwsche taal. Ook aan eene Hebreeuwsche Hooge School. Wij zullen onze eigen examens hebben, onze eigen diploma's enz. Dat volgt uit het begrip: publiek-rechtelijk gewaarborgde woonplaats, national home, nationale autonomie, hoe gij het dan noemen wilt. En of het onderwijs nu neutraal zal zijn of religieus? Laten wij ons daarover thans niet in details begeven. Het is het recht van de Joodsche Palestina-bevolking om dat zelf uit te maken. En laten wij naar Palestina geen leuzen overbrengen, die wellicht heelemaal niet bij de toestanden daar passen. Neutrale school, vrije school, staatschool, van al die twistvragen zullen wij wellicht vanzelf verschoond blijven.

Wat ons allen thans past is voorzichtigheid en bescheidenheid. Vertrouwen in de leiders, die vanzelf naar voren gekomen zijn. Geen eer zoeken en geen invloed.

De problemen zijn talrijk en groot: emancipatie, assimilatie, het Arabische probleem, het economische probleem, het religieuze probleem, het onderwijs.

Maar wij vertrouwen, dat ons volk opgewassen zal zijn tegen de taak, die God ons heeft opgedragen.

Nr 7 Menschen, die men te Parijs ziet⁺

⁺1-2 1919 A., 9. Gedat.

Parijs 20-22 jan. 1919

Neen: de eerste rangs acteurs, die krijgt men zoo gemakkelijk niet te spreken: Wilson niet, Clemenceau niet, Lloyd George, Sonnino en de anderen. Zelfs een blik in de zittingzaal van de Vredes-conferentie wordt u zoo gemakkelijk niet gegund. Maar Parijs is nu het centrum: van zooveel hebzucht, van zooveel hoop, van zooveel wanhoop en ijdelheid en woede en teleurstelling. Het wemelt hier nu van menschen van allerlei land en taal, die men toch gaarne eens gezien en gesproken heeft.

Het is in de eerste plaats natuurlijk de Joodsche quaestie in vollen omvang, die mijne belangstelling heeft. En dan de Russische quaestie. Er is een tragiek in het lot van het eenmaal zoo machtige land, dat thans misschien niet eens vertegenwoordigd zal zijn. 'Rusland?', zei een staatsman: 'laat men ons eerst zeggen, wie Rusland is. En dan kunnen wij spreken over vertegenwoordiging.'

Ik heb enkelen gesproken van de menschen, die men thans te Parijs ziet. En die ook in Holland niet onbekend zijn. De Roemeensche dichteres Héléne Vacaresco en de Roemeensche staatsman Take Jonescoe. Van de Russen heb ik gesproken met den oud-Minister Sazonof. Morgen, voor ik naar Rome vertrek, hoop ik nog te spreken met den heer Maklakof, den Russischen Gezant te Parijs.

Gravin Vacaresco en Take Jonescoe heb ik gesproken over Roemeensche en Joodsche quaesties.

Héléne Vacaresco is in Holland niet onbekend door haar Fransche gedichten. Héléne Swarth heeft daarvan in het Hollandsch vertaald. Misschien herinneren lezers zich nog het verschijnen van de eerste gedichten van Giza Ritschl, de Hongaarsche vrouw, die zoo mooie Hollandsche gedichten schreef? Prof. A.G. van Hamel schreef over haar, vele jaren geleden in *De Gids*. In zijn opstel noemt hij Héléne Vacaresco ook. Van Catharina Alberdingk Thijm is er een roman: *Anka Valesco*, door het leven van Héléne Vacaresco geïnspireerd.

Take Jonescoe, de Entente-gezinde staatsman, is in Holland bekend genoeg. Ik vond hem in zijn hotel te Parijs, een keurig verzorgd reiziger, internationaal, achter in de vijftig.

Ik deel hier het voornaamste mede van wat ze mij vertelden, zonder altijd uit elkander te houden, wie het mij zei.

In de eerste plaats heb ik gevraagd naar onzen gezant te Boekarest. Hij stond bekend als pro-Duitsch, en dat heeft Holland in Roemenië geen goed gedaan. Bepaalde compromitterende onneutrale handelingen heeft hij niet gedaan. Ten slotte kreeg hij trouwens moeilijkheden met de Duitschers zelve. Vermoedelijk omdat hij opkwam voor de belangen van de Hollandsche aandeelhouders in Roemeensche olie-maatschappijen.

Ik vroeg naar de nieuwe grenzen van Roemenie. Beslist is nog niets, terwijl ik dit schrijf (21 Januari 's avonds.) Maar vermoedelijk zullen de nationale aspiraties van

Roemenië bevredigd worden. Roemenië zal dan een staat worden van ongeveer vijftien millioen inwoners. Insluitend: Transsylvanië, Bessarabië, de oude en de nieuwe Dobroedsja. Voor Bulgarije zal wel niemand ter vredesconferentie het opnemen. Misschien zal het feit toch wegen, dat Bulgarije zich het eerst van de Centralen heeft losgemaakt. Ik vraag of Transsylvanië werkelijk de vereeniging met Roemenië wenscht? Stellig. Zeer stellig. Er was een nationaal comité, dat daar krachtig naar streefde. Een van de meest invloedrijke leden was de nationale Transsylvaansche dichter Octavion Goga. Tevens afgevaardigde in het Hongaarsche parlement. En die zich thans, na een avontuurlijken tocht door Rusland, te Parijs bevindt. En Bessarabië? Ik herinner eraan, wat Miljoekov mij te Londen heeft gezegd: dat Bessarabië meer pro-Russisch is dan pro-Roemeensch. Maar dat wordt hier beslist ontkend. Cijfers: 2 millioen 300,000 Roemeniërs, 150,000 Joden, 200,000 Bulgaren, 150,000 Roethenen. Binnen de grenzen van het nieuwe Roemenië zullen in ieder geval ook niet-Roemeniërs vallen: Russen, Roethenen, Hongaren, Duitsche Saksers in Zevenburgen. Maar men zal hun wellicht de rechten van nationale minderheden toekennen. Dat is: onderwijs, rechtspraak, administratie en legers met eigen taal. Ik vraag of men dit voor de Joden ook doen zal? Jonescoë betwijfelt dat. Hij is vóór het Zionisme. Vóór een Joodsch land. Maar tegen de toekenning van zulke rechten aan de Joden. Hij vraagt: 'Hebt u dat in Holland dan?' Ik zeg: 'Neen: maar daar heeft niemand ze. Zelfs de Friezen niet.' 'Jawel', zegt hij: 'maar dat gaat niet. Een Joodsche staat en daarnaast nog weer nationale minderheidsrechten in andere landen'. En ik: 'Waarom niet? De Hongaren, Polen, Russen en anderen hebben dat dan toch ook?' 'Jawel', zegt hij weer 'maar 't gaat niet. En 't is ook niet noodig, nu de Roemeensche Joden volkomen gelijke rechten krijgen. Er zullen in het nieuwe Roemenië ongeveer 850,000 Joden wonen. Grootendeels in de steden. Zij zullen wel 1/4 van de geheele Roemeensche stadsbevolking zijn. En in een groot aantal steden zullen zij de meerderheid hebben. Welke taal is de hunne? Hebreeuwsch zeker niet. En Jiddisch lijkt te veel op Duitsch. Dat *is* Duitsch. Dat willen wij niet.' Hij herhaalt het: voor de andere volksminderheden is het wat anders. Die wonen vrijwel allen bijeen op een bepaald gebied. De Joden wonen door het geheele land verspreid. Ik ben sterk vóór het Zionisme, maar ik ben sterk tegen toekenning van nationale minderheidsrechten aan de Joden. Wel voor geheele gelijkstelling, wettelijk en feitelijk'.

Ik heb den indruk, dat de meeste staatslieden uit de randstaten dit met Jonescoë eens zijn.

Ik vraag, waarom men de Joden in Roemenië altijd verdrukt heeft. Gravin Vacaresco en Jonescoë beiden ontkennen, dat het zóó erg was. Ze hadden geen politieke rechten, konden geen grondeigenaren zijn, sommige beroepen niet uitoefenen, slechts zeer moeilijk genaturaliseerd worden. Maar die wetten zijn nooit streng toegepast. En Jonescoë wil ze niet verdedigen. Hij is den Joden altijd goed gezind geweest. Bratianoe, de tegenwoordige eerste minister, is ze niet in ieder opzicht zoo goed gezind. En zijn broeder, die eenigen invloed op hem heeft, is een notoire anti-semiet. Thans zijn de Joden wettelijk met de Roemenen gelijk gesteld. Jonescoë verwacht, dat zij in Roemenië een groote rol zullen spelen. En wel hierom: aan het grootgrondbezit van duizenden en duizenden H.A. is een eind gemaakt. Zeshonderd H.A. wordt maximaal gelaten. De sociale klasse van beteekenis zullen dus niet langer de groote grondeigenaren zijn, maar de groote kooplieden en groot-industrieelen. En daaronder vindt men veel Joden.

En dan praten wij over het Zionisme. Ik vraag, of dat den Joden, die blijven zullen, geen kwaad zal doen. ‘Neen’, zegt hij beslist, ‘neen. Wie den Joden slecht gezind was, heeft ze altijd en overal vervolgd, toen hier van Zionisme geen sprake was. En wie ze goed gezind is, die zal het nu ook niet doen.’ Hij heeft veel lof voor het Zionistisch streven. Maar hij ziet ook de moeilijkheden wel. En scheidend wenscht hij mij een goede reis en alle goeds voor land en volk en stad.

Rusland. Hedenmorgen heb ik Sazonov gesproken, den oud-Minister van Buitenlandsche Zaken van het eenmaal machtige Rusland. En de herinnering duizelt door mijn hoofd, waar ik hem het laatst heb gezien. Te Sint-Petersburg, in de hall van het Ministerie van Buitenlandsche Zaken, waar ik een van zijn ambtenaren spreken kwam. Hij ging uit, in groot galakostuum, naar het station, waar de moeder van den laatsten keizer van Rusland aankomen zou. Vijf jaar later.... en ik vind hem weder in een hotel in Parijs. Weer Minister van Buitenlandsche Zaken. Maar niet meer van het machtige Rusland. Van twee Russische nevenregeeringen: Kouban en Siberië, gevestigd te Omsk. Ik heb een introductie van Paul Miljoekov en word ontvangen. Maar minister Sazonov is zeer gesloten. Hij wil mij à titre d'information wel het een en ander vertellen, maar ik mag niet veel publiceeren. En ik moet hem beloven, dat ik morgen terug zal komen en hem dit artikel over hem in het Fransch voorlezen zal.

Ik vraag hem, hoe zijne ondervindingen als Minister zijn geweest van den voormaligen Nederlandschen gezant te St. Petersburg. Hij wil zich daarover niet uitspreken. Ik houd aan: is het waar, dat hij zich over dien gezant bij de Nederlandsche regeering heeft beklaagd? Hij raadt mij aan, dit aan de Nederlandsche regeering te vragen. Of hij meent, dat Rusland op de Vredesconferentie vertegenwoordigd zal zijn? Zoo ja: hoe? Zoo neen: wat de houding van Rusland zal zijn ten aanzien van eventueele besluiten van de conferentie, die Rusland betreffen. Hij wil zich daarover liever niet uitlaten.

Er hebben in de *Humanité* heftige artikelen gestaan tegen toelating van Sazonov als vertegenwoordiger van Rusland op de Vredesconferentie. Bijzonder de Polen worden daarin tegen hem opgezet. Hij wil zich daarover niet uitlaten. Van andere staatslieden heb ik echter gehoord, dat Sazonov niet tegen de onafhankelijkheid van Polen was, vanaf het oogenblik, dat Russisch Polen met Rusland samen tegen Duitschland had gestreden. Maar hij beschouwde dat als een aangelegenheid tusschen Rusland en Polen en niet in de eerste plaats van Frankrijk en Engeland.

Ik vraag naar de randstaten: Finland, Oost-Zeeprovinciën, Oekrajine? Hij kan daarover niets zeggen. Zonder Finland ligt Petersburg voor vijandelijke aanvallen geheel open. Zonder de Oost-Zeeprovinciën wordt het vrijwel afgesloten van de vrije zeeën. En een onafhankelijke Oekrajine is er nooit geweest. Dat is een Duitsche gedachte. Bismarck was daar al voor.

Hij ziet het zilveren Schild van David in mijn knoopsgat. Wat het beteekent? En ik: ons Legioen van Eer: de Zionisten. Hoe hij tegenover het Zionisme staat? Hij zegt, dat hij den Joden en de Zionistische gedachte altijd zeer goed gezind is geweest. Nu moet mijn hart toch even glimlachen. Ik denk, dat hij het niet ziet. Maar hij heeft het allang gezien. En hij herhaalt het, dat het zoo is.

Dan neem ik afscheid, na te hebben beloofd, dat ik morgenochtend op tijd bij hem zal zijn.

Gij vindt het wellicht niet veel, dit onderhoud? Maar ik vraag u: is het zoo weinig, de peinzende oogen gezien te hebben van den Man, die eenmaal een der machtigen

was. En die meespeelde in het groote verloren spel van Juli-Augustus 1914? Sic transit: Rusland... Kouban... Siberië... Omsk. Men zal beraadslagen over Rusland, zonder Rusland.

Misschien zal de gezant Maklakof morgen iets meer zeggen.

Het is nog heel vroeg in den morgen, nog niet negen uur, wanneer ik haastig den hof van het Russische Gezantschap oploop. Een heel groot huis, Rue de Grenelle. En er is een groote melancholie in mij. Neen: Rusland bestaat niet meer. Alles vergaat. De wind weent hier. Het is er nog wel deftig. Maar toch... vergaan, vergaan. Ik geef mijn kaartje... ik wordt verwacht. Even wachten. De dienaar komt terug en plechtig: 'Monsieur l'Ambassadeur vous attend'. Ik herken Maklakof dadelijk. Hij is de advocaat geweest van Joseph Minor, een van de oudere chefs van de Russische socialisten, dien ik in de Boutirky-gevangenis te Moskou heb ontmoet. Maklakof ken ik van uit St. Petersburg. Als ik hem den naam van Minor noem, brengt hij mij dadelijk thuis. En ik vraag hem: zal Rusland op de Vredes-conferentie vertegenwoordigd zijn? Hoe? Door wien? De gezant meent, dat op het oogenblik de toelating van Rusland op gelijken voet als de andere groote mogendheden niet overeenkomstig het volkerenrecht zou zijn. Voor een dergelijke toelating is noodig, dat er één gouvernement is, dat geheel Rusland of bijna geheel Rusland feitelijk in zijn macht heeft en dat ook buiten Rusland algemeen als de Russische Regeering erkend wordt. Zoo een gouvernement bestaat niet. Ten eerste hebben de Bolsjewiki altijd nog een groote feitelijke macht. Al is het waar, dat zij zich uitleven en alleen maar macht behouden in nieuwe gewesten, die nog niet uitgeplunderd zijn. Maar zelfs de anti-Bolsjewisten zijn niet een. Het beste bewijs is wel, dat Sazanof te Parijs is als Minister van Buitenlandsche Zaken van twee Russische nevenregeeringen: Kouban en Siberië. Er is niemand, die Rusland binden kan. Het zou zelfs de vraag zijn of dit zonder constituanten gezegd zou kunnen worden, ook al zou geheel Rusland feitelijk onder één gouvernement gekomen zijn. In 1870 heeft Duitschland ook geen vrede gesloten met de voorloopige Fransche regeering. Dit is de oogenblikkelijke toestand. Maar de vredes-conferentie kan wel heel lang duren. En de consolidatie van Rusland kan geregeld voortgaan. Het aantal neven-regeeringen neemt af. De macht van de Bolsjewiki ook. Maar er kan wel weer eens een tijdelijke terugslag komen. Misschien zal Rusland later dus wel kunnen worden toegelaten.

Maar het is abnormaal, dat Rusland in 't geheel niet vertegenwoordigd is, terwijl er toch allerlei geregeld wordt, dat voor Rusland van zoo groot belang is. Zal Rusland die regelingen erkennen? Wel, zegt de gezant, voor zoover die regelingen geen inbreuk maken op Rusland's rechten en belangen, waarom niet? Maken zij wel inbreuk, dan blijft Rusland geheel vrij.

Polen bijvoorbeeld: het voorloopig gouvernement, na den val van den Tsaar, heeft de onafhankelijkheid van Polen erkend. En daarop zal Rusland niet weder terugkomen. Maar Rusland is niet gebonden, wanneer de Vredesconferentie Russisch gebied bij Polen voegt.

En Finland? Maklakof geeft toe, dat het oude Rusland twee malen de Finsche constitutie heeft geschonden. Eerst in 1899. En later na de revolutie onder Stolypine. Maar in 1905 en in 1917 heeft men na de revolutie dadelijk Finland in zijn rechten hersteld. Verschillende staatslieden hebben mij verzekerd, dat Finland volkomen onafhankelijk worden zal. Ja, zegt Maklakof, men kon ons Moskou wel afnemen. Maar een volkomen onafhankelijk Finland zou zeer goed een Duitsch-gezinde politiek gaan voeren. Sint-Petersburg komt dan geheel open te liggen. De Finsche golf is dan niet vrij meer. En de spoorweg naar de Moermankust evenmin. Dat willen de Russen

voorkomen. Zij hebben Finland absoluut noodig als bescherming van groote gebiedsgedeelten. Misschien komt er een volkerenbond, die waarborgen kan geven, dat Rusland de Finsche constitutie eerbiedigen zal. Een zelfstandig Finland zonder bondgenootschappen is niet bestaanbaar. En voor Rusland is een Duitschgezind Finland zeer gevaarlijk.

Vrijwel hetzelfde geldt voor de Oost-Zeeprovinciën. Tegen een nationale autonomie is Maklakof niet. Het voorloopig bewind had zich daarmee al bezig gehouden, toen het Bolsjewisme losbrak.

En Oekrajine? Neen: dat is nooit onafhankelijk geweest. Daar is nu ook geen reden voor.

Ik vraag of het waar is, dat Palestina oorspronkelijk aan Rusland was toebedacht. Daarvan weet Maklakof niets, ik heb het ook een van de Entente-staatslieden gevraagd, die mij verzekerd heeft, dat hij alle geheime tractaten heeft gezien, maar dat dit niet waar is. In Hollandsche bladen had ik het gelezen.

Maar de heer Maklakof kijkt op zijn horloge. Het is tijd. Ik vraag naar zijn verhouding tot de Fransche Regeering. Die is goed. Ik vraag naar Miljoekov's rol en positie. Naar kapitein Sadoul en luitenant Pascal, twee Fransche officieren, die te Moskou bolsjewist zijn geworden en waarover 'Matin' en 'Humanité' iederen dag vol staan.

En dan neem ik afscheid. Er wachten verscheidenen. En in den hof is de melancholie weer: Rusland, Kouban, Siberië. Spreekt u niet van het gouvernement van Omsk, maar van Siberië, dat klinkt grooter, heeft een andere Rus mij gevraagd. De vergelding is voor het Tsaristisch Rusland wel wreed gekomen. (Parijs 20-22 Jan. 1919.)

Nr 8 Parijs-Rome⁺

⁺15-2 1919 A., 9

Volgens de opgaven van Cook was het zeven en twintig uur van Parijs naar Rome. Volgens de werkelijkheid was het drie-en-veertig uur. Maar zeg nu niet, dat wij niet internationaal reisden. Van Parijs tot Modane, geheel Frankrijk door, reisden we met zessen in een coupé van zes. En er was geen één Franschman bij. Van Modane tot bij Turijn reisden we weer met zessen in een coupé van zes. En er was geen één Italiaan bij.

Men is spraakzaam tegenwoordig op reis. Men is toeschietelijk. Nietwaar, we hebben allen ons gemeenschappelijk verdriet: het paspoort. En we hebben allen onze gemeenschappelijke vijanden: de politie en de douane.

We verlaten Parijs in den avond van het volle, overvolle Gare de Lyon. De laatste lichten van de stad zijn nog niet voorbij, of we hebben al kennis gemaakt. Ik heb een hoekplaats. Naast mij een Engelschman en daarnaast een Italiaan, die reeds slaapt. Tegenover mij de vrouw van den Engelschman. Daarnaast een Italiaansch tweede-luitenantje, heel slank, heel fijn, heel keurig. Een knaap nog. Daarnaast een Hollander, op reis naar Milaan van Londen, voor zaken. Als hij hoort, dat ik ook een Hollander ben, vraagt hij mijn naam. Ik vraag hem of hij geregeld Hollandsche kranten leest. Hij zegt: ja zeker, het Handelsblad. Maar dan weet hij ook, wie van de Hollanders thans op reis is naar Jeruzalem. En ik laat hem nieuwsgierig. Er zijn meer dingen, die hij niet weet. Hij is oud-leerling van de Handelsschool. Maar hij kent geen enkelen Hollandschen schrijver van beteekenis. Een jonge man van

vier-en-twintig jaar. Welk een armoede! Ik raad hem aan zijn schoolgeld terug te vragen. En hij gaat slapen.

De Engelschman vraagt naar den keizer. Een netelig punt. Iedereen vraagt naar den keizer. En iedereen vindt, dat wij hem moeten uitleveren. Hij vindt dat niet, Holland heeft daar het recht niet toe. Ik kijk verbaasd: een Engelschman! Hij zegt verder, dat hij vier jaar in Duitschland op school is geweest. En dat al die haat tegen Duitschland dwaasheid is. Een Engelschman! Maar hij blijkt alleen maar een 'British subject' te zijn. Overigens is hij een Ier. 'Allemaal onzin', roept zijn vrouw, 'er is maar één oorlog, die wat beteekent, en dat is de oorlog tusschen de beide geslachten. Die is er altijd geweest en die zal er altijd blijven.' Inderdaad: zij wil een raampje open, en hij wil een raampje dicht. Zij wil een reisdeken. Hij smooit. Dan gaat hij slapen. Wij blijven met ons drieën wakker: zij, het officiertje en ik. Zij spreekt alles door elkander: Engelsch, Fransch en Italiaansch. Zij spreekt ook Arabisch en zij heeft een zoon, die Chineesch kent. Ik voel of ik mijn portemonnaie nog heb, mijn credietbrief en mijn pas.

Het officiertje gaapt. Hij komt van dienst uit Brussel. En hij is nu op weg met verlof naar huis heel ver in het Zuiden van Calabrië, aan zee. Hij is een paar dagen in Parijs geweest. En hij heeft zich in het Louvre-magazijn een hoedje gekocht. Hij is heel blij met zijn grijs hoedje. Hij laat het ons zien. Ik zeg, dat wij in Holland zulke fijne hoeden niet hebben. Maar dat er toch fijne Italiaansche hoeden zijn? Zeker, die zijn er. Maar men wil toch ook wel eens iets anders. Zij is ontevreden 'Dwaasheid. Dat doet alleen een man. Een hoed meenemen door heel Frankrijk heen. Hebt u ook een hoed voor uw moeder gekocht?' Hij zegt van neen, heel verlegen. Zij triumfeert: 'Ziedaar de mannen. Ik ken ze. Ik bestuur er drie.' Zij vraagt mij wat ik doe in Holland. Als ik zeg, dat ik een simpele jurist ben, vraagt zij naar de rechtspositie van de getrouwde vrouw. Ik zeg, dat die tamelijk goed is. 'O, roept zij, dan weet ik het al. Dan is het natuurlijk zeer slecht. Ik ken de mannen. Ik bestuur er drie. Maar de mannen richten de vrouw ten gronde en daarmee het kind. En wie de vrouw heeft, heeft het kind. En wie het kind heeft, heeft de toekomst'. Dit is haar slagwoord. De kleine luitenant slaapt ook. Ik zeg: 'de jeugd en de onschuld slapen... hij droomt van zijn moeder'. Maar zij is beter ingelicht: 'De onschuld', roept zij smalend: 'geen een man is onschuldig. Ik ken ze. Ik bestuur er drie. Hij is in Parijs geweest... ik ken ze...' Nu slaap ik ook. Ik slaap vastbesloten.

Een heele tijd rustig. De trein dreunt zijn cadans: 'wie de vrouw heeft, heeft het kind, wie het kind heeft, heeft de toekomst'. Zij is opgestaan. Voorzichtig doet zij de deur open. Zij loopt door de gang van de wagens naar de locomotief toe. De machinist kijkt om. Maar zij is hem voorgeweest. Zij grijpt hem beet... ik schrik wakker. Zij is nooit in slaap geweest. Dadelijk slagvaardig: 'wat een atmosfeer hier..., zes menschen in zoo'n box'.

Met den morgen zijn wij in de bergen. Hooge bergen, donker en zwaar. En ver weg bergen met toppen van sneeuw. Overal lijnen van bergen, met dalen en kleine stille meren, waarin de bergen peinzend schaduwen. Het is heerlijk koud. We zijn allen dadelijk klaar wakker. De oorlog tusschen de beide geslachten is weer begonnen. Zij wil koffie. Er is zoo vroeg in den morgen geen koffie. Eindelijk krijgt hij aan een klein station een kop chocola voor haar beet. Zij drinkt een slok. Zij wil niet meer. Het smaakt precies naar koffie. Zij lust die chocolade niet.

In de gang zweren de kleine luitenant en ik samen. Wij hebben besproken plaatsen tot de grens: Modane. Maar vandaar zullen wij zien ook samen te blijven tot Rome.

Hij studeert Italiaansche letteren te Bologna. Wij kunnen dan rustig over Italiaansche en Hollandsche letteren spreken.

Met den middag Modane. De douanen zijn geschikt. En de bergen hoog. Heerlijk onder de sneeuw. Overal. En de zon al warm: Italië en Rusland te samen. Tegen tweeën vertrekt de trein. Neen, wij reizen niet samen. De witkielen, die hier zwart zijn en portatare heeten, hebben de bevelen van den kleinen luitenant niet begrepen of niet opgevolgd. Hij is verdwenen. En ik ben de zesde man bij vijf Engelsche officieren, vier van khaki en één, tegenover mij, een jongen van geruit Schotsch met een Schotsch mutsje. Zij maken het zich heel gemakkelijk. Het is koud. Een haalt uit zijn kist een paraffine-kooktoestel. Ze maken thee, stank en chocolade.

De Mont-Cenis. Die zegt mij niets. Een metro zonder stations: 'Zeventien minuten' zegt de oudste Engelsche officier als we er door zijn. Het Schotsche jongetje teekent het aan. Voor thuis. Het afdalen in de Po-vlakte is weer heerlijk. Bergen, sneeuw en zon. De bergen langzamerhand lager. Maar 't duurt toch wel tegen den avond voor wij in de vrije vlakte zijn.

Bij Turijn ontmoet ik het officiertje weer in de gang. Hij is heel verheugd. Wij zullen nu zien bij elkander te komen. Eerst eens bij de Engelschen probeeren. Hij spreekt geen Engelsch. Ik zal het dus vragen. Het Schotsche jongentje bijvoorbeeld: 'Excuse me Sir, de luitenant en ik hebben samen gereisd vanaf Parijs. Wij zouden ook wel graag verder samen willen reizen'. Hij blijft heel strak. En hij zegt heel beleefd: 'Wij ook'. Zoo eindigt deze vredesconferentie tot wederzijdsch goedvinden. In het Italiaansche compartiment is men geschikter. Er wordt geruild. We zijn nu bijna allen Italiaansche officieren, meest van de reserve. Ze zijn heel, heel aardig met elkander en met mij. Ze praten ongedwongen, zonder dat er op kleine verschillen van rang wordt gelet. Mijn officiertje vertelt van zijn studie te Bologna. Zij vinden het verbazend aardig, dat ik Assagioli ken en Papini. En dat ik Olanda van de *Amicis* heb gelezen. En dat wij la Duse kennen en d'Annunzio. Ik vertel iets van Couperus en van de Schartens: De vreemde heerschers. Zij zijn natuurlijk allen anti-Duitsch. Maar nog meer anti-Oostenrijksch. En vooral tegen de Joego-Slaven, wier absurde eischen dag aan dag in de Italiaansche bladen worden gelaakt.

Zoo komen wij van de letterkunde op de politiek. Zij verdedigen de Italiaansche rechten op Triëst, op Fiume, op Zara en op Dalmatië. Zeker heeft Italië zijn gewonden en gesneuvelden zoo goed, als alle andere landen. Maar het heeft nu ook zijn overwinning. Maar van de politiek komen wij weer op de letterkunde: Maurits Wagenvoort en het koffiehuis met de roode buisjes te Florence. Ja zeker: dat kennen zij. Dat was een Duitsche onderneming. Het koffiehuis is er nog wel. Maar de roode buisjes zijn verdwenen. En De kleine Johannes is vertaald in het Italiaansch. Ik beloof het luitenantje, dat ik zien zal te Rome de *Nuova Antologia* met die vertaling te krijgen

Als het donker wordt gaan wij slapen. En door den avond en door den nacht glijden wij. Het is een droom van waken en slapen. Af en toe houdt de trein op. Iemand stapt in of uit. Maar alles vaag. Ik droom van Amsterdam en ik ben in Italië, of droom ik van Italië en ben ik te Amsterdam? Zijn het uren, dagen of maanden, die wij in dezen trein verslijten? De kleine luitenant naast mij slaapt. Hij leunt tegen mij aan. Maar hij leunt zoo licht. Hij leeft nog. Maar zooveel kleine luitenants, slank en fijn, zijn dood. Ik beweeg mij niet, want dan wordt hij wakker. En ik denk aan sommige verzen van Aart van der Leeuw.

Maar de droom wordt verbroken. De deur open. En een conducteur vraagt de biljetten. Het is twee uur. Alle biljetten zijn in orde. Maar mijn biljet is niet in orde.

Ik moet twaalf lire bijbetalen. Want er is een groote overstroming, al drie weken, tusschen Florence en Livorno. De trein rijdt om. En ik bevind mij dus buiten het traject, waarvoor mijn biljet geldt. Ik wil die twaalf lire niet betalen. Ik zeg, dat ik de overstroming niet heb gemaakt. En dat dit onbillijk is. Dan betaal ik de twaalf lire onder protest. De conducteur grijnst.

Het licht blijft branden. Twee reserve-officieren, een medicus en een advocaat, bespreken de vraag of ik terecht of ten onrechte heb moeten bijbetalen. Zij hebben ook een supplement betaald, aan het begin van de reis. Het is hun vooraf gezegd. Maar ik heb te Londen een biljet gekocht tot Napels. De medicus is zeer beslist in zijn oordeel: ik moest betalen: de maatschappij heeft extra-kosten aan materiaal en zoo. Neen, er is mij geen onrecht geschied. Zij hebben toch ook de overstroming niet gemaakt. De jurist is minder beslist.

De kleine luitenant heeft doorgeslapen. En de conducteur heeft hem zijn biljet maar niet gevraagd: 'Kijk,' zeg ik, zooals tegen de drie-mannenbesturende suffragette: 'de jeugd en de onschuld slapen.' 'Laat hij blij zijn, dat hij de zijne nog heeft,' zegt een kapitein verteederd: 'hij is moe.... hij heeft een lange reis.'

Dan gaan wij slapen. En tot den morgen blijft het schommelen tusschen waak en slaap. Italië...Amsterdam. De suffragette is luitenant. En de luitenant is suffragette. En ze worden beiden tot kapitein bevorderd door den machinist.

Maar de lichte morgen. Dit is wel echt Italië. Weinig water. De bergen gebouwd tot aan den horizon. En de zon, de zon, de zon. De schapen hebben al lammeren in de weide. Het leven is hier een heerlijk spel. Een herdersjongen. Een hond. Overal boschjes met boomen en schaduw in de heerschappij van de zon. En overal de alleene topgetakte cypressen: Arthur van Schendel....Tamalone... Mevena. En door dit wondere verhaal rijd ik heel snel in een trein. Ik, naar Rome, op weg naar Jeruzalem.

We zijn allen stil geworden. Stil en moe. Straks neem ik afscheid van den kleinen luitenant. Zullen wij elkander wederzien? Hij reist vanmiddag door naar Napels, en morgen is hij thuis, in Calabrië, tusschen de bergen, aan zee. Scheiden en ontmoeten. En samen heet dat: het Leven. Of de Dood. Een van de kapiteins wijst de koepel van den Sint-Pieter. We naderen. We maken ons gereed: Rome op weg naar Jeruzalem.

Nr 9 Langs vele wegen⁺

⁺(1) Afscheid; (2)Vervlogen
jaren: 17-2 1919 A., 5
(Onder de streep)

Mijn vriend is geneesheer aan een gesticht bij een dorp aan een rivier bij een groote stad. Ik ga uit Holland vertrekken. En dit is de dag van het afscheid. Een van de laatste dagen van het jaar. Het is middag, wanneer ik bij het dorp aankom en de zware dijkweg neem naar het gesticht. Het is den geheelen dag geen dag geweest. Geen avond. Geen morgen. Maar schemering. Al maar schemering van licht, door de mistige luchten heen. Een groote weemoed. De naakte boomen donker en groot. Ieder huis in de velden van een grooten weemoed in zijn eigen atmosfeer.

Wij zien elkander weder na een langen tijd. Al de goede afspraken van vroeger, van elkander dikwijls zien en elkander geregeld schrijven zijn weggewaaid als de bladeren van de boomen. En nu zullen wij elkander in langen tijd niet wederzien. Wij zullen elkander misschien nooit wederzien. Voor het laatst gaan wij samen naar de breede rivier achter het huis. De mist. En nu ook de avondschemering. De

overoever van de rivier is niet te zien. De zon gaat onder. Nu zien wij de zon: rond, groot en oranje.

Er is weinig vaart in de rivier. Een zeilschip glijdt, de zeilen open voor den weinigen wind. Een man komt uit den mist oproeien. Duidelijk, duidelijker zijn boot. Nu glijdt hij heen, door een baan van geel zonlicht op het water. En hij verdwijnt geluideloos in den mist achter de zon. Dit is het afscheid.

Mijn vrienden in het dorp aan de rivier hebben één zoon. Ik heb hem gekend, lang vóór hij geboren was. Maar de jaren zijn vervlogen. Wij worden oud. Hij is nu een groote jongen op het gymnasium in de nabije groote stad. Hij is niet thuis, als ik voor het laatst kom. Maar ik zal hem toch even zien, aan het station van de stoomtram in het dorp. Zijn tram zal aankomen van de stad en een kwartier later vertrekt mijn tram daarheen.

En ik wacht. In den donkeren avond wacht ik voor het kleine dorps-tramstationnetje. De wind is koud. Er zijn geen sterren. Het leven is daar stil geworden. Hoor: er gaat geen een geluid. De lamplichtjes van de lage huizen pinken. Geen tram te zien.

Geen tram te zien. Heen en weder loopend overdenk ik al de vergane jaren. Ik heb hem gekend als wiegekind. Als een spelende knaap. Als een jongen, die al ernstig naar school gaat.

Geen tram te zien. Ik wacht. Ik wacht. Maar dan de tram. Rood licht in het duister, dat nadert. Grooter wordt. Weinig reizigers voor dit smalle dorp. Een slanke, sterke jongen springt uit. Hij moet het wel zijn. Ik zeg zijn naam. Hij is het. Ik zeg, dat ik op hem gewacht heb om afscheid te nemen. Hij vindt het aardig. En dan weet ik niets meer te zeggen. Al de jaren...al de vervlogen jaren. Maar hij lost het raadsel van het leven op, want hij zegt: 'Ik heb een verschrikkelijken honger.' Dan scheiden wij.

Nr 10 Een tocht door Rome⁺

⁺18-2 1919 A., 9

Rome na Londen en Parijs is een heerlijkheid. Er is geen metro, en er is geen tube. De doodsvijanden, de auto's, de futuristische, kubistische auto's zijn er niet talrijk en niet boosaardig. En de trammen, och, de trammen, die gaan zoo genoegelijk de hellende straten op en af. Daar is geen kwaad bij. Natuurlijk, er zijn rampen. Het paspoort. De politie, die hier questura centrale heet, beweert, dat mijn paspoort mij niet het recht geeft in Rome te blijven. Alleen maar doortrekken naar de inschepingshaven voor Egypte of Palestina. Maar ik weet nog heelemaal niet, vanwaar ik vertrekken zal. Passagiersschepen zijn er niet. Ik moet alles nog regelen met Engelsche autoriteiten te Rome, voor wie ik speciale aanbevelingen heb. Ik zal wel moeten reizen met een troepenschip, met een graanschip of een steenkolenschip. Van Napels of Tarente, of Genua of Venetië. Wie weet dat? De questura is redelijk. Ik offer een foto op het altaar des vaderlands. Krijg twee bedrukte folio-vellen papier om in te vullen. Dat heet 'soggiorno agli stranieri' in Italië. En ik mag in Rome blijven. Het is alles eenvoudig. Het is alles dood-eenvoudig. Men had mij immers wel kunnen vierendeelen!

En in Rome ben ik dadelijk thuis. Mijn hotel bij 't station. Maar ik eet bij eene Joodsche familie in de Via Campo Mazzio. Een heel eind. Maar ik stap over de Via Nazionale en Piazza Venezia, en Corso Umberto en Piazza Colonna alsof ik er altijd gewoond heb. Het is alsof ik Rome herken en wederzie.

Ik heb een introductie voor dr. G. Hoogewerff, Secretaris van het Nederlandsch Historisch instituut te Rome. Ze wonen buiten de stad. Maar dat is niets. In Rome

wandelt het gaarne. Wij maken kennis. Er zijn meer Hollanders. Wij praten over paspoorten, kranten, duurte en schaarschte. Mevrouw Hoogewerff is eene Finsche vrouw. Van die taal hebben Hollanders zelfs geen verre vermoedens. Maar ik weet toch iets; Johannes Linnankoski is in het Hollandsch vertaald: 'Het lied van de Vuurroode Bloem', en Albert Verwey heeft vertalingen van gedichten van Eino Leino gepubliceerd.

Wij spreken af, dat wij Dinsdag een wandeling door Rome zullen doen. Beginnen des morgens tien uur bij de Sint-Pieter. Ik ben er om half tien. En ik wandel ernstig over het groote, stille Sint-Pieterplein. De Kerk bouwt zijn koepel hoog in de witte en blauwe lucht. Twee zware zuilengangen omvatten half-cirkelend een deel van het plein. Men kan niet zeggen of dit mooi of leelijk is. Het hart is bewogen. Maar wat is het? Naar dit gebouw gaan de gedachten van millioenen bij millioenen Christenen uit. Wat gevoel ik: angst, verzet, overgave, vijandschap? Woorden, woorden, woorden. Het woord, dat de veelen verbindt, kan nooit zeggen, wat de enkelen beleven in de oogenblikken van hunne sterkste spanning. En bijna ademloos leun ik tegen de obelisk, die vóór de kerk midden op het plein staat. Hier is het middelpunt. Weinig menschen gaan en komen. Op de geweldige trappen van de kerk lijkt alles klein en weinig. Ik loop langs het kompas, dat in den grond is gebouwd. Ik zoek het Oosten. En ik vind het: de kerk heeft haar gezicht juist naar het Oosten: Jerusalem, onze Stad, ons Land. Het is toevallig. Maar het is. De beide zuilengangen grijpen het Oosten. Maar de kerk is niet tegen ons. De Paus heeft de eischen van de Zionisten als rechtmatig erkend. Toch ben ik blij, als het tien uur is en dr. Hoogewerff het plein overkomt.

En nu zie ik het: hoe vol Rome is van schoonheid, overal, overal, langs alle straten, aan zooveel huizen. Zoo dood als Baedeker is, zoo wild en levend is mijn gids. Hij zegt een enkel woord, een naam, een tijdperk en ik zie het alles uitleven. Een nis in een muur, nietwaar, dat is niet veel? Maar ga eens de nissen zien van Michel-Angelo in de buitenmuren van Sint-Pieter, waar de weg stijgt naar het Vaticaan. Een paar lijnen. Een paar vlakken. En daarin de Schoonheid. Waar men deze Kerk ziet, bouwt zij stout en schoon. Maar 't schoonst zien wij haar vanaf een weggetje, een windend dorpsweggetje tusschen Kerk en Vaticaan. Een verloren pleintje, kippen en pratende buurvrouwen. Wonderlijk verloren in de Stad. Daar bouwt de kerk op uit een landschap met heesters en boomen, zooals men dat ziet op open, primitieve schilderijen.

En van dat weggetje gaan wij naar het Vaticaan. Langs een fraaie vallende fontein. Bouwwerk van een Hollander, Jan van Santen uit Utrecht, die in 't begin van de 17de eeuw Pauselijk bouwmeester te Rome was. Dr. Hoogewerff heeft zijn werk te Rome ontdekt en beschreven in het *Bulletin van den Oudheidkundigen Bond*. Er zijn meer van zijn fonteinen, gelijk van bouw: een kleine bak waaruit het water valt in een grooten bak, die opengevouwen is als bloembladen.

Wij zien ook iets van de bibliotheek van het Vaticaan. Het is er heel stil en ernstig. Veel geestelijken. Maar de geleerde, dien wij er zoeken, is er niet. Hij is Franschman, gemobiliseerd en nu te Jerusalem. En wij gaan weer op weg. Een Zwitser loopt voor de poort van het Vaticaan heen en weer. Zijn bonte kleederen. Zijn zwierige mantel. Zijn spies op den schouder. Een prelaat komt aangereden. In een huurbakje. Zeker een bisschop van buiten.

En wij wandelen. Overal, den heelen dag door, zijn in de straten gebeeldhouwde poorten en poortjes en hoven van huizen, waar niemand ze verwachten zou, maar waar mijn goede geleider ze weet. En fonteinen. Er is niet mooier dan de harmonie

van de levende lijnen van het vallend en klaterend water. Er zijn spuitende fonteinen en er zijn vallende fonteinen, al naar gelang ze water krijgen van de eene of de andere waterleiding. Er zijn er twee in Rome. Schatten van schoonheid zijn aan de fonteinen gegeven. Hier een Romeinsche sarcophag uit den keizerstijd. Gebeeldhouwd met jachttafereelen. Het graf eenmaal van een geweldig jager. Nu vangt hij water op uit een leeuwenbek daarboven. Een Italiaansche straatjongen komt er zijn wijnflesch vullen: lange hals, breede buik in 't stroo. Hij doet het handig. Hij morst niet. Wat is tijd? Wat is eeuwigheid? Caracalla: is het lang geleden? Ach, zijn duizend jaren meer dan de dag van gisteren, die voorbij is? De groote badkuipen uit het badhuis van Caracalla zijn nu bakken voor fonteinen, geweldig van lijn. Er is één fontein, die een geheelen gevel beslaat. De fontein draagt het Huis. Overal valt het. Overal klatert het. Een gebruik: wie in Rome weder wil keeren, moet een munt werpen in het bekken van de fontein, met den rug er heen gekeerd en werpend over den schouder. De Engelsche misses doen dat. En de straatjongens visschen de munten weer op. Maar nu zijn er geen Engelsche misses meer.

Wij zien de fonteinen. En wij zien de binnenhoven van groote huizen. De dag is zonder zon. Den geheelen dag dreigt regen. En bij vlagen regent het wreed. Maar in den schemerenden middag zijn de hoven der oude huizen onzegbaar teeder en schoon. Uit alle tijden, in alle stijlen. Sober of rijk. Maar altijd in schoonheid.

Den Tiber gaan wij over in een vlaag van zon uit de wolken. Rome is prachtig. Maar de Tiber is de Amstel niet. En de brug bij den Engelenburcht bouwt niet zoo fraai als de brug van de Amstelstraat naar het Waterlooplein. De Engelenburcht: een geweldige steenenmassa. Maar machteloos tegen de kanonnen van dezen tijd.

Het Ghetto. Het is verruimd. Maar nog heel goed zichtbaar hoe ellendig nauw de straatjes, waarin wij opgesloten. Alles volgebouwd. Geen licht. Geen lucht. Hoe hebben wij er het leven gehouden. Des avonds na zons-ondergang mocht geen Jood het ghetto uit. Eeuwen lang had het ghetto niet eens een fontein. Tot een goedgehartige Paus een fontein voor de Joden liet opbouwen, door dienzelfden Jan van Santen van Utrecht. Wij zien ook de kerk, waar de Joden ééns per jaar werden gedwongen de mis te hooren. Een deel erin. De anderen samen gedreven op het plein ervoor. Boven de deur een heel booze aanhaling uit Jesajah, Latijn en Hebreeuwsch.

De lucht is leeggewaaid, wanneer wij aan het Forum komen. Het is niet veel: allerlei puinhoopen. Maar er zijn toch nog prachtige tempelzuilen bij, die streng en schoon afstaan tegen den mildblauwen avondhemel. Wij zien de tempelplaats van Vespasianus, van Castor en Pollux, de offerplaats met zwijn, schaap en rund. En zeldzaam mooi bewaard: een marmeren altaartje. De Via Sacra. Wij gaan naar den Triumfboog van Titus. Er is een Joodsche legende: toen een van de Joodsche koningen misdreven had, daalde de Engel Gabriël op de aarde neder met een stok. Hij stak den stok in den Tiber. Daaromheen groeide een eilandje en daarop werd Rome gebouwd. Acht eeuwen later werd Jerusalem door de Romeinen verwoest. Zeg nu eens: acht eeuwen. Dat is een seconde van de Eeuwigheid. De Tijd is niets. Een menschelijk bedenksel. Dit alles is gisteren gebeurd. De Via Sacra. De Triumfboog. Wij gaan niet gaarne naar den Triumfboog van Titus. Maar nu ik, de Dichter van het Joodsche Lied, als overwinnaar naar Jerusalem terugkeer, eerste van vele duizenden, nu zal ik naar den Triumfboog gaan. En over de eeuwen heen, lacht mijn ziel Titus uit. Titus, Titus: door twintig eeuwen heen, hebben wij zijnen naam als een scheldnaam bewaard. Wij zeiden het tegen elkander, heel ernstig en heel woedend, toen wij kleine Joodsche jongens waren: Titus, Titus. Dat was het ergste. Hij is opgeknapt, de Triumfboog van den Man, die onze Stad heeft verwoest. Maar het beeldhouwwerk

is gebleven. Een tooneel: Titus in zijn zegewagen. Een tweede tooneel: triumfators, bloemenbanden in het haar, dragen de geroofde tempelschatten. De groote kandelaar is duidelijk. Het beeldhouwwerk is prachtig bewaard. Een van de gezichten is nog volkomen duidelijk. Teeder en wreed. Een fantasie dit tooneel, de tempelschatten zijn nooit te Rome aangekomen, want in storm op zee vergaan. Neen, mijn ziel verzadigt zich niet van haat en wraak en hoon. Wat is er van al de dagen en daden van Titus overgebleven, terwijl wij naar Jerusalem teruggaan?

Maar wij verlaten het Forum langs het Kapitoel en wij dalen de Stad in. Nog één bezoek: wij worden verwacht bij Pater Jacques M. Vosté, Dominicaan, Hoogleeraar in de kennis van de Heilige Schrift aan het College Angélique. Hij heeft eenige jaren te Jerusalem de Bijbelstudie beoefend aan de School der Dominicanen onder leiding van Pater Lagrange.

Dr. Hoogewerff heeft den vorigen dag belet voor ons gevraagd. En ik heb mij een voorstelling van den Pater gemaakt. Ik weet, dat hij niet oud is. En niet stuursch. Een Belg, die Vlaamsch spreekt. Maar als hij dan binnenkomt en wij samen zitten, hoe is alles dan anders. Hij is een wonder van lavende schoonheid. Men zegt: uit een schilderij van Fra Angelico weggelopen. Hij is heel diep en heel wijs. En daarbij onschuldig van lach als een kind. En zoo mild van gebaar, Vorstelijk in zijn gering wit habijt.

Wij spreken natuurlijk over het Zionisme. Over de heilige Christelijke en Arabische plaatsen in Palestina. Over de rechten der verschillende volken. Ik vind natuurlijk onze rechten de beste. Hij geeft mij een artikel over het Zionisme van prof. Lagrange in 'Le correspondant' van April 1918. En hij spreekt zoo lief Vlaamsch. Zoo mooi en zoo zuiver. Het doet er dus niet toe wat hij zegt. De Pater zelf zal niet verwacht hebben dat ik terugkeeren zou naar Amsterdam of mij bekeeren tot hem en blijven in zijn klooster. Maar ik zie hem in een glans van schoonheid. En ik hoor zijn woorden in een klank van schoonheid. Hij is mild en verdraagzaam. Hij zegt, dat ieder verstandig Christen sympathie heeft voor het Joodsche Volk. En niemand wenscht de middeleeuwen terug. Wij vergelijken het Zionisme met de Vlaamsche beweging, Hebreeuwschen taalstrijd met Vlaamschen taalstrijd. Hij is Flamingant: voorstander van volledige gelijkheid van Waalsch en Vlaamsch. Ik vraag of hij activist is? 'Ach, zegt hij, de menschen willen alles vangen in een woord. Doet u daar niet aan mee.' Hij erkent den Belgischen Staat als een historisch feit, dat kan worden aanvaard. Maar daarbinnen volkomen gelijkheid. In Jerusalem is hij geweest van 1909 tot 1911. Zijn kennis is dus wel wat verjaard. De oorlog is daar overheen gegaan. Maar hij heeft Ben Jehoeda gekend, den grooten Hebreeuwschen taalkenner, die dikwijls kwam werken in de bibliotheek van de Dominicanen te Jerusalem.

En dan scheiden wij. De Pater geleidt ons tot de buitendeur. En de groet, dien hij ons geeft is zoo lief en mild als een zegen.

En dan is Rome weer om ons heen met al zijn schoonheid van straten en huizen, van beelden en fonteinen.

Een schoonheid, die ons achtervolgt door de uren van de dagen en die ons niet verlaat in de droomen van de nachten.

Nr 11 Langs vele wegen⁺

⁺(1) Schoonheid van
Holland: 20-2 1919 A. 5
(Onder de streep)

De trein, die voortsnelt. Tusschen de twee groote steden. Heel den langen winterdag is het niet licht geworden. Maar nu avond. En de volle maan maakt het licht. Hij heeft al de misten naar zich toegetrokken, opgerold en weggedaan. Heel de hemel is nu leeg en blauw. Vol sterren. Maar de maan heerscht. De boomen bouwen zwart en stil in het roerlooze maanlicht. De maan verzilvert den slaap van de huizen. En van de donkere dorpen maakt de maan wonderen van zilver. Het water, het water in het maanlicht. Waar het water stil is, bloeit een andere maan in het water zoo wonderlijk en zoo groot als aan den hemel. Waar de wind het water beweegt, breekt het maanlicht in golven van goud en zilver, die glijden, die spelen en wisselen met de donkere watergolven.

Dit is de schoonheid van Holland. Zoo wijd als de blikken maar gaan, is alles eerlijk, goud en open. Het land, het water, de lucht. Scheidend gevoel ik, hoezeer ik Holland liefheb. Maar ik vrees toch het heengaan niet. Ook het nieuwe Land zal vol schoonheid zijn.

Maar toch: hier is de stad. Hier is Amsterdam. Een sein onveilig. Wij staan. Wij blijven staan. En nu, ademloos zie ik het wonder van het open IJ in den maanavond. De wind is opgekomen uit den hemel, die helder is gebleven. Overal breekt het licht van de maan in het water. En het licht breekt van vele kleine schepenlichtjes. De meeste schepen liggen stil in den stroom. Enkele zeilen. Kleine stoombooten komen op en af. Hun lichtjes bewegen snel tegen het decor van land en hemel.

Dan rijdt de trein weer op.

Nr 12 Napels⁺

⁺20-2 1919 A., 9

Napels zien en dan Jeruzalem. Neen: ik zou hier nu niet willen sterven. Zoo min als ik te Rome had willen blijven in het rustige, gewijde huis van de Dominicanen. In ieder leven is ieder lot besloten. Ons wacht het werk. Thuis in Jerusalem. En in alle wereldsteden: Londen, Parijs, Rome, Napels is het toch de stem van de ééne Stad, die roept. Neen, niet Napels zien en dan sterven. Maar Napels zien en leven.

Napels is zoo mooi als wij denken. De aankomst niet. Het station is gering voor eene zoo groote stad. Wij komen aan heel in den vroegen morgen, vóór zeven uur, met den nachttrein van Rome. Wij hebben dan geboemeld van des avonds half elf uur. Men verhaalt (maar zou 't waar zijn?) van tijden, dat men van Rome naar Napels reisde in een uur of vier. Nu bijna dubbel. De trein maakt stations.

En waar zal ik heengaan in den heel vroegen morgen? Ik ken niemand in Napels. Ik heb een brief voor den ouden rabbijn. Maar zeven uur is wel wat vroeg. Ik besluit te gaan wandelen tot negen uur, half tien. Waarheen? Er is een groote straat. En in de verte, heel in de verte wordt die afgesloten door een silhouet, dat bekend is: de Vesuvius. Daarnaar richt ik mijn wegen. Ik houd de tramlijn: het is lijn 3. Wat is dat Hollandsch, wat is dat Amsterdamsch: lijn 3. Maar hier is Napels. De winkels en de hooge huizen nog gesloten. De straat geplaveid met breede brokken steen. Het heeft geregend. Maar nu is het droog. En de grijze lucht loopt vol witte en blauwe vegen.

Achter mij belt het. Links belt het. Ik kijk om en rond. Het zijn de geiten. Het zijn tien geiten, grauw en bruin, die zwaar van melk, langs de huizen worden gevoerd en worden gemolken aan de deur. Ieder een zuivere bel aan den hals. Een jongen, prachtig in zijn lompen, geleidt.

En de volle houtwagens waggelen door de straat, wonderlijk bespannen: twee paarden, maar één heel groot en één heel klein, of paarden en ezels of jongens,

paarden en ezels. De voerman staat meestal breedbeens op de boomen. Hij slaat de beesten niet. Hij zet ze aan met languitgehaalde, droevige kreten. Ja, is het niet droevig de voerman van zulke luie beesten te zijn?

De Stad ontwaakt. De krantenkraampjes gaan open. En die met limonade, en die met sinaasappelen en gekookte rijst, pap en vischjes.

En ik wandel maar mijmerend voort. De Vesuvius is er niet meer. Maar ik houd stevig lijn 3. Over een plein, vol veroverde kanonnen. Langs een kasteel, oud, donker en geducht. Maar niets tegenover de nieuwe kanonnen. Het is nu ontwapend. Kazerne misschien? Ze gaan in en uit, soldaten en matrozen. En door een gat in de straat: de Zee. Vlak en glad, grootsch, eenvoudig onder zijn heldere lucht. Een witte baan van zonlicht. En links, hij lijkt vlakbij, de Vesuvius. De langzame lijnen van de toppen naar het water. Eén top staat onder de sneeuw, en daarop schittert de zon. Langs de heele kust de Stad. In de laagte. En op de rotsen. Strepen van huizen, hoog en geel geblokt. Strepen van groene boomen daar tusschen. Heel ver, tot waar een kaap ombuigt. Heel de lucht is nu leeg van wolken en vol van zonnelicht. Er trekken scherpe lijnen langs de lucht, zwart, grillig en zwaar: de eilanden in de golf van Napels. En het water vol, vol, vol van schepen. Kleine zeilschepen met één mast en daaraan één slank, scherpgepunt zeil. Roeibootjes talloos in den droom van het zilveren water. Wel ben ik dezen morgen langs goede wegen gevoerd. En mijn hotel vind ik nu ook. Ik zal kiezen uit een van de groote woningen, die hier aan den zeekant staan. En heel langzaam loop ik verder langs de strandkade. De golven breken met schuimend geruisch over de keien tegen den strandmuur. Het is alles open, heerlijk en licht. Loop ik nu waarlijk dwalend door Napels? Of droom ik en word ik straks wakker in Amsterdam?

Tegen negenen, als ik moe word, durf ik het adres van den ouden rabbijn te vragen: Via Cappella Vecchia. En wonder: waar ik vraag sta ik er meteen vlak voor. Is dat geen wonder: ik ben er van zelf gekomen. Ik behoef maar een oude steenen trap op te stijgen en de eerste straat links te gaan. Dan ben ik er. En zoo mooi hier, zoo mooi. Aan den ingang van het straatje zit een koopman met vruchten en bloemen. Hij heeft zijn manden bloemen op de traptreden gezet: geel en blauw en rood. En weer een hof over, schemerend, koel en stil, Wat witte muur was, vergrauwd. De steenen groen bemest. Het zonlicht overschaduwde.

De oude rabbijn ontvangt mij lief. Wij spreken Hebreeuwsch. En ik zeg hem, dat ik nog geen tijd heb gehad voor het morgengebed. Dat is niet moeilijk. Want de synagoge is hier in hetzelfde huis op dezelfde verdieping. Hij laat mij binnen. Het is er stil en vroom. Hij laat mij alleen en ik zeg de orde van de gebeden. Het is de eerste dag van het Nieuwemaansfeest, bijna een maand geleden, sinds ik vertrokken ben. Wij lezen vandaag het Zegelied. Het droeve smeekgebed wordt niet gezegd. Maar wel, heel aan het eind, psalm 104: 'Ik zal Gods Dichter zijn, zoolang ik leef, en tot Hem zingen al de dagen van mijn bestaan. Moge mijn Lied Hem welgevallig zijn, want God is als mijn vreugd'.

Ben ik niet langs wonderen gegaan heel dezen morgen?

En nu gaat alles vlot. Ik vind eene Joodsche familie, waar ik eten zal, midden in de Stad op het Beursplein. En ik kies mijn hotel midden op de Via Portenope, uitzicht over de zee.

En dan, nietwaar, stap ik op mijn lieve doodsvijanden af, die van de questura, voor het paspoort. In Napels is het weer anders dan in Rome. Maar ook doodeenvoudig, zoodra men het maar weet. Hier moet ik eerst naar den buurtcommissaris. Hij zetelt heel hoog in een heel oud huis in een echte volksstraat. De bloemen en de vruchten

zijn er als een illuminatie van lente overal uitgestald. En is het niet ongelooflijk, niemand heeft iets op mijn paspoort aan te merken!

En ik ga den Sabbath in en ik ga den Sabbath uit in een klare, tevreden stemming. En ik ben heel lui. Wat is het hier heerlijk rustig na Londen en Parijs. Ik woon aan de zee, zooals mijn Vader aan den Amstel woont. Den geheelen dag breken zonnige golven voor het huis tegen den strandmuur. Aan het einde van de kade, links, bouwt de Vesuvius, heel dichtbij en zichtbaar, als er zon is. Maar dan plotseling, weg achter regenwolken. Naar rechts de rotsen met boomen en huizen. Tot aan den horizon. Tegenover ons huis een oud kasteel, een bagno, kazerne nu. Op een eilandje, waar 's zomers de roei- en zeilbooten afgaan, en waar muziek is in de koffiehuisen. Ik denk een soort Lunapark. Ik zie een uithangbord: 'Bagno. Eldorado, Lucia'. Nietwaar? Van al het geleden leed zwijgen de zware muren.

En dan is ook hier weer het Joodsche Leed. Het is altijd. Het is overal. Meer dan honderd Poolsche Joodsche mannen wilden naar Palestina gaan. Men heeft hun paspoorten gegeven, die hun voldoende voorkwamen. Maar de Engelsche autoriteiten vinden de paspoorten niet voldoende. En nu zitten ze hier vast. En in Rome. Vooruit kunnen ze niet. Terug kunnen ze niet. En hier gaat hun arm beetje geld gauw op. Al twee maanden gaan ze hier rond in een hopelooze verveling. Er is voor hen geschreven naar de autoriteiten te Caïro. Nu wachten zij op het antwoord: wachten, wachten, wachten. Ik kan niet helpen. En ik schaam mij, dat mijn pas in orde is. Wij spreken lang en innig. Wij spreken Hebreeuwsch. Neen, wij hebben den moed niet opgegeven. Eenmaal zullen zij er toch moeten komen. Maar dit is wel heel moeilijk. De programs. Zij hebben de portretten van hun vaders, broeders en zusters, die gewond en verminkt zijn. Twee Joodsche broertjes staan op één portret. Kinderen, hand in hand. De lieve hoofden zwaar omzwachteld. Dat zijn onze rechten op Palestina. Met ruime goede grenzen en mogelijkheid van een volledig volksbestaan. Het Joodsche Leed is altijd en overal.

Maar ik moet gaan zorgen voor een schip. Het is alles heel eenvoudig, als men het maar weet. Een passagiersschip naar Egypte is er niet. Dat heeft Cook te Rome mij plechtig verzekerd. Dus ga ik naar den Engelschen Gezant. Ik spreek er met een marine-kapitein, die mijn aanbevelingen inziet. Ik vraag of het mogelijk is te reizen met een Engelsch schip. Hij zegt, dat het 'very possible' is. Maar de soldatenschepen doen tegenwoordig Marseille aan, niet meer Tarente. Ik vraag Napels. Dat gaat ook. Hij geeft mij een kaartje voor een luitenant die ergens in een Italiaansch Ministerie zetelt. Zeker, het is very possible. De luitenant geeft mij enz.... Zeker: het is very possible. En dan krijg ik 'a few words' voor een gentleman te Napels. En daarmee trek ik er dan op uit. Zeker, het is very possible. Hij kijkt de lijst van de schepen na. Ja, hier is er één. Het is de 'Rose Castle', meet 10,000 ton en gaat in den loop van de week naar Port-Said. Dat is mij best. Het verdere te regelen met den kapitein.

Dat doe ik Zondagmorgen. Het regent telkens. Maar ik tref juist een zonnebui tusschen twee regenbuien. De tienduizend ton met den lieven, zachten naam liggen bij de Molo Masaniello in vol water. Laat ik nu naar de Immacolatella Vecchia gaan en daar een van de vele roeibooten nemen. En dat doe ik dan. Die Immacolatella Vecchia is een soort Kop van de Handelskade. Het wemelt er van bootwerkers, nietwerkers, straatjongens en scheepsroeiers. En natuurlijk zijn er de kraampjes: limonade, vruchten, brood. En allerlei onzegbare kooksels, waarvan ik den naam nooit weten en den geur nooit vergeten zal. Ik word bestormd door bootslieden: 'Een boot?...een boot?... een boot?' En ik kies mij een ranke rijzige boot, flink op het woelende water. Er hooren twee Napolitaansche jongens bij. De één heeft een

formidabele boevenfacie. Maar de ander een schoon regelmatig gelaat en een zeldzaam slanke en krachtige gestalte. Wij varen af. Zij roeien staande. En dan slaan zij ieder één riem uit naar voren. En zij buigen zich voorover en weer rechtop. In een zeldzaam gave harmonie. Het is een wonder: zoo door de haven van Napels te varen in een zonnebui tusschen regenbuien. Tegen de bleeke, klare lucht, de maat van hunne schoone bewegingen. Zij roeien. Ja, maar waar roeien zij heen? Wij zijn het laatste schip al voorbij en bijna buiten de pieren. Ik informeer naar hun verstand. Want ik heb ze het adres van de tienduizend ton met den poëtischen naam heel heel duidelijk gezegd. En nu herhaal ik het: Molo Masaniello. ‘O’, roept die van het klassieke gezicht met een langen uithaal: ‘Molo Masaniello: had de Signor dat maar dadelijk gezegd. Ja zeker, weten zij dat. Wie weet dat in de haven niet! Zij kennen de haven door en door. En de Stad ook’. Dan hernemen zij hun prachtige gebaren. Tot wij het groote grijze schip hebben bereikt. Met den kapitein ben ik 't dadelijk eens. Maar denk eraan: ik moet de toestemming hebben van den Engelschen consul. Zonder die mag geen kapitein een passagier meenemen. En dan roeien wij terug. Een groot half uur. Uit en thuis. Dan vragen de heeren bij monde van den klassieken vijf-en-twintig lire. Wat zouden zij doen, als ik die eens gaf? Maar ik geef ze natuurlijk niet. Ik verspil er zelfs geen woord aan. Alleen maar een voorhoofd en een wijsvinger. Dat vindt de klassieke volkomen redelijk. Hij vernedert zich tot een schamele dieci lire. Maar ook dat is dwaasheid. En ik spreek ze toe, heel boosaardig in het Menschenweesch met Italiaansche cijfers. Zij verstaan het niet. Maar Italiaansch verstaan zij ook niet. En zoo ben ik aan het woord, met booze woorden en groote gebaren: ‘Neen: uomini cattivi, zijn jullie puur daas... eenmaal, ander maal, vier en vaif en niet genog... cinque lire... allemaal pure helhakerij, houen en bouwen’... Een heele troep is er om heen gekomen. Maar niet boos. Ze zien wel, dat ik den twee jongens niet te weinig geven zal. Dan kortaf geef ik den klassieken vijf lire. Zij schateren. Het is nog veel te veel. Een goede dag voor hen. En voor mij ook.

Dan naar den Engelschen consul. Hij ziet mijn paspoort na. En hij heeft geen bezwaar. Maar weet ik wel, dat mijn paspoort fout is? Ik weet het niet. Maar ik verdraai er mijn pink al niet meer om. Intusschen: beleefdheidshalve word ik bleek van schrik en stamel: ‘Is that so?’ ‘Ja zeker,’ zegt de consul, ‘uw paspoort luidt naar Palestina via Frankrijk en Italië’. Van Egypte wordt niet gesproken. Dat zal nu wel bedoeld zijn. Want direct van Italië naar Palestina, dat gaat niet. Maar 't staat er niet. I know my job... ‘t staat er niet.’ Maar 't wordt hersteld: ik offer achtereenvolgens een portret, drie lire voor een visum en drie en twintig lire voor een telegram naar Port-Said.

En morgen zal ik wel inschepen. Wie zal mij dan roeien van de Immacolatella Vecchia naar de tienduizend ton met den mooien naam? Zal ik niet van de sloopstrap vallen? Zullen mijn koffers niet naar beneden vallen? Ben ik nu werkelijk en règle, volkomen en règle met den marinekapitein, luitenant, gentleman, scheepskapitein, consul, questura en commissaris van politie? Morgen brengt de oplossing van alle raadselen.

En, vraagt ge mij wellicht: ‘is dat alles, wat ge van Napels hebt gezien? Zijt ge niet naar den Vesuvius geweest. En niet naar Herculaneum en Pompeji?’ Dan zeg ik: ‘Neen: lieve vrienden, daar ben ik allemaal niet geweest. Ik ben ook niet om den hoek van de Kaap gaan kijken. En niet naar het eilandje over de deur, van het Bagno en het Eldorado. Ik geniet hier rustig het goede der aarde: de consuls, die van de questura, de scheepsagenten. En de zon, den regen, den wind en de zee.’

Nr 13 Langs vele wegen⁺

⁺(1) De Herfst in Holland;
(2) Het beste geld: 24-2 1919
A., 5

Dit is het heel teedere, dat ik ga verlaten: de Herfst in Holland. November kan zoo mooi zijn als April. De late herfst schijnt een lente, die een zomer belooft.

Vanmorgen ben ik vroeg uitgegaan. De lange straat lag leeg en stil. Het zonnelicht schoof er schuchter binnen. Het durfde niet. Er ademde een dunne geruchteloze wind. De herfst is het beste van de vier seizoenen. En als Windekind den Kleinen Johannes iets heerlijk belooft, wat zal hij hem beter beloven dan een leven, als een herfstdag mild en stil?

Ik ben het Vondelpark ingeloopt. In alle seizoenen, bij alle weer heb ik daar mijn toevlucht gezocht. In den zomer onder de koele winderige gewelven van de groote lanen. In den winter, waar de sneeuw hoog en wit lag over de wegen. Als de kou de vijvers dicht sloeg en er leven kwam op de ijsbanen. Maar nu in den laten herfst. Er is haast niemand. De groote lanen liggen leeg en open. Bondom de vijvers bouwen de boomen, één voor één, naakt met hun toppende takken, waaraan de mist zich tot regen verdicht. Er ligt een schaduw van licht over het vijverwater. Peinzend drijven de witte waterzwanen. Hun spiegeling is zoo stil en wit als ze zelf zijn. Kent gij ook het herfstgedicht van Albert Verwey, dat zoo eindigt?

Geschoren eiken schragen de lucht herfstlijk livreid,
Trompet en fluit beklagen
Die schrille heerlijkheid.

Hij heeft mij een gulden meegegeven op reis. Dat is de Joodsche gedachte. Wanneer iemand op reis gaat, op verre reis, geeft men hem een geldstuk mee, dat hij geven moet aan den eersten armen man, die hij in den vreemde ontmoeten zal. Hij reist dan voor een liefdadig doel en hij reist veilig. Gelijk geschreven staat: liefdadigheid redt van den dood. Ik ben heel blij met den gulden, dien hij mij gegeven heeft. Ik heb later ook nog een shilling gekregen, een frank en een gouden tientje. Het aardige gebruik is niet zeer algemeen meer, en er zijn er misschien velen, die het niet kennen.

Maar het meest verheugd ben ik over den gulden. Omdat hij mij gegeven is door iemand, die de meesten onzer voor onze goede zaak verloren achten. Maar niemand is ooit verloren. Het vuur slaapt onder de asch. Nu reizend, denk ik: aan wie zal ik den gulden geven? De shilling heb ik te Gravesend gegeven, dadelijk na de landing, aan een ouden man bij het station. De frank heeft een bejaarde dame te Parijs gekregen. Hâvre is een rijke stad. Daar heb ik geen bedelaar gezien.

Maar het tientje en de gulden, die moet ik juist bewaren tot Jeruzalem. Moet ik ze nu juist aan den eersten den besten geven of mag ik een keus doen? Menigmaal op reis in mijn taschje ben ik het tientje en de gulden tegengekomen. Neen: ik vergeet u niet, mijn veilige geleiders. Maar de gulden is mij het liefst. Want de verlorenen van 't land Assur en de verdwaalden van Egypte, keeren weder.

Nr 14 Nog Napels⁺

⁺26-2 1919 A., 9

Neen, de raadsels van gisteren zijn vandaag nog niet opgelost. Ik weet nog altijd niet of ik de steile scheepstrap veilig en wel opkomen zal. En of de groote koffer in zee

zal vallen. Of de kleine. Of een fout in 't paspoort. Maar vandaag zijn we nog niet vertrokken. Dat wordt wel morgen met den middag, heeft de kapitein van ochtend gezegd. Dus blijf ik nog vandaag in Napels. Heel tevreden en heel lui. Ik zal vandaag eens niets doen, zooals Napolitanen lange dagen niets doen. Niet lezen. Niet schrijven. Alleen maar lui zijn, heel lui zijn.

Het is begin Februari, vier of vijf Februari. Ik ben de tel der dagen kwijt. En 't is warm. Volle zon en zoete warmte. De ramen zijn nacht en dag open voor den wind van de zee.

En daar ligt de lange lieve dag nu voor mijn luiheid open. Zoo vreemd en zoo leeg. Geen paspoort, geen verlof tot verblijven. Geen formaliteiten van het vertrek. Geen questura en geen wijkcommissaris. En nu gevoel ik eerst, hoe zeer ik mijne doodsvijanden heb lief gekregen. Zou ik toch maar niet even bij de questura aanloopen? Kom, dat is maar dwaasheid, dat er met wat goeden wil niets op te knappen zou zijn aan een paspoort. En zou ik niet eens oploopen bij den wijkcommissaris in zijn huis in de volksstraat, waar de bloemen en de vruchten staan uitgestald op de steenen trappen, die dalen naar den havenkant? Of zal ik maar rustig naar het hotel gaan niets doen? Ja, laat mij maar naar huis gaan. En ik ga naar huis zonder de questura en 't wijkcommissariaat. Maar met mijn hart wel zwaar.

En ik ga uitkijken naar de zee en de zon en de wolken en den wind. En naar het gewemel van de zeilende en van de roeiende scheepjes door het zilvergerimpelde water. En ik kijk naar de straatjongens op een strandje voor de deur. De straatjongens in Napels zijn allen vuil, vuil, vuil. Sommigen zijn wel lief en mooi. Maar de prentjes, die wij er van gemaakt zien, dat is allemaal wel overdreven. Ze schreeuwen geweldig, dobbelen met soldi, knikkeren met sinaasappelen. Maar ze molesteeren niemand. Ik wil ze wel wat geven. Maar ik wil niet de heele bende achter mij hebben. Dus heb ik het dadelijk gezegd: 'één jongen, die vraagt voor allemaal, dat is genoeg'. En daar houden zij zich aan. Wanneer ik des morgens uitga, dan komt er één jongen naar voren, en hij zegt als een gewijde formule precies de woorden, zooals ik ze heb gezegd: 'één jongen, die vraagt voor allemaal, dat is genoeg'. En dan krijgen ze wat. Nu met dit dolle lekkere lenteweer, Februari al, zijn ze uitgelaten. Ze hebben pootjes, net als in Amsterdam. En die baaien ze. Net als in Amsterdam. Een van de jongens al heelemaal pootjes, van top tot teen. Niemand, die er op let. En dwaasheid, dat wij eigenlijk van het leven meer vragen dan deze naakte straatjongen in het water: zon, hemel en zee. En bij zijn moeder thuis, brood met uien en vet.

Op den zonnigen strandmuur liggen de luie Napolitanen en zij kijken naar niets. Dat wil zeggen: naar alles zonder aandacht. Overal zijn in de stad bordjes, dat men niet spuwen mag: in de trams, in de eethuizen, in de bureaus. Overal. Overal. Maar op dezen strandmuur niet. De zee is vrij. En de lieve, luie Napolitanen maken gebruik.

Het is een zeldzame dag. De Vesuvius zuiver zichtbaar. Nog altijd één top in de witte sneeuw. Als een lichtgrijze, onbeweeglijke wolk, het eiland Capri. En daar glijden de schepen langs in een bevangen raadseligen droom. Visschersschepen met een gepunt zeil, dat helt. Soms een donkere stoomboot.

Vanmiddag wil ik niet lui zijn. Maar kijken gaan op het eilandje over de deur, waar het opschrift prijkt: 'Bagno, Eldorado, Lucia'. En naar de Kaap loopen, waar de zee breekt tegen rotsen en zien wat daar achter is. Ik wil wachten tot twee uur. Dan komt Renato met twee groote sinaasappelen aan een takje met bladeren, zooals wij in Holland niet zien. En een kannetje met twee kopjes zwarte, sterke koffie. Ik heb hem dat eenmaal voor alle dagen gezegd. Dan behoeft hij niet tweemaal te loopen. Renato is heel aardig, keurig in zijn zwarte kleeren. Geen valsch vouwtje en geen

stofje. Maar hij weet dat. En hij is ijdel, heel ijdel. Wel bescheiden, maar brandend nieuwsgierig. En dus vraagt hij mij den tweeden dag, blozend over zijn eigen onbescheidenheid: 'De signor is zeker uit een ver land hierheen gekomen'. Ik zeg: 'Ja, uit Holland, Olanda'. Er trilt iets in zijn donkere oogen: hij kent dat land niet. Maar hij mag niet toonen, dat hij het land van den signor niet kent. Dus fluistert hij zachtjes: 'Olanda.. is het niet een eiland... is het Engeland'. Waarom zou ik hem zijn illusies ontnemen: 'Ja, Renato, het is bijna een eiland... en het is bijna Engeland... maar niet heelemaal'.

Den derden dag ben ik naar den kapper geweest. Renato ziet het dadelijk. En hij zegt peinzend: 'De kapper heeft den signor goed geknipt... de kapper heeft den signor héél goed geknipt... maar mijn vader zou den signor beter hebben geknipt... mijn vader is kapper in Sorrento... daar ligt Sorrento'. En den vierden dag zegt hij zijn toekomstplannen: hij wil naar Londen gaan in een hôtel... hij wil later naar Frankrijk gaan in een hôtel... Parijs, Nizza, Cannes. Maar hij is achttien jaar. Van de week moet hij worden gekeurd voor den dienst. Werd hij maar afgekeurd. 'Maar, Renato,' zeg ik dan, 'is dat nu vaderlandslievend? Als er geen Italiaansche soldaten waren, hoe zou Triëst dan Italiaansch worden en Fiume, en Zara....dan werd Rome Duitsch en Napels Duitsch.' 'Ja,' zegt Renato, 'ik ben wel een patriot... en het is noodig, dat er Italiaansche soldaten zijn, maar het is niet noodig, dat ik een Italiaansche soldaat ben.' Ja, hij is wel een patriot. Want toen hij mij voor het eerst twee sinaasappelen gaf aan één takje met bladeren, nog frisch, en toen ik daarvan de weelde en de schoonheid prees, toen zei hij heerlijk: 'Italië is een prachtig land, een prachtig land.'

De sinaasappelen en Renato genoten, ga ik uit. Eerst naar het eilandje. Ja, die citadel is nu een kazerne en verder zijn er koffiehuisen en roeiboortjes. Maar 't is nog geen heete zomer. Dat is in Mei.

En dan de luie kade langs met een breeden weg rechts. Het licht brandt vlekkeloos in de zoele lucht. Er waait stof van licht op den milden wind. De zee droomt simpel als een klein meer. Tegen de rotsen bouwen de straten. Verscheiden straten, de een boven een ander, tot hoog tegen de rotsen aan. De huizen zoeken zon, wind en zee. En het licht, het licht, het licht over heel de Stad, van ver voorbij de Vesuvius, tot waar de zee breekt tegen de Kaap, waar ik heenga. En het volle lenteleven: straatorgels, sinaasappelwagens vol, bloemen, veel bloemen. Wie koopt toch al die bloemen? Een officier draaft heerlijk voorbij, prachtig op zijn witte paard. Ezelwagentjes. Fijne ponywagentjes.

En daar ginds op den muur, de visschers. Het wijde net is ver in zee gebracht en wordt nu ingehaald. Wel twee troepen van tien mannen trekken aan de twee zware ijzeren lijnen. Ze zijn nu ver van elkander af. Maar al inhalend, inhalend, loopen ze naar elkander toe, naar de kleine kade, laag aan het water. De ijzeren lijn is lang. Honderden meters lang. Heel ver drijven een paar vaten, waar het net is. Zoals één troep van tien oploopt, zoo loop ik mee. Tien Napolitaansche strandvisschers. Ze hebben een trekzeel om de breede borst en daaraan een klos, zooals die waarmee men een handpont voortbeweegt langs een ijzeren lijn. De aanvoerder trekt uit. Hij rolt de lijn op tot een hoogen stapel. Af en toe een knoop. Een nieuw brok lijn. Een nieuwe stapel. Kleinere jongens sjouwen die naar huis. De aanvoerder is een monster, een manheks, één tand wreed in zijn bek. Ze hebben allen de beenen hoog naakt. De voeten stevig vast op de natte steenen. En zij halen in met zware roeiende rhythmiek. En ze zijn heel vroolijk. Van jongens af, tot groote mannen toe. Ze zingen op de maat van het werk. Eén haalt een sigaret onder zijn grijzen hoed vandaan. Hij steekt aan, doet twee, drie halen. Zijn beide buurjongens mogen ieder ook twee, drie halen doen.

Dan wordt de schat weer onder den hoed gedeponereerd. En al maar trekken zij met hun rhythmische roeibewegingen aan de ijzeren lijn. Er komt een orgel. Onder zijn pet haalt de aanvoerder geld vandaan. De orgelman speelt. Vlugge wijzen, vlotte wijzen. En zij halen in, nu op 't vlugge spelende rythme van den orgelman. En ze zijn heel brutaal; ze hoonen den officier, brani op het witte paard. Ze hoonen hun kennissen, die, soldaat of matroos, in hun gelid voorbij stappen.

Het duurt wel een uur voor ze het net beet hebben. Maar dan gaat 't snel. Handig wordt het groote net opgerold. Maar de vangst is ellendig, ellendig. Geen kilo kleine zilveren vischjes. Ze zijn niet woedend. Ze zijn niet verbaasd. Het is wel meer zoo. Twintig, dertig man met bootjes een ganschen dag van wreeden arbeid, en dan niets, niets, niets. Een bukt zich. Hij trekt den kop van een levend zilvervischje af, den afval meteen eruit. En hij eet het rauwe vischje op, een versch vruchtje van de zee.

Maar dan ga ik moe en droef naar huis terug. Die kaap is toch wel heel, heel ver. En achter die kaap zal natuurlijk een nieuwe zee breken tegen nieuwe rotsen. Wat zou er anders zijn?

Nog mooier is het licht boven de gespreide stad geworden. Maar ik kan niet zeggen hoe mooi. Want ik zou dat moeten doen met oude woorden, algemeene woorden. En het mooie is juist het individueele, het onuitsprekelijke, dat wat men niet beschrijft, maar beleeft. Ga naar Napels en leef het zelf. Voor dezen laatsten dag heeft Napels al zijn schatten bewaard van rotsen, huizen, havens, boschjes, bergen, heuvel, zon en zee.

Morgen zullen wij toch varen. Napels zien en dan Jeruzalem. Neen, ik wil hier toch niet leven en niet sterven. Ik zal morgen, op de steile scheepstrap wel voorzichtig zijn.

En mijmerend loop ik dan terug. De schaduwen leggen zich al langer. De geiten, bruin en grauw, doen hun middagwandeling. De officier oefent nog het witte paard. En de ezelwagentjes. De ponywagentjes. Als ik thuis kom, is het tijd voor het Middaggebed.

En morgen varen wij. Napels zien en dan Jeruzalem.

Nr 15 Het Oosten⁺

⁺12-3 1919 O., 5

De droom van de Middellandsche Zee is vergleden in den droom van Egypte. Het 'Rozenkasteel' heeft zijn reis volbracht zoo rustig en zoo zonnig als wij wenschen konden. Maandagavond konden wij te Port-Saïd zijn. Maar de kapitein is voorzichtig. Er drijven vlak voor de haven voortdurend mijnen. Wij zullen Dinsdag binnenlopen vroeg in den morgen. Wij naderen land. Wij naderen die van de douane en die van de paspoorten. Maar de kapitein waakt. Hij heeft zich in den salon teruggetrokken en hij schrijft. Hij schrijft den geheelen dag. Hij schrijft lijsten. Hij schrijft veel lijsten. En als hij daarmee klaar is, dan schrijft hij afschriften van de vele lijsten. Veel afschriften. En als hij daarmee klaar is, dan moeten wij allen binnenkomen, stuk voor stuk. En wij moeten de vele lijsten teekenen. En wij moeten de vele afschriften van de vele lijsten teekenen. Ook het Chineesche stookvolk komt teekenen. Eerst hun aanvoerder, die nooit anders genoemd wordt dan 'number one'. Hij is een monster, een bokser. Hij weet alles van de moorden in de Bantammerstraat. Hij weet alles van alle moorden ter wereld. Maar hij zal het niet zeggen. Zijn gezicht is een afschuwelijk raadsel. Na den afschuwelijken 'number one' teekenen al de anderen. Plechtig en aandachtig. Er is een heel aardig Chineesje bij. Veel te fijn voor het

genadelooze stookwerk. Hij is de incarnatie van een ziel, die opstijgt. Ik vraag den machinist dezen 'number one' te maken. En 'number one' te degradeeren. Maar de machinist lacht mij uit. Deze 'number one' is de beste 'number one' van de wereld. Hij schuift niet. Hij dobbelt niet. En hij ranselt er op los, dat de andere nummers kraken. De machinist is best over zijn Chineezers te spreken. Zij werken hard. Verdienen goed geld. Tot honderdnegentig gulden per maand en alles vrij aan boord. Sommigen hebben heel aardige deposito's op de banken.

En heel een zoelen, droomerige maannacht blijven wij dan buiten kruisen. Herinner u, dat ik met het nieuwemaansfeest te Napels ben gekomen. En dat de maan nu groot en vol wordt. Ik blijf aan dek den ganschen klaren, kalmen nacht. En in een namelooze verrukking beleef ik dit: de nacht, de dageraad, de morgen. Wij varen op. De loods komt aan boord. En de visscherssloepen dwalen uit. Klein, een mast. Een donkerbruin zeil. Ieder land heeft zijn eigen bouw van schepen. Vlak vóór de haven liggen schepen gezonken. Op de mijnen geloopen. Maar wij gaan veilig. Langs troepentransportschepen. Mierensvol van mannen in khaki. Langs donkere dreigende oorlogsschepen. Engelsch. Alles Engelsch. Dan valt het anker ratelend uit. Port-Saïd. Het Oosten.

Wij worden bestormd. Vanwaar komen zij, wat willen zij: de blanken, de lichtgelen, de donkergelen, de lichtzwarten, de zwartzwarten? De machinist heeft mij al gewaarschuwd: pas op je spulletjes. Ze hebben hem eens het goud uit zijn tanden gestolen. Ze zijn heel aardig. En ze grijnzen achter prachtige tanden.

En dan aan land. Afscheid van het milde scheepsvolk, waarmede ik deze goede dagen heb doorgebracht. Twee zwarte roeiers, de overtreffende trap van elkanders zwartheid, dienen mij. Een smal slank bootje. Een stipje naast de oer-geweldige 'Rose-Castle'. En wij landen. Dan weer bestorming van twee simpele koffers door de blanken, de lichtgelen, de donkergelen, de lichtzwarten, de zwartzwarten. Een donkergele reus gaat er mee strijken. Blijkbaar te voornaam om zelf te dragen. Laat een ander de koffers dragen. En hij loopt naast mij, groot en trouw. Dat kost drie shilling. Alles is heel, heel eenvoudig.

De douane heet Abbas Effendi, zegt u maar gerust Abbas, zonder complimenten. Hij vindt geen contrabande in de koffers en geen fout in het paspoort. Maar hij drinkt drie kopjes koffie voor hij besluit den pas af te stempelen. Hij is doodnieuwsgierig, snuffelt in alles. Maar als 't mij verveelt sluit ik de koffers. De groote, trotsche, trouwe van de drie shilling beveelt een kleinen magere, die alles sjouwt en dus maar twee shilling krijgt, op te stappen. En wij komen veilig in het hotel. Ik heb vierenvoertig handteekeningen op mijn paspoort.

En hier is Port-Saïd. Dit is Egypte. Er gaat een groote ontroering door mijn hart. Voor u is Egypte een land als ieder ander land op den zeeweg naar Indië. Maar voor ons is Egypte nog altijd het zwarte land, waar onze voorouders leefden in donkere slavernij, duizenden jaren geleden. En nog: geen Sabbath, geen Heilige Dag wordt ingewijd met lied en lof, dat wij den uittocht uit Egypte niet gedenken. Zoo is het woord 'Egypte' voor mij een van de meest intuïtieve woorden van mijn leven geworden. En dat beleef ik nu hier: Egypte, Egypte.

Maar ik kan niet blijven dromen. Ik moet er op uit, voor een permit voor de spoorreis naar Jerusalem. Dat is dan het laatste. Dus stap ik door het snikheete Port-Saïd naar Cook's Office het eerst. Ik ben wel moede nu: meer dan vijf weken reis. En weinig troost mij de reclame van Bendsdorp's Cacao, Trio Sigaren en Van Vollenhovens Bier, die hier de diplomatieke vertegenwoordigers van Nederland zijn. Cook kan mij geen biljet naar Jerusalem verkoopen. Alles is in handen van de

militairen. Ik moet dus naar het militaire paspoortenbureau gaan. Een luitenant. Hij is heel vriendelijk. Teekent mijn pas af tot Caïro. Maar een trein naar Jerusalem kan hij mij niet geven. Wel het adres van een heel goed hotel in Caïro. Maar misschien kan de kolonel mij direct verlof naar Jerusalem geven. Het is heel warm en heel ver naar den kolonel. Neen, hij kan dat verlof niet geven. De generaal moet dat doen. In Caïro. Maar hij teekent mijn pas voor alle zekerheid af. Zesenvestig handteekeningen. 's Middags ontmoet ik een Franschsprekenden heer, die het consulaat der Nederlanden waarneemt en die mij bezweert, dat ook zijn handteekening noodig is. Daar het mij niets kost en hem blijkbaar een groot plezier doet, laat ik hem genadig medeteekenen. Zevenenveertig.

De trein gaat vanavond zes uur. En nu wandel ik maar zoo wat. Het zijn de gedichten van Jan Prins, waar ik doorheen wandel. De echte, oude Arabieren gaan waardig in hun soutanen. Daar staan er twee. De burnous van één is zachtblauw verschoten. De andere donkerpaars. Witte hoofddoeken. En roode mutsjes. De fel-felle zon maakt alle kleuren stil en teeder, zooals de mist in Holland. Maar toch anders. Heel anders.

Een groote neger gaat voorbij. Hij hoepelt. Zot. Ik kijk hem aan, verbaasd. Maar wat: mag hij niet hoepelen? Hij is ten zeerste over mijne verbazing verbaasd. Hij kijkt mij aan. Wij zien elkander aan: twee zotten. De wereld gaat haar gang.

En de straatjongens zijn hier, donker en half naakt. Ze dragen kleine schoenpoetsen onder den arm. En ze vleien, ze vragen, ze dringen of ze uw schoenen mogen poetsen. Alle drie. En ze krijgen ieder een piaster. Een groote piaster, die P.T. heet. Maar ten slotte niet meer dan twaalf centen waarde heeft. En al poetsend houden ze mij gezelschap. Kunnen ze lezen? Twee niet. Maar één wel. In mijn Arabisch leerboekje laat ik hem het begin van den Koran lezen. Hij leest heel lief en heel aandachtig. Zooveel geleerdheid wordt met een halve piaster beloond. Zij vinden, dat ze mij ook iets mogen vragen: waar ik vandaan kom? Holland. O, dat kennen ze best. Ze komen ook op de Hollandsche schepen en dan moeten zij zeggen: 'skone poese, manheer'. Nietwaar: dat is toch Hollandsch? Zeker, zeker. O, een jongen uit Port-Saïd kent vele talen. Ze mogen nu ieder nog twee slokjes drinken uit mijn limonadeglas. En van mijn chocoladjes snoepen. En dan wandelen ze weg: drie aardige, beschaafde straatjongens.

Het veld is nu weer vrij. Van nummer vier, een dommen mageren slungel, koop ik een krant: *La Bourse Egyptienne*, met een hoofdartikel 'Palestine et Egypte'. De kranten zijn hier duur. *The Egyptian Gazette* kost een kwartje per nummer. Een ei kost vijf cent. En ik mijmer: vijf eieren voor één krant. In Holland vijf kranten voor een ei. Het leven is hier lang niet zoo duur als in Italië.

En in den dag, die al koeler wordt, wandel ik naar den trein. De schemering is stil en innig wanneer wij Port-Saïd verlaten, dat brandt in den gloed van de zon. En dan de avond. De hemel open en blauw. De sterren talrijk en wonderlijk groot. Wij houden eerst het Suezkanaal. Er is weer scheepvaart. Engelsch, Engelsch, alles Engelsch. Waar is Duitschland nu? Denk u vijf jaar terug. En wordt niet duizelig. Denk u vijf jaar verder. En dan? En dan? Het kon hier Holland zijn, zoo stil, zóó vlak. Hier en daar een boom, groot tegen de blauwe lucht. Neen dat is toch Holland niet. Dat is Egypte. Het oude land. Het geheime land. Een spoorweg door Egypte heen, dat is niet dwaas. Want de spoorweg beheerscht niet het land. Maar het land beheerscht den spoorweg. Het is alles oud. En geheim. Dertig, veertig eeuwen. Het is alles niets. Een zucht van de Eeuwigheid. Neen, dit is toch Holland niet. Dit is het Oosten.

De militairen zijn hier overal. Ze legeren in tentkampen langs de spoorbaan. Engelschen, Franschen. Maar kleurlingen vooral. De Engelsch-Indiërs met hun kunstig omgewonden hoofddoeken. Die soldaten gaan statig als rajahs. Hun rajahs moeten wel als keizers zoo statig gaan. Van overal, overal, van heel de wereld, zijn zij opgekomen, om het Rijk te vernietigen, dat een Wereld wou zijn. En het is vernietigd. En zij legeren hier, langs de spoorlijn, in groote kampen. Eén kamp: tenten en vuren. Daartusschen bewegen de donkere figuren. Uit de schaduwen in de lichten. En uit de lichten in de schaduwen. Spookachtig groot.

En dan de woestijn. Wit en wijd in het staalblauwe maanlicht. De blauwe hemel weerkaatst in wit zand als in het water. En tegen den hemel siddert de weerschijs van de witte woestijn. Is het de woestijn? Het zand is wit als witte sneeuw. En het maanlicht..... neen: dit is Egypte niet. Dit is Rusland. Ik ben op weg naar Moskou, over de wijde sneeuwvelden. De Romanofs viereen een groot, dynastiek feest dezen winter. En misschien zal de machtige Tsaar genadig zijn. En er zal misschien een amnestie zijn. Wat is de sneeuw zalig wit in de blauwe winternachten. Morgenochtend het wonder van Moskou. Sneeuw, woestijnzand....Moskou....Egypte....amnestie, oorlog, revolutie. De Eeuwigheid schudt het allemaal door elkander.

Maar ik schrik wakker: Caïro, Caïro.

En de onschuldige koffers worden weer bestormd door de lichtgelen, de donkergelen, de lichtzwarten, de zwartzwarten.

Caïro, Caïro.

Nr 16 Langs alle wegen⁺

⁺(1) Het schoonste van Parijs; (2) Afscheid van Parijs: 14-3 1919 A., 5 (Onder de Streep)

Neen: het zijn de dure diamanten niet. En het zijn de fraai gezette paarlen niet. Die zijn alleen maar duur. Parijs heeft mij een wreed verdriet gedaan. Het is er nu alles maar geld, geld, geld. Maar mijn laatste middagwandeling heeft alles goedge maakt. Zie hier: ik sta op het trottoir van de Rue Rivoli. En dan wil ik oversteken naar Place de la Concorde. Maar 't gaat niet dadelijk. De auto's tieren voorbij, in gesloten driften. Ik kom er niet tusschen. En ik sta even mijmerend. De dag begint al te dalen. Januari al is het niet koud. De wijde ruimte van 't Concordeplein staat vol stof en vol nevelig licht. En dan het wonder. Een steenen-kar komt opzetten. Een oud paard. Dat stapt bezwaarlijk met zware bewegingen van zijn knieën en van zijn moeden kop. In de vierkante ledige wagenbak staat de drijver, een jongen. Hij staat stout en rechtop. De touwen in zijn hand. Maar dat paard, dat loopt toch wel. Hij ziet niets van de stad. Die bestaat niet voor hem. Hij gaat rechtop tegen het zonnelicht in. De zon zegent hem. Neen: de zon schijnt niet voor deze veile Stad van weelde en winsten. De zon schijnt maar alleen voor hem. En hij weet het niet. Hij staat stout en rechtop in den zegen van dat zonnelicht, dan is hij ver, verdwenen. En mijmerend, in droom van schoonheid gevangen, dwaal ik verder. Laatste wandeling door Parijs. Straks Rome....

De bagage is aan het station. En de trein naar Rome gaat vanavond. Den laatsten middag ga ik door Parijs. Het is vol dag als ik den tocht begin. Over den Boulevard naar de Place de l'Opéra. De lucht helder en open. In dubbele driften gaan de menschen langs de straat. De oorlog is voorbij. De dooden zijn dood. De levenden genieten hier van hun overwinning, zooals zij aan den anderen kant van den Rijn

lijden onder hun nederlaag. Een kleine vijftig jaar geleden was het juist andersom. Het is alles eenvoudig, dood-eenvoudig. Hier gaan de mannen kras en kranig. Fransche uniformen. Maar ook veel Engelsch, khaki: Engeland, Canada, Australië, Zuid-Afrika. Allemaal omgekomen tegen het ééne begeerige land. En van het Opera-plein door de Rue de la Paix naar de Rue Rivoli. Hier is de weelde. Hier zijn de dure kleermakers. De winkels, brutaal vol van diamanten, brutaal vol met paarden. Neen: dit is niet de weelde, die de harten van de Dichters wint. Er is geen schoonheid in. Deze dingen zijn niet mooi, alleen maar duur. Als men deze Vredesvergadering eens gehouden had in deemoed en eenvoud? Zonder feesten. En zonder de weelde van de groote hotels. Neen: ik houd niet van de groote hotels. En de middag is nu wel mooi. En 't licht schemert over de Place de la Concorde en de Champs Elysées. En daar rijen de kanonnen. Eindeloos, eindeloos rijen daar de kanonnen.

Nr 17 Caïro⁺

⁺15-3 1919 A., 9-10
(Lekkerkerker: geschr. 19
febr. en daarvoor)

Ik wandel hier wat en ik mijmer hier wat. Wel heel langzaam, maar ook heel geleidelijk ben ik hier naar Egypte gekomen. En al de verleden steden lijken zoo dichtbij; Londen, Parijs, Rome, Napels. Het is alles één stad, waar ik droomend en toch wakend doorheen reis. En al die steden zijn niet meer dan straten van mijne Stad. En ik verbaas mij, dat mijne Egyptische vrienden Europa zoo ver vinden. Londen zoo ver. Parijs zoo ver. Maar Jerusalem, daarmee is het juist omgekeerd. Dat was in Holland altijd het verre..... het heel, heel verre. En ik kan mij niet begrijpen, dat ik daar zóó dicht bij ben. Maar de Egyptische vrienden spreken over Jerusalem, als over een stad, waar men heen reist. En waar men vandaan komt. Het moet dus wel waar wezen, dat ik nader. Dat ik de Heilige Beminde Stad nader. Dat ik er komen kan.

O, ik ben heelemaal geen vreemdeling meer in Caïro. Mijn ziel is hier thuis. Het klimaat is er nu heerlijk. De morgens koel. En dan de middag niet te heet. En de avond één zalige daling naar de koele nachten.

En in het hotel... wanneer ik bel, komt er niet een Italiaansche jongen, die Renato heet en mij twee sinaasappelen zal brengen aan één takje met bladeren. Maar er komt een héél zwart Soedaneesje. Hij draagt heel waardig een witte japon, gesteven en gestreken. En dan om het midden een sjerp donkerrood. En een donkerroode fez. Ik weet niet, hoe hij heet. Ik denk Mohammed of Ibrahim of Ali, Suleiman. Maar dat weet ik niet. En dus zeg ik maar Tarrar, heel eenvoudig Tarrar, omdat zijn witte zieltje in zijn zwarte body zeker hetzelfde zieltje is van het jongetje Tarrar, dat de antieke touristen van Louis Couperus heeft vergezeld.

En door het heele hotel gaan zij waardig, de zwarte bedienden met de witte japonnen, gesteven en gestreken. Om het midden een sjerp donkerrood en een donkerroode fez.

En ik behoef maar naar buiten te gaan, door de Stad heen, om de schoonheid te beleven. De dagen zijn hier wonderlijke verhalen. Des morgens: de dag schemert, het is zes uur. Alleen door de stille koele straat gaat een groote Soedanees. Statisch in zijn witte japon. Men ziet geen bewegende beenen. Alleen de man, die in schoonheid voortgaat. En hij weet het niet.

Des 's middags: de wind waait het fijne stof door de straten. En de zon gloeit het sluiierende stof zeverend goud. Nu zijn de kleuren daar allemaal. Een man van donker-violet, de hoofddoek wit om een rood mutsje. Een geheel in groen brons. Of blauw, door de zon teeder bleek gebrand. Rood, geel, grijs. De kleuren zijn er allemaal. En alles in pracht. Die mannen kennen elkander niet. En zij loopen door het leven heen, zoo zuiver als geen acteurs doen op het tooneel.

Ik sta des middags op het balcon van mijn vrienden, dat uitbouwt over de Mousky-sstraat, de Kalverstraat van Caïro. Er wordt goed rechts gehouden. Maar de straat is vol. En in twee driften gaat het leven door de straat. Toch statig. Toch regelmatig. Kleuren, kleuren, kleuren. Door het zonnestuivende stof heen.

Er gaat een begrafenis door de straat. Een arm man. Want hij wordt maar gedragen. Een lange, smalle kist, gewikkeld in licht-oranje moesseline, waar de wind mee speelt. Voorop de kist: zijn fez. En familie met vrienden er achter. In druk gesprek over den lieven overledene of over wat anders. Het is heelemaal niet droevig. Waarom zou het ook droevig zijn? Het leven is hier zoo licht. Zou de dood dan zwaar zijn?

Het lichte leven. Wanneer werken deze menschen in Caïro toch? Als ik 's morgens vroeg door de milde, koele, straten ga, dan zitten de cafés al vol. De mannen drinken koffie en water. En ze praten, praten, praten. Zij praten eindeloos. En ze spelen: trik-trak en dominé en kaart. Met gespannen aandacht. Maar hun werk? 's Middags zitten de cafés weer vol of nog vol. En zoo des avonds. Maar hun werk?

Het leven moet hier wel licht zijn. En ik wandel daardoor heen in een droom, in een droom. Zoo juist ben ik thuisgekomen van doelloos dwalen door de Mouskystraat. Het begon te schemeren, toen ik het wonder binnenkwam. Voor mij uit ging mijmerend, leunend op zijn droom, en zijn bloote voeten gaande op de maat van zijn mijmering, een Arabische knaap, een schaapherder. Onder zijn arm een vollen bos gras en hij snoept daarvan. Af en toe in de maat van zijn droom, snoept hij daarvan. En af en toe komen zijn stille schapen en zij snoepen ook. En dan voert hij hen verder door de volle straat. Hij houdt goed rechts. De schapen houden ook goed rechts. En dit is Caïro... Afrika.... de Mouskystraat. De winkels zijn hier open als kramen. En zij maken licht. De stalletjes op de hoeken van de straten en de steegjes maken licht. In de straten en de steegjes zelf, die op Mousky uitmonden, spelen de lichtjes en de schaduwttjes. Door licht en schaduw bewegen de veelkleurige handelaars en wandelaars: wit, rood, paars, brons, bont. Maar de kleuren zacht en genadig in de schemering.

Sabbath in Caïro. Hoe zal het zijn? Zooals een brug steunt op haar pijlers, zóó steunt het jaar op zijne Sabbathdagen. Iedere Sabbath is nu anders. Op eenen Sabbath, laat in den avond, ben ik vertrokken. De volgenden: Londen, Parijs, Rome, Napels, de Zee en nu Caïro. Maar ik ben er niet vreemd. Mijn Zionistische vrienden weten, dat ik kom. En ik word Vrijdagavond te gast gevraagd bij vrienden, die vroeger in Palestina hebben gewoond. Zij zijn afkomstig uit Rusland. De grootvader spreekt niet veel anders dan jargon. Maar het jongetje Joseph, dat naast mij aan tafel zit, en te Jerusalem is geboren, het jongetje Joseph spreekt verscheidene talen. Ofschoon hij nog geen twaalf jaar is. Thuis wordt jargon gesproken. Maar hij spreekt het Hebreeuwsch ook. En op straat spreekt hij Arabisch. Hij is leerling van een Fransche school, waar de voertaal Fransch is. Hij spreekt goed Fransch en aardig Engelsch. Ik wil geen kwaad zeggen van die Fransche school, maar het onderwijs wordt er waanzinnig opgevoerd. Ik heb het leerboekje voor boekhouden van den jongen eens doorgezien: waanzin! orderbiljet, grootboek, faillissement, handelsrechtbanken. Een

kinderkop kan blijkbaar veel verdragen. Hij weet het aardig goed. Ik laat hem mijn credietbrief zien en een cheque op Jerusalem. En hij weet het toch wel goed. De moeder is verheugd. En ik vraag mij af, of de stille, diepe Joodsche jongen naast mij, een goede Joodsche jongen blijven zal. Ik moet nu vertellen, hoe het onderwijs in Holland is. En ik daal diep in moeders achting, wanneer ik moet verklaren, dat Hollandsche jongens van elf of twaalf jaar niet precies het verschil weten tusschen een wissel en een promesse.

Aan tafel zingen wij allen te zamen de Sabbathgezangen. En dit is een gezegende dag. Wel maakt de Sabbath Koningen van de armsten onzer. Want deze vrienden hier zijn volstrekt geen rijke vrienden. Het beroemde blinde paard zou in dit huis de beroemde schade niet kunnen doen. En dit is juist het wonder van den Sabbathdag, dat wij zingend de oude droefgeestige of milde gezangen, allen rijk, tevreden en gelukkig zijn. De Vader van dit Gezin spreekt zijn zegebeden uit over wijn en brood en zout met eene wijding, die alle aardsche vreugde ver teboven gaat.

En de Synagoge. Niet de groote, beroemde Synagoge. Daar ben ik niet geweest. Maar de kleine, de verscholene. Eerst Mousky. Dan een zijstraat van Mousky. En nog een straatje. En dan nog een straatje. In al die straatjes open winkeltjes, stalletjes en werkplaatsen. Het leven is hier licht, druk en open. Er vaart een rusteloos praten en draven door al die kleine straatjes. Rijverbod bestaat hier niet. Door de allerkleine straten gaan de rijtuigjes met de kleine kittige paardjes. Maar ze loopen juist altijd veilig langs de winkeltjes, de stalletjes en de werkplaatsen. Des avonds is dit alles wonderlijk-licht en wonderlijk bont. En niemand, die er aan meedoet aan dit leven, licht, open en luid, weet hoe heerlijk mooi dit is.

Des middags ben ik gevraagd in 'n andere Synagoge. Een bijzondere dienst voor Engelsche militairen. Het is alles heel, heel vreemd. De rabbijn is kapitein-veldprediker. Hij draagt khaki-uniform met het Schild van David. En hij houdt een hartelijke, lieve toespraak tot ons allen. Maar 't is alles heel vreemd. Een stafkapitein, L.L. Cohen, leest sommige gebeden in het Engelsch voor. Het gebed voor het Koninklijk huis wordt in het Engelsch gelezen. En de dienst eindigt met 'God save the King'. Ik zing het ook maar mee. Met de woorden van het Sleeperspaard. Een soldaat naast mij is verheugd en verbaasd, dat ik het Engelsche volkslied zoo goed ken. Maar hij vindt wel, dat ik een licht accent heb. Dan is er nog een luitenant, die mij een zilverbon van een gulden en een rijksdaalder vraagt voor zijn verzameling. En als ik die niet heb, vraagt hij mij een ex-libris. Die verzamelt hij ook.

En dan is er nog de pas. Nietwaar: zeven en veertig handteekeningen. Het heet hier niet: police, préfecture of questura, maar iets van O.E.T.A. Zooiets als: bezet vijandelijk gebied. En het zetelt in het Savoy-hotel. Ik stap er dus heen, gewapend met een goede introductie, met een heel goede introductie. Ik moet een verlof hebben om naar Palestina te gaan, en een plaats in den militairen trein. Zoo mogelijk in den officierstrein. Maar ditmaal loop ik vast. Het is een dame. Een polyglotte dame. Zij is Engelsch. Getrouwd met een Syriër. Spreekt Fransch (met tallooze accenten) en Arabisch. En is wegens haar polyglottheid in dezen dienst geplaatst. Zij heeft regelmatig slechte humeuren. Gisteren was het heel, heel erg, zooals een luitenant mij later boosaardig verzekert. Maar 't is ook nu nog erg genoeg. Zij heeft het gezicht van een uitgeslapen spin, een felle blauwe japon en een kwijnende bonten boa (Caïro!) die haar nooit verlaat. Ik vertoon mijn pas (zeven-en-veertig handteekeningen) en de introductie. Zij leest den brief tusschen vinger en duim. Dan den pas. Zij glimlacht genadig. Zij kent zulke passen. Het zijn prullen. Het Londensche bureau kan geen

passen afgeven voor Palestina. Zij doen het wel, maar het is fout. Er moet een verlof worden gevraagd te Jerusalem.

Hoe lang dat duren kan? Soms zes weken. Ik kook: in zes weken kan ik net weer in Amsterdam zijn. Zij zucht. Haar japon en haar boa zuchten. Zij kan er niets aan doen. Soms duurt het korter. Twaalf dagen bijvoorbeeld. Ik ding af. Ik wil graag Maandag reizen. Neen, zeggen spinnegezicht, boa en japon, dat gaat niet. Dat is veel te vlug. Ik beroep mij op mijn aanbeveling. Gezicht, boa en blauwe japon grijnzen: dien mijnheer kennen we hier niet. Dat is het eind. Wacht maar.

En den volgenden dag kom ik terug met dien mijnheer zelven. En wij gaan naar de chef van gezicht, boa en japon. En wij beklagen ons. En de chef begrijpt het. Maar haar humeur, nietwaar, haar humeur! Overigens is zij voor haar werk heel goed. En zij zal naar Jerusalem telefoneeren. Hoor ik dat goed; telefoneeren naar Jerusalem! Zij kan evengoed zeggen, dat zij telefoneeren zal naar den hemel, om mij niet langer te laten wachten voor de pont. En ik ben gezicht-boa-en-japon dankbaar, dat wij dit hebben uitgelokt. De chef denkt dat ik Maandag wel reizen kan. Maar neen: het noodlot is op de hand der polyglotte. De lijn tusschen Caïro en Jerusalem is verbroken. Men kan niet telefoneeren. En heden Dinsdag zit ik nog in Caïro en wacht, en wacht, en wacht.

Gisteren kwam ik ze tegen te zamen en in vereeniging: japon, boa en het slimme spinnengezicht. Nietwaar, sommige menschen moeten zes weken wachten, andere twaalf dagen. En Maandag reizen: het was niet mogelijk. Heeft zij het niet gezegd? Maar men heeft nu een expresse-brief voor mij geschreven. En nu maar wachten.

Neen, ik zal niet naar de museums gaan. Na meer dan zes weken te hebben gereisd en hier wachtend als aan de poorten des hemels, staat mijn hart niet naar musea. De stad wil ik heel graag zien. Den Nijl en de Pyramiden. Maar ik wil niet gaan met één van de gidsen, die dwalen langs het hotel en fluisteren met betaalde schitteringen in hun oogen. En met gebaren zonder innigheid. Maar het polyglotte jongetje Joseph vindt het heel prettig in den koele morgen een rijtoer te maken door Caïro. We rijden hier met open rijtuigjes op gummi en dan twee paarden ervoor. Ik houd wel van de koetsiers in Caïro. Ze zetten ons af. Maar daar zijn wij dan ook vreemdelingen voor. En vergeleken met de koetsiers in Parijs zijn dit heiligen. Zij slaan hun paarden niet. Zij hebben altijd frisch gras bij zich onder den bok. Dat koopen zij op de hoeken van de straten. En zij twisten niet met elkander en niet met anderen. Ze rijden zalig als in een droom. Ontelbare malen galmen zij o-ah, met een langen droeven uithaal. Het beteekent pas-op. En zij voegen er zéér beleefd ieders waardigheid bij: o-ah jongen, o-ah oude vrouw, o-ah man. Joseph vertaalt voor mij. Zoo leer ik Arabisch. Kan ik een betere school hebben dan een gansche zonnige Afrikaansche stad en een beter leermeester dan een stillen, diepen Joodschen jongen? Arabisch lijkt veel op Hebreeuwsch. Als de koetsier roept met een langen uithaal: 'jeminak', dan begrijp ik, dat hij beleefd verzoekt rechts te houden. En o-ah 'reglak' beteekent: 'pas op je voeten'. Wij hebben maar ééns een conflict gehad met een koetsier, een anderen dag, toen wij wandelden samen over een van de drukke pleinen. 'Opzij, stommeling, zoon van een stommeling,' riep de koetsier, toen wij niet spoedig genoeg uitweken. Ik versta het niet. Maar mijn kleine vriend heeft het verstaan. Dus beveelt hij dezen onwellewenden man halt te houden. En waarlijk, hij doet het. En de jongen berispt den man: 'Foei, wie zijn zijne ouders...heeft hij geen opvoeding gehad... mag hij zóó verschrikkelijke dingen zeggen tegen een vreemden heer? Zeker zal de vreemde heer nu zijn nummer opschrijven en naar de politie gaan.' En dan de man in overvloed

van milde Arabische woorden: 'Zeker is het schrikkelijk: stommeling en zoon van een stommeling... maar hij heeft het niet gezegd... hij heeft gezegd: houd rechts, edele Heer'. De jongen houdt vol: het is gezegd. En dan de man weer overvloedig en mild: 'Ja, als de jonge vriend van den vreemden heer het verzekert... dan heeft hij het gezegd... het zijn wel schrikkelijke woorden... hij zal nu wel gestraft worden.' De jongen is nu genadig: 'Misschien zal de vreemde heer zijn nummer niet opschrijven. En misschien zal hij niet naar de politie gaan.' Dan rijdt de man weg en hij roept luid: 'jeminak... o-ah walad...walad... o-ah reglak', opdat iedereen hooren kan, dat hij een koetsier is met nette manieren.

En hiermede eindigt het eenige conflict met eenigen koetsier in Caïro. En nu rijden wij door den zonnigen droom van de Afrikaansche stad. Over de Nijlbrug heen. De rivier zalig in den zonneshijn. Rivierbooten weer van heel aparten bouw. En overal de mannen met de vele kleuren, rood en blauw, geel, paars, purper en wit. En khaki, overal veel khaki. Prachtig zijn de soldaten uit Engelsch-Indië, donkerbruin van huid. En khaki-hoofddoeken, sierlijk gewonden, met lange slip afhangend. Ze loopen kras en kranig. Wij rijden door breede wegen van zon en schaduw. Door bonte smalle straatjes rijden wij. En langs fijne steegjes, rijk van geheim. Langs barbiertjes in de buitenlucht, langs hoefsmid buiten, gaarkeukentjes, praatherbergjes, ernstig trikkende mannen. Vol en bont. Vol en bont. Langs statige moskeeën, de minaretten fijn-bouwend de blauwe luchten in. Wij rijden, wij rijden, wij rijden. Zalig en doodmoe zijn wij in het hotel. En dan vraagt de koetsier dertig piaster. Hij weet, dat het te veel is. Veel te veel. Maar, nietwaar, de vreemde heer behoeft dat ook niet te betalen. Zeker zal hij het niet betalen. Maar ik ben zoo zalig en moe van schoonheid en zonneshijn, en ik betaal den koetsier de dertig piaster. Zeker heeft hij wel groote spijt, dat hij niet veertig heeft gevraagd.

's Middags rijden wij naar de pyramiden. Weer dravend langs de zonneweg. En weer vol schoonheid. Een vrouw gesluierd op een breeden os, zwaar van horens. Maar hij schommelt voort, lekker in de zon. En de ezeltjes draven. O, wat mooie ezeltjes zijn dat hier. Maar de meeste zijn wit als witte zijde. Keurig kort van haar gehouden. En zij stappen op hun sterke hertenpootjes, sierlijk en slank. Daar gaat er een voorbij met een langen sliert van een Arabier. Zijn bruine bloote beenen bungelen tot den grond. En er gaat een wit, sterk, slank ezeltje met twee Arabieren. Dat is een zot gezicht. Kameelen loopen voor ons uit. Ze zijn volgeladen met gras. Maar 't weegt niet zwaar. Ze kunnen breede vrachten dragen. Wonderlijke groene beesten lijken zij van ver. En in het gras nestelt lekker lui een heel nest Arabische rakkertjes. Bruine bodys en witte voddenkleetjes. Vader gaat naast den kameel, mild en statig.

Het land, vlak en met schatten van water, lijkt wel op Holland. Maar het land is wijder, verder. De hemel bouwt veel hoger. En er zijn de palmen, alleen en sterk. Hoog, zonder vertakking tot den gespreiden top van uitwuiwend gebladerte. Er gaat een boer over het land, bont in zijn kleeren. Hij ploegt zorgvuldig met twee breedgebouwde beesten. De vrouwen gaan naar het water, kruiken ledig of vol evenwichtig op het hoofd. Zij laten geen volle en geen ledige kruik nedervallen. En de bedelaars zitten langs den weg, in voden weggedoken. En zelfs dit schamele, wegstervende leven is niet zonder zijn schoonheid.

Wij zien de pyramiden. De groote, die van Cheops heet. Ze lijken dichtbij. Maar ze bouwen, groot van enkele rechte lijnen, ver weg, heel ver weg. Ze staan waar het levende land ophoudt en de woestijn begint te stroomen, heuvelachtig naar het Westen toe. Scherp, als zee tegen kust, scheidt de woestijn van het bebouwde land.

Wij houden op bij Mena-house, een hotel, vlak bij de pyramiden. Hier stijgt de weg. De paardjes kunnen niet verder. Wij loopen, een pad, vrij van zwaar zand tusschen gemetselde muren. Het is vol. Iedereen gaat naar de pyramiden. Maar al het kleine, al het dwaze, verliest zich in de geweldige ruimten van woestijn en hemel. Wij nemen geen ezeltjes, geen kameelen, koopen geen stukjes albast. Maar wij nemen wel een gids. Een ouden man, die uit Algiers komt. Hij spreekt Fransch met Engelsche accenten. Engelsch met Fransche accenten. Maar niets is hier dwaas. De pyramide van Cheops: hij zegt vijfhonderd voet hoog. En de oude man verhaalt met blijdschap, dat hij in tien minuten deze pyramide op en af loopt. Vroeger was de pyramide met marmer bekleed. Maar dat is er af genomen. En nu bouwen wij drieën hokkelig, hoog, hoog naar den top. Geen gemetselde steenen, maar zware, breede blokken, neergelegd. Daarover voert een looppad topwaarts. Het loopt daar vol menschen. Maar aan den top zijn het niet meer dan kleine stipjes. Men kan een pyramide niet mooi vinden. En niet leelijk. En we hebben er zooveel prenten van gezien. Verrast zijn we dus niet zoo heel erg. Ik vind ze zielig. Een machtlooze worsteling van Egyptische koningen tegen de Eeuwigheid. Vijfduizend jaren, zegt de oude man. ‘Voor U zijn duizend jaren als de dag van gisteren, die voorbij is, als een nachtwak,’ antwoordt psalm 90. Neen: het is niets, ijdelheid en marteling. Een traan, de lente, pyramide, jeugd, het valt alles weg, weg, weg in de Eeuwigheid. De veertig eeuwen van Napoleon... deze enkele seconden. Laten wij berusten in den Tijd en niet worstelen met de Eeuwigheid. De pyramiden zijn veilig.

De Sphinx. De oude man zegt: één stuk steen. Neen: niet Napoleon heeft de Sphinx vernield. Maar Romeinen hebben dat gedaan. Hij weet het zeker. Heel zeker. Ach, Romeinen, Napoleon: die paar eeuwigheids-seconden meer of minder, wat doet het er toe? Er zitten toeristen op de Sphinx. Zij laten zich fotografeeren op de Sphinx. En Engelsche soldaten stappen van hun kranige paarden af. En ze klimmen op geknielde kameelen. Die staan dan op dadelijk in den goeden stand. En dan worden de Engelsche soldaten ook gefotografeerd. Voor huis. En een Engelsche miss, met een snor en slag tanden, wordt gefotografeerd met de Cheops-pyramide als achtergrond. Als 't klaar is, zegt zij: ‘all right’. En zij gaat terug, den weg af, zonder iets te zien.

Wij gaan naar den tempel met de leege koningsgraven. En dat is heerlijk. Het praten van den gids hindert niets bij deze schoonheid. Steenblokken, breeder dan de liefde van uitgespreide armen. In trotschen eenvoud. Alles vierkant van gewelf. Donkerrood graniet en blank albast. De gids houdt een kaarsje bij den steen. Het licht dringt melkweit door. Het is albast. Voor deze schoonheid woorden te vinden, is niet mogelijk. Elke geweldige steen steunt het geweldige gewelf. En het gewelf houdt de steenen samen met een onwrikbare oerkracht. Ik adem diep en krachtig. Als dit gewelf dood is, wat is dan de kracht, die deze steenen bij elkander houdt?

En dan gaan wij terug, naar de zothed des levens. Maar het hindert ons niet. De gids, tegen den tijd van het betalen, gaat klagen. Touristen, die soms wekenlang met hem kampeerden, zijn er niet. En alles zoo duur, zoo duur! Waren de eieren vroeger niet twee centen en zijn ze nu niet vijf centen? Hoe moet hij alles betalen, een oude man, die uit Algiers is gekomen, en die een groote familie heeft? Hij zucht heel diep en ik geef hem vijf piasters extra, plus den raad kippen te gaan houden.

Bij Mena-house vinden wij koetsiertje, wagentje en tweespan terug. De dag wendt zich naar den avond heen. Het wordt mild en koel. Het licht wordt overschaduw. De moegewerkte mannen gaan van het werk naar huis. Geluidloos op hun stille, bloote voeten. En de mooie ezeltjes zijn er weer, gaande op hun felle, sterke

hertepootjes. En de kameelen breed onder hunne vrachten van gras. Maar alles is nu weer heel anders, teeder, in de lichtsidderende schemering. Er waren sidderingen van lentewind langs onze lippen en onze wangen. Het is alles niets. Straks zal de nacht er weer zijn, heet en ledig. En morgen de dag, driftig, onrustig. Maar deze avond is zoo diep en schoon. Laten wij met dezen avond gelukkig zijn. De Joodsche jongen naast mij is diep en stil. Welke verlangens naar vrijheid en ongebondenheid zijn de zijne?

Dan ontvangt ons het avondleven van Caïro. De breede straten, halflicht. Maar al de straatjes en steegjes al in den avond, vol kleine, geheime lichtjes. Het hotel dom en vol. Muziek in de hall. Farrar, het zwarte jongetje, met een heel klein lachje, ziet naar mijn stoffige schoenen: 'Zeker is mijnheer naar de Pyramiden geweest.'

De Arabische quaestie. Ik heb U daar uit Londen al over geschreven. En ik vind haar hier weder op mijnen weg, zooals ik haar in Palestina weder vinden zal. En zooals ieder onzer haar voortdurend zal vinden. Want wij zijn wel een volk zonder land, maar ons land is niet een land zonder volk. Wat met de Arabieren? Er is thans een sterk Arabisch nationaal gevoel, misschien uit de diepten van des volks harten opgekomen, misschien min of meer kunstmatig aangezet. De nationale eenheid begint te heerschen over de godsdienstige verdeeldheid. De Syriërs bijvoorbeeld zijn voor de groote meerderheid Mohammedanen. Maar verschillende van hunne nationale leiders zijn Christenen. Ik heb er twee hier gesproken. Ook over het Zionisme. En mijn sterkste gevoel is, dat men over het Zionisme niet kan spreken zonder misverstand. Men moet het beleven. Als significus verbaast mij dat niet. Maar 't is misschien voor mijn lezers wel goed, dat ik het zeg. Spreken is vergelijken. Dat is: oude woorden gebruiken voor nieuwe gedachten en gevoelens. En zelfs wanneer wij nieuwe woorden maken, dan maken wij ze nog uit oude woorden. Daardoor handhaven wij de continuïteit in de taal. Maar een volkomen verstandhouding wordt daardoor logisch ondenkbaar. De staatkundige positie van de Joden zal een zeer bijzondere zijn. Men kan daarover niet zwijgen. En men kan daarover niet spreken zonder misverstand.

Ik heb hier twee bekende Syriërs gesproken, dr. Faris Nimr, den eigenaar van het groote Arabische dagblad *Al Mokattam*, en Soliman bey Nassif. Beiden zijn Christenen, maar nationaal-voelende Syriërs. Zij beschouwen Palestina als een deel van Syrië. De Joden zijn hun welkom als gewone burgers van den Palestinensischen of Syrischen staat, precies zooals de Joden in Holland. Eén recht voor allen. Strafrecht en burgerlijk recht. Behoudens het personenrecht: huwelijk, echtscheiding, misschien ook erfrecht. Omdat daarin min of meer godsdienstige bestanddeelen zijn. Arabisch zal de taal van de regeering zijn, ook van rechtspraak en onderwijs. Daarnaast kunnen dan aan het Hebreeuwsch zekere rechten worden toegekend. Ik geloof niet, dat dit de bedoeling is van het Baseler program: 'publiekrechtelijk gewaarborgde woonplaats voor het Joodsche Volk in Palestina'. Er zal dan niet eens een Joodsch Volk zijn. En is dat de bedoeling van de verklaring van Balfour? Na de Balfour-verklaring hebben de Syriërs zich tot de Egyptische militaire autoriteiten gewend om te weten, wat de bedoeling van deze verklaring is geweest. Dr. Weizmann, de Voorzitter van den Engelschen Zionistenbond, heeft hier met de Syriërs besprekingen gehouden, ook met dr. Nimr en met Suliman bey Nassif.

Een signifisch onderzoek van de taal van die gesprekken zou wel van belang zijn. Voor ons is een uitdrukking als 'publiekrechtelijk gewaarborgde woonplaats' niet een logisch, maar een intuïtief woord. Wij praten daar niet over. Maar wij beleven

het. En zoo is het ook met de woorden van Balfour: 'national home'. En ook met de woorden van dr. Weizmann na zijn onderhoud met President Wilson: 'Er zal een Joodsch Palestina zijn'. Dat zijn allemaal gevaarlijke woorden, die wij niet goed gebruiken en niet goed missen kunnen. Nu ben ik niet bang voor moeilijkheden. In het leven, van ieder mensch en van ieder volk zijn de moeilijkheden vele. Het Joodsche Volk heeft altijd zijn moeilijkheden gehad. Maar het bestaat nog. En het zal ook, met Gods hulp, de moeilijkheden zijner wedergeboorte wel te boven komen.

Eén leerzaam voorbeeld wil ik geven van misverstand ontstaan door één woord. Dr. Nimr sprak Engelsch. Maar in het Hollandsch is het precies zoo. Hij vroeg mij: 'Zal Palestina uw land zijn of ons land?' Met 'uw' bedoelde hij zeker de Joden alleen. Maar 'ons', bedoelde hij daarmee de Joden en de Syriërs of de Syriërs alleen? Dat 'ons' is een heel gevaarlijk woord. Het kan beteekenen: de spreker met anderen, maar de toegesprokene niet. En het kan beteekenen: spreker en toegesprokene alleen of met anderen. Er zijn wel talen, die hiervoor verschillende woordvormen hebben. Maar Nederlandsch en Engelsch niet. Het woordje 'hun' geeft dergelijke moeilijkheden, b.v. in artikel 10 van het Wetboek van Koophandel.

En zóó ben ik dan van de Arabische quaestie op de rechtskundige significa gekomen. Een natuurlijke weg: Eens voor dikwijls heb ik willen waarschuwen tegen misverstand ontstaan door woorden. Dat is onvermijdelijk. Maar het is goed er tegen gewaarschuwd te zijn.

Alle Zionisten zijn het eens. Onze grondslag is het Baseler program. Maar wij spreken ons niet allen op dezelfde wijze uit. Daardoor ontstaan dan de misverstanden.

En terwijl ik dezen langen brief afsluit is het al Woensdag 19 Februari geworden. En ik wacht nog altijd, wacht, wacht, wacht. Aan de poorten des hemels tot zij opengaan. Mijn bleeke zuster, het spinnengezicht, heeft maar al te waar gesproken. Ik wacht, wacht, wacht.

Nr 18 Nog steeds Caïro⁺

⁺18-3 1919 A., 9-10

Nietwaar, heeft zij het niet gezegd, mijne bleeke zuster het Spinnengezicht met de boa en de blauwe japon? Er zijn menschen, die zes weken wachten. Er zijn er ook van twaalf dagen. Maar van vier of vijf dagen, daarvan heeft zij geen weet. En ik wacht. Ik wacht. Ik wacht. Morgen is het dertien dagen geleden sinds de 'Rose-Castle' in Port-Said is aangekomen. En ik wacht. Het is een formaliteit. Maar er moet iets komen uit Palestina. Een papier. Een handteekening. Iets. Iets. Maar 't komt niet. Er wordt getelefoneerd, getelegrafeerd, geschreven per gewone, geschreven per expresse. Er komt geen antwoord af. Ik wacht en ik wacht.

O, niet dat de droom van Caïro mij verveelt. Maar ik wil naar Jerusalem, Ik wil naar huis. Later wil ik gaarne naar Caïro terug komen. Maar nu wil ik naar huis. Zeker, ook in Caïro ben ik gaarne. Maar Caïro is Jerusalem toch niet. Toch zal ik Caïro wel missen, als ik weg ben. Ik heb hier lieve vrienden en vriendinnen gemaakt.

Daar hebt ge in de eerste plaats het eierenvrouwkje. Neen: laat mij zeggen: de eierendame. Zij zit heel statig in het zwart op den grond om den hoek van een steegje van een straatje van Mousky, waar ik langs ga des middags om te gaan eten. Zij droomt en rookt. Als gij haar wakker maakt, zal zij u eieren verkoopen of kippen of duifjes, die in een grooten korf naast haar staan. Onze vriendschap dateert van het oogenblik af, dat ik haar eieren heb geprezen en een sigaret heb gegeven. Wanneer

ik alleen ben, dan bepaalt onze conversatie zich tot een vriendelijken groet. Maar als er een van de polyglotte jongens bij is: Joseph, Mozes, Abraham of Nathaniel, dan hebben wij lange gesprekken. Zij kan mij nu niet meer dan twee eieren geven voor één piaster. Vroeger had zij er gaarne zeven of acht gegeven. Maar de oorlog. Zij laat ook vragen uit welk land ik kom? Holland. Zij knikt genadig en zij kijkt den rook na van haar sigaret. Zij kent dat land. De Turken hebben daar vreeselijk huisgehouden. Neen, lezen kan zij niet. Allah moge mij vergeven: een arme vrouw, die leeft van wat handel. Maar de buurvrouwen hebben het haar verteld. Of mijn familie ook heeft geleden? Ik verzeker haar van niet. Maar de burens zijn om zoo te zeggen uitgemoord. Zij schudt haar hoofd. Wil ik niet een fijn kippetje van haar koopen voor twaalf piaster? Zeker zal een andere kippenvrouw mij twintig of dertig piaster vragen voor zoo een fijne kip. Die andere vrouwen overvragen vreeselijk. Vroeger? O, toen kostte een kip drie piaster. Of als ik voor mijn vrienden eens een fijn koppeltje duiven kocht? Zij zal mij één duifje geven voor acht piaster. En deze twee voor veertien. Maar als ik geen eieren van haar koop, en het fijne kippetje niet en het ééne duifje niet en ook het andere duifje niet, maar als ik haar twee piasters cadeau doe, met een sigaret, dan is zij ook heel tevreden. Allah moge mij zegenen.

En groote vrienden ben ik ook met den krantenjongen. Nietwaar, het is een hard bestaan, het is een heel hard bestaan, krantenjongen in Caïro. Alle anderen hebben hun kleine voordeeltjes af en toe. De koetsier kan de vreemdelingen afzetten. Kan ook de kapper de vreemdelingen niet afzetten? En de jongen die wandelstokjes verkoopt en kralensnoeren? Maar de kranten? De prijs staat er bovenop en alle vreemdelingen vinden de kranten heel duur. Een arme krantenjongen krijgt zelden een paar millienies over. En een halve piaster: ho, maar. En dan zijn er nog die brutale Soedaneesche hoteljongens, die hem weggagen, als hij op het terras komt van het hotel. Ja, hoe durven zij? Wie zijn hun ouders? Ze zijn veel zwarter dan hij. En hij klaagt zijn nood in overmaat van woorden Arabisch, Fransch en Engelsch.

En ik wacht, ik wacht, ik wacht. Een tweede Sabbath in Caïro. Zoo lang ben ik in geen enkel ander land geweest. Het was Sabbath en Sabbath in een ander land: Amsterdam, Londen, Parijs, Rome, Napels, de Zee, Port-Saïd, Caïro. En nu Caïro weer. En 't is weer mild en heerlijk. Wij zien elkander weder als oude vrienden. Ben ik nog niet weg? Ja, dat lange wachten. En er worden mij veel snuifjes aangeboden. Want iedereen snuift. Ach, snuif ik niet? Het is toch zoo gezond! En de Vrijdagavond is er dan weer met de lieve hartbrekende Sabbathzangen. En de koele Zaterdagmorgen. Als ik vroeg ter Synagoge ga, dan zitten toch de cafés al vol, heel vol. Zijn deze aandachtige felle spelers en koffiedrinkers misschien den nacht overgebleven? De middagdienst begint om vijf uur. En den tijd tusschen middag- en avondgebed, brengen wij door op den binnenhof. Er wordt daar 'geleerd' door een wetgeleerde uit Jerusalem. Maar hij spreekt Jargon. Hij is een voortreffelijk wetgeleerde. Juist als het tijd is voor het avondgebed heeft hij alle tegenstrijdige meeningen verzoend, die eerst onverzoenlijk leken.

We zijn allen ten zeerste voldaan. In hemelsche rust spreken wij de avondgebeden uit. En mijn ziel mijmert na wat ik vroeger in 'het Joodsche Lied' den Heiligen Sabbath heb toegezongen:

'Heilige Dag, die na zorgvolle week
Als een Vriend komt in onze schoone woningen,
Van de armsten onzer maakt Gij rijke koningen,
Waar wij ballingen zijn van streek tot streek.'

En nu ik toch hier wachten moet, maak ik van de gelegenheid gebruik iets te weten te komen over de Joden in Egypte. Mr. Castro, een van de voormannen der Zionisten, geeft mij inlichtingen.

Er zijn in geheel Egypte ongeveer zeventig duizend Joden, waarvan ongeveer twintig duizend in Alexandrië en dertig duizend in Caïro. De meeste Egyptische Joden zijn Sephardim, dat wil zeggen: afkomstig uit Spanje en Portugal. Sinds een vijftigtal jaren zijn ook Aschkenasische Joden binnengekomen. Vooral uit Rusland, dikwijls via Palestina. Er zijn twee arme Joodsche wijken in Caïro, beiden in de buurt van de Mousky, één Sefardische en één Aschkenasische. In de laatste wordt nog veel Jiddisch gesproken. Het is heel aardig er eens doorheen te gaan. Maar de hygiënische toestanden zijn er heel slecht. Schoonheid en armoede. Maar de armen zijn te ellendig om de schoonheid te zien.

De ghetto-Joden zijn voor een gedeelte kleine-huis-arbeiders: blikslagers, schoenmakers, kleermakers enz. Straathandelaars vindt men betrekkelijk weinig onder hen. De Beurs is voor een gedeelte in handen der Joden, alsmede de handel in manufacturen, groot en klein. Onder de kleinere kantoorbedienden en bankemployés is een zeer groot aantal Joden, omdat zij vele talen kennen, wat in Egypte onmisbaar is.

Er zijn enkele aanzienlijke Joodsche families: Soares, Mosseri en Cattani, die buitengewoon veel voor Egypte hebben gedaan. President van de Joodsche Gemeente is Z.E. Moses Cattani Pascha. Ik ontmoet hem des middags in de Groote Synagoge, en hij noodigt mij tot een bezoek. Hij is een aardige, bejaarde heer, die heel veel gereisd heeft, ook in Holland, naar Amsterdam. Hij heeft eene hartelijke, levendige belangstelling voor alles wat het Joodsche leven betreft.

Het is eigenaardig voor een Engelsch protectoraat: maar de Fransche cultuur heeft in Egypte den meesten invloed. De bevolking is zeer gemengd. Arabisch spreken onder elkander: Kopten, Fellahs, Barbarijers en Soedaneezen. Europeanen zijn er: Engelschen, Franschen, Grieken, Italianen, Armeniërs, enkele Belgen en Hollanders. Zij spreken met elkander meer Fransch dan Engelsch. Fransch is ook de taal voor de gemengde rechtbank. Ik vraag naar den invloed van de Joden in de Egyptische letterkunde. Joodsche schrijvers van beteekenis in het Arabisch zijn er niet. In het Fransch zijn er enkele: een prozaïst J.J. Calmy en een jonge dichter Georges Cattani. Van hem is er een bundel: *La dévotion à l'image*. De cultuur van al deze jongeren is Fransch. Maar in de laatste jaren beleven wij sterke Joodsch-Nationale gevoelens. Calmy is een van de eersten geweest, die dienst nam in het Joodsche Legioen. Hij is Forscher, driftiger dan de peinzende, mijmerende Cattani.

Schilderkunst, beeldhouwkunst en muziek van groote beteekenis vindt men in Egypte niet.

Het wetenschappelijk leven is er niet zeer sterk. Er is een Egyptische Universiteit. Maar de advocaten bijvoorbeeld studeeren steeds geheel of gedeeltelijk in Europa, meest in Frankrijk. Wel is er een drukbezochte Volksuniversiteit. Tot de stichters behooren de Joodsche rechtsgeleerde L. Castro en de prozaïst J.J. Calmy. De voordrachten zijn meest in het Fransch. Soms in het Engelsch.

Maar een buitengewone waardeering heb ik voor het Joodsche onderwijs hier in Caïro. Er zijn drie groote Joodsche scholen, met te samen wel achttienhonderd leerlingen, voor het geheele onderwijs, godsdienstig en maatschappelijk. Deze scholen dateeren uit de jaren 1840 ongeveer, en zijn tot standgekomen op initiatief van Montefiore en Crémieux. Sinds 1914 zijn zij vereenigd met de scholen van de Alliance Israëlite Universelle. Zij staan onder leiding van eenen schoolraad, waar van Z.E.

Cattani Pascha voorzitter is. De kosten worden bestreden door schoolgelden. Voor armen is het onderwijs gratis. Voorts door vrijwillige bijdragen. En door subsidies van Frankrijk, Engeland, Italië en Engeland. De voertaal van het onderwijs is Fransch. Maar ook Italiaansch en Engelsch worden onderwezen. En natuurlijk Arabisch. De onderwijsmethoden zijn zeer modern. Men volgt vooral de concentratie-methode. Alles is zooveel mogelijk geconcentreerd om het aanschouwings-onderwijs heen. Aan de arme kinderen wordt voeding verstrekt: brood en een sterke soep van vleesch, rijst en tomaten. Men zou dat misschien in Egypte niet zoo goed verwachten.

Maar wat bijzonder verheugt, dat is de uitgebreide kennis van het Hebreeuwsch. De Zionist Jack Mosseri, thans secretaris van de Zionistische Commissie te Jaffa, heeft zich daarvoor buitengewoon veel moeite gegeven. Eenige jaren lang heeft hij persoonlijk lessen gegeven en geleid. In de lessen in Hebreeuwsch en Joodsche Geschiedenis is de voertaal Hebreeuwsch. Die lessen worden gegeven door onderwijzeressen en onderwijzers in het Heilige Land geboren. Ik hoor een les in grammatika. De kleine peuters vergelijken als geboren taalgeleerden Hebreeuwsch en Arabisch. Het is misschien wel wat veel. Maar men moet hier in Egypte wel polyglot zijn. En ik hoor een les in Joodsche geschiedenis, eveneens in het Hebreeuwsch. Maar vragen over aardrijkskunde worden evengoed in het Hebreeuwsch beantwoord. Er zijn een aantal kinderen in de scholen van vluchtelingen uit Palestina. Zij spreken geregeld Hebreeuwsch en dat komt natuurlijk het onderricht in het Hebreeuwsch ten goede. Aan het einde van iederen schooltijd worden Hebreeuwsche gebeden gelezen. Het is alles sterk en verheugend. En ik denk: 'hoe zal het in het Heilige Land zelf zijn?' Maar nu wacht ik nog. Ik wacht. Ik wacht.

En 's middags ga ik naar het veld van de Joodsche Padvindersclub 'Maccabi'. Het zijn allen kloekgebouwde makkers. Hier is de taal Hebreeuwsch, absoluut Hebreeuwsch. De kleine jongens doen vrije en ordeoefeningen onder commando van een Joodsch-Jemenitischen jongen op de maat van een droevig Jemenitisch boerenliedje. Den geheelen nacht heb ik wakker gelegen en dat liedje gehoord. Wanneer in Palestina een Joodsche muziek komt, zal het zeker een droevige, diepe muziek zijn, heugenis van twintig eeuwen ballingschap.

Wie dit alles zoo gezien heeft, die zal waarlijk niet meer beweren, dat het Hebreeuwsch een doode taal is. De Taal is zoo levend als het Volk. En als ge dat nog niet gelooft, kom loop even mee naar de Midan Soliman Pascha no. 6. Daar is het bureau van de Joodsche Courant: 'Nieuws uit het Land'. Zestien flinke bladzijden. Gij vindt er advertenties in van verloving en huwelijk, van alle banken. Maar ik bank natuurlijk bij de Anglo-Palestina bank. Telegrammen, Vredesconferentie. En dan hebben in Parijs politici van naam en invloed beweerd, dat het Hebreeuwsch een doode taal is. Wat dood! Zoo levend als het Volk. De ijverige redacteur Barneh Bina laat mij subiet beloven, dat ik een artikel zal geven over de Joden in Holland. Daar zit ik dus aan vast.

O, het is hier al de voorhof van het Paradijs. Wanneer zullen de poorten opengaan? Hier in het hotel is het een gaan en komen van Zionisten, die allen in het Heilige Land geweest zijn. En die spreken over Jerusalem als over eene stad, waar men gewoon burens heeft en hotels. Margolis is hier, die aan den industrielen opbouw van Palestina werkt. En Salzman is aangekomen uit Odessa. Hij gaat in Palestina een drukkerij en uitgeverij beginnen. En hij brengt ons nieuws van zijn vriend, ons aller geëerbiedigden Meester Chaïm Bialik, den grooten Joodschen Dichter. En Jabotinsky komt even uit Jaffa over. Hij was in Rusland een zeer bekend en

gewaardeerd publicist. Goed vertaler van Bialik. Later is hij bekend geworden vooral door zijn propaganda voor een Joodsch legioen, dat tegen de Turken strijden, zou.

De Zionistische leiders hebben die propaganda niet algemeen goedgekeurd. Het Zionisme als zoodanig was in den oorlog onzijdig. De Nederlandsche leiders Nehemiah de Lieme en prof. Ornstein waren er tegen. Jabotinsky weet dat heel goed. Hij verdedigt zijn standpunt met liefde en hartstocht. Hij is zeker een goed Zionist. Maar dat zijn de anderen evenzeer. Voor beide standpunten valt logisch veel te zeggen. Het lot is ons gunstig geweest. Maar wanneer Duitschland den oorlog volkomen gewonnen had, dan zou misschien het Legioen ons nog wel eens hebben berouwd. Men kan zeggen, dat Jabotinsky veel heeft gewaagd. Moge hij ook veel hebben gewonnen.

En 's middags ontmoet ik in de leeszaal van het hotel den kolonel Patterson, den aanvoerder van het Legioen in den strijd op Gallipoli. Hij is zelf niet een Jood. Maar hij houdt van zijn Joodsche mannetjes. Een reuzenkerel, die kop en schouder boven mij uitstaat. Wij praten over het Legioen. De ervaringen, van den kolonel verschijnen als feuilleton in het Weekblad 'Nieuws uit het Land'. En in eens vraagt de kolonel of Caïro mij bevalt en of ik nog lang denk te blijven? Maar ik zie zijn geweldige oogen schitteren. De Zionistische vrienden hebben hem natuurlijk verteld, dat ik wacht, wacht, wacht. En ik loop er niet in. Ik zeg alleen, dat Caïro mij best bevalt, dat ik volstrekt nog geen plan heb te vertrekken.

En vanmorgen: als ik de trappen van het paspoortenbureau afga (weer niets!) dan rijdt een rijtuigje voorbij, snel met twee kittige paardjes. Een officier, die groet. Het is de kolonel, die mij uitlacht.

Nu ik hier blijven moet, heb ik mij voorloopig al vast op de hoogte gesteld van het Arabische vraagstuk, een van de allerbelangrijkste quaesties. En ik verneem daar over dan het volgende.

Vóór den oorlog beweerde geen Syriër, dat Palestina een deel van Syrië was. Die gedachte is vooral onder het volk ontstaan, onder den invloed van fantasieën als een Arabisch imperium, dat alle Arabisch-sprekende volken van Azië en Afrika omvatten zou. Voor die gedachte wordt van uit Beyrouth propaganda gemaakt door drie personen in dienst van den Cherif van Mekka. Ten eerste Refik bey Temini, vroeger directeur van een school te Beyrouth, vrijmetselaar; zegt een groot vriend van de Joden te zijn. Ten tweede: majoor Djemil bey Ilahi. En Emile Yanbah, advocaat te Caïro, die een propagandareis heeft gemaakt door geheel Syrië en Palestina. Zij hebben de geheele pers aangekocht. Met uitzondering van twee bladen te Beyrouth, waarvan één zonder politieke kleur en het andere Fransch gezind. Voor een gedeelte is hun propaganda gericht tegen de politiek der geallieerden. Zij willen een Syrisch rijk minstens, Palestina ingesloten. De Syriërs, Muzelmannen en Christenen beiden, willen geen deel uitmaken van een Arabisch rijk, waarin het onbeschaafde Hedjaz het overwicht hebben zou. Vandaar, dat men nu propaganda maakt voor een Syrisch rijk onder Emir Feysal, den zoon van den Koning van Hedjaz, thans gedelegeerde zijns vaders op de Vredesconferentie. Vroeger was de Syrische pers niet anti-Zionistisch. Den laatsten tijd is dat veranderd.

De argumenten voor de vereeniging van Palestina met Syrië zijn hoofdzakelijk de volgende.

Palestina is altijd een deel van Syrië geweest, vooral geographisch, als naar taal en gewoonten. Syrië en Palestina hebben elkander economisch noodig. Wie hen scheidt, benadeelt beiden.

De Joden hebben na zooveel eeuwen niet meer recht op Palestina, dan bijvoorbeeld de Arabieren op Andalusië.

De Joden hebben thans slechts een kleine minderheid in het land en bezitten slechts een klein gedeelte van den grond. Een groote Joodsche immigratie moet niet worden aangemoedigd, maar juist worden tegengegaan, omdat dit het pauperisme bevordert.

De Joden zijn te onrustig, te revolutionair om een nieuw land als Palestina op te bouwen.

Behalve door de pers werken de tegenstanders van de Joden ook met vereenigingen en vergaderingen. Een belangrijke vereeniging is 'Gamhia' te Jaffa. En twee boosaardige sprekers zijn Youssef el Issa, vroeger redacteur van een anti-Joodsch blad *Palestina* en Wahti el Bostani. Sommige sprekers als Hafez Abon Cafar en Cheikh Moustafa el Hari dreigen zelfs met geweld.

Er is te Jerusalem gedurende drie dagen een Arabisch congres gehouden, waarop gedelegeerden gekozen zijn voor een zending naar Parijs. Voor het oog van de wereld moeten zij werken voor Palestina onder Engelsch protectoraat. Maar in het geheim moeten zij werken voor vereeniging van Palestina met een koninkrijk Arabië.

De oorzaken van het conflict tusschen Arabieren en Joden zijn vele. Ook economische. De Arabieren zien zeer wel in, dat het achterland van Damascus en Aleppo in een moeilijke positie zou komen, wanneer zij niet één van de goede Middellandsche zeehavens hadden: Beyrouth, Haïfa en Alexandrette. De havens van Mesopotamië zijn te ver voor Aleppo en zijn achterland. En de Bagdadbaan heeft nog geen capaciteit genoeg.

Daarbij komt, dat vele geëmigreerde Joden de Arabieren niet hoogachten en dat zij dit toonen. Wederkeerig is de Arabier de Moscobi (Moscovite, Rus) zooals hij de Joden noemt, niet zoo heel goed gezind.

Beter is de verhouding tusschen de ingeboren Joden en de Arabieren. Zij verstaan elkaar in het Arabisch en hebben gedeeltelijk dezelfde gewoonten.

En nu verder maar wachten, wachten, wachten. Ik eindig dezen brief Maandag 24 Februari, den drie en vijftigsten dag van mijne reis.

Nr 19 En nòg steeds Caïro⁺

⁺19-3 1919 A., 6

En ik wacht. Ik wacht. Ik wacht. Niemand begrijpt, waarom het verlof niet afkomt. Maar het komt niet af. En ik wacht door de dagen, door de nachten, door de uren, door de minuten en door de seconden. Ik wacht. Ik wacht. Ik wacht. Neen, ik lees niet meer en ik schrijf niet meer. En ik ga niet meer uit. Ik wacht.

In het hotel, waar niet veel te doen is, maakt men er een pretje van. Margolis lacht mij uit. Salzman is naar Alexandrië vertrokken. Hij wacht ook. Kolonel Patterson lacht mij uit. Luitenant Lipsey is gisteren uit Jaffa aangekomen. Palestina en Jerusalem schijnen dus werkelijk te bestaan! Hij lacht mij uit. De kinderen Israëls hebben wel veertig jaar in de woestijn gezworven. En ik ben nog aan geen veertig dagen toe. Maar hij gaat overmorgen terug en dan zal hij persoonlijk informeerden. En ik wacht. 's Morgens in de ontbijtzaal, waar ik mijn schoteltje dadels eet (versche uit Soedan!) en mijn sinaasappelen, daar vraagt men mij niet, of ik goed heb geslapen. Maar of ik goed heb gewacht.

En Tarrar, het zwarte jongentje met het blanco zieltje, weet, dat de Heer van de kamer op den hoek boos is en verdriet heeft. O, er is iets vreeselijks gebeurd. In het

suikerpotje van dien Heer is zout geweest in plaats van suiker. En de vreemde Heer heeft het niet gezien. En hij heeft zout in zijn koffie gedaan, in plaats van suiker. En hij heeft daarvan gedronken. Het was afschuwelijk. En de Heer is boos geworden, schrikkelijk boos. Hij heeft het dadelijk den directeur verteld. En niemand wil gelooven, dat het een vergissing is. Nu mag hij den Heer niet meer bedienen. Zeker zal die Heer hem nu ook niets geven, als hij weggaat. En bij Allah, hij heeft het niet gedaan. Hoe zou hij durven! Wat zouden zijn ouders van hem denken.

En ik wacht. Ik wacht. Ik wacht.

Zeker zal ik van moeheid en droefheid nog in de handen vallen van een van de gidsen vóór het hotel. Die groote, grove, met de bronzen burnoes. Hij biedt mij elken dag aan mij vijftien bazars te laten zien voor één shilling. Vier Moskeeën voor six pence. De bazars en de moskeeën samen voor één shilling en two pence. Het mag geen naam hebben. En ik vrees, dat ik daartoe nog komen zal.

Maar neen, maar neen, zóó wil ik toch mijn veerkracht niet verliezen. De stad is zoo mooi. En mijn Zionistische vriend Max Hazan komt mij afhalen om een wandeling te maken en te fotografeeren. Morgen zal het reisverlof zeker afkomen.

En wij gaan op pad.

En dicht bij het hotel, in de Straat van de Opera, daar vangen wij het eerste prentje. De straatschoenmaker en zijn klant. De schoenmaker heeft geen andere kleeren dan een gonjezak. De klant is beter aangedaan. Hij heeft ook schoenen, die op straat à la minute gerepareerd worden. Wij vragen of wij ze fotografeeren mogen. Zeker mogen wij dat. Ze vinden het zelfs een groote eer. En als we klaar zijn, dan vragen we het schoenmakertje hoe oud hij is. En dan lacht zijn snuit van oor tot oor! Hoe zal hij weten, hoe oud hij is. Hij is toch de Scheick van het Straatje niet. Die weet van iedereen, hoe oud hij is. Wat dwaze menschen! Wat dwaze vragen! Wij houden aan: ongeveer dan. Nu wordt hij ernstig. En in eens gretig wijzend op een net-gekleed Arabiertje dat voorbij-streeft, roept hij: 'zooals deze'. Het net-gekleede Arabiertje blijkt bij navraag tien jaar te zijn. Ja, zegt het schoenmakertje, dat kan wel waar zijn. Zijn klant, die blijkbaar van betere ouders is, weet zijn leeftijd: twaalf. Wij geven ze samen een piaster. Ze danken ons vriendelijk en lachen ons uit. En in dezelfde lekkere zonnige straat nemen we het luciferskoopmannetje, weer met een vriendje voor de gezelligheid. Het koopmannetje weet niet hoe oud hij is. Neen: in school is hij nooit geweest. Zijn zijn ouders rijke lieden! Maar zijn vriendje kan den Koran opzeggen en weet ook hoe oud hij is: twaalf. Maar dan ineens, voor alle zekerheid weet het koopmannetje óók hoe oud hij is: dertien. Zeker is hij dertien. Wij geven ook deze samen een piaster. Ook deze danken ons vriendelijk en lachen ons uit.

En door de lekkere luie zon heen, komen we aan de Ataba el Khadra. Een heel mooie naam. En het beteekent: 'De groene drempel'. Nu is er geen spruitje van groen te zien. Alles zon, zon en zon. Wij fotografeeren er een waterverkooper met twee luie vrienden. Met hun drieën geven wij ze twee piasters. Een lastig geval. Wij nemen hier ook een Caïrosch omnibusje. De Groene Drempel is hun ceintuur. Van daar vertrekken zij. En daar komen zij aan. Neen, ze vertrekken niet op geregelde tijden. Welk een dwaasheid. Ze vertrekken als ze vol zijn. De limonadekoopman bedient de wachtende reizigers, en bij tijden zijn de busjes net wachtende cafétjes.

En dan komen we in bekende streken. De Mousky. En we brengen een bezoek bij den kleinen gaarkeukenhouder in de Charet El wet-al-Kour, waar ik iederen dag doorga om te eten bij mijn Joodsche vrienden. Hij kent mij heel goed. Zeker, hij wil heel gaarne gefotografeerd worden. Krijgt hij ook een portret. Hij zal een ernstig

gezicht zetten. Neen, een piaster wil hij niet hebben. Hij is geen bedelaar. Wat zouden zijn ouders wel van hem denken! Maar een portret wil hij heel graag hebben. Mag hij het toestel eens zien van dichtbij? Mag hij het ook eens in zijn handen hebben? Wil de heer die Arabisch spreekt, hem eens vertellen hoe de portretjes in een doosje komen? Hoe komen zij er uit? Hij let heelemaal niet op zijn stalletje. Zijn vriendje, die hem gezelschap houdt, eet zoo maar een hard ei op met uiensaus. En snoept van de gezouten vischjes. Foei, wie zijn zijn ouders!

En dan slaan we links af naar de Darb el Barabrah, het steegje waar zij zetelt, mijn lieve vriendin, de eierendame. Heeft zij geen kippen? Heeft zij geen duiven? Neen, zij heeft geen kippen en zij heeft ook geen duiven in het begin van de week. Maar zij heeft mooie eieren, versche prei en citroenen. Ja, zij handelt in alles. Een arme vrouw. Allah moge mij zegenen: ik heb een verre reis gemaakt. Willen wij haar fotografeeren! Hoe is het mogelijk, mogelijk. Een oude arme vrouw! Hier in dit donkere steegje, geen armspan breed, kunnen wij geen momentopneming maken. Er moet worden ingesteld. En het geeft een groote ontroering. Van alle kanten komen de mannen toekijken en de vrouwen en kinderen. Maar ze hinderen ons niet. Er wordt geroepen van bovenaf in echt Jiddisch, wat er te doen is. En een schattig Jiddisch jongetje roept naar boven toe, dat er gefotografeerd wordt. En dan weer in echt Jiddisch: wie, wat en hoe. En het schattige jongetje, een beetje verveeld roept: 'De goje van de eier'. En ik berisp hem: 'Foei, is dat aardig! Kan hij niet zeggen: de vrouw met de eieren'. Hij haalt zijn slanke schoudertjes op onder zijn dun kielte: 'Ze verstaat het immers toch niet. Willen we hem niet fotografeeren? Hij zal het nooit weer zeggen. Mag hij dan eens in het toestelletje kijken? Mag hij ook meewandelen, en zien wie wij nog meer fotografeeren?' En de eierenvrouw, al dien tijd, glundert en is trotsch. Een groote dag. Een groote dag. Allah moge ons zegenen.

Dan fotografeeren we twee Arabische moeders met drie moor-zwarte monstertjes van kinderen. Ze willen niet stil zitten. En iedereen trekt aan de schepseltjes om ze een mooie houding te geven. Is de eer van het straatje er niet mee gemoeid?

En verder in het Sefardische Ghetto een groentenstalletje. Een oud vrouwtje zit er bij. Ze verkoopt groenten en zij maakt groenten schoon. Neen, zij verzekert het ons in het Fransch, zij wil niet gefotografeerd worden. Dwaasheid. Een oude vrouw. Laten wij haar dochter kieken. Dat is een knappe meid. Ze stuurt al om haar dochter. Daar komt haar dochter aan. Zwaar en bleek. Een rose peignoir. Hartelijk gedecolleteerd. Zeker verkoopt zij geen groenten. Wij fotografeeren haar wel. Maar de plaat ontwikkelen wij niet. En ik vraag aan de oude vrouw waar zij geleerd heeft zoo heel goed Fransch te spreken? Zij is trotsch. Zij kent ook Spaansch en Italiaansch, Turksch en Grieksch. Want zij is uit Saloniki hier gekomen. Enfin, nu wij haar dochter gefotood hebben, nu wil zij ook wel.

En dan gaan wij naar huis. En zeker zult ge mij nu vragen, of wij mijn vriend, den krantenjongen niet hebben gekiekt? Neen, wij hebben mijn vriend den krantenjongen niet gekiekt, want niet gezien. Ja, vanmorgen kwam ik hem tegen. Maar toen had ik het toestel niet. O, hij maakt zware dagen door. Gisteren heeft hij weer een conflict met de Soedaneesche jongens gehad. Hij mag alleen op het terras van het hotel komen als iemand hem roept. Nu beweren die zwarte jongens (wie zijn hun ouders!) dat hij zonder permissie op het terras is gekomen. Ze hebben hem willen weggagen juist toen een heer een krant wou koopen. Is het niet vreeselijk. Wie zijn hun ouders? En toen heeft hij er één een stomp gegeven. Ja, hij heeft het gedaan. Maar altijd hebben die Soedaneezen het tegen hem. Dus beloof ik hem, dat ik de clementie van de twee Soedaneezen zal inroepen en als dat niet helpt dan zal ik den directeur vragen. Laat

hij straks maar eens langs loopen. En dan roep ik hem op het terras. De twee Soedaneezen kijken donker. Maar ze durven niets zeggen. En de krantenjongen mag de rest uit mijn glas drinken en hij krijgt twee koekjes. En ik roep de twee Soedaneezen. Zij verstaan Engelsch, En ik verzeker hun, dat zij den krantenjongen moeten vergeven. Wederkeerig zal hij nooit meer informeeren naar hun ouders. Zij zeggen: 'Ja, Heer'. En zij moeten maar niet te streng zijn. Zij zeggen: 'Ja, Heer'. Zij krijgen ieder wat. Maar zullen zij nu zweren bij Allah, dat zij den krantenjongen met rust zullen laten? Ook als ik weg ben? Zij zweeren het met een duisternis in hun oogen.

En vanmorgen is de verlossing gekomen! In de ontbijtzaal, waar ik mijn dadels eet (versche uit Soedan!) en mijn sinaasappels. Een van de twee Soedaneesche jongens brengt haastig een brief. Er staat 'spoed' op. En ik lees: ja, het verlof is uit Jerusalem afgekomen. Ik kan vanavond gaan. Maar daar ik nog van alles te doen heb, besluit ik morgen te gaan.

Voor 't laatst ga ik nu naar het paspoorten- en reisbureau. En ik zie het: wat ik mijn bleeke zuster het Spinnengezicht onrecht heb gedaan. Zij heeft juist een heel teeder teint en als men goed ziet, als men heel goed ziet, dan heeft zij het gezicht van een Engel. En het blauw van haar japon is toch wel mooi. Ook is het verstandig van haar, dat zij altijd een boa draagt, omdat men toch kou kan vatten.

En nu verzoen ik mij ook met het jongetje Tarrar. Het kamermeisje, dat Fransch spreekt en Arabisch, is de tolk. En ik verzeker Tarrar, dat ik nooit heb geloofd, dat hij opzettelijk zout in plaats suiker in mijn koffie heeft gedaan. En ik zal dat ook den Directeur zeggen. Heeft hij veel verdriet gehad? Ja, zegt Tarrar, hij heeft verdriet gehad, heel veel verdriet. Maar nu het toch alles voorbij is, mag hij mijn Heer nu vragen of mijn Heer geen postzegels heeft van het verre land, waar hij vandaan komt? Of hij dan postzegels verzamelt? Hij lacht alweer van oor tot oor! Zeker verzamelt hij geen postzegels? Maar het Grieksche jongetje, dat mijn Heer wel kent, verzamelt postzegels. Hij heeft aan Ali een grooten piaster gegeven voor postzegels van Soedan. Zeker zal hij een grooten piaster geven voor postzegels van het land van mijn Heer. Het spijt mij nu wel, dat ik geen Hollandsche postzegels heb. Maar ik vraag of hij een papiertje van vijf piaster hebben wil. Zeker wil hij een papiertje van vijf piaster hebben. En hij zweert voor alle zekerheid nog eens, dat hij onschuldig is aan het zout in het suikerpotje. Ieder, die zijn ouders kent, zal dat gelooven. En hij tript heen, een jongetje met nette manieren, op zijn roode puntmuilen.

En zoo is alles vrede! Morgen pak ik mijn koffers voor de achtste maal: Amsterdam, Londen, Parijs, Rome, Napels, Rozenkasteel, Port-Saïd, Caïro. En overmorgen ben ik met Gods hulp thuis. Vijf en vijftig dagen reis.

Nr 20 Uittocht uit Egypte⁺

⁺1-4 1919 A., 13

In Caïro weer de laatste dag. Altijd scheiden. Altijd ontmoeten. Tot de eindelijke ontmoeting, waaruit geen scheiden is. En er is een groote weemoed in mijn hart, al ga ik nu naar Jeruzalem, de Heilige, de Beminde. Waarlijk: ik heb Caïro wel heel lief gekregen in deze veertien dagen. Alles, wat ik doe, dat is nu weer het laatst.

In den zoeten, koelen morgen, als de wind nog niet moede is gespeeld, wandel ik langzaam de breede Nijlstraat af. Morgen niet meer. En ik dwaal onder de arkaden

door, naar Mousky. Morgen niet meer. En van Mousky af kom ik de Arabische wijken in. Morgen niet meer. Altijd de onrust. Altijd de driften.

Voor het laatst vandaag met een polyglotten kameraad, maak ik mijn praatje met den kleinen gaarkeukenhouder uit de Chareh Elwet-El-Kom. Hij vraagt dadelijk naar zijn portret. Zit het nog in het doosje? Zit het nu in een ander doosje? Krijgt hij er zeker een? Zal de heer, die Arabisch spreekt, hem er zeker een geven? Ik stel hem gerust op alle punten. Als belooning krijg ik een ei met uiensaus. Neen: een piaster wil hij daarvoor niet hebben. Maar een portretje wil hij heel gaarne hebben.

En voor het laatst bezoek ik mijn lieve vriendin de eierendame. Zij heeft wel kippen vandaag. Maar geen duiven. Wel mooie citroenen en versche prei. Ook zij vraagt dadelijk naar het portret. Een cigaret wil zij graag hebben. Ook gaarne een piaster. En reist mijnheer nu weer verder? Allah moge mij zegenen: ik heb een verre reis gemaakt.

Na het eten ontmoet ik den krantenjongen in de zon voor het hotel. Hij weet dat ik tusschen twee en drie uur thuis kom. Hij wacht. Ik koop van alle kranten, die hij heeft een: *Bourse, Journal du Caïre, Egyptian Gazette, Egyptian Mail*. Zijn heele bruine snuit grijnst. En de Soedaneezen? Zijn heele lijf wordt een verachtelijk gebaar: zeker laten zij hem met rust. Vele malen is hij vandaag op het terras van het hotel geweest en vele kranten heeft hij daar verkocht. Toch moge Allah hen niet zegenen. Zij zijn slechte menschen! Wie zijn hun ouders? Ik herinner hem eraan, dat hij niet meer naar hunne ouders informeerden zou. Maar hij houdt vol: zijn zij erbij? Kent mijnheer hunne ouders? Neen: Allah, moge hen niet zegenen. Zij zijn heel trotsch, omdat zij fijne witte broeken dragen en lange witte kleederen. Hij draagt geen fijne witte broek (inderdaad!), en geen lange witte kleederen (inderdaad!) Zijn zijn ouders rijke lieden? Hij zucht diep. Een arme krantenjongen. Natuurlijk wil hij gaarne een piaster hebben. Maar laat mijnheer toch den Soedaneezen niets geven als hij weggaat. Zij zijn slechte menschen. Neen, Allah moge hen niet zegenen. Ik reik hem hartelijk de hand. En hij grijnst van oor tot oor.

En voor het laatst zit ik op het terras van het hotel, en wacht op het open omnibusje, dat mij naar het station brengen zal. Het wordt al avond. Altijd zoel en altijd mild. Veertien dagen in Caïro: altijd overvloed van zon en van zoelen wind.

Aan het station vind ik den ijverigen Max Hazan, den adjunct-secretaris van de Zionistische Commissie te Caïro. Hij heeft mij gevraagd of ik twee kleine pakjes wil meenemen voor de Joodsch-Amerikaansche medische missie te Jeruzalem. De twee kleine pakjes zijn twee groote pakketten, hemden, verbandlinnen en boeken. Ik zucht.

En wij rijden af naar Kantara. Dan voel ik nog eens of ik alles heb: den pas, het verlof om de oorlogszone te passeeren en het verlof om in Palestina te komen. En dan glijd ik weg in den droom van den wijden, milden avond.

Kantara-West. Hier moeten wij over het Suez-kanaal. De trein doet dat niet. We moeten uitstappen in Kantara-West. Dan gaan we over het kanaal met militaire vrachtauto's en in Kantara-East vinden we weer een trein. Zóó is het. En een wonderlijk gewoel in Kantara-West. Weinig lantarens. En door licht en schaduw heen woelen de mannen in khaki, de mannen in kaftans, breed en wijd-uitvallend. Ze roepen zachte vallende klanken in een taal, die ik niet versta. En dan wordt mijn naam afgelezen. Met bagage en al word ik in een bak van een vrachtauto gesmeten. En wij bonkeren weg, onder schitterenden sterrenhemel, over het Suez-kanaal. De soldaat, die begeleidt, vraagt of ik aan de Zionistische Organisatie verbonden ben. Ik zeg: ja. Hij is een Amerikaansche Zionist, die in het Joodsche legioen heeft gediend. Hij is trotsch op het Schild van David op zijn mouw. Nu, dan kunnen we ook wel

Hebreeuwsch spreken. En dat doen we. We schreeuwen Hebreeuwsch, bonkerend over den houten brug van het Suez-kanaal. En dan zijn er nog dwazen, die beweren, dat het Hebreeuwsch een doode taal is.

In Kantara-East weer een hoop formaliteiten en veel piasters voor een biljet naar Jeruzalem. En als ik mijn zinnen en mijn bagage bij elkander zoek, dan heeft een welwillende Arabier mij ontlast van mijn warme witte wollen trui, die zich met twee overjassen opgerold in een riem bevond. Allah moge hem zegenen. Zeker zijn zijn ouders brave lieden. Had hij ook niet mijn dunne overjas kunnen nemen? Had hij ook niet mijn dikke overjas kunnen nemen? Ja: als hij mijn kleine koffer weggenomen had, of als hij mijn groote koffer weggenomen had, in de duisternis tusschen Kantara-West en Kantara-East, wat had ik er van gemerkt? En wat had ik er tegen gedaan? Vaarwel dus warme, witte, wollen trui. Ik houd u in dankbare herinnering.

En vijf en vijftig dagen, nadat ik Amsterdam verlaten heb, reis ik langs het laatste traject Kantara-East-Jeruzalem. Geen douanen meer. Geen police-department, préfecture, questura, en wat er meer zij. Het is nacht. Zij slapen. Maar ik slaap niet. De eeuwen stroomen door mijn ziel. Als het dag was, zou ik den berg Sināi kunnen zien, en de woestijn, waardoor wij dertig eeuwen geleden heen togen. Maar ik behoef niet te zien. Voor de ziel wordt het nooit duister. En de nachten kunnen haar heller dan dagen zijn. En ik denk aan de woorden, die Rabbijn De Vries eenmaal gesproken heeft: 'Voor ons gaat de weg naar Jeruzalem langs den berg van Sināi.' Ik sidder. Ik weet niet of mijn lichaam siddert of mijn ziel. Ik dek mijn hoofd en ik mijmer machtige, bemoedigende gebeden. Tot de slaap over mij komt.

En dan de morgen. Er is geen zon. Het regent. Het is koud. Maar we zijn in Palestina, in ons eigen lieve, heilige Land. De Engelsche officier, die de andere couchette heeft, is ook wakker. Hij heeft gehoord, dat ik onrustig ben geweest in mijn slaap. Hij ziet het zilveren Schild van David in mijn knoopsgat. Hij lacht en hij zegt: 'U hebt geen mooi weer.' Mijn oogen begeeren het land. Ik zou het land wel in één oogenblik willen zien van uiterste tot uiterste. Een rijk land is het hier nog niet. Geen steden, geen dorpen. Geen rivieren en meren. Geen dragende akkers. Hier en daar de militaire kampen. Veel soldaten. Soms een herder met schapen. En ik ben blij, dat het Land niet rijk is. Want wij gaan naar het Land om te geven. En wij gaan niet naar het Land om te ontvangen. Op mijn Hebreeuwsche landkaart van Palestina volg ik onzen weg. Tot Lud. Daar stappen de reizigers voor Jeruzalem over. Die voor Haïfa blijven zitten.

Ja, 't is nog geen vrede. Conducteurs heeft de trein niet. Militairen controleeren de kaartjes. En het klasseverschil is trouwens vrijwel geheel opgeheven. Het is een raar treintje, hoor! Hoog op zijn wielen. Perrons zijn er niet. Bagage-dragers zijn er niet. Er zit wel een heele troep groote luie kerels. Maar die steken geen hand naar de bagage uit. Ik hijsch den grooten koffer in den wagen. Ik hijsch den kleinen koffer in den wagen. En de beide onnoozele pakjes met hemden, linnengoed en boeken voor de Amerikaansche medische Zionistische missie. Niets blijft over dan de twee overjassen in den riem gerold. De witte trui is immers verdwenen tusschen de beide Kantara's. En ineens schiet de heele troep groote luie kerels op de beide onnoozele jassen af, met een ontzaggelijk geschreeuw. Wat willen zij? Stelen? Verscheuren? Geenszins. Met hun allen te samen en in vereeniging dragen zij de twee jassen in de coupé. En dan beginnen zij te roepen: bakchiche, bakchiche, bakchiche. Ik heb nooit zoo onbeschaamde lieden gezien. En daarom geef ik ze nu ook vijf piasters. Voor

een les in de onbeschaamdheid is dat toch niet te veel? Voor andere lessen betalen wij meer! Veel meer. En dan is het nog de vraag welke lessen de nuttigste zijn.

En na een uurtje besluit de trein dan maar op te stappen. Het gaat heel langzaam langs stijgende windende wegen de bergen van Judea door. Ze zijn heel kaal en heel onbebouwd. Overal steenen, steenen, steenen. Heel dit land ligt vol met steenen. Het stikt in de steenen. Al die steenen moeten er eerst absoluut uit. En eerst dan kan men iets met het land gaan doen. Een Engelsche kapitein, die Jeruzalem heel goed kent, zegt, dat het land geschikt kan worden gemaakt voor boomgaarden, beter dan voor akkervelden. Dat is een zaak van later, voor deskundigen. Maar wij zullen ook de dorste hoeken van het beminde Land tot vruchtbaarheid brengen. Steden en dorpen zijn er nu nog weinig. Wel verspreide huizen en hutten. Gedurig stopt de trein. Vóór ons gaat een zware goederentrein, die heel, heel langzaam opschiet en waar wij achter moeten blijven. Als we stilstaan komen halfnaakte Arabiertjes langs den trein bedelen. En sinaasappelen verkoopen.

Het summum van stilstand bereiken we bij Bithi. @ Daar stoppen we ongeveer een uur. Zeker voor dien zwaren goederentrein, die niet opschiet. Maar we maken het ons heel gezellig. We stappen allemaal uit. Ook de machinist stapt af. Nu zijn we veilig. Het stationnetje is niets. Maar dan ook absoluut niets. Tegen den berg aan ligt het stadje Bithi. Eenmaal was hier een sterke bergvesting door weinig Joden heldhaftig verdedigd tegen Romeinen in overmacht. Nu is er niets meer. Arabiertjes komen aangehold. In ieder vuil vuistje houden zij drie gekookte eieren. Ze vragen dertig cent voor drie. En de eieren blijken bij nader onderzoek heerlijk te zijn en we blijven hier maar zoo kalmpjes staan, of er geen Jeruzalem bestaat. Tot iets gebeurt, met een sein-arm of zoo. De machinist noodigt ons allen uit weer in te stappen. Dan kijkt hij zorgvuldig als een goede moeder of al de kinderen binnen zijn. En wij gaan weer op stap.

Ik ben niet meer dan een half uurtje van Jeruzalem af. Ik, de Dichter van Jeruzalem en Zion, ik de Dichter van Het Joodsche Lied. En ik beleef het zoo rustig. Het rare treintje rolt zoo in-goedig. En dit is nu het groote gebeuren van mijn leven. De eerste huizen van de Stad. Ik sluit mijn oogen. De jaren van mijn jeugd liggen als open wegen. En ik beleef dit: Zaterdagavond in de kleine synagoge in de kleine stad, waar wij kinderen zijn geweest. De gebeden, waarmee de vromen hunnen Sabbath uitwijden. Dan deze woorden: ‘Juicht en jubelt, gij die woont in Zion, want machtig is in uw midden de Heilige van Israël’. En ik zweer het mijn Land en mijn Stad toe, dat ik niets tegen de Heiligheid van Israël te Zion zal doen.

Het rare treintje schokt stil. Ik ben te Jeruzalem. Ik ben thuis.

Nr 21 Jerusalem⁺

⁺5-4 1919 A., 9-10

Neen, dit is geen koninklijke intocht van den Dichter van Het Joodsche Lied te Jerusalem.

Het station is onbeduidend. Het regent. Het waait en het is koud. De plezier-reizigers kennen de zengende zomers van Jerusalem niet. En zij kennen de winters van Jerusalem niet. Ze komen in het zachte stille voorjaar of in het milde najaar. Maar ik verzeker u, dat het hier stormen en regenen kan. Daarover zal ik u later meer schrijven.

Neen, koninklijk is de intocht niet. Een trage Arabier heeft wel de goedheid zich te willen belasten met mijn koffers. Hij laat ze dadelijk in de modder vallen. De twee pakken voor de Amerikaansche Zionisten houd ik dan maar zelf. En zóó gebogen in den storm, die de regen tegen ons aanslaat, gaan we naar de Stad. De wegen zijn geen straatwegen. Grint met groote keien en groote kuilen. Jeruzalem ligt gebouwd op heuvelen. Van de heuvelen druischt het water weer. De straten ruischen. Zij ruischen in den letterlijken zin van het woord. Ze hebben watervallen en beken. En daar stappen we ongestoord doorheen. Ik sta doodsangsten uit voor mijn lorgnet. Als hij stukwaait kan niemand in Jerusalem hem vervangen. En niemand in heel Palestina niet. En ik kan hem niet afzetten. Want ik heb in iedere hand dat onschuldige pakje met hemden, boeken en linnengoed. Neen: koninklijk is het lang niet. De stormwind giert. De regen ruischt. De stijgende straten ruischen. De trage Arabier keert zich om en zijn stem is geweldig boven den storm en den regen uit: 'five shilling'. Ik zeg: all right. Zeker zal ik hem geen 'five shilling' geven. Ik zou naar het gekkenhuis gaan, als ik hem vijf shilling gaf. Hij denkt ook niet, dat hij ze krijgen zal. In het hotel geef ik hem een piaster, dat is twee shilling. Wij hebben een groot kwartier tegen storm en regen geworsteld.

Maar laat in den middag wordt het weer beter. Dat is hier dikwijls. In den regentijd regent het niet aanhoudend. Na eenige dagen regen komen eenige dagen zonneshijn. Dan is de hemel hard-blauw, paars-blauw, zonder wolken, zonder wisseling.

Dus ga ik met den middag uit. Het eerst natuurlijk naar het kwartier der Zionisten. Het hoofdkwartier der Zionisten is niet hier, maar te Jaffa, waar meer gelegenheid is voor huisvesting enz. Toch ware alles misschien beter te Jerusalem, daar men Jerusalem wel, maar Jaffa en Tel-Aviv niet in de Psalmen vindt. En van het Zionistische kwartier ga ik naar het meisjesweeshuis, dat staat onder leiding van den heer en mevrouw Zilvermit, beiden Hollanders. Mevrouw is te Jerusalem geboren. De huistaal is hier volstrekt Hebreeuwsch.

Ik ga niet alleen. Het is niet mogelijk hier alleen den weg te vinden. De straten hebben wel namen, maar er zijn geen naambordjes. En alles lijkt hier op elkander. Maar van huis tot huis geeft men mij eenen gids mee. Mevrouw Zilvermit leent mij haren Arabier. Hij spreekt een beetje Hebreeuwsch. Dat lijkt op 't eerst wel vreemd: een Arabier, die Hebreeuwsch spreekt. Maar zoo behoort het toch eigenlijk. Palestina zal min of meer een Joodsch Palestina zijn. Waarom zouden wij nu Arabisch gaan leeren om te spreken tegen hen, en waarom zouden zij niet Hebreeuwsch gaan spreken tegen ons?

En met mijnen Arabier kom ik veilig en wel aan de Evaline de Rothschildschoon onder bestuur van de voortreffelijke Miss Landau. Ik heb op reis zooveel vrienden en bekenden van Miss Landau ontmoet en ik heb zooveel groeten voor haar, dat ik mij er heelemaal geen vreemde gevoel. Ik zal nog menigmaal gelegenheid vinden u te schrijven over deze buitengewoon begaafde vrouw. Zij is zeer streng Joodsch. Als ik zeg: Frankfort, dan weten mijne Joodsche lezers het meteen. Zij is een zeer geleerde en zeer beschaafde vrouw. Haar huis is de heerlijkheid van heel Jerusalem. Er is hier nog niet veel. Miss Landau vraagt mij te eten. Ik tref het goed. Des Donderdags hebben de meisjes van de school kookles en wij krijgen de resultaten. En hier hoor ik van het lijden van de Joodsche bevolking onder de Duitsch-Turksche heerschappij. En van het woeden van Djemal-Pascha, den dictator van Syrië en Palestina, die de menschen heeft laten ophangen aan de Jaffapoort van Jerusalem, Zijn dreigement om een haverklap was: 'Ik laat dien kerel ophangen'. Voor Miss Landau had de woedende Djemal eerbied. Zij heeft een stout ruitportret van hem met een heel

milde opdracht. Zij is als Engelsch-Joodsche vrouw in Jerusalem gebleven, zoolang Djemal Pascha er was. Zij bestuurde er een hospitaal. En Djemal heeft haar een brief gegeven, in prachtig Turksch, dat niemand, behalve hij zelf het recht had in haar hospitaal te komen. Wonderlijke Djemal, woest, wreed en toch teeder, waar zal uw einde zijn? Als de geallieerden uw uitlevering en bestraffing eischen, is de aarde te klein voor u en voor uw vrienden Talaat en Enver. Gij zult geen schaduw vinden, waarachter gij u verschuilen kunt. En toch zijt gij niet zonder meer een woestaard, een wreedaard, een beul. Mogen uw goede daden tegen uw slechte daden worden opgewogen. En ik mijmer, terwijl ik het groote stoute ruitportret vóór mij houd en het raadsel bewonder van het fijne Turksche schrift. Een vriend van de Duitschers is Djemal nooit geweest. Hij had, wonderlijke tegenstrijdigheid, een grooten eerbied voor de Franschen.

Het is avond wanneer ik met mijnen Arabier op stap ga. Donker. Want de maand eindigt, die ik te Napels begonnen ben. Dus heb ik er nu een lantaarn bij geleend. Straatverlichting is hier zoo goed als niet. Alleen op enkele heel belangrijke punten brandt een oliegaslicht. Kent mijn geleider Arabisch en Hebreeuwsch? Nu, dan kan hij mij ook wel wat Arabisch leeren. En ik vraag hem wat is: lantaren, weg, regen, rechtuit. 'Links' en 'rechts' heb ik in Caïro al opgepikt. Eveneens: pas op je voeten. En terwijl ik de domme leerling van mijnen Arabischen meester ben, hoor ik in het Hollandsch zeggen: 'Bent u bezig Arabisch te leeren?' Ik kijk om en ik maak kennis met mevrouw Hoofiën, eene Hollandsche vrouw van veel invloed hier. Ze wist, dat ik een dezer dagen komen zou. En ze heeft de kans, dat ik de wandelende leerling wezen zou, gewaagd en gewonnen. Schandelijk genoeg spreken wij Hollandsch en niet Hebreeuwsch. En ik ben blij, dat ik ook weder eens Hollandsch spreken kan. Neen, ik wil het Hollandsch, Taal van mijn Liedereren, niet vergeten.

Wonderlijk is de eerste nacht dan te Jerusalem. Ik kan mij niet voorstellen, dat ik te Jerusalem ben en dat de Toren van David vlak tegenover mijn huis is. De klok van den Jaffa-toren slaat en haar klanken vallen uit over de Stad, Jerusalem. Door de nachtstraat gaan zingende mannen. Arabieren. Ik versta geen woorden. Maar ik gevoel een taal, zacht en weidsch uitvallend, die ik gaarne leeren zal. En ik hoor Joodsche stemmen door de straten gaan. Zij zingen Joodsche liederen, droevig en hoogverheven. Ik versta de woorden zeer goed, die ik niet weer vergeten zal. Droom ik? Ben ik wakker? Den volgenden dag vraag ik of het mogelijk is, dat Joodsche stemmen deze Joodsche liederen gezongen hebben? Neen: dat is niet mogelijk. Ik heb dus gedroomd. Of droomde ik toen? Of droom ik nu? Zoo ergens, dan zijn in Jerusalem droomen en waken één. Maar het is hier niet angstig. God is ons overal nabij. Maar in Jerusalem het meest.

O, ik ben al geen vreemdeling meer in Jerusalem. Den eersten Vrijdag hebben milde vrienden al een groote wandeling met mij gemaakt. Het eerst door den Bazar. En in den Bazar ben ik nu al volkomen thuis. Het is heel moeilijk u te zeggen, hoe de Bazar hier bouwt en leeft. Den Bazar kan men niet beschrijven. Dien moet men beleven. Toch wil ik u er iets van zeggen. Vooreerst dan dit: de Bazar is heelemaal niet een winkel, zooals de Bazar's in Amsterdam. Het is een groot geheel van nauwe, donkere straatjes. Vele daarvan dalen en stijgen met lange, langzaam vallende straat-trappen. Er zijn geen huizen in die straatjes, maar muren. En in die muren nissen, enkele meters breed en enkele meters diep. Sommige straatjes zijn van boven overwelfd. Hier en daar zijn in de gewelven gaten gelaten, waardoor de zon. En daarin hangen vaak zware, wilde planten, die het zonnelicht reven tot licht en schaduw. Al die honderden nissen zijn winkeltjes en werkplaatsen. En gaarkeukentjes. Veel

gaarkeukentjes. En veel gerechten, waaronder niemand onzer vrienden of bekenden heeft. Iedereen kan zien, hoe en wat er gekookt wordt. Niemand, die zich dus over de onzegbare smerigheid der gaarkeukentjes beklagen kan. Tusschen de open en de overwelfde straatjes zijn lichte, zonnige pleintjes. Er is een breed en diep gewelf, gebied van de groentebeurs. Als reusachtige kippen kakelen de kijvende wijven. Door al die straatjes stappen de prachtige ezeltjes op hun sterke hertepootjes. Ze gaan heel lief en voorzichtig in lange rijen. Eén jongen loopt er naast. Al maar roepend: o-ah, o-ah, dat nog steeds 'pas-op' beteekent. Maar dikwijls valt er niets op te passen. Dan komt er een groot paard door de straatjes, beladen met bloedende schapenhuiden. Het paard neemt precies de breedte van een straatje in. Oppassen is dan een 'lastig geval'. In slagerswinkeltjes, die de bazar vele heeft, hangen melancholisch de luchtpijpen met hart en long. Ze schommelen, wanneer het waait, als wonderlijke vogels. Heel stil en ernstig zit de man, die porties darmen verkoopt. En er zijn goudsmeden en schoenlappers. Voor vuur en brand is hier blijkbaar niemand bang. Er zijn veel manufacturen-winkeltjes. En dan zijn er de winkeltjes, waarin men de fezzes opperst op koperen stompe kegels. Ik dacht, dat het koffiepotten waren. Neen: het zijn fezzes-persers. Vaste prijzen, die kennen we hier niet. Er wordt hier schandelijk overvraagd. O, heelemaal niet uit boosaardigheid of uit hebzucht. Alleen uit tijdverdrijf. Iedereen heeft hier allen tijd. Alles gaat heel genoegelijk en heel langzaam. En wat men vandaag kan doen, dat doet men morgen. En is er dan een fijner tijdverdrijf dan loven en bieden? Er zitten twee prachtige Bedoeïnen van buiten de stad in zoo'n manufacturen-nisje. Ze hebben witte, fijne hoofddoeken en daaromheen zwarte, zware koorden, dat de doeken niet wegwaaien. Ze rooken lekkere sigaretjes. Tijd genoeg. Als ik een uur later weer datzelfde manufacturennisje langs loop zitten ze er nog. Ze zijn een uurtje ouder geworden, maar dat hindert niet. Ze rooken nog lekkere sigaretjes. En heel, heel rustig betasten zij de stoffen. Er zijn vrienden en kennissen bij gekomen. Het wordt een gansche manufacturenraad. Niemand praat luid, behalve de dames van de groentebeurs onder dat prachtige zonnige gewelf. En ten slotte worden ze het eens.

De heerlijkheid van den Bazar is het specerijen-straatje. Het is er donker en zoel. Er worden in de tallooze nisjes niet anders verkocht dan specerijen. Het geheele straatje is door de jaren en de jaren heen van specerijen-geur doortrokken. Het is in de specerijen gestoofd. Langzaam loopen door het donkere, zoele, specerijenstraatje en dan wegdroomen als een wolkje van specerijen-geur.

En de Bazar bij regen. Dat is donkerder en stiller. De nisjes zijn wel open. Maar alles is toch meer naar binnen gehaald. De nissen zijn dieper, nu de dag donkerder is. Het is koud. Diep in hun nissen zitten de kooplieden koud. Ze hebben open potten, waarin ze een houtvuurtje stoken. Hout van kisten. Het brandt, knapt en spat. Maar bang voor vuur en brand is hier blijkbaar niemand. Bij hun houtvuurtje zitten de kooplui dan gedoken. Hun handen roerloos boven het weldadige vuurtje, als in dankbaar gebed.

En zoo ongemerkt gaat de Bazar over in het Joodsche kwartier. Volgebouwd aan smalle straatjes en steegjes. Er is daar een weelde van bogen, vergezichten, van gewelven en van trap-tredende straatjes, Maar de gezondheidstoestand is er treurig. Men wil de oude stad gaarne onveranderd laten uit eerbied en terwille van de reizigers. De kunstvolle gouverneur, generaal Storrs, is een voorstander daarvan. Dit is zeker een moeilijk vraagstuk. Niet alleen voor Jerusalem. Mijn meening is deze: dat de steden er zijn voor de menschen en niet de menschen voor de steden. Wat oud en onbruikbaar is, moet worden veranderd. Groote gedeelten van Jerusalem zijn feitelijk

onbewoonbaar. Laat men die huizen ontruimen en er musea van maken. Maar de menschen kunnen daar niet blijven terwille van touristen, die de schoonheid van hunne armoede komen bewonderen.

Van den Bazar uit gaan we in de richting van de Grafkerk. We mogen er, wanneer we zouden willen, niet in. Het schijnt, dat we er zelfs niet dichtbij mogen. Tenminste, een Grieksche priester komt woeden op ons af, te beweren, dat Joden hier geen toegang hebben. Wij wenschen dien toegang trouwens niet. Heel, heel verdraagzaam is het niet. Maar, niet waar het is erger voor hen, dan voor ons? Mohammedanen mogen in de Grafkerk wel. Alleen de Joden niet. Waar dat verbod vandaan komt en wie het zou moeten handhaven, dat weet hier niemand. Wij houden ons dus verder met die opgewonden Griek niet bezig.

Van verre zien wij ook de Omar-moskee Hij staat wel in heel mooie lijnen en bogen tegen de puur-blauwe lucht aan. Er is een rots in de Omar-moskee, die de plaats moet zijn, waar vroeger in den Joodschen tempel geofferd werd. Zeker staat de moskee wel op grond die mij heilig is. Het is een goede gewoonte, dat wij, de beroofden, die plek niet betreden. Het spreekt vanzelf, dat ik mij daaraan houd. Echter zou ik gaarne die beroemde moskee eenmaal van binnen willen zien. Maar de heilige verboden gaan ver boven de schoonheid. En zooals wij de moskee nu van buiten zien, van een hoog dak af, zoo blijft zij als een wonder van schoonheid in mijne ziel staan. Niemand onzer denkt er aan, de moskee aan de Arabieren te ontnemen. Gelijk niemand onzer er aan denkt eenig geweld of eenig onrecht den Arabieren te doen. Maar het is niet onmogelijk, dat de moskee ons eenmaal vrijwillig overgegeven wordt. Wij willen, naar het woord der Profeten, niet overwinnen door geweld en niet door macht. Maar door den geest. En waar de geest heerscht, is niets onmogelijk.

En wij bezoeken ook het Amsterdamsche Hofje, zooals dat hier heet. Het behoort aan de Pekiedim en Amarcalim van de Joodsche Gemeenten, die te Amsterdam gevestigd zijn. Het is een fijn, klein wonder van schoonheid. Alles zuiver wit en hartelijk blauw geverfd. En weer die trapjes en walletjes, waarmee men hier zoo ruim is. Het wordt voortreffelijk bewoond en onderhouden. Wij vinden er een oude lieve vrouw, mevrouw Goldschmidt, wier vader voor vele jaren uit Holland naar Palestina is gekomen. Ze spreekt een waarlijk goed Hollandsch. De Pekiedim en Amarcalim kunnen tevreden zijn: het wordt voortreffelijk bewoond.

O, neen, ik ben geen vreemdeling meer in Jerusalem. Ik ga al genoegelijk alleen des avonds naar het hospitaal van dr. Wallach, een heel eind buiten de stad op den weg naar Jaffa. Ik hoop u later meer te schrijven over dat 'Schaäre-Zedek' (=Poorten des Rechts) hospitaal. Het heeft in den oorlog zijn moeilijkheden wel gehad. De voortreffelijke administrateur, de heer Marx, vertelt ons daarvan. Van den weg van Jaffa af zijn de Engelschen de stad binnengekomen. Dagenlang heeft het hospitaal in de vuurlijnen gelegen. De patiënten in kelders en de dood-angstige burens in kelders. In de huizen doode Turken en het hospitaal van gewonde Turken vol. Op verscheidene plaatsen is het hospitaal trouwens getroffen. De heer Marx bewaart de stukken nog van bommen en granaten. Toen de Turken de stad hadden ontruimd, heeft de Burgemeester haar aan de Engelschen overgegeven. In den salon van den heer Marx in het hospitaal. We zijn hier dus wel op historischen grond. De heer Marx bewaart nog een afgekeurd concept van het document van overgave.

De heer Marx, die meer dan twintig jaar te Jerusalem woont, heeft heel wat meegemaakt. Hij herinnert zich zeer goed het bezoek van den Duitschen Keizer. Thans te Amerongen. Toen is de straatweg naar Jaffa verbeterd. En de stadsmuur doorgebroken, waar ik nu woon en schrijf bij de Jaffa-poort. Herzl was toen ook in

Jerusalem. En hij logeerde in het huis, dat aan den heer Marx toebehoort. Het kleine kamertje, waar Herzl toen gelogeed heeft, wordt nog steeds het Herzlkamertje genoemd. De heer Marx verhuurt dat huis, En waarschijnlijk kom ik er te wonen, in een van de kamers naast het Herzlkamertje.

Neen, geen vreemdeling meer in Jerusalem. Ik heb hier al een vergadering van vrije vrouwen bijgewoond. Zij eischen actief en passief kiesrecht voor de vrouw. Kranten hebben wij hier niet. We krijgen dagbladen uit Egypte en dan is er het Joodsche Weekblad 'Nieuws uit het Land'. Vergaderingen worden niet geadverteerd, maar omgeroepen of aangeplakt. Ik heb vriendschap gesloten met den stads-omroeper en aanplakker. Hij zal mij een collectie aanplakbiljetten bezorgen. En dat is heel belangrijk, omdat men daaruit de geschiedenis der Stad onder de Engelsche bezetting kan leeren kennen. In het begin was er nogal eens onvrede tussen de verschillende Joodsche gemeenten in Jeruzalem. Met allerlei booze biljetten hebben de overkropte gemoederen elkander toen bestreden. Ik hoop u over die aanplakbiljetten meer te schrijven, zoodra mijn vriend de aanplakker mij de collectie bezorgd heeft. Wie de heele collectie gelezen heeft zal zeker niet volhouden, dat het Hebreeuwsch een doode taal is. Het spat, het knettert, het fonkelt.

En de vrouwenvergadering was ook per aanplakbiljet bekend gemaakt. Het was er heel radicaal. Uitgeschreven om half vijf. Wij begonnen om kwart voor zessen. En toen het donker werd, wou de lamp niet branden. Twee dames werkten zich met die lamp in 't zweet. Tot er (o schande!) een man werd geroepen, die het zaakje in orde bracht. Toen ben ik heengegaan. Neen dat is geen vrouwenvergadering. Het wemelt hier van vergaderingen. Want wij leven in een tijd van groote politiek, waarover ik u nog wel schrijven zal. Nietwaar, Als ik het eerst zelf maar goed weet.

Neen, geen vreemdeling meer. Mijn tweeden Sabbath heb ik hier reeds volbracht. En ik ben al op een donkeren regen- en stormavond naar de Mea Schearim-buurt geweest, de geheel Joodsche buurt van Jerusalem. Ook daarover schrijf ik later meer. Mijn bezoek gold het bestuur van de Mizrachie-afdeeling te Jerusalem. Ook daarover later uitvoerig. Maar thans dit: in tegenstelling met de Nederlandsche Rabbijnen staan de groote vrome Rabbijnen van Jerusalem op het standpunt, dat het Zionisme niet onvereinigbaar is met het orthodoxe Jodendom. Niet alle Rabbijnen. Er zijn tegenstanders, maar niet vele. En in het bestuur van de Mizrachie zitten groote, vrome geleerden als R. Ben-Zion Abraham Koenka, R. Josef Gerson Horovitz, R. Abraham Philosoph. De Mizrachie is hier zeer talrijk. Maar het ontbreekt hun aan mannen, die de Europeesche toestanden goed kennen, vreemde talen spreken en in politieke vergaderingen kunnen staan. Ik word in die bestuursvergadering toegesproken in het mooiste Hebreeuwsch dat ik ooit heb gehoord of gelezen. Praat mij van een doode taal, zoo gij durft. En ik vraag mij af, of al deze rabbijnen, die in kaftan gaan en in arme huizen wonen, of die groote Hebreeuwsche dichters zijn. Een Rabbijn te Jerusalem is toch iets heel heel eerbiedwaardigs voor ons.

Geen vreemdeling. Ik verbaas mij al niet meer, wanneer een heele troep ezeltjes den hoek van de straat komt omgedraafd. Ieder met een meelzak op den rug. En heel daarachter komt een trage Arabier op zijn ezel, die geheel overbodig o-ah roept. En de rijtuigen zonder licht des avonds door de donker-donkere straat, dat vind ik nu al doodgewoon. De koetsiers zijn heel welwillend. De paarden bellen. Van heel ver hoort ge ze aankomen, bellend en dravend. Wie nu maar rustig blijft staan aan den rand van den weg, die zal zeer waarschijnlijk niet worden overreden.

Aan den kapper ben ik ook al gewend. In de Jaffastraat buiten de poort zijn vele kappers. Ze hebben allemaal open winkels. Geen ramen, geen deuren. De geheele

voorgevel is open. En 's avonds valt daar een scherm voor. We zitten in de kapperswinkel als op straat. Af en toe roepen de voorbijgangers de wachtenden wat toe. Het is heel gezellig. En alles gaat heel langzaam. Er wordt hier actief en passief geknipt in alle talen. Mijn kapper is een Armeniër. Hij praat een voortreffelijk vereenvoudigd Fransch. Alle woorden zijn mannelijk. En de werkwoorden worden niet vervoegd. Inderdaad: waarom is 'je servir mon patrie' fout? Een tondeuse kent hij. Zeker kent hij een tondeuse. Neen: zelf heeft hij er geen. Maar nietwaar, ik heb de mijne? Voor het millimeteren van mijn onschuldige haren rekent hij acht piasters. Ik zeg: 'Je non payer dans mon patrie'. Maar dat helpt niet. Als ik zeg: 'Je non revenir dans ce boutique,' dan helpt dat. Nietwaar, als ik niet een reiziger ben voor één keer, maar als ik een vaste klant word, dan zal hij vijf piaster rekenen. Maar minder niet. Het kost hem meer ingekocht.

Neen, waarlijk geen vreemdeling meer. Door storm en regen ben ik 's avonds naar den Olijfberg gegaan. Ik moest er dringend een Engelsch officier spreken. En ik hoop er nog te komen voor het sluitingsuur acht uur. Een rijtuig is er niet. Dus leent men mij weder den Hebreeuwsch-sprekenden Arabier. En wij gaan op het pad. O, vanuit het hotel lijkt de Olijfberg zoo dichtbij. Op den top het gewezen Duitsche sanatorium, thans Engelsch hoofdkwartier. Maar het valt niet mee tegen de wind op, waarin de eeuwen wegwaaien. O, ik weet het uit de psalmen: 'Bergen waken rondom Jerusalem, zóó waakt God rondom zijn Volk'. Maar het is nog iets anders deze woorden des Sabbathmiddags te lezen, en deze waakzame bergen rondom Jerusalem te beleven. Wij schieten niet op. wij zullen te laat komen. Maar de goedgezinde Arabier weet raad. Hij kent binnenwegen, die ons er gauw brengen zullen Hij heeft reeds zoo eenen binnenweg ingeslagen. De wind speelt met de lantaarn. Er vliegen waanzinnige schaduwen over het landschap. Ik kijk om. Beneden laag, ligt Jerusalem. Donker de huizen onder de duistere lucht. Gestipt het duister hier en daar van kleine huislampjes. Dan knijpt de wind het lantarenlicht samen tot één lichtloos rood stipje. Alles duister. Maar als de windvlaag krimpt, schiet het lantarenlicht uit in een woede van licht en schaduw. Zóó moeten wij voort tegen wind en regen over de wegen, die geen wegen zijn. Het ruischt voor onze voeten. En waar het ruischt is een beek. Inderdaad: de slagregen heeft zich een beek gebeten in den grond tussen steenen en rotsen. Eerst stapt de goedgezinde Arabier er over. Dan de lantaren. Dan de doodvermoeide. Maar wij schieten toch op. Wij naderen de plaats, waar de binnenweg weder den hoofdweg bereikt. En dan het vreeselijke: gedreun van een auto, licht op den hoofdweg, dat snel wegstipt. Het zijn de Engelsche officieren, die naar de Stad terugkeeren. Zijn wij te laat? Wij haasten ons tot buiten adem. Onder de poort twee Engelsche soldaten, koud gedoken bij een ijzeren pot vol houtvuur. Zij weten niet zeker of mijn officier juist weg is gereden. Zij zullen het gaan vragen. Wij wachten. Zij komen terug. Ja, hij is net weg. En dan zeg ik iets vreeselijk Hollandsch, dat ik in het Hebreeuwsch niet zeggen kan. En de dienstwillige Arabier mompelt ook iets, waarvan ik vreeselijk vrees, dat het niet in den Koran staat. Dan zuchten wij. En langs den hoofdweg, maar nu met wind en regen achter, gaan wij naar de Stad terug. Als wij thuis komen worden wij in het Hebreeuwsch uitgelachen.

Neen, geen vreemdeling meer te Jeruzalem. Ik ben gewend aan de straten, die geen straten zijn. Ze stikken in de steenen. En op talrijke plaatsen breekt de rotsen-ondergrond door. Loopen is hier doodvermoeiend. Gelukkig zijn de koetsiers niet duur. Velen zijn Joden. En in het Hebreeuwsch kan ik al heel goed afdingen. In het Arabisch daarentegen word ik regelmatig bestolen.

En dat er geen bibliotheken zijn, daaraan ben ik ook al gewend. En de post? De brieven worden hier niet thuisbezorgd. Men gaat ze halen aan het kantoor, of men heeft een postbox. En als het af en toe eens gebeurt, dat men onder zijn brieven, de brieven van een ander vindt, wel dan is men eerlijk en brengt die brieven naar het kantoor terug. In de hoop, dat anderen ook goedgezind zullen zijn.

En er is hier zooveel goeds. Ik heb de Davidspoort dadelijk tegenover mij. En er zijn zoo mooie dagen en avonden. De maan is de volgende week eerst geheel vol. Maar als een zon straalt zij nu reeds in het eerste kwartier. En het hotel is niet Europeesch, maar het ligt zalig aan drie straten. Van het balcon van mijn kamer zie ik de hoofdstraat van den bazar. Als het avond wordt, dan dwaal ik uit. Ik weet niet waar ik ga. Ik zoek niets en kan dus ook niet verdwalen. En als ik naar huis wil, dan vraag ik maar aan iemand, Hebreuwsch of Arabisch, naar de Jaffapoort. Gisteravond ben ik thuisgekomen uit een warreling van straatjes en gewelven met twee lieve leiders. Een wit, statig en sterk ezeltje. En een Arabisch jongetje van een jaar of vijf, zes. Die heel ernstig dien vreemden heer aan zijn hotel heeft afgeleverd. En dankbaar onder zijn mutsje van wit en zwart gevlochten riet, zijn belooning van vijf piasters borg. Nietwaar, is verdwalen hier niet goedkoop

Nr 22 Lezingen te Jerusalem⁺

⁺24-4 1919 A., 9-10

Jerusalem is wel groot in het hart van ons allen. Maar het is toch eigenlijk een kleine stad. Een zestigduizend inwoners nu. En daarbij komt, dat wij hier veel meer dan in Europa, ieder in zijn eigen kringetje leven. Voor ons geestelijk leven beteekenen de Arabieren bijvoorbeeld nog maar weinig. En de Joden, die hunne dagen slijten in eerbiedige beoefening van den Talmoed, zijn ook weer apart, en daaraan hebben wij ook niet veel. Afgescheiden van den bioscoop is er weinig modern Europeesch geestelijk leven. Er is een Volkshuis met een leeszaal. Er is een soort leesbibliotheek. Maar het Leesmuseum is hier niet. Zelfs de Universiteits-bibliotheek, waar we toch zoo dikwijls half boos lang hebben gewacht, die is hier niet. Amsterdammers: houdt uw Leesmuseum in eere. Laat het niet ophouden te bestaan. Want ge zult het betreuren als het weg was. O, hoe gaarne zou ik nog eens stappen uit lijn 2. Wij hebben hier geen tram. En over het Spui loopen. Wij hebben hier de smoorstoffige Jaffastraat. En dan twee steegjes door. En dan komen op het Rokin, zonnig en open, alsof men in een levende schilderij komt. Dan de koele gang van het Leesmuseum in. En ergens een rustig hoekje zoeken. En de couranten lezen. En de tijdschriften. Weten, wat er omgaat in de wereld. Neen, hier is nog niets. Af en toe krijg ik een *Handelsblad*. Op welke wonderlijke winden waaien al de *Handelsbladen*, die ik niet gekregen heb en ook nooit krijgen zal? Amsterdammers: houdt ook uw *Handelsblad* in eere. Weest eerst maar eens een maandje hier, zonder boeken, zonder kranten. Dan spreken wij elkander nader.

Een goede lezing hier te Jerusalem is dus wel iets begeerlijks. Een van de centra is het Huis van de Dominicanen. Men zegt, dat ze ook een heel goede bibliotheek hebben. Ik heb te Rome een van de Dominicanen ontmoet en hij heeft mij een introductie medegegeven voor de Dominicanen hier. Zij zijn zeer gul en zeer gastvrij. Ben-Jehoeda, de groote Hebreuwsche taalkenner, heeft altijd in hun bibliotheek gearbeid. Zeker zal men ook mij daartoe wel verlof geven. Den eersten Woensdag na mijn aankomst is er een lezing bij de Dominicanen. Majoor Richmond zal in het Fransch lezen over de mozaiek-metselingen in de Omar-moskee. Ik ga er heen, door

een slaanden regen. Voor het eerst zie ik nu het zelfde kleine groepje intellectueelen, dat ik later nog zoo dikwijls zal zien. Er is in de eerste plaats de gastheer. Pater Lagrange. Ik geef mijn introductie. O, maar dat is heelemaal niet noodig. Men heeft uit Rome al geschreven. Zeker, de bibliotheek staat voor mij open. Maar of er veel op mijn gebied zijn zal? Dat zal wel meevallen. Het is eigenaardig hoe bescheiden de Katholieke geestelijken altijd zijn. Ook in het Vaticaan. Men verontschuldigt zich bijna, dat men u binnenlaat in zoo een prullenbibliotheek. Stel u toch niet te veel voor. Men heeft slechts weinig. Men heeft slechts heel weinig. En dan blijkt het, dat men alles heeft. Ik heb, nu ik dit schrijf, nog altijd geen gelegenheid gevonden voor een bezoek aan de bibliotheek. De dagen drijven hier voort. Ik zal morgen gaan. Dat heb ik gisteren ook gezegd. En eergisteren ook. Maar dat gaat zoo in het Oosten. Trouwens, gij weet allen, hoe ver het is, van de Duitsche Plaats naar de Poort van Sichem, waar de Dominicanen wonen. Ik denk er wel met schaamte aan zooveel dagen van dien Woensdag. En ik herinner mij.....

Het loopt vol. Generaal Storrs is gekomen met den majoor Richmond, zijn vriend. M. Durieu is er, die Frankrijk hier vertegenwoordigt. En de Graaf de Balobar, de Spaansche consul, maar die nu ongeveer alle consulaten waarneemt, ook het Nederlandsche. Kolonel Waters Taylor is er, plaatsvervangend gouverneur van Jerusalem. Een echte aristocratische Engelschman van een prentje, met een monocle. En er is de Burgemeester van Jerusalem. Een oude Arabische heer, die Fransch spreekt. Er zijn geestelijken in paars. En mooi-zwarte Abessinische monniken. Daartusschen gaan de Dominicanen zelve als vorsten in hun wit habijt. Er is een geroezemoes in het eenvoudige zaaltje van kennen en herkennen. Tot wij allen zitten. En de lezing begint.

Ik heb een heel aardigen buurman: Dimitri G. Salameh. Hij is van ras een Arabier. Maar van godsdienst Grieksch-Katholiek. Van de Christelijke secten zijn de Grieksch-Katholieken het talrijkst. Een acht-duizend zielen. Ze hebben hier wel een kleine twintig kloosters, hospitalen, scholen enz. In nationale zaken trekken de Arabieren thans één lijn. De groote meerderheid is wel Mohammedaansch. Maar hun nationale aanvoeders zijn het niet altijd. Salameh is hier een van hun kopstukken. Na de lezing hebben wij interessante besprekingen over de Arabische kwestie. Die hebben wij trouwens later nog wel eens gehad. En zullen we nog wel eens meer krijgen.

De lezing van Majoor Richmond is heel mooi en belangrijk. Hij is niet een beroepsofficier, maar oudheidkundige, thans belast met de herstelling van de Omar-moskee. Hij heeft van alle mozaïeken voorbeelden medegebracht. Pater Lagrange, telkens statig oprijzend uit zijn zetel, neemt ze aan en laat ze rondgaan. En legt ze dan weer neer. Hij is een vorstelijke gastheer. Er zijn prachtige mozaïekbrokken bij: teer ivoren wit, diep doorgebrand blauw, louter groen. De kleuren gescheiden en samengehouden met prachtige, krachtige lijnen. Er is ook een tijd van verval geweest. Majoor Richmond laat brokken uit dien tijd rondgaan. Zelfs zonder de (gevaarlijke!) suggestie van zijn afkeurende aankondiging zouden wij de zwakte wel zien. De kleuren troebel en de lijnen machteloos. Er wordt gelachen. Maar zou onze tijd in dit land tot meer en tot beter in staat zijn? O, zeker, de kleuren van de oude mozaïeken zijn van diepe ontroering. Daarom, krijgt de majoor Richmond ook een quatrijn in het Boek met quatrijnen, dat ik sinds mijn vertrek begonnen ben:

Een mozaïek.

Ivoren wit en de diep-blaauwe randen,

Waardoor de lijnen wild en krachtig gaan.
Op welken wind waait het stof van de handen
Die dit wondere werk hebben gedaan?

Want dit is het, wat ik in het Land des Eeuwigen geen oogenblik vergeet: het Eeuwig Tijdelijke.

Twee dagen later ontmoet ik den kunstvollen majoor samen met den Generaal Storrs. Ik geef hem zijn quatrijn. Hij is er heel tevreden mee. Hij heeft Hollandsche aanverwanten, aan wie hij het zenden zal. En waarom is Holland zoo pro-Duitsch geweest? Ik zeg natuurlijk, dat het niet waar was. O, ik heb het al zoo dikwijls gezegd.

En weer een paar dagen later ontmoet ik majoor Richmond met den Generaal Storrs samen op den Berg Zion. En ik voel ze als vijanden. Want zij willen de geheele oude Stad in stand houden. En ik wil de geheele oude Stad opruimen op Heilige Plaatsen na. Ons Volk kan daar niet leven.

II.

De uitnodigingen zijn in het Hebreeuwsch. Wij worden verzocht op een voordracht in de Eveline de Rothschildschool van Miss Landau, te houden door Luitenant Jabotinsky over Bialik en zijne gedichten.

Over luitenant Jabotinsky heb ik reeds vroeger geschreven uit Caïro. Maar of die brief ooit terecht is gekomen? Hij is hier in Palestina een zeer invloedrijk man, omdat hij zoo goed spreekt in verscheidene talen. Vanavond spreekt hij in het Engelsch. De lezing begint laat. Om negen uur. En we zijn er weer allen. In de eerste plaats natuurlijk de gastvrouw, Miss Landau, met het personeel van hare school. Dan de leden van Hadassa, de Amerikaansche Zionistische medische missie. En de Engelschen in grooten getale: generaal Storrs, kolonel Waters Taylor met zijn alles-bespottende monocle, Majoor Richmond van de muurmetselingen. Mijn buurman is kapitein Grajefsky. Hij is veldprediker. Prachtig type van een Russischen Rabbijn. Wel wat vreemd eerst in khaki-uniform met de grijze, dubbele driehoeken als eenig teeken van zijn heilig ambt.

Maar de lezing begint. Jabotinsky kent Bialik heel goed. Hij heeft hem in het Russisch vertaald. Beter wetend dan iemand dat Bialik niet te vertalen is. Bialik is een wonder. In Rusland, waar het Hebreeuwsch toch niet de levende landstaal is, kwam hij tot een hartstochtelijk levend Hebreeuwsch Dichterschap. Hij wordt hier door de geborenen des Lands innig vereerd. Allen betuigen om het zeerst dat zijn Hebreeuwsch wonder is van rijkdom, schoonheid, eenvoud en zuiverheid. Jabotinsky heeft enkele gedichten in het Engelsch vertaald, waarvan het meest aangrijpende geschreven na de eerste progroms in Kischenev. Hij verdeelt het leven en het werk van Bialik in vier getijden. Hij toont ons aan, dat deze vier getijden evenwijdig loopen met vier getijden in het leven van de Russische Joden, Hij vraagt: 'toevallig'? En ik antwoord hem, in mijn hart, dat luistert: 'Neen, mijn goede, begaafde Vriend, zeker niet toevallig. Zoudt gij niet weten, dat de getijden des Dichters altijd en overal de getijden van zijn Volk zijn? Onze Dichter, Albert Verwey, heeft het wel geweten, toen hij dit schreef: 'Wat stoffelijk en geestelijk de Volken beleven, beleven het sterkst in den geest, de Dichters'. En nog een andermaal komt Jabotinsky naar deze gedachte terug: na de progroms van Kischenev vaart er een geest van verzet door de gedichten van Bialik en er vaart een verzet door de jonge Russische Joden. Men laat de progroms niet meer lijdzaam over zich heengaan. En dan vraagt Jabotinsky: 'Zijn

de gedichten van Bialik oorzaak of gevolg van dien geest van verzet?’ De redenaar zelf beantwoordt die vraag niet. Maar ik antwoord wéér in mijn hart, dat luistert. Wij zullen van den voortreffelijken, veelzijdigen redenaar Jabotinsky niet vragen, dat hij zich verdiepe in de wijsbegeerte van de geschiedenis. Zoo min als hij van mij zal vragen, dat ik een voortreffelijk en veelzijdig redenaar zal zijn. Maar de vraag, die hij stelde, is de hoofdvraag van de geschiedenis-philosophie. Zooals onbereikbaar gegeven, beleven wij de continue werkelijkheid. Onze beschouwing dringt daarin door met verschillende puntverzamelingen. Determinisme en Indeterminisme zijn namen voor zulke puntverzamelingen. Geschiedenis-schrijven is stelselmatig onvolledig zijn. Bialik en Rusland zijn namen van continue gegevens, die wij met onze concrete punten nooit uitputten. Niemand weet, of de ondoordringbare sectoren niet juist de wezenlijke zijn.

Jabotinsky eindigt zijn lezing over Bialik met een peroratie ter eere van de Hebreeuwsche Taal. Hij meent, dat het Hebreeuwsch een levende taal is gebleven, omdat er in het Hebreeuwsch altijd en overal Dichters zijn geweest. Het Latijn is een doode taal, omdat er in het Latijn geen dichters waren. Nu glimlach ik toch even: Rémy de Gourmont, ‘Le Latin Mystique’. En gij glimlacht misschien ook, die dit leest, en denkt aan den Hoeufft-prijs voor Latijnsche dichtkunst. O, er valt veel te glimlachen.

Wij danken Jabotinsky met een gul applaus. En generaal Storrs houdt nog een aardig kort speechje. Hij is het in alles met Jabotinsky eens. Alleen vindt hij, dat Jabotinsky de waarde van de poëzie voor het leven heeft onderschat. Ziet ge wel, dat wij een zeer bijzonderen gouverneur van Jerusalem hebben?

III.

Neen, het Leesmuseum is hier niet. Ook het Concertgebouw is hier niet. Maar er is de Bioscoop. Wij hebben ook een woord voor bioscoop. Namelijk Reienoa. Samengesteld uit twee woorden met de beteekenis: ‘zien’ en ‘bewegen’. In den Bioscoop houdt Jabotinsky een voordracht in het Hebreeuwsch over: ‘Het Legioen en de Opbouw van het Land’. Prijs: twee shilling. Ten voordeele van het Joodsche Militaire Tehuis. De toegangskaarten zijn natuurlijk in het Hebreeuwsch. En het is stamp-, stampvol. Allemaal Joden, omdat het toch in het Hebreeuwsch is.

In de eerste plaats zet Jabotinsky uiteen, welke beginselen geleid hebben tot de vorming van het Joodsche legioen: opoffering en zelfverloochening, vaderlandsliefde, grondslag voor een politie-militie in tijd van vrede, gewennen aan een hard, eentonig leven, als dat noodig is. Welnu, volgens al deze beginselen zal de opbouw van het land in de eerste jaren moeten plaats hebben. Er is geen sprake van, dat we van jaar tot jaar een beperkt aantal immigranten kunnen toelaten. En het land sluiten voor de rest. Uit Polen, Galicië en andere landen zal de drang van de Joden te groot worden. Ze zullen geen ander thuis vinden dan in het eigen land. De kolonisatie zal snel moeten gaan. Wat wij in de eerste jaren in Palestina noodig hebben, dat is discipline, militarisme, zelfverloochening, blinde gehoorzaamheid, verlies van iedere persoonlijkheid. Totdat wij met onze eigen handen de voorwaarden hebben geschapen voor een langzamer kolonisatie. Het Joodsche legioen is dus niet iets alleen voor den afgelopen oorlogstijd. Neen, de kolonisatie is niet anders dan voortzetting van het legioen in het groot. En dan eindigt Jabotinsky met een heel mooie en heel

toegejuichte peroratie. Namenlijk deze, dat het thans geen tijd voor peroraties is, maar voor arbeid, zwaren, toegewijden arbeid.

Nietwaar, het is alles heel mooi? Maar als de leiders van de Nederlandsche Zionisten dit lezen, Nehemiah de Lieme en prof. Ornstein, dan slaan zij zeker hun handen van verbazing in elkander. Ze zullen misschien wel denken, dat ik heb misverstaan. Geen sprake van! Ten eerste spreekt Jabotinsky buitengewoon duidelijk en eenvoudig. En ten tweede is er voor den kolonel Waters Taylor een officieel verslag gemaakt, waarvan ik copie heb. Maar 't is wonderlijk: Jabotinsky, de man, die zich met trots 'onafhankelijk Zionist' noemde predikt ons het civiele militarisme. Een paar dagen later kom ik hem tegen op wandeling met dr. Keller, den Amerikaanschen Mizrachist. Ik dank hem voor de mooie les in het Hebreeuwsch. En verhaal hem als wederdienst iets van een vos en van een passie. 'O', zegt Jabotinsky, 'u zult niet gemilitariseerd worden, en ik ook niet. Wij zijn uitzonderingen. Wij hebben onze eigen middelen van bestaan. Het militarisme geldt alleen voor hen, die door tusschenkomst en door middel van de Zionistische Organisatie zullen worden gekoloniseerd.' En dat troost mij dan maar weer.

IV.

En vandaag ben ik dan voor het eerst naar de bibliotheek der Dominicanen gegaan. Ditmaal niet door een slaanden regen. Maar door een daverende zon. Van dag tot dag wachten wij den zoogenaamden laten regen, waarvan in Joodsche gebeden gesproken wordt.

Het is wel bijna drie kwartier loopen naar het Klooster. Het ligt daar wel heerlijk in zijn hof besloten. Een mooi, donker paard graast aan een boom gebonden. Het klooster is wit. De lucht is blauw. De beide kleuren doen elkander geen genade. Mijn ogen schemeren en breken. De portier, in zijn vriendelijk habijt, herinnert zich mijner nog. Hij brengt mij bij den bibliothecaris. Wat significa is, weet de eerwaarde pater natuurlijk niet. Maar hij begrijpt na weinig woorden, dat mijn wetenschappelijk werk ligt op het grensgebied van Taal, Philosophie en Recht. Dezen eersten morgen zal ik mij alleen nog maar oriënteeren. Hij brengt mij eerst in de boekenzaal. En dan in de tijdschriftenzaal. En ik zie het: Pater Lagrange is te bescheiden geweest. Er is hier heel veel. O, ik voel mij heel leeg, na deze drukke reis van twee maanden: Amsterdam-Jerusalem. En na al de moeiten van de eerste weken hier. Het is mij volstrekt onverschillig, wat ik lees, zooals het den uitgehongerde volstrekt onverschillig is, wat hij eet. Trouwens, binnen zekere grenzen, is het ook onverschillig wat ik lezen zal. Ik maak er toch mijn eigen gedachten en gevoelens van.

Het is heel stil in de leeszaal. En ik lees maar zoo wat. Wonderlijk, zoo algemeen als de belangstelling van deze Katholieken is. In 'Les nouvelles religieuses' van Maart 1919 vind ik eene mededeeling over het Congres van de Engelsche Mizrachisten in Manchester, en een decreet betreffende de emancipatie der Roemeensche Joden. En dan blijft mijn aandacht gebonden door een opstel in de Revue Thomiste van 1914 'De la loi naturelle'. Voor den rechtskundigen significus komt natuurlijk significhe bearbeiding van het woord 'wet' in de allereerste plaats in aanmerking. De oorlog: men merkt hem hier. Veel tijdschriften breken af met 1914. Ze zijn niet meer verschenen. Of ze hebben Jerusalem niet meer bereikt. Toen de oorlogstoestand intrad tusschen Frankrijk en Turkije hebben de meeste monniken Palestina verlaten. De oorlog. Hij is tusschen het verleden en het heden als een geweldig breede en

geweldig diepe afgrond: 'Het vermogen tot rustig genieten, dat voor ons wel voor altijd achter den oorlog ligt,' schreef een Hollandsche Dichter mij naar Jerusalem. Toch ben ik hier rustig. Ik denk hier dikwijls weder te komen. Er is hier *Hibberts Journal*, *Revue des Idees*, *Revue des deux Mondes*, De Leuvensche (helaas!) *Thomistische Revue*. Er zijn Joodsche tijdschriften. Ik hoop hier veel te doen.

Tegen twaalfen sluit de bibliotheek. Als ik wegga zijn de gangen zoel. Een heel oude Pater komt uit den tuin. Hij heeft wat zoete bloemen geplukt. En in den droom van die zoete bloemen gaat hij voort. Buiten is de hof. In het midden strakke zon. Omrand door schaduwende arkaden, tot den kloostermuur. Daarbuiten is de wreede, wijde, onrustige wereld. De weg naar de stad brandt wit en stijgt wreed van de Poort van Sechem af tot het Postkantoor. O, de wetenschap wordt hier duur betaald! Ongenadig slaat de zon over de wegen bij de Jaffapoort. Ik zie de nauwe straat van den Bazar als een bescherming. Het loopen valt hier zwaar. Dan de geheele binnenstad nog door, waar de voeten wankelen en breken over de kantige keien. Het huis is koel. Ik moet lang rusten. Ik denk aan de monniken wier wegen niet wijder gaan dan de muren van hun klooster. Hebben zij rust? Vinden zij troost in het Teeken van den Gekruisde? Mij drijft de onrust. In Jerusalem als in Amsterdam ben ik de diep-gekwelde mensch. In het Boek van mijne Kwatrijnen krijgen de Dominicanen dit:

'Weer bevangt mij de stilte van hun Klooster
Gangen en zalen zoel van 't Heilig Huis,
Waarom vind ik geen troost bij hunnen Trooster?
Overall gast en nergens thuis.

Nr 23 Stemmingen en verwachtingen⁺

⁺26-4 1919 A., 5

De vredesconferentie maakt het nu wel lang met ons, heel lang met ons. Hoevele weken is het al geleden sinds den aanslag op den Minister Clemenceau! Toen lazen we in de dagbladen, dat de Conferentie tijdelijk de behandeling van de groote quaesties staken zou. En zou overgaan tot de kleine quaesties: Sleeswijk, Marokko, Palestina. Het Heilig Land eene kleine quaestie? Maar die voor het Joodsche Volk toch alles is. En nu wachten wij hier, wachten wij hier. Wij hebben gelezen, dat afgevaardigden van de Zionistische Wereldorganisatie gehoord zijn door den Raad van Tien. Daarna niets. Dagbladen verschijnen hier niet. We krijgen ze uit Egypte. Maar door de spoorwegstaking in Egypte, waarvan ge zeker in Holland gehoord hebt, krijgen we de dagbladen ook niet. En het *Handelsblad*? Ach, dat is voor mij het verre geworden, het wondere. Vroeger (is 't mogelijk?) kwam het vanzelf in mijn Amsterdamsche brievenbus. Stel u voor: tweemaal daags, des morgens en des avonds. Ik kende den slag van den stap van den bezorger door de stille ochtendstraat. De zomeravonden gaf hij mij de krant door mijn open venster. En als de krant een dag eens niet kwam! Dan werd de administratie opgebeld. Weesgegroet, gij administratie, die verrijst. O, dat ik u eens opbellen kon. Af en toe, een welkom wonder, verdwaalt een *Handelsblad* in mijn postbox. De schooiertjes vóór het postantoor zijn rijk met den postzegel. En dan gaat het blad bij Hollandsche vrienden rond. *De Beweging*, *de Joodsche Wachter*, *de Groene Amsterdammer*, (allemaal beloften van geregeld toezenden!) o, dat zijn

heelemaal legenden geworden uit den Hollandschen oer-tijd. Bestaan die werkelijk? Zijn dat geen fantasieën van mijne jeugd-verbeelding?

Ja, de Vredesconferentie maakt het lang met ons. Ten slotte worden we allen ongeduldig. De Stoutmoedigen en de Vreesachtigen. En daar hebt ge dan meteen de tegenstelling en niet alleen hier in Palestina.

Er zijn ook hier Joden, die niets voor het Zionisme gevoelen. Ik laat de godsdienstige bezwaren nog daar. Deze Joden willen niet anders dan rustig en veilig leven. Werken en geld verdienen. Een Joodsch volk bestaat voor hen niet. Wel een Joodsche Godsdienst. Ze leven in een vaag onbestemd Messias-geloof. Ze vinden, dat de Zionisten gevaarlijke menschen zijn, die de Arabieren wakker maken tegen ons. Wij, die wel gelooven aan de toekomst van een Joodsch Volk, hebben eenige moeite in ons hart met deze Vreesachtigen. Ik heb met een van de Vreesachtigen gereisd, den eersten morgen in het Heilig Land, van Lud naar Jeruzalem. Hij voer hevig tegen Zionisten uit. Niettemin kocht hij toch sinaasappels en eieren voor mij. Een man met een doodgoed, maar doodzwak hart, waarin ter nauw het Joodsche Leven nog slaat. Hij heeft vreeselijke woorden gesproken; deze, 'dat een Jood zich altijd en overal klein moet maken. Omdat hij toch altijd te dieper wordt neergeslagen, naarmate hij zich hooger heft.' Welk een vrees om te Leven en te Sterven! Neen, dat is niet het lot, dat God voor Zijn Volk heeft bewaard. Dat kan niet zijn. Deze Vreesachtige, hij kwam van een handelsreis. Hij had goed geld verdiend. Hij ging nu naar huis, den Sabbat vieren in vrede, vroomheid en welstand. Hij verweet het den Zionisten, dat zij de Joden in Palestina zijn komen berooven van hun vrede, hun welstand. En ook van hun vroomheid. Daarvan is niets waar. Bovendien moet men niet alleen zien naar de zestigduizend Joden hier in Palestina. Maar men moet vragen naar de beteekenis van het Zionisme voor het geheele Jodendom. Meer dan twintigmaal zestigduizend. Deze Vreesachtige: hoe minder Joden er in Palestina komen, hoe liever het hem is. En als zij komen, laten zij stil komen, schuw, sluipend, één voor één. Meent hij het? Wat gevoelt hij dan, wanneer hij bidt: 'De Albarmhartige doe ons opgericht naar ons Land wederkeeren'. De Vreesachtige: hij zegt, als wij land koopen, laten wij het niemand vertellen, zooals het Joodsch Nationaal Fonds doet. En nog veel beter: laten wij geen land koopen. Laten wij als stille kooplieden wonen in onze steden. Dan zullen de Arabieren ons niets doen. En wij zullen onbemerkt nog geld aan hen verdienen, omdat wij slimmer handelaars zijn. Bij al hun doen en laten hebben de Vreesachtigen maar één gedachte: de Arabieren niet te hinderen.

Maar de Stoutmoedigen. En ik ben blij, dat ik tot hen behoor. Wij willen de Arabieren niet tarten. Wij willen hun geen onrecht doen. Wij willen hun niet het minste onrecht doen. Maar wij willen hen ook niet vreezen. En ons klein maken voor hen. Wij willen, dank zij den Albarmhartige, opgericht naar ons Land gaan. Wanneer men ons aanvalt, zullen wij ons verdedigen. Alle volken hebben hun bloed gegeven voor hun Land en voor hun Vrijheid. Wij zullen het, als het noodig is, ook doen. Eervol sterven is beter dan eerloos leven. Wij hebben het jaar in, jaar uit gepredikt: 'Het Zionisme streeft naar een publiekrechtelijk gewaarborgde woonplaats voor het Joodsche Volk in Palestina.' Wat dat precies beteekent, weet niemand. Maar ieder weet, dat het iets meer beteekent, dan dat wij gewoon onderdanen zullen zijn van een Palestijnsch of Syrisch bewind. Trouwens, ik ben overtuigd, dat het tot geen botsing tusschen Arabieren en Joden komen zal, zoolang de Engelsche Regeering het land bewaart. En de leiders der Arabieren zullen zelve wel zien, dat de komst van de Joden in het Land, ons allen ten goede komt.

Vrees of Stoute Moed is ten slotte een vraag van aard en aanleg. Niemand kan den ander bewijzen, dat hij ongelijk heeft. Stel: er gebeurt iets, dan zegt de Vreesachtige: 'Omdat gij hen hebt getart'. Maar de Stoutmoedige antwoordt: 'Omdat gij u vreesachtig hebt betoond'. Of er gebeurt niets, wat ik stellig geloof, dan zegt de Vreesachtige: 'Omdat wij alle uittarting hebben achterwege gelaten'. Maar de Stoutmoedige antwoordt: 'Omdat wij ons niet vreesachtig hebben getoond'.

Er kan hier in Jeruzalem op 't oogenblik niets gebeuren, of men brengt het in verband met de Arabieren. Bijvoorbeeld: een afgesproken schoolwandeling heeft niet plaats. Ziet ge wel: men wil de Arabieren niet tarten. Of een vergadering van onderwijzers gaat niet door. Of het jaarlijksche lentefeest in Rechoboth wordt afgelast. Wie zenuwen heeft, kan ze hier gebruiken!

Een paar weken geleden bracht een Egyptisch blad de tijding, dat de Vredesconferentie beslist had en Palestina had gegeven aan de Joden. Grootte ontroering. Iedereen had kunnen begrijpen, dat: 'Palestina niet gegeven wordt aan de Joden', zooals men een appel aan een kind geeft. Niemand, die de Arabieren onrechtmatig uitdrijven wil.

Dan op een Zaterdagavond, niemand weet van waar, wordt stijf en strak beweerd, dat de Zionistische leiders een buitengewoon gunstig telegram hadden ontvangen. Uw zegsman had het wel niet gezien. Maar de zegsman van uw zegsman had het gezien. Er was geen woord van aan. Kranten hebben wij hier niet. Maar we hebben geruchten als muggen en muskieten.

Verleden week hetzelfde. Progom in Jaffa, Tiberias en Safed. Letterlijk niets gebeurd. In andere landen overdrijft men. Hier wordt gewoon gefantaseerd. In het groot en in het klein. Dat komt omdat er geen kranten zijn en er is geen werk. Zóo dwaas kan niemand het bedenken of er is altijd iemand dwaas genoeg om het te gelooven en verder te vertellen.

Als alle praatjes waar waren, dan ging er 's avonds geen Arabier naar bed. Want dan hielden ze iederen nacht groote vergadering. Wanneer een paar Arabieren lui zitten te babbelen op dat lekkere zonnige muurtje bij de Jaffapoort, dan zeggen de Vreesachtigen: 'Zie je wel, het programma wordt al opgemaakt. Kost ons den kop.' 's Morgens voelen de Vreesachtigen 't eerst, of ze nog niet vermoord zijn. En er is geen veiliger stad dan Jeruzalem. 's Avonds laat loop ik door de verlaten nauwe straatjes van de Jaffapoort naar de Duitsche Plaats. En er is nooit iets gebeurd.

En dezer dagen spreekt men nu weer heel druk over een demonstratie, die de Arabieren houden zullen, aanstaanden Zondag. Eerst heette het, dat de Regeering geen verlof zou geven. Maar vandaag weet iedereen weer, dat de Regeering het verlof reeds gegeven heeft. Maar de leiders worden aansprakelijk gesteld voor al wat er gebeuren mag. Zeker zal de stoet geopend worden met de Heilige Groene Vlag. Duizenden Arabieren uit het Transjordaansche zullen komen. Op hun stoute paarden. Ik mag lijden dat het waar is. Welk een schouwspel! O, de wegen, waarlangs de optocht gaan zal zijn al bekend. Men zal eerst naar den Mufti gaan. En dan naar het gouvernements-gebouw. En dan naar den Franschen Regeerings-commissaris. En naar den Italiaanschen. En naar den Spaanschen consul. Die hier thans de eenige consul is. Overal zullen petities worden overhandigd, zóo groot zegt uw zegsman. Hij kent ook de kwaliteit van de stof waarop, en van de inkt, waarmede geschreven is. De Vreesachtigen zeggen, dat de Joden dien dag hun winkels moeten sluiten. En de Stoutmoedigen zeggen, dat dit een schandelijke vernedering en kleinmoedigheid zou zijn. O, iedereen spreekt over de demonstratie!

En het laatste nieuws is, dat er geen demonstratie zal zijn. Dus zal ook de stoet niet geopend worden met de Heilige Groene Vlag. En de duizenden Bedouinen zullen niet komen uit het Transjordaansche. Ieder man op een stout paard. In zijn prachtige kleeding. Gepiekt. Geen demonstratie dan. Maar omstreeks Paschen is er het Mohammedaansche Nebi Musa (= Profeet Mozes) feest. En wie weet, wat er dan gebeurt!

Dat zijn nu de stemmingen en de verwachtingen, waarin wij leven. Vredesconferentie, heb medelijden met ons. Gij vergadert waarlijk al te lang. Laat ons weten, wat gij over ons besloten hebt. Opdat de Vreesachtigen en de Stoutmoedigen beiden zullen weten, waaraan ze zich te houden hebben. En opdat wij ons werk kunnen aanvangen voor Land en Volk en Stad.

Nr 24 Gouverneur van Jeruzalem⁺

⁺2-5 1919 A., 5

Ronald Storrs, gouverneur van Jeruzalem, brigade-generaal. O, neen, vergis U niet, hij is geen Hollandsche generaal, een oude heer, op den terugweg zijns levens. Die misschien een dertig, veertig jaar in de lagere rangen heeft gediend. En die nu niet veel anders meer van het leven verlangt dan rustige rust en zijn pensioen.

Ronald Storrs, generaal, gouverneur van Jeruzalem. Het is heerlijk de Dichter van het Joodsche Lied te zijn. Maar toch... klinkt het niet trotsch als een gedicht: Ronald Storrs, generaal, gouverneur van Jeruzalem.

Ik had te Caïro veel van hem gehoord. En ik heb een introductie voor hem. Hier te Jeruzalem, krijg ik er nog een bij. En ik ontmoet hem, eenen Woensdagmiddag in het klooster van de Dominicanen, waar zijn vriend, de oudheidkundige majoor Richmond, een voordracht hield over de muurmetselingen in de Omar-moskee. Ik zie hem - levendig, elegant. Heelemaal niet in het goud. En heelemaal geen provoost-geweldige. Dat hij een generaal is, zie ik alleen aan de twee zwaarden op zijn kraag. Ik word voorgesteld. Ik geef de beide introducties. En de generaal, de gouverneur van Jeruzalem, noodigt mij uit tot een onderhoud in zijn bureau. De lezing over de muurmetselingen in de Omar-moskee is heel belangrijk. Maar mijn blikken zijn niet af van den man, gouverneur van Jeruzalem. Mijn ziel en mijne zinnen beven. Luistert hij waarlijk naar de lezing van den majoor, zijn vriend? Of is zijn ziel verzonken in zijn Droom? Welk een Droom, welk een Daad, welk een Naam: Ronald Storrs, generaal, gouverneur van Jeruzalem.

Des Vrijdags breng ik mijn bezoek. Een heete dag. De weg droog en wit. De paardjes draven stuivend naar het gouvernements-gebouw. Staan voor de poort, bewaakt door twee wachten. Voor de kamerdeur van den generaal, gouverneur van Jeruzalem een kerel van een wachter. In zijn donker khaki streng. Het hoofd omwonden met khaki tulband en een rood mutsje. Ik geef mijn kaartje. De prachtige strenge wachter brengt mij bij den kapitein-adjutant. En ik word binnengelaten. Dan beleef ik het: de dichter van Jeruzalem, die den militairen meester van Jeruzalem bezoek brengt. Ik geef mijn groet in het Engelsch. Hij groet terug in het Hebreeuwsch: 'Schalom Adonie', dat is: 'Vrede, mijnheer'. Neen, hij is geen Hollandsche generaal. Hij is zeven en dertig jaar. Is men op zeven en dertig in Holland dikwijls majoor? Of altijd kapitein? Generaal Storrs is niet altijd in het leger geweest. Hij was werkzaam in het Ministerie van Buitenlandsche Zaken. Zijn eerste militaire betrekking was gouverneur van Jeruzalem, met den rang van kolonel.

Ik vraag zijn meening over de Balfour-declaratie, bijzonder over de vage woorden: 'national home'. Hoe verhouden de rechten van de Joden zich tot de belangen van de tegenwoordige Arabische bewoners? Ik heb deze formule gehoord: ons ideaal is 'a Jewish state, and an Arabic community'. Ik vraag den generaal, of hij het daarmee eens is? Maar hij antwoordt: 'Ik ben een soldaat, die de bevelen van mijn meerderen uitvoert.... de heer Balfour kan een verklaring van de Balfour-declaratie geven'. Ik begrijp, dat de generaal zich weinig kan uitlaten. Hij is in een zeer moeilijke positie. Ambtenaar van de Engelsche Regeering. Bestuurt Joden, Christenen en Arabieren, die volstrekt niet altijd één van zin zijn. En ook onder de Joden bestaan weder vele stroomingen. Hij kan mij dus ook geen meening geven over den arbeid van de Zionisten. Persoonlijk onderhoudt hij met hen de allerbeste betrekkingen. Toen hij tot gouverneur van Jeruzalem benoemd werd, heeft men in de Synagoge te Alexandrië een speciaal dankdienst gehouden, dat een vriend der Joden tot gouverneur van Jeruzalem was benoemd.

Met groote sympathie en waardeering spreekt hij over onzen landgenoot Siegfried Hoofiën. De heer Hoofiën was bij de bezetting van Jeruzalem een van de zeer weinige Joden, die goed Engelsch sprak. En vooral den eersten tijd heeft hij den generaal zeer goed geholpen. Generaal Storrs is ook voor gelijkstelling van de drie talen: Engelsch, Arabisch, Hebreeuwsch. Zijne proclamaties zijn in drie talen. Eveneens de opschriften aan de poort van zijn gouverneurs-gebouw. Hij laat mij zijn Hebreeuwsch stempel zien: R. Storrs. En daarom heen als randschrift: 'Militair gouverneur van de Heilige Stad Jeruzalem 5679'. Hij heeft ook een Joodschen vice-president van den gemeenteraad benoemd.

Met groote sympathie spreekt hij over het streven der Mizrachie. Zijn vader is geestelijke in de Anglikaansche kerk. Hij heeft zelf een zéér godsdienstige opvoeding gehad. En hij meent, dat er voor ons, Joden, geen betere grondslag voor eene opvoeding is, dan de Tora en de Overlevering. Ik vraag of hij een deputatie ontvangen kan van de orthodox Zionistische Rabbijnen te Jeruzalem? Hij zegt dadelijk: gaarne, zeer gaarne. En hij stelt een uur vast: Maandag twaalf uur.

En dan draait hij ineens het gesprek om: ik heb hem nu zooveel gevraagd. Laat hij mij nu ook eens iets vragen:

'Is Holland inderdaad zoo pro-Duitsch geweest, als men wel eens heeft gezegd?' Ik spreek dat natuurlijk tegen. En ik probeer aan te toonen, hoe buitengewoon moeilijk de positie van het kabinet Cort van der Linden was.

En wij spreken over dichtkunst. Ik heb het al gehoord, dat de generaal een buitengewoon kunstminnend man is. Hij speelt zeer goed piano en viool. En de dichters: boven alles stelt hij Shakespeare. Maar hij bewondert ook Dante, dien hij leest in het Italiaansch. En Homerus, dien hij leest in het Grieksch. En ik krijg een formidabel standje, wanneer ik zeg, dat ik geen Grieksch meer heb gelezen, sinds ik er niet meer toe verplicht was. Foei, - ben ik een dichter? Hij is ook in Holland geweest. Hij bewondert zeer de primitieve schilders: Van Eyck, Memlinc, Van der Weyden. Maar ook de lateren: Frans Hals. En die van onzen tijd: Josef Israëls. En dan scheiden wij tot Maandag.

En heengaande naar huis, bedenk ik, dat deze generaal, die zegt, dat hij geen diplomaat is, eigenlijk maar heel, heel weinig heeft gezegd. Hij is zoo gesloten geweest als zijn plicht was. Voor het overige moet ik mijn licht bij anderen opsteken. En dan is wellicht het volgende niet zoo heel ver van de waarheid af: Generaal Storrs staat op het standpunt, dat zoolang de Vredesconferentie niets over Palestina heeft bepaald, hij niet verder kan gaan dan volkomen gelijkstelling van alle bewoners.

Zeker heeft hij daarbij het beginsel der Haagsche Vredesconferentie op zijne hand, dat de bezetter in het bezette gebied recht en wet moet laten, gelijk zij waren. Daarentegen zouden vele Zionisten wel willen, dat er nu reeds geregeerd werd, alsof wij hadden een Joodschen Staat met een Arabische Gemeenschap daarin. Sommige Zionistische drijvers zeggen, dat Storrs meer op de hand is van de Arabieren dan van de Joden. Maar Arabische drijvers zeggen, dat hij meer is op de hand van de Joden dan van de Arabieren. Generaal Storrs zeide: 'Zoolang alle drie geloofsgemeenschappen klagen is het zeker, dat er gerechtigheid gedaan wordt. Als één van hen ophield te klagen, dan zou de moeite eerst recht beginnen.' Het is heel moeilijk dit alles wiskundig te bewijzen of te weerleggen. Maar ik zou zeggen: het kan een voortreffelijk volk als het onze niet moeilijk vallen de volle genegenheid te winnen van een voortreffelijk man als generaal Storrs. Het is ook geen misdaad voor de Arabieren meer genegenheid te hebben dan voor de Joden. De Arabische quaestie is er weer. Zij is er altijd. Ik heb het hart van den generaal niet gezien. Alleen zijn oogen. Hij heeft het recht zijn liefde te geven aan wien hij wil. Maar het is onze plicht onze goddelijke rechten te handhaven op Land en Stad, die wij nooit, nooit hebben opgegeven.

De Arabische quaestie! Zij is niet zoo eenvoudig als de schrijvers en sprekers in Europa wel denken. Wij zitten er hier middenin. Ze is ons niet uit de gedachten en uit de droomen: dag en nacht en uur. Wij moeten thans voorzichtig zijn, rechtvaardig, geduldig, bescheiden. Vertrouwend op het inzicht van de leiders, die de loop der geschiedenis vanzelf heeft naar voren gebracht. Het Joodsche Volk beleeft thans moeilijke tijden. En de tijden, die komen, zullen niet minder moeilijk zijn.

II.

Maandag zal ik dan de Mizrachistische Rabbijnen aan generaal Storrs voorstellen. Hier zijn zeer vele Zionistische orthodoxe Rabbijnen. In het bestuur van de Mizrachieafdeeling zitten niet minder dan vier: R. Joseph Gerson Horowitz, voorzitter; R. Ben-Zion Koenka, R. Abraham Philosoph, en R. Joseph Bardas. Zij zijn alle zeer eerwaardige mannen, met fijne verstandige gezichten. Zij gaan heel eerwaardig in lange kaftans. En zij spreken een Hebreeuwsch, waarin wel iedere spreker een Dichter gelijkt. Zeker zullen zij een goeden indruk maken op den gouverneur. Beter dan de assimilanten, die vergeten, dat het Joodsche volk een Oostersch volk is. Gaan de assimilanten ook zoo eerwaardig in hun fraaie kaftans? Spreken zij ook een Hebreeuwsch, waarin elke spreker een Dichter gelijkt?

Ik schrijf dus een briefje aan R. Ben-Zion Koenka, dat de generaal ons vijven des Maandags verwacht. Des Zaterdag ontmoet ik den Rabbijn, toevallig op de wandeling in de Bokhara-buurt. Zeker zullen zij gaarne gaan. De andere Rabbijnen zijn reeds verwittigd. Ze zullen 's morgens samenkomen in mijn hotel. En afspreken, wat er zal worden gezegd. R. Joseph Gerson Horowitz zal spreken.

Des Maandags om tien uur komen zij al, heel eerwaardig in hunne kaftans. Met de fijne scherpzinnige gezichten, verteederd door de jarenlange studie van Tora en Talmud. En in wat hier wel heel, heel weidsch 'de salon' van het hotel heet, spreken zij samen in dat mooie Hebreeuwsch, waarin iedere spreker wel een gezegend Dichter gelijkt. Wat te zeggen en wat niet te zeggen.

En dan gaan wij op pad. Vier eerwaarde Rabbijnen met een stommeling, die zijn leven verknoeid heeft. Wij wandelen in den zaligen zonneschijn tot de Jaffapoort. En daar nemen wij twee rijtuigen met twee Joodsche koetsiers. De paardjes draven

weer stuwend over de witte droge wegen naar het gouvernementsgebouw, vroeger een Duitsch hospitaal. En om twaalf uur precies, met de nauwkeurigheid die des konings is, worden wij binnen gelaten. Ik zeg de statige namen van de vier eerwaarde Rabbijnen. De generaal groet in het Hebreeuwsch. De Rabbijnen zitten gevierd vóór het bureau van den generaal. Hij zit er achter. Ik sta. Moet vertalen: Hebreeuwsch-Engelsch en Engelsch-Hebreeuwsch. R. Horowitz spreekt eerst enkele woorden van dank tot de Engelsche Regeering, die zich bereid heeft verklaard tot bevrediging van de nationale gedachte der Joden. De generaal antwoordt, dat de Engelsche Regeering alle rechtmatige verwachtingen der Joden bevredigen zal. En dan zet R. Horowitz het standpunt der Mizrachie uiteen. Ze willen ook een publiekrechtelijk gewaarborgde woonplaats voor het Joodsch Volk in Palestina. Maar alleen op den grondslag van Tora en Traditie. De generaal antwoordt, dat naar zijne meening dit ook voor het Joodsche Volk het beste is. Een volk, dat zijn nationalen godsdienst kwijt raakt, is reeds half verloren. Twee grondslagen heeft het Joodsche volk noodig: het nationale bewustzijn en het volksbewustzijn.

En als wij scheiden, spreekt de generaal zijn laatste woorden van dank en groet in het Hebreeuwsch. Hij geleidt ons tot zijn deur. En hij staat in de houding, eerbiedig en trotsch, wanneer de Rabbijnen naar buiten gaan. Zeer eerwaardig in hun kaftans, met hun fijne verstandige gezichten, verteederd door de studie van Tora en Talmud.

III.

En eenige dagen later kom ik hem weer tegen, in het Hart van Zion. Zonder opschik of opzicht. Alleen met den majoor Richmond en een burger. Wat is zijn Droom, terwijl hij hier door Zion gaat: Ronald Storrs, generaal, gouverneur van Jeruzalem? Zeven en dertig jaar. Met heel een leven voor zich. Welke Daden zullen opbloeien uit zijne Droomen? En als ik groet, dan geeft hij groet terug in het Hebreeuwsch: 'Schalom Adonie'. Dan thuis komend geef ik den generaal Storrs zijn kwatrijn in de verzameling kwatrijnen, die ik begon sinds ik afreisde:

Generaal Storrs, die in uw sterke handen
Het Lot van 't Heilig Jeruzalem houdt,
Blijve uw naam gezegend in alle landen,
Waar ons Volk op uw wijs beleid vertrouwt.

Nr 25 Engeland - Frankrijk - Palestina⁺

⁺3-5 1919 A., 5

Ik hoop, dat dit artikel komen mag als mosterd na den maaltijd. De Vredesconferentie werkt wel langzaam, werkt wel heel, heel langzaam. Maar toch, wanneer dit artikel in Holland aankomt, dan hoop ik, dat de Vredesconferentie toch zal hebben beslist over de beteekenis van de zeer vage woorden, die tot heden gebruikt waren ter aanduiding van de rechten en de belangen der Joden betreffende Palestina, in verband met de belangen der andere bewoners. Dan zullen, hoop ik, ook vastgesteld zijn de grenzen met Syrië en Arabië op zulk eene wijze, dat voor ons Joden de mogelijkheid open is van een sterk, krachtig volksbestaan.

Engeland-Frankrijk-Palestina: toen ik ongeveer half Januari te Parijs was, werd het mij van alle kanten verzekerd: er is maar één punt van oneenigheid tusschen Engeland en Frankrijk. En dat is Syrië en Palestina. Men ried mij aan deze quaesties nader te Jerusalem te onderzoeken.

Ik heb hier een onderhoud gehad met den heer P. Durieu, die jaren lang consulaire ambtenaar in Syrië en Palestina is geweest. Thans heeft alleen Spanje hier een consul, die alle regeeringen vertegenwoordigt. Want eerst zijn de geallieerde consuls uitgedreven. En later de centralen. De Nederlandsche vice-consul was een Duitsch medicus. Daar hij oud en zwak is, hebben de Engelschen hem hier te Jerusalem gelaten. Maar als Nederlandsch consul kon hij niet blijven fungeeren. En heeft hij uiteraard nooit heel veel gepresteerd. Het is te hopen, dat in het Joodsche Palestina zoo veel mogelijk Joodsche Nederlanders met de consulaten worden belast. Waarom is bijvoorbeeld een voortreffelijk man als Siegfried Hoofiën niet Nederlandsch consul te Jaffa? Laat Nederland nu niet met de nachtschuit komen of domme dingen doen! Ik weet wel, dat men bij benoemingen niet letten moet op godsdienst. Maar zoo goed als men een katholiek benoemt en zeker geen Jood tot burgemeester van Maastricht en ook geen Jood tot burgemeester van Ommen, zóó goed kan men bij gelijke bekwaamheden Nederlandsche Joden benoemen tot consuls in Palestina.

Maar ik wil niet afdwalen. Monsieur Durieu is thans hier als 'délégué du Haut Commissariat de France en Palestine'. Gelijk te verwachten was heeft M. Durieu mij niet veel gezegd over de netelige quaesties tusschen Engeland en Frankrijk. Een zekeren algemeenen indruk heb ik natuurlijk wel gekregen. Maar de feiten, die ik hier mededeel zijn niet voor rekening van M. Durieu. Wie den 'Temps' geregeld leest, kan het Fransche standpunt leeren kennen. Bijzonder uit het nummer van 11 Februari.

Het Fransche standpunt is dit: Frankrijk heeft den Joden beloften gedaan ten opzichte van Palestina en zal die beloften houden. Frankrijk zal voor de Joden alles doen, wat het kan. Maar de rechten en belangen van Frankrijk moeten erkend blijven. Evenals de rechten en belangen van de Christenen en Mohammedanen in Syrië en Palestina, als wier natuurlijke en historische beschermer Frankrijk zich beschouwt.

Men heeft in Joodsche kringen wel eens de vraag gesteld, waarom de pro-Zionistische beloften zijn gegeven door Engeland en niet door Frankrijk. Frankrijk heeft zich daar eerst zeer weifelend bij aangesloten. De Engelsche politiek is meer pro-Joodsch dan de Fransche. Van Fransche zijde is nu beweerd dat men de Mohammedaansche Fransche onderdanen niet ontstemmen wilde. Maar Engeland dan, dat veel meer Mohammedaansche onderdanen heeft? Wel, - ik zelf heb Frankrijk altijd zeer liefgehad. En ik heb dat indertijd in de *Revue de Hollande* gaarne getuigd. Maar de politiek van Engeland is veel meer pro-Joodsch geweest. En natuurlijk heeft Engeland daarmee veel van onze liefde gewonnen.

Frankrijk meende en meent nog historische rechten te hebben op Syrië en Palestina. Zij hebben altijd tot de Fransche invloedssfeer behoord. Zeker heeft Engeland Palestina veroverd. Maar dat geeft Engeland geen enkel recht. Want Engeland heeft dat alleen kunnen doen, doordat Frankrijk heeft toegestaan, dat Engelsche troepen uit Macedonië werden weggenomen. Als het recht van verovering gold, zou Frankrijk geheel Macedonië kunnen houden. Ik heb uit dagbladen en gesprekken den indruk gekregen, dat Frankrijk veeleischend wordt, nu het gevaar is geweken. Een formule:

'Wij hebben niet het pan-germanisme bestreden, om het pan-brittanisme te krijgen'. Engeland krijgt invloed in gewezen Duitse koloniën, Mesopotamië, Arabië en Perzië. Frankrijk wil invloed in Syrië en Palestina. Krijgt het dien niet, dan zal het

dit gevoelen als een nieuw Fashoda. In weerwil bijvoorbeeld van mogelijke compensaties ten koste van Duitschland.

Men beweert van Fransche zijde, dat een tractaat bestond tusschen Frankrijk en Engeland, waarbij de beide landen afzagen van hunne rechten op Palestina ten gunste van een neutrale derde. Als zoodanig is genoemd Amerika, toen nog neutraal. België als compensatie voor het geleden leed, en ook Holland, dat sinds verscheidene eeuwen een pro-Joodsche politiek heeft gevoerd. Ook tegen een volkomen onafhankelijken Joodschen Staat was Frankrijk niet. Maar wel tegen een Engelsch protectoraat. Het is juist een grief van Frankrijk tegen Engeland, dat Engeland door de Zionisten vooruit te schuiven toch probeert zich in Palestina te handhaven. En het is een grief van Frankrijk tegen dr. Weizmann, dat hij zich gedraagt als een Engelsch agent. Bijv. er is een bekend boek; 'Le Sionisme politique et son fondateur' van Baruch Hagani. Op blz. 235 een citaat van dr. Weizmann. Hij betoogt daar, dat een onafhankelijke Joodsche staat thans nog niet mogelijk is. Deze kan eerst worden bereikt door vele phasen heen, waarvan er één is: een Engelsch protectoraat. Door zulke uitingen is Frankrijk gekwetst geworden. Men verzekert, dat Weizmann den volstrekt onafhankelijken Joodschen Staat zou hebben gekregen, wanneer hij er op den juisten tijd, gesteund door Frankrijk, op had aangedrongen. Maar zij, die de geschiedenis van het Zionisme kennen, weten, dat Weizmann steeds de man is geweest van de pénétration pacifique. Hij meent, dat geen land ooit gegeven wordt aan een volk, dat dat land niet bewoont. Zangwill is de maximalist. Hij vraagt een vrij en onafhankelijk Palestina voor de Joden. De lezers van de 'Jewish Chronicle' kennen beide meeningen uit vele opstellen. Het is natuurlijk onmogelijk te zeggen, wie gelijk heeft. De meening van Zangwill is trotscher, hartstochtelijker. Weizmann is de man, die weinig waagt, maar daardoor ook minder wint. Het is natuurlijk niet mogelijk te weten, wat er gebeurd zou zijn, wanneer Weizmann te zijner tijd wel had aangedrongen op een geheel onafhankelijken Joodschen Staat. Misschien had hij er de genegenheid van Frankrijk mede gewonnen en de genegenheid van Engeland mede verspeeld. Mijn gevoel is vóór de meening van Zangwill. Mijn verstand is vóór de meening van Weizmann.

Dikwijls in de stille nachten van Jerusalem denk ik over het Wezen van de Geschiedenis. Waarom is de filosofie der Geschiedenis een verwaarloosde wetenschap? Weizmann, Zangwill, Frankrijk, Engeland, dat zijn allemaal woorden. Discrete puntverzamelingen, waardoor de continue Werkelijkheid niet wordt uitgeput. Jan Prins zegt dat ongeveer zoo:

‘Wat ons beweegt, blijft altijd wel verborgen,
Maar 't leven gaat gelijk het wezen moet,
Vanzelf geworden en vanzelven goed.’

Frankrijk - Engeland - Palestina: hoe zullen de grenzen van ons land zijn? Ook hier bestaan rivaliteiten, waarvan het nadeel het Joodsche Volk het meest treffen zou. De vraag is niet, welke streken thans een overwegende Joodsche bevolking hebben. Maar welke streken noodig zijn om aan het Joodsche volk binnen historische grenzen de mogelijkheid te geven van een mild volksbestaan. Zeker is op het oogenblik het aantal Joden in Palestina gering, vergeleken met het aantal Arabieren. Misschien één tegen tien. Maar dat is de zaak niet. Palestina behoort niet aan het handjevol Joden, dat er thans woont, maar aan al de Joden van de wereld. Dertien, veertien millioen. En dan staan wij tegenover de Arabieren als twintig tegen één. Bovendien is er nog iets heiligers dan het aantal.

Syrië: ook hier zijn Frankrijk en Engeland het niet eens. ‘Les alliés,’ zei een Franssprekende Arabier grijnzend: ‘u zult les mésalliés bedoelen’. Zeker is dit: in sommige opzichten overtreft Frankrijk Engeland. Maar in andere opzichten overtreft Engeland Frankrijk. Van die laatste opzichten is wellicht koloniseeren en administreeren er een. Misschien wordt Syrië thans minder goed geadmistreerd dan Palestina. Misschien ook heeft Frankrijk de genegenheid van de ingeboren Syrische bevolking niet geheel kunnen winnen. Wie krijgt daarvan de schuld? Engeland. De Franschen beweren, dat Engeland Palestina wil houden door middel van de Zionisten. En Syrië door middel van den Emir Faisal, den zoon van den Koning van Hedjaz. Heel de Syrische pers zou dan door Engeland betaald worden. Les alliés - les mésalliés. De Koning van Hedjaz, ci-devant cherif van Mekka, heeft twee afgevaardigden ter vredesconferentie. En Engeland zou hem steunen.

Natuurlijk komt dit alles wel tot oplossing. Hopen wij vóór dezen brief (mosterd na den maaltijd) u bereikt. Frankrijk zal zich wel schikken in een Joodschen Palestinastaat onder Engelsch protectoraat. Let maar eens op, hoe in alle telegrammen uit Parijs de nadruk wordt gelegd op de goede gezindheid van Frankrijk om tot deze oplossing mede te werken. Wanneer men bedenkt, uit welke gevaren Frankrijk gered is door Engeland en door Amerika, dan moet men het onbillijk vinden (ofschoon wel weer aardig gezegd!) wanneer Franschen beweren, dat zij den oorlog hebben gewonnen, maar den vrede hebben verloren.

Frankrijk - Engeland - Palestina: al deze kleine machteloze woorden schrijf ik voor u, op het balkon van ons huis, dat gezegd wordt het mooiste uitzicht te hebben van heel Jeruzalem. Het is late avond. Gisteren was het volle Maan. Maar vandaag ook is de maan nog zilver en zuiver. Alles lijkt dichtbij. Het dorp Silouan in het dal voor het huis. En de Olijfberg met Deutsche stichtingen op den top. Thans Engelsch Hoofdkwartier. Morgenochtend moet ik er heen voor een onderhoud met den Chief Administrator Generaal Sir Arthur Money. De wegen liggen als buiten in het maanlicht. De verre berg als een speelgoedding tusschen de wegen geblokt. De Olijfberg is ons niet in de eerste plaats heilig. Maar toch gedenken wij eerbiedig de plaatsen, die anderen heilig zijn. Zooveel eeuwen! Blijf nu droomen, dwaze zwerver, in het maangetij zoo zilver en zoo zuiver. En bezin u nog eens op uw woorden: Frankrijk, Engeland, Palestina, Syrië, Weizmann, Zangwill, Emir Faisal, Koning van Hedjaz. Het is toch alles niets, niets, niets.

Nr 26 Uit het Beloofde Land⁺

⁺(1) De jonge priester; (2)
Een geleerd verzamelaar: 6-5
1919 A., 5 (Onder de Streep)

O, neen, dit wordt geen psychologische roman onder de Streep. Het wordt geen gedicht. Het zijn postzegels. Wij hebben hier een post, een postkantoor. Af en toe krijg ik zelfs een *Handelsblad*. Maar er is geen postbezorging. Men gaat zijn brieven afhalen. Brievenbussen in de stad hebben wij ook nog niet. Men brengt zijn schatten naar het kantoor. Op de steenen stoepen zitten de schooiertjes. En zij wachten op postzegels. Iedereen, die er uitziet als een vreemdeling, en die een postbox heeft opengemaakt, wordt bestormd. Hollandsche postzegels doen opgeld. Jammer voor de schooiertjes en voor mij, dat de courant zoo ongeregeld komt.

Maar vandaag was er een aangeteekende brief. Met zoo een mooien Hollandschen postzegel er op. Wien zal ik hem geven?

Iedereen dringt, iedereen vraagt. Ook de Arabische schooiertjes. Gaarne zou ik een Arabisch jongetje het mooie zegeltje geven, om te toonen, dat de Arabische quaestie buiten de postzegels om gaat. En ik twijfel: ja, ik zal hem geven aan dien kleinen Arabier met dat mooie rood fezje op zijn lachenden kop. Maar uit de heele schreeuwend bende roept er één:

‘Annie Cahen’, dat is: ‘Ik ben uit den Priesterstam’.

Ja, Arabiertje, dat is een argument, waar gij niet tegen op kunt met uw mooie roode fezje op uw lachenden kop. En de jonge priester met het mooie zegeltje gaat triumfantelijk door de Jericho-sstraat.

In de Bazar komt hij mij tegen. Ik herken hem niet. Maar hij herkent mij. Omdat zijn belang bij de ontmoeting grooter dan het mijne is. Hij spreekt Hebreeuwsch: ‘Heeft Mijnheer ook een postzegel voor mij?’

Ik moet even mijn geest verplaatsen van den Bazar naar het Postkantoor. Maar dan weet ik het ook dadelijk: hij is een van de woeste verzamelaars. Helaas: de kranten zijn weer niet gekomen. En Hollandsche postzegels heb ik dus niet. Maar in Holland zijn ook kleine woeste verzamelaars. Ik heb nog een enveloppe vol uit Egypte. Mooie lange van de Olympische spelen. En groote van Soedan met een kameelruiter er op. Er zijn zeker wel dubbelen in de enveloppe die ik hem geven zal.

Neen, zijn aardrijkskunde is onvoldoende. Van Griekenland, dat toch zulke mooie postzegels heeft, daarvan heeft hij nooit gehoord. Ik zeg hem den naam van Griekenland in alle talen, waarmede men mij voor en na gekweld heeft. Eindelijk weet hij het. Of hij doet alsof. Dat zou nog zoo dom niet zijn. Dat doen volwassenen hun heele leven.

Van Holland weet hij niet. Amsterdam? Nooit van gehoord. Hij is toch dertien jaar.

Nu, zeg ik dan een beetje smalend: ‘jij bent ook een domme jongen.’

Maar, o, wat heb daar een spijt van. Hij ziet mij aan met een hartstochtelijk verwijt in zijn open, Joodsche oogen. En hij zegt mij met een trots, die doordringt:

‘Ik ben heelemaal geen domme jongen. Ik ken al Talmud.’

Neen, gezegende kerel, jij bent geen domme jongen. Maar ik ben weer een stommeling geweest.

Nr 27 Gouverneur van Palestina⁺

⁺6-5 1919 A., 6

Neen, Jeruzalem is niet een deel van Palestina. Maar Palestina is een deel van Jeruzalem. De stad overstraalt, overheerscht alles. Ik kan er niet toe komen de stad te verlaten en naar Jaffa te gaan. Ofschoon verschillende belangen mij naar Jaffa drijven. Zeker zal ik hier wel blijven tot het Paaschfeest. Jeruzalem overheerscht heel Palestina. Het is misschien voorzichtig van de Zionistische Commissie, dat zij zich in Jaffa heeft gevestigd. Maar vestiging te Jeruzalem ware beter geweest. Jeruzalem heerscht. De gouverneur van Palestina is de chef van den gouverneur van Jeruzalem. En toch zie ik meer tegen den gouverneur van Jeruzalem op.

Gisteren heb ik den gouverneur van Palestina mijn bezoek gebracht: Generaal Sir Arthur Money. Zijn officieele titel is: Chief Administrator van de O.E.T. Dat is: Occupied Enemy's Territory. Generaal Storrs heeft telefonisch belet gevraagd. Maak u geen illusies. Wij, gewone onnoozelen, hebben geen telefoon in Jeruzalem. Wel een bioscoop. Maar een aantal Engelsche Regeeringsgebouwen zijn onderling

telefonisch verbonden. Generaal Money zal mij gaarne ontvangen, den volgenden ochtend, kwart na elven.

Ik ken hem van aanzien wel. Hij heeft zijn kwartier op den Olijfberg in de Augusta Victoria Stichting. Hij woont daar ook. Veel minder dan generaal Storrs neemt hij aan het publieke leven deel. Een beroepsofficier. Hoog van gestalte. Mager. Een echte, zeer voorname Engelschman. Niet minder hoog in aanzien dan de generaal Storrs. Maar wel minder bekend en populair.

Ik zal er dus morgen heen gaan. En 's avonds zit ik weer uit te staren, van het balcon van ons huis. Over de dorpsuizen van Silouan heen. Over de bergen en de dalen tot den Olijfberg. Daar staat de Augusta Victoria-stichting, stout en breed in het open maanlicht. De hooge toren. Op den Hemelvaartsdag van het jaar 1910 is het Huis ingewijd door Prins Eitel Friedrich van Pruisen, Grootmeester van de Pruisische Johanniterorde. Nietwaar? We zijn nog geen negen onnoozele jaren later: Augusta Victoria, Amerongen, Pruisen, Eitel Friedrich. Soms krijg ik hier in Jeruzalem een Hollandsche courant. En ik herinner mij gelezen te hebben, dat Prins Eitel Friedrich, of dan een andere Prins, zich eene broodwinning heeft gezocht in een automobielwinkel. Van den Olijfberg tot den autohandel. O, ik ben nooit Duitsch gezind geweest. Maar dit is toch van een droefheid, die aangrijpt. Het is de droefheid van den wind in den voorhof van het Russische Gezantschap, Rue de Grenelle, Parijs.

Wij, in het Oosten leven niet in feiten, maar in gevoelens. De val van de Hohenzollerns is onze neerval. Het machteloze. De worsteling tegen de Eeuwigheid en tegen den Tijd. De Pyramiden. Er is nu een spoorwegstaking in Egypte. Alles dwaas en onwaarschijnlijk. En boven alle menschelijke dwaasheid uit, de Maan, de mooie milde Maan. Die geen verscholen hoekje van berg en dal onbezocht laat.

Den volgenden ochtend op weg. 't Is zoo eenvoudig nog niet. De Olijfberg lijkt wel dichtbij. Maar in deze wonderlijke hemelsfeer lijkt alles dichtbij. Ik zal met een rijtuig gaan. Maar (o, gij verwende Amsterdammer) in de binnenstad, waar ik woon, kan geen rijtuig komen. Daarvoor zijn de straten veel te nauw. Bovendien dalen en stijgen ze met straattrappen, die een rijtuig niet af kan en zeker niet opkan. Ik loop dus van de Deutsche Plaats (ja, daar woon ik. Maar wat is een naam?) naar de Jaffapoort. Door de Jodenbreestraat, door den Bazaar, langs het Specerijenstraatje. En bij de Jaffapoort een rijtuig. Ik neem een Joodschen koetsier. Dat heeft niets te maken met de Arabische quaestie. De zaak is eenvoudig deze, dat ik in het Hebreeuwsch wel, maar in het Arabisch niet afdingen kan. En zonder afdingen kan men in Jeruzalem niet leven. Hij vraagt een half Pond. Is hij wijs? Houdt hij mij voor een ezel? Meent hij, dat ik nooit eerder naar den Olijfberg ben gereden? Hij zucht: veertig piaster dan. Dat is het tarief door den Gouverneur vastgesteld. We worden het eens voor vijf-en-dertig. Voor dertig had hij het ook gedaan. Maar ik geef vijf-en-dertig, omdat hij misschien lang wachten moet.

Op weg. De buitenstad door. De buitenstad uit. De wegen zonnig en wit. We zijn nog in den regentijd. In een laten regentijd zijn wij. Al mijn Joodsche vrienden kennen deze woorden: 'En Ik zal uw land op tijd regen geven, vroegen en laten regen.' We wachten nu op den laten regen. Maar hij komt niet. Het is een open rijtuigje met de kap opgezet. Het landschap is vóór de kap, als een schilderij in een lijst. Een schilderij, die altijd verandert en toch altijd dezelfde is: zon, witte wegen, het landschap. Beneden bouwt de stad in het dal. We stijgen. We stijgen heel langzaam stappend. Ik zou even vlug kunnen lopen. Dat gaat niet. De generaal wacht. 'Dierbare,' zeg ik dus tegen den koetsier: 'zouden die twee paarden niet een tikje steviger kunnen aanstappen?'

‘Neen,’ zegt de koetsier: ‘het zijn de twee eenige paarden, die ik heb, en wie haast heeft, moet maar vroeger op weg gaan.’ Nietwaar? En dan zijn er nog menschen, die beweren, dat het leven niet heel eenvoudig is. Ik troost mij dus weer met het landschap. Links de Doode Zee. Zij lijkt dichtbij. Dadelijk achter deze dalende heuvelen. Men zou denken, dat men er wel een steen in gooien kan. Maar 't is niet zoo. Het is langs de kronkelende wegen wel een uur of zes rijden. En wanneer de weg recht was, zou het nog een uur of drie zijn. Maar de lucht is hier zoo wijd en hel. Nu begrijpen wij ook, dat Mozes het geheele land van één berg kon zien. Wij hebben, domme jongens die wij vroeger waren, altijd gezegd: dat kan niet. Maar hier komt alles precies uit. Mijn Joodsche vrienden kennen wel den regel uit de gebeden: ‘Hij, die den wind laat waaien en den regen laat dalen.’ Dat komt ook precies uit. Voor het regent, waait het altijd.

Tenslotte komen de paarden dan toch waar ze allang hadden moeten zijn. We hebben trouwens nog lucifers gekocht onderweg, een sinaasappel en een praatje gemaakt. Nietwaar, wie haast heeft, moet maar vroeger op weg gaan?

Ik loop den tuin door. De hal in. En de melancholie is er weer. Wie precies weten wil hoe deze Keizerin Augusta Victoria Stichting gebouwd is, kan het vragen te Amerongen. Of in een automobielzaak te Berlijn.

Er zit een Arabisch jongetje als groom in een koel hoekje Engelsch te leeren. Het spijt mij, dat ik hem storen moet in de koelte en in de wijsheid. Maar ik vraag hem toch of hij mijn kaartje wil geven aan den dienst doenden luitenant. De luitenant heeft den Belgischen naam Carton de Wiart. Hij is bloedverwant van den Belgischen minister. Maar Engelschman. Alleen Engelschen kunnen officier in het Engelsche leger zijn. Behoudens uitzonderingen. Bijvoorbeeld Jabotinsky is luitenant en Russisch onderdaan.

Wanneer twee Grieksche priesters weggaan word ik bij generaal Money binnengelaten. Hij is hooger in rang dan generaal Storrs. Toch ben ik niet zoo ontroerd. Omdat voor mijn gevoel de gouverneur van Jeruzalem hooger is dan de gouverneur van Palestina. Generaal Money begint het gesprek met enkele milde woorden. Ik zet door. De generaal is met verlof in Europa geweest en pas sinds eenige weken terug. Zeker heeft hij daar vele invloedrijke personen gesproken. Wat hebben zij gezegd? Wat hebben wij te hopen? Wat hebben wij te vreezen? Hij ziet mij aan, altijd met dien milden glimlach, waar men niet door henen komt. Denk ik waarlijk, dat hij op al die vragen antwoorden zal, nog wel wetend, dat het in een courant komt? En dan glimlach ik ook. Neen, ik denk dat hij antwoorden zal, wat de generaal Storrs antwoordde: wij zijn militairen in tijd van oorlog en wij voeren uit de bevelen, die ons gegeven worden. Juist, zegt de generaal Money, dat is een heel goed antwoord. En ik begrijp zelf wel, dat hij niet veel zeggen kan.

Hoe dichter de beslissing van de vredesconferentie nadert, hoe zenuwachtiger de menschen hier worden. Ik zelf heb daar geen last van omdat ik mij niet kan voorstellen, dat ik te Jeruzalem woon en dat wij misschien spoedig zullen hebben, wat wij sinds eeuwen hebben gedroomd: een min of meer onafhankelijken Joodschen Staat. Van de week was hier in eens een groote ontroering: men hield stijf en strak vol, dat er een gelukkig en belangrijk telegram uit Europa gekomen was. De Joodsche Staat was er. Ik vraag generaal Money, of hij iets van zoo een telegram weet? Hij glimlacht: wat u er ook van weet, geruchten. ‘De een hoopt. De ander vreest.’ O, we hadden van de week nog een ontroering: op sommige muren stond in Arabisch: ‘Eendracht maakt macht’. Ziet ge wel, zeiden de angstigen, ‘als de Joodsche Staat wordt afgekondigd, dan krijgen we pogroms van de Arabieren’. Vandaag beweert

men, dat er pogroms in Jaffa zijn. Ik schrijf u dit, geloof ik, te Jeruzalem. Maar ik heb het gevoel, dat ik vlak bij Amsterdam ben, te Haarlem bijvoorbeeld, en dat ik straks naar huis ga.

Gisteren heb ik mij laten waarzeggen. Dat gebeurt hier door mannen. Niet uit koffiedik, maar uit zand. Men betaalt vooruit. De voorspellingen beginnen altijd heel somber. Maar als men dan nog iets meer geeft en nog iets meer en nog iets, dan blijkt het booze zand dikwijls voor herziening vatbaar. Ik geef een piaster, wat niet veel is. Dus wordt mij voorspeld, dat ik niet een natuurlijken dood sterven zal. Ik vind dat volkomen billijk. Voor een piaster kan men niet meer verlangen. Daar ik geen tijd meer heb, ook geen kleingeld en geen voorkeur voor een natuurlijken dood, laat ik het erbij. Maar, o wee, wanneer ik 's avonds aan tafel deze voorspelling oververtel! Foei, mag ik zóó spotten, in deze ernstige tijden! Wat heb ik met dwaze waarzeggers te maken? Nu, nu, ik beloof, dat ik morgen den waarzegger een roepie zal geven (die gaan hier ook, zes en een half piaster). Zeker zal hij mij dan voorspellen een keizerschap ever den Joodschen Staat van Dan tot Bersebah.

Neen, generaal Money gelooft niets van die pogroms. De Engelschen zullen de orde wel handhaven. Trouwens, ik geloof niet, dat er iets gebeuren zal.

Het Arabische probleem acht generaal Money ook niet het moeilijkste. Maar wel de vraag, hoe wij ons Volk in ons Land een werkzaam leven kunnen verschaffen. De koloniën prijst hij zeer. Hij kent ze en vindt ze voortreffelijk. Maar het aantal bewoners is gering vergeleken bij de duizenden en tienduizenden, die wachten. En hij vraagt het mij, alsof ik het oplossen kan en moet: 'hoe stelt ge u dat voor?' Ieder onzer weet, hoe geweldig de problemen zijn. Waarvan zullen we in Palestina leven? Kolen zijn er niet. Misschien is er petroleum. Misschien is er ijzer. Misschien kunnen de watervallen van den Jordaan electriche kracht geven. Misschien, misschien! Maar het Volk, het benarde, opgedreven Volk uit Polen, dat staat voor de Deur van het Land en dat wil binnen. Laten wij ons toch goed rekenschap geven, wat de Geschiedenis van ons verlangt. Opbouw van ons Volk in een Land, dat door de eeuwen en de eeuwen heen is verwaarloosd. Het kan niet gaan met enkele honderden of enkele duizenden per jaar tegelijk. Want eenige millioenen dringen voor de deur.

De dienstdoende luitenant klopt. Hij vertoont een kaartje. Anderen hebben recht op den zeer gedeelden tijd van den generaal. Voor een eerste bezoek is dit voldoende geweest.

Door de wijde, koele hallen brengt het Arabisch jongetje mij naar de buitendeur. Vraag maar in Amerongen of in de Berlijnsche automobielenzaak, hoe goed en ruim het hier gebouwd is. De koetsier wacht. O, hij is niet boos of verdrietig, omdat hij heeft gewacht. Er is niets prettiger dan wachten. Vooral wanneer men koetsier is en een koetsier heeft gevonden, die óók wacht. Maar nu ik klaar ben, zal hij wel moeten oprijden.

Ik zit weer in het kleine rijtuig, achter den kaprand, die lijkt de lijst van een schilderij, waarvan het doek voortdurend wisselt. En weder ver de Doode Zee. En weder beneden de stad. En ik hoor de droge, eenvoudige vraag van den generaal Money: 'En hoe stelt u zich dat voor: binnen eenige jaren hier eenige millioenen menschen te vestigen?' Jeruzalem: zult gij eenmaal weer de groote hoofdstad zijn van een trotschen, sterken Joodschen Staat?

Bij de Post stap ik uit. Neen, kranten zijn er niet, door de stakingen in Egypte. Het is heet. Ik loop door de Jaffastraat. Door de Jaffapoort. De Bazaar, (langs het Specerijenstraatje), de Jodenstraat, naar huis. Ik ben heel moe. En door mijn moeheid

hamert de wreede vraag: ‘En hoe stelt u zich dat dan voor, binnen eenige jaren hier eenige millioenen te vestigen?’

Nr 28 Purimfeest te Jeruzalem⁺

⁺7-5 1919 A., 9

Wie het Joodsche Jaar kent, weet, dat de Vastendag van Esther valt vóór het Lotenfeest. Juist den dag te voren ben ik komen wonen bij eene familie op de Duitsche Plaats. Neen: Jeruzalem is Amsterdam niet. Een Joodsche Gemeente, gelijk te Amsterdam, waarvan men lid is, die heeft men hier niet. Dat zal hier allemaal nog geregeld moeten worden. Een groote taak. Het aantal Synagogen is hier groot. Maar ze zijn klein. Overal in hoekjes en holletjes van de Joodsche wijk vindt men ze. Hier op de Duitsche Plaats zijn er twee. Misschien wel meer.

Trouwens, een Synagoge te Jeruzalem is nooit alleen een gebedenhuis maar ook een leerhuis. Vele studeerenden brengen gansche dagen biddend en leerend door. Deze Joodsche mannen branden van eene vroomheid, waarvan wij geen gedachte hebben. En zeker kan ik u daarvan geene beschrijving geven in de machteloze on-vrome woorden van onze Taal. Ik denk, dat Henri Borel en Frederik van Eeden dit goed verstaan. O, het is mij vreemd geweest, toen ik voor het eerst in eene Synagoge te Jeruzalem kwam. Het lijkt alles wild en onbeschaafd en zonder wijding. Men loopt. Men zingt. Men schreeuwt. Maar dan, later, zie ik de Heiligheid wel en de Wijding. Wat in Amsterdam onmogelijk is, dat is mogelijk te Jeruzalem.

Donderdag: de Vastendag van Esther. O, het vasten valt hier mee. Tegen den avond ga ik naar de Synagoge die in een hoek van de Plaats is gebouwd. Van het balkon van het huis, heb ik er kijk op. Natuurlijk weer een aantal trappen af en onder gebogen gewelven door. Het aantal trappen, bogen en gewelven hier in de Oude Stad is ontelbaar. Generaal Storrs wil dat allemaal bewaren. Maar ik wil het allemaal opluchten en opruimen. Of ontruimen en er een museum van maken. En dan goede frissche huizen bouwen voor het Volk. Er zijn hier woningen veel slechter dan de slechtste krotwoningen van Uilenburg. En dat zou zoo moeten blijven voor een zoodje sightseeing vreemdelingen? Geen gedachte! En elken keer als ik trappen afscharrel of opstruikel of door bogen en door gewelven dwaal, dan houd ik booze monologen tegen den Generaal Storrs en den Majoor Richmond. Ja, zij lachen mij uit en noemen mij: ‘The Dutch Vandal’. Maar ik verdedig mij: ‘ik wil het Volk niet opofferen aan de zoogenaamde Schoonheid’.

Deze Synagoge hier op de Duitsche Plaats is half bedehuis, half leerhuis. Er staan lange, oude tafels met banken. En er liggen oude, wijze boeken. Hier en daar zitten eerwaarde mannen te leeren. Fijne, verstandige gezichten. Ze zitten plechtig gehuld in hunne kaftans. Kleine jongentjes gaan rond. O, ze zijn hier thuis. Miniatuur-mannetjts. Ook al met die fijne, scherpzinnige kopjes. Lange krullen aan het voorhoofd, omdat zij de hoeken van de haren hier niet afknippen. Ik heb ze allen heel, heel lief.

Het is nog te vroeg voor den dienst. Het is hier niet zoo precies geregeld als in Amsterdam. Hier begint het Middaggebed ‘als het tegen de schemering begint te loopen’. Ik zit in een steenen vensternis en ik kijk uit. Het uitzicht is open en wijd, over bergen en dalen, naar den Olijfberg heen. Een landschap, volgelopen van wegen, breede en smalle, zonder boomen. Weg achter de bergen en dan windend door de kleine dalen heen. De schaduwen leggen zich langer en langer. Vanuit de dalen stijgen zij op tegen de heuvelen. In deze gewijde Synagoge is de schemer

binnengekomen. Nu komen de genooten voor het gebed. De meesten oude eerwaardige mannen, zooals Josef Israëls zijnen Wetschrijver heeft gezien. Electricisch licht of gaslicht hebben wij hier in de Synagoge niet. Er zijn een paar olielampen hangend. En verder staan kleine olielampen op de tafels. Daarom heen groepen de mannen samen. In een hoek de Rabbijn R. Chaïm Sonnenfeld. Hij is één van de weinige Rabbijnen, die bepaald een tegenstander van het Zionisme is. Hij is heel oud en heel eerwaardig. Ik laat mij dus na afloop van den dienst aan hem voorstellen. De dienst is als in Holland. Maar alle woorden zijn hier in Jeruzalem zwaarder. Zij dringen door tot in de diepten van het hart. Eerst de voorlezing van een gedeelte uit de Leer. En dan van een gedeelte uit Jesajah Kap. 55 vers 6 tot Kap. 56 vers 9. Wij leren dat gedeelte iederen vastendag. Wie mijn gedicht 'Een Joodsch danklied' leest in *De Beweging* van een der eerste maanden van 1918, weet welke waarde deze verzen voor mij hebben. Maar hier voel ik de woorden nog heel, heel anders. Hier is het land, waar Jesajah zelf heeft geleefd. Langs deze wegen, die verschemeren in den avond, is hij gegaan. Het is alsof Jesajah zelf hier in de Synagoge zijn woorden van almachtig vermaan voorleest. Ik hoor zijn woorden niet alleen. Maar ik beleef ze ook. Alles is hier anders, dieper. Kleinigheden voor u wellicht? Zóó, dat de Profeten hier niet gelezen worden uit een boek, maar uit een rol, als de Wetsrol. En de voorlezer is héél eerwaardig en héél oud.

O, men dringt niet gemakkelijk door tot de gelouterde vroomheid van deze Joden. En voor wie niet doordringt is alles wild, onbeschaafd, zonder wijding.

Heel moe en heel hongerig, maar heel gelukkig ga ik naar huis. En langs mijn huis door het hééle maanlicht gaan de mannen, zacht pratend in hun kaftans. De oude, verweerde gezichten verlicht van Gods hemelschen gloor.

II.

Er bestaan hier nog allerlei gewoonten, in Holland afgeschaft. Zoo deze: wanneer bij het lezen van de rol van Esther de naam van den Hater, Haman, wordt genoemd, dan maken de kinderen een groot lawaai. Zij klappen in hun handen, stampen met de voeten. Wij zouden fluiten. Hier in Jeruzalem hindert dat niet. Deze Stad maakt toch alles heilig. Maar in Holland inderdaad, daar zou het niet gaan. Trouwens, hier wordt het ook al minder.

Des Zondagsavonds hen ik te gast gevraagd, om de Rol te hooren lezen, bij den heer en mevrouw Zilvermit, Hollanders van afkomst, die hier de leiding hebben van een weeshuis met veertig meisjes. Ik zal u over de Weezen van Jeruzalem later meer schrijven. Thans alleen dit: dat het weeshuis wat orde en reinheid betreft niet Oostersch is, maar heel, heel Hollandsch. Wat Haman betreft: de regel van het Huis is deze; er mag niet in de handen worden geklapt, alleen gestampt met de teenen van de voeten. En dit is een zeer, zeer groote beperking: niet iederen keer als de naam van Haman wordt gezegd. Maar alleen, wanneer wordt gezegd: 'Haman, de Zoon van Hammedatha'. En dat is maar een keer of drie.

In het Weeshuis ben ik geheel thuis. Ik ken Gallad, den Arabier. En ook deszelfs vrouw. Zij wonen in een huisje bij het hek. En doen alles, wat er te doen valt. En de meisjes ken ik ook al allemaal. De grooten en de kleinen. De Rol zal worden gelezen in de groote eetkamer. Als het tijd is, worden de meisjes in de hal opgesteld. Dan twee aan twee komen ze binnen, keurig in grijze jurken met roode schorten. Wel allemaal hetzelfde, om niemand jaloersch te maken. Maar het maakt toch heelemaal niet den indruk van een geüniformd weeshuis.

Alles gaat hier zacht en ordelijk. Niemand behoeft hier te worden verboden. En heelemaal wordt er niet gestraft. De eetkamer is alleraardigst. Een tafel voor den Heer en de Vrouw des Huizes, benevens den verrasten gast. Verder kleine tafeltjes voor de meisjes. Aan elk tafeltje een paar groote en een paar kleine meisjes. Een wijs beleid: nu kunnen de groote meisjes de kleine meisjes helpen en zoethouden. O, die groote meisjes hebben onbewust al iets van moedertjes in zich. Het groote vertrek is feestelijk verlicht met hanglampen. En op ieder tafeltje brandt vroom en zuiver een rozen-witte kaars. Mevrouw Zilversmit, met de zachte stem, waartegen geen verzet mogelijk is, leest de lofzeggingen, bij het lezen van de rol van Esther op het Lotenfeest voorgeschreeven. Dan wordt de Rol door den Heer des Huizes voorgelezen. Het is echt een Rol, niet een boek. Geschreven te Jeruzalem. En geborgen in een koker van olijfhout, hier te Jeruzalem vervaardigd.

En dan hoor ik voor de zooveelste maal het wonderlijke verhaal, dat mijn Vader voor ons las, toen wij nog kinderen waren in het huis van mijn Moeder. Het is als een tooneelspel. En de decors, hoe prachtig! Het weidsche Feest van den Koning Ahasverus. Het noodlot van de weigerachtige Vasthi. Dan komen Mordechai en Esther op. Zij wordt de Koningin. Wat denken de groote meisjes daarbij? En Haman komt op, met zijn boos bedrijf tegen de Joden. Weinig woorden. Maar sterk en krachtig. En het rouwbedrijf van Mordechai onder de Poort des Konings. Dan de list van Esther, die den Koning en Haman ter maaltijd noodt. O, ieder jaar hebben wij daarbij gebeefd, ofschoon wij natuurlijk heel goed wisten, hoe het afliep. En dan verschijnt Zeres, de boosaardige huisvrouw van Haman, met haar raad van de galg, vijftig Meter hoog. Maar hier keert het. De slapelooze nacht des Koning en het wonder, dat hij nu juist hoort, hoe Mordechai onbeloond is gebleven voor vroegere goede daad. Dan snel de vernederingen van Haman. Om een hoekje komt Charbona nog gauw vertellen van de galg. Maar dat vonden wij toch maar matig aardig. Nu Haman het verloren heeft, durft hij hem aan! Maar dat Haman wordt opgehangen aan de galg van vijftig Meter hoog, voor Mordechai bestemd, dat heeft ons altijd volkomen goed en billijk geleken. En met zijn heele rijtje zonen hebben wij ook nooit medelijden gehad. En ik denk, hoe zouden deze meisjes dit alles aanvoelen? Van alle wegen ter wereld zijn zij hier gekomen. Langs hoe vele wegen zullen zij van hier uitgaan? Waar zullen wij zijn over vijf en twintig jaar? Een ademhaling der Eeuwigheid. Hoe voelen deze meisjes deze woorden aan in het Hebreeuwsch, dat voor haar de gesproken taal is van alle dagen?

Het kleinste weesmeisje is drie jaar. Zij heet Simcha, dat Vreugde beteekent. En inderdaad is zij de Vreugde van ons allen. Ze spreekt alleen Hebreeuwsch. Met felle aandacht verbetert zij alle fouten, die ik tegen de grammatica maak. Zij maakt er geen. En gij weet het: in de Rol van Esther komt het woord 'Vreugde' een paar maal voor. En daar zit ze nu op te wachten. De groote meisjes hebben het haar zeker verteld. Iederen keer, dat 'haar naam' wordt afgelezen, glanst haar heele lieve snuitje. Maar dan dadelijk luistert zij weer ernstig naar den volgenden keer. Ik weet niet, of Simcha al ver gevorderd is in Hebreeuwsche significa. Maar zij schijnt al iets te gevoelen van de bekoring, die gelegen is in het hooren van den eigen naam in de gebeden. De eigen Naam. Wie schrijft eens een studie over de begripswaarde en de gevoelswaarde van namen in het algemeen. En van eigen namen in het bijzonder? Misschien zal Simcha het doen! Haman wordt hier heel bescheiden mishandeld. Naar voorschrift: alleen wanneer wordt gezegd Haman, de Zoon van Hammedatha. En daar de kleinste meisjes met hun voeten niet bij den grond kunnen, is er slechts af en toe bescheiden teengetrappel. Daar slaapt Haman wel doorheen!

Na afloop wordt dat mooie lied: 'Roos van Jacob' door al de meisjes samen gezongen. En dan worden wij naar de huiskamer gebannen. Want de meisjes gaan zich in de hal costumeeren en maskeeren, gelijk men dat hier met het Purimfeest doet. Simcha komt ook verkleed binnen. Ik zeg 'Dag Simcha'. En zij in het alleraardigst Hebreeuwsch, dat ooit een meisje van drie jaar gesproken heeft: 'Ik ben niet Simcha en ik spreek niet Hebreeuwsch. Ik ben een Arabisch meisje en ik spreek alleen Arabisch'. Dan wordt zij naar bed gebracht.

En 's avonds brengt Gallad, de Arabier, die Hebreeuwsch spreekt, mij door de dwarreling van straten en straatjes, naar de Deutsche Plaats naar huis. Jammer, dat Generaal Storrs en majoor Richmond er niet bij zijn. Dan konden zij hun geliefde oude Stad bij avond eens zien en ruiken. En dan konden zij ook genieten van de conversatie van Gallad, die waarlijk zeer belangrijk is. Hij weet heel goed, dat wij een Feest hebben vandaag. Van al het lekkers krijgt hij zijn deel. 'Neen', zegt hij, 'de Christenen hebben het ware geloof niet. Zij gelooven aan den Messias'. 'Ja', zeg ik, 'Gallad, dat doen de Joden ook'. 'Juist', zegt Gallad, 'maar die van de Joden is de echte'. Ik vrees, dat het bij den goede Gallad is: 'Wiens brood men eet, diens Messias is de echte'. Trouwens: het ware geloof hebben alleen de Moslem. Mohammed is geen Messias, maar een Profeet. Gallad is een geleerde. Hij kan lezen en schrijven.

Overall in de nauwe straatjes van het Joodsche kwartier is nu vreugde en feest. Men heeft elkander allerlei lekkernijen gezonden. Gelijk geschreven staat: 'men zendt elkander geschenken en bedenkt de armen'. Er wordt muziek gemaakt en gezongen. Uit de onwaarschijnlijkste hoekjes en holletjes schijnt licht. Waar niemand verwachten zou, wonen nog de feestvierende menschen. Door de straatjes dringen de groepjes gemaskerden. Van achter de maskers zeggen zware stemmen: 'Vrede, mijne heeren', wat toch heel wat plechtiger is dan het Hollandsche: 'G'navond samen'. En het is alles zoo lief en zoo goed. En de maan straalt zoo mooi en zoo mild. Hier is alles vrede.

III.

Des Maandagochtends ben ik te gast gevraagd om de Rol te hooren lezen in het jongensweeshuis, buiten de Stad, onder leiding van den heer en mevrouw Goldschmidt. De heer Goldschmidt is (wat is een naam!) eveneens Hollander van geboorte. Ook dit weeshuis is, wat orde en reinheid betreft, niet Oostersch, maar heel, heel Hollandsch. Voor zoover ik weet zijn alle andere weeshuizen door en door Oostersch. Bij het jongensweeshuis is een Oostersch ^[9] daar iederen Zaterdag heen. Het is wel ver van huis. Maar de dienst is er juist als in Holland. Een vreemde ben ik er dus al lang niet meer. Om zeven uur vangt de dienst aan. Verslapen zal ik mij zeker niet. Want 's morgens al heel in de vroegte, komt de koster van de Synagoge over de Deutsche Plaats. En hij roept langs alle huizen, en ook naar de bovenhuizen: 'Dafnen', wat in het Duitsch-Joodsche Jargon 'bidden' beteekent. Door het Jodenstraatje en den Bazaar (langs het Specerijenstraatje!) en door de Jaffapoort en dan verder langs lentezoele buitenwegen kom ik op tijd in het lieve, kleine kerkje van het weeshuis.

Wat Haman betreft: de regel van het jongensweeshuis is milder dan in het meisjesweeshuis. Ook hier mag niet met de voeten worden gestampt. Maar er mag

a) Hier wordt een regel herhaald en is blijkbaar de goede regel weggevallen. [LG]

in de handen worden geklapt iederen keer, dat de naam van Haman wordt gezegd. En niet alleen bij: Haman de Zoon van Hammedatha. O, deze jongens haten Haman, zooals ik, toen ik een kleine jongen was (lach nu niet!) Alva heb gehaat. Ik weet niet of Hollandsche jongens ook zoo fel haten. Bij ingeving heb ik over mijn haat en mijn genegenheid als kind altijd gezwegen. Ik denk, dat Hollandsche jongens wat nuchterder zijn dan onze Joodsche weesjongens. Die haten Haman door en door. Wanneer men hen vrijliet dan zonden zij ten slotte bevangen worden in een soort van waanzinnige woede. Sommigen hebben de Rol van Esther precies bestudeerd om te weten waar de naam van Haman wordt genoemd. Eerst gaat alles heel kalm. Er wordt handengeklapt als de naam van Haman wordt genoemd. Driemaal zooals het voorschrift hier in huis luidt. Maar langzamerhand begint een soort zenuwachtige woede over sommige onrustige jongens te komen. Ze springen van de bank af en stampen toch op den grond. Ze worden dan wel tot orde gebracht. Maar och, het is Purim vandaag. En het zijn Joodsche jongens. En Haman heeft het toch wel heel, heel slecht met ons allen voorgehad. Neen, hij heeft niet beter verdiend. En als dan gezongen wordt: ‘En zij hingen Haman op aan de galg, die hij voor Mordechai had opgesteld,’ dan doen de goedhartige directeur en de goedhartige onderwijzer een oortje dicht. En dan mogen de jongens flink handenklappen. Dat doen ze. En hun lekkere snuiten glimmen. O, het zijn anders jongens, die geen vlieg kwaad zouden doen. Maar Haman, niet waar? Haman en Titus, dat zijn de twee nationale gehaten. Er is een jongentje, een uit Groezië, die kijkt zoo begeesterd, alsof hij alles zelf gedaan heeft. Of minstens de schrijver van het boek Esther is. Hij zucht heel diep als de naam van Haman voor het laatst gelezen is. Neen, nu is de Purim eigenlijk voorbij. En al het andere, ook het lekkers, dat is vaal en onbelangrijk.

Dan blijkt nog even de listigheid van den Koning Ahasverus, die gauw een belasting legt op ‘het land en op de eilanden van de zee’. Wat mij altijd bovenmatig boos maakte, toen ik een kleine jongen was en in het huis van mijn ouders over ‘belastingen’ gesproken werd met alle teekenen van angst en afschuw. Ik heb als kind heel dikwijls gesist: ‘dief, dief,’ wanneer dat gelezen werd.

De jongens zijn natuurlijk vandaag verder vrij. Iedereen is vandaag vrij. Door de straten gaan de mannen in Sabbathkleeren. En de zingende kinderen. De winkeltjes in de Jodenstraat zijn vol lekkers. Heel den dag is feest.

Des avonds zit ik weer op het balcon van ons huis, dat het mooiste uitzicht van Jeruzalem heeft. De volle maan, hoog en licht. De wegen, die winden door de dalen en over de heuvelen. De Olijfberg heel ver en heel dichtbij. De Nacht is over Stad en Lande stil geworden. Door de Stilte heen af en toe een wild gezang. En wat fladderen van verwaaiende muziek. Het droomt: Vasthi, Esther, Haman, Mordechai, Ahasverus de listige, die er gauw nog even een belasting uitsloeg. En ik mijmer de gelukkige woorden: ‘Bij de Joden was toen licht en vreugde, (slaap lekker, kleine, lieve Simcha!) vroolijkheid en geluk. Zoo moge het nu voor ons worden’.

Nr 29 Sabbath in Jeruzalem⁺

⁺10-5 1919 A., 9-10

Wanneer de Sabbath het Heilige van ons leven is, dan is Sabbath in Jeruzalem zeker het Allerheilige.

Eenen Donderdag ben ik te Jeruzalem aangekomen. En Vrijdagmiddag zijn wij een wandeling door het Joodsche kwartier begonnen. Toen was ik nog een vreemde

in onze stad. Nu ik de Sabbathdagen van reeds menige week herdenk, ben ik al geen vreemdeling meer.

Sabbath te Jeruzalem. Alle Joodsche winkels sluiten. Geen Joodsch werkman is aan den arbeid. De kapperswinkeltjes hebben het al vroeg in den middag heel druk. En de jongens, die schoenen poetsen in het Jodenstraatje.

Men leert de bewoners onderscheiden aan hunne kleederen. De Sefardim dragen zwarte mutsjes. Ook wel een fez, gelijk de Jemenitische Joden. De Aschkenaziem, afkomstig uit Oost-Europa, dragen streimels, dat zijn platte, ronde mutsen met fluweelen rand. Ze dragen lange kaftan-kleeren, sommige van schitterende zijde of fluweel: branden oranje, rood of helblauw. De mooie Sabbathkleederen zijn dikwijls de eenige rijkdom van deze arme, vrome mannen. Niemand in Europa weet, wat de Joodsche stadsbevolking van Jeruzalem geleden heeft. Duizenden Joden zijn van honger gestorven. Andere duizenden door den typhus. In het begin van den oorlog hebben de Amerikanen geld gezonden. Toen Amerika den oorlog begon, hield dat op. De groote vrome rabbijnen hebben hun kleeren en hun zielsbeminde boeken moeten verkoopen voor een schamel stuk brood. Schatten aan boeken zijn naar Engeland en naar Amerika gegaan. De toestand is nu iets beter. Het ondersteuningswerk is nu in handen van de Zionisten. Maar hun werk is natuurlijk ook niet volmaakt. Het is heel moeilijk eene regeling te vinden, die niemand schaadt in zijn rechten en belangen. Misschien was het beter, dat het politieke werk van de Zionisten afgescheiden bleef van het liefdadigheidswerk. Er is een deel van de orthodoxie, die van het Zionisme niets weten wil. En ook geen geld wil aannemen, dat door hun handen is gegaan. Anderzijds wordt beweerd, dat het voordeelig is, zich aan te sluiten bij de Zionisten. De toestanden zijn hier buitengewoon gecompliceerd.

Maar dat ziet men bij eene wandeling door de stad niet. Dan zien we, tegen den Sabbath, de vrome Joodsche mannen gaan. Zij knippen de hoeken van het hoofdhaar niet af. Hunne gezichten zijn mild en teeder met de lange lokken. Dit zijn de mannen, die de Heilige Leer beoefenen alleen en uitsluitend om haar zelve. Niet om eer. En niet om gewin. Deze zwakke, uitgeleden mannen zijn de dragers van de oude schatten van het Jodendom. Maar als dit lieve, zwakke geslacht uitsterft? Ik ben nog niet in de koloniën geweest. Men zegt, dat daar een jong, sterk geslacht opgroeit. Maar het neemt de oude schatten niet over. En dat is onze taak: een nieuw sterk geslacht te kweken, waarin ook de Joodsche geest sterk zal zijn. Ontroerend is het de teedere zwakke Joodsche geleerden te zien gaan tusschen de stoute, sterke Bedouïenen van het Transjordaansche. Maar die nauwelijks kunnen lezen en schrijven. Als wij dat bereiken konden: een Joodsche jeugd zoo stout en sterk als de Bedouïenen zijn, en zoo wijs en geleerd als de rabbijnen.

II.

De Klaagmuur. Wij zijn den eersten Vrijdagmiddag naar den Klaagmuur gegaan. Door een warreling van straten en steegjes, waarin ik nu ook al geen vreemdeling meer ben. Een van mijne Joodsche vrienden te Amsterdam (wat is Amsterdam ver! Wat zijn de Joodsche vrienden ver!) schreef mij, dat hij het liefst zou willen weten, met welke gevoelens ik den Klaagmuur voor de eerste maal genaderd ben. Beste vriend, antwoord ik hem nu, in een ontroering waarvoor ik geen woorden weet. En waarvoor gij ook geen woorden weten zult, wanneer uw Dag gekomen is. Als wij woorden wisten voor deze ontroeringen, zouden wij geen individuen zijn. Maar wij

zouden samenvloeien als waterdruppels. De woorden, die ik nu opschrijf, zijn niet meer dan punten, die niet dringen in belangrijke gevoelssegmenten.

Wat is ons deze Klaagmuur eigenlijk? Zouden wij zonder dit brok muur niet weten, dat wij eenmaal een tempel hebben gehad, teeken van nationale en godsdienstige eenheid? Wij zouden het zeker ook weten zonder den Muur. En toch: zouden wij het gevoelen, zóó diep als thans, wanneer we onze handen leggen op de eeuwige steenen en onze middagebeden spreken, het betraande gelaat naar den Muur gekeerd? De Klaagmuur: ik heb wel eens gevreesd, dat het niet geheel en al echt zou zijn, het schreien en weenen bij dezen Muur. Maar ik vrees dat nu niet meer. Zij, die lijden, en het zijn duizenden en duizenden in Jeruzalem, gaan naar den Klaagmuur om hun eigen leed daar uit te schreien. Hun tranen zijn zoo echt als het leed van het Joodsche Volk. In de reisboeken staan ons leed en onze muur aangeteekend als een bezienswaardigheid. De touristen, die waar voor hun geld moeten hebben, gaan op Vrijdagmiddag tegen den avond, omdat er dan veel Joodsche klaggers komen. Ik ga bijna elken dag, tegen den laten middag. Ik heb mijn hoekje tegen den Muur al gevonden. Geen vreemde ben ik er meer. Ik heb dat onbeschrijfelijke gevoel gevonden van thuis te zijn. Ik ga er vanzelf heen. O, de weg is niet moeilijk. Dat lijkt maar zoo in het begin. Tusschen den Bazaar en het Jodenstraatje links. De straat in, die daalt met zooveel trappen en die zoo vol is van Arabisch beeldhouwwerk. Er is één plaats, waar twee prachtige poortjes tegenover elkander zijn. Dan rechts afslaan. En dan altijd maar links. Overal waar de straat een hoek maakt, links. Altijd trapjes af. Een wonderlijke overdaad van straatjes, steegjes, trapjes, hoekjes en holletjes. En dan niet dat donkere poortje in. Maar dat weggetje, waar 's middags de zon schijnt. Dan zijt ge er. En dan, mijn beste vriend, wordt het onbeschrijflijk. Dan komt uw Ziel in het Gebied, waar geen Woorden doordringen. Dan zijt ge gansch alleen....

En tot zoover had ik geschreven, Vrijdagmiddag, toen de bazuin geblazen werd over de Duitse Plaats, om de Joodsche vrouwen te waarschuwen, dat zij de Sabbathlampen moesten aansteken. Toen ben ik ook met schrijven opgehouden. Zeker, beste vriend, zal ook uw Dag komen, dat gij voor het eerst naar den Klaagmuur zult gaan. Zoo God het wil, zal ik gaarne uw geleider zijn. Tot gij den weg door warrelende straatjes en steegjes alleen zult weten. En verlangen zult alleen te gaan, als uw hart zwaar is en gij verlangen zult uit te schreien tegen den muur.

III.

Dien eersten Vrijdagavond ben ik gast geweest in het meisjesweeshuis van den heer en mevrouw Zilversmit, waarvan ik u al gesproken heb.

O, in dit huis is de Sabbath een heerlijkheid. De zegenspreuken over Wijn en Brood worden met heilige wijding uitgesproken. Voor ons is het Hebreeuwsch toch altijd een taal, die buiten het dagelijksch leven staat. De Hebreeuwsche woorden kennen wij uit de gebeden. Zij hebben een bijzondere gevoelswaarde voor ons. Maar gewone ongewijde woorden eener spreektaal zijn zij niet. Voor deze meisjes anders. Het Hebreeuwsch is hun gewone spreektaal. De gevoelswaarde van de gewijde woorden is een geheel andere. Maar achter al die waardeverschillen zal ik wel nooit komen. Want zelfs al was Hebreeuwsch mij zoo eigen als Hollandsch, dan nog zou ik mijn subtiele bedoelingen niet onder woorden kunnen brengen. En de meisjes zouden de gevoelens, die mijn woorden opwekken, ook niet kunnen uitspreken. Wat

doet de zee: de landen verbinden of de landen scheiden? Wat doet de Taal: de menschen verbinden of de menschen scheiden?

Na het eten worden de lieve, milde Sabbathzangen gezongen.

En dan gaan we met ons allen in de hal. In de groote, heldere hal. De kleine meisjes spelen hun Hebreeuwsche spelletjes. Altijd een aardige les in het Hebreeuwsch. De grootere babbelen in troepje. En er komen gasten. Want iedereen is hier welkom. Er is een Amerikaansche majoor. Een kerel als een boom. Bij nader onderzoek blijkt hij een doodgoede medicus te zijn. En, glimlachend als een oud, moe man, zie ik de oude geschiedenis, die toch altijd nieuw blijft. Er komt een lieve, slanke jongen, een leerling van de Onderwijzers-Kweekschool. Zijn ouders wonen in een van de koloniën. Maar hij is hier in de stad op school. Ik geloof, dat hij hier zijn vriendinnetje heeft. En ik geloof, dat het vriendinnetje dat ook wel weet. En ook wel weten wil. Neen, ik ben nog niet zoo een heel oud man. Maar ik heb toch iets meer dan deze kinderen beleefd. Gij kent het gedicht van Jacques Perk: 'Dorpsdans' natuurlijk even goed als ik. Een grijsaard ben ik nog wel niet. Maar het komt toch. Het komt toch. Misschien zal het leven deze twee lieve kinderen wel genadig zijn. En misschien is het ook heelemaal niet waar.

Het is wel heel laat, wanneer wij scheiden. Donkere maan. Maar er is de goedgezinde Challad met de lantaarn, die mij naar het hotel brengt. In het hotel wel alles wreed en vreemd. Voor de deur ligt een van de kellers op een mailstoel te slapen, bij wijze van deurwachter. Na den lieven vrede in het groote gezin van den heer en mevrouw Zilversmit is dit wel wreed en vreemd. Als ik in de kleine hotelkamer kom, moet ik mijn hand drukken op mijn hart barstend van pijn. En ik moet tegen het dwaze, bonzend hart zeggen: 'Dwaas hart, zou je nou niet eens rustig willen zijn... je bent hier, waar je altijd hebt willen zijn. En wie te Jeruzalem sterft, wordt daar ook begraven.'

IV.

Den Sabbathmorgen ga ik ten gebede in het jongensweeshuis van den heer Goldschmidt, ook Hollander van geboorte. Gij allen, die Jeruzalem kent, weet, dat het een heele stap is. Van de Duitsche Plaats de groote Poort uit, den Bazaar door, en de Jaffastraat tot de Bioscoop en dan links af. Daar ligt dat weeshuis lekker buiten. In het licht en in de zon. Net wat Joodsche jongens noodig hebben om gezond en sterk te zijn. Wij beginnen hier onze gebeden vroeg: zeven uur: Maar als ik van huis ga, tegen half zeven, dan is men in de beide Synagogen van de Duitsche Plaats al begonnen. En ook in de kleine Synagoge, bij het Jodenstraatje, waar de kolenkoopman zijn winkeltje heeft, en waar de twee gaarkeukentjes zijn. Maar het kolenwinkeltje en de gaarkeukentjes zijn nu dicht omdat het Sabbath is. Alle winkeltjes in het Jodenstraatje zijn dicht. In de dichte poelierswinkeltjes kraaien de geoordeelde hanen en hennen. In het Specerijenstraatje zijn de lekkere winkeltjes al open. Even inkijken. Even snuiven. En dan verder.

Bij het Weeshuis is een kleine Synagoge. Vierkant met ramen in twee muren. En een dak van wit gekalkt gewelf. De Zon van Palestina is een gezegende zon: die is altijd en overal.

Er zijn hier een vijftig kleine jongens in het weeshuis. Laten wij later eens hun geboorteplaatsen opschrijven. Dan kunnen wij eens zien, hoe het Joodsche Volk gezworven heeft. Er zijn in het Weeshuis zelf geen tien manspersonen boven dertien

jaar, die toch bij de gebeden aanwezig moeten zijn. Maar zij komen dan van de stad. Wij zijn een groot gezin. Vreemden komen hier niet. De dienst gaat heel stil en heel eenvoudig, zooals wij dat in Holland gewoon zijn.

De zegen door de Priesters wordt elken Sabbathmorgen tweemaal uitgesproken. De huisbediende is uit den Priesterstam. Heel de week dient hij in het dagelijksch huiswerk. Maar de Sabbath maakt hem tot onzen meerdere. Hij heft zijn handen over ons hoofd. En hij spreekt de eeuwen-woor^[a)] ik ook zeer wel, dat hij mijn meerdere is. Een kroon van goud en edelstenen, zooals Europeesche koningen, dragen onze Priesters niet. Zij dragen een kroon, die God zelf voor hen heeft gesneden en geslagen uit de steenen en uit het goud van Zijn Woord.

O, mijn hart: die vijftig kleine Joodsche jongens, zoo allen tusschen zes en twaalf, langs welke wegen zijn zij hier heen gekomen? En langs welke wegen zullen zij gaan tot aan hun eindelijke rust? Maar hun jeugd is hier goed en tevreden. Wat zal men kinderen voor hun leven beter medegeven dan den lichten last van een goede en tevreden jeugd? Hier is licht, lucht en zonneshijn. Ga maar eens door de straten van de oude stad. Ja, zeker zijn ze mooi en bijzonder met hun overvloed van trappen, steegjes, poortjes, gewelven, hofjes en huizen. Maar er zijn hoeken, waar de zon nooit komt en waar de lucht loodzwaar is.

O, ik houd van de vijftig kleine Joodsche jongens. Na den kerkdienst hebben zij natuurlijk honger. En zij krijgen lekkere beste boterhammen, nadat de zegen over wijn en brood is uitgesproken. En dan zingen zij de gezangen van den Sabbathmorgen. Ik zou ze wel graag willen vragen of er ook verschil bestaat in waarde tusschen een woord in de gewone spreektaal en tusschen datzelfde woord in de taal van de gebeden.. Maar voor die vragen weet ik geen woorden. Dus ga ik maar eens kijken, hoe ze na eten knikkeren en petjebal spelen. O, gij houdt dat voor gewone, kinderachtige spelletjes, waarvan niets te leeren valt? Ja, dat kan in het Hollandsch wel zoo zijn.

Maar in het Hebreeuwsch is dat heelemaal niet zoo. Juist van die levende Joodsche jongens moet ik de levende Joodsche taal leeren. Maar zij zijn lastige leermeesters. Zoo vlug en zoo beweeglijk. En ik wil ze niet vragen naar die kleine woordjes, waarmee ze spelen en samen hanselen. Want dan is het aardige, het levende er meteen af als van gevangen vlinders. En ik zucht. En ik denk, dat ik wel te oud ben geworden om petjebal en bokspringen te leeren in het Hebreeuwsch.

Op het terras van het weeshuis, vol, vol, vol van zon is nu bezoek. En daar kunt ge nu alle talen hooren, waarvan Jeruzalem wemelt: Arabisch, Spanjoliet, Jiddisch, Boekhaarsch. Hebreeuwsch wordt door de ouderen nog betrekkelijk weinig gesproken. Maar het weeshuis spreekt alleen Hebreeuwsch, zoodat de jongens hun Arabisch, Spanjoliet, Jiddisch of Boekhaarsch al goed vergeten. Zoo zijn de ouderen dan wel verplicht Hebreeuwsch met de kinderen te spreken. En derwijze bouwen de jongeren het Hebreeuwsch op in de harten der ouderen.

V.

Een heilige Sabbathmiddag. De groote meisjes van het weeshuis maken een wandeling. En ik mag mee. Waarheen? Naar een bron van levend water, ergens bij het dorp van Silouan. O, dat is voor Holland niets, levend, stroomend water. Maar dat kennen wij hier in Jeruzalem heelemaal niet. Grachten zijn hier niet. Rivieren, die des zomers niet uitdrogen, zijn er maar heel weinig in het land. Die bron bij

[a)] Hier is een regel weggevallen. [LG]

Silouan is dus heel iets bijzonders. Hij geeft alleen maar water vlak na den grooten regentijd, den zoogenaamden vroegen regen. Een paar weken, daarna is alles droog.

Ik ken het dorp Silouan wel. Het ligt tusschen den stadsmuur vóór de Deutsche Plaats in het dal tot den Olijfberg. Uit mijn raam zie ik het. Boomen zijn er niet. Het is heelemaal niet zoo een dorp als de dorpen van de Zaanstreek bijvoorbeeld. De huizen zijn niet van hout en niet van gebakken steen. Maar van grauw gehouwen steenen. Van verre gezien lijkt het nog wel heel wat. Maar van binnen zijn de huizen doodarmoedig. Er zijn twee deelen van het dorp: Arabisch en Joodsch-Jemenietisch.

Van het Weeshuis gaan we dus eerst weer het domein van de Russen over. Dat is altijd. Dan door de zonnige Jaffastraat (wie fuift ons hier eens op wat lekkere, frissche boomen?) en bij de Jaffapoort rechts-af.

Dat is weer een les in het levende Hebreuwsch, de wandeling met de meisjes. Ik hoor hoe de wilde mosterd heet en het madeliefje. En hoe de vogels heeten, waarvan het gefluit over ons heen valt. Op den grooten heerweg hebben de meisjes keurig geloopt in rijen van twee en twee. Maar op de smalle windende binnenweggetjes loopen we een voor een, voorzichtig. En zon, zon, zon. Overal zon. Een van de plaatsen, waar anders het levende water welt, is al droog. Maar de ander, een eindje verder, die is er nog. Dat ligt in een dal tusschen heuvels. Het is heel druk bij die bron van levend water, want levend water is hier zeldzaam. Twee Arabische vrouwen wasschen groenten schoon. Morgen zitten ze daarmee onder dat wijde, witte, gewelf in den Bazaar, domein van de groente-dames. Maar bij de bron krijgen ze vandaag ruzie met een Jemenietisch joodsch jongentje, die pootjes baadt. Het jongentje is met zijn bekje volkomen tegen de Arabische dames opgewassen. Van hun woorden versta ik niets. Maar ik vermoed, dat het joodsche jongentje een betoog levert, dat een bron van levend water iedereens eigendom is, dat wil zeggen: niemands. Een bron, een bron: laat u niet in de war brengen door dat woord. Het is heelemaal geen gemetselde put of een diepe spelonk, waaruit het water ruischt. Neen, een kuil in den bodem, daaruit borrelt heel stil het water. En over de randen van den kuil vloeit het weg in het landschap. Een oud vrouwtje laat een klein kindje drinken. Het oude vrouwtje is heelemaal niet bang voor typhus. En het kleine kindje ook niet. De twee Arabische vrouwen zijn met de groenten klaar. Het Jemenieten-jongentje heeft het rijk alleen. Tot er een gendarme aankomt. Een Arabier prachtig op zijn paard. Hij jaagt het booze jongentje den waterkuil uit. En hij laat zijn paard drinken. Dat is lekker voor zoo een beest, levend water, O, er gebeurt hier van alles. In dit kleine dal tusschen heuvelen. Een meisje met een groote, zwarte geit. Die geit moet naar huis. Maar die geit wil niet naar huis. En het meisje met de geit vechten. Precies zooals twee booze jongens vechten. Die zware, zwarte geit zal het winnen. Maar neen, daar komt de koeienvrouw, die juist met haar koeien op weg is naar huis, en die drijft de zware, zwarte geit den goeden weg op.

Iedereen komt kijken naar dit wonder van levend water. Een vader en een zoontje. Twee mooie Arabieren. De vader op een schimmel. En het zoontje op een mooi wit ezeltje. Ze laten eerst de beide beesten lekker drinken. En dan drinken ze zelf. En ze gaan lekker lui tegen een heuveltje liggen. Zeker houden ze veel van elkander. Want de vader heeft zijn arm om het zoontje heen geslagen. En het zoontje heeft zijn kop tegen den vader aangelegd. Zeker bewondert de vader zijn mooien sterken jongen. Of denk ik dat maar? En denkt de vader aan prijs van koren, paard en ezel? Hoe ziet de ziel van een Arabischen vader er uit? Hoe ziet mijn ziel er uit?

O, er gebeurt van alles. Een kleine vrouw vult een gelooide hondenhuid met lekker frisch water. En een jongetje komt met een petroleumblik om water te halen. Er gaat

vijftien liter in. Hij kan het blik wel vullen. Maar niet op zijn hoofd zetten. Nu, de vrouw met de gelooide honden huid helpt hem gaarne. Hij houdt het blik met beide kleine handjes vast. En op sterke, vaste pootjes loopt de jongen huiswaarts. Later zullen wij hem nog eens tegenkomen, op den terugweg met het leege blik, gaande naar die milde levende bron.

Heel het landschap is décor. En dit leven is tooneel, waarnaar de Dood mild en ernstig kijkt, dat alle spelers op hun tijd het tooneel verlaten.

De schaduwen van den laten middag leggen zich langer en lager. Wij gaan op den terugweg. Nu een anderen weg. Langs de tuintjes, die wij van den stadsmuur af in terrassen zien vallen naar het dal toe. Waar water komt, daar is het land ook vruchtbaar. Elk plekje grond wordt hier voor groententuin gebruikt. De vrouwen werken daar, vroeg oud en geduldig. Waar wij de stad naderen wordt het tooneel weer voller. Op een muurtje zit een rij vrouwen uit te kijken naar het dal. Als de meisjes met twee mannen voorbijkomen, slaan zij snel de sluiers voor. Op den hoogen stadsmuur wemelt het ook van luie kijkers. Heel eenzaam op een heuveltje zitten een bruin broertje met een bruin zusje. En ze kijken uit, hoe de avond daalt. O, wat is dat lief en teeder.

De meisjes kakelen hun mooi Hebreeuwsch. Maar ik ben moe en bedroefd. Jeruzalem. Amsterdam, Zooveel wind en zee tusschen de beide steden. Zal ik te Jeruzalem mijn rust vinden? Ach, de rust en de onrust zijn niet in de steden, maar in onze ziel. En ook hier ben ik een diepgekweld mensch. Deze zalige Sabbath eindigt. En dan? En dan? Laat ik probeeren dankbaar te zijn: wanneer de Sabbath het Heilige van ons leven is, dan is Sabbath in Jeruzalem zeker het Allerheiligste wel.

Nr 30 Uit het Beloofde Land⁺

⁺(1) Baksjisj; (2) Het ezeltje;
(3) Een halve piaster: 13-5
1919 A., 5 (Onder de Streep)

Rusland is nitsjewo. En het Oosten is baksjisj. Alle lezers weten natuurlijk de Deutsche Plaats in Jeruzalem. Ge weet dus allen ook, dat het een heele wandeling is van de Deutsche Plaats naar het Postkantoor. En de straatsteenen hier! Een smoorzwoele morgen en ik kom een van de poorten van de Deutsche Plaats uit. Een van de nauwe windende straatjes in. Daar staat een ezel dwars in de straat. Aangezien de straat precies een ezel breed is, kan ik er niet door. ‘Kom’, zeg ik tegen dien ezel, ‘zou je niet een eindje op zij gaan?’ De ezel verstaat geen Hollandsch. Gelukkig behoort bij den ezel een kleine jongen, die de straat veegt. Hij spreekt alleen Arabisch. Dus kan ik heel goed Hollandsch met hem spreken: ‘Zeg jongen, zou jij dien ezel niet eens opruimen?’ Hij begrijpt het. Er komt ruimte. Maar dan, o, zoo lief grijnzende van oor tot oor, zegt hij het tooverwoord: ‘Baksjisj’. Zal de heer hem iets geven? En dan houd ik hem mijn open portemonnaie voor. Hij mag kiezen. Hoe moeilijk is dat! Er zijn stukjes in van één millieme, van een halve piaster, een heele piaster, twee piasters, ja, er is een groote roupee in, die zes en een halve piaster waard is. Hij kijkt in de portemonnaie! En zijn bruin gezichtje bloost hoe langer hoe rooder. En ik blijf heel geduldig. Eindelijk met een grooten vragenden blik neemt hij een stukje van twee piaster. Een kwartje is dat. En hij vraagt het: mag hij dat hebben? Ja? En dan dadelijk voor alle zekerheid wipt hij op het ezeltje. En het ezeltje draaft klipklappend weg.

O, het is niet mijn ezeltje. Maar ik ken hem toch heel goed. Want hij is het ezeltje van mijn buurman. Heelemaal niet zoo een ezelachtige ezels als men in Holland vindt. Ik ben er van overtuigd, dat hij Arabisch en Hebreeuwsch verstaat. Hij zou misschien wel Arabisch kunnen spreken. Maar hij vindt het beter te zwijgen. Wat toch nog zoo ezelachtig niet is. Hij is een meel-ezeltje. Wagens kunnen hier in de binnenstad niet komen. Paarden en kameelen moeilijk. Dit ezeltje draagt meel naar de bakkers. Hij loopt heel statig op zijn hertepootjes. Straat-trappen op en straat-trappen af. Hij struikelt niet. En zijn baas behoeft niet voortdurend o-ah te roepen. Want hij weet heel goed, dat hij als ezels, voor menschen, ook al zijn zij ezels, uit den weg moet gaan.

Hij laat zich niet slaan. Eenmaal heeft de baas hem geslagen. Toen is hij blijven staan. En hoe erger de baas hem heeft geslagen, hoe steviger hij is blijven staan. De baas heeft hem vreeselijk geslagen. En hij heeft geen van zijn vier sterke hertepootjes verzet, vóór de baas het hem heel vriendelijk heeft gevraagd. Met één geweldige aframmeling is hij nu ook voor al zijn lezen ransel-vrij. Ezelachtig! O, ik houd van Amsterdam. Ik houd de eer van Amsterdam altijd hoog en heilig. Maar toch ik moet zeggen: dat ik nooit één Hollandschen ezels door de Oudenmanhuispoort te Amsterdam heb zien stappen als het meel-ezeltje van mijnen buurman op zijn vier sterke hertepootjes gaat door de Jaffapoort te Jeruzalem of de trappen van de Bazarstraatjes op en af.

Donker-avond. Ik ben gast gevraagd in het meisjesweeshuis van mijn Hollandsche vrienden Zilversmit, voorbij de Russische Plaats. Dat ik dus van de Duitsche Plaats af door de Jaffapoort ga, is u allen duidelijk.

Buiten de Jaffapoort een opstootje. Een prachtige plaats voor een opstootje! Vlak bij is het drukste koffiehuis van Jeruzalem. Dat loopt natuurlijk dadelijk leeg. De waard komt ook naar buiten. Wat is er? Wat is er? Wat? Wat? Er is een groot geroep in allemaal zachte Arabische klanken. Twee mannen zoeken over den donkeren grond. Wat hebben zij verloren? Hebben zij een paarlensnoer verloren of een diamant of een Napoleon? Neen, - zij hebben geen paarlensnoer verloren en zij hebben ook geen diamant verloren. En Napoleons, gouden Napoleons, die zijn er niet meer sinds het begin van den oorlog. Die hebben zij dus zeker niet verloren. Neen: zij hebben met hun tweeën een halve piaster verloren: zes en een halven cent! En daar zoeken zij nu naar. Men zoekt met lantaarns en met lucifers. Heele doozen worden leeggebrand. Zij tweeën zoeken. De straatjongens zoeken. De gasten uit het koffiehuis zoeken. De dikke waard zoekt. De schildwachten in de poort komen ook eens kijken en zoeken mede. Een heele halve piaster. En als ik wegga, zoeken ze nog. Van uit de Jaffapoort gezien is het een groote bewegende menschenhoop. En er klinken allemaal zachte geluiden uit op, in dat mooie klankvolle Arabisch. Men zoekt een halve piaster.

Nr 31 Joodsche constituanten⁺

⁺14-5 1919 A., 5

Herinneren zich de tijdgenooten nog de intreerede van prof. mr dr A.A.H. Struycken te Amsterdam 'Positief Recht'? Juist in deze dagen van afbreken en opbouwen zal menigeen nog wel eens denken aan prof. Struyckens tegenstelling tusschen normale en abnormale rechtsvorming. Een vraag vanuit Jeruzalem: waaraan erkent men het rechtskarakter der abnormaal gevormde verhoudingen? Gij lacht om den zwerver, die niet kan ophouden wijsgeer te zijn Ten onrechte. Londen, Parijs, Rome, Napels,

Rosenkasteel, Port-Said, Caïro, Jeruzalem. Het was vol en bont van oogenblik tot oogenblik. Ik besepte dat aan het leege, strakke, het eeuwig continue. Zoo dringt niets ons sterker tot staatsrechtelijke bezinning dan deze dagen van abnormale rechtsvorming in land en land.

De vorming van het Joodsche Volk en van het Joodsche Land. Wat is hierin rechtsvorming, normaal en abnormaal? Zeker is het gezag van de Engelschen over Palestina een normaal rechtsgezag, steunend op de regelen van de Haagsche Vredesconferentie. Maar daarnaast begint iets op te komen van eenen Joodschen Staat. O, weinig nog. Wanneer het niet doorzet, zal men later rechtmatig kunnen zeggen, dat het er nooit is geweest. Wanneer het wel doorzet, zal men het rechtsbegin van den Joodschen Staat moeten zoeken in de gebeurtenissen van dezen tijd. Het begin. Maar ieder begin is van iets anders het eind.

Het allereerste begin is wellicht te zoeken in het Amerikaansche reliefcomité, nog in den Turkschen tijd. Het bestond uit vertegenwoordigers van alle fracties, ook van de Hongaarsche orthodoxe Joden, met wie de samenwerking altijd het moeilijkst is. Voorzitter was Jellin, directeur van de Kweekschool voor Onderwijzers. Toen Amerika in den oorlog kwam, werd het werk van het comité ten zeerste bezwaard. De leden werden zelfs voor den krijgsraad gebracht. Veel van het reliefwerk is toen gedaan door den Spaanschen consul Graaf De Balobar, bijgestaan door den Nederlander Siegfried Hoofiën. Juist den dag vóór de Engelschen te Jeruzalem kwamen waren de comitéleden aangewezen ter verbanning.

De meeste Zionisten waren trouwens al verbannen. Van de bekenden waren over: dr. Thon, S. Hoofiën en J. Meyuhaz, hoofd eener groote Joodsche school. Zij besloten tot de vorming van eenen Raad, die de belangen der Joden bij de Engelschen kon behartigen. De Raad heette 'Waad Haier', dat is letterlijk Gemeenteraad. En zoo is het ook vertaald in het Nederlandsche Mizrachiemaandblad. Maar dat is misleidend. Beter is de vertaling: Kerkeraad. De Raad heeft geen macht, maar invloed. Hij kan zich tot de Regeering wenden, en de Regeering kan hem raadplegen. De Raad was gekozen volgens een zeer ingenieus stelsel, berustend op Talmudische beginselen. Aan vrouwenkiesrecht, actief of passief, dacht toen nog niemand. Later is er tweedracht ontstaan tusschen Sefardische en Aschkenazische Joden. Er zijn nu twee kerkeraden, wier gezamenlijke invloed bij de Regeering natuurlijk kleiner is dan van één enkelen Raad. Aan verdeeldheid is hier geen gebrek. Het wachten is op den grooten Man, den Leider, die vanzelf het vertrouwen wint van alle fracties.

Inmiddels was de Zionistische Commissie gekomen. Ook deze naam is misleidend. De leden waren niet allen Zionisten. Bijvoorbeeld Sylvain Lévy niet, het instrument van de Fransche Regeering, die Palestina niet loslaten wil. Evenmin als de Italiaansche Regeering. Italiaansch lid is commandant Bianchini, een goed Zionist, die hier veel goed werk heeft gedaan. Maar die toch Jodendom en Zionisme niet zoo goed kende als bijvoorbeeld Rabbijn Dante Lattes te Rome. Ook de Zionisten-Commissie is een staatsrechtelijk raadsel. Een gekozen vertegenwoordiging van het geheele Joodsche Volk is het zeker niet. Bepaalde machtsfuncties heeft de Commissie ook niet. Ze kan invloed oefenen. Hoeveel: dat hangt natuurlijk af van de personen. Vergeefs heeft de Commissie getracht eenheid te brengen onder de Joden van Jeruzalem. Het leek eerst zoo mooi. Een heilig vuur, dat ons allen zou louteren en samensmelten tot één brok zuivere ziel. Maar dat mogen wij niet eischen. De Jeruzalemsche Joden zijn ook menschen, wien niets menschelijks vreemd is. Ze hebben veel, onuitsprekelijk veel geleden. En zij lijden nog. Daarbij komt, dat het politieke Zionistische werk niet gescheiden is gehouden van het liefdadigheidswerk. In een stad waar men meer

gewend is aan ontvangen dan aan geven, moet de schijn vermeden worden alsof het voordeelig is Zionist te zijn en nadeelig anti-Zionist te zijn.

Intusschen was vanuit Jaffa het initiatief genomen tot samenwerking van de verschillende Joodsche stads-raden. Op zich zelf is dat natuurlijk heel mooi. Maar men was er wel wat haastig mee. Een groot gedeelte van het Land was nog in de macht van Turken. De afgevaardigden naar deze vergadering te Jaffa zijn niet gekozen, maar aangewezen door de verschillende stads-raden. Het aantal was niet vastgesteld in verhouding tot de Joodsche bevolking van de steden. Men kan wel zeggen, dat de samenstelling van de vergadering niet beantwoordde aan de samenstelling van de Joodsche bevolking. Ten nadeele van de orthodoxen. Die vergadering te Jaffa heeft aan de vrouwen het actief kiesrecht gegeven. Eenige maanden geleden is haar ook, door een andere vergadering, het passief kiesrecht toegekend.

Den dag na Paschen hebben de verkiezingen voor de constituante plaats. Over de techniek hoop ik u later te schrijven. Den 33sten dag van den Omer komt de vergadering bijeen.

Maar het vrouwenkiesrecht is nu de steen des aanstoots geworden.

II

Laten wij het vrouwenkiesrecht zien als een symptoom, zooals men iedere gebeurtenis kan zien als een symptoom. Op twee wijzen kan men bij den opbouw van Land en Volk te werk gaan. Ten eerste: alle partijen vermijden tot het uiterste te vervallen in uitersten. Ieder probeert zoo tegemoet komend te zijn, als maar mogelijk is, zonder dat beginselen worden prijsgegeven. Ten tweede: ieder probeert zooveel mogelijk zijn eigen beginselen volstrekt door te voeren, al zouden Land en Volk daaronder lijden. De keuze tusschen die beide opvattingen is natuurlijk, gelijk iedere keus, een vraag van aanleg en karakter. Argumenten zijn altijd bijkomstig.

Welnu, een van de groote problemen van het Joodsche Volk is dit: de Joden uit de landen der verdrukking zullen in de eerste plaats naar Palestina komen. En zooals het altijd gaat: zij zullen een uiterst gebruik maken van de nieuwe vrijheid. Ik denk, dat de uiterste elementen veel invloed zullen hebben. Een groot gedeelte van de orthodoxe Joden heeft weinig politiek besef; de Jemenieten niet, de Wetgeleerden niet. Er is onder het Turksche bestuur geen politiek leven geweest. Een aantal jongere immigranten kennen het parlementaire stelsel in Europa. Hun liefste woorden zijn 'vergadering' en 'propaganda'. Maar zij vergeten, dat beginselen geen waarde hebben, waar ze niet kunnen worden toegepast. Het Joodsche Volk moet niet een namaaksel worden van de volken van West-Europa. Hebben de andere volken eene constituante? O, dan moet het Joodsche Volk er ook een hebben. En liefst dadelijk. Nog vóór over den staatkundigen toestand van Palestina beslist is. Trouwens, een geheel onafhankelijke Joodsche staat komt er waarschijnlijk toch niet. Het staat nog niet eens vast, welke macht die constituante hebben zal, en welken invloed. En dan, van de geheele Jodenheid ter wereld woont op het oogenblik ongeveer 2 percent in Palestina. Die nemen beslissingen, welke voor het geheele Joodsche Volk van belang kunnen zijn.

De revolutionaire volken in Europa hebben dadelijk ingevoerd: algemeen actief en passief kiesrecht voor mannen en vrouwen. Het Joodsche Volk moet dit nadoen. Maar de omstandigheden zijn hier geheel anders. De vrouw in het Oosten, ook de Joodsche Vrouw, is de vrouw in het Westen niet. Slechts enkele vrouwen, niet in

Palestina gevestigd van geslacht tot geslacht, hebben het vrouwenkiesrecht verlangd, vooral onderwijzeressen en leeraren, die hier radicaal en socialistisch zijn.

En nu het gevolg: verleden jaar is voorgesteld actief kiesrecht in te voeren voor den Joodschen Kerkeraad te Amsterdam. De opperrabbijn van Amsterdam heeft toen verklaard, dat de geest van het traditioneele Jodendom zich daartegen verzette, al was hem geen letterlijk en bepaald verbod bekend. Het kiesrecht is toen niet ingevoerd. Hier gaat het om actief en passief kiesrecht. Tegen het laatste is nog meer bezwaar dan tegen het eerste, omdat vele orthodoxen vergaderingen van mannen en vrouwen samen strijdig achten met den geest des Jodendoms. Het bestuur van de vereeniging 'Jeruzalem' heeft zich tot een aantal zeer bekende en zeer geziene Rabbijnen gewend, met de vraag of het geoorloofd was, te kiezen voor de Vergadering en zich te laten kiezen. Welnu, het antwoord van de geraadpleegde Rabbijnen is ontkennend. Van sommige zelfs zeer sterk ontkennend geweest. De vereeniging 'Jeruzalem' heeft de vraag en de antwoorden laten aanplakken, zooals dat hier gebruikelijk is. Het biljet is te groot om hier te worden vertaald. Maar ik zal het, met een aantal andere biljetten, opzenden aan de Rosenthal-bibliotheek te Amsterdam. De orthodoxe vrouwen van Jeruzalem en ook daarbuiten, zullen voor een groot gedeelte niet stemmen. Een deel van de orthodoxe mannen zal zich ook onthouden. Zoo zal er een constituantte komen, veel meer naar links dan de Joodsche bevolking in het Heilige Land en ook daarbuiten. Een dergelijke constituantte heeft natuurlijk niet veel invloed noch bij de Engelsche Regeering noch bij de Joden in het Land, noch bij de Joden buiten het land. Als de orthodoxen kans zagen zouden zij een andere constituantte kiezen. Dan zouden wij twee constituanttes krijgen, zooals wij in Jeruzalem twee Kerkeraden hebben. Het officieele Jeruzalemsche Rabbijnencollege (maar dat heeft geen algemeen erkend gezag!) heeft aangeraden wel mee te doen, juist om een linksche constituantte te vermijden. Was de meerderheid orthodox geworden, dan had men het actief en passief vrouwenkiesrecht weer kunnen afschaffen. De orthodoxie is dus ook verdeeld. Zietdaar de gevolgen van het vrouwenkiesrecht, waarom bijna niemand heeft gevraagd.

En als de constituantte er komt? Ik hoop innig, dat ik mij vergis. Maar ik vrees, dat er zeer veel zal worden gepraat en zeer weinig zal worden gedaan. Een Volk, dat zijn Staat moet opbouwen, heeft niet in de eerste plaats een constituantte nodig met algemeen actief en passief mannen- en vrouwenkiesrecht. Wij hebben nodig: eenheid en verdraagzaamheid. Niemand weet, welke macht of invloed die constituantte eigenlijk hebben zal. Zal zij iets kunnen bepalen, dat bindt, omtrent de verhouding van Kerk en Staat? Omtrent vrijheid in het openen van scholen? Omtrent belastingen? Nationalisatie van den bodem, de productiemiddelen enz.?

Behoort Palestina niet aan het geheele Joodsche Volk? Is het niet onbillijk, dat een handjevol radicale elementen allerlei besluiten nemen kan? De leiders van de Zionisten, Alliance, Agoedas Israël enz. zijn niet eens verkiesbaar, omdat zij nog geen jaar in het land wonen.

In een volgenden brief hoop ik u te schrijven over de verschillende partijen hier, hun programma's, de techniek van de verkiezingen enz.

Laat mij nu voor ditmaal mogen eindigen met een ware anecdote, die wel aardig typeert. Verleden jaar heeft een vergadering van Amerikaansche Zionisten (waar zouden zij en hunne ouders wel geboren zijn?) besluiten genomen met betrekking tot exploitatie van het Heilige Land, die vrijwel neerkwamen op socialisatie en coöperatie. Ik ben het daar om allerlei redenen niet mee eens. Ik voel meer voor particuliere exploitatie met een ruime royalty voor de Gemeenschap. En ik had de

stoutheid dit te zeggen in een gezelschap van goede Zionisten, waarvan de jongste en voortreffelijkste wel mijn lieve zoon kon zijn. En ineens, kras over de tafel heen, zegt de jongste en voortreffelijkste: 'Dan bent u een verrader van het Joodsche Volk.' O, ik ben niet boos geworden, gedenkend hoe ik zelf eenmaal in Holland (wat is Holland ver!) in ieder gezelschap de jongste en voortreffelijkste ben geweest. En dan: hij zei het in ons mooi en mild Hebreeuwsch, waarin alles goedaardig klinkt. Ik aanvaardde het als een symptoom. Is alles niet symptoom?

Maar laten onze jongsten en voortreffelijksten bedenken, dat ieder uiterste, behalve uiterste verdraagzaamheid, thans gevaarlijk is.

Maar och, zouden zij wel onze jongsten en voortreffelijksten zijn, wanneer zij dat bedenken konden?

Wij houden moed. Door alle moeilijkheden heen zal het Joodsche Volk zijn taak weten te vervullen.

Nr 32 Wij gaan uit⁺

⁺17-5 1919 A., 5

Publieke gemakkelikheden hebben wij hier ook, al zijn ze zeldzaam. Zelfs eene belasting op de publieke gemakkelikheden ontbreekt ons niet.

Veertien dagen geleden zijn we uit geweest. Ik kreeg de uitnoodiging van generaal Storrs. In eene enveloppe met zijn trotsch Joodsch stempel: 'R. Storrs. Gouverneur van de Heilige Stad Jeruzalem 5679.' Des Maandags zou de nieuwe muziekschool met concert geopend worden. Men begint hier laat: half negen. En vol het zaaltje van de Y.M.C.A. Generaal Money aanwezig, de chief administrator. En generaal Storrs, commandant Bianchini, Italiaansch lid van de Zionist-Commission, majoor Norman Bentwich, die hier rechter is, mevrouw Hoofiën, miss Landau, we zijn er weer allemaal. Het programma in Hebreeuwsch, Engelsch en Arabisch, volgens het beginsel van generaal Storrs: gelijkheid der drie talen. Een mooi programma: Piano: Scarlatti, Bach, Chopin, Debussy. Viool: Mendelssohn, Novacec. Zang: Duparc, Grétry. Weinigen van deze heeren zullen gedacht of gedroomd hebben, dat hun namen nog eens prijken zouden op een Hebreeuwsch programma in de Heilige Stad Jeruzalem. De muziek is goed. En vooral de jonge Joodsche violist Anton Tschaikov heeft een groot succes. Pauze na Scherzo in B. Minor van Chopin. En in de pauze een alleraardigst speechje van generaal Storrs. Hij verzekert ons, dat alle politiek aan de school vreemd is. Het eenige doel is: onderwijs te geven in muziek. In menig hart wordt stil gelachen. Want iedereen, die geen volstreckte vreemdeling is in Jeruzalem, weet, dat de voorgeschiedenis van de school wemelt van politiek. Alles is hier politiek. Er is groote strijd geweest over de taal van het onderwijs: Hebreeuwsch, Arabisch, En Engelsch? Generaal Storrs gaat door: het is heelemaal niet waar, dat de Zionist Commission tegen de school was. Dat wil in het Jeruzalemsch zeggen, dat er toch misschien wel iets van waar had kunnen zijn. Integendeel wordt de school door de Zionist Commission gesteund, waarvoor de generaal hartelijk dankt. Nietwaar; gij proeft de politiek.

Dan het tweede deel. Het eindigt met 'Perpetuum Mobile' van Novacek gespeeld door Anton Tschaikov met groot succes. En dan speelt Tschaikov 'Hatikvah', het Zionistisch Lied der Hope. Wij staan op. Mijn oogen breken van ontroering. Want wij hebben allen ons Land zoo lief. En wij hebben allen dit Lied zoo lief. Daarna: 'God save the King'. En dan zie ik het: een aantal notabelen, die bij Hatikvah niet

zijn opgestaan, doen het nu wel. De politiek. Volkerenstrijd, Taalstrijd. Liederenstrijd. Een Arabisch volkslied is er niet. Wel een Turksch. Maar dat kan natuurlijk niet worden gespeeld. Volkenrechtelijk is de toestand van Palestina deze: Turksch gebied onder Engelsche bezetting. Er is nog niet beslist dat het land 'national home' van de Joden zal zijn. En nog veel minder is beslist, wat dit eigenlijk beteekent. De voorzichtigen zeggen, dat Tsjaikov Hatikvah niet had moeten spelen, om de Arabieren niet te prikkelen. De geschiedenis kent voorbeelden genoeg van revoluties, die begonnen zijn met een lied. De stoutmoedigen daarentegen gaven Tsjaikov gelijk. Dagen daarna praat iedereen over dit geval. Over het concert praat niemand. En er blijkt dit: Miss Landau, commandant Bianchini en majoor Norman Bentwich zijn ook niet opgestaan en wel op een teeken van generaal Money. Generaal Storrs is ook blijven zitten.

O, maar we zijn er nog niet. Miss Landau geeft den Donderdag daarna een feestavond: dans en fancy dress. Natuurlijk naar Joodsche zede zonder maskers. En omdat miss Landau niet is opgestaan, daarom besluiten een aantal Zionisten niet te gaan. Generaal Storrs beschouwt dat weder als tegen hem gericht. Omdat hij de Stad niet regeert als eene Joodsche stad. Maar als Turksche Stad onder Engelsche bezetting. Volgens de beginselen van de Haagsche Vredesconferentie. Zeker zal de Generaal dus zelf wel komen. En zijn officieren zullen óók komen. En de Dichter van het Joodsche Lied zal óók komen. Zijn standpunt is: dat Miss Landau op dat oogenblik niet anders kon doen dan zij deed. Iedereen weet nu eenmaal, dat het Zionisme of de Zionisten Miss Landau niet hebben kunnen winnen. Ik betreur dat ten zeerste ter wille van het Mizrachisme, waarvoor Miss Landau zoo veel zou kunnen doen. Het zal sommige lezers wellicht interesseeren te weten, dat Miss Landau, na het Paaschfeest naar Europa vertrekt. Naar men beweert op aandringen van de orthodoxe niet-Zionisten uit Zürich. Tenslotte besluiten toch de andere Zionisten ook te gaan. En het wordt een heel mooie avond. Miss Landau heeft zich buitengewoon veel moeite voor ons gegeven. Een harer leeraren is zelfs naar Caïro gegaan, om inkoop te doen. Maar zij is niet terug kunnen komen door de spoorwegstaking. De politiek is Miss Landau wel slecht gezind.

Toch is het een mooi feest. Miss Landau in Hollandsch boerinnenkostuum, een tikje fancy. Maar toch aardig. Er is een dame in een prachtige Jemenietenkleedij. Zij krijgt den eersten prijs. Generaal Storrs, mild en voorkomend als altijd, deelt de prijzen uit. En er wordt gedanst. Een van de muzikanten danst inlandsche dansen, heel wat rijker van figuur dan de Amerikaansche en Europeesche.

En ik ontmoet er weer den heer Salameh, een van de nationalisten der Arabieren, Grieksch katholiek. En mr. Jackson Fleming, Amerikaan, die in Azië reist voor Harpers en voor Asia. Hij weet niets. Of hij doet alsof. In het eerste geval beklag ik zijn lezers. In het tweede geval beklag ik hem. Wij zitten met ons drieën in een stil hoekje. En bespreken de Arabische kwestie. Ik vraag het oordeel van Salameh over de formule: 'A Jewish State and an Arabic community'. Hij is daar tegen. Hij wil gelijkheid hoogstens. En zelfs dat is gevaarlijk voor de Arabieren, want de Joden hebben meer verstand, meer energie, meer geld. En worden door de Joden buiten Palestina gesteund. En dan is er nog een lamp, die niet branden wil. En dan nemen wij afscheid van de gulle, begaafde gastvrouw. En wij gaan naar huis door het zalige maanlicht. Vol lekkere limonade en politiek.

II.

En de demonstratie, vraagt ge mij wellicht, de demonstratie, waarnaar gij zoudt gaan kijken als naar een vroolijk en sierlijk feest, de demonstratie heeft die plaats gehad? Neen, lieve vrienden, de demonstratie heeft niet plaats gehad. Dus zijn ook niet de duizenden Bedouïenen gekomen uit het Transjordaansche. Dus is ook de stoet niet geopend geworden met de groene vlag. En ik zal moeten wachten tot het Nebi-Musafeest voor ik een grooten optocht in het Oosten zal zien.

O, we hebben wel in spanning geleefd de laatste dagen. Er schijnt toch wel iets te hebben gebroeid. Misschien broeit het nog. Menigeen zal verheugd zijn, wanneer het Nebi-Musafeest goed en wel achter den rug is. En waarom heeft de optocht nu niet plaats gehad? O, daar is veel over gesproken! De Joden hebben op den verjaardag van de Balfour-declaratie hun optocht gehouden. En dus viel het moeilijk het thans den Arabieren te weigeren. Maar aan den anderen kant wist men, dat de Joden niet zouden vechten en plunderen. En van de Bedouïenen uit het Transjordaansche had men die zekerheid niet. Het schijnt, dat de Regeering de leiders persoonlijk voor alles aansprakelijk heeft willen stellen. En dat durfden de leiders niet aan. Ook dit: deze anti-Zionistische beweging is een nationale beweging van Christenen en Mohammedanen. Gelijk ook blijkt uit het telegram der Christenen en Mohammedanen uit Jaffa, te vinden in de 'Times' van 10 Maart.

Nu hebben de Mohammedanen wel de meerderheid in Jeruzalem en in de omgeving. Maar hun gehalte is minder. Zij wilden dus den optocht niet houden zonder de Christenen. Maar de Christenen wilden zich niet compromitteeren met een optocht, waarin de Bedouïenen misschien uit de tucht zouden springen. En zoo is door de samenwerking van allerlei factoren de optocht niet doorgegaan. Maar Zondag is hier wel een gespannen dag geweest. Aan de stadspoorten de wachters dubbel gesteld. Sterke patrouilles op de heuvels rondom, die de landwegen beheerschen. Posten in het postkantoor. Mitrailleurs op de platte daken. Maar er is niets gebeurd.

En 's middags, als het koeler wordt, ga ik uit. Van de Duitse Plaats naar den Tempelmuur voor het middaggebed. En vandaar den Bazaar door naar het meisjesweeshuis. Het is druk in de Jaffastraat. De beste stand van Jeruzalem. De zon smooit ons. Een wreede, heete Chamsin. Het leven drijft er dreigend. Linksaf de wegen naar Silouan, wit. Weg achter heuvelen en dan weer wreed-wit geworden door de dalen. De wereld barst. Dat was vandaag niet goed gegaan met een optocht van de Omarmoskee door de nauwe binnenstad. En dan, alleen zonder wacht, gaande rustig door de drijvende straat: Generaal Storrs. Hij wandelt. Hij houdt mij staande. En het is een groote emotie, te staan in de smorende Jaffastraat, waar het leven door heen drijft, met den Man, die door Gods wil, thans Heerscher is in Jeruzalem. Ook de Dichter van Het Joodsche Lied heeft zijn trots. Maar toch: Generaal Ronald Storrs, Gouverneur van de Heilige Stad Jeruzalem. Ik zou misschien wel willen ruilen. In twee woorden teken ik den Generaal: Eerbied, Trots. Wij scheiden. Wat is zijn Droom, terwijl hij hier gaat door de driftige, dreigende Jaffastraat, waarin hij toch rust houdt, evenwicht tusschen de vele volken. Hij: Generaal Ronald Storrs, Gouverneur van Jeruzalem. Voor welke Daden heeft God hem nog bestemd? De duizenden, duizenden ontroeringen leg ik vast in dit kwatrijn:

Generaal Ronald Storrs

't Leven drijft dreigend door de Jaffastraat,
Hij gaat. Generaal, eerbiedig en trotsch.
Wat is zijn Droom? Wat is zijn stoute Daad?
Heerscher der Heilige Stad, door de wil Gods.

III.

En nu wachten wij maar weer op hetgeen de Vredesconferentie over ons beslissen zal. Er verluidt, dat een internationale commissie hier komen zal, om alles ter plaatse nog eens te onderzoeken. Neen, zóó gemakkelijk wordt het Land ons toch nog niet gegeven. Wat wij nu noodig hebben, is: eenheid naar binnen; standvastige eerlijkheid naar buiten.

Eenheid naar binnen: de post is ons ditmaal nogal genadig geweest. Ik heb het *Handelsblad* gekregen van Zaterdag 15 Maart, met het belangrijke opstel: 'Joodsche Tijd- en StrijdvrAGEN'. Helaas: onder de Joodsche vertegenwoordigers ter Vredesconferentie heeft de eenheid ontbroken. Sylvain Lévi heeft tegen het Zionisme gesproken. Ziet goed: waarschijnlijk heeft de Fransche Regeering de aanwezigheid van Lévi op de Conferentie bewerkt. Frankrijk vergeeft het Weizmann toch niet, dat hij een Engelsch trusteeship in Palestina vraagt. En in weerwil van alle officieele verklaringen houdt Frankrijk toch een wrok. Het is jammerlijk, dat Sylvain Lévi zich voor dezen wrok van Frankrijk heeft laten gebruiken. Op één punt heeft Lévi echter volkomen terecht gewezen: op de 'explosieve' neigingen van de Russische Joden. Ook dat is een probleem. De Arabische leiders weten dat zeer goed. En zij vreezen, dat de Russische Joden het Bolsjewisme zullen brengen onder de Arabieren. Met Bolsjewisten is Palestina niet op te bouwen. Wij hebben al problemen genoeg. Ook het godsdienstige. Ik heb ook het 'Handelsblad' gekregen van Maandag 3 Maart met het Tweede artikel van J.T. over de 'Wereldconferentie der traditioneele Joodsche organisaties te Zürich'. Men heeft er ook over Palestina-arbeid gesproken. Hoeveel Palestina-afgevaardigden waren daar aanwezig? Niet eens de noodige vier voor een Landmannschaft. Dus hoogstens drie. Wie waren de Palestina-vertegenwoordigers? J.T. schrijft: 'Van de meest verschillende zijden wordt nadrukkelijk uitgesproken, dat men ten opzichte van het samenwerken met de Zionisten de beste ervaringen heeft opgedaan.' Waarom is dan de orthodoxe organisatie der Mizrachie niet uitgenoodigd? Het is heel gemakkelijk moties aan te nemen. Maar hier zijn de problemen. Er is geen werk. Er is geen woning. Er is niets voor hen, die komen zullen. Het Arabische probleem. De verhouding tusschen de Joodsche arbeiders en Joodsche boeren in de koloniën. Alles. Alles, alles, waarover ik u later nog schrijven zal. Als er geen eenheid komt, is de zaak van het Joodsche Volk verloren.

Er is nog iets, dat mij zeer getroffen heeft. Weizmann heeft op de Vredesconferentie een zeer bepaalde verklaring afgegeven betreffende de woorden 'Joodsch nationaal tehuis'. Zijn verklaring eindigde: 'alles in de hoop, dat Palestina even Joodsch zal zijn als Engeland Engelsch is.' Dat is zeker kras en duidelijk. Maar of een dergelijke verklaring mannen als dr. Nimr en Soliman bey Nassif zeer bevredigen zal? Toch is het goed en eerlijk het te zeggen, wanneer wij het zoo meenen. De gevolgen van deze verklaring moeten wij dan ook maar aandurven. Dr. Weizmann, en wij allen, groot en klein. Maar laten we dan niet later weer aankomen met minder krasse verklaringen. Ieder woord, dat publiek wordt gesproken, wordt overgebracht. En al laten de Arabieren het niet altijd merken, ze weten heel goed wat er omgaat. Voor een Palestina, zoo Joodsch als Engeland Engelsch is, zullen we nog heel wat moeten doen. Mits God ons eenheid geeft naar binnen, eerlijkheid naar buiten tot in den Dood, zullen wij kunnen slagen.

En zoo ben ik dan van het concert over het Feest van Miss Landau weer op de Arabische quaestie gekomen. En die is er altijd. Bij opstaan en bij nederliggen. Bij dag en bij nacht. Altijd. Altijd.

Nr 33 Een tegenstander⁺

⁺19-5 1919 A., 9

In eenen vorigen brief heb ik u geschreven over die zoogenaamde Joodsche Constituante en over de groep van orthodoxen, die niet willen kiezen en niet willen worden gekozen, wegens het actieve en vooral wegens het passieve vrouwenkiesrecht. Tusschen haakjes: misschien komt die geheele constituante er niet. Ze heeft trouwens geenen zin op een oogenblik, dat over den staatkundigen toestand van Palestina nog niet beslist is. Bovendien: waarom moet het halve procent Joden, dat in Palestina woont, over alles beslissen, terwijl het benodigde geld van buiten komt? Wanneer wij iets hier kunnen missen, dan is het een parlementair stelsel met een constituante. Laat men wachten tot het in de wereld weer rustig is geworden. Laat men dan verkiezing voor een Palestina-raad houden onder alle Joden ter wereld. En ook de Joden van alle landen verkiesbaar verklaren. Vooral geen haast. En geen uitersten.

Dit tusschen haakjes. Eén van de Mannen van Beteekenis, die niet met de Zionisten medegaan, is Rabbi Chaïm Sonnefeld. Een Hongaar uit de beroemde Leerschool van Presburg. Maar sinds zes en veertig jaren reeds te Jeruzalem woonachtig.

Toen ik pas hier aankwam, dacht ik dat alle tegenstanders van het Zionisme slechte menschen waren. Maar zoo wonend en werkend hier, ben ik gaan zien, dat men hier de goede en de slechte menschen zoowel binnen als buiten het Zionisme vindt. Den naam van R. Chaïm had ik den eersten dag al gehoord. Dat de Aschkenazische Joden toch niet met de Sephardische Joden hebben willen vereenigen in éénen Kerkeraad (en niet Gemeenteraad, zooals mijn lieve vrienden van Mizrachie vertalen!) wordt voor een groot gedeelte toegeschreven aan invloed van R. Chaïm. Bepaald goedgehartig gestemd was ik tegenover R. Chaïm niet.

Dan: ik kom te wonen bij eene familie, ook uit Hongarije afkomstig, op de Deutsche Plaats. En ik hoor over dezen R. Chaïm spreken als over eenen Heilige. Reeds in de Leerschool onderscheidde hij zich door zijne strengheid en door zijne vroomheid. En al de jaren, dat hij leeft te Jeruzalem, is hij volkomen gebleven, een rechtvaardig man. Hij geeft al zijn Leven aan de studie van de Heilige Leer. Hij woont in een heel, heel klein huisje. Nu een oud man. Hij is zwaar geslagen, de oude man, in de laatste jaren. Meerdere van zijne kinderen zijn, volwassen, gestorven. Hij draagt met de macht, die des Heiligen is. En hij leeft hier in armoede. Hij wil niets ontvangen, direct of indirect van eenig fonds, dat geld van Zionisten krijgt. Hij wil niets te maken hebben met den Jeruzalemschen Rabbijnenraad, die door Zionistische fondsen wordt gesteund. Hij leeft, trouw en geweldig, met de Heilige Leer.

Eén dag ben ik ten gebede gegaan naar de Synagoge op de Deutsche Plaats. Een voorzanger met een mooie stem hebben wij hier niet. Iedere man bidt voor, naar het uitkomt. Heden een oude man. Zijn stem is zwaar. Hij spreekt ieder woord uit met een innigheid, die van hart tot hart gaat. Ik vraag na den dienst, wie gebeden heeft. Het was R. Chaïm. En ik laat mij voorstellen. Neen: Hebreeuwsch spreken wil hij niet. Hebreeuwsch is de Heilige Taal. Was het Joodsche Volk in Palestina een heilig volk, dan zou hij Hebreeuwsch willen spreken. Nu niet. Er zijn onder de jongere

Joden te veel, die de Wetten niet achten en Hebreeuwsch spreken. Hij wil niet. Ik onderwerp mij en wij spreken Jiddisch.

Verleden Zaterdag heb ik hem een bezoek gebracht. Een Heilige Israëls. Hij draagt een kaftan en lange lokken. Maar zijn oogen, stralend in het magere gelaat. En zijn zilveren baard, heel lang en heel eerwaardig. Zijn vrouw is thuis. Maar zij spreekt niet mede. Zij zou ook eenen vreemden man niet eene hand geven. Gij lacht daarom? En wij leerden op school ter eere van de Romeinen den eisch van Caesar, dat er over zijne vrouw zelfs niet ten goeds mocht worden gesproken! Maar zoo is het ons, Joodsche jongens, gegaan: Wat wij prachtig vonden van de Romeinen, dat vonden wij dwaas van ons eigen Volk. En zoo zal het ook Hollandsche jongens wel eens gaan.

Ik vraag R. Chaïm naar zijne verhouding tot de Zionisten. Hij lacht: wel, is hij geen Zionist? Zes en veertig jaren lang heeft hij lief en leed met Jeruzalem gedeeld. Meer leed dan lief. Ik vraag naar het politieke Zionisme, zooals wij dat nu kennen. Hij staat daar zóó tegenover: Boven alles gaat hem de beoefening van de Heilige Leer. Zooals iedere akker zijn eigen voortbrengselen heeft, zóó heeft ook iedere stad zijn eigen aard en eigen doel. New-York, Londen, Parijs. Jeruzalem is de Stad van de Leer. En dat moet zij blijven. Hij vreest, dat het Zionisme nadeel zal doen. Men kan nu wel zeggen, dat het Zionisme niets doet tegen de Leer. Maar vele Zionisten doen dat wel: zij ontwijden den Sabbath, houden de spijswetten niet enz.

Deze dingen worden in Holland ook tegen het Zionisme aangevoerd. Ik ben dit niet met R. Chaïm eens. Tenzij God een wonder laat gebeuren (waarop wij ons leven toch niet mogen inrichten?) zouden groote gedeelten van het Jodendom buiten Palestina assimileeren. Het is ook de vraag of het Oost-Europeesche Jodendom na alle lijden nog in staat zal zijn, de vroegere giften naar Palestina te blijven zenden. Het voordeel van eene Joodsche gemeenschap in Palestina is dit: wie daar Joodsch leven wil, die kan Joodsch leven. Veel gemakkelijker dan het in Holland gaat. Ja: zegt R. Chaïm, maar de jongeren willen niet Joodsch leven en dat is de schuld van de Zionisten, die hen van de Leer afleiden. Neen, zeg ik, dat is de schuld van de Zionisten niet. Zoolang Israël de Leer heeft, is het ook van de Leer afgeweken. Hoever was het Volk in den tijd van de Koningen en van de Profeten niet van de Leer afgeweken? Maar het Joodsche Volk is altijd weder tot de Leer wedergekeerd.

Maar den Zionistischen vrienden zou ik toch dit willen zeggen: wat wij thans in de eerste plaats noodig hebben is eenheid. Onthoudt u dus, ook in uw particulier leven, van alles, wat die eenheid storen kan. Die opoffering kan niet groot zijn. De orthodoxie staat nu eenmaal wantrouwend tegenover het Zionisme. En het Zionisme heeft de orthodoxie werkelijk niet altijd recht gedaan. Zelfs de orthodoxe Zionisten hebben niet steeds juist geoordeeld. Ik denk aan het artikel 'Prof. Weismann in den Gemeenteraad (bedoeld is Kerkeraad d. H.) van Jeruzalem' in het Maandblad 'Mizrachie' van Maart 1919. In Amsterdam is toch ook een Portugeesche en een Hoogduitsche Kerkeraad. Waarom zou dat hier niet gaan? Beter zijn meerdere Kerkeraden, die te gelegener tijd samenwerken, dan één Raad, waarin toch de verschillende bestanddeelen elkaar bestrijden. Eenheid is meer dan iets noodig. Maar samenwerking van autonome gemeenschappen is óók een vorm van eenheid.

En ik vraag R. Chaïm naar de Constituante. Zijn standpunt is bekend. Hij gelooft trouwens niet, dat de constituante er komen zal. En zoo ja: dan zullen de orthodoxen doen, of ze niet bestaat. Desnoods zullen ze een tweede constituante kiezen, met geldelijken steun van de niet-Zionistische orthodoxe organisaties, die te Zürich centrum hebben.

Hierin ligt een groot gevaar. Palestina is niet het land van ons Zionisten alleen. Maar van het geheele Joodsche Volk. Op het oogenblik is de meeste macht in handen van de Zionistische Commissie. Daarin zijn de Joden van de vijandelijke landen niet vertegenwoordigd en ook de Joden van de neutrale landen niet. Ongetwijfeld zal het goed zijn, wanneer de Zionistische Organisatie de Engelsche Regeering toegang vraagt voor de Joden van alle landen. De Duitsche, Oostenrijksche en Hongaarsche Joden bijvoorbeeld zijn door de Engelschen ook niet uit Palestina verwijderd. Het is de Zionistische Organisatie niet om macht te doen, maar om herstel van het Joodsche Volk in Palestina zoo goed als dat thans mogelijk is. Daarvoor is eenheid noodig. Voor die eenheid moeten wij allen veel van het onze opofferen. Mijn lieve jonge vriend de onbekookte Russische idealist even goed als onze vrome Meester R. Chaïm Sonnefeld. Palestina kan geen land zijn van uitersten.

O, het zal niet zoo gemakkelijk gaan, als wij het geloofd hebben in onze eerste vreugde over de Balfour-declaratie. Palestina zal ons niet worden gegeven, zooals men een onbewoond land aan een eeuwenoud volk geven kan. De Arabische kwestie! En onze eigene vragen: het Zionisme tegenover de andere Joodsche Organisaties. De Mizrachie tegenover en samen met de andere Zionisten: het religieuze probleem, het onderwijs.

De emigratie! Prof. Weismann heeft voor de Vredesconferentie gevraagd de schepping van mogelijkheden, die elk jaar de emigratie van 50 à 60.000 Joden zou veroorloven. Dat is niet veel. De aandrang naar Palestina zal geweldig zijn. En toch 50 à 60.000 Joden; dat is de geheele Joodsche bevolking van Palestina. Op het oogenblik is hier te Jeruzalem geweldige werkloosheid. Er is eigenlijk heelemaal geen werk, behalve dan gewoon het dagelijksche werk in iedere stad. De militairen brengen nog een beetje vertier.

Van de week liep hier een gerucht. Ik heb het nog niet kunnen controleeren. En ik geef het u dus als een gerucht. Maar als een typeerend gerucht. Er is den soldaten van het Joodsche Legioen aangezegd, dat zij na demobilisatie alleen in Palestina kunnen blijven, wanneer zij werk hebben of geld.

Laat toch niemand hier komen alleen met enthousiasme! Het leven is hier op het oogenblik zeker tweemaal zoo duur als in Holland. Het is goed, dat wij de moeilijkheden kennen van de taak, die wij volbrengen zullen. Maar daarvoor hebben wij de samenwerking noodig van alle Joden ter wereld. Palestina is niet van ons, dat halve procentje hier. Palestina is ook niet van de Zionisten. Palestina is van het geheele Volk. En ieder onzer is tot mede-arbeid verplicht. Maar ook gerechtigd.

Zoo groote vereering als ik voor R. Chaïm heb, hij is toch een man, te zeer van een uiterste, dan dat het Joodsche Volk hem op dit tijdstip als leider verdragen kan. Ik heb hem lief. Ik vereer hem. Ik wenschte, (dwaas, hij verlangt uw zotte weelde immers niet!) dat ik zijn leven verrijken kon. Maar het Joodsche Volk is tot die strakke, sterke vroomheid niet in staat.

Wij scheiden. Hij verzekert nog eens, dat hij om die constituante niet geeft. Laat zij maar kiezen. Laat zij maar besluiten. Hij staat, groot en machtig. Hij zegt de woorden van Psalm 127: 'Als God het huis niet Bouwt, dan werken de bouwers tevergeefs. Als God over de stad niet Waakt, waakt de wachter tevergeefs.'

Ik ga naar den Klaagmuur voor het Middaggebed.

Nr 34 Paaschfeest te Jeruzalem⁺

⁺20-5 1919 A., 9-10

Van het Slotfeest tot het Paaschfeest zeggen wij in de gebeden: 'Gij, die den wind laat waaien en den regen laat nederdalen'. Dat komt hier precies uit. Alles komt hier precies uit. Tot het Paaschfeest hebben wij den regen noodig. Den laten regen. Na Paschen valt er ook nog wel late regen. Maar dan is hij niet meer zoo noodig. O, wij hebben dit jaar smartelijk op den laten regen gewacht. Dat kan men zich in Holland niet voorstellen. Water is hier weinig. Kanalen, rivieren en meren zijn hier niet veel. Des zomers zijn vele der kleine rivieren droog. Het water, waarvan wij hier leven, is winterwater, dat in de regenbakken wordt opgevangen. Maar de late regen is voor dit land volstrekt noodig. En hij kwam niet. Dagen aaneen was de lucht strak en sterk. Dan begon de weerwijzer te dalen. Regen? Regen? Neen, geen regen. Of de wind begon te waaien. Te stormen vanaf den Olijfberg, over het dal van Silouan. Regen? Neen, de regen niet. De wind wordt weder stil. De lucht bouwt sterk en strak over de drie heuvels van den Olijfberg heen. Er is gesnakt naar den laten regen. Er is gebeden om den laten regen. Tot tegen de Paaschdagen. Neen, nu is de regen zoolang weggebleven, laat hij nu nog een paar dagen weg zijn. Want de lieve Joodsche huismoeders van de Duitsche Plaats zijn de schoonmaak begonnen. O, de Jeruzalemsche zindelijkheid is de Hollandsche niet. Met uitzondering dan van de beide weeshuizen onder Hollandsche directie. Maar de Jeruzalemsche schoonmaak is zoo geducht als de Hollandsche maar wezen kan. De huisjes van de Duitsche Plaats zijn maar heel klein. En de menschen zijn er heel vroom en heel precies. Zij zijn doodsbang, dat ergens maar een ongeoorloofd stofje zal achterblijven. Zóó wordt dan het geheele huisje gekuischt en gekeerd. Alle meubeltjes komen buiten (o, blind paard, hoe dikwijls denk ik aan u!) en alle bedden worden hevig gelucht. Het is een uitstalling van kleuren op het platte dak, waar anders de stoute jongens spelen, en de lieve kleine kinderen te slapen worden gelegd. En stel u dan voor, dat het eens regenen ging. Hevig regenen ging, zooals het in Palestina regenen kan. Dan zouden de lieve Joodsche huismoeders van de Duitsche plaats niet buiten kunnen schrobben en boenen. En zij zouden haar bedden niet kunnen luchten op het platte dak, waar de stoute jongens spelen en de zoete kinderen slapen. O, als de lieve Joodsche huismoeders van de Duitsche Plaats niet zoo vroom waren, zeker zouden zij dezer dagen in de gebeden overslaan: 'Gij, die den wind laat waaien en den regen nederdalen'. En de lieve Joodsche huismoeder van de Duitsche Plaats, die mij verzorgt, heeft nog een bijzonder belang bij het wegblijven van den regen. Wij gaan namelijk Zondag verhuizen naar de buitenstad. Naar het huis, waar Herzl heeft gelogeerd toen hij, twintig jaar geleden te Jeruzalem was, met den Duitschen Keizer tegelijk. En een verhuiswagen, die hebben wij hier niet. In de oude stad met zijn straten vol trappen kan zelfs het kleinste karretje niet komen. Alles, ook de zwaarste dingen, moet op ruggen van dragers worden verhuisd. En stel u dan voor, dat het stortregent! Maar het regent niet. Het blijft bij dreigen.

II.

Men heeft mij hier heel lief ontvangen. En ik heb veel uitnoodigingen om den Paaschavond, den Sederavond door te brengen. Wij houden hier maar een Sederavond en één dag Paasch. Dan de tusschendagen. En dan weer één dag. Den tweeden feestdag voor de ballingen vieren wij hier natuurlijk niet. En uit alle lieve invitaties kies ik dan die van den heer en mevrouw Zilversmit, die het meisjesweeshuis zoo zorgzaam besturen, en waar ik om zoo te zeggen als een meisjes-weesje thuis ben. En voor het avondgebed zal ik dan eerst naar het jongens-weeshuis gaan.

De regen dreigt uit zware wolken. Maar het regent nog niet. Ik ga op weg. Als ik niet eigenwijs was, zou ik niet verdwaald zijn. Maar omdat ik wel eigenwijs ben, verdraal ik wel. Gij allen, die den weg in de buitenstad beter kent dan ik, weet, dat ik rechtuit loopend langs het Spaansche consulaat rechts had moeten afslaan. Vergeef mij... ik was eigenwijs. Ik heb den weg willen afkorten en ik ben verdwaald. Ik zie het: deze wegen ken ik niet. Is dit Jeruzalem? Ver onder een donkere lucht bouwt een Stad binnen zware, gekanteelde muren. Heuvelen en dalen rondom. Buiten de stad, huizen verspreid. Laag, vierkant, daken donkerrood onder donkere luchten. Het gaat waaien. Het gaat regenen. Is dit Jeruzalem? Neen - ik zal zeker te laat in het jongensweeshuis komen. Laat ik dan dadelijk naar het meisjes-weeshuis gaan. Terug naar de Jaffastraat bij de bioscoop en dan over het domein van de Russen. Wonderlijk, dat ik verdwaald ben. Of ben ik eigenlijk wel verdwaald? Het is u zeker allen wel eens gebeurd, dat gij doelloos dwaaldet of van uw doel af verdwaaldet. En dat ge dan een schoonheid of een liefde hebt gevonden, veel meer waard dan alles, wat ge hebt gezocht. Zijt ge dan verdwaald, of zijt ge dan geleid door superieure intuïties, waarvan ge het bestaan nooit wiskundig kunt bewijzen en waarvan het bestaan u alleen in de beste oogenblikken van uw leven wordt geopenbaard? Aan mijn kleinere gedichten, de Kwatrijnen, merkte ik dat Jeruzalem voor mij een nieuwe beteekenis kreeg. Ook voor den Dichter zijn de eigen gedichten dikwijls openbaringen van een dieper onbewust bestaan. Toen ik nog te Amsterdam was, zocht ik daar langs de grachten en in straten, stegen de levende schoonheid. Jeruzalem was het verre, het Heilige. Nu ik te Jeruzalem woon (hoe vreemd klinkt dat mij zelve nog, hoe vreemd!) zoek ik de levende schoonheid ook hier. Ik kan niet leven zonder schoonheid. Ik kan niet leven zonder Lied. En angstvallig volg ik in mijn Kwatrijnen den strijd tusschen schoonheid en heiligheid, ik, de Dichter der Libertijnsche Liederen. Ik, de Dichter van het Joodsche Lied. Hedenavond, verdwaald, heb ik Jeruzalem gezien als Stad en Schoonheid. Maar ik wend mij weg, en ik sla de wegen in naar het weeshuis, waar de heiligheid van het avondgebed en de heiligheid van den Sederavond mij wacht. En ik vraag het u, mijn lieve vrienden, was ik nu verdwaald of door superieure intuïties geleid?

III.

Als ik aan het meisjesweeshuis bel, doet Challad open en hij verzekert mij in het Hebreuwsch, dat het avondgebed nog niet begonnen is. Alle meisjes zijn nog in de hall. In de groote eetkamer wordt de laatste hand gelegd aan de gewijde Sedertafels. Maar daar mogen wij niet komen vóór het tijd is. De heer Zilvermit is niet thuis. Hij heeft minder last dan ik van superieure intuïties. Hij weet den weg beter te Jeruzalem. In ieder geval: hij is blijkbaar op weg naar het jongensweeshuis niet verdwaald.

Het is hier in huis zoo mogelijk nog properder dan door het jaar. En al het werk wordt door de meisjes zelve gedaan. Vandaag bestaat het Huis juist twaalf jaar. Er zijn nog drie meisjes, die er van het begin af zijn geweest. Toen zij kwamen waren zij zoo klein als de kleine Simcha nu is. Na twaalf jaar staan zij aan den ingang van het Leven. Maar de kleine Simcha laat mij niet mijmeren: 'Blijf niet zoo ver van de meisjes af,' zegt zij, o, lieve onschuld, met haar aanbiddelijk stemmetje en haar aanbiddelijk Hebreuwsch.

Maar het is tijd voor het avondgebed. Ik zit (verdwaalde of door superieure intuïties geleide) eenige man met veertig meisjes. Mevrouw Zilversmit heft aan: 'Looft God, die lofwaardig is'. En dan leest een van de oudste meisjes het avondgebed voor met een zuiver Sefardische uitspraak. Een goede les voor mij. Eene lieve onderwijzeres en een schat van een school. Ik spreek nu ook Sefardisch. Maar de gebeden zeg ik nog Aschkenasisch. Het slotgebed zeg ik luid, dat de kleine, lieve Simcha het hoort: 'Was dat nu Spanjoliet?' vraag ik haar. 'Neen' zegt zij (drie jaar!) cordaat: 'zeker is dat geen Spanjoliet. Dat is leelijk Hebreeuwsch'.

De Heer des Huizes is thuis gekomen. Hij brengt nog een gast mede. Een Rus, soldaat bij de Engelsche intelligence. Die veel heeft gereisd en veel talen spreekt. De meisjes worden in de hal opgesteld. Twee aan twee. De kleinste vooraan. Simcha en Mathilde. En dan mogen wij de eetkamer binnen. O, hier is van het huis een Tempel gemaakt. Mevrouw Zilversmit wil, dat de meisjes milde en mooie herinneringen zullen medenemen. Deze meisjes zijn na weinig jaren de Moeders van Israël. Alle Sabbathdagen en alle feestdagen worden hier met volmaakte wijding gevierd.

Er is een tafel voor de groote menschen. En er zijn twee tafels voor de meisjes. Zooveel mogelijk om en om een groot meisje en een klein meisje. Opdat het groote meisje het kleine meisje helpen kan.

Mevrouw Zilversmit opent den avond met een heel milde, eenvoudige toespraak. Natuurlijk in het Hebreeuwsch. Zij herinnert aan de moeilijke oorlogsjaren. Zij herinnert aan wat de Joden in vele landen ook thans nog lijden. En voor de groote meisjes wijst zij op de plichten van liefde, trouw en eensgezindheid, zonder welke het Joodsche Volk nooit tot kracht en vrijheid komen zal. Het is hier alles zoo mooi en zoo teeder: de witgedekte tafel, met de gewijde kaarsen, de bekers wijn. Van het vingerhoedbekertje voor Simcha af, tot de volwassen bekers voor de grootste meisjes toe.

En dan beginnen wij de orde van den Seder, zooals wij die als kinderen in de huizen van de ouders vele jaren geleden volbrachten. En zoovele geslachten voor ons. En, met Gods hulp, na ons nog zooveel geslachten des Joodschen Volks.

En zeker hebben de Hollandsche vrienden, de Haarlemsche vrienden, mijner wel gedacht, als gezegd wordt: 'Het volgend jaar te Jeruzalem'. Dat zeggen wij hier ook: 'Wonen wij dan niet reeds te Jeruzalem?' vraagt de Moeder van veertig meisjes. Ja, wij wonen hier wel in het aardsche Jeruzalem. Maar het Jeruzalem, waarin wij het volgend jaar hopen te wonen, is het Hemelsche Jeruzalem. Nergens beter dan hier wordt het verschil tusschen hemel en aarde beseft. In een innige verrukking ga ik huiswaarts. Het is natuurlijk volle maan. Wanneer wij ons Paaschfeest vieren is het altijd volle maan. De late regen laat zich weer wachten. De lucht is alweer leeg. En de maan zonnegroot en goud boven bergen en dalen, boven de stille stad.

Schoonheid en Heiligheid: wie is het, die ze te Jeruzalem scheiden zal?

V.

Voor den eersten Paasch-ochtend heb ik weder eene uitnoodiging. De Synagoge in het Jodenstraatje is hersteld en vernieuwd. Zij zal met groote plechtigheid in gebruik worden genomen. Er zal een Gebed worden uitgesproken voor den Koning van Engeland. Verschillende Engelsche autoriteiten zijn uitgenoodigd en de bekende Joden van Jeruzalem zullen er ook zijn. Wij beginnen de gebeden om zeven uur. De

Engelschen worden verwacht om negen uur. O, ik heb het u al gezegd: een Synagoge hier is heel heel anders dan een Synagoge te Amsterdam. Ze is ook leerschool en dikwijls ook vergaderlokaal. Trouwens het Hebreeuwsche woord voor Synagoge beteekent: 'verzamel-huis'. Wie dat niet weet zal bijvoorbeeld vele plaatsen uit het Nieuwe Testament verkeerd verstaan.

's Morgens heel vroeg ga ik door de Jaffastraat, Jaffapoort, de Batrak (leve het Specerijenstraatje!) en het Jodenstraatje. Mijn horloge is een uur voor geraakt. Of de Jaffatoren is een uur achtergeraakt. Dat is precies hetzelfde. Ik kom een uur te vroeg. Maar de Synagoge, nieuw en frisch. Ik krijg een plaats tegen den Oostelijken Muur. Juist als in Amsterdam. En, helder van ziel, begin ik de psalmen te zeggen. Is dit Paaschmorgen te Jeruzalem of is het Sabbathmiddag te Amsterdam? Zal ik straks naar het Herzhuis gaan? Of naar mijn vrienden op de Prinsengracht? Neen, dwaze droomer het is Paaschmorgen te Jeruzalem. Naast mij staat Goldberg, die den grond geschonken heeft voor de Hebreeuwsche Universiteit. Achter ons: prof. dr. Friedenwald van de universiteit van Baltimore thans een van de leden van de Zionistische Commissie, die straks de Haftarah zeggen zal, een goed orthodoxe Jood. Eveneens dr. Pool, secretaris van de Commissie. Natuurlijk is de voortreffelijke dr. Keller gekomen, van de Zionistische Amerikaansche medische missie, hij is zoo goed thuis in Mischna en Talmud als in zijn medische missie. Het is bijna ongelooflijk, wat deze eene man, hier voor de Mizrachie gedaan heeft en doet. En de veldprediker komt, Rabbijn Grajefski. Khakiuniform met het Schild van David. Zeker is het wel Paaschmorgen en zeker ben ik wel te Jeruzalem. En mijn Ziel gaat door de gebeden zoo vreedzaam als ik tegen den avond kan dwalen van de Stad naar den stillen tuin van Katamon.

De dienst is heel eenvoudig. Piutim worden hier in vele Synagogen niet gezegd. En ik mis die Liedereren overstraald door het Licht van het Hooglied, zooals mijn Vader die voor de Gemeente zong toen hij een Man was in de macht zijns levens en ik een kleine knaap. Iedere kleine jongen vindt de Stem zijns Vaders de mooiste stem. En iedere gretige genierter verlangt machteloos naar de jaren zijner jeugd.

De voorzanger zou in Holland zeker een nul krijgen voor het lezen van Hebreeuwsch.

De Aschkenasiem letten hier heel weinig op de klemtoon: laatste lettergreep of voorlaatste lettergreep, waarop wij, in Holland, zoo precies letten. Neen, hier leest men de gebeden op de maat van zijn emoties. Intuïtief noemt de significus dat. Wij in Holland, temmen onze emoties binnen den vasten maatgang. Logisch noemt dat de significus. Het is dezelfde tegenstelling als: maat en rythme in gedichten. Wie daar belang in stelt, leze een artikel van J.H. van den Bosch in *De Nieuwe Taalgids*, over interpunctie. Ik weet niet in welken jaargang. Want maar heel weinig boeken en aantekeningen heb ik kunnen medenemen. En (helaas!) de Universiteits-bibliotheek is wel wat heel ver van Jaffapoort en Herzhuis.

Om negen uur komen de Engelsche gasten: generaal Ronald Storrs, de Gouverneur, eerbiedig en trotsch. De plaatsvervangende Gouverneur, kolonel Waters Taylor, met zijn monocle ongenadig. Majoor Richmond, de oudheidkundige, diep en stil, kapitein Law, adjudant van den Gouverneur. Een beetje ontroering geeft hun komst wel. Maar toch niet zoo heel veel. En de gebeden gaan gewoon voort. Met al de eigenaardigheden, waaraan men hier langzamerhand gewennen moet en waaraan het hart van den Generaal en de lorgnet van den kolonel zeker dien eenigen morgen niet gewend zijn.

VI.

Neen, dwaze droomer, dit is niet Sabbathmiddag, Binnen-Amstel en Prinsengracht. Het is Paaschmorgen, de Batrak en de Jaffastraat. Hoe zoudt gij anders Salzman kunnen ontmoeten, de vriend van Bialik, dien gij in Egypte gelaten hebt? De Engelsche Regeering staakt de uitgave van het Hebreeuwsche Weekblad *Nieuws uit het Land*. Maar waarschijnlijk krijgen we hier een nieuw weekblad. Salzman zal misschien de uitgever worden. En Ben-Jehoeda de redacteur. Ben-Jehoeda is nu in Alexandrië. Maar hij wordt elken dag hier verwacht. Zijn oudsten zoon, als schrijver bekend onder den naam Ben Awi (Zoon mijns Vader) heb ik te Londen ontmoet. Hier ontmoet ik nu zijn jongsten zoon. Zeer polyglot: Hebreeuwsch, Arabisch, Fransch, Duitsch, Engelsch. Wie hier geen vijf talen spreekt is een idioot. Zelfs de Engelschen zijn hier polyglot. Ik sluit natuurlijk dadelijk een eeuwige vriendschap met den kleinen Ben-Jehoeda. Een kerel als een boom met vier of vijf oorlogsjaren achter zich.

In het hotel Amdursky praten wij met ons allen een gat in den dag. Dr. Keller is er ook. Hij kent de Ben-Jehoeda's nog uit Amerika. Zij zijn wel goede vrienden. Maar dr. Keller is een van de meest-orthodoxe en Ben-Jehoeda een van de minst-orthodoxen uit de stad. R. Chaïm Sonnefeld en Ben-Jehoeda: zietdaar de twee uitersten van Jeruzalem. De eene orthodox, bijna anti-nationaal Jood. De ander nationaal, bijna anti-religieus Jood.

Dr. Keller en ik willen samen voor het middaggebed naar den Klaagmuur gaan. Ik ga niet elken dag, omdat ik mijn leven niet beklemmen wil, meer dan de strenge Joodsche godsdienst vanzelf vraagt. Ik ga, wanneer het hart mij drijft. En dat is bijna elken dag. Op de Feestdagen, als ieder vrij is, gaan er velen. Den geheelen dag door vereenigen zich telkens tien mannen in het gebed. Gij weet, dat de muur de Westelijke Muur is. Des middags schijnt er de Zon. En de avondval is er teeder en stil. O, niemand onzer, die den laatsten Muur van onzen Heiligen Tempel zonder ontroering naderen zal. Droefheid, ja, maar ook het weten, dat het Joodsch-Nationale leven in Jeruzalem hersteld zal worden. En dan zal God ons (wat zijn eenige eeuwen bij Zijne Eeuwigheid!) den Verlosser zenden, die ook den Tempel herstelt. En dat bedoelen wij, wanneer wij ook hier te Jeruzalem zeggen: 'Het volgend jaar te Jeruzalem'.

Vandaag met den hoopvollen, zonnigen Paaschmorgen, kunnen wij zelfs aan den klaagmuur niet doodsdroevig zijn. De Aschkenasische Joden zijn er met hun bonte streimels en de kaftans van fluweel: blauw, oranje, geel. En de Sephardische Joden. En de Jemenitische Joden, die hier Temaniem heeten. Een heel lief, maar heel zwak geslacht. Teedere, donkere gezichten. Zij laten de hoeken van het hoofdhaar groeien. En zij dragen een fez. Ze hebben in den oorlog bitter geleden. Ze trouwen heel jong. Krijgen veel kinderen, maar verliezen er ook veel. Ik ken een Temanie, twee en veertig jaar oud, die achttien kinderen heeft gehad, waarvan er nog vier leven. Toen de Turken soldaten opriepen, heeft deze man als leeftijd opgegeven vijf en vijftig jaar, teneinde niet dienstplichtig te zijn. En de Turken hebben dat gereed geloofd. Geheele dagen zitten zij op den grond bij den Klaagmuur te leeren en te bidden. Er is een boek van Martin Buber: 'Die Legenden des Baal Schem', waarin de Joodsche woorden: Kawanah en Hitlahabuth voorkomen. Henri Borel vroeg mij eens eene verklaring van de beteekenis van die woorden. Toen vroeg hij iets onmogelijks. Men kan deze woorden niet verklaren. Men moet ze, als Jood, beleven in de extatische gebeden en in de teedere aandacht der vrome Joden van Jeruzalem. De waardevolle

woorden van een Volk kunnen niet worden vertaald, zoomin als iemand een ander kan zijn. Ze kunnen alleen door de genooten van dat Volk worden beleefd.

VII.

Gisteren was er algemeene vergadering van de afdeeling Jeruzalem der Mizrachie, dat zijn de wetsgetrouwe Zionisten. Ze staan dus tusschen de niet-orthodoxe Zionisten en de orthodoxe niet-Zionisten. De laatsten zijn vereenigd in de vereeniging 'Jeruzalem', die als geestelijke leiders vooral erkent R. Chaïm Sonnefeld en R. Joseph Diskin, beiden Hongaren van geboorte, en zeer geziene Rabbijnen. De Vergadering heeft plaats in een Synagoge, die trouwens ook Leerschool is. Straks zal men dan ook sigaretten rooken. Verbaas u daarover niet. In Amsterdam gaat dat niet. Maar hier is het iets heel, heel gewoons. De vergadering is uitgeschreven om drie uur precies. We beginnen dus om vier. Maar dat dan ook precies. Begonnen wordt met het Middaggebed.

Gelijk ik u vroeger al eens geschreven heb, zijn hier vele en groote rabbijnen leden van Mizrachie. Tegenstanders zijn er vooral in de Vereeniging 'Jeruzalem'. In deze vergadering zijn aanwezig: de Opperrabbijn der Temaniem vergezeld van zijne Rabbijnen. Allen mannen met fijne, eerwaarde gezichten. Ze gaan in fraaie Oostersche gewaden: statig-zwarte kaftans met lichtblauw afgezet en een wit-zijden sjaaltje over de schouders. Daarbij zijn wij prullen. Van de Sephardiem zijn er: R. Abraham Philosoph, R. Benjamin Halevi, de groote Talmudist R. Ben Zion Koenka. Van de Aschkenaziem: R. Joseph Gerson Horowitz, de zeer geleerde en zeer gewaardeerde Rabbijn van Mea Scheariem, het Joodsche deel van Jeruzalem. R. Joseph Bardos, R. Nahum Joffe, R. Selig Lider, een van de zeer geziene Chassidische Rabbijnen. R. Joseph Zwi. Dan is er R. Salmon Rubin, een van de voornaamste der Aschkenasiem, het hoofd der Tachkemounieschool Ilan, de heer Mejuhaz, voorzitter van den Joodschen Kerkeraad, dr. Pool, de secretaris van de Zionistische Commissie, dr. Keller, die hier buitengewoon geliefd is en die zoo goed Jiddisch spreekt en Hebreeuwsch, de heer Zilvermit, vroeger vertegenwoordiger van de Hilfsverein (taalstrijdige gedachtenis) en natuurlijk Leizer Schwarz, stadsomroeper en aanplakker. Een groot man, een groot man, daar we hier geen couranten hebben. Hij voelt dat ook wel. Hij komt ons heel genadig de hand reiken, die reeds zoovele gewichtige biljetten aan de muren van Jeruzalem heeft geplakt. Een groot man. Maar niet trotsch, volstrekt niet trotsch. Dan wordt de vergadering geopend. R. Joseph Gerson Horowitz en R. Abraham Philosoph spreken. Dan wordt er rekening en verantwoording gedaan. En er komt een booze onderwijzer (net als bij u!) en die beweert, dat het Bestuur niets heeft gedaan. En dan komt iemand het Bestuur verwijten, dat het zich met alles en met nog wat heeft bemoeid. Alles in het Hebreeuwsch, dat langzamerhand van een bedenkelijke levendigheid wordt. De booze onderwijzer wil voor de tweede maal het woord voeren. Ofschoon er nog wel twintig sprekers in eersten termijn zijn. Maar ofschoon hij zich heel boos maakt, het lukt hem niet. Maar als de booze onderwijzer eindelijk het woord weer bekommt, dan barst de bom. Want de booze onderwijzer zegt, dat hij gehoord heeft van een betrouwbaren man, die van twee betrouwbare mannen heeft gehoord, dat twee Jeruzalemsche Rabbijnen een anti-Zionistischen brief aan de Vredesconferentie hebben geschreven. Wat zal het Bestuur nu doen? Wie die twee Rabbijnen zouden zijn, weet hier iedereen. Het geheele verhaal is dwaasheid. Maar de geesten worden hier door het lange wachten zóó ontdaan, dat

de meest dwaze verhalen hier verteld en geloofd worden. En ineens is de vergadering in stukjes gevallen. Het wordt weer stil als dr. Keller voorstelt een commissie naar de beide rabbijnen te zenden. En daarover ontstaat dan weer een eindeloos debat. O, niet, dat we haast hebben! Het is toch geen werkdag vandaag. En 't is pas zes uur. De zon speelt haar afscheid in de volle zaal. Zij vermaakt zich met twee Jemenieten, allebei in het wit gekleed. Zij laat hun donkere oogen knippen, en lacht ze uit. En als het nog donkerder is geworden, steekt Leizer Schwarz (een groot man, maar volstrekt niet trotsch) de lampen aan. Men debatteert nog over het voorstel van dr. Keller. Maar een listeling is gauw naar een van de twee rabbijnen geloopt. En hij komt terug met de boodschap, dat het praatjes zijn. Nu wordt voorgesteld om den man, die die praatjes gemaakt heeft, uit de vereeniging te zetten. Een nieuw voorstel. Ja, maar het staat niet op de dagorde. En dan gaat men daarover weer debatteeren. O, we zijn al volkomen klaar voor een Joodsche Constituante. Ik hoor intusschen, dat de verkiezingen uitgesteld zijn.

En dan geven de heer Zilvermit en ik het op.

Als wij in het weeshuis komen zijn de meisjes bezig met het avondeten. Simcha is op bezoek geweest bij haar familie. Zij heeft appels gehad, amandelen en noten. Heeft zij ook Spanjoliet gesproken? Neen, zij heeft geen Spanjoliet gesproken. Is het dan ook verboden thuis Spanjoliet te spreken? Neen: zeker is het niet verboden thuis Spanjoliet te spreken. Maar hare familieleden zijn het misschien een beetje vergeten. Zij wil niet bekennen, dat zij het vergeten is! En voor haar lief Hebreuwsch ben ik haar geen lesgeld verschuldigd. Ook niet voor de welwillend aangebrachte correcties. Als zij slapen gaat, zeg ik: 'Scholom, Simcha'. En zij dan heel gestreng: 'Dat zegt men niet, als iemand slapen gaat. Dan zegt men: 'goedenacht.'

En dan, door de buitenstad onder hemel van maneschijn en sterrenglans, ga ik naar huis. Mijn hoofd en mijn hart wonderlijk vol. Jeruzalem.

Nr 35 Nog eens Paschen in Jeruzalem⁺

⁺22-5 1919 A., 9-10

I.

De tusschendagen van het Paaschfeest worden hier meer dan in Holland als feestdagen beschouwd. Men werkt zoo weinig als maar mogelijk is. En langs al de mooie landwegen rondom Jeruzalem kunt gij mijne lieve Joodsche vrienden wandelen zien. Holland is ook een heel mooi land. En ik heb een groot verlangen naar Holland. Het land hier is weer heel anders, met heuvelen, dalen en wegen. Een weg in Holland, in het echte, lieve, vlakke Holland van Noord-Holland, dat is iets, dat heel recht is, zoo ver men zien kan. Maar een weg hier windt en wendt tusschen heuvels en tusschen dalen. Hij verdwijnt achter een heuvel. En dan komt hij verder weer te voorschijn. Het land lijkt hier op een decor. Daar doorheen gaan de menschen zoo rustig, dat heel het leven wel een tooneel lijkt. Langs al die landwegen kunt ge nu mijn lieve Joodsche vrienden zien wandelen in hun lange gewaden. Sephardiem in zwarte zijden kaftans. Aschenaziem in kaftans van fluweel: helblauw, oranje, geelgeel. Zouden wij ook niet wandelen gaan? Als wij eens naar den tuin van Katamon gingen? Het zomerverblijf van den Griekschen patriarch. De dag is warm geweest. De dagen zijn hier al heel warm. Maar met plotselinge dagen daartusschen van regen en wind.

Zooals deze dag, nu ik dit schrijf, en ik de mooie dagen al weer mis. Maar zoo drijft het leven: verlangen, genot, gemis.

Het genot: ja, wij zullen naar Katamon wandelen, getweeën, nu de middag al laat wordt. Van het Herzhuis gaan wij dan dadelijk links, den weg naar het station langs. En de Duitsche kolonie door. Van af den inval der Duitschers in België ben ik anti-Duitsch gezind geweest. En ik heb deze gezindheid, zoo min als eenige andere, verborgen. Een leven is schooner, sterker, naarmate men zijn liefde en zijn haat minder verbergt. Maar nu heb ik medelijden met het Duitsche volk, dat tot wanhoop en wanorde vervallen is. Wie van Amsterdam over Londen, Parijs, Rome, Napels en Caïro naar Jeruzalem reist, ziet, ook in Frankrijk en Italië, de wereldmacht van Engeland. Daartegen is Duitschland bezweken. De Duitsche macht moet hier wel groot zijn geweest. Daarvan getuigen de talrijke gebouwen, die Duitsch waren. Generaal Sir Arthur Money, Chief Administrator van Palestina, met zijn staf woont op den Olijfberg in de vroegere Augusta Victoria stichting. Generaal Ronald Storrs, gouverneur van Jeruzalem, heeft zijn bureau in een voormalig Duitsch ziekenhuis. Hij woont in het Huis van den Duitschen consul. Al die macht is nu bezweken. Wie in den peinzenden laten middag door de Duitsche kolonie gaat, voelt dat. De huizen, waar geen Duitschers meer zijn, bouwen rustig in de goed verzorgde gaarden. Het is nu de tijd van de bloemen. Zij prijken in alle tuinen in alle kleuren: rood, geel, blauw. In de ravijnen ranken de roode rozen. De acaciaboomen bloeien zoo vol, dat elke boom wel een groote witte bloem gelijkt. Juist als de kastanjeboomen in het Vondelpark, wanneer het hun tijd is. Er waait een droeve, weemoedige wind. En de Arabische rakkertjes spelen zooals de Hollandsche kinderen doen. Er is weer het droomende, dat des Oostens is. Een Bedouien op een paard: zijn dunne witte hoofddoek wappert, dat is heel, heel iets anders dan een Hollandsche boer te paard. En twee bruine jongentjes op een sterk hertepootig ezeltje.

Een wonderlijk-mooie lenteweg is dit. Bij elke wending zien wij het landschap anders. Er is niemand in den tuin van Katamon. Behalve een Arabische paardenwachter, die op het muurtje zit. De zon speelt met zijn paarsen hoofddoek. Maar hij merkt het niet in zijn droom. En bij de stille, diepe waterwel slaapt een Arabisch jongetje in de schaduw. Een broertje wel of een vriendje van den paardenwachter. Maar alles is stil. Tusschen de boomen, waar de vijgen rijpen, streept de zon vegen van donker goud: Emile Claus, Georges Eekhoud, Brussel. Neen: Jeruzalem.

Wij zullen samen het middaggebed uitspreken En teruggaan. De avond daalt. Het tooneel is nu weer geheel anders. Voller van mannen en jongens, die van het werk naar huis toe gaan, moede en stil. Ze spreken innig met elkander. Of ze roepen van verre elkander iets toe in dat weidsche, rijke Arabisch, waarvan ik enkele woorden ga verstaan. Waar de dalende weg zich afwindt is Jeruzalem groot en schoon. De stadsmuur gekanteeld en daarboven uit de gebouwen, die het Gelaat van de Stad zijn. Ver, maar zij lijken dichtbij, de drie heuvelen van den Olijfberg met twee slanke torentjes. En heel ver, de bergen van Moab, zoo teeder als wolken, waarboven nu de wolken dalen gaan, donker en zwaar als bergen.

II.

Zaterdag tusschen de Paaschdagen. Ik ben op stap gegaan met dr. Keller van de Amerikaansche medische missie, den voortreffelijken Mizrachist, die in Mischna en

Talmud zoo goed den weg weet als in zijn medische geschriften. Wij hebben een bezoek gebracht bij den Rabbijn Grajefski, kapitein-veldprediker. Maar heelemaal geen geducht man. En door die aardige paadjes van de buurt Mazkéreth Mosché zijn we op weg naar de Stad, voor middaggebed bij den Klaagmuur. Maar daar is een optocht. Er wordt gezongen. Een tweetonige danswijs, weemoedig. Handen worden geklapt. Het zijn Joden: mannen, jongens, kinderen. Ze dragen de fluweelen kaftans: blauw, geel, rood. En de streimels van bont en fluweel. Het zijn Chassidiem, die de extase van hun feestvreugde uitleven. Ze zijn nu op weg naar de Synagoge voor hun middaggebed. Ze kennen dr. Keller allemaal. En ze vragen me mee ten gebede te gaan. In de Synagoge wordt het dansen voortgezet. Als kinderen vatten de mannen elkander bij de hand. Of één man danst alleen, de vrome, schoone dansen, die David heeft gedanst voor de Ark van God. Op de maat van zijn dans waaien zijn kleederen. De anderen zitten rondom op banken. Zij zingen. Zij versnellen de maten van hun lied. Dan versnelt de danser de maten van zijn dans. Eindelijk zingen zij, danst hij, ademloos. Het Lied is zoo:

‘God is groot,
De grooten van Zijn Volk,
Zijn Volk Israël,
Hij zal Zijn Huis herbouwen
Zijn Huis wordt herbouwd’.

Eindeloos door, waarbij het woord ‘groot’ veranderd wordt in: machtig, rechtvaardig, heldhaftig enz. Er zijn héél kleine Chassidiem bij, verkleinde mannetjes, met lange kaftannetjes, voorhoofdslokken. En groote bruine oogen, waarin aandacht en toewijding branden. Dan zeggen wij het middaggebed. Omdat dr. Keller den sterfdag van een van zijne ouders gedenkt, gaat hij voor in het Gebed. En dan gaan wij eten. Ja zeker, wij eten in de Synagoge aan een lange tafel, voor een raam, waar de dag nu daalt tegen den avond. Naast mij een jonge, vrome Chassied. Wij krijgen Paaschbrood en zout. En omdat er twee goede gasten zijn, ook wijn en vruchten. Er is heerlijk koel water voor onze handen. Deze Maaltijd heeft niets zinnelijks. In den wijn en in de vruchten proeven wij Gods Eenigheid. Gij vindt het vreemd, om eten in de Synagoge? Ik ook. En ik zeg dat mijn vromen, Chassidischen vriend. Hij vindt het heel gewoon. Onze Maaltijd ontwijdt de Heilige Stede niet. Maar de Heilige Stede wijdt ons Maal. Het is hier ook niet een Europeesche synagoge. Bij het leggen van den eersten steen wordt uitdrukkelijk gezegd, dat het Huis ook dienen mag voor Maaltijd, voor Dans en voor Leering. Er is dan ook een Mezoelah aan de deur. Ik vraag mijn vromen vriend naar Martin Buber, die geschreven heeft over ‘Die Legendes des Baäl Schem’. Zij kennen Buber wel. Maar zij twijfelen of hij het Chassidisme goed kent. Ja, de Baäl Schem is een groot Man geweest. Maar als ik aanhoud om meer, sluit mijn vriend zich af.

Tegenover mij aan tafel zit Rabbijn Frenkel, stichter en leider van de orthodoxe anti-Zionistische vereeniging ‘Jeruzalem’. Maar hij ontkent, dat zijn vereeniging anti-Zionistisch is. En hij geeft een scherpzinnig betoog om te bewijzen, dat de Zionisten juist anti-Zion zijn. En de anti-Zionisten zijn de ware Zionisten. Wat, R. Chaïm Sonnefeld heeft zes en veertig jaar lief en leed, meest leed, met Jeruzalem gedeeld. Kan men zeggen, dat hij anti-Zionist is? Neen, het politieke Zionisme, daar willen zij niets van weten, En zoo zitten wij midden in de politiek. Niets is hier in Jeruzalem gemakkelijker. Gelukkig is de Rabbijn Frenkel zóó in vuur geraakt, dat hij geen antwoord, instemming noch tegenspraak, van mij verwacht. Ik mag dus een enkel woordje missen. En dat doe ik dan maar.

Eerst tegen den avond nemen wij afscheid van onze Chassidische vrienden. Dr. Keller gaat naar zijn hospitaal. Ik ga naar het Meisjesweeshuis voor het avondgebed.

III.

Gij, Joodsche vrienden in uw Ballingschap in Holland, viert twee eerste en twee laatste dagen Paaschfeest. Wij vieren er telkens maar één. Maar die vieren wij hier zalig. Het is nog geen zeven uur, wanneer ik op weg ga voor het ochtendgebed naar het jongensweeshuis van den heer Goldschmidt. Ik ken nu alle jongens. Wel niet van naam, maar dan toch van gezicht. En de vrienden ken ik ook, die komen helpen om het vereischte tiental mannen boven dertien jaar te hebben, voor het gebed. De dienst der gebeden is hier wel eenvoudig. De Pintiem, die dichterlijke tusschenzangen kent men hier niet. Ik mis ze zeer. En dikwijls hoor ik als in droom de stem van mijn vader, zooals die de Pintiem voor de gemeente zong, toen hij nog een man was in de macht van zijn leven en ik een kleine, zielsvrome knaap. Hoe straalt het Hooglied daardoor heen! Hoe sierlijk is de Zegezang van Mozes daardoor gewonden! Sinds ik Holland verlaten heb, lijkt het Hollandsche leven zoo mooi. Zoo mooi als Amsterdam aan zijn water ligt, zuiver van bouw, ontdaan van het leelijke, het onrustige en onzuivere. Ik weet wel, dat het leelijke, onrustige en onzuivere in de binnenstad is, maar ik zie het niet. Amsterdam van verre aan het water, is ook geen Leugen, maar een eenzijdige Waarheid. Zoo is het ook met Holland. Zóó mooi en verteederd als ik Holland zie, zóó is het niet zonder meer. Maar zoo is het zonder meer ook niet niet. Een mooi schilderij is meer dan een fotografie, omdat zij op schoone wijze minder is. Men kan om zeven uur 's morgens gerust droomen van de stem zijns vaders op den buitenweg van Jeruzalem langs het Spaansche consulaat naar het Weeshuis. En deze dag is in het Weeshuis een ernstige dag. Er wordt gebed uitgesproken voor de zielsrust van de overleden ouders der aanwezigen. Een gebruik is hier, dat zij, wier beide ouders nog leven, zich dan verwijderen. De vijftig weesjongens zijn binnen. Ik moet ook binnen blijven. En ik denk hoe laat het nu in Holland zal zijn. Midden in den nacht. Die bouwt nu hoog boven het vlakke land, waar het graf is van mijne Moeder, waar het graf van mijn Vader zal zijn, en waar ook mijn graf zou wezen, wanneer ik niet langs andere wegen was gevoerd. Weten de jongens welk gebed nu wordt gezegd? Het is hun taal. Maar verstaan zij? Een van de kleinste jongetjes steekt twee vingertjes op, een internationaal gebaar. Neen, kerel, ge zijt ook een van degenen, die binnenblijven. Maar een goed leven wensch ik je toch toe.

Na het ochtendgebed ga ik, met den heer Zilversmit, naar den Klaagmuur. Jeruzalem is nog wel niet een Joodsche Stad, maar zoo veel Joodsche vrienden in zulke nauwe straatjes zou ik toch niet in vele steden vinden. De Klaagmuur is overal ingebouwd en de ruimte is niet breed tusschen onzen Muur en den muur aan de overzijde. Het is er heel vol. In groepen worden de gebeden gesproken: het Moesafgebed. Met tranenverstikte stem heft een oude vrome man aan: 'En om onze zonden zijn wij uit ons land verdreven en blijven wij ver van ons gebied....' Wat wij toen gevoelden, kan ik niet zeggen. Maar een van onze zonden is geweest: gemis aan vroomheid en eenheid. Het is voor het Joodsche Volk volstrekt noodig, dat het zijn eenheid terugvindt en zijne vroomheid houdt. Zoo ergens, dan leert men hier beseffen, dat ons Volk het Volk is van de Leer en de Overlevering. Daarvan kunnen wij om evenmin losmaken (wij willen het trouwens niet!) als een mensch zich kan

losmaken van zijn jeugd. Alleen op den grondslag van Leer en Overlevering is opbouw van ons Volk mogelijk. Omdat de Klaagmuur niet alleen in Jeruzalem, maar in ons aller harten staat.

O, het is hier een wonderlijk leven, voor wie daarbuiten staat, onbeschrijfbaar en niet te beleven. Zóó als wij hier bij elkander staan, gevoelen wij allen diep het breken van onze godsdienstige en nationale eenheid. Maar ook: het is Paschen, Feest van onze Bevrijding uit Egypte en het is Lente. De menschen wenschen elkander een gelukkig Feest. Ze zijn niet bedroefd zonder meer. Maar een vreemde kan dat niet beleven. Terwijl de gebeden gelezen worden, woelt het alles in een heilige wanorde dooreen. De mannen met hun streimels en hun kaftans: blauw, oranje, geel. Daartusschen de teedere typen van de Jemenieten. De vrouwen dragen hoofddoeken en schouderdoeken: roomkleurig met lichtroode en donkerroode rozen. Of zwaardonkergroen met rozen. Vele vrouwen zitten dagen lang bij den Muur. Nu hebben sommigen blikken met drinkwater meegebracht voor de dorstigen. En gebedenboeken voor wie, zonder vroeger voornemen, bij den Muur komt. Er is een heel oude vrouw. Ze heeft welriekende bloemen en welriekende vruchten. Daaraan laat ze ons ruiken om ons gelegenheid te geven God te danken voor goede gaven.

En later op den dag ontmoeten wij den Rabbijn van Hebron. Hoe wonderlijk luiden mij deze eigene woorden. Toen ik een jongen was, in de school van mijnen vader, heb ik dikwijls gedacht hoe Abraham, de eerste aartsvader, gezeten heeft onder den boom te Hebron. Wel, zooals deze oude, eerwaarde Rabbijn, uit een oud eerwaard Rabbijnengeslacht. Oud, maar niet gebogen. Het gelaat verfijnd, en de lange baard wit. Hij gaat waardig in een roomgelen kaftan, een sierlijk donkergroene baret op het hoofd. Hij heeft de woorden en de gebaren van een Oostersche Koning. O, wat zijn wij, Westersche wijsheden, daarbij vergeleken, toch stomme stumpers. Het Westen kunnen wij niet verliezen. Het Oosten kunnen wij niet winnen. Tusschen Holland en Palestina, Amsterdam en Jeruzalem, slingert mijn hart als de slinger van een uurwerk, waarvoor maar één eindelijk rustpunt is. Maar de Rabbijn van Hebron, in zijn roomen kaftan, kalm, waardig, ernstig.

IV.

Des middags ga ik met dr. Keller op bezoek bij R. Jitzchok Diskin, met R. Chaïm Sonnefeld, geestelijk leider van de anti-Zionistische organisatie der orthodoxen: 'Jeruzalem'. R. Jitzchok is uit Hongarije hierheen gekomen. Hij is leider van een groot weeshuis hier, wel tweehonderd jongens. Over de Weezen van Jeruzalem schrijf ik later. Er zijn er velen, honderden. Ik hoorde zeggen: drieduizend. Maar dat zal wel overdreven zijn. R. Jitzchok vind ik als een eerwaarden ouden heer. Maar niet zóó machtig, zóó sterk als R. Chaïm Sonnefeld. Wij vinden hem samen met een aantal leden van de vereeniging 'Jeruzalem', de alleruiterste rechtzinnigheid. Hier is dr. Keller het verzoenende element. Hij preekt niet. Hij heerscht niet. Hij vertelt maar zoo wat in zijn gemoedelijk mild Jiddisch. Maar alles komt hier op neer: liefde, vertrouwen, verdraagzaamheid, eenheid. De groote moeilijkheid is het onderwijs. Vele leden van 'Jeruzalem' zijn tegen ieder onderwijs in ongewijde vakken, zelfs wanneer het gegeven wordt aan rechtzinnige scholen door rechtzinnige leeraren, zooals aan de Mizrachistische Tachkemouniescholen. Echter, zij, die buiten de gewijde vakken niets hebben geleerd, zijn voor hun levensonderhoud maar al te vaak aangewezen op de Chaluka, de bedeeeling door vrome genooten buiten 's lands. Het

is de vraag of die Chaluka na den oorlog steeds voldoende zal blijven. Vele vrome ouders willen hun kinderen iets meer laten leeren. Maar dan zijn ze aangewezen op kweekscholen en gymnasia, die niet Joodsch-religieus zijn, zooals te Jaffa en te Jeruzalem. Het is de taak van de Mizrachie te zorgen voor godsdienstig onderwijs in de ongewijde leervakken. De tijd maakt onderwijs in ongewijde vakken tot een eisch voor de Zonen van ons Volk. Maar de Eeuwigheid eischt, dat dit onderwijs een godsdienstig onderwijs zij. In hoeverre de Mizrachie hier rekenen kan op steun van de niet-orthodoxe Zionisten en van de orthodoxe niet-Zionisten zal later eerst kunnen blijken.

Er zal eenheid komen, omdat de eenheid komen moet. Maar gewis zal het niet gemakkelijk gaan. Het verlangen is er. Ook bij de niet-Zionistische en anti-Zionistische orthodoxie. Juist gisteren heb ik ontvangen het *Handelsblad* van Woensdag 2 April met het laatste artikel van J.T. over 'De wereldconferentie der traditioneel-Joodsche organisaties te Zürich'. Zeker willen de daar vergaderden eenheid. Maar hier, te Jeruzalem, is de eenheid weer minder geworden. Op de conferentie te Zürich heeft veel invloed gehad 'wat Rabbiner Horowitz^{a)} uit Jeruzalem had medegedeeld omtrent den arbeid der Zionisten en de over 't algemeen genomen goede, heel goede wijze van samenwerken tusschen hen en de orthodoxie in Palestina, voornamelijk Jeruzalem'.

Rabbiner Horowitz^{a)} was de vertegenwoordiger te Jeruzalem van de Hollandsch-Duitsche Chaluka. Hij kent het Jodendom hier door en door. Maar hij heeft Jeruzalem verlaten twee maanden voor de Engelschen kwamen. Inderdaad was er toen samenwerking van alle Joodsche mannen, maar dat gold hoofdzakelijk reliefwerk. Op het oogenblik is er geen samenwerking tusschen de Zionisten en de vereeniging 'Jeruzalem'. Die van 'Jeruzalem' beweren, dat de Zionisten ongeoorloofden invloed oefenen door hun geld. En de Zionisten beweren, dat die van 'Jeruzalem' het oude Chaluka-stelsel willen handhaven. Misschien, dat het dr. Keller gelukken zal vastheid en eenheid te brengen. Misschien lukt het prof. Friedenwald of dr. Pool, den onlangs uit Amerika aangekomen orthodoxen leden van de Zionistische Commissie. Tot dusverre is het den ambtelijken vertegenwoordigers van de Zionisten niet gelukt.

En hier bij Rabbijn Diskin zit ik weder naast den Rabbijn Frenkel, den stichter van de vereeniging 'Jeruzalem'. Het is eenzijdig, wat hij beweert. Maar de anderen zijn ook eenzijdig. Uit al die eenzijdigheden moeten wij onnoozelen dan maar de waarheid opmaken. Hij betoogt nogmaals, dat zij de echte vredes-Zionisten zijn. Maar de anderen zijn de strijd-Zionisten. En als de strijd-Zionisten hun gemak niet houden, dan zullen zij, de vredes-Zionisten, hun wel mores leeren. O, neen, *De Kleine Johannes* heeft hij niet gelezen. Ik wel. Aan den herfstdag, dien Windekind den Kleinen Johannes beloofde, zijn we hier nog niet toe. Evenmin als elders. Het Joodsche Volk, dat meer problemen heeft op te lossen dan enig ander volk ter wereld, heeft recht op meer hulp, meer inschikkelijkheid. De Herfstdag. De Herfstdag.

Het vrouwenkiesrecht. Volgens die van 'Jeruzalem' het groote struikelblok. Volgens de ambtelijke Zionisten alleen een voorwendsel tot verdeeldheid en agitatie. Ik had gehoord, dat de Voorloopige Raad het passief vrouwenkiesrecht heeft teruggenomen. Neen, zegt de heer Frenkel, die daarvan lid is, 'dat is niet zoo, en de Raad is daartoe niet bevoegd. Overigens zou dan toch nog altijd het bezwaar van het actief vrouwenkiesrecht blijven bestaan.' Misschien is dit waar: dat een van de vrouwen, die zeer voor vrouwenkiesrecht geijverd heeft, aan den Voorlopigen Raad

a) Waarschijnlijk is hier bedoeld Horovicz [LG]

heeft geschreven, dat zij wel geloofde, dat de vrouwen van passief kiesrecht wilden afstand doen, nu dat op zoo sterk verzet stuit.

En zoo zijn we dan weder in de politiek terecht gekomen. Niets is hier te Jeruzalem gemakkelijker.

Waarlijk, het begint al te schemeren als we van Rabbijn Diskin afscheid nemen. Dr. Keller moet een avondbezoek brengen in zijn ziekenhuis. Ik zal in den tuin op hem wachten. En ook daar is politiek. Want ik ontmoet er een van de leiders van de Poalei Zion, de socialistische Zionistische Organisatie. En voor ik het zelf beseft: weer politiek, weer politiek. Maar daarover later.

Nr 36 Uit het Beloofde Land⁺

⁺ (1) De Post; (2) De Brief:
23-5 1919 A., 5 (Onder de
Streep)

Om den hoek van de Jaffastraat en de Jerichostraat, waar de weg daalt naar het gouvernementsgebouw. Daar is de post. O, neen, postboden hadden we hier tot vóór korten tijd niet. Men zegt, dat ze er nu zijn. Maar de meeste menschen vinden het nog altijd veiliger zelf hun brieven af te halen. Brievenbussen hadden we hier tot vóór korten tijd ook niet. Ze zijn er nu, enkele. Maar de meeste menschen vinden het toch altijd nog veiliger hunne brieven zelf te brengen. En zóó is het dan aan het Postkantoor altijd een gezellig in- en uitloopen. Gij hebt geen uwer goede bekenden in vele dagen gezien? Wel, ga naar het Postkantoor kijken of het 'Handelsblad' gekomen is, en wees verzekerd, dat ge van uw goede bekenden ontmoeten zult. Al waren het alleen maar de schalken en schooiertjes, die u de postzegels vragen.

De ambtenaren zeer welwillend en polyglot. Het muntstelsel is hier zeer vereenvoudigd sinds de Engelschen gekomen zijn: Medschidi, Metallik, en Beschlik, dat zijn hier nu allemaal overwonnen standpunten. Maar dat een roepee zes en een halve piaster is, moet ge toch weten. Evenzeer, dat een oud stuk van vijf piaster veel lijkt op een stuk van één piaster. En zietdaar: de post is de eenige plaats, waar men geen misbruik van uw onwetendheid maakt, waar men een roepee neemt voor zes piaster. En niet zoo een klein stukje van twee piaster voor een halve. O, wat zouden wij hier zonder onze post beginnen!

Ik ontmoet haar bij het postkantoor. En zij vraagt mij of ik Jiddisch spreek. Ja, ik spreek een beetje Jiddisch. In Holland heb ik nooit Jiddisch gesproken. Hier leert men het vanzelf. Ik vraag ons dienstmeisje al lang niet meer of ze ook weet waar iemand woont. Maar of ze ook weet, waar iemand *sitzt*. Zoo heet dat in het Jiddisch. Dus kan ik het vrouwtje bij de post nu antwoorden, dat ik wel wat Jiddisch versta. Ze laat mij eenen brief zien uit Kimberley in Zuid-Afrika, aan haar, het Jiddische vrouwtje, gericht. En ook een brief, dien zij, het Jiddische vrouwtje, naar Kimberley in Zuid-Afrika heeft geschreven. En met dien tweeden brief schijnt nu eene kleine moeilijkheid te zijn. De ambtenaar wil hem niet aanteekenen. Zij verstaat niet waarom en deze ambtenaar verstaat geen Jiddisch. Dus gaan wij naar het Postkantoor terug. Neen, de brief kan zoo niet worden aangenomen. Het adres is niet volledig genoeg. Nu, dat wordt hersteld. De brief wordt aangenomen. En zij bedankt mij in het Jiddisch. Door de Jaffastraat ga ik naar huis. Eén brief. Twee brieven. Wat staat er in? Ge zijt zeker evenals ik dikwijls ontroerd geweest, wanneer ge in een postkantoor de inkomende of uitgaande post in bewerking hebt gezien? Het gaat zoo snel. Het gaat

zoo onverschillig. Maar wat er in al die brieven staat? Hier, te Jeruzalem, zie ik het schilderstukje van Vermeer weder: het vrouwtje in het blauwe jak, dat een brief leest. Is daarover niet een gedicht van Alex Gutteling? Gaande door het leven hier, gedenk ik hem en zijnen vroegen dood.

Nr 37 Uit het Beloofde Land⁺

⁺(1) De lantaarn; (2) De slagerin; (3) De kippen: 26-5 1919 A., 5 (Onder de Streep)

Zoudt gij waarlijk denken dat ik met donkere maan des avonds uitga zonder lantaarn? Neen, dat durf ik nog lang niet aan. O, we zijn al veel verbeterd sinds de Engelschen zijn gekomen! In de Jaffastraat branden in donkere nachten al groote straatlampen. In het Specerijenstraatje brandt des nachts ook licht. En in de Batrak een lamp. En aan het begin van het Jodenstraatje. En verder in het Jodenstraatje, ge weet wel, waar de kapper is en het gaarkeukentje. Maar bij den kolenkoopman bijvoorbeeld, daar is het stikdonker. En daar zijn die gladde, ronde straatkeien, waarover men zoo leelijk glijden kan. Als ik nu mijn lantaarn niet had! Hoeveel menschen in Amsterdam hebben hun eigen lantaarn? En hoeveel hebben hun eigen lantaren lief? Ik heb mijn eigen lantaren, èn ik heb mijn lantaren lief? Hij heeft mij veel geld gekost. Hij heeft mij dertig piaster gekost. Maar hij is het waard. Mijn lantaarn in de rechterhand geeft mij een gevoel van veiligheid. Hij verdedigt mij tot het uiterste tegen den wind, die hier zoo woeden kan. De wind vliegt op hem aan. De wind wil hem vermoorden. Neen, hij houdt stand. Hij kent zijn plicht. Niet alleen in de buurt van den kolenkoopman, waar de steenen zoo glad zijn. Maar ook in dat laatste straatje, vlak bij de Deutsche Plaats, waar meer kuilen zijn dan steenen. Zou ik hem dan niet liefhebben, mijn lantaren, mijn eigene lantaren?

Of slageres? Of slagerte? Neen, niet de slagersvrouw. De slagersvrouw is de vrouw van den slager. Dat is heel eenvoudig. Maar de slagerin, slageres of slagerte, dat is de vrouwelijke slager. Waarom ook niet? Nu wij hier eene joodsche constituante zullen krijgen met algemeen actief en passief mannen- en vrouwenkiesrecht al vanaf twintig jaar, waarom zouden wij nu geen slagerin, slageres of slagerte mogen hebben? O, overeenkomstig haar teederen aard verricht zij het ruwe werk niet. Zij is koude slagerin, slageres of slagerte. En zelfs op dat gebied is haar roem nog beperkt. Zij verkoopt darmen, lever, hart en long en tongen. Haar winkel in het Jodenstraatje is zeker geen meter breed. En niet veel dieper. Maar dat hindert heelemaal niet, omdat haar klanten toch niet binnen komen. Ze staan in 't straatje. Dat is wel een beetje lastig, vooral wanneer er nog ezeltjes langs moeten met meelzakken of met die kantige blokken hout. Maar 't gaat toch! Een kameelen- en ezeltjesverbod voor nauwe straatjes, dat is maar allemaal dwaasheid. Des avonds heeft de slagerin of slageres bezoek. Haar vriendin komt. Ze kan er net bij. En wachtend op de laatste klanten zitten de dames en doen een handwerk. O, ze kunnen genoeg zien bij het licht van de kaars. Wanneer het waait schommelen de harten en de tongen, die aan touwtjes en haakjes hangen En heel melancholisch in het kaarslicht liggen de hoopjes darmen.

Neen, ik zou geen verzekeringen willen sluiten op het hoofd van de kippen van Jeruzalem. Vooral niet op de laatste dagen van de week, wanneer de Joodsche huismoeders haar inkoopen gaan doen. Zoudt gij waarlijk denken, dat de kippen niet weten, welk lot haar wacht? O, kijk maar eens in hun oogen, in haar mooie ronde kraal-oogjes. Oranje en zwart. En luister naar haar klagelijk gekakel. Ze vragen geen

genade. Ze weten toch, dat de menschen haar geen genade geven zullen. Ze klagen machteloos. O, ik weet niet, of de Hollandsche kippen weten. Maar dat de kippen te Jeruzalem weten, dat staat wel voor mij vast. Gij kent natuurlijk ook dat fijne katoenwinkeltje aan het eind van den Batrak, tegenover het Specerijenstraatje? Daarnaast, hebt ge het gezien, zat in een donker nisje, een klein Arabisch jongentje, dat kippen verkocht. Hij had twee kippen. Niet in een korfje had hij de kippen. Ofschoon ze weten, vliegen ze niet weg. En al droomend en al wachtend op eenen koper zit hij daar maar heel stil en hij streelt zijn kippetjes. Heel mooie kippetjes zijn het. Vooral die grauwe is heel lief en heel zacht. En als die groote man daar aankomt, met die kaftan en die lange lokken, en die voelt maar schaamteloos onder haar veeren, haar pootjes en haar borst, en hij spreekt met den Arabischen jongen langen tijd, luid over en weer, dan zoudt ge wel een mensch of een kuiken moeten zijn, om te denken, dat die kippen dan nog niet weten, wat haar wacht.

Nr 38 Wandelingen in en om Jeruzalem⁺

⁺28-5 1919 A., 5

Neen, de kleine Simcha zal niet meegaan. Zij is nog wat heel klein. Maar de groote meisjes van het Weeshuis gaan een middagwandeling maken. En als ik zorg om drie uur in het Huis te zijn, dan mag ik mee. Een mooie dag. Men kan hier veel vaster op het weer vertrouwen dan in Holland. De meeste late regen is hier gevallen. Misschien zullen we nog wat regen krijgen. Gemiddeld heeft April hier vijf regendagen. En die hebben we dit jaar nog niet gehad. Maar vandaag zal het zeer zeker niet regenen. Er bouwt een strakke, sterke lucht boven de stad, genadeloos, onverbrekkelijk. Zonneschijn als in een vollen Hollandschen zomer. Tegen drieën verlaat ik het Herzhuis. Neen, de oude stad behoef ik nu niet meer door. Het woelige, warme Jodenstraatje niet. En langs het lekkere Specerijenstraatje niet. En langs de koele, hooggewelfde groentenhallen niet, waar de Arabische vrouwen kakelen als duizend dwaze kippen. En niet langs den diepen stillen verkooper van doeken en linnen, die in Mekka is geweest. Een heilig man. Een heilig man. Hij mag daarom ook een groenen hoofddoek dragen. En ik mis hem wel, sinds wij van de Duitsche Plaats naar het Herzhuis zijn vertrokken. Nu loop ik door smoorzonnige straten. Langs de Post. Even inwippen. Neen, Hollandsche kranten zijn er niet. Ze komen wel heel laat en heel ongeregeld. Langs het Huis van de Hadassa, de Amerikaansch-Zionistische medische missie. Over het domein der Russen. Neen, niet linksaf. Dat is naar miss Landau, die over een paar dagen naar Europa vertrekt. En niet rechtsaf. Dat is naar Ben Jehoeda, die sinds eenige dagen uit Europa is teruggekomen. Maar rechtuit. Door die straat, waar sinds de Schepping der Wereld zeker nog geen schaduw is gevallen. Ik bel aan. Challad opent de poort. De goedgezinde Arabier, die ook Hebreeuwsch spreekt. Maar ik groet hem in het Arabisch. 'Uw dag zij gezegend, o, Chawadsja'. Strikt genomen is Challad geen Chawadsja. Ja, hij is niet eens een Effendi. Maar ik heb het zinnetje nu eenmaal zoo van mijn leermeester geleerd. En dus antwoordt Challad: 'Ook uw dag zij gezegend, o, Chawadsja'. Hij is een heel zwierige Arabier met anderhalven voet en ruzie met zijn vrouw, die daarom vertrokken is naar Nebi Samwil, het bijbelsche Mizpa, in den stam van Benjamin.

In de schaduwkoele hal wachten de meisjes. De Moeder van veertig meisjes heeft voor ons allen een mooien sinaasappel bezorgd. Simcha heeft er ook een. En in haar lief, mild Hebreeuwsch legt ze mij uit, hoe men een sinaasappel eet. En ze vermaant mij dit nu ook te onthouden: 'veel dingen heeft Simcha u nu al twee maal gezegd,

ja, zelfs drie maal, en gij vergeet alles'. Ik vraag hoe een sinaasappel in het Spanjoliet heet. Maar zij loopt er niet in: 'Zelfs het spreken van één woord Spanjoliet is in dit Huis verboden..... de Gebiedster zal komen en ons beiden in een hoek zetten'. Gaat zij niet mee wandelen? 'Nee', zij gaat niet mede. Zij is nog te klein. Ik vraag, of haar jurkje dan niet pas uitgelegd is? Ja zeker, haar jurkje is uitgelegd. Maar het is toch nog niet lang genoeg. Als haar jurkje zoo lang is als de jurk van Rachel Blumenfeld, dan mag zij mee.

Dan doet ze ons uitgeleide. O, mijn lief, mijn mild, mijn heilig Hebreeuwsch, hoe kunnen de menschen in Holland toch denken, dat ge een doode taal zijt! Ge zijt zoo levend als het mondje en als het hartje van Simcha, die elken dag nu al dapper een dag dichterbij haren vierden verjaardag komt.

Op weg. De Moeder van veertig meisjes is thuis gebleven. Uit het bovenraam wuift ze ons hartelijk toe. Maar een neefje is mee. Een slank jongetje, in een zwart pakje, vreemd tusschen de meisjes in het grijs. Ze loopen keurig twee aan twee. Iedereen kent ons. Het meisjesweeshuis is beroemd in heel Jeruzalem om zijn zachte, bijna vrome en heilige orde. En om zijn netheid. Er zijn zoowaar nog enghartige en enggeestige menschen, die den armen weesmeisjes haar vrome, tevreden jeugd benijden. Onlangs zei iemand, die ik niet noemen wil en niet aanduiden: 'Die meisjes hebben het veel te goed. Het lijkt wel een verdienste een wees te zijn'.

We gaan langs het Rothschild-ziekenhuis waar dr. Keller werkt. En langs den bioscoop waar Maandag een concert is. En langs het jongensweeshuis van den heer Goldschmidt. Jongens staan boven op de trappen, die hier in Jeruzalem buitenshuis gebouwd zijn. Ze roepen ons allerlei lieve Hebreeuwsche woorden toe. Tot zoover is alles nog bekend gebied. Het is een werkelijke Stad. De menschen kennen ons. Wij kennen de menschen. En de menschen groeten ons. Wij groeten de menschen.

Maar voorbij het weeshuis, den weg tot naar Betsalel, daar bevangt mij weder dat zalige, zoete droomgevoel. Wij zijn buiten. De heuvels bouwen. Daartusschen de dalen. Dit is geen land meer. Dit is een decor. En dit is ook geen leven meer. Dit is een ruim behaaglijk spel. Kent gij dat zalige zoete droomgevoel? Ik kan het u niet beschrijven. Maar ik kan u deze intuïtieve woorden geven, in de hoop, dat zij u het zalige, zoete droomgevoel suggereeren zullen. Maar of gij dit lezend gevoelt, wat ik gevoel, dit schrijvend: zietdaar, wat gij mij niet zeggen kunt. En dat is: individualiteit. O, de heer Zilvermit en ik bespreken zeer wereldsche dingen. Hij legt mij de taktiek uit en de bewegingen van den taalstrijd tusschen de Zionisten en den Duitschen Hilfsverein. Ik hoor allerlei wonderlijke en ware verhalen van het lijden der Joden in den Turkschen tijd. En over de intocht der Engelschen, juist in den tijd van het Inwijdingsfeest. En de angst, dat de Turken weder terug zouden komen, vanwaar zij legerden vlak bij de Stad, achter den Olijfberg. Bommen en granaten zijn gearsten boven den tuin van het weeshuis. Maar toch blijft dat wonderlijke, zoete droomgevoel..... decor..... een spel.

De meisjes loopen nu vrij door het landschap. Weg achter heuvelen. Weg in dalen. Ze komen van beneden met bloemen. Wie heeft het tooneelstuk geschreven, dat wij vanmiddag opvoeren? Waar waakt de regisseur? Ik ben betooverd. Zijn de anderen ook betooverd? Daar loopt Ahoewah, het kleine meisje. Haar naam beteekent: de Beminde. Zij speelt ook mee. Er komt een prachtige Arabier binnen het spel gestapt. Willen wij niet wat water drinken? Nee, wij willen geen water drinken, want de lieve Moeder der veertig meisjes heeft ons allemaal een grooten, frisschen sinaasappel meegegeven. God beware ieder zijn ouders tot honderd jaren, maar het is inderdaad een goed lot, weesmeisje in dit weeshuis te zijn.

O, het spel wordt nu eerst heel mooi: de lucht in den laten middag verteedert. En de wind, de wind, de wind zoo mild, zoo geurig, luw. En als de wind ons kust, wangen en mond, dan kussen wij den wind terug. En wij dwalen nu langs het Kruisklooster. Het is heel oud, uit den tijd voor den Islam. Het moet wel sterk geweest zijn in den tijd van de Kruistochten. Zwारे muren, genadeloos zonder ramen, en een kleine poort, ijzerbeslagen. Zeker mogen wij binnen. Er wonen nu Grieksche priesters. Een heldere binnenhof. En een verwarreling van zonnige en schaduwige hoven. En trappen. Tot hoog een klokketoren en een kerkkoepel. In een van de bovenkamers vinden wij een diepen, koelen regenbak. Ja, een regenbak in een bovenkamer. Gij vindt het wonderlijk? O, ik ken een kapper (neen, niet mijn Armeenschen kapper!), die een zacht zwart schaapje vetmest in zijn kapsalon.

Wij mogen allemaal van het diepe, koele regenwater drinken. En dan dwalen wij weer uit. Langs dat smalle militaire spoortje naar Ramlé. Vier prachtige Indische soldaten spelen wat met wagens. Zij zeggen: saïd - de Arabische groet. Wij zeggen ook 'saïd'. Meer Arabisch spreken zij niet. Engelsch spreken zij óók niet. Zij spreken Hindostansch, maar daarin zijn wij nu weer geen meesters. Dus eindigt dit gesprek met genoeglijk lachen achter prachtige Hindostansche tanden.

We zijn nu den weg naar de Duitsche kolonie ingeslagen. En ik vraag mij af, wat het Joodsche Volk van dit land maken wil: het bergland van Judea. Vruchtbaar graanland zal het wel niet worden. Maar boomgaardenland. O, de problemen zijn hier zoo talrijk. Het is heerlijk uit te zwerven rondom Jeruzalem met veertig meisjes en een klein, slank knaapje in een zwart pakje. Maar de taak, de groote taak, die de toewijding van ons allen vraagt. Neen: het is toch geen decor.... geen lief en mild spel. Maar het leven, geweldig, alles, groot. Zal ons Volk tegen zijn taak opgewassen wezen?

De schemer. De teederheid van den avond heeft de lucht bevangen. Ieder huis, vierkant met dak van rood, leeft in een wonderteedere atmosfeer. Er is een Arabisch jongetje bang voor ons. Hij wil niet dichtbij komen. Zelfs niet als wij het tooverwoord spreken: 'baksjisj'. Maar het zusje, dat er bij is, bezwijkt voor de verleiding. En zij krijgen ieder een halven piaster. En verder is er weer een Arabisch jongetje. Wat heeft die een fijn snuit! En wat staan zijn bloote pootjes keurig onder zijn japonnetje uit. Zeker zijn zijne ouders brave lieden. Zijn dag zij gezegend. Onze dag zij ook gezegend. Weet hij ook, hoe oud hij is? Neen, - hij weet niet hoe oud hij is. Is hij tien jaar? Misschien is hij wel tien jaar. Of is hij al twaalf jaar? Ja, misschien is hij wel twaalf jaar. En zijn woordjes zegt hij zoo stil en zoo waardig in de teedere schemering.

Wij zijn allen een beetje moe geworden. En weerloos laten we de verteederling van den avond over ons komen. Rachel Blumenfeld spaart postzegels, en ik geef haar postzegels, omdat zij zoo een mooi Hebreeuwsch schrijft. O, zeker, als het jurkje van Simcha zoo lang is, als de jurk van Rachel, zal ook zij heel mooi Hebreeuwsch schrijven.

Droomdrentelend komen wij aan de Stad terug. Er brandt al licht in de twee koffiehuisen buiten de Jaffapoort. Er is muziek. Vage, droevige muziek des Oostens. Een jongen in een lang en waardig gewaad drijft een kudde van roode koeien de wegen bij den stadsmuur op. Maar de zoele avond heeft de beesten ook bevangen. Ze gaan heel genoeglijk en heel vanzelf. Wonderlijk is de Stad nu in haar Droom gevangen. De dagen zijn hier open, genadeloos, zonder schuilplaats. Maar de avonden teeder en vol geheim. Achter elken hoek kunt gij nu het Wonder vinden.

Dicht bij hun veilig en heerlijk huis stellen de meisjes zich weer in een vaste rij. Zij heffen een Hebreeuwsch marschlied aan. En de woorden zijn zoo teeder in den avond. O, wij gedenken alle Hollandsche vrienden, die nu zeker gaarne bij ons hadden willen zijn. Chalad die geen Chawadsja is, ja, zelfs geen Effendi, maar wel een zwierige Arabier, al mist hij dan een halven voet, Chalad opent ons de poort. En het Huis ontvangt ons weder veilig en zeker. De lamp brandt in de hal. De lieve Moeder der lieve veertig meisjes komt ons tegemoet. Simcha, ons aller vreugde, aan haar rok. Is Simcha nog niet naar bed? Neen, Simcha is nog niet naar bed. Zij mag haar avondbrood gelijk met de andere meisjes eten. O, ze moet nog wel in een hoogen stoel zitten, en ze moet nog wel een half jaar wachten voor ze vier jaar wordt. Maar ze mag des avonds al tot zeven uur opblijven.

Dan neem ik afscheid. Ik maak geen fout in het Hebreeuwsch. Simcha knikt heel genadig. Zij heeft het mij trouwens al twee keer geleerd, hoe men afscheid neemt in het Hebreeuwsch. Laat ik het nu niet vergeten.

En dan naar huis. Donker, maar deze beminde wegen kan ik wel droomen. Straatje uit, hospitaal, blindeninstituut, Russendomein, Amerikaansche Roode Kruis, Hadassa, Postkantoor, steile straat af, pas op je voeten, Herzhuis. Thuis.

Nr 39 Ben-Jehoeda spreekt[†]

[†]31-5 1919 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 29 april

Ben-Jehoeda is de logische, wetenschappelijke bouwer van een nieuw Hebreeuwsch. Bialik is de intuïtieve, dichterlijke schepper van het Nieuwe Hebreeuwsch. Twee van onze Grooten. Bialik is in Rusland wonen gebleven. Maar hij komt nu ook spoedig naar huis. Ben-Jehoeda, in de zestig nu al, is in Palestina gekomen meer dan dertig jaar geleden. In den oorlog is hij naar Amerika gegaan. Sinds verleden week is hij te Jeruzalem terug.

Zijn oudsten zoon had ik te Londen ontmoet in het hoofdbureau van de Zionistische Organisatie. Hij is een bekend Hebreeuwsch schrijver, onder den schuilnaam Ben Awi. Dat beteekent: Zoon mijns Vaders. Maar het beteekent meer. Awi wordt geschreven met drie letters: Aleph, Beth, Jod. Dat zijn ook de aanvangsletters van de drie woorden Eliëser Ben Jehoeda. Ben Awi beteekent dus ook: Zoon van Eliëser Ben Jehoeda. Toeval? Ja, Wereld-Toeval. Dat is wereldgebeuren.

Den jongsten zoon van Ben-Jehoeda had ik hier ontmoet, kort voor hij-zelf uit Amerika terugkeerde. We zijn toen samen naar hun huis gegaan. Ik heb de kleine kamer gezien, waar Ben Jehoeda bijna dertig jaren lang heeft gearbeid aan het Grootte Hebreeuwsche Woordenboek. Met Gods hulp zal het nu over drie jaren voltooid zijn. En in die kleine kamer de waarschuwing: 'Dag kort. Arbeid veel'.

Een paar dagen later heb ik den kleinen grooten Man zelf ontmoet. Hij is wel heel, heel tener. Dikwijls ziek. Maar zijn werkwil houdt hem staan. Achter de fijngeslepen brilleglazen stralen de oogen. Wij spreken Hebreeuwsch. Alleen Hebreeuwsch. Ik wil iets uitleggen, in het Engelsch, wat ik in het Hebreeuwsch niet kan. 'Och', zegt Ben-Jehoeda: 'zoudt u dat nou wel doen? Zoudt u dan niet liever wachten tot u het wel in het Hebreeuwsch uitleggen kunt?'

En Zaterdagavond half negen zal hij spreken in de zaal van het Volkshuis over de 'Joodsch-Nationale beweging in Amerika'. Ik zal gaan. Wij zullen samen gaan. De heer Zilvermit, (aan wien de lezers van dit blad heel, heel veel wetenswaardigs danken!) zal meegaan en een verslag maken. Hij spreekt en schrijft Hebreeuwsch

zoo goed als Hollandsch. En ik nog lang niet. Wij spreken af: tegen den avondval zal ik in het Weeshuis komen. Samen avondgebed. En niet later dan half acht er heen. Want het zal vol zijn.

Heel de Zaterdag is neerdrukkend geweest. Chamsin en een zandstorm, die de huizen openscheurt. Maar tegen den avond koel, als ik op weg naar het Weeshuis ga. 'Niemand thuis', zegt Challad, de Arabier, die nog altijd geen Chawadsja en geen Effendi is: 'allemaal aan den wandel'. Maar ze komen net thuis. Simcha en Mathilde, samen nog geen acht jaar, vooraan. En dan verder twee aan twee, naar de grootte. Tot Rachel Blumenfeld, die op het gymnasium gaat, postzegels verzamelt en klassiek Hebreeuwsch schrijft. Simcha heeft vandaag een zeer verstandig besluit genomen. Zij heeft gezegd: 'wanneer ik zoo groot ben als Inlamith wil ik toch altijd drie jaar blijven. Want dan zal de Gebiedster mij altijd het meest van alle meisjes verwennen.' Zij is in een zeer brave stemming. Want vóór ik gevraagd heb, 'Simcha, zullen wij Spanjoliet spreken?' zegt zij al: 'Het spreken van één enkel woord Spanjoliet is hier verboden. De Gebiedster zal komen en ons beiden in een hoek zetten.'

In den zaligen avondvrede wachten wij het einde van den Sabbath af. Die eindigt hier niet op een bepaalden tijd. Maar wanneer er drie sterren aan den hemel staan. Dan gaan wij naar binnen, den Sabbath heilig uitwijden. De hal van het weeshuis is zoo ledig als een Tempel. Gelijk geschreven staat: 'Overal, waar Ik Mijnen Naam doe gedenken, zal ik tot u komen en u zegenen'. De meisjes op banken rondom. In het midden een tafeltje met het Geraad: Wijn, Licht en een levend takje kruisemunt, dat in plaats komt van de specerijen. Mevrouw Zilvermit zelve spreekt de zegenbeden uit. Simcha mag de kaars vasthouden, omdat zij de kleinste is. Daarom mag zij ook altijd vooraan in de rij loopen aan de hand van de Gebiedster zelve.

En dan op weg. De Paaschmaand gaat eindigen. Geen maan. Pikdonker. Maar de heer Zilvermit kent Jeruzalem op het gevoel. Wij zijn er vóór half acht.

De eersten zijn we niet. Maar we vinden goede plaatsen op de tweede rij. De zaal loopt vol, loopt duchtig vol. Allemaal de jonge, radicale elementen van Jeruzalem. Veel onderwijzers, veel leeraren. De meesten zijn in Rusland geboren of in Galicië. En zoo niet zij, dan toch hun ouders. West-Europeesche Joden weinig. Ze aarden hier moeilijk. De Oost-Europeesche Joden zijn goede nationalistes, toegewijd. Maar uiterst. Moeilijk in dezen tijd van opbouw. En wat zijn we allemaal leelijk! Wat zijn onze kleeren leelijk. In West-Europa merken we dat niet zoo. Maar hier! De Arabische staljongens uit de stallen tegenover het Herzhuis dragen hun vodden kleederen heel wat schooner, dan wij onze Europeesche kostuums. Ons Volk moet opnieuw worden geboren. Er zit hier nog geen ras in. In de koloniën moet het veel beter zijn. Konden wij maar Oostersche kleederen dragen: mooie kaftans, waarin elk gebaar schoon is.

Het loopt smoorvol. Alle banken zijn bezet. Alle gangen zijn bezet. Geen van de Thora-Joden is aanwezig. Zij zijn tegen Ben-Jehoeda. Alleen heb ik Leizer Schwarz gezien, den omroeper en aanplakker. Een groot man. Een groot man. Maar volstrekt niet trotsch. Hij heeft de vergadering aangeplakt en komt nu genadig een uurtje luisteren. Hij heeft ons ook de hand gedrukt. Het wordt hoe langer hoe voller. Ben-Jehoeda laat zich wachten. Kwart voor negen. Het gonst in de zaal van het Hebreeuwsch. Men wordt ongeduldig. Achteraan in de lange smalle zaal gaan ze telkens applaudisseeren. Dan gelooven wij, dat Ben-Jehoeda binnenkomt. En telkens zijn we dan boos en teleurgesteld, wanneer dat niet waar is. Ze gaan roepen: 'naar huis, naar huis, naar huis.' Ze worden onrustig, stout, mijn lieve radicale vrienden van Jeruzalem. Waarlijk: er zijn er die naar huis zullen gaan. Maar tegen negenen: Ben Jehoeda. Met machtig applaus gegroet. Hij verontschuldigt zich over zijn

laatkomen. Hij verontschuldigt zich nog over iets anders. Hij zegt: er hangt een wolk tusschen u en mij, die ik eerst moet wegvagen voor ik aan mijn eigenlijk onderwerp beginnen kan.

Dat is zoo: vele Joden in Turkije waren geen Turksche onderdanen. Men was, zoo mogelijk, liever onderdaan van een groote Europeesche mogendheid. Zelfs de Russische Joden bleven Russen. Terwijl de Joden in Rusland zelf vervolgd werden, trad de Russische consul hier altijd voor hen op tegen de Turksche autoriteiten, alleen om het gezag van Rusland te doen uitkomen. Toen de oorlog uitbrak drong de Turksche Regeering aan op naturalisatie der Joden, ook de neutrals. De vijandelijke Joodsche onderdanen zouden worden uitgewezen. De vraag was nu: wat was beter voor de enkelingen en voor het Volk, naturalisatie met kans op Turkschen krijgsdienst of uitwijzing. Er heeft zich toen een comité gevormd, dat propaganda maakte voor naturalisatie en blijven. Jellin zat daarin. De Chacham Bashi. De Hollander Sigfried Hoofiën, die gebleven is zonder naturalisatie. Ben Jehoeda heeft de propaganda van dat comité gesteund in zijn dagblad. En, dit is nu de grief tegen hem, toen het begon te nijpen is hij heengegaan naar Amerika. Daarover verantwoordt hij zich nu.

Ten eerste hielden zijn inkomsten op, toen de Anglo-Palestinebank gesloten werd. Ten tweede: zoolang Zakki Bey, die eigenlijk anti-Duitsch was, in Jeruzalem bewind voerde, was Ben Jehoeda tamelijk veilig. Maar toen Zakki Bey, juist wegens zijne gezindheid, moest aftreden, raakte Ben Jehoeda's leven in gevaar. Zijne houding in den bekenden taalstrijd tegen den Hilfsverein was men niet vergeten. Chassan Bey, de geeselende beul van Jaffa, weigerde hem een pas naar het buitenland. Booze menschen beweren: op aandrijven van Ephraïm Cohn, den directeur van den Hilfsverein. Wij, Joden, twisten natuurlijk evenveel onder elkander als de genooten van andere volken. Niet meer. Niet minder. En dat maakt ons natuurlijk evenmin als andere volken ongeschikt voor een volledig volksbestaan. Niet meer. Niet minder. Ten slotte meende Ben Jehoeda, dat zijne aanwezigheid den Joden meer kwaad dan goed zou doen. Ook het belang van het Woordenboek eischte zijn heengaan. Hij ging na overleg met den Raad van Bijstand van het Woordenboek: Jellin, de geleerde medicus en Talmudist dr. Mazie en dr. Levie, econoom en taalgeleerde. Hoe hij nu ten slotte met zijn familie uit het land is gekomen, heeft hij niet verteld. Er zal wel flink met baksjiesj gewerkt zijn.

Tot zoover de rechtvaardiging van zijn vertrek. Wat nu zijn verblijf in Amerika betreft: hij heeft er niet stil gezeten. Hij [heeft] doorlopend propaganda gemaakt voor de Joodsche Zaak. En de Joden in Amerika zijn talrijk. Hebben veel geld. Hebben veel invloed. Bekleeden allerlei hooge betrekkingen. In zulk een land ontstaat natuurlijk veel moeilijker een sterk Joodsch nationalisme dan in een land, waar de Joden het slecht hebben. Maar wie wat dieper schouwt, ziet een antisemitisme in Amerika, dat het nationalisme gedeeltelijk verklaart. Natuurlijk niet geheel. Het zou wel treurig voor het Joodsche nationalisme zijn, wanneer het geen anderen steun had als nood en antisemitisme. Het nationalisme der Hollandsche Joden zou dan trouwens niet verklaarbaar zijn. Er zijn in Amerika talrijke vereenigingen, die geen Joodsche leden toelaten. Scholen, waar Joodsche leerlingen worden geweigerd. Hotels waar men Joodsche gasten weert en dat openlijk aankondigt.

Het Amerikaansche Zionisme. Toen Ben-Jehoeda in Amerika kwam, waren er dertigduizend aangesloten Zionisten. In het Zionistisch bureau werkten een vijftien ambtenaren. Een jaar later was een nieuw bureau noodig. Eén van de Zionisten gaf daarvoor veertigduizend dollar. Ook het nieuwe bureau is weer te klein. Er werken

thans 150 ambtenaren. De kosten bedragen duizend dollar per dag. Er zijn bijna een kwart miljoen aangesloten Zionisten.

Er werd nogal eens gegrijsd en gemompeld door mijn lieve radicale vrienden van Jeruzalem, de leeraren en de onderwijzers, toen Ben Jehoeda deze mooie getallen noemde. Het geld is hier een teere quaestie, gelijk later blijken zal.

Een bewijs voor den grooten Zionistischen invloed in Amerika was het algemeene congres der Amerikaansche Joden te Philadelphia. De Zionisten waren daar tegen, omdat zij vreesden, dat het een anti-Zionistische demonstratie worden zou. Integendeel. De leiding van het congres was bij de Zionisten, en een Zionistische motie werd aangenomen met één stem tegen. Ben Jehoeda zelf was niet aanwezig. Hij zal dat heel zijn leven lang betreuren.

Veel vroegere assimilanten erkennen thans het bestaan van een Joodsch Volk, dat zich vestigen moet in een Joodsch Land. Ook Jacob Schiff, de bankier, bekend door zijne anti-Zionistische houding in den taalstrijd, heeft eene zwenking naar het Zionisme gemaakt.

De Amerikaansche Joden hebben zeer veel voor Palestina gedaan. Het eerste jaar hebben ze honderduizend dollar gegeven. Later nog weer een miljoen dollar. Later weer drie miljoen dollar. Bovendien zijn millioenen en millioenen gegeven voor Joodsch liefdadigheidswerk in Polen en in Litthauen. En de Amerikaansche Joden hebben ook voor niet-Joodsche doeleinden zeer veel gedaan.

Er werd weer gegrijsd en gemompeld door mijn lieve radicale vrienden van Jeruzalem, de leeraren en de onderwijzers, toen Ben Jehoeda deze mooie getallen noemde. Het geld is hier nog altijd een teere quaestie gelijk blijken zal.

Gelijk met het Zionisme heeft zich de belangstelling voor de Hebreeuwsche taal ontwikkeld. Er zijn vele kinderen, die vlot Hebreeuwsch spreken. Niet alleen in Rusland geboren, maar in Amerika. Ook op de scholen wordt veel meer aandacht gegeven aan onderwijs in het Hebreeuwsch. Men wil zelfs Hebreeuwsch maken tot de dagelijksche spreektaal voor de Joden in onderling verkeer. Maar van die pogingen verwacht Ben Jehoeda geen goeds. Hebreeuwsch als levende spreektaal is alleen mogelijk in Palestina, in een Joodsch land, voor een Joodsch Volk. Er is ook wel eene beweging ten gunste van het Jiddisch. Maar Ben Jehoeda is zielsovertuigd, dat Jiddisch in Palestina nooit het Hebreeuwsch overwinnen kan.

Tot zoover dan de lezing. Een donderend applaus. Is de wolk weggevaagd? De volle zaal wil leegloopen. Maar een man vraagt het woord. Hij zegt, dat hij onderwijzer is met acht kinderen. Hij verdient twintig pond per maand. Dat is veel minder waard dan twintig pond in Holland. Volgens Ben Jehoeda heeft men in Amerika schatten beschikbaar. Hoe komt het dan, dat de Zionistische Commissie bezuinigt op het onderwijs? Behoudens enkele uitzonderingen zullen bijvoorbeeld de zoo nuttige avondlessen worden gesloten. De Zionistische organisatie in Amerika geeft thans per dag duizend dollar uit aan bureaustkosten. Dat is meer dan de geheele Zionistische schoolraad in Palestina uitgeven kan. Uit Amerika is thans de opdracht gekomen twaalf duizend pond op het onderwijs te bezuinigen. Hij vraagt Ben Jehoeda hoe dat zit. Er is meer. De Zionistische Commissie moet zelfs bij gebrek aan geld de werkverschaffing verminderen. En in Amerika zijn schatten. Hoe zit dat?

Er wordt kloek geapplaudisseerd. Het antwoord van Ben Jehoeda is ontwijkend. Hij is geen lid van het Amerikaansche bestuur en geen lid van de Zionisten Commissie. Hij heeft dus geen oordeel.

Toch heeft de stoute onderwijzer een punt aangevoerd, dat wel de aandacht verdient: de Zionistische Commissie. Niemand weet eigenlijk wat de staatsrechtelijke

positie van die commissie is. Wat zijn haar rechten en haar verplichtingen? Wie zijn eigenlijk precies de leden? Wie benoemt ze? Wie ontslaat ze? Zoo af en toe komt er eens een nieuw lid opdagen. Er verdwijnt eens een lid. Wij zien dat spel in stomme bewondering aan. Wie trekt aan de touwtjes? Ja, vraagt die booze onderwijzer, wat doet die commissie eigenlijk? Wat heeft zij gedaan ter voorbereiding van het land voor de opnemings van de duizenden, duizenden Joden, die er maar naar snakken naar Palestina te komen? En hij vaart voort, die booze man: waarom publiceert de commissie geen begroting? Er wordt hier beweerd, dat verscheidene leden en ambtenaren van de commissie groote salarissen hebben. Tien tot twaalfduizend gulden. Dat is niet waar. Dat kan niet waar zijn. Maar waarom niet de begroting gepubliceerd? Dan is het met die praatjes meteen uit.

Veel menschen blijven nog bewogen napraten. Wij gaan naar huis. Langs de stille buitenwegen onder den schatrijken sterrenhemel. O, wij wanhopen niet. De problemen zijn vele. Maar het Joodsche Volk zal staan voor zijne taak. Het zal zijne taak volbrengen. Er zullen moeilijkheden zijn. Er zullen vele moeilijkheden zijn. Maar deze moeilijkheid zullen wij althans kunnen overwinnen door openbare behandeling van de openbare zaak. Daardoor worden liefde en eenheid bevorderd. Geheime financiering is gevaarlijker en minder noodig dan geheime politiek.

Nr 40 Joodsch politiek leven.⁺

⁺3-6 1919 A., 9. Gedat.
Jeruzalem 2 mei

In een vorigen brief heb ik u beloofd, iets mede te deelen over het kiesrecht voor de Joodsche Constituante. Intusschen zijn de verkiezingen weder uitgesteld. Niemand weet eigenlijk precies voor hoelang. Maar waarschijnlijk wel, totdat over het lot van Palestina beslist zal zijn. Toen men den verkiezingsdatum vaststelde op 24 Nissan en de bijeenkomst op den 33sten dag van den Omer, was de gedachte, dat dan ook wel over het lot van het land beslist zou zijn. Te voren heeft een constituante eigenlijk geen zin.

Het is misschien wel goed, dat de verkiezingen nog niet plaats hebben. Het politieke leven kan zich dan eerst nog wat ontwikkelen. Dat is waarlijk wel noodig. Een dagblad hebben we hier nog niet eens. Onder de Turken was van politiek leven geen sprake. En eerst langzamerhand beginnen zich de politieke partijen te vormen en te bevestigen. Ik heb een onderhoud gehad met den heer A.M. Borchhof, een bekenden politicus en publicist hier. Een van de kopstukken van de radicale partij. Met de kopstukken van de andere partijen hoop ik later te spreken. De partijgroepeering is hier ongeveer als volgt:

- I. De Poalei-Zion-Zionistische arbeiderspartij, de socialisten.
- II. Poëil Ha-zaier = de Jonge Arbeider, nauw aan de voorgaande verwant.
- III. De Radicalen, wier program ik u zoo dadelijk geven zal.
- IV. De Ezrach-partij, over wie ik later meer schrijven zal. Het woord 'Ezrach' beteekent 'burger'. Zooals ik u vroeger al eens schreef, zijn de elementen, die hier van buiten gekomen zijn, uit Rusland en uit Galicië, de meest radicale elementen. De Ezrach bevat de gematigde, burgerlijke elementen, die hier geboren en getogen zijn. Zij willen ook den invloed van het Zionisten-congres zooveel mogelijk beperken. Het land is gegeven voor de Joden, die er wonen. Niet aan de Zionistische organisatie. En niet aan het Joodsche volk buiten Palestina. De Joden in Palestina kunnen geen besluiten nemen, bindend voor

de Joden buiten Palestina. Zeer goed - maar dan ook niet omgekeerd. In den naam 'Ezrach' ligt dus een verzet naar twee kanten. Ten eerste: tegen inmenging van buitenlandsche Joden. Ten tweede: tegen al te radicale elementen.

- V. De Mizrachie, de orthodoxe Zionisten, wier programma bekend is.
- VI. De vereeniging 'Jeruzalem', de orthodoxe anti-Zionisten. Volgens de tegenstanders is het eenige doel van die vereeniging de verdeeldheid en verwarring onder de Joden te doen voortduren en daarvan zelf te profiteeren door instandhouding van allerlei liefdadigheidsinstellingen zonder contrôle. Hun agitatie tegen het vrouwenkiesrecht zou dan maar een voorwendsel zijn om de constituanten te doen mislukken. Ik geloof niet, dat men de vereeniging 'Jeruzalem' recht doet. Ze wordt gesteund door groote eerwaarde geleerden als R. Chaïm Sonnefeld en R.I.R. Diskin. De groote moeilijkheid is het ellendige geld. Het geld, ook voor reliefarbeid, is in handen van de Zionisten. Beweerd wordt nu, dat velen zich op hoop van zegen aansluiten bij de Zionisten. Omgekeerd: dat velen, die om de een of andere reden geen uitkeering krijgen, principieele anti-Zionisten worden. Zionisme en anti-Zionisme zouden hier zuiverder zijn, wanneer liefdadigheid en politieke arbeid geheel gescheiden waren. De bevolking van Palestina heeft in den oorlog bitter geleden onder ziekte en broodsgebrek. Alles is hier nog heel duur. En voor geld bestaat hier een overmatige belangstelling.

Trouwens, de geheele Joodsche bevolking in Palestina bedraagt niet meer dan een zestigduizend menschen; ongeveer Haarlem. Een partij met duizend leden is daarin al een belangrijke factor. Daarbij komt, dat de verbinding in de verschillende landsdeelen heel moeilijk is. Iedere stad en iedere kolonie staat bijna op zichzelf. Zooals ik zeide, kranten hebben we hier niet. De politiek bestaat uit praatjes en aanplakbiljetten. En nu de beginselen van de radicale partij.

1. De Zionistische wereldorganisatie te erkennen als de hoogste nationale vertegenwoordiging bij alles wat de nationale herleving betreft, zoowel in Palestina, als daar buiten.
Opmerking: hiermede nemen de radicalen dus stelling eenerzijds tegen de Ezrach-partij anderzijds tegen degenen, die de Zionistische organisatie willen oplossen in een wereldbond van alle Joden. Omdat Palestina niet gegeven is aan de Zionisten, maar aan alle Joden. Deze vraag is in 'De Joodsche Wachter' uitvoerig besproken. Ik zelf voel wel het meest voor een Palestina-Joodsche Wereldorganisatie.
2. Te verlangen, dat de plaatselijke belangen zullen worden geregeld door een autonoom Joodsch lichaam, gevormd door algemeene vertegenwoordiging van de bewoners van Palestina. Het zal arbeiden in overleg met de Zionistische wereldorganisatie. Deze zal het recht van veto hebben ten aanzien van zulke besluiten, als, naar haar meening, schadelijk zijn voor de nationale zaak en de algemeene politiek.
3. Volkomen waarborg voor het recht van vrije kritiek (mits binnen de perken der nationale discipline), op de handelingen der Zionistische organisatie en van alle andere openbare lichamen.
4. Op uitgebreide schaal het landbezit te bevorderen van onze nationale instellingen, ten einde een stand aan te kweeken van vrije arbeiders met eigen bedrijf.
5. Voorwaarden vast te stellen voor het verkrijgen en bewerken van land op particulier initiatief.

6. De ontwikkeling te bevorderen van coöperatieve vereenigingen op het gebied van landbouw, industrie en andere gebieden van het maatschappelijk leven.
7. Voorwaarden vast te stellen voor de werkzaamheden van het particuliere initiatief op het gebied der industrie.
8. Bevordering van goede verstandhouding tusschen ons en de overige bewoners des Lands.
9. Afschaffing van belastingen op levensmiddelen. Progressieve belasting op inkomsten en erfenissen.
10. Te streven naar financiering onzer plaatselijke, openbare instellingen door de bewoners van het land zelve.
11. De Hebreeuwsche cultuur tot de heerschende te maken, en deze op verschillende wijzen te bevorderen.
12. De Hebreeuwsche taal tot de heerschende te maken door breedten, diepen cultuurarbeid, en door kennis van onze taal te eischen van kiezers en gekozenen voor openbare lichamen.
Opmerking: een mooi artikel. Maar de uitdrukking ‘kennis van de Hebreeuwsche taal’ is wel heel vaag. En hoe wil men die bij de duizenden kiezers controleeren?
13. Leerplicht in te voeren, in de verschillende openbare volksscholen voor kinderen van zes tot veertien jaar.
Opmerking: heel mooi. Maar er zijn duizenden ouders, die ieder onderwijs in ongewijde vakken veroordeelen. Is het zenden naar een ‘cheder’ of ‘jeschiewah’ voldoende?
14. Algemeen actief en passief kiesrecht voor alle publiekrechtelijke corporaties, zoowel plaatselijke als landelijke, voor mannen en vrouwen, die minstens een jaar in het land hebben gewoond en wel naar de volgende beginselen:
 - a) Het kiesrecht is algemeen, enkelvoudig en direct, geheim en evenredig;
 - b) actief kiesrecht wordt gegeven aan personen boven twintig jaar, die Hebreeuwsch kunnen lezen en schrijven;
 - c) passief kiesrecht wordt gegeven aan personen boven de vier-en-twintig jaar, die bovendien ook Hebreeuwsch kunnen spreken.

Opmerkingen: op het vage van de uitdrukkingen onder b en c heb ik al gewezen.

Hoe het evenredig kiesrecht hier precies is ingericht, met districten-indeeling enz., zal ik nu maar niet beschrijven. Iedere 80 kiezers zullen een afgevaardigde kunnen kiezen. Jeruzalem met ongeveer 10.000 kiezers zal 125 afgevaardigden krijgen. Stel u eens voor, dat in Holland elke tachtig stemmen recht gaf op één afgevaardigde, welk een Tweede Kamer zou men dan krijgen! Echter, het is waar: de constituante is niet bedoeld als een college, dat geregeld zitten zal. Ze komt maar ééns bijeen, voor acht tot veertien dagen om algemeene lijnen van staatsbestuur vast te stellen. Ze zal dus meer gelijken op een notabelen-vergadering, zooals wij die ruim honderd jaar geleden hebben gekend bij de oprichting van het Koninkrijk der Nederlanden. Maar de taak der constituante is toch ook weer ruimer. Ze zal meer doen dan een aangeboden project aannemen of verwerpen. Ik vrees voor eindelooze discussies in dezen verbrokkelden, praatzieken tijd, nu iedereen van alles op zijn hart heeft.

De verkiezingen zijn geheim. Dat is maar betrekkelijk. Men vult zijn stembiljet thuis in. Men kan het voor anderen verborgen houden. Maar waarborg voor

kiesvrijheid is er ten slotte niet. De meeste vrouwen zullen het invullen wel aan den man overlaten.

Ook de onderwijsparagraaf is wel wat vaag. Over wetgeving en rechtspraak, in verband met het oud-joodsche recht wordt gezwezen.

Dit alles is zaak van later. Alles is nog zoo nieuw hier. Het gist hier nog. Laat men ons een mooie, ruime, eerlijke kans geven. Bijna twintig eeuwen lang zijn wij uit Palestina verdreven geweest. Een nieuw volk wordt niet in twintig jaren gemaakt. En vooral niet in dezen onrustigen gebroken tijd. Wij staan voor zoo machtig vele problemen. Wij zijn in zwaarder omstandigheden dan ter wereld eenig ander volk. Men moet ons een goede kans geven.

II.

Mijn Hollandsche vrienden hebben mij een aantal nummers van de *Joodsche Wachter* toegezonden. Met belangstelling heb ik daarin gelezen het artikel: 'Het Joodsche leven in Palestina'. De meeste feitelijke gegevens van dit artikel zijn ontleend aan de Bulletins van het Kopenhager Bureau. Ik heb twee aanmerkingen op dat artikel (bladz. 71-72) en ik schrijf die hier, omdat zij onderwerpen betreffen, waarover ik meermalen hier geschreven heb. Ten eerste heeft de schrijver het tegen de partij 'Jeruzalem', laatstelijk gesticht door 'de bekende extreme vertegenwoordigers van de oude Jischub, aan het hoofd waarvan Reb. Leibele, Dajan van Jeruzalem staat'. Bedoeld is waarschijnlijk R. Leib Dajan. Die zal ons geen kwaad meer doen, want die is allang dood, naar men mij bij informatie verzekerde. En die nieuwe partij? Och, om dichters en nieuwe partijen te verstaan moet men in hun land gaan. Die partij 'Jeruzalem' bestaat uit orthodoxe anti-Zionisten. Laten wij een Joodsche politiek voeren, die ook dezen voor ons wint.

Ten tweede deelt de schrijver mede, dat het eigenaardig met het vrouwenkiesrecht is geloopt. Het is doorgedreven door de progressieve elementen. Maar thans blijken alle vrouwen 'zwart' te kiezen en is 'in verschillende instituten en genootschappen als gevolg van de sterke deelneming in de verkiezingen door vrouwen het progressieve element tot een minimum teruggebracht.' Dat moet eene vergissing zijn. Zoover wij hier weten, hebben er nog geene verkiezingen plaats gehad, waaraan vrouwen hebben deelgenomen.

Ik maak deze opmerkingen niet om den braven schrijver onaangenaam te zijn. Maar wel om tot voorzichtigheid aan te sporen. Wij zelve, in Jeruzalem, weten niet goed, wat er gebeurt. Ik maak dus van deze gelegenheid gebruik om vergiffenis te vragen voor alle fouten, die ik gemaakt heb en nog maken zal.

Nr 41 De gevangenis te Jeruzalem⁺.

⁺5-6 1919 A., 9. Gedat.

Jeruzalem 8 mei

Ik zal u toegeven, dat het een misverstand was. Maar dan moet gij mij toegeven, dat het een afschuwelijk misverstand is geweest. Stel u voor: ik zit op een Vrijdagmorgen mild en rustig te werken aan een brief naar Holland. En ik denk, zoo bij mij zelve: 'als het werk zoo mild en rustig doorloopt, dan kom ik gemakkelijk vóór den Sabbath klaar'. Dan wordt er op de deur van de kamer geklopt. Er komt een gendarme.

Nietwaar, dat is toch onaangenaam? Dat het nu een Joodsche gendarme is en dat hij Hebreeuwsch spreekt, dat is aardig. Dat is heel aardig. Maar een Joodsche gendarme, die Hebreeuwsch spreekt, blijft een gendarme. En ik houd daar niet van. Wat komt hij doen? Hij komt mij vragen, of ik bezwaar heb tegen een bezoek bij den kapitein Mathieson, het hoofd hier van de gendarmerie, kamer 15 in het Gouvernementsgebouw. Ik zucht en geef de boodschap mede, dat ik straks komen zal.

O, denk niet, dat ik na twee maanden hier te zijn, niet weet, uit welken hoek die wind waait. De politiek hier bestaat uit praatjes en aanplakbiljetten. Of het nu een praatje was of een aanplakbiljet daar wil ik afzijn, zeker is het, dat er beweerd werd, dat mijn paspoort niet in orde was en dat ik eigenlijk geen recht had hier te zijn. Aangezien mijn geweten en mijn paspoort echter volmaakt in orde waren, had ik mij van die beweringen, niets aangetrokken. Maar nu, - een gendarme..... een kapitein! Vandaar naar een doodvonnis is maar één stap. En men heeft mij voorspeld, dat ik hier te Jeruzalem mijnen natuurlijken dood niet sterven zal.

Ik ga dus op weg. U weet wel, die genadelooze gloeistraat lange de Post. Ja, zij daalt. Maar iederen stap, dien ik nu daal, zal ik straks moeten stijgen. Het Gouvernementsgebouw. De prachtige deurwachter van den Generaal Storrs knikt mij genadig toe. Ben ik niet min of meer een bekende van zijn hoogen Heer! Kamer 15. Kapitein Mathieson blijkt een doodgoede, jonge man te zijn. Hij weet van niets. Hij heeft niet anders te doen, dan mij te vragen of ik bezwaar heb tegen een bezoek bij kapitein Mills, een van de politiechefs over Palestina, zetelend op den Olijfberg. Ik wil eerst weten, wat het is. Kapitein Mathieson is vriendelijk: hij telefoneert. Kapitein Mills (die juist majoor is geworden en gouverneur van Gaza, hartelijk gefeliciteerd!) is ook vriendelijk. Hij antwoordt, dat het niets ergs is. Hij zal zoo mogelijk een auto sturen. En als die er niet is, kan ik hem vanmiddag vinden in zijn hotel, vlak bij huis. En in afwachting van die auto (die niet gekomen is) houd ik kapitein Mathieson dan gezelschap.

O, het is heel gezellig en heel leerzaam in het kabinet van den chef van de gendarmerie te Jeruzalem. Het leven gaat hier voorbij. Iedereen komt hier met klachten en met zijn beden. De kapitein blijft doodgeduldig. Er is juist een groote diefstal gepleegd bij Moorums, den eenigen winkel in Jeruzalem, waar men niet afdingen kan. Maar hij is de vermoedelijke dieven al op het spoor. Hoeveel hebben zij gestolen? Zoowat negenhonderd pond. Hier vertelt men vierduizend. Maar praatjes en aanplakbiljetten genoeg. En in afwachting van die auto, die niet gekomen is, hernieuw ik de kennismaking met Chassan Effendi, die al in den Turkschen tijd aan de politie was. Ge kunt hier briefkaarten koopen uit den goeden ouden tijd van Djemal Pascha, met vijf gehangenen aan vijf galgen buiten Jaffapoort. Op één van die briefkaarten staat die doodonschuldige Chassan Effendi, kranig en stout. Hij spreekt alleen Arabisch. Maar Ibrahim Bey, dat aardige keurige politie-officiertje, spreekt Arabisch en Engelsch. En in afwachting van de auto, die niet gekomen is, vertel ik kapitein Mathieson van den wind en van den hoek, waaruit die waait. En wij zijn beiden zeer oneerbiedig. Meer dan ik zeggen mag.

Dan komt er doodbedaard een dief binnen, onaangediend, omdat hij om zoo te zeggen van de familie is. Hij heeft een helder donkerblauw gevangenispak aan. Hij komt kapitein Mathieson, die ook de gevangenen bestuurt, een ruikertje bloemen brengen uit den gevangenuitdun. Hij heeft een mand met bloemen vol, en in alle kamers brengt hij daarvan. Kapitein Mathieson belooft mij, dat ik rustend gevangenuitdunman worden zal, wanneer ik wegens onregelmatigheden aan den pas,

in zijn inrichting word ondergebracht. En dan ga ik gerust maar naar huis. Want die auto komt niet.

En 's middags zie ik den kapitein Mills. Ja, het is die hoek. En het is die wind. Maar het blijkt een misverstand. Het blijkt één groot misverstand. En wij zijn beiden weer heel oneerbiedig.

II.

Kapitein Mathieson heeft mij gevraagd, of ik zijn gevangenis niet eens wil zien? Hij is geen beroepsofficier. En ook geen jurist. Hij is een heereboer uit Kent. Een gezonde, praktische kerel. Keurig in zijn uniform. Ik ben blij, dat hij uit Kent komt. Want in Kent is Tonbridge, dat ge zoo vaak in mijne gedichten vinden kunt. Ik wil gaarne zijn gevangenis eens zien, gevestigd in een Russisch gebouw. O, ik ken de gevangenen wel. In troepjes werken ze aan de openbare wegen, met een gendarme er bij. Ze lijken heel rustig en heel tevreden. De meesten zijn dieven, Maar geen heel erge dieven. Want wie langer heeft dan drie jaar, gaat naar Caïro. Bijzondere inrichtingen voor jeugdige personen heeft men hier niet. Maar men werkt er wel aan. Op het oogenblik zijn de jongens nog gewoon in de gevangenis. Er zijn in het geheel een honderd en tachtig gevangenen. Werk is er ook nog niet veel. Het is alles nog voorloopig, heel voorloopig. Niemand zet veel op, omdat niemand weet, hoe het worden zal. Wij spreken af, dat ik den kapitein des morgens negen uur ontmoeten zal in zijn kabinet. Ja, de vermoedelijke dieven van Moorums zijn gevangen. De kapitein is erg tevreden over zijn mannetjes. De doodonschuldige Chassan Effendi ook. En ook Ibrahim Bey, het aardige keurige politie-officiertje. Wij gaan op weg. Gloeiwegen. Zonder boomen. Zonder schaduw. En kapitein Mathieson moest niet zoo genadeloos aanstappen. Maar het land is prachtig, wonderlijk open onder den staalblauwen hemel. Er komt een Muktar gereden, trotsch op een groot paard. De kapitein vraagt, hoe het hem gaat. Hij antwoordt naar de zwierige wijs der Arabieren: 'Als het u goed gaat, dan gaat het mij ook goed.' Aangezien het den kapitein zeker goed gaat, moet het ook den Muktar, trotsch op zijn paard, wel goed gaan.

De gevangenis. De oude Turksche gevangnissen zijn onbruikbaar. Men heeft nu dit Russische gebouw in gebruik. Maar 't is voorloopig. Cellen voor één gevangene zijn er niet. Er zijn groote slaapzalen. Alles is heel zindelijk. Werk is er voor de gevangenen weinig. Geen grondstoffen, geen machines. Maar boenen en schrobben doen zij den ganschen dag. De meeste Arabische gevangenen zullen thuis wel minder wonen. Ook hun voeding en hunne kleeding zullen thuis wel minder zijn. Maar toch zullen ze hun vrijheid wel zeer missen. Vooral vinden ze erg, dat ze niet mogen rooken. De meesten zijn nu buiten aan het werk.

Er is één gevangene, dien de kapitein mij aanwijst als een Joodsche gevangene. Ik denk, dat hij een dief is. En ik nader hem dus met dat gevoel van wrevel, waarvan mr. dr. N. Muller heeft gezegd, dat het een maatschappelijk minderwaardig verschijnsel is. Ik spreek hem daarom ook niet aan met den derden persoon, maar in den tweeden persoon. Echter, hij is geen dief. Hij is een boer uit een van de koloniën. Hij heeft een Arabier, die hem bestolen heeft, ongenadig afgeslagen. O, in den Turkschen tijd was dat iets doodgewoons. Daarvoor werd niemand vervolgd. En zoo ja, dan was er altijd nog een baksjij. Maar de Engelsche regeering heeft een einde willen maken aan het eigen rechter zijn. Mijn man heeft niet minder gekregen dan twee jaar. Daarvan is echter later één jaar afgegaan. En wegens zijn goed gedrag zal hij nu nog weer een kwart afslag krijgen. Ik neem afscheid van hem in den derden

persoon. Omdat wij nu eenmaal tegenover een eigen rechter anders staan dan tegenover een dief.

Wij zien ook den gevangenistuin, den trots van kapitein Mathieson. Ik heb nooit een zoo mooien gevangenis-bloementuin gezien. Alle paden, alle perken onberispelijk. Er is iets wreeds in, iets martelends, in dien keurigen strakken tuin. Mijn ziel wordt uitgerekt. Logische woorden voor dit gevoel weet ik niet. En of deze intuïtieve woorden genoeg suggereeren? Er is een vaas, groot, met witte leliën, waartusschen een fijn fonteintje breekt. Van de bladeren druipen de zilveren, zware droppels. In dezen wonderlijken, waanzinnigen tuin gaan de gevangenen in hun frissche blauwe pakken, geluidloos op vlakke, bloote voeten. De wereld spookt. Kapitein Mathieson staat, groot en getrouw, waar het leliënwater ruischt. Wat beleeft hij? Wat beleeft ik? Ongenadig zijn de menschen van elkander gescheiden.

Wij komen in een vertrek, waar er drie zijn. Een man, wiens papieren niet in orde zijn: O, paspoort. O, hoek. O, wind! Hij is nu voorloopig aangehouden. Stel u voor, dat mijn misverstand eens niet een misverstand was geweest. Dan stond ik hier nu toch ook.

De tweede is een lange, Arabische slameyer, in een wit hemdekleed, die een straf komt afzitten.

De derde is een tengere Arabische jongen. Een roode fez. Een dunne katoenen kiel. Een kort broekje. Bloote pootjes. Hij heeft een smal snuitje. Een bruin velletje. Licht-donker-bruine oogen. Een smallen mond van twee rozenlippen. Wat komt hij doen? O, het leven is heel eenvoudig. Hij is veroordeeld tot twaalf geeselslagen. En die komt hij nu halen. Hij kijkt naar ons. Maar hij zegt niets. Hij zou ons ook niet kunnen bereiken. Zoo min als ik hem bereiken kan. Ik zeg: 'Hij is wel heel teer voor twaalf slagen.' 'Ja,' zegt de kapitein; 'maar de dokter zal er bij zijn'. Hoe eenvoudig het leven toch is! Straks komt de wreede geeselaar. En de teedere doktor komt. Men zal het kleine Arabiertje blootleggen. En men zal hem twaalf slagen geven. Niet elf slagen. Niet dertien slagen. Maar twaalf slagen. Met de wreede zekerheid, die aan iedere Maat en aan ieder Getal eigen is. En die den Dichters leert de Maat te haten, die niet door het levende rythme wordt beheerscht.

Des nachts had ik dezen droom. De Nacht. De volle, zonnige maan. De strakke, onberispelijke gevangenis-tuin. Daardoor gaat de gegeeselde knaap, kruipend van pijn. Zoo rood als roode bloemen valt zijn bloed. Hij komt, waar de lelies bloeien en het fonteintje zijn zilver breekt. Dan schrik ik wakker. Neen, niet de hel. Jeruzalem.

Nr 42 Wandelingen in en om Jeruzalem⁺

⁺11-6 1919 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 9 mei

Laat Baedeker nu gerust in huis. Want een vriend gaat met ons mee, die te Jeruzalem geboren is. Hij heeft zijn jeugd in deze Stad volbracht. Hij kent de straatjes. En de hoeken van de straatjes. En de holletjes van de straatjes. Hij kent al de wonderlijke verhalen en vertelsels, die de schat van Jeruzalem zijn.

Wij gaan dus des morgens negen uur van de Deutsche Plaats af. Het is zoel en zonnig lenteweer. Tusschen de Deutsche Plaats en den Olijfberg is aarde en hemel één helderheid. Daarachter blauwen de bergen van Moab. Nu gaan wij de groote poort uit, waar des avonds de poortwachter ligt te slapen, gedoken in zijn donker Arabisch gewaad. Wij gaan nu niet linksom. Door dat mooie, nauwe straatje, waar

de huizen gestut staan tegen het instorten. Want als wij dat deden, dan zouden wij bij den kolenkoopman komen. Een goed vriend en een braaf man, die u nooit, maar dan ook nooit, zal bedriegen, als gij goed op uw hoede zijt. Daar wij niettegenstaande zijn vriendelijkheid en zijn goedheid andere plannen hebben gaan wij het mooie, nauwe straatje niet in. Maar wij gaan rechtuit. Langs dat mooie, open hofje, waar de kinderen en de kippen spelen. Er is weer een dwaze overvloed van hoekjes en holletjes, boogjes en balconnetjes. De moeder van de kinderen en de eigenaressen van de kippen houden hier rustige, uitvoerige gesprekken. De kippen en de kinderen maken het goed. Ze maken het heel goed. En dit is een aardig straatje. Het daalt naar beneden met lange, langzame trappen. Voor wagens behoeven de moeders, de kippen en de kinderen dus niet bevreesd te zijn. En de ezeltjes die gaan hier zó slim en voorzichtig! Die doen geen moeder, geen kind en geen kip kwaad. Af en toe is het straatje overwelfd en af en toe ruikt het heel leelijk. En mijn hart vaart weer toornig uit tegen den Generaal Storrs, die de oude Stad wil laten, zooals zij is. Het straatje heet Maïdan, omdat er vroeger een soort Paardenrijplaats is geweest. Weer trapje af. Weer poortje door. Dan komen we in de straat, die van den Bazar naar den Klaagmuur trekt. Dat smalle, dalende, windende steegstraatje, rechts, dat gaat naar den Muur. Héél de straat is hier vol van beeldhouwwerk, poortjes en nissen. Met Arabische kantellijnen en boogspitsjes. Wij gaan links af, de Badbuurt in. Er is hier een groot Turksch bad. Het vuur wordt nacht en dag gestookt door een oud wijf. Slapen doet het wijf niet. Ze stookt afval van de straat. Een heele hoop daarvan ligt naast haar. Zeker is zij een heks. De stookplaats is een groot, vuns hol. Zij praat Arabisch met mijnen vriend. Maar zij werpt het vuil van de Stad rusteloos in het vuur en in de eeuwigheid. Toen ik een jongen van tien jaar was, ging ik met een stoomboot naar Amsterdam. De boot sloeg het water in stukken en ik dacht: zou de wereld wel eens tweemaal precies hetzelfde zijn? Waarom niet? Zooveel jaar later denk ik daaraan, in het stookhol van het wijf. Zeker is zij een heks. Zij maakt het mij benauwd. Een baksjisj, een baksjisj en weg.

Rechtsaf bouwt de weg naar de Omarmoskee. Wij gaan er niet in, wegens den Joodschen ban. Maar wij maken wel zoo een beetje een praatje met de Moskee-bewakers. Prachtige kerels uit Britsch-Indië. Een enkele spreekt Arabisch en ook wat Engelsch. Maar ze kunnen allemaal heerlijk lachen. Ze reinigen zich hier in een groote waschplaats, vóór ze de Moskee betreden. Dat is tooneelspel. De zon en de blauwe lucht. En de kerels, die hun doeken af winden en zich wasschen gaan. En dan weer op het tooneel terugkomen.

Voor de poort van de Moskee een blinde. De blinden zijn heilig. Door de drukke straatjes gaan ze, vaak zonder geleider, tastend achter een stokje. Zijn ze heilig? Waarom zit dan op den hoek van onze straat een blinde. Hij vraagt een aalmoes, met lange, klagende zinnen, waarvan ik altijd weder hoor... 'Allah... Allah', in zware klachten.

En van de moskee gaan we het Hebronstraatje in. Dat heet zóó, omdat er Joden uit Hebron wonen. Niet alleen Joden. Er is ook een Arabische broodbakkerij. De bakker is een dikke, welwillende Arabier. Hij noodigt ons uit zijn bakkerij te zien. Hij is nu juist bezig zijn brood te bakken. Het kleine Arabiertje, dat zijn brood rondbrengt, heeft nu rust. Heerlijk hè! O, denk vooral niet, dat rusten zoo gemakkelijk is. Ik kan het heelemaal niet. Maar dit lieve, kleine Arabiertje kan het heel, heel goed. De dikke bakker bakt. Hij stookt zijn oven met flinke houtwortels. In den oven brandt hij olijvenpitten. Kan hij zien, wat in den oven gebeurt? Wij moeten zeker eens van zijn brood proeven. Versta ik geen Arabisch? O, dat hindert niet. Hij heeft in den

oorlog Duitsch geleerd. Hij spreekt Duitsch. En ik hoor tot mijn vreugd, hoeveel Duitsch op Arabisch lijkt. Zeker zal ik nu nog goed Arabisch leeren spreken. Het kleine rustende Arabiertje is er nu ook bij komen staan. Wel, wel, zijn dikke, brave baas, die zoo goed met de vreemde Heeren spreekt in hun eigen taal. Wie had dat achter zijn eenvoudige brooden gezocht! Want hij is maar een eenvoudige, dikke brave bakker. Heelemaal geen pain de luxe of zoo. Zelfs geen krentebollen. Doodeenvoudig Arabisch brood, zooals onze vooroudere aten in het land Egypte. Wij namen dus hartelijk afscheid van den braven bakker en van het aardige broodbezorgertje. Duitsch spreken kan hij niet. Maar hij kan alleraardigst grijnzen. En daar doen we het dan maar mee.

Overal in de straten bouwt het vol trappen en bogen. Daardoor gaat het leven als een spel. Eene vrouw met een eierenmand vol op het hoofd. Mannen in waardige gewaden. Spelende kinderen. Geen wagens. Die kunnen niet komen in straten met trappen. Zoo blijft het leven rustig. En de ezeltjes? De lieve, blanke, sterke ezeltjes op de hertepootjes? Die spelen mee. En de monologen van mijn hart tegen den Generaal Storrs worden wat minder. Ja: dit is schoonheid, die wij bewaren willen. Overal op de muren zien wij in zwarte Arabische letters: 'Eendracht maakt macht'. Is het tegen ons? Men zegt het. Misschien dat de hartelijke broodbakker en het aardige broodbezorgertje nog wonderlijke dingen zullen doen! Vandaag gaat het leven nog zijn gewone gangen. Maar daaronder? Ach, daaronder, dat weten we immers nooit. Laten wij dan den dag genieten, die de dag is. Ben ik hier te Jeruzalem milder en ontvankelijker dan in Holland, of is het dagelijksch leven hier mooier? Een meelmolen met een oliemotor. Iedereen brengt hier zijn koren en wacht dan tot het gemalen is. Wie het eerst komt, wie het eerst maalt. Wie het laatst komt blijft rustig praten met al de anderen, die ook later gekomen zijn. Haast heeft hier niemand en tijd is hier geen geld.

Maar wij gaan verder. De Markt over, bij de poort van Sechem. Daar is het leven vol en luid. De mannen loopen daar driftiger. Zitten daar feller. Praten wat luider. Alle kleuren in zon: groen, rood, paars. Dan langs het Gouvernementsgebouw. Wij zien hier de spelonk van Zidkijn in de grot van Jeremia. Dan de weg naar Jericho op. We staan hier, wonderlijk, eenzaam aan den hoek van den stadsmuur. Hier begint de Oostelijke muur. Lijnrecht. De kortste van de stad. En wij zien het wonder van den Olijfborg van de stad af. Zooals wij het wonder van de Stad kunnen zien van den Olijfborg af. Het is niet één berg. Maar een getopte bergketen. Dalen daartusschen met wonderen van licht en schaduw. Alles is hier te zien. Alles ligt zoo open. Breede wegen trekken recht. Smalle wegen winden daar wonderlijk doorheen. En de lucht. De zoete zonnige lentelucht. Diep liggen de dalen, waaruit de Stad steil en sterk opsteeg. Van het Graf van Simon den Rechtvaardige tot het zoogenaamde Graf van Absalom heet het Josaphatsdal. En vandaar naar de Doode Zee het Kidrondal. We zouden die dalen wel kunnen ingaan. Maar we doen dat niet. Want we hebben heel langzaam geloopt. En heel veel gezien. En heel wat gebabbeld: met den braven bakker. En met het lieve broodbezorgertje. En met een chocoladekoopman. Wij willen wel een stukje chocolade koopen. Maar wij willen natuurlijk ook afdingen. Maar dat wil hij niet. En hij vraagt, groot en verontwaardigd, of wij dan geen geweten hebben en of wij soms denken, dat hij niet aan God gelooft. En wij hebben gebabbeld met de vrouwen, die water dragen in zware petroleumblikken. En met jongetjes, met weinig kleeren en die dol zijn op sigaretjes en baksjies. Dus willen wij vandaag niet afdalen in het dal, dat eerst Josaphatsdal en daarna Kidrondal heet. Maar wij zullen door de Leeuwenpoort naar de Stad teruggaan. Wel brengen wij een bezoek aan het

Turksche bad. In de voorhal zijn nu geen gasten. Het is er koel en stil. Een marmere bekken in het midden. Een badknecht. Hij ligt te rusten op een divan. Zijn kleeding: een handdoek om het middel. Hij spreekt Arabisch met mijnen vriend. Zien wij wel, hoe een voortreffelijke badknecht hij is? Ziet hem eens zweeten! Wij willen zeker wel eens de zweethokjes voelen. Willen wij niet een bad nemen? Als wij mogen, liever niet. Maar de zweethokjes! Ha: dat zijn nog eens zweethokjes. Daar zijn examenkamers niets bij. In een oogenblik zijn wij woedend bezweet. Het voelt als sfeer van zilver om het lijf. De zwarte kerel grijnst. Des duivels. Als wij, gekleed, hier lang blijven, vallen wij neer. De koele gang. Heerlijk: de wind, de wind, de wind. Lucht. Rusten in de voorhal. En den zwarten kerel zijn baksjij geven.

Bij de Leeuwenpoort begint de Via Dolorosa. Er zijn nu geen pelgrims. Het gewone leven gaat er door heen. Winkeltjes. Een kapper, die een zacht zwart schaapje mest in een kapsalon. Een oliemolen, waar een oud, traag paard olienoten maalt. En een heel mooie doodkistenwinkel. Ze zijn er in alle maten. Mooi beplakt. Zwart en rose. Met gouden sterren. Wij vragen naar den prijs. De grooten kosten vier Pond. De kleine anderhalf. Wij vinden het duur. Ja, zegt de koopman een beetje verontwaardigd, alles is duur tegenwoordig. En hij moet toch ook leven.

Bij het vijfde station slaan wij weer linksaf. En een kwartier daarna zit ik weer thuis, waar de dag straalt tusschen de Deutsche Plaats en den Olijfberg.

Nr 43 De burenen vieren feest⁺

⁺14-6 1919 A., 9. Gedat.
Jeruzalem 12 mei

De burenen, die feestvieren zijn de burenen van het weeshuis. De Abessinische monniken. O, ik ken ze allang. Ze gaan door de Stad, gitzwart, in statige gewaden, als het zonnig is. Of ze zitten en liggen uren lang in den tuin van hun kerk en klooster. Naast het weeshuis. Er is alleen maar een wal van steenen tusschen beide tuinen. Ze hebben eenen Bisschop, ook moorzwart. En ze moeten wel in goeden doen zijn. Het schoolgebouw van Miss Landau behoort hun toe. Ook het Weeshuis van mevrouw Zilvermit is hun eigendom. Ze verhuren het. Maar met het Engelsch staan ze op slechten voet. Hier is de kopie van een huurkwitantie: 'Reaceaved with thanks Ps. E. 600 from Diyrektor Cohen in Jerusalem. Abati Taklahum, Hammat'. In het Abessinisch daarentegen zijn zij meesters. Ze hebben den naam van buitengewoon dweepziek te zijn. Maar met de meisjes van het weeshuis (hoe zou het ook anders!) zijn zij goede vrienden.

Voor al de koster. Hij is maar een klein, schraal monnikje. Zeker krijgt hij niet veel te eten. Hij heet Moessa, doodeenvoudig Moessa. Op zekere tijden van het jaar loopt hij zevenmaal rondom de ronde kerk heen, almaar bellend met een zilveren schel. Waarom zouden de meisjes hem dan niet Lalala noemen? Hij is net zoo zwart-zwart als al de anderen. Maar zijn lieve ziel zal wel extra-wit zijn. Dat aardige monnikje Lalala. Challad, de Arabier van mevrouw Zilvermit, kent Lalala ook in eene vriendschap, die boven de geloofsverdeeldheid uitgaat. Toch is Challad niet zeer verdraagzaam. Waarom houdt hij niet beter vrede met de beide waschvrouwen! Beide zijn zij Arabische vrouwen. De eene is Protestantsch en de andere is Katholiek. Chalad daarentegen is Mohammedaan. Hij plaagt de beide vrouwen. Hij zegt, dat Christus niet heeft bestaan. Mohammed wel. Ook Mozes heeft geleefd. Hoe zou er anders een dorp Nebi-Musa kunnen zijn? En jaarlijks het Nebi-Musafeest? Ook Samuel heeft geleefd. Er is een dorp Nebi Samwil, van waar men een prachtig uitzicht

heeft op Jeruzalem en waar Chalad is geboren. Maar Challad houdt vol: Christus heeft niet geleefd. O, er zijn groote godsdiensttwisten in het souterrain van het weeshuis! De heer Zilversmit heeft Challad nu verboden over godsdienst te spreken. Challad is volstrekt geen vrome Mohammedaan. Hij verwaarloost de verplichte geboden. Hij denkt er niet over naar Mekka te gaan. Ofschoon hij goed genoeg loopen kan. Is hij niet uit het Turksche leger gedeserteerd, heelemaal van achter Aleppo tot Jeruzalem?

Zaterdagavond bracht Challad ons de invitatie over. Hij heeft met Lalala gesproken. Morgen is er feest in de Kerk, 'fantasia.' De heer Zilversmit is uitgenoodigd. Op voorbede van den braven Challad word ik ook gevraagd. Morgenochtend zeven uur. Dat is volstrekt niet vroeg. De monniken beginnen al om twee uur te bidden. Maar de 'fantasia' begint om zeven. O, wij beginnen hier allen den dag in de vroegte. Als ik om kwart voor zeven aan de poort bel, en Challad een gezegenden morgen toewensch, dan zijn de meisjes al klaar en verzekert Simcha mij weder, dat zij zeker geen Spanjoliet spreken zal. Wij vragen Challad of de fantasia al begonnen is? 'Misschien wel, maar misschien ook wel niet', zegt Challad. Is hij geen vrome Mohammedaan, een geboren diplomaat is hij wel zeker. Nu, dan zullen we maar eens gaan kijken. Ja, de fantasia is aan den gang. Wij verstaan natuurlijk geen woord. Maar het is toch aardig. Aan den ingang van de Kerk staan twee kawassen, prachtige stoute negers. Ze hebben bonte gewaden. Fluweel en zijde, en daarop geborduurd. En lange kromzwaarden, dreigend. Aan den muur hangen ook zware kromzwaarden. De kerk is rondgebouwd In het midden een allerheiligste, ook rond. En rondom dat allerheiligste gaat nu de optocht, de fantasia. Moessa, de lieve, magere Moessa, opent den stoet. Hij zwaait en slaat geweldig met zijn rinkelbel: Lalala. Hij is al een heel oud monnikje. Ja, misschien is hij wel vijftig jaar. Hij wordt al grijs Hij is heel eenvoudig gekleed. Een lang en zwart gewaad. Maar hij is ook de nederigste van allen: portier van 't klooster en koster van de kerk. Daarom gaat hij ook op zijn kleine zwarte voetjes bloot. Maar 't is een lief monnikje. Hoor maar: de meisjes van het Weeshuis wilden den optocht ook graag zien door een van de deuren van de Kerk, die allemaal openstaan. In troepjes kijken ze. Maar booze Abessinische vrouwen zijn gekomen en hebben ze willen wegjagen, bewegend, dat Jodenkinderen niet in de Kerk mogen kijken. Maar toen is Lalala gekomen. Hij is wel de nederigste van alle monniken, portier van 't klooster en koster van de kerk. Daarom gaat hij ook op bloote voeten. Maar hij heeft toch zeker meer in te brengen dan die vrouwen, die maar simpele gemeenteleden zijn! Dus zegt Lalala, dat de meisjes best door de deuren heen mogen kijken. Hij berispt de Abessinische dames in een zware duistere taal.

Op Lalala volgen de kawassen. Zij zitten op den bok van het rijtuig als de Bisschop uit rijden gaat. Nu loopen zij, groot en stout, gekleed in fluweel: wijnrood, geel en blauw. Ook sommige monniken hebben prachtige bonte kleederen en mutsen: van paars, van rood, van groen, kleuren zwaar en, diep. Twee gaan in gewaden van parelmoeren zijde. Maar de meeste gaan in lange, zwarte kleederen. Ook de Bisschop, steunend op zijn staf. Zij hebben zilveren, open torentjes in hun rechterhand. Daarin rinkelen aan zilveren staafjes dunne plaatjes van zilver. Zij schudden hun torentjes, en dan regent het zilver. Teeder tegen het geweld van den bellenden Lalala in. Vóór den Bisschop gaan twee strak-starende dienaars. Zij zwaaien zilveren wierookvaten. En achter de monniken de gemeenteleden. Vrouwen ongenadig zwart-zwart, gewikkeld in witte doeken. De stoet trekt langzaam de Kerk rond. Lalala belt. De torentjes regenen zilver. Wij kijken de kerk eens rond. Het is wel een beetje een kerk voor groote kinderen. De kleuren sterk en strak: geel, blauw, hard tegen elkander

aan. Het koepeldak een blauwe hemel. Veel gouden heiligen-schilderijen. De fantasia trekt langzaam rond. Lalala's bel. De zilverregenende torentjes. Wanneer de stoet ons weer bereikt heeft sluiten wij ons ook aan. De zooveelste rondte begint. Lalala.... de beide zilverregenende torentjes, de wierookdragers, de bisschop, de monniken in rood-, geel- en blauwbont, de monniken in zwart. Ik raak bedwelmd.... de wierook.... de bel. Waar een kerkdeur openstaat, zien we den tuin, mild, bloeiend. De vrije, blauwe hemel. En de meisjes, in troepjes, nieuwsgierig.

Kijk, daar is Challad ook gekomen. Zoo maar in zijn daagsche werrekpakkie. O, Challad van vier en twintig, die een vrouw heeft van vijftien, wat zijt ge een straatjongen. Uw ronde brutale snuit. Uw felle oogen. De lach om uwe tanden, sterk en wit. Hij is niet eerbiedig. Hij lacht heel familiaar tegen den lieven, goeden Lalala, die zijn bel slaat. Hij grijnst tegen de prachtige, groote kawassen. Ja, hij neemt beeldjes en schilderijtjes van een tafeltje op. En hij gaat alles uitleggen aan eene vriendin van hem. Oneerbiedige Challad! Hij ziet de kromzwaarden aan den wand hangen. Hij wijst ze aan met een minachtend gebaar. En hij ziet zijne vijandin, de Roomsche waschvrouw. Hij grijnst. Dwaze menschen, hè, die Christenen. Zij gelooven in den Messias. Ook de Joden gelooven in den Messias. Maar de hunne is de echte. Zijn de Meesters van Challad geene Joden?

En dan gaan we heen. De fantasia is afgeloopen.

En vanmorgen, uit den tuin van het weeshuis, zie ik in den kerktuin. De zon regeert hevig. Maar vijgenboomen schaduw. Onder twee vijgenboomen zitten de monniken in troepjes. En zij praten. Of zij bidden. Het leven gaat door hun harten heen. Bolsjewisme, Oorlog, Vrede, wat zouden zij daarvan weten? Kijk, daar komt Lalala aan. Zonder bel ditmaal, maar wel op bloote voeten. Hij legt zich in de schaduw languit, voorover. De kin gesteund in zijne beide handen. En zoo zal de wereld nu wel een uurtje blijven. Goede Lalala, geboren Moussa, eenvoudig Moussa, rust lekker.

Nr 44 Joodsche politiek⁺

⁺17-6 1919 O., 5. Gedat. 15
mei

En zoo zet ik dan de wandeling langs de Joodsche politieke partijen voort. Denk niet, dat het zoo gemakkelijk gaat. Ik kan de gedrukte programma's van de partijen vragen. Ik kan met hunne kopstukken spreken gaan. En zoo ongeveer hunne bedoelingen kennen en hunne onderlinge grenzen. Maar dat is toch het ware niet. Het ware is, dat men jaren en jaren in een land woont. Met de geborenen samen leeft. Hun tijdschriften en dagbladen leest. En zoo onbemerkt op de hoogte komt van hun politiek. Echter, dat gaat nu niet. Daarbij, ik moet in oude Hollandsche woorden schrijven over nieuwe Joodsche verhoudingen. Dat is zoo moeilijk als de fijnste vertaling maar moeilijk kan zijn.

Ditmaal zal ik u schrijven over de Ezrach-partij. Ik heb daarover een onderhoud gehad met den heer S. Gordon, directeur van de Anglo-Palestinebank te Jeruzalem.

De eerste vraag, die ik stelde: Waarom is de Ezrach-partij opgericht? Hierom: gelijk in zoovele landen, waren de socialistische arbeiders in Palestina het best georganiseerd. Zij maakten deel uit van de socialistische wereldorganisatie der Poalei-Zion. En ontleenden daaraan natuurlijk een zekere macht. Zij vormden in Palestina maar een kleine minderheid. De Ezrach-partij heeft ten doel de organisatie van de niet-socialistische elementen. 'Ezrach' beteekent 'burger', zoowel in den zin

van 'bourgeois' als 'citoyen'. Zij willen het particulier initiatief aanmoedigen en het vreemde kapitaal gelegenheid geven zich in Palestina te interesseeren. De partij is tegen grootgrondbezit. Maar eveneens tegen landnationalisatie. Het ideaal van den heer Gordon is een kleine boerenstand, die op eigen erven woont. Door verstandige wetgeving kan de Staat zorgen, dat hij zijn deel krijgt van de waardevermeerdering, die buiten toedoen der eigenaren ontstaat: aanleg van wegen, dichter worden van de bevolking enz. Het is heel mooi en heel poëtisch: alle grond in eigendom aan het Joodsche volk. Maar welk een heirleger van ambtenaren zal voor de exploitatie noodig zijn! Welk een bureaucratie! Of het Joodsch-Nationaal Fonds aan deze gevaren ontsnapt is? Ik hoop u daarover later te berichten. In Amerika en Canada heeft men van die socialistische Palestina-programma's opgesteld: nationalisatie van den grond, alle concessies enz. Het Joodsche Volk is een volk van individualisten, die moeilijk een al te straf gezag verdragen.

Hierin staat de Ezrach dus tegenover de socialisten. Nu tegenover de radicalen. De radicale partij is later opgericht. Over het algemeen zullen de leden van de Ezrach-partij iets meer naar rechts staan. Maar dat is het groote verschil niet, volgens den heer Gordon. En nu moet ik mij heel voorzichtig uitdrukken. De Ezrachpartij is niet tegen het Zionisme. Integendeel, ieder lid moet lid zijn van de Zionistische organisatie. Maar de heer Gordon meent, dat de Zionisten nu en vroeger fouten hebben gemaakt, omdat zij het land niet kenden en de bewoners, die 't land wel kenden, niet raadpleegden en min of meer minachten. In het oprichtingsmanifest van de Ezrach wordt dan ook gesproken over een voogdij, die moet worden verbroken. De Palestinabevolking moet zich zelve besturen. De groote moeilijkheid is echter deze, dat de Palestinabevolking financieel zich zelve niet helpen kan. En wie betaalt, wil ook hier wat te zeggen hebben. Vandaar, dat de Ezrach-partij zich ook tegen de demoraliseerende philanthropie verklaart. De beginselverklaring zegt uitdrukkelijk, dat de Ezrach samen wil werken met de Zionistische wereldorganisatie. Maar de bevolking zelf moet haar eigen zaken regelen. En de organisatie der Palestinensische Joden moet het toezicht hebben op alle instellingen, die hier Joodsch werk doen. Op het oogenblik worden de leden van de Zionistische Commissie in Europa benoemd. Ze gaan en komen, zonder dat iemand weet, hoe en waarom. Op die manier heeft algemeen kiesrecht ook niet veel waarde. De radicale partij wil die zelfstandigheid tegenover de Zionistische organisatie niet. De heer Gordon noemde de radicale partij: de partij van het Palestina-ambt. Men ziet, er zijn hier problemen genoeg. En de opbouw van een Joodschen Staat is heel wat moeilijker dan van Tsjecho-Slovakije of Polen bijvoorbeeld.

Wat de leden van Ezrach betreft: de partij bevat in de koloniën de grondeigenaren, in de steden de kooplieden en een deel van het intellect. De heer Gordon noemde als gelijksoortige partijen: de Kadetten in Rusland en de Briandpartij in Frankrijk. Nu enkele bekende namen. Leden van Ezrach zijn: S. Gutman, als schrijver bekend onder den naam Ben-Zion; S. Gordon; David Yellin, taalkundige en directeur van de Kweekschool voor Onderwijzers; I. Mejuhaz, hoofd eener school, voorzitter van den Joodschen Kerkeraad; A. Eisenberg, Boris Loebman; dr. Biram, onderdirecteur der Kweekschool; S. Loupo, hoofd der Alliance-school; M. Valero, advocaat; prof. Boris Schatz, de leider van de Betsalel-school; dr. Mazie, arts en taalgeleerde.

De partij bevat zoowel orthodoxen als niet-orthodoxen. Maar, en dit is een zwak punt, men heeft in het programma niets gezegd over de verhouding van Kerk en Staat. En dat zal hier toch mettertijd een van de moeilijkste problemen worden. Ook de vage onderwijs-paragraaf zal aanleiding geven tot moeilijkheden. De heer Gordon

zou wenschen, dat het oprichten van scholen vrij stond. Dat de gemeenschap het onderwijs bekostigde. Maar de scholen moeten voldoen aan zekere eischen van hygiëne en paedagogiek en de onderwijstaal moet Hebreeuwsch zijn. Door den laatsten eisch zullen vele orthodoxe scholen in de verdrukking komen. Vele orthodoxen willen niets weten van het Hebreeuwsch als spreektaal. Het Hebreeuwsch is voor hen de taal der Heilige Schriften. De spreektaal is Jiddisch, ook in hun leerscholen.

Wat de brandende quaestie van het vrouwenkiesrecht betreft: de meeste leden van de Ezrach zijn er voor of er niet tegen. Maar nu de orthodoxen er zoo sterk tegen zijn, acht de Ezrachpartij het beter de zaak niet te forceeren. Vooral omdat de meeste vrouwen het kiesrecht niet verlangen. En het alleen beginselrijderij is van een radicale minderheid. Voor de verkiezingen voor den Joodschen Kerkeraad of Stadsraad (het is onmogelijk om Waäd Ha-ier te vertalen!) hebben de vrouwen het kiesrecht niet. Zoo zie ik de Ezrach als een kalme, practische, sympathieke partij. Maar de andere partijen hebben ook veel sympathieks.

II.

En de Arabische quaestie: wat zegt de Ezrach van de Arabische quaestie? Dit: bevorderen van goede verhoudingen met de Arabieren. Daar zijn wij natuurlijk allen voor. De Arabieren vormen nu nog eene aanzienlijke meerderheid. Zij zullen altijd ten minste eene aanzienlijke minderheid blijven. De vraag is alleen maar of het mogelijk is het Zionistische program te vervullen en op goeden voet met de nationaalgezinde Arabieren te blijven. Ik weet niet, hoe het met anderen was, maar ik heb mij de Arabieren altijd voorgesteld als mooie, stoute kerels op sterke paarden. Onrustig en vrij. Zij zouden vanzelf weggaan wanneer de Joodsche bevolking dichter werd, omdat zij niet te midden van eene dichte bevolking kunnen en willen leven. Maar zoo glad zal de oplossing van het Arabische vraagstuk ons toch niet zitten. Er is een nationalistische stadsbevolking, die ons slecht gezind is. En de Arabieren van het platteland denken er niet aan, het land te verlaten. Daarbij komt, dat de Joodsche stadsbevolking in den oorlog zeer geleden heeft. De Arabische landbouwende bevolking daarentegen heeft schatten verdiend. Eerst aan de Turken. Toen aan de Engelschen. Ze denken er niet aan hun land te verkoopen. Te meer, daar tegen landverkoop aan Joden thans een felle nationalistische en religieuse propaganda wordt gemaakt. Weizmann heeft op de Vredesconferentie het verlangen uitgesproken, dat Palestina zoo Joodsch zal zijn als Engeland Engelsch is. Mijn antwoord: 'Kom, en maak het'. Zangwill heeft in de 'Jewish Chronicle' de gedachte ontwikkeld aan een onteigening tegen schadevergoeding. Het zou mooi zijn, als het mogelijk was. Niemand hier weet precies, wat er gebeuren zal. Op het oogenblik is de niet-Joodsche bevolking tienmaal zoo groot als de Joodsche. Lang niet alle Joden zijn hier Zionisten. En van alle landen ter wereld zijn de Zionisten hier het slechtst georganiseerd. Er is een vereeniging van Mizrachie, van de Poalei-Zion. Maar een Palestinensische Zionistenbond met een behoorlijk blad bestaat niet. Misschien zal de toestand beter worden, wanneer onze leiders in het Land komen. Waar zijn de leiders: Weizmann, Sokolov, Schmarja Levin? Iedere maand, die ongebruikt voorbijgaat brengt ons achterop. Er is geen reden voor veel enthousiasme en voor veel optimisme. En wij zijn hier dan ook noch enthousiast, noch optimist.

De post is genadig geweest en heeft de *Joodsche Wachter* gebracht van 25 April. Daarin beklaagt zich een inzender over gebrek aan enthousiasme bij de redactie: 'wij

hebben juist zoo noodig heel veel echt Joodsch vuur en enthousiasme, zoo iets als de *Jüd. Rundschau* bezielt, die zijn heele nummer vet drukt en er met groote letters boven zet:

‘Palestina wird Jüdisch’.

Ja, enthousiaste inzender, het papier van de *Rundschau* is geduldig. Geduldiger dan de Arabieren, die door woorden als ‘een Joodsch Palestina’ ietwat geprikkeld worden. Maar wat bedoelt men ermee? En hoe denkt men het te realiseeren? Wij zullen natuurlijk volharden bij ons ideaal. Stugge volharding hebben wij thans meer noodig dan vurig enthousiasme. Niet juichen. Het is geen juichenstijd. Maar de tanden op elkander. Het is werkenstijd.

De Joodsche politiek. Wij leven er vandaag middenin. Want de verkiezingen zijn aan den gang voor de Waäd Ha-ier, den Joodschen Kerkeraad. Daartegen is alvast verzet gekomen van de rechtsche Aschkenazim. Evenredige vertegenwoordiging is er voor deze verkiezingen niet. Misschien zouden al hun kandidaten in de minderheid blijven. En in ieder geval zouden ze in de Waäd misschien niet de meerderheid hebben. De Aschkenaziem willen de autonomie van alle kerkelijke gemeenten handhaven en een ‘conjoint Committee’ vormen voor gemeenschappelijke belangen. Ze adviseeren nu niet mede te doen aan deze verkiezingen. En verklaren alvast bij voorbaat, dat zij den Raad niet zullen erkennen als vertegenwoordiger van de Joden. Ze worden hierin gesteund door de vereeniging Jeruzalem en door de Vereeniging van Jeruzalemsche Wetgeleerden.

Dit van rechts. Nu van links. Voor den Kerkeraad is geen vrouwenkiesrecht. Voor de constituante wel. Een aantal linksche partijen maakt nu bij aanplakbiljet bekend, dat het aan de verkiezingen niet zal deelnemen. En deze zijn: Bond van Onderwijzers, Radicale Partij, De jonge Sephardim, de jonge Jemenieten, Werkliedenpartij, Partij: ‘Eenheid en arbeid’, Vrouwenvereeniging, Verpleegstersvereeniging.

Dat is dus heel wat. Het gezag van den Raad zal dus niet heel groot zijn. Bepaalde macht heeft de Raad niet. Bindende besluiten kan hij niet nemen.

Misschien zou deze oneenigheid te voorkomen zijn geweest, wanneer de leiders van de Wereldorganisatie in het Land waren geweest en hun invloed ten gunste van eenheid hadden aangewend. De Arabieren groeien natuurlijk in onze verdeeldheid en de Engelschen lachen ons uit.

Het spijt mij, dat mijne beschouwingen zoo weinig enthousiast zijn. Maar God beware ons voor het onverantwoordelijk enthousiasme van vette letters en gevaarlijke leuzen. Houdt moed, mijn lieve Hollandsche Zionistische vrienden. Houdt goeden moed. Komt allen hierheen, zoodra gij eene bestaansmogelijkheid hebt gevonden. Maar weet, dat ge hier een leven vindt vol van problemen. Denkt niet, dat de menschen hier engelen en heiligen zijn. Het zijn menschen, wien zoo min als u en mij, iets menschelijks vreemd is.

Ten slotte moet men aan mijne opvattingen niet te veel en niet te weinig waarde hechten. Niet te veel; ze zijn afkomstig van iemand met een uiterst moeilijk en gevoelig karakter. Niet te weinig; ze zijn afkomstig van iemand, die zijn Volk lief heeft. En die in ieder opzicht vrij en onafhankelijk is.

En nu, de avond valt. De schemerwind waait door mijn raam. Kom, laat ik naar den Klaagmuur gaan. En daar stil zijn. En peinzen in overgave van alles, alles, alles aan God.

Wie heeft meer beteekenis voor eene taal: de samensteller van een goed woordenboek of de dichter? Ben-Jehoeda of Bialik? Het discreet-logische of het continu-intuïtieve? Ik wil deze signifisch zeer belangrijke vraag wel stellen, thans niet beantwoorden.

Bialik, de machtige Hebreuwsche dichter, is nog niet hier. Hij is te Odessa, waar de Bolsjewisten thans heerschen. Zijn vriend en uitgever Salzmänn is hier. Menigmaal gedenken wij hem.

Maar Ben-Jehoeda is er. Ik heb u zijn aankomst getelegrafeerd. Ben Awi zijn zoon, met het mooie pseudoniem is er óók. Ben-Jehoedah heeft hier al een keer gesproken in het Volkshuis. Ik heb u daar toen over geschreven. Ook zijn vrouw spreekt en schrijft zeer goed Hebreuwsch. Verleden Zaterdag sprak zij in het Volkshuis.

En dezer dagen heb ik Ben-Jehoedah twee morgens bezocht. O, we zijn goede vrienden. Met Ben Awi ben ik ook goede vrienden. En daar zij vlak bij het meisjesweeshuis van mevrouw Zilvermit wonen, loop ik er dikwijls ongedwongen binnen.

Maar die beide morgens, dat was voor zaken. Voor de krant.

De kleine, groote man. Hij is maar een héél smal, tener mannetje, Eliëser ben Jehoedah, de grootmeester, de boeker en de bouwer van het Hebreuwsch. Hij is longlijvend al sinds jaren. Wanneer hij zich opwindt, spuwt hij bloed. Terwijl hij met mij spreekt, gaan zijn smalle wangen gloeien. Hoe kunnen wij elkander sparen, twee hartstochtelijke Joden, die wij zijn, beiden minnaars van de taal?

Hij heeft maar een eenvoudig huis en daarin een kleine werkkamer. In een hoek zijn buste door Josef Hebroni, waarvan men eene fotografie vindt in het eerste deel van het woordenboek. Zooals ik u vroeger schreef is Ben-Jehoedah eenige jaren in Amerika geweest. De schilder Ben Baruch heeft daar zijn portret gemaakt. Een mooi, sterk portret. Een enkele kleur, het rood van een boekbandje, bloeit wat fel uit. Maar liefde en eenheid houden alle kleuren samen in een vast verband.

Het liefst staat Ben-Jehoedah wanneer hij werkt. Zijn lessenaar. Daarboven zijn spreuk: ‘Dag kort. Arbeid lang.’

Over zijn leven kan men het een en ander vinden in ‘The Jewish Encyclopaedia’ Deel II bldz. 675. Hij is geboren te Luzhky in het gouvernement Wilna den 7den Januari 1858. Zijn vader heette Judah Perlman. Vandaar de naam Ben-Jehoedah. Maar die dan door een gelukkig wereld-toeval ook suggereert: zoon van het Joodsche land en het Joodsche volk. De taal is Ben-Jehoedah wel gunstig geweest. Zoo goed als zij het Ben-Awi was, over wiens wonderlijk pseudoniem ik u schreef. En voor al deze wonderen hebben wij geen ander woord dan toeval!

Ben-Jehoedah bezocht eerst de leerschool te Polotzk. Daarna het gymnasium te Dwinsk. Hij ging naar Parijs, studeeren in de medicijnen. Hier werd hij reeds door bloedspuwingen overvallen, zoodat hij gedwongen was naar Algiers te verhuizen. Uit Algiers zond hij zijn eerste bijdrage in het Hebreuwsch aan Ha-Schahan. Hierin toont Ben-Jehoedah zich een Zionist, ouder dan Herzl. Wetenschappelijke en maatschappelijke bewegingen ontstaan nooit plotseling. Zoo goed als significa was vóór Lady Welby, zoo goed was er Zionisme vóór Herzl. De hoofdgedachte van dat opstel is deze: dat alleen in Palestina mogelijk is de herleving van het Joodsche volk en de Joodsche taal. Wie in het eerste Hebreuwsche opstel van Ben-Jehoedah belang

stelt, kan het nu gemakkelijk vinden in het Gedenkboek, dat Ruben Brainin ter gelegenheid van zijn zestigsten verjaardag heeft samengesteld (New-York 1918).

Sinds 1881 woont Ben-Jehoedah te Jeruzalem, waar hij zich bezig hield met journalistiek en letterkundig werk. Een strijdbaar man. Wiens strijdbaarheid hem in menig conflict bracht en eenmaal zelfs, wegens politiek delict, in een Turksche gevangenis. In zijn blad 'Habazeleth' verzette hij zich tegen de landverhuizing naar Amerika, dat hij 'het graf voor het Jodendom' noemde. Hij voerde strijd tegen de zending. Maar ook tegen de Halukkah. Hij meende, dat dit geld beter gebruikt ware, tot steun van de kolonisatie. Vooral dit laatste haalde hem de vijandschap van de orthodoxie op den hals. Zij noemden hem: 'leider van de Philistijnen'. Trouwens: in een tijd, toen de Joodsche bevolking van Jeruzalem nog geheel orthodox was, heeft Ben-Jehoedah en zijn familie hier openlijk aanstoot gegeven. Juist omdat hij in ander opzicht een van de grooten van Israël is, was dat zoo kwaad en zoo gevaarlijk.

Ik vraag naar zijne brieven. Zeker heeft hij vele brieven van belangrijke personen? Helaas: hij heeft ze niet meer. Tijdens het schrikbewind van Djemal Pascha (dat beteekent heel eenvoudig Mijnheer Kameel), was Ben-Jehoedah een van de meest-bedreigde personen. Hij heeft toen alle brieven verbrand: Herzl, Sokolov, Gordon, Bialik, Tchernichefsky, Berdichefsky en schatten van anderen.

En nu zijn levenswerk: het groote Hebreeuwsche Woordenboek. Ik vraag, hoe hij op de gedachte daarvan is gekomen en wanneer hij ermee begonnen is? Veel wetenwaardigs over het Woordenboek en over de signifiſche gedachten van Ben-Jehoedah zal men mettertijd vinden in eene wetenschappelijke inleiding, die als afzonderlijk boek verschijnen zal.

De groote, allesbeheerschende vraag is deze geweest: is het mogelijk één enkel woordenboek te maken voor de geheele Hebreeuwsche taal, van de oudste tijden af tot op heden toe, gewijde schriften en ongewijde schriften. Noeldeke en Barth beiden achtten dit onmogelijk. Ben-Jehoedah is met het handschrift van het Woordenboek, in een ouderen, kleineren vorm, bij Barth geweest. Toen deze het titelblad zag: 'Gesamtwörterbuch der alt- und neuhebraischen Sprache', wilde hij de rest niet eens zien. Barth zeide: 'Er is niet één Hebreeuwsche taal, als een gesloten eenheid. Er is een taal van de Heilige Schriften, van de Mischna enz. Van elk dezer talen kan men een Woordenboek maken. Maar een Woordenboek van de geheele Hebreeuwsche taal, dat is onzin.' Gelijk men weet heeft dezelfde vraag zich voorgedaan ten aanzien van het Grieksch en het Latijn. Deze: is het mogelijk een Woordenboek te maken van het geheele Latijn, van de oudste tijden af tot nu toe?

Ben-Jehoedah heeft nog beleefd, dat Barth door het Woordenboek zelf van zijn ongelijk is overtuigd. Zunz daarentegen heeft van den beginne af gevoeld voor Ben-Jehoedah's arbeid.

En wanneer is de gedachte bij hem opgekomen? Plotseling. Dat wil zeggen: hij heeft haar plotseling gevoeld, als eene ingeving in Rusland, in 1877, toen Bulgarije zich vrij maakte van Turkije. Toen gevoelde hij, dat ook Israël zich eenmaal weder vrij zou maken van de ballingschap. En dat voor de herleving van het volk de herleving van de taal noodig was. Al in Parijs begon hij materiaal te verzamelen. Hij wilde eerst een klein Woordenboek maken. De tijd was toen, vooral in Rusland, niet gunstig voor taalstudie. Men gevoelde meer voor exacte natuurwetenschappelijke arbeid. Al werkend werd het Woordenboek grooter. En nu moet men zich goed rekenschap geven van de moeiten, die Ben-Jehoedah te overwinnen had. Hij, de medische student, de autodidact, moest zich geheel in de Oostersche talen inleven. Trouwens in meerdere wetenschappen is goed werk door amateurs en autodidacten

gedaan. Fritz Mauthner, wiens 'Kritik der Sprache' eene revolutie is op taalgebied, is geen taalkundige van beroep. Evenmin Lady Welby, de grondlegster der moderne significa. Evenmin de Nederlandsche signifiçi: Prof. Brouwer, Frederik van Eeden, prof. Mannoury. Later komen dan de geleerde vakkundigen en zoeken de kleine fouten, die dikwijls velen zijn, in het groote werk der amateurs en autodidacten. En ook dat is weder verdienstelijk werk. Ongetwijfeld zullen geleerden als prof. Snouck Hurgronje en prof. Wensinck fouten vinden in Ben-Jehoedah's Woordenboek. Mochten zij den tijd eens vinden het geheel door te lezen!

In den handel zijn nu 4 deelen, tot en met de letter J. Het vijfde deel K. en L. ligt gereed om verzonden te worden, wanneer de omstandigheden dit toelaten. In handschrift is het boek gereed tot de S. In drie jaren hoopt Ben-Jehoedah met alles gereed te komen.

Het eerste deel verscheen 9 jaar geleden te Berlijn. Met het Joodsche jaartal moet men op het titelblad voorzichtig zijn: Ben-Jehoedah dateert van af de verwoesting van den Tweeden Tempel. Vóór den oorlog kostte ieder deel ongeveer f6000 van bewerking. Het aantal verkochte exemplaren is niet groot. Zeker niet grooter dan 700, daar vele bibliotheken en particulieren het boek eerst zullen koopen, wanneer het compleet is. Er was te Berlijn een commissie voor het Woordenboek: Martin Philipson, dr. Paul Nathan (daar is de taalstrijd!), prof. Warburg. Ook in Engeland wordt het werk thans geldelijk gesteund. Maar lange, lange jaren heeft Ben-Jehoeda armoede en broodsgebrek gekend. Dat is voor hem geen schande. Maar voor anderen ook geen eer. En bijvoorbeeld de Zionistische Wereldorganisatie heeft voor het Woordenboek weinig gedaan. Misschien wil de Nederlandsche Zionistenbond het initiatief nemen om Ben Jehoeda eenen veiligen ouden dag te bezorgen?

In Amerika heeft men hem zeer gewaardeerd. Op zijnen zestigsten verjaardag heeft Ruben Brainin het Gedenkboek uitgegeven, dat ik al genoemd heb. Bovendien gaf men hem tienduizend dollar om te kunnen voortwerken. Laten wij nu eens verstandige geldmensen zijn: van de rente van tienduizend dollar kan het gezin van Ben-Jehoedah niet bestaan. En een lijfrente... of alles opmaken... Het is de plicht van het Joodsche volk, en van de Zionistische Wereldorganisatie Ben Jehoeda voor zorgen te bewaren. En dan moeten wij ons vooral nog niet verbeelden, dat wij zijn onbetaalbaar werk zouden hebben betaald. Want heeft men wel een idee van den omvang van het werk, dat deze kleine, zwakke man heeft gedaan? En niet alleen te Jeruzalem, maar ook, in dikwijls zeer moeilijke omstandigheden, te Rome, Parma, Londen, Berlijn, Parijs. Hij heeft een millioen briefjes ongeveer beschreven, ieder met een woord of een gegeven omtrent een woord. Al die briefjes zijn alphabetisch geordend in groote ijzeren kisten. Als een ijzeren bank. En ik heb in de bibliotheek van den kleinen grooten man op zoo een bank gezeten in eene groote bewondering. Gedurende den oorlog heeft Ben-Jehoeda voor deze schatten angsten uitgestaan. Maar de ijzeren kisten staan er nu weer, als banken in de bibliotheek.

En Ben-Jehoedah is niet alleen de bewerker van de bestaande taal. Hij is niet alleen de boeker, maar ook de bouwer van het Hebreeuwsch. Actieve Hebreeuwsche significa is niet het minste gedeelte van zijn taak. Het Joodsche volk herleeft tot een nationaal bestaan. De Joodsche taal herleeft tot een nationaal bestaan. Maar de tijd haast ons. Wat andere volken en talen in tientallen van jaren hebben gedaan, moeten ons volk en onze taal in enkele jaren doen. En daarom is het werk van Ben-Jehoeda als taal-bouwer, niet minder belangrijk dan zijn werk als taal-boeker.

Nr 46 Uit het Beloofde Land⁺

⁺(1) Wij zijn niet vies; (2)
Het gevaar: 19-6 1919 A., 5
(Onder de Streep)

Néén, vies zijn wij hier heelemaal niet. O, nu ik hier een paar maanden woon, nu zie ik, hoe dwaas en hoe moeilijk de Hollandsche zindelijkheid is. Zijn vliegen soms geen schepsels? Is het aardig van ons de vliegen weg te jagen van het brood, van de boter, van de koek, van het suikerwerk! Neen, hier jaagt men de vliegen niet weg. Gesteld eens, dat het mogelijk ware. Hier mogen de vliegen ook hun deel hebben van de boter; van de lekkere vette koek, van het brood, van het suikerwerk. Mag het trouwens naam hebben, wat een vlieg consumeert! Mogen wij zoo gierig zijn?

Neen, vies zijn we hier niet. Arabisch brood: platte ronde koeken. Een kleine jongen verkoopt het in de Bazar. Hij zit dromend met de brooden te spelen. Hij legt ze op stapeltjes. Hij telt zijn brooden. Hij liefkoost zijn brooden. Hij heeft ze heel lief. Ook de man, die suikerballetjes verkoopt, heeft ze heel lief. Hij laat ze lekker door zijn hand heenstreamen. Maar hij heeft meer te doen. Hij is niet heelemaal vrij van kleine gasten. Nietwaar, hij kan zich toch niet door zijn kleine gasten laten plagen! Dat doet hij dan ook niet. Gelukkig, dat wij hier niet vies zijn. Want zouden wij dan wel de bokking uit het vat eten, die zeker eens haring is geweest. Maar lang geleden. Lang geleden. En zouden wij - Neen, zeker, zouden wij niet. En daarom is het ook zoo een geluk, dat wij niet vies, heelemaal niet vies zijn.

Avond en donkere maan. O, ik heb de maan nooit zoo mooi en zoo belangrijk gevonden, als te Jeruzalem, waar zoo goed als geen straatverlichting is. En ik ben op weg naar het Schaäre-Zedekhospitaal, ver buiten de stad aan den straatweg naar Jaffa. Ik weet den weg wel in den donker. Maar toch wilde ik dat de maan er was. Groot varen de wolken door den hemel boven de Stad. Aan open hemel staan de sterren. Maar plotseling de wolken weer daarvóór. De wind waait over het open veld tegenover het gebouw der Russen. Ik sidder. Wat is er? Wind en wolken boven een Stad. Moet ik daarvoor bevreesd zijn? Men heeft mij voorspeld, dat ik mijn natuurlijke dood hier niet sterven zal. Dwaasheid. Als ik den man twee piasters meer gaf, voorspelde hij mij een Joodsch koninkrijk van Dan tot Beërsebah. Maar zie, vóór mij op den weg. Een wolk? Het is donker en groot. Het beweegt. Het nadert. En terwijl het nadert wisselt het voortdurend van vorm. Breder. Smaller. Langer. Korter. Paarden zijn het niet; het is laag bij den grond. En het gaat geluidloos. Zijn het Arabische roovers, die een aanval beramen op de stad Jeruzalem? Neen, het is een kudde schapen. Ze zijn nu nabij. Ze loopen op korte wollen pootjes geluidloos. En ze woelen voortdurend door elkander heen. De herdersjongen achteraan met zijn hond. Het gevaar is geweken. En nu maar stevig doorgestapt. De wind waait over de velden en vaart de wolken jagend langs den hemel boven Jeruzalem. Ik kijk achterom. Neen, er is waarlijk niets te zien, dan de kudde schapen, die verdwijnt, loopend geluidloos op hun korte wollen pootjes.

Nr 47 Uit het Beloofde Land⁺

⁺(1) De Lamp; (2) Het
muurtje: 23-6 1919 A., 5
(Onder de Streep)

Neen, veel straatverlichting hebben wij hier niet. Troost u: in den tijd van de Turken hadden wij ze heelemaal niet. Veertien dagen van de maand hebben wij de maan. En de volle maan boven Jeruzalem is nog wat anders als de volle maan boven Amsterdam. En wanneer wij de maan niet hebben, dan hebben we ieder onze lantaren, olie of kaars. En als kaboutermannetjes loopen wij elkander daarmede in de donkere straatjes voorbij. Maar de Engelsche regeering heeft al veel verbeterd. Ook aan de straatverlichting. Op belangrijke wegpunten hangen olielampen. Groote lampen, die hun eigen gas maken en verbranden. Er hangt er één in de Jaffastraat bij het Jeruzalemhotel. En één in den Bazar bij het Specerijenstraatje. En één in het Jodenstraatje, waar dat andere straatje begint, dat eindigt bij dat straatje, waar de kolenkoopman woont. Tegen schemeravond worden die lampen aangestoken. En dat geeft dan een groote ontroering in het Jodenstraatje. En al mijn lieve, kleine vrienden de jodenjongetjes komen er om heen staan. En al mijn kleine, lieve vrienden de Arabische jongentjes komen er ook om heen staan. Want het is heel moeilijk en heel belangrijk die lamp aan te steken. Zij moet naar beneden worden gehaald. En er komt spiritus aan te pas. En een groote vlam. En ze mogen er niet aankomen. Soms duurt het wel een half uur tot de lamp brandt. Maar dan ook! Dan is de Jaffastraat schitterend licht. En de Bazar is licht bij het Specerijenstraatje. En ook het Jodenstraatje is licht, waar dat andere straatje begint, dat eindigt bij dat straatje, waar de kolenkoopman woont.

Gij kent het muurtje misschien niet? Maar ik ken het muurtje heel goed. Het gemetselde muurtje bij de Jaffapoort. Ik ken het bij elken dag en bij elk getij. Een koelen dag, des morgens. Op het muurtje zitten de mannen, een beetje koud en een beetje stil. Zij praten heel rustig. Hun kleederen zijn zoo goed mogelijk omgewikkeld. Vóór het muurtje op den grond zitten de vrouwen met de eieren en met prei en met druivenbladeren, die hier gegeten worden. Zij zitten rustig. En zelfs het Arabische jongetje van den bakker om den hoek is stil, met zijn lief donker smoeltje, zijn bruinen trui, zijn linnen broek en blootgebouwde pootjes.

Maar nu het muurtje in den zonnenschijn. De kerels zitten er luid en rumoerend. Hun kleeren los. En sommigen slapen, languit op de heete steenen, hoofd in den arm, in de volle verrukking van zon. En over het heete muurtje houden de jongens drafjes op hun mooie bloote pootjes. Of ze probeeren elkaar eraf te duwen. Maar pas op de booze, pootige slapers.

De vrouwen met de eieren, de prei en de druivenbladeren kakelen als kippen. Uit hun doeken hebben ze kinderen gewikkeld en die in de zon gelegd. En het jongetje van den bakker om den hoek loopt met een verheerlijkt snuit door de zon heen. De heele wereld is vandaag van hem. Zijn fijne pootjes zijn vandaag van hem.

Het muurtje. Het muurtje bij Jaffapoort.

Nr 48 Groote vergadering⁺

⁺24-6 1919 A., 10. Gedat.
Jeruzalem 16 mei

De uitnodigingen in het Hebreeuwsch. Ter bijwoning van een vergadering van Rabbijnen uit alle deelen van Palestina. Doel: alle Rabbijnen van het Heilig Land in één verbond te vereenigen. De eer van de Leer en van het Jodendom hoog te houden, en invloed te oefenen bij de behandeling van de groote vragen, die thans aan de orde zijn. De vergadering zou plechtig worden geopend. De generaal Storrs,

voor Joden, Christenen en Mohammedanen even welwillend, zal aanwezig zijn en spreken. Uitgenoodigd zijn de aanzienlijke en bekende Joden van Jeruzalem.

De vergadering wordt gehouden in de Synagoge van het voormalig Portugeesche weeshuis in de Jaffastraat, waar thans het Rabbinaat zetelt. Ik vertaal Misrad Harabanoeth nu maar door Rabbinaat. Precies hetzelfde is het misschien niet. Maar twee dingen zijn nooit precies hetzelfde en vertalen is onmogelijk. Op hun eigen stempel, Hebreeuwsch en Engelsch, staat: Rabbinical Office of the Jewish Community.

Ik ga er heen. Vroeg. En als ik kom is er nog dat eigenaardige geroezemoes, vóór een vergadering, van mannen, die elkander in langen tijd, ja, in jaren niet gezien hebben. En die verbonden zijn door veel leed.

De vergadering wordt voorgezeten door den voorzitter van het Rabbinaat (een eigenaardige vertaling. Maar als ik vertaalde Opperrabbijn, was het weer fout.) Een heel oud, heel eerwaardig man. Maar de eigenlijke leiding is bij den Haham Bashi van Jaffa, R. Ben-Zion Uriël. Wat een Haham Bashi precies is, zal ik u later wel eens vertellen. Ook waarom de Haham Bashi van Jeruzalem niet aanwezig was. Onder de velen, die er wel zijn, behooren al de leden van het Rabbinaat en de actieve secretaris R.S.A. Weber. Er is de Rabbijn van Hebron, zoo waardig als een vrome Joodsche knaap zich eenmaal den aartsvader Abraham droomde. Er is R. Abraham Philosoph met zijn collega R. Ben-Zion Koenka van de Sephardiem, beiden overtuigde Mizrachisten. En de Opperrabbijn van de Jemenieten is gekomen. Een fijn donker gezicht onder dat zwarte mutsje. Hij draagt een grijs zijden sjaaltje. En er is de Rabbijn van Ekron, en de Rabbijn van Petach-Tikwah en de Rabbijn van Rischon-le-Zion. Het is zeker een belangrijk oogenblik in de geschiedenis van het Joodsche Volk, deze eerste vergadering van de Rabbijnen van het Heilige Land. Velen hunner zijn leden van Mizrachie, en allen zijn het Zionisme goed gezind. Trouwens, het Jeruzalemsche Rabbinaat in zijn tegenwoordige samenstelling is schepping van de Zionistencommissie, die het geldelijk steunt. Ook deze Rabbijnenvergadering wordt door de Zionisten gesteund. Het is verheugend, dat de Zionisten de waarde van het orthodoxe Jodendom voor het Joodsche Volk erkennen. En anderzijds niet minder, dat zoovele Rabbijnen in het Heilige Land zelf het Zionisme goed gezind zijn.

R. Ben-Zion Uriël opende de vergadering met een sierlijke Hebreeuwsche redevoering. Trouwens, Hebreeuwsch is hier de eenige taal. Onder luide toejuichingen werd een motie aangenomen, waarin der Engelsche Regeering dank werd gebracht voor de Balfourdeclaratie.

Daarna was het woord aan den generaal Storrs, in het Hebreeuwsch. Hij dankte de vergadering voor de goede wenschen ten opzichte van zijn land en zijn koning. Hij zeide, dat hij de jaren van zijn jeugd had doorgebracht in eerbied voor het Boek der Boeken. En hij was er trotsch op gouverneur van Jeruzalem te zijn, in geregelde betrekking met het Volk van het Boek. Hij maande het Joodsche Volk aan de Leer niet te verlaten. Hij eindigde met de woorden, die wij allen kennen: 'Hare wegen zijn wegen van lieflijkheid en al haar heirbanen zijn vrede'. O, wij zijn hier al gewend aan den generaal, die Hebreeuwsch spreekt. Wanneer R.S.A. Weber en ik bij het postkantoor (een tochthoek) nog eens praten over de vergadering en de generaal Storrs komt voorbij met zijn adjudant, dan groet hij ons in het Hebreeuwsch. Maar ik groet in het Engelsch. Want spreekt hij mijn taal, dan spreek ik zijn taal. Maar de Rabbijnen van buiten kennen den generaal niet. En menig lief eerwaardig gelaat bloeit in glimlach van vreugd. Wij hebben veel geleden tot dezen dag, dat de generaal, wiens vader Engelsch geestelijke is, ons toespreekt in onze eigen taal. En o,

Hollandsche vrienden van mij, wat zullen wij nog een moeite en zorgen hebben, vóór de gouverneur van Jeruzalem het Hebreeuwsch als zijn moedertaal spreekt. Wanneer het ooit zoover komen zal. Maar de glimlach van een der oudere Rabbijnen, toen de generaal Hebreeuwsch sprak. Met accent. Met een heel klein beetje Engelsch accent. Maar als Hebreeuwsch voor den generaal even moeilijk is als Arabisch voor mij (Arabisch kent hij ook), dan moet ik hem bewonderen. Want ik heb een braven Arabischen leermeester, met een fez, maar een Arabische speech kan ik nog niet houden. Al kan ik het kleine fluitende Arabiertje tegenover ons reeds verzekeren, dat ik tevreden ben, als hij tevreden is.

Na den generaal spreekt dr. De Sola Pool, Amerikaansch lid van de Zionistencommissie. Nu, die spreekt natuurlijk Hebreeuwsch. Hij zeide, dat de Rabbijnen Israëls kracht waren geweest sinds twintig eeuwen en hij hoopte, dat dit zoo blijven zou. Palestina zou weder het land worden van Hebreeuwsche cultuur. Uit Zion zal de Leer weder komen en het Woord Gods uit Jeruzalem. Dit oogenblik was een van de belangrijkste van de Joodsche geschiedenis. Veel hing van deze vergadering af. Wat wij nu noodig hebben is harmonie en eenheid. Zonder eenheid geen succes. Hij hoopte, dat de eenheid komen zou tusschen al de Joodsche gemeenten van Jeruzalem.

Daarna sprak majoor Norman Bentwich, die juist een paar dagen later bevorderd is tot luitenant-kolonel. Majoor Bentwich, een bekend Zionistisch schrijver, is heelemaal geen militaire majoor. Hij is voorzitter van de Rechtbank hier. Maar hij heeft militairen rang zoolang hij gemobiliseerd is. Hij houdt hier nu een heel fijn speechje in het Hebreeuwsch, waarin hij den hoogereren Rechters de groeten brengt van de Lagere Rechters. Er wordt weer geglimlacht en gemonkeld door vele eerwaarde mannen. Maar ze zijn toch niet ongevoelig voor de beleefdheid, waarmee de majoor de Rabbijnen Hoogere Rechters noemt en zichzelf tot de lagere rekent. Maar dit is weer een van de vele quaesties: zal het oude Joodsche recht de grondslag blijven van de rechtspraak? En zullen de Rabbijnen belast blijven met de rechtspraak tusschen de Joden onderling, tenminste in civiele zaken? In de koloniën zijn de Rabbijnen rechters. Dit is een van de meest-ingewikkelde quaesties. Men heeft mij dat alles heel dikwijls uitgelegd. En nu begrijp ik er niets meer van. Maar ik zal het mettertijd precies uitzoeken. De vurige, strijdlustige rabbijn Ostrowski houdt daarover een lange redevoering.

En dan is het tijd voor het middaggebed. Hoog tijd. Want de schemering begint. Het is een wonderlijke ontroering hier te Jeruzalem te staan met het gelaat naar den Tempel. Te midden van zooveel vrome Rabbijnen, die allen met zachte stem hun gebeden murmelen. Zoodat geen een den ander verstoort. En iedereen toch hoort en gevoelt, dat ieder ander met hem in het gebed vereenigd is.

En heel de halve week, dat de Rabbijnen vergaderen, worden hier weer bijzondere lezingen gehouden. De Mizrachie organiseert een ontvangstavond ter eere van de Mizrachie-rabbijnen. Heelemaal buiten de Stad, in de Bokhara-buurt. Maar we stappen er kloek op af, dr. Keller, de voortreffelijke Amerikaansche Mizrachist, en ik. Alleen vraag ik af en toe dr. Keller een beetje minder kloek te stappen. Neen, ik heb nooit zoo een onvermoeid werker, spreker en luisteraar gezien als dr. Keller. Hij verzekert mij, dat er nog wel meer vergaderingen zullen zijn. Inderdaad, Zondag, een brandmiddag, zijn we weer dringend uitgenoodigd. Ik haal dr. Keller van zijn kliniek af. Hij heeft een middagje achter den rug! Maar dadelijk, onvermoeid, stapt hij weer naar de Bokhara-buurt. Een toonbeeld van kracht, liefde en genegenheid. Hij is lid

van de Amerikaansche Zionistische medische missie. En een kranig lid. Een vroom man. Een goed man. Een werkzaam man.

II.

En, zult gij mij misschien vragen, die eenheid, waarover dr. De Sola Pool zoo dringend gesproken heeft, hoe staat het dan daarmee? Lieve vrienden, het spijt mij, dat ik het u zeggen moet, maar daarmee staat het niet meer dan matig. Wij zijn, vrees ik, te veel een volk van individualisten, om ons al te gemakkelijk te schikken in een al te vast verband. Ons volk is ook door de ballingschap te veel gebroken: Aschkenazische, Sephardische, Perzische, Groezische, Jemenitische Joden, dat wordt hier nog uiteengehouden. En de Aschkenazische Joden gaan ook weer uiteen: Duitsche, Hongaarsche, Poolsche, Littausche, Russische. En de Russische ook weer. Zoudt gij bijvoorbeeld het verschil willen loochenen tusschen de Joden van Pinsk, Minsk en Dwinsk? Gij kunt evengoed het verschil loochenen tusschen Hollanders uit Sloten en uit Sloterdijk. Zij wonen hier zelfs apart. Er zijn Warschau-huizen, Hongaarsche huizen en huizen van Pinsk, Minsk en Dwinsk. De oorzaak van die verdeeling is het Halukkah-stelsel. Het geld, dat in een bepaalde streek of stad verzameld wordt, komt ook ten goede aan de Joden uit die streek of die stad. Dit alles zal mettertijd wel ten goede veranderen. Velen van de jongeren voelen niets voor al die verdeeldheid. Veel tweedracht moet hier haar natuurlijken dood sterven. Men kan de eendracht niet volgens vaste formules forceeren. Misschien was het beter geweest ook niet zoo te drijven naar één Kerkeraad voor alle Joden. Maar genoeg te nemen met verschillende Kerkeraden en daarboven een conjoint-committee. De genadelooze Tijd drijft de koppige ouderen vanzelf heen. En ook het Jodendom kent zijn groei. Trouwens, de andere volken kennen de eenheid evenmin. En ook bij ons zal de volkseenheid de individueele verdeeldheid overwinnen.

Het is natuurlijk niet zonder bedoeling, dat dr. De Sola Pool zoo ten gunste van de eenheid gesproken heeft. Hij zal R. Chaïm Sonnefeld zoo goed gemist hebben, als ik hem miste. Neen, R. Chaïm Sonnefeld is niet gekomen. Men heeft hem uitgenoodigd, eerst per brief. En toen daarop geen antwoord kwam, per deputatie van vijf eerwaarde Rabbijnen. Maar R. Chaïm heeft niet gewild. Men heeft hem het voorzitterschap aangeboden. Hij wil niet vergaderen onder de vanen van de Zionistische Commissie. Hij wil geen Hebreeuwsch spreken. Er is een geweldige kracht in dezen man, die in den oorlogstijd bijna gestorven is van honger. De kracht van een rots. Maar het is niet de kracht van rotsen, die het Joodsche Volk thans noodig heeft.

Neen, lieve vrienden, de eenheid is er nog niet. Dat is ook gisteren weer gebleken bij de verkiezingen voor den Kerkeraad. Er is weer wat aangeplakt! Zeker zal men Vrijdagavond in het gezin van R. Leizer Schwarz, onzen aanplakker, lekker eten. Misschien zal men wel een kip eten! Niemand is eigenlijk over die verkiezingen tevreden. Ziedaar dan toch een soort eenheid. Wat er nu zoo heel precies gebeurd is, weet ik niet. Zooveel menschen hebben mij er ook over gesproken. Maar, zooals ik reeds schreef, er was verzet van links en rechts. En ook de anderen waren ontevreden. Er zijn zeventig leden. En nu had een verkiezingscomité al de aftredende zeventig candidaat gesteld. Dat comité bestond uit de besturen van de Sephardische, Jemenitische, Bokhaarsche, Perzische en Groezische gemeenten. Voorts de Mizrachie (ja zeker, die ook!), en de Ezrach, over wie ik u reeds schreef, en de Béné Berieth, dat zijn de vrijmetselaars, en Achawah en de Bené Israël en de Werkliedenpartij,

niet de Poalei Zion en de Poalei Ha-zaïer ook niet. Maar een rechtsche werkliedenpartij. Wij zien hier niet op één partijtje. En ten slotte, o, Muller, Drukker, Koster en Van den Hoek, wat zijt gij achterlijk te Amsterdam, de vereeniging van Schamaschier. Nu waren de koppen eigenlijk geteld. Want de rechtsche en de linksche partijen zouden niet meedoen. Dit comité had dus vrij stellig de meerderheid. En men had den ouden Raad eigenlijk wel zonder verkiezing kunnen continueren. Vandaar talrijke protesten in een zeer levendig Hebreuwsch. De muren van de Stad volgeplakt. R. Leizer Schwarz Vrijdagavond een kip. Ja, misschien zelfs een glas rooden wijn uit Rischon-le-Zion. Ja, men beweert, dat het verkiezingscomité tweehonderd vijftig pond heeft gekregen van den Raad zelve. En daarvoor vijftig Schamaschier heeft aangenomen om de kiezers naar de bus te brengen. Vandaar dat de vakvereeniging van Schamaschier ook op de hand van den Raad is.

En in Mea-Shearim, de orthodoxe Joodsche buitenstad, zijn heel oneerbiedige dingen gebeurd. Men heeft 's avonds een optocht gehouden met ketelmuziek. En men heeft de aanplakbiljetten met candidatenlijst van het verkiezingscomité heel oneerbiedig beschreven. Achter iederen naam heeft men een spotwaardigheid geschreven. R. Abraham Philosoph, die toch heusch een echte Rabbijn is: koster. Alter Riwlin, de kassier van de Anglo-Palestinabank, de grootvader van een schat van kleinkinderen: slager. Mijn vereerde Vriend R. Ben-Zion Koënka, redacteur van Meäsef: letterzetter. David Jellin, de bekende Zionist, taalkundige en directeur van de Kweekschool: bovenmeester. En zelfs David Gazan is niet gespaard. De machtige! Agent van Worms en Co., die weer agent zijn van de Asiatic Petroleum Cy., die hier de petroleum verkoopt: slaaf van het syndicaat. Dr. Levi heeft men aangedurfd, van de bank. En Mejuhaz van de school. En ja, maar dat zult u waarschijnlijk niet willen, niet kunnen gelooven: men heeft zich zelfs vergrepen aan den heer Jerachmiël Amdursky. Hij is wel niet rabbijn. Maar hij is de hotelhouder. Achter zijn naam staat: ‘stroopsmeerder van de Engelschen’.

En vanmorgen, op weg naar Ben-Jehoeda, daar ontmoet ik den waardigen R. Ben-Zion Koënka. Gelukkig: zijn zwarte zijden mutsje heeft niet geleden onder den verkiezingsstrijd. Ook zijn bruine kaftan (des Zaterdag draagt hij zwarte zijde met een rand van paars) niet. Ik groet hem eerbiedig met den Joodschen groot: ‘Vrede R. Ben-Zion.’ En hij: ‘Vrede, mijnheer... wat zegt Mijnheer van de verkiezingen?’

Ik schud mijn hoofd. R. Ben-Zion zucht. En in den zoelen zonnwind, in Jaffastraat, praten wij ernstig over het groote gebeuren na. Van de vijf en veertig honderd kiezers zijn er drieduizend opgekomen. Mooi hè. Het is de lekkere zoele zonnwind, die ons uitlacht.

Nr 49 Joodsche politiek⁺

⁺26-6 1919 A., 10. Gedat.
Jeruzalem 23 mei

En zoo zet ik dan welgemoed de wandeling voort langs de politieke partijen van Palestina en Jeruzalem. Maar denk eraan: de geheele Joodsche bevolking van Palestina bedraagt een zestigduizend menschen. Daarvan nog niet de helft te Jeruzalem.

De partij is ditmaal de Poalei Ha-zaïer, de Jonge Arbeider, niet te verwarren met de Poalei-Zion, de socialistische Zionistische Werkliedenpartij. Het kopstuk is ditmaal de heer Mozes Temkine, niet te verwarren met den heer Kaloegaj, die den volgenden

keer kopstuk zal zijn. Een aardig kopstuk, de heer Temkine. Goed dertig jaar. Geboren in Polen. Maar reeds een jaar of elf hier.

Ik vraag, wanneer de partij is opgericht. Een jaar of veertien geleden, na de Russische revolutie van 1905. Want het Palestina-Jodendom stond en staat zeer sterk onder den invloed van Rusland. Maar vonden de Turken dat dan goed? De heer Temkine lacht: o, wij, Westeuropeesche Joden stellen ons Palestina veel Turkscher voor, dan het was! Ja, er waren een aantal Turksche regeeringsambtenaren. Maar er was ook baksjisj! En er gebeurde zoo veel, wat niet mocht. Zoo was het uitgeven van een courant in Turkije een lastig en formalistisch ding. Geen nood, de Jonge Arbeider heeft jaren lang in Jaffa een courant uitgegeven en daarop rustig gedrukt: 'uitgegeven te Cairo'. Ach, de Turksche regeeringsambtenaren wisten het wel. Zij wisten nog veel meer. Maar er is baksjisj.

Ik vraag naar het partij-programma, zoo in den trant als dat van de Radicalen en dat van de Ezrach-partij. Maar dat is nu aardig: deze partij heeft geen vast politiek programma. Ze hebben natuurlijk wel een algemeen doel. Maar een politiek programma: onderwijs, belastingen enz. dat hebben ze niet. Is het dan eigenlijk wel een politieke partij? Ja, zegt de heer Temkine, om dat goed te begrijpen, moet u weten, dat alles hier politiek is. De vakverenigingen bemoeien zich óók met politiek. De gymnastiekvereniging Maccabi teekent bijvoorbeeld verkiezingsbiljetten mede, zonder dat een van de leden daartegen bezwaar maakt.

De Jonge Arbeider had oorspronkelijk een honderd leden. Tegenwoordig zijn er een vierhonderd. Het Hoofdbestuur zetelt te Jaffa. Waarom niet te Jeruzalem? Omdat arbeidersorganisaties te Jeruzalem niet slagen. In de omgeving van de Stad zijn geen koloniën. Anders te Jaffa. Bovendien, toen de spoorwegverbinding met Egypte nog niet bestond, kwamen emigranten te Jaffa het land binnen.

De Jonge Arbeider heeft twee hoofdgedachten, zonder welke Palestina geen Joodsch land worden kan: verovering van het land en verovering van den arbeid.

Verovering van het land: zij zijn tegen groot-grondbezit in handen van particulieren. Tegen speculatie. Tegen exploitatie van medemenschen. Zij wenschen zooveel mogelijk land in handen van den Staat of van de Joodsche Nationale Gemeenschap of wat er hier dan komen mag. Het land wenschen zij uit te geven in erfpacht. Op die wijze denken zij evenwicht te houden tusschen de belangen van de gemeenschap en de belangen van de enkelingen. Aan één persoon zal niet meer gegeven worden dan hij voor zijn gezin noodig heeft, en met zijn gezin bewerken kan. Geen kapitalistische exploitatie.

De verovering van den arbeid. Misschien zijn de ideeën van den heer Temkine hier wel wat naief, een tikje physiocratisch. Maar hij is een idealist. Zijn partij is de partij der intellectueele idealisten. En hij is een aardig en vaardig prater. Hij zei dan dit: in de meeste landen zijn de Joden geen voortbrengers, geen landbouwers en industrieelen, maar handelaars. Als dat in Palestina ook zoo zou zijn, zouden wij nooit een Hebreeuwsche cultuur in het land scheppen. Zij, die werken, bepalen het karakter van de cultuur. Vandaar, dat de Jonge Arbeider aan verovering van den arbeid nog veel meer beteekenis hecht, dan aan verovering van den grond. Beter acht de heer Temkine bijvoorbeeld Arabische landeigenaars met Joodsche arbeiders, dan Joodsche landeigenaars met Arabische arbeiders. Maar 't best is: Joodsche pachters met Joodsche arbeiders. En de laatste zoo min mogelijk. Daar de Gemeenschap iedereen, die niet al te dom is, in de gelegenheid moet stellen, een eigen landbouwbedrijf te vestigen. De verovering van den arbeid? Ja, maar op wien moet de arbeid veroverd worden? Op de Arabieren. En zietdaar weer het Arabische

probleem. Misschien zal er langen tijd eene ontwikkelingsmogelijkheid zijn in Palestina, die veroorlooft groote getallen Joden op te nemen. En toch het werk niet te nemen uit handen van de Arabieren. Maar eens zal toch de mogelijkheid ophouden. Men zal dan de immigratie moeten stopzetten. Of het werk veroveren op de Arabieren. Dat wil zeggen, in een langen stillen strijd de Arabieren verdrijven of doen vergaan. Ik zeg niet, dat men dit doen moet. Ook niet, dat men dit doen kan. Ik stel het probleem. Het is zeer goed mogelijk, dat de toestanden in Palestina zóó worden, dat de Arabieren het voordeelig vinden naar Palestina te komen. Zal men de immigratie van Joden beperken? Zal men de immigratie van anderen beperken? De verovering van den arbeid: de Jonge Arbeider heeft het geprobeerd. Maar op zoo kleine schaal, een paar honderd man, dat het geen beteekenis heeft. De moeilijkheden beginnen nu wij duizenden, tienduizenden en honderdduizenden Joden hier willen overbrengen. Er zal dan altijd geweldige concurrentie met de Arabieren zijn.

Hoe stond daar nu de Jonge Arbeider tegenover? In hun voordeel hadden zij hun geweldig idealisme. Zij wilden pionieren zijn. Zij wilden zich harden. De heer Temkine heeft een genoot gekend, die zijne voeten zóó gehard heeft, dat hij loopen kon over de cactusplanten. Een ander liep een week lang zonder werk, omdat hij alleen zwaar werk wilde doen en er alleen licht werk te vinden was. Ja, wij zijn helaas op den leeftijd gekomen, dat wij om dit idealisme lachen. Maar het is de meening van velen, dat zonder dit idealisme het nieuwe Joodsche land niet kan worden opgebouwd. Toch hebben de Jonge Arbeiders in weerwil van hun idealisme, het werk niet op de Arabieren kunnen veroveren. Een Arabier werkt voor al te weinig geld. Men zegt, dat ze er het noodige bij stelen. En dat de Jemenieten in de koloniën ook groote dieven zijn. De boeren weten dat wel. Maar ze laten het oogluikend toe, omdat ze zoo een laag loon betalen. Echter, de intellectueele idealisten van de Jonge Arbeider wilden niet stelen en zij zagen weer op de materialistische boeren neer. De verovering van den arbeid is niet gelukt. Hoe het met de Jonge Arbeiders verder is gegaan, hoop ik u te vertellen, wanneer ik in Galilea ben geweest. Men vindt ze nog in Daganiah, in Kinereth enz.

Ik geloof niet, dat de verovering van den arbeid op de Arabieren een ernstig Zionistisch programpunt is. Het is eigenlijk een bekoorlijk woord voor de broodeloosmaking van een geheele bevolking. Is ze mogelijk? Wij zouden daarvoor honderdduizenden idealisten noodig hebben, niet alleen bij de werknemers, maar ook bij de werkgevers. Trouwens, van Arabische loonen zouden Joden toch niet kunnen leven. Joodsche fondsen zouden het ontbrekende moeten bijpassen, gelijk het Joodsch Nationaal Fonds in zeker opzicht reeds doet. En den Arabischen arbeid geheel te veroveren zal ons niet glad zitten. Evenmin trouwens als de verovering van het Arabische land. De Arabische kwestie! Ik weet daar slechts ééne oplossing voor. Den loop van het leven zelve.

Toch zijn het mooie leuzen: verovering van den grond, verovering van den arbeid, idealisme en pionierschap. Maar alles is zoo geheel anders gegaan dan Herzl en de oudere leiders hebben gedacht! De Zionistische beweging is in vijf jaren eene wereldbeweging geworden. Er zijn hier thans ongekende mogelijkheden. Maar ook ongekende gevaren.

Voor de Jonge Arbeider is thans de vraag: zijn of niet zijn. Ze moeten of een politieke partij vormen met een politiek program, wat vroeger niet noodig was, omdat er in het Turksche Palestina toch geen politiek leven was. Of ze zullen tusschen de politieke partijen verdwijnen.

Maar als de Jonge Arbeider een gewone politieke partij wordt met een politiek program, dan is het weer de vraag, of deze nog reden van bestaan heeft, naast de Poalei-Zion, de socialistische Zionistische arbeidersorganisatie? De meeste leden van de Jonge Arbeider zijn socialisten, al zijn ze dan geen dogmatische Marxistische sociaal-democraten met historisch materialisme, meerwaarde, klassenstrijd, ellendeleer en revolutionaire omslagtheorie. Inderdaad zijn er pogingen gedaan tot vereeniging van Poalei Zion, de Jonge Arbeider en de Vereeniging 'Haklaïe', eene vakvereeniging van landarbeiders. De Poalei Zion en de Landarbeiders hebben zich vereenigd. De nieuwe vereeniging heet 'Eenheid van arbeid'. Ze maakt deel uit van de wereldorganisatie der Poalei Zion en van de socialistische Internationale. En te gelijk van de Zionistische Wereldorganisatie. De Jonge Arbeider is ten slotte buiten de vereeniging 'Eenheid en Arbeid' gebleven.

Sinds eenigen tijd is nu eene Joodsche beweging begonnen van hen, die zich volkssocialisten noemen en wier program veel gelijk op de beginselen van de Jonge Arbeider. Zij noemen zich wel socialisten. Maar staan niet op het standpunt van den klassenstrijd. In Palestina zijn de klassentegenstellingen niet. Zij sluiten zich niet aan bij de Poalei Zion en niet bij de Internationale. De heer Temkine zeide mij, dat er in Rusland ongeveer vijftigduizend van die socialisten zijn. Ook in Duitschland is hun aantal belangrijk en is niemand minder dan Martin Buber hunne meeningen toegedaan.

II.

Tot zoover de heer Temkine. Hij woont heel mooi, in eene van de wegen, die dalen naar de Poort van Sechem. En heel genoeglijk ben ik door den donkeren avond (38 dagen van den Omer!) naar huis gegaan.

En nu is het Vrijdag. Morgen Sabbath. Wij wonen niet meer op de Deutsche Plaats. En ik zal dus straks niet de bazuin hooren blazen voor de Joodsche vrouwen ten teeken, dat zij het Sabbathlicht moeten aansteken. Hier, bij de Jaffapoort, wordt niet geblazen. Maar als het licht van den dag begint te verdooven, zal ik voor de gebeden naar den Klaagmuur gaan. Ach, Poalei Zion.... de Jonge Arbeider.... de Vereeniging Haklaïe.... Wij zeggen dit: 'Hoort Israël, uw God, is een eenig, eeuwig Wezen.'

Nr 50 Een sabbath in Jeruzalem⁺

⁺2-7 1919 O., 5. Gedat.

Jeruzalem 26 mei

Neen, dien Vrijdagmiddag, toen ik mijnen brief over de 'Jonge Arbeider' geëindigd had, ben ik toch niet ten gebede naar den Klaagmuur gegaan. Ik kan niet onder woorden brengen, waarom ik niet ging. Maar ik ben niet gegaan. Waar dan? Naar het meisjes-weeshuis van mevrouw Zilversmit. Er was een onrust in mijn hart. Een angst. Een verlangen. Bij den Klaagmuur zou ik misschien in snikken zijn stukgebroken. Of ik zou mijn hoofd en mijn handen tot bloed hebben geslagen, in één behoefte om de onrust, den angst, het verlangen te breken. De Klaagmuur is in deze drie maanden, dat ik hier woon, het overheerschende van mijn leven geworden. Ik kon niet gaan, dezen Vrijdag.

Maar het meisjesweeshuis is altijd lief en altijd troostend. Naast den Klaagmuur, het Goddelijke, geweldige, onverbiddelijke, mijn Geweten, is het meisjesweeshuis het lieve, troostende, het menschenlijke geluk, dat wel heel kort duurt, maar daarom niet minder er is geweest.

O, Jeruzalem, laat de menschen hier doen, al wat menschenlijk is, toch blijft gij Gods geliefde. Zijn Stad. Laat mijn hart maar zwaar zijn van onrust, angst en van verlangen, nooit zal ik hier ongelukkig zijn. En gelukkig? Ach, in onrust geboren, in onrust verloren, en wat men gewoonlijk geluk noemt, heeft het leven mij niet veel gegeven.

Maar de lentezomeravonden van dezen tijd. De Vrijdagavonden. De Zaterdagavonden. Ik ben om zes uur op weg gegaan. Heel den dag is het heet geweest. Maar de avondwind. Hij waait de hitte vaneen. Hij kust mijn mond en mijne wangen. En zou ik dan niet heel ondankbaar zijn, wanneer ik niet terugkuste? De avondschatuwen beginnen al. Heel teeder en heel geheimzinnig. De wind wuift de toppen van de boomen in den tuin van de bureu van het weeshuis.

Challed, de goedgezinde Arabier, opent de poort. Hoe gaat het hem? Heel goed. Als ik tevreden ben, is hij ook tevreden. Dan vraag ik hem, hoe hij heet. Ja zeker vraag ik hem dat. Ik weet het wel. En gij allen weet het ook, dat hij Challed heet. Ik vraag het alleen maar bij wijze van oefening in het Arabisch. Hij antwoordt dus: 'mijn naam is Challed.' Heel dikwijls vraag ik hem ook, hoe oud hij is en waar hij is geboren. Maar vandaag vraag ik hem dat niet, omdat ik vind, dat ik genoeg heb bijgedragen tot de ontwikkeling van de Arabische taal.

In den tuin, op de stoep, in de hal, de veertig meisjes. Die krijgen samen één groet: 'Vrede voor alle meisjes'. Maar de kleine Simcha, onze groote Vreugd, krijgt een groet apart: 'Vrede, mevrouw Simcha'. Zij protesteert heel ernstig met den ernst van tusschen drie en vier: 'Ik ben geen mevrouw, alleen maar Simcha'. Ook goed: 'Vrede, alleen-maar-Simcha'.

Het wordt moeilijk: 'Neen, u moet niet zeggen: 'alleen-maar-Simcha, maar Simcha'. Zij zucht. Ik ben heel dom. Waar is de onrust, de angst, het verlangen? Ja, maar waar is de hitte van den dag, als de wind hem wegwaait?

Het is tijd geworden. De moeder der veertig moederloozen heeft het Sabbathlicht aangestoken, en zij heeft het Sabbathlicht ingezegend, zooals onze moeder het deed, toen wij nog kinderen waren in haar huis. De meisjes, twee aan twee, staan in de hal, om te gaan naar de eetzaal. Eerste twee: Simcha en Mathilda, nog altijd samen geen acht jaar, ieder aan Moeders hand. En dan verder naar de grootte. Bijna heel achteraan: Rachel Blumenfeld, die al twaalf jaar in het Huis is, postzegels verzamelt, op het gymnasium gaat, prachtige Hebreeuwsche opstellen schrijft en het handschrift van Ben-Jehoedah lezen kan. Zij is in 't bijzonder belast met de zorg over Simcha, die nog in een kinderstoel zit. En wanneer wij dan allen gezeten zijn en wij zingen samen de heilige Sabbathzangen, waar is dan de angst, de onrust, het verlangen? Waar de hitte is des daags, wanneer de avondwind uw wanden kust.

II.

De Sabbathmorgen is mild en stil, wanneer ik vroeg in den morgen ten gebede ga naar het jongensweeshuis, waarheen ik de wegen nu al weet. Welke is de afdeeling van de week? 'Volgens mijne wetten', de laatste afdeeling van Leviticus. Het is de afdeeling, waarnaar te luisteren menigeen onzer zwaar zal vallen, want zij bevat de vermaningen en de rampen, die over ons zullen komen, wanneer wij afdwalen van

Gods leer. Wonderlijke menschen zijn wij toch! Wanneer van de Leer en de Profeten (wier Taal ons tegenwoordig geslacht maar zeer slecht verstaat!) niet alles precies uitkomt, zooals wij het in ons onverstand verstaan, dan zeggen wij: 'het is alles een onwaar bedenkfel'. Maar wanneer het wel uitkomt, (en hoeveel waarschuwingen en vermaningen zijn vervuld aan ons en aan ons Volk), dan zeggen wij: 't komt uit bij toeval'.

Voor Haftarah lezen wij dezen Sabbath Jeremiah 16 vers 19 tot 17 vers 14. Ik lees veiliger Jesajah dan Jeremiah. De taal van Jesajah is zachter, troostender. Die van Jeremiah is zwaar, dreigend. Er is één regel in deze Haftarah, dien we alle dagen zeggen in het morgengebed en de Sabbathdagen in het middaggebed: 'Geloof zij de man, die op God vertrouwt. Dan zal ook God zijn toevlucht zijn'. Wonderlijk welk eene onschatbare gevoelswaarde deze woorden krijgen. Het Woord behoudt iets van iedere ontroering, waarmede het ooit is uitgesproken en ooit is gehoord. En wonderlijk is het deze dagelijksche woorden, waarvan wij de afkomst dikwijls nauwelijks weten, te lezen in verband met de woorden, waarmede zij door den Profeet het eerst zijn gebruikt. Het slot van de Haftarah is de teedere smeekbede, want niet altijd is de taal van Jeremiah dreigend en zwaar: 'Genees mij, God, en ik blijf genezen, help mij, mijn God, en ik blijf geholpen, want gij zijt al mijn Heil'. Er is een wonderen-diepte in dit woord. Zooals een boog steunt op zijn kolommen, zó steunt deze Zin op zijn werkwoorden. Is het eerste werkwoord 'genezen' resultatief, dan is het tweede duratief. Is het eerste daarentegen duratief, dan is het tweede inchoatief. Zoo ook het werkwoord 'helpen'. En, zult ge nu wellicht vragen, 'wanneer gij u zó significisch op het Profetenwoord bezint, lijdt daar dan de schoonheid en de vroomheid niet onder?' En ik antwoord: 'neen, want wetenschap, schoonheid en vroomheid zijn één.' Zooals alle zinnen één zijn. En wat is dan de Ziel? O, dwaze vrager: laat uw mond kussen door den wind, kus den wind terug en vraag niet meer.

Van het weeshuis wandel ik dan naar huis terug. En ik ben niet meer uitgegaan, dien dag. Ik heb de Afdeeling van de week nog eens gelezen. En de Haftarah van de week. En ik heb gezien, wat de Haftarah van de volgende week ons geven zal: Hosea 1 vers 10 tot 2 vers 20. Hosea is niet de Profeet, dien wij alle dagen lezen. Wij hebben de waarde van zijne zware woorden verloren. Maar ook deze Haftarah brengt aan het einde woorden, die wij alle dagen zeggen, wanneer wij de Gebedsriemen leggen om onze linkerhand: 'Ik zal u voor eeuwig aan Mij verbinden. Ik zal u aan Mij verbinden in waarheid en recht, in weldadigheid en in erbarmen. Ik zal u aan mij verbinden in trouw en dan zult gij God erkennen'.

O, het is heel iets anders, of men de Profeten leest te Amsterdam, of dat men de Profeten leest te Jeruzalem. Holland is een heerlijk land. Ik heb dat ook vroeger wel geweten. Mijn gedicht: 'De Roem van Holland', heb ik met evenveel vreugde ontvangen als mijn gedicht: 'Aan den Heiligen Sabbath'. En Amsterdam is een prachtige stad. Een gedicht: 'De Roem van Amsterdam' zou ik gaarne schrijven. En terwijl ik u dit schrijf, is het mij, alsof iemand mij belooft, dat ik het gedicht ook schrijven zal. Weten de kleine Georges en de groote Max nog, hoe dikwijls wij des Zaterdagmiddags het licht en de schaduw hebben bewonderd van den Amstel en van de Prinsengracht? Gisteren heb ik daar nog lang over gedacht. Wel een beetje met weemoed. Max, Georges en al de anderen. Want ik vergeet de vrienden niet. Ja, Amsterdam is een mooie stad. Maar de Profeten moet men lezen te Jeruzalem.

III.

Laat in den middag ben ik toch uitgegaan. Ik wilde het middaggebed zeggen bij den Klaagmuur. Dan wachten tot het avond is, en de drie eerste sterren staan aan de stille lucht. Dan het avondgebed.

De dagen zijn hier al ongenadig heet. Maar de avonden en de avondwind. Wanneer ik nu mijmerend dwaal van het Herzl-huis naar de Jaffapoort, dan zie ik den avond aankomen van ver, heel ver. De schaduwen dalen van de heuvelen in de dalen. Er is één innige verteederling. Ik ben het niet meer, die dit beleef. Ik ben het alleen, die dit beschouw, in blijde duizeling, een wonderspel.

En bij de Jaffapoort. Het werk geëindigd. De werkers mild en stil. Het bonte gewoel en toch alles rustig. En dan de weg naar den Klaagmuur, dien ik al ken, ochtend, middag en avond. Daar zit Ibrâhîm met de bloote pootjes op vaders groenten-nisje. Zeker heeft Ibrâhîm veel gewerkt vandaag. Nu rust hij en zijn bloote pootjes schommelen mijmerend. Alles is nu goed en vredig. Ik wensch Ibrâhîm een goeden avond, gelijk dit in mijn Arabisch leerboekje geschreven staat. En Ibrâhîm wensch mij een goeden avond terug, gelijk dit geschreven staat in zijn lief, goed hartje. Alles is er weer als altijd, en toch weer anders, heel anders, de Man, die in Mekka is geweest en het Specerijenstraatje en de rookers, spelers, barbiers en straatjongens in het straatje, dat daalt naar den Klaagmuur.

En daar is Hassan, het Marokkaansche Moortje. Heel de buurt bij den Klaagmuur wordt door Marokkanen bewoond. Hassan is een van de raadsels van mijn raadselachtig leven. En wel een beetje wreed raadsel. Want hij is, geloof ik, heelemaal geen mooi Moortje. En toch trek ik hem een beetje voor boven al de andere Moorsche schooiertjes. Maar hij heeft een aardig snuitje. Vooral als hij Arabisch spreekt. Dat versta ik niet goed. Ik ben pas begonnen litterair Arabisch te lezen. Moeilijk genoeg. Maar of ik het ooit tot straatjongens-Arabisch brengen zal? Hassan spant zich vreeselijk in, dat ik hem maar goed begrijpen zal. Zijn donkere oogen spreken fel mee. Ik vind hem wel aardig. Maar ik wilde ook wel, dat hij niet woonde bij den Klaagmuur. Herinneren sommige Amsterdammers zich nog de lezing, die ik eenmaal hield over het Grieksche ideaal van schoonheid, tegenover het Joodsche ideaal van vroomheid? O, een Grieksche schoonheid is Hassan heelemaal niet. Hij is maar een Moortje, een Marokkaansch Moortje. En toch wilde ik wel, dat hij niet woonde bij den Klaagmuur, en dat hij niet vroeg en vleide om een heelen piaster of om een halven piaster, juist op den weg naar de gebeden. O, hij kan het niet helpen. Dit is een der ondoordringbare sectoren, waarvoor wij het woord Toeval gebruiken, omdat al onze causale puntverzamelingen er buiten blijven. Dit nu zijn dingen, waarover ik met Hassan niet spreek. Ik geef hem een heelen piaster, of ik geef hem een halven piaster, of ik geef hem niets. En ik denk aan mijnen Zionistischen vriend, aan wien ik een exemplaar gaf van *Het Joodsche Lied* met deze woorden: 'En acht geen schoonheid boven Heiligheid.'

Nr 51 Hebreeuwsche signfica⁺

⁺6-7 1919 O, 5-6. Gedat.
Jeruzalem 27 mei.

Significa is de stelselmatige leer van het verstandhoudingsvermogen en van de daarbij behorende symbolensystemen. Actieve signfica is de schepping van nieuwe symbolensystemen, het bouwen van nieuwe woorden.

Het is duidelijk, dat het nieuwe Hebreeuwsch snel en machtig uitleven moet. De taal van de heilige Joodsche geschriften is niet rijk genoeg voor al de nieuwe voorwerpen en verhoudingen, die in al de latere eeuwen zijn ontstaan. Daarbij komt, dat de meeste Joden slechts een klein gedeelte van de Hebreeuwsche taal kennen. En dan nog alleen als gebedentaal. Ook een Hollander kent lang niet alle woorden van de Nederlandsche taal. Ik ervaar dat dagelijks, nu ik den nieuwen druk van Koenen's Handwoordenboek doorlees. En met het Hebreeuwsch is het nog veel erger.

Wij hebben in het Hebreeuwsch dus nieuwe woorden noodig, zooals elke taal elk oogenblik nieuwe woorden noodig heeft. Den eenen tijd meer, en den anderen tijd minder. Naarmate de maatschappij rustiger of onrustiger is. De bewogen tijden van de vijf laatste jaren hebben behoefte aan vele nieuwe woorden gehad. Tedere taal heeft oorlogswinst gemaakt, omdat ieder volk oorlogservaringen heeft gehad: oorlogsled, oorlogsvreugd, oorlogsmoed, oorlogslafheid, oorlogsuitvindingen en oorlogswinst, dat zelf in de eerste plaats 'oorlogswinst' is. Over de oorlogswinst van de Nederlandsche taal hebben in de *Nieuwe Taalgids* opstellen gestaan. Maar wat is eigenlijk een nieuw woord? Is een samengesteld woord als 'mijnveger' nieuw? Niet alleen de samenstellende deelen van 'mijnveger' zijn bekende woorden. Maar ook de verhouding tusschen de beide samenstellende deelen is eene bekende verhouding, een analogie. Een enkele maal zal er eens een geheel nieuw woord worden geschapen. Men noemt als zoodanig dikwijls het woord 'gas', maar het is nog de vraag, of dat juist is.

Gaat nu de woordvorming bewust of onbewust? Deze vraag wordt dikwijls verward met de vraag of een kind bewust of onbewust de moedertaal leert. Ik meen, ook voor de laatste vraag, te moeten antwoorden: voor een groot deel bewust. Alle woorden, die maar even boven de dagelijksche spreektaal uitgaan, leeren wij bewust, op school, of uit boeken. Maar van de meeste woorden vergeten wij later, hoe wij ze voor het eerst geleerd hebben, en dan denken wij, dat wij ze nooit opzettelijk hebben geleerd, maar dat de beteekenis ons langzamerhand onbewust door gebruik is bijgekomen. Door een onbegrijpelijke oorzaak, die wij dan 'Toeval' noemen, weet ik nog, hoe ik het woord 'recruut' heb geleerd. Dertig jaar geleden in de tweede klasse van de lagere school. Ik dacht, dat een recruut een gevaarlijk beest was. Maar een kleine kameraad van mij, die altijd heel knap was, wist, dat het een nog niet afgerichte soldaat was. Herinnert mijn kleine kameraad zich zijne knapheid nog? Zeker niet. En hij zal dit ook wel niet lezen. Wij hebben elkander sinds de lagere schooljaren niet meer gezien. Hij heeft veel gezworven. Misschien is hij wel uitgezworven.

Maar ik blijf erbij, en ik houd het vol tegenover dr. Jac. van Ginneken, dat het leeren van nieuwe woorden en het vormen van nieuwe woorden, veel meer dan gewoonlijk wordt aangenomen, een bewuste arbeid is.

Bij het ontstaan van een nieuw woord moet men twee momenten onderscheiden. De schepping van het woord. En de aanvaarding van het woord. De schepping gaat met meer bewustheid, dat is met meer geestesspanning, naarmate het woord meer nieuwe elementen bevat. Een woord als 'oorlogsschip' bijvoorbeeld, heeft weinig nieuws. Het kan bijna onbewust geschapen zijn. Een woord daarentegen als 'symbolensysteem' heeft in zijn samenstellende deelen en in hun onderlinge verhouding meer nieuws. Ik heb het in spanning, dat is in bewustheid, geschapen. Zóó is het ook met de aanvaarding van een woord. Het woord 'oorlogsschip' wordt dadelijk, dat wil zeggen: zonder spanning, begrepen. En daarom zonder veel bewustzijn aanvaard. Een woord als 'symbolensysteem' wordt niet dadelijk aanvaard, dat is niet zonder spanning, niet zonder bewustzijn. Het blijft beperkt tot den kring

van de streng theoretische significati. Ook het verschil tusschen twee woorden leeren we dikwijls bewust, meer dan menigeen denkt. Maar wij vergeten de omstandigheden, waaronder wij het geleerd hebben, en dan denken wij, dat het verschil ons onbemerkt is bijgekomen. Het verschil tusschen de woorden 'toerekenbaar' en 'toerekeningsvatbaar' heb ik gedurende tien jaren bewust bewerkt, en er daarna mijn proefschrift over gepubliceerd. Door verscheidene strafrechtsgeleerden, o.a. door prof. mr. D. Simons, is dat verschil ook zoo aanvaard. In de meer onbewuste spreektaal is het nog niet doorgedrongen: 'toerekeningsvatbaar' is daar onbekend, en 'toerekenbaar' wordt ten onrechte voor den dader gebruikt. Een woord als 'toerekeningsvatbaar' met veel nieuwe elementen en weinig analogie, wordt niet zonder spanning gemaakt en niet zonder spanning aanvaard.

Het scheppen van zeer algemeene woorden kan wel zeer bewust gaan. Er zijn prijsvragen uitgeschreven voor het beste woord, voor den man, die met een vliegmaschine vliegt. Zij, die daaraan mededoen scheppen zeer bewust een min of meer nieuw woord. Na jaren blijven in dit en dergelijke gevallen in het gebruik slechts weinige over. B.v. rijwiel en fiets. En rijwiel zou waarschijnlijk ook verdwenen zijn, wanneer het niet door den wetgever was gehandhaafd. Men kan daarover aardige opstellen vinden in de 'Nieuwe Taalgids'. Ik meen van prof. de Vooy's. Ik kan hier vanuit Jeruzalem dat niet precies opgeven. Maar mijne herinnering is hier zeer stellig. En de belangstellende kan de inhoudsopgaven van de jaargangen van de 'Nieuwe Taalgids' wel even naloopen.

Bewuste woordvorming is ook noodig, waar met het verleden wordt gebroken. Bijvoorbeeld: de geheel nieuwe kalender ten tijde van de Fransche revolutie, en de terminologie van het metrieke stelsel. De Fransche revolutie-kalender is verdwenen en daarmee het corresponderende woordensysteem. Het metrieke stelsel met zijn corresponderend woordensysteem heeft de oude begrippen met hunne woorden volstrekt nog niet verdrongen. Wij spraken, toen wij nog kinderen waren in het huis van Moeder, heel vertrouwelijk van: een el, een stooter, een vierduitstuk. De woorden van het metrieke stelsel hebben wij op school geleerd met spanning, dat is bewustheid.

Ben-Jehoedah, de actieve Hebreuwsche significus, niet minder taalbouwer dan taalboek, heeft uit Amerika een mooi boek meegebracht. Ik hoop er elders een artikel over te geven. Maar ik wil het hier noemen, de hoofdstukken opgeven, en er de aandacht van de taalgeleerden voor vragen. Titel: French terminologies in the making. Studies in conscious contributions to the vocabulary, by Harvey J. Swann Ph. D. New-York. Columbia University Press. 1918. Hoofdstukken: The terminology of the Railroad, The Wordelement 'Auto', The Wordelement 'Aéro', Nomenclature of the Republican Calendar, The Metric terminology, Terminology for the idea of Equality, Terminology for the idea of Liberty, Terminology for the idea of Democracy.

Het is te begrijpen, dat de taalbouwer Ben-Jehoedah voor dit boek belangstelling heeft.

Het nieuwe Hebreuwsch heeft dus een machtige behoefte aan nieuwe woorden: samenstellingen (een wijze van woordvorming, die in het Hebreuwsch niet zeer machtig is), afleidingen en nieuwe woordstammen. Zal het Hebreuwsch in staat zijn tot een voldoende uitgroei? Ik meen van wel. De omstandigheden, dat is het wereldtoeval, zijn ons ditmaal gunstig, zoowel wat betreft de schepping van nieuwe woorden, als de aanvaarding daarvan.

De schepping: juist in dezen tijd van taalvorming hebben wij een hartstochtelijken en toegewijden geleerde als Ben-Jehoedah, die te zamen met zijne vrienden van den Taalraad, aandachtig en bewust de woorden bouwt.

De aanvaarding: in groote volksgemeenschappen heeft ten aanzien van de woorden van de gewone spreektaal niet licht één man zóó groot gezag, dat de door hem gemaakte woorden dadelijk worden opgemerkt en dadelijk worden aanvaard. Hier anders. Het Joodsche Volk is zoo klein niet: dertien millioen. Maar de meesten kennen Hebreeuwsch niet als levenstaal. En met bewuste actieve significa zullen zich buiten Ben-Jehoedah met zijnen taalraad niet velen bezighouden. Bovendien worden zij gesteund door het gezag en door de liefde, die Palestina en Jeruzalem hebben, over alle Joden in alle landen der ballingschap. Alleen in machtig levende Joodsche centra, waar Hebreeuwsche dichters en romanschrijvers leven: Oost-Europa, daar kunnen nieuwe Hebreeuwsche woorden worden geschapen en door machtige groepen worden aanvaard. Maar Ben-Jehoedah en de vrienden van den Taalraad lezen de nieuw-Hebreeuwsche geschriften natuurlijk ook en houden met de gegevens van anderen rekening.

Maar, zult ge mij nu misschien vragen, moet het nieuwe Hebreeuwsch dan juist nieuwe woorden scheppen? Kunt gij niet vele min of meer internationale woorden uit andere talen overnemen: parlement, budget, mobilisatie, kolonist, discipline, militarisme, organisatie, emancipatie, en tallooze andere? Ja, maar, dat is nu juist iets, dat Ben-Jehoedah niet wil. Hij is purist. Het purisme: zietdaar een punt, voor de signifi wel niet in de eerste plaats van belang, maar waaraan wij toch menigmaal onze aandacht hebben gegeven. De belangstellende kan dat zien in de reeks van artikelen over rechtskundige signifi, die ik gedurende de laatste jaren in het *Weekblad van het Recht* heb geschreven. Men zie ook de artikelen over geneeskundige signifi van prof. Van Rijnberk in het *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* van het laatste najaar. Ik ben verheugd, dat er zooveel belangstelling voor de signifi is. Wat nu het purisme betreft, ik onderscheid twee soorten: het chauvinistisch-nationale van de Vlamingen en van 't Algemeen Nederlandsch Verbond. En het aesthetische. Nadere verklaring behoeven die termen niet. Ik zelf ben een aesthetisch purist. Ik vermijd geen vreemd woord, dat mooi is of een bijzondere gevoelswaarde heeft, omdat het een vreemd woord is. Wat is trouwens een vreemd woord? heeft Bréal terecht gevraagd in zijn *Essai de sémantique*. Van Eeden heeft in het *Lied van Schijn en Wezen* machtige ontroering bereikt met vreemde woorden. De kwestie van het purisme, het aesthetische en het chauvinistische, is niet zoo eenvoudig. Uit mijn Hollandschen tijd (wat klinkt dat ver en weemoedig!) herinner ik mij opstellen daarover van prof. J.J. Salverda de Grave in de *Nieuwe Taalgids*, het mooie en belangrijke tijdschrift, dat mij voor deze reclame niets verschuldigd is.

Ben-Jehoedah is een aesthetisch purist. Zijne uiteenzettingen hebben wel iets dilettantigs, maar ze hebben toch veel goeds. Ben-Jehoedah wil zooveel mogelijk woorden gebruiken van Hebreeuwsche stammen naar Hebreeuwsche taalwetten gevormd. Hij is dus geen religieus purist, dat wil zeggen: iemand, die alleen Hebreeuwsche woorden gebruikt uit de Heilige Schriften. Ben Jehoedah wil geen woorden overnemen als parlement, budget, mobilisatie, kolonist, discipline, militarisme, organisatie, emancipatie en tallooze andere. Hierom: het Hebreeuwsch is een taal van geheel anderen stam dan de Indo-europeesche talen. Er zijn nu eenmaal een bepaald aantal wijzen van woordvorming in het Hebreeuwsch. Men zie bijvoorbeeld de Miglol van R. David Kimchi, bij ons bekend onder den naam Redak. Wie zich aan deze wijzen van woordvorming niet houdt, verstoort de harmonie van de Taal. Al die vreemde woorden maken de taal ook ongeschikt voor de Dichtkunst. Of dat laatste nu wel zoo geheel waar is? Het is, geloof ik, wel waar, dat de Dichters

weinig vreemde woorden gebruiken. Men vergelijke maar eens de taal van de sonnetten van Willem Kloos met de wetenschappelijke taal van dr. Van Ginneken.

Die zoogenaamde vreemde woorden in Europeesche talen zijn eigenlijk niet heelemaal vreemde woorden, want de groote Europeesche talen zijn toch alle min of meer onderling verwant, zoo goed als zij ook alle min of meer verwant zijn met Grieksch en Latijn. Aan de twee laatste talen worden vele stammen ontleend, waarvan iedere taal dan weder op de haar eigen wijze woorden vormt. Tegen ontleening aan verwante talen heeft Ben-Jehoedah geen bezwaar. Van de meeste Semitische talen is evenwel weinig overgebleven: Syrisch, Assyrisch, Arameesch. Anders evenwel het Arabisch, een taal, tientallen van eeuwen oud en altijd gebleven een levende, intuïtieve, emotioneele taal. Men zie hiervoor: Renan, *Histoire générale et système comparé des langues semitiques*, en de bijdrage van prof. Noeldeke: *Semitic languages* in de *Encyclopaedia Britannica*.

In de eerste plaats zal Ben-Jehoedah dus oude Hebreeuwsche woorden weer in gebruik brengen, desnoods met uitbouw van hunne beteekenis. Gaat dat niet, dan zal hij een nieuw woord vormen naar Hebreeuwsche wetten uit een Hebreeuwschen wortel. Is zoo een wortel niet te vinden, dan zal hij een woord nemen uit het Arabisch of vormen van een Arabischen wortel. Het Arabisch is schatrijk aan wortels. Het is voor de Semitische talen min of meer wat het Sanskrit is voor de indo-germaansche talen. Het Groote Arabische Woordenboek heeft een eereplaats in Ben-Jehoedah's bibliotheek. Arabische woorden zijn in de middeleeuwen zeer vele in het Hebreeuwsch overgebracht, bijvoorbeeld door de vertalers van Rambam. Vele van die woorden zijn volkomen genaturaliseerd. Bijvoorbeeld een woord als Merkaz, centrum, dat al mijne Zionistische vrienden kennen.

Het blijkt hieruit duidelijk, dat Ben-Jehoedah niet een nationalistisch purist is, want dan moest hij juist geen woorden willen ontleenen aan de taal van het volk, dat onze sterkste en bitterste tegenstander is. De Vlamingen zullen bijvoorbeeld eerder een woord willen overnemen uit het Engels dan uit het Fransch. En vóór den oorlog waren vele Nederlanders het felst tegen Germanismen, omdat zij vreesden voor geestelijke annexatie door Duitschland.

Ben-Jehoedah is dus, evenals ik zelf een aesthetisch purist. Maar ik vind, dat hij in zijn purisme wel wat ver gaat. Ik heb bijvoorbeeld bezwaar tegen het uitdrijven of afweren van internationale wetenschappelijke vakwoorden, gelijk die in de rechtswetenschap zoo talrijk zijn. Omdat zonder deze eene intuïtief-wetenschappelijke verstandhouding van de geleerden der verschillende landen niet mogelijk is.

Ik heb Ben-Jehoedah voorbeelden gevraagd van woorden, die hij bewust heeft gemaakt. Die daarna zoo algemeen zijn aanvaard, dat men de afkomst ervan vergeten is. Ik vroeg dat, omdat de mogelijkheid van eene dergelijke bewuste actieve significa door velen is betwijfeld, terwijl ik er van overtuigd was. In een oogenblik gaf Ben-Jehoedah de volgende voorbeelden: Milon = Woordenboek, waarvoor vroeger gebruikt: Séfer Miliem, Magewet = Handdoek. 'Iton = Courant, Ofniah = Mode, Ofnaïm = Fiets.

Ben Jehoedah heeft bewezen de mogelijkheid van bewuste, actieve significa, ook ten aanzien van de dagelijksche spreektaal.

De Taalraad zal nu spoedig zijne werkzaamheden hervatten. Ben-Jehoedah is voorzitter. Leden zijn onder anderen: David Jellin, die onlangs hier is teruggekeerd, Joseph Mejuhaz, die goed Arabisch kent, de geneeskundige dr. Mazia. Wanneer het gaat om den opbouw van vakwoorden dan worden beoefenaars van dat vak tot medewerking uitgenoodigd.

Dat is eene bescheidenheid en eene wijsheid, waaraan de bewerkers van Nederlandsche Woordenboeken een voorbeeld mogen nemen. De juridische vakwoorden in het Grootte Woordenboek der Nederlandsche Taal zijn dikwijls fout bewerkt, gelijk ik uitvoerig heb aangetoond in mijn Proefschrift bldz. 200 en volgende. Toen een jaar of vier geleden een nieuwe druk verscheen van Van Dale's Groot Woordenboek heb ik het boek tweemaal geheel gelezen. Alleen in de juridische woorden vond ik eenige honderden fouten. Ik heb daarover toen gepubliceerd in *De Beweging* en in het *Weekblad van het Recht*. En de bewerker van Van Dale, de heer P.J. van Malssen, is toen zoo wijs geweest van mijne aanmerkingen gebruik te maken bij de bewerking van een kleiner woordenboek. Anders de heer M.J. Koenen. De elfde druk van zijn Woordenboek, waarbij hij van mijn opstellen gebruik kon maken, wemelt van de grofste fouten, gelijk ik toen in het *Weekblad van het Recht* heb aangetoond. De twaalfde druk is dit jaar verschenen. Ik heb hem besteld en hij is zoo waarlijk hier aangekomen. Wel, ik heb hem precies doorgelezen tot de helft, tot 'melkkoetje'.

Nee, lach nu niet, want het is waar. Geloof mij, ik lees precies. Het geboortjaar van Multatuli is fout (zie op Max-Havelaar.) Ik sla niets over. Welnu, een aantal dolle fouten in juridische vakwoorden is volgens mijne aanwijzingen verbeterd. Maar een groot aantal is gebleven, gelijk ik bewijzen zal, wanneer ik ook gelezen heb van 'melkkoetje' tot 'zwaard'. Er is geen enkele reden, aan te nemen, dat de andere vakwoorden beter zijn. In de Arabische woorden wemelt het van eigenwijze fouten. Twijfel en voorzichtigheid zijn dezen heer vreemd. Ook de Joodsche woorden wemelen van onzin. Dat Jeruzalem 'woning des vredes' beteekent is nog zoo zeker niet. En op 'klaagmuur' staat het volgende: 'in het tegenwoordige Jeruzalem een der opgaande kanten van het Sionsplateau, ruim 18 M. hoog, waar de Joden zich vooral Vrijdags om 4 uur verzamelden, rouw plegend over het verloren Sion, sinds Oct. 1915 ontoegankelijk'. Zooveel onzin in zooveel regels heb ik zelden gezien. De Klaagmuur heeft niets met een plateau te maken. De Tempel stond niet op den berg Zion, maar op den berg Moriah. Niet om 4 uur bidden wij des Vrijdags bij den Klaagmuur, maar tegen den avond. De toegang is door de Turken inderdaad een korten tijd bemoeilijkt geworden, maar nu weer geheel vrij. Wat een onzin om te schrijven in 1918 of 1919, dat de Klaagmuur sinds Oct. 1915 ontoegankelijk is! En de hoogte *ruim* 18 M.: dat is kostelijk. Baedeker en Meyer geven gewoon op 18 M. Maar de heer Koenen voegt er ruim bij om te laten zien, dat hij goed is ingelicht en nauwkeurig werkt. Foei! Ik weet wel, dat Nederland niet ten gronde zal gaan omdat er duizenden fouten voorkomen in de woordenboeken. Maar de toestand is toch beschamend, dat zoo een Woordenboek twaalf drukken beleeft en goede recensies krijgt o.a. van prof. dr. A. Kluyster, hoogleraar in de Nederlandsche taal en lid van de Koninklijke Academie. Ik heb mij eenige jaren geleden tot de regeering gewend met een klacht over de woordenboeken. Ik heb toen een onderhoud gehad met den welwillenden, ijverigen referendaris, mr. Duparc. Hij was bereid de uitgave van een goed woordenboek te steunen met een jaarlijksche bijdrage van f 1500, gedurende vijf jaar, natuurlijk als de post werd goedgekeurd. De heer L. Simons wilde het Woordenboek uitgeven zonder eenig voordeel. Een mooi plan, nietwaar? Ten slotte wilde ik toch de bewerking niet op mij nemen, omdat de wijsgeerige significa al mijn werkkraft eischte. Ik deel het plan hier mede, omdat misschien een ander het wil uitvoeren. Want deze beschamende toestand kan toch niet voortduren! De heer Koenen voelt blijkbaar niet meer voor zijn woordenboek dan voor een 'melkkoetje' of een 'zwaard' (afgeschrabde huid van een varken, pekhuid) o. - en, ook, 'Zwaard.'

Hij kan waarlijk niet verlangen, dat een aantal vakgeleerden zijn geheele woordenboek elken keer doorpluist. Maar hij kan lijsten maken van vakwoorden: juridische, medische, geographische enz. en daarover dan deskundigen raadplegen.

Maar ik keer tot Ben-Jehoedah terug. En ik poos. En ik kijk uit mijn raam over het heuvelende veld, waar de wind wild is. De zwarte geiten en de schapen grazen. Onder de boomen de herders... Laat het Joodsche volk beseffen, wat de waarde is van zijn Taal en wat de waarde is van Ben-Jehoedah's werk. Laten wij zijn onbetaalbaar werk steunen, zoodat hij tenminste werken kan zonder zorg voor zich en zijn gezin, nu en later.

En in het Boek van mijne Kwatrijnen krijgt Ben-Jehoedah dit:

Gij, die de Taal boekt en die de Taal bouwt,
De schat, die ons Volk zich door de eeuwen won,
Als Minnaar en Meester in uw hart houdt:
O, dat ik in een Hebreeuwsch lied u danken kon.

Nr 52 Uit het Beloofde Land⁺

⁺(1) Het ziekenhuis; (2)
Slapen: 7-7 1919 A., 5
(Onder de Streep)

Tegenover ons is het ziekenhuis. Het is een breed, hoog gebouw. Wit tegen de blauwe lucht. Maar hoe behandelt men er de patiënten! Ik ben binnen nooit geweest. Maar wat men buiten ziet. Des morgens worden de patiënten moedernaakt naar buiten op de straat gebracht. Niet gedragen. Ze moeten maar loopen. En wie niet loopen kan, wordt naar buiten getrokken met een touw. Dan worden de arme patiënten met water overgoten, schrikkelijk afgeboend en geborsteld in weerwil van hun protesten. Ja, dikwijls wordt de zweep den armen zieken niet gespaard. En de verplegers. Vooral de leerling-verplegers. Kleine, bruine, Arabische duiveltjes. Van hygiëne geen begrip. En onverschillig. Dikwijls kijken zij langen tijd niet naar hunne patiënten om. Ze staan met elkander te praten. Ze fluiten deuntjes met elkander. Of ze fluiten deuntjes tegen elkander in. Meestal eten de patiënten buiten. Het eten wordt ze dan zoo maar toegeworpen. 's Avonds worden de patiënten weer buiten gebracht. En weer gewassen. Emmers koud water er overheen. En als ze hinneken.... Ja zeker, als ze hinneken. Want het ziekenhuis over ons is het paardenziekenhuis. En de patiënten zijn de Engelsche legerpaarden. En de leerling-verplegers zijn de kleine Arabische staljongens. Ze zijn wel een beetje ruw, zelfs voor paardenpatiënten. Maar ze zijn toch óók wel aardig. Er is er één, die 's avonds, als de dag stil wordt, op de stoep gaat zitten. Hij heeft een wit wijd broekje en een blauw truitje. Hij vouwt zijn bloote pootjes samen onder zijn sierlijk lijfje. En dan gaat hij spelen op een fluit. Zoet en zalig spelen op een fluit.

Zooals de menschen hier slapen kunnen! Ach, wij kunnen alleen slapen op een goed bed. En zelfs daarvoor zijn we dikwijls nog te dom en te onrustig. Maar mijn Arabische vrienden. Ze slapen op de hoeken van de straten. De knieën opgetrokken. En het hoofd daartusschen gedoken. Of ze slapen, eenvoudig omdat ze geen huis hebben, in een hoekje van die straat, die naar den Klaagmuur gaat, geborgen onder wat vale vodden. Of ze slapen des morgens in de zon in het vrije veld voorbij het Amerikaansche consulaat en het Blindeninstituut. Maar het lekkerst slapen zij op dat halfhooge muurtje bij de Jaffapoort. Languit. Met den blooten arm voor hoofdkussen.

Gisteren lag daar een jongen. Maar zooals die jongen sliep. Zooals hij droomde in zijn slaap. Zooals hij glimlachte in zijn droom. Het luide leven dreef hem voorbij. De dragers, die schreeuwen als zij zwaar beladen gelijk beesten den Bazar ingaan. De veedrijvers. De koetsiers. De koekverkoopers. De limonadelieden. Hij hoort het niet. Hij heeft zijn slaap, zijn droom, zijn glimlach. Hij heeft zijn witte broek, zijn wollen lach. En de zon dekt hem lekker toe met een deken van zonnezij. En wij dwazen, die ons een zachter bed wenschen dan een zonnigen muur buiten Jaffapoort. Wij, die meer kleeren begeeren dan een witte broek en een wollen trui. Wij, die zoo waarlijk denken, dat het leven beter te geven heeft dan slaap, en glimlach en droom. Wees wel gezegend, o, Arabische slaper, wiens naam ik niet eens weten zal.

Nr 53 Joodsche politiek⁺

⁺7-7 1919 A., 10. Gedat.
Jeruzalem 29 mei

Misschien herinnert gij het u uit mijn brief over de Jonge Arbeider: de volgende partij zou de Poalei Zion zijn en het volgende kopstuk de heer Kaloegaï. Gisteren zijn wij daar dan op afgestapt: de heer Zilvermit en ik. O, ik heb groote verplichtingen aan hem! Hij weet precies welke menschen voor dit of voor dat de kopstukken zijn. Hij gaat mee. Met een trouw en een belangstelling, alsof ik het brave salaris iedere maand met hem deelde. De heer Isaac Kaloegaï is een heel aardig kopstuk, ruim dertig jaar oud, natuurlijk in Rusland geboren, in het gouvernement Poltawa. Leeraar in physica en chemie aan het gymnasium. Maar als ik met mijn zakelijke vragen wat doorzet, dan blijkt het, dat de heer Kalongäi eigenlijk het kopstuk niet is. Zijn zwager Aaron Reubeni is van alles veel beter op de hoogte. Gelukkig woont hij in hetzelfde huis. Hij is in gesprek in de kamer daarnaast. Maar als hij klaar is, komt hij binnen. Met zijn vriend Schlousz. Een beroemde naam! Wij kennen allen Nahum Schlousz en zijn proefschrift over de Nieuw-Hebreeuwsche letterkunde. M.H. van Campen heeft daarover een heel mooi artikel in zijn laatsten bundel. Het proefschrift van dr. Schlousz (Parijs!) is in het Hebreeuwsch vertaald. O, wonderlijk noodlot: wij, Joodsche kunstenaars en geleerden, schrijven in alle talen der wereld. En dan worden wij misschien ten slotte ook nog eens vertaald in het Hebreeuwsch! Er zijn Hebreeuwsche vertalingen van Dreyfus, Spinoza, Disraëli, Zangwill, Heine, enz. Nahum Schlousz heeft in de *Revue des Etudes Juives* mooie bibliographieën gegeven over nieuw-Hebreeuwsche letterkunde. Nu, deze heer Schlousz hier is zijn broer. Hij vertelt mij, dat Nahum de volgende maand hier komt. Helaas niet voor goed! Er komen nog twee onderwijzers binnengestapt, waarvan één, de heer Meller, een verdienstelijk schrijver is. De afstand tusschen leeraren en onderwijzers is hier niet zoo heel groot. Er is ook maar één woord voor: Moré. En de bevoegdheden van de meesten verschillen ook geen revolutie. Er is hier een kweekschool voor onderwijzers, die een diploma geeft. Zoo iets als een Hoofdacte bestaat hier niet. En dat is zoo erg niet. Middelbare examens en universiteits-examens kennen wij hier niet. Wel wemelt het hier van Duitsche en vooral van Zwitscherse doctoraten. En de Russen geven les in alles, wat men maar van ze vraagt. Dat zal langzamerhand wel beter worden. Maar ons geslacht zal het niet zien. De leeraren en de onderwijzers zijn hier bijna allen links: Poalei Zion of Poalei Hazaier. Slechts enkelen zijn orthodox. Het jonge onderwijzersgeslacht is hier niet orthodox. Wanneer de Mizrachie hier later lagere en middelbare scholen zal willen oprichten, dan zal men de meeste moeite hebben met het vinden van bevoegd en bekwaam personeel, dat Hebreeuwsch spreekt. Laten

mijne vrienden van de Mizrachie het zich gezegd houden. En ik hoop, dat dr. Keller, de voortreffelijke Amerikaansche Mizrachist, naar Holland zal komen en eens precies, zonder politieke voorzichtigheid en zonder propagandistische fraaiheid zal vertellen, hoe moeilijk de toestand hier is. Moed en kracht. Moed en kracht, mijn vrienden van Mizrachi.

De heer Reubeni neemt nu welwillend de taak van kopstuk over. Hij is achter in de dertig. Geboren in Poltawa, sinds een jaar of acht, negen hier, bekend als schrijver in Hebreeuwsch en Jiddisch. Hij was in Rusland reeds lid van de Poalei-Zion, toen natuurlijk een verboden organisatie. Vandaar gevangenissen: Poltawa, Toela. En later verbanning naar Noord-Siberië.

Ik begin te vragen naar de verhouding tusschen het Marxisme en het Zionisme. Ik heb daarover juist een belangrijk opstel gelezen, geteekend J.L. in het laatste jaarboekje van de Nederlandsche Zionistische Studentenorganisatie. De vraag: hoe kan het internationale Marxisme iets gevoelen voor het nationale Zionisme. En de heer Reubeni: men moet in het socialisme twee stroomingen onderscheiden. De cosmopolitische. En de internationale. Cosmopolitisch zijn de ouderen: Bakoenine, Kropotkine. Maar de internationale (het woord drukt het reeds uit!) erkent wel degelijk het bestaan van volken.

Trouwens: het nationaliteits-gevoel is niet te loochenen en niet uit te drijven. In kritieke oogenblikken overheerscht ook bij de socialisten de nationale eenheid, de nationale verschillen. Een gematigd nationalisme verslapt den klassenstrijd niet. Integendeel. De klassenstrijd kan beter internationaal worden gestreden dan cosmopolitisch of nationaal. De internationale keurt goed, dat de socialisten medewerken aan de verdediging van Volk en Vaderland, zoolang deze worden bedreigd. Welnu, het Joodsche Volk en het Joodsche Vaderland worden voortdurend bedreigd. De socialistische joodsche arbeiders mogen dus medewerken aan de verdediging. En zij doen dit door zich aan te sluiten bij de strijdbare nationale organisatie van het Joodsche Volk, de Zionisten.

Het programma der Poalei Zion heeft dus twee elementen. Een maatschappelijk, en dat is het gewone programma van het internationale socialisme. En een nationaal en dat is het gewone programma van het Zionisme. Bovendien verlangen zij toekenning van de rechten van nationale minderheid aan de Joden in de centra van Midden-Oost-Europa. En erkenning van een Joodsch wereldcongres als het hoogste orgaan van het Joodsche Volk. En de strijd tusschen Jiddisch en Hebreeuwsch? Er is een besluit van de Poalei-Zion, dat voor de Joden het Hebreeuwsch in Palestina de eenige officieele taal moet zijn. Hun publicaties zijn alleen in het Hebreeuwsch. In hunne vergaderingen wordt alleen Hebreeuwsch gesproken. Jiddische scholen zullen ten hoogste worden geduld, maar mogen niet gesteund worden met geldmiddelen van het Joodsche Volk.

En de Arabische quaestie? Wel, ieder volk heeft recht op bestaan. Daarvoor is een Land noodig. Voor het Joodsche Volk is Palestina het eenig-mogelijke land. Voor de Arabieren is het slechts een klein gedeelte van hun territoir, dat zich uitstrekt van Marokko tot Mesopotamië. Wil dat zeggen, dat de Poalei-Zion de Arabieren met geweld uit het land willen verdrijven? Dat niet. Maar zij willen een Joodschen staat met een Arabische gemeenschap. De Arabieren zullen in Palestina de rechten krijgen van eene nationale minderheid, omdat ze vergeleken met de Joden over de geheele wereld, aan wie Palestina gegeven wordt slechts eene kleine minderheid zijn. Er wordt daarmede den Arabieren niets ontnomen, want zoolang Palestina Turksch was, hadden ze geheel geen rechten. En in andere deelen van hun territoir, met name in

Arabië, komen de Arabieren nu in een zóó goede positie, dat ze redelijkerwijze zich tegen onze Palestina-plannen niet kunnen verzetten.

Ik vraag den heer Reubeni of hij meent, dat de Internationale deze denkbeelden steunen zal? Hij weet dat niet. Tot voor korten tijd was de Poalei Zion niet bij de Internationale aangesloten, omdat de Internationale als regel slechts een partij uit één land toeliet. Echter werd met het begrip 'land' min of meer geschipperd. Zoo werd de Poolsche partij toegelaten en ook een Tsjechische. Omdat de Polen en de Tsjechen woonden in een bepaald territoir, al was dat dan niet onafhankelijk. De Joden evenwel hadden geen territoir. Echter, op de laatste conferentie der Internationale te Bern zijn afgevaardigden van de Poalei Zion toegelaten en in het bestuur van de Internationale zitten nu ook vertegenwoordigers van de Poalei Zion: Berl Locker en Chassanowitz. De heer Reubeni meent zich uit de *Humanité* te herinneren, dat de Internationale daarmee heeft willen erkennen, dat het Joodsche Volk thans wel een territoir heeft: Palestina.

Ik vraag, wat de Poalei Zion in Palestina hebben gedaan? Wel in de eerste plaats: propaganda gemaakt voor het socialisme. De Turken hebben dat voor den oorlog altijd maar toegelaten. Het was nu eenmaal een slap bestuur. Zoo moesten de Poalei Zion een exemplaar van hunne courant geregeld bij de Turksche Regeering inzenden. Ze hebben dat nooit gedaan. En werden er zoo goed als nooit om lastig gevallen. De Poalei-Zion waren hier gedurende den oorlog anti-Duitsch, wegens den aanval op België en de zeer bijzondere aanmatiging van het Duitsche imperialisme. Toen Turkije naast Duitschland in den oorlog kwam, werd de courant van de Poalei-Zion verboden.

Ik vraag naar het verschil tusschen Poalei Zion en Poalei Ha-zaier. Groot acht de heer Reubeni het verschil niet. Daarom zijn er ook pogingen gedaan om tot eenheid te komen. Men zou zoo kunnen zeggen: de Poalei Hazaier is een nationale, Joodsche partij, die in de eerste plaats Zionisme predikt. De Poalei Zion is in de eerste plaats een internationale partij, die in de eerste plaats socialisme predikt. Het is een verschil van accent met onmerkbare overgangen. Juist omdat de Poalei Zion thans deel uitmaken van de Internationale, zijn velen van de Poalei Hazaier tegen de vereeniging geweest. Zij willen het nationale karakter van hunne partij onverkort handhaven.

Ik heb hiermede gevraagd, wat ik te vragen had. Maar ik vraag nog dit: heeft de heer Reubeni misschien spontaan nog iets te zeggen? Ja, hij wil nog iets zeggen over het Arabische arbeiders-vraagstuk. Hij beklagt zich erover, dat de kolonisten ter wille van een beetje gewin Arabische arbeiders nemen in plaats Joodsche. Ik ben nog niet in de koloniën geweest. En ik zal er ook voorloopig niet komen. Want Jeruzalem laat mij niet los. Maar ik heb toch wel enkele kolonisten hier gesproken. En de kolonisten zeggen, dat de eischen van de Joodsche arbeiders veel te hoog zijn. Ik zal u natuurlijk over deze quaestie, eene levenquaestie, nog nader schrijven. Thans geef ik alleen de meening van den heer Reubeni. De kolonisatie moet zijn de kracht van het Joodsche Volk. Terwijl deze kolonisten de kracht van het Joodsche Volk juist verlammen. Zij nopen de Arabieren niet, zonder geweld en onmerkbaar, tot landverhuizing. Neen, zij halen ze juist naar Palestina toe. En dat is het ergste, wat het Joodsche Volk gebeuren kan. In Egypte is de Arabische bevolking verdubbeld sinds onder Engelsch bestuur rust en werk is. De heer Reubeni vreest, dat het in Palestina ook zoo zal gaan. Het is niet in alle koloniën even erg. Dat hangt samen met den aard van het werk: landbouw of plantage, In Petach Tikwah werken soms drieduizend Arabische werklieden. Er zijn dan geheele Arabische dorpen verzezen, die er vroeger niet waren. Dat gaat niet. Wij gunnen den Arabieren alles goeds. Maar

in Arabië en in hun overige territoir, dat zich uitstrekt van Marokko tot Mesopotamië. Wij willen ze ook in Palestina met vrede laten. Maar het gaat niet aan, dat Joodsche kolonisten hun bedrijf voeren op eene wijze, die leidt tot verzwakking van de Joodsche en tot versterking van de Arabische volkskracht.

De heer Reubeni meent, dat zooveel mogelijk land moet komen in het bezit van de Joodsche publiekrechtelijke gemeenschap. Het behoort ter bewerking te worden gegeven aan groepen van arbeiders, Joodsche, geen patroons en geen knechten, maar samenwerkende genooten van het Joodsche Volk. Coöperatieve rijkshoeven! Frederik van Eeden. Mijn Meester. Mijn Vriend. Ja, als het mogelijk ware. Maar of de zelfverloochening en de wederzijdsche inschikkelijkheid daarvoor groot genoeg zullen zijn?

En ik eindig dezen brief. Des morgens zes uur. Want gisteren ben ik plotseling opgehouden. En vanmorgen half negen moet ik weer iemand spreken voor den volgenden brief. Ik ben dus om vijf uur opgestaan. Dat is hier heelemaal niet moeilijk. En ik heb mijn ochtendgebeden gezegd in de koele teederheid van den morgen. Nu zit ik te schrijven voor het open raam. O, ik heb maar een heel kleine kamer. Want er is hier een heel groote woningnood. En ik betaal toch honderdvijftig gulden per maand voor mijn pension. Dat is hier volstrekt niet duur. Met een iets mooiere kamer kostte het honderdtachtig. Nu, lach nu niet. Dat is niet aardig. Alles is hier geweldig duur. Kan iemand mij niet eens tien goede kleerenhangers sturen? Ik wil ook graag een luien stoel hebben. En soie d'écru voor een zomerpak. Doe er dan een paar zwarte dassen bij. En dunne grijze sokken. En een badkuip. Maar het uitzicht is hier mooi. Wel niet zoo mooi als op de Deutsche Plaats.... de dalen, de heuvelen, het dorp van Silouân tot den Olijfberg. Maar toch mooi. Een heuvelig veld met olijfboomen. Nu nog stil. Maar straks komen de zwarte geiten en de schapen en de aardige herders.

En als ik nu eens naar Amsterdam terug kon komen, waar de kleerenhangers zijn, de luie stoel en de soie d'écru. En de zwarte dassen, de dunne grijze sokken en de badkuip? Neen, lieve vrienden. Dan bleef ik toch hier. En ieder van ons, die een bestaan vinden kan, die is verplicht hier te komen. Maar wie niet bezielid is van den Heiligen Geest, laat die wegblijven. De Heilige Geest; wat bedoelt gij? Wel, wie hem heeft weet het. Wie hem niet heeft, kan ik het niet zeggen. Welk een mooie, milde morgen. Al mijn lezers heil!

Nr 54 Allerlei: de haat der volken⁺

⁺(1) De haat der volken: 8-7
1919 A., 5 (Onder de Streep)

Zijn wij eigenlijk wel reeds aan den Bond der Natiën toe? Zijn wij misschien nog niet verder dan de Haat der Natiën. Parijs. Bij een van mijn bekenden ontmoet ik hem, den man, die haast niet durft te zeggen wat zijn beroep is. Gij denkt wellicht aan iets leelijks? O, neen: hij is alleen maar leeraar in het Duitsch aan een Fransch lyceum. Wij zijn veel polyglotter dan de Fransche jongens. Zij behoeven maar één vreemde taal te leeren Duitsch of Engelsch. De Deutsche lessen zijn verlaten. En de leeraar verontschuldigt zich: hij is geen Duitscher. Hij is Franschman van ouder tot ouder. Hij heeft alleen maar Duitsch geleerd. En nu denk ik twee weken terug: een grijzen Zondag op de boot van Rotterdam naar Gravesend. Wij hadden een familie aan boord, waarvan de vader als civiel gevangene in Ruhleben geïnterneerd was geweest. En de kinderen, twee jongens, waren al die jaren ook in Deutschland geweest. En zij hadden Duitsch geleerd. En een van hun Engelsche vrienden plaagden hen

daarmee: ‘Foei, schande, schande, Duitsch te kennen. Dat moet je vergeten, dadelijk vergeten’. Maar de jongen, donker en boos, verdedigt zich: ‘Ik denk niet, dat het ooit een schande is, iets te hebben geleerd.’ En daaraan moet ik wel denken, veertien dagen later in Parijs.

Nr 55 Bar Mitswah te Jeruzalem⁺

⁺9-7 1919 O., 5. Gedat.

Jeruzalem 5 juni

Het jongensweeshuis van den heer Goldsmit heeft een heel mooien naam: Tuschiah. Dat is weder een van die woorden, die men niet in een andere taal kan vertalen, maar die men in de eigen taal moet beleven. Ik heb het woord opgezocht in het Hebreeuwsche woordenboek van Grosefsky en Jellin. Als gelijkwaardig geven die een aantal woorden, die men geen van allen in een andere taal vertalen, maar slechts in de hart-eigen taal beleven kan. Maar als ik nu Tuschiah vertalen moet, als ik het nu per se vertalen moet, dan zou ik zeggen: ‘bestendig welzijn en vooruitgaan’. Is dat geen mooie naam voor een jongensweeshuis?

Weezen hebben wij hier in Jeruzalem genoeg. Ook pogrom-weezen, uit Europa hierheen gebracht. Ik zal u nog wel eens schrijven over de weezen in Jeruzalem en over de weeshuizen. In het meisjes-weeshuis van mevrouw Zilvermit en in het jongensweeshuis van den heer Goldsmit ben ik thuis. Men denkt wel eens, dat het Joodsche Volk een rijk volk is. Maar dat is hier zeker niet zoo. Op de weeshuizen bijvoorbeeld moet wreed worden bezuinigd. Ik vind, dat men beter deed te bezuinigen op de salarissen, de verblijfkosten enz. van onze vertegenwoordigers en hogere ambtenaren. De leiders van de organisatie vinden dat niet. Zij meenen, dat ‘de ministers van het Joodsche Volk’ even eerste-klas moeten leven als de ministers van andere volken. Ik voel daar niet voor. Maar ik zal wel ongelijk hebben.

Verleden Zaterdag dan hebben we in het jongensweeshuis voor het eerst een Bar-Mitswahfeest gehad. Ge weet: Bar-Mitswah beteekent: ‘Zoon des Gebods’. De Joodsche jongens worden zonen des Gebods, wanneer zij dertien jaar zijn. Ze zijn dan tegenover God verantwoordelijk voor hun eigen doen en laten. Ze tellen mede bij het verplichte tiental mannen bij de gebeden. En zij zijn verplicht des morgens om voorhoofd en linkerarm de Tefillien (= Gebedsriemen) te leggen.

En dien eersten Zaterdag hadden wij er twee gelijk: Koheleth Brisk en Menachem Zewi. Mooie namen, want Koheleth beteekent Prediker en Menachem beteekent vertrooster. Zet daar nu eens Jan, Piet en Klaas bij, dan winnen wij het toch! O, de heer Goldsmit is zeer verbaasd geweest, dat hij al aan twee Bar-Mitswah-jongens toe was. Wist hij dan den leeftijd van zijn eigen jongens niet? Ach ja, maar dat zit zoo. Het weeshuis Tuschiah (Moge het bestendig welzijn en vooruitgaan!) bestaat nog maar kort. Bij de opneming heeft men twaalf jaar als grens gesteld. En toen hebben de verwanten van Koheleth Brisk en van Menachem Zewi, die de jongens toch zoo graag in het weeshuis zagen, toen hebben die verwanten, toen hebben die zich in den leeftijd vergist. Dat kan hier gemakkelijk, omdat er geen burgerlijke stand is. Ja, maar toen Koheleth en Menachem nu tegen de dertien liepen, toen moesten hunne bloedverwanten er wel met de waarheid onderuit-komen. Want anders zouden de jongens te laat zijn begonnen met de vervulling van hun godsdienstplichten. En dat wilden de bloedverwanten van Koheleth en Menachem niet, omdat zij waarlijk vrome bloedverwanten zijn. En zoo waren wij allen zeer verrast te hooren, dat er spoedig twee Bar-Mitswah-jongens zouden zijn.

O, het is anders een feest met hindernissen geweest! Het is hier een gewoonte, dat de feestvierende jongen een redevoering in het Hebreeuwsch houdt. In Holland is van die gewoonte niet veel meer over. Maar de Oost-Europeesche Joden in Holland houden haar nog in eere. Mijn Hebreeuwsche leermeester, de heer L. Straschun, heeft voor menig Oost-Europeeschen kameraad zijne redevoering gemaakt. Want, (ik verklap hier toch niet een geheim?) het is de leermeester, die de redevoering maakt. Hier ook. En de leermeester was met de redevoering van Menachem niet klaar gekomen. En zoo moest het feest wel een week worden uitgesteld. Neen, schudt nu niet bedenkelijk uw hoofd, vrome Hollandsche vrienden. Wanneer dat niet geoorloofd was geweest, dan had de heer Goldsmit het niet gedaan. Het verlangen van de jongens heeft dus een week langer geduurd. En hun herinnering zal een week korter zijn. Is het een voordeel? En dan, tusschen verlangen en herinnering de feestdag zelf.

Het kerkje van het weeshuis is maar klein en eenvoudig. Maar de zon schijnt er altijd vroom.

Voor de jongens banken. Voor de gasten ten gebede stoelen. Er staan er altijd drie links van de Heilige Arke met de twee wetsrollen. Het hoekplaatsje is mij welwillend afgestaan. En op de twee andere stoelen de twee jongens van God. Ik wensch ze veel geluk. Onze oogen blinken. De jongens verlangen allen naar hunnen heiligen dag. Morgen zal het voor Menachem en Koheleth al weer herinnering zijn. Den heelen dag zal dat nu zoo zijn: de heiligheid, de verwantschap van iederen oogopslag en oogenblik. De gebeden gaan hier altijd heilig en stil. En zóó vandaag. Maar het bijzondere is, dat de beide jongens nu voor het eerst van hun leven geroepen worden vóór de Heilige wetsrol en zelf ook eene afdeeling voorlezen. Ze zijn allebei beste brave jongens. Alle jongens zijn hier best en braaf. Maar Menachem is knapper in het leeren dan Koheleth. Dus mag Menachem ook de Haftarah voorlezen, een heel moeilijk stuk van Hosea. Hij leest het natuurlijk zonder haperen en zonder fout, omdat het Hebreeuwsch is, zijn eigen heilige hartetaal. Veel woorden en hunne waarde zal hij eerst later verstaan. Een lief gebruik: de jongens hebben vandaag den titel van 'Bruidegom'. Na de gebeden krijgen ze hun ontbijt: breed met koffie. Heusch, het is hier heel eenvoudig. En dat er nu nog meer moet worden bezuinigd is wreed. Vandaag is toch alles anders. Het tafeltje met het brood en den wijn, waarover de vader van vijftig Joodsche jongens de zegenbeden uitspreekt. Vandaag met bloemen uit den tuin. Ze zijn gisteren natuurlijk geplukt. Bonte bloemen. Giza Ritschl heeft geschreven: 'Ik lach als bonte bloemen' Ik ook. Dag verre Giza! Maar de jongens hebben daar nog geen weet van. Hun verlangen gaat nog niet ver. En hunne herinnering ook niet.

Tegen tien loopt het vol gasten. Mevrouw Zilversmit komt met het zusje van Menachem, die in haar weeshuis is. Vanmiddag zal het geheele meisjesweeshuis het jongensweeshuis komen complimenteeren. Het feest van één is het feest van allen. Dr. Da Sola Pool komt namens de Zionistische Commissie. En familieleden. En bezoekers. Omdat Zaterdagmorgen het gewone bezoekuur is. En de onderwijzers komen. De jongens gaan op de orthodoxe Tachkemonieschool. Ze stappen daar iederen dag tweemaal heen. Keurig in rijen van twee, zonder groot geleide. En dat gaat altijd goed. Liefde, verdraagzaamheid, en orde zijn hier de beginselen van de opvoeding. Nu zijn alle onderwijzers van de school gekomen.

Het is een groote dag voor de twee weesjongens. De onderwijzer, die de redevoeringen heeft gemaakt, zit achter de beide jongens voor het geval van nood. Maar het gaat best. Eerst houdt Koheleth zijn speech. Een Prediker is hij niet. Maar hij hapert niet en hij maakt ook geen fouten. Hij bedankt voor alles wat men tot

dušverre voor hem heeft gedaan en hij belooft, dat hij altijd, altijd een goede Joodsche jongen zal zijn. En dan Menachem! Een groote speech. Een mooie speech. Met teksten. En met aanhalingen uit de Profeten. De onderwijzer op wacht. Zal Menachem een fout maken? Neen, Menachem zal geen fout maken. Ofschoon hij toch de speech wel heel laat gekregen heeft. Wij luisteren allen in een angstige spanning. Want als Menachem eens een fout maakte, hier ten overstaan van den heer Goldsmit en de onderwijzers, en de jongens, en de gasten. Koheleth kijkt de woorden van zijn lippen af. Ze kennen elkanders speech net zoo goed als de eigene. Maar of Koheleth deze speech zou kunnen houden? Hij is in elk geval maar blijde, dat hij het niet behoeft te doen. En heelemaal niet jaloersch. Ook Menachem belooft, dat hij altijd een goede Joodsche jongen zal zijn. Houd goed uw woord, beste Menachem, en moge God in uwe dagen de Vertrouster zijn van alle rouwbedrijvenden van Jeruzalem en Zion.

Daar spreekt de heer Goldsmit met de liefde van een eigen vader. Hij wijst de beide jongens op hun nieuwe rechten en op hun nieuwe plichten. Ze krijgen beiden een horloge. Heel eenvoudig. Maak u niet ongerust. De heer Goldsmit spreekt de hoop uit, dat zij op hun horloge nooit anders zullen zien dan uren van geluk en de uren van het gebed: ochtend, middag en avond. Dan spreekt hij den Joodschen zegen uit, dien Joodsche ouders zeggen over Joodsche zonen: 'God make u als Ephraïm en Manasse. Hij moge u zegenen en u behoeden. Hij doe Zijn aanschijn over u lichten en zij u genadig. Hij heffe Zijn aanschijn naar u op en geve u vrede'.

En als dan mijn oogen breken in tranen, dan weet ik precies waarom. Dan houdt het hoofd van de Tachkemonieschool een toespraak. Alle onderwijzers hebben bijgedragen en de jongens krijgen ieder een mooi boek. En er is een groote geestdrift. We zingen Joodsche liederen. En Ossia, het dikke jongetje uit Groezië, die kijkt weer net zoo begeesterd als Purim, toen de Rol van Esther werd voorgelezen. Hij is nu nog maar een kleine Joodsche jongen. Hij moet nog bijna zeven jaar wachten, voor zijn Dag komen zal. 'Dag Ossia,' zeg ik dus: 'jij wordt toch maar alle dagen een daggie dikker.' Neen, Hollandsch verstaat hij niet. Maar die lekkere mischmisch, die ik hem in zijn knuistje druk, lust hij wel.

En 's middags komt mevrouw Zilversmit aangestapt met haar meisjes-weeshuis. Enkele meisjes hebben broertjes in het jongensweeshuis. Maar allemaal zijn ze eigenlijk zusjes en broertjes. Want op groote dagen brengen de weeshuizen elkander bezoek. Mevrouw Goldsmit heeft koeken gebakken. En er is mischmisch van zes piaster de rotel. Dat is in het Hollandsch vertaald: er zijn abrikozen van twaalf cent het pond. Doet Ledeboer het daarvoor? Maar voor alle weesjes, jongens en meisjes, is dit nu een gelukkige dag, een stralende dag. Zou het niet jammer zijn, wanneer daarop moest worden bezuinigd?

En dan houdt Koheleth, die nog altijd geen Prediker is, nogmaals zijn speech. En ook Menachem houdt nog eens zijn speech. Want dat is hier gewoonte, dat de feestvierende jongens zoo af en toe de speech herhalen, opdat ieder van de gaande en komende gasten ervan genieten kan. En dan komen de schoolvriendjes nog, en met kleine lieve woordjes brengen zij hun geschenkjes.

En dan gaan wij naar huis met de meisjesweezen. De Gebiedster wandelt vooraan, Simcha en Mathilda links en rechts. Samen nog geen acht jaar oud. Zóó weinig jaren zijn wel licht te dragen.

En wanneer ik thuis kom mijmer ik na, terwijl de late schaduwen gaan bloeien op het veld achter ons huis tusschen de boomen en de heuvelen. Mijn eigen Dag. Winter in eene kleine stad. Ik was een knappe jongen. Benijd mij niet, het heeft mij geen geluk gebracht. Daarom mocht ik de geheele afdeeling lezen van die week. En het

wereld-toeval, dat mij later zoo zelden meer gunstig is geweest, was mij gunstig met mijnen verjaardag. Ik heb gelezen de laatste afdeeling van Genesis, waarin de zegeningen, die de aartsvader Jacob vóór zijnen dood heeft uitgesproken over zijne twaalf zonen. Het zijn woorden, die ik door de donkerste jaren mijns levens heb behouden.

En ik mijmer, terwijl de schaduwen dichter gaan bloeien op het veld achter ons huis tusschen de boomen en de heuvelen. En ik lees in mijn Boek 'Het Joodsche Lied' het gedicht, dat ik op zijnen Dag heb geschreven voor mijnen kleinen Vriend Leo V. Het was lente. Hij was jong. Hij was gelukkig. Benijd hem niet. Mijn Lied heeft zijnen Dood en den verjaardag van zijnen Dood reeds herdacht.

En zóó eindigt de Barmitswah-dag te Jeruzalem, die begon met eenen lichten morgen, in schaduw en droeve mijmering.

Nr 56 Langs vele wegen⁺

⁺ (1) De begrafenis; (2) Het jongetje voor alles: 11-7 1919 A., 5 (Onder de Streep)

Ik kom van Ben-Jehoeda, die zooals u allen weet, woont schuin tegenover het meisjesweeshuis van mevrouw Zilvermit. Dan bij het Rothschild-hospitaal loop ik tegen de Joodsche begrafenis aan. Het is maar een arme man, die daar begraven wordt. Doodkisten kennen wij hier niet. Het lijkt wordt in doodskleederen gewikkeld. Daarover het heilige gebedskleed, dat de overledene bij zijn leven droeg. Vier mannen dragen den lichten smallen last. De portier van het hospitaal, die voor het tuinhok zit te soezen, staat op. Hij doet zijn Joodsche plicht: iedere Jood, die een Joodsche begrafenis tegenkomt, gaat een paar schreden mee. Ik doe de mijnen. De dragers loopen licht en veerkrachtig. Op de baar de doode man, als een die slaapt zijn aardschen slaap. Deze slaapt voor eeuwig. En de mannen, die meegaan, heffen den psalm der dooden aan: 'Gij, die woont in de hoede des Allerhoogsten, gij die schuilt in de schaduw des Almachtigen'. Vanavond zal ik deze psalm zeggen, voor ik slapen ga. Zal ik morgen weder ontwaken tot nieuwe onrust, tot nieuwe drift? Wat heeft de man gehoopt, wat heeft de man geleden, die daar wordt uitgedragen? Vier dragers dragen hem met lichten tred, hier door den zonneshijn. Zóó is hij ook eenmaal blijde door de zonneshijn gegaan. Zij, vieren, zijn sterk en jong. Wie zal hen uitdragen? Achter de baar spreken de geleiders de woorden van psalm 91.

Dan slaan zij af. En ik rechtdoor. Over het domein der Russen. De zon. De gevangenis. De witte kerk en de blauwe lucht. De veldkeuken, waar de soldaten koken en de schooiertjes vragen afval. Het leven als altijd.

Ik moet zeggen: mijn Arabische leermeester met de roode fez en met de zwarte kwastjes daaraan, heeft mij toch iets geleerd. Als ik vraag: 'schû ismak', dan weten al mijn Arabische vriendjes, dat ik hun naam vraag. En het kappersjongetje zegt dan 'Dshum'a' en dat beteekent, geloof ik, ook Vrijdag. Ja: de kleine Dshum'a is eigenlijk kappersjongentje bij mijnen machtigen vriend, den Armeenschen kapper in Jaffastraat. Hij moet daar met een doek de vliegen weggagen uit de omgeving van de klanten zijns machtigen meesters. Hij is heel lief. Maar ook heel lui. En, helaas, soms moet hij aanpakken. Vanmorgen. Den 33sten van den Omer. En ik ben dus naar den kapper gegaan. Straks zal hij ook een halven piaster krijgen. Of misschien zelfs een heelen piaster. Maar dan de ramp. Er komt een heer binnen, een klant. Hij heeft een boodschappenkorf aan den arm. Zeker is hij op weg naar de Batrak om inkoop te

doen. En nu zoekt hij een jongen om zijn mand te dragen. Hij heeft er geen gevonden. En nu komt hij Dshum'a leenen. Die wel heel lief is. Maar ook heel lui. Zeker is de heer met den boodschappenkorf een klant. Zeker is hij een goede klant. Want de machtige man beveelt Dshum'a met den heer mee te gaan. Er trekt een woede door de donkere oogen van den knaap. Wat, moet hij nu met die hitte naar den Bazar gaan! En de vreemde heer, die hem zeker een halven piaster zou hebben gegeven. En die hem misschien wel een heelen piaster zou hebben gegeven. Wat een ongeluksdag!

Nr 57 Wekenfeest te Jerusale^m

⁺16-7 1919 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 13 juni

Wij tellen van den tweeden Paaschdag zeven weken, dag aan dag, en dan vieren wij het Wekenfeest. Die zeven weken heeten Omertijd. Al mijn echte Joodsche vrienden weten wel waarom. En wie het verder weten wil, kan het wel in Holland navragen. Groote rampen hebben ons volk in den loop der eeuwen in den Omertijd getroffen. Min of meer is de Omertijd een zwaarmoedige tijd. En ook de gebeden, die wij bij de Omer-telling uitspreken, zijn zwaarmoedige gebeden. Zooveel rampen hebben ons Volk getroffen, dat we eigenlijk verbaasd moeten zijn, dat niet elke dag gedurende het geheele jaar een rampzalige gedenkdag is.

Zeven weken hebben wij den Omer geteld. Wij zijn begonnen met het Paaschfeest toen de maan vol was. Vele van de Omer-avonden heb ik het avondgebed bij den Klaagmuur verricht. De Klaagmuur in den maneschijn, die licht is als zon, maar blauw verteederd. Als de genooten van den gebede zijn heengegaan, blijf ik gaarne nog alleen gezeten op het stoepje, waar het huis is van Hassan en van den kleinen manken Mohammed. En dag aan dag tellend hebben wij de maand Nissan donker zien worden. En wij zijn begonnen de snoer af te tellen van de dagen van de maand Ijar. De nieuwe maan. De gebeden voor de nieuwe maan worden hier gezegd na het eerste kwartier. Met groote liefde en met een groot gejuich. Wij allen te zamen, mijne lieve vrienden met de mooie kaftans, de lange voorhoofdslokken en de heilige gezichten brandend van vroomheid. Hier, waar de maan hare stralen zoo zwaar spint en zoo prachtig, begrijp ik, dat door de gebeden voor de nieuwe maan de stralende regels van het Hooglied gevlochten worden. Iederen avond hangt de maan voller, zwaarder, zilver in de blauwkoele windlucht. Want het waait hier zalig tegen den avond. Is het de wind, die waait? Of is het de maan, die schatten van koele stralen waaien laat? Het is hier alles zoo wonder: de muur, de buurt daar omheen, de wind, de maan, de sterren. En als de maan weer langzaam uitdooft en versmalt, blijft toch de hemel blauw, de avondwind koel, zijn de sterren groot als wonderen en gebeden schooner en dieper te Jeruzalem dan te Amsterdam. O, wes en waar ik zwerven zal, dit kan ik niet vergeten. Dit kan niemand mij ontnemen. Jeruzalem. Als ik zeg 'vreugd', dan is het niet waar. Als ik zeg 'leed' dan is het ook niet waar. Kom over, mijn vrome vrienden, en beleef het oer-krachtige, dat zich door geen woorden doordringen laat.

II

Het Wekenfeest. Maar ook het Feest der Eerstelingen. Met Paschen is hier rijp de garst. En gedurende den Omertijd rijpt hier de tarwe. In de koloniën is nu de oogst

rijp. Ik had nu naar de koloniën willen gaan. Ik had het Joodsche landvolk willen zien, dat de sikkel slaat en de schoven bindt. Precies als de genooten doen van de andere volken. O, wij hebben zooveel geleden. Wij zijn verwrongen en verminkt. En wat voor andere volken heel gewoon is: eigen land, eigen taal, dat zullen wij nu misschien na een twintig eeuwen van zwerven mogen verwerven. Ik weet wel; er is iets ontroerends in het Leven: een bron, bloeiende rozen, barstende vruchten, een rijp graanveld. Een boer, die zaait. Een boer, die oogst. Dat is overal. Maar een Joodsche boer, een Joodsche ruiter, waarom braken mijn oogen, wanneer ik die zie? Omdat in het onmogelijke leven van ons Volk een boer en een ruiter tot kostbaarheden zijn geworden. We hebben veel te veel kooplieden, veel te veel geleerden, veel te veel dichters, veel te veel pogroms. Wij willen boeren, ruiters en vrede. Een leven zooals alle andere volken. Niet meer. Maar ook niet minder.

Ik had naar de koloniën willen gaan. Het is heerlijk des nachts te Jeruzalem wakker te liggen. Achterover. Handen gevouwen, onder het hoofd. Zich een kind te gevoelen en toch te weten, dat men geen kind is. Te waken en den volgenden dag te twijfelen: was het waak of droom? Met gesloten oogen zie ik de koloniën, de rijpe velden, de prachtige jonge Joodsche boeren. Ja, met den oogsttijd zal ik naar de koloniën gaan. En ik ben niet gegaan. Omdat Jeruzalem mij vasthoudt. Omdat de Zee mij wel verlost met zijn koelte en zijn geruisch. Maar Jeruzalem mij vasthoudt. Omdat het Feest der Eerstelingen ook is het Feest der Wetgeving. En ik het eerste jaar het Feest der Wetgeving te Jeruzalem vieren wil. Omdat geschreven staat: ‘Want van Zion zal de Leer uitstralen en het Woord van God uit Jeruzalem’.

De Heilige Leer. Wat is de beteekenis van de Leer voor ons Volk? Wie te Jeruzalem het Feest van de Wetgeving medeviërt, vraagt dat. Het is niet mogelijk deze vraag te beantwoorden met de machtlooze, logische woorden, die onze woorden zijn. Wij beleven die beteekenis in de diepte, waar geen woorden meer komen. Toch woorden. Intuïtief. Deze: het vasthouden aan de Leer is voor de orthodoxe Joden een plicht boven leven of sterven. Maar het afwijken van de Leer is slechts zelden een heilige overtuiging. Daarom moet de eenheid van het Jodendom, nationaal en religieus, gebouwd worden op de grondslagen van de Leer en de Overlevering. Ons Volk kan de Leer niet verlaten, zoomin als een Man zijn jeugd vergeten en verlaten kan. Laten wij het hier in ons eigen Land, onder onze eigen lucht, met de eigen wondere sterrenbeelden, probeeren met onze eigene Leer. Is het den volken van Europa zoo goed gegaan? Welk eene verwildering en welk eene verwarring! Waar is sociale en internationale gerechtigheid, die de grondslag moet zijn voor wetenschap, wijsheid en kunst? Laten wij de Leer behouden. Zij is nog steeds een kracht voor wie zich aan haar hechten. En die op haar steunen zijn gelukkig. Wanneer ik langs de landwegen buiten de Heilige Stad dwaal, dan besef ik de waarde van de Woorden: ‘Hare wegen zijn wegen van lieflijkheid en al haar heirbanen zijn Vrede’. Mits wij de Leer maar goed verstaan. Maar toen wij lieve, onrustige jonge jongens waren, en de Leer begonnen te beoordeelen, toen verstonden wij de woorden niet. Misschien wel den Zin, maar geenszins de Waarde. Nu het voor velen van ons te laat is, nu beseffen wij pas. Ik heb vele van die lieve, onrustige Joodsche jongens gekend. En ik denk aan vele, lieve, onrustige Joodsche jongens, terwijl ik dit opschrijf. Eén voorbeeld: een tekst, die mij altijd zeer ergerde was deze: ‘Oog om oog, tand om tand’. Een wreede Leer, nietwaar? Maar jaren later las ik in een artikel, ik meen van dr. J.D. Bierens de Haan in het *Tijdschrift voor Wijsbegeerte*, een geheel andere Bedoeling van die woorden. Namelijk: ‘slechts oog om oog, slechts tand om tand’. Eene inperking van een vroeger ongebreideld wraakrecht. En zoo is de zedelijke

Waarde van deze woorden met wreeden Zin deze: ‘wees genadig’. De Leer is eene Goddelijke inspiratie, maar in menselijke Taal. Dat wil zeggen: niet naar den Zin, maar naar de Waarde der woorden behoort zij te worden verstaan. Wat nu in ieder gegeven geval de Waarde van de woorden is, en waartoe de invoering dier Waarde op gegeven verhouding leidt, ziet daar wat de taak is der vrome, geleerde Rabbijnen.

III.

Zoo heb ik dan voor het eerst het Wekenfeest, het Feest der Eerstelingen, het Feest der Wetgeving te Jeruzalem gevierd. Mijn Hollandsche vrienden Zilversmit afwezig. Op reis naar Egypte. O, alles is in het meisjesweeshuis goed gegaan. Vader en Moeder kunnen daar van huis. De meisjes zijn ordelijk en vredig. Er is de helpster, die Schoschannah heet. Net als ons dienstmeisje, dat alles durft. Maar ik heb ze wel gemist. Men moest eigenlijk nergens zóó lang blijven, dat men iemand missen leert. Maar de heer Goldsmit van het jongensweeshuis is er. En al de jongens zijn er. En de onderwijzer. En de huisbediende, die uit den Priesterstam is, en dien wij dus bijzonder eeren. Des avonds. De schat van Jeruzalem, dat zijn de wegen. De wondere wegen, die winden langs de heuvels en door de dalen. Er zijn geen boomen langs de wegen. Maar in de ommuurde tuinen de topgetakte cypressen. Te staan op het bovenbalcon van het weeshuis. Vrij weg te zien naar alle kanten. De Stad. De lijnen van de bergen. De dalen zoo goed en vredig. Heel ver een enkel geluid. Of een enkel vuur. Het Wekenfeest valt vóór in de maand. En de maan is nog in haar eerste kwartier. Maar al zoo zilver en al zoo zuiver. Eerst de dag. En dan de schemering. En als de maan opkomt wordt de schemering weer lichter, een teedere ijlblauwe dag. En het avondgebed. Er zijn bloemen in de Synagoge, zooals in Holland op het Wekenfeest ook bloemen in de Synagoge zijn. Wel weinig. Het deel van de weeskinderen is maar een smal deel. En daarop moet nu nog weer in den wreede worden bezuinigd. Toch zijn er bloemen. En des ochtends: de gebeden weder heel eenvoudig. Geen piutim, die zegt men hier niet. Maar wel de gebeden ter herdenking der gestorvenen. Als op het Paaschfeest. Maar het leven is genadig. Vandaag mogen alle jongens den geheelen dag naar familie. Alle harten popelen. En het genadige leven laat ze de dooden vergeten. Ze hebben haast geen tijd om te eten. Toch zijn het beste boterhammen. Met jam van mischmisch. O, schrik niet. Mevrouw Goldsmit maakt ze zelf. En dan is het niet duurder dan boter. En terwijl de jongens lekker eten, overkijk ik de schare. Allemaal een verleden. In den Turkschen tijd zijn de Joden van Palestina letterlijk van honger en ellende gestorven. Heele en halve weezen zwierven rond langs de wegen, in de koloniën, in de steden. Of ze waren ergens genadig opgenomen, waar ze toch op den duur ook niet konden blijven. Langzaam komt er nu orde. En voor zoover er geld is (maar er is veel te weinig geld!) worden de kinderen in weeshuizen onder gebracht. Een burgerlijke stand is hier niet. Papieren hebben de kinderen niet. Men gaat af op de opgaven van familie, burens en kennissen. Maar vergissen is menschelijk. Een jongetje is opgenomen onder den naam van Aäron. Nu is onlangs gebleken, dat hij niet Aäron heet, maar Ephraïm. Aäron is zijn broer, die te Java in het weeshuis is. Nu noemen wij hem Ephraïm. Maar hij vindt het heel raar. En heelemaal niet prettig. En het dikke Groesische jongetje! Die is hier opgenomen als Ossia van voornaam en Koekia van achternaam. En, dat is iets vreeselijke, als onecht kind. En wat is onlangs gebleken? Koekia heet hij heelemaal niet. Ossia is zijn achternaam. En zijn voornaam is Samuel. Ook is hij een echte

jongen. Gelukkig. Ik had er trouwens niet aan getwijfeld. Jammer, dat hij nog aan den ooievaar gelooft en alle jongens voor echte jongens houdt. Nu heeft hij van de ontdekking geen plezier gehad.

En straks gaan ze dus allemaal uit. Ze hebben allemaal iemand, waar ze heen gaan, tot vanavond zeven uur. Allemaal, behalve den kleinen Sachs. Dat is valsch van het Leven. Echt valsch. Want de kleine Sachs is juist de aardigste van alle jongens. Hij leert goed. Is ordelijk, mild en gehoorzaam. Zorgt voor de kleinere jongens als voor zijn broertjes. Hij klikt niet, zooals Sommer en lacht niet in de Synagoge, wat Berkovitch soms doet. Allemaal niet. En hij blijft thuis. De onderwijzer wil hem meenemen naar zijn familie. Maar hij heeft verdriet. Hij mag vanmiddag gaan wandelen met ons. Ik beloof hem, dat wij een heelen middag uit rijden zullen gaan. Hij heeft verdriet.

Maar het leven gaat zijn gang. De familieleden komen om de kleine jongens af te halen. De groote gaan alleen. De heer Goldsmit houdt inspectie: zijn alle snuiten schoon? Alle handen? Alle nagels? Nu nog de bretelinspectie. Wat is dat? Dat is zien, of al de jongens de bretels wel goed vasthebben onder den kiel aan twee knopen. Omdat ze anders uitscheuren en wij hier zuinig zijn. Alle jongens maken dus een heele rompbuiging naar voren, en ze slaan de kielen op. En de heer Goldsmit kijkt ernstig één voor één. En het is zóó lief en zoo zot, dat het mij weer geheel verzoent met het Leven, dat toch voor den kleinen Sachs wel heel streng is geweest.

Nr 58 Langs alle wegen⁺

⁺(1) Twee portretten; (2) Een vergissing: 17-7 1919 A., 5 (Onder de Streep)

Het zijn twee jongentjes. Het Joodsche jongetje en het Marokkaansche jongetje. Het Joodsche jongetje ken ik van den Klaagmuur des Vrijdagmiddags. Dan komt hij altijd met zijnen vader naar de gebeden. Hij ziet er dan heel netjes uit. Precies een vader in het klein. Een lange jas. En prachtige haarlokken. Heel diepe, blauwe oogen. Hij staat wel heel eerbiedig aan den Muur, een teeder Joodsch kind. Soms speelt hij droomend met zijn lange lokken van goud. Als de wind zoel is en de zon is warm, dan kijkt hij soms uit het gebedenboek weg naar de blauwe lucht boven den muur. Tot zijn groote vader hem op den schouder tikt. En hij weer kijkt in het gebedenboek van geslachten en geslachten.

Het Marokkaansche jongetje woont bij den Klaagmuur. Daar wonen alle Marokkanen. Het toeristenboek zegt, dat zij zeer dweepziek zijn en dat men voor hen moet oppassen. Maar het toeristenboek weet het niet. Ik ben groote vrienden met den kleinen Hassan. Hij zal den vreemden heer niet storen, zoolang deze bij den Muur staat. Maar als de vreemde heer weggaat, zal hij hem een baksjisj vragen. Soms geeft de heer een halven piaster. Soms een heele. Het is jammer, dat de heer geen Arabisch verstaat. Dat de heer maar weinig woorden Arabisch verstaat. Verleden week heeft de vreemde heer gevraagd ‘schü ismek?’ Toen heeft hij dadelijk gezegd: ‘ismi Hassan’. Dien avond heeft hij een klein stukje geld gekregen. Maar het is twee piasters waard. Jammer, dat de heer het nu weet en niet meer vragen zal!

Het is eene vergissing, die mij wat geld gekost heeft. Deze vergissing heeft mij vijf piasters gekost. Of eigenlijk vier en een halve piaster. Want een halven piaster was ik toch van plan den kleinen Hassan te geven. Ja: achteraf zie ik zelf wel, hoe

dom het is een stukje van vijf piaster te verwarren met een van een halven piaster. Maar achteraf zien we onze domheden altijd. Maar o, hoe blij Hassan met zijn piasters was. Hij was aan het spelen met zijn Moorsche makkertjes bij den Klaagmuur. Nietwaar, toen de vreemde heer voorbij ging, heeft de kleine Hassan voor alle zekerheid 'baksjij' gezegd. Misschien zal de heer hem niets geven. Misschien zal hij hem een halven piaster geven. Maar vijf piasters! Het gezicht van Hassan werd verscheurd van vreugd. Hij schreide 'vijf piasters.' En alle andere jongens zagen het met stomheid geslagen.

Gisteren kwam ik Hassan tegen met zijn moedertje in een van de straten bij den Muur. Hij is nog een klein jongetje. En zijn Moedertje is eigenlijk maar een klein meisje. Hij liep naast haar op zijn mooie bloote pootjes. En zijn Moorsch snuitje straalde van vreugd. En toen zei Hassan iets heel liefs tegen den Joodschen heer. Hij zei 'Schalom', de Joodsche groet. 'Ente Jehûdi?' vraag ik. Daar moet Hassan vreeselijk om lachen. Of hij een Jood is? Wat dwaze heer! Wat dwaze vraag! Neen; hij zegt 'shalom' omdat hij vijf piasters heeft gekregen. En naast zijn moedertje tript hij verder.

Nr 59 Wij vasten⁺

⁺20-7 1919 O, 5. Gedat.
Jeruzalem 11 juni.

O, dat Jeruzalem het hart is van het Jodendom, wij merken het hier, dag aan dag, wanneer dag aan dag de berichten komen van de meest schrikkelijke pogroms in Polen. Ook gij, mijne Joodsche vrienden in Holland en in Amsterdam, zult zwaar geslagen zijn door deze berichten. En wij allen in Jeruzalem houden ons overtuigd van de deelneming van vele vrienden, van vele volken, nu zonder noodzaak de beste lievelingen van het Joodsche Volk door de Polen worden geslacht. Maar hier te Jeruzalem. Vele vrome Joden zijn afkomstig uit de streken van Polen, waar de doodsbeul thans rondgaat. En zich koelt aan de kinderen van Gods vrome leerscholen, die machteloos zijn. En des avonds, bij het avondgebed, gaat er een groot geweën langs den Klaagmuur. Zij weenen hier om de vermoorde kinderen van Gods vrome leerscholen. Zij weenen, omdat de vrede het Joodsche Volk geen vrede brengen zal. Jeruzalem, Jeruzalem, waar stijgen de smeekgebeden en de klaaggebeden vromer op? En weenend gedenken wij de schrikkelijke middaggebeden van den Grooten Verzoendag. De Joodsche martelaren hebben de wreedheden der Romeinsche beulen geleden. Twintig eeuwen. Eén ademtocht der Eeuwigheid. De Joodsche kinderen van de vrome leerscholen afgeslacht. Twintig eeuwen. Eén ademtocht. Amalek. Amalek, dat de Joodsche kinderen en de Joodsche vrouwen aanviel, toen het Heilige Land in het verblijd gezicht kwam. Wij zullen noch Polen, noch Palestina vergeten.

Er is een wanhoop over Jeruzalem. O, het zonnige bonte leven gaat. Hassan, Mohammed, Ibrâhîm, Dzumma: al de Arabische kinderen, die hun rolletje spelen in mijn leven hier. Maar ik geniet het niet. Hart en ingewanden beven om de verslagenen mijns Volks. En de vrome groote Rabbijnen van Jeruzalem hebben het laten aanplakken in hun machtig Hebreeuwsch: dat alle feestelijkheden streng verboden zijn. Geen muziek. Geen dans. Niets, niets. Rouw en ootmoed. Opdat God zich erbarme en de slagen afwende van Zijn Volk.

Iederen dag komen de berichten wreeder. Het hangt zwaar boven Jeruzalem. Als een belegerde stad. Als een stad, waarin de pest rondgaat. Neen, men behoeft ons niet te vragen geen feest te vieren. Wij zijn geslagen. Want de vermoorde lievelingen

van Gods vrome leerscholen, dat zijn de kinderen, waarop wij gehoopt hebben voor den opbouw van het Joodsche Volk in het Joodsche Land.

En de vrome, groote Rabbijnen van Jeruzalem laten het aanplakken in hun machtig Hebreewsch, dat wij zullen vasten ter treure om de verslagenen van ons Volk. Overal om de aanplakbiljetten staan de vrome mannen, met de mooie scherpzinnige gezichten, zij lezen. En wij zijn verslagen. Als in een hopeloos belegerde stad.

De Dag. De morgen is heet. En niet het heerlijke, tintelende, koele ochtendbad. Men onthoudt zich van alles, wat genot geeft. En niet het bonbon-geurende mondwater. Ik wil wat lezen. Ik wil wat schrijven. Maar ik kan het niet. De hitte staat. Wreed. O, mijn hoofd is zoo zwaar. De kinderen in Polen, die vermoord zijn. En de mannen. De Moeders. De meisjes. Wreede visioenen branden. De lijken verminkt. Maar als ik goed zie, zijn het rozen. Witte en roode rozen. Geen menselijke wereldmacht schijnt sterk genoeg te zijn om te beletten, dat de Polen de Joden vermoorden. En ons Land, ons eigen Land, zal het in staat zijn de verdwenenen van ons Volk op te nemen. R. Chaïm Sonnefeld, de groote, de vrome, heeft ons getroost: 'Het Land zal plaats geven voor allen.... wij zullen nooit behoeven te klagen: deze plaats is te nauw om er te wonen.' Maar ik klaag het weer uit: 'Waarom de pogroms... waarom worden Gods lievelingen als beesten geslacht?' Hij troost mij, de groote, de vrome, zooals een wijze man een dommen jongen troost.

De hitte. Mijn mond brandt. Ik vraag: 'waarom drink ik niet?'. Omdat de Polen de lievelingen van mijn Volk hebben vermoord. Amalek. De honger scharrelt in mijn keel. Waarom eet ik niet? Omdat de Polen de lievelingen van mijn Volk hebben vermoord. Amalek. De visioenen. Bloed of rozen. Mijn hoofd duizelt. De wereld duizelt. En allemaal vogels fluiten. Mijn bloed fluit. O, de verslagenen van ons Volk. Zal ik uitgaan? De dag is zoo zwaar. De dag is zoo lang. Maar hij moet zwaar zijn en hij moet lang zijn. Wij rouwen om de verslagenen. O, wij zullen noch Polen noch Jeruzalem vergeten!

Het is half twee. De heele dag. De lange dag. De wreede dag. Om twee uur zullen wij bij den Klaagmuur komen voor de gebeden. Ik ontmoet dr. Keller op den weg, den Amerikaanschen Mizrachist. Natuurlijk vast hij ook. Wij vragen elkander niet, waar wij heen gaan. Wij gaan naar den Klaagmuur. De Joodsche winkels in de Jaffastraat zijn gesloten. De Moeder rouwt om hare kinderen. En de vraag hamert door mijn hoofd: 'Zal er waarlijk in het huis van Moeder plaats zijn voor alle kinderen, de hongerende, de opgedrevenen?'

De Klaagmuur. Het staat er vol tusschen den Muur en den muur van de overzijde. Zelfs op het platte dak tegenover den Muur zitten de genooten. De middag davert heet. Van verre het geluid van de Stad. De gebeden worden aangeheven. De Klaagbeden en de Smeekbeden. De bazuin wordt geblazen. Geweldig. Zooals de Bazuin geblazen wordt op de Groote Dagen, Nieuwjaarsfeest en Grooten Verzoendag. En tusschen de Gebeden om Vergiffenis schreit het gebed: 'O, God, Koning, die zit op den Troon der Barmhartigheid'. En luid weenen de woorden 'God, o, God, die Barmhartig en Genadig zijt'. De kinderen van de vrome Joodsche leerscholen van Jeruzalem zijn gekomen. Zij weenen met luide, schreiende stem. De oude mannen weenen. De sterke gestalte van Doctor Keller siddert. De Bazuin schreit. En de hitte. Ongenadig. Rabbi Ben-Zion Adler spreekt de rede uit. Troost. Berusting. Vermaning. Hij spreekt geweldig. Luide schreien de vrome kinderen van de leerscholen van Jeruzalem, wanneer hij Gods genade afsmeekt voor de machteloos vermoorden van het Joodsche Volk. Wij zijn moede tot den dood, staande in de samengepakte menigte. Wij staan hier al twee lange, wreede uren.

Er is een heilige Wetsrol gebracht. En de Afdeeling der Vastendagen wordt gelezen, waarin Mozes de genade van God afsmeekt voor het Volk. Het is geheel stil. De wind ruischt. De stem van den Voorlezer gaat. Een heel oude Man leest de Haftarah: Jesajah 55 vers 6 tot 56 vers 8, zooals die alle vastendagen gelezen wordt. Het begin met de milde vermaning: ‘Zoekt God, die altijd is te vinden. Roept hem aan, die steeds nabij is. De boosaard verlate zijnen weg, en de zondaar laat zijne gedachten. Hij keere tot God, die Zich zal erbarmen, en tot den Eeuwige, die veel zal vergeven.’ En de zachte troostwoorden aan het eind: ‘Zóó spreekt God, die de verdrevenen, van Israëel verzamelt: ‘bij de verzamelden zal ik nog nieuwe voegen’.

Wij zijn allen moede in de heete menigte. Maar de stem van den ouden Man, die de Haftarah leest, gaat als een zachte wind van troost over de hoofden en over de harten. De late middagwind is doorgebroken. Er komt beweging in de milde lucht. De wreede dag doet ons genade.

Heel aan het eind van den Klaagmuur, ver van den voorzanger af, ga ik zitten op de stoep van het huis van Hassan. Ik ben zoo moede. Een lange dag. Een wreede dag. De kleine Hassan komt ook buiten. Hij kan nu niet spelen op de straat naast den Klaagmuur met den kleinen manken Mohammed, zijn vriendje. Het is er zoo vol. Niemand kan zich bewegen. Hassan zou misschien wel graag naar den Bazar willen gaan. Maar hij kan er niet door. Zijn bloote pootjes heel ernstig onder het japonnetje uit, peinzend. En zijn gazellen oogjes in het smalle smoeltje. Neen. hij vraagt geen baksjisj vandaag. Hoe vele Joden! Hoe vele Joden! En hun bazuin. En hun weenen. Zijn oogen in het smalle gezichtje peinzen. Wonderlijk, met welk een lief gemak de Polen de Joodsche kinderen vermoorden, die zoo mild en klein als Hassan zijn. En de machtige wereld laat de Polen maar stil hunne moordgangen gaan. Is een lief en vroom kinderleven dan zóó weinig waard?

De avond daalt. De menigte bij den Muur is nu wat lossier geworden. Er is tenminste nu weer doorkomen aan, al moet het heel langzaam en voorzichtig aan. Ik kan niet meer blijven. Ik ben zoo moe. O, de verslagenen, de lieve, vrome verslagenen mijns Volks. Doctor Keller blijft nog, sterk en standvastig.

De avond schemert reeds wat in de nauwe straatjes bij den Muur. En in den Bazar. Voor mij uit gaat de heer Goldsmit met het jongens-weeshuis. Ook de vrome joodsche jongens van het weeshuis zijn ten gebede opgegaan voor de vermoorden. Velen hunner zijn zelf heele of halve weezen geworden door de Russische pogroms. En toen door liefdadige vereenigingen hierheen gebracht. Ook de meisjes van het meisjes-weeshuis hebben gevast tot den middag. Een geheelen dag vasten is in dit heete weer wel al te zwaar.

De schemering. De teedere schemering. De honger en de dorst zijn niet erg meer. Vanuit mijn kamer. Het veld met de boomen en met de heuvelen. De herders, die naar huis gaan. Het is alles zoo mooi en zoo teer. Ongelooflijk, dat wij vandaag hebben gevast, omdat de Polen onze mannen uitmoorden, onze moeders en onze kinderen. Aan de teeder-blauwe lucht bloeien de sterren. Ik zie: een, twee, drie. De zware vastendag is voorbij.

Nr 60 Langs alle wegen⁺

⁺(1) De brutale; (2) De ezel
en de significa: 21-7 1919 A.,
5 (Onder de Streep)

Wij hebben een logéetje gehad uit Rechoboth. En de brutale heeft het koffertje naar het station gedragen. Wanneer wij 's middags aan tafel zitten, beneden in het koele halletje naast de keuken, dan komt de brutale zijn loon opeischen. Een shilling. Wat! een shilling? De heer des huizes verzekert hem in kloek Arabisch dat men voor een shilling een pakje naar Rechoboth brengt. De brutale houdt vol: een shilling. Het is hem vooraf beloofd. De heer des huizes wil niet toegeven. Ik vind, dat ik nu wel weer wat Arabisch repeteeren kan. 'Schû ismah?' vraag ik dus. De brutale vindt, dat zijn naam er nu ditmaal niets op aankomt. Hij herhaalt dus, dat hij een shilling wil. Maar ik houd mij aan mijn leerboekje. Dat is altijd veilig. De volgende vraag is helaas: 'scû bitùd?' Wat wil je? Ja, maar dat heeft hij juist zoeven gezegd. Hij wil een shilling. Het leerboekje komt slecht uit vandaag. Want het volgende woord is: mâ fisch, en dat beteekent: er is niets. De brutale houdt vol. Ik laat hem een shilling zien en ik zeg: schû haba? De brutale grijnst. Wat, weet deze heer niet wat dat is? Dat is een shilling, precies wat hem toekomt. En nu toch wel even met een weifeling in zijn donkere oogen, zijn eigen brutaliteit toch niet goed aandurvend, neemt hij de shilling uit mijn hand. Hij mompelt haastig een groet en hij gaat heen. De heer des huizes is boos. Maar de moeder maakt vrede. Zij komt met het nagerecht. Heerlijke abrikozen, die volgens mijn leerboekje 'mischmisch' heeten. En dat zal ik dan maar gelooven.

Denkt gij soms, dat een Arabier geen Hollandsch verstaat? Ja, als ik een wetenschappelijke verhandeling hield in het Hollandsch zou hij dat misschien niet verstaan. Maar als ik opspeel in het Hollandsch verstaat hij het heel goed. Omdat, signifisch gesproken, wanneer men opspeelt het intuïtieve element in de woorden op den voorgrond komt. En dat is internationaal. Zoo goed als gebaren. Bijvoorbeeld: een Arabisch rakkertje ranselt onder onze ramen zijn ezeltje af. In zoo een geval spreek ik Hollandsch: 'jou akelige, nare aap van een jongen, moet jij dat beest zoo slaan!... wat heeft dat beest jou gedaan?' Nietwaar, kan men in eenige vreemde taal zoo intuïtief-geëmotioneerd spreken? Natuurlijk heeft de jongen het verstaan, want hij mompelt iets heel brutaals: dat het zijn eigen ezel is en dat hij hem slaan zal, zooveel hij wil. Ik versta dat zelf wel niet, maar het buurjongetje, dat ook Engelsch spreekt, heeft het verstaan. Vreeselijk. Maar de gerechtigheid laat niet op zich wachten. Daar verschijnt Ibrâhîm Effendi, het aardige politie-officiertje. Hij is op inspectie in het regeerings-paardenhospitaal over ons, en hij komt kijken, wat er te doen is. En ik vertel het hem in het Engelsch. Wij zijn goede vrienden. En wat er nu verder gebeurd is met het Arabiertje, dat zijn aardig ezeltje heeft afgeranseld met een plank, ziet, dat staat geschreven in het boek der oorvijgen. Want Ibrâhîm Effendi is een heel aardig politie-officiertje. Maar hij heeft harde handen. En houdt van goed en snel recht

Nr 61 Langs alle wegen⁺

⁺ (1) De Vader; (2) Het misverstand: 25-7 1919 A., 5 (Onder de Streep)

Hij is een oud man. En de groote, mooie jongen, wiens portret hij altijd, bij zich draagt, is de zoon van zijn ouderdom. Hij is heel trotsch op zijnen mooien grooten zoon. Maar nu is hij heel ongerust. Want zijn zoon is soldaat geweest in het Turksche leger. Tolk, omdat hij zooveel talen goed sprak. En sinds maanden heeft hij niets van zijn zoon gehoord. Kan ik niet eens informeeren bij een van de Engelsche

officieren? Zij kunnen dan naar Kushta (Konstantinopel) schrijven. Ik beloof het. En helaas, ik hoor het. De groote, mooie, jongen, wiens portret de vader altijd bij zich draagt, is verdronken bij het overtrekken van een rivier. Ik durf het den ouden man niet zeggen. En ik zie hem zoo dikwijls in de stad, op vergaderingen. Altijd vraagt hij mij; 'Is er al antwoord uit Kushta?' Dan zeg ik 'neen'. Den eersten keer was het moeilijk. Maar nu gaat de leugen mij al heel vlot af. Vanmorgen ben ik hem weder tegengekomen in de Jaffastraat bij de Jerichostraat. Zeker was hij naar de post geweest. Hij vraagt het weer: 'Heeft mijnheer al antwoord uit Kushta?' Ik zeg: 'Neen, maar ik zal van de week nog eens laten schrijven'. Hij dankt. Hij verzekert het mij: de jongen kan nog best terugkomen. Iederen dag hoort men van doodgevaanden, die terugkeeren. Is dat niet zoo? Ik zwijg. De oude man houdt aan met een smoor in zijn stem. Is dat niet zoo? Ik zeg, dat het zoo is. En dat hij maar goeden moed zal houden. Wij scheiden. Door het vroolijke woelen van de Jaffastraat stapt hij heen. Oud, maar toch nog flink in zijn zwarten kaftan. Zeker heeft hij het portret van zijn mooien, grooten zoon in zijn zak.

Vele zijn de misverstanden. Er zijn afschuwelijke bij. Maar dit is niet afschuwelijk geweest. Ik kom van het meisjesweeshuis af. Natuurlijk kom ik van het meisjesweeshuis af. En dan loop ik, zooals gij allen weet, over het Russendomein naar huis. Een heel mooi, klein Arabiertje komt naar mij toe. Hij zegt iets. Maar ik versta het niet. Gelukkig komt er een Jemeniet langs. Alle Jemenieten spreken Arabisch en Hebreeuwsch. Ik vraag den Jemeniet, wat het jongetje wil? En de Jemeniet vraagt het mooie jongetje, wat hij wil van den vreemden heer. Het jongetje laat vragen of ik Sabbataï heet? Neen, zoo heet ik niet. Maar als ik wel zoo heette? Het mooie jongentje zucht heel diep. Er is een heer, die Sabbataï heet en die hem een piaster heeft beloofd. Maar als deze heer Sabbataï niet is en alleen maar op Sabbataï lijkt, ja, dan is er niets aan te doen. Ik laat vragen of hij dan den piaster hebben wil van den heer, die Sabbataï niet is maar zoo op Sabbataï lijkt. Ja, het jongetje is genadig. Hij zal geen verschil maken tusschen eenen piaster van den heer Sabbataï zelve en eenen piaster van eenen heer die alleen maar op Sabbataï gelijkt. Het is duidelijk, dat de goedgezinde Jemeniet nu ook eenen piaster krijgt. Want het jongetje is alleen maar een mooi jongetje. En de Jemeniet is zeker de vader van een groot gezin, die zwaar draagt voor ieder brok brood en blij is met elken piaster, die meevalt.

Nr 62 Wandelingen in en om Jeruzalem⁺

⁺26-7 1919 A., 5. Gedat.

Jeruzalem 20 juni

Des Maandags lezen wij psalm 48. Zij, die te Amsterdam de afscheidsrede van den rabbijn Vredenburg hebben gehoord, zullen zich vooral deze woorden, herinneren: 'Ga door Sion, ga rondom de wallen, tel de torens, ziet de versterkingen en de paleizen, opdat gij het uw jongeren verhalen kunt'. Waarom zou ik dan, mij deze rijke woorden herinnerend, niet de wandeling langs de stadsmuren voortzetten? Wij zijn de eerste maal gebleven bij de Leeuwenpoort. En toen langs de Via Dolorosa en den doodkistenwinkel naar huis gegaan.

Wij zullen nu des middags de tweede helft van de wandeling doen. Te samenkomst in het meisjesweeshuis. Maar welk een dag! Er staat een vuurvaste chamsin. Het is een wind. Maar het is geen wind. Het is zware lucht, die langzaam voortgaat, zonder vlagen. Het stikt. Het smooit. Als het tegen den avondval maar koeler wordt. Dat is

het klimaat hier te Jeruzalem. Groot verschil tusschen zomer en winter. Tusschen ochtend en avond. Ja, van uur tot uur kan de hitte neerslaan en een koude wind waait de gloeiende uren heen als bloembladeren. De chamsin, de wreede, heete chamsin. Maar we hebben nu eenmaal de wandeling vastgesteld. En omdat de wandeling voor mij wordt gemaakt, mag ik allerm minst ontbreken.

Het meisjesweeshuis. De kinderen leven loom in de wreede, verbeterde hitte. Simcha raadt mij ernstig aan, vanmiddag niet te gaan wandelen. Maar helaas, ook ditmaal ongevoelig voor goeden raad. Wij gaan; linnen schoenen, linnen pak, bruine stofbril, tropenhelm. En de hitte. De hemel is een hel van zonnevuur. Het staat. En wij daar doorheen. Toch is het mooi. De lucht wel heet. Maar ook helder. Uitgegloeid. O, de wonderen van de wegen over dalen en heuvelen rondom de Stad. Men kan hier lijden. Maar kan men hier ooit doodongelukkig zijn? Het gezicht tot den Olijfberg. Met zijn drie heuvelen. Over de wegen de Arabische mannen met hunne wijde, weidsche kleederen. Arabische jongetjes in japonnetjes met de mooie, roode fez. En de ezeltjes, altijd lief, altijd trouw en sterk op hun hertepootjes. Een lange luie Arabier op het ezeltje, met wijde beenen, voeten bungelend tot den grond. Twee lange luie Arabieren op het ezeltje, met wijde beenen, voeten bungelend tot den grond. Of een vader met een heel mooi jongetje. Of een heel mooi jongetje zonder vader. En een ruiter te paard. Zijn dunne witte, hoofddoek, kort op het voorhoofd, lang uitwaaiend over nek en schouder met fijne punten en met fijne kwasten.

De Leeuwenpoort. Het bonte leven. Een kleine buurtmarkt, met sinaasappels, met lekkere zoete dingen. En de kooplieden heel lui, heel loom vandaag in de wreede verbeterde Chamsin. Twee bedelaars. Zeker zijn zij groote vrienden, want zij krabben elkander rug en schouders met een liefdevolle toewijding. Een Mohammedaansch kerkhof links. Het Joodsche rechts. Maar goed onderverdeeld: Sefhardische en Aschkenasische Joden apart. En dan ook weer de verschillende gemeenten apart: Dwinsk, Minsk en Pinsk. Wij zijn hier aan den kortsten stadsmuur. Met de poort der Barmhartigheid. Het lieve gelooven: voor deze Poort komen alle gebeden en van daar stijgen zij naar den Hemel op. Door de Poort der Barmhartigheid zal de Messias de stad binnenkomen en om dat te beletten hebben de Mohammedanen de Poort dicht gemetseld.

Een weg naar beneden. En de Gethsemanétuin. Daarvoor een kraampje: sinaasappels, koek, bonbons. Lekker vet en lekker zoet. Twee jongens. Zij zitten kaart te spelen met aandacht en met toewijding. Zij vinden het heelemaal niet aardig, dat wij, dwaze koopers, ze komen storen in hun spel. Maar nu de oudste daar toch eenmaal als koopman zit, zal hij genade voor recht laten gaan. En zal hij ons deze drie mooie sinaasappels verkoopen voor twee piaster de drie. Duur? Heelemaal niet. De sinaasappelentijd is bijna om. Er is al haast mischmisch. Wij koopen. Wat dwaze stoomis! De jongen vouwt zijn beenen weer sierlijk over elkander. En aandachtig neemt hij de kaarten weer op. Wij bestaan niet meer. Wanneer wij snoepten van den zoeten, vetten koek, of van de bonbons, hij zou het niet merken. Gethsemané bestaat niet. Twintig eeuwen bestaan niet. De wereld bestaat niet. Zij kaarten.

Gethsemané: de plaats is ons niet heilig. Maar niet minder dan de Turken zullen de Joden de heilige plaatsen van anderen eerbiedigen. Men denkt toch niet anders van ons? Ik bedoel dat zóó: kinderliefde gevoelen wij alleen voor onze eigen ouders. Maar daarom hebben wij toch ook eerbied voor de kinderliefde van anderen. Zóó gevoelen wij de heilige plaatsen van ons zelve anders dan de heilige plaatsen van anderen, maar deze laatsten toch ook eerbiedig.

De Gethsemané-tuin is een wel-gekweekte bloemenhof, vol, bont, toch mooi. Alle perken afgezet met steenen randen, zooals in de tuinen hier, omdat zonder deze de slagregen de zwarte aarde wegspoelt. Olijfboomen in den tuin, waarvan men zegt, dat zij nog uit den tijd zelve zijn. Franciscanen bewonen en bewaken het domein. Zij zijn heel vriendelijk voor ons. Willen wij wat van de bloemen medenemen? Neen, wij willen verder gaan. De twee jongens kaarten. De Eeuwigheid is nu wel een beetje ouder geworden. Maar dat hindert hier niet. En wij gaan door het dal: Josaphat, Kidron, Gehinnomdal; dat loopt hier allemaal, ineem. En wie dat precieser weten wil, die kan het lezen in Baedeker en in Meyer. Maar wij willen niets precies weten. Wij willen leven in gevoelens en niet in feiten.

Het graf van Absalom, dat waarschijnlijk heel iets anders is. Wanneer vrome Joden daar voorbij gaan, werpen zij steenen, omdat Absalom in opstand tegen zijnen vader is geweest. Vanuit de dalen kan men zien, welk eene sterke vesting Jeruzalem vroeger is geweest. De stad stijgt steil. Toegankelijk langs enkele smalle wegen. Er zijn plaatsen, waar men staande in het dal, vlak bij de stad, niets van de stad kan zien. Er is een oud kerkhof. Het ligt tegen de rotsen aan, open en bloot. Wij staan midden in de graven, voor wij het weten. Heel oud. Twee honderd jaar. Hoe zal de wereld zijn over twee honderd jaar. 'Dwaze dwaler', zegt de Eeuwigheid: 'over tweehonderd jaar is de wereld precies zooals zij voor tweehonderd jaren was: onrust, hartstocht en zelfzucht. En blijf hier nu niet staan mijmeren. Want het stof van deze doode mannen is al gewaaid op honderd winden. En uw beide geleiders wachten u.'

Zij wachten. Silouân. Toen wij nog op de Deutsche Plaats woonden en wij het mooiste uitzicht hadden van heel Jeruzalem, zat ik des avonds uren, uren, uren in het zonnige maanlicht, op het balkon. Beneden bouwde het dorp van Silouân, waar de Arabieren wonen en de Jemenitische Joden. Boomen zijn er niet in Silouân. De huizen groot, van geblokte steenen, vierkant, de daken plat. Wonderlijk in het verteederde maanlicht. En het is ook een mooi woord, een zacht woord: Silouân, Silouân, Silouân. En de wegen. Zij winden om de rotsen. En de huizen staan overal. De paarden heel zwaar en heel geduldig gaan met de wagens de windende wegen. Het wonder van zoovele maandoordroomde avonden zie ik thans bij dag en dichtbij. Maar de dag doet genade. Ook van dichtbij is het wonder. En ik zeg het liefkoozend: Silouân, Silouân, Silouân.

De waterbron. Wij hooren haar donker, eeuwig (o, daar glimlacht de Eeuwigheid!) geruisch in de diepte. Wij dalen af, voorzichtig langs de steenen trap door de eeuwen geslepen. Ik leg mijn hand waar het levend water breekt en valt in een bekken, dat geen menschen hebben gemaakt. Waarom ben ik zoo ontroerd bij een bron, die breekt. Bij een roode rozenstruik in een schaduwval. Bij een kind, dat slaapt en bij een glas rooden wijn, waarin de zon schijnt? Daar komt een Arabisch jongetje aangestapt, op hooge bloote pootjes. Hij komt water halen voor zijn moedertje. Een petroleumblik vol, en dat is hier geloof ik, vijftien liter. Neen, wij behoeven hem niet te helpen. Hij kent de bron. Hij is hier al zoo honderd malen geweest. Hij kan het blik ook alleen op zijn hoofd zetten. Gelooven wij hem niet? Wat dwaze menschen? Wie zou hem helpen als er eens niemand bij de bron was? Kan zijn moeder wachten tot er iemand komt? Zij heeft het water noodig voor den tuin. En om de groenten schoon te wasschen, waarmee zij morgen naar de stad zal gaan. Hij stapt heen, evenwichtig en voorzichtig. Als ik thuis kom, zal ik dit kwatrijn voor hem opschrijven:

'Een kleine knaap: hij komt koel water halen
Voor zijne Moedor, uit de diepe bron.

Van den ochtend tot den avond vele malen
Hij lacht... ik dacht, dat hij 't niet dragen kon.'

Maar hij zal het nooit weten. En wat zou het hem baten, wanneer hij het wist? En wat baat het mij, dat ik dit kwatrijn heb opgeschreven en dat ik andere kwatrijnen heb opgeschreven? Hoeveel Eeuwigheden zijn besloten in het oogenblik tusschen onze ontmoeting en dezen brief naar Holland?

Wij zijn nog heel lang in de diepte van het brongewelf gebleven, waar het levend water breekt. Maar ik weet niet, wat wij daar hebben gedaan. En als wij boven komen is het wonder gebeurd. Er is geen chamsin meer. Maar een koele, bewegende wind. Het wordt al avond. Wij loopen door den wind als door koel water. En de wind omspoelt ons. De wind kust ons: oogen, mond en wangen, overal. De heele wereld is veranderd. Hier is de grond vruchtbaar en draagt rijke oogsten, omdat men hier altijd welwater brengen kan. Zorgzaam is alles in akkers en tuintjes verdeeld. Het loopt er vol kleine kanalen, goten en gootjes, waardoor het water breekt, verdeelt, murmelt en nedervalt. Water en zon. Er staan hier prachtige groenten. Alle dingen in deze verre, koele wereld, krijgen nu iets heel wonderlijks. Wij kunnen bij alles blijven staan en bij alles droomen. Elke heuvel en ieder dak. Elk ruischend watervalletje. Twee kleine rekeltjes, die hun bloote pootjes spoelen in een waterbekken. Het is weinig, maar het is niet minder dan wij verlangen.

De stad bouwt op uit de diepte. De Omarmoskee. De Aksamoskee. Wat is het hier vredig. Wat is het hier stil. Is dat Jeruzalem? Wij gaan hier met ons drieën. En daar komt een donkere gebogen man. Hij is een Jemenitische Jood, die van de stad terugkeert naar Silouân. Een lastendrager. Hij heeft zijn touw nu rondom zijn lendenen gewonden. En straks legt hij zijn lendenen te rust. Wij groeten elkaar met den Hebreeuwschen groet: Vrede, vrede.

De stad bereikt. Ik wil naar den Klaagmuur gaan voor het avondgebed. Des avonds is het daar het vredigst. Wij komen er samen voor het avondgebed. Een dikke wandelstok wordt in een spleet tusschen zware steenen gestoken. Daaraan een lantaarn gehangen. Maar vanavond is er angst en afschuw. Er zijn schrikkelijke berichten gekomen: pogroms in Rusland, pogroms in Polen, Wilna, Homel. Geheele leerscholen zijn uitgemoord. Nu komen de kinderen van de leerscholen van Jeruzalem en zij bidden, dat God zich over de resten van Israël erbarmen zal. Een oude man. Hij zegt het in diepe verslagenheid: Er zijn bij de pogroms nu al meer vermoord, dan de geheele Joodsche bevolking van Eretz-Israël bedraagt.' Ik ben in opstand. En ik antwoord: Straks zeggen wij toch weer: 'Hij is genadig'. De oude man kijkt mij aan, met oogen groot van schrik. Maar de maan is opgekomen. Aan de avondlucht drie sterren. Het is de tijd. Luid schreien de woorden, waarmede het avondgebed begint: 'En Hij is genadig, die zonden vergeeft, en niet verderft en menigmaal Zijn toorn bedwingt en Zijn gramschap niet laat uitbranden. God, help ons, o Koning, die ons hoort wanneer wij smeeken.'

Nr 63 Zakki Bey of de goede Turk⁺

⁺28-7 1919 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 23 juni

Gij vergist u. Het is niet een tooneelstuk. Maar een Turksche kolonel. Oud-Gouverneur van Jeruzalem. Een voortreffelijk man. Zijn lijfspreuk was: 'ik laat dien kerel in de gevangenis gooien'. Gij vindt dit geen bewijs van voortreffelijkheid? Alles is

betrekkelijk. Ook de lijfspreuken en de voortreffelijkheid. De lijfspreuk van Djemal Pascha was: 'Ik laat dien kerel ophangen'. En hij deed het.

Miss Landau, de Directrice van de Evaline de Rothschild-school, laat mij de portretten zien van Djemal en Zakki. Beiden trotsche, stoute, officieren. En ik heb de verhalen gehoord, van Miss Landau en van den heer Marx, den administrateur van het Schaäre-Zedek-Hospitaal. Djemal is daarin de wreede, woedende. Die de wilde buien heeft. Hij woont, groot en ver, buiten de Stad, op den Olijfberg. Hij gooit de doodvonnissen over de angstige Stad, Jeruzalem. Dan Zakki Bey. Hij is één jaar ouder dan Djemal Pascha. Ze zijn samen op de Krijgsschool te Konstantinopel geweest. Zakki van veel aanzienlijker familie dan Djemal. Hij heeft veel van Zakki geleerd. Samen in het Comité voor Eenheid en Vooruitgang. Samen revolutie. Het goede geluk dient Djemal. Hij wordt Minister van Marine. Dictator van Syrië en Palestina. Zakki Bey gouverneur van Jeruzalem. Beneden hem in rang. Maar toch, de oudere vriend uit de aanzienlijke familie. En in de romantische drama's: Jeruzalem, Olijfberg, Djemal, de doodvonnissen, speelt Zakki de rol van den wijzen milden, Vriend. Menigmaal, vooral ten behoeve van Joden, is hij naar den Olijfberg opgegaan. Men verhaalt van tochten door nacht en stormwind. Families in doodsangstige spanning. Gratie, mild en grillig, terwijl die veroordeelde al op weg naar het schavot. Ja, zeggen de fantasten, maar zijn moeder was ook een Joodsche vrouw. Ach wat. Zakki Bey was een gewone spion en al de Joden met wie hij vriendschappelijk omging, zijn later weggebannen, behalve dr. Wallach, en de heer Marx. Ik heb het stoute, opene, gelaat heel wat keeren op het portret bekeken. En mij gewenscht, dat ik hem eens ontmoeten zou.

Miss Landau is er niet. Maar de school is er. En de gastvrijheid. En Miss Lazarus. En het postkantoor. Ik kom haar tegen in de hall. Zakki Bey is in de Stad. Hij is door de Engelschen krijgsgevangen gemaakt en naar Egypte gestuurd. Maar hij is altijd heel pro-Engelsch geweest. Hij denkt wel verlof te zullen krijgen naar Konstantinopel te gaan. Miss Lazarus, die Miss Landau vervangt, vraagt te eten. Geen groot diner. Weinigen: Zakki Bey en dr. Levi met zijn vrouw. Hij is in Konstantinopel geboren. Directeur van de Anglo-Palestine-Bank. Hij zal met Zakki Bey Turksch spreken. En ik zal voor hun gesprek blijven staan als voor een haag van rozen. De heer Marx zal komen. En eenige officieren van de Amerikaansch-Zionistische Medische Missie.

Gij moet, wanneer gij mettertijd in Jeruzalem komt, ook héél dikwijls naar de Evaline de Rothschildschool gaan. Den Russenbouw over en het smalle dalende pad rechts af. Gij belt aan de poort. Een Arabische man of een Arabische vrouw zal u openen. Gij zult vragen, hoe het hun gaat. Zij zullen u verzekeren, dat zij tevreden zijn, wanneer gij tevreden zijt. En gij zult zeggen, dat gij (Allah zij gedankt!) tevreden zijt. En zeker zal, wanneer gij tegen den zomeravond gaat, dat zalige, verdwazende droomgevoel over u komen, dat des Oostens is. En de tuin. De paden en perken zwaar afgezet met steenen voor de winterslagregens. De bloemenkleuren fijn en dun. Daardoor de Tuin zwaar, dwaas. Een schilderij, waarvan alle voorwerpen begrensd met zware strepen.

Zakki Bey is er nog niet. Wij wachten. En wij zien de theewolkjes in de Eeuwigheid vergaan. En wij snoepen koekjes.

Zakki Bey komt met vier andere gasten gelijk. Door de vele begroetingen kan ik hem rustig in mij opnemen. In burgerkleeren. Maar toch trotsch en stout. De mond, zacht en mild, onder de korte, Turksche snor. De oogen donker, diep, onder het breede, hooge voorhoofd. Zakki Bey. De Goede Turk. Of een spion? Djemal Pascha. Olijfberg. Doodvonnissen. Maar zijn moeder was een Joodsche Vrouw. Wonder het

leven van een ander. En ons eigen leven. Waarom gelooft gij niet, dat Gods handen de Roode Zee hebben stukgescheurd en de Zon boven den Jordaan hebben stilgezet. Gelukkig, dat Zakki Bey en dr. Levi Turksch spreken. Ik zal veel wijn drinken. Rechts naast mij zit een jonge Joodsche officier. Hij is hier geboren. Heeft gestudeerd in de rechten te Konstantinopel. Maar gediend in het Fransche leger. Spreekt: Fransch, Duitsch, Engelsch, Hebreeuwsch, Arabisch, Turksch, Grieksch en Italiaansch. Ik zucht en duizel. Vraag of hij geen Spaansch kent en de Scandinavische talen niet? Neen. Maar zal het leeren. Hij heeft ook de gouden pen, waarmee de laatste vrede geteekend is tusschen Bulgarije en Turkije. De pen is thuis. Maar een foto heeft hij bij zich met een certificaat van echtheid. Wat wonderlijke woorden: Bulgarije, Turkije. Eeuwen van leed en vreugd door de Eeuwigheid samengeknepen in één woord. En daarzonder zouden we met stomheid geslagen zijn. Ik zeg: 'Turkije was een groot land' en 'Turkije heeft den oorlog verloren'. Wat houdt dat Woord bijeen? Ach, dwaze vragen, kijk niet in die diepte. Kijk in een glas met wijn, waarin de lamp een wereld van wonderen bloeit. Ik vraag den officier naast mij, of hij geen Russisch kent? Neen. Maar zal het leeren.

Na tafel. In den salon, waar men elkaar zoo gemakkelijk vinden en verliezen kan. Ik vind er Zakki Bey. Vraag, waarom Turkije zich met Duitschland verbonden heeft? Wel, zegt Zakki, omdat er een machtige pro-Duitsche partij in Konstantinopel was: Djemal, Enver, Talaat. En omdat de geallieerden te weinig krachtig hebben gewerkt om Turkije neutraal te houden of voor zich te winnen. Het imperialistische Rusland zag Turkije niet eens ongaarne aan den Duitschen kant. Ongetwijfeld was dat gevaarlijk. Maar men hoopte toch te winnen. En van een neutraal of verbonden Turkije had Rusland Konstantinopel niet kunnen vragen.

En de vredesvoorwaarden? De Goede Turk zucht. Hij vreest, dat ze zwaar zullen zijn. Maar hij hoopt voor den wereldvrede, dat zij ook verstandig zullen zijn. De Turken zijn een zachtmoedig volk. Maar als zij bijvoorbeeld Konstantinopel verloren, zouden zij onrustig kunnen worden en daardoor de geheele Mohammedaansche wereld verontrusten. Ook zou het wellicht niet verstandig zijn steden en streken met een Turksche bevolking onder een imperialistisch Grieksch of Italiaansch bewind te brengen. Men zou dan eenvoudig de Balkan-onrust naar Klein-Azië overbrengen.

Ik vraag naar Djemal Pascha. Is het waar, dat hij in Zwitserland is, of misschien zelfs in Holland? Zakki Bey gelooft dat niet. Hij zal wel in den Kaukasus zitten bij een van de half-wilde-onafhankelijke bergstammen. Hij is daar geboren. Ook Zakki Bey. En die bergvolken houden het gastrecht heel hoog. Zij leveren hun gasten niet uit. En verdedigen tot den laatste. Hij verontschuldigt Djemal. Zijn groote macht heeft hem duizelig gemaakt. Hij was een man van aanvallen: vreugde, woede, wanhoop. Pro-Duitsch was hij in den gewonen zin van het woord niet. Maar al zijn militaire meesters waren Duitschers geweest. Hij bewonderde hun macht en hun organisatievermogen. Maar zijne sympathieën waren Fransch. En de sympathieën van Zakki Bey? Engelsch. Maar hij heeft toch ook veel van de Duitschers geleerd. Von der Goltz Pascha was ook zijn militaire meester. Toch wilde hij niet onder de Duitschers dienen. Toen Von Falkenhayn hier macht kreeg, heeft Zakki Bey zijn gouverneurschap nedergelegd.

Djemal en de Zionisten? 'Ja', zegt Zakki Bey, 'die verhouding was slecht.' Djemal Pascha zag in het Zionisme een gevaar voor het Turksche Palestina. Zeker konden de Zionisten, wanneer men hun de vrije handen liet, Palestina tot grooten bloei brengen. En daarvan zou Turkije natuurlijk voordeelen trekken. Maar op den duur zou een min of meer overwegend Joodsch Palestina zich los maken van Turkije.

Daarom was Djemal Pascha tegen het Zionisme. Daarbij dan dit: in vele landen was de positie van de Joden door den oorlog moeilijker geworden. Zij werden daar mishandeld en achteruitgezet en moesten nu toch voor het wreede vaderland vechten. De Russische Joden. Dat de Russische Joden hun plicht gedaan hebben, is zeker. Is het niet een ziels-raadsel, dat Russische Joden met liefde over hun wreede vaderland spreken? En dat zij met liefde voor het wreede vaderland sterven! De Poolsche Joden. De lijnen van den volgenden oorlog teekenen zich al af. Duitschland verbonden met Rusland tegen Polen verbonden met Frankrijk. Wij, doodelijk vermoeiden, beleven dit misschien niet meer. Maar de gymnasiast uit Santpoort, en het jongetje uit Amsterdam, met wiens moeder ik op ééne school ben geweest, en die mij Palestina-postzegels hebben gevraagd, die beleven het wel. Polen in oorlog en de Poolsche Joden. Turkije in oorlog en de Turksche Joden. De wreede strijd. Omdat de Joden niet een godsdienst zijn. En ook niet een volk. Geen hunner verhoudingen gaat zonder rest op in éénig woord. Daarom kan men over het Joodsche vraagstuk niet spreken. Maar men kan er ook niet over zwijgen. Turkije in oorlog en de Turksche Joden. Van winnend Duitschland en mede-winnend Turkije niets te verwachten. Engeland heeft met de Balfour-declaratie verwachtingen en beloften bevestigd. Er was voor November 1917 een organisatie van Joden in Palestina, in verbinding met den Engelschen intelligence-dienst. Aanvoerder was Aaronsohn, de landbouwkundige, die eenigen tijd geleden bij een vliegongeluk in Frankrijk om het leven is gekomen. Ontdekt. De zuster van Aaronsohn heeft zich doodgeschoten, toen zij in handen der Turken viel. Verscheidene anderen zijn moedig en trotsch de doodstraf ingegaan. Er waren jongens van zestien, zeventien jaren bij. Djemal heeft de daad van weinigen woedend gewroken op de velen.

Ik kijk lang naar de portretten van Djemal Pascha en Zakki Bey. Terwijl Zakki Bey door den salon gaat. En Djemal Pascha gevlucht is bij de duistere volken van Kaukasië.

Wij gaan naar huis met ons vieren. In het Chassidische weeshuis brandt het licht nog laat. De oudere jongens leeren nog Talmud. Op den Jaffastraatweg is het leven vroolijk en licht. Hij gaat door de stad, die eenmaal zijn Stad was: Zakki Bey, oud-gouverneur van Jeruzalem. De Eeuwigheid heeft het Bestuur overgedragen aan Ronald Storrs, Brigade-Generaal. Dr. Levi en zijn vrouw scheiden zich van ons. Wij gaan getweeën verder. De stille wegen van de Buitenstad. Onder denzelfden hemel. Met dezelfde sterren. Wat is dat: dezelfde. Wat is Jeruzalem, Londen, Turkije, Ronald Storrs, Zakki Bey!

Wat zijn wij-zelven?

Nr 64 De jongens staken⁺

⁺2-8 1919 O., 5. Gedat.

Jeruzalem 26 juni.

De groote gebeurtenissen zijn om zoo te zeggen niet van de lucht af. Duitschland zal de vredesvoorwaarden teekenen. De Internationale Commissie voor de mandaten in Turkije is hier geweest. En de jongens van de Kweekschool voor Onderwijzers, die hier seminaar heet, staken. Nietwaar?

Het leven is hier zóó: de moeder, weduwe; haar zoon; de schoondochter; Schooihana, de allesdurvende, voor het werk. En ik de paying (en hoe!) guest. En de broeder van de schoondochter is een van de leiders van de staking. Of ik hem niet eens interviewen mag? Ja, als ik beloof, dat ik niet tegen de staking schrijven zal.

Wanneer hij mij dan ontvangen kan? O, dat hoeft niet. Hij is wel een groot man, maar hij wil toch wel bij mij komen. Dinsdagmiddag vier uur? Ja, Dinsdagmiddag vier uur.

Een boom van een jongen, zestien jaar. Een van het stoute Joodsche geslacht, dat geboren is in de Joodsche koloniën. En dat de roem zal zijn van het Joodsche Volk, zoodra het de eeuwenoude waarden der Joodsche Wijsheid weder zal hebben opgenomen. Zijn oudste broer is een Joodsche reus. Trotsch en schoon op zijn Arabisch paard. Gisteren kwam hij aangereden heelemaal van Sechem. Het prachtige Arabische paard stak zijn lieven, wijzen kop in ons halletje. Ik streefde hem en speelde met de blauwe kralensnoeren, die de Bedouïensch getuigde paarden hier dragen. En ik dacht: ‘Het is toch wel goed in Jeruzalem te zijn.’

De stakende jongen heet Eliëzer. God helpe hem. Hij komt des Dinsdagmiddags prettig veel te vroeg. Hij wil graag geïnterviewd worden. Maar ik moet de stakers voorspreken. Hoe zou ik anders kunnen! Zijn wij niet allemaal eens zestien jaren geweest. En hebben wij toen niet allemaal gelijk gehad? Al hebben wij dan niet gestaakt. Mijn stormende vriend is een leerling van de derde klasse. Er zijn er vijf met in het geheel zeventig leerlingen. De drie laagste klassen staken. De vierde is trouweloos. En de vijfde is bezig met het eindexamen. Een onderwijzersexamen als in Holland is hier niet. Er is een schoolexamen, waarna de jongens een getuigenschrift ontvangen.

De staking duurt nu al veertien dagen. Er zijn veertig stakers. Ik vraag naar de oorzaak van de staking. ‘Ja,’ zegt mijn lieve stormende vriend, ‘daarvoor moet ik u de geschiedenis van de school vertellen.’

Aangezien de jongen prachtig, zuiver, Hebreeuwsch spreekt, heb ik daartegen geen bezwaar. Hij kent werkwoordvormen, waarvan gij in Holland geen vermoeden hebt. Diepe, wonderlijke, combinaties van tijden en wijzen, die ik langzaam ontleed. Maar waarmede hij vrij speelt en bouwt. ‘Welnu,’ zegt hij, ‘toen de Engelschen kwamen, was de toestand van de Kweekschool vrij slecht. Velen van de onderwijzers waren verbannen. En velen van de leerlingen. Maar nadat de Engelschen het geheele land hadden bezet, werd de toestand beter. Directeur was toen de heer Schiller, die nu directeur van het gymnasium is. Hij gaf les in psychologie, geschiedenis en meetkunde. Niet waar, is dat geen aardige, moderne combinatie? O, we hebben hier heel knappe mensen. Veel knapper dan in Holland. Ze geven les in alles wat men maar van ze vraagt. Alle lessen gaan in het Hebreeuwsch. Een Hebreeuwsch leerboek der psychologie is er nog niet. Maar de jongens maken een dictaat. Een bekend leeraar is ook dr. I. Epstein, die ook in Holland naam heeft gemaakt. Hij onderwijst de methodiek der leervakken, de practische paedagogiek toegepast op natuurkunde in de eene klas, op taal in de andere klas. Voorts dr. Luria, thans inspecteur van het onderwijs. Directeur is David Jellin. Maar die is door het Zionisme zóó in beslag genomen, dat hij niet veel aan het directeurschap doet. Hij is pas teruggekeerd van een maandenlang verblijf in Europa. De eigenlijke leider, ambulante directeur, is dr. Biram. En de oogen van den jongen schitteren woedend (zijn wij allen niet zestien jaren geweest?) als hij dezen naam zegt. Want dr. Biram is de man, die het gedaan heeft. En Eliëzer (ja, God zij hem tot hulpe!) geeft mij dan van dr. Biram een portrait parlé. Hij was Feldweibel, zegt de jongen hatend, hij was Feldweibel. En hij komt uit een Duitsche assimilantenfamilie. Hij spreekt nog heel slecht Hebreeuwsch. Dan begrijpen de jongens hem niet. Er ontstaan misverstanden en hij gaat schelden en hij gaat slaan.

Mijn kennis nu van het Hebreeuwsch is nog maar zeer onvolkomen. En aangezien ik hier toch ook af en toe wel een kleine moeilijkheid heb, zou ik gaarne de scheldwoorden van dezen dr. Biram willen weten. Misschien kan ik ze gebruiken in mijn altijd ietwat machteloze conversatie met trage en overvragende koetsiers. Hier scheldt men zóó: wilde, Aziaat, ezel.

O, in het begin heeft men niet over den Feldwebel te klagen gehad. Hij bracht tucht in den school en de jongens waardeerden dat wel. Het schelden en het slaan is eerst later begonnen. O, de groote jongen is heel ernstig. Verdedigt hij niet, om zoo te zeggen, een publieke zaak, even belangrijk als de Vrede met Duitschland en de Internationale Commissie? En ik ben ook heel, heel ernstig. Gedachtig aan mijn eigen zestien jaren. Ik meet den afstand. En ik zucht.

Het is niet moeilijk hem te interviewen. Hoe gesloten waren Miljoekov, Maklakof, Sazonof, Jonescoe, generaal Money, generaal Storrs. En hoe open is deze stormende knaap. Hij verbergt mij niets. Hij heeft gelijk. Zij hebben allemaal gelijk. Ben ik daarvan niet overtuigd? Ja, ik ben daarvan overtuigd. Maar wat is nu de aanleiding tot de staking geweest? Wel, dr. Biram heeft een geheele klas laten schoolblijven, omdat een opstel niet op tijd af was. O, het is alles in de parlementaire vormen gegaan. Eerst is aan de leeraarsvergadering een ultimatum gesteld. En toen dat niet werd aanvaard, is de staking afgekondigd. De leeraren hebben daarop geantwoord met een sluiting der drie klassen. U ziet, wij zijn hier absoluut aan een constituante toe! En de leeraren hebben een brief aan de ouders geschreven. Maar de jongens zijn ook al zestien jaar en ouder. Ze hebben begrepen (en is dat wel zoo dom?), dat voor een staking noodig is: zedelijke kracht en geld. En organisatie. Ze hebben een bestuur gevormd van drie jongens, uit elke stakende klas één. En die drie jongens vertegenwoordigen de stakers zoowel in als buiten rechten. Geld: sommige leerlingen van onbemiddelde ouders hadden kleine geldelijke toelagen, die nu ten gevolge van de staking ingehouden zijn. Maar de jongens hebben een weerstandskas gemaakt en daaruit worden nu de kleine toelagen betaald. Ik vraag Eliëzer hoeveel hij daarvoor bijgedragen heeft. Hij krijgt een kleur. Zal ik het niet aan zijn zuster zeggen? Neen, ik zal het niet aan zijn zuster zeggen. Welnu, hij heeft dertig piaster gegeven. Dat is bijna vier gulden. Organisatie, geld en zedelijke kracht; de jongens van de hogere klassen geven les aan de jongens van de lagere klassen. En de stakers worden gesteund door sommige onderwijzers en zelfs door een enkelen leeraar van de Kweekschool zelve. Zij organiseren schoolwandelingen en spelen in de open lucht. Wonderlijk, deze jongens, die tegen een gehaat gezag in opstand kwamen, hebben zich vrijwillig onder een veel strenger gezag geschikt.

Ja, zegt de jongen in één heilige toewijding: we zijn hier buiten naar het cederenbosch gegaan, en daar hebben wij elkander toegezworen, dat wij solidair zouden zijn.

Ik vraag, of ik den tekst van den eed in het cederenbosch misschien ook krijgen kan? Ja zeker, kan ik dat. Hij heeft zich behoorlijk op zijn interview voorbereid. Ik kan den tekst krijgen van alle brieven en van alle eeden, die gewisseld zijn. En de eed in het cederenbosch luidt dan zoo: 'Wij zweren bij al wat ons heilig is, dat wij geen van allen afzonderlijk naar school zullen gaan. Allen voor één en één voor allen. Dat zweren wij.' Is de eed in de kaatsbaan schooner of belangrijker dan deze eed in het cederenbosch? En heb ik overdreven, toen ik zeide, dat wij hier al lang aan de Constituante toe zijn? Alleen lijkt mij de leeftijd voor het actief kiesrecht wel wat hoog: één en twintig jaar. Deze zou tot zestien jaar kunnen worden teruggebracht. Dan zou mijn stoute knaap ook het kiesrecht hebben. Het komt hem toe.

Ik vraag naar de gestie van het stakingsbestuur. Hij is tevreden. Ze hebben een brief geschreven aan den Waäd Hachinoech, dat ik maar vertalen zal door Onderwijsraad. Maar het antwoord van den Waäd Hachinoech is niet bevredigend geweest. Zij eischen, dat de jongens zich tegenover dr. Biram zullen verontschuldigen en dat zij zullen beloven nooit weer iets dergelijks te zullen doen. Deze eischen hebben de stoute stakers niet aanvaard. En toen David Jellin, de eigenlijke directeur, uit Jaffa hier aankwam, is het stakingsbestuur weder diligent geweest. Ze hebben Jellin een deputatie gestuurd en zijn beslissing gevraagd. Maar die is in hun nadeel geweest. Want zij moeten een stuk teekenen, waarin zij vergiffenis vragen voor hun stout gedrag, en waarin zij heropening vragen van de lessen. Het stakingsbestuur heeft dan ook geadviseerd tot verwerping van deze eischen. En de stakers hebben zich in een algemeene vergadering (ditmaal platweg in de Stad gehouden!) daarbij aangesloten. En zóó is de toestand nu nog.

Hij zucht heel diep, mijn kleine vriend. Het is hier heel warm en een eerste interview is toch altijd heel vermoeiend. Hij vouwt zijn aantekeningen samen, en vraagt of ik voldaan ben? Zeker ben ik heel voldaan. Wil ik niet eens kennis maken met het geheele stakingsbestuur? Ze hebben het wel heel, heel druk met de leiding van de staking. Heb ik nooit een staking geleid? Neen, ik heb nooit een staking geleid. Maar de bestuurders zullen mij toch gaarne komen bezoeken. Zal ik niet tegen de staking schrijven? Neen, ik zal niet tegen de staking schrijven. Ben ik zelf ook niet zestien jaar geweest? Ik meet den afstand en ik zucht.

En Eliëzer gaat naar huis. En ik ga naar den Klaagmuur voor het middaggebed. Zeker zal ik wel een van mijn Moorsche vriendjes ontmoeten: Hassan, den manken Mohammed en den mageren Mohammed, Ibrahim, Omar, Ali of Achmar. Ik schiet wel aardig op met mijn Arabisch. Maar ik zou toch Hassan niet kunnen vragen of hij wel eens op school gestaakt heeft. Zeker echter heeft Hassan nooit op school gestaakt, want Hassan gaat niet naar school. Ik heb hem dat gevraagd. En hij heeft geantwoord met dat onbeschrijfelijke tong-keelgeluidje, waarmee Arabiertjes antwoorden op een dwaze vraag. Op een heel dwaze vraag. Waarom ook zou Hassan naar school gaan? Als de zon schijnt is hij buiten. Als het regent is hij binnen. Zijn moedertje geeft hem een beetje eten. Op de groentenmarkt valt ook wel eens iets af, of in den Bazar. En dikwijls ook komen er vreemdelingen en geven hem baksjij.

Neen, naar school gaat Hassan niet. En staken heeft hij nooit gedaan. Wat dwaze menschen! Wat dwaze dingen!

Nr 65 Langs alle wegen⁺

⁺(1) Iets vreselijks; (2)

Simcha gefotografeerd: 4-8
1919 A., 5 (Onder de Streep)

Er is iets vreeselijks gebeurd. Mevrouw Zilversmit vertelt het. En Simcha staat er bij, doodsbetroefd en verslagen. Vanmorgen vroeg zijn er over het veld achter het weeshuis jakhalzen gekomen. En die hebben den prachtigen haan van het weeshuis den kop afgebeten. Lalala heeft het gezien. Het zwarte monnikje naast ons. Het heet eigenlijk Moussa. Maar de meisjes noemen het Lalala, omdat hij de bel luidt, wanneer de kerk begint. Er waren zooveel jakhalzen, dat Lalala er niet tusschen durfde komen. Maar wel heeft hij de jakhalzen met steenen geworpen, zoodat ze gevlucht zijn zonder den haan te kunnen medenemen. Een groote troost.

Simcha is heel boos op de jakhalzen. Ze verzekert, dat ze vannacht zal wakker blijven. Dan zal ze zeker de jakhalzen hooren, want zij huilen, wanneer zij aankomen over het veld achter het weeshuis. Zij zal dan opstaan en de jakhalzen weggagen. Want anders eten zij de kippen ook nog op. Durft Simcha dat allemaal? Ja: dat durft zij allemaal. Zij is ook pas vier jaar geworden. Lalala is natuurlijk heel bedroefd over het geval. Hij kan het wel niet helpen. Maar hij is er toch bij geweest. En de doode haan is begraven. Een ongeluk. Een groot ongeluk. En vandaag heeft de arme Lalala ons over het steenen walletje een schotel met vruchten uit zijn tuin gegeven. Het is wel niet een haan. Maar het is toch aardig. Die goede Lalala!

Een van de lezers heeft het portret van de kleine Simcha gevraagd. Is hij een paedagoog? Hoe zullen wij Simcha fotografeeren en de andere meisjes niet? Althans de vier kleinste niet, die nog naar de Bewaarschool gaan. En dus een groepje apart vormen. Mevrouw Zilversmit, Moeder van veertig, aarzelt. Zij geeft toe. Het moet dan maar. Toch is het niet paedagogisch. Zij krijgt nu haar lichte Sabbathjurkje aan. En wij vertellen haar, dat zij in de Jaffastraat in een huis een heer zal zien, die een kooitje heeft onder een zwarten doek. En als zij nu precies doet, wat die heer haar zegt, dan zal zij uit dat kooitje een vogeltje zien vliegen. Maar zij moet heel stil staan. Ach, zijn wij allen niet eenmaal vier jaren geweest!

De Jaffastraat. Het huis. De heer. De zwarte doek. Zij staat heel stil en heel ernstig. Zeker zal de fotografie goed gelukken. Het is klaar. Heeft Simcha het vogeltje gezien. Toch flink hè? O, maar ik ken hier een heer, een grooten heer en die heeft brieven gezien, die niet bestonden. Waarom zou Simcha dan niet een simpel vogeltje zien vliegen? Wie weet, wat ze later ziet vliegen. Maar ineens, met haar aanbiddelijke verlegenheid (ze is toch nu al vier jaar!) fluistert ze: 'Zeker heb ik het vogeltje zien vliegen. Maar ik ben ook gefotografeerd.' En dan gaan wij een stukje chocolade koopen in den winkel van Liptons Tea in de Jaffastraat.

Nr 66 De commissie ontvangt⁺

⁺7-8 1919 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 27 juni

Neen: we zijn niet op de Vredesconferentie geweest. Maar we zijn toch wel dicht erbij gekomen. Want van de week zijn we ontvangen door de American Section of the International Commission on Mandats in Turkey.

De internationale commissie, waarover ook gij wellicht gelezen hebt. Komt de commissie? Neen, de commissie komt niet. Ja, de commissie komt wel.

En de commissie is gekomen. Een offer aan de formule van het zelfbeschikkingsrecht. De commissie hoort delegaties van de verschillende groepen der bevolking. Booze mensen beweren, dat de geheele commissie bluf is. Of een zoet koekje voor Wilson. Alles wordt toch in Parijs beslist. En wat nu de Jeruzalemsche Joden zeggen of de Gazasche Arabieren, daar zal de commissie zich niet aan storen.

Misschien wat somber. In twijfelgevallen kan toch het verlangen van de bevolking den doorslag geven. Internationaal. Maar wij hebben hier alleen Amerikanen gezien. Sommigen zeggen, dat nu later nog Fransche en Engelsche sub-commissies zullen komen. Dat zou wel heel omslachtig zijn. En wat eenmaal gedaan, ernstig en plechtig is, dat kan dwaas worden bij herhaling. Anders: dat in Palestina een Amerikaansche commissie komt, omdat Amerika, anders dan Frankrijk en Engeland, hier geen eigen belangen heeft. Maar in Syrië is toch weder eene Fransche commissie. Anderen:

Wilson weifelt. Palestina geeft moeilijkheid tegenover zijn formule van het zelfbeschikkingsrecht. Een Joodsch Palestina, mogelijk wanneer het land leeg was, is in strijd met het verlangen van de meerderheid van de bevolking, die er thans woont. Maar in overeenstemming met het verlangen van de bevolking, die er zich gaarne zou willen vestigen. Doch het Leven laat zich niet vangen in een formule. Ook niet door President Wilson.

Een Amerikaansche sub-commissie dus. Eerst te Jaffa, dan in enkele groote koloniën geweest. En daarvan voortreffelijke indrukken medegenomen. Zeker komt dat ons volk ten goede. Ook de Arabische bevolking is door de Joodsche koloniën bevoordeeld. En dan te Jeruzalem. O, ze brengen hier een groote ontroering. Ze logeeren in het Grand New Hotel. En den ganschen dag de auto's voor de deur en stuiwend door Jaffapoort en Jaffastraat. Een net mensch zit hier in een auto. De Engelsche officieren zijn gul met plaatsen. Maar ik houd daar toch niet van. Voor een net huis staan hier auto's. Wij hebben een heel net huis. Achter ons woont de beste, ja, de eenige goede autoreparateur van de stad. Vele malen staan er dus auto's voor ons huis. Neen, ik zou niet willen verhuizen.

Het Grand New Hotel en de auto's. Generaal Money heeft de commissie bezoek gebracht en Generaal Storrs. Te hopen, dat deze bezoeken ons goed hebben gedaan. Maar zooals ik u reeds schreef: er schijnt een soort strijd te bestaan tusschen Generaal Storrs en sommige Zionisten. De zaak is deze: de oorlog heeft van de Zionistische beweging een wereldbeweging gemaakt, maar van alle Zionisten nog geen wereldmensen. Generaal Storrs is dezer dagen met verlof naar Engeland gegaan. Komt hij terug? Gouverneur van Jeruzalem? Gouverneur van Palestina?

Grand New Hotel. De auto's. En de plechtige gezichten. Wie hier binnengaat, die voelt zich. Nietwaar, een soldaat, die op schildwacht staat, het hoeveelste gedeelte van den wereldoorlog is dat? Maar hij moet toch niet deserteeren. En de Joodsche delegatie, die onze belangen bepleit bij de American Section of the International Commission on Mandats in Turkey, het hoeveelste gedeelte van de wereldverandering is dat? Maar we moeten toch oppassen. En het plechtige gezicht mag er dus bij.

Neen, een algemeen-Joodsche delegatie is hier niet gegaan. Ik zal u zeggen, hoe wij gegaan zijn. Als symptoom van het algemeene: orthodoxe niet-Zionisten, orthodoxe Zionisten, niet-orthodoxe Zionisten. De verhouding tusschen deze drie elementen is bepalend voor de gebeurtenissen hier en buiten het land. Twee scheidingen in het Joodsche volk en dus drie groepen. De scheidingen: nationaal en niet-nationaal. Godsdienstig en niet-godsdienstig. De nationaal-godsdienstigen: Mizrachie tusschen beide uitersten. Maar daardoor ook soms bestreden door de strenge orthodoxie wegens hun nationalisme en door de uiterste nationalistes wegens hun orthodoxie.

Eén enkele gesloten delegatie van alle Joden, die Joodsche eischen heeft voorgedragen, is dus niet gegaan. Er is eene Zionistische delegatie gegaan en eene delegatie van Aschkenazische Joden, voor de groote meerderheid bestaande uit tegenstanders van het politieke Zionisme. Gegaan is ook een delegatie van Sephardische Joden, waarbij R. Jacob Meyer, de pas hier aangekomen Chacham Baschi van Saloniki. Deze delegatie was ook een Zionistische. De eigenlijke Zionistische delegatie is op hoogst eigenaardige wijze samengesteld geworden. David Jellin heeft een aantal personen uitgenoodigd en daaruit een delegatie samengesteld: Jellin, Ben Jehoeda en diens zoon Ben Awi, de bankdirecteuren dr. Levi en S. Gordon, Boris Schatz, directeur van de Betsalel-school. Vertegenwoordigers van Mizrachie en Poalei Zion zijn niet gevraagd, omdat men meende, dat deze commissie niets te

maken had met de verdeeling van het Zionisme in fracties. Men wilde slechts de algemeen-Zionistische eischen steunen. En heeft dus alleen algemeene Zionisten gevraagd. Ik meen, dat men, waar Mizrachie hier zoo sterk is, wel enkele Mizrachistische Rabbijnen had kunnen opnemen.

De Amerikaansche commissie moet voorgelicht zijn door menschen, die Jeruzalem kennen. Zij moet geweten hebben, dat hier een orthodoxe anti-Zionistische groep bestaat. Met anti-Zionistisch bedoel ik nu hier en verder: tegen het politieke Zionisme. Die orthodoxe groep heeft zich vooral kerkelijk georganiseerd in de Waäd Haier Aschkenasie en vooral politiek in de vereeniging 'Jeruzalem'. De Amerikaansche commissie heeft de beide Rabbijnen R.I.I. Diskin en R. Chaïm Sonnefeld uitgenoodigd met eene door hen samengestelde delegatie te verschijnen. In die delegatie zijn toen onder anderen gevraagd dr. M. Wallach, de bekende directeur van het Schaäre Zedek-hospitaal en ik zelf, omdat ik Engelsch spreken kan. En de heer L. Slutzkin, zoogenaamd anti-Zionist, maar zóó goed Zionist, dat hij sinds vele jaren ieder jaar eenige maanden hier kwam uit Australië en zich hier nu gevestigd heeft. Wij waren met ons tien, maar de andere leden zijn buiten Palestina niet bekend.

Ik geef alleen feiten als symptomen. In al deze kleinigheden ziet ge de krachten, die het Joodsche volk verdelen, vereenigen en drijven. Allemaal kleinigheden. Welk een minimaal deel van de wereld-regeling, die wij thans beleven. En het Joodsche volk, vrees, haat, ijverzucht, angst, welk een klein gedeelte der Eeuwigheid. Alleen feiten als symptomen. En dan in de eerste plaats: vrees bij de beroeps-Zionisten. Het wordt misschien nu iets beter, maar de politieke Zionisten hebben langen tijd de orthodoxie geen recht gedaan. En de vrome leerscholen hebben daaronder geleden. Het onrecht, dat men de orthodoxie aandoet, is juist de reden geweest, dat ik mij van de beroeps-Zionisten heb verwijderd. Er waren meer redenen, maar dit was de voornaamste. Het is de eerste maanden hard tegen hard gegaan. De Zionistische Commissie was niet gewend aan de Hollandsche nijverheid en onafhankelijkheid. Intusschen, twee leden van de Zionistische Commissie zijn vertrokken, met wie ik moeilijkheden heb gehad. Ik hoop toch op den duur ook te kunnen medewerken aan den opbouw van het Joodsche volk en van het Joodsche land. Voor minder kan niemand zich op den duur verwijderd houden van een land, dat mij zooveel als Holland heeft gegeven.

Ik schrijf dit niet, omdat ik mij zelven zoo belangrijk vind, of zoo gaarne over mij zelven schrijf. Maar omdat ik vele brieven heb ontvangen van vele lezers, dat mijne brieven uit Jeruzalem niet zoo blijde en hoopvol zijn, als men had verwacht. Lieve vrienden: omdat ook de werkelijkheid niet zoo blijde en hoopvol was, als ik had gedacht. Zoudt ge waarlijk willen, dat ik terwille van propaganda en discipline oneerlijk of onoprecht zou zijn? Er werken hier dezelfde krachten, die wij, de Dichters der Beweging, ook in Holland hebben bestreden in onze gedichten en in onze kritiek.

Maar de delegatie. En de feiten, die symptomen zijn. De Zionisten hebben gevreesd, dat onze delegatie spreken zou tegen het Zionisme en dat ik mij wreken zou op de domooren. Neen lieve vrienden: dat doet alleen een domoor. En R. Chaïm! Hij wilde alleen het Land vragen voor het Joodsche volk, zooals het ons beloofd is in de Profeten. De Zionisten zijn bang geweest voor ons! Welnu, R. Chaïm, onze geëerbiedigde Meester, is bang geweest, dat de commissie hem iets vragen zou, dat hem zou verplichten stelling te nemen tegen het politieke Zionisme. En toen heeft Jellin den heer Slutzkin een volmaakt overbodig bezoek gebracht. Neen, Sylvain Levi was van onze delegatie geen lid.

O, wij hebben hard gewerkt in die dagen. Vergaderd. En speeches opgesteld. En speeches vertaald. En uit de speeches weer één memorandum gemaakt voor de Vredesconferentie. En dat memorandum vertaald. Wij hebben twee eischen naar voren gebracht. In de eerste plaats den eisch van vrije emigratie in Palestina. Ik ben daar persoonlijk niet voor, omdat ik dezen eisch niet uitvoerbaar acht. Maar R. Chaïm verdedigt hem op godsdienstige gronden. Wij zijn niet gerechtigd het Joodsche Land voor Joden te sluiten. In het huis van eene moeder is altijd plaats voor hare kinderen. Zeker zou de groote meerderheid van onze delegatie bezwaar maken tegen emigratie alleen onder contrôle van Zionisten, omdat zij vreezen dat de immigratie dan zou worden bemoeilijkt van de vrome Joden, die hier alleen komen om te bidden en om te leeren. In dien zin hebben zich de socialistische jongere Zionisten meermalen uitgelaten. Palestina is door de Zionisten gevraagd voor het geheele Joodsche volk. Daaruit volgt, dat ook de Agoedas Israël, sinds zij zich heeft gericht op Palestina, recht heeft op plaatsen in eventueele emigratie-comités. R. Chaïm zal dus den eisch van vrije emigratie stellen. En hij vraagt mij, die zijn rede vertalen zal, op dien eisch bijzonderen nadruk te leggen. Waarschijnlijk is zijn verzet vooral gericht tegen emigratie onder Zionistische controle. Maar daar hij niet spreken wil over de tegenstelling tusschen Zionisten en anti-Zionisten, gebruikt hij het woord 'vrije immigratie'. In de tweede plaats zullen wij vragen, dat de Vredesconferentie niet over Palestina zal beslissen zonder dat de orthodoxe organisatie als de Agoedas Israël zal worden gehoord. Ik zelf heb de opneming van dit punt in ons memorandum gevraagd en verdedigd. En wel hierom: het is gevaarlijk, wanneer een persoon of een groep meer macht heeft of meer geld (een boosaardige vorm van macht!) dan overeenkomt met zijn geestelijke krachten. Dat gevaar dreigt thans voor onze Zionistische organisatie. Wij moeten het bewustzijn van onze leden versterken en zorgen, dat de macht van onze organisatie niet te groot wordt.

Donderdagmiddag. Vier uur en wij komen samen bij R.I.I. Diskin. En als alles naar ons beste weten geregeld is, spreken wij samen het Middaggebed uit. R. Chaïm gaat voor. De Man, die ieder woord uitsprekt met zijn mond en met zijn hart. En wij rijden langs den langen Jaffaweg naar het hotel, waar de Commissie ons ontvangen zal. Denkt gij waarlijk, dat wij een slecht figuur maken met onze delegatie met R. Chaïm aan het hoofd? Er ligt een wonderlijke zonnegloed over zijn gelaat. En ik kan mij zéér goed begrijpen, dat het gelaat van Mozes zóó glansde, dat niemand in zijn gloed kou zien.

Het gaat alles doodeenvoudig. En 'parlementaire ervaring' (mooie woorden, hê?), waarvan onze Russische vrienden zoo vreesden, dat ze ons ontbreken zou, ach, die hebben we heelemaal niet nodig gehad. R.I.J. Diskin spreekt een sierlijke Hebreuwsche begroetings-rede uit. De heer Slutzkin vertaalt. Dan spreekt R. Chaïm. Hebreuwsch. En wie geen woord verstaat, hoort toch, dat deze Man spreekt uit een heilig hart. Hij spreekt geweldig. Ik vertaal. En ik breng de twee verlangens naar voren: vrije emigratie en het hooren van de Agoedas Israël door de Vredesconferentie. De vrije emigratie vooral. En daarover worden ons dan door den Voorzitter van de Commissie vragen gesteld. R. Chaïm antwoordt. De heer Slutzkin vertaalt. De Voorzitter vraagt of R. Chaïm een vrije emigratie mogelijk acht. R. Chaïm antwoordt: dat wij het Joodsche Land niet mogen sluiten voor het Joodsche Volk. Wij zullen rijkdom en armoede met elkander deelen. De Voorzitter wijst op de mogelijkheid van verzet der Arabieren tegen vrije immigratie. Inderdaad hebben Arabische delegaties duidelijk te kennen gegeven, dat zij zich met geweld zullen verzetten tegen immigratie van Joden, vooral van Russische Joden. R. Chaïm antwoordt: dat deze

bedreiging zeer goed bluf kan zijn. Dat wij overigens vertrouwen op de macht en op het inzicht van de lasthebbende mogendheid. Dat de Joden nu in Polen, Rusland en Oekrajine toch ook als beesten worden geslacht.

De Voorzitter van de Commissie staat op. De audiëntie is geëindigd. Wij gaan. R. Chaïm, groot en machtig, het eerst.

II.

De commissie heeft natuurlijk ook de Arabieren gehoord. Te Jaffa. Te Jeruzalem. Te Sechem, dat Nablus heet. En dat het centrum is van Arabische anti-Joodsche propaganda. Ik had eerst gedacht u het standpunt van de Arabieren in dezen brief te beschrijven. Maar gisteren heb ik ontmoet Zijne Excellentie Aref Pascha El Dajani, den President van de Mohammedaansch-Christelijke Arabieren-vereeniging. En die heeft mij zooveel belangrijke dingen verteld. dat het beter is in een volgenden brief te schrijven over de eischen der Arabieren.

Nr 67 Arabische en Joodsche politiek⁺

⁺14-8 1919 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 2 juli.

En wat hebben onze Arabische vrienden voor verlangens uitgesproken bij de Internationale Commissie voor de Turksche mandaten? Daaruit blijkt natuurlijk op zijn allerbest de stand der Arabische quaestie. De Arabische bladen hebben daarover wel enkele mededeelingen gedaan. Maar ik wilde toch ook gaarne spreken met een van de vooraanstaande Arabieren. Zijne Excellentie Aref Pasja El Dajani, de President van de Christelijk-Mohammedaansche Arabierenvereeniging, is zoo vriendelijk geweest mij te ontvangen. Een man van beteekenis. Maar doodsvijand van de Zionisten.

Het verhaal van mijn bezoek in het Hol van den Leeuw. Maar eerst iets, in het kort, over de Arabische bevolking hier, omdat men zonder dat de hoogst-belangrijke Arabische quaestie niet begrijpen kan.

Te onderscheiden in de bevolking zijn vier lagen.

Ten eerste: de Effendis. Voor het grootste deel Mohammedanen. Wonen in de steden, maar bezitten groote gedeelten van het land. Waren zeer machtig in den Turkschen tijd. Hadden de meeste en beste ambtenaars-plaatsen. Zij verdrukten de kleine boeren als geldschietters en belastingpachters. De Engelschen hebben daaraan een eind gemaakt. De Effendis zijn tegen het ordelijke, strenge Engelsche bestuur. Ze zouden wel naar den Turkschen tijd terug willen. Dat gaat niet. Dus vragen ze autonomie. De boeren, de Fellachen, zijn hun economische vijanden. Maar ze zetten de fanatieke Fellachen op tegen de Engelschen en vooral tegen de Zionisten. Overal op de markten in de dorpen gaan hunne propagandisten rond.

Ten tweede: de Bedouienen. Geen vaste woonplaatsen. Leven van veeteelt en wat lossen landbouw. In den Turkschen tijd waren ze heel vrij, want de Turksche Regeering was bang voor hen. Geen belastingen. Geen dienstplicht. Eigen rechtspraak. Ook zij willen het ordelijke Engelsche bestuur niet. Ze willen vrij zijn. Desnoods willen ze wel komen onder het bewind van den Emir Faisal, den zoon van den Koning van Hedjaz.

Ten derde: de landbouwers, genaamd Fellachen. Zij hebben in den Turkschen tijd geweldig geleden: belastingen, dienstplicht, afpersing, hongersnood, willekeur en woekerij van de Effendis, die hun zaaizaad leverden met woekerende terugbetaling uit den oogst. De Engelschen hebben aan dit alles een einde gemaakt. Vele Fellachen hebben aan de Engelschen goed geld verdiend en er ook nog bij gestolen. Maar toen ze vet werden, sloegen ze achteruit. Hun godsdienstig fanatisme is door de Effendis handig geëxploiteerd. Ze hebben allerlei verzoekschriften geteekend om autonomie. Vroeger genoten de Fellachen veel goeds van de Joodsche koloniën, en waren ze zeker niet anti-Joodsch.

Ten vierde: de stadsbewoners: ambtenaren en kleine kooplieden. Deze laatsten willen de opening en de ontwikkeling van het land niet, omdat ze vreezen, dat ze als kooplieden niet tegen de Engelschen en de Joden opkunnen. Ze willen blijven bij hun scharrelenden kruimeltjes-handel. Voor zoover ze Mohammedanen zijn, dan nog hun fanatisme.

De christelijke stadsbevolking is voor een deel pro-Engelsch, voor een deel pro-Fransch. De Franschen voeren hier een geduchte anti-Engelsche en anti-Joodsche propaganda. Vooral de geestelijken werken daarin. In de bibliotheek van de Dominicanen heb ik twee felle anti-Engelsch-Joodsche vlugschriften gezien. Strekking: tegen Emir Faisal en tegen Engeland. Het beschaafde Syrië moet geen deel uitmaken van het onbeschaafde Hedjaz. Het moet vereenigd met Palestina onder Franschen invloed komen. Wordt Palestina van Syrië afgescheiden, dan moet het nog niet Engelsch worden, maar onder invloed van eene mogendheid, die nog geen macht heeft in de Middellandsche Zee: Amerika, België. Er is een Fransche, anti-Joodsch-Engelsche vereeniging: 'Les Amis de la Terre Sainte', die vlugschriften verspreidt: 'Dangers d'un Etat juif en Palestine' en 'L'état juif en Palestine' door Cheik Yousoef El-Khasen. De Joden zijn pro-Engelsch. En de Engelschen zijn ook pro-Engelsch. De meeste Engelsche officieren hier zijn tegenstanders van het politieke Zionisme: een Joodsche Staat of zoo iets. Hoogstens willen zij geven: vrije emigratie met nationaal-religieuze autonomie.

II.

De voornaamste verlangens van de Arabieren volgen uit het voorgaande. Maar ik wilde toch ook gaarne eens spreken met een van onze bekende tegenstanders. En zoo koos ik, in overleg met den heer D.G. Salameh Zijne Excellentie Aref Pasja El Dajani. Hij zal ons des avonds gaarne ontvangen. Het is nog Ramadan, de maand van het vasten. Iederen dag wordt gevast. Iederen avond wordt gegeten en bezoek gebracht. Tot heel laat. Tot tien uur. En later. De heer Salameh is zoo vriendelijk en vergezelt mij. Dood-donkere avond. Een van de laatste van de maand. De Pasja woont een heel eind weg buiten de Zionspoort. Een mooi huis. En een wonderlijk binnenkomen. Wij kloppen aan de poort. Wij wachten. De wind waait alsof de sterren waaien. Heeft de Pasja de afspraak vergeten? Neen. Een vrouwestem. De poort open. Maar de vrouw weg. Zeker is zij eene Mohammedaansche, die geen vreemde mannen mag zien en toespreken. Is zij den Pasja gaan roepen? Wij zitten op een sofa in een bloemenpriëel. Maar er komt een man. En er wordt licht gemaakt in de selamlik. Dat is de ontvangkamer vóór in het huis. Men behoeft geen gang door. Valt met de deur in de selamlik. En de vrouwen komen er nooit.

De Pasja. Een trotsche, statige man. Midden vijftig. Hij heeft vandaag gevast en vanavond gegeten. En nu in huisgewaad. Een lang gewaad, van fijn roomgeel, dat

in weidsche plooiën valt. Smartelijk, dat deze man een van onze felle vijanden is. Wij groeten in het Arabisch. De Arabieren zijn er erg op gesteld, dat wij Joden, Arabisch zullen leeren en hunne taal niet zullen verachten. Daarna verzekert de heer Salameh den Pasja, dat ik nog niet zooveel Arabisch ken als ik wel wenschte. Hij vraagt verlof, dat ik Fransch zal spreken. De Pasja verzekert, dat hij niet zooveel Fransch kent als hij wel wenschte. En hij vraagt verlof Arabisch te spreken. De heer Salameh zal dan vertalen. Ja, de Pasja is midden vijftig. Hij is bijna dertig jaar in Turkschen dienst geweest. Gouverneur van Hedjaz, Nejd, Anatolië, Saloniki enz. Nu heeft hij geen betrekking. Hij leidt nu het Arabische verzet tegen de Zionisten. In het hol van den leeuw! Zijn broer komt ook binnen. Een stoute, statige Arabier, in een los rozenkleurig gewaad. Met een schoon, streng gezicht. Hij heeft rechten gestudeerd aan de Universiteit van Konstantinopel. Ongelukkig spreekt hij alleen Turksch en Arabisch. Later op den avond zullen nog andere bloedverwanten komen. Allen stoute, sterke menschen in hun sierlijke gewaden. Een eerwaarde Sheikh, die daarom ook een witten doek om zijn tulband draagt. En jongeren, allen sterk en stout. Wij zullen gloeiend-heete koffie krijgen, zoo fel en fijn als zwarte wijn. Ik zal zien hoe fijn ook de kopjes zijn. En hoe mooi deze selamlik is. Maar ik zal geen oogenblik vergeten, dat deze menschen de felste vijanden van het politieke Zionisme zijn. De Pasja doet ook niet de minste moeite het te verbergen.

Zijn vereeniging heet: 'Vereeniging van Mohammedaansche en Christelijke Arabieren'. Vroeger had zij alleen ten doel het onderwijs en de liefdadigheid. En zij bestond alleen uit Mohammedanen. Sinds de bezetting door de Engelschen is er fusie gekomen met Christelijke vereenigingen en is het doel: de verdediging des vaderlands. 'Tegen ons?' mag ik zoo glimlachend vragen. 'Ja, zeker,' zegt de Pasja. Hij wil niets weten van een joodschen staat of iets dergelijks in Palestina. Hij is ook tegen emigratie van Joden hierheen. De Arabieren zullen de emigratie met macht en geweld tegengaan. Hij betwist ook onze historische rechten op Palestina. Als wij recht hebben op Palestina hebben de Arabieren recht op Spanje. Ik zeg: 'dat de Arabieren Spanje met hunnen geest niet zóó hebben vastgehouden als wij Palestina en Jeruzalem. Bovendien hebben de Arabieren een territoir van Marokko tot Mesopotamië'. Wij hebben niets. En de positie van de Joden in Polen, Oekrajine en Rusland is onhoudbaar. De Pasja meent (vele Arabieren meenen dit) dat de verhalen omtrent de pogroms alleen maar een middel van propaganda zijn om een Joodsch Palestina te krijgen. Maar zelfs al waren die verhalen juist, dan nog zou de Pasja tegen immigratie der Joden zijn. In dit opzicht is hij feller, vijandiger dan Machmoed Effendi uit de ook zeer aanzienlijke familie El-Husseyni. Ook Machmoed Effendi El-Husseyni ziet in de mededeelingen betreffende de pogroms een propagandamiddel. Maar, zeide hij, wanneer dit alles waar was, zouden sommige Arabieren wellicht milder tegenover de vrije Joodsche immigratie staan.

Aref Pasja betwist dus in de eerste plaats onze historische rechten. En verder: er wonen in Palestina een millioen Arabieren; ongeveer driehonderdduizend Bedouïenen en de rest vaste bewoners. In het vilajet Jeruzalem 400.000, Nabloes: 200.000, Akko 160.000. Ik zeg, dat die schatting veel te hoog is. Neen, zegt de Pasja, zóó is het, en deze cijfers hebben zij ook aan de Amerikaansche commissie gegeven. Daartegenover: 65.000 Joden, waarvan nauwelijks een derde gedeelte, wier ouders hier in het land geboren zijn. Mag een dergelijke kleine minderheid heerschen? Is dat overeenkomstig het zelfbestemmingsrecht der volken? En ik: inderdaad gaat dat beginsel voor Palestina niet zuiver op. En bovendien wordt het land niet gevraagd voor de Joden die er wonen, maar voor alle 13 millioen Joden ter aarde. En daartegenover zijn de

Arabieren des lands in de verre minderheid. O, zegt dan weer de Pasja met doodelijke welwillendheid: 'als u komt met uw dertien millioen Joden, dan kom ik met driehonderd vijftig millioen Mohammedanen, die allen tegen een Joodschen staat in Palestina zijn, terwijl de Joden er lang niet allemaal vóór zijn.' De Pasja verzekert mij, dat de Mohammedanen hier de hulp zullen inroepen van de Indische en de Egyptische Mohammedanen, teneinde Engeland te bewegen de Balfour-declaratie zoo al niet te herroepen, dan toch zoo smal uit te voeren, als de vage woorden het maar toelaten.

De Pasja komt nu nog met enkele cijfers: De Joden bezitten slechts 500 vk. K.M. van den Palestina-grond, dat is ongeveer 1½ procent van de geheele oppervlakte en 2½ procent van den bebouwbaren grond. Ik antwoord, dat wij gaarne meer zouden hebben gekocht, maar dat men ons dit altijd heeft belet. En ik vraag: 'heeft de Pasja wel eens goede boeken over het Zionisme gelezen?' Neen, zegt de Pasja: 'zulke boeken in het Arabisch kent hij niet. Hij kent het Zionisme uit gesprekken en uit dagblad-artikelen.' Zeer verbitterd is de Pasja op M. Eberlin uit Parijs, schrijver van een 'Open brief aan de Arabieren', waarin deze de Arabieren gelijkstelt met een vlucht muggen, die men wegjaagt. Deze open brief, ongeveer een half jaar geleden, heeft ons veel kwaad gedaan.

Wie zijn er nu naar de Commissie gegaan? En wat is er gevraagd? Gegaan zijn twintig leden onder aanvoering van den Pasja. Uit Jeruzalem twintig. Tien Mohammedanen, vijf Grieksch-Orthodoxen, vijf Katholieken. Bovendien twintig dorpschouwen uit den omtrek. Ze hebben gesproken en een Memorandum voor de Vredesconferentie gegeven. Hun eischen zijn: een integraal Syrië, van den Taurus tot Egypte. Engeland zal dit integrale Syrië niet gaarne aan Frankrijk zien, en Frankrijk niet aan Engeland. Daarom hebben zij gevraagd: geheele autonomie, waarvoor zij zich volkomen geschikt achten. En wanneer dat niet gaat: een Amerikaansch mandaat. Zij zullen, wanneer zij autonoom worden, de vrije emigratie der Joden verbieden. Worden zij later autonoom, desnoods na jaren, dan zullen zij een wet aannemen tot verwijdering van alle Joden, die sinds den wereld-oorlog in het land zijn gekomen. Ik zeg: toe maar! 'Ja', zegt de Pasja: 'wij willen liever sterven dan een Joodschen Staat hier zien.' Ik vraag, waarom hij zoo tegen immigratie is? Hierom: de Joden zijn rijk, goed onderwezen, knap in handel en wandel. Daar kunnen de Arabieren niet tegen op. Eerst wanneer de Arabieren, voor wie nu ook allerlei nieuwe mogelijkheden bestaan, ongeveer de gelijken van de Joden zijn geworden, dan kan van eenige immigratie sprake zijn.

Ik vraag naar de pro-Zionistische uitingen van den Emir Faisal. Die heeft alleen voor zichzelf gesproken, zegt de Pasja. De Palestina-bevolking heeft hem uitdrukkelijk opgedragen tegen het politieke Zionisme te strijden.

Ik vraag: hebben de Joodsche koloniën dan ook niet veel voor de Arabieren gedaan? De Pasja wil dat niet betwisten. Maar hij moet naar de toekomst zien. En dan is een vrije Joodsche immigratie een groot gevaar. Ook klaagt hij, dat de immigranten geen Arabisch willen leeren en hun taal minachten. Maar dien slag win ik. Want ik ken meer Arabisch dan de Pasja Hebreeuwsch. En dan scheiden wij. Afscheid van den Pasja in het sierlijke, roomkleurige avondgewaad. Afscheid van den broer, schoon en streng, in zijn gewaad van bloeiende zijde als roode rozen. Afscheid van den waardigen sheikh en al de andere verwanten. Ik zeg: 'Uwe nacht zij gelukkig'. En zij: 'Uw nacht zij gelukkig en gezegend'. De heer Salameh zegt nog veel meer mooie en plechtige woorden. Maar zoover ben ik nog niet.

Naar huis. Langs den nachtweg buiten de Muren der Stad. De donkerblauwe sterrenhemel. En de nachtwind. De koele, kussende nachtwind. Als ik vanavond eerst naar den Tuin van Katamon in plaats van naar den Pasja was gegaan?

Nr 68 Langs vele wegen⁺

⁺(1) Over het paard getild;
(2) De huisheeren: 18-8 1919
A., 5 (Onder de Streep)

In de koloniën zijn ook Joodsche ruiters, stout en vrij op hunne paarden. Maar hier zijn de meeste ruiters Arabieren, prachtige mannen op prachtige paarden. Gelukkig is de schoonheid internationaal en heeft van de Arabische quaestie geen weet. Gisteravond, een milde, koele avond, die met zijn lavende wind de dorheid van heel den dag heeft goedge maakt. En vóór ons huis ruiterij. Een sierlijke rijder. De dunne hoofddoek uitwaaiende op den wind. Wij bewonderen gaarne. En zeker is deze prachtige Arabier blijde, dat hij zoo bewonderd wordt. En een kleine Arabische jongen. Hij is dubbel blij. Want de stoute ruiter is zijn vader. Hij vertelt het mij en ik versta het. Is hij een verwende Arabische jongen? Hij wil ook op het paard zitten. Maar de vader wil niet. En hij dwingt. Vader wil niet. Maar daar komt vader weer aangedraafd. En dravend pakt hij het jongentje in zijn wammesje. Mag het dwingende Arabiertje nu toch mederijden? Neen: het dwingende Arabiertje mag niet mederijden. Want, al dravend zet de vader het jongentje over het paard heen, aan den anderen kant weer op den grond. En hij draaft weg, zijn dunne hoofddoek uitwaaiend op den wind. Stout en vrij. Die er bij zijn lachen en bewonderen. Het kleine Arabiertje is heel verschrikt. En ook boos, omdat nu iedereen hem zonder medelijden uitlacht.

Het meisjesweeshuis van mevrouw Zilversmit behoort aan de Abessijnsche monniken. Hoe dat juridisch precies in elkaar zit, weten wij niet. Maar de moorzwarde monniken zijn onze huisheeren. En met doodsangst zien wij de maand Mucharam naderen, wanneer de huren vernieuwd moeten worden. Er heerscht hier een geweldige woningnood. Het gouvernement zal maatregelen nemen tegen de huuropdrijving. De heer Zilversmit weet dat en wil dus de onderhandelingen slepend houden. Maar de moorzwarde monniken weten het ook. En zij willen te vooren hun slag slaan. Zij willen de huur bijna verdubbelen. Zij haasten op eene beslissing. Liefhebbers genoeg. Vandaag zijn zij weder gekomen. Heelemaal in het zwart. Hoe houden zij het uit met de hitte! Neen, Hollandsch spreken zij niet. En wij spreken, om zoo te zeggen, geen Abessijnsch. Maar wij spreken Arabisch. O, wij spreken geen litterair Arabisch. Maar mevrouw Zilversmit verstaat, dat de huur zoo ongeveer verdubbeld wordt. En de vier Mooren begrijpen, dat wij willen rekken. Willen zij een bekertje cognac? Ja, zij willen een bekertje cognac. Maar de huur wordt verdubbeld. Neen, zij willen niet nog een bekertje. Zij dringen aan op een zeer spoedige beslissing.

Hebben wij ook hier niet onze problemen: woningnood, huuropdrijving. Het sleutelgeld komt ook.

Nr 69 Politieke bezoeken⁺

⁺19-8 1919 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 11 juli

Het is heel moeilijk hier te Jeruzalem buiten de politiek te blijven. Ik ben hier heengegaan met allerlei illusies van Joodsche Dichtkunst, van Geestelijke Beweging, van Wetenschap. En dat is er allemaal nog niet. Daarvoor is het nog veel te vroeg. Maar de politiek. Wie kan daar uit-blijven? Ach, bij gebreke van Dichtkunst, Geestelijke Beweging en Wetenschap troost ik mij met de politiek.

En zoo heb ik dan een maand geleden politieke bezoeken gebracht. Nietwaar, dat klinkt toch aardig. Gij herinnert u misschien de geschiedenis van mijn paspoort. En dat men uit zekeren hoek had beweerd, dat er met mijn paspoort iets niet in orde was. Dat is toen natuurlijk op niets uitgelopen. Maar die hoek is taai. Nu weer een nieuw verhaal: ik zou namelijk tegen een aantal notabele Arabieren hebben gezegd: ‘De Arabische kwestie is heel eenvoudig. Voor u is plaats in Arabië, maar hier niet. Gaat naar Arabië’. Nietwaar? De Arabieren hadden dit aan den gouverneur van Palestina, den generaal Money overgebracht, en nu was er eene uitvoerige correspondentie gaande tusschen den Generaal en den Taaien Hoek, over de vraag of ik eigenlijk wel in het Land blijven kon. O, van het Herzhuis naar de Gevangenis is maar één stap. En het vuurpeloton. We leven hier dan toch altijd maar in bezet gebied.

Intusschen, mijn geweten was dan maar weer bijzonder zuiver. Zeker is de Arabische quaestie eene zeer moeilijke quaestie. Maar de Arabieren met geweld uit Palestina drijven: wie is er die er aan denkt? Ik heb juist veel Arabische vrienden. Ik bewonder hun schoonheid, zooals ik van de vrome Joden de vroomheid bewonder. De Libertijnsche Liederen en Het Joodsche Lied. Ook dat is weer niet goed. Sommige van mijne Arabische vrienden hebben hun milde plaatsje gevonden in het Boek van mijne Kwatrijnen. Ze vinden dat natuurlijk aardig, vooral omdat ze het niet lezen kunnen. En er is iets van uitgelekt. Althans deze week werd ik vermaand. De Arabieren waren onze politieke vijanden. En nu ging het niet aan, dat ik hun schoonheid in mijne gedichten prees. En ik: dat schoonheid en dichtkunst toch niets te maken hebben met de Arabische quaestie. En de vermaner: ‘ja zeker, wel zeker, allen en alles is op 't oogenblik gemobiliseerd: ook de dichtkunst’. Nietwaar; de gemobiliseerde dichtkunst? Dat is toch iets, waarvan gij in Holland geen weet hebt gehad. En ook ik niet zingende zwerver, die altijd dacht, dat de goede dichtkunst altijd en overal vrij en opstandig was.

Maar ik kom tot de politieke bezoeken. Ik ben dus het eerst naar den heer D.G. Salameh gegaan. En ik heb hem gevraagd, of hij aan die praatjes schuldig was. Wij kennen in Holland vrienden en vijanden. Maar wij kennen geen menschen, vriend van voren en vijand van achteren. De heer Salameh zeide, dat ook de Arabieren zulke menschen niet kenden. Het was alles laster van menschen, die mij liever niet in Palestina zagen. En ten bewijze, dat de Arabische notabelen mij goed gezind waren, noodigde hij mij uit hem te vergezellen op de bezoeken, die hij in de eerste dagen van Ramadan bij Mohammedaansche bekenden brengen zou.

De heer Salameh is Grieksch-Orthodox van godsdienst, maar Arabisch van ras en in de nationale politiek gaan thans vrijwel alle Arabieren samen tegen het politieke Zionisme. Hij is een van de leden van de municipality. Dat is eigenlijk meer een gemeenteraad, dan de Waad-Ha-ier. Mijn Zionistische vrienden vertellen dat wel door Gemeenteraad. Maar dat is fout en het wekt de gevaarlijke illusies, alsof eenige Joodsche gemeenschap hier een macht had, vergelijkbaar met eenen Hollandschen Gemeenteraad. De Waad Ha-ier, letterlijk Stadsraad, is een Kerkeraad met een ruime opvatting van zijn sociale taak. Hij heet voluit: ‘Waad Ha-ier van de Jeruzalemsche Joden’. Die laatste woorden laat men er gemakshalve af. Maar daardoor juist is die verkeerde opvatting ontstaan. De Municipality heeft meer van een Gemeenteraad.

De leden worden evenwel niet gekozen, maar benoemd, door den plaatselijken Gouverneur. Omdat men het houden van politieke verkiezingen strijdig acht met het karakter van bezet gebied. Voor zuiver-Joodsche lichamen als Waad Ha-ier en Constituante (weer uitgesteld tot October!) geldt dat natuurlijk niet.

En Ramadân. Dat is de Mohammedaansche vastenmaand. Een maand lang eten de rechtzinnige Mohammedanen over dag niet. Wel 's avonds. Er valt een kanonschot over de schemerende stad. En ook 's morgens. Zoolang men nog niet een witten en zwarten draad van elkander onderscheiden kan. In het begin van de maand gaan de Arabieren bij elkander op bezoek. Zij wenschen elkaar sterkte en spreken de hoop uit, den gastheer aan het einde van de zware maand volkomen gezond weder te zien. En aan het einde is het Beiramfeest. Voor de arme Arabieren, die des daags slaven in genadelooze hitte, is het natuurlijk een harde tijd. Maar de rijken blijven thuis in fraaie koele huizen. Zij werken weinig. Vragen des avonds gasten. Eten lekker. Geven aalmoezen. En hebben het niet slecht.

II.

Wij zijn samen op weg gegaan. Het is de eerste dag van de maand. Smoordonker. Maar de heer Salameh kent onze wegen. O, de avonden hier te Jeruzalem. De Dag, dat is het harde, genadelooze, vijandige. De Dag zal u nooit kussen. En nooit omhelzen. Tegen den Dag verdedig ik mij. Met monsterachtige wapens. Een bruine stofbril. Een tropenhelm. Een linnen pak. Recht en slecht. Vooral slecht. En duur. Maar de avonden! De Avond kust ons. De Avond omhelst ons. Er gaan sidderingen door ons bloed en door onze gedachten. Waarvan gij in het Westen geen weet hebt. Hoe waait een Hollandsche wind? Heerlijk, open, stoutmoedig. Hoe waait een wind te Jeruzalem? Alsof de sterren waaien. Ach, dit zijn alles maar arme machteloze woorden. Wat is de kleinste afstand, dien wij nog kunnen waarnemen? Oneindig groot. En wat is de kleinste gevoelsafstand, dien wij met onze woordpunten doordringen? Oneindig groot. Daarom zijn wij zoo eenzaam. Het is zoo koud, het is zoo eeuwig om ons heen. Maar de avonden in Jeruzalem zijn heerlijk.

Wij halen nog een zwager van den heer Salameh af, die rechter is in het gerechtshof, maar helaas alleen Arabisch spreekt. Zeker zijn wij te Jeruzalem. Maar verder weet ik het niet. Zoo smoordonker als het is. Ik denk: als alle Arabieren elkander bezoeken brengen, dan moeten zij elkander niet thuis vinden. Maar allemaal onder weg. Echter, er is hier ook een zekere etiquette. De Moefiti bijvoorbeeld en de Kadi gaan de eerste avonden niet uit.

Ons eerste bezoek geldt den burgemeester. Hij heeft een heel mooien naam. Hoor maar: Zijne Excellentie Moussa Kiazim Pasja el Husseiny. Maar hij is niet thuis. Hij is aan den overkant bij een bloedverwant Ismail Hakki Bey el Husseiny. De El Husseiny's zijn hier een zeer aanzienlijke familie. Maar de El Dajani's, dat is óók een zeer aanzienlijke familie. Wij gaan dus naar Ismail Hakki Bey. Ik ken hem wel. En ik ben vroeger al eens voor zaken bij hem geweest. Een prachtig, weidsch huis. En een weidschen tuin. Maar nu donker. Wij ontmoeten er ook Mahmoud Effendi en Ragheb el Husseiny. Nietwaar, zou een mensch niet dichter worden, alleen door het hooren van dien naam?

Deze El Husseiny's zijn geen vijanden van de Joden. Mahmoud Effendi stond zelfs bekend als een vriend van de Joden. Maar zij zijn vijanden van het politieke Zionisme. Omdat zij vreezen, dat dit ten slotte uitloopt op een Joodschen staat en een Arabische gemeenschap met hoogstens de rechten van nationale minderheid. Het politieke

Zionisme heeft den Joden vijanden bezorgd. Het is propagandistische onwijsheid dit te ontkennen. En het is ook geen argument tegen het politieke Zionisme. Het gaat met volken als met jongens. Op de schoolbanken zitten wij als onscheidbare vrienden bij elkander. Later solliciteeren wij naar hetzelfde baantje. En zietdaar. Trouwens, ik wil volstrekt niet zeggen, dat felle vijandschap tusschen de Joden en de Arabieren hier onvermijdelijk is. Ik zou dat ten zeerste betreuen. Evenmin is het waar, dat het Zionisme de universeele oplossing is voor de Joodsche quaestie. Voor millioenen Joden is de toestand zoo, dat zij emigreeren moeten. De eerste jaren zal Palestina hoogstens eenige duizenden per jaar kunnen opnemen. En men moet ook rekening houden met den aangroei van de Palestina-bevolking zelve. Natuurlijk houdt het Zionisme zijn waarde. Een centrum van Joodsch geestelijk leven. Wetenschap. Taal. En kunst. Misschien zal het Joodsche volk in de toekomst aan de menschheid nog schatten geven even eeuwig-waardevol als het in het verleden gaf. Maar eene oplossing voor het Joodsche vraagstuk in zijn geheel is het Zionisme niet. Een belangrijk deel? Dan zou men moeten beginnen met Palestina te sluiten voor alle Joden, wier positie niet onhoudbaar is: Amerika, Holland, Engeland. Bestaan zulke plannen? In Amerika bestaan juist omvattende Palestina-projecten. Dit: wanneer per jaar honderdduizend Joden naar Palestina komen (en is dat mogelijk?) dan zal nog het aantal Joden in de Diaspora niet afnemen.

Deze Arabische vrienden weten dit alles heel goed. Machmoed Effendi zegt: 'U zult het van mij toch niet willen hooren, maar het Joodsche volk belegt te veel geld en energie in het Zionisme.' Wij hebben de Arabische quaestie. Zij hebben de Zionistische quaestie. Maar het is dezelfde quaestie, alleen bekeken van den anderen kant. Wij bespreken onze problemen zóó rustig en eerbiedig als wetenschappelijke quaesties. Onder die rust en eerbied siddert misschien wel de liefde en de haat, maar dat toonen wij niet.

Wij krijgen nu ook een klein, gloeiend kopje koffie. Met een klein, ijskoel, glaasje water. De koffie bedwelmt met wonderlijke geuren. Het is of wij bloemen drinken. Neen, wij drinken heete vruchten. Neen, wij eten heete kaneel. Maar het is koffie. En het water kust ons tong en lippen. De donkere bron heeft het voor ons bewaard.

Wij nemen afscheid, want het is al laat. Maar in de Ramadân-maand hindert dat niet. Dus brengen wij ook nog een bezoek bij Saïd Effendi El Husseiny. Hij is lid van de Turksche Tweede Kamer geweest. En eerst zeer onlangs uit Konstantinopel teruggekomen. Hij spreekt voortreffelijk Fransch. De dames El Husseiny zien wij natuurlijk niet. Maar er zijn twee prachtige zonen. Zij zeggen niets, waar de bezoekers bij zijn. Maar zij luisteren, schoon en aandachtig. En al deze menschen zijn nu eigenlijk onze vijanden. De kleine Husseiny spreekt Fransch en Engelsch. Hij bloost fel, wanneer wij hem vragen naar zijn schoolwerk. En zijn vader luistert met een lieve bewondering. De kleine Husseiny is zijn schat. En het schoolgeld is goed besteed.

En dan naar huis. De hemel. De sterren. De wind. En al de minaretten verlicht. De geheele maand Ramadân zullen alle minaretten des nachts verlicht zijn. De Eeuwigheid heeft dit oogenblik eeuwig voor mij bewaard. Ik. De hemel. De sterren. De wind. De kleine Husseiny. En samen noemen wij dat causaliteit. Maar 't is al weer voorbij. En ik zucht. En ik weet, dat ik nog heel, heel ver van de gemobiliseerde dichtkunst af ben.

III.

En twee dagen later bezoek ik den generaal Money. Ik heb belet gevraagd. En die generaal, met eene welwillendheid, waarop ik mocht vertrouwen, vraagt mij nog denzelfden dag te komen. Want hij gaat voor veertien dagen naar Egypte. En door den blindheeten middag ga ik de wegen van Jeruzalem naar den Olijfberg. Ik denk, dat het bezoek vijf minuten duren zal. Men spreekt met den generaal Money kort en aandachtig. Ik vraag, of de generaal iets van correspondentie weet betreffende mij en mijne Arabische vrienden? Hij antwoordt: 'Neen. Hij gelooft ook niet, dat zoo iets bestaat. Hij zal onderzoeken. Ik kan gerust zijn.' Ik ga. Het was iets meer dan vijf minuten. Dit is een van de menschen, die men zelden ontmoet. Maar nimmer, nooit vergeet. Ik rijd terug. De wegen dalen naar Jeruzalem. En ziethier: schoon en stout de generaal Ronald Storrs, gouverneur van Jeruzalem, rijdt op zijn paard ten bezoek bij den generaal Sir Arthur Money, gouverneur van Palestina. Zijn dienaar, schoon als een Meester, een donkere man uit Hindostan, rijdt achter. Hij ziet mij niet, omdat ik schuil achter de kap. En mijn hart mijmert mijn eigen woorden:

'Eeuwig is de vreugde en eeuwig de schoonheid,
Eeuwig der Lied'ren ongetemde stroom.'

En dan, lieve vrienden, laat mijne dichtkunst buiten uw mobilisatie. En mobiliseer ook de vogels niet. De zon, de wind, de bloemen. En de wolken.

Nr 70 Mijn vriend de Joodse neger⁺

⁺21-8 1919 A., 2. Gedat.
Jeruzalem 16 juli

I.

Neen, ik bedoel niet de Falaschas, de zwarte Joden uit Abessinië, over wie dr. Jacques Faïtlovitch heeft geschreven in zijn boek 'Quer durch Abessinien'. Een van de beide Falaschen, waarover dr. Faïtlovitch schrijft is hier. Misschien later over hem. Ik bedoel mijn vriend, den Joodschen Neger uit Dahomey.

Dr. Levie, uit Petach-Tikvah, en ik, zijn samen bij dr. Wallach geweest in het Schaäré-Zedek-Hospitaal. En samen terug. In den zaligen zonnemaan-avond. Morgen is het 17 dagen in Tammoez. Denk, hoe mooi de Maan gisteren was! De buurt Machané Jehoedah langs den Jaffa-weg gebouwd. Een man groet ons: 'Schalom'. De Joodsche groet. Ik zie. Een neger. En ik verbaasd: 'Bent u een Jood?' Ja. Hij spreekt echter geen Hebreuwsch, maar Engelsch zonder accent. Een Falasche? Neen, niet een Falasche. Hij is een negerjood uit Dahomey. Ik heb daar nooit van gehoord. Dr. Levie ook niet. Wij moeten nu naar huis. Maar onze mopzwarte geloofsgenoot, en ik zal maar zeggen volksgenoot, belooft mij, dat hij mij morgen zal komen bezoeken.

Hij is, in mijn kamer, een kleine neger. Bovenlijf goed gebouwd. Maar wonderlijke hoepelpootjes. Zijn kop: kroeshaar der negers. Het wordt al grijs. Maar zijn neus, niet plat. In het profiel gezien een mooie, lange fijnegebogen neus.

Hij heet Lobagola. Dertig jaar oud. Maar heel wat achter zich. Er zijn tweeduizend zwarte Joden in Dahomey. Ze wonen in ééne kolonie genaamd Abomecalavi, honderden mijlen van de kust, het binnenland in. Ze heeten Emoi yogua. Beteekent: 'De verdrevenen'. Ze noemen zich ook: 'Zonen Israëls'. Ze stammen af van den

stam Simon. En zij hebben Palestina verlaten tijdens de verwoesting van den eersten tempel. Ze hebben nog heugenis van Palestina en van Jeruzalem als van iets, dat heel ver is en heel onbereikbaar. Maar geen feitelijke betrekkingen. Zij houden zichzelf voor de eenige, echte Joden. Nahum Schlousz, de beroemde Hebreeuwsche taalgeleerde, heeft hen bezocht in den zomer van 1914. De Emoi yogua waren even weinig geneigd Nahum Schlousz als Jood te erkennen, als mijn vrienden, de blanke Joden van Jeruzalem, geneigd zijn aan te nemen, dat Lobagola een Jood is. De Tora hebben de Emoi yogua bewaard in oud-Hebreeuwsche karakters, gebrand in hout. Maar alleen de priesters kunnen het lezen. De kennis van het Hebreeuwsch is bij het volk verloren gegaan. Zij bidden in het Dahomeysch. Een Dahomeysch schrift bestaat niet.

Zij kennen de besnijdenis op den achtsten dag. Zij doen deze met de tanden en de nagels. Van de Joodsche feesten kennen zij: Paaschfeest, Wekenfeest, Loofhuttenfeest, Nieuwjaarsfeest en Grooten Verzoendag. Maar niet het Inwijdingsfeest en het Lotenfeest. Omdat deze zijn ingesteld na de verwoesting van den Tempel.

De spijswetten? Hebben praktisch niet veel beteekenis, daar zij alleen plantaardig voedsel gebruiken. Ze houden wel dieren voor de melk. Bij enkele gelegenheden, zooals het Paaschfeest, worden wel offers gebracht.

Ze kennen een soort Gebedskleed en ook de Gebedsriemen, die zij zelve maken. Zij leven in polygamie.

Ik vraag hem, wat de oude heer Lobagola voor den kost doet? De oude heer Lobagola doet niets, omdat iedereen daar alles doet. Geen kleeren. Huizen van bamboe. Zon en schaduw. En het oerwoud zorgt voor alles.

II.

Eén oogenblik: Kindri Lobagola uit Afrika in de kamer van Jacob Israël de Haan uit Holland, te Jeruzalem. Hoeveel oorzaken hebben dit ééne oogenblik geschapen? Tallooze. In hoeveel gevolgen breekt het uiteen? Tallooze. Tusschen Eeuwigheid en Eeuwigheid het Eeuwig Oogenblik.

Kindri Lobagola: hoe zijt gij geworden, die gij zijt? Hoe ik, die ik ben? Hij was een jongen van acht jaar. Zij hadden gehoord van de zee en de groote schepen, honderden mijlen zuidwaarts aan de Goudkust. Zij gingen op weg door de oerboschen. Veertien jongens van de verdrevenen Israëls. Hoe vonden zij den weg? Van dorp tot dorp. Gevoerd door de natuur-instincten, die de Europeanen verloren hebben. Ze trokken twee en veertig dagen. En zij kwamen in de haven van Ouida, ook geschreven Whydah. Daar de schepen. Lobagola verborg zich in een scheepsruim. De anderen niet. Hij werd op zee gevonden en meegenomen naar Glasgow. Hij liep daar weg van boord. En opgenomen door een vroom man, die hem voor een heiden hield. Hij bleef in Glasgow tot hij twaalf jaar was. Toen dreef het verlangen hem naar Afrika terug. Op zijn dertiende jaar trouwde hij met drie vrouwen tegelijk. Een jaar daarna keerde hij naar Glasgow terug. Bezocht ook de Georges Harrietschool te Edinburg. Maakte weer een reis naar Dahomey. Hij vond daar toen drie kinderen van zijne drie vrouwen. Neen, briefwisseling met zijne familie onderhoudt hij niet. Hij nam er nu drie vrouwen bij. Geheel zes. Is dat niet wat veel? Betrekkelijk. Velen hebben maar één vrouw. Zijn vader. Maar zijn broer heeft er één en twintig. Zijn oudste dochter is op haar negende jaar getrouwd met een man, die er zeventien had. Ze was toen volwassen. En de huiselijke vrede? Iedere vrouw heeft haar eigen huis.

Hij, Kindri Lobagola heeft veertien kinderen. Hij kent iemand, die er zeventig heeft. De ouders voeden hunne kinderen zonder geheim op tot liefde en huwelijk.

Later heeft hij zijne zes vrouwen weer verlaten. Hij heeft anthropologie gestudeerd te Glasgow. Hij speelt goed piano. En zingt mooi. En hij heeft gereisd: Frankrijk, Rusland, Duitschland. In Engeland heeft prof. Maret te Oxford zich zeer voor hem geïnteresseerd. In Duitschland Franz Boaz, een van de Duitsch-Amerikaansche ruilprofessoren. In Amerika Hugo Münsterberg. Ik vraag of er over zijn volk en over hem niets geschreven is?

Toen in Amerika een Joodsch-Zionistisch bataillon werd gevormd, wilde hij daar als Jood dienst nemen. Hij moest bewijzen Jood te zijn. De besnijdenis is geen voldoende bewijs, omdat die in Afrika veel voorkomt. Maar Nahum Schlousz was juist te New York. Die heeft eenige uren met hem gesproken en geadviseerd zijne verhalen te gelooven en hem op te nemen als Jood. Zóó is hij hier gekomen. Maar zijn leven in het Joodsche regiment is niet dragelijk geweest. Zijn chef, de kolonel J.H. Patterson, over wie ik u uit Caïro schreef, heeft hem nu verlof gegeven tot hij gedemobiliseerd is. Hij heeft zich nu hier gevestigd als leraar in het Engelsch. Over zijn volk heeft hij lezingen gehouden in de school van Miss Landau en voor de Amerikaansch-Zionistische medische missie.

En terwijl Lobagola dit alles vertelt, gaat het bloeien. Ik zie de visioenen. Zoo oud ben ik geworden en ik vind nog een nieuw wonder. Zal ik niet met Lobagola mee naar Afrika gaan? En naar de zes vrouwen ieder in een eigen huis. En naar de veertien kinderen? Zal ik daar niet alles vergeten: de gedichten, de significa, alle hoop, alle haat, alle vreugd. Tot de Dood zal komen en zal zeggen: 'Genoeg geweest. Schik u tot rust.' Ach neen, lieve menschen. Dat zal ik niet. Ik zal voorlopig volstaan met mijn huispakje te verwisselen voor een weidscher gewaad. En gaan naar de Lemelschool, waar een middagreceptie is ter eere van onze Amerikaansche bezoekers Louis D. Brandeis en Jacob de Haas.

III.

Het is er vol. Er is iedereen, die maar iets beteekent te Jeruzalem; vele Rabbijnen zijn gekomen. Maar die van de vereeniging 'Jeruzalem' en de Aschkenazische Kerkeraad zijn er niet. Er is Ben Jehoeda met zijn vrouw en zijn zoon Ben Awi met zijn vrouw, die zeker sterven zal als er geen vrouwenkiesrecht komt. Ook zorgt zij voor de theetafel. Er is Boris Schatz en de musicus Idelsohn met een orkest en een koortje. En dr. Wallach en Leizer Slutzkin en dr. Keller met artsen van de Hadassa. De bankdirecteuren Gordon en dr. Levi, de leden van de Waäd Ha-ier: Mejuhaz en David Yellin, de leeraren, de onderwijzers. En ziet, daar in een verren hoek, de schrijver Rubeni met Schlousz, den broer van Nachum Schlousz. Dus stap ik daar op af en ik vraag hem of het eigenlijk wel allemaal waar is, wat Kindri Lobagola vertelt, die zes vrouwen heeft en veertien kinderen. 'Wie zal 't weten?' zegt Schlousz. Maar Nahum Schlousz wordt spoedig hier verwacht en dan kan ik het hem allemaal vragen. En er is een jong soldaat van het Joodsche regiment, en die lacht mij uit: 'Geloof ik de verhalen van die neger? Ben ik een kind? Geloof ik alles? Neen, hij is geen Jood. Een gewone, zwarte, Amerikaansche neger. In het regiment hebben zij hem nooit vertrouwd. Hij is nu met verlof. Kolonel Patterson weet wel, waarom.'

En ik zucht; waarom mag dit niet waar zijn: een oerbosch, zes vrouwen, veertien kinderen en huiselijke vrede. Wonderlijk, hoe knap wij zijn! De Beurs. Giftige gassen.

Boekdrukkunst. Panamakanaal. Maar een zintuig om de waarheid te onderscheiden van de leugen hebben wij niet. Gij zegt misschien: het stelsel der logische grondbeginselen. Zijt gij zeker, dat die meer zijn dan taalregelmatigheden? En wanneer zij meer zijn, wat dan meer? Stel, dat Lobagola zich eens tegensprak, zou ik dan mogen zeggen, dat alles gelogen is? En als het niet waar is, wat dan nog? Waarom hebben wij een voorkeur voor de waarheid? Is zijn verhaal eigenlijk niet aardiger dan al de ijdelheid van de receptie voor Louis Brandeis en Jacob de Haas? En zou de waarheid daarvan zoowel groter zijn?

Ziet, en des avonds (bedenk, hoe mooi de maan is!) ga ik naar Lobagola toe. En ik zeg hem, dat ik zijne verhalen toch niet helemaal gelooven kan. Zonder dat kan ik niet slapen. Hij stuift op in een duistere woede. Geloof ik hem niet? Zeker heeft een van de Amerikanen uit het regiment mij tegen hem opgezet. O, zij verachten hem, omdat hij zwart is. Zij beweren, dat hij geen Jood is. Zij erkennen geen zwarte Joden. Maar de Emoi yogua, en het beteekent: 'De verdrevenen', die erkennen geen blanke Joden. Geloof ik hem niet? Ik zucht, en ik zeg, dat het heel moeilijk is te gelooven aan zes vrouwen, veertien kinderen en huiselijke vrede.

Dan in den wijden, weidschen maneschijn, scheiden wij.

En den volgenden dag komt hij weer. Hij vraagt mij vijf pond te leen. En ik laat hem fotografeeren. Zuiver en face. En zuiver en profil. Want het kon toch eens waar zijn. Hij verzekert mij, dat ik de vijf pond terug krijg. Hij heeft al verscheidene Engelsche lessen. Over een of twee jaar zal hij genoeg hebben overgespaard om naar Afrika te reizen en zijn kinderen naar hier te brengen. Ik zucht. Neen, ik denk toch niet, dat ik mee naar Afrika ga. Want stel u eens voor: nog eenige weken reizen, het binnenland van Dahomey in. Misschien is het alles niet waar. En zal ik er niet de zes vrouwen vinden. En niet de veertien kinderen. En ook den huiselijken vrede niet.

Nr 71 Langs vele wegen⁺

⁺(1) Chalad; (2) Mevrouw
Chalad: 25-8 1919 A., 5
(Onder de Streep)

De goedgezinde Arabier van het weeshuis, die Hebreuwsch spreekt. Wij vragen hem, hoe oud hij is. Waarschijnlijk weet hij het niet. Maar aangezien het dom is, iets niet te weten zegt hij vier en twintig. Dan vragen wij hem zijn meening over Djemal Pascha. Nietwaar, door veel vragen wordt men wijs. Hij verfoeit Djemal Pascha. Hij is ook soldaat geweest. Maar hij is uit het leger weggelopen. Heelemaal van Aleppo naar Jeruzalem. Neen, hij wil niet vechten. En heelemaal niet voor de Turken. Van Aleppo naar Jeruzalem! O, maar hij kan loopen. Vroeger, toen ik nog een vreemdeling in Jeruzalem was, bracht hij mij altijd thuis. En hollen in den donkenen avond! Hij heeft mij ook voorgesteld aan zijn vriend, den wachter op den hoek van den Bazar en het Jodenstraatje. Zijn vriend is ook een net mensch. Hij komt uit Algiers. En hij spreekt Fransch. Is het niet een wonder van geleerdheid? Chalad kan weer lezen en schrijven. En de vriend is weer in Mekka geweest. Zoo hebben ze allemaal wat. Wanneer wij wandelen geeft Chalad les in het Arabisch. Hij is heel geduldig. Maar geen paedagoog. Zaterdag kleedt Chalad zich in nette kleederen. Dan doet hij niets. Des anderen daags doet hij liefst ook niets. Hij eet en drinkt en laat het zich welzijn.

Ze hebben samen een huisje om den hoek van het hek. Er is één kamer in. Geen huisraad. De keuken is een vuurpot, die buiten staat. En zij is vijftien jaar. Maar zij

leven niet in vrede. Want de broer van Chalad is gestorven. En nu wil Chalad de weduwe tot zich nemen. Maar dat wil mevrouw Chalad weer niet dulden. Als de weduwe er is, dan verdwijnt mevrouw Chalad. Het is heel moeilijk haar te zien te krijgen. Maar op een avond zien we haar aan het hek staan. Groot en vrijmoedig. Ik kan geen Arabisch met haar spreken. Ik ben aan mijn vierde les bezig. En kan de woorden: zolder, pen, inkt. Die ik dan bovendien nog vaak verwar. Maar de heer Zilvermit spreekt Arabisch. Hij vraagt of zij mevrouw Chalad is? Ja, zij is mevrouw Chalad. Is het oorlog of is het vrede? Het is oorlog. De weduwe is weer de oorzaak. Wij vragen haar, hoe oud Chalad is. Zij antwoordt onbekommerd: veertig. Weet zij het zeker? Neen, het kan ook twintig zijn. Kinderen hebben de heer en mevrouw Chalad niet. Maar de weduwe heeft een kind. Soms brengt zij het mee. Dan huist het ook in het kleine huishokje, om den hoek van het hek. Als het jongetje groter wordt zal Chalad of de weduwe het wel verkopen of verhuren. Nietwaar, alles is heel eenvoudig. En wij, die meer van het leven vragen, of wij geen domooren zijn?

Nr 72 Joodsche politiek⁺

⁺31-8 1919 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 18 juli

I.

Een rustige, oude heer. Maar nog niet verouderd. Man van vrede en van invloed. Toch niet ongevaarlijk, omdat hij met al zijn vredelievendheid, misschien al te gemakkelijk tot schikkingen komt. Anderzijds: geen uitersten. Dat is goed in dit land en in dezen tijd, waarin ieder uiterste gevaarlijk kan worden. Misschien zelfs uiterste verdraagzaamheid. Dat is David Jellin. Hij is lange tijd te Londen geweest als hoofd van de Palestina-delegatie. Met Berlin, Eisenberg, Dizengof en Wilkansky. Na zijn terugkomst heeft hij een Hebreeuwsche rede gehouden over zijn leven en werken te Londen. Men zegt, dat hij het mooiste Hebreeuwsch spreekt van de geheele stad. Zeker spreekt hij het zoo rustig, gemakkelijk, innig als men alleen maar zijns harten taal spreken kan. Daardoor is zijn invloed zeer groot in alle vergaderingen, waar Hebreeuwsch gesproken wordt. Men wordt bekoord door die bloeiende, rankende taal. De weifelaars worden gewonnen. De tegenstanders hebben zwaren strijd. Een bekwaam lid van den Hebreeuwschen taalraad, die bewust werkt aan den opbouw van de Hebreeuwsche taal: actieve Hebreeuwsche significa. Spreekt en schrijft ook zeer goed Arabisch. De Burgemeester van Jeruzalem heet Moussa Kiazim Pasja El Husseiny. Velen hopen, dat dit zal worden veranderd in David Jellin.

En ik heb belet gevraagd. En hij ontvangt mij gaarne. Vijf en vijftig jaar. Hier geboren. Zijn vader hier geboren. Zijn grootvader tachtig jaar geleden uit Odessa in het Land gekomen. Zijn opleiding? Leerling van de leerschool Ets-Haïm. En veel zelfstudie. Op achttien jaar leerling van de Allianceschool. Tegelijk aan dezelfde school onderwijzer voor Hebreeuwsch en Arabisch. Later onderwijzer aan de Joodsch-Oostenrijksche Lemelschool en tot den taalstrijd aan scholen van de Hilfsverein. Thans Directeur van de Kweekschool voor Onderwijzers. Ik vraag naar de eischen der Palestina-Joden, ook te vinden in de *Joodsche Wachter* van 9 Mei. Ja, dat zijn maximaaleischen binnen het Zionistische kader: vrije immigratie, bezit van alle domeingronden, recht op spoorweg-concessies, mijn-ontginningen enz. Dat gaat aardig in de richting van: 'een Joodsche Staat en een Arabische

nationaal-religieuze gemeenschap.' Ja, maar dit zijn maximum-eischen. Ieder volk heeft maximum-eischen gesteld.

De Arabische kwestie? De Fellachen hebben zich tot voor korten tijd zeer weinig met de politiek bemoeid. Vooral de Christelijke Arabieren zijn tegen de Joden. Anderzijds, belangrijke Arabische immigratie is in historische tijden in Palestina niet geweest, ofschoon groote gedeelten onbewoond en bebouwbaar zijn. Ook het aantal Europeesche Christenen, dat zich hier blijvend vestigt en het land exploiteert, is klein. Voor de Joden is er ruimte genoeg. Ons doel moet zijn den Arabieren te doen begrijpen, dat de ontwikkeling van het land door de Joden ook hun ten goede komt.

Een pijnlijke vraag: wat denkt Jellin over de Zionistische Commissie? Wat hebben ze eigenlijk gedaan? Reliefwerk. Neen, zeg ik, dat is geen Zionistisch opbouwend werk. Het is ook niet met Zionistische geld gebeurd. Maar met algemeen-Joodsch-Amerikaansch. Veel beter geweest, wanneer het politieke Zionisme zich buiten de liefdadigheid had gehouden. En opvoeding en onderwijs. Goed. Dat is heel goed. Maar voor de toekomst? Jellin zegt niet veel. Een pijnlijke vraag. Ik houd de Zionistische Commissie voor een groote mislukking. De oorspronkelijke gedachte is geweest, een college naar Palestina te zenden, dat door de Engelsche Regeering behandeld zou worden als de vertegenwoordigers van de toekomstige heeren des Lands, en dat daardoor de Arabieren min of meer impressioneerden zou. Daarvan is geen sprake. Later was meer gedachte: een studiegenootschap, dat den toestand ter plaatse bestudeeren zou. Neen, men had samen met de Palestina-Joden moeten arbeiden aan de voorbereiding voor den opbouw van het Land. Maar in de Zionistische Commissie zitten geen genooten uit het Land zelf. Weer de ambtenaren. De fooien. De voorgedij. In het stelsel van de Zionistische wereld-organisatie is geen plaats voor de Zionistische Commissie. Evenmin in de organisatie der Palestina-bevolking. Er had van de Commissie een goede invloed kunnen uitgaan, eene bezieling van de bevolking des Lands. Maar zij houden zich héél ver en héél groot met een omslachtige, dure bureaucratie en een onzegbare wanorde in de administratie.

II.

Er is geen geestelijke spanning hier. En geen geestelijk leven. Wie werk heeft, werkt. En wie geen werk heeft, is werkeloos. Een beetje handel. Maar geen mooie, open handel. De koopman heeft evengoed een mooie maatschappelijke taak als de geleerde en de dichter. Dat hij winst maakt, is geen schande. Maar de kruimeltjes-kooplui. Niet open. Niet mooi. Niet eerlijk.

Geen spanning. Geen leven. Het vrouwenkiesrecht. Het verzet tegen het vrouwenkiesrecht. De geheele orthodoxie, Mizrachie en de niet-Zionistische, heeft verklaard zich te zullen onthouden van de verkiezingen, wanneer het vrouwenkiesrecht gehandhaafd bleef. Toen zijn de verkiezingen afgelast. Een overwinning voor de orthodoxie. Maar een puur negatieve, die de geestelijke krachten van de overwinnaars niet vergroot. De leiders van de orthodoxie moeten komen met een machtig, geestelijk programma: onderwijs, recht, handel en wandel. En zij moeten hun volgers bezielen met den heiligen wil het programma tot daad te maken. De orthodox-Joodsche Staat moest nu reeds bestaan in de zielen van de Leiders, gelijk het gedicht bestaat in de ziel van den dichter, vóór hij het heeft uitgeschreven. Niets daarvan. Een negatief verzet tegen het vrouwenkiesrecht. Ik heb u getelegrafeerd, dat het Voorlopig Bewind

(Waäd Hazemani) de verkiezingen had vastgesteld op 10 Juli. Maar de meerderheid van de bevolking, de groote meerderheid wilde niet meedoen wegens het vrouwenkiesrecht. Wanneer het Voorlopig Bewind nu werkelijk een rechtvaardig, democratisch bewind was geweest, dan zou het dit vrouwenkiesrecht hebben geschrappt. Daarna verkiezingen. Een constituante. Ook een veel te groot woord. Joodsch Palestina-congres was veel beter. En een beter Voorlopig Bewind. Maar dat wil onze radicale Waäd Hazemani niet. Ze willen of een linksche constituante of geen. Ze verklaren, dat het staatsrechtelijk buiten de macht van het Voorlopig Bewind valt, het vrouwenkiesrecht af te schaffen. O, de juridische listelingen! Eerst zorgen zij er op een abnormale wijze voor, dat ze de macht in handen krijgen. En dan verklaren ze, dat er geen rechtsweg is om hun de macht te ontnemen.

De verkiezingen zijn nu uitgesteld tot October. Met vrouwenkiesrecht. Men zal in dien tusschentijd probeeren de orthodoxie te overtuigen mee te doen. Dat is natuurlijk uitvlucht. De koppen zijn geteld. De orthodoxie doet dat niet. En dan? Wel, dan treedt het Voorlopig Bewind af, en stelt zijn macht in handen van den Raad, waaruit het indertijd is voortgekomen. Alsof dat wat geeft. De Raad zelf is indertijd verkeerd samengesteld; meerderheid linksch, terwijl de meerderheid van de bevolking rechts was. Een puzzle. Zóó erg is het ook niet. De Waäd Hazemani doet niets. Dus ook geen kwaad. En naar die zoogenaamde constituante verlangt niemand. We kunnen best tot October wachten. En, waarschijnlijk zal in October de beslissing komen van de Vredesconferentie over Palestina.

III.

Wat verwachten wij? Dat Palestina Turksch zal blijven niet. De Turksche vertegenwoordigers hebben te Parijs de ongereptheid van het Turksche rijk gevraagd. Maar dat zal toch niet. Wij verwachten Engeland als lasthebbende mogendheid. En verder gelijke rechten voor Joden en voor Arabieren. Er zal dus zijn een Joodsche nationaal-religieuze gemeenschap. Met eigen burgerlijk recht, misschien ook strafrecht. Eigen onderwijs. Enzoovort. Daarnaast een Arabische nationaal-religieuze gemeenschap met dezelfde rechten. Daarboven het Engelsche bewind. Dit alles niet alleen landelijk. Maar ook plaatselijk. Bovendien vrije emigratie. Wij zullen niet gewone Engelsche onderdanen worden. Maar Joden en Arabieren beiden, Palestinensers. Of zich hieruit langzamerhand een meer Joodsch Palestina ontwikkelen zal, hangt van allerlei omstandigheden af. Bijvoorbeeld of Engeland tot ambtenaren van het algemeene Engelsche bewind vele Joden benoemen zal. Staatsrechtelijk wordt Palestina een merkwaardigheid. Zooals alle mandaats-landen. De rechten van de Christenen, Arabieren en anderen, moeten ook geregeld worden.

Dit is het, wat wij verwachten. Misschien komt er meer. Misschien komt er minder. Zal het een Joodsch Palestina zijn? Gij weet, de uitdrukking wordt nu veel gebruikt. Groote gebeurtenissen hebben altijd een belangrijken signifischen invloed: de Fransche revolutie, de wereldoorlog, de plotselinge realisatie van de Zionistische idee, enz. Het woord: 'Een Joodsch Palestina', door Wilson gebruikt in een gesprek met dr. Weizmann, wat wil men er mee? In den tijd van de Assyrische grootkoningen eenvoudig. De Arabieren eruit. De Joden erin. Maar men schuift niet meer zoo met volken. Zullen de Arabieren er uit gaan? Bij chauvinistische Arabieren bestaan zelfs plannen voor een Arabische immigratie, om de verjoodsching van Palestina tegen te gaan.

Wist gij, dat er te Saloniki zoo een goede Zionistische courant verschijnt: 'Pro Israël' In het nummer van 30 Mei vindt ge een brief van Zangwill aan André Spire, een van de leiders van de Fransche Zionisten. Zangwill tegenover Weizmann. Het dichterlijke tegenover het politieke Zionisme. Zangwill aan Spire: 'Een dichter moet zich niet verlagen en een diplomaat worden'. En dit is de trots des dichters: 'Het is nog de vraag, of, met uitzondering van president Wilson, de wereldpolitici wel waardig zijn, ons Palestina af te staan. De verwezenlijking van een droom van tweeduizend jaren moet niet bezoedeld worden door politieke intriges. Zij moet het bewijs zijn van een nieuwe menschheid. Of de droom moet een droom blijven.' Het is heel mooi, voor wien deze woorden op een warmen Vrijdagmiddag in het Herzhuis leest en vertaalt. Maar is de uiterst-dichterlijke leiding van Zangwill niet even gevaarlijk als de uiterst-politieke van dr. Weizmann?

Politieke intriges. Als het Joodsche Volk het Joodsche Land terugkrijgt, zal het geschonken worden zonder enthousiasme. Frankrijk. Het beweert rechten te hebben op Galilea, dat wij gevoelen als Joodsch land. Frankrijk en Engeland onderhandelen nu. Galilea tegen een ruim achterland achter Tripolis en Beyrouth. Galilea tegen Afrikaansch Gambia. Neen, Frankrijk is niet gevoelig voor de historische taak het Joodsche land te geven aan het Joodsche volk. Een Palestina, dat alle veertien millioen Joden ter wereld zou kunnen opnemen, verwachten wij niet. Maar ons te willen klemmen binnen al te enge grenzen, is een imperialistische onrechtvaardigheid.

Wij wachten. Tot October? Langer? Wie weet. Louis Brandeis is hier gekomen met Jacob de Haas, die nog Hollandsch spreekt, geleerd van zijn grootmoeder. Weten zij iets? Zij zeggen niets.

Wij wachten. Ik schrijf dit in het huis waar Herzl logeerde toen hij den Duitschen keizer te Jeruzalem bezocht. Vandaag is het juist vijftien jaren geleden sinds Herzl stierf. Vrijdagmiddag. Straks zal het Sabbath zijn. Frankrijk, Engeland, Palestina, Galilea, Gambia, Tripolis. Zal President Wilson ons het Joodsche integrale Palestina geven, tegen de starheid van een overschatte formule in? Wat willen wij van de Eeuwigheid? Joodsche Politiek. Wij wachten.

Nr 73 Wij koopen een ezeltje⁺

⁺6-9 1919 A., 6. Gedat.

Jeruzalem 10 juli.

Het water in den regenbak van het weeshuis van mevrouw Zilversmit raakt op. Nu al! En dus werd er in den familieraad besloten, dat wij een flink ezeltje zouden koopen.

Ik heb in het 'Handelsblad' gelezen, dat er watergebrek is in Waterland. Daarvan kunnen wij hier ook meepraten. O, ieder huis heeft zijn regenbak. Cisterne zeggen wij hier heel plechtig. In Amsterdam begint men den huizenbouw met de heipalen. Hier met den regenbak. Het meisjesweeshuis heeft natuurlijk den zijne. En het heeft van den winter niet kwaad geregend. Maar tegen de zindelijkheid van mevrouw Zilversmit is geen Jeruzalemsche regenbak bestand. Ja, wanneer zij er toe kon besluiten de meisjes en de vaten alleen maar af te stoffen of droog af te doen, dan zou het wel gaan. Maar dat is nu juist iets, waartoe zij niet besluiten kan. Andere weeshuizen komen wel met het water toe.

Ieder jaar watergebrek. Dan moest water gekocht worden. Bijvoorbeeld van de burenen, de Abessinische monniken. Zij stoffen zich droog af. Meer niet. Omdat ze

toch zwart zijn. En zij komen dus ruim met hun water toe. Bovendien hebben zij een groote dakoppervlakte en vele cisternen, groot en klein, overal in hun terrein verscholen. Maar dan moet 't water met petroleumblikken in het weeshuis worden gebracht. Dat kost in de honderden guldens jaarlijks.

Maar hebben wij dan geen waterleiding, vraagt ge wellicht? Ge hebt toch in de couranten meermalen gelezen over de waterleiding van Jeruzalem. Ja, dat is ook wel zoo. We hebben een waterleiding, door de Engelschen aangelegd. Booze menschen spotten en zeggen: de Engelschen hebben ons water gebracht en de Zionisten alleen maar steenen. Namelijk, van de Universiteit. Maar onze waterleiding is altijd nog slechts eene betrekkelijke waterleiding Zij brengt het water niet in de huizen. Er zijn kranen op straat, waar men tappen kan. Verleden jaar is de Regeering het Weeshuis goed gezind geweest. En heeft den regenbak gevuld. Dat gaat dan zóó: een hulpbuis wordt over de straat gelegd, van af de hoofdbuis, en weder weggenomen als de bak vol is. Maar dat kost óók geld. En de dichtstbijzijnde waterkraan is nog tamelijk ver. Af en toe laten de waterdragers u in den steek. En dan is het: droog afdoen. Hebben wij dan Challad niet, den braven Arabier? Ja zeker hebben wij Challad. Maar die kan al dat water niet dragen.

En, nu ziet ge meteen het causale verband tussen een leegen regenbak en een ezel. Want wij zullen het watervervoer in eigen beheer nemen. Er zal een ezeltje worden gekocht, waarmede Challad water zal gaan halen uit Mea Scheariem. Als de regentijd komt, zal het ezeltje weder worden verkocht. Het zal mogen wonen in den tuin achter het huis. En volle vrijheid genieten, behoudens de beperkingen van een boom en een touw. Veertig meisjes maken zich juichend gereed om het ezeltje des huizes te verwennen. Zeker zal het een welgedaan ezeltje worden. En het zal zeker met winst worden verkocht. De winst voor Challad. En wij zullen volop water hebben. Zooveel als de Hollandsche zindelijkheid maar vereischt.

Vrijdagochtend zullen wij het ezeltje gaan koopen, op de ezeltjesmarkt, buiten de Jaffapoort, voorbij de buurt Jemien Mosché. Wie zullen gaan? Mevrouw Zilversmit zal niet gaan. Zij is wel de directrice. En haar man heeft zijn eigen werk. Maar zij houdt niet van optreden naar buiten. Haar heele leven gaat op in haar kinderen. Als er dus iets te doen is met plaatselijke autoriteiten, de Zionistische commissie bijvoorbeeld of de ezeltjes, dan neemt haar man dat waar. Hij zal dus gaan. En ik zal hem vergezellen. Maar dat is nog niet veilig genoeg. Want wij zijn beiden wel heel lang bij het onderwijs werkzaam geweest: lager, middelbaar en hooger, maar van deze ezeltjes hebben wij toch nog geen verstand. Maar Challad! Zijn brutale, bruine snuit weifelt geen oogenblik: ja, hij heeft verstand van ezels. Veel verstand. Hij kan aan de tanden zien, hoe oud ze zijn. En aan het geheele gezicht, of ze lui zijn, of dom. Ook kan hij voelen, of zij aderspatten hebben. Hij zal dus medegaan. Ook moet hij immers straks het ezeltje naar huis brengen.

Toch durven wij in deze aangelegenheid niet op Challad vertrouwen. Maar Mohammed, de Arabier van het jongensweeshuis van den heer Goldsmit, die heeft eerst recht verstand van ezels. Ofschoon Vrijdag nu wel een heel lastige dag is, wil de heer Goldsmit ons zijn Mohammed wel leenen. Bovendien heeft Mohammed een bloedverwant, Ibrâhîm. En die heeft eerst het superieure verstand van ezeltjes. En hij weet ook precies den prijs. Ook Ibrâhîm zal dus medegaan.

Ibrâhîm zal Mohammed komen halen. Met hun tweeën komen zij den heer Zilversmit en Challad halen. Met hun vieren zullen ze mij komen halen, omdat het Herzhuis op den weg naar de ezeltjes-markt is.

Ik wil wel bekennen, dat ik dien nacht weinig heb geslapen. En ik was op vóór de koele morgenschemering heet en licht begon te worden. Precies half zeven geklopt. De dag was toen al heet. Wit. Straten stoffig en droog. Huizen streng in de zeer heete sfeer. Het bonte leven door, bij de Jaffapoort. De buurt langs Jemien Mosché. Een joodsche buurt. De naam beteekent: Rechterhand van Mozes. De stichter: Mozes Montefiore.

Het is heel heet. Geen markt. Geen ezeltje. Ik zucht: ma fisch. En dat beteekent: 'niets'. Fi, fi, roept de ijverige Challad. En wij zijn er. De Markt. Ezelen, kameelen, paarden en geiten. Een diepe dalkom, wijd en ruim. Hooge wallen overal rondom. Wij staan in de diepte. Van de Stad niets te zien dan de muren, grauw gekanteeld. En de toren, wit-wit op felblauw-blauw van de Kerk op den Zionsheuvel. Door de hooge wallen breken de wegen van alle kanten in. Breken naar alle kanten uit. Zij gaan. Zij komen. Mannen met kameelen, paarden, ezels of geiten te koop. Vrouwen met verse vruchten, versch water, fruit. De limonadekoopman, zijn watervaas gekapt met bonte bloemen. Het woelt dooreen. Zij, die de wijde Bedouiengewaden dragen met de fijne hoofddoeken. En de Europeesche kleederen, maar met de fez. Wit. Zwart en bont. Tegen de balkons en wallen zitten ze. Op rotsblokken. Op steenranden. Van beneden af tot boven toe, in lagen. Zij kijken. Zij droomen. Ezeltjes draven op proef. Paarden draven op proef. Zwarte kameelen trappen plat, schipschommelend. Het fijne zand stuift wreed. En de zon drijft haar licht daar doorheen, gesluierd. Wij dwalen naar den ezeltjes-hoek. Er zijn er vele. Wij beginnen met een grooten grauwe. Challad springt er dadelijk op. Rent, schandelijk buiten de regie, over het tooneel. Zand stuift. 'Een goede ezel', zegt hij prijzend. Maar Mohammed is een ernstig man. Hoe kan Challad nu zóó lichtvaardig een ezel prijzen? Heeft hij de tanden al gezien, om te weten, hoe oud hij is? Heeft hij de pooten al bevoeld naar spataderen? Mohammed doet dat. En hij is het met Challad eens: het is een goede ezel. Wij vragen den prijs. Zeventien pond. Dat valt ons tegen. Wel is zeventien pond hier volstrekt niet zeventien, maar bijvoorbeeld tien, elf of twaalf. Doch het budget laat ook dat niet toe. Hoogstens zes of zeven pond. Daarvoor had men vroeger een prachtezel. Wij wenden ons dus tot andere ezeltjes. O, wij zullen wel een goeden ezel vinden. Aan raadgevers ontbreekt het ons niet. Koopen wij den ezel dien zij ons aanraden, dan zullen zij ons natuurlijk een baksjij vragen. En wij zullen hun natuurlijk een baksjij geven. Er zijn twee prachtige, slanke Sephardische Joodsche jongens. Ze hebben hemel en hel in hunne oogen. En ze zijn heel lui. Zwaarder werk dan scharrelen op de markt en daar raad geven, doen ze liever niet. De één zegt, dat we op moeten passen met Challad. En de ander beweert, dat Mohammed een ezel in het kiezen van ezeltjes is. En er is een schuwleelijke Arabier, die beweert ezeldokter te zijn en die ons verzekert, dat hij wel een goeden ezel voor ons koopen kan.

Ook de Duivel is gekomen. Een oud mannetje, steunt als een heks op zijn stok. Hij spreekt Duitsch. Het is smoorheet om hem heen. Het spookt. Wij stikken in het licht. Ik grijp naar mijn hoofd, duizelig in de hitte. Wat gebeurt hier? De wereld wankelt. Een Arabische vrouw ziet, dat de wereld wankelt. Zij geeft mij water. Het is voorbij. Wij zijn nu met ons tienen bezig. Zullen wij slagen? O, dit is weer een heel mooi ezeltje. En de wereld is ook op adem gekomen. Zullen wij dit ezeltje koopen? Neen, wij zullen dit ezeltje niet koopen. Want Mohammed, de wetende Mohammed verzekert ons, dat dit ezeltje aderspatten heeft. Ook Ibrâhîm zegt het. En de ezeldokter zegt het. Eén van de prachtige Sephardische jongens zegt wel, dat het niet waar is. Maar wij zijn bang. De eigenaar is heel boos. Dit ezeltje is in

zijn stal geboren. Het is een zoon van zijn eigen ezelin. Dus om zoo te zeggen familie. Mogen wij aderspatten werpen op den naam van zijn ezeltje? Allah weet, dat het ezeltje geen aderspatten heeft. Ja, maar wij weten het niet. En dus zullen wij dit ezeltje niet koopen.

Het is al negen uur. De licht-witte-lichte dag ongenadig. Het stof. De zon. De hitte. Het duizelingwekkende woelen. Zullen wij waarlijk zonder ezeltje thuiskomen, ezels, die wij zijn? Maar neen. Dit is nu nog een heel mooi beestje. Een bruinrood ezeltje, met een kruis over rug en schouders. Iedereen prijst het: Mohammed, Ibrâhîm, de dokter, de twee Sephardische luilakken, en de eigenaar. Hij vraagt acht pond. Dat is vijf of zes. Dit ezeltje zullen wij koopen. Maar wij hebben buiten Challad gerekend. Er is iets uitgebroid in Challads duisteren kop. Water dragen zonder ezeltje is zeker zwaarder dan water dragen met een ezeltje. Maar heelemaal geen water dragen, dat is eerst een goed werk. En als de heer Zilversmit niet slaagt in den aankoop van een ezeltje, zal hij den regenbak wel door de Engelschen laten vullen. Dus is Challad tegen het ezeltje. Hij gelooft zeker, dat het een lui ezeltje is, met een slecht karakter. En hij moet er mee werken. Wij spreken het ezeltje voor. Maar Challad houdt vol. Koppig. Hij durft het met dit ezeltje niet aan. Zoo een gewichtig werk. Het is een lui, slecht ezeltje. Allah kan daar zijn zegen niet op geven. En omdat Challad stroef-koppig niet wil, daarom gaat het niet. Want als Allah geen zegen op dit arme ezeltje geeft, en als het lui is en slecht, dan zou het misschien op een dag een poot breken of overreden worden. O, heelemaal niet door de schuld van Challad. Maar omdat Allah zijn zegen niet heeft gegeven, en omdat het ezeltje lui en slecht is.

En dan gaan wij naar huis. Doodmoe, geslagen door de open, genadelooze brandhitte. Het is tien uur. Welk een teleurstelling voor de veertig meisjes, die zich zoo op een ezeltje des huizes hadden verheugd. En ik zeg het heel boos tegen Challad: 'En toch was het een heel goed ezeltje'. En hij, met dat tong-keelgeluid van alle Arabieren: 'Ma fisch! Het was geen goed ezeltje en Allah zou zijn zegen er niet op hebben gegeven'.

Nr 74 Langs vele wegen⁺

⁺(1) Recept; (2) Hamâma;
(3) Kinderhuwelijken: 15-9
1919 A., 5 (Onder de Streep)

Om een smoorheete straat in Jeruzalem te sproeien heeft men noodig: een smoorheete straat (ontbreekt nooit), water (is er ook wel), een Fellach en een varken. Ja zeker: een varken. Het varken wordt geslacht. En de huid in zijn geheel er af genomen. Dan wordt het staarteind dichtgebonden. En ge hebt een prachtigen waterzak, met den snuit als spuit. Aan de staartpunt wordt het varken gevuld. De Fellach neemt het gezwollen varken op zijn rug. En spuit het water weg uit den snuit. Zoo wordt ook het drinkwater vervoerd. Sterke kerels dragen wel twee varkens vol, kruiselings op den rug aan elkander gebonden. De doode beesten hebben iets menselijks. Ze kijken heel droevig rond. Zot gezwollen van het water. Vroeger zijn zij vroolijke, volle varkens geweest.

O, niet alleen varkens worden op die manier misbruikt. Ook ezels. Ga maar naar Caïro-Mousky. Daarvan een zijstraatje tegenover den horlogewinkel waarboven de Amerikaansche tandarts woont. Van het zijstraatje weder een zijstraatje. Daar kunt gij uit een huishok een monstermannetje zien komen op kromme pootjes, gebogen

onder een ezel vol water. Heel lekker frisch water, zóó versch uit den ezel getapt. O, vies zijn we hier in het Oosten niet. Vies zijn we hier heelemaal niet

Het meisje van mevrouw Goldsmit uit het jongensweeshuis heet Hamâma. Zij is een Jemenitisch meisje. Zij spreekt Arabisch. Dus kan ik van haar Arabisch leeren. Wat is koffie, water, lamp, brood? Zij vertelt het mij allemaal. Eenmaal. Meermalen. Maar zij zal mij wel heel dom vinden.

En de kleine Arabische jongens. Allemaal vriendjes en neefjes van Ibrâhîm Effendi, het politie-officiertje. Zij zijn jongens van nette familie. En zij krijgen een goede opvoeding. Zij leeren Fransch en Engelsch. Soms vergissen zij zich. En één zegt: ‘Bonsoir, monsieur’ op een moord-heeten morgen. Of: ‘Good morning, sir’ op een zaligen maan-avond. Zij zijn even blij met hun Fransch en Engelsch, als ik met mijn Arabisch. Zij zitten op de stoep van het huis van Ibrâhîm Effendi in lange, rustige discoursen.

Gisterenavond. Een heel kringetje om den grooten jongen Mohammed heen. Hij heeft iets in zijn hand. En al de jongens kijken ernaar in een teedere spanning. Wat is het? Een vogel. Welke vogel? Ik vraag het Mohammed: ‘Schû hada?’ ‘Hada hamâma’ zegt de jongen, blij met zijn schat. Hamâma! Maar dat woord ken ik. Zoo leert men alle dagen wat. En vandaag heb ik dus geleerd, dat het Jemenitische meisje van mevrouw Goldsmit in Holland Duifje heeten zou. De mooie Arabische jongen vertelt nog veel meer. Ik versta het wel niet. Maar het is toch aardig. En Hamâma beteekent Duif.

De lezers van het ‘Tijdschrift voor Strafrecht’ herinneren zich misschien nog wel een opstel over kinderhuwelijken in Indië. Was het niet van prof. Wilkens? Maar kinderhuwelijken te Jeruzalem. Zeker. Gisteren kreeg mevrouw Zilversmit bezoek van de tante van een van de meisjes. Of zij vooral wou zorgen, dat het meisje niet werd uitgehuwelijkt. Het meisje nu is negen jaar. De toegedachte bruidegom is elf. Zij zijn Jemenieten. Er zijn twee partijen in de familie. Eén vóór, één tegen. De tante is tegen. Zij vraagt dus mevrouw Zilversmit de voorstanders, van wie zij haar een lijst geven zal, niet meer bij het meisje op bezoek te laten. Maar vooral moet mevrouw Zilversmit opletten, dat de voorstanders het meisje geen lekkers geven. Zeer zeker zullen zij een toovermiddel in het lekkers doen. Het meisje zal daarvan eten. Zonder dat zij zelf weet waardoor, zal zij dan een afkeer krijgen van het weeshuis. Zij zal vragen naar huis te mogen. En zij zal trouwen met den bruidegom van elf jaren. Is zij niet nog wat jong?

Ja, zij is nog wel wat jong. Mevrouw Zilversmit zal haar straks aanwijzen, wanneer de meisjes allemaal in de hal zijn. Is zij dat? Een klein meisje. Donkere oogen. Zij speelt heel graag met de pop. De bruidegom misschien ook. Samen twintig jaar. Neen, als ik tante was, dan was ik er ook tegen. Dus, voorzichtig met bezoek. Voorzichtig met lekkers.

Nr 75 Hoe warm het is en hoe duur⁺

⁺16-9 1919 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 5 aug.

Een lezer schrijft mij: ‘En hebt u het héél warm?’ En een ander: ‘Is alles daar nog zóó duur?’ En mijn vader heeft mij ook al gevraagd, hoeveel de eieren bij ons kosten. Dus vandaag: ‘hoe warm het is en hoe duur’.

Ja, lezer, het is hier warm. De heetste maanden van het jaar. Men zegt, dat er wel temperaturen voorkomen tot bijna 45 gr. Celsius. Voor wie thuis kan blijven werken

hindert dat niet. De huizen zijn er op gebouwd. En de kleeren ook. Maar de geslagen lastdragers. De zon ranselt hen ongenadig. Zij krommen onder hun ruggevracht. Een dik touw daar om heen. En het touw weer om hun voorhoofd. Als gij des avonds een moeten Jemenietischen man langs de verlaten landwegen ziet dalen naar het dorp van Silouân, met een touw om zijne lendenen, weet, het is een lastdrager, die zijn genadelooze dagtaak doorgeslagen is.

Gaat gij uit, midden op den dag, de grond brandt onder uwe voeten. Uw handen branden aan de ijzeren stoepstangen van het meisjesweeshuis. En het muurtje bij de Jaffapoort! Toch slapen mijne groote en kleine Arabische vrienden daar in mantels gedoekt en gedoken.

Wij hebben een huis, dat een meter of zoo achter een muurtje staat. Dat heeft het wereldtoeval natuurlijk zoo besteld voor de slapers. Bij troepjes legeren zij. Wat komen zij van buiten doen in de stad? Handel en wandel en slapen. Prachtige kerels in lange, mantels, als om te slapen geknipt. Met dunne, fijngepunte hoofddoeken. Een dubbel dik koord daaromheen, voor het wegwaaien. Zij hebben mooie jongetjes bij zich. Kleine vadertjes. Als ze niet slapen, komen ze water vragen. Omdat het zoo warm, zoo genadeloos warm is. Gelukkig, dat wij een prachtige cisterne hebben. Het zonnetje van 't huis. Wij kunnen dus wel een emmertje missen. Zij drinken met felle, bijtende monden. Omdat heb zoo gratieloos warm is.

Maar de ochtenden en de avonden. Die zijn zalig. Dat scheelt wel 12 of 13 graden Celsius met den dag. Hoeveel het aan heerlijkheid scheelt, kan ik u niet zeggen. Dat moet gij hier komen beleven. Dus zeg ik het u maar in doode graden. O, doelloos dwalen langs de landwegen in de maan, in den windavond. De wind als water. Overall. Mild. Genadig. En komen in den tuin van Katamon. En begrijpen, dat niemand doelloos dwaalt.

En neen, belangstellende lezer, regenen doet het hier om zoo te zeggen niet van Mei tot October. Ook geen onweer. Neen, die kennen wij hier niet, de zware zomeravonden, wanneer gij, vacantie buiten, onder de verandah van een landhuis zit. De tuin. De weg. Boomen, bosch en hei. Dan regen, onweer en wind. De breede wind van Holland, als de zee. En de zware regen, die door de takken regent. Daarna de zware avondstille. Toch nog uitgaan vóór den nacht. De koelte houdt bevangen. Een enkele vogel fluit. Holland. Jeruzalem.

II.

Hoe warm het is. En hoe duur. Ach, ik weet alleen, wat ik voor mijn pensioen betaal, en kleederen en schoenen en een helmhoed, dien ik doodelijk haat en toch niet afschaffen kan. Aan tafel spreekt de huismoeder met hare schoondochter over de duurte, al maar over de duurte. Maar zij spreken Turksch: oki, kantaar, medjîde, bisjlik, rotel, metallik. En hoe moet ik dat allemaal vertalen in guldens, dubbeltjes en centen. En in kilogrammen, hectogrammen, decagrammen en grammen! Ik begrijp alleen, dat alles vroeger fabelachtig goedkoop was. En nu is alles fabelachtig duur. Maar precies!

Gelukkig woont de moeder van mevrouw Zilversmit hier. Ongeveer zeventig jaar. Ik weet wel precies hoe oud, maar ik zal het u niet zeggen. Want de oude mevrouw Goldsmit gelooft wel niet aan den Boozen Geest, maar het is verstandig zelfs de Booze Geesten te ontzien, waaraan men niet gelooft. En onze preciese leeftijd gaat den Boozen Geest, ofschoon hij niet bestaat, niets aan. Tevreden laat hij zijn met ongeveer.

Wij zullen dus op een middag naar het Amsterdammer Hofje gaan. Een Gootzer heet dat natuurlijk hier.

En daar zullen wij hooren van de dagen van voorheen, toen een Joodsche huismoeder met een groot gezin Sabbath maakte met een medjîde, die twee gulden en een kwartje was. En ruim, zooals het in de Gezangen staat: met visch, en vleesch en wijn.

Wij gaan op weg naar den Amsterdammer Gootzer door een moordenden middag. Maar om te weten, hoe duur het is, moeten wij maar ondervinden, hoe warm het is. En het oude Jeruzalem! Ik bedoel binnen de muren. Volgebouwd met nauwe straatjes. Een stad waar de jonge en de oude mannen diep de Leer beoefenen. Zij gaan stil en peinzend. Heel goed: als ze maar zorgen, dat ze niet vallen over de trapjes in de straten. Oud-Jeruzalem vol Gootzers. Een oude Amsterdamsche straat heeft haar deuren en haar ramen. Het leven keert zich naar de straat toe. Des zomeravonds zit men op straat, voor bovenramen aan de straat. Wandelt op straat. Wie door de straten gaat, die gaat door 't leven. Hier anders. De winkelhuizen natuurlijk niet. Maar de woonhuizen, die keeren zich van de straten af. Naar binnen toe, naar den Gootzer. Dat is veilig. Eén poortje naar straat. Genoeg. En 's avonds gesloten. En wie laat thuis komt? Ja, die moet maar kloppen. De buur, dichtst bij de poort, kan het hooren. Best mogelijk, dat hij open doet. Bovendien, wie behoeft laat thuis te komen? Op den Amsterdammer Gootzer zeker niemand. Want daar is een Synagoge, tevens leerschool. Meer had niemand vroeger des avonds in Jerusalem noodig. O, in de nieuwe wijken! Daar zijn geen Gootzers. Daar komt men laat naar huis. En daar is zelfs een snood straatje.

De Amsterdammer Gootzer. En het huis van mevrouw Goldsmit, de moeder van mevrouw Zilvermit. Wonderlief huis, kamertjes, trapjes, holletjes, boogjes. Ineens uit een raampje gezicht, wijd, wijd, wijd, over het vrije van Jeruzalem, tot den Olijfberg toe.

Mevrouw Goldsmit is hier geboren. Haar vader in Holland. Zij is dus eerlijk Hollandsch onderdaan geboren en gebleven, ook na haar huwelijk met haren neef Goldsmit. Zijn er ook oneerlijke onderdanen? Helaas, zij zijn er. Het had zijn voordeel Turksch onderdaan te zijn, maar toen Turkije in oorlog ging ook zijn nadeelen. Ook de geallieerde onderdaanschappen waren toen gevaarlijk. Eerst waren het Duitsche en het Oostenrijksche onderdaanschap zeer gezocht. Maar de krijgsmacht. Toen het Amerikaansche. Groot en neutraal. Maar o, toen ook Amerika in den oorlog ging, wat hebben veel menschen toen een spijt gehad, dat ze geen Spanjaarden waren geworden. Zoo een nieuw onderdaanschap, dat ging vroeger heel gemakkelijk, voor wie een beetje geld had. Of een huwelijk. Toen de spanning tusschen Amerika en Turkije toenam, maar de oorlog nog niet was verklaard, had de Amerikaansche regeering plan een schip te sturen om al de Amerikaansche onderdanen naar Amerika te brengen. Een lief Russisch meisje. Zij wilde gaarne weg. En een oude, leelijke Amerikaansche onderdaan. Voor een paar Napoleons heeft de Amerikaansche onderdaan toen het lieve Russische meisje getrouwd. Ten slotte heeft de Amerikaansche regeering het schip toch niet gezonden. En zit het lieve Russische meisje nu voor haar leven vast aan den ouden, leelijken Amerikaanschen onderdaan? Neen, lezer, het lieve Russische meisje zit niet voor haar leven vast aan den ouden leelijken Amerikaanschen onderdaan. Want de Rabbijn, die de twee gelieven in den heiligen echt heeft verbonden, de Rabbijn, die heeft een fout gemaakt in de formulieren. En het huwelijk is niet geldig.

Maar de Goldsmits zijn eerlijke Hollanders.

De Amsterdammer Gootzer. Indertijd door eenen Goldsmit gekocht voor R. Akiba Lehren en nu in handen van de Amsterdammer Pekidiem en Amarcaliem.

In deze kamer, met haar uitzicht wijd, wijd, wijd over het vrije van Jeruzalem, tot den Olijfberg toe, zijn drie geslachten geboren: de Oude Vrouw, hare kinderen, en hare kleinkinderen.

En ik mijmer. Maar het brood, wat kostte dat vroeger? Zij kochten meel en bakten zelf. Meel vroeger; twee piasters de rotel. Vertaald: kwarte de zes pond. Nu: dertien piasters de rotel. In den oorlog twintig gouden piasters. Dit zit zoo: het Turksche papierenpond was gedeprimeerd tot vijftien piaster goud. Alle kooplieden vroegen betaling in goud of papier met verlies van vijf en tachtig procent. Geld, dat per post van buiten kwam, ook van den Hilfsverein en Alliance enz. werd in papier uitbetaald. Een rotel meel kwam dus op vijftien gulden per rotel van zes pond.

Vleesch: een piaster per oki, dat is een half pond. En de piasters waren toen kleiner. Het is alles doodeenvoudig. Een piaster is veertig para. Een metallik is twaalf en een half para. Een kabbak vijf para. In Bartjens zult ge dan ook vinden, dat een piaster is drie metallik en een halve kabbak. Ja, maar er waren ook piasters van drie metallik zonder dien halven kabbak. En dat van schuruk en schag piaster, dat zoudt ge ook moeten weten. Trouwens, dat is Jeruzalem. Maar in Jaffa, Hebron, Beyrouth en Damascus was alles weer heel anders. Overigens was het doodeenvoudig en men kreeg een prachtige kalkoen voor een halven medjîde, die drie en twintig piasters houdt.

En, o kinderplicht: de eieren? Vroeger gemakkelijk vijftien voor een piaster. In den oorlog twee of drie goudpiasters het stuk. Nu zeven of acht voor een shilling, die vijf piaster geldt.

Melk is hier altijd duur geweest. We spreken er niet over maten, maar in gewicht, al wordt de melk natuurlijk gemeten. Een rotel melk, dat is natuurlijk drie liter, kostte vóór den oorlog vijf piaster. In den oorlog tot vijf en twintig piaster goud. Dat wil dus zeggen: een kan melk kostte een gulden of drie. Nu vijf piaster de rotel. Verschil tusschen goud en papier is verdwenen. De Engelsche Regeering heeft dadelijk, na de bezetting, ten strengste gestraft alle pogingen om het papier te deprimeeren.

En de vruchten, de zoete, de koele? Wel, de prachtigste tafeldruiven kostten vroeger nooit meer dan een bischlik van drie piaster de rotel. Bijna iedereen maakt zelf zijn wijn. Men kocht gaarne goede wijndruiven voor dertig piaster een kantaar van honderd rotel.

Tomaten en watermeloenen zijn hier de gewone groenten. Ze worden gewogen. De tomaten gaan nu tot anderhalf piaster de rotel. En de watermeloenen zelfs wel tot twee en twee en een half. 'Met het mes' is altijd iets duurder. Maar dan mag de koper ook vooraf opensnijden en behoeft hij hem niet te nemen, als de vrucht van binnen tegenvalt.

Dierlijk vet wordt hier weinig gebruikt, om de natuurlijke reden, dat de beesten hier broodmager zijn. Schapenvet kost acht piaster de oki. Maar we hebben beste sesamolie voor vier of vijf piaster de oki. De olie wordt gemeten, maar we spreken erover in gewichten, net als de melk. In 't groot, per djarra van vijf rotel, goedkoop. Rijst was vóór den oorlog een kwart medjîdie per rotel. Maar nu meer dan het dubbele: dertien piaster. En de suiker: vroeger zeker niet meer dan een kwart medjîdie per rotel, dat is zoowat een dubbeltje per pond. Nu zeven en twintig piaster per rotel. En in den oorlog is eenmaal een oki verkocht voor een medjîdie goud, dat is anderhalf pond papier. Dat is achttien gulden een half pond suiker.

De koffie wordt hier groen gekocht. En door de huismoeders zelf gebrand. Inderdaad! Vroeger kocht men gaarne een rotel voor een halve medjîdie, maar nu zult ge er toch vijftig piaster voor moeten betalen.

Ik kijk op mijn lijstje. De brandstof. Voor verwarming weinig nodig. Vroeger kocht men houtskool gaarne voor een medjîdie per kantaar. En dan nog mooie baloet van eikenhout. En kom daar nu eens om! En de petroleum: vroeger per kist van twee blikken, en in ieder blik vijf rotel, kist en blikken moogt ge houden: dertig piaster. Nu vijf en tachtig. Maar in den oorlog! Soms vijf piasters der oki. Drie Napoleons per blik. Ja, zelfs tachtig frank goud. Wij zuchten.

Maar dan komt een dochter binnen met een lekker kopje thee (vroeger vijf piaster per oki. Nu zeker acht). De wolkjes waaien geurend weg. En ik kijk uit over het vrije van Jeruzalem tot aan den Olijfberg.

Nr 76 Zwarte vrienden⁺

⁺18-9 1919 A. 10. Gedat.
Jeruzalem 8 aug.

Neen, ik bedoel Lobagola niet, den Joodschen neger, over wien ik u vroeger schreef. Eerlijke kerel of listige leugenaar: Lobagola heeft het afgelegd in zijnen strijd tegen de blanke broeders van het Joodsch-Amerikaansche legioen. Hij is plotseling uit Jeruzalem opgecommandeerd. En verdwenen. Toch zielig. Allen tegen één. Maar de zon brandt er al weer overheen. In November hopen we, dat het weer regenen zal. En Lobagola, leugenaar of niet, is allang vergeten. Maar voor hem is natuurlijk zijn leven, alles. Wat heeft de arme kerel meer dan leven en dood. Vaarwel Lobagola. Vaarwel vijf pond.

Maar de Falascha's. Dat zijn ook zwarte Joden. Uit Abessynië.

Een maand of drie geleden berichtten de Hollandsche dagbladen, dat te Amsterdam was aangekomen dr. Jacques Faitlovitch, die in Abessynië in aanraking was gekomen met de Falacha's, een Joodschen stam, maar sinds meer dan twintig eeuwen zonder gemeenschap met de andere Joden. Dr. Faitlovitch heeft eenige jaren onder hen gewoond en vooral de zending bestreden. Van de honderdduizend Falachas waren reeds de helft gedoopt. Dr. Faitlovitch zoekt geldelijken en geestelijken steun voor de Falacha's. Hij wil een zwarte kweekschool oprichten, en zwarte meesters kweeken.

Hier te Jeruzalem had de heer Zilvermit mij op eene vergadering al eens eenen Falache aangewezen. Hij viel natuurlijk op. Goed zwart tusschen ons allen, die van blond tot bruin gaan. De Jemenietische Joden zijn óók donker. Maar niet zwart. Geen negertype. Smalle, schrandere gezichten. De ouderen zijn heel orthodox. Ze knippen de hoeken van het hoofdhaar niet. En zij dragen lange sidderend zwarte lokken, weerzijds de donkere oogen. Maar de Falache. Een negerzwarte Jood.

Ik las het reisverhaal nog eens van dr. Faitlovitch: 'Quer durch Abessinien. Meine zweite Reise zu den Falaschas'. Een beetje lang. Een beetje leeg. Een beetje polemisch tegen de Alliance en tegen den Rabbijn Nahum. Maar toch wel leesbaar. Ik denk, dat het boek wel in de Rosenthal-bibliotheek zal zijn. Twee bijlagen: een brief van een aantal rabbijnen aan de Falachas. Onder anderen geteekend door de Hollandsche rabbijnen: Van Loen, Lewenstein, Ritter, Palache, Rodrigues Pereira en wijlen dr. Dünner. En een brief van de Falacha's, onderteekend door dertig notabelen met onzegbare namen, waardigheden en woonplaatsen. En zoo lees ik negen hoofdstukken, een beetje lang, een beetje leeg, een beetje polemisch.

Maar hoofdstuk tien: 'Op den terugweg naar Europa'. De schrijver en twee jonge Falacha's: Jeremias en Salomon. En bldz. 166: bekende namen. Ze komen in Jaffa. Ze reizen naar Jeruzalem, waar de Falacha's zullen leeren in de scholen van den veel te veel gesmaden Hilfsverein der Deutschen Juden. Ze komen te wonen bij den heer Goldsmit. Mijn heer Goldsmit, zal ik maar zeggen, die nu het mooie jongensweeshuis bestuurt. En in eens denk ik: 'Die Falache, die hier rondwandelt, dat is misschien één van de twee, die dr. Faitlovitch hier heen heeft gebracht.' Ik vraag den heer Zilvermit. Ja, dat is zoo.

Een dag of wat later druk ik, in de spreekkamer van het meisjesweeshuis de hand van mijn geloofsgenoot Salomon. En wij spreken Hebreeuwsch.

Hoe heet hij? Salomon Caila. Dat laatste is geen familienaam, maar een soort stamnaam. Het beteekent zoiets als: bewaarder van het geloof. Falacha beteekent zoo iets als vreemdeling. Maar met een booze bijbeteekenis van: je-hoort-hier-niet-thuis-en-doeck-dus-maar-weer-op.

Hij weet niet, hoe oud hij is. Maar hij denkt vijf en dertig. Een burgerlijken stand kennen ze daar niet. Niemand twijfelt er aan of hij is geboren. De dooden worden begraven. En al de rest is ongeoorloofde nieuwsgierigheid.

Hij is geboren in een stad Dumbala, twee dagen van Goudai af. Er woonden daar alleen Falacha's, allen Joden en allen orthodox. De Derwischen hebben die stad veroverd en een groot aantal bewoners verkocht als slaven naar Soedan. Maar zijn grootvader, een geleerd en helderziend man, had dien inval vooraf gedroomd en dus met de zijnen de stad verlaten. Ik vraag naar dien grootvader. Maar hij wil niet. Zijn grootvader was een helderziend man. Men moet niet veel vragen en niet veel antwoorden. Hebben de Falacha's een ander type dan de andere Abessyniërs? Natuurlijk hebben ook niet alle Abessyniërs hetzelfde type. Kijk maar eens naar onze burenen, de monniken. Moussa, gezegd Lalala, is een klein mannetje, met een lang, smal smoeltje. Lichtbruin. Maar er zijn ook zware, zwarte. Met ronde, volle gezichten, gebaard. Toch zijn de Falacha's weer van een ander type. Ook andere oogen.

Ja, maar zijn ze Joden? Ja zeker: zij stammen uit de verbintenis van koning Salomo en de koningin van Seba. De Abessynische vorsten beroepen zich op dezelfde afstamming en zij noemen zich: 'Machtige Leeuw van Juda.'

Hij, Salomo, is jaren lang bij een Falacha-rabbijn in de leer geweest. Overdag landwerk. Des avonds leerschool. Hebreeuwsch kennen ze niet. Joodsche boeken hebben zij ook niet. Afgenomen en verbrand. Hij kan Abessynisch lezen en een beetje schrijven. Zijn naam. Hij schrijft zijn naam. Van links naar rechts. Hij wil, zoo spoedig de reis mogelijk is, teruggaan naar zijn volk en hun onderricht geven in het Hebreeuwsch. Maar het leven van de Falacha's is zeer zwaar. Ze worden verdrukt door de gedoopte Falacha's, die vele voorrechten genieten. Het boek: 'Quer durch Abessinien' heeft hij niet gezien. Ik geef het hem te zien. Het portret van dr. Faitlovitch met Jeremias en hem zelve. Hij lacht. Een facsimilé van een brief der Falacha's aan de Joden van alle landen. Hij lacht nog dieper. En wij scheiden.

II.

De Abessynische monniken naast ons zijn ook onze zwarte vrienden. Ze zijn bovendien onze huisheeren. 'Ons' dat wil zeggen: het meisjesweeshuis, waar ik nu eenmaal meer thuis ben dan in mijn eigen huis. De huisheeren! Dat was iets geweldigs hier met den woningnood. Ze konden opslaan. Ze konden uitzetten. Enfin, zooals ge dat in Holland allemaal hebt gehad. En dat is nu uit. Men mag zonder verlof van de

regeering niet opslaan en niet uitzetten. Gelukkig. Want onze zwarte vrienden wilden ons maar even opslaan van honderdtwintig pond tot tweehonderd vijftig per jaar. Lange onderhandelingen. En welk een juridische moeilijkheden! Want het weeshuis mag er van buiten stevig uitzien, juridisch (en daar komt het toch maar op aan!) is het zoo stevig niet. En de Abessyniërs zitten juridisch ook heelemaal niet goed in elkander. Ja, ze weten het niet. Maar wij weten het. Wie is eigenlijk precies de eigenaar van het weeshuis? En wie is bevoegd huurcontracten te sluiten en op te zeggen? Ja, ze hebben ons een moorzwarthen monnik thuis gestuurd met een mooie volmacht. Die mocht het doen. Maar later is er weer een nog veel zwartere monnik gekomen en die heeft ons verzekerd, dat de volmacht aan den moorzwarthen monnik verleend, was ingetrokken. En dat hij was afgezet. En toen is de moorzwarthe monnik gekomen en die heeft ons verzekerd, dat hij heelemaal niet was afgezet, maar dat hij, integendeel, alle anderen had afgezet. O, Aschkenasien en Sephardien, die zijn er blijkbaar onder onze zwarte vrienden ook. Ze heeten alleen maar een beetje anders. Er is ook een Bisschop. Maar die woont niet naast het weeshuis. Hij woont in een klooster in de oude stad.

En ziet, van de week komt de zwarte kawas aangewandeld door het blinde zonlicht. De bisschop zelf zal nu de huurkwestie regelen. Kan de heer Zilversmit daarvoor niet eens op een middag komen? Zeker kan de heer Zilversmit komen. Hij zal zelfs den rechtsgeleerden raadsman van het weeshuis meebrengen. Heel goed. Dan zal de Bisschop ons iemand zenden om den weg te wijzen.

Woensdag. Twee uur. Dag en uur konden niet heeter. Daar komt des Bisschops afgezant. Heelemaal zwart. Het gezicht. De muts. Het lange overkleed. Hoe smoren zij niet. Wij in het wit smoren. Onder het zwarte overkleed een paars gewaad. Hij houdt den rok netjes op. Niet voor den regen, het heeft hier in April het laatst geregend, en nu zal het niet regenen voor November. Maar voor het stof. Ik moet zeggen: hij ziet er welverzorgd uit. Misschien heeft hij zich vandaag niet gewasschen. Zonde van het water, omdat men toch weer vuil wordt. Maar hij heeft zich stellig droog afgestoft. Een zwarte parapluie tegen de zon. En zoo stapt hij dan maar kloek voor ons uit. Tot de post. Dat is bekend terrein. Maar dan. De straten, straatjes, stegen, steegjes, bogen, boogjes en gewelven. De heer Zilversmit, die al vijf jaar hier is, weet ook den weg niet. Dus stappen wij maar waardig-wit achter den monnik zwart en paars, tot het klooster. Een kleine portier. Kijk, die is nog weer zwarter. Maar de Bisschop is lichtbruin. Hij ontvangt ons met zijn geheele kapittel. Ze hebben allemaal stem. En hoe! Wij spreken Arabisch. Maar de Bisschop kent alleen Abessynisch. En dus een tolk. Ja, wij moeten tweehonderd vijftig pond betalen. Best, zegt de heer Zilversmit, als de Dollie, dat is de Gouverneur, het goed vindt. Neen, zegt de bruine bisschop bij monde van den zwarten tolk, de Dollie behoeft dat niet goed te vinden. Want het weeshuis is kerkgoed, Wakaf, en valt dus buiten de macht van den Dollie. Best, zegt de heer Zilversmit, als de Bisschop daarvan dan een verklaring heeft van den Dollie. De juridische adviseur van het weeshuis soest. Het is ook heel warm. En de zoldering: goud en rood en blauw. Bloemen, vogels en vruchten. De bruine bisschop, de zwarte tolk, de witte man, onverstoorbaar loopen maar in dat cirkeltje van de Dollie en Wakaf en Wakaf en Dollie. Resultaat: wij zullen den Dollie schrijven of het Weeshuis inderdaad buiten die verordening valt. En de Bisschop zal zich houden aan den Dollie. De Eeuwigheid is een uurtje opgeschoten. En wij krijgen allemaal een kopje zwarte koffie. Wanneer zijn de kopjes het laatst gewasschen? Wanneer zijn de kopjes het laatst afgestoft? Maar de zwarte koffie brandt heerlijk. Hemel en aarde zijn daarin gebrouwen. De juridische adviseur droomt. Hij vraagt

den monnik naast hem naar de Falasja's. 'Beste menschen', zegt de monnik, 'maar Joden.' Hij kijkt bedenkelijk. Het is heel warm. En de zolder: rood, geel en blauw. De juridische adviseur en zijn cliënt kijken elkander aan. Ja, zij gaan. De Bisschop, heel mild en heel bruin, herhaalt nog eens van Dollie en Wakaf. Witte handen. Zwarte handen. Zwarte portier. Een zwart knechtje. Allemaal vlug, nieuwsgierig. Witte menschen bij den Bisschop zijn zeker zeldzaam.

De juridische adviseur van het weeshuis, heel loom en bevangen, gaat naar de post. Zouden de kranten gekomen zijn? Wakaf Dollie. Wakaf Dollie... honderd dertig pond meer. Of niet? Huurcommissie. Woningnood.

Nr 77 Drie weken te Jeruzalem⁺

⁺23-9 1919 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 11 aug.

Dit zijn de drie bedroefde weken midden in den zomer. Tusschen den zeventienden Tammoez en den negenden Ab. Wij gedenken, dat in dienzelfden jaartijd, tweemaal Staat, Stad en Tempel werden verwoest. Eenmaal door de Babyloniërs. En zeshonderd jaar later door de Romeinen.

Wij vasten den zeventienden Tammoez, Wij vasten den negenden Ab.

O, het wreede vasten hier in de hitte. Niet de honger. Maar de dorst. De donkere koortsende dorst. Die de lippen verdort en afplukt. Den mond droogbrandt. Genadeloos martelt in de stikkende, wild-slikkende keel, tot die gaat bloeden.

II.

Den achttienden Tammoez. Avond en zoel. De maan, weinig minder dan vol, rood en jammerlijk dien avond. Gedenkt de maan? Ik heb de Stad verlaten. Den weg naar den Olijfberg heen. Het is laat en stil. Alleen de honden blaffen. Hier heeft Titus gelegerd, met tachtigduizend man tegen eene Stad. Bij den Scopusberg. En op den Scopusberg bouwen wij thans een universiteit. Het is nog geen tweeduizend jaren later. De bergheuvelen zachtvaardig gelijnd in het manelicht. De dalen. De wegen. De wind. Waar was die wind, toen Titus legerde? Hij bouwde wallen langs de stad, zoo hoog als de stadsmuren. Hij slingerde steenen, geweldige blokken hout de Stad in. Maar wij waren dapper. Wij deden uitval na uitval. Weet gij, dat wij zóó dapper waren, dat Romeinsche soldaten uit bewondering naar ons overliepen en Joden werden? Denkt gij, dat wij altijd bleeke, bevreesde Ghettojoden waren? Luister naar den wind, onder de jammerende roode maan, langs de dalen en de wegen van den Olijfberg. Titus heeft een wal om de geheele stad getrokken, ommetrek van twee uren. Opdat niemand des nachts uit zou sluipen en eten zou halen. Toen is de Stad verworagd. En op den negenden Ab heeft het Vuur van Gods straf den Tempel verslonden. Toch leggen wij nog des avonds in de gebeden ons hoofd op de Steenen van den Klaagmuur. En ik bewaar twee steentjes: één stukje van den Triumfboog van Titus in Rome. Een stukje van den Klaagmuur.

Laat in den avond, neen ik was niet bang, ben ik langs de wegen van Silouân gegaan. Hoor, daar valt het water van de bron. Waar was het water, toen Titus de Stad verhongerde en verdorstte? Ik vraag het water. Maar het water verstaat mij niet. O, mijn God, wat is God, wat is de Eeuwigheid, wat is Titus, wat is het Joodsche

Volk? Ik word bang in den nachtwind onder de jammerlijke maan. De schaduwen bewegen. Zij sluipen. Zij bespringen. De Stad, na twintig eeuwen, slaapt en glimlacht.

III.

De drie weken. Iederen avond, wanneer wij bidden bij den Klaagmuur, zien wij de maan smaller. De nachten donker. Onze harten zijn bedroefd en stil. De maand Ab begint. De laatste negen dagen. Wij eten geen vleesch. Wij rouwen. Wij laten haar en baard groeien. Groot en geweldig dreigt de Dag, de geteekende Dag van ons Volk.

Den Sabbath te voren. Ik ben des Vrijdagsavonds de gast in het meisjesweeshuis. Er hangt eene zware droefheid. De groote meisjes kennen de beteekenis van deze weken en dagen. En de kleine meisjes gevoelen het. Zij rouwen. Zij dragen niet de witte kanten Sabbath-kraagjes. En de tafelgezangen en gebeden gaan zwaar op den klaagtoon, die reeds van den negenden Ab is.

Sabbathmorgen. Het jongensweeshuis Het is altijd stil onder de gebeden. Maar nu is het angstwekkend stil. En de Haftarah: Jesajah I van het begin tot vers 28. De heer Zilvermit leest, zooals men in Holland leest. De woorden slaan gewelddadig. De aanroeping van Hemel en Aarde als getuigen. De verwijten aan het heillooze volk. En toch het milde. Altijd is Jesajah de milde. Jeremias is de geweldige, donkere. En ook deze zware Haftarah eindigt in woorden, waardoor de genade van God ruischt: 'En ik zal uw rechters herstellen als in het begin, en uwe raadsliden als vroeger. En men zal u noemen: Stad van Gerechtigheid, Stad van Trouw. Zion zal in Recht verlost worden, die tot haar wederkeeren in Rechtvaardigheid.' Als wij moe zijn, als wij bedroefd zijn, dan luisteren wij naar deze milde woorden, als naar den wind, die waait door de dalen van den Olijfberg. Als wij dorstig zijn, dan drinken wij van deze woorden als van het water van de bron van Silouân.

IV.

De dag. De geteekende, de gevreesde dag. Het is avond van den achtsten Ab. Wij hebben ons laatste eten gegeten en wij hebben ons laatste water gedronken. Honger en dorst beginnen. Wij zullen naar het jongensweeshuis gaan. Hooren de Klaagliederen van Jeremias. Voel, de avond is zoo teeder. De zoele schemering. De avondwind van Jeruzalem speelt met den hemel en hij schudt er de speelsche koelten af. De wegen buiten de stad. Hoor, hoor: gisteren hebben de Romeinen de stad bestormd. Tweeduizend jaar geleden. Of gisteren. Maar nu is alles weer stil. Daar ginds bloeit Rome. En Napels. De zee van Napels. En de huizen overal dringend naar wind, naar de lucht, naar water. Vogels. Snel over Jeruzalem. Dan weg.

Het jongensweeshuis. Hun kerkje. Ach, van alles ontdaan. Eu de kleine Joodsche jongens op barre voeten. Zij rouwen. Zij zitten op den grond. Wij allen zitten op den grond. Wij treuren, zooals men treurt over den doode. Maar de schemering is toch de schemering van Jeruzalem. Nooit was de schemering zoo mild en verteederd.

Het Klaaglied. De voorzanger leest het. Zóó, almachtig-rouwend, doodzwaar, wordt het nu over de geheele wereld gelezen. En zoo al eeuwen. Eeuwen. De voorlezer is een jonge Chassiedische Jood. Een fijngebouwd, geestrijk gezicht. Alles in de oogen. Groot, donker, diep. Het Klaaglied laat ons niet los, tot het laatste woord niet.

De Joodsche weesjongens hooren het. Donker het kerkje. Op stoelen hier en daar een kaars. Als er nu een Trooster was, zou ik mijn hoofd nederleggen. En hij zou mijn oogen troosten. Ik ben zoo moe.

Wij komen buiten. O, de schemering. O, het maanlicht. En de avondwind aangevaren met verteederings, zonder weet.

Zóó was de wind, zóó was de maan, avond van Ab, toen de Stad bedreigd stond in haar eindelijken strijd.

Vanavond wordt er gebeden bij den Klaagmuur. Heel den nacht wordt er gebeden. Ik wil gaan. Maar ik kan niet gaan. Ik mag niet gaan.

Ik heb lang wakker gelegen dien nacht. Het eerste maankwartier is voorbij. De halve maan helder. Schaterend helder. Trekt mijn raam voorbij. Gedachten verward. De dorst is zijn tocht begonnen. En een slaap vol wreede, verwarde droomen. Tot een schoonen morgendroom. Een jonge Romein in zijn strijdgewaad. Hij glimlacht. Weet gij, dat wij zóó dapper waren, dat onze vijanden uit bewondering naar ons overliepen?

V.

Maar de Dag. Vroeg en heet. Naar het Weeshuis, voor de ochtendgebeden, de treurzangen en nog eens het Klaaglied. Negen Ab. De smartendag. Maar hij zal een feestdag zijn, wanneer de Tempel weder hersteld is. Daarom wordt de Dag nu reeds als feestdag behandeld in één: wij zeggen niet het Smeekgebed. En wij wenschen elkander een spoedigen Feestdag toe.

Thuis. De dag zal heet en lang zijn tot den avond. Honger en wreede dorst. De ochtenduren stijgen. Het stadsleven gaat. De militaire muziek achter het huis. Jongens schreeuwen. Mannen. Willen lezen. En niet kunnen. Willen slapen en niet kunnen. Overall hitte, honger en dorst. Nee, niet uitgaan. Stommeling, niet uitgaan. Roerloos zijn. Angstig zijn. Den dag laten heengaan. Niet bewegen.

De middaguren zijn gedaald. De schaduwen leggen zich al in de dalen. Ik ga naar de laatste gebeden: middag- en avondgebed. Naar de Duitsche Plaats, waar R. Chaïm Sonnefeld in de gebeden zal voorgaan.

Ik ben vroeg. En ik kijk uit. Heel dicht bij bouwt de Omarmoskee, op de plaats, waar onze Tempel is verwoest. De Klaagmuur. Ik herken hem aan de steenblokken en aan de bundels zwaar gras tusschen de spleten. Het avondspel van licht en schaduw is begonnen. In de lucht. Over de lage bergen. Door de diepgelegen dalen. De Olijfberg dichtbij met zijn sierlijke gebouwen en torens.

Dan de gebeden. De stem van R. Chaïm, als de stem van Jeremiah dragend. Zijn gestalte, groot en geweldig in het licht van de kerklamp.

Maar dan de genade. Wij komen buiten. Slutzkin, Leizer Slutzkin, mijn beste Joodsche vriend, heeft een berg druiven laten halen. Een goede vrouw komt met water. Ik zwelg als een leege hond. En met volle handen de druiven in het water. Heerlijk, handen in koel water. En de druiven eten. Een voor één. Dit te weten: eeuwen na den brand van Jeruzalem, staan wij hier. En wij eten druiven van het Joodsche Land. In iedere druif, die breekt tusschen tanden en lippen, te proeven Gods vertroosting.

Alle droefheid is geleden. Samen geschaard zeggen wij de zegebede over de nieuwe maan. Groot te midden van de zijnen R. Chaïm Sonnefeld.

VI.

De drie weken zijn voorbij. En deze Sabbath was de Sabbath der Vertrouwing. Ik mag mij weer overgeven aan den zoelen wind, aan de maan, aan de sterren. Het is alles weer goed en trouw. En deze Sabbath der Vertrouwing: in het jongensweeshuis is het mijn beurt, dat ik de Haftarah lees. Langzaam en voorzichtig, omdat ik nog aan de Jeruzalemsche uitspraak gewennen moet. En ieder woord, ieder troostwoord van den milden Jesajah zingt door onze kelen. Vijftig Joodsche jongens luisteren. Wij lezen Jesajah veertig: 'Troost, troost, gij mijn Volk, zoo spreekt uw God.'

Nr 78 Een wandeling buiten Jeruzalem⁺

⁺26-9 1919 A., 13-14. Gedat.
Jeruzalem 19 aug.

I.

De groote wandeling des jaars. Woensdag zijn wij met de groote meisjes van het weeshuis naar Ain Fara geweest. Eenige uren van de Stad. Waar het levende water is.

De meisjes gaan ieder jaar, wanneer de droeve tijd van de Drie Weken is verlopen, en de vacantie begint. Alle lieve Joodsche jongens van Jeruzalem kennen Ain Fara, waar het levende water is, het wonder, het wonder. Zij gaan er heen, telkens en telkens, in de vacantie. Maar voor de meisjes is het wel ver, en wel vermoeiend. Zij gaan dus eenmaal in het jaar. Vroeg op weg. Vier uur des morgens, om vóór de harde hitte valt er te zijn. En laat terug. Tot thuis tegen negen uur. Of tien uur. Om den terugweg te doen in de koelte, die hier alle avonden heerscht.

De groote wandeling. En ik zal medegaan dit jaar. En ik leef mede in al de voorbereidende emoties. Wie medegaan? De groote meisjes. Ja, maar wie maakt uit wat groot of klein is? En die ziek zijn geweest, kunnen zoo ver niet. En de zwakken niet. Het is hard. Maar het leven is altijd hard voor zieken en zwakken. En de twee zittenblijfsters gaan niet mee. Ja, ja: ik heb dat wel in het 'Handelsblad' gelezen, die correspondentie tusschen den jongen van de H.B.S., die is blijven zitten, en onzen paedagogischen medewerker Fr. v. R. Maar dat is in zijn algemeenheid heelemaal niet juist, dat een leerling, die zitten blijft, daardoor al genoeg gestraft is? Er moet een soort algemeene schrik zijn voor het zitten blijven. Natuurlijk verstandig. Een kind, dat wel wil, maar niet kan, moet men niet jachten. En niets verwijten. Maar een jongen, die geen evenwicht houdt tusschen leeren en spelen. Ieder geval is anders. Dat wil zeggen: meer dan een geval.

Hoe 't zij, de twee zittenblijfsters gaan hier niet mee, en ik mag 's nachts te voren in het weeshuis komen logeeren. Er is wel geen logeerkamer voor heeren. Maar er is een lekkere, koele, leeren sofa. En het naai-atelier, waar ik slapen kan in gezelschap van twee verlaten naaimachines en een linnenkast. Slapen. Neen, - niet slapen. Want de muggen willen dat niet. Mijn eigen onrust wil het ook niet. Er zijn weer politiek-religieuze moeilijkheden. En de burenen, de Abessynische monniken, willen het niet. Zij hebben weer een fantasia. En Lalala, gezegd Moussa, die luidt weer zijn zware bel, om de kerk heen. En de meisjes willen het niet. Zij zijn om half twee al opgestaan. De onrust. Zij maken de hall schoon. Zij zetten lekkere koffie. En nu half

drie neem ik slapeloos afscheid van het naai-atelier, de sofa, de naaimachines, linnenkast en de muggen.

II.

En buiten. De nacht buiten. Het is zestien dagen in Ab. Dus de maan nog bijna vol. Hoog boven de slanke boomen in de buurthuinen. Hoog, scherp, zilver. En overal de sterren aan de lichtwit-blauwe nachtlucht. De wind, de nachtwind, helder en koel. Regenen doet het hier nu volstrekt niet. Maar het dauwt zwaar. Zonder dauw zou het land verbranden als papier in vuur. Wat een nacht!

Daar komt Challad uit zijn huisje. Hij gaat ook mee. Hij weet alle wegen daar in de buurt, ook in donker. Lekker hè! Den heelen dag niet werken! En wandelen met de meisjes en de twee chawadja's. Werken is afschuwelijk. Maar wandelen is heerlijk. Er is ook een ezeltje gehoord, vier shilling, om den proviand te dragen. En misschien zal een van de meisjes moe worden of zoo. Challad zelf is het ezeltje gaan huren, buiten de Jaffapoort. Gelukkig. Had een ander het ezeltje gehoord, zeker zou Allah zijn zegen er niet op hebben gegeven. Nu, zalig in het droomende maanlicht, prijs ik het grauwe beestje: 'Een goede ezel, Challad'. 'Zoo goed als Allah hem geschapen heeft,' antwoordt de schijnheilige Challad. Want hij is heelemaal geen echte vrome Moslem.

III.

En dan op weg. Door de betooverde buitenwijken op weg. De heer Zilversmit, de gast, Challad met het ezeltje, de meisjes en een nichtje en een neefje Aäron. Wij zijn allen kipfrisch. Challad, baldadig, begint dadelijk het arme ezeltje, zooals Allah het geschapen heeft, te ranselen.

Maar ik zeg: 'Gij stok ezel, ik stok u'. Litterair Arabisch is dit niet. Maar duidelijk.

Bij den Russenbouw komen wij drie, vier Joodsche jongens tegen. Kennissen. Zij ook op weg naar Ain Fara. Maar stappen steviger. Veel Joodsche jongens hier in de stad, zijn wel lief en goed. Maar zwak. Deze jongens, hier geboren, een nieuw geslacht, gaan sterk en stout. Daarentegen zijn zij vreemd aan veel Joodsche vroomheid. Wat wij willen zijn mooie, sterke, Joodsche jongens. Met een mooien, sterken Joodschen geest.

Wij gaan langs de Amerikaansche kolonie, over den weg naar den Olijfberg. En daar links af. Noordoostwaarts het heuvelland in. De wegen zijn geen wegen.. Maar losse paden, vol kantelsteenen. En plotseling is het pad verloren. Het bergland van Judea. Het is nooit zeer vruchtbaar geweest. Nu ligt het daar verloren en vergeten. Maar zoowaar God ons dit Land eeuwig heeft toegezworen, zoo waar zullen wij het vruchtbaar maken. Steenig? Wij hebben bouwsteenen noodig. Dor? Zoo diep kan het water niet verborgen zijn, of wij zullen het water oproepen. En het water zal ons antwoorden. Omdat wij dit kale armsgeslagen land zoo liefhebben, omdat wij het zoo hartstochtelijk lief hebben. Wij zullen er boomen planten, die het water vasthouden. Wij zullen alles doen, wat de liefde doen kan. En dat is veel.

De lage bergen met hunne glijdende lijnen. En de dalen daartusschen. Soms gaan wij over wijde plateaux. Een verspreide stoet, wonderlijk in het verlaten land. De

meisjes met haar lichte jurken. Het neefje, een slank prinsje. En Challad, met zijn witte japon, gegordeld. Zijn hoofddoek met de zware banden daarom, voor het wegwaaien. Maar de luilak! Daar is hij zoowaar gaan zitten, op het ezeltje, zoo lui als Allah hem geschapen heeft. Neen. - er af! Het ezeltje krijgt de blikken veldflesschen met water te dragen. Zij bengelen tegen elkaar, een luchtige, zilveren muziek.

De nacht vergaat. Het is nog héél koud. Ongelooflijk, dat het over een uur of twee, drie, snikkend warm zal zijn. Onze kleeren zijn doordauwd. Zwaar als regen. De zon komt op. En de dauw trekt naar de zon. Zware, grauwe dauw wolken, laag bij den grond, een grijze rook, alsof het land brandde. Hier en daar beslaan de grauwe dauw wolken den morgenhemel als regenwolken. Wij gaan in een groot frisch geluk. Het is hier zoo ruim. Het is hier zoo heerlijk. Wie even omkijkt ziet héél Jeruzalem, ver en beneden. Ver vóór ons, de Doode Zee. En aan het einde, hoog, stil en blauw, de bergen van Moab.

IV.

Wij zullen gaan door Anathoth, dat de Arabieren Anata noemen. Het land van Jeremiah, de stad van Jeremiah. Wij gaan hier op eenen gewijden grond. En onze harten gevoelen dat. Toen Jeremiah een kleine Joodsche jongen was, (hoe wonderlijk klinkt dat, hoe wonderlijk), toen heeft hij hier gespeeld door dauw en zonneschijn met zijn kleine Joodsche makkers. Want jeugd zou een spel zijn van alle eeuwen. Jeremiah heeft de zon zien stralen ver boven de bergen en dalen. Vóór God hem, een knaap, zond waar hij gaan moest. En hem leerde spreken, wat hij zeggen moest. En het Boek van Jeremiah begint zoo: 'Woorden van Jirnejahoe, zoon van Chilkijahu, des Priesters van Anathoth, dat is in 't Land van Benjamin'. Gij zoudt sidderen gelijk ik sidderde, gaande door land en stad van Jeremiah.

Anathoth is nu een klein hoopje dorp midden in zijn verlaten vlakte. Niet een klein Hollandsch dorp, met houten huisjes, boomen, wind en water. Hier de huizen van gehouwen steen. Soms de muren maar halfhoog afgemaakt. En dan een koepeldak erop. Geen vensters. Gaten voor ramen. Van verre, in zonnegloed of maneschijn, mag zoo een dorp nog heel wat lijken. Maar dichtbij. Geen meubels in de open huizen. De mannen weg aan het werk, Maar de vrouwen, de geiten, en de lekkere, vuile kinderen bekijken ons met groote nieuwsgierigheid. Baksjisi? Zeer zeker baksjisi. In een open huisje zit een zieke jongen op een matje. Hij staat op, machteloos, uitgehold. En hij stamelt: baksjisi. Arm Arabisch rakkertje, gebroken, dat zich niet meer kan verlustigen in dauw, zonneschijn en maneschijn. Hij sleept zich terug met zijn kleinen baksjisi. Machteloos. Uitgehold.

Levend water is hier niet. Maar Anathoth heeft wel waterputten. Zonder dat geen leven. Er zijn ook vijgeboomen. Zij moeten één voor één zorgvuldig worden begoten met welwater. Vrouwen doen dat en kinderen. Wij ruiken den adem der vijgebladeren. De boomen hijgen. Ademen zonlicht in. Ademen wierook uit. Wij zien de vijgen rijpen. Wij plukken ze van de boomen. Wit en week, onder een bloemladig groen schilletje. En onder het weke vleesch, de donker-zoetroode kern met de pitjes.

V.

Anathoth voorbij. Wij gaan dalen. Maar pas op, wat wij thans dalen op lichte, onbekommerde voeten, wij hebben het vanavond te stijgen op voeten, moe en zwaar. De harde hitte. De vijand, de bruine stofbril. En de steenen, die wegkantelen onder uwe voeten. Maar Challad, lui en voortreffelijk, houdt er den moed in. Hij weet alles. Hij slaat alles door elkander, Arabisch en Hebreeuwsch. Een gezegende dag. Een dag van Allah. Fijn, niet werken. Wandelen met de meisjes en met de chawadja's. En heelemaal niet als de onderdanige dienaar. O, neen. Den weg weten. En de plattelandstaal spreken. En dus de Piet zijn, net zoo goed als de chawadja's zelve.

Nog niet Ain Fara. Dat ligt diep. Heel diep. Wij zijn nog op de hoogvlakte. Straks komt het dalen, de diepe dalkloof in. Maar tenten. Een heel dorp hier van lage, zwarte tenten. Zijn het Bedouïenen? Neen, zegt de wijze Challad, het zijn Fellachen. De vader van het zwarte tentendorp komt ons al tegemoet. En de vrouwen, honden en kinderen. Ze schreeuwen. Ze blaffen. Ze vragen baksjisj. Willen wij geen eieren koopen? Willen wij geen kippen koopen? Willen wij de tenten niet zien? Neen; wij willen geen eieren koopen. Wij willen ook geen kippen koopen. En ook de tenten niet zien. Maar zij krijgen allemaal een baksjisj. Zij zijn allemaal prachtig in hun vodden kleederen. De tanden, wit-wit. De oogen van blauw tot nachtzwart. De haren goud, echt licht, levend zonnegoud. Of zwart. Gloedend zwart. Zij heeten: Hassan, Mohammed, Daoud, Moussa, Ali, Ibrâhîm en nog veel meer. En allemaal baksjisj. Ze schreeuwen, smeeken, vleien. Wie heel lief vleit, trekt u aan de kin. En hij zingt: 'baksjisj, chawadja, baksjisj'. Tot Challad vindt, dat het genoeg is: halach bekeffi, schreeuwt hij. En hij bezweert Hassan, Mohammed, Daoud, Moussa, Ali, Ibrâhîm en allemaal, dat de chawadja boos zal worden, als ze nu zijn kin nog niet met rust laten.

Zij zijn halve nomaden. 's Winters wonen ze in Anathoth. Des zomers met de zwarte tenten, overal, waar nog een beetje schraal distel en doornenvoedsel te vinden valt. Een arm leven? Zij weten niet van rijker. Altijd zon en hemel en wijdte en vrijheid.

De zwarte tenten. In de psalmen komt de uitdrukking voor: 'tenten van Kedar'. Maar men vertaalt dit ook door: de zwarte tenten'. Op éénen dag: Anathoth en de tenten van Kedar. En vanavond weder te Jeruzalem.

VI.

Maar de dalkloof begint. Heel ver, heel diep, de oase. Groene boomen, maar zoo klein nog. En 't water daartusschendoor, een lintje, een zwak zilveren lintje. Stil, stil: ja, wij hooren het levende water ruischen. Straks zullen wij het kussen. En het water zal ook ons kussen. Maar nu dalen. Voorzichtig; voet achter voet. Sommige snelvoetige meisjes zijn al beneden. Ach; wij zijn oud. Wij gaan voorzichtig. Ook het ezeltje gaat voorzichtig en alleen. Hij zoekt overal de veiligheid. Soms de vier pootjes vlak bij elkander. Dan wijd uiteen. En schommelend. Dan tinkelen de blikken veldflesschen. Geweldige rotsblokken hier en daar. Naakt en grauw. Het dalpad windt. Weinig dalen, veel zware weg. En heet, heet, heet. Onze linnen kleeren strakstijf gedroogd. Waar is de dauw?

En de jongetjes van de zwarte tenten loopen met ons mede. Want deze gulle vreemdelingen gaan naar Ain Fara. Zeker zullen zij daar den geheelen dag blijven. Ondenkbaar, dat daar geen baksjisj van afvallen zou. Trouwens, wanneer er geene vreemdelingen waren, en er was geen baksjisj, dan zouden de mooie jongetjes van

de zwarte tenten het nog zalig vinden naar Ain Fara te gaan. Zij loopen wondervlug op sierlijke, gave, bloote pootjes. Wel tien. Wel twintig. Achter de rotsblokken. Over de windende wegen. Overal. Overal. Hassan komt naast ons loopen. Hij helpt ons, voorzichtig, in het gaan. Allemaal met kleine, lieve woordjes. Natuurlijk zal hij straks een baksjisj vragen. Maar worden in Holland nooit kleine, lieve, woordjes gezegd ter wille van baksjisj?

VII.

Wij zijn beneden. De meisjes hebben zich al genesteld in de koelte en in de schaduw. Zij hebben ook de mooie Joodsche jongens wedergevonden. En den geheelen dag zullen wij hier lui en vrij zijn. Het levende water. Van overal stroomt het in bekkens. Wel door menschen gemaakt, eeuwen, eeuwen geleden. Maar nu door de natuur hernomen, zoodat men het menschenwerk niet meer herkent. Over gladde bemoste steenen klatert het. In schaduw schuilt het. Weg onder lage hangende waterwilgen. Hooger en lager, overal breken bronnen en beken, tusschen rotsen, uren ver. Een koele kloof in het wreed-brandende land. Maar wij zijn lui. Wij zullen niet gaan kijken naar de bronnen, beken en rotsen hooger. En wij zullen niet gaan kijken naar de bronnen, beken en rotsen lager. Wij zullen den geheelen langen luien dag blijven, waar wij zijn. En de dag zal ons geen uur te lang zijn.

VIII.

De meisjes zonder schoenen en kousen. Heerlijk dat levende, brekende water. En de veldflesschen. En de proviand. Waar te bergen? Want we zijn omlegerd door al het lieve geschuimte van de zwarte tenten. Heel lief. Maar vingervlug, Challad, de luie assimilant, beweert, dat het allemaal dieven zijn. Ik berisp hem: 'Gij Arabier. Zij Arabieren. Foei.' Hij houdt vol: 'Ma fisch! Een Arabische dief steelt ook.' En hij draagt al ons hebben en houden op één groot plat rotsblok achter ons, waar het water aan drie kanten omheen stroomt. En hij verbiedt den Arabischen jongens op dat rotsblok te komen. Zoo ontstaat privaat eigendom! Zij legeren om ons heen, het ruischend water daartusschen. En zij bedelen, met smeekende blikken. Wij deelen eerlijk. Lekker, hè, dat Europeesche brood. En de koekjes. En de bonbons. Wijn met water. En limonade. En piastertjes. Het ezeltje krijgt handenvol gras. Het hoeft den geheelen dag niets te doen. En omdat Challad zelf het is gaan huren, behandelt hij het ook op den voet van de meestbegunstigde natie.

IX.

En wij lezen. Wonderlijk, de Handelsbladen te lezen, van een week of drie oud, gedrukt te Amsterdam, hier waar het water ruischt te Ain Fara, met de meisjes om ons heen, en met de schuimende schooiertjes van de zwarte tenten om ons heen. Wat lijkt alles ver en klein, wat daar in Holland gebeurt. Een bont poppenspel. En wat zal het nu hard heet zijn tot Jeruzalem. Wij zien de zon, hoog en wit, door het gedekte wilgenloof heen.

En ik lees het 'Rechtsgeleerd Magazijn'. Signifische beschouwingen over Vaktaal en Volkstaal van prof. De Vooy. En als een gedicht zoo zuiver en zoo zeker bouwt zich in mij op, wat ik daarop antwoorden zal. Zoudt gij een betere studeerkamer wenschen dan een rotsblok onder het waaiende wilgenloof in de kloof van Ain Fara?

En ik lees, wat Victor van Vriesland geschreven heeft over het Joodsche Lied in de 'Nieuwe Gids' van April. Het verbaast mij wel, dat Querido voor dat stuk geen voldoende waardeering had. Ik vind het buitengewoon knap. Het is alsof ik in een spiegel zie. Inderdaad, mijn scherpzinnige criticus: een wereld van zinnelijke schoonheid heb ik teruggedrongen voor vroomheid en nationaliteitsgevoel. Maar hier, waar de vroomheid en het volksgevoel den dichter slechts een schraal bestaan geven, hier neemt de zinnelijke schoonheid haar overmacht. Hoe heerlijk geuren de vijgenboomen van Anathoth. Hier ruischt het water, en is het water koel. Vanmorgen dronken wij de dauwende koelte. En toen bezwijmden wij zalig van de warmte. En toch is alles een: wetenschap, vroomheid, volks gevoel en zinnelijke schoonheid.

X.

Gij weet het niet. Ik wist het ook niet. Maar ik weet het nu. Diep in de kloof van Ain Fara is een bekken, waarin het heerlijk zwemmen is. Al de bruine jongetjes van de zwarte tenten weten het. Ineens vliegen zij broos en naakt over de witte rotsen. En zij springen weg in het diepe water. Zij roepen de chawadjas te komen kijken. Loom en gelukkig verlaat ik de schaduw. Zij zijn dol geworden. Water in. Water uit. Ik gooi een muntje in het water. Zij vliegen er allen weer in. Duiken, vechten en schreeuwen. Ali heeft het beet gekregen. Hij stopt het in zijn mond. Waar anders! Een nieuw muntje. Zij schreeuwen. Zij duiken en vechten. Een groote Bedouien. Hij laat zijn lang, wit gewaad van zich af glijden. En hij schrijdt, het water in. Een dol spel begint hij met de jongens. Zij willen hem onder water duwen. En hij wil niet. Zij grijpen hem aan: Hassan, Ali, Ibrâhîm, allemaal. Maar hij is groot en sterk. Hij gaat zwemmen. En zij mogen allemaal zitten op zijn breeden bruinen rug. Gij zoudt ook de tranen in uw oogen hebben gekregen bij zooveel schoonheid en zooveel vrijheid. De mooie Joodsche jongens komen hier ook zwemmen. Blank tusschen de bruine rakkertjes. En de Arabische quaestie, zoo ver en zoo ver.

XI.

Wij gaan naar huis. Wij moeten naar huis. Wij zullen toch niet vóór negenen thuis zijn. Maar wel valt het scheiden zwaar van deze heerlijkheid. De mooie Joodsche jongens gaan ook. Samen met de mooie Joodsche meisjes. En het stijgen, stap voor stap, doodvermoeiend. Bij de zwarte tenten wachten zij ons voor de laatste baksjij. Wij koopen eieren, en wij geven hun de eieren weer cadeau. Zij schateren. Hassan vraagt pepermuntjes. En van een oud wijf koop ik een lief wit kippetje. Wat kost het? Wat de chawadja geven wil. Dus geeft de chawadja een papiertje van tien piaster. Kijk, dat is nu toch een lief vertrouwen, zij kent zoo een papiertje niet. Maar als de chawadja's haar zeggen, dat het tien piaster is, dan gelooft zij het dadelijk. En dan verder, moe en gelukkig, een lange stoet naar huis, door het land van Benjamin. Komen wij weer door Anathoth, is het al avond gevallen. De tijd twijfelt. Er liggen

goudzwarte schaduwen over de dalen en de hemelen. Maanschaduwen en avonddauw. De maan is er nog niet. Daar stijgt de maan boven de bergen van Moab. Groot en van goud. Zij vangt het land in een teederen toover. En door dat tooverlicht tigen wij voort, van Anathoth naar Jeruzalem, door het land van Benjamin. De mooie meisjes. De mooie jongens. Challad, lui, bluffend en spraakzaam, gelijk Allah hem geschapen heeft. Het ezeltje, lief en geduldig, laat rinkelen de blikken veldflesschen. Het witte kippetje, als een fijn duifje zoo klein, is zoetjes gaan slapen.

Nr 79 Jeruzalem-Jaffa⁺

⁺29-9 1919 A., 13. Gedat.
Tel-Awiw 22 aug.

Zaterdagavond, na nacht, zal ik Jeruzalem verlaten, en naar Jaffa gaan. De heer Zilvermit moet voor laatste zaken naar Petach-Tikvah. Wij kunnen dan te zamen reizen. Zij komen spoedig met verlof in Holland. Dan hebben mijne Zionistische vrienden, die mij zooveel brieven schrijven, de gelegenheid over den toestand hier te worden ingelicht door menschen, die hier jaren en jaren geweest zijn.

Wij kunnen naar Jaffa gaan met den trein. Met een auto. En met den avondwagen. Wij kiezen den wagen. Want de nachtrit gaat door de bergen van Judea en door de vlakke van Saron tot Jaffa. De maan beleeft haar laatste kwartier. Zij zal opkomen om half elf. Wij rijden af om acht uur. Dan is hier de Sabbath geëindigd. Want de dagen zijn hier nooit zoo lang en nooit zoo kort als in Holland.

O, het is nu toch wel droevig, de laatste Zaterdag in Jeruzalem. Een zware stad om te leven. Eeuwenvol van verlangens. Eeuwenvol van herinneringen. In Jaffa zal de zeewind zijn in de zee. Toch zal ik in Jaffa naar Jeruzalem verlangen. En met den avondval naar het meisjesweeshuis. Want de wagenaar zal ons komen halen. Wij hebben voor ons tweeën een bank van drie afgehuurd, om levend in Jaffa te komen. Wij zijn groote chawadja's. En worden dus afgehaald.

Tegen achten. Drie paarden voor den wagen. Natuurlijk daalt het van Jeruzalem naar Jaffa. Maar het stijgt toch langs sommige bergwegen in het begin.

Het is heel donker om den wagen voor het Huis. Al de meisjes doen uitgeleide. Wij hooren ze, met allemaal lieve snelle woordjes, in het Hebreeuwsch. Maar wij zien ze niet. En Challad, de Arabische dienaar. Hij is heel vroom. Hij houdt alle rustdagen: Vrijdag, Zaterdag, Zondag. Ik zeg, dat het heel donker is. 'Min Allah', zegt de schijnheiligerd. 'Challad', zeg ik: 'ook het werk is min Allah, waarom ben jij dan zoo lui?' En Challad: 'Ook de luiheid is min Allah... alles min Allah'. En met die wijsheid gaan we.

II.

Wat zou Nurks van ons reisgezelschap hebben gezegd? Wij tweeën de achterbank. Vóór ons: vader, moeder en kind. Maar daar zal straks nog iemand naast komen. En daarvóór de koetsier, met twee burens op één bank. Maar van den wagen zou Nurks zeker gezegd hebben: 'niet veel zaaks.' Die kraakt. Als straks de remmen het werk weigeren op de berghellingen van Judea, dan gaan we aan paard-en-wagenmoes.

En door de stomme donkerte kraken we door de buitenbuurt. Tot aan de buurt Machané Jehoadah, aan den Jaffastraatweg. Daar zullen we blijven staan, tot we

oprijden. Hoe lang? Dat weet niemand. Hier is geen uur en geen tijd. En hier moeten we ook betalen. Veertig piaster de man. En vijf voor de bagage. Een tweede wagen. De twee rijden samen voor de veiligheid. Een tijd geleden is een wagen in het bergland aangerand. Sinds dien tijd samen. En het afrijden van de avondwagens is het vermaak van Machané Jehoedah. We staan midden in het licht van zoo een boog-sstraatlamp En we worden ongenadig gemonsterd.

Maar dan op weg. Doodsdonker. De paarden weten het pad over de breede chaussée. Diep-diep het dorp Lifta. Er is daar (heerlijk!) een nimmer-rustende waterwel. De Jeruzalemmers laten daar water halen, als hun bronnen zijn drooggeslagen. Misschien is de bron van Neftrah, waarover in het boek van Josuah wordt gesproken, wel dezelfde. Van het dorp zien we niets. De weg windt er lang en lang om heen. Hier en daar stipt een lichtje. Welk leed waakt daar? Welke vreugd? Terwijl dal en dorp al donker zijn.

III.

De weg naar Mootza. De kolonie het dichtst bij Jeruzalem. Laag-Mootza. Hoog-Mootza. De kolonisatie is hier niet geslaagd. De grond is moeilijk, steenig. Vele Joodsche kolonisten hebben hier geld verloren. Maar dat is niets. Ook het Joodsche volk wordt niet zonder ervaring wijs. Als de Geest heilig is en toegewijd, dan maken wij uit de wreede steenen brood. En zoo niet: dan zal ons brood tot wreede steenen worden. Natuurlijk stoppen wij hier. Een Arabische herberg. Het leven, laat en genoegelijk, in het licht van twee smalle olielampen. Wij kunnen hier koele, zoete limonade koopen en dat doen wij dan maar.

Weer op weg. De moeder met het kind vóór ons zijn ingeslapen. Wij blijven wakker in den wonderlijken droom van dezen nachtrit.

De wagen achter ons. Maar telkens windt de weg zich in hoefijzerbochten om een dal of een heuvel heen. En de wagen achter ons, rijdt dan naast ons.

Veel olijfboomen. Groot en eenzaam gedoken in den donker.

En het bergland. Het leege, wreede, onbewoonde bergland. Neen, wees niet bang, mijn vrienden. Het bergland zal ons den dood niet doen. Geen steen zoo wreed, of de liefde zal hem tot dragende akkers maken. Maar de geest. Dat hier iedereen komt om te nemen: geld, macht en eer. Dat men ons hier wil koloniseeren als zwartjes. Dat men ons, onder den naam 'organisatie' breekt met een bekrompen, aanmatigend bureaucratie, die het leven wil beheerschen met formules en formulieren. Juist terwijl in zoovele landen, Frankrijk vooral, een einde zal worden genaakt aan de autocratie van M. Lebureau. Dat het land arm is, dat doet ons vreugd. Dat heeft mij vreugd gedaan den eersten regenenenden morgen. Van Berseba tot Lud. En van Lud naar Jeruzalem. Hoe armer het land is, hoe meer wij het zullen geven. Maar de bureaucratie. De formules. De formulieren. De bureaucraten zeggen natuurlijk 'organisatie'. Maar wij schreien 'moord'. Niet meer dan een verschil in temperament. Maar een verschil waarbij een volk leeft of sterft.

Een nachtrit door de steengebroken bergen van Judea.

IV.

De Maan. Zij is er nog niet, maar zij zal komen boven de bergen. Er zijn al schaduwen in de dalen. Zwartgouden schaduwen. Het strakke duister breekt in goud en goudzwart. Daar staat de Maan. In haar laatste kwartier. Groot en goud. Terwijl wij dalen naar de vlaktepoort van Bab-el-Wad, stijgt de Maan. En als zij stijgt wordt zij wit en van zilver. De zwartgouden schaduwen worden dunblauw. Heel de nacht bloeit teeder blauw en open. Daardoor rijden wij. Een droom. Een droom. De koetsier zingt. Een droeve, bewogen wijs. Hij zingt: Psalm 137 'Aan de wateren van Babel'.

Nu de nacht maanlicht is geworden, zien wij het leven gaan. Naar de Stad, naar Jeruzalem. Mannen alleen. Of samen. Of karavanen. Zij brengen groenten naar de stad. Of hout. Overdag slapen ze. Door den nacht gaan zij, zonder geluid. Alleen de kameelen bellen. De koetsier fluit, een vogel-lokfluit, als hij kameelen achterop rijdt. Neen, de ezels zijn hier geen ezels. Maar de kameelen, dat zijn eerst ezels. Ze lopen groot en leeg. Een ezeltje en de baas daarop vooraan. En dan de kameelen. Kop aan staart. Kop aan staart. En dan maar schommelen. Soms van den wagen zeggen wij goeden nacht aan de mannen in het wit, aan de mannen in het grauw. Of aan een kleinen bruinen jongen. Een enkel hemdje aan. En dan maar op een ezel.

V.

Bab-el-Wad. Dat is: Dalpoort. Hier eindigt het gebergte. Begint de rozenvlakte van Saron. Wij voelen al de warmte. Te Jeruzalem zijn de nachten gezegend koel. Er staat één huis te Bab-el-Wad. Een herberg. Wijn. En bier. Lauw en heel duur. De Engelschen zijn hierlangs naar Jeruzalem gebroken. Maar een moordwerk. De Turken hadden hun kanonnen scherp ingeschoten. De Engelschen moesten dit dal door. De wagen wacht hier een uur. En wij dwalen de dalpoort in. Nachtvogels fladderen en fluiten. Maar alles stil. Waar zijn de dooden?

Toen de Engelschen Bab-el-Wad hadden doorgebroken, verliet de Duitse consul Jeruzalem. Van dag tot dag, van uur tot uur verwachtte men de Engelschen daar. En toch heeft het nog zes weken geduurd, eer zij Jeruzalem hadden gewonnen.

Wie woont daar alleen met zijn ééne gezin te Bab-el-Wad? Een Joodsche Moechtar, min of meer in de ballingschap. Een Moechtar, verre vrienden in Holland, dat was in den Turkschen tijd een buurtmeester. Een machtig man. En veel baksjisj. Vooral in den oorlogstijd. Maar deze Moechtar heeft het den volke al te erg gemaakt. Toen de Engelschen in Jeruzalem kwamen, waren de Moechtaren af. En al hun baksjisj, Turksch papier was waardeloos. En dezen boozen Moechtar is door mijn lieve Joodsche vrienden van Jeruzalem eenvoudig de Stad uitgehoond en geplaagd. Nu woont hij hier alleen te Bab-el-Wad. Overdag is er niets te doen. Veel te heet. De auto's snellen hem voorbij. De wagens rijden alleen des nachts. Ook de mannen met de ezeltjes en de kameelen. En die koopen toch niets. Ach, ach, welk een val. Eerst Moechtar. En nu verbannen.

Wij maken ons weer gereed. Het wordt nu een oogenblik wonderlijk-druk voor het huis van den gevallen Moechtar. Want ook de twee wagens naar Jeruzalem maken zich gereed op stap te gaan. Die zullen hun paardjes wel noodig hebben.

VI.

Wij niet. Wij draven zalig over den goedgehouden straatweg. Het is hier vruchtbaar. Boomen. En koren, dat welig wiegelt in den nachtwind. Hier en daar een huis. Wonderlijk in den hoogen maneschijn.

En zoo naar Ramleh. Het is drie uur, wanneer wij te Ramleh komen. Wij staan er weer een uur. Maar ik weet het niet. Het was een droom.

Van Ramleh naar Jaffa. De dag begint. Dadelijk warm. En in den warmen dag dadelijk loom-wakker. De hemel is gebroken. Naar stad rijden de melkboeren op snelle, kleine ezeltjes. Alles is hier met zorgen bebouwd. Veel groenten, tuinen. En als afscheiding de wreede grijze cactusplanten. Manshoog. Dicht door elkander gedoornd. Daar komt niemand door. Aan den rand van hun wreed gebladerte hebben ze de cactusvijgen. Ook genadeloos gedoornd. Vrouwen komen ze afhalen met een langen stok. En een haak daaraan. En dan moet ge nog listig zijn om zonder bebloede vingers de vijg op te eten.

De weg vol en bont. De dag strak-heet. Jaffa. En hier verandert de wagen ineens in: 'diligence van Jaffa naar Tel-Awiw'. Wat is een naam? Langs een zandweg. Heet. Maar aan weerszijden goed met tuinen bebouwd. De poort van Tel-Awiw. Hier de Herzlstraat. Daar de Jehoedah Halevistraat. Ginds het Gymnasium.

Kijk, en dat is nu aardig, het aanbevolen hôtel is vol. Wij kijken elkander aan. Moe en slaperig. Neen, dit is geen droom.

Nr 80 Langs vele wegen⁺

⁺(1) Het jurkje: 3-10 1919
A., 5 (Onder de Streep)

Als ik de lieve, milde, huiskamer van het meisjesweeshuis binnenkom, staat de Moeder van veertig meisjes in gepeins verzonken. Zij heeft een bont jurkje in haar handen. Ik vraag. Dit is het jurkje, waarmede kleine Simcha een jaar geleden in het weeshuis is gebracht. Mevrouw Zilvermit wil het bewaren. Een bont jurkje. Bokharaasch. De groote meisjes hebben het jurkje ook gezien. En zij hebben het jurkje herkend. O, de kleine Simcha. Precies drie jaar, toen zij binnenkwam. Ze was heel verwaarloosd. Een tijd lang na den dood van hare moeder. Sliep dikwijls op straat. Drie jaar. Zij komt nu zelf ook binnen. Wat is dat? Een jurkje. Maar zij weet niet meer van wie. Ze is de kwade jaren vergeten. Maar de Moeder met het bonte Bokharaasche jurkje in de handen, gedenkt het peinzend. De kleine Simcha, een mager monstertje, met zwakke oogen. Die in slaap viel van zwakte, waar zij lag of stond. Nu een mooi sterk meisje, dat op dappere pootjes naar den Kindertuin stapt. En al zooveel liedjes zingt in haar lief, aanbiddelijk Hebreeuwsch. De jaren gaan. Toen Rachel Blumenfeld in het Huis kwam. was zij ook drie jaar oud. Nu zestien. De beste leerling van het gymnasium. Maar dan? Het leven ligt open, met al zijn dwalingen en al zijn strijd. Alle verleiding. Zij zit des middags aan tafel naast Simcha. Zij helpt haar. Zij voedt haar mede op. Dat is het stelsel van het Huis.

De Moeder vouwt het bonte Bokharaasche jurkje op. Zij wil het bewaren.

Le bonheur de se voir imprié, nietwaar, wij allen, toen wij zestien, zeventien jaar waren. Rachel Blumenfeld uit het meisjesweeshuis is zestien. Een van de beste leerlingen van haar klas. Die een zuiver, sterk, Hebreeuwsch schrijft. Zij heeft een artikel geschreven voor het Hebreeuwsche bijvoegsel van het Maandblad 'Mizrachie'. De post gaat langzaam. Maar hij gaat. Al is het dan ook met rukken. Soms een heele week niets. En dan een stormvloed. Brieven. Couranten. Tijdschriften. Het maandblad

van Mizrachie. En zoo waarlijk: daarin het artikel van onze veelbelovende debutante, zal ik maar zeggen. Dus ga ik het haar brengen. De kleine meisjes al naar bed. De grooten geschoold onder de hooge hallamp aan het huiswerk. Ik geef de courant. En ontroering. Bij de schrijfster. En bij de vriendinnen. Zij lezen. Aardig hè, na zooveel maanden gedrukt te lezen, wat men te Jeruzalem geschreven heeft. Le bonheur de se voir imprimé. Als men zestien, zeventien is. Ik ga naar de huiskamer. En vertel van het debuut. Wij bespreken. Haar toekomst. De toekomst van de anderen. Het is hier voor groote meisjes heel, heel moeilijk. En zij beseffen dat ook wel. Maar nu nog veilig onder de vleugelen van het Huis. Als ik wegga zitten de meisjes nog samen om dat wonderlijke heugelijke ding: een courant uit Holland met een Hebreeuwsch opstel van ons aller vriendin Rachel Blumenfeld.

Nr 81 Vele zorgen⁺

⁺3-10 1919 A., 9-10. Gedat.
Jaffa 30 aug. 1919

Jeruzalem. De Deutsche Plaats. En het uitzicht tot den Olijfberg, nacht en dag. Vol wonderen van maan en sterren, zon, wegen en wind. Hoevele maanden geleden schreef ik u, het uitzicht peinzend genietend, over onze 'Verwachtingen en stemmingen!' Wij wachten nog. In 'vele zorgen.'

Gisteren kwam hier het bericht, dat de vergadering van het Actie-Comité te Londen onbepaald is uitgesteld. Wij stonden geslagen. Wij snakken naar een einde. Wij willen weten. Wij willen werken. De Palestina-vraag een deel van de algemeene Turksche vraag. En de Turksche vraag nog lang niet opgelost. De vredesconferentie feitelijk met vacantie. Wij zouden het best vinden, indien de Joodsche nood ook met vacantie ging.

Het Zionisme moet thans zijn taak vervullen in de moeilijkst denkbare omstandigheden. Wij moeten eerlijk en open zijn in onze critiek. Maar tevens weten, dat onze leiders staan voor een bovenmenselijke taak.

De Turksche erfenis. Het heeft den vijanden van Turkije niet ontbroken aan de stoffelijke krachten, noodig voor een overwinning. Maar het ontbreekt hun nu aan de geestelijke krachten om hunne overwinning te gebruiken. Het is even moeilijk een goed overwinnaar als een goed overwonene te zijn.

Frankrijk-Engeland-Palestina. Ik schreef u daar vroeger over, na mijn onderhoud met M.P. Durieux, den Franschen vertegenwoordiger te Jeruzalem. En de Amerikaansche afdeeling van de internationale commissie voor de Turksche mandaten. Ook daarover heb ik u geschreven. Na Palestina heeft de commissie Syrië bezocht. Ook daar allerlei wenschen en verlangens: één groot integraal Syrië, onafhankelijk, van Taurus tot Egypte. Of onder Amerikaansch of Engelsch mandaat. De Libanon wil een zelfstandige republiek zijn, met een Fransch mandaat. Maar dit is het verbazende: Frankrijk is in Syrië gewoonweg gehaat. Engeland niet. Toch had Frankrijk betere kansen. Het regerende land, Engeland, maakt zich natuurlijk altijd vijanden. En Frankrijk had in Syrië veel gedaan. Vanouds is Syrië aan Frankrijk toegedacht voor het geval van eene verdeeling van het Turksche Rijk. In verschillende kuststeden van Syrië, waar Fransche bezetting is, hebben de Fransche autoriteiten den inwoners belet hun afgevaardigden naar de Amerikaansche Commissie te zenden. Er zijn figuranten van Frankrijk gegaan. In Damaskus is daartegen woedend geprotesteerd. En de Syrisch-Arabische pers is tegen Frankrijk. Natuurlijk probeert Frankrijk te redden. Franschgezinde Syriërs te Parijs. Een Fransch kardinaal naar

Syrië en Palestina. Een Syrisch Patriarch naar Parijs. Frankrijk-Engeland-Palestina. En daar moeten wij op wachten.

Goed ingelichte politici hier meenen toch, dat Frankrijk het Syrische mandaat wel krijgen zal. En Engeland, het Palestinamandaat. Toch heb ik wel Arabische politici gesproken, die een Amerikaansch mandaat over Syrië volstrekt niet onmogelijk achten. Zelfs een Engelsch mandaat wordt niet ondenkbaar geacht. Hetzij één mandaat over een integraal Syrië van Egypte tot den Taurus, of twee mandaten: Syrië-Palestina. Het is niet dadelijk te zien wat ons beter is, met het oog op de grenzen van Eretz Israël in Galilea. Met een beroep op een tractaat wil Frankrijk ons daar grenzen geven, waarbinnen wij niet kunnen bestaan. Dit nu is zeker: het bezoek van de Amerikaansche commissie heeft de stelling van Frankrijk verzwakt. Met een beroep op het zelfbestemmingsrecht kan men Frankrijk thans het Syrische mandaat onthouden. Krijgt Frankrijk het toch (en dat gelooft men hier algemeen), dan zal het dit min of meer deemoedig moeten danken aan Engeland en aan Amerika. Zeker zal Engeland ten gunste van een Joodsch Palestina nu betere grenzen in Galilea kunnen bedingen. Onze leiders te Londen zullen zich daarvoor natuurlijk inspannen. Van Frankrijk hebben wij toch niets te verwachten: Sylvain Lévy, Joseph Reinach. En Weizmann heet in Frankrijk toch een Engelsch agent. Frankrijk-Engeland-Palestina. Nobel is het niet. Maar het is. En nu wachten wij maar. Van maand tot maand. Van dag tot dag. In 'vele zorgen'.

II.

Het Land gesloten voor de immigratie. En de toestand van de Joden in Oost-Europa hopeloos. De berichten uit Londen blijven hoopvol. Wij zijn onlangs nog eens officieel aangemaand moed te houden. Engeland zal de Balfour-verklaring gestand doen. Wij leven hier natuurlijk anders dan buiten het Land. Er schijnt inderdaad verbetering te komen. Eenige maanden geleden was er meer anti-semitisme onder de Engelsche ambtenaren dan nu. De Joodsche soldaten hebben daarvan te lijden gehad. Het Hebreeuwsch werd achtergesteld. Joodsche ondernemingen werden zeer niet-bevorderd. En dan denken wij hier zóó: de Engelsche autoriteiten hier voeren natuurlijk geen zelfstandige politiek. Zij krijgen instructies uit Londen. Welnu, wanneer inderdaad de Londensche Regeering de bedoeling had, Palestina tot een Joodsch Palestina te maken, dan zou het toch wel politiek-onpaedagogisch zijn, tot den laatsten dag daarvoor een anti-Joodsche politiek te voeren. En de Joden en de Arabieren moeten tot een Joodsch Palestina worden opgevoed. Den laatsten tijd gaat het iets beter. De nieuwe gouverneur heeft nieuwe instructies naar het schijnt.

Toch gebeuren er hier nog wonderlijke dingen. Nietwaar, wanneer eene Zionistische vereeniging bijvoorbeeld het paviljoen van het Vondelpark afhuurt voor een feest, dan mag daar toch zeker ook 'Hatikwah' wel worden gespeeld? Hier anders. Eene Joodsche Vereeniging huurt den Stadstuin. Hatikwah verboden. Behalve het Engelsche volkslied mogen geene volksliederen openbaar worden gespeeld. De Arabieren hebben er geen. Het schijnt, dat de anti-Joodsche municipality van Jeruzalem daarachter zat. Deze municipality doet hare bekendmakingen ook alleen in het Engelsch en Arabisch. 'Ja', zeggen zij: 'alle Joden zijn het volstrekt niet zoo eens in hun liefde voor het Hebreeuwsch. Velen zijn er tegen. Velen onverschillig'. Er is hier nu eene vereeniging opgericht: 'Onze Taal', voorzitter Ben-Jehoeda, die voor de rechten van het Hebreeuwsch strijdt. Maar als de Joden binnen- en buitenslands het Jiddisch verdedigen, dan ontleent de anti-Joodsche municipality te Jeruzalem

daaraan een argument tegen het Hebreeuwsch. Laten de Jiddischisten dat wel bedenken.

III.

Dit zijn de 'vele zorgen', die wij van buiten lijden. En wij-zelfen? Het Land gesloten voor de immigratie, en de toestand der Joden in Oost-Europa hopeloos. Dr. J. Luria, inspecteur van het onderwijs in een artikel in het Hebreeuwsche dagblad (wij hebben er nu ineens twee!) 'Hadashoth Ha-aretz': 'Indien gij, leiders te Londen, den opgejaagden Joden uit Oost-Europa toeroept: geduld, geduld, dan moet gij ook uw uiterste best doen, het land gereed te maken voor het volk. Wat hebt gij daarvoor gedaan? Niets'. Inderdaad, welke toekomstarbeid is door de Zionistische Commissie verricht, al de maanden van haar bestaan? Het is bijna twee jaar geleden sinds de Balfour-declaratie. Sommigen zeggen, dat de Z.C. veel voorbereidend werk doet: onderzoekingen, rapporten, enz., waarvan de resultaten later zullen blijken. Anderen: de Z.C. werd tot vóór eenige weken stug en stelselmatig tegengewerkt door de plaatselijke autoriteiten. Ze konden niets doen. Anderen: ze werken wel hard, maar in een volkomen onjuist systeem: formalistisch, paperasserig. Buiten verband met de bevolking. Gebonden door Londen. Een ziekelijke zucht naar centraliseering.

Zeker is het, dat de Z.C. weinig bewonderaars heeft. Nietwaar, de Mizrachie, de orthodoxe Zionisten, dat zijn toch over het algemeen rustige mensen. Welnu, lees het hoofdartikel in het Amerikaansche, Hebreeuwsche Weekblad 'Haibri': 'Het is een feit, dat geen enkele fractie van de Bewoners tevreden is met de leiding van de Z.C. De orthodoxen, ook de Mizrachie, protesteeren uit alle macht tegen de handelingen van de Z.C. in zake onderwijs en de verdeeling der steungelden. De arbeiders tegen hun opvatting van de arbeiderskwestie. De Ezrach, de Vereeniging van Geneeskundigen, het Voorloopig Bewind, allen zijn zij tegen de Z.C.'

Wat onze leiders ontbroken heeft is bezinning op de rol van de Palestina-bevolking bij de hernieuwing van den Joodschen Staat. Men heeft de Z.C. in het organisme geschoven. En daarvoor is geen plaats.

Wij worden geregeerd volgens dilettantistische, onbezonnen formules, waarvan geen afwijking wordt toegestaan. Onze leiders kennen het Land niet. En zij kennen het Volk niet. Dat was al zoo vóór den oorlog. Maar nu is het nog veel erger. Af en toe verschijnt er hier eens een groote of een kleine grootheid: Brandeis, De Haas, Rosoff, Rosenblatt. Rent in veertien dagen, of een maand, het Land door. Spreekt altijd met hetzelfde kleine kliekje. Keert naar Europa terug. Brengt daar rapport uit. En is zijn heele leven Palestina-specialiteit. Dat leidt ons ten verderve. Het land moet het land regeeren. Alle krachten uit de Bevolking moeten worden gebruikt. Ook niet zoo als het nu gaat, dat een paar gedweë uitverkorenen alle voordeelige en eervolle baantjes naar zich toehalen. Zooveel, dat ze er geen een goed kunnen vervullen. Laten wij ons spiegelen aan het verleden. Wij willen een voorbeeld zijn. Een vrij, nijver volk. Een heilige bijenkorf. Zietdaar.

IV.

De formules en de formulieren, dat is ons ongeluk. Het leven laat zich niet vangen in formules. Ook niet in deze. De formules zijn niet meer dan het geraamte. Vorm en stevigheid. Maar wij willen toch iets meer dan een geraamte zijn. Bijvoorbeeld: een voortreffelijke formule is, dat alle Joden één moeten zijn. Dan staan wij sterker tegenover Engelschen en Arabieren. Hier in Jaffa gaat dat ook heel goed. Het Joodsche type is er heel anders. Vrijer, zonniger. Iedereen werkt hier. Bedeeling is hier niet. Maar mijn vrome Jeruzalemsche vrienden leven in de schaduw van den Klaagmuur. Ze bidden en leeren heel den dag. Het is een geheel ander soort van menschen. Hier in Jaffa gaat de formule dus op. Er is één Kerkeraad voor Aschkenaziem en Sephardim. Er is één Rabbinaat. Maar in Jeruzalem gaat de formule heelemaal niet op. In die zware, zwaarmoedige Stad is de tijd voor eenheid nog niet gekomen. Maar toch moet er geregeerd worden volgens de formule. Er moet één Kerkeraad zijn, één Rabbinaat, één Joodsche Rechtbank. Een groot deel van de Joden wil dat niet. Zij willen veelheid met samenwerking, waar noodig. Dat is ook een vorm van eenheid. De officieele Zionisten, aan de formule getrouw, steunen de eenheids-menschen. Het Amerikaansche liefdadigheidsgeld wordt daarvoor gebruikt. Wie betaalt bijvoorbeeld het officieele rabbinaat? De Z.C. verdeelt (een groot ongeluk!) het Amerikaansche liefdadigheidsgeld. Wie nu de officieele Zionisten steunt, wordt daaruit bevoordeeld, krijgt baantjes als toezicht op weezen enz. Wie de officieele Zionisten niet steunt, wordt benadeeld met de bedeeling. Gechicaneerd. Er is een verwarring en een verbittering tusschen de Sephardische en de Aschkenasische Joden, waarvan onze leiders geen idee hebben. Laat men toch niet probeeren het gecompliceerde Joodsche leven te Jeruzalem te vangen in een geraamte-formule.

De eenheids-menschen zijn naar de regeering geloopen. Generaal Storrs had in zoo een geval nu weer zijn formules. Hij hield zich er buiten. Maar de waarnemende gouverneur, kolonel Popham, steunt de eenheidsmensen, in overleg met den Joodsch-Zionisten rechter kolonel Norman Bentwich. De Aschkenasische orthodoxie zoekt nu weer steun bij de Agoedas Israël. Zietdaar de gevolgen van de formules. Onze leiders weten dat niet. Brandeis is drie of vier dagen in Jeruzalem geweest. En heeft daar uren alleen met de officieelen gesproken.

V.

Vele zorgen. Ik heb er in vroegere brieven ook al over geschreven, welk een fout de Z.C. heeft gemaakt, door het beheer van de Amerikaansche steungelden op zich te nemen. En dat te voeren op naam van de Z.C. Liefdadigheid is noodig. Was vooral noodig dadelijk na den oorlog, toen de bevolking uitgehongerd en uitgeput was. Maar men heeft het stelsel onbezonnen voortdurend voortgezet. Eenerzijds veel te veel gegeven met te weinig contrôle. Anderzijds te weinig met te veel contrôle.

In de 'Hadashoth' van vandaag, 28 Augustus, schrijft dr. Luria nog eens tegen dat verderfelijk stelsel.

Bedelen is hier geen schande meer. Joodsche mannen willen geen zwaar werk meer doen. Joodsch dienstponeel is haast niet te krijgen. Ze nemen liever uitkeeringen. Leven arm. Maar zijn lui en vrij. Jeruzalem met een Joodsche bevolking van ongeveer dertig duizend, heeft maanden gekend, dat er vijftienduizend pond werd uitgedeeld. Een half pond. Groot en klein. Rijk en arm. Gemiddeld.

Er is geld gegeven aan ouden van dagen, zonder onderzoek of ze het noodig hadden. Ja, dooden bleven op de lijst. En burenen inden het.

Weduwen en weezen. Heel mooi. Maar zonder contrôle. Of ze zelf geen geldmiddelen hadden. Geen werkkraft. Geen verwanten. Dienstmeisjes, die 'wees' waren, voelden zich heel onafhankelijk. Ze konden altijd hun dienst verlaten. En weezengeld gaan trekken.

Ik weet wel, dit geld is geen Zionistisch geld. Het is Amerikaansch liefdadigheidsgeld. Maar moet de Z.C. het zoo aanwenden, dat het ons ten vloek wordt, in plaats van ten zegen? En het maakt ons angstig, dat de Z.C. niet eens in staat is gebleken, de liefdadigheid te organiseren, zonder zulke gebreken.

VI.

Vele zorgen. Wat zal er gebeuren met de Joodsche legioensoldaten, die uit Amerika en Canada hier zijn gekomen. En die na demobilisatie hier willen blijven? Nietwaar, deze jonge mannen, die hun leven hebben gewaagd voor de verovering van het Land, hebben toch zeker recht daarop, dat zij in staat worden gesteld, hier een bestaan te vinden. Wat heeft de Z.C. voor hen gedaan? Zietdaar een vraag van den publicist M. Smilanski in de 'Hadashoth' van eergisteren. Tweeduizend hadden officieel te kennen gegeven hier te willen blijven. Daarvan zijn er nu nog driehonderd overgebleven. De anderen zien geen toekomst. Misschien zal er nu hulp uit Amerika komen. De Z.C. schijnt den soldaten te hebben geschreven, dat ze geen verantwoording aanvaardt voor de gedemobiliseerden.

Maar vooral dit: eenigen tijd geleden waren hier vertegenwoordigers uit Amerika. Zij stonden verstomd toen zij hoorden, hoe donker de toekomst van onze arme kerels was. Men had in Amerika altijd de voorstelling verspreid, dat de Z.C. alles in orde had gemaakt.

Lieve vrienden: dat is de groote fout. Men verbergt ons de waarheid. Ik mag de waarheid niet schrijven. En gij moogt de waarheid niet lezen. Onze leiders vertrouwen ons niet. Zij meenen, dat wij de gelederen van de Zionisten zullen verlaten, wanneer wij zien, dat alles niet zoo mooi en zoo gemakkelijk gaat. Misschien zal dat gebeuren met enkelen, die tot ons kwamen in de vreugde van een mooien propaganda-avond. Maar de meerderheid blijft trouw, ondanks de 'vele zorgen'. Wij willen onze leiders vertrouwen. Maar onze leiders moeten ook ons vertrouwen. Zij moeten ons de waarheid zeggen, tot aan de uiterste grenzen van het moeilijke.

Gij, vrienden in Holland, zijt kalm, wijs en ervaren. Gij zult hier niet komen, zoolang het geen tijd is. Er is iets vreemds in onze leiding. In Londen waarschuwt men doorlopend tegen ondoordachte immigratie. Maar het Kopenhaagsche Bureau verspreidt stelselmatig berichten, die den indruk wekken, dat hier een opgewekt Joodsch economisch leven is. Onlangs werd bericht (dat was trouwens niet uit Kopenhagen), dat men een tunnel zou graven van de Doode Zee naar de Middellandsche Zee ter wille van de electriciteits-voorziening van Jeruzalem. Neen, lach nu niet. Het stond in de *Joodsche Wachter*. In Bulgarije bijvoorbeeld is het geheele Jodendom in de war. Ze willen allemaal hierheen. Nu is hier een afgevaardigde, die het land van vroeger kent. En die zal ze wel voorlichten. Maar gisteren: een Bulgaarsch koopman is hier gekomen. Hij is tien maanden onderweg geweest. Dat kost tegenwoordig schatten. Nu is hij hier. En hij ziet, dat alles niet zoo mooi is als het Kopenhaagsche Bureau heeft voorgesteld. Hij wil terug. Maar hij kan niet terug. Er moet eerst weer verlof uit Konstantinopel komen.

Welk een wonderlijke voorstelling heeft men ons niet gegeven van de Joodsche Constituante. Dat was het ééne noodige. Alle volken een constituante. Wij ook. Dan zouden we eerst waarlijk een Volk zijn. De constituante is er nog niet. Geen mensch denkt er meer aan. Dr Rupp in Europa. Dr. Thon in Europa.

De Poolsche jongens. Herinnert gij u nog, dat ik in Januari uit Napels schreef over de Poolsche jongens op weg naar Palestina? Ze zijn hier gekomen met goedvinden van de Z.C. En nu blijkt er geen werk voor ze te zijn. Dat zijn de ‘vele zorgen’.

VII.

En nu ga ik eens een oratio pro domo houden. Mijn zionistische vrienden schrijven mij, dat mijne brieven zoo ontmoedigend zijn en zoo weinig hoopvol. Men heeft mij, naar ik hoor, zelfs telegrafisch willen verzoeken mijn ‘defaitistisch’ geschrijf te staken. O, vrienden, zoudt gij denken, dat ik zelf ook niet liever opgewekte, hoopvolle brieven schreef? Mijn vertrouwen op de toekomst blijft ongeschokt. Maar wij moeten ons voorbereiden op veel zorgen en op veel strijd. En vragen de vrienden waarlijk van mij, dat ik de waarheid verbergen zou? Wat wordt daarmee duurzaam gewonnen? De leiders van het Duitsche volk hebben hun volk ook altijd de waarheid verborgen gehouden.

Toen ik naar Palestina ging heb ik een goed Hollandsch leven verlaten. Daar praten wij niet over. Maar als ik nu eens stond op de zwarte lijst van de Zionistische machthebbers hier en te Londen, omdat ik niet in staat ben anders te schrijven dan ik deed? Dan zou ik bijvoorbeeld wel eens de mogelijkheid kunnen verliezen hier een bestaan te vinden in overeenstemming met mijn krachten en mijn bekwaamheden. In die richting gaat het al aardig. Ik aanvaard het. Ofschoon Palestina verlaten nog iets anders is dan Holland verlaten. Maar nu moet men mij niet lastig vallen met brieven: ‘dat ik de propaganda zoo bemoeilijk’. Want wat propageeren wij eigenlijk: waarheid of een kinderfeestje met een poppenkast?

Nr 82 Langs vele wegen⁺

⁺(1) De polyglotte; (2) Een groot man: 6-10 1919 A., 5 (Onder de Streep)

Tegen den avond op het wijde veld bij Anathoth, in het Land van Benjamin. Wij komen een troep Arabische werkers tegen. Zij hebben hun werk in de kalkgroeven gedaan. En nu gaan wij naar Anathoth, eten en rusten. Wij zeggen: ‘goeden avond’. Zij zeggen ook goeden avond. Maar een groet ons in het Hebreeuwsch ‘shalom’. Natuurlijk is hij niet een Jood. In Anathoth wonen geene Joden. Maar hij heeft bij Joden gediend. Bij Antebi, een van de leiders van de Alliance, die hier een groot man was. Hij kent ook Fransch. En ook Engelsch. Dat heeft hij van de soldaten geleerd. Op school is hij niet geweest. Ma fisch, zegt hij berustend: die zijn er niet.

‘En de man, die aan den anderen kant loopt’, mag ik dan zoo vragen, ‘is die ook zoo polyglot?’ ‘Die’, zegt de mijne met een onverholen minachting: die kan niets, die spreekt geeneens goed Arabisch.... een groote gammer, een groot mamser’. Ik sta toch even verbaasd op het veld van Anathoth in het land van Benjamin! Waar

heeft mijn vriend, de polyglotte, deze fraaie woorden opgedaan? Ik vrees in het legioen, waar mijn heetbloedige vrienden, de Joodsche soldaten, hun wrevel soms wat heel krachtig uiten. Hij vindt het heel gewoon. En de groote gammer kijkt bewonderend naar mijn geleerden vriend, die met den vreemden chawadja een vreemde taal spreekt. Dat moet men dan toch maar kunnen!

Jaffa. Hotel-pension van Hajim Benjamin Ben-Nahum. Dat wil zeggen: van zijn vrouw. Want zij is de baas. Zaterdagmiddag. Wij eten buiten op het balcon. En mijn tafelbuurman: 'Kijkt u eens om..... daar staat Beilis'. Even moet ik mijn herinnering schudden. Gij zijt misschien Beilis ook half vergeten. De man, die in de gevangenis van Kief zat, beklaagd van ritueelen moord. Ik herinner mij: men heeft geld voor hem bijeengebracht. En nu woont hij hier. Is hij een groot man? Was Dreyfus een groot man? Toch willen wij hen geen van beiden vergeten. Zij hebben geleden omdat zij Joden waren. Een wereld-oogenblik concentreert zich alle aandacht op hen. Recht - Onrecht. Terwijl ik dit schrijf, hoeveel menschen zijn er gestorven? Wat is leven, wat is dood van Beilis, van Dreyfus? Wat is heel het Joodsche Volk gemeten bij de Eeuwigheid? Maar het Recht is dat, wat zijn bijzondere uiting ver in waarde overtreft. Het Eeuwige in het Tijdelijke. Zal men ook ons recht doen? Het Joodsche Volk als geheel genomen zit eeuwen en eeuwen op het Duivelseiland, in de gevangenis van Kief. Wanneer de vrijheid? Er zijn oogenblikken, die een eeuwigheid zijn. Dit is er één van. Beilis, de martelaar van Kief, te zien te Jaffa, op den achtertrap van zijn huis. Maar niet langer dan een oogenblik. Dan is alles weer gewoon. Het meisje, dat op bloote voetjes om de tafel gaat, geeft ieder van de gasten een schoteltje druiven. Voorbij.

Nr 83 Jaffa⁺

⁺8-10 1919 A., 5-6. Gedat.
Jaffa 4 sept.

Jeruzalem. Hotel Amdursky. Het hotel van Jerachmiel Amdursky. Als een impresario waart hij rond, zoekend welke gasten hij aan elkander voorstellen moet. Ken ik den heer Levontin niet? Den directeur van de Anglo-Palestine-Bank niet? Hoe is het mogelijk, mogelijk. Toch is Jerachmiel een brave man. In vele steden en koloniën heb ik nu reeds bekenden, wat altijd voor een schrijver gemak is.

Dus te Jaffa bezoek ik den heer Levontin, een van de oudsten, op zijn bureau. En hij vraagt mij des avonds te gast in zijn ruim Oostersch huis te Tel-Aviv, het Joodsche zeedorp bij Jaffa.

Zestig jaar oud. Geboren in Rusland, Mohilev. Handelsschool te Moskou. Bank te Nikolajev. En in 1882 reeds naar Eretz Israël. Dat was in den tijd na de eerste pogrommen. De tijd van de bekende vereeniging te Charkov: Bilu, waarvan de volle naam beteekent: 'Huis van Jacob: komt en laat ons gaan'. Levontin handelde voor een aantal Joden uit Kremenschug en Charkov. Zij stichtten de kolonie Rischon-le-Zion. Over die kolonie (ik heb er van de week koffie gedronken) hoop ik u na een meer zorgvuldig bezoek ook meer te schrijven. Maar het Notulenboek en de andere papieren van den ouden heer Levontin. Is er niet iets héél, héél weemoedigs in papieren van het jaar 1882, toen de oude Man, een sterke hoopvolle reiziger was? Het is te hopen, dat dit Notulenboek van de stichters van Rischon wel bewaard zal blijven.

Levontin keerde in de tachtiger jaren naar Rusland terug. Hij zag, wat zoo velen ook nu weer zullen zien, dat er voor iemand van zijne geestelijke bekwaamheden en

werkkrachten geen werkplaats was in het nieuwe, leege land. Hij bleef in Rusland nog zeventien jaar. In 1901 naar Londen. En daar met Herzl samengewerkt voor de Joodsche Bank. Twee jaar te Londen! En dan naar het eigen Heilige Land terug. Een onzer pionieren. Hij heeft brieven van Herzl. Portretten van Herzl. Waarom is de Bank te Jaffa gevestigd? En te Jeruzalem alleen een filiaal? Er is een soort vrees voor het sombere, genadelooze geestelijk leven van Jeruzalem. En voor twintig jaar was dat nog sterker. Bovendien was Jaffa gezonder. En vóór de spoorwegverbinding met Egypte was Jaffa de poort des Lands.

Toch moet Jeruzalem met Zion de Stad worden. Er staat nergens geschreven, dat het Woord Gods van Jaffa zal uitgaan. Het Palestina-ambt, de zoogenaamde Misrad, is ook te Jaffa. En als we hier spreken van Jeruzalem contra Tel-Aviv, dan bedoelen we rechts tegen links. Of zooals mr. Van Vriesland het eenmaal zei: Mizrachistisch tegen Misradistisch Jodendom. De Zionistische Commissie verplaatst het zwaartepunt weer naar Jeruzalem.

Toen Levontin voor de eerste maal te Jaffa kwam, woonden er dertig Joodsche families, meest Sephardim. Die wonen in het Turksche Oosten reeds sinds de verdrijving door Ferdinand en Isabella. Hun taal hebben ze bewaard. Spanjolieet. Of ze spreken Arabisch. De nieuw-aangekomenen zijn hoofdzakelijk Aschkenaziem. Dat heeft natuurlijk invloed op de uitspraak van het Hebreeuwsch. Ik zou het zóó willen zeggen: wat de klinkers betreft is het Hebreeuwsch, dat hier gesproken wordt, meer Sephardisch. Wat de medeklinkers betreft meer Aschkenazisch. Trouwens: van het oudere geslacht spreekt iedereen nog, zooals het goed is in zijn ooren. Een nieuw standaard-Hebreeuwsch ontstaat bij de jongeren.

In 1903 woonden er te Jaffa een honderdvijftig Joodsche gezinnen. Nu zal de Joodsche bevolking wel de tienduizend naderen. Een klein kwart van de geheele bevolking.

En Tel-Aviv? Waar zooveel nette menschen wonen? In 1903, toen Levontin hier weder kwam, bestond het nog niet. Hij heeft het initiatief genomen tot het stichten van een tuinstad-vereiniging. Er werd bescheiden begonnen, met een tien H.A. ongeveer. Geld krijgen was moeilijk. Ten slotte, na veel moeite, en na een persoonlijk bezoek van Wolffsohn hielp het Joodsch Nationaal Fonds.

Het bestuur van Jaffa. De Engelschen hebben staatsrechtelijk alles gelaten, zooals het was in den Turkschen tijd. Er is dus hier een Gemeenteraad, municipality. Daarin twee Joodsche leden. In Jeruzalem is de gemeenteraad militant anti-Joodsch. En de twee Joodsche leden worden geregeld overstemd. Te Haifa idem. Bijvoorbeeld: voor snood straatje te Haifa heeft men een straatje aangewezen in het Joodsche kwartier, ofschoon onder de snoode meisjes waarlijk geen Joodsche meisjes zijn. Ergernis der Joden. Hier is de municipality minder anti-Joodsch. De Joden zijn hier ook geheel anders dan te Jeruzalem. Minder bedeeing. Meer werkkraft. Meer prestige. De niet-Joodsche leden van de Jeruzalemsche municipality zijn geldelijk ook geheel vrij van Joden.

Het is hier alles eenvoudiger, opener, dan in het wel beminde, maar ook wel wat lastige Jeruzalem. Voor de Joden is er één Waad Ha-ier. En in Jeruzalem zijn er twee: Sephardisch, Aschkenazisch met allerlei oneenigheid. Hier één Rabbinaat. En volmaakt vrede. Ik behoor niet tot degenen, die de Joden van Jeruzalem willen dwingen tot eene eenheid, die niet voortkomt uit de harten. En vooral wil ik het Amerikaansche liefdadigheidsgeld daarvoor niet gebruikt zien. Maar wanneer het Joodsche leven te Jeruzalem vanzelf naar eenheid groeide, zou dat goed zijn.

II.

En Tel-Aviv, vraagt ge mij: hoe is Tel-Aviv? Heel aardig. Nog wel een klein dorp. Tweehonderdvijftig huizen. En een drieduizend menschen.

Een kleine Joodsche wereld apart. Maar daarin dan ook alles Joodsch. Een poort. En dan de hoofdstraat: Herzlstraat. Er is ook een Jehuda Halevistraat. En een Achad Haämstraat. De naambordjes alleen in het Hebreeuwsch. Het is weinig. Ach, de ziel van een opgedreven volk is gauw verblijd. O, ik weet precies hoe weinig het is. Des nachts (de nachten worden al weer lichtblauw van maanlicht na het eerste kwartier) lig ik wakker, en ik denk: 'Wij hebben wel veel geleden, om met zoo weinig blij te moeten zijn.'

Maar alles is hier dan ook Joodsch. Ook het schoenpoetsertje, een Jemeniet. Hij spreekt ook wel Arabisch. Maar een beetje met wrevel. En de krantenverkooper. Ook een Jemeniet. Een principieele. Alle Aschkenasien zijn dieven. Ik ook? 'Och,' zegt hij, 'u hebt 't misschien niet noodig. Als 't noodig is, steelt u natuurlijk ook. De Jemenieten stelen niet. Hoogstens nemen ze een enkelen keer iets weg, dat hun niet toekomt.' Hij, de krantenverkooper, is een principieel man. Hij wil u wel de *Doar Hajom* verkoopen. Maar niet de *Hadaschoth Haäretz*. Omdat de *Doar* wel van zijn politieke richting is. En de *Hadaschoth* niet.

Tel-Aviv. Wel klein. Maar Joodsch. Aan het einde van de Herzlstraat het Gymnasium. Breed. Laag en wit. Fel in de dagen. Droomend in de lichtblauwe nachten.

Tel-Aviv. Joodsch? Joodsch-nationaal. Weinig Joodsch-religieus. Jeruzalem tegenover Tel-Aviv. Het gymnasium een centrum van apykorsos? Daarover later. Het is mij niet tegengevallen. Men had in Jeruzalem gezegd: 'Tel-Aviv is heelemaal niet Joodsch. Het is Russisch.' Inderdaad, het oudere geslacht. Maar de jongeren niet. Er is hier een heel mooi opkomend geslacht. Sterk en fijn opgebouwd. Zomer. En de kleeren zoo: geen schoenen, geen kousen. Het korte khakibroekje, half tot de knie, dat de Engelsche soldaten dragen. Een dun wit truitje, strakgespannen. Mouwen tot half elleboogs. Bloote beenen bronsbruin. Bloote armen bronsbruin. Wie zoo mooi en sterk onze jongens door de Herzlstraat (dat is toch anders dan Kalverstraat of Schapenpad!) ziet wandelen, die kan niet wanhopen. Wij wanhopen ook niet. Alleen beseffen wij hier, dat wij alle krachten tot het uiterste moeten inspannen.

En 's avonds? Dan wandelen de mooie Joodsche jongens van Tel-Aviv met de mooie meisjes van Tel-Aviv. En het Hebreeuwsch is hier waarlijk wel een levende taal. Neen, ik ga niet slapen, voor ik de Herzlstraat heb op en neder gewandeld. Van het Gymnasium tot het Poortje. En de Joodsche jongen, die in het pension aan tafel tegenover mij zit, heet Awiëzer. Niet Jan. Niet Piet of Klaas. 'Awiëzer,' mocht ik zoo in bejaarden overmoed vragen, 'hoe flirt men toch in het Hebreeuwsch?' Maar de straf slaat op den overmoed. Hij zegt het fel, bekoorlijk en wreed: 'Dat weet iedere jongen hier en uw tijd is voorbij.'

Sabbath te Tel-Aviv. Alle werk staat stil. Maar absoluut streng wordt de Sabbath hier niet gehouden. Wel natuurlijk door de orthodoxen. Mijn vriend S. Maisel. Hij is Mizrachist en hij verkoopt kinine. Ik ken hem al uit Jeruzalem, waar hij een filiaal heeft. Druk. Mild. Beweeglijk. Gelukkig in zijn zaken. En altijd aan het werk. Het orthodox onderwijs. Wil ik niet onderwijzer worden in het Fransch aan de Tachkemonie-school? Of leeraar in de paedagogiek aan de kweekschool, die ze gaan openen? Het Vredesgericht, een soort vaste arbitrage. Mijn trouwe vriend is ertegen. Een heidensche boel. Hij wil een orthodoxe arbitrage naar de beginselen van de

Oudjoodsche wetten. Wil ik juridisch secretaris worden? Wil ik Vrijdagavond bij hem komen eten? Dat gaarne. Maar geen kinine. Ik heb nog. Vrijdagavond in een groot vroom Joodsch gezin. De ouders. Vijf jongens en het kleine zusje. En de Sabbathzangen. En de wijn uit de kolonie Rischon le Zion. Een weidsch geluk.

Bij mijn milden vromen vriend Maisel hebben wij ook dr. Keller uitgefuifd, den Amerikaanschen Mizrachist, op reis gaande naar Europa. Mocht hij in Holland komen. De Chacham Baschi was er. En Rabbijn Teitelbaum, over wien ik u schreef. En veel lieve Hebreeuwsche woorden. En weer de wijn van Rischon le Zion. En amandelen uit de kolonie Rechoboth. En druiven. Groote gele druiven, gedruppeld goud. Zoet en zwaar. De beste komen uit Hebron. Zoo een gouden groote druif berstend te breken. En te proeven, dat eeuwen van bitterheid geleden zijn.

Jeruzalem. Tel-Aviv. Vanmiddag aan tafel. Een van de gasten, die naar Jeruzalem gaat, wil zijn horloge bijzetten. Vraagt: 'hoe groot is het tijdsverschil tusschen Tel-Aviv en Jeruzalem!' Eén antwoordt: 'Tweehonderd jaar'. Zietdaar een der problemen.

III.

Geen vreemdeling meer te Jeruzalem. Geen vreemdeling meer te Jaffa. Heel ver van huis ligt de zee. Ik zie ze. Donkerblauw als de lucht heet is. Maar dit is jammer van Tel-Aviv: de wegen naar de zee zijn zwaar door het zand. Wie naar zee wil, door de stad. En eerst nog een zware weg naar de stad heen. Toch ga ik dikwijls. Dan met een rijtuig maar terug. Heel de oude stad door. De winkelstraat. Veel winkels in handen van Joden. Heel wat meer dan te Jeruzalem. En veel opschriften in het Hebreeuwsch, ook op de niet-Joodsche zaken. Een mooie levendige taal. En het leven bont, wild en open. Alles buiten: kappers, keukentjes, limonadetafeltjes. Buiten, bont en luid. Heel de stad door, en bij het Fransche hospitaal, rechtsaf naar zee.

De zee van Jaffa is als de zee van Holland. In het Westen. Laat in den middag staat de zon wit en zilver. En zij spoelt een baan van wit over de golven, die grijzen aan beide zijden. Als de zon zinkt wordt zij groot en goud. Dan weg. En de zee duister, wijd en grijs. Vol van den wind. En dan zitten en luisteren.

De zee van Jaffa. Een haven is hier niet. Maar er is een reede. Gevaarlijk als het stormt. Tusschen reede en stad de rotsen, die het water breken tot schuim. Een nauwe doorgang. Maar de roeiers, vijf of zes in een groote boot, gewend aan wind en water.

Ik heb vrienden uitgeleide gedaan naar een boot op de reede. De stoomer 'Gastein' van de Oostenrijksche Lloyd, staat nu onder Italiaansche vlag. Niemand let daarop. Trouwens, de officier, met wien iets te regelen valt, spreekt Duitsch en is van Deensche afkomst. Groot en blond. Het lijkt zoo niets van stad tot stoomer. Maar het valt niet mee. Wijde deining en een vloedstroom, die bruischend breekt tegen de rotsen. De andere bootjes toppen uit de golven. De zee diep en groen. Wat scheidt leven en dood?? Een verkeerde beweging van een van de roeiers, dat is van de Eeuwigheid. Zij roeien. Zij lachen. Zij spreken over geld. Maar deze roeien best. En achter de 'Gastein' ligt de zee weer stil.

De zee van Jaffa. Van het schip gezien, en van het strand, bouwt de stad schitterend in de zon. Iets van Napels. Maar klein. Alles gedrongen om een rots. De huizen dringend naar wind, lucht en zon. Daarbovenuit de palmen. In Jeruzalem ken ik maar één palm. Hier vele. Ook in de tuinen bezijden de wegen.

Geen haven. Misschien zal Jaffa het op den duur moeten afleggen tegen Haïfa, dat bij den Karmel beter ligt. De Jaffanen gelooven dat niet. Men zegt dat al zoo lang. Maar wel een landingsplaats achter de rotsen. De zee schommelt daar helder en rustig. Op de kade keukentjes. En kooplieden met zoete koek. Want de Arabieren zijn lekkere snoepers, rookers en koffiedrinkers. Maar geen borrels. En voor de kade de schuitjes. En op de schuitjes en in het water de naakte jongetjes. Zij zwemmen heel den dag. En als er vreemdelingen komen, dan roepen ze om piasters in het water. En die duiken ze dan er uit. O, gisteren is er iets ongelooflijks gebeurd. Er is een vreemde chawadja langs de kade komen drentelen. Hij heeft koekjes gekocht voor de jongens. En heele en halve piasters in het water gegooid. Maar toen: hij heeft het Ali gevraagd, die drie en een halve piaster had opgedoken. Hij had ze in zijn mond. Waar zou hij ze duikend beter bergen? ‘Schû hada?’ heeft de vreemde chawadja gevraagd. Het was een stuk van tien piaster. Zoo groot. Zoo groot. De vreemde chawadja heeft het stuk genomen en ver in het water geslingerd. Alle jongens hebben het gezien. Wie zou het anders gelooven! Het stuk is heel ver gevallen. En heel diep. Maar ze zullen het wel vinden. Een groot geschreeuw. En een geplons. Van den wal. Van de schuitjes. Het plonst. Het schreeuwt. Het duikt. Ze hebben het zilveren stuk zien vliegen door de lucht. Maar waar is het gevallen? Zeker zal de groote Ali het vinden. En misschien zal hij het niet zeggen, om het alleen te houden voor zich alleen. Als de vreemde chawadja van de kade wegwandelt, hebben de bruine jongens het stuk nog niet gevonden.

De zee van Jaffa. Wondere dingen. Een Bedouïen. Hij komt groot en stout op een Arabisch schimmelpaard. Hij ziet de zon, den hemel, de zee. Dat zij groot en goed zijn. Hij legt zijne gewaden af. Een bronzen reus in de zon, die hem verteederd beschouwt. Samen in zee, de Meester en het Paard. Zij spelen samen. Zij zwemmen samen. Hij springt uit het water op het paard. En langs het strand jaagt ver weg. Voorover gelegen op het paard. En terug. Hij kleedt zich weder aan. Rijdt naar de Stad toe, groot en statig.

IV.

Wij hebben een uitnoodiging, voor de prijsuitdeeling aan de landbouwschool Mikweh Israël, een uur buiten de stad. Later meer over die school. Meer in de diepte. Nu alleen dit: behoort aan de Alliance Israélite Universelle, en bestaat het volgend jaar vijftig jaar. De nationale Joden waren vroeger tegen de school, wegens haar Fransch karakter. Zooals tegen de scholen van den Duitschen Hilfsverein wegens hun Duitsch karakter. Maar nu is de voertaal er Hebreeuwsch geworden. Ik ga samen met den Chacham Baschi R. Benzion Uziël. Langs den weg naar Jeruzalem, dien ik al ken met zijn hitte, zijn cactussen en heel zijn bont bestaan.

Men is op tijd begonnen. Ongehoord. En wij zijn dus te laat. Maar wij krijgen toch nog plaats bij de gasten. De gouverneur, een nieuwe gouverneur. De vorige is overgeplaatst wegens zijn anti-joodsche gevoelens. Hij is nu te Sechem. Daar is hij best. Want dat is het broeinest van Arabisch fanatisme. En de directeur van de Bank Levontin. En leeraren van het Gymnasium. Ik zit naast den leeraar in aardrijkskunde. De jongens krijgen rapporten en prijzen. Er worden hier hooge cijfers gegeven. Veel tien en negens. Ge weet, onder de paedagogen is daar strijd over. Of tien en negen ook bereikbaar moeten zijn. Het rapport van een jongen met een gemiddelde van 9,7. Toch is hij nog niet één van zijn klas.

De gouverneur spreekt de honderd jongens in het Engelsch toe. Hij is wel een verstandige gouverneur. Hij troost de jongens, die geen hooge cijfers hebben en geen prijs. Zij kunnen toch beste boeren zijn.

Veel speeches. Maar wie hoort alles? Deze tuin is heerlijk. Dat is het, wat mijn hart heeft gezocht: zon en schaduw. Wind door ruischende boomen. Ze zijn hier. Hooge eucalyptussen. In tien, twintig jaar zijn ze groot. Er zijn bloemen: alle kleuren brandend in zon of verscholen in schaduw. Na de speeches, de fuif. Er zijn weer al onze vrienden: de wijn uit Rischon, de amandelen uit Rechoboth. Maar vooral de zware zoete druiven uit Hebron. Droppels zon.

In een schaduwhoekje met mijn aardrijkskundigen vriend. Ik vraag het hijgend: hoe is de grond hier. Hij zegt: 'best'. Maar zooals deze tuin is, zoo kan men geheele landstreken maken. De grond is zand met humus. Water is noodig. Maar hier in de buurt van Jaffa is water genoeg en niet diep.

Dat is het hoopvolle voor ons. De leek moet niet het land schatten naar wat hij ziet. Het Land is eeuwen lang verwaarloosd. Laten wij geen getallen noemen. Alles hangt af van de grenzen, die men ons geven zal. Het Transjordaansche is een schatrijk land. Nog bijna onbetreden. Wat is hier aan petroleum, aan fosphaat, asphalt, koper? Heel de Doode Zee, heel Midian vol. Neen, - het Land is het niet, wat ons bang maakt. En ook de Arabische quaestie is het niet. Misschien zullen de Arabieren in verzet komen. Welnu, wij zijn niet bang geweest te leven. Wij zullen ook niet bang zijn te sterven.

Maar de geest in ons volk zelf, die is het. Een leiding, die ons alles verborgen houdt. Zelfs een behoorlijk budget ontbreekt. Er is geen vertrouwen. Zonder het vertrouwen van iedereen is opbouw van het land onmogelijk. Wij hebben geen belangstelling hier. Wij weten immers toch niet, wat er gebeurt. Dat hooren wij wel, wanneer het tijd is. Hoeveel salaris Nederlandsche staatsambtenaren hebben, weet iedereen. Achten wij hen daarom minder? Hier wordt alles verborgen gehouden. Vandaar de doffe stemming van de landbewoners.

Best mogelijk, dat onze leiders een groot politiek succes behalen. Maar ook mogelijk, dat ons volk dan de kracht zal missen, het succes te gebruiken. Wanneer de opbouw van Israël in zijn Land niet gelukt, dan is het niet, omdat het Land niet genoeg geven kan. Maar omdat het Volk niet genoeg geeft.

Nr 84 Wind en water⁺

⁺13-10 1919 A., 13. Gedat.
Jaffa 10 sept.

Altijd persoonlijk zijn. Dat wil zeggen, in den zakelijken zin van het woord. Zóó: wanneer gij iemands kunstwerk beoordeelt, zijn wetenschappelijk werk of zijn maatschappelijk, maak u dan los van genegenheid of los van haat. Niet persoonlijk in den onzakelijken zin. Maar dit: men kan de werkelijkheid beschrijven op persoonlijke en onpersoonlijke wijze. Geen van beiden is beter dan de andere. Het is een zaak van het karakter van den beschrijver. Mij is de persoonlijke beschrijvingswijze de geëigende. Dat is in de Dichtkunst: 'Het lied, het lied, alleen het lyrisch lied'. Denkt gij, wanneer ik schrijf over dr. M. Gourevitz, dat gij meer hoort over hem dan over mij? Prof. De Bussy: uit een oordeel leert gij meer den beoordeelaar kennen dan den beoordeelde.

Dus, wanneer ik met iemand spreek over een boek van hem, een werk van hem, dan laat ik hem het eerst spreken over zichzelf. Hebt gij wel eens bemerkt, hoe de menschen openbloeien, wanneer men hen rustig en wijs over henzelfen spreken laat?

De vereeniging 'Agoedas Majim', dat wil zeggen: 'Waternvereeniging'. Misschien hebben enkele lezers ervan gehoord en het boekje gelezen, dat de vereeniging wijd heeft verspreid in Hebreeuwsch en Fransch. Hier in Jaffa vraag ik er naar. Ja, - de Vereeniging. En de ziel, dr. M. Gourevitz. Hij woont vlak over ons. Niets daartusschen dan een brok gloeiende zandstraat. Stuur ons toch eens wat schepen met steenen en wat schaduw. Dan bouwen wij een fijnen weg van Tel-Aviv naar de zee.

Dr. Gourevitz. Een koele kamer. Een glas Russische thee, nog heeter dan de hitte. En hem dan eerst laten ontbloeien in een zacht vragen naar zijn jeugd, naar zijn wijde jaren, naar zijn worstelende jaren.

Geboren 1888. Te Reval in Esthland. Waar de zee is en de zeewind. Scholen te Bialostok en Reval. Universiteiten: Zürich, Bern, Genève, Parijs. Doctor in de wiskunde en de mechanica. Voor vijf jaar hier gekomen als leeraar aan het gymnasium. Maar hij heeft zich nu vrij gemaakt voor het werk van de Waternvereeniging.

'Ja,' zegt hij, en de zee met haar eeuwig geluid breekt achter het huis: 'wij hebben het water verwaarloosd'. Voor terugkeer tot landbouwleven is alles gedaan. Voor leven te water niets. Oorzaak: in Rusland is de leiding in handen van mannen uit de Joodsche centra binnen in het land: Polen, Galicië. Zij kennen het water niet. Wij moeten terug naar het water. De zee, de meren, de rivieren. De kustlijn van Palestina is strak. Ongebroken, zooals van den Hoek tot den Helder. Maar is er niet de haven van Scheveningen? En de haven van IJmuiden? Dat kunnen wij ook als het moet. En men zegt, dat Haïfa heel gemakkelijk een kostelijke haven krijgen zal.

Terug naar het water. Jacob heeft, zijn zonen zegenend, Zebulon het zeestrand toegezegd. Zoo waarlijk niet het minste deel. Salomo zond vloten naar Indië. Toen wij, ten tijde van de Hasmoneeërs ook in Egypte machtig waren, zonden Joodsche reeders Joodsche vloten met Joodsche manschap uit Alexandrië naar Rome. Dat kunnen wij weer. Joodsche zeevaart? Waarom zou de Koninklijke Stoombootmaatschappij wel Hollandsche schepen zenden naar Jaffa (wanneer komen zij weer?), en waarom zouden wij geen Joodsche schepen zenden naar Amsterdam? Onze vlag is wit en blauw. Joodsche vischvangst, sponsen en schelpen. Kalk voor de duizenden huizen, die hier moeten worden gebouwd. En visch een goedkoop volksvoedsel. De Arabieren doen dat wel zoo wat: visch, sponsen en schelpen. Maar zoo onnoozel primitief. Joodsche scheepsbouw. Een Joodsche zeevaartschool. Joodsche matrozen. Een nieuw geslacht. Geen brillen. Stout en open. Wind en water. Zand en zon. Dr. Gourevitz lacht: 'dat is het. Ook economische redenen. Werk. En visch een goed en goedkoop voedsel. Maar vooral een gezond, een nieuw geslacht. Daar moeten wij heen.'

En wat hebben ze al gedaan? Drie mannen: dr. (Gourevitz, de ingenieur Katinka en dr. Schlousz uit Jeruzalem, de broer van Nahum Schlousz. Geen groote vereeniging. Geen vergaderingen. Geen redevoeringen. Men spreekt hier veel te veel. En men doet veel te weinig. Geen politiek. Maar practisch en tevens wetenschappelijk werk. Contrôle moet er zijn. Welnu, een kleine commissie. Oettinger zit daarin, de vertegenwoordiger van het Joodsch Nationaal Fonds. En Blumenfeld, één van de arbeidersleiders. En de oude Schagevitz. Mizrachist. Vijf en zeventig jaar. Een van

de oudste kolonisten uit Gederah. Loopt alle wegen. Idealist. Enthousiast voor ons waterwerk. En zou zelf heel graag matroos worden. O, wij hebben hier veel aardige en belangrijke mensen. Ook wel veel prullige en dikdoenige ambtenaren. Maar daar komen we wel overheen.

Men kan het werk van de Vereeniging in tweeën deelen. Ten eerste: bevordering van particulier initiatief. Ten tweede opleiding in het waterwerk.

II.

Ten eerste. Particulier initiatief. Merkwaardig. Want de leiders hebben socialistische sympathieën. Maar men begint hier wel te beseffen, dat een land als het onze, met een volk als het onze, in een tijd als de onze, niet kan worden opgebouwd volgens strakke, genadelooze beginselen, al zijn zij in hun strakheid nog zoo schoon.

De Vereeniging bevordert het scheppen van coöperatieve visschersgroepen. Er zijn nu nog maar weinig Joodsche visschers: vijf in Jaffa. Een vijftien te Tiberias. Maar men verwacht er meer uit Saloniki. Het werk wordt daar gesteund door den Opperrabbijn R. Jacob Meier, bekend Zionist.

De Vereeniging heeft aan alle regeeringen inlichtingen gevraagd, omtrent hetgeen gedaan is voor de aqua-cultuur. Met die inlichtingen worden de ondernemers hier weer gediend.

Men wil ook het inschepen en uitschepen van passagiers en goederen in handen van Joden brengen.

En Joodsche scheepsbouw. Er staat een schip op stapel te Haïfa. Een klein schip. Een honderd ton. Voor de kustvaart: Beiroeth, Haïfa, Jaffa. Maar misschien is dat kleine stipje schip het begin van een wereldwijde Joodsche vloot. Het schip behoort aan particulieren. De Watervereeniging heeft geen geld. Ze maakt plannen voor particulieren. Moedigt particulieren aan. Een mooi, levendig initiatief, gelijk wij dat hier noodig hebben.

III.

Maar het groote plan, dat is de Joodsche visschersfarm. Een zeevaartschool. Visschersschool. Maar ook eenvoudige landbouw. Opdat de Joodsche visschers hun vrije dagen niet waardeloos zullen laten. Scheepsbouw. Conservenfabricage: gezouten visch, gedroogde visch, gerookte visch. Dit land, rijk aan zout en olie, kan vischconserven uitvoeren. En al dit werk kan door Joodsche arbeiders worden gedaan, zonder dat er moeilijkheden ontstaan met Arabieren.

En de middelen voor de Joodsche visschershoeve?

De Vereeniging wil geen geld. Dat is altijd gevaarlijk. Maar zij vraagt giften en beloften. Baron Rothschild staat de gebouwen af, die te Tantura bestemd waren voor een glasfabriek, die niet is doorgezet. Volgens dr. Gourevitz zijn die gebouwen ideaal.

Toegezegd zijn alle benodigdheden voor het landbouwonderwijs. Zoo ook al het timmergereedschap voor den bootenbouw. De Bulgaarsche Joden geven twaalf booten met de namen der twaalf stammen. Mizrachie al het keukengereedschap. Van alle landen zijn de toezeggingen gekomen: de netten, het electrisch licht. 'Neen', zegt dr. Gourevitz, 'geen geld. Daar hebben we hier in het land al te veel ongelukken van gezien.'

En Holland? Neen, uit Holland zijn nog geen beloften gekomen. Waarschijnlijk omdat de Vereeniging daar nog niet bekend genoeg is. Leuven is verbrand. Nu verzamelt men over de heele wereld boeken voor een nieuwe universiteitsbibliotheek. Van het Joodsche volk is nog heel wat meer verbrand dan ééne Stad. Wij zouden wel graag twee automobielen willen hebben, ingericht voor het vischvervoer naar Jeruzalem en andere steden. En een mooi veilig motorbootje voor het in- en uitschepen van menschen en goederen hier op de reede.

En nu moet ik toch even lachen. Neen, dr. Gourevitz kent de samenstelling van het Nederlandsche Jodendom niet. Hij denkt, dat het in Holland, het land van de zee, wemelt van Joodsche schippers en schepelingen. Ach neen, ook in Holland hebben wij het water verwaarloosd. Luister eens wat dr. Gourevitz wil. Uit Holland vraagt hij drie Joodsche leermeesters. Visscherij. Conservenfabricage. Eenvoudige scheepsbouw. En het salaris ten laste van het Nederlandsche Jodendom. Hun bijdrage in de verovering van het water. Ik moet wel even lachen. Maar toch, wie doet er mee?

IV.

Wind en water. De verovering van de zee. Joodsche matrozen in alle havens ter wereld. Onze vlag van wit en blauw overal. Een droom? Geen droom, als wij de daad maar willen. Heel het Zionisme is eenmaal een droom geweest.

Naar huis. En daar nadenken. Het is te mooi. Het kan niet waar zijn. Het Ghetto-volk een Volk der Zee.

Daar ligt de Middellandsche Zee, open en schatbereid. De avondzon. De bonte wolken. De wind. De wind. De losse, lieve wind. Neen vrienden, laten wij geen gekken zijn, maar bureaucraten. Maar toch, wind en water. Zon en zee.

Nr 85 Joodsche bataillons⁺

⁺17-10 1919 A., 6. Gedat.
Jaffa 13 sept.

Er zijn er drie. Ik wil het acht-en-dertigste gaan bezoeken. Onder bevel van den luitenant-kolonel J.H. Patterson D.S.O., schrijver van dat sterke boek: 'With the Zionists in Gallipoli'. Het is onlangs vertaald in het Fransch. Een Hebreeuwsche vertaling was er al van. Ik heb kolonel Patterson te Caïro ontmoet. Hij heeft mij uitgenoodigd tot een bezoek aan zijn kamp, dat ligt te Beïr Selim, een paar uur met het rijtuig van Jaffa. Zuid van den weg Jaffa - Jeruzalem, in de buurt van de kolonie Rischon le Zion.

En dit treft goed. Ik zal samen gaan met den Chaham Bashi van Jaffa, R. Ben Zion Uziël. Een van de zeer geziene rabbijnen, voorzitter van de landelijke organisatie der Mizrachie.

II.

Neen, niet zonder de beide doodsvijanden, den helm en den stofbril. Want heete wind, heete zon, heet stof. Land en wegen genadeloos open, zonder schaduwen. Wij zullen wel tot laat in den middag onder weg zijn.

Met ons vieren. Want de Chaham Bashi neemt het kleine mooie jongetje mee, dat van hem is. Hij is onze buurman en, zooals dat hier is, de trappen zijn buiten het huis. Tallooze malen des daags dribbelen de bloote pootjes van het jongetje de trappen op en af. Maar nu zijn de pootjes getemd in schoenen en kousen. En het jongetje is getemd in een fijn linnen pakje. Een linnen hoed over de schitterende oogjes.

Met ons vieren. Want ook de kawas gaat mee. De consuls en de hooge geestelijken hebben hier hunne kawassen. Een lekker lui bestaan. Ze gaan een beetje naar de post. Wandelen een beetje voor hunnen meester uit. En zijn kawas is een sierlijke, slanke, Sefardische Jood. In strak blauw met witte knopen, de fez op.

III.

Wij rijden. De Chaham Bashi vertelt. Hij spreekt een mild en zacht Hebreeuwsch. Ook Arabisch, Fransch en Turksch. Engelsch niet. Dat is heelemaal wat lastig voor ons. Het onderwijs is in Syrië en Palestina altijd meer Fransch geweest dan Engelsch. Evenals trouwens in Egypte. En nu moeten ze allemaal in éénen Engelsch gaan spreken. Een goede Engelsche leeraar kan hier nu vele lessen krijgen.

Een Chaham Bashi, dat is zóó: hij was onder de Turken een half officieel persoon. Gekozen door de Joodsche Gemeente. De benoeming moest worden bekrachtigd door den Chaham Bashi van Konstantinopel. Hij stond officieel tusschen de regeering en de Joden. Hij was gerechtigd en verplicht voor zijn gemeente bij de Regeering op te treden. In den oorlog is dat waarlijk geen zorgeloos bedrijf geweest. Vooral niet toen Djemal Pascha wild tegen alle Joden ging drijven. Gevangenis en verbanning hebben den Chaham Bashi meermalen bedreigd.

Neen, hij is nooit bang geweest. Een man in de macht van zijn jaren. Geboren in het land. Een van de heel mooie Sephardiem, zooals er van die heel trotsche Arabische sjeiks zijn. De oudere Aschkenasiem zijn over het algemeen zwak. Maar het jongere geslacht bloeit weer goed op. De Chaham Bashi: een fijn, verstandig gezicht. Donkere oogen. Donkere baard. Een roode fez. Maar daarvan de onderhelft omwonden met een zwaren zwachtel van dunne blauwe zijde. Een zwart-zijden kaftan. Hij is een man, die in iedere menigte opvalt.

IV.

Hij vertelt. En zie hoe het mooie jongetje zijn vader liefheeft. Voor hem bestaat er geen wereld, zon, hemel, land. Er is zijn vader. Die vreemde heer is natuurlijk een dwaze heer, die alleen maar kan luisteren en niets weet te zeggen. Het jongetje heeft zijn oogen niet van zijnen vader af. Hij kust de woorden, die van de lippen van zijn vader komen. En als zijn vader aan een gespannen oogenblik komt: gevaar of verlossing, dan kijkt het jongetje angstig of hij glimlacht verheugd. En dan zie ik, dat het jongetje gelijk heeft. Want er is wel de wereld: zon, hemel en het land. Maar het mooist is toch de liefde van het mooie jongetje voor zijnen vader, den Chaham Bashi.

Wij rijden. Er is een mild en vol verkeer langs den weg. Weinig wandelaars. Maar de wagens van de koloniën. En de wagens naar de koloniën. Arabieren te paard, ten ezel. En op hoogschommelende kameelen. Er zijn nu waterkranen langs den heeten weg. En daarbij kleine, bonte bewegingen.

V.

Het land heet en kaal. Geheele streken nog onbebouwd. En de wreede twijfel. Wat wil het land van ons? Is het tijd, dat wij keeren tot nieuwen zegen? Of is onze tijd niet gekomen? Ik zie naar het land, zooals men op een beslissend oogenblik ziet naar iemand, die ons lot in handen houdt. Maar het Land zegt niets. Heet en leeg. In het Boek van de Kwatrijnen heeft de wreede twijfel dit:

Daar ligt het Land. Open de wreede wegen. Waar ik vergeefs een milde schaduw zoek, Roept het Land ons tot nieuwen rijken zegen? Of weert het ons af met een wreeden vloek?

Wij moeten nu wel dicht bij het kamp komen. Er trekken tochten van Indische soldaten onder den hoog-hoogen hemel. Met kleine paardjes. Met vierkante breede vrachtwagens. En ijzeren paardentuig. Onder het wijde gaan zij langzaam. De Eeuwigheid speelt met hen. Er zijn wel veel mooie soldaatjes omgevallen. Maar de Eeuwigheid heeft er nog genoeg overgehouden. Daar speelt zij nu mee. Het spel is wat stiller geworden: wapenstilstand, vrede. Maar 't is toch nog aardig: hemel, land en zon. En de tochten dier prachtige Indiërs. Wat gloeit in hun diepe oogen?

Wij worden aangehouden door Engelsche wachten. Waarheen? Naar kolonel Patterson. Zijn wij 'on duty'? O, on duty en een schrijfmachine! Ik verzeker dus den soldaat, dat de Groote Heer de Chaham Bashi van Jaffa is. Kijk, dat is nu aardig: hij gaat in de houding staan. Laat door en wijst den weg.

Het kamp. Leeg en breed in een ondiepe dalkom. Geen schaduw. Gelukkig een wijde, koele wind. Maar 't leven moet hier wel zwaar zijn.

Kolonel Patterson. Groot en goedig. De veldrabbijn. En de luitenant W. Jabotinsky. Wij allen in de tent. Officieel komt de Chaham Bashi om te spreken over de aanstaande hooge feestdagen. Maar zeker zal hij ook spreken over de moeilijkheden met sommige soldaten. Er zijn zware vonnissen gevallen, tot zeven jaren dwangarbeid. Het lot is moeilijk van de Joodsche legioenen. Zij zijn gekomen met een groot, met een strijdbaar verlangen. Maar velen kwamen, toen de oorlog reeds geëindigd was. Het leven is leeg en machteloos in het kamp. En de bewoners van de omliggende koloniën trekken zich van het ledige lot der legioenen weinig aan.

Wij wandelen door het kamp. De bibliotheek. De ziekentent. De veldkeukens. Heel aardig. Maar de leegte. De oorlog is nu toch voorbij. Zij willen los zijn. En het bouwwerk op het land beginnen. Maar zij kunnen nog niet gedemobiliseerd worden. En er is geen werk voor hen in het land. Wij gaan een zwaren winter tegen. Den derden na de bezetting van Jeruzalem. Alles tartend duur. De oogst is slecht dit jaar. God heeft ons den laten regen niet gegeven. Hebben wij beter verdiend? Men zegt, dat het land dit jaar slechts een derde van het noodige broodkoren zal geven. En telkens komen er immigranten. Uit Marokko. Uit Rusland. Bij groote en kleine groepen. De Zionistische organisatie acht den tijd voor onzen optocht nog niet gekomen, eenerzijds, maar ze missen den moed om de immigranten den toegang tot het land te doen ontzeggen. Integendeel. Wanneer de Engelsche autoriteiten bezwaar maken, dan treden de Zionistische vertegenwoordigers voor de immigranten op. Dit

anderzijds. De immigratie is ook niet tegen te houden. Ja, in theorie. Niemand in het land zonder pas, afgeteekend door centrale, landelijke of plaatselijke autoriteiten. De praktijk zien we hier. Er zal misschien toch groote immigratie komen. Een aantal van de immigranten gaat weer terug. Anderen naar Egypte, Syrië enz. Zoo was het trouwens voor den oorlog ook. Maar de immigratie van een angstig, opgejaagd volk als het onze, bedwingen met circulaires, formules en formulieren, dat gaat niet.

VI.

De terugweg. Door het Arabische dorp Sarafand, en de Joodsche kolonie Rischon le Zion. Jabotinsky rijdt met ons mee. Ik houd van Jabotinsky. Dat is het Zionisme, zooals ik het liefheb. Een schrijfmachine. Een geraamte en een organisatie. Maar het leven is toch nog iets meer. Zooals rythme iets anders is dan maat. Jabotinsky is de man geweest, die de vorming van aparte Joodsche legioenen heeft doorgezet. In het begin vooral met Russische Joden uit Londen. Dienen moesten ze toch. En beter dan in Rusland dienden ze met Engeland tegen de Turken. Jabotinsky zelf heeft stamboeknummer 1. Tot hij luitenant is geworden. O, het was een moeilijk volkje, de Russische Joden uit Londen. Ze dienden met wrevel. Jabotinsky heeft zijn hart wel eens vastgehouden voor de 'Schneiders' zooals zijn mannetjes minachtend werden genoemd. En ziet, het is goed gegaan. Ze hebben trotsch en trouw gediend. Vele eereteekenen gekregen. Trouwens: de Joodsche soldaten hebben vergelijkenderwijze zeer vele onderscheidingen gekregen.

En nu luistert de Chaham Bashi ook. En het jongetje, het mooie jongetje, vindt die het dan maar zoo goed, dat een ander vertelt en dat zijn vader alleen maar luistert? Neen. Misschien vindt het mooie jongetje het niet goed. Maar er is een groote zorg in zijn zorgeloos hartje gekomen. Zullen wij voor vieren in Tel Aviv terug zijn? Want om vier uren is er te Tel Aviv een reuzen-voetbalwedstrijd. En daar wil hij bij zijn. Hij zucht telkens heel diep. Zullen wij er komen? Nietwaar, zoo heeft ieder zijn zorgen. En als de paarden op den laatsten zandweg heel langzaam stappen en heel zwaar, dan neemt het jongetje een kloek besluit. Hij stopt vader schoenen en kousen in de handen. En op de bloote pootjes snel loopend langs een binnenweg naar Tel-Aviv. Groote wedstrijd om vier uur.

Nr 86 Het wederzien.⁺

⁺20-10 1919 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 20 sept.

Het wederzien. Vijf en vijftig dagen had ik reis van Amsterdam naar Jeruzalem. Het hijgende verlangen. En de nachtrit door Egypte en de woestijn. De ochtendtocht door Palestina. Regen en zware luchten. Lang wachten langs de wegen en langzaam rijden overal. De eerste huizen van Jeruzalem. Het ontmoeten. Levend en levend. De Dichter en de Heilige Stad. Eer ik, Jeruzalem, dit vergete.

Ik heb vijf maanden te Jeruzalem gewoond. En ik heb er veel geleden. Te dieper, omdat mijn leed niet mijn leed was. Maar het lijden om het leed van ons Volk. De verzinking van de Palestina-bevolking. Het lange wachten. De vrees voor slechte grenzen. Frankrijk. Galilea. En binnen die enge grenzen nog een benard bestaan. De

Arabische quaestie. Die een Mohammedaansche quaestie is van Marokko tot Australazië. Wij zien Frankrijk, Engeland, Palestina, Arabië: Clemenceau, Lloyd George, Weismann, Feisoel. Maar die zijn het niet. Het is de onrust door heel de Mohammedaansche wereld. Waardoor?

En al de verdeeldheid tusschen de Joden. Ik laak niemand. Maar het lot is ons zwaar.

Van Jeruzalem naar Jaffa. Uit de schaduw van den Klaagmuur naar het licht over de Middellandsche Zee: wind, water en rotsen, schuim. Ik ben een maand in Jaffa gebleven. Des nachts hoorde ik de zee licht dreunen door de fijn-geslepen kristallen maan-koelte. En de stem van Jeruzalem.

Wij rijden terug. Snel in een auto door de vlakke van Saron. Naar de bergen van Judea. Door de bergen langs windende, en dalende, stijgende wegen. Afgevaardigden voor de jaarvergadering van Mizrachie. De tweede in het Land. De eerste in Jeruzalem. Wij stuiven. Mootzah. Lifta. Waar het levend water is. De eerste huizen van Jeruzalem langs den Jaffastraatweg. Het wederzien. En nu gevoel ik, hoe deze Stad, onze Stad, in ons hart is gebouwd.

II.

Het is moeilijk zich in te leven in een Land en in eene Stad, zoo ver van land en stad van geboorte en verwantschap. Die moeite zal elkeen gevoelen, die hier komt. Maar het wederzien. Wij zijn des morgens aangekomen. En des middags weder ga ik naar den Klaagmuur. Wat drijft ons naar dien muur van steenen, eeuwen oud? Wij zouden den muur van steenen niet zoeken, wanneer hij niet door de eeuwen heen gebouwd stond, Muur van Smart, in de harten van ons volk. Frankrijk. Engeland. Palestina. Het uur van de beslissing is gekomen. Ik ben angstig. Mijn hart. Mijn oogen. Mijn droomen. Ik kan niet gelooven, dat het uur van de verlossing voor ons gekomen is. Zal Frankrijk zijn stuk van Galilea blijven eischen? Welke rechten zal Engeland ons geven in wat er overblijft? En de Oostgrens? Onze strijd begint pas. Wat wij nu krijgen is hoogstens de mogelijkheid onzen strijd te voeren. Maar alles, angst en zorgen, komt tot rust in de schaduw van den Klaagmuur. De oude, vrome, vrienden zijn er voor het Middaggebed. En er is de schemering tusschen de gebeden, wanneer de wind stil wordt. En de zwaluwen hoeken snel en snel boven de lage muren overzijds. En alle kleuren zijn lichter en teederder dan alle woorden, waarmede wij kleuren benoemen. Als de drie eerste sterren het blauwe verbreken, spreken wij het avondgebed. De kleine Hassan, het kleine Marokkaansche jongentje, met het paars-verschoten japonnetje, wacht tot wij gebeden hebben. En dan, schuw en bekoorlijk, (want kent de vreemde heer hem nog?) zegt hij het tooverwoord des Oostens, van Marokko tot Australazië. Hij zegt: 'baksjisj'. Dan de schemerende straatjes. De trappen in de straten. Het hoekje, waar de teere Arabische bedeljongentjes iederen avond komen slapen. Het koffiehuis. De kapperij. Gaarkeuken. Vlak bij elkander. Daar is het heet en licht. Zij rooken. Zij praten. Politiek? Ja, politiek. Arabische quaestie. Mohammedaansche quaestie. In eene verwarring van geuren. Het wederzien.

III

Natuurlijk ben ik wel naar het meisjesweeshuis gegaan. Het is er leeg. Het is er stil. De heer en mevrouw Zilversmit in Holland. Verscheidene meisjes uit logeeren bij vrienden en bij verwanten. En Simcha? Zij is in het ziekenhuis Schaäre-Zédek van dr. Wallach. Zij hoest. Maar het is niet erg. De plaatsvervangende bidster, vroeger zelve een weesmeisje, heeft haar bezocht, en brengt de groeten. Kom ik haar eens bezoeken? Ja, Zaterdag zal ik gaan. Dr. Wallach heeft mij tot een bezoek uitgenoodigd. Politiek? Misschien een beetje politiek. Alles is hier politiek. Maar nogal goedig. Dus Zaterdag. Genoegelijk wandelen des rustigen Zaterdagmiddags tegen den avond naar het hospitaal. De Jaffaweg vol kleuren, maar teeder gedekt door de namiddagschaduw. De Poort. De tuin. En op de stoep Simcha in het laatste zonnetje. Ja, zij is al veel beter. Maar zij hoest nog leelijk. Zij is volkomen thuis. Wil ik het ziekenhuis niet eens zien? Zij kan mij alles laten zien. Mag dat? Het mag. Ook mag men hier Spanjoliet spreken. Verboden in het weeshuis! Ja, mevrouw Zilversmit is in Holland. Wat is Holland? 'Misschien, is het wel een winkel'. En de bedoeling van die booze woorden is deze: 'Misschien krijg ik wel iets, wanneer zij terugkomt'.

IV

Het wederzien. Des Zaterdagmorgens, vóór zevenen, langs al de lichte ochtendwegen, naar het jongensweeshuis van den heer Goldsmit. Ten ochtendgebede. De heer Goldsmit heeft vermeerdering van gezin gekregen. Er zijn vijftien jongens bijgekomen. Tot vijf en zestig. Men wil gaan tot vijf en zeventig. Misschien te veel. Maar er zijn zoo bitter veel weezen hier. Oorlogsweezen. Pogromweezen. En zoo bitter weinig leiders. Die het land kennen. Die Hebreuwsch kennen. Die geschikt zijn. En met velen wordt het gemiddeld ook goedkooper. Het weezengeld is trouwens geen Zionistisch geld. Maar van het Amerikaansche Distribution Joint Committee. De weezenquaestie. Welk een klein gedeelte van de geheele volksvraag. En zóó bezwaarlijk. Met de geheele quaestie van onzen wederopbouw. Wees dan ruim in uw hulp. En rustig in uw kritiek.

De gezinsvermeerdering. Er is een jongentje van twee en een half jaar gekomen. Uit Galilea. Spreekt alleen Hebreuwsch. Maar kijkt nu heel beteuterd. Een van tweelingen. Het andere tweelingetje, een meisje, is bij mevrouw Zilversmit gebracht, en zoo is Simcha jongste af. O, ze heeft het heel genoegelijk verteld. Het nieuwe meisje is: 'ketantanah', dat beteekent: heel klein. Zij is ook heel lief. En dat zij een weesje is van vele zorgen, daar kan niemand voor.

V.

Het wederzien. Ook R. Chaïm Sonnefeld zie ik weder des morgens, heet, op het Russendomein. Samen met dr. Wallach in een rijtuig. Dat moet politiek zijn. Twee kopstukken van de Aschkenasische gemeente. Naar den gouverneur? Van den gouverneur? Zou best kunnen. De politiek begint hier 's morgens vroeg. En ik heb Mizrachievergaderingen medegemaakt tot twee uur in den nacht. Maar 't is geen politiek ditmaal. Een besnijdenisfeest. Dr. Wallach. Bijna dertig jaren van vroomheid en slaafschen arbeid in onze stad Jeruzalem. Zionist? Anti-Zionist? O, machteloos

woorden. R. Chaïm Sonnefeld: zes en veertig jaren hier. Vroomheid, trots, rechtvaardigheid en armoede. Zionist of anti!

Wij begroeten elkander. En als hij mij ziet, ik ben een maand weggeweest, dan lacht R. Chaïm. En ik sidder. Gij vindt het weinig, den lach van eenen rabbijn, vroom, trotsch, rechtvaardig en arm hier in de Heilige Stad Jeruzalem, moge zij spoedig herbouwd worden in onze dagen? Bedenk door welke donkere en diepe dalen men heengaat, vóór men siddert bij den genadigen lach van een vromen, armen man, rechtvaardig en trotsch. Maar met één fout. Deze: te denken, dat wij allen R. Chaïm Sonnefeld kunnen zijn, zoo groot, zoo vroom, zoo trouw. Neen, wij kunnen dit geweldige Jodendom niet dragen. Wij zijn er te slecht voor. En te zwak. Wij bezwijken. Als ik hem in de oogen zie, vraag ik, of hij nooit bezweken is.

VI.

Het wederzien. Maar de generaal Ronald Storrs is er nog niet. Hij had verlof tot half Augustus. Heeft een maand verlenging gevraagd. Zal hij niet komen? Men heeft zijn naam genoemd als een van de leden der Engelsche onderzoekingscommissie in Egypte. De politieke leiders van het Zionisme willen hem niet. Komt hij terug, gouverneur van Jeruzalem, dan beschouwt men dit als een minder goed teeken voor ons dan zijn wegblijven. Het Engelsche blad 'Palestine' heeft fel geschreven tegen ambtenaren, die hun carrière in Egypte hebben gemaakt en nu den geest van de Balfour-declaratie niet kunnen of willen verstaan. Men zegt, dat generaal Storrs veroverd is. Een booze woordspeling. Wij hebben hier één winkel waar men niet afdingen kan. Ge koopt er boorden, schoenen, een hobbelpaard. Ook een horloge. Gisteren kocht iemand er een horloge met tien jaar garantie. Wij zien hier niet op een jaartje. Vandaag staat het voor het eerst stom stil. Nu, die welwillende winkel heet: Oriental Stores. En de booze woordspeling: Oriental Storrs.

VII.

En nu maar weer afwachten. Komt er beweging? Syrië. Gij hebt gelezen over de moeilijkheden tusschen Frankrijk en Engeland. Maar Frankrijk zal dit winnen. Gisteren een telegram in de 'Doar Hajom', ons tweede Hebreeuwsche dagblad. Syrië aan Frankrijk. Kortaf. Mandaat en Volkerenbond, dat zijn toch maar warme woorden. Het binnenland met de vier steden Damascus, Aleppo, Homs en Hama aan Emir Feisoel. Die evenwel niet steunen zal op Engeland, maar op Frankrijk. Verder zou Frankrijk de grens krijgen zooals die in 1916 is vastgesteld. Dus een deel van Galilea. Echter vandaag wordt de juistheid van het telegram weder betwijfeld. Generaal Watson, de gouverneur van Palestina, heeft verzekerd, dat het tractaat van 1916 zal worden herzien. En dat Frankrijk Galilea niet krijgen zal. Dit zou ook wel een groote ramp voor ons zijn. Overigens zien wij hier gaarne, dat Frankrijk in Syrië komt. Wel kan dit voor den handel lastig worden. Douanepolitiek. Maar Engeland zelf schijnt het gesloten Arabische blok in Voor-Azië niet aan te willen. Emir Feisoel. Welke rol heeft hij gespeeld? In Damascus is hij thans gehaat. Het is de vraag, of hij daar weder terugkeeren zal. Frankrijk zendt den generaal Lyautey, den man van Marokko.

De stemming is hier den laatsten tijd veel beter. Men verwacht nog in October eene beslissing in de Turksche quaestie en inzake Palestina. En de politiek van de plaatselijke autoriteiten schijnt meer pro-Zionistisch te worden.

Zoo eindigt dit Joodsche Jaar toch nog hoopvol. Overmorgen Nieuwjaar. Moge dit nieuwe jaar voor ons Joodsche Volk waarlijk een gelukkig jaar zijn. En vandaag: uit de schaduw van den Klaagmuur weer naar Jaffa. Ik ben gekozen in den Mizrachistischen onderwijsraad. Vanavond eerste vergadering. Morgenochtend terug. Weer stuiven langs de windende, dalende, stijgende wegen. De zon van Jaffa. De zee van Jaffa. Maar het nieuwjaarsfeest te Jeruzalem.

Nr 87 Vergeefsche reis.⁺

⁺24-10 1919 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 2 okt.

Wind en water. Het eerste schip der Joodsche vloot. Zal men het werkelijk Woensdag te water laten? Dr. Gourevitz heeft het verzekerd. Kan het waar zijn, dat er iets gebeurt op den bestemden dag! Op het bestemde uur! Het zou tegen het klimaat des Oostens zijn. Maar dr. Gourevitz heeft het verzekerd. En ik wil dat zien: het eerste schip der Joodsche vloot.

Dinsdag. Een prachtige dag. Nog heet. Maar de hitte toch reeds herfstelijk verteederd. En het tarief voor een rijtuig naar het station verdubbeld. Vele tarieven hier verdubbeld. Wie hier wil leven, mag er wel goed op letten, dat zijn inkomen voldoende is. En een biljet naar Haifa kost vele piasters.

II.

Het station. Het is een volstrekt en volkomen prul, het station van Jeruzalem. Maar het is des Oostens. Zoudt gij, o, verre vrienden, aan één Hollandsch station trotsche bruine Bedouienen zien, leunende uit hun wagen, in bruine waardige waden met een bontgebloemden kraag? Gij kunt geen krant koopen aan het station. Maar wel granaatappelen voor een halven piaster. Het station van Jeruzalem. Ben er zeven maanden geleden aangekomen. En meet de vreugde en den weedom van dien tijd. De trein van Egypte. De reizigers uit Egypte. Zóó ben ik ook aangekoomen. Eén oogenblik staat elk oogenblik op uit de eeuwigheid en gaat dan weer in de eeuwigheid verloren, Mijn oogenblik voorbij.

Maar wij rijden weg. En het reisgezelschap? Nurks zou hebben gezegd: 'niet veel zaaks'. En hij zou gelijk hebben gehad. De Zwetser heeft geen goede zaken gedaan. Hij scheldt op het Land. Het gemeenste land ter wereld. Net goed voor de Joden. Hij is een Engelsch wereldreiziger. Zuid-Amerika, Afrika, heel Europa. Spreekt over Tripolis, Konstantinopel, Bagdad zooals gij over Purmerend, Kalfje, Arnhem. De Zwetser liegt. Ook de vrienden van den Zwetser liegen. Zij weten het. En toch varen zij gelukkig. Ik sidder van haat, hoop en van verlangen. Zij gaan eten. Brood en kubussen sardines. In Bolivia heeft de Zwetser de lekkerste sardines ter wereld gegeten. Ze hebben een koe gehakt medegenomen. Flesschen stout bier. Ze drinken ieder een flesch wijn, zóó uit de flesch, zonder morsen. Dan eten ze plakaten rookvleesch en schijven ossetong. Ik lig te huilen als een kleine jongen. Omdat ze mijn Land verontreinigen? Of omdat ik niet kan zijn als dezen?

Ze praten over de vrouwen. Zij doen verhalen, niet over te zeggen. Wat zou ik hebben gehoord en gezien wanneer ik in de derde klas had gereisd met de Bedouïenen, waardig in hunne gewaden, de kragen van bont gebloemde? Schrei niet. Straks Haïfa. Het eerste schip der Joodsche vloot.

III.

Ik wil wat lezen: Pierre Loti: 'Jérusalem'. Met Loti ben ik altijd verlegen geweest. Ik heb zijn proza bewonderd en genoten: *Pêcheur d'Islande*, *Reflète sur la sombre route*, *Matelôt*. Toch mij over bewondering en genot geschaamd. Ik voel dit proza als valstrik. Hij doet Pierre Loti na, heel zijn leven. En toch weer: eene vakantie in Bretagne. Het vierkante havenbekken van Paimpol. De IJslandsche visschersschepen. En dat gezellige cafétje, dat heet 'A la descente des Islandais'. Alles valsch? Rémy de Gourmont heeft hem afgesnauwd zóó: 'Dat bakboordsche Akademiëlid. Leest niemand. En doet iedereen na.' Dit boekje 'Jérusalem', Alles valsch? En welk een plebejische Jodenhaat. Bij den Klaagmuur: 'Waarlijk, het laat een onuitwischbaar teeken achter, Jezus te hebben gekruisigd. Misschien moet men hier komen, om het zóó te zien, maar het is zeker: op al die gezichten staat een merkteeken gedrukt van laagheid, die dit geheele ras kenmerkt.' En verder: 'Op zich zelf is het eenig, aandoenlijk, prachtig: de onwankelbare liefde van dit volk voor zijn verloren vaderland, na zooveel ongehoorde ellenden, zooveel eeuwen van verbanning en verstrooiing. En men zou met hen willen weenen, als het geen Joden waren, en als men zijn hart niet voelde versteenen bij al hun afschuwelijke gezichten.'

Neen, - de Zwetser en Pierre Loti: het is heden geen gelukkige dag. En zal deze geheele reis niet tevergeefs zijn?

IV.

Bittir. Het eerste station binnen de bergen. Weg Zwetser. Weg Pierre Loti. De milde en de luide schoonheid. Het stationnetje in opstand, alsof een leger van sneltreinen er door moest. En het is maar één onnoozel treintje uit Jeruzalem. Langs de wagens de handelaars: mannen, vrouwen, jongens en meisjes. Gekookte eieren zoo frisch als vruchten, in een schaal zoo wit en broos als een bloemblad. Het besef van eeuwigheid is hier in alle dingen. Koud water koopen wij hier, ergens uit een diepe, donkere bron geboren. Granaatappels, bloedrood van binnen en volgebouwd met honderden pitjes. En rijke druiventrossen. Herfstdruiven. De laatste van het jaar. Zij zijn weelderig zoet. Maar weeker, zwakker, dan de volle sapgesspannen zomerdruiven. Er proeft geen zon en zomer in, maar het stervende van den herfst. Tijd genoeg. En uitstappen. Het station in een dalkom. Bergen rondom overal. Al het bonte, volle leven daarin gevangen. De machinist fluit. Instappen. O, geen haast. Rustig afrekenen. De goede machinist zal niet wegrijden, voordat de laatste van de reizigers in vrede is gezeten. En voordat de laatste van de handelaars zijn laatste piaster heeft binnengebeurd. Het is een goed land. Een best land. Maar de dingen gebeuren er zelden op tijd.

V.

Wij rijden. Door het bergland van Judea. De Zwetser en zijn vrienden hebben hun maaltijd hervat: twee koude kippen. Het komt alles precies uit. Loti schrijft als hij den Klaagmuur heeft verlaten: 'Wij verlaten dit Jodennest. Wij hebben er, ondanks onszelf, voortdurend het gevoel gehad van gemeene diefstalletjes, kwade gedachten en vuile streken. Het is heerlijk niet meer die gebogen hoofden te zien, maar de prachtige houding der Arabieren. Niet meer de vale kaftans, maar de wijde, waardige kleeren.'

Maar het bergland van Judea. Vol in de zon. Het is gebouwd als een aaneen-cirking van dalkommen. Tunnels zijn er niet. Dwars door de dalkommen gaan wij niet. Neen, - wij cirkelen langs de randen. En dan door een nauwte van de ééne kom in de andere. Wij slingeren zóó, dat men maar heel zelden den geheelen trein af kan zien. Zelfs den eigen wagen met nog een wagen aan elken kant, zien we niet altijd.

Vroeger moet dit land vruchtbaar geweest zijn. Zwarte aarde op de terrassen. En overal cisternen, die het rijke winterwater bewaarden voor den zomer. Nu ligt dit land verlaten. Maar zoowaar God leeft, zoo waar wij leven: wij zullen het weder maken rijker dan het was. Dan moet het rijden door dit land heerlijk zijn. Nu reeds. Vol licht over de bergen, maar in de dalen bonte schaduwen.

Uit den naasten wagen leunt een Arabisch jongetje. Het smalle bruine snuitje, met de felle oogjes. En de roode fez. Maar hij is heel overmoedig. Als wij vlak langs rotsen rijden, probeert hij ze te grijpen met zijn hand. Hij rukt een bos gele bloemen af onder het rijden en gooit ze in mijn hand. Ik gooi een granaatappel. Hij vangt raak. Hij heet Joessoef. Hij is dertien jaar. En hij gaat naar Jaffa. En heel den rit door het bergland blijft dat zoo: het spelen met het Arabische jongetje in den anderen wagen. O, waarom reis ik ook weer vandaag? Haïfa. De Watervereeniging. De droom van een Joodsche vloot. Het zal heel mooi zijn. Maar als morgen het schip in Haïfa niet van stapel loopt, zal het toch vandaag een goede dag zijn geweest.

Wadi Sarar. Het eerste station in de vlakte, buiten de bergen. De reizigers voor de Joodsche kolonie Rehoboth stappen hier uit. Hier is de wijdte. En de menschen klein onder den alles hemel. De kleine Joessoef brengt een bezoek in den coupé van de chawadja's. Wat wil hij? Onnoozele: wat zou een Arabisch jongetje anders willen dan een baksjij? En voor zijn baksjij koopt hij een schat van een druiventros. Herfstdruiven. Wat proeft hij in zijn druiven: het genadelooze van eeuwigheid en oogenblik, dood en den herfst? Hij lacht. Mogen de druiven hem nog menig jaar zoet zijn. Wat zou hij anders proeven dan hunne overvolle zoetheid.

VI.

Door de vlakte naar Lud. De toovervlakte. De oogst rijp opgehoopt. En de zon ziet dat alles goed is. Wij zien ver, heel ver. Een wijd land, vol van leven. Ruiters te paard. Een man naast een ezeltje gaande en daarachter een lange staart kameelen naar den horizon. Vrouwen met zware lasten op 't hoofd. Velen legeren langs de spoorlijn, de trein snelt. Na te zien van einde tot einde.

Lud. Zal het schip morgen afloopen? Daar staat dr. Slousch. Een goed teeken. Hij gaat dus ook. Gaat het door? Neen, zegt dr. Slousch. Er is op het laatst nog iets tusschen gekomen. Het afloopen is uitgesteld.

Daar sta ik te Lud, koud en verlaten. Als ik in Holland gebleven was? O, wat ben ik moe geworden. Nu weer piasters geven voor een biljet naar Jeruzalem terug. En niemand weet, wanneer de trein naar Jeruzalem gaan zal. De dienst in de war, door een ongeval ergens op een lijn ergens.

Vergeefsche reis. De trein naar Haïfa rijdt op. De Zwetser roept iets tegen twee Arabische meisjes. Zij kijken verachtend. En ik vraag de Eeuwigheid of de Zwetser eigenlijk niet heel gelukkig is?

VII.

Vergeefsche reis? Ik schrijf u dit in mijne kamer met uitzicht op een heuvelend veld vol boomen, waar herders liggen, schapen en geiten gaan. En als mijn reis nu eens niet te vergeefs was geweest? Dan was het eerste schip van de Joodsche vloot van stapel geloopt. En het zou eene herinnering geworden zijn. Nu is het nog een verlangen, waarvan de eeuwigheid de vervulling bewaart.

En vandaag, op den dag vóór den Grooten Verzoendag. mijmer ik: verlangen, genot, gemis, oogenblik en eeuwigheid. Het is alles, alles niets.

Nr 88 Wij vergaderen.⁺

⁺26-10 1919 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 7 okt.

De tweede jaarvergadering van de Palestinensische Mizrachie. De eerste, te Jeruzalem. Een Joodsch-religieus-nationale vergadering te Jeruzalem, hoofdstad van den Joodschen godsdienst en hoofdstad van het Joodsche volk. Weder na hoeveel eeuwen. En wij gevoelen dat diep en harten-innig. Er is toch wel iets veranderd, al is er nog geen Joodsche Staat.

Neen, ik zal u niet schrijven over alle bijzonderheden van de vergadering. Maar het bijzondere als verschijning van het algemeene. Welke krachten zien wij in de tegenwoordige bevolking? Deze: meer orde. Een onbezweken toewijding. Maar een babbelachtige zwakheid. Iedere afgevaardigde moet praten over alles. Hij zegt: 'Ik ben het volkomen met den voorgaanden spreker eens.' En gaat dan uitvoerig betoogen waarom. Er wordt een grens gesteld aan de debatten. Tien minuten. De eerste spreker vraagt verlof langer te spreken. Daarover gaat men nu weer uitvoerig debatteeren.

Maar wel orde. Wij vergaderen in de groote hal van de mooie leerschool te Mea Scheariem. En veel rabbijnen. R.J.G. Horowitz, na R. Chaïm Sonnefeld zeker een van de machtigste rabbijnen. Spreekt korte, zware zinnen. Ongewend nog aan het Hebreeuwsch. Jiddisch is zijn denktaal. De Chaham Baschi van Jaffa zacht, welwillend, wereldsch. Spreekt een lief, vlelend Sephardisch Hebreeuwsch. R. Ben Zion Koënka, klein, levendig, scherp. Rabbijnen uit de koloniën. Uit Egypte. Uit Syrië. Heel mooie, waardige gewaden. Wij dragen afschuwelijke kleederen. De opperrabbijn der Jerusalemsche Jemenieten, heel fijn en waardig. En van de Bokhaarsche Joden, die weer een ander dialect spreken.

En ik ben afgevaardigde van Jeruzalem. Gij moet heel ver van Jeruzalem hebben af gewoond om daarvan de waarde te beseffen. Ik weet het. De lijst van afgevaardigden wordt voorgelezen. De Jeruzalemmers. Mijn naam. Voorbij. Nu weet

ik, wat ik bedoel, wanneer ik in mijne kwatrijnen ben gaan spreken van het ‘eeuwig oogenblik’. De andere Jeruzalemmers vinden het heel gewoon, dat zij afgevaardigden zijn der allerheiligste stad. Wil ik ook niet een snuifje?

Voorzitter: Rabbijn Fischmann, pas uit Amerikaansche ballingschap teruggekeerd. Een aardige inleiding. Wie heeft ons werkprogram het kortst en bondigst vastgesteld? Caleb, de zoon van Jephunné, in Numeri 13 -31: ‘Wij trekken op en nemen het Land in bezit’. Dat is: niet materieel-gewelddadig, maar door geestelijke macht. Zoals ieder woord van de Leer geestelijk moet worden verstaan.

II.

En hoe liggen de dagen van onze vergadering? Ik bedoel: tusschen welke sabbathdagen vallen zij? Welke werkaafdeelingen en welke Haftarahs? Want dat is natuurlijk van heiligen invloed op alle redevoeringen. En waarlijk, mijn hart lacht, wanneer ik bemerk, hoe gelukkig onze dagen vallen. Gij zegt: toeval. Maar in dit Heilige Land leert men twijfelen, of er ter wereld wel zo iets als toeval bestaat. Hoe zijn onze dagen gevallen? Op den aanstaanden Sabbath zal men de afdeeling lezen. Deuteronomium 51 beginnend met vers 9: ‘Heden staat gij allen voor den Eeuwige, uwen God’. Natuurlijk, dat de sprekers ons aan deze woorden herinneren. En wij beseffen onze plichten als afgevaardigden in de eerste Joodsche nationaal-godsdienstige vergadering te Jeruzalem, na zooveel eeuwen. Hoe zijn onze dagen gevallen? Alle deze weken, van den Sabbath der vertroosting af, lezen wij eene Haftarah uit Jesajah, den troostenden, milden. Ook Jesajah heeft woorden van vertroosting.

Maar zij zijn zwaarder. Jesajah gaat onder den uitgewolkten blauwen hemel van Jeruzalem. De laatste zwaluwen slaan hunne late slagen. Hunne schaduwen schieten over den grond, wit van het maanlicht. Hij mijmert en zijne ziel zegt: ‘Als wolken heb ik uwe zonden weggevaagd,... als wolkuisternis uw overtredingen.... keer tot Mij weder. Ik heb u vergeven.’ In Holland lezen wij dat. In dit Heilige Land beleven wij het. Er is geen tijd. Jesajah is ons zóó dichtbij als Gods heldere hemel. Op den Sabbath vóór de vergadering hebben wij gelezen Jesajah 60 van af het begin: ‘Rijs op in één lichtgloed, uw Dag is gekomen, de Heerlijkheid Gods straalt over u uit.’ En deze geweldige woorden ‘Duisternis dekt over de aarde, en duisternis over de volken. Over u straalt God. Zijn Heerlijkheid wordt over u gezien’. Toeval, - dat het Joodsche Volk herleeft in tijden van allerduistere verwarring, gelijk door de profeten is voorspeld! Geef mij dan dit Goddelijk Toeval, en houdt gij uw machteloos, menschelijke causaliteit. Alle dagen van de vergadering zijn bezielde door de profetieën van Jesajah. Denkt gij, dat de Eeuwigheid niet met ons spot? Wanneer een jeugdige spreker onvermoeid doorzet, dan bezin ik ineens de woorden van Jesajah 62 vers 1: ‘Uit liefde voor Zion zal ik niet zwijgen, en uit liefde voor Jeruzalem zal ik niet rusten’. En menigmaal heb ik ook de onvertaalbare woorden uit het Ochtendgebed gemurmeld en gemopperd: ‘Elve dewarien che-ein lahem chi-oer’*)

III.

*) Dit zijn de zaken, waarvoor geen afgebakende grens is opgegeven.

Onze twee hoofdpunten: onderwijs en de verkiezingen. Onderwijs. Er is niemand die niet beseft, hoe noodzakelijk orthodox nationaal Joodsch onderwijs is. Maar de moeilijkheden aan alle kanten. Ten eerste hebben we geen orthodoxe onderwijzers genoeg. Nu gaan mijn vrienden van Mizrachie eens ophooren: het hoofd van de Mizrachistische Tachkemonieschool te Jaffa, dr. Marschak, is zelf geen lid van Mizrachie, maar staat meer aan den Agoedas-Israël-kant. Dr. Lewin, leider van de orthodoxe scholen te Petach-Tikvah, is bepaald tegen de Mizrachie en vóór de Agoeda. Die scholen zijn ook niet aan de Mizrachie overgegaan, maar behooren nog steeds aan de Frankforter Vereeniging. Zoolang deze geen geld kan zenden, wordt het geld gegeven door het Amerikaansche Comité, door bemiddeling van de Zionistische Commissie. Over die scholen en de scholen te Jaffa is een orthodoxe Commissie van Toezicht, waarin Mizrachisten zitten, maar ook dr. Marschak en dr. Lewin. Eenvoudig is 't niet. Maar 't is zoo. De Amerikaansche Mizrachie wil nu een kweekschool voor onderwijzers oprichten te Jeruzalem. Waar zijn de leeraren? Bovendien, er ligt een ban op dit onderwijs te Jeruzalem. Ik hoop u mettertijd den tekst van dien ban mede te deelen. Het is waar, vele orthodoxen storen zich niet aan dien ban. Anderen beweren, dat de ban al vervallen is. Maar het Rabbinaat heeft toch den ban niet officieel opgeheven. Een groot gedeelte van de orthodoxie houdt zich eraan. Er verschijnt hier sinds eenige weken een orthodox anti-Zionistisch weekblad: 'Handhavers van het Geloof'. En die groep houdt vast aan den Ban. Ikzelf sta op het standpunt, dat men den Ban of moet opheffen of erkennen. Het directeurschap van de Kweekschool heb ik dus afgewezen. Maar met smarten.

En de schoolstrijd. Het orthodoxe en het vrije onderwijs moeten gelijkgesteld zijn. Dat is te Londen ook beloofd. Maar het is niet zoo. Het budget der orthodoxe scholen moet worden goedgekeurd door den algemeenen onderwijsraad, dat wil feitelijk zeggen door den inspecteur dr. Luria. En dan, - vaarwel. Dr. Luria, een beste man om mee te praten in een schommelstoel in een pension te Jaffa (welk een zon, welk een zee). Maar hij knauwt het orthodoxe onderwijs, waar hij maar kan.

IV.

En de verkiezingen. Er zal nu geen constituante komen. Maar een vergadering van gekozenen. Meer dan een verschil in naam? Afwachten. Het vrouwenkiesrecht, actief en passief, is gehandhaafd. De linksche partijen, ofschoon verre in de minderheid, hebben het doorgedreven en houden het vast. Wat zullen de orthodoxen doen? De niet-Zionistische orthodoxie is er tegen geweest en blijft er tegen. De houding van Mizrachie is wankel geweest. Eerst voor. Toen er tegen. Nu wilde men maar weer toegeven en tevreden zijn met de naamsverandering. Voor Mizrachie is de vraag inderdaad zeer moeilijk. In de Zionistische organisatie en in Mizrachie zelf buiten dit Land hebben de vrouwen actief en passief kiesrecht. Hier kunnen vrouwen geen lid van Mizrachie zijn. Maar er wordt een Mizrachistische vrouwenvereniging opgericht. Trouwens, het verzet gaat vooral tegen de wijze, waarop een rumoerige linksche minderheid het vrouwenkiesrecht heeft doorgedreven. Als de orthodoxie ditmaal gladweg toegeeft, wordt de drijfverij telkens herhaald. De linksche partijen zijn beter georganiseerd. Hebben betere leiders.

Trouwens, - denk niet, dat de constituante is uitgesteld en afgesteld wegens het verzet tegen het vrouwenkiesrecht. Men had de constituante eerst willen bijeenroepen in het voorjaar. Omdat men dacht, dat dan wel de beslissing over Palestina zou zijn

gevallen. En eerder heeft een constituante toch geen zin. Wij moeten toch eerst weten, welke rechten de Joodsche Bevolking hebben zal. En omdat de beslissing over Palestina uitbleef, daarom heeft het Voorloopig Bewind het bijeenroepen van de constituante uitgesteld. Maar nu men de beslissing in October wacht, worden de verkiezingen doorgezet.

En die naamsverandering? Waarlijk niet ter wille van de orthodoxie. Maar eenvoudig dit: de Zionistische organisatie wil der Palestinabevolking wel toestaan haar eigen aangelegenheden te regelen. Maar vragen als: landnationalisatie enz. niet. De taak van de vergadering zal dus meer bescheiden zijn, waarbij het weidsche woord 'constituante' niet past.

Waarschijnlijk zal Mizrachie niet aan de verkiezingen mededoen. De Rabbijn A.I. Kuk, een van de meest-invloedrijke leiders der orthodoxie, geen lid van Mizrachie, heeft vandaag een advies in dien zin aan Mizrachie gepubliceerd. Of de verkiezingen toch zullen doorgaan, hangt daarvan niet af. Vinden de linksche leiders de vergadering noodig, dan zetten ze door. Nog niet noodig, dan stellen ze uit. En geven Mizrachie de schuld, dat de Bevolking nog niet georganiseerd is.

De orthodoxie heeft hier een zwaren strijd. En Jeruzalem en Palestina konden wel eens haar graf worden.

V.

En als ik nu op onze vergadering terugzie? Wel, men moet onze Bevolking nemen zooals zij is. Moeilijke mensen in een moeilijken tijd. En laat men in Europa toch voorzichtig oordeelen. De verhoudingen zijn hier zoo gecompliceerd, dat het zelfs moeilijk valt, ter plaatse te oordeelen. Een voorbeeld. Ik laat alle namen weg, omdat ik niemand kleineeren of bestrijden wil. Onlangs schreef iemand in een buitenlandsch Zionistisch blad, naar aanleiding van een kleinigheid: 'Dit is een schitterend bewijs voor de hooge moreele hoedanigheid van de nieuwe Palestina-bevolking.' Eenige weken later dezelfde schrijver in hetzelfde blad: 'Het rampzalige Palestina met zijn rampzalig hoopje Joden.' Noch het één, noch het ander. Zeker valt deze tijd van wachten ons zwaar. Maar het Zionistisch ideaal staat voor ons in alle schoonheid. En aan de verwerkelijking willen wij nog onze beste krachten geven, iederen dag. En ieder uur.

Nr 89 Langs alle wegen⁺

⁺(1) De poortwachter; (2) De schoenpoetser: 31-10 1919 A., 5 (Onder de Streep)

Dit is nog van toen wij woonden op de Deutsche Plaats. Zeker is men daar heel bang voor dieven. Tegen den avond worden alle toegangen op één na afgesloten. De hemel blijft open tot den Olijfberg. En één poort blijft open voor wie laat te huis komt. Voor die poort komt 's avonds een 'waker slapen' zooals onze lieve, oude dichter W.L. Penning Jr. het zoo aardig heeft gezegd. Hij heeft een wachthuisje. Maar 't liefst ligt hij binnen die Poort tegen den drempel gedoken in zijn donkeren mantel. Waarlijk, hij weet in zijn slaap of een bekende binnenkomt of een vreemde. Bekende: hij slaapt

door. Vreemde: hij wordt wakker. En hij zal u vragen in zwaar donker Arabisch, wat gij nog zoo laat komt doen bij de brave lieden van de Duitsche Plaats. Hij heeft ook een knuppel. Maar dien zal hij tegen een Europeeschen chawadja niet gebruiken. Neemt hij baksjij? Ja, hij neemt baksjij. Wie, van Port-Said tot ver achter Mesopotamië, neemt geen baksjij. Hij neemt het in alle vormen. Een piaster. Of een sigaret. Maar een boterham! Zoo een witte van de chawadjas, lekker dik in de boter. En dan een groot glas melk. Wijn is ook lekker. Alles wat de chawadjas eten is lekker. En dan maar weer diep in den donkeren mantel. En slapen.

Zij zitten met hun vieren op een rijtje in de Jaffastraat. Vier schoenpoetsertjes. Sephardische en Jemenitische. Geen Arabische. Ofschoon ze allemaal Arabisch spreken. Ook Hebreeuwsch. Trouwens, de Arabische schoenpoetsertjes roepen u ook aan in het Hebreeuwsch: 'als het u belieft, mijnheer'. Maar dan gaan de anderen schreeuwen: 'Hij is een Arabier. Hij is een Arabier'. Soms roepen zij het als 't niet waar is. En dan protesteert de niet-Arabier luidkeels in het Hebreeuwsch. Wat natuurlijk het beste tegenbewijs is.

De vier. Zij zijn concurrenten. Maar goedgezinde concurrenten. Zij leenen elkaar wit poeder en water voor de zomerschoenen. En roode verf voor de zoolrandjes. Hun tarief? Uw welwillendheid. Een piaster voor wit stoffen schoenen is mooi. Maar een halve piaster voor zware militaire laarzen, dat is: 'mouch bekeffi'. Een Beloedsjistsoldaat. Dat is geen chawadja. Dus daarmee onderhandelen zij eerst. Een halve piaster. Geen sprake van. Een piaster? Dat wil hij weer niet. En daartusschen bestaat niets. Want de millièmes, dat is maar grauwe theorie. Maar er zijn sigaretten. Een halve piaster en vier sigaretten, zegt het baasje. Lekker rooken, ieder een. En de soldaat: een halve piaster en één sigaret. De jongen houdt nog vol. Vier. En zóó zullen ze nu weer lekker een tijdje blijven dingen, hoeveel. sigaretten, behalve de halve piaster, de reus uit Beloedsjistan geven zal voor het poetsen van zijn schoenen.

Nr 90 De Zionistische commissie⁺

⁺1-11 1919 A., 9. Gedat.
Jeruzalem 10 okt.

In vroegere brieven heb ik u meermalen mijn oordeel gegeven over de Zionistische Commissie. Maar ik wil niemand mijn oordeel opdringen. Ieder oordeel is subjectief, al is ook ieder subjectivisme weder objectief. Men moet iedere zaak van vele zijden bezien. Het is goed ook eens het oordeel te hooren van een van de leden der Commissie zelven. De Hollander Mr. S.A. van Vriesland.

Mijn eerste vraag: wat is eigenlijk de idee van de Z.C. geweest? Dat is niet gemakkelijk onder woorden te brengen. Juist omdat een college als de Z.C. feitelijk en rechtens iets geheel nieuws was. Oorspronkelijk: lasthebbers van het Dagelijksch Bestuur der Zionistische Organisatie. Ofschoon niet alle leden Zionisten waren: Sylvain Lévy. Het zal wellicht later blijken, wie verantwoordelijk zijn voor de samenstelling. Er waren zeker Fransche en Italiaansche politieke invloeden, vooral in den eersten tijd, toen een internationaal mandaat over Palestina niet onmogelijk leek.

De oorspronkelijke Commissie was bedoeld als een eerste politieke daad in de richting van een Joodsch Nationaal Tehuis in Palestina. Blijven was eerst niet de bedoeling.

De groote politiek wordt geleid te Londen en te Parijs. Daar zullen de waarborgen worden vastgesteld, publiekrechtelijk, voor het nationaal tehuis van het Joodsche Volk. Daarnaast is de politiek van de Z.C. in Palestina: de geest en strekking van de Balfour-verklaring reeds thans bij de Britsche militaire autoriteiten in gang te doen vinden. Men wil zooveel mogelijk nu reeds feitelijke verhoudingen scheppen in ons voordeel. En voorkomen, dat er feitelijke verhoudingen ontstaan in ons nadeel.

Dan is de Commissie erop uit, goede verhoudingen te scheppen met de Arabieren. Men wil Arabische verpleegsters opleiden. Arabische patiënten worden in de Joodsche ziekenhuizen opgenomen. In de klinieken van Hadassah, de Amerikaansche Medische Missie, verschijnen honderden met honderden Arabieren. Wij willen de Arabische bevolking opheffen. Het is een Joodsch belang, dat de Arabische bevolking van Palestina niet arm en achterlijk is. Waren de Arabische werklieden en kleine ambtenaren maar wat meer eischend, dan zouden de verschillen tusschen Joodsche en Arabische loonen ook minder groot zijn. De beste oplossing van de Arabische quaestie is: de Arabieren te overtuigen, dat ons belang ook hun belang is.

Ik vraag: wat is er waar van de voortdurend gehoorde beschuldiging, dat de Commissie niets heeft gedaan ter voorbereiding van het Land? Mr. Van Vriesland acht dit verwijt ongegrond. Het is nog geen tijd voor resultaten, die iedereen dadelijk ziet. Maar tijd van voorbereidend werk. Bovendien kan de Z.C. in zake immigratie en dergelijke belangrijke aangelegenheden niet alleen besluiten nemen. Het Hoofdbestuur in Londen stelt in hoofdtrekken de budgets vast. Geregeld zendt de Commissie rapporten naar Londen: over prijzen, materialen, het bankwezen, landbouwprojecten enz. Mr. Van Vriesland is overtuigd, dat na dit tijdperk van voorbereiding en van organisatie de tijd van de verblijvende resultaten stellig komen zal.

Trouwens, er zijn reeds resultaten. Vooral op medisch gebied. Jeruzalem wordt gesaneerd. De koloniën worden gesaneerd. Malaria wordt met goed gevolg bestreden. Medische hulp wordt gebracht over het geheele land. Het schoolwerk: bijna alle scholen worden ge-Hebraïseerd, die vroeger Duitsch of Fransch waren. Een zeer belangrijk landbouwbudget is geheel afgewerkt. De Joodsche invloed in de politie is vergroot, zoowel in de steden als op het land. Voorts heeft in de steden de Z.C. geholpen bij het organiseeren van de Waäd Ha-ier voor de Joden. Gemeenteraden zijn dat niet, in den Hollandschen zin des woords. Dat zijn eerder de Municipalities. Arabisch: Belladia, Hebreeuwsch: Iria. Kerkeraden zijn de Waäd-Ha-ier ook niet. In de koloniën, waar alleen Joden wonen, heeft de Waäd een groote macht, waaraan zich de Joden uit nationale overwegingen vrijwillig onderwerpen. Daarom verkiezen zij ook de Joodsche arbitrage-rechters boven de Gouvernements-rechters. Men kan een woord als Waäd Ha-ier niet vertalen. Wat het woord beteekent beleeft men hier aan hun werk. Dan heeft de Z.C. verkregen de aanstelling van Government Clerks, Joodsche ambtenaren, door de Commissie betaald en werkzaam bij de Gouverneurs van de steden met belangrijke Joodsche bevolking, ter behartiging van Joodsche aangelegenheden.

Ook probeert men zooveel mogelijk ambtenaren te krijgen bij spoorwegen, telegraaf, telefoon en post.

Mr. Van Vriesland zelf is belast met het departement van financiën. Zijne bedoeling is de meest-mogelijke zuinigheid te betrachten. En eene administratie door te voeren, die voor elken accountant kan worden gerechtvaardigd.

Wat de gelden betreft: er moet worden onderscheiden tusschen het Zionistische preparation- en restorationfonds en het Amerikaansche reliefgeld. Ten laste van het

Zionistische fonds komen in de eerste plaats de scholen, voor zoover daar het Hebreeuwsch de onderwijstaal is. Dus niet de Jiddische Talmoedscholen. De onderwijzers en de leerlingen daarvan krijgen als oorlogsslachtoffers (het Europeesche steungeld blijft geheel uit) geld van het Amerikaansche Distribution Joint Committee, door bemiddeling van de Z.C. De Zionistische organisatie is bereid deze scholen over te nemen, mits ze worden ge-Hebraïseerd. De tendens is: alle niet-Zionistisch onderwijs weg te werken. En het Zionistische goed te organiseeren en te centraliseeren. De rechten van de nationaal-voelende orthodoxie zullen daarbij worden ontzien.

Tot preparation en restoration behoort ook het landbouwkundig werk onder leiding van den agronoom dr. Oettinger, die gedurende den oorlog geruimen tijd in Holland heeft doorgebracht. Restoration: herstel van oorlogsschade in de koloniën. Preparation: stichting en steuning van coöperatieve werklidengroepen.

Onder de Z.C. behoort ook de Hadassah, de Amerikaansche Zionistische Medische Missie. Over wier voortreffelijk werk ik later nog te schrijven hoop: mooie, moderne hospitalen. Klinieken in vele steden. Verpleegstersschool. Bestrijding van de malaria: demping van moerassen, aanplanting van eucalyptusboomen. Verspreiding van hygiënische vlugschriften. Rioleering van Jeruzalem.

Het reliefwerk. Ik heb altijd gemeend, en ik meen het nog, dat de Z.C. zich niet in die mate moest geven aan liefdadigheidswerk, als thans is gedaan. Mr. Van Vriesland meent het niet. En hij zegt het heel aardig, die niet voor niets de schrijver is van een gaarne gelezen artikel over Joodschen Humor: 'wij hebben meer relief in het relief-werk gebracht'. Zoo krijgen thans de beste leerlingen van de Leerscholen een extra toelage. En de slechte helpt men in het zoeken van werk, meest landarbeid. Met het reliefgeld zijn voorschotkassen opgericht. Werkscholen voor meisjes om het soldaten-straatzwerven tegen te gaan. Weeshuizen zijn opgericht. En bestaande gesteund. De gezinsverpleging van weezen onder toezicht gesteld. Vooral heeft men zich toegelegd op constructief reliefwerk. Dat is: werkverschaffing. Ook al wordt op het werk verloren.

En de voorbereiding van de emigratie? Daarvoor zijn inderdaad allerlei plannen gemaakt, thans naar Londen ter beoordeeling opgezonden. De groote emigratie kan natuurlijk eerst beginnen, wanneer de politieke toestand van het Land geregeld is. Cijfers? Nog niet te geven. De pessimisten beweren, dat het Land de eerste jaren geen vijfduizend per jaar verdragen kan. Optimisten gaan tot vijftig. Gaan tot honderdduizend per jaar. De Zionistische organisatie zou meer kunnen doen, als er maar meer geld was. Meer ruimte aan waarlijk geschikte menschen. En een gemakkelijker politieke toestand.

Een pijnlijke vraag: waarom is iedereen hier tegen de Z.C.? Wel, omdat de Z.C. breken moest en gebroken heeft met allerlei oude tradities en verkregen posities. De verhouding tot het Palestina-ambt is slecht geregeld. Het beste is: versmelting van Z.C. met Palestina-ambt en Joodsch Nationaal Fonds tot één bestuurslichaam. Blijkens eene uitlating van Oessisjkin is daartoe thans besloten.

En de beteekenis van de Joodsche Palestina-bevolking voor het geheele Palestina-vraagstuk? Mr. Van Vriesland ziet hier eene verandering. Vroeger hadden wij langzame, geleidelijke opneming van emigranten. Een paar duizend per jaar. Toen kon men der Palestina-bevolking alle regeling overlaten. Nu daarentegen rekent men op een plotselinge, ruime emigratie. De politieke arbeid (ook veel belangrijker dan in den Turkschen tijd) is naar buiten verlegd. Het gaat niet aan, dat de kleine Joodsche Palestina-bevolking van thans beslissingen neemt over den toekomstigen

vorm van de geheele nieuwe Joodsche bevolking, die binnen een menschenleeftijd wellicht eenige millioenen bedragen zal. Vandaar, dat een Palestinensische constituant, die over alles beslissen kan, niet kan worden aanvaard. Wel eene vergadering van gekozenen, om te beslissen over die punten, welke de Palestinabevolking van thans rechtmatig zelf regelen kan en moet. Maar overigens heeft de Joodsche Palestinabevolking thans niet meer rechten dan de Joodsche bevolking van welk ander land. De geheele Zionistische wereldorganisatie is de vertegenwoordigster van de Joodsch-nationale gedachte. Niet de kleine Palestinabevolking. De Z.C. wil gaarne in alles overleggen met het Voorloopig Bewind der Palestinensische Joden. Maar men kan hun niet in alles de eindbeslissing geven.

Mr. Van Vriesland is ervan overtuigd, dat later blijken zal, hoeveel goed werk in zware tijden door de Z.C. is gedaan. En wat de toekomst van Volk en Land betreft: hij is vervuld van een onwankelbaar vertrouwen.

Nr 91 Langs alle wegen⁺

⁺(1) Mijn vriend, de Effendi;
(2) Een fout: 4-11 1919 A.,
5 (Onder de Streep)

Hij is een brave kerel. Maar lui, heel lui. Ik geloof, dat vele Effendi's lui zijn. Mijn vriend, de Effendi, heet Adil Effendi Aoueddah. Wat doet hij toch den geheelen dag! Ibrâhîm Effendi, het keurige politieofficiertje, moet oom tegen hem zeggen. Heel aardig. Adil Effendi is twintig en Ibrâhîm zegt heel plechtig 'oom'. Maar wat doet Adil? Hij handelt met zijn broers zoo een beetje in paarden. Mooie Arabische paarden. Hij spreekt een beetje Fransch en een beetje Engelsch. Hij wil héél graag eens met mij naar Europa reizen. Hoe zou het er toch in het hoofd van Adil Effendi uit zien? Holland! Heel ver. En allemaal water. Abessinië is zwart. Zooveel weet Adil van Holland. Gaan wij samen er heen! Och, waarom niet. Hij is al in Damascus geweest en in Beirouth. Maar Europa! Heerlijk, wie uit Europa komt. Hij draagt al Europeesche kleederen. Alleen nog een fez. Ik zeg 'Adil, draag toch liever de mooie Arabische kleeren. Zoals de Bedouienen, van over de Jordaan, die zout in de Stad brengen.' 'Ja', zegt Adil Effendi: 'dat zijn Bedoeienen en zij kunnen dat doen. Maar wij niet. Nous sommes civilisés'. O, wonderlijke beschaving, die de wijde, weidsche Arabische kleederen verbant en mijn vriend Adil Effendi kleedt in een toonloos Europeesch modepakje!

In mijn recept om een smoorheete straat te sproeien te Jeruzalem. Avondblad van 15 September. Die huid vol water is geen varkenshuid. Hoe dom ook, dat te denken in een Joodsch-Mohammedaansch land. Maar een zwarte geitenhuid. Overigens is het recept goed. En nu de zomer op het einde gaat en de cisternen ledig raken, ziet men de waterdragers overal.

Een verhaal van lang geleden. Een droge zomer. Geen regen. Eindeloos. En de Arabische waterdragers, die goed geld maakten. Maar als de regens lang uitblijven, worden er in de synagogen gebeden uitgesproken voor regen. En ziet, in dat droge jaar, zoo waarlijk, kort daarna, is het overvloedig gaan regenen. De waterdragers woedend. Niet op den regen. Maar op de Joden. Wraak. Ze hebben hunne geitenzakken voor het laatst strak gevuld. Ze zijn daarmee op den tijd van het gebed naar een van de grootste synagogen gegaan. En daar hebben ze de volle waterzakken midden in de biddende menigte geworpen. Natuurlijk met de beide einden los. Een

verhaal. Lang geleden. Misschien ook wel te Jeruzalem gebeurd. Maar toch, wanneer ik vanmorgen in de Jaffastraat de twee waterdragers zie, gaande ieder gebogen onder zijn waterzak, dan denk ik: 'O, kloeke, bruine kameraden, zijt ook gij daarbij geweest. En hebt ook gij zakken met water geworpen in de Synagoge midden in de biddende menigte?'

Nr 92 Nieuwjaarsfeest in Jeruzalem⁺

⁺12-11 1919 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 15 okt.

De zee van Jaffa. De zon van Jaffa. Maar het Nieuwjaarsfeest te Jeruzalem. Tenminste als de auto wil. Wij zullen half acht van Jaffa gaan. Stuiven over de wegen van de bergen van Judea. Tien uur thuis. Half elf. Maar de auto wil niet. Een mankement. Zal hersteld zijn in een half uur. Ik ga wandelen naar de zonnezee. Op tijd terug. Het mankement wordt voortgezet. Zal hersteld zijn in een half uur. Ik ga een glaasje limonade drinken. Op tijd terug. Het mankement wordt voortgezet. Zal hersteld zijn in een half uur. Ik ga wandelen naar de zonnezee. Op tijd terug. Het mankement wordt voortgezet. Zal hersteld zijn in een half uur. Ik ga een glaasje limonade drinken.

Om half twee is het mankement hersteld. Ik heb zes glaasjes limonade gedronken en zes wandelingen naar de zonnezee gemaakt. Maar nu zweert de chauffeur ook, dat wij voor vieren te Jeruzalem zullen zijn.

Twee reizigers maken ruzie over een plaats. Ik mag als derde, onpartijdige, beslissen. Een bemiddelend vonnis is niet mogelijk. Eén gelijk. Eén ongelijk. 'Mijnheer,' roept de verliezende partij uit: 'U bent niet onpartijdig, u geeft mij ongelijk'. Op weg. Maar het mankement. De auto loopt heet. De auto fluit. Dan moeten wij stoppen. Afkoelen, en water erbij. Nieuwjaarsfeest te Jeruzalem? De chauffeur is een aardige Arabische jongen. Hij is bij de Fransche paters op school geweest. Spreekt Fransch. In den oorlog zijn de Fransche paters vervangen door Italiaansche. Spreekt Italiaansch. Hij heeft gewerkt in het Engelsche leger. Spreekt Engelsch. Ik verzeker den chauffeur, dat de auto van zijn patroon is. Hij zegt: 'Na'am chawadja'. Ik moet uiterlijk vijf uur te Jeruzalem zijn. Hij zegt: 'Qui, monsieur'. De baksjisj is natuurlijk voor hem. Hij zegt: 'Si, signor'. Ik geef hem een pond, wanneer wij op tijd binnen zijn. Hij zegt: 'Yes, Sir'. Loopen de auto's in Holland met benzine? Hier loopen ze met baksjisj. De auto loopt heet. De auto fluit. Maar vóór half vijf: Mootzah, het hospitaal van dr. Wallach, de kinema, de andere kinema, de post. Een pond baksjisj. De zon van Jaffa. De zee van Jaffa. Nieuwjaarsfeest te Jeruzalem.

II.

Het laatste jaar van de Verbanning? Het eerste jaar van onze Vrijheid? De morgen schemert, wanneer ik ten gebede ga naar het jongensweeshuis. Het kleine kerkje is ons te klein geworden. Er zijn nu vijf en zestig jongens. En verscheidene gasten. Ook de meisjes van het meisjesweeshuis zullen komen. Dus zijn nu twee hal-gewelven voor de gebeden ingericht. Open naar het Oosten, waar de zon den hemel verklaart.

De heer Goldsmit heeft voor deze Groote Dagen twee voortreffelijke voorzangers gevonden. Chassiedim. En ook de jonge bazuinblazer is een Chassied. Met het Paaschfeest heb ik hen gezien, dansend in extase in een van de Chassiedische bedehuizen. Nu bidden zij weder in één extase. Maar niet dansend. Ernstig. Smeeënd.

Wit. Dit zijn de mannen van de Oude Bevolking. Genadeloos. Vroom. Brandend als lampen voor God. Onmogelijk, wanneer de geheele Palestina-bevolking uit dezen bestond. Onmogelijk, wanneer een menselijk lichaam alleen bestond uit: hart, hersens of longen. Maar kunnen wij er daarom buiten? De menschen van de Nieuwe Chaloeke geven af op deze menschen van de Oude Chaloeke. Geheel ten onrechte.

De bazuinblazer. Toen ik een kleine Joodsche jongen was in eene Hollandsche stad, heb ik menig jaar de Bazuin gehoord. Mijn vader blies de bazuin in onze gemeente. En zeker hoorde ik de klanken anders dan de andere jongens hebben gehoord. Maar hier! Zeg 'Jeruzalem' te Amsterdam. Het is iets. Zeg 'Jeruzalem' te Jeruzalem. Het is iets anders. En als ik te Jeruzalem: 'Amsterdam' zeg? Dan, lieve vrienden, gevoel ik alles aan, wat ik in Holland gelaten heb. Wij zijn een ongelukkig, vergaand, geslacht. Gedreven in Holland. Gedreven in Jeruzalem. Maar die na ons komen kunnen gelukkiger zijn. De bazuin klanken. De gebroken klanken. De blank-klankende. En de schetterende klanken. In Holland hooren wij ze. Hier beleven wij. Hetzelfde verschil als tusschen: spreken over een granaatappel, en eten een granaatappel vol. Bedenk, dat ik gisteren door de bergen en door de dalen van Judea naar Jeruzalem reed. Hoe zwaar zullen daar de klanken geslagen hebben toen de Joodsche legers nog konden optrekken tegen hunne vijanden. Zooveel eeuwen later: de Joodsche bataillons streden tegen de Turken. Zij trokken op, onder de klanken van de Bazuin. Ziet ge wel, hoe machtig de oude Joodsche symbolen zijn? De Bazuin. De Loofhut. Ook de niet-godsdienstige, de alleen maar nationale Joden keeren daartoe weder. De Mizrachie heeft dat altijd beweerd. Het politieke Zionisme is niet of wel de herleving van het Joodsche Volk, zooals het zaad niet of wel de bloem is. Een mogelijkheid. Maar de bloem is de bloem zonder meer. Eens zal er zeker een volledige Joodsche nationaal-godsdienstige herleving zijn. Maar God weet de dagen.

De Bazuin. Al de jongens luisteren in eene spanning. Ook de kleine jongen met de eindelooze beenziekte. Hij gaat zwaar op krukken. Hij ligt lang en moeilijk in twee stoelen. Maar hoe zij luisteren! Denkt gij, dat een kaars, die verbrandt, vernietigd wordt? En denkt gij, dat ooit één van deze jongens één van deze dagen en daden vergeten zal?

III.

Den tweeden dag te eten gevraagd bij doctor Wallach in het Schaäre -Zédèk- hospitaal. Heel ver. Heel heet. Want we zijn aan den regentijd nog niet toe. En het einde des zomers is zoo zwaar als de geheele zomer. Maar wij hebben enkele dingen te bespreken. En ik ben er gaarne. Het is er gewijd en rustig. Mocht ik ziek worden te Jeruzalem: ik weet mijn huis. Wij zullen aan tafel gaan. Getweeën. Maar 't is ons niet gegund. Want er is een besnijdenis. Het moest des morgens zijn. Dus is het des middags. Een ander zou het doen. Maar op het laatste oogenblik zendt men om dr. Wallach. Hij staat dadelijk van zijn tafel op. Hij zegt: 'wij moeten de geboden ook vervullen, wanneer dat ons niet aangenaam is'. Op den heeten weg. Een volksbuitenbuurt van Jeruzalem. De plechtigheid zal zijn in eene synagoge der Jemenieten. In een wonderlijk verlangen zijn ze daar gekomen: mannen, vrouwen, kinderen. Het kind schreit. Neen, ik gevoel niets. Ik ben een ander. Het kind krijgt zijnen naam: 'Chajim', dat: 'Leven' beteekent. Vele joodsche jongens heeten zoo. Wanneer wij elkander toedrinken met glazen wijn van ons eigen Land, dan zeggen wij: 'Le-chajim', dat beteekent: 'Ten leven'. Soms drink ik wel een glas goeden wijn

met eenen Jeminitischen jongen, die ook: 'Chajim' heet. En wij lachen, wanneer wij de glazen opheffen en zeggen: 'Le-chajim'. Ik mijmer. Ik keer. Doctor Wallach spreekt de zegenbeden uit over het kind en over den wijn. Iedereen probeert iets te drinken uit den beker, want deze gewijde wijn is een gelukgevende wijn. Nu gaan wij de moeder nog feliciteeren. Zij zijn arme menschen. Maar vandaag gelukkig. Wij worden weder naar huis gebracht door een gelukkigen vader van twee gezonde tweelingjongens, waar de plechtigheid Zaterdag zal zijn. Het eten staat nog op de tafel, zooals wij het lieten. Doctor Wallach schenkt ons den wijn. Welk een leven. Welk eene wijding. Eéne rust. Als polsslagend bloed drijft de onrust door mij heen. Die heilig van onheilig scheidt. Dan kust de wijn mijn lippen. Wat zal ik zorgen?

IV.

Op den Zondag na het Nieuwjaarsfeest vasten wij ter herdenking van den moord op Gedalja. En 's morgens met mijnen besten Joodschen vriend Leizer Sloetzkín zal ik gaan naar het graf van Rachel op den weg naar Bethlehem. Wij rijden. Door de zon. Door het tooverland des Oostens. De heer Sloetzkín, links van den weg, wijst de rots Azasel, waarheen de zondebok gezonden werd. Als wij vloeken zeggen wij: 'Loop naar den Azasel' of: 'Uw naam worde uitgewischt'. De Arabieren vervloeken niet hun vijand zelve. Maar diens vader, moeder. Of het ergste, diens geloof. Maar onze koetsier keert zich om en hij verzekert, dat dit de Azasel niet is. De Azasel is den kant naar Jericho op. De heer Sloetzkín houdt vol. Ze bestrijden elkaar met teksten uit de Mischna. Nietwaar, daarvoor moet ge toch ons Volk hebben! Een simpele koetsier, die de Mischna op zijn duimpje kent. Hoeveel Arabische koetsiers kunnen lezen en schrijven? Ma fisch.

Het graf van Rachel. Een voorhofje, bont en vol. En dan de heilige plaats. Een blokken grafsteen. Daaromheen een gebouwtje. Vooral bezocht op de Nieuwjaarsdagen en gedurende de maand Elloel, die aan het Nieuwjaar voorafgaat. Het is er ook nu heel vol. Vromen komen er bidden. Bedroefden weenen er. Vrouwen spannen een draad om den eigenlijken steen en nemen dien mee. De draad over het bed van kinderen gespannen, weert de spoken der nachten af. De heer Sloetzkín, verdiept, leest een Boek der Psalmen. Ik ga uitkijken op het voorhofje. De wereld is druk rondom dit moedergraf. En het tooneel des lands. Bedouïnen trekken er: paarden, zware kameelen, de nette ezeltjes. Een oude man, diep onder zijn mantel, slaapt. Kippetjes schuilen onder den mantel. Trippen in en uit. Het is alles bont, licht en eeuwig.

V.

En zóó zijn we dit Nieuwe Jaar begonnen. Wij verwachten de beslissing nu waarlijk binnen een maand. Geen Joodsche staat. Maar wel gelijke rechten voor Hebreeuwsche taal en Sabbath. Beperkte immigratie. Men spreekt van dertigduizend per jaar. Maar wie weet iets zekers? En de stille tegenstand der Engelsche plaatselijke autoriteiten. Men heeft de Joodsche ambtenaren willen dwingen op den Nieuwjaarsdag te werken. Weigering. En wrijving. En gouverneur Ronald Storrs terug. Mild en beminnelijk. Gesloten als vroeger. Een nederlaag voor het politieke Zionisme? Hij heeft den Paus

bezoekt. Twee vrienden van het Zionisme! Wie leest de harten? Het Nieuwe Jaar. Schooner dan ooit brandt voor onze oogen het Zionistisch ideaal. Laten wij het waardig zijn. De Engelschen hebben Palestina veroverd op de Turken. Wij moeten het veroveren op de Engelschen. Maar te voren moeten wij ons ideaal handhaven tegen alle kleine politiek.

Nr 93 Groote Verzoendag⁺

⁺13-11 1919 A., 2. Gedat.
Jeruzalem 17 okt.

Nieuwjaarsdagen. De Bekeeringsdagen. Groote Verzoendag. Neen, ik ben niet bang te Jeruzalem. Het leven is hier fel. Zinnelijk. Altijd midden in de Arabieren. Met hun stout-stappende paarden. Hun weidsche gewaden. Getart. Maar het leven is hier ook vroom. Dicht bij God. Zouden wij dan de veiligheid wel nemen en het gevaar niet? Ik ben niet bang. God en ik zelf weten het alleen. En de genade is niet der menschen. Nu den Dag vrijhouden van alle gedachten. Zeker wil ik gaarne met Adil Effendi naar Jericho rijden, of met Abdoel Salaäm naar Hebron. Maar laten we dat later regelen. Geen verlangens over den Dag heen.

II.

Den middag te voren ten gebede naar den Klaagmuur. Het is er vol. Honderden vol. Zóó, als toen wij vastten voor onze vermoorden in Polen. Een van de lezers heeft in een ander blad geschreven dat onze rijke bezoeken aan den Klaagmuur vrijwel waardeloos zijn voor den opbouw van het Land. Een materialistische opmerking. Zeker kunnen wij in den tijd, dat wij bidden aan den Muur, niet ploegen, bouwen en breken. Maar wij vinden er de kracht, die het ploegen, bouwen en breken hun geestelijke waarde geeft.

En van den Klaagmuur wit en stil naar huis. Het kleurleven der straten, straatjes, steegjes. Mag ik het zien vandaag? Het specerijenstraatje. Zal ik er wel ingaan? Alles wolkt. De twijfel. De strijd. Het lieve bezwijken. Het is er geurig en zoel. Specerijen. En paardenkleeden, hoofddoeken, broodzakken. Daarin is de geur getrokken als een fijne bloemenstof. Bedwelmend. Er gaan arme Fellachen. En rijke, weidsche Bedouïnen, die van de overzijde van den Jordaan komen. De Klaagmuur en het specerijenstraatje.

III.

Avondgebeden in het weeshuis. Ik moet wel eens even om ons glimlachen. O, niet zooals Berkovitz, het onrustige jongetje, dat lacht onder de gebeden. En daarvoor dan (recht is recht!) ook wordt gestraft. Mijn hart lacht. En niemand ziet het. Want de heer Goldsmit laat alle diensten doen, volmaakt als in de grootste gemeenten. Ach, in het huis der weezen is één-oog koning. Ik krijg diensten en beurten, waaraan ik te Amsterdam, ja, zelfs te Haarlem, niet denken zou. Dan glimlacht de Eeuwigheid in mijn onrustig hart en zegt: 'O, dwaze Serenissimus'. Aan het einde van den avond worden de beurtzangen gelezen ter eere van Gods eenheid. Ik lees de twee laatste.

Men leest ze in Holland iederen Sabbath. Hier niet. En er is weder die wonderlijke sensatie, waarvoor ik geen andere woorden weet dan: 'woorden beleven'. Maar die woorden suggereeren u toch geheel andere intuities. Hoe zult gij de granaatappels proeven, die ik vandaag aan het ontbijt heb gegeten? Ik bedoel de vier woorden - neen, ik bedoel die andere woorden. Wat doet de Oceaan, de landen scheiden of de landen verbinden? En de taal?

IV.

Het is natuurlijk de negende avond van de maand. Vraag mij niet, hoe de maan stond. En hoe het blauw van den hemel onder wolken was. Maar naar huis gaande, beleef ik den regel uit Jesaja 42:22: 'Als wolken vaag ik weg uwe zonden, en als wolkduister uwe overtredingen. Keer tot mij weder, ik heb u vergeven.' Het gevoel van deze woorden is precies hetzelfde gevoel, waarmede ik de blauwzilveren maan zie vervaren door de hemelen. Het is ook het gevoel van zielsvrijheid en genade. Zonder deze eenheid is een gedicht geen poëzie. En dit is een heel andere dan metaforische eenheid. De profeten-poëzie is heel wat meer dan: 'wolken zijn donker. Zonden zijn donker. Een wolkenlooze hemel. Een zondenloos geweten.' De Heilige Schriften kunnen overal worden bestudeerd. Maar zij kunnen alleen hier worden beleefd.

Ik ben niet bang. Er is vrede in dezen nacht. Niet de onschuldige vrede van een kind. Maar de stilte na de stormen. En als ik over eenige dagen door het felle land naar Jericho rijd, of naar Hebron? Dan zal er nog de heugenis van dezen vrede zijn, als een schaduw, waarin mijn ziel schuilen kan. En zoo, als toen ik een jongen was, denk ik: 'Opletten hoe slapen gaan is. Hoe het zien van maan, sterren en hemel, verglijdt in droom van maan, sterren, en hemel.' Maar wat is slapen gaan? Wakker worden? Leven en Dood. Wie geeft mij het Ding zonder zijn Schaduw? Dan zal ik gelukkig zijn. Nooit weer onrustig. Nooit meer verlangen naar Dood en Leven.

V.

In Holland vullen de gebeden, zonder breuk, den ganschen dag. Hier niet. Wij wachten tusschen ochtend- en middaggebeden. Ik lees het gedicht 'Kroon der Heerlijkheid'. Nu in het Hebreeuwsch. Er zijn woorden en woordvormen in, die ik hier in het Land goed heb geleerd. Van sommigen herinner ik het mij heel goed. O, als onze taal niet zoo machteloos was, hoe zou ik u kunnen laten medeleven! Maar als ge hier komt, zult ge het alles ook beleven. En ook de koelte van de roode granaatappelpitten.

Het is heet. Maar ook heel anders dan in Holland. Hoe? Kom hier. Het Oude Land wacht zijne nieuwe Zonen. Met den middag beginnen de heete kwellingen. De visioenen: rozen, regen, fluitende vogels. Dorst. De gebeden gaan in één groote genade. Tegen de schemering spreken twee genooten uit den Priesterstam den zegen over ons uit. En wij wachten een korte wijle voor wij het slotgebed beginnen, dat zich tot den avond uitstrekken zal. In den koel-schemerenden na-dag treed ik uit. Op het bovenbordes, waar de wind overheen waait. Gehuld in het dunne, wollen kleed der Gebeden. Het gezicht gaat ver over de bergen rondom Jeruzalem. De schaduwen legeren zich. Maar God bewaart de stad. Zwaluwen ruischen door de stille avondlijke lucht. Als ik eens een zwaluw was? En ik wensch mij alles te zijn: de wind, de zon,

de wolken. Alleen mij zelven niet. O, onrust, onrust. Maar Mohammed, de Arabier (familie van Challad, die hem altijd hoonend Mohammed Goldsmit noemt), Mohammed heeft licht aangestoken. Het laatste gebed. Dan zegt ieder zijn doodsgebeden. Omdat ieder onzer tot sterven bereid is. En ik denk: 'Hoe licht valt het sterven te Jeruzalem. En hoe zwaar het leven.' Onrust. Onrust.

VI.

De jongens zijn in drieën verdeeld. De kleinen, die nog niet vasten. Al zouden zij ook wel willen. De middelsten, die een halve dag vasten. En de grooten, die een geheelen dag moeten vasten. Al zouden zij ook wel willen eten. Want de kleinen willen natuurlijk vasten en de grooten willen eten. Was het anders, dan zat ik nu te Amsterdam. En verlangde niet naar de Arabische paarden Jimmy en Gamies. Als alle gebeden gesproken zijn, hebben we natuurlijk wel honger. En wel dorst. Toch, in een aandachtige orde, spreken we nog de gebeden over de Maan. Dat zijn hier blijde gebeden. Men roept elkander toe: 'Vrede zij met u. Met u zij vrede.' En het eindigt in een blij handgeklap. Ook het gebed: 'Die Heilig van Onheilig scheidt' wordt rustig en aandachtig gezongen. Het lijkt zoo niets: nu nog rust en aandacht te houden onder de jongens. Maar welk een bewuste opvoeding tot orde en tucht is nodig geweest sinds zij als straatwerwers in het Huis kwamen. En heilig van onheilig leerden scheiden.

Nu geef ik mijn dorstigen mond te drinken. Water. En wijn. De wijn van het Land, waarin ik de zon proef en de drift van de gebroken druiven.

En ik ga niet naar huis. Dwalen den landweg langs, over de wijde velden naar het kruisklooster, waar een molen groot en eenzaam bouwt. Het is de weg, dien ik des avonds zoo dikwijls wandel met mijn vriend Adil Effendi. Ik probeer te zien in een Arabisch karakter. En ik zie: duisternis en rozen. Nu is het land stil en geheimzinnig in het licht van de tiendaagsche maan. De wind. En ik alleen. Neen, ik ben niet bang. Dit was altijd voor ons volk een blijde avond. De Hoogepriester ontving zijne vrienden. De jongens en meisjes hielden buiten gastmalen. Vele verlovingsen kwamen dien avond tot stand.

En naar de post. Kranten uit Amsterdam. Hoe ver en vreemd: den avond van den Grooten Verzoendag te Jeruzalem. En een briefkaart. Getikt en niet geteekend. Maar ik zie toch, dat zij afkomstig is van eene lezeres, die mij eens een heel mooien brief over significa zond. Ik moet (zonder onderteekening) een spreuk negen dagen aan een bekende zenden. Dan zal ik op den negenden dag een geluk hebben. Doe ik het niet, dan geen geluk. En ziet, ik heb het niet gedaan. Nu wacht ik maar gelaten het ongeluk af. Gisteren was het er bijna, toen het paard Jimmy ongeduldig werd. Is er vroeger in het 'Handelsblad' al niet eens tegen deze kaarten geprotesteerd?

VII.

En, vraagt ge me misschien, zijn al uw dagen van Nieuwjaar tot na den Grooten Verzoendag dan heilige dagen geweest? O, vrienden, natuurlijk zijn in dit land ook de verleidingen. Er is het zoete specerijenstraatje op den weg naar den Klaagmuur. Er is het stoute schoone paard Jimmy. Er is het jongetje Machmoed, dat des stillen

avonds zijn pootjes onder zijn lijfje vouwt en dan gaat fluiten, dat ge waarlijk niet weet van ochtend- en avondgebed. Maar ook de verleidingen zijn van God. En langs de wegen der zonden voert Hij ons even veilig, als langs de wegen der vroomheid. En wat is de Zonde? Mijn rustelooze vrager, vraag alles, maar dat niet. Ik heb een granaatappel leeggebroken. En ik wilde, dat ik met u, o, felle vrager, de roode pitjes deelen kon. En dat gij dit beseffen zoudt: dat het toch alles één is. Leven en Dood. Jeruzalem. Amsterdam.

Nr 94 Hij, die Jeruzalem herbouwt⁺

⁺ 18-11 1919 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 20 okt.

Wij lezen het in onze kranten. Gij hebt het misschien gelezen in de uwe: professor Patrick Geddes is hier aangekomen. Hij zal een plan maken voor de Hebreuwsche Universiteit. Hij zal een plan maken voor het nieuwe, groote Jeruzalem. Hij zal plannen maken voor huizen en tuinen in de koloniën. Ik ontmoet hem eenmaal bij vrienden. En ik vraag hem mij te vertellen over zijn leven en zijn werken. Hij, die Jeruzalem herbouwen gaat. Welk een Droom! Welk een Daad!

Hij is vijfenzestig jaar. Maar nog vol en krachtig. Neen, geen kunstenaars in de familie. Een Schot. Vader officier. Broers bankiers en kooplieden. Dus zou hij studeeren. De universiteit? Hij glimlacht. Het is alles post mortem. Geen leven. Geen werkelijkheid. Hij wilde ruimte en vrijheid. Zijn hoofdvak: botanie. Maar daarnaast: chemie en geologie. Twee jaren heeft hij gewerkt met Huxley. Examens wilde hij niet doen, en heeft hij ook nooit gedaan. Hij glimlacht weer: 'wij wilden eten à la carte en niet aan de table d'hôte.' Met groote innigheid spreekt hij over Huxley. Deze spoorde hem zeer aan tot zelfstandig wetenschappelijk werken. Maar, zegt Geddes, dat was bij Huxley altijd heel moeilijk. Hij maakte alles altijd zóó duidelijk, dat er niets meer te onderzoeken bleef. Bij zijn eerste onderzoek kwam Geddes tot resultaten, afwijkend van die van Huxley. Maar de verhouding leed er niet onder. Engeland.

Op één punt heeft hij zich evenwel voortdurend verder van Huxley verwijderd: diens verzet tegen de positivistische school van Auguste Comte.

Later, hij was toen vóór in de twintig, wendde de jonge Geddes zich naar de physiologie en de biologie. Onderzoekingen te Roscoff. En voor maritiem-zoölogische onderzoekingen te Napels.

Ik zucht. De wind van Jeruzalem zucht ook: botanie, chemie, geologie, physiologie, biologie en zoölogie. Hoe zullen we komen tot den opbouw van Jeruzalem?

Daarna bracht hij een winter in Mexico door. Palaeontologie.

In Mexico werd hij door een oogziekte overvallen, die hem met blindheid dreigde. Een ondoordenkbare ramp voor den jongen Geddes, omdat hij zeer visueel is en weinig auditief. Geen talen. Geen muziek. Toen wendde hij zich weder tot eene van vroeger geliefde wetenschap: de grafische statistiek. Alles uitdrukken in lijnen. Niet in woorden. En zoo komen tot universeele verstandhoudingsmiddelen. Peano's pasigrafie. Hiëroglyphen. Het beeldschrift der Chineezers.

Nadat hij genezen uit Mexico teruggekomen was, vestigde hij zich te Edinburg als vrij hoogleeraar in botanie en zoölogie. Wat precies een vrij hoogleeraar is, weet natuurlijk alleen degene, die de inrichting kent van de Edinburgsche hoogeschool. Het lijkt het meest op een privaatschap. Een jaar of zes, tot zijn dertigste, was hij te Edinburg werkzaam. Voor gewoon hoogleeraar werd hij gepasseerd. De

machthebbers vonden hem te anarchistisch, te zeer anti-clericaal. En geen examens. Hij glimlacht. Hij heeft een heel mooien glimlach: 'wilt u misschien iets weten van dengene, die toen wel benoemd is?' Later werd hij hoogleeraar aan de universiteit van St.-Andrews-Dundee.

Vervolgens gaf hij zich aan sexueele studiën. Alleen het normale leven, heeft zijn belangstelling. Bekend is zijn boek: 'Evolution of sex', waarin hij zich volkomen van zijn Darwinisme heeft losgemaakt. Volgden economische studiën. En relaties met Haeckel. Geddes acht het jeugdwerk van Haeckel het meest-belangrijk. Niet de latere, min of meer dilettantische wijsgeerige werken.

De natuurkundige opvattingen van Darwin en Huxley vormen natuurlijk eene eenheid met hunne economische. Zij behooren bij eene bepaalde economische school. Zoo ook Geddes. Economie is zoölogie, botanie enz. Hij is hoe langer hoe meer synthetisch geworden. Heeft een school gesticht voor sociologie.

II.

En de stedenbouw? En de huizenbouw? Daartoe is hij geleidelijk gekomen. Zijn biologisch-economische hoofdwet is: invloed van het milieu. Synthese van het lichamelijke en van het geestelijke. Dus in leelijke en ongezonde huizen of steden kan niet een schoon en welvarend volk bestaan. Vandaar, dat prof. Geddes veel heeft gedaan voor den opbouw van arbeiderswijken te Edinburgh en van coöperatieve studentenwoningen. En dan, van botanie en zoölogie naar de architectuur is maar één stap. Ook huizen en steden zijn wezens als planten en dieren, waardoor een leven vaart: adem, vreugde en leed. Hij is niet alleen een goed botanist, maar ook een goed tuinman. Zijne bekwaamheden als stedenstichter heeft hij getoond in een plan voor de Schotsche stad Dumfermline, in opdracht van een der (vele!) Carnegiefondsen. Een ander plan voor deze stad is gemaakt door den bouwmeester Mawson, denzelfden, die den tuin van het Vredespaleis in Den Haag heeft gebouwd, en die zich thans als stedenbouwer te Athene bevindt.

En ik mijmer: botanie, chemie, geologie, physiologie, biologie, zoölogie, grafische statistiek, huizenbouwer en stedenstichter. Is hij nog meer? Ja, hij is ook uitgever en ondernemer van schouwburg-voorstellingen. Neen, rijk is hij in al deze verscheidene bedrijven niet geworden. Vreest hij niet, dat hij ten slotte een geestige dilettant zal worden? Neen, een menschen kan verscheidene levens leiden en in elk van die levens uitmunten. Hij is vijf jaar in Indië geweest als stedenbouwer. Hij toont mij de kaart van al de steden, die hij bezocht heeft. En de rapporten, die hij bij de Britsch-Indische regeering heeft ingediend. Hoe is zijne werkwijze? Conservatieve chirurgie noemt hij zijn arbeid aan oude steden. Hij had een prachtige verzameling fotografieën om den invloed aan te toonen van de menschen op de steden, en van de steden op de menschen. Zij waren aan boord van een schip, dat door de 'Embden' in den grond is geboord. Hij is begonnen aan eene nieuwe verzameling. Maar hij heeft den rijkdom van de oude nog lang niet bereikt. Hij zal hier een tentoonstelling organiseren van zijne foto's, en ook eene conferentie houden over zijne werkwijze. Wel, die is eenvoudig. Hij moet een stad bouwen of verbeteren. Dan loopt hij rond. Hij leeft zich in. Hij voelt aarde, hemel en wind. Dan ziet hij het stadsgebouw intuïtief, zooals de Dichter zijn gedicht gevoelt, gaaf, af en noodzakelijk. Zijn plannen met Jeruzalem? Daarover wil hij nog niet veel zeggen. Hij stelt zich voor, dat de Universiteit het middelpunt zal worden van de geheele Stad. Nu ligt de plaats der Universiteit wel een uur loopen buiten de Stad. Hij wil ook de omgeving van den Klaagmuur

conservatief chirurgereen. Een plan voor het Universiteitsgebouw staat in zijn hoofd. Het is één met het geestelijke gebouw van de Universiteit, zooals ieder lichaam één is met de ziel. Ik vraag of de Tempelmuur niet een beter middelpunt zou zijn voor het nieuwe Joodsche Jeruzalem? Prof. Geddes vindt dat niet. Hij kan daar ook niets aan doen. Hij maakt niet zoozeer het plan voor de Nieuwe Stad. Hij leest het af uit de geschiedenis en uit de omgeving. Zooals een oudheidkundige een palimpsest leest. Er zijn gemakkelijk en moeilijk leesbare palimpsesten. Gemakkelijk en moeilijk leesbare steden. Er zijn palimpsesten met hiaten. Er zijn ook steden met hiaten, die de bouwmeester naar zijn beste weten heeft aan te vullen.

Zijn toekomst? Hij vertrekt over eenige maanden naar Bombay, waar hij hoogleeraar wordt in de sociologie.

Wij scheiden. Des nachts na twaalfen. Den volgenden morgen, altijd mild en altijd jong, ontmoet ik hem buiten Jeruzalem op een Joodsch gymnastiekfeest. Hij vertelt mij (en ik mijmer botanie, chemie, geologie enz.) dat hij studie heeft gemaakt van de lichamelijke opvoeding van de jeugd. En dat er zoo een heerlijk verschil is tusschen de bloedarme jeugd uit de Jeruzalemsche binnenstad en de jeugd, die thans voor dit gymnastiekfeest is opgekomen.

III.

En toch. Beginsel gaat boven genegenheid. Professor Geddes is heel aardig. Maar ik vind, dat men in beginsel de taak van bouwer van Stad en Hoogeschool aan een Joodschen kunstenaar had moeten opdragen. Wat zal hiervan terecht komen? Welke invloeden hebben hier weder gewerkt? Sommigen zeggen, dat men de Arabieren heeft willen ontzien. Deze hebben trouwens toch al inlichtingen gevraagd wie prof. Geddes hierheen heeft gezonden en wat precies zijne taak is. Anderen zeggen, dat men een Engelschen bouwmeester heeft gekozen als vriendelijkheid tegenover Engeland. Prof. Geddes heeft mij gezegd, dat er geene Joodsche huizen- en stedenbouwers zijn. Ik weet dat niet. Maar hij had nooit van Berlage gehoord en nooit van De Bazel. Zoo kunnen er ook wel Joodsche architecten zijn, waarvan hij niet heeft gehoord. Het weekblad 'Palestina' zegt: 'de Zionistische organisatie blijft vrij. Geeft prof. Geddes ons geen Joodsche kunst, dan nemen wij zijn plannen niet'. Is het zoo gemakkelijk voor een geestigen Schot Joodsche kunst te geven? Wel herinnert men zich nog de polemiek naar aanleiding van 'Het Joodsche Lied' of de in Holland geboren en getogen Joodsche schrijvers eigenlijk wel goed Hollandsch kunnen schrijven? Of dat zij Hebreeuwsch schrijven met Hollandsche woorden? De Bouwer te zijn van Stad en Hoogeschool is zoo een heerlijke taak, dat er wel Joodsche kunstenaars krachtig zouden opkomen, wanneer men hun de gelegenheid gaf. Weizmann en Sokolov, de leiders van ons politieke departement, waren ook geene politici. Toch denken wij er niet aan de Joodsche politiek te laten voeren door vreemde staatslieden, al vragen wij hun gaarne raad. Hij, die ons de verlossing geeft, Hij geve ons ook de bouwers. Dit is geen enghartig chauvinisme, maar het gezonde nationalisme, dat voor ons Zionisme heet. Wij willen in Palestina een Joodsch Volk zijn met een Joodsche Kunst. En een geestige Schot kan ons die niet geven.

Nr 95 Gymnastiek. En nog wat⁺

⁺21-11 1919 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 27 okt.

Denkt gij, dat de gymnastiek hier geen politiek is? Alles is hier politiek. Behalve dan de politiek. Dat blijft maar tobben. En de Arabische kwestie. Gij hebt wel van dat telegram gehoord, van de Engelsche Regeering aan de Engelsche ambtenaren hier. Zij moesten de Balfourdeclaratie als een feit aanvaarden. En daarnaar regeeren. Zoo heel veel uitwerking hebben wij daarvan nog niet bemerkt. Maar wij letten op. Bezoekt Generaal Watson, de Gouverneur van Palestina, het Gymnasium te Jaffa, dan zeggen wij: 'het telegram.' Wordt het koppige en anti-Joodsche Gemeentebestuur te Jeruzalem gedwongen tot de erkenning van het Hebreeuwsch, wij zeggen weer: het telegram.

De Arabieren letten natuurlijk even fel op. Zij vragen inlichtingen. Zij protesteeren. Een machtige anti-Joodsche Arabische pers. Wij moesten hier eigenlijk een goed pro-Zionistisch blad hebben in het Arabisch. Het Arabische blad 'Zuid-Syrië' is onlangs voor een maand gestopt. Zóó anti-Joodsch. Gymnastiek en politiek. In het voorjaar, zoo omstreeks Paschen, mocht niets. Geen schoolwandelingen. Geen algemeene vergadering van onderwijzers. Men wilde de Arabieren niet prikkelen. En nu mogen de Joodsche gymnasten uit het geheele Land, Jeruzalem en de koloniën, een feest vieren, buiten de stad, in de open lucht. Optocht van de stad af. Wit en blauw. Vaandels. De padvindders. Het telegram? Generaal Watson zal komen. En ook Generaal Storrs, die weder zijn werk als Gouverneur van Jerusalem heeft aanvaard. Het telegram.

II.

En ik zal ook gaan. De heer Goldsmit is hier de eerste geweest, die middelbaar onderwijs gaf in de gymnastiek in het Hebreeuwsch. Hij heeft Ben Jehodah en den Taalraad veel geholpen bij den opbouw van de taal der gymnastiek. Actieve Hebreeuwsche significa. Hij geeft mij dus een kaart voor de tent, waar de schaduw is. Wij rijden er heen door den heeten ochtend. Het is buiten de stad, ten wege naar den Olijfberg. Er is weer de onzegbare pracht van al de windende, dalende en stijgende wegen rondom Jeruzalem. Geen boomen. Geen huizen. Maar de heuvelen en de hellingen. Wij komen de meisjes tegen van het weeshuis van mevrouw Zilvermit. Een lange rij. Ze hebben donkerblauwe jurken. Wij rijden er voorbij. En ineens zien we ze in een diepte. Het jongensweeshuis. In khaki. Zij stappen kloek. Het nieuwe geslacht. Het terrein is prachtig. Een wijde dalkom, omsloten door heuvelen. Tegen de hellingen: de toeschouwers, honderden, honderden. Later: volle duizenden. De weesmeisjes een blauwe streep. En de jongens een khakistreep. En de jongens van de Alliance-scholen een grijze streep. Van de stad stroomen de menschen toe. Zoo licht. Zoo wijd. Zoo ruim. Het is toch wel heerlijk een Joodsch Dichter te zijn en in Palestina te leven.

Jury? De heer Goldsmit en dr. Biram. Herinner u: de Directeur van de Kweekschool, waar toen die staking is geweest. De Feldwebel, zegt mijn jonge vriend de stakingsleider, hatelijk. Hij is toch lekker overgeplaatst naar Haïfa.

III.

En de generaal Storrs is al gekomen. Politiek? Ik betwijfel of de Zionisten hem bepaald liefhebben. En of hij de Zionisten liefheeft? Maar hij is weer schitterend, mild en goedig. Hij kent ons allemaal, zooals een Koning alle domooren zijns lands kent. Hij vraagt ons allemaal wat, zooals een wijze Koning alle domooren wat vraagt. Hoe maken het de Mizrachie? De Mizrachie, Excellentie, maken het heel goed. En maakt u het ook goed? Ja, een prettige vakantie gehad. Most interesting indeed, de Koning van Engeland en de Paus. Volgende domoor. Wij zien natuurlijk door elkander heen. En denken aan Erasmus. Of aan den Prediker. Oessiskin is gekomen. Heel aardig. David Jellin spreekt de openingsrede uit. Weg zothed en ijdelheid. Dat is het groote, het herleefde. De wijde lucht. Het wijde, heuvelende landschap. En het Hebreuwsch, het lieve, heilige Hebreuwsch. En de optocht langs de tent der genoodigden. Het nieuwe geslacht. Het sterke geslacht. 'Ieder in zijn leger, en onder zijn vaan' zooals het in de Gezangen heet. Wanneer de vaandels voorbijgaan wordt er geslagen in de handen. Een extra voor Damascus. Maar als Jeruzalem voorbijgaat, een vieren, een juichen. Wij gevoelen, dat Jeruzalem het hart is van het Joodsche Volk. Gymnastiek.

IV.

En nog wat. Twee dagen daarna rijd ik weder de wegen naar den Olijfberg. Doctor Wallach is het mij komen vragen, gezeten op zijn ezeltje: 'wil ik dadelijk met den Chacham Bashi naar boven gaan als tolk naar een Engelschen officier?'

'Boven', dat is de Olijfberg, waar het algemeene gouvernement van Palestina zetelt. Denkt gij, dat de Chacham Bashi geen politiek is? Dan weet ge het niet. De Chacham Bashi van Jaffa is voorzitter van de Mizrachie. Maar de Chacham Bashi hier wil het Zionisme niet. Of wij willen hem niet. In ieder geval, het botert niet. Vroeger hebben de Aschkenasische Joden altijd met den Chacham Bashi overhoop gelegen. Maar ook zij willen het politieke Zionisme niet. En zietdaar: hoe zij ineens allerlei goeds in den Chacham Bashi hebben ontdekt. Ook Doctor Wallach en zijn ezeltje zijn niet vrij van politiek. Daar ik vind, dat men al deze politieke tegenstellingen niet moet toespitsen, en de Chacham Bashi bovendien den titel van Eminentie heeft, ga ik gaarne.

De zaak is trouwens hoogst belangrijk. Het probleem der Joodsche ambtenaren. Het spreekt vanzelf, dat wij in de publieke diensten: regeeringsbureaux, post, telegraaf, spoorwegen, enz. gaarne veel Joodsche ambtenaren hebben. Ten eerste omdat iedere Jood, die hier bestaan kan, er één is. Maar vooral toch om politieke redenen. Het is niet onmogelijk, dat de Joden en de Engelschen eenmaal samen komen te staan tegenover de Arabieren. Een van de machtsmiddelen der Egyptenaren is geweest: staking van de ambtenaren, die in de lagere rangen allen Arabieren zijn. Zoo iets wenschen wij hier niet. Bovendien gelooven wij niet, dat alle Arabische ambtenaren onpartijdig zullen zijn tegenover het Joodsche Publiek. Wij willen dus veel Joodsche ambtenaren. En den Sabbath als rustdag. De hoofden der publieke diensten zijn Engelsche officieren, die den Zondag willen als rustdag. Het is nog de vraag, of Engeland later als lasthebbende mogendheid, al deze plaatsen aan Joden, Engelsche of andere onderdanen, geven zal. De Mohammedanen hebben geen bezwaar tegen werken op Vrijdag. Maar ze gaan er nu bezwaar tegen maken. Eene oplossing zou zijn: alleen Joodsche ambtenaren en Zaterdag alles gesloten. Maar dat zal niet zoo licht door te voeren zijn. Dit zijn nu alle nog betrekkelijke kleinigheden. En toch

reeds zoo ingewikkeld. Laat men nu niet zeggen: 'een Joodsche gemeenschap in Palestina is niet mogelijk.' Zij is wel mogelijk. Gij zult haar zien. Er zijn moeilijkheden. Vele moeilijkheden. Het is noodig, dat wij al deze moeilijkheden zien en er tegen strijden.

Een andere: de salarissen. Wij hebben gaarne een aantal Joodsche onderdanen in de Stad. Maar men kan geen goede Joodsche gendarmen vinden voor het salaris van Arabische gendarmen. Verschil in levensstandaard. De Regeering kan geen twee verschillende salarissen betalen. Den Arabischen gendarmen een hoog salaris geven, verstoort het evenwicht tusschen de Arabische ambtenaars-salarissen. Oplossing: de Zionistische Oommissie betaalt een bijslag. Maar dat geeft weer wrijving met sommige Engelsche politie-chefs. Enz. Enz. Allemaal kleinigheden. Bijvoorbeeld: een gaatje in een fietsband of een speld in uw bed.

En als wij dan bij den Engelschen officier komen, dan zien wij het weer. Hij is doodelijk welwillend. Hij wil alles voor ons doen, wat hij kan. Maar juist dat ééne, niet waar, dat ééne, waar wij voor komen, dat kan hij niet doen. Een Engelsch officier beschreef mij den toestand zóó: de gekozenen, parlamentsleden, ministers, enz. voelen veel voor het politieke Zionisme. Maar de benoemde ambtenaren, die altijd meer conservatief zijn, staan er onverschillig en vijandig tegenover. En zulke moeilijkheden als met den Zaterdag, irriteeren hen. Op deze lagere ambtenaren, maar die door hun groot aantal toch weer een macht vormen, moeten wij nu Palestina veroveren met geduld en beleid.

V.

En zoo wachten we maar weer. Men zegt, dat de beslissing over Palestina klaar is. Ook de grens tusschen Palestina en Syrië. Maar de publicatie wacht nog op de geheele regeling van de Turksche kwestie.

Konstantinopel en Armenië zijn de groote moeilijkheden, nu Amerika weigeren gaat een Aziatisch mandaat te aanvaarden. Vrij algemeen denkt men, dat het nog wel maanden duren kan, eer wij hier aan het werk kunnen gaan. En eer bijvoorbeeld de Zionisten, onderdanen van vijandelijke landen, hier zullen worden toegelaten. En iedere maand van stilstand gaan wij achteruit. De geest van de bevolking hier is nedergedrukt. Wij gaan een zwaren winter te gemoet. De prijzen loopen voortdurend op. Toch blijven wij vertrouwen, dank zij de voortdurende, stellige verzekering van onze leiders, dat niets ten kwade is veranderd. Anderszijds weet niemand, wat de toestand ons brengen zal. Wat de Emir Feisul thans predikt is geen Zionisme. Een Groot-Arabië, één en ondeelbaar, en daarin Palestina, met Joodsche koloniën en minderheidsrechten voor de Joodsche bevolking. Een Groot ondeelbaar Arabië is trouwens onverenigbaar met de Fransche eischen ('rechten' noemt men dat euphemistisch) in Syrië. Er wordt door Frankrijk geducht tegen Feisul gestookt.

Een enkel klein feit. Die krant 'Zuid-Syrië' is immers door de Engelsche regeering gestopt. Welnu, de Arabieren in Damascus hebben een motie aangenomen, waarin zij de Regeering verzoeken de uitgave van die courant weer toe te staan. Zóó demonstreeren zij de eenheid van Syrië en Palestina, die ook Feisul predikt.

Eergisteren kwam ik Soliman Bey Nassif hier tegen. Een van de bekende Christelijke Arabieren, over wien ik u uit Cairo schreef. Hij wandelde genoegelijk met zijn zakenvriend Ismaël Hakki Bey El Hussein, een van de voornaamste Mohammedanen der stad. Ik groet in het Arabisch. Zij antwoorden in het

Hebreeuwsch. Daarna spreken wij Fransch. En als wij met ons drieën staan onder de Jaffapoort, (wat beleven wij?) dan denk ik: 'Het Zionisme is mooi en moeilijk'. Maar dat wij zullen overwinnen, dat weten wij zeker. Bouw ijzeren muren rondom Palestina. Wij klimmen erover. Wij kruipen er onder door. Wij bijten er door heen. Want dit is het Land, dat ons eenmaal eeuwig is toegewezen, door Hem, wiens woorden Zon, Maan en Sterren zijn.

Nr 96 Het liefste Feest[†]

[†]24-11 1919 A., 9-10. Gedat.
Jeruzalem 27 okt.

'Voor 't liefste Feest, altijd het liefste Lied'. In de 'Zelfkeur' van de Wereldbibliotheek vindt ge een Lied voor het Loofhutenfeest, dat zóó begint. En ook in 'Het Joodsche Lied' vindt ge het liefste Feest rijk en ruim bedacht. Het liefste Feest. Wij hebben twintig eeuwen van ballingschap geleden. Al ons herdenken is smartelijk. Maar het Loofhutenfeest noemen wij in de gebeden: 'Feest onzer Vreugde'. En wij zeggen tegen elkander: 'Verheug u op uw Feest'. Het liefste Feest. De zware dagen, Nieuwjaarsfeest en de Grootte Verzoendag zijn voorbij. Het leven lijkt lichter. De Loofhut in Holland. Dat is regen en wind in het herfstgetij. Er zijn ook stille, milde herfstdagen. Bijna zoo mooi als de herfstdag, waarvan Windekind met den Kleinen Johannes heeft gesproken. Maar het Loofhutenfeest in Holland gedenk ik als het Feest van wind en regenvlagen buiten. Van vreugde en innigheid binnen.

II.

Hier anders. Zelden, dat het hier op het Loofhutenfeest regent. De Loofhuten zijn hier ook nog echte looverhuten. Die beneden wonen, bouwen hun hut in den tuin of op een erfplaatsje. De bovenbewoners op hun balcon. Iedereen heeft hier wel een balcon. De Arabieren weten den tijd. Zij komen van Jericho met lang riet, dat ruischt, wanneer zij het slepen. Zij verkoopen dat voor dakbedekking. Overal in de straten ziet ge nu de looverhuten gebouwd. Arabieren gaan voorbij. Zij kijken naar boven. En zij zeggen: 'Hier wonen Joden'. O, heelemaal niet met de bedoeling. 'En-die-willen-we-bij-de-eerste-de-beste-gelegenheid-eens-flink-door-elkander-rammelen'. De Arabische kwestie is er wel. Maar een bepaalde, diep doorgevreten haat is er, geloof ik, nog niet.

Op de markt en in den bazar is het natuurlijk heel druk. Want de Joodsche huismoeders en de Joodsche huisvaders moeten nu van alles inkoopen. Kooplieden langs de straten, die kennen wij hier niet. De markt. De bazar. En een open hengselmand. De aardappels (heelemaal geen volksvoedsel hier) onderin. En de groenten. Tomaten. Veel tomaten. En een flesch wijn, die hier goedkoop is. Granaatappels om op te hangen in de loofhut. Onze buurman heeft kwarteltjes gekocht. Zoo mooie, fijne vogeltjes. En hunne oogjes, heel zwart. Heel bevend en angstig, terwijl onze buurman ze in een bosje gebonden aan de pootjes houdt. En het zijn de echte, echte kwarteltjes, die onze voorouders in de woestijn hebben gegeten.

III.

In de stad Jeruzalem zijn de Loofhutten in soorten. En velen heb ik er bezocht. De deftige loofhut. Dat is die van den heer Marx, den administrateur van het hospitaal Schaäré Zédèk. Alle voornamen van de Stad komen die loofhut bezoeken. Gouverneur Storrs en de Burgemeester, die niet minder heet dan Zijne Excellentie Moussa Kiazim Pasja el Hussein. En de majoor, die heerscht over de waterleidingen en over de regenbakken. Dat is natuurlijk een machtige majoor, want er is hier watergebrek. Te weinig regen gevallen dit jaar. De machtige waterleiding-majoor wordt overtuigd, dat het ziekenhuis water noodig heeft. Goed, hij zal een maand water in de cisterne laten loopen.

Een avond te eten gevraagd in de deftige loofhut. Het is natuurlijk volle maan, want het liefste feest valt altijd midden in de maand. En de loofhut aan het einde van eene allee, als een ongelooflijk sprookje.

Miss Landau is uit Europa teruggekomen. Ze is ook in Holland geweest. Dus brengt zij de laatste groeten van familie, vrienden, de bekenden en den regen. Uw zomer is dan maar aardig verregend! De onze niet. Gisteren voor het eerst een buitje sinds April. En vandaag de dag weer heet, strak en sterk.

En miss Millstone is er. Gij kent haar misschien niet? Hier is zij een van de vooraanstaande vrouwen. Zij is onlangs in het bergland van Judea met een auto naar beneden geslagen. En dat is ze te boven gekomen. Ook miss Lazarus is een merkwaardige vrouw. Zij heeft wel niet in die auto gezeten. Maar zij zou er in gezeten hebben, wanneer er op het allerlaatste oogenblik niet iets was tusschen gekomen. Nu heeft zij haar plaats afgestaan aan Miss So-and-So. Die is er nog tijdig uitgesprongen. Maar heeft toch een paar leelijke builen opgelopen. En Miss So-and-So is nu kwaad op Miss Lazarus. Wij hooren het verhaal van Miss Millstone, zonder genade van één schram en van één buil.

En kolonel Norman Bentwich is er met zijn vrouw. Een vreedzame kolonel. Hij is hier het hoofd van de Engelsche rechters. Maar alles is hier nog militair. Hij heeft een paar bekende boeken over Palestina geschreven. Ook is hij de voorzitter van den Raad van Toezicht op de weezen. En kijk, dat is nu aardig, hoe chauvinistisch wij allen zijn. Kolonel Bentwich zegt, dat er in geheel Palestina geen beter weeshuizen zijn dan van mevrouw Zilversmit en den heer Goldsmit. De Hollanders! O, chauvinisme! Men wil nu den heer Goldsmit honderd weezen geven. Ik vraag beschroomd of 't niet wat veel is? Heelemaal niet. In Amerika zijn weezenparken met meer dan duizend weezen. In bataljons en secties. Dat krijgen wij hier ook.

IV.

De vrome loofhut. Die is van Doctor Wallach, den geneesheer-directeur van het hospitaal. Daar komt veel minder bezoek. Heel mooi en heel eenvoudig. Afgebouwd met bont Arabisch weefsel, van jaar op jaar bewaard, zooals men het niet meer vinden kan. Doctor Wallach slaapt ook in zijn loofhut, gelijk het ook eigenlijk behoort. En ik ontmoet er dr. Lewin, directeur van een groep orthodoxe scholen te Petach-Tikvah. Wij zitten samen in den orthodoxen schoolraad en hebben dus altijd samen veel te regelen. Dr. Lewin is de meest charmante causeur van de wereld. Men moet wel naar hem luisteren. Maar men hoeft niets te zeggen. Tegenspreken is zelfs bepaald ongewenscht. Af en toe: 'Ja, heer' is voldoende. Hij heeft twee vijanden, dr. Luria, den uiterst-linkschen inspecteur van het onderwijs, en de Mizrachie. Hij verzekert mij nog eens, dat onze schoolraad wel orthodox is, maar niet Mizrachistisch. Ik zeg:

‘Ja, heer.’ Hij is niet bang voor de Mizrachie. En niet voor dr. Luria. Zou ik de Mizrachie niet liever uitgaan? Ik zeg: ‘Neen, heer.’ Maar hij is toch een flinke man. Weet wat hij wil. Toen de Engelschen hier kwamen, hebben ze de scholen van den Duitschen Hilfsverein in beslag genomen, en aan de Zionisten gegeven. Of de Hilfsverein niet probeeren zal de scholen terug te krijgen? De scholen te Petach Tikvah behooren aan eene vereeniging te Frankfort. Maar dr. Lewin heeft ze in zijn handen weten te houden. De leertaal is er Hebreeuwsch. Daarom wordt het onderwijs ook door de Zionistische Organisatie betaald, uit echt Zionistisch geld. Ze staan onder toezicht van den orthodoxen schoolraad, waarvan de leden door Mizrachie worden benoemd, waaronder ook dr. Lewin. Gecompliceerd of niet?

V.

De deftige loofhut. De vrome loofhut. En de loofhut van het jongensweeshuis. Maar kan men dat nog wel een hut noemen? Gebouwd op een van de groote buitenbalcons, die een geheelen muur langs loopen. Veertien meter lang. O, Hollandsche vrienden; daar kunnen uwe loofhutten in dansen. Maar er eten dan ook een kleine zeventig jongens in. En ze hebben de ruimte. Het dak gedekt met het riet, dat de Arabieren brengen uit Jericho. De zon speelt er doorheen, over de tafels, waar de jongens happen in de boterhammen en hun lekkere slappe koffie drinken. Soms waait de wind door de rieten strooken. En waar het rusteloos lot mij ook drijven zal, dit is de schoonheid, die voor altijd in het hart is geborgen.

En de loofhut van de meisjes. Dat is de lieve, mooie, coquette loofhut. Gezellig vierkant. Gebouwd in den voortuin, op den grond, wat altijd meer de gedachte geeft aan een hut, dan gebouwd op een steenen balcon. Echt een mooie meisjes-loofhut. Samen gebouwd, met een bevrienden jongen voor het grove werk. En samen versierd. Het is niet groot. Het is niet grootsch. Maar het is mooi, het is innig. Het is zoo lief. Een witte bloem. En wij eten er Vrijdagavond met wit bloeiend kaarslicht. En wij zingen er de gezangen en de psalmen. Waar zullen wij allen het volgende jaar zijn, wanneer weder eene loofhut wordt opgebouwd?

En onze eigen loofhut. Ach, wel heel klein. Wij kunnen er precies met ons drieën eten aan een heel smal tafeltje. Maar er is toch het riet van Jericho. En er hangen de granaatappels boven onze hoofden. Zij is ook heel aardig versierd. Onze huisvrouw kan dat. Zij is: ‘ganéneth’. Een vrouwelijke tuinman? Geenszins. Bewaarschooljuffrouw. Een bewaarschool heet hier kindertuin. Kortaf tuin. En de onderwijzeressen heeten: ‘tuiniers’. Ze krijgen hier een goede opleiding. Zijn goed georganiseerd. Geven een alleraardigst tijdschrift uit. En hebben salarissen, van tien tot vijftien Pond per maand. Maar bij de duurte hier, is dat niet veel.

VI.

Alle dagen van het Feest ga ik des morgens vroeg ten gebede naar het weeshuis. Ja, dan voelen wij, dat het hier wel het Heilige Land is. De lucht zoo vochtig en koel in den morgen. Straks zal de zon ze drogen en dorren. Maar nu nog zoo zuiver alsof God heden de aarde heeft geschapen. Het gezicht op Jeruzalem vanaf de buitenwegen

is onbeschrijfelijk mooi. De huizen op de heuvelen. En ver, heel ver, de Olijfberg met de twee torentjes.

Ik heb mijn looftak, mijn cederappel, de Hados en de beekwilgen. En wij spreken de gebeden uit zooals zij eeuwen en eeuwen lang door de verdrevenen en de verslagenen van ons volk uitgesproken zijn. Welk eene levensliefde. Neen, wij kunnen niet sterven. En wij willen niet sterven. Zoo zeker als de hemel blauwt boven Jeruzalem, zoo zeker zullen wij één Volk zijn in één Land. Wij zeggen dit: 'Niet de Dooden loven God. En niet zij, die gedaald zijn in de Diepten. Maar wij loven God van nu tot in de eeuwigheid. Geloofd zij God'.

Alle kleine jongens hebben natuurlijk niet een loovertak met toebehooren. Zij mogen na afloop, de onzen gebruiken. Vier aan vier. Van de grootsten af. Nu moet de kleine, dikke Ossia, reclame van het weeshuis, nu moet de dikke Ossia wel heel lang wachten. En als zijn beurt komt, is hij zóó geestdriftig, dat hij er niets van terecht brengt. Gelukkig merkt hij in zijn geestdrift ook niets van het verdiende standje. Hij gaat naar zijn plaats, dik en triumfantelijk. Altijd tevreden.

En het kleine Chassidische jongetje, het zoontje van onzen voorzanger. Is hij mooi? Is hij leelijk? Ik weet het niet. Maar hij is ons onzegbaar aardig. Zijn vader in het klein. Een jas. Een jasje. Een muts. Een mutsje. Hij is zes jaar. Sinds drie jaar leerling van de school Ets Haïem, onder leiding van R. Michaël Toekatchinsky. In 's hemelsnaam niet te verwarren met de school in Mea Scheariem onder leiding van E. Joseph Gerson Horowitz. Het kleine chassidische jongetje heeft de Vijf Boeken Mozes al geheel uitgestudeerd. Hebreeuwsch spreken doet hij niet. Maar hij spreekt een schattig Jiddisch. En hij zegt de geboden zonder één fout. O, dikke Ossia.

VII.

De Zaterdag van de Middendagen. Welk een wonderlijke dag. Ontroeringen. Er gebeurt niets. Maar er gebeurt alles. Jeruzalem. Leef ik waarlijk te Jeruzalem? Ik ga des morgens vroeg ten gebede naar het weeshuis. Voor zijn stal, tegenover ons, staat mijn stoute vriend Adil Effendi. Hij is mijn leerling voor Fransch en Engelsch. Leermeester voor paardrijden en Arabisch. Ik weet al zijn geheimen. En hij is dol nieuwsgierig om de mijne te weten. 'Ik ga naar Hebron, met Jimmy,' zegt hij. En hij heeft niet willen wegrijden vóór hij uitstel heeft gevraagd van de thema's en de vertalingen. Maar nu rijdt hij ook weg, sterk en schoon op het Arabische paard Jimmy, dat ik bewonder, maar waaraan ik toch mijn armen en beenen niet durf toevertrouwen. En heel den dag mijmer ik. Hebron. De stad van onze aartsvaders. En Adil rijdt er heen, stout en schoon op zijn Arabisch paard. Welk een wonderlijke waarde heeft 'Hebron' ineens gekregen. De vroomheid en de schoonheid.

En ik weet, dat het vandaag de verjaardag van mijn vader is. Hij is nu tachtig jaar. En hoe verspreid, dat wij nu allen wonen. Altijd de onrust. Altijd de schoonheid. Wanneer ik vanmorgen niet Adil had zien uitrijden op het prachtige paard Jimmy? Wij staan zoo rustig bij elkander in den gebede. Wat beleven al de anderen? De heer Goldsmit, die niets vergeet en niets verwaarloost, laat een zegenbede zeggen voor mijn vader. Ik schrik op. O, de last van de jaren. Denkt gij, dat men gemakkelijk leeft te Jeruzalem? Altijd de schoonheid. Altijd de tucht.

VIII.

En dezen Zaterdag vieren weer twee van de jongens hun Bar-Mitswa-feest. Dat is iets héél bijzonders in de Loofhut. De eene heet nu Cochba, vroeger Stern, heel eenvoudig Stern. Velen verjoodschen hier hun Russische en Duitsche namen. En de andere is Sachs. De kleine Sachs, voor wien het leven zoo onbillijk is. Want Cochba, voorheen Stern, heeft bloedverwanten. Hij heeft zelfs een grootvader. Maar Sachs heeft niemand. Hij zal daar straks wel heel zielig alleen zijn. Toch is hij altijd ijverig en opgewekt. De beste leerling in school en de aardigste jongen thuis. Mag ik hem niet iets geven? De paedagogiek. Eenerzijds: men moet geen verschil maken tusschen de jongens. Anderzijds: het is wel goed, dat de jongens zien, dat een goede jongen ook bijzonder gewaardeerd wordt. Maar toch - Sachs met zijn goed karakter en zijn goed verstand, heeft al zooveel bij de andere jongens voor. Moest men eigenlijk niet de jongens met het slechtste karakter en het minste verstand het meeste geven? Ja zeker, moest men dat, heeft Paul Belsky, de directeur van het Roukavitchnikof-instituut te Moscou, mij eens verzekerd. Wij lossen de quaestie zóó op, dat we de paedagogiek met rust zullen laten en dat ik den kleinen Sachs iets geven mag.

Een feest in een loofhut van veertien meter lengte. De bloedverwanten, de vrienden, de speches en de wijn. En de onderwijzers van de Tachkemonieschool, waar de jongens schoolgaan, zijn ook gekomen. Die school is de meest-orthodoxe van de wereldlijke scholen. Een Mizrachistische school is zij echter niet. Zij staat gewoon onder den algemeenen schoolraad, waarvan dr Luria het hoofd is. Een orthodoxe schoolraad bestaat te Jeruzalem niet. De Talmoedscholen staan niet onder toezicht. En Mizrachistische scholen zijn hier niet. De Mizrachie moet Jeruzalem niet loslaten. Maar 't is een lastige Stad.

IX.

Wij vieren hier niet twee dagen feest telkens, met de tusschendagen daartusschen, maar slechts eenen dag. Het Slotfeest en de Vreugde der Wet zijn dus een. En de dag te voren, wanneer wij voor het laatst de loovertakken dragen en waaien, dan worden de beekwilgen stukgeslagen. O, de jongens verheugen zich daar al op. Ze krijgen allen mooie wilgentakken. Misschien behoorden ze wel geheel of gedeeltelijk aan een ander. En heeft Mohammed, de Arabier à tout faire, ze wel weggenomen met het oogmerk om ze zich wederrechtelijk toe te eigenen. Maar het zijn mooie takken. Heerlijk om die te mogen stukslaan tegen den grond en op de banken. Ze blozen ervan. Ze hijgen ervan. En Ossia, de dikke Ossia, die laat er geen blaadje aan heel. Sachs, al een beetje waardiger, slaat kalm en bezadigd. Ik denk aan mijn jeugd. Aan de wegen naar Hebron. Aan het paard Jimmy en aan zijn Meester.

En zal ik morgen naar de Chassidiem gaan ten gebede? Zij vieren de Vreugde der Wet in ééne extase. Zal ik hun extase gaan bewonderen? Is het wel goed een vrome extase te gaan bewonderen als een wereldsch schouwspel? Ik twijfel. Maar de heer Goldsmit hakt den twijfel door. Hij benoemt mij tot Bruidegom der Wet. Hij zelf de tweede. Nu moet ik natuurlijk aanwezig zijn. Maar wij mogen nu ook de jongens fuiven. Op chocolade en bonbons. Gaan we samen koopen in den Bazar. Ergens diep in een donker gewelf wordt gestookt, gebrand en gebrouwen. Voorin staan de flesschen en doozen met allerlei wereldsche heerlijkheden. De koopers staan in 't

straatje. Maar omdat wij koopen in het groot, worden wij binnengelaten. De fabrikant verzekert ons, dat wij de chocolade en de bonbons krijgen voor groothandel-prijs. Wij verzekeren hem, dat wij dit gelooven. Maar nu mogen wij ook niet meer afdingen. Onmogelijk. Onmogelijk. Wel mogen wij snoepen uit alle flesschen en dozen. Twee Arabische schooiertjes. Zij dragen de hengselmanden met eetwaren voor de koopers naar huis. Willen zij niet eens snoepen? Zij kijken elkander aan. Bij Allah, welk een chawadja? Wat willen zij? Gebrande amandelen? Of nog bonbons? Of Turksche gebi? Bij Allah: zij moeten zoo vreeselijk lachen. Zij moeten zóó lachen. En zij lusten alles. Lekker, hè?

X.

Vreugde der Wet. O, wij hebben ook gedanst, gelijk de Chassidiem hier dansen op de maat van hun extase. Er komen drie Chassidiem ten gebede. Een al heel oud. Met grijze lokken. Maar de oogen hemelsch-zacht. Donker. Zonder onrust. Gods oogen. En de vader van het mooie chassidische jongetje. En ene jonge chassied. Ook wel heel vroom. Maar toch al een tikje wereldscher. Geen kaftan. En geen lange lokken. Zij dansen. En wij dansen. Zij zingen vrome chassidische liederen. Met refreinen, die wij allen kennen, en waarbij wij klappen in onze handen. Wij krijgen wijn en gebak. Dat is hier in een synagoge gewoon.

En, dat is in Holland niet zoo: alle jongens krijgen hun beurt bij 't lezen der wet. Ook zij, die nog geen dertien jaren zijn. Daar er maar vijf beurten in de afdeeling zijn, wordt de afdeeling telkens en telkens weder gelezen. De heel kleine jongens worden allen te zamen opgeroepen. Een groot gebedskleed wordt over hunne hoofden gehouden. Zij spreken de gebeden samen uit, in één groote vreugd. Want dit is iets heel bijzonders. Eenmaal in het jaar. En Ossia, de kleine Ossia, die is nog altijd de dikste van allemaal. En zijn extase is groot. Heel groot.

Ook de bruidegoms der wet krijgen hun beurt. Toen ik een critische Joodsche jongen was, ergerde het mij, dat zij werden opgeroepen met verlof van een Sanhedrin, dat sinds eindeloze eeuwen niet meer bestaat. Zijn er misschien nog critische Joodsche jongens in Holland? O, lieve vrienden allemaal: gij wordt misleid door één enkel woord: gebed. Gij denkt, dat wat wij zeggen in de synagoge alleen 'gebeden' zijn? Neen, - ook herinneringen. Verdiepen wij ons niet in de dagen van onze jeugd? Zoo verdiept ons volk zich in de dagen van zijn jeugd.

Het gebed om den regen. Hier in Palestina heeft dat de beteekenis van een echte bede. Wij hebben nu de eerste regens weer noodig. En als men het gebed nu ook zegt in landen, waar wind en regen op dezen tijd misschien volstrekt niet noodig zijn? Dan heeft het de beteekenis van een zich verdiepen in de jeugd des volks. Een herinneren aan Palestina. Dat is het echte, heilige, geestelijke Zionisme, dat zich tot het politieke Zionisme verhoudt, als ziel tot lichaam. O, mijn critische Joodsche vrienden.

En na afloop worden de beide bruidegoms door de chassidische vrienden uitgeleide gedaan met gejubel en handgeklap.

XI.

Gij denkt toch niet, dat de Vreugde der Wet hier zonder politiek is? Dan weet ge 't niet. Des middags ga ik met mijn braven vriend Sloetskin op stap naar de drie meest-bekende Rabbijnen van de Stad: den Rabbijn Kuk, R. Chaïm Sonnefeld en R.I.I. Diskin. De verkiezingen voor de Vergadering van gekozenen komen dichtbij. De orthodoxie, ook de Mizrachie zal zich onthouden. Maar moeten we bij deze negatieve houding blijven, of iets positiefs doen? Dat is de vraag, die wij met de Rabbijnen te bespreken hebben. Over den Rabbijn Kuk zal ik u later schrijven. R.I.I. Diskin zal met R. Chaïm meegaan. Wij zullen ons zooveel mogelijk naar R. Chaïm richten. Hij is ziek geweest. En wij vinden hem nog te bed. Gij stelt u misschien R. Chaïm voor als een soort van provoost-geweldige, zoekend wie der Zionisten hij zal verslinden? Heelemaal niet. Het zachte licht van zijn oogen. Zijn witte baard. Hij moet al een eind in de zeventig zijn. Hij raadt aan, voorloopig te wachten. En tot het uiterste den vrede te bewaren. Hij is vol fijnen humor. Hij kent alle rabbijnen van binnen en van buiten. En woont al zes-en-veertig jaar te Jeruzalem. En hij heeft maar één gebrek: te meenen, dat wij allen zoo eerlijk en vroom kunnen zijn als R. Chaïm Sonnefeld.

XII.

En ziedaar: de eerste regen is gevallen. Eerst de wind. Precies zooals het in de gebeden staat: 'Gij, die den wind laat waaien en den regen laat dalen'. Des nachts de wind, vol over de heuvelen en de dalen. Des morgens onweer en bliksem. En de regen. De nette menschen vluchten in de huizen. Maar de schooiertjes komen juist buiten op bloote pootjes. Ze zijn dolblij, net als Hollandsche jongens met de eerste sneeuw. Maar 't houdt gauw op. En vandaag is 't weer lekker heet. Geen zomer is ooit lang genoeg. Voor de regenbakken beteekent dit niets. Het eerste water, dat vuil is, laat men trouwens altijd wegloopen. En met onze cisterne is iets vreeselijks gebeurd. Zij is nog lang niet leeg. Maar 't water smaakt ons niet. De burens missen een kat. En wij missen een kip. Schoschanna, de Allesdurvende, die heden wegens voortdurende allesdurvendheid eervol ontslag heeft bekomen, zegt, dat zij de kat op Vreugde der Wet in de cisterne heeft zien springen. Zij heeft het niet willen zeggen, omdat zij dacht, dat het niet hinderde. Nu zal de cisterne worden leeggepompt, gekalkt en gedesinfecteerd. Drie pond. En intusschen wordt ons het water thuisgebracht in petroleum-blikken door een foeileelijken Arabier, halfblind. Hij behoorde te luisteren naar den naam Ali. Maar hij luistert heelemaal niet. En krijgt twee piasters voor de drie blikken.

Nr 97 Langs alle wegen⁺

⁺(1) Machmoed; (2) Rekenles; (3) Machmoed. Het horloge en de geitjes: 3-12 1919 A., 5 (Onder de Streep)

Hij is geen chawadja. Hij is geen effendi. Hij is Machmoed, het staljongentje van mijne vrienden Abdoel Salam en Adil. Hij draagt een paars japonnetje. Als hij den

stal schoonmaakt, dan gaat het japonnetje uit. En dan blijft er over een wit broekje en een bruin truitje. O, hij is heel goed voor de paarden. Zijn trots is natuurlijk het paard Jimmy, het mooiste Arabische paard van de Stad. Als Machmoed vooruitloopt volgt het paard Jimmy hem vanzelfven. Alle menschen blijven staan. En zeggen: 'Wel, wel, die Machmoed'. Ook het paard Gamies is een goed paard. Maar het kleine zwarte paard heeft Machmoed's genegenheid niet. Hoe is het mogelijk, dat de chawadja op dat paard rijden wil! Allah zal het niet zegenen.

Machmoed slaapt ook in den stal. Op een plankenbed juist voor het raam. Hij gaat vroeg naar bed. Dan ligt hij nog heel lang uit te kijken. Lekker als de stal donker is, en de straat licht in den maneschijn. 's Avonds gaat de chawadja naar de post. Zien of er kranten gekomen zijn. En als hij dan langs den mooien stal van zijn vrienden terugloopt, dan roept hij: 'Uw nacht zijgezegend, Machmoed'. Natuurlijk antwoordt de kleine Machmoed dan: 'Uw nacht zij gelukkig en gezegend o, chawadja'. Want hij is een staljongentje met heel nette manieren.

Wanneer nu des morgens kwart na zevenen, Adil effendi op het paard Jimmy, en zijn vriend de chawadja op het kleine zwarte paardje, Schû-hada den hoek om komen, dan voelt de kleine Ali zich aanmerkelijk opgelucht. Want de kleine Ali is weer te lui geweest om zijn sommen te maken. En de meester is héél streng. Nu moet de chawadja dat zaakje weer opknappen. Maar als de kleine Ali des morgens om zes uur aan de deur van den chawadja klopt, dan hoort hij, dat de chawadja al om half vijf met Adil Effendi is uitgereden. O, wee, wie weet, komen zij nog tijdig thuis. Daar komen zij den hoek om. Maar de chawadja heeft vandaag een paedagogische bui. 'Neen, Ali', zegt hij 'zeker zal ik uwe sommen vandaag niet maken. Mogen wij den meester telkens bedriegen?' 'Neen, heer', zegt de kleine Ali: 'zeker mogen wij den meester niet telkens bedriegen. Maar de sommen zijn héél moeilijk'. De chawadja blijft paedagogisch. Maar dan: met een vaartje is de kleine Ali op het paard gesprongen. En hij smeekt. En hij trekt den chawadja aan zijn kin: 'Ik zal nooit meer lui zijn maar help mij dezen keer.... de meester zal mij zeker doodslaan. En mijn vader zal zoo boos zijn'. En dan geeft de chawadja toe. Hij is nooit sterk in de paedagogiek geweest. Onder een grooten boom op een grooten steen, worden de sommetjes van Ali gemaakt. En Ali, weer lekker en brutaal, zegt tegen Adil Effendi: 'wees maar blij, dat gij zulke moeilijke sommen niet maken moet. Want ik twijfel, of gij er wel één van maken kunt'.

De chawadja's hebben ongeloofelijke dingen. Alleen wie het zelf gezien heeft, kan 't gelooven. Abdul Salam Effendi en Adil Effendi hebben beiden een mooi horloge. Maar hun vriend, de chawadja, heeft een horloge, dat branden kan. Hij, Machmoed, heeft het zelf gezien, toen de chawadja des avonds in den stal is gekomen om koekjes te geven aan Jimmy en Schû-hada. Hij heeft het horloge ook in zijn handen mogen hebben. Maar de chawadja heeft het niet willen openmaken. En toch zou Machmoed zoo dolgraag willen zien, waar het vuur vandaan komt. Maar dan, zie op een vroegen morgen, wanneer de chawadja zijn huis verlaat, dan roept de kleine Machmoed: 'taäl schoef'. En dat beteekent: 'kom en kijk'. Wat heeft Machmoed? Wel, de geit, de groote geit, die laatst den stalbezem half heeft opgegeten, die heeft twee jongen gekregen. Zijn zij niet mooi? Zijn zij niet zacht? Machmoed kust hun natte, smalle snuitjes. De chawadja mag ze ook eens in zijn handen nemen. En als de chawadja in een groote bewondering is, dan zegt Machmoed: 'Nu heb ik den chawadja de twee kleine geitjes laten zien. Is het onbillijk, wanneer ik den chawadja vraag mij het brandende horloge van binnen te laten zien?' Neen,

Machmoed. Dat is zeer billijk. Een week daarna betaalt de chawadja vijftien piasters reparatiekosten voor een brandend horloge.

Nr 98 Een lange dag⁺

⁺4-12 1919, A., 9-10. Gedat.
Jeruzalem 3 nov.

I.

Gij, lieve verre vrienden, brandt wellicht reeds uwe kachels. Wij beleven hier de heetste dagen van den zomer. Maar de avonden. En de ochtenden. Wij zullen morgenochtend om vier uur uitrijden. Mijn vriend Adil Effendi op het paard Jimmy, het mooiste Arabische paard van de stad. En ik op het paard Schû hada, het makste Arabische paard van de stad. Daar er toch oogenblikken zijn, waarin de makheid boven de schoonheid gaat. De kleine Machmoed, het staljongetje, zal mij om drie uur komen roepen:

‘Zult gij niet slapen, o Machmoed?’

‘Neen, heer, ik zal niet slapen. Ook zal mijn vriend Jan naar het huis van mijne ouders gaan. Mijn broertje Achmad zal komen slapen in den stal, en ook hij zal ontwaken als het tijd is.’

‘Zal Achmad niet slapen?’

‘Neen, heer, ik zal hem een halven piaster beloven van den baksjisj, dien mijn heer mij zeker geven zal. En als mijn heer mij eenen grooten baksjisj geeft, zal ik Achmad een heelen piaster geven.’

Jan. Gij verbaast u over een Arabisch rakkertje, dat Jan heet? Wij niet. Hij is een christen Arabiertje. Daarom draagt hij ook een pet en Machmoed heeft een fezje. Maar zij zijn vrienden in een vriendschap boven geloofsverschil, pet en fez. Jan gaat dus naar het huis van Machmoed om Achmad te halen. Heel ver, ergens van de wegen naar den Olijfberg. En Achmad komt mede waken. Des avonds vóór het slapen gaan, belooft Machmoed Achmad als hij zich verslaapt, een pak ransel, zóó erg, als hij, Machmoed van Abdul Salam Effendi heeft gehad ten tijde, dat de groote geit den halven stalbezem heeft opgegeten. Ook vervloekt Machmoed den vader, de moeder en het geloof van Achmad, voor het geval deze zich verslaapt. Dat zijn nu ook wel zijn eigen vader, moeder en geloof. Maar daar bekommert hij zich niet om. Wel te rusten.

II.

Neen, zij hebben zich niet verslapen. Het is nog diep nacht, wanneer de veldfluit van Machmoed zijn liedjes speelt. Ik heb Machmoed gezegd, dat hij niet moet kloppen op de deur. Want dan zullen ook de anderen wakker worden, die niet gaan uitrijden, midden in den nacht. Hij moet maar spelen op zijn fluit, zooals hij ook des avonds zoo vaak doet. Dat zal ik zeker hooren. En vóór het slapen gaan heeft mijn ziel het tegen zichzelf gezegd; ‘Wordt wakker, wanneer Machmoed fluit als des avonds’. En wachtend op de fluit, ben ik ingeslapen.

De fluit. Hebben zij lang gefloten?

‘Ja heer’, zegt Machmoed: ‘vele liedjes heb ik al gefloten, blijde en droevige liedjes heb ik gefloten. En mijn heer is niet ontwaakt. Toch heb ik niet durven kloppen op de deur..... uw dag zij gezegend’.

‘Uw dag zij gezegend en gelukkig’. Hij heeft den baksjiss al opgevangen. En hij wandelt naar de overzijde, heel tevreden. Neen, Achmad zal nu geen pak ransel krijgen. En Allah moge zijn vader, zijne moeder en zijn geloof zegenen. Achmad is al om twee uur wakker geworden. Men kan het uur lezen in de sterren.

III.

Wij rijden uit. Buiten Jeruzalem. Door de dalen. De Duitsche kolonie. De Grieksche kolonie. Katamon, den tuin van den Griekschen patriarch, waar de vijgen rijpen en de ravijnrozen sluimeren in de schaduwen. Wij rijden langzaam voort. Mijn vriend Adil Effendi. Zijn wij beide Oosterlingen? Ik glimlach: het Joodsche Volk. Een van mijne Hollandsche vrienden noemt ons: ‘vreemde Oosterlingen’. Hij is ambtenaar aan koloniën geweest. En Adil Effendi zegt: ‘Gij, Europeanen, begrijpt ons Oosterlingen toch nooit’. Is Adil dom? Ik heb het weleens gedacht. Hij heeft nooit van de Balfourdeclaratie gehoord. En nooit van den minister Balfour. Hij is tegen de Zionisten. Dat heeft hij geleerd in zijn club: ‘De Zagjuni zijn slechte menschen. Zij willen al het land nemen en al de huizen, die hij en zijn broers hebben geërfd van hunnen vader’. Leest hij geen kranten? Neen, zegt mijn vriend Adil, ‘ik lees geen kranten. De courant van heden is niet de courant van morgen. Dus kan ik wachten tot morgen en de courant van heden niet lezen.’

De Arabisch kwestie zijn wij te boven: ‘Politiek is heel moeilijk’, zegt Adil: ‘daarvoor gaat men in de club. Men betaalt geld en dan weet men het nog niet’. Is hij dom? Ach, dom zijn de menschen, die andere dingen weten dan wij. Als wij rijden door de nachtlandschappen rond Jeruzalem. Als wij diep ademen in de natte nachtlucht. Als de paarden statig naast elkander voortgaan. Waarover spreken wij? Adil zegt iets over de liefde. Hij heeft veel liefgehad. Ik zeg iets over de schoonheid. Wij rijden verder. Op den hoek, waar de Griek woont, die zulke fijne, felle koffie heeft, zegt Adil ‘Liefde en schoonheid is hetzelfde’. Er zijn menschen, die de Balfour-declaratie kennen en dat niet weten. Hij weet ook iets van het Hebreeuwsch. Wij gaan ontbijten in de Carmel Canteen, Duitsche kolonie, maar een Joodsche waard. Zijn deze koekjes wel Joodsche koekjes? Ik twijfel. ‘Geef ze mij maar’, zegt Adil, die dol is op koekjes en bonbons: ‘anie gojim gadol’. Onberispelijk is het niet. Maar hij meent 't goed. En als de waard later Jiddisch spreekt, dan zegt Adil: ‘rak iwrieth’. Wij brengen ook een bezoek aan het meisjesweeshuis. Chaled opent de poort. Wat, de chawadja met eenen effendi te paard, 's morgens om acht uur! Maar dadelijk is hij weer spraakzaam en vrijmoedig, gelijk Allah hem geschapen heeft. Simcha wil gaarne op het paard rijden. Daarvoor zijn wij toch zeker gekomen. En Adil, héél groot en héél zacht, neemt het kleine Joodsche meisje in zijn arm op het mooie paard Jimmy. Zij is niet bang. ‘Ik zit op een paard’, roept ze juichend. En wie goed kijkt, ziet 't ook.

Wij rijden naar huis. Gelukkig en dankbaar. Adil Effendi. Er is geen Arabische kwestie tusschen ons. Maar wij moeten de Arabieren ook behandelen als onze medebewoners en onze gelijken, die zij ook zijn. Zij hebben wat boeken minder gelezen. Maar hun zielsgevoel is fijner. Ze zijn wild, gastvrij en trouw. En Adil kan zóó fel en fijn zijn. Bijvoorbeeld: Een van mijne bekenden veracht alle Arabieren,

dus ook Adil. Toch wil hij gaarne rijden op het paard Jimmy. Adil zegt dat zóó: 'Ik wil hem het paard liever leenen dan weigeren'. En van iemand, die bang was op een paard: 'Wij zullen hem leeren paardrijden op een ezel'.

IV.

Kijk, dat zou mij nu in Amsterdam weer niet gebeurd zijn. Wanneer ik thuis kom, wel warm en wel vermoeid, dan is E. Jaäcob, de bode van Mizrachie gekomen. Er is vanavond in Jaffa vergadering van den orthodoxen onderwijsraad. De rabbijnen Fischman en Ostrofsky gaan er voor terug naar Jaffa. Ik kan meegaan, derde in de auto. Twaalf uur vanaf hotel Amdursky. O, lezer, wanneer ik nu pas hier woonde, dan zou ik zeker precies twaalf uur bij het hotel van den eerwaarden Jerachmiël zijn geweest. Maar ik weet al lang, dat twaalf uur hier niet twaalf uur is. Maar bijvoorbeeld een uur of twee. Dus niet gaan naar het hotel van den grooten Jerachmiël. Kalm thuis blijven. R. Jaäcob, de snelle, zal komen als het tijd is. Half twee. Wij eten in het halletje. En R. Jaäcob komt kijken, Waar ik blijf. De auto heeft een defect gehad. Maar nu is het toch waarlijk tijd, dat ik kom. Ik wil gaan. Maar de vrouw des huizes, die hier geboren is, beslist anders: 'Een defect, dat duurt van twaalven tot half twee, dat duurt ook tot twee uur.' Wij zullen dus op ons gemak eten. R. Jaäcob wil zeker ook een schoteltje compot en een kopje zwarte koffie? En wie ons noodig heeft, moet ons maar roepen. En als ik om twee uur voor het hotel verschijn, gij zult allen mettertijd bij Jerachmiël logeeren en zijne rekening betalen, dan staat de auto er nog. Defect. Onbeweeglijk. Het defect duurt tot half drie. Daar gaan we. Weer langs de windende bergwegen door Judea en de vlakgestrekte van de vlakte van Saron. Ik zal u niet zeggen hoe. Want dan zoudt gij wellicht zeggen: 'Maar dat is net als de vorige maal'. Neen, het is altijd anders. Maar de woorden zijn altijd hetzelfde. Daarom is het individueele ook zoo onbereikbaar. Het verschil tusschen 'beschrijven' en 'beleven'. Kom maar hier. En rijdt door Judea en door Saron. Altijd anders.

De twee rabbijnen, de binnenplaatsen. Ik met den chauffeur. Zij overleggen. Ik mijmer. Doodmoe. Een lange dag. De Mizrachie. Mijn eigen partij. En de schoolraad, waarvan de arbeid ons allen zoo ter harte gaat. Wij wachten de beslissing van de vredesconferentie. Het zal nog wel maanden duren. Gisteren Balfourdag. Hoe zal ons de volgende Balfourdag vinden? Maar deze maanden van wachten moeten wij benutten tot versterking van onze partijen en tot bezonnen regeling van onze organisatie. Men moet de belangstelling wekken van de bewoners. Dat wordt niet gedaan. Zionisme is niet een edel volksbestaan, maar een beroep. De Mizrachie. Uit Amerika is hierheen gezonden de Rabbijn Fischman, als bezoldigd autocraat. Hij krijgt geld uit Amerika, rechtstreeks buiten de algemeene organisatie. En het geld is het ongeluk hier. De Rabbijn Fischman heeft dadelijk een aantal menschen bezoldigde potten gegeven en van zich afhankelijk gemaakt. Belangstelling van de leden is er niet. De economisch zwakkeren zijn doodsbang voor al wie geld in handen heeft.

De Mizrachistische kweekschool. Wij zullen daarover vanavond vergaderen. Zij zal er wel komen, al is het dan bescheiden. Men zal ook alles doen, en dat is verstandig, om de gevoeligheid der orthodoxe rabbijnen te ontzien. Waarschijnlijk wordt het zóó: de Talmudische leerscholen op één na, zijn onafhankelijk gebleven van de Zionisten. Ze hebben Jiddisch als leertaal behouden. Eene heeft Hebreeuwsch als leertaal. Welnu, de leerlingen van die school zal men met aanvullende lessen opleiden als onderwijzers. Een staatsexamen voor onderwijzers is hier niet. De

kweekschool zelf geeft diploma's. Het is te hopen, dat ook de diploma's van de nieuwe Mizrachistische kweekschool zullen worden erkend. Dat wij bescheiden beginnen is een deugd. Als men nu maar niet over de heele wereld, en vooral in Amerika, ter wille van wat losse centen overdreven voorstellingen van de zaak gaat geven. Laten wij toch de waarheid aandurven en niets dan de waarheid. Wat minder bezoldigde propagandisten. En wat meer volkskracht.

V

En 's middags, laat, te Jaffa, heb ik gegeten bij dr. Gourevitz, gij weet: wind en water. Het eerste schip der Joodsche vloot. Ik zit er naast mijn ouden, lieven vriend, Schagevitz, Mizrachist. Dat is de volkskracht tegenover de Amerikaansche baantjes-jagerij. Ik heb u al over hem geschreven, vijf of zes en zeventig. En als wij niet oppassen wordt hij nog licht-matroos. Hij is even thuis in den Talmud, als in zijn amandelen- en druivenplantage. En zoudt ge wel gelooven, dat hij, zoo lief en zoo grootvaderlijk als hij hier zit, dat hij een moordenaar is? Toch is het waar. Een jaar of twaalf geleden, toen hij dus al een zestiger was, is hij aangevallen door een stel Arabische roovers. Zij hebben hem met een knuppel het dijbeen stukgeslagen. Maar hij heeft zich verdedigd. Eén dood. En de rest aan 't loopen.

Hij heeft Herzl nog gekend. En hij spreekt over hem met een liefde, zóó groot: 'Onze Koning'. Toen Herzl stierf, is hij opgehouden met rooken. Zijn liefst genot. Wanneer men hem een sigaret aanbiedt, gevoelt hij de ontzegging. En den rouw. Nu vijftien jaren lang. Dat is de volkskracht, die wij noodig hebben.

VI.

En juist, dezen dag, dezen langen dag, hooren wij te Jaffa de beslissing van het Voorloopig Bewind over de Constituante. De verkiezingen worden uitgesteld tot 'het juiste oogenblik'. Daartoe is besloten in een vergadering, waarin Weizmann en Oessiskin gesproken hebben. Men heeft, geloof ik, wel eens getwijfeld aan mijn objectiviteit. Maar met de constituante is het dan toch gegaan, gelijk ik heb voorspeld. Toen ik in Januari Holland verliet, was er in de geheel de Zionistische wereldpers een groot enthousiasme voor de Joodsche Constituante. Ik ben daarover hier anders gaan denken. Later heeft onze leiding in Londen ingezien, dat deze vergadering alleen besluiten behoorde te nemen, van beteekenis voor de Palestinasische Joden.

De weidsche naam constituante is toen veranderd in: vergadering van gekozenen. Bovendien heeft men ingezien, dat zoo eene vergadering geen zin heeft, zoolang niet beslist is over de rechten der Joden in Palestina. De vergadering is nu ook uitgesteld tot over de mandaatskwestie zal zijn beslist. Duidelijk is nu gezegd, dat het vrouwen-kiesrecht daar geheel buiten staat. Dat blijft actief en passief. Het gevolg daarvan zal zijn, dat de geheele orthodoxie zich zal onthouden. Er zal dus eene vergadering komen van uitsluitend linksche leden in een land, waar de groote meerderheid rechts is. De orthodoxie hier zal dus in een moeilijke positie komen. Immers, de Joden buiten dit land kunnen niet gebonden worden door eenig besluit van eenige Zionistische organisatie. De Joden in het land misschien wel. Het is de vraag, hoever de orthodoxie in haar verzet gaan zal. Waarschijnlijk zal geprotesteerd

worden bij de Engelsche Regeering. Men zal weigeren de besluiten van de vergadering te erkennen. Misschien zelf een andere vergadering bijeengeroepen. Dat kan nog mooi worden.

Voor de Mizrachie is het een moeilijke kwestie. Eerst hebben zij besloten mee te doen. In de hoop van een rechtsche meerderheid in de constituanten, die het vrouwenkiesrecht afschaffen zou. Toen hebben ze besloten weer niet mee te doen. Toen hebben ze besloten het advies van de Rabbijnen te vragen. Welnu, alle bekende Rabbijnen, ook de zeer invloedrijke rabbijn Kuk, hebben zich er tegen verklaard.

De voorstanders zeggen: in de Zionistische organisatie en in de Mizrachie-organisatie hebben de vrouwen actief en passief kiesrecht, zonder dat daartegen ooit bezwaar is gemaakt. Ook aan de Congressen nemen vrouwen deel. Dit is een sterk argument. Maar wat buiten het land kan, dat kan hier nog niet. Trouwens, ik betwijfel of bijvoorbeeld de bekende Amsterdamsche Mizrachist N. Davids Bzn. als lid van den Amsterdamschen kerkeraad voor actief en passief vrouwenkiesrecht stemmen zou. De Mizrachie hier neemt geen vrouwelijke leden aan. Er is wel een aparte Mizrachistische vrouwenvereniging. Maar ook de besturen der beide verenigingen kunnen niet samen vergaderen. Dit zijn natuurlijk moeilijke kwesties, die zich langzamerhand, geleidelijk moeten ontwikkelen.

Er komt trouwens onder de orthodoxe vrouwen wat meer leven. Onlangs is hier voor het eerst door eene orthodoxe vrouw in het openbaar eene redevoering gehouden. Alleen toegankelijk voor vrouwen. Er werden avondcursussen georganiseerd enz. Alles zou wel geleidelijk terecht komen, wanneer de uiterst linkschen maar wat geduld hadden gehad.

Trouwens, vele orthodoxen zijn niet zoozeer tegen het vrouwenkiesrecht, dan wel tegen de manier, waarop het met list en geraas door eene kleine minderheid is doorgedreven.

Het ongelukkige Voorloopige Bewind blijft. Ofschoon plechtig is verklaard, dat ze zouden aftreden, wanneer de verkiezingen in October niet zouden doorgaan. Het Voorloopig Bewind is zóó samengesteld, dat er precies één Mizrachist in zit. Een oud, afgeleefd, zeurderig mannetje van diep in de zeventig. Precies het tegendeel van den lieven ouden Schagevitz.

VII.

En nu maar weer wachten. Wij beleven goede tijden. Iedere groote mogendheid heeft hare zwakke plekken. En iedere andere probeert daar gebruik van te maken. Engeland, Frankrijk, Italië, Palestina, Egypte. Welke grenzen zal men Palestina geven in het Noorden? Ook het water, dat wij noodig hebben voor onze besproeiing en voor de elektrische kracht? De voorloopige grens tusschen het Fransche en het Engelsche bezettingsgebied is in ons nadeel. Frankrijk, Engeland, Palestina. Gij weet allen, dat er ongeveer half September een spanning was tusschen Engeland en Frankrijk in zake Syrië. Frankrijk en Feisal zijn de vijanden. Welnu, Frankrijk had eene overeenkomst gesloten met Monttoul Pasja, uit Hauran. Deze verbond zich met twee-honderd-duizend Bedouïnen eenen opstand te verwekken tegen Feisal, Hij zou dan Emir worden van Syrië, zoo mogelijk vereenigd met Palestina. En een Fransch mandaat. Toen Engeland aan Fransche eischen toegaf, werd de opstand per extra Franschen koerier uit Beyrouth, afgelast. Op 't oogenblik vechten de Arabieren en

de Franschen in Syrië. Egypte is al een half jaar in onrust. Hier is de Regeering geducht op haar hoede. En wij vertrouwen, dat er niets gebeuren zal.

En maar weer wachten. Constituante. Vrouwenkiesrecht. Een aantal rabbijnen hebben verboden Hebreeuwsch te spreken. Groote aanplakbiljetten. Andere rabbijnen daar weer tegenin. Herinnert gij u de staking aan de Kweekschool voor Onderwijzers nog? Vanmiddag heeft de kleine stakingsleider bij ons gegeten. De staking is hij alweer vergeten. Maar hij verdedigt het Hebreeuwsch in zoo prachtig, levend Hebreeuwsch, dat het geen andere verdediging behoeft. Al de rabbijnen, die het Hebreeuwsch spreken verbieden, zijn verraders. Hij wordt woedend: 'En u.... u wordt al bang, als u R. Chaïm Sonnefeld maar ziet. U bent een conservatief.' De heer des huizes verbiedt hem. 'En toch is hij een conservatief, al mag ik het niet zeggen'. O, het jonge geslacht. Het sterke, hoopvolle geslacht. Waarvan wij er niet één missen willen. En niet één missen kunnen. Maar zoo goed, als wij niet één missen kunnen en willen van onze groote, eerwaarde rabbijnen

VIII.

En gisteren kreeg ik de courant met mijn feuilleton: 'Vele zorgen'. En daarin mijn oratio pro domo. Kijk, ik geloof, dat het net weer tijd is, dat ik nogmaals een oratio pro domo houd. Ik weet wel: sommige Zionistische vrienden hebben getwijfeld aan mijn objectiviteit. Ach, meenen zij, dat zij objectiever zijn? Prof. Mannoury heeft eens gezegd: 'De veritate non est disputandum'. Maar ik heb nooit een feit valsch voorgesteld, noch zonder behoorlijk onderzoek geschreven. Allerlei feiten zijn dan ook uitgekomen, gelijk ik heb voorspeld. Aan één ding wil ik niet mededoen: het opzettelijk te gunstig voorstellen van de zaken, terwille van propaganda of zoo iets. Wij propageeren de waarheid, de geheele waarheid en niets dan de waarheid. Dat zijn wij verplicht aan ons Zionistisch ideaal.

Het is onwaar, dat ik onder den invloed sta van 'clericale anti-Zionisten'. Ik ben hier lid van Mizrachie. Een van de zeer zeldzame intellectueele immigranten, die zich bij Mizrachie heeft aangesloten. Maar mijn meening is, dat wij moeten streven naar eenheid en samenwerking, ook met de Agoedas Israël. Het doet mij goed, dat de Mizrachie mij verdedigt in hun maandblad van September bldz. 61: 'Onze medestander Jacob Israël de Haan heeft in zijn belangrijke artikelen in het "Algemeen Handelsblad" op verschillende van deze misstanden gewezen op een wijze, die van moed getuigt. Het is te hopen, dat zijn stem te bevoegder plaatse gehoord zal worden en de waardeering zal vinden, waarop hij aanspraak kan maken, al behoeft men het niet met alles, wat hij zegt, eens te zijn'.

Ach, lieve vrienden. Onlangs kwam ik een van mijne bekenden tegen. Ik zeide: 'Ik kan de Hollandsche Zionistische bladen dikwijls niet lezen, zonder te glimlachen'. 'Goede vriend', mocht hij zoo antwoorden: 'gij glimlacht nog maar zes maanden. Ik glimlach reeds vijftien jaar'.

Nr 99 Langs alle wegen⁺

⁺(1)Wij gaan boodschappen doen; (2) Ibrâhîm en de dieven: 5-12 1919 A., 5 (Onder de Streep)

Omdat Adil Effendi den geheelen dag toch niets te doen heeft, kan hij wel iets anders doen. Bijvoorbeeld inkoopen doen voor zijne schoonzuster. Machmoed zal de mand dragen. En ik zal meegaan. Lekker hè, Machmoed. In de Bazar valt altijd wat af. Wij koopen eerst aardappelen. Wij koopen ook tomaten en biet. En schapenvleesch, dat ons wordt geleverd gewikkeld in druivenbladeren. Adil overal dingt af, terwijl Machmoed overal snoept. Hij heeft al een trosje druiven weggenomen met het oogmerk om het zich wederrechtelijk toe te eigenen. Ofschoon dit trosje druiven toebehoorde aan Mustapha, den groentenkoopman. Althans niet aan hem, Machmoed. Straks neemt hij ook een tomaat. En wij slenteren het specerijenstraatje in. De mand is al heel zwaar geworden. Machmoed draagt hem nu op zijn hoofd. Wij koopen kaneel en peper. En als wij teruggaan, dan koop ik bonbons voor de drie kleine nichtjes van Adil, de dochtertjes van Abdoel Salam. Jammer, dat Allah hem geen zonen heeft geschonken. Dolgraag zou de kleine Machmoed snoepen. Maar alles is in flesschen. Wat een gierige koopman! Wie zijn zijn ouders? Allah moge hen niet zegenen! Gelukkig, dat de chawadja het felle snuitje van Machmoed in de ramen krijgt: ‘Machmoed, wil je een stukje chocolade?’ Neen, maar! Een stuk chocolade in een rood papier! ‘Allah vermeerdere uw vermogen’, zegt hij heel dankbaar. En de chawadja antwoordt, zooals het in het boekje staat: ‘Hij vermeerdere het uwe’.

Dit is nog uit den tijd toen Ibrâhîm Effendi, het keurige politie-officiertje van de gendarmerie, nog maar een keurig sergeantje was. Er waren paarden gestolen en de dieven moesten thuisbehooren in het dorp Ain Karem. Maar de paarden waren onvindbaar. En de schaduw van de dieven onvindbaar. Het geheele dorp afgezet. Veertig gendarmen in 't touw. Maar niets gevonden. Dan biedt Ibrâhîm Effendi aan de dieven binnen te brengen. Men moet hem vier gendarmen medegeven, allen goede eters. En men moet de zaak Turksch aanpakken. Niet Engelsch. Het dorp afzetten en zoo, dat geeft allemaal niets. En dat is zoo vermoeiend. Turksch, dat is zoo: Ibrâhîm gaat met de goede eters naar het dorp Ain-Karem. Hij roept de aanzienlijken van het dorp bijeen. En hij verklaart, dat hij en de andere goede eters niet weg zullen gaan, voor de dieven gevonden zijn. Hij kwartiert zich zelven in. En hij kwartiert de vier anderen in. Veel eten. En niets doen. Na vijf dagen rijdt Ibrâhîm Effendi Jeruzalem binnen. Hij heeft de dieven. Hij heeft de paarden. Hij wordt tweede luitenant. Hij wordt eerste luitenant. Terwijl ik dit schrijf is hij op reis naar Egypte met tien dieven, die allemaal boven de drie jaar hebben. En dus moeten zitten in Caïro. Wij hebben hier alleen maar kleine dieven.

Nr 100 Eene verrassing⁺

⁺6-12 1919 O., 5. Gedat. Jeruzalem 7 nov.

Heden is het veertien dagen van de Maanmaand. Morgen is de maand vol. Maar al de laatste dagen straalt zij al hoog, zuiver en zilver. Ik heb er op gelet: den vijfden dag is de Maan begonnen schaduwen te schieten uit het duister. Maanlicht en

manenschaduw zijn hier zooveel mooier dan zonnelicht en zonnenschaduw zijn. Ook de avonden zijn vochtig en koel. Al zijn de dagen nog heet.

Zie, als ik uitwandel, bij de Jaffapoort, het drukke van Jeruzalem, daar staat mijn vriend Abdoel Salam geleund op zijn stok. Hij heet niet Jan, Piet of Klaas Maar Abdoel Salam. En dat beteekent: 'Dienaar des Allerhoogsten'. Zijn ééne broer heet Hassan: de Gelukkige. Dan is er nog Subgih, dat beteekent: 'Geboren in den morgen'. En Adil: de Juiste'. Ik zou eigenlijk wel eens willen weten, of die mooie namen voor mijne Arabische vrienden nog eene bijzondere gevoelswaarde hebben. Maar aangezien ik wel vrees, dat zij deze significische vragen toch niet zouden verstaan, ga ik liever kopjes zwarte koffie met hen drinken in den tuin van Bristol.

II.

De paarden. Hassan Effendi heeft veel paarden en vele rijtuigen. Hij laat daarmede de koetsier rijden in de stad. En hij leeft zelf van de meerwaarde. Maar de mooie paarden, de renpaarden, die behooren aan Abdoel Salam Effendi. Jimmy. O, wij hebben zware dagen doorgemaakt. Want Jimmy is ziek geweest. Ook hebben Engelsche officieren hem willen koopen. 'Neen', zegt Abdoel Salam Effendi: 'ik heb Jimmy zoo lief als een eigen kind. Ik heb zijn moeder nog gekend. Was het mooiste paard uit de buurt van Bethlehem. Zeker zal ik hem niet verkoopen onder de vijfhonderd Napoleon'. Wij spreken hier nog altijd van Napoleons. In den voor-oorlogschen tijd zag men hier veel Fransch goud. De Bedoeïenen willen geen papier. Ze willen alleen goud. En dat begraven ze in den grond. Een Napoleon kost nu al een Egyptisch pond. Dat is dus een agio van een kwart. De Regeering verbiedt dat wel. Maar och, de Bedoeïenen rijden op snelle paarden.

En de duurte. In de laatste weken zijn de prijzen van meel, vleesch en suiker weer duchtig opgelopen. Men zegt een kleine dertig percent. De regeering zal nu ingrijpen. Graan laten koopen in Egypte. Maar daar is 't ook al niet rustig. En Australisch meel laten aanvoeren. Een ei kost hier nu juist een piaster. Vroeger veertig voor een piaster, dat is drie voor een cent.

Abdoel Salam zucht. Er zijn geen wedrennen, en er is geen korensyndicaat. Waar dat heenmoet!

III.

Om tien uur betalen wij een groote rekening van kleine kopjes koffie. Hebben wij zóó gekoffieborreld? Wij kijken elkander aan en wij lachen elkander uit. Het is waar. Het koffiejongetje heeft al maar heen en weer gedribbeld op bloote pootjes. Kopje leeg, kopje vol. En wij hebben gedronken in één droom van maanlicht en boomengeur. Koffie is hier haast iets gewijds. Zoo iets als wijn. Nu naar huis, door de betooverde stad. De maan vlekkeloos hoog. De hemel zonder een heugenis van windwolken. En de sterren. De sterren. De sterren. Wat wist ik gisteren? Wat zal ik morgen weten? Maar vanavond weet ik alles. De schaduw van de huizen en de heuvelen heel strak. En wij zien ver, heel ver, over het heuvelenland naar buiten. Zoo drentelen wij naar huis. Op straat, vóór de staldeur, in den maneschijn, slaapt de kleine Machmoed. Het is waarlijk te warm nu in den stal. O, Machmoed beleeft genoeglijke dagen. Kapitein Aronssohn is in de stad. Ik schrijf u nog wel eens over hem. Heeft de D.S.O. Is een

jaar of vijf en twintig. Turksch onderdaan. Engels kapitein. Hij heeft zijn paard gestald bij ons beider vriend Abdoel Salam Effendi. Maar hij brengt zijn eigen staljongetje mee. Abdoel Salam vindt het maar half goed. Want twee staljongetjes werken natuurlijk veel minder dan een. Het staljongetje van kapitein Aronssohn slaapt naast Machmoed op straat. Soms hebben de kleine heeren avondgasten. Zij versnoepen en verrooken den baksjisj van den afgeloopen dag. Zij zingen en fluiten droevige en blijde liedjes. Zij gooien elkaar met brandende lucifers. Dan komt de nachtwaker uit de automobielenzaak daarnaast. Hij is vroeger monnik geweest. Een Armeniër. Maar ach, de Jeruzalemsche jongens respecteeren hem niet. Machmoed wordt heel brutaal: ‘ma lesch?’ Dit is iets, wat hij tegen geenen chawadja zeggen zou. Soms komt de chawadja op het spektakel af. En hij berispt Machmoed: ‘Wilt gij gooien, o, Machmoed, met brandende lucifers? Zijn uwe ouders dwazen! Wilt gij een vuur maken zóó groot, dat alle paarden en alle huizen verbranden? Wees beschaamd, o, Machmoed.’ Heel dikwijls blijven de avondgasten in het straathôtel van Machmoed overnachten. Dan ligt er een heel rijtje schooiers in den zaligen maneschijn. Vanavond liggen er vier.

IV.

Abdoel Salam met een verteederden glimlach bekijkt het zoodje. Zijn eigen zoodje ligt boven. Maar 't is onmogelijk te weten, waaraan Abdoel Salam denkt. Zal de kleine Machmoed wakker worden, wanneer wij de staldeur openen? Abdoel Salam opent voorzichtig. De trouwelooze Machmoed slaapt. Het paard Jimmy hinnikt, omdat hij zijn meester hoort. Machmoed slaapt. De geit, die laatst den stalbezem half heeft opgegeten, waarvoor Machmoed de slagen heeft gehad, de geit wandelt naar buiten. Ook het schaap, dat gemest wordt voor het volgende Mohammedaansche feest, ook het schaap komt buiten. Alle jongens, ook de waker Machmoed, slapen: ‘Machmoed,’ roept Abdoel Salam, ‘dieven.... dieven!’ Dan ineens schiet Machmoed onder zijn paardedeken uit. Hij heeft zich niet uitgekleeed. Nu behoeft hij zich ook morgen niet aan te kleeden. Slaperig en verbaasd. Maar hij herkent zijn meester en diens vriend. Ik zeg: ‘Foei, Machmoed, waren wij dieven geweest, wij zouden de geit hebben medegenomen en het schaap. Ook de paarden zouden wij hebben medegenomen.’ ‘Nee, heer,’ zegt Machmoed, ‘mijn heer vergist zich. Ik heb geslapen, maar mijn hart was wakker. En mijn hart heeft gehoord, dat geen dieven waren aan de deur van onzen stal.’ ‘Machmoed,’ vraag ik, ‘hoe laat is het?’ Hij dwaalt heel even langs den hemel: ‘Ongeveer het tiende uur.’ Het is kwart over tien. Als gij hier komt, dan zult gij zien, hoe zeker de Arabieren de nachturen lezen uit de sterren. Nu ja, niet precies de minuten en de seconden. Maar dat zijn ook dwaasheden van de chawadja's.

V.

En de verrassing. Machmoed is weer verdwenen onder zijn paardedeken. Daar komt Subgih aangedrenteld: ‘die in den morgen is geboren’. Van de vier broers ken ik hem het minst. Hij werkt op het gouvernement als vertaler. Is in Beyrouth op de Amerikaansche school geweest. Spreekt Engelsch zonder accent. Wij groeten. Wij

zeggen kleine, gewone dingen. Maar ik hoor, dat hij groote dingen heeft in zijn hart. Hoort Abdoel Salam het ook? Hij gaat naar boven. Hij laat ons samen. Geloof mij, dat de Arabieren de uren lezen in de sterren. En uw zorgen in uw oogen en in uw stem. Waaraan denkt Subgih? Hij heeft pharmacie gestudeerd en biologie. Hij wil naar Europa reizen. En filosofie studeeren: 'ik wil weten, wie ik ben.' Denkt hij, dat hij het leven leeren zal uit de boeken? 'Neen,' zegt hij: 'Het leven leeren wij alleen door te leven. Maar hoe kunnen wij leven, wanneer wij geen wijsgeeren zijn?' Dat is de verrassing. Jeruzalem. Een zalige maannacht. En zachte woorden wisselen over de dingen van leven en eeuwigheid met een Arabischen kameraad. Wij loopen langzaam op in den betooverden maneschijn. Wij voelen niet, dat wij gaan. Hij heeft de Duitsche idealisten gelezen. Hij kent Hegel, die onze harten won, toen wij begonnen te leven. Ik vraag, hoe hij leeft in het gezin van Abdoel Salam, die niet zoo heel veel weet behalve paarden, duurte en de gemeene streken van Djemal Pasja? En met Adil, die zich zeker niet voor Hegel interesseert! 'Ja', zegt Subgih: 'men moet zijn broers liefhebben zooals zij zijn. De filosofie leert ons in vrede te leven met allen. Ook met ons zelve'. Hij heeft zijn vrienden, 'Al mijn vrienden zijn beter, dan ik', zegt hij. En zijn meesters. Hij is niet ongelukkig. Maar als de wegen open worden, zal hij toch naar Europa gaan. Ook Adil wil naar Europa. Maar hoe anders.

Het is over twaalven, wanneer wij langs den stal terugloopen. Het rijtje van vier slaapt lekker. Ach, wat zoeken wij toch meer dan de droomen of den droomenloozen slaap van een Jeruzalemschen staljongen. Wat drijft ons, dat wij altijd moe zijn en altijd zoeken?

VI.

In mijn eigen huis, waar Herzl heeft gewoond, lig ik nu lang wakker. Door mijn ruiten staat de maan. O, ik ben mijn cosmografie-tijd lang te boven. Toen zou ik wellicht wel geweten hebben, hoe hoog de maan moet staan te Jeruzalem te twaalf uur in een bepaalden nacht. Wij rekenden dat toen uit. Ach, en dat de Eeuwigheid een beetje morrelde aan de maan, dat wist ik toen niet. Misschien is het ook wel niet waar. Nu weet ik alleen, dat de volle maan hier al heel vroeg opkomt en laat ondergaat. Haar stralen zijn van witte zijde. En de hemel is van blauw satijn. Nu slapen.

En de volgende dag. Hoe leeg en vaal. Adil komt 's morgens al heel vroeg. Hij kan niet voort met zijn thema. Zou het niet verstandig zijn, wanneer hij die moeilijke thema maar oversloeg? En Subgih, die in den morgen is geboren, hij is gedwee naar het gouvernement gestapt. Hij vertaalt er proclamaties en verzoekschriften, in het Engelsch, uit het Engelsch, Misschien zal hij zuchten. En zal hij waarlijk van de filosofie leeren in vrede te leven met zich zelve? Maar de gelukkigste van ons allen is de kleine Machmoed. Hij hoeft zich gisterenavond niet uitgekleeft. Dus hoeft hij zich vanmorgen ook niet aan te kleeden

Nr 101 Langs alle wegen⁺

⁺(1) Post mortem; (2) De kapper: 9-12 1919 A., 5 (Onder de Streep)

Wanneer prof. Geddes niet Jeruzalem kwam herbouwen, maar bijvoorbeeld Babylon, dan zou ik hem best vinden. Nu zie ik hem hier altijd met een beetje onwil, ofschoon bij wel heel begaafd is. Ik ontmoet hem. Altijd mild. Altijd levendig. De Universiteiten? Allemaal post mortem. 'Dat is iets voor u', roept hij. De lesrooster van prof. Geyl, den hoogleeraar in het Nederlandsch te Londen. 'Post mortem?' Ja, 't is weer post mortem. De Vos Reinaard, Vondel's tijd en Staring. 'Ziet ge wel', zegt prof. Geddes: 'weer het oude lied'. Inderdaad, ik ben benieuwd, hoeveel collegianten prof. Geyl hebben en houden zal op een college over Reintje den Vos. En Staring! Waarom niet een college over de hedendaagsche schrijvers, die in Engeland bekend en vertaald zijn: Van Eeden, Querido, Couperus. Onze middelbare examens zijn evengoed post mortem. Misschien is er de laatste jaren iets veranderd. Maar toen mijne schoolgenooten studeerden, was historische grammatica belangrijker dan levende litteratuur. Zou niet menigeen geslaagd zijn voor Middelbaar Fransch, die bijvoorbeeld nooit een *Mercur de France* in handen had gehad? Wat wisten de candidaten van Franschen geest? Van het Fransche volk? Ach, ten slotte was het examen een broodwinning, die buiten liefde en genegenheid omging. Zal ook de Jeruzalemsche Universiteit post mortem zijn?

Mijn Armeensche kapper. De polyglot. Hij is nu ook begonnen Hebreuwsch te leeren. Wil ik hem geen les geven? Dan zal hij mij Armeensch leeren. Hoe gaat het hem? Niet goed. Dzumma, zijn leerjongen, is weggelopen! Schande hè? En de nieuwe leerjongen wil geen koekjes verkoopen op de stoep, wanneer er geen klanten zijn om te bewaaien tegen de vliegen. Ook wil hij niet de boodschappenmand dragen van de klanten naar huis. Ik zeg, dat ook bij ons de kappersjongens geen koekjes verkoopen en niet de boodschappenmanden dragen van de klanten naar huis. 'Maar mijnheer', roept mijn Armeensche kapper uit: 'wat doen zij dan wel?' Hij moet nu haarknippen en vliegen wegwaaien te gelijk. Ik zeg: 'de vliegen zijn een groot verdriet'. 'Oui, monsieur', zegt hij: 'il faut mourir bientôt'. Gij schrikt. Ik niet. Ik ken het Fransch van mijn Armeensche kapper. Hij bedoelt, dat het weldra koud zal worden en dat dan de vliegen doodgaan. Hij heeft ook de krant gelezen. Wij spreken dus over politiek. Er komen Fransche soldaten in Syrië. Dertig duizend, mijnheer, dertig duizend. Wat wil de Emir Feisal daartegen doen. 'Mijnheer', zegt mijn Armeensche kapper in zijn keurig vereenvoudigd Fransch: 'de Emir Feisal is een oplichter. Ja mijnheer, een oplichter. Ik zou hem geen crediet willen geven. Voor een keer kappen niet'. Wij scheiden.

Nr 102 De gouverneur van Jeruzalem⁺

⁺9-12 1919 A., 10. Gedat.
Jeruzalem 9 nov.

Gouverneur Storrs is van zijne vacantie teruggekomen. Ik wil hem gaarne eene aanbeveling vragen voor een van zijne officieren, den chef van de politie en de gevangenis, opvolger van den havenkapitein Matheison. Maar nog veel meer gaarne zou ik den Gouverneur willen vragen naar zijn oordeel over de Oostersche kwesties: Syrië, Palestina en Egypte. Weinigen kennen land, volk en geestelijke stroomingen daar zoo goed als hij.

Belet vragen. De Gouverneur zal ontvangen. En de aanbeveling kan ik krijgen. Maar een interview! Welk een dwaze gedachte! Hij is militair en interviews zijn tegen de militaire etiquette. Ik herinner aan ons interview in Maart. Hij wordt heel streng: 'Dat was ook geen interview. En was het dat wel, dan heb ik mij vergist. En

ik zal mij geen tweeden keer vergissen.' Onvermurwbaar. Goed. Maar ik heb met een aantal menschen over hem gesproken. En natuurlijk vindt, ge hem in het Engelsche: 'Who is who?'

II.

En ziethier mijn aantekeningen over dezen hoogbegaafden en bekwamen man, die zeker zijn machtig land nog in vele betrekkingen dienen zal. Ik heb zorgvuldig geluisterd naar alle kanten, en veel aanvulling en verbetering is niet noodig.

Zijn leven. Het gewone leven van eenen Engelschen jongen uit de betere standen. Geboren. Lagere School. Public school. De Universiteit te Cambridge. Hij heeft daar gestudeerd: Grieksch, Latijn en philosophie. Zijn studie volbracht met first class honours. Daarna aanvullende studies in het Arabisch. En wanneer hij voor in de twintig is: naar Egypte in civiele dienst. In het ministerie van financiën, van de mijnen, belastingen, rekenkamer, secretaris van den financial advisor. En oriental secretary of the Residence. 'The Residence'. Vroeger 'Agency', dat is in Caïro het groote, het machtige, de vertegenwoordiger van Engeland. 'Oriental Secretary' is daar een zeer belangrijke post. Hij heeft gewerkt met Kitchener, met Sir Henry Mac Mahon en met Sir Reginald Wingate. Dan de oorlog: hier zegt men het kortweg zóó: 'Hij is naar Arabië geweest en heeft daar den Arabischen opstand gemaakt'. Zeker heeft hij in dien tijd Engelsche belangen in Arabië behartigd. Hij heeft er koning Hussein gekend. Den Emir Feisul en diens meer begaafden broeder Abdullah. En kolonel Lawrence, geen staatsman, geen krijgsman, maar archaeoloog. En langen tijd Feisuls raadsman. Hij heeft samengewerkt met Sir Marc Sykes, den chieft political officer van het Egyptisch Expeditieleger in Palestina. E.E.F. noemen we dat hier, en dat staat ook op de postzegels. Met zijn Franschen collega Picot heeft Sir Marc het Sykes-Picot-tractaat opgesteld, dat Palestina in het noorden zoo slechte grenzen geeft. Kort daarna heeft Ronald Storrs, nog altijd civilist, zijn werk in Bagdad. Arabische politiek. En dan in Engeland, waar hij met Sir Marc Sykes drie maanden werkt in het secretariaat van het War Cabinet. Dan terug naar Egypte. Inmiddels is Jeruzalem bezet. Hij wordt er heen gezonden, eerst met een beperkte opdracht. Sinds December 1917 als gouverneur.

III.

De Man. Zijn politiek. Men kan zeggen: het vermijden van uitersten. Denkt gij, dat, het zoo gemakkelijk is, gouverneur van Jeruzalem te zijn? Wel, dr. Weizmann, kon er niet in slagen vrede en eendracht te bewaren onder de Joden alleen van Jeruzalem. De gouverneur moet vrede houden tusschen allen: Mohammedanen, Joden, Christenen. Iedereen, die maar meent in het minst te kort te zijn gedaan, komt met zijn klachten. Bijvoorbeeld: Generaal Allenby heeft na de bezetting eene proclamatie aangeplakt, dat alles blijven zou, zooals het was, tot den vrede. De Arabieren klagen nu, dat de status quo is verstoord, ten gunste van het Hebreeuwsch. Of de rechters. Het hoofd van de rechters is luitenant-kolonel Norman Bentwich. En er zijn verscheidene andere Joodsche rechters. Klachten bij den gouverneur. Jeruzalem is nog niet eene Joodsche, en nog veel minder eene Zionistische stad. De niet-Zionistische Joden gaan dadelijk klagen, zoodra zij meenen verkort te zijn tegenover de Zionisten. Gouverneur Storrs

volgt een politiek van gelijkheid en van verzoening. Het gevolg is, dat hij bij de uiterste drijvers van alle partijen niet al te best staat aangeschreven. De uiterste Joden noemen hem een Arabier. De uiterste Arabieren zeggen, dat hij geheel onder den invloed is van de Joden. Maar de groote meerderheid van de gematigde elementen van alle partijen is zeer met den Gouverneur ingenomen. Het is natuurlijk niet wiskunstig te bewijzen, maar het is een algemeene meening, dat de voorzichtige politiek van den Gouverneur ons voor veel onrust heeft bewaard.

Trouwens, ook de politiek van onze eigen leiders is veel voorzichtiger geworden. In het begin zijn wij stoutmoediger geweest. Optochten door de stad. Feestelijke ontvangsten. Dat is voorbij. Brandeis is hier opzettelijk niet met eerbetoon aan het station ontvangen. Evenmin Oessiskin. Weizmann is hier als een heel gewoon burger binnengekomen. Misschien dat wij van een overmatige stoutmoedigheid nu komen tot een overmatige voorzichtigheid. Ook hier is het vinden van een juist midden zeer moeilijk. Maar dit is zeker: toen gouverneur Storrs verleden jaar eene voorzichtige politiek voerde, heeft men hem uitgemaakt voor eenen anti-Zionist. Nu voeren onze leiders zelve dezelfde politiek. O, de stoutmoedigheid is schooner dan de voorzichtigheid. Maar de verantwoording van eenen gouverneur van Jeruzalem is groot.

IV.

Een merkwaardig artikel van Ben-Jehoeda in het dagblad 'Doar Hajom'. De tweede verjaardag van de Balfour-declaratie is te Londen zeer feestelijk gevierd. En hier vrijwel onbemerkt voorbijgegaan. Waarom? De Engelsche Regeering heeft de Balfour-declaratie bevestigd. Maar niet uitgelegd. Zal een Joodsch volk worden erkend met een Joodsch staatsburgerschap? De grenzen van Palestina? Wat beteekent 'Joodsch tehuis'? Wij lijden hier nog altijd onder den onwil van de plaatselijke autoriteiten.

Generaal Watson, de Gouverneur van Palestina, zal denkelijk aftreden, omdat zijn bestuur niet Zionistisch genoeg was. En de opvolger? Geen benijdenswaardige taak. Men noemt Generaal Deedes. Vroeger hoofd van het intelligence-department in Egypte. Thans Britsch vertegenwoordiger te Konstantinopel. Hij is dr. Weizmanns candidaat. Ze zijn thans beiden te Caïro. Het is de vraag, of de benoeming van Generaal Deedes weer voorzichtig genoeg zou zijn. Het is nergens geheel rustig. Ook hier niet. En zoo heel anti-Zionistisch is gouverneur Storrs, die blijft, toch blijkbaar niet.

V.

Geen interview. Geen denken aan. Maar wel een bezoek aan het jongensweeshuis van den heer Goldsmit. Dat ging zó: de Gouverneur, altijd mild en voorkomend, zegt iets liefs over de Hollandsche Zionisten, die hij kent: Siegfried Hoofiën, Jacobus Kann, mr. Van Vriesland. Ik zeg: 'Ja, maar een van de allerbesten kent u niet. Wij zijn allemaal een beetje ijdel en een beetje lichtgeraakt. En er is er maar één in de Stad, die zijn geheele leven zonder ijdelheid geeft aan zijn werk'. Ik prijs het weeshuis. En de gouverneur, altijd belangstellend, zal het Zaterdag komen bezoeken. Negen

uur. Als de gebeden afgeloopen zijn. De heer Goldsmit heeft het den jongens niet gezegd, om de rust der gebeden niet te storen. Ook onze chassidische vrienden, die het Tiental komen volmaken, weten het niet. Maar Mohammed weet het. Dus heeft hij ook een nieuwe japon aangetogen, donkerblauw met een streepje. En om half negen komt de eerewacht. Zes gendarmen met hun sergeant. O, Amsterdam is Jeruzalem niet. En een Amsterdamsche diender, wat is hij gewoon, wat is hij hard en vaal, naast onze gendarmen. Ze gaan in fijne, grijze kleeren. Ze hebben bijna allen knappe verstandige gezichten. Ze zouden allen prins van Arabië kunnen zijn.

Precies negen uur. De gouverneur met zijn deurwachter. Ik zou den Emir Feisul wel eens willen zien en ook de echte prins van Arabië. En alles gaat heel gewoon. De gebeden over den wijn en over het brood. En de jongens eten, natuurlijk wel een beetje afgeleid. De gouverneur vraagt, maar 't is of hij alles al weet. Wij kunnen natuurlijk niet alle jongens voorstellen. Maar wij vertoonen onze schatten. Pinhas, den kleinsten, twee en een half jaar. Een blank jongetje met blonde krulletjes. En Ossia, den diksten, een reclame voor ieder weeshuis. En den kleinen Sachs, den netsten, den braafsten, den besten. De gouverneur ziet het geheele gebouw. En hij ziet het goed. En als hij iets aan te merken heeft, dan doet hij dat. Alles licht en lucht. De groote slaapzaal, wel heel weemoedig. Echt weezenbedjes, de witte bedjes. Hij zegt ook iets vriendelijke tegen Mohammed. Een gelukkige dag! Maar Mohammed had dan ook een nieuwe japon aangetrokken, donkerblauw met een streepje. De voetbal. Spelen de jongens voetbal? Ja, maar niet volgens de regelen. Neen, dat gaat niet. Goed spelen of niet spelen. Hij zal ons een best soldaatje sturen, dat den jongens de regels van het spel wel leeren zal. En in het bezoekersboek schrijft hij iets, dat heel lief is. Geteekend met den Joodschen dag en de Joodsche maand. Kleinigheden? Zooveel kleiner dan de Eeuwigheid? De jongens in twee rijen. En de wacht van de gendarmen. Amsterdam is Jeruzalem niet. Het weeshuis staat in een buitenwijk. Van het hooge balcon af zien wij ver, heel ver. De bergen in, waar de lijnen van dalen en toppen spelen. De gekanteelde muren met de torens. En overal de schaduwlooze zon. Zij gaan. De gouverneur. En achter hem zijn deurdienaar, die wel een prins van Arabië zou kunnen zijn.

Ik ben moe. Het is toch niets. Het is toch alles niets. Het breekt uit elkander. Ik bijt op mijn hart om het niet uit te snikken van pijn. Stil maar. Stil maar. Vanavond zal de maan vol zijn. En ik zal uitgaan met Adil Effendi, om acht uur, als de maan op het schoonst is. Maar de Eeuwigheid. Altijd de Eeuwigheid achter Amsterdam, achter Jeruzalem, achter den gouverneur, achter zijnen deurwachter, achter Adil en achter mij.

Nr 103 Langs alle wegen⁺

⁺(1) Maäloem: 12-12 1919
A., 5 (Onder de Streep)

O, signifische vrienden, ziethier het verschil tusschen de logische waarde en de gevoelswaarde van een woord. 'Maäloem' is logisch beschouwd een doodgewoon woord. Het verleden deelwoord van het werkwoord 'weten'. Maar de intuïtieve waarde. Die kan ik niet beschrijven. Die moet ge hier komen beleven. Een Arabier zegt even vaak maäloem als: 'vervloekt zij uw vader'. En de waarde is ongeveer deze: 'o-kuiken-hoe-kunt-gij-toch-zoo-iets-doms-vragen-dat-weet-toch-iedereen'. Bijvoorbeeld: gij komt in den stal van uwe vrienden, en gij vraagt den kleinen

Machmoed of hij wel durft rijden op het schoone stoute paard Jimmy? Waart gij nu een Jeruzalemsche straatjongen, dan zoudt ge ten eerste niet zoo een domme vraag doen. En als ge het deedt zou Machmoed u een pak slaag geven. Ook een effendi zou niet licht zoo iets vragen. Maar een chawadja nietwaar, och, een chawadja, die niet eens goed Arabisch kan spreken, dit is nu net een vraag voor een chawadja. Toch zal de kleine Machmoed den chawadja niet uitlachen. Men lacht geen chawadja uit, die baksjisj geeft. Dus zet Machmoed zijn onbeschrijfelijk snuitje in een plooi van allersuperieurst minachting. Hij streelt Jimmy over den schoonen, sterken nek. En hij zegt één woord. Het woord. Hij zegt: 'maäloem'. O, dwaze chawadja. O, dwaze vraag.

Nr 104 Weizmann ontvangt⁺

⁺16-12 1919 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 17 nov.

Ik ben er heengegaan voor de zitting van den orthodoxen onderwijsraad. Tot 's avonds twaalf uur. En den volgenden dag terug door de vlakte van Saron en de bergwegen van Judea, des middags met de auto. En 's morgens wordt Weizmann te Jaffa verwacht. Een ontvangst om tien uur in het gymnasium. En om tien uur er heen. Het gymnasium heeft een mooie aula. Honderden plaatsen, en een goed tooneel. Natuurlijk zal het niet eerlijk om tien uur beginnen. Maar laten wij zeggen om half elf, of om elf uur. Maar ik kan de dagbladen (ja, wij hebben twee Hebreeuwsche dagbladen tegenwoordig. En iedere week een nieuw weekblad) evengoed lezen in de hal van het gymnasium, als in een stoel op de veranda (o, zon, o, zee) van het pension van Chajim Benjamin Ben Nahum. Tien uur. Ik ben de tweede. De eerste is dr. Mirkin van Petach Tikvah, ook lid van dien raad. En wij bespreken: Kweekschool voor Onderwijzers, Gymnasium. Dat willen wij allen, Mizrachistisch ook. Maar dan moeten wij de moeilijkheden ook aandurven. En weten, dat wij alle krachten hebben in te spannen.

Wij tweeën. Dan meer. O, vele kennissen. Dr. Levontin van de Bank. En de rector, dr. Mossinsohn, lang in Amerika in de verbanning geweest, en dit jaar voor het eerst terug. Het loopt al aardig vol. Waarvoor zijn we ook weer gekomen! Voor dr. Weizmann zijn we gekomen. Zal hij komen. Een ongeluk met de auto? Neen. Niet ongerust zijn. Als hij niet komt, is 't ook goed. Dan hebben wij elkander toch gezien. Kesselmann. Een aardige kerel uit Amerika. Kopstuk van de Amerikaansche accountants. Hij komt hier de boeken eens netjes in elkaar zetten. Wij, Joden, richten onze snuiten naar de vele volken. Men zegt: ik heb een Hollandsch snuit, Kesselmann is quite American. Maar spreekt natuurlijk ook Jiddisch en Russisch. Hij is een nieuwe. Hij gromt nog. Hij zal wel stil worden. Het is elf uur. 'Hebben al die menschen hier niets te doen.... nemen die allemaal maar een morgen vrij?' De padvindders zijn gekomen. En de Maccabi, dat zijn de gymnastiekers. Het nieuwe geslacht. Kloek in hun kleren, wit en blauw. Het is nu heel vol. Als een hart vol bloed. En veel emotie. Warm. Stof. En het doffe druischen van vele stemmen, waaruit geen woord Hebreeuwsch, maar ook nog veel Russisch. En veel Jiddisch. Wij wachten op Weizmann. Denkt iemand daar nog aan? Het spelletje: van beneden naar boven om stilte roepen. Net doen, of hij komt. Dan allen gespannen. De heele volle zaal, één ziel van aandacht. En zien, dat het niets is. En de zaal, die uit elkander valt in kleine gesprekjes. Over twaalven. De psychologie van het wachten. Een dobbelaar. Zóó lang gedobbeld en verloren. Misschien keert nu de kans. Zóó lang gewacht. En

juist als ik weg ben, zal hij komen. Laat ik nu gaan. Als hij komt, kan ik hem toch niet meer hooren. Maar een koppigheid. Waardoor menigeen is te gronde gegaan. Maar zonder welke geen goed werk wordt gedaan.

Hij is er. Neen, geen spel. En heel eenvoudig. Hij groet zijn vrienden langs het pad. Ik heb hem gezien. En hij heeft een zeer goeden indruk gemaakt. Maar nu moet ik ook weg. Eten bij dr. Gourevitz van Wind en Water. En de lieve, oude Schagevitz zal er zijn.

II.

Weizmann is hier heel eenvoudig gekomen en leeft hier heel eenvoudig. Dat is de nieuwe, voorzichtiger, politiek tegenover de Arabieren. Hij ontvangt zonder omslag in het gebouw van de Zionistische Commissie. Ik ken hem niet persoonlijk. Hij kent mij ook alleen bij name. Een heel eenvoudige kamer. Groot. Licht. Een bureau. Drie simpele stoelen. Neen, de Nederlandsche Rekenkamer zou op dit ameublement geen aanmerking maken. Weizmann maakt inderdaad wel den indruk een groot man te zijn. Hij zal ook wel zijn gegroeid in de gebeurtenissen des Volks. In denk: 'hoe zou Herzl zijn geworden in dezen tijd?' Weizmann groot en eenvoudig. Toch mild en gevoelig. Misschien meer dan Oessiskin, die hier gekomen is met de reputatie een Man van IJzer te zijn. Als hij maar niet probeert die reputatie hier op te houden. Weizmann en ik wisselen enkele vriendelijke en beleefde woorden. Maar hij zegt vrijwel dadelijk: 'Wilt u mij vertellen over uw indrukken en uw ervaringen hier?' En ik zeg hem alles: hoop, haat, teleurstellingen, alles, alles.

Mijn beste vrienden, laat ik u niet zeggen, wat dr. Weizmann en ik met elkander besproken hebben. Maar iets anders, dat vrijwel hetzelfde is. Mijn Zionistische vrienden hebben zich in het 'Handelsblad' over mij beklagd. Ik kan dat wel begrijpen. Maar wanneer zij ook zelf hier eerst maar zoo'n klein jaartje hebben gewoond, dan zullen zij wel zien, dat ik gelijk had. Het bedoelde 'Handelsblad' heb ik niet ontvangen. Maar ik heb de Joodsche Wachter van 4 October ontvangen, waarin de zaak wordt besproken. Ten onrechte doen mijne vrienden het voorkomen alsof ik teleurgesteld ben door de leegte van het Land, door het antisemitisme der Engelsche officieren, en door de Arabieren. Of door den ouden orthodoxen Jischub. Geen sprake van. Dat kan iedereen in mijne feuilletons lezen. Maar ik ben tot wanhoop toe teleurgesteld geweest over den geest in den nieuwen Jischub. Mijn vrienden hebben een brief gepubliceerd van mr. S.A. van Vriesland, lid van de Zionistische Commissie, volgens mijn vrienden een voorbeeld van bevoegdheid en objectiviteit. Mr. Van Vriesland schrijft: 'Er is hier een geprikkelde atmosfeer, vooral in den nieuwen Jischub. Alles is zoo moeilijk door de oorlogsjaren en het lange wachten, nu op de vredesvoorwaarden voor Palestina. De nervositeit zoekt een uitweg en dan is er natuurlijk de Zionist Commission. Alles wat slecht is, is onze schuld. Men tracht zich zelf tusschen ons en de Britsche autoriteiten te stellen. De strijd naar buiten is niet moeilijk (*volgen enkele zinnen over andere onderwerpen, d. H.*) Maar de strijd naar binnen is afmattend. Aldoor de strijd tegen verdachtmaking en op wat voor edele motieven. Let wel: die afmattende strijd naar binnen, dat is niet tegen den ouden Jischub, maar tegen den nieuwen Jischub, dikwijls tegen onze eigen hoofdamttenaren. Mr. Van Vriesland schrijft: 'Men tracht zich zelf tusschen ons en de Britsche autoriteiten te stellen'. Die 'men' is de Waäd Hazemani, het voorloopig bewind der Palestinajoden, dat de Zionist Commission bij de Engelsche autoriteiten heeft tegengewerkt. Niet het leeg land, niet de Engelschen, niet de Arabieren, niet de

oude Jischub, maar de slechte, onheilige geest bij een gedeelte van den nieuwen Jischub, die heeft mij wanhopig teleurgesteld. En ik ben hier in een slechten tijd gekomen. Van geen der toenmalige leden van de Z.C. ging kracht uit. Ze zijn dan ook reeds of allen vertrokken, of tot minderen rang teruggebracht. Toen ik hier kwam, was het een machteloze warboel. Meer zal ik er niet van zeggen. Er is nu reeds veel verbeterd. Vooral mr. Van Vriesland heeft zeer, zeer veel goed werk gedaan. De rekeningen loopen, en allerlei overbodige baantjes en onnoodige subsidies worden met alle macht gekeerd. Toch loopen hier nog mensen rond, die geld trekken en geen noodzakelijk werk doen. Zij moeten er uit. En zij zullen er uit. Het Zionisme is ons heilig. Wij willen geen vuile goudvlekken op ons wapenschild.

Het Land moet niet alleen worden opgebouwd, maar ook het Volk. De Mizrachie, dat is mijn eigen partij. Niemand zal mij toch beschuldigen partijdig ten nadeele van de Mizrachie te zijn. Hoe is hier nu de toestand? Een heilig Mizrachistisch leven, gelijk wij dat in Amsterdam hadden, is hier niet. Dat komt omdat toch al het geld van buiten komt, uit Amerika. Wij hebben hier een zwaarbetaalden propagandist gekregen. Wat doet hij? Mizrachistisch bewustzijn wekken bij de massa? Was 't maar waar! In het radicale volkshuis zijn voortdurend vergaderingen en voordrachten. Voor de Mizrachie gebeurt niets. De betaalde propagandist heeft een aantal mensen betaalde betrekkingen gegeven. En zij bedisselen samen alles. Natuurlijk moeten zij den indruk wekken, alsof zij veel hebben bereikt. En daarom worden er bluffende berichten gepubliceerd over den bloei van het Mizrachistisch onderwijs, over de Tachkemonieschool te Jaffa, over een Mizrachistisch gymnasium en een Mizrachistische kweekschool, die of niet bestaan, of met kunst en vliegwerken. Er zal nu een congres van Mizrachisten gehouden worden, naar verluidt in Den Haag. Wie reizen er heen? De betaalde propagandist met een van zijn slachtoffers, die een beter lot had verdiend. En een derde afgevaardigde, een lieve, beste, brave vriend, maar die waarschijnlijk niet minder voor zijn handelsbelangen, dan voor Mizrachie gaat. Het is hard deze dingen te zeggen, maar het is noodig. Dat is geen 'defaitisme', maar noodzakelijke waarheid. Het werkelijke, heilige Zionisme, wordt door deze waarheid niet geschaad. Wij moeten het leven en de werkelijkheid aandurven. En er is nu eenmaal een pijnlijk verschil tusschen Palestina en laat ik zeggen, de Palestinarubriek van den *Joodschen Wachter*.

III

Ik heb u vroeger al eens geschreven over de stille, stugge tegenwerking van vele Engelsche ambtenaren. Mijne vrienden zeggen nu, dat dit een persoonlijke opvatting van mij is. Mr. Van Vriesland, in den hier gepubliceerden brief heeft geschreven: 'De strijd naar buiten is niet moeilijk. We zijn daarin succesvol *zooveel het maar mogelijk is*, Hebreeuwsch, immigratierechten, ambtenaren, het is alles zooals wij het wenschen. Ook in de Arabische quaestie. Er is een veranderde koers hier bij de autoriteiten'. Deze brief is niet geschreven voor publicatie. Men had hem niet moeten publiceeren. Maar 't is gebeurd. Welnu, over de gezindheid van de Engelsche officieren heeft een Amerikaansche schrijfster Marion Weinstein precies hetzelfde geschreven. Hebben mijne vrienden dat niet gelezen in de *Jewish Chronicle*? Ze hadden het ook kunnen lezen in den Engelschgezinden 'Doar Hajom' van den zeer sterk Engelschgezinden Ben Jehoeda. Wij zijn in zoover succesvol, dat het ons gelukt is een aantal anti-joodsche ambtenaren te verwijderen. De chief-administrator generaal

Sir Arthur Money is gegaan. Gelijk ik u reeds telegrafeerde gaat zijn opvolger, de generaal Watson, waarschijnlijk ook. Misschien wordt hij opgevolgd door den generaal Deedes, persona grata van de Zionisten. Zeker is het een verblijvend teeken, dat bij het komen en gaan van de hoogste ambtenaren ook rekening wordt gehouden met onze wenschen. Waarschijnlijk heeft mr. Van Vriesland niet meer bedoeld.

De waarheid. Niet meer. En niet minder. Ik ben niet bang. Wij kunnen slagen. Maar onze weg gaat, als al de mooie wegen rondom Jeruzalem, door de dalen en over de bergen. Komt maar allen hier, gij vrienden die mij vertrouwt, en die mij niet vertrouwt. Het Oude Land wacht op u allen, met een nieuw en sterk leven.

Nr 105 Schaäre-Zedek⁺

⁺18-12 1919 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 19 nov.

Schaäre-Zedek of Poorten der Gerechtigheid. Dat is het hospitaal van dr. Wallach. O, het ligt wel ver buiten de Stad. Maar ik ben er toch geen vreemde. Het is nu herfst. Het wordt winter. En ik gedenk menig zomermiddag er heen, zomeravond terug. Langs den langen, vollen en bonten Jaffaweg. Maar ditmaal door donkeren avond. Het waait al. Nu zal het spoedig regenen. Het is noodig. Maar de zomer is voorbij. En ditmaal ga ik in de rechtmatige uitoefening van mijne functie. Gedrieën in de kamer van doctor Wallach. En de administrateur, de heer Marx.

Doctor Wallach, drie en vijftig. En bijna dertig jaren hier. Hij is uitgezonden door een Comité, waarin ook de Amsterdamsche Pekiedim en Amarcaliem zitting hebben (die zich ook nu nog geldelijk voor het hospitaal interesseeren). Elf jaar heeft doctor Wallach in de Stad gewerkt. De nauwe straatjes. De benarde huisjes. En de ziekten, vliegende van huis tot huis. Een polikliniek. Huisbezoeken. Een apotheek. Dan wordt het Ziekenhuis gebouwd. En daar ligt nu ook haast weer negentien jaren van arbeid.

En de administrateur, de heer J. Marx, woont bijna een kwart eeuw hier. Is van den beginne aan het hospitaal verbonden. Rekent met oki, medjide, bisjlik, kantara, zooals gij en ik met liters, centen en meters. Reputatie: laat zich door geen enkelen Jeruzalemschen leverancier bedriegen. En daar hoort wat toe.

II.

Geschiedenis. Van den beginne af hebben de Hollanders belang in het ziekenhuis gesteld. Het eerste legaat, dat het hospitaal kreeg, was uit Holland, van den heer M. Abrahamson, te Amersfoort. In het eerste bestuur zat R. Akiba Lehren. Directrice Van Gelder, thans in de C.I.Z. in de Jacob Obrechtstraat (hoe waait de wind daar om het Huis!), is een aantal jaren in het Hospitaal werkzaam geweest. En zuster Estella Levisson uit Den Haag, tot 1 Mei 1916 in het ziekenhuis. Dan wijkverpleegster, en welke wijken, welke verpleging! In April 1917 overleden aan een ziekte als verpleegster opgedaan.

Op het oogenblik werken in het hospitaal vier verpleegsters en een waker. Er is een drukbezochte polikliniek. Ongeveer vijf en twintig duizend bezoeken jaarlijks. Niet alleen Joden. Ook Arabieren. Het hospitaal is bekend en gewaardeerd. Vraag iederen Fellach uit de stad naar 'Hakeem Wallach' en hij zal 't weten. Er is een eigen apotheek, waar de armenrecepten gratis worden gereedgemaakt. Zonder behelpen

kunnen ongeveer zestig zieken worden opgenomen. In tijden van epidemieën, gelijk Jeruzalem in Turkschen tijd zoovele gekend heeft, is men wel moeten gaan tot over de negentig. Het normale getal van zestig wordt evenwel in gewone tijden niet bereikt. Dan tusschen vijf en dertig en vijftig. Niet omdat er in Jeruzalem geene behoefte is aan ziekenhuisruimte. Het aantal armen is groot. De woningen der armen zijn ellendig. Gelegenheid tot huisverpleging is er niet. Maar het hospitaal moet ernstige zieken afwijzen, eenvoudig wegens geldgebrek. De leiders zouden liever zestig patiënten opnemen dan dertig. Vooral omdat de latere patiënten relatief minder kosten. Maar 't is eenvoudig onmogelijk. De heer Marx heeft in een van zijne publicaties zelf geschreven, dat men genoodzaakt was een zeer ernstig zieke vrouw af te wijzen wegens geldgebrek, ofschoon in het hospitaal plaats was. Natuurlijk, er zijn gevallen, die men niet afwijzen kan. De heer Marx vermeldt: een kind stikkend in croup-aanval. Mannen, vlak voor het hospitaal door een hollend paard uit een wagen geslagen. Mannen, bij werk in een waterkelder bijna door gas verstikt. En er is één soort zieken, die men nooit afwijst: de besmettelijke zieken. Want daarvoor is het ziekenhuis bijzonder gebouwd. De gedachte is geweest, niet zoozeer bijzondere personen te beschermen, als wel de stad te bewaren tegen epidemieën. Een longlijder kan niet worden opgenomen. Hij sterft. Mogelijk een groot ongeluk voor zijn omgeving. Maar niet voor de stad. Een enkele besmettelijke zieke, die niet kan worden opgenomen, kan de geheele stad met ziekte slaan. In den Turkschen oorlogstijd heeft het hospitaal onafgebroken zijn plicht tegenover de stad gedaan. In de oorlogsjaren zijn ruim achttienhonderd lijdens aan vlektyphus behandeld, met een gunstige mortaliteit. In 1916 alleen ruim zevenhonderdvijftig. In 1917 bijna zevenhonderd.

Vlektyphus-gevallen komen thans in de stad niet voor. Eenige honderden gevallen van meningitis werden vooral in 1917 en 1918 behandeld. Men moet de stadsbewoners hooren over de vlektyphus-epidemie. Ieder huis in de oude stad besmet. En het gaan door de straatjes levensgevaarlijk. Er waren doctoren, die geen boodschap afwachtten, doch eenvoudig bij hunne gewone patiënten gingen vragen, of er zieken waren. En, wanneer wij in toekomstige tijden misschien een snelle massa-emigratie krijgen, uit streken met verwaarloosden gezondheidstoestand, dan zal het hospitaal wellicht weder vollen dienst moeten doen.

Enkele cijfers. Zij toonen, welke bedragen met het hospitaal gemoeid zijn. En alles wordt vrijwillig opgebracht door bijzondere personen. In 1914 gemiddeld 30 zieken. Kosten gemiddeld 2500 gulden per maand. In 1915 gemiddeld 35 zieken, kosten gemiddeld 3000 gulden per maand. In 1916 gemiddeld 58 zieken. Kosten gemiddeld 5500 gulden per maand. In 1917 gemiddeld 53 zieken, kosten gemiddeld 8500 per maand. In 1918 gemiddeld 47 zieken. Kosten gemiddeld 7500 gulden per maand. In 1917 waren er bijna 20.000 verpleegdagen, waarvan bijna 8000 besmettelijk. In 1918 17.000 verpleegdagen, en bijna 6000 besmettelijk.

En de kosten zouden nog veel hooger geweest zijn, wanneer de heer Marx niet zulk een goeden kijk op zijn inkoop had gehad. Bijvoorbeeld: voor den oorlog werd brood in de stad gekocht. In den oorlog hielden de bakkers op met bakken, omdat òf hun meel òf hun brood toch door de Turken werd ingepikt. De heer Marx heeft toen in stilte tarwe gekocht en binnengebracht. Eveneens petroleum, voor licht bij spoedoperaties onmisbaar.

III.

De geldelijke toestand van het hospitaal is nu allertreurigst. De leiders hebben vroeger altijd geweigerd schulden te maken en liever patiënten afgewezen. Het meeste geld ontvingen wij natuurlijk uit de landen met de grootste Joodsche bevolking. En wie nu weet, hoe de roebel, de mark en de kroon nedergeslagen zijn, kan zich eene voorstelling maken van de zorgen. Duizend mark is nog altijd een aardige gift. Daarvoor krijgt ge nu ongeveer zeven Egyptische ponden. En alles is hier zoo ongelooflijk duur. Brood, vleesch, suiker, het is tachtig percent gestegen sinds den vorigen winter. De Hollandsche gulden daarentegen is nog steeds een nette munt. Ook de Amerikaansche dollar gedraagt zich goed. En evenzoo het Engelsche pond. Welnu, laat men dan in de landen, wier valuta niet geleden heeft, het zijne doen.

De toestand is nu zóó: De Zionistische commissie geeft van het geld van het Amerikaansche Distribution Joint Committee maandelijks een bijdrage, die evenwel nauwelijks groot genoeg is, om de helft der kosten te bestrijden. Maandelijks zal niet minder dan zeshonderd pond noodig zijn. De prijzen zullen dezen winter eene wanhopige hoogte bereiken.

IV.

En het bezoekersboek. Weinig aanzienlijke bezoekers van Jeruzalem hebben een tocht naar het hospitaal verzuimd. Duitschers, vroeger prinsen, thans in een autohandel te Berlijn. Turksche generaals in den oorlogstijd. Djemal Pascha. En de burgemeester van Jeruzalem, de broeder van den tegenwoordigen burgemeester, die in de kamer van den heer Marx de stad aan de Engelschen heeft overgegeven. En de eerste Engelschen, die in de stad kwamen: 9 December 1917. En Generaal Storrs. Een kloeke hand en daarboven: 'Shalom'. En Generaal Storrs, de Militaire Gouverneur, heeft over de nooden van het hospitaal een brief geschreven aan Engelsche vrienden, ten gevolge waarvan een mooie som geld is binnengekomen. Maar dit is twee jaar geleden. En Lady Allenby. Heel eenvoudig Mabel Allenby. En baron James de Rothschild. En uit de oudere dagen Davis Triesch, en Wolffsohn, en dr. Bodenheimer en Jacob Schiff en kort vóór den oorlog, de Amerikaansche gezant te Konstantinopel Morgenthau. En zijn oordeel: 'Dit gesticht spreekt voor zich zelf. Het is zeker met zorg ingericht. En verdient ieders steun'.

En heeft ook nu ieders steun noodig. Het is volstrekt niet alleen een Joodsch ziekenhuis. Maar het is een wachter al over de heele stad. En ik ben er des middags wel eens geweest op het uur van de polikliniek. Joodsche types van alle landen. Maar ook de Fellachen, met hun oranjebonten hoofddoeken, gedoken in hun lange mantels.

En nu door den donkeren avond naar huis. Het waait. Morgen zal het waarschijnlijk wel regenen. Zooals het ook in de gebeden luidt: 'Die den wind laat waaien en den regen laat dalen'. De Jaffaweg nu donker. Alleen bij den grooten cinema is het licht. De Engelsche soldaten zwerven er om het licht. En de meisjes zwerven er om de Engelsche soldaten. Een half uur naar beneden liggen de zieken en strijden met ziekte en dood. Schaäre-Zedek: Poorten der Gerechtigheid.

Nr 106 Hebreeuwsche signfica⁺

⁺29-12 1919 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 25 nov.

Het proefschrift van een meer dan vijftigjarige: 'La Pensée et la Polyglossie' door dr. Izhac Epstein, Lauréat de l'Université de Lausanne. Uitgegeven te Lausanne bij Payot en Cie. En daarover een opstel van prof. dr. D.C. Hesseling te Leiden in den 'Nieuwe Taalgids' van 1918, blz. 113 v.v.: 'Het leeren van vreemde talen'. Het proefschrift van een vijftigjarige. Ik wist het niet, toen ik den schrijver en prof. Hesseling las. Maar ik werd wel getroffen door een wijdsheid, en een rust, die men als regel eerst uit de vele jaren gewint. Te Caïro hoor ik voor het eerst, dat Epstein in Palestina woont. J.J. Calmy, de Fransch schrijvende Palestinenser, vertelt het mij. Zij werken samen in de Commissie. Dr. Epstein is inspecteur van onderwijs, samen met dr. Luria. En te Jaffa ontmoeten wij elkander. Dat ziet iedereen dadelijk: een mild man, een zachtmoedig man. Een kunstvol man. Hij lijkt op Havelock Ellis.

En vragen naar hem zelve. Naar zijn leven. Uit die vragen en uit zijn antwoorden zijn werk zien opbloeien.

Hij is omstreeks 1865 ergens in Litthauen geboren. Zijn broer is S. Epstein, bekend Joodsch schrijver te Sint-Petersburg. En de gewone opvoeding van al de oudere Russen, die hier zijn: Lagere Joodsche school, Talmoedschool. Al de oudere Russen hier, al zijn ze niet orthodox gebleven, hebben een goede Joodsche opvoeding gehad. Ze betreuen wat zij niet hebben mogen behouden. En zij zijn niet vijandig en agressief. De jongeren evenwel hebben veel minder Joodsche opvoeding gehad. Zij vervallen in uitersten.

Dr. Epstein. Een middelbare school te Odessa. Maar toegang tot de Universiteit versperd door den procentnorm. En dan, even twintig jaar, naar Palestina. Hoe? Wel, vóór in die tachtiger jaren valt de beweging der Russische 'Vrienden van Zion'. Een drang naar Palestina. De Fransche baron De Rothschild was zijn koloniewerk begonnen. Doch zijn ambtenaren voldeden maar matig. Ze hadden niet de bedoeling in Palestina te blijven. Enkel goed geld verdienen, en zoo gauw mogelijk naar Frankrijk terug. Men wilde het liever eens probeeren met Russische jongens, die van plan waren te blijven. De bekende R. Samuel Mohilewer te Bialostok beval uitzending van Russische jongens bij den baron aan. Zoo kwam de jonge Epstein in 1886 in Palestina, waar hij afwisselend in verschillende steden en koloniën landbouw en onderwijs beoefende: Zichron Jaäcob, Rosch Pinah, Safed, Metullah enz. Als man van tegen de veertig, gehuwd en huisvader, gaat hij dan nog studeeren te Lausanne: paedagogiek, taal en psychologie. Tot een dissertatie kwam hij toen nog niet. In 1910 werd hij leider van een groote Joodsche school in Saloniki. De oorlog dreef hem, die Turksch onderdaan was, naar Zwitserland, waar hij, twee-en-vijftig jaar oud, promoveerde. Verleden jaar teruggekeerd. Eerst leeraar in de paedagogiek aan de Jeruzalemsche Kweekschool, waar hij bijzonder onderwijs gaf in de methodiek der leervakken. Dan korten tijd inspecteur van het onderwijs. Nu directeur van de Kweekschool voor Onderwijzeressen te Jaffa, waaraan verbonden is een opleidingsschool voor bewaarschool-onderwijzeressen: 'Tuiniersters' noemen wij die hier.

II.

Zijn leven. Zijn geschriften. In de eerste plaats zijn proefschrift: paedagogisch, taalkundig, psychologisch. Hij onderzoekt psychologisch het wezen van de polyglossie, dat is de verhouding der verschillende talen in de ziel van de polyglot. En de verkregen uitkomsten voert hij over naar de paedagogiek: wat is de beste methode voor het aanleeren van vreemde talen? Een goed overzicht van het boek

vindt men in het artikel van prof. Hesseling. Merkwaardig hoe zeer het werk van dr. Epstein gelijkt op het werk van dr. Van Ginneken, onzen grooten taalgeleerde. Ook Van Ginneken: taalgeleerde, psycholoog en paedagoog. Taal: dat is het levende, het bindende tusschen mensch en mensch. Psychologie van de taal: het zoeken naar het diepst-menschelijke in de taal. Paedagogiek: het ijveren, de propaganda. Noch Epstein, noch Van Ginneken zijn van de taalpsychologie gekomen tot het dieper-bezonnene, verder van de ervaring: de taalphilosophie.

Zijn proefschrift: polyglossie. Natuurlijk. Wij zijn hier bijna allen min of meer polyglot. Tegenwoordig vindt men wel jonge kinderen, die alleen Hebreeuwsch spreken. Maar ze zijn zeldzaam. De meeste kinderen spreken ook Arabisch. En Spanjooliet. Of Jiddisch. Dikwijls zóó: de ouders, immigranten, spreken met elkander en ook nog wel met de kinderen Jiddisch. De kinderen, hier geboren, onder elkander Hebreeuwsch. Er zijn hier thans allerlei merkwaardige taalpsychologische waarnemingen te doen. De geboorte van een Volk. Dat is de geboorte van een taal.

Ouder dan zijn Proefschrift is een belangrijke en omvangrijke taalpsychologische studie over gesproken Hebreeuwsch in het tijdschrift: 'Het nieuwe Hebreeuwsch', te Warschau een jaar of acht, negen geleden verschenen.

En ik heb u in een vroegeren brief al eens geschreven over de bewaarschoolonderwijzeressen. Ze worden hier goed opgeleid, en zijn goed georganiseerd in eene vereeniging, die verbonden is met de vakvereeniging van onderwijzers. Ze geven een mooi tijdschrift uit, gewijd aan de opvoeding der kleine kinderen, thuis en in de kindertuinen. En het beste opstel, klaar en toch diep-wetenschappelijk van dr. Epstein 'Het woord als verstandhoudingsmiddel in de kindertuinen'. Vooral voor actieve Hebreeuwsche significa heeft dr. Epstein veel gedaan. Hij is bouwer van vele nieuwe paedagogische en psychologische Hebreeuwsche woorden. Hij heeft zich, vooral door zijn Proefschrift, een wereldnaam gemaakt. Het opstel van prof. Hesseling heb ik genoemd. In eene uitgave der Chileensche Hoogeschoolen, 'Enseñanza cultural de idiomas extranjeros' wordt zijn proefschrift voortdurend aangehaald en geprezen.

III.

Wij zitten in den Tuin van Tel Aviv en wij bespreken significante vragen. Jiddisch of Hebreeuwsch: wat wil hij? Hebreeuwsch uit nationale overwegingen. Het is een gevaarlijk spraakbeeld, te spreken van doode en levende talen. Maar in ieder geval is het Hebreeuwsch niet dood geweest, want dan had het niet kunnen herleven. Als dagelijksche spreektaal mag het eeuwen hebben gerust. Het heeft toch altijd een andere beteekenis gehad dan bijvoorbeeld het Latijn voor de monniken en voor de geleerden. Duizenden en duizenden Joodsche kinderen in het Oosten van Europa hebben dag in, dag uit niet anders geleerd dan Hebreeuwsch. En zulk een taal zou men 'dood' moeten noemen! Hieruit blijkt al het gevaarlijke en het misleidende van spraakbeelden als 'dood' en 'levend' toegepast op een taal. Trouwens, in het Jiddisch, dat altijd de spreektaal is geweest van eenige millioenen, komen tallooze Hebreeuwsche woorden en wendingen voor. Bovendien, het Hebreeuwsch is het geheele verleden van het Joodsche Volk. En het Jiddisch is er slechts een klein gedeelte van. Jiddisch is ook niet een gesloten taal. Zoowel wat woordenkeus als uitspraak betreft, is er een groot verschil tusschen Hongaarsch, Poolsch en Russisch Jiddisch. De groote meerderheid van de bevolking hier wil Hebreeuwsch. Slechts

een klein gedeelte van de orthodoxie wil het Hebreeuwsch heilig houden, alleen voor de gebeden. In Amerika en Engeland hebben de socialistische Joodsche arbeiders zich vóór het Jiddisch verklaard. Hier niet. Zij spreken hier allen Hebreeuwsch, en hunne uitgaven zijn ook in het Hebreeuwsch.

En de Taalraad, die het tekort aan Hebreeuwsche woorden wil aanvullen, zoowel voor de dagelijksche spreektaal, als voor de wetenschappelijke vaktalen? Is zoo eene bewuste actieve significa mogelijk? Dr. Epstein is dit met mij eens: ja. Echter, men kan dit niet overlaten aan enkele taalkundigen. Zelfs het bewerken van een Woordenboek, dat is dus de eenvoudige beschrijvende significa, is den taalkundigen te machtig. Voorbeelden. Het 'Groote Woordenboek der Nederlandsche Taal'. In het 'Rechtsgeleerd Magazijn' van 1895, blz. 137, wordt geklaagd over slechte omschrijving der woorden 'auteursrecht' en 'grondrente'. In 'De Beweging' van November 1915 heb ik een brief gepubliceerd van den hoofdredacteur van het Woordenboek: 'Ik verzeker u, dat in de laatste jaren, door de redactie van het Woordenboek der Nederlandsche Taal behoorlijk rechtsgeleerde voorlichting bij het schrijven der artikelen wordt gevraagd'. Helaas, in het 'Rechtsgeleerd Magazijn' van 1919, blz. 259, worden drie onjuiste omschrijvingen aangetoond uit één enkele aflevering: executie, expeditie en exploit.

Van Dale's 'Groot Woordenboek'. Alleen in de Juridische Woorden vond ik een paar honderd fouten. ('De Beweging' van November 1915 en W. 9802 en 9810.) De tegenwoordige bewerker van Van Dale, de heer P.J. van Malssen Jr., heeft met mijne opmerkingen rekening gehouden bij de bewerking van een kleiner Handwoordenboek. Bepaald onwillig daarentegen is de heer M.J. Koenen. Ik heb een aantal fouten in den elfden druk aangetoond in W. 9985. Maar in den twaalfden druk is toch de grootste onzin blijven staan. Prof. C.O. Segers sluit zich nu bij mij aan in 'Themis' van 1919 bldz. 395. In dit veelgeprezen, twaalfmaal herdrukte woordenboek staan duizenden fouten. In ieder opzicht is Van Dale's 'Handwoordenboek' beter.

Tot wetenschappelijke actieve significa is een taalkundige natuurlijk nog minder in staat. De Hebreeuwsche Taalraad raadpleegt dan ook bij den opbouw van nieuwe vakwoorden de vakkundigen. Toch houden de woorden, die op zulke wijze opzettelijk worden opgebouwd, iets leegs, doods, onbewogens. Iets van kasbloemen. Het is beter, wanneer een denker in de emoties van scheppingsdrang en uitingsnood zijne woorden maakt. Dadelijk gereed. Fel. Nauwsluitend om de gedachte. Als het wijnglas om den wijn. Zoo heeft dr. Epstein zijne nieuwe psychologische vaktermen geschapen.

En het purisme? Over Ben Jehoadah's aesthetisch purisme heb ik u vroeger geschreven. Natuurlijk, naarmate men zuiverder purist is, zijn meer eigen woorden noodig. Dr. Epstein is geen tegenstander van een gematigd purisme. Maar men moet de waarde daarvan niet overschatten. Het innerlijke wezen van een taal wordt niet bepaald door de woorden, maar door de ziel van de verbondenen. Ik spreek geen Hebreeuwsch, maar Hollandsch met Hebreeuwsche woorden, al zou ik ook de meest-strengste purist zijn.

Wij beleven hier thans natuurlijk eenen significisch zeer merkwaardigen tijd. Op het Hebreeuwsch van het Oude Testament hebben sinds eeuwen allerlei invloeden gewerkt. Langzaam. Gestadig. Maar die werking wordt nu feller en sneller. Er ontstaat een nieuw standaard-Hebreeuwsch onder invloed van Russisch, Poolsch, Jiddisch, Duitsch, Engelsch, Hongaarsch, Arabisch, Spaansch enz. In alle landen spreken de kinderen anders dan de ouders. Maar hier is het verschil heel groot. Voor den taalwaarnemer, den taalpsycholoog en den actieven significus valt hier thans mooi werk te doen.

Nr 107 Langs alle wegen⁺

⁺(1) De lantarenwachter; (2)
De strijkster: 2-1 1920 A., 5
(Onder de Streep)

Zoo is dan onze mooie, sterke zomer bezweken. Vandaag heeft het voor het eerst goed geregend. Het is nu stil over de wegen rondom ons huis. En een zware stilte in het huis. Weemoed van den winter. En een duisternis, nu wij achter in de maanmaand zijn. Gelukkig hebben wij de straatverlichting met groote petroleumgaslampen. Ze hangen haar licht breed uit, en zóó op de kruispunten, dat ze drie of vier straten en steegjes verlichten. Een aan het einde van den Bazar, waar ook het Jodenstraatje begint en het straatje naar den Klaagmuur. 's Avonds staat daar een nachtwacht. Hij is een goeds bekende van Chalad, den luien Arabier van het meisjesweeshuis. Dus is hij ook een goede vriend van mij. Hij spreekt Fransch. Want hij komt uit Algiers. Koud hè, in Palestina? Ja, hij rilt onder zijn langen mantel. En hij hoest leelijk onder zijn langen mantel. Een Hollandsche herfst, neen, dien kennen wij hier niet. De zomer is in eens uit. Over dag is het nog wel warm, maar 's avonds heel koud. Algiers is een best land, zegt mijn vriend de Lantaarnwachter. Waarom is hij dan hier gekomen? Hij zucht: 'Min Allah'. Ach, hij kent wel Fransch, maar toch niet veel Fransch. En als hij meer kende, zou hij dan zijn onrust kunnen uitzeggen? De herfstwinter van Jeruzalem. Algiers, Holland, Jeruzalem. En al het drijven der seizoenen. Min Allah.

Een dag in de week komt ze bij ons strijken. Ze staat op het balcon. En ze werkt vlijtig. Maar menigmaal kijkt ze weg over de drukke straat, waar het leven rumoert, met een vagen, verren blik. Ze zegt weinig. Ze groet weinig. Waar is ze? Ik vraag. En de vrouw van het huis zucht. Ze is acht-en-twintig jaar. In den oorlog zijn haar man en haar vier kinderen gestorven aan typhus. Zij is ziek geweest tot aan den dood. Maar hersteld. Ze woont in een klein hokhuisje ergens op een hofje in het Joodsche kwartier. Van haar huisje naar haar werkhuizen. En altijd, altijd de verre staar in haar oogen.

Ik zie haar ook wel bij den Klaagmuur. Ik ga daar meestal heen voor het avondgebed. Soms voor het middaggebed. Er wordt diep gebeden. Er wordt bitter geweend. De Vrouwen. Bij elkander gedoken in doeken. Voorover geleund tegen de eeuwen-oude steenen. Zij zien niet op, verloren in wanhoop en gebed. Als ik terug ga, toevallig, herken ik de strijkster. Zij weent niet. Zij kijkt mij aan met wreede, leeggebrande oogen, starend in de niets-wereld. Voorbij.

O, men vraagt wel eens hoe is 't mogelijk nog te weenen bij den Klaagmuur na zooveel eeuwen. Maar zij, die daar komen, weenen niet alleen om den Tempel die verwoest werd. Maar zij weenen ook om hun eigen bitter leed. En zooals een Moeder haren Zoon vertroost, zóó vertroost de Heilige Muur alle rouwbedrijvenden van Zion en Jeruzalem.

Nr 108 Allerlei⁺

⁺2-1 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 28 nov.

I.

Het weer is omgeslagen. Regentijd. Dat wil niet zeggen, dat het altijd regenen zal. Maar dat het ook regenen zal. Een dag. Een paar dagen. En daartusschen de zonneschijn. Vóór dat de regen valt, kan het hier bijtend koud zijn. Maar is de regen uit de lucht, dan weg de kou.

Ik ben hier gekomen in het laatste van den regentijd. Nu is de regentijd van een nieuw jaar begonnen. En al de zomermaanden daartusschen? Weg als een droom. Als een wijnglas leeggedronken in de eeuwigheid. De lucht niet meer bar blauw. Ongenadig blauw. Maar op de zonnedagen wit en blauw. En op de regendagen zwaargezwellen grijs. Angstig van wind. Wolken varen, varen, varen. Jeruzalem in slagregen, het water ruischt de heuvelstraten af. Watervallen. Rivieren samen. Rivieren gescheiden. Wij loopen in lange regenjassen gedreven. En de armen, toch op bloote voeten. Doeken om het hoofd, om de schouders. Daarin gedoken. Waar is de zomer? Waar is de tijd? Waar is de eeuwigheid?

II.

Zaterdagmorgen. Het heeft den geheelen Vrijdagnacht gewaaid. Ik heb wakker gelegen en gedacht aan Holland en aan mijne jeugd. Het regent nog niet. Maar het zal vandaag vrij zeker regenen. O, niemand klaagt daarover. Wat zouden wij zonder regen? Ik kwam eenmaal in een slagregen thuis. Onder een afdakje voor ons huis een arme, druijpende Fellach. 'Beroerd, hè, de regen,' zeg ik vertroostend. Maar hij protesteert: 'Ma fisch. Als het regent, worden wij nat. En als het niet regent, hebben wij niet te eten.' Zaterdagmorgen vroeg ten gebede naar het jongensweeshuis. Maar ik wip eerst even den warmen stal binnen van Abdoel Salam en Adil Effendi. De kleine Machmoed kan nu natuurlijk niet buiten slapen. Maar binnen is het lekker warm. Wat gebeurt er? Een kleine Arabische staljongen. Paarden. Een geit met geitjes. Schapen en een hond. Ik sidder. Ik zie de eeuwigheid achter deze kleine dingen. Een wonderlijke morgen. De weekafdeeling is: Genesis 25 vers 19 tot 28 vers 9. En er is een Joodsche buurt hier te Jeruzalem: 'Mea Scheariem'. Velen vertalen dat door: 'honderd poorten'. Maar 't kan ook zijn: 'honderdvoudige opbrengst'. Zóó komt 't voor in Genesis 26 vers 12. Dat woord 'schacar' gebruiken wij ook voor 'koers' van de marken en kronen en roebels bijvoorbeeld. Een wonderlijke sensatie die woorden: 'mea Scheariem' te hooren. Wat hebben zij een geheel andere gevoelswaarde gekregen.

Een wonderlijke morgen. De kleine Sachs is de beste, en ook de meest verlaten jongen van het huis. Heden herdenkt hij den sterfdag van zijn vader. Daarom vereert de heer Goldsmit hem de lezing van de Haftarah. Wij zouden eigenlijk moeten lezen een gedeelte van Malachi. Maar daar het morgen nieuwemaansfeest is, zoo lezen wij Samuel I 20 vers 18 tot het einde. Sauls waanzin, donker en woedend. En daartegen mild uitbloeiend de vriendschap van David en Jonathan. En plotseling zie ik de eeuwigheid weer, zooals in den stal: Machmoed, de paarden, schapen, de geit met geitjes en den hond.

III.

Dan naar mijn vriend Leiser Slutzkin. Geboren in Rusland. Rijk geworden in Australië. Men zegt de rijkste van ons in Palestina. Hij heeft het mooiste huis van Rechoboth. Maar hij wil wonen te Jeruzalem. Hij woont alleen. Zijn vrouw is met de kinderen naar Australië wedergekeerd. Hij kan Jeruzalem niet verlaten. Hij blijft. Dienend in eene standvastigheid, die zich nooit beklagt. Maar ach: hoe weinigen hebben wij er zoo! Wat doen wij samen? Wij lezen de meest-dogmatische vonnissen in het *Weekblad van het Recht*. En vergelijken die met de Joodsche opvattingen. B.W. 1353 is een prettig artikel. Ook B.W. 1961. Die kwesties kennen wij in het Joodsche recht ook. Mijn vriend vindt de Hollanders lang niet scherpzinnig en dogmatisch genoeg. Hij maakt zich boos. Hij verdedigt de Talmudische opvattingen.

En wij spreken over het Rabbinaat. Het is door de Zionisten gevestigd en wordt betaald van het geld van het Amerikaansche Distribution Joint Committee. De gedachte was: bevordering van de eenheid van alle Joden. Een mooie gedachte. Maar we zijn nog zoo ver niet. De Aschkenazische orthodoxie staat er vijandig tegen. Geestelijk gezag heeft het Rabbinaat weinig. Zijn voornaamste taak is rechtspraak. Er worden hier thans overal zoogenaamde Vredesgerechten gesticht. Met leekenrechters en geheel vrije rechtspraak. Ik zal u mettertijd daarover schrijven. Deze vredesgerechten worden door de meeste rabbijnen kwaad aangezien. Ook op 't gebied van wetgeving en rechtspraak wacht ons strijd. Men is nu bezig pogingen te doen, ook te Jeruzalem een vredesgerecht te stichten. Daardoor zou natuurlijk het rabbinaat nog meer aan invloed verliezen. Het is wel jammer, dat dit vredesgerecht nu weer een kwestie wordt van links tegen rechts, maar het kan niet anders. Mijn vrome vriend is al even hard tegen het rabbinaat, als tegen het vredesgerecht.

IV.

En 's middags juist als ik uitga, ontmoet ik voor de deur het jongensweeshuis op den wandel. En ik wandel mee. Tot de Jaffapoort en dan door de Jaffastraat naar huis terug. Iedereen kent ons. En iedereen ziet ons met lieve blikken gaan. Men is te Jeruzalem zoo een stille, milde, orde niet gewend. De jongens weten al niet beter. Soms komen ze een kennis tegen of een bloedverwant. Die groet dan hartelijk. En blijft staan. Het weeshuis is de trots van Jeruzalem. Bij de kinema gaan zij links. Vroeger was daar het snoode straatje. Maar gouverneur Storrs heeft dat afgeschaft. Tot groote vreugde van de Joden, want het was net in een Joodsch buurtje. Ik ga rechts naar het meisjesweeshuis. De meisjes vragen of de heer en mevrouw Zilversmit nog niet terugkomen? Ach, ik weet al, dat zij niet terugkomen. Maar ik mag het nog niet zeggen. En ik gevoel mij tegenover de meisjes als tegenover den ouden Rabbijn, die niet wist, dat zijn geliefde zoon was verdronken in den Donau. En ik wist het al lang met dag en plaats.

De inwijding van den Sabbath. Alles gewoon. Maar alles donker, anders. Simcha mag de gevlochten kaars houden. Ze wordt heel lief, heel slank en heel wijs. Maar ze is ook al vier jaar. Ze verbetert al lang niet meer, wanneer ik grammatische fouten maak. Ze lacht met mond en oogen fijntjes.

V.

's Avonds wandelen met Adil Effendi. Het is natuurlijk maandonker op den laatsten dag van de maand. Maar er is het licht van de gespreide sterren. En den weg kunnen wij droomen. Naar den Griek met de fijne, felle kopjes koffie. Zwartgeslepen koffie. Hij woont heel aan het eind van de Duitsche kolonie, waar de bergen hun verre lijnenspel beginnen. Adil is heel opgewonden. Nieuwe onrust in Damaskus. De toestand leek daar een oogenblik zeer dreigend. De Zionistische onderwijzers, die van hier naar Damaskus waren gezonden voor de Hebreeuwsche scholen, zijn zelfs voor een gedeelte teruggekeerd. Een terugkeer, waarop fel critiek is geoefend. Hier is alles nog rustig. Of 't rustig blijven zal? Ook als Egypte en Syrië geheel in onrust overslaan? Wie zal 't weten. Men zegt, dat de Palestina-Arabieren laf zijn. Ze zullen zich misschien bepalen tot stil en stug verzet. En tot voortdurende klachten bij de Engelsche Regeering. Als geheel kan men zeggen, dat de Joden en de Arabieren elkander hartgrondig haten. Ze leven vrijwel als twee gescheiden volken. De notabelen zien elkander bij officieele, vooral Engelsche, gelegenheden. Dat is al. Natuurlijk, dat Adil en ik elkander niet haten. Maar dat is uitzondering. Juist dezer dagen heeft de gemeenteraad in Jaffa weder geweigerd het Hebreeuwsch als taal te erkennen, en Joodsche ambtenaren te benoemen. Als ik probeer door te dringen, dan trekken mijn Arabische vrienden ernstige gezichten van: ja, niemand-kan-weten-wat-nog-gebeuren-zal. Misschien is 't bluf. 'Wees niet zwaarmoedig', zegt Adil: 'denkt gij, dat gij het verloren uur van vandaag morgen nog genieten kunt? Bestaat de Arabische kwestie ook tusschen ons? Als gij zoo langzaam loopt, twijfel ik of wij bij den Griek zullen aangekomen zijn, vóór hij zijn koffiehuis sluit'.

VI.

Een drukke week. Zondagavond naar den schouwburg. Het is voor een liefdadig doel. Dus willen wij met ons drieën gaan. Abdoel Salam en Adil. Men zal spelen *Othello* in het Arabisch. Mooi hè? Georges Abiad, een Egyptische beroemdheid, zal *Othello* spelen. Programma: Engelsch, Fransch en Hebreeuwsch. Arabisch? Neen. Wel Adil Effendi, zoudt gij de rechten van het Arabisch niet beter verdedigen? Adil vindt *Othello* wel een aardig stuk. Het is heel gezellig. Vele notabelen zijn gekomen. Wij laten ons natuurlijk door het spel niet storen. Wij drinken glaasjes limonade. Er is ook lekkere chocolade. En de buurman van Abdoel Salam eet vijgen en kersausies. De heele zaal speelt mee. 'Meskien, meskien', zegt Abdoel Salam als het met *Othello* mis gaat. In 't Hollandsch is dat: 'oggenebbies'. Het is heel mooi. En duidelijk *Othello*. De plaatsen kosten een half pond. Maar men moet zijn eigen kersausies meebrengen. O, we krijgen waar voor ons geld. De heele *Othello*. En tusschen de bedrijven door mooie voordrachten. Het is een Egyptische troep. En een donkere Egyptische jongen zingt droevige minneliedjes. Hij heeft een stem vol witte hikken, en die schiet af en toe in het verkeerde keelgat. Maar mijn vrienden vinden het prachtig. Zoo moet een stem zijn. En er is een kleine Egyptische jongen, die voordrachten houdt. Adil legt ze mij uit. Ze zijn een beetje schuin. Hindert dat niet? Heelemaal niet, zegt Adil: 'als hij het begrijpt hindert het heelemaal niet'. En na afloop van *Othello* een klucht, waarbij mijn vrienden tranen lachen als kinderen. Om kwart over een is 't afgelopen. En ik twijfel inderdaad of de Arabische Jeruzalemsche stadsbevolking wel tot gewelddaden in staat zal zijn.

VII.

Een drukke week. Generaal Watson, de gouverneur-generaal van Palestina, gaat ons verlaten. Eene overwinning voor de Zionisten? Men zegt het. Maar niet is gekomen de generaal Deedes. Maar generaal Sir Louis Bols, een echte militaire generaal, chef van den staf van Lord Allenby. Een nederlaag voor de Zionisten? Men zegt het. Zoo zoekt men hier politiek achter alles. Generaal en Lady Watson geven nu een afscheidsthee, tevens kennismaking met den nieuwen meester. Ik ga met Dimitri Salameh, eersten wethouder van Jeruzalem. Een Grieksch-orthodoxe Arabier. De rechterhand van den Arabisch-Mohammedaanschen burgemeester. Natuurlijk bespreken wij de Arabische kwestie. Of de Zionistische, dat is hetzelfde. De receptie is op den Olijfberg. Een goede dag voor de Jeruzalemsche koetsiers. Alle mooie, wijde wegen. En daarover alle wagentjes met twee paarden. Maar het waait. Morgen regen. In de dalen al mist. De Doode Zee niet te zien. En ook niet de bergen van Moab. Jeruzalem beneden gebouwd. Verteederd, verschemerd in mist. En er is een mooie receptie. De reuzenfiguur van Sir Harry en heel klein daarnaast de nieuwe heerscher. De burgemeester, de groot-Mufti en de Kadi. De Chacham Bashi, de Engelsche bisschop, en de patriarchen. De Abessinische Moormonniken. En miss Landau. En majoor Abrahamson, de gouverneur van Hebron met acht prachtige sjeichs uit het Transjordaansche. Ze hebben lange zilveren sabels. En ze zitten, daarop geleund. Hoe gaat het hun? 'Chamdillah', antwoordt de oudste met waardige gebaren. Wij zouden zeggen: 'Geloofd zij God'. Ze rooken vele sigaretten. Ook drinken ze thee. En ze eten taartjes. Zwijgend op een rij. Hebben zij hun oogst goed verkocht? Chamdillah, zij zijn tevreden. Dan ben ik ook tevreden. En er is natuurlijk generaal Storrs, onze eigen gouverneur. Hij is pas uit Egypte terug. Hij is een van de beste kenners van Egypte. Het is heel bont, heel aardig. Maar 't is niet eeuwig.

En zoo koud, wanneer wij naar beneden rijden, naar de stad. Welk een wind. Morgen regen. En ik zou morgen nog wel te paard met Adil naar Ramallah rijden, naar de Tuchtsschool voor jongens. Dat wordt per wagen.

Nr 109 Langs alle wegen⁺

⁺(1) Aangeteekende brief;
(2) Brood met worst: 6-1
1920 A., 5 (Onder de Streep)

O, men is heel polyglot bij ons op het postkantoor. Arabisch, Engelsch, Fransch, Hebreeuwsch. Jiddisch, Spanjoliët. Maar Hollandsch niet. Neen, Hollandsch niet. Ook geen Abessinisch, ofschoon wij hier moorzwarde monniken hebben. En ook geen Hottentotsch. Bijvoorbeeld: gij laat een brief aanteekenen voor de Hoofdredactie van het *Algemeen Handelsblad*. Dat is toch af en toe uw plicht, niet waar? Gij krijgt een keurig strookje als bewijs. De geadresseerde heet: 'Aan de Hoofdredactie'. Of gij laat een brief aanteekenen voor uwen vriend dr. Frederik van Eeden, Bussum, Holland. Op uw strookje. 'Aan dr. Frederik'. Holland. zegt uw vriend, de postambtenaar verwonderd: 'is dat niet Duitschland?' Gij zegt: 'neen'. Hij wil het toch voor alle zekerheid eens nakijken in een boek. Hij vindt Holland niet. En dit is toch een lijst van alle landen. Gij ziet de lijst. Een Fransche lijst. Neen: Holland is er niet. Maar gelukkig: gij vindt 'Pays-Bas'. Is dat hetzelfde? Zeker hetzelfde? Dan zal hij den brief aannemen. Soms krijgt gij ook een aangeteekenden brief. Het adres

luit: 'Den Weledelgestrengen Heer H. Rechtsgeleerde en letterkundige'. Mooi hè? Ja, en de postambtenaar heeft dat keurig vermeld op het strookje, waarin de aankomst wordt opgegeven. En hij is heel eerbiedig tegen den chawadja, die zoo een onleesbaren titel heeft. Wat zou dat wel beteekenen?

Ach, er zijn droevige dingen gebeurd. Mijn vrienden Abdoel Salaam en Adil hebben den stal vlak over ons aan de auto-maatschappij afgestaan. En Machmoed met de mooie paarden Jimmy en Schoe-hada, met de geit, het bitse, gele hondje, en de twee schapen, zij zijn een eindje verderop gestald, op weg naar de Duitsche kolonie. Ach, nu komt de chawadja niet zoo telkens meer den stal binnenwippen. En baksjij. En klontjes suiker, waarop Machmoed al even verlekkerd is als de stoute paarden. Een groot verlies! Maar wat zal men er aan doen? Min Allah! Het is alles van Allah.

Trouwens, de chawadja is niet geheel ontrouw geworden. Gisteren is hij den geheelen dag met Adil Effendi uitgereden. Toen zij tegen den avond terugkwamen, hadden zij nog overgehouden van hun proviand. En dat heeft hij, de kleine Machmoed, allemaal mogen opeten. Lekker hè? Brood met worst. Hoe eet de kleine Machmoed brood met worst? Zoo: hij neemt een groot stuk brood heel netjes tusschen pink, ringvinger en muis. En een plakje worst, ook heel netjes, tusschen duim en wijsvinger. En dan maar eten. Een hap brood. Een hapje worst. Denkt gij, dat het gemakkelijk is, zóó te eten? Probeer het maar eens. De chawadja kan het heelemaal niet. Maar hij, de kleine Machmoed, eet zonder verlies. Zou ook zonde zijn. Lekker hè? Brood met worst.

Nr 110 Yatack-il-Kharamiyeh??⁺

⁺6-1 1920 A., 9-10. Gedat.
Jeruzalem 4 dec.

Wanneer ik op een milden Vrijdagochtend mijn bezoek breng bij den Groot Mufti van Palestina, te Jeruzalem, dan vind ik daar den Kadi en Djemal Effendi Husseini, een van de politieke Arabische advocaten. En ook drie zwijgende Arabieren. Gekleed in de dracht van aanzienlijke Fellachen. Zij spreken en zwijgen alleen in het Arabisch. Hoe heeten zij? Djemal Effendi schrijft het op. Zij zijn twee broers: Amin en Ragib El Hawadja en de zoon van een hunner. Ik moet lachen om den naam: Hawadja. Want dat is de titel van Europeanen en Christenen. Aanzienlijke Mohammedanen heeten Effendi.

Vrijdagavond. Wij hebben gasten. Familie van de vrouw des huizes. Haar vader is jaren lang hoofd geweest van de Wachters, die de Joodsche kolonie Rechoboth beschermen tegen Arabische rakkers. Haar broer is een van de stoutsten en sterksten onder de Joodsche ruiters. Ik zeg iets over mijn bezoek bij den Mufti. En over de drie mooie, zwijgende Arabieren, die ik voor rustige langedellieden houd. De wondere naam El Hawadja, is mij natuurlijk bijgebleven. Maar dan word ik door den vader uitgelachen en ingelicht. Wat, ken ik Amin el Hawadja niet? Dat is de grootste dief van heel Palestina. Dat wil zeggen: hij steelt zelf niet. Maar hij kent alle dieven. Zij stelen. En zij brengen den buit bij hem. Doen ze dat niet (maar ze doen het!) dan zorgt hij, dat ze in handen vallen van de politie of van den bestolene. Doen ze het wel (en ze doen het!) dan zorgt Amin voor den verkoop. Dikwijls ook wendde de bestolene zich tot Sjech Amin met verzoek den dief op te sporen. Natuurlijk werd het gestolene dan spoedig gevonden. En de dief kreeg ook wat. In den Turkschen tijd was dat veel eenvoudiger dan een klacht indienen bij de Regeering. Amin el Hawadja heet Sjech el Kharamijeh, dat is: de Sjech der Dieven. Heelemaal geen

schandnaam. Stelen is hier trouwens geen schande. Maar bestolen worden, dat is schande. Diefstal is een belediging, die zoo mogelijk zwaar gewroken wordt. En de dieven zijn dikwijls veel banger voor den bestolene en diens familie dan voor de Regeering. Vooral in den Turkschen tijd, toen eigen richting nog iets heel gewoons was. De Engelschen gaan die te keer. Sjech el Kharamijeh! Hij is er geducht rijk bij geworden. Hij heeft acht en twintig kinderen in leven. Tien zonen. En achttien dochters. Hij heeft vijftien vrouwen gehad. Dood. Gescheiden. Nu nog vier over.

II.

En dat is nu aardig. Een paar dagen later komt Amin paarden verhandelen met mijn vriend Abdoel Salam, den broer van Adil Effendi. Amin vertelt, dat hij bij de Groot Mufti is geweest en dat hij daar een Europeeschen chawadja heeft ontmoet. 'Juist', zegt Adil: 'die chawadja is een groote vriend van ons.' En dan noodigt Sjech Amin ons uit hem te bezoeken. Hij woont te Naälin, diep en hoog in het gebergte van Judea. Oostwaarts van Ludd en Ramleh. Niet ver van Midji, het oude Modin, de stamstad van de Chasmonesche heldenfamilie. De donkere oogen van Adil schitteren, wanneer hij mij de uitnoodiging overbrengt. Twijfel ik nog, of ik gaan zal? Mag men een zoo machtigen sjech zóó beledigen! Maar ik spreek nog lang geen Arabisch genoeg om mij met den sjech waardig te onderhouden, Adil biedt grootmoedig aan mede te gaan. Nietwaar, anders moest ik toch een tolk medenemen en misschien nog wel een gids. Goed, maar als wij eens afdoend bestolen werden? En ik vertel Adil wat ik van den waardigen sjech el Kharamijeh heb gehoord. Maar nu wordt Adil heel boos. Mag men een machtigen sjech zóó belasteren? Zeker weet de wijze Amin el Hawadja alle dieven en alle diefstallen. Hij helpt de bestolenen altijd in het weervinden van het gestolene. En natuurlijk worden hem dan moeite en tijdverlies vergoed. Moet hij schade lijden, omdat anderen zoo dom zijn, dat zij zich laten bestelen? Goed. dan zullen wij de uitnoodiging aannemen.

Het wordt een groote reis. Naälin ligt een twintig kilometer Noordwest van Jeruzalem. Maar er is geen weg. Een looppad, hoogstens een paardenpadje door de bergen. Wij moeten met den morgentrein gaan naar Ramleh of Ludd. Overnachten. En 's morgens te paard de bergen in. Geen wagenweg. Twee dagen uit en thuis. Adil doet thuis ook niets. Maar op reis niets doen is toch nog weer geheel anders.

III.

Nietwaar, vóór men op reis gaat, mag men toch wel eens informeeren naar den gastheer? En ziet daar informaties uit zeer vertrouwbare bron: 'Amin el Hawadja was hoofd van een rooverbende en maakte het geheele district onveilig. Hij had altijd een honderd goed gewapende en goed bereden mannen onder zijn commando, die hem met hart en ziel waren toegedaan. Hij maakte een groot fortuin en dwong een groot aantal dorpen hem als sjech te erkennen. De Turksche regeering kon niets tegen hem doen. Hij werd verscheidene malen ingepikt, maar al gauw weer losgelaten uit vrees voor zijn bende. Na de Engelsche bezetting en met het begin van de Arabische nationale beweging werd hij een man van veel invloed. De leiders van de beweging vleiden hem. Hij werd heel trotsch en beloofde hun zijn hulp. Ofschoon hij een man is zonder eenige opvoeding, slaagde hij er in op goeden voet te komen met de

Engelsche autoriteiten en de militaire gouverneur van Ramleh heeft hem verscheidene malen bezocht. Hij zelf steelt nu niet meer. Hij is alleen: 'Het bed van de dieven', zooals de Arabieren hem noemen: 'Yatack-il-Karamiyeh'. Al 't gestolene wordt bij hem gebracht en hij brengt 't aan de markt. Iedereen in 't geheele land weet dat. Tegenover den bekenden Tewfik Bek heeft hij zich uitgelaten, dat bij de Engelschen nog wel eens een loer draaien zou. 'Ze konden zich nog wel eens in hem vergissen.'

Ook Mohammed van den heer Goldsmit kent hem. Als ik hem vraag of hij Amin el Hawadja kent, dan heeft Mohammed maar één woord. Het woord. Maäloum. En ik vraag verder: 'is hij de sjech al kharamiye?' Er zijn misschien geen gevaarlijke vragen. Maar er zijn gevaarlijke antwoorden. 'Ja,' zegt Mohammed: 'ik ben uit een ander dorp. En veel van wat verteld wordt, is niet waar, Allah moge alle lasteraars straffen. En ook de dieven moge hij straffen.'

IV.

Nietwaar, na deze gunstige informatiën mogen wij gerust gaan. Wie bestolen worden, de gasten van den hoofdman zeker niet. Wij zullen Amin dus een brief schrijven, dat wij hem Dinsdag aanstaande zullen komen bezoeken. Adil belast zich daarmede. Het is een heel moeilijk werk, want Amin Effendi is een groote sjech. Wij bedenken ons op ieder woord. Maar 't wordt dan ook een mooie brief: 'Aan Zijne Excellentie, den Geëerde, den heer Amin el Hawadja, dat hij altijd leve. Amen!

Wij groeten Uwe Excellentie zeer en wij vragen naar zijn welvaren. Gij weet, dat gij naar El Kuds zijt gegaan, en dat gij daar hebt bezocht Zijne Eminentie, den Groot Mufti Kamil Effendi Husseini. Gij hebt daar eenen vreemden heer ontmoet, dien Gij later hebt uitgenoodigd Uwe Excellentie te komen bezoeken. Daarom schrijven wij Uw Excellentie dezen brief, dat wij hopen te komen op den Derden Dag van de volgende week, Allah is groot. Wij hopen Uwe Excellentie en zijne familie in gezondheid te vinden.

Zij, die u schrijven,
Adil Aweidah,
Jacob Israël de Haan.'

Geschreven te El-Kuds, op den vierden dag van den eersten maand Rabia, van het jaar 1338.'

Ook het adres is heel mooi. Rechts boven, vlak in den hoek: 'Van El-Kuds', dat beteekent: 'De Heilige'. Zóó noemen de Arabieren Jeruzalem. Links vlak in den hoek; 'Naar Naälin'. En midden in één lange lijn: 'Aan Zijne Excellentie, den heer Amin el Hawadja, dat hij lang leve, Amen!'

Gij, Hollandsche lezer, denkt nu, dat wij op dezen brief een mooien gelen postzegel hebben geplakt van vijf millièmes, en toen hebben gepost. Maar dan zou de brief misschien niet aangekomen zijn binnen de zes dagen tot ons bezoek. Neen, wij hebben den brief medegegeven naar Rehoboth, en van daar is hij per looper naar Naälin gebracht. Dat kostte maar zeven shilling. Des Zaterdagavonds hebben wij ons bezoek telegraphisch bevestigd. Kijk, en dat is nu aardig: dat telegram kwam juist aan, toen wij, Woensdagochtend, van Amins huis vertrokken. Het kostte negen piaster.

V.

Adil, die zich rijk op de reis verheugt, belast zich met alle inkoop. Daar ik niet in de reishotels eten kan, koopt hij voor mij conserven. Wij hebben eieren. En chocolade, die van Bendsdorp blijkt te zijn. Hoe is die hier in de Bazar gekomen? Adil koopt ook bonbons voor de vier vrouwen en de vele kinderen. Hij koopt vier kilo felgekleurde zuurtjes voor den civielen prijs van vijf gulden. Hoe feller gekleurd, hoe lekkerder. Hij koopt ook vier kilo Turksche pijnbes, die hier Halkoum heet. Ze kosten ook vijf gulden. En een mooie blikken doos van zestig cent. Ik vraag of acht kilo bonbons niet wat veel is? Neen, zegt Adil: 'bezoeken wij niet een machtigen sjech? Zou men ons meer achten, wanneer wij hem minder gaven?' Zóó is het hier. Men dingt op alles af tot het uiterste. Maar met geschenken over en weer is men ruim. En de bezoeker wordt geschat naar de waarde van zijn geschenk. 'Zeker zal men ons achten', zegt Adil wel voldaan. Wanneer Adil iets niet wil, dan zegt hij: 'Zeker zal men ons daarom minachten'. En dan is 't uit.

VI.

Allah is groot. Het is Maandagmiddag mooi weer. De regenwind is nog niet begonnen. Wij kunnen dus nog wel op mooi weer vertrouwen. Wij rijden (voor twintig piaster!) naar het station. En voor zestig piaster de man van Jeruzalem door de bergen naar Ludd. En dan weer voor vijf en twintig piaster in een heerlijk zonnig tentwagentje langs eenen vol en bontbloeienden weg naar Ramleh. Omdat er in Ludd geen hotel is. Het hotel in Ramleh is echter ook geen hotel, maar een holletje. Niet duur. Dat is waar. Er zijn twee kamers. Een met vier, en een met zes bedden. Van kamers met één bed heeft de waardin nooit gehoord. Zijn wij dwazen? Wij betalen twee shilling per persoon. Willen wij daarvoor ook nog schoon beddegoed? Zijn wij dwazen? Wanneer wij een shilling den man bijbetalen, dan zal zij ons schoon beddegoed geven. En dan op stap naar paarden. Wij gaan daarvoor naar de apotheek. Dat is de sociëteit van Ramleh. De apotheker heeft met Adils broer tegelijk te Beyrouth gestudeerd. Nu, tegen den avondval, komen alle notabelen van Ramleh een praatje maken bij de apotheker. Paarden? Rijpaarden zijn er niet. Die zijn veel te duur geworden. Maar wij kunnen Amin el Hawadja wel een brief zenden om rijdieren en een gids. Wij offeren dus weder een halve pond voor een nachtlooper naar Naälin. Wij geven hem een Engelschen brief mee, vol van 's mans goede bedoelingen, voor het geval hij door een Engelsche patrouille wordt aangehouden. Een mooien Arabischen brief voor den sjech. De man wapent zich met een dikken stok tegen de jakhalzen. En dan maar loopen.

VII

En zoowaar, met den mooien morgen, daar verschijnt Sakhib, de tweede zoon van den sjech. Groot en waardig in een bruin gewaad. Zijn vader wacht ons halfweg Naälin in zijn landhuis, dat heet Dar Salameh: Woning des Vredes. Hij zendt ons zijn mooiste paard voor mij. Een mooien witten ezeltje voor Adil. En hij, Sakhib, rijdt een gezellig grauw ezeltje. Wij eten eerst samen. Wij doen dat zonder messen en vorken. Wij breken het brood in groote brokken. Wij doopen dat in de olie van onze sardientjes en nemen met onze vingers de stukken sardien. Ik sidder af en toe. Maar

zou ik den tweeden zoon van een machtigen sjech mogen beleedigen? En eten als de dwaze Europeanen doen met een vork en een mes? Ieder van een bord apart, als vergiftigde vijanden!

En dan rijden wij af. Sakhib op het kleine grauwe ezeltje, dat in een grooten zak ook nog onze twee koffers draagt. Dan Adil. En dan ik. O, het mooie paard. De sjech is groot. Hij zendt een raspaard. En het paard heeft een veulentje van twee maanden, dat het overal naloopt. Het draagt een blauw kralensnoer om het ranke bruine halsje. En het tiptipt op héél lichte voetepootjes. Zoo open. Zoo vrij te rijden door het Land. Overal de wijde blik tot aan de verre, blauwe berglijnen. Wij rijden langs het dorp van Ludd. Palmen. Er is al eerste regen gevallen en er staat stil water. Zoo stil als de hemel zelf. Het is een prentje, zooals wij die zagen in atlanten en aardrijkskundeboeken. Nu denk ik aan mijn jeugd en zucht. Maar ik verlaat mijn jeugd. En het is de wonderlijke vertelling van Aart van der Leeuw: 'Sint-Veit'. Omdat het zonlicht geen tijd kent.

VIII.

De domheid. En het wonder. Sakhib heeft het gezegd. Het bruine moederpaard, dat heet Saāda, de Rijke, is een lief, goedlopend paard. Het wordt alleen lastig in de buurt van auto's en van motors. Maar die zijn er niet. En men moet het niet slaan. Zelfs niet koozend met het leidsel. Dan slaat het door. O, als Sakhib maar niets had gezegd! Want wanneer we Ludd voorbij zijn en in de heuvelvlakte komen, dan beginnen de woorden van Sakhib mij te hinderen. En na een langen strijd, die klopt in hart, keel en pols, heb ik het paard een tik gegeven met het leidsel. En het draaft dadelijk op. Een korte, krachtige draf. Als ik aan het leidsel trek, zal het misschien bezinnen en weer gelijk op stappen gaan. Maar als een groote bevrijding geef ik het paard weer een slag met het leidseleinde over den hals. Ik ben bevrijd. Het is genoeg. Maar het paard, wreed-beleedigd heeft galop gezet. Ik voel de langen galopslag. Het vreemde paard heeft zich vrijgemaakt. Knel de knieën en trek het gebit aan. Het paard op de achterpooten. Neer en holt verder. Ik ben niet bang. Straks zal ik vallen, voeten in de stijgbeugel. En het dwaze hoofd gebonkt op de steenen. En toch zijn de twee slagen met een wreed dood niet te duur betaald. Maar het leven is niet zoo. Ik zal wel ergens sterven op het een of andere bed. Plotseling staat het paard. Het kleine veulen is achter gebleven. Daar komt het gedraafd. En ver, heel ver, van achter een heuvel, Sakhib en Adil. Zij ranselen hun ezels. Zij trappen hun ezels in de buik. Sakhib jammert 'wat heb ik gedaan? Wil ik jammer brengen over zijn hoofd? Hoe zal hij durven verschijnen voor zijnen vader, wanneer den gast een ongeluk overkomen was.' Zij blijven nu verder vlak vooruitrijden. Adil heeft niets gezegd. En ik denk dit: 'wanneer Adil werkelijk een goed vriend was geweest, dan zou hij hebben gezegd: 'wanneer gij gewond waart, had ik mij zelven gewond. En wanneer gij gedood waart had ik mij zelven gedood.'

Den volgenden dag, wanneer wij terugrijden, zegt Adil: 'wanneer gij gisteren gewond waart, had ik mij zelven gewond. Wanneer gij gisteren gedood waart had ik mij zelven gedood.'

Ik kijk doodverschrikt op. Maar er is niets dan de Eeuwigheid.

IX.

Dar Salameh. Hij mag dan de sjech van de dieven zijn: hij ontvangt toch netjes. Het huis op den heuvel. Zij kijken uit van het platte dak. Wanneer wij naderen, komen zij beneden. De sjech, zonen en de bedienden. De vrouwen zullen wij niet zien, behalve het personeel. Er is een bonte binnenhof: pauwen, fasanten, kippen. En de kleine lammeren. Het is hier nu de tijd. Gij kunt geitjes en lammetjes nu zien geboren worden op de velden. Dan trappen op, buiten het huis. En de salon. Er staat ook een ledikant. De sjech is al een moderne sjech. Er zijn stoelen en er is een tafel. Ik krijg een makkelijken stoel voor het open, zonnige raam. Ja, open en zonnig. Ik weet het: gij hebt sneeuw en ijs van begin November af. Hier hebben wij tusschen de regendagen de zonnedagen, dieper en schooner dan in de zomers. En het uitzicht. Zoo ver als onze blikken, gaan de landen van onzen gastheer. Heel, heel ver bouwen de huizenhoopjes van Ludd en van Ramleh.

Ik ga hem nu op mijn gemak opnemen. Een korte, stevige kerel. Proper in zijn bruin en wit overgewaad. Hij gaat in huis op blanke, bloote voeten. Een scherp, verstandig gezicht. Geen opvoeding? Hij zal zich zelf hebben opgevoed. Wilt gij beter?

Hij is heel mild en heel spraakzaam. Ja de Turken haat hij. Ze hebben hem ter dood veroordeeld. En ze zouden hem hebben gehangen als een hond, hadden zij hem kunnen krijgen. Met de Engelschen daarentegen zeer bevriend. Hij heeft hen in den oorlog zeer geholpen. Hij laat getuigschriften zien van Engelsche generaals. Mooi, hè? Hij kan het wel niet lezen. Maar Adil Effendi wil het zeker nog wel eens vertalen. Hij heeft ook mooie geschenken gekregen van de Engelschen. Natuurlijk heeft hij hun fraaie geschenken teruggegeven. Hij vertelt ons precies de waarde van hun geschenken en van zijne geschenken. Hij heeft er niet op verdiend. Maar Allah is groot. Allah heeft hem ruim gezegend.

Hij is zestig jaar. Maar hij lijkt goed veertig. Hij lacht lief geveid. Maar ik had zijn vader moeten kennen. Die was wel tachtig jaar toen hij stierf. Allah is groot. Hij had acht zonen. Zij waren heel blij, toen hun vader stierf. Zeker, heel blij. Want zoolang hij leefde, kon hem nog van alles overkomen, nietwaar? Nu is hij veilig bij Allah. Allah is groot.

X.

Ik vraag naar zijn eigen zonen. Ja, tien. En achttien dochters. Sakhîb is ons komen afhalen. En Soliman heb ik bij den Mufti gezien. Nu komt de oudste binnen. Een prachtkerel, die Fares, dat is: Ruiters, heet. Daarom heet Amin ook Aboe Fares, de Vader van Fares. Dat is zoo: de Vader heet hier naar zijn zoon. Is iemand getrouwd, maar heeft geen zoon, dan heet hij Aboe met de naam van zijnen vader. Daarin ligt dan de wensch, dat een zoon moge worden geboren, die naar den grootvader heeten zal. Sjech Amin heeft ook al naamkaartjes. Engelsch en Arabisch. Daarop heet hij natuurlijk Amin Osman el Hawadja. Maar iedereen kent hem ook onder den naam Aboe Fares. Sakhîb is ook getrouwd, en heeft een kind Mohammed. Hij heet dus Aboe Mohammed. Waar is de kleine Mohammed? Hij is gestorven. Meskien, zeg ik meewarig. Maar Aboe Mohammed berust: min Allah.

Aboe Fares heeft nu nog vier vrouwen. Zij wonen in het groote huis in Naälin, waar wij vanmiddag zullen heengaan. Houden zij onder elkander altijd vrede?

Maäloum, zegt Aboe Fares met een medelijdende glimlach: 'zij zijn allemaal bang voor mij.'

XI.

Er zijn gasten gekomen. Vier dorpschoudeu uit de buurt van Gaza. Groote stoute Arabieren. Zij zijn hier gekomen om vee te verkoopen. Misschien is het wel gestolen vee. Maar dat weet Amin el Hawadja niet. Zij noodigen ons uit tot bezoek. Adils oogen blijven stil en koel. Wij kunnen samen veilig Fransch spreken. 'Zouden wij gaan, Adil?' En hij antwoordt: 'Zeker zullen wij niet gaan. Zijn zij groote sjechs? Zullen zij ons lekker eten geven, zooals Aboe Fares straks zeker doen zal? Zal men ons achten, wanneer wij een bezoek gaan brengen, zóó ver, bij zoo geringe dorpschoudeu? Ik twijfel of wij zullen gaan'. De vier dorpschoudeu, buiten besef, dat over hun lot wordt beslist, kijken eerbiedig naar Adil Effendi, die spreken kan met den vreemden heer. En Adil antwoordt hun, dat wij zeker gaarne zullen komen, zoodra de wind en de regen goed zijn. O, Adil heeft goede manieren. Maar de Europeanen hebben ze niet.

De gasten krijgen nu een diep bord fel gekleurde zuurtjes, en een diep bord Turksch zoet. Daar gaan de acht kilo's! Ze eten de bonbons als brood.

En dan gaan ze eten in den hof. Men eet hier zóó: een platten blikken schotel. Ik schat een halve meter in doorsnee. En die belegd met pannekoeken, waarmee ook de opstaande wanden afgezet. De schotel vol rijst. En op de rijst stukken vleesch. Eerst handen wasschen. Dan een stukje pannekoek. En een vuistvol rijst. Die samen kneden in de rechterhand. Een stuk vleesch daarbij. En dan de geheele bal binnenwippen. Doe 't maar na. Niet morsen. Aboe Fares, die een goed gastheer is, eet met zijn gasten mee. Straks zal hij ook met ons mede-eten. De pannekoek-, rijst- en vleeschschotel is volkomen afgewerkt. Handenwasschen en koffie.

XII.

Wij eten aan tafel. Er zijn ook stoelen, messen en vorken. Aboe Fares is een gul en goed gastheer. Hij heeft een kok laten komen uit Jaffa. Jammer, dat ik van des koks lekkernijen niet eten zal. Maar voor mij is ook gezorgd: versche dadels, sinaasappels, tomaten en olijven. De zonen eten niet met ons mee. Dat zou niet passen. Zij staan achter de tafel. Nemen de schotels aan van den kok. Nemen ze weg. Geven ons water. En wijn. Van Rischon le Zion. Sjech Amin Osman gezegd Aboe Fares eet alsof hij nooit een pannekoek-, rijst- en vleeschschotel hadde gezien. Nu, de kok heeft goed gezorgd. Hij geeft een schotel vleeschkoekjes, een macaronitaart als een huis, gebakken aardappels met gemurwd hamelvleesch, kip met gekookte appels, een schotel van rijst met geitjes-vleesch. Dessert. 'Adil,' mag ik als oudere den jongere zoo waarschuwen: 'ik vrees, dat gij te veel eten zult. 'Natuurlijk eet ik te veel,' antwoordt Adil 'zoudt gij willen, dat ik van al deze goede zaken weinig eten zou? Wat zou Aboe Fares van mij denken?' Ik verontschuldig mij, dat ik niets eten mag. 'Min Allah, min Allah', antwoordt de Sjech met een goeden glimlach: 'wat er heden overblijft, geven wij aan de armen, opdat zij den dag van uw bezoek lang zullen gedenken. Er zal veel overblijven, en zij zullen vele gebeden voor u uitspreken.'

XIII.

Na de koffie gaan wij naar Naälin, het voornaamste van de twaalf dorpen, waarover Aboe Fares sjech is. Adil beweert wel, dat men ons meer zou achten, wanneer wij rustig te Dar Salameh bleven. Maar ik verzeker, dat men in Europa nooit de hoofdplaats van eenen sjech onbezocht laat. En voor Europeesche argumenten zwicht Adil altijd zeker. Wij gaan. O, een wonderlijke optocht. Ik heb weer het mooie moederpaard met het veulentje. Adil de witte ezel. Drie zoons gaan mee, op ezeltjes allen. En een neefje, dat een groote zaag naar Naälin brengt.

De bergen trekken wij in. Heel groot en heel verlaten. De wilde winterregens zijn nog niet gevallen. En de wadi, waarin des winters het water bruischt is nog droog. Daardoor trekken wij heen. En dan de smalle rotspaden op, waar paard en ezel voorzichtig de pooten zetten en toch nog dikwijls glijden van de gladde steenen. Rijden één achter één. Geen ander geluid dan de stappende pooten en de echo daarvan. En het kleine paardje, dat soms hinnikt, wanneer het verloren is tusschen de rotsen, en zijn moeder wel ziet, maar er niet bij komen kan. Dan strijdt het kleine paardje heel lang, bang voor de rotsen. En bang om zijn moeder te verliezen. Als de afstand heel groot is geworden, breekt de strijd. En het paardje komt aangedraafd en vleit zich tegen de moeder.

Wij gaan heel langzaam en heel vermoeiend. Ik zie geen weg. Maar mijn vrienden zien de wegen. Zij vinden hier den weg zonder nachtlicht in de zwaarste winternachten.

Wij rusten bij de bron van Natouf, een diep en hoog hol in de rotsen, waar water langzaam doorheen droppelt. Ik heb het water al te Dar Salameh gedronken. Het was zoet als gesuikerd. En scherp als gekruid. Toch was het enkel water. Hier vangen wij het uit de rotsbron dadelijk. Het is ijskoel.

Na de eerste regen is frisch, als lente, groen opgekomen. De rijdieren eten daarvan. Het kleine paardje drinkt van zijn moeder. Wij zitten met ons zessen in het donkere bronnenhol, spelen met het water en kijken naar het licht. Adil, bevangen door een slaap van geluk, zegt het: 'Allah heeft ons lief vandaag.'

XIV.

Wij zijn weer opgestegen. Hoog en ver boven het land vol huizen van Naälin. Breedte des hemels enkele kilometers. Maar de weggetjes winden uitvoerig door de rotsen, tusschen dalen, hellingen. Wij moeten gaan zeer voorzichtig. Glijden de paardpooten glad ijzer uit over harde rotsen. Zoeken de pooten voorzichtig naar plekjes aarde, waar zij steviger staan. In de middeleeuwen moet Naälin een ongenaakbaar diefnest zijn geweest. Maar er zijn geen middeleeuwen meer. En geen ongenaakbare nesten. Men zou nu Naälin slaan vanuit de zee. Of bommen werpen van uit de lucht. Wat denken de anderen? Ik kan het niet vragen aan de drie zonen en aan den neef, omdat zulke dwaze vragen niet in Arabische leerboekjes voorkomen. Maar ik kan het Adil vragen. En zijn antwoord: 'Aan Allah.'

En nog het stijgen en wenden. Hoe lijkt Naälin dichtbij. De ezeltjes glijden niet uit. Maar 't paard is al tweemaal uitgegleden, met de achterpooten tegen de voorpooten

aan. Dan weer rechtop. Adil zegt: ‘stijg af. En neem den ezel’. Maar ik wil liever doodvallen dan mij vernederen.

Het laatste deel is vlakke weg. De ezeltjes in draf. Het felle paard in draf. Laat middag draven we binnen. En het kleine paard draaft achteraan.

XV.

Er is een school in Naälin. En er zijn jongens die schrijven kunnen en lezen. Voor de school is een pleintje met een gemetselden wal daar omheen. Op het pleintje twee stoelen. Daarop wij. En op het walletje zitten alle notabelen van het dorp. Al de andere zonen van Aboe Fares komen voor den dag. De kleinste kan nog niet loopen. En ze zijn van allen leeftijd en van alle kleur. Allemaal heel schuw en heel aardig. Ze brengen ons koffie. En Aboe Fares heeft Sakhib, gezegd Aboe Mohammed, een deel van de acht kilo's bonbons medegegeven. Eerst heeft Sakhib op het walletje naast mijn stoel gezeten. Maar hij heeft die eereplaats later afgestaan aan een oom, een broer zijns vaders. Daarnaast de Iman, en daarnaast de Meester. Zij allen prijzen Aboe Fares' wijsheid. Vroeger waren er vele twisten tusschen de vele dorpen. Maar nu Aboe Fares de sjech van allen is, zijn er geene twisten meer. Hij is wijs en zij eeren hem allen. Ook vreezen zij hem. De broer naast mij is ook een aanzienlijk man. Aboe Fares eert hem. Telkens, wanneer er bij Aboe Fares weer een kind geboren werd, is hij bij hem gekomen om een naam. Wel een bewijs, hoezeer hij hem eert.

XVI.

Maar nu moeten wij terug gaan rijden. De schemering is begonnen over de bergen en in de diepe dalen. Ver in het Westen, waar de Zee van Jaffa is, verzinkt de zonnebol groot en vurig. Twee zonen en de neef met de zaag blijven te Naälin. Sakhib zal met ons naar Dar Salameh rijden. O, de wondere tijd. Er zijn geen zonneschaduwen meer. En de maneschaduwen zijn nog niet begonnen. Alles één groote teederheid. De herders met de kudden schapen en geiten. Herdersjongetjes dragen geitjes, die zoo even geboren zijn in het veld. Maar verder weg van het dorp is niemand meer. De hemel ongestoord blauw. De zilvermaan. En al de gezaaide sterren. En de stilte tusschen de verlaten bergen. Later de zwartgouden maneschaduwen. Wij spreken niet. Ik ben moe. Heerlijk moe. Het goede, groote paard weet den weg. En het stapt vroom en voorzichtig over het pad, verloren tusschen de steenen. En altijd de liefde van het kleine paardje. Soms, als het achterblijft roepen wij: ‘Taäl, taäl’ En dan komt het aangeslagen. God heeft ons wel lief vandaag. Ik glimlach om de woorden van Adil. En in glimlach van alles rijden wij verder. Hoog en ver op zijn heuvel bouwt Dar Salameh. Wij zien de huislichten. Wij zien lichtjes gaan. Maar 't is nog heel ver. Waar wij rijden langs zwarte tenten slaan de waaksche honden aan. Men brengt lichtjes buiten. Wie rijden er laat langs de bergen naar huis?

XVII.

Adil zucht. Is hij moe? Neen, maar hij heeft honger. Gelukkig, dat wij thuis zijn. En het binnenkomen. De maan schijnt en schaduwt door de bogen en de gebouwen. De herder is met de schapen binnengekomen. Ze woelen op den hof dooreen. Wit en wol in den maneschijn.

Maar Adil heeft honger. Gelukkig heeft de kok uit Jaffa gezorgd. Er is een schotel gevulde kooibladeren met vleesch. Haché met gestoofde aardappels. Kip met rijst en Spaansche peper. Lamsbout met snijboonen. En een groote visch, die vanmiddag expres uit Jaffa gebracht werd. Dan, koekjes, velerlei vruchten. Koffie en thee. Morgen is Adil ziek. En de armen zullen nog wel vele dagen voor ons bidden.

Wij blijven natuurlijk logeeren. In den salon. Ik krijg het ledikant. Voor Adil een goed bed op den grond. En daarnaast de gastheer. Dat behoort hier zoo. De gasten en de gastheer slapen samen. Hij moet zorgen, dat er met de gasten geen kwaad gebeurt. Van de verre vlakten schijnt de maan in de kamer. Over de Turksche tapijten spint tapijt van licht en schaduw.

En, vraagt ge nu wellicht: 'wat is nu het laatste geweest, dat ge dien avond met uwen vriend hebt besproken? Zeker iets heel poëtisch?' Neen, lieve vrienden, niet iets heel poëtisch. Adil Effendi vraagt mij, hoeveel baksjisy wij morgen zullen geven. Heeft Aboe Fares ons niet kostelijk ontvangen? Heeft hij ons niet de rijdieren gestuurd? Zeker zal hij ons morgenochtend, vóór wij weggaan, nog vele lekkere dingen te eten geven. Wij moeten elk van de huisbedienden een half pond baksjisy geven. Zeker zal men ons dan achten. Den sjech zelven kunnen wij geen geld geven. Maar hij wil gaarne onze portretten hebben en een visitekaartje. En Sakhib, die ons uit Ramleh heeft gehaald, zal ons zeker nog meer achten dan hij reeds doet, wanneer wij hem een mooie lantaren ten geschenke geven. Ik zeg, dat wij moeten doen, zooals het behoort. Zooals Adil het heeft gezegd, zóó is het goed. En dan gaat hij slapen, gelukkig in het vooruitzicht van alle achting, die hem morgen ongetwijfeld zal ten deel vallen.

XVIII.

Het vroege wakker worden in den morgen. De koelte. En de hitte, die stijgt. De vogels en de zon. Al het bonte leven in huis en hof van den eerwaarden sjech, die misschien wel het Bed der Dieven, Yatack-il-Kharamiyeh is. Maar wie zal 't zeker weten? Er wordt zoo veel gelasterd. Maar moge Allah, die groot is, alle lasteraars straffen en alle dieven.

En het ontbijt op het platte dak met wijden, vrijen blik. Voor het laatst heeft nu de kok zijn best gedaan. En voor het laatst vraagt Adil of hij een zoo machtigen sjech mag beleedigen door niet veel te eten van de vele goede zaken, die ons worden voorgezet? Geven de Baksjisy. En rijden af. Ditmaal met een knecht, die loopt en straks de paarden terugbrengen zal. Dus rijden wij langzaam over het heerlijke land. Een anderen weg dan dien wij kwamen. Langs de Joodsche kolonie. Ben Shemen. Allen mooie dingen. Hebreeuwsch spreken van een prachtig Arabisch paard af met een Joodschen boer en boerin, die samen ploegen voor het wintergraan. De bewaarschooljuffrouw met haar Joodsche jongetjes en meisjes buiten tegenkomen. En ze mogen allen spelen met het lichtbruinen paardeveulentje, dat een blauw snoer om het ranke halsje draagt. Een Joodsche smid. Alles Joodsch leven.

En dan komen in het stationnetje te Ludd. En daar Jabotinsky vinden, die naar Jeruzalem rijdt. En de trein naar El Kuds, gezegd Jeruzalem, die vandaag op tijd is. Ongehoord.

Nr 111 De burgemeester van Jeruzalem⁺

⁺14-1 1920 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 8 dec.

Neen. Het is nog altijd niet David Jellin. Maar steeds nog doodeenvoudig Zijne Excellentie Moussa Kazim Pasja El Hussein.

O, wanneer ge in Palestina komt, kunnen er genoegelijke dingen met u gebeuren. Bijvoorbeeld: gij zijt niet tevreden met het beleid van knoeiers. En ge laat die ontevredenheid luidkeels bemerken. Dan gaan de knoeiers u aantasten in hetgeen u heel dierbaar is: uw paspoort. Lichaam. Ziel. En Paspoort. Het meest noodige. Er wordt een onderzoek ingesteld naar uw paspoort. Ge komt schitterend uit dat onderzoek te voorschijn. En ge hebt als onschuldig beschuldigde altijd een streepje voor bij de politie en bij de intelligence. Of de knoeiers beweren, dat ge den Burgemeester en den eersten Wethouder gegriefd hebt door anti-Arabische uitingen. Er wordt weer een onderzoek ingesteld. Ge komt nog veel schitterender te voorschijn. En als onschuldig beschuldigde wordt ge een goede bekende van den Burgemeester. En een huisvriend van den Wethouder, den heer Dimitri G. Salameh.

II.

De Burgemeester is niet in de stad. Hij woont tot aan den grooten wilden wind en regentijd in het landgoed van Katamon, dat de Grieksche patriarch hem tijdelijk heeft afgestaan. Ik zal er Zondag met den heer Salameh heengaan.

De verhouding tusschen de Joden en de Arabieren is slecht. Ze haten elkander hartgrondig. Vooral de Christen-Arabieren, die in Jeruzalem talrijk zijn, staan bij de Joden slecht aangeschreven. Men beschouwt hen algemeen als leiders van de anti-joodsche actie. Ook den heer Salameh. Dat wil zeggen: in zijn persoonlijk leven heeft hij verscheidene goede Joodsche vrienden en bekenden. Maar als zeer sterk nationaal voelende Arabier heeft hij bezwaar tegen de Zionistische politiek. Hij vreest, dat de Arabieren minstens een soort van tweederangs staatsburgers zullen worden. Men beweert, dat hij de sterke anti-joodsche man is in de Municipality, de Belladia, zooals die in 't Arabisch heet. Overigens kan ik in het hart van den heer Salameh niet lezen. Maar de rijtuigen. Een goed Arabier zal niet licht een Joodschen koetsier nemen of een Joodschen schoenpoetser. Zoo goed als een goede Jood niet licht een Arabischen koetsier of schoenpoetser neemt. Dimitri Salameh en Leizer Slutzkin: 't is alles een 'Min Allah' zegt Adil Effendi. Hij neemt altijd het mooiste rijtuig.

III.

Tusschen regendagen een diepe, open zonnedag. De hemel, die al de zomermaanden niet in beweging is geweest, is nu rusteloos wisselend van wit en blauw. En de wind.

De wegen zijn niet meer stoffig. En alle kleuren gewasschen. Zóó rijden wij naar Katamon. In ééne mijmering van herfstwind. Ik ben voor het eerst naar Katamon gewandeld in de middendagen van het Paaschfeest. Toen rijpten de vijgen. Er bloeiden rozen in de ravijnen. En er was een wonder spel van zonnelicht en zonnenschaduw rondom de diepe bron. Waar een Arabische jongen sliep onder een paarsen hoofddoek met zijn hoofd tegen den bronrand. En zooveel zomerochtenden daarna ben ik met Adil Effendi naar den tuin van Katamon gereden. Vóórdat de dag de lichten van de schaduwen scheidde. En vóórdat het spel bij de bron begon. De rozen werden eerst wakker in de ravijnen. En de paarden snoven de zware vochtige dauwlucht. Salameh. Politiek. Ik zeg: 'Katamon.... Katamon'. En het woord bewaart alles: de rozen, de ravijnen, de bron, licht en schaduw, en de jongen, die slaapt onder zijn paarsen hoofddoek.

IV.

De Burgemeester ontvangt ons buiten. Een statige Arabier. Maar Europeesch gekleed. Alleen een Fez 'Turken' heeten hier de zoo-gekleede Arabieren, ofschoon zij heelemaal geen Turken zijn.

Wij zitten onder een ruimen boom. En de huisjongen brengt de sterke, felle, koffie. Ik vraag naar de familie. De Burgemeester is een Husseini. Zij stammen af van Mohammed. Zóó: Mohammed, Fatima, Ali, Hussein en de Husseinis. Zeven eeuwen geleden zijn zij uit Hedjaz naar Palestina gekomen. Steeds een groote invloedrijke familie. Saïd Effendi, die afgevaardigde was in het Turksche parlement. Ismail Hakki Bey, Directeur van Onderwijs in Palestina. De Groot-Mufti Kamil Effendi, Machmoed Effendi: allen Husseinis. Ook de Mufti van Gaza. Dat heeft natuurlijk Djemal Pasja niet belet hem op te hangen. Maar toch, met nette manieren. Er mocht niet gefotografeerd worden.

En hij zelf. Een zestiger. Zijn vader is hier ook burgemeester geweest. Hij heeft gestudeerd te Konstantinopel. Dan het leven van zoovele aanzienlijke Arabieren in Turkschen staatsdienst. Ondergouverneur in Palestina, Syrië, Arabië. Gouverneur in Mesopotamië. Over de Turken denkt hij niet ongunstig. Trouwens, vele aanzienlijke Effendis zouden best weer naar den Turkschen tijd terug willen. Djemal Pasja? Kent hij te weinig. Zakki Bey? Een goede man.

V.

Ik vraag naar de Belladia, waarvan de Burgemeester het hoofd is. Dat is al een oude instelling. In den Turkschen tijd werden de leden gekozen. Alleen de Turksche onderdanen hadden kiesrecht. En daar de meeste Joden geene Turksche onderdanen waren, was het aantal Joodsche kiezers betrekkelijk klein.

Toch zijn wel Joden lid geweest, wegens hunne bekwaamheden, b.v. Jellin en Joseph Eljachar. De Engelschen hebben leden benoemd: twee Mohammedanen, een Rooms-katholiek, een Grieksch-Katholiek, den heer Salameh, een Aschkenasischen en een Sephardischen Jood. De Joden vinden twee hunner te weinig. Maar de Arabieren beweren, dat men staatsrechtelijk alleen rekening mag houden met de Joden, die Turksche onderdanen zijn. Ook na den vrede zal dit een moeilijkheid zijn.

Welk staatsburgerschap zullen wij krijgen? Een Joodsch zeker niet. Palestijnsch? Of eenvoudig Engelsch? De Arabieren zullen zich op juridische gronden verzetten tegen toekenning van burgerschapsrechten aan Joden, die zich hier niet laten naturaliseeren. En voor naturalisatie zullen zij natuurlijk een langen tijd vragen.

De taak van de Belladia is vergeleken met een Amsterdamschen Gemeenteraad zeer bescheiden. Geen gemeentebedrijven, gas, electriciteit, telefoon. Geneeskundige dienst: één enkel hospitaal. Onderwijs: de Joden en de Christenen hebben eigen scholen. De Mohammedaansche scholen zijn niet van de stads-, maar van de landsregeering. Stadspolitie is er niet. Wel gendarmerie van 't land. De Stad heeft nachtwachten. Beste nachtwachten. De taak van de Belladia is dus beperkt tot: verlichting, schoonhouden en besproeien van straten, toezicht op den bouw van huizen.

De Belladia, in het Hebreeuwsch Iria, heeft in Holland geen schitterenden naam. 'De Joodsche Wachter' van 24 October schrijft 'De Iria, ongeveer gemeenteraad van Jeruzalem, is een burcht van de anti-Zionistische agitatie; ondanks de duidelijke orders van het militaire bestuur denkt men er daar niet aan het Hebreeuwsch als officieele taal te erkennen, wat te minder billijk is, omdat Jeruzalem, wat de bevolking betreft, reeds nu ten minste een even Joodsche als Arabische stad is. Een protest van de vereeniging "Sephateim" werd niet beantwoord.'

Ik vertaal dit. En ik vraag. De Burgemeester en de Wethouder ontkennen beiden dat de Belladia ooit anti-Joodsch is geweest. De stads-ingenieur is een Jood. Eveneens de stadsboekhouder. Ze hebben 's Zaterdags en Joodsche feestdagen vrij. De Burgemeester wordt heel boos. Zoo boos als een Arabische aristocraat ooit wordt. Hij tart mij één voorbeeld te geven, dat de Belladia iets gedaan heeft tegen de Joden. Inderdaad heeft men mij geen gevallen kunnen geven. Het is meer een stemming. Een gevoel.

Er is geen andere kwestie dan het Hebreeuwsch. Typisch, dat daartegen het verzet van de Arabieren gaat. De gewone argumenten: zij willen alleen rekening houden met de Joden, die Turksche onderdanen zijn. Welnu, die spreken voor een groot gedeelte, of alleen Arabisch of ook Arabisch. Trouwens, een groot gedeelte van de Joden zelf verstaat geen Hebreeuwsch. En een groot gedeelte is zelfs tegen het Hebreeuwsch en vóór het Jiddisch. Bovendien Generaal Allenby heeft bij de bezetting uitdrukkelijk beloofd, dat tot den vrede de bestaande toestand blijven zou. En het Hebreeuwsch is in de stad nooit een officieele taal geweest. Een bevel van de militaire overheid, om het Hebreeuwsch te erkennen, is niet gegeven. En aan het verbod van het zingen van 'Hatikwah' is de Belladia onschuldig.

Ik glimlach over ons derde kopje zwarte, sterke koffie. Ik verbaas mij hoe die doodonschuldige Belladia aan dien slechten naam is gekomen. En hoe moeilijk het valt iets te bewijzen.

VI.

De Burgemeester en het Zionisme. Juist den dag voor ons bezoek heb ik in 'Palestine' van 18 Mei 1918 nog eens gelezen over het officieele diner, waarom prof. Weizmann voor de voornaamste der Jeruzalemsche notabelen de bedoelingen van de Zionistische Commissie heeft uiteengezet. Drie Husseinis zaten aan: Kamil Effendi, de Groot Mufti, Moussa Kasim Pasja, de Burgemeester, en Ismaël Hakki Bey, de Directeur

van het Onderwijs. Ook Arif Pasja el Dajani, over wien ik u reeds schreef. En de wethouder D.G. Salameh.

Wat vindt de Burgemeester de beste oplossing van de politieke Arabische kwestie? Te onderscheiden van de economische Arabierenkwestie. Dit: een ongedeeld Arabië van alle Aziatische Arabisch sprekende volken. Minstens een ongedeeld Groot-Syrië, dat Palestina insluit. Liefst onafhankelijk onder den Emir Feisul. En als dat niet gaat een mandaat: Amerika, Engeland, Frankrijk. In dat groote Arabië of in dat groote Syrië kunnen zich ook Joden vestigen. Beperkt of onbeperkt in aantal, dat is eene zaak van practische politiek. Of er op die manier veel van het politieke Zionisme overblijft? Ja, dat is zijn zorg niet. Trouwens, wat willen de politieke Zionisten? Er zijn zooveel schakeeringen onder hen. En niemand weet eigenlijk precies, wat ze hebben gevraagd. De Arabieren weten dus eigenlijk niet, wat ze bestrijden moeten. Ze zullen misschien plotseling voor een fait accompli worden gesteld. En misschien is dat ook wel politiek.

En, zegt de Burgemeester, 'Keert u het eens om. Stel u eens voor, dat de Arabieren voor twee duizend jaar uit Palestina waren verdreven. Dat het land nu in de macht van de Joden was. En dat de Arabieren het terugwilden. Wat zoudt u dan doen? Geeft u het antwoord maar aan uw eigen hart.'

VII.

Wij rijden naar Jeruzalem terug. Wat is het land hier mooi. En wat is de politiek hier moeilijk. En wat draven onze paardjes snel. Na den regen is het land weer groen geworden. Een koele heldere herfstlente. Het Land zien wij heel wijd van streek tot streek. Dichtbij de Duitsche kolonie. En de Grieksche. Witte huisjes. Roode daken, en de boomen groen. En de heuvels. Ver, ver, de Olijfberg met zijn gebouwen. En de bergen van Moab, zoo ver, zoo vaag, zoo donkerzilverblauw als wolken en als zeeën.

De Armeensche Archimandriet, een eerwaardige oude heer staat voor zijn huis. Hij ziet ook, hoe mooi de wereld vandaag is. En wij groeten.

's Middags komt mijn vriend Adil Effendi voor zijn Fransche les. En hij heeft zijn thema's niet af. Ik zeg: 'Adil, maak de Arabische kwestie nu niet moeilijker dan ze al is.' En 's avonds gaan we paardrijden in den maneschijn en lossen de Arabische kwestie op in vele kopjes moorzwarde, moorsterke koffie.

Nr 112 Jeruzalem - Hebron⁺

⁺16-1 1920 A., 6. Gedat.
Hebron 12 dec.

Gij zegt Jaffapoort. Maar onze Arabische vrienden zeggen: Bab el Khalîl. Neen, dat beteekent niet 'Poort naar Galilea' of iets dergelijks. Khalîl is de Arabische naam voor Hebron. Afkorting van Khalîl er Rahmân, dat is de Vriend van God, zooals Abraham door de Muzelmannen wordt genoemd.

Ik zal dus naar Hebron gaan. En als het kan de Moskee zien, die boven de spelonk Machpela slaat. Vroeger was dat niet mogelijk zonder pas van de Turksche Regeering te Konstantinopel. Zelden gegeven. Koning Eduard VII als Prins van Wales, koning

George V, gezanten enz. Nu het gezag van de Turksche Regeering op de Engelsche is overgegaan, geeft de Engelsche hoofdadministratie te Jeruzalem een pas. Maar zelden, voorzichtig. Echter, de gouverneur van Hebron, majoor Abrahamson, zal zien, wat hij doen kan. Hij is een vriend van den heer Salameh, den Christen-wethouder van Jeruzalem. Wij zullen dus samen gaan. En zien of wij in de moskee kunnen komen. Ook Adil Effendi, mijn Arabische vriend gaat mee. Heeft hij niet eene zuster, die gehuwd is met Hussein Effendi, gezegd Aboe Derwich, den vrederechter van Hebron? En is hij niet verlangend de familie te zien? Hij is heel blij met zijn uitstapje. En heel overmoedig. Hij is een Moslem en de Heilige Moskee dus wijd voor hem open. Maar wij? Ongeloovigen. Niets gedaan. Weg.

II.

Hebron. Wat is in een naam? Het eeuwige van het tijdelijke. Wij hebben als Joodsche kinderen honderden en honderden malen den naam van Hebron gehoord. Maar het was iets heel ver en heel ongenaakbaars. Als Abraham, Izaäk en Jacob zelve. Maar Palestina is nu een ware werkelijkheid. En ik schrijf u dit in de schaduw van de zon over de heuvelen van Hebron. Ja, God geeft ons wondere dagen. Ik gevoel, hoe het woord 'Hebron' zich opbouwt in mijn ziel. Bewust? Met meer bewustheid dan gij denkt. Twee momenten. Frederik van Eeden heeft mij, toen ik heenging uit Holland, een roerend afscheidslied gewijd. Gij vindt het geheel in de Groene van 11 Januari ('19). En de laatste strophe vindt ge hier:

'En als ge dan op Hebron's hoogten zit
En 't ritsel-fluist'ren hoort door ranke palmen
En in de landstaal uwer vaad'ren bidt
En zingt, inheemsch, uw zóó geliefde psalmen,
Zend dan uw ziel een wijl naar 't neevlig Noorden.
Gedenk den verren vriend, en deze woorden.'

Het tweede moment. Onze zonnige straat te Jeruzalem. Adil Effendi met het trotsche Arabische paard Jimmy. Hij zegt: 'Ik zal vandaag naar Hebron rijden te paard.' In drie oogenblikken bouwt zich het Eeuwige Woord.

III.

Naar Hebron. Maar eerst naar de parade. Want het is twee jaar geleden, sinds de Engelschen Jeruzalem hebben bezet. De parade is aangekondigd als: parade van intergeallieerde troepen. Zullen ook de Joodsche soldaten daarbij zijn? Met de blauwe en witte vlag? Of zal men dat niet aandurven voor onze Arabische vrienden! Ik heb een uitnoodiging van den gouverneur Storrs. Op de tribune het officieele Jeruzalem. De bisschoppen en patriarchen in waardige gewaden met hunne kawassen. Ook onze Chacham Bashi met zijnen kawas. De Burgemeester, de Kadi, de Groot-Mufti. Hij vraagt mij te Hebron voor hem te bidden: 'Binnen of buiten de Moskee, o, Eminentie?' Hij heeft een heel eminenten glimlach: 'Allah hoort ons overal.' De Zionistische autoriteiten komen, Weizmann, Ussiskin, dr. Eder, dr. Pool. Ze zijn heel eenvoudig tusschen al de waardige gewaden. De aanstaande meesters? En de parade. Maar de Joodsche troepen niet. De Franschen, Italianen, de Engelschen. En de Britsch-Indiërs met hun kleine, met ijzer getuigde paardjes. Maar de onzen niet. Later?

IV.

Wij kunnen gaan met de diligence, met de auto of met een wagentje. Wij kiezen het wagentje. Het is vier of vijf uur rijden. Vóór den oorlog kostte het drie Napoleon. Nu twee pond. O, de ponden zijn hier zoo licht geworden. Zij vliegen. En Adil Effendi zal niet meegaan. Er is iets vreeselijks gebeurd. Hij moet een werkje opknappen voor zijn oudsten broer. O, als hij maar durfde, had hij het wel geweigerd. Nu komt hij woedend klagen. 'Maar werken is toch een goed ding,' mag ik hem zoo troosten. 'Voor de armen,' sist hij woedend. Ziet daar een anderen kant van de Arabische quaestie. De weinig-werkzame Effendis. Daar kunnen wij wel tegenop.

Het wagentje. Heel netjes met drie paarden. Want Hebron ligt hooger dan Jeruzalem. Drie jongens zullen op de fietsen mederijden tot de Vijvers van Salomon. Georges Salameh met eenen Joodschen en eenen Armeenschen kleinen vriend: 'Ja,' zegt de heer Salameh, 'wij, Christen-Arabieren, hebben ons in zeden en in beschaving altijd veel dichter gevoeld bij de Joden, dan bij de Mohammedaansche Arabieren. Maar het politieke Zionisme heeft alle Arabieren tegen de Joden vereenigd. Al die voordeelen van een bloeiend Joodsch Palestina, ook voor de Arabieren, daar willen wij niets van weten. Ja, praat u maar tot Nieuwjaarsdag.' Mevrouw Salameh nog feller. Zij is een beschaafde, geletterde vrouw. Maar fel patriottisch. En fel anti-Zionistisch. Ze spreekt zooveel mogelijk Arabisch. En siddert bij de gedachte, dat Hebreuwsch in de Belladia een officieele taal zal worden. En een Joodsche Burgemeester van Jeruzalem! Dan gaan ze stellig verhuizen. Naar Nablus. Dat vroeger Sichem heette en waar zich geen Jood zou kunnen vestigen.

Langs de wegen. De open wegen. Over de vlakte. Door de dalen tusschen de heuvels. En alles over de wegen: wandelaars, paarden, wagentjes, kameelen en ezeltjes. En de drie vrienden jongens. Heel blij. Geen school. Voor ons. Achter ons. Bezijden. Langs het graf van Rachel. Het gebouwtje is gewoonlijk gesloten. Sleutel bij het Jeruzalemsche Rabbinaat. Een van de weinige gewijde plaatsen in ons bezit. Wij rijden. Dit land is altijd een vruchtbaar land geweest. De eerste winterregens zijn gevallen. Ploegen en zaaien zijn begonnen. Wij rijden rechtuit. Links den weg naar Bethlehem, prachtig gespreid over heuvelen en dalen. Vele Bethlehemieten gaan naar Amerika. Zuinig en werkzaam. Worden daar rijk. En keeren machtig naar hun land terug. In Amerika is een groote Arabisch-Syrische kolonie. Ze geven kranten uit in het Arabisch, en zij propageeren vlijtig tegen het Joodsche Palestina. Bijna dagelijks komen bemiddelde Palestinensers uit Amerika terug, om tegen ons economischen strijd te strijden. Misschien luwt dat later. Maar een sterke actie als de Zionistische, blijft niet zonder reactie. Men moet de waarde van de Syriërs in Amerika niet overschatten. Maar ook niet onderschatten. De landweg hier is goed bebouwd met de huizen dezer in Amerika rijk geworden handelaars.

Wij rijden. De drie paarden. De drie jongens. De zon en de middagschaduw. Bij de waterleidingen van Salomo gaan de jongens terug. De drie natiën van Voor-Azië: Arabieren, Armeniërs en Joden. Nietwaar, een mooi interview met Sokolov in het 'Handelsblad' van Donderdag 6 November. Wij hebben hier met belangstelling gelezen, dat de entente dier drie volken in den binnensten kring te Parijs volkomen in orde wordt bevonden. Wij zien de zaak hier zóó: de Armeniërs staan buiten de Palestinakwestie. Maar de Arabieren, zonder onderscheid van stand en geloof, beginnen ons goed te haten. En als ze geen geweld gebruiken, dan is dat

eenvoudig omdat er hun de macht en de moed toe ontbreekt. Maar niet, omdat ze tot het inzicht zijn gekomen, dat de Joodsche emigratie hunne belangen dienen zal. Ten eerste gelooven ze dat niet. En ten tweede: er gaat hun ook iets boven materieel belang. Zoo goed als ons. Wij moeten de Arabieren niet overschatten. Maar ook niet onderschatten. Zeer goed mogelijk, dat het niet tot gewelddaden komt. Maar een stugge durende strijd waarin de Arabieren, worden gesteund door de Engelsche plaatselijke ambtenaren.

O, wij rijden wel met ons drieën in vrede. Maar toch in voortdurend dispuut. Het Land ligt leeg van streek tot streek. Er wordt wel gewerkt. Maar met ploegen als voor eeuwen en eeuwen. Bitter werk voor bitter brood. De grond is vol steenen. Wie heeft die duizenden en duizenden steenen hier gebracht? Zeker kan dit land, wanneer het goed wordt verzorgd, duizenden en tienduizenden dragen. Wie zullen de immigranten zijn? De Engelschen zeker niet. Maar ook van Arabische immigratie is in historische tijden niets te bemerken geweest. Men spreekt nu wel over een nationalistische anti-Zionistische Arabische immigratie, maar daar gelooven wij niet veel van. De Joden hebben in hunne koloniën getoond, wat zij doen kunnen. En aan onze kolonisatie ontleenen wij zeker niet minder rechten dan aan onze geschiedenis.

Het land is hier achteruit gegaan. Vroeger was de weg van Jeruzalem naar Hebron zwaar beplant met volle eiken. Maar de Turken hebben ze geveld. Waar zijn trouwens de olijfbomen van den Olijfberg?

V.

Wij moeten nu dichtbij zijn. Maar we zien Hebron nog niet. Het ligt overal verscholen en overal beschut achter de heuvelen. Eerst wanneer we vlakbij zijn, zullen we Hebron zien. Maar we bemerken toch, dat we dichtbij een stad komen. De wegen zijn voller. Landlieden, die buiten hebben gearbeid en die nu naar hun huis in de stad teruggaan. De laatste heuvelrug. De eerste huizen. Goed gebouwd. En goed verzorgd. Het gouvernement. De gendarmerie. Welkom, welkom. De woning van den gouverneur. Daar komen we nog wel. En het hotel. Modern: 'Lunch and Afternoon Tea'. En het uithangbord in de drie talen: 'Eschel Abraham', de Tamarix van Abraham. Ja, de gouverneur heeft de kamers voor ons laten bespreken. Dat kost ons natuurlijk piasters per dag extra. Maar nu worden we ook door den waard zelf ontvangen. Hij heeft één oog.

Nr 113 Langs alle wegen⁺

⁺(1) Wij worden opgesloten;
(2) De sjeikh neemt afscheid:
19-1 1920 A., 5 (Onder de
Streep)

Adil Effendi en ik zijn gelogeed bij onzen waardigen vriend Amin el Chawadja. We slapen netjes met ons drieën. Want een gastheer met nette manieren laat zijne gasten niet alleen. Maar, ook de netste gastheer moet wellicht des nachts zich even verwijderen. Ook Amin el Chawadja. En als hij weggaat sluit hij de deur in 't slot.

Ik roep Adil. Ik zeg: ‘Wat is dat?’ ‘Wel’, zegt Adil tusschen waak en slaap: ‘Hij gaat even weg. Natuurlijk sluit hij ons op’.

's Morgens krijg ik de verdere explicatie. Ja, dat is hier 's lands wijs en des lands eer. De gasten worden opgesloten; in hun eigen belang. Want de gastheer is verantwoordelijk voor hetgeen met de gasten gebeurt. En welk een schande voor den braven Amin el chawadja, wanneer zijne gasten werden bestolen in zijn huis. Maar de gasten worden ook opgesloten in het belang van den gastheer. Want men is hier heel gastvrij. En neemt dikwijls gasten op, die men niet kent, of maar half kent. En welk een schande voor Amin el Chawadja, wanneer hij eens flink bestolen werd.

Het gebruik is natuurlijk van eeuwen oud. Al in heel oude Joodsche boeken vinden wij verhaald van eenen reiziger, die gehuisvest werd op zolder. En de trap werd weggenomen. Dat werkt als sleutel.

Mijn vriend Saïd Effendi heeft bezoek gehad van eenen sjeikh, die eene kwestie heeft met eenen anderen sjeikh. Nu gaat de eene sjeikh ons verlaten. Maar dat is nog zoo eenvoudig niet. Natuurlijk kust hij onze handen, en drukt onze hand tegen zijn voorhoofd. Ook kust hij den onderzoom van onze jas. Dat is alles inleiding. Natuurlijk ook draagt onze sjeikh een hoofddoek met lange slippen, die kafiye heet. En evenzeer natuurlijk heeft hij duimendik zwart koord gewonden om zijn hoofd, opdat de kafiye niet wegwaait. En dat koord heet agal. Hij neemt de agal van zijn hoofd. En legt die om onzen hals, één voor één. Hij zegt daarbij mooie woorden en maakt mooie gebaren. En dat alles beteekent te zamen, dat hij zich onder onze bescherming stelt.

Dat komt hier veel voor. Aan den overkant staan de Arabieren van Petra onder de bescherming van de Ahwatwah Arabieren. Als nu een Cherkes bijvoorbeeld hand of vinger uitsteekt naar een Arabier uit Petra, dan krijgt hij te doen met al de Ahwatwah Arabieren. Natuurlijk, dat de Arabieren van Petra voor zoo machtige bescherming ook moeten betalen. Maar dat is recht.

Nr 114 Langs alle wegen⁺

⁺(1) Het petroleumblik; (2) De vrouw, de jongen en de kip: 20-1 1920 A., 5 (Onder de Streep)

Het wapen van Palestina is een schild van David met een petroleumblik. En dat is ook volkomen billijk. Want wat zouden wij zonder petroleumblikken aanvangen? Ze zijn vijftien liter groot. En de blikslager maakt er van alles van. Schoongemaakt, met asch uitgegloeid en een van de lange zijden losgeknipt: een broodtrommel. Smadelijk dwars gehalveerd: bloembakken. De deksel eraf, en een houten stok er doorheen: een waterremmer. Een gaatje onderaan met een kraantje: een waterfonteintje. Een gat van onderen, daaraan een mondstuk als van eenen gieter, een klep met een touw, hoog opgehangen: dat is een douche. Verloopen en verroest, ver van alle oude glorie, dient het petroleumblik nog als aschbak. En geschilderd en gevernist is het een nette papierbak. In den oorlog werden de petroleumblikken gebruikt bij den bouw van de loopgraven, Djemal Pasja hief een petroleumblikken-belasting. Men moest zoo en zooveel blikken inleveren per hoofd.

Maar de liefste petroleumblikken, dat zijn natuurlijk die, welke wij op koude winden regendagen in onze kille kamers brengen, lekker met gloeiende kolen gevuld. Dan mijmeren en lui zijn. En bedenken, hoe eerlijk het is, dat het wapen van Palestina is: een schild van David met een petroleumblik.

‘De jongen met de doode kip heeft ruzie met de vrouw, die koekjes verkoopt’. Ongetwijfeld houdt gij dit voor een bijzonder moeilijken volzin in het Fransche vertaalboekje van mijnen kleinen vriend Ali, den zoon van Soleimân. Geenszins. Het is de beschrijving van de naakte werkelijkheid van verleden Vrijdag in het Jodenstraatje. De vrouw staat in haar winkelhuisje. En de jongen staat op straat. En de toeschouwers staan rondom. Het straatje nog geen twee meter breed. En het wereldverkeer dus gestremd. De vrouw schreeuwt en de jongen schreeuwt. Maar uit de verwarring kristalliseert zich langzaam het vraagstuk uit. En na een kwartiertje is het probleem ons helder. De jongen beweert, dat de vrouw de kip heeft gekocht voor vier en twintig piaster. En de vrouw beweert, dat het twee en twintig is geweest. Eerst heeft de jongen het hardst geschreeuwd. Maar nu is de vrouw aan den boventoon toe.

En de jongen? Er is norsche plooi gegroeid tusschen zijn donkere sephardische oogen: ‘Nou daar dan’, roept hij woedend uit. En hij kwakt de kip midden tusschen de bladen met lekkere koekjes. Ze springen op. Ze vallen weg. De vrouw krijscht. De jongen, onverschillig, gaat. Het wereldverkeer herneemt zijn loop.

Nr 115 Hebron⁺

⁺20-1 1920 A., 6. Gedat.

Hebron 15 dec.

De hotelhouder heeft één oog. En er staan drie onbeschrijflijke ledikanten in de kamer. Maar ik krijg een hoekkamer met altijd zon. Uit het eene venster gezicht op hoge heuvelen. En daarvóór, met den heerweg alleen daartusschen, een fijne bruinebroken akker, waarover een oude man ploegt met een paard en een ezel. Uit het andere venster het verre uitzicht over den straatweg naar Jeruzalem. Het gouvernoraat en de woning van den gouverneur. Daar de schildwachten en de gendarmes met de zwierende hoofddoeken, die niet wegwaaien, omdat ze vastliggen onder zwaar koord, gewonden om het hoofd. Alles heel klein en gewichtig. Ver uitzien en kijken naar den wind: ‘Hij, die den wind laat waaien en den regen nederdalen’. Het uitzicht. Wij zijn tegen den avond aangekomen. De minaret tegenover ons. En de mueddin roept heel lang en heel droevig over de stad in het dal ten gebede. Hij roept van berg tot berg. Een wonderlijke draagkracht in de stem.

II.

Wij vinden dadelijk een vriend. Saïd Effendi Daoud, den local adviser. Dat is de hoogste civiele Arabische ambtenaar, die den gouverneur bijstaat in alles, wat de Arabische bevolking aangaat. Vele gouverneurs hebben vroeger in Egypte gediend. En zij spreken Arabisch. Maar de local adviser blijft toch een groot man. Wanneer men geene vrienden heeft, bemerkt men van het innige volksleven niets. Zoo de gebaande, gejaagde touristen. Saïd Effendi, die in hetzelfde hotel woont, belooft alles te doen, wat hij kan. Lach niet: hij heeft maar één arm. En een dochtertje van den hotelhouder, nee, lach nu niet, heeft maar één oor.

De Moskee. Wij vragen het Saïd Effendi met een buitengemeene gretigheid: ‘zouden wij de Moskee kunnen zien?’ Moeilijk. Gouverneur Abrahamson is er niet. En de plaatsvervanger zal op eigen hand geen pas willen geven. Krijgen we het verlof, dan zal hij, Saïd Effendi, zelf met ons meegaan. Ik vraag, waarom de Moskee toch

zoo streng gesloten is voor ongeloovigen? ‘Wel,’ zegt Saïd Effendi: ‘Dat is duidelijk. Wij willen van een van onze allerheiligste plaatsen geen kijkspel maken. Dat is niet het doel van een moskee.’ Saïd Effendi heeft gelijk. Ik moest nu eigenlijk niet langer probeeren toch in de moskee te komen. Maar... Men zegt, dat honger en hartstocht de wereld regeeren. Vergeet men de ijdelheid niet? Er is een buitengemeene begeerte in ons toch de moskee te zien. Ofschoon ik ga vreezen, dat het niet gelukken zal. En lukt het niet? Wel, dan zijn we schijnheilig, en troosten elkander met de nobele gedachte, dat wij de heiligheid van de Heilige Moskee niet hebben ontwijd.

III.

Voor ons huis spelen de kleine Joodsche kinderen op een open veldje vóór den goddelijk geploegden akker. In welke taal spreken zij? In het Hebreeuwsch. Het is een wonder zooals onze taal zich onder de onzen verbreidt. In een vrome gemeente als Hebron wordt geregeld Hebreeuwsch gesproken. Dat wil iets zeggen. Want bij velen staat Hebreeuwsch spreken gelijk met Zionisme. En Zionisme gelijk met afval van het Jodendom. Het is een harde waarheid, maar het is de waarheid: de groote meerderheid van de Zionistische ambtenaren en ook van de ambtenaren van de Anglo-Palestine Bank zijn hard links. Ze toonen dat te pas en niet te pas. En hebben daardoor een bittere vervreemding gebracht tusschen het politieke Zionisme en de orthodoxie. Het is te hopen, dat men bij de benoeming van nieuwe Joodsche ambtenaren het eerlijke evenwicht herstellen zal. Maar de kleine lieve kinderen in Hebron, die spelen, spreken Hebreeuwsch. Wij verheugen ons daarover. En wij spreken zelf ook Hebreeuwsch. Maar wij moeten het den Arabieren voorloopig nog niet opdringen. Laten eerst de leden van de Zionistische Commissie maar Hebreeuwsch spreken. Daar mankeert nog veel aan. De groote moeilijkheid is deze: Joodsche leiders, die alleen Hebreeuwsch spreken, zijn er niet. Maar die het niet spreken, zijn er vele. In de meeste vergaderingen van de Commissie en van de sub-commissies wordt Engelsch gesproken of Duitsch. Ik noem nu maar enkele namen. Mr. Van Vriesland spreekt geen Hebreeuwsch. Oessiskin geen Engelsch. Dr. Eder geen Hebreeuwsch. Maar ze spreken allen Duitsch. En daar gaan we.

IV.

De ochtend is één zonnige zaligheid. Wat winter, wat regentijd? Er is zon en zomer. Wij eten ons ochtendmaal op het platte dak van het hotel. Wij zien heel Hebron in zijn dal gelegen. De heuvelen rondom gelegerd in den zonneschijn. En de boomen en de wijngaarden. Het leven gaat vol en komt langs den Jeruzalemschen heerweg en door de kleine wegen en straten. Een schooltje zingt al in de vroege.

Gij zult, wanneer ge hier komt, de mooie kamergewelven bewonderen, waaronder wij hier wonen. Vlakke zolders kennen wij hier niet. Maar hier ziet ge wat een ‘hoeksteen’ is. En hoe van uit de vier hoeksteen de booggewelven zich opbouwen tot de spits, juist boven het midden van den vloer. Er wordt naastaan een huis gebouwd. En de Arabische mannen werken aan de hoeksteen en aan de booggewelven met een matige, ongestoorde werkzaamheid. Hoeveel bewegingen

voor één huis? Hoeveel oogenblikken in ééne Eeuwigheid? Hoeveel eeuwigheden in één oogenblik?

V.

Wij zijn onze gretigheid de Moskee te willen zien, nog niet te boven. De gouverneur noodigt ons uit tot bezoek en te eten. De Moskee? Voor officieren kan hij een pas geven. Voor burgers niet. Maar Saïd Effendi zal gaan naar den Sjeikh Tewfik Effendi Tachkoub, den Mudir el Awkaff. Wij zouden zeggen: 'Cheffie van de Heilige Plaatsen'. Hij zal den Sjeikh namens den gouverneur verzoeken ons uit te noodigen tot een bezoek aan de Moskee. Waarschijnlijk zal de Sjeikh dat dan doen. Maar de Sjeikh doet het niet. Hij komt zich duizendmaal verontschuldigen. Maar hij durft het niet aan. Dat zit zóó: de Tachkoub's zijn de meest-aanzienlijke familie van Hebron. Alle openbare ambten waren hun. Maar ze hebben het zóó bont gemaakt, met baksjisj als anderzins, dat er een groot verzet tegen hen is ontstaan. En nu durven ze ineens niets meer. Onze begeerte wordt het slachtoffer. Wij geven het natuurlijk nog niet op. Een ziel is een zoodje.

's Avonds bezoeken wij met Adil zijnen oom en zwager Hussein Effendi Aoueddah, gezegd Aboe Derwich. De Moskee. Hussein Effendi, die rechter is, kan ons zelf er niet inbrengen. Maar wij gaan met ons allen naar de Union Club. Lekkere koffie en afschuwelijke pepermuntgom. Ook Sheikh Tewfik Effendi. Hij heft zijn handen ten hemel. Allah is zijn getuige, dat hij gaarne deze vreemdelingen in de Moskee zou brengen. Maar hij durft niet. Hoe zou hij durven!

VI.

's Middags gaan wij naar den eik van Abraham. Wij lezen in Genesis XIII vers 18, dat Abraham woonde onder de eiken van Mamré, die zijn te Hebron. En van daar uit trok hij ten strijde tegen de hoofden, die Lot hadden gevangen gemaakt. Langs die wegen gaan wij nu als rustige, minderwaardige, bezoekers. Er zijn gebroken velden, verlangend naar hun zaad. Na de eerste regens is alles weder groen geworden. De wijnstok warrelt over den grond in plekken van oranje. Het is heel wijd en heel rustig. De heilige eik behoort aan de Russen. Zij hebben er een huis voor bedevaarders gebouwd. Maar 't is leeggehaald door de Turken. Een uitzichttoren, wiens, wijde blik heel zuidelijk Palestina beslaat. Tot de breede zeeën heen. De eik is héél oud en aan den voet wel een meter of tien in omtrek. Voor een gedeelte verstorven. De Russen hebben een zinken dak gebouwd om den hollen boom te beschermen tegen rotwater. Overal staat hij geschat. Toch draagt hij nog. De grond ligt vol eikels. Waren er pelgrims, dan zouden wij de eikels niet vinden. Ze werden als heilig goed verzameld. De Turken hebben dezen heiligen boom gespaard, toen zij alles velden en sloegen tot brandhout.

In het hotel vinden wij Hollanders. Jacobus Kann met reisgenooten. Ze gaan dadelijk weer naar Jeruzalem terug.

En de Moskee? Dicht.

VII.

De Bazars. O, Hebron is maar een verlaten landstadje. Ge kunt er komen met een auto. Er is ook een wagen naar Jeruzalem. En tweemaal in de week komt er de post. Vroeger geen auto en geen wagen. Alleen maar ezeltjes. En dan duurde de rit naar Jeruzalem meer dan een dag. Toch is Hebron nog verlaten. Maar de grond rondom is vruchtbaar. En wij hopen, dat er mettertijd vele Joodsche koloniën zullen komen rondom. De bevolking heeft den naam stug en dweepziek te zijn. Maar de oorlog heeft hen losgemaakt. Eerst de Duitsche. Daarna de Engelsche legertochten. Toch - als ge gaat door de Bazars ziet ge de blikken van de handelaars en van de wandelaars veel duisterder dan bijvoorbeeld te Jeruzalem. Bijna geen Europeesche kleederen. Maar de grootere donkere Bedouïenen gehuld in wit en roodgebaande mantels. Of in een schapehuid. Want het is voor hen tamelijk koud. In winkelhuisjes van een halven meter breedte, zitten de eerwaarde sheiks. Zij, die in Mekka zijn geweest dragen een groenen doek gewonden om den tulband. Alle vrouwen gaan hier gesluierd, zwart en zwaar. Mooie dingen ziet men hier niet: tapijten, koper, gepaarlemoerde meubelen. Maar kaas, en melksteen, die met water worden aangemengd tot melk. Rozijnen, noten, eieren. Manufacturen en puntpantoffels. Het is alles warm, donker en overschaduw. Uit nisjes kijken twee oogen. Een verkoper als kat. Fel en geduldig. Bazarstraatjes en bazarsteegjes. Met scheuren van zonlicht. Overal volgewoond. Waar komen al die kinderen vandaan? Ze kijken naar de vreemdelingen, die lui en kooploos door hun Bazar gaan. Wij vragen naar prijzen en het is alles duur. Voor een Egyptisch pond, dat niet gedeprecieerd heet, kan men niet zoo heel veel méér kopen, dan in den oorlogstijd voor het gedeprecieerde Turksche pond.

VIII.

Er is weinig nijverheid in Hebron. Waterzakken van geitenhuid. En glaswerk. Armbanden. Wij bezoeken des avonds de glasfabriek. Een aarden oven in een donker, hoog gewelf. Fel opgestookt met takken. Vier ovengaten, waardoor de gloeiende glasmassa helt. Het gewelf wild en verward van licht en schaduw. De werkers pikken wat gloeiend glas op de punt van een ijzeren stok. Ze rollen en rekken dit onzegbaar snel uit tot ronde glasarmbanden. Blauw. Want blauw is hier de kleur, die de blikken van het booze oog weerstaat. Daarom dragen de Bedoeïensch getuigde paarden ook blauwe kralen om den hals. En in vele donkere bazarnisjes vindt ge een voorwerp van blauw, opdat het booze oog den voorspoed van den verkooper niet zal verstoren. Daarentegen zijn menschen met blauwe oogen hier niet bemind. Zoo iets als menschen met rood haar bij ons.

Aan den aarden oven werken de vier glasblazers lange uren voor weinig geld. Nog weinig eeuwigheid en de felle nijverheid van buiten zal dit kinderglaspel stukslaan.

Naar huis. Een donkere nacht. Maar een jongen voor ons uit met een wiegende lantaarn. En groot achter ons, de Moskee, met de twee minaretten.

Nr 116 Naar Berseba⁺

⁺24-1 1920 A., 9-10. Gedat.
Hebron 17 dec.

De gouverneur van Berseba, majoor Kenny Levick, is een vriend van de Salamehs. Hij noodigt ons uit tot een bezoek. Van Hebron zullen wij gaan met de auto. Want er is te Berseba geen hotel. En met paard of met paard en wagen gaat het niet op één dag. In Hebron is natuurlijk geen auto te krijgen. Maar wij weten raad. Adil Effendi zal Donderdagochtend een auto sturen van Jeruzalem. Misschien zal hij zelf medekomen. En 's avonds brengt de auto hen drieën naar Jeruzalem terug. Ik blijf te Hebron.

Donderdagochtend. Mooi warm zomerweer. Wij eten weder 's ochtends op het platte dak van het hotel met het uitzicht. Tusschen zevenen en half acht zal Adil moeten komen met de auto. Het is nu acht uur. Maar dat is geen reden om ongerust te zijn. Tusschen zevenen en half acht is hier altijd later dan acht uur. Brood met honing is lekker. En de zwarte koffie geurt in den zonnigen morgen. Tegen half negen gaan we toch de verschillende mogelijkheden overwegen. Adil met de auto. Adil zonder de auto. De auto zonder Adil. Geen auto, geen Adil. Sub twee wordt dadelijk verworpen. Sub één lijkt te mooi om waar te zijn. Maar sub vier: geen auto en geen Adil, daar zal het wel op uitdraaien. Negen uur. Wij zullen maar eens naar het gouvernement gaan, en telefoneeren naar het stadhuis van Jeruzalem om een onderzoek te laten doen naar de auto. Maar ziet, er blinkt iets in de verte van den Jeruzalemschen weg. Een combinatie, gelijk wij niet hebben overwogen. Het is de auto. Het is Adil naast den chauffeur. En het zijn twee ongesluerde dames binnenin. De combinatie rijdt het hotel voorbij. Wij kijken elkander aan, woedend, en wachten. En kwartier later, met zijn glimlach van eleganten Arabischen stadsjonker: daar is Adil. Tegen dien glimlach is geen boosheid bestand: 'Zoudt gij, o, vriend, dan gewild hebben, dat ik deze meisjes niet mee had genomen tot Hebron. En zoudt gij gewild hebben, dat ik hen had gewekt, al te vroeg in den morgen? Ik twijfel of men ons zou hebben geacht, wanneer ik dat had gedaan'. Het is bij half tien.

II.

Wij rijden. Het is een auto voor drie passagiers met den chauffeur. Dus zijn we met ons zessen. Want we nemen ook nog een Schotschen luitenant mee, die te Berseba dient. De chauffeur is een chique Arabische jongen, die goed Fransch en Engelsch spreekt. Hij verzekert ons, dat hij de meest onverschillige en de meest-drieste chauffeur van Jeruzalem is. Niemand wil dan ook met hem rijden. Maar er was vandaag geen ander. In weerwil van zijn jonge jaren exploiteert hij ook een bakkerij en een koffiehuis. Dat kon ons vandaag wel eens den kop kosten. Hij kijkt met donkere, woedende oogen naar den horizon.

Een lekker zonnig land. De bergheuvelen rondom Hebron. De kleine akkerlanden daartusschen. Na de eerste regens wordt er werkzaam geploegd en gezaaid. Maar welk een primitieve ploegen. En wonderlijke bespanningen. Kameel, os, ezels en paarden. En allerlei combinaties daarvan. Gras is weer opgegroeid. Alle heuvelhellingen zijn volgelopen met zwarte geiten. Honderden. Honderden. Zij grazen ieder plekje gras glad schoon. De heuvelen zijn begroeid met eiken struiken. Maar de geiten vreten er aan. En het worden geen stammige boomen. Op heuveltoppen. Arabische dorpen. Leemen huizen. Een schamele bevolking. Toch is het land vruchtbaar. Het wacht slechts op zijn nieuwe werkzame bewoners.

III.

Deze heerweg, in den oorlog gelegd, is breed en berijdbaar. Maar de steenen. De kleine, wreede steenen. Waar zijn ze vandaan? Ze vernielen de autobanden. En waar een rijweg de heuvelen opwindt, blijft de auto staan. Herstel. Maar wij zullen langzaam langs den zonnigen weg wandelen. En de auto zal ons weer vinden.

De luitenant beklagt zich. Hij is naar Jeruzalem gegaan om examen te doen in het Arabisch. Mondeling. Iedere candidaat krijgt vijf zinnen te vertalen. Minder goed dan drie: gezakt. Zijn eerste zin was: 'Wat wilt gij liefst: paarden, diamanten of saffieren?' Moet hij dat weten voor zijn relaties met de Bedouïenen der woestijn? Is hij een dichter? Hij zweert, dat hij nooit weer één woord Arabisch spreken zal.

Maar het decor van zijn gezicht verandert. Er is een bevriend sheikh aan den horizon verschenen. Gezeten op een paard, dat bij nader onderzoek blijkt twintig jaar te zijn. De sheikh stijgt af. Hij kust alle handen, die binnen zijn bereik vallen. En hij verzekert ons, dat hij tevreden is, wanneer wij tevreden zijn. De sheikh wil iets. Dit: zijn broer en een andere sheikh zijn samen beklaagd van diefstal van een kameel. Nu heeft Allah gewild, dat zijn broer is veroordeeld. En de andere sheikh is vrijgesproken. Dat moet een vergissing zijn. Wil de luitenant bij den Grooten Heer te Berseba een goed woordje doen voor dezen doodonschuldigen broer? De luitenant wil.

III.

Wij rijden weder. De chauffeur brandt woedende, donkere blikken naar den horizon. Hij haat den horizon. Hij kan hem niet bereiken. Hij verzekert ons, dat wij op tijd te Berseba zullen aankomen. Hij is de meest onverschillige en de meest-drieste chauffeur van Jeruzalem. De steile hellingen neemt hij in barre vaart. En hij zwaait ongeremd om al de dalkommen heen.

Deze heerweg. Palestina heeft zeker onder den oorlog veel geleden. Maar er was in het leege land betrekkelijk weinig te vernielen. Daarentegen heeft het land gewonnen, eene spoorwegverbinding met Egypte, wegen en waterleidingen. Ook dezen weg. Een wreede weg: Turkije vertrouwd Arabieren en Joden niet met de wapenen. Daarom werden ze te werk gesteld aan dezen breeden, wreeden heerweg. In de verbrandende zon. Geen eten genoeg. Geen water genoeg. Typhus en andere getrouwe ziekten. Djemal Pascha zeide: 'Een man is mij minder waard dan een paard, een ezel of een kameel. Sterft en gij wordt vervangen.' De weg loopt door tot ver achter Berseba, de woestijnen in, naar het Suez-kanaal. Men zegt, dat vijftigduizend man hier het leven verloren. De wilde dieren voedden zich met den buit van hun vleesch en van hun gebeente.

Het land. Wij hebben de bergen verlaten. De laatste heuvelen strijken breed uit en neer in de vlakte, die straks verglijdt in de woestijn. Alles leeg, leeg, leeg. Van hieruit kunnen wij de kolonisatie beginnen, zonder botsing met de Arabieren. Vroeger is dit land toch ook vol bevolkt geweest. Het wemelt van ruïnen der steden, dorpen, waterwinningen en watergeleidingen.

IV.

Berseba. Geschiedenis. De naam kan beteekenen: 'Bron der bezwering' of 'Bron der zeven bronnen'. Of beiden. Abraham groef de bron uit. De Philistijnen wierpen ze tegen Izaäk dicht. Maar zijn mannen groeven ze weer uit. Van week tot week lezen wij nu juist in deze maanden de geschiedenissen der Vaderen, levend in hunne levende waterwellen. Er zijn nog twee milde bronnen in de nabijheid. Een derde bron is weggedroogd. Sporen van andere zijn uitgevonden. In 't geheel metterdaad zeven. In den tijd van de Richteren was Berseba onze uiterste stad naar Zuidwesten. En men zeide: 'Van Dan tot Berseba'. In den Romeinschen tijd was Berseba een wijle marktplaats met een machtig garnizoen. Ruïnen niet minder dan eenige mijlen in omvang zijn nog te zien. Later werd de stad verloren en verlaten. En zijn heugenis verviel zóó diep, dat men de plaats niet meer wist. En verwarde met Beit Jibrîn, dat Huis van Gabriël beteekent en te paard met een fieren rit in vier uren van Hebron wordt bereikt.

In 1901 begonnen de Turken de stad te herbouwen, teneinde hun macht te bevestigen tegen de Bedouïenen van de woestijnen, en sterker te zijn tegen Egypte. In 1905 waren er vijftig huizen. Er werd een simpele weg aangelegd, maar toch een weg, naar Hebron. En de oude bronnen werden weder waterbaar gemaakt. In 1908 waren er honderd dertig huizen. Een moskee. En een stadspark. Plannen voor een landbouwschool. De oorlog bracht Ber-seba het voordeel. Een strategische spoorweg, aansluitend naar Jeruzalem, Jaffa, Sechem en Haifa. In 1915 had Berseba drieduizend bewoners. Voor den oorlog geen Joden. In den oorlog vele. Handelaars. Nu nog één gezin. De stadstuinman, die een leerling is van de Landbouwschool Mikweh Israël, bij Jaffa.

V.

Berseba en de oorlog. Van het Zuiden zijn de Engelschen Palestina ingetrokken, door een land zonder wegen en zonder water. Een spoorweg en een waterleiding trokken zij mee. In Januari 1917 werd er gevochten bij Rafah, aan de Zee, tusschen El Arisch en Gaza. In het einde van Maart bereikten leger, spoorweg en waterleiding de Gazarivier, eenige mijlen bezuiden de stad. Gaza is eene belangrijke positie, waarvan de bezetting ook Berseba onhoudbaar maakt. De Engelsche bevelhebber Sir Archibald Murray, die bij Magdabah en Rafah door plotselinge aanvallen, plotselinge successen had behaald, wilde ook Gazah plotseling opnemen. Aanval onder generaal Sir Charles Dobell. Maar mislukt. Midden April een tweede aanval. Weder mislukt met bittere Engelsche verliezen. In Juni werd generaal Murray als opperbevelhebber in Palestina vervangen door Sir Edmund Allenby, die als cavalerie-generaal in Frankrijk naam had gemaakt. In het einde van Augustus eerste cavalerie-bewegingen in de richting van Berseba. In het einde van October werd Berseba door Engelsche ruiters genomen. En in de eerste dagen van November Gaza door Turken ontruimd.

VI.

De chauffeur met de donkere woedende blikken, die óók een koffiehuis exploiteert en een bakkerij, smijt ons met een boozen zwaai stil vóór het gouvernementsgebouw.

Een reusachtige Egyptische soldaat van het kameelencorps slaat twee stukken rails twaalf maal tegen elkander. En maakt het twaalf uur. De gouverneur is groot, vol liefde voor zijn gewest en voor zijn volk. En werkzaam. Druk. Maar hij zal ons toch alles zelf laten zien. De gouvernementenkaart van Palestina. Berseba is het grootste gouvernement. Het reikt in het Zuiden tot de Egyptische grenzen. De afstand van Berseba tot Akaba aan de Roode Zee, is zoo groot als van Berseba tot Safed, heel ver in het Noorden van het Land. Maar behalve Berseba zelf, is er in het geheele gouvernement geen vaste woonplaats. Er zijn alleen Bedouïenen. Veeteelt en luttel landbouw. Geen huizen. Maar tenten. Vroeger was het land bewoond. Zeventig mijl ten zuiden van Berseba heeft men stadsruïnen gevonden. De heuvelen waren geterrast om het water vast te houden. Een van de treurige halfdroge rivieren heeft nog zijn naam: 'De bloemenrivier'. Ten zuiden vijf en twintig mijl, de bouwbreuken van eene groote stad. Ieder huis met zijn waterval. En twee machtige waterreservoirs voor de geheele stad. De bittere profetie van Zephanja vervuld. Dit land geslagen tot leeg van bewoners. Maar ook de hoopvolle profetieën. Het open land ademt zóó droomend zacht onder den open hemel. Het wacht de bewoners, die het wekken zullen.

VII.

Jammer, dat wij gisteren niet gekomen zijn. Des Woensdags is het marktdag. Dan komen duizenden Bedouïenen, soms van dagen ver, om te koopen en te verkoopen. De heele plaats loopt vol van leven. Nu is het ruim en stil. De wegen verlegen breed. Alles gloednieuw. Bleekleeg. De gouverneur is hier alles. Ook rechter. Er zijn vele kwesties. Vooral over landrechten. Marktdag is ook rechtsdag. Dan zijn alle sheikhs aanwezig. Wie een kwestie heeft wendt zich met een verzoekschrift tot den gouverneur. Ieder der partijen kiest eenen sheikh als rechter. De gouverneur kiest eenen derde. Uitspraak binnen eenige uren. Geen appel. Geen cassatie. En ieder tevreden.

Wij bezoeken ook de school. Door de Turken gebouwd. En een beste. Weinig Nederlandsche dorpsscholen zullen wel beter zijn. Alle schoolmeubelen zijn hier zelf gemaakt. Er zijn mooie landkaarten in het Arabisch. Dit doet men niet zonder liefde. Ieder woord van dezen militair voor zijn district is kracht, practisch inzicht en toewijding. Voor de zonen van de Bedouïenen, die te ver af wonen, begint hij een internaat. Per jongen kost dat tien piaster, dat is ongeveer één gulden vijf en twintig per dag. Daarvan betaalt het gouvernement de helft, tot een geheel van vier honderd pond per jaar.

Van de school naar de gevangenis. Meestal gevallen van diefstal. Vee of kameelen. Of bezit van Engelsche geweren. Begeerlijk maar verboden bezit. Ook een geval van moord, het aantal preventieven zooveel mogelijk geperkt door vrijlating tegen strafbeding met twee garanten. Zonder lange commissies en lange rapporten heeft de practische doortastende gouverneur de gevangenen aan 't buitenwerk gezet. Gezond voor 't land. Gezond voor hen. Wij zien de boomen-aanplantingen, waaraan zij werken. Duizenden bij duizenden boomen hoopt de gouverneur te planten. Zij trekken 't water aan, en zij houden 't water vast. De grond hier is vruchtbaar. Maar er moet regen zijn. De twee laatste jaren is er zoo goed als geen regen gevallen. Dit jaar zet beter in. Een veelbelovende afwisseling van regen en zonneshijn.

Wij doen nu ook het beloofde goede woord voor den doodonschuldigen broer van den goedgezinden sheikh. Maar helaas: Allah heeft zich niet vergist. De broer is schuldig. Hij moet zijn tijd uitzitten.

VIII.

Berseba en de oorlog. Wij bezoeken óók het kerkhof. Er liggen drieduizend Engelschen begraven. Meest van de Australische cavalerie, die Berseba hebben genomen. In Gaza is een nog grooter hof: zesduizend. Hier is alles goed aangelegd en onderhouden. Heel Berseba wordt trouwens in reinheid en orde gehouden. Een ijzeren hek. De paden afgezet met witte steenen. Evenals ieder graf. Wij lezen enkele namen. Twee broers, kapiteins uit Londen, gesneuveld op éénen dag. Niet anders dan een kruis en de schaduw van een kruis is van hen overgebleven. Een Australische kolonel van het Victoria-kruis en de D.S.O. Twee van de hoogste Engelsche orden. Nu ligt hij gestrekt en vervreten.

Zoo een soldatenkerkhof is natuurlijk voor Berseba een voordeel. Talrijke bloedverwanten zullen het komen bezoeken. De gouverneur hoopt, dat er dan weer een hotel zal kunnen bestaan. Hij is jaloersch op den gouverneur van Gaza, die een kerkhof heeft met zesduizend gesneuvelden.

De school. De gevangenis. Het kerkhof. Nu de lunch. Een heel goede lunch. De gouverneur, een kapitein, de luitenant van de paarden, diamanten en saffieren. Dat zijn alle Europeanen van Berseba. Een verloren buitenpost, al is er telefoon en een mager spoortje. In den zomer kan de hemel hier een hel zijn. Wij spreken er even over. Maar de gouverneur schudt het af. Geen tijd voor tobben. Geen tijd. Altijd werk in de bureaux. En anders: de school. Hij is toch ook schoolopziener. En de gevangenis. Hij is toch ook gevangenis-inspecteur. Hij gaat nu op reis, per kameelen, naar de Bedouïenen, ver in zijn district. De kracht er maar inhouden. En den gang.

IX.

Terug. De donkere oogen van het chauffeurkje zijn nacht geworden. Zijn wij dwazen! Is dat blijven? Over drieën! En hij wil 's avonds nog in Jeruzalem zijn. Wij antwoorden: heel goed, maar dan had hij moeten beginnen met zijn lantarens niet te vergeten. Hij zweert ons, dat hij zal rijden zonder lichten. Hij is de meest drieste en de meest onverschillige chauffeur van heel Jeruzalem. Wie bang is blijft maar in Hebron. Maar hij blijft niet. Heel goed, maar dan betalen wij niet. Laat hij het dan uitvechten met zijn patroon. En ziet: ineens wordt de meest-drieste en de meest-onverschillige chauffeur van Jeruzalem een lieve en verlegen minnaar. En hij belijdt het: hij heeft een héél lief afspraakje voor dezen avond. En zij is wel lief. Maar heel nukkig. En als hij nu niet komt? Wij houden vol. Vanavond tot Hebron. Morgen naar Jeruzalem. En in een groote woede, smijt hij de auto langs de wegen.

Een terugweg in den middag. Wij zijn allen moe geworden. Wij mijmeren na. Het middagspel van licht en schaduw is begonnen. De zon in het Westen en de schaduwen der heuvelen lang naar het Oosten toe. Het leven keert terug naar de dorpen en naar de huizen. Bedouïenen, gedoken in hun wijde overkleeren, die hun roode en zwarte koeien drijven. Herdersjongen, luttel gekleed, drijvende een gansche kudde van

zwarte berggeiten naar hun woningen. Ze vliegen van elkander, als wij aanjagen. En de jongen schreeuwt ze weer bijeen. Morgen, overmorgen de regen.

Kort vóór de bezetting zijn tweeduizend Turksche soldaten in een regenrivier verdronken. Ze hadden hun tenten opgezet in een droge rivierbedding tusschen de heuvelen. Des nachts brak de hemel in een geweld van regen en wind. De soldaten, verheugd in hun tenten, bleven. Maar van boven de bergen stortte de wadi plotseling vol. Een stroom van tenten, menschen en gedierte naar de zee. Eenige duizenden ontsnapten. Andere duizenden verdronken in het duistere water.

En ziet, vier kilometer van Hebron loopen wij weer vast. Een band bezwijkt. Nu zijn wij de sterken. Wil hij met zoo een stel banden naar Jeruzalem rijden, des avonds zonder lantarens en zonder maan? Zijn zijn ouders dwazen? En hij berust. En wij wandelen langzaam op in de richting van Hebron. Wij zullen het eerst zien, wanneer wij vlak bij zijn. Nu zijn er de begroeide heuvels en de dalen al donker. Over het wijde heilige land heen de hemel, zwaar van waterwolken, en driften van den wind.

En de auto, die ons weder opneemt.

X.

Gij, lezer te Amsterdam, zijt misschien niet van nabij bekend met den heer Moussa el Nazir te Hebron, directeur van de tabaksregie? Nu, wij waren het ook niet. Maar hij is een vriend van den directeur van de regie te Jeruzalem. En die is een vriend van ons. En wanneer dus de heer Moussa el Nazir hoort, dat wij te Hebron zijn aangekomen, zendt hij zijnen zoon naar het hotel om ons uit te noodigen voor het avondmaal. Zijn wij uitgereden naar Berseba? Dan zal hij zijnen zoon posteeren, waar de auto langs komt om ons op te vangen. Ik weet niet, of de zoon ons heeft vervloekt of heeft gezegend. Maar het was koud en een machtig-wreede wind. En hij heeft meer dan een uur op ons gewacht. Wij nemen de uitnoodiging gaarne aan. Even naar het hotel om ons te kleeden.

Dit is nog een aanzienlijk oud Arabisch huis. De dames zien wij niet. Wij vragen ook niet, hoe het de dames gaat. Men zou ons niet achten, wanneer wij dat deden. Wij zitten niet op stoelen. Maar naast elkander op een lage kussenbank. Tegenover ons zit de gastheer. Er wordt in dit groote vertrek ook geslapen. Ledikanten zijn er niet. Op den grond een matras en dan de dekens. Het beddegoed overdag geborgen in een muurnis, achter een gordijn. Als de heer Moussa el Nazir even opstaat om orders te geven voor het diner, keurt Adil het beddegoed. Misschien zou de gastheer hem niet achten, wanneer hij dat zag. Maar hij ziet het niet. 'Het zijn achtenswaardige menschen', getuigt Adil: 'mooie dekens en ook mooie matrassen.'

De gastheer komt terug. Koffie.

Wij zullen eten aan een tafel. En wij zullen zitten op de stoelen. De gastheer zal niet met ons aanzitten. Hoe zou hij durven? Hij heeft zijn huis aan ons afgestaan. Hij zelf is nu niet meer dan een onbeteekenende vreemde. Hoe zou hij met ons mogen eten? De beleefdheid eischt nu, dat wij hem te eten vragen in zijn eigen huis. En hij is zoo vriendelijk de uitnoodiging aan te nemen. Al het eten wordt nu tegelijk op de tafel gebracht. Adil kijkt tevreden. Het zijn inderdaad achtenswaardige menschen. Ze hebben een heelen hoenderhof geslacht. En ook de familie Schaap moet geducht hebben geleden. Er is lever, gekookt in de olie. Een geweldige schotel rijst. Spaansche peper gevuld met gehakt. Gebakken aardappels. Een oceaanhaché.

De gastheer eet weinig. Hoe zou hij durven, een onwaardige met zoo aanzienlijke gasten. Hij zorgt, dat de gasten goed eten. Adil zorgt voor zich zelven. Ik krijg een kan koffie en een paradijs sinaasappels. En goddelijk gezegend koel water.

Wij worden niet bediend door bedienden. Dat zou volstrekt niet passen. De oudste zoon en de broeder bedienen ons. Neen, Amsterdamsche vrienden, in het huis van den heer Moussa el Nazir zijn geen vingerkommetjes. Maar de oudste zoon gaat rond met een fijnen handdoek, gedrenkt in koel water. Daaraan wasschen wij allen onze handen en onzen mond. Eén voor allen. Allen voor één. Koffie. En op weg naar Hussein Effendi, gezegd Aboe Derwisch, Adils zwager en oom. De tweede zoon van den gastheer, een lantaarn schommelend, voor ons uit. En voor het hotel buigt de meest-drieste en meest-onverschillige chauffeur van heel Jeruzalem het trotsche lijf, en ziet zijn wrakke autobanden na. Gelukkig heeft de gouverneur een mannetje gestuurd om te helpen. 'Meskien,' zegt Adil meewarig: 'misschien heeft hij nog niet eens gegeten.'

En om den hoek woont onze nieuwe gastheer Hussein Effendi, gezegd Aboe Derwisch.

Nr 117 Dagen in Hebron⁺

⁺28-1 1920 O., 5-6. Gedat.
Hebron 18 dec.

Vrijdagmiddag. En van den Jeruzalemschen weg komt een van mijne Joodsche vrienden aangewandeld. Een kaftan. En een streimel. Dat is de muts van fluweel met bonten rand, die hier vanuit Polen is medegebracht. Nu is het tijd te eindigen met het werk. Want de Sabbath komt.

Ook in het hôtél. De hôtélhouder is een geborene uit Tiberias. Maar hij kon in Rusland geboren zijn. In vele plaatsen vindt men Joodsche hotelhouders. Omdat de Arabieren wel in een Joodsch hôtél kunnen verblijven, maar de Joden niet in een Arabisch. Het hôtél en de zeven kinderen worden dus gewasschen. En wij gaan met ons allen naar de kleine Synagoge om den Sabbath te begroeten. Een kleine vierkante kamer, schemerend onder een dakgewelf. Geslachten en geslachten hebben hier den Sabbath ingewijd en uitgewijd. Maar de Sabbath is altijd de Heilige, de Eene. Als Gods hemel over Gods aarde. Luisteren naar de Sabbathliederen. En weten, dat geen jeugd vergaat. En mijmeren, Hebron, Hebron.

II.

De Sabbathmaaltijd in het schoongewasschen hôtél, genaamd de Eik van Abraham. Weinig gasten. Want winter en regentijd. En Saïd Effendi, mijn Arabische vriend, aan tafel met ons. Het brood. De wijn. En over alles heen, als een wit gewijd licht, het beseffen van Gods Eeuwigheid. Hebron. Hebron. Het is toch goed in Hebron te zijn. De wind en de regen gaan er donker. Maar het hotel is lief en licht.

Na tafel is de avond stil en leeg. Saïd en ik te zamen. Hij leest Arabische gedichten. En ik sla mijn Tenag open, waar ik bleef. En dit is het lieve toeval, dat ik gebleven ben in Samuel II, Hoofdstuk II, waar Gods woord David naar Hebron zendt. En de dood van Abner, den zoon van Ner. Toen het middag was heb ik den milden regen zien vallen in de vijvers van Hebron, waar David de moordenaars van Ischboschet

hangen liet. Handen en voeten afgeslagen. En alles is van een wonderdiepe dichtbijheid.

III.

Een kleine stad. Een klein hôtel. Een kleine kamer. Maar God is groot in mij vanavond. De regen en de wind. Voor den Sabbath is het nachtlampje aangestoken. Er is niemand, die het uitmaken zal. Het blijft branden, heel den nacht, in mijn waak. En in mijn droom. De regen en de wind tot den morgen. Hebron zwaar en grijs in den dag. De natte mist in het dal en over de heuvelen. Ten ochtendgebede. Aldoor de regen, die ruischt. Is dit dezelfde stad, in hetzelfde dal, dat wij genoten in den zaligen zonneschijn?

Ik blijf dus thuis, den langen, bleeken dag. Maar 't is niet droevig. Het uitzicht langs den Jeruzalemschen straatweg. Het is stiller geworden. De landlieden gaan gedoken in mantels. En de ezeltjes. De ezeltjes zijn wel heel nat vandaag. En de gendarmen. Hun lichte hoofddoeken zwaar van den regen. Zij waaien niet op in den doffen wind. De gevangenen: ze druipen in hun blauwe strafpakken op bloote voeten. Ze komen van hun werk. Een trage gendarme er achter. Een recidivist draagt bloedrood als de beul. Het is alles heel eenvoudig.

Er komt een ruiter op een prachtig druipend Arabisch paard. Onder een parapluie. Hij stapt. Hij draaft en galoppeert onder de parapluie. Altijd de regen. Het is niet wreed. Het is niet wild. Het is gestadig. Soms zet de wind op en huilt de vlagen tegen de ramen. Het zal luid regenen den dag en den nacht. Het zal zacht en gestadig-zwaar regenen heel den dag, heel den nacht. Tot een droom van regen, grijs, grijs, volgrijs.

III.

Zondagochtend. De zon heeft den regen veroverd. De mist is weg uit het dal. Zonnelicht. Zonneschaduw. Ik ga weer uit.

Eerst naar het ghetto. Dat is niet meer Ghetto. Vele Joden wonen buiten het ghetto. Maar de armen wonen er in. Het is onbeschrijflijk nauw en ellendig. Door elkaar geknoopte straatjes. De huizen gestapeld om hofjes. Vroeger woonden daar alle Joden. Een enkel poortje. Des nachts vreesachtig gesloten. Hoe is het eerste Joodsche huis buiten het ghetto gebouwd? Het verlof van den Mufti was daarvoor noodig. Hij wilde het niet geven. En hij was één, die geen baksjij nam. Maar zijn neef nam baksjij. En daarvoor vertelde hij den Mufti, doodverschrikt, dat Mohammed hem in den droom verschenen was, en had verzekerd, dat het besloten was in den hemel, dat de Joden van Hebron zouden wonen buiten het ghetto. De Mufti, diep onder den indruk, gaf het verlof. Het eerste Joodsche huis buiten het ghetto gebouwd. Maar de Mufti, al de jaren nog zijns levens, vermeed langs den weg van dat huis te gaan.

Hebron is vol van legenden. De kleine vervallen synagoge heet: 'Van Vader Abraham'. Men stond er eens met negen man. Tot de aartsvader verscheen en het verplichte tiental voor het gebed volmaakte. Niemand wist, dat het Vader Abraham was geweest. Een oude, eerwaarde vreemdeling, van wien niemand wist van waar en waarheen, plotseling verdwenen. Des nachts verscheen hij den koster in een droom, en openbaarde alles.

Er is een deurtje in het ghetto, met een gat, waaraan een legende van beurzen met goud en gestrafte hebzucht verbonden is.

IV.

De Joden in Hebron. Een machteloze gemeenschap, die ook in aantal voortdurend achteruitgaat. Vóór den oorlog waren er ongeveer tweeduizend in de stad. Nu ongeveer vijfhonderd. Zonder eenige macht. Ze leven van de liefdadigheid, of van een kleinen verkruimelden handel. Ieder, die eenige energie heeft, verlaat Hebron. Een voortdurend, machteloos, gekibbel. Wie Chacham Bashi zal zijn, en wie niet. Wie de liefdadigheidsgelden zal beheeren. Een Waäd Haier was er tot voor eenige maanden niet. Nu is er een, maar machteloos verdeeld. De orthodoxie is talrijk, maar krachteloos. En enkele ambtenaren hebben wel inzicht en kracht, maar staan weder vijandig tegenover de orthodoxie. De Mizrachie heeft Hebron verwaarloosd, zoo goed als Safed en Tiberias. Voor onze betaalde propagandisten liggen Amsterdam en Basel dichterbij. Ze loopen de markten in Amerika en in Europa af met verhalen over Tachkemoniescholen, Mizrachistische kweekscholen en gymnasia. Deze tijd van politiek afwachten had voor de Mizrachie hier een tijd kunnen zijn van inwendige organisatie en versterking. Ach, er was eens eene liefdadige dame, die jaren lang haar gelden verkwistte aan een onwaardig gezin. Tot iemand haar eens precies over dat gezin inlichtte. En toen was zij niet boos op het onwaardig gezin, maar op den berichtgever, want hij had haar een illusie ontnomen. De toestand zal hier eerst beter worden, wanneer de Palestinensers zelve in staat zullen zijn hun eigen uitgaven te betalen.

Aan plannen om Hebron op te heffen, ontbreekt het niet. Men wil hier fabrieken vestigen. Nog beter zou zijn een krans van koloniën rondom de stad, gelijk rondom Jaffa, Haïfa, Safed en Tiberias. Aansluiting van Hebron bij het Palestina-spoorwegnet is thans niet zoo moeilijk.

Het onderwijs in Hebron is niet in handen van de Mizrachie, maar van den algemeen onderwijsraad, dat wil dus practisch zeggen van dr. Luria, den inspecteur. Er is een voortreffelijke bewaarschool. Geheel volgens de meest-moderne methoden ingericht. De bewaarscholen zijn hier altijd goed, dank zij de goede opleiding van de onderwijzeressen. Bovendien twist men niet over het leerplan van de bewaarscholen, terwijl over het leerplan der gewone scholen voortdurend wordt getwist tusschen links en rechts.

Gemengde jongens- en meisjesscholen zijn hier niet. Er is een talmudische leerschool, waar de leertaal Jiddisch is. Ze staat dus niet onder den Schoolraad. Krijgt geen echt Zionistisch geld. Maar Amerikaansch liefdadigheidsgeld, dat trouwens ook door de Zionistische Commissie wordt beheerd. Voorts is er een jongensschool. Leertaal Hebreeuwsch. Ze heet Talmud Tora. En is zooveel mogelijk aangepast aan de behoeften van de orthodoxie. Een gelukkig verschijnsel. Mede onder den schoolraad staat een werk- en leerschool voor meisjes. Zeer goed ingericht. En beheerd door eene onderwijzeres uit Jeruzalem.

V.

En de moskee, de verboden moskee. Heeft het gemeene begeeren mij losgelaten? Natuurlijk niet. Zoo vanzelf dwaal ik de Bazars door. De regen kan er niet komen, want ze zijn overdekt. De handelaars zitten er koud gedoken bij open potten met houtskool. En de wandelaars gaan in dikke mantels of in schapenhuiden.

De Moskee. Het kleine Mohammedaansche geschuimte speelt op de stoepen. Wipt in. Wipt uit. Wij, heidenen, mogen niet binnen. Dus loop ik de gangen in, donker, schaduw en licht, waar de derwischen wonen, en al het personeel van de moskee. En de gangen weer uit. Er zit een sjeikh op de stoep. Hij heeft een monsterachtig kind op den arm. Zeere oogen en een zeere neus. Neen, zonder pas van den Gouverneur kan hij mij niet binnen laten. Maar de Gouverneur is er niet. Meskien. Meskien. Maar hij durft niet voor de andere wachters. Hij zal mij evenwel de Moskee van een prachtige plaats laten zien. Inderdaad. Een onzegbaar steenen trap op in een muur. Een plat dak. We zien de moskee, een wonder in het witgouden zonnelicht tusschen twee zwarte wolkbuien. Gebouwd door de kruisvaarders op de plaats van een oude Justiniaansche kerk. Twee Mohammedaansche minaretten bijgebouwd. De mueddins roepen op tot het gebed. En mijn sjeikh roept tegen hen, om te laten zien, hoe goed hij ze kent. Het uitzicht is aangrijpend. De Moskee. De heuvelende stad, golvend naar beneden. En de verdere heuvelen weer golvend op, vol zwaar geboomte. Het onrustige licht van zon, wind en regenwolken. De sjeikh vraagt of ik tevreden ben. Het gemeene begeeren. Ik zeg, dat ik niet tevreden ben. En dat ik de Moskee wil zien van binnen. Zeker zal ik hem dan een mooie baksjisijs geven. Hij durft niet. Hij durft niet. Men zal hem doodslaan. Men zal mij doodslaan. Er is nog een andere sjeikh bijgekomen. Zouden zij durven? Zouden zij durven? Ik prijs de schoonheid van het monstertje met de zeere oogen en den zeeren neus. 'Min Allah.' zegt de vader bescheiden. Ik geef een baksjisijs voor het lieve kind. Een baksjisijs voor den vader. En een baksjisijs voor den anderen sjeikh. Ik beloof hun een nog veel mooiere baksjisijs als ze mij naar binnen brengen. Ze spreken lang met elkander en dringend. Maar ze durven niet. Er is een groote jaloerschheid tusschen de verschillende kerkwachters. Ze durven niet. Maar stil: ik mag kijken door een sleutelgat. Helaas, ook dit is niet gegund. Er komt een oud, strijdvaardig wijf. Ze gaat dadelijk kijven met de sjeikhs. Zeker hebben ze baksjisijs genomen om eenen ongeloovigen de Moskee te laten zien. Ze gaat ook kijven tegen den ongeloovige. Ze zegt: 'dief'. De sjeikhs kijken geslagen. 'Dief' te zeggen tegen eenen chawadja, die pas een pond baksjisijs heeft gegeven! Is zij dwaas? Zijn hare ouders dwazen? Wil zij, dat de chawadja gaat klagen bij den gouverneur? En dan loopt ze weg, half scheldend, half huilend. Door dat sleutelgat is niets te zien.

VI.

Den volgenden dag komen ze in het hôtel. De vader van het monstertje, Min Allah, en een nog machtiger sjeikh. De gemeene begeerte. Zouden ze durven? Neen, ze durven, niet. Laat de chawadja nu verstandig zijn en wachten tot de gouverneur terugkomt. Zeker zal de gouverneur zoo eenen grooten chawadja een pas geven. Waarvoor komen ze dan? De vader van het monstertje stelt zijnen vriend voor. Hij is de sjeikh, die speciaal Abrahams graf bewaart. Zie maar: hij bewijst het mij met een rooden zakdoek vol koperen stempels. Ik kan er twee letters van lezen: 'Allah weet het,' zegt de ongeloovige. Zij hebben iets heel kostbaars voor mij medegebracht. Aarde van Abraham's graf. De ongeloovige kijkt ongeloovig, 'Allah weet het,' zegt

de sjeikh. Hij heeft ook katoenen pitten in olie meegebracht van het graf der aartsvaderen. Hij steekt er een aan. En hij zegent mij zelven en de geheele familie in naam van al de aartsvaders en al de aartsmoeders, en al de profeten. En dit gedaan, verzekert hij, dat zij nu recht hebben op een baksjij. Maar zonder pas mij in de Moskee brengen, dat durven zij niet. Zeker zal de gouverneur morgen komen en mij den pas geven. 'Allah weet het,' zegt de geloovige berustend. Toch ben ik blij, dat de sjeikhs niet zijn bezweken voor de verleiding. Hierom. Saïd Effendi, de local adviser, en ik vertegenwoordigen hier in dit holle hôtél waardig het begrip 'logeergast'. In Hebron gaat men om zes uur naar bed in den winter. Wij niet. Wij drinken liters gloeiende koffie. Poffen kastanjes in een open pot met houtskolen. En wij bespreken de kwesties, die ons scheiden en verdeelen. De omkoopbaarheid en geldzucht van de Arabieren? Neen, zegt Saïd Effendi. Er zijn goede en slechte Arabieren. Maar als geheel genomen is het volk een goede toekomst waard.

VII.

Zondagmiddag. De zon heeft het gewonnen. Donkere wolken trekken af naar beide kanten van de heuvelen. Wij gaan uit rijden. Mohammed Effendi Hajaji, gezegd Aboe Saligh, het hoofd van de politie in het district Hebron. Najib Effendi, de tweede luitenant, Saïd Effendi, kranig, al heeft hij maar één arm. En de burgerman. Het is heerlijk rijden door de koele dalen rondom Hebron. Nu de wolken weg zijn, trekt de zon de regenmisten op naar den hemel. Alle kleuren zijn er weer. En alle schaduwen. Wij ademen volle luchten. Ik heb twee dagen aaneen in een huis gezeten. Ook de paarden vieren hun vrijheid. Mohammed Effendi en Saïd Effendi draven vooruit. Ik rijd samen met Najib Effendi. Saïd Effendi heeft een zwaar, somber gezicht. Zware vegen om den neus. Hij spreekt diep en moeilijk. Hij heeft veel geleden. En hij staat aan het hoofd van een groote familie. Hier in Hebron is hij tijdelijk alleen geplaatst. Najib Effendi is een jonge, mooie Syriër. Maar ik denk: zonder veel diepte. Hij houdt van wijn, muziek en dansen. Hij is Christen. Grootgebracht in het bekende Syrische weeshuis van Schneller. In den oorlog tolk met de Duitschers. De oorlog heeft hem goed gedaan. Hij heeft niets van het geweldig sombere, dat Saïd Effendi heeft. Hij is kranig in zijn officierstenuë. Donkere oogen. En een coquet zwart snorretje. Maar een beetje leeg, als een versje, dat precies rijmt.

VIII.

Wij geven de paarden aan de jongens. En wij gaan een bezoek brengen bij de gebroeders Joseph en Osman el Azi. De rijkste sjeikhen van het district. Ze hebben hun vrouwenhuizen en hun familiehuizen in de dorpen. Hier in Hebron hebben zij een stadshuis. Ze moeten geweldig rijk zijn. Landbezit. En geldbezit. Alleen goud. Papiergeld is vod. Ze nemen het wel aan. Maar ze verwisselen het dadelijk voor goud, dat een flink opgeld doet. Voor een Napoleon betaalt men niet tachtig piaster, maar honderd. En zelfs meer. Tot honderd dertig. De heeren Joseph en Osman zijn twee oude, koude, broertjes. Ze zitten gedoken bij een petroleum-blik met houtskool. En ze brouwen de koffie. Zijn zij tevreden? Ja, maar ze zijn ook angstig. Want Woensdag is het de zeventiende. Heeft de chawadja ook gehoord, dat dan de wereld

vergaat? Zij zijn bang. Trouwens, vele achtenswaardige lieden zijn bang. Heeft de chawadja wel bemerkt hoe koud het is? En zooveel regen. In Hebron. In El Kuds, dat de chawadjas Jeruzalem noemen. En aardbevingen in Klein-Azië. De chawadja verzekert, dat hij niet bang is. Geen enkele chawadja is bang. Het oude broertje Osman is verheugd. Zeker wil ik nog een kopje heete koffie? Ze hebben vele Napoleons. Maar geene suikerlepeltjes. Wel vingers. Min Allah. En wij drinken vele kopjes lekkere koffie.

IX.

Samen eten in het hotel. Mohammed Effendi en natuurlijk Saïd Effendi, en Najib Effendi. En de twee dokters. Beiden Christen Syriërs. Een uit den Libanon en één uit Bethlehem. Ze hebben, evenals Saïd Effendi, gestudeerd aan het Amerikaansche college te Beyrouth. Dat is een machtig verbond, de studenten en oud-studenten van Beyrouth. Duitschland, Engeland en vooral Frankrijk, hebben met hunne scholen altijd duidelijk politieke bedoelingen gehad. Amerika niet. Het college te Beyrouth had eerder min of meer een godsdienstig doel. Maar niet drijvend. En Amerika heeft vele vrienden in Syrië. Meer dan Frankrijk, dat nu al weer vechten moet in den Libanon. De Syriërs willen het gretige Fransche imperialisme niet. Bovendien willen wij liever een mandaat van het sterke Engeland of Amerika, dan van het verzwakte Frankrijk.

Mohammed Effendi heeft heelemaal niet gestudeerd. Allemaal dwaasheid. Hij zit op een paard. En hij vangt dieven. En dieven vangt men niet met boeken. Hij ziet er uit als een leuke, rijke boer uit Holland, met een fez op. Die tegenwoordig ook al anderhalf pond kort.

Damesgasten hebben wij niet. Ik zou mevrouw Mohammed Effendi wel gaarne hebben gevraagd. Maar 't zou niet passen. Ja, het is zelfs niet gepast Mohammed Effendi te vragen, hoe zijn vrouw het maakt. Mohammed Effendi zou het mij niet kwalijk nemen, omdat wij Europeanen zijn. Mohammed Effendi heeft eens eenen kadi te eten gehad. Hij heeft hem alles gegeven, wat de kadi maar lustte. En wat heeft de kadi gezegd: 'Mohammed Effendi, laten wij uwe vrouw gaan bedanken voor al het lekkere eten.' Toen is Mohammed Effendi heel boos geworden. En hij heeft gezegd: 'Dwaze kadi. Indien gij zoo onbeschaamde woorden te voren hadt gesproken, zeker zou ik u niet al dit lekkere eten gegeven hebben.'

De tafelgesprekken? Dieven. De politie. Paarden. En poëzie. Zelfs na eeuwen van nedergang en verdrukking is de poëzie bij deze Arabieren een nationaal bezit gebleven. En zooals bijvoorbeeld Bernard Bandt en zijn vrienden aan tafel praten, neen, dat is onder mijn Arabische vrienden niet mogelijk.

X.

Na eten zijn wij gevraagd op de danspartij van een Sephardische bruiloft. Het zijn arme menschen. Men verwacht, dat wij een baksjij zullen geven. En ook een gift aan de muzikanten. Men geeft bijvoorbeeld een pond. Dat is natuurlijk veel te veel. Maar men geeft het, om de muzikanten te eeren tegenover het publiek. De chef van de muzikanten zal u het pond straks stilletjes teruggeven. En tevreden zijn met tien,

ja, zelfs met vijf piaster. Iedereen weet dat natuurlijk van dat pond, dat dat niet gemeend is. Maar 't is toch aardig. En 't is hier Hebron. Als er geen bruiloft was, dan was de heele familie om zes uur naar bed gegaan.

Er zijn drie muzikanten en een zanger. De zanger zingt den lof en de deugden van alle gasten, die baksjij hebben gegeven. Hoe meer baksjij hoe meer lof en deugd. En de muzikanten zeggen met hun felle instrumenten, dat het allemaal waar is.

Wij hooren de zware regens weer ruischen. Jammer; was het mooi weer geworden, dan zouden wij morgen wijd uitgereden zijn. Nu wordt het weder thuis blijven. Geen kachel. Koud bij een pot gloeiende kolen.

XI.

Het regent standvastig. De regen staat stijf tusschen hemel en aarde. Af en toe komt de wind er aan rukken. Maar de zon doet niets. Van morgen is de kapper om half zeven gekomen. Ik had hem tot een bijeenkomst laten uitnoodigen om negen uur. Hij glimlacht. Hij verzekert mij, dat het negen uur is en dat het regent. Sara, die het ontbijt bovenbrengt, verzekert mij ook, dat het regent. Chaïm, de hotelhouder presenteert het budget met de verzekering, dat het regent. Salomon, die de schoenen heeft gepoetst, verzekert, dat het regent. Saïd Effendi komt aan de ontbijttafel. Er zijn geen andere gasten. Ik ben hem voor. Ik verzeker hem, dat het regent. Gelukkig is de zeventiende voorbij. Want de menschen waren hier heel bang. En de dagen van het Inwijdingsfeest zijn begonnen.

Zoo heeft iedere stad haar genoeg. Gij hebt het Concertgebouw. Maar ik heb Saïd Effendi, die mij het verschil in uitspraak leert tusschen de Arabische woorden: Eva, wind en koffie. Gij hebt de vischmarkt en den gemeenteraad. Wij hebben het bezoek van den Engelschen gezondheidsdienst, die het hotel is komen inspecteeren. Groote veranderingen. De koe mag beneden in het hofje blijven. Maar de geiten moeten van den zolder af. En 't huis uit. En vandaag was het heele hotel gewit en geblauwd. En Sara en Salomo en al de andere kinderen waren gewasschen. Ofschoon het nog geen Vrijdagmiddag is. Wat Engelsche dwaasheid!

XII.

En wij hebben de Union Club. Een stichting van den Gouverneur, Majoor Abramson. Iedereen komt er, Moslems, Christenen en Joden. Nee, denk nu niet, dat daarmee de Arabische kwestie wordt opgelost. De bevolking van Hebron, stad en land, blijft een moeilijk element. Maar zoo een club is toch een goed beleid. De rabbijnen. komen er. En de mufti. En de kadi. En de rechter, Adil's zwager en oom. En de Engelsche officieren. En sjeikh Tewfik el Tschkoub, die mij verzekert, dat hij mij niet onder de oogen durft te komen van schaamte, dat ik de moskee nog niet heb gezien. En er is de eenige piano van heel Hebron. En laat, wanneer de Mohammedaansche autoriteiten weg zijn, gaat een van de dokters spelen. En Najib Effendi danst de losse, sierlijke Syrische dansen. Er komt een gloed in zijn oogen. En een zalige lach om zijn mond. Zijn ziel moet toch meer zijn, dan een versje, dat goed rijmt. En ik sluit den Dag af met dit kwatrijn:

Danst gij voor mij. Laat mijn Lied voor u dansen,

Al is mijn maat zoo schoon niet als uw maat.
En ik bedenk, langs hoeveel rijke kansen
En hoeveel droeven [...] mijn leven gaat.

Nr 118 Hebron - Jeruzalem⁺

⁺2-2 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 30 dec.

Zoo tegen de Kerstdagen, Donderdag en Vrijdag, komt het ambtelijke Hebronnetje in emotie. De beide Kerstdagen zijn de gouvernementsbureaux gesloten. Zaterdag een halven dag open. Dan weer de vrije Zondag. Natuurlijk vragen ze nu allemaal dien halven gebroken Zaterdag vrij. Gij kent dat! Mijn vriend Saïd Effendi, een Moslem, onderhoudt geene betrekkingen met het Kerstfeest. Maar hij moet toch heel noodig naar zijn dorp Tur, dat op den Olijfberg ligt met wijd en blijd uitzicht naar Jeruzalem. Want zijn land moet nog worden geploegd voor den winter. Hij wil Woensdag weg. Zondag terug. Maar ook Nagib Effendi, die een Christen is, wil vier dagen weg naar Bethlehem en naar Jeruzalem. En de chieft clerk, Mr. Contorovitz, ook. Een groote emotie. Maar ziet ge de moeilijkheid? In Hebron zijn, behalve enkele ambtenaren, zoo goed als geene Christenen, Toch zijn de bureaux des Zondags gesloten. Des Zaterdag wordt gewerkt. En de Joodsche ambtenaren worden gedwongen, direct of indirect, des Zaterdag te werken. Dat verzwakt onze positie. Want de Sabbath heeft hier niet alleen eene godsdienstige, maar ook eene nationale beteekenis. Het karakter van Palestina als een Joodsch Palestina, zou geaccentueerd worden, wanneer Zaterdag de rustdag was. Maar het is begrijpelijk, dat een niet-Joodsche Engelsche gouverneur dat niet gaarne wil. En vele Moslems, die zich niet verzetten tegen den Zondag, zouden zich verzetten tegen den Zaterdag. Met eene christen-mogendheid als mandataris is deze moeilijkheid grooter dan onder het Turksche bewind. Misschien zal de macht van de mandaathebbende mogendheid langzamerhand kleiner worden ten gunste van het Joodsche element. Op het oogenblik is er geen enkele Joodsche gouverneur. In Jeruzalem bijvoorbeeld geen Joodsche politie-officier. Ons belang is natuurlijk veel Joodsche ambtenaren. Maar de Sabbath? Onze leiders hebben te Parijs gevraagd, de erkenning van den Sabbath als officieelen rustdag. Wat beteekent dat precies?

II.

En zelf moet ik Hebron ook verlaten. Ik zou gaarne gebleven zijn. Er zal toch eenmaal een einde komen aan de regen, regen, regendagen! Dan te paard. En het natte land in, dat zal liggen te rooken in den zonneschijn, waar geploegd wordt en gezaaid. Maar ik moet ook terug. Want Zaterdagavond zal ik, voor het eerst te Jeruzalem, in het Hebreeuwsch, een rede houden over: 'de Gemeenschap en de verwaarloosde en misdadige kinderen'. Dat is zóó. Eene Universiteit hebben we hier nog niet. Ik bedoel niet een gebouw op den Olijfberg, of op een anderen berg. Dat is niet noodig. Maar het geestelijke gebouw. Dat is de waarde. Toch is er wel verlangen en wel spanning. Er is eene vereeniging tot het organiseeren van cursussen voor hooger onderwijs. Ze hadden een plan in elkander gezet. Maar de leiding in Londen wilde het geld niet geven. Voor het juridische gedeelte heeft Jabotinsky nu de zaak aangepakt. Die

cursussen komen tot stand. Jabotinsky zelf houdt een reeks lezingen over de nationale minderheidsrechten. Dr. Elias, die gedurende den oorlog in Holland is geweest: over oud Joodsch recht. Daniël Oster over de moderne vredesgerechten, een soort vaste arbitrage, waarover hier veel te doen is, en waarover ik u nog hoop te schrijven. Dr. Fromkin, de kantonrechter, over Turksch en Engelsch recht. En iemand, die niet onbekend wenschte te blijven, vijftien lessen over de philosophie en de signification des rechts. Geld vragen wij niet. Jabotinsky heeft hier, te Jaffa en te Haïfa zijn prachtige Hebreeuwsche lezing gehouden over Bialik. Ik had die lezing al gehoord in het Engelsch. Maar in het Hebreeuwsch hoort het nog anders. Jabotinsky is hier zeer geliefd en heeft altijd volle zalen. De opbrengst is bestemd voor onze juridische cursussen en voor een juridische bibliotheek. Daarvoor houd ik nu, morgen, ook mijne lezing. Dinsdag aanstaande openen wij feestelijk. Jabotinsky zal het doel uiteenzetten. Mr. Van Vriesland zal een enkel woord spreken. En ik open de lessen met een openbare les over: 'Macht, Orde en Recht'. Natuurlijk alles in het Hebreeuwsch.

III.

Ik zal dus niet langer in Hebron blijven. Terug met de auto, die ons van uit Jeruzalem zal worden gezonden. Zal hij zeker? De verhuurder bezweert het: Woensdag twaalf uur. Met Saïd Effendi samen. Hij heeft verlof tot Maandag. Kan hij rustig het ploegen regelen van zijn land. En nu komt er een groot en belangrijk moment in ons leven: de rekening van Chaïm, den hôtelhouden met het eene oog en de twee gasten. Hoe ziet een Hebronsche hôtelrekening er uit? Lieve vrienden: als een Nederlandsch belastingbiljet. De hoofdsom is het ergste niet. Maar zie de opcenten! De hoofdsom is vijftig piaster per dag. En een piaster is ook te Hebron ruim twaalf cents. Voor den oorlog was dat niet zoo. Toen had de piaster in verschillende steden een verschillende kracht. Maar de opcenten! Er staan twee ledikanten in de kamer. Ik heb R. Chaïm verzekerd, dat ik geen onbekende grootheden in het tweede ledikant wensch. Met die onschuldige woorden heb ik het tweede ledikant ook genomen, tegen het prijsje van tien piaster per dag. Natuurlijk verschijnen alle kopjes koffie op de rekening. En het poetsen van de schoenen. En de petroleumblikken met kolen, waarbij wij zoo menig avond in luie verrukking hebben doorgebracht. Want verwarming valt te Hebron onder opcenten, niet onder hoofdsom. Maar veel verschijnt op de rekening niet. De regenplassen in de kamer niet. En niet de vrijmoedigheid van Sara. Noch het gezelschap der vier uitgemagerde katten en de doofheid van Rebecca. Dat alles is gratis.

IV.

En nu maar wachten tot het twaalf uur is. Natuurlijk regent het. En het zal regenen tot Hebron achter ons ligt. Dan zal het zon worden. En het zal zon blijven over al de verrukkelijke ommelanden van Hebron. Tot wij weg zijn. Natuurlijk is twaalf uur ook te Hebron niet twaalf uur. De wagens naar Jeruzalem rijden af. Geen auto. Als Saïd Effendi tegen één uur eens komt kijken. Geen auto. Dus eten wij samen. De wind. De regen. En wij drieën. Twee en de vuurkolenpot. Uren wachten wij. De

regen. De wind. En het uren, uren, uren wachten. De weg naar Jeruzalem, lang en leeg. De grauwe grintweg. En de plassen bibberend in den wind. Geen mensch, of af en toe een snel mensch, vlug van huis tot huis, gedoken in kleeren. Wij hebben vanaf het gouvernement nog eens getelefoneerd. Jeruzalem geeft geen antwoord. Weggeregend of weggewaaid. Wij suffen van kolendamp en wachten. Chaïm opent een nieuwe rekening: hoofdsom en opcenten.

Maar tegen halfvier. Een auto. Wij leven op. Twee auto's. Dat wordt bedenkelijk. En ze houden op voor het gouvernoraat, vlak over ons. Even kijken. Helaas, het is onze auto niet. Het is een Engelsche kolonel van de Publieke Werken, die de Moskee komt zien met enkele bekenden. Wie daar? Mijn naam. Het is mr. Van Vriesland. Hij zal dus de Moskee zien. En ik heb de Moskee niet gezien. Maar mijn ziel is verregend. Ik weet niets meer. Moskee, wat Moskee! Ik wil naar Jeruzalem, naar huis. De chauffeur, die van dezelfde compagnie is, verzekert ons, dat onze auto vandaag stellig niet meer komt. Maar morgen zal hij een auto sturen. Hij verzekert het. Zij rijden door naar de Moskee.

V.

En wij kruipen huiverend in het hotel terug. O, wat is de wereld koud. Vroeger is er wel zon geweest. Zilveren zon. En gouden zon. Maar nu is er alleen regen en wind en een petroleumblik met houtskolen. Wij liggen weer lui. En de kopjes koffie. Saïd Effendi is gelaten. Zijn land komt wel onder den ploeg. Ach, en de sjeikh der negentig tenten, die zoo lekker met ons gegeten heeft, die heeft zijn landproces verloren. Recht is recht. Maar het is hard. Gelukkig is het vonnis van Saïd Effendi maar voorloopig. Een president in kort geding. Er zullen aparte gerechtshoven komen voor alle landquaesties.

Wij krijgen 's avonds weer bezoek. Ditmaal twee vrienden uit Durra. Een is bestolen voor een os. De dieven hebben hem gebraden en opgegeten. Allah moge hunne ouders verderven! De eigenaar doet het verhaal. De vriend is meegekomen, regen en wind, om alles te bevestigen. Moge Allah de dieven en hunne ouders verderven. Maar hij zal Saïd Effendi zegenen, die hem, armen bestolene, zeker helpen ook. Ook den chawadja moge Allah zegenen. Saïd Effendi zal de zaak onderzoeken. De twee vrienden gaan heen met vele zegebeden. Regen en wind. Wij liggen lui om den pot met kolen. Saïd Effendi rookt. De Eeuwigheid.

VI.

Donderdag. Wind en regen stil. Wanneer wij Hebron willen verlaten, zal het mooi weer zijn. En de auto? Geen auto. Wij telefoneeren. Niet ongerust zijn. De auto komt tegen den middag. Wij zien elkander aan. Wij gelooven. Maar met angsten. En wij worden heel koud wanneer ongeveer twaalf uur vijf wagens naar Jeruzalem afrijden. Alle wagens weg. En alle paarden weg.

En de auto? Neen, de auto is niet gekomen. Eu de auto zal niet komen. Dan neemt Saïd Effendi een kloek, maar wanhopig besluit. Zijn land moet onder den ploeg. Hij moet naar huis. Hij gaat te paard. En ik neem ook een kloek en wanhopig besluit. Ik ga niet te paard. Maar met een wagen. Wachten tot de middagwagen uit Jeruzalem

komt. Dan moeten de paarden rusten. Om acht uur, belooft de paard- en wagenbaas, kan ik afrijden. De weg naar Jeruzalem daalt. Om twaalf uur zal ik thuis zijn. Alles voor twee pond. De baksjij niet inbegrepen.

En acht uur blijkt ditmaal waarlijk acht uur te zijn. De rekening van Chaïm, weer hoofdsom, weer opcenten. Hij bezweert mij, dat ik een doodzonde doe aan mijzelf, in den kouden nacht te rijden naar Jeruzalem in een open tentwagen. Maar ik wil weg. Ik moet vóór den Sabbath thuis zijn, voor mijne lezing. En de Vrijdag is te kort voor mijn reis.

Wij rijden. De koetsier, ik en de nacht. Ongetwijfeld zijn er wagens op veeren. Maar deze is er nu eenmaal een zonder. Een diligence voor zes personen. En ik alleen. Prooi van een scherpen, fellen wind. Twee muildieren, waarvan eerst de eene en dan de andere niet loopen wil. En dan beide niet. En de koetsier razend. Slaat de dieren in het gevaarte van den nacht. O, krimpen van de kou. En telkens staan. Of langzaam loopen. En dan hooren van den koetsier, dat de weg hier stijgt. Bij Allah, het is zijn schuld niet. En de moeie beesten. Zij hebben niet genoeg gerust. Over twaalven als wij Bethlehem voorbijrijden in een verte en Rachels graf. En altijd de weg, die juist vannacht stijgt. Terwijl hij anders altijd daalt, daar toch Jeruzalem lager dan Hebron ligt.

En tegen tweeën thuis. De deur op de bout. En opkloppen. Een gesprek, beleefd, maar ietwat koel, met een opgeklopten gastheer. Waarom zoo in den nacht? Wel, moet ik dan niet in de stad zijn voor mijn lezing? En is reizen op Vrijdag niet al te gewaagd. En dan, 's nachts twee uur, koud, hongerig, duizelig, en alles, wat maar ellendig is, hoor ik, dat de lezing is uitgesteld tot Woensdag. Wel te rusten.

Nr 119 Mijn vriend Saïd Effendi⁺

⁺5-2 1920 A., 9. Gedat.
Jeruzalem 1 jan.

Mijn vriend Saïd Effendi is de Arabische adviseur van den gouverneur van Hebron. Vroeger is hij officier geweest in dienst van den Emir Faisul te Amman aan den overkant van den Jordaan. Dat is het oude Rabbat Ammon, de hoofdstad van de Ammonieten. Verwoest en later herbouwd heette het Philadelphia, een van de Decapolissteden. Ik hoop er nog wel eens heen te gaan met Saïd Effendi samen. Hij is nu teruggekomen naar dezen kant van den Jordaan. Want de familie-bezittingen liggen daar, tusschen het dorp Tur op den Olijfberg en Jericho.

Wij zijn goede vrienden geworden rondom de petroleumblikken gloeiende houtskolen in het onvolprezen hotel 'De eik van Abraham' te Hebron. En vele kopjes koffie. Hij is een zwaarmoedige, maar toch sterke kerel, Saïd. Voortreffelijk in zijn werk en onbegrensd vertrouwd.

Aan den overkant van den Jordaan, ook te Ammon, wonen de Kaukasische Circassiërs. Zij hebben zich in die streken gevestigd sinds Rusland in 1864 den Kaukasus veroverde. In het begin hebben zij voortdurend stoute gevechten geleverd met de omwonende Arabieren. Nu is het vrede. Zij spreken Circassisch. Zijn Mohammedanen, maar ietwat meer Europeesch. De vrouwen verhullen zich niet. En ze verbergen zich ook niet voor de gasten van den man.

Saïd Effendi is getrouwd met eene Circassische vrouw. Zij hebben drie kinderen gehad, drie jongens. Twee gestorven. Min Allah, berust Saïd Effendi. Het oudste jongetje leeft nog. Hij is zes jaar. En hij heet Daoud. Daarom heet Saïd Effendi ook

Aboe Daoud. Zal ik hem niet eens komen bezoeken in het dorp Tur, dat op den Olijfberg ligt? Goed, laten wij zeggen, Zondag, wanneer het mooi weer is. Met een van de wagentjes, die Adil Effendi met zijne broers exploiteert.

II.

Het is mooi weer. Men moest hier eigenlijk niet spreken van den winter, maar van den regentijd. Welk een afwisseling! Wreede dagen, woedend van regen en wind. Zooals wij die te Hebron hebben gekend. Er is in een korten tijd een geweldige hoeveelheid regen gevallen. Men zegt drie kwart van den gemiddelden jaarlijkschen regenval. Ik ben bevriend met een regenbak, waarin binnen een week of drie, een meter of drie water is komen te staan. Als nu de late regen ook maar komt, zoo tegen Maart, April, dan krijgen we hier een goed gewassenjaar. Misschien dalen dan de prijzen. Maar tusschen de regendagen, o, de zalige winterlentedagen. Een hemel ongebroken als in den zomer. Maar dunner blauw. Een kussende, zoele wind. En de zonneschijn. Een winter vol zon. En welk een mateloos mooie morgen.

Adil geeft het wagentje, nummer 18. Dat moet gij later ook nemen. Het is een net wagentje. Het staat bij de Jaffapoort, en rijdt met twee driftige Arabische paardjes. De koetsier is in Mekka geweest. Hij zou dus een groenen doek mogen dragen rondom zijn fez, dien wij tarboes noemen. Maar dit doet hij niet. Hij zal het later doen, wanneer hij ouder is geworden. 't Zou nu nog niet passen. Omdat hij in Mekka is geweest, zegt zelfs de oneerbiedige Adil Hadj tegen hem. En Machmoed, het staljongetje, eerbiedigt hem zeer. Natuurlijk eerbiedigt Machmoed den chawadja ook. Want die geeft baksjij en is een chawadja. 'Een mooi wagentje, hè Machmoed?' 'Maaloem zegt Machmoed: 'ik twijfel, of er een mooier wagentje is in geheel Kuds.'

En wij rijden. Door de buitenstadswegen. En dan over de landwegen naar den Olijfberg heen. Overal wordt gewerkt aan het land. Winterkoren wordt gezaaid op ieder bouwbaar plekje grond. O, de verteederen van de zachte dagen. En de adem van het bruine, opengebroken land. Tegen een heuvelhelling aan ligt het wijde kerkhof met de Engelsche gesneuvelden. Het huis van den Groot-Mufti. En de uitzichten over heel de stad van Jeruzalem. De oude stad binnen de Muur, nog gaaf bewaard aan deze Oostzijde. En de voorsteden wijd uitgeblokt. En dan ineens niets meer. Ver, ver, de heuvelen. Maar geen andere huizen, steden en dorpen, Zooals rondom Amsterdam, dat ook een mooie stad is.

III.

Langs het Engelsche hoofdkwartier. O.E.T.A. noemen wij dat hier. En het Arabische dorp Tur. Saïd Effendi. Hartelijk welkom. O, zij zijn al wat moderner Mohammedanen. Daarom word ik ook voorgesteld aan zijn zuster. Zij draagt toch nog de dracht van aanzienlijke Arabische dorpsdames. En een kostbaar bont-geborduurd borststuk. Ook het Circassische moedertje. Zij is een klein, blond vrouwtje. Heel weinig naast den grooten, donkeren Saïd. Ze verwachten weder een kindje. Saïd heeft het mij al verteld. Och, mocht het ditmaal een meisje zijn. En mocht het leven! Maar wat zal men er aan doen. 't Is alles min Allah.

Ook het jongetje Daoud. Een heel mooi Arabisch Circassisch jongetje. Het blonde gezichtje van de moeder. En de donkere, sterke oogen van den vader. Hij spreekt

Circassisch met de moeder. En Arabisch met den vader en de andere familieleden. Natuurlijk vindt hij dat heel gewoon. Hij heeft de twee talen even vlug geleerd als andere kinderen hun eene taal leeren. O, hij is heelemaal niet bang voor den vreemden chawadja. Trouwens, de chawadja heeft koekjes en bonbons meegebracht. Een tafeltje bij het raam met het mooie uitzicht op Jeruzalem. En dan koffie, koekjes en bonbons. Waarom zou de kleine Daoud den chawadja vreezen? Hij heeft een stemmetje als muziek. En hij zegt woordjes als bloemen. Hij lacht met witte tandjes achter roode lipjes. Mag Daoud nog een koekje? Hier in het dorp draagt hij een Arabisch japonnetje met een heel klein pittig fesje. Maar als hij naar Jeruzalem gaat, dat daar beneden ligt en eigenlijk El Kuds heet, dan heeft hij een grijs Europeesch pakje aan, en een bruin mutsje op.

III.

Maar toch. Saïd Effendi heeft mij heel lief ontvangen. Ik heb het huis gezien. En genoten van het uitzicht over de stad vlakbij. Er is iets, dat Saïd Effendi hindert. Ik zie het. Natuurlijk komt het niet te pas, hem zonder meer, daarnaar te vragen. Maar het is niet ongepast, wanneer ik hem de gelegenheid geef, het mij te zeggen, Ik vraag en zeg dus héél voorzichtig. En hij antwoordt: Ja, hij heeft een droeve zaak. De jongste broeder van zijne moeder is voor eenige dagen doodgeschoten in een twist aan de overzijde van den Jordaan. In het gebied van den Emir Feisul. Toen Saïd uit Hebron thuis is gekomen, heeft hij het gehoord. Gisteren is het lijk overgebracht. En vandaag is er een familievergadering in een dorp dichtbij, wat te doen. Want men kan dezen moord niet zoo maar ongewroken laten. Saïd is donker, woedend. Niet, omdat hij den dooden oom zoo liefhad. Maar omdat een zeer ernstige belediging de geheele familie is aangedaan. Men kan het niet ongewroken laten. Maar aan den anderen kant is zoo een geval in de familie zeer lastig. Vooral omdat de familie van den moordenaar een zeer machtige familie is.

Hij vraagt het mij dringend: 'Zal ik hem in alle vriendschap vergeven, wanneer hij nu naar den familieraad rijdt? Zal ik niet boos zijn? Hij moet. Het is de laatste dag van zijn verlof. En hij moet weer te paard naar Hebron.'

Hij rijdt weg. In een duistere woede. Op wien is hij woedend? Op den oom, of op den moordenaar?

V.

Zijn jongste broer, die Chalil heet, zal met mij naar den hoogen uitzichttoren gaan, naast de Russische kerk. Overal rondom Jeruzalem ziet men den hoogen, spitsen toren, met die vier opengebouwde rondgangen. Chalil weet alles. Meer dan tweehonderd traptreden van een ijzeren brandladdertrap. Maar dan het uitzicht, eindeloos door den hellen dag. Beneden het Kidrondal. En Jeruzalem dichtbij. De tempelberg, dien de Arabieren noemen Haram Esch-Scherif, dat is: het Groote Heiligdom. De Omarmoskee met den zwaren grijze koepel en de moskee Aksa. Heel ver in de Jaffa-buitenstad de witte Russenkerk. En de koepel van de Abessinische kerk vlak bij 't meisjesweeshuis. Anderzijds de Doode Zee, een uur of vijf, zes weg. Maar lijkt werpelings dichtbij. De weg naar Jericho. De kleine Chalil weet alles. Hij

spreekt wat Engelsch. Maar ook de kleine Chalil is niet rustig: ‘Mijn Heer,’ zegt Chalil, die trouwens al veertien jaar is: ‘wanneer gij alles hebt gezien, zouden wij naar beneden kunnen gaan. En ik zou ook kunnen gaan, waar mijn broer Saïd is gegaan, want mijn oom is vermoord.’ Ach, waarom zou ik den kleinen Chalil afhouden van wat naar bloed ruikt! Wij dalen weer draaiend: ‘Over de tweehonderd treden,’ zegt de kleine Chalil: ‘ik ga te paard. De geheele familie zal gekomen zijn.’

VI.

Wij rijden terug, in het mooie wagentje, dat nummer 18 heeft. Want Saïd Effendi wil niet, dat het mooie Arabisch-Circassische jongetje thuis is, wanneer hij weer naar Hebron gaat voor langen tijd. Het jongetje en zijn tante gaan dus mee naar Jeruzalem. En ik denk, dat ik het mooie jongetje zal laten fotografeeren, eene verrassing voor Saïd. De zalige dag. En het heerlijke landschap. Het kleine jongetje praat onverdroten. Als vogels en bloemen. Is het Arabisch? Is het Circassisch? Neen, neen, het is Arabisch. O, ik schiet al aardig op. Hij lacht. Hij ziet iets, dat heel lief is. En hij is heel blij in 't mooie wagentje.

De fotograaf, hij prijst zich zelve. Hij heeft lang in Duitschland gewerkt. Neen, gefotografeerd bij heeft den keizer nooit. Maar hij heeft wel eens een negatief des keizers ontwikkeld. Hij weet dus alles van de Duitsche politiek. ‘Mijnheer’, zegt hij: ‘geloof u mij, ik weet het, men doet dien man onrecht.’ Maar wat een onmogelijk jongetje is dit! Een Joodsch jongetje? Neen. Circassisch-Arabisch. Juist, mijnheer, dat dacht ik wel. Wat kijkt dat kind ernstig. Een kind moet vroolijk zijn, niet waar? Altijd vroolijk.

Het jongetje Daoud is niet bang. Het kijkt maar heel wonderlijk naar dien raren, drukken man, die hem plooit en vouwt. Die fluit, danst en zingt. En het Arabisch-Circassisch jongetje Daoud wil niet lachen. In 's hemelsnaam. Morgen kan ik de platen komen zien. Wat een onmogelijk strak jongetje.

En den volgenden dag. Nog zaliger weer. 's Middags langs den Jaffaweg naar den fotograaf. En ik ontmoet mijn vriend, den stadsaanplakker en omroeper R. Leiser Schwartz. Heden heeft hij mij aangeplakt vanuit een groote hengselmand. En heel waardig overhandigt hij mij een van de biljetten. Zóó geeft men een doodvonnis.

En de photograaf. ‘Mijnheer, de foto is prachtig, ik ken mijn vak. Maar wat een onmogelijk kind is dit.’

Nr 120 Langs alle wegen⁺

⁺(1) Eén schoen; (2) Joseph Minor; (3) Wij dansen; (4) De cigarettens: 12-2 1920 A., 5 (Onder de Streep)

Een nieuw paar schoenen. En daarvan één weg. Spoorloos verdwenen. Waren ze allebei weg, het zou waarlijk minder kwellend zijn. Maar één schoen. Wie heeft hem? En wat heeft hij er aan? Nu moet ik er een tweeden schoen laten bij maken. En met den éenen schoen naar R. Meijer, die een schonemakersholletje houdt in het Jodenstraatje. Wil hij mij precies zoo een schoen bijmaken? Hij kijkt mij aan, verbaasd

en verontwaardigd. Och, ik ben een vreemdeling en ik weet het misschien niet. Hij vraagt het: 'wil ik, dat zijn vrouw zal sterven vóór haar tijd?' Nu kijk ik verbaasd. Zijn vrouw? Ja, zegt R. Meyer goedge: ik weet dat blijkbaar niet. Maar het is zeker. Wanneer een schoenmaker één schoen maakt, dan sterft zijn vrouw vóór haren tijd. Iedereen weet het. Ook de Christenen en de Mohammedaansche schoenmakers weten het. Laat ik geen moeite doen. Geen schoenmaker zal één schoen voor mij maken. Ik houd vol. Weet hij niet een schoenmaker, die ongelukkig gehuwd is? Weet hij niet een schoenmaker, die ongetrouwd is? Neen. En dat geeft ook niet. Want hij zou later kunnen trouwen. En ook dan blijft het noodlot. En mijn ééne schoen staat hier in het schoenenkastje, eenzaam en verlaten.

De dagen gaan. Het is meer dan zeven jaar geleden, sedert ik hem ontmoette in de Boutirky-gevangenis te Moscou. Een van de leiders der sociaal-revolutionaire partij. Wij bleven in briefwisseling. Kerensky, toen nog weinig bekend advocaat en Doemalid, zorgde voor de bestelling. De revolutie. Minor vrij. Voorzitter van den gemeenteraad in Moscou. De Bolsjewiki. Hij met Koltsjak's leger naar Siberië. De staatsgreep van Koltsjak reactionnair. Hij uitgeweken naar Amerika. En over Amerika naar Parijs. Altijd strijd. Weer strijd. Ditmaal als redacteur van het weekblad 'Pour la Russie'. Wij schrijven elkander weder. Hij zendt mij zijn blad. Strijd naar twee fronten, die zelf met elkander nog feller strijden. Hij bestrijdt de reactionairen. Koltsjak en Denikin. Maar ook: de moordende Bolsjewiki. Het is een belangrijk blad 'Pour la Russie'. Het lot van Joseph Minor is het lot van het Joodsche Volk. Pogroms door de reactionairen. Pogroms door de bolsjewiki. En het eigen Land nog niet gereed. Wij, die op de kentering van de tijden wonen, beleven al de wanhoop van onzen onduur. Moskou, Siberië, Amerika, Parijs, Jeruzalem. Wij doen het. Wij werken. Wij drijven. Waarom? Waarom?

Waarom zou er Oudejaarsavond in het Gouvernementsgebouw niet een 'subscription dance' zijn? En waarom zouden wij niet een onnoozel papiertje van een pond neerleggen om te dansen en te zien dansen? O, het zal heel aardig zijn. En bijster select. Alleen genoodigden zijn in de gelegenheid gesteld hun simpel pondje af te schuiven. Natuurlijk danst men voor een liefdadig doel. Ja, zelfs voor twee liefdadige doelen. Ten eerste voor de Jeruzalemsche Relief Laundry, onder protectoraat van Mrs. Popham, de plaatsvervangende gouvernante. Ten tweede voor de vereeniging Pro-Jeruzalem, die zich ten doel stelt de oude stad in stand te houden. Wie zou daarvoor niet gaarne dansen? Wij hooren wonderen over het buffet, dat er zijn zal. Dus zal ik vanavond eerst eene lezing houden over de Gemeenschap en de verwaarloosde en misdadige kinderen. En dan zal mijn vriend Adil Effendi komen met het mooie rijtuigje, dat hem is. En met de twee beste paardjes daarvoor. Want hij wil natuurlijk een goed figuur maken. En wij zullen alle nette menschen van Jeruzalem zien dansen en het buffet zien beoefenen ten bate van de wasch-, glansen strijkinrichting en de oude stad. Het zal wel laat worden, wanneer wij naar huis gaan onder de grootheid van Gods hemel.

Wij hebben hier een nette gevangenis. Zoomede een huis van politiebewaring, buiten de Jaffapoort. Achter de tralies zitten de bewaarden. Zij kijken uit in de straat, die langs het Armeensche klooster gaat. O, men is hier liefdadig voor de gevangenen. Die staat zie toe, dat hij niet valle. Men maakt een praatje met de gevangenen. Men geeft hun cigaretjes. Trouwens, ze vragen er wel om. Maar het is jammer: het is Zaterdag en ik heb geen cigaretjes meegenomen. Maar morgenochtend, beloof ik, zal ik hem de cigaretjes brengen. Waarom is hij hier? Min Allah, zegt hij

doodberustend. Zal hij nog lang hier moeten blijven? ‘Allah weet het,’ antwoordt de Gelatene.

Den volgenden dag, een fijne doorschenen hemelsche dag, breng ik hem de cigaretjes. Ramen zijn er niet. Want glas is duur. En de tralies zijn wijd genoeg. Hij is heel bij met de lekkere cigaretjes, precies zooals de chawadja's rooken. Heb ik nu een lucifertje voor hem? Een onnoozel doosje is ook goed. Allah moge mij zegenen. Ongetwijfeld zijn mijn ouders voortreffelijke lieden. De gevangenen binnen de tralies en de gevangenen buiten de tralies scheiden. Wat een lekkere, hemelsche, gezegende dag. Min Allah.

Nr 121 De koorts⁺

⁺12-2 1920 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 7 jan.

Wanneer ik nu des morgens niet op tijd aan het ontbijt kom. Wanneer ik niet bel omdat ik geen bel heb. Wanneer ik niet roep omdat ik niet roepen kan. Dan komt de heer des huizes toch eens kijken, wat er is. Koude rillingen en een hopelooze nacht? Dan temperaturen. Negen-en-dertig-twee: ‘Ik geloof, dat u de koorts hebt’ zegt de heer des huizes. Hij is wel geen dokter, maar zijn medische kennis grenst aan het ongelooflijke. Nu hij 't zegt, geloof ik 't ook. De dokter komt. In het dagelijksche leven woont hij tegenover ons. Hij eet des middags bij Amdursky. ‘Goeden middag dokter’ zegt men tegen hem. Vandaag alles anders. Hij komt van heel ver en plechtig. Welk een wandelstok! Welk een hoed! Wat een rekening zal dat worden! Hij heeft natuurlijk alles te zeggen. Hij baast als een boer over een vet varken. De rug? De milt? Lever en longen. Hij is tevreden. Kinine, hè, almaar kinine. Wij hebben hier twee soorten van kininedokters. De groote doses en de kleine doses. De kleine doses geven altijd kinine, koorts of geen koorts. Voorkomen. De groote doses geven alleen als er koorts is. Genezen. Maar dan ook flink. Mijn dokter geeft den eersten avond anderhalven gram. Tweeden avond één gram. Derden avond halven gram. Niet goed, dan weer een boodschap sturen.

De koorts. Jammer van het mooie weer. Sinds ik uit Hebron terug ben is het 't mooiste winterlenteweer van de wereld. Daar hebt ge geen gedachte van, welke zalige dagen wij hier beleven. Door het raam zie ik den hemel. Zilver, wit en blauw. De wind speelt met de drie kleuren. Soms trekt er een schaduw overheen. Wij hadden naar Bittîr willen rijden, dat in het bergland ligt, Adil Effendi en ik. Maar 't zal niet gaan. En wanneer ik beter ben, zal het gaan regenen. Min Allah.

II.

Adil Effendi komt den zieken vriend natuurlijk bezoeken. Ofschoon hij het heel druk heeft. Want zijn broer Hassan Effendi gaat trouwen. En wat is er niet veel, veel te doen voor een bruiloft in een gegoede en groote familie. Hij hoopt nu maar, dat ik niet dood ga. Want dat zou natuurlijk een zware keus worden, als ik eens net begraven werd op den dag van het bruiloftsfeest. Overigens verheugen wij ons over de bruiloft van Hassan Effendi ten zeerste. Want de geheele buurt weet, dat hij al acht jaren lang het huwelijk bedriegelijk heeft nagebootst met eene Grieksche dame. Die is nu natuurlijk afgetreden. Heeft Adil niet met haar te doen? Heelemaal niet. Ze heeft acht goede jaren gehad en nu heeft ze nog een mooi sommetje mee naar huis gekregen.

Hassan Effendi krijgt nu een jong meisje van goede familie. Hij heeft haar natuurlijk nooit gezien. Dat zou niet passen. Maar zijn zuster en zijn schoonzuster zijn met haar gaan spreken. En die hebben verklaard, dat zij een goede vrouw voor Hassan Effendi zal zijn. Een wonderlijke gedachte flitst door mijn koortsachtig brein: 'hij heeft haar nooit gezien... als hij eens niet van haar houdt'. Adil, die geen koorts heeft, vindt dat natuurlijk weer een echte Europeesche gedachte. 'Hij moet van haar houden. Mag hij onze zuster en schoonzuster zóó beleedigen en de vrouw verachten, die zij voor hem gekozen hebben?' Intusschen: er moeten vele Hassans zijn, die hunne zuster en schoonzuster wel beleedigen. Want het aantal echtscheidingen onder de Moslems is groot.

Adil Effendi met al de familie zijn op bezoek geweest bij de tegenfamilie toen het verlofingscontract geteekend is. Hassan Effendi heeft een mooi pand gegeven. Vijf en twintig pond in geld. En evenveel aan kleeren. Als het huwelijk niet door gaat, is hij dat alles toch maar kwijt. Veel geld. Veel geld. Het gezicht van Adil Effendi wordt zorgelijk. Maar 't zal niet af gaan. De geheele familie is heel verheugd. Want de ongeregelde dame van Hassan Effendi is min of meer een oneer geweest. Men mag hier in Jeruzalem wel een kat knijpen. Maar niet acht jaar lang.

III.

En Jabotinsky komt oploopen. Ziek? De dokter heeft het hem verteld. En Dinsdag openen we onzen juridischen cursus! Ik moet de eerste les geven over de leer der rechtssouvereiniteit, de leer der machtssouvereiniteit en waar die beide theorieën onvoldaan laten. Dus komt Jabotinsky bezweren, dat ik beter moet zijn vóór aanstaanden Dinsdag. En hij komt mij helpen met de terminologie. Dat is voor ons natuurlijk de groote moeilijkheid. Voor al die nieuwe begrippen Hebreeuwsche woorden te vinden. Wij zullen zooveel mogelijk dezelfde woorden gebruiken, om die beter aannemelijk te maken. Daarom overleggen de leiders ook geregeld. Voor 'sovereiniteit' had ik voorgesteld: 'Chilton', een woord, dat een plechtige waarde heeft, omdat het voorkomt in de Nieuwjaarsgebeden. Jabotinsky verkiest: 'Admuth'. Inderdaad ook een mooi woord. Het drukt de substantiveering uit van het Zijn van Heer. Het zal dus 'Admuth' zijn. Zóó met eenen koortskop bedrijf ik rechtskundige significa. Maar men moet een kop soms smeden als hij heet is.

IV.

Stil liggen en uitkijken naar den hemel van zilver, wit en blauw. Met somtijds wind en schaduw. 's Middags komt een van mijn Arabische vrienden. Wij bespreken, wat ik de Arabische kwestie noem en hij de Zionistische. Men heeft hier het gevoel, dat het einde nadert. Was het nu alleen Palestina, dan zouden wij niet ongerust zijn. De Palestina-Arabieren zullen niet zoo gauw in opstand komen tegen Engeland. Maar wij zien een Turksch-Arabisch verbond, materieel gesteund door de Bolsjewiki, die hun gedachte aan eene wereldrevolutie thans in Azië gaan realiseeren: China, Indië en Voor-Azië. Ongetwijfeld zijn er betrekkingen tusschen de Arabische nationalistien en Mustapha Kemal Pascha, den Turkschen leider in Klein-Azië. Generaal Yassin Pasja il Hasjimi, wiens arrestatie de Arabieren zoo heeft opgezet, is wellicht juist

vastgezet door de Engelschen, wegens die betrekkingen. Het wachten met een opstand in Syrië is op den Emir Feisul. Maar hij is plotseling in Europa gebleven. Misschien niet geheel vrijwillig. Voor het Arabische vrijwilligers-leger wordt steeds geworven. Ook in Palestina. Er is een apart Palestina-legioen, dat bestemd is opstand in Palestina te verwekken, zoodra Syrië opstaat. Weet men Syrië rustig te houden, dan blijft Palestina ook rustig. Wapens zijn overal verborgen. Onlangs heeft de regeering nog een goede hoeveelheid gevonden in een dorp dichtbij Sechem. De toestand blijft gevaarlijk. Men moet de Arabische kwestie niet onderschatten. Wie had geloofd, dat de Bolsjewiki twee jaar na hunne revolutie meester van Rusland zouden zijn?

Tegenover de Joden staan thans niet alle Arabische leiders gelijk. De extreme nationalistien, die een groot, onafhankelijk Arabië willen, richten zich tegen Engeland en Frankrijk. 'Wat baat het ons,' zeggen deze, 'te strijden tegen de Joden, wanneer wij toch slaven blijven van Engeland en Frankrijk?' Andere leiders zien in de Joden alleen Engelsche agenten en zij zetten aan tot geweldig verzet tegen Joodsche immigratie.

Er is nog een kwestie, die de leiders bezighoudt. De al of niet opening van de taboe. Dat is het grondboek, het hypotheekregister. Op het oogenblik is landverkoop verboden. Er worden toch wel allerlei pacta de contrahendo gemaakt, maar de Zionistische Organisatie kan dat natuurlijk niet doen. Wie heeft daar nu belang bij, dat dit verbod blijft? Wij of de Arabieren? De meeningen daarover loopen uiteen. Toen Weizmann hier kwam, werd beweerd, dat de Engelsche Regeering hem volmacht had gegeven, naar bevind van zaken het verbod te laten bestaan of niet. Intusschen, het bestaat nog. De Arabische leiders zijn tegen de opheffing, zoolang zij niet klaar zijn met hun agrarische bank. Wanneer het verbod nu werd opgeheven, vreezen zij, dat landeigenaren, die in den oorlog schulden hebben moeten maken, zullen gaan verkoopen aan de Joden.

Nietwaar, zorgen mijn Arabische vrienden er niet voor, dat ik ook op het ziekbed goed op de hoogte blijf?

En nu maar afwachten. Men beweert, dat wij grenzen krijgen van Berseba tot Dan. Naar het Noorden is zoo een grens absoluut onaannemelijk. En naar het Oosten? Wat krijgt Feisul? Zal het in zijn gebied rustig blijven? Wanneer zijn gebied minder rustig is en minder welvarend dan Palestina, dan konden we hier wel eens een groote Arabische immigratie krijgen. En dat past ons natuurlijk geheel niet.

V.

Morgen zal er een feest zijn op het governoraat. De Engelsche Regeering heeft een ridderorde gegeven aan een twaalf, dertien menschen, die zich verdienstelijk hebben gemaakt. Zes Jeruzalemmers. En natuurlijk weer heel eerlijk: Twee Christenen, twee Mohammedanen en twee Joden. Eén daarvan: David Yellin. De overige zes of zeven buiten Jeruzalem. En daarbij geen Joden. Maar wie wel? Amin al Chawadja, de groote sjeikh van alle dieven. Gij herinnert u wellicht, dat Adil Effendi en ik zijn gasten zijn geweest in zijn landhuis, waar de bergen van Judea uit de vlakte staan. Gelukkige sjeikh Amin. Dertig kinderen en een ridderorde. En zoo verschijnt aan mijn ziekbed een schitterend Arabisch jongentje. Droom? Koorts? Neen, het is zóó: het is Joessoef, een van de jongere zonen van den sjeikh. Is de chawadja ziek? Allah moge hem zegenen. Hij brengt een brief van zijn vader. Morgen krijgt hij óók een ridderorde. Zal ik zeker komen? Ik verzeker den lieven Joessoef, dat ik komen zal,

wanneer Allah mij vrijmaakt van koorts. Dan kust hij den rug van mijn hand en drukt die tegen zijn voorhoofd. Zóó groeten nette Arabiertjes.

VI.

Allah is mij genadig geweest. En ik ben gegaan. Alle nette menschen van Jeruzalem zijn dan toch maar weer present. De Mufti en de Kadi, en de patriarchen. En de Chacham Bashi en de consuls. En de uitverkorenen met hunne families. De familie Chawadja is er natuurlijk ook. Amin, in een groote glorie, heeft een van de eereplaatsen, vlak bij den Gouverneur-Generaal, Sir Louis Bols. Zijn broer en zijne zonen zitten achter ons. Ze hebben fraaie japonnen aan, zwarte zijde, of zware gebloemde zijde, wit en geel. En ze heeten: Fares, Derwisch, Sakhib, Osman en nog veel meer. Ook de kleine, mooie Joessoef is mogen medekomen. Hij mag natuurlijk nog niet zitten bij alle nette menschen van Jeruzalem op de stoelen. Maar hij mag in een hoekje staan. En hij kijkt in een groote verteederling naar zijn vader, den machtigen sjeikh van twaalf dorpen, die daar zit, vlak bij de officieren. Als ik hem wenk, vraagt hij eerst zijn grooten broer Fares, of hij komen mag. Ja, hij mag. Hij is heelemaal in de war, te midden van zooveel chawadja's. Maar hij is verrukkelijk in zijn verwarring. Herinnert hij zich nog ons bezoek aan Naälin? 'Maäloem,' zegt de jongen blozend. Vandaag een groote dag. 'Min Allah, min Allah'. Hij is de liefste zoon van zijn vader. En de plechtigheid? Ach, een Engelsch generaal is steeds een generaal en zelden een goed spreker. En een ridderorde is en blijft een ridderorde. Toch is 't heel mooi. En welk een eer voor de geheele familie Chawadja.

VII.

En de juridische cursus ook geopend. Een werkelijk prachtige redevoering in het mooist denkbare Hebreeuwsch van Jabotinsky. En het eerste speechje in 't Hebreeuwsch van mr. Van Vriesland. Voor een lid van de Zionistische Commissie niet slecht. Hebreeuwsch is hun fort niet. Er waren eens twee leden van de Commissie, die in één pension woonden. De ééne beweerde, dat als-'t-u-belieft in het Hebreeuwsch is: 'beschakaba'. Neen, zegt de ander: 't is 'bekabascha'. Twist. Een weddenschap. Naar Ben-Jehoeda. Het is; 'bebascha'. Den volgenden dag zei de eene: 'beschabaka'. Neen, zegt de ander: Ben-Jehoeda heeft gezegd: 't is 'bebaschaka'. Twist. Een weddenschap. Naar Ben-Jehoeda. Het is nog steeds: 'bebascha'. Toen hebben ze het Hebreeuwsch leeren gestaakt.

Nr 122 de tuchtschool⁺

⁺19-2 1920 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 9 jan.

Dat was nog een bezoek, om te doen met kapitein Mathieson, den chef van de politie. Maar die is plotseling ziek geworden. Dyssenterie of de geschiedenis van mijn valschen pas. Maar kapitein Moss, onze nieuwe politiechef, is ook een brave kapitein.

En mijn pas is héél echt. Ik loop geen straatje meer om voor eenen diender. En ik zal Ibrahim Bey niet verwarren met Ibrahim Effendi.

Dus naar kapitein Moss. Hij is een aardig Schotsch kapiteintje van midden veertig. Hij heeft jaren lang gediend in Egypte en Soedan. Altijd politiewerk gedaan. Men is hier juist bezig te reorganiseeren. De E.M.P., dat is de Egyptische Militaire Politie, gaat weg. Het is geen verlies voor de conversatie. Het waren stelselmatige domooren. Maar alles is nog provisoor. En zoolang het mandaat niet afkomt, wil niemand iets beginnen. Bovendien is de uiterste zuinigheid thans aanbevolen. Daarom is er ook nog geen politieschool en zijn de gevangenen niet bevredigend. Een politieagent heeft 5 Pond per maand. Een tweede luitenant negen. Daar moet ge Nagib Effendi, mijn Hebreeuwschen politieluitenant, over hooren. Een eerste luitenant tot vijftien pond. Voor de Joden geeft de Zionistische Commissie een bijslag. Omdat de Joden van deze salarissen niet leven kunnen. Maar dat is natuurlijk ook geen goed systeem. De Regeering heeft nu onlangs de salarissen verhoogd, maar niet voldoende. En de tuchtschool? Kan ik de tuchtschool zien? Juist, zegt kapitein Moss. De tuchtschool. Natuurlijk kan ik die zien. Maar die staat niet onder hem, kapitein Moss. Maar onder kolonel Bramley, den chef van alles, wat politie heet in geheel Palestina. Hij zetelt natuurlijk op den Olijfberg.

II.

Ze zetelen allen op den Olijfberg. En de wegen daarheen kan ik wel afdroomen. Maar altijd is het uitzicht er prachtig. Met Jeruzalem beneden zichtbaar zonder één geheim. Anderzijds de Doode Zee, die zoo dichtbij lijkt met de bergen van Moab. Kolonel Bramley. Ik ken hem wel van aanzien. Een breedgebouwde reus met een paard naar rato. Bij parades en andere groote gebeurtenissen zorgt hij voor de orde.

Hij heeft nu twaalfhonderd politiemannen. Is er een apart Joodsch politiecorps? Ik heb daar onlangs in een buitenlandsch blad een enthousiast verhaal over gelezen. Bijna zoo mooi als een slecht gedicht. Wij weten hier van zoo'n corps niets. Maar in 't buitenland weet men altijd iets meer. Neen, zegt de kolonel, een Joodsch politie-corps is er niet. Natuurlijk hebben de Joden hun mannetjes evenredig aan hun aantal. Bovendien mogen de Joodsche koloniën hun eigen agenten benoemen, één op elke vijfhonderd bewoners. Die staan dan onder den Raad van de Kolonie. De Joodsche politieagenten zijn goed. Physiek misschien iets minder dan de Arabieren. Psychisch misschien iets meer. Veel hangt van de opleiding af. Maar er is nu geldgebrek. En de tuchtschool? Natuurlijk mag ik de tuchtschool zien. Luitenant Mackensie hier naast zal eenen brief schrijven voor den directeur.

‘Juist,’ zegt luitenant Mackensie. ‘Maar ik zou wel eens willen weten, waarom alle Hollanders pro-Duitsch zijn?’ Ik zeg natuurlijk, dat 't niet waar is. Maar de luitenant weet het beter. Hij is bloeddorstig, en wraakzuchtig. Hij heeft overal gevochten en moest allang de generaal Mackensie zijn. Hij geeft een brief voor den directeur van het Howard Home, zooals de tuchtschool hier heet. En dan naar beneden. Weer het verrukkelijke spel van de verre dichtbij zee en de stad, den wind, de zon en alle schaduwen. Even aanrijden op het gouvernement van Jeruzalem. Het rijtuigje wegzenden. En verder wandelen naar huis. De stad door. Via Dolorosa, het gaarkeukenstraatje, het specerijenstraatje. En naar huis.

III.

De heer Goldsmit en ik gaan samen naar de tuchtschool. 'Reformatory', zeggen de Engelschen. Hij ligt aan den rand van de stad, bij het bekende weeshuis van Schneller. De reformatory is begonnen door een Amerikaanschen zendeling, kapitein A.E. Kelsay. Maar die heeft nu weer de leiding op zich genomen van den post te Ramallah. De reformatory staat nu onder leiding van den heer J. Irazy, een jongen man, Pers van geboorte. Protestant. Leerling van het Amerikaansche college te Beirouth. Er zijn twintig jongeren. Negentien veroordeeld. Een verwaarloosd zwerver. Met de wet springt men nogal vrij om. Er is eigenlijk geen recht een onveroordeelden zwerver vast te houden. Een ander is veroordeeld tot één jaar. Maar men is van plan hem drie jaar te houden. Minder is niet voldoende. Bijna allen zijn veroordeeld wegens diefstal. Bijna allen zijn geheele of halve weezen, die zwerven in den Bazar en leven van buit. Men neemt geen jongens op onder den tien en houdt ze niet later dan zeventien. De kosten bedragen ongeveer dertien honderd pond 's jaars. Voor voeding wordt uitgegeven zes piasters, dat is bijna vijf en zeventig cents per jongen en per dag. 's Morgens wordt schoolonderwijs gegeven. Engelsch, Arabisch en voor de Joodsche jongens, - er zijn er vijf,- ook Hebreeuwsch. 's Middags tuinarbeid. Schoonmaken en kleeden maken. De tucht is goed. Maar de directeur heeft ook een stel oogen in zijn hoofd. Er is een puntenstelsel van straffen en belooningen, en hoe meer punten een jongen heeft, hoe meer vrijheid en hoe voller uitgaanskas. Wij zien, waarlijk niet tot onze vreugd, de vijf Joodsche jongens. Drie uit ééne familie, afkomstig uit Marokko. Twee van die drie hebben samen een geheel onbewoond huis leeggehaald. Dat wil zeggen: dat beweert die onrechtvaardige rechter. Zij zijn natuurlijk doodonschuldig. Het godsdienstig leven is er zwak. Weten zij het verschil tusschen Christenen, Joden en Mohammedanen? Wel zeker, zegt een kleine opgewekte ladendief: 'ik ben een Moslem en hij is een Jood.' Dat is het verschil. Men moet niet meer willen weten.

IV.

Wij zullen des Dinsdags een bezoek gaan brengen bij kapitein Kelsay te Ramallah. Adil Effendi en ik. Mooi weer: te paard. Regenweer: in 't wagentje. Ach, het is in 't wagentje. Want het regent. Grijs, grijs, grijs. Met droevige rukken van wind. O, wat is het land nu treurig. Wat is het dieptreurig. Wij zijn koud. Warme jassen. Een dikke reisdeken. En in 't wagentje vlak naast elkaar verkleumd. Geen stad. Geen dorp en geen huis. Tot Ramallah. De kapitein ontvangt met bijstand van een [...] petroleumkachelkje. We leven weer op. Kapitein Kelsay is een Kwaker. En kapitein? Nu ja, maar geen echte. Hij heeft al van 1903 in het land gewerkt als zendeling samen met zijn vrouw. Ze probeeren niet de Joden en de Mohammedanen te bekeeren. Maar de Christenen op te voeden tot een eenvoudig onbaatzuchtig Christendom, zonder veel formaliteiten. De bevolking van Ramallah is geheel Christelijk. Velen gaan naar Amerika, wel een zes honderd uit dit dorp alleen. Worden daar rijk. En komen terug. Vooral den laatsten tijd dringen de nationalistische leiders aan op terugkomen. Toch is dit niet iets, dat ons hinderen zal. Gevaarlijk zou alleen kunnen worden een rustig, welvarend Palestina en een onrustig, armoedig Fransch of Arabisch Syrië, want dan krijgen we natuurlijk hier emigratie heen uit de mindere landen.

Kapitein Kelsay heeft hier een internaat, dat voorbereidt voor Beirouth. Een moderne school: schoolparlement, schoolrechtbank enz. Hij en zijne vrouw geven beiden les. Ze hebben vroeger eenmaal Hollandsch bezoek gehad. Een dame met een mooien naam. Kom, ken ik haar niet? Ze was familie van de Koningin. Ze zijn wel Kwakers. Maar toch zijn ze trotsch op een familielid van een Koningin, omdat de natuur nu eenmaal altijd boven de leer gaat. Wij zoeken dien mooien naam op. Inderdaad, heel mooi. Ze hebben heel veel achting voor Holland.

Het regent. Het regent. O, wat zijn wij verlaten. Ja, Ramallah is een eenzame post. Maar 't werk is loonend. De jongens zijn niet moeilijk. Er is hier meer gevoel voor gezag dan in Europa en in Amerika. Maar dat is nu met den oorlog ook al heel wat verminderd.

We eten samen in een zaal met vele ramen zonder één ruit. De Turken hebben hier gehuisd en alle ruitwerk is stuk. De nieuwe ruiten zijn juist vandaag aangekomen. Ook een piano. Vandaag bibberen wij zonder muziek.

V.

En de terugtocht. O, dat zijn de geweldige winterregens, die tot zelfs de heugenis van blauwen hemel en zonnenschijn wegvagen. En Adil kan niet tegen de kou. Dan schrompelt hij weg. Laten wij nu eerst naar het dorp Ramallah rijden en daar wat cognac koopen voor onderweg. Cognac! Een Moslem! Maar Adil Effendi is een kundig wetsuitlegger. Moslems mogen sterken drank drinken, wanneer zij ziek zijn. Is hij niet ziek van de kou?

Het herbergje. Het is anders wel een aardig herbergje. Maar vandaag druipt het van grauweid en van water aan alle kanten. En de enkele menschen, die langs gaan. O, de regen. O, de kou en de regen. Zij sluipen gedoken in doeken door den gemeenen, valschen dag. Wat een licht. Wat een valsch, judasachtig, gluiperig licht. Neen, het zal nooit weer open, eerlijk dag worden. Altijd het schuwe, gemeene tegenlicht. O, wat voelen wij ons doodongelukkig. En het huis is nog zoo ver. Wij koopen een kloeke flesch cognac. Adil drinkt uit de flesch, terwijl wij rijden. Zeker is hij wel eens meer ziek van de kou geweest. Nu maar stil zitten, gedoken in een dikke jas. Deken over de voeten. En nog koud zijn. Het land is grijs. Alle heuvelen. En alle dalen. Er is geen dorp. Er is geen huis. Er is niets. De hemel is grijs. En tusschen aarde en hemel de grijze regen. Fijngrijs. Droefgrijs. Motgrijs. Maar de wind schiet uit. En de regen wordt hardgrauw, brutaalgrauw, hagelgrauw. Kletterend, De paarden draven zwaar gefnuikt. De koetsier boos. Maar hij is ook ziek van de kou en krijgt dus ook een sloot cognac. Wij beloven hem voorts een goede baksjisj. En Adil. Doodkou, doodongelukkig. Is dat de Jeruzalemsche stadsjonker, die de zomermiddagen langs den Jaffastraatweg uitrijdt? 'Konden wij maar even stoppen, en ons warmen bij een boer, en een kop heete koffie drinken,' mag ik zoo wenschen.

'Och wat,' zegt Adil: 'er is geen boer en er is geen koffie tusschen heel Ramallah en Jeruzalem niet.' 'Dan, mijn vrind Adil,' win ik den slag, 'begrijp ik niet, waarom men zich in uwe club zoo ongerust maakt over de Joodsche immigratie. Kijk eens wat een ruimte. En wat een vruchtbaarheid. Mettertijd zal het hier vol zitten van Joodsche boeren bij wie wij ons kunnen warmen en een kopje koffie drinken.'

Ongetwijfeld hebt gij u allen met ons verheugd over de voortreffelijke Engelsche ridderorde, die ten deel is gevallen aan onzen vriend Amin el Chawadja, sjeikh van Naälin en nog een tien, twaalf andere dorpen in het bergland van Judea. Zeker is het aanzien van die ridderorde daardoor aanmerkelijk verhoogd. Het is toch geene kleinigheid, te beginnen als een doodgewoon eerlijk rooverhoofdmannetje en te eindigen met dertig kinderen en de Orde van het Britsche Empire. Wij zijn allen onder den indruk. En mijn vriend Adil Effendi vindt, dat wij een feest moeten geven ter eere van Amin el Chawadja. Hij blijft nog twee dagen in Jeruzalem met zijnen broer Ragib en met den aanzienlijksten van zijne zonen: Fares, de oudste, naar wien hij Aboe Fares heet. Sakhib, Osman, Mohammed en anderen. Maar Joessoef, de mooie doodverlegen Joessoef, die is teruggekeerd binnen de bergen van Naälin.

Wij willen dus een diner geven. Dat is ook volkomen billijk. Zijn wij niet twee dagen zijn gasten geweest in zijn woning, zomersch landhuis op weg naar Naälin? Heeft hij ons geene paarden gegeven? Heeft hij niet eenen kok laten komen uit Jaffa? Heeft hij Adil Effendi niet zooveel te eten gegeven, dat Adil nog weken lang beefde als hij gevulde koolbladen zag of vette ballen van rijst met gehakt. Ja, ik eet niet. Maar had ik gewild, ik had mij mogen doodeten. Zoo een vriend, die tevens een machtig sjeikh is, moet men te vriend houden. Maar waar willen wij het diner geven? In het hotel van Amdursky, den machtigen Jerachmiël Amdursky? Neen, zegt Adil. Het zal bij hem thuis zijn. Dat is het beste. En ook het voordeeligste. Dan blijft alles, wat overblijft, in de familie. O, gij moet langzamerhand gewennen aan de vriendschap van uwe Arabische vrienden. Waarom zouden zij daar niet een klein voordeeltje uitslaan? Misschien zijn ze wat erg op het geld gesteld. Men beweert, dat er vele spionnen en verraders onder de Arabieren zijn. En wanneer de Zionistische organisatie met geld komt, dat er dan niet veel overblijft van al die patriottische voornemens van geen land te verkoopen aan de Joden. De Joodsche kolonisten zien op alle Arabieren neder. Ze voorspellen mij, dat ik met veel schade wel wijs zal worden.

Wij zullen het diner dus geven ten huize van Abdoel Salaäm en Adil Effendi.

II.

Tegen zessen komt Adil mij afhalen. Gasten worden hier altijd afgehaald. Het is dooddonker en er staat een regen als een zee. Adil stuurt dus een rijtuigje, al is de afstand precies de schuine breedte van een straat. Is alles in orde? Ja, zegt Adil. Alles. Hij is wel een beetje zenuwachtig, hoe ons eerste groote diner afloopt. Maar we moeten er het beste van hopen. Hij heeft eene zeer goede kookster aangenomen. Zal er genoeg zijn? 'Zij zullen sterven, wanneer wij alles zouden opeten.' Zijn wij geen gulle gastheeren?

Wij worden ontvangen in den salon. De geheele familie Chawadja is al aanwezig. Ze hebben hun pantoffels voor de deur laten staan. Die 't weet, zal er niet over vallen. Ze staan dus nu allen op. En zij verzekeren mij, dat zij tevreden zijn, wanneer ik tevreden ben. Ik verzeker hun, dat ik, dank zij Allah, tevreden ben. Amin en zijn broer dragen waardige zwarte gewaden. Het is koud in den salon, en zij zitten diep gedoken. Ook de groote zoons, Fares en Sakhib en Osman en Mohammed doen

hunne overkleeren aan: bruine met gele banen. Ze zijn Fellachen. geen Bedouïenen. Dus dragen ze niet een kafiye, den zwierigen hoofddoek met een dik koord, genaamd agal. Ze dragen een fez omwonden met een doek van zware, geelgebloemde zijde.

Amin el Chawadja spreekt over verkoop van land. Denkt gij, dat hij mij voor eenen belangeloozen reiziger houdt? Dwaasheid. Er zijn geen belangelooze reizigers! Waar zouden zij trouwens van moeten bestaan. Natuurlijk wil de chawadja land koopen. Voor zich zelf. Of voor de Zagjuni. De Zagjuni zijn beste menschen. Hij, Amin el Chawadja, is ook Zionist. O, de chawadja is héél slim. Hij verbergt voortreffelijk, dat hij het land koopen wil. Natuurlijk, wie koopen wil, moet altijd doen, alsof hij glad onverschillig is. Maar hij, Amin el Chawadja, heeft allang bemerkt, wat ik wil. Laat ik nu ook een stapje vooruit doen. Hij wil verkoopen. Laat ik nu verklaren, dat ik koopen wil: 'Och', zegt Adil doodgoedig: 'als hij zegt dat hij verkoopen wil, dan kunt u hem niet beleedigen en zeggen, dat u niet koopen wilt. Zijn land is toch geen mesthoop. Zeg maar, dat wij na den oorlog compagnons zullen worden.' Dit gezegd. En nu is hij tevreden. Het bezwaart mij wel eenigszins, dit pactum de contrahendo met den grooten sjeikh. Maar Adil neemt het nogal goedig op. We behoeven 't immers niet te doen.

III.

De tafel. Ik moet zeggen, Adil heeft het raadsel van de tafel keurig opgelost. Hij heeft precies symmetrisch gedekt. Aan het eene hoofdeinde zit natuurlijk onze nieuwe ridder. Aan het andere Abdoel Salam Effendi. En van de beide einden dalen de gasten naar rang en aanzien.

Al het eten, behalve het dessert is tegelijk opgebracht. Inderdaad, zij zullen sterven, wanneer zij dat alles opeten. En de kookster heeft haar best gedaan. Ze heeft hare beste schotels gemaakt. Bijvoorbeeld: kent gij bruine saus met schijffjes aardappel en stukjes kip? Kent gij groene koolbladeren gevuld met gehakt en Spaansche peper gevuld met kippelevertjes? Er is ook een soort van roode biet, gevuld met vette stukjes schapenvleesch. Een prachtschotel van groote ballen rijst en gehakt, druipend van lekker vet. Natuurlijk groote schotels rijst. En schapenvleesch. En kip. Maar dat zijn gewone gerechten. De bruine saus, de koolbladeren, de bieten en de groote vette ballen, dat zijn de pronkstukken.

Borden hebben we niet. Maar wel vorken en lepels. Daarmede eet ieder uit de gemeenschappelijke schalen. Amin al Chawadja eet gelijk het eenen ridder van het Britsche keizerrijk betaamt. Och, een goed geweten en een maag van ijzer.

Adil Effendi is maar half tevreden. Ja, ons eerste groote diner verloopt in de perfectie. Maar is dat eten, wat Amin el Chawadja doet? En alleen van de lekkere schotels. Wat zal er op die manier overblijven van de biet en de vette ballen! Gelukkig bedenkt Adil al het goede, dat hij zelf bij den sjeikh gegeten heeft. Trouwens, ons diner doet in niets voor dat van Amin onder. Hij had een prachtigen schotel visch. Maar wij hebben de biet en de vette ballen. Adil zegt precies wat alles gekost heeft. Voor twaalf gasten. 't Is niet gering. Wij spreken Engelsch. Heel veilig. Want wij tweeën verstaan het alleen. In het Arabisch spreek ik met mijnen buurman, den oudsten zoon Fares, een mooien, slanken Arabier; donkere oogen, een fijne neus, en een mooi zwart snorretje. Hij eet heel waardig. Een stukje kip leggen in den gemeenschappelijken schotel met rijst. En dan lekker opeten, het stukje kip met een

lepel rijst. We krijgen nog vruchten en een schotel vette koek, gevuld met rozijnen. Is het geen koninklijk diner, ter eere van den ridder Amin?

IV.

Koffie in den salon. Sigaretten. Maar Ragib Effendi verkiest een nargileh, de Turksche waterpijp. Kijk, dat is nu netjes. Hij draagt een eigen mondstukje in een doekje bij zich. Gedoken in zijn zwart gewaad laat hij den rook behaaglijk door het water ruischen en puft hem dan lekker uit. Wij mogen nu ook de ridderorde zien. Een zilveren kruis aan een rood lint. 'Min Allah', zegt Amin el Chawadja doodbescheiden. Alle zonen komen er ook om heen staan. Fares, Osman, Sakhib, Mohammed. Het is heel plechtig. Alle menschen in Naälin weten het. Min Allah. Min Allah. Hassan Effendi, die twee huizen verder woont, komt ons aan de koffie begroeten. Zoo behoort het. Hij brengt Subhi Effendi mee. Ik heb een zwak voor hem, sinds wij in den voornacht-maneschijn liepen over de velden van Jeruzalem en verbonden waren door onze gedachten over God, de Eeuwigheid en de Deugd. Ik moet nu Engelsch spreken met Subhi en Adil. Fransch met Abdul Salam. De nieuwe ridder bespreekt de wonderen der Europeesche opvoeding. Hij, Amin el Chawadja, ridder van het Britsche keizerrijk heeft niet veel geleerd. Ook Abdoel Salam heeft niet veel geleerd. Jong in de zaken gekomen. En Adils opvoeding is in den oorlog blijven steken. Maar Hassan en Subhi zijn beiden leerlingen van het college in Beyrouth. Zij zijn de eerste Mohammedaansche jongens geweest, die hier te Jeruzalem Christelijke scholen hebben bezocht. En daar is heel wat over te doen geweest. Nu gaan er al zeer vele Mohammedaansche jongens op de fraterscholen. Mustapha Effendi komt ook. Hij is ruim twintig jaar en verloofd met de dochter van Abdoel Salam, die twaalf is. Tegenover ons zitten de groote, mooie zonen van Amin el Chawadja. Ze zijn meest allen al getrouwd en zij hebben kinderen. Van Sakhib is pas een zoontje gestorven. Min Allah. Ze zeggen niet veel. Vele woorden zouden hun niet passen in gezelschap van hunnen vader, hunnen oom en den chawadja.

Adil brengt mij naar huis. Het is wel juist schuin over, maar men laat eenen gast niet alleen gaan. Is hij tevreden over ons groote diner? Ja, hij is heel tevreden. Was er niet genoeg? Er is veel overgebleven, al heeft Amin el Chawadja ook een heel gat gegeten, juist in de fijnste schotels. En al te samen heeft het niet meer gekost dan twee pond. Bedenk, twaalf gasten, waaronder één ridder van het Britsche keizerrijk.

V.

En vraagt ge mij wellicht, Metulla, wat is er gebeurd in Metulla? De Noordelijkste kolonie, gelegen in Fransch bezettingsgebied. Misschien herinnert een enkele lezer zich het interview van Sokolof met onzen Londenschen correspondent op Balfourdag, den tweeden November. De Arabieren? Die hebben geen vin verroerd en die zullen geen vin verroeren, mocht Sokolof zoo verzekeren. Helaas, dat is niet meegevallen. De Bedouïenen in het Noorden, daar bij Metulla, verroeren wel een vin. En vinnig. Een anti-joodsche beweging is het niet. Het is een anti-fransche en anti-christelijke beweging. Verscheidene christendorpen ook. En ook Metulla. Eerst heette het, dat er dooden waren gevallen. Maar tegengesproken. Wel heeft de bevolking Metulla

verlaten en is gevlucht naar Akko. Maar men zegt, dat ze reeds wederkeeren. En de beweging is ook nog niet naar Palestina overgeslagen. Maar nu moet men niet kortaf zeggen: 'de Arabieren zullen geen vin verroeren'. Het kan medevallen. Maar 't kan ook misgaan. En zeker zal het misgaan als Engeland hier niet eene behoorlijke bezetting laat.

VI.

En nu maar weder afgewacht. Herinneren de lezers zich nog, dat ik altijd geklaagd heb over het Voorloopig Bewind der Palestinensische Joden? Oneerlijk eenzijdig links samengesteld. Welnu, de vertegenwoordigers van de koloniën van Judea hebben zich teruggetrokken, omdat het Bewind gedurende zijn tweejarig bestaan niets goeds had gedaan, en de voortdurende twisten ook niets beters deden verwachten. Zoo is de vertegenwoordiging der Palestinensische Joden van een deel van haar kracht beroofd. En de Zionistische Commissie? Niemand weet eigenlijk, wat die doet. De gaande zaken worden gaande gehouden. Maar wat is er gedaan om het land gereed te maken voor de immigratie? Wij beschuldigen niemand. Op 't oogenblik is geen immigratie. Alles wordt dichtgehouden. En wij wachten. Wachten. Wachten.

Nr 124 Langs alle wegen⁺

⁺(1) Het bal; (2) De Proefles:
24-2 1920 A., 5 (Onder de
Streep)

En zoo zijn we dan in vreugde en gezondheid het oude jaar uit en het nieuwe jaar in gedanst, ten bate van de wasch-, glans- en strijkinrichting en de schoonheden van de oude stad. Het was héél aardig. Maar het aardigste was de verrassing van mijnen vriend Adil Effendi. Neen, hij is nooit op een Europeesch bal geweest. Wat denkt hij ervan? Mohammedanen dansen niet. En hunne vrouwen zien geen vreemde mannen. O, Adil Effendi vindt het bal prachtig. Zijn donkere oogen blinken. Maar 't is niet bepaald Mohammedaansch. Hij weet precies met wien de gouverneur heeft gedanst, en met wien hij het eerst heeft gesproken. Er is ook een buffet. Lekkere Europeesche dingen allemaal. Pudding in glaasjes. Hij is dolgelukkig. Prettig hè, een Europeaan te zijn. Hij is ook een Europeaan, op de fez na. Maar vooral het buffet. Het kost niets. Dat is ongelooflijk. En men behoeft den gouverneur geen baksjij te geven. Dus eet Adil Effendi ongelooflijk veel taartjes en bonbons. Mag hij niet wat meenemen voor zijn nichtjes? Ik zeg: 'neen, dat gaat niet'. Jammer, jammer. Wie krijgt alles wat overblijft? En als wij naar huis rijden in Adils mooie rijtuigje, dan belijdt hij het: 'Ik heb toch bonbons meegenomen voor mijn nichtjes'. Ik mopper, boos. Toch moge Allah hem zegenen!

Vanavond geef ik mijn proefles in het Hebreeuwsch. En morgen geeft mijn jonge vriend, die leerling is van de kweekschool, de zijne. Hij is een broer van de vrouw des huizes. En komt des middags bij ons eten. De proefflessen. Hij vraagt naar de mijne. Ik naar de zijne. Wij troosten elkander. Morgen om dezen tijd is het al voorbij. Hij zou graag op mijn proefles komen. Maar ik begrijp: hij is zenuwachtig voor de zijne. Hij moet een gedeelte van Samuël behandelen voor de hoogste klasse van de

lagere school. Een Leerschool, zooals wij die bij onze kweekscholen kennen, die is hier niet. Maar af en toe worden de jongens in de gelegenheid gesteld praktische les te geven. Hij geeft trouwens ook reeds les aan avondscholen voor volwassenen. Velen van de immigranten kennen geen Hebreeuwsch. Althans kennen zij het niet als spreektaal. En deze jongens zijn natuurlijk de beste onderwijzers. Nog beter dan hun eigen onderwijzers, die hier meestal uit Oost-Europa gekomen zijn. Maar vanavond heeft Eliëzer van zijn avondschoon vrij gekregen. Hij heeft maar weinig gegeten. Hij wenscht mij het beste met mijn lezing. Maar hij moet werken aan zijn proefles. O, wat is het leven toch overal hetzelfde. En wat is de jeugd altijd, en overal lief en schoon.

Nr 125 Langs alle wegen⁺

⁺(1) Het Joodsche Leed; (2)
De Vastendag: 27-2 1920 A.,
5 (Onder de Streep)

Wij weten het allen. Maar er is niemand, die het hem zeggen zal en zeggen durft.

Een van onze bekenden. Een jonge begaafde man uit Rusland. Hij werkt in de Zionistische Commissie. Hij is ongerust. Hij heeft sinds langen tijd niets van zijn familie gehoord. Hij wil nu naar Rusland reizen en zelf weten. Maar eer dat alles geregeld is, met het verlof, en met de passen enz. is Rusland weder door de Bolsjewieksche woede overstroomd. De emigranten komen nu reeds bij honderden hier binnen, zoolang de haven van Odessa nog vrij is. Hoelang? En wij hooren het: de geheele familie van onzen vriend is vermoord. Grootvader, vader en zusters. Wie is er, die dat zeggen zal? Hij gaat langs ons heen. Hij werkt met ons samen. Wij bewaren zijn verschrikkelijk geheim. Wonder, zoo blind als wij allen zijn. Wij zien hem aan met uitgerekte, angstige oogen. Hij ziet het niet. Ja, hij heeft in langen tijd niets van zijne familie gehoord. Maar hij zet de ongerustheid van zich af. En hij geeft zich aan zijn arbeid. Een eerste kracht: Engels, Russisch en Hebreeuwsch als moedertalen. Hij helpt de emigranten. Stil, maar altijd goedwillig. Wij, om hem heen, weten het verschrikkelijk geheim. Er is een medelijden, een eerbied over ons gekomen. Wij spreken angstig tegen hem, verteederd. En hij, in een wondere blindheid, ziet het niet.

Den tienden van de maand Tebeth. Wij vasten. Na veel onrustige dagen van feesten en uitnodigingen komt nu de vastendag als eene verlossing. Een dag van stilte en bezinning. Hongerig zijn en niet veel werken. Weinig lezen. En wat peinzen. Het is een van die wonderzalige winterdagen, gelijk wij die hier te lande hebben. De barometer wijst al een paar dagen op 'veranderlijk'. Maar de hemel stoort zich niet aan den barometer en hij blijft strak schoon, strak blauw. Wel wordt het des middags vroeg donker en avondkoud. 's Middags vroeg ten gebede gaan door den Bazar en door het Jodenstraatje naar de Deutsche Plaats. Zitten in de vensterbank van de kleine synagoge. Uitzien naar de schaduwen van den Olijfberg, en naar den koepel, loodgrijs geweldig van de Omarmoskee. En rechts door de ramen het dorp Silouân, geheel in zijn schaduwen verzonken. De gebeden als alle vastendagen. Toch altijd anders, en de woorden van Jesaja altijd troostend en schoon. R. Chaïm Sonnefeld is gekomen, zwaar en aandachtig. Wij zien elkander weer voor het eerst sinds Hebron. Hij zegt: 'Vrede zij met u', gelijk men zegt tegen iemand, die uit de stad is geweest. En mijn rusteloos hart mijmert 'Vrede, Vrede'.

Nr 126 De opperrabbijn van Palestina⁺

⁺27-2 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 13 jan.

Ik heb, het is lang geleden, eens eene aankondiging geschreven van een boek, dat niet bestond. Zóó mooi, dat een lezer, een uitgever in de provincie mij vroeg, het boek voor hem te willen vertalen. Waarom zou ik dan vandaag u niet schrijven over een functionaris, die er niet is: den opper-Rabbijn van Palestina. O, neen, zoo ver is de eenheid hier nog niet gevorderd. Er is zelfs nog geen opperrabbijn van Jeruzalem. Toch is het beter de eenheid maar rustig te laten groeien. Het zal alles terecht komen, als de macht maar niet komt bij een van de uiterste groepen, links of rechts.

Misschien, dat uit de positie van den Rabbijn A.I. Kuk een opperrabinaat van Palestina of van Jeruzalem groeien zal.

II.

Hij was in Londen, toen ik in Londen was, tusschen Amsterdam en Jeruzalem. Werkzaam voor zijn vereenigingen 'Jeruzalem' en 'De vlag van Jeruzalem'. Ongeveer een orthodox Zionisme, maar dat zich van de Mizrachie onderscheidt, doordat het zich vrij houdt van de algemeene Zionistische wereldorganisatie. Min of meer weder een overgang van de Mizrachie naar de Agoedath Israël. En dat is goed. Van de Poalei Zion over de Mizrachie en de Vlag van Jeruzalem naar de Agoedath Israël. Eene veelheid, die zijne eenheid vindt in dat wat ons allen verbindt: Palestina. Natuurlijk zal eene samenwerking van alle groepen niet zoo gemakkelijk gaan. Er zit nog veel oud zeer en persoonlijke veete. Maar de eenheid zal er toch komen, omdat zonder deze geen slagen mogelijk is.

Van den zomer is de Rabbijn Kuk in 't land teruggekomen. En waarlijk ontvangen als een van de Grooten van Israël. Eerewacht van het Joodsche bataillon aan het station te Ludd. En de aanzienlijke Joden van Jaffa en Jeruzalem. Maar nog geen opperrabinaat van Jeruzalem. Zelfs een verzoek van een aantal Jeruzalemsche notabelen van rechts, zéér rechts, om voorloopig niet naar Jeruzalem te komen. Dus eerst naar Jaffa. Te Jaffa heb ik den beroemden en geliefden rabbijn het eerst gezien. Des Zaterdagavonds. Wij hadden onze avondgebeden genoten in het houten hulpkerkje van Tel Aviv. En dan door een verrukkelijken avondstond (o, regen, o, wind, waar is onze laatste zomer!) wandelen wij naar Jaffa. Daar eerst nog een zwart kopje koffie gedronken bij een kennis op het balcon, dat uitwaait naar de zee. En dan naar den rabbijn. Maar daar zitten zij nog vóór het avondgebed. Gelijk vele vromen dat hier doen. Een prachtige groep in het donker. De rabbijn aan het bovineinde van de tafel. Zijn vader naast hem. Zittenden en staanden. Die gebogen naar hem toe. Hij spreekt vlug, met een vlakke en weinig-bewogen stem, als leest hij voor uit een boek in een wijde extase, iedereen luistert. Soms beweegt een gelaat, licht in de donkere groep. De rabbijn spreekt door. Hebreeuwsch. met een uitspraak tusschen de Sephardische en de Aschkenasische uitspraak in. Hij kent alle bewijsplaatsen uit zijn hoofd. De stem gaat. Tot wij eindelijk de avondgebeden beginnen.

Ik denk: een zachtmoedig man. Maar hij spreekt veel. Zal hij ook veel doen? Zal hij krachtig doen? Of zal het leven langs hem heengroeien. Bijvoorbeeld: Hebreeuwsch of Yiddisch? Voor sommigen is dat een levensquaestie. Voor den Rabbijn Kuk niet. Hij laat dat aan zijn hoorders over. In Jaffa is hij begonnen in het

Hebreeuwsch. Heeft voortgezet in het Yiddisch op verzoek van de hoorders. In Jeruzalem. Hij spreekt Yiddisch in een van de Synagogen. Oessiskin is onder zijn gehoor. En boos, dat er geen Hebreeuwsch gesproken wordt, gaat hij heen. Dan springt een jonge man op. En eischt, dat er Hebreeuwsch zal worden gesproken. De Rabbijn Kuk spreekt Hebreeuwsch. Zoo iets zou bijvoorbeeld van R. Chaïm Sonnefeld ondenkbaar zijn.

III.

Jaarvergadering van Mizrachie. De tweede. En de eerste in Jeruzalem. De Rabbijn Kuk heeft beloofd, dat hij uit Jaffa zal overkomen en de vergadering zal toespreken. Hij wordt verwacht, tegen acht uur. Maar door een ongeval aan de auto komt hij eerst tegen half elf. Het is de avond van den derden dag. Wij zijn gaar-vergaderd. Maar zie nu de spanning als Rabbijn Kuk de zaal binnentreedt. Hij is geen lid van Mizrachie. Eerder een bestrijder. Maar men acht hem om zijne groote geleerdheid, eerlijkheid en onbaatzuchtigheid. Er is iets wonderlijks in zijn binnenkomen, iets liefs, iets kinderlijks. Zijn gezicht gloeit, wit en wijd. Maar de lange kaftan is al te mooi. En de breedgerande zwarte hoed. Ook de kinderlijk-bloeiende glimlach, waarmede hij den één zijn hoed geeft, den ander zijn kaftan. Daarnaast de geweldige vroomheid van R. Chaïm Sonnefeld, oud, arm, strompelend. Maar geweldig weigerend. Alleen van God. Hij kan zóó lief niet glimlachen. Maar hij zou ook geen opperrabbijn van Jeruzalem kunnen zijn.

Half elf. Rabbijn Kuk begint te spreken. Hij spreekt weer twee uur. In een gemakkelijke, glimlachende extase. Alsof hij alles voorleest uit een gewijd, geheim boek. Hij zegt eigenlijk meer kwaad dan goed van de Mizrachie. Maar alle menschen hooren het aan in een groote overgave. Alleen één rabbijn, afgevaardigde van een van de koloniën is in slaap gevallen. En een van de Jeruzalemsche afgevaardigden leest het *Weekblad van het Recht*. En hij denkt: een geliefd spreker. Zal hij ook een machtig dader zijn?

IV.

Hij heeft zich nu in Jeruzalem gevestigd. Zijn invloed? Zeker een goede. Streven naar eenheid. Maar alles is hier nog zoo verbrokkeld. Niemand heeft een grooten algemeenen invloed. Misschien, wanneer het werk begint. Wij wachten hier van dag tot dag. Maar 't is alsof wij den laatsten tijd wat meer ruimte gevoelen. Wat meer meegeven van de Engelsche autoriteiten. Langs den Jaffaweg. Rechts den theetuin door. Het huis van den Rabbijn. Ik heb hem nu reeds meermaalen bezocht, vóór wij een vrijen, middag hebben gevonden voor een rustig gesprek. Hij is vijf-en-veertig jaar. Geboren in Rusland, Koerland. De gewone opvoeding van vrome joodsche jongens. De lagere leerschool. En veel geleerd van zijnen geleerden vader. Gestudeerd te Lutzin, te Smargon en natuurlijk te Wolotzin. Daarna Rabbijn te Zemel bij Kovno, en te Bersk. Inmiddels had hij zich als Joodsch geleerd schrijver grooten naam gemaakt. En hij werd beroepen te Jaffa. Bij het uitbreken van den oorlog was hij te Zürich. Als Russisch onderdaan kon hij niet naar Turksch Palestina terugkeeren. Maar ging naar Londen als Rabbijn van de zeer orthodoxe gemeente: 'Handhavers

van het Geloof', uitdrukkelijk met de bepaling, dat hij niet langer blijven zou dan tot den vrede. Omdat hij aan het wonen in Palestina zoo eene groote beteekenis hecht, dat hij daarin verzoening ziet voor alle vroegere zonden. Maar ook: iedere zonde in Palestina, die het Heilig Land verontreinigt, telt dubbel.

En zijne organisaties: 'Jeruzalem' en 'Vlag van Jeruzalem?' Zij zijn alleen gericht op heiligen arbeid. De wereldsche politiek laat hij gaarne over aan de Zionistische organisatie. Heel Israël is verplicht het politieke Zionisme te steunen, omdat alleen het politieke Zionisme de economische en politieke factoren kan scheppen, die ons volk in staat zullen stellen, een Heilig Volk te zijn. Al is er nu wellicht eene tijdelijke inzinking, die komen wij te boven. Het politieke Zionisme zal niets doen tegen de Leer. De leiders zouden daardoor ook te veel sympathieën verliezen in Engeland, waar men het gevoel heeft, dat het Land van de Leer terugkomt van het Volk van de Leer. Trouwens, vele Joden, die zelf niet leven volgens de Leer, zouden niet willen, dat de Leer stelselmatig in Palestina gekwetst werd. Zoo zijn er duizenden in Amerika, leden van Mizrachie.

V.

Zijn algemeen standpunt? Niet negatief zijn. Bijvoorbeeld: de Universiteit. Vele rechtschen zijn daar vlak tegen. En ik heb zelf moeilijkheden gehad omdat ik een juridischen cursus geef in het Hebreeuwsch. Anders Rabbijn Kuk. Eenerzijds, moeten wij zorgen, dat de Universiteit zoo Joodsch mogelijk wordt. En de wereldsche rechtzinnige Joodsche geleerden moeten niet negatief weigeren mede te doen. Anderzijds moeten wij erkennen, dat eene Universiteit nooit in haar geheel alleen en uitsluitend gericht kan zijn op religieus weten en gevoelen. Daarvoor wenscht de Rabbijn Kuk eene Leerschool voor Rabbijnen te Jeruzalem, waar Leeraren voor geheel het Jodendom der Verstrooiing zullen worden opgeleid. Want de Leer wordt het best bestudeerd in het Land van de Leer zelve. Gelijk dan ook de Dominicanen hier eene school hebben voor hoogere bijbelstudie.

En de ban, die op de ouders ligt, die hunne kinderen les laten geven in vreemde talen? Wel, eenerzijds heeft de ban veel goed gedaan en voor veel assimilatie bewaard. Misschien is nu echter de tijd gekomen een uitweg te zoeken. Maar een enkele Rabbijn, hoe aanzienlijk hij ook moge wezen, mag den Ban niet opheffen. Dat zou zijn tegen de discipline, die ons reeds in de Mischnah wordt aanbevolen. Maar mogelijk is dit eene vergadering van alle Rabbijnen van alle secten des lands, die een wild en voorzichtig besluit kunnen nemen naar de behoeften van het tijdelijk Eeuwige.

Spreken van het Hebreeuwsch? Daar is hij niet tegen. Wij spreken trouwens samen altijd Hebreeuwsch. Maar het negativisme van R. Chaïm Sonnefeld moet men ook begrijpen. Het is eene reactie tegen 'rak ivrieth', tegen hen, die van het geheele Jodendom niets hebben behouden dan de Taal. Rabbijn Kuk wil hier ook positief zijn. Wel Hebreeuwsch spreken. Maar tegelijk laten uitkomen, dat de Heiligheid gaat boven de Taal.

VI.

En het vrouwenkiesrecht? Daar is hij tegen. Zoowel actief als passief. De *Joodsche Wachter* heeft geschreven, dat Rabbijn Kuk vóór beide was. Dat is onjuist. Hij heeft zich in een open brief aan de Mizrachie, die zijn oordeel gevraagd had, duidelijk en zonder dubbelzin uitgesproken. Ik zeg dit niet om den ijverigen schrijver in den *Joodschen Wachter* onaangenaam te zijn. Maar de quaestie van het vrouwenkiesrecht kon wel eens gemaakt worden tot een inzet voor een strijd tusschen links en rechts. De Rabbijn Kuk is er tegen, omdat deelneming van de vrouw aan de politiek het echte Joodsche leven kwaad zal doen. Ook hier wil hij niet negatief zijn en enkel zeggen: 'wij doen aan de verkiezingen niet mede' Wij moeten onder de Joden zelf en onder de Joodsche vrouwen er een positieve propaganda tegen maken. En verder? Niet meedoen aan de verkiezingen.

Een eigen vertegenwoordiging kiezen zonder actief en positief vrouwenkiesrecht? Zeker is daar wel aan gedacht, ook wel door den Rabbijn Kuk. Maar ik geloof niet dat het daartoe komen zal. Al is het niet onmogelijk. De verkiezingen zijn niet uitgesteld wegens het verzet van de orthodoxie tegen het vrouwenkiesrecht. Maar omdat eene vertegenwoordiging geen zin had, zoolang niet over het mandaat is beslist. Maar 't is duidelijk door de Oessiskin gezegd: daarna worden de verkiezingen gehouden met actief en passief vrouwenkiesrecht. Gelijk in de Zionistische organisatie zelve.

Zeker is het jammer, dat de quaestie van het vrouwenkiesrecht, waarom de Palestinensische vrouwen als geheel volstrekt niet vragen, dadelijk gemaakt is tot een strijd tusschen links en rechts. Een deel van de orthodoxie zal niet meedoen, en we krijgen eene vertegenwoordiging eenzijdig samengesteld. Naar mijne meening zal de Mizrachie nog wel een keertje meer omgaan en zich niet verzetten. Misschien zal de Mizrachie op den middenweg blijven, als vereeniging zich onthouden, maar de leden vrijlaten.

Het is jammer, dat de uiterst linkschen hier zoo weinig verzoenlijk zijn en tot eenheid gezind. Ook het dwingen van de socialistische arbeiders om eene onevenredig groote vertegenwoordiging in de Zionistische Commissie is een bedenkelijk ding.

VII.

Bijna twee en een kwart jaar na de Balfour declaratie en na de bezetting van Jeruzalem. Wat hebben wij gewonnen in al dien tijd? Toch zijn wij niet moedeloos. Wij zullen alle moeilijkheden hebben van alle andere volken. Maar wij zullen ze hebben als één Volk, in één Land, met één Taal, ons mooi en hartenheilig Hebreeuwsch.

Nr 127 Wij sneeuwen in⁺

⁺1-3 1920 A., 7. Gedat.

Jeruzalem 11 febr. Onder de kop Palestina.

Nietwaar: Jeruzalem, Palestina, Voor-Azië, bij al die mooie, milde woorden denkt gij aan zomerlucht en zonschijn. Denkt gij ook aan een vorst van vijf, zes graden Celsius?

Wij zijn ingesneeuwd.

Vandaag is het Woensdag. Het is Maandagmiddag begonnen. Ik denk het mij zóó: eerst naar de post de couranten halen. En dan naar het jongensweeshuis. Dan naar mijne vrienden, de Salamehs. Gij weet, de eerste wethouder. Het regent. Natuurlijk regent het. Geen winter nog zoo. De dalende straten ruischen. De goten ruischen. Bij het weeshuis ruischen gansche rivieren te zamen. En het sneeuwt. Ik denk: ‘o, vlokken, wat zult gij kunnen doen tegen de straten met modder en tegen de breeddiep ruischende waterrivieren?’ Het weeshuis. Op stoken zijn de huizen hier niet ingericht. Wij hebben bijvoorbeeld in ons woonhuis geen enkele kachelplaats. Maar er zijn oliekacheltjes. In het weeshuis is er ook een. Wij zitten er rond samen. Wij praten over honderd en duizend dingen. Avondeten. En dan komt een van de dochttertjes en roept, dat het dak al wit is. Het is wild gaan sneeuwen. Overgeweldig. Sneeuw. De kleine jongens hebben alleen sneeuw gezien in verhaaltjes en op de prentjes. Zij dringen voor de ramen en zien de wit-wittende daken.

Maar ik moet er toch door. O, de wind. O, de koude. Sneeuw, regen en modder, dat door alles heendringt. En de vlokken, millioen en machtig. Maar bij de vrienden de warmte en de genegenheid. Ze zitten aan de avondtafel. Er zijn hier drie kinderen. En ze zijn vol en dol van vreugde. In negen jaar heeft het niet zóó machtig gesneeuwd. Alles is wit - wit. De daken. De velden voor het huis. Zij juichen. Morgen sneeuwballen en een sneeuwman. Juist als in de verre landen van Europa. Holland. Hoeveel sneeuw is er in Holland? Zij vragen en zij juichen. Vol, dol-vol van de vreugd. Tot ik weg moet uit dit lieflicht huis. Naar mijn kamer, koud, steen, eenzaam. De drie kinderen. Zal ik straks zwaaien met mijn lantaren, dat zij licht zien op de sneeuw? Dat zal toover zijn. Het kleine zusje: zal ik gaan voorzichtig door de sneeuw heen? Dat alles morgen nog wit en gaaf is?

Naar huis. Alles wit. En de overmacht van de dwarrel-witvlokken. Het wordt stiller van wind. Wit heeft alles veroverd. De plassen. De water-ruischstraten. Het is alles wit en volstil. Alleen de goot van ons huis regent droef en zwaar van tranen.

Des ochtends zijn wij ingesneeuwd. Er ligt een halve meter met sneeuw op de stille plekken. En de sneeuw ligt opgehoogd, waar de wind is gewaaid. Verbazing in huis. Verwondering en vreugd. Wij zijn met velen. De heer des huizes en ik wel zoo wat eenzaam. Maar de jonge huisvrouw. En haar wijze moeder te logeereu. Haar groote broer, altijd bij ons. Het zieke zusje langtijdig bij ons voor de betere stadsdokoren. De kleine broer, van de Kweekschool, heeft een kamer in de stad. Eet, drinkt en lacht bij ons. De middelbroer is ook voor zaken in de stad. Maar in 't hotel. Zij komen uit Rechoboth, waar 't nog nooit heeft gesneeuwd. Het vriest nu ook. Een graad of zes.

Ze zijn allen vroolijk. Niemand zal naar zijn kantoor gaan. Alles zal trouwens dicht zijn. Maar wie naar de markt? Mustapha, het boodschappenjongentje, komt natuurlijk niet. Jonathan en Israël, de twee grooten, moeten er op uit. Ze zinken weg, knie in sneeuw. Ze loopen. Ze vallen. Maar ze bereiken. En ze komen terug met veel genoeg. Maar de prijzen ineens dolhoog. Geen groenten, eieren van de nabij-dorpen. En geen aanvoer uit Egypte. Weg spoor. Weg telegraaf en telefoon. Weg Egypte. Weg wereld. Er komen ook geen kranten. Er is het huis. En doodstilte om het huis. Geen komt en geen gaat. Niet wagens, niet auto's. Een paard soms of een ezeltje, om daarop boodschappen te doen. Zwaar. Geluidloos. En de sneeuw vlokkend, almachtig wijdwit.

In het halletje feest. Rondom het oliekacheltje lekker. Kastanjes braden. Guitaarspelen en Joodsche liederen zingen. Ik ben eenzaam. Mijn kamer is koud.

Geen kachel. Een naakte steenen vloer. Er is nu niet beter hier te krijgen. Eén raam. En raam vóór het muggengaas van den zomer. Tusschen het raam en het gaas sneeuwt dicht. Wind, zwaar en op het raam vlakop, sneeuwt, dat dicht. Sneeuw gelakend voor de ruiten. Alle ruiten sneeuwdicht. Daardoor een grijs, zwaargrijs licht. O, wat is mijn kamer zwaar. Mijn hoofd sneeuwzwaar. Ik ben eenzaam. Zij beneden in familie spelen, zingen, juichen. Het is juist een week dagen geleden sinds ik met Adil Effendi over de zonnige landen uit en thuis reed. Ik lees en schrijf met een dikke winterjas aan. Voeten in mijn beddedeken. Naar bed gaan? De lamp aansteken, dat er wat warmte afkomt? De uren slepen gaan. Maar eens uit de bovenramen kijken. De straten ver dood, wit. De stallen dicht. En de vlokken, de witte witvlokken. Zonder wind. Zonder geluid. Wij moeten sterven. Ons huis sneeuwt in. De straten sneeuwen weg. Jeruzalem sneeuwt dood.

Het heeft den geheelen dag en nacht gesneeuwd. Er ligt van zestig centimeter sneeuw tot onpeilbaar hoog. Gemiddeld wel een meter. Den tweeden ochtend. Hoe zal dat gaan! Voor 't zieke zusje was gisteren geen melk, geen ei, geen wit brood. En zij mag niet anders eten. Hoe zullen wij aan alles toekomen? Wij eten met negen! De groote Jonathan moet er natuurlijk op uit. Daar: drie hengselmanden en twee pond. 't Zal aardig duur zijn. Zietdaar. Eerste dag: feest. Tweede dag: al de zorgen.

De stal gaat open. Het is Adil Effendi op een paard. Hij moet brood halen. Twee zakken vol. Voor al de familie. Hij vindt het best. Zal ik meerijden? Hij lacht mij uit. Ik zou immers breken. Voort, paard. En het paard stuift weg. Tot de knieën. Tot den buik weg. De groote Jonathan op weg. Aan de overzijde van de straat is een smal pad gemaakt. Twee kunnen daar elkaar niet voorbij. Altijd moet er een van de twee afstappen in de meter sneeuw. En om van ons huis aan de overzijde te komen, kniewaden door de sneeuwzee.

De groote Jonathan gaat. Maar wij lachen niet meer.

Zij komen twee terug. Adil en Jonathan. En de drie manden. Ze hebben elkaar in de markt ontmoet. Adil komt heete thee drinken en zoete koekjes eten. Wij hooren de verhalen. Alle winkels in de Jaffastraat gesloten. Er komen toch geen koopers aan. Er zijn allerlei huizen ingevallen. Vier menschen zijn al dood gevonden. Er dreigt geen eten. Geen aanvoer uit de dorpen. Een en zestig cent. Gisteren tien of twaalf. Een lastdrager een half pond per markttocht. Er is geen brood meer te krijgen. Want wie geld heeft, koopt voor vier, vijf dagen. De armen kunnen niet koopen. De prijzen waanzinnig. Men vraagt maar. De aardappels kosten een gulden het kilo. Brood een gulden vijftig. Suiker eveneens. De regeering heeft dadelijk officieren naar de markten gestuurd om al te schandelijke opjacht van prijzen tegen te gaan. En dadelijk paarden en ezels met brood naar de weeshuizen en de ziekenhuizen.

Er is geen vleesch. Voor Adil hindert dat niet. Zij hebben in den stal een vet schaap geslacht. Maar wij mogen daarvan niet eten. Gelukkig heeft de groote Jonathan voor 't zieke zusje een kip weten te koopen. Hij brengt ook een levende kip mede voor den Sabbath. Die wordt dadelijk in een kippenhok gestopt. En ik ga werken in de eenzame koude kamersteen. Waar nu de sneeuw volstrekt staat tusschen raam en muggengaas. Laat een dufgrijs, hoofdpijnlicht door. Ik zal sterven.

Een dwaze gedachte: ik wil naar het jongensweeshuis gaan. Misschien zitten ze in den nood. Kunnen we iets voor ze doen. Het is ver en zwaar. Maar de gedachte, o, in mijn moew hoofd laat geen rust. 'Goed', zegt de groote Jonathan: 'dan gaan we samen'. Want het is nog gevaarlijk alleen te gaan. Bij de poort van Sechem is een man voorover in de sneeuw gevallen en verdronken.

Wij kleeden ons. Overschoenen niet, want die zuigen weg in de sneeuw. Stevige schoenen. Rijkappen en rijbroek. Een dunne regenjas, want het zal ons nog wel warm genoeg worden. Wij stappen het sneeuwe in, van ons huis naar den overkant, waar een vrij weggetje is gelopen. Dadelijk weg. Overkniediep. Gesteund op een stevigen bezemsteel. Dit heet Jeruzalem. Het smalle weggetje. Eén achter één. De Engelsche soldaten zijn aan het sneeuwwerk gezet. Een weg maken zij van het station naar het postkantoor en zóó den Jaffastraatweg over. Er komt natuurlijk geen trein aan en geen post. Maar 't is toch welwillend. Wij mogen den Jaffaweg niet langs loopen, waar gewerkt wordt. Dus links af in de sneeuw-zee, waar in betere dagen een open bouwruim is geweest. Vol groote steenen. Vol diepe kuilen. Maar nu is alles gelijk weggesneeuwd. Tasten met den bezemsteel. Toch vallen en dan opgeholpen worden. In de buurt 'Erfdeel der zeven', waar de straten hellen naar een goot toe, staat voethoog water. Recht door zee. Ik heb mijne zakken vol kousen gestopt.

In het weeshuis eene geslagen verbazing, want wij komen aangesneeuwd. De scholen zijn natuurlijk weggesneeuwd. Alle jongens binnen. Ze zouden wel graag buiten spelen met dat vreemde, witte, dat sneeuw heet. Maar dat gaat niet. Ze moeten schoenen en kousen besparen. Ze kijken uit naar de wonderwitte wereld. Wij worden dadelijk ten eten gevraagd. En we nemen dat schaamteloos aan. Een groot half uur door de sneeuw. Bezweet en toch dood koud. Kousen wisselen. En het nieuws hooren. Kranten krijgen wij natuurlijk alle deze dagen niet. Toch blijven wij van wereldnieuws niet verstoken. De naaister heeft zich gisteren laten brengen op een stoel gezeten op de nek van eenen lastdrager. Hij heeft indertijd een piano versjouwd. Gelukkig is alles in orde. Zieken zijn er niet. Dat is maar goed. Want de dokters kunnen niet uit. Mr. Van Vriesland heeft daar juist een paard vol brood gezonden. Een mooi, sterk, bruin paard. Maar bedenk: meer dan zeventig jongens.

Wij gaan weder op stap. Waden door het eindelooze. Alles wit, wit, wit. De huizen lang geworden met zware meterdikke sneeuwlagen. Er vallen in. Onze kinema's, beiden in voorloopige gebouwen, zijn ingevallen. Er valt af en toe een ijzige regenhagelsneeuw. Stormende wind. Een slecht teeken. Als er maar regen kwam. De zon kan deze sneeuw niet aan. Ik heb willen vluchten naar Jericho, waar het nu lente is. Maar de sneeuw metert op in de dalwegen tot Bethanië. Er komt geen paard en geen wagen door.

Wij trekken naar het Postkantoor. Misschien couranten. Inderdaad: couranten uit September en November. Gelukkig, dat goed nieuws niet gauw oud wordt.

Thuis. Dadelijk de beklemming van het gesloten huis om ons heen. Er kan niet worden gelucht. Alle ramen bankvast gesneeuwd en gevoren. Er gaat weder een geduchte wind op. En het sneeuwt weder. Witzacht in een doodelijke, machtige aanmatiging. Wij zitten doodverdrietig bij elkander. Waar moeten wij heen? De ponden vliegen voor een beetje eten. Wij verbranden elke drie dagen een blik petroleum. We hebben nog twee, drie blikken. En dan gedaan. De olie komt uit Egypte. Heeft de stad voorraad? Wie zal de zware blikken binnenbrengen? Er is een stikkende benauwdheid. En zoo koud. Zoo doodongelukkig koud. In de keuken achter het halletje kakelt de kip voor het zieke zusje.

Wij gaan maar vroeg slapen. Doodzwaar en verdrietig. Jeruzalem is ter dood veroordeeld. Een lange, zware dood.

Vanmorgen, derde dag. Er is weder een handbreedte van sneeuw bijgekomen.

Daar komt mr. Van Vriesland aangestapt. Hij is aan het werk gegaan. Voor al de armen. Gisteren zijn ze alle bakkerijen afgegaan. Ze hebben tienduizend brooden opgekocht voor een shilling het brood. Een dienst georganiseerd met een zestig

stevige vrijwilligers. Die trekken er nu op uit met stevige sneeuwschoppen. Bevrijden de deuren en brengen het brood. Ieder zal krijgen voor den Sabbath genoeg.

De Hadassah zendt vandaag zijne dokters uit. Iedere dokter met eene verpleegzuster. Om de zieken bij te staan. De gouverneur is er niet. Hij is voor enkele dagen naar Galilea. Een aangename reis. Mr. Van Vriesland op stap naar den plaatsvervanger. Het relief-departement van de Zionistische Commissie wil in overleg met de regeering tijdelijke winkels openen. Met eerlijke prijzen. Want, dat is nu aardig van de Jeruzalemsche kooplieden, ze hebben dadelijk gedrukte sneeuwpijzen uitgevonden.

En zoowaar, tegen den middag komt de zon. Is de zon dan niet weggesneeuwd? Dat geeft ons moed, dat ook wij dit nog wel te boven zullen komen. De groote Jonathan maakt plan. Vanmiddag met ons drieën uit rijden door de zeesneeuw. Hij, en Adil Effendi, en de doodelijk bedroefde. Zal de luie Adil (toch moge Allah hem zegenen!) komen op zijn tijd? Ja, hij komt op tijd. De zwarte koffie staat juist op tafel. Drinkt Adil Effendi een kopje mee? Ja: hij wil ons niet beleedigen. En hij ziet er keurig uit. De lichtbruinen laarzen van Abdul Salaam Effendi, die veertig pond hebben gekost. Maar Turksch papier. Een fez kan niet tegen regen. Dus over de fez, zoals de Cherkessen dragen. Dat is een wollen muts, die juist over een fez past. En daaraan twee wollen banden, waarin het gezicht gedoken wordt. Een gummi regen-rijjas. Dat is Adil Effendi. Zal niet iedereen hem achten, die hem ziet! Wij zijn ook mooi. Maar natuurlijk niet zóó mooi.

Alles gaat best. Jonathan en Adil brengen hunne paarden Gamies en Djied buiten, alsof er geen sneeuw en geen Arabische kwestie bestond. Maar mijn paard Schü-hada wil volstrekt niet. Daar helpen geen lieve woorden, geen stukjes suiker en brood aan. Hij staat in de staldeur, vierpoots-breed, sterk onbeweeglijk. Tot wij 't opgeven. Dan thuisblijven? Geen denken aan. Het benauwde huis. Beter nog de diepe, zachte sneeuw. En de paden daardoorheen gebaad door de soldaten. Vol water. Als loopgraven in een wit levenloos land.

Dus gaan wij naar de post en van de post naar Miss Landau.

Voor Miss Landau boodschappen doen in Mea Scheariem. Heel goed. Dan kan ik voor de huisgenooten twee kippetjes koopen. Adil wordt ineens weldadig en peinst op aankoop van een worst voor zijne familie. Wij gaan op weg. Door weer en water. De markt van Méa Scheariem is open. En druk op Donderdag voor den Sabbath. Het is Rusland. De stratensneeuw en de dakensneeuw. De mannen in kaftans en met een pelsen muts. De vrouwtjes met omslagdoeken. Geen oude Joodsche vrouw draagt hier een hoed. Een boodschappenmand. En schoon Jiddisch spreken. Eerst de kippetjes. Men kan ze koopen levend of geslacht. Bij 't gewicht. Ook een deel kan men koopen.

Maar dat is duurder. Het lot brengt ons bij een foeileelijk oud kippenwif. Haar winkel bestaat uit een mand kippen, een hakblok, een kapmes en de frissche buitenlucht. De prijs? Een levend kippetje kost ons 'dreisehn tollan an ons'. Schrik niet, zooals ik voor een jaar schrikte. Het is niet dertien dollar voor een ons kip. 'A toller' is een piaster. En een 'ons' is een pond. Dat wordt dus zoo wat een daalder voor een pondje levende kip. Toch besluiten wij tot den aankoop van twee kippen. Ze worden gewogen. Dat is doodeenvoudig. Vleugeltjes over elkander gevouwen. Dan zitten ze doodrustig op de weegschaal. Wonderlijk pinkoogend. Het zijn maar smalle kippetjes. Het fijne zwarte bekomen wij voor twee en veertig, en het grijsbruine voor acht en veertig toller. Voor éénen toller het stuk worden ze op de markt ritueel

geslacht. Wij beleggen nog vijf toller in een vet gonjezakje. De kippetjes daarin. En wij verlaten Rusland.

Door de loopgraven in het sneeuwland, waar intusschen het verkeer aanmerkelijk is toegenomen, naar huis. Palestina. Jeruzalem.

En het ergste is geleden. Er is een zachte, zoele, wind doorgebroken. De sneeuw wordt week en vervalt, onmachtig.

Thuis vinden wij een krant vol wereldnieuws. De Emir Feisul is in Beiroeth geweest, maar weer naar Damascus teruggekeerd, in plaats van naar Frankrijk te gaan. Ik hoor, dat hij het ontslag eischt van den generaal Gouraud.

Ook nieuws over den regen. Andere jaren hoogstens zestig centimeter. Nu bijna een meter. In twee maanden tijd. Bijna de geheele maand Tebeth heeft het geregend. En onze lente is in het water gevallen. Maar als de lente nu niet heel spoedig te Jeruzalem komt, dan gaan wij naar de lente in zoele, diepe valleien van Jericho.

Nr 128 De doctor van Hadassah⁺

⁺6-3 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 22 jan.

Zij heeten officieel: American Zionist Medical Unit. Maar de gedachte is uitgegaan van de Amerikaansche Zionistische vrouwenorganisatie 'Hadassah', En die geven óók het geld. Dus noemen wij den Unit hier kortaf: 'Hadassah'. Mijn vriend dr. Harry Keller was een van hunne chirurgen. Maar hij is teruggegaan naar Europa, en naar Amerika voor Mizrachistischen arbeid. Nu is er de directeur I.M. Rubinow, een midden veertiger, geboren te Grodno, een centrum van Zionisme. Dr. Schmarja Levin is er rabbijn geweest. Tot zeventien jaar was de jonge Rubinow op school te Moscou. Dan naar Amerika. Studie aan de Columbia Universiteit. Doctor in de medicijnen op drie en twintig jaar. Doctor in de philosophie op acht en dertig. Hoofdvakken: sociologie, economie, statistiek en sociale verzekering. Marxist. Heeft in 1903 de praktijk laten varen en is in gouvernementsdienst overgegaan.

Sinds Januari hier. Hij zelf doet geen medisch werk, maar hij heeft de algemeene leiding.

II.

En zij doen heel wat. Er is een groot hospitaal te Jeruzalem met eene verpleegstersschool. Hospitalen te Jaffa, Safed en Tiberias. Aan de hospitalen zijn klinieken verbonden. Enkele klinieken zijn te Haïfa en te Hebron. In de koloniën wordt het werk nu ook aangepakt. Het eerst in Galilea, omdat de koloniën daar klein zijn. Dus moeilijk eigen artsen en apothekers kunnen betalen. En verwijderd van de groote steden. Voor al de achttien koloniën in Galilea was net één dokter. Doctor Rubinow wil er zeven hebben. Zóó gevestigd, dat ze gemakkelijk alle koloniën kunnen beheerschen. Natuurlijk komen niet alle artsen uit Amerika. Zooveel mogelijk artsen des lands. Zij kennen het volk, de taal, en de ziekten. Ook verscheidene Russische artsen hebben een plaats gevonden. Zoolang de groote immigratie niet begonnen is, zijn niet meer artsen noodig. Van de kolonie-artsen betaalt de Hadassah de ééne helft en is de andere voor de rekening van de kolonie zelf.

De hoofdverpleegsters zijn Amerikaansch, omdat dr. Rubinow nu eenmaal het Amerikaansche hospitaalsysteem voor het allerbeste houdt. En de uitgaven? Voor

het geheele land ongeveer vijf en een half duizend Pond per maand. Daarvan wordt ongeveer vijfhonderd pond opgebracht door de betalende patiënten. Ze hebben een personeel van tweehonderd vijftig man. In de hospitalen liggen gemiddeld driehonderd patiënten. De klinieken behandelen maandelijks zesduizend patiënten met veertigduizend bezoeken. Er zijn vooral: oogziekten, malaria en huidziekten. De Hadassah heeft de eerste kliniek voor huidziekten gehad. Jeruzalem gaf in één jaar vijfduizend gevallen. De oorzaak van de vele huidziekten is het watergebrek in den zomer en de vervuiling. Ook de vuilopruiming in stad en land is onvoldoende. Dat kan en zal natuurlijk verbeterd worden. Van nature zijn de Arabieren niet vuil. Waar de zee is, en waar de bronnen des zomers niet indrogen, wasschen zij zich geregeld. Maar er zijn landbewoners, die een beetje drink- en kookwater eenige kilometers ver uit een bronnetje moeten breken. Draag dan maar eens een bad vol. De menschen zijn nog niet aan zindelijk-zijn gewend. De dokter zegt tegen een man van vijftig jaren, dat hij zich geregeld moet wasschen 'Ach, dokter,' zegt de man: 'kunt u mij niet een drankje geven. De burens zullen mij zoo uitlachen, als ik mij alle dagen wasch.' Of de dokter zegt tegen eene oude vrouw, dat zij zich baden moet. 'Dokter,' zegt de oude dame: 'loont dat nu de moeite wel? Ik ben een weduwe.'

III.

Natuurlijk heeft dr. Rubinow vijanden. Dat begrijpt iedereen, die hem kort en krachtig door de straten van de stad ziet gaan. Ten eerste heeft hij de menschen tegen zich, die alleen en uitsluitend Hebreuwsch willen spreken. Er zit natuurlijk veel moois in die leus. Maar als ze werd doorgevoerd, zouden velen van onze vooraanstaande leiders moeten aftreden. In de Zionistische Commissie zijn vele leden, die geen Hebreuwsch verstaan. Zelfs verstaan niet allen Engelsch. Inderdaad is in de 'Doar Hajom' die eisch gesteld. Alle instituten en alle ambtenaren alleen-Hebreuwsch, en anders er uit. Nu beweren de meer gematigde menschen, dat al het roepen van: 'Rak Ivrieth' alleen maar een middel is, om alle ambten en betrekkingen te houden in handen van een bepaalde kleine groep. Anderzijds moeten wij wel vasthouden aan het Hebreuwsch, ook tegenover de Jiddischioten. Onlangs heeft een van de socialistische arbeidersleiders te Haïfa gesproken in het Jiddisch. En er is hier eene vereeniging opgericht, die als een der programapunten heeft: gelijkheid van Jiddisch en Hebreuwsch. Toch geloof ik, dat het Hebreuwsch overwinnen zal zonder al te fellen strijd, omdat de Engelsche regeering wel het Hebreuwsch en niet het Jiddisch als officieele taal erkennen zal.

Nu, dr. Rubinow heeft ongenoegen gekregen met de vereeniging 'Onze Taal' van Ben-Jehoeda. Daar zitten natuurlijk ook weer persoonlijke kwesties achter. Maar de patiënten-kaarten van de Hadassah zijn nu in het Hebreuwsch en het Engelsch. Alle lessen worden in de verpleegstersschool in het Hebreuwsch gegeven.

IV.

En de plaatselijke doctoren? In de Hebreuwsche bladen lezen wij voortdurend klachten van de vakvereeniging der artsen tegen dr. Rubinow. Hij amerikaniseert. En hij tyranniseert. Ik vraag daarnaar. Och, dat is natuurlijk een algemeen verschijnsel.

De Palestina-bevolking tegenover de Zionistische organisatie. Ook in de politiek. De Palestina-bevolking wil zooveel mogelijk haar eigen zaken doen. Maar de Zionistische organisatie, die al het geld geeft, wil ook wat te zeggen hebben. De strijd tusschen het Voorloopig Bewind der Palestinensische Joden en de Zionistische Commissie. Wat de artsen betreft: de locale artsen hebben natuurlijk locale kennis en ervaring. En de Amerikanen kennen weer beter de nieuwere methoden.

Trouwens, er zal altijd en overal strijd zijn tusschen een organisatie als de 'Hadassah' en particuliere practijken. De Amerikaansche doctoren verwijten den plaatselijke artsen, dat zij de arme patiënten eenvoudig uitzogen. De plaatselijke artsen verwijten de Hadassah, dat zij veel te veel werk voor niets doen. De zaak is deze: te Jeruzalem zijn te veel artsen. In de koloniën waren er tot voor kort te weinig. Maar de Jeruzalemsche artsen willen niet naar de koloniën. Dr. Rubinow is kort en krachtig: 'Eén man moet de leider zijn. Is hij niet goed, dan weg. Maar zoolang hij er is, moet hij macht hebben en vertrouwen.'

V.

Onder wien staat de Hadassah? Ook dat is weer een algemeene quaestie. Er heeft nu eenmaal een verschuiving plaats gehad in de Zionistische organisatie. Vroeger was de Beweging Duitsch-Russisch. Ze is nu Engelsch-Amerikaansch. En dat zal wel blijven zoolang een pond tweehonderd mark is of ontelbare roebels. Met Engeland als mandataris zullen de Duitsche Zionisten vanzelf minder invloed hebben. Ook is de Beweging op het oogenblik meer politiek, dan langzaam-veroverend economisch. Vandaar de macht van mannen als Brandeis en Herbert Samuel. Wij verwachten Samuel een dezer dagen hier. Niemand weet eigenlijk precies wat hij komt doen. Maar het is duidelijk, dat een Engelsche Oudminister iets komt doen.

Nu de Hadassah. De Amerikaansche Zionisten, die nu het meeste, meeste geld geven, houden zich onafhankelijk. Ook de Amerikaansche Mizrachie. Ze zenden hier geld heen. En hun eigen menschen. De Hadassah staat eigenlijk niet onder de Zionistische Commissie. Wel is er een commissie van toezicht. Drie Amerikanen: dr. De Sola Pool, Levin Epstein en Miss Selisberg, die ook de weezen beheert. En het Hollandsche lid mr. S.A. van Vriesland. Ze worden geraadpleegd over belangrijke benoemingen en contracten.

VI.

En zijn plannen? Wel, als filosoof is hij pragmatist. Dat wil zeggen: als dokter is hij practisch. Hij wil wel. Als er maar geld is. Bijvoorbeeld wijkverpleegsters voor de armen. Huisbezoek van doktoren voor de armen. Anderzijds, de woningen zijn hier zóó slecht, dat het beter is, de patiënten zooveel mogelijk in hospitalen op te nemen. Maar dan mag het Jeruzalemsche hospitaal wel verdubbeld worden. Geld? Dan zou hij een goed gasthuis wenschen te Tiberias. En ook een te Haïfa. Hij zou de gasthuizen te Jaffa en te Jeruzalem willen vergrooten. In iedere kolonie een dokter en een verpleegster. En vooral zou hij veel preventief werk willen doen. Kinine en muskietengaas tegen lage prijzen. Hygiënische opvoeding in de scholen, door lezingen, goedkoope boeken. Hij zou een wekelijksch onderzoek wenschen van alle

kinderen, gezond of ziek. Doctor Weizmann, eene zuster van den Zionistischen leider, is onlangs belast met behandeling van de vrouwen vóór de bevalling. Hij zou schoolartsen wenschen en schoolverpleegsters. Schooltandartsen zijn noodig. De toestand van de tanden is zeer slecht. Zij gaan nu alle kolonisten onderzoeken, ziek of niet. En dit geregeld bijhouden. Dan zal men in latere jaren gemakkelijk de afstamming van erfelijk bezwaarden kunnen nagaan.

Zieke immigranten wren zou natuurlijk wel goed zijn. Maar dat gaat nu eenmaal praktisch in Palestina niet.

Vooraf wordt er gestreden tegen oogziekten en malaria. En hier raken wij de Arabische kwestie. Het is ons eenvoudig niet mogelijk onze Arabische medebewoners verwaarloosd te laten. Zelfs al zouden wij niets voor de Arabieren gevoelen, dan is hunne gezondheid nog een Joodsch belang. Bijvoorbeeld malaria. Het is heel goed de muskieten te bestrijden. Maar men moet ook de menschen genezen. In eene gezonde bevolking doen de muskieten geen kwaad. Maar dan moet ook de Arabische bevolking gezond zijn. De Arabieren komen gaarne in Joodsche hospitalen. Hier in Jeruzalem, waar Arabische ziekenhuizen zijn, is twintig procent van de Hadassah-patiënten Arabisch. Maar in Haifa en in Tiberias wel tot vijftig procent.

Ook talloze Arabische oogziekten zijn door de Hadassah-dokters genezen. Toen wij eenige maanden geleden Berseba bezochten, zei de gouverneur Majoor Levick: 'de Hadassah heeft onschatbaar veel gedaan voor de goede verstandhouding tusschen de Arabieren en de Joden. Ze maken geen propaganda. Maar ze hebben tientallen van blinden ziende gemaakt en honderden oogziekten genezen.'

Kort en krachtig gaat dr. Rubinow hier door de stad. Zal hij nog lang blijven?

Nr 129 Ingenieur van de Haddassah[†]

[†]11-3 1920 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 26 jan.

Den dokter van de Hadassah heb ik u een dag of drie, vier geleden toegezonden. Maar voor het geval de ingenieur van de Hadassah toch eerder mocht aankomen, verzeker ik u allen nogmaals, dat Hadassah de naam is, waaronder de Amerikaansche Zionistische Medische Missie hier gaat. De ingenieur Louis Cantor. Geboren in Amerika. Gestudeerd aan het Hebrew Technical Institute te New-York City en aan het Polytechnisch Instituut te Boston. Architect en ingenieur.

Architect. Er zijn dus Hebreuwsche architecten. Ja, in Amerika zijn er meer. Misschien ook elders wel. Laten we dus voorloopig de opdracht tot het bouwen van een Hebreuwsche Universiteit nog niet uitgeven aan prof. Geddes en aan diens assistent kapitein Myers. Ze hebben al een ontwerp klaar. We kunnen het zóó slikken. Maar Louis Cantor, ingenieur, werkzaam bij de American Bridge Cy, die vooral groote publieke werken aanneemt: bruggen, scholen, skyscrapers. Later onder kolonel Goethals gewerkt aan het Panamakanaal: havens, dokken, koelhuizen, waterleidingen. Dit gedurende vier jaar. Dan terug naar Washington. Gedurende den oorlog gewerkt aan scheepswerven, dokken, droogdokken en hospitalen.

En nu aan de Hadassah. Toen ze hier aankwamen, kregen ze het Rothschildhospitaal in gebruik. Maar dat was te klein. Dus bijgebouwd: laboratorium voor pathologie, voor röntgenologie, oogonderzoek, desinfectie, een modern waschhuis, kleine ijsfabriek, eigen electrisch licht.

Dat alles heeft in het begin schatten gekost. Ze kwamen hier aan in Augustus 1918, dus in den vollen oorlog. Goede werkkrachten niet te krijgen. Alleen jongens, oude mannen en zwakken. Al wat goed en sterk was in het leger. Veel van hun werk moet als constructief reliefwerk worden beschouwd. Daarom namen ze ook alleen Joodsche arbeiders in dienst, al waren ze minder goed en toch duurder dan Arabieren. Eenerzijds is dit natuurlijk goed: Joodsche arbeiders. Anderzijds krijgen de Arabieren natuurlijk den indruk, dat wij hen boycotten willen en daardoor het leven in het land onmogelijk maken. Van zelf moeten wij ons nu ook niet ergeren, wanneer de Arabieren zich afwennen bij Joden te koopen.

II.

Werk buiten het hospitaal. Dit in samenwerking met den Regeerings-gezondheidsdienst. Ze hebben inspecteurs voor de huizen. Ze straffen de eigenaars, die hunne huizen niet hygiënisch onderhouden. Ze verklaren huizen onbewoonbaar. En worden daarin door het Regeeringsgezag gesteund.

Ze houden ook toezicht op de scholen en eischen verbeteringen, die desnoods door de Zionistische Commissie worden betaald. Maar daar loopen we weer even vast. De scholen van den Hilfsverein zijn in gebruik gegaan aan de Zionisten. Het zijn mooie, goedgebouwde scholen. Maar de talmudische scholen zijn gedurende den oorlog bij gebrek aan fondsen bitter vervallen. Nu beweren onze orthodoxe vrienden, dat de Regeering en de Hadassah hen plagen met het eischen van onmogelijke verbeteringen, teneinde hen in nood en in afhankelijkheid te houden. Er is hier nog altijd een machtige orthodoxie, die vijandig staat tegenover het politieke Zionisme. Toch lijkt het soms alsof de toestand beter wordt, en alsof wij langzaam, langzaam naar de eenheid toegroeien. Dan heeft de Hadassah alle hoven, 'gootsers' zeggen wij hier, laten zuiveren van het huisvuil. Sommigen waren gedurende den geheelen oorlog niet gezuiverd. En dan hebben ze weer inspecteurs, die de gootsers naloopen om te zien, of alles zuiver blijft. Ook zorgen ze voor zuivering en plaveiing der straten. Natuurlijk is alles nog verre van volmaakt. Wie bijvoorbeeld buitenom van het Jodenstraatje naar de Deutsche Plaats gaat, ontmoet plaveisels en gewelven, die iemand de voeten en den neus te berge doen rijzen. Maar Keulen en Aken zijn óók niet op eenen dag schoongemaakt.

III.

De cisternen. Er zijn in de stad zesduizend regenbakken, die allen met naam en voornaam bij de Hadassah zijn ingeschreven. Die regenbakken zijn natuurlijk in den zomer broedplaatsen van de muskieten. Een goed middel is: petroleum in den regenbak te gieten. Daar sterven de larven van. Natuurlijk smaakt het water óók naar petroleum. Maar dat gaat er af, wanneer het een tijdje vóór het gebruik staat. Toch hebben alle Joodsche moeders den dood gezien aan de petroleum in de regenbak. Maar wat is er aan te doen? Er komt een net soldaatje, gevolgd door een onzegbaar vuil Arabiertje. Het vuile Arabiertje draagt een oliekan. En het nette soldaatje vertegenwoordigt het gezag. Hij doet dus verder niets. Gelukkig is onze regenbak olievrij gebleven. Want wij kennen het nette soldaatje, dat bij ons de buurt onveilig maakt. Als hij komt, wordt hij keurig ontvangen. Hij krijgt zoete koffie en zware

boterkoek. Wij verzekeren hem in koor, dat er in onze regenbak geen muskieten zijn en geene larven. Kijk, en dat is nu aardig van het nette soldaatje: hij gelooft dat dan ook. Het vuile Arabiertje heeft natuurlijk niets te zeggen. Hij krijgt ook een stuk boterkoek en verzekert ons, dat Allah ons moge geven, gelijk wij hem gegeven hebben.

Nog beter dan olie op de wateren, is het de cisterne af te sluiten met een ijzeren dekplaat, waardoor een pomp werkt. De Hadassah verkoopt nu platen en pompen beneden den kostenden prijs. Het nette soldaatje en het vuile Arabiertje zullen dus een ander bedrijf moeten gaan opzetten.

IV.

En de prent. Gij kent toch de geschiedenis van den taalstrijd-prent? Dat was zóó. Ingenieur Cantor had een anti-muskietenprent geteekend. En die zou op naam van de Hadassah en van het Regeeringsgezondheidsdepartement alom worden aangeplakt. Het was een heel mooie prent. In het midden het zondenregister van de muskieten in Hebreeuwsch, Engelsch en Arabisch. Om het middenstuk heen een krans van kleine teekeningen, allemaal anti-muskiet. En in de bijschriften: welk een ontroerende eerlijkheid. In de volgorde der talen alle zes mogelijke varianten: Hebreeuwsch, Engelsch, Arabisch, Hebreeuwsch, Arabisch, Engelsch; Engelsch, Hebreeuwsch, Arabisch enz. 't Was mooi. Maar nog niet mooi genoeg. Want in het middelstuk was de volgorde Hebreeuwsch, Engelsch, Arabisch. En de officieele volgorde der talen is nu eenmaal Engelsch, Arabisch, Hebreeuwsch. Dus wilde de Regeering niet, dat de prent aldus in haren naam verspreid werd. En de Hadassah wilde geen prent verspreiden, waarop het Hebreeuwsch op het middenschild achteraan kwam. Dus werd van alle prenten afgesneden de onderstrook, waarop de medewerking van de Regeering vermeld stond. Een nieuwe strook aangeplakt, waarop staat, dat deze prenten door de Hadassah zijn verspreid.

Langzamerhand dringt het Hebreeuwsch trouwens door. Over het algemeen wordt de toestand beter. Kardinaal Dubois heeft te Haïfa pro-Zionistisch gesproken. Eveneens de Gouverneur-Generaal Bols te Haïfa en naar ik verneem zelfs te Sechem, het brandpunt van Arabischen Jodenhaat. De Engelsche Regeering bereidt de Arabieren vóór op eene pro-Joodsche beslissing. Ik hoop u daarover spoedig meer te schrijven, volsta heden met de verheugde vermelding. En denk erbij: 'Pas op. Niet blijde zijn vóór den tijd. Er kan een terugslag komen'. En ik heb van andere zijde gehoord, dat het mandaat ons niet al te veel macht, en niet al te veel voordeel geven zal.

V.

Maar de Hadassah. Ze zijn begonnen met de rioleering van de Joodsche kwartieren te Jeruzalem. En dat schiet nu al aardig op. De Commissie heeft daarvoor tienduizend Pond gegeven. Ze gaan schoolbaden aanleggen en baden in de weeshuizen. Als er maar geld is. De heer Goldsmit heeft in zijn weeshuis al koude en warme douches. Maar hij is ook een Hollander. En hij heeft het recht zindelijk te zijn.

En hun werk buiten de stad. Wel, vooral tegen de malaria. Tel Aviv, het Joodsche dorp van Jaffa is goed. Daar zijn geen regenbakken. Er is een waterleiding. Vooral strijdt de Hadassah tegen stilstaand water in schaduwen. Zon en wind. Zon en wind. Dan zijn er geene muskieten. Waar waterreservoirs noodig zijn, in de koloniën bijvoorbeeld, gaan ze daarin visschen planten. En ze zijn hier met iets ongehoords begonnen. Toezicht op de werkplaatsen en de levensmiddelen. Het is erg, maar 't is zoo: op den duur zullen de bakkers hier niet meer zoo vies mogen zijn, als ze zelf maar willen. Ook mag het meel niet meer duf zijn. Noch de haring overgeurig. En het vrouwtje, dat in het Jodenstraatje hart, lever, long, milt en pooten verkoopt, dat vrouwtje gaat in 't bad.

Ze gaan ook moerassen droogleggen, te Dagania. Daarvoor geeft de commissie zestienduizend pond.

Welja, zegt de ingenieur van de Hadassah, 'aanpakken, altijd maar aanpakken'. Natuurlijk heeft hij ook te strijden met de in het land getogen ingenieurs en architecten. Maar dat groeit allemaal wel naar zijn natuurlijke eenheid. Hij doet wel. En ziet af en toe om, of de anderen hem volgen.

Hij heeft ook een school opgezet. Een avondschool, waar jongens worden opgeleid voor assistent-technicus. Een begin, hè? Maar alles is met een begin begonnen. Aanpakken en volhouden. Ook het nette soldaatje, dat onzen regenbak voortdurend bedreigt, is een leerling van zijn avondcursus. Het vuile Arabiertje, dat de olie op de wateren giet, natuurlijk niet. Er bestaat geen enkel bezwaar tegen Arabische leerlingen op de Joodsche scholen. Al onze scholen staan open. Maar het Hebreeuwsch als leertaal is natuurlijk bezwaar.

Niets meer te vragen? Dan gegroet. Allebei aan ons werk. Aanpakken en volhouden.

nr 130 Nieuwjaarsdag voor de boomen.⁺

⁺12-3 1920 O., 5-6. Gedat.
Jeruzalem 9 febr.

De vijftiende dag van de maand Schebath viel dit jaar op den vierden Februari. Wij vieren dan den nieuwjaarsdag voor de boomen. Gedenken den dag, dat de zon weder op zijne krachten begint te komen. Er worden kinderlandfeesten gevierd. En boomen geplant ter verrijking des lands. Eenmaal gevierd vóór den oorlog. Toen des oorlogs breuk. Verleden jaar weder gevierd op den Olijfberg, waar wij eenmaal de Hebreeuwsche Hoogeschool hopen te zien. Dit jaar zal het zijn te Mootzah. De kleine kolonie dichtbij Jeruzalem, een goed uur loopen. Eenige duizenden kinderen in optocht daarheen. Vijfhonderd boomen planten op het gebied, waar Herzl zelf indertijd een boom heeft geplant. Ze zullen worden onderhouden door een van de coöperatieve arbeidersgroepen, te Mootzah gevestigd. Het zal een mooi feest worden, waaraan allen kunnen deelnemen. Een godsdienstig gewijde dag is dit niet. Het is een volksfeest. Een landfeest. Werken, reizen, rijden, het is alles dien dag geoorloofd. Zoodat er geen ergernis zal zijn bij mijne vrome vrienden.

II.

Veertien dagen in Schebath. Heel den dag uitgeweest met den luien Adil Effendi. Toch moge Allah hem zegenen. Maar hij is lui. De maan volgebloeid. En wij rijden

naar huis in den zaligen maneschijn. Een beetje moe. Een beetje koud. Maar ons halletje warm. En de thee. De koekjes en de bonbons. Het is alles, zooals de luie Adil het liefheeft. Hij spint. Jammer, dat de politiek er is. En de Arabische kwestie. Wie klopt op de deur? Eén stem. Mr. Van Vriesland en andere Zionistische vrienden. Ga ik morgen mee naar 't landfeest? Te paard. Heel goed. Gaat Adil Effendi ook mede? Hij is wakker en voorzichtig geworden. De politiek en de Arabische kwestie. Hij wil zeker gaarne mede naar dit landfeest gaan. Een vrije, luie dag. Maar al deze menschen zijn Zagjuni. Dat zijn slechte menschen. Hij heeft het in de club gehoord. Zij willen al het land nemen en al de huizen willen zij nemen van alle effendis. Ook hunne vrouwen en dochters willen zij nemen. Adil heeft wel geen vrouwen en dochters, maar hij heeft het toch gehoord in de club. Met zooveel Zagjuni uit rijden gaan? En als men hem eens zag vanuit de anti-Zionistische Christelijk-Mohammedaansche Club, die vlak over ons is? Dus zegt hij koel en voorzichtig: 'zeker zal ik gaarne met u medegaan.' Voor wie een stem verstaat is dit duidelijk. Hij zal niet medegaan. Zal hij voor goede paarden zorgen? Hij belooft het. En dat zal hij ook doen. Want alle deze chawadja's zullen voor de paarden betalen. Ze zijn heel duur tegenwoordig. Een pond per dag. En vooral op zoo eenen feestdag als morgen, wanneer er een groote vraag naar paarden is.

III.

Wel moe. Maar toch naar het jongensweeshuis van den heer Goldsmit voor het boomvruchtenfeest. Ze zitten er in de groote eetzaal om hunne tafeltjes. Allen? Neen. De kleine Sachs, die altijd zoo goed oppast, die heeft een jongensvergadering in zijn school. Iets van padvindere of zoo. Dat hebben wij hier allemaal ook. En de kleine Pinhas, smalletjes en blondjes. Hij is het kleinste der weesjes. Twee en een half jaar. En hij is te slapen gebracht. Maar de dikke Ossia houdt de eer des weeshuizes waardig op. Hij kan al heel goed de doodgebeden zeggen voor zijn ouders. Een aardig speechje van den huisvader. Te samen de gebeden voor de boomvruchten. En dan zijn ze vrij, met al hun zooveel lekkers. Sinaasappels, vijgen, dadels. De kleine, dikke Ossia heeft eenen zwaren strijd te strijden. Wees niet bevreesd: hij blijft de winnaar. Alles op. En dan zingen. Al de nieuwe Hebreeuwsche liedjes, die hier of zijn gemaakt, of weder levend zijn geworden. Ze zingen ook het weemoedige werkerslied 'Ja-ga-lie-lie', dat ik verleden jaar te Caïro voor 't eerst hoorde. Ik zou kunnen duizelen. Een jaar weg. Waarheen? En stil naar huis gaan. De maan hoog en licht, over de verloren stad. De binnenweg? De buitenweg? De buitenweg met al wonderlijke uitzichten. Tot de verre Olijfberg met het speelgoed van de twee torentjes.

In de warme stal Achmad. Hij zal voor alles zorgen. Ik roep: 'Schû-hada'. Het lieve, vertrouwde, paard kijkt op. Het hinnikt. De avond liefkoost mij. Niet vreezen. Niet denken en verlangen. Slapen gaan.

IV.

Des morgens. Zal het mooi weer blijven? Zeker niet zoo mooi als gisteren, toen met Adil den ganschen gestrekten dag over de zonnelanden. Laat het maar niet regenen. Denk: duizenden kinderen en duizenden grooten. De lucht is gedekt. Een ontroering

van drijvende wolken over de huizen en de heuvelen. Maar gevaarlijk. Wij hopen, dat de lucht het nog eenen dag voor ons houden zal. O, er gebeuren ongehoorde dingen tegenwoordig te Jeruzalem. Deze maand is de posttrein van Egypte al twee maal op tijd geweest. En vandaag zijn de paarden zelfs vóór hunnen tijd. Een groot bewegen tusschen ons huis en den stal aan de overkant. Wij hebben ons halletje opengezet. Koffie en Adil, die neuzend op den geur afkomt. Hij zegt het lief en verlegen: hij durft het toch niet aan, zoo maar uitrijden met allemaal Zagjuni. Ben ik boos? Misschien komt hij vanmiddag nog bij ons naar Mootzah. Want wij hebben groote plannen. In Mootzah blijven tot de kinderen teruggaan. Dan rijden wij door de plantages van olijfboomen, berg en dal naar Ain Karem. En zoo naar Jeruzalem terug.

Wij rijden.

V.

Mijne nabije vrienden zijn vandaag mr. Van Vriesland en Jonathan Blumenfeld. Hij is een broer van de huisvrouw. Woont bij ons in. Wij spreken rak-Ivrieth. Met mr. Van Vriesland rok-Hollandieth. Al de kinderen Blumenfeld zijn hier geboren. Ze wonen in Rechoboth. Een echte overgangsfamilie. De ouders spreken met elkander en ook nog wel met de kinderen Jiddisch. Maar de kinderen onder elkander Hebreuwsch. De vader, Abraham Blumenfeld, die bij de Arabieren natuurlijk Aboe Joenes heet, want deze Jonathan is de oudste zoon, de vader is jaren lang wachter in de kolonie Rechoboth geweest. Jonathan, gezegd Joenes, ruilt op 't laatst nog even zijn makgaand paard met eenen bevrienden kolonist uit Zichron Jaäcob een prachtig bruin, maar ook prachtig onrustig. Het zal hem niet hinderen. Hij zit te paard als op een stoel. Hij slaapt ook te paard. En het paard gaat, goed en getrouw.

En ik rijd met Schû-hada. Vroeg gezadeld. Laat gereden. Wij hebben gedraald. De optocht van de kinderen loopt ons voor. Maar 't hindert niet. Langs den overbonten Jaffaweg. Hoevele menschen op 't pad. En ik denk aan alle Zionistische vrienden in Holland, die dit moesten zien. Voor de deuren de menschen, die niet kunnen gaan. Wagens met gasten. Af en toe een auto, groen versierd voor 't feest. Een groote wagen met de verpleegsters van de Hadassah. Langs heel den weg in Mahané Jehoedah straatstalletjes met eetwaren.

VI.

Buiten de stad. Wij zien nog eens de wegen, waarlangs de Engelschen de stad benaderden. Ook loopgraven, die verdedigden. Dan laten wij den weg des konings. Linksaf. En een bergbinnenweg door. Wij zijn ineens ver van de wereld. Heuvelen ongebouwd. Gebroken rotsen. Wie zou zeggen, dat hij hier heel dicht is bij de hoofdstad des lands! Zoo verstild. En zoo vereenzaamd. De weg, vol rollende steenen daalt en stijgt. En hij kronkelt met geslingerde lussen. Deze karavaan met ezels. Bellen aangebonden. Ze rijden voor ons uit. Maar een bocht meer naar beneden rijden ze ons tegemoet. Dan slaan ze weer een slinger om. Loopen weer voor ons uit, naar het laagdal toe, twee bochten lager. Zij tweeën rijden vooruit. En Schû-hada stapt

achter hen. Hij zal niet vallen, voorzichtig. En wij dalen weder naar den weg des konings heen.

VII.

De paarden overgeven aan twee stoute, mooie, straatjongens, die de Eeuwigheid daar blijkbaar voor ons heeft neergezet. De straatjongens verbieden op de paarden te gaan rijden. Doen alsof we hun lieve schijnheiligheid gelooven. En zoeken naar de andere huisgenooten. De huisvrouw, haar tweede broer. En 't zieke zusje. En vinden onder een boom op een heuvel, die wijd uitziet. Maar, bij Allah, wie zit daar ook in de breede schaduw van den goeden boom. Het is Mustapha, het boodschappenjongetje. Met de mand. Ongetwijfeld zitten er vele goede dingen in de mand. Mustapha, weet natuurlijk wel, dat dit een feest van de Zagjuni is. Er is trouwens in de verste verte geen geloovige te zien. Maar zou hij, Mustapha, daarom niet gaarne mederijden, op den bok van het rijtuig, van El-Kuds naar Mootzah, dat de geloovigen Kolonijah noemen? En straks weer met het rijtuigje terug. Hij bewaakt de mand. Hij haalt water. Is lui en geweldig tevreden.

Het feest. Er worden kleine boompjes geplant door de kinderen. Muziek van het orkest van het blinden-instituut. En bazuingeschal. De hooge gasten komen: Herbert Samuel, generaal Bols, de gouverneur van Palestina en generaal Storrs, de gouverneur van Jeruzalem. Zij planten allemaal een boom. Ook Oessiskin plant een boom. Weer muziek. Een tooneelstukje op het theater van een zonnigen heuvel. Met onzen heelen hemel voor decor. De zon houdt de wolken onder appèl. En wij krijgen allemaal uit de mand.

VIII.

Ach, dat Ben Jehoadah, onze groote taalkundige, dochters heeft, wie zal 't hem kwalijk nemen! Maar dat een van de dochters mij weet te bewegen afstand te doen van den braven Schû-hada! Ik zal dus niet met al de andere vrienden rijden door de olijfboomen-plantages naar het dorp van Ain-Karem, waar mijn vriend Ibrâhîm Effendi eenmaal vier dieven ving. En dat wij van de heuvelen van Mootzah af zien liggen tegen de hoogten aan. De dochter zal gaan. En ik terug in een mank rijtuigje, dat veel te klein is voor ons vieren. Mustapha op den bok.

Maar wie komt daar aangereden, ruiter trotsch op een Arabisch schimmelpaard? Het is Adil Effendi. Ach zijn wij al op weg naar huis? Ben ik niet mede gereden naar Ain Karem? Is de dochter in mijne plaats gegaan? Ach, als Adil Effendi dat geweten had! Nu rijden wij allen te samen en in vereeniging naar huis. Adil vóór. Adil achter. Adil op zijde. Het mooie schimmelpaard speelsch in zijn hand. Langs den bonten weg, waar nu duizenden menschen naar Jeruzalem trekken.

Straks komen de vrienden thuis met de dochter. Ze zullen opgetogen zijn van den mooien middagrit. Ze geven de paarden over aan Achmed, den stalknecht, die officier is geweest in het Turksche leger.

IX.

En dan begint de politiek. Want de Rabbijn Jungreis, gezegd Rebbe Roewen Schloume, komt. Hij is de secretaris van den Raad der Aschkenasische Joden. Laten wij zeggen: de niet-Zionistische orthodoxie. R. Chaim Sonnefeld en R.I.I. Diskin. Zij steunen op de Agoedath Israël. En staan min of meer tegenover den Raad der Jeruzalemsche Joden, die door de Zionisten wordt gesteund. Het zou te betreuren zijn, wanneer het niet tot samenwerking kon komen met de Agoedath Israël, die ons toch nader staat dan de Alliance. Natuurlijk, dat van beide kanten moet worden gegeven. De Agoedath Israël is nog altijd te zeer eene Duitsch-Joodsche beweging, al is het centrum ook in Zwitserland. Wanneer de Agoedah er in slaagt machtig te worden in Amerika en in Engeland, dan kan zij hier ook meer invloed oefenen. Op 't oogenblik trekt de Regeering de Zionistische organisatie voor. Als officieele mededeelingen moeten worden gedaan aan de Joden dan gebeurt dit aan den Raad der Jeruzalemsche Joden en niet aan den Aschkenasischen Raad. Dat geeft dan weer gewrijf en geschrijf aan de Regeering. Intusschen als de gehoopte samenwerking tusschen de Agoedah en de Zionistenbond tot stand komt, dan zal het hier ook wel naar eenheid groeien. En wat wil R. Roewen Schloume? Hij wil dat ik Vrijdag op audiëntie zal gaan bij Herbert Samuel met de Rabbijnen R.I.I. Diskin en R. Chaim Sonnefeld. Als tolk tusschen Engelsch en Duitsch. En als raadsman. Ik zal dat doen. Het is goed. Het verzoent deze Rabbijnen met de Mizrachie, dat ik hun altijd ter wille ben. Voor alles hebben wij eenheid noodig.

X.

Er zijn vele kwesties. In de eerste plaats de proclamatie van Lord Allenby. Allen, die bij het uitbreken van den oorlog onderdanen waren van Duitschland, Oostenrijk-Hongarije, en Bulgarije moeten precies hun bezittingen opgeven. Gevreesd wordt nu, dat de Engelsche Regeering dit alles in beslag nemen zal. En dat de eigenaars alleen een vrij waardeloos verhaal zouden krijgen op hunne regeeringen. Duizenden Joden zijn hier vijandelijke onderdanen en protégés, vooral natuurlijk van de Aschkenazische gemeente. En andere kwesties. De groote kwestie is, dat de Aschkenasische Gemeente zelfstandig wil blijven. En ook na de uitgifte van het mandaat niet wil gedwongen worden naar een ingang tot den Raad der Jeruzalemsche Joden. Wij moeten dit Herbert Samuel alles uiteenzetten, des mooien Vrijdagmorgens, twaalf uur op den Olijfberg.

XI.

O, mijn jonge Zionistische vriend, gij stelt u R. Chaïm Sonnefeld zeker voor, als een sombere, dweepzieke, vernielzuchtige oude man? Ja, hij is wel heel oud. En hij gaat zwaar gebogen op zijn stok. Gods Heilige. Een heel leven van leeren, van vroomheid en gebeden. Ik denk: 'zou hij nooit bezwaken zijn?'

Ze komen halen met een rijtuig. Natuurlijk wil ik links zitten van R. Chaïm. Als wij rijden zegt hij: 'lengte van dagen rechts. Eer en rijkdom links.' Gij kent deze woorden uit de gebeden. Dan spreken wij over jeugd en over ouderdom. Over rijkdom

en eer. Welk een mild en zachtmoedig man. De donkere, verdiepte oogen. En ik denk weer: 'zou hij dan nooit bezwijken?' En ziet ge wel, dat bij ons de wijze ouderdom meer waarde heeft dan rijkdom en eer?

XII.

Herbert Samuel. Gij hebt gelezen, dat de Engelsche Oud-Minister hier gekomen is voor een maand of drie? Officieel luidt: 'op uitnodiging van Lord Allenby ten einde raad te geven in administratieve en financieele aangelegenheden'. Onze Arabische vrienden, gelijk ons dagblad 'Doar Hajom' vroeger zei, maar tegenwoordig zeggen zij: onze Arabische burens, nu, die Arabische burens en vrienden hebben dadelijk aan de Regeering gevraagd, wat Herbert Samuel hier is komen doen. En boven gaf ik u het officieele antwoord.

In de 'De Joodsche Wachter' is de verwachting uitgesproken, dat Herbert Samuel gouverneur van Palestina zou worden. Er zal, ook na den vrede met Turkije, hier voorloopig wel een kloeke militaire bezetting blijven. Maar de Regeering wordt civiel. Of daarom een Joodsche gouverneur kan worden benoemd? Nu reeds. Wanneer wij eenen niet-Joodsche gouverneur krijgen, dan geloof ik, dat zeer velen gaarne de benoeming van generaals Storrs zouden zien. Hij was vóór den oorlog geen militair. Zijn voorzichtige politiek is als juist erkend door vele vroegere tegenstanders.

Herbert Samuel ontvangt de Rabbijnen met eene liefdevollen eerbied. Hij heeft alle hoop op een gunstige ontwikkeling van het Land. Gedwongen zal niemand worden. Maar eendracht hebben wij evengoed noodig als geld.

XIII.

's Middags twee Mizrachisten ontmoeten die een maand geleden hier uit Engeland gekomen zijn. Samen ten gebede bij den Klaagmuur. En dan te gast bij den heer Marx, in het hospitaal, Schaäré-Zedek. Zij zijn zeer teleurgesteld. En één hunner wil weder teruggaan. Ze hebben hier niets gevonden van den grooten politieken invloed der Mizrachie. Noch van het bloeiende en omvangrijke Mizrachistische schoolwezen, waarover onbetrouwbare propagandisten spreken. Ongetwijfeld is er voor de Mizrachie hier een groote taak. Ik geloof in de toekomst van ons Land op den grondslag van de Leer en de Overlevering. Maar dan moeten wij getrouw zijn, oprecht en toegewijd. Ik heb de couranten gekregen, althans gedeeltelijk, met de verslagen van de Mizrachistische Wereldconferentie te Amsterdam. Onze betaalde propagandist heeft er weder op los gehakt! Lieve vrienden van Mizrachi: het staat wel in uw maandblad van December, maar 't is bijvoorbeeld niet waar, dat er te Jaffa een Tachkemonie-gymnasium is. En evenmin is de Mizrachie de gelukkige bezitster van een geheel schoolwezen. Waar haalt men die berichten vandaan?

Ik hoor, dat dr. Schönfeld uit Londen hier komt. Dat zou zeker heel goed zijn. Maar 't geheele systeem moet veranderd worden. Een Mizrachistische volksmassa. En de krachten, die daaruit opkomen. Geen Amerikaansch geld meer voor onbetrouwbare propagandisten met een betaalden aanhang.

XIV.

Onze Arabische vrienden. Of buren, zooals men tegenwoordig zegt. Wat gebeurt er in Syrië? Daar is de Emir Feisul? Van de week lazen wij in de Hebreeuwsche courant een telegram, dat hij op weg naar Frankrijk was. Neen, zegt een van zijne bekenden: 'dat is niet waar'. En die zelfde bekende vertelt ook iets van eenen brief, die de Christelijk-Moslemsche Arabieren-vereeniging naar Feisul heeft gezonden. En waarin tegen alle Joodsche eischen sterk stelling wordt genomen. Door heel de Arabisch-sprekende wereld vaart een gevoel van kracht, en van zelfbewustzijn. Hunne couranten schrijven tegen Engeland en tegen Frankrijk. Van de week werd hier in een Arabische school een feest gevierd. Aan den wand hing een kaart van Palestina met het opschrift: 'Ons Land'. Er werden liederen gezongen ter eere van koning Hussein en den Emir Feisul.

De vorige week is in een van de koloniën eene vergadering gehouden van afgevaardigden der Zionistische Commissie, der boeren en der arbeiders. Doel: bevorderen, dat de boeren zooveel mogelijk Joodsche arbeiders nemen. Een vreedzame beslechting van alle geschillen, die tusschen boeren en arbeiders rijzen. Voor ons is dat alles uitmuntend. Men wil dat over het geheele land gaan doen. Maar onze Arabische buren, ci-devant vrienden, beginnen te mopperen, over wat ze noemen 'een boycot van den Arabischen arbeid.'

Ze mopperen trouwens veel. En zij overstroomden de regeering met protesten. Die van Nablus, dat wij Sechem noemen, hebben weer geprotesteerd tegen de pro-Zionistische redevoering van den gouverneur-generaal Bols.

Maar 't schijnt, dat de Regeering nu toch een afdoende pro-Joodsche keus heeft gedaan. Er zijn nog niet zoo vele feiten. Maar er is een betere stemming. En dan zou men wellicht nog heel wat kunnen doen ter voorbereiding van het Land vóór de groote immigratie begint.

Een enkel feit. Het is dikwijls gezegd, maar ik heb altijd getwijfeld of 't waar was, maar nu schijnt het wel waar te zijn of waar te worden: de Engelsche administratie zal de Belladia, dat is de Gemeenteraad, van Jeruzalem verzoeken of bevelen haar officieele publicaties ook in het Hebreeuwsch te doen. Daarmee is het Hebreeuwsch nog niet gelijkgesteld met het Arabisch, want de spreektaal in de zittingen is nog steeds Arabisch. Maar 't is toch een begin. Wat zal de Belladia doen? Weigeren? Dan gaan de Joden misschien weder weigeren de gemeentelijke huisbelasting te betalen. Zullen de Arabische leden van de Belladia aftreden en geen andere zich beschikbaar stellen? Afgewacht.

XV.

Tot nadere aankondiging hebben wij nu de steun van de Engelsche Regeering. Maar laten wij goed bedenken, dat wij zonder dezen niet veel zouden kunnen doen. En voor de Arabieren is onze inkomst toch altijd min of meer een hard gelag.

Een rede van den Weenschen opperrabbijn, prof. dr. H.P. Chajes te Amsterdam gehouden. Uit een couranten verslag: 'De Arabieren hebben nooit iets voor het land gedaan. Een gevaar van deze zijde is niet te duchten, omdat het Arabische volk alle cultuur mist. De Arabieren hebben daarom niet het recht uit een geschiedkundig oogpunt Palestina op te eischen.' (*Applaus*) Dacht men met zulke uitingen tot eene goede verstandhouding met de Arabieren te komen? Sokolov sprak in November

van eene entente cordiale. Weizmann eenige maanden later slechts van een modus vivendi. Ons volk heeft in vroeger eeuwen van de Arabische cultuur geleerd en genoten. Een Arabisch spreekwoord zegt, dat men geene steenen werpt in de bron, waaruit men gedronken heeft. De Arabieren weten héél goed, dat de meeste Joden hun niet genegen zijn. En door de vriendelijkheid van onze leiders zien zo glad en fel heen.

XVI.

Een lastig geval. Maar ge behoeft mij er geene oplossing van te sturen. Er wandelt hier een fraaie effendi rond, die voor een paar papieren ponden mededeelingen uit de Arabische club heeft gebracht, waar ze gansch niet thuis hooren. Maar ook dat is uitgelekt. En als deze fraaie effendi de volgende maand naar Damascus gaat, dan krijgt hij daar een geducht pak slaag. Dit is mij nu weer in vertrouwen medegedeeld. Wat te doen? Den fraaien effendi waarschuwen, of den fraaien effendi niet waarschuwen? Ge ziet, dat het leven te Jeruzalem niet minder dan te Amsterdam vol van problemen is.

Nr 131 Langs alle wegen⁺

⁺(1) Het jongetje, dat alles weet; (2) Het huwelijk en de priesteres: 12-3 1920 A., 5 (Onder de Streep)

Het staat in alle reisboeken. Den Klaagmuur moet men bezoeken des Vrijdagsmiddags tegen den avondval, omdat dan vele Joden voor de begroetingsgebeden van den Sabbath vereenigd zijn. Het is voor ons wel een pijnlijke belangstelling. Maar we zijn er aan gewend.

Vele Vrijdagen heb ik het Arabische jongetje al zien komen met een troepje Engelsche soldaten. Ze betalen hem wat losse piasters. En hij laat hun de stad zien in het Engelsch. Hij spreekt: 'deze Tempel is door Salomo gebouwd.' Hij noemt ook precies de afmetingen. Men zegt, dat de Engelschen zoo een bijbelvast volk zijn. Maar die soldaten zijn zeker bijbelloos. Gij weet natuurlijk allen, dat dit niet de tempel van Salomo is, maar een Muur van den Tweeden Tempel. Eindelijk, verleden Vrijdag werd het mij toch te machtig: 'Chabibi,' mocht ik zoo tegen het gidsje zeggen: 'weet gij wel heel zeker, dat dit de Tempel van Salomo is?'

'Ja, heer,' zegt het gidsje, maar hij bloost nu toch wel even. 'I know everything. Dit is de tempel van Salomo. You can read it in your Biblebook'.

'All right', zeg ik 'dan heb ik mij vergist'.

'Ja, heer' zegt het jongetje aanmerkelijk verkwikt: 'dit is zeer zeker de Tempel van Salomo. I know everything'.

En hij gaat voort. Het troepje soldaten schaaps erachter.

Zal Abraham met Rebekka trouwen? Er is alles voor. Wat is er tegen? Zij is jong. Zij is lang niet leelijk. En zij krijgt nog een geldje mee. En zij is uit den Priesterstam. Het wordt hier als een gelukkig lot beschouwd, eene dochter te trouwen uit den stam der Priesters. Toch twijfelt Abraham. Want hij is een driftkop. Hij zal misschien

doen, wat zooveele mannen hier doen. Hun vrouw uitschelden en hun vrouw zelfs raakslaan. En hij twijfelt. Want is het eenerzijds een goed lot eene dochter te huwen uit de priesterstam, anderzijds is het een groote, slechte daad, iemand uit den priesterstam te verwenschen en te slaan. Hij twijfelt. Hij wordt oud in twijfel. Wij kennen hem allemaal. En wij vragen of hij nog niet over zijn twijfel heen is? O, neen. Hij houdt veel van haar, en hij zou haar gaarne willen huwen. Maar hij kent zich zelve en hij durft het niet aan. Arme Rebekka! Was zij maar niet eene dochter uit den priesterstam. Want Abraham is een heel aardige jongen. Zij houdt veel van hem.

En zietdaar: een dezer dagen heeft Abraham besloten. Hij trouwt haar niet. Gisteren kwam ik hem tegen. Zijn goedig gezicht spande zorgelijk: 'Neen, mijnheer', zeide hij: 'ik trouw haar niet. Ik durf het niet aan.'

Nr 132 Langs alle wegen⁺

⁺(1) De kapper; (2) Joessoef
Effendi: 16-3 1920 A., 5
(Onder de Streep)

Een van de lezers vraagt: 'En hoe gaat het nu met uwen polyglotten Armeenschen kapper?'

Wel, ik heb hem de vraag gisteren zelf overgebracht. 'Mijnheer', zeide hij: 'het gaat mij slecht. Het is tijd, dat de Bolsjewiki hier komen. De bolsjewiki zorgen goed voor de arme menschen. Mijnheer, ik ben een arm mensch'. Het is waar, de huur van zijn huisje is pas weer opgeslagen. Hij kapt in een van de vele winkelnisjes in de Jaffastraat, onder het Raadhuis. Natuurlijk woont hij daar niet. En 't is winter. Nu moet hij zijn kappersnisje afsluiten met deuren met glas. En wat kost dat niet allemaal! En zooveel concurrenten. Zelfs een concurrent met een luxe olielamp. Hoe kan hij daar tegenop? Hij zwijgt. Hij zucht diep. En hij zegt: 'Il ya beaucoup de l'eau'. 'Ja', zeg ik troostend, 'maar 't is nu toch lekker droog.' Hij kijkt mij medelijdend aan. Ik versta Fransch slecht. Hij heeft het niet over het weer. Hij bedoelt dat hij verkouden is. Vroeger gebruikte hij hoogstens één zakdoek per week. Nu vaak vier of vijf. Wie zal 't betalen? 'Mijnheer', zegt mijn polyglotte kapper, 'zóó gaat het niet. Weet u, wat ik doe? Ik geloof, dat ik met Mucharam de huur van mijn zaak laat afloopen. En dat ik onderwijzer wordt in de Fransche taal'. En zoo begin ik te vreezen, dat ik minder polyglot zal worden gekapt. Gelukkig is het nog geen Mucharam.

In het Hollandsch: 'mijnheer Joseph'. Gisteren hebben wij hem heerlijk opgegeten. Hij was juist zooals hij zijn moest. Een mooi, gaaf, donkergeel velletje. Zacht, vol vleesch. En geurig. Er ging zoo waarlijk een hoera'tje op in het halletje, toen hij op tafel kwam. Zijn lot dadelijk beslist. Gestroopt. In stukjes. Lekker. En het sap is zoo heerlijk. Het sap. Ja, zeker. Gij hebt ons toch niet voor kannibalen aangezien! Neen. Joessoef Effendi is de Arabische naam van mandarijntjes. Waar de naam vandaan komt, vermeldt de wereldgeschiedenis niet. Sinaasappels heten hier 'bortugaal' of 'boerdan'. Maar de mandarijn heet Joessoef Effendi. Beste sinaasappelen komen van Jericho. Maar de beste mandarijnen komen uit de koloniën van Judea. De vruchtenkoloniën. Het is hier nu de volle mandarijnen- en sinaasappelentijd. Er zijn nu geen andere frissche vruchten. Wel amandelen, die voortreffelijk komen uit Rischon-le-Zion. En gedroogde vijgen. Dadels uit Soedan. Die zijn ook heel lekker. Maar het lekkerste van hen allemaal, dat is de zware, roodgouden mandarijn. Dat is onze getrouwe vriend, Joessoef Effendi uit Rechoboth.

Nr 133 Wij rijden uit⁺

⁺25-3 1920 A., 9-10. Gedat.
Jeruzalem februari.

Wij rijden uit. Maar het heeft er om gehouden. Zoo een regen- en windwinter als deze! Natuurlijk zijn onze ouden van dagen er aan te pas gekomen. Wij weten het nu. In zestig jaren heeft het niet zóó geregend. Breede overstromingen, gelijk in Holland, hebben wij in Judea, land van bergen en dalen niet. Het water druischt door de volle winterwadis weg naar de zee. Wel verzakken de spoordijken en verbreken de spoorbruggen in den weg naar Egypte. Dan krijgen wij een week lang of zoo de post niet. En de prijzen loopen dadelijk ongeriefelijk op. Want wij leven van den invoer uit Egypte. Hier in de stad begonnen huizen te verzakken door de geweldige regens. Maar op 't land doet de regen geen kwaad. Als de late regens nu ook maar komen, zóó tegen Paschen, dan maken de boeren een best jaar. Er is ook bij Berseba regen gevallen. En alles wat maar bezaaibaar is, dat is bezaaid. Wij staan er niet kwaad voor. Eerst regen op tijd, die de verkorste zomeraarde ploegbaar en zaaibaar heeft gemaakt. Toen een paar mooie zachtgespannen weken voor ploegwerk en zaaierwerk zelf. En dan weer regen.

Alle regenbakken zijn natuurlijk vol. Als in de onze nu dit jaar maar niet weder een kat of een kip valt! Maar 't kan gebeuren. Wij informeeren hier naar elkanders regenbakken, gelijk gij naar elkanders gezondheid informeert. Bijvoorbeeld de regenbakken van het vrome hospitaal Schaaré Zedek. Vol. Twee duizend kubieke meter. Als er niet al te veel besmettelijke zieken zijn, gebruikt het Huis vijf meter water per dag. Dat staat dus goed. Ook als de regentijd het volgende jaar laat invalt. En behoeft de vlijtige administrateur, de heer Marx, dus niet een maandje water gaan vragen bij den strengen kolonel, die de waterleidingen beheerscht.

Schatten van water zijn natuurlijk weggestroomd naar de zee. Wij moeten het land verrijken met tallooze cisternen, die al het water vasthouden voor de droge, barre jaren. Wij zullen dat ook doen. Wij zullen alles doen om ons land weder schatrijk te maken.

II.

Natuurlijk regent het niet door en door. Zelfs dezen winter hebben wij tusschen de gewelddadige wind- en regendagen zoo zachte, zoo milde, zoo ruime zonnedagen gehad. Maar de bergwegen en de dalwegen moeten eerst weder droog zijn. En waren de wegen droog genoeg, dan betrokken geweldige waterwolken den hemelschen hemel. En daar zaten wij weer. 'Min Allah' zucht mijn vriend Adil gelaten. Hij rijdt gaarne uit met zijn vriend, den chawadja. Lui zijn. En lekker eten. Maar wie zal den regen dwingen en den wind!

Maar morgen zullen wij nu toch gaan. Al drie dagen lang zalig, zacht en zonnig weer. Een dunne, blauw gespannen hemel. De wegen zullen droog zijn in de dalen. En niet gevaarlijk glad in de bergen. Overal zal het jonge groen zijn. En het water zal zingend stroomen door de beken. En schaterend klateren over de watervallen.

Wij zullen gaan. De paarden. O, er is veel veranderd in den stal van mijn vrienden Abdoel Salaäm, Hassan en Adil Effendi. Het mooie, stoute paard Jimmy is verkocht. Omdat Abdoel Salaäm Jimmy héél lief had, zóó lief als een eigen kind, heeft hij gewacht tot hij een mooien prijs kon maken. Machmoed, het staljongetje, is tot een

anderen staat des levens overgegaan. Na het overrijden van het stalhondje, waarover ik u indertijd uitvoerig bericht heb, was de verhouding toch al slecht. Een definitieve breuk kon niet langer worden vermeden. En zonder eerst de diplomatieke betrekkingen behoorlijk te hebben afgebroken, is Machmoed heengegaan. Op zijn bloote pootjes, en met een paars japonnetje. In zijn plaats is nu gekomen Achmad. Machmoed beteekent: 'de Geprezene'. En Achmad is daar de vergrootende trap van. Wij zullen het afwachten. Achmad is vroeger officier in het Turksche leger geweest. Van uit Aleppo is bij gedeserteerd. En nu stalknecht. Meskien! Min Allah, zegt Adil gelaten.

Gelukkig is Schû-Hada er nog, het mooie, zwarte paard voor mij. Alle Arabische jon-gens moeten om dien naam lachen. Men moet wel een chawadja wezen, om zoo eenen naam te bedenken. Want 'schû-hada' beteekent: 'wat is dat?' Ja, toen de chawadja pas hier kwam en geen woord Arabisch kende, vroeg hij van alles: 'schû-hada'. En ter herinnering aan die donkere dagen, heeft nu het lieve, trouwe paard zijn naam.

III.

Dinsdagochtend. En welk een ochtend. Ja, wij kunnen gaan. In het halletje maakt onze gulle huisvrouw de zadeltasch klaar met proviand. Het is in orde. Zeker zal Adil Effendi haar straks prijzen. Mustapha, het kleine boodschappenjongetje, is gekomen. Hij kijkt naar alles, héél nieuwsgierig en héél bescheiden. Zijn bloote pootjes wiegelen. Hij sluit zijn kleine kattenooogjes en hij spint. Allah is groot. Er zijn chawadja's, er zijn effendi's, en er zijn eenvoudige Mustapha's. Maar dat één chawadja en één effendi zóó veel lekkers meekrijgen! Straks krijgt hij ook een boterham. De chawadja is nogal goedig. Hij geeft baksjissj. Maar hij, de kleine Mustapha, twijfelt of de chawadja ooit zal leeren behoorlijk Arabisch te spreken. Gisteren heeft de chawadja ineens gevraagd: 'O, Mustapha, wat hebt gij vandaag gestolen?' Bij Allah, welk een vraag! Hij is hard gaan huilen. Toen is de meesteres gekomen en het is uitgekomen, dat de chawadja zich heeft vergist. En dat hij wilde vragen: 'O, Mustapha, wat hebt gij vandaag gewerkt.' De chawadja heeft hem, den kleinen Mustapha, toen een heel lief muntje gegeven. Het lijkt op een dubbelen piaster. Maar 't is een halve piaster meer waard. Mustapha spint: 'Wel een goede chawadja. Maar dom. Heel dom. En wat nemen ze veel mee.'

Het melkjongetje. Sinds Vrijdag niet geweest. Van harte welkom. Het is een fijn Joodsch jongetje, met vrome, blonde krullen: 'Wie ruft me dir?' Dat is Jiddisch voor: 'Hoe heet ge?' Het melkjongetje blijkt Zebulon te heeten. Het is trouwens een geleerd melkjongetje. Hij weet dadelijk precies waar geschreven staat: 'Zebulon zal aan de haven der zeeën wonen'. En hij is negen jaar.

O, dit is een van Gods dagen, dat alle kleine dingen eenig zijn. De warme stal. Geiten, schapen, lammeren, en 't nieuwe hondje. De goede paarden. Ik roep: 'schû-hada'. Het groote, zwarte paard kijkt uit, lief en getrouw. Hij eet suiker en bruin brood uit de hand van zijnen vriend. Achmad. staat er bij. En hij vangt de vallende broodkruimels op. Want het is een zonde voor Allah, brood te laten vallen op den grond.

IV.

Op rit. Wij zullen rijden langs het Kruisklooster, over de Philipsbron naar Bittîr. En dan over Bethlehem terug. Den weg, gelijk die in Baedeker staat aangegeven. Adil Effendi heeft den Baedeker waardig in zijn zak gestoken. Weet hij den aangegeven weg? Hij weet het. Maar 't is niet waar. Want wij moeten het Kruisklooster langs. En ik zie het héél laag en ver liggen, als wij de heuvelen intrekken. Ik plaats eene opmerking. 'Wat zou het,' zegt Adil onbekommerd: 'zijn wij monniken, dat wij naar een klooster moeten gaan?' En dan weer rustig voortrijden. Smalle heuvelwegen, ook steenen, en de aarde door den regen weggespoeld. Langzaam gaan en voorzichtig. Hier steil stijgen. Het stadje Mâlîka, dichtéén op zijn rotstop. Baedeker laat zijn reizigers zware wegen gaan! Adil heeft een koppigen dag: 'En toch is het de weg, die in het boek staat'. Ik berust.

Een sjeik. Een zwart overgewaad, en een fez met oranje doeksel omwonden. Adil begint een lief, als zingend, gesprek. Hij wil den weg vragen. Maar het zou onbeleefd zijn dit zoo op den man af dadelijk te doen. Hij vraagt naar des sjeiks welvaren. En naar den stand van het landwerk. Chamdillah, juicht de sjeik, 'hij is tevreden'. En dan vraagt Adil ook naar den weg.

Wij dalen fel. Een helling van glijdende steenen, waarop menig Baedeker hals en ribben zou hebben gebroken. Adil blijft onbekommerd: 'Het is de weg, gelijk die in den Baedeker staat aangegeven. Maar hij is in den oorlogstijd veel slechter geworden.'

Wij zijn in de groote eenzaamheid gekomen. De dalen tusschen de heuvelen, waar alleen smalle paden gaan. Soms een enkele vrouw, met mand op 't hoofd, gaat wiegend haren gang.

En het water. Gods goddelijk water. Het holt en rolt uit alle hoekjes. Borrelt onder de steenen uit. Valt van kanten en walletjes af. Bijeen. Vaneen. Schaterend en klaterend. Het speelt met de zon. Het schiet weg onder schaduwen. Het milde, het levende water. Overal is groen opgekomen. Langs de boorden der beekjes en aan de breede wadis. En waterbloemen, wit en geel. Het water zingt. En de zonnestilte luistert. Het water schatert, en de echo schatert het na.

Wij zijn nu aan een breede winterwadi gekomen. Des zomers droog. Des winters boordevol. Aan beide zijden de heuvelen zonder wegen. Wij moeten de wadi niet dwars over. Maar lang door. De paarden gaan, zwaar wadend. Voorzichtig voelend over de bedding met gladde wegglijdende steenen. Knieëndiep. Soms tot den buik weg. Het is gevaarlijk. Het is bekoorlijk. Maar is dit de weg, dien Baedeker zijn onschuldige reizigers doet gaan?

Wij stappen. Wij plassen. Het is doodvermoeiend op de kantelende paarden. En dit is een wadi zonder eind. En Adil wordt verteederd. 'Mijn vriend', zegt hij: 'als ik het niet beter wist, zou ik denken, dat dit niet de weg is, die in den Baedeker staat'. En nu is de wadi eindelijk ook genadig. Hij stroomt links af. En wij dalen, waar de spoortrein gaat. Straks schrijf ik mijn kwatrijn:

'Het lied van het water loopt met ons mede.
De Wadi daalt brekend over de rots.
Wij dalen langzaam, peinzend naar beneden,
Mijmerend in den milden vrede Gods.'

Hier is het rijden lichter. De wegen droog. De paarden stappen. Er zijn vol bloemen. Wit. Geel en de roode klapprozen. Ik lach tegen de bloemen en ik denk aan Giza Ritschl's verzen. Adil Effendi is naast mij gereden. Wij zien op. Wat zien wij? Elkanders glimlach. Adil zegt: 'Moge Allah allen zegenen aan wie gij thans denkt'.

V.

Bittîr. Het is Bittîr. Adil glimlacht héél genadig. Baedeker of niet Baedeker, hij heeft den weg dan maar gevonden. Den spoorweg over. En het goedige stationnetje langs. Het ligt te wachten op den middagtrein, die komen moet van Egypte. Maar niet alle dagen is de trein op tijd. De koopvrouwen wachten al. Ze hebben sinaasappels, kleine ronde ramenassen, arak, vijgen aan trossen geregen en gekookte eieren met heel dunne schillen en wit als room en melk. Wij legeren ons op een plateautje aan den overkant. De paarden afgezadeld. En gaan eten. Lui liggen op paardendekens. De zon. En uitkijken met half geloken oogen. Het goede, kleine, akkerwerk gaat zijn gang. Er is water hier. Wij hooren het breken en ruischen. Waar water gaat, is werk en leven. Hier wordt groente verbouwd. Wortelen, roode ramenassen en groene, bloemachtige salade. Een man werkt in zijn groententuin. Waardig met zijn oranje-hoofddoek. Een vrouw, die een kind in haar schouderdoek draagt. Jongens en meisjes. Adil zal ons ontbijt gereedmaken. En ik wil gaan kijken, waar het ruischende water vandaan komt. Héél hoog is de bron. Uit het duister breekt het water naar het licht. En het licht verrast, dat het de zon wederziet. Overal de groene boorden. En zonder gedachte, gelijk water gaat, schrijf ik mijne kwatrijnen:

De waterval.

Menschen, bouwt uw welgestemde instrumenten,
God bouwt het geluid van den waterval.
Bouwt uwe paleizen. Hij spant de tenten
Van Zijnen hemel over berg en dal.

De beek.

Het water breekt zich door de donkre steenen,
Dat langs de rotsen naar de vlakke schiet.
Hier wordt al mijn rustloos lachen en weenen
Rustig in breede banen van het Lied.

Zonnig water.

Stroomt water of stroomt zonlicht langs de rotsen?
't Is alles één. Water en zilverzon.
Het straalt. Het schuimt. Gebroken golven klotsen
Over de breede steenen naar de bron.

De Meesters

Geef mij voor mijn lied geen andere meesters
Dan het water, dat van de rotsen valt,
En den wind spelend met boomen en heesters,
Den vogel, die in 't blauw verzonken schalt.

VI.

Heb ik Adil heel lang alleen gelaten? Ik weet het niet. Hij heeft de zadeltasch met goede gaven ledig gepakt. En wij beginnen den blijden maaltijd Ik zeg: 'Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, die brood uit de aarde doet opkomen'. Ik proef de zoete, goede woorden. En dit is leven. Straks zal ik in het nagebed smeeken om het herstel van Stad en Land. En zoo zeker als hemel en aarde zal ik weten, dat God ons verhooren zal.

Adil heeft twee mooie roode ramenassjes gekocht. En hij heeft ze afgewassen in de vallende beek. Van het stationnetje komen drie brutale koopmeisjes gedwaald. Waar een chawadja en een effendi legeren met twee mooie paarden, valt wellicht te verdienen. Zij verkoopen ons sinaasappels, een tros gedroogde vijgen, en gekookte eieren. Wil Adil Effendi niet een lekkere flesch arak koopen? Maar Adil Effendi is vandaag braaf. Hij koopt den arak niet. Ook de groote blonde kip koopen wij niet. Ofschoon het vrijmoedige meisje aanbiedt hem op staanden voet te slachten, te plukken en te koken, Alles voor zestig piaster.

VII.

Na het eten zijn wij héél zonnig en héél lui. Waarom zouden wij Baedeker gehoorzamen en de hooge rots beklimmen, waarop Bittîr gebouwd ligt! Een mooi uitzicht? Dwaasheid. Niet mooier dan hier. En waarom zouden wij gaan zoeken waar dat rustelooze water vandaan komt? Moeten wij niet iederen stap, dien wij heengaan, ook weder terugdoen? Lui zijn, zonnig en liggen blijven. De blik binnen het heuvelomgevend keteldal. De goede paarden grazen. Wij hooren de eeuwigheid. Er gebeuren duizend kleine eeuwige dingen. Twee paarden komen spelen met onze paarden. Ze behooren aan den Muchtar van Bittîr. Er komen jongens langs met ezeltjes en met zwarte geiten. Ze krijgen allemaal een fijne witte boterham. En het goede herdertje. Hij hoedt een heele kudde schapen. Kleine lammetjes gaan blatend mee. Een heel pasgeboren lammetje draagt hij met zachte handen. Hij komt een beetje naast ons zitten in de zon, het diertje moederzacht in den schoot van zijn japon gespreid. Hij heeft een door en door verpocht gezicht. Maar hij is toch wel een goed herdertje. Dus vragen wij hem naar den oogst. Heel goed. Allah heeft hen wel gezegend.

Wij bespreken ook economische quaesties. Zijn er geen dieven in Bittîr, die de oogsten stelen van de landen en des nachts de dieren uit den stal? 'Neen, heer', zegt het goede herdertje: 'zulke dieven zijn hier niet. En wanneer zij er waren, zeker zou de natoer van ons dorp hen weten te vinden. Want hij is een wijs man. En hij zou hun de handen boeien. En hij zou hen zenden naar El Kuds, waar de Engelschen zijn'.

VIII.

En ziet, nauwelijks heeft het goede herdertje deze wijze woorden gesproken, of in het tooneelspel der eeuwigheid verschijnt de natoer. Dat is een plattelandsdiender. Hij draagt geen militaire kleederen. Maar een japon met een mooie sjerp, een schitterenden hoofddoek en een dikken stok. Wij zijn beleefd. En wij groeten: 'Uw dag zij gezegend, o, boulies effendi'. Hij is wel geen 'mijnheer politie', maar het is toch aardig, dat wij 't zeggen. Hij hurkt dus naast ons neder. Zeker wil hij een sigaret, twee sardientjes en een boterham. Hij bevestigt de opgaven van het goede herdertje aangaande het ontbreken van dieven te Bittîr. Adil Effendi stuurt nu het goede herdertje uit om sla te gaan stelen voor de paarden. Ze zijn daar fel op. Het zachte lammetje wordt dus neergelegd in 't zonnige gras. De natoer prijs Bittîr. Dieven zijn

er niet. En waar vindt men zóó malsche sla! Een buitenkansje voor de paarden. Wij moeten maar dikwijls terugkomen.

IX.

Wij rijden terug. ‘Mijn vriend’, zegt Adil Effendi heel waardig: ‘ditmaal zullen wij niet den weg gaan, gelijk Baedeker dien aangeeft. Maar ook over Bethlehem zullen wij niet gaan. Daar dit voor u te ver is.’

En wij rijden, één achter één, over allemaal smalle wegen, die geen wegen zijn. Volgebrokeeld met steenen. Aan wederzijden de hooge bergen, basaltkraal, onbebouwd. Er grazen kudden zwarte geiten, uitgestipt tusschen de rotsblokken. Een herder. Wij zien hem niet. Maar wij hooren hem, die zingt, als een verre verzonken vogel. En er is weer het water. Dat welt en valt van overal. Beekjes en bronnetjes, die luidgeruchtig praten of weg fluisteren in schaduwen. En voortreffelijk dit dal bebouwd. Overal fijne groenten voor de stad. Het water heeft heel dit land anders gemaakt.

Langs dit verscholen binnenweggetje gaat verkeer slechts weinig. Een Bedoeïen op zijn machtig paard. Een jongetje op een breedgepakten ezel. Vrouwen gaande stil blootvoets, last op het hoofd. Late middag. De schaduwen al diep in de dalen, klimmen duister op langs de hellingen van het geheuvelte naar waar de zon daalt. En de zon achter ons, wit en sterk zilver. Langzaam en peinzend rijden.

X.

De laatste halte in de bergen. Een boomgaard in een dalkom. Het gras hoog in den vochtigen grond. Alles al in lichte late middagschaduw en daarover geslagen de zware schaduwen van de boomen. Olijven. En een enkele grijze waterwilg. Hier de paarden ontbonden. En zij grazen. Wij zitten op een muurtje in een verloren tevredenheid. Zien de schaduwen dichter trekken. Niets zeggen. Niets doen.

De paarden zijn wijd afgedwaald. Ik roepen: ‘Schû-hada. Schû-hada’. En 't paard, kop-op, spitst de ooren. Draaft toe. En de lieve, trouwe kop over dat steenen muurtje, op mijnen schouder.

Dan opzitten. En over de vlakke naar huis. En dit is het liefste getijde van den avonddag. De zon heeft den hemel verloren. Maar er is de maan. Vol en van beslagen zilver. Heden is het veertien dagen in de maand Schebath. Morgen nieuwjaarsdag voor de boomen. Vanavond boomvruchtenfeest in het jongensweeshuis. Moe zijn, maar toch gaan.

Van verre zien wij, lichtgrijs tegen dun-blauwen maanhemel, het stadje Mâliha op zijn rotstop. En de tuin van Katamon, waar de Grieksche patriarch des zomers woont in een landhuis. De wijldheid. De rust van aarde en hemel.

En de nachtkou. Nu gevoelen wij, hoe zalig warm het heden was.

En de paarden in steekdrif. Over de vlakke nu landwegen. Zij loopen gaarne. Veel gegeten: haver, gras en fijne groenten, te Bittîr waar geen dieven zijn. En weten op weg naar huis. Bekende velden en wegen. Het koffiehuis van den Griek. De Duitsche kolonie. In Jeruzalem branden al de lamp-lichtjes. Achmad, die de paarden opneemt. Thuis.

In het halletje de warme kachel. Thee en koekjes. Adil, dadelijk lekker, eet en drinkt en spint. En hij zegt het in een goede genade: 'Mijn Vriend, ik geloof toch, dat wij vanochtend niet den weg zijn gegaan, dien het boek van Baedeker aangeeft.'

Nr 134 Gespannen dagen⁺

⁺31-3 1920 A., 6-7. Gedat.
Jeruzalem 9 maart. Onder de
kop Palestina.

Terug van Jericho. Woensdag de vastendag van Esther. Donderdag het Lotenfeest buiten de stad. Vrijdag het Lotenfeest hier. Maar wij vieren onze dagen dit jaar in rouw. En in woede. De Arabieren hebben onze nederzettingen overvallen in het noordelijk deel van Galilea. De oprechte Fransche politiek. Millerand schrijft Sokolov eenen ambtelijken pro-Zionistischen brief. Maar de Generaal Gouraud is onze vijand. Men zegt, dat Frankrijk geld geeft voor anti-Engelsch-Joodsche propaganda in Palestina. Zeker worden de Arabische betoogers bij hun rondgang langs alle consulaten aan het Fransche consulaat steeds opvallend vriendelijk ontvangen. Eerst moesten de Engelschen Noord-Galilea ontruimen. Toen bezetten de Franschen het niet. Gevolg: overval der Arabieren. Daarna garandeert generaal Gouraud, dat alles rustig is, en dat de Joden weder kunnen terugkeeren naar hunne vier nederzettingen. Ze keeren terug. En worden weder overvallen. Een heldhaftige verdediging.

Zes dooden. En de vestigingen weder ontruimd. Nu kan Frankrijk Noord-Galilea opeischen. En daarbij Joseph Trompeldor, de Russisch-Joodsche held. Kapitein. De eenige Jood, die in Rusland officier was tot de dagen van Kerensky. Een kleine veertiger. Geboren in den Kaukasus. Verloor één arm bij het beleg van Port-Arthur in den Russisch-Japanschen oorlog. Vroeg niettemin weder naar de vuurlijn te mogen gaan. Later met de geheele bezetting gevangen genomen door de Japanners. Terug naar Sint-Petersburg. Officier en begiftigd met alle rangen van de orde van Sint-George. Advocaat. Vóór den oorlog was hij een paar jaar werkzaam op de coöperatieve hoeve Daganja, als gewoon arbeider. Met het uitbreken van den oorlog werd hij door de Turken verbannen. Alexandrië. Hij ontmoet er Jabotinsky, met wien hij samen propaganda maakte voor een Joodsch legioen. Het gelukte. Zij streden op Gallipoli onder den kolonel Patterson; Trompeldor was als kapitein hun tweede. Later maakte hij met Jabotinsky te Londen propaganda voor een nieuw Joodsch legioen. Na de eerste Russische revolutie ging hij naar Rusland. En werd door Kerensky aan het hoofd gesteld van een Joodsch leger, dat door den Kaukasus in samenwerking met de Engelschen de Turken moest aanvallen in Syrië en in Palestina. De revolutie der Bolsjewiki maakte een eind aan al die rijke plannen. Toen de pogroms in Rusland losbraken, organiseerde Trompeldor eene Joodsch-nationale verdediging. Ook leidde hij de beweging der Chalutzim. Voor die beweging kwam hij zes maanden geleden aan in ons land. Hij was in Galilea, toen de Engelschen het ontruimden en de Franschen het niet bezetten. Hij was de leider der joodsche verdediging in de vier noordelijke nederzettingen: Metullah, Tel-Haj, Hamara en Kfar-Giladi. Bij de verdediging van Tel-Haj werd hij levensgevaarlijk gewond. Toch ging hij dóór, de verdediging te leiden. De Arabieren lieten af. De weinige Joden van Tel-Haj trokken met hunne dooden en den zwaar-gewonden Trompeldor naar Kfar-Giladi. Onderweg

overleed deze held der helden, in vol bewustzijn van leven en dood. Met een vredebede voor het Joodsche Volk.

Jabotinsky zal een rouwrede uitspreken voor zijn heldhaftigen vriend. Maar de zaal van het volkshuis is zóó moordend vol geworden. Dus spreekt Jabotinsky voor zijn honderden en honderden in den hof van 't huis. Het is lente. Er is de hemel. Er zijn de sterren. Er is de late maan. De zachte, zachte wind. Jabotinsky spreekt in het levende der harten, Hebreeuwsch. Woorden van bemoediging, van troost. Maar geen woord van verslagenheid. In al dit politieke gedwarrel: Frankrijk, Engeland, de Arabieren, de Zionisten, zien wij maar twee, die op elkander vertrouwen kunnen. Engeland en wij. Want wij hebben elkander noodig.

Door den maanavond naar mijn huis gaande bedenk ik voor Trompeldor dit kwatrijn:

‘Hij streed nog. Fel gewond aan teerste leden,
Zoolang tot zijne stem en zijn hart brak.
Ik boek de laatste woorden, die hij sprak,
Vergeet ze nooit: ‘Die strijdend stierf,
wenscht zijn Volk vrede.’

Gisteren hebben de Arabieren weder een anti-Zionistische demonstratie gehouden. De vorige is rustig afgegaan. Maar de getallen, die men de wereld heeft rondgeseind, zijn dwaasheid. Geen veertigduizend. Geen tienduizend. Hoe zou het ook? Jeruzalem mag nu weer een tachtigduizend inwoners hebben. Daarvan de grootste helft Joden. De vrouwen betoogen niet mede. Ook vele Christenen doen niet mee. Vier, vijfduizend op zijn hoogst. De vorige maal was ik in Jericho. Maar ditmaal ben ik den stoet tegemoet gelopen naar het Fransche consulaat. Natuurlijk werden ze door den Franschen consul hartelijk toegesproken. En een mooie, Arabische jongen (is men ooit te jong?) antwoordde met een groote politieke speech. Er kwam veel in voor van Elzas-Lotharingen. Toen spraken twee Arabieren uit de ramen van het consulaat (o, brief van Millerand!) woedende woorden tegen de Zagjunien. En de eenige Zagjuni, die in velden en wegen te zien was, werd ingedrongen en lastig gevallen. Maar door een jongen vriend, die bereden politie-officier is, voortreffelijk ontzet. Het was héél mooi. Ze hebben óók een marschlied gemaakt. Aldus:

‘Falestien belladina,
Wa-jahoedie kellabina’.

Wat in het Hollandsch zeggen wil: ‘Palestina is ons Land. En de Joden zijn onze honden.’

En 's middags om drie uur, bij de Jaffapoort, hebben ze plompverloren den Emir Feisoel uitgeroepen als Koning van Palestina en Syrië. In Damascus, Caïro en andere groote steden zijn op denzelfden dag optochten gehouden. Ditmaal is het ook niet volkomen rustig afgelopen. Van het Joodsche hospitaal ‘Hadassah’ is het naamschild afgerukt. Men zegt, dat Hadassah nu verder geen Arabische patiënten meer opnemen zal. Eenige Joodsche voorbijgangers zijn mishandeld en gewond, zoodat ze in het hospitaal moesten worden opgenomen. Eén belangrijk succes is zeker te boeken. Wanneer ik thuis kom, mis ik een taschje met zeven gelijk-en-gelijkvormige documenten, die gij en ik familiaar bankbiljetten noemt. Ieder van één pond. Moge Allah de ouders van den dief verderven! En moge hij den dief zelven óók verderven!

Er is nu een scherpe stemming in de stad. Men zegt, dat de Arabieren de Joden zullen boycotten. Dat wil zeggen: niet meer koopen. Maar verkoopen wel. O, de listelingen. De Joden zullen antwoorden met een tegenboycot. Ook de Joodsche boeren zullen geen werk meer geven aan Arabieren, al vallen dan de Joodsche werklieden ook duurder. En allerlei wilde geruchten. De regeering zal de leiders der optochten, vooral een van de Nashishibis, verbannen. Naar Malta. Gisteren werd beweerd, dat de burgemeester was gearresteerd. Maar vandaag is alles zóó rustig als het maar wezen kan. Wel schijnt het waar te zijn, dat de Turken naderen tot Syrië. En samenwerken met den Emir Feisoel.

Vandaag komt een Arabische vriend mij verzekeren, dat ook de prachtige Joodsche hoeve Dagania, op Engelsch gebied, is aangevallen. Op de Zionistische Commissie weet men niets. Maar mijn Arabische vriend houdt vol.

Meer optochten? Men zegt: Vrijdag weder een. Maar 't staat te bezien, of de Engelsche regeering ditmaal verlof zal geven. Koning Feisoel, vijf gewonden, een afgerukt hospitaalschild. En zeven gevlogen ponden! En de Franschen en koning Feisoel? Men klopt thans in Syrië. Maar de Franschen willen blijkbaar dit land onder troebel water zetten.

Langzaam. Maar het gaat toch. De vrede is in aantocht. Het burgerlijk bestuur hier wordt voorbereid. De regeering roept ambtenaren op, die twee van de drie landstalen moeten kennen: Engelsch, Hebreeuwsch en Arabisch. Alle drie is natuurlijk het beste. Joodsche ingeborenen zijn er, die alle drie talen voortreffelijk spreken. Zij zullen nu ineens goed vooruitkomen. Ook de leerlingen, veel Christenen, van de Amerikaansche school te Beiroeth. Engelsch en Arabisch. Het minst de Mohammedaansche Arabieren. Alleen Arabisch en wat Fransch. De salarissen worden niet slecht. Driehonderd tot achthonderd pond des jaars. En voor heel hoge ambten nog hooger. De geheele stad spreekt nu over ponden en over baantjes. En alle menschen hebben ineens vele vrienden gevonden. De salarissen zijn beter dan die van de Zionistische Commissie. En deze zal wel menig ambtenaar moeten missen. Merkwaardig: onder den invloed van den haat tusschen Joden en Arabieren is het onderwijs in het Arabisch op de Joodsche scholen deels afgeschaft, deels in aanzien verminderd. Men heeft gedacht, dat de Arabische bevolking wel Hebreeuwsch leeren zou. Heden brengt ons dagblad 'Doar Hajom' een hoofdartikel, waarin wordt aangedrongen op meer en beter onderwijs in het Arabisch, omdat dit land thans nog Arabisch van taal is. En alle omliggende landen van Marokko tot den Taurus het ook zijn.

In deze gespannen dagen denkt men daar nog weinig aan. Maar 't is zoo: de Joodsche Constituante, of hoe het dan heeten mag, is weder aan de orde. Ik geloof, dat ze er ditmaal komen zal. Met actief en passief vrouwenkiesrecht. En, door de onthouding van de orthodoxie, een linksche meerderheid in dit rechtsche land. Waarom het trouwens altijd te doen is geweest.

De positie van de Mizrachie is van het begin af moeilijk geweest. Bij gebreke van leiding. Hier in het land zijn alle bekende rabbijnen er vlak tegen. Maar op het oogenblik is de orthodoxie weder hopeloos verdeeld, zonder dat iemand eigenlijk goed weet waarom. Mocht het nog tot een vergelijk tusschen de orthodoxen komen, dan is het niet onmogelijk, dat zij een eigen landsvergadering bijeen roepen. En dan zou die constituante geheel geen recht hebben, zich te beschouwen als vertegenwoordigster van het Palestinensische Jodendom. Maar zóóver zal het wel niet komen. Het zal wel blijven bij onthouding van de orthodoxie. En bij onverhoorde protesten.

Vóór ik dezen sluit heb ik den krassen brief gelezen, dien onze David Jellin geschreven heeft, uit naam van alle Joden, aan den Burgemeester van Jeruzalem. Deze heeft deelgenomen aan de anti-Zionistische demonstraties. En toegestaan, dat er tegen ons gesproken is van af het stadhuis. 'Afzetten kunnen we u niet,' schrijft Jellin, 'maar vanaf deze dagen beschouwen wij u niet meer als onzen vertegenwoordiger.'

Leedvermaak heb ik in deze gespannen dagen niet. Maar diegenen, die wel eens getwijfeld hebben aan mijn objectiviteit, mogen nu het interview herlezen van onzen Nahum Sokolov met den Londenschen correspondent (Donderdag 6 November, Ochtendblad). Wie heeft gelijk gekregen?

Nr 135 Jeruzalem - Jericho⁺

⁺7-4 1920 A., 6. Gedat.
Jericho 26 febr.

Wij zijn gevlucht uit Jeruzalem naar Jericho. O, niet voor de aanplakbiljetten. En niet voor de democratie.

De aanplakbiljetten. Nu de beslissing nadert, worden de Arabieren onrustig. Er zal wel niet veel gebeuren, zoolang in Egypte en in Syrië niet meer gebeurt. De Engelsche regeering schijnt nu toch eindelijk gekozen te hebben. Al was er toch nog wel aarzeling. Van de week bijvoorbeeld weer met gronden, te Rischon le Zion, waarover twist is tusschen ons en de Arabieren. Maar het groote Hotel Fast te Jeruzalem komt nu toch definitief in Joodsche handen. Er is genoeg over te doen geweest.

De aanplakbiljetten. Tegen de regeering en tegen de Zionisten. Ze zijn op een nacht ineens aan alle muren geplakt. De nachtwachts hebben niets gezien. Ze zijn afgescheurd. Den volgenden dag zijn zij er weer. De nachtwachts hebben weer niets gezien.

II.

De demonstratie. De Arabieren zullen morgen te Jeruzalem een vreedzame demonstratie houden tegen de pro-Zionistische uitlatingen van den generaal Bols. De regeering heeft daartoe vergunning verleend. Dat staat tenminste in de krant, de anti-Zionistische krant 'Zuid-Syrië'. Maar 't schijnt, dat de regeering garanties eischt, dat alles rustig afloopt. En misschien zal de demonstratie dus niet zijn. Trouwens, er is toch wel iets veranderd dit jaar. Men merkt geen angst en geen spanning bij de Joden. Het is of wij sterker, zekerder zijn geworden.

Zij demonstreeren Vrijdag. Na den middag. Nu hebben zij, o, de listelingen, de Joden uitgenoodigd hun winkels te sluiten als teken van protest tegen het Zionisme. Omdat zij heel goed weten, dat de Joodsche winkels Vrijdagmiddag héél vroeg gesloten worden. Nu willen de nationale Joden, dat de winkels open zullen blijven. Maar dat willen de orthodoxen weer niet. O, de listelingen!

III.

Wij zijn gevlucht. Voor de koude. Neen, het gaat niet meer te Jeruzalem. Altijd de regen. Altijd de wind. De lente, die niet wil komen. Wij zullen naar de lente toegaan, naar Jericho. Voor het onschuldige prijsje van drie pond zal Hassan Effendi ons naar de lente brengen. En voor het even onnoozele prijsje van drie pond zal hij ons weder laten afhalen. Het reizen is hier héél duur. Geen treinen. En geen trams. Dat moeten wij later alles opknappen. De watervallen van den Jordaan. Electrificatie. Een trammetje. Nu gaat het nog met ponden. Ach, en onze ponden zijn zóó licht geworden.

Een mooi wagentje. En drie paardjes. Zij slaan de maat. O, welk een wonderlijk jaar is dit. Een strenge wind. Er ligt soms nog sneeuw. Na zeventien, achttien dagen.

De duizenden wondere gezichten over Jeruzalem. Achter een berg is het geheel weg. Door een dal ligt onze stad geheel open. Langs den tuin van Gethsemané. En laag langs het dorp Tur, dat op den Olijfberg staat.

Straatkinderen schreeuwen. Kippen vluchten. Het leven is klein maar geriefelijk. Is dit Holland? Is dit laag-Engeland? Neen, het is Bethaniën, waarover wordt gesproken in Johannes, hoofdstuk XI. Adil Effendi noemt het El-Azarije. Hij weet niet, wat gij natuurlijk allen weet, dat die naam komt van den Lazarus, over wien in het hoofdstuk van Johannes gesproken wordt. Daarentegen weet Adil Effendi weder sinaasappels te veroveren, vier voor een onnoozelen piaster. Van verre zien wij het hooge heuveldorp van Abu Dis. Daar woont een machtige sheikh, die vroeger een medjidié hief van elken reiziger. Maar 't is uit, nu de Engelschen hier zijn.

IV.

Langs den Chàn el Ahman. Een mooie naam. 'De roode herberg'. Tot hier toe en niet verder heeft de sneeuw geheerscht over bergen en dalen. Toen wij sneeuw hadden, heeft het hier geregend. In Jericho regen, tien dagen aaneen. Alle wijze menschen begrijpen, dat de komeet van den 17den December daar schuld aan heeft. Dat de wereld niet vergaan is? Een wonder. Allah is groot.

Wij dalen langs wonderlijke wegen. Niet een weg in Holland, het rechte, het gestrekte. Maar een weg in Palestina, een windende en dalende. Diep beneden achter ons een huis. Daar zullen wij straks langs rijden.

Het land is groot en leeg. Van Bethaniën tot Jericho, weg van eenige gestrekte uren, zal er geen stad meer zijn, en bijna geen dorp. En dan Bethaniën. Denkt niet aan een Hollandsch dorp, helder in de verf. Aan zijn vlakspiegelend water. Een brink en molens en een dijk. Maar denk aan een Arabisch dorp. Leemen lage huizen. Soms een klooster, een kerk op een heilige plaats. Meestal van de Russen, die hier voorname, kerkelijke bezittingen hebben.

Maar de leegte. Ik ben gereden van Jeruzalem naar Hebron. En van Hebron naar Berseba. Nu rijden wij van Jeruzalem naar Jericho. Natuurlijk, - men kan niet zeggen: 'zooveel vierkante meter, dat maakt zooveel emigranten'. Toch moet hier ruimte zijn voor duizenden en andere duizenden, wanneer heel het land op krachten wordt gebracht. Wat is er nu het leven? Op de bergen grazen honderden en honderden kudden geiten en schapen. Ze stippen wit en zwart door elkander heen. Een herder gaat, waar de kudden stroomen, waardig in een lang gewaad en steunend op zijn staf. In de valleien gras. Daar weiden de koeien. Maar 'mager en zeer leelijk van gedaante, rank van vleesch; ik heb dergelijke van leelijkheid niet gezien in het gansche Egypteland'.

Een verwarde, een verwilderde opeenstapeling van bergen. Vele gloedwit, brandend geel, onherroepelijk naakt verloren. Maar ook hier is overrijke regen gevallen. Waar het water is afgestroomd en de strenge berg verweerd, staat het milde gras. Strepen van groen. Plekken van groen. Geurig in het strenge gebergte.

V.

Wij zijn in de lente gekomen. De hemel zacht en wit en blauw, de wind duizend kussen. En bloemen. Een volte van bloemen. Witte, gele hooge, en duizenden van donker rood als klaprozen. Het is nu de bloemen- en de bijentijd. Het geheele land geurt en zoemt in één zalige bedwelming. Wij rijden zwijgend van genot. Soms zien wij den zonneplas van de Doode Zee. Grijs en geweldig grijs staan daarachter de bergen van Moab. Links van den weg het water ruischt en overvalt. Van overal. Zooveel beken. Zooveel bronnen. Diep in de koele krekken.

Wij zijn uitgestapt. Het wagentje daalt langzaam naar de vlakke van den Jordaan. Wij loopen langzaam, luisteren naar het diepe water. En de wonderlijk duizenden bloemen. Het land is rood, geel en wit in plekken. Het water komt van heel ver. Uit de bronnen van Ain Fara, waar wij den laatsten zomer een van onze zaligste dagen hebben verluierd. Het heet hier Wâdi el Kelt. Het mag het dal van Achor zijn, dat in Josua wordt genoemd als grens van den stam van Juda. Of misschien de beek Krith, waarheen de Profeet Elia eenmaal vluchtte. Wij kunnen van hier het diepe waterdal niet bereiken. Er loopen wel voetweggetjes langs de rotsen. Maar alleen voor op. Wie hierlangs naar beneden wil loopen en geen zwarte geit is, die gaat met een doodsgangetje een koel en ruischend ravijn in.

VI.

Buiten de bergen. De zoele vlakke van den Jordaan. Voor onze onnoozele drie pond zijn wij zoowaar midden in den zomer gebracht. Terwijl ons niet meer dan een lente beloofd werd. Vroeger is deze vlakke een regen van vruchtbaarheid geweest. Wij zullen dat weer zoo maken. Zoo waar wij leven: onze dagen zijn vervuld. Hier gevoelen wij dat. En zoo rijk aan water dit gezegende jaar. De Mozesbeek staat vol. Misschien zijn dit nog waterwerken uit den tijd van Herodes, die een paleis had in het oude, verdwenen Jericho. Het stilstaande water is nu een oorzaak van malaria. Er is veel koorts in Jericho. En des zomers is het heet. Maar wij hebben wel andere streken gekoloniseerd, waar de koorts was en de hitte.

Het nieuwe Jericho. Dit verre hoopje huizen. Heelemaal geen stad. En heelemaal geen muren, die voor nieuwe bazuinen zouden kunnen nedervallen. Een kleine minaret. Een halve maan nog in top. Een vierkant rood en wit gebouw, dat aan de Russen behoort. Moskobië, heet dat hier. Nu door de Regeering in het gebruik genomen. Het wordt avond. Wij rijden naar het Oosten, schemeringen in. En al zachte, grijs en paarse schaduwen. De plas van de Doode Zee blinkt al niet meer. De nacht veroverd de bergen van Moab.

Nu maakt Adil Effendi zich gereed om te worden ontvangen op eene wijze, die hem de achting van alle weldenkende lieden moet verschaffen. Er blijft geen stofje

op zijn gelakte schoenen en op zijn mooi grijs pakje. Ook niet op zijn fes en het zwarte zijden kwastje zit goed.

Het hotel. Het zooveelste hotel. Ik zucht wel even in dezen zaligen, zoelen, vooravond. Maar Adil, een luie commandant, heeft al een geduchten negerjongen opgecommandeerd voor de bagage. De hotelhouder verschijnt in een poort van groen en bloemen. Een oude, stroomagere Arabier. Hij ontvangt ons met allen eerbied verschuldigd aan de ponden en de piasters van zóó eenen chawadja, en van zóó eenen effendi. Die gekomen zijn van El-Kuds, dat de vreemdelingen Jeruzalem noemen, met zoo een héél mooi wagentje en met drie zoo héél mooie paarden.

Nr 136 Wij dansen⁺

⁺10-4 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 16 maart

De punt van deze vulpen twijfelt. Als ik eens schreef: 'wij dansen op een vulkaan?' Het is, geloof ik, niet waar. Maar het klinkt aardig en heldhaftig. Trouwens, misschien is het ook wel waar. Maar laat ik bescheiden zijn en zeggen, dat wij gedanst hebben naast een vulkaan. Het dansfeest bij Miss Landau. En de vulkaan: Syrië. Wij hebben het hier in de lucht gevoeld als de hitte en de kou. Een siddering door de Mohammedaansche landen. De Eeuwigheid rekt zich uit. Het is lang niet meer de Zionistische kwestie, de Arabische. Een Mohammedaansche ontroering: Egypte, Palestina, Syrië, Mesopotamië, Turkije. Westwaarts krampt het tot Marokko. Oostwaarts naar India. Men zegt, de Bolsjewiki werken er achter. En Italië in Syrië. Misschien ook Engeland. Frankrijk en Italië in Egypte.

De jaarlijksche dansavond van Miss Landau. Een groote gebeurtenis in Jeruzalem. De gouverneur komt. En allemaal nette menschen komen. De burgemeester. Ik heb u geschreven over den boozen brief, dien Jellin hem heeft geschreven uit naam van den Raad der Jeruzalemsche Joden. Omdat hij vooraan heeft geloopt in de tweede anti-Zionistische demonstratie. En later de betoogers heeft toegejuicht van de trappen van het Raadhuis. 'Ik ben niet tegen de Joden, maar tegen het politieke Zionisme', zegt de burgemeester. Men wil den brief van Jellin laten fotografeeren en rondzenden in alle Mohammedaansche landen. Het is nogal een vrijmoedige brief.

Trouwens, het is uit met de optochten. De gouverneur-generaal Sir Louis Bols heeft de leiders bij zich laten komen op den Olijfborg. De wegen daarheen zijn prachtig. En de generaal heeft den heeren verteld van zijne ervaringen in Ierland en in Egypte. De Regeering is nu voldoende ingelicht. De protesten en de foto's van den optocht zijn naar Maarschalk Allenby gezonden. Uit. Dus zullen wij ook den optocht niet zien van de vrouwen van Jeruzalem. In rijtuigen. Alle rijtuigen van Jeruzalem waren daarvoor reeds gerequireerd.

Het bal. En de duurte. Emir Feisoel. Koning Feisoel. Wat zal hij zijn, wanneer deze brief u gewordt? Intusschen krijgen we bijna geen aanvoer meer van koren uit Kerak en Salt. Het meel kost nu vijf en honderdste van een pond sterling. En een rotel is drie kilo, verdeeld in twaalf okia. Rijst is twee en twintig piaster de rotel. Vleesch tien piaster een okia, dat is in plat-Hollandsch een rijksdaalder het pond. Suiker veertig piaster de rotel. Alle salarissen zijn dan ook verhoogd, evenals de budgetten van weeshuizen enz. Gelukkig krijgen wij veel van ons geld uit Amerika. En de

dollar blijft zich goed gedragen. Al deze bittere wijsheid hoor ik van Stephan Effendi, den local adviser. Hij weet nog veel meer. Maar hij mag alles niet zeggen.

Het bal. Chesterton is er. Een reus boven en breed van allen uit. Hij en Belloc zijn onze vrienden misschien niet. Maar 't is toch aardig. Hij blijft nog een paar weken hier. En dan is de stof voor zijn nieuwe boek opgedaan. Hij spreekt ook, groot en breed tegen den slanken, sierlijken Arabier, met Adil Effendi. Ik weet zeker, dat Adil geen woord van Chestertons beweringen begrijpt. Maar Chesterton zal het niet merken. Daarvoor is Adil veel te glad. En Chesterton wandelt naar het buffet, in de vaste overtuiging, dat hij den mystieken glimlach des Oostens heeft gezien.

Het bal. De Burgemeester. Een Hussein. Er zijn meer Husseinies. Ismaël Bey en Mahmoed Effendi, die de Heilige Vlag van Jeruzalem bewaart. Maar Saïd Effendi el Hussein is er niet. Jammer, - want wij hooren juist, dat hij benoemd is tot minister van buitenlandsche zaken van Koning Feisoel. Nu ben ik er vandaag heengereden, naar zijn huis. Prachtig achter een sparrenlaan in de Amerikaansche kolonie. Hij is vertrokken naar Es-Schaam, dat gij, onnoozelen, nog Damascus noemt. Dus is het ook niet waar, dat de Engelsche Regeering hem niet heeft willen toestaan naar Damascus te gaan. Men vertelt dat. Maar och, men vertelt zoo veel in deze dagen. Bijvoorbeeld, dat een aantal Mohammedanen naar de kerk van het Heilige Graf zijn gegaan. En zij hebben daar gezworen niet te zullen toelaten, dat de Zagjuni de Heilige Plaatsen der Christenen zouden schenden. Vrede op aarde. Hoe kort is het geleden, sinds de Mohammedanen te Jaffa een varken door de straten dreven met het biljet aan zijn krulstaart: 'Dit zijn de Christenen'.

Ook de Turken en de Arabieren hebben zich verzoend. Djemal Pasja is daarvoor te Damascus geweest. Dat wil zeggen: niet de Djemal Pasja, dien gij bij name kent. Maar de zoogenaamde kleine Djemal Pasja. De groote Djemal heeft het verbruid. Hij heeft hier de Arabieren al even hard gehavend als de Joden. De Turken hebben den Arabieren beloofd, dat zij Djemal Pasja, den echten, zullen uitleveren, wanneer zij hem beetkrijgen. Een vulkaan. En wij dansen.

Terwijl Adil snoept van de bonbons, hoor ik, dat de Franschen klappen hebben gehad bij Oerfa, dat is het bijbelsche Oer-Kasdim. Er is een opstand tegen de Franschen te Beiroeth. Zij telegrafeeren de wereld rond, dat er betoogd wordt tegen Feisoel. Adil Effendi behaaglijk met gezouten amandelen. Ook hebben de Arabieren ten teeken van verzoening de ster van de Turksche vlag in hun vlag overgebracht. Maar de halve maan blijft Turksch.

Gij weet zeker allen, dat Lord Milner hier in het land is geweest. Hij zegt: een doodgewoon bezoek. Wij zeggen: politiek. Ik heb hem even gezien, den dag na het bal. Naar het gouvernement om iets te vragen van Generaal Storrs. En voor zijn kamerdeur niet alleen zijn schoone, stoute, wachter. Maar nog twee anderen, donker, afgesloten. Er is vergadering van de vereeniging Pro Jerusalem, die zich de instandhouding ten doel stelt van de oude stad. De gouverneur is voorzitter. De deur van de wachtkamer open. Ik zie hen weggaan. Van de onzen David Jellin en Ben Jehoedah. Verder de burgemeester, de Groot-Mufti van Palestina, en de wethouder Salameh. Daarna alleen Lord Milner. Zijn lijfwachters rijzen op, in sierlijke gewaden.

Lord Milner. Natuurlijk politiek. Herbert Samuel is in Egypte geweest. Weizmann is er nu. Wij verwachten hem dezer dagen. Wat zal de Engelsche politiek zijn? Ten onze koste den Arabieren toegeven? Of met ons samen de Arabieren weerstaan? Kolonel Meinertzhagen. Hij is de chieft political officer van het hoofdkwartier te

Haïfa. Hij heeft dezer dagen nog eens te Haïfa verklaard, dat de komst van de Zionisten een voldongen feit is. Dat dit is in het belang van de ontwikkeling van het geheele land. En dat de Arabieren het best zullen doen zich daarin rustig te schikken. Gevolg: een groote demonstratie van alle Arabieren tegen deze dwaze woorden. Ze eischen trouwens niet weinig: eenheid van Palestina en Syrië. Volledige autonomie. En verbod van Joodsche immigratie. Voorts erkenning van het Arabisch. Dat wil zeggen: geen ambtenaar zal worden benoemd, die Arabisch niet leest, spreekt en schrijft. Alle publieke arbeid in het Arabisch. Ook Arabisch verplicht op alle scholen. Dus Arabisch hier, wat Hollandsch is in Holland.

Mijne Arabische vrienden verzekeren mij, dat dit alles nog maar een begin is. Zij meenen, dat het nog wel een jaar of vijf duren kan, vóór de Mohammedaansche volken genoeg doorgesijpeld zijn. Zij overdrijven in hunne propaganda. Maar, zeggen zij: 'dat doen de Zionisten ook.'

De Balfour-declaratie. De beroemde. Wonderlijk, hoe veel en hoe weinig men daarin lezen kan. Beloofd is: 'the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people.' Prof. Weizmann heeft daaruit gelezen de schepping van mogelijkheden, die op den duur Palestina zoo Joodsch zullen maken als Engeland thans Engelsch is. Het is vooral met deze woorden van Weizmann, dat thans propaganda onder de Arabieren wordt gemaakt. Maar men kan de beroemde declaratie ook smaller lezen. Gelijk ik onlangs heb hooren doen door een van de meest invloedrijke personen in de Oostersche politiek. Er staat niet, dat Palestina zal zijn een nationaal tehuis voor het Joodsche volk. Maar dat er in Palestina zoo een tehuis zal zijn. Dat wil zeggen: niet minder een nationaal tehuis voor andere bewoners. Bovendien, al is de declaratie gezonden aan Lord Rothschild voor den Engelsche Zionistenbond, er wordt beloofd een nationaal tehuis voor het Joodsche volk en niet voor de Zionisten. Het is te hopen, dat onze leiders erin zullen slagen vrede te houden met alle elementen van het Joodsche volk, óók hier. Er zijn altijd wel minder goedgezinde Engelsche ambtenaren te vinden, die verdeeldheid onder de Joden gaarne zien en begunstigen. Ik denk aan de constituante en het vrouwenkiesrecht. De Arabieren willen wel weer bij de Engelsche Regeering 'inlichtingen inwinnen' omtrent de preciese beteekenis dier constituante. En de Regeering zal wel antwoorden, dat dit eene bijeenkomst is van Joodsche afgevaardigden, die geen publiekrechtelijke macht heeft en geen deel aan de Regeering. Zelfs voor de Joden zullen geene bindende besluiten worden genomen. Maar dan is het ook beter niet te spreken van 'constituante' en 'belastingen'. Maar van 'Congres der Palestinensische Zionisten' en van 'contributies'. Want daar komt het dan toch op neer. De Regeering wordt waarschijnlijk eene Engelsche Regeering. Met een aantal plaatselijke ambtenaren, Arabieren en Joden. Maar tot heden is mij verzekerd door iemand, die 't weten kan, dat het niet in de bedoeling ligt de Zionistische Organisatie deel te laten nemen aan de Regeering des lands. Wel Joodsche autonomie binnen de grenzen van de openbare orde. En Joodsche ambtenaren in de regeeringsbureaux, waarbij eene aanbeveling van bekende Zionisten ter benoeming natuurlijk van waarde kan zijn. De groote autonomie der verschillende volksdeelen zal natuurlijk de Regeeringstaak zeer verkleinen. En wij zullen het gemis aan regeeringsmacht niet al te zeer gevoelen.

Nr 137 Het hol van den leeuw⁺

⁺15-4 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 18 maart

Zoo is het dan waarlijk lente geworden. Een maand geleden zaten wij stervend onder de sneeuw. Misschien komen er nog koude dagen. Maar deze dagen, vol warmen wind, zijn van een ongekende zaligheid. Het heuvelende grasveld achter ons huis is van een diep, gelijkgewassen, groen. Vol geiten en schapen. En de herdersjongens zoeken al niet meer de zon, maar wel de schaduw onder de kortknoeste olijfbomen.

De lente. Vandaag liep voor het eerst weer een limonade-kerel buiten. Zijn watervat. Zijn koperen geraad. En zijn vroolijk geschreeuw. Ofschoon één limonadezwaluw ook hier nog geen lente maakt.

De wegen alweer aardig stoffig. De waterwagens. Ze jagen veel stof en sproeien luttel water. Maar is het toch niet goed bedoeld?

In den Bazar de eerste lentevruchten. De zure amandelen. Onrijp, die wij hier eten met zachten, zuren bolster en al. Voor één piaster koopt men gaarne een dysenterie. Lente.

II.

En de Arabische kwestie. Ik wil een bezoek brengen bij Arif al Arif, den redacteur van 'Suria al Junubieh'. Dat beteekent Zuid-Syrië. Op het laatste Palestina-congres te Damascus is besloten Palestina te noemen 'Zuid-Syrië', teneinde de eenheid te doen uitkomen. Zuid-Syrië een Arabisch dagblad. Fel nationaal. Altijd tegen de Zagjunien. Zoo noodig tegen de Engelschen. Tegen de Franschen. 't Is al eens een maand door de regeering gestopt geweest. Zijn redacteur, Arif al Arif, is een van de leiders van de straatdemonstraties. Een verwoed en gevierd spreker.

Een beetje een gevaarlijk bezoek. Daar ik niet weet, welke taal Arif al Arif spreken kan, vraag ik Adil Effendi met mij mede te gaan. Adils donkere oogen peinzen. Een onaangenaam bezoek. En hij daarbij? Dus besluit hij dat hij niet weet waar Arif al Arif woont. En dat hij ook niemand kent, die het wel weet. Het bureau van de courant is ook volkomen onbekend. Ook is het een onaangenaam bezoek. Wanneer wij eens uitgingen wandelen naar den lentetuin van Katamon?

III.

Dr. Neufach, de secretaris van het Vredesgericht, (dat hier trouwens voorwerp is van een gestadige ruzie!) kent Arif al Arif. Hij geeft een briefje. In het Hebreeuwsch. En het huis van den geduchte vinden, de stad. Achter de Amerikaansche kolonie. Op een heuvel aan den weg naar Sechem. Een groot, wit huis. Samen met sjeich Machmoed. 'Juist', zegt mijn vriend Adil: 'ik weet dat huis. Onze koetsier weet het ook. Neem dus ons wagentje. Maar ik kan niet meegaan. Ik moet naar den dokter.'

Dus rijden in Adils wagentje. Met Adils zwart koetsiertje. Langs verre lentewegen. En het huis van den geduchten vinden heerlijk tegen zijn heuvel gelegen.

Hoe stelt de rustige burger zich Lenin voor of Trotsky? Arif al Arif zal mijn kaartje zien en mijn Hebreeuwsch briefje. Een Zagjuni in zijn huis! Hij zal uitbraken in geweldige verwenschingen. Misschien heeft hij wel een hond.

IV.

Maar het leven is altijd en overal dood eenvoudig. Deze Arif al Arif blijkt een mooie, jonge Arabier te zijn. Zijn lichte grijsbruine oogen zonder geweld. En zijn bruin, uitgeborsteld, snorretje boven een stillen, milden mond. Hij leest het Hebreeuwsche briefje. Een Zionist? Hij wil van iedereen leeren en met iedereen spreken. Zijn leven? Een koopmansfamilie. Eerst hier school. Dan te Konstantinopel gymnasium en hoogeschool voor staatswetenschappen. Arabisch, Turksch en Fransch. Werkzaam in het departement van buitenlandsche zaken. Maar de oorlog breekt uit. Hij wordt officier in het Kaukasusleger. Gevangen genomen door de Russen. Drie jaar in Siberië. Krasnojarsk, Omsk, Tomsk. Samen met Duitsche officieren. Daar Duitsch en Russisch geleerd. En les gegeven. Met twintig andere Arabische krijgsgevangenen is hij weggevlucht naar Wladiwostock en over Japan naar huis. Hij is nu een jaar hier. Heeft dien tijd gebruikt om Engelsch en Hebreeuwsch te leeren. Hij schrijft de courant vrijwel alleen. Voorts is hij leeraar aan het Arabische gymnasium en aan een instituut. Hij laat mij iets héél moois zien. Een courant, die hij in Siberië schreef voor zijn medegevangenen. Eén exemplaar. Circuleeren en terug. Een gebonden boek, met teedere, mooie penteekeningen. Hij heeft ook héél mooie handen. Velerlei artikelen: Englands verliezen ter zee; temperaturen te Krasnojarsk; invloed van het Arabisch op het Duitsch; de Joden en het Zionisme. Uit de courant de man: geduldig, ijverig, begaafd, veelzijdig, kunstvol. Maar geen wijsgeer. Een fel vijand. Maar wel een vijand om geen mindere te wenschen.

V.

Ik vraag, waarom hij zoo tegen de Joden is? 'Ik ben niet tegen de Joden. Ik ben tegen het politieke Zionisme'. Hij is Moslem geboren. Maar nu een vrijdenker. Een positivist. Godsdienst is eene privaatzak. Hij meent, dat alle godsdienstverschillen mettertijd gaan verdwijnen. Hij heeft niets op het Joodsche geloof tegen. Ook niet op het Joodsche Volk. Laat het gerust een staat vestigen, overal, waar het dit wil en kan. Behalve in Palestina, waar zij met de Arabische idealen in botsing komen.

Hij wil werken voor de verheffing van het Arabische volk van Marokko af tot Indië toe, met als centrum een blok in Voor-Azië. Laat iedere Jood gerust werken voor de verheffing van zijn Joodsch volk. De Dagen zullen spreken en rechten tusschen beide volken.

Wat heeft hij over het Zionisme gelezen? Boeken niet. Maar de couranten, geregeld. Hij leest de *Jewish Chronicle* en de *Jüdische Rundschau*. En, zegt hij heel beleefd-boosaardig: 'wat ik gezien heb'. Inderdaad is het optreden van sommige ambtenaren en leden van de Zionistische Commissie niet vrij geweest van eenige aanmatiging. Ze hebben zich soms gedragen als regeerders. Den laatsten tijd begint men nu aan te dringen op een betere verstandhouding met de Arabieren. 'Politiek' zeggen die smalend. Er is het laatste jaar een machtige Arabische pers opgekomen. Geen enkel blad is pro-Zionistisch. En de meerderheid is vlak anti. Men overweegt nu de uitgave van een ruim, mooi Arabisch blad door de Zionistische Commissie.

Zijn courant? In den beginne ging het niet. Nu heeft hij vijftienhonderd abonnés. Hij heeft ook eenen Joodschen vertaler.

De Joodsche koloniën. Moet hij niet toegeven, dat die ook voor de Arabieren een groote weldaad zijn geweest? Zijn bijvoorbeeld de Arabische dorpen in hunne nabijheid niet beter dan de andere Arabische dorpen? Hij geeft dat toe. Maar toch wil hij geen Joodsche immigratie. De Joden willen niet gewone bewoners zijn van

een Arabisch land, maar heerschers. Het Joodsche 'national home' is maar een overgang naar een Palestina 'zoo Joodsch, als Engeland Engelsch is'. Weizmann heeft dat zelf gezegd. En de Arabieren willen dat niet.

Herbert Samuel? Ook diens zending vertrouwt hij niet. In de *Jewish Chronicle* heeft hij de eigen woorden van Samuel gelezen, dat hij naar Palestina ging ter voorbereiding en regeling van de Zionistische immigratie. En de Engelsche Regeering heeft op navraag van de Arabieren verklaard, dat Samuel niet voor de Zionistische Organisatie is uitgekomen, maar voor de Engelsche Regeering om raad te geven in zaken van financiën en burgerlijk bestuur. Overigens heeft Samuel op de Arabieren een zeer goeden indruk gemaakt. Een politiek bekwaam man, wiens voorzichtigheid en beminnelijkheid wel eens kon leiden tot verdeeldheid onder de Arabieren. Ik vraag: 'wat bedoelt u?' Maar Arif Effendi wil er niet op ingaan. Hij heeft zich, geloof ik, verpraat. Dus moet ik dat zien te hooren van een anderen kant. En ik hoor dit: zooals ik reeds schreef is Saïd Effendi el Husseini minister van buitenlandsche zaken geworden van Koning Feisoel I. Men zegt, dat hij vóór zijn vertrek naar Damascus een lang onderhoud heeft gehad met onzen gouverneur-generaal Louis J. Bols. Ook geld? Daarentegen heeft de Engelsche administratie eenen brief geschreven aan Aref Pasja el Dajani, hoofd van een andere aanzienlijke familie, om te vragen voor welke van zijn familieleden hij een post in de nieuwe civiele regeering wenscht. En de Nashishibis? De derde aanzienlijke familie des lands, krijgen die niets? Men zegt: civiel gouverneur van Jeruzalem. Sommige Arabieren beweren, dat Herbert Samuel bezig is de aanzienlijke families tegen elkander aan te zetten. 'Ibsar', gelijk onze Arabische vrienden om een haverklap zeggen. Zin: 'God heeft het gezien'. Bedoeling: 'Ik weet het niet.'

VI.

En Zangwill? De *Jewish Chronicle* van 27 Februari is aangekomen. Verslag van een rede door Zangwill gehouden op een diner ter eere van den vijftigsten verjaardag van dr. Jochelmann. Zijn oplossing van de Arabische kwestie? 'De Arabieren geleidelijk met gemoedelijken dwang noodzaken dit Land tegen schadevergoeding te verlaten.' Onze Zionistische leiders beweren, dat Zangwill hiermede de Arabieren tegen ons heeft opgezet. Het parlamentslid Majoor Ormsby Gore, die met de Zionistische Commissie in Palestina heeft gewerkt, zeide, dat de moeilijkheden met de Arabieren hier de schuld van Zangwill zijn. Ik vraag er Arif al Arif dus naar. 'Heelemaal niet', zegt bij doodelijk beleefd: 't is alles lood om oud ijzer. Zangwill zegt het zóó. En Weizmann zegt het wat politieker. Maar ze meenen hetzelfde.'

VII.

Waarom niet van den eenen leeuw vervallen in den anderen? Dus afscheid gaan nemen van Chesterton. Want ik ga morgen naar Rechoboth. En hij is weg vóór ik terug ben. Chesterton is een van de menschen, die wij antisemieten noemen en zich zelve noemen zij gaarne Zionisten. Hij erkent het bestaan van een Joodsch probleem. Een volk overal zwervend zonder land. Het komt te midden van geen enkel volk tot een vol nationaal leven. Terwijl het overal het nationale leven der andere volken

stoort door het steunen van allerlei internationale bewegingen. Zoo een volk moet weder een eigen land hebben. Of dit land nu Palestina moet zijn? De Joden hebben hun land twintig eeuwen vastgehouden met hun verlangens en hunne gebeden. Dat is eene bezetting, die zeker niet minder rechten geeft dan de bezetting door de Arabieren. Maar de Arabieren zien dat natuurlijk anders in. Och, zegt Chesterton: 'de zaak is nu in handen van de politici. Die zullen als gewoonlijk wel weer een compromis vinden. Dat wil zeggen: een oplossing, die geen oplossing is, en die de Joden niet bevredigt en de Arabieren irriteert'.

VIII.

En dan van dezen leeuw naar huis. Onder de Jaffapoort een chic Syrisch politie-luitenantje tegenkomen en hem verzekeren, dat ik tevreden ben, mits hij tevreden is. En hooren, dat er een Jong-Turksche revolutie is losgebroken over Konstantinopel. Alweer eene complicatie meer. Zóó komt het einde voor ons nooit. De duurte ondragelijk. De economische toestand slecht. Maar de oogst zal misschien goed zijn. De zachte, late regens zijn begonnen op hun tijd.

Nr 138 Jeruzalem - Rechoboth⁺

⁺21-4 1920 A., 13. Gedat.
Rechoboth 22 maart

Jeruzalem verlaten. En naar Rechoboth gaan, dat een van de mooiste kolonies is, ongeveer zes, zeven kilometer van Ludd aan den spoorweg Jaffa-Jeruzalem.

Dus neem ik weder afscheid van mijnen Armeenschen kapper. Hoe gaat het hem? Slecht, mijnheer, zegt hij, 'je suis cinq personnes. Wat zal ik doen met die paar ponden, die ik per maand verdien?' En nu gebeurt er iets, dat gij zeker allerminst verwachten zoudt. Mijn Armeensche kapper prijst de zegeningen van het Turksch bestuur: 'Mijnheer, toen kostte een schaap niet meer dan een medjidie. Nu kost een okia vleesch niet minder dan acht, negen piaster.' De wreede duurte maakt de menschen hier wanhopig. De val van het geld verergert den toestand nog. En de Arabische agitators maken van de duurte een propagandamiddel tegen de Zagjunien.

Naar Rechoboth gaan. En de laatste vergadering in Jeruzalem. Een vredes-vergadering. Er dreigt eene splitsing in de orthodoxe Aschkenasische gemeente van Jeruzalem. Er zijn twee kerkeraden gekozen. Die natuurlijk beide beweren de echte te zijn. Ik zit in de eene. Laatst ben ik bij vergissing in den verkeerde terecht gekomen. Men was te beleefd het mij te zeggen. Dus heb ik de geheele zitting medegemaakt. En het was precies hetzelfde. Nu stichten wij manmoedig vrede. Wie 's avonds onder wind en sterren langs de wegen dwaalt, peinst, dat Jeruzalem toch een mooie stad is.

II.

Naar Rechoboth gaan. Afscheid nemen van Adil Effendi. Hij zal niet mede gaan. Maar Awiëzer gaat mee. De broer van de vrouw onzes huizes. Leerling van de Kweekschool. Thuis in Rechoboth. Verlangt naar huis. Hij is niet eerder tevreden

voor wij een uur te vroeg rijden naar het station. Wij hadden willen loopen van Jeruzalem naar Rechoboth. 't Is maar een uur of acht. Op 't laatst springt dat af. We gaan met den trein. Hij is vroeg opgestaan. Want hij heeft al geoefend van zes tot zeven. Er is hier namelijk een Joodsche zelfverdediging georganiseerd tegen mogelijke aanvallen van de Arabieren. Alleen in Jeruzalem hebben zich een driehonderd man laten inschrijven. De jongen juicht: alle jongens van de Kweekschool; de doktoren van de Hadassah; koetsiers, schoenpoetsers. Alles door elkander. Met elkander. Leider is Jabotinsky, die luitenant is geweest in het Joodsche legioen. Wij doen dit. Maar toch gelooven wij niet, dat het noodig zal zijn.

III.

De trein. Vol en bont. En wie daar ontmoeten? Arif al Arif, den leeuw van Zuid-Syrië. Hij is heel tevreden. Feisul koning. Een Arabisch Syrië van den Taurus tot de Egyptische grens. Alle godsdienstverschillen tusschen Mohammedanen en Christenen zullen verdwijnen voor de ééne Arabische nationale eenheid. In Bagdad zal men een broer van Feisul tot koning kronen. Ook in Egypte begint het weer, zoogenaamd wegens vernieuwde censuur op de dagbladen. Werkelijk, omdat de Mohammedaansche volken vrij willen zijn.

Ludd.

Het drukke station. De lijn Jeruzalem-Haïfa. Een lijn van Ludd naar Egypte. Eén van Ludd naar Jaffa. Ramleh is geen station meer. Wij hebben al een buffet te Ludd. Thee drinken. Weizmann is aangekomen met dr. Ruppin. Zij zullen met de auto naar Jeruzalem rijden. Niemand let erg op. Men zegt, dat heethoofd-Arabieren verleden een aanslag hadden beraamd tegen Weizmann. Bijzondere Joodsche vrienden, die beter weten, wat er onder de Arabieren omgaat, moeten het plan hebben ontdekt. Te Jeruzalem staat altijd een schoon diendertje voor zijn deur. Hier is niets bijzonders. Hun auto rijdt naar Jeruzalem.

IV.

Loopen van Ludd naar Rechoboth. Een ezeltje huren voor de bagage. Een Arabische knaap, die het ezeltje drijft en het straks weder naar Ludd zal terugvoeren. Het ezeltje stapt snel op een stel sterke hertepootjes. De Arabische knaap, zoet en droef neuriënd, houdt het ezeltje bij. Awiëzer, die een reus van een jongen is. Het nieuwe geslacht. Hij verlangt naar zijn kolonie en naar zijn moeder. Dus moet ik loopen. Warm. Ver. Zandwegen. Een autoweg, gevloerd met kippengaas. Nooit vertoond en gevaarlijk. Het land ligt geploegd en gezaaid open van streek tot streek. Zijn warme adem gaat tot aan den hemel. Onze blikken gevangen binnen de kalme lijnen van lage heuvelen. Heel ver, grijs, bergen van Juda. Het is tusschen middag en avond. Stevig stappen. Tuinen waar zware trossen sinaasappelen hangen. Citroenen. Amandel-tuinen. De bloeitijd is voorbij. Hier hangen al zachte, zure amandeltjes. Nu stelen ook de nachtdieven.

Wij drinken fijn, koel water in een mooien sinaasappelentuin. 'Pardijs' heet zoo een tuin. Pluk en verzending zijn in vollen gang. Werklieden deels Hebreeuwsch,

deels Arabisch. Wij op stap verder met een stevigen Joodschen werkman. En een mooi Jemenietenjongetje met een grooten stok. Hij verzekert mij, dat hij twaalf jaar is. Ik dacht zeven. Zijn vader is dood. Zijn moeder is hertrouwd. Het is een mooi, wijs jongetje. Gelijk men bij de Jemenieten zoo velen vindt. Hij kan natuurlijk lezen en schrijven. Werkt hij al? Bewaddaï! roept het Jemenieten-jongetje in een uiterste verbazing. Was hij een Arabisch jongetje, dan zou hij hebben geroepen: 'Maäloem'. Hij blijkt te zijn opzichter over de Arabische jongens, die sinaasappelen inpakken. Ik kijk heel even op dit opzichtertje neer. 'Mijnheer', zegt hij: 'ik ben wel klein, maar ik ben héél slim, en ik heb een grooten stok.'

V.

De lage, kalme heuvel. Wij zien van de kolonie nog niets. Maar wij zullen dadelijk alles zien, wanneer wij over den heuvel gaan. 'Is het niet prachtig... hebt u ooit zoo iets moois gezien?' Ik denk, in den eenvoud van den open avond, aan den Engelschen jongen, die mij hetzelfde vroeg in het heuvelland van Kent. Hij stierf, een officier van de vliegers. Wat zal Awiëzers lot zijn? Ons volk. Maar deze kolonie. Gevangen tusschen zijn laag-gaande heuvelen. De huizen: wit, breed, laag, met roode pannendaken, wijd gebouwd langs de wegen en tegen heuvelen aan. Het hôtél (moge Allah het zegenen) is het eerste huis links. En den gastvrijen, maar duren eigenaar, genaamd Efraïm Harlap, ken ik van vele Mizrachistische vergaderingen in Jeruzalem. Dit is werkelijk een best hotelletje. Fijn gebouwd. Zindelijk. Een terras. Ik heb al van dat terras gehoord. Er staan twee lange banken. En ziethier: in Rechoboth is niet één kroeg. Is geen bioscoop. Maar er is de jeugd. En Efraïm heeft vele aardige dochters. Des avonds houdt dus de jeugd van Rechoboth op deze banken een doodonschuldige sociëteit. Maar Awiëzer wil natuurlijk naar huis, al zal hij later het terras ook niet vermijden. Dus loop ik maar even mee, door den zacht-dansenden schemer, naar het huis van Awiëzers vader, dien gij, onnoozelen, mijnheer Blumenfeld zoudt noemen. Maar onze Arabische vrienden zeggen Aboe-Joenes. Want de oudste zoon heet Jonathan. Aboe-Joenes is juist bezig een geschil te berechten tusschen twee Arabieren. Van den een is een koe gestolen. En de andere moet ze hebben gekocht. Hij ontkent dat natuurlijk. De bestolene brengt getuigen bij, die verklaren, zelf gehoord te hebben dat de tweede de koe gekocht heeft. Het mooie van het geval is, dat de getuigen liegen en dat de beschuldigde bewijzen kan, dat zij liegen. Maar niettemin heeft de koop toch plaats gehad. De kunst van Aboe-Joenes is nu den kooper tot bekentenis te brengen. Wees maar gerust, dat dit Aboe-Joenes gelukken zal.

VI

Metterdaad. Wanneer Aboe-Joenes de huiskamer binnenkomt is het hem gelukt. De kooper zelf heeft de wijsheid van Aboe-Joenes moeten erkennen. Beide partijen zijn tevreden weggegaan. Dat komt trouwens talrijke malen voor, dat twistende Arabieren een Joodschen scheidsrechter kiezen, of de zaak voor een Joodsche rechtbank brengen. Toch wordt ook hier de verhouding met de Arabieren al iets minder goed. Al is zij nog niet bepaald slecht gelijk in de steden. De economische belangen van de

dorps-Arabieren staan vlakweg tegenover die van de stads-Effendis. De dorpingen hebben belang bij een rustig bestuur. De Effendis bij een wanbestuur, dat hun gelegenheid geeft de fellachen uit te buiten. Anderzijds is anti-joodsche propaganda in de dorpen niet zonder invloed gebleven. Er vaart een nationaal zelfbewustzijn door de Arabieren. Zij zien naar Damascus. De Arabische Regeering daar eischt van Frankrijk en Engeland ontruiming van geheel Syrië. Palestina inbegrepen. Men bereidt een Syrisch parlement voor, waarin ook vertegenwoordigers van Palestina zullen zitten. Zulke stoute eischen en daden spreken aan. Wij, onnoozele Joden, weten nog steeds niet, wat onze leiders van de vredesconferentie hebben geëischt.

Een kleinigheid. De Arabische rijtuig-eigenaren te Jeruzalem hebben al hun Joodsche koetsiers ontslagen. Kunnen wij daarover boos zijn? Ik twijfel. Het is het antwoord op de publieke propaganda tegen Arabische arbeiders in de Joodsche koloniën.

VII.

Naar het hotel gaan door den gezegenden avond. Wat is alles hier stil. Zandwegen, waarover de enkelen gaan onhoorbaar. De hemel van ongemeten blauw. De lage lijnen van de heuvelen geteekend daartegen. Holland is ver. Maar toch niet heelemaal weg. Ik heb in een winkeltje hier Bendsdorp's chocolade gezien en Betko's cacao. En in het hotel komen. En daar een van de kolonisten vinden. Een van de oudsten, die al dertig jaren in de kolonie woont. En hooren, dat zijn zoon thans in Holland bij de Chalutziem werkt. Om de veeteelt te leeren. Een goed land, nietwaar, Holland? 'Maäloem', zeg ik in een hartelijke overtuiging.

De dochters en het terras met de banken van Efraïm houden hunnen goeden naam op. Al de jeugd van Rechoboth is daar bijeengekomen. Het lacht. Het zingt en het fluistert. Alles in het Hebreeuwsch. Ik weet zoo rustig, dat mijn tijd voorbij is. Een Dichter zegt dat dan zóó:

Ik heb geleefd. Nu zie ik rustig leven,
Die veel verlangen en dien weinig heugt.
En ik bedenk, langs zooveel vreugd gedreven,
Vind ik nu meest in 't mild beschouwen vreugd.'

Nr 139 De ongestoorde bruiloft⁺

⁺25-4 1920 O., 6. Gedat.

Rechoboth 26 maart

Tegen de kolonie Rechoboth aan, tusschen de heuvelen, de buurt van de Jemenieten. Nu vijf en tachtig gezinnen, met driehonderd twintig zielen. Hun buurtje apart. Zij houden zich apart. Ze hebben hun eigen rabbijnen. Vele rabbijnen. Iedere Jemeniet is eigenlijk een rabbijn. Ze zijn eerst sinds een jaar of vijftien uit Arabië hier gekomen. In zeden en gewoonten nog vol Arabië. Maar overigens orthodox Joodsch, naar Thora en Talmud. Ze laten de hoeken van het hoofd haar groeien. Ze hebben magere, bruine, scherpzinnige gezichten. Vele jongeren zijn onder socialistische invloeden al veel minder orthodox en veel meer eischend. Wat hun levenswijze en hun loon betreft, staan zij ongeveer tusschen de ingeboren Arabieren en de ingekomen Europeesche

Joden. Ze trouwen bijna alleen onder elkander. Zelden met inlandsche Sefardische Joden en nog veel minder met Aschkenasiem.

En men zegt, dat zij groote dieven zijn. Hebben ze dan geen last van het achtste gebod? Maar matig. Ten eerste stelen zij vooral van de Aschkenasiem, die zelf vele van de geboden óók niet houden. En dus moeilijk mogen verwachten, dat men de geboden zal houden ten hunnen goede. Maar bovendien stelen zij binnen de perken van de leer. Bijvoorbeeld: Haham David wordt betrappt, wanneer hij eens anders wijngaard verlaat met een mand vol van eens anders druiven. Zoo een vroom man! Wel foei. Volstrekt niet. Deuteronomium 23 vers 25 zegt duidelijk: 'in uw mand zult gij niets doen.' Welnu deze mand is niet van hem. Hij, R. David, heeft die mand geleend van de vrouw van R. Joessef. Wat wil men van hem?

II.

De vrouwen. De jongeren zijn gemoderniseerd. Zij werken bij de kolonisten en verdienen twee, drie pond per maand. Ze dragen Europeesche kleeven, modieus, witte en bonte blousjes. Een korte rok. Maar de ouderen zijn gekleed als Arabische vrouwen. Geen kousen. Maar onderbroeken van bonte stof, tot den enkel. De getrouwde vrouwen gaan niet gesluierd. Maar het hoofd bedekt met een kunstig gelegden zwarten doek. Die het voorhoofd verhult tot de oogen. En als kappen over de ooren en de wangen wordt gevoegd. Des Zaterdag dragen zij kappen van zijde met zilverdraad. En een voorhoofdsband van zilver met honderden rinkelende munten. Het is heel mooi. Alle Jemenieten kunnen lezen en schrijven. Ze achten zich heel ver boven de domme Arabieren. En de jongeren spreken Hebréeuwsch. Ze leeren het bij de kolonisten en in de scholen. Het is bijna beleedigend, wanneer men tegenwoordig Arabisch spreekt tegen eenen Jemeniet. Houd ik ze wellicht voor Arabieren?

De vrouwen. Ze worden ten huwelijk gekocht en verkocht. De vader krijgt geld. Is de vader dood, dan de naaste mannelijke bloedverwant. Een goede Jemenietische vrouw kost tegenwoordig al gauw tien of twintig pond. Maar dan is 't ook een goede.

Kadja is het dienstmeisje in ons hotel. Haar vader heeft vier vrouwen. Eén is weggelopen. Daar is tegenwoordig niet veel aan te doen. Want ze is gaan werken bij eenen kolonist en die helpt haar nu tegen haar man. Maar 't is goed. Ze wil gaan trouwen. Kadja's vader wil haar nu wel eenen scheidsbrief geven, als zij hem dertig pond betaalt. Ze heeft hem achttien gekost. Maar alles is zoo duur heden ten dage. Intusschen: misschien laat Kadja's vader wel wat van den prijs vallen. De onderhandelingen daarover loopen nog.

III.

De vrouwen. Kadja. Zij is zestien jaar oud. En verreweg het mooiste Jemenietenmeisje van allen. Ze weet dit zelve héél goed. Maar ze wil, dat ik het haar zeggen zal. En och, waarom zou ik, wanneer zij het zelve zoo goed weet?

Een meisje. Maar ze is eigenlijk een gescheiden vrouw. Dat zit zoo. Op een dag heeft een listige Jemeniet haar in het bijzijn van twee getuigen in eenen boomgaard een appel gegeven. En daarbij de formule uitgesproken, waarmede een man eene vrouw tot de zijne neemt. Kadja's vader wist er niets van. En een bruidschat is niet

betaald. Nu was de groote vraag: of dit een geldig huwelijk was. Alle Jemenietische rabbijnen zijn er aan te pas gekomen. Ook de Chacham Bashi van Jaffa. De meeningen liepen ten zeerste uiteen. Maar een paar kolonisten, die medelijden hadden met de schoone Kadja, hebben de zaak opgelost. Ze hebben den listigen Jemeniet een reusachtig pak ransel toegezegd, wanneer hij Kadja niet dadelijk eenen scheidsbrief gaf. Jammer hè? Zoo eene mooie en zoo eene goedkoope vrouw! Maar Kadja heeft de schrik beet. Ze gaat nog lang niet trouwen.

IV.

De vrouwen. Deuteronomium 25 vers 5 tot elf. Een Joodsche man sterft zonder kinderen. Hij laat een vrouw na en een broer. Dan is de broer verplicht de vrouw te huwen. Wil hij dit niet, dan is hij verplicht dit ceremonieel te verklaren. Een van de ceremoniën is, dat de vrouw den schoen neemt van den voet van den weigerachtigen zwager. Zoolang dit niet heeft plaats gehad kan de vrouw niet met een ander huwen. De handeling heet: 'Halitzah'. De zwager geeft halitzah. De vrouw neemt halitzah. Bij de Aschkenasiem wordt altijd halitzah gegeven. De Jemenieten daarentegen maken dikwijls van de gelegenheid gebruik gratis eene vrouw te bekomen. Al is het dan eene weduwe. Bijvoorbeeld: jaren geleden stierf hier een kinderloos, gehuwde Jemeniet. Zijn oudste broer was één jaar oud. Dus kon de weduwe niet hertrouwen vóór die jongen dertien jaar was. Want eerder kan over de halitzah niet worden beslist. Welnu, toen de jongen dertien was, en de vrouw diep dertig, verklaarde de jongen, dat hij zijn schoonzuster wel trouwen wilde. Een gratisse vrouw. En het geschiedde. Dat is natuurlijk eene uitzondering. Maar de Aschkenasiem vinden het ergerlijk, al hebben de kolonisten het trouwlustige Jemenietje ongemoeid gelaten.

V.

Er zal een Jemenietenbruiloft zijn. Een mooie bruiloft, die zeker wel een week duren zal. Des daags werken. Alle avonden feest. De bruid is zeventien jaar oud. Zij is om zoo te zeggen een eigen nichtje van Kadja. Bovendien heeft zij gediend bij de Aharonis, den bekenden dierkundige, over wien ik nog wel eens schrijven zal. Ze is dus om zoo te zeggen familie. De bruidegom is twintig. Een gezeten man. Timmerman bij het groote wijnbedrijf te Rischon-le-Zion. Hij heeft een eigen huisje, meubelen en een koe. Wel is hij blind aan één oog. Een grove, grijze vlek. Maar dat is dan ook alles. Bovendien heeft de bruid hem niet lief. Haar vader is dood. Haar oudste broer krijgt dus het geld. Twintig pond. Alles is duur tegenwoordig. Ze heeft zich eerst wel verzet. Maar ten slotte heeft ze toch toegegeven. Wegens onze verdienstelijke betrekkingen tot de schoone Kadja worden wij uitgenoodigd. Eerst den avond te voren. Een dansfeest voor de vrouwen. Zij zitten stijf aaneengerijd langs de vier witte wanden van het uitgeruimde huisje. De bruidegom is nog in Rischon. De bruid, den geheelen avond, danst niet en zij zegt niets. Kadja is zeker de schoonste van alle meisjes, maar zij zelve weet dit zóó goed, dat ik het haar ook heden niet zeggen zal. Dansen. Twee vrouwen samen, zonder zinlijkheid. Zij kijken strak naar elkanders voeten. Zij wikken en nijgen in duizend hoeken. Muziek. Een gewelddadige pauk. De dochter van den opperrabbijn slaat met een hartbrekend lawaai.

Wij zijn weggegaan. Maar zij hebben gedanst tot na drie uur. Den volgenden morgen zes is de schoone Kadja weder op haren post. En zij ziet er zóó goed-geconserveerd uit, dat ik bijna voor de verleiding bezwijk en het haar zeg.

VI.

Des middags vier uur inzegening van het huwelijk. Het zal buiten zijn. Wij gaan op onzen tijd. Twee huisjes vol. Eén mannen. Eén vrouwen. Weer in stijve rijen op den grond langs de vier wanden. De mannen. De bruidegom in het midden achter een tafeltje: koffie, amandelen, gebrande doerra, suiker. Hij is afschuwelijk met dat ééne verblinde oog. Maar een vaste betrekking, een huisje, meubels en een koe. De huwelijksbrief is al geschreven, en alle vrienden lezen hem vol aandacht. Geen geheim. Ik mag hem óók zien. Dan op weg naar het huis der vrouwen. Zij zingen psalmen. Een oude man danst voor den bruidegom uit. Hij danst niet uit vreugde. Niet uit schoonheid. Hij danst omdat het een gewijd gebod is, te dansen op eene bruiloft voor den bruidegom uit. Hij springt op oude, onmachtige voeten. Hij gebaart met dorre, doode handen. De spotwind heeft zijn dwaze kleeren beetkregen. Hij danst. Tot bruid en bruidegom elkaar begroeten. De vrouwen gillen, hoog en hol, als op een fluit. Van vreugde. Arabisch. De bruid heeft een kleed van witte stof. Europeesch. Maar op het laatst heeft zij weder moeten toestemmen in het Arabisch roodverven van haar handen. Zij vindt dat vreeselijk. Maar wie den man neemt, moet ook de roode verf nemen.

VII.

En des avonds weder dansen. Een mannenhuis. Een vrouwenhuis. Weer langs de vier wanden de stijve rijen. Dans in de middenruimte. Wij bezoeken het vrouwenhuis. De dochter van den opperrabbijn slaat haar pauk gewelddadig, alsof zij nooit weg is geweest. Twee meisjes dansen een droomdans van zacht-glijdende bewegingen. De schoone Kadja zit naast de bruid, wonderlijk met hare bloedroode handen.

Ditmaal hebben zij gedanst tot zeven uur des morgens. En toen is de schoone Kadja maar meteen aan het werk gegaan. Vrijdag. Veel werk en maar weinig tijd. Want om tien uur zal het geheele gezelschap op stap gaan naar de kolonie. Rischon-le-Zion, waar de waarde bruidegom woont met zijn huisje, zijn meubels en zijne mooie koe. En daar zal de ongestoorde bruiloft verder worden gevierd. De schoone Kadja is dus wel een beetje moe. Maar ze is toch nog in de dansende stemming. 'Heer' zegt zij: 'er zijn bruiloften bij ons, die een week duren.'

Nr 140 De stad in opstand[†]

[†]26-4 1920 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 8 april

Zondagmorgen. Zóó: alleen te huis zijn, want alle huisgenooten naar hun geboorteland: Rechoboth. Vroeg naar de post geweest, en u mijnen laatsten brief gezonden, over het Nebi Moussa-feest. Tien uur. Er wordt geweldig op de ijzeren

deur geklopt. Een Joodsche vriend. Verwilderd, gehavend. Hij roept 'Laat mij hier blijven. De Arabieren van Hebron hebben de stad overvallen. Ze slaan alle Joden dood.' Ik weet niet meer wat. Naar buiten gaan. De straat afkijken naar de Jaffapoort. Maar 't lijkt alles zóó rustig. Heeft hij ze zien vliegen? Hij zweet en hij beeft. Maar ook een geweldige bult op zijn hoofd. Een stokslag. Ik loop naar buiten. Maar de straat is afgezet. Wij wonen buiten den muur. Niemand mag in of uit. De auto's razen met hun mitrailleurs. Een troep jonge Joden wordt in de straat opgesteld. Ze willen hulp gaan brengen in de oude stad. Afgesloten. De Zionistische Commissie is gesloten wegens de Tusschendagen van het Paaschfeest. Geen courant. Niemand weet iets. Iedereen heeft dooden gezien en gewonden. In den laten middag wordt de weg naar de stad vrij. Naar het hotel Amdursky. De Hadassah heeft er een post ingericht. Meer dan honderd gewonden zijn dien eenen dag binnengebracht. Er is niemand gedood. Maar er zullen sterven.

Het is zóó gebeurd: de Arabieren van Hebron zijn gekomen om naar Nebi-Moussa te gaan. Aan den ingang van de stad zijn ze toegesproken door verschillende nationale leiders. Aref el Aref, over wien ik u vroeger reeds schreef, heeft ze tegen de Joden opgehitst. En de overval is begonnen. Winkels geplunderd. Gestoken. Geslagen. De Arabische politie-agenten hebben deels medegedaan, deels niets gedaan. Ze zullen ontslagen worden. Het heeft eenige uren geduurd vóór militaire hulp kwam. Toen heeft men de binnenstad afgesloten. De Joden buiten den muur belet te hulp te komen, en zelf niet veel gedaan.

Niemand weet iets. Iedereen weet alles. Jabotinsky gearresteerd. Dr. da Sola Pool van de Commissie gearresteerd. Een wilde verwarring. En een groote bitterheid tegen de Engelsche Regeering.

II.

Maandagochtend. Het is niet rustig in de stad geworden. En weder afgesloten. De jonge Joden bewaken de buitenbuurten tegen overval van de dorpen. In de stad mogen zij niet.

Over ons wordt een huis bestormd. Arabieren hebben met steenen gegooid. En de Joden er tegenin. Op de balcon de menschen schreeuwend. Het golft voort tot de Poort van Jaffa. Een auto raast naar beneden. Militairen. Een kluit arrestanten jaagt voorbij. Arabieren en Joden. Het leege huis wordt voor alle zekerheid onder mitrailleurvuur gezet.

's Middags wordt de staat van beleg afgekondigd. Niemand zonder pas stad in of stad uit. Na zessen niemand meer op straat.

De jonge mannen van ons huis komen terug uit Rechoboth. In de koloniën heet het reeds, dat Jeruzalem in levensgevaar is. Zij komen helpen. Rondom de koloniën is het alles nog rustig. Galilea daarentegen onrustig.

's Avonds zes uur. De lichtblauwe maanschemering. De eerste teedere sterren. Kan het zijn? De stad in opstand? Van de Jaffapoort ruischt de auto met militairen naar beneden. Wegjagen, wie nog buiten is. Van het balcon af en de ramen gesloten.

III.

Dinsdagochtend. Naar den gouverneur gaan voor den Raad der Aschkenazische Joden. Een aantal oude, zwakke Joden uit de binnenstad wil weg. Ze worden voortdurend bedreigd door benden dolle Arabieren. In de binnenstad wonen betrekkelijk weinig Joden. De Hebronstraat is onveilig. De gouverneur raadt aan niet uit de stad te trekken. Hij waarborgt ons: het wordt beter. Het is een zware slag voor hem. Valt daar niet zijn geheele politiek van voorzichtigheid en van verzoening?

's Middags worden in de Hebronstraat bij vergissing twee oude Joodsche mannen door Indische soldaten doodgeschoten.

Ik heb mij op het gouvernement een pas gevraagd om de stad in en uit te kunnen. Hotel Amdursky. Ook dezen derden dag zijn weder gewonden gebracht. Verbonden en naar het Hadassah-hospitaal. Joodsche vrouwen zijn onteerd. Geplunderd. Gebrand. Een Leerschool is in brand gestoken. De Heilige Wetsrollen zijn verscheurd.

Te Jeruzalem. Op het Feest onzer Bevrijding. Twee en een half jaar na de Balfour-declaratie.

IV.

De Klaagmuur. Ik wil naar den Klaagmuur gaan. Men zegt, dat niemand er komen kan, door de buurt van de beruchte Marokkanen heen. Kan de Regeering dan onze eenige heilige plaats niet vrijhouden? Ik wil toch gaan.

De zachte, zoelwaaiende lente-middag. De Bazar leeg. Alle winkels weg achter doode, ijzeren, luiken. De soldaten overal op post. Een pas? Een pas, een pas. Tot de Jodenstraat. Daar geen soldaten meer. En de straat in naar de Omar-moskee. Het zit er vol Arabisch geweld-volk. Het wordt gevaarlijk. Maar toch doorzetten. Men kijkt verbaasd en verontwaardigd. Zet door. Rechts af, de trappenstraat. Links, rechts en links. De straatjes tusschen de hooge blinde huismuren. Vrouwen en mannen. Ze kijken wildzwijgend. Ze laten door, norsch, onwillig. Er beginnen scheldwoorden neer te vallen. De Muur.

O, de Muur, op het Feest van de Bevrijding. Hoog. Vreemd, eenzaam. Het is hier doodstil. Er is geen mensch. De zoele, blauwe hemel. Scherende zwaluwen. En dadelijk terug. Het is doodgevaarlijk. Schelden. En ik terugschelden, snauwen, loopen. De straat uit. Soldaten. Het hotel.

Ik hoor, dat wij zes dooden hebben. Eén is een Jemenieten-jongetje van dertien jaar. De twee anderen zijn hier gekomen uit liefde voor het Land. Er zijn tweehonderd gewonden. De begrafenis zal zijn des avonds na zes uur, opdat niemand er bij zal kunnen zijn. En de maan is nog licht genoeg.

Naar huis. Van de huisgenooten komt niemand. Den volgenden dag hooren, dat zij gearresteerd zijn.

V.

De couranten zijn verschenen. Maar weder onder censuur. Witte plekken. Toch genoeg over, om te laten zien, dat onze schrijvers niet zoo heel ingenomen zijn met de maatregelen van de Regeering. Eerst te lang gedraald. Toen niet flink aangepakt. Bij wie de schuld ligt, is duidelijk. Geen enkele Arabische winkel is geplunderd. Waar zijn de onteerde Arabische vrouwen? En toch behandelt de Regeering de

Arabische plundersaars en de Joodsche geplunderden als twee gelijke partijen, tusschen wie zij nu eens kalm en rechtvaardig berechten kan.

Vandaag is nog een kritieke dag. De bedevaartgangers komen van Nebi Moussa terug. Maar er zijn maatregelen. Die uit de dorpen moeten dadelijk, zonder de Stad binnen te gaan, naar huis. Slechts weinigen zullen in de moskee worden gelaten met de heilige vlaggen. En daar gaat juist het gerucht door de stad, dat de Groot-Mufti is afgetreden wegens huiszoeking bij hem gedaan. Ik geloof dat niet. Gisteren heb ik den Groot-Mufti en den Burgemeester op het gouvernoraat gezien ter 'vredesconferentie' gelijk één hoonend zei. Maar zulke geruchten gaan en zij worden geloofd.

Of het in het land rustig blijven zal, wanneer de gehitste pelgrims naar hun dorpen komen? Hebron bijvoorbeeld. Galilea is onrustig. Van Ludd reisde ik naar huis met prof. Worell van het Amerikaansche Oudheidkundig Gezelschap. Hij had een gevecht gezien tusschen benden van Bedouïenen en Joodsche boeren van Merchawja, waarbij de Bedouïenen na twee uren gedwongen waren terug te trekken. En gestolen wordt er in de koloniën geweldig. Voor een land als Palestina zonder telefoon, telegraaf, snelle verkeersmiddelen is een leger noodig, grooter dan hier thans is.

V.

De oorzaak. Algemeene beweging in alle Mohammedaansche landen. Misschien ook invloed van den Emir Feisul. En de gevolgen voor de algemeene joodsche politiek? Zal er nu eindelijk eens eene beslissing komen! Leedvermaak in deze zwarte dagen heb ik niet. Maar wel mag ik mijne Zionistische vrienden eens herinneren aan de brieven van mr. Van Vriesland en van Nahum Sokolov, dat alles zoo goed was tusschen ons en de Arabieren en dat die geen vin zouden verroeren. Mijn pessimisme heette ongegrond. Dat was toen niet waar. En dat is nu ook niet waar. Wij hebben al onze krachten noodig, al onze eenheid en al onzen wil.

En de constituante. Er rust geen zegen op. Ook hier geven de gebeurtenissen mij gelijk. Men had nooit het vrouwenkiesrecht moeten doordrijven. Daardoor moet men de verkiezingen nu weder uitstellen. Of men moet ze houden onder omstandigheden, die slecht zijn voor ons prestige tegenover Engelschen en Arabieren.

Er wordt geklopt. Morgen feestdag. Wij moeten naar den gouverneur vragen de Joodsche gevangenen in vrijheid te stellen.

Feest der Bevrijding! Pogrom te Jeruzalem

Nr 141 Dagen te Rechoboth⁺

⁺27-4 1920 O., 9. Gedat.

Rechoboth 31 maart

De constituante komt spoken. Ook te Rechoboth. Ze zal wel geen Constituante heeten, doch eenvoudig Vergadering van Gekozenen. Maar ze zal er toch zijn. De verkiezingen over drie weken. En de vergadering twee weken later. In het stille, milde Rechoboth is al een ambtenaar verschenen om de verkiezingen te regelen. En het vrouwenkiesrecht? Dat is gebleven. Maar misschien is een compromis nog

mogelijk in dien zin, dat geene vrouwen candidaat zullen worden gesteld. Tegen actief kiesrecht hebben de orthodoxen niet zoo veel bezwaren.

Met de Mizrachie te Jaffa is het gegaan gelijk ik voorspeld heb. Ze zijn weder omgegaan. Ze zullen aan de verkiezingen deelnemen en daarna in de vergadering probeeren het vrouwenkiesrecht weder afgeschafft te krijgen. Dit laatste houdt menigeen hier als een lijmstok voor een deel der orthodoxie. De meerderheid der vergadering zal trouwens door de onthouding van een deel der orthodoxie veel linkscher worden dan de bevolking des lands. En dan het Joodsche Volk in zijn geheel. Bovendien is hier algemeen kiesrecht reeds van twintig jaar af. Een heel verschil met het census-kiesrecht van den kolonialen raad te Rechoboth.

Ik ben nog niet zoo heel zeker, dat de vergadering op tijd bijeenkomt. Ingrijpende besluiten zal zij waarschijnlijk niet nemen. En het is de vraag, of zij besluiten zal kunnen nemen, óók bindend voor de Joden, die zich tegen haar verklaren. En bijvoorbeeld belastingen kan heffen. De Raad der Jeruzalemsche Joden kan dat niet. Wellicht is de geheele vergadering slechts een politieke zet tegenover de Arabieren. Men wil toonen, dat het den Zionisten ernst is met Palestina. En dat hun wil niet verslapt is. Het schijnt, dat dr. Weizmann zich in dien zin heeft uitgelaten en dat voor die noodzakelijkheid men zich heeft gebukt. Veel zal nu afhangen van het aantal stemmen, dat wordt uitgebracht. En wat de rabbijnen van Jeruzalem zullen doen. Er heeft zich een 'Partij der partijloozen' gevormd, die de gematigde elementen bevat. En misschien ook wel Mizrachistische stemmen zal vangen. Wij hebben evenredige vertegenwoordiging. Iedere tachtig kiezers krijgen één mandaat. Van het kiesstelsel begrijpen velen niets. En er zal wel twist ontstaan over menig mandaat. Maar men is bereid alles te aanvaarden, nu onze leiders zóó den nadruk hebben gelegd op de politieke noodzakelijkheid der vergadering.

II.

Des Zaterdagmiddags naar de Mizrachistische arbeidersgroep gaan, die hier samenwoont en werkt. Van de Mizrachistische leiders te Jaffa en te Jeruzalem kijkt niemand naar hen om. Ik vrees, dat ze aardig aan het verzakken zijn naar de socialistische arbeidersgroepen. Oorspronkelijk was de bedoeling deze: de middelmatige en minder dan middelmatige leerlingen der leerscholen op te leiden tot landbouwers. De rabbijnen zagen daarin weer een middel om de leerscholen ledig te halen.

Wie zoo eenen middag naar twintig jongeren luistert, krijgt eene gedachte van hetgeen er omgaat. Hun loon van vier tot vijf shilling achten zij geheel onvoldoende. Zelfs ongehuwd kan men daarvan haast niet bestaan. Ze zijn verbitterd op de kolonisten, die werk geven aan de Arabieren. Maar anderzijds zien wij toch ook wel, dat met hooge loonen en enkel Joodschen arbeid de kolonisten óók weer niet kunnen staande blijven. Ik vraag hunnen woordvoerder, hoe zij zich dan de oplossing wel denken? Wel, in de eerste plaats willen zij geen knechten blijven. Zij willen vrij zijn. Wanneer zij werken, hebben zij voortdurend het gevoel, dat zij werken voor een ander. En niet voor zich. Coöperatieve arbeidsgroepen? De zoogenaamde kewoetsoth. Het enthousiasme daarvoor is alweer zeer bekoeld. Ook in een dergelijke groep komt bijzondere kracht en toewijding niet iederen man zelven ten goede, maar allen. Bovendien is voor gehuwden eene dergelijke samenwerking moeilijker. Het liefst zouden zij allen eigenaren zijn van een bedrijf, juist groot genoeg voor een bedrijf zonder werklieden. Het geld daarvoor moet, daar het hier een nationaal belang geldt,

gegeven worden door het Joodsche Volk. De moeilijkheid van den goedkoop en Arabischen landarbeid is dan meteen opgelost.

En de concurrentie met de Arabische landbouwers hier en in de omliggende landen? Want een joodsche boer zal toch niet minder noodig hebben dan een joodsche arbeider? Wel, ten eerste zal de joodsche boer zijn joodsche land met behulp van Joodsche organisaties goedkoop krijgen. Eigendom. Erfpacht of in anderen vorm. Ten tweede kan de opbrengst veel grooter worden dan op Arabische akkers, met betere bearbeiding, beste machines, proefstations, besproeiing enz. De moderne landbouwmachines, die voor een klein bedrijf te duur zijn, zullen gezamenlijk worden aangekocht en beheerd. Dus méér evenwicht tusschen zelfstandigheid en samenwerking dan in de kewoetsoth wordt bereikt.

Dit zijn de groote lijnen. Een plan, dat natuurlijk schatten kost bij de hopelooze duurte, waarmede wij thans worstelen. De woordvoerder schat duizend pond de man.

III.

De andere kant. Met een jongen, bevrienden kolonist des morgens naar zijn landen gaan. Zijn ouders zijn nog als vluchtelingen uit Rusland hierheen gekomen. Hij voelt zich meester van dit land en vrij. Zijn erwtenland staat vol en rijk. Een oogst van dertig, veertig maal hetgeen hij zaaide. De amandelen hebben geleden van hagelslag. Toch zijn de takken zwaar van de groengrijze onrijpe vruchten, die wij nu nog in hun geheel kunnen eten. Van binnen nog geen goudbruin pitje, maar een kristallen zoete drop. Zijn wijngaard. De wijnstokken worden hier vlak bij den grond afgekapt. Uit de korte knoesten loopen de ranken los. Tweehonderd vijftig planten op een H.A. De grond wordt voortdurend geploegd. Mijn vriend ploegt zeven voren tusschen twee rijen van planten. De meeste kolonisten zes. Hij staat, de jongen, in zijn wijnland. Hij heeft dit land zóó lief. En tegen die zelfzuchtige liefde kunnen de coöperatieve arbeidersgroepen niet op. Trouwens, de liefde komt niet van één kant. Hij heeft dezen wijngaard gekocht voor vierhonderd pond, verleden jaar. Het eerste jaar heeft hij er tweehonderd pond zuivere winst uit gehaald. Dit jaar hoopt hij op hetzelfde bedrag. En zijn arbeiders? Arabieren. Hij kan niet anders. Vooral omdat zijn werk voor een groot gedeelte kinderwerk is. Arabische kinderen krijgen van een halven shilling tot een shilling per dag. De Joodsche kinderen werken niet op het land. Zij gaan naar school. Een rijke wijngaard.

Maar de problemen....

IV.

Wij gaan des middags wandelen. Naar Jibné. Een groot Arabisch dorp, hoog en ver op een berg gelegen. Alle Joodsche geleerden kennen dit Jibné. Het is het kleine plaatsje, waar R. Jochanan ben Zakkaï zich na de verwoesting van den Tweeden Tempel vestigde. Sanhedrin en Leerschool. In Jibné is het Jodendom behouden gebleven. Het is ons een heilige plaats. Maar ook den Arabieren heilig. Zij hebben een moskee gebouwd boven de plaats van de Joodsche Leerschool. En wij hebben gehoord, dat zij daar niemand toelaten. Maar dat valt mee. Wij geven den sjeikh van Jibné, die overigens niet lezen kan, een naamkaartje in het Arabisch. En een baksjij.

En dan mogen wij het heiligdom zien. Het wordt bewaakt door een halfblinden sjeikh en een doodoude vrouw. Baksjisj, baksjisj. Nogal gemoedelijk. Op het heilige graf een Koran en een glas van een zeemijn. Mooi hè? De Arabieren hebben vele heiligen. Moussa en Issa vereeren zij ook. Maar Mohammed is natuurlijk de grootste van allen. Ook de graven van Ruben en Gad, de zonen van Jacob, worden als heilige plaatsen vereerd. Naar Nebi Rubin jaarlijks groote bedevaarten.

Wij zien het geheele dorp Jibné van een ouden toren af. Maar hoe arm naast een kolonie als Rechoboth. En toch hebben de bewoners van Jibné alweer heel wat geleerd van de Joden bij wie ze werken. Mijn middagmakker wijst mij nog eens op 't groote verschil. Wil ik nu de Arabieren nog één oogenblik verdedigen? Wat kunnen zij? Wat willen zij? Het eenige, wat zij voor ons gedaan hebben, is in hun dorpen de heugenis bewaren van plaatsen, die ons heilig zijn. Honderden Arabische dorpsnamen vindt men in de Joodsche geschriften. Er is trouwens meermalen beweerd, dat de autochtone landbevolking van Palestina van Joodsche afkomst is.

V.

Van Jibné naar Rechoboth over Zarnoeka, het Arabische dorp, dat bijna geheel van arbeid bij de kolonisten leeft. Een vlak land. Een zachte, zoele middag, die schemert naar den avond. Water waar stille, wijze ooievaars peinzend staan. Tot wij naderen en zij, wijs, wegvliegen. Naar Zarnoeka wandelen met twee fellachen en drie koeien, die bij onderzoek blijken allen tevreden te zijn. 'Ente mabsoet, ana mabsoet,' juicht mijn leerboekje. Dat wil zeggen: 'gij tevreden, ik tevreden'. 'Chamdillah,' moet de fellach nu weer juichen. En hij doet dat dan ook. En de Arabische kwestie? Van gisting merkt men hier in de kolonie weinig. Toch zijn de Joden wel op alles voorbereid. Zij kunnen en zullen zichzelf verdedigen. Wat in een kolonie als Rechoboth, zonder politie, noodig is. Tegen de omliggende bevolking zullen zij zich wel kunnen handhaven. De toestand zou zeer gevaarlijk kunnen worden, wanneer de duizenden Bedouienen kwamen opzetten uit het gebied van Bersebah. In de steden daarentegen gist het geducht. En wie weet wat er te Jeruzalem gebeuren zal, wanneer het jaarlijksche feest van Nebi Moussa, de volgende, week, massa's Mohammedanen in de Stad brengen zal.

Maar wij zijn niet bang. En in den zoelen, wonderen maneschijn (want het loopt nu naar Paschen): Rechoboth.

Nr 142 Het feest van Nebi-Moussa⁺

⁺27-4 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 3 april

Nebi Moussa. De profeet Mozes. Wij denken, dat hij een van de onzen is geweest. Neen, zegt Moustapha, het kleine boodschaplooptje van ons, Nebi Moussa was een Mohammedaan. En een groot profeet. Mohammed is grooter. Hij is de grootste van allen. Allah weet het.

En het feest van Nebi Moussa. Een groot feest. En Vrijdag trekken vele geloovigen de stad uit, den weg op naar Jericho, naar de plaats waar de profeet Mozes begraven ligt. Een week lang wordt het graf door de geloovigen bezocht. Na die week keeren

de laatsten in optocht naar de stad terug. Een politiek feest. Het begint altijd negen dagen voor het Grieksche Paaschfeest. Gelijk met de duizenden Russische pelgrims, de duizenden Mohammedanen in de stad. Zoodat de Christenen goed zien, dat de stad niet hunne stad is.

II.

Wij zullen den optocht zien buiten de stad, aan den weg naar Jericho. De Belladia, dat is het gemeentebestuur, slaat daar een tent op voor zijne genoodigden. De Burgemeester heeft mij uitgenoodigd. Maar een tent met hindernissen. Er is hier voortdurend wrijving. En Nebi Moussa is een gevaarlijk feest. De drijvers komen van Nablus, dat gij ook Sechem kunt noemen. En van Hebron. De gouverneur maakt bezwaar voor dit Mohammedaansche feest de militaire muziek af te staan. Vorige jaren is het gebeurd. Maar nu maakt men bezwaar.

‘Goed’, zeggen de Burgemeester en de Groot-Mufti: ‘maar dan zal de Belladia ook geen tent zetten. En wij gaan recht door, zonder bezoek bij den gouverneur.’ Dat is iets, dat de aandacht van ieder trekken zou. Dus besluit de regeering de muziek dan maar weer wel te geven. Dan ook de tent.

III.

Vrijdagochtend vroeg naar het huis van Machmoed Effendi el Hussein. Het oude familiehuis in de oude stad. De Husseinies zijn hier de eerste familie. De Minister van Buitenlandsche Zaken van Koning Feisul I is óók een Hussein. Saïd Bey, die vroeger lid was van het Turksche Parlement. De Husseinies bewaren de heilige groene vlag, die Jeruzalem vertegenwoordigt in den grooten optocht. De Groot-Mufti, ook een Hussein, komt de vlag uit het oude huis halen. Dan een dienst in de Omar-moskee. En de optocht. Machmoed Effendi een voortreffelijk gastheer. Hij komt mij zelf halen. Door de oude stad naar hun oude huis. De stad naar de Moskee toe volgelopen, driftig. Gisteren zijn die van Nablus gekomen. Zij hebben zich reeds half dol gedanst. Zal er niets gebeuren? Wij zijn niet bang. Maar wij willen de wanorde niet.

Men gelooft, dat er niets gebeuren zal. Maar er zit scherpte in de lucht. En die van Hebron en Nablus. Het oude huis. Een wonder-mooie zilverzonzhof. Enkele geziene gasten. En maar wachten. Het betwiste muziekcorps komt. De Engelsche jongens blond, laatdunkend. Ze rooken hun cigaretjes. Zoo, is dat een Mohammedaansch feest? Ook goed. De gendarmen komen, de eere wacht voor de vlag. Het mooie, grijze paard voor den Mufti wordt gebracht. Dan komen zij. De burgemeester Moussa Kasem Pascha el Hussein met den Groot-Mufti Kamil Effendi el Hussein. En andere bloedverwanten. De groene vlag wordt uit een zijden doek genomen, aan den stok gestoken. De Groot-Mufti zegent de vlag. De wacht van prachtige gendarmen presenteert geweer. Het betwiste muziekcorps slaat en blaast. Blond en laatdunkend de Engelsche jongens.

IV.

De tent. Wij rijden er heen. Een wonderschoone lentedag. Waar is de regen? Waar de wind? Waar de stoet langs komen zal, zitten de menschen met duizenden duizenden op alle hooge heuvelen. En de tent staat hoog buiten de stad, waar Oost- en Zuid-muur samenhoeken. De plaats van onzen Tempel. Nu Omar-moskee en de Aksa-moskee. Een lenteland van ongelooflijke schoonheid. De Burgemeester ontvangt als gastheer. Vele nette menschen zijn aanwezig. De consuls. De Fransche consul. Hij is een groot man. Want wij verwachten Clemenceau hier. Hij is al in het land. O, wij hebben veel bezoek den laatsten tijd. Allenby, Milner, Clemenceau. En toch gevoelen wij ons weder nameloos gedrukt. Alles schijnt weer te zijn vastgelopen. En wij worden vermoord door de duurte.

De gouverneur, generaal Storrs. En een Engelschman, groot, correct in zwart gekleed. Een voorname Lord. Voorgesteld. Hij is Georges Barnes, arbeidersleider en oud-Minister. Hij zegt, dat hij hier is als eenvoudig belangstellende. Wij stikken hier in de eenvoudige belangstellenden. Ik hoor, dat hij hier komt voor de duurte. Veel vragen kan ik hem niet onder de tent met zooveel nette menschen van Jeruzalem. Hij is niet zeker, dat wij niet nog een paar maanden moeten wachten vóór het mandaat geregeld is. En de grenzen? Noord en Oost?

De tent. Van de bekende Zionisten is er niemand. Zijn zij niet gevraagd? Zijn zij niet gekomen? Ik zou het den burgemeester kunnen vragen. Maar men moet geen slapende vragen wakker maken.

V.

De optocht. Het orkest van de Arabische jongensschool. Strak, statig gaan de knapen in extase. Daarachter, laatdunkend, blond, de Engelsche militaire muziek. De vier heilige vlaggen. En groot, zonnig, de groene vlag van Jeruzalem. Hunne stad? Onze stad. De Groot-Mufti, op een mooi, grijs, Arabisch paard. Afstijgen. En begroet door den gouverneur. Een sjeikh spreekt. De gouverneur antwoordt. Arabisch. Handenslaan. De Groot-Mufti in de tent. En wij allen handgeven. Zijn slanke dunne hand. De lichtgrijsbruine oogen. Wij spreken zóó rustig. De stad daar vóór ons. Met de gave, grijze, muren steil op, uit de bloeiende, zonnige dalen rondom. Geweld? Toch ruikt mijn ziel brandlucht van haat. En sommige Arabische vrienden verzekeren mij, dat het dezen Nebi-Moussa niet rustig blijven zal.

De Groot-Mufti, met heffen der handen, en zij allen heffen hunne handen, zegent de vlaggen, zegent het volk. Zij trekken dan voort naar het graf van Nebi-Moussa. Langs volle, bonte wegen wij naar de stad terug. De hemelsche uitzichten. De bergketen van den Olijfberg. Met de twee spelende torentjes. Het leven is weer klein, maar geriefelijk. En toch ruik ik brandlucht.

VI.

Als Mustapha, ons boodschappenjongetje, toch eens ongelijk had? Wanneer Nebi Moussa eens niet een Mohammedaan was, maar de Profet, die ons naar de bevelen Gods uit Egypte heeft opgevoerd? Dan zou ik vanavond het Paaschfeest gaan vieren in het jongensweeshuis. En dit gedaan. Vrijdagmiddag laat. Alles is klaar en nieuw. Het blinkt tegen. Herbert Samuel heeft eenige dagen vóór zijn vertrek het weeshuis

bezocht en hij was opgetogen over de orde en de zindelijkheid. De groote slaapzaal is uitgeruimd voor het Feest. De fijne, witte tafel voor den huisvader en de gasten. De lange tafels voor de jongens. De heer Goldsmit opent het feest met een lieve toespraak. De gasten. Misschien herinnert zich een enkele lezer nog, dat ik geschreven heb over de Falascha's, den zwarten Joodschen stam in Abessinië. Dr. Faitlovitch, die hen meermalen heeft bezocht, is in hun belang te Amsterdam geweest en in Amerika. Hij gaat nu weer naar Abessinië, scholen stichten en geneeskundige hulp brengen. Twee Falascha's, die hier gestudeerd hebben, brengt hij naar Abessinië terug. Een van hen is te Port-Said. Dr. Faitlovitch en de andere zitten mede aan. Voor ons gevoel is het wel vreemd, de zwarte Joden. Maar de Falascha's meenen, dat zij weer de eenige zijn. Blanke Joden, dat kan niet. En terwijl de Seder naar zijn eeuwenoude orde vertoont, bedenk ik, dat wit en zwart maar betrekkelijke tegenstellingen zijn.

VII.

Ik hoor, dat een van de gasten een Joodsch-Engelsch schrijver is. Hij zit rechts naast mij. Hij is naar Palestina gekomen om een boek te schrijven. Zes weken. Maar schrijven zal hij het thuis. Hij moet wel heel ver van het Jodendom af zijn. Hij heeft te voren nooit een Paaschavond medegemaakt. Kent geen enkele letter Hebreeuwsch. Weet niet, dat hij zijn hoofd gedekt behoort te houden. Ik wijs hem de plaatsen aan in een boekje met Engelsche vertaling.

's Avonds naar huis. De buitenstad bloeit zóó geurig in den bedwelmenden maneschijn. Kan er onrust zijn? Toch hebben mijne Arabische vrienden verzekerd, dat het onrustig is in de Arabische bevolking. En Nebi-Moussa is een kwade week. Neen, maar het kan niet zijn. Zoo rustig. Zóó geriefelijk. En niet eens zoo heel klein. Er zal niets gebeuren. En toch, ik twijfel. Men kan alles verdrijven, behalve zijn twijfel.

Den volgenden dag. Nog alles rustig. Naar het weeshuis gaan voor het ochtendgebed. En vragen, hoe die Joodsch-Engelsche schrijver heet. Ik heb den naam maar vaag verstaan. Hij blijkt te zijn de heer predikant G. Napier Whittingham. Wij zien elkander aan. En wij schateren. Mettertijd hopen wij zijn boek met belangstelling te lezen. Zes weken. Maar het boek schrijft hij thuis.

Nr 143 Een Joodsch-Nationaal graf⁺

⁺3-5 1920 A., 7. Gedat.

Jeruzalem 14 april. Onder de kop Palestina.

Toen onze zes vermoorden begraven werden, zeide één van ons: 'Men heeft hun een Joodsch Nationaal Tehuis beloofd. En men geeft hun heden een Joodsch Nationaal graf.' Vandaag is het rustig. Waar wij wonen buiten de stadswallen bemerkt men niets.

Gij, Hollandsche lezers, zijt wellicht opgeschrokken van het eerste pogrom te Jeruzalem. Wij hebben het zien aankomen. Ik heb u van den beginne af gezegd, dat

de Arabieren en de Engelschen hier ons slecht gezind waren. Men heeft mij niet willen gelooven. Nu spreken de dagen.

De Arabieren. Het leek alles zoo eenvoudig. De groote heeren, de Effendi's, hebben geen belang bij een Joodschen Staat. De Arabische landsbevolking daarentegen wel. Ik heb u dat vroeger reeds uiteengezet. Conclusie: de fellachen zouden ons steunen of niet tegenwerken. Een Londensche bureauredeneering. Niet één percent van de fellachen kan lezen. Ze weten niets van Zionisme af. De zendelingen van de Arabisch nationale partijen reizen de dorpen af en zij prikkelen de godsdienstige en nationale gevoelens der fellachen. Zij beloven hun een groot Arabisch rijk onder den Emir Feisul, den zoon van den Koning van Mekka. Ook de stads-Arabieren zijn ons slecht gezind, vooral de Christenen. Zij steunen moreel en drijven de propaganda met het buitenland. Niet alleen de Arabieren. Ook Reuters agent, een Amerikaan, is partijdig in al zijne berichten, te onzen nadeele. De Zionistische Commissie heeft wel geprobeerd met de Arabieren op goeden voet te komen. Maar 't is niet gelukt, omdat er geen oprechte genegenheid bestond. De Joodsche kolonisten verachten de Arabieren. En de jonge Russische immigranten haten ze. Die zijn van geslacht tot geslacht gewend te leven binnen eene bevolking van vijanden.

De Engelschen. De officieren zijn ons bijna zonder uitzondering, slecht gezind. Zij meenen, dat Engeland een Arabisch Palestina gemakkelijk zou kunnen houden, zooals bijvoorbeeld Egypte en Indië. Terwijl een Joodsch Nationaal Tehuis in Palestina in Engeland moeilijkheden zal veroorzaken, ter plaatse, en door de geheele Mohammedaansche wereld. Daarbij komt, dat de Zionistische Commissie, in weerwil van al hare goede bedoelingen, er niet in heeft kunnen slagen, de plaatselijke Engelsche officieren te winnen. Af en toe zijn, door invloed te Londen, anti-joodsche Engelsche officieren ontslagen of verplaatst. Maar dat heeft natuurlijk onder de overgeblevenen boos bloed gezet. Ik twijfel of maarschalk Allenby, generaal Bols en generaal Storrs veel voor ons zullen doen. En of wij iemand als Allenby gemakkelijk weg kunnen krijgen?

De Engelsche administratie heeft zich altijd vastgehouden aan de status quo-gedachte. En gedurende de jaren na de Balfour-declaratie hebben wij niets kunnen doen ter opbouw van ons Land. Daardoor zijn wij in eene slechte positie gekomen. Men heeft de Arabische sprekers en schrijvers wel heel vrij gelaten in hunne bloedpropaganda tegen de Zionisten. Misschien heeft de Regeering gedacht, dat het wel zulk een vaart niet loopen zou. En is zij bang geweest veel te doen, omdat ieder optreden hier dadelijk gevoeld wordt in de geheele Muselmansche wereld en vooral in Indië. Men is zoo ver gegaan te beweren, dat de plaatselijke regeering deze onlusten heeft uitgelokt, om de regeering te Londen te laten zien, tot welke moeilijkheden de verwezenlijking van de Zionistische idealen aanleiding geeft. Toen de onlusten eenmaal waren uitgebroken, is de regeering zeer slap opgetreden. De gedachte van een Joodsch-Nationaal Tehuis had geëischt, dat de regeering in overleg was getreden met de leiders van de overvallen Joden en gezamenlijk was opgetreden tegen de Arabische onruststokers. Dat is niet gebeurd. Men heeft zich weer zorgvuldig vastgehouden aan de gedachte, dat er nog niets beslist is over eene Joodsche gemeenschap in Palestina. Arabieren en Joden worden precies gelijk behandeld. En boven ons allen tronen de Engelschen als vertegenwoordigers van een hooger ras.

De joodsche pers is natuurlijk zeer verbitterd. Maar er is weder censuur. De grieven van ons zijn in hoofdzaak de volgende: het toelaten van ophitsing tegen de Joden, in woord en geschrift. Het toelaten van twee anti-Zionistische optochten. Het niet-vervolgen van de aanhitters. Het ongemoeid laten van hen, die ons hinderden in het gebed bij den Klaagmuur. Toelaten, dat Arabische stokers de bedevaartgangers uit Hebron hebben aangehitst, ofschoon alle optochten verboden waren. Het feit, dat de Arabische politie-agenten aan het pogrom hebben mede gedaan. Toen de moordenaars en plundersaars in de stad waren, werd de toegang tot de stad verboden, zoodat de Joden uit de buitenwijken, waar zij de meerderheid zijn, niet konden helpen in de binnenstad, waar zij de minderheid zijn. Voortdurend heeft de regeering zich verzet tegen aanstelling van een behoorlijk aantal Joodsche politie-agenten. Toen het bleek, dat den eersten dag de Arabische politie-agenten met de moordenaars en de roovers medededen, hebben de Joden hun onmiddellijke verwijdering gevraagd. Dat is niet gebeurd. Gevolg: den tweeden dag deden zij weder mee. De arrestatie van dr. Da Sola Pool, lid van de Zionistische Commissie, zonder reden.

Op grond van deze en andere grieven wordt nu geëischt: onmiddellijk ontslag van de hoofden der regeering; vervolging in rechte. Onderzoek, onder medewerking van de vertegenwoordigers van het Joodsche Volk, naar de handeling van de Engelsche autoriteiten sinds de bezetting, die volkomen in strijd zijn met de Balfour-declaratie. De vorming en de bewapening toestaan van een Joodsch verdedigingslegioen in het geheele land. Het land onmiddellijk openstellen voor geheel onbeperkte Joodsche immigratie. Ontslag van den burgemeester van Jeruzalem.

Op het oogenblik is alles rustig. De staat van beleg is verzacht. Wij mogen de stadspoorten weder in en uit zonder visitatie aan den lijve. Wij behoeven niet om zes binnen te zijn. Binnen de stad om acht uur. Buiten de stad zonder beperking.

Overigens gaat de Regeering te werk met een pijnlijke status-quo-onpartijdigheid. Een aantal jonge Joden wordt vervolgd omdat zij wapens in hun bezit hebben gehad. De zaak loopt nog. Ze zijn en blijven in arrest. Ook Jabotinsky wordt vervolgd wegens het organiseeren van de Joodsche zelfverdediging. Hij is gearresteerd. Maar natuurlijk populairder dan ooit.

Gisteren is ineens huiszoeking gedaan naar wapens, onder anderen in de bureaux van de Zionistische Commissie en in het huis van dr. Weismann. Voor ons natuurlijk grievend en vernederend. Al heeft men met keurige status-quo-onpartijdigheid ook bij Arabieren huiszoeking gedaan. Buiten de stad is niets gebeurd. Hebron, een gevaarlijke stad, is ook in staat van beleg verklaard. Bij sommige koloniën, Rechoboth, Rischon le Zion begint het óók te broeien. Er zijn in de omgelegen dorpen propagandisten uit Hebron aangekomen. Men vreest ongeregeligheden tegen Vrijdag, wanneer er een bedevaart is naar Heilig Graf in de buurt van Rechoboth.

Wat nu? Zullen wij een politiek voeren van vergeven en vergeten zoowel tegen de Arabieren als tegen de Engelschen? Of zullen onze leiders strenge maatregelen eischen tegen de plaatselijke Engelsche officieren en tegen de schuldigen onder de Arabieren? Dr. Weismann is in groote haast naar Londen gegaan. De Raad der Jeruzalemsche Joden, waarin de politiek-Zionistische Joden zijn georganiseerd, heeft ook eene deputatie naar Londen gestuurd. David Jellin, R. Jacob Meir, de vroegere Chacham Baschi van Saloniki en de socialistische schrijver Rubeni. Men zegt, dat ook de Arabieren eene delegatie willen zenden, met den Groot-Mufti aan het hoofd.

De politiek van de Arabieren is nu deze: 'niet anti-Joodsch, maar alleen anti-Zionistisch'. Ze wijzen erop, dat zij vroeger altijd in goede verstandhouding hebben geleefd met de Joden. Zij hebben nu voorgesteld eene gemengde Joodsch-Arabische commissie, die alles doen zal om de goede verstandhouding weder te herstellen. Mits men afziet van propaganda voor eenen Joodschen Staat of voor iets, dat daarop gelijkt of als voorbereiding dienen kan.

Het is te betreuren, dat in deze dagen onze leiders geen algemeene Joodsche volkspolitiek voeren. Maar eene enge Zionistische partijpolitiek. De Joodsche constituante wordt doorgezet met het vrouwenkiesrecht. De linksche minderheid had ter wille van de eenheid daarvan nu kunnen afzien. Dat zou een goeden indruk hebben gemaakt. Nu eischen zij van de meerderheid, ter wille van de eenheid, af te zien van hun verzet tegen het vrouwenkiesrecht. Het Voorloopig Bewind noemt zich Voorloopig Bewind der Palestijnsche Joden. Hier hebben wij een Raad der Jeruzalemsche Joden. Terwijl in beide lichamen slechts de politiek-Zionistische Joden zijn georganiseerd. De niet-Zionistische orthodoxie wordt behandeld als lucht en wind. De Mizrachie is omgegaan. Dat wil zeggen: ledenvergaderingen en afgevaardigden-vergaderingen zijn niet gehouden. Een paar heeren uit Jaffa hebben besloten, dat de Mizrachie aan de verkiezingen zal meedoen. En wat hebben wij, gewone leden, dan nog te zeggen! Ook over deze politiek zullen de dagen uitspraak doen.

Wij hebben hier gewild een Joodsche gemeenschap in vrede met de Arabieren en met de Engelschen. Op het oogenblik leeft de Zionistische Commissie in oorlog met de Arabieren, de Engelschen en een groot gedeelte van de orthodoxie.

Toen onze zes vermoorden werden begraven, zeide één van ons: 'Men heeft hun een Joodsch Nationaal Tehuis beloofd. En men geeft hun een Joodsch Nationaal Graf'. Moge Palestina niet het Joodsch Nationaal Graf worden van onze Zionistische idealen.

Nr 144 Stiller dagen⁺

⁺12-5 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 29 april
NB Waarschijnlijk drukfout
voor 19 of 20. Zie nr 143, dat
kennelijk later is geschreven
en als datering 23 april heeft.
[LG]

De stad is weder rustig geworden. Dus kan ik nu eens naar den dokter gaan met mijn gewonden voet. En de dokter kan mij naar het hospitaal zenden. Vóór ik goed bezin, dus ingekwartierd in het hospitaal Schaäre-Zédèk van dr. Wallach. O, niet gevaarlijk. Rust houden met dat gezwollen been.

De kranten komen. De vrienden komen. En de politiek. Toch, lange uren stil en alleen overdenk ik onze schade. Moreel. Wij gevoelen ons vernederd. Stoffelijk. Het zal velen onbegrijpelijk voorkomen, dat het gemeen hier vier dagen heeft kunnen te keer gaan. Maar wie de oude stad kent, de huizen in hofjes gebouwd, de nauwe straatjes, waar de politie haast niet patrouilleeren kan....

Niet de Arabieren van Hebron hebben dit op hun geweten. Maar de Jeruzalemmers. Onze menschen zijn mishandeld en geplunderd door hun burens, met wie ze jaren en

jaren hebben geleefd. Een wilde verdwazing. Hoe ver? Zelfs de Joodsche graven zijn door gemeene Arabieren geschonden.

II.

Wat is de beteekenis? Er zijn er, die zeggen, dat de Engelsche autoriteiten dit alles hebben gewild, als een zet tegen het Zionisme. Hoe zou het anders mogelijk zijn, dat vier dagen moesten voorbijgaan, vóór de rust hersteld was? Sommigen: de Engelschen willen de Arabieren en de Joden tegen elkander verdeeld houden, en zelf het hooge, heerschende ras zijn. Ze willen de Joden laten gevoelen, dat dezen in Palestina geene bevoorrechte positie hebben. Vandaar, dat pijnlijke en vernederende maatregelen tegen Arabieren en tegen Joden met status-quo eerlijkheid genomen worden. En dan morgen of overmorgen zeker ineens de proclamatie van een Joodsch Nationaal Tehuis.

De gevolgen? Verscherping van onze verhouding met de Arabieren en de Engelschen. Onze twee dagbladen hebben blijkbaar hun deel gekozen. Ze vragen strenge bestraffing naar alle zijden. Is onze macht te Londen daarvoor groot genoeg? En is het een wijs beleid, nu wij met den opbouw van ons Joodsch Nationaal Tehuis moeten beginnen? Geen politiek boven onze krachten en beneden onze waardigheid.

III.

Wilde geruchten. Een aanslag zou zijn gepleegd op den Groot-Mufti door soldaten, die zich hadden verscholen in zijnen tuin. De Regeering had het feit medegedeeld in een soort van officieele bulletins, die ons gegeven worden. Maar later was het weer tegengesproken. Een anti-joodsch Amerikaansch blaadje, dat hier verschijnt, wist zelfs het regiments-nummer der soldaten. Alsof wij ons verstand kwijt zijn!

En weer censuur. De couranten vol witte plekken. En dan dat weder verboden, omdat het de aandacht trekt. En de menschen op het bureau gaan vragen, wat weggelaten is. Nu worden op de leege plekken advertenties gezet. Dat merkt natuurlijk ook iedereen. Advertenties in een hoofdartikel.

Plagen over en weer. Uit het museum van 'Betsalel' zijn twee machine-geweren, herinneringen, weggenomen door de Regeering. Ook een oud Turksch kanon in den tuin werd onbruikbaar gemaakt.

Een vriendelijkheid van onzen gouverneur. De zusters van het Hadassah-hospitaal vreesden een overval en vroegen militaire bescherming. Maar er waren dien nacht geen soldaten beschikbaar. En de gouverneur: 'soldaten kan ik u niet geven. Maar ik geef u mij zelve.' En hij heeft dien nacht in 't hospitaal wacht gehouden.

Een krasse speech van Generaal Bols, den gouverneur-generaal. Hij heeft de vertegenwoordigers der verschillende godsdiensten naar den Olijfberg ontboden. En daar verklaard, dat hij en hij alleen de regeerder van Palestina is. Dat hij soldaten genoeg heeft. En dat ieder oproer streng zal worden gestraft. De Joodsche bladen vragen, waarom de Generaal die korte, krachtige rede niet een veertien dagen eerder heeft gehouden.

In Rechoboth is Vrijdag alles rustig gebleven. Men was er bang voor den dag van Nebi Salig, een Nebi Moussa in het klein.

IV.

Onze processen loopen nog. Een tegen twintig jonge Joden, die beschuldigd worden wapens te hebben gedragen. En tegen Jabotinsky, als organisator van de Joodsche zelfverdediging. De vonnissen zijn opgemaakt en naar Caïro, ter goedkeuring gezonden. Maar nog niet bekend. Daarna zullen Arabische onruststokers worden terechtgesteld. Aref el Aref, de redacteur van Zuid-Syrië, en een broeder van den Groot-Mufti. De Engelschen willen Joden en Arabieren gelijk behandelen. Of beiden streng, of beiden clement. De Joden daarentegen eischen, dat verschil zal worden gemaakt tusschen Arabische aanvallers en Joodsche aangevallenen.

Adil Effendi komt zijnen zieken vriend natuurlijk in het hospitaal bezoeken. Hij brengt rozen mee en een burnoes van Damascus, zachte gele wol met witte zilverzijde afgewerkt. Ieder, die mij daarmee ziet, zal mij achten. Invloed heeft Adil natuurlijk niet. Maar hij is een aardige thermometer. Wat wijst hij aan? De Arabieren zijn precies even stellig overtuigd van hun goed recht, als wij zijn van het onze. En de Engelschen zijn de Engelschen.

V.

Stille dagen. En veel alleen. Welken indruk heeft rep-en-roer te Jeruzalem gemaakt in Europa en in Amerika? Ben ik oud geworden. Onverschillig? Of is het, dat ik er zoo dicht bij ben geweest? Maar eerlijk gezegd, het heeft op mij geenen geweldigen indruk gemaakt. Ik zie naar de menschen om mij heen. Wat doen hunne zielen? Er is een verlangen er bij te zijn. Mede te doen. Allerlei overbodige menschen loopen fel en snel, met donkere, ernstige gezichten. Iedere kleine ambtenaar heeft nu het lot van het Joodsche volk in handen. Wat doen de zielen? Een van de feestdagen, waarop het verboden is te schrijven, hebben vrome Joden eene petitie mede onderteekend. Men beweerde, dat de Rabbijn Kuk dit had toegestaan. Wat niet waar was. Een van onze bekende Zionisten zag daarin de overwinning van de Joodsch-nationale gedachte.

Misschien oordeel ik hard. Maar ik zie, dat een aaneengesloten groep van linksche drijvers probeert politiek voordeel te slaan uit de gebeurtenissen. Naar buiten. In China werden zendelingen gedood. Duitschland kreeg concessies. Denkt men, dat een groepje socialistische Joden dezelfde politiek met Engeland spelen kan? Naar binnen. Met een vaart de constituanten er door met het vrouwenkiesrecht. Hier, te Jeruzalem, heeft men de verkiezingen uitgesteld, maar overigens zijn ze gisteren geweest. Ik betwijfel of men van de constituanten veel genoeg belevens zal. Wij hebben één vertegenwoordiger op tachtig kiezers. Dat worden dus eenige honderden afgevaardigden, allen even praatlustig en praatvaardig. Te Jeruzalem is eene rabbijnenvergadering gehouden, tegen actief en passief vrouwenkiesrecht. Onze beide dagbladen hebben daarvan geen melding gemaakt. De socialistische partij heeft een manifest uitgegeven, dat iedereen, die niet aan de verkiezingen deelneemt, een verrader is van zijn volk. De linksche partijen zijn nu erg voldaan over de Mizrachie. Tenslotte is het wel goed, dat de constituanten er komt. Ze schept weer de gelegenheid voor nieuwe betrekkingen. Ieder, die praten kan, heeft nu een praatstoel. Ook hier zullen de dagen spreken.

VI.

In eenen vorigen brief heb ik u beschreven, dat het einde van het militaire bestuur in het gezicht scheen te komen. Maar nu is alles weder muurvast geloopt. En wat wij gedacht hadden: een groot aantal Joodsche ambtenaren opgenomen in eene burgerlijke regeering, daar komt niets van. Het blijft alles militair en Joodsche ambtenaren zijn niet benoemd.

Toch is het misschien goed, dat deze uitbarsting gekomen is. Voor ons is een Joodsch Palestina ook een Engelsch belang. De verdediging van het Suezkanaal. Het weekblad 'Palestina' heeft dat uit den treure betoogd. Maar de Engelschen zien dat zoo niet. Ze gelooven niet, dat de Russische Joden heel hard zullen vechten voor het Suez-kanaal. Ze willen geen man en geen cent geven om de Joden te beschermen tegen de Arabieren, zoolang zij nog de minderheid zijn. Ze willen zich geene moeilijkheden maken met de Mohammedanen ter wille van een Joodsch Palestina.

Wij zijn hier kalm. Het maakt mij voor mij zelven angstig, hoe rustig ik dit alles beschouw. En onze leiders moeten maar vaststellen welke politiek zij willen volgen tegenover de plaatselijke Engelschen en de Arabieren. Niet beneden onze waarde. Niet boven onze macht.

De stille dagen in het ziekenhuis. De wereld is zoo ver van hier. De kleine, gekleurde lucht schemert naar den avond. Vandaag is een patiënt gestorven. Een Jemeniet. Het lijk in het lijkenhuisje beneden. En de verwanten zijn gekomen, weenen en klagen, gelijk dat bij de Jemenieten gebruikelijk is. Nu is alles weer stil. De man is begraven. Men laat te Jeruzalem geen lijk staan over den nacht. En ik denk het mij met eenen boezen weerzin: 'alles, niets'. Adils roode rozen geuren.

Nr 145 Nerveuze dagen⁺

⁺15-5 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 23 april

Nog altijd in het ziekenhuis zijn, ver van de menschen, ondanks goed vooruitgaan een lange, geduldige geschiedenis. Zoo ver van alle emoties. Een half uur van de Jaffapoort af, in dit ziekenhuis 'Poorten der Gerechtigheid', waar het geheele personeel orthodox is en niemand Zionist.

Soms breekt de emotie door tot stille hier. Des Maandag avonds. De dokter en de zuster, ontroerd, gebroken in de kamer. Jabotinsky is veroordeeld tot vijftien jaar dwangarbeid en verbanning uit het land. Wegens het opzetten van één gedeelte van de bevolking tegen het andere. Negentien andere jonge Joden ieder tot drie jaar gevangenis, omdat men in het 'Bachelors-huis', de zoogenaamde 'Rawakiah', waar zij bijeen waren, enkele revolvers, geweren en patronen heeft gevonden in een ongebruikten kelder en achter een trap. Daar men niet bewijzen kon wie de eigenaar was, zijn ze alle negentien veroordeeld tot drie jaar dwangarbeid. Het gaat alles heel summier. De verdediger heeft de acte van beschuldiging ontvangen, twintig minuten vóór het proces. Rechtsmiddelen zijn er niet. Het vonnis wordt eerst bekend gemaakt, wanneer het door den Generaal bekrachtigd is. De veroordeelden zijn dadelijk naar de gevangenis gebracht. En compleet geboeft. Kleeren, haren, voeding.

Natuurlijk waren de ontroering en de woede groot. De scholen en de winkels bleven Dinsdags als protest gesloten. Tot de Regeering beval ze weder te openen. Op straffe van vijftig pond.

's Avonds worden weder vijf van de ambtenaren van de Zionistische Commissie gearresteerd. Zelfde aanklacht als tegen de negentien. Daarbij zijn Daniël Oster, de organisator van de Hebreuwsche vredesgerichten, dr. Dunkelblum en de Amsterdammer Lazare Bawly, die verleden jaar met dr. Van Vriesland zijn aangekomen, de chef accountant Braude, wien juist door de Engelsche Regeering een eerste klas staatsbetrekking is aangeboden. Op een andere aanklacht is aangehouden de algemeene secretaris van de Commissie Nurock. Ze zijn vrijgelaten onder borgstelling. Maar wij vreezen, dat zij allen drie jaar zullen krijgen.

Tegen een aantal bekende Arabieren zijn ook aanklachten ingebracht, nog krasser dan tegen Jabotinsky. Twee schoften hebben al vijftien jaar wegens het verkrachten van Joodsche vrouwen. De Arabische agitatoren zijn ook tegen borgstelling vrijgelaten. Enkelen zijn er van door gegaan. De broer van den Groot Mufti. En Aref el Aref, de redacteur van 'Zuid-Syrië', over wien ik u indertijd geschreven heb. Eenige dagen geleden liep het gerucht, dat hij als Arabische dame verkleed, gearresteerd was op den Jordaanweg bij Jericho. Maar 't leven is zoo romantisch niet. Hij zal wel veilig zitten bij Koning Feisul, of bij een of anderen Bedouienensjeikh.

II.

Veldmaarschalk Allenby heeft een commissie van onderzoek gezonden. Twee generaals en een rechter uit Egypte. Als Allenby en de commissie nu maar niet anti-Zionistisch zijn. En als kolonel Scott, die tijdelijk den afwezigen Zionist Norman Bentwich vervangt als senior juridical officier, nu ook maar niet anti-Zionist is. Hij wordt voortdurend geraadpleegd, ook door de krijgswijzen. Het is trouwens niet mogelijk nu onpartijdig te zijn. Het streven van de Engelschen is blijkbaar de schuld gelijk te verdeelen over de Joden en de Arabieren en zelf vrij uit te gaan.

De eerste, die door de commissie gehoord werd, is geweest de burgemeester Moussa Kazem Pasja el Husseini. Hij heeft in een woedende verdwazing alle schuld geworpen op de Joden. Vroeger heeft hij met de Joden nooit iets gehad. Maar de overbodige brief, dien David Jellin hem geschreven heeft, zal geen goed hebben gedaan.

De Arabische couranten geven alle schuld aan de Joden. Ze hebben een uitvoerig memorandum bij de Regeering ingediend. Onder anderen beweren zij, dat vele Joden zich zelven hebben gewond, om de Arabieren te bezwaren. Zij vragen nu, dat Joodsche immigratie zal worden verboden en dat alle Joden, die de laatste jaren in het land zijn gekomen, het land moeten verlaten. En nog veel meer.

Op 't oogenblik is het hier rustig. In Galilea worden voortdurend strooptochten gedaan door Bedouienenvallen, die trouwens geen anti-Joodsch karakter hebben. Of 't rustig blijven zal? Een typisch teeken: vele huizen van Christenen zijn gemerkt met een kruis.

En wel zijn het hier nerveuze dagen. Donderdag ontstond in eens een paniek bij de Jaffapoort, omdat geschreeuwd werd 'een oproer in de binnenstad'. Een wild gehol. Soldaten rukten in en uit. Winkels gesloten. Na een kwartier blijkt het: 'niets'.

III.

Een feuilleton schrijven in koorts gaat wel, maar het gaat langzaam. Zóó is het nu al weer Zondag geworden en wij weten alweer meer. Gisteren, juist op Zaterdag, zijn Jabotinsky en zijn negentien gezellen naar Egypte overgebracht. Natuurlijk voelen wij dit als een nieuwen slag. Ofschoon onze jonge drijvers, die Sabbath en feestdagen stelselmatig schenden, geen reden hebben van beklag. Men heeft Jabotinsky en de zijnen in het Gouden Boek van het Joodsche Volk ingeschreven. Toch schijnt het of de stemming reeds iets milder begint te worden. Men heeft de gevangenen in burgerkleeren laten reizen. De vrouw van Jabotinsky heeft verlof bekomen mee te reizen naar Egypte. Ze hebben een eerste klasse coupé gekregen. De andere gevangenen tweede klas. Familie en vrienden hebben verlof aan het station te komen. Terwijl de gevangenen Hatikvah zongen is de trein vertrokken. Te Ludd zijn de gevangenen ook als nationale helden ontvangen. Ze ontmoetten daar tevens vijftig nieuw-aangekomenen uit Galicië, op reis naar Galilea. Waarom moesten die juist op Zaterdag reizen? En heden, alweer Maandag, loopt een gerucht door de stad, dat de gevangenen weder naar Palestina zullen worden teruggebracht. Ze zullen worden behandeld als politieke gevangenen. En men beweert, dat de zaak tegen de negentien zal worden herzien.

Ieder heeft zijn deel. De heer Braude vraagt, of ik hem voor den krijgsraad verdedigen wil. Mr. Van Vriesland zal Lazare Bawly verdedigen. En ziet hier, hoe Dr. Wallach ook als medicus ons oude lieve Jodendom hoog houdt. Uitgaan is niet goed. Maar het helpen van gevangenen is een dure Joodsche plicht. Dus een wagen. Een broeder en een zuster. En ineens weer midden in de emotie zijn. Op de Zionistische Commissie. En daar eene vergadering van de verdedigers en van de beschuldigden. Naar den covenant officier gaan. En naar den prosecutor. En alles uitleggen aan eenen kolonel, die van het recht evenveel afweet, als ik van het leger. Gelukkig is het nogal een bevattelijke kolonel. Hij begrijpt alles dadelijk. Het zal misschien voor mijnen beklagde nog wel losloopen. Ik moet maar veel lezen in het officieele 'Manual of Military Law'. Negenhonderd bladzijden.

Terugvluchten in het hospitaal.

IV.

Het zijn harde tijden, die wij hier doormaken. En vóór alles is eenheid noodig. Geen mensch, die eenige verontschuldiging weet of wil voor de Arabische dieven, brandstichters, moordenaars en verkrachters. Evenmin voor de aanhitters. Evenmin voor Engelsche officieren, indien en voor zooverre zij ons onrecht hebben gedaan. Maar anderzijds moet ook de vraag worden gesteld: aan wien de schuld, dat de Zionistische Commissie op voet van oorlog leeft met een gedeelte van de orthodoxie, met ongeveer alle Engelsche officieren en met ongeveer alle representatieve Arabieren?

Het is wel droevig te zien, hoe de linksche drijvers de verwarring benutten, om de orthodoxie te slaan. Men roept 'eenheid, eenheid'. Dat beteekent, dat de orthodoxie zich moet schikken naar ieder linksch initiatief. De verkiezingen voor de constituante hebben plaats gehad. Tegen het advies van de meeste rabbijnen hebben vele orthodoxen, medegedaan. Men verwacht nu ineens wonderen van die constituante. De linkschen hebben het parool uitgegeven, dat iedereen, die niet stemt een verrader is. Dat wij nu één, sterk en krachtig moeten staan. Maar over dat alles later.

Ineens te veel. Mijn beklagde komt mij vertellen, dat zijne zaak Woensdag voorkomt. Ik zucht.

En ineens de groote emotie, die tot hier doorbreekt. Het telegram is gekomen, dat de Vredesconferentie te San Remo de rechten van het Joodsche Volk op het Heilige Land heeft erkend en dat de Balfourdeclaratie in het vredesverdrag zal worden opgenomen. Is dit veel? Is dit weinig? Ik hoor, dat de menschen in de stad dol van vreugde zijn, na deze drie weken.

Een jaar ben ik hier. Altijd bedroefd. Altijd bedreigd. Nu is een goede tijding gekomen. En ik lig hier, ver van alles, in het ziekenhuis: 'Poorten der Gerechtigheid'.

Nr 146 Emoties.⁺

⁺20-5 1920 A., 10. Gedat.
Jeruzalem 28 april

De Eeuwigheid heeft het verbazend aardig voor ons in elkander gezet. Denk toch: Maandag was door de rabbijnen gemaakt tot eenen algemeenen vastendag, rouw voor alle rampen, die de laatste weken over ons hebben gebracht. En juist Maandagmiddag ontving de Zionistische Commissie een telegram uit Londen, waarin zou staan, dat het Heilige Land was gegeven aan het Joodsche Volk onder mandaat van Engeland. Een geweldige ontroering eerst op de Commissie zelve. Toen op straat, waar de blijde tijding zich snel als de wind verspreidde. De menschen dansten en sprongen, en zongen Hatikwah. Oessiskin met een massa jongeren trok naar de groote Synagoge, genaamd Goerwe. De Rabbijn Kuk hield er een klaagrede. Oessiskin verschijnt en kondigt aan, dat de rouwdag is verkeerd in eenen dag van vreugde. Hij spreekt de zegebede uit 'Die ons in het leven heeft gehouden'. Een geweldige opwinding. Er worden vreugdezangen gelezen. En men trekt naar de Sefardische Synagoge, genaamd Rabbi Jochanan ben Zakkai. En van daar met honderden en honderden naar den Klaagmuur. Den geheelen avond duren de vreugde en de opwinding voort. De Arabieren zien het aan.

II.

En, vraagt nu wellicht een nuchter mensch: 'wat is er dan eigenlijk wel besloten, dat gij ineens zijt gekomen van de diepste droefheid tot de hoogste vreugd?' Het mooie is juist, dat niemand hier nuchter is en dat niemand dit vraagt. De vergadering in San Remo heeft besloten, dat Engeland het mandaat over Palestina hebben zal. Dat de Balfour-declaratie werkelijk zal worden ten uitvoer gebracht. We zullen dus een Joodsch Nationaal Tehuis mogen bouwen, mits niets wordt gedaan tegen de rechten der tegenwoordige bewoners. Verder zullen de grenzen worden geregeld tusschen Frankrijk en Engeland en de bewaking van de heilige plaatsen zal later worden bepaald.

Iets nieuws hebben wij dus eigenlijk niet gekregen. We zullen nu verder alles met Engeland hebben te regelen. Hoeveel grond zal men het Joodsche Volk geven? Mijnen, concessies, havens, enz.

We weten nog altijd niet, wat dat eigenlijk beteekent: 'Een Joodsch Nationaal Tehuis'. Laten wij onze kalmte bewaren. Twee en een half jaar na de Balfour-declaratie heeft Jabotinsky vijftien jaar tuchthuis gekregen wegens het

organiseeren van eene Joodsche zelfverdediging. Negentien andere jonge Joden ieder drie jaar. Morgen komen weder vijf nieuwe zaken voor. De zegespreuk: 'Die ons in 't leven heeft gehouden', die kennen wij. Die is twee jaar geleden ook uitgesproken, toen de eerste steenen van de Hebreeuwsche Universiteit werden gelegd. Laten wij eens kalm afwachten, hoever wij zullen zijn twee en een half jaar na dit fameuze telegram uit San Remo.

III.

Wie boft? De constituante. Er is ineens een vloedgolf van nationalisme over het volk gevaaren. Drie weken geleden waren de Zionisten nog de slechte lieden, die ons in moeilijkheden hadden gebracht. Vandaag zijn zij de brengers van den Joodschen Staat. En vele orthodoxen willen daar wel aan mededoen. En ach: 'orthodoxie, de echte Joodsche orthodoxie zal het niet lang meer maken'. Er is al eene vereeniging opgericht van vooruitstrevende orthodoxie. Jeruzalem, dat eene vrome, stille leerschool was, is een luide, hatelijke markt geworden. Met veel ophef heeft men over de geheele wereld getelegrafeerd, dat met verlof der rabbijnen, orthodoxe Joden op het Paaschfeest een spoed-adres aan de regeering hebben onderteekend. De toeleg is duidelijk. Men wil het volk doen begrijpen, dat de Joodsche godsdienstwetten moeten wijken voor de belangen van den Joodsch-nationalen strijd. Zooals bijvoorbeeld ook de Maccabeeën streden op Zaterdag, wanneer noodig. Het is heel mooi. Maar van dat verlof der Rabbijnen is geen woord waar. De Rabbijn Kuk heeft alleen gezegd, dat in geval van onmiddellijk dreigend levensgevaar op feestdagen mag worden gewerkt tot afwering daarvan. Maar ja, wij hadden den laatsten dag van 't Paaschfeest eene vergadering van juristen, om te beraadslagen over de verdediging van een aantal Joodsche vervolgd. Men maakte zich gereed gewichtige notulen op te zetten. Een van de aanwezigen verzocht dit heden na te laten. Oessiskin, die voorzat, antwoordde, dat de Rabbijn Kuk en twee andere rabbijnen veroorloofd hadden dien dag te werken. Een vergissing. Wat thans lichtvaardig wordt weggegooid, zal later bitter worden betreurd.

IV.

Wie boft? De constituante. De verkiezingen moesten gehouden zijn voor veertien dagen. Zij zijn nu in het geheele land gehouden, behalve hier, waar de stemdag heden is. Tot op het laatst is men nog doende een compromis te vinden, dat ook de orthodoxie in staat zal stellen, mede te doen. De groote moeilijkheid is het vrouwenkiesrecht, vooral het passieve. Als alles afgeloopen is, zal ik u over den geheelen uitslag schrijven en over de psychologische beteekenis ervan. Nu slechts enkele opmerkingen. Het is merkwaardig hoe weinig vrouwen er gekozen zijn. Zelfs op de kandidatenlijsten van de linksche partijen, die van het vrouwenkiesrecht iets heiligs hadden gemaakt, kwamen weinig vrouwen voor en op lage plaatsen. De vrouwen moeten ook niet zeer vrouwelijk hebben gestemd. In Jaffa zijn meer dan drie duizend stemmen uitgebracht. Daarvan kregen de kandidaten der vrouwenvereeniging een goede honderd-twintig. Natuurlijk hebben er wel veel meer vrouwen gestemd.

De Mizrachie doet mee, tegen het advies van bijna alle rabbijnen, nadat verleden jaar besloten was, zich te houden aan dat advies. De Mizrachie wil niet zeggen: de leden. Maar de betaalde propagandist uit Amerika met enkele vrienden, die het Amerikaansche geld in handen hebben. Er is wel besloten, dat het centrum te Jeruzalem zal zijn. Maar de Man met het Amerikaansche Geld is toch in Jaffa gebleven, waar hij minder last heeft van de meer orthodoxe Jeruzalemsche leden. Zijn laatste duikeling: een bericht in de bladen, dat de Mizrachie wel aan de verkiezingen meedoet, maar dat zijn gekozenen geen zitting zullen nemen met vrouwen. De gekozen vrouwen zullen dus vrijwillig afstand moeten doen van haar mandaten. Of de vergadering zal moeten besluiten de vrouwen niet toe te laten. Of de gekozen Mizrachisten zullen toch met vrouwen zitting nemen. En dat laatste zal wel gebeuren. Maar over dit alles later meer.

V.

De emoties. Vele emoties. Jabotinsky en zijn negentien zijn half-weg Egypte weer naar Palestina teruggezonden. Men had gehoopt: Jeruzalem. En had reeds een schitterende ontvangst aan het station voorbereid. Hij is de held van den dag en staat op allerlei kandidatenlijsten nummer één. Maar de twintig zijn naar Akko gezonden. Men zegt, dat de straffen reeds aanmerkelijk verzacht zijn. Voor Jabotinsky van vijftien jaar tot één. Voor de negentien van drie jaar tot zes maanden.

Generaal Bols, de gouverneur-generaal heeft weder een aantal vertegenwoordigers van alle gemeenten bij zich ontboden, en hun uiteengezet, hoe de regeering nu worden zal. Het is nogal ver af van Weismanns wensch: 'Palestina zoo Joodsch als Engeland Engelsch'. Wij krijgen een Engelsche Regeering. Geen voorrechten voor eene min-minderheid. De immigratie komt onder contrôle van Engeland en zal worden geregeld naar de behoeften en de mogelijkheden des lands. Er is niets gezegd over de erkenning van het Hebreeuwsch en van de Joodsche Heilige Dagen.

Kolonel Scott, de waarnemende leider van het departement van justitie. Geen vriend van de Joden. Hij heeft ons veel kwaad gedaan. Juist in deze dagen als adviseur van de Commissie van Onderzoek door Lord Allenby hierheen gezonden. Maar 't is uit. Van de week kwam de kolonel in het gerechtsgebouw, waar een groote menigte wachtte. 'Dring niet zoo', zegt de kolonel, 't is geen Jodenkerk'. O, noodlot: mr. Van Vriesland was juist daar, waar 't geen Jodenkerk is. Hij heeft werk van de zaak gemaakt. En kolonel Scott heeft ontslag genomen. Emotie.

Morgen weer zitting van den krijgsraad. De zaak duurt al drie dagen. Want, wij met ons vijven rechtsgeleerden, verdedigen onze jongens met hand en tand.

Nr 147 Voor den krijgsraad⁺

⁺25-5 1920 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 6 mei

Jabotinsky was een apart geval. Maar de vier en twintig waren beschuldigd van hetzelfde. Ze waren bijeengevonden in een huis, genaamd Rawakiah, dat is de jongezellenclub. Deels bewoners, deels gasten ter eere van het Paaschfeest, deels bezoekers. Negentien werden dadelijk meegenomen, vijf mochten in het huis blijven,

omdat er ook enkele vrouwen en kinderen woonden en men een overval vreesde van de Arabische bureu. De negentien kregen ieder drie jaar gevangenis. De vijf werden later gearresteerd, maar onder borgstelling vrijgelaten. Maar ziet: als hun proces voorkomt, word ik gevraagd één van de verdedigers te zijn. Mijn been bewegen mag ik niet. Dus zal ik op een baar naar de gerechtszaal worden gebracht. Natuurlijk een hopeloos geval. Dezelfde rechters. Die hebben het vonnis natuurlijk al in hun zak, zoo goed als van de negentien. Maar zullen onze vijf vrienden vallen, het zal ditmaal niet onverdedigd zijn. Nog twee andere advocaten. Mr. Van Vriesland en dr. Elias. Heele dagen bestudeeren wij nu het officieele 'Manual of Military Law'. Wij brouwen objecties en excepties. Alles in de vaste overtuiging, dat het toch niets geeft.

II.

En wij krijgen nog meer hulp. Alexander en Golding, twee advocaten uit Caïro, komen hier voor politieke aangelegenheden. Maar zij zullen ook de vijf verdedigen. Wij zullen er ook zijn, als vlagvertoon en voor speciale punten. Golding is kapitein geweest en rechter in krijgsraden. Het kon niet mooier. Toch is de zaak na de veroordeeling der negentien een vrij hopeloos geval. Zullen dezelfde rechters den zedijken moed hebben, de vijf vrij te spreken en zich zelven daarmede zedijk te veroordeelen?

Donderdagochtend. Wij zijn present. De vijf zitten weder in de gevangenis. Want de borgtocht eindigt met het begin van het proces. En de kolonel, die daarover gaat, heeft juist vandaag een nieuwen regel vastgesteld: dat borgtochten gedurende het proces niet vernieuwd worden.

Het begint. Vier van de boeven dragen de baar naar binnen. En wij overzien ons terrein. De rechtsgeleerde voorzitter. Een majoor. Een majoortje, mag ik wel zeggen. Heelemaal niet Engelsch. Duitsch. Goedig Duitsch. Bier-Duitsch. Nog uit den ouden tijd. Een reserve-majoortje, dat in de burgermaatschappij conrector mag zijn aan een gymnasium in een provinciestedje. Maar neen: 't is een Engelsch majoortje. Rechts een kapitein. Geweldig groot. Donker. Gesloten. Links een onnoozel roodharig luitenantje. Aan een tafeltje apart de kapitein-prosecutor. Een Ier. En de juffrouw van de stenographie. Want wij hebben een juffrouw van de stenographie meegebracht. Dat mag. Er is geen appèl van krijgsraadzaken. Vrijsprekende vonnissen zijn definitief. Veroordeelende worden van kracht na bevestiging door een generaal, den confirming officer. Geen appèl. Maar toch hebben wij de juffrouw van de stenographie medegebracht, omdat wij alle zonden en boosaardigheden van de rechters willen vastnagelen, zwart op wit. Er is een politieke sfeer om dit proces.

Het begint doodschuldig. De majoor beëdigt den kapitein en den luitenant. Daarna beëdigt de kapitein den majoor. En de majoor beëdigt de juffrouw van de stenografie. Wij worden niet beëdigt. Evenmin als de sergeant, die met getrokken bajonet en twee soldaten achter de vijf beklagden zit, ter bescherming van den hoogen Hove.

III.

Er zijn drie aanklachten. Twee overtredingen van proclamaties, waarop boete of een korte gevangenis staat. En één tegen een artikel van den Turkschen Code Pénal, die

hier nog altijd geldt, en waarop doodstraf of tuchthuis staat tot levenslang. De negentien met ieder drie jaar tuchthuis zijn er dus nog goedig afgekomen.

Mr. Golding, die de verdediging leidt, begint nu een lijst van objecties, excepties en verzoeken af te werken. Hij vraagt, dat de Raad zich een 'judge-advocate' zal toevoegen. Men zal daarover beraadslagen. Daar het Hof geen raadkamer heeft, moeten wij allen er uit. Naar een groot, zonnig balkon, met een prachtig uitzicht over de stad. Weer binnen. Het Hof heeft ons verzoek zorgvuldig onderzocht, maar 't wordt afgewezen. 'Overruled' heet dat. Juist, zegt Mr. Golding doodgoedig, 'nu heb ik een andere exceptie. Dit Hof is niet behoorlijk samengesteld.' Het majoor-tje tipt de vingertoppen tegen elkaar. Hij kijkt den kapitein aan en den luitenant. Zij zijn niet behoorlijk samengesteld! Mr. Golding licht zijn exceptie toe.

Het Hof zal beraadslagen. Wij er uit. Wij er in. Overruled. Juist, zegt Mr. Golding doodgoedig, nu heb ik een andere exceptie. 'Dit Hof is niet gerechtigd Turksch recht toe te passen.' Het majoor-tje tipt met de vingertoppen. Boos. 'Mijnheer', zegt hij: 'ik ben drie maanden lang voorzitter geweest van een krijgsraad te Aleppo. Ik heb één en twintig menschen op deze paragraaf laten ophangen. En ik heb deze objectie nog nooit gehoord. Maar 't Hof zal beraadslagen.' Wij er uit. Wij er in. Overruled. 'Juist', zegt Mr. Golding doodgoedig, 'nu heb ik nog bezwaar tegen de dagvaarding.' Inderdaad! Geen Hollandsch vervolgend ambtenaar zou zoo eene dagvaarding durven uitbrengen. En deed hij het, de beklagde werd onherroepelijk van rechtsvervolging ontslagen. De dagvaarding luidt eenvoudig zóó: 'dat wij te Jeruzalem op den zesden April 1920 kennis kregen van de aanwezigheid van gemeengevaarlijke voorwerpen, te weten drie geweren, tweehonderdvijftig patronen en twee revolvers, en dat zij in gebreke zijn gebleven dit direct of indirect ter kennis van de Regeering te brengen.' De negentien zijn daarop veroordeeld. En eerst toen wij den tijd hadden de Turksche wet wat rustiger te bestudeeren, zagen wij, dat allerlei delictselementen in de dagvaarding ontbraken en dat het ten laste gelegde feit niet strafbaar was. Ditmaal zal 't ons niet weer gebeuren. Helaas, kunnen wij naar Engelsch recht niet meer vragen dan verandering van de dagvaarding. En dat wordt nu eens niet overruled. De dagvaarding wordt dan zóó: 'dat wij te Jeruzalem op den zesden April, wetende, dat zekere personen voor revolutionaire doeleinden of voor het verrichten van laaghartige daden, met slechte bedoelingen in het bezit waren van gemeengevaarlijke voorwerpen, te weten drie geweren, tweehonderdvijftig patronen, in staat om in eens een groot aantal menschen te dooden of te vermoorden, of huizen of schepen te vernielen, in gebreke zijn gebleven dit ter kennis van de regeering te brengen, zonder behoorlijke verontschuldiging en met slechte bedoelingen'. Dat is nu niet precies hetzelfde. Het moest ons in Holland gebeurd zijn!

IV.

Eindelijk beginnen de getuigen-verhooren. Eerst worden de getuigen van den prosecutor voorgebracht. Twee politie-soldaten en twee politie-officieren. Ze worden, naar Engelsch recht, niet verhoord door den president. Maar eerst door den prosecutor. Dan door de verdedigers. Dan nog eens door den prosecutor. Met onze getuigen juist omgekeerd. Verdediging, prosecutor, verdediging. Wij kunnen alle beklagden hooren onder eede als getuige in alle zaken, ook in hun eigen zaak. Wij verdedigen onze menschen tot het uiterste. Golding is bewonderenswaardig. Van Vriesland en Elias staan hem kranig bij, zoodra men maar naar hun beklagde wijst. Toch hebben wij

het gevoel, dat het welwillende majoor al met het vonnis in zijn zak loopt. Wij laten twee van de oudste Jeruzalemsche advocaten komen als getuige-deskundigen ter zake van het artikel van den Turkschen Code Pénal. Wij laten getuigen komen om inlichtingen te geven over hun karakter. Het proces duurt al vier dagen. Men hangt gemakkelijker één en twintig man op te Aleppo, dan dat men vijf Joodsche vrienden uit handen van vijf Joodsche advocaten krijgt. Toch hebben wij na het vonnis der negentien geen hoop. Het proces dommelt. De vijf beklagden worden gehoord. Alles gelijk en gelijkvormig. De sergeant, de soldaten en de bajonetten suffen. Als wij voor de variatie het Hof eens vermoordden? Ineens de sensatie. Lazare Bawly wordt verhoord. 'Is het u bekend,' vraagt de prosecutor, 'of de Zionistische Commissie instemt met de politiek van Jabotinsky?' O, ongelukkige Iersche prosecutor! Van Vriesland is al opgevlogen. Golding en Alexander protesteeren. De juffrouw van de stenographie schrijft. Het Hof weigert de vraag toe te laten. En mr. Golding, spelend met zijn verontwaardiging, vraagt acte, dat deze hoogst-onbehoorlijke vraag is gesteld. En dat de verdediging protesteert tegen de poging de Zionistische Commissie en de politiek te halen in dit geding.

V.

Dinsdagochtend. Vijfde dag. Het einde. Maandags is de verdediging aan 't woord geweest. De prosecutor heeft vandaag het laatste woord. Hij zegt niet veel. Dan beraadslaagt het Hof. Zullen zij vrijspreken? Maar de negentien veroordeeld op dezelfde klacht door dezelfde rechters! Twintig minuten. Wij worden binnengeropen. De majoor zegt het doodrustig: 'het Hof spreekt alle beklagden op alle punten vrij.' Er zit toch zedelijke moed in deze rechters. Buiten. Geen advocaten meer. En geen beklagden. De sergeant, de soldaten en de bajonetten hebben afgedaan. Het vonnis is dadelijk onherroepelijk. Ik ga terug naar het ziekenhuis om nu ongestoord patiënt te zijn.

En Jabotinsky en de negentien? Vandaag lezen wij in de courant, dat alle veroordeelingen van den laatsten tijd onder Turksch recht vernietigd zijn en dat de veroordeelden opnieuw zullen worden berecht naar Engelsch recht. Duidelijk is het niet. Maar denkkelijk beteekent het revisie voor Jabotinsky en de negentien.

Nr 148 De verkiezingen⁺

⁺29-5 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 9 mei

De verkiezingen voor, ik zal maar blijven zeggen: 'de constituante', zijn achter den rug. Ook hier te Jeruzalem, waar ze ter wille van de onrust waren uitgesteld. Eén ding staat vast: een onverwacht groot aantal kiezers heeft gestemd. Een zeventig procent. De vergadering heeft dus wel, meer dan verwacht werd, het recht te zeggen, dat zij de Palestinenische Jodenheid vertegenwoordigt.

Twee oorzaken hebben medegewerkt tot die belangrijke deelneming aan de stemming. Ten eerste: de pogrom gedurende het Paaschfeest. Een wrevel tegen de locale Engelsche ambtenaren. Een behoefte zich aaneen te sluiten. Men wilde eene

vergadering, die gerechtigd was namens de Palestinensische Joden te spreken. Een klein aantal stemmen zou natuurlijk den indruk van verdeeldheid hebben gemaakt.

En ten tweede: de plotselinge omslag. De vreugde na de bevestiging van de Balfourdeclaratie door de conferentie te San Remo. Enthousiasten zagen reeds den Joodschen Staat. En aan de grondvesting daarvan wilden ze deelnemen.

En ten derde natuurlijk: de algemeene achteruitgang van de orthodoxie. Men voelt niet veel voor eene quaestie als het vrouwenkiesrecht. Men wil iets doen. Men denkt, dat er groote dagen aanstaande zijn en is niet meer tevreden met de stille bezonnenheid van een vroom leven. O, arm Jeruzalem, wat een schreeuwende marktplaats zijt gij geworden.

II.

Niet alle orthodoxen hebben medegedaan. Een gedeelte van de Aschkenasische orthodoxie, onder leiding van de Rabbijnen Diskin en Sonnefeld heeft zich onthouden. Zij zouden zelfs niet hebben medegedaan, wanneer er geen vrouwenkiesrecht was geweest. Zij willen alleen deelnemen aan verkiezingen voor eene vergadering, die alles zal inrichten volgens Leer en Overlevering. En dat is inderdaad van deze vergadering allerminst te verwachten. Een ander gedeelte, onder leiding van den Rabbijn Kuk, heeft eigen verkiezingen georganiseerd, zonder vrouwenkiesrecht. Ze hebben hier te Jeruzalem uitgebracht 1236 stemmen. Tegen de andere 7513. Hunne bedoeling is niet een aparte vergadering. Ze willen deelnemen aan de algemeene vergadering, mits de gekozen vrouwen niet worden toegelaten, waarop wel heel weinig kans is. Zij vragen één mandaat voor elke veertig stemmen, omdat hunne vrouwen niet hebben medegedaan. In 't algemeen geven elke tachtig stemmen een mandaat. 't Is trouwens de vraag, of deze geheele verkiezingen geldig zullen worden verklaard. Misschien, omdat men gaarne een deel van de orthodoxie in de vergadering heeft.

Het hoofdbestuur van de Mizrachie heeft geadviseerd aan de algemeene verkiezingen mede te doen. Maar de gekozen Mizrachisten zullen geen zitting nemen, wanneer vrouwen worden toegelaten. Dit laatste gelooft men niet. De Mizrachie is nu eenmaal heel stout in woorden, maar heel mak in daden.

Merkwaardig zoo weinig vrouwen als gekozen zijn. Zelfs de linksche partijen, die het passief vrouwenkiesrecht met list en geweld hebben doorgedreven, hebben bijna geene vrouwen gesteld. Het aantal gekozen candidaten voor elke partij is bekend. Maar de namen der gekozenen nog niet. Doch er zullen maar heel enkele vrouwen zijn, onder de eenige honderden afgevaardigden. Enkele van links. Dat zij vrijwillig afstand willen doen van hun mandaat, geloof ik niet. En dat de vergadering zal weigeren ze toe te laten, geloof ik ook niet.

III.

We hebben hier evenredige vertegenwoordiging. En evenals in alle landen, geeft dat aanleiding tot de vorming van allerlei groepen en groepjes. Te Jeruzalem waren zeventien candidatenlijsten ingediend. Ik heb u vroeger over de politieke partijen geschreven. Van recht naar links: de niet-Zionistische orthodoxie, Mizrachie, dat is de Zionistische orthodoxie, Burgerpartij, Vooruitstrevenden, Nationale Arbeiderspartij,

Internationale Arbeiderspartij. De Burgerpartij en de Vooruitstrevenden zijn inmiddels verdwenen. Daarvoor is in de plaats gekomen de Partij der Onpartijdigen, die een gedeelte van de bekende intellectueelen bevat. Dat alles is nog betrekkelijk eenvoudig. Maar de Sefardische, Jemenietische, Boekhaarsche en Groezische Joden hebben als zoodanig kandidatenlijsten ingeleverd. Dat is eigenlijk even dwaas, als dat de Amsterdammers, Rotterdammers, of Hagenaars als zoodanig eensgezind op ééne lijst zouden stemmen. Maar het politieke besef is hier nog niet groot. De Sefardische Joden, dat zijn dus die, welke hier van ouder op ouder wonen, beklagen zich, dat ze bebaasd worden door een kleine minderheid van Oost-Europeesche Joden, ervaren in alle kneepjes van de politiek. Men verhaalt, dat zij zich eens bij dr. Weizmann hebben beklaagd, dat er onder de ambtenaren van de Zionistische commissie geene Sefardiem waren. ‘Ach wat’, zei dr. Weizmann ‘alle loopjongens zijn Sefardiem’.

En nu de uitslag hier te Jeruzalem. De Sefardische, Jemenietische, Boekhaarsche en Groezische Joden hebben samen meer dan zestig van de vijf-en-negentig mandaten. En buiten Jeruzalem hebben zij ook vele mandaten. De politieke partijen hebben daardoor veel minder stemmen gekregen. Het meest kreeg de internationale arbeiderspartij. Die heeft buiten Jeruzalem meer dan vijftig mandaten en in de stad nog twaalf. De nationale arbeiderspartij heeft in de stad zeven mandaten. En buiten de stad, ik geloof, nog een twintig. Het ergst is de volkomen nederlaag van de Mizrachie. Ze hebben hier in Jeruzalem zestig, zegge en schrijve zestig stemmen gekregen van de zeventuizend vijfhonderd. Natuurlijk zouden zij meer stemmen hebben gehad, wanneer de Sefardische, Jemenietische en Boekhaarsche Joden niet als zoodanig aan de stemming hadden medegedaan. Jeruzalem krijgt geen enkelen Mizrachistischen afgevaardigde, onder zijne meer dan negentig. Er zijn onder de Sefardiem en Jemenieten wel enkele Mizrachisten. Maar die zijn niet als zoodanig gekozen. In Jaffa zijn twee Mizrachisten gekozen. Onder de Sefardiem is de Chacham Baschi van Jaffa, ook Mizrachist. Misschien willen de Sefardische, Jemenietische en Boekhaarsche Mizrachisten zitting nemen in een Mizrachistenclub. Dan wordt het nog iets. Maar zestig Mizrachistische stemmen in Jeruzalem tegenover vijftienhonderd vijftig voor de beide socialistische partijen is een ramp. Ik heb het hier zoo dikwijls gezegd: de Mizrachie heeft geen invloed. De propagandisten doen niets dan goed geld trekken uit Amerika. We hebben niet eens een maandblad of weekblad. En dan moet men de weekbladen der beide socialistische partijen zien. Bij de aparte verkiezingen der orthodoxie hebben de Mizrachisten honderdveertig van de twaalfhonderd stemmen gekregen. Weinig, wanneer men bedenkt, dat dit nog het Zionistisch getinte gedeelte der orthodoxie is. Hier en daar is nog een enkele Mizrachist gekozen, maar dan om zijn persoonlijke invloed ter plaatse.

IV.

Ons kiesstelsel is natuurlijk het beste van de wereld. Het is niet geheim. De kiezer maakt zijn biljet thuis gereed, en dat heeft aanleiding gegeven tot allerlei bedreiging en geknoei. Vooral de bewaarschooljuffrouwen (nee, lach nu niet!) hebben daaraan meegedaan. Men heeft de onnoozele zielen socialistische biljetten in de bus laten doen, zeggend, dat ze anders niet ritueel zouden worden begraven. Of, dat het bonnetjes waren voor regeeringsmeel. Of een bede, die God stellig verhooren zal. Nobel hè? Het weekblad van de nationale arbeiderspartij zegt het zóó: ‘wie de verkiezingen in Jeruzalem niet heeft gezien, die heeft geen politieke demoralisatie

gezien.' En dat is nog een van de overwinnende partijen. Maar men geeft er niet veel om. De vergadering is er. En het leed is geleden.

Op den stemmingsdag zijn de scholen gesloten geweest. Natuurlijk. Ieder oogenblik zijn de scholen hier gesloten. Vreugde, Leed. Men sluit de scholen.

V.

En wat zal men nu met de constituaante doen? Parlement spelen? Het zit onze Oost-Europeesche vrienden wel heel dwars, dat de Sephardiem zoo een groote macht hebben, terwijl ze in de organisatie buiten het land geenen invloed hebben. 't Is trouwens een zaak van enkele jaren. Komt er een belangrijke immigratie uit Oost-Europa, dan hebben over een paar jaren de socialisten hier vrij spel.

Maar een van hun beste publicisten heeft een waar woord gezegd: 'de meerderheid van de vergadering is de meerderheid van het leven niet.' De Engelsche Regeering heeft de vergadering niet het recht gegeven bindende besluiten te nemen. Er is nu een groot enthousiasme, vooral na de ontspanning van San Remo. Groot enthousiasme was er na de Balfour-declaratie ook. Dat is nu twee en een half jaar geleden. Waar zijn wij? Waar zullen wij zijn twee en een half jaar na de opening van onze eerste constituaante?

Nr 149 Onze toestand⁺

⁺1-6 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 13 mei

Drie factoren: wij zelven, de Engelschen, de Arabieren.

Wij zelven. En San Remo. Wij hebben niet meer gekregen dan eene bevestiging van de Balfour-declaratie na twee en een half jaar. Maar er was gevaar, dat wij zelfs dat niet krijgen zouden. Smartelijk, dat wij deze opwinding noodig hebben. En de grenzen? Wanneer wij niet verder komen dan de Jordaan in het Oosten en de tegenwoordige bezettingsgrens in het Noorden, dan wordt het niet een Joodsch-Nationaal-Tehuis, maar een Joodsch Nationaal-Krot. Wij hebben Hauran noodig en de wateren in het Noorden. Laten wij matig juichen over San Remo. Misschien kunnen wij luide juichen, twee en een half jaar later.

Onze constituaante. De kieswet is zóó ingewikkeld, dat wij nog den volledigen uitslag niet weten. De internationale socialisten hebben 72 plaatsen. Het blok van Sefardiem, Jemenieten en Boekharen heeft er tachtig. De Sefardiem beginnen al eischen te stellen. Ze willen hun vertegenwoordigers hebben in de Zionistische Commissie en andere colleges. Ze willen de immigratie in handen nemen uit Azië en Afrika, waar de Joden Sefardiem zijn. Zij willen, dat die regeling van de verhoudingen met de Arabieren hun zal worden toevertrouwd, omdat de Oost-Europeesche Joden ons bij de Arabieren gehaat hebben gemaakt.

De vergadering komt over een dag of tien bijeen. Het programma is gepubliceerd. Besprekingen over den politieken toestand. De grenzen. De mandaatsgedachte. De idee van 'nationaal tehuis'. De grondslagen van de Joodsch-nationale autonomie in Palestina. Immigratie. Liefdadigheid. Verhouding tusschen de Palestinabevolking

en het Joodsche volk. Verkiezingen voor een Uitvoerend Bewind en voor vertegenwoordigers in de Zionistische Commissie.

En nu maar afwachten.

II.

In Galilea blijft het onrustig. Voortdurend worden aanvallen gedaan op de kleine Joodsche arbeidersnederzettingen bij den Jordaan, niet ver van Tiberias en Safed. Ze zijn tot dusverre afgeslagen door de Joodsche arbeiders zelve. Al zijn daarbij enkele dooden aan onzen kant gevallen. Een aanval is ook gedaan op de kleine nederzetting Marach, vlak bij Zichron Jaäcob, niet ver van Haïfa. Daar is goed geplunderd.

Een van onze schrijvers slaat daar weer politiek-economische munten uit. De vestiging te Marach behoort aan vijf boeren en is groot zeshonderd vijftig hectaren. De werklieden zijn voor een groot gedeelte Arabieren, die waarschijnlijk gemeene zaak met de roovers hebben gemaakt. De vestiging Ajéleth Haschachar, groot tweehonderd tachtig hectaren, wordt coöperatief bewerkt door een groep van twintig man zonder Arabieren. Conclusie: een pleidooi voor de coöperatieve arbeidersgroepen, waardoor meteen een einde wordt gemaakt aan den Arabischen arbeid.

En vandaag weer een emotie. Men zegt, dat Jabotinsky is vrijgelaten. Dat gaat snel: vijftien jaar dwangarbeid, één jaar gevangenisstraf, vrij.

III.

Wij en de Engelschen. De lucht schijnt toch iets milder te worden. In den beginne werden alle Joden, die voor den kriegsraad kwamen, met een gangetje veroordeeld. Nu zijn er eerst vijf vrijgesproken. En gisteren is er weder één vrijgesproken. Men laat nu ook eene meer behoorlijke verdediging toe.

De onderzoekings-commissie door Lord Allenby hierheen gezonden, werkt voort. En in het openbaar, behoudens enkele uitzonderingen. Over het algemeen is de commissie onpartijdig in het vaststellen van schuld van de Arabieren. Zoo staat het nu wel vast, dat Arabische agitators de pelgrims uit Hebron tegen de Joden hebben opgezet. Eveneens, dat de Arabische politie-agenten aan de gewelddaden tegen de Joden hebben medegedaan. Daarentegen is de commissie minder onpartijdig, als het gaat om de vraag of de Engelsche autoriteiten schuld hebben. Ofschoon dit geen rechtbank is, maar eene enquête-commissie, heeft men toch eenen advocaat van de Zionistische Commissie alle rechten gegeven, die een verdediger heeft in een proces.

De schade wordt geschat: gestolen goed zestigduizend pond, gestolen geld veertienduizend pond, schade aan huizen tienduizend pond. Wie zal het betalen? Er is geen enkele klacht ingebracht tegen een enkelen Jood. Wel een bewijs, hoe wij de onschuldige aangevallenen zijn.

De regeering heeft niets gedaan om de dieven of de gestolen goederen te vinden.

IV.

De lucht is wel een beetje milder. Maar 't is toch nog buiig. Er is nog altijd staat van beleg. In de oude stad mag men nog altijd na acht uren niet uit. Dit zal misschien wel zoo blijven gedurende de geheele vastenmaand van Ramadan, die spoedig begint. Weer een beetje een gevaarlijke maand.

Wij hebben hier ook nog altijd den censor op de dagbladen. Een wonderlijk heer. Zoo zijn de officieele telegrammen uit San Remo gecensureerd. Eveneens de vragen en antwoorden in het Engelsche Parlement betreffende Palestina. Eveneens een interview van prof. Weizmann met een vertegenwoordiger van de 'Manchester Guardian'.

En van de week werd beweerd, dat de zegels van het Joodsch Nationaal Fonds te Haïfa in beslag waren genomen, op bevel uit Jeruzalem. Gelukkig is dat niet waar. In beslag zijn genomen zegels waarop staat: 'ten aankoop der Heilige Plaatsen', omdat men daarin krenking zag van het recht der Christenen.

En de geruchten. De vele geruchten. Men zegt, dat generaal Bols, de gouverneur-generaal, zal aftreden zoodra de militaire administratie door een civiele wordt vervangen. Herbert Samuel zou hem opvolgen. Anderen zeggen, dat de tenuitvoerlegging van de Balfour-declaratie zal worden toevertrouwd aan een Raad met Rufus Isaacs, Lord Reading, als voorzitter en het bekende pro-Zionistische parlamentslid majoor Ormsby Gore als secretaris. Men verwacht groote dingen.

V.

De Arabieren. En het proces tegen de zeven opruiers. Drie zijn vrijgesproken. Dwangarbeid, gelijk aan Jabotinsky en de negentien, is niet gegeven. Twee hebben twee jaar gevangenis en twintig pond boete. De broeder van den Groot-Mufti is gevlucht. Eveneens Aref el Aref, de redacteur van 'Zuid-Syrië'. Zij hebben bij verstek vijf jaar gekregen.

De Arabieren leggen zich volstrekt niet neder bij de beslissing van San Remo. En wij zullen wijs doen geen waarde te hechten aan vriendelijkheden als een gezamenlijk ontbijt van Zionistische en Arabische leiders te San Remo. Het regent protesten aan de regeeringen, de politieke partijen, de groote dagbladen. Van de Syrische Vereeniging in Egypte. Van de Christelijk Mohammedaansche Vereeniging te Sechem. Uit Jeruzalem, Nazareth, Safed en Tiberias. Morgen wordt hier een congres van Palestinensische Arabieren geopend. Welke kracht achter dit alles zit, zal nog moeten blijken. Misschien niet veel. Maar lachen is altijd gevaarlijk. Wat is er om het Zionisme niet gelachen. Men gaat nu weer propaganda maken voor een nieuwe gedachte, een Voor-Aziatisch rijk: Mesopotamië, Syrië en Palestina onder mandaat van Engeland en Frankrijk samen.

Of we tot een goede verstandhouding met de Arabieren zullen komen? Misschien is het maar goed, dat de Sefardische Joden een ongedacht grooten invloed hebben gekregen in de constituante. Want als de goede verhoudingen met de Arabieren moeten komen van onze Oost-Europeesche broeders der eerste, tweede of derde internationale, dan: vaarwel.

VI.

En wij hebben een nieuwe Belladia. Gij zoudt zeggen: Gemeenteraad. De Joden hadden het ontslag gevraagd van den burgemeester, die zich bij de antizionistische demonstraties zeer op den voorgrond had geplaatst en als getuige voor de enquête-commissie zeer hatelijk had getuigd. Waarschijnlijk om zijn ontslag voor de Mohammedanen wat minder bitter te makken, heeft men de geheele Belladia naar huis gestuurd. Er is nu een nieuwe Belladia benoemd. Burgemeester is Rageb Bey Nashishibi, een van de aanleggers van de anti-zionistische demonstraties. Het tweede Mohammedaansche lid is Machmoed Effendi el Hussein. Twee Christenen. Twee Joden. Een Ashkenazie: David Jellin, die al zooveel baantjes heeft, dat hij er allang geen enkele meer goed waarneemt. En een Sephardie: dr. Levy, directeur van de Anglo Palestine Bank. David Jellin is op 't oogenblik voor rekening der organisatie in Europa. Het ideaal van elken goeden Palestinenser. Zoolang hij weg is, heeft dr. Levy twee stemmen in de Belladia.

VII.

Kijk, en dat is nu aardig. Zooeven hoor ik, dat de regeering de geheele constituanten verboden heeft. Hadden onze leiders ons dien klap in het gezicht niet kunnen sparen door vooraf met de regeering overleg te plegen? Het Arabische congres voor morgen is trouwens ook verboden. Hoe ver zullen wij zijn twee en een half jaar na San Remo?

En Jabotinsky is nog niet vrij.

Nr 150 Ons onderwijs⁺

⁺8-6 1920 A., 2. Gedat.
Jeruzalem 28 mei

De dagen rustig, de dagen onrustig, voor het onderwijs wordt gezorgd. Het verzwaart ons den strijd tegen de Arabieren. Wij hebben veel te veel intellect. En veel teveel politiek. Onder de Sefardische Joden vindt men wel eenvoudige werklieden. Onder de immigranten weinig. Zij zijn scholieren of studenten geweest. Onze nieuwe bevolking is te goed van gehalte. Hoe zouden zij zonder dat onze idealen verstaan? In eene kleine bevolking als de onze, wonderlijk zooveel intellect als men daarin vindt. Wij zijn toch wel een volk, dat iets goeds verdient. En ik ben, in dezen milden zomermiddag, wel blij één van de onzen te zijn. Maar wij hebben te veel intellect, en ons onderwijs is veel te goed.

II.

De man. Dr. Joseph Luria. Een vijftiger. Geboren te Kovno, Hij heeft te Berlijn gestudeerd geschiedenis en filosofie. Ook aan de Hochschule für Wissenschaft des Judentums. Hij was toen reeds lid van eene Vereeniging van Russische studenten. Andere leden: Leo Motzkin, Schemarjah Levin, Victor Jacobson. Gedoctoreerd te Bern op een proefschrift over de Geschiedenis der Edomieten.

En dan het onrustige leven, dat der Joden in de Ballingschap is. Hoofd eener school te Warschau. Redacteur van het Jiddische Weekblad 'Der Jud', gedrukt in Krakau wegens de Russische censuur. Redacteur te Wilna van 'Das Jüdische Volk'. Na 1905

de reactie in Rusland. En dan in 1907 naar Palestina. Leeraar in de Geschiedenis aan het Gymnasium te Jaffa. En al spoedig gekozen als conrector. Ook de rector wordt door de leeraren gekozen. De leeraren vormen met de onderwijzers ééne vakvereeniging, waarvan dr. Luria voorzitter werd. Hij heeft veel gedaan voor het schrijven van leerboeken in het Hebreeuwsch. En was een van de leiders van den bekenden taalstrijd tegen den Duitschen Hilfsverein (1913). Daarna kwamen alle Zionistische onderwijsinrichtingen onder één bestuur en werden door de Zionistische organisatie betaald. Er werd een Kweekschool voor Onderwijzers geopend. En scholen te Jeruzalem, Jaffa, Haïfa.

In 1915 met andere Zionistische kopstukken door den heer Djemal Pascha verbannen. Egypte. Zwitserland, waar hij arbeidde aan eene Geschiedenis van het Oosten. In September 1913 terug en leider van de afdeeling 'onderwijs' der Zionistische Commissie.

III.

Dadelijk maar de vraag: Hoe verhoudt hij zich tot het godsdienstig onderwijs, gelijk dit wordt voorgestaan door de Mizrachie? Antwoord: hij is niet tegen den godsdienst. Een onderwijzer, die in school anti-godsdienstige propaganda maken zou, die zou worden ontslagen. Maar hij wil in school niets leeren of doen dat de kinderen van godsdienstlooze ouders in conflict zou brengen met hun leven te huis.

Het personeel? Onderwijzeressen zijn er tot dusverre nog weinig. Maar 't is hier als overal. Er is weinig lust in het vak van onderwijzer. De jongenskweekschool heeft vijf en vijftig leerlingen. De meesten zijn trouwens niet van plan onderwijzer te blijven. De kweekschool voor onderwijzeressen heeft honderd dertig leerlingen. De meeste onderwijzers zullen dus van buiten moeten komen. Maar die verstaan weer niet Hebreeuwsch. De salarissen zijn slecht en moeten verbeterd worden. De duurte is hier geweldig. Aanvangsalaris bewaarscholen 8 pond. Lagere scholen zonder diploma 8 pond. Met diploma 10 pond. Middelbare scholen 15 pond. Verhoogingen: na twee jaar 25 % van het grondsalaris. Daarna elke drie jaar 10 % meer. Na zeventien jaar verdubbeld grondsalaris als maximum.

En de marge voor de hoofden? Die hangt af van het aantal klassen. Maar de marge bedraagt hoogstens 20 % van het salaris van eenen onderwijzer. Het hoofd van eene lagere school heeft dus als maximum 24 pond. De hoofden van middelbare scholen 36 pond.

IV.

Wat men nu wil is alle scholen Hebraïseeren en brengen onder de Zionistische leiding. Met de Deutsche scholen van den Hilfsverein is dat door den loop der zaken gelukt. Maar er zijn nog de scholen van de Alliance Israélite Universelle. Ze worden in Jeruzalem tamelijk bezocht, omdat in de Zionistische scholen geen plaats is voor alle kinderen. Bovendien worden die scholen ook al meer en meer gehebraïseerd. Buiten het verband van de Zionistische scholen staat de groote meisjesschool van Miss Landau, toebehoorend aan de Anglo-Jewish Association. Die school is nu zeer gezocht, omdat men zoo goed Engelsch leert. Den Zionistischen onderwijzers is zij

een groote hinder, omdat het onderwijs er strikt orthodox is en de voertaal niet absoluut Hebreeuwsch.

Wat de scholen der orthodoxie betreft: Dr. Luria beweert, dat hij geen last heeft met de orthodoxe onderwijzers. Maar dat sommige orthodoxe leiders politiek maken met de school. Ik geloof dat niet. De orthodoxen moeten probeeren hun eigen onderwijs geheel in handen te nemen.

V.

Enkele cijfers. Aan niet-orthodoxe scholen heeft Jeruzalem 39 scholen met 4678 leerlingen en 164 klassen, 188 personeel. Het geheele land 110 scholen, 11,792 leerlingen, 437 klassen, 484 personeel. Een aantal orthodoxe scholen hebben zich onder de Zionistische leiding gesteld. In het geheel 24 scholen met 2417 leerlingen, 102 klassen en 115 personeel.

Jaarlijks geeft de Zionistische organisatie voor het onderwijs bijna honderdduizend Pond, terwijl aan schoolgeld jaarlijks vijfduizend Pond wordt ontvangen. Maar er zijn veel meer schoolgebouwen noodig. Zonder die moet men kinderen weigeren.

Ook de Samaritanen te Sechem hebben Hebreeuwsch onderwijs gevraagd. Maar dat gaat tot dusverre niet, omdat de Arabieren eenvoudig geen Jood te Sechem toelaten.

Het best zijn hier de bewaarscholen, de zoogenaamde kindertuinen. De leerkrachten worden opgeleid aan eene school te Jaffa onder de voortreffelijke leiding van den beroemden dr. I. Epstein. Voor de bewaarscholen bestaat trouwens niet voortdurend twist over het leerplan. Zooveel uren gewijd en zooveel uren ongewijd onderwijs. Een bewaarschool in de stad kost de organisatie per maand zes en dertig pond. Een kleine in eene kolonie niet minder dan zeven.

VI.

Doctor Luria wordt bijgestaan door een Onderwijsraad, die evenwel alles aan hem overlaat. Over een aantal orthodoxe scholen bestaat een Raad van Toezicht, die evenwel niet onafhankelijk is van den Onderwijsraad. Die Raad van Toezicht bestaat voor een gedeelte uit leden van Mizrachie, de orthodoxe Zionistische Organisatie. Mizrachistische scholen zijn er in het geheele land twee. De Tachkemonieschool te Jaffa en een kleine Kweekschool voor Onderwijzers hier. De andere scholen onder den Raad van Toezicht behooren aan Duitse Vereenigingen, die meer de Agoedath Israël toegenegen zijn. Wegens geldgebrek hebben zij zich nu onder den Raad van Toezicht gesteld.

En nu begint het: de Mizrachie in zijn Wereldvergadering te Amsterdam in Januari heeft een absoluut onafhankelijken Raad geëischt over de orthodoxe scholen, gelijk in Londen beloofd zou zijn. Werd die Raad niet binnen twee maanden gegeven, dan zou de Mizrachie het orthodoxe onderwijs zelf in handen nemen. Ik heb dit ultimatum met geslagen verbazing gelezen. Wie heeft de Mizrachie dat aangeraden! De twee maanden zijn allang om en alles is nog bij het oude. Oessiskin en dr. Luria willen één enkelen onderwijsraad, van negen leden, waarvan één derde orthodox zal zijn.

Maar de Mizrachie heeft hare leden verboden in dien onderwijsraad zitting te nemen, omdat dit strijdig is met het Amsterdamsche ultimatum.

Wist de Palestina-delegatie te Amsterdam niet, dat dit ultimatum bluf was? Denkt men waarlijk, dat de Mizrachie in staat is overal waar dit noodig is, eigen scholen te bouwen? Waar zijn de onderwijzers?

In samenwerking met de andere orthodoxie hadden de leiders van de Mizrachie langzamerhand een orthodox schoolwezen moeten opbouwen. Maar niets doen boven hun kracht en beneden hun waardigheid. Het Amsterdamsche ultimatum is eenvoudig een middel om geld los te krijgen uit Amerika. Onze betaalde propagandist, de heer Fischman, wist dat. En de Mizrachie van buiten 't Land heeft er enthousiast vóórgestemd.

Het gezag van de Mizrachie heeft daardoor geweldig geleden. En de verkiezingen hebben op twee punten de aandacht gevestigd. Ten eerste: de verdeeldheid onder de Mizrachie. Een deel heeft met de algemeene verkiezingen medegedaan. Een ander deel met de bijzondere verkiezing der orthodoxen. Bij beide stemmingen was het aantal Mizrachistische stemmen klein. Voor de gewone verkiezingen heeft Mizrachie 7 zetels van de 253. In Jeruzalem, de Heilige Stad, één van de negentig.

Gisteren hoorde ik, dat onze betaalde propagandist, de heer Fischman, naar Amerika terugkeert. Zo behoort het. Eerst wanneer de Mizrachistische gedachte een volksgedachte is geworden, is een werkelijk orthodox volksonderwijs mogelijk.

Nr 151 Het oude en het nieuwe recht⁺

⁺ 11-6 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 27 mei

Wij leven hier onder Turksch recht, in overeenstemming met het volkenrechtelijk beginsel, dat de bezettende mogendheid het recht van het bezette gebied onveranderd moet laten voor zoover wijziging niet noodig is. Wie 't niet gelooft, ga naar Akko, waar Jabotinsky en zijn negentien vrienden gevangen zitten, veroordeeld onder Turksch recht.

Merkwaardig, zoo weinig als de menschen het recht kennen, waaronder zij leven. Men mag niet moorden, mishandelen en stelen. Men moet zijn huur betalen, en geleend geld teruggeven. Technische wetten kennen alleen de onmiddellijk betroffenen. De gewone mensch begrijpt ze niet eens.

Toch schaam ik mij, dat ik zoo heelemaal niet weet onder welk recht wij leven. En ik ga naar den heer Gad Fromkin, het hoofd der vrederechters te Jeruzalem.

Alles is hier vreeselijk eerlijk. Het hoofd van de rechterlijke macht is de Zionist kolonel Norman Bentwich, benoemd door den chief-administrator. Hij-zelf benoemt weder de lagere rechters. Welnu, in onze vijf rechtbanken: Jeruzalem, Jaffa, Haïfa, Sechem en Nazareth zitten twee Joodsche rechters. Het Hof in Jeruzalem heeft één Joodsch lid. En dan wordt de Regeering nog overstroomd met protesten, telkenmale wanneer een Joodsche ambtenaar wordt aangesteld.

II.

Het Turksch burgerlijk recht is in hoofdzaak Islamietisch recht. Maar het geldt alleen tusschen Turken en tusschen Turken en vreemdelingen. Indien beide partijen gelijke

vreemdelingen zijn, geldt hun eigen recht. Kwesties van huwelijk, echtscheiding enz. ik zal maar zeggen: 'het eerste boek' werden voor ieder geregeld naar zijn eigen godsdienstwetten.

De andere wetten en de rechterlijke organisatie zijn in hoofdzaak Fransch. Er is één Hof, dat vonnist met drie leden. Voor een doodvonnis is zitting noodig van vier leden, waarvan drie moeten voorstemmen. Een doodvonnis tegen een Jood herinnert rechter Fromkin zich niet. Zijne bevoegdheid in strafzaken is grooter dan die van eenen Nederlandschen kantonrechter. Hij kan geven tot drie jaar.

Rechter Fromkin is ook de eerste geweest, die een reformatory wilde. Ik heb u vroeger over de jongenstuchtschool geschreven. Dat is hier alles overheidswerk. Niet het Hollandsche systeem: particulier initiatief met geldelijke overheids-steun en overheids-toezicht. De Joodsche jongens zijn in de algemeene tuchtschool en zij gaan voor het Jodendom verloren. Er zijn wel pogingen gedaan, om te komen tot een Joodsche school voor misdadige kinderen en voor verwaarloosden, die te lastig waren voor andere inrichtingen of voor gezinnen. Maar generaal Money, de vóór-vorige chief-administrator, wilde niet. De zaak is nu weder in studie bij den Zionistischen Onderwijsraad. Voor meisjes is nog niets. Men zendt soms héél erge naar Egypte. Er is ook geen geld. Palestina moet zooveel mogelijk zichzelf bedruipen. Er is in Engeland een verzet tegen vermeerdering van de uitgaven.

III.

Turksch recht. Het had voor de Joden altijd weinig beteekenis. Vooral in de koloniën. De Joden probeerden al sinds jaren een autonomie te ontwikkelen. Geen Jood zou een zaak met een anderen Jood voor een Turkschen rechter hebben gebracht. Hij zou zich daardoor de vijandschap van alle Joden op den hals hebben gehaald. In de steden bracht men zijn zaken voor de rabinaten of voor joodsche scheidslieden. In de koloniën voor den Kolonieraad, wiens vonnissen altijd werden gevolgd. Men doet dit nog. En de Engelschen zien het met booze oogen. Vandaar, dat zij Joodsch rechters willen niet in verhouding tot de Joodsche bevolking, maar in verhouding tot het aantal Joodsche zaken, dat wordt aangebracht bij de regeerings-rechtbanken. In Turksche tijden werden ook Joodsche strafzaken beslist door de Kolonieraden of de rabbijnen. Ernstige zaken waren het trouwens nooit: kleine beledigingen, mishandelingen, verleidinkjes enz. De Turksche regeering liet dat dan onvervolgd. Wist het trouwens meestal niet eens. En de veroordeelde onderwierp zich vrijwillig aan het vonnis. Het is de vraag of de Engelsche regeering deze autonomie laten zal.

Ook op onderwijsgebied. Men spreekt van verplichte staatsexamens voor onderwijzers. En van regeerings-toezicht op het onderwijs in de bijzondere scholen. Van Joodsche zijde wil men de autonomie zoo sterk mogelijk maken, om niet afhankelijk te zijn van de toevallige gunst of ongunst van eene administratie, waarin wij geen voldoende wettelijk gewaarborgd aandeel zullen hebben. Vandaar, dat de Zionistische Commissie zich haast met de organisatie van Joodsche arbitrage-gerechten, de zoogenaamde 'vredes-gerechten'.

IV.

De man. Hij is heel jong en heel enthousiast. Daniël Oster, zeven en twintig jaar. Goed links. En natuurlijk gekozen in onze nieuwe constituante. Een werker. Jammer, dat de rechtsche partijen hier geen jonge, sterke, enthousiaste werkers hebben. Ik zie de toekomst van de orthodoxie in dit land zwaar in.

Daniël Oster heeft aan de Universiteit te Weenen in de rechten gestudeerd. In den zomer van 1914 kwam hij hier in het Land. De oorlog brak uit en hield hem hier. Sinds het najaar van 1918 werkt hij aan de organisatie van de vredesgerechten. Over het geheele land zijn ze nu verspreid. In alle steden en koloniën.

Maar de Rabbijnenvergadering heeft er zich tegen verklaard. Omdat de vredesgerechten vonnissen naar 'hun gezond verstand'. Het recht der werkelijkheid. En niet naar het Joodsche recht. Ook hooren ze vrouwen als getuigen. En evenzeer hen, die geen godsdienstig leven leiden. Ook laten ze vrouwen toe als rechters. In de groote steden en koloniën zijn nog geen vrouwelijke rechters. Maar wel in de socialistische arbeiders-nederzettingen van Galilea en het Jordaandal. Dagania, Kinereth, Metullah, Machanaïm en Ajeleth Haschachar. Om al deze redenen zijn de Rabbijnen uit de vredes-gerechten gegaan. De rabbinale rechtbanken zijn den laatsten tijd veel verbeterd. En zoo zullen wij hier twee soorten van rechtbanken krijgen, evenals twee soorten van scholen. Tegenover de Regeering hebben beiden tot dusverre slechts de beteekenis van arbitragecolleges.

De rechters worden jaarlijks gekozen. In de koloniën door de bewoners. In de steden door de Joodsche Raden, Politieken invloed en afhankelijkheid vreest men niet. Hebreeuwsch spreken is verplicht.

Daniël Oster heeft een proces-orde opgesteld, die natuurlijk fouten heeft. Maar ook het voordeel van te zijn: eenvoudig, natuurlijk en frisch.

Het proces vangt niet aan met een dagvaarding. Maar met een verzoekschrift. De eischer geeft zijn getuigen op, of een afschrift van de bewijsstukken. Dit alles wordt den gedaagde toegezonden. Niemand kan gedwongen worden te verschijnen. De gedaagde kan bijvoorbeeld antwoorden, dat hij de zaak voor de rabbijnen wil gebracht zien. Of voor andere arbiters. Of voor een Regeeringsrechtbank. Dit laatste zal een nationaal-voelend Jood natuurlijk niet doen. In de koloniën zou men hem trouwens wel weten te vinden: geen drinkwater, geen dokter, de kinderen van de school af. Men weet dat hier wel.

In kleine zaken vonnissen de gerechten zonder hooger beroep. Voor groote zaken is een appèl-college te Jaffa, dat naar Jeruzalem zal worden overgebracht. Onder de leden zijn bekend: dr. Thon, Oettinger, Siegfried Hoofiën en dr. Mossinsohn.

De rechters zijn leeken of juristen. Geen salaris. En daarom heeft men in sommige plaatsen wel eens moeite geschikte personen bereid te vinden. Het bestuur van de gerechten wijst de rechters aan, die over een bepaald geval zullen zitten. En wel in verband met den aard van de zaak. Wraking wordt heel ruim toegelaten, om iederen schijn van partijdigheid te vermijden.

V.

Recht en orde. Ik heb over die tegenstelling (en gelijkstelling tevens!) meermalen geschreven in wetenschappelijke tijdschriften. Het is de gemeenschap niet om recht te doen, maar om orde. Vandaar, dat de lagere rechters zich schikken naar vonnissen van den Hoogen Raad, ook al zijn zij het daarmee niet eens. Vandaar, dat de leden van den Hoogen Raad niet telkens eene bestaande rechtspraak zullen veranderen. ik

herinner mij dit van eenen Duitschen rechtsgeleerde: 'Beter standvastig onrecht dan wisselend recht.' De tegenstelling recht-orde is de meest-belangrijke van de geheele rechtsfilosofie. Signifisch: de intuïtieve en logische elementen van de rechtstaal.

Hier ook. Iedere rechter mag wel oordeelen naar 'zijn gezond verstand'. Maar dat gezonde verstand gevoelt dan juist, dat de orde-gedachte in het recht niet tot zijn recht komen zou. Vandaar, dat de rechters soms vergaderen en een bepaalde gedragslijn vaststellen, waaraan ieder zich te houden heeft.

Dit alles is nog jong en 't moet nog groeien. Men moet ons een kans geven. Een mooie, open, eerlijke kans. Wie weet, wat voor een mooi volk wij dan nog van ons zelve maken.

Ten slotte: ik ben nog altijd in het ziekenhuis. Ik moet nog veel rusten. En ben nog niet in staat brieven te beantwoorden. Laat niemand nu boos zijn.

Nr 152 Onze dagen⁺

⁺18-6 1920 A., 13. Gedat.

Jeruzalem 1 juni

Wij. De Engelschen. De Arabieren. Maar wij zelve natuurlijk in de eerste plaats.

Wij. Wat beteekent San Remo? Positief weinig. Eene herhaling van de Balfourdeclaratie. Maar toch negatief: een bewijs, dat wij niet Poolsch zullen worden overgeleverd aan den Emir Feisul. Ook, dat de beslissing niet langer zal worden uitgesteld. Wij zijn aan een gevaar ontsnapt. Maar gewonnen, positief, is niets. Onze grenzen? Onze verhouding tot de mandaatmogendheid? Onze gouverneur-generaal heeft voor de aanzienlijken van Jeruzalem de beteekenis van 'mandaat' en 'Joodsch Nationaal Tehuis' uiteengezet. Er is niet meer overgebleven dan gematigde emigratie onder Engelsche contrôle. Terecht heeft de *Jewish Chronicle* hierop gewezen en meer details gevraagd.

Intusschen blijft men hier opgetogen. Waarschijnlijk omdat men beseft aan welke gevaren wij ontsnapt zijn. De Bevrijdingsweek zal hier finantieel zeker slagen. Jeruzalem moet nog beginnen. Jaffa heeft reeds bijna vijf en twintig duizend pond opgebracht. Talrijke ambtenaren staan van hun smal salaris niet minder dan een maand af. Toch vrees ik, dat het nog lang zal duren, eer hier een honderdduizend zichzelf-onderhoudende nieuwe bewoners zullen gekomen zijn. En die niet weder het land verlaten.

II.

De verkiezingen voor de constituanten. Al is de vergadering verboden, de verkiezingen zijn toch wel belangwekkend geweest, als machtmeter voor de verschillende partijen. Typisch, dat zoovele bekende intellectueelen niet gekozen zijn. Ze hebben de partij-stemmende massa niet achter zich.

Gekozen zijn: 253 candidaten. Internationale arbeiders-partij 68. Nationale 44. Het blok van Sefardiem, Jemenieten en Bokharen 71. Mizrachie 7. De Sefardiem, Jemenieten en Bokharen hebben zonder onderscheid van politieke richting hunne beste mannen gesteld. Daarbij ook leden van Mizrachie. Maar die staan natuurlijk niet onder Mizrachie. Een systeem als de Sefardiem gevolgd hebben is trouwens eene politieke onmogelijkheid. Intusschen becijfert onze betaalde propagandist, dat

er 60 Mizrachisten gekozen zijn. De waarheid zal ook deze bewering wel achterhalen. Zooals de beweringen van dien propagandist te Amsterdam over den bloei van het Mizrachistisch onderwijs achterhaald zijn door de komst van de Rabbijnen Horowitz en dr. Auerbach. De harde waarheid is deze: dat Mizrachie hier alles verwaarloost, behalve de salarissen van enkele propagandisten. De beide socialistische partijen hebben ieder een goed weekblad en een goed maandblad. De Mizrachie heeft niets behalve een zwaar-betaalden secretaris, die vast medewerker is aan een der beide socialistische maandbladen.

Er is over het algemeen goed gestemd. Het minst in de groote steden, waar de orthodoxie zich deels heeft onthouden. Op twintig plaatsen zijn alle stemgerechtigden, man en vrouw, opgekomen. Meest socialistische arbeiders-nederzettingen. En deels gelegen in het gebied, dat voortdurend wordt aangevallen door Bedouïenen van over den Jordaan. Wel een bewijs, dat de onzen niet gebogen of gebroken zijn.

III.

Jabotinsky en de negentien anderen. Nog steeds te Akko gevangen op het fort. 'Ziedaar ons Joodsch-Nationaal Tehuis', smaalt een van de couranten. De Zionisten doen alles om hunne bevrijding te verkrijgen. Wij meenden, dat alles reeds in orde was. Maar er schijnt nog tegenstand te zijn. Trouwens, men zal dan de Arabische veroordeelden ook wel moeten vrijlaten. De regeering wil de Arabieren, terecht, niet grieven. De gouverneur-generaal Sir Louis J. Bols heeft enkele hunner aanzienlijken bij zich genoodigd en bij die gelegenheid heeft de Groot-Mufti de Engelsche ridderorde weder aangenomen, die hij eerst aan de regeering teruggezonden had.

En wij leven in afwachting. Geruchten genoeg. Herbert Samuel Gouverneur-Generaal. Leon Simon een zijner voornaamste medewerkers. Kapitein Aronsohn D.S.O., hoofd van de politie in het geheele land. De gouverneur van Haïfa heeft ontslag genomen, omdat hij onder het nieuwe bestuur de verantwoording niet aandurft. Bericht was ook de ontslagaanvraag van generaal Storrs, den gouverneur van Jeruzalem. Maar ik geloof dat niet.

Wij hopen op eene ruime, gezonde immigratie. Intusschen heeft er uit geheel Syrië en Palestina een groote emigratie plaats. Meest naar Amerika. Duizenden en duizenden. Bijvoorbeeld: in het tweede halfjaar van het vorige jaar emigreerden uit Jeruzalem honderd gezinnen. In dit jaar reeds driehonderdveertig, waarvan honderdvijftig Joden.

IV.

De Engelschen. Het gaat alles weer zóó gewoon alsof er geen Balfourdeclaratie en geen San Remo bestonden. De couranten staan onder censuur en alles wordt geschrapt wat onaangenaam is voor de tegenwoordige administratie. Bijvoorbeeld uit interviews van dr. Weismann. Onlangs verscheen het weekblad van de internationale socialistische partij met vijf witte bladzijden aan het begin. Gecensureerd op de titels na: 'Akko' en 'Genade'.

En in Jaffa is een winkelier lastig gevallen die portretten van Jabotinsky had uitgesteld.

De onderzoekingscommissie, door Lord Allenby gezonden, is ongeveer klaar met haar onderzoek. Meer dan vijftig getuigen zijn gehoord. Ook de Groot-Mufti en Generaal Storrs.

Ook dr. Eder, hoofd van het politieke departement van de Zionistische Commissie. Hij heeft verklaring afgelegd omtrent de stelselmatige tegenwerking, die de Zionistische Commissie steeds van de locale administratie heeft ondervonden. Gedeeltelijk is de verklaring van dr. Eder in besloten zitting afgelegd.

Maar de aardigste getuige, dat is nummer twintig geweest. Er is voortdurend sprake geweest van een jongetje uit Hebron, die de bedevaartgangers aan de Jaffapoort heeft toegesproken. Welnu, dat jongetje, oud elf jaar, is behoorlijk onder eede gehoord. Het jongetje heet: Abd el Raheem Ameenh Ha-mouni. Het moet wel een zelfbewust jongetje zijn. Hij heeft onder anderen verklaard als volgt: 'Ik ben er aan gewend in school speeches te houden. Ik heb mijn speech zelf opgeschreven en aan den Officier van Justitie gegeven. Niemand heeft mij gevraagd een speech te houden.' Inderdaad. Maar is dit niet een jongetje, dat verdiende een der onzen te zijn!

Natuurlijk is de verhouding tusschen de Zionistische Commissie en de Administratie nu dubbel slecht. Overmorgen is het des Konings verjaardag. Men mag benieuwd zijn naar de speeches op de officieele recepties en vooral naar de bezoekers.

Eene slechte verhouding. Wij wachten nu maar op het burgerlijk bestuur. Ik geloof niet, dat het zoo spoedig komen zal en zoo heel veel beter zal zijn. Het beste is voor ons: eene sterke Joodsche autonomie, onafhankelijk van de gunst en de ongunst van een steeds wisselend bestuur. En vooral: los van Egypte. Direct onder Londen. Anders worden wij nog als natives behandeld.

Eene slechte verhouding. In de eerste dagen van de onrust werd beweerd, dat vijf soldaten van het Joodsche legioen eenen aanslag hadden gepleegd tegen den Groot Mufti. Ze bevonden zich in den tuin, maar zijn voor den zoon van den Groot-Mufti gevluht. Ieder, die deze zoon van den Groot-Mufti kent en vijf Joodsche soldaten, was overtuigd, dat het geheele verhaal een verzinsel of een Arabisch provocatie-spiel betrof. Maar generaal Bols heeft Oessiskin eenen brief geschreven, waarin hij de meening uitsprak, dat de aanslag werkelijk door Joodsche soldaten was gepleegd. Hij verzocht de Commissie hem te helpen bij de opsporing, teneinde te doen uitkomen, dat de Commissie niet solidair is met moordenaars. De Commissie heeft daarop geantwoord, dat zij geen detective-bureau zijn en dat de Regeering goed zou doen de hand te leggen op Arabische dieven, brandstichters, verkrachters en moordenaars.

V.

De Arabieren. Onze nieuwe diplomaten Weismann en Sokolov hebben van de oude diplomatie al de ondeugden overgenomen. Geheimzinnigheid en onoprechtheid. Openhartigheid en steun op de geheele Joodsche volkskracht was heel wat beter. Onze diplomaten beweren in interviews, dat de Arabieren en de Joden elkander waardeeren en achten. Terwijl ieder kind weet, dat het niet waar is. Men zegt, dat de Arabische en de Zionistische delegatie te San Remo met elkander hebben gegeten. Uit Damascus is daartegen reeds woedend geprotesteerd. En de vertegenwoordiger van Koning Feisul op de Vredesconferentie sprak zijn vertrouwen uit, dat de beslissing van San Remo niet definitief was. Hij was tegen de scheiding van Palestina en Syrië en tegen iedere bijzondere positie van de Joden in Palestina. Misschien was dit het

best: een groot Arabisch rijk Mesopotamië, Syrië en Palestina onder gezamenlijk mandaat van Engeland en Frankrijk. Smakelijk eten te San Remo. Koning Feisul heeft te Damascus precies hetzelfde gezegd. Gaat hij wel naar Europa? Gaat hij niet naar Europa? Hij heeft een nieuw ministerie. Meer extremist, meer nationaal, meer anti-Fransch dan het vorige. Wij hebben het programma in een van de Joodsche dagbladen kunnen lezen. In het andere was het deels gecensureerd. De wonderen der censuur.

Overigens blijft het in het land onrustig. Bedouienenvenden hebben Christendorpen bij Tyrus en Tiberias aangevallen en honderden bewoners gedood en verdreven. De vluchtelingen zijn door Joodsche bewoners liefdevol geholpen. Liefde met of zonder politiek? Wij hopen natuurlijk, dat deze dingen scheiding zullen brengen tusschen de Christelijke en Mohammedaansche Arabieren. In Haïfa is eene vereeniging opgericht van Christen-Arabieren, die toenadering zoekt tot de Zionisten. En een Arabisch blad te Jaffa is plotseling veranderd van eigenaar, van redactie en van politiek. Het is nu pro-Zionistisch. Maar dat zijn om zoo te zeggen loslopende zwaluwen, die geen lente maken. Mohammedaansche predikers hebben in de Omar-moskee tegen de wandaden van de Bedouienenvenden geprotesteerd. En te Jaffa heeft de Regeering een vlag in beslag genomen met een Kruis en een Halve Maan. Te Haïfa hebben Arabieren een boycot afgekondigd tegen 'onze vijanden, de Joden'.

De Joodsche nederzettingen in het Noorden van het Jordaandal hebben voortdurend van overvallen van Transjordaansche Bedouienenvenden te lijden. Gisteren zijn weder twee Joden gedood. Het Engelsche bezettingsleger is te klein. Men zegt: achtduizend man.

Over onzen nieuwen Gemeenteraad heb ik u geschreven. Men zegt, dat het Hebreeuwsch daar nu ook spoedig officieele taal zal worden.

Rustig en vriendschappelijk is het nog lang niet. Een van de Joodsche dagbladen geeft eene Arabische editie uit. Maar de Arabieren hebben het blad terstond geboycot.

En de Arabieren zijn begonnen den Klaagmuur te herstellen. Daartegen hebben de Joden dadelijk bij de Regeering geprotesteerd. En die heeft het verboden.

Allah is groot. En de Regeering is eerlijk. Onze constituante is verboden. Maar het Arabisch congres evenzeer. Wel mogen de Arabieren eene anti-Zionistische delegatie kiezen, die naar Europa zal gaan. Aan het hoofd de Groot Mufti.

En vandaag loopt het gerucht, dat Herbert Samuel binnen een maand hier komen zal als gouverneur-generaal.

Nr 153 Poorten der gerechtigheid⁺

⁺24-6 1920 A., 10. Gedat.

Jeruzalem 4 juni

Het ziekenhuis Schaäré-Zedek, dat is de Poorten der Gerechtigheid. Hoe dikwijls ben ik er gekomen bij den dokter of bij den administrateur als gast en als goede vriend. Of voor de politiek. Nu rijd ik er heen, een koelen avond van April, om er ziek te zijn. Rustig na al de onrust van de Paaschdagen. Ezra, de oude portier. Goeden avond-groeten. En binnen zijn. Nu krijgen eene kamer boven aan de Jaffastraat. En een nummer worden. Op het receptenboek staat een nummer. Boven het ledikant een nummer. Zuchten en berusten. Alleen zijn en ver van Holland.

De dokter is de dokter. De hoofdverpleegster is eene goede bekende. Maar Joseph, de verpleger, is het wonder. Toen hij achttien jaar geleden in het ziekenhuis kwam, was hij pokkig en mager. Nu is hij pokkig en dik. Hij is de leelijkste en de beste man

van de wereld. Hij verbindt de wond en stopt er de tampon in. Een chloroform-injectie wordt onder zijn gepeesde handen een weldaad. Hij doet alles met een glimlach en op zij gezien is hij een kosjere spekslager uit München. Hij spreekt Perzisch, Arabisch, Bokhaarsch en een heerlijk vet Jiddisch. De dienstmeisjes zijn 'dumme Madel'. Hij spreekt ook Spanjolie. De Aschkenaziem zijn idioten. Maar voor den dokter gaat hij door vuur. Gij zucht over de pijnlijke en beschamende behandeling. De glimlach van Joseph slaat zijn oogen ten hemel en murmelt: 'Wij zijn menschen van vleesch en bloed'. Hij zal u een fleschje lavendel-water afzetten voor zijne tweede vrouw - opdat zij hem een goed gerecht voorzette: gehakte kalfslever met knoflook of versche visch van Jericho, opgevuld met zoete koek en gestoofd met zuur uienausje. Zijne eerste vrouw heeft hij een scheidbrief gegeven. Een slechte vrouw.

II.

Zich aanpassen aan het kleine leven. De dagen eentonig en stil. Af en toe gebroken door een groote emotie. Het vuurwerk van San Remo. Soms, met moeite, eruit. Eenen bekende verdedigen vóór den Krijgsraad. Of naar de Zionistische Commissie om een twist bij te leggen tusschen de Mizrachistische en de niet-Mizrachistische orthodoxie. Terugrijden en de dagen tellen. En weten, dat het al ver is in de Mei. Wat zijn de dagen al open en mild. En de Jaffastraat is alle dagen mooier. En de bonte winkeltjes van de buurt Machané-Jehuda. De laatste sinaasappels. De citroenen. De eerste bescheiden abrikozen, die wij natuurlijk mischmisch noemen. En wat zijn er vele twisten in Jeruzalem.

Ik ben weder teruggekeerd, een somber nummer, onder de glimlachende hoede van Joseph. Dagen van goeden wil. Dagen van wrevel en boos humeur. Het wonder, dat Joseph heet, blijft gelijk en gelijkvormig. Wat hij niet hooren wil, hoort hij niet. Hij geeft den dokter gelijk. Hij geeft den machtelozen patiënt gelijk.

Zich aanpassen. Er is een buurtje van lage huizen tegenover ons. Het laatste buurtje van Jeruzalem. Dan begint het onze tot Mootzah. Over het huizenbuurtje heen zie ik de heuvelen, en het Syrische weeshuis, breedgebouwd-wit, met roode daken. Ik begin de menschen al te kennen van de huisjes vlak over het raam. Gisteren was er een bruiloft, vandaag groote ruzie. Luid Arabisch en Spanjolie. En de burens vredig en beschouwend.

Het leven begint heel vroeg aan de Jaffastraat. Nog voor de morgen den hemel breekt in een wisseling van kleuren. De geiten gaan, die gemolken worden aan de huizen. En de kalme kameelen gaan. De voorste met een blinkende, klinkende bel. Of vooraan een ezeltje, sterk en fel, dat kort stapt en kort belt. Uitzien. Moede zijn en berusten.

III

Ik ben al heel lang in het ziekenhuis. Moede en dicht bij den Dood. Het is niet angstig. De lange ziekte is niet pijnlijk. Men doet niets meer. Ik wacht op de genezing. Of op het andere. Maar de kamer aan de straat hindert mij. Dus krijg ik eene kamer aan de achterzijde. Geen huizen. Maar een laagheuvelend veld, tot heel ver naar Bethlehem. 's Middags staat de zon er zonder schaduwen. En in deze nachten bloeit er een bleeke, blauwe maan. De heele nacht is wonderlicht-blauw. De nachtwind

waait zóó zacht, alsof het maanlicht waait. Dicht bij den dood. Hoe lijkt het leven heerlijk, maar verloren. De dokter en de glimlach van Joseph verzekeren mij, dat ik beter zal worden. Maar wanneer!

Bezoekers komen. De meesten hebben iets te vragen. Een aanbeveling, een gift een raad. Of politiek.

De heer Goldsmit komt elken dag met de post in eene onwankelbare getrouwheid. Ik lees het 'Handelsblad' en niets lijkt mij verder dan Jeruzalem.

Mijn vrome vriend Leiser Slutzkin komt. Hij sticht den geheelen dag vrede in Jeruzalem tusschen de verschillende fracties van de orthodoxie. Het is eene zware, geduldige arbeid. Hij zucht. Hij is sinds acht maanden bezig. Denk ik niet, dat hij slagen zal? Ongetwijfeld, tegen den tijd, dat ik beter ben.

En R. Chaïm Sonnefeld, de opperrabbijn der Aschkenasische gemeente komt. Groot en geweldig in zijne profetische schoonheid. Hij zegt de Woorden der Leer tot troost. Hij heeft, bijna onbemerkt, mijnen preciesen Joodschen naam gevraagd. Maar ik begrijp het: men begint voor mij de gebeden der zieken uit te spreken. Ik sidder. Zóó dicht bij den dood?

IV.

Adil Effendi komt natuurlijk vele malen. Ofschoon het hem den laatsten tijd wel moeilijk valt. Want de vastenmaand van Ramadan is begonnen. En hij zweert bij den baard van den profeet, dat hij de geheele maand vasten zal. Het is bijna Juni geworden en alle nette menschen van Jeruzalem dragen hunne zomerkleeren. Adil Effendi peinst: 'als ik dood ga, mag hij dan de nieuwe overhemden hebben, die ik bij Morums heb gekocht?' Ik vermaak hem de overhemden. 'Misschien, mijn vriend', peinst Adil voort: 'zal Allah u genezing zenden, en zal ik de mooie overhemden niet krijgen. Geef mij er nu voor alle zekerheid vast een.' Niets gaat mijn vriend Adil Effendi zoo zeer ter harte als mooie kleeren.

Ik denk aan alle dagen, dat wij samen reden over land en akker: 'Allah zal u zeker zegenen', murmelt Adil Effendi.

V.

Dit is de regel van het huis: de verplegers mogen nooit zeggen, wanneer iemand overleden is en zij mogen met den eenen patiënt niet spreken over den anderen. Maar dat iemand dood is: wij hooren het aan het gehuil van de familieleden bij het lijkenhuisje in den tuin. Het zou trouwens onbehoorlijk zijn, wanneer de familie niet hevig huilde. Zou niet iedereen denken, dat zij den doode niet hebben liefgehad?

De patiënten. Ben ik eigenlijk wel een patiënt? Ben ik niet veeleer een vriend des huizes, die aan lager wal is geraakt? En zijn voorschriften er niet om overtreden te worden! Ik weet in ieder geval heel precies, wat allen patiënten mankeert en hoe voortreffelijk hen Joseph, met behulp des dokters, genezen zal.

Over mij ligt een kind alleen. Het huilt en bazelt in ijlende koorts. Twijfel niet: Joseph brengt het jongetje er wel veilig overheen, Iederen dag gaat het beter. Des nachts ijlt het jongetje al niet meer. En op eenen dag verschijnt de groote Joseph met een wonderlijk-teer Jemenietje aan zijne hand. Het is heel bruin en heel mager. Het

is een vroom Jemenietje, want het heeft lange voorhoofdskrullen. En het is ook een geleerd Jemenietje, want het gaat al naar de leerschool sinds zijn vierde jaar. Nu is het elf en vandaag mag het uit voor 't eerst. Boven het mooie, geleerde Jemenietje uit, straalt de breede glimlach van Joseph.

VI.

Gisteren ben ik met den dokter uitgegaan. Want de koning is jarig. En dus heeft de gouverneur alle nette menschen van Jeruzalem gevraagd op een theepartij in den stadstuin. Wij hebben een beetje tegen dezen verjaardag aangezien. Zal er gratie worden gegeven voor Jabotinsky en de negentien? Men zegt, dat ze niet gratie willen, maar revisie, gevolgd door eene vrijspraak. Van dag tot dag verwachten wij de beslissing uit Londen.

De stadstuin en het verjaringsfeest. Precies als verleden jaar. Alsof 's Konings verjaardag niet weg is geweest. De Joden en de Arabieren vrijwel gescheiden. De Chacham Baschi spreekt met den Groot-Mufti officieel. Wonderlijk ineens buiten de Poorten der Gerechtigheid te zijn, in den stadstuin vol politiek, vol intriges en praatjes. Men houdt vol, dat Generaal Storrs, de gouverneur van Jeruzalem, weggaat. Ook Generaal Bols, de gouverneur-generaal van Palestina. Herbert Samuel komt met een ganschen staf van Joodsche hoofdamtaren. Een van de Hebreeuwsche dagbladen heeft een belangrijk telegram uit Londen gekregen. Maar de censor heeft de publicatie daarvan belet. Wij weten natuurlijk allen wat er in staat.

Weer terug met den dokter naar het ziekenhuis. Langs den gestrekten Jaffaweg, waar de avond gaat schemeren. De bonte Joodsche buurtjes. En ineens tusschen de huizen door verre gezichten over heuvelen en dalen.

Binnen. Moe, zoo moe. Joseph, die mij helpt. Dwaasheid. Hij is tegen dat uitgaan geweest. Ik weet niets. Ik wil niets meer. De maan bloeit uit, over de heuvelen tot Bethlehem. Ik ben ver van het leven. En gelaten peins ik over dien naam: de Poorten der Gerechtigheid.

Nr 154 Een meisje uit Jeruzalem⁺

⁺30-6 1920 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 9 juni

Eene wonderlijke bekoring, te Jeruzalem lezen over Jeruzalem. Ach: ik zal nooit leeren gelooven, dat ik waarlijk te Jeruzalem woon. Het geluk is te groot en ik heb het niet verdiend. Wat is Jeruzalem gewoon. Een station. Scholen en bureu. En wat zal Palestina een luid land worden, wanneer de emigratie begint. Hoe meer, hoe beter. Maar wij zullen haast geen hoekje meer vinden, waar het stil zal zijn. Wij zullen onzen droom als een mantel om ons heen slaan en er diep in wegduiken. Het volgende geslacht zal lachen om de wagens van het heilige Hebron naar het heilige Jeruzalem. Zij zullen zich verheugen over de elektrische trein. Halte: Rachels graf. Te Jeruzalem lezen over Jeruzalem. Chateaubriand en Pierre Loti. Hatelijk. Antisemitisch en grof. En 'La petite fille de Jérusalem' door Myriam Harry. Wij koopen hier den twintigsten druk voor twintig piaster. Gij koopt wellicht al een veel verderen. Geloof mij, dat ik mij niet schaam het boek vroeger nooit gelezen te hebben. Ons soort van menschen

ontmoet zelden de boeken, die een wuft fortuin maken. Wij lezen anders. Maar ik heb gehoord, dat het meisje uit Jeruzalem naar hare geboortestad terug zal komen. Licht, dat ik haar bij een of ander net mensch ontmoeten zal. Dus wil ik ook haar boek wel eens lezen.

II.

Hollandsche boeken zijn toch dikwijls heel mooi en diep. Ik houd den laatsten tijd bijvoorbeeld veel van Herman Robbers. Zijn gezinsroman en St. Elmsvuur. Ik geloof niet, dat de Engelschen zulke boeken schrijven of liefhebben. Een boek, dat men hier veel leest en bewondert is *Saïd the Fisherman* door Marmaduke Pickthall. Tiende druk. Een ordeloze horde van avonturen, zonder noodzaak, dat is zonder ziel. *La petite fille de Jérusalem* met een voorwoord van M. Jules Lemaître de l'Académie française. Iedereen heeft het erover nu de waarde schrijfster met een auto door Jeruzalem rijdt.

Ik lees het voorwoord eerst: de vader, een gedoopte Jood, de moeder een Duitsche diacones. Geboren in een oud huis in de binnenstad. Ik lees het boek. En ik vind, zonder ziel, zonder verbeelding, alles weer.

Wat zou Is. Querido eene grote figuur hebben gemaakt van den antiquair, die jaren lang den toeristen karavanen vol valsche antiquiteiten uit Moab heeft verkocht. Van zijne vrouw, de gewezen diacones, die vermoedt, die weet. Altijd angstig. Maar ook altijd tuk op het slecht-verdiende geld. Tegen het leven van de twee groote figuren aan, het leven van de kleinen: Selim, de slechte knecht. Ouarde, de voedster, geboren uit Bethlehem. *La petite fille* en hare zuster zelve. De zwierige bezoekers uit Moab en het kinder-huwelijksfeest met den sierlijken sjeich. Alles in het décor van het oude Jeruzalem, waar het specerijen-straatje bloeit en de huizen hoeken en hollen over- en onderal.

En dit boek is eene gewone autophotografie. Het meisje is een brutaal zinnelijk meisje geweest. Zij beschrijft dat nu na zooveel jaren met open en bloote woorden. En het boek laat zich ook wel lezen. Wie het gretigst: zij, die in Jeruzalem wonen, of zij die niet in Jeruzalem wonen? Ik zelf vind het aardig te lezen van de Jaffapoort, de Damascuspoort, den Jaffaweg. En als ik opkijk zie ik over de lage huisjes van den Jaffaweg zelve heen naar de heuvelen buiten. Twintig drukken. Maar is het kunst?

III.

'Heleen' van mijne zuster Carry van Bruggen. Ik kan over het mooiste boek van mijne zuster schrijven zoo gerust en zoo eerlijk als een vreemde, en met meer gevoel en verstand. Een goed boek vindt altijd een slechte plaats. En ik denk, dat 'Heleen' veel minder gelezen wordt dan 'de Verlatene', dat toch een veel minder gaaf kunststuk is. 'Heleen' is een autopsychologie, gelijk sommige toonelen in boeken van Herman Robbers. Maar niet een geheel boek van hem. Ik kan vrij goed beoordeelen, waar 'Heleen' geen autobiographie is. Ik ken ook meerdere van die vreemde elementen. Het bewonderens-waardige van 'Heleen' is nu dit: dat iedere afwijking in het verhaal van de werkelijkheid, het boek psychologisch sterker heeft gemaakt. Ik bedoel 'Kunstenaarsleven' door Is. Querido. Het zal wel niet ene preciese autobiografie zijn.

Ik weet niet, waar het afwijkt. Maar als auto-psychologie is het lang niet zo sterk als 'Heleen'.

IV.

La petite fille de Jérusalem. Er wordt nu door de nette menschen van Jeruzalem veel over gesproken. Generaal Storrs, de gouverneur, heeft haar te Parijs ontmoet. Het is alles precies, zo als het in het boek staat. De winkel van haren vader was aan het water achter het hôtel van ons aller vriend Jerachmiël Amdursky. Het woonhuis was inderdaad eerst in de oude stad en later buiten aan de Jaffastraat. Zij hadden inderdaad eenen slechten knecht en ook eenen struisvogel. Precies, gelijk het in den roman staat. Blijkbaar heeft de schrijfster geen liefde en geene verbeelding. En wat is een dichter zonder die? Zij heeft in haar jeugd nooit het huis van een ander mooier gevonden dan haar eigen huis.

De koning is jarig. En wij zijn allen op de thee gevraagd in het stadspark aan de Jaffastraat. De dokter is met mij medegekomen. Al het bonte, al het ijdele. De Chacham Baschi is gekomen met zijnen kawas. De Groot-Mufti en de zwarte bisschop van de Abessyniërs. De rabbijn Kuk en de opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld. Al de officieren van de plaatselijke en landelijke administratie. Wanneer worden wij hier civiel? Aref Pascha el Dajani, voorzitter van de Mohammedaansch-Christelijke Arabieren-Vereeniging en de wethouder Dimitri Salameh. Zij zullen naar Europa gaan als leden van een anti-Zionistische delegatie. Er is de vroegere burgemeester Moussa Kasem Pascha el Hussein en de tegenwoordige Rageb Effendi Naschischibi. Er zijn de dokters van de Hadassah. Er is mr. Van Vriesland van de Zionistische Commissie. Er zijn de twee groote generaals van Lord Allenby's onderzoekings-commissie. Er is alles. Een beetje strak. Een beetje stijf. De eerste ontmoeting van allen na de woelingen. Er is 'la petite fille de Jérusalem'. Zij is van goud: schoentjes, kousjes en de weidsche japon. Ik neem haar op, onbarmhartig. Men zegt haar, dat ik een Hollandsche dichter ben. Zij lacht en zegt iets over dichtkunst. O, ik geloof, dat wij, de Hollandsche dichters, heel wat gaver en getrouwer zijn. Zij spreekt met vrienden van mij, die haar uitnodigen tot een bezoek. Zij zegt allemaal zinnen over Jerusalem zonder liefde. Zoals eene vreemde over een vreemde stad. Zij blijft nog een dag of vier 'J'ai une mission en Syrië' zegt zij met eene bedachtzame onvoorzichtigheid. Men zegt, dat zij inderdaad belangen van de Fransche regeering behartigt. Zoo neen, dan behartigt de regeering de hare. Toen zij Jules Lemaître voor het eerst bezocht was zij: 'une mince jeune fille très blonde, qui n'avait que des yeux, très bleus, et qui parlait avec un drôle d'accent'. De oogen zijn nog sterk en blauw. De neus fraai-gebogen. Maar de hals is grauw en mager uitgespierd. Ik moest haar eigenlijk beklagen. 'Je veux être grande', schreef zij Jules Lemaître. En zij bracht het niet verder dan den twintigsten druk van een fotografieën-album, gelijk haar vader aan de vreemdelingen verkocht. Maar zij heeft haar mission in Syrië. En ik rijd dadelijk terug met mijnen dokter naar mijn hospitaal. Toch wil ik niet met haar ruilen. Straks als ik rustig ben, zal ik mijn eigen gedichten lezen. En ik zal weten, dat ter wereld niet inniger is dan de liefde van eenen Dichter voor zijn lied.

V.

Eene wonderlijke bevolking hier. Niets gewoner dan buitengewone mensen en niets buitengewoner dan een gewoon, een doodgewoon man. De immigranten hier zijn of zeer godsdienstig, of zeer nationaal. Mijn vroegere buurman uit het Herzhuis komt mij bezoeken. Een zeventiger. En reeds bijna vijftig jaren te Jeruzalem. En wel een heel buitengewoon man. Orthodox en toch nooit betrokken bij een van de vele Jeruzalemsche twisten. Koopman, maar een, die zijne klanten altijd precies inlichtte over de kwaliteit van zijne waren. En men kon niet bij hem afdingen. Zelfs de Arabieren wisten dat. Nu is hij oud. Hij leeft eenvoudig in leering en in gebed. Herinnert hij zich 'la petite fille'? Ja, hij herinnert het zich heel goed. Ze heette Schapiro. Het is alles precies waar: het huis in de oude stad. Het huis in de nieuwe stad, de winkel en de vogel struis. Hij herinnert zich ook, dat haar vader schandaal had met een oud handschrift, dat later gebleken is valsch te zijn. In den roman staat, dat de vader zich van het leven heeft beroofd te Rotterdam in het hotel Bloemendaal. Mijn buurman weet dat niet. Maar misschien is het óók wel waar en hebben sommige Hollanders er heugenis van.

Maar wij laten deze 'petite fille de Jérusalem'. Want het is tegen de avond geworden. De handel langs den Jaffaweg houdt op en de milde wandel begint. Geen kleuren meer in de lucht. Het ziekenhuis stil. De nachtlampen worden rondgebracht. Ik tel mijn zieke dagen op en ik zucht. Ik breek uit in een bui van woede. Mijn buurman troost mij. Hij herdenkt de schoonheden, die hij vandaag heeft gevonden in de psalmen en in de gebeden. De late avondwind over de heuvelen en waait het open raam mild binnen. Een koopman, vroom, eerlijk en zonder kreuken. Zij schreef: 'Je veux être grande'. Zij heeft haar mission en Syrië. En ik verslijt mijne dagen in eene ongeduldige, berusting in dit ziekenhuis 'Poorten der Gerechtigheid.'

Nr 155 Een Joodsch-Nationale gevangenis⁺

⁺7-7 1920 A., 6. Gedat.

Akko 18 juni

Een Joodsch-Nationaal Graf? Op den Olijfberg, waar onze zes nedergeslagenen liggen. Een Joodsch-Nationale Gevangenis? Op het Fort te Akko. Een Joodsch-Nationaal Tehuis? In het hart van ons allen. Wij gaan het bouwen met onze handen, sterk en voorzichtig.

Ramadan, de vastenmaand, is voorbij. Het Beiramfeest. Vier dagen. Nu heeft Adil Effendi, die tegenwoordig in de Engelsche administratie werkt, vier dagen vrij. Wanneer wij eens naar Akko gingen? Ik wil de Joodsche gevangenis bezoeken. En Adil Effendi kan een bezoek brengen bij de twee Arabische gevangenen, die ook op 't fort verblijven.

II.

Wij gaan. En Stendhal heeft gezegd: 'Men beeft, wanneer men er aan denkt, hoeveel moeite het kost, ééne enkele waarheid vast te stellen'. Inderdaad. In buitenlandsche bladen heb ik gelezen, dat Jabotinsky en de negentien verblijven in een apart voor hen gehuurd huis. Ineens had ik een gezicht: een lieve villa aan de zee. Wit, in geurig

groen. Neen, waar komen toch alle dwaze berichten over Palestina vandaan? Ze zitten op het oude fort van Akko.

De twee politieke Arabische gevangenen staan onder den Directeur van de gewone gevangenis. De Joodsche gevangenen onder Engelsche militaire bewaking. De Arabische directeur is geen dienstklopper. De Engelsche luitenant wel. Dus hebben de Arabische gevangenen meer vrijheid van beweging. Adil Effendi stapt zonder formaliteit binnen. Ik moet eerst weder een pas gaan halen bij den militairen gouverneur. Dan binnen.

III.

Neen, dit is niet de witte villa in het geurige groen. Het zijn een paar kamers in het fort. Jabotinsky heeft een kamer alleen. Stoel. Veldbed. Matten op den grond. Twee zijn in 't ziekenhuis. De anderen over drie kamers verdeeld. Maar nu er bezoek is, komen wij allen in een van de kamers samen.

Ik vind ze neergedrukt. Maar niet zenuwachtig. Niet verward, verdwaasd, gelijk men van Jabotinsky te Jeruzalem vertelde. Voor een bezoeker lijkt het fort, vergeleken met een celgevangenis, niet vreeselijk. Zomer, zon en overal uitzicht over de zee. De vensters, zonder glas, met ijzeren staven. Ik zeg iets over het uitzicht. Zij honen mij. Heel mooi. Heel mooi. Voor een uur of wat. Maar dag in dag uit. Maand in maand uit. Dit is het vreeselijke: de verloren vrijheid. Dat zij niet naar de zee kunnen gaan. Dat zij niet naar de zon kunnen gaan. Niet naar den wind. En het dicht op elkander leven. De cel is zeker een zware straf. Altijd alleen. Maar nooit alleen, wordt ook eene kwelling. Twee uur op een dag spelen ze voetbal op het ruime binnenplein van 't fort. De Arabische directeur laat zijn gevangenen zelfs buiten wandelen aan zee. De Joodsche hebben nu dezelfde gunst gevraagd. Overigens is de materiele verzorging goed. Ze krijgen eten van buiten. Dragen ook hun eigen kleederen.

IV.

De toekomst. Zullen zij spoedig vrij zijn? Zij hopen het. Maar zij gelooven het niet. Van de hongerstaking hebben zij op aandrang van hunne vrienden afgezien. De groote moeilijkheid is deze: onze leiders willen liever niet, dat door de zaak van Jabotinsky en de zijnen de verhouding met Engeland wordt verslechterd. Jabotinsky, ofschoon de waarde van het besluit van San Remo niet onderschattend, meent, dat het Joodsche Volk niet mag juichen zoolang de personen, verantwoordelijk voor de Paaschgebeurtenissen, vrij rondloopen en de Joodsche verdedigers van het Joodsche Volk gevangen zitten op het Fort. Hij meent, dat men wel wat heel snel den vastendag heeft veranderd in een vreugdendag.

Ik heb nieuws. In de 'Doar Hajom', die nog niet te Akko is aangekomen, staat een extra telegram, dat dr. Weizmann op de laatste jaarvergadering van de Engelsche Zionisten de onmiddellijke invrijheidstelling van Jabotinsky heeft geëischt. In welken vorm? Gratie willen de gevangenen niet. En wij beginnen een breed debat over de vraag, of gratie kan worden geweigerd. Zij willen een revisie, gevolgd door vrijspraak. Ik vraag op wien, naar hunne meening, de zaak is vastgelopen. Zij gelooven op

Lord Allenby. 'Ach' zeg ik: 'en dat is zoo een groot Zionist.' Zij honen. Waar haal ik het vandaan! Uit een interview van prof. Weizmann met onzen Londenschen correspondent in de courant van Maandag 17 Mei. In trouwe: ik zal nog wel eens op dat hoogst-belangrijke interview terugkomen. Gelijk ik ook nog wel eens op het niet minder belangrijke interview met Sokolov teruggekomen ben. Ik zelf ken Lord Allenby niet. Hier in het land is de algemeene meening, dat hij een tegenstander is van dr. Weizmann's politiek. En dat hij ons veel kwaad heeft gedaan, direct en door het benoemen van anti-Zionisten, bijvoorbeeld den chef van zijn staf, generaal Bols tot gouverneur-generaal. Niemand herinnert zich hier één woord of één daad van Lord Allenby, waaruit sympathie sprak voor ons Zionisme. Misschien is het hoogere politiek hem nu voor te stellen als een van onze beste vrienden. Maar het Joodsche Volk staat nog hoog boven alle hooge politiek. Over het Zionisme van Lord Allenby kan men wellicht inlichtingen bekomen bij kolonel Patterson, den vroegeren aanvoerder van het Joodsche Legioen. Of bij Jabotinsky.

V.

Onder onze gevangenen vind ik ook Ephraïm Roubanovitz, den bekenden plantkundige, leeraar aan de Kweekschool voor Onderwijzers te Jeruzalem. Is hij gevangen? Och ja, maar zou hij daarom niet werken? Studievrienden zenden hem planten. Hij is de schrijver van een bekend boek over Hebreeuwsche plantennamen. Die studie zet hij voort. Vaststellen welke planten precies bedoeld zijn overal in onze geschriften. En dan die oude namen weder opnieuw invoeren. Maar voorzichtig. En rekening houden met de mogelijkheid, dat de planten in verloop aller eeuwen veranderd zijn. Hij is heel verheugd, dat ik zooveel belang stel in deze botanische significa.

Maar ik wil heengaan. Naar het hospitaal, waar een van de gevangenen een goede bekende is. Niet heel ziek. Maar hij heeft er geen belang bij beter te worden. De dokter vindt dat goed. Het hospitaal is het algemeene van de stad. Begonnen door het Amerikaansche Roode Kruis, nu onder Engelsch bestuur. Ik vind er ook Josef Malga, een jongen Sefardie, die in den troebelen tijd veroordeeld is tot vijftien jaar, niet politiek, wegens poging tot moord op een paar doodonschuldige Arabieren. Gelukkig zal ook zijn vonnis weldra worden herzien. De beschuldiging van poging tot moord zal men laten vallen. Overblijft verboden bezit van wapenen of zoo iets. En daarop hoogstens een jaar of een half jaar.

Heengaan. Vreeselijk is het afscheid nemen van gevangenen. De deur open. Ik heengaan. De zon, de wind en de zee. En zij achterblijven. O, het kon erger, hun toestand. Maar hunne vrijheid is hun ontnomen, terwijl het Joodsche Volk zich tot zijn nieuwe vrijheid opmaakt. Als ik langs het fort loop naar de stad toe, staan de gevangenen achter hun tralies. Wij wuiven. Een Joodsch Nationale Gevangenis. Een Joodsch Nationaal Tehuis? Zal Herbert Samuel het ons brengen?

VI.

Over Haïfa, waar ik overnachten moet, zal ik u later schrijven, na een langer verblijf. Misschien is de tegenwoordige anti-Zionistische gouverneur dan weg. En misschien

ook de Mufti. Een groot anti-Zionist. Trouwens Haïfa is een centrum van het Arabische verzet. De Mufti. Het Turksche belastingstelsel is hier bewaard gebleven. De boeren moeten betalen tienden van hun oogst. Naar schatting door ambtenaren. De Mufti van Haïfa heeft twee van die ambtenaren op het hart gedrukt den oogst van Arabieren zoo laag mogelijk te schatten, omdat het een zonde is geld te doen komen in de schatkist van de Engelschen. Maar den oogst van de Joden moesten zij heel hoog schatten, want die zijn nog slechter dan de Engelschen. De twee ambtenaren hebben dat gedaan. Maar zóó kras, dat het in de gaten liep. De Joden hebben zich daarover beklaagd. En de zaak is uitgekomen.

VII.

Terug in het hotel, dat Herzlia heet. Wonderlijke naam, vindt Adil Effendi. Van Herzl heeft hij nooit gehoord. 'Is er nieuws?', mag ik zoo vragen. Ja. Een reiziger is uit Jeruzalem aangekomen. Het heeft daar weder gespannen met het Beiramfeest. Aan alle muren waren plakaten geslagen, waarin gewezen werd op het Zionistische gevaar. En waarin werd aangezet tot roof en moord op de Joden. Vanuit de dorpen heeft men zich weder opgemaakt naar Jeruzalem. Maar de Regeering was gewaarschuwd. Door geheel Jeruzalem wordt nu weder gepatrouilleerd. Op de voornaamste punten staan kanonnen en machine-geweren. Gepantserde auto's rijden rond. 'Kom, kom,' zeg ik ongeloovig. Maar de reiziger houdt vol. De 'Doar Hajom' van Donderdagavond had er een uitvoerig bericht over. Maar de censor heeft het geschrapt op den titel na.

Gisteren hoorde ik in Haïfa, dat velen vreezen voor een algemeen bloedbad over het geheele land. Maar ditmaal ben ik eens optimistisch en als de leger-autoriteiten waakzaam en wakker zijn, gebeurt er niet veel. Engeland zal het aantal soldaten brengen op twee-en-twintig duizend. Dat schijnt voldoende. Wel geloof ik, dat de vooruitgeschoven Joodsche nederzettingen af en toe van aanvallen zullen lijden. Maar een algemeene opstand, een algemeen bloedbad! Het is natuurlijk mogelijk, maar ik geloof er toch niet aan.

Merkwaardig, de onrust in de dorpen rondom Jeruzalem. Want juist uit die dorpen waren den laatsten tijd van sjeichen en moechtaren betuigingen gekomen van sympathie met de Zionistische zaak. En verzet tegen de effendis, de groote heeren uit de steden. Ons rieken al deze mooie brieven wat heel erg naar een Londensche bureau-lamp. En wij gelooven wel eens, dat deze documenten met ons goed Zionistisch geld al te duur worden betaald. Zoo ook de pers. Enkele Arabische journalisten schrijven pro-Zionistisch. 'Die krijgen natuurlijk geld', zegt mijn vriend Adil Effendi. Hij slurpt een glaasje koude limonade. En ik vrees voor de Arabieren, dat wij, indien zij zoo gierig en geldzuchtig zijn, tegen ons niet kunnen bestaan.

Nr 156 De dagen gaan⁺

⁺12-7 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 15 juni

De verlossingsweek. Hier is de vreugde en de toewijding geweldig. Men geeft geld, landerij, sieraden, kostelijke boeken en handschriften. Samen wel een honderdduizend

pond. En de Palestina-joden zijn niet half zoo talrijk als de Nederlandsche. Hoeveel zullen die wel geven! Jaffa met Tel Aviv gaf dertigduizend Pond. Een kleine kolonie als Rechoboth met ongeveer duizend zielen gaf elfduizend pond. Onze twintig gevangenen te Akko honderdvijf-en-zestig. Een arme lastdrager een pond. Dat merkwaardige pond werd Amerikaansch verkocht en bracht meer dan tachtig op. Vrouwen en bruiden hebben hare gouden ringen afgegeven. Jeruzalem heeft men het laatst bewerkt. Een stad meer gewend aan ontvangen dan aan geven. Toch bereikt men ook hier een dertigduizend pond. De Sefardiem geven tamelijk slecht. Eensdeels uit Oostersche gierigheid. Anderdeels omdat ze voor het politieke Zionisme minder gevoelen dan de Oosteuropeesche Joden.

Die groote bedragen hebben eene groote beteekenis. Ten eerste, omdat zij ons in staat stellen het werk te beginnen. Ten tweede: omdat zij bewijzen, dat het Zionisme ons allen ernst is. De kleine giften van de armen en eenvoudigen hebben de meeste zedelijke beteekenis. Het groote bedrag van Palestina spreekt te meer, omdat de economische toestand slecht blijft, al is de oogst dan goed. In Jaffa spreekt men van een krach. Vele kooplieden hebben groote voorraden gekocht, omdat zij rekenden op eene spoedige beslissing, gevolgd door eene groote immigratie.

Natuurlijk is de verlossingsweek niet vlekkeloos. Velen hebben gegeven uit ijdelheid. Alles kwam in de courant. Anderen onder pressie. Ja, maar ze vragen verhooging van salaris uit dezelfde kas. Men heeft den eenvoudigen, vromen Jemenieten wijsgemaakt, dat het geld diende voor opbouw van een nieuwen Tempel. Men heeft ook de schoolkinderen laten mededoen. Maar de paedagogische fout is geweest, dat men ze heeft aangemoedigd veel te geven. Kinderen van onbemiddelde ouders hebben geld en sieraden gestolen, om in school niet beschaamd te staan. Een beetje een psychose. Een beetje een oorlogsleening.

II.

Gij moet in den 'Doar Hajom' een artikeltje lezen van Itamar ben Awi, den zoon van Ben Jehoadah: 'Discipline'. Het dringt aan op milde gaven. Maar het begint met een geweldig requisitoir tegen de Zionistische Commissie: zwakheid, gebrek aan systeem, onbekwaamheid, verkwisting, bekrompenheid. En vooral een bitteren aanval op Oessiskin. Ik heb nooit geloofd, dat de 'Man van IJzer' hier wonderen zou doen. Maar de kracht moet komen uit het geheele volk.

Gij zult in den 'Doar Hajom', onder de rubriek: 'de Verlossingsweek', een klein berichtje vinden: 'Over de voorstelling in de kinomatograaf 'Zion' zullen wij maar zwijgen.' Wat is daar dan gebeurd? Jabotinsky. Wij hadden op zijne vrijlating gerekend en hij is nog gevangen. Onze advocaat te Caïro heeft getelegrafeerd, dat de Egyptische autoriteiten verder het vonnis niet willen aantasten. Men moet nu zien, wat Londen zal doen. Jabotinsky en de negentien hebben de Regeering een ultimatum gesteld: 'vrijheid voor Donderdag of hongerstaking'. Een van de aanwezigen heeft nu voorgesteld, den feestavond in de kinema dadelijk te veranderen in een protestavond. Daarover is een zeer tumultueus debat ontstaan. Sommigen meenen, dat Jabotinsky in het belang van de zoo noodige samenwerking met de Engelschen beter deed zich rustig te houden. Anderen willen over het geheele land protestvergaderingen beleggen. Er worden nu weder twee deputaties gezonden. Men stikt hier in de gaande en komende deputaties. Gratis reizen en gewichtig doen en zijn werk laten liggen. Eéne deputatie naar Lord Allenby. Eene naar Akko om de twintig te bewegen niet te hongeren. Dit laatste is gelukt. De 'Doar' bevatte het

heugelijk bericht breed over twee kolommen in kopletters: 'Op aandringen van onze afgezanten hebben onze gevangenen er in toegestemd niet op te houden met eten'. En dat is nu aardig: de leerlingen van de Kweekschool voor Onderwijzers staken, niet het eten, maar het werken, als bewijs van solidariteit met Jabotinsky.

III.

De dagen gaan maar en wij wachten. Herbert Samuel wordt onze gouverneur-generaal, onafhankelijk van Egypte. Militair raadsman wordt generaal Deedes, dien Weizmann verleden jaar gaarne als gouverneur-generaal had gezien, toen generaal Bols, de chef van Lord Allenby's staf, werd benoemd.

Maar wanneer dit alles? Voorloopig genieten wij nog van de wonderen der censuur. De weekbladen verschijnen met geheel witte pagina's, behalve titel en onderteekening. Een telegram betreffende Samuels benoeming is gecensureerd. Boven aan de courant een breede mededeeling, dat een belangrijk telegram ontvangen was betreffende het mandaat, maar dat de censor het voorloopig had tegengehouden. In een oogenblik wist de geheele stad, wat er in stond.

In afwachting krijgen wij meer Joodsche politie. Generaal Storrs, de plaatselijke gouverneur, had voor Lord Allenby's commissie zóó verklaard: men benoemde twintig procent Joden, twintig procent Christenen, en zestig Mohammedanen. Dat was niet in overeenstemming met de bevolking van de stad, maar van het geheele gouvernement Jeruzalem. Maar men heeft nu achttien nieuwe Joodsche politieagenten benoemd, waardoor het geheele aantal 50 is op 210. Nog te weinig.

Wij wachten nu maar geduldig op de vaststelling van de grenzen en de bepalingen van het mandaat. Uit een interview van Oessiskin in een van onze bladen blijken onze voornaamste verlangens: immigratie onder Zionistisch toezicht; volkomen geestelijke autonomie der Joden; gelijkstelling van het Hebreeuwsch met Arabisch en Engelsch; onbeperkte mogelijkheid van landaankoop; een leening van vijftig millioen pond onder garantie van Engeland; Joodsche militie in Joodsche centra.

IV.

De Arabieren. Zij aanvaarden de beslissing van San-Remo niet. Koning Feisul protesteert in redevoeringen te Damascus en in telegrammen naar de Europeesche staatslieden tegen de afscheiding van Palestina van Syrië en tegen de vestiging van een Joodsch-Nationaal-Tehuis in Palestina. Hij is niet tegen gematigde immigratie der Joden als onderdanen des lands, met cultureele minderheidsrechten. En onze leiders hebben ons maandenlang Feisul voorgesteld als een bondgenoot, spijt de protesten van de 'Jewish Chronicle'. Gelijk het nu weder de laatste listigheid schijnt te zijn Lord Allenby voor te stellen als een vriend van het politieke Zionisme. Daarover later. De Palestinensische Arabieren zenden een Christelijk-Mohammedaansche protestdelegatie naar Europa. Maar de Arabieren geven geen geld. De Regeering te Damascus sukkelt met eene leening. En Jeruzalem heeft nog niet eens zijn bijdrage betaald in de bedoelde protest-delegatie. Of onder die omstandigheden veel komen zal van een nationaal-Arabische Bank, met de bedoeling het land te houden uit de Joodsche handen?

Gij weet, dat Engeland een commissie zal zenden ter regeling van den eigendom op de Heilige Plaatsen. Op initiatief van Oessiskin is eene Joodsche commissie alvast belast met inventarisatie van de plaatsen, die ons heilig en historisch zijn.

De Klaagmuur. Telkens en telkens gaan de Arabieren weder metselen aan het bovengedeelte. De regeering heeft dat voorloopig verboden. Gouverneur-generaal Bols heeft in een brief aan den Rabbijn Kuk te kennen gegeven, dat naar zijn meening het onderste gedeelte toebehoort aan de Joden, maar het bovenste, nieuwe gedeelte, aan de Arabieren. Rabbijn Kuk daarentegen beweert, dat de geheele Muur Joodsch eigendom is. Misschien wordt dat nog een netelige quaestie.

V.

De veiligheid. De Franschen hebben de orde in hun gebied hersteld. Bommen op de Mohammedaansche dorpen van de plundersaars, bij Tyrus en Sidon. De Christelijke bewoners van de geplunderde dorpen mogen nu op hun beurt onder Fransche bescherming de Mohammedaansche dorpen plunderen.

Op Engelsch gebied, bij Safed en Tiberias, worden de Joodsche nederzettingen voortdurend bedreigd. De kolonisten moeten grootendeels zichzelf maar verdedigen. Dat mag daar wel. Maar in Jeruzalem mag het niet. Men heeft besloten een duizendtal helpers te zenden uit Jaffa en de koloniën. Men zegt, dat eenige honderden reeds onderweg zijn. Blijkbaar mag dat. Men wil ook een delegatie zenden naar Londen, teneinde te komen tot oprichting van een nieuw Joodsch legioen. Als lid van die delegatie is gekozen: Jabotinsky.

De vastenmaand Ramadan is morgen om. Dan begint het Beiramfeest. Of het rustig blijven zal? Men is niet zeker. De Engelsche regeering is in allen gevalle gewaarschuwd. Hier in de Stad zal het wel rustig blijven.

VI.

Ik moet nog even terugkomen op een quaestie, die de Joodsche orthodoxie heeft verontrust. Men heeft namelijk beweerd, dat de rabbijnen van Jeruzalem met den opperrabbijn Kuk aan het hoofd, verlof hebben gegeven een stuk te onderteekenen in het belang van Jabotinsky, met terzijdestelling van de Sabbathwetten. Die bewering is vanuit Jeruzalem rondgeschreven aan alle Zionistische organisaties. De Nederlandsche organisatie heeft haar in het 'Handelsblad' doen opnemen. Het congres van de Amerikaansche Zionisten heeft zelfs aangenomen een motie van dank en hulde aan deze rabbijnen. De bedoeling is duidelijk. Versterking van de Joodsch-Nationale gedachte. Verzwakking van de Joodsch-religieuze.

Het verhaal is onjuist. Men is naar den rabbijn Kuk gegaan met de dood-onnoozele vraag of het geoorloofd is op Sabbath- en feestdagen te schrijven. De rabbijn Kuk had moeten begrijpen, dat van een algemeen antwoord op die algemeene vraag alleen maar misbruik kan worden gemaakt. Hij heeft dat niet begrepen, en geantwoord: 'Als het noodig is om direct levensgevaar af te wenden'. Meer niet. Daarop is een aantal Zionisten op het Paaschfeest rondgegaan en heeft handteekeningen verzameld, bewerende, dat de rabbijn Kuk dit had toegestaan. Men heeft de orthodoxie opzettelijk misleid. Men heeft de geheele Joodsche wereld opzettelijk misleid. De rabbijn Kuk

had dit bericht moeten tegenspreken. Telegrafisch, gelijk hij den koning van Engeland ook telkens telegrafeert. Maar de rabbijn Kuk vreest de officieele Zionisten te ontstemmen, die hem weder steunen in zijn pretentie opperrabbijn van Jeruzalem te zijn. Tegelijkertijd wil hij ook de vertrouwde zijn van de Agoedath Israël.

Trouwens, dat fameuze request is natuurlijk bewaard. Heeft de rabbijn Kuk het zelf geteekend? Of de opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld? Of R.I.I. Diskin? Wie van de bekende rabbijnen heeft het eigenlijk wel geteekend? Het verhaal heeft zijn plicht gedaan. En deze tegenspraak bereikt natuurlijk veel minder mensen.

Wij wachten. En de dagen gaan.

Nr 157 Met verlof

⁺17-7 1920 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 27 juni

Wanneer ik nu de geheele gasthuisapotheek heb verslonden, alles, pillen, poeders, pastilles, drankjes, en wanneer ik toch niet beter word, dan heeft mijn vriend Adil Effendi eene lumineuse gedachte. De vastenmaand van Ramadan is voorbij. Wanneer wij de vier dagen van het Groote Beiramfeest eens te zamen uitgingen? De dokter vindt het goed. Maar waarheen? Hebron is te gevaarlijk. Jericho heet en gevaarlijk. Jaffa is mij te politiek. Maar Haïfa en Akko, waar wij onze gevangen vrienden zullen bezoeken. De spoordienst. Stel u dien niet al te volledig voor. Op Zondag geen enkele trein. Overigens dagelijks één van Jeruzalem naar Haïfa en één omgekeerd. Ludd is halfweg. Van daar een smalspoor-treintje naar Jaffa. En de groote lijn naar Egypte, drie maal in de week met echte slaap- en echte eetwagens. Men zegt, dat de lijn naar Egypte niet rendeert. En dat de Engelsche administratie ze zal opgeven, tenzij de Zionistische organisatie ze voor goed geld overneemt.

Als wij reizen is het Egyptische trein-dag. Dus vertrekken wij van Jeruzalem half zeven, 's Avonds is men dan nog in Egypte. Wij hebben afgesproken zes uur bij het station. Maar Adil heeft gedacht: 'wellicht verslaapt hij zich'. En ik heb ook gedacht 'wellicht verslaapt hij zich'. Dus is Adil Effendi al heel vroeg naar het ziekenhuis gereden. Dus ben ik al heel vroeg naar Adils huis gereden. Wij ontmoeten elkander bij de bioscoop. Ik heb maar een simpel huurbakje. Maar mijn vriend Adil Effendi, keurig in alle plooiën, rijdt zijn eigen rijtuigje met den zwarten koetsier op den bok. 'Geloof gij niet, mijn vriend' zegt Adil Effendi: 'dat iedereen, die mij ziet, mij zal achten?'

II.

Het bergland van Juda. Altijd zonnig. Altijd schoon. De trein, die honderd maal windt en wendt. De bergen met nog terrassen van voor eeuwen. Maar geen boomen meer. Onze pioniers zijn juist weder aangevangen de terrassen in orde te maken, die voor de bebossching noodig zijn.

Ludd. Wij ontbijten in het buffet. Een geteerde schuur. Meer niet. Afzettersprijzen. Alles is hier heel duur. Wel drie of vier maal zoo duur als voor den oorlog. Vroeger vond men gemakkelijk een kamer met pension voor tachtig tot honderdtwintig francs per maand. Nu is een gewone prijs voor één klein simpel kamertje gewoon in eene burgerfamilie vijftien pond per maand. De hotelprijzen zijn sinds de anderhalf jaar,

dat ik hier ben, bijna verdubbeld. Een piaster is ruim twaalf cent. In een doodgewoon hotel te Haïfa betaalt men tachtig piaster per dag als men een kamer heeft met tweeën en anders honderdtien piaster. In een groot hotel te Jeruzalem honderd vijf en twintig. Het zal nog wel erger worden, wanneer de immigratie begint. En het tourisme.

In Ludd worden wij bijzonder afgezet. Voor een gekookt ei betalen wij te Akko vijf cent. Te Bittir, aan een grooten spoorweg, al tien cent. Maar te Ludd, in de geteerde schuur, een kwartje. De kooplieden zijn hier om hun afzetterij geducht gehaat. En menigeen verblijdt zich over de crisis, die de handel thans doormaakt. Ook de houder van de geteerde schuur in Ludd schijnt geen schoon geweten te hebben. Dus plaatst hij in een van onze bladen de volgende advertentie, waarop de administratie van ons blad zeker jaloersch is: 'B.A. Plotkin van Ludd, de eenige in het land van dien naam. Lid van de Zionistische organisatie, waarin hij een tijd veel gewerkt heeft. De Mannen van de Organisatie te Londen en vele vooraanstaande leden in het Land hebben zich gunstig over hem uitgelaten. Hij is een broeder van den bekenden vooraanstaanden Zionist en millionaire, den koopman William Plotkin, te Londen bekend'. En hij vraagt zes nieuwe bedienden voor zijn geteerde schuur.

III

Haïfa. Ik hoop u in het najaar meer te schrijven over die stad. Wij zien ze nu, sierlijk gebouwd, gelegen tusschen de zonnige zee en de donkere Karmelketen. Een stad van de toekomst. Ik ontmoet er den stadsingenieur, dr. Zifrin, een jongen volksgenoot uit Zichron Jaäcob. Gepromoveerd op een proefschrift over de Havens van Palestina en hunne verbinding met het achterland. Over de havenkwesities later meer. Thans alleen dit: men is nu vrijwel tot de overtuiging gekomen, dat Palestina aan één eerste-klas haven voldoende heeft. Twee eerste-klashavens zóó dicht bij elkander als Jaffa en Haïfa hebben geen reden van bestaan. Eén absoluut eerste klas haven is echter noodig. En dan is Haïfa door zijn natuurlijke ligging daarvoor aangewezen. Men heeft zeer groote plannen. Een pier van zeventuizend voet de zeebaai in. Eerste klas haven-installaties. Wegen tusschen de groepen koloniën rondom Jaffa en Haïfa. Alle licht en beweging electrisch. De electriciteit zullen wij krijgen van het vallende water. De bocht van de Litani was daarvoor het best. Maar of Frankrijk ons die laten zal? Haïfa heeft voortreffelijke spoorverbindingen: Jeruzalem, Damascus en de dwarsbaan naar Bosra, aansluitend bij de Hedjazbaan. Jaffa zal men laten voor wat het is. Het zal een kleine kusthaven worden, misschien als Gaza of als Akko, dat vroeger Haïfa in menig handelsopzicht overtrof.

Ook voor uitbreiding en verbetering van de stad Haïfa heeft dr. Zifrin in overleg met den onvermijdelijken prof. Patrick Geddes plannen gemaakt. Haïfa zal tusschen zee en Karmel altijd een smalle kuststrook blijven. Werk genoeg. Zoowel voor de regering als voor de Zionistische Organisatie.

Evenals overall is in Haïfa groot gebrek aan huizen. De meeste huizen en magazijnen behooren aan Arabieren, die ze aan Joden verhuren. Welnu, vele van die huurcontracten zijn vijandig opgezegd. Haïfa is een zeer anti-joodsche stad.

III.

Van godsdienstig Jodendom bemerkt men in Haïfa bitter weinig. De stad heeft achtduizend pond gegeven voor het Bevrijdingsfonds. En er is niet eens een goed-ingerichte synagoge. Jaffa en Tel-Aviv hebben dertigduizend pond gegeven voor het Bevrijdingsfonds. En er is daar niet eens een kerkelijk bad. Daarvoor kan men geen vijfduizend pond bij elkander brengen. Zelfs niet als leening. De orthodoxe Chacham Baschi van Jaffa heeft onder luid gejuich in een openbare vergadering voor het Bevrijdingsfonds gegeven een maand salaris en een gouden horloge. Ook de andere orthodoxen hebben flink gegeven. Kom nu bij dezelfde mensen eens om geld voor zuiver religieuze doeleinden! Het is hard deze dingen te zeggen. En wee dengene, die ze zegt. Maar 't is de waarheid. De orthodoxie doet hier niets. Het bestaan van Mizrachie, van Agoedath Israëel, van Dégèl Jeroeschalajim, het is alles fictief. Behalve de onderlinge ruzies. Ze hebben elkander niets te verwijten. De beide socialistische partijen weten van aanpakken. Ze hebben leeszaal, gebouwen, redenaars, stemmen en ook geld. Vooral de nationale arbeiderspartij, de Poeil Hazaier heeft veel jongeren tot zich getrokken. De toestand van de orthodoxie is hier rampzalig. Tegenover een krachtige, goede pers van links, dagblad, weekblad, maandblad, alles, hebben wij niets, niets, niets.

Ik ontmoet te Haïfa een ouden bekende. Harry Goodman, den berichtgever van de *Jewish Chronicle*. Mizrachist. En wij zijn het over deze zaken volkomen eens. Onze betaalde propagandist is op reis. En nu doet geen mensch meer wat.

V.

Naar Akko. Wij zouden met den trein kunnen gaan. Het is ruim twintig Kilometer. Kilo's gelijk wij hier hebben geleerd te zeggen. Maar de treintijd komt slecht uit met het bezoek aan de gevangenen. Dus gaan wij met een driepaardigen wagen langs de zee, de stille, schoone baai van Akko. De reisboeken van voor den oorlog vermelden, dat gij daarvoor van tien tot vijftien frank betaalt. De harde werkelijkheid eischt echter twee en een half pond.. Maar daarvoor hebben wij den wagen en de drie paarden dan ook gehad vanaf den zaligen ochtend tot laat in den zaligen middag. Rijden langs de brekende zee, de baai rond, waar het alles is: wind, water en zon. Een houten brug over de beek van Kishon. En dan de paardjes maar laten draven. Er is een kleine kermis voor de poort van Akko. Bonte jongetjes verkoopen ons eieren en gekleurd suikerwerk.

Het Beiramfeest. O, wat een mooi stadje is dit vervallen Akko! Oud, dat gij reeds vermeld vindt in het Boek der Richteren I: 31 'Asser verdreef de inwoners van Acco niet'. Van het oude is weinig overgebleven. De stad is te dikwijls verwoest. Maar de fijne gewelven nog en de straatjes en de steegjes. Wij bezoeken onze gevangenen vrienden. En dan gaan wij dwalen. Wij hebben hier geen verlangen en geen herinnering. Wat is het dan gemakkelijk wandelen. Ik zeg tegen mij zelven, dat ik hier stellig nog eenmaal wederkeeren zal. De handel verlegt zich naar Haïfa. Misschien zullen de electrificeerende ingenieurs Akko vergeten. Het zal stil blijven binnen zijn mooie, machteloze muren, aan de eeuwige zonnezee. Hoe zal Akko zijn, als het regent? Wij zullen een kopje zwarte koffie gaan koopen. Iets heiligs bijna, hier aan het wijde water. Op het gebied van den Arabischen waard, die dik en lui; hij rookt vele Turksche waterpijpen. Wij worden hoffelijk bediend door knaapje als slaafje. En wij kijken elkander aan: wij werden niet afgezet. Ja, ja, de ingenieurs moeten Akko vergeten. Zij hebben het voorspoedige, heidensche Haïfa.

VI.

Het verlof is om. Wij zijn op reis van Haïfa naar huis. Ik ben wel moe. Maar 't is toch aardig geweest. Nu weder rijden door de vlakke tot Ludd, waar de electriciteit komen zal en de eieren al een kwartje kosten. En dan weer dwars door de vlakke tot waar de onovertroffen bergen van Judea aanvangen te bouwen. Ontmoeten den veldrabbijn van de Joodsche First Judeans. Zij legeren nu bij Jericho, de wacht bij de Allenbybrug. Driehonderd man. De rabbijn, een kapitein in rang, is op weg daarheen. Ze verwachten aanvallen van de overzijde van den Jordaan. Maar ze zijn niet bang. De kapitein-rabbijn heeft zijn vrouw en zijn kleine kinderen bij zich in 't kamp. Hij is over de Palestina-bevolking slecht te spreken. Harteloos voor de Joodsche soldaten en officieren, terwijl de Engelsche officieren worden gevierd en gevlaid. Er zijn Fransche matrozen in den trein. Ze liggen met een schip voor Port-Saïd en hunne regeering fuift hen op een reisje naar Jeruzalem. Ze zijn opgetogen. Adil Effendi spreekt Fransch met hen. Wie 't begrijpt, zal hem achten.

Maar 't is voorbij. Aan het station vinden wij Adils rijtuigje en Adils zwarten koetsier. En wij rijden langs den koelen, schemerenden Jaffaweg terug naar de Poorten der Gerechtigheid.

VII.

En den dag daarna: afscheidsfeest in het Hoofdkwartier op den Olijfberg. De gouverneur-generaal Sir Louis J. Bols gaat heen. De eerste burgerlijke gouverneur Sir Herbert Samuel zal hem den eersten Juli opvolgen. Een bont feest, muziek, in de zonneshof van wat eenmaal het Duitsche Sanatorium is geweest. En hoeveel nette menschen! De bisschoppen, witte, bruine, zwarte. Mohammedaansche en Joodsche geestelijken. Bekende geleerden en schrijvers. Leden van de Zionistische Commissie. De gouverneurs van Bethlehem en Hebron. De vorige burgemeester. De nieuwe burgemeester. Een begroeten. Afscheid nemen. De volgende week zal alles weer anders zijn. Meer Joodsch. Meer civiel. Herbert Samuel. Wij wachten.

Nr 158 In afwachting⁺

⁺21-7 1920 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 30 juni

Het leven is hier hard. Wij zijn ook hard geworden. Wij vragen geen congressen, geen maaltijden, maar daden in Palestina. Bijna drie jaar na de Balfour-declaratie. Wat is gedaan? Wij spreken elkander drie jaren na San-Remo. Toch voel ik me heden verteederd. Herbert Samuel komt, de eerste Joodsche Gouverneur na eeuwen. Wij wachten. Uiterlijk is alles rustig. De Arabieren hadden wel wat voorbereid. Maar 't is uitgekomen. Een aantal gearresteerd. Zes administratief naar Akko gezonden. Een politie-agent des nachts vermoord. Men zegt: een dubbele spion.

Wij denken, dat Samuel gematigd zal zijn. Hij heeft het voortdurend gezegd: dat hij komt als Engelsch ambtenaar en dat hij rechtvaardig zal zijn, zonder neiging naar

welke zijde ook. Een belangrijk interview van Weizmann in het *Handelsblad* van 17 Mei. Ik twijfel of Samuel de 'vijf en tachtig procent Levantijsche gladderiken' uit de administratie zal ontslaan. Of de Engelsche officieren 'tweede en derde rangslieden, eerlijk genoeg en met de beste bedoelingen bezielde, doch van het whiskey-soda drinkende slag'. De militaire gouverneurs zijn gebleven. Ook de zeer anti-joodsche gouverneur van Haïfa. Hij had reeds ontslag gevraagd. Maar is op die aanvraag teruggekomen. Naar gezegd wordt op aandringen van Samuel zelven.

Hij zal gematigd zijn. Naar mijne meening terecht. Maar 't kan voor ons moeilijk worden. Wij kunnen ons te Londen over iedereen beklagen, behalve over Samuel. Mr. Landman is voor enkele weken hier, de secretaris van de Zionistische organisatie te Londen. Hij heeft het gezegd: geen kritiek op Samuel. Het eene Hebreeuwsche dagblad 'Doar Hajom' sluit zich daarbij aan. Het was altijd een beetje de hofcourant, onverschillig wie het hof hield. Het tweede dagblad: 'Haäretz' spreekt al de vrees uit, dat de immigratie te zeer zal worden beperkt.

Het is nog rustig. En ik denk, dat er geene groote onrusten zullen zijn. Er is een bom gevonden bij de Jaffapoort. En in de dorpen rondom heeft de regeering wapens opgegraven en ingepikt. Ach, en uit diezelfde dorpen rondom hadden de sjeichs sympathiebetuigingen gezonden met het Zionisme. Hield Engeland niet een groote militaire macht, dan bleef er geen Jood in het Land in zijn leven. Er komt eene bezetting van 22.000 man. En dat is, zegt men, goed genoeg.

II.

Samuel en zijn civiel bestuur. Zal nu de Joodsche Constituante bijeen mogen komen? En zullen dan de Arabieren verlof krijgen voor hun anti-Zionistische Palestina-congres? Het enthousiasme voor de constituante is zeer verminderd. Het aantal leden is veel te groot. Meer dan twee honderd vijftig. Men wil dat bezwaar ondervangen door een vaste commissie, waarin elke tien afgevaardigden één lid mogen aanwijzen. Ook is het peil van de afgevaardigden laag. Geen wonder: algemeen mannen- en vrouwenkiesrecht boven twintig jaar en één afgevaardigde op elke tachtig stemmen. In Duitschland is dat: op elke zestigduizend stemmen.

Men zal misschien wachten tot het congres te Londen voorbij is. Congressen genoeg. Speeches en feesten. Wij vragen daden in Palestina. De opbloei van het Zionisme heeft een kostbaar, hatelijk en schadelijk soort menschen doen ontstaan. De reizigers in Zionisme. Zij gaan in twee richtingen. Van buiten naar het Land en van het Land naar buiten. Dat kost schatten aan onze algemeene en bijzondere organisaties. Budgetten worden bij ons niet gepubliceerd. Maar een kind kan zien, hoe het geld gaat. Ieder oogenblik lezen wij in de courant van menschen, die van plan zijn zich persoonlijk op de hoogte te stellen. Niets ijdelers en gemakkelijker dan dat. Geen werk. Geen verantwoordelijkheid. Speeches en feestelijke ontvangsten. Naar huis en Palestina-specialiteit.

Bijvoorbeeld het Londensche Congres. Na de Paaschdagen heeft de Jeruzalemsche Joodsche Raad drie afgevaardigden naar Londen gestuurd om de Engelsche regeering in te lichten, ofschoon Weizmann zelf al op weg was. Zij waren R. Jacob Meïr, gewezen Haham Baschi van Saloniki, de schrijver Rubeni en David Jellin. Welnu, na drie maanden zijn ze nog in Europa. Jellin. Een door en door goede, maar door en door zwakke man. Hij spreekt prachtig Hebreeuwsch. Een van de troetelkinderen van de partij der partij-loozen. Directeur van de kweekschool. Voorzitter van den Raad der Jeruzalemsche Joden. Vice-voorzitter van den gemeenteraad, van den

taalraad, van de vereeniging Pro-Palestina, enz. Laat alles in de steek voor een plezier-reis naar Europa, nadat hij verleden jaar daar ook al maand in maand uit is geweest. Eveneens naar Europa is gegaan: J. Mejuhaz, hoofd van eene groote jongensschool, leeraar aan de kweekschool, vice-voorzitter van den Raad der Jeruzalemsche Joden, lid van den Taalraad, van Pro-Palestina, enz. Eveneens dr. Mossinsohn, directeur van het gymnasium te Jaffa. IJdelheid en gemis aan werklust en plichtsbesef, die ons tot een débâcle in ieder opzicht zullen voeren.

III.

De duurte, o, de duurte. Lage valuta in vele landen met Joodsche bevolking. En een nijpende duurte hier. Er is dit jaar nog wel een goede oogst. Toch is de tarweprijs gestegen tot 16½ Piaster de rotel, dat is twee gulden de 3 K.G. Koning Feisoel heft een uitvoerprijs op het Transjordaansche graan. Plotseling is trouwens de prijs weder ingezakt. Er is een groote huizennoed. De hotels en pensions worden bij den dag duurder. En wat zal het zijn als immigratie en tourisme aanvangen. En niet klein. Een hotelhouder hier kreeg een aanvraag voor duizend Amerikaansche Joden tegelijk. Vergeleken prijzen met vóór den oorlog: meel viermaal, vleesch vier tot vijf, eieren drie tot vier, suiker vijftien, petroleum twee tot drie, melk vier tot vijf, boter tien en aardappelen drie tot vier maal zoo duur.

Natuurlijk, dat alle salarissen geweldig moeten worden verhoogd. Over de onderwijzers-salarissen heb ik u reeds eerder geschreven. Een nieuwe regeling is door den Opvoedingsraad voorgesteld, waarmee de Organisatie wel accoord zal gaan. Aanvangssalaris 15 Pond. Na twee jaar verhooging van 25%. Daarna drie driejaarlijksche verhoogingen van 15% van het grondsalaris. Zoodat het maximum 70% boven het minimum is of wel ruim 25 Pond, dat is ongeveer f310 per maand. Bovendien krijgt een gehuwd onderwijzer drie pond per maand voor zijne vrouw. En eene gehuwde onderwijzeres voor haren man, mits hij zelf niet verdient. Eerste kind: drie pond, tweede kind twee pond, verder een pond per kind. Voor inwonenden en behoevenden vader, moeder of zuster één pond. De marge voor hoofden van scholen bedraagt van 10 tot 30%, in verband met grootte en soort van school. De salarissen van leeraren zijn hooger. Alles is veel duurder. En het geheele budget bedraagt 234.000 pond, alles inbegrepen.

En nu maar weer afwachten. Ik hoor, dat gisteren de Engelsche vlag op den Olijfberg is geheschen, al is er nog geen vrede met Turkije. In de Arabische club 'Muntada' is het gisteren boos toegegaan. Maar wat kunnen zij doen? Laten wij nobel zijn en wel bedenken, dat onze vreugd hun leed is.

De negentien leden van de Joodsche Zelfweer, die in Akko gevangen zaten, zijn vrij. Men zegt gratie. En geen revisie, gelijk zij hadden gewild. Jabotinsky blijft nog gevangen. Maar wie weet, wat Herbert Samuel doet.

IV.

En de burenen? Wat doet Moestapha Kamil Pasja? Eerst heette het, dat hij zich zou vereenigen met de Bolsjewiki en de Arabieren tegen Frankrijk. Nu heeft hij

wapenstilstand gesloten met de Franschen en vreezen de Arabieren, dat Syrië Turksch zal blijven onder een Fransch oppergezag.

En Feisoel? Men zegt, dat Italië hem als koning wil erkennen en een gezant zenden naar Damascus. Zijne regeering gaat moeilijk. Geen soldaten. Zij deserteeren. En geen geld. De Syrische leening gelukt niet, al helpen de rijke Syriërs in Egypte mede en al krijgt men voor ieder ingeschreven pond ook een maat regeeringsland. Onlangs heeft Kalvarisky den koning te Damascus bezocht, naar verluidt om eene geldleening van den Franschen Baron De Rothschild te regelen. Als 't waar is.

De aanvallen van Arabieren op Joodsche nederzettingen in Galilea duren voort. Is Feisoel daar onschuldig aan? Geklaagd wordt, dat de Engelsche ambtenaren zeer slap zijn in het opsporen en bestraffen van roovers en moordenaars. De Franschen zijn kras opgetreden tegen den stam der Metulliem, die gebrand, geroofd en vermoord hadden in Christendorpen bij Tyrus en Sidon. Kemal Bek, het hoofd der Metulliem is aan de Franschen ontsnapt, maar in handen gekomen van de Engelschen bij eene poging over den Jordaan te komen.

En ineens, van de week, is Emir Zed, de broeder van Feisoel, door het bewind in Damascus benoemd tot stadhouder van Zuid-Syrië, vroeger geheeten Palestina. Voor het geval Engeland dit nog loslaten zou. Maar de moeder van Zed heeft hem getelegrafeerd naar Mekka te komen, omdat zij hem in zoo lang niet heeft gezien. Gelukkig dat Herbert Samuel voorloopig hier is.

En het vrouwenkiesrecht. In Syrië is daarover nu een strijd uitgebroken. Er zijn natuurlijk felle tegenstanders. Er is een vereeniging opgericht 'Tegen de vrouw', wier leden ook alle vrouwen met vuil werpen, die in Europeesche kleederen gaan.

En de Belladia, gezegd de gemeenteraad. De nieuwe is blijkbaar even anti-joodsch als de oude. De Raad der Jeruzalemsche Joden heeft nu een ultimatum gezonden. Er wordt gevraagd: erkenning van het Hebreeuwsch als officieele taal en benoeming van Joden in alle vacaturen van gemeente-ambtenaar tot zij de helft der plaatsen hebben bezet.

Jellin heeft een telegram uit Europa gezonden: 'als de gemeenteraad een leening wil sluiten, dan weet hij het geld'. Welk een gelukkigen tijd gaan wij tegen.

En ineens het laatste nieuws: de regeering heeft het besluit tot invrijheidstelling der Negentien te Akko opgeschort. Wie? Wat? Hoe? Waarom? Afwachten!

Nr 159 De Joodsche landvoogd⁺

⁺24-7 1920 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 9 juli

Verleden week is de Joodsche Landvoogd aangekomen. Veilig. Men had gehoord van demonstraties en aanslagen. De Regeering had een aantal verdachten ingepikt. Er waren straffe militaire maatregelen genomen. Op 't laatst is Sir Herbert plotseling met extra-trein van Jaffa gekomen en niet met automobielen. Van het station, dadelijk in snelvaart naar den Olijfberg, waar vroeger het Duitsche millioenensanatorium was. De Engelsche vlag waait uit. Evenals boven het Gouvernementsgebouw van Jeruzalem, ook al gewezen Duitsch bezit. De Engelsche vlag, ofschoon de vrede met Turkije nog niet is geteekend, al heeft Turkije dan wel verklaard afstand van Palestina te willen doen. Maar 't Recht is nooit zóó recht, of het is buigzaam. En een mandaat is precies een koloniaal bezit, al klinkt het woord wat aardiger aan. Wij heeten nu niet meer Occupied Enemy Territoir. Wij heeten Palestinensers en wij worden

geciviliseerd. De O.E.T.A. heet nu Government House. En de militaire gouverneurs heeten districtsgouverneurs. Maar 't is hetzelfde huis en het zijn dezelfde menschen. Dus wachten wij maar weer.

II.

Wij verwachten veel wijsheid van Herbert Samuel en veel gematigdheid. Hij is een Engelsch ambtenaar en niet een Joodsch of een Zionistisch. Toch heeft hij dadelijk iets gedaan, waarmede hij vele Joodsche harten heeft gewonnen. Hij heeft voor zich zelve, evenals voor alle Joodsche ambtenaren den Sabbath vastgesteld als rustdag. Hij komt dan niet in zijn bureau en ontvangt geene zakelijke bezoeken. Voor de Christenen is Zondag rustdag en voor de Mohammedanen Vrijdag.

Wat zullen de Arabieren doen? Uiterlijk is alles rustig. Aanvallen op Joodsche nederzettingen zijn er den laatsten tijd niet meer geweest. Misschien kookt het van binnen, maar er is een groote militaire macht. Zullen de Arabieren Samuel boycotten, zooals de Egyptenaren het Lord Milner hebben gedaan? Wij zullen het weldra weten. Want Zaterdag is het een jaar geleden sinds de Engelsche rechtbanken zijn geopend. Kolonel Norman Bentwich, het hoofd van het Departement van Justitie, en de Engelsche rechterlijke ambtenaren, geven te dezer gelegenheid een laat-avondfeest in den stadstuin. Wij denken wel, dat Samuel komen zal. De eerste maal, dat de Joodsche Landvoogd te midden van zijn onderdanen komt. Ja, hij zal komen. Ik ben laat. De straten rondom zijn afgezet. En onze invitatiekaarten, de mijne is Hebreuwsch, worden duchtig geïnspecteerd. Juist zijn wij binnen: het Engelsche Volkslied, en Samuel arriveert. In zwart civiel met de vele ridderorden. Generaal Storrs, die waarnemend staats-secretaris is, gaat naast hem. Hij ziet, scherp in den wit-en-zwart-verlichten tuin, wie voorgesteld en aangesproken moeten worden. Neen, de Arabieren hebben niet geboycot. Generaal Storrs is een wijs en scherpzinnig man, die iedereen dienend, iedereen beheerscht. En de Joodsche Landvoogd is vreeselijk eerlijk. Hij spreekt met Mohammedanen, Christenen en Joden, juist wat iedereen toekomt. Zooals wij hem kennen: ietwat hoog en ietwat vriendelijk. Genaakbaar en voorzichtig. 'Bij Allah', hooren wij zeggen 'hij is toch een fijne kerel'. Hij heeft veel gesproken met den Groot-Mufti en met Aref Pascha El Dajani, die het hoofd is van de Christelijk-Mohammedaansche Vereeniging.

III.

Ik ontmoet er ook S. Landman, den algemeenen secretaris van het Londensche Contrôle-Bureau der Wereldorganisatie. Hij is voor enkele weken hier. Weer een van onze vele reizigers, heen en weer. Ik moest dus eigenlijk woedend op hem zijn. Want wij hebben veel te veel van al die reizigers. Maar hoe kan iemand boos zijn in den zaligen maneschijn, die de Stad weder houdt bevangen? Een volle maan. Dus gaan wij samen wandelen. Langs ons oude huis, waar Herzl gewoond heeft, toen hij den Duitschen keizer te Jeruzalem ontmoette. Door de Jaffapoort, waar drie maanden geleden het oproer raasde. Langs het hotel Amdursky, waar onze honderden gewonden werden binnengebracht. De oude stad in. De Bazar. Het beminde specerijenstraatje. Verlaten en de muurwinkeltjes gesloten. Maar de geuren bloeien er nog. Wij gaan naar den Klaagmuur. Wij zouden 't wel gelaten hebben, drie maanden geleden, naar

den Klaagmuur te gaan. Maar nu doen wij 't. Door de betooverde binnenstad. Het kwartier van de dweepzieke Marokkanen. De Muur, Gods geweldig, in het zonlicht van de maan. Er is geen mensch, midden in den nacht. Drie maanden. Landman is optimist. De Zionisten zullen niet agressief zijn. De regeling met Engeland zal ons land genoeg geven. Er zal voldoende immigratie zijn. Als het Joodsche Volk nu maar geld geeft.

IV.

Het moet den Jeruzalemschen koetsiers eenvoudig schitterend gaan. Want alle nette menschen van Jeruzalem en zij die nette menschen willen worden, gaan in deze dagen naar Government House, voorheen de O.E.T.A. Zij geven een kaartje af voor Zijne Excellentie den Hoogen Commissaris en schrijven hunnen naam in het bezoekersboek. Kan men het éénen koetsier kwalijk nemen, dat hij zulke ondernemende lieden een pond laat betalen! De ponden worden hier trouwens alle dagen een beetje lichter.

En wij hooren het op Government House: aanstaanden Woensdag zal de Hooge Commissaris de net-netste menschen van Zuid Palestina bijeenroepen. De districten Jaffa, Gaza, Berseba, Hebron en Jeruzalem. Donderdag zal er eene dergelijke bijeenkomst voor Noord-Palestina zijn te Haïfa. Hij zal eenen brief voorlezen van den koning aan het volk van Palestina en een propaganda-rede houden van zich zelve. Het aantal plaatsen is beperkt. En de nette menschen zijn vele. Generaal Storrs geeft mij een kaart. Zullen de Arabieren willen komen? De Husseinis, de Dajanis en de Nashishibis, die hier de allernetste lieden zijn? De kranten spreken van een boycot. Laten de Joden maar alleen gaan. Maar er zal wel een zachte pressie worden uitgeoefend op den Groot-Mufti en op mannen als Aref Pascha el Dajani. De gouverneurs van de buitendistricten krijgen extra-treinen of automobielen. En die zullen heusch wel zorgen, dat ze precies met zooveel mannetjes komen als er kaarten zijn uitgereikt.

Neen, geen boycot. Wanneer wij door den zaligen, zonnigen middag al de wegen rijden van Jeruzalem naar den Olijfbberg, is het rijtuig vol. Ze waaien wolken op van verzilverd stof. Ze rijden ons voorbij. Wij rijden hen voorbij. Automobielen stuiven. Ik ben met de Aschkenasische delegatie. De rabbijnen I.I. Diskin en Chaïm Sonnefeld. De secretaris, dien gij, 'mijnheer Jungreis' zoudt noemen. Maar tegen wien wij zeggen: Rebbe Roewen Schloume. Hij heeft al sinds maanden lang een quaestie met twee 'Tsoïnem'. En 't is nu zóó verward, dat hij er zelf niet meer uit wijs kan worden. Hij is doodgelukkig omdat wij zes kaarten hebben, evenveel als de 'Tsoïnem'.

V.

Wij zijn laat. En de groote zaal is al vol. Neen, geen boycot. De buitengouverneurs hebben hun plicht gedaan. Geen wonder, Samuel is een streng heer en iedereen staat op 't oogenblik min of meer op springen. De gouverneur van Hebron is gekomen en Abdullah Effendi, de waarnemende gouverneur van Jericho, die pas een paar schoten heeft opgelopen, in en door den dienst. Maar niemand kan op tegen den kranigen

gouverneur van Berseba, den majoor Kenny Levick. Hij heeft de mooiste en méést-trotsche sjeiks van heel het land medegebracht, in waardige gewaden, op mooie roode puntschoenen. Och, wat zijn wij daar simpel bij. Van Jeruzalem zijn alle genoodigden gekomen. Geen plaats is leeg. Ook de Mufti is er en Aref Pascha El Dajani. Een pak van ons hart.

En precies vier uur: de Joodsche Landvoogd in officieelen stoet trekt binnen. Lord Allenby zou ook gekomen zijn. Maar hij werd verhinderd en hij zond een telegram, dat straks zal worden voorgelezen. Sir Herbert in strak wit: gouden kraag, gouden knopen, gouden ondermouwen. De ridderorden en een paarse band over de borst. Wij staan allen, wanneer hij den brief van den koning voorleest. Gij kent dien brief zeker reeds. Een bestuur, wijs en rechtvaardig voor allen. Maar ook: ‘Gij zult wel weten, dat de geallieerden en geassocieerde mogendheden besloten hebben, dat er maatregelen zullen worden genomen om Palestina geleidelijk te maken tot een Nationaal Tehuis voor het Joodsche Volk.’

De Arabische en Joodsche secretaris lezen vertalingen van den brief.

Dan de troonrede, die gij waarschijnlijk ook reeds kent. Een wijs bestuur. Geen uitbuiting ten bate van Engeland. De grenzen in Noord en Oost zijn nog niet vastgesteld, maar dit zal, hoopt men, spoedig op bevredigende wijze geschieden. Een aparte administratie, direct afhankelijk van Londen. Streng optreden tegen corruptie. Een commissie voor de Heilige Plaatsen. Economische ontwikkeling van het Land, ‘waarbij de maatregelen, die genomen zullen worden om een Joodsch Nationaal Huis te vestigen, van groot nut zullen blijken te zijn.’ Vrijheid van den handel in land, met tegengaan van speculatie. Een kadaster. Agrarische banken. Verbetering van het spoorwegsysteem. Aanleg van publieke werken ‘ook door en op kosten van andere organisaties dan de regeering.’ Een haven in Haifa. Volksgezondheid. Onderwijs. Bescherming van historische plaatsen. Stelselmatige nieuwe stedenbouw. Bevordering van pelgrimage en tourisme. ‘Een beperkte immigratie, evenredig met de mogelijkheid werk en woning te vinden.’ Een algemeene amnestie voor allen, die drie maanden geleden aan de onlusten hebben medegedaan. Uitgezonderd zijn Aref al Aref en de broeder van den Groot-Mufti, die in weerwil van hun borgstelling zijn gevlucht naar Damascus. Eveneens de twee ‘die van de onlusten hebben gebruik gemaakt om een afschuwelijk misdrijf te plegen.’ Tegen alle verdere onlusten zal streng worden opgetreden.

Ook de troonrede wordt vertaald in Arabisch en Hebreeuwsch.

VI.

In den prachtigen zonnigen binnenhof zijn buffetten aangericht. Wij zitten er. Wij gaan er. En Sir Herbert veroverd weder harten, een wijs en gematigd man. Ik geloof, dat hij op allen eenen voortreffelijken indruk heeft gemaakt. En de mooie Bedouienen-sjeiks, die de gouverneur van Berseba heeft medegebracht? Ach, Berseba had zijne plaats wel heel achteraan. En zij hebben zich daarover beklagd, dat zij zóó achteraan hebben gezeten, ja, achter de veel mindere sjeiks der Gazasche Fellachen. ‘Mijne vrienden’, zeide onze Joodsche Landvoogd, wijs en gematigd: ‘wat deert U uwe plaats? Is een edel Arabisch paard niet óók een edel paard, waar het ook wordt ondergebracht’. En de grootste sjeik van allen: ‘Heer! wij zweren u bij onze vrouwen, bij onze kinderen en bij ons vee, dat wij u altijd zullen gehoorzaam zijn.’ Zóó wint men harten.

Amnestie. En heden komt Jabotinsky met de negentien gevangenen naar huis, uit Akko. Jammer, dat het vandaag Vrijdag is en dat de trein gevaarlijk op het nippertje van den Sabbath aankomen moet. Men zal hun wel héél feestelijk inhalen aan het station, als de regeering niet tusschenbeide komt. En van Jabotinsky zult ge nog wel hooren.

Nr 160 Jeruzalem ontvangt⁺

⁺5-8 1920 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 12 juli

Jeruzalem ontvangt de gevangenen van Akko, Jabotinsky en de negentien anderen, die vrij zijn geworden. Maandagmiddag komt hij in de stad. Groote ontvangst aan het station en 's avonds ontvangst door de leden van de Joodsche Zelfverdediging in den tuin van de Lemelschool. Zeven uur. Dat wordt wel acht. Maar 't is toch goed om zeven uur te gaan. Want het zal heel vol zijn. Zeven uur. De dagen gloeien. Maar de avonden zijn één zaligheid van zachten wind en van sterrenlicht. Tusschen dag en nacht. In den grooten tuin al de groepjes. Nog los. Straks zal er wel worden gedrongen. Want wij verwachten duizenden. De jongens klimmen over de schommels, rekstokken en over de daken.

De avond valt. Groote booglampen stralen uit. Tentjes en tafeltjes met limonade en koek. Er wordt een bank neergezet voor de héél nette menschen. Dr. Lurie, inspecteur van het onderwijs, dr. Schmarja Levin, pas aangekomen, L. Jaffa van de Commissie, dr. Ruppin en nog een paar.

Dr. Lurie. Hij heeft, geloof ik, zijn strijd met Mizrachie al in den zak. Er komt niet een geheel zelfstandige orthodoxe onderwijsraad. Er is een enquête gehouden onder de onderwijzers. De orthodoxe onderwijzers hebben zich vrij algemeen tegen het ultimatum van de Mizrachistische wereldconferentie verklaard. Ook de onderwijzers van de twee Mizrachistische scholen, die hier in 't Land zijn. Wel wil men den orthodoxen scholen een zekere autonomie geven. Dr. Lurie wordt gesteund door Oessiskin en door Schmarjah Levin. Mizrachie is hier vrijwel dood. Voor onderwijs wordt niets nieuws gedaan. Evenmin voor de immigratie. Mizrachie moest in Jaffa, Haïfa en Jeruzalem allang passant-huizen hebben voor immigratie. Waar zijn de orthodoxe arbeiders-groepen? Alles wordt overgelaten aan de twee socialistische partijen. Die gaan nu nog federatief samenwerken ook. Dr. Hugo Bergman, de bibliothecaris, heeft daar veel voor gedaan. De orthodoxie is hopeloos verdeeld. Ook de Agoedath Israël heeft weinig invloed en macht. Vele orthodoxe scholen zullen langzamerhand wel onder den algemeenen Onderwijsraad komen. Mizrachie noch Agoedath kunnen de steeds oplopende budgetten betalen, waar hun meeste leden wonen in landen met lage valuta. Zullen de scholen van de Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem zich zelfstandig kunnen houden? De onderwijzers voelen zich het voordeelgigst en het veiligst bij de groote, algemeene, Zionistische Organisatie. De ouders kunnen of willen hunne orthodoxe scholen niet zelf betalen.

Er worden nu pogingen gedaan Mizrachie hier te lande te doen herleven.

II.

Acht uur. Het is héél heel vol geworden. Eenige duizenden in den grooten hof. Het warrelt. Het woelt. Wat zal Jabotinsky straks zeggen? Hij komt. Van de straat af hooren wij het aanjuichen. Dichtbij. In den tuin. En hij is binnen. Hartstochtelijk door zijn jongeren toegejuicht. Wat hij zeggen zal? Er is eigenlijk bij de Zionistische kopstukken wel eenige vrees. Ten eerste is Jabotinsky geen groot bewonderaar van de Zionistische Commissie. De Commissie heeft trouwens héél weinig bewonderaars. Weizmann spreekt er zelden over zonder ingrijpende verbeteringen aan te kondigen. In de Commissie overweegt de Russische, de Oosteuropesche invloed. De inlandsche Sephardim, gesteund door het blad 'Doar Hajom' verzetten zich daartegen. Het andere blad 'Haäretz' is meer Russisch, meer pro-Commissie. Ofschoon dikwijls óók critisch. De Amerikanen zijn ook tegen de Commissie. Saphir, de hoofdredacteur van 'Doar Hajom', die thans te Londen is, heeft voor de Amerikaansche afgevaardigden een zeer kritische rede gehouden tegen de Commissie. Wat zal Jabotinsky doen? Hij is trouwens volstrekt niet ingenomen met de geheele amnestie, waarin de Joden geheel gelijk met de Arabieren behandeld zijn. Hij wil revisie, gevolgd door vrijspraak. Bovendien wil hij de verwijdering van alle Engelschen, die bij de Paaschgebeurtenissen gecompromitteerd zijn. De leiders van de Zionisten vreezen, dat Jabotinsky eene agitatie in het leven zal roepen, die onze verhouding tot de Engelschen verslechteren zal.

Schmarjah Levin spreekt het eerst voor de Zionistische wereld-organisatie. Hij prijst de Palestinensers. Hij heeft geen recht hier als raadgever op te treden. En hij geeft Jabotinsky den raad niets te doen, wat de eenheid verstoren kan.

Dr. Thon spreekt voor het Voorloopig Bewind. Dr. Ruppin voor de Zionistische Commissie. Natuurlijk alles in het Hebreeuwsch. De Taal maakt hier ongelooflijke vorderingen. Zelfs in verscheidene zoogenaamde anti-Zionistische scholen, die niet onder den Onderwijsraad staan. Alle sprekers dringen aan op eenheid en discipline. Jabotinsky zal zich wel moeten schikken. Anders gaat men voort hem te beschuldigen, dat hij onze verhouding tot de Engelschen bederft en bevrediging zoekt van eigen eerzucht en eigen wraakzucht.

III.

Er is een officier gekomen, die Jabotinsky een brief heeft gegeven. Alleen die dichtbij stonden, hebben het gezien. Wat is dat? Jabotinsky leest. Maar hij blijft onbewogen. Hij staat op om te spreken in een stormachtig gejuich. En ik denk: waarom vindt men Jabotinsky zoo eenen goeden spreker? Hij heeft het Hebreeuwsch volkomen. Woordenschat en uitspraak. Als hij over een litterair of wetenschappelijk onderwerp spreekt, is 't goed. Maar spreekt hij politiek, agitatorisch, dan is het luid, leeg, onsamenhangend. Toch pakt hij dadelijk. Alle andere sprekers hebben vrij suf gesproken. Hij begint. Hij slaat een breed gebaar. Hij roept 'Schalom Jeruschalajim': 'in vrede gegroet, Jeruzalem'. En al zijn jongeren juichen. Hij heeft de harten aangegrepen.

Wat zegt hij? Hij dringt aan op gehoorzaamheid en discipline in deze eerste zware tijden. Maar niet iedere gehoorzaamheid. Die, welke het groote Fransche volk er toe heeft gebracht, de Bastille te breken, tegen den wil van de Regeering, maar gehoorzaamend aan de Idee der Vrijheid. Wij hebben dit maar te vertalen. Een gehoorzaamheid, die men ook anarchie noemen kan. Hij noemt de Commissie niet. Maar iedereen weet het. Dat de Commissie al de jaren niets gedaan heeft voor de

ontwikkeling van het Land, wordt nu vrij algemeen erkend. De schuld daarvan geeft men nu aan de tegenwerking der Engelsche officieren. Ja, vraagt Jabotinsky, maar waarom waren die dan zoo tegen ons? Antwoord: schuld van onze leiders. Zij hebben jaar in, jaar uit, de Palestina-bevolking aangemaand stil te zijn en alles maar te dragen. De leiders in Londen en Parijs zouden ten slotte wel zorgen, dat alles goed werd. De Arabieren daarentegen hebben eenerzijds de Engelschen voortdurend zeer vriendelijk behandeld, maar anderzijds voortdurend tegen iedere begunstiging der Joden geprotesteerd. Het gevolg is geweest, dat de Engelschen hoe langer hoe meer den Arabieren hebben toegegeven. Jabotinsky noemt de namen van Allenby en den generaal Waters Taylor, die vroeger bekend was als pro-Joodsch en thans verwijderd is, naar men zegt op aandringen van Samuel zelven. Jabotinsky dringt er op aan, Sir Herbert een rechtvaardige kritiek niet te sparen. Anders gaat het weer precies denzelfden weg op.

Tegenover de amnestie staat Jabotinsky afwijzend. Hij wil niet gelijk behandeld worden met de Arabieren opruiers. Er moet worden onderscheiden tusschen Heilig en on-Heilig. Hij wil revisie, gevolgd door de erkenning, dat hij niets ongeoorloofds heeft gedaan. Nu blijkt ook van wien de brief is, dien de Engelsche officier zooeven heeft gebracht. Van Herbert Samuel zelven. De Hooge Commissaris schrijft, dat het niet in zijn macht stond, een herziening van het krijgsraad-vonnis te gelasten. Wel kon hij een amnestie geven. De herziening moet vanuit Engeland worden bevolen. Sir Herbert belooft, dat hij Jabotinsky's arbeid om tot de revisie te komen, binnen de mate van zijn macht steunen zal.

Alle Engelschen, die zich gecompromitteerd hebben, moeten weg. Hij grijpt de jonge harten weder, wanneer hij juicht: 'Mij heeft men veroordeelt tot vijftien jaar tuchthuis en verbanning uit het Land. Hier sta ik weder. En waar zijn mijne rechters?' Maar er zijn er meer, die wegmoeten. Wanneer een Joodsche vrome vrouw hare woning zuivert voor het Paaschfeest, hoeveel van het gezuurde laat zij dan over? Niets, niets, niets. En weder wordt er gejuicht en gelachen.

IV.

De Arabieren. Jabotinsky is een gevoelig man. Hij heeft in zijn verschillende gevangenissen blijkbaar vriendelijke Arabische ambtenaren ontmoet. Hij zegt dat. Hij prijst de Arabieren zeer. Hij zegt, dat hij tot de overtuiging is gekomen, dat degenen, die ons hebben overvallen, niet het Arabische volk zijn, maar een bende roovers, die tot geen volk behooren. Mooie woorden. Uitgesproken met gloed en met de groote gebaren, die van Jabotinsky zijn. En de uitwerking op dit gehoor van duizenden? Een ijzig en vijandig zwijgen. Neen, de Arabieren en de Joden hebben elkander niet lief. Het tegendeel te beweren is hoogere, dat is lagere, politiek. Laten wij hier zoo min mogelijk praten en zoo veel mogelijk werken. De tijd zal wel uitwijzen, of het Zionisme ook de Arabische Palestina-bevolking tot bloei zal brengen. Zoo ja, dan zullen zij ons nog niet liefhebben, zoomin als de rijkgeworden Egyptenaren de Engelschen. Alleen dank zij de Engelsche bezetting en het bewind van Sir Herbert is het nu rustig en veilig. Een bezetting, waarvoor de Engelschen zes millioen pond betalen in het volgende jaar. Kan en wil Engeland dit blijven doen? Indië. Egypte. Er moet zoo spoedig mogelijk een Joodsch legioen komen, ook geldelijk vrij van Engelschen steun. Kunnen wij 't betalen? Het is noodig. Ook de Joodsche socialisten, die toch anders geen militaristen zijn, erkennen dat.

De Arabieren. Een typisch incident voor het begin. Er is een man binnengekomen, met een fez op. Een Arabier? Er wordt al geroepen: 'eruit, eruit'. De Arabier blijkt een Sefardie te zijn en nog wel een lid van de Joodsche Zelfverdediging. Maar als hij nu eens werkelijk een Arabier was geweest, had hij dan niet de vleende woorden mogen hooren, die Jabotinsky over het Arabische volk heeft gesproken?

V.

Ten slotte. Wees niet bevreesd, o, waarde lezer, voor een oratio pro domo. Maar is het aardig van mijn Hollandsche vrienden, dat zij voortdurend twijfelen aan mijn objectiviteit? Ik geloof, dat ik door de gebeurtenissen anders nogal gelijk heb gekregen. De mislukking van de Zionistische Commissie, de innerlijke zwakheid van Mizrachie, mijn eigen partij, de haat van de Arabieren en van vele Engelschen. Ach, en de objectiviteit der anderen! Bijvoorbeeld van mr. Van Vriesland door mijne vrienden van de Joodsche Wachter 'de meest bevoegde zijde' genoemd. Verleden jaar zomer schreef hij in een artikel dit: '*De strijd naar buiten is niet moeilijk. Wij zijn daarin succesvol zooveel het maar mogelijk is: Hebreeuwsch, immigratierechten, ambtenaren, het is alles zooals wij het wenschen. Ook in de Arabische quaestie. Er is een veranderde koers hier bij de autoriteiten. Maar de strijd naar binnen is afmattend.*'

In dit voorjaar schreef mr. Van Vriesland in een tweede artikel: 'Sinds de Balfourdeclaratie en de spoedig daarop gevolgde komst van de Zionistische Commissie hebben we een voortdurenden strijd moeten voeren tegen het anti-semitisme van de Britsche militaire autoriteiten.' En: 'De Zionistische Commissie en de Jishub van Palestina hebben als een kleine voorpost van 't Joodsche volk in Eretz Israël onafgebroken *dien afmattenden strijd tegen de locale Regeering* gevoerd.' En: '*Het was een moeizame strijd.*'

Natuurlijk: toen mr. Van Vriesland zijn eerste artikel schreef, las men *dat* gaarne. En toen hij zijn tweede artikel schreef, las men *dat* gaarne. Zulke gediensstige schrijvers zijn helaas, bij ons talrijk. Ze brengen het ver. Maar ik denk er niet aan mijn subjectieve onevenwichtigheid voor dit soort objectieve evenwichtigheid te ruilen.

Maar Jabotinsky heeft uitgesproken. Applaus. Naar huis.

Nr 161 Joodsche landbouw⁺

⁺14-8 1920 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 16 juli

Zullen wij weder een jong, frisch, landbouwend volk worden? Het Volk van het Boek. Het Volk van het Land? Dit is geen tegenstelling. Een Joodsche Boer, een Joodsche boerenarbeider is geen landslaaf. Onder onze immigranten zijn geen analfabeten. De meesten komen hier met voldoende politiek besef. Lastig veel. Jonge Joodsche boerenzonen met een einddiploma gymnasium zijn niet zeldzaam. Onze landarbeid zal hen niet nederhalen. Maar zij zullen den landarbeid hoog houden. Joodsche fabrieksarbeiders. Ze zijn er nog niet. Er zijn geen fabrieken. Maar ik denk, dat de lust een Joodsche boer te worden, grooter is dan te worden een Joodsch

fabrieksarbeider. Toch zal ook de Joodsche fabrieks-arbeider nooit een machine-slaaf zijn. Wij willen een Land van sociale rechtvaardigheid. Dat gevoel is hier heel sterk en heilzaam.

II.

Joodsche Landbouw. Zijn man: Jacob Ettinger. Gij vindt hem het best in zijn museum van Palestinensische grondsoorten, planten en dieren. Een mooi museum. De namen allen in het Hebreeuwsch. Dat is een geheel aparte wetenschap. Precies vaststellen welke planten en dieren bedoeld worden met de namen in de Joodsche geschriften. En omgekeerd: nieuwe namen te bouwen voor allerlei nieuwe begrippen. Dit museum is een openbaring. Kweken de kolonisten zulke zware druiven? En die prachtige mismisch, vol en gedonst als perziken. Het graan met zijn gulle aren. Neen, dit Land zal ons niet te weinig geven.

De man. Een kleine vijftiger. Geboren in Litthauen. Met het oog op zijne Palestina-plannen studeerde hij te Petersburg semietische talen en natuurkunde. Daarna landbouw aan Oostenrijksche en Duitsche Hoogeschoolen. Zijn eerste arbeid voor de Ica. Een rapport over den toestand van de Joodsche boeren in Zuid-Rusland. Eene bevolking van tweehonderdduizend zielen. Ettinger werd leider van het Ica-werk. Een centrum voor landbouw-onderwijs met proefstations. Conservenfabriek. Boomkweekerijen. Leen- en spaarkassen. Nieuwe boerenhoeven voor twaalfhonderd familiën. In 1902 bezocht Ettinger Palestina in opdracht van de Russische Vereeniging Chowewé-Zion: 'Zij, die Zion liefhebben'. In 1909 bezocht hij voor de Ica Mesopotamië. Dan Argentinië tot 1913. Dan werd hij door het Zionistische Bestuur naar Palestina gezonden als hoofd van het landbouw- en kolonisatie-werk, te Jaffa. Oorlog. Konstantinopel. Refugië's-werk te Alexandrië. Arbeid voor het Joodsch-Nationaal-Fonds in Den Haag, samen met Jacobus Kann, Nehemiah de Lieme, Julius Simon. Schrijver van een boek over kolonisatie-methoden, dat door het Joodsch-Nationaal-Fonds is uitgegeven in Jiddisch, Hebreeuwsch en Russisch. Op het einde van den oorlog noodigde dr. Weizmann hem uit naar Londen te komen, waar hij bleef tot zijn vertrek naar Palestina. Een werker. Al is niet ieder het eens met zijne richting.

III.

Wat heeft het departement van landbouw gedaan? En wat zal het doen, nu zoo ondenkbaar vele nieuwe mogelijkheden geworden zijn? Het program is: herstel van oorlogsschade; verbetering van den toestand der Jemenieten; ontwikkeling van de coöperatieve gedachte, de zoogenaamde Kewoetsoth, waarover later meer; droogmaken van moerassen; bebossching; practisch landbouw-onderricht en toepassing van betere methoden; onderzoek van het Land, capaciteit der landerijen, eigendomsrecht enz.

Oorlogsschade: vooral Petach-Tikvah en Aïn Ganim hebben geleden, waar het Engelsch-Turksche front is geweest. Ook Ben Schemen. De Engelsche Regeering is in beginsel bereid tot vergoeding. Maar ze geeft veel te weinig.

Hulp aan de Jemenieten. Ze hebben door den oorlog veel geleden: een zwak ras. Hunne buurten worden nu hersteld bij Rechoboth, Petach Tikvah, Rischon le Zion,

Gedera, Zichron Jaäcob enz. Betere watervoorziening. Nieuwe huisjes. Voor meer dan tienduizend pond. De duurte. Een Jemenietenhuis kost thans tweehonderd vijftig pond per huis. Voor den oorlog tweeduizend frank. Vijfhonderd gulden is het nooit geweest. Daar moest altijd geld bij.

Droogmaking van moerassen. Dit is zeer noodig voor de gezondheid. Men werkt vooral op de bezittingen van het Joodsch Nationaal Fonds en de Palestine Land Development Company: Merchawja, Kinereth en Deganania, waar de Jordaan het meer van Kinereth verlaat. De moerassen zelf zijn niet zoo groot. Een achthonderd 'dunam', dat is ongeveer tachtig hectare. Maar de moeras-muskieten maakten veel grootere streken onbewoonbaar. Er waren tijden, dat zeventig procent van de kolonisten met koorts nederlagen. Er zijn nu eucalyptusboomen geplant. 'De Joodsche boom,' gelijk de Arabieren zeggen. Bij Merchawja zevenhonderd dunam met zeventigduizend boomen. Kosten van droogmaking en bebossching bijna achtduizend pond. Voorts zijn de closets verbeterd, douches gemaakt, wordt kinine en muskietengaas verstrekt.

De bebossching. Beboscht zal worden: alle grond, die niet geschikt is voor landbouw. Duinen, moerassen en bergen. Er zijn alleen van Gaza tot Haïfa zevenhonderdduizend dunam duin, die niemand toebehooren. En die de Regeering misschien tegen matige betaling ter beschikking van planters stellen zal. Men is al begonnen bij Rischon le Zion. Het landbouw-departement betaalt den boomkwekerijen zes pond per duizend stekjes. Die later in de ruimte worden overgeplant. In de kwekerijen bij Rischon een half millioen stekken.

In de moerassen worden vooral eucalypten geplant. Ze groeien geweldig snel. In dit houtarme land kan een mooi bosch tevens goede inkomsten geven. Maar toch is bebossching geen taak voor particulieren. De beste boomsoorten gaan eerst opbrengen na zes tot acht jaren. Met velen duurt dit jaren langer. Een kleine kolonist kan dat niet uitwachten. De bebossching is vooral een gemeenschapsbelang: invloed op klimaat en regenval. Zij zal dus ter hand moeten worden genomen door gemeenschaps-organen. Voor de Zionistische organisatie bijvoorbeeld door het Joodsch Nationaal Fonds.

Den olijfboom, die vroeger veel geplant werd, acht Ettinger voor bebossching in het groot minder geschikt. Iedere boom op zich zelven eischt te veel zorg. Men plant op de bergen nu vooral den pijnboom. Op den Karmel bijvoorbeeld zeshonderd dunam. Dit jaar hoopt men zeven en twintig honderd dunam te beplanten.

IV.

De immigratie. Het Joodsche volk beleeft zware tijden. Het Joodsche vraagstuk is niet opgelost. Het is ons ter oplossing gegeven. Laten wij goed beseffen, dat in Palestina nog geen half procent woont van het Joodsche volk. Verhuizen ieder jaar honderdduizend Joden hierheen, dan blijft toch het aantal Joden in de diaspora gelijk. Palestina zal een geestelijk centrum van het geheele Joodsche volk kunnen worden. Niet minder. Maar ook niet meer. Of wij hier in 't Land ten slotte Joodsche woorden behouden zullen, kan niemand nu zeggen. Een levend Hebreeuwsch ontstaat met ongelooflijke snelheid. Of het Joodsche volk, als geheel genomen, in het Palestinawerk niet te veel geld vastlegt? Ik bedoel dit: wanneer de Amerikaansche Joden het volgend jaar tien millioen pond zullen schenken voor Zionistischen arbeid, zal dan de lijdende Jodenheid van Oost-Europa geholpen kunnen worden? Het Joint Distribution

Committee krijgt nu reeds minder geld. Men moet ook hier evenwicht houden. Al zie ik ook wel, dat het schoon is te werken alleen en uitsluitend voor het nationale toekomstideaal, al kost dit duizenden ouden en zwakken den dood. En niet alleen geld: de Mizrachie geeft al zijn geestelijke krachten aan Palestina. Maar moet men het rechtzinnige Jodendom in de diaspora dan aan zijn lot overlaten? Ettinger wenscht een immigratie, zoo groot mogelijk. Maar ordelijk en geregeld. Er moet eerst goed land worden gekocht. Wij hebben niet veel meer. Een vijf- of zesduizend dunam. Landaankoop is jarenlang verboden gebleven. Tegen de speculatie. De Engelsche militaire autoriteiten hebben geen uitzondering willen maken voor de Zionistische Commissie en het Joodsch Nationaal Fonds, wien toch werkelijk elke speculatie-gedachte vreemd is.

Het eerste jaar hoopt men dertigduizend te kunnen plaatsen. Meest ongehuwden, jonge mannen en vrouwen, die dadelijk werken kunnen. Ofschoon het land officieel nog niet geopend is, gelukt het toch reeds met onbeduidenden groepen Chalutsiem-pionieren uit Oost-Europa hier te komen. Meest over Triëst en Alexandrië. Bijna iedere boot brengt er aan. Dikwijls een paar honderd per week. Ze hebben meestal weinig of niets. Voor elke duizend productieve arbeiders heeft men het eerste jaar honderddertig duizend pond noodig. Dat is dus voor de dertigduizend vier millioen pond. Hun werk is voorbereidend werk: zuivering van 't land van steenen, bouwen van terrassen, bebossching enz. Dat brengt voorloopig nog geen geld in. Bij de geweldige duurte hier is honderddertig pond per man niet te veel. Alleen voeding kost honderd pond per jaar. Men heeft zestigduizend dunam land noodig, die de Regeering geven zal, naar men hoopt. Op 't oogenblik woont een gedeelte der immigranten in barakken en in tenten. Maar in den winter, die althans in Judea heel koud en ruw kan zijn, zal dat zwaar vallen. Men hoopt nu dit jaar nog vijfduizend huizen te bouwen. Gehouwen steen heeft het land genoeg. Maar geen ijzer en hout.

Men wil twaalf nieuwe koloniën gaan bouwen, meestal met bestaande kleine arbeidersvestigingen als centrum: Ben Shemen, Hulda, Merchawja, Kinereth, Daganiah enz. Dit jaar is daarvoor uitgetrokken honderdveertigduizend pond. Voorts aanleg en verbetering van wegen, waterleidingen enz. Alles is viermaal zoo duur als vóór den oorlog.

Waar moet 't geld vandaan komen? Wel, van 't Joodsche Volk. Engeland zal 't ons niet geven. Eerst vijftwintig millioen pond als gift. En dan een leening op hetgeen wij met dat geld hebben gedaan. Het maximum immigranten per jaar is wel ongeveer honderdduizend. De getallen van Davis Triesch zijn fantastisch.

In een volgend feuilleton over de coöperatieve arbeiders-groepen: de veelbetwiste Kewoetsoth.

Nr 162 De kewoetsoth⁺

⁺17-8 1920 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 20 juli

Heel eenvoudig: 'kewoetsah' beteekent 'groep'. En 'kewoetsoth' is daar het meervoud van. Groepen. Men bedoelt: coöperatieve samenwerking tusschen de arbeiders. Socialisatie. Dat is de intuïtieve waarde van het simpele woord 'kewoetsoth'.

Zal de Joodsche gemeenschap in Palestina gesocialiseerd worden? Hoe zal dat zijn met de Arabieren, die daaraan nog niet denken? De Grootte Vergadering te

Londen. Wij zijn hier zeer onder den indruk van onze onmacht tot het nemen van machtige besluiten. Er is gebabbeld tot het uiterste. Wij vreezen, dat onder den druk van de Amerikaansche delegatie op een holletje het geheele socialistische Pittsburgsche program zal worden aangenomen. Onze Oost-Europeesche broeders van de eerste, tweede en derde internationale zullen zich erover verheugen. De Sefardiem minder. En ons soort van menschen zal het maar kalm afwachten. De Engelsche arbeiderspartij is pro-Zionistisch, omdat zij gelooven, dat de Joodsche gemeenschap in Palestina inderdaad tot socialisatie komen zal.

II.

De Kewoetsoth. Een deel van de coöperatieve gedachte. Productie, consumptie en crediet. De Kewoetsoth zijn voor een deel productie-coöperaties. Systeem van Franz Oppenheimer en Frederik van Eeden. Coöperatieve rijkshoeven. Voor den aankoop van hunne benodigdheden vereenigen zich de kewoetsoth weder tot grootere groepen. Consumptie-coöperatie. Tot een crediet-coöperatie hoopt men te komen.

Er zijn op het oogenblik een goede veertig kewoetsoth met een zeven, achthonderd man. Maar 't aantal neemt dagelijks toe, doordat de immigratie van Chalotsiem-Pionieren uit Oosteuropa feitelijk begonnen is. De weg over Triëst is min of meer open. Het gaat nog wel met moeite, maar 't gelukt toch reeds een pas te krijgen te Weenen of te Alexandrië. De groote immigratie is nog niet geopend. Sir Herbert Samuel heeft beloofd, dat de voorwaarden daarvoor spoedig zullen worden gepubliceerd.

De kewoetsoth houden zich bezig met landbouw, bebossching, kwekerij en verkoop van boomen, drooglegging van moerassen.

De vestigingen zijn blijvend of tijdelijk. Blijvend zijn Kinereth, Degania, Merchawja, Ajeleth Haschachar in het Jordaandal. Hulda en Ben-Shemen in de buurt van Ludd. Tijdelijk zijn de kewoetsoth, die zich bezig houden met het droogmaken van moerassen, het zuiveren van het veld van steenen, het bouwen van terrassen, en ook de kwekerijen. Zijn de moerassen droog, de velden zuiver, de terrassen gebouwd, de omstreken van de kwekerij voorzien van boomen; dan gaat de kewoetsah weg. Voor de tijdelijke kewoetsoth is de woningquaestie de moeilijkste. Men woont in tenten en barakken. Maar dat gaat niet op den duur.

De vaste kewoetsoth houden zich bezig met veeteelt en landbouw. Hun producten verkoopen ze aan een groote consumptie-coöperatie. Er bestaat een bittere boosheid tusschen de Joodsche boeren en de arbeiders der kewoetsoth. De arbeiders verwijten den boeren, dat de mooie Joodsche koloniën zijn gebouwd met Arabischen uitbuitings-arbeid. De boeren verwijten den arbeiders der kewoetsoth, dat zij lui zijn en te weinig werken, dat zij de tering niet naar de nering zetten, groote deficitten maken, die dan door een of andere Zionistische organisatie moeten worden bijgepast: 'Voorzitter van de Deficitten' noemen zij Ettinger smalend. Oessiskin heeft gezegd, dat hij de kewoetsoth niet zoo goed heeft gevonden, als hij wel had gedacht. Maar hij schijnt later weer tot gunstiger gedachten te zijn gekomen. En op de Groote Vergadering te Londen zullen groote bedragen voor de kewoetsoth worden gevraagd. Het is niet gemakkelijk tot een juist en billijk oordeel over de kewoetsoth te komen. Men moet hier zeer voorzichtig zijn en voortdurend controleeren en verifieeren. Een arbeider in de kewoetsoth moet een pond of acht of tien per maand kunnen verdienen. Dat is meer dan dubbel zooveel als een Arabische arbeider per dag verdient. De kewoetsoth betaalt zijn leden ook de dagen, dat er geen werk is: regen en winter. De

boer betaalt den Arabischen arbeider twee of twee en een halve shilling per dag, alleen wanneer hij werkelijk werkt. De leden van de kewoetsoth zijn meest Oosteuropeesche jongelui van gymnasium, leerscholen en universiteiten. Wij kunnen hen toch niet nederhalen tot het peil van een fellach. Het is een algemeen volksbelang ons hoog te houden.

Bovendien hebben de kewoetsoth nog een belangrijke taak. Ze nemen de nieuw-aangekomenen op en onderrichten ze. Ze zijn als het ware opleidingsscholen voor een Joodschen boerenstand.

III.

De tijdelijke kewoetsoth kunnen niet zoo direct een deficit maken. De meesten werken voor de Zionistische Commissie. Ze nemen tegen vast geld een zeker werk aan. Een moeras droogmaken. Een land van steenen zuiveren. Terrassen bouwen. Een aantal boomstekjes opkweken enz. Van de aanneemsom moeten zij rondkomen. Natuurlijk kosten ook die tijdelijke kewoetsoth de gemeenschap geld. De aanneemsom is veel hooger dan wanneer hetzelfde werk door Arabieren werd gedaan. En als er een tekort is? Ach, dan wordt het toch wel weder bijgepast. Toch geloof ik, dat het systeem der kewoetsoth in wezen niet slecht is. De jonge immigranten, ook al hebben ze in de ballingschap wat landbouw geleerd, kunnen maar niet dadelijk als zelfstandige boeren beginnen in een geheel vreemd land. Als knechten werken bij Joodsche boeren is hun iets vreeselijks. In de kewoetsoth vinden zij hun kameraden, met wie ze het in godsdienstige en maatschappelijke inzichten meestal eens zijn. Ze worden daar goed opgenomen. En velen verlangen, althans voorloopig, niet anders. Noch heer. Noch meester.

De vaste kewoetsoth hebben dit jaar gekost zestien duizend pond. De tijdelijke zeven en twintig duizend. Dit zijn natuurlijk getallen van niets, wanneer men bedenkt, dat er in 't begin van 't jaar in alle kewoetsoth te zamen nog geen zevenhonderd man waren. En wij het naaste jaar een dertig duizend immigranten verwachten.

IV.

Zullen de kewoetsoth het eenige systeem der toekomst blijven? Dat zeker niet. En de socialistische werklieden zelven willen dat niet. Eenvoudig omdat niet alle menschen hetzelfde zijn. Er zijn er, die zich in een kewoetsah volkomen thuis gevoelen en met volkomen toewijding daar met alle macht werken. Ze voelen er zich veilig met den steun van de geheele groep. Ze voelen zich door niemand uitgebuit en ze buiten ook niemand uit. Velen dezer verlaten zelfs na hun huwelijk de kewoetsah niet. Daarentegen is de kewoetsah niet de geschikte levensvorm voor de individualisten, degenen, die willen wagen en willen winnen. Ook niet voor de gehuwden met groote gezinnen. Trouwens, de kewoetsoth, vaak ver van de steden gelegen, in een land zonder goede verbindingen, leveren vele moeilijkheden op. Onderwijs, geneeskundige verzorging, bibliotheken, voordrachten enz. Een bezwaar, dat ook de kleine koloniën hebben. Men wil nu de koloniën niet kleiner maken dan honderd landbouwende families. Daarbij komen dan nog handwerkslieden,

onderwijzers enz. De koloniën niet te ver van elkander af en door goede wegen verbonden. In de koloniën dan de kewoetsoth.

V.

Een bezoek aan de kewoetsah Talpioth, vlak bij Jeruzalem, bij den Tuin van Katamon. Een kleine groep. Acht personen. Vijf mannen, drie vrouwen. Een gehuwd paar. Zes werken reeds sinds jaren in verschillende kewoetsoth. Twee zijn gedemobiliseerde soldaten. Allen zijn volkomen met dit leven tevreden, ook de gehuwden. Ze bewerken dertig dunam, dat is bijna drie hectare. Ze kweken hier voor de Zionistische Commissie 250.000 boomen. Krijgen daarvoor tweeduizend pond. Maar ze moeten daarvan alles betalen: landhuur, gereedschappen enz. Zoodat er per maand ongeveer tien pond per persoon overblijft voor voeding, kleeding enz., wat in deze tijden maar net genoeg is. Concurrentie van Arabieren vreezen zij niet. De Joodsche methoden van boomkweekerij zijn zooveel beter. En zullen nog beter worden, wanneer er eerst maar meer landbouwscholen zijn. Deze groep zijn allen leden van Achdoeth Ha-awodah = 'Eenheid van Arbeid' ontstaan uit de Poalei-Zion en de Vereeniging van Landarbeiders. Een hunner is reeds negen jaar in verschillende kewoetsoth. Hij is volkomen met het stelsel tevreden. De fouten kunnen verbeterd worden. De groote voordeelen zijn: geen uitbuiting en uitsluiting van Arabische werkkrachten. De Achdoeth Ha-awodah heeft een Waäd Tarboeti-Cultuurraad, die de verschillende kewoetsoth van lectuur voorziet. Avondlessen, voordrachten enz. organiseert.

Ze werken hier tien uur per dag. Als het moet meer. En alles Hebreeuwsch. Achdoeth Ha-awodah is meer internationaal dan Hapoël Hasaïer, maar minder dan de Poalei-Zion in het buitenland zijn. Hier zijn ze tegen het Jiddisch. Vlak ertegen.

VI.

Het is uiterst moeilijk ten aanzien van de kewoetsoth eenvoudig 'voor' of 'tegen' te zeggen. De leden zijn voor een groot gedeelte nationale of internationale socialisten. Ze zijn ver van alles, wat de oude Joodsche godsdienst is. Maar ze hebben een groote liefde voor hun Land, hun Volk en hun arbeid. Prachtige, frissche, open mensen. Niets van het schele, het gniepige, het knijpende, dat de kleine kooplieden hebben in hun hokjes aan de Jaffastraat.

Orthodoxe kewoetsoth zijn er niet. De heer Ettinger heeft mij verzekerd, dat hij ze helpen zou, zoo goed als de anderen. Ook hier doet de Mizrachie niets. Welk een smart. Waar zijn de doorgangshuizen van Mizrachie? Waar de werkgroepen? De vereeniging 'De jonge Palestinensers', onderafdeeling van de Mizrachie is dood, morsdood. De geheele immigratie van jongeren is in handen van de beide socialistische partijen. Een paar honderd toegewijde Mizrachisten zouden veel kunnen redden. Niet betaalde propagandisten, en niet menschen, die hier een paar maanden gewichtig komen doen. Maar eenvoudigen, kloeken, toegewijden, die leven van het werk hunner handen. En al hun vrijen tijd geven aan onze mooie, heilige zaak.

Nr 163 In afwachting⁺

⁺19-8 1920 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 23 juli

Wijzelf. De Engelschen. De Arabieren. Wij wachten. De stemming is hier maar matig. De handel gedrukt in het geheele Oosten en in het geheele Land. De immigratie nog maar matig begonnen. De immigranten arm en jong, met weinig behoeften. Geen toeristen nog dit voorjaar. En in 't najaar? Over Egypte misschien. Maar de duizenden, tienduizenden Russische pelgrims ontbreken.

Een matte stemming. En de Grootte Vergadering in Londen. De Doar Hajom brengt groote telegrammen, vier vijfduizend woorden. De stenografische verslagen van de eerste zittingen komen binnen. Asser Saphir, de hoofdredacteur van Doar Hajom, heeft een rol gespeeld onder de jonge afgevaardigden. Hij is een leider van de Sefardiem, tegen de Zionistische Commissie en tegen alleen-heerschappij van ons beider Oost-Europeesche broeders, in al hun diverse nationale en internationale schakeeringen.

Heel veel belang stelt de massa in de Londensche Vergadering niet. 't Is precies gegaan, zooals een landelijk congres hier ook altijd gaat. In het begin kwisten met den tijd, complimenteuse verhalen over en weer. En ten slotte de meest-belangrijke zaken afgejaagd. De Doar Hajom is vol bittere klachten. Natuurlijk heeft zoo een groote propaganda-vergadering met Balfour als spreker wel invloed. Ook op de Arabieren hier, die zien, dat het Engeland nu werkelijk wel ernst is.

Overigens wachten wij de details nog af. Het onderwijs. Alles is hier veel gecompliceerder dan in Holland. De Mizrachisten hebben hun eigen eischen. En de socialisten eveneens, vooral wat betreft onderwijs aan volwassenen en verder cultuurwerk onder de arbeiders. De leus is ook hier: autonomie met subsidies.

Eén kwestie beweegt hier de gemoederen wel: Landnationalisatie. Onze uiterste elementen willen de Joodsche kolonisten zelfs onteigenen. Wat natuurlijk groote beroering zou maken, en zeer waarschijnlijk door de Engelsche regeering niet zou worden toegestaan. 't Is ook de moeite niet. Rischon le Zion heeft ruim 6500 beplante Dunam. Rosch Pinah in 't geheel ruim 40,000 beplant en onbeplant. Zichron Jacob in 't geheel 30,000. Chedera 17,000. Petach Tikvah beplant 12,000. Rechoboth 10,000. Er gaan nog steeds elf Dunam in een H.A. Trouwens: hoe stelt men zich dat voor: landnationalisatie wel voor de Joden, maar niet voor de Arabieren? Er is hier een groote haat tusschen de Joodsche landbouwende immigranten en de kolonisten. Natuurlijk, dat onze broeders van de verschillende internationalen er niet mee zullen ophouden. Zooals zij de orthodoxie verbitterd hebben met hun vrouwenkiesrecht. Ze zullen ons ook moeilijkheden maken met de Engelschen. Wij zijn verbaasd, dat de Amerikaansche gedelegeerden blanco hebben gestemd, ofschoon landnationalisatie toch een van hun programpunten was.

En de Zionistische commissie. Herinnert men zich nog, dat ik daarover uit den treure heb geklaagd? Natuurlijk heeft men toen mijn objectiviteit verdacht gemaakt. Een buitenlandsch schrijver schreef: 'De arbeid van de Z.C. is een van de schoonste bladzijden in onze geschiedenis'. Welnu: de dagen hebben gesproken. Ussiskin. Verleden jaar verwachtte men alles van 'den ijzeren man'. En nu? Weismann sprak over 'het faillissement van de leiding in Palestina'. Nu roept men om Brandeis als lid van het Driemanschap met Weismann en Sokoloff. Brandeis, een man op jaren al, kan hier absoluut niets doen. Hij kent noch taal, noch land, noch volk. Zijn komst

zou nog meer teleurstellen dan van Ussiskin. Maar ik denk, dat hij wel niet komen zal.

En de constituante? Men zegt, dat Samuel de bijeenkomst niet zal toestaan. Onze leiders zullen zich daarover wel op groote schaal verheugen. Een constituante met als sterkste elementen de socialisten en de Sefardiem, waaronder ook nog vele socialisten zijn. Te avond of morgen besluiten ze even tot landnationalisatie.

II.

De Engelschen. Gij hebt natuurlijk allen de Jewish Chronicle gelezen van 2 Juli met het debat in het Hoogerhuis over de Engelsche politiek in Palestina. Lord Curzon. Volgens dr. Weismann een van onze toegewijde vrienden. Wij wisten dat niet. Wat laat lord Curzon heel van ons Joodsch Nationaal Tehuis? Natuurlijk wel Joodsche regeeringsambtenaren. Maar geen regeeringsmacht van eenige Joodsche organisatie. De regeeringsgronden kunnen wij koopen in de open markt. Geen Engelsche leening. Scherp toezicht op immigranten. De voorspelling, dat sir Herbert Samuel na zes maanden bij de Joden nog veel impopulairder zal zijn, dan bij de Arabieren. Ik geloof niet, dat het zoo erg worden zal. Al geloof ik ook niet geheel in het officieele optimisme van onze leiders hier: het eerste jaar vijftigduizend immigranten en elk jaar meer tot honderdduizend. Binnen vijf en twintig jaar zal Palestina dan zoo Joodsch zijn, als Polen Poolsch is. De Engelsche regeering trekt zich dan terug en laat alles over aan de Palestijnsers, Joden en Arabieren, die zich dan verbreed hebben. Wie 't ziet, zal 't gelooven.

De Hebreuwsche Vredes-gerechten, waarover ik u vroeger uitvoerig schreef. Van de week werd ineens verteld, dat sir Herbert Samuel ze verbieden zou. Ongelooflijk. Waarom zouden wij niet het recht hebben onze kwesties, behoudens vragen van openbare orde en goede zeden, te brengen voor scheidslieden. Waarom niet voor vaste scheidslieden? Dat is in de meeste landen mogelijk. Toch worden de Vredesgerichten ineens druk besproken. Twee meeningen. De Zionistische Commissie was er voor. Haar juridische ambtenaar Daniël Oster is er de reorganisator en leider van. Ze versterken de Joodsche autonomie. Echter: daar bij de Regeeringsrechtbanken zoo goed als geene Joodsche zaken aangebracht worden, is het voor de Regeering moeilijk veel Joodsche rechters te benoemen en het Hebreuwsch als officieele rechtstaal te erkennen. De tweede meening is nu, dat op die wijze de Vredesgerechten ons meer kwaad dan goed doen. Bovendien bevat de volkomen vrije leekenrechtspraak van de Vredesgerechten niet. Men wil komen tot een aangepast oud-Joodsch recht. En terug naar beroepsrechters. Voorts: op het oogenblik geldt hier nog Turksch recht. Maar er zullen wel nieuwe wetboeken komen. Naar het Engelsch? Naar het Fransch? Joodsch? Op het laatste is natuurlijk weinig kans, wanneer de Joden zich toch niet aan de wetboeken houden, maar, behoudens quaesties van openbare orde en goede zeden, aan: 'het recht der werkelijkheid', gelijk dat door onze ongeleerde leeken wordt verstaan. Tegenover de Vredesgerichten is nu ineens de leus: 'Eén recht voor allen, Jood en niet-Jood'.

III.

De Arabieren. Natuurlijk is Emir Feisul hier de besprokene geweest. In Palestina zelf is het rustig. De Arabische aanvallen op de nederzettingen in het Jordaandal hebben opgehouden. Maar sinds een dag of tien is de verhouding tusschen Frankrijk en den Emir zeer verscherpt. Engeland heeft Frankrijk blijkbaar volkomen de vrije hand gelaten. Het geheele conflict is wel héél leerzaam voor ons, onnoozelen, die dachten, dat een 'mandaat' iets anders is dan eene 'verovering'. En wij mijmeren het woord 'zelfbeschikkingsrecht'.

Het is begonnen met de arrestatie door de Franschen van acht aanzienlijke Libaneezen, die liever Feisul hadden dan Frankrijk. Ze hadden van Feisul twee en veertig duizend pond gekregen om naar Europa te gaan. En daar te ageeren tegen het Fransche mandaat. Maar ze zijn opgepakt en zullen nu in volle onvrijheid de gelegenheid vinden gedurende een aantal jaren te mijmeren over: mandaat, zelfbeschikkingsrecht, enz.

Toen een ultimatum van Generaal Gouraud aan Emir Feisul. Groote beweging in Damascus. De nationale drijvers hoopten nog op fantastische hulp van Mustapha Kemal Pascha en van de Bolsjewieken. Maar geen hulp. Feisul moest alle voorwaarden aannemen. Machteloos. En de gevolgen? Het zal nu wel uit zijn met de aanvallen uit het Transjordaansche en Palestina. Ofschoon dit niet zeker is. Er zal wel koren komen nu uit het Transjordaansche naar Palestina. Nu Feisul het Syrisch-Fransche papiergeld moet erkennen, zal de handel van Beyrouth, die eenvoudig doodlag, kunnen herleven. Economisch zijn Palestina en Syrië nu gescheiden. En Palestina zal zich economisch wel meer wenden tot Egypte, waarmede het eenheid van muntstelsel heeft.

Wij denken, dat de Joden in Damascus wel zullen ademhalen. De Arabische organisatie, 'Het oog, dat ziet', had den Chacham Baschi van Damascus eenen brief geschreven vol bedreigingen aan de Zionisten.

Verschillende anti-Fransche Arabische agitators hebben de stad moeten verlaten. De Palestinensers onder hen zijn naar huis teruggekeerd. En Aref el Aref, de Arabische Jabotinsky? Die heeft hier een vonnis van vijf jaar te zijnen laste. En zal dus wel weer verder optrekken.

De val van Feisul heeft hier wel indruk gemaakt. Maar de jonge nationalistes hopen toch altijd nog. Mustapha Kemal, de Bolsjewiki, Egypte, Indië, wie weet. De Arabische nationale beweging is pas in het begin. Wij moeten er niet om lachen. Wij moeten zorgen, dat in vijf-en-twintig jaar onze nationale nederzetting in Palestina zóó krachtig is, dat zij een Arabischen vloed kan weerstaan. Men zegt, dat de grenzen van Palestina spoedig geregeld zullen worden. Nu Engeland Frankrijk de vrije hand in Syrië heeft gelaten, zal Frankrijk ons misschien goede grenzen geven: de Litani en de Hedjazbaan.

Herbert Samuel naar Egypte. Lord Allenby. Waarom? De Damascus-quaestie? De grenzen? De economische betrekkingen tusschen Egypte en Palestina. Of herziening van het proces-Jabotinsky. Minister Churchill heeft in het Lagerhuis gezegd, dat Sir Herbert en Lord Allenby daarover zouden beraadslagen. Sir Herbert heeft Jabotinsky onlangs ontvangen, evenals de twee Arabieren, die in de Paaschdagen wgens opruiing veroordeeld werden, maar nu ook vrij zijn gelaten.

IV.

En de duurte. Wij zien hier reizigers van alle landen, en allen zijn het er over eens, dat geen land op 't oogenblik zoo duur is als Palestina. Vijftien tot twintig pond per maand is hier een doodgewone prijs voor een enkele doodgewone kamer met doodgewoon pension. Woningen zijn hier onvindbaar. En dat zal nog wel erger worden, wanneer een gedeelte van de Londensche Zionistische administratie naar hier wordt overgebracht. Meubelen, kleederen: het is alles slecht, lelijk en duur. Het uitschot, dat in Europa en in Egypte niet meer te verkoopen is, wordt hier heen gezonden. Laat vooral niemand hier komen, die geen vaste verdiensten heeft. Leeraren en onderwijzers moeten natuurlijk goed Hebreeuwsch spreken. De Engelsche civiele administratie is nog maar héél klein, heeft geldgebrek en vraagt kennis ook van het Arabisch. De Zionistische Commissie heeft ambtenaren te veel. Aan intellectueelen is hier geen behoefte. Wel aan flinke, geschoolde landbouwers, handwerkslieden enz. Wie de schoen past trekke deze waarschuwing aan.

Nr 164 Geciviliseerd⁺

⁺20-8 1920 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 6 aug.

Verbazend, zóó geciviliseerd als wij worden. Generaal Money, generaal Watson, generaal Bols, allen weg. Het is nu the Right Hon. Sir Herbert Samuel. Generaal Storrs, de militaire gouverneur van Jeruzalem gedemobiliseerd. Hij blijft district-gouverneur, wat hetzelfde is. De bekende Zionist, kolonel Norman Bentwich, vroeger Chief Judicial Officer, is nu Legal Secretary, ongeveer minister van Justitie. Wij krijgen ook geciviliseerde postzegels. Tot dusver hadden wij geen Palestina-postzegels, maar E.E.F.= Egyptian Expeditionary Force-zegels, die in 't geheele bezette gebied van Palestina en Syrië golden. Maar Palestina-zegels zijn in de maak. Drietalig. Engelsch, Arabisch en Hebreeuwsch. Een ondernemend man hier is van plan den eersten dag al voor tweehonderd pond te koopen.

Gisteren is van het Militaire Gouvernoraat weggenomen het schild met Military Governorate. Geciviliseerd.

Sir Herbert Samuel. Een onberispelijk, geruischloos-werkende welwillendheids-machine. Juist wat wij nodig hebben. Hij wint harten tegen een salaris van vierduizend pond per jaar. Joodsche harten: een bezoek aan Rischon le Zion, op den dag, dat de druivenpluk aanvangt. Een bezoek aan het Joodsche gymnasium te Jaffa, wanneer de diploma's feestelijk worden uitgereikt. En vooral: een bidstond, verleden Sabbath, op den Sabbath der Vertrouwing, in de Synagoge 'het Huis van Jacob', die wij de Goerwe noemen, in het nooit-volprezen Jodenstraatje. Jammer dat men daar de politiek weer heeft ingehaald, door de Agoedath-Israël-orthodoxie van medewerking uit te sluiten, en door den ijdel en bedrijvenden Rabbijn Kuk naar voren te dringen. Maar zonder politiek gaat het nu eenmaal niet. Ook wij, die om deze redenen niet zijn gegaan, hebben het verschil wel gevoeld.

Paschen: onrust en geweld in het Joodsche kwartier. Uren lang hebben zij, die naar de Goerwe ten gebede waren gegaan, den eersten ochtend opgesloten gezeten, tot militairen het kwartier weder veilig hadden gemaakt. Sabbath der Vertrouwing: de Joodsche Landvoogd met generaal Storrs (Mordechai en Haman, zeggen de nijdgaaards) komen ten gebede in dezelfde synagoge in dezelfde straat. Wij beseffen het: God heeft angstwekkende wonderen aan ons gedaan.

Sir Herbert en de Joodsche ambtenaren werken op Sabbath niet. Het is met vreugde vermeld. Jammer, dat precies na de afkondiging van dat besluit de secretaris van de Zionistische Organisatie, S. Landman, op Sabbathmorgen van Jerusalem naar Londen op reis is gegaan. Een enkele Engelsche officier beweert nog wel, dat 't niet gaat: Sabbath niet werken, vooral daar waar de meerderheid der ambtenaren Joodsch is.

Overigens is natuurlijk het ingekankerde antisemitisme van vele Engelsche officieren niet verdwenen met de komst van Sir Herbert. De Joden van Tiberias liggen overhoop met hun gouverneur, omdat hij op een Joodsch schoolfeest is blijven zitten, toen Hatikvah gespeeld werd.

Overigens is er sinds de komst van Sir Herbert nog niet veel gebeurd. Landaankoop is nog steeds officieel verboden. Doch de wetten op de immigratie zijn nog niet gepubliceerd. Toch is de immigratie feitelijk begonnen. Elke week komen eenige honderden jongemannen uit Polen aan. En dat loopt zoo nog aardig op.

Geciviliseerd. En daarmee vrijwel verlost van de wonderen der censuur, al bestaat hij theoretisch nog. Sir Herbert heeft een aantal redacteuren van Jerusalemsche bladen ontvangen, en den toestand met hen besproken. Wie een blad uitgeeft, moet vijftig pond waarborgsom storten. Verscheidene Arabische bladen zijn daar niet eens toe in staat geweest en zij houden te verschijnen op.

II.

Wij zelf. Het congres te Londen is voorbij, en wij kunnen aan het werk gaan. Een groote moeilijkheid, is deze: wij waren tot dusver een organisatie, nu worden wij min of meer een staat. Daarvoor zijn andere menschen noodig. Ussiskin was een goed propagandist, maar als 'leider' hier is hij niet geslaagd, omdat hij zich te bemoeien had met allerlei, waarvan hij geen verstand had. Dr. Schemarja Levin is hier aangekomen. Hij is een goed philoloog en zou een goed leeraar of directeur van een middelbare school zijn. Maar dat is natuurlijk ver beneden zijn waardigheid. Hij wil ook hier een 'leider' zijn. Dat wil zeggen: zoo een beetje rondwandelen in het gebouw van de Zionistische Commissie, zich bemoeien met alles. En dan maar veel speecheu. Wij hebben hier noodig: vakkundigen en dan één bescheiden en evenwichtig leider, zoo iets als de president in een republiek. Wij hebben al veel te veel menschen, die zonder in een bepaald vak werkzaam te zijn, als 'leiders' leven op kosten van de organisatie. De politieke omstandigheden zijn ons zeer gunstig. Geld is er ook. Laten wij nu slagen.

De Joodsche Constituante. Men hoopt, dat hij ongeveer met het Nieuws Joodsche Jaar (September-October) zal kunnen bijeenkomen. Mits de Engelsche administratie verlof geeft. De groote vraag is deze: zal de administratie de Joodsche Constituante erkennen als publiekrechtelijk orgaan, dat besluiten kan nemen, ook bindend, voor de Joden, die wegens godsdienstbezwaren aan de verkiezingen niet hebben willen deelnemen?

In afwachting blijft het voorloopig bewind nog aan. Ook het Joodsche Regiment blijft. Over een uitbreiding daarvan is nog niet beslist. Men zegt zeker, dat Jabotinsky in zijn onderhoud met Sir Herbert over het Regiment heeft gesproken.

Maar de groote vraag is thans het lot van de Joodsche Vredesgerechten. Uitbreiden en bevestigen? Of opheffen? Want hierachter zit de vraag naar den geheelen opbouw van ons volk in Palestina. Dat wil zeggen: moeten wij een sterke, zelfstandige Joodsche autonomie bouwen, rechtsvorming, rechtspraak, onderwijs enz. Of moeten wij met de niet-Joodsche elementen samenwerken aan den opbouw van een Palestina,

dat al meer en meer Joodsch wordt, naarmate het aantal Joden hier toeneemt, tot het eindelijk zoo Joodsch is als Polen Poolsch. Verder zullen wij met een niet-Joodsche bevolking van zevenhonderdduizend niet-Joden niet licht komen. In den Turkschen tijd was de vraag eenvoudig: autonomie. Ook in rechtsvorming en rechtsspraak. Nu wordt de beslissing moeilijker. Wij zien dat het eerst aan de rechtsvorming. Wanneer de Joden zich toch nooit tot de regeerings-rechtbanken wenden, dan is er geen reden de nieuwe wetgeving te richten naar de oud-Joodsche. Of om veel Joodsche rechters te benoemen of Hebreeuwsch in te voeren als rechtstaal. Zoo ook de scholen. En in minder mate de landbouw, de publieke werken, gezondheidsdienst. Voor dit alles hebben wij autonome eigen departementen. Moeten wij die autonomie opgeven en alles overlaten aan eene algemeene administratie, die niet Joodsch is, maar Palestinensisch, al bouwt ze dan Palestina op in de richting van de Balfour-declaratie, en al wordt de administratie hoe langer hoe meer Joodsch? Het is niet mogelijk eene beslissing te nemen, zoolang wij niet precies weten, welke rechten het mandaat ons geeft.

De regeering heeft de vredesgerechten niet verboden. Maar de legal secretary, die een Zionist is, ziet ze ook niet gaarne. En wij hebben wel begrepen, dat de Regeering onaangenaam getroffen zou worden door plaag- en dwangmaatregelen tegenover Joden, die een zaak voor de regeeringsrechtbanken brachten, gelijk dat onder de Turksche administratie gebeurde.

III.

De Arabieren. De groote gebeurtenis is natuurlijk de val van Koning Feisul. Door de Franschen verjaagd uit Damascus en uit Edrei. Hij is thans in Haïfa. Waarheen? Men zegt: Egypte, Europa, om van Engeland herstel van onrecht te krijgen. Of terug naar Hedjaz. Men zegt: Akko. En ik denk eenige maanden terug: Jabotinsky in Akko en Feisul koning van een ongedeeld Syrië. Nu opgejaagd. Aref el Aref, de Arabische Jabotinsky, gevlucht. Men zegt, dat hij in Kerak zit, aan den overzijde van den Jordaan en dat de Franschen een prijs op zijn hoofd hebben gezet.

Gisteren hoorden wij, dat de gebieden Hauran, Gilad en Moab ten Oosten van den Jordaan onder Palestina zullen komen. Een goede tijding, die ons zeer verheugd heeft. Vandaag is er een groote beweging van troepen in de stad. Men zegt, dat zij de nieuwe gebieden bezetten gaan. Natuurlijk zullen zich daar niet dadelijk Joodsche landbouwers gaan vestigen. Maar 't zal wel dadelijk uit zijn met de macht van Damascus om door een uitvoerverbod van het Transjordaansche graan hier de korenprijzen op te zetten. Of om uitvoerpremies te heffen.

Van onrust merken we hier in 't Land nu weinig. Een roover-aanval op den weg van Rosch-Pinah naar Safed. En ineens twee aanzienlijke Arabieren voor politiek delict gearresteerd. Een uit Toel-Karem tusschen Ludd en Haïfa, en een (natuurlijk!) uit Sechem. Het broeit en borrelt. Maar de Arabische beweging heeft een klap terug gehad, alleen te vergelijken met den klap vooruit, die het Zionisme heeft gekregen. Zij hopen nu nog op allerlei fantastische mogelijkheden: een opstand van den Islam van Marokko tot Indië, een doorbraak van de Bolsjewiki over geheel Voor-Azië. Vooral dat laatste is niet onmogelijk.

Een schijnbaar kleine, maar in wezen belangrijke gebeurtenis: de regeering heeft een overeenkomst van aanneming van werk gesloten met de organisatie van landarbeiders betreffende een weg van Semakh naar Tiberias, twaalf K.M. Het aantal

werklieden zal komen tot vierhonderd. De dagverdienste per man bedraagt dertig piaster, dat is ongeveer drie gulden zestig. De socialistische arbeiderspartij zorgt voor ontspanning en ontwikkeling en voor medische hulp. Ieder arbeider moet lid zijn van de organisatie en van een ziekenfonds. Een autonome, coöperatieve arbeidersgroep.

En nu het merkwaardige: de Arabische club te Tiberias heeft zich tot de Joodsche arbeiders gewend met verzoek ook Arabische arbeiders een deel van 't werk af te staan. En dat is gebeurd. Het programpunt: 'verovering van den arbeid op de Arabieren' is dus losgelaten. Aan dertig Arabische arbeiders, als groep, is het aanleggen van 500 Meter afgestaan. De aanneemsom is even hoog als de Regeering den Joden betaalt. Ook medische hulp en voedsel wordt den Arabieren precies als den Joden verstrekt. Daarentegen moeten ze bijdragen aan de landarbeiders-organisatie en het ziekenfonds.

Ze mogen werken als coöperatieve groep of individueel maar niemand mag arbeiders aannemen voor een geringer loon.

Het is natuurlijk niet gezegd, dat de socialistische arbeiders er in zullen slagen het verschil tusschen Joodsche en Arabische loonen op te heffen. Dat zou eenvoudig een economische revolutie zijn. Als proef is deze samenwerking merkwaardig. Wat groeit daaruit?

Nr 165 De donkere bron⁺

⁺28-8 1920 O., 5. Gedat.

Jeruzalem 26 juli

Wij hebben het water hier zoo lief en zoo noodig. Het water is het levende, dat overal zijn leven brengt. In de lente bloeien de bloemen in stroomen van rood en geel waar het water stroomt. Een bron. Zooals een sfeer van licht om een lamp, zóó zijn de wonderlijke vertellingen hier om de bronnen heen. Vanmiddag is het wonder gebeurd. Een warme middag. En een huis in een nette burgerlijke buitenbuurt van Jeruzalem. Ik verzink. Ik wil terug, naar de buurt van de Jaffapoort. Het zonnige, het bonte. Dat is Jeruzalem.

Wanneer wij aan tafel zitten vanmiddag. En komen de beide Rabbijnen Epstein en Bernstein, twee van de meest-geleerde Ashkenasische Rabbijnen met eenen bekenden Sefardie Nissim Nahum. Wat kan dit zijn? De twee Aschkenasische Rabbijnen alleen, dat zou politiek kunnen zijn. Of een weesmeisje, dat moet worden uitgehuwelijkt en waarvoor geen uitzet is. Daarvoor bij te dragen is een heilige plicht, gelijk wij iederen ochtend in de gebeden zeggen. Maar de Rabbijnen met eenen Sefardie!

II

Het is noch politiek, noch het weesmeisje. Het is over de bron van Jehizkia waarover geschreven staat: II Kronyken XXXII: 30 'Diezelve Jehizkia stopte ook den opperuitgang der wateren van Gihon, en leidde ze regt af beneden naar het westen der stad Davids'. Dit is natuurlijk niet, gelijk Raschi opmerkt, de rivier Gihon genoemd in Genesis II: 13. De Talmoed leert ons, dat Jehizkia zes dingen heeft

gedaan. Drie met instemming van de Geleerden zijner dagen. En drie tegen hun wil. Tot de laatste drie behoort het verstoppert van deze rivier Gihon.

Nu eeuwen, eeuwen later, de zestiende, zeventiende eeuw der Christelijke jaartelling. Syrië en Palestina werden toen overheerscht door eenen Arabier, genaamd Aboe Sifien, dat beteekent: Vader des Zwaards. Hij liep door de straten van Jeruzalem en hij hoorde een ruischen van een diep water. Hij beval dit water op te sporen en bloot te leggen. Toevallig hoorde hij, dat te Jeruzalem een groot geleerde woonde E. Chaïm Wital, die het vermogen bezat, wonderen te doen door het uitspreken van Gods naam op eene bepaalde wijze. Men zegt, dat Mozes op die wijze den Egyptenaar heeft gedood, waarvan gesproken wordt in Exodus II vers 14. Aboe Sifien, de Vader des Zwaards, beval nu R. Chaïm Wital de donkere bron op die geheime wijze te openen. Deze wilde niet. En bevreesd voor den Vader des Zwaards, vluchtte hij naar Damascus, eenvoudig door het uitspreken van Gods naam op eene bepaalde wijze. Te Damascus verscheen hem in zijn droom zijn leermeester overleden, P. Isaïc Luria Aschkenazie, bijgenaamd Ari de Heilige, wiens naam de Wilnaër Gaon later nooit zou uitspreken zonder een angstig beven. ‘Waarom hebt gij geweigerd de donkere bron te openen? Gij weet, dat Jehizkia de Gihon heeft afgesloten tegen den raad in van de Wijzen zijner dagen. Gij, R. Chaïm Wital, zijt eene reïncarnatie van den koning Jehizkia. En Aboe Sifien is, gelijk zijn naam reeds aanduidt, een reïncarnatie van Sanherib, want ook dat beteekent Vader des Zwaards. De tijd om de bron te openen, was nu aangekomen en daarmee het begin van de verlossing van Israël.’ Toen zeide R. Chaïm Wital: ‘laat mij teruggaan naar Jeruzalem en de bron alsnog openen.’ ‘Nee’, sprak de Heilige: ‘de juiste tijd is nu voorbij.’ Dat is een element in vele kabbalistische verhalen: het verzuimen van den Juisten Tijd door onwetenschap, aarzeling of twijfel.

Zóó bleef de bron gesloten. Nissim Nahum, mijn Sefardische bezoeker, heeft het verhaal van R. Chaïm Wital gelezen in het boek *Sefer Shem Hagedoliam*, dat is het Boek van de Faam der Grooten door R. Chaïm Joseph David Azoelai, die in den Napoleontischen tijd Rabbijn te Livorno is geweest. Deze heeft het verhaal te Jeruzalem als overlevering gehoord. Ook in een ouder boek *Get Pachoet* wordt er over geschreven. (1740.)

De meening der kabbalisten is, dat met het openen van deze bron de verlossing van Israël beginnen zal. Men vindt die mening bijvoorbeeld in het boek *Ben Jehoadah* van R. Joseph Chaïm, die een jaar of tien geleden te Bagdad is gestorven.

III.

Nissim Nahum weet de plaats van de donkere bron. In de oude stad, niet ver van de Tempelplaats, waar nu het Turksche bad is genaamd Hamam el Schefah, dat is: het Bad der Genezing. Er is daar nog een bron, waarvan het water meer dan dertig meter onder den grond is. Nahum heeft eenen Arabier gesproken, die zegt, dat hij in eenen buitengewoon drogen zomer, toen de bron zonder water was, is afgedaald. Hij kwam in een doolhof van gangen in gewelven. Vóór den oorlog heeft Nahum pogingen gedaan de bron te laten onderzoeken. Het begin van alle pogingen is natuurlijk baksijns. Maar ten slotte wilden de bewoners niet. Ze waren bang. Misschien zweven rondom de bron ook voor hen legenden. Toen de jaren van den oorlog. Maar na den oorlog is Nahum weder begonnen. Hij vertrouwt op de meening van de kabbalisten, dat de opening van die bron het Geluk van Israël zal zijn.

Toen Herbert Samuel in het begin van het jaar voor een onderzoek hier was, heeft Nissim Nahum zich tot hem gewend. De zaak is toen onderzocht door den Gouverneur van Jeruzalem, den Generaal Storrs. Maar er is verder nog geen gevolg aan gegeven. Nu echter wil men de zaak opnieuw aanvatten. Er is zooveel gebeurd. De troebelen. San Remo. Wat San Remo beteekent wisten wij op den dag zelven niet. Maar nu gaan wij het zien. En zelfs de harten van de voorzichtige twijfelaars gaan openbloeien. Sir Herbert Samuel, de eerste Joodsche Landvoogd. Ook tegenover hem moeten wij voorzichtig zijn. Maar toch: de Joodsche Landvoogd. De legenden beginnen al te bloeien rondom hem heen. Die familie Samuel is uit Polen afkomstig. Waarom zou hij dan niet afstammen van Rabbi Saul Wahl, die ongeveer drie eeuwen geleden voor eenen dag koning van Polen is geweest? En dat R. Saul Wahl afstamt van Koning David, ziet, men kan er aan twijfelen, maar waarom zou men er aan twijfelen? Zóó is dus Sir Herbert Samuel een bloedverwant van Koning David en van den Koning Jehizkia. Gij zegt: lang geleden. Maar wat beteekent de Tijd tegenover de Eeuwigheid van Bloed en Woord? En ziet gij nu wel, hoe de tijden zich voltrekken? De Koning Jehizkia had de bron niet moeten uitsluiten. Zijn latere incarnatie E. Chaïm Wital heeft het juiste oogenblik verzuimd. Laten wij nu zijn nakomeling Sir Herbert overtuigen, dat nu voor hem weder een juist oogenblik is gekomen. Wanneer ik mij daarmee zou willen belasten? Gij ziet: het is géén politiek en niet een weesmeisje, dat moet worden uitgehuwelijkt en geen uitzet heeft.

IV.

Als de drie bezoekers weggaan. Dan zie ik weder, dat wij het Volk van het Boek zijn. En wij moeten dat blijven, ook wanneer wij weder het Volk van het Land worden. Nissim Nahum, ofschoon geen Rabbijn, gaat het eerst de deur uit, omdat hij twee groote heilige boeken draagt. De Rabbijn Epstein is wel ouder, maar niet aanzienlijker dan de Rabbijn Bernstein. Wie zal het eerst uitgaan? Dat zijn hier groote kwesties. Er zijn gemeenten verdeeld geraakt, omdat een rabbijn eenen andere heeft gepasseerd. Ten slotte zal de Rabbijn Epstein vóórgaan. Maar de Rabbijn Bernstein heeft een boek meegebracht. Goed: de Rabbijn Epstein zal dat dan dragen, tot zij buiten zijn. Daarna zou 't niet meer passen. Gij glimlacht wellicht over al die eerbied en over al die etiquette? Ik ook. Maar glimlachend bedenk ik toch ook, dat in al deze kleine bedrijven iets liefs, iets geriefelijks is.

Wij hebben het water hier zoo lief en wij hebben het water hier zoo noodig. Een bron, dat is voor ons het levende, het goede. Een Wezen. Iedere bron heeft zijn legende. Maar dat alles wordt volmaakt verleden tijd. Wij gaan Palestina moderniseeren, verschrikkelijk moderniseeren. De Fellachen worden geëlectriceerd en schoongemaakt met stofzuigers. Welk een vooruitzicht. En al de mooie legenden van bronnen, bloemen en rivieren worden opgedoekt.

V.

's Avonds in de schemering komt mijn Vriend Adil Effendi. Kent hij dat badhuis Hamam al Schefah? Ja, zegt Adil Effendi: hij kent dat. Maar 't is een echt armeluisbadhuis. Wie ons daar in ziet gaan, zal ons niet achten. Heeft hij wel eens

van die legenden gehoord? Maar Adil Effendi is héél sceptisch geworden, sinds hij werkt in de Engelsche Regeering. Het gaat de Mohammedaansche jeugd, zooals de Joodsche: een tikje materialistisch, een tikje ijdel, een tikje genotzuchtig. Daarnaast heeft de Joodsche jeugd toch meer nationalistisch idealisme voor het land en de taal. Donkere bronnen. Wie ontsluit ze te juister tijd! Neen, zegt mijn vriend Adil Effendi, peinzend in de schemering: ‘ik geloof nog wel aan Allah, maar niet aan al die andere verhalen. En ik geloof, dat mijn broer, Subhi Effendi, ook niet meer aan Allah gelooft.’

Hij smookt zijn sigaretje tusschen spitse lippen en hij tipt asch met een fijnen vinger. ‘Mijn vriend’, zegt Adil Effendi, ‘gij hebt dien ouden boom wel gekend, voor het huis van mijn broeder Abdoel Salaam? Men heeft altijd gezegd: wanneer die boom neervalt, dan gaat ook het Turksche rijk uit elkander. En gij weet met den grooten sneeuwval? Toen heeft de boom wel geleden. En Abdoel Salaam, die een wijs man is, heeft hem laten omhakken. Achmad en Aboe Joessoef hebben dat gedaan. Omdat de boom heel hinderlijk was voor de automobielen van de East Compagnie. Abdoel Salaam heeft al het hout gekregen en de Compagnie heeft een mooie baksjij gegeven aan Achmad en Aboe Joessoef. Heeft Turkije iets te maken met dien boom? En de Zagjuni met een put?’

En dan zucht ik en ik vrees, dat de juiste tijd voor mijn vriend Adil Effendi nog niet is gekomen.

Nr 166 Jonge volkskracht⁺

⁺1-9 1920 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 29 juli

Wie 't niet gezien heeft, zal 't niet gelooven. Zondagochtend, half vijf, komt mijn vriend Adil Effendi met twee héél mooie paarden van zijnen broeder Hassan Effendi en met zijn eigen zwarte knechtje. Want voor het eerst sinds Allah mij heeft verlost uit de Poorten der Gerechtigheid, zullen wij weder uitrijden. Wij zullen gaan naar Mootzah, de kolonie het dichtst bij Jeruzalem en naar Dilb, waar eenige honderden Joodsche Chaloeziem = Pionieren aan het werk zijn.

De ochtend, die pas is begonnen te schemeren. En de dauw, die in dichte grijze wolken het land verlaat. Het heeft zwaar gedauwd dezen nacht. Zonder dauw zou 't land verbranden en verpulveren. Regenen zal het zeker niet. Dat is het mooie van dit land. Men kan afspreken, dagen, weken, maanden van te voren, zonder vrees voor regen, 't Is nu al droog sinds Paschen en 't zal wel zomer blijven tot November. Waar is al de regen en al de sneeuw van het verleden jaar? Nu is er het graan. Er zijn de druiven, de perziken, de vijgen, groene watermeloenen en de lichtgele suikermeloenen, de aller-aller-allerlaatste misch-misch en de cactusvijg. Genoeg. En overvloed. Wij rijden langs het ziekenhuis ‘De Poorten der Gerechtigheid’. Ik sidder. Zooveel bleeke dagen. ‘Allah heeft u liefgehad’, zegt Adil Effendi. Wij zetten draf. Langs den weg buiten de stad, waar de zon is en de nachtwind het veld ruimt.

II.

Mootzah. De kleinste kolonie van Palestina, een groote duizend Dunam land. Dat is honderd Hectare. In 1893 gesticht. Gij vindt er de kleine landherberg van onzen vriend Brause. Koel bier, dat hier een paar gulden de flesch kost. En een vriendelijke

landwijn, goed en goedkoop. In de gelagkamer een portret van de stichters en gasten op den stichtingsdag. Na bijna dertig jaren herkent gij David Yellin en Joseph Mejuhaz, bekende, al oudere, Zionisten. De dagen gaan. Waarom Mootzah? Jesaja 58: 1: 'En gij zult zijn als een gewaterd hof, en als een springader der wateren, welker wateren niet ontbreken'. Er is te Mootzah inderdaad een 'mootzah majim', een springader van wateren.

De kolonie bloeit niet. Ze is te klein en heeft daardoor geen publieke inrichtingen: gemeentehuis, badhuis, bibliotheek. Voor den oorlog waren er zeventien kolonisten. Nu zijn er nog negen. De bodem is van steen. Men heeft er wat teelt van olijven, wijn en groente. Een enkele houdt melkkoeien. Voor den oorlog was de melkprijs te Jeruzalem anderhalve frank den rotel, van drie liter. Nu is hij twintig piaster, dat is bijna een rijksdaalder en tegen den winter, vóór de regentijd begint, loopt hij nog geducht op. Mettertijd zal Mootzah wel een tramverbinding met Jeruzalem krijgen. Dan gaan de kinderen met de tram naar de stadsschool.

De omgeving is prachtig. Groote grove bergen in afwisseling met kleine bloeiende dalvlakke. Een waterbron. Op de bergen rondom oude dorpen. Altijd op de bergtoppen. Dat is frisch. En veilig voor vijandelijke aanvallen. Vanuit Mootzah zal men u het dorp Ram aanwijzen, het bijbelsche Rama-Benjamin.

In Mootzah ook het veld, waar Herzl een boom plantte, toen hij, gelijk met Wilhelm II, Duitsch Koning en Keizer, Jeruzalem bezocht.

Wij ontbijten dus bij de goede moeder Brause met haar vele goede kindertjes. Het is zes uur en de wereld is al wakker geworden. Adil Effendi verzorgt zijnen inwendigen mensch. Ook zijn uitwendige mensch is goed verzorgd. Die 't ziet, zal hem achten.

III.

Dilb. Men zegt, dit is het oude Kirjath-Jesriem, dat Woudstad beteekent. Nu zijn er geen wouden, zoo min als er op den Olijfberg nog een olijfwoud of heugenis van een olijfwoud is. Maar te Dilb kan men den eersten opbouw van het Land zien. Er werken daar drie kwoetsoth-coöperatieve arbeidersgroepen. Het allereerste werk: het land zuiveren van de steenen, groot en klein. Daarvan terrassen bouwen naar de regelen der kunst, overal waar het land plotseling helt. Het regenwater kan dan niet langer met ongetemd geweld afstroomen en de aarde medesleepen, waardoor ten slotte niet anders overblijft dan kale steenrots. Het zakt van de terrassen langzaam en kalm af. Op de terrassen, die dikwijls slechts enkele vierkante Meters groot zijn, worden enkele boomen geplant. De grootere worden ook wel beploegd en bezaaid.

De eerste kwoetsah. Huizen zijn hier nog niet. Maar Ettinger denkt er over hier huizen te gaan bouwen. Als het maar niet zoo geweldig duur was. Bijvoorbeeld: ik woon hier in een huis als volgt. De eigenaar-bewoner is wel gedwongen geweest het te bouwen, omdat hij in een goed Joodsch kwartier geen woning huren kon. Hij kocht een terrein, waarop twee groote kamers waren gebouwd, voor vier honderd pond. Beneden werden nog vier kleine kamers bijgebouwd, een keuken en een badkamertje. Boven iets dergelijks. Huizen met meer verdiepingen waren er tot dusver in onze buurt niet. Het huis, klaar, kostte een en dertighonderd pond Egyptisch, dat is bijna acht en dertig duizend gulden. Het bovenhuis is verhuurd voor zestien honderd gulden per jaar. Beneden woont de eigenaar met zijn gezin. En heb ik één groote, ongemeubelde kamer voor vier pond per maand. Zoo een huis is voor den eigenaar

geen rijkdom, want een groot gedeelte van het bouwgeld heeft hij moeten opnemen. Het geld is duur. Tien procent is heel gewoon. Twaalf is niet veel. Men klaagt hier veel over de geldpolitiek van de Anglo-Palestine-Bank. De organisatie moet zoo gauw mogelijk aan eigenbouwers, niet aan huizenspeculatie, goedkoop bouwcrediet geven. Dat is beter dan bouwen van huizen in eigen beheer, met al den egoïstischen rompslomp van ambtenaren.

Dilb, nog geen huizen. De eerste kewoetsah woont in een barak. De twee andere wonen in tenten. De barak is uit Amerika gekomen en kost vierhonderd pond. Zij voldoet maar matig. De planken zijn gebarsten van de hitte. Als de regentijd begint wordt dat een zondvloed. Ook is het de vraag, of een dergelijke barak winterstormen van de Jeruzalemsche hoogvlakte kan weerstaan. In Galilea, waar het klimaat milder is, zullen de barakken beter voldoen.

De groep bestaat uit vijftien personen. Twaalf mannen. Drie vrouwen. Een gehuwd paar. De gehuwde vrouw verzorgt de huishouding. De twee ongehuwden werken op het land. Ze zijn met het stelsel van de kewoetsoth wel tevreden. Ook de gehuwden. Twisten komen niet voor. Ze verlangen niet naar een meer individualistisch bestaan. Geen heer. Geen knecht. Ze zouden niet bij Joodsche boeren in loondienst willen werken. En ze zijn verheugd, dat de meerwaarde van hun arbeid, in het geheel een paar duizend Dunam, niet ten goede komt aan particuliere uitbuiters, maar aan het geheele Joodsche volk. Het land behoort aan het Joodsch Nationaal Fonds. Deze kewoetsah is een tijdelijke. De meeste arbeiders gaan weg, wanneer het land gezuiverd en geschikt is. Het is hier ook min of meer een school. Telkens komen hier nieuwe chaloetsiem aan, die door de ouderen onderricht worden. Een tijdelijke kewoetsah is natuurlijk moeilijk. Alles is los en ongewend. Vooral de opvoeding der kinderen. Maar ik hoor, dat de meeste gehuwde Joodsche arbeiders in de kewoetsoth geen of zeer weinig kinderen hebben. Het gehuwde paar hier is kinderloos. Eveneens te Talpioth.

Deze kewoetsah werkt voor de Zionistische Commissie. Ze hebben tweehonderd pond voorschot gekregen voor de installatie. Elk man verdient verder honderd pond per jaar. En dat hebben ze ook wel nodig. Vóór den oorlog leefde een gemiddeld kolonistengezin van duizend tot twaalfhonderd frank. Iedereen begrijpt, welke schatten ons de kolonisatie thans kosten zal. Wij moeten en zullen die opbrengen, boven en behalve de onproductieve hulpverlening aan de Oosteuropesche Joden.

Het werk in Dilb gaat eerst na jaren en jaren opbrengen. Bovendien verdient men aan bosschen nog geen schatten. Maar bebossching is noodig voor het klimaat. Zij moet natuurlijk door de gemeenschap worden betaald. En wij moeten maar zorgen, dat wij 't kunnen uitzingen. Het moet. Het moet.

De gezondheidstoestand te Dilb is goed. Zuiver water. Geen koorts. Geen dokter. Een verpleegster. En alles Hebreeuwsch. Merkwaardig zoo nationaal hier onze broeders gaan voelen, die in Europa van de eerste, tweede of derde internationale zijn geweest. Trouwens: de meeste chaloetsiem behooren tot de Poel Ha-zaïer, de nationale arbeiderspartij.

IV.

In de tweede kewoetsah ontmoet ik mijnen vriend Krieger, die in de groep te Marum bij Groningen het landbouwwak heeft geleerd. Marum - Jeruzalem. Een zware winterdag in Groningen. Een lichte zomer in Palestina. Het is middag. Gewerkt wordt

hier van 's ochtends vier tot tien. 's Middags van drie tot zes. Nu rusttijd. En wij zullen het terrein gaan opnemen.

Op den voorgrond dit: ik zeg volstrekt niet, dat de kewoetsah de beste opbouwingsvorm van ons land is. Ik kan dat finantieel, economisch en psychologisch nog op geen einden na overzien. Misschien zal ik het nooit kunnen. Bovendien zijn de werklieden in de kewoetsoth allen ver van de Joodsche traditie af. En de orthodoxie slaapt natuurlijk weder of verscheurt zich zelf in geringe twisten. Waar zijn de ritueele doorgangshuizen voor immigranten? Waar zijn de orthodoxe kewoetsoth, waar het oude Joodsche leven in nieuwe schoonheid opbloeit?

Maar anderzijds: welk een werkvreugde, en welk een toewijding bij deze chaloetsiem. Krieger toont mij de terrassen. Zie ik wel, hoeveel beter de hunne zijn dan die van de Arabieren? Zie ik wel, hoe vol en schoon een Joodsche wijngaard staat. En hoe los en leelijk deze Arabische? Denk ik, dat dit land een steenland is? Geen sprake van. Onder de steenen een fijne, bruine aarde, zoo goed als de beste in Holland.

Ik vraag naar hun dagverdeeling, naar hun weekverdeeling. Wat doen zij op Sabbath? Niet werken. Maar bij elkander op bezoek gaan en zien, wat de andere kewoetsoth hebben gedaan. En zich verheugen, dat het werk weer opschiet.

En dan dalen wij van den zonnigen berg af naar de schaduw van een olijfboom-boschje, waar mijn luie vriend Adil Effendi wacht met de twee mooie paarden, die van zijn broer Hassan Effendi zijn.

Nr 167 De weezen van Palestina⁺

⁺6-9 1920 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 3 aug.

Er is dikwijls geklaagd over het moreele nadeel, dat de Amerikanen hier hebben gedaan met hun vergedreven liefdadigheid. Maar als de Amerikanen er niet waren geweest. Wat zou er zijn geworden van de duizenden weezen van Palestina? De Amerikanen. Men verwijt hun, dat ze Amerikaansch zijn in hunne methoden. Maar ze maken orde. Ik heb van het weezendepartement, dat onder Amerikaansche leiding staat, een preciese begrooting gekregen. Zóó ver heb ik het bijvoorbeeld nooit kunnen brengen ten aanzien van mijn eigen organisatie, de Mizrachie. Noch ten aanzien van de Mizrachistische Kweekschool voor Onderwijzers, ofschoon ik in den Raad van Toezicht zit.

De weezen van Palestina, dat is Miss Alice Selisberg. Geboren te New-York. Gestudeerd en geslaagd aan het Barnard College, de vrouwen-afdeeling van Columbia University. Litteraire en economische studies. Eerst onderwijzeres geweest, maar heeft Miss Selisberg zich meer en meer den socialen arbeid toegewend.

Er was te New-York een groot Joodsch weeshuis, zes honderd jongens en meisjes, genaamd Hebrew Sheltering Guardian Orphanage, onder leiding van Ludwig Bernstein. Thans buiten de stad in paviljoens.

Men heeft er gebroken met het eenvoudige gestichts-systeem. Er is zelfregeering. De kinderen schikken zich naar hun gaven en gebreken in clubs. Er zijn er bijna vijftig. Iedere club had een volontairen leider. Miss Selisberg was een der twee hoofdleiders. Ook probeerde men zooveel mogelijk voor ieder kind iemand te vinden, die er zich bijzonder voor interesseerde: bezoekt in het gesticht, uitvraagt in zijn huis. Min of meer de ouders vervangt.

Toen het weeshuis naar buiten werd verplaatst heeft men de clubleiders en de vrienden vereenigd tot een organisatie ten behoeve van de weezen, die 't gesticht verlieten, en naar New York kwamen voor hun werk. Nog drie jaar na 't verlaten van 't Huis behielden de weezen steun. Ze hadden ook een veldkamp buiten de stad, zoodat ze heen en weder konden reizen en hun week-einde buiten zijn.

Al dit wil Miss Selisberg hier ook invoeren. Weezen zijn er genoeg. Maar geld niet genoeg. En vooral: er zijn geen geschikte hoofden van weeshuizen genoeg en geen clubleiders en zoo meer. Dat moet hier nog groeien.

II.

Te Jeruzalem waren begin Juni ruim 2600 heele of halve weezen onder de zorgen van het weezenwerk. Ze waren in particuliere gezinnen met familie of vreemden. In huizen met tien tot zeventien kinderen, meestal onder leiding van een echtpaar, waarvan de man eigen verdiensten heeft. Voorts: het jongensweeshuis van den heer Goldsmit met bijna tachtig jongens. Het meisjesweeshuis met vijf en vijftig kinderen. Achttien blinde weezen in het blindeninstituut. Twintig in een inrichting voor zwakke weezen. Twintig in een pas geopend baby-weeshuis. Vijftien jongens buiten de stad in Giveath Saül, waar zij landbouw leeren en steenbakken. Het overgrootste deel, meer dan 2400, is in private gezinnen. Toezicht wordt gehouden door tien district-bezoekers. Op schoolvorderingen en lessen wordt toezicht gehouden door een gewezen onderwijzer, die in voortdurend contact staat met de scholen, die de weezen bezoeken. Er is een avondschool voor weezen, die op ambacht zijn, waar de leerlingen, tweehonderd, ook een avondmaal krijgen. Er is een ambtenaar, die voor de werkjongens en meisjes geschikte werkweezen zoekt. Onderwijzers voor groenteteelt, tuinbouw en steenbakken.

Buiten Jerusalem zijn bijna vijftienhonderd weezen onder dit bureau. Zoo komt men geheel tot meer dan vierduizend weezen, waarvan ruim vijfhonderd in weeshuizen. Het aantal weezen is hier buitengewoon groot, omdat ze van alle landen naar het Heilige Land zijn gebracht. Maar vooral omdat zooveel Joodsche vaders in het Turksche leger zijn omgekomen, meest door typhus en gebrek. Al dit weezenwerk wordt betaald door het Amerikaansche Joint Distribution Committee, dat samenwerkt met de Amerikaansche Medische Missie en de Zionistische Commissie. Echter: vinden velen, dat de godsdienstige opvoeding van de weezen niet wordt verzorgd. Wel bijvoorbeeld in het huis van den heer Goldsmit, maar dat is bloot, persoonlijk toeval.

Buiten dit Amerikaansche weezenwerk staat onder anderen het grootste weeshuis van den Rabbijn I.I. Diskin, waar de jongens, een paar honderd, nog een volle Joodsche opvoeding krijgen. Maar daar zijn de wereldsche dingen weer minder.

De Mizrachie had dit kunnen en moeten doen: een weezenverzorging, die stoffelijk gelijk staat met de Amerikaansche en geestelijk met de Chassidische.

III.

En wat kost dit nu, in deze dure tijden? De 2400 weezen in privaatfamilies krijgen elk ongeveer anderhalf pond, wat niets is. Daarenboven kleeding, schoenen, schoolbehoefte vrij. De kinderen in de kleine familiegroepen drie pond. De vijftien

jongens te Giveath Saül vier pond. Bovendien vijftig pond voor onderwijzers in tuinbouw, steenhouwerij, en benodigdheden voor de lessen en de inrichting. Geneeskundige verplegingsdienst bijna vijf-en-twintig pond. Boeken enz. voor bijna veertienhonderd weezen, honderd pond, per maand.

De heer Goldsmit krijgt per kind drie pond, behalve kleeding. Een gedeelte van de voeding enz. wordt coöperatief in 't groot gekocht en met de drie pond verrekend. Voor salarissen nog ruim vijftig pond. Het blindeninstituut krijgt ook drie pond per wees.

Ik geef deze cijfers zoo precies, omdat ze vergeleken met Holland eenig idee kunnen geven van de duurte.

IV.

Waarom zijn niet alle kinderen in weeshuizen of in families? Wat is het beste systeem? In New-York en Brooklyn heeft men gevonden, dat arme kinderen thuis zwaarder zijn dan weezen in kleine groepen en die weer zwaarder dan weezen in groote weeshuizen. Individueele behandeling schijnt de ontwikkeling ten goede te komen. Maar dit is nog slechts een voorloopige gevolgtrekking. Miss Selisberg voelt het meest voor gezinsverpleging. Ze is ook goedkooper. Maar er zijn niet altijd families genoeg. Een weeshuis is duur. De heer Goldsmit betaalt aan huur driehonderd vijf en twintig pond per jaar. Voor zieke en heel lastige kinderen zal men toch altijd gestichten moeten houden.

Miss Selisberg is dezer dagen wegens persoonlijke omstandigheden naar Amerika wedergekeerd. Het weezenwerk is nu in handen van Miss Berger, een der leidsters van de Amerikaansche Young Women Hebrew Association, met Miss Selisberg en de bekende Henriëtte Szold oprichtster van de Amerikaansche Zionistische Vrouwenorganisatie 'Hadassah'.

V.

Wij zijn naar Giveath Saül geweest. Uw Amsterdamsche stadgenoot E. Davids, die aan het hoofd staat van de kleederafdeling van het weezenwerk. En de Opperrabbijn Eugen Horovicz, vertegenwoordiger in Palestina van de Amsterdamsche Pekidim en Amarcalim, die hier veel goed werk doen, waarover ik u spoedig hoop te schrijven. Naar Giveath Saül. Den Jaffaweg. Voorbij het ziekenhuis 'Poorten der Gerechtigheid', den breeden weg naar links, waar de bergen beginnen te bouwen. Voor den oorlog was daar een kleine Joodsche nederzetting, die in den strijd gedeeltelijk vernield is. Nu wonen er de vijftien jongens, met den leider, en het overige personeel. Wij treffen het maar half, want acht van de jongens zijn naar de kolonie Rischon le Zion, waar zij deels vacantie vieren, deels helpen bij het lichte werk, zooals de druivenpluk. Men doet het hier veel: stadskinderen voor een tijdje naar de koloniën zenden. De gedachte is goed. Maar de uitwerking is zóó, dat een gedeelte van de Joodsche ouders er weer niet aan kan mededoen.

Giveath Saül maakt een zeer goeden indruk. Reinheid en Orde. De jongens mogen ons zelf alles laten zien. Men zou niet zeggen, dat deze jongens opraapsel van de straten zijn. Verwaarloosd en verwilderd in den oorlogstijd. Sommigen hadden nog

nooit op een stoel gezeten, of gegeten met een vork. Nu zijn zij mooie, gezonde Joodsche jongens. Van een mooi-donkeren Jemeniet af, tot een zonnig blonden jongen, dien ik natuurlijk voor eenen Aschkenazie houd, maar die een Sefardie blijkt te wezen. Wat heeft deze straatjongens zoo rustig gemaakt? Zoo werkzaam en nobel? Of vergis ik mij en had ik zelf een goeden dag? De omgeving van Giveath Saül is onbeschrijflijk mooi. Het bouwen en breken van de bergen, waarin de avondschatuwen zich gaan strekken. Heel, heel, wijd. Zien de jongens deze schoonheid? 't Mag zijn.

Hun werk? Steenen leeren houwen voor huizen. Een goed, ook nationaal-noodig, werk. De huizen nood is hier geweldig. Nog een onafzienbaren tijd zullen gehouwen huizensteenen noodig zijn. Voorts leeren zij tuinbouw. Tomaten een volksvoedsel. Radijs, hier iets nieuws, maar waarvan zij toch al den Hebreeuwschen naam kennen. De taal Hebreeuwsch. Dat is natuurlijk niet alles. Maar het is iets. De opvoeding is betrekkelijk goed Joodsch. Echter: dit is weer niet een stelsel, maar gevolg van den toevalligen persoon van dezen bepaalden leider. Zoo heel ongemerkt worden de jongens door Rabbijn Horovicz geëxamineerd. En ze blijken aardig wat te weten, nog van den tijd vóór den oorlog. Of 't blijven zal? Ik geloof, dat het mede de taak van de Diaspora is, het oude vrome Jodendom te bewaren, tot Palestina geheel bezet is en zijn onrustige bevolking tot rust komt.

Het Volk van het Boek. Het volk van het land? Wij vragen de jongens of we ook iets voor ze kunnen doen? Ja: kunnen wij niet zorgen voor een onderwijzer, die weer schoolonderricht geeft? Rekenen, Aardrijkskunde, Geschiedenis.

Er is dikwijls over de Amerikanen geklaagd. Maar als zij er eens niet waren geweest? Zouden dan deze Jeruzalemsche straatjongens zóó mooi en nobel en sterk zijn geworden? En zouden zij weten te zitten op een stoel en eten met een lepel en met een vork?

Nr 168 Pekiediem en Amarcaliem⁺

⁺14-9 1920 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 13 aug.

Amsterdam is Jeruzalem niet. Maar Amsterdam is wel eene stad, die te Jeruzalem in groot aanzien staat. Vroeger nog meer, toen de Zionisten hier minder werkten. Maar toch nog wel. Er zijn nog verscheidene vrome scholen, waar ge aan den ingang lezen kunt, dat ze onder leiding staan van Pekiediem en Amarcaliem te Amsterdam. Ook het Schaäre-Zédèk-hospitaal is min of meer onder administratie van de Pekiediem. En de woningen voor de armen en pelgrims op den Zionsberg, die wij vroeger de Duitse Plaats noemden. Maar tegenwoordig zeggen wij héél voorzichtig: Bathé Machsé, dat is: Toevluchts-huizen.

O, Amsterdam heeft hier nog altijd een goeden naam. Een heel mooie maneschijn [noemen] onze Jeruzalemsche vrienden een: 'Amsterdammer lewone'. De administratie van Pekiediem had de reputatie: duidelijk en nauwkeurig: 'Zoo klaar als een Amsterdammer Zettelchen' zegt men hier.

II.

Wat Pekiediem zijn weet iedereen. Het zijn ambtenaren. Die stam P.K.D. heeft in zijne verschillende vervoegingen talloze beteekenissen. Wij leerden aan dien vreeselijken stam alle tijden, wijzen, personen, getallen en geslachten van de werkwoorden. Tegenwoordig gebruikt men, geloof ik, den stam K.T.L. Och, 't is lood om oud ijzer.

Amarcaliem zijn ook Pekiediem. Een Arameesch woord, dat meermalen in de Vertaling van Onkelos voorkomt. Een mooie plaats Numeri III: 32. In de Mischna komt het woord eenmaal voor. En wel in Shekaliem V: 2, waar de heilige tempelambten worden genoemd. Bar Tenoerah verklaart 't woord: 'Zij, die over alles te zeggen hebben'. Hij vergelijkt het Arabische Emir.

De Pekiediem en Amarcaliem zijn de oudste organisatie in de diaspora ten gunste van de Joden in het Heilige Land. Ze werd in 1809 opgericht door drie notabele Amsterdammers: Goedeinde, Prins en Lehren. Hunne administratie is altijd keurig bijgehouden, en in het archief te Amsterdam moet zich wel veel merkwaardigs bevinden. Een mooi proefschrift. Hier hebben de Pekiediem voor 1908 geen eigen vertegenwoordiger gehad en ook geen eigen archief. Zij correspondeerden met de rabbijnen. Uit de nalatenschap van eenen vroegeren Chacham Baschi heeft de tegenwoordige vertegenwoordiger Rabbijn J.B. Horovicz een brief van Pekiediem gekocht, bijna tachtig jaar oud, waarin deze den rabbijnen gestrengelijk vermanen, beter tegen de zending onder de Joden op te treden. Oudtijds waren de Pekiediem hier een groote macht. Bij de Nederlandsche administratie voegden zich Duitschland, Zwitserland, Engeland, Frankrijk, Denemarken, Zweden en Noord-Amerika.

Vroeger bestond het werk voor een niet onbelangrijk gedeelte in het bedeeien van behoeftige geloofsgenooten. In 1906 is het werk gereorganiseerd en legt men zich vooral toe op productieve ondersteuning. Een recht op uitkeering, alleen omdat men tot een bepaalde gemeente behoort, bestaat niet. Uitkeering krijgen alleen: wetgeleerden, weduwen, weezen en invaliden. Validen krijgen hoogstens een toeslag of worden met een geldleening geholpen. Kinderen moeten een vak leeren en worden daarbij gesteund.

Gedurende den oorlog hebben de Pekiediem, die Hollandsch zijn, altijd kunnen helpen. De Zionistische organisatie niet gedurende den Turkschen tijd en de Hilfsverein niet gedurende den Engelschen tijd. Er is toen door de Pekiediem wel een half millioen gulden per jaar uitgegeven.

Nu bedraagt het maandelijksche budget bijna duizend pond. Een groote som, die alleen met de grootste moeite wordt opgebracht.

Voor den oorlog hadden Pekiediem een aantal scholen in en buiten Jeruzalem. Die in de koloniën zijn wegens geldgebrek aan den algemeenen Zionistischen Opvoedingsraad overgegaan. Ze zullen waarschijnlijk wel onder een orthodox toezicht komen, al blijven ze dan onder de Zionistische organisatie. De scholen in Jeruzalem zijn nog vrij. Een school voor Sefardische en een voor Jemenitische kinderen. Er zijn ruim vierhonderd kinderen. De leertaal is er Hebreeuwsch. Het maandelijksch budget is bijna vijfhonderd Pond. De onderwijzers salarissen zijn minder dan van den Opvoedingsraad. Maar de onderwijzers blijven toch. Er is voor dit schoolwerk voortdurend meer geld noodig. De gebouwen moeten worden onderhouden en verbeterd. Anders komen er moeilijkheden met de regeering. En de salarissen moeten toch niet al te laag.

Voorts voeren Pekiediem een vereeniging van Wetschrijvers, wier werk zij garandeeren. Er leven daar thans ongeveer honderd familiën van. De Pekiediem betalen tien tot twaalf pond per maand, ook in tijden, dat het werk niet loont. Ook

hebben zij een werkplaats voor de bearbeiding van olijfhout tot souvenirs van Land en Stad.

In het oude Jeruzalem woont geen enkele arts. Zij wonen allen in de buitenwijken. Armenartsen en wijkverpleegsters zijn er niet. Wel zijn er gratis poliklinieken aan de ziekenhuizen. Vroeger hadden de Pekiediem in de oude stad een dokter en een apotheek. Ook in Tiberias en Safed werd geneeskundige en hygiënische hulp verleend. Dit alles staat nu stil wegens geldgebrek. Ook de Amerikaansche Hadassa heeft geen geld voor thuisbezoekende armendokters en verpleegsters.

III.

Een aparte administratie, maar nauw met Pekiediem samenwerkend, beheert de Zionshuizen, de zoogenaamde Duitse Plaats. Ook de vertegenwoordiger van Pekiediem, de werkzame en bekwame Rabbijn Horovicz woont daar. Een van de stichters is R. Akiba Lehren. Er zijn ongeveer honderdtien armen-woningen op een prachtig gelegen terrein op den Zionsberg, vlak bij de berg Moria, met uitzicht over de Omarmoskee, het dorp van Silouân, tot den Olijfberg en de bergen van Moab. Er is nog open bouwterrein genoeg. En wie, bij den heerschenden woningnood een woning laat zetten, weet zeker, dat hij een weldaad doet. Vóór den oorlog kostte het bouwen van een huis, twee kamers en een keuken, driehonderd pond. Maar 't zal nu wel meer zijn.

Over het Schaaré-Zédèk-hospitaal: de Poorten der Gerechtigheid, heb ik vroeger reeds geschreven.

Maar er is nog meer Amsterdam te Jeruzalem. Het Amsterdammer Hofje. In 1837 werden Tiberias en Safed door eene aardbeving geslagen. De ruïnen zijn nog te zien. Een aantal wetgeleerden met de Heilige Wetsrollen vluchtten naar Jerusalem. De wetsrollen werden ondergebracht in een oude synagoge, die Pekiediem en Amarcaliem toebehoorde. Later werd het geheele hofje, waar de synagoge stond, aangekocht. De huizen worden zonder winst verhuurd.

IV.

Nog een buitengewoon belangrijk werk wordt door de Pekiediem gesteund: het vervaardigen van een concordantie op de Mischna en de Talmud. Ieder, die Hebreuwsch studeert, zal beseffen welk een gewichtig en omvangrijk werk dit is. Het is begonnen door R. Hajim Josua Kasovsky, die er met ongelooflijke vlijt en toewijding aan gewerkt heeft. Een gedeelte is reeds gedrukt en door de grootste oriëntalisten zeer geprezen. Prof. M. Braun heeft over dit groote werk geschreven in 'Monatschrift für die Wissenschaft des Judentums'. Pogingen een Mischna-concordantie te maken zijn vroeger gedaan, maar niet gelukt. In groote armoede en ontbering heeft R. Hajim Josua gewerkt. Een huisje van twee kamertjes, waar zijn kinderen rondbolderen. Zijn brood verdienen als steenendrager. Een van de grootste geleerden van Jeruzalem. Een van de weinigen, die niet aan politiek doet. Die niet te koop is voor wat geld of wat eer.

De Pekiediem-administratie zal dezen zeldzamen geleerde nu helpen. Hij krijgt een rustige werkkamer in de Zionshuizen. Misschien kunnen wij later komen tot een

eigen drukkerij. Wij twijfelen er niet aan, of ook in Holland zal dit groote werk de verdiende belangstelling vinden. Men moet zich maar eens goed rekenschap geven, wat het zeggen wil: een concordantie op Mischna en Talmud. Rabbijn Horovicz heeft een comité gevormd, om den arbeid te steunen. Sir Herbert Samuel heeft in een buitengewoon vriendelijk en waardeerend schrijven het hem aangeboden eere-voorzitterschap aanvaard. Voorzitter van het plaatselijk comité is de Rabbijn Horovicz. Leden zijn de Rabbijn Ben Simon, vroeger opperrabbijn van Caïro, kolonel Norman Bentwich en twee secretarissen: Alter Levin, ook als Joodsch schrijver bekend. En ik zelf. Gij mist den Rabbijn Kuk? Neen: een zoo ijdel en bedrijvend man kunnen wij niet gebruiken bij dit werk, dat wij zoo rustig en wetenschappelijk willen houden als maar mogelijk is. Het is wel jammer, dat wij niet kunnen samenwerken met den Taalraad, maar R. Chajim Josua kan niet samenwerken met nationaal-Joden als Ben Jehoedah. In verschillende buitenlanden worden comité's voorbereid om het mooie, machtige werk verder te steunen. Velen hebben reeds medewerking toegezegd. Voor Nederland de opperrabbijn A.S. Onderwijzer.

Een betere plaats voor het werk kan men zich niet denken: de berg van Zion bij de berg van Moria, met uitzicht op Silouân, de Olijfberg en de bergen van Moab.

Neen: Amsterdam is Jeruzalem niet. Maar vanouds heeft Amsterdam veel voor Jeruzalem gedaan. Het heeft er eenen goeden naam. Een Amsterdammer lewone. En: zoo klaar als een Amsterdamsch Zettelchen.

Moge dat zoo blijven.

Nr 169 Een crisis[†]

[†]16-9 1920 A., 5-6. Gedat.
Jeruzalem 25 aug.

Herbert Samuel gaat zijn gang. Heel wijs en voorzichtig. Het mandaat beteekent niet een Joodsch Palestina, maar het wegnemen van hindernissen daartoe. Het is ons vooraf gezegd: de hooge ambtenaren zullen Engelschen zijn. Er zijn er van de week weder zestien benoemd, gouverneurs en onder-gouverneurs. Allen niet-Joodsche Engelschen en gedemobiliseerde officieren der oude administratie. Generaal Storrs, de gouverneur van Jeruzalem, blijft. Bepaalde anti-Zionistische ambtenaren worden wel ontslagen. Bijvoorbeeld: kolonel Stanton, gouverneur van Haïfa, en kolonel Popham, onder-gouverneur van Jeruzalem. Samuel werkt langzaam en voorzichtig in overeenstemming met onze krachten. Voor de kleinere betrekkingen, de posterijen bijvoorbeeld, worden ook plaatselijke Joden benoemd.

Gematigd. Sir Herbert gaat ten gebede naar de Synagoge, maar hij zit aan een diner met de leden van de Amerikaansche kolonie, waar het eten natuurlijk niet Joodsch is. Hij bezoekt de Omar-moskee, ofschoon daarop een ban van de Rabbijnen ligt. Hij bezoekt de Grafkerk, waaruit Joden anders smadelijk worden geweerd. Zoo is hij den Zionisten niet Zionistisch genoeg. Den orthodoxen niet orthodox en den Engelschen niet Engelsch.

De taboe, het grondboek, is nog altijd niet geopend. Sir Herbert heeft zich bedacht en de taboe blijft taboe, tot door of met steun van de Regeering agrarische credietbanken zijn geopend. Men wil voorkomen, dat Arabische grondeigenaars, die tijdens den oorlog in schulden zijn geraakt, gedwongen zullen worden hun land tegen lagen prijs te verkoopen. De gewone banken geven geen crediet op langen termijn en vragen een zeer hooge rente. Voor de Zionistische organisatie hindert dit niet.

Wij hebben op het oogenblik toch geen geld om te koopen. Duur of goedkoop. Maar verschillende Joodsche grondspeculanten zijn heel boos. Er wordt in het geheim toch wel gekocht en verkocht. Maar die contracten hebben rechteens geen waarde. De Landcommissie, die Sir Herbert in zijn troonrede had aangekondigd, is benoemd. Taak: precies vast te stellen, welke gronden Turksche Regeeringsgronden waren. Welke gronden geschikt zijn voor intensieve bebouwing en bevolking. Maatregelen te nemen tegen het verdrijven van pachters, indien de eigenaar het land verkoopt. En in het algemeen den Hoogen Commissaris te adviseeren in alle landkwesties. Voorzitter is majoor Abramson, gewezen gouverneur van Akko en Hebron. En Joodsch lid, de bekende Kalvarisky.

Er is ook een commissie benoemd om te overwegen welke maatregelen moeten worden genomen om de vestiging van een of meer hypothecaire credietbanken te vergemakkelijken. Voorzitter is weder een Engelsch juridisch officier. Het Joodsche lid is weder een bekend Zionist, Tolkovsky, uit Jaffa. Executoriale verkoopen van onroerend goed blijven tot de vestiging van zulk een bank verboden.

Eveneens is benoemd een commissie om te overwegen of het mogelijk is een belasting te heffen van de waardevermeerdering van den bodem ten gevolge van de ontwikkeling van het Land. Aanleg van spoorwegen, havens enz. Voorzitter is weder een Engelsch officier. Joodsch lid de Zionist dr. A. Ruppin.

Voorts is ingesteld een Gouvernements Oudheden-dienst. De hoogere ambtenaren zijn weder Engelschen. Ben Jehoedah en Nachum Schlousz verleenen hunne wetenschappelijke medewerking.

Er komt dus wel tekening en leven. Maar langzaam.

De Oostgrens is nog altijd niet vastgesteld. Maar Sir Herbert is naar Kerak en Es-Salt geweest. Te Salt is hem namens zeshonderd Arabische hoofden een verzoek gedaan, dat de Oostoever van den Jordaan óók onder Engelsch bewind zou komen. Dit verzoek zal wel ingewilligd worden. Maar Feisoel!

Te Es-Salt heeft Sir Herbert ook gratie verleend aan Amin el Husseini, den broeder van den Groot-Mufti en aan Aref el Aref, den Arabischen Jabotinsky. Zij werden beide vervolgd wegens deelneming aan de Paaschoproeren. Gevangen genomen. Vrijgelaten onder borgtocht. Zij vluchtten. En werden uitgesloten van de algemeene amnestie, die Sir Herbert bij de aanvaarding van zijn ambt heeft gegeven. Nu hebben zij toch genade gekregen. Zij hebben rust en trouw beloofd.

De Paaschoproeren. Al bijna weer vergeten. Wij leven zoo snel en zoo veel. De geleden schade is nog niet vergoed. Maar 't schijnt, dat de Regeering toch bereid is te betalen.

Jabotinsky is naar Londen. Hij wil geen gratie maar revisie gevolgd door vrijspraak.

II.

De Arabieren. Het middelpunt is Feisoel geweest. Hij zal nu probeeren bij Engeland steun te zoeken tegen Frankrijk. Men zegt, dat hij verkocht is voor een handvol Mesopotamische petroleum. Eenvoudig: Frankrijk laat Engeland vrij in Mesopotamië en Engeland laat Frankrijk vrij in Syrië. Het heette, dat Feisoel Koning zou worden van Mesopotamië onder Engelsch mandaat. Hij zelf heeft gezegd, dat hij dat weigert. Ook de Franschen zijn daartegen. Zij vreezen, dat Feisoel vanuit Mesopotamië Syrië tegen de Franschen opzetten zal.

Feisoel is nu ineens weder pro-Zionistisch geworden. Hij heeft te Haïfa een interview geweigerd aan een redacteur van een anti-Zionistisch Arabisch blad. En

toegestaan aan een redacteur van een pro-Zionistisch Arabisch. Ook heeft hij ontvangen dr. Eder, lid van de Zionistische Commissie. Hij heeft verklaard, dat hij altijd pro-Zionistisch is geweest. En dat alleen de Zionisten in staat zijn Palestina te doen herleven.

Waarom zijn de Franschen zoo fel tegen Feisoel? Men zegt, dat een van zijn hoofdamtbenaren den Franschen brieven heeft verkocht, waaruit bleek, dat Feisoel tegen Frankrijk ageerde. De Franschen hebben hem gewoonweg opgejaagd. Damascus is nu zwaar bezet. Vijftienduizend man. Blanke troepen in de stad. Gekleurde troepen buiten de stad. Censuur. En van een publieke opinie blijkt niets. Een nieuw Syrisch ministerie, door de Franschen samengesteld. Maar merkwaardig. Generaal Gouraud heeft in eene vergadering den Emir Feisoel heftig aangevallen. Hij heeft hem een verrader genoemd en een dief. En toen heeft de door Frankrijk aangestelde minister den mooien moed gehad Feisoel in het gezicht van den generaal Gouraud zelven te verdedigen. Hulde.

Intusschen blijkt het duidelijk, dat de Syriërs daar niet van Frankrijk gediend zijn. De Hauran. Het vruchtbare graanland in het Noordoosten, over den Jordaan. Sir Herbert heeft die streek niet bezocht. Er schijnt daar nog min of meer Fransche invloed te zijn. Wat daar nu precies gebeurd is, weten wij nog niet. Maar het is ongeveer zóó: de Fransche regeering had twee van de Arabische ministers naar den Hauran gezonden om de opgeruide Hauran-stammen tot rust te overreden. De trein, waarin de ministers reisden, is twee stations voorbij Damascus overvallen door Bedouïenen. De beide ministers gedood. Vele reizigers eveneens, waaronder een Fransch hoofdofficier. De berichten zijn nog verward. Maar in den trein bevond zich ook Harry Goodman. Engelsch onderdaan en berichtgever van verschillende Joodsche bladen. Hij wordt door de roovers vastgehouden. Hij weet, dat hij in Palestina is! Bij de Paaschoproeren heeft hij een paar leelijke klappen opgelopen en is hij door Indiërs gearresteerd.

Gedood is de Italiaansche zee-officier Levy Bianchini, die verleden jaar lid van de Zionistische Commissie was. Een stil en bekwaam werker. Gezien bij zijne regeering, bij de Engelsche en bij de Joden. Een groot verlies. Het lijk is niet gevonden. Maar zijn dood wordt als zeker beschouwd. Misschien wordt hij hier begraven. 'Doar Hajom' geeft een rouw-nummer uit met bijdragen van Ben Jehoadah, kapitein Aronssohn, Storrs, Norman Bentwich, dr Eder en Ittamar ben-Awi.

In het Westen naar de zeezijde hebben de Franschen een Groot-Libanon-staat geproclameerd. Een mooie speech van generaal Gouraud. Wij verheugen ons maar matig. Generaal Gouraud is een vijand van de Zionisten. Hij zal wel probeeren voor zijn Groot-Libanon goede grenzen te krijgen ten koste van Eretz Israël. Toch vertrouwen wij nog, dat de rivier Litani de grens zal worden, en dat niet een gedeelte van Galilea zal worden opgeofferd.

Te Metullah, onzaliger gedachtenis, is onder Fransche leiding een mooi verzoeningsfeest gevierd tusschen Christenen, Joden en Arabieren. Maar onze dooden blijven dood.

Het slot is als het boek van Esther. Wegens den aanslag op dien trein heeft de Fransche regeering den Hauran geweldig beboet. Twaalf millioen. De één zegt francs. De ander zegt pond. Te betalen binnen acht dagen. Zoo niet, dan wordt een stevige strafexpeditie naar den Hauran gezonden.

In Palestina is alles rustig. Vandaag valt weer een Mohammedaansch feest. Maar er is niemand, die er aan denkt.

III.

En wij? Wat doen wij? De tijd voor opbouwen is nu gekomen. De politieke binnenlandsche toestand kon niet mooier. Het militaire bestuur, dat van alles de schuld kreeg, weg. Een Joodsche Landvoogd. En wat beleven wij? Een geweldige crisis.

De constituante. Zoo lang verwacht en waarvoor de verkiezingen zooveel geld hebben gekost. Sir Herbert heeft nu verlof gegeven tot de bijeenroeping. Maar er is geen geld. Zoo eene vergadering van bijna tweehonderdzig leden uit het geheele land kost natuurlijk geld. En wat geeft het of de constituante al besluiten neemt? Wanneer deze den Amerikanen niet bevallen, geven zij geen geld. Misschien, dat onder die omstandigheden de vergadering wel weer zal worden uitgesteld. Men heeft er trouwens al lang geen belangstelling meer voor. Wij hebben de hitte en wij hebben de duurte. De hitte is dit jaar geweldig. Negen en dertig graden Celsius in de schaduw. Hier zijn de avonden en nachten luv en koel. Maar te Jaffa en in de koloniën niet. In Beyrouth heeft het van de geweldige hitte zelfs geregend. En de duurte al even wreed als de hitte. Er is een crisis in den handel in het geheele Oosten. Er heeft een geweldige emigratie uit Palestina plaats, nog voor de immigratie eigenlijk goed en wel begonnen is. De Doar Hajom van Donderdag en Vrijdag heeft daarover twee hoofdartikelen. Honderden en honderden uit de steden en uit de koloniën verlaten het land wegens gebrek aan werk. Geheele families trekken uit. Nog veel meer zouden weggaan, wanneer zij maar het reisgeld hadden. De meesten gaan naar Amerika. Het is een bitter gezicht. Eenige maanden na San Remo.

Een aantal jongeren verlaten het land om buitenslands verder te studeeren. Hier komt voorloopig geen universiteit. Geen geld. Intusschen, deze jongeren, meest onderwijzers, komen voor een gedeelte wel weer terug. Wel ontstaat er nu tijdelijk een gebrek aan onderwijzers. Er is weinig animo voor het vak. De Kweekschool voor Onderwijzers, de eenige hier te lande, heeft dit jaar negen leerlingen afgeleverd. Het is moeilijk goede, Hebreeuwsch-sprekende onderwijzers van buiten te bekomen. Er was een behoorlijke verhooging van de onderwijzerssalarissen voorgesteld. Dr. Mossinsohn, hoofd van het gymnasium te Jaffa, is als afgevaardigde van de onderwijzers naar Londen geweest om het nieuwe budget te verdedigen. Het is aangenomen, maar of het zal worden uitgevoerd?

De Samaritanen. Bij onze tweede verlossing, hoe hebben zij ons gehinderd. Nu zijn er nog maar weinig overgebleven, alleen te Sechem. Zij hebben den Joodschen Onderwijsraad nu eenen onderwijzer gevraagd. Veertig kinderen is alles, wat zij nog hebben. De Joodsche onderwijzer staat op 't nieuwe budget. De eerste Jood, die zich te Sechem vestigen zal.

IV

De dagen gaan. Zijn de getijden van Palestina verzet? De geweldige sneeuw dezen winter. En vandaag heeft het geregend ofschoon de leerboeken zeggen, dat Juli, Augustus en September volstrekt regenloos zijn. De beroemde oudsten van dagen zijn, toen de bui ophield, dadelijk buitengekomen om te verklaren, dat het bij menschenheugenis om dezen tijd van 't jaar nooit heeft geregend. Wij hooren ook, dat commandant Bianchini misschien niet dood is, maar slechts gevangen genomen.

Moge het waar zijn en hij spoedig zelf kunnen lezen, hoeveel goeds men na zijn dood van hem heeft geschreven.

Het Voorlopig Bewind der Palestinensische Joden heeft vergaderd. De constituanten komt over zeven weken, dat is na de Najaarsfeesten, bijeen. De Amerikanen zullen wel veel moeten hooren. Van de socialisten, omdat zij echt-bourgeois, hun geldmacht zoo ongenadig uitoefenen. En van de Russen, de Achad-Haämisten omdat zij zich, gesteund door hun geld, verzetten tegen de jarenlange leiders. Ik geloof trouwens niet, dat in den toestand, waarin wij thans verkeeren, de constituanten bijeenkomen zal. Het geld. Ieder lid krijgt drie gulden per dag. Dat is niet veel. Maar de reis- en verblijfkosten in dit land zonder goede verbindingen.

De dagen gaan. En de getijden in Palestina zijn wel verzet. Sneeuw, regen. En te Jaffa hebben de Joodsche arbeiders een algemeene staking afgekondigd. Gelukkig, dat er geen werk is. Er worden optochten gehouden. Dit is juist precies, wat ons nog ontbrak.

En Mucharam nadert. De maand, dat de huurcontracten moeten worden vernieuwd. Wij hebben hier alles: huizenlood, sleutelgeld, huurcommissies. Gebouwd wordt er zoo goed als niet. De Zionistische Commissie heeft geen geld. En de Regeering ook niet. Want Palestina moet zichzelf bedruipen. Vroeger hebben de Joden hier veel gebouwd. Een bouwvereniging. Ieder lid gaf een paar pond. Uit een of ander liefdadig fonds werd de rest gegeven. Voor een paar honderd Napoleon werd graag een huis gebouwd. Met de huur werd dat dan afbetaald. Zóó zijn geheele buurten gebouwd, door doodarme menschen. Volstrekt niet een slecht systeem. Maar de getijden zijn verzet. Sneeuw, regen en staking. Met een kinderlijk optimisme worden door tallooze verenigingen bouwplannen gemaakt. Voor een deel zit daar gewone speculatie achter. Men rekent er op, dat het buitenland (Amerika!) de bouwkosten wel renteloos of ongeveer renteloos geven zal. En dat men dit zal afbetalen met de huur. Een zoogenaamd Mizrachistische bouwvereniging 'Huis en Tuin' heeft vierhonderd leden. Ieder grondstuk wordt een halve Hectare groot. Het zal heel mooi worden. En ik hoop nog te beleven, dat er bijvoorbeeld honderd van die kasteelen uit de lucht op de aarde nederdalen.

V.

De crisis. Gij hebt daar natuurlijk van gehoord. De Amerikanen willen geen geld meer geven, zoolang het bestuur van de Zionistische Organisatie niet geheel veranderd is. Nu hebben wij geen geld om iets te doen voor den opbouw van het Land. En zelfs de loopende zaken kunnen bijna niet worden gaande gehouden. Officieel is de immigratie nog niet aangevangen. En reeds ziet men met angst ieder maand de duizend chaloetsiem komen.

Wie mijn feuilletons geregeld gelezen heeft, weet, dat ik iets dergelijks heb voorspeld. Een wagen, die geladen wordt boven zijn vermogen, breekt. Dat is geen pessimisme en geen optimisme. Dat is mechanica. Natuurlijk kan men niet precies zeggen, waar de wagen precies breken zal.

Wie hier anderhalf jaar geleefd heeft, moest het zien. Geen Heilige Geest. Jagen naar geld, eer of macht. Zoowel de Palestinensers als de buitenlanders. Te Parijs, te Londen, overal. Wij lezen nu, dat te Londen zeven en twintig ambtenaren ontslagen zijn. En Hantke is naar Duitschland terug. Dat zal ons niet helpen. Onze leiders hebben geen vertrouwen gehad op het Joodsche Volk en niet op de schoonheid en

de heiligheid van de Zionistische idee. Ze hebben een geheime diplomatie gevoerd. En gemeend de groote Europeesche staatslieden te imponeeren, door een politiek vertoon, waarachter geen kracht stak. Een departement in Londen. Een in Parijs. Weidsche emigratie-bureaus te Praag, Weenen, Konstantinopel. Hier eveneens een verkwistend beheer. Subsidies en toelagen aan alle kanten. Bijvoorbeeld: een intelligence-department, dat zich toelegde op spionage onder de Arabieren en officieel tweehonderd pond per maand kostte. En de Amerikanen? Hoeveel van hun werkelijk eerste-rangs-menschen hebben hun positie opgegeven en zich blijvend gevestigd in het Heilige Land? Verleden jaar is hier een Amerikaansche delegatie geweest, die na korten tijd hals over kop verdween. De Hadassah werkt goed, En het weezenwerk ook. Maar daar wordt geen land mee opgebouwd.

De 'Doar Hajom' van Maandag heeft een interview van den Londenschen correspondent met Sokolov. Natuurlijk ziet hij de crisis als een geldcrisis. Ik zie een geestelijke crisis. Een ontspanning. Wij moeten terug naar de verhoudingen, die in overeenstemming zijn met onze krachten. 'Er is een geweldige breuk in onze beweging gekomen,' zegt Sokolov nu. En: 'ik weet niet, hoe wij uit die engte zullen komen.' Verleden jaar zeide Sokolov tegen onzen Londenschen correspondent: 'Uw Jacob Israël de Haan is een dichter. Wij hebben hem veel te vergeven, ook zijn pessimisme, hoe ongegrond dit ook zij.' O, was ons Zionisme maar meer een geestelijke beweging gebleven! De stemming hier is natuurlijk geweldig slecht. Men hoopt, dat de Amerikanen zich nog wel zullen bedenken en weder geld zullen geven. Maar de Amerikanen, bij alles wat zij reeds doen in hun eigen land en voor de Joden elders, kunnen het geld niet geven. Alleen het departement van landbouw en kolonisatie had plannen gemaakt, die dit jaar vier millioen pond moesten kosten. Een geestelijke herleving is noodig.

VI.

De Mizrachie. Mijn eigen partij. Gisteren bracht de 'Doar Hajom' den oproep van een aantal bekende Amsterdamsche Mizrachisten aan de Mizrachisten in het Oosten. Heel mooi. Het orgaan van de Nederlandsche Mizrachie eischt nu het ontslag van onzen betaalden propagandist. Neen; het geheele systeem moet veranderd. De toestand is thans zoo: de Mizrachie heeft in Amerika, Londen en Palestina zooveel betaalde menschen en bureaux, dat men met de uiterste inspanning precies daarvoor het geld kan opbrengen. En er voor het Mizrachistisch werk niets overblijft. Men heeft zelfs geld voor het Joodsch-Nationaal-Fonds gegeven, verbruikt. De Mizrachie hier kan dan ook niets doen. Noch voor de immigratie van orthodoxen. Noch voor hunne kolonisatie. Feitelijk bestaat de Mizrachie hier niet. Een jaarvergadering, verleden jaar geweest, zal er dit jaar niet zijn. Geen rekening en verantwoording. Geen budget. Gisteren is er eene bestuursvergadering geweest. Dr. Mirkin, die men zich te Amsterdam en te Antwerpen zeker herinnert, heeft daar een geweldig requisitoir gehouden. Of 't helpen zal?

En het onderwijs? Het troetelkind van de Mizrachie. Dit voorjaar heeft de Mizrachistische wereldconferentie te Amsterdam een geheel zelfstandigen orthodoxen onderwijsraad geëischt. Zoo niet, dan zou de Mizrachie zelf het orthodoxe onderwijs in zijn hand nemen. Welk een overspanning! De Londensche organisatie heeft dit besluit kalm naast zich neergelegd. Er is één algemeene onderwijsraad met drie orthodoxe leden, die door Mizrachie gekozen worden. En een ondergeschikte

orthodoxe raad over de twee Mizrachistische scholen en over een aantal niet-Mizrachistische, orthodoxe scholen buiten Jeruzalem, die door geldgebrek gedwongen zijn geweest zich over te geven. Een bloeiend orthodox onderwijs verwacht ik voorloopig niet. Wij zullen eens zien, hoeveel nieuwe orthodoxe scholen dit jaar zullen worden geopend.

Voor de Mizrachie is de oplossing van de crisis ook weer deze: weg met de dure bureaux en de ambtenaren. Ontspanning tot redelijke verhoudingen. Een heilige volkskracht.

Nr 170 De stad van Jirméjahoe⁺

⁺18-9 1920 O., 5. Gedat.

Jeruzalem 12 aug.

De vastendag van 17 Tammoes. De drie weken. De vastendag van 9 Ab. Wij hebben weder alle rampen herdacht, die één en tweemaal over Jeruzalem heengekomen zijn. Nu gaan wij door het tweede gedeelte van de maand Ab, dat Menachem, dat is Vertrouster heet.

Kunnen wij eigenlijk deze droeve dagen nog wel gedenken? Zou Frankrijk den Sedan-dag nog gedenken als een nederlaag of Duitschland als een overwinning. Misschien is de herdenking goed voor Frankrijk als eene vermaning tot bescheidenheid en voor Duitschland als eene bemoediging tot kracht. Keer en tegenkeer.

De vraag of wij voort zullen gaan met het herdenken van onze nationale treurdagen is besproken. In Engeland door de Jewish Chronicle, die tegen afschaffing is. Hier heeft de 'Palestine Weekly', het Engelsche bijblad van Doar Hajom, al heel voorzichtig te kennen gegeven, dat in orthodoxe kringen het voornemen bestaat, den vastendag van negen Ab zijn droevig karakter voor een gedeelte te ontnemen. Ik geloof dat niet. Maar men maakt de geesten bereid. Bijvoorbeeld: een van onze Hollandsche Zionisten beweerde, dat de Rabbijnen Diskin en Sonnefeld den negenden Ab als vastendag hadden afgeschaft. Het was overal in de stad aangeplakt. Heel geloofwaardig was 't bericht niet. Zoo iets als de bewering, dat dr. Kuyper en mr. De Savornin Lohman hebben toegestemd in een bolsjewieksche revolutie. Maar overal in de stad aangeplakt! Laat mij dat dan maar eens zien. Groote gele biljetten. Een verbod van de Rabbijnen Diskin en Sonnefeld deel te nemen aan de Constituante wegens het vrouwen-kiesrecht. Niet precies hetzelfde. Hebreeuwsch is een moeilijke taal. Maar de geesten worden bereid.

II.

Wij hebben den dag gehouden als naar gewoonte, in het jongens-weeshuis van den heer Goldsmit. De kleine synagoge ontdaan van alles, wat maar overbodig is. Wij zitten des avonds op den grond bij weinig kaarslicht. De jongens barrevoets. De treurzangen en Jeremia's klaaglied worden gelezen. Ook den volgenden dag worden zij gelezen. Het is alles als andere jaren. Maar het is toch niet alles als andere jaren. Een Joodsche Landvoogd. En sinds de Paaschdagen een verandering ten goede, die ons vaak angstig maakt, zóó glad en goed als alles gaat. Kunnen wij nu alle droeve dagen nog zóó blijven gedenken?

Des Zaterdagavonds hen ik naar den Klaagmuur gegaan. Verleden jaar heb ik het niet gedaan. Men had mij gewaarschuwd. Ik had moeten luisteren. Welk een droevig en beschamend schouwspel. In den nacht van den negenden Ab komen de vrome Joden aan den Klaagmuur bidden en leeren. En de nationale jeugd komt er zich bij vermaken. De jongens zoo vrij mogelijk gekleed. Meisjes, in lichte toiletjes, rokjes kniekort, dragen wandelstokjes, zooals zij het de vrouwen van Engelsche officieren soms zien doen. Luid gebabbel en er wordt gezellig gerookt. Vaarwel Klaagmuur. Een droevig en beschamend schouwspel. De nationale opvoeding van de laatste jaren heeft hun geen eerbied voor ons nationaal verleden geleerd. Ongetwijfeld heeft onze Palestinensische jeugd veel goeds. Ziet onze gymnasten en onze padvinders maar eens door de stad gaan. Maar anderzijds: welk een oppervlakkigheid en gemis aan ernst. Talrijke jonge onderwijzers bijvoorbeeld verlaten het land om buiten verder te studeeren of prettiger te leven, terwijl zij hier zoo noodig zijn. Het zijn in vele gezinnen ook de jongelui, die de ouders dwingen tot een leven boven stand. Wij worden hier af en toe grimmig. Bijvoorbeeld: men heeft buiten het land een groote reclame gemaakt met het feit, dat Palestina een honderdduizend pond heeft gegeven voor het Bevrijdingsfonds. Heel mooi. Maar nu hooren wij, dat allerlei beloofde giften niet betaald worden. Een groot gedeelte van het geld is gegeven door ambtenaren en door de onderwijzers, die vlak daarop een groote salaris-verhooging kregen en nu weder een duurte-toeslag. O, de geest van materialisme en egoïsme! Die moeten we te boven komen.

III.

Jeruzalem drukt mij. De kleine geweldige stad, die de navel is van Gods aarde. Ik zit in te veel vereenigingen en commissies, die toch allen niets doen dan praten. Eén dag wil ik weg zijn. Ik wil naar Anatoth gaan, dat tegenwoordig Anata heet. De stad van Jirméjahoe, dien gij Jeremia noemt. Gij weet, hoe het boek van Jeremia begint: ‘De woorden van Jeremia, den zoon van Hilkia, uit de Priesteren, die te Anatoth waren, in het land van Benjamin’. Verleden jaar ben ik door Anatoth gekomen, op weg naar het water en naar den waterval van Aïn Fara. Jeremia. Het was de Profeet, dien ik vreesde. Jesaja, de wilde, lichtere. Maar dit jaar is Jeremia mij vertrouwder geworden. Ik heb alle Drie Weken lang Jeremia gelezen. De Klaagliederen en het Boek van zijne voorspellingen en vermaningen. Nu is ook zijn donkere, zware, taal lichter geworden.

Ja, dus wil ik naar Anatoth gaan, ter bedevaart. Voeten gaan over dezelfde landen, die Jeremia ook is gegaan. Dezelfde lijnen zien van zijne bergen, toen Jeremia een Joodsche jongen was. Hoe vertrouwd alles en hoe dichtbij. Op zijn hooge heuvel Mingsah zien liggen, dat de Arabieren noemen Nebi Samwil, dat is Profeet Samuël. En verder het oude Bijbelsche Rawa. Alleen hier, in dit Heilige Land kan men de Heilige Schriften beleven. Naar Anatoth gaan en in een van de vijgentuinen de Boeken van Jeremia lezen, waar de zon heet is en de schaduw koel.

IV.

Neen: mijn vriend Adil Effendi zal niet met mij medegaan. Dit is geen tocht voor hem. Maar Galed, de Arabier van het meisjesweeshuis. Ach: er is veel veranderd. Een nieuwe geest, wel werkzaam, wel bedrijvend. Maar waar is de vroomheid, en waar is de heiligheid van Sabbath en Feestdagen. O, de onheilige geest van materialisme en van zelfzucht, die over dit land vaart. Galed is nog in het weeshuis, Hij wil gaarne medegaan. Een dag van geen werk en zeker een bakschisch.

Wij gaan op weg vóór het vijf uur is. Natuurlijk zal het niet regenen. Het regent niet van April tot over November, maar het heeft zwaar gedauwd, die nu in grijze tochten optrekt.

De wegen bekend tot aan het groote huis van den Groot-Mufti aan den Olijfberg-weg. En telkens de verrukkelijke uitzichten over Jeruzalem. De stad, oud, binnen zijn muren. En de nieuwe wijken, uitgebouwd en uitgeslokt over heuvelen en dalen. Zooveel kerken. Een heilige stad van allen. Maar toch onze stad. Bij het huis van den Groot-Muftie links en langs weer een groot Engelsch soldaten-kerkhof. Er is hier voortdurend zwaar gevochten van de bezetting van Jeruzalem tot de laatste doorbraak.

Dan in de bergen. De stad heel weg. Alles stil. Een voetweg. Anatoth ligt buiten groot verkeer. Er is een rijweg, door de Engelschen in den oorlog uitgelegd. Maar wij gaan kleinere, snelle wegen. Een klein verkeer tusschen dorp en stad. Wat druiven, tomaten, brandhout op kleine ezeltjes heen en weer. De bergen kaal. Zwarte geiten grazen het droge zomergras als hooi. De hitte stijgt. Van verre Anatoth. Land en stad van Jirméjahoe.

V.

Nu is het maar een handvol hoopje huizen op zijn heuvel. Veilig voor de vijanden en open voor den wind. Toch maakt het van verre een beteren indruk dan groote dorpen als Zamoeka en Jibné, die van leemen huizen zijn gebouwd. Hier zijn de huizen van gehouwen steen. Sommigen half-af. Of opgezet als groote huizen en afgebouwd met een dwaas, kort dak.

Anatoth was een Levietenstad in Benjamin, (Josua XXI: 18) waarheen Salomo Abjathar den Priester bande, zeggende: 'ga naar Anatoth, op uwe akkers' (I Koningen II 26-27). Misschien, dat wij wel over de akkers van Abjathar gaan. Hier is het land, waarover de Assyriërs naar Jeruzalem trokken in de dagen van Jesaja (X 28: 32). Toen moet het 'arme Anatoth' een vesting geweest zijn. 'Anatoth en hare voorsteden', zegt de Statenvertaling in Josua XXI: 18. 'Vorsteden': ik twijfel of die vertaling goed is. Hebben al die steden daar genoemd dan maar 'vorsteden' gehad? Het Hebreeuwsch heeft: 'migrach', dat is: een weideplaats voor vee, rondom de stad, en in nieuwer Hebreeuwsch ook een bouwterrein voor een huis.

Men zegt, dat in de huizen zeer oude steenen zijn ingebouwd. Ik zie, midden tusschen nieuwe steenen, een groot, grauw bouwblok, dat lijkt op de steenen van den Klaagmuur.

Men begint nu weer aan de voorbereidingen voor archaeologische onderzoekingen. Anatoth zal dan ook wel een beurt krijgen.

VI.

Wij legeren ons in een vijgentuin buiten het dorp aan den weg naar Aïn Fara. De vijgen zijn nog niet rijp, maar de bladeren gewoon heerlijk. Ze beschutten zalig voor de zon en de wind waait er koelte. Altijd maar op een heuvel, uw dorpen. Het wijde uitzicht, een wereld, die ook de wereld van Jeremia is geweest. Hoe héél dichtbij en hoe vertrouwd. Hier hebben de booze mannen van Anatoth geleefd en zijn zij gestraft, gestorven (XI 21-23). Deze tuin of daaromtrent is het veld, dat Jeremia kocht van Hanameël, den zoon van zijn oom: (XXXII: 7). En in onze dagen werden de woorden vervuld (XXXVI: 15): ‘Want zoo spreekt de Heer der heirscharen, de God van Israël: weder zullen er in dit land huizen, velden en gaarden gekocht worden’. De uren gaan in een zalige onschuld, en het is al mooi middag geworden, wanneer ik, mijn booze vrienden van den Joodschen Wachter gedenkend, lees, welk een geweldig défaitist Jeremia is geweest. (XXXVIII: 1-6). Maar hij werd dan ook levend in een put geworpen.

VII.

Wij eten te zamen gezeten op een muurtje van steen, gelijk men hier om de tuinen bouwt. Wij hebben wittebrood, druiven, vijgen en heerlijk water, diep uit den grond. Galed maakt praatjes met de voorbijgangers. Een vrijmoedige vrouw, die de veldwachter blijkt te zijn. Een afschuwelijke oom met een heel aardig neefje. De afschuwelijke oom doet niets. Het neefje houdt het Engelsche kerkhof zuiver. Hij verdient een shilling per dag, maar is dan ook ‘ketier mabsout’, gij zoudt zeggen reuze-tevreden.

Maar wij moeten de stad van Jirméjahoe verlaten. Want ik kan niet te laat terugzijn in Jeruzalem, de oude, geweldige stad. Er is een vergadering van den Aschkenazischen kerkeraad, waarin eenige oude twisten zullen worden geliquideerd en eenige nieuwe zullen worden opgezet.

Nr 171 De blinden van Jeruzalem⁺

⁺21-9 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 17 aug.

Verblindend en verbrandend heet. De stad duizelt. Wel mag de Gemarah zeggen, dat het einde van den zomer zwaarder is dan de geheele zomer. Is dit de stad, die vijf, zes maanden geleden doodelijk verkleumde onder een meter sneeuw? De hitte davert. Het badwater, dat ons toestroomt uit een reservoir onder het dak, gloeit al in den vroegen morgen. Wie uit gaat, wie uit moet. De winkeltjes van room-ijs bloeien. Wij, die He-breeuwsch spreken, zeggen ‘Geliedah’. Neen, niet ‘Kerag’, dat is een stuk ijs. Maar de daverende hitte kent geen taalkwesties. Gij komt een van uw waardige Arabische vrienden tegen en gij verzekert hem, dat het heden ‘ketier choob’ is. Of uw waardige Arabische vriend is u voor en hij verzekert het u. Dan zegt gij ‘Min Allah, min Allah’. O, de hitte, daverend, verbrandend, blind. De straten verpulveren, wreed, heet. Soms zet de loome hitte zich in beweging. Dat heet: ‘wind’. En dan het stof. Het wreede, witte, verbeterd stof, dat diep in uw oogen dringt.

Geen wonder, dat hier zooveel blinden zijn, en zooveel oogziekten. Vele kinderen worden blind geboren. Of worden blind na korten tijd. Onreinheid. Toch geloof ik

niet, dat de Fellach van nature onrein is. Waar de zee is of overvloedig, stroomend water, ziet men de bruingebrande Arabische jongetjes den geheelen dag aan den slag. Maar er zijn huizen in 't land, waar iedere droppel water moet worden aangedragen in een petroleumblik of in een geitenhuid van heel ver.

Den laatsten tijd hebben de Joodsche dokters van de Amerikaansche Hadassah zeer veel gedaan voor de bestrijding van oogziekten onder de Arabieren. Dat is mooi, nobel propagandawerk. Ach, de blinden. Men houdt ze hier heilig en laat ze gaan. Ze dragen een witten doek om hun fez gebonden, als teeken van waardigheid. En door de heete straten tasten ze alleen met hun blindstok. Bij begrafenissen loopen zij vooruit, luid schreiend. Een blinde, die recht noch onrecht aanziet, is het teeken van gerechtigheid.

Zooveel blinden, en men zegt, dat er in geheel Voor-Azië geen enkel goed blindeninstituut is, behalve het onze te Jeruzalem.

II.

De blinden van Jeruzalem. Hun huis is, waar de straat schaduwloos heet staat. Maar zij hebben eenen tuin. De voorbijganger hoort er de kinderen spelen en de muziek van hun orkest wordt geoefend. Voor de poort zit een blinde Arabier. Gelaten en geslagen in zijn hitte. In lompen is hij gekleed en in zijn hand een blik voor aalmoes. Wanneer hij stappen hoort, begint op te klagen zijn stem: 'Allah, o, Allah, geve u Allah, gelijk ge mij geeft, Allah, o Allah'. Dan weer stil, geslagen, gelaten onder de hitte.

Het is toch wel een bewijs van onze energie, dat het eenige goede blinden-instituut, naar men mij zegt, in Voor-Azië dit Joodsche instituut is. Het werd ongeveer twintig jaar geleden begonnen door den bekenden Jeruzalemschen geleerde en uitgever A.L. Luncz, zelf ook blind. Gelijk zoovele Jeruzalemsche instituten leefde men van losse giften en gaven uit het buitenland. Een slecht bestaan. De oorlog. Weinig instituten zullen zóó hebben geleden. Geen geld. Geen eten. Eén derde van de verpleegden is gedurende den oorlog gestorven. Veel tuberculose. Nog dit jaar zijn drie patiënten gestorven. Nu is de gezondheidstoestand goed, al is er koorts. Maar dat is heel gewoon hier in den zomer.

De tegenwoordige directeur Mordechai Ledrer. Afkomstig uit Polen. Maar al sinds jaren hier werkzaam in de weezenopvoeding. Hij is hoofd geweest van een huis, waarin de progrom-weezen van Kisjinef werden verzorgd. Later hoofd van toezicht op de buitenlandsche leerlingen van het gymnasium te Jaffa. Dat waren er voor den oorlog ongeveer vijfhonderd: Rusland, Afrika, Amerika, Duitschland en Oostenrijk. Tot Djemal Pascha Jaffa en Tel Aviv ontruimen liet.

Na de bezetting door de Engelschen heeft de heer Ledrer verder weezenwerk gedaan met dr. Eder, lid van de Zionistische commissie. Sinds anderhalf jaar staat hij nu aan het hoofd van het blinden-instituut.

De kosten worden gedragen door het Amerikaansche Joint Distribution Committee. De leider daarvan hier te lande, dr. D. da Sola Pool, is juist van een reis naar Amerika teruggekeerd. En heeft het Jeruzalemsche instituut in relatie gebracht met Amerikaansche instituten, zoodat men hier met de wetenschap en de ervaring van daar zijn voordeel kan doen. Een aantal blinden zijn weezen, en voor hen wordt betaald door den Amerikaanschen weezenraad. Wij worden hier wel een tikje ge-Amerikaniseerd, maar als Amerika er eens niet was geweest! Voor het blindeninstituut is nu een aparte raad van toezicht: onderwijzers, oogartsen, enz.

En het budget? mag ik zoo vragen. Het budget. Men heeft hier ook natuurlijk veel van de duurte te lijden. Maar alles wordt coöperatief gekocht met een aantal andere instituten onder Joodsch-Amerikaansch beheer.

Het aantal blinden bedraagt acht en dertig. Maandelijksche uitgaven 220 pond. Huishuur per maand 15 pond. Personeel 90 pond. Dat lijkt veel, maar men moet niet vergeten, dat de blinden niet, gelijk de weezen, naar de gewone scholen gaan. Ze hebben een onderwijzer thuis. Bovendien is noodig een werkmeester en een muziekonderwijzer. Voor voeding wordt 2½ à 3 pond per maand per persoon berekend. Daarvoor slaagt de directeur er in vier maaltijden per dag te geven. Koffie, brood, melk, vruchten, soep, groenten. Af en toe vleesch of eieren. Des Sabbaths extra. De opvoeding is wel orthodox, maar de tijdgeest vaart ook door het blindeninstituut. Wel gevoelen de blinden uiterst nationaal. De onderlinge verhouding is voortreffelijk. Zij gevoelen zich een groep van misdeelden, te zamen in, maar ook ietwat tegenover de maatschappij.

De leeftijd loopt uiteen van zes tot dertig jaar. Het onderwijs van de ouderen heeft de laatste zes jaren geweldig geleden. In een of twee jaar moeten ze nu zoo ver worden gebracht, dat zij hun eigen brood kunnen verdienen als borstelmakers of stoelenmakers en stoelenmatters. Ze kunnen daarmede komen tot een loon van dertig piasters, dat is drie gulden zeventig per dag. En dat is hier ook wel noodig. Men hoopt het zóó ver te brengen, dat met achttien jaar de blinden zelfstandig het instituut kunnen verlaten.

III.

Typisch noemde de directeur het misverstand van de menschen hier tegenover de blinden. Hoe is dat in andere landen? Men beschouwt het blinden-instituut, zooals men het krankzinnigen-gesticht of het oudelieden-huis beschouwt. Een tehuis voor menschen, die voor de gemeenschap niet meer van nut zijn en die men daarom maar zoo goed, zoo kwaad, onderhouden moet. De directeur acht dit volkomen onjuist. Men moet de blinden niet met een week medelijden behandelen. Maar men moet ze streng en rechtvaardig opvoeden tot bruikbare leden van de gemeenschap. Bijvoorbeeld: de muziek der blinden. De blinden van Jeruzalem hebben een muziekcors, dat medewerking verleent bij een groot aantal liefdadigheidsfeesten of feesten van nationaal belang. De verlossingsweek. Uitvoeringen van de Maccabeeën, zooals de gymnastiekers zich hier noemen. En zoo voort.

De blinden hebben verschillende groepjes gevormd voor kamermuziek. Ze spelen op bruiloften en partijen en brengen zoo nog een aardige bate binnen voor het budget. En vooral: ze gevoelen, dat ze iets kunnen en niet geheel afhangen van de liefdadigheid.

De muziek der blinden. Zijn de blinden van aanleg meer muzikaal dan anderen? Het kan wel zijn. Maar toch ook dit. De blinde mist het meest-levendige zintuig. Zijn levensdrang richt zich op andere dingen. Vandaar dat blinde kinderen zoo gaarne spelen. En zij spelen luid. Men denkt wel eens, dat het in een blindeninstituut des doods is. Maar hier, te Jeruzalem, is het alles, behalve des doods. Groote wandeltochten hebben voor blinden geene bekoring. 't Is toch altijd hetzelfde. Botaniseeren kunnen de blinden zoo goed als niet. Schilderen en teekenen ook niet. Wat blijft er over behalve muziek? Niet zoozeer een bijzondere muzikaliteit als wel behoefte om iets te doen, om af te wisselen, brengt de blinden tot de muziek.

Technisch hebben ze natuurlijk groote moeilijkheden te overwinnen. En ze moeten de muziek uit het hoofd leeren.

Behalve de muziekonderwijzer en de werkmeester is er nog een blinde onderwijzer, die op lateren leeftijd het gezicht heeft verloren. Bovendien zendt de Zionistische Opvoedingsraad thans een onderwijzer. Maar de onderwijzers willen niet graag.

Het Hebreeuwsche blinden-onderwijs heeft nog met bijzondere moeilijkheden te kampen. Er is wel een Hebreeuwsch Braille-schrift, maar er zijn zoo goed als geen Hebreeuwsche Braille-boeken. En er is geen sprake van een Braille-bibliotheek, gelijk in Nederland. Gedurende het onderwijs moet alles worden geschreven. Er zijn enkele boeken: gebedenboeken, gedichten van Bialik en die nog in één exemplaar. Het schoolonderwijs is daardoor zeer beperkt. Maar de leertaal is fel Hebreeuwsch. Geregeld worden ook de couranten voorgelezen om te voorkomen, dat de blinden wereldvreemd worden.

Er wordt onderwijs gegeven in borstelmaken en stoelenmatten. Voor de meisjes ook in handwerken voor den verkoop. Men zegt, dat blinden voor landarbeid niet geschikt zijn. In sommige landen probeeren zij te leven van de kippenkweek.

Een voortreffelijk ding zou een goede gymnastiekzaal zijn. Blinden hebben altijd een neiging te loopen en te zitten in ongezonde houdingen. Hun gymnastiekzaal hebben de blinden van Jeruzalem niet. En bij de moordende duurte krijgen zij dat voorloopig ook niet.

IV.

De blindentaal. In mijn academisch proefschrift (bldz. 55) heb ik daarover iets gezegd. Ik wees op het gebruik van woorden als 'schitterende stem' en 'schitterenden aanslag' door een blindgeboren musicus. Eveneens woorden als 'purperen avondstond' en 'azuren sterrenhemel' in de, overigens niet zeer fraaie, rhetorische gedichten van een blinden jongeman. Zelfs het woord 'zien' ontbreekt in de taal van blindgeborenen niet. 'Ga eens kijken, waar David is,' zegt de directeur. 'Ik heb hem zoeven nog gezien,' zegt de blindgeboren jongen. Het woord 'zien' heeft voor dezen blindgeborene natuurlijk een geheel andere gevoelswaarde. Maar de taal is niet fijn genoeg om dit mij duidelijk te maken. Zoomin als men precies kan beschrijven hoe een zekere soort van wijn smaakt. Daarom proeven wij den wijn. Maar waar is het zintuig, waarmede wij de waarde der woorden proeven?

Nr 172 Joodsche muziek⁺

⁺23-9 1920 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 20 aug.

Is zij Oostersch, Oostersche muziek? Gij gaat met al uw Arabische vrienden Abdoel Salaam, Hassan, Subhi en Adil naar de Arabische voorstelling van *Othello*. In de pauzen Arabische muziek. Dat is de echte muziek, verzekert u Adil Effendi. De Europeesche muziek is afschuwelijk.

De Oostersche muziek. 's Avonds als gij door het wonder van de maneschijn thuis zijt gekomen. En de kleine Machmoed, na volbrachte staltaak, op zijn kleine fluit speelt, dat ge Oost en West vergeet en zalig zijt.

De Joodsche muziek, dat is A.Z. Idelsohn. Wat Ben-Jehoeda doet voor de Joodsche Taal, dat doet Idelsohn voor de Joodsche muziek en zang. Een levenswerk.

Wonder hoe weinig van de geestelijke werkers hier geboren zijn. David Jellin en R. Hajim Josua Kosovsky, die de Mischna-concordantie bewerkt. Maar de meesten zijn uit Oost-Europa hier gekomen: Ben Jehoedah, prof. Nachum Schlousz. Ook Idelsohn. Geboren te Libau. Cheder en Jeschiwah gelijk al die Russische jongens. Muzikale studies te Berlijn en te Leipzig, onder anderen bij prof. Jadassohn. Voorzanger te Leipzig onder de Rabbijnen Auerbach en Nobel en daarna te Johannesburg.

II.

Uit Johannesburg is Idelsohn hier gekomen. Uit liefde voor het land. Hier heeft hij ook zijn levenswerk gevonden: Joodsche gewijde en ongewijde muziek. Daarvoor is Jeruzalem de beste plaats. Hier wonen Joden uit alle streken van Oost en West. Vereenigd in gemeenten, die zich onderling scherp scheiden. De Joden uit een bepaalde landstreek wonen hier samen in een bepaalde buurt. Zoo kon Idelsohn hier de Joodsche muziek bestudeeren van de Joden uit Jemen, Perzië, Bagdad, Boekhara, Kaukasië, Aleppo, Mossoel, Marokko. En de Sefardiem uit Jeruzalem, Saloniki en den Balkan. Ook de muziek en zang van de Aschkenaziem uit West- en Oost-Europa. En de bijzondere wijzen van de Chassiediem. Hij doet dat zóó: gaan, gedurende een of twee jaar bij de verschillende gemeenten in de synagoge en daar de gezangen hooren. In overleg treden met de voorzangers der verschillende gemeenten en hem alles nog eens laten voorzingen. Dan opschrijven. Zoo heeft hij in de veertien jaar van zijn verblijf hier vierduizend nummers verzameld, gewijd en ongewijd. Maar daarmee is het werk niet afgelopen. Vastgesteld moet worden wat in de muziek van de Joden typisch Joodsch en wat onder den invloed staat van de volken, waaronder de Joden hebben gewoond. Zoo kwam Idelsohn tot studie van de muziek der Arabieren, Perzen en verschillende Christelijke secten: Jacobieten, Nestorianen, Grieken. Maar het arbeidsgebied is nog grooter. De bruiloftzangen, klaagzangen, in het algemeen de ongewijde zang en muziek, die zijn niet te begrijpen zonder een uitgebreide studie van de folklore. Ook daarin heeft Idelsohn veel gestudeerd.

De laatste jaren heeft hij verscheidene van zijne nummers vastgelegd op fonograaf-platen. De Akademies te Weenen en te Berlijn hebben hem bij dien arbeid ook geldelijk gesteund. Hunne instituten zijn in het bezit van eenige honderden platen. Dat is natuurlijk van groot belang. Want als Palestina gemoderniseerd wordt en de verschillende Joodsche gemeenten samensmelten, dan zullen in eenige geslachten tijd vele oude Joodsche zangwijzen verdwenen of veranderd zijn. Over zijn arbeid heeft Idelsohn, die een goed Hebraïst is, verschillende artikelen geschreven in Joodsche tijdschriften. Zijn hoofdwerk is 'Hebräisch-Orientalischer Liederschatz', waarvan de uitgave kort voor den oorlog is begonnen en gedurende den oorlog toch geregeld is voortgezet. Zes mooie volle deelen. Er zullen nog vier deelen moeten volgen met de Joodsche muziek van het Westen: de Aschkenaziem van West-Europa, de Aschkenaziem van Oost-Europa, Chassiediem en ongewijde Jiddische liederen. De uitgave is gesteund door de Keizerlijke Akademie te Weenen, de Vereeniging ter bevordering van Joodsche Wetenschappen te Berlijn en de Zunz-stichting eveneens te Berlijn. Natuurlijk, dat die steun verder niet meer kan worden gegeven. Er wordt nu steun verleend door de Zionistische Commissie. En het werk zal in het Hebreeuwsch verder verschijnen. Maar de Zionistische Organisatie hier te lande

maakt een geweldige financieele crisis door. Er is geen geld. En alle niet absoluut noodige subsidies zijn ineens stopgezet. Ook deze.

Ook als componist heeft Idelsohn goeden naam gemaakt. Hij is de samensteller van een bundel kinderliedjes, in 1912 door den Hilfsverein uitgegeven. Een tweede bundel ligt gereed. Verschenen is ook een bundel kerkgezangen. In handschrift een opera, 'Jefta'. Er bestaan plannen deze te doen opvoeren door Joodsche musici te Weenen.

III.

Idelsohn heeft niet zoo maar zijn duizenden muzieknummers bij elkander gebracht, hij heeft ze ook vergelijkend bestudeerd, op dezelfde wijze, als men talen vergelijkend bestudeert. Het ontwakende nationale gevoel van het Joodsche volk heeft ook de belangstelling voor de Joodsche kultuurschatten grooter gemaakt. Idelsohn: de Joodsche muziek. Ben-Jehoedah: de Joodsche taal. Prof. Schlousz: Joodsche antiquiteiten. Geschrevene oude Joodsche muziek is er niet. Men is dus volkomen aangewezen op 'de mondelinge Leer' voor zooverre het de muziek betreft. Natuurlijk zou het nog beter zijn iedere Joodsche muziek te harer plaatse te bestudeeren. Die van de Jemenieten in Jemen, van de Perzische Joden in Perzië, van de Marokkaansche Joden in Marokko. En zoo voorts. Want de Joden, die in hun land gebleven zijn, hebben hun oude wijzen natuurlijk beter bewaard dan de Joden, die weggetrokken zijn en zich met Joden in andere landen hebben vermengd. Maar in Jeruzalem hebben, gelijk ik reeds zeide, de verschillende Joodsche landsgemeenten zich goed gescheiden gehouden. Muziekvergelijking kan nu eenerzijds vaststellen, welke elementen de Joodsche muziek reeds had vóór den ondergang van den Joodschen Staat. En omgekeerd: ongeveer in welken tijd een bepaald deel van het Joodsche volk zelfstandig is geworden. Op dezelfde wijze als vergelijkende taal en dialecten-studie. Natuurlijk moet hier met groote voorzichtigheid worden te werk gegaan. De Joden, uit Spanje verdreven, hebben zich in verschillende landen gevestigd en den invloed van de Joden dier landen ondergaan. Vandaar dat zeden, gewoonten en muziek thans bij de Sefardiem der verschillende landen zoo zeer verschillen. Zunz beweert, dat de Poolse Joden later veel Oostersche elementen hebben opgenomen uit Babylonië en Perzië. Fransche Joden zijn naar Duitschland gegaan. Duitsche naar Italië. Zuiverder zijn gebleven de Joodsche nederzettingen in Babylon, Perzië en Arabië. Zij dateeren nog van voor de verwoesting van den Tweeden Tempel en hebben weinig vreemde elementen opgenomen. De Spaansche Sefardiem zijn als regel niet verder Oostelijk gekomen dan Aleppo en Damaskus. En niet verder zuidelijk dan Caïro.

Voor de vergelijkende muziekstudie is de muziek uit Jemen dus van groot belang. In hun synagoge-muziek onderscheidt men vijftien zangwijzen voor het lezen van de Pentateuch, Profeten, Psalmen, Hooglied, Klaaglied, Boek Esther, Job, Mozes' Triumflied, enz. Dit laatste gelijkt veel op de wijs van de Samaritanen te Sechem, die beweren, dat de wijs uit den tijd van Mozes zelven afkomstig is. De wijze, waarop de Jemenieten de Gebeden voordragen, vindt men bij alle Oostersche en Sefardische Joden. De Klaaglied-wijze is gelijk die van de Perzische en Babylonische Joden. Het volksgezag der Jemenieten heeft zich uit de gewijde zangwijzen ontwikkeld. Maar het is meer rhythmisch door den invloed van dans en handgeklap. En ook meer ge-Arabiseerd.

De nederzetting der Joden in Perzië dateert van de verwoesting van den Eersten Tempel. En een deel hunner is daar steeds gebleven. Zij kennen acht zangwijzen, deels verwant met de Poolsche, deels met de Jemenietische wijzen. Evenals in Jemen is ook in Perzië het volksgezag ontstaan uit de gewijde zangwijzen, althans oorspronkelijk daarvan niet te onderscheiden geweest. Maar het is meer gerhythmeerd door dans- en handgeklap en natuurlijk minder vrij gehouden van Perzische invloeden. Zeer belangrijk en zeer oud is de Joodsche nederzetting in Babylonië. Bagdad is nog altijd een centrum van belang. En de vestiging is er ook nooit onderbroken geweest, gelijk in zooveel andere landen. Hun synagogische zangwijzen komen in alles overeen met die van Perzische en Jemenietische Joden, maar is meer melodisch en minder reciteerend.

Zoo zou men voort kunnen gaan. De zangwijzen, die men bij alle Joden vindt, beschouwt Idelsohn als de algemeen-oud-Joodsche melodieën, vóór den tijd van de verstrooiing. De zangteekens zijn natuurlijk van veel lateren tijd en eerst ingevoerd toen men begon te vreezen, dat de traditioneele zangwijze anders verloren zou gaan. Hier in het Oosten wordt de Pentateuch nog immer reciteerend gezongen en zijn de verschillende toontekens lang niet zoo scherp te onderscheiden als bijvoorbeeld de Amsterdamsche Aschkenaziem doen.

Het werk van Idelsohn heeft in vele landen groote waardeering gevonden. Ook Hollandsche geleerden hebben zich zeer ervoor geïnteresseerd. Maar helaas: in den tijd van de Turksche Zionisten-vervolging heeft Idelsohn, die kapelmeester in het leger was, een groot gedeelte van zijn correspondentie vernietigd. Evenals Ben Jehodah de zijne. Ook als muzikleeraar is Idelsohn zeer bekend. Velen zijner leerlingen zijn (helaas!) naar Amerika verhuisd. En menigeen zal in Amerika synagoge-gezangen hooren, die onuitgegeven composities van den Jeruzalemschen musicus zijn.

Nr 173 De toestand⁺

⁺30-9 1920 O., 5. Gedat.

Jaffa 5 sept.

‘De toestand, zooals hij is’. Zoo heet een serie hoofdartikelen van eenen Sefardischen schrijver in de *Doar Hajom*. Niet onbescheiden. Wie ziet thans den toestand, gelijk hij is! Maar de groote lijnen zien wij zoo: de Amerikanen en de Sefardiem samen in oppositie tegen de Russen, die de Zionistische Commissie beheerschen. En daar de Commissie, zooals iedereen nu wel toegeeft, een volkomen mislukking is geweest, heeft de oppositie aanvalspunten genoeg. Bovendien weigeren de Amerikanen geld te geven.

Wat willen de Amerikanen precies? Daarvoor hooren wij nu allerlei formules. Een: ‘zij willen Palestina zuiver zakelijk opbouwen. Geen socialisatie, maar particulier initiatief en kapitaal’. Dit is niet precies het Pittsburger program. Maar dat schijnt ook niet de meening van de kopstukken weder te geven. Twee: ‘Het Zionisme is een organisatie, niet een regeering. Palestina heeft nu een goede regeering met eenen Joodschen Landvoogd. Naast het regeeringsdepartement zijn geen Zionistische departementen noodig. De Joodsche Vredesgerechten kunnen worden opgeheven. Wij kunnen onze zaken nu gerust voor de Engelsche rechters brengen. Wij behoeven ook geen eigen schoolwezen in stand te houden. De regeering zal wel voor Hebreuwsch onderwijs zorgen, zooals zij voor Arabisch onderwijs zorgt. Is dat den

Jischoeb niet genoeg, welnu, laat ze zelf meer betalen. Maar niet alles noodeloos dubbel: recht, onderwijs, enz.?’

De Amerikaan: Brandeis. De Rus: Oessiskin. Zoo wordt Brandeis nu aangevallen door mannen als dr. Mossinsohn, den rector van het gymnasium te Jaffa. Oessiskin door de Sefardische afgevaardigden en het blad *Daar Hajom*.

II.

De verschillende Palestijners, die de Londensche vergadering hebben bijgewoond, beginnen terug te komen. In redevoeringen en in artikelen zetten zij ons den toestand uiteen. Oessiskin in de vergadering van het Voorloopig Bewind. Wat willen de Amerikanen? Beperking van den Zionistischen arbeid tot Eretz-Israël. Meer practisch werk in Eretz-Israël. Er is te veel geestelijk leven, te veel onderwijs. Te weinig eenvoud en arbeid. De Zionistische Commissie verspilt geld als water. Na Oessiskin sprak Josef Aronowitz, leider van den Poel Ha-saïer, de nationale arbeiderspartij. Hij ziet de oorzaak van de crisis hierin, dat de Zionistische organisatie niet meer is eene democratische organisatie van leden, maar eene organisatie van leiders, die met elkander omgaan als bevriende politici. Daarna dr. Mossinsohn. Hij verdedigt Oessiskin. Wij zelve hebben Brandeis bedorven, door hem, ook in Londen, alles toe te geven en hem nooit verzet te doen gevoelen. Dr. Arthur Ruppin, onze meest bekende econoom, wil een middenweg. De Amerikanen willen een zakelijk beheer? Goed, laten wij hun zelfstandig zekere gedeelten overlaten. Zooals zij nu ook reeds zelfstandig den medischen dienst voeren. Bijvoorbeeld: huizenbouw, bankwezen. Hun ambtenaren kunnen dat dan doen alleen onder Amerikaansche leiding en toezicht. Naar Amerikaansche beginselen. De meer geestelijke waarden, onderwijs, rechtsontwikkeling, kunnen dan aan de algemeene organisatie worden overgelaten of aan landelijke organisaties, die daarvoor gevoelen. Bovendien moet Eretz-Israël zelf alles doen, wat het maar kan. Daarna: Schmarjah Levin, die gedurende den oorlog leider van de propaganda in Amerika is geweest. Hij zegt wijze woorden: de organisatie heeft zich na de Balfour-declaratie ingericht als een complete staat met groote bureaux overal en geweldige uitgaven. Men moet overigens niet denken, dat de Palestina-bevolking alles doen kan. Of dat Amerika alles doen moet. Er zijn nog wel Oosteuropesche Joden, die kunnen en willen medewerken. Afstand van het onderwijs en van de immigratie moet de organisatie in geen geval doen.

Ten slotte heeft Oessiskin nog eens de Zionistische Commissie verdedigd, waarvan hij sinds zijn komst hier in October voorzitter is geweest. Hij ziet de crisis niet als een zedelijke, politieke of geestelijke, maar alleen en uitsluitend als een geldelijke. De Amerikanen zijn vooral tegen het gepolitiseer van de linksche partijen in Palestina. Laat een werkman werken. De Amerikanen zijn tegen de leden en ambtenaren van de Zionistische Commissie, die met de linksche partijen samen meedoen aan politiek, in plaats hun vakwerk te doen. De Amerikanen zijn niet tegen immigratie, maar ze zijn er tegen, dat de immigratie feitelijk in handen is van één socialistische partij, de Poel Hasaïer. Alle Amerikanen op twee na, waren tegen landnationalisatie. Oessiskin zelf beschouwt de kwoetsoth, de coöperatieve werkers-groepen niet als een blijvenden, maar als een voorbijgaanden bedrijfsvorm. Een soort van leerschool.

Voor velen onzer zijn de woorden van Oessiskin eene verrassing geweest. Wij dachten na de Pittsburger conferentie, dat de Amerikaansche Zionisten gladweg socialistisch dachten en wilden.

Een nadere uiteenzetting heeft dr. Mossinsohn nog gegeven in eene lezing te Jeruzalem. Toegewijde jongere van Oessiskin. Gedurende den oorlog in Amerika geweest. Brandeis: een groot man, maar die niet diep-nationaal gevoelt. Hij kent het Joodsche Volk en zijn idealen alleen uit de tweede hand. Mossinsohn bedoelt den secretaris Jacob de Haas. Omdat de meeste Amerikanen niet diep-nationaal gevoelen, willen zij den opbouw van Palestina in handen geven van vaklieden, onverschillig of deze wel Zionisten zijn. Zóó krijgt men geen nationaal-strijdbare Jischoeb. Bovendien verwaarloozen zij het Hebreeuwsch en dringen den Jischoeb het Engelsch op.

Van hun kant hebben de Sefardiem ook niet stil gezeten. Hunne twee afgevaardigden te Londen: A. Almalaäch en Joseph Mejuhaz hebben hun opvattingen uiteengezet in eene groote vergadering te Jeruzalem en zullen het nog te Jaffa en te Haïfa doen. Almalaäch is ook de schrijver van een serie artikelen in *Doar Hajom*. Alle schuld heeft Oessiskin. Wegens zijn herbenoeming zijn Henri Sacher en Max Nordau uit het Groot Actie Comité getreden. Oessiskin moet aftreden. En met de Sefardiem moet meer rekening worden gehouden. Er moet ook meer Sefardische immigratie zijn uit Noord-Afrika, Saloniki en den Balkan.

Heel duidelijk is ons de toestand, in weerwil van alle uiteenzettingen, nog niet. De Amerikaansche Zionisten te Jeruzalem hebben samen vergaderd. In die vergadering is gesproken door een aantal Amerikaansche afgevaardigden te Londen, thans te Jeruzalem. Maar hunne uiteenzetting was zóó tegenstrijdig, dat de Jeruzalemmer Amerikanen in Amerika nadere inlichtingen hebben gevraagd.

III.

Het leven gaat. De grenzen van Palestina nog niet vastgesteld. Maar er komt teekening. Sir Herbert heeft het Transjordaansche bezocht. Ziet, hoe voorzichtig. Dit land wordt wel onder Engeland geplaatst. Maar het wordt niet een deel van Palestina. Het krijgt zooveel mogelijk zelfregeering. En de wapens behoeven niet te worden ingeleverd. Zoo worden de Arabieren niet verbitterd en blijft dit land toch een reserve voor ons, wanneer wij geheel het Westjordaansche hebben gekoloniseerd. Bovendien zullen wij thans weder geregeld en zonder hinder graan uit het Transjordaansche kunnen betrekken. Het Noordelijk gedeelte van het Transjordaansche, benoorden de grens van Sykes-Picot, de zoogenaamde Hauran, blijft blijkbaar Fransche sfeer. Sir Herbert heeft geweigerd met hoofden van den Hauran in bespreking te treden. En de Fransche vertegenwoordiger te Damascus heeft daarvan in een officieel schrijven kennis genomen. En Feisoel? Dit was toch gebied van Feisoel? Weg is Feisoel! Zal hij ooit weder Koning van Syrië worden? Of zelfs maar Emir van Mesopotamië?

Het Hebreeuwsch zal nu als derde officieele taal worden erkend door alle officieele lichamen. Ook de Gemeenteraden? Die van Jeruzalem, Haïfa en Jaffa hebben zich tot dusverre altijd verzet. Hebreeuwsche postzegels hebben wij al. Dat wil zeggen: de gewone oude zegels van de Egyptian Expeditionary Force. Maar met een opdruk 'Palestina' in drie talen Engelsch, Arabisch, Hebreeuwsch. Ze zullen wel spoedig uitverkocht zijn. Overigens gaat de postadministratie den handel in deze zegels tegen. De postambtenaren mogen ze niet afleveren, maar alleen op brieven en drukwerken plakken. Ik heb mij zelven vandaag een verzameling drukwerk en brieven gestuurd, zoodat ik nu alle zegels bezit: een, twee, drie, vier, vijf millièmes, en een, twee, vijf, negen, tien en twintig piaster. Maar het was zwoegen. Intusschen is het posttarief

met ingang van 1 September verhoogd. En kondigt Sir Herbert nieuwe maatregelen aan, tegen de duurte. Toch gaan wij wel vooruit. Men zegt, dat Sir Herbert een bevel heeft uitgevaardigd, dat alle Regeeringsambtenaren moeten opstaan, wanneer Hatikvah, het Zionistenlied, wordt gespeeld. Geleidelijk neemt het aantal Joodsche ambtenaren in de lagere en middenrangen toe. Ook sommige van de Zionistische Commissie zijn bij de Regeering geplaatst.

En de constituante? Zal zij de macht krijgen bindende besluiten te nemen? En bijvoorbeeld de geheele Joodsche bevolking belastingen op te leggen? Ik heb uit een tamelijk betrouwbare bron gehoord, dat Sir Herbert de constituante die macht geven zal. Daarentegen zullen waarschijnlijk toegang krijgen de kandidaten van de volgers van den Rabbijn Koek, die gekozen zijn bij een eigen verkiezing zonder vrouwen. Zij eischen een dubbel aantal mandaten. Een op veertig kiezers. De linksche partijen zullen zich daartegen wel verzetten. Blijft nog de vraag, of deze orthodoxie, in geval van toelating, zitting zal willen nemen met de vrouwelijke gekozenen. En zoo neen: hoe men dat weer schikken zal. Geheel afwijzend tegenover de constituante staat de orthodoxie van R. Chaïm Sonnefeld, de Agoedath Israël Orthodoxie. Zij willen wel verzoeken de constituante de macht tot het nemen van voor allen bindende besluiten, niet te geven. Maar ik twijfel, of zij zullen slagen. Zij hebben, meen ik, de genegenheid van Sir Herbert niet, wien zij zijn voorgesteld als een soort middeleeuwsche zwartzieners en opposanten. Men is nu bezig het geld voor de constituante bijeen te brengen. De leden krijgen per dag eene vergoeding van vijf en twintig piaster, dat is drie gulden, het loon van een werkman. Ik geloof van de geheele constituante niet veel. Ze moet Eretz-Israël opbouwen. Maar de leiders van de organisatie gebruiken haar als een wapen tegen de Amerikanen.

Intusschen gaat de immigratie door. Ongeveer weder tweehonderd aangekomen, deze week. Ander werk dan aanleg van wegen is er feitelijk niet. Gelukkig dat dit er nog is. Sir Herbert bewaart ons voor meer dan menigeen weet.

Commandant Bianchini? Dood of levend. Men weet het nog altijd niet. Maar in Haïfa is alvast weder ruzie over de inrichting van den rouwdienst te zijner nagedachtenis.

Nr 174 Joodsche antiquiteiten⁺

⁺5-10 1920 O., 5. Gedat.
Jeruzalem-Jaffa 30 aug.

Herbert Samuel ontplooit het leven hier langzaam, wijs en voorzichtig. Juist in deze dagen van tegenspoed gevoelen wij, hoe veel goeds hij ons kan doen. En hoeveel kwaads hij van ons kan afwenden. Een langzame ontplooiing. Er worden commissies van raad en voorbereiding benoemd. Ook een, die de opgravingen regelen en leiden zal. Van onze menschen zitten daarin Ben Jehoedah en daarin Nachum Schlousz.

Ons nationaal gevoel is in de laatste jaren sterk geworden. Gelijk daarmee onze belangstelling voor nationale waarden de Taal en onze Antiquiteiten. Het einde van het Turksche bestuur beteekent het begin van een vrij onderzoek naar wat de bodem verborgen houdt, natuurlijk met een volkomen ontzag voor de godsdienstige gevoelens van allen.

II.

Prof. Nachum Schlousz. M.H. van Campen heeft voortreffelijk over hem geschreven. Een midden veertiger. Leven rijk, bewogen en toch rustig. Geboren te Odessa in de dagen van de Chowewé Zion: Minnaars van Zion, het onpolitieke Zionisme, waaraan wij zooveel danken. Achttien jaar oud en naar Palestina voor de Chowewé-Zion. Daar een goed half jaar gebleven. En naar Odessa terug. Veel gereisd, veel gelezen, veel geschreven. Russisch en Hebreeuwsch, dat hem al van de jongste jaren af vertrouwd is geweest. Een tegenstander van Achad Haäms geestelijk Zionisme, dat een school meer waarde heeft dan een kolonie. Er zijn hier heel wat Achad Haämisten: dr. Lurie, dr. Mossinson, Mordechai ben Hillel Hakahen, Betsalel Jaffe, allen bekende figuren hier. Die oude strijd is nog niet stil geworden. Velen zien onze tegenwoordige crisis zóó: de Achad Haämistische Russen in strijd met de materialistische Amerikanen.

Nachum Schlousz. Zijn eerste psychologische studie schreef hij over de Joodsche leerscholen in Litthauen. Hij voorspelde dat vele van hunne leerlingen het oude Jodendom zouden ontrouw worden en overgaan tot de aller-uiteerste socialistische groepen. Hetgeen gebeurd is. Het boek werd wegens censuur in Rusland gedrukt te Jeruzalem.

Daarna weer reizen en studeeren in het Oosten. Tot Herzl's 'Judenstaat' verscheen. (1896). Toen is hij naar Rusland teruggekeerd, een propagandist van het Zionisme. Afgevaardigde op vele congressen. Studie te Genève. Oostersche talen en modern Fransch. Hij heeft Guy de Maupassant vertaald in het Hebreeuwsch. Grondvester van de Zwitsersche Zionistische Organisatie. Daarna gestudeerd te Parijs aan de Sorbonne. Oostersche talen onder Jules Oppert, Derenbourg en Berger. In 1903 gepromoveerd op proefschrift 'La renaissance de la littérature hébraïque'. Max Nordau en Ben Jehoadah waren bij de promotie tegenwoordig. Ben Jehoadah schreef: 'Een historische dag'. Het proefschrift was een geweldige verrassing voor allen, die geloofden, dat het Hebreeuwsch een doode taal was geworden. Ernest Charles schreef in de 'Revue Bleue': 'Puisqu' il y a une littérature, il y a une nation.'

De herleving van de Dreyfus-zaak en de bemoeiingen van Emile Zola. In dien tijd heeft Schlousz een Hebreeuwsche studie over Zola geschreven en hem in het Hebreeuwsch vertaald. Hij werd leeraar aan de Normaalschool van de Alliance te Parijs en 'professeur libre' voor Hebreeuwsch aan de Sorbonne. Een leven rustig, rijk en toch studeerde van de troglodytische Joden, en het Jodendom in Marokko. Daarna werd hij naar Marokko uitgezonden door de 'Mission scientifique du Maroc'. Van Marocco naar Tripoli, waar hij het leven bestudeerde van de troglodytische Joden, die leven in onderaardsche dorpen. Hij bracht een schat van opschriften en ethno-graphische gegevens mede. Lid van de Semietische Commissie van de Académie en redacteur van het Corpus Inscriptionum Semiticarum.

In Tripoli kwam hij in aanraking met Rejeb Pasja. De Italianen waren toen hun vreedzame verovering van Tripoli reeds begonnen. Rejeb Pasja wilde dan nog liever het land aan de Joden overlaten. Dit leidde tot de bekende Tripoli-expeditie (1908), waaraan ook deelnam dr. D.M. Eder, tot voor korten tijd voorzitter van de Zionistische Commissie in Palestina.

In 1909 een tweede dissertatie, in twee deelen: 'Les Hébreux-Phéniciens' en 'Les Judæo-Berbers'. Hij wil daarin aantonen, dat de Joodsche kolonisatie in Afrika reeds begon in den tijd van Koning Salomo. En dat de Carthaagsche beschaving in wezen Hebreeuwsch is.

In Afrika vindt men trouwens overal sporen van oude Joden. Er zijn Joodsche Bedouïenen, die in de woestijnen wonen. Zij houden Sabbath en hebben een eigen

taal. In de achtste of negende eeuw moet er een groote Joodsche macht hebben bestaan in Soudan, Ethiopië tot den Sénégal. Misschien zijn de zwarte Joden van Dahomey (o, Lobagola met zes vrouwen en veertien kinderen!) daar wel een overblijfsel van.

Daarna werkte hij te Carthago. Een bekend geschrift daarover: 'La civilisation hébraïque et phénicienne du Carthage'.

Het volgende jaar, 1911, naar Amerika. Hij was daar bekend geworden door vertalingen van Henriëtte Szold, later stichtster van 'Hadassah' en thans hier als leidster van de Amerikaansche medische missie. Uit dien tijd dateert ook Schlousz' boek 'La poésie hébraïque lyrique'. En begint zijn medewerking aan de Fransche Marokko-politiek. Generaal Lyautey riep hem naar Marokko, voor wetenschappelijk werk en om de Marokkaansche Joden te helpen organiseren in een civiel en juridisch min of meer autonoom verband. In September 1915 werd hij naar Amerika gezonden door de Fransche regeering, ten einde de Amerikaansche Joden te beïnvloeden ten gunste van de Entente. Men dacht toen al over zoo iets als een Balfour-declaratie, maar de tijden waren nog niet gereed. Dan weer een reis naar Marokko. Weder Amerika. Palestina. Thuis. Hij wil hier een centrum stichten van Hebreeuwsche taalwetenschap en onderzoek van oudheden. Lid van de Oriental Society, waarvan ook leden zijn Ben Jehoadah, Pater Lagrange, generaal Storrs. Lid van het Joodsche Oudheidkundig genootschap, waarvan David Jellin voorzitter is. Lid van den Taalraad en redacteur van hun tijdschrift. Lid van de vereeniging Pro Jeruzalem.

III.

De opgravingen beginnen nu weder. Maar er is veel verzuimd. Vooral omdat de omstandigheden vroeger ongunstig waren. Bijvoorbeeld de Zionshuizen, die aan de Amsterdamsche Pekiediem en Amarcaliem toebehooren. Toen men daar begon te graven voor de regenbakken stuitte men op oude steenwerken. Mogelijk, dat men daar iets belangrijks had gevonden. Een merkwaardige plaats, vlak bij den Tempel. Maar men heeft alles zoo spoedig mogelijk bebouwd. Deels uit gemis aan belangstelling, deels omdat men vreesde, dat de Turken de plaats, als heilige plaats, den Joden weer zouden ontnemen. Er ligt trouwens een heilige sjeich ook begraven, wiens graf nog steeds vrijgebleven is.

Nog een verzuimde gelegenheid. Dertig jaren geleden kochten Franciscaner monniken een verlaten heuvel, waar slechts één enkel huis stond. Ze begonnen te graven. Men meent, dat dit het oude dorp Kefar Nahum is, het Nieuw-Testamentische Kapernaum. Er is daar een oud-Joodsche synagoge opgegraven, een schoonheid van bouw. Het is goed, dat wij zulke dingen vinden. Hierom: als de nieuwe Joodsche bouwkunst werkelijk een Joodsche zal zijn, dan moet zij zich ontwikkelen van uit de plaats, waar de oude Joodsche bouwkunst is gebroken. Dat is: het einde van den Joodschen Staat. Gebouwen uit dien tijd hebben wij zoo goed als niet. Maar wie de steenen van den Klaagmuur ziet, krijgt een indruk van Egyptisch werk, breed, massaal. Niet met minaretten en koepels zooals de moskeeën. Ziet nu een model als van de Universiteit door prof. Geddes. Juist een troep bijeengejaagde moskeeën, die klappen hebben gehad. Het lijkt groot. Maar het is angstig, benepen, eng, namaak, geen ontwikkeling, zonder breedte en ruimte. Dat willen wij niet. Wij zijn een volk, dat weer ruim adem haalt na eeuwen van verdrukking. Die ruime adem moet ook door onze gebouwen gaan. Synagogen worden ook dikwijls gebouwd in dien nagemaakten minaretten- en moskeeën-stijl. Alleen te Rome zag ik iets anders. Misschien worden

er meer gebouwen gevonden, gaaf als de synagoge van Kefar-Nahum. Uit liefdevolle beschouwing daarvan kunnen Joodsche bouwmeesters een nieuwe Joodsche bouwkunst afleiden. Geen namaak, maar levende traditie.

Merkwaardig is, dat men in de synagoge van Kefar-Nahum versieringen gevonden heeft met het schild van David, de dooreengevlochten twee gelijkzijdige driehoeken. Dit element is dus blijkbaar meer oud-Joodsch dan dikwijls is gedacht.

Het Joodsche genootschap zal de opgravingen krachtig voortzetten. Als er maar geld is. Men heeft al eenige goede plaatsen gevonden. Ook nabij Tiberias. Wat daar reeds gegraven en gevonden werd, is nog niet bekend. Blijde fantasten spreken al van niet minder dan de geheele oude Joodsche stad Tiberias. Men zou zelfs het gebouw van het Joodsche Sanhedrin reeds hebben gevonden. Dat is nu wel heel mooi en heel vlot. Zeker is, dat Ben Jehoedah en prof. Schlousz naar Tiberias zijn geweest met een Engelschen Regeerings-ambtenaar. En nu maar afwachten, wat het Heilige Land nog voor ons verborgen houdt.

Nr 175 Jaffa⁺

⁺5-10 1919 A., 6. Gedat.
Jaffa 3 sept.

Met de auto van Jeruzalem naar Jaffa. Sir Herbert heeft ons een goeden spoortrein beloofd van Ludd naar Jaffa. Maar die is er nog niet. Alleen een onmogelijk lorrietreintje. Dus met de auto. Loopt het goed af, ditmaal? Ja, zegt Mosché, onze Joodsche chauffeur. Er zijn vele Joodsche chauffeurs hier. Ze werken coöperatief. Mosché is somber. Hij heeft vanochtend een vrouw doodgereden. Haar schuld. Maar de politie gelooft hem, Mosché, niet. Hij wordt nu vervolgd en is vrij onder borgstelling van twintig pond. Welk een land! Hij gaat terug. Hij is Tsjecho-Slovaak, voorheen Hongaar. Wij rijden door de bergen van Juda. En wij loopen sta-vast in de vlakke van Saron, niet ver van Ramleh, met een gebroken vóórstang. 'Ziet ge wel', roept Mosché, 'welk een land!' Dan maar wachten tot een andere auto komt en zich over mij erbarmt. Een pond, och, maar is tegenwoordig hier een pond, en dan naar Jaffa. Mosché blijft bij zijn auto. Grimmig. Wij zullen hem een nieuwe voorstang sturen, uit Jaffa.

Het pension. 'Intelligentie-pension', gelijk het in de advertenties heet. Sinds verleden jaar is de prijs gebracht van zestig piaster op tachtig per dag. Dat is tien gulden. En dat is hier heel gewoon. Het wemelt er van intellect. Maar er is geen ongedierte. Aan tafel een zuster van Achad Haäm, die dokter is en de jonge Joodsch-Russische schrijver Nathan Bistrisky.

Ik zie weer de burenen van verleden jaar. Beilis klaagt, dat het hem financieel zoo slecht gaat. Dr. Gourevitz van de Water-vereeniging, die de zee voor het Joodsche volk veroveren zou. Maar de opbouw van een volk gaat langzaam. Wij ploegen nog maar weinig land en weinig water. Natuurlijk eet Gourevitz door. Hij heeft flinke medewerkers: Rivoetski, die minister was in de Oekrajine en Frankfort, de eenige Joodsche zee-officier in Rusland, tijdens den Tsaar. Mogen zij slagen in het veroveren van de zee!

En dr. Isaäc Epstein, onze beroemde taalpsycholoog. Ik breng hem het Proefschrift van Pater Van Ginneken. De onderwijzers hebben hier een vacantie-cursus georganiseerd: handenarbeid, teekenen, microscoop, geografie en geologie, gymnastiek, physica, landbouw in de school te Mikweh-Israel en psychologie. Door

dr. Epstein. Drukbezochte en zeer gewaardeerde lessen. Onderwijs en onderwijzers zijn hier nog zuiver intellectualistisch.

II

De toestand. Men spreekt voortdurend van een crisis en van een krach. In groote lijnen zóó: de oudere Sefardische bevolking staat tegen de minderheid van Oosteuropesche ambtenaren, die de Zionistische Commissie beheerschen. En daar de Amerikanen ook tegen de Commissie zijn, steunen de Sefardiem en de Amerikanen elkander. Er is geen geld. Weg nu, de groote plannen van kolonisatie, dertigduizend het eerste jaar, wat vier millioen pond zou kosten. De Zionistische organisatie in Londen heeft naar het Weensche emigratie-centrum getelegrafeerd: 'stop de immigratie'. Maar de 'Poëil Ha-zaier', de nationaal-socialistische organisatie, zet toch door. Al is het dan in een zeer gematigd tempo. De laatste drie maanden zijn er gemiddeld een duizend chaloetsiem (= pionieren) per maand aangekomen. Deze week kwamen er een goede drie honderd. De Poëil Hazaïer wil vasthouden aan het beginsel van onafgebroken immigratie. Landbouwwerk is er niet. De chaloetsiem werken aan de wegen bij Tiberias en bij Haïfa-Nazareth. Wij hebben hier het gevoel, dat het tot schandaal en debacle zou zijn gekomen, indien dit wegwerk er niet was geweest. Ik geloof dat sir Herbert ons daarvoor heeft bewaard. Wat vele chaloetsiem misschien wel gedroomd hebben: een mooi, bloeiend landwerk, dat is hier niet. Het leven is hier hard en eenvoudig. Maar wie hard werken wil en kan, behoeft geen gebrek te lijden. Ik geloof wel, vele chaloetsiem zouden teruggaan, wanneer zij maar geld hadden en maar wisten, waarheen. Velen zullen ook wel teruggaan, als de toestand in Polen en Rusland beter wordt. Dat zal hier de groote moeilijkheid blijven: wij hebben Palestina zoo hartstochtelijk lief gehad. En wij hebben er zoo naar verlangd. Komen we hier, dan vinden wij een arm, leeg land. Dat is niet het ergste. Maar wij vinden ook een abnormale bevolking. Altijd door gewend aan bedeeeling en aan voogdij. Vleiend, intrigeerend, op jacht naar geld, eer en macht. Praterig en weinig tot daden bereid. En de toestand is economisch veel slechter dan onze leiders ons hebben verteld. Een geweldige duurte. Een gebroken handel. Uittocht uit het land. En intocht van allemaal jongeren zonder eenig bezit, die voor een deel zullen wegtrekken, zoodra ze maar kunnen. Er komt hier geen bedrijfskapitaal en de Zionistische Organisatie heeft geen geld genoeg. Evenmin komt hier de stand van gehuwde handwerkslieden, die niet zoo licht wegtrekken. De chaloetsiem, die in Holland meer en beter hebben geleerd, zullen misschien in den land- en tuinbouw werk kunnen vinden. Ze denken over een kewoetsah-coöperatiegroep, die groenten zal telen in verbinding met het Joodsch Nationaal Fonds. Moge het hun gelukken.

De stemming onder de chaloetsiem is zeer verschillend. Sommigen zijn wanhopig teleurgesteld. Anderen verdragen alles met trots en blijdschap, omdat ze in Palestina zijn. Hier te Jaffa is het moeilijk oordeelen. Ze blijven hier den eersten tijd van hun aankomen en worden door den Poëil Ha-zaïer verzorgd. Men moet ze natuurlijk spreken in het harde, zware werk. Hun gezondheidstoestand is niet slecht, als men er rekening mee houdt, dat ze aankomen op het heete einde van den zomer. Over het algemeen is er dit jaar veel koorts.

III.

Verleden jaar waren Jaffa en Tel-Aviv veel eenvoudiger en begrijpelijker. Er was de immigratie nog niet.

De leider van het Zionistische immigratiebureau. Vroeger was de geheele Zionistische Commissie hier. Maar Oessiskin heeft alles bijna naar Jeruzalem overgebracht. De leider hier. Een van die typische Russische Joden, die vroeger de eerste rollen bij ons speelden. Maar die nu aangevallen worden door de Sefardiem en de Amerikanen. Een vijftiger. Geboren te Mohilev. Gestudeerd te Odessa. Invloed van Achad Haëm en Liliënblum. Kroonrabbijn in Podolië. Een van de leiders van de Chowewé-Zion. Lid van het Groot Actions Comité. Woont van 1906 tot 1914 in Palestina. Grondlegger van Tel Aviv en van het Gymnasium. Leidt nu hier de immigratie. Helpt de immigranten bij de landing en geldelijk tot ze werk vinden. De crisis? De kracht moet komen uit het Land zelf. En uit Oost-Europa. Wel is het geld daar zeer gedaald. Maar men moet machines zenden en grondstoffen. Zonder landbouw en industrie gaat het niet. Een bevolking van wegwerkers is ons ideaal niet.

Ik ga echter ook naar Joseph Aronowitz, een van de leiders van de Poëil Ha-zaïer. Reeds vijftien jaar in 't land gevestigd. Zijn partij beschouwt immigratie als het meest-belangrijke. Niet de uitwendige politieke factoren beslissen, maar de inwendige economische macht. Ze liggen daarover al twee of drie jaar met Weizmann overhoop. Schmarja Levin daarentegen heeft hen steeds gesteund. Op 't oogenblik hebben zij de immigratie uit Oost-Europa feitelijk in handen. Bureaux te Warschau, Lodz, Lemberg, Krakau, Presburg enz. Een centraal bureau te Weenen. De bureaux, meestal vrijwillige arbeiders, zoeken de chaloetsiem uit. Ze moeten Hebreeuwsch kunnen spreken en wat landarbeid kennen. In Weenen worden ze zoo noodig aan reisgeld geholpen en aan goedkoope biljetten. Vroeger gaf de Zionistische Organisatie duizend pond per maand en het Amerikaansche Distribution Committee twee pond voor elken chaloets, terwijl de kosten acht pond bedroegen. Waarschijnlijk houden die beide geldgevers op. Maar de Poëil Ha-zaïer zet toch door. De immigratie moet in beginsel doorgaan, al zal de Poëil Hazaïer het aantal niet redeloos opvoeren. Ze zullen nu zelf een immigratiefonds gaan oprichten, al zijn daar organisatorische bezwaren tegen. Aronowitz is optimist. De crisis raakt de immigranten niet. Voor hen is er nog Regeeringswerk genoeg. Het is geen ideaal werk. Maar 't is noodwerk, dat ons over de moeilijke tijden zal heenbrengen. Ongetwijfeld: het is niet aangenaam in tenten te wonen, vooral in den winter niet. Maar er zijn geen huizen. Werk is er. De chaloetsiem worden hier ontvangen door den Poëil Ha-zaïer. Ze worden verzorgd tot ze werk hebben. De Organisatie betaalt daarvoor aan den Poëil Ha-zaïer ruim twintig piaster per dag en per man. Dat is precies voldoende.

De crisis. Aronowitz is te Londen geweest. Het was geen congres van het Joodsche Volk, maar van een aantal afgunstige, politiseerende leiders. Brandeis? Misschien een groot jurist, maar geen Jood, geen Zionist. Hij begrijpt het Zionisme niet. De Jischoeb moet zich nu organiseren. Daarvoor is de constituanten noodig. Sterke organisatie tegenover de Regeering en tegenover de Amerikaansche leiders.

IV.

In aansluiting bij hunne zomercursussen houden de Palestinensische onderwijzers eene algemeene vergadering te Jaffa. Democratisch in ééne vakvereniging de bewaarschooljuffrouwen, de onderwijzers en de leeraren der middelbare scholen. Er

wordt veel gepraat. Een heel mooie speech van Oessiskin. Hij ziet de problemen: uitbouw van de Joodsche taal; verandering der intellectualistische leerschool tot een meer opvoedende werkschool; vervreemding tusschen ouders en kinderen, die velen op rekening zetten van de school. Verder zijn er voordrachten gehouden over de Werkschool, onder anderen door dr. Epstein, die ook als psycholoog-paedagoog zoo aan Van Ginneken doet denken. Verder over de Padvinderebeweging, de Organisatie en de Emigratie. Alles natuurlijk in het Hebreeuwsch, dat hier geducht leeft. Wacht maar eens op onze constituante!

Maar natuurlijk, ook over deze vergadering lag schaduw van de crisis. Voor uitbreiding van onderwijs geen geld. Daardoor zal de hebraïseering van de Jiddische immigranten ook veel langzamer gaan. En 't is de vraag, of er geld is voor de oude scholen. De Amerikanen zeggen, dat de Jischoeb zijn eigen onderwijs betalen moet. Daarover later meer. De crisis! Ik verheug mij er over. Het Land zal arm zijn en weinig comfortabel. Maar wij worden verlost van de bluf der groote bureaux in Great Russell street, der groote hotels in Parijs en de gewichtige nietsdoenerij van de Jaffastraat. Wij zullen langzaam bouwen. Maar eerlijk en zeker.

De crisis? Ik heradem. De bluf heeft uit. De volkskracht zal doorbreken. Wij willen veel bereiken.

Nr 176 Rechoboth⁺

⁺7-10 1920 A., 10. Gedat.
Rechoboth bij Jaffa 9 sept.

Van Jaffa naar Rehoboth. Wij doen dat met de diligence, heel eenvoudig met de diligence, het kost maar tien piaster, wat nog steeds een tiende van een pond is. En het duurt vier uur. Brussel - Parijs. 's Middags twee uur van de khan van Israël Cohen in de oude Jaffastad.

Dit zijn ineens de Middeleeuwen. De bonte paardenherberg. De al-luide Arabische schreeuwstalknechts. De diligence. Andere wagens. Kippen. Een rustige, wijze koe. Hitte en de geuren des Oostens. Er is ook madam Eisenman van Rehoboth. Gij kent haar niet? Ik zal haar kloeken elleboog straks in mijn zijde voelen van Jaffa over Rischon tot Rehoboth toe. Voorloopig twist zij in geurig Jiddisch met den koetsier. Zij heeft gelijk. Zij schreeuwt het hardst. De man mompelt maar zwak terug: 'Rechowes is nit Rischoin, und Rischoin is nit Rechowes'. Wat ook weer juist is. Dan gaan we, zwaar langs den weg naar Jeruzalem. Ik zit geklemd tusschen eenen gedemobiliseerden soldaat en madam Eisenman. Die héél breed uit, een karbies tusschen de knieën geklemd. Ellebogen breed uit. Voor den wagen stampen zwaar twee muilieren, koppen neer, koppen op. Zwaar, zwaar. De middag raast van de hitte. Soms zwaait de wagen als een schip. Voor ons rijdt een andere, als gesluierd in een wolk van zilverdoorschenen zand. Er is hier geen genade van regen en schaduw. Het is alles verzengd, genadeloos. Magere kameelen gaan, grauw, bruin, door de trilwitte lucht. Rechts-af en langs Rischon le Zion. Daar de weg rijst en daalt over de heuvelen heen, gaan wij den wagen uit. Alleen madam Eisenman mag zitten blijven. Wij wandelen-rijden door de plantages van Nes-Ziona, dat de Arabieren Wadi el Chanin noemen, het Rozendal. Het is de eenige kolonie van geheel Palestina, waar de Joodsche landen niet één geheel vormen, maar Arabische en Joodsche tuinen wisselen af. Soms met prachtige, diepe, koele hagelanen daartusschen.

Het is niet heet meer. De avond valt naar zessen toe, onzegbaar stil en teer. De zachte wind gaat waaien. En ik herken den heuvel, waarachter Rehoboth bouwt. O, wat is herkennen en wederzien! Maar dan weer scheiden.

II.

Ja, het hôtel van den waarden Efraïm Garlap, die de mooie dochters heeft. De oudste is eergisteren getrouwd. De tweede is ziek van de bruiloft. En de druivenpluk in Rechoboth loopt naar zijn einde. 's Avonds zijn de joodsche boerenjongens dan moe. En het terras van het hotel is verlaten van flirt. Nu zit ik er alleen. De nacht is neder. De kolonieklok luidt. Acht uur. En de wacht van de Wachters in de wijngaarden begint te loopen. De voorman fluit af en toe. Dan antwoorden de anderen en fluiten ook. Alles in orde. Van verre huilen de hongerige jakhalsen. Eerst is het angstig. Maar het gewent en alles is nu zoo rustig in dit Land. Veel rustiger dan in Syrië of in Mesopotamië. Sir Herbert Samuel wordt daarvoor geprezen.

De eerwaarde Efraïm komt thuis. Druk, druk, druk. Gisteren eene vergadering. Er wordt in Rehoboth, vooral in den pluktijd bijna uitsluitend gewerkt door Arabieren, goeddeels vrouwen en kinderen. Ze verdienen van twee tot vijf piaster per dag. Volwassenen tien tot vijftien. Joodsche arbeiders van twintig tot dertig. Men zegt, dat de Arabische landbevolking goed rijk wordt. Ze maken zware prijzen voor hun koren, groente, gevogelte en eieren. Het geld stoppen ze in den grond. Ze koopen goudgeld voor een overprijs. Den laatsten tijd is hier een gebrek aan klein metaalgeld. Men zegt: de Fellachen potten het op. Wij gebruiken postzegels als betaalmiddel. En te Rehoboth geven de winkeliers bonnetjes als wisselgeld, die overal worden aangenomen en gecleard in den winkel van Segal, waar ge ook de krant koopt en die de post houdt. Dit jaar hebben de Jeruzalemsche padvindere bij den druivenpluk geholpen. Het is voor hen gezond, prettig. Voor de boeren goedkoop. Er zijn ook een aantal nieuwelingen aan het werken geweest. Wat zij meer verdienen dan Arabieren is gedeeltelijk gedragen door de kolonisten zelven, gedeeltelijk door verschillende organisaties. Maar het werk is nu geëindigd en tot na den eersten regentijd, dat is nog twee of drie maanden, is er zoo goed als geen werk. Wat zal men nu met de nieuw-gekomenen doen? Daarover was nu gisteren de vergadering.

Trouwens, vandaag heeft de waarde Efraïm den geheelen dag vergaderd met afgevaardigden van andere koloniën te Rischon le Zion. Morgen voortzetting. Men wil komen tot de oprichting van een Boerenbond, die tegenover de werklieden een conservatief element zal zijn. Voorts zal men moeten beraadslagen of geld zal worden gegeven voor de Constituante. Van de crisis hebben de koloniën niet in de eerste plaats te lijden. Ze zijn gedeeltelijk zelfstandig, gedeeltelijk gesteund door de Ica, dat is geld van den baron De Rothschild.

Maar als de Amerikanen blijven weigeren geld te geven voor de Joodsche scholen? En de Zionistische Commissie dit ook niet van elders krijgen kan? Dan zouden de koloniën hun eigen scholen moeten gaan betalen. Thans betalen zij drie pond per kind aan den Opvoedingsraad en die betaalt de rest. Trouwens, de kolonie betaalt toch ook zijn dokter: dertig pond per maand en vrij wonen. En zijn apotheker: tien pond. Wel, zeggen de Amerikanen: betaal dan ook uw scholen zelf. Hoe het hier met de scholen gaan moet, weten wij nog niet. De onderwijzers hebben besloten elke week gratis twee uur extra te werken, opdat geen kinderen zonder hun onderwijs blijven. Vraag dan niet of de waarde Efraïm het druk heeft.

III.

Men zegt, dat de algemeene stemming te Jeruzalem slecht is. Het volk wordt langzamerhand verdeeld in twee woedende kampen. Vóór of tegen de Commissie. Voor of tegen de Amerikanen. Sefardisch of niet-Sefardisch. Overal duiken de kleine en de groote moeilijkheden op. Bijvoorbeeld: de joodsche Regeerings-ambtenaren, laten wij zeggen, de politie. Een Joodsch politie-agent kan niet leven van het salaris van eenen Arabischen. Vroeger gaf de Zionistische Commissie op al die lage salarissen een bijslag. Maar de Regeering wil dat niet. Men zegt, dat de Joodsche politie-agenten of genoodzaakt zijn heen te gaan of baksjij te nemen. Zijn zij daar reeds mee begonnen? Sir Herbert zal twee van het Joodsche politievolk ontvangen.

Ja, Efraïm heeft het druk. En de zaken zóó zóó. Sinds den oorlog is de markt voor Palestina-sinaasappel bedorven. Geen afzet naar Europa. En nu de vrachten, die hier maar niet lager worden. De Anglo-Palestine-bank, die belang heeft bij den sinaasappelhandel, heeft in Londen pogingen gedaan, de vrachtprijzen neder te zetten. Waar blijft in Jaffa de Nederlandsche vlag? Door de lage valuta in Frankrijk en in Italië is Palestina bemoeilijkt in den uitvoer van wijn en van amandelen. Toch is men in Rehoboth hoopvol. Moeilijkheden vele. Maar wij zullen vrijkomen van den bluf der groote bureaus te Londen, der drukke hotels te Parijs en vooral de waardelooze gewichtig-doenerij in de Jaffastraat. En wij zullen goede dingen doen.

IV.

De vrienden van vroeger. Ik zie Smilanski, den scherpen, fijnen criticus. Hier sinds zijn zestiende jaar. Vereerder van Achad Haám en Herzl beiden. Tegen den bluf. Maar acht Ussiskin en dr. Ruppin voortreffelijke krachten. Jacob Fichman vind ik niet. De zachte, kalme natuurdichter. Hij is buiten het Land. Toen het lente was, liepen wij samen door de landen van Rechoboth. De dagen gaan.

Natuurlijk bezoek ik mijnen ijverigen vriend Aharoni, in Rusland Aharonowitz. Maar men hebraïseert hier namen. Cheder en Leerschool in Rusland. Gymnasium te Praag. Onderwijzer in Rischon en Rehoboth. Maar sinds bijna twintig jaar is hij de zoöloog van ons Land. Het geheele gebied heeft hij doorgetrokken, Palestina, Mesopotamië, Syrië van de zee tot Bagdad en van Aleppo tot Medina. Zoöloog van Abdul Hamids Doode Zee-expeditie in 1908, waarvan prof. Max Blanckenhorn de geoloog was en Aronssohn de plantkundige. Van de Nederlanders kent Aharoni den vogelkundige Snouckaert van Schauburg. Hij heeft talrijke insecten voor het eerst gevonden en verscheidene dieren dragen zijn naam. Hij heeft mooie struisvogels gevonden in de Syrisch-Arabische woestijn. En een soort ibis-achtigen vogel, dien men uitgestorven dacht. De Zionistische Commissie had hem opgedragen een museum aan te leggen van Palestinensische dieren.

Maar de Amerikaansche crisis. En geen geld. Hij is schrijver van een boek over den sprinkhaan, dien wij hier maar al te goed kennen. De Commissie zou het uitgeven. Maar nu geen geld. Zijn hoofdarbeid evenwel is de zoölogische signfica, gelijk van Roubanovitz de botanische signfica. Dat is een reuzentaak. De zoölogische significus moet een goed dierkundige zijn. Maar ook een goed taalkundige, vaardig en belezen. Hij moet natuurlijk voor Hebreeuwsche namen ook Arabische kennen. Bijvoorbeeld: Deuteronomium XIV: 15. Onder de verboden vogels wordt daar genoemd de: 'bath-hajaána'. De staten-vertaling vertaalt dit door *struis*. Is dat juist? Aharoni heeft

alle plaatsen bijeengezocht, waar over de bath-najaäna gesproken wordt. En hij is tot de conclusie gekomen, dat dit niet een struis is, maar een uil. Hij onderzoekt nu alle diernamen in de Heilige Schrift. Onder zijn uitgebreide wetenschappelijke correspondentie vind ik een brief van den Hongaarschen opperrabbijn dr. Emanuël Löw, schrijver van een boek over Arameesche plantnamen.

Naar huis terug. Ik vind er Harry Sackler, den Amerikaanschen journalist, ook bekend als Zewi ben Schalom. Hij is op de groote Zionistische Vergadering te Londen geweest. En nu hier om den toestand te bestudeeren. Maar hij gaat weder terug. Langzaam komt nu de waarheid op. Toen ik anderhalf jaar geleden schreef over den warboel, het geknoei van de Zionistische Commissie, toen heb ik wat moeten hooren! Verraad. Defaitisme. Interview van Sokolov en Weismann tegen mij. Wie heeft gelijk gehad? Schalom Fischer is hier geweest, een der leiders van de Nederlandsche Chaloeziem-beweging. Laat men hem eens vragen naar wat hij heeft gezien.

En morgen rijden wij in een wagen over Petach-Tikvah naar Jaffa terug. Madam Eisenman zal er niet bij zijn. Jammer.

Nr 177 Op reis⁺

⁺13-10 1920 O., 2. Gedat.
Rechoboth-Jaffa 10 sept.

Morgen zullen wij van Rehoboth naar Jaffa gaan. Vroeg met een rijtuig naar Petach-Tikvah. Dat is rijden een uur of vier. En van Petach-Tikvah naar Jaffa. De smid van Rehoboth, die ook rijtuigmaatschappij is, zal ons een netten wagen verhuren plus prima Arabier voor drie onschuldige ponden sterling. Wij zijn: de Amerikaansche schrijver Harry Sackler (Zewi ben Schelomo), zijne vrouw en Mrs. Greenfield, een Amerikaansche Zionistische propagandiste, die hier persoonlijk eens hoogte komt nemen. Harry Sackler, die hier gekomen is om zich te vestigen, gaat weder terug.

Morgen op rit. En vandaag aan den wandel door Rehoboth en zijne streken. Het meeste werk is nu geëindigd in de 'keramiem' en de 'pardijsiem'. 'Kerem' heet een tuin, die niet besproeid wordt: amandelen, druiven. 'Pardijs' een tuin, die wel besproeid wordt: sinaasappelen, citroenen. Graanbouw heet: 'falcha', van dezelfde woordfamilie als 'fellach'. Daaraan doen de kolonisten weinig of niet. Hun grond is er niet goed voor.

Rehoboth: een zware roodachtige zandgrond, waardoor te loopen moeilijk valt. Geen bestrating. Duizend zielen in het geheele dorp. Maar 't ziet er aardig uit: groene boomen, witte huizen, daken rood. Wie hier voor enkele weken plezierreist, zal zeker van Rehoboth goede indrukken medenemen. Maar wij zien het probleem van den Arabischen arbeid. En als wij nagaan, hoeveel millioenen en millioenen die paar koloniën de laatste veertig jaar hebben opgegeten, dan zien wij allen, dat op deze manier geen Land en Volk kan worden opgebouwd. Maar hoe dan? Zijn de kwoetsoth beter? Is het business-stelsel beter, dat de Amerikanen willen doorvoeren?

Wij brengen bezoek bij den heer Eisenberg, een van de oudste kolonisten, voorzitter van de Planters-vereeniging. Hij is op reis voor gemeente-aangelegenheden. Zijn medewerker, de fijne, scherpzinnige Altschuler ontvangt ons, wiens zoon in Holland bedrijf leert. Wij zijn dus om zoo te zeggen familie. Ook dit is een probleem. Wij zijn allen problemen. Vele zonen van kolonisten zijn in het buitenland, omdat de vaders eenvoudig geldelijk niet in staat zijn, hunne zonen zelfstandig te vestigen in de kolonies.

De grondprijzen. Smilanski heeft indertijd voor zijn grond twintig frank de Dunam betaald. Nu is de prijs wel tien pond. De kolonisten kunnen dat niet betalen. Zij zijn bitter tegen de Zionistische leiders, die de kolonisten niet willen helpen, maar schatten besteden om hier jongens uit Oosteuropa te brengen, die arbeid, land, volk noch taal kennen en niet gewend zijn aan het klimaat. De arbeiders daarentegen haten de kolonisten. Uitbreiding van het aantal kolonies op groote schaal zou volgens hen alleen uitloopen op een intocht van Arabische werkkrachten. Zoo wandelen wij hier vol problemen in den kop.

Natuurlijk is het werk in den hof van Eisenberg wel aardig om te zien. Onder een afdak de vrouwen en de kinderen, die de amandelen breken uit de groene schil. Arabisch en Joodsch, maar niet door elkander. De Joden krijgen iets hooger loon. Zij zijn Jemenieten. Voor Joden uit Europa is hun loon te laag. Joodsche Europeesche arbeidersfamilies, man, vrouw en kinderen, die allen samenwerken, tot een dragelijk gezinsloon, vindt men hier weinig. De nieuwe immigranten zijn bijna allen ongehuwd. De geschilde amandelen worden gedroogd in de zon tot zij lichtgoudgeel zijn. En dan gesorteerd. Dit jaar brengen de vereenigde amandelboeren van Rehoboth honderd kantaar aan. En een kantaar is bijna driehonderd kilo.

II.

Wij zullen ook een bezoek gaan brengen aan bekenden in Nes-Ziona, dat de Arabieren Wadi el Chanin noemen, het Rozendal. Wie het boekje van Abraham Mossel heeft gelezen: 'Als daglooner in het Heilige Land', weet iets van Nes-Ziona af. Men herinnert zich hier onze beide landgenooten heel goed. Mossels reisgenoot, Frans van den Hoorn is nog steeds in het Land. Hij werkt in Galilea. Is geheel verjoodscht en hij spreekt bloeiend Jiddisch en Hebreeuwsch. Hij heeft in der tijd de gevechten medegemaakt tusschen Rehoboth en het groote Arabische dorp Zamoeka. Maar nu is 't allemaal weer vrede. Gisteren heeft de oude sjeich Machmoed mij nog verzekerd, dat hij tevreden is, wanneer ik tevreden ben.

Wadi el Chanin tusschen Rehoboth en Rischon le Zion. Een kleine kolonie van een goede tweehonderd zielen, veertig families. Heel mooi gelegen in den val van den dag naar den avond. Ook deze kolonie is in het begin van de tachtiger jaren door Russen gesticht. Hij heeft de moeilijke jaren van de mijncrisis in het begin van dezen eeuw medegemaakt. Veel hulp van de Ica. Juist tegen den oorlog begon Wadi el Chanin er weder bovenop te komen: wijn, sinaasappels, amandelen, vruchten, olijven en honing. Maar nu is het er weer moeilijk. Geen ruimte ook. Een goede tweehonderdvijftig Hectare.

De ouders en de kinderen. Oessiskin heeft er in de laatste jaarvergadering van de Palestina-onderwijzers op gewezen: de groote afstand tusschen de kinderen en de ouders. Wij bezoeken onzen bekende, een eenvoudigen gezonden kolonist. En wij zien zijne dochter, eene hofdame. Zij ontvangt ons met vele onberispelijke buigingen en zij spreekt vele talen onberispelijk. Haar aanstaande. Zoon van eenen kolonist, ambtenaar bij de Ica. Hij zal hard voor hare japonnetjes, hare buigingen en haar talen moeten werken. Het leven in zoo eene kleine kolonie trekt hen niet aan. Er is niets: geen cinema, geen voordrachten des winters, geen avondlessen. Geen conversatie. Ten slotte toch ook geen bedrijf. Zij zullen wel naar Amerika gaan. Palestina zal nog jaren, jaren, jaren, een land vol problemen zijn. Wij beseffen dat, wanneer wij laat in den avond teruggaan langs de zachte zandwegen. Er zijn de sterren. Er is de wind. Er zijn de lijnen van de heuvelen, waarachter Rechoboth ligt.

III.

Laat in den avond en het terras van Efraïm. Wat willen de Amerikanen toch precies? Harry Sackler is jarenlang tweede secretaris van de Amerikaansche organisatie geweest en hij heeft de donkere Londensche vergadering medegemaakt. Wat de Amerikanen willen is business en een Palestina, dat sterk en onafhankelijk is. Particulier initiatief. Men kan een land niet opbouwen met liefde en idealisme alleen.

De koloniën. Hoeveel hebben de verschillende koloniën al gekost aan de Chowewé Zion, Baron De Rothschild, het Joodsch Nationaal Fonds, en anderen. En wat is er nu na veertig jaar? Hoeveel koloniën zijn in staat, ook in slechte jaren, hun eigen uitgaven te betalen? De kwoetsoth, de coöperatieve arbeidersgroepen, zijn zij van een koopmans-standpunt uit te verdedigen? Kunnen zij in het binnenland concurreren tegen de Arabieren? In het buitenland met amandelen, sinaasappels en wijn? Dat is de vraag. Groote publieke werken, bijvoorbeeld de electricatie van den Jordaan. Dat moet gebeuren door een privaat-onderneming, die haar deelhebbers een behoorlijke en veilige rente verzekert. Kan dat met den duren Joodschen arbeid niet, maar met den goedkoopsten Arabischen arbeid wel, dan nemen de Amerikanen Arabischen arbeid. Het onderwijs? Een universiteit? Ach, betrekkelijk kleine uitgaven voor luxe kunnen wij ons misschien veroorloven. Maar niet een budget van meer dan tweehonderd duizend pond per jaar, de universiteit niet inbegrepen. Anders gaat het niet. Een land kan niet altijd blijven steunen op liefdadigheid. Hebreeuwsch is een mooie taal. Maar het allereerste is een gezonde economische grondslag. De Amerikanen zijn bereid groot werk te doen, maar alleen op dien grondslag.

Trouwens, aan deze crisis zijn wij allang gewend. Den eersten en den tweeden schrik zijn wij al te boven. De menschen komen, de menschen gaan. De meesten zijn teleurgesteld, dat hier de laatste jaren zoo weinig vruchtbaar werk is gedaan. Dan reizen zij af. Wij blijven, vergeten en zien weder anderen komen. Op het oogenblik zijn er allerlei Amerikanen hier om zich op de hoogte van de zaken te stellen. Zij doen wel heel druk en heel gewichtig. Het kost ook wel veel geld. Maar het zijn geen Russen. En daar de dollar hoog staat en de roebel laag, mag het.

IV.

De mensch wikt, maar de wagen beschikt. De smid van Rehoboth, die ook de rijtuigmaatschappij is, heeft ons waarlijk op tijd zijn netten wagen gestuurd plus zijn prima Arabier. Wij hebben drie onschuldige ponden sterling van eigenaar doen verwisselen en wij zijn afgereden. De zwaar bestoven zandwegen van Rehoboth naar Ludd. En dan gebeurt het. Futuristisch. Cubistisch. Alles. Onverwacht. Ik roep: 'Au, ferdorie, au, wat is dat.... au'. En de bezinning? Het is doodeenvoudig. De wagen is gebroken. De paarden draven er van door met het voorstel en de voorwielen. Wij zijn voorover gebolderd. En daar staan wij. Mijn voorhoofd bloedt. Een van de dames heeft een beenwond. De Arabier heeft de paarden en de wederhelft van den wagen weder opgevangen: 'Min Allah', zucht hij gelaten: 'koelsche min Allah' antwoordt de gewonden. Maar de dagen gaan. Vaarwel Petach Tikwah, wij zullen u niet zien vandaag. Want voor een vierde onschuldige pond sterling sluiten wij een overeenkomst

met eenen blauw-geburnoesden Arabier, die ons en onze bagage op een bolderenden boerenwagen zal brengen naar Ludd, waar de spoorweg is. Ik zal dan reizen naar Jaffa, met het treintje van lorries, dat geen klassen kent en niet meer kost dan één enkele shilling. De anderen naar Jeruzalem.

Maar de eeuwigheid heeft ons nu eenmaal vandaag groote dingen beschoren. Een hoskar. Een Arabier onzegbaar. En wij geslagen, gedwee. Geen Amerika. Geen Rusland. Geen dollar, roebel, crisis. Hoofdpijn. En dan: een auto rijdt ons tegen. Een tweede auto. Eén groet ons met een verbaasden blik van half herkennen. Het is Zijne Excellentie Sir Herbert Samuel, Hooge Commissaris, die zijn gekneusde onderdanen voorbijrijdt.

Nr 178 Van het oude in het nieuwe⁺

⁺19-10 1920 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 17 sept.

Het nieuwe Joodsche jaar is over ons begonnen. Wij beleven weder eenmaal den krans van zijn feestdagen en van zijn vastendagen. Hoevele malen? Mucharam is gekomen. De Arabische maand, dat de huishuurcontracten worden vernieuwd. Niets ontbreekt ons: huizen nood, sleutelgeld, huurcommissies, listige huisherren. Niets. En ik denk: waarom hier gekomen? En waarom weder weggaan? Het is toch alles een.

Mucharam. Ik zit ook zelf zonder huis. Nu woon ik in het jongensweeshuis van den heer Goldsmit. En ik schrijf, gezeten in een hoekkamer. Waar het uitzicht links gaat over een windenden weg tot aan de kunstschool van Betsalel. En achter bouwen de heuvels rondom Jeruzalem, het oude. Wij, die buiten wonen, zien den muur rondom de stad. Een vroegere herfst van dit jaar. De laatste druiven, die van Hebron komen, dat hoog ligt en laat bloeit met alles. Er zijn de groote, roode granaten, de geheim-gebouwde vrucht. Herfst, al zullen er nog heete dagen genoeg zijn. En ik twijfel of deze herfst den stillen dag meebrengen zal, waarover Windekind met den kleinen Johannes gesproken heeft.

Het Nieuwe Jaar. Wat het ons volk brengen zal? Ik ben des middags te voren naar den Klaagmuur gegaan. Het loopt er vol van vromen en van schouwers. Bedelaars zitten gelompt, steunend, op de trappen van het windende straatje, dat naar den Muur gaat. Heden wordt veel gegeven, omdat liefdadigheid redt van den dood op den dag des gericht. Iedereen geeft. Onverstandig los. Wellicht verkeerd. Maar iedereen. Geven wellicht deze bedelaars ook elkander, opdat ook zij het heilige Joodsche gebod van de liefdadigheid houden?

De Klaagmuur. Hoog en groot, alsof er geen jaren zijn. De geweldige steenen afgescherpt van het weer en den wind. Wat beleeft de Muur? Als ik eens probeerde rustig te zijn en naar huis te gaan?

II.

Het avondgebed. Dit is het eenige weeshuis van Jeruzalem, waar de Joodsche wetten stipt worden geacht en dat toch wat orde en reinheid betreft, laat ik zeggen Hollandsch wordt gevoerd. De synagoge is voor het Nieuwe Jaar vernieuwd. En al de kleine en groote jongens blinken in nieuwe kleeren. De prijzen? Ja, de schoenen in het groot opgedaan, en gerekend door elkander, kosten toch één pond per paar. En wat kleeren

hier tegenwoordig doen! De geldcrisis. Het weezenwerk staat niet onder de Zionistische Commissie, maar onder het Amerikaansche Joint Distribution Committee, dat minder onder den geldnood te lijden heeft, al moet het zijn werk toch ook inkrimpen. Maar de jongens weten dat niet. Ze voelen zich allemaal lekker versch in de nieuwe kleeren.

's Avonds laat wakker liggen, waar de wind van Jeruzalem waait rondom ons huis. Het oude Jaar? Het Nieuwe Jaar? IJdelheid en de kweeling des geestes. Het is alles niets.

Wie dan des vroegen morgens weder van het balcon van het weeshuis uitziet over de landen en over de stad. En ziet het leven, dat toch niets is. De jongens klein en groot, al heel vroeg voor het gebed, dat duren zal van dezen ochtend vroeg tot in den middag. Er zijn vele gasten. Ook de jongens komen ten gebede van Giv'eath Saül, de weezenschool, die twintig minuten buiten de laatste buitenwijken van Jeruzalem ligt. Ze zijn groot en gezond: landbouwers en steenhouwers. Altijd maar de buitenlucht en de wind. Zij komen aangestapt met een van hun onderwijzers. En ze zitten, grooter dan al onze eigen weesjongens, allemaal samen op één bank, achter in de synagoge.

III.

Van het Oude in het Nieuwe. Wij herdenken en wij wachten. Het Oude jaar: het afmattende wachten tot Paschen, het plotselinge oproer; het wonder van San Remo; Sir Herbert Samuel, en nu ineens de ontspanning na al die inspanning, overspanning misschien. Wat het Nieuwe Jaar ons brengen zal? Onze beide dagbladen brengen ons artikelen: terugblik, verwachting. De *Doar Hajom*, het blad van de geboren Palestiners, tegen de Russen, tegen de Zionistische Commissie. Ze hebben een Engelsche en een Arabische uitgave. Het Nieuwjaarsnummer brengt een artikel, een beetje leeg en een beetje luid van Ben Jehoadah. En een goed opstel over Immigratie van kapitein A. Aronsohn D.S.O. Hij beklagt zich er over, dat de immigratie feitelijk in handen is van de twee socialistische partijen. Die elkander soms mogen bestrijden. Maar, die in één opzicht samenwerken: het opzetten van de jonge immigranten tegen de Joodsche boeren in Palestina.

Het tweede dagblad: *Haäretz*. Russisch. Vroeger ook vaak tegen de Commissie. Thans minder, nu de *Doar Hajom* zoo fel tegen is. Een zeer goed nieuwjaarsnummer. De bekende Mordechai ben Hillel Hakahen geeft de geschiedenis van de Joodsche stadsbevolking in het afgelopen jaar. Jeruzalem. Geen huis is hier dit jaar gebouwd. Verscheidenen zijn door de sneeuw verwoest. Van het nieuwe stadsplan hoort men niets meer. Het kadaster is en blijft gesloten. De waterleiding is onvoldoende en de gezondheidstoestand niet best. Jaffa. In Tel Aviv wordt gebouwd en men wil daar ook electricisch licht gaan aanleggen. In Haïfa een nijpende huizen nood. Tiberias wil men voor een goed gedeelte gaan vernieuwen. In Safed en Hebron is de Joodsche bevolking oud en vervallen. De politieke toestand: San Remo, Sir Herbert. De Jeruzalemsche Gemeenteraad vernieuwd. Twee Joodsche leden, maar toch is en blijft de atmosfeer er anti-Joodsch. Jaffa: de Zionistische Commissie vrijwel geheel verplaatst naar Jeruzalem. Toch blijft Tel Aviv een belangrijk nationaal centrum. Men wil Tel Aviv, het zuiver Joodsche, nu los maken van Jaffa. Haïfa blijft anti-Joodsch. Tiberias en Safed leden onder den invloed van de woelingen in Galilea. De economische toestand is slecht. Na de Engelsche bezetting hebben de Engelsche soldaten heel wat geld in 't land gebracht. Dat is nu uit. De hooge scheepsvrachten

drukken import en export bijvoorbeeld van de sinaasappelen. De eigenaars van sinaasappel-tuinen in het Jaffa-district hebben honderdvijftig duizend pond verloren. De amandelen hebben geleden van den hagel. Druivenoogst goed, maar de wijnprijs is laag door de drooglegging van Amerika en den lagen stand van het Fransche en Italiaansche geld.

Over den landbouw in het land schrijft een onbekende Ben Abraham, blijkbaar een verdediger van het landbouwdepartement der Zionistische Commissie. Na de lange jaren van den oorlog kan men nu weer aan het werk gaan. Van particulier initiatief bemerkt men nog weinig. Het meeste wordt gedaan door het landbouw-departement van de Commissie. Daarnaast door de Ica en door de Amerikaansche Zionist-Commonwealth. Qualitatief gaat de landbouw weinig vooruit en wellicht in sommige opzichten achteruit. De geweldige slagregens van het afgelopen jaar hebben in menig opzicht kwaad gedaan. Ten Zuiden van Rechoboth bracht het gezaaide graan slechts van vijf tot acht maal voort. Beter in het Jordaandal: tien tot twee-en-twintig. Maar alles is geweldig duur. Zoowel de boeren als de coöperatieve arbeidersgroepen hebben een zwaar bestaan. Amandelen: hagelslag. Wijn: lage prijzen. Maar de olijven staan best, ook op de bezittingen van het Joodsch-Nationaal-Fonds: Ben Schemen en Hulda. Veefokkerij is nog maar heel in het begin, maar gaat toch vooruit in Hulda en Ben-Schemen. Ook de bijenteelt.

Weder een land overvloeiend van melk en honing? Het werk in Galilea heeft natuurlijk geweldig geleden onder de voortdurende onrust en Arabischen overval. Verscheidene slachtoffers zijn gevallen. Maar de arbeiders hebben hunne vestigingen niet verlaten. Men is begonnen met de zaadkweek. Een Hollandsche firma (leve Holland!) heeft hier groentezaden heengezonden en zich tevens verplicht de geheele opbrengst te koopen. De eerste proef, genomen dooreen arbeidersgroep bij Jaffa, is niet mislukt, maar door allerlei omstandigheden ook niet geheel geslaagd. Maar wel is bewezen, dat, voor zoover de natuurlijke omstandigheden betreft, geen land beter dan Eretz Israël geschikt is voor zaadkweek. Maar de hooge valuta hier en de lage valuta in Frankrijk en Hongarije doet ons nadeel. Over de boomenkweek, die voorloopig goed gaat, heb ik u reeds geschreven.

En de gezondheidstoestand van het Oude in het Nieuwe? Er is goed werk gedaan. Moerassen gedroogd bij Kinnereth en Merchawja en de malaria daardoor verminderd. Jeruzalem beter gerioleerd door de Regeering en de Zionistische Commissie samen. De Amerikaansche organisatie 'Hadassah' heeft het aantal medici in de gasthuizen en in de koloniën uitgebreid. Eveneens het medische toezicht in scholen en de kindervoeding. Kookscholen worden opgericht. Er is influenza geweest. Maar niet kwaadaardig. Enkele gevallen van vlektyphus. Geen cholera. Daarentegen doet de Regeering te weinig. Buiktyphus komt in de Arabische dorpen veel voor. De Regeering moet desnoods onverstandige en onwillige Arabische dorpshoofden dwingen tot hygiënische maatregelen. Vooral moet ook op de immigranten worden gelet. Het immigrantenhuis te Jaffa is onvoldoende. Men houdt bij de werkverschaffing te weinig rekening met den gezondheidstoestand. Er zijn te weinig tenten en te weinig bedden. Te weinig geneesmiddelen. De keukens zijn vaak onhygiënisch. Men moet den immigranten en ook den schoolkinderen lessen geven in de gevaren van de malaria en de middelen ter bestrijding. 'Hadassah' heeft kort geleden te Jaffa een specialen immigranten-arts benoemd. Taak: zieken te behandelen; onderzoeken vóór zij aan het werken gaan; raadgeven over de geschiktheid van zeker werk; 'Hadassah' deelt ook kinine uit. Zóó gaan wij van het Oude in het Nieuwe.

IV.

Maar niet zonder conflicten. Gedenk den twist, die gisteren is uitgebroken tusschen Reina en Hamame, de twee ongedienstige gediensigen des weeshuizes. Jemenietische dames. En Hamame beteekent nog wel Duifje. Maar wat is in een naam! Er zijn schrikkelijke woorden gevallen. Hamame, dat Duifje beteekent, heeft haar hand gelegd op de heilige Mesoelah, die zich aan elke Joodsche deurpost bevindt, en zij heeft geroepen: 'Ik zweer het bij deze Mesoelah, gij zijt een dief en uwe zuster, die in Rischon le Zion woont en wascht voor de Engelsche soldaten in Ludd, is eene slechte vrouw.' Maar Reina heeft dit niet op zich laten zitten. Zij is naar de Jemenietenwijk gegaan. Naar de Synagoge. Zij heeft de Heilige Arke geopend en zij heeft uitgesproken de volgende vloek: 'Heer der Wereld: indien ik eene dief ben en mijne zuster eene slechte vrouw, mogen wij beiden dan sterven. Maar indien Hamame ons belasterd heeft, mogen dan zij en haar verloofde en al hare familie op den aanstaanden Grooten Verzoendag in het Boek des Doods worden ingeschreven'. Het woord is nu weer aan Hamame, dat nog altijd Duifje beteekent.

Maar er zijn hier ook lieflijker toneelen. Vanmiddag zijn de granaten uit den tuin geplukt. Eerste pluk en meer dan honderd. Die uit de stammen der Priesters en der Levieten zijn, krijgen eerlijk de oude tienden. Zoo heb ik ook mijn deel gekregen. En gij van alle lezers, wie doet mij dit na? Een granaat: wind, zon en regen van Palestina. Die breken en in de felle roode pitjes proeven, dat ons veel is gebeurd. Morgen: Sabbath der Bekeering.

Nr 179 Het nieuwe jaar⁺

⁺22-10 1920 A., 5-6. Gedat.
Jeruzalem 23 sept.

Het Nieuwe Jaar. Wat het ons brengen zal? Sir Herbert Samuël zet zijn werkplan rustig voort. In enkele maanden heeft hij ieders volkomen vertrouwen gewonnen. Hij is hoog, streng, vriendelijk, koel, glimlachend, ongenaakbaar vriendelijk. En volkomen vertrouwd. Een van de weinigen, die in dit harde, gevaarlijke land niet een goeden naam verliest. De termen van het Engelsche mandaat zijn nog niet bekend en wij weten nog altijd niet, wat het Joodsch Nationaal Tehuis worden zal. De hogere ambtenaren zijn Engelsch. Sir Herbert heeft zooveel mogelijk de plaatselijke gedemobiliseerde officieren benoemd. Niet iedereen acht dezen de meest-geschikten. Ze kennen geen Hebreeuwsch en ze leeren het ook niet. Meestal spreken de Joden met hen Engelsch of Fransch, waardoor het Hebreeuwsch niet tot zijn rechten komt. Alles is nog vaag. Bijvoorbeeld: de verhouding van de algemeene landsregeering tot de besturen van districten en gemeenten. Tot dusver zijn de leden van de gemeenteraden door de Regeering benoemd. Niet gekozen. Blijft dat zoo? En wat zal de taak zijn van de Joodsche Constituante bij den opbouw van het Joodsch Nationaal Tehuis?

Eén voor één vervult Sir Herbert de beloften, die hij in zijne troonrede heeft gegeven. Een van de belangrijkste punten voor ons is natuurlijk de immigratie. Een 'beperkte' immigratie heeft Sir Herbert indertijd aangekondigd. Het woord 'beperkt' heeft menigeen zeer gedaan. Het Joodsche Land moet onbeperkt openstaan voor het Joodsche Volk, gelijk Nederland onbeperkt openstaat voor iederen Nederlander, arm, ziek, gevaarlijk, maar toch open. Liever hoort men hier spreken van een 'geordende'

immigratie. Het is hetzelfde. Maar het blinkt niet zoo hard. Dus is het iets heel anders. De immigratie-proclamatie is nu bekend gemaakt. Welnu, voor Joodsche immigranten zijn geen bijzondere bepalingen, die hun bijvoorbeeld een recht geven altijd in Palestina te komen en te blijven, gelijk Nederlanders dat in Nederland hebben. Wat beteekent dan Joodsch Nationaal Tehuis? De proclamatie houdt geen rekening met het feit, dat Palestina een leeg land is, dat Joodsch moet worden bevolkt en opgebouwd. Er is niets gedaan om Joodsche immigranten aan te trekken. Er zijn geen gunstige bepalingen gemaakt ten gerieve van geschoolde landbouwers, handwerkslieden en kleine kapitalisten. Iedere immigrant moet een pas hebben met een Engelsch visa. Bezit van een bepaalde geldsom wordt niet vereischt. Maar men moet zich zelve en de zijnen kunnen onderhouden. Iedere immigrant wordt geneeskundig onderzocht. Zieken en waanzinnigen worden geweerd. Vrij van dit alles zijn zij, die bij het uitbreken van den oorlog hier een jaar woonden en zij, die hier waren op het oogenblik van de Engelsche bezetting. Het is dus mogelijk, dat Joodsche immigranten aan den ingang van het Joodsch Nationaal Tehuis zullen worden geweerd. Wij hopen natuurlijk allen, dat dit nooit gebeuren zal.

De talenquaestie, die van zoo groot belang is voor het Joodsch Nationale zelfbewustzijn, is ook wettelijk geregeld. Ook hier recht naar den feitelijken toestand. Willen wij een Hebreeuwsch Palestina? Laten wij 't maken. Engeland zal 't niet voor ons doen. Aldus: Engelsch, Arabisch en Hebreeuwsch zijn de officieele landstalen. Alle regeerings-bekendmakingen worden in die talen gedaan. Men kan zich ook in een van die drie talen tot de Regeering wenden. Opschriften aan spoorwegen en wegen in de drie talen. In de bureaux van provinciale en plaatselijke autoriteiten is Hebreeuwsch alleen gelijkgerechtigd in drie-talige plaatsen. Voorloopig: stad Jeruzalem, stad en district Jaffa, stad en district Ramleh, stad Haïfa, districten Zichron Jaäcob, Tiberias en Safed. Een plaats of district zal als regel drietalig worden gemaakt, wanneer de Joodsche bevolking er twintig percent bedraagt.

In Joodsch-Nationale kringen is deze proclamatie met gemengde gevoelens ontvangen. Een artikel in 'Haäretz' van den bekenden Joodschen publicist dr. Jozef Klausner. De erkenning van het Hebreeuwsch als officieele taal is zeer belangrijk. Gelijkwaardig aan de Balfour-declaratie en San Remo. Maar de uitwerking stelt te leur. Waar is hier weder het Joodsch-Nationaal Tehuis? De volgorde der talen is altijd Arabisch, Engelsch, Hebreeuwsch. Joodsche ambtenaren moeten Arabisch kennen.

Maar Arabische niet Hebreeuwsch. Wat geeft deze proclamatie ons meer dan erkenning als Joodsch-nationale minderheid? Tenslotte hangt veel van ons zelf af. En het ongeluk voor het Hebreeuwsch is, dat verreweg de meeste Joden een andere taal kennen. De inlandsche Arabisch. De vreemden Engelsch of Fransch. Ik kan hier op het postkantoor bijvoorbeeld verlangen geholpen te worden door een ambtenaar, die Hebreeuwsch verstaat. Maar als 't druk is en aan mijn loket alleen een Arabier is, die Arabisch en Engelsch spreekt? Dan is men toch practisch. In den Jeruzalemschen Gemeenteraad zitten twee Joodsche leden, die beiden ook perfect Arabisch spreken. Eén is David Jellin, voorzitter van den Taalraad. Zal Jellin nu Hebreeuwsch gaan spreken, dat geen der Arabische leden verstaat? Ook hier moet alles op natuurlijke wijze groeien.

Er is nog een beloofde proclamatie afgekomen. Die op de leelijke advertenties. In het algemeen mag men reclames hebben aan het huis zelfs waar het bedrijf wordt uitgeoefend. Elders alleen na verlof.

En de taboe, het kadaster, gaat open. Zoodat de handel in onroerend goed nu beginnen kan. De vraag is geweest of men met de opening van de taboe wachten zou tot een agrarische bank was opgericht. Ten slotte heeft men, na veel aarzeling, besloten niet te wachten. Misschien dat nu ook de bouw van huizen wat zal opschieten. Maar de regentijd komt aan. Er is een absoluut en volkomen gebrek aan huizen. De Regeering zal hier wel moeten ingrijpen. Bijvoorbeeld door rentelooze voorschotten en billijke hypotheekbanken. Maar waar is het geld?

Het spoorwegnet zal worden uitgebreid. De weg Ludd-Jaffa verbreed. En de koloniën rondom Jaffa zullen mede worden opgenomen. Het eerst wel Petach Tikwah. Zoo groeien wij los uit onze verstijving.

II.

Sir Herbert is en blijft de onvermoeide. Hij is op reis geweest naar Sechem, het felle, anti-joodsche. Maar alles is natuurlijk goed afgelopen. Hij heeft ook het arme overschot van de Samaritanen bezocht. Hun Hoogepriester over een handjevol volk.

En hij is naar Aboe Gosch geweest. Het oude Kirjath Jeäriem, dat is de Woudstad, niet ver van Dilb, waar de Joodsche Kewoetsoth werken. Een politiek bezoek. Want de sjeich van Aboe Gosch heeft indertijd in de Joodsche bladen eene pro-Zionistische verklaring gepubliceerd en daarna heeft de sjeich van Aboe Gosch heel wat moeten hooren. Nu is het zoete loon losgekomen. Sir Herbert heeft een heel mooi speechje gehouden. Hij heeft den sjeich van Aboe Gosch niet geprezen, omdat hij pro-Zionistisch is geweest. Maar hij heeft den sjeich van Aboe Gosch geprezen, omdat hij de Engelsche Palestinapolitiek zoo goed heeft verstaan. Zóó noemt men dat.

En de onvermoeide. Ineens zien wij hem te Askalon, waar opgravingen worden gedaan. En, nietwaar, een goed beeld vindt toch altijd een goede plaats. Sir Herbert had nauwelijks de spade in den grond gestoken of hij vond zóó maar een Philistijnsch afgodsbeeld. En dan zijn er nog menschen, die twijfelen of men in Palestina fortuin kan maken.

En onvermoeid ook in het bezoeken van Synagogen. Het begint wel een beetje een 'comedy of synagogues' te worden. Nieuwjaarsdag de oude Choerve-synagoge. Groote Verzoendag: de Sefardiem. Loofhuttenfeest zullen het de Boekharen zijn. Het is waarschijnlijk niet de schuld van Sir Herbert, maar iedere kerkgang geeft aanleiding tot ijdelheidjes en kleine wrijvingen tusschen rabbijnen en kerkbestuurdertjes. Anderzijds verhoogt het ons aanzien bij de Arabieren, dat Sir Herbert zich zoo openlijk Joodsch betoont.

III.

En van binnen bij ons zelve? Waar is de Crisis? Er is geen crisis, betoogt kapitein Aronssohn in de 'Doar Hajom'. Wat de Amerikanen doen is een desinfectie. Een einde maken aan het machteloze geldverknoeien door de Zionistische Commissie, en aan den kliekgeest. Zij willen de dure kewoetsoth niet. Er is geen crisis, zegt ook Ben Jehoedah. De Amerikanen willen wel geld geven, ook wel voor de scholen, maar alleen op een praktische wijze. En ook Sokolov in een interview in de 'Doar Hajom': er is geen crisis. Er is alleen maar geldgebrek. De Amerikaansche gedelegeerden

zijn zoo kwaad niet. Maar het Amerikaansche Jodendom is een tikje verdollariseerd en begrijpt het belang van goed Joodsch Nationaal Onderwijs in Palestina niet. Er is veel geld noodig voor de immigratie. Maar dit is niet meer de taak van de Zionistische Organisatie, doch van het geheele Joodsche Volk. Taak van de Zionistische Organisatie was slechts verkrijging van een publiekrechtelijk gewaarborgde woonplaats voor het Joodsche Volk in Palestina. Wat het geld betreft: Sir Herbert Samuel heeft het plan een Palestinensische staatsleening uit te schrijven van twee en een half millioen pond. Die gebruikt zullen worden voor publieke werken en waarvan rente en aflossing uit de inkomsten van Palestina zullen worden betaald.

‘Doar Hajom’ heeft ook een interview met baron James de Rothschild, den zoon van den Parijschen baron Edmond de Rothschild.

‘De baron,’ zooals wij hier met een pijnlijke gemeenzaamheid zeggen. Baron James is over den algemeenen toestand niet ontevreden. Hij verdedigt het kolonisatiewerk van zijnen vader. Er is nu veel geld noodig. Men moet niet denken, dat men de millioenen geschonken of licht geleend zal krijgen. Het particulier initiatief moet worden aangemoedigd. Baron James denkt spoedig naar Amerika te gaan voor overleg met de Amerikanen.

Er is dus geen crisis. Maar toch altijd nog wel deze tegenstelling: Russisch getinte Zionistische Commissie tegenover de Amerikanen. Misschien zal de Hollandsche Nehemiah de Lieme, die hier een leidende positie in de commissie krijgt, deze tegenstelling kunnen verzachten. Men zegt, dat hij ook het vertrouwen van Brandeis heeft. De Sefardiem zijn ook tegen de Commissie. Een belangrijk interview in de ‘Jewish Chronicle’ met Asser Saphir, een van de leiders der jonge Palestinensers, en hoofdredacteur van ‘Doar Hajom’. De Sefardiem beklagen zich erover, dat alleen gezorgd wordt voor immigratie uit Oost-Europa. Veel beter is immigratie van Joden uit Noord-Afrika en Azië. Zij spreken Arabisch, zijn niet veeleischend. Daarentegen beweren de Oost-Europeërs, dat deze Sefardische Joden veel te weinig nationaal gevoel hebben.

En de constituanten? Zal zij bijeenkomen? Zullen de orthodoxe leden worden toegelaten, die krachtens eigen verkiezingen gekozen zijn? Zullen zij een dubbel aantal afgevaardigden mogen zenden, omdat hun vrouwen niet hebben medegekozen? Een soort huismanskiesrecht dus. Zullen de orthodoxen zitting nemen met vrouwen te samen? Er zijn er vijf of zes gekozen. Ik twijfel of de constituanten bijeen zal komen. Er is geen geld. Men zal nu een vrijwillige bijdrage gaan heffen van een shilling den man. De padvindere zullen 't ophalen. De Sefardiem zijn deels tegen de vergadering, die met ongeveer driehonderd leden toch niets doen kan. Het reglement van orde is intusschen gepubliceerd en dr. Thon, de voorzitter van het Voorloopig Bewind, heeft een onderhoud gehad over de constituanten met generaal Deedes, den nieuwen staatssecretaris. Zal de constituanten het recht krijgen belastingen te heffen, dwingend? Het zou tegen de politiek van Sir Herbert zijn, die geen andere publiekrechtelijke macht wil erkennen dan de Engelsche. De kolonisten hebben te Rischon le Zion vergaderd. Hunne houding tegenover de constituanten zullen zij nog nader vaststellen. Wel hebben er al geprotesteerd tegen het drijven van linksche leiders. En ze hebben het ook te kwaad met de onderwijzers, die in de koloniën dikwijls het meest tegen de kolonisten gekant zijn. De kolonisten hebben trouwens al zorgen genoeg. De handel gaat niet. In de afgelopen maand Juni heeft Palestina voor ruim tweehonderdduizend pond sterling ingevoerd en slechts veertigduizend uitgevoerd. Verleden jaar Juni waren de cijfers gunstiger. Onze grootste importeurs zijn Engeland

en Amerika. Wij lijden hier zeer onder den hoogen dollarkoers. Invoer: textiel, rijst, suiker, meel. Uitvoer: zeep, wijn en linzen.

Een groot gedeelte van de bevolking is en blijft aangewezen op de Amerikaansche liefdadigheid. Zooveel mogelijk leggen de leiders zich nu toe op 'constructive relief-work'. Zij betalen bijvoorbeeld in een aantal gevallen het verschil in kostprijs tusschen Arabischen en Hebreuwschen arbeid om concurrentie mogelijk te maken.

De gezondheid is maar matig. Veel koorts. Men zegt door een grooten regenval van het laatste jaar, waardoor vele moerassen gevormd zijn.

IV.

En de Arabieren? Van politieke onrust bemerken wij thans in 't land niets. Wel wordt er nogal vermoord en geroofd. Men klaagt over het onbetrouwbare van de Arabische politie. Joodsche politie-agenten kunnen niet leven van zes pond ongehuwd en van zeven pond per maand gehuwd. Er dreigt een algeheel verloop van de tweehonderdvijftig Joodsche agenten. Er wordt dus nogal wat geroofd op de publieke wegen. Twee Joodsche boeren en een chaloetz zijn door roovers vermoord. Aangenaam is 't niet. Maar ten onrechte stelt de antisemietische *Morning-Post* het voor, om Sir Herbert een hak te zetten, alsof hier in 't land een toestand is van wanorde en anarchie.

Natuurlijk is een zuiver Arabische politie geen genoeg voor eene Joodsche bevolking. Wij hebben heugenis van de Paaschdagen. Nog steeds is de Arabische politie partijdig. Bijvoorbeeld te Hebron. Een Hebronsche Rabbijn en drie bekende Mizrachisten: Gedalja Bublik uit Amerika, dr. Engel, die lang in Holland is geweest, en Rabbijn Fischmann wilden onze gebeden spreken dichtbij de Moskee te Hebron. Dat is geoorloofd. Alleen het binnengaan is niet geoorloofd. Toch zijn zij door een bende Arabieren aangevallen en de politie is zeer partijdig opgetreden. Sir Herbert heeft kort geleden de Moskee bezocht, maar de Arabieren willen nu juist goed laten uitkomen, dat dit eene uitzondering is. Gelijk de Grieksche Patriarch, na het bezoek van Sir Herbert aan de Grafkerk, nog eens heeft laten bekend maken, dat Joden daar geen toegang hebben.

Heel vriendelijk zijn de verhoudingen te Hebron dus nog niet. Maar ook te Haïfa niet. De Arabische huiseigenaren zeggen de Joodsche huurders zooveel mogelijk op en de rechters in Haïfa geven den Joden maar al te vaak ongelijk. Ook in de Kamer van Koophandel is twist over de erkenning van het Hebreuwsch.

V.

En wat doen de Franschen in Syrië? Blijkbaar willen ze Syrië verbrokkelen. Eerst is een staat Groot-Libanon geschapen, natuurlijk onder Fransch mandaat. Het oude autonome Libanongebied is uitgebreid. In 't Noorden tot eene lijn Tripoli - Homs. In 't Zuiden tot dichtbij Tyrus. De grens met Palestina moet natuurlijk worden vastgesteld in overleg met de Engelschen. Wie zal de macht krijgen over het water van de Litani, dat Palestina noodig heeft voor besproeiing en electricische kracht? Verbrokkelen van Syrië. De Franschen hebben nu ook een Staat Aleppo geschapen, los van de Libanon en los van Damascus. Natuurlijk onder Fransch protectoraat.

Voor Damascus blijft zoo niet veel over. En de tragische trein-overval in Hauran? Waarbij Arabisch-Damasceensche ministers werden vermoord en waarschijnlijk ook de Italiaansche commandant Bianchini, lid van de Zionistische Commissie. Het blijkt nu, dat de ministers op weg waren naar den Hauran om dit gebied te winnen voor de Damasceensche regeering, ten einde van den staat Damascus iets meer te maken dan een schijn en een schaduw. In den trein bevond zich ook de jonge Mizrachistische schrijver Harry Aäron Goodman. Kort voor den overval sprak hij met den minister Abdoel Rachman Pasha. Deze zeide als volgt: 'Wij zijn nu verplicht de beslissingen van de staatslieden te Londen en te Parijs te aanvaarden. Maar de tijd zal komen, dat Europa zijn eigen moeilijkheden heeft, en dan zal het Oosten de geheele wereld toonen, dat wij niet de verdrukking willen verdragen van een vreemde, die hier komt om het eene deel van de bevolking tegen het andere op te zetten en een voordeel te slaan uit onze verdeeldheid.' Zoo zal de Emir Feisoel er ook wel over denken.

En Mustafa Kemal Pascha, de oproerige Turk, die Feisoel redden zou van de Franschen, maar plotseling met de Franschen vrede sloot? Wij hebben lang niet van Zijne Excellentie gehoord. Nu wordt ineens verteld, dat hij optrekt naar Aleppo. Maar wij gelooven het niet.

VI.

O, het leven is hier niet eentonig. Er gebeurt van alles. Harry Sacher, de bekende redacteur van 'Palestine' en 'Manchester Guardian' komt hier als redacteur van 'Palestine Weekly' een Engelsch bijblad van 'Doar Hajom', dus tegen de Zionistische commissie.

Wij hebben hier een kleingeld-crisis. De fellachen potten alles op. Papiergeld willen die niet. We gebruiken nu alles als kleingeld: postzegels, tramkaartjes, in sommige koloniën zelfs papieren noodgeld van een dubbeltje en van een stuiver.

En wij zien, dat Chestertons nieuwe boek verschijnt in de 'Daily Telegraph': 'Het Nieuw Jeruzalem'. Het wordt hier geprezen. Wij behouden heugenis van hem: een slordige, vette man, 'Een geestig zwijn' moet een Engelsch generaal hier gezegd hebben.

O, er gebeurt veel. Er verschijnt eene Arabische vertaling van 'Ahawath Zion', 'De liefde tot Zion', Mappo's bekende roman. En er is een twist of de Haham Baschi wel echt en eerlijk Haham Baschi is. Dat loopt met dezen Heer, gelijk wij zien, ten ende. Hij heeft het niet kunnen vinden met de Zionisten en ook niet met Mizrachie. Dat is, geloof ik, in de oogen van Sir Herbert, een leelijk ding. Er is nu eene commissie benoemd om de zaak te onderzoeken, 's Mans beste vijanden zitten daarin. Intusschen liggen de Grieken overhoop met hunnen patriarch en dat troost ons dan maar weer.

En de postzegels. De tijdelijke, waarover ik u heb geschreven, met een opdruk in de drie talen: Palestina. De kleine, beneden een piaster, mogen niet worden afgeleverd, maar moeten door den post-ambtenaar op de brieven worden geplakt. En zelfs dat doet men in sommige plaatsen niet meer. Er wordt een stempel op den brief geslagen: 'betaald, zooveel millieme'. De zegeltjes worden hier al duur betaald. Dat van drie millieme, ongeveer vier cent, wordt hier al verhandeld voor vele piasters.

En nu maar weder afwachten. In de Zionistische Commissie wacht men op de komst van de nieuwe leiders: Julius Simon en Nehemia de Lieme. Wij zullen er in alle kalmte maar weer het beste van hopen. Palestina is niet meer een land van wonderen. Veeleer een van gebroken reputaties. Ook de Mizrachie wacht zijn nieuwe

leiders: Prof. Pick en dr. Schoenfeld. Zij zullen al evenmin wonderen doen. Het centrum van de Mizrachie wordt nu naar Jeruzalem overgebracht. Een heel groot huis is al gehuurd. Van een Mizrachistische partij is hier geen sprake meer. Er zijn alleen maar een aantal bezoldigde bestuurders en een stel naloopers, dat het hoopt te worden. Een jaarvergadering is dit jaar niet gehouden. Het bestuur heeft zich eenvoudig gekozen en aangevuld. Rekening en verantwoording is niet gedaan. Een penningmeester hebben zij niet. De Rabbijn Fischmann krijgt geld uit Amerika. En het verdere is niet van deze wereld. Het is een troosteloze en beschamende toestand. Men begint in Engeland wel te bemerken, dat er iets aan de Mizrachie hapert. Maar het geld komt uit Amerika. Zoolang er nog een dollar in de kas is, blijft de Rabbijn Fischmann waar hij is. Den laatsten tijd zien we telkens verdraaide en onware berichten in de Joodsche dagbladen, alsof de Mizrachie hier iets deed. De waarheid is, dat ze ongeveer niets doet dan veel geld wegmaken. Men gaat nu ook een weekblad uitgeven. Als daarvan het budget eens werd gepubliceerd, dan zou men zien, dat dit weer een middel is om een paar man aan wat losse dollars te helpen. En hen tevens stil te maken en volzaam. Natuurlijk dat dit alles mettertijd in elkander valt. Maar het kan nog wel wat duren en veel kwaad kan nog worden gedaan. Gelukkig Nieuwjaar.

Nr 180 De nieuwe steden⁺

⁺28-10 1920 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 30 sept.

Wij zegenen de crisis, die ons verlost heeft van heel veel bluf, en die ons werk heeft teruggebracht tot de maat van onze machten. Het gaat nu heel langzaam aan, de opbouw van ons Joodsch Nationaal Tehuis. Eene zeer kleine immigratie, geen duizend per maand, waarvan ook wel weer een deel weggaat. Geen huizenbouw nog begonnen. Wonen in tenten. Toch zijn we niet moedeloos. De crisis heeft ons opgelucht. Er zal wel een min of meer Joodsch Palestina komen. Vermeerdering van bevolking. Huizenbouw en stedenbouw.

De stedenbouwer. Professor Patrick Geddes. Een jaar geleden, sinds ik over hem schreef. Dat de stedenbouwer van Palestina niet een Joodsche bouwmeester is, wij kunnen er ons noode bij neerleggen. Maar de Meester van de Joodsche Universiteit moet een Joodsche Bouwmeester zijn. Gelukkig, dat de Joodsche Universiteit nog niet gebouwd behoeft te worden. Er is nog geen traditie in dit leege land. Er is nog geen atmosfeer, waarin eene universiteit leven en ademen kan. Eerst moet het geestelijke gebouw van de Universiteit volgroeid zijn. Dan zullen we gaan denken over een Gebouw. Tegen dien tijd zal het Joodsche Volk ook zijnen bouwmeester hebben. Professor Geddes moet van onze Universiteit afblijven.

II.

Er zal eene tentoonstelling zijn van stedenbouw in de Joodsche jongensschool aan den Jaffaweg. Er is hier nog altijd zomervacantie. Twee of drie maand. Prof. Geddes heeft een allergrootste collectie gehad van oude en nieuwe stadsplannen, van stads-fotografieën en zoo voort. Een groot gedeelte is met een getorpedeerd schip naar den grond gegaan. Maar er is nog veel over. Genoeg om de bovenhal te vullen,

de benedenhal en schoollokalen. Sir Herbert Samuel zal de tentoonstelling des Vrijdagmiddags openen. Nu zullen alle nette menschen van Jeruzalem er wel wezen. Om vier uur. Maar als wij komen om drie is Sir Herbert al aanwezig en hij wandelt met prof. Geddes de zalen en kamers door. Vriendelijk en eenvoudig. Typisch typloos naast Geddes, een type. Vrijmoedig en gemakkelijk gekleed. Deze professor, die nooit een examen heeft gedaan. Die geboren is bij Edinburg, plantkunde heeft gestudeerd in Mexico, economie onderwijst aan de Hoogeschool te Bombay, en die in zijn zomervacantie steden bouwt in Palestina. Iedereen kan gerust met hem bevriend zijn. Hij staat dicht bij den Joodschen geest, want Eenheid is de grondgedachte van zijn filosofie. Het mystieke Christendom is hem niet vreemd en hij is een groot vriend van de Moslems. Schot. Pro-Iersch. En fel anti-Engelsch, maar woedend pro-Engelsch, zoodra iemand anders een kwaad woord tegen Engeland zegt. Gelijk eene liefhebbende moeder uit den Jordaan tegen eenen onderwijzer zei: 'Ik zal mijn jongen de pooten kapotslaan, maar jij zal er afblijven'. Wat spreekt de kleine, beweeglijke man met den Hoogen Commissaris, met zijn onbewogen glimlach, die een van de bezienswaardigheden van Jeruzalem is geworden?

III.

Tip vier uur. Het wordt geopend in de bovenhal. Geddes zelf enkele woorden, snel, spel en geestig. Dan Sir Herbert: voorzichtig, duidelijk. Optimistisch. Het leege land wacht zijn nieuwe bewoners. Wij moeten de oude steden verbeteren. Nieuwe steden opstellen en uitbouwen. Niet zooals Jeruzalem buiten de Poorten, dat een voorbeeld is hoe een stad niet moet worden uitgebouwd. Alles willekeur en toeval. Maar het is uit met de pret, verzekert ons de bezienswaardige glimlach: er komt een ordonnantie op het bouwen van huizen. De Engelsche toespraken worden niet vertaald. Dan spreekt de Burgemeester, Ragheb Bey Naschischibi. Arabisch. Hij vraagt zijnen vriend Daoud Effendi, gij zoudt zeggen: Mijnheer Jellin, dit te vertalen in het Hebreeuwsch. Daoud Effendi doet het en voegt er van zich zelve nog een beetje Hebreeuwsch bij. Wat Jellin zegt, is altijd onbelangrijk. Maar hij spreekt altijd het mooiste Hebreeuwsch van het Land, woordenkeus en uitspraak. Een mooi, kort speechje van Oessiskin. Hij wordt hier tegenwoordig genadeloos gecritiseerd, door de Sefardiem en de Amerikanen. Maar 't is of de critiek hem zachter, goedmoediger heeft gemaakt. Dan bedankt Sir Herbert alle aanwezigen voor de opkomst. En langs den Jaffaweg, waar het gaat schemeren, gaan wij naar het Ziekenhuis, de Poorten der Gerechtigheid, waar wij dien avond de gasten van de Loofhut zijn.

IV.

O, ik houd wel van dezen professor Patrick Geddes. Maar hij moet van onze Universiteit afblijven. Hij zal een gezelschap van vrienden en bekenden de tentoonstelling laten zien en uitleggen. Ja, ja, prof. Geddes. Het alwetende. Het ordellooze. Het overstelpende. Het woordenwatervallende. Wij luisteren. Wij maken enkele aantekeningen. Maar ik geef 't op. Hij weet alles. Ik weet niets. Maar 't is toch alles aardig wat hij zegt. Geschiedenis en aardrijkskunde moet men samen bestudeeren. De vorm van een land bepaalt zijn geschiedenis. Zie maar: in groote

vlakten vestigt zich een centraal gezag. Frankrijk. En daarin de weeldestad Parijs. De aardrijkskundige opvatting van de geschiedenis. Geschiedenis schrijven is stelselmatig onvolledig zijn. Geddes' aardrijkskundige opvatting is ééne stelselmatige onvolledigheid. En psychologische geschiedenisopvatting is niet meer of minder waar. Maar anders waar. Zoals een oneindige tweebreuk de werkelijkheid anders doordringt dan een driebreuk. Geschiedenis en aardrijkskunde. Weg. Ineens zijn we bij de significa. Neen, woorden zijn niet expressief. Maar kaarten, teekeningen, curven en zoo voort. Hier is een fijn uitgewerkte kaart van grondsoorten en bodemschatten van Schotland. Hier een curve van de bevolkingsdichtheid. Deze twee samen lezen en dan dadelijk inzien, dat de Schotsche steden noodwendig moesten komen te liggen, waar zij liggen en moesten gebouwd worden, zooals zij gebouwd zijn.

Geen woorden. Afbeeldingen. Niet toevallig die voorkeur. Geddes heeft een gezichtsgeheugen. Maar ik vraag naar de emotioneele waarde, den klankschat van een kaart, een curve, een grafische voorstelling. Geschiedenis, aardrijkskunde, significa. Ineens een psychologische proef. Welke landen hebben aan den oorlog deelgenomen? Noem er vijf of zes. Wij noemen. En de alwetende, de overstelpende, de ordeloze, de woordenwatervallende leest ons karakter uit de lijst van ieders landen. De visueele typen geven de landen, zooals zij liggen aan een bepaald front. De anderen naar hun liefde, of naar hun haat. Wat heeft dit alles met stedenbouwerij te maken? Men kan undergraduate zijn en hoogleeraar, maar het komt niet dikwijls voor. Maar de Romeinen, dat was een nobel volk. Een volk van roovers? Geheel niet. Van landbouwers. Zij gaven hun uitgedienden soldaten land. Dat weten wij allen. Juist, zegt de welwillende, de Schotsche, Iersch-Engelsche, de ordeloze Christen-Joodsch-Moslemsche: wat allen weten, is per se leugen. En alles te zamen heet geschiedenis. Edinburgh. Die stad moest ontstaan, waar zij ontstond en zooals zij ontstond. Een kasteel op een heuvel, een haven, een marktplaats. En de groei is logisch. Iedere groei is logisch. De Schotsche steden zijn dicht-bebouwd. Nog slechter waren de Joodsche ghetto's. Vandaar het groot aantal krankzinnigen onder de Schotten en de Joden. De Ieren drinken bier. De beste whiskey daarentegen komt weder uit Schotland. Ook Adam Smith is een Schot. Zijn economie is absoluut zoo Schotsch, als de whiskey en het bouwplan van Edinburgh. Daarentegen moest de Manchester-school per se in Manchester ontstaan. Goed. Een overdichte bevolking in Edinburgh. Dus veel zieken. Daarom heeft de Edinburghsche hoogeschool altijd zoo een goede medische faculteit gehad. Alles is doodeenvoudig als men maar goed te schematiseeren weet.

Hier twee rijen foto's. Edinburgh is vol slums, vol nare nauwe hofjes. En nu is er eene vereeniging, die de hofjes, waar allemaal oud vuil werd geworpen, verandert in kleine binnentuintjes, waar de kinderen spelen en de bewoners goed oppassen. Foto's geven den toestand, toen en nu. Wij zien ook de mooie Edinburghsche studentenhuizen door Geddes gebouwd.

En hier een aardige prent, die de geestelijke geschiedenis van een stad geeft, als de geschiedenis van de openbare gebouwen. Eerst het heerenkasteel, sterk, geweldig. Het gemeentehuis. De kerk, dat is de propagandistische godsdienst. De abdij, dat is de bezinnende godsdienst. Opkomst van handel en nijverheid. De hervorming. De scholen. Couranten. Invloed van de arbeiders-beweging op het stads-aspect. De trams. De spoorwegen en hun invloed op het stadsbeeld. Het is alles duidelijker dan woorden: kaarten, curves, foto's.

Zoals de groei van Edinburgh zien wij Londen, Dublin, Manchester, Birmingham. Londen: het mooie, logische Romeinsche stadsplan, tot de Stad van nu, die een land is. De brand in den tijd van De Ruyter. Wij zien eenige zeer mooie Hollandsche platen. Heeft hij niets van Hollandsche steden? Neen, op den bodem der zee. Maar heel snel, waterval tusschen geschiedenis, aardrijkskunde, significa, nijdheden tegen Engeland, verzekert de alwetende Schotland-Mexico-Bombay mij, dat het Amsterdamsche bouwplan het mooiste en meest-logische van de geheele wereld is.

Onze eerste les in town-planning is hiermee geëindigd.

V.

Naar boven gaan. En ik vind er den jongen Joodschen stads-ingenieur uit Haïfa, dr. Ziffrin, die met prof. Geddes samen de plannen voor vernieuwing van Haïfa heeft gemaakt. Dat wordt goed. Al het mooie en oude gespaard en logisch aangevuld. Maar ook weggebroken, waar moest. Om opening te krijgen naar de zee en naar den wind. Plannen voor een nieuwe stad tegen den Carmel aangeleund. Zóó zal ook Tiberias worden vernieuwd. En Jeruzalem. Maar dat is nog ver en vaag. Wij gaan naar huis. Wij zijn wel heel moe. En wij belijden het elkander, dat wij toch niet alles, heelemaal alles hebben begrepen. Toch is het wel aardig geweest. Schotland-Mexico-Bombay. Professor-undergraduate. Maar van de Universiteit moet hij afblijven. Die is van ons.

Nr 181 De Amerikaansche kolonie⁺

⁺28-10 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 1 okt.

Te Jeruzalem lezen over Jeruzalem. En altijd weder vragen: 'ben ik nu wel waarlijk hier?' Lezen: Pierre Loti, den kleinen antisemiet. En 'La petite fille de Jérusalem' van Mirjam Harry, die het kleine meisje Schapiro in Jeruzalem is geweest. Ik lees ook Selma Lagerlöf's Jeruzalem. Waarheid? Verdichting? Zooals een landkaart op een bepaalde wijze een land afbeeldt. En eene foto op eene andere wijze. En een schilderij weer op een andere wijze. Er is een Amerikaansche kolonie te Jeruzalem. Ze hebben een grooten winkel van kunstvoorwerpen en souvenirs binnen de Jaffapoort. Ze wonen in een zes, zevental mooie huizen buiten de Poort van Damascus. En die geheele buurt noemen wij: 'de Amerikaansche kolonie'. Dat ze een slecht leven zouden leiden, wordt hier door niemand beweerd. Integendeel. Ze staan hier in groot aanzien. Ze komen op de jours en de tea's van Miss Landau. En dat is hier te Jeruzalem een zeker teeken, dat men geen slecht leven leidt. En iedereen komt ook gaarne in de kolonie. Ik wil er ook heengaan. Maar de vrienden raden het mij: niet spreken over het boek van Lagerlöf. Dat ontstemt hen. Ze hebben dat boek geboycot. Ze hebben het tweede deel van de Engelsche uitgave opgekocht en 't mag niet worden herdrukt. Jeruzalem is wel een mooie stad. Poorten nog en gave gekanteelde muren. En de praatjes. Ik twijfel of vele steden daarin tegen Jeruzalem opkunnen.

II.

Ik heb belet gevraagd. Heel goed. Een middag, tegen den theetijd. Rijden met een klein Arabisch wagentje van de Jaffapoort naar de poort van Damascus, en daar dan buiten, met het verre wijde gezicht tot den Olijfberg. En de heuvelen. En de hellingen en de dalen waar de middagschaduw. Het groote gemeenschappelijke huis, waar de meeste leden wonen, en waar allen te samen komen voor maaltijd en gebed. Het is hier dadelijk goedverzorgd en sierlijk. Vele goede kunstvoorwerpen. Zijn de bewoners vroom, ze weten toch ook heel goed, wat mooi is.

Wij worden in de groote hal gelaten. Alle Arabische heerenhuizen hebben dat: een groote hal. Niet zoo nauwe gangen als in Holland. Een hal, waar de familie leeft. En de kamers, waar alleen geslapen. Ook deze hal, een zaal. Hoog, bogengebouwd. Gewit en niet behangen. Ramen aan alle kanten. Overal groen en planten. Mooie meubelen. Hier en daar een mooi tapijt, gehangen of gelegen. Tafeltjes, waar de leden in groepjes thee drinken. Een zacht, vroom en toch ook wel wereldsch leven. Ik denk aan: ‘Van de Koele Meren des Doods.’

Een van de leden zal mij vertellen van de kolonie. Geschiedenis, heden en toekomst. Hij heet Jacob Elijah, geboren te Jeruzalem, en reeds bijna veertig jaren in de kolonie. Over het boek van Lagerlöf niet spreken. De kolonie is begonnen door Mrs. Spafford. Ze leeft nog, eene vriendelijke krasse vrouw van acht en zeventig jaar. Ze is geboren in Noorwegen. Reeds zeer jong naar Amerika gekomen, en daar gehuwd met een welvarenden advocaat te Chicago. Ze waren vrome Christenen: wijkwerk, evangelisatie enz. In 1873, November, reisde Mrs. Spafford met haar vier dochtertjes naar Europa. Mr. Spafford in Chicago achtergebleven. Met bedienden en bekenden waren zij tien. Het schip ‘Ville du Havre’, toen een van de grootste oceanstoomers. Het schip werd aangevaren door een zeilschip, dat later zelf ook zonk. Van haar geheele gezelschap werd alleen Mrs. Spafford door de bemanning van het zeilschip gered. En later door een derde schip overgenomen, en te Cardiff (Wales) aangebracht. De ondergang van het prachtige schip maakte een geweldigen indruk. Zoo iets als de ‘Titanic’ later. In de couranten van die dagen (23 November 1873) zal men er wel van vinden. Bij Lagerlöf vindt men het verhaal van een schipbreuk ‘De ondergang van de “Univiers”.’ Mrs. Spafford is daar tot Mrs. Gordon verbeeld, en de geheele werkelijkheid is veranderd.

Dat de ‘Ville du Havre’ was vergaan en van haar gezelschap alleen Mrs. Spafford gered, vernam Mr. Spafford toen hij zich bij vrienden te feest bevond. Hij ging naar huis. Streed alleen. Hij schreef een gedicht van aanvaarding en berusting. No. 68 in het Liedboek van de kolonie.

II.

Toen haar schip brak had Mrs. Spafford eene ervaring. Zij was vóór de botsing opgestaan om een van hare kinderen water te geven. Zij was dus gekleed en kwam als een van de eersten boven met hare kinderen. Toch werd zij van de booten weggedrongen door sterke mannen. Toen voerde zij een gesprek met eene vreemde stem: ‘Mocht zij staan op haar recht als vrouw om eerst in een boot te worden opgenomen, of moest teruggaan voor anderen?’ Zij ging terug. Die boot werd nooit te water gelaten. Tij en takel gebroken. Van allen, die om een plaats hadden gedrongen, werd niemand gered. Mrs. Spafford werd te water geworpen. Na een schrikkelijk lijden van meer dan een uur gered. Maar de stem is haar bijgebleven.

In Amerika teruggekeerd zette zij haar christelijk werken voort. Maar een gevoel van machteloosheid en moedeloosheid maakte zich van haar meester. Wat moet al die verwarring en alle strijd tusschen de belijders van de verschillende godsdiensten, die allen denken, dat zij het ware geloof gevonden hebben. Is men een beter mensch, die de Sabbathwetten houdt, de spijswetten en zoo vele anderen? Is God de schuld aan de wereldverwarring of zijn het de menschen? Ieder spreekt. Niemand doet. Het groote gebod is: 'Bemin God met geheel uw vermogen en uwen naaste als u zelven'. Wie wil en durft zijn geheele egoïsme wegdoen? Na een langen strijd (1881) besloten de Spaffords met eenige vrienden naar Jeruzalem te gaan en daar het Groote Gebod te realiseeren. Niet prediken. Maar doen. Ze zijn geen zendelingen. In het begin waren ze veertien grooten en vijf kinderen. Ze woonden toen binnen de Damascus-poort. En waarvan leven zij? Hun leer is geen eenzijdig asketisme. Ze wonen in goede huizen en verzorgen zich goed. Er moet evenwicht zijn tusschen de geestelijke en de stoffelijke zijde des levens. Geen fanatisme en geen materialisme. Ze willen alle werk doen, dat vereenigbaar is met het Groote Gebod. Eene Regeerings-betrekking lokt hen niet aan, ofschoon zij, die allen Engelsch en Arabisch spreken, er licht een hadden kunnen krijgen. In loondienst bij anderen gaan is ook te bezwaarlijk. Zij zijn nu ongeveer negentig personen sterk, waarvan vijf-en-twintig kinderen en natuurlijk ook ouden. Het werk: wat boerenbedrijf voor eigen behoeften. Maar de meesten werken voor verkoop in den winkel: repareeren oude kunstvoorwerpen, maken foto's. Ze hebben nu ook een werkplaats, waar op de wijze van Damascus metaalwerk wordt gemaakt. Ze zijn geen vegetariërs. Geen anti-alcoholisten. Maar natuurlijk ook geen dronkaards. Ze beperken hunne behoeften als dat noodig is. Ze leven in een communisme. Het huis geeft allen alles wat ze noodig hebben. En niemand begeert iets ten koste van een ander. 't Is haast te mooi om waar te zijn! En de kinderen? Ze gaan niet naar school buiten de huizen. Ze krijgen onderwijs thuis. Maar ze worden toch ook volstrekt niet stelselmatig van anderen afgehouden. Of de kinderen later met dit leven tevreden zullen zijn? Wie weet het? Maar is het jonge geslacht niet overal moeilijk? En een voordeel voor deze kinderen is: ze hooren hunne ouders niet alleen spreken, maar ze zien hen ook de daden doen.

IV.

Zoo ongemerkt heb ik toch het boek van Selma Lagerlöf genoemd. Maar de vriend blijft heel kalm. Hij herinnert zich Lagerlöfs bezoek zeer goed, een jaar of dertien, veertien geleden. Ze was eenige weken te Jeruzalem en zij bezocht de kolonie dikwijls. Later schreef zij hun een brief, dat zij over de kolonie geschreven had. Maar als eene fantasie en zij dacht niet, dat het hun zeer bevalen zou. Inderdaad. Ze hebben niets tegen het boek. Ze hebben het eerste hoofdstuk van het tweede deel gelezen: 'De Heilige Rots en het Heilige Graf' en dat vonden zij zoo dwaas, dat ze het niet verder hebben gelezen. Men kan het boek natuurlijk niet als een geschiedenisboek beschouwen en zoo is 't ook niet bedoeld. De reizigers meenen, dat zij in de kolonie allerlei mystieke wonderen zullen vinden, en zij vinden er enkel een leven, zoo eenvoudig en onbaatzuchtig als maar mogelijk is. Mrs. Spafford herinnert zich nog zeer wel het bezoek van onze landgenootte dr. Aletta H. Jacobs met mrs. Chapman Catt.

En Zweden? Ja, die zijn er in de kolonie inderdaad. Er was in Chicago een groep van veramerikaniseerde Zweden, die ook een eenvoudig leven wilden, boven allen twist en geloofsverdeeldheid. Toen in 1896 enkele van de Amerikanen uit Jeruzalem Amerika bezochten, kwamen zij met deze Zweden in aanraking. Een vijftigtal Amerikaansche Zweden kwam naar Jeruzalem over, waarvan er later een enkele is teruggegaan. In Zweden was een kleine groep met dezelfde gedachten en verlangens. In het dorp Nås in de streek Dalarnå. Elijahu is drie maanden in Zweden geweest, om alles met hen te regelen en ze nog eens goed te wijzen op de moeilijkheden van een vredelievend communistisch leven. En nog wel in een land met geheel ander bestaan: volk, taal en klimaat. Maar de Zweedsche Zweden bleven standvastig. Slechts een is later teruggegaan.

V.

Het is avond, wanneer wij de kolonie verlaten. Wij hebben de eetzaal gezien, de schoolzaal, de tuinen en de stallen. Het is alles rustig, degelijk en welvarend. Geen wonder, dat de praatmakende gemeente denkt, dat er wel iets verborgen moet zijn achter dit rustige en goede. Elijahu glimlacht: het is niet waar. Wij staan onder de sterren buiten het groote huis. En hij wijst ons de andere huizen aan. Kijk, en dat is nu aardig. Deze Amerikanen wonen bijna veertig jaar hier. Ze hebben nooit iets te doen gehad met politie, noch justitie. Maar in de goede tijden, die wij nu beleven, hebben zij ook moeite met de huren hunner huizen. De huur opslaan mag niet. De huur opzeggen: ook niet. Nu hebben we sleutelgeld en huurcommissies. Net als bij u.

Wij rijden naar huis. Onder de sterren en onder den wind. Jeruzalem is toch wel een mooie stad. Listige huisheeren. Listige huurders. Strengere rechters. Sleutelgeld. De sterren. De wind. En het Groote Gebod.

Nr 182 Joodsche constituante^{*)}

^{*)}29-10 1920 A., 9-10. Gedat.
Jeruzalem 15 okt.

Laat ik maar dadelijk zeggen, dat wij elkander gekregen hebben. De Joodsche Constituante is bijeen geweest. Men heeft zoo iets altijd gewild: organisatie van de geheele Joodsche Palestina-bevolking. Voorbereidende vergaderingen zijn reeds gehouden, toen nog lang niet het geheele Land van de Turken bevrijd was. Maar de Vergadering is vertraagd. De politieke toestand is veel langer onzeker gebleven, dan vroeger iemand had gedacht. En het Vrouwenkiesrecht met het verzet van de orthodoxie. Ten slotte de verkiezingen onder hoogdruk van de Paaschonlusten. Een felle vijandschap tusschen de Joden en de Engelsche Regeering. Men wilde een vergadering als een protest-vergadering. Een felle veldtocht van de dagbladen. Doodeenvoudig: wie niet meedoet, verzaakt zijn plicht. En wie tegenwerkt, is een volksverrader. De zwakke, ijdele Rabbijn Kuk onthield zich op een wijze, die altijd nog een soort van deelneming was. De Mizrachie, als Vereeniging, bestaat niet meer. Ledenvergaderingen werden niet gehouden. Evenmin een jaarvergadering. Het

*) Wij nemen dit artikel op vóór een paar andere die wij vroeger ontvingen wegens de actualiteit van het onderwerp. - Red. 'H.'

Bestuur kiest zich zelf. En de heer Fischman, onze betaalde propagandist, die zonder eenige contrôle over het Amerikaansche geld beschikt, heeft natuurlijk medegedaan. Daarover straks.

Er is goed gestemd. Zeventig, tachtig procent van alle kiezers. Op vele plaatsen zijn alle kiezers opgekomen. Of dat thans ook nog gebeuren zou, is een vraag. Maar het geeft aan de Constituante min of meer een moreel recht te spreken in naam van het Palestina-Jodendom. Alles leek nu voor de Constituante zoo goed mogelijk na de afkondiging van het Engelsche mandaat en de benoeming van Sir Herbert Samuël. En toch is de Joodsche Constituante onder zeer onaangename en pijnlijke omstandigheden bijeen geweest. Al is het verloop dan ten slotte nog meegevallen.

II.

Eenerzijds de crisis van het Zionisme. Geen geld. Wat geeft het, of de constituante allerlei maatregelen voorschrijft, wanneer het geld voor de uitvoering ontbreekt? Anderzijds had nu juist de Jischoeb zich sterk kunnen organiseren. Voor samenwerking met de Regeering en de Zionistische Organisatie. Zoo noodig ook voor verzet tegen beiden. Men had het groote probleem goed onder de oogen moeten zien: of een sterke, zelfstandige Joodsche autonomie, of een al meer en meer verjoodschend Palestina. Met een grens van joodschheid, zooals Polen Poolsch is. Niet, zooals Engeland Engelsch is, gelijk onze propagandisten zeggen. Dat bereiken wij met eene Arabische bevolking van zes-zevenhonderd duizend toch niet.

De constituante. Naarmate de vergaderingsdag dichterbij kwam, nam het enthousiasme ervoor af. En werd de geheele zaak een wilde, verwarde twist. Weer de tegenstelling: de Amerikanen tegenover de Zionistische Commissie. Brandeis tegenover Oessiskin. De Amerikanen worden gesteund door het dagblad 'Doar Hajom'. Zij willen niet de heerschappij van de Achad-Haämistische Russen. Niet de coöperatieve arbeidersgroepen, de zoogenaamde kewoetsoth. Zij willen meer macht aan de ingeboren Sefardische landsbevolking. Particulier kapitaal en particulier initiatief. Immigratie niet alleen uit Oost-Europa, maar ook uit Noord-Afrika en Azië van Marokko tot Bagdad. Een Arabisch-sprekende Joodsche bevolking, die zich hier veel gemakkelijker aanpast. Oessiskin. Zondebok en twistappel. Hij is tegen de kewoetsoth als blijvenden vorm. 'Doar Hajom' beschuldigt Oessiskin, dat hij de arbeiderspartijen in de quaestie van de kewoetsoth tegemoet komt, alleen om hun steun in zijn strijd met Brandeis. Oessiskin wordt door dik en dun gesteund door het tweede dagblad 'Haaretz', onder leiding van den schrijver L. Jaffe, lid van de Zionistische Commissie. Ten slotte hebben wij hier een hatelijk getwist gezien tusschen de twee dagbladen. 'Roode Pers' en 'Gele Pers' zijn hier geen scheldwoorden meer.

Het begint héél onschuldig. Een betoog, dat de constituante in de veranderde omstandigheden niet meer noodig is. Een interview in 'Doar Hajom' met G. Bublik, invloedrijk Joodsch schrijver uit Amerika, leider van Mizrachie tegen de Zionistische Commissie, tegen de kewoetsoth, tegen de linksche partijen, vóór de Joodsche boeren, tegen de constituante, vóór Sefardische immigratie, tegen, tegen, tegen Oessiskin. Een dag daarna weer een hoofdartikel. Hoe moet Palestina opgebouwd worden? Zakelijk, Amerikaansch, koopmansch. Niet van liefdadigheidsgeld. Geen wonder, dat Oessiskin toenadering zoekt tot de arbeiderspartijen. Ze zijn allemaal 'schnorrers'. In plaats van de oude orthodoxe 'chaloeka' hebben we een nieuwe gekregen. De

ambtenarij van de Zionistische Commissie en de deficieten-makende kewoetsoth van de arbeiderspartijen.

Geen dag daarna weer een aanval op het Voorloopig Bewind, dat de Constituante met geweld doorzet. Zien ze het gevaar niet? Nu zullen de Arabieren zeker weer met hun agitatie beginnen. Ze zullen dit zeggen. Ze zullen dat zeggen. 'Provocateurs', sist de Haaretz': 'moet gij slapende Arabieren wakker maken?' Maar de zaak wordt doorgezet. Ter bestrijding van de kosten wordt man en man verzocht een shilling te betalen. De padvindes zullen 't ophalen. Dr. Thon, Ben-Zewi en David Jellin brengen een bezoek bij Sir Herbert om hem over de constituante voor te lichten: kiesreglement, deelneming, dagorde enz. 'Doar Hajom' brengt het antwoord van Sir Herbert met een witte vlek van vier regels. Censor? In 'Haaretz' is die vlek met den mantel der liefde bedekt. Naarmate dan de fatale dag nadert, worden de couranten feller: 'Wij beschuldigen', schrijft de 'Doar Hajom'. Wie, wat en hoe? Het Voorloopig Bewind, omdat het de Vergadering bijeenroept vlak na de feestdagen, gedurende welke de couranten niet verschijnen. Oessiskin, de IJzeren Man, dat hij de constituante wil gebruiken tegen Brandeis. En een enquête. Prof. Schlousz en Ben Jehoadah zijn er tegen. Dat zullen ze ontgelden! Eigenlijk is er iets oneerlijks in dien tegenstand. Nu de vergadering veel linkscher is geworden dan velen gedacht hadden, wil men er eigenlijk wel af. De rabbijn Kuk heeft iets nieuws. Eerst moet Sir Herbert verklaren, dat de Vergadering noodig is. En dan moeten nog de eischen van de orthodoxie worden ingewilligd. Practisch komt dat hierop neer, dat de orthodoxen van den rabbijn Kuk niet zullen gaan. Hierop een scherpe open brief van dr. Thon, den Voorzitter van het Voorloopig Bewind aan den rabbijn Kuk. Wij peinzen. Wat zal deze zwakke, beginselenlooze geleerde doen? Natuurlijk omgegaan!

Toch is het wel goed, dat de kok en de keukenmeid eens kijven. Nu hooren wij tenminste, waar onze boter is gebleven. Wie heeft het voorloopig bewind eigenlijk gekozen? Hoeveel geld heeft het ons reeds gekost? Hoeveel heeft de constituante ons reeds gekost? Hoeveel kost ons de kliek van ambtenaren aan salarissen en aan toestopperijtjes? Een oogenblik schijnt het, dat 'Doar Hajom' het gaat winnen en dat de vergadering niet zijn zal. Hij publiceert met kopletters, dat de twee groote koloniën Rischon-le-Zion en Petach Tikwah niet mee zullen doen. Neen zegt 'Haaretz', men kan zijne afgevaardigden niet verbieden zitting te nemen. Bovendien is een besluit tegen de constituante genomen door een kleine minderheid van burgerlijke kolonisten. Evenals in Zichron Jaacob. En de zaak wordt doorgezet. Maar in welk een wonderlijke atmosfeer! Rechtsmacht zal de vergadering niet hebben. Alleen zedelijken invloed. Daarvoor is in de eerste plaats noodig, dat een zoo groot mogelijk gedeelte van de bevolking deelneemt. Maar niemand wil de eerste zijn om te gaan. Mizrachie zal gaan als de orthodoxen gaan. De Sefardiem gaan als Mizrachie gaat. Enzoo voort. Enzoo voort. Men is doodsbang voor conflicten en schandalen. De linksche partijen zullen wachten tot later. Men zal geen politiek bespreken, en geen godsdienstige quaestie. Wat dan wel? Och, ten slotte is de hoofdzaak voor Oessiskin en voor de arbeiderspartij, dat de vergadering zijn zal en dat zij zonder schandalen zal zijn, zoodat 'Doar Hajom' zijn zin niet krijgt. Het voornaamste zal wel zijn de verkiezing van een Volksraad in plaats van het Voorloopig Bewind. De Volksraad zal het werk doen. Met die constituante van tweehonderdzestig leden, meerendeels volkomen onontwikkeld, is in 't eerst toch niet te werken.

III.

En de orthodoxie, wat heeft de orthodoxie gedaan? Het is met de orthodoxie een eigenaardig iets. Ze is hier nog wel talrijk, al heeft ze, blijkens de verkiezingen de meerderheid niet. En relatief gaat het aantal orthodoxen achteruit door immigratie van jonge socialisten. Anderzijds: vele Joden in het buitenland, ofschoon zelven niet orthodox levend, willen ongaarne, dat de Palestijnensche orthodoxie wordt onderdrukt. Vandaar, dat men de orthodoxen nog min of meer met eerbied behandelt, zonder hun in wezen natuurlijk eenige concessie te doen. Drie groepen van orthodoxie. De strenge Agoedath Israël orthodoxie onder leiding van R. Chaïm Sonnefeld en R.I.I. Diskin. Deze wil, op gronden, die ik reeds heb uiteengezet, niets van de geheele constituante weten. Dan de Mizrachie. Onze betaalde propagandist is héél meegaand. Tijdens de verkiezingen heeft hij, overigens zonder iemand te raadplegen, in naam van Mizrachie eene verklaring gepubliceerd, dat Mizrachie wel aan de verkiezingen zou meedoen, maar dat zijn afgevaardigden niet zitting zouden nemen met vrouwen. Ieder kan die verklaring vinden in de dagbladen uit den verkiezingstijd. Wij hier wisten wel, dat dit een stemmenvangerij was. De afgevaardigden van Mizrachie, drie, zegge drie in getal, hebben wel met vrouwen zitting genomen, zonder het noodig te vinden eenige verklaring af te leggen. Ten derde de orthodoxie van den Rabbijn Kuk. Ze hebben eigene verkiezingen gehouden, zonder vrouwen, maar vroegen toen ook een dubbel aantal mandaten. Een op elke veertig stemmen. Dit is hun gegeven. En een groot gedeelte hunner afgevaardigden is gekomen. Groote vreugde bij de 'Haäretz'. Maar 't is van korte vreugd geweest. Namens dit gedeelte van de orthodoxie is eene verklaring afgelegd, dat ze deze constituante niet willen erkennen. Dat ze willen medewerken tot de verkiezing van een Volksraad, die binnen zes maanden verkiezingen moet houden voor eene nieuwe constituante zonder actief en passief vrouwenkiesrecht. Nadat die verklaring voorgelezen was, zijn de orthodoxen heengegaan. De drie Mizrachisten zijn natuurlijk gebleven. Geen wonder, dat zooveel deugd van links beloond is. Ofschoon eene fractie van drie leden daarop geen recht heeft, is onze eerste betaalde propagandist in het presidium gekozen. En zijn zelfs onze beide betaalde propagandisten Fischman en Feldman in den Volksraad gekozen. Ofschoon bepaald was, dat elke fractie op tien leden één lid voor dien Raad mocht aanwijzen. Dat is de politieke atmosfeer waarin wij hier leven en stikken. De rabbijn Kuk zal trouwens nog wel eens een keer omgaan, en zijn orthodoxie zal wel afgevaardigden zenden naar den Volksraad. Men houdt hunne plaatsen al open. Toen de orthodoxen, na lang aarzelen, Zaterdagnacht laat in de vergadering kwamen, werden ze begroet met luid handgeklap en met vriendelijke woorden van den voorzitter, den socialist Blumenfeld. En toen ze weggingen? Schreef L. Jaffe, lid van de Zionistische Oommissie in 'Haäretz': 'Deze orthodoxen verlieten de vergadering. Maar niemand lette er op, toen zij één voor één van hunne plaatsen opstonden. Zij gingen en zij verdwenen in den nacht als schaduwen uit het verleden.' Mizrachie had hier het bindende element kunnen zijn. Maar neen!

IV.

Donderdagavond 7 October is de Vergadering geopend. De fracties waren als volgt: Achduth Haäwoda: de internationale socialistische Zionistische partij 64; Sefardiem 54, Poëil Hazaier: nationale socialistische partij 48, Jemenieten 25, Onpartijdigen en Vooruitstrevenden 24, Boeren 16; Vrouwenvereniging 5, behalve enkele vrouwen, die voor de linksche fracties zitten. Mizrachie 3. Drie! Dat is alles, wat op de lijsten

van Mizrachie gekozen is. Er zitten in de Sefardische en Boerenfractie ook wel Mizrachisten, maar dat is toeval. Toch zijn de drie Mizrachisten voor de linksche partijen veel waard. Ze zijn lokvogels voor de Kuksche orthodoxie. En geven min of meer de vergadering een recht ook voor de orthodoxie te spreken. Of ze daar volgens de Mizrachistische Idee moesten zitten, dat is een tweede vraag.

De openings-vergadering is gehouden in de bovenhal van de school van de Alliance Israélite Universelle. Er zijn vlaggen: Engelsch en Zionistisch. Portretten: Herzl, Weizmann, Oessiskin, Sokolov, Nordau, Rothschild, Balfour, Trompeldor, Jabotinsky. Maar niet Brandeis. Van de Sefardiem vallen op: R. Jaäcob Meïr, gewezen Haham Baschi van Saloniki, R. Ben-Zion Uziël, Haham Baschi van Jaffa. Links: Aronowitz, Sprinzak, Twerski, Schohot en enkele vrouwen. Centrum: dr. Luria, dr. Mossinsohn, Dizengof, Eisenberg. Ook Oessiskin is gekomen. En de burgemeester van Jeruzalem Rageb Effendi Naschischibi, die straks enkele vriendelijke woorden spreken zal.

De vergadering wordt geopend door dr. Thon, den voorzitter van het Voorloopig Bewind. De orthodoxen zijn nog niet gekomen, daar de vergadering nog eerst hun speciale verkiezingen goedkeuren moet. Van het vrouwenkiesrecht, actief en passief, zal in geen geval worden afstand gedaan. De dagorde is belangrijk. Laten de partijen vrede onder elkander houden. Het kiesreglement zal worden herzien. De volgende maal zullen minder afgevaardigden worden gekozen. Niet meer dan honderd. Men zal ook niet langer aan elke kewoetsah ook al zijn er geen tachtig kiezers, het recht geven een afgevaardigde te zenden. De vergadering zal een Volksraad kiezen, die de Palestina-Joden zal vertegenwoordigen tegenover de Zionistische Organisatie, de Engelsche Regeering en de Arabieren.

Na de openingsrede wordt een brief van Sir Herbert voorgelezen. Na alles, wat men over dien brief gehoord heeft, valt hij nogal mat. Sir Herbert kon niet aanwezig zijn. Maar hij vertrouwt, dat het werk van de vergadering zegen en harmonie brengen zal. Er is een telegram, geteekend door Weizmann en Sokolov, maar niet door Brandeis. Oessiskin spreekt. En de onvermijdelijke David Jellin, mooie taal, mooie uitspraak, maar absoluut leeg. Er worden brieven en telegrammen gelezen uit binnenland en buitenland. Maar niets uit Amerika. De aparte verkiezingen van de orthodoxen worden voor ditmaal erkend. Met de boodschap, dat dit niet een precedent is. Er wordt een presidium gekozen. Eere-voorzitter: de Sefardie R. Jaäcob Meïr, ofschoon de Sefardische fractie niet de sterkste is. Wat de vergadering zijn zal, blijkt al. De linkschen laten in een ijzig zwijgen alles over hun kant gaan. Meestal stemmen ze niet eens. De Jemenieten eischen één der hunnen in het presidium. Krijgen ze hun zin niet, dan gaan ze heen. Natuurlijk krijgen ze hun zin. En naar huis.

En zoo gaan de zittingen. Het Voorloopig Bewind krijgt bij zijn aftreden een motie van dank. Een behoorlijke, publieke financieele rekening en verantwoording wordt niet gedaan. De leden van het dagelijksch bestuur der Zionistische Wereldorganisatie krijgen zitting met adviseerende stem. Des Vrijdags gaan alle afgevaardigden naar den Klaagmuur.

De dagen gaan. Er worden redevoeringen gehouden over de taak der Constituante, de landelijke en plaatselijke organisatie der Joden enz. Het blijft rustig en gemoedelijk. 'Haäretz' zegt, dat de vergadering prachtig slaagt, 'Doar Hajom', dat het een caricatuur van een vergadering is. Oessiskin mengt zich in het debat. Wat hij zegt, toont zoo duidelijk het gebrek van onze Palestina-bevolking. Veel praten. Geen goeddoordacht plan opzetten. En niet weten, wat men wil.

Oessiskin zegt dat ongeveer zoo: 'Al die redevoeringen hebben, theoretisch noch praktisch, waarde. Het Voorloopig Bewind heeft tijd genoeg gehad ons een uitgewerkt

plan te geven voor de organisatie van den Jischoeb. Al die algemeenheden over de noodzakelijkheid van organisatie en zóó, die hooren wij al jaren lang. Wij moeten een precies plan hebben, in overeenstemming met den tegenwoordigen politieken toestand. Hoe moet onze verhouding zijn tot de orthodoxen, die zich niet met ons willen organiseren? Zullen wij zelfstandig blijven, of zullen wij ons politiek met de Arabieren organiseren, wanneer mettertijd verkiezingen komen voor een algemeen Palestinensisch parlement? Moeten wij het stelsel der evenredige vertegenwoordiging handhaven? En - zoo heel terloops de heel belangrijke mededeeling - dat de vergadering alleen moreele kracht heeft. Geen dwingende.'

De dagen gaan. Niet vele trouwens. Alles heeft slechts geduurd van Donderdagavond tot Maandagavond. Met Vrijdagavond en Zaterdag er tusschen uit. Men is doodsbang, dat er iets gebeuren zal. Een enkele emotie, wanneer de arbeidersleider Aronowitz een aanval op de Joodsche kolonisten doet. Als hij zijn woorden niet intrekt, dreigen de Boeren de Vergadering te zullen verlaten. Dus trekt hij in.

V.

En de besluiten? De Vergadering proclameert zich als het beslissende orgaan voor de Joden van Palestina, naar binnen en naar buiten. Een nationaal-Joodsche autonomie zal in Eretz-Israël worden opgebouwd. Na het Paaschfeest zal een tweede zitting worden gehouden, die zal vaststellen, hoelang de Vergadering haar mandaat behouden zal. Er wordt een uitvoerend bewind gekozen, de Volksraad. Eén lid op elke tien afgevaardigden. Men zal erkenning door de Regeering vragen. Zooiets als Koninklijke Goedkeuring in Holland. Er mag voor feesten door den Volksraad worden uitgegeven 500 pond per maand, gedurende zes maanden. De Volksraad moet een belastingstelsel uitwerken, een nieuw kiesreglement en reglementen voor het bestuur van de koloniën en de Joodsche bevolkingen in de steden. De Volksraad moet het Joodsche Recht regelen in overleg met rabbijnen en rechtsgeleerden en daaromtrent voorstellen in de tweede zitting doen. De Volksraad moet bevorderen, dat Joodsche bataljons blijven bestaan. Zestig leden hebben een motie voorgesteld van dank aan Oessiskin, dat hij zoovele jaren ten bate van het Zionisme heeft gewerkt. Zij protesteeren tegen de aanvallen, die op hem worden gedaan. Een bepaalde motie van vertrouwen is 't niet. Gestemd wordt ook niet. Maar er wordt geapplaudisseerd bij 't voorlezen.

Er worden telegrammen gestuurd aan de Engelsche Regeering, aan Sir Herbert Samuel, aan het Zionistisch Hoofdbestuur in Londen, aan de Amerikaansche Organisatie, aan Baron Edmond de Rothschild. Voorts een proclamatie aan het Arabische Volk: de Vergadering wil vrede en vriendschap met de Arabieren, die ons na staan in verwantschap, in taal en in beschaving. De Volksraad zal in dien geest de zaken moeten leiden.

Dr. Bogratsof, onderdirecteur van het gymnasium te Jaffa, vindt 500 pond per maand wel wat veel voor de uitgaven van den Volksraad. Als we 't eens voor 100 pond deden? Neen, zegt Dizengoff, hoofd van den Raad van Tel-Aviv, voor minder gaat 't niet. Onze Raad moet toch zijn stand op houden. Over een geldcrisis praat hier al lang niemand meer. En waarom zou onze Volksraad geen 3000 pond mogen uitgeven? De leden van den Volksraad worden en bloc gekozen op voorstel van het bestuur. Er zitten van de bekenden in: Eisenberg, J. Aharonowitz, Blumenfeld, Dizengoff, Jabotinsky, David Jellin, J. Mejuhaz, J.L. Eisenman, J. Ettinger, J.

Ben-Zewi, dr. J. Thon, Twersky, Betsalel Jafé, dr. I. Levy, Ben-Zion Uziël, J. Redler Feldman, mevrouw Kalvarisky, S. Schiller en J. Sprinzak. Geheel dertig. Bekende plaatsvervangers: dr. Biram, mevrouw dr. Hanna Maisel Schohat, A. Rubeni.

VI.

Zien we nu op alles terug, dan moeten we zeggen, dat het boven verwachting rustig en goed is afgelopen. Heel democratisch was het niet, alles achter de schermen af te doen. Maar 't ging niet anders. Er is geen twist gezocht met de Amerikanen, al heeft Oessiskin een paar malen scherp gezegd, dat Palestina door idealisten moet worden opgebouwd en niet door kooplieden. Eigenlijk heeft de Vergadering niet veel anders gedaan, dan het Voorloopig Bewind veranderen in den Volksraad. De verkiezingen hebben ons ingelicht over de sterkte van de partijen. Over zes maanden tweede zitting. Wat kan er al in zes maanden niet gebeuren. Ten goed en ten kwade. Maar alles is zoo rustig in het Land, dat wij waarlijk durven hopen op eene rustige ontwikkeling ten goede. En de crisis? Daar zijn we al aan gewend en daar praten we niet meer over.

Nr 183 Dagenboek⁺

⁺2-11 1920 A., 6-7. Gedat.
Jeruzalem 8 okt.

Mucharam. Daar is iets van Mucharam. De maand, dat de huurcontracten hier voor een jaar vernieuwd worden. Alles is nu in actie: de listige huisheeren, huurders, het sleutelgeld, de huurcommissies, de rechters. Alles. En ik zit zonder huis. Niet langer zal mij de genade bewezen worden van een kamer voor vier ponden per maand (ongemeubeld!) met de verzekering, drie maal per dag, dat de genade groot was. Mijn vrienden Abdoel Salaäm, Hassan, Subhi en Adil Effendi bewonen twee groote huizen met eenen grooten tuin, een hof. Maar een vreemdeling, die hunne vrouwen immers niet mag zien, kan niet bij hen inwonen. Doch zij hebben een innig huisje in hunnen tuin. Hun vader heeft dat gebouwd om er bezoekers te kunnen ontvangen. Het heeft alles wat noodig is. En zij wilden het mij ook afstaan. Maar het lot is tegen ons geweest. De Grieksche dame, die het innige huisje bewoont, heeft het niet willen verlaten. Wij hebben toen natuurlijk een rekest tot ontruiming bij de regeering ingediend. En wij hebben ons geding verloren, ofschoon ons rekest een heel mooi samenweefsel van verdichtsels is geweest. Abdoel Salaäm heeft het niet laten schrijven door een van die zaakwaarnemers, die in het parkje tegenover het gerechtsgebouw zitten, op lage stoeltjes aan een klein tafeltje, in de zachtwiegende schaduw van de boomen. Zij babbelen, zij droomen, zij spelen schaak. En zij bedienen binnen- en buitenman van Recht onder Gods alrechtvaardigen hemel, terwijl de zon schijnt over goeden en boozen. Mijn vriend Abdoel Salaäm heeft het rekest laten schrijven door eenen advocaat, die een kantoor houdt midden in de stad en die zelfs gediplomeerd zou zijn, wanneer hij niet was gezakt. Toch hebben wij het proces verloren. Abdoel Salaäm is héél boos. Is men geen heer meer over zijn eigen huizen? Neen, er is geen recht en geen waarheid meer in El-Kuds, dat gij Jeruzalem noemt. En de kantonrechter heeft Abdoel Salaäm zeer duidelijk gewaarschuwd: hij mag de Grieksche dame niet

plagen ook. Hij mag de tuinpoort niet afsluiten. De deur niet dichtspijkeren. Het dak niet wegbreken en het water niet afsnijden. Wat mag men eigenlijk in El-Kuds nog wel! Natuurlijk zijn wij dadelijk in hooger beroep gegaan van zooveel onrecht.

II.

En nu, in afwachting van een rechtvaardiger vonnis, dat op een zoo fraai rekest zeker komen moet, woon ik in het lieve Hollandsche jongensweeshuis van den heer Goldsmit. In het rechtsche bovenkamertje aan den hoek, waar de twee uitzichten gaan, één naar de school van Betsalel, en het tweede heel wijd over de buitenstad, tot den muur en den toren van Zion. O, de nachten hier. Met het winnen van de maan zijn zij lichter geworden, tot de midden-maandnachten zóó licht en betooverd als geen dagen zijn. Het waait. Is het de wind of de maan, die waait? En de nachten, die donker worden, nu de maan al weder vervalst. Héél donker worden ze toch niet. Want de sterren staan hier zoo zonnig. Meestal roept de Nacht mij wakker voor de Dag begint. En dan zie ik den hemel breken en kleuren boven den muur en den toren van Zion. Het is toch goed te Jeruzalem te zijn.

De dagen. Het is nog vacantie. Het is hier heel lang vacantie. Voor de volksscholen twee en een halve maand zomervacantie. Dat is voor het weeshuis een moeilijke tijd. De heer Goldsmit regelt wat huisonderwijs voor de jongens. Zij spelen op de trappen en de breede balcon buiten. Er is tuin en speelplaats. Maar toch: als er niet zoo een nijpend geldgebrek was, zouden wij wel wat jongensspelen willen koopen. En vooral een jongensbibliotheek. Deze jongens lezen alleen Hebreeuwsch en Hebreeuwsche boeken zijn heel duur.

Het lieve weeshuis en het geregelde leven. Klein maar gerieflijk. Het ochtendgebed in aandachtige vereeniging. Middag- en avondgebeden. Daarop bouwen onze dagen en wij vertrouwen. Gewend worden en nauwelijks acht slaan, wanneer Hamame, dat nog altijd Duifje beteekent, kijft met Reine, die het grove werk doet. Arabisch praten met de strijkster, die hier uit Rusland is gekomen. Ze is al vijf en twintig jaren hier. Dat er zoo iets als een oorlog is geweest, dat weet zij. Maar niet, dat de Tsaar dood is. En van bolsjewieken heeft ze nooit gehoord. En dan nog beweren, dat er geen geluk meer in het leven is!

III.

Het weeshuis en de Heilige Dagen. De Sabbath der Bekeering tusschen Nieuwjaar en den Grooten Verzoendag. Een stille dag. Door de gebeden heen zijn woorden van Jesajah gevlochten. Hoe dicht zijn Jesajah en Jeremiah hier bij ons. Des middags gaan naar de Zionsplaats, die aan de Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem toebehoort. In de Synagoge predikt de opperrabbijn R. Chaim Sonnefeld boete en bekeering. Een Profeet in het zacht-vallende witte kleed, dat hij ook dragen zal op den Grooten Verzoendag. Dit is eene Heiligheid, die uit Jeruzalem zal worden weggevaagd. Deze Synagoge, tusschen de bergen van Moria en van Zion, met het gezicht in de dalen van Hinnom en Kidron en anderzijds de Omarmoskee, sober, grauw en groot.

Vóór den Grooten Verzoendag slaan wij ook kapores. Wij koopen een kip. Zwaaien die over onze hoofden en spreken daar de bede bij uit, dat deze kip als een offer moge

zijn voor al onze zonden en schulden. Dan wordt de kip geslacht en opgegeten. Maar men moet haar waarde als liefdadigheid geven aan de armen. Gelijk geschreven staat: liefdadigheid redt van den Dood. In de Oost-Europeesche Jiddische literatuur vindt men vele verhalen over de kapores-kippen. Er is natuurlijk in deze dagen een kakelhandel in kaporeskippen. Vooral de gansch-witte zijn zeer gezocht.

Het weeshuis en de stille dagen. 's Avonds komen de jongens, die koorts hebben in de huiskamer. Zij krijgen kinine. Zij zeggen: 'dank u', omdat zij welopgevoede jongens zijn. Maar 't is wel bitter. Kinine en dan nog 'dank u' zeggen ook.

IV.

Groote Verzoendag en de machtige avond te voren. Het weeshuis brengt nu zelf reeds zijn heilige schatting op: tien jongens boven de dertien jaar. En er zijn weinig vreemden. Maar er is toch de voorzanger, de jonge Chassidische man, die des daags wetschrijver is. En wij voeren den dienst in alle vormen. Wij zeggen ook de acht beurtzangen voor Gods grootheid en eenheid. Ik word vereerd met de twee laatste, die in Amsterdam elken Sabbath worden gezegd, en hier slechts eenmaal in het jaar. Hun geluid is mij wel vreemd geworden. En die ééne wonderlijke regel: 'Zijn roem is over mij en mijn roem is over Hem.' Zóó vertaald. Maar die iets geheel anders beteekent. Dan lezen wij boeken van de psalmen. En het gedicht: 'De Kroon der Heerlijkheid'.

De Nacht een wonder van heerlijkheid. De uitzichten, die des hemels zijn. De milde wind. De maan. Beurtelings waken en slapen. Maar alles rustig en één.

De Heilige Dag één groote genade. De dienst gaat hier zóó plechtig en gewijd als in uw grootste synagogen. Tot de blauwe schemering verteedert en de bazuin geblazen wordt. Bij u maar eenmaal en hier vele malen. Geen honger na het vasten. Dorst. Wijn en water drinken. En naar de post gaan. Zijn er wel brieven en couranten uit Holland? Als ik thuis kom is er Adil Effendi. 'Vous êtes jeune?' zegt hij in een groote verontwaardiging. 'Jeune, jeune,' zeg ik: 'je le voudrais bien.' Maar het leven is eenvoudig. Mijn vriend bedoelt te vragen, waarom ik niet gegeten heb. Hij brengt ook berichten over het mooie huisje in den tuin. Neen, de Grieksche dame is nog niet opgelost. Maar de zaak is aanhangig. Er is geen recht meer in El-Kuds, dat wij Jeruzalem noemen. Zeker zouden de Turken niet zoo eene dwaze wet hebben gemaakt. En hadden zij het wel, dan hadden wij het kunnen regelen met een baksjij. Maar de Englezie willen alles anders en beter. Daarom zijn er tegenwoordig ook zooveel haraminje, die wij simpel 'dieven' noemen, dat men 's nachts niet veilig meer rijden kan van Jaffa naar Jeruzalem.

Na den Grooten Verzoendag de zachte, goedmoedige stemming. Dus slaagt mijn Armeensche kapper er in zich meester te maken van mijne tondeuse. Een goede Duitsche tondeuse is hier zeldzaam. 'Mijnheer,' zegt mijn Armeensche kapper: 'wanneer ik zoo eene mooie tondeuse heb, zal mijn buurman sterven van boosheid.' En daarvoor bezwijk ik dan.

's Middags een bezoek bij Generaal Deedes, die nu eenvoudig Mr. Deedes heet, en het bedrijf van Civil Secretary uitoefent, Er zijn weer de schatten van prachtige uitzichten over Jeruzalem en zijne heuvelen. Als Duitschland zijn wereldspeculatie gewonnen had? Dan zou Mr. Deedes niet kantoor houden in deze Augusta Victoria-stichting. Ik zou niet wachten in de groote waardige ontvangzaal, waar Sir Herbert een paar maanden geleden zijn wijs en voorzichtig bewind heeft aanvaard.

Het is een mooi gebouw, een beetje zonder hartstocht wel. Maar evenwichtig, waardig, van binnen en van buiten. Sir Herbert heeft gedeelten opengesteld voor het publiek, tegen entréé, ten bate van de Vereeniging Pro-Jeruzalem.

V.

Waarom zouden wij des avonds niet vergaderen? Zeldzaam zijn de dagen zonder eene vergadering. Ditmaal gaat het over den opbouw van een nieuw Joodsch recht op den grondslag van het oude. De vraag daarachter is weer deze: 'Een Joodsche autonomie' of 'Palestina, dat geleidelijk aan meer en meer verjoodscht'. Kiezen wij het tweede, dan moeten wij door eenen langen, moeilijken overgangstijd heen. Inleider van den dag is dr. Junovitsch, die te Moskou gewerkt heeft in eene vereeniging ter beoefening van het Joodsche Recht. Er zijn uitgenoodigd juristen en rabbijnen in de vergaderzaal van de Zionistische Commissie. Oessiskin is er ook. Dr. Thon zit voor. Dr. Ruppin is er, Daniël Oster, leider der Hebreeuwsche Vredesgerechten, mr. Van Vriesland. En de Rabbijn Kuk. Een tragische figuur. Misschien de meest-geleerde van de Palestina-rabbijnen. Maar zeker de man met het zwakste karakter. Eindeloos breedsprakig. IJdel. Besluiteloos en gedreven door degenen, die hem vleien. Een middelpunt van twisten en trekt toch altijd zelf een zoet gezicht. De Zionistische Commissie gebruikt hem als zij hem noodig heeft. De Agoedath Israël heeft hem aan kant gezet en erkent de Rabbijnen Sonnefeld en Diskin. Een beklagenswaardige figuur en die men toch niet ontzien wil wegens zijn zachtmoedige aanmatiging. Hij is gekomen na de inleiding van dr. Junovitsch en neemt toch dadelijk deel aan het debat. Eindeloos. Ik zeg iets, dat héél boos is, tegen Oessiskin, die naast mij zit. Is dat babbelen? Is dat praten? Och, zegt Oessiskin goedig: laat hem maar. Hij volgt het Bijbelsche voorschrift op: 'Spreek tot de kinderen Israëls'. Het is onbegrijpelijk, dat deze praatgrage zwakke man zooveel invloed heeft. Maar hij is een buitengewoon geleerd man. En daarvoor hebben de orthodoxen toch altijd nog grooten eerbied.

VI.

De Loofhut van het weeshuis wordt weder gebouwd. Het is geen hut. En er is geen loof. Geen hut, maar een gebouwtje op een van de breede buitenbalkons, die de goedheid van groote Jeruzalemsche huizen zijn. Wij eten alle maaltijden hier. En er zijn bijna tachtig jongens. Geen loover, want geen geld. De loofhut behoeft ook geen loof te hebben, wanneer het dak maar open is. Hier is een dak van latten. Regenen zal het toch niet. Alle jongens mogen helpen bij den bouw en bij de versiering. Er wordt geleend hier. Er wordt geleend daar. En zoo wordt het nog een mooie loofhut. En een blij feest.

Op een van de tusschendagen zijn wij naar Mootzah gereden. De kleinste kolonie van het land. Maar het dichtst bij Jeruzalem. Wij hebben den goeden hotelhouder Brause beloofd, dat wij zijn loofhut zullen komen bezichtigen. Een mooie loofhut. Volgehangen met alle vruchten, die deze tijd aan het land geeft. Er zijn zware roodgloeiende granaten. En de zoete citroenen, kruising van sinaasappel en citroen. Ze zijn rond, lichtgroen. Niet zoet. Niet zuur. Zeer saprijk. Net kleine watervaatjes. Gods geschenk op een zomerwandeling. En ze zijn goedkoop. Acht voor een piaster.

Soms tien. De granaten, citroenen en de vele kinderen van de goede moeder Brause. Het is net of er sinds ons laatste bezoek weder een stuk of wat zijn bijgekomen. Maar moeder Brause verzekert ons, dat dit niet waar is. En waarom zouden we haar niet gelooven? Vader Brause is thuisgekomen. Hij heeft het heel druk. Want hij is natuurlijk niet enkel dit of enkel dat. Maar ieder is hier een heele hoop dingen te gelijk. Vader Brause is ook gaardenier. Die zelf wijn maakt en vruchtenconserven. Hij handelt ook in meubelen. En hij heeft de verhuring aangenomen van stoelen voor onze aanstaande constituante. Zal zij dan toch zijn? 'Ja', zegt vader Brause, die dit land goed kent: 'ik denk, dat het zijn zal. Maar ik zal mijn stoelen goed vastzetten. Met latten en zoo.'

Wij rijden terug door het bergenlandschap, dat bevangen is in den tooverschijn van de maan.

VII.

's Avonds naar de bioscoop. Wat hier gaat is draak en afval. Maar ditmaal gaat er een mooie historische film van de Vereeniging 'Menorah', die, geloof ik, ook een mooie geografische film van Palestina naar Holland heeft gestuurd. Wij zien achtereenvolgens: Akko, met Jabotinsky's gevangenis en de negentien gevangenen goedmoedig gefilmd. Ontscheping van de chaloetziem en hun arbeid aan de steenwegen. Het Joodsche regiment, dat terugkomt uit Jericho. Applaus. Voor wien is dat eigenlijk bestemd: applaus in een bioscoop? Wij zien den onvermoeiden Sir Herbert: aankomst te Jaffa, aankomst te Jeruzalem, troonrede op den Olijfberg, middagthee op den Olijfberg. En, wie had dat verwacht: bezoek van Sir Herbert aan de synagoge op den Sabbath der vertroosting. Dit had men Jeruzalem voorloopig nog kunnen sparen. Een dienst in de synagoge op Sabbath te Jeruzalem gefilmd! Natuurlijk, dat de Rabbijn Kuk op deze Sabbathfilm niet ontbreekt.

VIII.

De dagen gaan. Wat is er niet gebeurd sinds in dezelfde kleine synagoge van het weeshuis verleden jaar de wijze woorden van den Prediker voorgelezen werden. Nu op den Sabbath van het Loofhutfest wordt de Prediker weder gelezen. Hier is alles dichtbij en vertrouwd. Het Boek van Palestina kan men alleen in Palestina beleven. Hoofdstuk 1: 8, de mooiste regel. In de Statenvertaling: 'Al deze dingen worden zoo moede, dat het niemand zou kunnen uitspreken'. Dit is fout. De eenvoudige, letterlijke, vertaling is hier de goede: 'Alle woorden zijn moede. Niemand kan spreken'. Deze signifische bezinning past volkomen bij het pessimisme van den Prediker. Wat is het, dat deze jongens van het Hebreeuwsch verstaan? Hunne harten sidderen nog niet, zooals mijn hart siddert, wanneer de woorden spreken: 'Wees gelukkig, mijn jongen, zoolang gij jong zijt, en laat het uw hart goed zijn in de dagen van uw jeugd. Ga, waar uw hart en uw oogen willen te gaan. Maar weet, dat God u van dit alles rekenschap vragen zal'. (XI: 9.) Neen: zij weten dit alles nog niet. Zij zullen leeren sidderen. Nu denken zij wel, dat de Prediker lang is. En 't is ook geen gewone Sabbath. Neen, vandaag vieren wij het Bar Mitswa-feest van vijf jongens. Natuurlijk zijn niet alle vijf jongens nu juist dertien jaar geworden. Ze zijn opgespaard

van het Paaschfeest af. Dat wil zeggen: hunne plichten vervullen zij, van dat zij dertien jaar zijn. Maar het feest is nu. Dit is economische noodzakelijkheid. O, de duurtel! Wanneer de horloges even duur waren als de watervaatjes, die geen citroenen en geen sinaasappelen zijn, acht voor een piaster of zelfs iets goedkooper, dan zouden deze vijf jongens ieder een horloge hebben gekregen, gelijk dat hier van jaren her het vaste geschenk voor een bar-mitswa-jongen is geweest. Maar de goede horloges van een half pond zijn hier slechte horloges van twee pond geworden. En dat kan het weeshuis niet trekken. En de jongens berusten. Het is toch een mooi feest. Zij zitten met hun vijven aan de hoofdtafel. Er zijn gasten: familie en vrienden. En veel tractatie. Waarop tracteert men te Jeruzalem? Men tracteert te Jeruzalem op zoute augurken, amandelen, witte broodjes, koek gebakken in de olie, en bonbons. Ik zit naast de grootmoeder van een van de jongens. Lekkere augurken, hè? Een beetje vroeg in den ochtend. Zij snoept, een oud nufje, van een glaasje cognac. Zij zou ook wel gaarne een cigaretje rooken, wanneer het niet Zaterdag was. Hoe oud is zij? Acht en vijftig. Welk een domme vraag. Zij is acht en zestig. Misschien acht en zeventig of acht en tachtig. Maar moet zij haar leeftijd maar zóó hardop zeggen, dat het Booze Oor het hooren kan?

IX.

De dagen zijn gegaan. De Dag der Smeekingen. Maar voor de jongens een van de aardigste dagen, omdat zij dan na het ochtendgebed de berkwilgentakken mogen stukslaan, die op het Loofhuttenfeest hebben dienst gedaan. Zij slaan van geweld. De korte dikke Ossia buiten adem. Mag hij ook mijn tak stukslaan. Vanmiddag wordt er nu weder over het eerst in de gewone eetzaal gegeten. Wel wat weemoedig. Het waait. Zal het gaan regenen? Langzaam komt de tijd, dat wij den eersten regen zullen nodig hebben, die den zonneharden grond ploegbaar maakt. En wij zeggen nu ook weder in de gebeden: 'Die den wind laat waaien en den regen laat nederdalen.'

Maar 't regent niet. Het Slotfeest en de Vreugde der Wet vallen hier op éénen dag. De beide Bruidegoms der Wet zorgen natuurlijk, dat bonbons van Samuël Havilio verhuizen naar het weeshuis. Waartegenover dan weder een Egyptisch Pond van de Bruidegoms naar Samuël Havilio verhuist, die bonbons stookt in de donkere Davidsstraat. Het is wel heel veel geld: een pond. Maar wat is een Vreugde der Wet zonder bonbons.

's Middags mogen alle jongens naar familie, uit. En alle huisgenooten zijn uit. Maar ik ben thuis gebleven. Het geheele huis, ledig en stil. Zitten op een van de kleine zijbalkons. Jeruzalem zien en zijn voorstad en de bergen naar de wegen van Bethlehem. De middagzon. En de wind van vóór den avond, die aanwaait over de bergen. Akil is de eerste, die de poort binnenkomt, de oudste zoon van Mohammed, onzen Arabier, die te Nebi Samwil, het Bijbelsche Mispah, woont. Hij is nu achttien jaar en Mohammed denkt er wel ernstig over eene vrouw voor Akil te koopen. Maar och, ook de vrouwen zijn veel duurder geworden: 'En niet beter, Heer,' zegt Akil. Vroeger zou Mohammed voor Akil wel eene vrouw hebben gekocht voor dertig pond. Nu kost een goede vrouw wel honderd. En dan raakt hij ook nog Akil als een werkman kwijt. Mohammed zal dit dus niet doen. Hij heeft ook pas drie pond grondbelasting betaald.

X.

Alle nette mensen van Jeruzalem. Want de Vereeniging 'Pro Jeruzalem' heeft een tentoonstelling georganiseerd in de Suk Kattanin, de Macht van de Katoenwerkers. In de oude stad, waar de stallen van Salomon zijn geweest en de onlusten van het Paaschfeest. Maar dat is alles vergeten. Sir Herbert zal de tentoonstelling openen en aan de leerlingen van de Ambachtsschool diploma's uitreiken. Omdat wij ook nette mensen van Jeruzalem zijn, beleggen wij vijf en twintig piaster in een wagentje. Rijden door de Damascuspoort de stad binnen. De kaarten zijn alleen in 't Engelsch. Toch heeft het bestuur verscheidene Joodsche leden: Ben Jehoedah, Jellin, Mejuhaz, prof. Schlousz. De Arabische Belladia had dit eens moeten doen! Maar er zijn veel nette mensen. Ik zit achter den Kadi, een goedigen reus. Die niet begrijpt, dat ik geen litterair Arabisch versta. Hij heeft veel te vertellen. De Groot Mufti zal niet komen. Hij is ziek. Min Allah, zeg ik meewarig. Achter ons zitten Armeensche monniken met prachtige groene tatouage op den onderarm. En sir Herbert. Hij is te paard gekomen in rijkostuum. Maar met de Zilveren Ster van de Orde van het Britsche Keizerrijk. Zoodat iedereen toch kan zien, dat deze doodgewone ruiter een buitengewone doodgewone ruiter is.

Het is heel aardig. Generaal Storrs spreekt in het Engelsch. De burgemeester in het Arabisch. Jellin in het Hebreeuwsch. En Sir Herbert, al glimlachend, Engelsch. Hij verzekert, dat hij het land niet verwesteren wil. Maar bewaren in zijn Oostersch karakter. Natuurlijk moet het wel tot ontwikkeling worden gebracht. Nu, dat vinden wij ook. En door de Damascuspoort naar huis. De dagen gaan.

Nr 184 Twee bezoeken⁺

⁺5-11 1920 A., 9. Gedat.
Jeruzalem 14 okt.

R. Chaïm Sonnefeld, de opperrabbijn van eene der twee Ashkenasische gemeenten te Jeruzalem, heeft eene audiëntie aangevraagd bij Sir Herbert Samuël, eersten Joodschen Landvoogd van Palestina, sinds de eeuwen van de Maccabeeën. Mijn lieve politieke vriend R. Ruben Schelomo, tegen wien gij 'mijnheer Jungreis' zeggen zoudt, komt het mij vertellen. Want ik zal meegaan als juridisch raadsman onzer gemeente en als tolk. Een moeilijk bezoek. R. Chaïm zal spreken over de constituante en over de Agoedath Israël. En ik wil niets doen strijdig met de Mizrachistische Idee. Anderzijds: Agoedath Israël en Mizrachie kunnen en moeten elkander steunen in hun Palestina-arbeid, scholen, huizen voor immigranten, werkplaatsen voor immigranten. In geen geval mogen zij elkander tegenwerken. Dus, dat ik gaan zal.

O, de Eeuwigheid is altijd wijs! Hoe gelukkig, dat het Paleis van Sir Herbert, het vroegere machtige Duitsche sanatorium, bouwt op een van de drie koppen van den Olijfberg. Want wie van Jeruzalem op weg gaat met kleine gedachten aan politiek en zoo, rijdt door het triomfantelijke zonnige landschap, heuvelen en hellingen rondom de stad. Met de ongeloofelijke uitzichten overal. Met de zon. En den wind. Hij bedenkt, wat de dichter van de Psalmen geschreven heeft: 'Jeruzalem. Bergen rondom. Zóó God rondom Zijn Volk.' En al de politiek is weggewaaid.

II.

Sir Herbert ontvangt ons. Waar ik zit, ziet de Zon hem heel scherp voor mij aan. Het gezicht. Zacht, sterk en rustig. Is de glimlach echt? Hebben de welwillende woorden waarde? R. Chaïm leest een Hebreeuwschen begroetingsbrief voor van de Poolsche Agoedath Israël, als eerste geteekend door den Opperrabbijn van Ger. 'Der Gerer Rov,' zooals wij hier zeggen. De Agoedath vraagt Sir Herbert bescherming van het orthodoxe Jodendom. De Landvoogd verzekert den ouden, machtigen Rabbijn van zijne volle genegenheid voor de oude Joodsche instellingen. Een van zijn eerste regeeringsdaden is geweest de erkenning van den Sabbath als rustdag voor alle Joodsche ambtenaren. Ook voor hem zelve. Mochten wij in deze richting nog verlangens hebben, dan zal hij die gaarne aanhooren.

R. Chaïm laat mij spreken over de immigratie. Officieel is de toestand deze: wanneer eene plaatselijke, buitenlandsche Zionistische organisatie voor eenen immigrant een Britsch pasvisum vraagt, dan geeft de Engelsche consul dat. Voor andere immigranten handelt de consul naar zijn zakelijk inzicht en na onderzoek. Feitelijk is de immigratie uit Oost-Europa over Weenen en Triest in handen van de nationaal-socialistische organisatie 'Poël Ha-zaier' (De Jonge Arbeider). Daartegenover staat, dat de Zionistische Organisatie tegenover de Regeering garandeert, dat de immigranten niet ten laste van het Landsbestuur zullen komen. R. Chaïm laat mij nu vragen, dat Sir Herbert moge bevorderen, dat de Agoedath dezelfde rechten verkrijge als andere organisaties. Het antwoord: wanneer de Agoedath in staat is dezelfde garantie te geven, kan het verzoek nader worden overwogen. Toch is voor de Engelsche Regeering samenwerking met eene organisatie altijd gemakkelijker dan met meer. Sir Herbert hoopt op eenheid, althans samenwerking, van alle Joodsche organisaties in binnenland en buitenland.

III.

R. Chaïm laat mij vragen naar de verhouding van het Engelsche Bewind tegenover de Joodsche Constituante. Wij krijgen hier eene bevestiging van hetgeen wij reeds konden opmaken uit uitlatingen van Oessiskin in de vergadering zelve. De Regeering beschouwt de Constituante als eene interne Joodsche aangelegenheid. Publiekrechtelijke regeermacht heeft zij niet. Geen Jood zal door de Regeering worden gedwongen zich aan de besluiten van de Constituante te onderwerpen. Anderzijds: ongeveer zeventig procent van de Palestina-Joden heeft aan de verkiezingen deelgenomen. De anderen zijn weinig of niet-georganiseerd. Wanneer nu de Regeering in relatie treedt met de Palestinensische Jodenheid, dan is het niet onrechtvaardig, dat zij rekening houdt met de inzichten van eene vergadering, die toch gekozen is door het allergrootste deel.

R. Chaïm zet de gronden uiteen, waarom de orthodoxie niet heeft willen deelnemen aan de verkiezingen voor de Constituante. Onder Britsch mandaat met eenen Joodschen Landvoogd acht R. Chaïm ongewenscht eene politieke Joodsche organisatie, waarin de orthodoxie toch geen beteekenis-invloed heeft. Wat cultureele en religieuze kwesties betreft: daarin mag de meerderheid de minderheid niet dwingen. Geen gewetensdwang en zelfstandigheid van alle gemeenten. Wanneer metertijd het Britsche bewind eene gekozen organisatie noodig acht van de geheele Palestinabevolking, wanneer dan de Regeering het kiesreglement vaststelt, dan zal de orthodoxie zich niet verzetten, gedachtig aan de Joodsche spreuk: 'Wet der Regeering is Wet'.

IV.

Het eerste bezoek. Maar wij zullen Sir Herbert heden nogmaals ontmoeten. In den namiddag zal hij, op uitnodiging van den rabbijn J.B. Horovicz, die hier de Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem vertegenwoordigt, een bezoek brengen aan de Amsterdamsche Armen- en Pelgrimwoningen op den Berg Zion. Een officieel bezoek. Den avond te voren hebben wij met een adjudant alles in elkander gezet. Sir Herbert zal ongeveer vier uur komen. Ofschoon officieel, zal alles eenvoudig zijn. De synagoge zal worden bezocht, maar zonder bluf. Dit zijn woningen voor armen en voor pelgrims. Wij zullen dus geen ijdele tapijten leenen bij de bureu. Noch gouden en zilveren sieraden bij rijke synagogen. Niemand wordt uitgenoodigd, die niet tot de administratie van Amsterdam in betrekking staat. De bewoners van de Plaats, een lieve wereld op zichzelf, mogen bekenden vragen in hunne woningen. Maar buiten mag geen ijdel publiek zijn. De Poorten van de Plaats worden afgezet.

Wanneer nu R. Chaïm en ik van den Olijfberg terugrijden, dan is alles al in orde. De Plaats brandend helder. Alle hofjes voor alle huizen volkvol. Jongens op alle lage muren, die de hofjes der huizen scheiden. Volk veel op alle ongebouwde heuvelen. Maar de straat van de Poort, naar de Synagoge geheel vrij.

De Joodsche Landvoogd op tijd, met de stiptheid, die de gulheid der Koningen is. Van de poort af tot de synagoge staan de leerlingen van de Pekidiem-scholen opgesteld. De Pekidiem hebben hier een Ashkenasische Leerschool, een volksschool voor Sefardiem, ééne voor Jemenieten. Bovendien subsidieeren zij een school voor Boekhaarsche, één voor Groezische en één voor Marokkaansche Joden. Elke school heeft haar vaandel. En op elk vaandel staat dan toch maar dat lieve, onvergetelijke woord: Amsterdam. Er vaart een handgeklap over al het volk, waar de Joodsche Landvoogd voortgaat. Maar stil, wanneer hij stilhoudt. De scherpe Joodsche jongensstemmen zingen. Hemel en Zon.

V.

Bij de Synagoge wordt Sir Herbert begroet door R. Chaïm, een Heilige Wetsrol in den arm. Hij beeft, sprekend, deze onbreekbare, onkreukbare, niet-koopbare Man. Een korte dienst. Geen ijdel bedrijf. Alleen de bewoners van de Plaats, meest eerwaarde wetgeleerden, zijn aanwezig. Dan dr. Wallach en de heer Marx, leiders van het hospitaal: 'De Poorten der Gerechtigheid', ook onder Pekidiem-administratie. Twee psalmen gezongen. Rabbijn Horovicz een redevoering, kort maar goed. De uitgang.

Er is een kleine, mooie tentoonstelling opgezet van werk uit de werkplaatsen der Pekidiem, waar een paar honderd menschen werk vinden. Winst kan niet worden gemaakt. Er zijn wetsrollen in alle grootten. Ook kleine, sierlijke, die men kan medenemen op reis. De Rol van Esther op perkament. Deurpost-rollen in verschillende maat. Sir Herbert krijgt er een in prachtig schrift, in koker van olijvenhout. Er is heel mooi werk van olijvenhout. Voor Lady Samuël, die hier spoedig wordt verwacht, een Sabbath-kandelaar. Sir Herbert zegt, dat iederen Vrijdagavond in zijn gezin de

Sabbathlichten werden ontstoken, en dat dit ook nu weder gebeuren zal, wanneer het gezin weder hier zal zijn.

Over de groote Mischna-concordantie van R.J. Ch. Kossovsky heb ik u vroeger geschreven. De uitgave wordt geldelijk door de Pekidiem gesteund. Sir Herbert is eere-voorzitter van het Comité van Toezicht en hij heeft de opdracht van het eerste deel aanvaard. Het werk, in alle staten van bewerking, is hier tentoongesteld. En de lieve, bescheiden bewerker geeft, héél zacht en héél ontdaan, inlichtingen.

VI.

Sir Herbert Samuël, de Joodsche Landvoogd, bezoekt R. Chaïm Sonnefeld in zijn kleine huis. Want de Opperrabbijn R. Chaïm bewoont een huis van één kamer op de Amsterdamsche Plaats. De kamer aan den hoek, met ramen in twee muren. Uitzicht op de Omarmoskee, geweldig. En over heuvelen en huizen van het dorp van Silouân. Zijn wij niet beschaamd, den Joodschen onderkoning te brengen in dit huis? Neen, onze Heilige Leer is zóó groot, dat zij wonen kan in deze kleine kluis. En zij ontvangt als God. In de kamer: het bed, een tafel, eenige stoelen, een bank en een kast. Meer heeft de opperrabbijn niet. Hij wil niet meer. Arm. Eenzaam en sterk. Zijn vrouw is afgestorven. Bijna alle kinderen zijn dood. In den oorlog omgekomen, typhus en gebrek. Zijn oudste zoon stierf op een Sabbath. De moeder weende. ‘Zwijg’, zei deze Man: ‘op Sabbath weent men niet’. Wij zitten om de tafel. Het is de Nieuwmaansdag. R. Chaïm gedenkt dat in mooie, wijze woorden. De avond gaat. De Omarmoskee en het dorp van Silouân, waar lichtjes al geheimzinnig. Wij beleven het: de Joodsche Landvoogd, die den Joodschen Rabbijn bezoekt in zijn huis. De Dag van God glimlacht in zijn scheiden.

VII.

Weinig gasten als einde in het huis van den Rabbijn Horovicz. Een mooie tafel. Aan het hoofd Sir Herbert, rechts R. Chaïm, links de gastheer, de rabbijn van de Jemenieten met zijn fijn grijs schouder-shawltje en zijn wijs gelaat. Dr. Wallach, de heer Marx, en enkelen. Allen zijn verheugd. Maar ik ben ‘on duty’. Dus krijg ik geen thee, en geen schuimkoekjes, geen room met kersen en geen bonbons. Sir Herbert krijgt van alles. Maar hij is dan ook de eerste Joodsche Landvoogd na eeuwen.

Wanneer ik dan een half uurtje later met mijn politieken vriend R. Ruben Schelomo naar huis ga, dan zijn wij het erover eens, dat alles voortreffelijk is geslaagd. Ongetwijfeld bepeinst mijn politieke vriend, hoeveel politiek voordeel deze twee bezoeken ons wel zullen opleveren. Maar hij is precies politiek genoeg om 't niet te zeggen.

Nr 185 Opbouw, 1⁺

⁺ 11-11 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 21 okt.

Sir Herbert Samuel. De onvermoeide en de werkzame. Onvermoeid, het is verbazend zooveel als Sir Herbert reist. Zooveel bezoeken als hij brengt. Zooveel als hij ontvangt. En altijd koninklijk, glimlachend. Ongenaakbaar vriendelijk. Die zich niet compromitteeren zal. Zijn onvermoeide reizen. Hij heeft nu ongeveer met het geheele Land kennis gemaakt. De couranten krijgen een officieele mededeeling: elf steden, vier en twintig dorpen en koloniën, zonder onderscheid van ras en geloof. Alleen een bezoek aan het afgelegen Beër-Seba voor straks bewaard. Overal is de onvermoeide, werkzame hartelijk ontvangen. Overal vrede en rust. Hij heeft Galilea bezocht: Nazareth, Tiberias en de Joodsche koloniën rondom; den weg Tiberias - Semakh, waar de Joodsche chaloetziem werken; hij heeft des Vrijdags gegeten bij den Mufti en des Zaterdag's gebeden in de Synagoge. De spoorweg Ludd - Jaffa, tot nu een lorrie-poppenspel, is op behoorlijke breedte gebracht. Onze onvermoeide landvoogd zelf drijft de eerste groote locomotief naar Jaffa. Er ligt een groot Engelsch oorlogsschip op de reede. Vele nette menschen van Jeruzalem krijgen een uitnodiging van den admiraal tot een bezoek. De onvermoeide Sir Herbert reist weder naar Jaffa en geeft een aantal Transjordaansche sjeikhs een feest aan boord van dezen 'Keizer van Indië'. Englands macht.

Haïfa is eene moeilijke stad. De Christelijke en de Mohammedaansche Arabieren liggen voortdurend overhoop met de Joden. Sir Herbert gaat er heen. Hij is natuurlijk vriendelijk voor allen, zonder onderscheid van ras en geloof, gelijk dat hier heet. Vrede en vriendschap moet er zijn.

Akko is een makkelijke, aardige stad. Sir Herbert gaat er heen. Want het zou natuurlijk heel oneerlijk zijn, wanneer alleen de moeilijke en onaardige steden het onvermoeide bezoek kregen.

En de bezoeken, die hij brengt, in de stad. Over het bezoek aan de Rabbijnen Sonnefeld en Horovics, die in de Amsterdamsche Zionshuizen waren, heb ik u geschreven. Hij heeft ook een uitvoerig bezoek gebracht aan het Schaaré-Zédèk-hospitaal, de Poorten der Gerechtigheid, ook eene administratie van de Amsterdamsche Pekiediem en Amarcaliem. Hij heeft vriendelijke en wijze woorden in het bezoekersboek geschreven. Dat het hospitaal zulk goed en noodig werk doet. En dat het recht heeft op aller geldelijken steun.

En de bezoeken, die hij ontvangt! Want laat ik nu op eenen ochtend naar de Jaffapoort gaan om inkoop te doen. En laat ik daar wie tegenkomen? Mijn vriend, de sjeikh Amin el Chawadja van Naälin. Is begonnen als eerlijk rooverhoofdman in het gebergte van Judea. Heeft zich thans uit de zaken teruggetrokken. Ridder van het Britsche Keizerrijk. Hij is vergezeld van zijnen broeder, die nog in zaken moet zijn. En van een fraaien, zwarten dienaar, die zeker zijn meester zou wezen, indien de schoonheid meer in aanzien stond. Wat doet dit waardige drietal in El-Kuds, dat gij Jeruzalem noemt? Amin el Chawadja is uitgenoodigd bij den Hoogen Heer van den Olijfberg te komen. Wie 't hoort, zal hem achten. Maar zou dit hooge bezoek ook in verband kunnen staan met het optreden van een rooversbende in de buurt van Bab el Waad, halfweg tusschen Jaffa en Jeruzalem? Is het waar, wat men zegt, dat de brave Amin, hetwelk de Getrouwe beteekent, zich toch nog niet heelemaal, heelemaal uit de oude zaken teruggetrokken heeft? De Hooge Heer van den Olijfberg zal 't weten.

II.

Sir Herbert Samuel: de werkzame. Wat hij in zijne troonrede heeft beloofd, dat voert hij uit. Blijkbaar heeft hij niet meer beloofd dan hij houden kan.

Gelijk met de Joodsche Constituanten is geopend de eerste zitting van den Palestina-raad, die een adviseerend lichaam is. De leden zijn benoemd. Niet gekozen. Maar men hoopt, dat er een Palestijnsch zelfbestuur uit groeien zal. Joodsche leden zijn: Ben Zwi (links), Norman Bentwich, hoofd van justitie, R.A. Harari, hoofd van handel en nijverheid, K [sic=H]. M. Kalvarisky, David Yellin. Bekende Mohammedaan: Ismaël Bey El Hussein. En, bewonder de onpartijdigheid van den Hoogen Heer, die op den Olijfberg troont: lid is ook de bekende Christen anti-Zionist: Suleiman Bey Nassif. Sir Herbert heeft in de eerste zitting eene rede gehouden, die overzicht gaf van de laatste drie, vier maanden. Het land is rustig. Het militaire bestuur, dat gedaan heeft, wat het doen kon, is geëindigd. Dank. De publieke veiligheid is niet minder dan in andere landen, die in gelijken toestand verkeerden. Maar 't kan beter. De regering hoopt op aller steun. Over de Noordgrens wordt nog onderhandeld met Frankrijk. Transjordanië heeft de hulp gevraagd van het Britsche bestuur om te komen tot rust en regel. Een deel van Palestina wordt Transjordanië thans nog niet. Maar wel economisch en administratief verbonden. De Palestina-administratie is gereorganiseerd. Drie nieuwe departementen: Immigratie, Antikiteiten en Landzaken. Deze departementen zullen worden betaald uit eigen bijzondere inkomsten, niet uit de algemeene Palestina-belastingen. Landzaken bijvoorbeeld uit heffingen bij landoverdracht. In deze departementen werken dertien Engelsche ambtenaren. Daarentegen heeft men in de overige administratie er zeven en twintig weten uit te sparen. Van de lagere ambtenaren is zeven en negentig percent Palestijnsch. Van de middelbare een en negentig. Zij behoeven niet per se Engelsch te kennen. Maar de Engelsche hoofdambtenaren moeten Arabisch kennen.

Het kadaaster is geopend. Vertraagd door noodzakelijk overleg met de Londensche Regeering. Agrarische banken worden gevestigd. De spoorwegen zijn van de militaire administratie overgenomen en zullen worden verbeterd. Een uitvoerig straatwegenprogram zal worden uitgewerkt: Berseba - Bethlehem - Jeruzalem - Bethany - Jericho - Jaffa - Sechem - Nazareth - Haifa - Tiberias zullen door goede wegen worden verbonden.

Gezondheid: de Regeering heeft vijftien hospitalen met bijna driehonderd bedden. Maar veel is ook te danken aan 'the generous provision made by non-official bodies'. Voorzichtig: de Joodsche Hadassah wordt wel aangeduid. Niet genoemd.

Een veeartsenijdienst zal worden ingericht. Het onderwijs zal in al zijne takken worden verzorgd. Ook hooger onderwijs. Te beginnen met juridisch.

Het departement van antikiteiten moet opgravingen bevorderen en de oudheden des lands beschermen. Er is een Raad benoemd, waarin landelijke en internationale belangen vertegenwoordigd zijn. Het Palestina Exploration Fund is opgravingen bij Askalon begonnen.

De uitbouw van steden zal systematisch worden bevorderd. De komst van pelgrims en reizigers zal worden bevorderd. Eene commissie daarvoor is benoemd: 'Een aantal immigranten, meest Joden, komen nu in de havens aan. Ze vinden werk bij den aanleg van wegen en de ontginning van land, dat tot dusver ongebruikt lag. Hun aanwezigheid is dus geen nadeel voor de tegenwoordige bevolking. Maar integendeel een voordeel voor het geheele land. Het is een bewijs, dat de uitbouw van het Joodsch Nationaal Tehuis de niet-Joodsche bevolking zal bevoordeelen en niet benadeelen.'

De bebossing van het Land zal ook door de Regeering worden bevorderd. De invoerbelasting op bouwmaterialen is verlaagd van de gewone elf procent op alle invoer, tot drie procent.

De amnestie heeft goed gewerkt. De censuur is afgeschaft. De harmonie onder de verschillende rassen en godsdiensten wordt grooter.

III.

Na Sir Herberts rede hebben verschillende Engelsche hoofdamttenaren verschillende punten nader toegelicht. De voedselkwestie. Eenerzijds wil de regeering den landbouwers volle vrijheid laten. Anderzijds moet tegen een landelijk tekort worden gewaakt. De militaire autoriteiten zullen in 't land zoo min mogelijke groenten, graan en vleesch koopen. Een nadeel voor weinigen. Een voordeel voor velen.

Vleesch is duur en invoer van vee uit Egypte en Soedan te kostbaar. Olijven beloven veel; de uitvoer van olie zal dus wel vrij blijven. Graan en groenten geven dit jaar een tekort van achtduizend ton. Tot na den winter is dus de uitvoer van graan verboden, nadeel voor het district Gaza. Dit brengt groote hoeveelheden gerst voort, die voordeliger naar Engeland kunnen worden uitgevoerd, dan hier te lande verkocht.

IV.

Het onderwijs. Vooral voor de Joden een belangrijk punt. In den Turkschen tijd hadden theoretisch alleen Mohammedanen, Christenen en Joden gelijk recht op gouvernementen-onderrwijs. Maar practisch waren alle gouvernementsscholen Mohammedaansch.

De Christenen en vooral de Joden hadden een geheel eigen onderwijs-systeem. Zonder eenig regeerings-subsidie. Van de algemeene landsbelastingen profiteerden alleen de Mohammedaansche scholen. Men wil nu ook de andere scholen gaan subsidieeren.

Als 't bepaald moet, kunnen we nog wel een beetje meer onderwijs gebruiken. Er zijn 123 regeeringsscholen, die per jaar vier en dertig duizend pond kosten. Bovendien nog 53 gesubsidieerde scholen, die ongeveer twintig duizend pond krijgen. Rekent men het aantal Mohammedanen in Palestina op 666.000. Kinderen in dien schoolleeftijd op een zesde daarvan, is 111.000. Dan blijkt dat daarvan ongeveer 95.000 geen enkel onderwijs genieten. Vaarwel!

Herbert Samuel, de eerlijke werker, die niet meer belooft dan hij volbrengen kan. Maandag aanstaande openen wij onzen juridischen regeerings-cursus, die misschien uitgroeien zal tot eene juridische faculteit en eene universiteit. Een juridische school is noodig. In den Turkschen tijd was er een groote juridische school te Konstantinopel. Palestina had niets. Wij beginnen zeer eenvoudig. Strafrecht en strafprocesrecht, Turksch burgerlijk recht, inleiding in de rechtswetenschap en staatsrecht. Bovendien wordt elke week een juridische voordracht gehouden door een hooger Gouvernementsambtenaar. Men zegt, dat Sir Herbert zelf die reeks openen zal. De lessen worden gegeven van vijf tot acht ten einde de Regeeringsambtenaren in staat te stellen, te komen. De talenkwestie wordt als volgt opgelost: Strafrecht en Burgerlijk Recht worden dubbel gegeven in Hebreeuwsch en Arabisch. De andere lessen in het

Engelsch. Bovendien wordt les gegeven in Hebreeuwsch, Arabisch en Engelsch, teneinde hen, die een onvoldoende kennis dezer talen hebben, in staat te stellen, zoo spoedig mogelijk juridische cursussen daarin te volgen. Natuurlijk is de toestand moeilijk. Hebreeuwsche leerboeken zijn er niet. Een juridische bibliotheek hebben wij niet. Het geheel kost de regeering nog geen duizend pond. De rest komt uit de les gelden, die vijftien pond per jaar bedragen. Joodsche docenten zijn: Mr. G. Fromkin, raadsheer in het Gerechtshof, dr. Neufach, rechter in het Joodsche Vredesgerecht en mr. Jacob Israël de Haan. Voor de vaststelling van een Joodsch-juridische terminologie, actieve rechtskundige significa hebben de Joodsche docenten zich vereenigd met den Joodschen Taalraad.

Het is hard het te zeggen, maar 't is zoo. Aan dezen juridischen cursus ziet men het best het verschil tusschen het werken van Sir Herbert en den bluff van onze Zionistische leiders. Men heeft de steenen gelegd van een Gebouw op den Olijfberg, dat een millioen pond moest kosten. Men heeft plannen gemaakt, blijkbaar zonder overleg met de Regeering, voor de duurste faculteiten: chemie, natuurkunde. Een juridische faculteit niet, ofschoon de Regeering die toch blijkbaar noodig acht. De Zionisten hebben honderduizend pond uitgetrokken voor dit jaar voor de Universiteit. Wij zullen zien. Sir Herbert begint met nog geen duizend pond. En zegt eenvoudig: juridische cursus.

Men zegt, dat onze leiders de Balfourdeclaratie ook door bluff hebben gekregen. Misschien heeft de Engelsche Regeering dat bemerkt en zal dit blijken uit de termen van het mandaat.

O, de bluff en de wreede ontzuivering daarna. Denkt eens aan de getallen van immigranten, die men u als mogelijk heeft voorgesteld. Nu is de immigratie nog maar heel eventjes begonnen en Weizmann telegrafeert den Argentijnschen Zionisten om geld, omdat een onvoorziene immigratie-strooming is begonnen. Onvoorzien? Een half jaar na San Remo en na vier maanden bewind van Sir Herbert Samuel. Wanneer had dr. Weizmann dan gedacht dat men beginnen zou? Een strooming? Welke kleine getallen, na wat men ons heeft voorgebluft! Voor onze Zionistische Beweging is noodig: eene zuivering, eene heiliging.

(Slot volgt)

Nr 186 Opbouw, (slot)⁺

⁺15-11 1920 A., 13-14.
Gedat. Jeruzalem 21 okt.

De economische toestand. Wij lezen in de dagbladen van geweldige prijsdalingen op de Londensche wereldmarkt. Hier blijft alles duur, leelijk en slecht. Geen huis wordt er gebouwd. De immigranten wonen in barakken en tenten. En er is nog niet eens plaats voor allen. Als de winter-regentijd komt? De invoerrechten op bouwmaterialen zijn verlaagd. Maar het bouwseizoen is voorbij. Overdracht van land is mogelijk gemaakt, maar slechts met toestemming van de regeering. Een kleine eigenaar zal gedwongen worden een gedeelte van zijn land onbezwaard en onvervreemd te laten. Bij verkoop van verpacht land zullen voorwaarden gemaakt worden tegen verdrijving van de pachters [en] opjagen van de prijzen.

Inmiddels is na de feestdagen de emigratie uit het land weder begonnen. Ook velen der nieuw-aangekomenen willen teruggaan, wanneer de toestand in Oost-Europa

maar iets beter wordt en bijvoorbeeld het Poolsche leger wordt gedemobiliseerd. Nog lange jaren zal Palestina geweldig aantrekken en geweldig afstooten.

De economische opbouw gaat langzaam voort. Men maakt nu ook plannen voor een haven in Jaffa. Blijkbaar heeft men weder laten varen de gedachte: één eerste klas haven voor Haïfa en de andere steden laten voor wat ze zijn. Alle Jaffanen werken samen, zonder onderscheid van ras en geloof. Voorzitter van hun havencomité is de Joodsche ingenieur Tolkovsky. Men is al in onderhandeling met een Europeesche firma, specialiteit in havenbouw. Is hier voor een Hollandsche firma niets te doen? Men wil beginnen met een kleine haven. Dertig voet diep, waarin plaats voor tien schepen van ongeveer vijfduizend ton. Het werk zal drie jaar duren. De werklieden zullen geschoolde Europeanen zijn, maar ook Joden en Arabieren. Hoe met het verschil in loon? Men zal de haven zó bouwen, dat zij later zonder moeite kan worden vergroot. Grote brokken water zullen worden gedempt, waardoor waardevol bouwterrein zal worden verkregen. Ook het overige geld hoopt men te vinden. Het is een heel mooi plan. Maar wij hebben al zoovele plannen gezien: 'waarvoor men het geld hoopte te vinden'. Terwijl thans voor goede Europeesche beleggingen reeds zeven of acht procent wordt betaald. Eene moeilijkheid, waarmede Sir Herbert ook te kampen heeft bij de vestiging van zijn agrarische banken. Tolkovsky heeft zich zeer hoopvol over dat plan uitgelaten: 'allen werken met energie, zonder eigenbelang en zonder nationaal gevoel'. Wij kijken even op. Geen nationaal gevoel. Joodsch Nationaal Tehuis.

De grenzen zijn nog niet vastgesteld. Van de week zijn een aantal hooge Fransche ambtenaren hier aangekomen, waaronder Robert de Caix, de secretaris van generaal Gouraud. Wat de Oostgrens betreft, wij hier achten de regeling met Transjordanië wijs en voorzichtig. Natuurlijk zijn de bluffers weder niet tevreden. Wij hooren weder de phrases, waarvan wij zoo moede zijn: 'alleen Joodsche energie, Joodsch kapitaal en Joodsch verstand kan Transjordanië tot ontwikkeling brengen'. Och, als we eens eenvoudig begonnen met uitbreiding van ons bezit in Westjordanië. Bedenk toch: geen nieuwe Joodsche kolonie is sinds jaren gevestigd. Het is geen tijd meer voor propaganda en bluff. Maar voor zuivering, heiliging en bevestiging.

Het mandaat. De termen zijn nog niet bekend. Maar we zijn opgeschrikt van de week door het bericht, dat ze ongunstig zullen zijn. Een volkomen reactie op de Balfourdeclaratie. Wij lezen een artikel van dr. Leon Reich, die te Londen lid is geweest van het comité, dat de termen van het mandaat heeft onderzocht. Weizmann en Sokolov willen het voor het Joodsche volk geheim houden. Dr. Reich acht zich dus tot publicatie niet gerechtigd. Maar hij zegt wel, dat het plan van Balfour door Lord Curzon aanmerkelijk in ons nadeel veranderd is. Het is slechter dan wij vermoeden.

Wie men ook spreekt, allen zijn het er over eens, dat de Zionistische propagandisten den toestand veel te gunstig hebben voorgesteld. In Oost-Europa, Afrika, Amerika. Overal. De menschen komen dan hier. Worden woedend teleurgesteld. Gaan terug als zij de middelen hebben en worden centra van anti-Zionistische propaganda.

VI.

Wij-zelven. De atmosfeer is hier weer slecht. Wij stikken in de intriges. De voorstanders en tegenstanders van de constituante zijn nog niet tot vrede gekomen. De voorstanders hebben het nu gewonnen. Zij wreken zich nu op de tegenstanders. Ben Jehoedah en prof. Nahum Schlousz hebben 't lijden. De Taalraad wordt

verscheurd door politieke twisten. Een crisis in de Amerikaansche Zionistische organisatie. Brandeis' macht verminderd. Oessiskin denkt niet meer aan heengaan. De Achad-Haämisten, Mossinsohn, Schemarja Lewin, kortaf Warschau en Odessa hebben het veld weder vrij. Wij hooren, dat er weder eene nieuwe delegatie op komst is: Robert Szold, die hier vroeger al is geweest, Julius Simon, Nehemia de Lieme en Jacob de Haas. Zij zullen maar kort blijven. Verstandig. Heel verstandig. De organisatie betaalt en de delegatie heeft een prettige reis. Wij worden grimmig bij dat dilettantistisch geknoei. Onze Londensche secretaris S. Landman maakt een tocht door Middel- en Oost-Europa. Hebben wij daar geen plaatselijke organisatie?

De Constituanten voorbij en de Volksraad kan nu aan het werk gaan. Men is over de samenstelling nog al tevreden. Niet al te links. De orthodoxen, die de Constituanten hebben verlaten, zullen het recht hebben leden te zenden aan den Volksraad. Ze twifelen nog en stellen voorwaarden. Maar ze zullen wel ingaan. Veel te tuk op de macht en de eer. Beginselen hebben hier afgedaan Trouwens: wat zal de Volksraad kunnen doen? Bij gelegenheden, droevige of belachelijke telegrammen zenden naar links en rechts. Maar opbouwend werk? De Zionistische organisatie heeft geen geld. En Sir Herbert werkt wel zonder den Volksraad, al zal hij hem wel eens raadplegen, af en toe.

De belangrijke vraag blijft de immigratie, die zacht en regelmatig doorzet. Het overgrootste deel zijn ongehuwden zonder eenige middelen. De immigrantenhuizen in Jaffa zijn geheel vol, Een gedeelte is naar Haïfa overgebracht. Men zegt, dat verleden week achthonderd immigranten in het land zijn gekomen. Het grootste wekelijksche aantal sinds de immigratie begon. Veel ander werk dan het wegenwerk is er niet. Na den regentijd begint het landwerk. Voor fijne vakarbeiders is geen plaats. Zeventien percent van de chaloetsiem pionieren zijn meisjes. Ze willen ook land- en wegenwerk. Huis- en keukenarbeid willen ze niet. Dat is geen: 'opbouw van het land', gelijk de phrase luidt. Men is hier heel sterk in phrases. Het aantal immigranten is beperkt, ik meen tot ongeveer 20.000 dit jaar. Zal men dan gaan terugzenden, wie toch willen komen?

Het is niet gemakkelijk zich een objectieve voorstelling van hun toestand te maken. Soms leest men in de bladen enthousiaste beschrijvingen. Ze gaan zingend naar den arbeid. Ze zijn allen gezond. En zoo voorts. Dat zijn natuurlijk praatjes, waarmee een hardleersche buitenlandsche Zionistische pers manoeuvreert. De immigratie is feitelijk in handen van de nationaal-socialistische partij: 'Poeël Ha-zaier', die dus den toestand zeker niet te ongunstig voor zal stellen. De toestand is dan dragelijk; niet meer. Er zijn kloeke enthousiasten. Maar ook, die ten slotte in handen vallen van de zendelingen.

Een tijd lang is er door de twee socialistische partijen nogal jacht op de chaloetsiem gemaakt. Iedere chaloets is toch maar weer een stem. Maar de chaloetsiem zelven willen zich organiseren buiten ieder politiek verband. Ook de Mops doen mee. Wat zijn de Mops? Dat zijn de heel linksche chaloetsiem. M.P.S. Niemand weet wat dat beteekent. Dus zegt iedereen: Mops.

Ze spreken natuurlijk alle talen. Hun Hebraïseering zal niet zoo heel snel gaan, omdat zij geen geld hebben voor hun avondlessen. Overigens gaat de hebraïseering des lands geleidelijk voort. We krijgen Hebreeuwsche spoorkaartjes. De Regeering gaat examens afnemen in het gesproken Hebreeuwsch voor de niet-Joodsche ambtenaren. Anderzijds is Hebreeuwsch altijd de onderste van de drie officiële talen. Daarover wordt dan weder geklaagd, omdat klagen zoo gemakkelijk is.

VII.

De tentoonstelling van stedenbouw van prof. Geddes is gesloten. Ook een onvermoeide al is hij al een eind in de zestig. Hij geeft hier nu een serie vrije lessen over alles en nog wat. Grafische significa, opvoedkunde, geschiedenis, plantkunde. Hij heeft stokpaardjes, maar ze zijn nogal aardig. Hij heeft een kleine groep Joodsche intellectueelen om zich heen. Maar de tentoonstelling is wat het aantal bezoekers betreft geen succes geweest. Prof. Geddes heeft zich daar grappig-bits over uitgelaten. Hij heeft in de laatste tien jaar vijftien zulke tentoonstellingen gehouden: Londen, Edinburgh, Dublin, Gent, Parijs, Calcutta, Bombay, Madras, enz. Welnu, in Jeruzalem is de belangstelling zeer gering geweest. Evenals in Belfast, van alle Europeesche steden het meest geteisterd door materialisme, politiek en godsdienstaat. Jeruzalem-Belfast.

De *Haäretz* in het Hebreeuwsch en *Palestine Weekly* in het Engelsch geven een artikel: 'De Joden en de stedenbouw in Palestina' van mr. S.A. van Vriesland. De moeilijkheid is, dat wij dadelijk moeten beginnen met steden op en uit te bouwen. Terwijl het nog eenige generaties kan duren eer er een echt Joodsch volk in Palestina zal wonen, met een eigen bouwkunst. We kunnen toch niet tot zoolang in kampen en barakken wonen. Bovendien is plastieke kunst nooit de kracht van het Joodsche volk geweest. De koloniën, Tel Aviv, de Joodsche nieuwe buurten van Jeruzalem: het is alles zindelijk en gezond, maar leelijk. Moeten wij nu maar architecten uit den vreemde laten komen om het beter te doen? Neen, volgens de wijsbegeerte en de wetenschap van den stedenbouw moeten wij bouwen, een eigen Palestina-stijl. Men moet de steden en de huizen aflezen uit het Land en zijn geschiedenis.

Het werk van prof. Geddes wordt door Sir Herbert zeer gesteund. Er is een ordonnantie afgekondigd op den stedenbouw. Een bouwverbod kan worden gelegd op terreinen, die binnen het bouwplan van steden vallen.

VIII.

Allerlei! Het probleem van de Joodsche politie houdt ons nog altijd bezig. Ze kunnen eenvoudig niet leven van het gestelde salaris, al is dat nu weer gebracht van vijf pond op zes en een half. Ze moeten heengaan of baksjij nemen. Vroeger was het aanvangsalaris drie en een half pond, het eindsalaris zes en een half. Voor gehuwden een pond meer. De Zionistische Commissie gaf daarbij een flinken toeslag. Tien pond voor ongehuwden en veertien voor gehuwden. De Joodsche politie-agent kon dus goed leven. Men had er bij met onderwijzersdiploma en eind-examen gymnasium. Ze voelden zich een soort nationale voorposten en werden ook als zoodanig geacht. Toch was het geen ideaal stelsel, dat de politie-agenten driekwart van hun salaris kregen van een particuliere organisatie. Baksjij, zeggen de Arabieren smalend. De Regeering heeft daar nu een einde aan gemaakt. Maar de beste politie-agenten gaan heen. Wij zien de Joodsche politie noode uiteen vallen. Het Joodsche legioen, dat wordt gereorganiseerd en uitgebreid, kan natuurlijk de politie niet vervangen. Een lastig geval.

Ineens weer een herinnering aan de Paaschdagen. De regeering heeft de toen aangerichte schade betaald.

En commandant Bianchini schijnt toch werkelijk door de Bedouïnen van den Hauran te zijn vermoord. De *Doar Hajom* heeft (o, *Haäretz!*) speciale menschen

naar den Hauran gestuurd om zekerheid te krijgen. Eén hunner is teruggekomen met een gedeelte van het lijk en een vreeselijk romantisch verhaal. Maar hij heeft zijn mond voorbijgepraat tegenover een berichtgever van *Haäretz*, die dadelijk alles in zijn courant heeft gezet. Intusschen hebben de oproerige Hauran-stammen hunne onderwerping aangeboden. Frankrijk eischt nu een groote boete voor dien moord op commandant Bianchini, ofschoon hij naar ons beste weten een Joodsche Italiaan is geweest.

En nu maar weder afwachten: wij hooren, dat Bialik, de groote dichter, op weg is naar Palestina, door Roemenië heen. Wij hooren, dat baron Edmond de Rothschild van den winter hier komt met zijn zoon James. Maar Nathan Strauss, die zich hier nog wel metterwoon vestigen zou, blijft voorloopig thuis. Daarentegen is aangekomen prof. dr. A.S. Jahuda, hoogleeraar te Madrid, een geboren Jeruzalemmer.

Een verhaal, dat, zooals ik het hoorde, zeker niet waar is. Men wil een groote synagoge bouwen te Jeruzalem. Aan welke gemeente zal die toebehooren? En volgens welken ritus zal er worden gebeden: Ashkenasisch, Sefardisch, Perzisch, Marokkaansch, Jemenietisch. Wat zal 't zijn? Men zegt, dat Sir Herbert er voor is en zelfs het eerepresidium van het comité zal aanvaarden. Ik vrees achter dit drijven naar eenheid politieken Zionistischen invloed en de ijdelheid van den Rabbijn Kuk. Maar het mooiste van het verhaal komt nog. Men wil die Groote Synagoge zóó bouwen, dat de Klaagmuur erin wordt opgenomen. Ook daarmee zou Sir Herbert het eens zijn. De bouwkosten, tweehonderdduizend pond, zijn geen bezwaar. Maar de grond bij den Klaagmuur is Wakaf, dat is godsdienstige grond, die niet mag worden verkocht. Ook dat hindert niet. Want Wakaf-grond mag wel worden geruild. En Sir Herbert moet hebben beloofd, dat hij dat regelen zal met de beheerders van den Wakaf. Ik heb het verhaal zoo gehoord van een lid van het comité.

XI.

De Arabieren. Van een eigenlijke goede Arabische pers in Palestina is weinig sprake. Het is niet gemakkelijk precies te weten, wat de Arabieren gevoelen. Uiterlijk is alles rustig. Van een pan-Arabische propaganda is thans geen sprake meer, noch in Syrië, noch in Palestina. Van de Bolsjewieken is via Mustapha Kemal Pascha thans niets te vreezen. Noch het Britsche imperium, noch Frankrijk worden dadelijk bedreigd. Mocht Frankrijk zich moeten terugtrekken uit Syrië en Engeland uit Palestina, dan krijgen wij strijd met de Arabieren. Al hun vriendelijkheid is onmacht en schijn.

Een enkele maal blijkt nu reeds van verzet. Bijvoorbeeld tegen de immigratie, nu de immigranten meestal arm blijken te zijn. De Vereeniging van Christenen en Mohammedanen te Haïfa, de lastige stad, heeft Sir Herbert een tweede memorandum overhandigd. Ze vragen een Palestina-raad van gekozen, niet van benoemde leden. Alleen Arabisch als regeeringstaal. De inkomsten van de Wakaf alleen voor de Mohammedanen. En nog enkele andere verlangens.

Daarentegen werkt men onder leiding of met steun van Sir Herbert aan een Joodsch-Christelijk-Mohammedaansche club te Jeruzalem. Maar dat zijn officieele kaartenhuizen.

Overigens is het in het land matig. Een enkele overval van Arabieren uit het Transjordaansche wordt nog gemeld. Maar naarmate Transjordanië grooter wordt, zullen die overvallen zeldzamer worden.

Frankrijk zet de verbroekeling van Syrië voort. Toch schijnt men wel een zeker verband te willen laten tusschen de verschillende deelen: Libanon, Damascus en Aleppo. Bijvoorbeeld gemeenschappelijke ministers. Het politieke centrum zal worden verlegd van het Arabische Damascus naar het Fransche Beiroeth. En Feisoel? Daaraan denken wij hier nauwelijks meer. Er wordt in berichten uit Damascus nogal eens geklaagd over antisemietisme van Fransche ambtenaren. De Hauran, het noordelijk gedeelte van Transjordanië is nu tamelijk rustig. Maar in den winter, als de wegen slecht zijn, hopen die van den Hauran een guerilla-oorlog te beginnen. Of 't helpen zal? Generaal Gouraud is de man van de ijzeren vuist. Sir Herbert Samuel de man van den zachten, wijzen lach. En van het milde, overredende woord. Wie 't winnen zal?

En voor Mustapha Kemal Pascha zijn we heelemaal niet bang meer. Hij roept een Turksch parlement bijeen te Erzeroem. Wij hooren 't in vrede. Geen Bolsjewieksche-Turksche-Arabische alliantie. Geen kramp door de volken heen van Marokko over Indië tot Archangel. Maar welke dag weet, wat zijn volgende brengen zal?

X.

Het einde van October. Wij beleven hier nog heete dagen van den zomer. Er gaat een golf van hitte door het land. Alles is verbrand en verpulverd. En het wacht op regen. Als die nu maar op tijd komt. Want zelfs in dit jaar van goeden oogst heeft Palestina voedsel te kort. Straks hopen wij, dat het waaien zal. Gelijk het heet in onze gebeden: 'Die wind doet waaien en den regen dalen'.

Nr 187 Dat kleine witte huisje⁺

⁺18-11 1920 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 28 okt.

De maand Muharam is al lang voorbij. Maar het mooie tuinhuis van mijne vier Arabische vrienden heb ik nog steeds niet betrokken. De Grieksche dame woont er nog altijd in, en het proces, dat wij met haar voeren, loopt zoo rustig als een proces maar loopen kan. Geen wonder, dat mijn vriend Abdoel Salaam, dat beteekent de Dienaar des Allerhoogsten, héél boos is. Wanneer wij te samen boos zijn in den koffietuin van Bristol aan de Jaffastraat. Wel boos, maar de koffie geurt als bloemen en de wind waait wonderzoet en zacht: 'Wij zullen allen dood zijn vóór deze rechters hun beslissing gegeven hebben' zegt Abdoel Salaam wanhopig. En ik troost hem: 'Dan zal ook de Grieksche dame dood zijn'.

'Mijn vriend', zegt Abdoel Salaam berustend, want het kleine Syrische koffiejongentje heeft ons weder twee nieuwe kopjes gebracht: 'in den Turkschen tijd was alles beter. Met één medjide deed men meer, dan nu met een pond. En denkt gij, dat wij ons toen hadden laten plagen door ééne Grieksche vrouw? Wij hadden den rechter een mooie baksjisj gegeven, en wij hadden ons huisje teruggehad... er is geen recht meer in El-Kuds'.

II.

Maar als wij het proces met de Grieksche dame toch voortdurend niet winnen, en als Muharam nu toch al weer zó lang voorbij is, dan moet ik toch een woning zoeken. Want het weeshuis met tachtig jongens is wel heel lief en heel gastvrij. Maar tachtig jongens hebben tachtig stemmen. En dan is er nog de stem van Reine, en de stem van Juda en de stem van Mohammed. Eerlijk gezegd: ik heb veel geleden in Jeruzalem, dat onze Arabische vrienden El-Kuds noemen. Ik moet rust hebben. Maar waar zullen wij een inwoning vinden? Er is woningnood in Jeruzalem. Maar er is nog veel grooter menschen nood. De chaloetsiem, onze jonge pionieren, zijn héél aardig. Dat ze pionieren zijn, is natuurlijk maar grappenmakerij. Ze zijn jong en er wordt niet slecht voor hen gezorgd. En geposeerd hebben wij allen, toen wij zoo jong waren als zij, en dachten, dat de menschheid niet zou worden verlost zonder ons. Neen, de chaloetsiem ergeren ons niet. En ook de arme, trouwe beoefenaren van de wetten niet. Al is het natuurlijk niet alles goud, wat lange lokken draagt. Maar die ons ergeren. De ijdelers, de drijvers. De hebzuchtigen, de kruimeltjeskooplieden met hun schele winkeltjes in de Jaffastraat. Er is een groote menschen nood in El-Kuds.

Denk niet, dat gij in eene Joodsche familie zoo héél gemakkelijk een onderkomen vindt. Gij moet natuurlijk een kleinigheid bijdragen in de kosten van de huishouding. Zeg drie pond voor de kamer en vijftien pond voor het pension. Daarentegen zal men de kamer voor u vrij houden van meubels. Niet, dat men in het huis geen meubels genoeg heeft ook voor uwe kamer. Men heeft meubels over. Maar nietwaar, eigen meubels zijn altijd veel gezelliger. Gij zult ook de kamerhuur voor een jaar vooruit moeten betalen. Niet, dat men het geld nodig heeft. Men heeft geld over. Maar 't is nu eenmaal een gewoonte in El-Kuds, waar de menschen nood is. Dit is zeker, alle Joodsche vrienden, die voor Joodsche prijzen een kamer willen afstaan, hebben geld genoeg. Of hun familie, u weet wel, daar in Polen of Rusland, heeft geld genoeg. Men doet het waarlijk niet om den broode. Wees zeker, dat men u dit aan elken maaltijd eenige malen verzekeren zal. Tot het eten u verbittert in den mond. En gij de kamer zoudt willen verscheuren als een vod papier.

Uit het leven. Een van onze bekenden heeft eene half-gemeubelde kamer gehuurd met een eenvoudig ontbijt voor tien pond per maand. Niet, dat de dame des huizes dit nodig heeft. O, foei! Maar zij heeft de familie van den huurder zoo goed gekend en men moet elkander nu eenmaal helpen. En laat nu die ondankbare huurder na eenige dagen weer heengaan. Waarom? Omdat er wantsen in de kamer zijn. 'Mijnheer', heeft de booze dame des huizes dan ook terecht gezegd, 'wanneer u een huis wilt zonder wantsen, dan moet u naar Tel-Aviv gaan. In Jeruzalem zijn die niet'.

III.

Vraag dus niet, of het niet moeilijk is! Maar ziet, er is het witte tuinhuis van de bureu. Men vindt die tuinhuisen veel in Jeruzalem. Ze zijn gebouwd door Mohammedanen, die er hun vrienden ontvangen, opdat deze niet in het groote huis de vrouwen des huizes ontmoeten zullen. Maar of de bureu het witte tuinhuisje verhuren willen? Ja, zij willen. Het gaat alles héél eenvoudig. Zij zijn Arabisch sprekende Grieken. En ze hebben het geld nodig. In den oorlog zijn zij achteruitgegaan. De vrouw zegt het: 'dit huis met den tuin was vroeger van ons. Maar de zaak van mijn man is heelemaal verlopen. Wij hebben het huis verkocht en wij huren het nu weer'. Het mooie, witte tuinhuisje kan ik huren voor vijftien pond per jaar. Voor het eerst krijg ik iets te Jeruzalem, dat goed en goedkoop is.

Wij moeten ook nog een bed kopen. Ach, zoo eene lieve stad. Ik vind een goeden bekende, die mij een mooi gewit ledikant bezorgt met een matras voor tien pond. In den winkel van Morums koop ik dan twee dekens voor zes en een half pond. Het mag geen naam hebben. Dat muskietengaas vijftien piaster een el kost en dat wij voor het groote ledikant wel twintig ellen noodig hebben, wie zal 't laken?

Dat kleine, witte huisje in de schaduw van het weeshuis.

IV.

Het is dezer dagen hier zonnig en stil. De tuin is groot. Nu dor en wild na den heeten zomer. Maar als straks de regens beginnen zal er een Fellach komen. Hij zal den goeden grond omspitten en zij zullen er groenten zetten voor van den winter. Nu spelen nog de vijf kleine Griekjes in den tuin. Zij zijn heel aardige, slimme Griekjes. Het oudste jongetje is acht jaar. Hij spreekt Arabisch en Grieksch. En op school leert hij Fransch en Engelsch. 'Ja', zegt de moeder: 'zijn vader heeft niets geleerd, daarom gaan zijn zaken ook niet. Maar Pauli moet leeren. Pauli moet veel leeren. En later naar Amerika gaan'. Er is ook een zusje bij de kinderen van het kleine witte huisje. Maar er is geen leerplicht. Dus blijft het zusje van negen dikwijls thuis om op het kleine broertje te passen. Als moeder ziek is. Maar moeders ziekte is niet gevaarlijk. Des middags zet zij stoelen en een tafel onder den vijgenboom en hare vriendinnen komen haar bezoeken tot zij beter is. Ik vraag of het oudste zusje dan niet haar school moet: 'Och, mijnheer', zegt de moeder: 'een meisje is geen jongen'. En dat geloof ik dan maar weer.

Natuurlijk hebben wij het ook dikwijls over de duurte. Wat het brood kost. Wat de kleeren kosten. Wat de schoenen kosten. De suiker en de rijst. En in dat kleine, witte huisje zie ik nu de duurte weder van een anderen kant. Want als de twee mooie Grieksche jongetjes te samen knikkeren, waarom zou ik dan niet vragen, hoeveel de knickers kosten in El-Kuds, dat gij Jeruzalem noemt. En waarom zou ik dan niet hooren, dat tien knickers één piaster kosten. Dat is meer dan twaalf cent. En toch zijn het maar gewone straatknickers. Heelemaal geen mooie doffe brandknickers, of heldere glazen met veelbonte figuren erin gebouwd. Ik heb in het 'Handelsblad' gelezen, dat Nederland het duurste land van Europa is. Leest gij dan: 'Palestina is het duurste land van de wereld'.

Natuurlijk verzamelen de twee mooie Grieksche broertjes ook postzegels. Jeruzalem is daarvoor ook een eenige stad. Met zooveel menschen uit alle landen van de wereld. En zij zijn héél blij, dat het kleine, witte, huisje is verhuurd aan eenen heer, die zelf geen postzegels verzamelt, maar die vele brieven en couranten krijgt. Hollandsche postzegels worden hier goed geruild. Pauli zal geen Hollandsche verwarren met een van de Hollandsche koloniën. Maar een jongen is ook geen meisje.

V.

Dat kleine witte huisje. Het is nog wel zomer hier. De dagen zijn nog vol van hitte en van zon. Maar de avondwinden koud. Soms waait er al bijna een storm. 'Morgen regen', zeggen wij. Maar dan wordt de wind weer stil. En de regen komt niet. Toch kan het niet lang meer duren. Wij voelen het in de lucht. Zij is ontspannen, vrijer,

los en laat den wind er al door heen waaien. 's Nachts is de hemel niet meer zacht en gespannen van zijdeblauw. Maar neen; er zijn witte wolken, er zijn zilvergerande, wolken. Er is blauw en zwart. En de wolken varen op den wind langs de maan, zóó bont en snel, alsof de volle witte maan langs de wolken vaart.

Gisteren was het de volle maan. Ik ben laat thuis gekomen. Toen zag ik, dat de tuin betooverd was. Ook het witte huisje was betooverd. En ik ben wel even bang geweest, toen ik den grooten sleutel in het groote slot stak. Maar er was niets, omdat er in de heele wereld niets is.

VI.

En, vraagt ge mij: 'nu zult ge toch zeker wel in dat kleine, witte, huisje blijven, zoolang als gij daar blijven kunt?' Dan denk ik dat toch weer niet. Wanneer wij eindelijk het proces van de Grieksche dame hebben gewonnen, dan denk ik toch wel, dat ik weder oppak en naar het huisje trek in Adil Effendi's tuin. Dichter bij stad en dicht bij de Jaffapoort. Misschien zullen wij trouwens het proces niet winnen. Want sinds het recht niet meer is aan dien kant van hem, die de mooiste baksjisj geeft, weet alleen Allah hoe een proces uitvalt.

Adil Effendi komt natuurlijk zijnen vriend dikwijls in dat kleine, witte huisje bezoeken. Hij rookt de sigaretten van zijnen vriend en hij ontfermt zich ook over die twee zijden overhemden van geelgrijze khaki, die de dwaze winkeljuffrouw van Morums mij heeft laten koopen. Neen, die kan men op mijnen leeftijd niet meer dragen. Ik houd wel van Adil Effendi, vooral in de schemering, wanneer alle dagen stil worden. De grenzen van zijn ziel. Als Adil Effendi iets niet wil, dan zegt hij: 'on ne me respectera pas'. En als Adil Effendi iets wel wil, dan zegt hij: 'c'est plus chic'. Daartegen valt niet te redeneeren. Dat zijn grenzen.

Gisteren was Adil zeer bezorgd. Zelfs de das van zwarte zijde met witte bloemen, die iedereen achten zal, die hem ziet, zelfs die das heeft Adil niet getroost. Want gij weet misschien, dat de Kleine Mufti overleden is? Meskien! Hij was pas vijftig jaar. Min Allah! En geld? Ma fisch. Negen kinderen. De oudste zoon is verloofd met de dochter van Adils broer Abdoel Salaäm. Dus heeft de Dienaar des Allerhoogsten het geheele gezin voorloopig maar bij zich in huis genomen. Want waar eten, drinken en ruimte is voor zes, daar is het ook voor zestien. Bovendien heeft Abdoel Salaäm de oudste dochter van den Mufti voor Adil bestemd. Vroeger zou Adil Effendi er niet over hebben gedacht zich te verzetten tegen den wil van den Dienaar des Allerhoogsten, die het hoofd van die familie is. Maar tegenwoordig nu hij bij de Regeering al zeven en een half pond per maand verdient!

'Ik denk niet, mijn Vriend,' zegt Adil Effendi: 'dat ik met de dochter van den Mufti trouwen zal.... ik denk, dat ik zal trouwen met een meisje uit Europa, c'est plus chic.'

De grens. 'En denkt gij niet,' zegt Adil dan verder, 'dat ik misschien een vrouw in Holland vinden kan? Zij behoeft niet rijk te zijn... wij hebben geld genoeg. Ze behoeft óók niet te werken. Maar ze moet chic zijn.'

De schemering is voorbij, wanneer ik met Adil Effendi door den dorren tuin ga. De wind heeft ons weder bedrogen. Hij is stil geworden zonder regen. En de lucht is ineens weder van zomertzijde. Als een zon de groote, mooie maan. En dat kleine, witte, huisje.

Nr 188 Langzaam voorwaarts⁺

⁺30-11 1920 A., 5-6. Gedat.
Jeruzalem 4 nov.

Sir Herbert heeft het eerste gedeelte van zijn werkplan voltooid. De administratie is omgevormd. De ambtenaren zijn benoemd. Er is rust en regel. Verleden week is Sir Herbert naar Egypte gegaan om zijne familie af te halen. Jeruzalem heeft weder een hof.

Aanstaanden Dinsdag komt de tweede vergadering van den Palestina-staatsraad bijeen. Het groote probleem is hier de duurte. Dit jaar is nog een goed jaar geweest. En de immigratie heeft het aantal inwoners nog niet merkbaar opgezet. Toch moet de Regeering al goedkoop Australisch meel gaan invoeren. En moet probeeren vee te koopen in Soedan. Maar Palestina en Egypte zijn nu gescheiden. Egypte werkt niet meer mee. De duurte. De menschen kreunen eronder. In de laatste zes maanden zijn de prijzen weder gestegen. Huizen dertig percent. Brood vijftien. Vleesch vijf-en-twintig. Boter zeventig. Melk vijf-en-tachtig. Eieren dertig. Brandstoffen veertig percent. Een huis, dat vóór den oorlog in Tel-Aviv twaalfhonderd pond kostte, kost nu vierduizend. En van dat hooge bedrag moet nog een veel grooter percent worden gemaakt. Iedereen profiteert hier. En het meest de kleine, schele, kruimeltjes-kooplieden in de Jaffastraat. De Regeering heeft geen voldoende maatregelen genomen. En al die prachtige coöperatieplannen van onze Zionistische vrienden zijn weer op niets uitgelopen. Het zal een zware winter worden. Het Amerikaansche Distribution Joint Committee heeft geldgebrek. Zijn vertegenwoordigers zullen in Weenen vergaderen. De vertegenwoordiger in Palestina, die pas maandenlang in Europa en Amerika is geweest, gaat weer naar Weenen. Onze menschen zijn dol op congressen en op reizen. Maar schuw van geregeld werk.

Duurte eveneens in Syrië. En een crisis in Egypte. Men heeft daar gedurende den oorlog schatten verdiend aan Engelsche legers voor wie Egypte oefenplaats en rustplaats was. Eveneens met wegenwerk in de woestijn. Dat is nu uit. Een katoencrisis. De banken geven geen crediet. En wij gevoelen dat hier terug. Het Palestina-gouvernement heeft geen overvloed van geld. Sir Herbert wil een leening plaatsen. Men zegt half in Engeland, half in Amerika. De een zegt: twee-en-een-half millioen pond. De ander zegt: bedrag nog onbekend. Van de rente hooren wij: zeven procent. En met dat geld moet men hypotheekbanken openen, credietbanken enz., die dan ook niet goedkoop zullen zijn.

Er moet ook nog veel te veel geld worden uitgegeven voor den veiligheidsdienst. Geen wegen in dit land. Geen telegraaf of telefoon buiten de hoofdplaatsen. Dat maakt de politie wel heel moeilijk. En er wordt geducht geroofd. Ook al omdat de Engelschen rechtvaardiger zijn dan de Turken. Zij ranselen geen sjeikh af, in wiens dorp misschien dieven zijn. En zij veroordeelen niet op onvoldoend bewijs. Deze rechtvaardigheid begunstigt ook de boozen.

Politiek is het rustig in het land. Nu de Joodsche bevolking zich organiseert, gaan de Arabieren dit ook doen. Wij hebben daartegen geen bezwaar. Integendeel. Het is een eerlijker en beter samenleven met een politiek geschoolde en goed georganiseerde burenbefolking. Wij zullen op den duur toch rekening moeten houden met een sterker Arabisch nationaal gevoel. Aan officieele vriendschapsbetuigingen moeten wij geen waarde hechten. Italië en Oostenrijk vóór den oorlog. Trouwens, de Arabische vereenigingen beginnen weder anti-Zionistische requesten in te dienen bij de

Regeering. En een dezer dagen heeft de Regeering weder een Arabisch blad te Haïfa stopgezet. Haïfa is een moeilijke stad. De Regeering doet alles om de stad te winnen en te bevredigen. Sir Herbert is er geweest. En nu onlangs weder de staatssecretaris, generaal Deedes, met kapitein Harari, hoofd van Handel en Nijverheid. Gaat Sir Herbert niet te ver? Wij hooren, dat Aref el Aref, de bekende Arabische drijver uit de Paaschdagen, zal worden benoemd tot assistent-gouverneur van Jenin. Sir Herbert is een wijs man. En deze benoeming is wellicht zeer rechtvaardig. Maar Salomo was óók een wijs man. Nochtans is er geschreven dit: 'Wees niet al te rechtvaardig. Waarom zoudt gij verwoesting over u brengen'. (Prediker VII: 16.)

II.

En de grenzen van Eretz-Israël. Eerst de grens tusschen Engelsch en Fransch invloedsg gebied in het Noorden en het Noord-Oosten. Het lijkt maar om een onbelangrijk strookje land te gaan. Maar dit bevat de waterwellen, die noodig zijn voor de drenking van Noord-Palestina en voor de nijverheid. Nu Engeland zich uit Egypte vrijwel terugtrekt, is een economisch sterk Palestina belangrijker geworden. De grenslijn van het Sykes-Picot-tractaat is niet mogelijk. Maar de grenslijn, die Frankrijk thans aanbiedt, berooft Palestina eveneens van zijn waterwellen. Robert de Caix, de Syrische specialist is hier geweest. Men zegt, dat de zaak spoedig beslist zal zijn.

En de Oostgrens? Het Transjordaansche wordt wel Engelsche invloedssfeer, maar niet een deel van Palestina. Het gebied heeft zelfregeering. Er zijn een aantal Engelsche officieren als raadgevers. De officieele taal is Arabisch. Geld heeft Engeland tot dusver niet gegeven.

III.

En binnen die grenzen? Wat men ons geven zal? Het Mandaat is gereed. Maar nog altijd weten wij er niets van. Geheime politiek. Geen vertrouwen op de Joodsche volkskracht, en dus ook geen steun. Plotseling hooren wij uit artikelen van Jabotinsky, dat Lord Curzon de termen van het mandaat voor ons benadeeld heeft. Een volkomen reactie op de Balfourdeclaratie en op San Remo. Geschreven rechten geeft het mandaat ons niet. Alles hangt van den persoon van den Hoogen Commissaris af. Een vergissing zou ons noodlottig kunnen worden. Jabotinsky vraagt om minstens een recht voor de Zionistische Organisatie een voordracht of eene aanbeveling te mogen opmaken voor Hoogen Commissaris. Men zegt, dat wij tot dusver wel eenigen invloed hebben gehad. Maar niet voldoende.

In de 'Haäretz' lezen wij ineens een telegram. Met dikke zwarte letters: 'Overeenstemming tusschen het Hoofdbestuur en de oppositie': Jabotinsky heeft vrede gesloten op voorwaarden. Bijvoorbeeld: andere politiek betreffende het mandaat. Erkenning van het belang van het Joodsche Regiment. Beperking van de macht van de missie van Nehemiah de Lieme en Julius Simon. Reorganisatie van het Hoofdbestuur.

Natuurlijk vliegt 'Doar Hajom' dadelijk op dit telegram aan. Wie heeft ooit van een oppositie gehoord onder leiding van Jabotinsky? Maar Israël Rosoff, zelf een van het Hoofdbestuur, moet komen verklaren, dat ook hij niets van dit telegram

begrijpt. Zooveel is zeker, dat er bij ons een grenzeloze verwarring heerscht. Iedereen bemoeit zich met alles. Als wij sir Herbert niet hier hadden, kwamen de rampen. Onze machteloosheid zal werkelijk geen goeden invloed hebben op de termen van het mandaat.

De zaak wordt ons nu uit de handen genomen. De groote vraag is: 'Joodsche autonomie' of, 'een Palestina, dat hoe langer hoe meer verjoodscht, tot het zoo Joodsch is als bijvoorbeeld Polen Poolsch.' Sir Herbert kan alleen werken aan het laatste. En dat doet hij dan ook. Jabotinsky wil het eerste. Zelfbestuur van den Jischhoeb. Joodsche scholen. Joodsch Recht. Maar wie zal het betalen? De Engelsche Regeering? De Amerikaansche Zionisten willen niet. Zij willen een algemeen Palestina, dat hoe langer hoe meer verjoodscht. Maar zonder behoorlijk mandaat is het gevaarlijk de Joodsche autonomie op te geven.

De constituante en de daaruit gekozen Volksraad. Een sterke, Joodsche autonomie is alleen mogelijk wanneer de constituante het recht krijgt, besluiten te nemen, die voor alle Joden bindend zijn. Speciaal belastingen te heffen. Nu moet het noodige geld vriendelijk bijeen worden gevraagd.

Wat nu de constituante betreft: Sir Herbert heeft aan de Volksraad een zeer belangrijk schrijven gericht. Hij verklaart zich daarin bereid de constituante te erkennen als vertegenwoordiger van den Joodschen Jischhoeb in Palestina. Maar op zekere voorwaarden. Wij moeten het mandaat over Eretz-Israël erkennen. Geen voorstellen doen en geene besluiten nemen, die tegen het mandaat ingaan. Men moet zorgen, dat ook voor het vervolg de groote meerderheid van de kiezers aan de stemming deelneemt. De constituante mag zich niet bemoeien met algemeene Palestina-aangelegenheden, doch alleen met inwendige Joodsche. Deze erkenning berooft niemand van welk geloof ook, van het recht, om zich tot de regeering te wenden in zaken, die hem betreffen, ook niet namens anderen, en in vereeniging met anderen.

Dit zijn de voorwaarden. Wel, wat zou er wel gezegd zijn, wanneer dit stuk eens afkomstig was van generaal Money of van generaal Bols? Nu zeggen wij maar niet veel. Het mandaat is ons nog altijd niet bekend. Maar wat beteekent dat: geen voorstellen en geen besluiten strijdig met het mandaat?

Ik heb in opdracht van R. Chaïm Sonnefeld met Sir Herbert gesproken over de juridische beteekenis van de constituante. Ik heb toen opzettelijk het vage en gevaarlijke woord 'erkennen' vermeden. Ik heb gevraagd of de constituante besluiten kon nemen, bindend voor alle Joden. Sir Herbert heeft daarop geantwoord: 'Nee'. Het punt wordt in zijnen brief niet eens meer aangeroerd. Het spreekt bijna vanzelf. De laatste zin laat aan de vergadering maar zeer weinig autoriteit over. Ieder kan zich rechtstreeks tot de Regeering wenden. Een aparte vergadering van orthodoxen is zelfs niet uitgesloten.

Bovendien: de linksche partijen zijn heel heel gematigd geweest de eerste zitting. Men heeft alles gedaan om schandalen te vermijden. Maar op den duur zullen de principieele quaesties toch wel weer naar boven komen. De tegenstellingen tusschen orthodoxie en niet-orthodoxie, en tusschen de oude, gezeten kolonisten en de jonge, ongezeten immigranten. Welnu, het is al telkens voorgekomen, dat eene minderheid dreigde zich uit de vergadering te zullen terugtrekken, als dit of dat werd gedaan. Aan dat gevaar staat de constituante voortdurend bloot. Het zal de linksche elementen natuurlijk wel matigen. Maar op den duur vergaat het gezag van de vergadering.

IV.

En de crisis? O, dat is al lang geen crisis meer. We zijn er aan gewend. Ik heb het al twee jaren zien aankomen: de crisis van voosheid, machteloosheid en valsche propaganda. Wij zien het in al dat reizen en trekken. Iedereen is bang voor verantwoording, en daarom is iedereen op reis. Gisteren is de nieuwe delegatie aangekomen: Nehemiah de Lieme, Julius Simon en Robert Szold. Weizmann gaat met Jabotinsky en anderen naar Amerika. De secretaris, Landman, reist Oost-Europa af. Wie is er eigenlijk op zijn plaats? Nog altijd is hier de heer Weinstein, een van de meest-vooraanstaande Amerikaansche Zionisten, die voor de Amerikaansche organisatie een rapport zal opmaken. Hij heeft zich in een interview al eenigszins uitgelaten. Natuurlijk tegen de Zionistische Commissie. Ze doen hun best. Maar ze zijn zwak en onbekwaam. En verkwistend. Ook de Amerikaansche gedelegeerden, waarvan Robert Szold er één was, hebben fouten gemaakt. Het is een beschamend schouwspel. Wij, die voor alle vreemde volken zooveel hebben gedaan, staan machteloos voor onze eigen zaak. Alleen Sir Herbert maakt eene uitzondering.

Wat willen de Amerikanen? Brandeis heeft dat uiteengezet in een lang memorandum. Doel, een groote, zelfonderhoudende Joodsche bevolking hier te brengen. Gaat dat? De Joodsche kolonisatie bestaat al veertig jaar en heeft verschillende organisaties en personen schatten gekost. En de coöperatieve arbeidersgroepen? Eveneens een kostbare kasplanterij. Wij zien geen geschikten economischen opbouwingsvorm voor een Joodsch Palestina in de gegeven wereldomstandigheden en den gegeven toestand van het Joodsche Volk.

De Amerikanen willen die geweldige noodige sommen niet geven. Het Distribution Joint Committee heeft geld tekort. En liefdadigheid spreekt altijd gemakkelijker aan dan de verre, schoone Zionistische Idee. Het memorandum van Brandeis is heel mooi. Wat hij zegt over een zelfonderhoudende bevolking. Over den demoraliseerenden invloed van te veel geldelijke hulp. Maar het past niet bij den aard van de bevolking. Niet bij den aard van de immigranten ook. Er is geen sprake van, dat Palestina een belangrijk gedeelte van de Joodsche emigranten der eerste jaren opnemen kan.

Er wordt nu over Brandeis heel wat geschreven. 'Doar Hajom' brengt een interview met Sylvain Lévy, den voorzitter van de Alliance. Het onderwijs in Palestina zal de Alliance niet loslaten. Men wil een Joodsche Kweekschool voor Onderwijzers te Jeruzalem openen. Er zijn er anders al twee: een algemeene en een orthodoxe. Brandeis? Hij wil de Amerikaansche Joden Amerikaniseeren en het Joodsch-Nationalisme beperken tot Palestina. Hij wil daarheen de meest-nationaal-voelende Joden afleiden, die in Amerika een hinder voor de ver-Amerikanisering zijn.

V.

De atmosfeer is hier benauwd. Eenerzijds Oessiskin met de Achad-Haämisten, gesteund door het dagblad 'Haäretz'. Anderzijds 'Doar Hajom', gesteund door twee opstandige Russen: Ben Jehoadah en prof. Nachum Schlousz.

En de gaande en de komende man. Dr. Schoenfeld aangekomen, de onderwijs-inspecteur van de Mizrachie. Veel verwachten wij niet van hem. Onze betaalde propagandist, Fischmann, zet zijn geldverspilling voort. Dure bureaux en

een onbegrijpelijk aantal ambtenaren. Werk zoo goed als niets. Bijvoorbeeld: de socialistische arbeiders hebben hier, geheel met eigen middelen, een voortreffelijk gevoerde keuken. Bijna vierhonderd eters per dag. Maar het eten is er niet ritueel en de Sabbath wordt er ontwijfd. Waarom begint Mizrachie hier niet een keuken? Een jaarvergadering is er niet geweest. Rekening en verantwoording is niet gedaan. De Hollandsche Mizrachie staan ver boven dit alles uit. Maar zij hebben de geldmacht niet.

Prof. Jehoeda is aangekomen, de Joodsche hoogleeraar uit Madrid. En Davis Triesch, de Duitsche landeconoom, tegenstander van Ettinger in zoo menig opzicht.

Prof. Geddes gaat naar Bombay terug. Een beste man. Maar hij moet niet de Joodsche Universiteit bouwen. Trouwens, daar is voorloopig het geld toch niet voor. Gelukkig, laat er eerst maar de geestelijke atmosfeer zijn. Wij hebben Geddes aardig uitgefuifd en de Zionistische Commissie heeft hem een stuk land op den Carmel cadeau gedaan.

Toch hebben wij hier wel eens het gevoel dat wij hier te veel gaande en komende lieden hebben. Jabotinsky heeft in een van zijn artikelen geducht uitgepakt tegen de Zionistische Commissie: 'alwetende touristen', zegt hij niet ten onrechte. En hij gaat zelf op reis. Verleden jaar was hij een goede kracht bij de organisatie van ons hooger juridisch onderwijs. Nu heeft de regeering dat overgenomen. Heel simpel begonnen met law-classes. Als het goed gaat, het volgend jaar een law-school.

De Balfour-dag is dit jaar stil voorbijgegaan. Een extra-uitgave van 'Doar Hajom' en artikelen in 'Haäretz'. Maar van volksvreugd geen sprake. Balfour-declaratie en San Remo zijn gelijk twee volstrekt-noodige studieboeken. Men kan er niet buiten. Maar het enkele feit van hun bezit beteekent ten slotte niets voor wie ze niet gebruiken kan.

Men voelt hier de crisis. En men vraagt: 'waar is het geld van de Verlossingsweek?'. De vraag is officieel in den Volksraad gesteld. Wat zal het antwoord wezen? Als wij iets willen bereiken, moeten er ineens groote sommen worden gegeven, die iets opbrengen. Alle voortdurende kleine sommen gaan aan de administratie op, en zij helpen ons niet.

Het vraagstuk van de Joodsche Politiek is nog niet opgelost. Er komt nu een nieuwe oproep voor het Joodsche regiment. Men zegt een zeshonderd man op goede finantieele voorwaarden. Wie betaalt dat? Best kans, dat de Arabieren nu een Arabiersch regiment gaan vragen op dezelfde voorwaarden. Dat is hun stelsel: alles vragen, wat wij ook hebben. Een constituante, een regiment. Het postkantoor is hier gesloten op Zaterdag en Zondagmiddag. Goed, zeggen de Mohammedanen, maar dan op Vrijdag ook.

Af en toe eene emotie. Kardinaal Dubois, die eenigen tijd geleden Palestina heeft bezocht, heeft in een interview verklaard, dat de Opperrabbijn van Jeruzalem hem had gezegd, dat hij tegen het Zionisme was. Wie is dat? De opperrabbijn van Jeruzalem? Die is er niet. Elke gemeente heeft hier haar eigen rabbijn. De rabbijn Kuk komt alvast verklaren, dat hij het niet is geweest. Hij schrijft: 'ik acht mij verplicht te verklaren, dat ik zeker weet, dat er niemand is in Jeruzalem, die het recht heeft zich Rabbijn te noemen en die ook maar in het minst tegen het Zionisme is en tegen zijn pogingen ten gunste van een nationaal Israël.'

VI.

Terugzien op de dagen. Verzet van de Syrische couranten tegen de verbrokkeling van Syrië door de Franschen. De Palestina-Mohammedanen gaan weer het Vrijdaggebed uitspreken voor den Sultan als hoofd der geloovigen. Oessiskin en L. Jaffe hebben de ruïnen bezocht van Metullah en de andere Joodsche nederzettingen in Noord-Galilea, die in de lente door de Bedouïnen werden verwoest. Het is een landsgedeelte, waarop ook Frankrijk aanspraak maakt. De Joodsche Boeren zijn ook naar Metullah wedergekeerd.

De Franschen bouwen den staat Groot-Libanon verder op. Officieele talen: Arabisch en Fransch. Emir Feisoel heeft een gedenkschrift uitgegeven, waarin hij de Franschen beschuldigt van intrigues en de Engelschen van woordbreuk.

Er is een commissie benoemd om het finantie-wezen der gemeenten te bestudeeren.

Voor het eerst zijn een aantal Duitsch-Joodsche studenten en gymnasiasten als Pionieren in het Land aangekomen.

Wij hooren, dat Venizelos hier zal komen, om de twisten te regelen tusschen de Grieken en hunnen Patriarch.

Wij hooren ook, dat dr. Bogan hier komt, om het werk van het Distribution Joint Committee te onderzoeken. Verleden jaar is daarvoor de Rabbijn Teitelbaum al geweest. Dit jaar is hun vertegenwoordiger, dr. Da Sola Pool, naar Amerika en naar Europa gegaan. Aan reizigers geen gebrek.

Het werk aan de kolonie Rama, niet ver van Jeruzalem, kan wegens geldgebrek niet worden voortgezet. Het was een bezit van Jeruzalemmers. Jaren verlaten. Maar men had hoop het nu weer op te nemen.

Wij hooren ook van een groep van honderdtwintig Mizrachistische Chaloeziem aan eenen weg, niet ver van Tiberias. Het is haast te mooi om waar te zijn. En is het eigenlijk wel waar?

En de tabaks-regie houdt op. Gisteren kreeg ik het bezoek van een ondernemend heer. Men mag nu tabak gaan planten in Palestina. Hij wil daarvoor een groote maatschappij oprichten. Als ik eens commissaris werd? Het Jordaandal is een goede plaats. Wij gaan dan een groote fabriek beginnen te Jeruzalem. Kan niet meer dan dertig, veertigduizend pond kosten. Maar in trouwe: is er voor Hollandsche kooplieden niets te doen, nu de régie ophoudt te bestaan? Jammer, dat Nederland in Palestina geen vertegenwoordigers heeft. De Spaansche consuls nemen dat meestal waar. Ik geloof wel, dat hier een goede markt verloren gaat. Ten slotte:

Correspondentie. Aan velen. De Palestina-postzegels met drietaligen overdruk blijven voorloopig nog in gebruik. Ze zijn in groote massa herdrukt en worden weer onbeperkt verkocht. Een compleet stel kost bijna een half pond. Ik kan mij niet met koop of ruil daarvan belasten.

Nr 189 De kleeren van juffrouw Davids⁺

⁺3-12 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 8 nov.

In de zijstraat naast het Rothschild-hospitaal zetelen de kleeren van juffrouw Davids. Een onderdeel van het weezen-werk. En dit weer een onderdeel van het Amerikaansche reliefwerk. Vroeger is dat onder de Zionistische Commissie geweest. Thans is het een eigen administratie, al zetelt de leider, dr. Da Sola Pool nog in het gebouw van de commissie. Maar juffrouw Berger van de wezen in het algemeen, en

juffrouw Davids van de kleeren, die zetelen apart in dat straatje bij het Rothschild-hospitaal.

O, het is niet zoo gemakkelijk bij de kleeren van juffrouw Davids te komen! Er zijn heel vrijmoedige vragers onder de bedeeden van Jerusalem. Daarom is ook de buitentrapp rechts naar het kantoor van juffrouw Berger afgesloten met een ijzeren hek en daarvoor een stevig mannetje, die 't hek alleen opent als het noodig is. Links is dan het domein, o, Amsterdammers, waar uw gewezen stadgenoot me juffrouw E. Davids, de kleeren beheert. Maar ook dat gebied afgesloten met een ijzeren hek. Doch als men u kent als een rustig burger van Jeruzalem, die zich noch door afpersing noch door afdreiging zal meester maken van de kleeren van juffrouw Davids, dan wordt ge binnengelaten. Het naftaliënen gangetje door. Een hokje met een héél weidsch opschrift: 'Kantoor van juffrouw Davids.' Een tafel. Een stoel. Een soort binnenmuurtje. Of een verjaarde regenbak. Zitten en dan maar vragen.

II.

De taak van juffrouw Davids is niet minder dan de kleeren te verzorgen van de vijf-en-twintig-honderd weezen, die te Jeruzalem buiten de gestichten worden verpleegd. En daarvoor is wat noodig! Vroeger werden veel oude kleeren uit Amerika gezonden. Maar afgedragen rijk goed is niet geschikt voor armen. Nu zendt men nieuw. Nog beter is: stof te zenden. Want de Amerikaansche snit zit den kinderen hier vreemd. Nog beter is geld. Veel geld. De kleeren worden dan gemaakt in het naaihuis van weer een andere juffrouw. Die werkt ook voor de regeering. Als het druk is, werkt zij wel met tweehonderd vrouwen, waarvan wel een honderdvijftig weezen. Het liefst dragen de kinderen hier khaki. Dan lijken ze op boy-scouts. En dat is deftig. Ook is het Engelsch. Och, en een tikje assimilatiegeest is er hier toch ook. Het khaki kost hier elf piaster de yard. Dat is bijna een gulden vijf en dertig. En daar een yard glad gerekend wordt op negentig centimeter, wordt dat een daalder de meter. Even duur is flanelette voor meisjesjurken, maar veel aardiger. Iets goedkooper is gingham, dat in warme plaatsen, als Tiberias, wordt verstrekt. Maar ze willen allemaal veel liever khaki. Boy-scouts. Engelsch. Assimilatisch.

Tweemaal in het jaar is er een groote uitkeering. Paasch en de Najaarsfeesten. Een weesje van Jeruzalem krijgt per jaar: drie stel ondergoed, een warme jurk, een lichte jurk, een pelerien met kap, een khaki hoed, een paar schoenen, een paar sandalen. De stad is verdeeld in twaalf wijken. Iedere wijk heeft een zuster, die geacht wordt de kinderen te kennen, en de moeders of pleegmoeders. Want de halve weezen, zonder vader, vallen ook in de verzorging. Al vreezen wij wel, dat het Amerikaansche comité wegens geldgebrek dit zal moeten inkrimpen of geheel nalaten. Katoenen kinderkousen kosten hier acht piaster een paar. Dat is een gulden. Ze worden hier in de winkels gekocht. Of in eigen beheer gebreid. Een breister kan per week twintig tot vijf en twintig paar breien en bekommt twee en een kwart piaster per paar. Ongeveer een half pond per week. Gelukkig, dat de meeste breisters wel weduwe of wees zijn en als zoodanig nog een steuntje genieten. Overigens is het hier al net als elders: niemand wil dienstbode zijn. Er zijn Joodsche meisjes, die liever gaan met de Engelsche soldaten dan dat zij werken. Dat is Jeruzalem. Heilige Stad van het Heilige Land. Het is hard deze dingen te zeggen. Maar het is dwaas deze dingen niet te zeggen. Wij moeten doen voor onze opgroeiende jeugd. Jongens en meisjes. Wij hebben zooveel te doen. En wij hebben zoo weinig geld.

III.

Het spreekt vanzelf, dat een zoo machtige vrouw als juffrouw Davids veel wordt lastig gevallen. Niet voor niets troont zij achter een ijzeren hek. En de hof van het huis. Vol vrouwen, meisjes en knapen. Zij kakelen in alle talen van Jeruzalem. Zij spelen, gevaarlijk, met den regenbak. Zij komen een paar schoenen ruilen, dat te klein is. Of bedelen om een extra stukje goed. Of er is een weesje, dat de bruid is geworden, en nu een bijdrage vraagt in haar uitzet. Al is de groote najaarsbedeling voorbij, het blijft toch druk. En hoevelen zijn er niet, die juffrouw Davids willen berooven van haar kleeren, door een samenweefsel van verdichtsels of door listige kunstgrepen. Gelukkig heeft ieder weesje een kaart, waarop precies staat aangeteekend, wat dit weesje alzo bekomen heeft.

Wij krijgen natuurlijk ook heel mooie brieven. In het Engelsch. Zij worden geschreven door den rekestenschrijver van Mea Scheariem, die, wegens het onberispelijk Engelsch, dan ook wel twee shillings berekent per stuk. Ze zijn allen van dezelfde hand. Wie zal ze vertalen? Aldus:

Jerusalem 24st. 10 - 1920.

To Miss Davies Esq.
c/o Relieve Office
Distribution Commitee
Of America Jw. Palestina.
Jerusalem.
Dear Mammi!

May I respectfully ask of you the kindniss, in granting me the following petition. As I and my familly are strangers in this country and we are naked and my wife is bare footed and having no shirt on her (in wich I hope you ill excuse my expression.) I am appealing to you as a child to its mother, as its cold now and we haven 't with what to cover our bodies we are living in ther Asil Measharium lying on the bare ground.

So please if its possible to grant us some clothes for my wife and a cover and a shute for me in that I may be able to present myself for an employment. Trusting that my reqest wille be granted and oblige thanking you in anticipation, I am waiting your kind reply and oblige I remain, Mammi your obedient servant.

Lasar Weiss.'

Natuurlijk helpt dat. En ziet: eenige dagen later een nieuw rekest. Geschreven met dezelfde kloeke hand. Datum en opschrift als voren:

Dear Mammi!

As I'm enable to work because I'm sick in which I've been laid up in the hospital under a severe sickness an the doctor gove me a certficate to the Relieve Office for assistance and the note was refused in the note states that I need clothing. So I beg you Mammi; to do me the favour in giving some clothes to warm myself. I hope that my request will be granterd. Enz.

Het sierlijke slot als in de eerste. Maar een P.S.N.B.: I'm living in the Asil at Meascherim lying on the bare ground.

Natuurlijk helpt dit. En natuurlijk krijgen wij twee dagen later een nieuw rekest weer met dezelfde sierlijke hand. Miss Davies Esqre heeft het druk.

Mammi!

I respectfully ask of you the kindness as you've done me a great favour in supplying me some clothes and a pair of boots, but I hope you will excuse me for the trouble as the boots are too narrow on me, so that you should kindly change them for me, and kindly see to give me an overcoat or a warm jacket as I've just come out from the hospital and I'm lying on the bare floor in the Jewish Asil in Measherim, in so doing God will prosper your days because I'm a stranger here in Jerusalem and have nobody to look after me, except God and you.

Trusting that, enz....

Het slot gelijk de twee vorige brieven. En nu wacht Miss Davies Esqre maar weer af wat verder over haar zal worden beschoren door den rekestenschrijver van het Asyl in Mea Scheariem, waar blijkbaar ieder op den naakten grond slaapt.

IV.

Juffrouw Hoofiën, land- en stadgenoot, komt het kleerenkantoortje van Miss Davies Esqr. binnen. Zij werkt ook bij de weezen en zij gaat over eenige weken tijdelijk voor het weezenwerk naar Damascus. Nu werkt zij hier in de wijken. De Hollandsche Zionisten worden hier gaarne voor dit werk gevraagd. Ze hebben hier den goeden naam zorgvuldig en vertrouwd te zijn. Juffrouw Hoofiën vertelt haar weezen-avonturen. Wij lachen soms. Maar toch: dit is Jeruzalem. De stad, die voor ons geen stad was, maar een Heiligdom, en alle menschen dachten wij daar priesters.

Gisteren is juffrouw Hoofiën in haar wijk gekomen. 'Juffrouw' komt haar een van haar halve weezen te gemoet: 'wilt u in het vervolg mijn geld maar aan mijn tante geven. Mijn moeder is weer getrouwd, en mijn stiefvader wil mij niet in huis hebben.' Natuurlijk wordt de zaak onderzocht. Ja, de moeder is hertrouwd met een weduwnaar met zes kinderen, omdat zij geen huis had en hij wel. En de stiefvader wil haar dochter niet houden. Kort en goed: 'Ik heb de moeder getrouwd omdat ik haar noodig had. En de dochter houd ik niet, omdat ik haar niet noodig heb.' Hij heeft ook geen ruimte voor de dochter. Zes eigen kinderen. Bij onderzoek blijkt daarvan één gestorven. Wel ja, zegt de man: 'maar denkt u, dat ik die al vergeten ben?' Wij lachen. En wij zuchten. Een Heilig Land? Een Heilige Stad?

V.

En vanavond. Twee chaloetsiem brengen een jongetje in het weeshuis, dat alleen van Jaffa is gekomen met een brief van het immigratie-comité. Hij heet Mozes. Komt uit den Krim. Kan schoenmaken. Hij is veertien jaar. Hij vertelt ons, dat hij al vier jaar lang Zionist is. Hij is met de chaloetsiem medegekomen. Neen, bagage heeft hij niet. Wij kijken naar het magere lijfje in de magere kleeren. Hij krijgt een dikke boterham en een dik glas melk. Dan slapen gaan. Het Heilige Land. Jeruzalem. En morgen naar de kleeren van Miss Davies Esqre.

Nr 190 Van tijd tot tijd⁺

⁺8-12 1920 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 11 nov.

Zij, die betrekkingen onderhouden met het Hof, hebben het druk. Lady Samuël is verleden week aangekomen met hare kinderen. Dus gaan alle nette menschen van Jeruzalem naar het Hof op den Olijfberg en geven hun twee nette kaartjes af. En alle instituten van deze rijke stad zenden mooie begroetingsbrieven. En wij krijgen mooie brieven terug.

Wij hooren, dat de moeder van Sir Herbert overleden is. Wij zenden weer een net kaartje. En wij krijgen een kaartje terug. En alle ijdele bedrijvers in alle instituten zenden weer mooie brieven. Zij krijgen een mooien brief terug. Zoo zijn we hier nu eenmaal. U, ik, allemaal. Er is ook een rouwdienst. De rabbijn Kuk spreekt. Natuurlijk spreekt hij. Ziet Sir Herbert het niet? Of is het politiek het niet te zien?

Hij is van de week vijftig jaar geworden. Mooie artikelen in de bladen. En waarlijk wel verdiend. Hij heeft hier menselijke wonderen gedaan. Gods wonderen? Neen, daar zijn we niet aan toe. Het leven is hier ondiep, ijdel, bedrijvend. Wij doen daaraan allen mee. U, ik en allemaal.

Sir Herbert, de onvermoeide, die bijna het geheele land heeft bezocht. De volgende week gaat hij naar de laatste stad. Berseba, dat al in de woestijn ligt. Er zullen groote Arabische volksfeesten zijn. Heel rijk en heel mooi. Maar hij verdient het eerlijk.

II.

De Palestinensche Raad van State komt in tweede zitting bijeen. De anti-joodsche 'Morning Post' moppert er over, dat de leden benoemd zijn en niet gekozen. Terwijl Palestina toch vroeger gekozen vertegenwoordigers had in het Turksche Parlement. De dagorde: reglement op den bouw van steden; de regie op de tabak; onderwijs; landoverdracht; leen- en credietbanken; handel en industrie. Geen slecht program. Maar in een van onze bladen worden een aantal punten naar voren gebracht, die volgens den schrijver niet hadden mogen ontbreken. Ten eerste: de publieke veiligheid. Die laat heel veel te wenschen over. Ook al, omdat de politie-agenten ongeschikt zijn. Het salaris is absoluut onvoldoende. De Joodsche agenten kunnen er heelemaal niet van leven. Ten tweede: de gezondheidstoestand. In weerwil van de mooie officieele rapporten, moeten de regeeringshospitalen slecht zijn. Vooral het personeel. Ten derde: de spoorwegen. De prijzen zijn onlangs geweldig verhoogd. Tot vijf, acht en twaalf millieme (duizendste van een pond) per kilometer voor de drie klassen. Ten vierde: de woningnood. De Regeering bouwt niets. En neemt voor hare ambtenaren privaatwoningen in bezit, waarvan de bewoners dan maar een heenkomen moeten zoeken. Zoo wordt toch ook Sir Herbert de critiek niet gespaard.

III.

En wij zelven. De constituante is voorbij. De Volksraad is gekozen. En die heeft uit zijn midden weer gekozen, alles wat ons hier precies nog ontbrak. Een dagelijksch bestuur. Een presidium. Allerlei speciale comité's. En de kosten? Drieduizend pond

voor de zes maanden tot de volgende zitting. Men zal nu probeeren die bijeen te brengen met vrijwillige bijdragen van minstens één shilling.

Er is ook een besluit genomen omtrent de gelden van het Verlossingsfonds. Wij hooren nu, dat het tot dusverre is beheerd door het Voorloopig Bewind. Nu gaat het beheer over op den Volksraad. Heel mooi. Maar hoeveel baar geld is er nu eigenlijk precies? En waar is het geld? Dat vragen wij nu maar.

De Volksraad vraagt bijdragen. En de Stadsraad der Jeruzalemsche Joden vraagt ook bijdragen. Ja, zegt onze bekende publicist Mordechai ben Hillel Hakahen; 'dat is heel mooi. Maar de Stadsraad doet niets. Geen budget. Geen rekening en verantwoording. Niet eens een reglement.' In Haïfa is het al precies eender. De Volksraad, die Stadsraden: het is allemaal precies hetzelfde. Baantjes en gewichtigdoenerij, die ons heel veel geld kost. En wezenlijk werk? Vaarwel.

IV.

Och ja, er is wel een crisis. Maar de duizenden ponden voor Volksraad en Stadsraden, die zullen er toch wel komen. Men zegt, dat De Lieme, Julius Simon en Robert Szold hier gekomen zijn om bezuinigingen in te voeren. De uitgave van het officieele Londensche Zionistische Blad 'Zionist Bulletin' wordt gestaakt. Zuinigheid? Crisis. De onderwijzers mopperen. Ze hebben geen salaris-verhooging gekregen. Daarentegen heeft de Opvoedingsraad een strenge circulaire uitgevaardigd, dat de onderwijzers hun werk niet mogen verwaarloozen voor de politiek. En dat zij hunne leerlingen buiten de politiek moeten houden. Door de crisis wordt het onderwijs niet uitgebreid. En worden integendeel zooveel mogelijk scholen gecombineerd. Bijvoorbeeld: de drie kweekscholen der orthodoxen tot één; het jongens- en meisjesgymnasium te Jeruzalem; verschillende Talmoedscholen en gewone scholen, wat feitelijk neerkomt op opheffing der Talmoedscholen. Er is dus nu geen tekort aan onderwijzers. Maar een te veel. Daardoor staat de Opvoedingsraad natuurlijk met zijn strenge circulaire wel sterk.

De Alliance heeft hier een kweekschool voor onderwijzers geopend. De onderwijstaal is Hebreeuwsch. De geest nationaal. De vreemde taal: Fransch. De meeste leerlingen zullen wel plaatsen vinden in de Alliance-scholen, ook buiten Palestina, in het Oosten. Ze kunnen daar natuurlijk zeer goed werk doen.

Crisis. En duurt. Gelukkig, dat de prijzen ook nu hier wat gaan dalen. Een zak van honderd kilo suiker van 1075 piaster op 925. Rijst van 500 piaster op 470 de zak. Olie, die hier bij gebreke van dierlijk vet veel gebruikt wordt, van 235 op 190 piaster een blik. En honderd piaster is natuurlijk één pond.

V.

Immigratie en emigratie. De immigratie gaat stil en geregeld voort. Verleden week Vrijdag kwamen te Jaffa 220 aan uit Triëst. Men verwachtte nog een schip met 600 uit Konstantinopel, met immigranten uit Wrangels Rusland. Veel ander werk dan wegenwerk is er niet. De eerste regentijd is begonnen, al zal het nog wel een maand duren voor de groote slagregens. Wij zullen nu moeten zien, hoe dat gaan zal. Wonen in tenten, te weinig en te klein. Weinig kleeven. Jeruzalem is vol immigranten. Het

geheele stadsbeeld is veranderd. Een Russische stad. Misschien komt er wat meer werk. De bouwvereniging 'Haboné' wil nu beginnen. Moderne steenmachines enz. Maar wij zijn sceptisch. Er is wel een geweldige woningnood. Maar er is toch geen geld om duur te koopen en te huren. En wie bouwt er thans goedkoop?

In een brief uit Haïfa aan 'Haäretz' wordt ongunstig geschreven over den toestand aan den weg Haïfa-Nazareth. Dit is merkwaardig, omdat dezelfde schrijver onlangs nog zeer enthousiast heeft geschreven. Geen orde. Geen sanitaire maatregelen. Geen ontspanningsgelegenheden. Veel ziekte, op sommige dagen wel twintig procent.

Emigratie. Naar Amerika. Maar ook daar crisis en werkloosheid. Gelijk men buiten den toestand in Palestina niet kent, zóó kent men in Palestina den toestand buiten niet. Een briefschrijver uit Amerika vertelt in *Haäretz*, dat hij onlangs een brief kreeg, waarin hem werd verzocht voor X. en Y. twee goede betrekkingen te zoeken. Duizend dollar voorschot te nemen op het salaris. En hun die toe te zenden als kosten voor de reis. Ik lees dat. En ik denk: Amerika-Holland-Palestina. Het is altijd en overal hetzelfde.

VI.

Natuurlijk hebben wij ook een staking. Ditmaal van de wijnwerkers (niet de mijnwerkers!) te Rischon le Zion. Dit zijn hunne voornaamste eischen: zes ontslagen werklieden weder in dienst te nemen; erkenning van de vakvereniging; geen in-dienstneming of ontslag van werklieden buiten goedvinden van de vereniging, die ook overigens in alle werk-aangelegenheden moet worden gekend; behoorlijke vergoeding aan werklieden, die ontslag nemen en ontslag krijgen; loonsverhooging voor Aschkenasische ongehuwden drie piaster per dag gehuwden vijf piaster (één shilling) per dag, benevens twee piaster voor ieder kind. Jemenieten en Sefardiem: drie piaster per vrouw en een piaster per kind; vrije dokter en apotheker ongeacht de hoogte van het loon.

Daar de werkgevers hierin niet hebben willen toestemmen: staking. De Jeruzalemmers socialistische arbeiders hebben zich al solidair verklaard. Zij staan één dag van hun schamel loon af.

Wij hebben natuurlijk ook bolsjewiki. Wij wisten dat wel. Maar och, wij hebben daar maar over gezwegen. Ze hebben ter gelegenheid van den 7den November, verjaardag van de bolsjewistische revolutie in Rusland, te Jaffa een heel mooi strooibiljet verspreid. Het slot is zóó: 'Leve het internationale proletarische feest van den zevenden November; leve de socialistische, federatieve sovjet-republiek in Rusland; leve de derde communistische internationale; leve het socialistische Eretz-Israël.' En dan te weten, dat sommige menschen nu boos zijn! Bijv. de 'Doar Hajom', die die jongelui verzocht het internationale proletarische feest van den zevenden November liever ergens anders te vieren. En de plaatselijke autoriteiten te Jaffa, die een paar van de verspreiders hebben opgepot. Er is geen recht meer onder de zon!

VII.

De gaande en de komende man. Schemarjah Levin is op reis naar Londen, en van daar naar Amerika. Professor Geddes naar Bombay terug. De Universiteit komt toch niet. En Ittamar ben Awi, de zoon van Ben-Jehoeda, naar Amerika.

In 'Haäretz' een prachtig artikel van Achad Haäm over den toestand. Vertaald uit Martin Buber's Maandschrift 'Der Jude', waarin gij het allen lezen moet. Vooral de geschiedenis van de Balfour-declaratie en hoe de tekst daarvan verwaterd is.

De grenzen met het Fransche gebied nog niet vastgesteld. De 'Times' van 26 October had een hoofdartikel te onzen gunste. Maar wij vreezen, dat Frankrijk het winnen zal. Weizmann heeft zich beklaagd over gemis aan steun van de Fransche Joden. Maar ja: onze leiders hebben zich eerst verbonden met de Entente en binnen de Entente met Engeland.

Wij krijgen binnenkort eigen Palestina-munten.

De opgravingen worden hier geregeld voortgezet: Engelschen, Franschen en Amerikanen. Askalon, Jericho en Samaria. Vooral de laatsten zijn voor ons van groot belang, omdat Samaria een door Joden gestichte stad is.

VIII.

Ten slotte iets over den toestand van Mizrachie. Verschillende lezers hebben mij daarnaar gevraagd. De toestand is en blijft slecht. Een betaalde propagandist, die zonder eenige contrôle geld uit Amerika ontvangt en uitgeeft. Vele beambten. Schandelijk dure bureaux. Geen succes op 't gebied van immigratie en werkverschaffing. Het orthodoxe schoolwezen onder de vlag van de Mizrachie overgeleverd aan zijn tegenstanders, waarvan de nadeelige gevolgen nu al beginnen: opheffing van orthodoxe scholen onder den naam 'vereeniging' met andere, vermindering van de lesuren in Talmoed enz. Een treurig, diep-treurig knoeien met een schoone, heilige Idee.

De Hollandsche Mizrachie staat daar ver boven uit. Dat is inderdaad een groep van heilige, onbaatzuchtige werkers. Zelfs de baatzuchtige knoeiers erkennen dat. Wie het in Holland goed meent met het Joodsche Volk, moet de Nederlandsche Mizrachie steunen met geld. Veel geld. Ik zou willen, dat de Nederlandsche Mizrachie een ton gouds had. Of een millioen. Of tien millioen. Zij zouden dat dan echter niet moeten afdragen aan de heeren hier. De Hollanders hier willen dat graag onbaatzuchtig beheeren. En dan een mooi Mizrachistisch landbedrijf onder den rook van Jeruzalem. Eieren, groenten, melk. De Arabieren worden daar rijk mee. Of een ander plan. Maar doen. Geld en daad. Veel geld en veel daad. De Nederlandsche Mizrachie wil aanpakken. Een mooi, groot boerenhuis: Amsterdam - Jeruzalem. Wie bouwt dat?

Nr 191 Die den wind laat waaien...⁺

⁺9-12 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 12 nov.

'Die den wind laat waaien en den regen laat dalen'. Zóó zeggen wij in de Gebeden van af het Slotfeest. De eerste regen is nu noodig, die den harden, verdorden grond week maakt en werkbaar. De regentijd. De sterke zomer wankelt. Wij voelen de onvastheid in de lucht.

En ik zou eigenlijk te paard willen gaan. Abdoel Salaäm, de oudste broer van Adil Effendi is voor verandering van lucht naar Beirouth geweest. 'Zij is een kwade vrouw' zegt Adil héél gelaten: 'en zij was zoo lief, toen hij haar trouwde'. En Abdoel Salaäm brengt uit Beirouth vier mooie paarden mede en een wagentje. Zijn vrouw is nu weer tevreden. De verandering van lucht heeft hun beiden goed gedaan. Wie op mooie middagen langs de Jaffastraat wandelt, ziet een heel mooi wagentje met twee heel mooie paardjes. Die rijdt heet Subhi, dat is: 'Des morgens geboren'. Heel deftig achter zitten Abdoel Salaäm, dat beteekent: 'Dienaar des Allerhoogsten' en Adil, dat eenvoudig 'De Juiste' beteekent. Niet meer en niet minder. En zoo met hun mooie namen. En hun mooie paardjes en den wagen. Rijden door Jaffastraat.

II.

Adil Effendi werkt in het bureau op den Olijfborg. En hij verdient, maar vertel het niet verder, zeven en een half pond per maand. Het is 'zift'. Eigenlijk een héél onfatsoenlijk woord. Zoo iets als 'drek' met een tikje aan onfatsoenlijke gevoelswaarde. Maar iedereen zegt het tegenwoordig in El-Kuds, dat gij Jeruzalem noemt. Nu is hij alleen des Vrijdags vrij. En den eersten Vrijdag, als de hitte ophoudt, zullen wij uitgaan. Waarheen? Ik denk, dat wij rijden zullen van de Stad naar het dorp Ram, het oude Bijbelsche Rama. Vandaar naar Nebi-Samwîl, Profeet Samuël, het oude Mizpah. Dat is juist een mooie rit voor een Vrijdag. Met de vroege zon er uit. En thuis vóór de Sabbath inkomt. Galed, de Arabier van het meisjesweeshuis, woont in Nebi-Samwîl. Hij heeft er zijn twee vrouwen en zijn stukje land. Des weeks werkt hij in het weeshuis. Iederen Zaterdag naar huis. Ook Mohammed, de Arabier van het jongensweeshuis, woont in Nebi-Samwîl. Hij heeft er één vrouw. Minder land dan Galed. Twee jongens, die al aardig mee gaan werken. Een mooi dochttertje, waarvoor hij later misschien wel tachtig pond zal krijgen. En er is pas weer een monsterachtig Mohammedaantje bijgekomen. 'Min Allah' zucht Mohammed. En het monsterachtige Mohammedaantje heet Machmoed. Ja, - wij willen naar Nebi Samwîl gaan. Het graf zien van den Grooten Profeet. En een hoog, vorsteljk, bezoek brengen aan de huizen van Galed en Mohammed.

III.

Wanneer wij dat afgesproken hebben, bedenk ik, hoeveel dichter Samuël bij ons is dan Jeremia. Naar Anatoth, de Stad van Jeremia, in het land van Benjamin, ben ik alleen gegaan. Groot en deemoedig. Jeremia is de bovenmenselijke, het verschrikkelijk donkersprekende geweten. Ieder woord. Ook Samuël toort. Tegen Saul, den verloren Koning op. Maar niet zóó tegen heel het verloren geloopte volk. Niet zoo geweldig verscheurde woorden. Een eeuwen-woede.

Het Boek van Samuël leest men als een geschiedenisboek. De taal gaat ook veel lichter en milder. Neen, ik zou niet naar Anatoth willen gaan op een Arabisch loopend paardje. Een zwartje, dat een tachtig pond kost. Noch zouden bijvoorbeeld Galed of Mohammed uit Anatoth kunnen komen. Samuël. Jeremia. Ik denk aan Jeremia, wanneer ik des avonds door den donkeren, grootbewogen tuin naar mijn tuinhuisje ga. Mijn hart wordt klein en groot van angst. Als het verschrikkelijke wonder vanavond gebeurde?

IV.

Woensdagmiddag, half vijf, zal Adil Effendi komen. Hij komt om half vier. Dat kan niet anders beteekenen dan een tekort in zijn maandgeld. Nu al? Of een kleine dwingelandij. Hij rookt mijn sigaretten, en hij is keuriger dan ooit. Wie hem ziet, zal hem achten. Gelukkig, dat hij het zelf weet: 'Mijn vriend,' zegt Adil, 'als wij mrs. Saphir eens medevroegen op Vrijdag'. Mrs. Saphir is een van de leeraren van miss Landau. En sinds Adil af en toe afternoon-tea gaat drinken bij miss Landau. De mooiste, de deftigste salon van heel de stad, waar hij generaal Storrs ontmoet heeft en G.K. Chesterton. Maar dat is trouwens iemand, dien men volstrekt niet achten zou, als men niet wist, wie hij was. Sinds dien is Adil héél trotsch. Mrs. Saphir is héél romantisch. Een jong, mooi, onderwijzeresje, bij miss Landau. Getrouwd. Na twee maanden weduwe en weder in de school terug. 'Ja,' zegt Adil, 'zij had kunnen trouwen met Djemal Pascha. Als zij gewild had.' Zullen wij haar vragen? Ja, maar dan moeten wij de tweede onderwijzeres, miss Lapin, ook vragen. Ik houd van haar. Kloek, open, eenvoudig. Een beste onderwijzeres. Slooft zich dood voor iedereen. Verkiest niet den salon van haar meesteres boven de eenvoudige kamer van hare vrienden. Mijn vriend Adil Effendi rookt van mijne sigaretjes. 'Zij is niet kwaad - maar mrs. Saphir spreekt alleen met generaals... Miss Lapin spreekt met iedereen. Men zal haar niet achten.' 'Neen,' zeg ik, 'allebei of geen van twee'. 'Dan allebei,' heeft Adil dadelijk besloten. Morgenmiddag zal hij zich dus extra door een ringetje halen. Hij zal naar den mooien, deftigen salon gaan. En wie weet welke achtenswaardige menschen hij daar vinden zal.

V.

O, het is nog zoo eenvoudig niet. Want nu wij met twee dames zullen uitrijden, waarvan één met Djemal Pascha had kunnen trouwen, als zij maar gewild had, die, behoudens loffelijke uitzonderingen, alleen spreekt met generaals, nu denk ik toch niet, dat wij het kunnen doen zonder staljongen, die achter ons aan rijdt op een ezeltje? En die de paarden aftuigt en optuigt wanneer wij rusten. Wie zou hem, Adil Effendi, achten, die hem zoo zelf maar aan het paardwerken zag! Goed, een staljongen met een ezeltje dan. Wij moeten ook eten medenemen. Lekker en veel. Wij zijn geen bedelaars. Wij zullen ontbijten te Rama en middageten te Mispah. En wij zullen medenemen, lekker en veel, omdat wij geen bedelaars zijn. Voor het ontbijt: wittebrood, een worst en vele eieren. Voor den middag: wittebrood, een ossetong en een kip. Voorts olijven, zoete en zure citroenen. Een taart.

En dan wandelt Adil Effendi voldaan naar huis. En ik denk, hoe ik met zoo een karavaan nooit zou durven rijden naar de Stad van Jeremia, Anatoth, in het Land van Benjamin.

VI.

Woensdagnacht waait het. En de wind komt opstormen. Donderdag een nakende slagregen: 'Die den wind laat waaien, en den regen laat dalen.' Zóó vroeg is de regen sinds jaren niet begonnen. En ineens zoo hevig. Zoo grijs uit een loodzware lucht. Ik denk aan onze chaloetsiem. Hoe zal dat gaan onder de nauwe tenten. En de nieuwen, die elke week toch blijven aankomen. Regen heel den Donderdag. En in den nacht. Overal om het kleine, verloren tuinhuis heen. De Hof, die ruischt van wind en regen. Soms stil. Ik waak telkens op. Vroeg opstaan, want het is Nieuwemaansfeest. De morgen stil. Zwaar en grijs. Zooals in Holland. Hier, waar het eergisteren alles nog heet en bont was. Een herfst is hier niet. Zullen zij komen? Ja, zij zijn er. De vier paarden, het mooie paardje voor mij. Met den ezel. En met den staljongen. Adil Effendi, die geen hand uitsteekt. Is al het eten in de zadeltank? Een worst, een tong, een kip, een taart. Hij heeft honger. Hij heeft niet ontbeten.

En wij rijden den weg. O, dat mooie, lieve, Arabische draverpaardje van mij. Maar de regen heeft op ons gewacht. Hij schiet weer uit. Ineens vol van milde regenstralen. En een wind. Een wind, een wind! Een bui? Zullen wij doorzetten? Maar wij geven het op voorbij de 'Poorten der Gerechtigheid' het doodelijk gevreesde hospitaal. Wij moeten terug. De regen en de wind verdrijft ons. O, wat ben ik klein. Wat doodverslagen in dit geweld. Adil overziet het slagveld. De jongen brengt de paarden naar den stal. Heel eenvoudig. Zij loopen. En hij er achter op het ezeltje. Neen, niet ervoor. Dwaas: hoe zou hij dan weten, of er een gestolen werd. Kan hij telkens achterom kijken. En zijn de dieven niet overal? Adil Effendi, die de dames met een rijtuig thuisbrengt. En ik naar mijn huisje in den tuin.

VII.

In het straatje naast het weeshuis legeren de Arabieren, die houtskool brengen voor den geheelen winter. Zes kameelen, drie ezeltjes, drie kerels. Ze gaan van Es-Salt over Jericho barrevoets naar El-Kuds, dat gij, dwazen, Jeruzalem noemt. O, wat treffen ze het ellendig. Regen en wind. Terwijl één toeziet bij het wegen van de houtskool, liggen de anderen op een leegen zak. Gerold in hun waterdichte mantels van kameelenhaar. De kameelen liggen neer, breed en grijs, druipen. En de drie ezeltjes staan, één zwart, één wit, één grijs. Met hun mooie, verstandige oogen open, geduldig in den regen en wind. Ik vlucht naar binnen: 'Die den wind laat waaien.....' Het steekt weer op.

En ziet: ineens een beetje wel nat, maar toch héél netjes, Adil Effendi met de mooie diepe etensmand. Een kip. Een tong. Een taart. Een worst. 'Ik heb honger,' zegt hij heel nederig: 'en ik dacht, gij zult ook honger hebben'. En ineens wordt het ons beiden héél gezellig. Mijn kleine huisje van één enkel vertrek. De regen en de wind. Het is Holland. En ik ben toch zoo ver van Holland weg. De dame des huizes brengt sterke zwarte koffie. Adil en de sigaret hebben elkander gevonden. Met meestersblikken overziet hij het slagveld. Gekookte eieren en citroenen zijn dagelijksche dingen. Die mag ik dus hebben. De worst mag hij zeker wel meenemen naar huis? Wat zal ik met een worst doen? Moet ik mijn maag bederven en weer naar 't ziekenhuis gaan? Goed, zeg ik: 'neem maar mee, maar hij is van 't varken'. Ook de taart blijkt te zwaar te zijn voor mijn maag. En de kip eten wij samen. Heel getroost en heel gezellig in den nog vroegen morgen. Wij eten hem niet naar de regelen der kunst, maar wij eten hem doodgezellig: 'Adil Effendi', zeg ik met een plotselinge ontwaking van mijn gevoel, hoe men kip eet: 'wie u zóó ziet eten, zal u niet achten'.

De Joodsche landvoogd met zijn familie gevestigd. Lady Samuel is begonnen enkele officieele bezoeken te brengen. Ook zij heeft overal eenen goeden indruk gemaakt. En hun oudste zoon, die hier in de Regeering werkt, gaat trouwen. Zóó maar met een Joodsch meisje uit Jaffa, de dochter van eenen bank-ambtenaar. 'Uit liefde,' zeggen alle nette moeders van Jeruzalem. Iedereen vindt het romantisch en niemand is jaloersch.

Sir Herbert is weer aan het werken gegaan. Eene zitting van den adviseerenden Staatsraad. Er is gesproken over de tabak. Zoolang Palestina tot het Turksche regie-gebied behoorde, was hier geen tabaks-teelt en waren er geene sigaretten of sigarenfabrieken. Algemeen is men thans tegen een nieuwe regie. Eene beslissing kan niet worden genomen zonder de Londensche autoriteiten, in overeenstemming met de bepalingen van het Turksche Vredesverdrag.

Vestiging van credietbanken. Sir Herbert is in onderhandeling met kapitalisten in Egypte, Engeland en Amerika. Maar kan nog niets zeggen over de resultaten.

Onderwijs. Sir Herbert wil zorgen voor scholen binnen het bereik voor ieder kind in Palestina, uitgezonderd afgelegen districten. Er moeten opleidingsscholen voor onderwijzers zijn. Maar de kosten! Want de niet-regeerings-scholen beginnen ook subsidies te vragen. De Joodsche scholen moeten dit wel doen, nu de Zionistische Organisatie de kosten van het onderwijs niet dragen kan. Sir Herbert wil de bijzondere scholen laten wachten tot na de vestiging van een voldoende aantal regeeringsscholen.

De politie. Dat is hier het zwakke punt. De salarissen zijn gering. De veiligheid is niet overal even goed. In Jaffa en Zichron-Jaäcob is weer goed gestolen. Wij hebben wel een reus van een politiechef, kranig op een prachtig paard. Maar geen goed opgeleide politie en geen modern-wetenschappelijke opsporingsmiddelen.

De vrouwelijke advocaten. Kolonel Norman Bentwich, hoofd van de Justitie, brengt die vraag aan. Hij is vóór de toelating. Er is al een aanvraag. Wat denken de leden ervan? Tegen. Kolonel Bentwich wijst erop, dat er wel vrouwelijke artsen zijn. Is het nu logisch vrouwelijke advocaten te weigeren? Ze zullen trouwens alleen worden toegelaten voor de regeeringsrechtbanken en niet voor de godsdienstige Shérie-rechtbanken.

De spoorwegen. Daar wordt erg over gemopperd. Waarom vertrekt de trein naar Egypte om vijf uur des morgens? Omdat hij op een bepaalden tijd over de brug over het Suezkanaal moet. De kanaalmaatschappij wil die geheele brug weg hebben, die alleen als oorlogsnoodmaatregel is gebouwd. Men denkt nu over ponten. Waarom duurt de reis van Jaffa naar Jeruzalem zoo lang? Omdat wij geen locomotieven hebben onder de veertig jaar. Maar het wordt beter.

De watervoorziening van Jeruzalem. Die was allang niet mooi, maar met de gehoopte uitbreiding van de stad wordt het nog slechter. Men heeft nu de oude Vijvers van Salomo bij Bethlehem weer voor den dag gehaald. De middelste vijver wordt schoongemaakt nog vóór den grooten regentijd. En dan kunnen wij weer drinken.

II.

Men is begonnen het budget voor het nieuwe jaar op te stellen. Waar komt ons geld vandaan? Waar gaat het heen? Onze voornaamste inkomsten zijn de invoerrechten en de tienden. Maar het tarief belemmert den invoer van machines en halfbewerkte materialen. En de tiend belemmert het in cultuur brengen van nieuwen grond. Terwijl er bovendien nog met de heffing wordt geknoeid. Een grondbelasting is beter. Voorts directe inkomsten- en successiebelasting. De financiën zijn voor Sir Herbert een zware taak.

En de grenzen. Nog altijd niet vastgesteld. De Palestijners beweren, dat het Sykes-Picot-tractaat levensdoelen van Palestina afsnijdt; de wateren van de Litani, die noodig zijn voor bevoeiing en de elektrische kracht. De Syriërs beweren, dat het tractaat onhoudbaar is voor Syrië. Trouwens: het tractaat schijnt toch losgelaten te zijn. Maar hoe de Noordgrens nu loopen zal? Men zegt: halfweg tusschen Akko en Tyrus. Generaal Gouraud is naar Parijs. Hij heeft een mooie proclamatie uitgegeven, waarin hij alle weldaden opsomt, die Frankrijk aan het verdeelde en gevierendeelde Syrië heeft bewezen. Slot: een schimp aan Feisoel.

De Joodsche kolonisten zijn teruggekeerd naar Metullah en de andere nederzettingen in het Noorden, die in het voorjaar door de Arabieren zijn aangevallen. Het is daar thans alles volkomen rustig. Maar 't gebied is gescheiden van Palestina en dat willen wij beter niet. Het is goed, dat de Joodsche kolonisten zijn teruggekeerd en onze nationale rechten daar handhaven.

De Noordgrens. Maar de Oostgrens, het Transjordaansche. Wat gebeurt daar? Sir Herbert heeft dit gebied bezocht en oefent er thans nog invloed uit, maar een deel van Palestina is het niet. Over het algemeen willen de Transjordaansche Hoofden wel vrede en ontwikkeling. Men zegt, dat ze niet anti-Joodsch zijn en zelfs, dat ze gedurende de Paaschdagen in onderhandeling hebben gestaan met dr. Weizmann. Het bezoek van Sir Herbert heeft hen teleurgesteld. Zij wilden een ordelijk Engelsch bezettingsleger en een ordelijke Engelsche gendarmerie. Maar het schijnt, dat men in Londen niets wil, dat de Engelsche belastingbetalers op kosten jaagt. Bezuinigen, bezuinigen. En bezuinigen. Vandaar, dat Sir Herbert niet meer kon doen, dan enkele bekwame Engelsche officieren zenden, zonder leger en zonder geld. Op den duur zal dat niet gaan. Men zegt, dat afgezanten van koning Hussein en Emir Feisoel geducht werken in het Transjordaansche. Wij hooren, dat Arabische legers Amman en Maän hebben bezet. Dat Frankrijk troepen concentreert. Precies weten doet niemand het. De Regeering zwijgt.

Voor-Azië is niet rustig. In Griekenland Venizelos af en koning Konstantijn op. [Waar]schijnlijk een minder agressieve politiek tegen Moestapha Kemal Pascha, die Batoem heeft bezet. En daardoor dichter bij de bolsjewiki is gekomen. Generaal Wrangel verslagen. Bolsjewieksche oorlogsbuit te Sebastopal, dichtbij Batoem. Wij zien weer de mogelijkheid van Bolsjewieksch-Turksch-Arabische ontvoeringen. En wat wil Egypte? Indië?

III.

De grenzen? En binnen de grenzen, welke rechten, welk mandaat? Wij vreezen, dat het mandaat ons niet veel goeds brengen zal. Eerst een alarmeerend artikel van Jabotinsky. Nu weer van den arbeidersleider Georges N. Barnes, die minister was tijdens de afkondiging van de Balfour-declaratie. Ik heb Barnes hier gedurende de Paaschdagen gesproken. Hij was toen voor het Zionisme minstgenomen ongematigd

onverschillig. In een boek, onlangs uitgegeven, toont hij aan, dat de Balfour-declaratie zoo wat niets beteekent. En zeker geen Palestina zóó Joodsch als Engeland Engelsch is. De 'Jewish Chronicle' is boos en komt met allerlei verklaringen om te laten zien, dat indertijd héél wat meer is bedoeld, dan Barnes nu zegt: dr. Weizmann, Sir Herbert, Lord Robert Cecil, Sir Mark Sykes, Lord Rothschild. Wel, zegt de 'Chronicle': 'als dat waar is, wat mr. Barnes nu schrijft, dan aarzelen wij niet te zeggen, dat een gemeener en leelijker streek zelfs in de politiek nooit is gespeeld dan Engeland dan zou hebben gespeeld met het Joodsche Volk.' Dr. Weizmann schijnt van een mooi mandaat ook al niet meer zoo zeker te zijn. Hij eischt, dat iedere duim land, die vrij is in Palestina of vrij kan worden gemaakt, ter beschikking van de Joodsche massa's zal worden gesteld. Hoe? Gratis? Geld hebben wij niet. Hij vraagt ook een voorkeur voor de Joden ten aanzien van den aanleg van publieke werken. Hij zegt: 'Het Joodsche Volk is bereid millioenen te steken in de zandvlakten, de woestijnen en de heuvels van Palestina.' Die bereidwilligheid zien wij juist, helaas, niet. Het Joodsche volk kan of wil niet. Wij beleven hier juist weder eene verscherping van de geldcrisis. Wat willen we dan eischen? Alles is héél eenvoudig. Wij moeten kunnen en willen. Of ondergaan.

IV.

En wij zelve, wat krachten zien wij in ons zelve, hier? Idealisme? Toewijding. Neen. Hebzucht en zelfzucht. Onze Volksraad vraagt drieduizend Pond voor zes maanden, in eenen tijd, dat men zich niet keeren kan van den geldnood. Het geld gaat weer weg aan bureaux en ambtenaren. Er zijn allerlei menschen uit Oost-Europa hier gekomen, een intellectueel proletariaat. Met hun handen werken kunnen zij niet. Voor hun hoofdwerk is hier geen plaats. In hunne landen zijn zij altijd goede Zionisten geweest. Zij kennen de leiders al van jaar op jaar. Komen ze hier, dan kan men ze niet laten sterven van honger. Men geeft ze een baantje. Maar er is geen geld meer. Nu worden ze ontslagen en zij zijn in grooten nood. Wij gaan eenen winter tegen, die ons lang heugen zal. Hebben wij dan niet wat anders te doen dan drieduizend pond voor eenen Volksraad, die best nog héél wat wachten kan? Anderzijds leven er weer enkelen van dien Volksraad. En kan men hem beschouwen als een vorm van moderne chaloeka. Het geld zal er wel komen. De ambtenaren en de onderwijzers, de meest-nationaal-voelende elementen, hebben zich ervoor gespannen. En dan zullen de meesten hun gaven, minstens één shilling, wel geven, om niet in een zwart boekje te komen.

De Volksraad. De Joodsche Stadsraden. Ook daarin moeilijkheid, nu het geld opraaft en er geen gevers meer zijn om te heerschen en geene ontvangers om beheerscht te worden. In Haïfa liggen de Sefardiem met de Aschkenasiem overhoop. In Jaffa willen de orthodoxe leden niet aan de zittingen mededoen, omdat er eene vrouw gekozen is. En Jeruzalem? Geldnood. Onlangs is er een vergadering gehouden. Een behoorlijke staat van inkomsten en uitgaven is niet overgelegd. De voorzitter heeft medegedeeld, dat men genoodzaakt is geweest ambtenaren te ontslaan en in salaris te verminderen. En aan het slot van den avond heeft men besloten (lachen, lachen, lachen.) een gesalarieerd leider van het bureau te benoemen.

V.

De economische toestand is niet goed. Sommige prijzen dalen. Het meel is gedaald van veertien en een halven piaster tot dertig piaster den rotel. Een piaster is ruim twaalf cents. En een rotel is drie K.G. In het algemeen dalen de prijzen minder dan in het buitenland. De kleine kooplieden willen niet met verlies verkoopen. Ze houden vast, zoolang ze kunnen. Tot de breuk en de klap komt. Soms worden de prijzen ineens speculatief opgezet. Bijvoorbeeld suiker in één dag met vijftien percent. De Regeering heeft toen inlichtingen bij de kooplieden gevraagd. Onlangs is hier de prijs van de petroleum óók opgezet. Maar die dat gedaan hebben zijn gestraft. Petroleum is om zoo te zeggen een volksvoedsel. Steenkolen en houtskolen zijn duurder. De ambtenaren lijden natuurlijk weer van de duurte. Ook de onderwijzers. Ze worden betaald volgens de oude salarisregeling en niet volgens de nieuwe, die te Londen aangenomen was. Dat salaris is onvoldoende. En nu het onderwijs hier bij gebrek aan geld niet wordt uitgebreid, zijn er onderwijzers te veel en te veel. Tegen de duurte wil men nu strijden door middel van coöperatieve vereenigingen. Dat is goed, zoolang het werk vrijwillig wordt gedaan. Maar wij vreezen, dat het weder zal nederkomen op een stel ambtenaren. Er is hier te veel hongerend en hunkerend intellect.

De immigratie gaat maar altijd door. Van landbouwkolonisatie is geen sprake. We zullen blij zijn, wanneer we den winter doorkomen met het wegenwerk en ander werk van de Regeering. Van de week stond een chaloetz (= pionier) uit Wilna als schoenpoetser voor de deur van de Zionistische Commissie. Een papier op zijn pet: 'De laatste poging van eenen chaloetz'. Een boosaardig artikeltje van 'Doar Hajom' tegen Oessiskin. Allerlei gevallen van andere immigranten uit Noord-Afrika en Azië, die Palestina weer hebben verlaten, omdat er niets klaar was. Vele Oost-Europeeërs zouden ook teruggaan als ze maar konden. Al zijn er ook, die in een ongenaakbare blijdschap en macht aan de wegen blijven werken.

Over de chaloetziem loopen de meeningen zeer uiteen. De Zionistische Onderzoekingscommissie: De Lieme, Julius Simon en Robert Szold heeft eenige wegwerken bezocht. Vele chaloetziem hebben op hen eenen zeer goeden indruk gemaakt. Zij gevoelen zich echt de Bouwers van het Land. Anderzijds wordt in de arbeiderspers zelf geklaagd. Vele chaloetziem willen alleen werken op tijdloon. Niet op stukloon, omdat ze dan harder werken moeten. Ze beschouwen de voorschotten voor reisgeld enz. als geschenken, en zij denken niet aan teruggave. Ze zijn onverschillig voor het Hebreeuwsch en voor algemeene belangen.

VI.

De verzorging van de chaloetziem heeft langen tijd zeer geleden door de verdeeldheid der arbeiders in drie groepen, waarvan de derde, een bolsjewistische, niet talrijk, maar lastig is. De beide groote partijen hadden ieder een eigen werkbureau met ambtenaren. Ziekenkassen enz. Alles dubbel. Er worden nu pogingen aangewend alle arbeiders, of althans de twee groote groepen te vereenigen. Een algemeen arbeiderscongres komt bijeen.

In afwachting staken we. De boden van de scholen te Jaffa staken. Want iedere school heeft een bode. Ik ken hier een armenschool met ongeveer driehonderd leerlingen. Er is een hoofd. Een secretaris. Een bode. En een heer, die de kinderen

slaat en spellen leert. En die op mijn vraag naar een nadere omschrijving van hoogstdeszelfdes positie antwoordde: 'Ik ben de econoom van de school.' En op mijn vraag: 'Maar wat is dat dan, een econoom?' Het antwoord: 'Ja, u kunt wel zoo veel vragen. Mijn vader en mijn grootvader zijn het ook geweest.' Geen wonder, dat de schoolboden te Jaffa staken. Ook de arbeiders aan de bonbonfabriek staken. De staking aan het wijnwerk te Rischon-le-Zion is voorloopig uit. De ontslagen arbeiders zijn weder aangenomen. Er is een arbitrage-commissie benoemd, die definitief beslissen zal. Natuurlijk een wreede verbittering tusschen de arbeiders en de kolonisten. Een bitter artikel van Ben Jehoadah in *Doar Hajom*. Hij wijst erop, dat de kapitalisten op deze wijze worden afgeschrikt bedrijven in Palestina aan te vangen. Daar zijn al voorbeelden van. Wie emigreeren kan, emigreert. Ten slotte een leeg land met onmogelijke arbeiders. En een vreugde onder de Arabieren, die zien, dat ze zich bang hebben gemaakt voor niets.

De houding van de regeering verschilt van de houding der Nederlandsche Regeering. De werklieden hebben de bonbonfabriek afgezet. Zij laten de patroons binnen, maar niet de werkwilligen. Niet alleen, dat de politie de werkwilligen niet binnen brengt. Maar de gouverneur van Jaffa heeft uitdrukkelijk verklaard, dat de arbeiders het recht hebben dit te beletten, en hij heeft den patroons verzocht niet met geweld werkwilligen in de fabriek te brengen. Niet iedereen is met deze politiek ingenomen. Sommigen zeggen, dat Sir Herbert dit zoo wil. Hij wil tot iederen prijs onrust in het land vermijden. En vooral daden van geweld tusschen Joden en de politie, hetzij Joodsch, hetzij Arabisch. En daar nu daden van geweld eerder te verwachten zijn van de werklieden dan van de kolonisten, zegt men, dat Sir Herbert meer de zijde van de werklieden houdt. En zoo ontwikkelt zich hier een nieuwe opvatting, die misschien mettertijd nog wel overgaat in het rechtsbewustzijn van de veelgeplaagde patroons: dat de stakende arbeiders een recht hebben de werkplaatsen af te stuiten voor werkwilligen.

VII.

De crisis. Wij dachten, dat wij die te boven waren. En de zaak was overgegaan in het stadium van een kalm wijsgeerig debat. Het memorandum van Brandeis. En daarover kalme, wetenschappelijke beschouwingen van den bekenden publicist dr. Josef Klausner. Hij prijst het in Brandeis, dat deze geen overdreven beloften doet en de moeilijkheden niet verzwijgt. Maar hij brengt scherp het verschil naar voren. Wat Brandeis wil is de schepping van een toevluchtsoord voor ongelukkige, landlooze Joden. Klausner wil een Joodsch cultuurcentrum in Palestina en nationaliseering van de Joden ook buiten Palestina.

Maar ineens wordt de crisis acuut. Het Amerikaansche Joint Distribution Committee heeft minder geld. De vertegenwoordiger in Palestina, dr. De Sola Pool, is thans te Weenen, waar meer landelijke vertegenwoordigers bijeen zijn. Hij heeft vanuit Weenen getelegrafeerd, dat de uitkeeringen maandelijks moeten worden verminderd, en dat alles na zes maanden moet ophouden. Misschien loopt het nog zoo een vaart niet. Maar men moet hier leven om te weten, wat dit beteekent. Uit eene mededeeling in den Joodschen Stadsraad blijkt, dat maandelijks dertigduizend pond wordt uitgedeeld. Dat wil zeggen op eene bevolking, die geen negentigduizend zielen haalt. Van constructief reliefwerk is geen sprake geweest. Men heeft maar gegeven: wetgeleerden, weduwen, weezen, leerlingen van scholen enz. Natuurlijk ook goed:

de weeshuizen, het hospitaal 'Poorten der Gerechtigheid', voorschotkassen. Wanneer werkelijk binnen een tijd van zes maanden al het reliefwerk wordt stopgezet, dan wordt de bevolking hier gewoonweg radeloos. Het eenige, wat wij hopen kunnen, is, dat het meevalt en voorloopig bij verstandige bezuinigingen blijft.

Gelukkig vinden wij troost als wij bijv. lezen, dat de Amerikaansche Zionisten als blijk van belangstelling voor tien millioen dollar willen intekenen op de Palestina-leening van twee en een half millioen pond. Wij glimlachen. Wij lezen in Buber's 'Der Jude' over 'de valsche en gevaarlijke politiek van onze leiders. Hun hoera-telegrammen. Hun methode om sinds twee jaren de Joodsche massa's te verblinden met 'onverantwoordelijke illusies en opwindend gejubel'. Wij lezen ook, dat kritiek binnenskamers nutteloos en laf is. Dat kritiek en protest alleen waarde heeft, wanneer zij openlijk en publiek worden gedaan. Wij lezen en ik glimlach en door het raam van mijn kleine, witte huisje, schijnt de maan. Wij lezen over den ingenieur Ruthenberg en zijn plannen, van electricatie en bevoeiing van héél Palestina. Wat is hier eigenlijk de positie van den ingenieur Ruthenberg. Een ambtenaar van de Zionistische Commissie? Hij heeft bureau in hun gebouw. Sinds een maand of wat is hij op reis. In Londen heeft hij een interview toegestaan. Het is niet geheel duidelijk of hij het geld reeds heeft, of dat het hem min of meer vaag beloofd is. Hij zal dezen winter twee electriche centrales bouwen: één te Jeruzalem en één te Jaffa. Het vraagstuk van den Joodschen arbeid is voor den ingenieur Ruthenberg opgelost. De Joden hebben reeds voldoende getoond, dat zij tegen de Arabieren kunnen opwerken. Hij hoopt dan, dat de Amerikaansche Joden het bagatelletje geld wel zullen geven. Begin van het volgend jaar: reis van den ingenieur Ruthenberg naar Amerika. En zoo troosten wij ons dan maar weer.

VIII.

Dit was ons probleem: of een sterke Joodsche materieele en cultureele autonomie. Of een Palestina, waarin wij Palestinensers zijn en dat hoe langer hoe meer verjoodscht. De omstandigheden laten ons niet toe, de keus uit die twee mogelijkheden te doen, die ons zelf het beste lijkt. Geldgebrek zal ons wel dwingen de autonomie op te geven. De Joodsche gezondheidsdienst van de Amerikaansche Hadassah zal misschien zich moeten terugtrekken uit de koloniën en dat wordt dan Regeeringswerk. Misschien zullen de Joodsche scholen mettertijd regeeringsgeld moeten aanvaarden, wat wel niet zal gaan zonder regeeringsinvloed. De Hebreeuwsche Vredesgerichten zullen misschien moeten worden opgeheven. Daar staat tegenover, dat dan ook meer Joodsche Regeeringsrechtbanken zullen worden benoemd, en het Hebreeuwsch meer plaats zal krijgen in de Regeeringsrechtbanken.

De Oost-Europeesche Joden zien liever de Joodsche autonomie, waarin zij de leiders zijn. De meeste kennen geen Engelsch en worden door de Engelsche hoofdamttenaren dus ongaarne benoemd.

Trouwens op allerlei gebied laten de Joden hun autonomie varen. Er is al een gemengde vereeniging van apothekers, van artsen, van sinaasappelen-exporteurs. De groote moeilijkheid in al die vereenigingen is de taal.

IX.

De Arabieren hier zijn rustig. Een enkele courant schrijft nog af en toe een boos bericht. Maar toch wonen wij op een gevaarlijke plek.

Syrië. De economische toestand is maar slecht. Prijsdalingen tot zestig procent en nog geen koopers. Een spoorwegstaking. Het Syrische geld gedeprecieerd. Het Egyptisch-Palestinensische hoog. Een moratorium, en toenemende onveiligheid.

Frankrijk zet de verbrokkeling van Syrië voort. Weer een nieuw staatje: Laddikije, tegenover Cyprus. En de Syriërs, die één groot land wilden van den Taurus tot **Egypte!**

En zoo leven wij maar voort.

Nr 193 Het land van Samuël⁺

⁺17-12 1920 A., 13-14.

Gedat. Jeruzalem 26 nov.

Elke dag is een exceptie. Was het anders, hoe zouden wij het leven volhouden? Maar veertien dagen geleden, toen ik naar het Land van Samuël rijden wilde met een waardige karavaan, twee dames en Adil Effendi te paard, en een dienstjongen op een ezeltje daarachter - o, de regen, die dien dag is losgebroken. Daarvoor moet ge hier zijn. De temperatuur ineens nedergevallen van achttien graden Celsius op acht. En een regenval van tweenzeventig millimeter op éénen dag. Den volgenden dag was de lucht leeg van wind en regen. Zuiver en stil. Een temperatuur weer van twaalf graden Celsius. En alle dagen daarna zijn mooie dagen geweest. De hofuin van mijn kleine, witte, huisje wordt weer droog. De Grieksche kindertjes spelen en schreeuwen er weder. Adil Effendi en zijn vriend herademen. Als wij nu den volgenden Vrijdag weder eens naar Nebi Samwîl probeerden te komen? Goed, zegt de vriend van Adil: 'maar héél eenvoudig ditmaal. Geen dames, en geen dienstjongen op een ezeltje.' Het hart van Adil Effendi strijdt. Zonder dames. Het is niet zoo aardig, maar men zal hem toch achten. Maar zonder jongen! Wie zal hem achten? En de achting wint het. 'Mijn vriend,' zegt Adil Effendi: 'het is mogelijk, dat wij uitgaan zonder de dames. Maar het is niet mogelijk, dat wij uitgaan zonder jongen. Wie zal de paarden eten en drinken geven? Wie zal oppassen, wanneer wij rusten? Zal niet ieder denken, dat daar een Heer rijdt met zijnen dienaar? Men zal mij niet achten'. En als wij het dan ten slotte eens worden. Want wij worden het altijd eens. Dan is mijn vriend Adil Effendi weer de chique tevredenheid zelve. Hij verzekert mij, dat het een groote dwaasheid is twee dames mede te nemen op rit. Zij laten zich altijd bedienen. Ook is de bergweg naar Nebi Samwîl veel te zwaar. Over het menu zijn wij het dadelijk eens: fijn wittebrood, eieren, een worst, een kip. En van die heerlijke zoete citroenen. Net watervaatjes uit den hemel. Geen cognac. Neen, zegt Adil Effendi héél deemoedig en héél braaf: geen cognac. Ik ben een Moslem.

II.

De ochtend is vochtig en koel. Een ochtend van Holland. Met een dunnen, lichtblauwen mist. En een witte zon als een maan. Op tijd. Wie ons ziet moet ons achten. Er is Adil Effendi met het mooie bruine paard. Zonder stofje tip en top. Hij heeft de fraaie rijlaarzen genomen van zijnen broeder Abdoel Salaâm, dat nog altijd Dienaar des Allerhoogsten beteekent. Er is de mooie, zwarte, staljongen, Ali, gezeten op een witgrijs ezeltje. Hij draagt natuurlijk geen Europeesche kleederen gelijk zijn

meester. Maar een net gesteven en gestreken japonnetje. En een heel mooi mutsje op. Ook brengt hij mijn paardje mee, een kleinen, zwarten, draver uit Beirouth. Wij, Arabieren, noemen zoo een paardje 'ragwahn', dat doodeenvoudig 'looper' beteekent. Daarom beteekent ook 'roeg': 'duvel op'. Maar dat is maar een halfnet woord. Gij moet het niet gebruiken. Wij zijn dus allen zéér tevreden: de ochtend, Adil, de vriend van Adil, de kleine jongen Ali, de paarden, en het wit-grijze ezeltje. Ook onze oranje kater is héél tevreden. En wij zullen maar hopen, de grijze poes van de buren óók.

Dan rijden wij. Van het weeshuis langs de Mizrachistische kweekschool en de kunstschool van Betsalel, een buitenpad naar den Jaffaweg. Wij zijn dadelijk uit de stad, en dadelijk zijn er de bergen rondom. Wij komen twee Arabieren tegen met eene vrouw. De vrouw draagt een lange, zware ploeg op 't hoofd. De kerels kuieren. Ik scheld hen uit, en zij schateren. Dan rijden wij rechts naar de buurt Machané Jehoedah, waar de Vrijdagsmarkt wordt gehouden. Het is duidelijk, dat alle marktgangers ons achten. 't Is dan ook niet van allen dag. Twee zoo mooie paarden en een zoo fraai gesteven en gestreken staljongen op een witgrijs ezeltje. 'Adil', zeg ik, wonderlijk verzadigd: 'iedereen acht ons'. 'Ja', zegt mijn vriend Adil Effendi: 'maar als wij nog twee dames bij ons hadden, óók te paard, dan zou iedereen ons nog meer achten.' Ali koopt nu fijne roode ramenassjes en dunne, versche prei. Want mijn vriend Adil Effendi is wel bijna een Europeaan. Maar hij versmaadt toch een fijn rood ramenasje en jonge, versche prei met zout bij zijn boterhammen niet.

Dan rijden wij van de buurt Machané Jehoedah af. Den Jaffastraatweg op. Het ziekenhuis 'De Poorten der Gerechtigheid' langs. Ik zucht. Hoe lange dagen heb ik daar met den Dood gelegen? En Adil zegt iets, dat héél lief is. Hij zegt altijd iets, dat lief is, als wij langs het Gasthuis rijden.

III.

Rechts. En de bergen in. Hier zijn geen wagenwegen meer. Alleen de voetpaden, waarlangs de Fellachen naar hunne dorpen gaan. De zon is nu héél hoog gekomen en heeft alle schaduwen uit de dalen opgejaagd. Het is alles weer een blauwe hemel en vol van gloed. Dit jaar zijn de groote regens dadelijk begonnen, zonder de kleine. Het dorre land is al weer opgekomen. Er bloeien al bloemen, lichtblauwe en paarse. Er komt gras. Maar de kale bergen houden het water niet vast. Het helt af naar de wadis. En ook de wadis loopen leeg. Blijvende rivieren zijn hier niet. Na een week van zon als een zomerzon, is alles weder droog. Alleen aan het land zien wij, dat zijn dorre dagen voorbij zijn. Als de regen doorzet, zullen ook weldra de wellen weder openbreken. De weg windt zich de bergen op, de bergen af. Wij rijden smal en voorzichtig. Losse huizen, zooals die in Holland zijn, die ziet men niet. Er zijn de dorpen op de heuvelen. Maar daarbuiten niet. De menschen zijn blijkbaar bang geweest in dit onveilige land, te wonen buiten de dorpen. Hun land ligt daardoor dikwijls héél ver van hun woonhuis af. En een boerderij, te midden van haar werkvelden, dat zien wij hier nog niet. Het land lijkt daardoor héél verlaten. Dadelijk buiten een dorp, dan is er niets meer. Voor het onderwijs is dat gemakkelijk. Een school in ieder dorp en alle kinderen in het bereik.

En ineens: als wij rijden, heeft mij de Eeuwigheid bevangen. Het is een héél wonderlijk gevoel, waarover ik niet denken en niet spreken kan, omdat alle denken en spreken tijdelijk is. Misschien, als ge ook eenmaal naar het Land van Samuël rijden zult, met Adil Effendi vóór u op het bruine paard, en Ali achter u op den kleinen

ezel, dat dan de Eeuwigheid ook u bevangen zal. De wereld lijkt nu heelemaal van speelgoed. En het rijden is als in een droom.

Het ochtendmaal is een verhaal. Adil Effendi vindt een héél mooi plaatsje. Een veld tusschen zonnige steenwallen. De paarden worden dus losgebonden. Zij krijgen eten in mooie kemelsharen etens-zakken. Arabisch huiswerk, dat natuurlijk wel door fabriekswerk zal worden verdrongen, maar waarover wij ons nu nog verheugen. En het ezeltje, omdat het maar een gehuurd ezeltje is, krijgt niets. 'Een ezeltje', zegt mijn vriend Adil Effendi: 'eet alleen des morgens en des avonds. Als men hun eten geeft onderweg, worden zij lui. Ook is het een dwaasheid den ezel van een ander eten te geven'. - 'Ja', zegt Ali: 'dat ware een dwaasheid. Wie 't weet, zal om ons lachen'. Wij zitten op een mooie, grijsgeweven deken. En Ali van ons af op een zonnig, steenen walletje. Maar hij krijgt eerlijk van alles: het brood, de eieren, de zoete citroen. De fijne, roode ramenasesjes. En de frissche, jonge prei, die men eet, gedoopt in zout

IV.

Dit is Bet Iksa. Een héél klein hoopje huizen, vlak bij Nebi Samwîl. Chaplin stelt dit Bet Iksa gelijk met Eben Haëzer, waarvan gesproken wordt in I Samuel IV: 1 'En Israël toog uit den Filistijnen tegemoet ten strijde, en legerde zich bij Eben-Haëzer, maar de Filistijnen legerden zich bij Afeh'. Conder zoekt dit Eben Haëzer in Deir el Azar. En Afeh in Fikieh, dichtbij Bab-el-Wad aan den weg van Jeruzalem naar Jaffa, waar de bergen van Juda dalen naar de vlakte van Saron.

Maar dat is alles lang geleden. Nu is Bet Iksa een voddig hoopje huthuizen. Maar wel heerlijk, luchtig op een heuvel met zijn verre uitzichten de vlakte in. Wij brengen een bezoek bij de vrouw van Mohammed, den Arabier van het jongensweeshuis. Zij woont in één krottenhofje met de twee vrouwen van Galed, den Arabier van het meisjeswees huis. Het geheele hoopje huizen, dat Beth Iksa heet, loopt nu natuurlijk leeg om ons te zien en ons te achten. De vrouw van Mohammed is de vrouw van den dag. Zij krijgt een geschenk van een shilling. En de twee vrouwen van Galed krijgen samen een shilling. Akil, de oudste zoon, is aan het ploegwerk, op dezen mooien dag, dien Allah zeker voor de ploegers geschapen heeft. Zijn zusje, Hamda, is aan de waterwel. Zij is vandaag niet naar school, omdat het Vrijdag is en Beth Iksa geen school heeft. Iedereen is tevreden.

Wij zijn bij de waterwel gekomen. En dit is de dochter van Mohammed, die lui en langzaam een Amerikaansch petroleumblik met het welwater vult. Ik herken haar. Maar zij herkent den chawadja niet, ofschoon wij elkander pas nog hebben gezien, toen zij in het weeshuis is gekomen om haren vader Mohammed aan te zeggen, dat de Muchtar van het dorp heeft aangemaand tot betaling van drie pond grondbelasting. En gedachtig aan het mooie bijbelverhaal, dat wij pas hebben gelezen, zeg ik: 'laat mij toch een weinig water uit uw petroleumblik drinken'. Had zij nu gezegd: 'Drink, mijn heer. Ik zal ook voor uw zwart Arabisch loopertje putten. En ook voor het mooie, bruine paard van Adil Effendi. En ook voor het ezeltje, waarop Ali rijdt. Ofschoon het eene dwaasheid is, het ezeltje van een ander water te geven. Totdat zij voleindigd hebben te drinken'. Dan hadden wij haar wellicht een gouden voorhoofdsiersel gegeven, zwaar een halve sikkal. En twee armringsen aan hare handen, gewicht tien sikkalen goud. Maar de dochter van Mohammed antwoordt heel eenvoudig: 'Als ik twee piaster krijg'. Ali slaat zijn handen boven zijn

moorzwarde hoofd samen. Adil kijkt boos. En ik berisp haar: ‘Gij dwaze Hamda! Ziet gij niet, dat gij spreekt tegen een van de chawadja's uit het weeshuis, waar uw vader werkt? Zeker zullen wij straks op onze paarden terugrijden naar El-Kuds. Wij zullen uwen vader Mohammed vertellen, welk een dwaze, onbeschaamde dochter hij heeft. Zeker, dat hij zich schamen zal. En zeker, dat ook uw broer Akil zich schamen zal. En dan doet de dochter van Mohammed, wat alle dochters van alle Mohammeds in deze omstandigheden zouden hebben gedaan: zij slaat haar rok over haar hoofd en holt huilend den heuvel af.

V.

Wij nu zijn weder gezeten op paard en ezeltje. En wij zijn gekomen in Nebi Samwîl: de profeet Samuël. Het oude Mizpah. Aan de plaatsnamen kent gij het land. Het oude Holland is een laag land. Gij vindt er de namen dam, sluis, broek, voord. Dit Land van ons is een land van heuvels en waterbronnen. En Mizpah beteekent: ‘hooge uitkijkplaats’. De M. is in Hebreeuwsch en Arabisch een dienstbare letter. En de stam is Z (= de emphatische S) P.H. Oudtijds behoorde de stad tot den stam van Benjamin. (Josua XVIII: 26.) Koning Asa maakte er eene sterke stad van. (I Koningen XV: 22.) Gedalia was er landvoogd van Nebukadnezer na de verwoesting van den Eersten Tempel en werd er vermoord. (II Koningen XXV: 23-25. Jeremia XL: 10 en XLI). Het was een vergaderplaats van het Volk, blijkbaar min of meer heilig. (Richteren XXI: 1) Samuël verzamelde het Volk te Mizpah en sloeg de Filistijnen (I Samuël VII: 5-12). In den tijd van Nehemia bouwden de mannen van Gibeon en die van Mizpah aan de werken van Jeruzalem. (Nehemia III: 7.).

Dat Nebi-Samwîl het oude Mizpah is, werd vastgesteld door den Amerikaan Edward Robinson (1794-1863). Hij heeft precies gedaan, wat wij allen doen moeten. Hij heeft het land bezocht. Hij heeft het Land beleefd. Hij heeft de lijnen van de bergen en de dalen teruggevonden. Men kan de Heilige Schrift alleen lezen in het Heilige Land. Al de andere landen zijn duister.

VI.

Het dorp is eigenlijk niets. Er zijn nog héél oude muren in de rotsen uitgehouwen en groote bouwstenen, waarschijnlijk uit den tijd van Asa. In de twaalfde eeuw en later vormde zich de legende, dat deze plaats Ramathaim-Zofim was, de geboorteplaats van Samuël (I Samuël 1: 1) ofschoon dit in Efraïm moet hebben gelegen. Gelijk ook blijkt uit den tocht van Saul naar Samuël, op zoek naar de verloren ezeltinnen (I Samuël IX). De kruisvaarders hielden de plaats voor het oude Silo. Zij bouwden er in het midden van de twaalfde eeuw een kerk. Thans de Moskee. Maar de moskee is nu zwaar beschadigd in den laatsten oorlog, zoo door de Turken, zoo door de Engelschen. De minaret is afgeschoten. Een deel van het dak in puin. Maar men herstelt weer.

Bij de moskee, hoog op dien heuvel gelegen, stijgen wij af. Want Adil Effendi kent den sjeikh, die de moskee bewaart. Zeker zal hij ons de moskee nu laten zien. En ook het graf van den profeet Samuël, dat anders ongaarne aan ongelovigen wordt getoond. De waarde sjeikh komt ons reeds tegemoet. ‘Mijn vriend’, zegt Adil Effendi:

‘spreek nu geen Arabisch... hij zal u niet achten.... Fransch of Engelsch kunnen wij spreken met zooveel fouten als wij maar willen. Hij verstaat het niet. Hij zal ons achten’. Adil verzekert nu den waarden sjeikh, dat ik de eigenaar ben van de grootste courant, die ooit in Holland is vertoond. Ook zou zonder mij de Jeruzalemsche rechtsschool allang te gronde zijn gegaan. Hij verzekert mij, dat deze sjeikh een groote sjeikh is. Van eene beroemde Jeruzalemsche familie. Maar hij spreekt een tikje los en een tikje slordig. Want een sjeikh is toch maar altijd min of meer een schnorrer. En hij, Adil Effendi is wel geen Husseini, geen Dajani en geen Naschischibi. Maar zijn vader was toch een rijk man. En hij heeft aandeel in land, in huizen, in paarden en in stallen. Maar het ezeltje is gehuurd. Wij mogen nu het graf van den Profeet zien. Een tombe met groen laken bekleed in een leege, bleeke, hal. Wij krijgen ook een kopje koffie.

VII.

Dan gaan wij naar het platte dak. Wij zien het uitzicht, wonderbaar. Wij zien den heuvel van Ramallah, waar de Christenen wonen. En het dorp Bêt Haninâ, waar wij straks heen zullen rijden. De heuvel Tel-el-Fûl, het oude Gibeon Benjamin (Richteren XIX: 5). En de bergen over den Jordaan, waar Moab is. In het Zuidoosten het mooie speelgoed van den Olijfberg en van Jeruzalem. De rondgekopte Frankenberg, waar de kruisvaarders hebben gestreden tegen de Mohammedanen. En Bethlehem, Lifta, waar het water is. Een hoopje huizen: Ramla. Een streep van geel: de duinen. En daar achter de Middellandsche Zee.

Heel het Land ligt voor ons open. Wie lezen kan, leest hier de Heilige Schriften met een eeuwig gemak. Dit dorp, dichtbij, maar wat lager, is El Jîb. Het oude Gibeon, waarvan de bewoners Jozua zoo leelijk en listig hebben beetgenomen. (Hoofdstuk IX.) Bij den vijver van Gibeon ontmoetten elkander Abner, de zoon van Ner met de troepen van Isboeth en Joab, de zoon van Zerûja met de troepen van David. (II Samuël II: 12). Ook Jeremia (XLI: 12) spreekt van ‘het groote water, dat bij Gibeon is.’ Nog altijd vindt men waterwerken bij El Jib. En ik lees dit Land, wonderlijk bevangen.

Wij nemen afscheid van den sjeikh. ‘Mijn vriend,’ zegt Adil Effendi, wanneer wij weder rijden: ‘leer van mij nu, hoe men omgaat met deze sjeikhs. Wij hebben nu het graf: gezien. Wij hebben een kopje lekkere koffie gehad. En gij zijt boven op het dak geweest, ofschoon het eene dwaasheid is, zich zoo te vermoeien voor niets. En een baksjisj heeft hij niet gewild. Waarom? Omdat wij gekomen zijn als groote heeren met een jongen, die achter ons op een ezeltje rijdt. Hij acht ons. Maar als wij gekomen waren zonder ezel en zonder jongen, hij zou ons niet hebben geacht. En wij zouden het graf niet hebben gezien. Vergeef mij nu, dat ik zoo vrijmoedig met u spreek, ofschoon gij zooveel ouder zijt. Maar in uw land zijn, geloof ik, geene sjeikhs. Hoe zult gij weten, hoe men met hen omgaat?’

VIII.

Bet-Hanînâ is maar een héél klein hoopje dorp. Misschien is het Elon beth Hanân (I Koningen IV: 9.) of Ananja, waarover geschreven staat (Nehemia XI: 32). ‘De

kinderen van Benjamin woonden in Anátoth, Nob en Ananja'. Anatoth, de Stad van Jeremia, is het tegenwoordige Anata. Nob, waar David henenvlucht voor Saul, (I Samuël XXI) is misschien het tegenwoordige Scha'fat, tusschen Jeruzalem en Ramallah, twintig minuten van de Stad af.

Tegen den middag legeren wij aan den heuvel, waar het dorp van Er-Râm bouwt, door Robinson gelijkgesteld met Rama. Het beteekent 'Hoogte' ongeveer gelijk 'Mizpah', een naam, die veel voorkomt in dit heuvelend land. En daardoor is veel verwarring ontstaan. Dit Rama behoorde, evenals Gibeon en Beëroth tot den stam van Benjamin (Josua XVIII: 25). Het wordt genoemd in de geschiedenis van de vermoorde vrouw. (Richteren XIX: 13). Jesaja ziet het bevend voor Sanhéribs leger. (Jesaja X: 29.) Hoséa noemt het in zijne vermaningen (Hoséa V: 8). In Ezra's tijd keerden zijne bewoners uit de Babylonische ballingschap terug. (Ezra II: 26.). Basa, de Koning van Israël, versterkte Rama als een vesting tegen Asa, den Koning van Juda. (I Koningen XV: 17.). Jeremia denkt er het graf van Rachel: 'Er is eene stem gehoord in Rama, eene klage, een zeer bitter geweent. Rachel weent over hare kinderen; zij weigert zich te laten troosten over hare kinderen, omdat zij niet zijn'. (Jeremia XXXI: 15). Dat het graf van Rachel te Rama was, staat hier niet. Het is ook strijdig met Genesis XXXV 16-19, waar staat, dat Rachel is begraven aan den weg naar Efratha, hetwelk is Bethlehem. En met Genesis XLVIII: 7. Daarentegen spreekt Samuël weder van 'het graf van Rachel, aan de landpale van Benjamin', Er is natuurlijk over deze vraag veel geschreven. Een héél makkelijke oplossing is wel deze: Efratha in Genesis te beschouwen als een schrijffout voor Beëroth, dat in het Hebreeuwsch met dezelfde letters geschreven wordt, en in Benjamin ligt. De verklaring 'dat is Bethlehem' zou dan later zijn bijgevoegd, omdat men geen plaats Efratha kende. De jongere profeet Micha schrijft: 'En gij, Beth-lehem Efratha! zijt gij klein om te wezen onder de duizenden van Juda?' (Hoofdstuk V: I).

IX.

Ik denk over al deze plaatsen met angstige verlegenheid. Het land overziende, lees ik een boek. Lees ik verkeerd en gevaarlijk? Mijn vriend Adil Effendi heeft geen last. Hij heeft het middagkamp opgeslagen aan den heuvel, waarop Rama ligt. De mooie paarden eten weer begeerig uit de fraaie Arabische haverzakken. Het ezeltje, dat nog altijd aan een ander toebehoort, krijgt weder niets. Het staat, o, zoo lief en droevig, aan een klein boompje gebonden. Adil verzekert mij nogmaals, dat ezeltjes niet willen loopen, als zij eten onderweg. 'Ja, heer,' zegt het zwarte smoeltje van Ali: 'Adil Effendi heeft gelijk... ezeltjes loopen alleen als zij honger hebben.' Dien middag heeft het zwarte smoeltje van Ali een kippenpootje gegeten.

En in dit Heilige Land doen wij allerlei doodgewone dingen: liggen op een grijze paardedeken, eten van een koude kip. Wij hebben ook nog fijne prei, zoete citroenen en olijven in mosterd. Hierboven bouwt Rama. Dit is de weg naar Sechem, dat nu Nabloes heet. Dit is Adil Effendi. En dit ben ik, ik, ik.

Maar de Sabbath roept ons naar Jeruzalem. Het is drie uur. Nu niet meer dralen. Voor vieren binnen zijn. Wij zullen wegdraven langs den grooten straatweg. Geen sprake, dat een ezeltje, zelfs een uitgehongerd ezeltje, ons zou kunnen bijhouden. Dus nemen wij afscheid van Ali, die nog altijd moorzwart is. En van het ezeltje, dat nog altijd aan een ander toebehoort. En wij draven daarheen. Langs Scha'fat, dat eenmaal Nob was. En de stad in. Wij zien, dat het dicht bij den Sabbath is. Mijn

Joodsche vrienden gaan al naar huis. Wij draven, en wij groeten links en rechts: 'Schalom, schalom.' De menschen kijken. Wat mooie paarden. Zoo mooie paarden zijn zeldzaam. in Jeruzalem, dat Adil Effendi. El-Kuds noemt.

En lang voor vieren staan wij stil voor de poort van mijn hofuin. In het weeshuis daarnaast spelen nog de jongens. Geen gebeden begonnen? Adil Effendi is al in onderhandeling met een straatjongen over het naar den stal brengen van mijn zwart dravertje. Want als hij dat zelf deed, wie zou hem achten?

Nr 194 Hamame trouwt⁺

⁺23-12 1920 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 2 dec.

Hamame, dat Duifje beteekent, is een van de Jemenietische dienstmeisjes van het jongensweeshuis. En zij gaat trouwen. Het wordt wel tijd, want Hamame is al meer dan twintig jaar. Maar zij is niet gelukkig in de liefde geweest. Dit is haar tweede verloofde, een weduwnaar. Het eerste huwelijk heeft Hamame laten afgaan. En dat heeft haar acht pond sterling gekost, gelijk in de verlovingsvoorwaarden was overeengekomen. Geen kleinigheid voor een dienstmeisje van een jongensweeshuis. Achteraf blijkt Hamame, dat Duifje, beteekent, zich te hebben vergist. Zij houdt eigenlijk niet van haren tweeden verloofde. Maar weer een huwelijk laten afgaan? Het zal haar weer acht pond kosten en iedereen zal haar uitlachen. Dus, wordt overeengekomen, dat Hamame met den weduwnaar trouwen zal.

En nu al de moeilijkheden op den weg der liefde! Het geld, dat noodig is voor een zwart pak en een nieuwe fez. Voor een witte bruidsjapon met een sluier van wit en zilver. Voor nieuwe schoenen en voor nieuwe zakdoeken. Er zijn nu lange besprekingen met de moeder van Hamame, die een heks is. Klein, verbruind en mager.

En zal de vader van Hamame, de heer Mozes Azirie, voor dezen grooten dag uit Egypte overkomen? Dat hij bij de heks vandaan geloopt is, spreekt vanzelf. Hamame heeft hem nooit gezien. Zal hij komen? En vooral: zal hij eene bijdrage sturen in de kosten van den onvergetelijken dag?

En zal Reine worden uitgenoodigd, de Jemenietische keukenvrouw? Er zijn vreeselijke dingen gebeurd tusschen Reine en Hamame. Natuurlijk zijn ze geen van beiden begonnen. Hamame heeft Reine vreeselijk beledigd. Zij heeft gezegd: 'Gij, Reine, zijt een dief. En uwe zuster, die te Rischon le Zion woont en wascht voor de Engelsche soldaten in Ludd, uw zuster is een slechte vrouw.' Het spreekt wel vanzelf dat Reine toen tegenmaatregelen heeft genomen. Zij is naar de synagoge der Jemenieten gegaan. Zij heeft de Heilige Ark geopend, en zij heeft Hamame met den weduwnaar en de beide familiën tot in het derde en vierde geslacht plechtig vervloekt. Het is twijfelachtig of zij nu zal worden uitgenoodigd.

Wij krijgen een mooi biljet van goud op zijde-papier. Een tak met vogeltjes. De letters van het Duifje en haar weduwnaar S. en H. Daartusschen in een boog de spreuk: 'Stem van geluk en stem van vreugde. Stem van bruidegom en bruid.' Daaronder weer een dubbele driehoek met 'Zion' er in. Daaronder een bloementak. Dan de uitnoodiging: 'De moeder van den bruidegom, madam Hamame Jozef Saïed en de vader van de bruid R. Mozes Azirie en echtgenooten hebben de eer UEdede uit te noodigen op de bruiloft van hunne kinderen Salomo en Hamame. En die ons de eer aandoen, zullen wij eeren! Huwelijksinzegening, zoo God wil, Vrijdag 15 Kislev

5681, om twee uur Europeesche tijd, precies, in het huis van den vader der bruid, in de buurt 'Hut des Vredes'. Geen wonder dat wij gaan!

II.

De feestelijkheden beginnen des Donderdagmiddags voor de vrouwen. Wanneer wij het huis van den vader der bruid in de buurt 'Hut des Vredes' binnenkomen. En wij overzien de schare. Reine is niet uitgenoodigd. De Heks heeft niet gewild. Wij hooren ook, dat R. Mozes Azirie niet gekomen is. Ook geld heeft hij niet gestuurd. Maar wel een mooien brief. En daar doen we het dan maar weer mee. Het geheele vertrek is volgestampt met Jemenietische dames en Jemenietisch kroost. Enkele zijn al Europeesch gekleed. Maar de meeste Jemenietisch, bont, dat kakelt. Zij hebben veel goud, goed uitgesneden en geslagen. Want de Jemenieten zijn mooie goudsmiden. En zij zitten op den grond, zóó dicht aaneen, dat wij er haast niet meer bij kunnen. Wij krijgen, natuurlijk een eereplaats, vlak bij Hamame. De bruidegom is niet aanwezig. Het zou niet passen. Hamame zit als een pop in wit met sluier van wit en zilver. Zij mag geen woord zeggen en zij moet zedig haar oogen neerslaan. Het is wel heel moeilijk, maar wij vertrouwen, dat zij na de bruiloft haar schade wel weer zal inhalen. Naast Hamame zitten de bruidsmisjes, eveneens popwit, popstijf, ieder met een hooge, witte kaars ter hand. Alle dames rooken. Sigaretten of stevig een Turksche waterpijp. Er is ook zang, handgeklap en een geweldige muziek van pauken en blikken pannen. En de tractatie. Een royale tractatie. Er wordt een groot waschbekken binnengebracht met gepelde kersaussies, noten, amandelen. Een kleiner met granaatappelpitten. Ieder krijgt een zakdoek vol. En dan maar muizen. Gelukkig, dat dit Hamame geen geld kost. Want ieder van de gasten betaalt. Alles is hier tegenwoordig duur. Ook de bruiloften. Het minste is nu al twee shilling. Wij hebben een pond gegeven. Maar iedereen acht ons dan ook. Wij worden ook op het middagmaal genoodigd: brood, vleesch en hilbe, een Jemenietisch gerecht van peper met peper.

Het is een heel mooi feest. De moeder van Hamame straalt. Zij heeft een bloeienden rozen peignoir met zwierige witte kant aan hals en mouwen. En zij, het wijf fel, bruin. Een heks. Als het medeloopt, houdt zij nog over.

Alle meubelen zijn uit het kamertje gedaan. Alleen het groote ledikant is gebleven. Daarin slaapt, op een rijtje, lief en rustig, het kleine kroost. Soms als er een wakker wordt - er liggen er negen - dan staat een Jemenietische moeder op en zij geeft haar kindje het moederdrinken. Er is een héél jong en héél mooi Jemenietisch moedertje, waarbij een héél mooi Jemenietisch jongetje behoort. Ik mag het zoo prijzen: 'wat een aardig jongetje is dit'. Maar zij kijkt mij aan, verschrikt en verontwaardigd. Welk een gevaarlijke dwaasheid een kind zóó te prijzen. Wil ik, dat het Booze Oor het hooren zal! Dus schudt het mooie Jemenietische moedertje het mooie Jemenietische jongetje gevaarlijk door elkander. En zij misprijst het: 'Dit is een vreeselijk kind. Slecht en leelijk. God heeft mij wel gestraft. Maar wat zal ik doen! Een arme vrouw'. Aan de beleefdheid ten aanzien van het Booze Oor is hiermede voldaan. Zij pakt nu den lieven kleinen knaap weder beet. En zij legt hem te slapen lekker in het rijtje van de kleine maffertjes.

III.

Des avonds gaan wij naar het feest van de mannen in een ander huisje in de buurt: 'Hut des Vredes'. Het is er natuurlijk heel vol. En heel heet. Er is muziek. En er zijn psalmzingers met luide stemmen en gevaarlijke handslagen. Er is natuurlijk tractatie: gezouten erwten, noten, amandelen, granaatappels. En er is een stevige flesch. Zure lichtgegiste wijn. En een drank, duivelsch, dien wij zelf stoken uit gedroogde rozijnen. Er wordt ook gedanst. Maar niet mannen met vrouwen. Het zou niet passen. Wel komen de dames af en toe eens om een hoekje kijken. Doch zelfs dat is al nieuwerwetsch. Hier danst een groote magere man. Een lange, zwarte jongen. Misschien is hij wel de duivel. Doch het zou niet passen hem dit te vragen. Die met hem mede danst, maar zij raken elkander niet aan, is een slanke, donkere Jemenietenknaap van vijftien jaren, die Jozef heet en schoenmaker is. Maar hij is ook de beste danser van de gemeente. Daar gaat de muziek en het handengeklap. De man en de jongen, heel aandachtig en voorzichtig gaan. Zij zien, strak getoomd, naar elkanders vesten. Naar elkanders gebaren. Langzaam, weinig bewogen in den aanzet. Maar de muziek wordt wild. De handen van de gemeente slaan sneller. De man en de jongen sneller gaan. Ademloos. Muziek, muziek, muziek. De handen, die hel slaan. De jongen. De man. Ademloos. Uit, uit, uit.

Geheele verhalen worden zoo door de Jemenieten gedanst. Zij dansen van den avond tot den morgen.

Als de jongen Josef weer wat op zijn adem is gekomen, krijgt hij natuurlijk een backschisch. En ik mag wel vragen welk verhaal in dezen dans is uitgebeeld. 'Mijnheer,' zegt het jongetje Jozef blozende: 'dit is een dans op den herbouw van den Heiligen Tempel'. En dan te weten, dat ik mij den herbouw van den Heiligen Tempel altijd héél anders had voorgesteld.

IV.

En des Vrijdagmiddags, twee uur, in het huisje in de buurt: 'Hut des Vredes' hebben Hamame en haar weduwnaar elkander gekregen. Mannen en vrouwen ditmaal bij elkander. En al het kroost maar weer veilig en uit de voeten in het groote ledikant. In rijtjes en op stapeltjes. Er is weder de wilde muziek. Een Jemenietische jongen slaat twee trommels te gelijk. Een groote, donkere, sombere. En daartegen in een kleine, die gespannen, luid kraait en schatert. Onder een groot spektakel krijgen zij elkander. De zeven zegeningen worden uitgesproken, heilig en zinnelijk tegelijk. Twee oude mannen dansen de voorgeschreven heilige dansen voor het bruidspaar. Wonderlijke windingen en wendingen van de machteloze lijven. Maar precies gelijk het behoort. Dansen voor het bruidspaar is een heilige taak, waarmee de oudsten en waardigsten worden vereerd. Het mooie jongetje Josef kijkt toe. Hij danst toch anders.

In een optocht brengen wij dan Hamame en den getroosten weduwnaar in de echtelijke woning. Ook in de buurt, die 'Hut des Vredes' heet. Natuurlijk met muziek voorop. Dan de witte bruidsmisjes met de witte kaarsen, die vlammetjes fladderen op den wind. Het bruidspaar en de gasten. Naar rang en stand. Er is de oude rabbijn, die de zeven zegeningen op zijn geweten heeft. Een paarse kaftan en een wit geweven schouderjaaltje. De zoele, gebroken lucht. De wind. Maar nog geen regen, al is er al vochtigheid. Wij gaan heel langzaam en waardig, zooals de muziek ons laat gaan. Alle menschen van de Hut des Vredes komen uitgelopen. Een heel klein steegje en een heel klein huis. Daarin wij wegduiken. Ik ril. Morgen begint haar het slaafsche leven. Hamame is getrouwd.

Nr 195 Jeruzalem-Madrid⁺

⁺29-12 1920 A., 10. Gedat.
Jeruzalem 3 dec.

Mooie dingen, tapijten, meubels en genoegelijke kleinigheden, zijn eigenlijk zeldzaam in Jeruzalem. De winkels zijn vodden. De Jaffastraat is een prullemand. Men mag eens een mooi tapijt zien in den winkel van de Amerikaansche kolonie. Of roode gordijnen van Damascus, als roode wijn, in den winkel van Terzis. Dat is allemaal ondenkbaar duur. Het kunstwerk van Bezalel is koud. Miss Landau heeft vele mooie dingen bijeengebracht gedurende een werktijd van meer dan twintig jaren te Jeruzalem.

Wij zitten aan tafel. Ik kijk in mijn glas wijn. En ik denk, hoe ver ik van Holland en van Jeruzalem af ben. De gastvrouw boven aan de tafel. Links Harry Sacher van den 'Manchester Guardian', die zich hier als advocaat en journalist heeft gevestigd. Uwe stadgenoot, juffrouw Van Gelder, die het internaat bestuurt. Mr. Van Vriesland en Miss Lapin, de jonge, toegewijde onderwijzeres. Open, eerlijk, luid. Mijn vriend Adil Effendi acht haar wel, maar toch niet bovenmate. Onderaan zit ik zelf. Wat is het: droefheid of vreugde? Links naar bovenop: Mrs. Saphir, de oudste leerares. 'Ja', zegt Adil Effendi: 'zij spreekt bijna alleen met generaals. En zij had met Djemal Pascha kunnen trouwen, als zij maar gewild had. Ik acht haar.' Dan: Mr. Saphir, een bloedverwant, redacteur van 'Doar Hajom', leider van de Sefardische oppositie, trouwens weer rustig geworden, tegen de Zionistische Commissie. Een nieuwe onderwijzeres. En daarnaast, links boven aan de tafel, de man voor wien ik het meest gekomen ben: prof. dr. A.S. Yahudah, hoogleeraar aan de universiteit te Madrid. Wij zijn allen verscheiden. En wij zijn allen één: Palestina, Jeruzalem.

II.

Ik heb afgesproken met prof. Yahudah, Zondagmorgen. Hij is hier voor een familiebezoek. Maar toch ook zeer in beslag genomen. Lezingen her en der. Ook eene in het Arabisch voor genoodigde Arabieren. Dezen mooien, rustigen Zondagmorgen vind ik hem in zijn moederhuis in een hof aan de Jaffastraat.

Een reus van een man. Een veertiger. Een zoon van eene oude familie uit Bagdad. De familie van zijne moeder is uit het oude Spanje geboren. Zijn vader en grootvader zijn in Engelsch-Indië geboren. Hij zelf hier te Jeruzalem. Engelsch onderdaan. Zijn vader was een welgesteld koopman. En een glad paedagoog. Zijn geleerd zoontje kreeg huisonderwijs. Doch niet alleen, maar samen met een aantal buurkinderen. Was de kleine Yahudah weer de knapste, dan zocht zijn vader een nog knapperen leerling als gangmaker. Dat was in den goeden tijd toen een meester twintig frank per maand verdiende, een rotel (= drie K.G.) drijven een halven piaster (= zes cents) kostte, en een rotel meel twee en een half piaster. Toen hij twaalf was, kon hij zelfstandig Talmud leeren en kende al verscheidene talen. Zijn moedertaal: Spanjoliet, de taal, die de nakomelingen van de uit Spanje verdreven Joden in het nabije Oosten nog steeds spreken. Het Spanjoliet is veel dichtter bij het Spaansch gebleven dan bijvoorbeeld het meeste Jiddisch bij het Duitsch. En vooral is de uitspraak van de Spaansche woorden in het Spanjoliet zuiver Spaansch gebleven. Onder den invloed

van het Fransche onderwijs van de Alliance is het Spanjoliet der jongeren minder zuiver.

Naast Spanjoliet kende de jonge Yahudah Arabisch en Hebreeuwsch. Hij was een van de eerste jongeren, die Hebreeuwsch sprak. Op zijn veertiende, vijftiende jaar naar Londen, om te studeeren. Daar hij niet tegen het klimaat kon, verhuisde hij naar Duitschland. Gymnasium te Frankfort. Oostersche talen te Straatsburg onder Nöldike. Daarna te Heidelberg onder Kuno Fischer filosofie en Assyrisch onder Bezold. Gepromoveerd bij Nöldike (1904). Hij had toen reeds heel wat gepubliceerd, waarmede bijvoorbeeld in Gesenius-Buhl goed rekening is gehouden (1905). Reeds als jongen had hij trouwens te Jeruzalem al geschreven. Een boek in het Hebreeuwsch over de geschiedenis der Arabieren voor den Islam, met vele correcties op Graetz. ‘Het eenige boek, waaraan ik geld verdiend heb,’ zegt hij boosaardig. Na zijne promotie was hij gedurende negen jaren docent aan de Hochschule für Wissenschaft des Judentums. Gewerkt te Parijs, Londen, Oxford, Petersburg, Darmstadt en Amsterdam. Veel tijdschriftartikelen en een groote uitgave van het boek ‘De plicht des Harten’ van den Spaansch-Joodschen wijsgeer Bahya ben Joseph. Van de Hollanders acht hij het hoogst Snouck Hurgronje, met den hoogleeraar Goldziher te Boedapest een eersten kenner van Arabische civilisatie, wetten en godsdienstgeschiedenis. Hij waardeert ook Wensinck, misschien later een Nederlandschen Nöldike, en T.J. de Boer.

III.

En de betrekkingen tot Spanje? Spaansche publicisten hadden reeds te voren de aandacht gevestigd op de Sefardische Joden, nakomelingen van de verdrevenen van 1492. Gevestigd in het nabije Oosten en spreken nog steeds Spanjoliet. Practische beteekenis kreeg de Joodsch-Spaansche vraag eerst, toen Spanje het protectoraat kreeg voor een deel van Marocco en daarmee over twintig-duizend Joden. Men wilde den afkeer van die Joden tegenover Spanje overwinnen. En tevens wilden de Spaansche liberalen en intellectueelen toonen, dat de tijd van de inquisitie voorbij was. In 1913 werd dr. Yahudah dus uitgenoodigd te Madrid een serie lessen te geven. Die had zulk een succes, dat hij tot gewoon hoogleeraar benoemd werd. Daarvoor was een aparte wet noodig, want hij was Engelsch onderdaan. Hij heeft daarna in Spanje veel gewerkt: archieven in Barcelona, Saragossa en Toledo. Er zijn nog talrijke overblijfselen. Synagogen te Toledo. Een te Cordova in de Maïmonidesstraat. Een te Gerona, de geboorteplaats van Nachmanides (Ramban). Een geheel oud-Joodsch kwartier te Saragossa. Er zijn nog duizenden Spaansche families met Joodsche namen. En men ziet nog vele Joodsche typen.

Het werk van prof. Yahuda heeft veel succes gehad. Hij heeft niet-Joodsche leerlingen, die vlot Hebreeuwsch spreken. Hij heeft gedurende den oorlog een aantal lezingen gehouden in Oxford en Cambridge. Daarentegen hebben zich collega's te Madrid beklaagd, dat hij zijn hoogleeraarschap verwaarloost voor reizen en roem. Hij heeft zelfs ontslag genomen, maar is daarop weder teruggekomen. Thans heeft hij verlof tot einde Mei. En dan? Palestina? Denkelijk niet. Madrid? Misschien. Of misschien in Engelschen dienst. Wetenschap of politiek. Mesopotamië.

IV.

Spanje en de Joden. Voor een zestig, zeventig jaren waren er geen Joden in Spanje. Ongeveer zestig jaar geleden ontstond er in Sevilla een gemeente van Marokkaansche Joden, die echter voor een gedeelte weer zijn teruggedaan. In Madrid is een kleine gemeente met een eigen synagoge. De leden komen uit niet minder dan achttien landen. Barcelona heeft een gemeente van Joodsche oorlogs-vluchtelingen, deels Russen. Natuurlijk is men niet in gebreke gebleven hen van Bolsjewisme te beschuldigen. Dr. Yahudah is toen voor hen opgekomen, geholpen door den Engelschen gezant te Madrid.

Het geheele aantal Joden in Spanje bedraagt goed duizend. Het uitzettings-decreet is feitelijk krachteloos. De godsdienst-uitoefening wordt feitelijk niet belemmerd. Er is een Joodsche Senator geweest, Gustave Bauer. De laatste jaren wordt er propaganda gemaakt voor een terugkeer van de Joden in massa naar Spanje. Men denkt dat zóó: Spanje is achteruitgegaan na de verdrijving van de Joden. Het zal weer opkomen, wanneer de Joden terugkeeren.

Prof. Yahudah is daartegen. Spanje is wel een rijk land. En enkele rijke Joodsche fabrikanten en kooplieden kunnen er misschien heengaan. Als vreemden. Niet opgenomen in het volksleven. Komen evenwel de Joden in massa in Spanje, dan worden ze gemengd in de politieke twisten. Winnen de liberalen het, dan geven de clericalen de schuld aan de Joden. Op het oogenblik zijn de clericalen niet anti-joodsch. Maar ze zouden het wel worden, wanneer het aantal Joden toenam.

V.

Prof. Yahudah en het Zionisme. Hij is al Zionist van heel jong af. Het eerste congres te Bazel. (1897.) Een fotografie van alle afgevaardigden. Herzl in het midden. En ook de jonge Yahuda, nog wel héél jong. Later heeft hij zich min of meer teruggetrokken. Gedurende den oorlog is hij te Madrid samen geweest met Max Nordau voor wien hij eene groote vereering heeft. Zij waren ook samen te Londen op de donkere vergadering. Yahudah-Max Nordau. Zij zijn in de oppositie. Maar van een geregelde oppositie tegen de leiders is bij de gegeven verhoudingen geen sprake. Yahudah verwijt den leiders hun onoprechtheid. Terwijl ze de vergadering naar buiten, ook tegenover de Regeeringen, voorstelden als de beslissende instantie, gaf Lev Motzkin den afgevaardigden te kennen, dat ze geen macht hadden, maar hoogstens een adviseerenden invloed. De oppositie werd door een dienstwillige, propagandistische pers uitgemaakt voor eerezuchtige intriganten. De politiek van de leiders heeft ons het ongeluk gebracht. Weizmann had van de Joden geen geld moeten vragen, maar menschen, arm en rijk. Van de vereenigde regeeringen had hij een algemeen-gegarandeerde Palestina-leening moeten vragen. In plaats dat te doen, heeft dr. Weizmann de Engelsche regeering voortdurend verzekerd, dat het Joodsche Volk wel al het geld geven zou. De rijke Joden, en de Palestinensische kolonisten, zijn door dr. Weizmann voortdurend afgeschrikt. En gekleineerd ten koste van de arbeiderspartijen.

Dr. Yahuda is vooral ontstemd over het onvoldoende finantieele beheer en de onvoldoende rekening en verantwoording. En hier? 'Och' zegt Yahudah: 'in den Turkschen tijd mochten we niets, en wij deden alles. Nu mogen we alles. En wij doen niets.' Waar is het geld, dat de Palestinabevolking heeft opgebracht voor den

Opbouw van Palestina? Is het opgebruikt voor de alles-verslindende administratie? ‘Nee,’ bijt hij: ‘het is voor administratieve doeleinden geleend.’ Waar is het Herzlwoud, waarin nu al jaar in, jaar uit, boomen worden geplant?

De Arabische quaestie. Reeds twee jaar geleden heeft hij dr. Weizmann daarover een uitvoerige uiteenzetting gegeven. Maar er is niets gedaan.

Onze leiders zeggen, dat zij geen geschikte medewerkers vinden. Maar ze schrikken de geschikte menschen af. Weizmann heeft zijn eigen werk gedood en begraven. Nu komt hij en geeft de schuld aan het Joodsche Volk en hij vraagt: ‘Joodsch Volk, wat hebt gij gedaan?’ ‘Dat is een schande, mijnheer, een schande,’ bijt Yahudah mij toe. Ik ben een steen. Wat heeft Palestina met mij gedaan? Dus schroef ik het dopje op den pennehouder van mij. En ik denk: ‘Wie heeft gelijk? Wie zal het rechten?’

Nr 196 Kenteringen⁺

⁺30-12 1920 A., 9-10. Gedat.
Jeruzalem 14 dec.

Het kan verkeeren. Verleden jaar kwamen de slechte berichten voor ons van den Olijfborg, waar de vreemde heerschers zetelden. Militair. Maar in Londen was alles goed. Daar hadden onze leiders, om zoo te zeggen, het Engelsche ministerie in hun zak. Alles zou goed worden: grenzen, mandaat, immigratie, opbouw. Wanneer wij maar zwegen.

En nu? Op den Olijfborg zetelt Sir Herbert Samuël. Wij hopen voor vele jaren. Maar de slechte berichten komen uit Londen. Er is een stemming tegen ons. De ‘Morning Post’, altijd anti-joodsch. Altijd anti-zionistisch. Ze hebben hier een berichtgever gehad. Die is héél pro-Arabisch. Dat wil zeggen: voor Palestina. In Egypte zéér anti-Arabisch. De oud-Minister Barnes, hier geweest, schrijft tegen ons. De predikant, Wittingham Napier, hier geweest, tegen ons. En voortdurend interpellaties, die ons haten. Over het Palestina-opbouwfonds en de propaganda daarvoor gemaakt door den Minister Sir Alfred Mond. Is het waar, dat het bestuur invloed wil oefenen op benoeming van den Hoogen Commissaris in Palestina? Vragen over het Hebreeuwsch. Natuurlijk geeft de erkenning van het Hebreeuwsch als officieele taal eenige moeite en eenige kosten. Vraag: waarom? Omdat in Palestina bestemd is een Joodsch-Nationaal Tehuis te worden gebouwd. En de Joodsch Nationale Taal daar officieel behoort te worden erkend.

Een artikel van Lord Rothermere, broeder van Lord Northcliffe. De Balfour-declaratie dwingt Engeland in Palestina een leger op te houden van Engelschen en Indiërs, sterk achttienduizend man. Dat kost den Engelschen belastingbetaler jaarlijks meer dan zeven millioen pond. Dat deze troepen Engelsche strategische belangen behartigen, Suezkanaal, Egypte, verklaart Lord Rothermere voor onzin.

Iedere beweging heeft hare vijanden. En iedere actie wekt haar reactie. Wij zullen, zoo God het wil, onze vijanden wel te boven komen. Maar dan moeten wij onze beweging heilig houden en zuiver.

II.

De berichten uit Londen. De grenzen. Noord. Het gaat hier om een betrekkelijk kleine strook, maar die de bronnen bevat van de Litani, de Jordaan en de Yarmuk, welke volgens deskundigen noodig zijn voor de bevoeiing en de electricatie van Palestina, terwijl zij voor Syrië geen bijzonder belang hebben. Het Sykes Picot-tractaat trok de grens zóó: van een punt halfweg tusschen Acco en Tyrus oostwaarts tot halfweg den Jordaan. Dan Zuidoostwaarts, dwars door het Meer van Tiberias naar Irbid. Vandaar Oostwaarts naar Bosrah. Safed, een van de vier heilige Joodsche steden, zou Fransch worden. Daarentegen liep de door de Zionisten verlangde grens zóó. Begint aan zee ten Noorden van de monding van de Litani. Met de Litani stroomop langs den Libanon tot een punt Oostwaarts van Sidon. Dan over naar den Hermon. En naar het Zuiden, evenwijdig aan de Hedjazbaan. Later is over een tusschengrens gesproken, die tot Metulla aan Palestina bracht. Maar het levende water aan Frankrijk. De kwestie is heel lang met wisselende kansen, ongeregeld gebleven. Dr. Weismann had zich in een interview met eenen schrijver uit New York niet zeer hoopvol uitgelaten over de grenzen en het mandaat. Maar daarna scheen de toestand weder wat verbeterd. 'Times' en 'Daily Telegraph' steunden ons. Tot de Fransche bladen met berichten kwamen, dat Engeland had toegegeven. En gisteren een telegram van de Zionistische Commissie te Londen aan de Zionistische Commissie hier: 'De regeling van de grenzen van Eretz-Israël is niet, gelijk wij gehoopt hadden, maar toch ook niet gevaarlijk.' Meer weten wij officieel tot dusverre niet. Er zijn al weer on-officieele troostberichten gekomen. Fransche en Zionistische ingenieurs zouden samen de kwestie van de waterwellen nog nader regelen. Palestina zal krijgen, wat het noodig heeft. We zullen er maar weer het beste van hopen. Waarom is Frankrijk zoo tegen ons geweest? Om in het Oosten te laten zien, dat het zijn wil weet door te zetten tegen Engeland? Om de Groot-Libaneezen te bevredigen? Anti-Zionisme? Gouraud?

Een emotie. De 'Doar Hajom' van 24 November had met groote letters op de vóórpagina: 'Gouraud eischt in het parlement een krachtige Zionistische immigratie en een Joodsch verdedigingsleger.' En binnenin een telegram van den bijzonderen berichtgever uit Parijs: 'Gouraud heeft uiteengezet, waarom Frankrijk in Syrië zulk een groot en duur leger noodig heeft. Vereeniging van Mustapha Kemal Pasja met de Bolsjewieken. Misschien een aanval op Syrië en Palestina. De politiek van Frankrijk en Engeland moet nu zijn, met alle middelen een groote Joodsche immigratie naar Palestina te bevorderen, en een Joodsch verdedigingsleger te vormen, dat deze landen verdedigen zal tegen het Bolsjewieksche-Kemalistische gevaar. Generaal Gouraud eindigde zijn rede met een oproep aan de Fransche Zionisten om te ontwakken uit hunnen slaap en de Zionistische propaganda te steunen.'

Tot zoover het telegram in de 'Doar Hajom'. Generaal Gouraud Zionist. En het Joodsche volk de verdediger van Engelsche en Fransche belangen in Voor-Azië. Ben Jehodah schreef er dadelijk een enthousiast hoofdartikel over. Maar ziet: daar komt het tweede dagblad 'Haäretz'.

Zij verklaren in alle groote Fransche couranten verslagen van de rede van Gouraud te hebben gelezen. Maar geen enkele courant had deze passages. Hoe zit dat? De 'Doar Hajom' heeft al een antwoord beloofd. Het telegram uit Parijs van hunnen berichtgever heb ik trouwens zelf gezien.

III.

Binnen onze grenzen. Welke rechten? Het mandaat. Velen achten de termen van het mandaat van bijkomstige beteekenis. In dit land hangt bijna alles af van den persoon van den Hoogen Commissaris, zoolang de regeeringsvorm niet parlementair is. Een ongunstig mandaat met bijvoorbeeld Sir Herbert is beter dan een gunstig met bijvoorbeeld Lord Rothermere als Hooge Commissaris. Anderen willen daarentegen in het Mandaat van den Volkerenbond aan Engeland reeds gunstige voorwaarden zien vastgelegd voor den opbouw van een Joodsch-Nationaal-Tehuis. Of in een aparte overeenkomst tusschen Engeland en de Zionistische Organisatie. De 'Jewish Chronicle' heeft altijd een goed geschreven mandaat voorgestaan. Ook Jabotinsky. Hij vraagt onder anderen een recht van voordracht of aanbeveling bij de benoeming van eenen Hoogen Commissaris. En een Joodsch Legioen. Hoe ziet het mandaat eruit? Een officieel telegram van de Organisatie te Londen zegt: 'Het mandaat over Eretz Israël is vastgesteld in eenen vorm, die onze verlangens in een voldoende mate bevredigt. Het is naar Genève gezonden naar den Volkerenbond.'

Héél enthousiast is dit niet na het propagandistische enthousiasme voor de Balfour-declaratie en San Remo.

Misschien hadden onze leiders beter gedaan, wanneer zij wat meer op het Joodsche Volk hadden gesteund. Maar alles is in het geheim verhakstukt. De Fransche regeering en Lord Curzon zijn door dr. Weizmann steeds voorgesteld als onze vrienden. In den laatsten tijd heeft dr. Weizmann zich beklagd over gemis aan steun bij het Fransche Jodendom. De 'Jewish Chronicle' daarentegen weet, dat de Fransche regeering niet naar de Fransche Joden heeft willen luisteren.

IV.

De grenzen. Het mandaat. Sir Herbert zet zijn opbouw voort. Het nieuwe civiele bestuur heeft zijnen vorm nu ongeveer gekregen. Wij zullen kunnen zien, wat het uitwerkt. Maar ook hij kan zonder hand geen vuist maken. De Raad van State is weder bijeen geweest. Men heeft gesproken over den nieuwen stedenbouw, over landoverdracht en landprijzen. Over de politie. Maar er begint al critiek te komen. Een deel van de Arabieren beklagt zich, dat de Raad is benoemd en niet is gekozen. Ze hebben dus geen recht in naam te spreken van het volk van Palestina. Van andere zijde is er weer aangemerkt, dat de landbouw onvoldoende vertegenwoordigd is. Van ouds was de landbouw hier het zwaarst belast. De Raad moet streven naar een billijker belastingstelsel. Maar geen der leden is wat landbouw betreft, voldoende deskundig.

Sir Herbert. De onvermoeide. Hij heeft nu alle belangrijke plaatsen bezocht. Als laatste, Beer-Sheba. Een mooie speech: Koning George heeft veertig jaar geleden Palestina bezocht. En hij heeft Sir Herbert verzekerd, dat hij nog steeds veel belang stelt in het land. Eenige dagen geleden heeft Sir Herbert eenen brief van den koning gehad, waarin deze zijn vreugde uitspreekt over den vooruitgang des lands. De Engelsche regeering zal den godsdienst en de gebruiken van de Bedoeïenen natuurlijk respecteeren. De conscriptie is afgeschaft.

Daarna beloofde Sir Herbert, als herinnering aan zijn bezoek, herstel van de Bron van Galaska^{a)}. En als persoonlijke gift van hem zelve, een tapijt voor de Moskee.

Een bezoek aan Sechem, met generaal Deedes, den staats-secretaris. Het bestuur van de Arabische Club, die tevens de leden van den gemeenteraad zijn, heeft een

a) Waarschijnlijk: Khalasa [LG]

memorandum overhandigd met de navolgende eischen: alle Zionisten uit het Land jagen; alle Joodsche banken sluiten; Palestina een volkomen autonomie geven, gelijk Egypte; de grenzen van Palestina niet uitbreiden.

's Middags vroegen deze leden van dezen welwillenden gemeenteraad Sir Herbert in den stadstuin op de thee. Een welwillende speech. Sir Herbert was verheugd, dat het dien dag juist de geboortedag was van den profeet Mohammed. Een Mohammedaansch feest. Hij beloofde alles te zullen doen wat hij kon, om Sechem tot bloei te brengen. Hij prees het klimaat en de ligging der stad. Alle aanwezigen applaudisseerden. Men bleef een uurtje bijeen. Vriendschap en prettige gesprekken. Het geval heeft bij sommige Joden een pijnlijken indruk gemaakt.

Sechem is anders wel eene mooie stad. Eenerzijds lezen wij, dat de bewoners van Sechem blijven bij hun besluit de Joden met alle middelen te weren uit de stad. Maar anderzijds: de Joden hebben in Sechem eene school geopend voor de kinderen van de Samaritanen. Een Joodsch reiziger, die toevallig te Sechem eenige uren wachten moest, vroeg eenen Arabier den weg naar die school. En ziet, deze Arabier bleek een vriend, ja, een bewonderaar van de Joden te zijn. Welk een mooie stad. De pessimisten en de optimisten. De propagandisten en de défaitisten. Ieder vindt zich in Sechem wel wat. Dus: leve Sechem.

Sir Herbert dan, de onvermoeide. Vóór hij naar Sechem ging, heeft hij hier den Groot-Mufti gefeliciteerd met het Feest van Mohammed. En vele bezoeken. De muziekschool. Het Instituut Pasteur. Het weeshuis van den heer Goldsmit. Maar daarover schrijf ik nog.

V.

Het Hebreeuwsch is nu als derde officieele taal erkend. Zestig Joodsche koloniën en nederzettingen zullen in het vervolg met hunne Joodsche namen worden genoemd in officieele stukken. En niet meer met hunne Arabische. Wij verheugen ons. Natuurlijk zijn ook hier uitwassen. Menschen, die onder elkander geen Hebreeuwsch spreken, maken moeilijkheden, wanneer ze op een bureau of zoo niet in het Hebreeuwsch worden te woord gestaan. Dan schrijven ze Joodsch-Nationale stukjes in de courant enz. Maar geld geven om Hebreeuwsche avondlessen in stand te houden? Zelfs de boosaardige Gemeenteraad van Jaffa heeft nu een Joodschen klerk aangesteld. En geeft desverlangd Joodsche kwitanties af voor belastingen.

Dr. Josef Klausner. Leerling van Achad Haâm. Redacteur van 'Haschiloach'. Hij heeft hier onlangs een héél mooie rede gehouden over: 'De rechten van onze taal en de plichten van ons allen.' De erkenning van het Hebreeuwsch als officieele taal, noemt hij eene gebeurtenis van allereerste beteekenis, die echter veel te weinig aandacht heeft getrokken. Een onrecht is het, dat het Hebreeuwsch officieel altijd onderaan komt. Maar de Joden zelven houden hunne taal niet hoog. Ze spreken nog veel te veel Arabisch, Jiddisch of Spanjoliet. De orthodoxe Joden protesteeren wanneer de Sabbathwetten en de spijswetten in het openbaar worden geschonden. Zoo heilig als deze wetten, moet ons ook de taal zijn. In nationalen zin moet het Hebreeuwsch ons een Heilige taal zijn. Geen volk is een volk zonder taal. Allerlei gevaren bedreigen het Hebreeuwsch. Waarvan een: de toenemende zucht der jongeren Engelsch te spreken.

De lezing werd gehouden voor de Vereeniging 'Onze Taal.' Die zou veel willen doen. Maar kan niet veel doen. De Zionistische commissie geeft geen geld meer.

Maar de groote moeilijkheid is deze: onder elkander zullen de Joden wel leeren Hebreeuwsch te spreken, vooral de hier geborenen, en zij, die uit verschillende landen komen. Maar overigens, de Joden kennen te veel vreemde talen: Arabisch, Engelsch, Fransch enz. Wanneer ik iets te bespreken heb met een Engelschen ambtenaar, dan is het dwaasheid, wanneer ik Hebreeuwsch ga spreken met een tolk. Ik zou zelf de tolk kunnen zijn. Zoo iets gebeurt ook wel. Ik heb gehoord van iemand, die uit principe Hebreeuwsch sprak met een Engelschen ambtenaar en zelf als tolk is opgetreden. Trouwens, de Arabieren spreken in gemengde vereenigingen volstrekt niet altijd Arabisch. De ouderen kennen Fransch. De jongeren Engelsch. Het aantal van die gemengde vereenigingen neemt toe: artsen, apothekers, sinaasappelkweekers enz. In de laatste apothekersvergadering zijn blijkens een courantenverslag de volgende talen gesproken door de opvolgende sprekers: Fransch, Fransch, Fransch, Engelsch, Fransch, Hebreeuwsch vertaald in Engelsch, Arabisch (afgevaardigde Haïfa), Arabisch (idem Sechem), Fransch, Engelsch, Fransch, Engelsch, Fransch, Engelsch, Engelsch.

Eén Hebreeuwsche redevoering van den vertegenwoordiger der Joodsche Artsen-vereeniging. Terwijl toch een groot gedeelte der aanwezigen Joden waren.

VI.

Dat Sir Herbert zich zoo openlijk als Jood belijdt, doet ons natuurlijk goed. Al vreezen wij soms, dat hij ook hierin te veel politiek mengt. Verleden week is de oudste zoon van Sir Herbert getrouwd. Den Zaterdag te voren is de familie naar de Synagoge, genaamd de Choerwe, gegaan. En is de bruidegom voor de Thora geroepen. Goed. Maar een eerbejag en een kleine drijfverij als daar achter zit. De macht in deze synagoge is in handen van de met de Zionistische commissie verbonden orthodoxie. Onder leiding van den rabbijn Kuk en den hotelhouder Jerachmiël Amdursky. Natuurlijk wordt het andere gedeelte van de orthodoxie uitgesloten. En de enkelen, die men om hunne positie niet passeert, gaan niet. Nooit heb ik mij eenen rabbijn kunnen voorstellen als den rabbijn Kuk, die zóó ijdel alle waardigheid wegwerpt. Hij mag dan overigens een groot geleerde zijn. Sir Herbert steunt hem, omdat Sir Herbert eenheid onder de Joden wil bevorderen, en hij meent, dat de minderheid zich nu maar aan het ijdele gezag van den rabbijn Kuk onderwerpen moet. Dat wil zeggen: de Ashkenasiem. De Sefardiem blijven voorloopig nog vrij. Hun ijdele hofrabbijn is R. Jacob Meïr, gewezen Chacham Baschi van Saloniki. Van de minder ijdel R. Chaïm Sonnefeld, R.J.B. Horovicz, R.A. Pilosoph, R. Ben Zion Koënka bemerkt men bij deze gelegenheden niets. Gewone Sabbathdagen zijn er in deze groote synagoge misschien een dertig man. Op ijdele Sabbathdagen zijn er honderden. En is er zelfs een keer gefilmd! Dat is het hedendaagsch Jeruzalem. Om de Sefardiem een genoegen te doen heeft Sir Herbert ook eenmaal hunne synagoge bezocht. Dan is R. Jacob Meïr de eerste hofrabbijn en R. Kuk de tweede. Dat Sir Herbert daarna uitrust in het hotel van den eerwaarden Jerachmiël, wie zal 't laken? Alles is er keurig schoongemaakt voor dezen. Men wordt er deftig. Het personeel wast zich al om den anderen dag.

VII.

De Joodsche Landvoogd. Toen Sir Herbert hier verleden jaar als bezoeker was, hebben wij reeds met hem gesproken over Joodsche gemeentebelangen. Hij had toen een idee van de eenheid, religieus en nationaal van alle Joden. Jeruzalem had in het buitenland eenen slechten naam als eene Joodsche twiststad. Daaraan moet zoo mogelijk een einde komen. Nu als Hooge Commissaris werkt hij deze gedachte uit. De Agoedath Israël-orthodoxie zal, vreezen wij, wel min of meer in de verdrukking komen.

Er is ten eerste de organisatie van de religieuze gerechtshoven der verschillende Joodsche en niet-Joodsche gemeenten. In zake van familierecht en erfrecht hebben deze religieuze rechthoven jurisdictie. Er zijn zelfs gevallen, waarin de Mohammedaansche religieuze hoven rechtsmacht hebben over andersdenkenden. Men wil deze geheele materie nu opnieuw regelen. Natuurlijk een teedere en gevaarlijke quaestie, waarbij allerlei gevoeligheden moeten worden ontzien. En wij zijn niet zeker, dat alle raadsleden van Sir Herbert hem zullen raden alle Joodsche gevoeligheden gelijkelijk te ontzien.

Wat er precies gebeuren zal, staat nog niet vast. Er zijn commissies benoemd. Maar daarin nooit iemand van de Agoedath Israël-kant. Een van de mogelijkheden is deze: er komt slechts ééne door de Regeering erkende Joodsch-godsdienstige organisatie. Met een erkende juridische organisatie over het geheele land. Aan het hoofd komen twee rabbijnen. Waarschijnlijk de twee hofrabbijnen. Voor de Aschkenasien de Rabbijn Kuk. Voor de Sephardiem R. Jacob Meir. Tenzij men, honoris causa, eerst den ouden, doodzwakken R. Chaïm Eljasar benoemen zal. Joodsche gemeenten buiten dit verband zullen niet worden gehinderd. Er zal volkomen godsdienstvrijheid zijn. Maar ze zullen ook niet officieel worden erkend. Wat beteekent dat: niet gehinderd. En niet erkend. Een onaangename toestand van halven boycot, die de leden, behalve de zeer vasten, wel tot uittreden dwingen zal.

De Rabbijn Kuk krijgt nu zijn zin. Merkwaardig: toen hij gedurende den oorlog rabbijn eener kleine gemeente te Londen was, wilde hij niet onder den opperrabbijn van Engeland staan. Nu dwingt hij eene minderheid hier te staan onder hem.

De Agoedath Israël-orthodoxie is ontstemd. De Balfourdeclaratie garandeert de rechten der niet-Joodsche Palestina-bevolking. Eveneens der buitenlandsche Joden. Maar niet van de Palestinensische Joden, die zich niet willen schikken in een nationaal-Joodsch verband.

De Chacham Baschi zal nu wel verdwijnen. Niet alleen hier. Maar ook in andere plaatsen van Palestina. De Commissie heeft al voorstellen in dien zin gedaan. Had de Agoedath Israël meer invloed, dan zou men een gedeelte van de Palestinensische orthodoxie meer ontzien.

VIII.

En zoo zijn we vandaag dan maar weer naar den Grooten Heer van den Olijfberg gegaan om dit en dat uiteen te zetten. Het is nu heel koud in Jeruzalem. Een vochtige, mistige kou. Veel zieken. Wij ook zijn half ziek, mijn politieke vriend Ruben Schelomo Jungreis, en ik zelf. Het is precies een dag om aan rabbijnenpolitiek te doen. Wij hebben, wat te zeggen, te voren besproken met den opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld. In het rijtuig, de wegen op, zwijgen wij nu maar. O, wat is de wereld koud. Waar is de zomer? Waar is de zon? Er zijn ploegers. Er zijn zaaiers. Maar alles

is bedroefd en bezwaard in dezen natten mist. Mijn lieve, politieke vriend siddert in zijn rooden Sabbathkaftan met den smallen rand van bont.

De Groote Heer ontvangt ons zeer vriendelijk. Hij kan R. Ruben Schelomo niet sparen. En hij zal R. Ruben Schelomo niet sparen. Maar hij zal alles vriendelijk doen. En héél beleefd. Hij herhaalt dus de formule: 'niemand zal worden gedwongen, maar slechts ééne organisatie zal worden erkend.' Hij wijst erop, dat de Joodsche gemeente in Jeruzalem altijd verdeeld en betwist is geweest. Daar moet nu een einde aan komen. Toen Titus Jeruzalem belegerde, waren de Joden verdeeld door twist. Een feit, dat ons na bijna twintig eeuwen: nog smartelijk heugt. Maar Sir Herbert ziet zelf, dat de zaak heel moeilijk is en heel gecompliceerd. Daarom heeft hij ons ook de voorstellen van zijne Commissie toegezonden. En wij kunnen een bezwaarschrift indienen, waarop acht zal worden geslagen. Wij gaan. De Groote Heer belast ons met zijne groeten aan R. Chaïm Sonnefeld. Een kleine pleister op een groote wond. Door wind en mist rijden wij naar beneden. Juist een goede dag om te doen aan rabbijnenpolitiek. (*Slot volgt*)

Nr 197 Kenteringen, slot⁺

⁺31-12 1920 O., 5-6. Z.d.

IX.

De verhouding tusschen de rabbinale gerechtshoven en de niet-orthodoxe vredesgerichten zal ook moeten worden geregeld. Want de Joodsche socialistische arbeiders zullen zich niet laten dwingen om hunne quaesties van familie- en erfrecht te brengen voor rabbinale colleges. Ze zullen ook wel niet gedwongen worden. De eenige, die men dringt en dwingt is de Agoedath Israël-orthodoxie.

Het Jeruzalemsche vredesgerecht bestaat nu juist een jaar. Zal het blijven bestaan, of zal het bij gemis aan geldmiddelen moeten ophouden? Er zijn in dit jaar 358 processen gevoerd over een bedrag van 9600 pond. Dat is ruim zeven en twintig pond per proces. Maar men procedeert hier dan ook goedkoop. In het geheel is niet meer dan tachtig pond ontvangen van de procesvoerende partijen. De Jischoeb betaalt zijn eigen rechtspraak al evenmin als zijn eigen onderwijs. Alles steunt nog op subsidies van de Zionistische Commissie en van het Amerikaansche Relief.

X.

En de duurte? Wij hooren overal van groote prijsdalingen. Hier bemerken wij er nog heel weinig van. 'Het zijn hier geen hooge prijzen. Het zijn rooversprijzen', schreef de *Palestine Weekly* onlangs. De Regeering probeert te doen. De kooplieden moeten hunne eetwaren van prijzen voorzien. Onlangs is een koopman veroordeeld tot vijftig pond boete, die benzine, gekocht voor vijf en tachtig, had verkocht voor honderd en vijf en twintig piaster het blik. Er is een ordonnantie uitgevaardigd op de coöperatieve verenigingen. En men verwacht daarvan een opbloei. De Joodsche volksraad heeft de Joden opgewekt zich te verzetten tegen de rooverspolitiek der kooplieden. Een soort van koopers-staking. 'En hoe duur is alles dan wel?' zult gij nu vragen. Wel, gij weet, dat een rotel drie K.G. is en verdeeld in twaalf okia. Een Egyptisch pond

is ongeveer vijf percent meer dan een Engelsch en verdeeld in honderd piaster. Verleden week waren de prijzen aldus: een rotel rijst, zestien en een half piaster; honderd eieren honderd twaalf; vleesch acht piaster een okia; visch vijf piaster een okia; versche melk twee en twintig piaster een rotel; brood elf en een half piaster een rotel; zeep drie en dertig piaster een rotel; tomaten tien; houtskool zeven; olijfolie dertig.

Waarom is alles dan zoo duur? Wel, de gewone redenen, van over de geheele wereld. Maar bovendien, alles komt hier over Egypte. Dubbele winsten, dubbele kosten, tijdverlies. We hebben directe verbindingen noodig. En dan, los van Egypte. Ook van het dure Egyptische geld.

Dat wil zeggen: los van Egypte, als dat mogelijk is. Nu nog niet. Er is den laatsten tijd veel te doen geweest over de brug, een militaire noodmaatregel over het Suezkanaal. De Kanaal-Maatschappij verlangt, dat de brug weggaat. En men schijnt dat nu met Januari te willen doen. Er wordt zelfs over gedacht den geheelen spoorweg door de woestijn op te geven. Hij is indertijd haastig door de militairen aangelegd. En hij eischt nu telkens herstel, vooral aan de bruggen. En in den regentijd. Aan den anderen kant zou het opgeven van dien spoorweg een groot nadeel zijn voor Palestina. En wellicht ook strategisch nadeelig.

XI.

Een Joodsch-Nationaal Tehuis. Wat zal het mandaat ons brengen? Komt hier een Joodsche autonomie of een al meer en meer verjoodschend Palestina? De opbouw van een joodsche autonomie vraagt natuurlijk veel geld, en dat hebben wij niet. Integendeel gaan wij een zwaren winter tegen. Het Amerikaansche reliefcomité is genoodzaakt zijn uitkeeringen te verminderen. Iedere maand zal een zesde worden gekort. En men denkt na een half jaar geheel te staken. Wat dat beteekent, kan alleen iemand beseffen, die hier leeft. Wie zal voor onze 4000 weezen zorgen? Wie zal onze gasthuizen betalen?

Moet het Huis 'De Poorten der Gerechtigheid' worden gesloten? Wie zal de uitkeeringen doen aan zooveel weduwen, zwakken en ouden van dagen? De leerlingen van de Kweekscholen krijgen steun van het Relief. Eveneens de leenbanken. De Amerikaansche steun is niet altijd verstandig aangewend. Maar het ophouden is een bittere ramp.

De crisis. Wij beginnen ze nu toch geducht te gevoelen. Een crisis ook in Amerika. Wat kunnen de Amerikaansche Zionisten? En wat willen zij? Een afscheiding van de wereldorganisatie? Ze zeggen telkens van neen. Maar ze doen telkens van ja, gelijk de *Jewish Chronicle* terecht opmerkt. Een dag of veertien geleden is hun congres te Buffalo geopend. Oessiskin heeft een telegram gezonden, waarin hij op eenheid aandrong. In dien zin sprak ook de voorzitter, rechter Mack. Maar, zegt hij, 'dat wil niet zeggen, dat alle arbeid op ééne plaats gecentraliseerd moet zijn. Wij willen niet afscheiding, maar vrijheid.' Eenstemmig werd een motie van vertrouwen aangenomen in Brandeis, die niet aanwezig was. Natuurlijk is de *Daar Hajom* daarover zeer verheugd. Kapitein Aronssohn heeft er een hoofdartikel: 'De overwinning van Brandeis'. De Amerikaansche oppositie onder leiding van prof. Frankfurter heeft het blijkbaar afgelegd. Blijkbaar zal de Amerikaansche organisatie nu zelfstandig en intensief aan het werk gaan. Dr. Weizmann heeft zijn bezoek aan

Amerika uitgesteld tot na de vergadering van Buffalo. Amerika kan nog veel doen. Vooral als dr. Weizmann er in slaagt tot samenwerking met Brandeis te komen.

XII.

De crisis. Vooral het onderwijs komt nu in groote moeilijkheden. De toestand is nu ongeveer zoo: er zijn 110.000 Mohammedaansche schooljarige kinderen. Daarvan in scholen betaald door de regeering 9000. Gesubsidieerd door de regeering 2000. De rest wandelt. De meeste Christenkinderen gaan naar bijzondere scholen, dikwijls monniken- en nonnenscholen. De meeste Joodsche kindoren gaan naar Zionistische scholen. Daarbuiten staan nog de Talmoedscholen; die van de Amsterdamsche Pekidim; die van de Alliance; de groote Evelina de Rothschildschool. De Regeering betaalde het laatste jaar voor onderwijs meer dan 50.000 pond. De Zionistische onderwijsraad betaalt voor honderd en elf scholen met bijna 12.000 kinderen meer dan 100.000 pond. Behalve nog de algemeene administratiekosten. De Regeeringsscholen zijn feitelijk Mohammedaansche scholen. De Joodsche kinderen gaan er niet heen om de taal en den godsdienst. De Christelijke kinderen om den godsdienst. Ook is het onderwijs er laag. De Joden betalen dus wel belasting, en hunne scholen krijgen geen cent. Sir Herbert wil nu de Joodsche en Christelijke scholen wel subsidieeren, maar eerst moet het Arabische onderwijs op een hooger peil worden gebracht. Daarover is nu in Joodsche kringen nogal wat ontstemming. En als een niet-Joodsche landvoogd dit had gedaan! De Amerikaansche Zionisten willen voor het onderwijs niet betalen. Vandaar, dat wij eigenlijk niet goed weten, hoe het gaan moet.

De laatste zitting van den Onderwijsraad. En een openingsrede van Oessiskin. De crisis knauwt natuurlijk het onderwijs zeer. Maar afgescheiden daarvan moet toch de Jischoeb zooveel mogelijk zijn eigen onderwijs betalen. Dr. Luria heeft een jaarverslag uitgebracht. Men had gehoopt op uitbreiding van onderwijs. Vooral ter hebraïseering van de nieuw-aangekomenen. Maar de crisis dwingt tot beperking. Men kan de verhoogde onderwijzerssalariissen niet betalen. Het salaris blijft, zooals het was. De Onderwijsraad zal den Volksraad vragen de Deputatenvergadering voor te stellen een aparte onderwijs-belasting in te voeren. Men zal aandringen bij de Regeering op subsidie.

Voorts heeft de Onderwijsraad een uitvoerig memorandum gericht aan de delegatie De Lieme-Simon-Szold, die hier voor onderzoek en verbetering uit Londen is overgekomen. Zij betoogen daarin, dat bezuiniging op het gebied van onderwijs niet mogelijk is, wanneer wij willen, dat Eretz-Israël een geestelijk centrum zal zijn. Bovendien, zoolang de Joden numeriek in Palestina in de minderheid zijn, moeten zij zorgen geestelijk de meerderen te blijven. Men kan het onderwijs niet beperkt houden binnen den kinderleeftijd en binnen de schoolmuren. De herleving van de Hebreeuwsche taal en de hebraïseering der nieuw-aangekomenen eischen ook onderwijs aan volwassenen, waarvoor op het budget ook flink wat was uitgetrokken. Er moet geld zijn voor meer en beter leermiddelen. Er moeten Hebreeuwsche leerboeken worden samengesteld. De salariissen van de onderwijzers zijn volstrekt niet in overeenstemming met hun zware en gewichtige taak. Velen hebben al sinds jaren schulden moeten maken. En zij komen er niet uit. Men spreekt nu zelfs nog over salaris-verlaging. Misschien zal de Zionistische Organisatie het geheele onderwijs

aan den Palestina-Volksraad overdoen. En zich bepalen tot het geven van eene subsidie. Bijvoorbeeld 50.000 pond per jaar.

XIII.

De delegatie De Lieme-Simon-Szold. Een oratio pro domo. Ik heb, toen de delegatie hier zou komen, geschreven: 'Wij hooren nu, dat zij slechts een korten tijd hier zullen zijn. Verstandig. Heel verstandig. De organisatie betaalt. En zij hebben een prettige reis. Wij worden hier grimmig bij dat dilettantistisch geknoei.' Een inzender heeft naar aanleiding van dezen zin een boos ingezonden stuk in de courant geschreven: 'lichtzinnig, of erger; verdachtmaking; enz.' Welnu: wij zien elkander nu eens vlak in de oogen. En gij vraagt mij, of er dan door allerlei menschen, groot of klein op kosten van onze Zionistische fondsen overbodige reizen worden gemaakt. Dan zeg ik: 'ja'. Er is daar in de *Jewish Chronicle* al meermalen over geklaagd. Trouwens, al die reizigers zelven gaven het grif toe. Alleen hun eigen reizen vinden ze altijd absoluut noodig. Ik zal nu geen oude gevallen bespreken van allerlei reizen en subsidies: Jellin, Mejuhaz, Jacob Meïr, Rubeni, Landman. Ik laat dat. Ik blijf bij de delegatie De Lieme-Simon-Szold. Welke opdracht de delegatie precies had is niet officieel bekend gemaakt. Ze zijn den meesten tijd in Jeruzalem gebleven. Ze hebben vergaderd links en rechts. Ze hebben een autotocht gemaakt naar Galilea. Een brief uit Haïfa in *Haäretz* No. 423 zegt, dat de delegatie precies een kwartier in Haïfa is geweest. En met niemand heeft gesproken. De delegatie heeft een rapport opgesteld. Zal dat rapport worden gepubliceerd? Geheel zonder terughouding? Daar hebben wij toch recht op.

Behalve de drie leden zijn twee secretarissen medegekomen. Dr. Sonne en Singer. Dr. Sonne was hier vroeger leeraar. Wat hij mede moest doen, weet letterlijk niemand. De Zionistische Commissie heeft hier een geheele secretarie en had wel iemand ter beschikking gehad.

Iedereen, behalve de profiteerende en geblameerde klik zelf, klaagt over deze dingen. En dat in eenen tijd nu men zijn onderwijzers geen behoorlijk salaris kan betalen. De weezenverzorging moet inkrimpen. Noodzakelijke instituten sluiten. Ik wil niets liever dan ophouden met het schrijven van onaangename dingen. Maar de profiteerende en geblameerde klik moet beginnen.

XIV.

Van den beginne af heb ik tegen de Zionistische Commissie geschreven. En ik geloof, dat de gebeurtenissen mij gelijk hebben gegeven. Ze bestaat niet meer. Van politiek werk, waarmede wij ons, zooveel overbodige vijanden hebben gemaakt, merken we ongeveer niets meer. Het intelligence-department, dat spionneerde onder de Arabieren, is opgeheven. Allerlei overbodig intellect is verwijderd. Het is nu een bureau voor Zionistische zaken, zooals wij vroeger onder eenen anderen naam ook hebben gehad. De commissie heeft nu een verslag uitgebracht. Dr. Josef Klausner, de leider der jongere Achad Haämisten, vriend van Oessiskin, heeft dit rapport zeer gunstig besproken in een aantal hoofdartikelen van 'Haäretz'. Oessiskin wordt zeer geprezen. Van verkwisting is geen sprake. Heeft de Commissie niet meer gedaan, dan was het,

omdat zij in de gegeven omstandigheden niet meer kon doen. Het is niet waar, dat voor de kewoetsoth, de coöperatieve arbeidersgroepen, te veel geld is uitgegeven. Als de Joodsche kolonisten maar meer Joodsche arbeiders en minder Arabische namen, dan waren de kewoetsoth minder noodig. Voor de immigranten heeft de commissie gedaan, wat zij doen kon. Er zijn in het verslagjaar 7000 immigranten aangekomen, waarvan 6000 in de Palestinensische maatschappij zijn opgenomen. Niet meer dan 250 nieuwen hebben het land weder verlaten. De Commissie heeft voor de immigranten 25.000.

Noodig zijn ook de uitgaven voor vredesgerechten, de Joodsche stads-raden, het Volkshuis, het persbureau enz. Uitgaven voor onderwijs en de Hebreeuwsche taal zijn een nationaal belang. Eveneens subsidies aan de Joodsche politie-agenten, die zonder dat van hun salaris niet kunnen bestaan.

XV.

De opbouw. De bekende Duitsche Zionist Davis Triesch is hier aangekomen. Hij heeft in een paar artikelen in de pers zijne gedachten uiteengezet. Maar 't is alles vaag en ver. Wij willen het levende, bedrijvende, werken zien.

Misschien zal de bouwmaatschappij 'Habonéh', dat 'de Bouwer' beteekent, ons het werk geven. Ze hebben hier een bureau geopend. En plannen gemaakt voor verschillende typen van huizen. De plannen zijn mooi en goedkoop. Een goed huis voor duizend tot twaalfhonderd pond. En misschien minder als de prijzen van de bouwmaterialen dalen. Vijftig procent crediet. Een werkmanswoning 275 pond op afbetaling. Er zullen in Haïfa en in Jeruzalem steenhouwerijen worden geopend. Men heeft plan voor 600 huizen, waarvan 200 dadelijk na den regentijd.

Eenige weken geleden hoorden wij ineens, dat Baron Edmond de Rothschild een spoorweg zal laten aanleggen, waardoor Rischon le Zion en Petach Tikvah aangesloten zullen worden bij het spoorwegnet. Dit zal natuurlijk de verzending van de sinaasappels zeer vergemakkelijken.

Regeeringswerk aan de straatwegen is er wel. Maar een Jischoeb van wegwerkers is geen ideaal. Wat wij ons gedroomd hebben, een mooie, vrije, Joodsche boerenstand, daarvan zien wij nog niets. De zonen van de Joodsche kolonisten kunnen zich niet eens vestigen bij gebreke van land en van credietmiddelen. Zij landverhuizen. De toestand van de werklieden aan de wegen is den laatsten tijd veel verbeterd in de omgeving van Haïfa. Onder de werklieden zijn goede en slechte. De slechte probeeren nog al eens te profiteeren. Trekken de lijn. Melden zich ziek. Enfin, alle dingen, die in Holland nooit gebeuren. Men is nu ook aan het wegwerk begonnen in de buurt van Hebron, waardoor een betere verbinding met Jaffa mogelijk is geworden.

XVI.

De staking aan het wijnwerk te Rischon le Zion is voorloopig opgeheven. In afwachting van de beslissing van scheidslieden, waarvan men verwacht, dat zij gunstig voor de arbeiders zal zijn. Aan de bonbonfabriek te Jaffa wordt nog gestaakt.

In een vergadering te Haïfa gehouden, is, niet zonder stormachtige incidenten, de grondslag gelegd voor eenheid van alle arbeiders. Er waren vier partijen: 'Achdoeth

Haawodah' = Eenheid van Arbeid, de internationaal getinte partij. 'Hapoël Hazaïer' = De jonge arbeider, de nationaal getinte partij. Voorts: 'Hé-chaloetz' = de Pionier en 'M.P.S.', die wij Mops noemen. Dat zijn de vrienden van de Derde Internationale. Zij spreken Jiddisch en maken spektakel. Deze vier partijen hebben in de verschillende steden gedelegeerden gekozen voor dat eenheidscongres. Aan de stemmencijfers kunnen wij de invloeden zien. In Jeruzalem respectievelijk 195; 176; 31 en 24. In Haïfa 120; 85; 24 en 43. Het aantal afgevaardigden 37; 28; 19 en 6 Mopsen. De verkregen eenheid zal de macht van de arbeiders natuurlijk wel vergroten. Ook in de Deputatenvergadering en den Volksraad. De patroons beginnen zich nu ook te organiseren. Wij zullen dus hier mettertijd wel weer arbeidsconflicten krijgen. In Egypte en Syrië zijn ze er reeds dagelijks. Er wordt nu gevraagd om een Departement van Arbeid, sociale wetgeving, regeling van het arbeidscontract, arbitrage bij stakingen. Enzoovoort.

XVII.

De arbeiderskeuken. Dat is een van de weinige dingen, die hier goed gaat. Een mooi huis op een mooien stand. Geen subsidies, geen deficieten. Een goed middagmaal voor tien piasters. Maar helaas, het eten is er niet ritueel en de Sabbath wordt er ontwijd. De orthodoxie staat nu op haar pooten. Men wil protesten houden. Optochten. De rabbijnen hebben protestbrieven geschreven. Maar het eenige, wat de orthodoxie had moeten doen, dat is een keuken maken, zonder subsidie en zonder deficiet, minstens even goed en minstens even goedkoop, dat doen zij niet. Men heeft er nu de politiek ingehaald. Een aantal orthodoxen hebben van de orthodoxe leden der Deputaten-vergadering, den Volksraad en de Joodsche stadsraden verlangd, dat zij zich uit die colleges zullen terugtrekken, zoolang de keuken niet wordt gevoerd volgens de Joodsche wetten.

Maar zóó ver zal het wel niet komen. De Volksraad is juist bezig zich te bevestigen. Men heeft 500 pond noodig voor de eerste zes maanden. En die worden nu opgebracht door vrijwillige giften. Ieder een shilling. 'De Rots van den Jischoeb' noemen wij dat hier met den eenvoud, die ons zoo lief is geworden. De inzameling heeft men gehouden juist in de week van het Inwijdingsfeest. En dat heeft weer aanleiding gegeven tot allerlei gepaste en ongepaste toepasselijkheden. Men kan vragen, of een zóó noodlijdende bevolking als de onze, eigenlijk wel het recht heeft, zoo maar 500 pond te beleggen in zoo een Volksraad. Maar men kan het ook niet vragen. En dat doen wij dan maar weer.

XVIII.

Het Joodsche legioen. De lievelingsgedachte van Jabotinsky. Voorloopig is het nog bestendigd. Er zou den vijfdien December eene nieuwe werving beginnen. Maar wij hooren er nog weinig van. Voor ons nationaal gevoel is het Joodsche Legioen natuurlijk iets heel aardigs. Maar onze Arabische vrienden beginnen een Arabisch legioen te eischen op dezelfde voorwaarden.

Ten slotte nog iets over de opgravingen bij Tiberias. Prof. Schlousz is daar geweest. Hij heeft overblijfselen van huizen en synagogen gevonden. Vaatwerk en munt, die van groote waarde zijn voor de kennis van Tiberias in de Talmudische tijden.

XIX.

En wat doen onze Arabische vrienden? Over de vrijmoedigen van Sechem heb ik u reeds geschreven. In Haïfa is men ook vrijmoedig. Overigens is het hier rustig. Men spreekt over vermindering van het bezettingsleger. En dat kan misschien, nu de verkeerswegen zooveel verbeteren.

Frankrijk heeft kans gezien nog een zelfstandig staatje in Syrië te scheppen: het gebied der Drusen. Een groep Syriërs heeft bij den Volkerenbond geprotesteerd tegen de verbodking van Syrië. Het ministerie te Damascus is weder afgetreden, omdat een ministerie voor het kleine staatje Damascus geen zin heeft. De stemming in Syrië is sterk tegen de Franschen. Er is wel een strenge censuur op de couranten. Maar af en toe lekt er iets uit. Bijvoorbeeld onlangs de arrestatie van een aantal hooge Syrische officieren.

De emir Feisoel in Londen. En daar goed ontvangen door den Koning en de Ministers. En wat na de nederlaag der roode legers in Polen zoo ver leek, dat komt nu weder heel dichtbij: Bolsjewiki-Mustapha Kemal Pascha-Arabieren. Er komt al weer toenadering tusschen Mekka en Konstantinopel ook. Een broer van den Emir Feisoel moet in Angora geweest zijn, om zakgeld te halen. En daar heeft men Russisch goud.

Zóó kenteren de dagen. Half Jeruzalem is aan de influenza ziek. En de onderwijzers hebben nog niet het salaris gehad, dat zij op den eersten van de maand hadden moeten hebben. Gelukkig liggen op den berg Scopus de eerste steenen van de Hebreuwsche Universiteit.

Nr 198 Jongens aangeboden⁺

⁺12-1 1921 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 24 dec.

I.

Er worden ter overneming aangeboden zeven en zeventig hechte en weldoortimmerde Jeruzalemsche weesjongens.

II.

Misschien herinneren sommige lezers nog mijne bijdrage over het weezenwerk van het Amerikaansche weldadigheidscomité. Het weezenwerk behoorde tot het mooiste werk, dat hier in Palestina werd gedaan. Nietwaar, wij spreken zooveel over den opbouw van het land. Maar wat is die waard zonder opbouw van het volk? Het jongere geslacht moet worden grootgebracht om het werk van de ouderen over te nemen, te

verbeteren en te voltooien. Wij hebben hier vierduizend weezen. Wel, men kan er in het algemeen over twisten, wat beter is: verpleging in een gezin of in een weeshuis. Ik geloof, dat ten slotte héél veel afhangt van den persoon van de leiders. De gezinsverpleging is hier héél moeilijk. Schijnbaar is zij iets goedkooper dan de verpleging in een weeshuis. Maar voor het geld, dat per wees kan worden betaald, kan men geen goede gezinnen vinden. En de betere gezinnen hier zijn nog volstrekt niet doordrongen van het gevoel, dat zij gerust uit liefdadigheidszin en burgerzin zich over onze weezen mogen erbarmen.

Het mooiste gedeelte van het weezenwerk wordt zeker gedaan in het jongensweeshuis van den Hollander A.H. Goldsmit. Men heeft mij, geloof ik, wel eens verweten, dat ik zooveel gemakkelijker ben in mijn blaam dan in mijn lof. Dat verwijt is juist. Maar anderzijds: wanneer ik nog altijd dit weeshuis blijf prijzen, dan hoop ik, dat men ook gelooven zal, dat dit waarlijk een heel goed weeshuis is. Ik heb u al meermalen over het weeshuis geschreven. Hoe goed de jongens er worden verzorgd naar lichaam en naar geest. Orde, vroomheid, reinheid. Allen zijn het daarover eens. Sir Herbert Samuël heeft het weeshuis tweemaal bezocht. De laatste maal samen met Lady Samuel. Ja, zeggen wij dan, ‘maar dit is ook een weeshuis onder Hollandsche leiding’. De taak van dit weeshuis gaat natuurlijk veel verder dan het opvoeden van zijn zeven en zeventig kinderen. Deze jongens zelven voeden weer hunne familie op. Bijvoorbeeld: des Zaterdags op het uur van het bezoek. Als de eerste bezoekers komen, loopt juist de morgenmaaltijd af. De bezoekers hooren, hoe vroom en gewijd de jongens Gods dankgebed zingen. Zij zien de jongens van de tafels opstaan in liefde en orde. Zij komen buiten, vrij, maar toch rustig. Dat alles heeft natuurlijk een grooten en goeden invloed.

III.

Ik schrijf u dit alles in zoo kalme, bewogen woorden, omdat het bestaan van dit weeshuis nu wordt bedreigd. Waarlijk, de Amerikaansche Joden hebben, sinds het uitbreken van den oorlog, hunne plichten wel gedaan. Zoowel tegenover Joden als niet-Joden. Maar het wordt hun ten slotte héél zwaar, tegenover de verwoestingen in Oost-Europa. Het liefdadigheidsbudget van het Amerikaansche comité moet worden ingekrompen. En men spreekt erover, dat het na zes maanden zelfs geheel zal moeten worden stilgezet. Dan zou ook het weeshuis moeten worden gesloten. Och, de wereld zal er nog niet van vergaan. Maar er zou iets heel liefs verdwijnen. En iets liefs is altijd toch iets waard.

Het weeshuis is nu bijna twee en een half jaar open. Die eerste jaren zijn de zwaarste geweest. De kinderen hadden door den oorlog zeer geleden naar lichaam en naar ziel. De meesten zijn dat nu te boven. De opbouw gaat nu stiller en gemakkelijker voort. Maar als het weeshuis nu moest worden gesloten, dan zou ongeveer alle vroegere moeite verloren zijn. Zoiets als dat men den bouw van een huis moet staken, nadat de fundamenten goed gelegd zijn.

En daarom gaan wij nu de weesjongens ter overneming aanbieden.

IV.

Ik heb heel dikwijls vriendelijke brieven van lezers gehad. Vooral over het weeshuis. En volstrekt niet alleen van Joodsche vrienden. Wij twijfelen er dan ook niet aan, of nu de nood aan het weeshuis komt, zullen velen gaarne een jongen adopteeren. De nieuwe vader of moeder zendt ons het jaargeld. En de heer Goldsmit gaat voort met het goede werk. De vader of de moeder worden dan geregeld van de vorderingen van hun pleegkind op de hoogte gehouden. Wij hebben héél goede en héél aardige jongens in voorraad. Die het geld ten volle waard zijn. En waarvan de pleegouders niet anders dan genoeg zullen beleven. Daar is bijvoorbeeld de kleine Arwesti. Een mooi Sefardisch jongentje. Hij is bij de opening van het weeshuis het eerst ingeschreven. Hij is dus nummer één. En hij draagt zijn nummer één met eere. Hij heeft nog geen één keer straf gehad in twee en een half jaar. En hij is toch heelemaal geen sufferd. Integendeel. Wie hem neemt heeft er plezier van. Wij doen hem over met garantie.

Er is ook de kleine Sachs. Hij wordt nu al een groote Sachs al is hij nog pas veertien jaar. Geen van de jongens is trouwens al vijftien. Juist de moeilijke jaren. Hij is héél rustig en héél knap. Hij kan al lezen uit de Heilige Wetsrol. En ook hem doen wij over met garantie.

Er is Ossia. De kleine, dikke Ossia. Wat zal er van Ossia worden wanneer het veilige weeshuis gesloten wordt! Veel valt er van Ossia nog niet te zeggen. Hij leert middelmatig. En hij eet heel veel. Wij doen hem over met de garantie, dat hij, zoo God het wil, nog vele jaren veel eten zal. Zeker is er onder de duizenden lezers van dit blad wel een, die ook graag een dikke boterham heeft, en die Ossia adopteeren wil.

Dan zijn er nog de drie gebroeders Brisk. Zij hebben de nummers drie en twintig, vier en twintig en vijftig. Ik zou u raden Brisk-vijftig te adopteeren, die officieel Ben-Zion heet. Wie het meeste biedt, die heeft hem. Wij hebben ook nog de twee gebroeders Cohn. Niet zóó heel slim, maar handig en goed. De groote Cohn wil een goede timmerman worden. Wie adopteert hem? De kleine Cohn is nog te klein om te weten, wat hij wil. Maar eten, drinken en een bed moet er zijn. Wie adopteert? Gij kunt ook Klemantovsky adopteeren. Hij is moeilijk en lastig. En hij heeft steun zeer noodig. Zoo is het ook met Benkovitz. Daarentegen zijn de twee broertjes Weinberg gemakkelijk en aardig. Die garandeeren wij compleet. Maar ik vrees, ik bedoel, ik hoop, dat ze duur zullen gaan.

Wie nu uit deze lijst geen keus kan doen en de keuze ook niet aan ons wil overlaten, die kan op aanvraag de geheele lijst der hechten en weldoortimmerden gratis bekomen.

V.

En nu vraagt ge mij natuurlijk, wat het adopteeren van zoo eenen jongen dan wel kost? Wel, - men verbindt zich telkens slechts voor een jaar. Van jaar tot jaar kunnen onze adoptie-contracten worden verlengd of worden verbroken. En een beste Jeruzalemsche weesjongen, die kost niet honderd, niet negentig, niet tachtig, niet zeventig, niet zestig, niet vijftig, niet vijf en veertig, niet veertig. Die kost u dertig pond. Een kleine kunnen wij geven voor vijf en twintig. En een héél kleine voor twintig. Alles per jaar. En alles inbegrepen.

Het is volstrekt niet noodig, dat één enkel persoon een jongen adopteert. Het mag ook gebeuren door meerderen. De prijs blijft één. Het mag ook gebeuren door eene vereniging. Misschien wil de Joodsche Kerkeraad te Amsterdam wel een jongen

adopteeren. Of de Nederlandsche Handelmaatschappij. Misschien de Nederlandsche Zionistenbond of de Gemeenteraad van Lutjewierum. Ik zou bijvoorbeeld mijn vrienden van Mizrachie willen aanraden dit te doen. Zij hebben mij wel eens raad gevraagd, hoe ze goed werk voor den opbouw van Land en Volk kunnen doen. Welnu, hier ligt het goede werk dan vóór hen. Dit is mooi Mizrachistisch werk. Elk pond, dat hiervoor gegeven wordt, komt zuiver en geheel den jongens ten goede. Inzamelingskosten zijn er niet. Ook geen staf van ambtenaren. Wie adopteert?

VI.

Het zou kunnen zijn, dat iemand iets voor het weeshuis zou willen doen. En dat een adoptie van eenen héélen jongen, hem wel wat zwaar valt. Men kan ook een hoofd adopteeren. Een hoofd is twee petten. Een zomer en één des winters. En een pet is vijf shilling. Nu alles zoo duur is. Men kan ook een paar voeten adopteeren. 's Zomers kost dat niets. Want dan gaan de jongens op bloote pootjes, 's Winters betaalt de pleegvader van een paar voeten, anderhalf pond voor schoenen en kousen.

Misschien zijn er onder de lezers, die geen hoofd willen adopteeren en ook niet een paar voeten. En die toch gaarne iets voor de zeven en zeventig jongens willen doen. Wel, er zijn in het lieve, nijvere Holland zoovele duizenden fabrikanten. Als ieder eens wat deed? Wij hebben bijvoorbeeld in de 'Doar Hajom' een advertentie gezien van ritueele bouillonblokjes van een fabriek te Watergraafsmeer. Wij willen het wel eens met een gratis kistje gaan probeeren. Wij zien in de 'Jewish Chronicle' advertenties van Verschure's ritueele margarine. Wij probeeren die gratis. Dekel, Dikla, Dakloe, Doekla. Het is hier welkom. Ook Hollandsche kaas. Maar zij moet natuurlijk ritueel zijn. Wij zouden ook gaarne een kistje Sunlight-zeep of zulk een soort hebben, voor in het bad. En stof voor jongens-blouses en jongensbroeken. De jongens dragen hier ook hemden. En dekens. Ja zeker, dekens. De winters kunnen hier in Jeruzalem geducht ruw zijn. En er zijn geen dekens genoeg. Ook zijn ze voor de groote jongens te kort.

En wat het aardige is. Alle gewone menschen betalen hier elf procent aan inkomende rechten. Bouwmaterialen betalen drie procent. Maar weesjongens en andere liefdadige instellingen betalen geen invoerrechten.

VII.

En zoo worden hierbij dan ter overneming aangeboden zeven-en-zeventig hechte en weldoortimmerde Jeruzalemsche weesjongens. Afzonderlijk en in partijen. Geheel of gedeeltelijk. Brieven en kisten en scheepsladingen en alles wat de adoptie van jongens, hoofden, voeten en magen raakt, gelieve men te richten aan mijzelf of aan den heer A.H. Goldsmit, directeur van het weeshuis 'Tuschia' te Jeruzalem, de Heilige Stad, die u allen zoo ter harte gaat.

En wat die naam 'Tuschia' dan wel beteekent? Die naam beteekent: 'Dat het vooruitga'. Moge 'Tuschia' niet ondergaan in den zwaren winter, die ons wacht.

Nr 199 In de nieuwe woning⁺

⁺15-1 1921 O., 5-6. Gedat.
Jeruzalem 24 dec.

En, vraagt ge mij: 'hoe is dat afgelopen, het proces van uwe vier Arabische vrienden met de Grieksche dame over het mooie tuinhuisje van hen, waarin gij wonen zoudt?'

Dat is heel vreemd gegaan. Mijne vrienden hadden veel processen, met vele bewoners van vele huizen. Sommigen hebben zij gewonnen. En sommigen hebben zij verloren. En de Grieksche dame van mijn huisje? Daarmee hebben zij geen proces gevoerd. Die had hun altijd en altijd weder beloofd, dat zij morgen, ja, stellig morgen dat mooie tuinhuisje van hen verlaten zou. En daarop dan vertrouwend hebben mijne vrienden geen proces gevoerd. Maar de Grieksche dame heeft het huisje niet verlaten. Nu nog een proces beginnen? Ze zijn het moede. Welk een vreeselijke tegenvaller. Nietwaar? Daarom hebben zij het mij ook niet gezegd. Want men moet over onaangename zaken nooit spreken. Komen zij, dan is het tijd genoeg. En dan zegt men: 'Min Allah'. Maar nu moeten zij het mij wel zeggen.

II.

Er gebeuren wonderlijke dingen in de Eeuwigheid. Alles dit lijkt zoo klein: een héél mooi tuinhuisje, eene Grieksche dame, die haar woord niet houdt. Abdul Salaäm, Hassan en ik. Waarom komt de Grieksche dame juist thuis op dit oogenblik, dat wij voor het huisje staan. En wij meten het met verbeterden blikken? Dat weten wij niet. Dat weet de Eeuwigheid.

Er is geen plan. Er is geen bezinning. Ik heb haar nooit gezien. Ik vraag haar of ik het huisje niet eens zien mag? Ja. Zij neemt den sleutel uit haar taschje. Het slot hapert. Ik help haar. Maar zij krijgt den sleutel niet terug. Zonder plan, zonder overleg, heb ik Hassan den sleutel gegeven. Doe ik? Word ik gedaan? Het is alles klein: een juffrouw, een sleutel, een huis. En ik verzeker de juffrouw, dat zij den sleutel niet terugkrijgt. Zij is in het mooie tuinhuisje van mijne vrienden krachtens een ongeoorloofd contract van onderhuur, dat trouwens sinds drie maanden is geëindigd ook. Wij zullen het mooie huisje dus nu sluiten. Zij kan hare meubels morgen laten weghalen. Zoo niet: dan worden ze in den tuin gezet. Was de Grieksche juffrouw nu maar een jurist geweest, dan zou zij ons wel hebben gesommeerd het huisje te verlaten en haar weder den sleutel terug te geven. Maar daar de Grieksche juffrouw eenvoudig een Grieksche juffrouw is, wordt zij sentimenteel. 'Mijnheer' zegt zij: 'bent u een Europeaan?' 'Neen, juffrouw' zeg ik: 'een Griek'. Zij zucht. Zij is vijftig jaar. En zij zegt: 'het is leelijk van u, een jong, onbeschermd meisje zoo te behandelen'. Dan gaat zij.

III.

Maar dit is een sleutel, die een staartje hebben zal. Want de vrienden van het jonge, onbeschermd mensje van vijftig jaar, raden haar aan het er niet bij te laten zitten. Vergezeld van een heel oude, héél booze, héél magere Engelsche zendeling, die altijd een kous breit, is zij naar de politie gegaan. En de politie-officier heeft een aanklacht geformuleerd tegen mijnen vriend Hassan Effendi, gegrond op twee

paragrafen van het Turksche Wetboek van Strafrecht, waarin vreeselijke straffen worden bedreigd tegen degenen, die door geweld of invloed het uitvoeren van Regeeringsbevelen beletten. En hier was een Regeeringsbevel, dat niemand in El-Kuds uit zijne woning mag worden gezet. Hassan Effendi komt het mij dadelijk vertellen. Hij is héél boos over zooveel onrecht. Is het zijn huis? Of is het haar huis? Ook ik ben heel boos. En dus trekken wij te zamen en in vereeniging naar een van de vele koffiekroegjes bij de Jaffapoort. Wij drinken er vele kopjes koffie. En wij geven het Syrische jongetje, dat ons bediend heeft, een mooie fooi, omdat hij toch waarlijk niet verantwoordelijk is voor de schanddaden van een onbeschermd jong, meisje van vijftig jaar en hare kousenbreiende gezellin.

IV.

De zaak dient des Vrijdags voor den kantonrechter. Het is wel eene strafzaak. Maar de kantonrechter behandelt het als een civiel geding. De jonge, onbeschermd, juffrouw van vijftig jaar mag dus niet getuige zijn. Zij heeft de zendeling medegebracht. Die brei. Ik sidder. Ik denk aan de guillotine. Arme Hassan! Misschien loopt het nog mee.

De kantonrechter, die nog héél jong is en pas eenige maanden in functie, was verleden jaar mijn leerling op den Hebreuwschen rechtskursus. Ik vraag, waarom er geen aanklacht is tegen mij? Wat heeft de arme Hassan gedaan? Is het geen schande iemand voor zoo een juffrouw uit zijn werk te halen? Wat zijn dat voor paragrafen, die men erbij heeft gesleept? 'Ik heb het niet gedaan', zucht de kantonrechter. 'ik heb het zóó van de politie gekregen. Geeft u nu maar uw verklaring... dan kan ik dadelijk het vonnis wijzen.' En dat is nu toch wel weer aardig en dankbaar van den kantonrechter. Hij gelooft alles, wat ik zeg. En hij gelooft niet, wat de jonge, onbeschermd dame van vijftig beweert. Hij overweegt genadiglijk, dat Hassan Effendi geen geweld heeft gebruikt en geen invloed. Hij spreekt hem vrij. 'Galas,' zegt Hassan. Het beteekent 'afgelopen' met eene onzegbaar spettende gevoelswaarde. De Grieksche juffrouw is boos. En de dame van de zending, al breiende aan een bruine winterkous, heft haar handen ten hemel over zóó veel onrecht. Wij nu, het rechtvaardige gerechtsgebouw verlaten hebbende, zijn gevlucht naar ons koffiekroegje bij de Jaffapoort. Des middags zijn de meubelen weggehaald.

V.

Dus zal ik nu gaan verhuizen uit het kleine witte huisje in den grooten tuin naast het weeshuis. Naar het huisje in den tuin in de schaduw van Abdoel Salaäms, Hassans, Subhis en Adils groote twee huizen. Misschien zal ik daar dan wel blijven. En ik denk, dat ik dit huisje nu eens mooi meubelen zal. Ik zal het in tweeën verdelen met een schut van donkerbruin hout, waarin gespannen die zachte roodbonte doeken van Damascus. Ik zal een mooi Oostersch kleedje koopen. En mooie gordijnen en een prettige, makkelijke bank. Maar ik zal dit alles zeker niet alleen gaan koopen. Want hoe zou ik dan bedrogen worden in het Heilige Jeruzalem, dat onze Arabische vrienden El-Kuds, de Heilige noemen. Mevrouw Goldsmit zal mij bijstaan in het omzetten van Egyptische ponden in kleeden, gordijnen en wat dies meer zij. O, op

reis leert men veel. Ik zal nog wel Turksch strafrecht leeren. En misschien ook nog wel alle vloeken leeren verstaan, die Ibrahim en Mohammed, de beide stalknechts, uitstorten over de paarden, de ezels, en het dikke onschuldige schaap. Maar inkoopden doen te Jeruzalem, gezegd El-Kuds, ik geloof niet, dat ik het leeren zal. Want hoe zal ik leeren afdingen in zoo eene fraaie winkel als van André Terzis en Zonen, waar men prachtige gordijnen en kleeden verkoopt. Of in den winkel van de dame Bechora Hefetz, die in Bokhaarsche stoffen handelt? Ik zal dit niet leeren. Maar mevrouw Goldsmit, die hier is geboren, kan het. Men dingt overal af. In de grootste winkels dingt men af. Men zou u houden voor een dwaas, wiens ouders reeds dwazen waren, indien gij zoudt betalen, wat men vraagt. En dan, zóó gaan wij.

Een mooie, zonnige dag. Precies om alles te koopen zonder haast en overal uit te rusten, terwijl men afdingt, tot wij niet meer moede zijn. Bij de dame Bechora Hefetz koopen wij zijde voor de sofa. Het is echte Bokhara-zijde. Rijk en onverslijtbaar. Er zitten alle kleuren in van oranje naar paars en rood. Bij daglicht is het wat koud. Maar des avonds gloeit het en bloeit. Het is alsof de kleuren door elkander woelen in het lamplicht. Natuurlijk moet voor deze mooie zijde een offer worden gebracht. Zij vraagt zeven pond. Omdat men niet afdingen kan, krijgen wij het voor vijf. Een bijzonder mooi baantje zijde voor in een hoekje krijgen wij voor een pond een dra, op zijn Hollandsch voor twaalf gulden dertig een oude el. Het is achtenveertig centimeter breed. Een koopje. Bij André Terzis en Zonen slagen wij vandaag niet. Ja: hij is bereid ons die mooie donkerroode gordijnen van Damascus op te offeren, ofschoon het de laatste zijn die hij heeft. Natuurlijk, dat wij dit offer zeer waardeeren. Maar toch niet zóó, dat wij er een snippertje van twintig pond tegenover willen plaatsen.

Ja, zegt de heer André Terzis en Zonen: ‘als wij geen twintig pond willen geven voor vier stel mooie, donkerroode gordijnen van Damascus, dan is ons geval hopeloos’. Hij zucht meewarig. Wat doen wij dan eigenlijk in El-Kuds? Wij nu, dezen winkel verlaten hebbende, hebben ons met het spreekwoord getroost: ‘Gelukkig in de zij, ongelukkig in de gordijnen’. Wij hebben trouwens later ook heel honorabele gordijnen gekocht, heel honorabel, voor acht pond. En met een vloerkleed zijn wij al heel fortuinlijk geweest. De dikke schreeuwer, die winkel houdt in den bazar tegenover de groentehal, verkoopt ons een héél goed kleed voor negen pond, na ons te hebben bezworen bij zijn vader, zijn moeder, zijn geloof en zijne zonen, dat dit mooie vloerkleed voor niet minder zou gaan dan voor vijftien.

VI.

Maar als wij thuishkomen is het geheele weeshuis in ontroering. Want er is zoeven een boodschap gekomen, dat Sir Herbert Samuel nog dezen middag om vier uur het huis bezoeken zal. En thee zal drinken. En ofschoon het in het weeshuis altijd tip-top is, zoo moet er toch wel het een en ander worden gedaan. Ook voor de thee. En de weezenraad moet worden gewaarschuwd. Maar om vier uur zijn zij er allen. De jongens op het bovenbalkon met de onderwijzers. Kolonel Norman Bentwich en mr. Van Vriesland van den weezenraad. Miss Berger van het Amerikaansche Comité. En precies vier uur: de motorfiets met het nette diendertje en de groote grijze auto: Sir Herbert en Lady Samuel. Sir Herbert heeft het weeshuis verleden jaar bezocht, toen hij hier als rapporteur van Lord Allenby is geweest. Hij heeft toen geschertst en gezegd: ‘Als ik wederkom, breng ik mijn vrouw mee. Dan komen wij theedrinken’.

Hij heeft trouwens een buitengewoon geheugen voor al die kleine dingen, die de wereld niet hervormen en die de wereld niet opbouwen, maar die toch lief zijn. Hij herinnert zich alles van het vorige bezoek. Hoe mooi en hoe zindelijk toen alles was. Nu is het nog zoo. Hij schrijft, en ook Lady Samuel, héél waardeerende woorden in het bezoekersboek. Wij drinken thee in de Hollandsche huiskamer. Mr. Van Vriesland spreekt over den benarden toestand van het Amerikaansche weezencomité. Waar of dat heen moet? Er is geen geld. En wij kunnen toch de weezen maar niet in eens wegsturen en daardoor alles ongedaan maken, wat met zooveel moeite is opgebouwd. Gelukkig, dat de jongens dit niet weten. Zij zijn verheugd en vereerd met het hooge bezoek. Wanneer de bezoekers heengaan, zingen zij allen 'Hatikvah'. Sir Herbert glimlachend hoort. De politie-agenten staan in de houding. Het groote volk voor het hek luistert. Het is nog niet het einde. Gij moet het niet overschatten. Maar het is toch iets: de Joodsche landvoogd, de Joodsche jeugd, het Joodsche lied.

VII.

En ik haast mij naar onze rechtsschool. Het gaat daarmee langzaam. En dat is goed. Er wordt een kleine bibliotheek aangekocht. Wij gaan eene leeszaal voor de studenten inrichten. Misschien groeit het goed.

Typisch verschil tusschen de Joodsche en de Arabische studenten. De Joodsche studenten branden van ijver. Maar ze zijn veeleischend. Ze hebben eene vereeniging gevormd. En die heeft een bestuur gekozen. Ze laten de college's stenografeeren, en voor ieder der leden hectografeeren. Ze offeren waarlijk iets op. Ze helpen elkander met het vertalen van Turksche wetboeken in het Hebreeuwsch. Ze hebben ook al eens gestaakt. Ze zenden een delegatie naar den een of anderen leeraar, die dikwijls onbarmhartig critiseert. Maar ze werken waarlijk met brandenden ijver.

Mijn Arabische vrienden komen of zij komen niet. Zij luisteren of zij luisteren niet. Zij maken aantekeningen, of zij maken ze niet. Zij studeeren of zij studeeren niet. Maar eene vereeniging? Een bestuur? Een stenograaf, een hectograaf. En daar allemaal nog geld voor! Zijn zij dan dwazen, wier ouders ook reeds dwazen waren?

VIII.

Des Zondags ga ik dan verhuizen. Ik neem afscheid van de Grieksche dame des huizes. Zij is niet jong, geen meisje en niet onbeschermd. Zij heeft een man, die zijn kost niet kan verdienen. En vijf mooie kindertjes, die moesten luisteren naar de namen Apraxia, Photios, Ernesti, Irene en Pawlo. Maar zij luisteren nooit. Het spijt haar heel, heel erg, dat ik nu wegga. Want zij heeft een oude tafel van mij gekregen, en een bonten doek, waarvan zij een rokje heeft gemaakt voor de schoone, doch finaal ongehoorzame Apraxia.

Ik heb hier wel kort gewoond. Maar er is toch weer een weemoed in het heengaan uit het kleine, witte huisje, dat zoo toover stond in zijnen grooten tuin, wanneer het maanlicht bloeide aan de blauwe luchten van Jeruzalem. Het is hier nu als de herfst in Holland. Lucht van dun wit en blauw. Een fijne mist, die soms bijna regent. En de weemoed. Maar wat weemoedig zijn? De meubels worden uitgedragen. De kleerenkast is afgebroken. De stoelen staan dwaas en verbaasd in den herfstigen hof.

Hassan Effendi is gekomen met een platten wagen en met twee paarden. Hij brengt den zwarten jongen Fouad mede, dat 'Hart' beteekent. En ook den stalknecht Alphonse, dat Alphonse beteekent. Hij is een Christen en hij drinkt. Adil Effendi komt ook eens een kijkje nemen. Keurig gekleed, en hij steekt geen hand en geen vinger uit.

De platte wagen vol. En dan wij gaan. Is het weemoedig? Wij wandelen achter den wagen aan. Zóó, dat wij goed kunnen zien, dat er niet wordt gestolen. Maar toch ook weer zóó, dat niet iedereen zien kan, dat wij behooren bij zoo een platten verhuiswagen, met den zwarten Fouad, dat 'Hart' beteekent en met Alphonse, die drinkt.

's Avonds is alles klaar. De mooie dingen zijn geschikt in het kleine huis. En al hun kleine kleuren spelen met elkander. Ik rust. Jeruzalem, Amsterdam. Toen het donker werd, heb ik de lichtjes voor het Inwijdingsfeest aangestoken. Een mooie, koperen luchter van Betsalel. Daarvoor is een bruinhouten tafeltje gemaakt, door eenen timmerman, die mij heeft afgezet. En een mooi lapje van Bokhara-zijde daarachter gespannen. De kleine koperen kleurtjes tegen de mooie en bonte zijde. Het is heel stil. Wanneer men ouder wordt kan men soms zóó rustig zijn als een meer of als de hemel boven een meer. Dat is genadig.

IX.

Gewend zijn in het kleine huis. Er is maar een smal bordes tusschen mijn huis en het groote huis van mijne goede Arabische vrienden. Abdoel Salaäm komt dikwijls binnenwippen. En een zwart knechtje met de koffie komt mee. Wij spreken over de paarden. Over de Engelschen en over de duurte. Maar alles zal nu toch goedkooper worden. En hoe jammer, dat ik niet met hen eten kan. Want dan hadden zij te mijner eere het vette, mooie schaap geslacht. Gelijk men doet, wanneer er iemand in de buurt komt wonen. Nu is het mooie, vette schaap toch geslacht. Doch niet te mijner eere. Echter, het goede schaap heeft dat niet geweten. Het woog toch, schoon aan den haak, wel tien of twaalf rotel. Alphonse heeft het geslacht. Gisteren was hij weer dronken en weer filosofisch. 'Mijnheer', heeft hij gezegd: 'de schapen zijn er voor de menschen en niet de menschen voor de schapen'.

Gewend zijn in het kleine huis. En al weten, dat het dienstmeisje Amni heet, en zeker gaarne iets van mijne mooie dingetjes wegnemen zou met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening. Wanneer ik hare eerwaarde niet regelmatig in de ramen hield.

De meisjes van Abdoel Salaäm. Zonen heeft hij niet. Meskien! Ja, maar 't is min Allah. Zij heeten Souheliya, dat 'de Lieve' beteekent, Rivka, dat niets beteekent. 'Denk ik soms', zegt Adil Effendi, 'dat alle namen iets beteekenen?' Zijn naam beteekent: 'de Juiste'. Geen wonder, dat het Gerechtsgebouw Adeliye heet. En het jongste meisje van Abdoel Salaäm heet Moukarrem, en dat beteekent: 'De bloeiende'. Souheliya nu, is verloofd met den oudsten zoon van den Mufti. 'Een schoolmeester,' zegt mijn vriend Adil smalend: 'en hij was altijd nummer laatst van de klas. Abdoel Salaäm moet het weten. Maar ik trouw met zijn zuster niet. Ik wil een Hollandsche vrouw. Dat is veel chiquer.' En omdat Souheliya verloofd is, moet zij gaan met eenen sluier. En mag zij niet komen in het mooie, kleine huisje, om te neuzen en te beuzelen. Zooals Rivka en Moukarrem doen. Zij vragen, wat de dekens kosten op mijn bed en de haren op mijn hoofd. Zij zien nu ook eenen brievenweger. En zij kijken elkander

aan, ongelooflijk, wanneer zij hooren, dat een klein lapje zijde meer kost dan twee pond.

Gewend zijn in het kleine huis. Deze middag eens gaan kijken in de warme stallen, waar de paarden staan. En de geiten met hun onbehoorlijk korte staartjes. Maar de schapen hebben, mooie, schommelende, vette staarten. Precies manteltjes der liefde, die alles bedekken. Ook dat is min Allah. Want toen Abraham, de vriend van Allah, eenmaal vluchten moest voor zijne vijanden, vroeg hij een kudde zwarte geiten of zij hem wilden verbergen. Maar de geiten weigerden. Daarna vroeg hij de schapen. En die zijn dicht bij elkander gaan staan. En zoo hebben zij Ibrahîm, den vriend van Allah, verborgen. Daarom heeft Allah den zwarten geiten hunne mooie staarten afgenomen en hun niets overgelaten dan kleine, indecente, stompjes. Maar de schapen zijn beloond met mooie, schommelende, vette staarten. Precies manteltjes der liefde, die alles bedekken. Min Allah. De kleine, zwarte, Fouad weet dat zeker.

Gewend zijn in het kleine huis. Maar Adil Effendi niet tevreden. De vrouw van Abdoel Salaâm, zijn broer, is een zuster van de vrouw van den Kleinen Mufti. Nu is het ook duidelijk, waarom Souheliya trouwt met den zoon van den Mufti, en waarom Adil met de dochter van den Mufti trouwen zal. Moet men het goede geld, de mooie huizen en de landerijen uit de familie laten gaan? Dat ware dwaasheid. 'Ja', zegt Adil zéér verbeterd: 'ik weet wel, waarom Abdoel Salaâm alles doet, wat zijn vrouw wil. De Mufti heeft een drank gemaakt en dien heeft zij hem te drinken gegeven. Daarom is hij ook gestorven. Vijftig jaar. Min Allah. Het is een straf van Allah. En zeker trouw ik met zijn dochter niet.'

X.

Het is een hopeloos drukke tijd geweest voor alle nette menschen van Jeruzalem. Daar was dan eerst de bruiloft van Edwin Samuël, den oudsten zoon van Sir Herbert. Hij is hier een héél jong officier geweest. En nu werkt hij in de administratie. Hij trouwt een héél eenvoudig Palestina-meisje. Geboren in Ekron. En haar vader is een getrouw werkend ambtenaar in de Bank. De couranten schrijven héél mooie artikelen. Zij staan vol met advertenties van vrienden en bekenden. Dat is hier zoo. Bij verloving, huwelijk, geboorte, dood betuigen de vrienden en bekenden per advertentie in de couranten hunne belangstelling. Iemand als Sir Herbert heeft natuurlijk geheele pagina's vol. Iedereen spreekt over het huwelijk. Alle naaisters werken. Alle ijdele winkels winnen. De uitnodigingen zijn of Engelsch, of Arabisch of Hebreeuwsch. Iedereen zijn eigen taal. De kleine kaartjes, die men aan den ingang afgeeft, ook drietalig. Op den Sabbath te voren is Sir Herbert, met zijne familie naar de officiëele Zionistische Synagoge gegaan. De officiëele rabbijnen Kuk en Jacob Meïr hebben heel lang en heel officieel gesproken. Men heeft ook de inneming van Jeruzalem herdacht. Drie jaar. David Yellin heeft gesproken. En ten slotte is Hatikvah gezongen. Sir Herbert doet dat alles héél bewust. Hij zet het door. Eenheid van alle Joden. Nationaal-religieus. Wie niet orthodox is moet het dan maar een beetje worden. En wie héél orthodox is, moet dan maar een beetje inschikken. Procrustus met een Engelsch ledikant. In de rabbijnen Kuk en Meïr heeft Sir Herbert twee geschikte medewerkers gevonden.

Een mooie bruiloft. De *Haäretz* brengt een, waarlijk mooi, gedicht van Bialik, dat hij voor een jaar of acht in Palestina schreef, toen hij in het huis van haren vader was, op haar verjaardag.

Wij zijn allen gegaan. Adil Effendi is ook genoodigd. Hassan geeft voor deze gelegenheid den mooisten wagen en de mooiste paarden. Jammer, dat ik niet mee zal gaan. Want ik ga met den opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld.

Ja, het meisje Hadassah Grasovskv zal misschien wel eens over haar bruiloft hebben nagedacht. Maar dat het zóó zou zijn. Een zoon van den Joodschen landvoogd. Een eerewacht van Joodsche soldaten. Een eerezaal met duizend genoodigden. Klokkespel en regiment-muziek.

Natuurlijk is ook de bruiloft wel een tikje aan de politiek dienstbaar gemaakt. De zegeningen zijn verdeeld over de officiële Zionistische rabbijnen: Kuk, Jacob Meïr en Ben-Zion Uziël, den Chacham-Baschi van Jaffa. De Chacham-Baschi van Jeruzalem, die trouwens in zijn laatste officiële pakje loopt, is gepasseerd. Eveneens de oude, eerwaarde opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld. Heeft hij het opgemerkt? Zoolang wij wachten, leest hij de psalmen. En als het huwelijk voltrokken wordt, zegt hij, groot boven alle politiek en alle gestreef, de zegeningen mee. Moge het jonge paar gelukkig zijn!

Voorzichtigheid, wijsheid en politiek. Ook bij een zoo onschuldig bedrijf als een bruiloft. Toen Sir Herbert van den zomer in eene groote vergadering van notabelen zijn ambt heeft aanvaard, hebben de sjeikhs van de Bedouïenen te Berseba zich beklaagd, dat zij zoo geringe plaatsen hebben gehad. Geringer dan de sjeikhs der Gazasche Fellachen. Sir Herbert heeft dat niet vergeten. En dezen dag werden de mooie sjeikhs der Berseba-Bedouïenen met zeer veel onderscheiding behandeld. Na de receptie in den hof van het Gebouw. Zij geven den bruidegom prachtige Bedouïenenkleederen ten geschenke en een heel mooi zwaard. Zij huldigen hem als den sjeikh der sjeikhs. Daarna worden zij allen te zamen gefotografeerd. En daarna verkoopt E. Leizer Schwarz, stadsomroeper en stadsaanplakker, deze mooie foto's voor een shilling per stuk.

Het is nu wel héél moeilijk en héél vermoeiend een net mensch te Jeruzalem te zijn. En toch is iedereen het gaarne. Wij hebben den verjaardag van de bezetting van Jeruzalem door de Engelschen weder gevierd. Des morgens een parade van Engelsche, Fransche en Italiaansche troepen. Een breed eskader van vliegers, hoog en laag, ver, dichtbij, overal in de lucht. Sir Herbert inspecteert de troepen, foutenloos correct alsof hij zijn geheele leven inspecteur van troepen is geweest. In burger-rijkleeren met de diamant-zilveren ster van de Orde van het Britsche Keizerrijk.

Des middags een receptie op het gouvernoraat. De invitaties voor de Joden in 't Hebreeuwsch.

En 's avonds een feest bij Miss Landau. Gelukkig is Adil Effendi ook gevraagd. Mooie muziek, nietwaar? En een héél goed buffet. En iedereen heeft hem geacht. Den volgenden dag een Vrijdag. Moslem zijn. Lui en uitrusten.

XI.

Onze groote vriend Amin el Chawadja. Sjeikh van Naälin en elf andere dorpen. Begonnen als eenvoudig rooverhoofdman. Thans in rust en Ridder van het Britsche Keizerrijk. Hij is natuurlijk ook op de bruiloft geweest. Maar tusschen duizend gasten hebben wij elkander niet gezien. Den volgenden dag héél vroeg komt hij mij reeds bezoeken. En ziet, zijn groote zoon, Derwisch, komt met hem mee. Hij is in grooten nood. Ik moet hem helpen.

Wat is gebeurd? Amin el Chawadja heeft zestien dochters en veertien zonen. Een van de dochters is gehuwd. En toen zij huwde, heeft de waarde Amin haar een mooien kameel cadeau gedaan. Maar ziet: de man van de dochter van Amin el Chawadja is gebleken een héél slecht mensch te zijn. Hij heeft er nog een tweede vrouw bij genomen. Allah vloeke hare ouders. Zij is een slechte vrouw geweest. Zij heeft de dochter van Amin el Chawadja zóó geplaagd, dat die naar haren vader is teruggekeerd. Maar zonder de mooie kameel. Want haar man heeft de mooie kameel verkocht. En nu is de mooie kameel met een karavaan van den kooper in Naälin gekomen. En twee zonen van Amin, gezegd Aboe Fares, hebben hem weggenomen. Het waren Osman en Joessef, de mooiste en de meest-beminden van zijn zonen. In den Turkschen tijd zou niemand zich hebben durven vergrijpen aan de zonen van zoo een machtigen en gevaarlijken sjeikh. Maar onder de Engelschen is er geen recht meer. Osman en Joessef zijn heel eenvoudig veroordeeld tot een maand gevangenisstraf. En dat vonnis is nu in hooger beroep nog bevestigd. Is het niet schandelijk! De zonen van een sjeikh, die zoo mooie brieven heeft van Engelsche generaals. Zijn vijanden in Ramleh en in Jaffa hebben dat gedaan. Moge Allah hen vloeken. En moge Allah ook hun ouders vloeken. Hij heeft er over gedacht een brief te schrijven naar den koning van Engeland. De koning kent hem. Hij heeft hem die mooie ridderorde gestuurd. Maar misschien zal de brief niet tijdig aankomen. Er moet dadelijk gehandeld worden. De eenige, die de gevangenisstraf in een boete veranderen kan, is de Mustaschar el Adeliye, het Hoofd der Gerechtigheid. Gij zoudt zeggen: de Minister van Justitie. Ken ik dien Grooten Heer? Ja. Ik ken hem. Het is kolonel Norman Bentwich. O, of ik dan gaan wil? En het goede woord voor hem doen? Ik vrees, dat het niet veel geven zal. De Mustaschar el Adeliye is een héél groot en héél streng Heer. Hij zal het niet doen. De oude man, nu heel nederig, smeekt. Abdoel Salaäm en Adil zijn ook gekomen. Abdoel Salaäm, dadelijk vol medelijden. Meskien, meskien! De zonen van zoo een grooten sjeikh in de gevangenis. Natuurlijk moet ik gaan. Allah zal mij daarvoor beloonen. En hij, Abdoel Salaäm zal mij zelf erheen rijden in het mooie bruine wagentje. Fouad zal zitten op den bok en de Mustaschar el Adeliye zal ons achten. Adil, in het klein-ambtenaars-Engelsch, waarmee hij trotsch is, raadt het af. Meen ik soms, dat kolonel Bentwich mij zal achten, wanneer ik kom spreken voor een dief. Amin el Chawadja snel, in vreemd Arabisch, heeft iets gezegd. De anderen staan op. Zij gaan. Wij zijn alleen in het kleine huis van mij. ‘Heer’, zegt Amin el Chawadja in een groote wanhoop: ‘ga nu, ga. Herinner u, hoe gij ons verleden jaar hebt bezocht. En hoe gij van Dar Salem naar Naälin zijt gereden met Fares en Osman en met Joessef. Gij zijt gereden naast hem... gij hebt gelachen... gij hebt hem liefgehad. Heeft mijn Heer mijn zoon dan niet meer lief?’

Ik ben met een heel zwaar hart naar den Mustaschar el Adeliye gegaan. Niet met het mooie bruine wagentje. En niet met Fouad op den bok. Maar loopend. Gewoon loopend. En ik ben wel blij geweest, dat de Groote Mustaschar niet in zijn bureau is geweest. Nu heb ik het afgedaan met hem, die hem vervangt. Toch óók nog wel een héél groot heer. Maar toch althans iets nader. En die Heer heeft vreeselijk om het geval moeten lachen. En ik ben heengegaan. En ik ben teruggekomen met Amin el Chawadja zelve. En de kapitein heeft Amin el Chawadja zeer berispt. ‘Ja, Heer’, heeft Amin el Chawadja gezegd: ‘ik heb mijn dochter terug. Krijg ik dan mijn kameel niet terug.’ Neen, de kameel krijgt Amin el Chawadja niet terug. Maar als de kapitein de mooie ridderorde heeft gezien, en als de kapitein de mooie brieven van de Engelsche generaals heeft gezien, dan belooft hij toch, dat hij zal zorgen, dat de zaak met een boete afloopt. Er is toch nog wel recht in El-Kuds, dat gij Jeruzalem noemt.

Een kwartiertje later. Wij zitten samen in het mooie, bonte, koffiekroegje bij de Jaffapoort. Amin el Chawadja weer tien jaar jonger: 'Mijn zoon Joessef zal mijnheer zelf komen bedanken'. Adil is op zijn bureau. Maar Abdoel Salaäm, die 's morgens alle koffiekroegjes in de buurt bezoekt, verzeilt al heel gauw in het onze. Hij is natuurlijk heel voldaan. Min Allah. Min Allah. Hij geeft natuurlijk dadelijk een koffierondje. Ik geef er óók een. En Amin geeft er ook een. Wij hebben nu het veilige gevoel, dat wij elkander hebben getraceerd en dat toch ieder zijn eigen koffie heeft betaald. Wanneer wij naar huis gaan zegt Abdoel Salaäm: 'ik heb wel begrepen, dat Adil u heeft afgeraden er heen te gaan. Adil is nog héél jong. Hij heeft veel te weinig verdriet gehad.'

XII.

Gewend zijn in het kleine huisje. En er al ziek zijn geweest. Influenza. Natuurlijk influenza. Heel Jeruzalem heeft influenza. De dokters en de apothekers hebben, wegens de groote vraag, hunne tarieven al verhoogd. Een dwaas, wiens ouders zeker ook reeds dwazen waren, heeft in de courant geschreven, dat zoo iets toch eigenlijk niet te pas komt. Schrijft hij ook in de courant, wanneer de winkel van Morums en de andere winkels wegens de crisis gedwongen zijn hunne prijzen te verlagen? Neen. Dan zwijgt hij. Dwaasheden als ziekenfondsen en armen-practijk zijn hier nog weinig bekend. De arme moet dikwijls zijn laatste geldje of goedje geven voor den dokter en voor den apotheker. Dat is goed. Zoo leert hij den dokter en den apotheker waardeeren.

Het kleine stille huis. Maar gisteravond intens een groot geroep. Een groot geschreeuw. Brand? Een dief of een moord? Erger. Het mooie grijze aapje van zijde, dat toebehoort aan de Engelsche dame achter ons. Dat aapje is ontsnapt. En de Engelsche dame heeft dadelijk een baksjij van een héél pond uitgeloofd voor dengene, die het aapje weder vangt. De heele buurt raakt in beweging. Het hotel-personeel, het huis-personeel, het stal-personeel. Uit alle huizen kijken alle menschen. Alleen de kleine, zwarte Fouad blijft rustig. 'Heer', zegt de kleine, zwarte Fouad 'geloof gij dan waarlijk, dat zoovele menschen het aapje zullen vangen? En gelooft gij, dat juist ik het vangen zou?'

'Allah zal u wellicht gunstig zijn.'

'Neen, heer.' zegt de kleine, zwarte Fouad: 'Allah heeft de apen niet lief. Weet mijnheer niet, dat de apen van een slecht mensch afstammen? Ja, heer, er was eenmaal een man, die een brood kreeg van een goede vrouw. Maar hij was daarmee niet tevreden. En zóó slecht. Hij veegde zijn vuile lichaam af met het brood. Ja, heer, maar Allah heeft het gezien... en Allah heeft hem voor straf veranderd in een aap... ja, heer, mijn moeder heeft heb mij verteld.' En dan zwijgt hij weder, stil en héél zwart, in het mooie maanlicht.

En na het aapje des avonds, de politiek des morgens. Er is nog altijd de open vraag of de Agoedath Israël het recht zal hebben invloed te oefenen op het verleenen van pas-visa naar Palestina. Er wordt ons nu gevraagd daarover nogmaals met Sir Herbert te gaan spreken.

Ik zucht. Huisje dit, huisje dat, de politiek blijft altijd eender.

Nr 200 Wat gebeurd is⁺

⁺20-1 1921 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 29 dec.

Het is gebeven, zooals het was. Wij moeten het niet overschatten. Wij moeten het niet onderschatten. Wij moeten het overwinnen. Maar men maakt stemming tegen ons in Engeland. Telkens vragen in het parlement. Erkenning van het Hebreeuwsch als officieele taal. Doel van het Palestina-opbouwfonds. Uitgaven ten laste van Engeland in Palestina, enz. Tenslotte kan eene regeering die wel pro-Zionistisch is, maar toch niet Zionistisch, allerlei achterwege laten, om van de lastige vragen af te zijn.

De 'Morning Post' blijft stoken. Uit een hoofdartikel van Ben-Jehoedah in 'Doar Hajom' blijkt, dat men hier twee gewezen Palestinensische ambtenaren als aanstokers beschouwt. Kolonel Gabriëls, vroeger hoofd van landbouw. En generaal Waters Taylor, het laatst chef van den staf van den Gouverneur-Generaal Sir Louis J. Bols. En gelijk met dezen vertrokken, toen Sir Herbert kwam. Kolonel Gabriëls had altijd den naam tegen ons te zijn. Met generaal Waters Taylor was ik bekend. Ik heb meermalen iets ten goede met hem geregeld. Hij had een tijdlang den naam, als gouverneur van Galilea, zeer pro-Zionistisch te zijn.

Natuurlijk zijn niet alle parlamentsleden tegen ons. Een getrouw verdediger is Majoor Ormsby-Gore, die met de eerste Zionistische Commissie in Palestina is geweest. Men zegt, dat er een Engelsch Ministerie komt voor Voor-Azië, en dat majoor Ormsby-Gore de minister wordt. Dat zou goed voor ons zijn.

De artikelen van de 'Morning Post' hebben onder zekere Arabische kringen wel indruk gemaakt. Het Arabische congres te Haïfa heeft een danktelegram gezonden aan de 'Morning Post'.

Het leek soms, of de dagen van vóór de Paaschtroebelen wederkeerden. Sir Herbert heeft eene officieele mededeeling aan alle Palestinensische bladen gedaan, waarin tegenover 'sommige artikelen in een deel van de Londensche Pers' uitdrukkelijk wordt verklaard, dat er geen enkele verandering is gekomen, en dat er geen enkele verandering zal komen in de Palestina-politiek van de Engelsche Regeering, gelijk hij, Sir Herbert, die bij zijn ambtsaanvaarding heeft uiteengezet.

Zulke officieele mededeelingen krijgt de pers hier geregeld. En ook fouten worden geregeld verbeterd. Vaak schijnbaar kleine. Bijvoorbeeld: toen een Joodsch blad de functie van den nieuwen politie-officier majoor Montefiore niet precies goed had omschreven. Ook belangrijker: het anti-Zionistische blad 'El-Carmel' te Haïfa had beweerd, dat sinds de opening van de hypotheekregisters er alleen land was gekocht door Joden van niet-Joden. De regeering heeft toen met preciese cijfers het onjuiste van die bewering bewezen. *El-Carmel* heeft die cijfers overgenomen en excuus gevraagd.

Generaal Waters Taylor is dus nu blijkbaar openlijk onze vijand. En generaal Storrs, gouverneur van Jeruzalem, thans openlijk onze vriend? Mag het waar zijn. Ik houd van hem. Maar velen zeggen, dat hij niet altijd even eenvoudig is. Georiëntaliseerd door een lang verblijf in Egypte. 'Great Oriental Storrs' noemen de boozen hem, in een woordspel met de 'Great Oriental Stores' van Morums. Generaal Storrs is met ziekenverlof in Engeland. Maar hij schijnt weder goed beter te zijn. Hij heeft gesproken aan een ontvangstmaaltijd in een Engelsche club, onder voorzitterschap van den onder-minister van buitenlandsche zaken Harmsworth. En de *Daily Telegraph*, die, meenen wij, goede betrekkingen met Lloyd George

onderhoudt, heeft hem zeer geprezen. Waarom ineens dat alles nu? De positie van generaal Storrs, naast of tegenover Sir Herbert, is nu héél sterk geworden. Is het gebleken, dat hij geen schuld had aan de Paaschtroebelen? De *Morning Post* dringt aan op publicatie van het desbetreffende rapport. De Regeering weigert, omdat dit ongewenschte hartstochten zou wakker roepen. Het rapport schijnt nu voor nader onderzoek hier te zijn. Maar generaal Storrs ziet er weder volkomen gerehabiliteerd uit.

II.

Weder eene vergadering van den adviseerende Palestinensische Staatsraad. De apothekers zullen nader worden geregeld. Er zal een einde worden gemaakt aan het optreden van totaal onbevoegde en ongeleerde assistenten. Er zal een apothekersschool worden geopend. Ook het nieuwe politie-reglement is vastgesteld. 'Het departement van publieke onveiligheid' zegt men hier hoonend. Maar wat te doen? De salarissen zijn laag. De Joodsche politie-agenten verloopen. Toch is er nu een soort politie-opleiding gekomen. En er komt mettertijd een geheele politie-school.

De hoofdquaestie was natuurlijk de subsidie-quaestie voor de bijzondere scholen. De regeeringsscholen zijn feitelijk Arabisch-Muselmansche. De Joden en Christenen hebben hun eigen scholen. Er zijn in Palestina ongeveer 134.000 kinderen tusschen zes en vijftien jaar. Daarvan krijgen 100.000 geen onderwijs. Er zijn 300 dorpen zonder scholen. De dorpen zullen nu scholen moeten gaan bouwen. De Regeering zal het onderhoud betalen en subsidies geven van 75 tot 300 pond per hoofd. Het eerste jaar is de regeering bereid een kwart van de benodigde scholen te steunen. Wie dus het eerst en het beste bouwt, krijgt het eerste zijn subsidie.

Moeten nu de bijzondere scholen wachten vóór ze iets krijgen, tot het geheele Arabische onderwijs opgebouwd is? Sir Herbert dacht eerst van ja. Inmiddels verklaart hij zich nu bereid ook een vierde van de bijzondere scholen te steunen met bedragen van 75 tot 300 pond. Mits die scholen zich onder regeeringstoezicht stellen. Dit is billijk. De Joden en de Christenen betalen toch hunne belastingen ook.

Een van de Joodsche leden van den Raad, Kalvarisky (hij is pas in Holland geweest), wilde alle scholen tot gouvernementsscholen maken. Maar dan ook overal, waar de bevolking gemengd is, Hebreeuwsch en Arabisch gelijkelijk onderwijzen. De school zou daardoor een belangrijke taak gaan vervullen: de verschillende deelen van de bevolking van de jeugd af nader brengen. De Joodsch-nationale onderwijzers uit Oost-Europa zijn woedend over die woorden. Zij hadden zich een Joodsch Palestina voorgesteld met een soort van Arabische heloten-bevolking. Ze willen niet neutrale scholen met Hebreeuwsch als een der leertalen. Maar felle Joodsch-nationale scholen. Het Russisch-Joodsche blad 'Haäretz' komt tegen Kalvarisky in verzet. Eveneens de Joodsche Volksraad, die overleg wil met, en contrôle over de Joodsche leden van den Staatsraad.

Er is in den Staatsraad nog een quaestie besproken, klein, maar typeerend. De Joodsche naam voor Palestina. Op postzegels en andere officieele oorkonden heet het land in het Arabisch: 'Falestien'. In het Engelsch 'Palestine'. In het Hebreeuwsch 'Palestina E.I.'. De twee laatste letters zijn de beginletters van de woorden Eretz Israël: Land van Israël. Tegen die twee laatste letters heeft een van de Arabische leiders uit Sechem geprotesteerd. David Jellin daarentegen wil voor het Hebreeuwsch 'Eretz Israël'. Hij heeft met een bewonderenswaardige belezenheid aangetoond, dat sinds eeuwen dit de Joodsche naam van het Land is. Duizenden eenvoudige Aziatische

en Afrikaansche Joden kennen het woord 'Palestina' niet eens. Sir Herbert zegt: het enkele woord 'Eretz Israël' zou misschien moeite geven met paspoorten en nationaliteitsbewijzen. Vandaar, dat hij als billijke oplossing heeft aangenomen: 'Palestina E.I.'

III.

De grenzen in het Noorden zijn beslist. Het is niet heelemaal Sykes-Picot. Maar 't is toch slecht genoeg. Safed en een deel van de Galileesche koloniën wordt ons tenminste niet ontnomen. Maar de grens schijnt toch weer midden door het Meer van Tiberias te gaan. De korenlanden van Hauran krijgt Frankrijk. De graanexport zal dus wel niet over Haïfa gaan, waarmede een goede retourvracht wordt ontnomen. De Litani krijgen wij niet. En van zijn water moeten wij afblijven. Volgens een nader te maken regeling zullen wij een deel krijgen van het water van den boven-Jordaan en den Yarmuck. Een regeling samen met Frankrijk, dat zich zóó anti-Zionistisch heeft getoond. Nu Frankrijk geen Fransch Palestina kan krijgen, wil het een zwak Palestina zien. Men zegt, dat Fransche invloeden in de Suezkanaalmaatschappij ook verantwoordelijk zijn voor het wegnemen van de brug over het Suezkanaal, waardoor de handel tusschen Palestina en Egypte zoo wordt bemoeilijkt.

De Engelsche pers heeft ons wel willen helpen. Natuurlijk de 'Manchester Guardian', de courant van Harry Sacher. Maar ook de 'Times' en 'Daily Telegraph'. Het heeft niet geholpen. De Engelsche pers veroordeelt de regeling. De Fransche beweert, dat Frankrijk niet gekregen heeft datgene, waarop het logisch en historisch recht had.

Hier is de indruk slecht. Haäretz spreekt van een verdeeling van Palestina. Ben Jehodah van een nationale ramp. Onze eenige troost is, dat het nog erger had gekund. Namelijk Sykes-Picot geheel. Misschien valt ook de verdeeling van het water mee. Misschien nemen gedane grenzen nog een keer. Weizmann heeft in een rede te Manchester en in een interview met Ittamar ben Awi te Londen gezegd, dat de Noordgrens binnen een paar jaar wel weer zal worden herzien. Argumenten voor die meening heeft hij niet gegeven. Misschien wordt dat nog gedaan.

De Zuidgrens moet nu nog geregeld worden met Egypte, waar de stemming op het oogenblik niet zeer pro-Palestinensisch is. Lloyd George heeft gezegd, dat wij een historisch Palestina krijgen: van Dan tot Berseba. En de Oostgrens? Toen men nog dacht aan een sterke Syrisch-Arabische regeering te Damascus onder Feisoel, wilde men een directe verbinding tusschen Damascus en Mekka. Nu van Feisoels groot koninkdom niets komt, bestaat die reden niet meer en zou Palestina moeten komen tot zijn natuurlijke grens: de woestijn. Maar de Hedjazbaan? *El Mokattam*, het groote Arabische blad in Egypte, gunt ons zelfs het watergebruik van den Yarmuck niet. En beweert, dat dit uitsluitend de Hedjazbaan toekomt.

Nu Transjordanië nog niet voor vast een deel van Palestina is geworden, probeert Frankrijk daar nog een kansje te houden. In dit geheele gebied wordt geducht gewerkt met goud. En ineens hooren wij, dat eenige sjeiks te Es-Salt om Fransche bescherming hebben gevraagd.

I.

De crisis. Wij gaan ze gevoelen. Het Amerikaansche comité heeft over December zijn uitkeeringen al verminderd. Iedere maand zal verder verminderd worden. En met Juni zal dan alles ophouden. Wij kunnen nog altijd niet aan die ramp gelooven. Er zal dan geen geld meer zijn voor de weezen, voor de ziekenhuizen, behalve die van de 'Hadassah', voor weduwen, leerlingen van scholen, voor de rabbijnen. Ook de ambtenaren zullen worden ontslagen. Men zegt, dat allen ambtenaren van het weezenwerk en van het reliefwerk tegen Juni ontslag is aangezegd.

Uit vele steden: Tiberias, Hebron, Safed, Haïfa komen berichten over den wanhopigen toestand, waarin men gekomen is door het inkorten van het reliefwerk. In Jaffa is al een van de ziekenhuizen gesloten. De Joodsche stadsraad heeft geen geld. En allerlei organisaties hebben niet aan het ziekenhuis betaald, wat zij voor de verpleging van hunne leden schuldig waren. Twee en twintig artsen en ambtenaren zijn nu geheel of gedeeltelijk werkeloos. Ook de Zionistische organisatie heeft geen geld. Het salaris van de onderwijzers is deze maand veel te laat betaald en dan nog met vijf procent verminderd. De onderwijzers zijn natuurlijk woedend. Maar ze zullen toch niet staken. De crisis maakt de vraag van een regeeringssubsidie aan de bijzondere Joodsche scholen zoo dringend. 'Onderwijs of immigratie', is hier den laatsten tijd de leus geworden. Ben-Jehoedah zegt: onze eerste taak is immigratie en vestiging van de immigranten. Dat is de opbouw van het land, die zoo spoedig en snel mogelijk moet gebeuren. Het onderwijs moet bij de immigratie achterstaan. Desnoods probeeren we het geheele onderwijs over te doen aan de regeering, of aan een andere organisatie, bijvoorbeeld de Alliance. Desnoods zetten we het geheele onderwijs stil. Maar de immigratie moet doorgaan. Het artikel heeft hier groote ontroering gewekt. Het Achad-Haämitische blad *Haäretz* is natuurlijk van meening, dat onderwijs voor immigratie gaat. De onderwijzers zijn doodboos op Ben-Jehoedah. En dit is weer typisch voor den geest hier: ze willen de vereeniging 'Onze Taal' boycotten, zoolang Ben-Jehoeda aan het hoofd daarvan staat.

II.

De delegatie De Lieme - Simon - Szold is vertrokken. Haar rapport is niet gepubliceerd. En De Lieme heeft in Caïro en hier alle interviews geweigerd. Maar Oessiskin heeft een uitvoerig interview gegeven aan zijn lijfblad 'Haäretz' en ook in den Volksraad over het verhandelde met de delegatie gesproken. En dit op een buitengewoon demagogische wijze. Vol pakkende, gevaarlijke phrases. Gisteren hoorden wij ineens, dat De Lieme ontslag had gevraagd als lid van het Uitvoerend Comité. Een samenwerking van De Lieme met Oessiskin is niet mogelijk. En De Lieme in plaats van Oessiskin zou niet gegaan zijn. Alle linksche fracties waren tegen De Lieme.

Het interview. De delegatie was geheel pro-Amerikaansch, al heeft ze in Palestina wel invloed ondergaan. Voor zoover men niet tot overeenstemming is gekomen, zal

beslist worden door het bestuur, dat in Februari of Maart bijeenkomt. En verder door het Zionistische Congres.

De voornaamste vragen. De immigratie. De delegatie wilde die stoppen tot er voldoende geld was, om de immigranten te vestigen. Ze werken nu vrijwel geheel alleen aan regeeringswerk. Maar aanleg van wegen, havens enz. kan niet eeuwig doorgaan. Vooral niet, wanneer er zoo weinig kapitaalkrachtige personen komen en de staatsinkomsten dus zoo weinig stijgen. Oessiskin was om propagandistische redenen tegen stopzetting van de immigratie. En de delegatie heeft min of meer toegegeven. Van den zomer hoorden wij, dat het Centraal Bestuur te Londen naar de Oosteuropesche centra had getelegrafeerd om de immigratie stop te zetten. Maar de arbeiders-organisatie heeft ze toch doorgezet. Ineens zien we nu een telegram in 'Haäretz', dat dit allemaal maar geruchten zijn. 'In der eeuwigheid heeft het bestuur zoo een telegram niet gestuurd, en zoo iets is ook niet in hun hoofd opgekomen.' Wij kijken elkander eens aan.

Het onderwijs. De delegatie kwam met een voorstel, dat de Amerikanen ook al te Londen hadden gedaan: het onderwijs in Palestina moet door de Zionistische organisatie worden overgedaan aan de Palestina-bevolking. Het geld moet in Palestina en de buitenlanden worden bijeengebracht. Maar niet door de Zionistische organisatie, die zich alleen moet bezighouden met den materielen opbouw. Oessiskin daartegen, omdat hij niet gelooft, dat zoo groote sommen buiten de Zionistische organisatie zullen worden opgebracht. Men is gekomen tot een compromis. Er is dit jaar honderdachttienduizend pond noodig. Daarvan geeft de Organisatie honderdduizend pond. En de rest moet de Jischoeb zelf opbrengen. Misschien komt er regeeringssubsidie.

En de kewoetsoth, de veelbestreden coöperatieve arbeiders-groepen? Men is het er over eens geweest, dat de kewoetsoth op den duur moeten worden veranderd in werkmanskoloniën. Maar daarvoor is nu geen geld. De vraag is: wat nu te doen? Men is het tenslotte eens geworden slechts vijf van de kewoetsoth te sluiten.

De werkzaamheden van het landbouwdepartement zullen eenerzijds worden beperkt. Anderzijds komen er nieuwe proefstations. Het technische departement wordt opgeheven. Nog twee maanden zal de Zionistische Commissie voor de Joodsche Vredesgerechten betalen. Daarna moeten ze voor zich-zelve zorgen. De delegatie heeft ook de ambtenaars-salarissen onderzocht, en bevonden, dat die volstrekt niet bovenmatig hoog zijn.

III.

De delegatie heeft ook eene zitting gehad met arbeiders-afgevaardigden. Over de zaak van de kewoetsoth. Waarover in de arbeiderspers interessante mededeelingen zijn gedaan. Het ging om de opheffing van de kewoetsoth Talpioth, Kalandia, Dilb, Jaffa, en de Karmel. Op grond, dat die ondernemingen te veel geld kosten en de resultaten te ver verwijderd en te onzeker zijn. Ook de bebosschingsplannen wil men opgeven. Ze leveren groote verliezen op. Beter half keeren dan geheel dwalen. De arbeiders waren daartegen. En het werklieden-congres te Haïfa heeft besloten, dat de kewoetsoth zullen blijven bestaan. Ja, maar 't geld?

Hoe fel de verhouding was tusschen de arbeiders en de delegatie moge blijken uit een ingezonden stuk in de arbeiderspers. Het begint zóó: 'De ambtenaren, die hier vanwege de Leiding gekomen zijn, willen arbeiders-vestigingen opheffen, die

gebouwd zijn door den joodschen arbeider'. Dan wordt gezegd, dat de joodsche arbeider zijne vestigingen heeft verdedigd tegen de Arabieren en ze ook wel tegen deze vijanden verdedigen zal. Het slot: 'Maar zij, die komen met voorstellen om vestigingen op te heffen, zijn geen Zionisten en zij kunnen niet komen in naam van het Zionisme'.

IV.

De arbeiders vormen hier nu eenmaal een macht waarmede rekening moet worden gehouden. De verschillende fracties hebben zich federatief vereenigd. Het besluit daartoe is genomen op eene vergadering te Haïfa, waarvoor meer dan vierduizend stemmen voor afgevaardigden waren uitgebracht. Dat is veel op eene bevolking van nog geen honderdduizend zielen. De verschillende arbeiders-organisaties blijven bestaan, maar het groote werk wordt gedaan door een federatief bestuur. Concurrentie en geldverlies is dus nu uitgesloten. Iedere groep kan natuurlijk doorgaan leden te werven. En hoe meer leden, hoe meer invloed in de federatie. Doel: ontvangst en organiseering van immigranten; uitvoeren van publieke werken; opvoering van loonen; vakonderwijs; coöperatie; ziekenfondsen; leenbanken; ontwikkeling van het Hebreeuwsch; avondlessen en bibliotheken; arbeiderspers. Dr. Hugo Bergmann heeft veel gedaan voor deze eenheid. Van een algemeene orthodoxe arbeiders-organisatie bemerken wij hier niets.

Ook de leden van de bolsjewieksche partij M.O.P.S., kortaf de Mopsen, hebben zich aangesloten. Oessiskin had hen liever uitgesloten gezien, ook al omdat zij voorstanders zijn van het Jiddisch.

Het federatie-bestuur heeft ter viering van de eenheid eene algemeene vergadering belegd te Jeruzalem, waar een spreker sprak voor iedere fractie. Ook een Mops. Wanneer een Mops spreekt te Jeruzalem dan wordt dat zoo: 'In het kapitalistische stelsel is opbouw van Palestina absurd (*Geroep*: die man zelf is absurd. Hou op. Hou op. Wat doet hij hier in het Volkshuis?) Het moet hier worden, zooals het in Rusland is. (*Geroep*: Een mooie boel.) Ja, het is in Rusland nog geen paradijs. (*Geroep*: een hel, een hel.) Dit is Jeruzalem. Het Allerheiligste der Aard'.

Zooals ik u reeds schreef hebben deze hartelijke Mopsen op den zevenden November, geboortedag van het Russische Paradijs, een betooging gehouden te Jaffa. De Regeering heeft daarover eene officieele mededeeling aan de bladen gedaan. Waarin gezegd wordt, dat de zaak van geen gewicht is. Redenen tot strafvervolging is er niet. Maar de Regeering zal deze Mopsen in de ramen houden. Natuurlijk heeft de Christelijk-Mohammedaansche Arabieren-vereeniging te Jaffa dadelijk een memorandum gestuurd aan Sir Herbert over het bolsjewisme onder de Joden. De 'Morning Post' zal zich dit fortuin ook niet laten ontgaan. Dus zeggen wij: leve de Mopsen.

V.

De stakingen. De scheidslieden in de kwestie van het wijnwerk te Rischon le Zion hebben hunne beslissing gegeven. De werklieden krijgen hun halve loon gedurende den stakingstijd. De vakvereeniging wordt erkend. In het aannemen van nieuwe

arbeiders is de directie vrij. Zoo ook in het ontslaan van arbeiders, die nog geen anderhalf jaar werken. Het ontslag van de andere arbeiders moet gaan in overeenstemming met de vakvereniging. Zoo noodig beslissen scheidslieden. De ontslagene krijgt een uitkeering. Gedurende ziekte krijgen de arbeiders twee derden van hun loon. Geneeskundige behandeling vrij. Ongevallen-verzekering verplicht. Wij verheugden ons nog in een tweede staking. In een bonbonfabriek te Jaffa. Zij omvatte slechts achttien man. Maar 't komt hier op de kwaliteit aan. Deze staking heeft tot incidenten aanleiding gegeven. De arbeiders eischen het recht op, de onderkruipers met geweld uit de fabrieken te houden. Zonder dat is volgens hen geene staking mogelijk. De Regeering heeft dit te Rischon toegelaten. Maar er is nu een officieele bekendmaking gepubliceerd, waarbij den arbeiders wordt verboden geweld te gebruiken. Wel mogen ze de onderkruipers vredelievend overtuigen. In Jaffa is de politie tusschenbeiden moeten komen. Een aantal Joodsche arbeiders is gewond. Enkele Mopsen zijn gearresteerd. En weggevoerd onder het zingen van Hatikvah.

De stakers hebben ook in het Arabisch een oproep verspreid aan de Arabieren om niet te gaan werken in die fabriek. Een zaak, die hier veel kwaad bloed heeft gezet. Volgens de vertaling van *Doar Hajom* zou in de oproep zelfs hebben gestaan: 'Erbarmen, broeders.' Maar in de vertaling in het arbeidersweekblad staat: 'Werklieden, broeders.' Intusschen is ook deze quaestie thans in handen van scheidslieden. In de laatste zitting van den Volksraad is zelfs besloten tot oprichting van een vast arbitragehof, dat in alle gevallen van moeilijkheden beslissen zal. Staking zal dan verboden zijn. De arbeiders voelen daar niet veel voor. Ze willen het stakingsrecht niet te voren geheel prijsgeven.

VI.

De Volksraad is weder bijeen geweest. Maar hij lijdt ook onder de crisis. Er zijn leden, die geen geld hebben om de noodige reiskosten te betalen. En de Raad heeft het ook niet. De inzameling van een shilling de man, onder den naam 'Rots der Jischoeb', is in weerwil van alle reclame niet gelukt. Het gezag van de Vergadering is daardoor gedaald.

Er is een rabbijnen-delegatie gekomen om te protesteeren tegen het feit, dat de arbeiderskeuken te Jeruzalem niet ritueel wordt gevoerd en dat de Sabbath er wordt ontwijfd. De Raad zal de zaak zien te regelen. Maar waarom beginnen de orthodoxen zelf niet een keuken? Onder de arbeiders heeft deze zaak boosheid gezet. Een van hun afgevaardigden, de schrijver Rubeni, zei, dat men in deze dagen wel andere dingen aan zijn hoofd had dan dezen onzin. Het Zionistisch hoofdbestuur in Londen heeft er een telegram over ontvangen uit Zuid-Afrika. En erover getelegrafeerd naar Oessiskin.

De opbouw van het land gaat langzaam. Van een gezeten Joodschen boerenstand, fabrikanten en goede kooplieden-stand wordt geen sprake. De aanleg van wegen gaat door. De Regeering besteedt nu aan een weg van Akko naar Tiberias en een in het Transjordaansche. Als aannemers zullen Joodsche arbeidersgroepen wel optreden. Ze betalen een beter manloon. Maar ze werken coöperatief, zonder ondernemerswinst.

De havenbouw van Jaffa is nog niet begonnen. Die van Haïfa vangt aan.

Of de ingenieur Ruttenberg zijn groote plannen van irrigatie en electricatie kan beginnen, met de gegeven slechte Noordgrens? Hij vangt nu bescheiden aan met de

electrificatie van Petach-Tikvah door middel van beekwater. Men hoopt daarmee dezen zomer klaar te zijn.

Petach-Tikvah krijgt een aansluiting aan het groote spoorwegnet. Joodsche ingenieurs leggen de lijn. Rehoboth, dat dicht bij de groote spoorlijn ligt, heeft een station gekregen. Men gaat de Egyptische spoorweg-arbeiders vervangen door joodsche. De Regeering besteedt aan, het leggen van een lijn van het soldatenkamp van Serafand naar het groote net. Dit zijn geen wereldondernemingen. Maar het is toch werk. Toch kan die zoo niet altijd doorgaan. Wij moeten komen tot landbezit. Anders komt er een breuk.

VII.

Een emotie. Vorige week heeft Professor A.S. Jehoedah, over wien ik u geschreven heb, eene lezing in het Arabisch gehouden, over de Arabische cultuur in Spanje en Portugal. De lezing was georganiseerd door den Gemeenteraad van Jeruzalem. De Burgemeester heeft den avond geopend. Na afloop heeft Sir Herbert gesproken in het Engelsch, dat vertaald werd in Arabisch. Hij zeide, dat wij niet naar Spanje behoeven te gaan om Arabische bouwwerken te bewonderen. Een bezoek aan de Omar-moskee (waarop overigens een ban van de Rabbijnen ligt) is voldoende. Hij hoopt, dat er voor de Arabieren in Palestina een nieuw bloeitijdperk aanbreekt. Er zal ook een Mohammedaansche Universiteit komen. Wij kijken even op. Wij dachten, dat de Regeering de opbouw van een universiteit in handen had genomen. Rechtsschool. Apothekersschool. Van een Joodsche Universiteit zien wij niets. Maar met de Mohammedaansche Universiteit schijnt men te bedoelen een seminarium voor geestelijken, zoodat de leerlingen niet meer naar de scholen te Caïro behoeven te gaan, die een centrum zijn van anti-Engelsche gevoelens.

Prof. Jehoedah heeft zijn lezing ook gehouden te Jaffa. Weder met groote belangstelling van de Regeering. Politiek? Sommige Arabische bladen vallen prof. Jehoedah aan. Ze beschuldigen hem, dat hij de Mohammedanen tegen de Christenen heeft willen opzetten, door er telkens en telkens op te wijzen, dat deze gewezen moskeeën thans katholieke kerken zijn. Wel, zeggen die Arabische schrijvers: in Palestina is honderdmaal het omgekeerde gebeurd.

VIII.

De gaande en de komende man. Wij lezen een telegram, dat Schemarja Levin naar Canada gaat. Veel succes. Onze algemeene secretaris S. Landman heeft Konstantinopel veilig gemaakt. In een interview heeft hij verklaard, dat de finantieele toekomst van Palestina schitterend verzekerd is. Aangekomen zijn hier: prof. Otto Warburg, gewezen voorzitter van de wereldorganisatie. De schrijver Horisti. De econoom dr. Curt Nawratski, schrijver van een groot boek over de Joodsche koloniën. Maar vertrokken is Mendel Beilis, bekend uit het ritueele moordproces te Kieff. Men heeft hem, na allerlei mooie beloften, finantieel geheel in den steek gelaten. Hij gaat het nu in Amerika probeeren. Wij hooren, dat dr. Weismann nu toch weer niet naar Amerika gaat. Maar met Sir Alfred Mond voor een paar weken hier komt. Er komt nog een heer Belissa mee, om te spreken over de Palestina-leening. En in Februari

een vergadering van het Groote Comité te Londen. Er is besloten een coöperatief reisbureau op te zetten.

IX.

Kleine dingen. Er is een examen gehouden voor Joodsche rechtsgeleerden van buiten in de kennis van het Turksche recht. De groote meerderheid heeft het in het Hebreeuwsch gedaan. Allen zijn geslaagd. Daarna is er een feestje geweest bij Oessiskin thuis.

De Regeering is begonnen met de uitbetaling van de schade geleden bij de Paasch-troebelen.

Heijermans is hier onlangs in het Hebreeuwsch opgevoerd.

En Henriëtte Szold, de sympathieke werkster, heeft met liefde van allen, haar zestigsten verjaardag gevierd.

Een Joodsche politie-luitenant heeft weer ontslag genomen. Wij hebben er nu in de stad Jeruzalem precies nog één.

Prof. Schlousz is terug van de opgravingen te Tiberias. Hij heeft heel mooie en heel heel belangrijke dingen gevonden.

Nu Palestina vrij komt van de Turksche Regie wil men hier zelf het met de tabaksteelt gaan probeeren.

Het schijnt toch werkelijk ernst te worden met den bouw van een groote synagoge op de plaats van den Klaagmuur. Sir Herbert is er voor, want het zal een synagoge voor allen zijn. De vooral nationale orthodoxie als Oessiskin, de rabbijn Kuk, de hotelhouder Amdursky, de kunstenaar Boris Schatz is er óók voor. Het wordt een mooie nationale synagoge. Noodig is een nieuwe synagoge niet. De bestaanden zijn, helaas, maar al te leeg. Behalve als Sir Herbert te zien is. Alleen een kleine bekrompen minderheid is er tegen. Gelukkig, dat die geen invloed heeft.

X.

En wat doen onze Arabische vrienden? Die hebben, Christenen en Mohammedanen, een congres belegd te Haifa. Voorzitter was Moussa Kazem Pascha el Hussein, de vorige burgemeester van Jeruzalem. Bekende afgevaardigden Aref Pascha el Dajani uit Jeruzalem en Hadj Amin el Hussein na de Paasch-troebelen bij verstek veroordeeld. En door Sir Herbert begenadigd. Punten van behandeling: verzet tegen de Zionistische immigratie; een volksregeering onder Engelsch protectoraat; ontwikkeling van de Christelijk-Mohammedaansche vereenigingen; zending van een delegatie naar Europa, om te protesteeren tegen den bouw van een Joodsch Nationaal tehuis.

Er is een telegram van dank gestuurd aan de *Morning Post*, een van protest aan den Volkerenbond. En een memorandum aan Sir Herbert. Deze heeft daarop geantwoord, dat de Regeering niet overtuigd is, dat dit congres het recht heeft in naam van het Arabische volk te spreken. De afgevaardigden zijn niet door het volk gekozen, maar door vereenigingen benoemd. Sir Herbert vraagt opgave van het ledental van die vereenigingen. De Arabische couranten zijn natuurlijk over dit antwoord boos. De Joodsche couranten zijn er mede ingenomen.

In Galilea leek het van de week weer wat onrustiger. Een rooverbende in de buurt van Metullah. Troepenbewegingen bij het Meer van Kinereth. Men zegt: ook weer treinaanvallen. De trein Haïfa-Damascus is weder eenige dagen gestopt geweest. Het zal Frankrijk niet zoo héél gemakkelijk vallen Syrië geheel te berustigen. Zelfs al wordt Kilikië ontruimd. De stemming in het verdeelde en versmalde Syrië is buitengewoon anti-Fransch. Er is een strenge couranten-censuur. Maar we hooren toch uit brieven in de Palestinensische pers, dat er voortdurend arrestaties plaats hebben.

De Emir Feisoel en Generaal Haddad Pascha hebben te Londen Ittamar ben Awi, den zoon van Ben-Jehoedah ontvangen. Feisoel kan in dezen tijd niet veel zeggen. Hij vertrouwt, dat er een autonome Arabische Regeering komen zal in Mesopotamië. Het Arabische volk moet samenwerken met de Zionisten. Maar de Zionisten moeten zoo gematigd mogelijk zijn. De Arabieren zijn tegen de Bolsjewiki. Arme Mopsen! Emir Feisoel zou ook dr. Weizmann ontvangen. En dan hebben wij hier nog menschen, die klagen als er een weeshuis of een ziekenhuis gesloten wordt.

Nr 202 Wij zijn uit geweest⁺

⁺28-1 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 12 jan.

Het is héél moeilijk een net mensch van Jeruzalem te worden. Maar het is nog véél moeilijker een net mensch van Jeruzalem te zijn. Denk eens aan al de concerten en aan alle danspartijen, die hier gegeven worden tot vroomheid en tot heiliging van deze Godgeliefde Stad. Denk eens, dat er negen weken lang iederen Zaterdag een concert wordt gegeven ten voordeele van de gevallen meisjes van Jeruzalem. Er komen Engelsche officieren, die zingen ondeugende liedjes. Er is óók muziek, die niet deugt. En wij, die deugen, gaan naar huis in het duurzame bewustzijn, dat wij mede hebben bijgedragen tot de welvaart van de gevallen burgeressen dezer Stad.

Het is natuurlijk niet alleen voor onze gevallen medeburgeressen, zonder onderscheid van ras en geloof, dat wij ondeugende liedjes hooren, muziek die niet deugt. En dat wij ons de voeten van den vloer dansen. Men danst hier de meest-onwaarschijnlijke dansen voor ieder waarschijnlijk en onwaarschijnlijk doel. Men danst voor de meisjes, die al dansende gevallen zijn. Men danst voor de vereeniging ter voorkoming van wreedheden tegen dieren. Men danst voor de wasch-, glans- en strijkinrichting. Men danst.

II.

Of men geeft een concert. Ditmaal zal het héél mooi zijn. Een concert ten gunste van de Vereeniging 'Pro-Jeruzalem', die zich, zonder onderscheid van ras en geloof, de verfraaiing van Jeruzalem ten doel stelt. Sir Herbert Samuël staat de groote zaal af in het Gouvernementsgebouw op den Olijfberg. Er is een eere-comité: hij-zelf en de gouverneur van Jeruzalem, en de Generaal Costello en de Burgemeester. En een gewoon comité, maar toch ook héél eerlijk, van vier en twintig dames. Ook weer zonder onderscheid van ras en geloof. Een mooi programma. En de plaatsen een pond. Alles is, zonder onderscheid van ras en geloof, in het Engelsch: aanplakbiljetten, programma's, kaarten. Ofschoon in het bestuur van 'Pro-Jeruzalem' toch verscheidene

leden van den Joodschen Taalraad zitten: Ben-Jehoedah, David Jellin, Mejuhaz en prof. Schlousz. Er is hier een nationaal-Hebreeuwsche theorie. En een assimilatoren-Engelsche praktijk. Toch zal het een héél mooi concert zijn. Een héél net concert. En wij zullen natuurlijk gaan. Ook Abdoel Salaäm Effendi, en Adil, die leelijk ontaardt in een nuffigen klein-ambtenaar. De héél nette menschen zullen rijden naar den Olijfberg in hunne automobielen. En de wegen zullen beven van het geweld tusschen den Olijfberg en de Stad. Wij nu zullen er heen rijden in den mooien, nieuwen phaëton, dien Abdoel Salaäm uit Beirouth gekocht heeft. De regeering laat om de tien minuten een grooten motorbus loopen. Het zal héél mooi zijn. gekocht heeft. Een eigen auto is natuurlijk wel netter dan een phaëton. Maar een phaëton is weer netter dan de groote, grove donderbussen van de Regeering.

Wij zullen dus gaan des middags half twee.

III.

Wij zijn dien middag niet weggereden zonder een conflict met Amni. Gij weet het: Amni is ons ongedienstige dienstmeisje. Gij weet ook, dat zij een zusje is van Kadischa, die bij Hassan Effendi dient. Zij is een volle nicht van Machmoed, het staljongetje van vroeger. Dus is zij ook een volle nicht van Ali, den grooten stalknecht, omdat Ali een broer is van Machmoed. Gij vindt dat nog wel meer in El-Kuds. Dat geheele families van werkvolk werken bij geheele families van heeren. Dikwijls van geslacht en geslacht. Natuurlijk gaan wij dien voorwereldlijken onzin grondig opruimen. Nu deze Amni. De meest-ongedienstige van alle gediensigen Jeruzalems. Het is onmogelijk iets van haar gedaan te krijgen, dat zij niet wil. En het is heel moeilijk iets van haar gedaan te krijgen, dat zij wel wil. Zij heeft eene hartstochtelijke vereering voor baksjij. Zij weet niet, waar de mooie nieuwe kousen gebleven zijn. In een half pond gaan vijftig piaster. Zij weet niet, hoeveel piasters er gaan in een héél pond. Is zij op school geweest? Zijn haar ouders rijke lieden! Is zij een sjeikh?

Ik verdenk Amni ervan, dat zij in een ongeoorloofde verhouding tot mijn jampotje staat. Het peil daarvan daalt soms plotseling bedenkelijk. Ik vraag het haar dus. Zij zweert dadelijk. Bij Allah; bij haar geloof. Bij hare ouders, die dood zijn. Dat zij nooit heeft gesnoept van de zachte, zoete jam. In het mooie glazen potje.

Het spijt mij voor mijne lieve Arabische vrienden. Maar zij zweren en zij vloeken veel. Hier vloekt men aldus; ‘vervloekt zij uw vader’ of ‘vervloekt zij uw moeder’. Of: ‘vervloekt zij uw geloof’. Twee broertjes knikkeren. ‘Vervloekt zij uw vader’, roept de een. En het tweede, dadelijk gereed: ‘vervloekt zij uw moeder’. En de eerste: ‘vervloekt zij uw geloof’. Zij knikkeren rustig, onberispelijk verder.

Mijn vriend Abdoel Salaäm Effendi. Verleden week is zijn tweede dochter, Rivke, thuis gekomen met een héél slecht rapport. Wij zijn natuurlijk héél boos geweest. Wij hebben drie dochters en wij betalen voor elke dochter anderhalf pond per maand: ‘Vervloekt zij haar vader’, heeft Abdoel Salaäm dan ook gezegd. ‘Abdoel Salaäm’, zeg ik: ‘pas op. Als Allah het hoort.’ Hij glimlacht al weer. Hij was zestien, toen hij trouwde. Nu heeft hij al groote dochters in het huis. ‘Geloofst gij, dat Allah alle vloeken hoort? Hoeveel ooren denkt gij dan wel, dat Allah heeft? En als Allah het hoort? Allah doet niet alles, wat de menschen vragen. Allah alleen is wijzer dan alle menschen.’

Amni, de ongedienstige gediensige. Wanneer wij op het punt zijn van weggrijden in den mooien phaëton. Wij hooren een levensgevaarlijk geschreeuw. Ammi komt

het mooie, kleine huisje van mij uitgestormd. Haar japon gele vlekken. Hand voor haar mond. En kreunend: 'Ja - Sidi. Ja - Sidi'. Het is duidelijk: zij heeft willen snoepen van een zachte, zoete jam. En zij heeft gesnoept van een scherpen, sterken mosterd. 'Zietdaar, o, slechte Amni,' zegt de chawadja: 'hoe Allah de dieven straft. De zachte, zoete jam heeft Allah in uw mond veranderd in een heet vuur.'

'Ja, Heer,' steunt Amni: 'Allah is vandaag niet met mij geweest.'

IV.

Wij rijden. Abdoel Salaam ment zelf den mooien wagen. Naast hem, lief en onbewogen, de kleine Fouad, die zich zelf nu het mooiste staljongetje van Jeruzalem vindt. Hij heeft zijn gelukkige handjes over elkander gevouwen. En hij spint héél zachtjes in de eeuwigheid. Binnen zitten Adil Effendi en zijn vriend. Wij rijden langs de post. Er staan vele menschen te wachten op de motorbussen van de Regeering. Adil acht hen niet.

O, wanneer wij de Stad zijn uitgereden. Tusschen de Stad en den Olijfberg bewegen alle wegen vol wagens van diverse pluimage. Men kan wel zien, dat Allah de Engelschen liefheeft. Zoo een zoele, zoete lentedag in den winter. Wij hebben hem nog niet gehad. Wel zal er weder regen komen. Maar de lucht houdt zich nog vast. Wij rijden zalig naar het gouvernementsgebouw op den Olijfberg.

Dat is niet *het vroegere paleis van den ex-keizer Wilhelm*, zooals ik zoo dikwijls in Europeesche bladen lees. Onlangs nog in ons eigen blad. Neen, het is een gewezen Duitsch Sanatorium. Sir Herbert heeft gedeelten ervan opengesteld voor het publiek. Den eersten Paaschdag 1907 is de eerste steen gelegd. De bouw van deze Augusta-Viktoria-Stichting duurde juist drie jaar. Hemelvaartsdag van 1910 werd het gebouw ingewijd door Prins Eitel Fritz van Pruisen, Grootmeester van de Johanniter-Orde. Eene Keulsche dame heeft voor den bouw een millioen mark gegeven. Bouwmeester was Robert Leibnitz. Er is een groote hof met vier vleugels. Alles groot en ruim. In hoofdzaak was het een sanatorium voor Duitsche diaconessen, geestelijken, zendelingen en ambtenaren. Ook een gebouw voor plechtige feesten. Ook reizigers werden er opgenomen. Eerste klas voor zes, zeven gulden per dag. In den oorlog zetelde er Djemal Pasja. En heeft menigeen er leelijk gebeefd.

V.

Alle nette menschen van Jeruzalem zijn gekomen. Wij zitten, om zoo te zeggen, vlak voor den Burgemeester, die Ragheb bey Naschischibi heet. En achter Daoud Effendi, dien gij mijnheer Jellin zoudt noemen. Vooraan zitten Sir Herbert en Lady Samuel met hunne familie. Er zijn alle Engelsche ambtenaren. Adil Effendi werkt tegenwoordig in de financieele bureaux. Hij boekt betalingsmandaten. Hij wijst mij aan, wie meer dan honderd pond per maand verdient. Wie honderd. Wie tachtig. En zoo dalend tot veertig, dertig, vijf en twintig. Dat zijn óók nog wel menschen. Maar wie acht hen?

Het concert met toebehooren is heel mooi. Er zijn de ondeugende liedjes. Er is de muziek, die niet deugt. Er is de bioscoop met de bruiloft van Mr. Edwin Samuel, bezoeken van Sir Herbert. Er is een spel van den Midzomernachtsdroom. En een

joodsche jongen, die als een meester viool speelt. Zestien, zeventien jaar. Mordechai Dayan. Hij komt naar Europa. Misschien ook Amsterdam. Miss Bentwich speelt cello. 'Een gitaar', zegt Abdoel Salaäm. 'Neen', zegt Adil, die wel jonger is. Maar veel meer feestervaring heeft. 'Dit is een groote viool'.

Natuurlijk krijgen wij héél veel moois voor ons ééne onnoozele pond. Het is donkernacht, wanneer wij weder buiten staan. Al de auto's van Jeruzalem staan stuiwend en stampend in den donkeren voortuin. Hun lichten vallen ver en wild recht over bergen, dalen en dalen, waar de stad Jeruzalem beneden en ver ligt. In den tuin tegenover dien voortuin, staan mooi en stil alle wagens met alle paarden aan een lange rij. Wij hebben onzen phaëton gevonden. De kleine Fouad, nu gewikkeld in een warmen mantel van grijs en bruin, heeft de wacht gehad. Maar, o wee, wij hebben geene wagenlantarens. Gelukkig weet Abdoel Salaäm zijn weg wel in den donker. En als de politie ons aanhoudt? Dan zijn wij nog niet bang. Want met ons mede rijdt terug George Effendi, een raadsheer in het gerechtshof. Alle politie-agenten kennen hem natuurlijk en zij achten hem. Hij is zeker zoo goed als twee lantarens.

Het rijden nu terug. Al het land ligt wijd en donker. De heuvelen en de dalen, waardoor de weg windt en bouwt naar boven. En daalt diep naar beneden. Maar de lichten van de varende auto's. Zij stralen rechtuit, fel, wit en breed tegen den stand der verbaasde heuvels. De auto wendt. Het licht zwaait bundels mee door den donkeren nacht. Het soldaten-kerkhof spookt op en weg met al zijn kruisen. De auto's altijd op en neer. Hun lichten, breed waar het ver is, zwaaien verbaasd. Beneden bouwt Jeruzalem. Ik heb het nog nooit zóó mooi gezien. Een stad op heuvels. En lichten in rijen en boven-onder-door-elkaar. Tegen den zwartnacht Jeruzalem.

Het is koud. De wind zet aan: 'Die den wind laat waaien, en den regen laat dalen'.

VI.

Allah heeft de Engelschen wel lief. Toen de zoon van Sir Herbert trouwde in het mooie Huis op den Olijfborg. Héél mooi weer. En daarna regen. Toen de Engelschen een parade hielden, hadden zij héél mooi weer. En daarna regen. En na het feest van nu. In den nacht breekt de hemel, en hij laat allen regen in eens vallen. De wind komt op. Die spookt en speelt er mee. Alles stroomt rondom mijn kleine huis. Ik hoor van geene stem. En ik hoor van geen geluid, behalve den regen en den wind. De dagen gaan. Het is twee jaren geleden, sinds ik Holland heb verlaten. Hoe weinig, van alles wat wij toen verwachtten, is werkelijkheid geworden.

Wij lezen in deze laatste weken de wonderverhalen van Jacob Israël en van zijn zonen. Ik zeg de namen. En terwijl de wind en de regen waaien zeg ik: Jeruzalem, Jeruzalem. De mooie geschiedenis van Josef. Ja, wij zijn wel heel modern geworden. Mrs. Saphir in de school van Miss Landau heeft den kleinen kinderen de geschiedenis van Josef verteld. Gelijk geschreven staat, dat hij zijn vader zond: 'tien ezelen, dragende van het beste van Egypte, en tien ezellen, dragende koren en brood, en spijs voor zijnen vader op den weg'. 'Maar, meesteres', riep een van de kleine Joodsche kindertjes dan héél verbaasd: 'waarom heeft hij hem geen automobielen gestuurd?' Automobielen. En het wonder-visioen van vanmiddag, toen wij naar beneden reden. Het kleine spreken met Fouad, die zoo héél zeker weet, dat hij het mooiste staljongetje van Jeruzalem is. Zijn zwarte handjes kunnen zóó gelukkig stil liggen in zijn schoot.

Ik denk aan Amsterdam. Aan de vrienden van Mizrachie. Aan de mooie jeugd-organisatie 'Zichroun Jangakouv'. Ik hoor, dat zij hun eerste lustrum gaan vieren. Zij vieren het met eere. Ik hoop ook met vreugd. Wij zullen elkander niet vergeten. Och, dat wij hier te Jeruzalem ook zoo eene vereeniging hadden. Dan zouden wij hier niet zoo ver van Jeruzalem af zijn. Maar hier zijn de intriges, de aanplakbiljetten en de politiek.

Stormregen en wind tot ik inslaap. Wonderlijk droomen. Fouad snoept uit een gemberpot. Amni, groot en voornaam, rijdt op een huifkar schaterend naar beneden. Jeruzalem brandt natuurlijk. Sir Herbert staat er peinzend bij, en Adil roept: baksjisj, baksjisj.

VII.

Vrijdagmorgen. De wind is rustig geworden. De regen gaat gestadig uit eene grijze lucht. Wanneer wij uitgaan, is het met overschoenen. Een jas voor de kou. En daarover een regenjas voor de stortende buien. De straten ruischen. Er zijn watervallen en stroomversnellingen in deze stad, die op heuvelen ligt. De zon is gestorven. De hemel is grijs. Alle heuvelen zoo grijs. Er zal nooit meer zon zijn. Weer naar huis gaan. En wat lezen. De courant is grijs. Het Arabische leerboek is grijs. De kleine Fouad komt vragen of er ook boodschappen zijn. Er is geen mooi jasje zonder mouwen, en ook geen wit-geborduurd buisje. Geen zwarte kousjes en de bruine muiltjes. Er is een gewoon staljongetje, dat bibbert van de kou. En dat blij is met een versch knappend wittebroodje. Het weegt zeventig gram. En het kost een piaster, wat twaalf cent is. O, de dag. Grijs, grijs, grijs. Ging het maar waaien. Ging het maar stormen. Maar 't blijft grijs-grijs-grijs aan den regen. Goten loopen hel daardoor heen. Blank valt het water in een regenbak.

Tegen den middagval ten gebede naar het weeshuis gaan. Van het hooge balkon de stad zien bouwen binnen den kanteel-muur. Grijs. De heuvelen ver en de bergen ver. Alles grijs. En de regen, die weer doorzet.

Het weeshuis. Ach, de verwoesting gaat. Alle halve weezen gaan er uit, omdat er geen geld meer is. Wat men nu niet uit kan geven voor de weezen, zal men later moeten uitgeven voor de tuchtscholen en voor de gevangenen. Veel mooi werk zal verloren gaan. Uit andere weeshuizen heeft men aangevuld. Maar onze groote, mooie familie is geschonden. Dat wij wel weenen willen. Het leven is zwaar in Jeruzalem.

Nr 203 Bischoem el Hawa. Een reisje door Zuidpalestina (1)⁺

⁺9-2 1921 A., 5-6. Gedateerd
Hebron 16 jan.

Dit is de levenswijsbegeerte van mijnen vriend Adil Aouedda, den jongsten zoon van wijlen Aref Aouedda. Dat hij lang leve. Amen. Adil spreekt. 'Mijn vriend', zegt hij: 'drie dingen moeten wij altijd doen. Ten eerste: veel en lekker eten. Wij zijn geen bedelaars. Ten tweede: mooie kleederen dragen, Wie zal ons achten, die ons met leelijke of slordige kleederen ziet. En ten derde: 'bischoem el hawa'. Gij,

niet-Arabische lezer, stelt nu vragen; 'wat is 'bischoem el hawa'. De zin van deze mooie woorden, is: 'de lucht inademen'. En de bedoeling is: 'zich amuseeren'.

Ik heb veertien dagen vakantie gekregen van de regeerings-rechtsschool te Jeruzalem. En Adil's levenswijsheid indachtig denk ik, dat ik die in 'bischoem el hawa' beleggen zal.

Hoe jammer, dat Adil niet mede kan gaan! Hij is een deel van het burgerlijk bestuur van Palestina, in den vorm van eenen mooien, luien, klerk, die zeven en een half pond in de maand verdient. Zift, niet waar? Wij geven dat uit voor onze fezzes. Onze whiskey, ofschoon wij Moslems zijn. Onze sigaretten en onze dassen. Maar men moet toch doen, alsof men werkt. Jammer, Adil Effendi heeft dus geen vakantie. Nu zal zijn oudste broer Abdoel Salaäm medegaan. Wij hebben een héél mooi plan. Een eigen rijtuig. Twee mooie paarden. Een koetsier. En Hebron. Wij zullen niet in Hebron blijven, dat in dezen tijd van het jaar héél koud is. Nog kouder dan Jeruzalem, omdat het ook nog hooger ligt. Maar ik zal u nu niet vertellen, waarheen wij van Hebron uit trekken zullen. Misschien heeft Allah ons niet lief op dezen weg. En zullen wij niet komen, waar wij komen willen. Gij, lezer, zult ons dan niet achten. En misschien zult gij ons uitlachen. Voorloopig zeg ik dus alleen, dat wij naar Hebron zullen gaan, Meer heeft Abdoel Salaäm trouwens ook niet aan zijne vrouw verteld. Wij zullen vijf of zes dagen naar Hebron gaan. Want als hij haar eens de waarheid vertelde. Misschien veertien dagen op stap. Hoeveel huishoudgeld zou zij dan wel vragen? Nu geeft Abdoel Salaäm haar niet meer dan vijf, zes pond. En voor de rest moet zij maar zien, hoe zij zich er door slaat.

II.

Wie zal met ons medegaan? Om den wagen te rijden. Om voor de bagage te zorgen. Om te toonen, dat wij groote heeren zijn. Want wij zullen, te Hebron of elders, misschien wel bezoeken brengen bij een of anderen sjeikh. Wie zou ons achten, wanneer wij zonder eenen knecht kwamen?

De kleine, zwarte, Fouad zou heel graag medegaan. En ook de chawadja zou den kleinen, zwarten, Fouad héél gaarne willen medenemen. Maar hij is nog wel heel klein om twee mooie, groote Arabische paarden te rijden. Ook zal hij bij de paarden moeten slapen in den stal. 'Heer', zegt de kleine Fouad peinzend: 'Ik zal dit misschien niet durven. Als er eens dieven kwamen. Weet mijn Heer, dat de dieven overal zijn? Ja, Heer, overal. Er zijn dieven, Heer, die des nachts de paarden uit den gesloten stal halen. Ja, Heer. Zij spreken booze woorden uit, en de paarden gaan met hen mee. Daarom heeft Allah hen ook niet lief. Als zij dood zijn, Heer, zullen zij eeuwig branden in het vuur, Ja, Heer.'

'Het is héél jammer, Fouad, dat gij niet mee kunt gaan', zegt de chawadja.

'Ja, Heer', murmelt de kleine, zwarte Fouad: 'het is héél jammer, dat ik niet mee kan gaan. Toch durf ik mijn Heer wel vragen of mijn Heer mij nog eens een mooi, wit zakdoekje wil geven met een beetje water erin, dat lekker ruikt.'

'Fouad', zegt dan de chawadja, in een grooten, lieven toover gevangen: 'neem dan het hééle fleschje maar. Het is half vol.'

'Heer', juicht Fouad: 'ik ben u dankbaar. Ik zal altijd bedroefd zijn, zoolang mijn Heer weg is. En ik zal altijd aan u denken.'

En dan tript Fouad heen.

III.

Wij gelooven, dat wij Alphonse zullen medenemen. Hij is nog altijd een Christen. En hij drinkt nog altijd. Adil veracht hem. En Abdoel Salaâm vermaant hem: 'Bij mijn geloof, dwaze Alphonse, houd op met drinken. Denkt gij, dat Allah u niet ziet?'

'Heer', zegt Alphonse met zijn gedoken schijnheiligheid: 'ik ben een Christen'.

Abdoel Salaâm heeft nu groote maatregelen genomen. Alphonse krijgt geen cent meer in zijn handen. Hij verdient twintig piaster per dag. De helft daarvan geeft hij aan zijn moeder. En voor de andere helft worden kleeren gekocht. Hij heeft dus nu een paar schoenen van een pond. Ook een bonte japon, die meer dan een pond heeft gekost. En een fez voor des Zondags. Door de week een wollen muts. Des zomers een rieten hoedje. Omdat hij een Christen is.

Ja, wij zullen Alphonse dus medenemen. Hij zal geen druppel drinken onderweg. Het zal hem goed doen. Bischoem el Hawa.

IV.

Wij zullen dus des Zondags gaan. En wij zullen hopen, dat Allah ons lief heeft. En ons weder langs veilige wegen terugvoert naar Jeruzalem, dat Abdoel Salaâm El-Kuds, dat is de Heilige, noemt.

Toch kan men nimmer weten. En dus, den Zaterdag te voren ben ik voor het tweede gedeelte van het ochtendgebed naar den Klaagmuur gegaan. Het is een groote, stille dag geweest. Een open, koele lucht. Leeg gewaaid van den regen. In den hoogen zonneshijn, de Muur, geweldig. En toch vrede. Er zitten de vrome vrouwen. Zij brengen zwaargevulde blikken met water mede, waar uit men zijne handen reinigen kan. Of zijn dorst drinken. Ze geven ook gebedenboeken, of boeken voor de psalmen. Ze hebben fijne specerijen in mooie gedreven zilverbuisjes, waaraan men ruiken mag en daarbij een zegenbede spreken. Of zij hebben groote frissche citroenen daarvoor.

De menschen gaan. En zij komen. Jemenietische Joden, met zwarte, lange lokken langs een fijn gelaat. Aschkenasische Joden, in mantels van zijde, hardrood. Hardgeel, hardblauw. Een Poolsche bontmuts op. Sefardiem met een fez, die de wetgeleerden met een zwarten zijden doek omwinden. Groote Marokkanen, op bloote voeten in breede en lange puntschoenen. Een witgele of zware, zwarte mantel over de hooge schouders. Er komen kleine, vrome vrouwen. Die den Muur kussen en de handen heffen, zooals een moeder haar zonen zegent.

Er is toch nu wel iets veranderd bij een jaar of twee geleden. Chaloeziem komen kijken, in alle wonderlijke kleederen. Russische jassen van soldaten en gymnasiasten. Een Russische pet. Een broek van Engelsch khaki. Kaplaarzen of puttis. Ze komen niet voor de gebeden. Ze zijn nationale Joden. Maar ze komen toch. En ze zijn welkom.

Er is een geheele troep groote jongens en jonge mannen gekomen. In khaki-kleederen, maar Russisch gesneden. Geen Joden. Wij hooren, dat zij gymnasiasten en studenten zijn uit Wrangels leger. Naar Egypte gevlucht. En nu naar Jeruzalem overgekomen. En dan dadelijk de verbroedering in de ééne taal. De vluchtelingen van Wrangel en de vluchtelingen van het Joodsche volk in de hooge schaduw van den Joodschen Muur. 'Mogen hun naam en hun heugenis uitgedelgd worden', zegt een van mijn vrome vrienden genadeloos. Hij heeft gelijk. Zij hebben het zoo gemaakt. Maar God is groot en genadig.

V.

Vereenigd in den gebede. Het Gebed tot Eere van Gods Grooten en Goeden Naam wordt door den Voorlezer ingezet. En vóór de gemeente hem straks bijvalt, zegt hij hoog en alleen: 'Heilig, Heilig, Heilig, de Heer Zebaoth. De wereld vol van zijn Eén.' Als Sir Herbert Samuel dit hooren kan buiten den ban van de drijvende ijdelheid, waarin men hem gevangen houdt. Dan zou hij weten, waar hij de eenheid van alle Joden te vinden heeft. Niet in Hatikwah, hoe gaarne en hoe lief het ons is. Maar in deze heilige Kedusha. En in deze woorden: 'Hoort Israel, God onze God is één God.'

VI.

Wij brengen met ons tweeën ook een bezoek bij onzen opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld in het kleine kamerhuisje, dat hij bewoont in de huizen van de Amsterdamsche Pekiediem en Amarkaliem. Op den hoek van den Zionsberg bij den berg van Moriah. Waar het uitzicht gaat naar de Moskee van Omar en over de heuvelen van Silouân, tot zijne bergen van Moab. Het huisje is precies zooals het was, toen Sir Herbert er den opperrabbijn bezocht. Ook het Boek van de Psalmen is immers niet veranderd. De oude rabbijn, héél zacht, voert het gesprek langs mooie en langs goede woorden. Hij spreekt nooit van iemand kwaad. Hij noemt ook nooit een naam. Maar bijvoorbeeld in de uitlegging van een psalmenwoord leert hij ons, hoe wij ons, naar zijne meening, moeten gedragen in eene vraag van politiek beleid. Alles zóó goed, en zóó zachtmoedig, dat wij ons volkomen vrij gevoelen en toch gaarne gebonden. En wij gevoelen héél zeker, dat hij zelf geen woordbreedte wijken zal van wat hij heeft geleerd. Onlangs heeft men uit Amerika een mooie, ronde, som geld voor hem gezonden. Maar hij, die in een huisje van één kamer leeft, bij gebeden en bij brood, hij heeft dit geld geweigerd.

Wij spreken ook over de onrust der Arabieren. Het congres te Haïfa. Optocht in Sechem. Gisteren zou er een groote optocht te Jeruzalem zijn. Zóó is het verleden jaar ook begonnen. 'Palestine Weekly', onder redactie van Harry Sacher, waarschuwt min of meer verscherpt: 'Ondertusschen worden er heel wat pogingen gedaan ontevredenheid te zaaien en het volk op te zetten. Er loopen zelfs geruchten van pogingen om het program van de laatste Nebi Moussa te herhalen. Wij willen deze dingen niet al te tragisch opnemen. Maar wij willen de Regeering er nog eens aan herinneren, dat de wet afdoende middelen verschaft tegen hen, die het volk opruien en haat zaaien. Hier evenmin als elders kan de regeering toelaten, dat de indruk gevestigd wordt van zwakheid en weifeling. Of dat de koninklijke weg tot officieele onderscheiding en officieele betrekking het verwekken, van agitatie is.'

Dit laatste is duidelijk scherp tegen de benoeming van den bekenden agitator Aref el Aref tot ondergouverneur van Jenin. Gedragboekje: redacteur van het felle anti-Zionistische blad 'Zuid-Syrie', moord-en-doodeischend agitator in de Paaschdagen; gevangen; op eerewoord en borgtocht vrij; eerewoord en de borgtocht gebroken; bij verstek veroordeeld tot vijf jaar tuchthuis; begenadigd door Sir Herbert en dadelijk benoemd tot ondergouverneur van Jenin. Hulde. Ook aan Sir Herbert.

R. Chaïm zegt, dat hij de laatste avonden en nachten voortdurend beweging van Arabieren heeft gezien langs de landwegen van Silouân. Er loopen weder allerlei wonderlijke geruchten. Ze zijn overal. En niemand weet waar vandaan. Sir Herbert zal aftreden. Zijn oudste zoon is door een Arabier gewond. En zoo voort. Wij gelooven het niet. 'Wij lezen iederen avond psalmen', zegt R. Chaïm. Ik schrik. Een heel oud man met het vertrouwen van een kind in zijnen vader.

VII.

Bischoem el Hawa. Maar niet zonder ontroeringen. Want als ik des Zaterdagavonds thuis kom. Dan hoor ik, dat Alphonse iets vreeselijks heeft gedaan. Hij heeft op naam van zijnen meester twee blikken petroleum en vijf rotel brood gekocht. En die heeft hij zich toegeëigend met het oogmerk om zich en zijnen moeder wederrechtelijk te bevoordeelen. Maar zijn moeder heeft het niet geweten. De arme Adil is héél boos. Hij wil naar de politie gaan. En Alphonse in de 'gabs' werken.

'Och', zegt Abdoel Salaâm: 'Waarvoor? Hij heeft het gekocht op onzen naam. Ik moet het dus betalen. Bij mijn geloof, er is één Allah... óók voor de Christenen;... moge Allah hem straffen... dáár, dat is zijn vader.' En hierbij spuwt Abdoel Salaâm op den grond. Erger kan het al niet. Maar alle harten bij u zelve. Er is ook alle reden voor. Twee blikken petroleum voor zes en veertig piaster het blik, dat maakt al twee-en-negentig. Vijf rotel brood voor elf piaster de rotel. Is vijf-en-vijftig. Maakt samen honderd zeven en veertig piaster. En de piaster op twaalf platte Hollandsche centen gerekend, wordt dat meer dan zeventien en een halven gulden. Geen wonder, dat Abdoel Salaâm den vader van Alphonse, die trouwens al jaren lang dood is, uitspuwt. Dan doen wij hier voor minder.

Natuurlijk, dat er geen sprake van is, dat Alphonse met ons mede mag om Lucht te Ademen. Hij is op staanden voet ontslagen. Laat hij nog blij zijn, dat hij niet in de 'gabs' komt. Dan zou hij door de straten van El Kuds van en naar zijn werk gaan, gekleed in een grof blauwen pak. Een grauwe muts op.

Maar wien zullen wij nu meenemen? Fouad is te klein. En Ali kan niet worden gemist. Gelukkig leent Hassan Effendi ons een goeden knecht. Hij heet Achmad. Hij zegt, dat hij in Mekka ter bedevaart is geweest. Allah is groot. Booze menschen beweren, dat hij het niet was. Maar 't was zijn vader. 'Iemand van de familie', zegt Abdoel Salaâm goedig: 'dus kunnen wij hem gerust Hadj noemen'. Achmad zal dus mede gaan.

VIII.

Zondagmorgen. Zoo een mooie lentemorgen als de winter ons hier te beleven geeft. De twee paarden en de wagen zijn er. En ook, Hady of zoon van een Hady, Achmad. Adil Effendi, die des Vrijdags rust en des Zondags werkt, moet eigenlijk naar zijn bureau gaan. Maar hij heeft een briefje gestuurd van onzen buurman, den vee-arts, dat hij ziek is. Zijn chef, Chalil Effendi, neemt daar genoeg mede, Adil kan ons dus in het afscheid bijstaan. Het oogenblik is gekomen, om Amni, het ongedienstige dienstmeisje, den sleutel te geven en te wijzen, op hare plichten.

'Amni, dit is de sleutel van mijn huisje.'

‘Ja, Heer.’

‘Gij zult hem niet verliezen?’

‘Neen, Heer.’

‘Gij zult elke twee dagen luchten.’

‘Ja, Heer.’

‘Gij zult den vloer boenen en schuren.’

‘Ja, Heer.’

‘Gij zult de vensters mooi schoonmaken.’

‘Ja, Heer.’

‘En niet met water morsen op de gordijnen en de sofa.’

‘Neen, Heer.’

Het is zeker, dat Amni den sleutel verliezen zal. Zij zal niet alle twee dagen luchten. Zij zal ook den vloer niet boenen en schuren. Zij zal de vensters niet schoonmaken. En zij zal water morsen op de gordijnen en op de sofa.

Maar 't is toch aardig, dat zij zoo goede antwoorden geeft. Zij heeft al veel geleerd. Met een baksjij van tien piaster is dat niet te zwaar beloond.

Ook de kleine, zwarte Fouad komt ons afscheid nemen: ‘Allah zegene u... Allah geleide u.’ Dag, kleine Fouad, dat Hart beteekent.

En wie, als wij, de poort uitgaan, staat voor de poort? Alphonse, die zijn meester voor 147 piaster heeft opgelicht. Ook hij murmelt nu mooie woorden: ‘Allah zegene u.’

‘Alphonse’, zegt Abdoel Salaäm, hoog en gestreng, ‘gij zijt een slecht mensch.’

‘Allah zegene u, Heer’, zegt de schijnheilige gedoken: ‘ik ben een Christen.’

‘Uw vader, Alphonse’, zegt Abdoel Salaäm, dronk niet. En hij heeft mijn vader nooit bestolen. Maar bij mijn geloof! Als gij mij weer besteelt, gaat gij in de gabs. Ga nu naar de stal en doe uw werk. Ik zal het geld van uw loon inhouden.’

‘Ja, Heer’, zegt de schijnheiligerd.

‘Jilan Aboehoe’, gromt Abdoel Salaäm, terwijl hij zijn zitje in den gemakkelijken wagen zoekt. Het beteekent: ‘vervloekt zij zijn vader’. Maar het is goed gemeend.

IX.

Wij zijn weggereden. O, het is héél goed te wonen in Jeruzalem, dat Abdoel Salaäm El-Kuds, de Heilige, noemt. Maar het is óók wel eens goed weg en ruim te zijn. Vooral op zoo eenen mooien lentedag in den winter. De winter is hier niet het doode getij. Het heeft ruim geregend. Het gras is vol en groen opgekomen, zonder gore plekken. Overal grazen de goede schapen en de kleine, fijne geitjes. In kudden van wit en zwart. Wij rijden het graf van Moeder Rachel voorbij. Wij zien van verre Bethlehem, waar de rijke Christenen wonen. En hunne landhuizen. Dorpen her en der op de heuvelen. Hier en daar een heilig huis. Een kleine waterbeek. Een bron. De groote vijvers van Salomo, verlaten en verloren. Maar de Engelschen herstellen ze weer.

Natuurlijk gaat onze weg door de bergen niet recht. Hij windt en werkt met dalen en de bergen mee. Achter alles staat de verre muur van de bergen van Moab. Waar wij in een dalkom, gedekt door alle bergen komen, is het zomer en zoel. Waar de weg open ligt staat de Oostenwind. Wij rijden telkens door den winter en den zomer heen. Abdoel Salaäm heeft een witte, warme deken medegenomen. Mooi handwerk uit Anatolië, zooals men niet meer ziet gemaakt, Leven. Wonder.

X.

Wij houden natuurlijk halt in de herberg op halfweg. Niet, dat de paarden moede zijn. Ze loopen mooi samen in de maat. O, Abdoel Salaäm is een goede vriend. Maar hij houdt natuurlijk meer van de paarden, die hem tweehonderd pond hebben gekost. De herberg wordt in een heerlijk zonnig dalhoekje gehouden door een schavuit, dien ik liever in een moskee, dan in een donker bosch zou willen ontmoeten. De schavuit draagt een groenen doek om zijne fez. Is hij in Mekka geweest?

‘Hadjat?’ vraagt Abdoel Salaäm. En dit ééne woord beteekent niet minder dan: ‘Hebt-gij-een-bedevaart-naar-Mekka-gemaakt?’ Op zóó een groote vraag past natuurlijk niet maar eenvoudig ‘ja’ of ‘nee’. De schavuit haalt een diepe tabaksteug door zijn Turksche waterpijp. Hij zegt: ‘Chamdillah’: ‘Geloofd zij Allah’. Het is nu niet meer dan behoorlijk, dat Abdoel Salaäm antwoordt met ‘chamdillah’. En hij doet dit dan ook. Aangezien ik als ongeloovige toch niet word verondersteld met de Mekka etikette op de hoogte zijn, drink ik een kleintje, fijntje, koffie. Wij geven ieder op de beurt een rondje. Wij drinken vele kopjes koffie. Wij genieten heerlijk veel heete zon. Maar ik bedank voor een Turksche waterpijp. Wij praten mild en wijs over de prijzen van de paarden. En over het paardenvoer, dat het zoo goedkoop is te Hebron, dat de schavuit El-Khalil noemt. In de stad, die wij na Hebron hopen aan te doen, maar die ik u nu nog niet noemen zal, daar moet het paardenvoer nog veel goedkooper zijn. Als de paarden gegeten, gedronken en gerust hebben, gaan wij weder op den rit. Het spreekt vanzelf, dat wij ons regelen naar de paarden. En de paarden zich niet regelen naar ons. De prijs van het paardenvoer is intusschen gestegen. Wij moeten vele piasters betalen. Ook de kofie is duur geworden. ‘Vervloekt zij zijn vader,’ merkt Abdoel Salaäm dan ook volkomen terecht op. Wij schikken ons weer onder de warme wollen deken. Het mooie handwerk van Anatolië, dat men nu niet meer ziet gemaakt. Wij rijden. Abdoel Salaäm mijmert. Zeker over den schavuit met zijne slimme prijzen. ‘Ma alaisch’, zegt hij ineens getroost. In het Hollandsch ‘nit-schewo’. Een stamwoord.

XI.

Het is al mooi in den middag geworden. Wij zijn nu ook wel moede van de bergen en de dalen, de zon en den wind. Maar nu zijn we ook dicht bij El-Khalil. Meer huizen op de heuvelen. De groote wijngaarden aan weerszij van den weg. Wij zijn de Ain Sarah al voorbij gereden. De eigenlijke naam is ‘bron van Sira’. Gelijk geschreven staat: (II Samuël 3: 26) ‘En Joab ging uit van David, en zond Abner boden na, die hem wederomhaalden, van den bornput van Sira: maar David wist het niet.’ In de heuvelen aan de overzijde breekt de bron van Mimra. Misschien de oude naam Mamré. (Genesis 14: 13 en 35: 27).

De geheele familie van Chaïm, den hotelhouder, komt natuurlijk buiten om ons te ontvangen. Wij krijgen de mooie bovenkamer op den hoek. Want wij zijn natuurlijk de eenige gasten. Wij krijgen ook een fijntje koffie, met lekkere zoete, koek. Want de vrouw van Chaïm, is uit Tiberias. En wij zijn weer burgers van Hebron, dat Abdoel Salaäm El-Khalil noemt.

Nr 204 Bischoem el Hawa / een reisje naar Zuid-Palestina (2)⁺

⁺11-2 1921 A., 13.

Gedateerd Hebron 17 jan.

Hebron is nog, wat Hebron voor een jaar was. Het is of het niet weg is geweest. Chaïm, de Hotelhouder. Hij heeft nog altijd maar één oog. En nog altijd meer kinderen dan reizigers. Min Allah.

Maar Allah heeft ons héél lief vandaag. Zoo zacht en zalig lenteweer. Hier te Hebron, dat toch nog hoger ligt dan El-Kuds.

Wij zeggen: 'Hebron', dat misschien 'Verbond' beteekent. Abdoel Salaäm zegt El-Khalîl, de Vriend. Dat is Abraham, de Vriend van Allah. Het smalle dal, waarin Hebron is gelegen heet Wâdi el Chalîl. Misschien is dit wel het dal Eskol, waar de verspieters den mooien, grooten druiventros hebben afgesneden. (Numeri 13: 23-24.)

Een alleroude stad, die te voren Kirjath Arba, dat is: 'de Stad van Arba' heette (Richteren 1: 10) Deze Arba is een groot mensch geweest onder de Enakieten (Josua 14: 15). Kaleb, de zoon van Jefunne, krijgt als deel 'de stad van Arba, vader van Enak, dat is Hebron' (Josua 15: 13 en 21: 11). Zij was een vrijstad voor de doodslagers (Josua 21: 23). In Genesis 35: 27 wordt gesproken van Kirjath Ha-Arba, met een lidwoord, al doet de Statenbijbel dit niet. En dit zou dan beteekenen: 'Stad van de Vier'. Eveneens in Nehemia 11: 25. In de boeken van Samuel, de Koningen en de Kronijken heet de stad alleen Hebron. David deelde buit met de mannen van Hebron (I Samuel 30: 31). Hij woonde er, op Gods groot woord, na den dood van Saul (II Samuel 2: 1). Zijn zonen werden er geboren (id. 3: 2). Abner werd er begraven (id. 3: 32). David doodde er de moordenaars van Isboseth (id. 4: 1-12). De oudsten van Israël maakten hem daar Koning (id. 5: 1-13). Absalom begon er zijn opstand (id. 13: 7-10). Rehabeam maakte de plaats tot een vaste stad (II Kronijken 11-10). Na de Babylonische ballingschap werd de stad weder bevolkt. Later was zij in handen van de Edomieten, op wie Juda de Makkabeeër haar weer veroverde. In hun tijd namen de kruisvaarders haar. Godfried van Bouillon gaf de stad in leen aan den Heer van Avesnes. De kruisvaarders noemden de stad Sint-Abraham. Er woonde een bisschop, wiens gebied strekte tot het klooster van Engedi aan de Doode Zee. In 1187 werd de stad door Saladin veroverd. De beroemde Moskee, maar wij mogen er niet in, is door de kruisvaarders gebouwd, waarschijnlijk op de plaats van een oude Christenkerk, boven de spelonk Machpela.

II.

Van het hotel: 'Eik van Abraham' naar de verboden Moskee. Door de nauwe straten van de Bazar. Op vele plaatsen overwelfd. Donker, maar lekker warm. In hunne diepe winkelnissen zitten de kooplieden, gehurkt op fraaie tapijtjes. Zij rooken waardige waterpijpen. Zij drinken kleine, fijntjes koffie, die door kleine koffiejongetjes op roode muiltjes worden rondgebracht. Zij spreken stil en bedaard met hunne koopers. Wie koopt doet goed. Wie niet koopt doet ook goed. Er zijn warme mantels van wit leer, met bruin bestikt. En van binnen met schapehuid gevoerd. Er zijn lange, breede schoenen met opgebogen punten. Er zijn hoofddoeken van allerlei kleur. Er zijn uien en aardappelen. Wortels, knollen en prei. Er zijn grove

en fijne gaarkeukens. Er is alles. Vele kooplieden dragen witte en groene doeken om hun fez. Want zij zijn tevens sjeikh of bedevaartgangers naar Mekka. Zij hebben, nu het koud is, fraai-gebouwde grijze vuurpotten in hunne winkeltjes. Zij houden ze koud in hunne handen. Soms blazen zij in de gedoode kolen. En vlamt het vonkend op in de donkere winkeltjes.

Ik loop óók het oude ghetto in. Met zijn hofjes, hoekjes en holletjes. Waar men plotseling verrukte uitzichten heeft naar de wereld rondom de stad. Hier kunt gij ook de poort zien, waar Vader Abraham een beurs met goud heeft nedergelegd voor de Joden van Hebron, toen zij door eenen wreeden Pasja met moord en plundering werden bedreigd, wanneer zij niet zorgden voor het inleveren van een bepaalde som. Hier ziet ge ook de kleine synagoge, waar men eenmaal met negen man stond. Eén te min voor het gezamenlijk gebed. Toen verscheen een oude, waardige man. Die het gebed met hen verrichtte. En daarna weder zonder spoor verdween, Iedereen begrijpt, dat dit Abraham is geweest, de Vriend van God.

III.

De Joden in Hebron. Verleden jaar was er een voortdurend achteruitgaande bevolking. En die is er nog. Er zijn nog een vierhonderd zielen. Morgen gaat weer een groote, oude familie naar Amerika. Vandaag zagen wij hen voor het laatst gaan door de stad en door het dal.

Wij hebben gelezen van een kwoetsah (coöperatieve arbeidersgroep) in Hebron. De Joodsche gemeente had haar oud grondbezit daarvoor gegeven. Men zou boomen planten. Maar het is niet gegaan. De kwoetsah is ontbonden met een verlies van, naar ik hoor, zeven of achthonderd Pond. De groep bestaat nu nog uit één echtpaar.

Het wegenwerk. De geheele weg wordt verbeterd van Jeruzalem, over Hebron naar Berseba. Maar dit werk is in handen van eenen Arabier, die alleen met Arabieren werkt.

Er wordt ook een weg gelegd van Hebron over Bet-Jibrin en Deir Aban, waar men aansluit aan den weg Jeruzalem-Jaffa. Men krijgt dan vrijwel een rechten weg Jaffa-Hebron. Maar deze weg moet door de aangelegen dorpen worden gemaakt. Ieder dorp doet dan zijn deel, met steun van de Regeering. Zoo gaat er geen nieuwe kracht uit van de Hebronner Joden. Integendeel. Als er geen hulp komt bij de vestiging van een economisch sterke nieuwe bevolking, verdwijnen zij allen. En dan is het niet gemakkelijk er weder Joden in te krijgen. Gelijk wij zien aan Sechem. De Joden in Hebron zijn heel kleine kooplieden of schamel bedeelde wetgeleerden. De vermindering van het Amerikaansche liefdadigheidsgeld wordt hier geducht gevoeld.

Het onderwijs is door de zorgen van den orthodoxen onderwijsraad wel verbeterd.

Met de Arabieren is de verhouding niet goed, niet slecht. De Joden van Hebron zijn arm en zwak. Ze dingen niet met de Arabieren mede. Ze doen niet. Ze leven niet. Ze sterven alle dagen éenen dag. Anders dan Jeruzalem, Jaffa, Haïfa. Daar is ook het anti-joodsche veel sterker.

Er is juist eene vergadering van den raad der Hebronsche Joden om te beraadslagen over de verbetering van den toestand. Men wil een memorandum zenden aan dr. Weizmann en aan Sir Alfred Mond. En aandringen op de vestiging van nieuwe industrieën. Het land ligt vol wijngaarden rondom Hebron. Waarom geen wijnwerk en geen fabriek van druivenjam? Er zijn groote olijfboomtuinen. Waarom geen

oliebereiding? En zeep. Zooals te Sechem. De Arabieren leven toch ook. En leven goed.

IV.

Nu wij toch twee mooie paarden hebben, die ook goed onder den man gaan, ga ik vanmorgen rijden door het tooverland van Hebron. Abdoel Salaâm, die waarschijnlijk omvangrijke koffieplannen heeft, verzekert mij, dat hij gaat bidden in de moskee. Maar Hadj Achmed zal medegaan. Wij zullen den grooten straatweg rijden tot de Moskobië. Dat is het bezit der Russen, waar men u nog den ouden eik van Abraham vertoont. Dan gaan wij links af, de Wâdi el Kûf in. Langs het dorp Bêt Iskâhil. Misschien het oude Eskol. En tot de bron van Kûf. Hadj Achmed is heel tevreden met dit plan. Ik zeg met dit mooie weer maar Hadj tegen hem. Al is misschien hij niet in Mekka geweest. Maar 't was zijn vader. 't Is toch familie. En voor mij zelven is het toch ook veel waardiger te rijden met eenen Hadj, dan met den zoon van eenen Hadj. Wie zijn Hadj schendt, schendt zijn aangezicht.

Natuurlijk is de weg niet zoo eenvoudig als wij in overmoed hebben gedacht. In de binnenlanden van Hebron verdwalen wij. Er komt een oogenblik, dat wij geen der vele wegen van dit land kunnen vinden op de kaart. En dat wij geen der vele wegen van de kaart kunnen vinden op het land. Wij staan stil en zoekend met de paarden stout. Gelukkig duurt de nood niet lang. Er komt een gendarme aangereden. Wij stelen zijn hart zonder moeite door hem 'Boulies Effendi' te noemen. Dat is niet minder dan 'Mijnheer Politie'. Helaas is hij nieuw in deze buurt. Hij weet het ook niet. Maar omdat hij eenen vreemden Heer, die hem Boulies Effendi heeft genoemd, natuurlijk helpen moet, roept bij twee fellachen aan, die een eind verder aan den weg werken. 'Ya Walad' roept hij. Let nu op. Een 'walad' is een jongen. Maar ook wel een man, die niet oud genoeg is om sjeikh te worden genoemd. En niet deftig genoeg om effendi te heeten. Zoo zal het met het Hebreeuwsche woord na-ar ook wel zijn. Het kan niet zoo maar overal, gelijk de Staten-Bijbel doet, door 'jongen' worden vertaald. Zoo moet men héél voorzichtig zijn. Dit heb ik weder van dezen Boulies Effendi geleerd. De twee fellachen, die hij ons verschaft heeft, worden nu ondervraagd. Kennen zij de Wâdi el-Kûf? Kennen zij Bêt Iskâhil? Kennen zij de Bron van Kûf? Zij weten alles. En het is alles héél dichtbij. Een fellach zal u nooit zeggen, dat hij eenen weg niet weet. Zoudt gij niet denken, dat hij het u niet zeggen wil? Hij zal u ook nooit zeggen dat iets héél ver is. Waarom zal hij u ontmoedigen? Ik mag mij overigens in de stomme verbazing van mijne twee fellachen verheugen. Zij hebben nooit een Baedeker of een Cook gezien. Zijn hun ouders rijke lieden? Zij begrijpen dus niet, hoe ik alle plaatsen zóó precies bij namen ken. En toch niet weet, waar zij zijn. 'Hij loopt op een boek af', zegt de oudste tegen den jongste, luid-verbaasd.

Wij nu zijn gereden door het meest-verrukkende landschap van berg en dal. Wij zien achter de heuvelen een geel streepje: de duinen. En een grijs streepje: de Middellandsche Zee. Wij zien Gods heelen hemel. Wij hooren de vogels daarin vallen en vergaan.

Natuurlijk komen wij veel te laat aan het goede middagmaal, dat de vrouw van Chaïm voor ons heeft toebereid. En dat de dochter van Chaïm voor ons opdoet. Maar er is toch nog iets bewaard. Ook voor Hadj Achmed.

Iedereen is dus 'mabsoet'. En wat kan men meer van de Eeuwigheid vragen?

Vanavond stormt het. Morgen staat er regen. Maar wij gaan morgen vroeg op rit. Naar eene stad, die ik u vanavond nog niet schrijven zal.

Nr 205 Bischoem el Hawa/een reisje door Zuid-Palestina (3)⁺

⁺12-2 1921 A., 5. Gedateerd
Berseba 19 jan.

Allah heeft ons héél lief gehad. Wij zijn gekomen, waar wij heden komen wilden. En nu mag ik ook zeggen, dat het Berseba is geweest. En dat wij bijna den geheelen dag het mooiste, het allermooiste weer van Gods wereld hebben gehad. Wij hebben dus Hebron en den goeden Chaïm verlaten. Het ochtendgebed in vrede gesproken. Waarheen zich keeren? Naar het Oosten? Of naar Jeruzalem, dat in het Noorden ligt? Naar Jeruzalem.

Er komen nu zéér gewichtige oogenblikken. Er is de rekening, die moet worden betaald. Ik vind er de kopjes koffie op geboekt, die Abdoel Salaäm aan zijn vrienden heeft verstrekt. En twee glazen wijn, die Hadj Achmed zonder machtiging gedronken heeft. Weer een slechte Moslem! Hij heeft de paarden met den wagen al gebracht. En een nieuwe broek aangetrokken. Een mooie, wijde, die wij Sirwâl noemen. Gij weet natuurlijk allen, dat onze vader Abraham de uitvinder daarvan is. Te voren droegen alle menschen een 'Ihrâm', zooals de vrome pelgrims nu nog dragen, wanneer zij Mekka naderen. Maar Abraham vond deze kleeding niet mooi genoeg. Hij smeekte Allah een nieuw kleedingstuk. Dus daalde de Engel Gabriël neer en leerde Sara, de vrouw van Abraham, de mooie wijde broeken dragen. Ongelukkig was er een booze duivelin, en haar naam is Iblis, die de menschen verleidde tot het maken van de nauwe goedkoope broeken. Die slechte Mohammedanen ook reeds dragen. Maar Hadj Achmed is niet van dezulken. En hij dankt er Allah voor.

Wij moeten ook onze namen in het vreemdelingenboek schrijven. Ook het doel van onze reis. Ik schrijf: 'Bischoem el Hawa'. En ik ben daar trotsch op.

Een andere wagen is een uur geleden vertrokken. 'Wij halen ze wel in', zegt Abdoel Salaäm getroost. Hij heeft de paarden van dien anderen wagen gezien. Hij acht ze niet. De onzen daarentegen acht hij zeer.

II.

Van Hebron naar Berseba zullen wij dus door de Negeb rijden. Het Zuiderland, zooals meestal wordt vertaald. Ofschoon het Droge Land wellicht juister is. De Wâdi Khalîl windt er door tot Berseba. En wendt dan naar het Westen, om bij Gaza in de zee te breken. In den winter is er, spijt den naam, overvloed van water. In den zomer koren.

Oostwaarts komt de Negeb tot de Roode Zee. Westwaarts tot de vlakte van Gaza. Het is het Zuidelijk bolwerk voor het plateau van Judea, dat aangevallen moet worden of over Gaza, of door Moab heen over den Jordaan.

De voornaamste weg is de groote karavaanweg van Egypte, die Berseba met Hebron verbindt.

Vroeger moet het land niet onvruchtbaar zijn geweest. Nu is het een van de harde en moeilijke streken van Palestina.

Wegen, buiten den grooten heerweg, zien wij weinig. Er is een weg naar Beit-Jibrin.

Zooals overal in Palestina. Geen boerenhuizen ieder midden in zijn landerijen, maar de menschen te zamen in héél enkele dorpen. Hun akkerland dikwijls héél ver vandaan. De lage bergen zijn met een kort heidegras begroeid. Lager, den kant van Berseba op, worden de akkers bewerkt door zwerfende stammen.

Maar er zijn plaatsen van verrukkende schoonheid. De heerweg, in den oorlog aangelegd, wendt steile, hooge heuvelen op, breed geslingerd. Van boven af zien wij het dal, breed en edel, waar de weg doorheenwindt. Zoo twee of drie malen. Er strijken vluchten van mooie, kleine kwartels. Een arend wiekt. Langs héél den weg het leven, dat van dit land is. Er gaan de kameelen. Zwaar beladen met granen. Een enkele moeder heeft haar kleine kameeltje bij zich. Beladen ezeltjes gaan, driftig, maar toch wijs. Er zijn kudden van geiten en schapen. Met de kleine geitjes, en met de kleine lammeren.

Maar het is alles wel verlaten. Een land, dat nog op zijne duizenden wacht.

Aan den grooten heerweg wordt gewerkt. Men laat rotsen stukspringen. Steenen worden kort en klein geslagen. Over den weg gespreid. En dan ingewalst. Het is héél slecht voor het heel goed zal worden.

Zoo een weg heet in het Hebreeuwsch niet 'dérèg', maar hij heet 'keurisch'. Dit wegwerk wordt niet door Joden gedaan. Het is in den hand van eenen Arabischen onderaannemer. Hoopjes Arabieren zitten. Zij hakken en hoopen de steenen op.

III.

Wij houden halt in Dâheriya. Het eenige dorp, dat iets beteekent, aan den geheelen heerweg van Hebron naar Berseba. Verderop in de vlakte liggen nog een paar slechte nesten.

Dit Dâheriya is waarschijnlijk Debir, dat vroeger Kirjath Sefer heette. Waarvan Kaleb, de zoon van Jefunné zeide: 'Wie Kirjath Sefer slaan, en nemen haar in, dien zal ik ook mijne dochter Achsa tot een vrouw geven. Othniël nu, de zoon van Kenaz, den broeder van Kaleb, nam haar in; en hij gaf hem Achsa, zijne dochter, tot eene vrouw'. (Josua XV 16-18.) Kirjath Sefer beteekent: Boekenstad, Misschien ook Grensstad of Tolstad. Josua XV: 49 zegt: 'Kirjath Sanna, dat is Debir.' Misschien een schrijffout. Uit Josua XI: 21 blijkt dat de stad in het gebergte lag. Een belangrijke stad van de Kanaïneten. 'De Koning van Debir', zegt Josua XII: 13. Later was zij eene stad van de Priesters. (XXI: 15.)

Wanneer Kirjath Sefer, Boekenstad beteekent, dan is de stad wel ganschelijk ontaard. Twee eerwaarde luilakken, die in het zonnetje naar ons toe komen wandelen, verzekeren ons, dat deze stad noch scholen, noch boeken kent. Natuurlijk kunnen zij niet lezen en niet schrijven. Wat denken wij wel? Als wij twee piasters geven, zullen zij water laten halen. Zij zullen het natuurlijk zelf niet doen. Uit de bron, die aan den anderen kant van den weg in het gebergte ligt. Voor onze twee piasters laten wij ons door twee oude wijven vier geitenhuiden vol water brengen.

Wij vinden hier ook den wagen van onze bekenden, die een uur vóór ons vertrokken zijn. We hebben ze ingehaald. Het waren ook geen achtenswaardige paarden. Toch worden ze nu door Abdoel Salaäm op groote schaal geprezen. Men kan toch ook inderdaad de paarden van eenen bekende maar niet zoo de waarheid in het gezicht zeggen.

Wij kampeeren nu heel samen aan den heuvel, waarop dit Dâheriya ligt. Onze bekenden zijn Mohammedanen. Hunne dames blijven dus in den wagen. Maar het

mooie jongetje Moussa, dat van hen is, komt er uit. Het is een achtenswaardig jongetje. Met heel nette manieren. En met een keurig geperst fesje op. Hij kan ook lezen en schrijven. Hij mag snoepen van al het lekkers, dat de wijze Chaïm ons heeft medegegeven. Ook van den druivenkoek met amandelen, dien Abdoel Salaâm in den geurigen bazar van Hebron heeft gekocht.

IV.

En hij mag ook verder met ons mederijden. Want de wagen van onze bekenden is te vol. Dus zal hun zwarte knecht verder rijden met onzen zwarten knecht. En hun mooi jongetje Moussa zal verder rijden met ons.

Wij zijn den middag al voorbij. Het is ineens noordkoud geworden met een woedende wind. Achter ons, boven Hebron, staat een strenge regen tusschen hemel en aarde. Maar vóór ons, waar de vlakte van Berseba schuilt, staat alles hel. Wij zijn weggereden in onzen wagen als in gevaarlijk varend schip. De zeilen hebben wij achter ons gesloten. Maar de regen is nog achter ons. En wij zullen wel droog in de vlakte komen. Abdoel Salaâm heeft zich gewikkeld in de witte, warme deken, die het mooie handwerk van Anatolië is. Het jongetje Moussa, tusschen ons tweeën, is onder mijn deken gekropen. Hij spreekt nog een gesprekje met kleine mooie woordjes. Als een levend boekje.

‘Het is ineens héél koud, mijn Heer.’

‘Ja, Moussa. Min Allah.’

‘In Berseba zal het warmer zijn.’

‘Ja, Heer. In Berseba is het altijd warmer dan in Khalil.’

Het jongetje Moussa is ook ingeslapen. Hij is héél moede van den uren duren rit. Hij ademt zoo zachtjes onder de warme wollen deken, dat ik niet bewegen wil. En dit is dan het mooiste van dezen Godsgezegenden dag. De zacht-ademende slaap van een jongetje Moussa, dat lezen en schrijven kan, en naar zijn huis verlangt.

V.

Een paar uur voorbij Dâheriya komen wij in de groote, zonnige vlakte. Nu is het volle geluk er weer. De wagen waait open. De wind is zacht. Op de vrije velden wordt nog geploegd. Met een ezel, met een paard. Met een roode koe. Of héél dwaas, met een kameel met een langen hals. Dit land wordt bewerkt door zwervende Bedouïenen. Ze zaaien. Verlaten de plaats. Trekken er omheen rond. En tegen den oogsttijd komen zij terug om te oogsten. Ze wonen in tenten van zwarte geitenvellen.

Men zou zoo zeggen, dat er hier nog ruimte is voor duizenden en tienduizenden. Maar men moet een eigen systeem invoeren, dat den weinigen regen, die hier valt, op goede wijze benut. De zoogenaamde ‘dug-farm’, zooals die in de droge staten van Amerika gevonden wordt. Er moet hier in het district Berseba ongeveer vier millioen dunam land zijn, dat kan worden bebouwd. Welk een mogelijkheden!

Heel ver in de vlakte zien we witte huizen. En een moskee met haar minaret. Allah heeft ons liefgehad. Wij zijn te Berseba aangekomen. Ook het jongetje Moussa, dat lezen en schrijven kan, is thuis.

Nr 206 Bischoem el Hawa/een reisje naar Zuid-Palestina (4)⁺

⁺14-2 1921 A., 5. Gedateerd
Berseba 20 jan.

Wij vinden hier dadelijk vrienden en bekenden. Den gouverneur, majoor Kenny Levick, kennen wij nog van het vorig jaar. Het heeft nog altijd het mooie huis, waar vroeger de Turksche gouverneur heeft gewoond. En hij brandt er nu een lekker vuurtje. Over dag is het hier heerlijk heet. En 's avonds heerlijk koud. Dan kunnen wij het vuurtje goed gebruiken. Er zijn hier van ochtend tot avond groote temperatuurwisselingen. Jacob zeide tegen Laban: 'Bij dag verteede mij de hitte en bij nacht de vorst'. (Genesis 31: 40). Geen wonder, dat wij dat vuurtje waardeeren.

Wij kennen ook den onder-gouverneur, uit Hebron gekomen. Evenals den chef van de politie Nagib Effendi. Het is een mooie naam. Die de Verstandige beteekent. Wat kan ons hier gebeuren? Wij vinden er ook den jongsten zoon van Ben Jehoedah, die den mooien naam van Ehud voert. Hij is regeerings-ambtenaar voor den landbouw in Palestina. Een blijde, open Zionistische jongen. O, Berseba is veel gemakkelijker dan Jeruzalem.

II.

Burgers van Berseba. De oude stad. Gebouwd door Abraham? (Genesis 21: 22-32). Of Isaäk? (Genesis 26: 26-33). Uit de eerste plaats zou men opmaken, dat de naam beteekent: 'Wel der Zeven' of 'Wel van den Eed'. Misschien is de eerste naam een oude Kanaanitische, die later niet meer goed begrepen werd.

De zonen van Samuel waren er rechters (I Sam. 8: 2). Elia vluchtte er heen voor de booze Izebel. (I Koningen 19: 3). In den profetentijd moet het nog een groote beteekenis hebben gehad: 'Die daar zweren bij de schuld van Samaria en zeggen: zoo waarachtig als uw God van Dan leeft, en de weg van Berseba heeft (Amos 8: 14). De formule uit de tijd der Rechteren (20: 1) 'van Dan tot Berseba' heeft ons bij de laatste grensregeling nog kwaad gedaan. In den Koningstijd wordt het 'van Geba af tot Berseba toe' (II Koningen 23: 8) of 'van Berseba af tot het gebergte van Efraïm toe' (II Kronijken 19: 4). Na de Babylonische ballingschap werd de stad weder door Joden bewoond (Nehemia 11: 27). In den Romeinschen tijd was Berseba een groote plaats met een garnizoen. De kruisvaarders zijn zoo ver niet naar het Zuiden geweest. Zij hielden Bet Jibrin voor Berseba. Nu is het een kleine stad in een groot district, met eenen knappen gouverneur.

III.

Wij komen hier ook onder dak. Er is wel geen hotel. Maar er is eenen familie, die de meelmolen drijft, en ook betalende logées ontvangt. Hoe leeft men nu in de binnenlanden van Berseba? Het huis ontsnapt aan alle woordbeschrijving. Omdat ieder woord iets heeft van al het andere. En dit huis heeft niets van niets. Ik zou kunnen zeggen, dat het ééne verdieping heeft. En als ik nu eens zeide, dat het huis geene verdieping had? Dan zoudt gij denken, dat het huis heelemaal geen huis is. Maar 't is een huis aan de hoofdstraat van Berseba. Van buiten een muur van grove

bouwblokken, met grauwe, ongevoegde kalk daartusschen. Men valt natuurlijk met de deur in huis. Die ééne kamer door. En dan in den hof, waar nu vanavond een wonder-maneschijn bloeit.

Wij deelen de kamer met den compagnon van den molenaar. Er zijn eerlijk drie bedden. In mijn bed slaapt des daags de molenaarsknecht die overnacht werkt. Hoe dit Vrijdagnacht gaan moet, wanneer de molen niet maalt, zullen wij Vrijdagavond zien. De beddelakens zijn vroeger wit geweest. De kussens nooit. De molen maalt hier dag en nacht met een motor van zes paardenkrachten.

Des morgens krijgt men zijn ontbijt. Er is een tafel. Maar geen tafelkleed. Er zijn geene bordjes. Maar er is een jampot. Wij hebben vanmiddag zoete bloemkool gegeten. Gepeperde aardappelen met kip. De soep het laatst, omdat Berseba in Rusland ligt.

IV.

De Joden van Berseba. Er zijn nu een stuk of vijf families. De twee molenaars. Een kleeermaker. Een winkelier. Een sjochet, die ook in den molen werkt. Maar een Joodsche landbouwbevolking is noodig. Doch welk systeem? Joodsche koloniën met Arabischen arbeid? Of coöperatieve arbeidersgroepen, de kwoetsoth? Beide stelsels hebben niet voldaan. Men spreekt nu veel van een tusschenvorm: coöperatieve koloniën. En zonder de ondeugden van één van hen.

Er is in Berseba een kwoetsah van drie arbeiders, die zich bezig houdt met boomenkweek. Een school voor Joodsche kinderen is er niet. De molenaar, wien het goed gaat, heeft zijn kinderen op school te Jaffa.

Het huis is hier de sociëteit van Berseba. En ik schrijf u dezen brief in de sociëteit in het huis, dat niets van niets heeft. Er is een reiziger in naaimachines gekomen. En een man, die alles weet. En alles spreekt behalve Hebreeuwsch. En die voortdurend luidkeels vraagt, wie ik ben. Maar waar ik bij ben, kan men hem de noodige informaties niet geven. En ik sta niet op. Nog lang niet. De chauffeur van den gouverneur komt ook eens binnenlopen. Een groote Joodsche jongen uit Rischon le Zion. Die van de kwoetsah komen straks.

V.

Vandaag is de groote weekmarkt hier geweest. Dan komen de Bedoeïenen van uren ver te handelen. Zij heeten 'Arabieren'. Een naam, alleen voor de zwervende tent-bewoners. Abdoel Salaäm zou zeer beleedigd zijn, wanneer gij hem een 'Arab' zoudt noemen. Hij is een 'Ibn-Arab', zoon van Arabië. Wie 't weet, zal zich niet vergissen. Wanneer wij op de markt verschijnen, is het tooneelstuk reeds begonnen. Er is een breed gelegen grasveld over lage heuvelen en lange dalen. Waar de groepen legeren en de menschen gaan. Er zijn mooie, waardige sjeikhs, in lange gewaden, met fijne zijden hoofddoeken. En om het hoofd zware koorden van zilver en zwart, dat de zijden hoofddoeken niet wegwaaien. Er zijn arme Bedoeïenen van de woestijn. Er zijn eierenvrouwen, kippenvrouwen, geiten-, schapen- en lammeren-vrouwen. Zij gaan niet gesluierd. Van haar hoofddoek gaat een band naar beneden met een kapje over den neus. En twee breede zijbanden over de wangen. Daaraan hangen

zilveren munten en gouden munten. Rijgsels van groene of roode kralen. Het rinkelt en rammelt wanneer zij gaan. Of bewogen zijn in een driftig gesprek. Er zijn luie, slimme kooplieden uit de stad, die geweven stoffen verkoopen, spiegeltjes en zeep. De handel is voor een deel nog ruilhandel. Een kerel schreeuwt: 'ros-a-ros'. En dat beteekent te Berseba 'maat voor maat'. Hij geeft een maat gedroogde vijgen voor een maat vol fijne gerst. Er wordt ook tarwe verkocht. De koper mag zijn maat zoo volmaken als hij maar kan. Er zijn kerels, die het vak van maatvullen speciaal verstaan. Ze schudden en buigen tot de maat vol is. Met een kop erop, dat er geen korreltje meer bij kan. Daarmee maken ze hun loontje. De koper is een effendi uit de stad. Hij kijkt stipt en begeerig toe, dat zijn mannetje de maat vult tot het uiterste. De verkoper is een groote Bedoeïen van de woestijn. Hij kijkt, groot staande, naar den effendi en naar het mannetje. En hij glimlacht.

Men kan hier petroleum koopen en bakolie. Ze wordt meegenomen in een zwart zakje van geitenhuid, dat met een koordje wordt dichtgedraaid. Er is ook een specerijenveldje. Waar de verkopers van de specerijen op hun hurken zitten achter hunne kleedjes met specerij. Het ruikt er lekker en fel. Hier koopen zij ook tabaksbladeren voor hunne waterpijpen. Aan den hoek van het specerijenveldje zit de man, die mooie gouden en zilveren muntjes verkoopt, voor de vrouwen. Hij verkoopt ook gouden oorhangers, neusringen en armbanden.

Er zijn schapen met hunne lammeren. En geiten met hunne kleine geitjes. Ezeltjes, mooi en slim. Ook kameelen, groot en dom. Echte ezels. Vijf, zes, mannen zitten gehurkt bij één kameel. Zij praten voorzichtig en wijs. Het duurt héél lang, want dit is een groote zaak. Moge Allah daarop zijn zegen geven.

Er zijn zeker een paar duizend spelers op dit groote tooneel. De regie is onberispelijk van beweging en kleur. Er is hier geen enkele drankwinkel. Zelfs geen gaarkeukentje. Blijkbaar is men wel héél matig. Men eet sinaasappels en Arabisch brood. En drinkt het water.

VI.

De heerlijke koude des avonds. En de maan, die de kou verzilvert. Wij zijn uitgereden over de landen van Berseba. Naar het Zuiden toe. Het land is hier nog goed bebouwd. De woestijn ligt uren verder. Al de marktgangers zijn uiteengegaan. Ieder naar zijn stam en naar zijn tent. Er gaat geen enkel leven meer. Ook wij zijn stil. Ik ben vooruitgereden. Het paard gaat rustig en goed. Dit is het land, waar onze eerste aartsvaders hunne tenten hebben gespannen. En hunne wallen hebben geslagen. Keeren hunne zonen weder?

Wij zijn héél ver gereden, in een grooten, veiligen droom. 'Mijn Heer', zegt nu de zwarte knecht Achmed: 'zie naar de sterren. Het is héél laat.' Wij draven luid terug, door den nacht, die een dag is. Heel ver zien wij Berseba gebouwd met de moskee en de minaret. Langs den grooten tuin, waar de kewoetsah werkt. Langs de groote meelmalerij en de broodfabriek, die de Duitschers in oorlogstijd hebben gebouwd. Hij staat nu vernield door de Engelsche luchtbommen. Een groote spoorwagen staat waanzinnig op een dood, rustig spoor.

Wij rijden binnen. Het is lang na middernacht. Achmed ziet het in de sterren. De wijze paarden hebben de khan van zelf gevonden. Wij vinden ook ons deurtje. Twee deuren verder. Zonder moeite, want de molen maalt zonder rust. En legeren de Bedoeïenen, die wachten, uren, uren, lang tot hun mooie tarwe gemalen is.

Nr 207 Bischoem el Hawa/een reisje naar Zuid Palestina (5)⁺

⁺17-2 1921 A., 6. Gedateerd
Berseba 21 jan.

De Bloedraad. Maglez et Dimoen. Vrees niet. Men laat geen bloed stroomen, maar er wordt bloed gestild. Vandaag heb ik eene zitting bijgewoond van de Blood Feud Commission. De B.F.S., zooals wij hier met eene ongelooflijke familiariteit zeggen. Onder de Bedouïënen van Hebron en Berseba heerscht nog de bloedwraak. Ze leven nog volgens hun oude gewoonten. Veel ouder dan hun Mohammedanisme. En de Turksche Regeering heeft hen altijd ongemoeid gelaten. Wanneer iemand gedood werd of gewond, dan kan het recht van veete of van wederwonding worden afgekocht volgens vaste tarieven. Voor een geval van moord heet dat Dujet. Voor een geval van verwonding Qisâs. Het Turksche Wetboek van Strafrecht erkent deze rechten nog uitdrukkelijk. Hier kent men nog bloedwraak. Tegen den moordenaar zelven, en tegen zijne familie. Bijvoorbeeld: er is iemand in een twist gedood. De familieleden van den moordenaar vermoorden hem of één der zijnen. Daarmede kan de veete uit zijn. Een tegen één. Maar dikwijls wordt er wederwraak genomen. En zoo voort. En zoo voort. Vooral wanneer de beide families van verschillende stammen zijn. Dan gaan de veeten soms vijftig, tachtig, honderd jaar door. Zijn de beide families van éénzelfden stam, dan wordt nog wel eene verzoening tot stand gebracht. Vooral wanneer de moordenaar en de vermoorde van ééne familie zijn. Dikwijls verlaat de moordenaar met zijne bloedverwanten zijn stam. En zoekt bescherming bij een andere sjeikh, die altijd bescherming verleent. De bloedwreker zal dan van zijn bloedwraak moeten afzien, wil hij niet dien sjeikh met zijn stam tegen zich opjagen. Er is nog een middel om een einde te maken aan de bloedwraak. Een zoon of andere mannelijke verwant van den vermoorde schaakt de dochter of andere verwant van den moordenaar. Daarmee is het uit. Vooral, wanneer uit het huwelijk een kind geboren wordt. Het omgekeerde, dat een man uit de familie van den moordenaar een meisje uit de familie van den vermoorde schaakt, is niet voldoende. Dat zou ook maar gemakkelijk zijn: eerst iemand vermoorden. En dan nog gratis eene vrouw op den moord toe. Zulke gevallen van schaking worden dikwijls in elkander gezet door vrienden, die een einde willen maken aan de veete. Ook wel door de beide families zelven, die van de bloedwraak af willen zijn.

De Regeering heeft de bloedwraak streng verboden. Ze zal gewoon als moord worden gestraft. Voor de oude gevallen, die nog open staan, is de Bloedraad, de B.F.C. ingesteld. Het oudste geval is beslist in November 1919. Elke stam in het district van Berseba heeft een sjeikh mogen afvaardigen in deze B.F.C. Elke veertien dagen is er eene zitting, waarbij de gouverneur of een van zijn ambtenaren aanwezig is. Er zijn reeds honderdachtien gevallen geregeld. Nu bloedwraak toch streng verboden is, wil de familie, die het minst op zijn boekje heeft, geld hebben. De B.F.C. regelt de Dujet en de Qisâs naar vaste tarieven. De Dujet hangt af van rang en vermogen van beide partijen. Ook hoelang het geval geleden is. De Qisâs hangt af van den aard der verwonding of verminking. Naar vaste overgeleverde tarieven. Tweehonderd pond is al een hoog bedrag. De geheele familie draagt daaraan bij. Ook vrienden en bekenden doen dikwijls hun best om den rechthebbende te bewegen een deel van de schuld kwijt te schelden. Of het gaat op afbetaling.

De gouverneur heeft mij uitgenoodigd, een zitting van zijn vredelievenden Bloedraad bij te wonen.

II.

Hij-zelf is voor zaken naar Jeruzalem. Nicolaï Effendi, een van zijne ambtenaren, neemt waar. Als wij de zittingzaal binnen komen. Er staat een tafel, mooi met een groen kleed, waarachter wij plaatsnemen. Daarnaast twee banken voor de zes rechters, allen groote sjeikhs. De beide partijen zitten natuurlijk op den grond. Er is nog een klein, aanmatigend klerkje, dat zijn mopneusje telkens ophaalt van verachting of van verkoudheid.

Ik overzie de schare. De rechters. Neen: deze rechters hebben zich niet vermomd met een zwarte toga en een bef. Zij dragen hun mooie nationale gewaden. De groote man naast mij is Ras el Belladië, Hoofd van den Gemeenteraad van Beerseba. Dragen Nederlandsche rechters ook zoo mooie ondergewaden? Zoo een mooi zwart bovenkleed? Een roomgelen hoofddoek met zilveren koorden? Zijn er ook Nederlandsche rechters, die niet kunnen lezen en schrijven, en toch zoo statig en waardig spreken?

Er is ook de sjeikh der Terabin Arabieren. Of eigenlijk niet de sjeikh zelf. Want de sjeikh der Terabin Arabieren is héél oud en héél blind. Zijn zoon neemt nu de zaken waar. Een groote jonge, man. Een bruin, volmaakt, gezicht. Donkere, brandende oogen. Een fijn, licht en toch warm en waterdicht gewaad van kemelshaar. Thuis gemaakt. Mooie roode puntschoenen. Een geweldig, krom zwaard in een zware, bewerkte scheede van zilver. Niemand mag hier wapens dragen. Maar de sjeikhs hebben hunne mooie, groote zwaarden mogen behouden. Er is de sjeikh van de Goewelfe-Arabieren, die wonen naar den kant van Hebron. De sjeikh van de Tajaha's, die land bezetten op den weg naar Gaza. Die van de Azazme's rondom de stad. En de sjeikh der Adoellam-Arabieren ver weg. Of deze Arabieren misschien familie zijn van het Bijbelsche Adoelland? Het geographische hoofdstuk Josua XV: 28 noemt Berseba en idem: 35 noemt Adoellam als steden van Juda naar het Zuiden. In ieder geval is de sjeikh van deze Adoellam Arabieren een waardige, oude sjeikh.

III.

De partijen. Zij zitten heel op den grond, en nederig. Gelijk dit partijen past. Die overigens samen heel wat op hun boekje hebben. Van de ééne familie zijn drie man gekomen. Alle drie woordvoerders. Straks zullen zij de vrijmoedigheid zóó ver drijven, dat zij zullen opstaan. En staande hun heilige belangen verdedigen. Dan zal het klerkje, met de opgehaalde mopsneus, hun stompen in de ruggen geven. En zij zullen weder zitten op den grond, gelijk dit partijen past.

Van de andere familie zijn er twee gekomen. Zij hebben het minste op hun boekje. Zij zullen dus niet betalen, maar nog een overschot ontvangen. Geen wonder, dat zij rustig kunnen blijven.

Het proces. Er wordt geëischt en geantwoord. Gerepliceerd, gedupliceerd. Door elkander. Zonder eind. De drie woordvoerders spreken. De rechters spreken. Met elkander. Door elkander. Tegen elkander.

Ten slotte wijst de wijze sjeikh van Berseba het vonnis. Een van de drie is begonnen. Zij hebben samen gedaan drie moorden tegen honderd pond zoengeld per moord. Is driehonderd pond. Daarbij komt dan nog voor dertig pond wonden. Maakt driehonderd dertig. Daarentegen heeft de andere familie een moord gedaan, van honderd pond. En voor tachtig pond wonden toegebracht. Maakt honderdtachtig. Sinds ook te Berseba schulden door compensatie te niet gaan, moeten de drie honderdvijftig pond betalen aan de twee.

Tot zoover gaat het nog héél goed. Maar dan komt er een kink in het geding. De woordvoerder van de drie woordvoerders is opgestaan. Het klerkje heeft hem daarvoor natuurlijk een stomp gegeven. En hij hurkt weder. Wat is er? Van de familie der twee is de ergste niet verschenen. Waar hij is, weet men niet. Maar de woordvoerder beweert, dat hij heeft beweerd, dat hij geen geld wil hebben. Maar dat hij de veete wil voortzetten. 'Heer', zegt de woordvoerder: 'hoe zullen wij honderdvijftig pond betalen, en niet zeker zijn, dat de bloedwraak ophoudt? Wij willen betalen, wanneer ook de derde man zal teekenen, dat hij afziet van alle wraak.' Een moeilijk geval. Er zijn twee sjeikhs, die beweren, dat dit 'masboet' is. Maar andere sjeikhs beweren, dat dit heelemaal niet-masboet is. Een leelijke uitvlucht. Wat ik er van denk? Ik zeg, dat het masboet is van het standpunt der drie en niet masboet van het standpunt der twee. 'Juist', zegt de plaatsvervangende sjeikh der Terabin Arabieren: 'dat is een héél waar woord'. Maar hoe te beslissen? Waar is de derde man? Men dacht, bij de Arabieren van het Sinaï-district. Maar de gouverneur daarvan heeft geschreven dat hij daar niet is. Maar denkelijk in het district Berseba zelf bij den waardigen, ouden sjeikh der Adoellam Arabieren.

'Heelemaal niet', zegt de waardige, oude sjeikh: 'ik heb zijn voeten niet gezien'.

De rechters en de gast krijgen nu een sterk kopje koffie. De partijen krijgen niets, omdat zij de partijen zijn. Daarna wordt er eene verklaring opgemaakt, dat de oude, waardige sjeikh der Adoellam Arabieren niet weet, waar de derde man nu is. Hij kan niet schrijven, de oude, waardige sjeikh. Maar daartegenover staat, dat hij aan een zilveren kettinkje een mooi, gedreven, zegeltje draagt, dat onder de verklaring wordt afgedrukt.

In de hoofdzaak wordt geen beslissing gegeven. De drie behoeven de honderdvijftig pond voorloopig niet te betalen. De zaak wordt veertien dagen aangehouden. Men zal dan probeeren den onvindbare te vinden, wiens voeten de oude, waardige sjeikh der Adoellam Arabieren niet heeft gezien. De groote vraag, of de drie de betaling kunnen uitstellen, tot de booze derde de verlangde verklaring heeft gegeven, die groote vraag blijft onbeslist. Over veertien dagen. Allah kariem! En misschien weet de gouverneur dan raad.

De partijen mogen nu, zonder stomp van het klerkje met het neusje, opstaan. En heengaan.

Ook ik neem afscheid van alle waardige sjeikhs van alle waardige Arabische stammen.

De plaatsvervangende sjeikh der Terabin-Arabieren noodigt uit tot een bezoek aan zijn tenten. En daar hij zijn koren brengt op onzen molen, en dus geacht wordt van goede familie te zijn, wordt deze uitnoodiging aangenomen.

Nr 208 Bischoem el Hawa/een reisje naar Zuid-Palestina (6)⁺

⁺18-2 1921 A., 5. Gedateerd
Berseba 21 jan.

Wij zullen dus een bezoek gaan brengen bij sjeikh Chmed il Soefi, den waarnemenden chef van de Terabin-Arabieren, die het groote gebied bezetten van Berseba naar de Egyptische woestijn. Gisteren is sjeikh Chmed in den molen gekomen, waar wij onderdak, Arabisch brood, soep en aardappelen hebben gevonden. Hij is het laatst gekomen. Maar wil toch het eerste malen. Was hij geen sjeikh, het ware een dwaasheid dit te verlangen. Nu hij een sjeikh is, wordt het hem toegestaan. Een ander moet dan maar wachten. Vele wachters liggen voor den molen in de straat onder den grooten maneschijn. Zij rooken vele sigaretjes. En zij knappen kleine, groene nootjes, die uit Damascus komen. De sjeikh is natuurlijk héél dankbaar, dat hij, die het laatst is gekomen, toch het eerst heeft mogen malen. Wij moeten hem beloven, dat wij zeker zullen komen. Hij drukt ons óók de hand. Niet zoo maar slordig en losjes, zooals wij dat doen. Neen. Worden de handmuizen stevig tegen elkaar gedrukt. De eene duim om den ander geslagen. Elkander aanzien en vele goede woorden spreken.

II.

Wij zullen dus gaan. Niet als ruiters. Maar met den wagen. De zwarte Hadj Achmed, die héél vet en héél lui wordt. Hij zegt, dat hij ziek is. Als wij vragen: ‘welke ziekte?’. Zegt hij: ‘ik ben koud’. Te Berseba, overdag! Meyer, de molenaar, gaat mede. En Abdoel Salaäm. Hij heeft geen pijn in zijn voet, en hij behoeft ook niet te rijden, ofschoon het toch Vrijdag is. Dan heeft hij zeker een paard in de gedachten! Abdoel Salaäm kent in geheel Palestina de paarden, zooals wij in ons land de dichters kennen. Ja, beter. Wij komen een mooi, bruin paard tegen. ‘Familie van onzen ‘Jimmy’, zegt Abdoel Salaäm: ‘ibn-ammoe’, de-zoon-van-een-oom-van-vaderszijde. Het paard van Hussein Effendi Aboe Derwisch is weder familie van een van onze twee paarden. Wij hopen ook een bezoek te brengen bij de moeder van Jimmy.

De paarden en den wagen hebben wij, hier naast den molen in de khan. Vele malen op een dag gaat Abdoel Salaäm naar de paarden kijken. Zij werken weinig. En zij eten veel. Bischoem al Hawa. Het is altijd héél druk in de khan, vooral op den marktdag. In het midden legeren de kameelen. Onder de afdakken staan de paarden. De koetsiers slapen in hunne wagens. Zij houden beurt om beurt de wacht. Want de dieven zijn overal. De mooie, verstandige ezeltjes staan overal. Zij krijgen weinig. En eten soms tersluiks uit de bakken van de paarden. Alle omstanders prijzen onze paarden. En wij prijzen alle paarden van alle omstanders. Het zou niet anders passen. Abdoel Salaäm vertelt, dat er iederen dag menschen in de khan komen, om zijn paarden te koopen. Maar hoe kan hij ze verkoopen? Hij is toch niet voor zaken uit! Maar voor het genoeg van zijn vriend.

III.

Het zou niet passen, dat wij zonder geschenken zouden komen bij den sjeikh Chmed il Soefi. Bij Pinchas, den winkelier, koopen wij dus mooie roode wafels, zoete bonbons, gekleurde bonbons, fijne ongebrande koffie en een half blik biscuits van Huntley & Palmers. Samen wel voor drie en tachtig piasters. En dan rijden wij het vrije veld in. Woestijn is dit niet. Er is overal gezaaid. Maar schraal. De Arabieren hier bemesten niet. Als het niet regent, is alles verloren. Zij durven zooveel niet te wagen. Weinig werk. Weinig waag. Weinig winst. Meyer, de molenaar, weet den

weg ongeveer. En de rest zullen wij wel vragen. De paarden draven over het vlakke land, waar zoo ver als wij kunnen zien, geen boom bestaat. In de verte lage heuvelen, waar de tenten moeten zijn van den grooten sjeikh.

Wij hebben gevraagd. Langs de bron. Over deze heuvelen. En daar zullen wij de herders van den stam vinden. Inderdaad. Waar het gras groeit staan de sloome kameelen te kauwen, en zij kauwen weer. Groote schapen gaan met hunne lammeren, en de geiten ook met hunne kleintjes. De herders van den stam blijken een stel schooiertjes te zijn. Bedekt met een ongelooflijke vereeniging van vodden en lompen. En daarover dan in eens een fijn bewerkt lamsvelletje. Een heeft zijn haar in twee lange staartjes gevlochten. Wij geven den schooiertjes koekjes en bonbons. En vragen ze natuurlijk naar hunne vaders. Zij blijken zoontjes van sjeikhs te zijn. Zeker zullen zij ons gaarne den weg wijzen naar de tenten. Meerijden hoeven zij niet. Zij houden ons wel bij. En krijgen weder koekjes en bonbons. Min Allah. De zorg voor de kameelen, geiten en schapen hebben zij aan schooiertjes van minderen rang overgedaan.

IV.

De tenten vallen nu wel tegen. Ik heb voor de Arabieren gedacht aan een tent als onze soldaten. En voor den sjeikh aan een konings- of keizerstent in het klein. Zonder bedenken heb ik ook gedacht aan den Joodschen Tabernakel. Kostbare geweven tapijten. Een mooie bonte droom. Maar de tent van den Sjeikh der Sjeikhen van Berseba, is niet meer dan een lang, laag afdak. Van voren geheel open. Gebouwd van een dik, ondoordringbaar doek, dat de vrouwen maken van kameelenhaar. Wij worden ontvangen door sjeikh Chmed il Soefi en sjeikh Djadoeng il Soefi. Neven en zeer aanzienlijk. De eigenlijke groote sjeikh Hady Achmad il Soefi is niet in de tenten. Hij woont aan den terugweg in een soort spelonk Mengorat Soefi, waar het in den winter warmer is. Wij zullen terugrijdend hem gaan bezoeken.

Er worden nu groote, mooie tapijten in de tent gebracht, om op te zitten. En zware, zachte, kussens om op te steunen. Want de sjeikhs Chmed en Djadoeng zijn rijke, aanzienlijke menschen. Abdoel Salaäm heeft zijn schoenen al uit gedaan. Hij hurkt keurig met de groote teenen tegen elkander. Och, hoe stumperig hurk ik neder. En ik kan mijn teenen maar niet netjes tegen elkander krijgen. Rondom ons hurken alle bewoners. Waardige, mooie mannen. Met zwarte baarden. De vrouwen zien wij niet. Maar wij hooren, dat zij telkens achter ons komen kieren door den doek die de tent in tweeën verdeelt. Abdoel Salaäm heeft het héél druk met den sjeikh Djadoeng over onze paarden. Hij zweert, dat hij ze nooit verkoopen zal, omdat mijn hart dan breken zou. Sjeikh Djadoeng wil het eene paard gaarne hebben. ‘Goed’, zegt Abdoel Salaäm, ‘als wij in Jeruzalem zijn’. Ik voer een lang gesprek met sjeikh Chmed. Het is héél gemakkelijk een lang gesprek met den sjeikh Chmed te voeren. Meestal zegt men niets. De groote sjeikh rookt. Ik probeer mijn groote teenen tegen elkander te krijgen. Het gesprek is zóó:

‘Kif ente?’ (Hoe zijt gij?)

‘Chamdillah, mabsoet.’ (God zij geloofd, tevreden.)

Hierop past maar één antwoord. En dat is eenvoudig: ‘chamdillah’.

Men kan dan weder héél lang zwijgen, Rookken. Zijn teenen tegen elkander aan leggen. En weer beginnen. ‘kif ente’.

V.

Wij krijgen natuurlijk ook koffie. Er wordt een vuur gestookt van takken en van mest. De koffie wordt gebrand. En dan gestampt. Dat gaat mooi en plechtig door een man van minderen rang. Maar toch geen dienaar. Een zware vijzel en een zware stomper. Hij stampt een maat. En regelmatig slaat hij den koperen stamper tegen den koperen kant van den vijzel. Een muziek. Die verklinkt over al de wijde landen van Berseba. Allen hooren, dat er gasten zijn. En dat de koffie wordt gebrand en gestampt.

Als wij een fijntje koffie hebben gedronken, komen wij met onze geschenken: de koffie, de koekjes van Huntley & Palmers, de zoete bonbons, de gekleurde bonbons. Sjeikh Chmed neemt alles in beslag Maar hij werpt ieder eerlijk zijn deel toe. Een meisje van drie jaar komt binnen om in haar rokje het deel te halen voor de vrouwen. Zij is de dochter van sjeikh Chmed. En zij is verloofd met den zoon van sjeikh Djadoeng, die al zes jaar is. Over tien jaar gaan zijn trouwen. Ik zou den kleinen bruidegom van zes jaar wel eens willen zien. Maar hij hoedt het kleinvee zijns vaders héél ver van de tenten. Dus troost ik mij maar met de strengeltjes van het schooiertje, wiens vader een groote sjeikh was. Maar hij is jong gestorven. Meskien! Sjeikh Chmed is nu zijn beschermer. Hij kust hem met een groote tederheid op zijn donker kopje.

Sjeikh Chmed vertelt nu groote en belangrijke dingen. Hoe zéér zij den Mandoub il Kebir (gij zoudt eenvoudig zeggen Sir Herbert Samuel!) wel achten. Hoe mooie geschenken zij zijnen zoon gegeven hebben bij diens huwelijk. En dat hij, sjeikh Chmed, die mooie geschenken heeft mogen overhandigen. Alle omhurkers hooren dit verhaal met achting en aandacht aan. Allah is groot!

VI.

Op den terugweg rijden wij dus aan bij den Sjeikh der Sjeikhen van het geheele district Berseba. In den tijd van de Turken was hij een gevreesd man. Hij had den titel van Pasja. Hij heeft Djemal Pasja afgeraden een aanval op het Kanaal te doen. En toen Djemal Pasja die toch heeft gedaan, heeft hij gezegd: 'Gij hebt geen verstand.' Geen wonder, dat Abdoel Salaäm hem acht. Hij heet Achmed il Soefi. En daar hij in Mekka is geweest, noemen wij hem Hadj. Hij moet schatrijk zijn. Duizenden Dunam land. Veel schapen, geiten en kameelen. Wij vinden den ouden sjeikh in een groot hol, de Spelonk der Soefi's. Het hol is heel groot. En dient ook tot toevlucht van het vee. Verleden jaar, toen de sneeuw zelfs tot Berseba is gekomen, zijn alle Terabin-Arabieren in dit hol gevlucht. De sjeikh zit op een oud kameelenzadel. Hij rookt tabak uit een lange, rechte, Arabische pijp. Met een mooien steenen kop. En zoo den heelen dag. Hij is een vriend van Abdoel Salaäms vader geweest. En zegt dus 'mijn zoon'. Als wij terugrijden zegt Abdoel Salaäm, dat hij dezen sjeikh volstrekt niet acht. Zóó rijk zijn. En dan wonen in een hol. Geen lekker eten. Geen mooie kleeven! Een dwaas.

Vrijdagmiddag al, wanneer wij thuis komen. Wij zullen den Sabbath over nog te Berseba blijven. En Zondag afrijden naar eene stad, die ik u niet noemen wil, voor wij zijn aangekomen. Maar vóór de Sabbath begint moet ik nog een mooie briefkaart schrijven aan den kleinen zwarten Fouad, die ons heeft beloofd, dat hij altijd bedroefd zal zijn, zoolang wij weg zijn! Het adres op een briefkaart aan den kleinen, zwarten

Fouad is zóó: ‘Van Berseba naar Jeruzalem. Aan den kleinen zwarten Fouad, per adres Abdoel Salaãm Effendi. Birket Mamilla.’

Een goede Sabbath!

Nr 209 Op een keerpunt.⁺

⁺20-2 1921 O., 5-6.

Gedateerd Jeruzalem 4 febr.

Prof. Weizmann en Sir Alfred Mond zijn vertrokken. Onze officieele rabbijnen Kuh^{a)}, Meïr en David Yellin zijn tot de rust van hunne gewijde studiën wedergekeerd. En wij kunnen weder ongestoord denken over het sluiten van onze weeshuizen en van onze ziekenhuizen. Ook het blindeninstituut zal wel aan de beurt komen. Met Juni zou al het Amerikaansche reliefwerk ophouden. En de Zionistische Organisatie schijnt het niet over te nemen.

Wij vragen nu, wat de beteekenis is geweest van het bezoek van Weizmann en Sir Alfred. Met betrekking tot Sir Alfred, die Engelsch Minister is, heeft de Regeering eene officieele mededeeling gepubliceerd in de bladen. Hij wordt daarin genoemd: ‘Lid van het Engelsche parlement, lid van het Ministerie en president van den Economischen Raad, die in Londen is gevestigd, om de ontwikkeling van Palestina te bevorderen’. Dat die Raad een Joodsche of een Zionistische is, wordt niet gezegd. Als doel van Sir Alfred's reis wordt genoemd: beraden met Sir Herbert Samuël over de Palestina-geldleening en over andere financieele quaesties.

Het doel van de reis zal voorts wel geweest zijn: de Joodsche Jischoeb hier te bemoedigen. En Sir Alfred in den Economischen Raad autoriteit te geven met zijn enthousiaste en optimistische opvattingen. Een verblijf van zestien, zeventien, dagen is wel niet veel. Maar 't geeft toch altijd een zekeren indruk. En een zekere autoriteit.

De officieele Jischoeb heeft zich weder van eenen ongunstigen kant doen kennen. Altijd en overal dezelfde ontvangsten. Altijd en overal dezelfde flauwe vleierijen. Dezelfde beuzelende babbelaars. Wij hebben dat hier al zóó dikwijls medegemaakt. Wij zijn het moede. Wij willen werk en daad. Het is niet mogelijk een overzicht te geven van al deze vergaderingen, ontvangsten en interviews. Sir Alfred Mond is mij tegengevallen. Ik had van eenen Engelschen Minister meer verwacht dan zoo een kinderlijk optimisme en enthousiasme. Nauwelijks in Jeruzalem wist hij al, dat Palestina het mooiste land van de wereld is. Hij heeft het al te mooi gemaakt. Weizmann was héél wat gematigder. Hij heeft niet verborgen, dat de grenzen en het mandaat beter hadden gekund. Dat er veel geld noodig is. En dat er uit Amerika en uit Frankrijk oppositie is tegen de leiders, die het werk bemoeilijkt.

Er zijn als voornaamste ontvangsten geweest: te Jeruzalem in de Zionistische Commissie, den Joodschen Stadsraad en den Volksraad. Verder te Rischon le Zion, Petach Tikvah. Rehoboth is bezocht, maar zonder openlijke ontvangst. Voorts Jaffa met Tel-Aviv en Haïfa. Tenslotte eene groote afscheidsvergadering te Jeruzalem.

Sir Alfred Mond heeft telkens en telkens verzekerd, dat de politiek van de Engelsche Regeering inzake Palestina niet veranderd is. Lloyd George is een groot vriend van het Zionisme. Dit is zeker voor Arabische ooren bestemd. Voor Joodsche ooren heeft Weizmann erbij gevoegd, dat wij nochtans niet moeten denken, dat Engeland voor ons het Joodsche Huis zal opbouwen. Dat moeten wij zelven doen. Met eigen macht en eigen geld. Sir Alfred heeft telkens de Joodsche koloniën

a) Zie nr 356 VI [LG]

geprezen. Vooral Rehoboth, dat nooit steun van buiten heeft gehad. In de arbeiderskringen zal daarover nog wel wat te doen zijn. Daar placht men te zeggen, dat één coöperatieve hoeve als Daganiah beter is dan veertig koloniën als Rischon le Zion. Maar Weizmann heeft in eene groote vergadering te Jeruzalem gezegd: 'De Amerikanen hebben tot dusverre het antwoord op de verklaring van San Remo niet gegeven. Dat is gegeven door de chaloetsiem (= pionieren) uit Oost-Europa'. Dit nu gaat niet op. Van de Amerikanen wordt iets gevraagd. De chaloetziem daarentegen komen uit landen en legers, waar ze als honden worden behandeld. Ze worden hier behoorlijk ontvangen, behoorlijk verzorgd. En offeren niets op. Men moet eens afwachten, hoeveel chaloetziem hier zullen blijven, wanneer de toestanden in Oost-Europa beter worden. En in Amerika. Van een opofferende gezindheid bij de chaloetziem hier te lande merkt men weinig. Integendeel. De arbeiderspers zelf klaagt voortdurend over hun egoïsme en hun onverschilligheid. De opoffering was hier aan Weizmann's kant.

Wat Sir Alfred Mond ons niet gegeven heeft, is een economisch bouwplan. Wij moeten geld geven. En dan? Geen kewoetsoth (coöperatieve arbeidersgroepen). Goed. Joodsche koloniën met Joodsche boeren. Arabische arbeiders? Natuurlijk niet. Joodsche. Ja, maar, die willen of kunnen niet dienen. En vragen een loon van vier shilling per dag. De Arabieren twee of iets meer. Men wil nu den landbouw hervormen. Grootbedrijf. Landbouwmachines. Dat is natuurlijk best. Maar 't gaat niet dadelijk. Wij moeten geduld hebben. Sir Alfred heeft, na afloop van zijn rondreis in het land, een interview gegeven aan *Doar Hajom*. Hij heeft daarin verklaard, dat hij geen kritiek wil geven. Hij zoekt het goede op iedere plaats. Maar hij heeft toch moeten zeggen, dat men hier niet altijd even zuinig is geweest. En ook, dat de Oost-Europeesche Joden misschien beter zouden doen, wanneer zij den materieelen opbouw des lands aan de West-Europeeërs overlieten, in 't bijzonder aan die uit Angelsaksische landen. Natuurlijk is *Haäretz*, het blad van de Russische Joden, daar dadelijk op afgevlogen. Men is hier altijd precies even zuinig geweest. Sir Alfred Mond heeft toen maar gauw verklaard, dat *Doar Hajom* hem niet begrepen heeft. Maar ik denk niet, dat dit Sir Herbert overkomen zou zijn.

II.

Over de grenzen heeft Weizmann gezegd, dat hij hoopt, dat Frankrijk in eene verbetering zal toestemmen. Wij hopen het ook. Maar het ministerie is, naar wij gehoord hebben, gevallen op een motie, waarin zijn beleid in zake de Syrisch-Palestinensische grens werd afgekeurd. Wij hooren ook, dat Sokolov een bezoek heeft gebracht bij den president Millerand. Maar tegelijk zien wij, dat juist de Fransche Zionisten scherp stelling nemen tegen Sokolov.

Ook over het mandaat heeft Weizmann meermalen gesproken. Het is niet zoo goed als wij wel wenschten. Maar er is toch mede te werken. Als voornaamste punten geeft Weizmann op: erkenning van de historische rechten van het Joodsche Volk. En van de Zionistische Organisatie als vertegenwoordiger van het Joodsche Volk in Palestina. Nu, het eerste is poëzie. En het tweede is riemen snijden van eens anders leer. Het derde punt daarentegen is belangrijker: 'de regeering in Palestina moet al het mogelijke doen ten gunste van het Joodsch Nationaal Tehuis. Helpen, dat de Joodsche immigratie voortdurend groter wordt. En de Joodsche landkolonisatie helpen ontwikkelen.' Veel hangt hier natuurlijk af van de personen der regeerders. Met Sir Herbert is Weizmann ingenomen. Maar het overige deel van de administratie

vindt hij veel te weinig veranderd. Er zijn veel te weinig Joodsche ambtenaren. En vele Engelschen zijn nog tegen ons.

III.

Twee stroomingen. De Amerikaansche, die Palestina zien als een toevluchtsoord voor ongelukkige Joden. De Amerikanen willen het land opbouwen zuiver zakelijk en economisch. Daartegen de Russen, die Palestina willen maken tot het nationale, geestelijke centrum van het geheele Jodendom. Hebreeuwsch-nationaal onderwijs is een belangrijk punt van hun program. Beter een school dan een fabriek. Van de delegatie De Lieme - Simon - Szold werd beweerd, dat ze op het Amerikaansche standpunt stonden. Emigratie vóór onderwijs. Wil de Jischoeb onderwijs, dan moeten zij het maar zelf betalen. Taak van de Zionistische organisatie is dat niet. Weizmann heeft zich hier tegen het Amerikaansche standpunt verklaard. Hoe hij dat straks in Amerika zal goedpraten? Misschien zal hij weer zeggen, zooals hij dat hier ook telkens zegt, dat men hem heeft misverstaan. Wat Weizmann bij dit bezoek ontbroken heeft, is eenvoud en oprechtheid. Ook Sir Alfred Mond heeft verklaard, dat onderwijs een belangrijke factor is. En daarvoor heeft hij een bedankje van Ussiskin gekregen.

De vraag, wie het onderwijs moet betalen, blijft intusschen aan de orde. Men wil regeringssubsidie, maar de Regeering heeft geen geld. De Jischoeb zelf? Dr. Luria, de inspecteur van het onderwijs, is te Rischon le Zion geweest, om meer geld voor het onderwijs. De Jischoeb zelf betaalt veertien procent van de kosten van het onderwijs. Rischon betaalt vijf en vijftig procent van wat zijn onderwijs kost.

IV.

Een nieuwe jeugd en een nieuw geluid. Er worden in de koloniën van Juda en Galilea organisaties opgericht van de zonen der Joodsche kolonisten, onder den naam 'Zonen van Benjamin'. Zij klagen er over, dat onze leiders altijd met minachting spreken over de koloniën. Dat er schatten worden uitgegeven voor allerlei sociale proefnemingen en voor de chaloetziem. Terwijl er geen steun wordt gegeven aan de zonen der kolonisten bij hunne pogingen zich in het land te vestigen als eigen boeren.

Welnu, woordvoerders van deze 'zonen van Benjamin' hebben bij de ontvangst van Weizmann en Sir Alfred te Rischon en te Petach Tikvah eens wat anders gezegd dan flauwe vleierijen. Vooral te Petach Tikvah. De woordvoerder der Zonen van Benjamin heeft gezegd, dat dr. Weizmann maar eens naar het kerkhof moest gaan. Dan zou hij zien, dat ook onder de oudere kolonisten offers werden gebracht. Hij heeft Weizmann gevraagd, waarom hij vroeger de koloniën heeft geprezen, en heeft gezegd, dat men zonder dat nooit de Balfourdeclaratie zou hebben gekregen. Terwijl hij later, te Londen, de waarde van de koloniën bijna geheel heeft ontkend. En Weizmann heeft daarop eigenlijk niets kunnen antwoorden.

V.

Zoals men weet, is Prof. Weizmann voor zijn reis naar Palestina, het laatst in Holland geweest. Ik heb daarover natuurlijk in de Hollandsche bladen gelezen. En de *Doar Hajom* had eenen brief daarover van eenen Hollandschen correspondent S.T.

Prof. Weizmann heeft eene delegatie van het Hollandsche Mizrachiebestuur beloofd, dat hij zijn geheele invloed zal aanwenden om een einde te maken, aan het feit, dat de keukens voor de chaloetziem voor een gedeelte niet ritueel zijn. En dat de Sabbath-wetten daar worden geschonden. Hij heeft verder den heer Opperrabbijn Onderwijzer verklaard, dat bij den opbouw van Palestina vanwege de Zionistische leiding niets zal geschieden in strijd met den Joodschen Godsdienstcodex.

Onwaar. Er wordt hier vanwege de Zionistische leiding met Zionistisch geld een geheel stel scholen in stand gehouden, waar het onderwijs geheel in strijd is met den Joodschen Godsdienstcodex. Daarentegen wordt het orthodoxe onderwijs behendig geknoeid.

Wat nu den geheelen invloed van prof, Weizmann betreft in zake de keukens en de Sabbathschending: hij heeft niets, maar dan ook absoluut niets gedaan. In geen van zijne vele redevoeringen en interviews heeft hij een woord over deze dingen gezegd. Evenmin in een interview met eenen schrijver van Haäretz, waarin hij toch over zijn indrukken van Holland gesproken heeft. Wel heeft hij voortdurend gesproken over de noodzakelijkheid van onderwijs. En eene vergadering van Achad-Haämisten te Jaffa bijgewoond. Te Haïfa heeft hij gesproken over immigratie, landbouw en nationale opvoeding als over de drie grondslagen van den Jischoeb.

Trouwens, de nationale orthodoxie heeft zelf ook niets gedaan. Toen Weizmann en Sir Alfred ontvangen werden in den Jeruzalemschen Stadsraad der Joden, is daar gesproken door de rabbijnen Kuk, Meïr en Fischmann. Dit was het oogenblik geweest om de rechten der orthodoxie te doen gelden. Welnu, geen woord is gezegd. De rabbijn Kuk heeft de beide Heeren genoemd: 'vredesengelen, dienaren des Allerhoogsten'. Vooral geldt dit voor Sir Alfred Mond, die des Zaterdags met een auto door Jeruzalem rijdt. De rabbijn Meïr heeft geklaagd, dat de Zionistische Organisatie geen land koopt, dat 'de dierbare chaloetziem' leven onder 'zwere en bittere omstandigheden', dat het onderwijs, de grondslag van het leven, er zoo slecht voorstaat, dat het reliefwerk dreigt op te houden; dat de Arabieren weer lastig worden; dat jongens hem met steenen hebben gegooid.'

Er zijn meer gelegenheden geweest. Er was eene vergadering van den Volksraad met Weizmann en Mond. Daarin hebben drie zwaarbetaalde propagandisten van de Mizrachie het woord gevoerd: Fischman, Redler-Feldmann en Zwebner. Welnu, over de keukens, de Sabbathschending en de achteruitzetting van het orthodoxe onderwijs geen woord.

Weizmann heeft zijne belofte aan de Amsterdamsche orthodoxie gedaan, niet gehouden. Maar de genationaliseerde orthodoxie van hier heeft hem dit wel heel gemakkelijk gemaakt.

Typisch is ook dit: bij al de inrichtingen, die Weizmann en Mond hebben bezocht, was niet ééne orthodoxe. Geen school. Geen ziekenhuis, Geen weeshuis. Niets.

VI.

Onze Volksraad heeft besloten eene delegatie naar Amerika te zenden om geld te verzamelen. Terecht protesteert de *Doar Hajom* daartegen en becijfert, dat alle delegaties ons reeds tonnen en tonnen hebben gekost. Maar 't zal wel niet geven. Dit

zal wel een mooie, groote delegatie worden. Want iedere fractie wil er natuurlijk zijn deel in hebben. De gehoorzame, genationaliseerde orthodoxie krijgt nu ook iets van den buit.

De quaestie van het opperrabbinaat zal spoedig zijn opgelost. Er wordt onder druk van Sir Herbert en Norman Bentwich een kiescollege van twaalf man benoemd. Twee van den Volksraad, twee van den Jeruzalemschen Stadsraad, twee van de verschillende rabbijnencolleges. De uitslag is niet twijfelachtig. Leve Kuk en Meïr!

Van de week is hier een van de Italiaansche Zionisten aangekomen met eenen heel mooien brief van den ouden Italiaanschen staatsman Luzatto aan de Joodsche arbeiders in Palestina.

De immigratie gaat rustig door. Er zijn vereenigingen opgericht, die de plaatsing bevorderen van Joodsche arbeiders in Joodsche koloniën. De joodsche boeren betalen hun een hooger loon. Er worden keukens en woonhuizen goedkoop voor hen ingericht, opdat zij van hun loon goed kunnen rondkomen. Misschien, dat zij op die manier de concurrentie tegen de Arabieren kunnen volhouden. De meeste jonge immigranten werken nog aan de wegen. In den Joodschen landbouw, enz. zijn er 1400 opgenomen. In de joodsche koloniën vier-honderd-vijftig. In de coöperatieve groepen 340; spoorwegen: 250 havens, telegraaf, telefoon enz: 350.

De Mopsen, onze vrienden van de Derde Internationale, zijn begonnen spektakel te maken te Petach-Tikvah. Dus zeg ik: 'leven de Mopsen'. En dat zeggen zij zelven ook.

VII.

Het Joodsch Nationaal Huis zal er wel komen. Maar 't is hier nog niet. 't Is nog héél Engelsch hier. *Palestine Weekly*, het Engelsche weekblad van de *Doar Hajom*-groep, moppert. Er zijn van half Juli tot half januari 289 benoemingen gepubliceerd van hooger personeel. Voor het grootste deel natuurlijk herbenoemingen. Daarvan Engelsch 151; Arabieren 111 en Joden 27. Ten eerste vindt het weekblad het aantal ambtenaren veel te hoog. En ten tweede veel te weinig Joden. Bij de Post, Havens, Spoorwegen en Onderwijs geen Jood in de betere rangen. Eveneens financiën. Geneeskundige Dienst van de veertig slechts twee. Politie twee van de zes-en-twintig. Justitie drie van de vier-en-vijftig. Daar is het departementshoofd nog wel zelf een bekend Zionist Norman Bentwich. Wij krijgen onze meeste ambtenaren nog uit Egypte en de Soedan. Dus zegt met mij: 'leve Egypte en de Soedan'. Het bestuur van den Volksraad is bij Sir Herbert geweest voor dezelfde zaak. Met de ontwikkeling van het land gaat het langzaam. Al die groote fabrieken, waarover men in het buitenland leest, daar weten wij hier niet van. Er is een kleine meubelfabriek, horlogemakerij, inktfabriek. Er is een groote bouwmaatschappij opgericht te Jaffa met een kapitaal van 80.000 pond, waarvan het grootste gedeelte reeds geplaatst is. En de Engelsch-Joodsche Maatschappij 'De bouwer' denkt nu na den regentijd ook spoedig te beginnen. Maar het gemis aan hypotheekbanken doet zich gevoelen. Eveneens het gemis aan trams, waardoor men buiten de steden niet bouwen kan. Hoofdzaak blijft de ontwikkeling van den landbouw. Geschikt voor landbouw zijn ongeveer 2.000.000 H.A. Daarvan waren bebouwd met wintergewassen 300.000 H.A. Met zomergewassen 200.000. Geheel een kwart van de oppervlakte. Een van de oorzaken is 't gemis aan ploegdieren. Er zijn er in 't geheele land nog geen 85.000. Men moet meer en betere landbouwwerktuigen hebben. Is hier voor Holland geen

markt? De opbrengst is matig. Tarwe 593 K.G. per H.A. tegen Egypte 1793. Gerst 363 K.G. per H.A. tegen Egypte 1188. Er is ook veel te weinig voedingsvee. Schapen en geitenvleesch is hier een volksvoedsel. Toch waren er slechts 18.000 beschikbaar, wilde men de kudden niet zien interen. Er is hier nog héél wat te doen.

VIII.

En onze Arabische vrienden? Ik heb op mijn reis door Zuid-Palestina van onrust niets gemerkt. Maar men zal er mij ook wel niet bijroepen. De *Palestine Weekly* voorziet voortdurend de mogelijkheid van roering. En dringt aan op waakzaamheid en op kloekheid.

Veertien dagen geleden zijn uit de gevangenis te Jeruzalem achttien bekende misdadigers gevlucht en meteen spoorloos verdwenen. Een enkele is gepakt. Het moet wel een complot zijn met behulp van buiten. ‘Waarvoor wil men deze geachte boeven gebruiken?’ vraagt *Palestina Weekly*. Ik sluit nu des avonds mijn huisje met een sleutel. Dat heb ik altijd gedaan.

Er is nog altijd een anti-Zionistische Arabische pers. Maar het is moeilijk te weten, wat daar voor macht achter zit. De regeering wil het Arabische Congres te Haïfa niet erkennen als vertegenwoordiger van het volk. Daartegen wordt nu weder geprotesteerd in de couranten en in adressen. Sechem is en blijft een mooie stad. De Joden worden er geweerd. En toen onlangs een Joodsch regeeringsambtenaar te Sechem zijn werk kwam doen, landmeten, toen zei de gouverneur van Sechem, dat ook Nabloes heet, dat dit heelemaal niet noodig was. En dat zijn leven gevaar liep. Maar de ambtenaar zette door. En er is niets gebeurd. Wij hebben in ons Joodsch Nationaal Tehuis rare meubels en rare kostgangers. De Volksraad heeft zich over Sechem beklagd bij Sir Herbert. En Sir Herbert heeft de hoop uitgesproken, dat Sechem zijn leven nog wel beteren zal.

Sommigen hebben Weizmann aangeraden zich in verbinding te stellen met de leiders der goedgezinde Arabieren. Als die er zijn. Wij hebben daarvan niets bemerkt. Ook niet van een soort proclamatie aan het Arabische volk, die ons uit Egypte beloofd was. Wel heeft Weizmann gezegd, dat wij het Arabische volk alles goeds toewenschen. Maar dat zij er niet aan moeten denken, dat zij kunnen ploegen en bouwen op onzen rug.

En nu maar weer afwachten, wat de resultaten zijn van Weizmann's en Sir Alfred's bezoek. Zal de Palestina-leening volteekend worden? Hoe gaat het eigenlijk met het opbouwfonds? Wij hooren, dat allerlei menschen daar ook weer allerlei baantjes aan hebben. Neen. In Holland niet. Dat weten wij hier allen. Holland is een goed land. En de Hollandsche Zionisten munten uit. Maar ze zijn een minderheid. ‘Mijn vriend,’ zei Adil Effendi: ‘wanneer gaan wij naar Holland? En denkt gij, dat men mij daar achten zal?’

Nr 210 Bischoem el Hawa/een reisje naar Zuid-Palestina (7)⁺

⁺23-2 1921 A., 13.

Gedateerd Gaza 24 jan.

Allah heeft ons weder lief gehad. Wij zijn veilig en goed te Gaza aangekomen, dat in het land der Philistijnen ligt. Maar de meeste Philistijnen wonen tegenwoordig te Jeruzalem.

Den Sabbath te Berseba doorgebracht. O, als wij des middags thuiskomen, Vrijdag, van ons bezoek bij den grooten sjeikh Hadj Achmed il Soefi. Dat hij lang leve. Amen! Dan is het huis van Meijer, den molenaar, dat geen hôtel is - maar dat toch een hôtel is, zegt Abdoel Salaâm, galas, abadahn! Want men ontvangt er gasten en rekent er. Is dat dan geen hôtel? - dan is dat huis héél vol.

Er zijn twee rondreizende tandartsen uit Hebron aangekomen. Eén nog dik in het Jiddisch. Zij hebben al laten omroepen, dat zij aangekomen zijn. Zondag beginnen zij hun werk. Is dat afgeloopen, dan trekken zij verderop naar Gaza. Moge Allah hen liefhebben! Ook de kleeremaker is een rondreizende kleerenmaker met standplaats te Hebron. Hij is nu met twee leerjongens gevestigd in een huiselijk holletje tegenover ons. De meester heeft velen, die Europeesch wenschen gekleed te gaan, de maat genomen. Hij heeft geknipt en gepast. Nu is hij naar Hebron teruggekeerd. De twee leerjongens blijven in hun holletje om af te werken. Zij repareeren ook. Netjes en goedkoop. Zij koken zelf op een grijzen vuurpot. Zij slapen daar ook. Ja, zij houden er nog een logé, een Sefardischen jongen van een jaar of achttien, een wees. Meskien, zegt Abdoel Salaâm dadelijk meewarig. De jongen is uit Hebron. Hij komt nu een stukje land verkopen, dat hij te Berseba heeft liggen. En dan naar Amerika. Abdoel Salaâm heeft te samen en in vereeniging met zijnen vader (meskien!) vele kopjes koffie gedronken. Geen wonder, dat de jongen Zondag met ons mee zal rijden, den weg van Gaza op, waar een kooper woont voor zijn land.

Er zijn ook vier genooten aangekomen uit Jaffa. Zij willen hier doodeenvoudig veertig of vijftig duizend dunam land koopen. Zij vertellen dat doodeenvoudig aan iedereen, wat natuurlijk doodeenvoudig een stommiteit is. De aanvoerder verzekert ons, dat hij twee millioen bezit. Helaas, blijken het Oostenrijksche kronen te zijn. Wij hooren in den loop van den Sabbath, dat hij agronoom is, bouwondernemer en rabbijn. De eenige van het stel, die een aardigen indruk maakt is een gedemobiliseerd soldaatje van het Joodsche Legioen. Maar die zal de dunams niet voor het opscheppen hebben.

Het spreekt van zelf, dat wij met ons zestienen aan tafel zitten. Tegen zulk eenen massa-aanval is de zilverkast van Meijer, den molenaar, natuurlijk niet bestand. Wij eten dus de soep in secties. Eerst de bovenhelft van de tafel. Dan worden de lepels omgespoeld in de waterkan. Dan eet de onderhelft. Vorken voor het vleesch zijn er genoeg. En twee messen is waarlijk niet weinig. Het is een feestelijk maal.

II.

Na eten gaat Abdoel Salaâm naar Daoud Effendi Chalil, die een ingewikkelde kwestie heeft over een paard met eenen sjeikh der Azazme-Arabieren. Zij zijn groote vrienden. Zij zitten uren lang over die moeilijke kwestie te praten en te peinzen. En het wordt hoe langer hoe moeilijker.

Ik ga een luchtje scheppen bij den gouverneur. Hij eet geheel alleen. Hij heeft een lepel en een mes Hij wordt bediend door een moorzwart Soedaneesje, dat héél gehoorzaam luistert naar den naam Selim. Hij is nog zwarter dan de kleine Fouad. Hij draagt een wit japonnetje met een rooden buikband. Van het jongetje is niet anders te zien dan een keurig gekapt kopje. De achterpootjes, waarop hij geruischloos rondgaat. En de voorpootjes, waarmede hij zijnen meester bedient.

De gouverneur is zéér belangstellend in het Zionisme. Zijn district is altijd, ook in de Paaschdagen, volkomen rustig geweest Hij hoopt op een mooien, grooten, Joodschen Jischoeb. Een rijk en bloeiend Berseba.

Van den gouverneur heengaan. Den kleinen, zwarten Selim groeten. En hooren: ‘Uw nacht zij gelukkig en gezegend, Heer.’ Heel Berseba, één breede straat, met zijn straatjes. Een paar duizend man. Het ligt alles zoo lief en stil in den hoogen, bloeienden, maneschijn. Alleen in een enkel koffiehuisje een klein lichtje. Een lichtje ook in het huis waar Nagib Effendi, de politie-officier alleen woont. Maar ik vind Nagib nu in een donkere emotie. Er is vanmiddag een moord gebeurd. Drie uren van Berseba af. Héél eenvoudig. Een paard. Een twist. Een moord. Maar het enge is dat de moordenaar een beruchte is. Hij heeft nog een moord op zijn geweten. Een kameel. Een dief. Een moord. Hij is gepakt en uit de gevangenis gevlucht. Hij heeft twee beste geweren. En leeft verschrikkelijk van roof. Nagib moet hem nu dood of levend binnenbrengen. De kerel heeft een paard. Nagib krijgt twaalf snelvarende kameelen. Elf politie-agenten. Twee troepen van zes. Om den kerel de wegen af te snijden. Maar hij heeft een voorsprong van uren. Hij zal wel probeeren naar het Zuiden te ontkomen. Misschien blijft hij in het district. Bij de Terabin en de Azazme-Arabieren zal hij niet durven komen. Maar verderop. Nagib vreest, dat hij dagenlang op den rit zal zijn. En den kerel niet opvangen zal. Maar als hij hem eens opving. Dood of levend. De gouverneur zal hem voordragen voor eersten luitenant. En hij zal het meisje kunnen trouwen, dat hij al zooveel jaren liefheeft. Een idylle te Berseba. Hij neemt eten mee voor een week. Zijn geweer. Munitie. Een schapenvacht. Hij kleedt zich als een Bedoeien met mantel en hoofddoek. Opdat de kerel hem niet van ver herkennen kan.

Wij gaan samen naar het bureau van de politie. De kameelen staan er in een lange, slome rij. Eén tegen twaalf. Wij nemen afscheid. Nagib is niet somber meer. ‘Allah geleide u.’ zeg ik. En ik schrik. Twaalf tegen een. Twee moorden. Dief. Dood of levend binnenbrengen. De twaalf kameelen glijden weg in den toover van den maneschijn. Straks rijden zij uiteen. En schaken alle wegen af. Maar de kerel zal misschien ontsnappen. En wie weet, wanneer Nagib dan eerste luitenant zal zijn.

III.

Wij zullen afrijden. Achmed, de zwarte koetsier, heeft afscheid genomen van de luie dagen van Berseba. Abdoel Salaäm heeft nog een lang gesprek gehad met Daoud Effendi over dat paard. Zij hebben den vader, de moeder en het geloof vervloekt van den sjeikh der Azazme-Arabieren. En verder moet men het nu aan Allah overlaten.

Wij rijden buiten de stad. Het vlakke land tot Gaza. Uren, uren, ver. Waar wij geen dorp zullen zien. En geen stad. Alleen de tenthutten van de zwervende Arabieren. Hunne kudden. Hun akkers, die zij ploegen met kameel, ezels of paard.

Er is nu een spoorweg van Berseba naar Gaza. Drie maal in de week een trein. De wagenweg, die nog wel de Sultans-weg heet, is sinds den oorlog vervallen. De regens hebben er diepe, gemeene geulen in gebeten. In de lengte. In de breedte. Soms is de weg heelemaal weg. Dan rijden wij gehaast door 't akkerland. Abdoel Salaäm houdt hier zelf de teugels van het bewind. Hij is een van de beste ruiters en rijders van het land. Wij hadden eerst plan een bezoek te brengen bij de moeder van het mooie paard Jimmy. Maar zij woont toch wel heel ver. En wij weten ook niet zeker, of zij wel thuis is. Dus rijden wij maar goed getroost verder over dit leege land, dat naar zijn

nieuwe bewoners schijnt te schreien. In het geheele district van Berseba wonen goed een dertigduizend man. Wagenverkeer is er niet. Wij komen kameelen tegen met brandhout. En mooie, stipt stappende ezeltjes. Zij dragen de zwarte potten, die de roem van Gaza zijn, in groote wijdmazen netten héél het land rond. Tot achter Tiberias. Bij de bron van Aboe Ir-Gaïk nemen wij afscheid van den Sefardischen jongen, die met ons was medegereden. Hij gaat zijn land verkoopen en dan naar Amerika. Nagib Effendi was nog niet tehuis toen wij wegreden.

Wij rijden door een wadi. En nog door een wadi. Er zijn hier vele wadis. Maar in den zomer zijn zij volkomen droog. Het is nu wel regentijd. Maar 't heeft toch in een dag of tien niet geregend. Alles is weer droog. Met hier en daar een plas. Waar een kudde schapen wordt gedrenkt. Of een Bedoeien uitrust met zijn paard. Het land heeft regen noodig. Maar als Allah wil, zal de regen spoedig komen. Allah heeft den kouden zeewind al gezonden. Ik heb mij alweer gewikkeld in de warme wollen deken van Abdoel Salaäm, het mooie handwerk van Anatolië. De herdersjongens langs den weg bibberen in hunne kleeven. Zij slaan de schapenhuiden om zich heen. De kleine lammetjes, die nu veel geboren worden, zoeken de melk van hunne moeders.

Wij zijn het district van Berseba al uit. Gaza is ook maar wijd vertolkt. Maar 't land is er beter. Vlak, al zijn er plotseling heuvelen. Het is goed bebouwd. De eerste gerst waast al groen over de grijze, zwarte akkers. In vreedstijd voerde Gaza voor drie millioen gulden per jaar uit aan gerst. Naar Engeland. Voor bier.

Abdoel Salaäm vaart uit over de domheid van deze Arabieren. Waarom ploegen zij dit vlakke land, en zonder steenen niet met de stoomploeg in plaats van met hun domme kameelen. En hun ezeltjes? De Joden moeten maar komen, en het hun leeren. 'Ik zeg u' beweert Abdoel Salaäm in een opgetogen opwinding, die zelden de zijne is 'als al dit land van de Joden was, dan zou het paardenvoer niet meer kosten dan één piaster de rotel. En wij zouden allen gelukkig zijn. Bij mijn geloof.'

Het is al laat in den middag, wanneer wij rijden langs het grafteeken van acht Engelsche officieren. Gaza is de sterkste militaire positie van geheel Zuid-Palestina. En de Engelschen hebben er hard voor moeten vechten. Wij rijden door geheele stelsels van loopgraven, die zich eindeloos ver wegwinden in de velden. Er liggen nog grote gave bommen.

Het is vijf uur. Wij zijn meer dan zes uren in de wagen. De zon, die wit was, is rood geworden. De rijke vlakke van Gaza. Tuinen met hun cactus-hagen. Vijgenboomen en druiventuinen. Ineens achter duinen de zee. En de zon, groot en rood, boven de zee. De schemering. Een korte schemering. Dan achter ons, hoog en goud, de volle maan. Morgen is het vijftien dagen in Schebath, nieuwjaarsdag voor de boomen, als de zon weer macht krijgt.

Een leemen voorstad. Een moskee. Tuinen en huizen. Gaza. Allah heeft ons weder liefgehad.

Nr 211 Bischoem el hawa/een reisje naar Zuid-Palestina (8)⁺

⁺1-3 1921 A., 13. Gedateerd
Gaza 25 jan.

Wie met een wagen en twee paarden te Gaza, of elders, aankomt, die zoekt zich eerst een khan. En daarna een hôtél. Een khan is geen herberg, ofschoon de koetsiers er slapen. Het is ook geen stal. Ofschoon er paarden, kameelen en ezels zijn. Een khan is eenvoudig een khan. Gij moet dat dan maar komen zien. Een khan zonder dorp is

denkbaar. Maar een dorp zonder khan niet. In Gaza zijn er verscheidene. In Jaffa zijn er, volgens Hadj Achmed, honderd. Dat is: drie of vier.

Wanneer wij de leemen voorstad van Gaza zijn doorgereden, vinden wij een jongetje, dat ons zonder omwegen naar de beste khan van Gaza brengt. Hij blijkt een eigen neefje van de eigenaar te zijn. De poort van de khan is al gesloten. Want de zon is onder. En de dieven zijn overal. Moge Allah hen vloeken. Moge hij ook de ouders van de dieven vloeken. Wij worden natuurlijk in de khan van Gaza met veel beleefdheden ontvangen. Een chawadja en een effendi, die van Berseba komen met zoo een mooi eigen rijtuig en met twee zoo mooie paarden. Er is ook een zwarte knecht. Dat ziet men toch niet alle dag. En de zwarte knecht is nog wel een Hadj.

Toch moet de eigenaar van de khan van Gaza niet denken, dat hij Abdoel Salaäm bedriegen zal met den prijs van het paardenvoer. Bij mijn geloof niet! Ya Salaäm! Eer dat gelukt!

II.

De paarden vóór de menschen. De herberg na de khan. Wij vinden hier een Joodsch hôtel. Het heeft twee kamers met zeven bedden. Zoolang het getal van de reizigers beneden vier blijft, slapen wij in een kamer. De hôtelhouder met vrouw en vijf kinderen in de andere. Wanneer beide kamers met reizigers bezet zijn, slaapt de familie buiten onder een afdak. Allah zegene hen! Zij zijn twee jaar geleden uit Bessarabië hier in 't land gekomen. En sinds eenige maanden te Gaza. De moeder kookt. De oudste dochter dient de tafel. De vader is vader. En de twee oudste jongens zijn schatten. Zij heeten Josef en Benjamin. De een is elf en de ander is twaalf. Zij zijn dolgelukkig, dat er gasten met twee paarden zijn aangekomen. Zij zien dadelijk, dat Abdoel Salaäm hun niet zal toestaan te rijden op de paarden. Ook zien zij dadelijk, dat ik het hun wel zal toestaan. Zij zien ook, dat Abdoel Salaäm de eigenaar is. Maar dat het gebeuren zal, wanneer ik het wil. 's Avonds is het natuurlijk te laat om naar de khan te gaan.

Maar vanochtend zijn wij er geweest. Josef en Benjamin zien dadelijk, dat dit prachtige paarden zijn. Hun vader was een vrije boer in Bessarabië. Zij hebben daar zelve paarden gehad. En zij herkennen, in een groote beweging, het mooiste van onze twee paarden. Uit Jaffa, waar zij hebben gewoond. Hadj Achmed is met het hooge bezoek maar matig ingenomen. Hij verklaart, dat hij veel te ziek is, om twee paarden te zadelen. Maar de twee Joodsche jongens lachen hem uit. Zij hebben geen zadel nodig, geen teugel en geen toom. Zij nemen de paarden. Zij rijden heen. Ik zie het met een groote ontroering. Hadj Achmed vervloekt hun geloof.

III.

Gaza was een van de vijf Philistijnsche steden. De andere Askalon, Ashdod, Ekron en Gath. Askalon aan de zee. De andere aan den grooten Egyptischen karavaanweg. Ook het nieuwe Gaza ligt een half uur van de zee af. Men zegt, dat de Philistijnen evenals de Joden uit Egypte zijn gekomen. Maar wij woonden veel gevaarlijker aan den grooten oorlogsweg tusschen Egypte en Assyrië. Wij woonden in de heuvelen van Judea. Over en weer hebben wij met elkaar gevochten: Simson, Saul, David. Soms lagen wij onder. En legerden de Philistijnen bij Michmasch. En bij Jizreël. Zij

kwamen soms tot bij Jeruzalem. Daarentegen versloeg koning Hizkia de Philistijnen tot bij Gaza.

Anders is de verhouding tusschen de twee volken in den tijd der profeten. Zij profeteerden over de Philistijnsche steden, niet in vreugde over den val van vijanden. Maar te zamen als zij profeteeren over de steden van Israël. Bijvoorbeeld: Jeremia, geheele hoofdstuk XLVII. Zefanja, hoofdstuk II. Zacharja, hoofdstuk IX. Zij voorspellen eene verwoesting. Niet door Israël. Maar door Egypte en door Assur.

Weer verandert de verhouding in den tijd van de Maccabeeën. De Philistijnen zijn onder de macht van de Grieken gekomen. De Maccabeeën, vijanden van het Syrische Hellenisme, zijn het ook van de Philistijnen.

IV.

Terwijl de mooie, stoute, joodsche jongetjes zijn weggereden op onze paarden; terwijl Abdoel Salaam de markt bezoekt en de vele koffiehuisjes, die der markt zijn, denk ik over al deze vergane tijden. Gaza ligt stil en verneveld op zijn heuvelen. De woestijnhaven van Egypte. Zooals Damascus van Assyrië. Bij Gaza was altijd overvloed van water. Vijftien bronnen, die de vlakte drenken. Er waren breede wegen naar Egypte, Zuid-Arabië, Petra en Palmyra. Amos vervloekt Gaza, omdat zij de Joden als slaven naar Edom hebben verkocht. (I: 6). In den Griekschen tijd was Gaza de zuidelijke uitvoerhaven. Akko de noordelijke.

Voor ieder leger, dat van het zuiden komt, is het bezit van Gaza volstrekt noodig. De Engelschen moesten het tot elken prijs veroveren. De oude Pharaos veroverden het. En de Ptolemaeën. Dan weder behoorde het tot Syrië. Napoleon achtte Gaza onmisbaar voor iederen bezitter van de Nijldelta.

De stad heeft misschien nooit tot Israël gehoord. En in zooverre is de tegenwoordige grens voor ons niet slechter dan de historische. Het geographische hoofdstuk Josua XV: 17 deelt Gaza toe aan den stam van Juda. Maar dat bewijst nog geen werkelijk bezit. Wel lezen wij (Rigteren 1: 18), dat Juda innam Gaza, Askalon en Ekron. Maar die plaats is betwist. Gaza, genoemd in I Kronieken 7: 28 is een ander Gaza, niet ver van Sechem. Salomo's macht kwam tot Gaza (I Koningen 4: 24) evenals Hizkia (II Koningen 18: 8). De Maccabeeën veroverden Ekron, Ashdod, Askalon en eindelijk ook Gaza. Dat verwoest werd. Pompejus veroverde de stad weder op de Joden. Het werd weder herbouwd, denkelijk dicht bij de zee. Caesar stond het aan Herodes af. Gij kunt dit alles bij Josephus nalezen. In de eerste eeuwen van deze jaartelling was de stad een belangrijk centrum van Grieksche cultuur. De Mohammedanen veroverden haar in het begin van hunne verre tochten. Mohammeds grootvader zou hier begraven zijn. In den tijd van de kruisvaarders was het een puinhoop. In het midden van de twaalfde eeuw bouwden zij er eene vesting. Tot Saladin in 1187 de stad veroverde. Dan worden zijne tijden héél stil, tot Napoleon de stad veroverde. De Engelschen hebben met groote moeite en met veel tegenslagen de stad genomen. Als het morgen mooi weer is, zullen wij rijden, waar de slagvelden zijn geweest.

V.

De stad is in den oorlog zeer gehavend. In de hoofdstraat zijn geheele blokken huizen door bommen opengescheurd. Het Serail, een oud gebouw uit de dertiende eeuw, is zwaar beschadigd. Ook de groote Moskee, een Kerk uit de twaalfde eeuw, waarin veel mooi, oud materiaal verwerkt was. Er is nog bijna niets hersteld. De Bazar heeft niet veel te beteekenen. Donkere straatjes. En waar is de geur van het specerijenstraatje van Jeruzalem? De Bedoeïenen komen hier gaarne koopen. Liever dan in Hebron. Door heel Palestina brengen de kleine, stipte ezeltjes de zwarte en met rood beschilderde potten van Gaza. Er is een heel pottenbakkers-kwartier. Ze draaien hun kleien potten in duffe, doffe werkplaatsen. Ze worden gebakken in ouderwetsche ovens. Zwart. En ze worden soms met ruw rood beschilderd. Ik koop een aardigen pot van dofzwart en goed rood voor twee shilling. Wat de pottenbakker heeft gevraagd. Het is zóó mooi en zóó goedkoop, dat ik het niet over mijn hart kan krijgen af te dingen. Ofschoon men hier nooit, maar dan ook absoluut nooit moet betalen, wat gevraagd wordt. Straks zullen de stoute Joodsche jongetjes Josef en Benjamin mij uitlachen. En zij zullen mij verzekeren, dat ik voor drie shillingen bekocht ben.

Dicht bij het Serail zie ik ook het graf van den sterken Simson. En dan de stad uit, van den zeekant af, waar de heuvel van Simson is. Gelijk geschreven staat. (Rigteren 16: 3): ‘Hij greep de deuren der stadspoort met de beide posten, en nam ze weg met den grendelboom, en leide ze op zijne schouderen, en droeg ze opwaarts op de hoogte des bergs, die in het gezicht van Hebron is’. Een héél mooi uitzicht van den heuvel. De oude karavaan-weg van Egypte. En ver weg de bergen, die tot Hebron zijn.

VI.

Tegen den middag. Naar het hotelletje gaan, om te eten. Eerst eens kijken, in de khan. Zijn de jongens al terug? ‘Vervloekt zij hun geloof,’ verzekert Hady Achmed boos: ‘moge Allah hun de handen en de voeten breken.... het zijn duivels. Maar, bij mijn geloof! Zij komen de khan niet meer in.... Ja, Heer.’ Ik ben nu toch wel even ongerust. Ik ken onze paarden. Twee kleine jongens. En zonder zadel. Zonder tuig of toom. Maar een half uur later komen zij thuis. Ze hebben als dwazen gereden. De paarden zien er vreeselijk uit. Ze hebben ze aan de poort afgegeven. Want ze durven niet dicht bij Hady Achmed komen.

Abdoel Salaäm en ik hebben gewed of wij de soep eerst of laatst zouden krijgen. Maar we krijgen heelemaal geen soep. Daarentegen mogen we een taaie kip vierendeelen. En we krijgen gepeperde aardappelen, die inderdaad heel gepeperd zijn.

Abdoel Salaäm is afgetrokken en stil. Dat beteekent iets met de paarden. Inderdaad, een politie-officier hier te Gaza wil het groote paard ruilen voor een kleiner, dat beter bij het tweede paard van ons past. Maar hij wil geld toe hebben. Veel geld. Wel dertig pond. Zooveel zal Abdoel Salaäm zeker niet geven. Hij heeft toch wel zin in den ruil. Dus begint hij alvast vreeselijk op het groote paard af te geven. Het eet zoo veel. Het is zoo lui. Het is zoo heel gauw moe. Zóó zal hij langzamerhand zich gereed maken voor den ruil.

Ik ben moe. Nagib Effendi is nog niet in Berseba terug. Ik weet het door de telefoon. Even daarna rusten wij beiden stil in onze kamer in ons hôtél in Gaza. Mijn hoofd is verward. ‘Mijn vriend,’ zegt Abdoel Salaäm héél rustig: ‘ik geloof, dat ik morgen het groote paard maar ruilen zal. Bij mijn geloof, ik heb er verdriet van gehad.’

Nr 212 Bischoem el Hawa/een reisje naar Zuid-Palestina (9)⁺

⁺2-3 1921 A., 10. Gedateerd
Gaza 25 jan.

Gisteren was het de vijftiende dag van de maand Schebath. Nieuwjaarsdag voor de Boomen. De zon begint dan weder op haar macht te komen. Voor den jongen joodschen jischoeb hier is de vijftiende Schebath een nationale feestdag. Er worden optochten van schoolkinderen gehouden. Er worden boomen geplant. Verleden jaar waren wij met velen te Mootza bij Jeruzalem. Een groep van boomen geplant door generaal Bols, generaal Storrs, Oessiskin en Mr. Herbert Samuel. Er is veel gebeurd van jaar tot jaar. Sir Herbert Samuel. Wat zal het nieuwe boomenjaar nu aan groei en bloei geven? Dit jaar hebben wij het feest te Gaza gevierd. De Joodsche bevolking van Gaza bestaat uit nog geen tien familiën. De meesten zijn na den oorlog uit Rusland in het Land gekomen. En vaak nog maar enkele maanden hier.

Deze Nieuwjaarsdag is de eerste nieuwe joodsche feestdag, die in Gaza werd gevierd. Ook de school wordt ingewijd. Eén kamer. Eén onderwijzer. Veertien kinderen. Van alle mogelijke talen en geboorteplaatsen. En daar moet nu één joodsche bevolking van worden gemaakt. Er is één onderwijzer. Bovendien geeft een joodsche regeeringsambtenaar vrijwillig les in het Engelsch. En een ander in gymnastiek. Het onderwijs is een eisch, die zwaar op den jischoeb drukt. De Arabieren hebben daar zoo geen last van. Deze school staat weer onder den algemeenen onderwijsraad. De orthodoxe onderwijsraad heeft zich Gaza ook weer laten afnemen. Dat zijn de resultaten van de samenwerking. Het zal nog wel mooier worden. Er zijn twee niet-Joodsche kinderen op school. Een Italiaansch en een Armeensch. De verhouding tusschen de Arabieren en de Joden is tot dusver goed. Maar men moet zien, hoe het worden zal, wanneer de joodsche jischoeb in macht en in wil toeneemt.

Den feestdag hebben wij in de school heel aardig gevierd. De onderwijzer heeft toepasselijk gesproken. En de kinderen hebben toepasselijk gezwegen. Ze hebben heel aardige joodsche liederen gezongen. Ook het Italiaantje en de kleine Armeniër. Wij zijn gefotografeerd. Wij hebben gegeten van de vruchten van ons Land. Gelijk dit op den vijftienden Schebath behoort. Sinaasappelen, mandarijnen, die hier Joessef Effendi heeten, vijgen en dadels. En ieder van de kinderen heeft in een mooien, zwarten pot van Gazasch aardewerk een stekje geplant. Een klein meisje het eerst, dat Tikvak, de Hoop, heet.

En, dit is nu weer typisch joodsch, er is dadelijk een collecte gehouden voor een schoolbibliotheek. Iedereen heeft gegeven. En niet weinig. Er is onder de eenvoudige menschen hier nog wel liefde en wil.

's Avonds heeft de maan geschenen, als een zon zoo vol, in het hofje van ons herbergje te Gaza.

II.

Er waren niet minder dan zes reizigers vannacht. O, er zijn in het leven van iederen hotelhouder van die zachte, bloeiende maannachten, waarin het aantal reizigers het aantal van zijn kinderen evenaart, ja, overtreft. Zoo een zeldzamen maannacht heeft de hotelhouder van Gaza, in het land der Philistijnen, beleefd. Dat zij met alle zeven

onder het afdak buiten hebben geslapen, begrijpt iedereen, die Gaza kent. Het heeft vannacht geregend, wat heel noodig is voor de gerst van Gaza. Maar onder het afdak is het droog en frisch.

Wij zullen vandaag naar het slagveld bij de Wadi Gaza rijden. Maar als ik in de khan kom kijken, vind ik Hady Achmed in het mooiste humeur van de wereld. Hij heeft al héél vroeg de paarden gezadeld. En de stoute, joodsche, jongetjes Jozef en Benjamin, zijn als effendis op gezadelde paarden uitgereden. Want Hady Achmed is een wijs man. Hij heeft vannacht in den mooien maneschijn overdacht, dat men meer baksjij vangt met gezadelde paarden dan met azijn. Zijn vader was nog een veel wijzer man. Hij was héél zwart. En hij heette eenvoudig Jaäcoeb. Maar omdat hij zoo verregaand wijs was, werd hij bijgenaamd sjeikh Jaäcoeb. Hij was het erkende geestelijke hoofd van de Soedaneezen te Jeruzalem. De zoon van dezen wijzen sjeikh Jaäcoeb verzekert mij, dat Jozef en Benjamin héél aardige kinderen zijn. Hij heeft hun daarom de paarden ook gaarne gegeven. Als zij vanmiddag willen, mogen zij gerust nog eens rijden. Het is niet goed voor paarden zoo veel te eten en zoo weinig te werken. Iedereen begrijpt, dat deze nieuwe wijsheid wordt beloond met een pakje sigaretten.

III.

De heeren Jozef en Benjamin, gebroeders, verwaardigden zich tegen tien de paarden binnen te brengen. Achmed vervloekt hun vader, hun moeder en hun geloof. Hij zweert, dat wij, zoolang hij daar is, geen voet meer in de khan zullen zetten. En dan rijden wij af. Wij rijden langs de werkplaatsen van de pottenbakkers. En langs de werkplaatsen, waar de fijne melkzeven worden gemaakt. Mooi handwerk. Men maakt hier ook grove zeven van kameelenhuid, die met een klein handmesje aan smalle reepen wordt gesneden en dan gevlochten. Wij zien ook de blauwververij. Gelukkig, dat al dit handwerk spoedig verdwijnen zal. En wij mooie, groote fabrieken zullen krijgen.

De rijweg voert heel vreedzaam over het kerkhof heen. En dan door de vruchtbare vlakte van Gaza. Overal is de goede geest aan het opkomen. Er is hier zwaar gevochten. Heel ver zien wij de zee, waar de Engelsche monitors hebben gelegen. Abdoel Salaäm is hier officier-tolk geweest. Ik vraag, hoeveel bij toen wel verdiend heeft. Hij grijnst boos: 'vraag, wat het mij gekost heeft.' Hij veracht Djemal Pasja. Maar hij vereert Von Kress, den Duitschen opperbevelhebber.

Wij nemen eenen ouden man op, die op weg is naar Khan-Jûnûs. Abdoel Salaäm is héél verheugd den ouden man mede te nemen. Zeker zal Allah hem daarvoor zegenen. En naast Hady Achmed is toch een plaats leeg. Bovendien is Jimmy, een van de paarden thuis, in dit Khan-Jûnûs geboren. En zijn moeder woont er nog. Abdoel Salaäm vraagt héél belangstellend naar het welvaren van de oude vrouw. 'Zij maakt het goed', verzekert ons de oude man, 'maar zij begint oud te worden'.

'Ja', zegt Abdoel Salaäm: 'maar zij zal ook niet ver van de twintig af zijn'. Zij spreken over de paarden, zooals wij over de menschen spreken.

IV.

Wij zijn nu op het slagveld gekomen. Er liggen nog de loopgraven. Bij de spoorwegbrug neemt de oude man afscheid. Hij loopt verder naar Khan-Jûnûs, waar de moeder van Jimmy woont. En dat al aardig dicht bij de Egyptische grens ligt. Wij spannen de paarden uit. En zadelen. Abdoel Salaâm wijst de plaatsen. Hier, in dien tuin, waar het vernielde landhuis staat, vochten de Turken. Daarginds is de heuvel van Muntâr, tachtig meter boven de zee, die de omgeving beheerscht. Wij rijden door de breede Wadi Gaza heen. Ofschoon regentijd, staat er geen water. Hier hebben de Engelschen gelegen. En lang. Gaza beteekent de 'sterke'. De eerste letter van den Hebreeuwschen naam is een Aïn. In het Arabisch een Raïn.

Einde Maart 1917 zijn de Engelschen den aanval op dit sterke Gaza begonnen. Ze wilden de stad bij verrassing nemen. Een klein gedeelte Engelschen wist in de stad te komen. Maar door de dalen en de Wadis van de Shephala wist Von Kress tijdig versterkingen aan te voeren. De Engelschen werden eruit geslagen en trokken terug tot de Wadi Gaza. Er is een héél groot soldatenkerkhof te Gaza. Tot einde Augustus bleef de positie bij Gaza stil. Toen werd Generaal Allenby in plaats van Generaal Murray tot opperbevelhebber benoemd. Einde October Gaza genomen.

Wij nu rijden getweeën op onze twee paarden over de slagvelden heen. Er is een blauwe hemel. Er is een zachte, zoele wind. Er is de weemoed, die ons nooit verlaat. Er is het ééne woord: voorbij, voorbij.

V.

Ik schrijf u dit des avonds met een kleine lamp gezeten. De maan, die nog vol is, legt zijn licht over den kleinen hof van dit kleine huis. Het is alles klein, groot en geheimzinnig. Wij hebben de dagen in Gaza afgesloten, zooals men een weefwerk in Gaza afsluit. Vanmiddag zijn de heeren Jozef en Benjamin, gebroeders, in spijt van Achmed's eeden, toch weer in de khan gekomen. Zij hebben mij voor alle zekerheid medegenomen. Maar Hadj Achmed, de zoon van sjeikh Jaäcoeb (Allah zij zijn ziel genadig!) heeft geslapen. Dus hebben wij de paarden héél stil losgemaakt. En zij zijn weggereden. Toen heb ik hard geroepen: 'Achmed, Achmed.... de paarden.... waar zijn de paarden. Bij mijn geloof, de paarden zijn gestolen.' Iedereen heeft Hadj Achmed uitgelachen. Ook de blinde man (min Allah!), die in de poort van de khan zit. En wacht tot goede voorbijgangers hem een bete brood geven. Moge Allah alle goede voorbijgangers zegenen. Het is voorbij. Vanmiddag zijn vier reizigers vertrokken. Wij zijn weder twee alleen. En vannacht legeren de zeven hôtelhouders, klein en groot, weder binnen. Jozef en Benjamin zijn al naar bed. Zij hebben heel lief afscheid genomen. Wanneer zullen wij weder komen? Zullen wij weder twee zoo mooie paarden medenemen?

Onze koffers staan al klaar. Wij zullen morgen, gelijk met den dag, opstaan. En naar eene andere stad trekken. Die ik u nu nog niet noemen zal.

En vraagt gij mij nu of wij 'mabsoet' zijn? Dan past hierop slechts één antwoord: 'Chamdillah'. Ja, Geloofd zij Allah! zijn wij nu zeer tevreden. Wij Ademen de Lucht in bij geheele dagen. En altijd mooi, zacht en zonnig weer. En dat midden in den regentijd. Allah is groot. Wij zijn tevreden.

Nr 213 Bischoem el Hawa/een reisje naar Zuid-Palestina (10)⁺

⁺8-3 1921 O., 5. Gedateerd
Medjdel 26 jan.

Wanneer ik wakker word gemaakt in den nacht in het kamertje in het herbergje van Gaza, staan de twee jongens er, Josef en Benjamin. Zij zouden ons héél vroeg roepen. En zij hebben ons héél vroeg geroepen. Want al den tijd, dien wij noodig hebben voor het wasschen. Maar dat is niet veel. Wij worden onderweg al aardig vies. En den tijd, dien wij noodig hebben voor de gebeden en voor het eten zullen zij mogen spelen met de paarden. En zoo zal dit mij van Gaza bij blijven. Ook wel de pottenbakkerijen. De vlechterijen van grove en van fijne zeven. De vijf meisjes met de koppen van kroes, die 's morgens acht uur zaten te kaartspelen aan den openbaren weg. Maar meest de groote losgelaten vreugd van de twee joodsche jongens, wier vader een vrije boer in Bessarabië is geweest. Twee, drie dagen zijn wij als koningen geweest onder de schooljongens van Gaza zonder onderscheid van ras en geloof. Nu vallen zij weder terug in de vaalheid van hun paardeloos bestaan. Maar zij verzekeren ons, dat zij deze paarden nooit, neen, nooit zullen vergeten, En ook ons zullen zij niet vergeten. Zoo heb ik Gaza lief om al hun lieve vreugd. Men heeft een stad soms lief voor minder.

II.

Wij zijn allen tevreden, wanneer wij afrijden. Ook de hôtelhoudenr. Toch moge Allah hem zegenen. En ook de beide jongens moge hij zegenen. De dag is nog vroeg. Het landvolk gaat naar de stad om te verkoopen. Zij hebben mooie kippetjes. Wit, zwart en bont. Zij hebben gerst voor zeven piaster min een kwart. Ja, voor zes piaster de rotel. Onze vriend, de bakker, staat aan den weg, en doet zijn koopen. Wij rijden langs het duizenden soldaten-kerkhof, dat zoo ligt met de glooiende heuvelen achter. En de wijde, rijke, vlakke voor. De vlakke van Gaza vruchtbaar: gerst, sinaasappelen, amandelen, druiven, abrikozen. Gaza heeft altijd alles het eerst. Hebron, dat hoog ligt, veel later. De boomen staan hier nu in vollen bloei. Vroeger was de vlakke ook schatrijk aan olijfboomen. Maar de Turken hebben de boomen geveld voor aanleg van militaire spoorwegen.

Het is eigenlijk wel een groote overmoed geweest, deze luchtschepping midden in den grooten regentijd. Maar Allah heeft ons zóó liefgehad. Wij zijn er goed doorgekomen. Wij hooren, dat het verderop naar het Noorden geweldig geregend heeft, drie lange dagen lang. Het waait nu zacht en heerlijk. Wij snoepen bonbons uit de fabriek te Jaffa, waar de staking nog altijd voortduurt. Den weg naar Beth-Hanûn laten wij liggen voor wat hij is. Omdat wij niet op weg zijn naar Beth-Hanûn, maar naar Medjdel. De weg is hartbrekend. Abdoel-Salaâm weer met de teugels van het wagenbewind. En Hadj Achmed aan de rem, zonder welke een Palestinensische wagen nu eenmaal geen wagen is. Dorpen noch huizen, die wij zien. Er zijn de kudden van koeien, geiten en schapen. Allen met hun klein vee. En er zijn de herdertjes, die naar onzen wagen kijken. Hun kleeren waaien op den wind. Zij duiken weg in hunne schoudermantels van grijs en bruin gestreept. Wij rijden door een veld vol fijne viooltjes. Door een loopgraaf. Langs het dorp Burberah met mooie tuinen. En waar nu in den regentijd een groote vijver staat. Maar men heeft er veel last van zandstuivingen.

III.

De paarden hebben wel geloopt. Het is nog mooi in den morgen, wanneer wij te Medjdel aankomen. Wij rijden dadelijk door naar Askalon. 's Middags weder Medjdel.

De weg naar Askalon is een zware zandweg. Voor de paarden wel héél zwaar. En als wij dan op halfweg zijn gekomen, stijg ik uit. Abdoel Salaäm en Achmed zullen bij de paarden blijven. Zij zullen hun eten geven. En zij zullen zelve ook wat eten. Ik ga alleen door het land der Philistijnen naar Askalon. Een heerlijk land. Overal liggen de goede gaarden: sinaasappelen, citroenen. Boomen en boomen vol. De hooge palmen wuiven op den wind. Tegen den wind in loop ik de zee tegemoet. Er is een rijweg, waar ik in de schaduw verscholen een bron zie. Meisjes en vrouwen loopen af en aan, die groote zwarte kannen van Gaza op hun hoofd dragen. Al deze mooie tuinen behooren bij het kleine dorp Dschôra. Er wordt daar heel wat visch gevangen en die wordt op heel wat ezeltjes naar Jeruzalem gebracht.

Tusschen twee heuvelen ineens de open zee. Er staat een volle Westenwind. De golven breken hun reën. Het strand ligt breed en leeg. De zee der Philistijnen. Zal het onze zee nu zijn? Van Dschôra door de oase terug en naar de ruïnen van Askalon. Er zijn nog heel enkele huizen. Maar verder ruïne, deze tweede stad van de Philistijnsche pentapolis.

Askalon was een Egyptische vesting in den tijd van Ramses II vóór de Philistijnen er kwamen. Misschien zijn die van Kreta te Askalon gekomen. Misschien uit Egypte. Van de groote vijf Philistijnsche steden: Gaza, Askalon, Ashdod, Ekron en Gath, lag alleen Askalon aan de zee (Jeremia 47: 7). De andere lagen aan den grooten landweg van Egypte naar Syrië. 'Verkondigt het niet te Gath, boodschapt het niet op de straten van Askalon', zoo beklagt David Jonathans dood. (II Samuel 1: 20) Het was altijd een groote rijke stad. Minder anti-joodsch dan andere gehelleniseerde steden. En daarom ook door de Maccabeeën meer gespaard. Askalon was de eerste stad in Palestina, die onder Romeinsche bescherming stond. Eeuwen lang was zij een bloeistad van Grieksche cultuur. Vandaag is er de wind, de zon en de zee.

Herodes heeft de stad volgens Josephus zeer verfraaid. Er zijn pilaren gevonden uit Herodes' tijd. Benjamin van Tudela vermeldt twee Askalons. Eén aan zee. Eén in het land. Waaruit sommigen dan weer besluiten, dat het oude Philistijnsche Askalon toch niet aan de zee zou hebben gelegen. In den tijd van de kruistochten was Askalon een belangrijke haven. De stad lag in een halven cirkel van wallen met de zee als koorde. In den Zuidwesthoek lag een kleine haven. Van de oude vestingwerken zijn nog deelen te zien. De muren moeten wel een paar meter dik zijn geweest. Van boven den heuvel af, heeft men een goed gezicht op de plaats, waar eens de rijke stad stond. Ik bouw de stad weer op, terwijl de wind waait. En de zeeën breken. Zal de nieuwe tijd die oude stad weder opbouwen en tot bloei brengen? Zij ligt vernield in zoo een rijke buurt van gaarden. Er is een overvloed van zeldzaam goed water. En hoe ongelukkig gehavend leeft haar groote naam nu voort in den naam 'schalotten', de fijne uiensoort, die zij in den ouden tijd reeds uitvoerde. (De Engelschen zijn er weder opgravingen begonnen. Voorloopig met succes.)

IV.

Ik ben heel lang weggebleven. Abdoel Salaam heeft lang gewacht. Toen is hij ongerust geworden. En hij heeft Achmed uitgestuurd om mij te zoeken. Nu moeten wij weder wachten, tot Achmed terug is. Maar als wij dan weder alle drie bij elkander zijn en ook de paarden goed zijn uitgerust, dan rijden wij den zandweg, die nu daalt, naar Medjdel dat sommigen houden voor Migdal Gad genoemd in Josua 15: 3.7.

Het is een groot dorp. Een kleine vijf duizend menschen. Met een postkantoor. Een onder-gouverneur. Een station aan den spoorweg Gaza-Ludd. Een groote meelmolen, die vroeger door een Duitscher gedreven werd. Een bedrijf veel in handen van Duitschers. Nu misschien een goed bedrijf voor Joden. Het eischt nogal wat technische kennis. Er is een mooie moskee, waarin veel oude steenen verwerkt zijn. Er is een mooie minaret.

Medjdel is vooral bekend door zijn groote weverijen. Hier wordt de sterke stof geweven, waarvan de fellachen-vrouwen haar japonnen maken. Lange banen, dertig centimeter breed. Of bredere van veertig of acht en veertig. Ze zijn zwart met aan de kanten rood, blauw of groen. Twee banen worden aan elkander genaaid. En zoo verwerkt. Dan dragen de dames der fellachen zwarte japonnen met strepen van rood, groen of blauw in de lengte.

Wij zien een groote spinnerij, meters, meters lang, heel vredig in de buitenlucht op het kerkhof. De koeien grazen er. En de herdertjes van de koeien spelen er. De weverijen zijn letterlijk overal. In alle huizen. In alle hoekjes. In alle holletjes. Het is hier alles nog handwerk. De meester van een van de mooiste weverijen, waar wel drie man werken, verzekert ons, dat hij in zijn magazijn op de markt nog heel wat mooiere stoffen heeft. Hij gaat ons plechtig voor. En de geheele straatjeugd volgt ons. Wat hier nog iets anders is dan schooljeugd. Ook de politie-agent van Medjdel wandelt mee. Hij is nog heel jong. Af en toe slaat hij de straatjeugd uiteen. Het magazijn aan de markt van den voortreffelijken wever van Medjdel blijkt een open winkeltje te wezen, dat door des wevers zoon gedreven wordt. Bijgestaan door groot en klein nemen wij de stoffen in oogenschouw. Abdoel Salaam koopt voor het ongedienstige dienstmeisje Amni mooie groen-zwart-roode banen voor een japon. Moge zij het loonen! Ik koop breede banen met zijde doorgeweven. Heel mooi en heel gaaf gedaan. Ik vind ook een prachtigen doek van rood met wit. Dan nog een tafeldoek van zacht rood. En ook zoo een van heel zacht blauw. Die na ons komen zullen het wel met fabrieks-arbeid moeten doen. Wij zijn tevreden. Ook de houder van het magazijn-aan-de-markt is tevreden.

Wij wandelen dus terug, met den diender en de straatjeugd. Maar 't moet gezegd, dat allen, ook de diender, zich netjes gedragen.

Medjdel is een bloeiende marktplaats met een groot, vierkant marktplein. Wij willen vandaag nog rijden naar Esdud, het oude Ashdod. En wij hebben nog veel te doen. Wij moeten nog sinaasappels koopen. En een kopje koffie drinken, waarop wij overigens onthaald worden door een kennis van een kennis van Abdoel Salaam, wat om zoo te zeggen familie is. De jeugdige diender krijgt ook een kopje. Wederkeerig snoepen zij van onze bonbons. Iedereen acht ons. Wij hooren, dat het drie dagen lang vreeselijk geregend heeft. Is dan de weg naar Esdud, dat vroeger Ashdod heette, nog wel goed? Er wordt ons verzekerd, dat de weg heel goed is. Als 't niet waar is, zullen wij het zelven wel zien. Waarom zou men ons verdrietige woorden zeggen?

Achmed heeft de paarden en den wagen nagekeken. Alles goed en gaaf. Daar rijden wij weer. Op weg naar Esdud.

Nr 214 Bischoem el Hawa/een reisje naar Zuid-Palestina (11).⁺

⁺9-3 1921 A., 5. Gedateerd
Esdüd 26 jan.

Men kan van de Philistijnen zeggen wat men wil. Dat zij Philistijnen waren. Dat zij uit Egypte zijn gekomen. Dat zij van Creta zijn gekomen. Maar men moet erkennen, dat hun land nu nog een vruchtbaar land is. Wij hebben te Gaza voor een paar dagen den Nieuwjaarsdag voor de boomen gevierd. En voor de ruwe hoogvlakte van Judea, waar Israël woonde, kan dat wel waar zijn. Maar hier hangen de boomen in de vele gaarden al vol citroenen. Vol sinaasappelen. Wij noemen dit getij nu 'winter'. Maar het is juist de beste tijd van 't jaar. Zacht en toch vruchtbaar. Heel den weg langs bouwen de gaarden. Zij zijn afgesloten met geweldige cactussen. Door en door gegroeid. Daar komt geen dief doorheen. En zij dragen nog goede vruchten. De zoogenaamde cactusvijgen. Die zelf ook nog weer vol gemeene stekeltjes zitten. Men moet ze afsteken met een stok. En rollen in het zand voor men ze aanpakken en schillen kan. Zelfs de jakhalzen, die hier wauwi heeten, hebben moeite door die cactushagen heen te komen.

Het landschap is hier boven alle woorden uit prachtig. Er is een wijde gaarde, waar verspreid de eeuwenoude olijfboomen staan. De stammen lichtgrijs en gegroefd. Maar nog vol van leven. Er zijn hooge vijgenboomen, met een breede kroon van hun bladeren. Er is het fijne van een ets in de wereld. Er is het bewegen langs den weg van kameelen en ezeltjes. Al het groote vee heeft nu zijn kleinen. Maar men ziet geen steden. Geen dorpen bijna. Een Land van weinig volk. Straks zal het land veranderen. En zullen wij geen gaarden meer zien. Maar grasland, bijna heideland. De schapen en de geiten zullen er gaan in gemengde kudden. De kleine herdertjes en de groote herders zullen rillen in hunne mantels, gestreept van grijs en bruin. Het is alles héél mooi. En soms zou men wel wenschen, dat het zoo blijven kon. Maar het is heel leeg van volk. Links ligt de weg naar het dorp Hamâmeh, dat Duif beteekent. Mooie tuinen. En in de buurt het graf van eenen heilige, dat jaarlijks door duizenden pelgrims vereerd wordt.

II.

Terwijl wij rijden denk ik weer over den gelukten overmoed van midden in den regentijd uit bischoem-el-hawa te gaan. Men moet vooral niet denken, dat men zoo iets met een huurkoetsier doen kan. Ten eerste zou hij het verdraaien. En ten tweede zoudt gij het niet overleven. Noch uw wagen, noch uw paard. Ja, wij zien, dat het geregend heeft! Waar de weg laag ligt, staat water. Een paar voet hoog. Geheele meren zijn geregend, die rimpelen en rillen in den middagwind. Als wij den spoorweg weder bereiken, wordt het vreeselijk. Er zijn vele duikers. En vóór elken duiker is de weg gehavend. Wagenverkeer is er niet. Reizigers nemen den spoorweg. Goederen gaan per kameel. Abdoel Salaâm en Achmed zijn nu samen aan het werk. Een rijdt. De ander bedient de rem. En spiedt den weg af. Soms is er geen mogelijkheid. Scheuren en beten overal. Dan moet Achmed er af. En zien, waar wij er door kunnen. En wij komen er door. Maar geen vreemde koetsier doet dat na. Dus hulde aan Abdoel Salaâm. En ook hulde aan Achmed, wiens vader uit Soedan is gekomen en die wegens

zijn groote wijsheid sjeikh Jaäcoeb heette. Hij was portier bij de Zusters van Zion. En alle Soedaneezen van Jeruzalem kusten zijn hand. Ya Salaam!

III.

Maar dicht bij Esdûd krijgt de regen ons beet. Het is plotseling. Het is volkomen. De hemel was wit en blauw. De hemel is zwart. De wind grijpt den wagen aan als een schip. Wij sluiten de zeilen, die wapperen. Achmed wijkt van de voorbank naar de binnenbank. Wij zijn gereed. En de regen. Er is in de heele wereld niets dan deze regen. Hij staat zonder genade tusschen den hemel en de aarde. De wind waait hem door de zeilen heen. Wij rillen in onze regenjassen. De paarden zijn verslagen. Zij bewegen niet. Zij stroomen. Het stormt om den wagen als een zeestorm. Wij zullen omwaaien. Wij vergaan.

Maar na een half uur wordt het weder stil. Wij rijden op. Het water staat op den weg. Maar het meeste is toch weder meteen in den zandbodem verdwenen.

Wij naderen Esdûd. Er zijn weder de goede gaarden met hunne felle bescherming van cactussen. Er zijn de vijvers, die in den zomer opdrogen, en broeinesten van de muskieten zijn. Nu komen de geloovigen zich er wasschen en buigen zich weder in hunne gebeden. Ook herders en herderinnen komen er met hunne koeienkudden. Na den regen is de hemel in het Westen weder wit geworden. Het gaat naar den avond. Wij zijn moe.

IV.

Vroeger was er te Esdûd een groote molen, waarvan de eigenaar, een Duitscher, ook enkele gasten opnam. Wij vinden nog wel den grooten molen. Maar de Duitscher is er niet. Al zijn reeds vele Duitschers wedergekeerd. De molen wordt nu gedreven door een Mohammedaan, die Isaac Effendi heet. En niet thuis is. En de knecht, hoezeer hij ons ook acht, durft ons niet op te nemen. Natuurlijk ontstaat er te Esdûd, waar nooit een vreemde komt, een volksverzameling. Maar goed van aard. Iedereen wil ons ten minste één goeden raad geven. Misschien kunnen wij over Jibne Durân nog bereiken, dat wij Rehoboth noemen. Misschien kunnen wij Katra halen, het Joodsche Gederah, zes of zeven kilometer van Ekron af. Niet te verwarren met Chedera, dat in het Noorden ligt. Maar men twijfelt. De regen heeft de wegen zóó stuk geslagen, dat het waanzin is in den nacht te rijden. Misschien kunnen we hier toch blijven. In de khan? Ja, er is een kamertje in de khan met twee bedden. Op één waarvan een Griek slaapt, bij wiens viesheid vergeleken onze viesheid de zuiverheid van een kinderziel is. De Griek verklaart zich bereid zijn bed voor dezen nacht aan mij af te staan. Ik sidder. Het is ver gekomen! Maar, bij mijn geloof! Isaac Effendi is thuisgekomen. Zal hij ons gastvrijheid verschaffen? Hij zegt, dat hij waarlijk geen plaats heeft, waarschijnlijk, omdat ik geen fez draag. Het wordt wanhopig. En de wind steekt weer op en zwaait met regen. Dus toch de khan? En toch de Griek? Maar Abdoel Salaâm is in dit land geboren. Hij herinnert zich, dat hij te Esdûd nog een kennis heeft, Moussa Effendi, den zoon van Daoud Effendi Chalil, zijn zoogbroeder. Waar woont Moussa Effendi? Het blijkt, dat Moussa Effendi bij den ongestvrijen molenaar woont. Maar op reis is. Doch nu treedt Abdoel Salaâm op. Wij hebben

eenvoudig recht op de kamer van den zoon van zijnen zoogbroeder. En dat moet Isaac Effendi nu ook toegeven. Hij erkent zelfs ons recht op een tweede bed. 'Ik heb véél verstand', merkt Abdoel Salaäm op. En wie, die dit leest, durft hem tegenspreken? Nu wij eenmaal in zijn huis zijn, gedraagt Isaac Effendi zich gelijk dit een gastvrij gastheer betaamt. Hij snoept van onze olijven. Want Abdoel Salaäm reist niet zonder een goed olijvenpotje. Hij eet van onze eieren. Van ons wittebrood. Ook van onze bonbons, ofschoon zij misschien door onderkruipers zijn gemaakt. Een gul en hartelijk gastheer. Hij leent ook zijn knecht, die mij de stad zal laten zien.

V.

Ach, het arme Ashdod! Het is nu een dorp van enkel leemen huizen, waarbij zelfs de gedachte aan een menschwaardig hôtel in het niet verdwijnt. De straten zijn weggespoeld. Dat is een van de vijf groote Philistijnsche steden. De naam beteekent, evenals Gaza, 'sterke stad'. Zij had een citadel op een heuvel. En beheerschte het korte dal van de geheele streek. Zij was een station tusschen Gaza en Jaffa, aan den rijweg naar Ekron. Josua deelde de stad toe aan den stam van Juda, maar zij namen haar niet. De Philistijnen brachten er de veroverde Gods-ark in den Tempel van Dagon (I Samuel V). Koning Uzzia slechtte de muren. (II Kron. 26: 6.) De Assyriërs namen de stad in. (Jesaja 20: 1.) De vrouwen van Ashdod vermengden zich met de Joden. (Nehemia 13: 23 en 24.) Jeremia, Amos, Zefanja en Zacharja profeteerden tegen de stad. Herodotus vermeldt, dat zij gedurende negen en twintig jaren door de Egyptenaren werd belegerd. Het langste bekende beleg van de wereld. In de tijd van de Makkabeeën werd de stad door de Joden genomen. Maar door Pompejus weder vrij gemaakt.

Een uur van Esdûd af, ligt de oude haven van Ashdod, maar verzand. Er is nog een landingplaats tusschen de riffen.

VI.

De molenaarsknecht heet Fouad. Maar hoe ver is dit modderdorp van Jeruzalem! En deze Fouad van ons zwarte knechtje Fouad dat mij heeft beloofd, dat hij altijd bedroefd zal zijn, zoolang ik weg ben. En dat hij altijd aan mij denken zal.

Ik schrijf u dit nu gezeten in de kamer van Moussa Effendi, den tweeden zoon van Daoud Effendi Chalil Aboe Chalil, den zoogbroeder van Abdoel Salaäm. Er brandt maar een heel klein Ashdodsche lampje. En er zijn drie ledikanten. Want de gulle, hartelijke, gastheer heeft ook zijn eigen ledikant laten binnenbrengen. De gastheer slaapt hier in 't land bij zijne gasten, opdat zij des nachts niet kunnen stelen noch kunnen bestolen worden. Abdoel Salaäm, wiens vele verstand wel moede moet zijn van dezen ingespannen dag, hoort: hij slaapt. Ook de gastheer slaapt. Het middelste ledikant is dan voor mij. Maar ik vrees het middelste ledikant met groote vreeze. Ofschoon het bed van den Griek in de khan.....

Ik zal toch moeten besluiten. Er wacht ons morgen nog een goede rit. Eerlijk gezegd ben ik bang. Niet voor het geweer, dat daar aan den wand hangt. Een geweer, dat daar zoo open en bloot aan den wand hangt, is onschadelijk. Maar ik ben bang voor den zwarten karabies, die op de vensterbank staat. Bij Dagon, hoe komt een

zwarte karabies te Esdûd, dat vroeger Ashdod heette. Als het vannacht eens spookte? Ik had niet het spookachtige vijfde hoofdstuk moeten lezen uit het eerste boek van Samuel. Wat is Ashdod vannacht stil. Ik zou nu een dubbel tarief willen geven voor een elektrische tram. En ik zou dadelijk oploopen als de telefoon ging. Maar hier is de kamer met de bedden drie. Er is de oude stad van Dagon, den vischgod. Er is de stilte. Geen regen. Geen wind. Morgen op weg naar de stad, die ik u gaarne noemen zal, zoodra wij daar zijn aangekomen. Het Arabische lampje van Isaac Effendi is leeggebrand. Ik heb besloten. Het tweede ledikant. En als de zwarte karabies vannacht gaat spoken, dan spook ik terug.

Nr 215 Bischoem el Hawa/een reisje naar Zuid-Palestina (12)⁺

⁺17-3 1921 O., 5. Gedateerd
Ashdod-Esdûd 27 jan.

Neen, de karabies heeft zich rustig gehouden in de stad, waar Dagon, de vischgod, vroeger zoo duchtig heeft gespookt. Toch vraag ik de Eeuwigheid, hoe een zwarte bakerskarabies gekomen is te Ashdod, in het land der Philistijnen, dat thans Esdûd heet.

Het wakker worden in de kamer van onzen gullen gastheer Isaac Effendi. Zijn zwarte knecht komt binnen. Hij brengt ons koffie, thee en suiker. Wij van onzen kant geven cigaretten. En wij hooren, dat deze zwarte knecht Fouad heet. Juist als het zwarte knechtje te Jeruzalem. Maar ik geloof, dat de onze zwarter is. Wij zijn allen goed uitgerust. En juist in eene stemming om ieder zijn eigen Fouad het zwartst te vinden.

Denkt overigens niet, dat het wakker worden in de kamer van Isaac Effendi te Esdûd zóó eenvoudig is als bijvoorbeeld het wakker worden bij eenen Hollandschen vriend in een Hollandsch huis. Welk eene moeilijke en waardige zegebeden vergezellen in het oude Ashdod deze schijnbaar eenvoudige taak: 'wakker worden'! Uw gastheer rekt zich uit en zegt: 'Uw dag zij gezegend'. Hierop kan men van alles antwoorden. Maar men mag slechts antwoorden: 'Uw dag zij gezegend en gelukkig'. Op de hartelijke vraag van uwen gastheer: 'Hoe zijt gij?', zou van alles kunnen passen. Maar te Ashdod en elders past alleen dit: 'Allah zij geloofd! Tevreden'. Uw gastheer zal hierop zeggen: 'Allah zij geloofd!' Als hij iets anders zegt - maar hij zal (Allah zij geloofd!) niet iets anders zeggen - dan moogt gij hem gerust houden voor eenen dwaas, wiens ouders ook reeds dwazen zijn geweest.

Maar als ik dan door dit héél moeilijke wakkerworden ben hééngelkomen, hoe mooi is dan de morgen! Rondom het huis zijn heuvelen. En op de heuvelen waaiende en wuivende dadelpalmen, die men te Jeruzalem niet ziet. Een zachte, milde morgenzon. Een helderwitte en blauwe lucht, die van regen afstaat. De ochtendgebeden zijn zoo mooi en zoo nieuw, alsof God zelf er voor ons heeft geschreven.

De motormolen maalt. Isaac Effendi vertelt ons hoe duur de petroleum weer is. Alles moet per kameel (met wien wij reeds kennis hebben gemaakt) worden aangevoerd van Gaza of van Jaffa. Want Ashdod ligt wel aan het spoor. Maar er is geen wagenweg van het station naar den molen, dan héél ver om.

II.

Wij gaan ook naar de weekmarkt, die des Donderdags te Ashdod gehouden wordt. Het geheele leemen dorp door. Straten zijn er nog niet. Zij worden vervangen door modderpoelen. Waar de zon schijnt is het nog erger. Daar is de modder half droog en grijpt de voeten vast. Wij zien twee leemen winkeltjes en een leemen koffiehuisje. Wij zien ook de kapperszaak en laten ons dus niet knippen. Daarentegen wenschen wij den kapper eenen gezegenden morgen toe. Wederkeerig wenscht hij ons eenen gelukkigen en gezegenden dag. En wij komen op de weekmarkt. Het tooneel is kleiner dan verleden week te Berseba. Maar het spel der Eeuwigheid is even goed verzorgd en even mooi. Een geheel veldje met specerijenkooplieden is hier niet. Maar er is er één met bonten, welriekenden voorraad. Er zijn óók kooplieden met het mooie weefwerk uit Medjdel, waar wij gisteren waren. En wij koopen nog drie mooie, bonte doeken.

Er zijn ook slagers. Een heeft een fijn vet schaap geslacht. Het hangt nu heel treurig aan een touw aan een boom. En het kijkt verbazend den dood in. Ook een kameel heeft het leven moeten laten. Hij doet tien piaster den rotel. Dat is twintig cent een pond. Het spijt ons voor den kameel. Doch daar hij wel herkauwt - en hoe! - maar niet den klauw verdeelt, zoo mogen wij hem niet eten.

Abdoel-Salaäm inmiddels vraagt precies naar den weg, dien wij vandaag zullen gaan. Wanneer wij dan ergens komen, is hij héél precies op de hoogte. En ik acht hem.

Onze gastheer heeft natuurlijk een proces met de erfgenamen van eenen sjeikh aan wien hij tachtig pond heeft geleend. Het is een heel ingewikkeld proces. Want het is niet zeker, dat de sjeikh dood is. Ook niet, dat mijn gastheer het geld werkelijk heeft geleend. Abdoel Salaäm heeft Isaác Effendi verzekerd, dat hij er niet op moet rekenen, dat hij het proces zonder mij winnen zal. Hij vraagt mij dus raad. En ik verzeker hem, dat hij zijn proces zeker winnen zal. Kan men tegenover zooveel gastvrijheid anders doen?

Wij zien nu ook den tuin, zóó groot, dat wij aan het einde den motormolen niet meer hooren. De grond moet wel goede grond zijn. Zóó rijk als deze tuin is. Er is een diepe put. Volgens onzen gastheer een oude. Met behulp van twee raderen en twee vrouwen wordt het water naar boven gewerkt. De amandelboomen bloeien. En ik begrijp in eens, hoe de bloeiende amandeltak in de joodsche geschriften zoo dikwijls voorkomt. Wij plukken uit dezen koelen, vochtigen tuin roode en witte ramenasjes voor ons ontbijt. En na het ontbijt rijden wij af, nadat wij de wederzijdsche zegebeden tot ieders tevredenheid hebben gewisseld.

III.

Het is alles héél eenvoudig. Wij willen vandaag tot Jaffa komen. Maar de weg naar den weg van Jaffa leidt over een veld, waar na den regen moerassen staan. Isaác Effendi geeft ons dus een mannetje mee, die de booze plaatsen kent. Het blijkt. Op een héél booze plaats is de wagen vastgelopen. Wij hebben de paarden geslagen ongenadig. Zij hebben de plaats met hunne hoeven vertrappt. Alle herdertjes, die daar hunne kleine kudden hebben gehoed onder den heerlijkheid van Gods open hemel, zijn ons te hulp gekomen. Om elf uur staan wij er nog. Ashdod bouwt zoo mooi en zoo klein onder het groote des hemels. Wat moeten wij doen? Wij zenden het mannetje, dat alle booze plaatsen zoo goed kent, naar Ashdod terug om Philistijnsche hulptroepen te halen. Hij gaat. Hij blijft wel héél lang heen. Abdoel Salaäm is héél

geduldig gebleven. Hij rookt cigaretjes, en hij twijfelt of wij dien dag Jaffa nog wel halen zullen. Het is zoo zacht, zoo mooi, zoo zonnig weer. Maar de wegen worden al slechter nu de modder hard opdroogt. En de Philistijnen komen niet. Zullen zij komen? Ja, de Philistijnen zijn gekomen. Zij hebben hunne sterke schouders onder onzen wagen gezet. En met een luid geschreeuw, want zonder dat gaat het niet, worden wij verlost.

Het is twaalf uur, wanneer wij weder komen op de mooie markt van Ashdod. Wij zijn twee minuten loopen van den molen af. Maar een rijweg tusschen het dorp en zijn markt is er niet.

Het doode schaap hangt nog héél keurig aan zijn touw aan zijn boom. De kameel heeft betere zaken gemaakt. Wij ontmoeten op de markt ook onzen gastheer Isaac Effendi, die ons dringend uitnodigt een kopje koffie te komen drinken. Het is twee minuten loopen. Of vier uur rijden. Dus rijden wij maar liever door. Een mooie laan van cactussen. En de vlotte weg ligt voor ons. Wij nemen een afdoend afscheid van het mannetje, dat alle booze plaatsen goed kent, mitsgaders van deszelfs Philistijnsche genooten. Zullen wij heden Jaffa nog halen? Zoo neen, - dan als het u belieft Rehoboth, dat Abdoel Salaam natuurlijk Duran noemt. Of anders Rischon le Zion, dat Junara heet. Ook Wadi el Chanin, het Rozendal, zou goed zijn. Maar Allah weet het!

IV.

Heeft Allah ons dan niet meer lief? De weg is goed geweest tot aan de spoorlijn bij het station Eshdud, dat natuurlijk ligt aan de lijn van Gaza naar Ludd. Maar dan is de weg ineens verdwenen. De geweldige regens, drie dagen lang, hebben hem afdoende medegevoerd. Er ruischt nu een breede wadi met een héél mooi en dichtertlijk watervalletje. Het is alles zoo mooi en zoo bekoorlijk. Jammer, dat wij hier niet overnachten kunnen. Wij immers zijn op weg naar Jaffa. Abdoel Salaam, waarlijk met een hemelsch humeur, zendt den zwarten Achmed op verspieding uit. Over de mooie wadi met het watervalletje vervolgt de weg weder rustig zijnen weg, zoover Achmed maar zien kan. Maar hoe over de wadi met het watervalletje héén te komen? Aan de spoorlijn werken honderden Egyptische arbeiders. Wij zijn met ons tweeën naar hen toegegaan. Abdoel Salaam heeft hun verzekerd, dat ik 'mudir el chakoek' ben uit Jeruzalem. Dat is iets, dat wel niet bestaat. Maar daarom kan ik het toch wel wezen. Het beteekent: 'hoofd van het recht'. Nu doet het woord 'mudir' al wonderen. Maar 'mudir el chakoek'. Allen vreezen de woorden van den stam 'chak', die 'regeeren' beteekent. Dus zijn deze Egyptische arbeiders dadelijk bereid ons te helpen. Zij leggen een noodbrug over de wadi heen. De paarden worden daarover gebracht. En daarna wordt onder een groot geschreeuw ook de wagen overgedragen, tot aan den rijweg. Natuurlijk biedt Abdoel Salaam den ploegbaas een baksjisj aan. Zou de ploegbaas hem achten, wanneer hij dat niet deed? Anderzijds weigert de ploegbaas van zóó eenen hoogen heer eenen baksjisj aan te nemen. Misschien als Abdoel Salaam aandrang? Maar Abdoel Salaam dringt niet aan.

Het is half twee. De weg ligt zoo rustig, als had hij verder geen kwaad meer in het zin. De paarden draven. 'Mijn vriend', zegt Abdoel Salaam: 'ik heb veel verstand. Deze dwaze Egyptenaren hebben ons geholpen. En een baksjisj hebben zij niet gewild.'

V.

Aan Jaffa denken wij al niet meer. Maar Durân, Junara of Wadi el Chanin, dat zijn nog mogelijkheden. Doch om drie uur is de weg hopeloos geworden. Eén modderbende. De paarden uitgeput. Achmed loopt naast den wagen, diep bemodderd. Hij schreeuwt. En hij slaat de paarden dood. En zijn vader is toch niet minder dan portier bij de Fransche Zusters van Zion geweest. Hij heette Jaäcoeb. Doodeenvoudig Jaäcoeb. Maar, wegens zijn groote wijsheid was hij sjeikh Jaäcoeb bijgenaamd. En alle Soedaneezen van Jeruzalem kusten hem de hand. Ya Salaäm. Maar die weg van Esdûd naar Jaffa weet dat niet. Die weg martelt ons. Die weg beult ons. Neen - wij zullen vanavond geen van de Joodsche koloniën meer halen. 'Companië' zeggen ouze Arabische vrienden. Wij zullen niet verder komen dan Yebneh.

Het is zes uur. Een verrukkelijke avond. De paarden zijn vermoord. Zij waggelen. Achmed hijgt. De zoon van sjeikh Jaäcoeb, dien alle Soedaneezen de hand kusten! Door een prachtige cactuslaan strompelen wij Yebneh binnen. De oude stad van R. Johanan ben Zakkai. 'Zeye zift', 'het is drek', zegt Abdoel Salaäm.

Nr 216 Bischoem el Hawa/een reisje naar Zuid-Palestina (13):⁺

⁺23-3 1921 A., 13.

Gedateerd Yebneh 28 jan.

Een hôtel is er te Yebneh niet. Maar er is een khan. En daar begeven wij ons dus heen. Of wij er overnachten kunnen? Natuurlijk kunnen wij. Op den leemen vloer van het groote gastvertrek zal de waardige waard nog twee bedden leggen. Achmed zal met de andere knechts in een andere kamer slapen. Wij zijn de eenige paarden. Maar er is een oude Bedoeien met een paar magere ezels. Er zijn kameelen en koeien. Abdoel Salaäm is dadelijk op dreef. Hij heeft water en gerst-stroo voor de paarden gevraagd. Achmed is al bezig uit deze twee modderpoelen twee menschwaardige paarden te maken. Abdoel Salaäm vraagt ook den sleutel van de poort. Als wij slapen gaan, zal hij zelf de poort sluiten. Dan behoeft Achmed niet te waken bij de paarden. Hij verzekert den waard van den khan, dat ik 'mudir el chakoek' uit Jeruzalem ben. Wij zijn op reis naar Jaffa. Maar Allah heeft gewild, dat zoo een groot heer een nacht moet doorbrengen in zoo een eenvoudigen khan. Laat hij Allah loven en zorgen, dat wij koffie krijgen. Laat hij verder zorgen, dat wij uien krijgen, tomaten en gerookte visch. Wij hebben in onze mand nog eieren, brood en gekookte aardappelen in de schil uit Gaza.

II.

Ik ben héél moe en koortsig. De oude waard heeft mijn bed gelegd. Het is avond. En het is koud geworden in Yebneh, de stad van R. Jochanan ben Zakkai. De deur wordt dus gesloten. En er wordt een mooie, zwarte pot met houtskool gebracht. De waard blaast aan. Het is een waardig gezelschap. Naast den waard heeft Abdoel Salaäm de eereplaats. Geen wonder. Een effendi, die met den 'mudir el chakouk' reist. Hij maakt een fijne sla van harde eieren, tomaten, aardappel en ui. Wie er van mededeelt acht hem. De waard, diep en aandachtig, rookt een waterpijp. Hij heeft een groot proces met de familie van zijn overleden vrouw. Zeldzaam zijn de Arabieren zonder

proces. 'Geen nood', zegt Abdoel Salaam: 'dat proces zullen wij te El-Kuds wel voor hem in orde maken. Laat hij Allah loven, dat de "mudir el chakoek" dezen nacht gekomen is in zijn nederig huis.'

Ik lig neer. Sidderend in een koorts, die opkomt. Zij praten zacht om den grooten vuurpot. Af en toe blaast de waard aan. Dan spoken de schaduwen door het groote, leemen huis. Hij trekt diepe teugen uit zijn waterpijp. Naastaan stommelen de paarden. De ezels en de kameelen. De knechts hebben vriendschap gesloten. Zij lachen. Zij kaarten. De eeuwigheid vergaat.

III.

De wereld is stil geworden. De vuurpot is gedoofd. De waard slaapt in een grauwen mantel op den grond gerold. Ook zij, die eigenaars van paarden, ezels of kameelen zijn, slapen daar. De knechten slapen naast aan. De groote dieren stommelen in de stilte. Ik zal niet slapen tot den morgen. Ik weet het en ik lig gelaten. De koorts doet geen pijn. Het is warm, verward en weldadig, Aan den muur hoog een rood pitje van een Arabisch nachtlampje. Het licht en de schaduw bewegen niet. Wat zijn woorden? Wat is denken? Ik tel den tijd. Het is héél heet en heel benauwd. Zullen dieven onze paarden stelen? Abdoel Salaam heeft de poort zelf afgesloten. En de sleutel onder zijn hoofdkussen gelegd. Maar misschien zijn hier wel dieven, die het Groote Woord kennen, waarmede men paarden door een gesloten deur voeren kan. Onze kleine, zwarte Fouad weet héél zeker, dat zulke dieven bestaan.

IV.

's Ochtends vóór den dag is de waardige waard opgestaan. Hij heeft de deur van ons leemen slaaphuis opgedaan. Er is een frissche morgenlucht binnengewaaid. En de hemel is zacht mild en blauw geworden. De vuurpot komt nu ook weer aan het werk. Want de ochtendkoffie moet worden gezet. Wij krijgen waschwater in een mooien pot van Gaza. En de gebeden zeg ik alleen in een klein hofje, dat zoet en koel is als Gods hemel zelf.

Het is Vrijdag. Wij moeten Jaffa halen voor de Sabbath begint. Uiterlijk vier uur, half vijf. Als de wegen weer tegen ons zijn, zullen wij in een van de koloniën den Sabbath over moeten blijven.

Ik ga héél vroeg uit, om den weg te verkennen. Hij is niet slecht. Maar wie weet, wat hij nog voor ons weg houdt! Het leven is al begonnen. De kleine herdertjes gaan uit met hunne ezeltjes, hun koeien, geiten en schapen. Een enkele zit op een ezeltje. Niet in het midden. Maar héél achterop. Wij wisselen milde en waardige ochtendgroeten.

Ik loop ook de leemen stad nog eens door. De oude naam is Jabneh of Jabneel, dat misschien beteekent: 'Gebouwd door God'. De stad wordt genoemd in Josua 15: 11 als deel van Juda. Ons is zij dierbaar als de stad van R. Jochanan ben Zakkai na de verwoesting van Jeruzalem door Titus. 'Geef mij Jabneh en hare Wijzen'. Over de oude ruïnen heb ik u vroeger reeds geschreven. Misschien zijn zij overblijfselen van kerken uit den tijd van de kruisvaarders. De streek om Jebneh had oudtijds eene dichte bevolking. En moet nu nog zeer vruchtbaar zijn.

Wanneer ik terug kom, verzekert de waardige waard dan ook, dat iedereen hier tevreden is. Wij zitten met hem en met zijne zonen om den vuurpot. En genieten de koffie. Achmed heeft de paarden verzorgd. Abdoel Salaäm laat ons adres achter. De waard is sinds drie en twintig jaar niet in El-Kuds geweest. Maar mocht hij er nu nog komen, dan zal hij ons welkom zijn. Op een zoo vriendelijke uitnoodiging passen vele antwoorden. Maar het eenige goede is: 'Zoo Allah het wil.'

V.

Nog eenmaal is de weg ons ongenadig. Bij den spoorweg loopen wij weder onherroepelijk in de modderbelt vast. Gelukkig werken er sterke Joodsche jongens in de nabijheid. Willen zij ons misschien even op gang helpen. Deze jongens blijken vrienden van de derde Internationale te zijn. Mopsen, zooals zij heeten naar hunne organisatie M.P.S. Zij willen geen Hebreeuwsch spreken. Goed. Jiddisch. Op ons verzoek om hulp, kunnen zij maar niet zoo dadelijk antwoorden. Zij moeten daarover beraadslagen. Deze kwoetsah houdt dus eene openlucht-bijeenkomst. Het duurt héél lang voor de leider ons mededeelt, dat zij niet bereid zijn ons te helpen. En dat op de navolgende gronden. Hun tijd is heilige tijd, die alleen en uitsluitend bestemd mag worden voor den opbouw des landes. Bovendien is de eigenaar van den wagen een Arabier. En ten derde ben ik, de reiziger, een bourgeois, die voor zijn genoeg reist. Zij zijn wel bereid met mij over deze punten van gedachten te wisselen. Maar daar ik hunnen heiligen tijd, die bestemd is voor den opbouw des lands, niet ontheiligen wil, zie ik daarvan af. Gelukkig is er onder deze verschillende Mopsen eene minderheid, die zich niet aan het besluit van de meerderheid onderwerpen wil. Het is niet organisatorisch zooiets zonder congresbesluit te doen. Maar het gebeurt. De minderheid helpt onzen wagen er uit. En de opbouw des lands wordt voortgezet.

VI.

Maar dan is ook dit leed geleden. Wij zijn op zandwegen gekomen, die wel niet licht zijn, maar toch ook niet modderig. Om tien uur rijden wij het station Yebneh voorbij, dat bestaat uit een naambord en twee Indiërs. En even later de tenten der honderdveertig Mopsen, die wel zoo beleefd zijn hunnen heiligen tijd te wijden aan den opbouw van dit land.

Van een heuvel hebben wij een verrukkend uitzicht over de Joodsche koloniën Rehoboth, Nes-Ziona en Rischon le Zion. Nes-Ziona heet in het Arabisch Wadi el Chanin. Dat is Bloemendal. En het bloeit hier waarlijk vol van roode, gele en blauwe bloemen. Wij rijden langs de hutten der Soetarie-Arabieren. De sjeik, die een bekende van Abdoel Salaäm is, komt ons heel waardig begroeten. Willen wij niet een kopje koffie drinken in zijne tent? Maar wij hebben geen tijd. Wij willen vóór den Sabbath binnen zijn. En wij rijden. Door de tuinen van Nes-Ziona, die vol hangen met sinaasappels. Kameelen trekken langs deze weg, die de kisten naar Jaffa voeren. Wij zien voor het eerst weder Jemenietische Joden. Het Joodsche Land. De weg is hier een beste, harde heerweg. Abdoel Salaäm prijst de Joden: 'zij hebben veel verstand.' Hunne geheele familie is ons trouwens goed gezind. Maar de heilige Mopsen zullen dat wel bederven.

Wij eten te Rischon le Zion. De waard herinnert zich nog, dat ik bij hem heb gegeten met Jabotinsky en den Chacham Baschi van Jaffa. Wij worden dus heel goed bediend. Abdoel Salaäm is zeer tevreden. Roode en witte ramenassjes hebben wij reeds gekocht.

Wij zien nu ook weder, hoe een schoenpoetser er uit ziet. Deze blijkt Menasse te heeten. Hij krijgt een piaster extra omdat hij weet, dat Efraïm de broeder van Menasse was.

Wij worden bediend door een Arabisch meisje, dat voortreffelijk Hebreeuwsch spreekt. Zoo zijn er in de koloniën wel veel.

En Achmed ontmoet hier voor het eerst weder eenen Soedanees. Wij zijn weer menschen.

VII.

Om één uur rijden wij af. Het is hoogstens twee uur rijden tot Jaffa. Wij kunnen dus vóór den Sabbath wel binnen zijn. Vooral daar ik Achmed een half pond beloof, wanneer wij voor drieën binnen komen. De paarden draven. Wij zien een auto, die gebroken staat in den modder. Wij hebben medelijden en leedvermaak. Jammer, dat er geen Mopsen in de buurt zijn.

Wij rijden veilig. Wij komen langs de landbouwschool Mikweh Israëel. Er werken Hollandsche vrienden. Maar zij moeten ons vergeven, dat wij er: ons thans niet ophouden.

Wij nemen nu ook een ander rijtuig, dat ledig naar de stad terugrijdt. Want onze wagen heeft veel geleden in Palestina, dat een moeilijk land is. Ook voor wagens. Bovendien zijn de paarden zeer vermoeid. Als iemand Abdoel Salaäm met zulke paarden zag, zou niemand meer een paard van hem willen koopen: 'Abdoel Salaäm' zeg ik, wanneer hij mij dit alles heeft uitgelegd: 'gij hebt veel verstand.' Het is duidelijk, dat hierop slechts één antwoord past: 'Min Allah'.

Voor drieën houden wij stil aan het pension van den eerwaarden heer Benjamin Ben-Nachum. De zoon van sjeikh Jaäcoeb, dien alle Soedaneezen te Jeruzalem de hand kusten, heeft een half pond verdiend.

Nr 217 Bischoem el Hawa/een reisje naar Zuid-Palestina (slot)⁺

⁺26-3 1921 A., 13.

Gedateerd Jeruzalem 31 jan.

Zondag. Het is de laatste dag dat wij de Wij de Lucht zullen Inademen. Wij hebben te Tel-Aviv kost, inwoning en huiselijk verkeer genoten in het huis van den heer Benjamin Ben-Nachoem, die den mooisten baard en de vinnigste vrouw van geheel Jaffa heeft. En dit alles voor het simpel schijfje van tien gulden per dag. Wij hooren hier ook, dat alles weder zalig duur is. Onze wagen, die in het einde grootendeels uit touwtjes en touwen bestond, is weder toonbaar gemaakt. Dat wij daarvoor drie pond hebben geofferd, zal iedereen gelooven, die dit leest. Wij behouden hartelijke herinneringen aan een kuil dicht bij Gaza, waar een achterveer is gesprongen. En aan een prachtige cactuslaan, niet ver voorbij Ashdod, waar de heele kap tegen den grond is gegaan. De schoonheid is overal. Maar moet men dan de wijsheid niet prijzen

van mijnen vriend Abdoel Salaäm Effendi, dat hij de veer en de kap met touw en touwtjes zóó goed bijeen heeft gebonden, dat wij zonder dooden Jaffa hebben bereikt, waar de smeden wonen en de wagenmakers? Allah is groot. En een Egyptisch pond is hier niets meer. Zeye zift!

II.

Maar Allah leert ons iets héél liefs vandaag. Het regent. Het is vannacht al begonnen te regenen. Zonder wind en zonder geweld. Maar langzaam en gestadig. Wij zullen bijna den geheelen dag door den regen rijden. En Allah zal ons leeren, hoe mooi ons land ook in den regen kan zijn.

Het is tien uur, wanneer wij Jaffa verlaten. Het land ligt in een grijzen regenmist gevangen. De groote vruchtentuinen rondom de stad. En de afheiningen van de hooge cactussen. Dan de vlakte, die de vlakte van Saron is. Na de goede regens, die Allah ons dit jaar gegeven heeft, zijn het gras en het graan vol opgekomen. Hun groene velden liggen zóó stil en zóó verzacht in den mist, die maar regent. Het leven van het land gaat. Langs den grooten weg varen de automobielen. Vele vandaag, omdat het Zondag is en er geen treinen gaan. Er komen ook wagens van de joodsche koloniën rondom: Rehoboth, Rischon le Zion. Zij gaan zwaar met drie paarden. Hun zeilen gesloten voor den regen en voor den wind. Er gaan de kameelen. Velen gespannen aan een touw. Héél dom. En een stipt, sterk ezeltje voorop. Met een fel belletje, dat wonderhel klinkt in dit landschap van grijs en grijs. Er gaan ook fellachen, héél wat en héél arm. Op bloote voeten door de modder. Een koude mantel om hun schouders geslagen. Hadj Achmed rijdt. Hij heeft te Jaffa met een subsidie van Abdoel Salaäm een mooie, warme soldatenjas gekocht. Hij heeft ook een warme muts. Ja, Allah heeft hem wel gezegend. Meer dan die dwaze, natte fellachen. Wij rijden ook een karavaan uit Gaza in. Acht ezeltjes en vijf man. Zij brengen het zwarte aardewerk van Gaza naar Jaffa en naar Jeruzalem. Zij hebben óók manden, met mooie kippen. Zij zijn wel nat. Maar zij zijn toch tevreden. Il-Hamdu-lillahi! Geloofd zij Allah. Maar wij zeggen natuurlijk kortaf: Chamdilla.

III.

Wij zijn de landbouwschool Mikweh Israël langs gereden. Er werken Hollandsche vrienden van ons. Maar wij houden niet op, omdat wij nog vóór den avond te El-Kuds willen zijn. Wij rijden door den zachten, mistigen droom van de vlakte van Sharon. Het land waar de runderen waren weidend. (I Kronieken 27: 29.) Saron als een woestijn is de grootste verwoesting (Jesaja 33: 9) en Saron als een schaapskooi is Gods zegen (Jesaja 65: 10.) In de lente loopt de geheele vlakte bont van bloemen. De roos van Saron (Hooglied) 2: 1) is misschien de narcis geweest.

Wij rijden den eersten van de zeventien wachttorens voorbij, die de Turken in 1860 hebben aangelegd tot bescherming van den weg. Maar ze zijn nu verlaten. Langs het oude dorp Yâzin, dat reeds vermeld wordt in Assyrische inscripties uit Sanherib's tijd.

Het veld is nu laag geheuveld. De herders zijn toch met hunne schapen buiten gekomen. Zij grazen laag in de macht van den regen. Onze paarden druipen. Maar ze gaan, goed en gematigd. Langs Beit-Dejan, waarschijnlijk het oude Beth-dagon

(Josua 15: 41.) Colbert moet hier een bezitting hebben gehad. Er zijn nog altijd zeer oude olijfboomen. Rechts het nieuwe dorp van Sarafend, waar de Joodsche soldaten hebben gelegerd. Een half uur later loopen wij veilig de haven van Ramleh binnen.

III.

Wie zijn paarden liefheeft, laat ze te Ramleh een uurtje rusten. Hij geeft hun lekker water. Hij geef hun goede gerst. Hij drinkt een fijntje zwarte koffie. Hij gaat een uurtje wandelen. De naam Ramleh is zuiver Arabisch. Betekent 'zand'. De stad dateert uit het begin van de achtste eeuw. Gedurende de kruistochten was het een groote stad, grooter dan Jeruzalem en woonplaats van eenen bisschop. Napoleon heeft in het klooster gewoond. De stad mag nu een zesduizend menschen hebben, waarvan een derde christenen. Wij zien de groote moskee en ook den beroemden Toren. Wie door de vlakte naar Ramleh is gereden, van Jaffa af, of van Rehohoth af, heeft altijd den grooten, zwaren toren van verre gezien. Wij zouden een héél mooi uitzicht kunnen hebben van het platform af. Maar we hebben beloofd op tijd terug te zijn. Het koffiejongentje bedeeft ons nog met een zwartje koffie. De paarden zijn goed uitgerust en wij gaan weer. Abdoel Salaäm en ik stilzwijgend. Want ik leer de les van Allah, dat Palestina ook in mist en regen een land van God is. Hadj Achmed is warm en gelukkig in zijn soldatenjas.

Het land is goed bebouwd. Langs den weg en bij den weg zijn vele dorpen. De meesten op hun heuvel gebouwd. Wij zien Jimsu, het oude Gimse, dat de Philistijnen veroverden in een slechten tijd van Ahaz. (II Kroniken 28: 18) Het kleine dorp Barriye. Een klein uur verder El-Kubâb, het Talmudische Kobe, met vele goede regenbakken, een schat in dit land. Rechts gaat een weg naar de Tell-el-Jeser en het dorp Abu-Sahusheb. Dit is het oude Gezer, talrijke malen vermeld in de heilige Schriften (Josua 16: 10; Rechteren 1: 29; I Koningen 9: 16). Een allerbelangrijkst strategisch punt. (Josua 10: 33 en 12: 12; I Samuel 27: 8; I Maccabeeën 15: 28 en 35). Het Palestine Exploration Fund heeft hier zeer belangrijke opgravingen gedaan. Voorbij het dorp El-Kubâb naar het Noorden de vallei van Ajalen, waar de zon op Josua's bedde heeft stilgestaan (Josua 10: 12-13) en de twee dorpen Beth-Heron, belangrijke punten in de Joodsche krijgsgeschiedenis.

V.

In den stillen middagmist zijn de bergen van Judea opgekomen. Zij geleken al héél dichtbij, toen zij nog héél ver weg waren. Wij komen in de bergen bij Bâb el Wâd, dat natuurlijk dalpoort beteekent. Er is een Joodsch koffiehuis. Wie zijn paarden liefheeft, laat hen daar een uurtje rusten. Hij geeft hun weder lekker water. Hij geeft hun weder goede gerst. Hij zelf drinkt een kleintje koffie. Hij drinkt nog een kleintje koffie. Hij drinkt er nog een.

En dan begint de wondere tocht door de bergen, waar de wegen wenden en verdwijnen. Op en af. Maar meestal op, omdat Jeruzalem zooveel hooger ligt. Onze paarden doen het flink. Chamdillah! Toch moeten ze af en toe eens stilstaan om op adem te komen. Hadj Achmed, in zijn warme soldatenjas, schreeuwt en slaat. Wie zijn paarden liefheeft, maar nog tijdig te El-Kuds komen wil, kastijdt ze. Allah heeft

den regen laten ophouden en de zon laten doorkomen, wanneer wij rijden langs Abu Gôsch, het oude Kirjath Jeariem, waar de arke Gods is geweest. (I Kronieken: 13). Wij houden er niet op. Ofschoon de sjeich familie is van Abdoel Salaâm en hij ons tot een bezoek heeft uitgenoodigd. Maar wij moeten met den avond binnen zijn. Daarom houden wij ook niet op te Dilb, waar de jonge joodsche vrienden werken, en wonen in tenten. Maar wij houden weder stop voor water, gerst en koffie te Koloniah dat wij Mootzah noemen. Ditmaal begunstigen wij niet moeder Brause met de vele kindertjes. Wij zijn de klanten van den Griekschen koffiehuisouder vóór de brug. Hij zet dadelijk koffie. Een vuur van takhout in een petroleumblik. Hij vertelt ons van de groote regens, die gevallen zijn. Wij hooren ook, dat de Jobsbron in het dal van Silouân weder overstroomt. Dat gebeurt alleen in héél goede jaren. Verleden jaar was een goed regenjaar. En ook nu weer staan wij er héél goed voor. Wij zijn dus Allah wel heel dankbaar, dat hij het Heilige Land zóó veel regen heeft gegeven, en dat wij er zoo weinig last van hebben gehad.

Wij rijden op. Dit is de laatste geweest. De paarden, die wel weten, dat zij naar hun huis gaan, draven. Lifta voorbij, dat al met lichtjes in zijn donker dal ligt. De Jaffastraat. Het ziekenhuis: 'De Poorten der Gerechtigheid'. Jeruzalem. Bischoem el Hawa is uit. Wij ademen weer de gewone lucht van Jeruzalem in. Een tikje benauwd. Maar dat went wel.

VI.

Vandaag is alles weer gewoon. De kleine, zwarte Fouad is gekomen. Hij heeft twee witte zakdoekjes gekregen en een fleschje water, dat zoo lekker ruikt. Ieder begrijpt, dat de kleine, zwarte Fouad nu heel tevreden is. Voor het ongedienstige dienstmeisje Amni hebben wij een mooie stof voor een mooi rokje gekocht. Moge zij haar ongedienstig leven nog eenmaal beteren.

En ik heb veel geleerd. Geen litterair Arabisch. Dat moet ik toegeven. Maar het populaire Arabisch wel. Ik weet, als men eenen fellach wil roepen om hem den weg te vragen, dan moet men zeggen: 'Ya ammi, kom eens hier.' In het Hollandsch: 'Hallo, oom-van-vaderszijde, kom eens hier. Gij kunt het met de Hollandsche fellachen probeeren. Ik heb geleerd, wanneer men 'ya salaâm' moet zeggen en wanneer 'illa'. Ik weet, hoe men den vader, de moeder en het geloof vervloekt van allen, die ons niet lief en dierbaar zijn.

Het is alles voorbij. Er is weder de politiek. Er zijn weder de zorgen. Het regent en het is weer héél, héél koud.

En mijn mooie waardigheid van 'mudir el chakoek' heb ik afgelegd.

Nr 218 Het huis en buiten⁺

⁺54 1921 A., 56. Gedat.
Jeruzalem 21 febr.¹⁾

De 'Jewish Chronicle' van den vierden februari heeft den vollen tekst gepubliceerd van het ontwerpmandaat over Palestina. De Londensche correspondenten van de Palestinensische bladen hebben de voornaamste bepalingen getelegrafeerd. En de

1) Deze brief is tengevolge van de lange serie 'Bischoem elHame' langer blijven liggen, dan wij wenschten. Toch meenen wij hem nog te moeten geven. Red. H.

'Chronicle' van den vierden is aangekomen. Wij weten het dus. Het meeste wisten wij toch al. De Balfour-declaratie wordt herhaald. En uitgewerkt. Met enkele verschillen. Bijvoorbeeld: De Balfour-declaratie beschermde de 'civiele en religieuze rechten van bestaande niet-Joodsche gemeenschappen in Palestina, en de rechten en den staatkundigen toestand van de Joden in andere landen.' Van de Joden in Palestina werd niet gesproken. Toch hebben een deel der orthodoxe Joden behoefte aan bescherming tegen de drift van de nationale Joden. Artikel 2 van het ontwerpmandaat beschermt nu duidelijk de religieuze rechten van alle bewoners van Palestina. De vage woorden 'Jewish National Home' blijven gebruikt zonder eenige verklaring. Er staat ook niet: 'Palestina moet gemaakt worden tot het Joodsch-Nationaal-Tehuis'. Maar: 'In Palestina zal gevestigd worden een Joodsch Nationaal Tehuis'. Maar het geheele mandaat is zoo vaag, dat men er alles of niets van maken kan. Sir Herbert Samuël zal er, tot geluk van ons volk, wel alles van maken, wat er van te maken is. Toch blijft het een gevaar, dat wij bijna geheel afhangen van ééne enkelen persoon, die dan nog werken moet met een grootendeels onwilligen en onverschilligen staf. Jabotinsky zal wel niet tevreden zijn. Er is geen Joodsch legioen. Wel kan een nationale militie worden gevormd. Maar wanneer die gedeeltelijk uit Arabieren en gedeeltelijk uit Joden bestaat, krijgen wij misschien mettertijd een vroolijk spel van moord en doodslag. De nationale 'Jewish Chronicle' is teleurgesteld. De anti-Joodsche 'Morning Post' tevreden. Volgens het conservatieve blad laat het mandaat van de Balfour-declaratie niets over. De Arabieren kunnen het wel aanvaarden. Daarentegen is Ben-Jehoedah weder tevreden. De pro-Zionistische 'Times' acht het mandaat niet schitterend, maar voldoende. 'Daily Mail' en 'Daily Express' protesteeren tegen den nieuwen last op de Engelsche belastingbetalers. 'Daily News' wijst op de onbaatzuchtigheid van Engeland, dat voor zich zelf geen bijzondere handelsvoordeelen heeft bedongen. De groote Amerikaansche bladen achten het mandaat maar matig voor het Joodsche volk.

II.

De laatste omwisselingen in het Engelsche ministerie zijn voor ons van groot belang. Winston Churchill is van Oorlog naar Koloniën overgegaan. Oorspronkelijk was mr. Churchill Kamerlid voor Noord-West-Manchester met een belangrijke Joodsche bevolking. Later werkte hij echter mede aan de 'Morning Post'. En in de laatste jaren beschuldigde hij bijzonder de Joden van bolsjewisme. Tegelijkertijd zijn de beide mandaatlanden, Palestina en Mesopotamië van Buitenlandsche Zaken naar Koloniën overgebracht. Evenals Egypte. Dat beteekent, dat Engeland niet zal toestemmen in een geheel onafhankelijk Egypte. Wel vrijheid, maar binnen de ban van het Keizerrijk. Churchill schijnt bijzonder belang te stellen in Oost-Afrika. De verdediging van het Suezkanaal zal misschien van Egypte naar Palestina worden verlegd. Fantasten spreken van een kanaal van de Middellandsche Zee door de Jordaanvallei naar Akabah, dat dan een Palestinensische haven zal worden. Zij hopen, dat Churchill Transjordanië bij Palestina zal voegen. Dat hij Frankrijk zal weten te bewegen tot een afstand van de Jarmuck vallei, die eene Engelsche verbinding tusschen Mesopotamië en Haïfa zou mogelijk maken.

Of deze veranderingen, afgescheiden van Churchill's persoon, verbeteringen zijn? Men heeft gesproken over een Middel-Oost-departement als deel van het Departement van Koloniën, onder den pro-Zionistischen afgevaardigde Ormsby-Gore: Palestina, Mesopotamië, Soedan en Egypte. Vier Arabische landen. Waarschijnlijk met één

civiel dienst. Maar dat gaat voor Palestina niet. De ervaring heeft geleerd, dat de Engelsche ambtenaren uit Egypte en Soedan slecht met de Joden hier opschieten.

Lord Derby, de vroegere Engelsche gezant te Parijs, heeft de wenschelijkheid uitgesproken, dat Engeland Palestina loslaten zou. Men heeft Lord Derby te samen met Churchill genoemd, als leiders van een nieuwe partij tegen Lloyd George.

III.

Buiten. En thuis? De Palestina-raad is weder bijeengewest. Men heeft gemopperd over de spoorwegen, die driemaal zoo duur zijn en drie maal zoo slecht als vóór den oorlog. Men heeft gesproken over de nieuwe tabaksbelasting. De regie houdt op. Is hier geen markt voor de Nederlanders? Gewone pijpen worden hier weinig gerookt. Wel Turksche waterpijpen. En geweldig veel sigaretten. Ook eigengemaakte. Ik wil belangstellenden gaarne helpen met inlichtingen en relaties.

Men heeft ook over de Palestina-leening gesproken. Sir Herbert heeft gezegd, dat het bedrag nog niet vaststaat. De leening wordt eerst uitgegeven na de goedkeuring van het Mandaat. Doel: spoorwegen, post, telegraaf, telefoon, wegen, havens, regeeringsgebouwen, leeningen aan gemeenten voor waterleidingen enz. Sir Herbert vertrouwt, dat de leening het land tot zóó grooten bloei zal brengen, dat rente en aflossing zonder nieuwe belastingen zullen kunnen worden betaald. De nationale Arabische bladen echter zijn woedend tegen de leening gekant, omdat zij zeggen, dat het land den last niet dragen kan. Zij hebben bij den Volkerenbond geprotesteerd.

IV.

Thuis. Een Joodsch-Nationaal Tehuis. Zóó Engelsch als Engeland Engelsch is? Neen, zóó wel niet. Maar op het oogenblik hebben de Engelschen hier toch de meeste huiselijke posities. De meeste Engelsche hoofdamttenaren zijn nog uit den legerdienst over. Ze zijn misschien wel eersteklas. Maar misschien ook wel niet. Ze krijgen ook veel hoogere salarissen. Een Engelsche politie-sergeant meer dan een Arabische politie-luitenant. De Engelsche Joden worden als Engelschen betaald. De locale Joden als de Arabieren. De zaak is, dat de salarissen voor Engelschen in Egypte goed hoog zijn. Arabisch sprekende Engelsche ambtenaren krijgt men uit Egypte. Ze krijgen dan hier een betere positie en een beter salaris. Anders komen ze niet. Want voor land en volk voelen ze meestal niets. Zelfs het Engelsche weekblad 'Palestine Weekly' klaagt. Men moet niet in de eerste plaats de salarissen verlagen. Maar men moet het aantal ambtenaren verminderen. Daarbij: gelijk loon voor gelijk werk. Zonder onderscheid van geboorteland.

V.

De Franschen en wij. Een druk verkeer. Sokolov bij president Millerand. Sokolov bij den minister Briand. Sir Alfred Mond bij den minister Briand. Een interview van Sokolov met de 'Matin': 'het Joodsche volk is Frankrijk zóó dankbaar'. Zeker voor de mooie noordgrens! Wij hooren, dat Frankrijk zijn Transjordaansch gebied gaat

bevolken met Armeniërs en Koerden. Een wereldvrede in het klein. En de Noordgrens? Men zegt, dat Frankrijk in eene verbetering wil toestemmen tegenover concessies in West-Afrika, bijzonder Gambia. De Oostgrens? Volgens verklaringen van eenen aanzienlijken ambtenaar van het Transjordaansche, willen de Arabieren daar eene nationale regeering met steun en bescherming van Engeland. Een deel van Palestina zijn, willen zij niet. De Zuidgrens. Krijgen wij Akaba? Het wordt misschien een belangrijke haven, wanneer Engelsch Oost-Afrika tot bloei komt.

Frankrijk en wij. O, we zijn zoo dankbaar. Bijvoorbeeld: er is een felle censuur op de Syrische pers. Maar artikelen tegen het Joodsch-nationale Tehuis worden geregeld toegelaten. En de plaatsvervangende Hooge Commissaris van Syrië M. Robert de Caix. Eenige weken geleden heeft hij ons verzekerd van zijne vriendschap voor de Zionistische leiders. Wij zijn daar dankbaar voor. En wij vergeven dus gaarne, dat Mr De Caix in eene verklaring aan de pers heeft gezegd: 'Wat de beschuldiging tegen ons betreft, dat wij naar uw land zijn gekomen, om het te koloniseeren, die is absoluut onjuist. Die beschuldiging moet niet tegen ons worden ingebracht, maar tegen de Joden, die sinds zij in Palestina zijn gekomen, hun best doen om het land op te koopen, de welvaart naar zich toe te halen en de openbare werken voor zich te monopoliseeren.' En ook hiervoor zijn wij dan maar weer dankbaar.

VI.

Engeland. Frankrijk. Wij. Weizmann en Sir Alfred Mond zijn weder thuis. En wij wachten. In een toestand van gelatenheid. De crisis? Wij zijn eraan gewend. Misschien is het hier op 't oogenblik beter dan in menig ander land. Van groote, opvallende, werkeloosheid is geen sprake. Maar toch is dit niet, wat wij hadden gedacht meer dan drie jaar na de Balfour-declaratie en bijna een jaar na San-Remo. Toch moeten wij voor San Remo dankbaar zijn. Een volkenrechtelijke ketterij, zoolang het Turksche vredesverdrag niet geteekend is. Maar denk eens, dat wij nu nog met het militaire bestuur zaten! Maar San Remo is negatief. Een mogelijkheid. Waar zijn onze krachten?

In eenen vorigen brief heb ik reeds geschreven, dat Weizmann zijn beloften aan de Amsterdamsche orthodoxie gedaan, niet gehouden heeft.²⁾ In geen enkel interview in geen enkele vergadering, heeft hij één woord gezegd tegen de ontwijding der heilige Joodsche wetten. Maar er is geen interview geweest en geene vergadering, waarin hij niet zonder eenig voorbehoud is opgekomen voor de belangen van het nationale onderwijs. Daarvoor hebben de Achad-Haämisten wel gezorgd. Na zijn vertrek hebben de onderwijzers nog eene officieele verklaring gepubliceerd. De beide Mizrachistische rabbijnen Fischmann en Dr. Schönfeld, hebben met Dr. Weizmann over deze belangen gesproken. En Weizmann heeft gezegd, dat ze gelijk hadden. Wij hebben dit met héél kleine letters in een héél klein weekblad kunnen lezen.

Max Nordau heeft zich in een interview met eenen Amerikaanschen schrijver beter uitgesproken: 'ik zeg, dat iedereen, die den Sabbath ontwijdt op de plaats, waar eens de Tempel heeft gestaan, den dood verdient. Want hij wil erger doen dan de moord op een mensch: moord op de ziel van een Volk'.

2) Men weet, dat dit in een ingezonden stuk in ons blad is tegengesproken. Red. H.

VII.

Wij zijn toch een lief en wonderlijk volk. Verleden jaar hebben we met luid gejuich een joodsche Deputatenvergadering gekozen. Na veel strubbelingen is die bijeen gekomen. En er is besloten, dat iedere volwassen Jood voor het Bestuur van den Jischoeb een vrijwillige gave zou geven van één shilling. Men noemde dat: 'de Rots van den Jischoeb'. In weerwil van alle mogelijke en onmogelijke reclame is dat zaakje mislukt. Een onbegrijpelijke psychologie. Wel gaan stemmen. Op sommige plaatsen zijn alle kiezers opgekomen. Maar een shilling betalen? En de Jischoeb wil toch wel geven, dat is in de Verlossingsweek gebleken. De Volksraad is natuurlijk gauw klaar. Ze zijn naar Sir Herbert gegaan met verzoek de bevoegdheid te krijgen tot het heffen van verplichte belastingen.

VIII.

In de Zionistische wereldorganisatie slapte en verwarring. Als Sir Herbert er eens niet was! Er is nu te Londen een centrale Economische Raad opgericht. Een afdeling in Egypte. James de Rothschild heeft in Amerika een dergelijken raad opgericht. Maar willen die van Amerika onder Londen staan? En hoe verhoudt zich die Economische Raad tot de bestaande Zionistische colleges? Wat is eigenlijk de taak van dien Economischen Raad. Alleen inlichtingen verschaffen? Of zelf ook als ondernemer optreden? Maar wat blijft er dan over van het particuliere initiatief, waarover Brandeis en Sir Alfred Mond zooveel hebben gesproken? Het is een verwarde toestand. De oude, geschoolde Zionisten komen uit Oosteuropa en Midden-Europa. Maar ze hebben geen waard geld. Engeland, de mandaatmogenheid, heeft geen oud, Zionistisch Jodendom. En Amerika moet het geld geven. Niemand weet, wat iemand wil. De Groote Bestuursvergadering te Londen, die verleden week zijn moest, is uitgesteld. Jabotinsky had in de 'Jewish Chronicle' en in 'Haäretz' ten minste een plan gepubliceerd. Maar als het Bestuur niet bijeenkomt, kan dat niet doorgaan. Leon Castro is hier geweest voor overleg met Sir Herbert over de oprichting van een hypotheekbank. Hij is een van de leiders der Egyptische Zionisten. Volgens hem zijn Weizmann en Sir Alfred er over eens, dat alle economische arbeid moet worden overgedaan aan den Economischen Raad. De Zionistische Organisatie zou dan voor onderwijs zorgen, armwezen enz. En waarvoor zou dan het Kérén Hajesod, het Opbouwfonds, dienen? Jabotinsky wil één organisatie, en één kas. Maar Brandeis heeft in een interview verklaard, dat hij tegen het Kérén Hajesod is, omdat het alleen berust op een ledig enthousiasme en niet op een verstandig uitgewerkt plan. Hij is ook tegen Jabotinsky's eisch, dat iedere Jood een tiende van zijn vermogen geven moet. De Amerikaanse Zionisten werken dus niet voor het Kérén Hajesod. En zij zenden geene afgevaardigden naar de Londensche vergadering.

IX.

De algemeene economische crisis doet zich hier niet erger gevoelen dan elders. En de financieele crisis in het Zionisme, die nu al duurt van Augustus af? Daar zijn we

aan gewend. Er mag eens een weeshuis worden gesloten in Jaffa, of een ziekenhuis in Hebron. Maar overigens!

Wij wachten op eenen geschikten opbouwvorm voor Palestina. Men is nu weer veel minder coöperatisch en socialistisch dan een paar jaar geleden te Pittsburg. Sir Alfred Mond heeft de oude koloniën zeer geprezen. De zonen der kolonisten hebben zich georganiseerd in eene vereeniging: 'De zonen van Benjamin', naar den Franschen baron Edmond de Rothschild, wiens Joodsche naam Benjamin is. Zij willen hunne rechten doen gelden tegenover de nieuw-aangekomenen, de chaloetsiem. Hun orgaan is natuurlijk de 'Doar Hajom'. En twee van hunne leiders zijn Ittamar ben Awi, zoon van Ben Jehoedah, en kapitein Alexander Aronsohn D.S.O.

De opbouw van het land gaat, de omstandigheden gerekend, niet eens zoo heel slecht. Het kon economisch veel erger zijn. Verleden jaar gaf een goede oogst. En ook dit jaar laat zich goed aanzien. Er wordt veel meer land bebouwd dan vroeger. Want de soldaten zijn weer thuis. Wie zijn land niet bebouwt kan zijn rechten erop verliezen. En de prijzen zijn goed. Wanneer de late regen óók goed komt zal er vier maal zoo veel tarwe zijn als wij noodig hebben. Men hoopt op een uitvoer van 80,000 ton gerst. En van 10,000 ton peulvruchten. Dit is trouwens alles een Arabisch voordeel. De Joodsche producten zijn: sinaasappelen, amandelen, olijven (weinig) en wijn. De amandelen beloven al goed.

De handelsbeweging over December. Invoer 560.000 pond, dat is 180.000 pond meer dan in December van het vorige jaar. Uitvoer 67.000 pond, dat is 2000 meer. Engeland zond voor 160.000 pond. En ontving voor 14000. Amerika houdt de tweede plaats met 75.000. En Holland de derde met ruim 60.000 pond. Ik geloof, dat wij hier een goede markt kunnen maken: sigaren, sigaretten, lucifers, bier, likeur, cacao, chocolade, bonbons, kaas, boter in busjes, landbouwwerktuigen, katoenen stoffen, schoenen enz. Indië zond voor ruim 40.000 pond. Egypte voor 35.000. Ik hoop, dat Holland zijn handel op Syrië en Palestina zal uitbreiden. En nu ik land en lieden begin te kennen, wil ik de Hollandsche kooplieden gaarne helpen. Ik hoor, dat de firma Volker en Bos de haven van Jaffa geheel of gedeeltelijk zal maken.

Jaffa is nu ver boven Haïfa uit. De handelsbeweging van Jaffa is 270.000 pond geweest, die van Haïfa 203.000. Ook nieuwe industrieën vestigen zich meer te Jaffa dan te Haïfa. Ingevoerd werd in deze laatste maand December, in duizenden van ponden: suiker 66; geweven goederen 56, dat is bijna een miljoen meter; petroleum 35; ijzer en staal 22; rijst 21. Uitgevoerd: sinaasappelen 30; wijn 8, zeep 4 ½, noten 2. Ook alles in duizenden van ponden. In het district Hebron is men begonnen tabak te verbouwen.

Het departement van handel en industrie heeft een leeszaal en monsterkamer geopend. Artikel 18 van het ontwerp-mandaat verbiedt Engeland zijn handel te begunstigen door verschil in rechten.

Aan den anderen kant moet men zich geen overdreven voorstelling maken. De berichten, die onder den naam 'Opbouw van Palestina' blijkbaar uit een centraal punt aan de pers worden medegedeeld zijn pijnlijk overdreven.

X.

Steenkolen zijn hier niet. Hout is schaarsch. Petroleum is er tot dusverre in 't land zelf ook niet. Dit belemmert de spoorwegen en de fabrieken. Wij hebben gehoord van electricatie-plannen voor het geheele land. De ingenieur Ruttenberg had die

opgezet. Over het algemeen had hij hier vertrouwen. Maar nu begint men weer te beweren, dat het land eigenlijk voor electricatie te klein is. De benoodigde kapitalen zijn te groot. Ook is het nog de vraag, hoe Frankrijk het vallende water met ons regelen wil. Ruttenberg is weer op reis: Londen en Amerika. Maar de Amerikaansche Joden, die héél Amerikaansch zijn, zullen wel een ander mannetje hebben en een ander plan. Voorloopig zal Petach-Tikvah geëlectriseerd worden. Voor iedere dunam land moet iedere kolonist twee en een half pond betalen. En dan is het er. Petach-Tikvah krijgt ook een spoorwegverbinding met de lijn Jaffa-Haïfa. Vijf kilometer. Kost twintigduizend pond. Men zegt, dat Baron Edmond de Rothschild het geld aan de spoorweg-administratie heeft voorgesloten.

XI.

Immigratie en emigratie. Wij moeten twee dingen goed uit elkander leeren houden. De opbouw van een Joodsch Nationaal Tehuis in Palestina. En de nood der Oosteuropeesche Joden. Palestina kan niet veel opnemen. Een duizend man per maand. En dan nog alleen ongehuwden. Voor onbemiddelde gezinnen is hier feitelijk geen plaats. Al die verhalen van onze propagandisten: 30.000 het eerste jaar, 50.000 het tweede, en zoo op tot 100.000 per jaar - dat zijn verhalen. Op het oogenblik schijnt de immigratie vrijwel stop te staan. Wij lezen in de bladen niets over de aankomst van chaloetziem. Integendeel. De Zionistische arbeiderspers in Oost Europa schrijft, dat geen visa worden gegeven zonder een certificaat van het Zionistisch Bureau te Weenen. Dit heeft er slechts honderd gegeven, terwijl vierhonderd werden gevraagd.

Er zijn in het jaar 1920 tienduizend Joden in Palestina gekomen. Drieduizend, die gedurende den oorlog gevlucht waren. En zevenduizend nieuwe. Waarvan zesduizend vijfhonderd uit Centraal- en Oost-Europa. En de overige vijfhonderd uit Amerika, West Europa enz.

De Regeering wil een kamp maken bij Jaffa voor de landing, quarantaine enz. De toestand van de pionieren (= chaloetziem) is niet zoo slecht. Ze zijn jong. Ze werken. Ze zijn samen. Een groep jongens en meisjes samen, hebben onlangs te Haïfa een kolenboot gelost. Ze zijn zingend van en naar de haven gegaan. Veel moeilijker is de toestand voor gehuwde immigranten.

XII.

Kleinigheden. De Regeering heeft het invoerrecht op vee verlaagd tot drie percent, wegens den vleeschnood.

De Volksraad heeft besloten een delegatie naar buiten te zenden om geld te verzamelen voor den Jischoeb. Gelukkig zal dit wel niet doorgaan.

De Mopsen, onze vrienden van de derde Internationale, willen niet betalen aan de Rots van den Jischoeb. Zij willen ook niet Hebreeuwsch spreken.

De vereeniging. 'Haboneh' = de Bouwer, bouwt een twintig huizen te Tel-Aviv. Er is ook een betonfabriek. Een fabriek van kurken. En van dakdek.

De Volksraad heeft den Italiaanschen staatsman Luzatto een mooi antwoord gezonden op zijnen mooien brief.

Het arbeidersweekblad 'Kontreis' is voor een maand geschorst, wegens een artikel tegen Gouverneur Storrs van Jeruzalem. Ze hadden gehoopt te worden gedagvaard in rechte. Dan hadden ze willen bewijzen, dat generaal Storrs schuld had aan de troebelen met Paschen. Van de schorsing trekken zij zich niets aan. Ze zijn verschenen op 't zelfde papier, zelfde druk, zelfde formaat. Alleen andere naam: 'Een brief'.

Sir Herbert zal van de week eene lezing houden over Keats, ter gelegenheid van den honderdsten jaardag van diens overlijden.

Generaal Gouraud keert naar Syrië terug. Hij wil Alexandrette tot groote Middellandsche zeehaven maken. Dit zal wel gaan ten koste van Haïfa.

Hadassah heeft zijn hospitaal te Hebron gesloten.

Het vonnis tegen Jabotinsky en zijn Negentien is vernietigd. Sir Herbert had amnestie gegeven. Maar kon het vonnis van den krijgsraad niet te niet doen. Dit is nu gebeurd door den opperbevelhebber in Egypte, behalve voor zooveel betreft het verboden bezit van een revolver.

De achttien weggeloopten uit de gevangenis te Jeruzalem loopen nog. Een roover uit de buurt van Zichron Jaäcob, die zeven moorden op zijn geweten had, is doodgeschoten. Er zijn nu weer roovers aan den weg naar Jaffa en naar Jericho.

XIII.

Thuis. Wat doen onze Arabische medebewoners. De politiek van Sir Herbert is duidelijk. Hij werkt krachtig en bewust aan de nationale eenheid van de Joden. Tegen de Arabieren is hij voorkomend en beleefd, zoolang zij niet raken aan de Balfour-declaratie.

Het Arabische congres te Haïfa. Er waren besprekingen met Sir Herbert en met Generaal Deedes, den staats-secretaris, of de regeering hen erkennen zou als vertegenwoordigend het Arabische volk. En ziet: ineens kwamen betuigen los tegen het congres. Niet van vereenigingen. Maar van bekende of onbekende personen. Bijvoorbeeld één uit Hebron. En Hebron is juist een anti-joodsche stad. Ook een uit Jeruzalem, geteekend dóór een aantal leden van de familie Galdi, en door den sjeikh van Aboe-Gosch, het oude Kirjath Jeariem aan den weg naar Jaffa. Aboe-Gosch heeft verleden jaar reeds eene pro-Zionistische verklaring in de bladen gepubliceerd. Het is moeilijk na te gaan, wat er achter dit alles zit. Men zegt, dat prof. Yahuda achter het Jeruzalemsche protest heeft gewerkt.

Sir Herbert heeft tenslotte geweigerd het congres te Haïfa te erkennen, omdat zij zich niet willen nederleggen bij de Balfour-declaratie. Zijnerzijds heeft het Bestuur tegen Sir Herbert geprotesteerd bij de Engelsche Regeering en bij den Volkerenbond.

Er zijn anti-joodsche pamfletten verspreid te Hebron en te Jeruzalem. De Arabische pers wordt weder fel. De gouverneur van Jeruzalem heeft bedreigd met stopzetten, wanneer zij zich niet matigden. De redacteur van 'El Aksa' is veroordeeld tot een maand gevangenisstraf met vijftig pond boete wegens een anti-joodsch geschrift.

Wij hooren ook weder iets van den Emir Feisoel. Hij heeft geprotesteerd tegen de mandaten als strijdig met de beloften aan zijnen vader gedaan. Hij heeft in Italië een anti-Fransch propagandabureau. Te Londen heeft hij een interview gegeven. Het Arabische volk is ontevreden. Er is gisting in het Oosten, waaronder ook de Zionistische zaak lijden zal. Feisoel heeft ook weer gesproken over een overeenkomst met dr. Weizmann, waarmede en de Palestinensische Arabieren en de Zionisten tevreden zouden zijn. Ach, als wij dat eens mochten zien.

En nu, het stormt en het regent hier weder, vaarwel.

Nr 219 Groote dagen⁺

⁺9-4 1921 A., 5-6. Gedat.
Jeruzalem 14 maart

Groote dagen voor de geheele wereld. Duitschland. Rusland. Ook voor het nabije Oosten. Herziening van landen en volken. Van Egypte over Syrië tot Konstantinopel. Egypte. Het Milner-rapport gepubliceerd. Minister Churchill had te Londen gesproken van 'eene ontwikkeling van Egypte in den elastischen cirkel van het Britsche keizerrijk'. Groote opschudding in Caïro. Protesten bij Lloyd George. Maar de censuur heeft het meeste onderdrukt. Het Milner-rapport stelt vóór: opheffing van het protectoraat en een verbond met bepaalde garanties voor Engeland. In dien zin heeft Lord Allenby den Sultan van Egypte geschreven en de benoeming van eene commissie gevraagd, die verder met Engeland onderhandelen zal.

Minister Churchill te Caïro aangekomen. Er zijn demonstraties geweest van nationalistische studenten. Maar ze zijn onderdrukt. De tomaten, een volksdemonstratiemiddel, in beslag genomen. Een groote raad te Caïro. Niet voor Egyptische zaken. Maar Palestina, Transjordanië, Mesopotamië, Syrië. Sir Percy Cox, de Hooge Commissaris van Mesopotamië, naar Caïro. Eveneens Robert de Caix, de anti-Zionistische plaatsvervangende Hooge Commissaris van Syrië; Sir Herbert gaat met generaal Deedes, den Civil Secretary. Misschien komt Churchill hier en zal hij eene ontmoeting hebben met Emir Abdullah, den zoon van koning Hussein van Mekka en dus den broer van Emir Feisoel. De emir Abdullah heeft het Transjordanië bezet tot Amman en bedreigt voortdurend den spoorweg bij Tiberias, op Fransch gebied.

Alles, wat in Egypte gebeurt, werkt op Palestina terug. Is Egypte onafhankelijk, dan eischen de Palestina-Arabieren ook onafhankelijkheid. Dat doen ze toch al. Ze vragen toch al, waarom zij de paedagogische zegeningen van een mandaat nodig hebben en die van Transjordanië niet.

Voor Palestina is het meest van belang de verdedigingsparagraaf van het nieuwe Engelsch-Egyptische verbond. Engeland zal het recht houden troepen te hebben in Egypte voor de verdediging van het Suezkanaal. Het nieuwe verbond zal dit uitwerken. Maar sommigen vreezen voor moeilijkheden. Ze willen Egypte ten Westen van het kanaal geheel ontruimen. Egypte ten Oosten van het kanaal tot de grens van Palestina maken tot een Anglo-Egyptisch protectoraat, gelijk Soedan. Bezet door troepen, die hun basis in Palestina hebben. Die troepen zouden meteen, zonder klachten van den Engelschen belastingbetaler, de rust kunnen handhaven in het Joodsch-Nationaal Tehuis. Anderzijds zou een groot Engelsch garnizoen dit land nog maar meer Angliseeren dan nu reeds gebeurt.

II.

Bij al die groote daden: Rusland, Duitschland, Egypte, zijn de daden in dit land natuurlijk klein.

Er is weder eene zitting gehouden van den Adviseerenden Staatsraad. Hoofdzaak was een rapport over den gezonde toestand, die met uitzondering van de malaria niet

slecht moet zijn. In de Joodsche arbeiderspers wordt het tegendeel beweerd. Epidemieën komen niet meer voor. Evenals verleden jaar zijn er dit jaar groote regens gevallen. Het stilstaand water bevordert de malaria. Een van de Arabische leden deelde mee, dat in een Arabisch dorp van de vijfhonderd bewoners in één jaar honderd dertig aan malaria stierven. De geneeskundige verzorging is ook voor de arbeiderskassen een groote last. Het Joodsche arbeidersziekenfonds heeft vierduizend leden, die ieder een rijksdaalder per maand betalen. De vakvereniging legt er nog evenveel bij. En dan is er nog maar de helft bijeen. De rest werd door het buitenland gegeven. Dat wil dus zeggen: Tien gulden gemiddeld per man en per maand voor het ziekenfonds. Volgens cijfers van het Joodsch-socialistische lid Ben-Zewi.

Er is ook een vergadering geweest van afgevaardigden van alle Kamers van Koophandel. Zonder onderscheid van ras en geloof. Dat is héél mooi. Maar de gedachte aan het Joodsch-Nationaal Tehuis raakt wel eens in het gedrang. Bijvoorbeeld: deze vergadering is voorgezeten door Sir Herbert. En op zijn voorstel is besloten, dat alleen Engelsch en Arabisch de officieele talen zouden zijn. Alleen daarin zou worden vertaald. De Joodsche leden zouden, desgewenscht, Hebreeuwsch kunnen spreken. Maar in het Hebreeuwsch vertaald wordt niet. Ter vermijding van tijdverlies. Geen van de Joodsche leden heeft geprotesteerd. Men protesteert nu eenmaal niet tegen Sir Herbert. Ook niet, waar hij tegen zijn eigen ordonnaties ingaat. Over het algemeen is men hier erg vleierend. Het wemelt van ontvangst- en afscheidsavonden, waarbij altijd dezelfde babbelaars van dezelfde profiteerende clubjes dezelfde flauwiteiten herhalen. De eenigen, die daar niet aan meedoen, zijn de socialistische arbeiders. Hun weekblad is nu ook het eenige, dat tegen Sir Herbert flink en open opkomt. En dat vraagt, wat Sir Herbert nu wel doen zal tegen den afdeelingchef bij de spoorwegen, die eenvoudig zegt, dat in zijn afdeeling alleen Engelsch de officieele taal is.

De leden van de Kamers van Koophandel hebben natuurlijk allerlei handelsbelangen besproken. De spoorwegen. Duur en slecht. En de administratie sluit alle aansprakelijkheid voor verlies uit, omdat de politie zoo slecht is en het dievenpak zoo goed.

Er is ook gesproken over de havens. Wij hebben er geen. Het kleine Joodsche schip 'Dechaloets' is verleden week op de reede van Jaffa vergaan, omdat er geen haven was. De bemanning is met veel moeite gered. Er waren groote plannen voor Haïfa. Maar de noordelijke grensregeling heeft Haïfa van zijn achterland beroofd. Men zegt, dat er ook een plan bestaat voor Jaffa, dat door een Hollandsche firma zou worden uitgevoerd. Maar men schijnt hier zonder Londen niet te kunnen beslissen. En Londen heeft geen haast. Zoo wordt er ook geen enkele mijnconcessie gegeven, noch mogen concessionarissen gaan werken, zoolang niet het vredesverdrag met Turkije volmaakt is bekrachtigd.

De handel is in Januari achteruit gegaan. De import was in December 560.000 pond. In Januari 334.000 pond. De uitvoer is gebleven op 65.000 pond, waarvan 37.000 naar Egypte en 16.000 naar Engeland. Groot-Britannië heeft hier ingevoerd voor 83.000 pond, Amerika 37.000, Egypte 29.000, Holland 20.000 pond. Maar dat kon heel wat meer zijn. Machinerie is deze maand ingevoerd voor 14.000 pond. Katoenen stof 476.000 meter voor 23.000 pond. Suiker eveneens 23.000. Tabak 19.000 en petroleum 16.000 pond. Een volksdrank.

III.

De Joodsche immigratie gaat door. Maar met heel kleine getallen. Er zijn een drie honderd Joden uit Mesopotamië te Suez aangekomen. Ook wil men Joden uit Jemen, waar nieuwe vervolgingen zijn uitgebroken, naar hier brengen. Natuurlijk is voor dit werk millioenen en millioenen noodig. Wij zouden dat geld met meer recht kunnen vragen, wanneer er bij ons niet zoo veel wegging aan bureaux, ambtenaren en propagandisten.

Van eene vestiging der Joodsche immigranten als boeren is nog geen sprake. Het voornaamste werk is nog altijd: wegen. Het is niet gemakkelijk precies te weten, hoe de toestand van de wegwerkers is. Er wordt nogal geklaagd over gemis aan organisatie. Er is eene vergadering gehouden van arbeiders te Haïfa. Men wil zooveel mogelijk coöperatief inkoop van werktuigen en levensbehoefden, zoomede coöperatief aannemen van werken. Men krijgt uit de mededeelingen in de arbeiderspers wel den indruk, dat het leven van de chaloetziem lichter zou wezen, wanneer er maar meer orde was. Het eten kost tusschen twee gulden en twee gulden vijf en zestig per dag en per man. In een kamp van tweehonderdvijftig werklieden, waarvan zestig meisjes, bedroeg het aantal zieken dagelijks ruim twintig.

Wij vreezen, dat de toestand nog moeilijker zal worden, wanneer het Amerikaansche reliefgeld vermindert. Het is wel eens belangrijk te zien, welke sommen de Amerikanen hierheen zonden.

Het weezenwerk, het allermooiste en het allernoodigste, zal worden voortgezet. Maar hoe! Tot Juni zal twee pond per wees en per maand worden uitbetaald. Daarna tot December minder, al weet men nog niet hoeveel. Na December wordt het nacht.

Behalve voor de weezen stelt het comité per maand beschikbaar 1500 pond in plaats 20.000 (niet twee, maar twintigduizend!). Het is nu uit met werkverschaffing, geneeskundige hulp, leenbanken en gaarkeukens. De Jischoeb moet het nu maar overnemen. Maar men is hier niet scheutig. Men weet hier beter van profiteeren dan van geven. Er wordt gesproken over den plicht van ieder gezin, tenminste één programwees uit de Oekraïne in huis te nemen. Afwachten, wat het wordt.

IV.

Een Joodsch Nationaal Tehuis bouwen zonder Joodsch-Nationaal gevoel, gaat niet. Maar men kan van het goede ook te veel krijgen. Het zijn hier vooral de leeraren en de onderwijzers, die zich aan Joodsch Nationaal gebabbel te buiten gaan. Jaffa meer dan Jeruzalem. En vooral het gymnasium. Oessiskin is op reis. Komt hij terug? Iedereen, die hier probeert in zijn plaats te komen, zal de leeraren en de onderwijzers aaneengesloten tegenover zich vinden. De buitenstaander ziet niet meer dan een boos gekibbel tusschen twee kranten: *Haäretz* en *Doar Hajom*. Maar het zit dieper. Het Russische stelsel tegenover het Angelsaksische, zooals Gedalja Bublik zegt. Emigratie of onderwijs. Chaloetziem of Zonen van Benjamin. Maar geen van deze formules pakt de tegenstelling. Omdat geen tegenstelling zich in eene formule pakken laat. Ook niet deze.

Hier doen ook de grootere (en de kleinere) leerlingen mede aan den strijd voor nationale belangen. Verleden jaar heeft men de kinderen laten inzamelen voor het Opbouwfonds. Later voor een-shilling-de-man voor den Volksraad. Dat onze jongens Hebreuwsch spreken is best. Maar men gebruikt de padvinders te Jaffa om de orde te verstoren in een Jiddische tooneelvoorstelling der Mopsen, onze vrienden van de Derde Internationale. Bij de leeraren een ledig enthousiasme. Bij de leerlingen een

overspannen hypernationalisme. Wij worden wel eens angstig. O, God, wat wordt het Heilige Land? O, Jeruzalem, wat wordt gij, heilige Stad?

Eén klein verhaal: iemand wandelt op eenen Sabbath voorbij het Joodsche gymnasium en ziet daar leerlingen, groote en kleine, spelen en daarbij den Sabbath ontwijden. 'Weet gij niet, dat het Sabbath is?' vraagt hij. En het antwoord: 'Wij worden niet opgevoed om orthodoxe joden te zijn. Wij zijn nationaal-joden. Wij hebben met Sabbath en zoo niets te maken.'

Eenige maanden geleden heeft de directeur van het Zionistisch Departement van Onderwijs een circulaire gezonden aan de leeraren en de onderwijzers, dat ze zich meer moesten bemoeien met het onderwijs en wat minder met de politiek. Maar dat is al weer vergeten. Vooral aan het gymnasium te Jaffa wordt geducht gepolitiekt.

V.

In de Zionistische leiding neemt de verwarring hand over hand toe. Men ergert zich hier. Maar wat kan men doen? Julius Simon en Nehemia de Lieme zijn nu definitief afgetreden. Hij kwam. Hij zag. Hij nam ontslag. Jabotinsky zit nu in het Dagelijksch Bestuur. Men zegt: voor de politieke leiding. Dat kan goed worden. '*Doar Hajom*' had een telegram uit Londen, dat men zich in regeeringskringen gaat ergeren over het feit, dat de Engelsche Zionisten hoe langer hoe minder invloed krijgen in de wereldorganisatie. Tegelijk hooren wij uit Parijs, dat de Fransche regeering de organisatie te Engelsch vindt. Wij worden hier ongerust over al dat scharrelen en schuiven van personen. Geen Congres. Geen vergadering van het bestuur. Niets. 'Aan den rand van den afgrond', schrijft '*Doar Hajom*' terecht. Overigens maken onze reizigers het wel. Oessiskin is vertrokken naar Londen en naar Amerika. Hij heeft een groot gedeelte van den Jischoeb achter zich in zijnen strijd vóór onderwijs en tegen de Amerikaansche leiders. Een afscheidsavond en een afscheidsbrief van den Volksraad. Ook de rector van het gymnasium te Jaffa, dr. Mossinsohn, is op reis naar Londen en Amerika. Verleden jaar was hij maanden lang te Londen. Wie betaalt dat alles? Prof. Yahudah, de bekende hoogleeraar te Madrid, heeft Palestina weder verlaten. Hij houdt nu voorlezingen aan Engelsche universiteiten. Maar een echte Sefardische. '*Doar Hajom*', niet '*Haäretz*'. 'Waart gij maar uit Jekaterinlaw of uit Ikweetnietwaarkietschef, dan zou men u wel hier hebben gehouden', zeide een van de sprekers. Wij hooren, dat Baron James de Rothschild en Sokolov op weg zijn hierheen, om overleg te plegen met Churchill en Sir Herbert over politieke en economische kwesties. Sokolov zal ook de plaats van Oessiskin vervullen, zoolang hij op reis is. Dr. Ruppin gaat misschien naar Amerika. En dr. Eder komt weder hier terug. Hij is pas te Londen teruggekeerd van een bezoek aan Sovjet-Rusland. Merkwaardig is zeker zijne verklaring in een interview voor '*Doar Hajom*': Het Zionisme is in Rusland niet officieel verboden, maar het wordt wel bemoeilijkt. Men heeft dr. Eder verlot gegeven in een groote vergadering te spreken over den toestand in Palestina. Over pogroms heeft dr. Eder in het interview niet gesproken. Integendeel verklaart hij, dat hij van antisemitisme bijna niets meer heeft bemerkt.

VI.

Over het nieuwe nationaal-orthodoxe rabbinaat heb ik u in eenen vorigen brief geschreven. Ook over de oppositie van links. Men wil zelfstandige, nationale, niet-orthodoxe rechtbanken. Maar 't is de vraag, of Sir Herbert die erkennen zal. In een van de socialistische bladen een hel en fel artikel: 'het Rabbinaat is een broeinest van schijnheiligheid, van leugen en van bedrog. De bedoeling van de Regeering is misschien goed geweest. Maar zij is misleid door valsche informaties. Wij willen een nationaal recht. Maar niet een clericaal recht en een inquisitie van rabbijnen. Wij zullen ons aan de rabbijnen niet onderwerpen. De bevolking heeft dit rabbinaat niet noodig, en heeft het ook niet gevraagd. En als zij zich met het openbare leven gaan bemoeien, zullen wij hen bestrijden.'

Ik vrees, dat het nationaal-orthodoxe rabbinaat eene mislukking zal zijn. Het kiezerscorps wordt hier hoe langer hoe linkscher. De immigranten, die na een jaar kiesrecht hebben, zijn voor het overgrootste deel hard links. En eveneens de jeugd, die hier is geboren. Men kiest hier op twintig jaar. Een conflict tusschen het rabbinaat en de linksche colleges is een quaestie van korten tijd.

VII.

En onze Arabische vrienden? De komst van Churchill in Egypte geeft natuurlijk aanleiding tot allerlei politieke onrust. Oproer verwachten wij echter niet. De Arabieren hebben al een delegatie naar Egypte gezonden. De voornaamste leden zijn: Moussa Kazem Pascha el Hussein, de vorige burgemeester van Jeruzalem. En Aref Pascha el Dajani. Maar Churchill heeft geweigerd hen te ontvangen, zoolang Sir Herbert Samuel niet is aangekomen. Er zal wel veel gesproken worden over vermindering van het Engelsche leger in Palestina. Wat komt er in de plaats? Van een Joodsch regiment schijnt geen sprake meer te zijn. Het zou voor het grootste gedeelte bestaan uit niet-Engelsche Joden. En volstrekt niet zoo pro-Engelsch zijn. Daarvoor wil Engeland niet betalen. En wij kunnen het niet betalen. Men wil nu een nationale militie: Arabieren en Joden. Maar dat loopt op vechtpartijen uit. Met het einde van de maand eindigt de bestaanstijd van het Joodsche Regiment. Wat dan?

Het blijft nog bij betuigingen vóór en tegen het anti-Zionistische congres der Arabieren te Haïfa. De notabelen van Tiberias hebben hun instemming betuigd. Die van Berseba, dat een braven gouverneur heeft, zijn tegen. Een aantal hoofden uit het Jordaandal hebben geprotesteerd tegen de Zionistische electricatie-plannen.

En Transjordanië? Wat met Transjordanië? Er is geen Engelsch leger. Er zijn een paar Engelsche adviseurs. Sommigen achten een Engelsche bezetting en een inlijving bij Palestina aanstaande. Anderen denken, dat Emir Abdullah, de broer van Emir Feisoel, er koning zal worden. Feisoel zal dan koning worden van Mesopotamië. Of misschien van Hedjaz in plaats van zijnen vader, die aftreedt. Nog weer anderen willen van Transjordanië een soort Engelsch-Arabisch protectoraat maken evenals van Egypte ten Oosten van het Suezkanaal.

En Syrië? Eerst hebben de Franschen het verbrokkeld in allerlei onmogelijke staatjes. En nu willen zij plotseling de eenheid van Syrië weer gaan herstellen. Men zegt, dat generaal Gouraud bij zijn terugkomst die eenheid proclameeren zal. Hopen de Franschen nog altijd op verwezenlijking van Lord Derby's idee: ontruiming van Palestina door de Engelschen, en vereeniging met een Fransch Syrië. Men beweert, dat Feisoel toch nog weer koning van Syrië zou willen worden. Maar wat met zijnen

doodsvijand, generaal Gouraud? Of zou die dan ineens zijn doods vriend worden? De Fransche pers verzet zich al tegen een koningschap van Feisoel in Mesopotamië.

Het lijkt soms alsof Frankrijk en Engeland in Voor-Azië allerlei mogelijkheden willen scheppen om elkander desnoods onaangenaam te zijn. Engeland gebruikt daarvoor Emir Feisoel met zijn broers: Arabië, Mesopotamië, Transjordanië.

En Frankrijk-Syrië. De censuur onderdrukt iedere anti-Fransche uiting in de Syrische pers. Maar er wordt een geduchte anti-Engelsche Zionistische propaganda gevoerd. 'Ja', zegt de Hooge Commissaris Robert de Caix dan doodonschuldig, 'wij hebben de San Remo-verklaring medegeeteekend, en wij hebben een onbegrijpelijke sympathie voor het Zionisme. Maar wij kunnen de nationale gevoelens van onze bevolking niet onderdrukken.' En zoo heel terloops verklaart de heer De Caix dan ook nog, dat er aan de Noordgrens tusschen Palestina en Syrië niets veranderd zal worden.

Met de Kemalisten vrede. Geen wonder. Ze mochten zich anders eens vereenigen met de familie Feisoel. De Turken kunnen nu Aintab terugkrijgen, dat de Franschen pas met zooveel moeite hebben veroverd. Geheel Kilikië. Alexandrette niet. Maar daar krijgen zij toch handelsvoordeelen. En wij wachten hier verder maar rustig af. Het is alles min Allah.

VIII.

Allerlei. Er wordt een tentoonstelling gehouden van moderne landbouwwerktuigen. Heeft Holland hiervoor geen markt noodig?

In eene vergadering van de Zonen van Benjamin is geroepen: 'Leve *'Doar Hajom!'*

De Mopsen maken twisten te Jaffa en te Petach-Tikvah.

De Kadi van Jeruzalem bezoekt den Rabbijn Kuk.

Een nieuw strafwetboek voor Eretz-Israël in bewerking.

De Regeering benoemt eenen Joodschen inspecteur voor de Joodsche scholen.

Misschien komt er Regeeringssubsidie.

Petach-Tikvah wordt aangesloten aan het spoorwegnet. Baron Edmond de Rothschild geeft het geld. De regeering garandeert rente en aflossing.

Niets is de groote politiek te klein. Men zegt, dat de Fransche concessionaris het licht op den Carmel bij Haïfa verwaarloost om de haven van Beiroet te bevoordeelen.

De buitenlandsche Joden zijn niet allen tevreden over een inderdaad juridisch-merkwaardige paragraaf in het verdrag van Sèvres (No. 129), volgens welke alle niet-Turksche Joden, die in Palestina blijvend gevestigd zijn, vanzelf hun nationaliteit verliezen en Palestinensische onderdanen worden.

Het is inderdaad een juridisch-merkwaardige paragraaf voor de onderdanen van die landen, die bij het verdrag van Sèvres geen partij zijn geweest.

Nr 220 Groote politiek⁺

⁺13-4 1921 A., 13. Gedat.

Jeruzalem 24 maart

Groote dagen. En groote politiek. De eerste helft is voorbij. Gisteravond toen de stad al stil was, is minister Churchill met sir Herbert uit Egypte gekomen. Een

wonder-mooien maneschijn. Stuivende, stralende auto's. Voorbij. De Egyptische autoriteiten zullen blij zijn, dat Churchill weg is. Er is meer opschudding geweest, vooral te Alexandrië, dan de zeer gecensureerde couranten mochten berichten. Van de week het gerucht, dat Churchill zijn reis afbreken zou en naar Engeland terugkeeren. Minister van financiën, sir Herbert, is negen dagen in Egypte geweest. Blijkbaar voor overleg met de Mesopotamische autoriteiten. Want de Palestinazaken zullen wel hier worden besproken. Algemeen doel: bezuiniging zonder verzwakking der strategische positie. Zal Palestina de basis worden voor de verdediging van het Suez-Kanaal? De *Times*, anders pro-Zionistisch, zegt, dat Palestina daarvoor ongeschikt is. Daarmee vervalt een belang voor Engeland in een Zionistisch Palestina. Trouwens, het is de vraag of een Oost-Europeesch-Joodsch-Palestina zooveel meer pro-Engelsch zou zijn dan een Arabisch. De Arabieren zullen wel betoogen, dat Engeland hier zooveel troepen noodig heeft, omdat het de gedachte van een Joodsch Nationaal Tehuis wil doorzetten tegen den wil der bewoners. Wat zal er nu worden van het Joodsche regiment? De tijd eindigt op het einde van de maand. Een algemeene Palestinensische militie, grootendeels bestaande uit Arabieren, zou ons meer kwaad dan goed doen. Het leven is vol problemen. Onze broeders van de verschillende internationalen, die in hun eigen landen anti-militaristen waren, zijn hier voorstanders van een Joodsch regiment, eenvoudig omdat het anders niet kan.

Het belangrijkste probleem is Transjordanië. De Emir Abdoellah, een jongere broer van Feisoel, heeft zich daar gevestigd. Hij is vorstelijk te Amman ingehaald. Ook door den Engelschen vertegenwoordiger daar ter plaatse. Men zegt, dat hij koning van Transjordanië zal worden. Oost-Palestina noemen de Joodsche couranten het, die tegen deze afscheiding protesteeren. Maar onze kolonisatie staat feitelijk vast. De immigranten zijn meest doodarme chaloetziem: 'Koloniseer eerst eens met succes in West-Palestina', zegt men dan. Churchill schijnt in Voor-Azië te willen steunen op de Mekkasche koningsfamilie. Misschien wordt Feisoel koning van Mesopotamië. Of zelfs van Syrië. Of Frankrijk in Transjordanië gesteld is op zoo eenen dubbelzinnigen buurman als Abdoellah, de meest-intelligente van de zonen van koning Hussein? Hij zond een vriendschappelijk telegram aan Briand. Weigert Bolsjewieksche afgezanten te ontvangen. Tegelijk breken zijn benden Fransche spoorwegen op. Onder de gevangenen vinden de Fransche Turksche en Arabische officieren als Bedouïenen gekleed.

De komst van Churchill heeft veel beroering gebracht onder de Palestinensische Arabieren. Ze hebben een delegatie naar Egypte gestuurd. Churchill is overstroomd door telegrammen, waarin hem wordt verzocht het anti-Zionistische Congres van Haïfa te erkennen als vertegenwoordiger der Palestina-bevolking. Men hoopt op verandering van het mandaat. Vooral omdat Churchill den Volkerenbond heeft verzocht het mandaat niet te behandelen vóór zijn terugkomst. Hij heeft geweigerd de Arabische delegatie in Egypte te ontvangen. Maar hij zal hen de volgende week hier te woord staan. Sir Herbert heeft hen in Caïro te eten gevraagd. Wat ons hier nog al verbaasd heeft. Eén schrijver in de Arabische uitgave van *Doar Hajom*, heeft tegen die delegatie geprotesteerd. Maar overigens schijnt de geheele Arabische bevolking tegen ons te zijn. Vooral de jeugd is nationalistisch. Er wordt veel geld gegeven voor het zenden van delegaties naar Europa en het benoemen van eenen eerste-klas-advocaat in Engeland ter behartiging hunner belangen. Kolonel Lawrence, Churchill's adviseur voor Arabische zaken, is een vriend van de Mekkasche koningsfamilie. De *Carmel*, het anti-Zionistische blad te Haïfa, prijst het onpartijdige,

eerlijke, bestuur van Sir Herbert. Maar blijft bij zijn verzet tegen Joodsche immigratie en een Joodsch Nationaal Tehuis.

Of het rustig blijven zal? Over een maand het Nebi Moessafeest, dat verleden jaar de onrust gebracht heeft. Maar de Regeering zal misschien toevallig in dien tijd militaire manoeuvres bevelen te Jeruzalem.

II.

Tegenover al deze groote politiek zijn de daden in het land zelf wel klein. De prijzen van de levensmiddelen zijn gedaald. Goed meel negen piaster een rotel. Suiker zestien. Vleesch is gedaald van negen piaster tot zeven of zes per okia. Daarentegen is visch laatst te Tel-Aviv, de Joodsche voorbuurt van Jaffa, verkocht voor twaalf piaster een okia. Een piaster is ruim twaalf cent. Een rotel is drie K.G. Een okia is een half pond.

Ook de bouwmaterialen zijn zeer in prijs gedaald.

De ingenieur Ruttenberg, die zoo groote plannen heeft voor electricatie en irrigatie, is terug van een groote reis. Heeft hij geld? Heeft hij de concessies? Heeft de regeling van de grenzen hem niet gehinderd?

Zullen wij de plannen ter saneering van het land kunnen doorzetten? De gezondheidstoestand is, afgezien van de malaria, niet slecht. De kindersterfte is groot. Maar zal wel minder worden. De Arabische bevolking is welvarend. Zij zijn het, en niet de Joden, die het koren verbouwen, die de groenten leveren, kippen, melk, eieren, kaas, boter. En voor goede prijzen. Op de markten van Jeruzalem ziet men geen Joodschen aanvoer. Evenmin te Jaffa, dat toch bij de Joodsche koloniën ligt. Ja, de Joodsche koloniën zelven koopen deze dagelijksche producten. Een Arabische boerenvrouw gaat met haar mand naar de markt. De vrouw van een Joodschen kolonist doet dat niet. De meerdere welvaart en de mindere sterfte zullen de Arabische bevolking vaster maken in tal en macht.

III.

En wij zelven? Wij moeten nu daden laten zien. Anders verliezen wij vertrouwen. En waar zijn onze daden? Waar zijn onze preciese plannen? Wat is precies het bouwplan van onzen Economischen Raad? Wat precies van het Keren Hajesod (opbouwfonds)? Wij lijden hier onder dat diletantisme. Wij verliezen het vertrouwen van de Engelschen. Men vraagt hier nu om een congres. En Weizmann heeft het beloofd. Augustus of September. Wat zal het zijn? Zooveel afgevaardigden, zooveel talen. De Oosteuropeesche Joden nemen nationale besluiten: immigratie, onderwijs. En de Amerikanen geven geen geld. Wat wij noodig hebben is een heilige geest, die allen naar dit Land drijft. Wij lezen telkens van groote giften voor het Keren Hajesod. Zoo rijke gevers moeten nog iets meer geven. Zich zelven. Ze moeten hier komen en het land opbouwen. Nu is het eene overbelasting van onze organisatie. In Engeland is men even ongerust als hier. In Londen nieuwe leiders. Hier voortdurend twisten. Eenerzijds de socialistisch getinte groep van Oost-Europeeërs, ambtenaren, onderwijzers, publicisten. Fel-nationaal. Zij leven van geld van buiten. Hun orgaan *Haäretz*. Anderzijds de kolonisten en hunne zonen. Min of meer self-supporting. Gegriefd door eene sentimenteele adoratie van de chaloetziem. Hun orgaan is *Doar Hajom*. Het aangrijpingspunt is Oessiskin. De Lieme en Simon hebben nu definitief

ontslag. Weizmann en Sokolov hebben zich in interviews over dat ontslag uitgesproken. De twee waren te Amerikaansch. Nu is alles Russisch. De Engelschen mopperen.

Met zorg zien wij de groote delegatie naar Amerika gaan. Het doel is duidelijk uitgesproken: over de leiders heen de massa te bereiken. Schemarja Levin is er mede begonnen. Nu, Oessiskin en Mossinsohn. De vraag is nu: heeft Brandeis zijn leden nog achter zich? Of zal men met Brandeis tot vergelijk komen? Reizigers genoeg. En wie betaalt dat alles? Hoe is onze financieele verhouding tot Weizmann, Sokolov, dr. Eder, Oessiskin, Schemarja Levin, Jabotinsky en al die anderen? Wij weten hier precies het salaris van Sir Herbert Samuël. Toch achten wij hem. Wij hebben gelezen, dat Israël Cohen, de wereld propagandist van het Opbouwfonds vijf procent krijgt van wat hij inzamelt. En dat hij in één jaar honderd-vijftien-duizend pond heeft verzameld. Ga nu naar Bartjes voor de rekening. Men zegt, dat dit contract nu zal worden gewijzigd. Wij willen waarheid en klaarheid. Niet meer. En niet minder.

En de immigratie? Gaat door. Maar langzaam. Men dringt van links op versnelling aan. Zijn de immigranten er eenmaal in, dan komt er wel werk. De Organisatie te Londen heeft nu weer een immigratie van duizend man toegestaan. Het werk is nog hoofdzakelijk wegenwerk. En de Joodsche boeren gaan wat meer Joodsche arbeiders nemen. Er komen nu ook immigranten uit Jemen, waar de toestand voor de Joden weder zeer slecht is.

Het is juist een jaar geleden sinds de Joodsche vestigingen in Noord-Palestina zijn platgelopen. Wij hebben dit en den dood onzer helden van de week herdacht. Met de organisatie van de Jischoeb wil men spoedig voortgang maken. Men wil verplichte belastingen voor alle Joden. Maar het is de vraag of Sir Herbert dat zal toestaan. Van links komt een sterk verzet tegen de macht, die Sir Herbert de rabbinaten gegeven heeft in zaken van familie en erfrecht. Een burgerlijke wetgeving en rechtspraak op die punten bestaat niet. Van links dringt men daar nu op aan. Men wil zich niet onderwerpen aan het Oud-Joodsche recht en aan de rabbinale rechtbanken. Het liefst zou men willen: Joodsch-nationale leekenrechtbanken. Maar dat wil Sir Herbert niet. Evenmin als Norman Bentwich, de Legal Secretary.

IV.

En Frankrijk. De waarnemende gouverneur van Syrië, Robert de Caix, heeft verzekerd, dat de grens tusschen Palestina en Syrië niet zal worden gewijzigd. Alleen maar ter plaatse precies zal worden afgebakend. Toch schijnt Frankrijk te willen toestemmen in eene aansluiting van het Palestinensische spoorwegnet aan de Hedjazbaan over Engelsch gebied. Men zegt, dat de heer De Caix, die niet in Caïro is geweest, hier komen zal.

Ten aanzien van Syrië schijnt Frankrijk van politiek veranderd. Eerst eene verbrokkeling in onmogelijk vele staatjes. Nu wordt weder beweerd, dat generaal Gouraud bij zijne terugkomst de eenheid van Syrië weder proclameeren zal. Maar intusschen wordt het kleine berggebied van de Drusen weder een onafhankelijke staat.

V.

Allerlei De eerste verjaring van de kroning van Feisoel tot koning van Syrië is in Egypte en Transjordanië feestelijk gevierd.

Men organiseert een kunsttentoonstelling te Jeruzalem.

Met de publieke onveiligheid gaat het best. Weer een rooverbende bij Ramallah. en een nieuw politie-reglement.

Engelsche officieren organiseren het Hedjaz-leger. In den oorlog was het nog mooier. Het eene ministerie steunde Hedjaz. Het andere steunde Nedjd. En de twee bevochten elkander.

De Groot-Mufti van Jeruzalem is gestorven. Een vacature met politieke beteekenis. De Moslems zelve kiezen den nieuwen functionaris.

Sokolov en Baron James de Rothschild zijn aangekomen. Sokolov zal blijven tot de volgende vergadering van den Volkerenbond.

Er komen geregeld meer toeristen. Maar ook hun geld: paarden, wagens, gidsen, gaat naar de Arabieren. Alleen de hôtels zijn voor een gedeelte Joodsch.

Er is voor het eerst een lading sinaasappels verzonden naar Amerika.

Lord Allenby heeft zich in een interview te Caïro uitgesproken vóór een Joodsch Nationaal Tehuis. Maar gezegd, dat het geduld en tijd eischt en vooral gematigdheid.

Nr 221 Groote dagen⁺

⁺19-4 1921 A., 5. Gedat.

Jeruzalem 1 april

Maar ze zijn alweer voorbij. Verleden week Donderdag, in de mooie maneschijn, is Mr. Winston Churchill met de zijnen hier aangekomen. Juist na een week zijn zij vertrokken. Hij had een week langer willen blijven. Maar heeft, wegens dringende zaken thuis, zijn verblijf verkort. Het voorgenomen bezoek aan Haïfa heeft niet plaats gehad. Gisteren is nog een bezoek gebracht aan Jaffa, aan Tel-Aviv en aan Rischon le Zion. Daardoor heeft het geheel toch nog min of meer een Joodsch karakter gekregen.

Mededeelingen over het verhandelde zijn niet gedaan. Interviews zijn niet gegeven. Wij zullen moeten wachten tot aan de mededeelingen in het Engelsche Parlement. Uit degenen, die aan de besprekingen hebben deelgenomen, kunnen wij, héél in het algemeen, iets begrijpen omtrent hetgeen behandeld is.

Robert de Caix is voor éénen dag hier geweest. Wat is besproken?

Grenskwesties? Tolstelsel tusschen Palestina en Syrië? Transjordanië en de verheffing van den Emir Abdallah tot Koning? Of Frankrijk hem gaarne als buurman hebben zal? Waarom niet? Hij zendt vriendelijke telegrammen aan Briand en ongeregelde benden doen geregeld van uit zijn gebied aanvallen op Fransche spoorwegen.

De Mekkasche koningsfamilie komt er weder bovenop. In Syrië schijnt de Emir Feisoel toch niet te willen terugkomen. Maar Mesopotamië is waarschijnlijk voor hem bestemd. Engeland heeft de Koningsfamilie nooit losgelaten. Frankrijk zoekt ook weder toenadering. Een Fransch oorlogschip heeft Djeddah bezocht. Koning Hussein, de vader van Ali, Feisoel, Abdallah en Zeïd heeft toen mooie woorden gesproken. En hij heeft ook mooie geschenken gegeven. Gelijk daar zijn: zestien schapen, dertien zakken rijst, twee zakken suiker en eenige kannen olijfolie. De Emir Feisoel, die verleden jaar als een hond door de Franschen uit Syrië werd verjaagd,

is uit Londen op weg naar zijnen vader te Mekka, tevreden met de resultaten van zijne onderhandelingen met de Engelsche Regeering. Allah is groot!

II.

Voor de binnenlandsche politiek is het meest-belangrijk de ontvangst door Churchill van eene Arabische en van eene Joodsche delegatie. Daarover zijn uitvoerige officieele verslagen gegeven, die in de Hebreuwsche dagbladen negen kolom beslaan. Een volledige vertaling kan ik er dus niet van geven. En dat behoeft ook niet. Want niet ieder woord was even groot. Maar ik geef u het belangrijkste, met enkele verklarende opmerkingen. De Arabische delegatie bestond uit leden van het bestuur van het anti-Zionistische Congres te Haïfa, met aan hun hoofd Moussa Kasem Pascha el Husseini, den vorigen Burgemeester van Jeruzalem.

Door deze ontvangst heeft Minister Churchill toch min of meer de vertegenwoordigende macht van dat Congres erkend. Zonder partijdig te zijn kon hij ook moeilijk anders doen, want uit adressen, brieven en telegrammen was gebleken, dat dit Congres door het grootste gedeelte van de politiek ontwikkelde bevolking wordt erkend en gesteund.

De delegatie heeft in een uitvoerig memorandum de bekende eischen ontwikkeld: intrekking van de Balfour-declaratie; verkiezing van een Parlement door hen, die vóór den oorlog in Palestina woonden en instelling van een nationale regeering, die aan dat Parlement verantwoordelijk zal zijn; stopzetting van de Joodsche immigratie; intrekking van alle wetten en verordeningen, die door de Engelschen uitgevaardigd zijn en overdracht van de wetgevende bevoegdheid aan het Parlement; Palestina niet afscheiden van de naburige zusterlanden.

Minister Churchill heeft geantwoord: dat hij de delegatie ontvangt in overleg met Sir Herbert zelven, informeel, en niet officieel als erkend lichaam.

Hij heeft geen macht de Balfour-declaratie in te trekken. En al had hij die macht, dan zou hij het nog niet willen doen. Het handhaven van de Balfour-declaratie brengt de Joodsche immigratie als absoluut noodwendig gevolg mee. Dit is de onveranderlijke grondslag van het mandaat. De Joden hebben recht op een nationaal centrum. En waar zal dit beter zijn dan in Palestina? Wij achten dit in het belang ook van het Britsche Rijk en van de geheele wereld. Ook in het belang van de Arabische Palestijnsers. Hunne rechten worden gewaarborgd door het tweede gedeelte van de Balfourdeclaratie. En aan dat tweede gedeelte zal Engeland even eerlijk vasthouden, als aan het eerste gedeelte over het Joodsch Nationaal-Tehuis. Niemand heeft het recht daaraan te twijfelen. Bovendien moet men letten op de preciese woorden van de Balfour-declaratie. Er wordt gesproken: van: 'een Joodsch-Nationaal Tehuis in Eretz Israël'. Maar er is niet gezegd, dat Eretz Israël tot het Joodsch-Nationaal Tehuis zal worden gemaakt. Er is een groot verschil tusschen deze twee. Het feit, dat in Eretz Israël een Joodsch Nationaal Tehuis zal zijn, wil niet zeggen, dat het Land zal ophouden Nationaal Tehuis voor anderen te zijn. Of dat er een Joodsche Regeering zal worden gevestigd, die de Arabieren overheerschen zal. Integendeel zal Engeland, dat de grootste Mohammedaansche mogendheid ter wereld is, altijd rekening houden met de verlangens der Mohammedanen. Gelijk de Regeering van Palestina nu reeds doet. De benoeming van Sir Herbert was de beste, die men doen kon. Gelijk ook uit de resultaten is gebleken. De Arabieren hebben ook voor de toekomst niets te vreezen. De Engelsche Regeering zal alles doen, wat noodig is, om de Zionistische plannen in Palestina te doen slagen. Maar het werk zal Engeland

niet voor hen doen. Verdrukking van het eene gedeelte der bevolking door het andere zal niet worden toegestaan. Maar wij verwachten het tegendeel. De Joodsche kolonisatie heeft tot dusverre den Arabieren slechts voordeel gebracht. Het is waar, dat de Joden geld van buiten krijgen en de Arabieren niet. Maar dat geld komt geheel Palestina ten goede. De Arabieren moeten geduldig en verdraagzaam zijn. Natuurlijk, dat zij hoogere belangen hebben dan het materiele voordeel van de Joodsche ontwikkeling. Voor een onrechtvaardige Joodsche overheersching behoeven zij niet bang te zijn. De tegenwoordige regeeringsvorm zal nog vele jaren duren. Langzamerhand zal men komen tot meer en meer autonomie. En het geheele thans levende geslacht, met hun kinderen en met hun kleinkinderen, zullen gestorven zijn, voor deze ontwikkeling geheel is afgeloopen. Misschien zullen de Joden niet slagen. Wanneer zij niet bezielde zijn met rechtvaardigheid, geduld en naastenliefde, of wanneer zij niet de geschikte mensen zullen zenden, dan zullen zij niet slagen, en de proefneming zal eindigen. Hun slagen daarentegen zal een zegen zijn voor het geheele land. Er is ruimte voor allen.

Sir Herbert Samuël heeft daaraan nog toegevoegd, dat hij met hoop op succes, zijn politiek zal voortzetten, om allen recht te doen.

Het schijnt, dat de Arabieren met Churchill's antwoord niet tevreden zijn. Zij hebben besloten hun anti-Zionistische actie voort te zetten bij de Regeeringen en bij den Volkenbond.

III.

De Joodsche delegatie. Samengesteld: de twee rabbijnen Meir en Kuk. Voor de Zionistische Commissie dr. Ruppin en dr. Elias. Voor den Volksraad: David Yellin, dr. Thon, Ben Zewi en dr. Isaac Levy. Voor den Stadsraad: J. Mejuhaz. Voor de koloniën: A. Eisenberg. Er is een memorandum overhandigd, waarin de Engelsche Regeering dank is betuigd voor het aanvaarden van het mandaat. Het Joodsche Volk is vastbesloten al zijne krachten in te spannen voor den opbouw van een Joodsch Nationaal Tehuis in Palestina. En wenscht dit te doen in de meest-hartelijke samenwerking met de Arabieren. Uitvoerig is verder aangetoond, hoeveel goeds de Joodsche immigratie het land tot dusver heeft gebracht.

Minister Churchill heeft nogmaals verzekerd, dat de Balfour-declaratie zal blijven gehandhaafd. Hij heeft als zijne persoonlijke meening uitgesproken, dat het Zionisme allen inwoners van het Land zegen brengen zal. Hij zal Sir Herbert met alle macht steunen. De Joden moeten alles doen om vrede te houden met de Arabieren en bewijzen, dat hun vrees, ook voor bolsjewisme, ongegrond is. Wij zullen alles doen om de Zionistische beweging te helpen. Maar de Joden moeten hunnerzijds ook alles doen: niet alleen enthousiasme en energie, maar ook gematigdheid en geduld.

‘Als ik in Londen terugkom,’ zeide Minister Churchill, ‘zal men mij zeker zeggen, dat er geen reden is om terwille van de Zionisten zoo een groot leger in Palestina te onderhouden. Het Joodsche volk over de geheele wereld, moet mij de middelen verschaffen, om deze critici te beantwoorden’. Noodig zijn: voorzichtigheid en geduld. Hij hoopt, dat de Zionisten zullen slagen, en dat zij alle bezwaren zullen overwinnen. Sir Herbert is de beste man, om over de eerste zware jaren heen te helpen.

De Joodsche delegatie was voldaan.

IV.

Naast de ontvangst der beide delegaties zijn alle andere binnenlandsche gebeurtenissen klein. Er is een huldinging geweest van Churchill door de schoolkinderen op den Olijfberg. Op het terrein, waar de Universiteit komen moet, zijn door de aanzienlijke bezoekers boomen geplant. Men heeft Churchill een Heilige Wetsrol gegeven, uit de werkplaats van de Amsterdamsche Pekiediem en Amarkaliem. Sokolov heeft een redevoering gehouden en gezegd, dat wij met de Arabieren niet alleen in vrede, maar ook in vriendschap willen leven. Het is misschien noodig deze dingen te zeggen. Maar veel indruk op de Arabieren maken ze niet. Omdat die héél goed weten, dat het niet waar is, vooral niet, wat de nieuwe immigranten betreft. Zij beschouwen het als een nationaal verraad, wanneer men iets koopt van eenen Arabier, rijdt met eenen Arabischen koetsier of eenen Arabischen schoenpoetser een piaster laat verdienen.

De ingenieur Ruttenberg is in de gelegenheid geweest zijn groote plannen voor irrigatie en electricatie van geheel Palestina uit te leggen voor Churchill, Sir Herbert, Baron James de Rothschild.

V.

De regeering is erin geslaagd de orde in het land te handhaven. De politie heeft ditmaal, beter dan verleden jaar, haar plicht gedaan. De Arabieren hadden op den dag van de ontvangst van de Arabische delegatie in het geheele land protest-optochten willen houden. De regeering heeft alle optochten en vergaderingen verboden. Te Jeruzalem hebben een aantal Arabieren toch een optocht willen houden. Maar 't is belet. De stad stond geheel sterk onder bewaking. In Gaza is het onrustig geweest. Maar tot daden tegen de Joden is het niet gekomen. Van uit Jaffa zijn Churchill enkele anti-Zionistische adressen toegezonden. En er is geducht gestookt.

Erger is het toegegaan te Haïfa, met Sechem zeer anti-Zionistisch. De regeering heeft de uitgave van het anti-Zionistische blad *Carmel* verboden. En de geheele drukkerij gesloten, omdat er opruiende biljetten werden gedrukt. In weerwil van het verbod hebben de Christenen en de Mohammedanen samen een optocht willen organiseren. Het is gekomen tot botsing met de politie. Een jongen is daarbij doodgeschoten. Er zijn verscheidene gewonden, waarvan inmiddels één overleden is. Op verschillende plaatsen in de stad hebben gewelddaden tegen Joden plaats gehad, waarbij een aantal werden gewond. De Joodsche bladen dringen op onderzoek en bestraffing aan.

VI.

Wij zullen nu moeten afwachten, wat de resultaten van Churchill's bezoek zijn. Het zwakke punt in de situatie is dit: zonder een duur Engelsch bezettingsleger blijft het hier niet rustig. Een deel van de Engelschen wil dat niet betalen. En de Joden kunnen het niet betalen. Het is de vraag, hoe sterk Churchill tegenover de bezuinigers zal staan. De *Times*, tot dusverre pro-Zionistisch, had een week geleden een aanval op Weizmann. Het blad schreef, dat de Zionistische leiders niet twee onvereinbare

dingen kunnen eischen. Eenerzijds een mandaat onder garantie van den Volkenbond. En anderzijds bescherming van Engelsche kanonnen.

Churchill is in gebreke gebleven een verklaring te geven van Joodsch Nationaal Tehuis. Nu ja: de Joden mogen hier komen en geld, goed en bloed geven. Maar dat mag iedereen. En van Weizmann's formule: 'Palestina zoo Joodsch als Engeland Engelsch is', daarvan zijn we nog héél ver af. Een formule, die nu voortdurend door de Arabieren tegen ons wordt uitgespeeld.

Nr 222 Terugblik⁺

⁺23-4 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 12 april

Minister Churchill met alle plannen in Engeland aangekomen. Wij zien terug op onze groote dagen. Engeland en Palestina. Zal de tegenwoordige regeeringscoalitie blijven? Als zij breekt, zal er een verbond in de plaats komen tusschen Liberalen en Arbeiderspartij? Of althans een samenwerking, waarbij de liberalen de Leaders geven. En de arbeiders het Getal. En wat zal daarvan de invloed zijn op de Engelsche Palestina-politiek? Waarschijnlijk is men links de gedachte van min of meer autonome mandaatsgebieden beter gezind dan rechts. Waar men van de mandaatsgebieden eenvoudig geëxploiteerde koloniën wil maken. De *Morning Post* is hier pro-Arabisch, omdat zij anti-Joodsch is. Maar het blad is een felle vijand van de nationale bewegingen in Egypte en Engelsch-Indië. Een opschuiving in Engeland naar links. Maar niet al te veel haar links. Onder of zonder leiding van Lloyd George. Die zou ons zeker goed doen.

II.

Er wordt hier natuurlijk nog veel over Churchill's bezoek gesproken. Maar we hebben altijd zooveel in- en uitgaande reizigers, dat zelfs de meest-belangrijke bezoeken spoedig vrijwel vergeten worden. De memoranda zijn gepubliceerd, die de Joden en de Arabieren Churchill hebben aangeboden. Ik kom daarop terug in een van mijn volgende opstellen over de Arabische quaestie. In Zionistische kringen is men over Churchill's verklaringen tevreden. Men had minder gevreesd. Hij heeft ook wel dingen gezegd, die ons minder aangenaam waren. Bijvoorbeeld: dat noch wij, noch onze kinderen, noch onze kleinkinderen de voltooiing van het Joodsch Nationaal Tehuis zullen zien. Hij heeft ook gesproken van een proefneming, die eindigen zal, wanneer het blijkt, dat zij gaat mislukken. Maar over het algemeen is men bij ons tevreden. Onze leiders gebruiken Churchill's woorden als een aansporing tot offervaardigheid en eensgezindheid. Alles hangt nu van onszelve af. De Arabieren zijn niet tevreden. Zij zetten hunne agitatie voort. Ze gaan delegaties afzenden naar Londen en naar Parijs. Er wordt daarvoor twaalfduizend pond ingezameld. Zij gelooven dat zij het geld krijgen. De Arabieren zijn veel nationalistischer dan vroeger. Een gevoelszaak, waartegen weinig te spreken valt.

III.

Behalve de Arabische quaestie is de grensquaestie van het meeste belang. Transjordanië. Het schijnt, dat Engeland geneigd is, den Emir Abdallah, den broeder van Emir Feisoel, te erkennen onder Engelsche suzeriniteit. Maar of de Emir zich zal kunnen handhaven zonder Engelsch goud en zonder Engelsch staal? Het komt misschien voor den Engelschen belastingbetaler duurder uit dan een volledige bezetting van Transjordanië, dat de Joodsche schrijvers al Oost-Palestina noemen. Maar de Engelsche Regeering is door beloften aan de Sherifijnsche familie verbonden. Het schijnt, dat de Franschen den laatsten tijd iets minder vijandig tegenover de familie van Feisoel staan. Emir Abdallah moet hebben beloofd, dat hij vanuit Transjordanië geen onrust zal verwekken in den Franschen Hauran. Kolonel Lawrence is nog hier. De gast van den gouverneur, generaal Storrs. Hij is gisteren even naar Amman gevlogen, voor een bezoek bij den Emir. Na het ontbijt weg en voor het diner terug. Misschien zal Sir Herbert den Emir te Amman bezoeken.

Een andere groote quaestie is de verdediging. Tenslotte is het dezelfde quaestie: zuinigheid. Minister Churchill is minister voor de luchtvaart gebleven. Men zegt, dat hij de bezettingslegers in Mesopotamië en in Palestina verminderen zal en vervangen door luchtmacht, die goedkoper is. De groote vraag is, of Palestina de rol van Egypte kan overnemen in de verdediging van het Suezkanaal. Zoo ja: dan moet men de Britsche troepen hier niet beschouwen als een Joodsch belang. Er is eene verandering gebracht in de Engelsche begrooting. De troepen voor Palestina en Mesopotamië staan niet meer op de oorlogsbegrooting, maar op de begrooting van koloniën. Maar tegenover de troepen in Palestina moet natuurlijk rekening worden gehouden met eene vermindering in Egypte en de Kanaalzône. Men denkt er over de Indische troepen naar Indië terug te zenden en te vervangen door locale bataillons. Een Joodsch in het Noorden en een Arabisch in het Zuiden. De dienst zou vrijwillig zijn en Palestina zelve moet het geld daarvoor betalen. Dit lijkt niet onmogelijk, wanneer het land snel en goed tot ontwikkeling komt. Tot dusver is de ontwikkeling zeer gestremd doordat voor allerlei kleinigheden toestemming uit Londen moest worden gevraagd. En doordat men te Londen geene concessies wilde geven tot mijnexploratie en exploitatie, zoolang het verdrag van Sèvres niet volstrekt is geratificeerd. Wij hooren, dat minister Churchill met dit formalisme heeft gebroken.

IV.

De algemeene politieke toestand is niet slecht. Maar wij zelve lijken wel met machteloosheid geslagen. Jabotinsky, zelf een van de leiders, schrijft: 'er is geen organisatie, er is geen leiding en er is geen vertrouwen.' De crisis is geen geldcrisis. De beste formule lijkt mij deze: 'de Zionistische Organisatie was tot voor enkele jaren eene betrekkelijk kleine propaganda-organisatie ter bereiking van een ideaal, dat héél ver weg was. Ze is nu geworden een groote organisatie, voor een deel belast met den politiek-economischen opbouw, van Palestina'. Maar onze leiders zijn nog steeds propagandisten. Vandaar de felheid, waarmede men werkt voor het Opbouwfonds. Niets is prettiger dan propaganda. Er zijn meningsverschillen tusschen de algemeene leiders en een aantal vooraanstaande Zionisten in Amerika. Men had ons over die meningsverschillen eerlijk en objectief moeten voorlichten. Laat ik zeggen, zooals Engelsche bladen schrijven over meningsverschillen tusschen Asquith en Lloyd George. Weizmann, Ussiskin en anderen zijn nu in Amerika. Men voorziet al hier het terugtreden van Brandeis, Mack, Stephen Wise en anderen. Dit is een

ernstige crisis, die wij alleen te boven kunnen komen met rust en beleid. En wat zien wij? Ussiskin reist van Engeland naar Amerika. Een demagogische brief aan den Volksraad in Palestina. Hij nadert Amerika. Weer een telegram naar Jeruzalem. En een telegram terug. Men kan buiten Palestina niet begrijpen, hoe moede wij van dit alles zijn. Wij willen verder komen dan vergaderingen en collecten. Wij willen een werkplan zien. Het is precies drie maanden geleden sinds Sir Alfred Mond hier is gekomen. Waar blijft zijn Economische Raad? In plaats daarvan hebben wij een interpellatie in het Engelsche parlement en opgewonden artikeltjes in de Arabische pers. Naar aanleiding van eene uitlating van Sir Alfred Mond over een herbouw van den Tempel op zijn oude plaats. En de Arabieren herinneren zich nog zéér goed de formule van Weizmann: 'Palestina zoo Joodsch als Engeland Engelsch is.' Wat wij noodig hebben is een goed programma van opbouw. Men begint dat hier óók te gevoelen. Vandaar, dat Sokolov met zijn propagandistische interviews in 'Haäretz' geen succes heeft gehad. Er is geen beleid. Bijvoorbeeld: een algemeene bestuursvergadering wordt uitgeschreven te Londen. Allerlei afgevaardigden komen naar Londen. Schatten geld worden uitgegeven. En dan wordt die vergadering uitgesteld. Men spreekt nu van een congres in Augustus of September. Het is misschien héél noodig. Maar zeker héél gevaarlijk. Men moet het rustig, wetenschappelijk, voorbereiden. En niet erover spreken zooals Sokolov doet met groote woorden. Laat men denken aan de vergadering te Londen verleden zomer. Nooit wordt er bij ons een besluit genomen, dat niet wordt herroepen. Wij lezen bijvoorbeeld allerlei moois over eene reorganisatie van de Zionistische Commissie. Vlak daarop lezen wij, dat de reorganisatie weder wordt uitgesteld. Iedereen is op reis. Wat wij noodig hebben zijn menschen, die hier hun geheele bedrijf kunnen en willen overbrengen. Met hun werkvolk, hun relaties en alles. Dit is de algemeene stemming hier. Alle bezoeken: Weismann, Sir Alfred Mond, Minister Churchill, Baron James de Rothschild, Sokolov. Er zijn dan overal feestelijke ontvangsten, die natuurlijk weer tijd en geld kosten. De bezoekers zien altijd dezelfde menschen, hooren altijd dezelfde brave woorden. Een Potemkin-dorp. De Jischoeb organiseert zich wel. Het rabbinaat zoekt samenwerking met de Stadsraden. Maar positieven opbouwarbeid doen al die nationale colleges niet. Ze kiezen besturen en gaan naar recepties. Ze zijn als mooie machines zonder grondstof. Of als mooie gedekte tafels zonder eten. Op Sir Herbert Samuel heeft men algemeen wel vertrouwen.

V.

Over de Arabische quaestie meer uitvoerig later. Het is alles betrekkelijk rustig in het land. Ook in Haïfa, waar nog twee gewonden overleden zijn. Af en toe komen nog wel teekenen voor van onwil. In de Hebronstraat is onlangs een Joodsch huis des nachts gewoonweg gesteenigd. Joodsche wegwerkers worden nog telkens bestolen en gewond. En, wat zeker héél pijnlijk is: de plaats der gebeden vóór den Klaagmuur was onlangs op een Sabbath geheel met het vuilste vuil besmeten. Zoo iets is vroeger nooit voorgekomen. Er is nu een raad benoemd om voor deze dingen te waken. Over de plannen een synagoge te bouwen, waarin de Klaagmuur zou worden opgenomen, heb ik u reeds geschreven.

Van een werkelijk goede verhouding met de Arabieren is geen sprake. Het beste is, dat wij eerlijk zijn tegenover elkander en elkander met rust laten. Er is ruimte voor nog velen in Palestina. Maar men kan niet eenerzijds komen met allerlei

betuigingen van vrede en vriendschap en anderzijds met formules als ‘Palestina zoo Joodsch als Engeland Engelsch is.’ En met de statuten van een bouwmaatschappij, zooals te Jaffa, waarin staat, dat alleen Joodsche werklieden zullen mogen worden gebruikt.

VI.

Over al onze in- en uitgaande reizigers zal ik maar niet schrijven. Ze zijn natuurlijk allen even noodig. Ze komen natuurlijk allen in één maand hoogstens geheel op de hoogte. En in het buitenland kent men den materieelen en geestelijken toestand van Palestina beter dan wij.

De economische ontwikkeling gaat langzaam. Toch gaat ze. Er zijn zeer groote machines aangekomen voor een fabriek te Jaffa, die te Haïfa moesten worden gelost. Nu de regentijd voorbij is, gaat men beginnen met den huizenbouw. Toch wordt ook hier weder niet een tiende gedaan van wat beloofd is. Allerlei coöperatieve bouwvereeningen willen ook beginnen, nu de materialen zoo veel goedkooper zijn geworden. Ze geven zich meestal heel mooie en heel religieuse namen. Om maar gemakkelijk leerlingen te kunnen plaatsen. Maar sommigen zijn gewone grondspeculaties. Eene te Jaffa daarentegen heeft alles gedaan wat maar mogelijk is om speculatie te voorkomen. Hier te Jerusalem daarentegen is er een met een heel mooien baard, een kaftan en krulletjes en toch speculatie.

De handelsbalans ziet er nog altijd wonderlijk uit. Er is ingevoerd in Februari voor 460,000 Pond, dat is 170,000 meer dan in Februari van het vorig jaar. De export is 60,000 Pond, dat is 42,000 Pond minder dan verleden Februari. Ingevoerd wordt als steeds steenkool (87,000 Pond), suiker (45000), rijst (46000), katoenen stoffen (32,000). Uitgevoerd wordt: sinaasappels (35000), zeep (10,000) en wijn (3000). Nederland heeft gezonden voor ruim 26000 pond. Haïfa is de belangrijkste invoerhaven en Jaffa de belangrijkste uitvoerhaven. Maar in beide plaatsen is de haveninrichting nog zeer primitief. Het schijnt, dat de haven van Jaffa het eerst zal worden verbeterd. De plannen zijn ter goedkeuring naar Londen gezonden. Wij dachten eerst, dat een Hollandsche firma de Jaffahaven bouwen zou. Maar het wordt eene Engelsche: de firma Armstrong. Met den bouw van kantoren en magazijnen in het centrum van Jaffa is men begonnen.

Nr 223 Alle nette mensen⁺

⁺23-4 1921 A., 5. Gedat.

Jeruzalem 5 april

Alle nette mensen van Jeruzalem zijn héél moede. Wij hebben het ook wel druk gehad sinds den betooverden maanavond, dat Minister Churchill Gods heilige stad binnenreed. Tot vandaag, dat de late regen nederdaalt, zacht en zonder wind. En het jaar weer goed zal zijn. En het is nog niet uit. Overmorgen wordt er eene tentoonstelling geopend van kunst en kunstnijverheid zonder onderscheid van ras en geloof. En er is ook nog een dansfeest in het paleis van Sir Herbert, ten bate van het Lord Haig Fonds voor gedemobiliseerde officieren en soldaten. Wie, die zijn geld op de rechte plaats draagt, wil daarbij ongezien zijn?

O, Jeruzalem is geen gemakkelijke stad, en het leven is er vol zwaren zielestrijd. Het is Zondagmorgen. Er is eene uitnoodiging van Miss Landau om 's middags thee te komen drinken en baron James de Rothschild te ontmoeten. En er is Adil Effendi. Lief als de lente en lachend van opwinding. Weet ik het al: de Emir Abdullah, de zoon van Koning Hussein van Mekka, komt vandaag in de stad. Bij mijn geloof! Hij wordt koning van Transjordanië. Kolonel Lawrence is gisteren met een auto naar Es-Salt gereden om hem af te halen. Vandaag passeeren zij Jericho. De Arabieren hebben vijftig auto's afgehuurd. De geheele Jeruzalemsche vloot. Een conflict: waar zal ik heengaan? Maar Adil Effendi lost het op: 'Ik zal wel een verslagje voor u maken dat is zoo moeilijk niet'.

II.

's Avonds komt Adil voor het verslag. Het moet wel héél mooi zijn geweest. En ik heb bijna spijt, dat ik den baron boven den Emir verkozen heb. 'Kom', zegt Adil. 'tob daar nu niet over... ..men kan niet op twee plaatsen tegelijk zijn... ..en als ge naar Jericho waart gegaan, hadt ge daarover weer getobd'. Overigens heeft Adil een héél mooi verslag gemaakt. En zoo kan ik u verzekeren, dat de Mufti (= Hoofd der Mohammedaansche geestelijkheid) van Haïfa den Emir heeft bezworen niet toe te laten, dat de Joden het land van Jezus Christus in bezit nemen. 'Dit is politiek' heeft mijn vriend Adil Effendi hierbij aangeteekend. En de mondelinge toelichting luidt: 'de Mufti heeft gesproken namens alle Arabieren, Mohammedanen en Christenen. Nu moet hij ook iets zeggen van Jezus Christus, maar hij meent het niet - ik meen het ook niet... ..niemand meent wat hij zegt, als het politiek is.' De Emir heeft een mooi en wijs antwoord gegeven: 'Uit mijne daden zult ge mijn gezindheid zien'. De Emir heeft véél verstand. Min Allah. En Adil acht hem dan ook zeer. Toch is hij nu maar matig met den Emir ingenomen. En ook vele anderen zijn maar matig met den Emir ingenomen. Want men had hem willen gebruiken voor anti-Zionistische agitatie. Er was een mooie tent opgeslagen, waar de weg van Jericho naar den Olijfberg afbuigt. En duizenden waren uitgetrokken om den Emir te zien en bij de plechtige ontvangst aanwezig te zijn. Maar de Emir heeft geweigerd bij de tent stil te houden. Hij is dadelijk naar den Olijfberg gereden, waar hij de gast van Sir Herbert Samuël is. Ya Salaäm.

III.

Dinsdag zijn alle nette mensen van Jeruzalem, ja, van geheel Palestina, uitgenoodigd, door Sir Herbert en Lady Samuel om Mr. en Mrs. Winston Churchill te ontmoeten. En zoo zijn we er dan weer. Eerst ontvangen in een groote zaal. En dan naar buiten naar het groote zonnige hofplein. Voor de hofdeur staan de hooge gasten. De Emir Abdullah is er ook. Ieders naam wordt gezegd. En ieders hand wordt hartelijk gedrukt. Er wordt gefilmd en er wordt gefotood. En alle nette mensen van Jeruzalem, zonder onderscheid van ras en geloof, vinden elkander weder. Ik druk de anti-Zionistische rechterhand van Moussa Kazem Pascha al Hussein, den vroegeren Burgemeester van Jeruzalem en voorzitter van het Congres te Haïfa. Er is ook Saïd Effendi el Hussein, die vroeger minister van Buitenlandsche Zaken is geweest van den Emir Feisul. En de Kadi, een reus van een Kadi, die mijn hand fijn

knijpt en verzekert, dat hij tevreden is. Geloofd zij Allah! Ik hoor nu ook, dat Amien Effendi el Hussein Groot-Mufti worden zal. Leve Amien Effendi. Hij was verleden jaar een groot opruier, te zamen met Aref el Aref, die nu onder-gouverneur van Jenin is. Hadj Amien heeft vijf jaar gevangenis opgelopen. Maar de wijze Sir Herbert Samuel (gij zoudt zeggen de Mandoeb es Sami) heeft Amien Effendi gratie verleend. De Kadi verzekert mij, dat Sir Herbert geen bezwaar zal maken tegen de benoeming van Amien Effendi. En wie zou durven twifelen aan de woorden van zoo eenen reus van een Kadi? Ook de bisschop van de Kopten is gekomen. Zij staan in den naam van een vrome onheiligheid. En wie dezen fijn-getatoueerden bisschop ziet, die zal het bijna gelooven. En de mooie sheihks van Berseba zijn gekomen. Zij hebben te voren een onderhoud gehad met den minister Churchill. En zij hebben hem verzekerd, dat zij geheel geen bezwaren hebben tegen de Zionistische immigratie en dat zij het Arabische Congres te Haïfa niet achten. Leve de mooie sheikhs van Berseba. En ook leve de gouverneur van Berseba. De Arabische couranten zijn nu héél boos op de mooie sheikhs van Berseba. Maar wat kan dat de mooie sheikhs van Berseba schelen? Zij kunnen toch niet lezen. Toch zijn zij héél tevreden. Sheikh Chmed es Soufi is natuurlijk ook gekomen. Wij zijn héél verheugd elkander weder te zien. Ik vraag naar den welstand van zijn kinderen en van zijn vee. Chamdillâh! Naar zijn vrouwen vraag ik niet. Het zou niet passen. Wederkeerig vraagt hij, hoe het met onze paarden gaat. Allah zij geloofd! Onze paarden zijn tevreden en het voedsel is goedkoop. Hierop past slechts één antwoord: 'Min Allah'. En ieder, die den sheikh Chmed es Soufi kent, zal begrijpen, dat hij dit ééne antwoord geeft.

IV.

In de groote zonnige hofplaats is het nu een groot en beweeglijk gewoel. Minister Churchill is dadelijk verdwenen. Sir Herbert en de Emir Abdullah houden cercle. Maar Sir Herbert trekt ook terug. De Emir blijft met den toegevoegden tolk Hussein Effendi Ruhi, inspecteur van het onderwijs. Hij is een man van middelmatigen bouw. In khaki uniform van generaal. Op zijn hoofd de nationale dracht der Arabieren. Niet een fez. Maar een kafië, de mooie hoofddoek van zachte, witte zijde, kostbaar met fijn goud geborduurd. En vastgelegd met een agal, een koord ook van wit met goud. Sinds ik den mooien, stouten zoontjes van Hussein Effendi mooie postzegels heb gegeven van Holland en de Hollandsche koloniën, ben ik om zoo te zeggen familie. Hussein Effendi stelt mij dus aan den Emir voor. Hij spreekt vele mooie woorden en hij verzekert den Emir, dat ik veel verstand heb. Wie zou hierop iets anders zeggen dan: 'Min Allah'. Ik vraag natuurlijk naar den welstand van den Koning Hussein en van den Emir Feisul. Zij zijn allen welvarend. 'Chamdillâh' juichen wij dan. Ook wij zijn welvarend. De Emir verzekert, dat hij Jeruzalem heel mooi vindt. Hij is hier zonder politiek doel. Alleen maar om den grooten Heer Churchill te verzekeren, hoe groot hij is. Zal hij Koning worden van Transjordanië? 'Allah is groot' murmelt de Emir. Hij schrijft op een naamkaartje héél vriendelijke woorden voor Zijne Excellentie den Heer Jacob Israël Bey. Wederkeerig laat Zijne Excellentie den Emir zijn vulpenhouder als gedachtenis. Kon Zijne Excellentie in de gegeven omstandigheden anders doen? De Emir babbelt met Miss Landau en verzekert haar, dat alle meisjes van hare school zijn dochters zijn.

Zijne Excellentie maakt kennis met kolonel Lawrence. Hij is eigenlijk architect en oudheidkundige. In den oorlog werd hij kolonel. Hij heeft de Arabieren aan de

zijde van de Entente gebracht en met den Emir Feisul aanvallen op de Hedjazbaan gedaan. Hij is nu Arabisch adviseur aan het departement van koloniën. Een héél groot man. Hij zal niet met den minister Churchill naar Europa terugkeeren. Maar voorloopig blijft hij hier of hier in de buurt om de Arabische zaken verder te regelen.

V.

's Avonds hoort Adil Effendi natuurlijk, dat Zijne Excellentie Jacob Israël Bey zoo mooie woorden met den Emir Abdullah gesproken heeft. Hij ziet ook het naamkaartje. Dat van den vulpenhouder is natuurlijk jammer. Maar daar is nu niets meer aan te doen. Ook Abdul Salaäm komt het mooie kaartje kijken. 'Van den Scherief' zegt hij eerbiedig en verheugd. En het kleine tuinhuisje lijkt nu héél mooi en héél groot. Ook de gasten van Abdul Salaäm komen kijken. Het zijn wel een beetje politieke gasten, maar Abdul Salaäm zelf doet niet aan politiek. Doch hoe gaat dat? Men moet zijne vrienden wel gastvrij ontvangen. Want anders zeggen zij later, dat gij een gierig mensch zijt en den zegen niet waard, dien Allah u geschonken heeft.

Alle nette menschen van Jeruzalem. Zij zijn in grooten getale naar het costuum-feest van Miss Landau gegaan. Het is héél mooi geweest. Sir Herbert is gekomen, achter het zachte masker van zijn glimlach. Hij heeft gesproken met iedereen zonder onderscheid van ras en geloof. Hij heeft ook gesproken met Adil, en hij heeft hem verzekerd, dat Arabisch de mooiste en de moeilijkste taal van de wereld is. En waarom zouden wij dat dan van zoo eenen welwillenden Hoogen Commissaris niet gelooven?

Er is ook een mooi concert geweest in het Huis van Sir Herbert op den Olijfberg, ten bate van de Jeruzalemsche muziekschool. Het was een héél mooi programma, zonder onderscheid van ras en geloof: Beethoven, Gluck, Brahms, Halevy, Sarasate en God save the king. Maar het mooiste nummer is de terugrit naar huis geweest. Abdul Salaäm is niet medegegaan. Hij had gasten. Ook had hij pijn in zijn voet en hij moest bidden. Bovendien houdt hij niet van Beethoven en kostte een kaart een half pond. Maar hij heeft ons het mooie bruine wagentje gegeven. Adil heeft gereden en de kleine, zwarte Fouad is medegegaan om op te passen. Hij heeft natuurlijk een bakschisch gekregen. En wij zijn allen gelukkig geweest. De heugenis van de mooie muziek. Een zoele, open nacht. Jeruzalem over de daken heen. En anderzijds de wonderen van de heuvelen tot aan de verre Doode Zee.

VI.

Het is nu alles rustig in het land. En alles is nu ook veel goedkooper. Alleen de vrouwen blijven prijzig. Gelijk u blijken kan uit het volgende adres, waarvan ik de echtheid garandeer:

Aan Zijne Excellentie
den District-Gouverneur,

Jeruzalem.

Sinds de bezetting van ons land door de Britsche troepen hebben wij vrijheid en voorspoed genoten. Ook de gezondheidstoestand is veel verbeterd. Alles dank zij

den Almachtige en den edelen arbeid van de Britsche Regeering, die ons beschermt. Maar in één opzicht zijn wij er héél slecht aan toe en dat is de prijs van de vrouwen, die buitensporig hoog is opgelopen. Voor den oorlog was de prijs van een maagdelijk meisje dertig Pond en dat is nu geworden honderdvijftig, ja, tweehonderd Pond. Vele, arme, jonge mannen kunnen niet huwen. De arme vrijgezel is in die omstandigheden gedwongen vrijgezel te blijven en eindeloos te lijden tot hij erin slaagt te huwen. Wij veroorloven ons dus hiermede eerbiedig Uwe Excellentie te verzoeken, Zijne Excellentie den Hoogen Commissaris voor Palestina vóór te stellen, een order uit te vaardigen, waarbij de prijs van vrouwen als volgt wordt vastgesteld:

Een Maagd... ..vijftig Pond.
Een gescheiden vrouw of eene
Weduwe... .. dertig Pond.

Vertrouwende, dat U dit verzoek wel aan Z.E. den Hoogen Commissaris wilt doorzenden, hebben wij de eer te zijn, uw dienstwillige en gehoorzame dienaren,
De Eerste en de Tweede Mughtar
en de Oudsten van het Dorp Colonia.
Voor copij conform
Zijne Excellentie Jacob Israël Bey.

Nr 224 Een kleinigheid⁺

⁺7-5 1921 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 14 april

Het is maar een kleinigheid: de vraag of in de kewoetsah (= arbeidersgroep) van de Mizrachie, die aan de vijvers van Salomo werkt, goed of slecht is ingericht. En vergeet Stendhal niet: 'men siddert, wanneer men er aan denkt, hoeveel moeite het kost, de waarheid vast te stellen op één enkel punt.' Het Palestina, zooals het in het buitenland wordt beschreven, is niet het Palestina, waarin wij leven. Maar ook die waarheid wordt niet zonder moeite vastgesteld. Men heeft mij wel eens verweten, dat ik niet objectief zou zijn. Een kleinigheid. Laten wij eens kijken, hoe objectief gesproken, de kewoetsah eruit ziet, een groot uur van Jeruzalem af.

Het Zionisme streeft naar een publiekrechtelijk gewaarborgde eigen woonplaats in Palestina voor het Joodsche Volk. De Mizrachie streeft naar de verwezenlijking van het Baseler Program op den grondslag en in den zin van Leer en Overlevering. Kort: de Mizrachisten zijn de orthodoxe Zionisten. Zij vereenigen het goede van de Agudath Israël met het goede van de Zionistische Organisatie. En hun ideaal is het mooiste Joodsche ideaal van de wereld. Het spreekt vanzelf dat voor een orthodox Joodsch Palestina ook orthodoxe Joodsche immigranten noodig zijn. Op het oogenblik gaat de immigratie weder héél langzaam. De chaloetziem (pionieren) uit Oost-Europa zijn vaak maanden onderweg. Ze blijven op allerlei tusschenstations tot ze een pas voor Palestina krijgen. Het aantal passen is evenwel beperkt. De arbeiders in Palestina dringen aan op veel ruimere immigratie. Zijn de menschen er, dan zal er onder den druk der noodzakelijkheid, ook wel werk worden gevonden. Maar de leiders der organisatie zeggen: 'eerst mogelijkheid van werk. En dan menschen'. Dit is hier op het oogenblik de grootste interne aangelegenheid. Er wordt gemopperd, dat de ambtenaren van de Zionistische Organisatie in Oost-Europa niet altijd even objectief

zijn in het verleenen van aanbeveling voor een pas. Zorgt de Mizrachie wel, dat haar leden een voldoende aantal passen krijgen?

II.

Er moeten dus orthodoxe chaloetziem zijn. En er moet werk zijn voor de orthodoxe chaloetziem. Nu heeft de ervaring geleerd, dat de samenwerking in één groep van mizrachistische en socialistische chaloetziem niet altijd gaat. In de meeste kwoetsoth is de keuken niet ritueel. Er is geene gelegenheid voor gezamenlijke gebeden. En de Sabbath wordt er geschonden. Verleden week zijn chaloetziem met paard en wagen op Sabbath naar Jeruzalem gereden. Wil de Mizrachie hier werkelijk slagen, dan moet ze voor eigen werkgelegenheid zorgen. Maar hoe? Tot het najaar trad iedere werklieden-organisatie zelfstandig op bij het aannemen van openbare werken, ongeveer het eenige werk, dat hier is. Gevolg: meerdere kosten voor bureaux, concurrentie in aannemingssommen, geprikkelde stemming enz. De arbeiders-organisaties zijn nu federatief vereenigd. Voor zoover wij weten bestaat er geene landelijke organisatie van orthodoxe arbeiders. In de federatie zijn ze dus niet vertegenwoordigd. We hebben slechts éénmaal gehoord van een weg, die aangenomen was door de Mizrachie. Bij Rosch-Pinah. En dat is eene mislukking geweest.

Het Mizrachistische weekblad '*Hator*' van 1 April bldz. 13 en 14 bracht een bericht over een mizrachistische kwoetsah, groot vijftig man, die werkte aan Salomo's vijvers voorbij Bethlehem aan den weg naar Hebron. Het was natuurlijk een enthousiast bericht. Een vroom leven: gebeden, beoefening der leer, een voortreffelijke stemming; enz. Op het Purimfeest kwamen alle ambtenaren van de Mizrachie op bezoek. Enfin: alles wat Mizrachisten in het buitenland gaarne lezen.

Het socialistische weekblad '*Kontreis*' van 1 April bldz. 25 bevat een bericht over dezelfde kwoetsah. Er wordt herinnerd aan het 'bekende nieuws' van den Mizrachistischen wegarbeid bij Rosch Pinah. De werklieden bij Salomo's vijvers krijgen een dagloon van vijftien piasters (= één gulden tachtig) een loon, waarvoor geen Joodsche arbeider werken kan. Drie leden, die op Sabbath naar Bethlehem zijn gegaan om inkoop te doen, zijn ontslagen. Het departement van publieke werken is niet met de kwoetsah ingenomen. Eerst is toegestemd in een loon van vijftien piaster. En nu wordt meer gevraagd. Ook de leden van de kwoetsah zijn niet tevreden. De geest is er slecht. Enfin: alles wat maar hatelijk is.

III.

Toevallig ontmoette ik hier een Amerikaansch journalist, mr. T.W. Williams van de *New York Times*. Hij is in Holland geweest. Hij heeft den Kroonprins geïnterviewd. Hij is vroeger al hier in het land geweest. Hij gaat nu weer naar Holland. En om ook een indruk te hebben van het arbeidersleven hier, heeft hij de dichtstbijzijnde kwoetsah bezocht: die van Mizrachie bij de vijvers van Salomo. Hij heeft daar met den leider gesproken. En de toestand was er slecht. Het loon onvoldoende. Er wordt maar zes dagen in de week gewerkt en gedurende zeven gegeten. Geen kleeding. Geen schoenen. De Joden werken samen met de Arabieren. Maar de toestand is zóó gespannen, dat de Joden gevraagd hebben om vuurwapens. Het eten onvoldoende.

Alles, alles, slecht. Wie belang in de zaak stelt, moet de telegrammen en brieven van mr. Williams in de *New York Times* maar eens lezen. *Hator, Kontreis, New-York-Times*, Stendhal. Waarom niet?

Des Zaterdag heb ik een van de arbeiders gesproken, die dan altijd naar Jeruzalem komen. Zijn algemeene samenvatting was deze: 'wij zijn gelukkig, dat wij na eindelooze moeilijkheden hier zijn aangekomen. Maar het eerste enthousiasme is alweer voorbij. Wij beginnen onze oude ellende te vergeten. En de nieuwe moeilijkheden te zien. Van vijftien piaster kunnen wij niet leven. De Mizrachie moet daar geld bij leggen. Tien man zijn heengegaan, omdat zij niet orthodox waren. Enz.' Enfin: mineur.

Herman Struck is aangekomen. Hij heeft deze Kewoetsah bezocht. En er in eene vergadering enthousiast over gesproken. Wij ontmoeten elkander. Wij eten samen. Hij brengt de onvriendelijke groeten van vele Hollandsche vrienden. Ik geef de vriendelijke groeten terug. Struck is een van die goede menschen, zooals wij er zoo weinig hebben en zoo veel behoeven. Maar hij is nog niet gekomen om te blijven. En zoo een eerste bezoek is altijd gevaarlijk. *Hator, Kontreis, New-York-Times*, Struck, Stendhal. Zelf maar eens gaan.

IV.

De zoogenaamde vijvers van Salomo zijn drie groote waterreservoirs, gedeeltelijk gemetseld, gedeeltelijk uitgehouwen. De eerste meet 116 bij 70 bij 7 M. De tweede 130 bij 60 bij 12 M. De derde 180 bij 50, bij 15 M. In den tweeden vijver komt het water van de Sâlih-bron, waarboven een mooi donker bronhuis werd gebouwd. Er staan ruïnes bij de vijvers van een kasteel, dat van vrij jongen datum moet zijn. Daarbij nog weder een bron. Er zijn ook aanlagen, die het regenwater in de vijvers voeren. Een kilometer of tien verder, ongeveer halfweg Jeruzalem-Hebron een groot leeg waterreservoir, ongeveer 70 bij 50 M. Het is door een waterleiding met de vijvers van Salomo verbonden. Men is nu bezig deze waterleiding weder te herstellen. Hij is wondermooi gaaf gebleven, met zijn bruine gemetselde wanden. En windt langs de verlaten steenen bergen, die dit land bouwen. Er stroomt een mooi helder water door, dat men weder opnieuw naar de vijvers van Salomo voeren zal. Hier en daar gaat de leiding met een tunnel door de bergen heen. In den loop der eeuwen zijn die tunnels vol aarde geraakt. Men is nu bezig hen te ruimen. Van de vijvers gaat een oude waterleiding naar de Tempelplaats, waar nu de Omar-moskee bouwt. Hij is nu buiten gebruik en vervangen door een ijzeren pijpleiding, die nu water naar de Tempelplaats brengt. De bedoeling is nu de Salomo's-vijvers weder als reservoirs te gaan gebruiken. Het water goed te zuiveren en naar Jerusalem te voeren, om de Stad vrij te maken van het ongezonde regenbakkenwater. Men kan dan ook voor nieuwe huizen de kosten van den bouw van een regenbak besparen.

Het dal, waarin de vijvers liggen, moet vroeger heel vruchtbaar zijn geweest. Het heet Wadi Artâs naar het kleine dorpje Artâs, waarschijnlijk eene verbastering van het Latijnsche Hortus, tuin. Vlakbij liggen ruïnes, die misschien het oude Etam zijn (Kronijken 4: 3), in den tijd van Rehabeam een vaste stad (II Kronijken 11: 6).

Dat de vijvers door Salomo zijn gebouwd, staat niet historisch vast. Wel wordt er in Prediker II 4: 6 gesproken over aanleg van wijngaarden, lusthoven en waterwerken. Maar een plaats wordt niet aangegeven. Ook de plaats in het Hooglied IV 12-15 wordt met de vallei van Artâs in verband gebracht. Volgens Josephus heeft Pontius

Pilatus deze werken vernieuwd, of misschien zelfs aangelegd. Over de bergen gaan nog de sporen van een steenweg, die volgens de kenners Romeinsch is.

V.

De groote bassins zijn in den loop van die tijden volgeraakt met aarde, dat door het regenwater werd medegevoerd. Die aarde moet nu worden weggeruimd. Voorloopig uit den tweeden vijver. Er werken nu een tweehonderd man, waarvan ruim dertig Joden. De grond wordt losgehakt en weggedragen in manden, of met ezels of muil dieren, of weggereden met kruiwagens. De ezels of muil dieren behooren aan de Arabieren, die kleine landbouwers zijn. Maar die nu hier in den stillen tijd werken. De regeering betaalt een vast dagloon voor een man met zijn ezel of muil dier samen. De Joden hebben geen ezels of muil dieren. De Zionistische organisatie heeft hun kruiwagens gegeven, waarvoor de Regeering twee piaster per dag betaalt. En hoe is nu de stand van de kwoetsah? Lang niet zoo goed als Hator schrijft. Maar niet zoo slecht als Kontreis schreef. Het schijnt, dat de leider ook in zijn gesprek met mr. Williams wel somber is geweest. Alles bijeengenomen is de toestand lang niet goed. Vooral omdat de kwoetsah finantieel niet zichzelf helpen kan. Aan dien eisch moet onverbiddelijk worden vastgehouden. Wat deze kleine kwoetsah de Mizrachie precies kost, kan nu nog niet worden berekend. De geheele inrichting: keuken, bedden, een primitieve synagoge, alles is den arbeiders uit organisatie-fondsen gegeven. Fonds dit. Fonds dat. Ten slotte moest het er toch komen. Het loon bedraagt van vijftien tot achttien piaster per werkdag. De voeding kost ongeveer twaalf piaster per dag. Voor kleeding, schoenen enz. blijft niets over. Er is een onderwijzer, die ook weer door een fonds betaald wordt. Ik ben den geheelen dag bijna gebleven, en heb met velen gesproken. De stemming is niet bepaald slecht. Maar toch ook niet geheel goed. Er werd geklaagd over het algemeene wanbeleid van de Mizrachie in Palestina. Eene vereeniging met leden bestaat niet. De arbeiders zien alleen een groot aantal ambtenaren, die goed gesalarieerd worden. En die hen uit de hoogte behandelen als bedelaars. De arbeiders waren ontmoedigd, dat zij voor hun hard werk niet anders hebben dan een deficit. Dat wordt dan wel opnieuw betaald. Och, en de propagandisten in het buitenland zamelen wel weer in 'voor onze kwoetsoth', in het meervoud. En van dat standpunt beschouwd brengt de kwoetsah ten slotte nog wel geld in. Maar zóó wordt een land niet opgebouwd. Met bekwaamere menschen zou de toestand beter zijn. Bijvoorbeeld de onmogelijke, zware, kleeren, die men hun gegeven heeft. Neen! Zegt de Engelsche ingenieur, Mr. Gray Donald, geef ze een kniebroek en een losse, lichte bloese. De gezondheidstoestand is goed. Er is overvloed van mooi, zuiver, water. De voeding is zeker voldoende. De verhouding met de Arabische mede-werklieden is goed. Toch is het ook waar, dat ze om wapens gevraagd hebben. Dat is een soort romantisme. De lust om zich in gevaar te gevoelen. Om een jonge gewapende held te zijn bij den opbouw des vaderlands. Misschien is er ook wel eenig gevaar nu het Nebi Moussafeest nadert. Maar deze onevenredige jongens bewapenen zich óók gevaarlijk.

Het eerste enthousiasme van Herman Struck is te begrijpen. Het is een ontroerend gezicht, de massa menschen te zien wemelen en werken. En daar ook onze Joodsche jongens bij. Ook de primitieve synagoge, een tent met een beetje beter dan niets, maakt indruk op het gemoed van eenen kunstenaar als Herman Struck.

Maar ons Land wordt niet opgebouwd door het eerste enthousiasme van hen die komen en weder gaan. Doch door de laatste kracht en den laatsten wil van hen, die blijven.

Nr 225 Crisis⁺

⁺10-5 1921 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 21 april

De crisis is ineens fel en hel geworden tusschen de leiders van de Zionistische Wereldorganisatie en de leiders van de grootste landelijke organisatie: Amerika. Het is waar, dat wij nog geen vijanden genoeg hebben. De Arabieren organiseeren hun nationale sentimenten zoo goed als wij. Dat wil niet zeggen, dat vandaag of morgen de Balfour-declaratie en de San-Remo-verklaring zullen worden herroepen. Maar dat wil zeggen, dat de Engelsche regeering met de wenschen der Arabieren rekening zal houden. In de Fransche senaat een anti-Engelsch, maar vooral anti-Zionistisch debat. In het Engelsche Hooger- en Lagerhuis telkens anti-Zionistische vragen. Een slechte verhouding met de Alliance Israélite Universelle. Een zeer slechte verhouding met de Agoedath Israël. En alsof dat niet genoeg is: een breuk met de Amerikaansche leiders: Brandeis, Mack, Wise en anderen. Wij weten de bijzonderheden nog niet. Wij kunnen nog niet gelooven aan een volkomen breuk. Maar we zijn angstig.

Gisteren was er een weldadigheidsfeest in het huis van Sir Herbert Samuel. Vele Amerikaansche Zionisten aanwezig. En allen het erover eens, dat dit niet kan: een volkomen breuk. Het is een zelfmoord, zeggen de Amerikanen. Een van de bekende Amerikanen zeide mij dit: het is een strijd tusschen de geboren en gezeten Amerikaansche Joden, die Brandeis volgen. En de Oost-Europeesche Joden in Amerika, die volgen Weizmann, Oessiskin en Schemarja Levin. De volgelingen van Brandeis zijn minder in aantal, maar zij hebben het geld. De anderen hebben weer de massa van het geëmotioneerde proletariaat. Vandaar, dat de Russische leiders in New York wel groote enthousiaste volksvergaderingen krijgen. Maar geen groote sommen geld. De orthodoxe Zionisten, georganiseerd in de Mizrachie, staan aan de zijde van Weizmann. Ten eerste, omdat zij meestal Oost-Europeesche Joden zijn. Ten tweede omdat zij reeds lang met de Amerikaansche organisatie overhoop liggen. Brandeis schijnt geen bewonderaar te zijn van het beleid van R. Meyer Berlin: een oppervlakkige, optimistische propaganda, die alleen vraagt naar dadelijke giften. Geen behoorlijk georganiseerde vereeniging. Maar een staf van ambtenaren. Enfin, precies, zooals wij dat hier kennen onder leiding van R.J.L. Fischmann. Het is ook J.L. Fischmann geweest, die Oessiskin vóór zijn vertrek naar Londen en Amerika er aan herinnerd heeft, dat er in Amerika Zionisten en eene Zionistische Organisatie zijn.

Het is niet zoo héél gemakkelijk precies te zien, waar het eigenlijk om gaat. Wij worden natuurlijk door de bladen *Haäretz* en *Doar Hajom* fel tweezijdig ingelicht. Wat nog iets anders is dan onpartijdig. *Haäretz*, het blad van de Russische Joden, houdt het geheel met Weizmann en de zijnen. Het krijgt zijne berichten voor een groot gedeelte van het officieele Zionistische J(oodsch) C(orrespondentie) B(ureau) te Londen. Een Joodsch Reuter-Wolff-Havas. *Doar Hajom*, het blad der Sefardiem en der Palestinensers, is natuurlijk tegen Oessiskin en dr. Mossinsohn en vóór Brandeis. Een van zijn redacteurs, kapitein Alexander Aronsohn, D.S.O., is thans

in Amerika. *Doar Hajom* krijgt voor een schat aan eigen telegrammen uit New York. Maar ze zullen wel niet héél onpartijdig zijn.

Zóóveel is wel zeker, het aangrijpingspunt van den strijd is het Opbouwfonds, het Keren Hajesod. Brandeis wil dat fonds niet. Er is geen behoorlijk plan voor gemaakt. Niemand weet eigenlijk precies hoe het bestuur van het fonds zich verhoudt tot de Zionistische Organisatie. De overgang van eene propaganda-organisatie tot eene volks-organisatie gaat niet zoo licht. Wij vreezen, dat het ook niet heel hard gaat met Sir Alfred Mond en zijnen Economischen Raad. Niemand weet eigenlijk hoe die Raad zich weder verhoudt tot de organisatie en tot het Opbouwfonds. Wanneer bijvoorbeeld in Nederland een nieuw college wordt ingesteld, laten wij zeggen de Hooge Raad van Arbeid, dan hebben de regeerders een gedachte omtrent zijn taak en zijne verhouding tot andere colleges. Dat kan toch in de Zionistische Organisatie ook. Zonder dat gaat het eenvoudig niet. Men komt tot phraseologie. Hoeveel optimistische en propagandistische speeches heeft Sir Alfred Mond hier en elders nu reeds gehouden? Ja, zegt de Zionistische *Jewish Chronicle* van 1 April op blz. 21: ‘vertel ons nu eerst eens, in duidelijke taal, wat precies uw opvatting is van een Joodsch-Nationale Beweging (behalve ruime giften voor het Opbouwfonds), van het Zionisme, en, boven al, van een Nationaal Tehuis.’ Wij zijn benieuwd, wanneer Sir Alfred Mond hier weder komt, en welke de ontvangst zal zijn. En van dr. Weizmann schrijft de *Chronicle* (bldz. 22): ‘that he made so poor a showing as leader of the Zionist movement.’ Wij hebben dit hier al gevoeld. Wij lijden er zoo onder. Wij willen groot en schoon zijn. En wat zien wij.

II.

Een crisis. Het leek eerst zoo mooi en zoo vredelievend. Sokolov, altijd optimistisch en het komt altijd uit, had in een interview gezegd overtuigd te zijn, dat dr. Weizmann slagen zou in zijne zending naar Amerika en dat er geen gebrek aan geld zou zijn. *Doar Hajom* van 15 April had een telegram uit Londen, dat Brandeis en Weizmann tot een vergelijk waren gekomen op het hoofdpunt: Keren Hajesod. Bijzonderheden zouden spoedig even vredelievend worden geregeld. *Doar Hajom* gelukkig. Een Amerikaansche overwinning. Maar, helaas bleek het gelukkige bericht onwaar te zijn. En het werd duidelijk, dat een breuk geslagen was. Volgens *Doar Hajom* hebben natuurlijk de Russen alle schuld. Zij worden door de Amerikanen beschuldigd van woordbreuk en onoprechtheid. *Doar Hajom* van hedenavond (gedagteekend 22 April) heeft een lang telegram uit New York, inhoudende eene proclamatie van rechter Mack, den voorzitter van de Amerikaansche delegatie, waarin het geschil wordt uiteengezet. Daartegenover zijn de Russen een propagandatocht begonnen voor het Opbouwfonds. Wie winnen zal? Het Joodsche volk zeker niet. De Amerikaansche eischen, die dr. Weizmann heeft afgewezen, waren: het geld, dat in Amerika voor het Opbouwfonds bijeenkomt, zal tot het volgende Zionistische congres blijven in Amerikaansche banken; het budget van de Amerikaansche medische missie in Palestina, die zelfstandig van de organisatie werkt, zal daarvan eerst worden betaald; daarna wordt er uit betaald de maandelijksche bijdrage van de Amerikaansche organisatie in het Palestina-budget; iedere maand zal de Zionistische Wereldorganisatie precies rekening en verantwoording doen; tot het volgende congres zal de Zionistische Wereldorganisatie geene nieuwe finantieele verplichtingen op zich nemen; buitengewone uitgaven mogen uit het Amerikaansche geld alleen worden

gedaan met goedvinden van dr. Weizmann en rechter Mack. Overigens zal het volgende congres nader besluiten over het Opbouwfonds.

De *Haäretz* is boos over het wantrouwen der Amerikanen in het financieele beleid van de leiders. Maar hebben de Amerikanen ongelijk? Typisch: de Amerikanen hebben gedurende den oorlog en lang daarna millioenen en millioenen gegeven voor de Palestina-bevolking. Nu worden zij beschouwd als een soort van volksverraders, omdat zij hun geld niet willen geven voor een systeem, dat zij onjuist achten. Ik heb Brandeis hier gezien bij zijn eerste bezoek. Wanneer komt hij terug en hoe zal dan de ontvangst zijn?

III.

Wat de Amerikanen wel willen en wat zij niet willen, blijkt uit een uitvoerig memorandum, dat hunne leiders hebben opgesteld voor dr. Weizmann als grondslag voor de onderhandelingen. Het is gepubliceerd in *Doar Hajom*. Velen herkennen er Brandeis in

De inleiding bevat al dadelijk, sober en krachtig, de hoofdpunten. Concentratie van allen Zionistischen arbeid op Palestina. Geen algemeen Joodsch-Nationale noch zoogenaamde Gegenwartsarbeit. Alleen de Zionistische Wereldorganisatie is de vertegenwoordiger van het geheele Joodsche Volk. Tegen een joint-committee van de Zionistische met niet-Zionistische organisaties. Eveneens tegen eene algemeen-joodsche vertegenwoordiging, gekozen op een algemeen joodsch congres. Palestina moet in de eerste plaats een economisch sterke en onafhankelijke gemeenschap worden. Niet een geestelijk cultuurcentrum voor het geheele Joodsche volk. Er moet scherp onderscheiden worden tusschen het geld, dat voor economischen opbouw dient, en dat, aangewend op niet materieel-productieve wijze.

Er moet een geheel nieuwe orde worden geschapen, waarvan de voornaamste punten zijn: afschaffing van de Zionistische Commissie; overbrenging naar Palestina van het centrum der Zionistische Wereldorganisatie; geen inmenging der Organisatie in de Palestinensische regeering, noch in algemeen Joodsche zaken buiten Palestina; opening van een universiteit en van een voorbereidende school daarbij behoorend, maar overdracht van het overige onderwijs aan de Palestina-bevolking zelve. Ook in de organisatie zelve moet veel veranderd worden: minder centralisatie en meer vrijheid van beweging voor de landelijke organisaties en de groepen als Mizrachie en de Arbeiderspartijen. De inzamelingen voor een fonds als het Opbouwfonds moeten in Amerika plaats hebben op eene wijze, die voldoet aan de Amerikaansche behoeften. De verhouding moet worden vastgesteld tusschen het Opbouwfonds en de Organisatie en de directeurs van het Opbouwfonds moeten zich onthouden van inmenging in de zaken der organisatie. Zij hebben Julius Simon en Nehemia de Lieme gedwongen ontslag te nemen als leden van het Dagelijksch Hoofdbestuur, omdat deze zich niet konden vereenigen met hunne opvatting van practischen arbeid. Zij hebben dien strijd gevoerd onder de leuze: 'Tegen de Amerikaansch-Hollandsche kooplieden.'

Er zijn al sinds den wapenstilstand verschillen geweest tusschen de Europeanen en de Amerikanen. De Europeesche leiders wilden in het mandaat vooral politieke bepalingen ten gunste van een Joodsche autonomie. De Amerikanen vooral economische bepalingen: tegengaan van groot-grondbezit, van grondspeculatie en van kapitalistische exploitatie van mijnen enzoovoort. De Wereldorganisatie kwam,

geheel onder invloed der Russen. Niet de beste zakelijke kenners hadden de macht, maar de oude propagandisten. Er werd te veel uitgegeven voor onderwijs en te weinig voor gereedmaken van het land. De Zionistische Commissie voerde in Palestina een systeem in van giften en gaven, zoodat ze den naam kreeg: 'de Nieuwe Bedeeling'. Dit moest op een faillissement uitloopen. Zoolang over het mandaat nog niet beslist was, achtten de Amerikanen het nog maar beter dezen wantoestand te dulden. Na de San Remo-verklaring was dat niet meer noodig. En kwamen zij met hunne eischen opnieuw. Zij ontmoetten grooten tegenstand bij de oude leiders. Het werd min of meer een strijd als tusschen het politiek-economische Zionisme van Herzl en het Zionisme der Vrienden van Zion van Ussiskin. De Amerikanen willen scherp onderscheiden tusschen het geld, dat wordt gebruikt op productieve wijze en voor andere doeleinden, b.v. onderwijs. Zij willen niet het oude systeem van de Zionistische Commissie voortzetten, volgens hetwelk men maar links en rechts moet uitgeven, zonder vast en bindend budget. Omdat, als de nood aan den man komt, dit juist de Joden buiten het Land tot nieuwe giften dringen zal. In het budget, dat door de Zionistische Commissie aan de Jaarvergadering te Londen werd voorgelegd, werd voor één jaar vier millioen pond sterling gevraagd, alleen om het tegenwoordige werk te bevestigen en uit te breiden. Dat bedrag is tienmaal zoo groot als de jaarlijksche inkomsten. Zóó is het ook met het Opbouwfonds. Groote bedragen worden bestemd voor den gewonen nationalen arbeid in Palestina. Voor economischen opbouw blijft te weinig over. Ook ten aanzien van de immigranten neemt de Zionistische Commissie een geheel verkeerd standpunt in. Ze worden niet zoo spoedig mogelijk selfsupporting gemaakt. Maar ze worden beschouwd als een object om in het buitenland geld te krijgen voor eten, woning enz. Van economisch standpunt beschouwd, is alle kolonisatie-arbeid van het Joodsch-Nationaal Fonds en van de Zionistische Organisatie mislukt. Men is veel te ruim geweest met giften en subsidies aan de arbeiders. En men heeft alle gevoel van zelfstandigheid gedood. Wij moeten terug van onze dwaalwegen. Wij moeten het Joodsche Volk de volle waarheid zeggen. Op die volle waarheid moet het Joodsche Volk bouwen. Noodig is nu: economische arbeid op economischen grondslag. De Zionistische Commissie moet weg. Het particulier initiatief moet worden aangemoedigd. De organisatie moet dat steunen door oprichten van banken, door coöperatief inkoop van benodigdheden; door centralisatie van landaankoop; door een economischen studieraad.

IV.

Dat wij voor groote moeilijkheden staan, is zeker. Wij kunnen ze alleen te boven komen, wanneer wij de waarheid onder de oogen durven zien. Het Joodsche Volk zal afrekenen met alle betaalde propagandisten en met hun misleidend optimisme. Maar Brandeis zal het eeren.

En ook Sir Herbert Samuel. Vandaag begint het feest van Nebi-Moussa. Maar daar over later. Alles is rustig en zonnig.

Nr 226 Het feest van Nebi Moessa⁺

⁺18-5 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 26 april

Er is toch wel iets veranderd sinds verleden jaar het feest van Nebi Moessa aanleiding gaf tot onrust, plundering en doodslag. Op het Hooge Huis van den Olijfberg zetelt Sir Herbert Samuel. Het is juist, volgens de Christelijke jaartelling, één jaar geleden van San Remo. Wat kan er in een jaar niet veranderen! Wij hebben ook niet meer het mooie, gediensstige, boodschappenjongetje Mustapha. Wij hebben het ongediensstige dienstmeisje Amni. Zij weet natuurlijk, dat het Nebi Moessa (= Profeet Mozes) feest wezen zal, wanneer de volgende maan vol is. Zij heeft van haren meester Abdoel Salaäm mooie geschenken gekregen: een rok met bonte banen, een veelkleurigen borstdoek en een gouden Turksch pond om aan een kettinkje te dragen. Zij zal ook drie dagen vrij krijgen, om ter bedevaart te gaan naar het graf van den Profeet Mozes, dat niet ver van Jericho is.

‘Amni,’ zeg ik: ‘ook ik zal naar het graf van Nebi Moessa gaan ter bedevaart.’

‘Nee, Heer,’ zegt zij dadelijk fel en vijandig: ‘dat is alleen voor Moslems. Niet voor Joden.’

‘Gij, Amni,’ zegt de Heer des kleinen tuinhuisjes met eene voorzichtige wraakzuchtigheid. ‘Gij, Amni,’ zegt hij, ‘hebt weinig verstand. Nebi Moessa zelf was een Jood.’

Dit is het vreeselijke. Wanneer de chawadja had gezegd, dat hare ouders - zij zijn dood, Min Allah! - dat hare ouders christenen of joden waren geweest, 't was erg. Maar niet zo erg als dit. Zij is sprakeloos. En dat wil wat zeggen. Eindelijk stoot zij uit: ‘Gij zegt strafbare woorden, Heer.’

II.

Wij denken, dat het wel rustig blijven zal. De Regeering neemt maatregelen. Nebi Moessa is eigenlijk geen godsdienstig feest. Het is ingesteld om tegelijk met het Grieksche Paaschfeest, wanneer duizenden en duizenden pelgrims kwamen te Jeruzalem en Jericho, ook duizenden en duizenden Mohammedanen hier te hebben. En nu doet de wijze regeering precies hetzelfde. Zij laat militaire manoeuvres en wedstrijden houden, precies toevallig eigenlijk met Nebi Moessa. Het is ook precies toevallig, dat er iederen dag vliegmaschinen waren over de stad Jeruzalem. Evenzoo is het toevallig, dat er voortdurend militaire auto's gaan langs de groote wegen Hebron, Jaffa en Sechem.

Er is óók wel eene kleine moeilijkheid. De Groot-Mufti van Jeruzalem, Kamil Effendi el Hussein, is gestorven. Min Allah! Hij is héél lang ziek geweest en hij was nog geen vijftig jaar. Meskien! Natuurlijk moeten wij nu een nieuwen Mufti hebben. Sinds onheugelijke jaren is de hooge waardigheid in de familie Hussein geweest. ‘Sinds Mohammed,’ zegt Adil onverschrokken. Nu zou Amien Effendi el Hussein Mufti moeten worden. Maar hij heeft een héél zwart anti-Zionistisch verleden. Toch hebben wij gehoord, dat de Mandoeb es Sami, gij noemt dat Sir Herbert Samuël, zich niet vijandig betoonen zal. Maar dat is mis gegaan. In het kiescollege kreeg sjeikh Jarallah achttien stemmen, sjeikh El-Chaldi zeventien, sjeikh Bouderie twaalf. En sjeikh Amien el Hussein maar negen! Meskien! De Zagjoenien, die gij Zionisten noemt, waren heel tevreden. Want de sjeikh Jarallah is een groot vriend van de Zagjoenien. Zijn vader was de Arabische leermeester van Daoud Effendi, gezegd Mijnheer Yellin. Maar er is dadelijk tegen deze verkiezing geprotesteerd. De Mandoeb es Sami mag het weder uitzoeken.

Zaterdag ben ik de Kadi tegengekomen bij de Jaffapoort. Nee, de Kadi van Jeruzalem is niet tevreden.

‘Och, och,’ schud ik mijn eerwaardig hoofd ‘hoe droevig voor den sjeikh Amien - hij had er zo zeker op gerekend.’

‘Mijn vriend,’ zegt de Kadi van Jeruzalem: ‘het komt sjeikh Amien toe.... Allah weet het.’ Ik wil nu wel eens weten wie er in gestookt heeft. De Mandoeb es Sami? ‘Heelemaal niet,’ zegt de Kadi, ‘dat is een wijs en eerlijk man.’ Misschien de Mouschtaschar el Adelië, kortaf Mr. Norman Bentwich? Ook niet, zegt de Kadi. En ook Daoed Effendi heeft het niet gedaan. En dan zegt de Kadi van Jeruzalem een héél wijs woord: ‘Mijn vriend,’ zegt hij, ‘het is de bolitiek’. Want een p kunnen onze Arabische vrienden niet zeggen.

III.

Het zal wel rustig blijven. Vrijdag voor een week is de gouverneur, generaal Storrs, naar de Omar Moskee gegaan. En hij heeft de verzamelde scharen aangespoord tot orde en rust. Er is toen ook eene groote demonstratie gehouden ten gunste van Amien el Husseini als Mufti.

Moessa Kazem Pasja el Husseini. Hij is voorzitter van het anti-Zionistische Arabische Congres te Haïfa en ook van den Permanenten Raad, die daaruit gekozen is. Hij heeft eene proclamatie tot het volk gericht, waarin zij worden aangemaand zich rustig te houden.

Wij hebben hier van de week in de couranten gelezen, dat Moessa Kazem Pasja brieven had gekregen uit Amsterdam over de oprichting van eene anti-Zionistische vereeniging aldaar. Natuurlijk ben ik dat Moessa Kazem Pasja gaan vragen. Het is waar, zeide Moessa Kazem Pasja. Hij had uit Londen daarover een brief gekregen. Maar de tijd was nog niet gekomen mij te zeggen, wie de Hollandsche leiders van die vereeniging waren. Hij zou spoedig met eene Arabische delegatie op reis gaan. En dan ook Holland bezoeken. Min Allah!

IV.

Alles is zoo rustig. De zachte dagen. En de avonden, die zoel en zoet zijn. Ik ben naar Ramallah gereden met Machmoed Effendi el Husseini. Hij is héél boos en héél verdrietig, dat de waardigheid van Groot-Mufti uit hunne familie gaat. ‘Sinds Mohammed’, verzekert Adil: bij het leven van den Profeet! Wij hebben Donderdagavond een liefdadigheidsbal gehad bij Sir Herbert Samuël, die daarvoor zijn Huis op den Olijfberg had uitgeleend. Er was weder het uitrijden in den maneschijn, die opkomt. Het heeft daarbinnen: de muziek, het dwaze ijdele bedrijven en het zeggen: is dit Jeruzalem, Jeruzalem? Onder de vele Amerikaansche Joden is er spanning wegens de twist tussen Weizmann en Brandeis. Er zijn weinig Mohammedanen. Er is Adil, en er is Ismaël Bey el Husseini, oud-directeur van het Onderwijs en Lid van den Palestina-staatsraad. Hij verzekert mij, dat Amien Effendi Mufti moet worden. ‘Ja’, zegt Adil: ‘de Husseinies zijn altijd Groot-Mufti geweest. Sinds Mohammed... de Jarallah's, de Chaldi's... de Bouderi's zijn allemaal mindere families... en de familie van de Kadi is heelemaal niets’.

Wij rijden terug door een allermooisten maneschijn. Maar wie kan verwachten, dat Ismaël Bey el Husseini onder deze omstandigheden tevreden zal zijn? De regeering

heeft nog geene beslissing genomen. Zij zal dat nu wel uitstellen tot het Nebi Moessafeest.

V.

Vrijdag was de groote dag. Dan wordt de groote groene vlag van Jeruzalem gebracht naar het oude familiehuis van de Husseinies in de oude stad. De Mufti komt de vlag daar zegenen. Men brengt ze in optocht naar de Omar Moskee, die al deze dagen voor ongeloofigen gesloten is. Van de Omar Moskee gaat het in een urenlangen tocht met duizenden tot aan een punt aan den weg van Jericho tegenover de Moskee. Daar neemt de menigte afscheid van de vlag. Zij gaan naar Jeruzalem terug. De Mufti rijdt naar Nebi Moessa. Heel de week is er een gaan en komen van bedevaartgangers. Precies na een week wordt de vlag weder teruggebracht.

Des vrijdagmorgens ben ik naar het oude huis van de Husseinies in de stad gegaan. Het was alles rustig. Alle menschen en alle kinderen hebben nieuwe kleeren aan. De moeder van den kleinen Hassan heeft hem een mooi pakje gemaakt van wit en blauw. Er zijn overal soldaten. Er zijn overal agenten. Maar zacht. Niet opvallend. Niet tartend. Zij gaan twee aan twee in gewonen wandelpas, als toevallige feest-meegangers. In het oude familiehuis neemt Machmoed Effendi de eer waar. Wij krijgen kleine kopjes koffie, die de jongere Husseinies rondgeven. Zij zijn allen mooie luie jongens met fijne Europeesche kleeren en een fez. Moessa Kazem Pasja en Ismaël Bey zijn gekomen. De heilige vlaggen zijn al gebracht. Alleen de groote, groene vlag van Jeruzalem ontbreekt nog. Amien Effendi Husseinini brengt haar zelf. Hij wordt met donderend handgeklap begroet. Er is een muziekcors van Indische soldaten. Mohammedanen. Het is alles een jaar geleden. Waar zullen wij het volgende jaar zijn?

VI.

Het Gemeentebestuur van Jeruzalem heeft een groote koningstent opgeslagen aan den weg naar Jericho. Alle nette menschen van Jeruzalem hebben eene uitnodiging gekregen om den stoet daar te zien voorbijtrekken. De Mandoeb es Sami zal er ook zijn. Wij gaat met ons tweeën: Herman Struck, de Duitsche schilder. Een van de beste leden van Mizrachie. Wanneer wij er twintig zóó hadden, zou het uit zijn met het wanbeheer van de egoïstische propagandisten.

Nu zuchten wij. Het is een mooie dag. De heuvelen van de stad tot de tentplaats vol duizenden felle kijkers. Wij hooren, dat Sir Herbert eene geheele dag naar Nebi Moessa zal gaan. Hij neemt alles mede volgens de ritus van het Joodsche Paaschfeest. Er is wel iets veranderd in dit jaar. Maar dit is toch de opbouw van het Land niet. Het is héél aardig als het er bij komt. Maar wanneer het alles is, dan is het niets. Herman Struck is in achttien jaar niet in het Land geweest. Hij is optimistisch. Maar hij blijft niet. Wij hebben hier een prachtig gezicht op den Oostmuur van Jeruzalem, verdeeld door de moskeeën en de cypressen. Struck geniet het in een groote vreugde. Ik denk aan het deficit van de wegwerkers te Sarafend. Ik hoor, dat het den Hollandschen chaloetziem tegenslaat. Het leek weer zoo eenvoudig: een nieuw systeem, van intensieve groentebouw. Over een jaar zou geen Arabier meer een

stukje groente kweken. Nu hooren wij van twist in hunne kewoetsch bij Haïfa. Van dreigende tekorten. Neen, ik kan mij niet verheugen over de harmonische verdeeling van den Oostelijken Muur met moskeeën en cypressen.

Als de stoet voor de tent gekomen is, houdt generaal Storrs eene redevoering in het Arabisch. Sir Herbert zegt enkele vriendelijke woorden Engelsch. En er wordt weer gedemonstreerd voor Hadj Amien Effendi el Husseini als Groot-Mufti.

VII.

Zondag was de gevaarlijke dag. De bedevaartgangers komen van Hebron en de omgelegen dorpen. Enige duizenden. Moede van hunnen langen tocht. Nu heeft de regering sterke maatregelen genomen. De Jaffapoort is machtig bewaakt. Er staat de Indische ruitery, lansen met vlaggetjes, wit en rood. Ieder man heeft zijn geweer naast zich hangen. De grijze oorlogsauto's varen, zwaar met hun pantsering en met hun wapens. De Jaffastraat staat vol. De winkels van de Christenen zijn gesloten voor den Zondag. De Grieken hebben Paaschfeest. Zij gaan met groote palmentakken. Generaal Storrs komt aangereden. Zelf aan het hoofd van zijn bemanning.

En er is niets gebeurd. Zij zijn rustig door de oude stad naar de Omar moskee getrokken. Vrijdag is nog even een dag van spanning als allen terugkomen. Maar het erge is voorbij. De stad is ontspannen. Er zijn soldatenfeesten vandaag. Er was een fakkeloptocht gisteravond. Alle menschen gedenken hoe het een jaar geleden was. In het hotel van den eerwaarden Jerachmiël Amdursky, waar verleden jaar de Joodsche gewonden werden binnengebracht, is nu alles vreedzaam en duur. En generaal Storrs heeft de jongens van het weeshuis van de heer Goldsmit een mooie voetbal cadeau gedaan, ter herinnering aan zijn laatste bezoek.

Nr 227 Weder afwachten⁺

⁺21-5 1921 A., 5. Gedat.

Jeruzalem 28 april

Gedurende de tusschendagen van het Paaschfeest verschijnen de Joodsche couranten niet. Wij krijgen alleen bulletins met de telegrammen en héél enkele berichten. Hoe zalig is eene lente zonder couranten. En wij wachten nu maar weder af. Minister Churchill heeft beloofd dat hij in de eerste dagen van Mei in het Parlement spreken zal over zijn Oostersche reis en over de toekomst van de mandaatlanden Palestina en Mesopotamië. Wij zullen dan zien, wat de waarde is van Churchill's beloften en vertoogen aan Joden en Arabieren beiden. De *Jewish Chronicle* beklaagt zich over de vaagheid. Nog altijd hebben we geen verklaring van de woorden 'Joodsch Nationaal Tehuis'. De voorstelling, die minister Churchill en de onderminister Amery geven van de positie der Joden in Palestina acht de *Chronicle* volkomen onbevredigend. De *Jewish Chronicle* is een van de beste Zionistische bladen. Hij ziet de fouten zoowel bij de Engelsche Regeering, de Zionistische leiders als bij het Joodsche Volk. Waarschijnlijk wil de Engelsche Regeering eerst eens zien, welke kracht het Joodsche Volk in Palestina ontwikkelen zal. Daarvan zal afhangen welke rechten men ons geven zal. De vage woorden van het mandaat en van Churchills redevoeringen laten ruimte genoeg. Zonder de Balfourdeclaratie bepaald woordbreukig

in te trekken, kan men ze verwateren tot zij geen kracht meer heeft. Wij zouden natuurlijk liever zien, dat de Engelsche Regeering ons nu reeds perspectieven opende, die het Joodsche Volk tot daden zouden opwekken. Beide partijen zeggen: 'Na u. Gij eerst.'

II.

Alle berichten uit Engeland zijn het daarover eens: de algemeene geest is er afkeerig van alle imperialisme. En geneigd tot de uiterste zuinigheid. De 'Britsche belastingbetaler' is er nu koning. Zeker zal Minister Churchill alles doen om te bezuinigen zonder verzwakking van de strategische positie.

Het leger in Palestina. Sir Herbert Samuel heeft hier wonderen gedaan in het kalmeeren van onrustige gemoederen en in het innen van booze harten. Er is eigenlijk bijna niemand, die publiek tegen hem optreedt. Ieder van zijn glimlachen maakt een Engelsch soldaatje in Palestina overbodig. Toch moeten er ook hier soldaatjes zijn. Sir Herbert heeft in de laatste zitting van den Palestinaraad over de weermacht gesproken. Er blijft een aantal Engelsche troepen. Daarnaast komt eene vrijwillige Palestinensische militie, bestaande uit Joden en Arabieren. Diensttijd en soldij zijn nog niet definitief vastgesteld. Bijzondere belastingen zullen voor deze militie niet noodig zijn. Noch zullen andere noodige uitgaven daarvoor worden nagelaten. Het geld zal zóó worden gevonden: verschillende baten, die vroeger aan de Ottoman (Public Debts) werden afgedragen, komen nu in de Palestinensische schatkist. Zij bedragen per jaar ongeveer driehonderd duizend Pond. Daarentegen moet Palestina bijdragen in de staatsschuld van Turkije van vóór den oorlog jaarlijks ongeveer tweehonderd duizend pond. Het verschil tusschen die twee bedragen zal dan dienen voor de weermacht. Bovendien hoopt men dan op de politie te kunnen bezuinigen. Men schijnt aparte Arabische en Joodsche formaties te willen maken. Gemengde formaties zijn te lastig met de taal, met het ritueele eten enz. Sir Herbert heeft uitdrukkelijk gezegd, dat nu noch later verplichte militaire dienstplicht zal worden ingevoerd.

III.

Zuinigheid en geen imperialisme. Transjordanië of Oost-Palestina, gelijk de Joodsche bladen zeggen. De Joodsche nationalisten wilden Transjordanië liefst gewoon een deel van Palestina zien. Dat schijnt nu toch niet te gebeuren. Men houdt het als het ware in reserve. Laten wij eerst in West-Palestina eens toonen, wat wij kunnen. Voorloopig komt Oost-Palestina onder den Emir Abdullah, den tweeden zoon van den koning van Mekka. Hij krijgt een Engelschen raadsman naast zich, die direct onder Sir Herbert Samuel staat. Als zoodanig zal optreden majoor Abramson, van joodsche afkomst, die als gouverneur van Hebron zeer heeft voldaan. De Emir Abdullah heeft hier met Churchill en met Sir Herbert gesproken. En Sir Herbert heeft hem bezocht te Amman, samen met kolonel Lawrence, den adviseur van Churchill voor Arabische zaken. Emir Abdullah kan nu eens toonen, wat hij kan. De groote vraag is natuurlijk of Transjordanië financieel onafhankelijk kan zijn. Wanneer Engeland den Emir met groote subsidies steunen moet, is het misschien goedkooper het land gewoon bij Palestina in te lijven en er een Engelsch garnizoen te leggen.

Maar anderzijds wil men de Arabieren, die een groote vereering hebben voor de Mekkasche koningsfamilie, gunstig stemmen. Emir Abdullah heeft beloofd, dat hij Transjordanië niet zal gebruiken als basis tegen Fransch Syrië. Sir Herbert is veel loyaler tegenover Syrië dan M. Robert de Caix tegenover Palestina. En verder maar weer afwachten.

IV.

En wij zelven? De Engelsche regeering zal wijn of water in de Balfour-declaratie doen, naarmate ons volk sterker zal zijn. Vóór alles hebben we eenheid noodig. En dat is juist precies, wat ons mankeert. Ditmaal heeft de Agoedath Israël het weer gedaan. Er is te Weenen eene conferentie gehouden van vooraanstaande mannen der Agoedah, waaraan ook de opperrabbijn Onderwijzer heeft deelgenomen. Wat daar precies besloten is, weten wij nog niet. Misschien heeft de Agoedah inderdaad geprotesteerd tegen de bepaling in het Mandaats-ontwerp, die de Zionistische organisatie erkent als de politieke vertegenwoordiging van het Joodsche volk. Daarover is hier in het blad *Haäretz* een spektakel geweest. Waarom? Niemand zal de politieke verdiensten ontkennen van de Zionistische leiders Weizmann en Sokolov. Zij hebben een werk gedaan, dat geen andere organisatie kon of wilde doen. En dat ook niemand mogelijk zou hebben geacht. De Balfour-declaratie en San Remo zijn groote mogelijkheden. Wie dat ontkent is dwaas en blind. Maar anderzijds: Palestina is niet gegeven voor een bepaalde organisatie, maar voor een geheel volk. De Zionistische Organisatie kan niet het geheele Joodsche volk vertegenwoordigen, omdat zij niet de geheele Joodsche idee bevat. De Agoedah is evengoed een kind van het Joodsche gezin. Natuurlijk is het lastig nog weder te moeten samenwerken met eene organisatie meer. Gelijk het ook heel lastig is, dat er Arabieren in Palestina zijn. Wanneer de Zionistische leiders maar zooveel welwillendheid hadden voor de Agoedah als voor de Arabieren, zou er veel gewonnen zijn. Maar wanneer de Agoedah voor de belangen van zijne Idee opkomt, heet dat een soort van volksverraad. Zoo komen wij nooit tot eenheid. En dan vervliegen alle mooie mogelijkheden van Balfour-declaratie en San Remo tot niets. De Mizrachie had hier het mooie, bindende element kunnen zijn. Maar de schoone Mizrachistische Idee is in handen gekomen van een clubje egoïstische ambtenaren, eigenlijk van R.M. Berlin in Amerika en R.J.L. Fischmann hier. En de anderen zijn toch niet veel beter. De *Jewish Chronicle* van 15 April heeft een interview met den voorzitter van Mizrachie, prof. Hermann Pick, waarin nog weer gesproken wordt over het anti-nationale standpunt van Agoedath Israël. Het zijn de betaalde ambtenaren, die ons volk dit aandoen. De Mizrachie werkt voor het Opbouwfonds samen met de algemeene organisatie. Geen wonder: voor het régime van Brandeis zijn deze ambtenaren zoo bang als vleermuizen voor het licht. Zionistische Organisatie, Opbouwfonds, Mizrachie: het is overal hetzelfde: een duister financieel beheer en een staf van ambtenaren, wier vroeger idealisme allang is ondergegaan in strijd voor macht en boterham. De Agoedah heeft geen geld. Maar wat wij hier zien, doet ons vreezen, dat het daar precies zoo zou gaan, wanneer er maar geld was. Een congres is niet mogelijk. Maar mogelijk is eene groote publiciteit, die vertrouwen wekt. De mooiste ideeën der Joodsche geschiedenis worden thans hebzuchtig vermoord.

Bijvoorbeeld: ik doe nu maar een greep. Dr. Schönfeld, een van de propagandisten der Mizrachie, heeft in Amsterdam eene lezing gehouden over Palestina, waarvan

men een uitvoerig verslag kan vinden in ons Ochtendblad van 6 April. Het is precies de lezing van een betaalden propagandist, die om geld komt. Met al die kleine sentimenteele listigheidjes, die een enthousiast en onwetend gehoor zoo pakken. Maar daar nu niet over. Hoe is de financieele verhouding tusschen de Zionistische organisatie en de Mizrachie? Voor het eerst lezen wij nu, dat het geld voor de Mizrachistische scholen door de Zionistische organisatie wordt verstrekt. Dr. Schönfeld heeft in Engeland, België en Holland geld gevraagd voor het Paaschfeest der chaloetziem. Wij lezen hier, dat de Amerikaansche Mizrachie in drie, vier maanden dertigduizend dollar naar Palestina heeft gezonden. Waarvoor dient dat, als het niet voor de scholen is? Geen wonder, dat Mizrachie tegen Brandeis is. En voor het Oupbouwfonds. De Mizrachie had de eenheid van het Joodsche Volk kunnen tot stand brengen. Maar daarvoor was noodig geweest een idealistische Mizrachistische vrome volksbeweging.

V.

De beroemde Rebbe van Ger, dichtbij Warschau, is hier aangekomen. Wie het verschil weet tusschen eenen Rebbe en eenen Raw, zal begrijpen, dat duizenden Chassidiem naar het station waren gegaan om hem te ontvangen. Hij is haast doodgedrukt. Gelukkig, dat een advocaat die goede zaken maakt, hem in zijn auto uit het gedrang heeft gered. En wat komt de Gerer Rebbe nu doen? Hij heeft in Weenen de Agoedah-conferentie bijgewoond. En hij komt nu volgens sommigen de politieke belangen van de Agoedah bij Sir Herbert Samuel verdedigen. En hij komt vrede stichten tusschen de rabbijnen Diskin en Sonnefeld eenerzijds en Kuk anderzijds. Wij zullen dus wel weer spoedig in nieuwe twisten zitten. Ook weer tusschen Agoedah en Mizrachie. Waarschijnlijk zal Sir Herbert den Gerer Rebbe eeren door hem uit te noodigen, zonder dat de Rebbe een audiëntie behoeft te vragen

VI.

De organisatie van den Jischoeb. Afwachten. Er moesten eigenlijk verkiezingen zijn voor een nieuwe Deputatenvergadering. En ook de tweede zitting van de oude. Maar men durft hen niet goed bijeen te roepen. De strijd tusschen Brandeis en Weizmann, kolonisten en chaloetziem, of hoe de formule voor hetzelfde anders is, mocht daar ook eens uitbreken. Zoo laat men alles maar over aan den Volksraad, waarvan het grootste aantal leden weer belanghebbend is bij de Zionistische fondsen. En dus tegen Brandeis. Men wil ook de quaestie van het vrouwenkiesrecht niet ophalen. Anderzijds kan men ter wille van de democratie toch niet altijd zonder de Deputatenvergadering regeeren. Bijvoorbeeld de organisatie der Joodsche Gemeenten is eene zaak, die dringt. Het bestuur van den Volksraad is nu naar Sir Herbert gegaan en heeft gevraagd alvast den Gemeenteraden het recht te geven belastingen te heffen. Maar het is begrijpelijk, dat Sir Herbert aarzelt. Deze Joodsche Gemeenten worden ook weder op de gewone wijze beheerd: een clubje van ambtenaren, zonder eenige algemeene belangstelling. Misschien zou die belangstelling en dat betere beheer komen, wanneer men gedwongen was te betalen. Sir Herbert zal natuurlijk zoo ver gaan, als hij eerlijkerwijze gaan kan.

(Slot volgt).

Nr 228 Weder afwachten (slot)⁺

⁺22-5 1921 O., 5. Gedat.

Jeruzalem 28 april

VII.

En de opbouw van het land? Er is eene voortdurende immigratie van ongeveer duizend per maand. Cijfers van emigratie zijn den laatsten tijd niet bekend gemaakt. Het grootste gedeelte van de immigranten is ongehuwd en absoluut zonder eenig vermogen. Integendeel moet alles nog voor hen worden betaald. Voor gehuwden is het leven nog veel zwaarder. De Zionistische Organisatie durft in deze omstandigheden het aantal immigranten niet vergrooten.

De arbeiders-organisaties dringen op voortdurende grotere immigratie aan. 'Brenge de menschen naar hier', zeggen zij, 'dan zal er ook wel werk wezen'. 'Neen', zeggen de leiders: 'eerst mogelijkheid van arbeid'. In de arbeiderspers kan men scherpe brieven lezen, gewisseld tusschen arbeiders-leiders en de organisatie te Londen. Sokolov is hier. Men heeft hem verzocht althans te willen zorgen, dat de chaloetziem, die onder weg zijn, hier kunnen komen. Het is een moeilijke toestand. Wij moeten geen geld hebben zonder menschen. En ook niet alleen menschen zonder geld. Maar menschen met geld, die hier willen blijven en landbouw en industrie tot bloei kunnen brengen. Het arbeiders-weekblad *Kontreis* wijst erop, dat de vooruitzichten niet zoo schitterend zijn. Verschillende openbare werken loopen binnen korten tijd af. En nieuwe ziet men niet. Het blad klaagt ook over concurrentie van eenen Egyptischen aannemer, die door regeeringsambtenaren bevoordeeld wordt. Waar de Joodsche arbeiders werken, zijn ze nu beter georganiseerd. Toch kan men niet blijven bij eenen jischoeb van wegwerkers. Van alle zijden wordt er op aangedrongen om dit jaar tenminste duizend chaloetziem in den landbouw te plaatsen. Maar op welke wijze? Er groeit hier wel iets. Maar we hebben het gevoel, dat er met onze kracht en met ons geld heel wat meer zou kunnen worden gedaan. Waar precies de schuld zit, is niet te zeggen. Bijvoorbeeld: een van de arbeiders-weekbladen klaagt erover, dat het vaak weken en weken duurt eer een chaloets aan het werk wordt geplaatst. Gedurende al dien tijd leeft hij op kosten van de organisatie. Men moet eenvoudig reservewerk hebben, waaraan zij dadelijk kunnen beginnen. Ik sta tegenover de chaloetziem héél gematigd. Er zijn goeden en er zijn slechten bij. Maar de propagandisten hebben van de chaloetziem een bedelobject gemaakt. Ze moeten ze natuurlijk in het buitenland idealiseeren. Voor de toekomst van het land is het de vraag of ze self-supporting kunnen worden gemaakt. En dat zien we niet. Dat ze mede zouden beginnen hun deel te dragen aan de lasten van de Joodsche gemeenschap zien we heelemaal niet. Honderden chaloetziem zijn op het Paaschfeest naar Jeruzalem gekomen. Het is héél aardig. Maar het kost veel geld. De Mizrachie heeft, gelijk ik reeds heb gezegd, één kewoetsah van ruim dertig man. Over de geheele wereld, ook in Holland, wordt nu gevraagd voor het Paaschfeest van de chaloetziem. En wat zien wij nu? Woensdags voor Paschen zijn de Mizrachistische chaloetziem al in de stad gekomen. Ze blijven daar tien volle dagen werkloos rondloopen, omdat het te lastig is, een keuken voor

hen in te richten op de plaats, waar ze werken. Van die tien dagen zijn drie dagen, dat niet gewerkt mag worden. Men zou wel eens een eerlijke balans van deze en dergelijke fondsen willen zien, gelijk een inzender in de *Chronicle* terecht opmerkt. Het is niet prettig deze dingen te schrijven. Het is natuurlijk veel prettiger, zooals dr. Schönfeld te Amsterdam heeft gedaan, allerlei sentimenteële dwaasheden te vertellen over de chaloetziem. Maar alleen door soberheid, ernst en waarheid kan ons land worden opgebouwd. De zaak is eenvoudig deze: een Arabier, die werkt, heet fellach en dat beteekent doodeenvoudig 'werken'. Een Jood, die werkt, heet 'chaloets', dat 'pionier' beteekent. Komt hij daarentegen uit Jemen, dan is hij weder eenvoudig een Jemeniet.

VIII.

Nu de regentijd om is, hopen wij, dat er zal worden begonnen met het bouwen van huizen. De huizen nood is buitengewoon groot. Er zijn groote compagnieën opgericht. Laat ons nu het groote werk zien. Er is de Palestina Silicate Company Ltd. met een kapitaal van 75.000 Pond. Onder de Directeuren zijn Boris Goldberg en Kremenetsky. Men is reeds begonnen met den bouw van een groote fabriek te Tel Aviv bij Jaffa. Er is de Kedem Bouwmaatschappij met een kapitaal van 30.000 Pond. Er is de Palestine Quarries Syndicate, dat bouwstenen wil houwen met nieuwe machines, volgens een nieuwe methode. Ze hebben een terrein niet ver van Haïfa. Dit alles is particulier, commercieel initiatief. Misschien is dat dan de goede vorm. Als het bouwen op die manier nu maar niet onmogelijk duur wordt.

Wij hooren nu ook iets meer van de havenplannen. Voor Jaffa bestaat een plan van den ingenieur Van Konijnenburg voor de firma A.J. Bos. Het eerste gedeelte zal vijfhonderdduizend Pond kosten en drie jaren vorderen. Daarentegen zal een waardevol stuk land worden drooggemaakt. Het plan is ter plaatse onderzocht voor de Regeering door eenen ingenieur van de firma Armstrong, Whitworth Ltd. Voor Haïfa bestaat een plan van Engelsche ingenieurs, dat door een Regeerings-commissie wordt onderzocht.

IX.

En onze Arabische vrienden? Oproerig zijn ze niet. Maar politiek roerig zijn ze wel. Er wordt een algemeen Congres samengeropen te Geneve van afgevaardigden van alle Arabisch-sprekende landen. Behalve dat zenden de Palestinensische Arabieren nog eene anti-Zionistische delegatie naar Londen, Parijs en naar Amerika. Er zijn hier twee Amerikaansche journalisten geweest. Van de *Chicago Daily News* en van de *New York World*. De Arabische journalisten hebben hun een thee aangeboden. En de Amerikanen hebben beloofd, dat zij de Arabische beweging zullen steunen.

Sir Herbert heeft Beisan bezocht in het Noorden. Vandaar is hij naar Tiberias gegaan. Er is te Beisan een zeer ingewikkelde landquaestie, en de Bedouïenen daar zijn niet tevreden met de regeling, die de Regeering heeft voorgesteld. Er schijnt zelfs een begin van een kleine demonstratie te zijn geweest. Natuurlijk is dat hier schromelijk overdreven en de Regeering heeft officieel verklaard, dat er niets gebeurd is. Maar landquaesties zijn altijd een mooi propaganda-materiaal. Het bezoek van

Sir Herbert te Beisan is merkwaardig om de verklaring, die hij van de Balfour-declaratie gegeven heeft: 'De Balfour-declaratie zegt niet, dat Palestina aan de Joden gegeven is, maar dat de Joden naar dit land zullen komen en daardoor groot voordeel zullen brengen, omdat er nog héél veel te doen is voor de ontwikkeling van het land, en veel werk voor nieuw-gekomenen.' En dan beseffen wij, dat Sir Herbert een wijs en gematigd man is.

X.

Dit is geen oratio pro domo. Dr. Schönfeld, een van de betaalde hoofdamttenaren van de Mizrachie, heeft te Amsterdam een lezing gehouden over Palestina, waarvan een uitvoerig verslag in ons Ochtendblad van Woensdag 6 April. Dr. Schönfeld heeft gelegenheid gegeven tot het stellen van vragen. En uit het verslag zie ik nu, dat men vooral vragen heeft gesteld over mij. De bedoeling schijnt vooral te zijn geweest mij te betrappen op leugen en bluf. Laat men zich de moeite sparen. Men had geen vragen moeten stellen over mij, maar over Mizrachie en dr. Schönfeld zelf. Wat hij over mij heeft gezegd, is gebeuzel geweest. Ik heb gezegd, en het bestuur van Mizrachie heeft dat in ons blad ontkend, dat Mizrachie veel te dure ambtenaren heeft. Waarom heeft men dr. Schönfeld niet eens gevraagd naar het inkomen, dat hij uit verschillende hoofden heeft. Naar het inkomen van J.L. Fischmann. Naar het aantal ambtenaren en hunne salarissen, die de verschillende Mizrachistische vereenigingen hier hebben. Naar alle bureaux en hunne huurprijzen. Naar het deficiet op het weekblad *Hator*. Waarom heeft men niet eens gevraagd, waarom de Mizrachie in Palestina geen jaarvergadering houdt. En geen bestuursvergadering. En geen plaatselijke ledenvergaderingen. Prof. Pick heeft in Londen gezegd, dat er tweeduizend Mizrachistische chaloetziem zijn gekomen. Hoe weet hij dat? Betalen ze shekel? Hoe zijn ze georganiseerd? Waar werken zij? Wij kennen hier maar een kewoetsah van Mizrachie met ruim dertig leden. Dat zijn de vragen, die men had moeten doen.

Doch dit ter zake. Ik wil nog eens terugkomen op de belofte, die dr. Weizmann den Amsterdamsche orthodoxie heeft gedaan, dat hij in Palestina een grondig onderzoek zou instellen naar de beweerde inbreuken op de Joodsche wetten en dat hij al zijn invloed zou aanwenden om daaraan een einde te maken. Ik heb gezegd en ik herhaal het: hij heeft die belofte niet gehouden. Dr. Pinkhof heeft dr. Schönfeld in Amsterdam daarnaar gevraagd. Inplaats nu precies en zakelijk te vertellen, wat dr. Weizmann precies gedaan heeft, komt dr. Schönfeld met de bewering, dat men ten opzichte van het Palestina-vraagstuk in de eerste plaats geduld moet oefenen. Geduld? Toen Weizmann wegging uit Palestina kon men hem vragen: 'en hoe hebt gij uwe belofte te Amsterdam gedaan, gehouden?' Trouwens: het is nu bijna vier maanden later. Wat heeft dr. Weizmann nu gedaan?

Er is inmiddels nog iets gebeurd. Eenige weken geleden zijn een aantal chaloetziem met paarden en wagens op Zaterdag door Jeruzalem gereden. Het officieele Mizrachistische Weekblad *Hator* van 15 April heeft daartegen sterk geprotesteerd. Het blad wijst erop, dat vertoogen tegen deze 'helden Israëls' niets geven. Maar het wendt zich tot de leiders. En schrijft: 'iedere nieuwe vestiging, die tot nu toe gevestigd is met het geld van de Joodsche gemeenschap is een ongeluk en een ruïne voor de Joodsche orthodoxie'. En: 'er is geen kolonie, geen stad in Palestina, waar het allerheiligste van ons geloof zoo minachtend wordt behandeld als op de farms en de kewoetsoth, die leven van het geld van het Joodsch-Nationaal-Fonds.' En ten slotte:

‘als de leiders van het J.N.F. en zij, die aan het hoofd van den arbeid staan, maar wilden. Als zij maar werkelijk wilden en als zij dat maar eens precies zeiden, zooals zij toch ook voor andere belangen ook wel met alle macht weten op te komen, dan zouden zulke dingen niet voorkomen.’ Nietwaar: wanneer dr. Weizmann nu inderdaad eenige maanden geleden een grondig onderzoek had ingesteld en al zijnen invloed had aangewend, dan zou het Mizrachistische blad dat toch nu wel vermeld hebben. Ditmaal heeft het protest geholpen. Deze chaloetziem hebben eenen scherpen brief gekregen, geteekend door dr. Eder en dr. Ruppin, met de boodschap, dat het budget voor hun kewoetsoth zal worden ingetrokken, wanneer zij weder zóó openlijk aanstoot geven. Thuis kunnen zij natuurlijk doen wat zij willen.

Het is hier alles verward, moeilijk, problematisch. Toch groeit er wel wat. Maar wij moeten eerlijk zijn en openhartig, naar binnen en naar buiten. Geen vrees voor propaganda en voor applaus. Wij zien hier den toestand toch beter dan de buitenlanders. Vanavond beginnen de laatste dagen van het Paaschfeest. Moge het werkelijk een feest van bevrijding zijn. Wij moeten ons vrij maken van alle valsche propaganda en van alle flauwe sentimentaliteit. Als wij met eenvoud en waarheid er niet komen, zonder die zeker niet. En voorts maar afwachten.

Nr 229 Het land in onrust⁺

⁺23-5 1921 A., 5. Gedat.

Jeruzalem 4 mei

Het Land in onrust. En Jaffa in opstand. Meer dan dertig van onze dooden hebben wij reeds te Tel-Aviv begraven. Nog iederen dag sterven de gewonden. Wie had dat gedacht! Het feest van Nebi Moussa, het gevaarlijke Mohammedaansche feest voorbij gegaan zonder booze gebeurtenis. En nu de opstand van Jaffa uitgebroken op den eersten Mei. Natuurlijk zullen onze vijanden wel weer zeggen, dat het de schuld is van de Joodsche socialistische arbeiders, die, overigens met verlof van de Regeering, een optocht hebben gehouden. Het schijnt, dat de Mopsen, de Joodsche bolsjewieksche arbeiders, dien optocht in de war hebben gestuurd. Wat er verder precies gebeurd is, weten wij niet zeker. Maar het schijnt, dat de overvallen van Arabieren tegen de Joden, al begonnen zijn vóór de botsing tusschen de beide Joodsche optochten en in een geheel ander stadsdeel. Wel hebben de Mopsen bolsjewieksche plakaten aangeplakt, ook in het Arabisch, te Jaffa en te Jeruzalem. Zij zijn door de politie afgescheurd. Maar de zachtmoedige, ordelievende kaaiwerkers van Jaffa zijn over die bolsjewistische plakaten zóó boos geworden, dat zij dadelijk alle Joden te lijf moesten gaan. Wij weten al precies wat onze vijanden zeggen zullen.

II.

Zondagmiddag vier uur is het eerste bericht door de telefoon op de Zionistische Commissie gekomen. Het drukste deel van de Jaffastraat. De volle uren van eenen mooien dag. En dadelijk breidt de woede zich uit, de spanning. Men ziet de menschen, die het weten, spreken met de menschen, die het nog niet weten. Men ziet de gezichten veranderen. Het wordt zwoel en woedend te Jeruzalem. De Arabieren, die voor de koffiehuisen zitten, weten het. Wij zien elkander aan met haat. Twee volken haten elkaar altijd. Den geheelen nacht komen de berichten binnen. Er zijn vreeselijke

geruchten: de Arabieren hebben bommen, en handgranaten gehad. Ze hebben de gewonden overgoten met vitriool. Overdreven. Maar de woedende waarheid is al erg genoeg. In een paar uur twintig dooden en meer dan honderd gewonden. Natuurlijk veertig Joodsche winkels uitgeplunderd. Het schijnt wel zeker te zijn, dat de Arabische politie gemeene zaak heeft gemaakt met de roovers. De politie-agenten hebben op de Joden geschoten, zoogenaamd omdat zij de orde verstoorden. Politie-agenten hebben hun nummers van hun uniform genomen, om niet herkend te worden, en daarna hebben ze aan de plundering mede gedaan. Politie-agenten hebben geholpen de deur van het immigrantenhuis in Jaffa open te breken. In dat ééne huis zijn twaalf personen, onder wie eene vrouw, gewoon geslacht. Er zijn er bij, die pas twee dagen te voren in het Land waren gekomen. Tel Aviv, de Joodsche buitenbuurt van Jaffa, is bedreigd, maar rustig gebleven.

Op het oogenblik is de regeering den toestand meester. Er zijn pantser-auto's van Jeruzalem gekomen, kanonnen en ruitery. De weg van Jeruzalem naar Jaffa wordt bewaakt. Men verwacht een oorlogsschip te Jaffa. De verbinding met Tel Aviv is verbroken. Vandaag hebben de Arabieren nog weer gepoogd naar Tel Aviv te komen. Maar de Regeering bleef baas. Gisteren hebben de Arabieren eene delegatie gezonden naar den gouverneur van Jaffa. Ze hebben gevraagd invrijheidstelling van hunne gevangenen en wapens tegen de Joden, die hen willen overvallen! Precies als verleden jaar.

Het is héél moeilijk te weten, wat er te Jaffa gebeurt. Er mag door particulieren niet worden getelefoneerd. Er is censuur op de couranten. Over de oorzaken van den opstand mogen ze niet schrijven, zoolang het officieele rapport daarover niet verschenen is. Maar zóóveel weten we wel, dat het in de omstreken van Jaffa óók niet rustig is. Overvallen op Joodsche koloniën zijn nog niet voorgekomen en men heeft daar eene zelfverdediging voorbereid. Maar de wegen rondom de koloniën zijn niet veilig. Joden, die in de wijngaarden werkten, zijn vermoord. De verbinding met Jaffa en met Jeruzalem is verbroken. Buiten Jaffa zijn in één huis zes personen vermoord. Een hunner, de bekende schrijver J.G. Brenner. Een veertiger, nog in de kracht van zijn werk. En vooral bij de nationale arbeiders zeer geliefd.

Vandaag is, vanuit het gymnasium te Tel-Aviv, de begrafenis geweest van meer dan dertig Joden! Wij weten van degenen, die erbij zijn geweest, dat het verschrikkelijk was. Het grootste deel jonge mannen en pas in het land.

Wij hooren telkens van onrust op andere plaatsen: Haïfa, Zichron Jaäcob, Galilea. Maar 't is nog niet waar. Haïfa is een gevaarlijke plaats. Onder de Arabieren is de stemming opgewonden. Natuurlijk gelooven zij absoluut, dat de bolsjewieksche Joden de aanvallers zijn geweest.

III.

Jeruzalem is in een paniekstemming. Het minste kan eene uitbarsting veroorzaken. Er zijn Arabische biljetten aangeplakt, waarin de bewoners worden opgewekt de Arabische slachtoffers van Haïfa en Jaffa te wreken. Gisterochtend kreeg een politie-agent moeite met een jongen, bij de Jaffapoort. Het drukste punt van de stad, waar de banken en de groote winkels zijn. Paniek. Banken en winkels gesloten. 's Middags paniek in de Jodenstraat. Winkels dicht. Vanmiddag zouden de Arabieren een optocht houden naar sir Herbert Samuel. Winkels dicht. Optocht niet. De een maakt den ander ziek en zenuwachtig. Men is zoo dom geweest de scholen te sluiten

als teeken van rouw. Nu kunnen de onderwijzers en de jongens op hun gemak overal bij zijn.

Er is natuurlijk in deze dagen ook veel noodeloos gedraaf en gewichtig-doenerij. Posing van sommige hypernationale elementen om regeerinkje in de regeering te spelen. De wisseling van telegrammen van troost en bemoediging zal wel spoedig beginnen. Het is juist, wat wij het allerlaatst nodig hebben. Sokolov en dr. Eder zijn dadelijk naar Jaffa gegaan voor de Zionistische Commissie. Eveneens het bestuur van den Volksraad: Ben Zewi, dr. Thon en de onvermijdelijke David Yellin. Alsof wij juist in Jaffa, het centrum van de nationalisten, geen bedreven praters genoeg hebben.

Hier is alles nog zonder geweld gegaan. De jonge Joden zijn natuurlijk woedend. Zij willen het zelfverdedigingscorps van Jabotinsky weer opzetten. Er wordt al druk vergaderd. Men wil de regeering wapens vragen. Maar het is duidelijk, dat de regeering niet een deel van de bevolking wapenen kan. Sir Herbert beweert, dat hij den toestand meester is en meester blijft. In Jaffa is de staat van beleg afgekondigd. Tel Aviv staat onder bevel van den Joodschen kolonel Margolin, met joodsche soldaten. Maar particulieren wapens geven zal de regeering niet doen. Als nu de joodsche jongens maar niet hun zelfverdedigings-gedachte toch doorzetten en in botsing komen met de regeering.

De stemming in de couranten is die van vastberadenheid. Laten de Arabieren niet denken, schrijft Ben Jehoadah, dat wij nu den opbouw van het Joodsch-Nationaal-Tehuis in den steek zullen laten. Integendeel. Overigens zal deze opstand den Arabieren in de oogen van de Engelsche regeering meer kwaad dan goed doen, evenals de opstand in Jeruzalem verleden jaar.

Trouwens, er zijn ook betere Arabieren. Verscheidene hunner te Jaffa hebben joodsche gewonden in huis genomen en goed verzorgd.

IV.

Vandaag was de maandelijksche vergadering van den Adviseerenden Palestinaraad. Sir Herbert heeft zijn verontwaardiging over het gebeurde uitgesproken en verzekerd, dat de schuldigen streng zullen worden gestraft. Enkele leden hebben zich bij zijn woorden aangesloten. Maar toch met eene nuance verschil. De Arabische sprekers vroegen strenge bestraffing van degenen, die het kwaad hebben veroorzaakt. Lees: de Mopsen. De joodsche spreker: van degenen, die de wandaden bedreven; lees: de Arabische kaaiwerkers en politieagenten.

De Regeering kan zich nu nog niet over schuld of onschuld uitspreken. Norman Bentwich, de Legal Secretary, is te Jaffa geweest. Maar leider van het onderzoek is nu mr. Kermack, de procureur-generaal. Daarover zijn de Joden nu al vast zeer ontstemd. Want mr. Kermack was ambtenaar van het Openbaar Ministerie bij den kriegsraad, die Jabotinsky en zijn negentien zoo zwaar heeft gestraft. En hij heeft zich toen laten kennen als niet zeer pro-Joodsch. Men was hier al boos genoeg, dat hij gehandhaafd bleef, ook na de vernietiging van Jabotinsky's vonnis. De Joden voelen zich, precies als verleden jaar, de onschuldig aangevallen partij. Maar het is niet onmogelijk, dat de Engelsche ambtenaren tot de conclusie zullen komen, dat er aan beide zijden schuld is. En dat er aan beide zijden even zwaar moet worden gestraft. Dat is het systeem van verleden jaar geweest. En sommigen vreezen, dat het weder het systeem zal zijn. Maar de Joden willen dat niet. Men moet zich maar eens

voorstellen, dat bijvoorbeeld een van de Joodsche gevangenen ter dood werd veroordeeld.

Voor Sir Herbert is het gebeurde een zware slag. Het faillissement van het stelsel van den milden glimlach en het zachtmoedige beleid. De toover van de glimlach is verbroken. Er is geen nimbus meer.

Wat de politieke gevolgen zijn, zullen we moeten afwachten. Misschien komt men tot het inzicht, dat er een einde moet worden gemaakt aan den toestand van onzekerheid, waarin Palestina staatkundig verkeert. En dat het mandaat nu afgehandeld moet worden. Dat Engeland de Balfourdeclaratie nu ineens zou gaan intrekken, verwacht natuurlijk geen mensch. Maar sommige anti-Joodsche Engelsche ambtenaren beginnen nu al te zeggen, dat men met de doorvoering van de Balfourverklaring niet voorzichtig genoeg kan zijn.

Financieele gevolgen zijn er natuurlijk ook. De groote schade te Jaffa aangericht en de kosten veroorzaakt door het militaire optreden. Verleden jaar heeft de regeering de plunderschade vergoed. Er is nu eene nieuwe politie-verordening, die de Regeering het recht geeft dergelijke kosten en schaden als te Jaffa, te verhalen op de bewoners van een opstandige stad of streek of op een gedeelte daarvan. In theorie kan de regeering dus alle Arabische bewoners van Jaffa aansprakelijk stellen. Maar dat zal men zoo gauw niet doen. En van de kaaiwerkers is niets te halen.

Maar financieel bedenkelijk is vooral, dat Sir Herbert nu niet licht zal toestemmen in eene vermindering van het Engelsche garnizoen. En vooral zal men nu wel heel voorzichtig zijn met de vorming van een Arabisch legioen. Een gemengd Joodsch-Arabisch legioen is nu natuurlijk heelemaal gevaarlijk.

V.

Soms grijnst de historie en wij grijnzen mee. Wij hebben toevallig bezoek van de kolonels Gabriëls en Waters Taylor, twee hoofdamttenaren van de oude administratie. Zij rijden in mooie auto's door deze mooie stad. En zij vertellen niet, wat zij denken. Overigens is het van buiten alles rustig en zonnig. De Engelsche soldaten zijn vanmorgen met groote muziek door de stad getrokken. Zondag begint de vastenmaand van Ramadan. En aan het einde daarvan het Beiramfeest. De Arabieren hopen op een gemeenen opstand in Palestina. Overal. En dan zijn er geen troepen genoeg. En wij? God is met ons. Wij zullen onbevreesd leven en onbevreesd sterven. Mijn buurkinderen spelen al: 'Opstand in Jaffa'. Een van de jongens, die voor Jood speelde, is aardig toegetakeld.

Nr 230 Het land in opstand⁺

⁺25-5 1921 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 9 mei

Verleden week was het land in onrust. Jaffa in opstand. Nu is het land in opstand. Wat zal het de volgende week zijn?

Het is niet mogelijk precies te weten, hoe de toestand is. De geruchten zijn overdreven. De gecensureerde couranten onvolledig. De officieele berichten geflatteerd.

In Jaffa is nu alles rustig. De stad zwaar bezet. Het leven van handel en wandel gaat weder. Er is eene vredes-vergadering gehouden van Joodsche, Mohammedaansche en Christen-afgevaardigden.

Maar de opstand is nu naar de koloniën overgeslagen. De Arabieren van de omgelegen dorpen vallen de koloniën aan. Ze vernielen de velden rondom. Verbranden de wijngaarden en rooven het vee. Alleen van Petach-Tikvah zevenhonderd stuks. Maar de kolonisten zijn gewapend. Zij verdedigen zich dikwijls tegen duizenden, tot Engelsche troepen komen. De vliegmachines bewijzen goede diensten. Bij den aanval op Petach-Tikvah zijn drie Joden gesneuveld, en een groot aantal gewond. De verliezen der Arabieren zijn veel grooter. Een aanval op Rehoboth is door de kolonisten afgeslagen, Rischon le Zion is nog niet aangevallen. Twee kleine vestigingen in de buurt zijn ontruimd. Veel schade aangericht.

Haïfa is rustig. Met een oorlogsschip op de reede. De gouverneur heeft de notabelen der verschillende gemeenten samengeropen en tot rust aangemaand. Gedera is door tweeduizend Arabieren aangevallen. De kolonisten hebben zich staande gehouden tot de troepen kwamen en een vliegmaschine. Er is voor vijftigduizend pond geroofd en gebrand. Onder de gedoode roovers bevonden zich politie-agenten uit Toelkarem.

In de steden Safed en Tiberias is het rustig met mannen en mitrailleurs. De koloniën en hoeven in Galilea zijn nog niet aangevallen. Maar de Bedouiënen daar geraken in beweging. Er schijnt evenwel genoeg militair te zijn. De Fransche Hauran is natuurlijk onbetrouwbaar. Maar het Engelsche Transjordanië rustig.

Sechem was natuurlijk opgewonden. Maar er wonen geene Joden en er zijn geene Joodsche koloniën rondom.

Ramleh bij Jaffa is onrustig geweest. Maar de Arabische notabelen zelven hebben daar gewelddaden voorkomen.

Gaza met een kleine Joodsche bevolking is opgewonden. Men heeft van den gouverneur de wegzending der Joden uit de stad geëischt. Er zijn troepen heengezonden.

Het district van Berseba is rustig. Een hulde voor den gouverneur. In Hebron is op eenen ouden rabbijn geschoten en er is militair heengezonden.

Jeruzalem is rustig. In de regeeringsberichten wordt nog onderscheiden tusschen 'rustig' en 'volkomen rustig'. De stad wordt goed bewaakt door Engelsche soldaten, die zoo overal wat staan en wat gaan, zonder dat het erg opvalt. Bovendien is hier een patent aantal Joodsche politie-agenten. En de jonge Joden zelf bewaken de buitenwijken. Ze hebben gelijk. Het is noodig. En de Regeering heeft na alles wat buiten de stad gebeurd is, geen recht veel daartegen te zeggen. De gouverneur, generaal Ronald Storrs, doet wat hij kan. Hij inspecteert zelf voortdurend de geheele stad. Hij vergadert met de notabelen. Hij verzekert ons, dat hij den toestand meester is en meester blijft. Er is geene paniekstemming meer. Zóó is ongeveer de feitelijke toestand.

II.

De Regeering neemt nu maatregelen. In alle steden en koloniën zijn troepen. Er komen nog oorlogsschepen in de havens. Maar of er genoeg troepen zijn, wanneer het tot een algemeen opstand komen mocht? De chaloetziem, die in hun kampen aan de wegen wonen, zijn gewapend. Ze zijn onbevreesd en zij zullen zich het rot wel van het lijf houden.

Het onderzoek naar de oorzaken is in vollen gang. Er is een commissie benoemd van drie hooge Engelsche ambtenaren, geen anti-Zionisten. Aan die commissie zijn drie adviseerende leden toegevoegd, een Jood, een Christen, één Mohammedaan: Aref Pascha el Dajani, een der anti-Zionistische leiders. Een aantal gevangenen te Jaffa zijn tegen borgstelling vrijgelaten. Twee Joden uit Haïfa, die op den eersten Mei onjoodsche redevoeringen hebben gehouden, zijn gearresteerd en naar Akko gezonden. De Regeering heeft een aantal lastige lieden gedwongen tot het stellen van zekerheid voor goed gedrag, eene bevoegdheid, waartoe zij op grond van de nieuwe politie-verordening het recht heeft. Er is ook opgave van schade gevraagd, denkelijk wel met de bedoeling die te vergoeden. Maar op wien zal 't worden verhaald?

Wat de waardeering der feiten betreft: de Arabische couranten wijzen erop, dat de Balfourpolitiek Palestina in een toestand van opstand en van onrust heeft gebracht, erger dan ooit. De doorzetting van deze politiek zal den Engelschen belastingbetaler nog héél wat kosten en den bewoners van Palestina nog veel bloed en goed. De Joodsche couranten wijzen erop, dat nu juist de opbouw van het Joodsch Nationaal Tehuis met macht en met toewijding moet worden voortgezet.

III.

Op het oogenblik lijkt de grootste onrust weder voorbij. Zal zij weder opkomen? Er zijn er, die meenen, dat de opstand slechts een uiting is van de gewone voorjaars-onrust. En dat wij weder een jaar van rust zullen hebben. Andere meenen, dat dit slechts een begin is. Zij vreezen eenen doorlopenden toestand van wanbehagen. Ook al in verband met de vele processen, die zullen volgen. De glimlach van Sir Herbert heeft afgedaan. Hoe hooger glimlach hoe dieper val. Men zegt, dat de immigratie geheel zal worden stopgezet, om de Arabieren in de steden niet te verbitteren door het gezicht van lediggaande chaloetziem. Als Sir Herbert dat doet, krijgt hij alle Joodsche nationalistes tegen zich.

Sommigen meenen, dat de Arabieren afgeschrikt zullen zijn door de betrekkelijk groote verliezen, die zij geleden hebben. Zij zien, dat de Joodsche kolonisten onbevreesd zijn en gewapend. En de Regeering doet nu wat zij kan. Anderen meenen, dat de wraakzucht van de Arabieren geprikkeld is. Onder de gedooden bij Petach Tikvah bevindt zich ook de sjeikh van Aboe Kisk. De aanvallen op de Joodsche koloniën zijn gedaan door de Arabieren van de omgelegen dorpen, die sinds jaren in de koloniën werken en daardoor tot welvaart zijn gekomen. Misschien heeft deze ramp voor gevolg, dat de kolonisten nu verder geen Arabische werklieden meer zullen nemen, doch enkel Joodsche. Maar velen zeggen, dat die weder te duur zijn.

IV.

De oorzaken van den opstand zijn niet gemakkelijk aan te geven. Bij de betere klassen der Arabieren is een haat tegen de Zionisten. De Zionistische Commissie is vooral in den beginne zonder den noodigen tact opgetreden. De Zionistenhaat gaat over in Jodenhaat, die hier vroeger vreemd was. Het gebruik van het Hebreeuwsch als officieele taal verbittert. Vooral omdat er voortdurend kleine conflicten zijn, uitgelokt

door Joden, die per sé Hebreeuwsch willen spreken met ambtenaren, die 't niet verstaan. De chaloetziem irriteeren. Er zijn er misschien zooveel niet. Maar ze hebben hun eethuis in de drukke Jaffastraat. Ze loopen daar den geheelen dag. Ze zijn altijd in het Postkantoor. Voor den Arabier is iedere chaloetz een bolsjewiek. Vooral de tamelijk vrijgevochten Oosteuropesche meisjes vallen erg op. De mindere Arabieren, die ten slotte het gemeene werk doen, hebben tegen de Joden den haat, die ieder volk tegen ieder ander volk heeft. Te Jaffa hebben de havenwerkers te lijden van concurrentie van beter toegeruste Joden.

Velen zijn de autoritaire ambtenarenregering van Sir Herbert Samuel moede. Ze denken, dat er wel eene volksregering zou zijn, wanneer de Zionistische quaestie er niet was. Een Palestinensische volksregering zou nu alle Joodsche immigratie verbieden.

Men zegt, dat Moskou in samenwerking met Moestapha Kemal Pascha hier Mohammedaansche stokers heeft gezonden, om onrust te maken tusschen de Joden en de Arabieren. Engeland zou daardoor in moeite komen, ook in Britsch-Indië. Misschien stookt Frankrijk. Een onrustig Palestina is natuurlijk een reclame voor een rustig Syrië. Italië staat samen met Moestapha Kemal Pascha. Zeker is het, dat onder de Fellachen geruchten liepen, dat Frankrijk en Italië een ultimatum tot Engeland hadden gericht ten gunste van de Arabieren.

In hoeverre een actie van Joodsche bolsjewieken op 1 Mei de aanleiding is geweest tot het uitbreken van de onlusten, zal moeten blijken.

V.

De gevolgen kunnen nog niet worden overzien. Zal de Engelsche politiek onveranderd blijven? Gaat Sir Herbert heen? Of blijft hij en wordt de glimlach vervangen door de vuist? Of blijft hij met den glimlach? Misschien zal het gebeurde van goeden invloed zijn op de bijlegging van den twist tusschen de Russische en de Amerikaansche Zionisten. Op de mogelijkheid van een vervanging van Arabische arbeiders door Joodsche heb ik reeds gewezen.

Jabotinsky zal nu wel meer dan ooit overtuigd zijn van de noodzakelijkheid van een joodsche zelfverdediging over het geheele land. Eveneens van een meer activistische politiek tegenover Sir Herbert. Wat er nu gebeurd is, heeft hij voorspeld. Het is héél aardig, dat Sir Herbert af en toe ter synagoge gaat. En het is ook héél aardig, dat een kleine klik van babbelaars zooveel invloed heeft in Joodsche zaken. Maar 't was misschien nog aardiger geweest, wanneer hij de werkelijk rechtvaardige Joodsche eischen had gehandhaafd. Is het billijk, dat zich practisch géén Jood te Sechem vestigen kan? Kapitein Alexander Aronssohn D.S.O., die hier in 't land geboren is, heeft al maanden geleden de noodlottige gevolgen van den glimlach voorspeld. Maar Aronssohn, die hier vroeger eene regeeringsbetrekking had, is nu niet meer in de regering werkzaam.

En wie verheugen zich? Natuurlijk Generaal Bols, Sir Herberts militaire voorganger. Waarom moest hij in staat zijn te voorkomen, wat Sir Herbert niet voorkomen kon? En de ramp is dit jaar héél wat grooter, al bleef Jeruzalem tot heden vrij. Ook de kolonels Waters Taylor en Gabriëls, vroeger hier werkzaam, zullen hunne tranen wel opkunnen.

VI.

Natuurlijk zullen onze propagandisten en onze collectanten van onze ramp wel weer gebruik maken. Wij zouden nu liefst wel met rust gelaten worden. Een telegram van Weizmann aan den Jischoeb heeft eenen zeer goeden indruk gemaakt. Het was eerlijk en waardig.

Het Hoofdbestuur te Londen heeft een proclamatie uitgegeven. *Doar Hajom* heeft die telegraphisch gekregen. Maar het grootste gedeelte is gecensureerd. Wat er overblijft is luider dan ons lief is. Er wordt vertrouwen uitgesproken in Sir Herbert's systeem. En als dit nu eens niet het juiste bleek te zijn? Wil Londen nu reeds den Jischoeb binden? Men mag benieuwd zijn, wat de arbeiders hier zeggen zullen. Wij hebben hier werk noodig, rust en wijsheid. Misschien gaat de opbouw van het Joodsch Nationaal Tehuis niet zonder vele offers. En dan zullen die offers in bloed en goed ook worden gebracht. Maar wij rillen nu reeds bij de gedachte aan de vele ijdele praters, die hun beuzelend gebabbel zullen beginnen met een woord van hulde aan onze brave gevallenen. De eenige hulde van waarde is rust, werk en wijsheid.

Nr 231 Stilte⁺

⁺1-6 1921 A., 5 Z.d.

Een stilte tusschen twee stormvlagen? Of gaan wij weder een rustigen tijd tegen? Het is stiller geworden. De couranten zijn nog vol rouw-advertenties. Ook vol verhalen van ooggetuigen van groote aanvallen op de Joodsche koloniën. Ze zijn bijna model. Zóó. Er komen groote troepen Arabieren uit omliggende dorpen, waarbij er zijn, die jaren en jaren in zulk eene kolonie hebben gewerkt. Vooraf gaan benden goed bewapende ruiters. Er worden kameelen en ezels medegevoerd voor den buit. Er loopen verhalen, dat de dorpen de Joodsche vrouwen al onderling verdeeld hadden. Maar de kolonisten weten zich staande te houden tot Engelsche troepen komen. En ten slotte verschijnt dan eene vliegmaschine, die de plundersaars verjaagt. Bij een aanval op Petach Tikvah heeft een meisje uit Holland, Clara van Leer, zich zeer bijzonder onderscheiden.

Het schijnt toch, dat de Regeering geen troepen genoeg heeft, om alle joodsche vestigingen te beschermen. Tenminste, allerlei kleine koloniën, die rondom een groote liggen, worden ontruimd, en de bewoners trekken zich in de groote kolonie terug. De verlaten vestiging wordt dan volkomen afgeplunderd. Tot de ontruimde koloniën behoort ook Schunie, bij Haïfa, waar een zestal pionieren uit Holland werken. De schade, ook aan plantages en bewateringswerken, loopt in de schatten.

II.

Groote aanvallen zijn, sinds ik het laatst schreef, niet meer voorgekomen. Maar wel worden telkens alleenrijdende Joden bij de koloniën door benden aangevallen. Zelfs al kent de aangevallene zijn aanvallers, dan is nog het juridische bewijs niet te leveren. Arabieren getuigen niet tegen elkander. De toestand is nu ongeveer zóó: de steden Safed en Tiberias zijn rustig. Eveneens Opper- en Neder-Galilea. Akko, dat altijd rustig was, is ook nu rustig gebleven. Het booze Haïfa is rustig. Maar het district rondom niet. Jaffa is in een voortdurenden staat van opwinding. Een kokende ketel met een prop in de tuit. Om niets ontstaat er telkens een paniek. De handel ligt lam.

Ook het district rondom, waar de groote Joodsche koloniën liggen: Rehoboth, Rischon, Petach-Tikvah is onrustig. Er gaan nog steeds opruiers in de dorpen rond. Delegaties uit de koloniën hebben de aandacht van de regeering daarop gevestigd. In Nes Ziona tusschen Rehoboth en Rischon, is 's nachts door eene bende een geheel huis geplunderd.

Er werd beweerd, dat de kleine vestigingen Koshnië en Ruhamma, tusschen Rehoboth en Berseba in gevaar verkeerden. Maar er is nog niets gebeurd. Rustig zijn Berseba, Hebron en Jericho waar slechts één Joodsch gezin woont.

Jeruzalem is goed bewaakt. De toestand is minder gespannen. De militaire bewaking van de Joodsche binnenstad is vervangen door politie-agenten. Arabieren. En de Joden hebben daartegen geprotesteerd. Losse aanvallen op Joden komen ook hier af en toe voor. De daders zijn niet te vinden.

En Sechem, dat de Arabieren Nabloes noemen. Wat is er in Sechem gebeurd? De Regeering zegt: 'niets gebeurd.' Maar wij weten dat veel beter. Hier beweert men, dat de Arabieren het wapenhuis hebben geplunderd, de bezetting overvallen. Een aantal gedood. Toen zijn de vliegmachines gekomen. En hebben twaalfhonderd Arabieren gedood. Men heeft die zoo gauw niet kunnen begraven en daardoor is de pest uitgebroken. Iedereen gelooft dat. Iedereen gelooft alles. Bijvoorbeeld, dat de Arabische melkboeren vergif in de melk doen en dat daardoor geheele Joodsche gezinnen gestorven zijn. *Doar Hajom* had een bericht over aanvallen van de Arabieren op de Samaritanen te Sechem. Het was niet geschrapd door den censor. Het werd ook niet door de Regeering tegengesproken, wat anders met onjuiste berichten geregeld gebeurt. Wel had de courant twee dagen later eene mededeeling, dat dit bericht bij vergissing geplaatst was. Wat moeten wij nu gelooven?

III.

Over de oorzaken van de woelingen weten we officieel nog niets. De bolsjewieksche proclamaties op 1 Mei waren hoogstens een aanleiding. Sommigen zeggen, dat Frankrijk heeft gestookt. Ook de Paus zou nu weer tegen een min of meer Joodsch Palestina zijn, onder mandaat van het Protestantsche Engeland. De Latijnsche patriarch van Jeruzalem is naar Jaffa gegaan en heeft daar een redevoering gehouden, en gezegd, dat de Arabieren alles zouden bereiken wat zij wilden, indien zij rustig bleven. En de gevolgen? Er is een telegram van het Zionistisch Bureau te Londen, dat wij erop kunnen rekenen, dat Engeland zijn pro-Zionistische Palestina-politiek zal voortzetten. Maar de groote moeilijkheid zit in de kosten van een groot bezettingsleger.

Misschien zal er nu vrede en samenwerking komen tusschen de Russische en de Amerikaansche Zionisten. De moeilijkheid is deze: de Russen willen de plannen opmaken en uitvoeren. En de Amerikanen moeten het geld geven en tevreden zijn met complimenten. Dat willen ze niet. En nu worden ze hier beschouwd als bekrompen egoïsten, ver van het zuivere Ahad-Haämistische Zionisme af. De aanhangers van Oessiskin beweren, dat hij eenmaal door zijn koppigheid het Zionisme heeft gered. Dus heeft hij voor altijd het recht star en koppig te zijn. Hier beginnen zich de gevolgen van de woelingen te vertoonen. De Joodsche boeren in Petach Tikvah hebben besloten, geen Arabisch werkvolk meer te nemen, maar alleen Joden. Ze willen zich ook wat groenten, eieren, melk enz. betreft vrijmaken van de Arabische dorpen. In andere koloniën zal men dit voorbeeld wel volgen. De romantici beweren,

dat de kolonisten dit op de graven van de gevallen gezworen hebben. Hunnerzijds zullen de Joodsche werklieden matig zijn in hun looneischen. Of de koloniën met Joodschen arbeid rendabel zullen zijn? Ook zonder den goedkoopsten Arabischen kinderarbeid? Een boycot dus. Verovering van den arbeid op de Arabieren, gelijk dit vroeger in partij-programma's werd genoemd. Het Arabische werkvolk zal nu elders werk moeten zoeken. Bij de wegen bijvoorbeeld. En daar den Joden concurrentie aandoen. Te Jaffa willen de Arabieren de Joden boycotten, zoowijl bij koop als bij verkoop. En dat beschouwen de Joden als een groot onrecht. Dat gaat natuurlijk niet.

IV.

De Regeering heeft allerlei maatregelen genomen. Militairen. Politie. Papier. Er is een proclamatie tegen het verspreiden van valsche berichten. Er is een proclamatie, dat iedereen, die gestolen goed in zijn bezit heeft, dit moet inleveren. Er is een proclamatie, dat Joodsche en Arabische grondeigenaars, wier landen aan elkander grenzen, honderd meter minstens van de gemeene grens moeten blijven. De musschen controleeren dat. En er is censuur. Natuurlijk is er censuur. En zoo verstandig. In de eerste dagen, toen er geen censuur was, hebben de Joodsche couranten niets gepubliceerd, dat niet absoluut geoorloofd was. Nu verschijnen ze met geheele kolommen wit. Alleen de opschriften blijven staan. Zoo zien we, dat in de Joodsche bladen zijn geschrapt artikelen, die ze uit plaatselijke Arabische bladen hebben overgenomen. Geschrapt zijn verhalen van ooggetuigen. Geschrapt is een artikel tegen Agoedath Israël met den mooien naam: 'Steken van herfstvliegen'. Gecensureerd is in *Doar Hajom* een proclamatie van het Zionistisch Bestuur in Londen. *Palestine Weekly* heeft haar ongeschonden. Geschrapt is in *Doar Hajom* een telegram van Sir Herbert aan dr. Weizmann. Om de lezers aangenaam te stemmen, is alleen het opschrift blijven staan. In *Haäretz* is het telegram te vinden. Het luidt: 'Ik betuig u mijn dank voor het vertrouwen, uitgesproken in uw telegram en in de proclamatie van de Zionistische Organisatie. Ik ben het met de daarin vervatte gedachten geheel eens. Het welslagen van de Joodsche immigratie naar Palestina, die nu voorloopig is stopgezet, hangt geheel af van het beschikbaar zijn van gelden voor een geschikte economische ontwikkeling van het land.'

V.

En dat weten wij dan al weder. De immigratie van Joden naar het Joodsch-Nationaal Tehuis is stop gezet. De indruk daarvan is op de arbeiders hier geweldig. Men moet zwijgen. Maar de spanning is geweldig. Het is de vraag of men op den duur zwijgen zal. De booze voorspelling van onze vijanden is uitgekomen: Sir Herbert is op het oogenblik bij de Joden meer gehaat dan bij de Arabieren. De immigranten, die op zee zijn, zullen waarschijnlijk mogen binnenkomen. Misschien over Egypte, om de havenwerkers van Jaffa en Haïfa niet in hunne nationale sentiment te treffen. Wat dit alles voor de nationalistten hier beteekent, kan men begrijpen. Wij lezen vandaag in de courant van een groep chaloetziem, die met muziek naar het station te Warschau zijn getrokken, op weg naar Palestina.

Tegenover den Jodenlood in Oost-Europa beteekende een duizend immigranten per maand niet veel. Maar op eene bevolking van een tachtig duizend, gelijk in Palestina, beteekent het wel wat. En het is vooral de moreele klap. Sir Herbert zal dezen maatregel wel goed hebben overwogen. Hij moet wel twijfelen of er in de naaste toekomst veel werk zal zijn. Is er geen regeeringswerk meer? Waar blijven nu alle bouwmaatschappijen met hunne groote plannen en beloften voor dadelijk na den regentijd? Waar blijft de ingenieur Ruttenberg met zijn werk voor duizenden en duizenden, dadelijk als de regen ophield? Hebben wij dan niet anders dan propagandisten en collectanten?

VI.

De Arabieren vinden het, in weerwil van hunne verliezen, zoo slecht nog niet. De slappe regeering vreezen ze heelemaal niet. Het praatje doet weer de ronde, dat de regeering toch niet heel hard zal aanpakken uit vrees voor de millioenen Mohammedanen in het Britsche Keizerrijk en vooral in Indië. De anti-Engelsche Moestafa Kemal Pascha heeft te Angora een algemeen Mohammedaansch congres bijeengeroepen en daar zijn ook afgevaardigden van Indië verschenen. Dat wordt hier alles druk besproken. De koffiehuizen en de trottoirs staan niet onder censuur. En zij zijn talrijk. Natuurlijk wordt het praatje van het bolsjewisme onder de Joden verspreid. Moussa Kazem Pascha el Hussein, de leider van het Arabische anti-Zionistische verzet, heeft het nog weder eens gebruikt in een adres aan de regeeringen der geallieerde landen, aan den Paus en aan verschillende groote Engelsche bladen.

De Regeering laat het gerechtelijk onderzoek voortzetten. Sommige Joden zijn weinig te spreken over den Legal Secretary Norman Bentwich, nog wel een Zionist van afkomst, die zijn onpartijdigheid schijnt te willen toonen door de Arabieren te verlichten. Maar het is voor hem een moeilijke taak. Een aantal Mopsen, dat zijn de bolsjewieksche joden, zijn gearresteerd. Men zegt, dat ze allen verbannen zullen worden. Natuurlijk liggen handel en verkeer stil. Wij hooren, dat de touristen afgeschrikt worden. In één Jeruzalemsch hotel zijn in eene week niet minder dan tachtig besproken kamers afbesteld. Er is geen vertrouwen meer. Stilte. Wanneer zal het weer stormen?

(slot volgt)

Nr 232 Stilte *(slot.)*⁺

⁺2-6 1921 O., 5. Z.d.

VII.

Onze belangstelling is natuurlijk thans het meest op rust en onrust gericht. Maar het leven gaat zijn gang. Wij hooren, dat Engeland aan de verschillende Arabische vazalstaten in Voor-Azië een groote mate van autonomie zal geven. Emir Feisoel zal vorst worden in Mesopotamië. De eerste jaren zal hij nog worden bijgestaan door hooge Engelsche raadgevers. Het grootste gedeelte van het Engelsche leger gaat

heen. Het blijft op de Turksche en Koerdische grenzen. Iets dergelijks gebeurt met Transjordanië onder den Emir Abdoellah. Er blijft een zekere band bestaan met Cisjordanië. Ook krijgt Transjordanië een deel van de Palestijnsche invoerrechten, 80,000 pond per maand. In Palestina blijft Engeland bij zijn pro-Zionistische politiek. Men hoopt het mandaat goed te keuren in de maand Juni. En dan de preciese grenzen af te bakenen met Syrië en met Egypte. De Palestijnsche Arabieren zullen nu nog wel meer gaan mopperen, dat Mesopotamië en Transjordanië meer vrijheid krijgen dan Palestina. Maar zoolang de Joden hier eene kleine minderheid zijn, is eene volksregeering onvereinigbaar met de verwezenlijking van de gedachte van een Joodsch-Nationaal Tehuis. De Mekkasche koningsfamilie komt er weder bovenop. Of Frankrijk het gaarne ziet? Engeland en Frankrijk gedragen zich in Voor-Azië als vijanden. Frankrijk is hard tegen Griekenland en vóór Moestapha Kemal Pascha. Engeland anders. Frankrijk stookt in Palestina. Engeland kan vanuit Transjordanië door middel van den Emir Abdoellah Fransch Syrië laten verontrusten. Engeland steunt in Vóór-Azië op de Mekkasche koningsfamilie. Emir Feisoel en Generaal Gouraud zijn doods-vijanden. Maar de pro-Fransche Moestapha Kemal Pascha en de pro-Engelsche Emir Feisoel en Emir Abdoellah zullen elkander als het tijd is wel in vrede en vriendschap vinden. Dat komt óók nog wel.

Men zal hier voorloopig nog wel een goed leger noodig hebben. Men had gedacht 4500 Engelsche soldaten en 3200 Indische en Palestijnsche. Maar de troebelen zullen al deze berekeningen wel wankel maken. De Engelschen willen eenvoudig niet betalen voor een leger in Palestina. Een Palestijnsche militie, vrijwillig, van Arabieren en Joden zou goedkooper zijn. Maar na de laatste gebeurtenissen hebben wij daar geen lust in. De Joden zouden natuurlijk wel gaarne een Joodsch leger willen. De chaloetziem, al zijn ze in Europa anti-militaristen, zouden hier wel dienst nemen. Maar wie zal het betalen? En de Arabieren zouden natuurlijk woedend zijn.

VIII.

En wij zelven? De couranten uit Amerika zijn aangekomen met groote mooie verhalen over de ontvangst van de Zionistische delegatie in Amerika. Nog geen half jaar geleden hebben de Amerikaansche Zionisten met algemeene stemmen op hun congres te Buffalo vertrouwen uitgesproken in mr. Brandeis. Als we nu *Haäretz* lezen, lijkt het of Brandeis dood en vergeten is. Waarschijnlijk volgt de groote massa der Oost-europeesche proletariërs in Amerika Weismann. In vele vergaderingen is Jiddisch gesproken. De rijke Joden schijnen Brandeis trouw te blijven. Het schijnt, dat de Russen een breuk met de Amerikaansche leiders aan willen. Men zegt het openlijk: nu president Wilson is afgetreden hebben wij den democratischen Brandeis niet meer zoo noodig. Joseph Cowen, een van het Hoofdbestuur uit Londen, heeft in eene rede te Parijs, waar ook oppositie is, de Amerikanen uitgemaakt voor Ersatz-zionisten.

Er schijnt een vloek te liggen op alles, wat wij doen. Wij hooren, dat het Joodsch-Nationaal-Fonds zijn hoofdadministratie naar Palestina gaat overbrengen. Goed. Wij hooren, dat het Fonds 6000 H.A. grond heeft gekocht in het dal Jizreël. Heel goed. Tegelijkertijd hooren wij, dat Nehemia de Lieme uit het hoofdbestuur van het Fonds is getreden, omdat hij zich met dien aankoop niet vereenigen kan. Weer oneenigheid! Is hier weer invloed van Oessiskin en dr. Ruppin? Wat zal er in die omstandigheden terecht komen van de Grootte Bestuursvergadering te Praag over

een maand en van het congres in het einde van den zomer? Men zal opstaan ter eere van de gevallen. Daarna zal men rustig doorgaan met babbelen en intrigeeren. Er zullen er hier nog wel meer vallen. En de immigratie staat stop. Wij verheugen ons nu al over de vele reizigers. Wij hebben er geen gebrek aan. J.L. Fischmann, de propagandist van de Mizrachie, is op reis naar Engeland, Amerika en Canada. Het is nog lang geen twee jaar geleden sinds hij uit Amerika hier is gekomen. In den tusschentijd heeft hij tweemaal een groote reis naar Europa gemaakt. Dr. Schönfeld, de inspecteur van het Mizrachistisch onderwijs, is reeds meer dan drie maanden weg. Over een paar maanden begint de groote vacantie, die ook weer drie maanden duurt. Rabbijn Horovics, de vertegenwoordiger van de Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem, is hier drie weken geweest en nu weder voor maanden vertrokken. Hebben de Pekidiem met hun tegenwoordig budget nog wel eenen vasten vertegenwoordiger noodig? Misschien kunnen zij zich daartoe vereenigen met Agoedath Israël, die hier ook niet veel practisch werk doen. Dat reizen en trekken kost ons schatten. En ten slotte weet niemand, wie eigenlijk verantwoordelijk is voor het werk. De grondfout is deze: dat er geen werkelijke belangstelling voor Palestina bestaat. Men geeft alleen, wanneer er een optimistische propagandist komt, liefst uit Palestina zelf. Is de propagandist wat lang uit Palestina weg, dan is het nieuwtje er weder af. En moet hij weer eens hier komen om een neusvol autoriteit te halen. Wil men zóó een Joodsch Nationaal Tehuis opbouwen?

IX.

De Palestinensische Staatsraad, een adviseerend lichaam, is weder bijeen geweest. Ditmaal is gesproken over het departement van publieke werken. Een gevaarlijk onderwerp. De Arabische leden beweren, dat bij de gunning de Joodsche coöperatieve groepen (kewoetsoth) worden voorgetrokken, ook al zijn ze de laagste inschrijvers niet. Het Joodsche socialistische lid Ben Zewi beweerde, dat de kewoetsoth de voorkeur verdienen, omdat zij veel beter werken, omdat zij niet leven van uitbuiting, gelijk particuliere aannemers, en omdat zij een goed soort van werklieden in het land brengen. De politiek is overal.

De Joodsche colleges. Deputatenvergadering en Volksraad hebben niet vergaderd, omdat de leden van buiten de stad hunne woonplaatsen niet willen verlaten. Misschien is het maar beter niet te vergaderen in deze opgewonden tijden. Wij verheugen ons over de twisten tusschen het socialistisch-Russische dagblad *Haäretz* en het burgerlijke blad *Doar Hajom*. Er is, voor de troebelen, eene vergadering geweest van Joodsche publicisten, te Jaffa. Natuurlijk is die vóór *Haäretz*. De Mizrachie steunt *Haäretz*. Ze zijn beiden vóór het Opbouwfonds, en dat is hier het criterium. Ze zijn ook beiden tegen Agoedath Israël. Natuurlijk is de *Doar Hajom* tegen het Opbouwfonds, en publiceert een uitvoerig interview met den rabbijn Horovics ter verdediging van Agoedath Israël.

De *Times* had hier voor eenige weken eenen specialen correspondent, wiens artikelen zijn begonnen te verschijnen. Volgens een telegram aan de *Doar Hajom* uit Londen prijst hij vooral de Zonen van Benjamin, de burgerlijke organisatie der zonen der kolonisten. Oessiskin acht hij niet den geschikten man, maar *Doar Hajom* wel de geschikte courant. Volgens de *Haäretz* daarentegen prijst hij de chaloetziem, de coöperatieve vereenigingen en de werklieden-organisatie. Waarschijnlijk heeft hij iedereen geprezen.

X.

De toestand van de orthodoxie blijft onveranderd. Zwak en verdeeld door twisten. Wanneer Mizrachie en Agoedah dan niet willen samenwerken, kunnen zij elkander dan niet met rust laten? Er is aan beide zijden precies evenveel schuld en evenveel onbekwaamheid. De beroemde Gerer Rebbe is naar Polen teruggekeerd. Zijn pogingen om vrede te stichten zijn natuurlijk mislukt. Hij is door Sir Herbert Samuël ontvangen en heeft gevraagd aan de Agoedah hier en in het buitenland dezelfde rechten te geven als aan de Zionistische Organisatie. Sir Herbert kent de vraag al. Hij heeft geglimlacht, het was nog net vóór de troebelen. Wij kennen het antwoord: 'het hangt af van Londen.' Nu maar weer aan het werk te Londen. En vooral zorgen, dat er geen eenheid komt.

De Arabieren lachen ons uit. Mohammedanen, Grieksch-orthodoxe, Protestantische en Katholieke Arabieren trekken allen één lijn tegen ons. En wij babbelen en wij twisten. De Arabieren zullen ons ook op economisch gebied hoe langer hoe meer concurrentie aandoen.

De verkiezing van den Mufti van Jeruzalem is anders afgeloopen dan men gedacht had. De candidaat, die voor de aanbevelingslijst de meeste stemmen had gekregen en persona grata van de Zionisten was, heeft zich onder den druk der openbare meening bij de Mohammedanen teruggetrokken. Benoemd is nu, de Regeering benoemt ten slotte, Hadj Amien Effendi el Husseini, broeder van den vorigen Mufti. Waarom moesten wij ons daar weder mee bemoeien? Het is nog de oude hoogmoedswaanzin van de Zionistische Commissie, die zich reeds als regeerders van het land gedroegen. De nieuwe Mufti zal ons wel best gezind zijn.

XI.

De ontwikkeling van het land is natuurlijk nu gering. Misschien als het mandaat wordt goedgekeurd. Dan geeft Sir Herbert eene leening uit van vijf miljoen pond. Dan worden er weder publieke werken begonnen. En dan kan de immigratie ook weder beginnen. Stilstand van immigratie beteekent achteruitgang van de Joodsche bevolking, want er is altijd een zekere emigratie. De handelsbalans blijft er ongelukkig uitzien. In Maart is voor 581.000 pond ingevoerd. Een achteruitgang van 48 duizend pond vergeleken bij het vorige jaar Maart. De invoer was deze maand Maart 109.000 pond. Verleden jaar 124. De Hollandsche import was deze maand 15.000 Pond. De Engelsche 251.000, een vooruitgang van 90 duizend. Haïfa importeerde voor 279.000 Pond. Jaffa 211.000. Jaffa exporteerde voor 64.000 en Haïfa 20.000. In het jaar tot 1 April 1921 importeerde Palestina voor 5.216.000 Pond, zijnde 1.025.000 Pond meer dan in het jaar te voren. De uitvoer bedroeg 771.000 Pond, zijnde bijna 2000 minder dan het jaar te voren. De betalingsbalans is natuurlijk heel anders. De toeristen brengen geld, de Zionisten, en de liefdadigheid. Maar toch zijn dit geen cijfers.

XXI.

Allerlei. Sir Herbert vraagt het publiek naar een neutraal symbool voor Palestina voor de munten, postzegels enz. Dus niet: halve maan, schild van David of kruis. Men denkt over een olijftak, een duif, een boom, of een graf. Wij krijgen misschien ook eigen munt- of bankpapier.

Sir Stuart Samuel, de broeder van Sir Herbert, is op reis naar Palestina.

Aan een aantal leerlingen van de Jeruzalemsche politieschool zijn diploma's uitgereikt. Sir Herbert heeft bij die gelegenheid mooie woorden gesproken over de taak van de politie. Ze zijn vertaald in het Arabisch en niet in het Hebreeuwsch, zoodat wij weder boos zijn.

Ik hoor, dat 'Kontreis' en 'Poalé-Zaier', de beide bladen, eenvoudig zonder censuur zijn gedrukt. Ze zijn niet in den handel. Maar ik hoop ze toch te kunnen krijgen. Men heeft er ook een aan Sir Herbert gestuurd.

Nr 233 Kleine dagen⁺

⁺7-6 1921 A., 5. Gedat.

Jeruzalem 19 mei

De toestand is hier nog altijd gespannen. Sommigen zeggen, dat de Regeering den toestand meester is en meester blijft. Anderen, dat wij pas aan het begin van groote woelingen staan. Maar denk toch niet, dat het al te erg is. Het is erg. En wij lijden eronder. Maar wij doen allen ons best door ons werk en door onze geestkracht er weder bovenop te komen. Wij doen het leven zoo gewoon als het maar mogelijk is. Wij genieten van den zomer, die niet al te heet is. En van de maannachten, die zalig koel zijn. De wind onthoudt ons zijne kussen niet. En mijn klein huisje waait vol van de witte bloesem van eenen boom, waarvan Adil den Arabischen en ik den Hebreeuwschen naam niet weet. Ook den Hollandschen weet ik niet. Maar morgen zal Bedra komen, de werkvrouw van het weeshuis. Zij zal het kleine huisje schoonmaken. Ik zal haar drie shillingen geven. En wij zullen beiden tevreden zijn. Allah is groot. Dus zullen wij ook rustig en blijmoedig alles aanvaarden, wat Allah over ons besloten heeft. Wij weten, dat de bloesem van de boomen wit is. En het bloed van onze gewonden bloeit rood.

II.

Er wordt op mijn deur geklopt. Er wordt, in het Hollandsch, gevraagd of ik thuis ben. Maar ik ken den bezoeker niet. Hij blijkt de heer Van Kempen te zijn uit Rotterdam, die voor zaken hier is. En die de groeten komt brengen van eenen gezamenlijken bekende. Hij is mij dus welkom. En ook Adil Effendi is hij welkom. Want iedereen, die dit leest, heeft reeds begrepen, dat Adil, glimlachend en bescheiden, eens komt kijken, wie de vreemde bezoeker is in het huisje van zijnen vriend. Het is de vastenmaand van Ramadan. Hij doet dus niets. De overige maanden doet hij niet anders. Het leven is zóó kort. Waarom zou men het verknoeien met werken, wanneer men geld genoeg heeft om niets te doen? Wie vergoedt mijnen vriend Adil Effendi den tijd, dien hij als mooie, luie klerk in de Regeeringsbureaux heeft doorgebracht? Gelukkig heeft hij de Regeering verlaten. Hij is nu in de politiek. Het kost wel geld, de politiek. Want er zijn telkens collecten en intekenlijsten. Maar de bioscoop kost ook geld. En men leert er niets. In de christelijk-mohammedaansche

club leert men mooie woorden. 'Ik ben een patriot', zegt Adil blozend. Hij weet wel niet, wat het is. Maar Moussa Kazem Pascha, el Hussein, wiens familie van den profeet afstamt, is óók een patriot. En waarom zouden wij het dan niet zijn?

Wij hooren, dat de eerste indruk van Jeruzalem op onzen bezoeker niet groot is geweest. 'Het is een nest,' zegt Adil glimlachend en verwaten. Hij tipt Engelsch. Een mooie taal. De heer Van Kempen blijkt een goede amateurfotograaf te zijn. Hij wil na zijn thuiskomst te Rotterdam een lezing met lichtbeelden houden over Jeruzalem. Adil zal dus vanmiddag met hem uit wandelen gaan. Zij zullen den tuin van Gethsemané zien en de wegen van den Olijfberg. 'Stel u er niet te veel van voor,' tipt Adil Engelsch: 't is Parijs niet.'

III.

Wij zijn den volgenden dag met ons drieën uitgegaan om de stations te fotografeeren van de Via Dolorosa. Het is een mooie, zoele middag geweest. Van de Post zijn wij naar beneden gegaan, langs de Damascuspoort, buiten de stad, waar de wijde uitzichten zijn. En de stad weder in door de Stephanuspoort, die Adil natuurlijk Bâb Sitti Marjam noemt. De Via Dolorosa is een nauwe, ruw gesteende straat. Echt van Jeruzalem. Met stoepen en trappen. Hier en daar overwelfd. Telkens met inzichten in zijstraten. Het licht slaat er neer met scherpe kanten en schaduwen. Adil heeft nooit van de Via Dolorosa gehoord. De duizenden stoeten van pelgrims zijn er al in zeven jaar niet geweest. Maar 't is toch aardig, dat er te Jeruzalem zoo veel te fotografeeren valt. El-Kuds is toch maar eene mooie stad.

De menschen zijn rustig. Zij zitten op de stoepen onder de koele schaduwbogen en zij spelen met dobbelsteenen en met kaarten. Toch is het ons soms alsof wij met booze blikken worden aangezien.

Er wordt een foto opgezet. Een jongen staat hinderlijk voor het toestel. 'Ga wat opzij', zegt een van ons. En de jongen dadelijk kwaad en vijandig: 'Nee. De straat is evengoed van mij als van u-lieden.' Wij zien elkander aan. Welk een dwaaze knaap! En hoe dwaas moeten zijn ouders reeds zijn geweest! Hij loopt weg, terwijl hij slechte woorden spreekt. 'Ja' zegt Adil met de wijsgeerigheid, die men in de christelijk-mohammedaansche club leeren kan: 'dat is een bolsjewiek. Vroeger waren er geen bolsjewieken. Bij mijn geloof niet. Maar de Zagjoenen zijn gekomen, en zij hebben het hun geleerd. Alle Zagjoenen zijn bolsjewiki. Bij den dood van mijnen vader!'

IV.

Toch is El-Kuds een lieve stad! Het negende station van de Via Dolorosa is voor het Klooster van de Kopten. Hier hebben wij maar een kleine gemeente. In Egypte daarentegen zijn er nog eenige millioenen. Wel is hier een bisschop, dien wij kennen en dien wij natuurlijk achten. Hij heet Joehna el Antony. Wij, die hem achten, zeggen Aboe Joehna, Vader Joehna. Het klooster van de Kopten is een stille, mooie plaats in het drijvende leven. De portier vraagt ons of wij den ouden beroemden regenbak niet willen zien. Meer dan veertig treden onder den grond, en daar zijn nog oude, merkwaardige metselwerken. Maar wij willen dit liever later eens doen. Wij vragen

nu Aboe Joehna zeer bedeesd, of wij hem niet eens zouden mogen fotografeeren. Een bisschop. Een Koptische bisschop. Maar de Kopten zijn, bij mijn geloof, menschen van nette familie. Zij hebben een eigen kapel in de Grafkerk. En ziet, het leven is toch ook vaak genadig: deze bisschop wil niets liever dan gefotografeerd worden. Laten wij nu in den salon van het klooster gaan en een kopje koffie drinken, dan zal Aboe Joehna zich kleeden in een mooi gewaad en zijne fraaie sieraden aandoen.

En dat doen wij. Hoe fraai en waardig komt Aboe Joehna aangestapt. Een groot kruis met diamanten en een emaille medaillon met diamanten aan gouden kettingen op zijn borst. En een heel mooie, waardige haarkam in zijn hand. Zoo een mooie, waardige haarkam heb ik vroeger toch nooit gezien. Terwijl de heer Van Kempen instelt, kamt de bisschop zijn baard. Het wordt een mooie foto. Willen wij hem niet nog eens fotografeeren. Bijvoorbeeld: in een gouden zetel met brokaat van rood en goud, die staan zal op een fraai tapijt? En ook dat wordt weer een mooie foto. En (zijn er zóó welwillende bisschoppen in Amsterdam?) nu mag ook Adil gefotografeerd worden zittende in den zetel van goud, met het brokaat van rood en goud, die staat op een zoo fraai tapijt. Allah is groot.

V.

Er is eene uitnoodiging van den gouverneur van Ramallah voor een thee-bezoek. Als wij met ons drieën eens Zondag gingen? Adil moet dan zorgen, dat zijn broeder Hassan Effendi ons een heel mooien wagen geeft met Jadallah als koetsier. Maar El-Kuds is El-Kuds niet meer. Want Zondags is er een groote staking uitgebroken van alle koetsiers. Zij hebben een twist met het stedelijk bestuur over boeten, nummers en standplaatsen. De eigenaren van de rijtuigen trekken één lijn met de koetsiers ofschoon ze gewoonlijk twee lijnen trekken. In geheel El-Kuds is nu geen rijtuig op straat te zien. Hassan Effendi is de leider van de eigenaren. Hij heeft vele en fraaie rijtuigen. En men acht hem. Maar het is duidelijk, dat hij ons nu ook geen rijtuig geven kan. Jadallah zou trouwens niet willen rijden. Ik ben héél boos. Moeten wij thuisblijven voor eene staking? Is dat soms ook de schuld van de Zionisten? Ja, zegt onze vriend Ibrahîm el Dajani, die deze vraag gehoord heeft: 'ook dat is de schuld van de Zagjoenien... vroeger waren er nooit stakingen en ieder was tevreden.' 'Ibrahîm', antwoord ik op deze dwaze woorden: 'Allah heeft u weinig verstand gegeven.'

Maar wij hebben de staking gebroken. Hassan wil niet rijden. Adil wil niet rijden. Maar Subhi wil rijden. Laten wij nu, om geen opschudding te maken, wandelen naar de Damascuspoort. Dan zal hij daar komen met het mooie, bruine, wagentje leeg. En met twee paarden, die héél goed gaan.

En zóó, dien zoelen zachten Zondagmiddag, waarlijk een wonder, zijn wij gereden langs het dorp Schafat, dat waarschijnlijk is de Priesterstad Nob in het land Benjamin. Wij hebben het mooie gezicht gezien op Jeruzalem van den Tell el Fûl, dat Boonenheuvel beteekent. Links ligt Nebi Samwîl, het bijbelsche Mizpah. Op een heuvel hoog rechts het dorp El-Râm, dat vrij zeker Ramah-Benjamin is. Vóór Ramallah ligt het Mohammedaansche dorp El-Bireh met goed water en met oude ruïnen.

Het is een zonnige, verhelderde middag. Van het bovenbalcon van het gouvernementsgebouw zien wij Jeruzalem héél ver. Wij zien ook Jaffa, de duinen

van Jaffa, de zee van Jaffa. Het is zóó wijd, zóó zonnig, zóó stil. De avondmiddag begint.

Wij hooren, dat in Ramallah alles rustig is. Het is het noordelijkste district van het gouvernement van Jeruzalem. Het heeft meer dan zestig dorpen en meer dan 30,000 bewoners. Een groote en welvarende streek. Verleden jaar waren er roovers in het district. Men heeft ze niet kunnen vangen. Maar men bemerkt hen ook niet meer. Misschien zijn ze elders heen. De gouverneur is zeer tevreden.

Ook wij zijn zeer tevreden, wanneer wij rijden naar huis terug in den betooverden maneschijn. Het is juist het eerste kwartier voorbij. Maar de maan brandt van zilver. Er ademt een volle vrede over het land. Is dit een land in onrust? Een land in opstand? De paarden gaan, goed in de maat. Ik luister, en ik zie de scherpe maanschaduw van den wagen gaan. De nachtwind bloeit op. Wij komen thuis in éénen toover.

VI.

Ik heb gisteravond de *Doar Hajom* gelezen. En ik zie een bericht: 'Aanslag op het leven van den gouverneur van Ramallah,' het district met meer dan zestig dorpen en meer dan 30,000 menschen, waar alles zóó rustig is. De gouverneur was uitgereden met eenige politie-agenten, buiten Ramallah, toen hij door gewapende Arabieren beschoten werd. Een politiepaard werd doodgeschoten. De daders ontsnapten. De Regeering heeft nu krijgsvolk naar Ramallah gezonden om deze booze Arabieren te vangen en zwaar te straffen.

Wij hebben hier een courant *Maraat es Sark*, dat natuurlijk 'Spiegel van het Oosten' beteekent. En die spiegelt daar een hartig, schijnheilig, woordje over. Misschien is het die oude rooversbende weer. Of misschien is het een nieuwe rooversbende. 'In Turksche tijden is dat nooit gebeurd, dat rooverbenden eenen gouverneur hebben aangevallen. De aanval op eenen Engelschen gouverneur is eene zware belediging voor de regeering, waardoor haar gezag en haar invloed zeer worden verzwakt. En wanneer de misdadigers en de ordeverstoorers niet duchtig gestraft worden, dan zullen de gevolgen bedenkelijk zijn en de openbare veiligheid zal lijden.'

Ja, de *Maraat es Sark* is een fraai en waardig blad. En de koetsiers van El-Kuds hebben hunne staking gewonnen. Vandaag rijden wij weer. Allah is groot!

Nr 234 Zonder censuur.⁺

⁺8-6 1921 A., 10. Gedat.
Jeruzalem 20 mei

Bij mijn geloof! De censor is groot en wijs. En wij achten hem. Wij hopen, dat hij nog vele dagen zijn wijs bedrijf zal mogen voortzetten. Eer hij terugkeert tot zijn gewone taak van Engelsch hoofdambtenaar, wiens bescheidener gesties niet minder groot en wijs zullen zijn.

Er moesten in dezen tijd eigenlijk geheel geen couranten zijn. Ze maken de lezers lui, leugenachtig en nieuwsgierig. 's Middags staan de menschen in troepjes voor het bureau van *Haäretz*, wachtend tot de courant van de pers komt. Een handpers nog wel. Daarmee verbitteren zij de Arabieren en geven aanleiding tot nieuwe progrons. Intusschen, voorloopig heeft de regeering de couranten nog niet verboden. Maar het

Arabische spreekwoord zegt terecht: 'een voorzichtige censor is de moeder van de porceleinkast'. En de onze is voorzichtig. Beter hard gecensord dan de mond gebrand. En een witte plek in *Haäretz* doet minder kwaad dan een artikel in de *Times*, waarin staat, dat het stopzetten van de immigratie zelfs voor éénen dag een misdaad en een domheid is. De *Times* komt hier vrij en wij mogen dat lezen in het Engelsch. Maar we mogen het niet lezen in *Haäretz* in het Hebreuwsch. Ook wat de Egyptische bladen schrijven in Engelsch en Fransch mogen wij lezen zonder censuur. Maar vertalen in de joodsche bladen mogen wij niet. Gelijk geschreven staat: (Deuteronomium 25: 13-14) 'Gij zult tweederlei weegsteenen in uwen zak hebben, eene grooten en eene kleinen. Gij zult in uw huis tweederlei Efa hebben, eene groote en eene kleine'. Vandaar dat de Hebreuwsche couranten veel strenger gecensureerd worden dan de Arabische. Het Haïfasche blad *Carmel* schrijft een artikel over de mislukking van het Zionisme. Een gedeelte daarvan vinden wij overgenomen in *Haäretz*. Terecht. De Arabieren lezen zulke artikelen met genoegen. Waarom zou de censor hun dat genoegen ontnemen? Voor de Joden zijn zulke artikelen niet aangenaam. Waarom zou de censor ze ons niet sparen? Bij mijn geloof, de censor is groot en wijs.

II.

Nu wij geen nieuws hebben in de couranten, doen wij het met geruchten. Iedereen is overtuigd, dat Frankrijk de hand in deze woelingen heeft gehad. Een oproerig Palestina en een rustig Syrië is een succes van de vuist van Gouraud boven den glimlach van Sir Herbert. De anti-zionistische Engelschen werken hier met de anti-Engelsche Franschen samen. In Damascus houdt men inzamelingen voor de families van de gevallen Arabieren te Jaffa. Wij hooren, dat minister Churchill tegen de glimlachende politiek van Sir Herbert is. Niet omdat de Zionistische zaak er door wordt geschaad. Maar omdat het prestige van Engeland lijdt en hij vreest voor moeilijkheden met de Mohammedanen in andere landen, wanneer men ten slotte hier gedwongen zou worden zeer streng op te treden. Dat zou dus neerkomen op een optreden van Engeland vóór de Zionisten. De locale Engelschen denken er anders over. Zij kunnen zich, terecht, niet voorstellen, dat eenig volk een antipathie tegen de Engelschen zou hebben om hun zelfs wil. Zij zeggen: 'als Engeland van zijn Zionistische politiek te Palestina afzag, zou Palestina een rustig Engelsch protectoraat kunnen zijn, gelijk Transjordanië'. 'En Egypte?' vraagt ge dan. 'O', zeggen wij 'Egypte is Palestina niet.' En wie kan dat tegenspreken?

Wij hooren, uit goede bron, dat Sir Herbert alweder met amnestie-plannen rondloopt. Hij zal de volgende week eene regeeringsverklaring afleggen. Het land zal dan weder voor de immigratie worden geopend. En aan beide zijden moet men dan maar weder vergeven en vergeten. Zoo iets lijkt ongelooflijk. Maar iedereen zegt het. En hier is alles mogelijk.

Wij hooren, dat de Joodsche delegaties, die Sir Herbert hebben bezocht, zeer weinig voldaan zijn. Hij hoort alles aan in ongenaakbare onbewogenheid, maakt enkele aantekeningen. En zegt, dat alles wel terecht zal komen. In het publiek doet men er het zwijgen toe. Maar velen weten al niet wat beter is: zijn blijven of zijn heengaan.

Gebeten zijn de Joden ook op den legal secretary, mr. Norman Bentwich, van afkomst Zionist. Maar wiens rechterlijke ambtenaren, ook de pasbenoemde, niet zeer pro-Joodsch zijn. Men zegt, dat hij booze dreigbrieven heeft ontvangen. Het is wel

niet waar. Maar iedereen gelooft het. En het teekent den toestand, waarin wij hier leven. De Arabieren van Tul-Karem bij Haifa eischen het ontslag van mr. Bentwich. En trouwens ook van Sir Herbert in een adres aan de Fransche regeering, waarvan afschrift aan de Engelsche. Overigens is het hier heelemaal geen dolhuis.

III.

Maar gelijk, zonder censor, geschreven staat te Deuteronomium IX vers 13: 'Ik heb dit volk aangemerkt, en zie, het is een hardnekkig volk'. Zoudt gij wel willen gelooven, dat er menschen zijn, die deze censor niet liefhebben en achten? Ja, die zich zelfs tegen hem verzetten? De beide socialistische weekbladen, die hier uitgegeven worden, heeft men zonder censor afgedrukt. Natuurlijk is dat uitgekomen en de schalken zullen hun ongerechte straf niet ontgaan. Maar ondertusschen waren al een aantal exemplaren naar het buitenland gezonden. En is de waarheid, ja, denk u de waarheid, daar reeds bekend. Ook ik heb een exemplaar van beide bladen gekregen. Het beste van beiden is het weekblad '*Kontreis*'.

Het opent met een groot aantal verklaringen van getuigen omtrent verdachte woorden en daden van Arabieren reeds vóór den eersten Mei. Reeds te voren bestonden er plannen om de Joden te overvallen. En het is dus onjuist het voor te stellen, gelijk de officieele berichten doen, dat de Joodsche arbeiders schuld aan de woelingen hebben. Na de getuigenissen betreffende 'vóór de woelingen' komen die betreffende: 'het begin der woelingen.' Het blijkt uit al die getuigenissen, dat de Arabische politie de Arabische winkeliers heeft gewaarschuwd hun winkels te sluiten. Ze zagen het blijkbaar aankomen. Een van de getuigen geeft de nummers op van zeven Arabische agenten van politie, die mede hebben gedaan aan de plunderingen. Of, die de orde bij de plunderingen hebben gehandhaafd en twisten tusschen de plundersaars hebben belet. Natuurlijk beweren die agenten, dat het niet waar is, en zij brengen Arabische getuigen in hun voordeel aan. Zoek het dan maar uit. Men zegt, dat Arabische politie-agenten hun oude uniformen aan bekenden gegeven hebben, die onder den schijn van de politie te zijn de Joden hebben gedood, geslagen en geplunderd. Verschillende getuigen geven de nummers van die agenten of quasi-agenten op. Anderen hadden de koperen nummerplaatjes van hunne kleeren afgenomen. Maar natuurlijk heeft iedere beschuldigde een alibi met vele waardige getuigen.

Een schrikkelijk verhaal geven ooggetuigen van de slachting in het immigrantenhuis en de chaloetziem. De Arabieren zijn begonnen steenen te gooien. De politie heeft het huis opengebroken onder de bewering, dat de chaloetziem hadden geschoten. Elf jongens, waarvan enkele nog slechts een of twee dagen in het land waren, zijn op een vreeselijke wijze geslacht, gemarteld en geschonden.

En zoo gaan de getuigenissen door: moord op den schrijver Brenner en de geheele familie van vijf personen, bij wie hij inwoonde.

Het nieuwe stoombootje, waarmee de Joden passagiers en goederen van de booten op de reede vervoerden naar den wal: verbrand.

De behandeling van de Joodsche gevangenen is slecht. Wie dit leest kan niet gelooven, dat dit gebeurt in het Land, dat ons Vaderland heet te zijn onder bestuur van eenen Joodschen landvoogd. Niemand zal de waarheid willen gelooven. Iedereen zal denken, dat wij overdrijven. Maar wij, die dit verleden jaar in het klein te Jeruzalem hebben medegemaakt, herkennen dezelfde menschen en wij herkennen

hun zelfde bedrijf. Joden, die komen getuigen ten gunste van Joodsche gevangenen, worden ongenadig ingepikt onder de beschuldiging, dat zij hebben geschoten. Daarvoor staan dan dadelijk een zwerm Arabische getuigen klaar.

Bitter is ons het lezen van de levensbeschrijvingen der vermoorden. In dit eerste nummer achttien. Verscheidene, die eerst heel enkele dagen in het land waren. En verscheidene voortreffelijke werkers onder hen.

Geklaagd wordt over den loop van het onderzoek. De ambtenaren willen in Engeland niet bekend zien, dat men hier te doen heeft met een goed georganiseerden algemeenen opstand, die evenzeer anti-Engelsch is als anti-Joodsch. Men wil de zaak afdoen als een eenvoudigen twist tusschen Joodsche en Arabische extremisten op den eersten Mei. Men wil aan beide kanten evenveel straffen. En dan komen met een amnestie. Dat zou eenvoudig ongelooflijk zijn. Op die manier denkt men beide volken te bevredigen. Men zal hen beiden slechts verbitteren. Over het algemeen worden de Joden het zwaarst gestraft. Opdat de waarde haven- en kadewerkers van Jaffa toch goed zullen beseffen, hoe onpartijdig de Joodsche landvoogd is. De plundersaars worden gestraft als gewone dieven, met een week of zes. Omdat de Engelsche rechters in het geheele geval niet meer willen zien dan een gewonen twist. Een Jood, wiens zwager is gedood en wiens winkel werd geplunderd, heeft drie maanden gekregen voor het hebben van een revolver.

Schepen zijn met immigranten gekomen. Te Haïfa en te Jaffa. Ze mochten niet landen. Ze zijn doorgestaan naar Port-Said. Maar daar ze in Egypte ook niet landen mochten, moesten ze terug naar Triëst. Dit heeft onder de werklieden hier een booze verbittering gebracht.

IV.

Men staat natuurlijk tegenover Sir Herbert machteloos. Men kan zich te Londen over iederen landvoogd beklagen. Alleen over den Zionistischen Sir Herbert Samuel niet. Wij hebben dat gevaar dadelijk geweten. Maar nu zien wij het in zijn vollen omvang. Wat er gebeuren zal, weet niemand. Een teeken van de stemming. Verleden jaar, op de Sabbath der vertroosting is Sir Herbert voor het eerst naar de Synagoge gegaan. Hij heeft daar de afdeeling gelezen, die begint: 'Troost, troost, mijn Volk' (Jesaja XL). En *Kontreis* schrijft: 'Troost, troost mijn Volk', heeft de Landvoogd in de Synagoge gelezen. Heel Jeruzalem is erbij geweest, de rabbijnen, Ashkenasische, Sefardische en Mizrachistische, ouden en jongen, Eliëzer Ben Jehoedah en Wladimir Jabotinsky... troost, troost mijn volk.' Ja, zegt de *Kontreis*: maar waarom heeft de Joodsche landvoogd nu geen woord van troost voor de families der vermoorden, voor de geplunderden, voor de mishandelden? De Arabische politie heeft het ergst medegedaan. Troost, troost mijn volk. De rechters van den Joodschen Landvoogd spreken recht op de wijze van verleden jaar. Troost, troost mijn volk. De immigranten worden voor de havens van het vaderland teruggezonden door de ambtenaren van den Joodschen Landvoogd. Laten ze teruggaan naar hun oude woonplaatsen. Troost, troost mijn volk.

Ook voor Sir Herbert is de olijfborg vlak bij de Tarpejische rots. Misschien zal de politiek van den glimlach toch de juiste blijken te zijn. Misschien is geen andere politiek thans mogelijk. Maar we hebben geen vertrouwen meer. En hoe veel ongelukkiger zouden wij ons nog gevoelen, wanneer wij den censor niet hadden, die wijs en groot is.

Nr 235 De lantaren van Moeder Brause⁺

⁺11-6 1921 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 23 mei

Socrates was Aesculapius, toen hij stierf, een haan schuldig. Wij nu zijn een lantaren schuldig aan Moeder Brause, de hotelhoudster van Mootzah, dat een groot uur dravens te paard van Jeruzalem af ligt. Het is een oude schuld. Zij heeft ons de lantaren geleend toen wij eenmaal te wagen van Jaffa kwamen en El-Kuds, de Heilige, niet voor den avond halen konden. Wij hebben natuurlijk beloofd, dat wij de lantaren per eerste goede gelegenheid zouden terugzenden. Gij hebt dat alles in uw dagbladen gelezen. Herinnert gij u ook nog, dat Jadallah, de tweede staljongen, die de lantaren terugbrengen zou, hem heeft laten vallen en gebroken? Wij moesten toen natuurlijk een nieuwe koopen. En dat is slepend gebleven. Nu wij achteraf op zooveel dagen, ja, zoovele weken terugzien, begrijpen wij niet hoe wij Moeder Brause zóó lang zonder haar lantaren hebben kunnen laten. Maar 't gaat ten slotte niet langer. Wij zien den Man van Moeder Brause hier telkens door de stad rijden. Hij komt inkoop doen voor het hotel. Hij heeft een héél oud wagentje en een héél oud paard. En zijn gezicht staat zorgelijk. Kan dat een andere reden hebben dan de slechte gang van zaken en de gebroken lantaarn? Wij kunnen dat niet langer loopen laten. Moeder Brause moet haar lantaren terug hebben vóór ik naar Jaffa ga. En dan neem ik een kloek besluit. Adil zal een lantaren gaan koopen in het blikslagersstraatje van de Bazar, waar de gezamenlijke blikwerkers van Jeruzalem eendrachtig bijeen zijn. Dat lantarens gemaakt worden van een petroleumblik weet gij. En dat men, maar dan moet men weten af te dingen, een goede lantaren koopen kan voor twintig piaster weten wij. Zondagavond, als de maan vol is, zullen wij te paard de lantaren brengen gaan.

II.

De lantaren van Moeder Brause. Maar eerst het huisje van den schilder Isaac Snowman. Hij is verhuisd van de buurt Mea Scheariem naar een huis, dat is gebouwd in den stadsmuur bij de Damascuspoort. Ik weet niet of Snowman in Holland zeer bekend is. In Engeland is hij héél officieel. Hof. Het werk is knap, hard. Academisch. Niet voor de bewogen jongeren van onzen tijd. Hij heeft hier bij de laatste tentoonstelling een felle, vijandige kritiek gehad: 'gekleurd suikergoed, dat men ten onrechte aan het publiek voorstelt als kunst'. Toch geloof ik niet, dat deze schilderijen zoo slecht zijn, omdat Snowman zoo een mooi proza schrijft. En een schilder, die mooi gekleurd proza schrijft, kan geen slecht schilder zijn. Gij vindt zijn artikel 'From a window in Jeruzalem' in de *Jewish Chronicle* van 6 Mei. Voor ons, Aziaten, de laatste. Het is een kritiek op sommige toestanden hier. Hij geeft een beschrijving van de markt van Mea Scheariem. Hij wijst op het feit, dat het uitsluitend Arabieren zijn, die de dagelijksche behoeften aanvoeren: melk, boter, groenten, fruit. De Joden doen in oude kleeren en in pekelharing. Geen Joodsche boer te zien, noch eenig Joodsch landbouwproduct. In de koloniën is het evenzoo. De oudste en grootste is Petach Tikvah, dicht bij Jaffa gelegen. De kolonie is ruim en mooi aangelegd. De aanplantingen maken een goeden indruk: sinaasappelen, citroenen, amandelen,

eucalyptus en druiven. Maar kom op de markt. Alles Arabische aanvoer. De erven om de huizen, geschikt voor groentenbouw, zijn onbebouwd en verwaarloosd. De meeste eigendommen zijn tot het dak verhuypothekerd. Rente wordt niet betaald. Iemand wilde eens hypothekair executeeren. De verkoop werd geboycot. Ook de mooie aanplantingen zijn financieel geen succes. De kolonisten zijn meer kooplieden dan boeren. Ze zijn volstrekt niet aan hun land gehecht. En hun kinderen blijven er niet. Er wordt veel voor onderwijs gedaan. Maar voor landbouw-onderwijs het minst. De koloniën zijn een mooi reclamemiddel voor verschijnende en verdwijnende reizigers. En hun schoone schijn heeft ons menigmaal goedgegaan. Maar innerlijk zijn ze voos. En een land kan zóó niet worden opgebouwd. Er is hier veel geld uitgegeven sinds meer dan veertig jaar. En er is weinig bereikt. Men moet eens lezen wat de bekende Palestinakenner Davis Triesch geschreven heeft in de *Jüdische Rundschau* na zijne terugkomst, onlangs, uit Palestina. Men gaat nu te Petach Tikvah probeeren, de fouten, die Snowman heeft aangewezen, te herstellen. Groentenbouw, veeteelt, kippenkweek enz.

III.

Deze booze schilder-schrijver, die het natuurlijk lang niet zoo goed weet als de menschen in Europa of Amerika, heeft zich een nieuw huis gehuurd. Het kan niet aardiger. Jeruzalem heeft nog zijn meterdikke muren, waarover men veilig wandelen kan. En zijne poorten, zwaar gekanteeld. Het huis van Snowman is een oud wachthuis in de Damascuspoort gebouwd. De Regeering heeft het laten herstellen en verhuurt het. De ligging is wel een beetje onveilig, vlak naast een politiebureau. Maar het uitzicht van het dak af gaat over het geheele Jeruzalem. Met den zwaren, statigen, koepel van de Omar-moskee dichtbij. En beneden al het bonte woelen door de nauwe Damascusstraat, dat dan ineens om eenen hoek kortaf verdwenen is. De buitenvensters zijn schietgaten, die uitzien over de nieuwe wijken naar de heuvelen heen. Wij zijn tegen den laten middag naar dezen boozen schrijver heengegaan. En toen wij op het dak zaten, hebben wij veel vergeten. Er was beneden héél Jeruzalem. Geen mooie, geregeld gebouwde stad, gelijk Amsterdam is. Maar een volle verwarring van huizen, hoven, kerken en torens, waarover de dag nu met alle kleuren speelt. Jammer, dat ik niet lang blijven kan. Want de plicht gaat voor het genoeg. En iedereen zal begrijpen, dat nu onze eerste plicht is, te zorgen, dat Moeder Brause haar lantaren terugkrijgt.

IV.

Wij zouden om half acht afrijden. Tegen half tien komt Adil aan. Laat nietwaar?

Ja, wij beleven ernstige tijden. Daarom is Adil ook in de christelijk-mohammedaansche club of in het koffiehuis geweest. Maar de paarden zijn weder vreugd. Een groot bruin paard voor Adil en een zwart dravertje voor mij. En wij zijn dadelijk in het wonder. De maan hoog en wit. De lucht zijde-nevelig blauw. Geen wolken. Geen lamp. Geen leven en geen geluid. De stad is heel vroeg stil. En buiten de stad is dadelijk niets. Wij zouden de groote Jaffastraat kunnen rijden. Maar wij rijden buitenom, langs de Birket Mamilla. Het is misschien de

watergang des oppersten vijvers, welke is bij den hoogen weg van het veld des vollers. (II Koningen XVIII: 17 en Jesaja VII: 3.) Wij rijden langs het weeshuis, dat zeker het weeshuis is. En langs de kunstschool van Betsalel. Het is een buitenpad, met korte kantelende steenen. Wij kunnen alleen maar langzaam gaan. Het is een wonder. Het land droomt. Maar wij zijn wakker. De sterren zijn vaar-wit. Maar de maan sterk en hel. Er komt een koele wind van God over de heuvelen gevaren. Er zijn de lange, lage dalen. Hier en daar wat boomen. Alles diep en doorzichtig. Er is vrede. Ik denk wel aan de onrust en ik denk aan onze gevallenen. En volstrekt niet als aan iets, dat ver is en mij niet raakt. Het is héél dicht bij. En Adil, die naast mij rijdt, is een Arabische jongen. Toch is er vrede.

We zijn nu op de Jaffastraat gekomen, de laatste buurt van Jeruzalem. Er is een doode in een huis, dat wij langsgaan. Wij hooren het verwilderde, luide, geklaag, dat hier een plicht is. Gelukkig is twee huizen verder een bruiloft, veel licht en mooie blijde muziek. Het laatste huis is het ziekenhuis: de Poorten der Gerechtigheid.

V.

Dan laten wij de paarden loopen. Hun draf en hun galop gaan door de stilte. Er zijn de bergen met de zachte lijnen in het zilveren licht. De breede weg baant wit. Verdwijnt ineens om eenen dalhoek. Windt naar beneden en baant weder voort. Is dit een land in opstand? Is dit onrust? O, de wind, die ons liefkoost. En de maat van de paarden, waarop wij gaan. Het is koud. De nachten zijn altijd koud te Jeruzalem. Maar in een dal tusschen bergen is het ineens zoel, warm en stil. Wij rijden in een grooten boog om Lifthah heen, dat diep in zijn dal ligt. Er is een mooie bron van zuiver water, dat in warme zomers naar Jeruzalem verkocht wordt. De huizen zijn van gehouwen steenen. Zij staan, verward te zamen in dezen nacht. Misschien is het wel het oude Neftoah. (Josua XV: 9.) Er zijn overoude ruïnen. De dikke Mughtar rijdt altijd op een groot wit paard. En verleden jaar zijn die van Lifthah met stokken gewapend naar Jeruzalem getrokken. Het is hun slecht gekomen. En nu slapen zij.

Wij rijden. Langzaam in onzen droom. Of ineens geweldig; zooals Arabische paarden gaan, in vaart. Het nachtverkeer langs den weg. Kameelen, zwaar geladen, met de zachte muziek van hun zilveren bellen. Ezeltjes, ook tot het uiterst gepakt, met den stelligen tred van hun mooie, hooge, pootjes. En de mannen, en de jongens daarbij, in wijde gewaden, beenen bloot, of alleen in puntige, breede schoenen.

Wij zijn in de vallei van Mootzah gekomen, dat de Arabieren Koloniah noemen. Maar het is zóó mooi, en het rijden is zoo goed. Wij rijden door. ‘Als wij eens naar Jaffa reden?’ zegt Adil Effendi.

VI.

Het is lang na middernacht, vóór wij stilhouden, terug, bij het huis van vader en moeder Brause. De vele kindertjes slapen in secties. Maar het café blijft den geheelen nacht open. Voor uitgaande wagens is het 't eerste station. Voor de thuishkomende het laatste. Jammer, dat de automobielen meest voorbijstuiven. Maar in deze nachten vol zonnenschijn komen wandelaars van Jeruzalem. Wij geven de lantaren en wij verontschuldigen ons voor het lange verzuim. Wij vragen ook hoe het met de vele

kindertjes gaat. Wij krijgen een heel lekker nachtsouper: worst, bier, gesneden augurken en wittebrood. En wij spreken natuurlijk over de politiek. Neen, men is niet bang te Mootzah. Ofschoon men maar met weinigen is. Acht gezinnen midden van alle Arabieren. Een tikje vijandig is men tegen Adil Effendi wel. Wij hebben in de *Doar Hajom* gelezen, dat er een bericht bij de redactie is ingekomen, telegrafisch uit Londen, waarvan de regeering de publicatie heeft opgeschort tot zij het ook zal hebben ontvangen. Natuurlijk zijn vele menschen toen naar het bureau van de courant gegaan, om te weten, wat dat is geweest. Vader Brause weet het: 'er is een vergadering geweest van het geheele Engelsche Ministerie met vooraanstaande Parlementsleden, waarin besloten is, eene proclamatie te richten tot alle Mohammedaansche volken, dat de Balfourdeclaratie blijft gehandhaafd, en dat ieder feitelijk verzet daartegen krachtig zal worden tegengegaan.' Ongelukkig weet ik het ook. Maar anders: 'het mandaat zal worden geteekend en de immigratie wordt hervat'. Neen, zegt Vader Brause, zooals hij het weet, zoo is het goed. Hij heeft het telegram niet zelf gezien, maar hij heeft het gehoord van iemand, wiens buurman de *Haäretz*, den concurrent van *Doar Hajom*, verkoopt. Ja, dan zal het wel waar zijn. Ik-zelf heb het telegram óók niet gezien. In ieder geval moet het goed nieuws zijn.

Wij zijn toch een lief, goedhartig volk. En wij verdienen een goed lot. Deze man is al het leed al weder te boven. Precies als verleden jaar na de verklaring van San Remo. Toen waren de menschen hier door het dolle geluk heen. Een jaar daarna is de immigratie gestopt. Wat zal het groote nieuws van de *Doar Hajom* zijn? En wat weer een jaar later? Maar zoo zijn we nu eenmaal. Brause klaagt over de verdeeldheid in onze eigen gelederen. Ja, zegt hij: 'onze Heilige Leer is zonder fouten... behalve één. Dat God het volk van Israël geschapen heeft in twaalf stammen. Juda streed tégen Ephraïm... tegen Benjamin... zóó is het nog.'

Maar wij willen naar huis rijden. Het slanke, sterke, bruine paard. Het kleine zwarte paard. Wij zitten op. Wij zetten af. En ineens in vaart draven wij het dal van Mootzah uit. Het is ons boven alle beschrijving zalig. Vóór ons trekt een nachtkaravaan van kameelen en ezels met een zacht zilver rinkelen van bellen. In een strekdraf varen wij hen voorbij. Den weg naar Jeruzalem, dat hoog ligt. Morgen naar Jaffa.

Nr 236 Gewapende vrede⁺

⁺14-6 1921 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 22 mei

Dit is een prettig land. En er is vrede. De Arabieren gewapend. De Joden gewapend. De Regeering gewapend. Vrede. En de Joodsche immigratie stopgezet. Het officieele bericht is zóó: 'Zijne Excellentie de Hooge Commissaris pleegt thans overleg met Zijner Majesteits regeering te Londen over een aantal belangrijke vragen betreffende Palestina. Hij hoopt, dat het hem mogelijk zal zijn daarover spoedig eene mededeeling te doen. Intusschen is de immigratie naar Palestina geschorst.'

Wij begrijpen alle officieele verklaringen. Maar deze begrijpen wij niet. Het is nog geen twee maanden geleden sinds Minister Churchill hier is geweest. En hij heeft gezegd dat Engeland de Balfour-verklaring handhaaft en dat geregelde Joodsche immigratie noodig is. Minister Churchill heeft zijne belofde uiteenzetting in het Parlement nog niet gegeven. Welk belangrijk overleg is er nu gaande tusschen Sir Herbert en de Londensche Regeering? Wij dachten eerst dat de immigratie op bevel van Londen was gestopt. Maar het moet een maatregel van Sir Herbert zijn. Er

schijnen voorbereidingen te zijn geweest voor een algemeen Arabischen opstand over het geheele land. Hij is te Jaffa iets te vroeg uitgebroken en daardoor zijn de plannen van de leiders verward. In die omstandigheden wilde Sir Herbert geen jonge, rusteloze immigranten binnenlaten, voor wie op het oogenblik geen werk is. En die maar ledig in de steden Haïfa en Jaffa zonden rondloopen. Hoe lang de immigratie gestopt zal blijven, zegt de verklaring niet. Maar het is niet waarschijnlijk, dat Sir Herbert een zóó opzienbarende maatregel zou nemen voor een week of voor veertien dagen. Zietdaar het succes van de toeristen, die onder het pseudoniem 'Zionistische Commissie' dit land gelukkig zouden maken.

De Arabieren hebben deze gelukkige proclamatie laten aanplakken en verspreiden met het opschrift: 'Een blijde tijding voor de kinderen van het Land'. Maar de bladen, de mohammedaansch-christelijke vereenigingen over het geheele land en het bestuur van het Haïfa-Congres dringen op geheel verbod van Joodsche immigratie aan, in artikelen, en in telegrammen aan verschillende regeeringen en personen van politiek. Het argument is natuurlijk, dat de immigranten hier bolsjewisme brengen.

De indruk onder de Joden is verpletterend. De Volksraad en de Stadsraden hebben geprotesteerd. In verschillende colleges heeft Sokolov, die aanstaanden Dinsdag vertrekt, eene uiteenzetting van den toestand gegeven. Wij kunnen tegen Sir Herbert openlijk niets doen. Maar de arbeiders zijn woedend. De socialist Ben Zewi wilde, als protest, ontslag nemen als lid van den Raad van State. Maar Sir Herbert heeft hem daarvan teruggehouden. Men bepaalt zich nu tot het zenden van delegaties, memoranda en schaderekeningen. De kleine kolonie Gedera bij Haïfa heeft meer dan 25 duizend pond directe, materiele schade. De pers is lichtelijk gemuilband. Toch brengt de laatste *Palestine Weekly* nog een zeer goed artikel. Het blad heeft altijd tegen de politiek van den koorddansenden glimlach gewaarschuwd: 'Een Regeering moet regeeren,' zegt de schrijver. Waarschijnlijk heeft Frankrijk gestookt en komen er wapens uit Syrië. Laat Frankrijk oppassen. De brand kan overslaan. Noord-Syrië is weder onrustig.

De immigratie stopgezet. Immigranten, die na eindelooze ontberingen vóór Haïfa en Jaffa waren aangekomen, moesten door voor Port-Said. De Egyptische regeering weigerde landing. Naar Triëst. En als Italië ook weigert? Eenige honderden immigranten uit Perzië mochten evenmin landen, en moesten terug naar Bombay. Het vuil der aarde.

II.

Het is moeilijk te zeggen, hoe de geest onder de Joden is: goed of slecht. Er zijn geen nieuwe gewelddaden gebeurd. Dat is goed. Maar wij twijfelen of er geen nieuwe gebeuren zullen. Verleden week leek het lot van de koloniën weder minder veilig. En de Regeering wist niet beter te doen dan den kolonisten de weinige wapenen af te nemen, die zij, met verlof van de Regeering, sinds de troebelen van verleden jaar hadden. Maar sinds eenige dagen heeft de Regeering in de koloniën de organisatie toegestaan van vrijwilligen politiedienst en ook wapenen gegeven. De Arabieren kunnen zich daarover niet beklagen. Zij houden hunne wapenen achter, en ontvangen er telkens uit Syrië. De kust wordt nu bewaakt.

Een slechten indruk maakte de arrestatie van Abraham Schapira, een van de helden, die Petach Tikvah tegen overmacht hebben gehouden.

De Arabische onder-gouverneur van Beth-Shan is ontslagen. Over de onrust in Beth-Shan heb ik U reeds geschreven in vroegere brieven. Men zegt, dat Sir Herbert

zelf verrast is geweest en niet dadelijk wist, wat te doen. Hij heeft zich nu hersteld en zal voorloopig niet meer glimlachen. Aan heengaan denkt hij niet.

Ten slotte zijn wij een optimistisch volk en aan pogroms gewend. Men hoopt nu maar weer op spoedige onderteekening van het mandaat. Dan zal Sir Herbert een groote leening uitgeven, die natuurlijk vele malen overteekend wordt. Dan worden er groote publieke werken ondernomen, die duizenden werk zullen geven. En dan zullen wij allen gelukkig zijn.

III.

Het gerechtelijk onderzoek wordt snel voortgezet. Met zeer bijzondere haast. Sommigen zeggen: 'om weder gauw een amnestie te kunnen geven.' Dat zou het toppunt zijn. Men is blijkbaar van plan aan beide kanten gelijkelijk te straffen. Joodsche politie. Arabische politie. Joodsche notabelen. Arabische notabelen. Dat men hier te doen heeft met een geregeld Arabisch oproer, mag in Engeland niet bekend worden. Daar moet de schijn bewaard blijven, alsof het een toevallig relletje is op den eersten Mei, waaraan de Joodsche communisten schuld hebben.

Ofschoon in Jaffa staat van beleg is, worden de daders berecht door eene bijzondere civiele rechtbank. De Arabische pers wil een krijgsraad. Zij zegt geen vertrouwen te hebben in de leden van een rechterlijke macht, aan wier hoofd de Zionist Norman Bentwich staat. Zij raadt den beklaagden aan, geen mond open te doen. En den verdedigers eveneens. Laat men dan maar veroordeelen. 't Zal zoo een vaart niet loopen. Men zal aan beide kanten gelijk straffen. En misschien gelijk vergeven. Gewapend of niet: er moet vrede zijn. Sommige gouverneurs organiseeren al gewapende vredesvergaderingen. Bijvoorbeeld, te Haïfa. Ja, zeggen dan de Arabieren: 'wij hebben geen schuld. Alle schuld is bij de joodsche immigranten, die hier het bolsjewisme brengen. En des nachts dronken door de straten schandalen.'

Hoe meer de Arabieren denken, dat zij gewonnen spel hebben, hoe meer hun pers eischend wordt. Alle schuld van het gebeurde te Jaffa ligt natuurlijk bij de bolsjewistische immigranten. En de aanvallen op de koloniën? Ook daar zijn de Joden begonnen. Zij hebben Arabische werklieden als gijzelaars vastgehouden. En toen hunne vrienden en verwanten kwamen om hen te verlossen, werden zij beschoten. Gelukkig, dat de vrienden en de verwanten gewapend waren.

De Arabische pers eischt openlijk het aftreden van Sir Herbert en van Mr. Norman Bentwich, den legal secretary.

Van Arabische zijde zijn pogingen gedaan tot een algemeen boycot tegen de Joden. In Jaffa dwingen Arabische politie-agenten de menschen daartoe.

Daarentegen gaat men in de koloniën de Arabische arbeiders vervangen door Joodsche. Dit zou heel wat immigranten werk kunnen geven, wanneer het bedrijf het dragen kan. Ongelukkig is de oogst dit jaar niet heel goed door het uitblijven van den laten regen. Men wil zich in de Joodsche koloniën nu ook gaan toeleggen op het melkbedrijf, het houden van kippen en het kweken van groenten, ten einde ook in dit opzicht den Arabieren niet al ons geld te laten verdienen.

IV.

Onrust hier. En onrust daar. In Egypte twist tusschen Zaghloel Pascha en het Adli Ministerie. Adli Pascha beschuldigt Zaghloel van bolsjewisme, omdat de 'Daily Herald' zijn eischen voor een geheel onafhankelijk Egypte steunt. Zaghloel Pascha beschuldigt Adli een speelpop van Engeland te zijn. De anti-Engelsche Egyptenaren steunen de anti-Engelsche Palestinensers. Generaal Gouraud is pas drie dagen in Caïro geweest. Gast van Lord Allenby.

Transjordanië is nog niet geregeld. Ik hoor, dat de Emir Abdoellah morgen of overmorgen hier komt. Zijn secretaris heeft een dezer dagen in het anti-Zionistische blad 'Carmel' tegengesproken, dat de Emir zich bij zijn vorig bezoek gunstig heeft uitgelaten over het Zionisme, tegenover eenen correspondent van de *Times*. De correspondent heeft den Emir niet begrepen.

In Noord-Syrië is het onrustig gemaakt door voorstanders van de Eenheid van Syrië, wegens de zelfstandigheid van den Libanon. Eén van hun leiders is uit Egypte hier gekomen en heeft den nieuwen Mufti Amien Effendi el Hussein en een aantal Arabische scholen bezocht. De censor in Syrië laat onbekommerd aanvallen toe op Engeland, Sir Herbert Samuel en de Joden. De *Jewish Chronicle* van 6 Mei bevat over de verhouding tusschen Syrië en Palestina belangrijke beschouwingen van J.J. Calmy, den Fransschrijvenden Palestijner, over wien ik u ruim twee jaar geleden uit Egypte schreef. De heer Calmy was in Syrië in Franschen dienst. Wij hooren, dat de grenzen met Egypte en Syrië nu definitief geregeld zijn.

Wij hooren ook, dat er misschien vrede komt tusschen de Russische en de Amerikaansche leiders der Zionistische Organisatie. Is dat nu noodig? Voorloopig doen we het hier met den twist tusschen de beide bladen *Haäretz* en *Doar Hajom*. *Haäretz* is fel Russisch. Wanneer men het blad leest, zou men denken, dat de geheele wereld op het oogenblik slechts ééne gedachte heeft: het Palestina Opbouwfonds en de geestelijke zijde van het Zionisme. *Doar Hajom* heeft een hoofdartikel met uitlatingen van James de Rothschild, Max Nordau en dr. Marmorek tegen de leiding. En zoo heel terloops een artikeltje, dat de Zionistische Organisatie niets doet voor de Sefardische immigranten uit Noord-Afrika, en alles voor de immigranten uit Oost-Europa. Gelukkig, dat er nu geen immigranten zijn. Vrede.

V.

Een dolhuis is het hier niet. Maar ik zal u wel zeggen, hoe de laatste *Doar Hajom* er uitziet. Een hoofdartikel over de overwinning van Giolitti bij de Italiaansche verkiezingen, waarin, tot onze groote ergernis, niets gecensureerd is. Gelukkig komt het goede hart van den censor daarna boven. Een artikel uit het Arabische blad 'Carmel' te Haïfa over Transjordanië is geheel geschrapt. Een correspondentie uit Galilea geheel weg. Op blz. 3 eene mededeeling, dat een zeer belangrijk bericht per bijzonder telegram is ontvangen en dat de regeering heeft verzocht het voorloopig niet te publiceeren, omdat zij het nog niet officieel ontvangen heeft. Alleen het opschrift met zeer groote letters is blijven staan: 'De weg naar Zion is voor altijd gebaad.' Dus leven we maar weder in spanning. Ongecensureerd is de mededeeling, dat Minister Churchill op het eind van deze maand eene verklaring zal afleggen over de toekomstige politiek van Engeland in Palestina en dat Sir Herbert dan ook zijnerzijds eene verklaring afleggen zal. Ongecensureerd zijn de officieele berichten over het bezoek van een Engelsch eskader met een Engelschen prins. Maar het vonnis, dat publiek in Haïfa is uitgesproken over een aantal onruststokers, is gecensureerd.

Evenals een bericht 'in vrijheid gesteld'. Maar dat Sir Herbert een bezoek aan Syrië zal brengen mogen wij lezen. En voor het geval de censor dezen brief leest, laat hij dan ten slotte weten, dat wij hem allen achten wegens het vele verstand, dat Allah hem geschonken heeft.

Nr 237 Tusschen Jeruzalem en Jaffa⁺

⁺15-6 1921 A., 5. Gedat.
Jaffa 25 mei

Wanneer ik nu moeder Brause met de vele kindertjes hare lantaren heb teruggebracht en met Adil Effendi heb gereden in den nacht van den maneschijn, wat blijft er dan nog anders over dan naar Jaffa te gaan voor vijf en vijftig piasters? Wij doen dat met een groote auto, een open omnibus. Het is héél goedkoop, maar het is héél duur. Omdat men mij voor de bagage nog eens vijf en vijftig piaster betalen laat. Dat wordt dan ruim dertien gulden voor een goede zestig kilometer. Maar daarvoor rijd ik ook af van vlak bij huis. En het station is ver buiten de stad. Ook doet de auto het in ongeveer drie uren. En de trein in vier of vijf. En de auto zal ons brengen tot Tel Aviv.

II.

Wij zullen om twee uur afrijden. Maar de chauffeur, die de baas is, heeft eerst een ruzie te eindigen met eenen collega. Als hij daarmee klaar is, moet hij natuurlijk vrede met hem sluiten. Iedereen zal het billijken, dat wij er om half drie nog staan. Gelukkig is de chauffeur een groot en goed man. Hij zal ons niet meer laten betalen, ofschoon wij nu toch een half uur langer beslag leggen op zijne auto. Hij kijkt niet op een beetje meer of minder. Nu het eenmaal half drie is, kan hij ook wel wachten tot de courant 'Haäretz' van de pers komt. Wij vinden dat ook. En als de courant er is, wie zou dan zijnen chauffeur, die zijn leven en dood in zijne handen heeft, kwalijk nemen, dat hij de courant ook even leest? Wij zelf kunnen de courant meteen even lezen. En ons verheugen over de laatste witte plekken van de censuur. Maar dan rijden wij ook. Het is over drie drieën.

Wat zou Nurks wel van ons hebben gezegd? Dat mijn buurman bediende is in een petroleumzaak te Jaffa, geloof ik, zoodra hij het vertelt. Dat de bonte juffrouw, naast hem, zijne zuster niet is, spreekt van zelf. Tegenover ons zit een man met een Russische bloese, die dus wel een Jood uit een van de koloniën zal zijn. Op de tweede bank, drie vrienden uit Amerika. Zij spreken dus Jiddisch. En daarvoor de chauffeur, die zich door eenen vriend naast hem, de courant verder voorlezen laat. Arabieren hebben wij niet. Zij reizen met Arabische auto's. De wagen is een wagen van Ford. Alle wagens hier zijn wagens van Ford. Eigenaars zijn twee Amerikaansche vrienden, die trouwens nu doodsvijanden zijn. Zij laten een groot aantal wagens loopen langs alle wegen van dit Heilige Land. Maar daar hunne maatschap toch spoedig ontbonden zal worden, verwaarloozen zij de wagens met een volkomen verwaarloozing.

De bediende uit de petroleum-zaak vraagt mij, waar ik vandaan kom. Wederkeerig vertelt hij mij, dat hij bij de Dardanellen is geboren. Zijn moedertalen zijn dus Turksch en Grieksch. Met de bonte juffrouw spreekt hij Spanjoliet, want zij komt uit een deel

van Turkije, dat nu Grieksch is of Bulgaarsch. Hij spreekt ook Hebreeuwsch. En daar hij al zeven jaren in het Land is, heeft hij ook Arabisch geleerd.

III.

Dat wij een mankement aan den wagen krijgen, is duidelijk. Het is niets. Een punctuur in den voorsten binnenband. Wij stijgen dus uit. Een mooi plekje in het gebergte van Juda. Waar de wind koel is en de avondschatuwen al begonnen zijn. Terwijl de chauffeur den band repareert, leest zijn vriend hem voor uit het laatste nummer van het arbeidersweekblad, dat weder zonder censuur verschenen is. Intusschen blijkt de buitenband ook gehavend te zijn. Een reserve-wiel is er niet. De twee vrienden, die de wagens en ons exploiteeren, hebben ruzie. Wij spreken de hoop uit, dat hun naam en hunne herinnering moge worden uitgewischt. En de chauffeur besluit dan maar zonder band te rijden naar Bâb el Waad, de Poort van het Gebergte, waar alle auto's stilsthouden. Misschien vindt hij er een van dezelfde compagnie, die een band over heeft.

Het geluk is met ons, te Bâb el Waad, tusschen Jeruzalem en Jaffa. Wij vinden er een auto van dezelfde compagnie, die onderweg een as gebroken heeft en met paarden tot hierheen is gesleept. Maar het gebergte op gaat dat niet. De chauffeur staat ons dus een geheelen voorband af. Onze chauffeur geeft hem de courant. Wij mogen te Bâb el Waad een kopje thee drinken. De caféhouder is een Jood uit Jeruzalem. Hij woont hier geheel alleen te midden van Arabieren. Maar er is niets gebeurd.

Wij ontmoeten er Mohammed Effendi, een politie-luitenant uit Jeruzalem met drie bereden diendertjes. Zij patrouilleeren de omgeving af. Mohammed Effendi verzekert mij bij den eerbied voor zijnen vader, dat er niets gebeuren zal, waar hij patrouilleert. Wij schudden onze hoofden over de slapheid van de Regeering. Djemal Pasja had de aanstokers laten ophangen aan galgen in de Jaffapoort. En het was uitgeweest. Bij den eerbied voor mijn Vader! Een van de bereden diendertjes is een Jood. Daar ik de nieuwe courant uit Jeruzalem in mijn zak heb, ben ik een groot man. Hij mag ze natuurlijk lezen. Wederkeerig vertelt hij mij, dat hij de volgende week de politie gaat verlaten. Het salaris is te gering en er zijn geene vooruitzichten. Zoo gaat het met vele bereden en onbereden Joodsche diendertjes. De Arabische blijven. Maar ze zijn van het laagste volk.

IV.

Het is over vijven. Het begint al avond te schemeren. Wij rijden de vlakte van Saron door. En ziet: vóór het dorp El-Kubâb, maar dan ook vlak daarvoor, ontmoeten wij een groote auto van dezelfde compagnie. Hij staat stop met een lek in den achterband. Een geheele karwei. Natuurlijk stopt onze chauffeur om hulp te verleenen. Een ander achterwiel is er niet. Waarom zouden de twee vijandelijke vrienden de eene auto boven de andere auto voortrekken? En dat wij stoppen spreekt vanzelf. Zij zijn van dezelfde compagnie. En bovendien kan men in dezen onrustigen tijd een Joodsche auto niet alleen laten staan vlak voor een Arabisch dorp.

Wij blijven dus staan vóór El-Kubâb. Het oude Talmudische Kobe, beroemd om zijn vele, goede waterwellen. Het is nu een dorp op een heuvel, een honderd meter van den weg af. Naar rechts gaat de weg naar Tel-el-Jezer, het oude bijbelsche Gezer.

Wij staan héél lang voor El-Kubâb, dat vroeger Kobe heette. Tusschen Jeruzalem en Jaffa. Als het zes uur is en de avond begint, staan wij er nog. Arabieren komen kijken, waarom die twee groote auto's daar staan. Dat zij ons hoonen, spreekt vanzelf. Een van de chauffeurs vraagt wat drinkwater. 'Neen', zegt een Arabier: 'Wij geven geen water aan Joden.' Zullen zij ons straks aanvallen? Het is zeven uur. De zon is onder. De maan is nog niet op. Het avondleven gaat naar huis. Koeien, met het kalme tampen van hunne bellen. Geiten en schapen door elkander stappend snel. Het is wonderzacht en vreedzaam. Een heele troep Arabieren om ons heen. Wij verzekeren elkander, dat er geen gevaar is en dat wij niet bang zijn. Wij hebben in de courant gelezen, dat de weg van Jeruzalem naar Jaffa geregeld wordt afgereden door militaire auto's. Wij zien ze wel niet. Maar 't is toch bemoedigend, dat het in de courant heeft gestaan.

Om half acht staan wij er nog. Wij verlangen van onzen chauffeur, dat hij op zal rijden. Wij willen niet langer wachten op dien anderen wagen. Wie van die andere passagiers bang is, kan met ons naar Jaffa gaan. Zij zijn op weg naar Jeruzalem. De chauffeurs weigeren. Zij achten het niet onmogelijk den wagen te repareren. Een groote, donkere Arabier komt op ons toegestapt. Hij wenscht ons vrede. Er is een stug zwijgen. Dan wenschen wij hem ook vrede. Wij vragen naar zijn vee en naar zijn oogst. Allah zij geloofd. Hij is tevreden. Het is alles gewoon. Hij zegt ineens: 'Gij behoeft niet bang te zijn. Wij zullen u niet aanvallen.' 'Wij zijn niet bang', bijten wij af, vijandig. Overal onrust en haat. Een Engelsche auto vaart voorbij. Grijs-militair

V.

Het is kwart over achten. Wij juichen. De andere wagen is klaar. De chauffeur, in welwillend overleg met de reizigers, besluit niet naar Jeruzalem te rijden vannacht. Maar wel terug te gaan naar Jaffa. Wij rijden. Achter ons, achter de bergen van Judea is de hemel wit, waar de maan straks opkomen zal. Maar we zijn Ramleh nog niet aan, of de andere wagen stopt weer. 'Doorrijden, doorrijden', roept de bediende van de petroleum-zaak. Weer een mankement? Neen. De andere chauffeur heeft zich bedacht. Hij wil toch doorrijden naar Jeruzalem. Daar gaat hij. De maan, rood en nog bijna vol, is boven de bergen gekomen. Wanneer wij Ramleh doorrijden is zij hoog en wit.

De weg breekt ons. Eindeloos door de vlakke. Telkens breuken, gaten en kuilen. En het maanlicht eentonig, koel, valsch. Poes-mooi. Lichtblauw. Moordvervelend. Om te stikken. Een nacht, donker, waiend, met wisselingen van licht en donker is heerlijk. Maar dit is niets. Zachtblauw. Valsch blauw. Een gemeene streeling. Wat is het land benauwd. Rijden wij naar Jaffa? Misschien is de chauffeur waanzinnig geworden. Hij heeft vanmiddag de courant gelezen. Waarom heeft hij de courant gelezen? Waarom heb ik de courant gelezen? Bonk. Bonk. Hij beukt over den weg in een razende vaart. Ik heb honger. Dorst. Zal er straks plaats zijn in het hotel van den heer en mevrouw Benjamin Ben Nahum? O, bonk, bonk. Wij stuiven de landbouwschool, Mikweh Israël, voorbij. De Maan, waanzinnig-valsch, streelt mij met haar zachte, lieve stralen. O, als het koud was. Als het sneeuwde. Als het wild

woei. Als het regende. Maar dit: de wereld blauw en onbewogen. En de warme martelende wind.

VI.

Om tien uur zijn we te Jaffa aangekomen. De stad gestorven stil. En de chauffeur, die natuurlijk de baas is, verklaart, dat hij ons nu niet weer naar Tel-Aviv rijden zal. Het is te laat. Hij is te moe. Het is nog altijd krijgswet. En hij zal niet vóór half elf binnen zijn. Wij gebeukt en gebroken berusten. Rijtuigen zijn er natuurlijk niet. De bagage mogen wij in den wagen laten. Die zal hij morgen brengen naar het bureau in Tel Aviv. Want morgenochtend rijdt hij weder met nieuwe passagiers naar Jeruzalem terug. Vijf en vijftig piaster, wat zes gulden vijftig is. Voor de bagage extra. En over in drie uur. De trein doet vier of vijf. Wij zijn zeven uur onderweg geweest. En behoeven daarvoor niet extra te betalen. Goeden nacht.

Daar gaan wij: de bediende uit de petroleumzaak met de juffrouw, die niet meer bont is. Maar grauw. Ik zelf met den man met de blouse. En dan de drie Amerikaansche vrienden, die zwaar zwijgen. In het Jiddisch. Het is niet langer twijfelachtig wat Nurks nu van ons zou hebben gezegd.

Wij trekken voort. Een droevige karavaan in den nacht. Langs den weg naar Tel-Aviv legeren de tenten van Indische soldaten. In den zaligen mooien maneschijn bouwen de wijde, hooge, palmboomen. Is dat de stad in opstand?

VII.

Zal er plaats zijn in het hôtel? Als er een plaats is, zal zij mij natuurlijk een plaats geven. Maar als er geen plaats is, zal zij zich verheugen. ‘Zij acht u wel, maar zij heeft u niet lief,’ heeft Adil Effendi gezegd. Ook ik heb haar niet lief. Hoe zoude ik? Zij heeft sproeten op hare handen. En zij spreekt Jiddisch. Maar het leven in dezen wonderschoonen maannacht is goed en eenvoudig. Er is plaats. Er is zelfs veel plaats. Leven en bedrijf staan in Jaffa nog stil. En nu er plaats is, vat ik ineens goede moed. Zij heeft mij toch niet lief. Is er niets te eten? Heb ik geen honger? Heb ik geen dorst? En ziet, hoe lief het leven mij heeft. Er is wittebrood. Er is boter en kaas. ‘Thee is er niet,’ zegt de goedhartige gastvrouw. ‘Dan moet u thee laten zetten,’ zegt de gast, dien zij nu eenmaal toch niet lief heeft. Buiten gaan zitten. Op het balkon. Heel ver de donkerblauwe zee zien in den lichtblauwen maneschijn. De witte huizen van Tel-Aviv. En over het zand heen, de Arabische buurt aan de zee. De honden blaffen. Waar is Jeruzalem?

Nr 238 De opstandige stad⁺

⁺16-6 1921 A., 5. Gedat.
Jaffa 27 mei

Er bestaat een schoonheids-commissie te Tel-Aviv. De leden zijn: David Yellin, J. Mejuhaz, dr. J. Thon, Boris Goldberg en A. Wopslamopski, de bekende architect van de Joodsche bibliotheek te Ikweetnietwaarietschef in Podolië. Daar de leden het

evenwel niet konden eens worden over de vraag, wie voorzitter zou zijn, en wie bezoldigd secretaris, staan de werkzaamheden van de commissie stil. Men kan het Tel-Aviv aanzien. Vroeger was het gymnasium het leelijkste gebouw van geheel Palestina. Misschien wel van geheel Voor-Indië. Het leek onovertreffelijk. Maar het is overtroffen. Er zijn aan den Allenbyweg huizen gebouwd, nog witter, nog leelijker dan het gymnasium. Er is geen logica en geen schoonheid in dien stijl. Het nageslacht zal ons achten.

Er wordt nu wel gebouwd te Tel-Aviv. Er is een schrikkelijke huizen-nood. Honderden Joden hebben de gemengde Joodsch-Mohammedaansche buurten verlaten, en wonen nu in tenten. Ook de immigranten wonen in tenten. Ze konden niet blijven in het immigrantenhuis midden in de Arabische buurt.

Tel-Aviv is nu weer zoo stil als twee jaar geleden vóór de immigratie begonnen was. Werklooze chaloetziem (pionieren) zijn er weinig. De immigratie staat nu drie weken. De koloniën zijn begonnen hunne Arabische werklieden te vervangen door Joodsche. Dat dit op den duur zoo blijven zal, geloof ik niet. Ook in Tel-Aviv wordt aan den huizenbouw alleen gewerkt door Joodsche arbeiders. Toch gaan er ook al weder Arabieren werken aan het aanvoeren van strandzand en strandsteenen. Wij zijn een voortreffelijk volk. Wij protesteeren tegen de Arabische scheepsroeiers, die op de reede van Jaffa de Joodsche immigranten niet willen brengen van de booten naar den wal. Wij protesteeren ook tegen den boycot door de Arabieren. Maar wij vinden het héél gewoon, dat geen Arabier mag wonen in Tel-Aviv. Dat geen Arabier ontvangen wordt in een Joodsch hôtel. Dat maatschappijen in hunne statuten de bepaling opnemen, dat zij alleen met Joodsche werklieden mogen werken. De Joden zijn geen moordenaars, geen plundersaars, geen brandstichters. Zij willen niet anders dan vreedzaam het land veroveren. Maar de Arabieren willen niet vreedzaam veroverd wezen. En daar zij economisch niet tegen de Joden op kunnen, probeeren zij het met geweld. De Arabieren van nu zijn ook niet meer de Arabieren van vóór den oorlog. Alles wat maar anti-Engelsch is, stookt in Palestina: de Sovjet, Moestapha Kemal Pasja, Frankrijk, de partij van Zaghloel Pasja. En men zegt zelfs Italië.

II.

Van den Allenby-weg naar de zee gaan. Het land lijkt hier op Holland. Ook een zee in het Westen. Lage, vlakke duinen. En een strand. Van verre ligt de stad, de oude stad, op hare rotsen. De nieuwe buurt langs de zee. Achter de nieuwe Arabische buurt de Joodsche wijk van Tel-Aviv. Er is de zonnige zeewind. En het breken van de branding over het zand. Ik heb in vele maanden geen gedichten geschreven en geen gedichten gevoeld. Ik denk daar weinig over en ik treur er ook niet om. Misschien geef ik te veel aan het werk voor de courant. Misschien ook is mijn tijd voorbij. Iedere tijd gaat voorbij, en de eeuwigheid, waarvan de dichters spreken, bestaat niet. Ineens is er weer de onbeschrijfelijke gewaarwording. Ik heb naar de stad gekeken op de hoogten aan de zee en aan Napels gedacht. Als een van de snelle zeevogels vliegt ineenen dit kwatrijn op. En daarna is het lied weer als een vogel weg:

‘Maar Jaffa ligt niet minder mooi dan Napels,
Kleiner en kleurig, onder zijne zon.
De huizen langs de hoogten op in stapels,
En van de zee de eeuwig-brekende bron’.

Dit is het lied, dat het mijne is. Met de vele alliteraties en de rijmende klinkers, die toch vanzelf dadelijk opvliegen.

Het is geen groote, geen wijze, geen drijvende kunst. Het is zacht en zinnelijk. Het bekoort, als de zeewind en de stille zee. Ik zou het vervolg van dit gedicht wel eens willen weten. Maar 't is er nog niet. Daarom niet treuren.

De haven van Jaffa, een natuurlijke haven achter rotsen, is vol en bont. Op de reede ligt een Engelsch eskader. Het groote vlaggeschip 'Iron Duke' van een zes-en-dertigduizend ton. Kleinere schepen er om heen. Zij liggen ver uit het land. Morgen varen zij naar Haïfa en naar Beiroet. Sir Herbert vaart mede voor een bezoek aan Generaal Gouraud. Vandaag zijn een aantal gasten uit Jeruzalem genoodigd. Generaal Storrs, de gouverneur van Jeruzalem, komt met den Emir Abdoellah. Een jongere zoon van den Koning van Engeland is ook aan boord. Misschien vaart de Emir Abdoellah wel mede naar Beiroet. De mooie sjeikhs van Berseba zijn gekomen. Zij varen over in een aparte sloep met Sir Herberts zoon, die op zijnen trouwdag den titel heeft gekregen van 'sjeikh der sjeikhen' van Berseba. Wij zijn tevreden.

Van onrust merkt men aan de haven nu niets. De meeste troepen hebben de stad reeds weder verlaten. In het officieren-hotel zijn van de vijf-en-twintig officieren nog maar drie over. Joodsche werklieden werken nu weer tusschen de Arabieren aan de haven. Er zijn veel bouwmaterialen aangevoerd: hout en dakpannen, die verwerkt worden. Alleen weigeren de scheepsroeiers nog Joden te ontschepen. Een gezelschap touristen uit Amerika is door een regeeringsbootje, bemand met soldaten, aan wal gebracht. Misschien zal het hervatten van de immigratie nog wel strubbelingen geven. Maar de Regeering is daar nu op voorbereid. Misschien zal men de immigranten voorloopig te Alexandrië laten landen en per spoor naar Palestina brengen. Als de Egyptische Regeering daar althans geen bezwaar tegen maakt. Het wordt ook duurder.

III.

Hoe is de stemming te Jaffa? De handel is gedrukt. De kooplieden durven geen goede voorraden inslaan, omdat zij bang zijn voor plundering. Jaffa was juist, in tegenstelling met Haïfa, eene stad, waar de Joden en de Arabieren in vereenigingen en bedrijven samenwerkten. Dat gaat nu veel moeilijker. Men ziet elkander aan met haat.

Over de oorzaken van den opstand juist in Jaffa loopen de meeningen uiteen. Er is in geheel Palestina gestookt, en er was in geheel Palestina een opstand voorbereid. Aan de kust zijn voortdurend kleine, verdachte, scheepjes gezien. De Arabieren hebben wapenen. De Joden ook wel. Maar minder. De Arabieren geven natuurlijk alle schuld aan de Mopsen, de partij der communistische Joden. De meer-ontwikkelden onder hen beweren, dat de Joden hier eene politieke positie hebben willen innemen, die niet overeenkomt met hun economische kracht. De instelling van eene Zionistische Commissie, die vooral in den beginne is opgetreden als eene Regeering in de Regeering. De erkenning van het Hebreeuwsch als officieele taal, terwijl zoovele Joden zich zelf niet de moeite geven het te leeren en te spreken. Een Joodsche Hooft Commissaris. Een Joodsche Minister van Justitie. Fransche agenten hebben van al deze omstandigheden handig gebruik gemaakt. Of het werkelijk rustig is? Neen, zeggen de meeste menschen. Het broeit. Maar de Regeering weet dat nu. En de Joden weten het ook. Met de nieuwe maan is de vastendag van Ramadan voorbij. Daarna en na den oogst verwachten velen weder nieuwe troebelen.

IV.

Er wordt nu een administratief onderzoek ingesteld naar de oorzaken van de troebelen. En de daders, zonder onderscheid van ras en geloof, worden bereikt. Het administratieve onderzoek is opgedragen aan Sir Thomas Haycraft, den chief-justice, mr. H.C. Luke, den assistant-governor van Jeruzalem, en een militair rechterlijk ambtenaar. Aan deze commissie zijn drie adviseerende leden toegevoegd: een Jood, een Christen en een Mohammedaan. De Joden mopperen over die verdeeling. Zij willen in dergelijke gevallen niet een derde maar de helft van den invloed. Omdat het niet gaat tusschen drie godsdiensten, maar tusschen twee volken: Joden en Arabieren. Deze commissie zal waarschijnlijk tot de conclusie komen, dat de Mei-optocht van de Joodsche arbeiders niet de overwegende oorzaak van deze onrusten is.

Het rechtelijk onderzoek is volgens de Joden zeer onpartijdig. Het voorbereidende onderzoek is in handen van twee Arabieren en twee Engelschen. Geen Jood. De eene Engelschman is rechter te Sechem en de tweede was openbaar aanklager in de zaak tegen Jabotinsky, verleden jaar. Men heeft in deze twee een algemeen wantrouwen. Gisteren is voor het eerst een vonnis gevallen in eene ernstige zaak. Drie Arabieren beklagt van moord op een Joodschen man, die reeds meer dan veertig jaren in het land woonde. Vonnis: twee vrijgesproken wegens gebrek aan bewijs. Een veroordeeld tot tien jaar. Er waren vijf advocaten, die door de Arabische vereeniging betaald worden. De doodonschuldig-veroordeelde heeft natuurlijk dadelijk geappelleerd. Men beweert, dat die oude man zich-zelf heeft vermoord en daarna schaamteloos verminkt om de schuld op de Arabieren te werpen. En waarom zou dat niet waar zijn? De volgende week komen er processen tegen Arabische en Joodsche politieagenten, beschuldigd noodeloos op het publiek te hebben geschoten, met het gevolg, dat er velen gevallen zijn. Elke politie-agent schiet hier, zonder onderscheid van ras en geloof, op zijne vijanden. Zoolang er geen politie-agent van een verkeerd ras en een verkeerd geloof in de buurt komt, is men veilig. Bij den eerbied voor mijn Vader!

V.

Ik ga nu ook zaken doen. Want de firma N.J. Menko te Enschede heeft met de 'Vesta' van de Koninklijke Stoombootmaatschappij katoen gestuurd voor de weesjongens van den heer Goldsmit. En daarvan is bij vergissing invoerrecht betaald. Ik zal dus nu in het douanekantoor te Jaffa een conditio in debiti gaan instellen. En ziet, als ik aan de haven kom, dan ligt de 'Medan' op de reede. De 'Medan' is om zoo te zeggen familie. Zij heeft twee geschenken melk, boter en kaas van Van den Berghs Ltd. te Rotterdam. En dekens van de Twentsche Textiel Maatschappij te Enschede. Dat zij lang leven. Amen. Vanmorgen is het schip aangekomen. Vanmiddag vaart het naar Beiroet. Een Nederlandsch schip op de reede. Aan boord gaan. De agent van de Maatschappij vindt het best. Iemand uit Holland met een hoed op. De agent verzekert mij, dat Holland een goed land is. Er komt kaas vandaan, jenever en haring. En aan boord van de Hollandsche schepen wordt niet gestolen. Wederkeerig verzeker ik den agent, dat de Koninklijke Stoomvaart Maatschappij een groote, rijke maatschappij is. Bij mijn geloof: ik twijfel of er in Engeland grootere maatschappijen zijn.

Er staat wind. De kunst is nu een goed bootje te vinden en twee roeiers: ‘Wij varen geen Joden,’ zegt de een. Maar ik gedenk de goede lessen van Adil Effendi: ‘mijn vriend, nooit bang zijn voor eenen koetsier en eenen roeier. Niemand acht hen. Schreeuwen en schelden.’ Tegen dezen brutalen roeier zeg ik dus dit: ‘Dwaas... zijt gij een ezel... zijt gij de zoon van een hond... wilt gij, dat ik naar de Regeering ga?... wie zal u geld geven, als gij geen Joden varen wilt... uw zonen zullen u bespotten... ik zweer het.’

VI.

Wanneer ik nu van de ‘Medan’ terugkom, eten in het Joodsche hotel En eens informeerden:

‘Zijn er Arabieren in het hotel?’

‘Neen, mijnheer. Ik ontvang ze niet. Ze zijn mij te vuil.’

‘En als er nu eens een absoluut heldere komt?’

‘Ze willen onze prijzen niet betalen.’

‘En als er nu eens een komt, die de prijzen wel betalen wil?’

‘Dan ontvang ik hem nog niet. Ik ontvang geen Arabieren.’

En zoo leven wij hier maar rustig en tevreden tot den volgenden opstand.

Nr 239 In spanning⁺

⁺18-6 1921 A., 13. Gedat.

Tel-Aviv bij Jaffa 30 mei

Bepaalde gewelddaden zijn er niet gebeurd, sinds ik mijnen laatsten schreef. Maar het vertrouwen is weg. Wij zijn bijna zeker, dat er nieuwe gewelddadigheden gebeuren zullen. Alleen weten wij nog niet precies hoe, waar en wanneer. Eén van onze gewonden is nog gestorven. Wij gevoelen, dat er onder de Arabieren weder iets wordt voorbereid. Men zegt, dat zij sinds de onlusten groote bezendingen wapens hebben gekregen uit Syrië. In Jeruzalem is een man aangehouden, die een ezelvol wapens en ammunitie vervoerde. De eigenaar was een van de Husseinis, de eerste familie des lands. Hij heeft zes maanden gevangenis gekregen. De drijver vier. Wanneer het precies uitbreken zal, weten wij niet. De één zegt: aanstaande Vrijdag, den verjaardag van den koning van Engeland. De ander: als de vastenmaand Ramadan om is en het Beiramfeest begint. Anderen: wanneer de Arabische delegatie in Europa aankomt, teneinde te laten zien, dat ook het gewone Arabische volk in Palestina het Zionisme niet wil. In afwachting wordt er onder de Arabieren geducht gewerkt. Men heeft de dooden en de gewonden laten fotografeeren en die foto's naar alle geïllustreerde tijdschriften gestuurd. Ophitsers gaan de dorpen rond. Men voelt zich onveilig. In Jaffa zijn nieuwe politie-agenten in dienst genomen. Maar daaronder volk, waarvan wordt beweerd, dat zij aan moord en plundering hebben medegedaan. Joodsche politie-agenten nemen geregeld ontslag. Van de week vijf te Tiberias. Zij kunnen van het smalle salaris niet bestaan. Vroeger bestond de geheele politie te Tiberias uit Joden. Nu bijna geen meer. Wie blijft, lijkt haast een sukkel. En dat bevordert het verlopen nog meer.

De immigratie is nog niet geopend. Er is officieel aangekondigd, dat Sir Herbert aanstaanden Vrijdag eene verklaring afleggen zal. Misschien zal hij hervatting van de immigratie aankondigen. Eenige immigratie is er toch altijd over Port-Said te land. Zij, die familie hebben en wat geld worden binnengelaten.

Men ziet hier in angstige spanning uit naar Sir Herberts verklaring. Weten doet niemand iets. Maar er loopen hardnekkige geruchten, dat Sir Herbert concessies aan de Arabieren zal doen. Men spreekt van een soort parlement, waarin de Joden maar eene geringe minderheid zullen zijn. Gij zult het per telegram weten, vóór deze brief u heeft bereikt. Hier is de stemming slecht. Te Jeruzalem moet men eveneens zeer terneergeslagen zijn. Wij zijn bang voor een politiek, die alle vingers zal geven, opdat de geheele hand niet genomen worde. Men oordeelt nu hard over Sir Herbert. Men noemt hem zwak, niet op de hoogte van Arabische karakters, dwaas-liberaal. En zelfs een verrader van de Joodsche zaak. De legal secretary, Mr. Norman Bentwich, moet het evenzeer ontgelden.

Vrijdag zullen wij het weten.

Het gist overal. Zelfs begint het te Berseba. De sjeikhs van Berseba hadden eerst verklaard, dat zij het anti-Zionistische congres van Haïfa niet als hunne vertegenwoordiging erkennen. Thans hebben zij verklaard, dat zij het wel erkennen. De tekst van die verklaring is door den censor uit de Arabische bladen geschrapt. Maar het feit is medegedeeld.

II.

De censor. Een symptoom. Er wordt hier geducht gemeten met twee maten ten nadeele van de Joden, vooral door Joodsche ambtenaren. Het is ongelooflijk, wat de censor schrapt. Vooral te Jeruzalem ten aanzien van de Joodsche bladen. De Arabische bladen van Jaffa en Haïfa worden bijna niet gecensureerd. Nemen de Joodsche bladen uit Jeruzalem dan iets over, dan wordt het geschrapt. Geheele hoofdartikelen. In Syrië is een geheele Arabische anti-Zionistische pers, die hier vrij wordt ingevoerd. Onlangs is uit een artikel in een Joodsch blad de Balfour-declaratie geschrapt. Proclamaties van den Joodschen Volksraad worden geschrapt. Een telegram naar de leiders van het Opbouwfonds eveneens. Zelfs berichten over den toestand van de Joden in Frankrijk en in Amerika. *Doar Hajom* heeft met groote letters geprotesteerd tegen dezen censor. En ziet, de wijze man heeft dat genadig toegelaten. Als verder protest is de courant één dag niet verschenen.

Daarentegen lezen we in dertig paragrafen precies hoe Vrijdag de plechtigheid gaan zal, wanneer Sir Herbert zonder onderscheid van ras en geloof, een aantal ridderorden zal uitdeelen en zijn politieke redevoering houden zal. Lady Samuel zal binnenkomen om acht vijf en vijftig. Sir Herbert negen uur. Wij zullen allen moeten opstaan en staan blijven tot Sir Herbert ons genadig zal zeggen, dat wij weder zitten mogen. Het zal héél mooi zijn. En wij zullen onze dooden en gewonden maar vergeten.

Met twee maten. De Arabieren hebben hunne processies gehouden: Nebi Moussa, Nebi Salig. De Joden in Galilea hebben hunne processies niet mogen houden. En het Rabbinaat van Jeruzalem heeft verzocht dit jaar geen bedevaart te houden naar het graf van Simon den Rechtvaardigen. Joodsch Nationaal Tehuis. Joodsche Landvoogd. Zij komt acht vijfenvijftig. Hij negen uur. Stipt en precies. Zonder onderscheid van ras en geloof.

III.

De twee officieele rabbijnen: Kuk en Meïr, hebben eenen rouwdag uitgeschreven voor het geheele Jodendom over de geheele wereld. Wij zien elkander aan bij zoo een haast. Veel grootere rampen hebben ons volk getroffen. Een algemeene rouwdag! Waarschijnlijk staan wij aan het begin van veel grootere troebelen. Waarom zoo een haast met een algemeenen rouwdag?

Ook de Volksraad heeft eenen rouwdag uitgeschreven. Natuurlijk wordt ons in een aantal paragrafen precies voorgeschreven, hoe wij rouwen moeten. Maar dat is het ergste niet. Het ergste is dit: gedurende een half jaar is de Volksraad al bezig geld van de menschen los te krijgen. Een shilling de man. En de menschen hebben niet willen geven. Nu schrijft de Volksraad een Rouwbelasting uit, van minstens twee shilling de man, ter beschikking van den Volksraad. Let wel: als men geld bijeen had gebracht voor de slachtoffers en hunne nagelaten betrekkingen, spontaan en vrijgevig, dat had goed kunnen zijn. Maar daarvan is geen sprake geweest. Integendeel. Hier in Tel-Aviv zijn de chaloetsiem (= pionieren) woedend, omdat de burgerij niet naar de gewonden omkijkt. Maar de rouwbelasting à twee shilling de man, die nog niet eens voor de slachtoffers bestemd zijn. Doch die de Volksraad kan gebruiken voor zijn telegrammen, delegaties en ambtenaren. Eén van de paragrafen van de rouwregeling luidt: 'het ingezamelde geld moet zonder verwijl worden afgedragen.' Zonder verwijl! Men wacht. Natuurlijk schrijven de Mohammedanen ook eenen rouwdag uit. En vragen zij óók geld.

Overigens gaat het leven maar weder voort. De oogst moet niet schitterend zijn. Men probeert in de koloniën den Arabischen arbeid te vervangen door Joodschen. Maar er is veel seizoen-arbeid en kinderarbeid. Men wil nu de Joodsche arbeiders zooveel mogelijk helpen aan groentenkweek en kippenhouderij. Dan gaat ook niet langer al ons geld naar de Arabische dorpen.

IV.

De regeering heeft op de dorpen van Tul Karem een boete gelegd van vijf-en-twintig duizend pond wegens den aanval op Gedera. Van sommige dorpen is het nu als pand in beslag genomen. Maar men weigert te betalen. Zendt protesten. En stookt. De processen tegen de daders te Jaffa gaan voort. Maar het is moeilijk te veroordeelen. De chaloetsiem kennen natuurlijk niemand van de heele bende, die het immigrantenhuis heeft overvallen. De winkels zijn geplunderd, waar niemand bij was. Arabieren getuigen niet tegen Arabieren. Integendeel leggen zij goedmoedig verklaringen af te hunnen gunste. Alibi's zijn hier te geef. De politie heeft niemand gezien. Bovendien worden de plundersaars verdedigd op kosten van het algemeen door een vijftal advocaten. Vandaag komt een proces voor tegen eenen Arabischen politie-agent tegen wien nu eens wel voldoende bewijs moet zijn.

V.

En wij zelven? Zullen de leiders van de Wereldorganisatie en de Amerikaansche leiders vrede sluiten? Wij dachten het eerst. Maar wij lezen vandaag een telegram

uit Londen over een artikel van Weizmann in de laatste *'Jewish Chronicle'*, waarin de Amerikaansche leiders hard worden aangevallen. Oessiskin heeft gezegd, dat men geen schikking met deze menschen maken moest. Men moest hen op zij zetten. Een congres van de Amerikaansche Zionisten te Cleveland. Volgens *Haäretz* is de meerderheid daar pro-Weizmann. Ja, maar waar zit het geld? Een groote vergadering te Londen, waarin het aftreden van Weizmann werd geëischt. Onze leiders polemiseeren en diplomatischeeren met elkander. En het land gaat verloren. Men zegt, dat Sir Herbert zijn vertrouwen in de Zionistische organisatie heeft verloren. Hij wil de Engelsche belangen niet verder wagen aan eene zaak, die hij niet meer vertrouwt. Daarom zal hij concessies aan de Arabieren doen. En ons congres? Wat zal in deze atmosfeer ons congres zijn?

Het twistpunt is natuurlijk het Opbouwfonds, het Keren Hajesod. Dat schijnt ook wel héél moeilijk te zijn. Wij lezen in *'Haäretz'* een artikel over de Bulgaarsche Joden van Alex. Goldstein, propagandist van het Fonds, thans op weg naar Argentinië. Hij schrijft: 'Het plan van het Opbouwfonds en die vragen, die aan zijne verwezenlijking vast zitten, zijn zoo gecompliceerd, dat alle circulaires en alle brochures, die uitgegeven zijn, niet voldoende waren en ik vele uren noodig had om alle vragen te beantwoorden.' Och, als wij het eens met een begrijpelijker plan probeerden?

VI.

Overall onrust. In Egypte: anti-Engelsch, anti-Europeesch. Bolsjewieksch. Er zijn ook anti-christelijke pamfletten gevonden. Wij hopen, dat de gebeurtenissen in Egypte Engeland hier brengen zullen tot een krachtige Arabische politiek. En dat de moorden op de Christenen hier tweedracht zullen brengen tusschen Mohammedaansche en Christelijke Arabieren. Ze houden juist een congres te Jeruzalem om een delegatie naar Europa te kiezen.

Sir Herbert is vandaag te Jaffa teruggekeerd van zijn bezoek aan generaal Gouraud te Beiroeth. Misschien, dat de Syrische pers, door Frankrijk betaald, nu op zal houden met haar anti-Engelsche en anti-Zionistische propaganda.

Nog vier dagen. Konings verjaardag. Verklaring van Sir Herbert Samuel. Wat zal het zijn? En dan daarna? Wij zijn in spanning.

Nr 240 M.O.P.S.⁺

⁺21-6 1921 A., 10. Gedat.
Tel-Aviv bij Jaffa 31 mei

M.O.P.S. Zegt u maar gerust familiaarweg Mops. Meervoud Mopsen. Wij doen dat ook. Het zijn de beginletters van vier Hebreeuwsche woorden, die beteekenen: Hebreeuwsche Socialistische Arbeiderspartij. Het is héél onschuldig. Maar het zijn de partijgangers van de Derde Internationale. De bolsjewieken. Het fortuintje van de *'Morning Post'*. Een kleine minderheid. En alle praatjes, dat alle Joodsche immigranten in Palestina bolsjewieki zijn. Dat zijn praatjes. Het is héél moeilijk als onbemiddeld immigrant hier te komen uit Oost-Europa. Daarvoor is een aanbeveling noodig van een Zionistisch immigratiebureau. Het beruchte 'certificaat'. Dan geeft

de Engelsche consul een visum. Het aantal certificaten is veel kleiner dan het aantal liefhebbers. De bekende Zionisten en hunne omgeving komen het eerst aan de beurt. En daar zijn geen Mopsen bij. Niemand zal ontkennen, dat er Mopsen in Palestina zijn. Op de laatste algemeene vergadering van Palestinensische arbeiders hadden zij zes van de tachtig afgevaardigden, evenredig gekozen.

Langs alle wegen komen de Mopsen binnen. Met valsche passen. Over Syrië. Over Egypte. Ook onder de oudere arbeiders zijn er, die Mops zijn geworden. Veel kwaad deden zij niet. Zij spraken principieel geen Hebreeuwsch, maar Jiddisch. Zij verbreedden zich met de Arabische arbeiders, en zij maakten twisten met hunne makkers van 'Eenheid van Arbeid', de Tweede Internationale. Maar ach, dat vergroeit wel. Er moet hier zoo veel vergroeien.

De Mopsen hebben nu plotseling eene groote bekendheid gekregen. De troebelen in Jaffa zijn begonnen nadat zij, den eersten Mei, bolsjewieksche strooibiljetten in het Arabisch hebben verspreid. En nadat zij een optocht hebben willen houden. Het blijkt nu wel, dat de Mopsen niet de oorzaken van de onrust zijn. Er was over geheel Palestina een algemeene opstand voorbereid, die door eene onhandigheid te Jaffa iets te vroeg is uitgebroken. De Engelsche onderzoekings-commissie zal wel niet tot die conclusie komen. De voorzitter dringt nu al duidelijk tot de meening, dat de onlusten ontstaan zijn door haat van de Arabieren tegen de nieuwe immigranten. Daarentegen heeft dr. Elias, het Joodsche lid der commissie, de aandacht gevestigd op de aanvallen op oude koloniën als Rehoboth en Rischon le Zion. Ook de Arabische leiders gooien alle schuld op de Joodsche bolsjewiki, teneinde een verbod van immigratie te krijgen. De Mopsen zijn ineens wel beroemd geworden. De Regeering heeft hunne leiders dan ook in den pot gestopt. Daar zitten zij nu. En denken na over onze zonden. De Mopsen, die niet in den pot verblijven, worden bewaakt. Vergaderingen mogen ze niet houden. En daar zitten wij. En de huizennoed. En geen immigratie.

II.

Ik zou wel eens graag eenen Mops, eventueel eene Mopsche, willen spreken. Gemakkelijk gaat dat niet. Ofschoon ik hier een rechter ken. Eenen politie-luitenant. Twee advocaten. En eenen tweeden internationalen metselaar. De rechter raadt het mij af. Het is gevaarlijk. De politie-luitenant verzekert, dat alle Mopsen gevangen zijn genomen. De twee advocaten hebben geen tijd. Zij zijn den geheelen dag amicus curi in een proces tegen den Arabischen politie agent No. 500, die, volgens de dagbladen, terecht staat wegens 'moord, poging tot verkrachting op vijf meisjes, enz.' 'Die zal toch zeker hangen', zeggen onze Joodsche vrienden hoopvol. Maar de metselaar van de tweede internationale toont zich een goede vriend. Eene Mopsche kan hij mij niet beloven. Zij zijn tegenwoordig héél schuw. Maar een of twee Mopsen zal misschien wel gaan.

Inderdaad. Het gaat. Zij komen tegen den avond, als ook in Jaffa alle Mopsen grauw zijn. Twee. Ik hoop, dat iemand hen het huis heeft zien binnen gaan. Dan zal onze ongestuvige gastvrouw in opspraak komen. En zij zal gestraft worden voor al het leed en de hooge rekeningen, die zij haren gasten aandoet. Het is dadelijk héél geheimzinnig en héél bekoorlijk. Ik voel mij twintig jaren jonger. Zij kennen mijnen naam. Maar zij zeggen niet de hunnen. En ik heb, na twee en een half jaar Palestina, toch nog dichterlijke intuïtie genoeg over, om te weten, dat men twee Mopsen thans hunne namen niet vraagt. Zij willen natuurlijk geen Hebreeuwsch spreken. Dat is

een doode taal, die nu kunstmatig wordt opgehouden door een klein aantal intellectueelen en luilakken. Zij spreken Jiddisch, de mooie, nobele taal van de Ballingschap. De taal van het Joodsche proletariaat. De lamp mag worden opgestoken, nadat ik heb verzekerd, dat er geen kijkgaten zijn in de deur, de muren, den zolder, ja, zelfs niet in den vloer. Zij willen ook een kopje thee. Maar zij verbergen hunne gezichten achter couranten, achter burgerlijke couranten nog wel, wanneer Sara de thee binnenbrengt. Zoodat zelfs Sara, aan wie Allah overigens weinig verstand heeft geschonken, begrijpt, dat dit Mopsen met een staartje zijn.

Ik vraag, waarom zij in Palestina zijn gekomen. Zijn zij Zionisten? De Hemel beware hen voor zoo een kleinburgerlijke ideologie. De eene is twee jaar geleden hier gekomen uit Polen. Voor een Joodsch Palestina voelt hij niets. Hij heeft hier niets dan ellende gehad. Koorts, armoede, werkloosheid. Hij is hier gekomen om het Oosten op te wekken uit zijn slaafschen dommel. En de wereldrevolutie te maken van Konstantinopel tot Marokko.

De tweede is al dertien jaar hier. Hij was zestien jaar toen hij aankwam. Ja, toen was hij een Zionist. Nu is hij internationaal. Hij heeft Hebreeuwsch geleerd. Maar hij wil het niet spreken. Arabisch kent hij ook. Dat is goed voor de propaganda. Hij is een goedgehartige, zachtmoedige man. Bruingebrand als een Arabier. Ja, hij heeft werk. 'Niet altijd', valt de ander in. Hij verdient zeven of acht shilling per dag. 'Bij uitzondering', bijt de ander. Ik vraag, waarom zij hier blijven, wanneer het dan hier zoo slecht is. 'Voor een arbeider is het overal slecht', zegt de jongste: 'dat wordt eerst beter, wanneer de sociale revolutie komt met de dictatuur van het proletariaat'. En de oudste: 'als men dertien jaar in één land is geweest, went men aan dat land. Men krijgt het lief.... de lucht, den wind'.

Ik vraag, of het waar is, dat de sovjet-regeering in het geheele Oosten afgezanten heeft om wanorde te maken? De jongste lacht ongenadig: 'Wanorde? Wij zijn de dragers van een nieuwe orde'. Ja, zulke gezanten zijn er. Ook Joden worden naar Palestina gezonden om daar het bolsjewisme te prediken. Of ze niet vinden, dat ze daar mede het Joodsche Volk bemoeielijken in zijnen strijd om een eigen land? Zij verklaren, dat zij geen Joodsch Volk kennen. Alleen het revolutionaire wereldproletariaat. Een eigen land is dwaasheid. Een arbeider is overal thuis.

Hoe denken zij over de oorzaken van de onlusten? Dat is heel eenvoudig. Sir Herbert Samuel is een dienaar van het Engelsche imperialistische kapitalisme. Hij wil de Arabieren tegen de Joden opzetten, ten einde te voorkomen, dat het vereenigde Palestijnensche proletariaat in opstand komt. Zij zijn internationalisten. Een Arabische proletariër is hun nader dan een Joodsche kapitalist. Arabische propagandisten zijn er ook. Zij zijn geregeld in verbinding met Moskou. Zij hebben in Moskou ook een vertegenwoordiger. Alle koopvaardij-matrozen zijn bolsjewiki, en dat helpt hen natuurlijk zeer bij hunne verbindingen.

Is het waar, dat alle hoofden van de Mopsen gevangen zijn genomen? Zij lachen smalend. Ken ik dan de streken van de Engelsche imperialistisch-kapitalistische regeering niet? Ze hebben een aantal Joden gevangen genomen om van beide zijden gevangenen te hebben. Maar ze hebben alleen onschuldige Joden gepakt. Die moeten ze natuurlijk vrijlaten. En dan kunnen ze natuurlijk weer een aantal Arabieren ook loslaten. Zóó speelt de imperialistisch-kapitalistische regeering met het Palestijnensche proletariaat. Tot de sociale revolutie komt en de dictatuur van het proletariaat.

Hoeveel Mopsen zijn er in het Land? Duizend, zegt de oudste onverschrokken. Dan zijn er aardig wat bijgekomen. Ja, zegt de oudste, dat zijn er ook. Ik heb juist

het tegendeel gehoord. Dat vele internationalisten onder den invloed van de gebeurtenissen sterke Joodsche nationalisten zijn geworden. Maar waarom zou ik dat zoo eenen goedhartigen, zachtmoedigen Mops zeggen?

Zij moeten zich nu een beetje stil houden. Maar de propaganda gaat door. Vanavond laat is er bijvoorbeeld ergens weder eene vergadering. Waar? Tusschen Konstantinopel en Marokko. Als ik het vinden kan ben ik welkom.

III.

Zij vergeven mij, dat ik uit Holland kom. Een echt kleinburgerlijk land, dat nog lang niet rijp is voor de sociale revolutie en de dictatuur van het proletariaat. Zij kennen mevrouw burgeres H. Roland Holst. En zij achten haar. D.J. Wijnkoop kennen zij ook. Maar zij achten hem niet. Hij is te gematigd. En zij kennen A.B. Kleerekoper. Nog uit zijnen Zionistischen tijd. Zij houden hem echter voor een Mops. En waarom zou ik den goedhartigen, zachtaardigen man tegenspreken? En waarom zou ik den zuren, boosaardigen jongen tegenspreken? Troelstra is natuurlijk een knoeier. De Tweede Internationale is een partij van zwarten, van imperialisten, van kapitalisten, van patriotten. Zij zijn internationalen. Een Arabische proletariër staat hun nader dan een Joodsche kapitalist. Tel-Aviv is een nest van burgerlijke bloedzuigers. De gymnasiasten zijn weldoorvoede burgerbroekjes, die Hebreeuwsch bazelen en de Mopsen niet achten. En dan is het tijd voor hen naar hunne vergadering te gaan. Tusschen Konstantinopel en Marokko.

In de gezelschapskamer van het onvolprezen pension van den heer en mevrouw B. Ben Nahum, waar haar dictatuur is, vind ik de twee advocaten, die van negen tot vieren amicus curi zijn geweest. Hoe gaat het met politieagent No. 500? Zij vreezen, dat hij toch niet hangen zal. Den moord kan men waarschijnlijk niet bewijzen. Er blijft nu niet anders over dan de vijf verkrachtingen en de beschuldiging hoofd te zijn geweest van een gewapende plunderbende. Vijftien jaar zal hij toch wel krijgen. Dan is er nog Boelies Effendi No. 367. Er zijn een aantal Joodsche getuigen, dat hij schuldig is aan de slachting in het huis van de chaloetsiem. Maar daar hij drie alibis heeft bewezen, is hij vrijgebleven en doet weder dienst. Het is héél moeilijk getuigen te krijgen tegen politie-agenten. Arabieren willen het niet. En vele Joden, die in gemengde buurten wonen, durven het niet. Alibis daarentegen zijn te geef.

Wij lezen nu ook de courant. Wij zien een bericht: 'Een overval'. Maar het bericht zelf is geheel door den censor geschrapt. Goede, verstandige man. Waarom zouden wij ook zooveel weten?

Vanmiddag is Sir Herbert uit Beiroeth te Jaffa aangekomen. De dienaar van het Engelsche imperialistische kapitalisme. Zijn auto gaat tegenwoordig niet op rozen. Nog drie dagen; en het is de dag van Farao's geboorte. Er zal een groote maaltijd zijn voor alle knechten. En er zullen vele eeretekenen gegeven worden aan de Oversten van de Departementen. Boulies Effendi No. 367 wandelt vrij. Maar No. 500 staat terecht voor moord, verkrachting enz. En het is hier heelemaal geen dolhuis.

Nr 241 Ontspanning⁺

⁺23-6 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 5 juni

Van Jaffa naar Jeruzalem terugkeeren om Sir Herberts politieke rede op des Konings verjaardag, Vrijdag 3 Juni. Er is spanning te Jaffa. Men verwacht nieuwe overvallen. Ook te Petach-Tikwah en te Rehoboth. Maar ik ga twijfelen. Men praat te veel. Het is soms, alsof de Arabieren ons tergen en spannen willen. En daardoor belemmeren in rustig werk. De koloniën geven schatten uit aan bewaking. En alle gevreesde dagen gaan voorbij zonder dat er iets gebeurt. Het zou verleden Donderdag gebeuren. Het zou Vrijdag gebeuren. Er gebeurt niets. Misschien zal het nu gebeuren op het Beiramfeest na de vastenmaand van Ramadan, aanstaanden Dinsdag. Of wanneer de anti-Zionistische Arabische delegatie in Europa zal aangekomen zijn.

Tot dusver is het land rustig. Gehaat. Gespannen. Bezet. Maar rustig. Te Rehoboth is een groote graanshuur verbrand. Ook rondom Zichron Jaäcob bij Haïfa gist het weer. De Hollandsche chaloetziem werken daar te Zargonia. Maar het bericht in 'Doar Hajom', dat zij hun post hebben verlaten, is onjuist. Zij houden. Zoolang er evenwel niet bepaald geroofd, gemoord en verkracht wordt, zeggen wij, dat het hier rustig is. In de regeeringsberichten spreekt men nog van 'groote rust' en van 'volkomen rust'. Maar och, daar komen wij, onvermoorde menschen, heelemaal niet meer aan toe.

Van Jaffa rijden naar Jeruzalem. En hooren, dat de Joodsche kolonel Margolin, die Tel Aviv verdedigd heeft, wegens oneenigheid met eenen generaal is heengegaan. Het heeft hier eenen slechten indruk gemaakt. Margolin was hier zeer gezien. Hij is naar Australië wedergekeerd.

II.

Woensdagmiddag aangekomen. En Jeruzalem vinden in een groote spanning. Wat zal Sir Herbert zeggen, overmorgen, des ochtends negen uur, in de groote zaal van het Huis op den Olijfborg? Er zijn uitnoodigingen gezonden aan de notabelen van het geheele land. En er is wel spanning. De Donderdag gaat voorbij, héél rustig. En de Vrijdag ziet er zoo goedhartig uit, wanneer wij door het glimlachende landschap naar boven rijden. Is dit het Land in onrust en in bloedspanning?

Vóór Sir Herbert binnenkomt is het oogenblik zóó. De groote zaal vol. Evenals een jaar geleden, toen Sir Herbert zijn ambt aanvaard heeft. De troonzetel nog ledig. Rechts uit de zaal gezien de hooge militaire officieren. Links de hooge civiele ambtenaren, in militaire kleeding, die vroeger officieren zijn geweest. Daar zitten ook zij, die een Engelsche ridderorde zullen krijgen. Eerlijk gedeeld: drie Joden, drie Christenen en vijf Mohammedanen. De Joden zijn: J. Mejuhaz, vice-voorzitter van den Stadsraad, J. Meyerovitz, voorzitter van de Vereeniging van Joodsche Koloniën en A. Dizengoff, burgemeester van Tel-Aviv, dat nu van Jaffa is afgescheiden en een zuiver Joodsche gemeente is van ongeveer 8000 zielen. Ook de Kadi van Jeruzalem zal een orde krijgen. En de burgemeester krijgt een héél hooge. Ook de burgemeester van Jaffa. En de burgemeester van Tul-Karem, dat juist beboet is voor 25.000 pond wegens aanvallen op Joodsche koloniën. Voorts de oude sjeikh El-Soufi van de Terabin-Arabieren, die nabij Berseba wonen. Hij heeft den titel van Pasja.

Vooraan zitten de bisschoppen en de opperrabbijnen, de leden van den Staatsraad en van den Gemeenteraad. Vertegenwoordigers van den Joodschen Volksraad: dr. Thon, D. Yellin en Ben Zewi. Van de Zionistische Commissie: dr. Eder, mr. Van Vriesland. De bekende Arabieren: Moussa Kazem Pascha el Hussein, Ismaël Bey el Hussein en Saïd Effendi el Hussein, die Minister van Buitenlandsche Zaken is geweest van den Emir Feisoel. De Groot-Mufti zit vooraan: Hady Amien Effendi el

Husseini, héél jong met het hooge ambt. Het ruischt nog door de geheele zaal: ‘wat Sir Herbert ons straks zeggen zal?’ Gisteren had de Minister Churchill te Londen zijne langverwachte verklaring moeten afleggen over Oostersche politiek. Maar dat is uitgesteld. Zal nu Sir Herbert alles kunnen zeggen, wat hij eerst zeggen wilde? De stemming onder de Joden is slecht. Er is niet meer van verleden jaar de vreugde over San Remo en de trots over den joodschen landvoogd. Integendeel; men vindt Sir Herbert veel te weinig pro-joodsch in zijn politiek en men vreest deze politieke rede.

III.

Wij hooren het dadelijk: het zal een lange rede zijn. Niet enkel een politieke verklaring. Maar een algemeene uiteenzetting. Sir Herbert is verheugd, dat alle bewoners zoo veel belang stellen in het onderwijs. In vier jaren zal de Regeering zorgen voor scholen in het geheele land. In de laatste vijf maanden zijn vier en dertig dorpsscholen geopend met bijna 1400 leerlingen. De opleiding van onderwijzers wordt krachtig voortgezet. Bijzondere scholen worden gesteund. Quaesties van Awkaf, Patriarchaat en Rabbinaat zijn geregeld. De economische vragen: wegen, havens, post en telegraaf. De veestapel zal worden verbeterd. Hypotheek- en credietbanken zijn nog niet mogelijk gebleken, wegens den algemeenen geldtoestand. Maar de Regeering werkt er aan. Er is reeds een bedrag van 370.000 pond voorschotten aan landbouwers gegeven. De inkomsten gaan goed vooruit. Palestina draagt niet bij in de kosten van Transjordanië. Men zal een militair gedisciplineerde politie-macht organiseeren, groot 500 man, uit alle deelen der bevolking. Van de vorming van een locale militia, waartoe plannen bestonden, moet voorloopig worden afgezien. Op de administratie zal zooveel mogelijk worden bezuinigd.

IV.

Wij luisteren wel. Het is ook niet onbelangrijk. Bijvoorbeeld: de militaire politie. Zullen de salarissen zóó zijn, dat ook Joden ervan kunnen bestaan? En het Palestinaleger komt niet. Het duurdere Engelsche leger moet blijven. Een succes voor de onruststokers.

Toch is dit niet, wat wij hooren willen. De wereld verandert, als Sir Herbert zegt: ‘nu kom ik tot den politieken toestand’. Hij betreurt, dat er geen harmonie is tusschen de verschillende deelen der bevolking. Misschien ligt dit aan een verkeerde opvatting van de Balfour-declaratie: ‘de vestiging van een nationaal tehuis voor het Joodsche Volk in Palestina’. Dit beteekent niet, gelijk de Arabieren soms beweren, dat hun land en hun heilige plaatsen hun zullen worden ontnomen, ten bate van vreemden, en dat een joodsche minderheid hier regeeren zal. Zoo iets zou de rechtvaardige Engelsche regeering nooit doen. De bedoeling van deze woorden der Balfour-declaratie is deze: Het zal den Joden toegestaan zijn hier een centrum te hebben en een aantal hunner, in verband met het tegenwoordig aantal bewoners en hunne belangen, zal naar Palestina kunnen komen, om te helpen aan de ontwikkeling van het land, met hunne krachten en hun bekwaamheden, ten voordeele van alle bewoners. Wanneer bepaalde maatregelen noodig zullen zijn, om de Mohammedaansche en christelijke inwoners te doen zien, dat deze beginselen

werkelijk gehandhaafd zullen worden en dat hunne belangen veilig zijn, dan zullen die maatregelen worden genomen.

Het is altijd de bedoeling geweest de immigratie precies te beperken tot de arbeidsmogelijkheden in het land: nieuwe en blijvende arbeid. De toestand is nu opnieuw onderzocht en de volgenden zullen worden toegelaten: 1) zij, die voor niet langer dan drie maanden het land komen bezoeken; 2) die voldoende vermogen hebben om te bestaan; 3) vakkundigen, die hier hun vak komen uitoefenen; 4) vrouwen, kinderen en mannen, die geheel afhankelijk zijn van bewoners van Palestina; 5) zij die buiten 't land reeds in dienst zijn getreden met bepaalde werkgevers hier.

De uitvoering van deze bepalingen zal zijn in handen van de Britsche consuls en het Departement voor Immigratie in Palestina. De immigranten, die reeds onderweg waren toen de immigratie werd stopgezet, zullen worden toegelaten. Maar van massa-immigratie naar Palestina kan geen sprake zijn. Onder de nieuwe immigranten zijn ook een klein aantal bolsjewieken. Voor zoover bekend, zijn zij gevangen genomen. Zij zullen worden gestraft, indien zij bepaalde strafbare feiten hebben begaan en overigens worden verbannen, voor zoover zij vreemde onderdanen zijn.

Sir Herbert wil het volk van Palestina sterker binden aan de Mandaatmogendheid. In Londen zoekt men thans naar eenen goeden vorm om de meening der bevolking behoorlijk tot uiting te doen komen. Als het mandaat definitief geregeld zal zijn, zal de regeeringsvorm van Palestina worden vastgelegd in een stuk, dat zal worden geregistreerd bij den Volkerenbond. Daarin zullen de belangen van de niet-Joodsche bewoners nog eens duidelijk worden gewaarborgd .

Er zullen verkiezingen worden gehouden voor de gemeenteraden.

Over de troebelen in Jaffa wil Sir Herbert geen oordeel uitspreken, vóór hij de officieele rapporten ontvangen heeft. Maar de gevallen van moord, roof en plundering zijn niet te vergoelijken. Zij doen den naam van het volk schade.

V.

De rede wordt daarna vertaald in het Arabisch en in het Hebreeuwsch. Wij kunnen er over nadenken. Niets over Transjordanië. Niets over de grenzen met Syrië en Egypte. Niets over Sir Herberts bezoek aan Generaal Gouraud te Beiroeth, waaraan toch groote politieke beteekenis was gehecht. Er komt dus een soort Parlement en gekozen gemeenteraden. Zullen alle Joden mogen kiezen of alleen de Turksche onderdanen? De immigratie hervat en betrekkelijk weinig beperkt. Een interpretatie van de Balfour-declaratie, gelijk aan die te Beth-Shan, eenige maanden geleden. Meer zorg voor de belangen van de niet-Joden dan voor de Joden. Geen oordeel over de troebelen. Maar in officieele telegrammen den Joodschen arbeiders alvast de schuld gegeven. Ik vrees, dat niemand tevreden zal zijn. 's Middags blijkt dat. Er is een receptie, ter eere van des konings verjaardag, in den Stadstuin van Jeruzalem. De gouverneur, generaal Ronald Storrs, is de gastheer. Sir Herbert met de zijnen zal aanwezig zijn. Welnu, als protest tegen Sir Herberts rede zijn de officieele Joden niet verschenen: leden van den Staatsraad, Volksraad, Stadsraad. Enfin, van al die raden, die ons hier soms radeloos maken. Ook overigens is het aantal Joden opvallend klein. Ik spreek met een aantal Arabische leiders. Zij verklaren, dat zij volkomen onbevredigd zijn. En dat zij hun agitatie onverminderd zullen voortzetten. Hun delegatie gaat spoedig naar Europa. Moussa Kazem Pasja al Husseini is voorzitter. Hij vraagt mij naar de hotels in Amsterdam. En ik vraag hem naar de anti-Zionistische

vereeniging in Amsterdam, waarover de bladen hebben geschreven. Die bestaat, zegt de Pasja. Maar namen kan hij mij niet geven.

Couranten zijn gisteren, Zaterdag, niet verschenen. Vrijdag was er voor beschouwingen geen tijd. *Doar Hajom*, schrijft alleen ééne opmerking: ‘was deze redevoering op eenen anderen tijd gehouden, dan waren wij het met veel van het politieke gedeelte eens geweest.’ En overigens zal de censor wel zorgen, dat er niet te veel wordt ge schreven.

Wij zullen en moeten afwachten, wat de Arabieren zullen doen. De regeering is al vast gewaarschuwd. Dat de officieele Joden het tot een breuk met Sir Herbert zullen laten komen, gelooven wij niet. Wij wachten nu op de goedkeuring van het mandaat. En op Churchills groote rede over Oostersche politiek, einde Juni. Waarvan de optimisten nu al voorspellen, dat zij ontzaglijk pro-Zionistisch zal zijn.

Nr 242 Rust of onrust⁺

⁺28-6 1921 O., 5-6. Gedat.
Jeruzalem 10 juni

Het driedaagsche Beiramfeest is voorbij. Nu de vastenmaand van Ramadan. Alles is rustig gebleven. Met militie en politie. Men zegt, dat er misschien nieuwe moeilijkheden zullen komen, wanneer de Arabische delegatie in Europa komt. De Arabieren willen dan toonen, dat zij geen Joodsch Palestina willen. Anderen verwachten troebelen, wanneer de oogst binnen is. Nog anderen, wanneer de Joodsche immigratie zal worden hervat. Nog anderen verwachten ze onverwacht. Brandstof is er genoeg. En een vonk slaat even uit en in. Veel hangt ook af van de ontwikkeling der groote gebeurtenissen van Konstantinopel naar Marokko en anderzijds naar Indië. Op het oogenblik komen geen feitelijkheden voor, behalve een paar kleine nachtbranden in Rehoboth en Rischon le Zion, die denkelijk wel aangestoken zijn.

Het onderwerp van den dag is nog altijd Sir Herberts politieke redevoering verleden week op des konings verjaardag. Men is woedend op Sir Herbert. Men zwijgt. Maar nauwelijks. Men is vooral ontstemd door den geheelen anti-Joodschen toon van de redevoering. Het lijkt wel, alsof Palestina, in plaats van een Joodsch-Nationaal-Tehuis, een Mohammedaansch-Christelijk land is, dat tegen een Joodsche invasie verdedigd moet worden. De interpretatie van de Balfour-declaratie heeft woede gewekt. De jongeren noemen hem al rondweg een verrader. De Olijfberg ligt vlak bij de Tarpejische rots. Overmorgen is het Wekenfeest. Zal Sir Herbert met statie weder naar de Synagoge gaan? Zoo ja, dan hooren wij, zal niemand komen.

De censor heeft den beiden Joodschen dagbladen belet hunne beschouwingen over Sir Herberts rede te: publiceeren. Sommige Arabische bladen hadden artikelen. Maar ze mochten niet in de Joodsche bladen worden vertaald.

Toch komt de ontstemming wel tot uiting. De arbeidersbladen verschijnen onder andere namen toch zonder censor. De ‘Kontreis’ heet nu ‘Igereth’, dat ‘brief’ beteekent. Hij wordt zoogenaamd niet verkocht, maar alleen aan leden van de partij rondgezonden. Er staan bittere artikelen in over de stopzetting van de immigratie. En over het koele, onjoodsche gedrag van Sir Herbert. Sommige verdedigen hem en zeggen, dat hij dadelijk alle schuld op de Mopsen, de Joodsche bolsjewieksche arbeiders heeft geworpen, omdat hij het in Engeland niet bekend wilde hebben, dat er onder de Arabieren een sterke anti-Joodsch-Engelsche beweging bestaat.

Er is eergisteren eene vergadering gehouden in het volkshuis, waar onder anderen spraken dr. Joseph Klausner en dr. Hugo Bergmann. Een van de sprekers zeide, dat men altijd tegen de politiek van den zachten lach was geweest. Maar men dacht, dat Sir Herbert het in zijn hooge politiek wel weten zou. Nu hij evenwel blijkt gefaald te hebben, moet hij zijn politiek veranderen. Wij hooren, dat de verhouding tusschen Sir Herbert en de Zionisten slecht is. Wij hooren, dat die nooit goed is geweest. Hij was altijd hoog, weg, op een afstand. Aandringen op zijn ontslag durft men evenwel niet. Integendeel zendt men hem uit alle landen moties van vertrouwen.

Nog erger dan tegen Sir Herbert is men tegen den Joodschen Legal Secretary Norman Bentwich. Juist nu heeft zijn departement weer een quaestie met twee Joodsche advocaten over erkenning van het Hebreeuwsch als officieele taal. De advocaten willen hunne stukken alleen in het Hebreeuwsch indienen. Het departement eischt Engelsche vertaling.

Nog een boos geval. Een van de Husseinis, de eerste familie des lands, was wegens bezit van wapenen veroordeeld tot zes maanden gevangenisstraf door een college, welks vonnissen niet appellabel zijn. Wij hooren nu, dat mr. Bentwich, als uitzondering, toch appel heeft toegestaan. Boos.

Men klaagt hier zeer over zwakheid en partijdigheid van de Regeering. Bijvoorbeeld: de Raad van Rischon le Zion heeft een onhebbelijk briefje gekregen, dat Arabieren weder in de kolonie kunnen komen en dat de Raad verantwoordelijk is voor hun veiligheid.

De boete, die Tul Karem was opgelegd, behoeft niet te worden betaald, in afwachting van nader onderzoek.

De anti-Zionistische courant 'Palestina' was eindelijk geschorst. Na een paar dagen verschijnt zij weder. En publiceert kalm het protest tegen zijne schorsing.

Onder de Arabieren, die op des konings verjaardag een mooi zijden lintje hebben gekregen, bevinden zich juist bekende anti-Zionisten.

De Joodsche kolonel Margolin is ontslagen en heeft Palestina verlaten.

En vooral de censor. Dat is ook inderdaad grenzeloos. Toen Sir Herbert juist een jaar geleden hier kwam, heeft hij mooie, wijze woorden gesproken over het nadeel van censuur, en het mooie van een vrije pers. Nu is den redacteurs van de bladen medegedeeld, dat er nog geruimen tijd censuur zal zijn. En hoe! Gecensureerd worden artikelen uit bladen, die hier vrij worden ingevoerd en die wij dus toch lezen kunnen. Gecensureerd: een artikel van dr. Eder over de Arabische propaganda; verslag van een protestvergadering te Antwerpen; toestand der chaloetziem te Triëst; telegrammen van Weizmann, het Joodsch Nationaal Fonds; alles, wat betrekking heeft op den Joodschen Bouwdag. Wat gecensureerd is, mag ten minste nog worden gezegd. Trouwens, het is al een soort nationale eer flink gecensureerd te worden. En wij constateeren met genoegen, dat ook de 'Doar Hajom' vele witte plekken heeft.

II.

Wij wachten hier op de goedkeuring van het mandaat. Men zegt, in weerwil van alles, 17 Juni. Zal het dan niet eerst in het Engelsche parlement komen? Wordt het nog veranderd? Men verwacht er hier wonderen van. Een geheele opleving. Palestina-leening. Publieke werken. Hypotheekbanken. Maar waar zijn de wonderen van de Balfour-declaratie? Waar zijn de wonderen van San Remo? Laten wij dus ook het mandaat gematigd aanvaarden en eens zien, hoe ver wij na een jaar zijn. Dr.

Hugo Bergmann heeft het zoo goed gezegd: ‘één enkele nieuwe kolonie heeft meer waarde dan al die declaratiën.’

Zal de regeling van het mandaat moeten wachten tot de moeilijkheden met Moestafa Kemal Pasja zijn opgelost? Of misschien op Churchills groote redevoering in het Parlement over zijn Afrikaansch-Aziatische reis? Die rede is nu weder uitgesteld. Wel heeft hij een dezer dagen te Manchester gesproken. Maar daar heeft hij te dezer zake niet anders gezegd, dan dat hij in Azië bezuinigen wil. Hoe zal dat met het leger in Palestina gaan? En de Regeering heeft pas bij eene tusschentijdsche verkiezing nederlaag geleden.

De bekende schrijver H. Sidebotham schrijft uit Londen aan de bladen hier, dat Churchill een enthousiast voorstander is van een Joodsch Palestina. Het verzet van de Arabieren beteekent bij hem niets. Het is haast te mooi om waar te zijn! Maar, zegt Sidebotham voorts voorzichtig: Churchill is natuurlijk zeer gehandicapt door den eisch van bezuiniging. Hij moet dus alles vermijden, wat aanleiding zou kunnen geven tot onrust en noodzakelijkheid van militair ingrijpen. En dan wachten wij maar weder.

III.

Wat doen wij zelve? Het dagelijksch bestuur van den Volksraad is door Sir Herbert uitgenoodigd tot eene bespreking. Den dag daarna heeft de Volksraad vergaderd. Ze hebben een memorandum gestuurd aan Sir Herbert, dat op pooten moet staan. Een motie is, geplukhaard door den censor, in de bladen verschenen. Wij hooren, dat er geld moet zijn. Dadelijk geld. En veel geld. Wij lezen, zonder censor, in de ‘Igereth’ den volledigen tekst van een vroeger protest van den Volksraad. Felle klacht over stopzetting van de immigratie. Protest tegen de officieele regeeringsberichten, die ten onrechte de Joodsche arbeiders als aanleiding aanmerkten. De redenen, die Sir Herbert heeft opgegeven voor het stopzetten van de immigratie, worden onvoldoende geacht. Er wordt ronduit gezegd, dat het vertrouwen in Sir Herbert op een zware proef wordt gesteld.

Het lijkt ons alweder héél lang geleden, de bloedige eerste Mei. Bloesem en bloed. Toen het een maand geleden was, is een rouwdag gehouden. Maar men mocht de scholen en de winkels niet sluiten. En zoo is de dag vrijwel onopgemerkt voorbijgegaan. De rouwbelasting schijnt ook geen schatten te hebben opgebracht. Onze volksraad probeert het nu weer anders. Onder de vermoorde chaloetziem was één, die onbekend is gebleven tot nu toe. Men heeft nu gesticht het Fonds des Onbekenden, waarvoor in alle scholen in binnen- en buitenland zal worden verzameld. Het geld is voor de kinderen, die bij de onlusten hun verzorgers verloren hebben. Een heel mooi doel. En toch merkt men van liefde daarvoor niets. De gedachte is ook niet van het publiek uitgegaan. Maar van den volksraad. De neringdoenden geven ten slotte als ze goed gevraagd worden, om niet verdacht te worden van gebrek aan nationaal gevoel. Men stuurt er desnoods de chaloetziem en de padvindere op af. Dat zijn beste, vrijmoedige collectanten.

En de gevolgen van Jaffa? We zullen zien. Het leek eerst héél mooi. Alle Arabische arbeid in de koloniën vervangen door Joodschen arbeid. *Doar Hajom* had er een waarlijk poëtisch artikel over. De Joodsche arbeiders zouden bij de Joodsche boeren inwonen als kinderen van het gezin. Zij zouden met de dochters trouwen. De zonen van de boeren, die niet met Arabieren gelijk op willen werken, zouden wel willen

werken met de Joodsche jongens samen. Het verdiende geld zou weder in de koloniën worden uitgegeven. Maar helaas: het is weer anders. Er zijn in Petach-Tikvah eenige honderden chaloetziem, waarmede men nu al min of meer verlegen zit. De mooie plannen voor groote coöperatieve keukens zijn nog mooie plannen. Een chaloetz heeft vijf en twintig piaster per dag loon noodig. En het bedrijf kan dat niet dragen. Veel arbeid in de wijngaarden werd tot dusver door Arabische kinderen gedaan voor een paar piasters per dag.

Een ander plan, dat nu opkomt, is de aanleg van een haven te Tel-Aviv. Natuurlijk zouden daar Joodsche arbeiders werken. Men zou vrij zijn van de dokwerkers te Jaffa. De immigranten zouden daar kunnen ontschepen en veilig voor overvallen zijn. Dit zou een mooi plan zijn.

Ook de huizen nood is te Jaffa en te Tel-Aviv nu buitengewoon groot. De Joden zouden liefst de gemengde buurten verlaten, waar zij zich niet veilig gevoelen. Er is een vergadering gehouden van menschen, die huizen willen bouwen, waaraan vijfhonderd man deelnamen. Men wil kleine huizen bouwen: twee kamers, badhokje en keuken. Er zijn plannen voor tweehonderd pond per huis. En zelfs voor honderdzestig. Natuurlijk hebben de menschen dat geld niet liggen. Maar het Joodsch Nationaal Fonds moet den grond geven. Als hypotheek wil men zestig procent van de bouwkosten nemen. Wie dat geld geven zal, is nog niet duidelijk. Men heeft het Opbouwfonds gevraagd. Dr. A. Ruppin, die naar Europa is, heeft al zijn steun toegezegd. Hij is ook in verbinding met eene vereeniging te Rotterdam. Het is ook weer een heel mooi plan. Het zou werk geven aan velen. Men wil met de vijfhonderd huizen klaar zijn vóór het volgende regenseizoen. Dat is dus binnen zes maanden. Wij zien elkander aan.

Ook te Haïfa is een geweldige huizen nood. Wij hooren, dat het geld er is om het technicum te Haïfa af te bouwen. Dat is goed. Dat geeft werk.

IV.

De verhouding met de Arabieren is nog zeer slecht. Die van Ramallah, een uur van Jeruzalem, hebben hunnen gouverneur gevraagd, de zes Joden, die daar sinds jaren wonen, te verdrijven. In Jenin kunnen de Joden niet komen werken, wegens het verzet der bewoners. Daarentegen heeft de gouverneur van Beth-Shan, een nieuwe, den Joden gezegd, dat zij veilig kunnen komen zaken doen in zijn geheele district. Samen heet dat dan Joodsch-Nationaal-Tehuis.

In Haïfa is de verhouding altijd slecht geweest. De Kamer van Koophandel erkent er, in weerwil van de bevelen der Regeering, het Hebreeuwsch niet. En de Joodsche kooplieden hebben er nu een afzonderlijke Kamer van Koophandel gevestigd, die waarschijnlijk door de Regeering zal worden erkend. De berechting van de misdadigers van Jaffa gaat, zonder onderscheid van ras en geloof, heel rustig voort. Ook de enquêtecommissie werkt rustig. De Joden zijn over die commissie maar matig tevreden. Waarom moest de Regeering als Arabisch lid juist benoemen Aref Pasja el Dajani, voorzitter van het anti-Zionistische Arabische congres? Waarom zweren de Arabieren, dat zij de waarheid zullen zeggen en alleen wat zij zelf hebben gezien. Dit is een nieuwe eed. De Joden en Christenen zweren gewoon, dat zij de waarheid zullen zeggen, de geheele waarheid en niets dan de waarheid.

Overigens leert men altijd wat. Zoo heeft een van de Engelsche getuigen verklaard, dat de Arabieren bezig waren met 'vreedzame plundering' (peaceful looting). En dat de bevolking zeer opgewonden werd, toen zij daarbij door militairen werd gestoord.

Opvallend vijandig voor de Joden was de verklaring van den Franschen consul.

Belangrijk die van kolonel Margolin van het Joodsche Legioen. De diensttijd van het legioen is om. Het wordt ook niet meer door Engeland betaald. Een klein aantal mannen is te Serafend, bij Jaffa, gebleven, op kosten van de Palestina-regeering, als kern van een eventueel nieuw Joodsch legioen. Kolonel Margolin is Maandagochtends, den tweeden dag, op eigen gezag naar Jaffa gegaan. Hij heeft toen te Tel-Aviv, met verloop van de civiele autoriteiten, onder anderen Sir Wyndham Deedes, de verdediging van Tel-Aviv georganiseerd met behulp van gedemobiliseerde Joodsche soldaten, die zich daar bevonden. Zijn gedrag is door hogere militairen afgekeurd, en hij is heengegaan.

V.

Van opbouw van het Land komt natuurlijk niet veel. Sir Herbert met een aantal ambtenaren zijn door de troebelen en hun nasleep in beslag genomen. Onze leiders zijn niet hier en zij twisten. En vele menschen zijn afgeschrikt om in dit land van rust of onrust bedrijven te vestigen. Wij hooren nog niet, dat nieuwe emigranten aangekomen zijn. Men zegt, dat er in Juni en Juli vijftienhonderd mogen aankomen. Ze komen zoo mogelijk gedeeltelijk over Egypte. Zoo min mogelijk over Jaffa. Men denkt over het bouwen van kampen bij de koloniën Rehoboth en Rischon.

Van den arbeid aan de wegen (kewiesch) hooren wij weinig. Een schrijver in *Doar Hajom* heeft een kewiesch bij Nazareth bezocht. Hij vond het leven van de chaloetziem slecht. Hard werk. Geld precies genoeg voor eten. Geen kleeren. Geen penning op zak. De schrijver stelt voor, dat de Organisatie, evenals een Regeering aan hare soldaten, aan deze chaloetziem voeding, woning, kleeding en een klein daggeld geven zal.

De graanoogst in Galilea is dit jaar door het uitblijven van goeden, laten regen nergens goed en op vele plaatsen slecht. De boeren verzinken in de schulden.

De industrie lijkt wel iets vooruit te gaan. Maar men moet geen 'haring' roepen, vóór de fabriek in 't net zit. Van die groote oliefabriek te Cesarea komt niets. Er komt misschien een kleinere, te Haïfa. De geheele bamboe-aanplant en industrie, waarover in het buitenland met zooveel ophef geschreven was, is op niets uitgelopen. Men spreekt nu over een meelmakerij te Haïfa, de grootste van geheel Azië, waarin baron De Rothschild deel zou nemen. En een fabriek van chocolade en suikerwerken te Jaffa, met duizend werklieden. Het Licht van Azië.

VI.

Het onderwijs. In een vroegeren brief heb ik reeds melding gemaakt van een artikel van den schilder I. Snowman in den 'Jewish Chronicle' van 6 Mei. Ziet, en de wereld is overal hetzelfde. De 'Chronicle' van 20 Mei heeft een artikel van eenen ambtenaar van het Opbouwfonds (Keren Hajesod), die natuurlijk te Londen beter weet, hoe het hier is, dan Snowman te Jeruzalem. Natuurlijk doet Snowman met zijn 'destructive

and ill-informed criticism' het Keren Hajesod schade. Het is nu eenmaal een feit, dat men hier buiten de kringen der belanghebbenden, niet zoo heel veel voor het fonds gevoelt. Wij vreezen, dat het te veel betaalde ambtenaren en propagandisten heeft. Israël Cohen had vijf percent en zamelde in één jaar honderdzestienduizend pond.

Maar er is een belangrijker stuk. Van den Palestijner M. Levene, die Snowmans critiek op het Zionistisch onderwijs geheel steunt. Hij zegt, dat het nationalistische onderwijs de kinderen opvult met ongeloof en scepticisme. Men moet het geheele artikel maar eens lezen.

Onafhankelijk en beter zijn de scholen van de Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem, die echter, helaas, financieel niet voortkunnen. Eén van de scholen krijgt nu een regeeringssubsidie van negen gulden per kind en per jaar. De andere, die zuivere godsdienstscholen zijn, krijgen niets. Het geheele Regeerings-subsidie bedraagt per jaar honderdvijf en twintig pond op een budget van tusschen acht en negenduizend pond. De Agoedath Israël geeft nu een subsidie, dat in marken natuurlijk een groot bedrag is. Maar in ponden niet. Ik heb in het 'Handelsblad' gezien, dat men zich te Amsterdam aan het aannemen van dit subsidie heeft gestooten. Men ziet er politiek in. Wij voelen dat hier anders. De scholen zijn en blijven buiten alle politiek. Pekidiem zouden een subsidie van Mizrachie zeker ook aanvaarden.

Het Mizrachistisch onderwijs is, voor zoover ik het ken, evengoed als dat in de scholen van Pekidiem. Maar uit de verhouding tusschen de Mizrachie en de Algemeene Zionistische Organisatie vloeit altijd het gevaar voort van gecombineerde onderwijzers of van opheffing onder den naam van combinatie. Dit is geen denkbeeldig gevaar. Op de laatste vergadering van de Vereeniging van Onderwijzers uit de koloniën van Judea was een schrijven ingekomen van het Departement van Onderwijs om voorstellen tot bezuiniging. Dat zal dus wel aan alle onderwijzers gezonden zijn. De onderwijzers hebben te kennen gegeven, dat alleen in koloniën met een groot aantal kinderen, een algemeene en een orthodoxe school kan zijn. Dat er in de koloniën van Judea geen plaats is voor Talmudscholen. Dat de verschillende opleidingsscholen voor onderwijzers moeten worden vereenigd. Dat wil zeggen, dat de Mizrachistische kweekschool moet worden opgeheven. Natuurlijk zijn die voorstellen nog niet aangenomen. Maar men ziet de richting en den wil. Dergelijke opheffingen, onder den naam van combinatie, zijn er reeds geweest.

VII.

Men is hier ontstemd over het verloop van de zaken in Amerika. Men had hier vrede gewild en op vrede gehoopt. Te Cleveland is een motie van vertrouwen verworpen in het beleid der Amerikaansche leiders met 70 tegen 130 stemmen. Afgetreden zijn: Brandeis, Mack, Stephan Wise en Jacob de Haas. Dr. Weizmann heeft de overwinning behaald. Hij heeft in Amerika vele eerbewijzen gekregen, juist nu het land voor de Joden gesloten is. Zoo héél even, terloops, heeft Weizmann in een interview den Economischen Raad onthalsd. Jacobus Kann, in de *Jewish Chronicle*, noemt de politiek van onze leiding een va-banque-politiek. De gevolgen zijn nog niet te overzien. De honderddertig hebben de meeste stemmen, maar misschien het minste geld. Wij vreezen, dat er voorloopig geen rust komen zal.

De Arabische anti-Zionistische delegatie is naar Europa vertrokken. De 'Igereth' publiceert een brief uit Amsterdam aan Moussa Kazem Pasja el Husseini, over de oprichting van een anti-Zionistische vereeniging. Maar de brief is niet geteekend.

VIII.

De groote politiek. Mustapha Kemal Pasja. Pan-Islamistisch en sluit een verbond met Rusland. Hij wil oorlog met Griekenland, Engeland en Frankrijk. Hij eischt Mossoul, Alexandrette en Aleppo. Engeland wil hem aanvallen. Frankrijk blijkbaar niet. Maar wil het Alexandrette en Aleppo afstaan? Kemal Pasja heeft den wapenstilstand met generaal Gouraud opgezegd. Er zijn vele bezoeken gebracht. Generaal Gouraud bezocht Maarschalk Allenby. Sir Herbert bezocht Generaal Gouraud te Beiroet. Er zijn natuurlijk mooie woorden gesproken. Maar de Syrische censor heeft de mooie woorden van Sir Herbert Samuel gecensureerd, juist toen het héél mooi werd. De Joden van Beiroet hebben Sir Herbert geen delegatie gestuurd om de Arabieren niet te ontstemmen. De Fransche autoriteiten in den Libanon hebben alle Zionistische propaganda en inzamelingen op strenge straf verboden. Frankrijk - Balfour-declaratie - San Remo.

En nu Wachten wij maar af, wat er uit de groote politiek voor Palestina komen zal. Rust of onrust?

IX.

Allerlei: de kolonie Melchamia heeft haar naam veranderd in Menchamia, naar Sir Herbert's vader. Maar 't was vóór den eersten Mei.

In den Kolonialen Raad van Rischon en Rehoboth zijn voor het eerst vrouwen gekozen.

Een brief van Beilis uit Amerika. Hij lijdt armoede. Niemand stelt meer belang in hem. Moraal: laat u filmen en interviewen als het ijzer heet is.

De Mohammedanen willen Hedjaz maken tot een centrum, dat verdedigd zal worden door troepen uit alle Mohammedaansche landen.

Te Beiroeth beklagt men zich over concurrentie van Haïfa bij den invoer voor Syrië.

Het Amerikaansche Reliefwerk houdt einde Juni op.

Bij Menchamia, voorheen Melchamia, wordt een brug over den Jordaan gebouwd.

Bialik krijgt misschien verlof uit Rusland naar Palestina te komen.

Holland gaat hier goed vooruit. Wij koopen hier Hollandsch bier, sigaren, boter in busjes, melk in busjes, bokking en haring. Vandaag is het weder smoorheet en Amni beweert, dat dit min Allah is.

Nr 243 De Arabische quaestie⁺

⁺6-7 1921 A., 5. Gedat.

Jeruzalem 16 juni

Het is nu eigenlijk niet bepaald de tijd om zakelijk en wijs over de Arabische quaestie te schrijven. Wij zitten er te veel in. Maandag weder opgeschrikt door geruchten, dat Jaffa en Haïfa onrustig waren. Het bleek minder. Een Arabier te Jaffa was met een groot mes gewapend een Joodschen winkel binnengestormd. Dadelijk twee man gedood. Oplloop. Paniek. En daarbij nog weer negen Joden gewond. Verscheidene ernstig. Van wie er heden twee bij geruchte overleden zijn. Maar dat zullen zij misschien nog wel te boven komen.

De rest model. De couranten mochten niet meer geven dan de officieele berichten. *Haäretz* is om een onnoozel berichtje voor éénen dag verboden geworden. Die van Jaffa hebben eene delegatie naar Sir Herbert gezonden. De Hooge Commissaris heeft geantwoord, dat hij het vertoog van de delegatie waarlijk met belangstelling heeft gehoord. En dat alle maatregelen nu genomen zijn. Wij hooren, dat de troepen te Jaffa verlof hebben gekregen desnoods te schieten, wat hun eerst verboden was. Wij hooren ook, dat een aantal Arabische artsen den Arabier met het groote mes krankzinnig hebben verklaard, wat misschien wel een wijze oplossing is. Zijn bloed is nu in onderzoek. Jaffa is weder rustig en het leven gaat zijn gewonen gang.

II.

De Arabische quaestie. Minister Churchill heeft eindelijk zijn groote rede gehouden over de Engelsche politiek in het Oosten. *Doar Hajom* heeft een uitvoerig telegram ontvangen over de Palestina-politiek. Het is natuurlijk gecensureerd. Maar ik heb het gezien. Vandaag hebben de couranten eene officieele mededeeling, die geheel anders van toon is. Volgens den Londenschen berichtgever van *Doar Hajom* had Churchill zich zeer gunstig over de Joodsche koloniën uitgelaten. In de officieele mededeeling bijna niets daarvan. De toon daarvan is weder pro-Arabisch, gelijk Sir Herbert's verklaring van 3 Juni ook was. Volgens het *Doar Hajom*-telegram zou Churchill hebben gezegd, dat de Arabieren in Palestina geen zelfregeering konden krijgen, omdat ze dan maatregelen zouden nemen in strijd met de gedachte van een Joodsch Nationaal Tehuis. Dit was tegen Sir Herbert's verklaring van 3 Juni, waarin vagelijk een soort van begin van zelfbestuur was beloofd. De officieele lezing van Churchill's rede zegt nu, dat een geleidelijke ontwikkeling van zelfbestuur niet in strijd is met de Balfour-declaratie. Wat de Balfour-declaratie betreft: Churchill heeft de interpretatie van Sir Herbert op 3 Juni tot de zijne gemaakt. En dat is erg genoeg. In het *Doar Hajom*-telegram werd vermeld, dat Churchill had medegedeeld, dat de militaire uitgaven in Palestina dit nieuwe begrootingsjaar zouden beloopen twee-en-een-half millioen Pond, voor 4400 Engelschen en 10.800 Indiërs. Vermindering van de troepenmacht kon hij niet beloven. Hij hoopte, dat geene vermeerdering noodig zou zijn. Van dit alles vinden wij in de officieele mededeeling niets terug.

De toon van Churchill's rede volgens het telegram aan *Doar Hajom* is geheel anders geweest dan volgens de officieele mededeeling. Wie beide gelezen hebben, zeggen dit: 'Maar Churchill lijkt wel meer Zionist dan Sir Herbert.' Onmogelijk? Toch niet. Churchill was hier een snelle reiziger, die alles op zijn mooist heeft gezien: pionieren, koloniën, alles. Sir Herbert is een jaar nu hier. Hij ziet de dingen van binnen: de deficieten, den schijn. Daarbij komt, dat de autoritaire ambtenarenregeering van Palestina meer is naar den geest van den conservatieven Churchill, dan naar den geest van den liberalen Sir Herbert. Hij moet den Arabieren van Palestina eene mate van zelfregeering onthouden, die de Arabieren van Mesopotamië wel krijgen. De

strijd om Palestina tusschen de Arabieren en de Joden is niet zoo eenvoudig als tusschen een dief en een eigenaar. Beide volken hebben betrekkingen tot het land. Het beste is hun beider betrekkingen te vereenigen in een stelsel van rechtmatige samenwoning. Maar de Arabieren beweren, dat dit eenvoudig niet gaat. En zij wijzen op dr. Weizmanns formule: 'Palestina zóó Joodsch als Engeland Engelsch is'. Sir Herbert moet misschien wel eens voelen, dat hij Palestina bestuurt op eene wijze, waarop hij bijvoorbeeld Ierland niet zou willen besturen.

Morgen 17 Juni. Zal dan het mandaat door den Volkenbond worden bevestigd? Zullen dan de Arabieren hun gewelddadig en niet-gewelddadig verzet opgeven? Hunne delegatie is nog niet naar Europa vertrokken. Gaat zij?

III.

De Arabieren hebben indertijd hun argumenten uiteengezet in een memorandum, dat zij minister Churchill hebben overhandigd. Argumenten. Maar een quaestie gaat nooit zonder rest in hare argumenten op. Zoomin als een ding in zijne eigenschappen, of een woord in zijn beteekenissen. Er is altijd het onkenbare: Ding-an-Sich. Er is altijd het onzegbare: Woord-voor-Zich. Daarom zijn argumenten niet waardeloos.

Wie de argumenten van de Arabieren weten wil kan ze vinden in de *Jewish Chronicle* van 27 Mei of in het Hebreeuwsch in de *Doar Hajom* van de tweede helft van April. Het memorandum begint met een inleiding. Herinnerd wordt aan den steun dien de Arabieren den Engelschen gedurende den oorlog hebben verleend, hopende, dat de Engelschen hun een meer of minder volledige onafhankelijkheid zouden geven. En een groot Arabisch rijk vestigen zou. Maar Engeland heeft Palestina afgescheiden ter wille van de Zionisten. De Arabieren zijn niet tegen Joden als onderdanen van een Arabisch land. Ze zijn tegen de gedachte van een Joodsch-Nationaal-Tehuis in Palestina. Christenen en Moslems zijn daar gelijkelijk tegen. De Hooge Commissaris is een Jood. Eveneens de Staatssecretaris van Justitie, die een overtuigd Zionist is, voorstander van een geleidelijke, geweldlooze, verdringing van de Arabieren. Nu de Balfour-declaratie. Van een juridisch standpunt. De Balfour-declaratie is in strijd met andere beloften aan Koning Hussein van Mekka, die zich zijnerzijds loyaal aan zijne verplichtingen heeft gehouden. Historisch hebben de Joden evenmin nog recht op het land. Dan zouden de Arabieren wel Spanje kunnen eischen. En de Turken al het land tot Weenen. Ook moreel is de declaratie te verwerpen. De Joden zijn overal een element van vernietiging geweest. Zij zijn de schuld van de breuk van Rusland, en van de nederlaag van Duitschland en Oostenrijk. Men kan dat alles lezen in een boek 'Het Joodsche Gevaar', dat de notulen bevat van een geheime organisatie van vooraanstaande Joden. Zij willen een wereldrevolutie, met een Joodsche wereldheerschappij daarna. De Jood verdraagt zich niet met anderen. Hij wil, in de landen, waar hij woont, niets geven en alles nemen. Hij trekt de schatten van alle volken naar zich toe en doet met hen, zooals hij wil. Palestina lijdt al van de Joodsche koloniën. Waar die gevestigd worden, raakt de bevolking rondom gedwongen land te verkoopen en heen te gaan. De Joden geven geen werk aan Arabieren, koopen niet bij hem, en laten hem niets verdienen, als het niet strikt noodig is. Ze maken zich meester van den geheelen handel. Zij drukken de waarde van de landerijen naar beneden. Ze veroorzaken finantieele crisis om de landeigenaren te dwingen hun eigendom tegen lage prijzen te verkoopen. Rusland en Polen kunnen de Joden niet verdragen. Palestina kan het nog minder.

Er zijn belangrijke economische bezwaren: De Zionistische kooplieden zullen, met steun van buiten, de Palestijnsers eenvoudig dood concurreeren. De Joodsche immigratie heeft de prijzen opgedreven. Om ter wille van de Joden de prijzen weder neer te drukken, heeft de Regeering den uitvoer van koren verboden. Een ruïne voor velen. Ten einde den Joodschen immigranten werk te verschaffen, heeft de Regeering allerlei heel mooie publieke werken laten uitvoeren, die echter volstrekt niet noodig zijn. En voor dit arme land ook veel te duur. De Joodsche arbeider krijgt beter loon bij slechter werk dan de Arabische. De leening voor nog meer publieke werken is een last voor den belastingbetaler. Het geheele Zionisme kost Engeland geld. Een groot leger moet in Palestina worden onderhouden op kosten van den Engelschen belastingbetaler. De politieke gevolgen zijn niet te overzien. Reeds nu roepen de Joden, dat Engeland hun minder heeft gegeven dan het beloofd had. De eerste ondankbaarheid. Zoodra zij zich sterk genoeg gevoelen, zullen zij zich geheel tegen Engeland keeren. En wanneer Engeland Egypte ontruimt, hoe zal het zich dan gevoelen met eenen Joodschen Staat aan de andere zijde van het Suezkanaal? Een Joodsch Palestina zou eenvoudig een broeinest worden van Bolsjewisme, gelijk de ervaring reeds bewezen heeft. En van Palestina zou het Bolsjewisme kunnen overslaan naar alle andere. Arabische landen.

Ook het Mandaat, steunend op de Balfour-declaratie, is een groot onrecht. Het is strijdig met het beginsel van de zelfbeschikking der volken. Engeland is tegenover de Palestijnsers veel minder liberaal dan Frankrijk tegenover de Syriërs. Het is een onrecht de Kroonlanden te geven aan de Joden. Het is een onrecht de Zionistische Commissie officieel te erkennen, en den Joden een voorrecht te geven bij de uitvoering van publieke werken. Evenzeer is het een onrecht alle parlementaire vertegenwoordiging aan Palestina te onthouden, omdat de Joden nog in de minderheid zijn. Ten slotte zijn de navolgende eischen gesteld:

De gedachte aan een Joodsch Nationaal Tehuis loslaten.

Een Nationale Regeering vormen, die verantwoordelijk zal zijn aan een Parlement, dat zal worden gekozen door hen, die bij het uitbreken van den oorlog reeds in Palestina gevestigd waren.

De Joodsche immigratie stopzetten tot de Nationale Regeering haar werk begint.

Alle wetten en verordeningen van na de Engelsche bezetting afschaffen. Het oude recht toepassen, tot de Nationale Regeering anders besluiten zal.

IV.

Het Joodsche standpunt is uiteengezet door J. Ben Zewi, een van de arbeidersleiders, in een Hebreeuwsch boekje: 'De Arabische beweging'. Ben Zewi is ook lid van den Palestijnschen Staatsraad. Maar hij wil ontslag nemen, of heeft reeds ontslag genomen, wegens de politiek van Sir Herbert Samuel. Sokolov, wiens bijzondere taak het was goede betrekkingen met de Arabieren te scheppen, heeft zich eveneens over de Arabische quaestie uitgesproken in een interview in *Haäretz* van 8 April. Volgens Sokolov is alles één groot misverstand tusschen Joden en Arabieren. De quaestie heeft twee zijden: economisch en nationaal. Wat de economische zijde betreft: overal, waar verzet bestaat tegen immigranten, is dit tegen immigranten, wier levensstandaard een lagere is. Bijvoorbeeld: Japanners en Chineezers in Amerika en in Australië, of Joden uit Oost-Europa in Amerika. Tegen immigratie van immigranten met hooger levensstandaard is nooit en nergens verzet. Zij verhoogden het levenspeil

van het land: Engelschen in Egypte, de Duitschers in Posen. De nationalisten in deze landen beklagen zich over onderdrukking van hunne nationale gevoelens: onderwijs, taal. Maar daarvan zal in Palestina nooit sprake zijn. Geen Zionist, zelfs de uiterste drijver niet, zal iets willen doen tegen Arabische nationale gevoelens. Het Arabische en het Zionistische nationalisme beiden kunnen in Palestina bevrediging vinden. Geen macht ter wereld zal de Joden beletten naar Palestina te komen. Wij hebben geen ander land dan dit. Er moet een Raad worden gevormd van Joden en Arabieren beiden, die alle moeilijkheden moet uit den weg ruimen. De betere elementen onder de Arabieren zullen gaan begrijpen, dat dit noodig is. Het Zionisme is nu een zaak van den Volkenbond geworden, waaraan niet meer te veranderen valt. Met onrust en troebelen kunnen de Arabieren zich slechts benadeelen. De tegenwoordige onrust zal voorbijgaan als een schaduw.

V.

Vrijdagmiddag. *Haäretz* is verschenen met een zeer pessimistisch artikel over Churchill's rede. De censor (moge Allah hem niet zegenen en ook zijn ouders moge hij niet zegenen!) heeft er niets in geschrapt. En ieder kan begrijpen hoe bedwongen de bitterheid is. De Lucht van Palestina maakt wijs. Wij leeren alle dagen wat. En heden hebben wij weder geleerd, dat Mr. Winston Churchill toch niet meer pro-Zionistisch dan Sir Herbert Samuel is.

Nr 244 Crisis⁺

⁺8-7 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 20 juni

Crisis. Altijd door crisis. Een chronische ziekte. Wij wachten nu maar geduldig en hoopvol tot de echte crisis, de critische crisis, komen zal. Misschien na het Congres. Intusschen praten wij.

Over Sir Herberts politieke rede op den derden Juni zijn wij uitgepraat. Er is trouwens een zeer strenge censuur. Niemand, die ook maar één goed woord voor Sir Herberts rede over heeft. Sommigen troosten zich met de meening, dat hij het niet zoo erg bedoelt als hij het zegt. En dat hij vooral de Arabieren heeft willen kalmeeren. Anderen beweren, dat er eene verandering in hem heeft plaats gehad. Hij ziet nu in de Arabische beweging een werkelijk nationale beweging, die niet met geweld moet worden onderdrukt, wil men niet komen tot eenen toestand als in Ierland. Vandaar ook, dat de Regeering min of meer het Haïfa-Congres gaat erkennen, wat zij eerst niet wilde doen. De Arabische pers is niet ontevreden over Sir Herberts interpretatie van de Balfour-declaratie. Vooral zijn ze verheugd over dezen zin: 'wanneer maatregelen noodig zijn, om den Christenen en Mohammedanen in Palestina te bewijzen, dat deze uitlegging zal worden gehandhaafd, dan zullen die maatregelen worden genomen'. De Arabische pers begint nu reeds om zulke maatregelen te roepen, zonder precies te zeggen, welke het moeten zijn.

II.

Churchill's speech. En de censor. Gelukkig, dat wij de cafés hebben en de trottoirs. Er is een opmerkelijk verschil tusschen de officieele mededeeling, die door de Regeering aan de bladen is verstrekt, en tusschen de telegrammen, die hier uit Londen ontvangen zijn. Wij hopen nu maar, dat de officieele mededeeling door Herbert den Grooten min of meer verarabiseerd is, terwille van de rustigheid der rust. De stroohalm, waarop de drenkeling, om zoo te zeggen, luchtkasteelen bouwt. H a ä r e t z is er in geslaagd, een artikel over Churchill's rede te schrijven, waarin niets gecensureerd is. Het belangrijkste van de rede is: 'De oorzaak van de onrust in Palestina is de Zionistische beweging en de verplichtingen, die wij tegenover haar op ons hebben genomen in de Balfour-declaratie'. En voorts: 'De oorzaak van de opwinding onder de Arabieren is niet zoo zeer het aantal immigranten, maar eerder sommige bekende uitspraken van de Zionistische Organisaties'. Welke uitspraken, vraagt H a ä r e t z. Het blad herinnert er aan, dat telkens en telkens de Zionisten hebben verzekerd, dat zij vrede en vriendschap met de Arabieren willen. Dat is wel juist. Maar de Arabieren gelooven nu eenmaal, dat dit politiek is. Zij herinneren zich dr. Weizmanns formuleering van ons einddoel, voor de Vredesconferentie te Parijs: 'Een Palestina zoo Joodsch als Engeland Engelsch is'. Onze propagandisten in het buitenland komen dikwijls met plannen, die niet vereenigbaar zijn met de positie van de Arabieren.

Een ander belangrijk punt is de schepping van een volksvertegenwoordiging 'vrij en met autoriteit', waarover ook Sir Herbert in zijn rede heeft gesproken. Mr. Churchill ziet wel, dat dit moeilijk is te vereenigen met de Balfour-declaratie. Maar hij acht het niet onmogelijk. Zeker niet, wanneer men de declaratie uitlegt zooals Sir Herbert het heeft gedaan. Men kan er alles hinein-, dat wil zeggen herausinterpretieren.

Natuurlijk heeft ook het gesprokene over de immigratie de aandacht getrokken. 'Joodsche immigratie zal zorgvuldig geregeld en gadeslagen worden'. Een mooi Joodsch-Nationaal-Tehuis! Toelaten van duizenden Joden zonder middel van bestaan, noemt Churchill waanzin. Het Joodsche kapitaal moet voor werk zorgen. Beteekent dit, terloops gezegd, dat de regeering geen werk meer geven zal? Weer een concessie aan de Arabieren? Heeft men het plan van een Palestina-leening laten varen? Een tweede concessie? De Joden moeten zelf betalen voor de vestiging van hun Joodsch-Nationaal-Tehuis. Het blad besluit: 'Onder deze voorwaarden en na zulke redevoeingen doet ons de verklaring van Churchill, dat Engeland de Balfour-declaratie zal gestand doen, maar weinig genoegen'.

III.

Het lijkt alsof de genegenheid van onze vrienden afneemt en tegelijk neemt de wederstand toe van hen, die ons minder gezind zijn. De Paus. Eenige jaren geleden, na een gesprek met Sokolov, heette de Paus zeer pro-Zionistisch. Iedereen is na een gesprek met Sokolov Zionistisch: Briand, Millerand. Wij zien de resultaten in de vervolging van de Zionisten in Syrië. In de aanvallen op de Joden in Algiers. Terwijl voor aanvallen gevreesd wordt in Tunis. Al die berichten komen hier, verminkt en overdreven. De Joden heeten de aanvallers. En de Arabieren hier gelooven dat. Of zij doen, alsof.

De Paus. Wij hooren, dat hij vreest voor ontheiliging van de heilige plaatsen door de Joden. Zooals dat er staat, is het natuurlijk dwaasheid. De misleiding zit in de woorden 'ontheiliging' en 'heilige plaatsen'. De Paus bedoelt, dat door de immigratie

het geheele heilige karakter van het Heilige Land verloren gaat. Als voorbeeld noemt hij: de beplanting van den Karmel. Wij voelen dat ook wel eens. Jeruzalem met kinema's, met danspartijen en losse muziek. Het snerpt ons ook. Maar wat kunnen wij doen? Wij hooren, dat de Paus aandringt op veranderingen in het mandaat. En dat hij daarin door Frankrijk wordt gesteund. Wij hooren ook, dat het mandaat nog niet geteekend zal worden. Wanneer? Het lange wachten geeft den Arabieren nieuwen moed. De leening, als zij komt, laat zich weder wachten. Wij zouden het mandaat wel gaarne, veiligheidshalve, vóór het Congres geteekend zien. Zal het Congres plaats vinden?

IV.

Het Land lijkt wel rustig. Maar 't is de vraag in hoeverre er waarlijk rust is. Over het gebeurde te Jaffa heb ik u reeds terloops geschreven. Twee Joden gedood. Negen gewond. In de gecensureerde berichten doet men het voorkomen, alsof het slechts een aanval door eenen krankzinnige gold. *Kontreis*, het socialistische weekblad, verschijnt iedere week onder een anderen naam. En wordt niet aan den censor gezonden. Het heeft een verhaal van verschillende getuigen, waaruit duidelijk blijkt, dat de Arabieren weder voorbereid waren op een affaire in het groot. Alleen door het spoedig ingrijpen van het leger is dit mislukt. Nu wil men den dader krankzinnig verklaren. De Joden hebben drie dagen hunne winkels gesloten. 'Hoe slechte menschen', roept de anti-Zionistische *Palestina*: 'zij sluiten hun winkels. Zij doen den handel schade'. Op verzoek van Sir Herbert zijn de winkels den vierden dag weder geopend. Het proces tegen den dader heeft nog niet plaats gehad.

De bijzondere rechtbank te Jaffa en de enquête-commissie zetten hun onderzoek voort. 'Pogrom. Tweede Deel' zegt de *Kontreis* smalend. De beroemde Arabische agent No. 500 is veroordeeld wegens moord, plundering en poging tot verkrachting. Hij heeft dertien jaar gekregen, waarbij, gelijk het vonnis zegt, ook rekening is gehouden met zijn voortreffelijk gedrag tot aan het uitbreken van de troebelen. Maar ja, voortreffelijke waters hebben diepe gronden. Intusschen is nu officieel vastgesteld, dat de Arabische politie geducht heeft medegedaan. Met het oog op de rechtvaardigheid zonder onderscheid van ras en geloof, zijn nu ook twee Joodsche politie-agenten zwaar beschuldigd. Hun proces komt deze week voor. Evenals het proces tegen de aanvallers op Rischon-le-Zion.

V.

De stemming te Jeruzalem is niet gedrukt. Hier verwacht men geen oproer. Ofschoon ik gisteren hoorde van twee Arabische politie-agenten, die rondgingen en ophitsen. Te Jaffa is men zenuwachtig en in spanning. In de moskee zijn ophitsende redevoeringen gehouden naar aanleiding van de veroordeeling van een doodonschuldig persoon als No. 500 tot dertien jaar gevangenis. Bitter is men hier tegen Sir Herbert. Men zegt: 'Een beste, liberale landvoogd. Maar niet voor ons'. Sir Herbert is op het Wekenfeest weder ter Synagoge gegaan. Ditmaal was de toegang vrij. Nu de landvoogd wat in prijs is gedaald, mag ook het mindere volk profiteeren. De officieele babbelaars waren tegenwoordig. Wij hebben hier bezoek van iemand uit Amerika.

Dat wil natuurlijk zeggen uit Rusland. Hij is van beroep 'Redenaar'. Wij zijn een goed en lief volk. Er is eene vakvereeniging van gewonden opgericht te Jaffa. Zij hebben een voorloopig bestuur. En ruzie, omdat de minderheid het financieele beheer van de meerderheid niet vertrouwt.

En wij allen hebben den censor. Hercules is hier noodig. En wij moeten het doen met Anastasia. Wij hooren, dat de censuur nog heel lang blijven zal. Zij zal nog veel strenger worden. En in alle steden precies gelijk.

VI.

De immigratie gestopt. Wij hooren, dat van de week weder een schip met immigranten aankomen zal. Twee Engelsche hoofdambtenaren zijn naar Konstantinopel vertrokken voor immigratie-vragen. Sommigen hebben uit Sir Herberts rede besloten, dat de Zionistische Organisatie geen invloed meer hebben zal op het aantal immigranten.

De opbouw van het Land gaat maar heel heel langzaam vooruit. Sir Herbert is nu precies een jaar hier. Er is nog altijd precies dezelfde erge huizennoed. Wij vragen ons af, wat de groote maatschappij 'De Bouwer' eigenlijk doet behalve niet-bouwen. Er zijn talrijke bouw-vereenigingen. Maar er is geen geld. De grondprijzen dalen weder nu de immigratie zoo gematigd gaat en de meeste immigranten in tenten wonen.

De vervanging van Arabische arbeiders door Joodsche gaat in de koloniën ook niet zoo vlot nu het eerste en tweede enthousiasme voorbij is. In Petach Tikvah alleen werken nog geen Arabieren. Maar de financieele toestand is er moeilijk. De Joodsche boeren en hunne zonen, die zich schaamden, gelijk op te werken met Arabische arbeiders, werken wel gelijk op met de Joden. Daardoor zijn er veel minder arbeiders noodig. Niet meer dan vijfhonderd, tegen drie, viermaal zooveel Arabieren. Het minimum loon van eenen Joodschen arbeider bedraagt vier shilling. Er beginnen al weder moeilijkheden te komen tusschen de boeren en de vakvereenigingen der arbeiders.

De gezondheidstoestand is matig. Te Jeruzalem heerscht buiktyphus.

En een heel klein bericht: de scholen van den Duitschen Hilfsverein zijn thans officieel en definitief aan de Zionistische Organisatie verkocht. De Taalstrijd.

VII.

En onze Arabische broeders? Hun anti-Zionistisch Congres. Wij hooren soms van twisten tusschen Christelijke en Mohammedaansche Arabieren. De delegatie naar Europa is nog niet vertrokken en de samenstelling wordt nu zeer gecritiseerd. De sjeikhs van Berseba hebben nu het congres óók erkend, omdat, gelijk deze wijze sjeikhs weten, de Joden de Arabieren hebben aangevallen. Daarom protesteeren zij tegen de Balfour-declaratie en tegen de Zionistische immigratie. Hun brief aan het Congres stond in de Arabische *Karmel*. In de Joodsche bladen was hij gecensureerd. Maar de booze *Kontreis* publiceert hem.

Is samenwerking tusschen Joden en Arabieren thans mogelijk? De meeste geborenen des lands hebben er een zwaar hoofd in. Prof Geddes, altijd hoopvol en altijd juist, is ook hier enthousiast. En Kalvarisky, een van de hoofdvertegenwoordigers

van Baron Rothschild. Hij wil de school dienstbaar maken aan de samenwerking. Geen nationale religieuze, Arabische, Christelijke, Joodsche, Mohammedaansche scholen. Maar eenvoudig Palestinensische scholen, zonder nationalisme, zonder religie, met Arabisch en Hebreeuwsch als gelijkwaardige talen en daarachter Engelsch.

VIII.

En onze burenen? Van Marokko tot Konstantinopel is het onrustig. De groote held is Moestapha Kemal Pasja. De Arabische bladen hebben den tekst van zijn verbond met Afghanistan en Rusland. Eén punt: bevrijding van alle Oostersche volken. Dat maakt hier natuurlijk vreugde en onrust.

Syrië. Wij lezen een officieelen speech van den Generaal Gouraud. Hij zal geen propaganda toelaten tegen Engeland. Ook niet tegen het Joodsch Palestina? Een waarschuwing aan den Emir Abdoellah. Dat hij zich rustig houde. Hij houdt zich rustig, zegt Minister Churchill. En Feisoel wordt Koning van Mesopotamië.

Rustig wordt het in de Mohammedaansche wereld nog niet. De Arabieren hopen op eene overwinning van Moestapha Kemal Pasja. En dan met behulp van het volstrek niet bolsjewieksche Rusland, de Franschen, de Engelschen en de bolsjewieksche Joden Voor-Azië uit.

Nr 245 Er uit zijn⁺

⁺13-7 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 24 juni

Er uit zijn. Ergens wezen waar men u niet vragen zal over Sir Herbert Samuëls politiek en den glimlach. Niet over het hervatten van de immigratie. Als de maan weder vol is, zullen wij in den nacht rijden naar Bethlehem en zijn land rondom. Ik ben nog nooit in Bethlehem geweest. Toch is het niet veel meer dan een uur strak rijden van Jeruzalem. En de gouverneur, Abdoellah Effendi, is een goede bekende van ons. Dat wil zeggen: Abdoellah Effendi is assistent-gouverneur. Want Bethlehem behoort onder Jeruzalem, en staat dus onder het gouvernement van den generaal Storrs. Daarom achten wij Abdoellah Effendi niet minder. Als de maan weder vol is. Van den vijfden dag van de maand af, begint de maan schaduw te geven van zwart, goud en zilver. In het midden van de maand zijn de nachten geheel van zilver en blauw. Er uit zijn.

II.

Op den dag, dat de maan vol zal zijn. Een vriend van Adil. Hun grootvaders hebben al vele kopjes koffie te zamen gedronken. En de kleinzonen van hunne grootvaders zetten de firma voort. Nu heeft de vriend van Adil eene moeilijkheid met een van de Engelsche ambtenaren, die hoog zetelt in een bureau op den Olijfberg.

‘Het is niets’, heeft Adil gezegd: ‘ik weet wel iemand, die dien man kent, en die dat voor u opknappen zal.’ Wij rijden naar den Olijfberg, in den heeten ochtend van tien uur. Er is een geweldige zomer. Alleen de nachten zijn nog koel, wanneer niet de heete woestijnwind waait. De hemel staat zonder genade, en hoog. Er is geen

heugenis meer van regen. Het gras is afgeblakerd. De heuvelen bruin. Jeruzalem ligt beneden, klein, vaal verschrompeld in het geweldige hemellicht. De bergen van Moab zijn bleek geworden. Ik regel de zaak voor Adils vriend. En wij rijden naar de kleine stad beneden, daverend heet en licht.

III.

Er is des avonds eerst nog een bijeenkomst op de Zionsplaats van de Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem, wier juridische belangen ik tijdelijk waarneem. Pekidiem en Amarcaliem hebben weer geld nodig. Amsterdam heeft hier een grooten naam op te houden. Maar we hebben bijvoorbeeld geen geld om een ingevallen tuinmuurtje op de Zionsplaats te herstellen. Ook het mooie, sympathieke, schoolwezen loopt gevaar. Er wordt den laatsten tijd, ook in het 'Handelsblad', heel veel over het werk van de Pekidiem geschreven. Hun scholen zijn zoo goed als die van de Mizrachie. Maar ze staan financieel vrijer, doch daardoor ook financieel zwakker. Voor Mizrachistische scholen bestaat altijd het gevaar, dat ze met algemeene Zionistische worden vereenigd. Dat wil zeggen, dat ze worden opgeheven. De vrijheid van de Pekidiem-scholen is in theorie beter. Maar het geld!

De groote Doresch-Zion-school is gevestigd in een gehuurd huis. Gisteren kreeg de juridische adviseur van de Pekidiem een aanzegging het huis over drie maanden te ontruimen. Dat heeft hij natuurlijk, gelijk dit een goed juridisch adviseur past, geweigerd. De zaak komt nu voor de Regeering. Als de Pekidiem meer geld hadden, zouden wij een ander huis kunnen huren. Wij weten wel een, dat heel goed is.

En 's avonds op den dag, dat de maan vol is. Op de Zionsplaats zelve is een kwestie met zeven weduwen en drie wetgeleerden, die niet langer in de termen vallen van eene vrije woning. Wij moeten hun dat één voor één onder het oog brengen, te beginnen des avonds half acht. Na het avondgebed. De zomerdagen zijn hier smaller dan in Holland. Adil zal om negen uur met de paarden aan de Plaats staan. Maar, helaas, de zeven weduwen komen met kinderen, met tranen en klachten. En de drie wetgeleerden met teksten. Om negen uur zijn wij door vier weduwen heengeworsteld. Het is lang over tien als de laatste wetgeleerde met den laatsten tekst is heengegaan. Dan komt nog de koster van de synagoge. Hij is heel oud en hij heet Jacob Stampfer. Wij noemen hem natuurlijk R. Jankele Dantsiger, wat wij verdedigen met het feit, dat hij uit Dantzig is gekomen. R. Jankele rapporteert met een ernstige stem en een druppel aan zijn neus, verdachte bewegingen onder de Arabieren van Silwan, dat precies tegenover de Plaats ligt. Ik zal het ter regeerender plaatse overbrengen. Het is bij half elf. Adil zal boos zijn.

IV.

Maar Adil is heelemaal niet boos. Hij zit in den zonnigen maneschijn. En hij rookt cigaretjes. Hoe kan men dan boos zijn? Ook is de zachte nachtwind opgekomen. Natuurlijk is Adil er niet alleen met twee paarden. Is hij een stalknecht? Hij heeft den luien Jadallah medegebracht. De kleine Fouad is niet meer in onzen dienst. Dank zij het vele verstand (van Allah!) en de vele aanbevelingen (van ons!) is hij benoemd

tot jongsten kerkhof-verzorger bij de Engelschen. Hij verdient nu twee shilling per dag. Allah is groot.

Wij hebben héél mooie paarden. Voor mij is er het kleine, vlugge dravertje, dat zoo ongelukkig is geweest in de liefde. Want het mooie veulentje is gestorven. Wat zal men er aan doen? Ook dat is van Allah, evengoed als de benoeming van den kleinen Fouad. Maar Adil heeft een koninklijk paard. Een Arabischen schimmel. Hij heeft vroeger aan den Emir Feisoel toebehoort. Nu is Emir Abdoellah de eigenaar. Een van zijne neven is met het paard van Amman gekomen, gast van Abdoel Salaäm. Het kost ons wel veel geld. Maar 't is dan ook een groote eer. Iedereen wil natuurlijk graag op dat mooie paard rijden. Verleden week Sabbath heeft een van onze Joodsche vrienden het paard van Abdoel Salaäm willen huren. 'Neen,' heeft Abdoel Salaäm gezegd: 'op Sabbath verhuur ik geen paarden aan Joden... .. die moeten op Sabbath naar de Synagoge gaan.' Allah heeft Abdoel Salaäm veel verstand geschonken. 'Mijn vriend', heeft hij gezegd: 'Joden, die op Sabbath op een paard rijden vreezen Allah niet, misschien zullen zij denken: "dit is het paard van eenen Moslem" en zij zullen het affagen.'

V.

Wij zijn er uit. Hier in den zonnigen maneschijn tusschen Jeruzalem en Bethlehem zal niemand ons vragen naar de politiek, den glimlach en de immigratie. Niemand vraagt ons hier iets. De maan hoog en uit. In de verte een vlek van goud: de weerschijn van de Maan in de Doode Zee. De heuvelen ver en licht. Daarachter de bergen van Moab donkerblauw op den matblauwen hemel. Neen, hier is niets te vragen. Hoe zacht waait de wind. En hoe rustig gaan de paarden met hun strakke schaduwen mee. Wij rijden langs een kamp van Engelsche soldaten. Alles is betooverd.

Wij rijden ook langs het Graf van Rachel. Gelijk geschreven staat (Genesis XLVIII: 7). 'Toen ik nu van Paddan kwam, zoo is Rachel bij mij gestorven in het land Kanaän, op den weg, als het nog eene kleine streek lands was, om tot Efrath te komen; en ik begroef haar aldaar aan den weg van Efrath welke is Bethlehem'.

De Eeuwigheid is soms wel goed. Mijn verjaardag had op iederen dag van het jaar kunnen vallen. Maar hij viel zóó, dat ik, een jongen van dertien jaren, deze laatste afdeeling van Genesis gelezen heb. Ook mijn naam is wel mooi Jacob Israël, de Naam van den Aartsvader. Een Naam is een groot verbond. En ik weet zeker, dat niemand mij op mijnen dertienden verjaardag heeft voorspeld, dat ik nog eenmaal met zoo een zachten zonneschijn langs Rachels stede rijden zou. Hoe ver is nu Jeruzalem. De weg naar Hebron rechtuit.

VI.

En de weg naar Bethlehem links af. Tusschen muren en tuinen, en daar doorheen telkens verrukkelijke uitzichten over de heuvelen en over de dalen daar beneden. De stad ligt hoog. Wij stijgen langzaam. Ik wilde wel, dat Frederik van Eeden nu met ons reed. Voor mij is de stad natuurlijk een geheel andere stad dan voor hem. Maar voor ons allen is zij heilig. Die van Bethlehem hebben natuurlijk niet gewacht op de zeven weduwen en de drie wetgeleerden: zij zijn slapen gegaan. Een betooverde en

een verlaten stad. Wij komen niemand tegen, maar de paarden gaan. Luid is de echo van de nauwe straten of in den naklank van een gewelf. Een stad van kloosters, kerken en scholen, die dikwijls wel forteressen lijken, boosaardig gesloten. Alleen enkele stallen staan open. Een klein lampje. Een jongen, paarden, schaduw en licht.

Wij zijn de stad doorgereden en wij dalen nu, een rotspad, voorzichtig, het dal in, dat ons naar de vijvers van Salomo voert. Deze ruïnen zijn waarschijnlijk van het oude Etam, waarvan de naam misschien door de Arabieren bewaard is in den naam van de Atân-bron. Dit klein dorp is Artâs, waar wij in de lente waren met den eersten goeden zonschijn. Maar hoe is alles nu anders! De gemetselde vijvers van Salomo, de ruïnen rondom: het is alles gevangen in den toover van den maneschijn.

Dit moet de weg naar Hebron zijn. De dorpen op hun heuvels. De verslagen ruïnen. Wij rijden. Er is geen einde aan de wereld en den wind.

VII.

Maar wij hebben de paarden omgezet. En terug rijden wij als de wind met den koelen nachtwind tegen. Het is héél laat. Schemert het? Is het dag of nacht? Wij zijn nu wel moe. En ook wel hongerig. Maar het hindert niet. Mevrouw Goldsmit van het weeshuis (o, lezer, gedenk het ten goede, want anders gaat het zeker over den kop!) heeft een kip voor ons gebraden. Er is brood en Hollandsch bier. Er zijn coteletjes. En rijpe, geurende mischmisch, die gij gerust abrikozen noemen moogt. Wij hebben een tuintafeltje héél netjes gedekt. En wij hebben ons eerlijk verdiend nachtmaal gegeten in den bloeienden, betooverden tuin. Wij hebben elkander bediend en niet overgelaten. ‘Zij is een lieve vrouw, ik acht haar’, heeft Adil Effendi gezegd. En iedereen, die dit verhaal tot dusver gevolgd heeft, zal begrijpen, dat dit op mevrouw Goldsmit slaat en niet op de kip.

VIII.

Zoo Allah wil, zullen wij Woensdag weder uit rijden gaan. En wel naar Bethlehem. Want Abdoellah Effendi heeft ons op de thee gevraagd. Gisteren zijn wij hem tegengekomen. Weer in de stad? Ja, heeft Abdoellah Effendi gezegd: hij is weer in de stad. Hij komt nu elken dag in de stad. Te paard. Want hij is censor voor de Arabische bladen. Allah is groot. Dit is de tweede maal, dat ik eenen censor zie van aangezicht tot aangezicht. De eerste maal was in Caïro: den Hollandschen censor. Wij spraken Engelsch. En op mijn vraag, waar hij Hollandsch had geleerd, antwoordde hij, dat hij eenen broer had in Zuid-Afrika. Ik vraag Abdoellah Effendi of het moeilijk is censor te zijn. ‘Heelemaal niet’, zegt de brave Abdoellah; ‘wat mij niet aanstaat, wordt geschrapt. Het meeste is toch leugen. En de rest is de moeite niet waard.’

IX.

Ook het mooie tuinfeest is voorbij. Met Juli houdt het Amerikaansche reliefgeld op. Het blindeninstituut is nu in grooten nood. Er is nu een mooi liefdadigheidsfeest geweest. Een tombola met enkel nieten. Limonade-tentjes. Een opgewekte danspartij.

Alle jonge menschen hebben gedanst. De blinden zelven hebben voor de muziek gezorgd. De Alliance had haar schooltuin afgestaan. De maan had het licht gegeven. Het is alles heel mooi geweest. Wij hopen mettertijd ook voor het weeshuis te dansen. Jammer, dat de weezen niet blind zijn en geen eigen muziekcors hebben. Overigens wordt de opbouw van het Joodsch Nationaal tehuis onverstoort voortgezet.

Nr 246 Voorbij⁺

⁺16-7 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 27 juni

Voorbij. De groote politieke gebeurtenissen. Sir Herberts rede. Minister Churchills rede. De dag, dat het mandaat niet geteekend is.

Sir Herberts rede. Wij praten er hier niet meer over. De Arabieren zijn over het algemeen wel tevreden met den Joodschen Landvoogd. 'Stel u voor', zeide een van de Arabische leiders: 'dat generaal Bols u dit alles had aangedaan. Wat zoudt ge te keer gaan! Nu moet ge zwijgen'. Tegelijk is het Arabische politiek in het publiek het ontslag van Sir Herbert te eischen. De *Jewish Chronicle* is zeer ontevreden over Sir Herberts rede. Een volkomen reactie op de Balfour-declaratie en San Remo. Met welk recht, vraagt de *Chronicle*? De indruk in Oost-Londen, het Joodsche kwartier, moet verpletterend zijn geweest. Men waardeert Sir Herberts idealisme en liberalisme, ook tegenover de Arabieren. Maar men gaat vragen, of wij daarbij niet wat veel te kort komen. De bekende Zionistische schrijver H. Sidebotham daarentegen vindt in Sir Herberts rede niets, dat strijdt met het Mandaat en met de gedachte aan een Joodsch Nationaal Tehuis.

De Engelsche couranten zijn hier aangekomen met den vollen tekst van Minister Churchills rede. *Doar Hajom* heeft hem gepubliceerd met onwelwillende medewerking van den censor. Maar het gaat alles over ons heen. Voorbij.

Het mandaat niet geteekend. Dat heeft hier eenen slechten indruk gemaakt. Onze invloed is blijkbaar, een jaar na San-Remo, niet grooter geworden. Na de onrust in Jeruzalem San-Remo. Wij zouden, ook tegenover de Arabieren, wel gaarne na de onrust in Jaffa, de onderteekening van het mandaat hebben gehad. Waarop wacht het? Op de ratificatie van een nieuw vredesverdrag met Turkije? Op eene regeling met Amerika in zake de petroleumconcessies in Mesopotamië en Palestina? Op een verandering in het mandaat in den geest van den Paus, die waarborgen eischt, dat Palestina geen land zal worden van amusements en music halls? Wie weet, hoe lang alles nu weer duren zal, met alle slechte gevolgen: agitatie, geen leening, geen publieke werken!

II.

Wat gebeurt er in het land? De couranten verbleeken van de censuur. En wat verteld wordt, kan men niet gelooven. De socialistische weekbladen verschijnen zonder censuur. Telkens onder eenen anderen naam. Heelemaal rustig is de rust niet. Vooral niet te Jaffa. Er is een Christen vermoord gevonden bij de zee. Een Mohammedaansche politie-agent heeft driemaal op een anderen Christen geschoten. De optimisten zien al twisten tusschen Christenen en de Mohammedanen, en vrede voor ons. Ik geloof dat niet. Maar 't is toch altijd aardig optimist te zijn. En het komt

altijd uit. Met den moordenaar van de twee Joden is men nog altijd bezig. Hij wordt nu geneeskundig onderzocht. De Arabische doctoren verklaren hem krankzinnig. Maar de Joodsche zeggen, dat hij volkomen normaal is. Politiek in den waanzin. Waarom niet? Aan waanzin in de politiek zijn wij al gewend. Het Joodsche Nationale Gekkenhuis schiet al aardig op.

Wij lezen in de Arabische bladen, dat er weer een andere gek rondloopt. Maar hij is niet gevaarlijk. En dat troost ons dan maar weer.

De Regeering van Palestina heeft geconfereneerd met de Regeering van het kaabewerkende intellect van Jaffa. Er is nu een bevel uitgevaardigd, dat met de lossing van goederen niet mag worden begonnen, vóór de Joodsche passagiers der eerste klasse aan land zijn gebracht. Natuurlijk is daartegen weder geprotesteerd.

Ik hoor, dat Zaterdag een schip voor Jaffa kwam. Er waren geruchten, dat er Joodsche immigranten aan boord waren. De Arabieren sloten hun winkels en gingen naar de haven om de landing te beletten. Er waren drie toeristen aan boord, die niet aan land mochten. Onder donderend Arabisch gejuich is het schip naar Beiroeth opgestoomd. Zóó ongeveer is het gebeurd. En hoe langer de immigratie stop blijft, hoe moeilijker de hervatting wordt. Over Beiroeth en dan verder te land, gelijk vroeger wel gebeurde, gaat niet. Over Egypte? Lord Allenby werkt niet mede.

III.

De enquête-commissie te Jaffa maalt onverstoort voort. Ze zijn naar Tulkarem geweest en ook naar Sechem, om daar een onderzoek in te stellen. Nu zitten ze weer te Jaffa. Zij hebben veel verstand. Ook Sir Herbert is te Sechem geweest om een bezoek te brengen aan eene landbouwtentoonstelling. Behalve de enquête-commissie zit er te Jaffa nog een bijzondere rechtbank en een krijgsraad. Ook zij hebben veel verstand. Er loopt een proces tegen den sjeikh van Aboe Kisk, die den aanval op Petach-Tikvah heeft geleid. Een Joodsche politie-agent, die beschuldigd was te hebben geschoten op de heilige kaaiwerkers, is vrijgesproken. De aanklachten tegen verscheidene andere Joden heeft men eenvoudig moeten intrekken, omdat er geen zweem is van bewijs.

Zij, die verdacht worden van bolsjewisme, worden langs administratieve weg uit het land gezet. Alle nette menschen verheugen zich daarover. Alleen een enkele, wien Allah geen verstand geschonken heeft, wordt pijnlijk aangedaan door het feit, dat Joden uit het Joodsche land worden gezet. Nederland is voor Nederlanders een thuis. Onder de uitgezeten moet zelfs één zijn, die hier is geboren

IV.

De regeering blijft zwak. Bijvoorbeeld het anti-Engelsche en anti-Joodsche blad *Aleph-Bah* uit Syrië was hier verboden. Volkomen logisch. De locale Arabische bladen staan onder censuur. Er is tegen het verbod van *Aleph Bah* geprotesteerd en de regeering heeft het ingetrokken. In het eerste nummer, dat weder werd toegelaten, konden wij lezen, dat de gouverneur van Damascus iedereen zal weigeren toe te laten, die Zionist is of iets dergelijks, opdat de rust in Syrië niet zal worden verstoord.

Ieder nummer van de *Aleph Bah* heeft verhalen over maatregelen van de Syrische regeering tegen de Zionisten. En dat wordt hier alles rustig (of onrustig!) gelezen.

Wij hooren, dat Sir Herbert zijn belofte van een soort van parlement zal gaan uitwerken. De leden zullen direct of indirect gekozen worden. Sommigen zeggen, dat het overigens een adviseerend college blijven zal, gelijk wij er al een hebben, dat dan zal worden opgeheven. Anderen zeggen, dat dit parlement meer dan adviseerende macht zal hebben. Bijvoorbeeld budgetrecht. Hier ziet men dit ongaarne. Velen wenschen den liberalen, idealistischen Sir Herbert naar Ierland. De Joden willen zoo een parlement niet, omdat het op zijn minst een min of meer officieel erkende anti-Zionistische tribune zou zijn. Maar anderzijds moet men erkennen, dat de Arabische leden van den Staatsraad nooit onbehoorlijk zijn opgetreden.

Wij krijgen nu ook gekozen gemeenteraden. Tot dusverre werden de leden benoemd. Maar wie zullen het kiesrecht hebben? Alleen Turksche onderdanen? En die grondbelasting betalen? Men zegt het. De kooplieden hebben alvast geprotesteerd. Vele Joden zullen ook het kiesrecht missen. Daar staat tegenover, dat het hier ons Nationaal Tehuis is.

V.

De Zionistische Organisatie wordt verzwakt door twisten. In Amerika scheuring. Gelukkig, dat dr. Weismann op een stoel van Washington heeft mogen zitten. Hij verlaat nu Amerika voor de Bestuursvergadering te Praag en het Congres te Karlsbad. Maar hij heeft beloofd naar Amerika terug te komen en daar desnoods jaren te blijven voor den opbouw van het echte Minsk-Pinsk-Dwinsk-Zionisme. Wij krijgen berichten uit Londen over twist en verwarring in het Zionistisch hoofdbureau. Uit Parijs over vergaderingen tegen de leiding. Wij lezen telkens van schatten, die voor het Opbouwfonds worden gegeven. En hier is geen geld om iets te doen.

Prof. Pick, de voorzitter van Mizrachie, is naar Europa vertrokken tot na het Congres, dat is weer een maand of drie. Hij was maar twee maanden hier. Het blijkt mij uit verschillende artikelen, dat men in Holland niet weet, hoe de toestand hier is. Ik zal het daarom nog eens precies zeggen: er bestaat geen Mizrachie in Palestina. Het is twee jaar geleden sinds eene jaarvergadering is gehouden. Het bestuur heeft verleden jaar zich zelf gekozen en aangevuld. Contributies worden niet geïnd. Ledenvergaderingen hebben niet plaats. Meer dan een half jaar geleden heeft er een bestuursvergadering plaats gehad. Geen ledenvergadering. Men heeft nu het Centrum naar Palestina overgebracht. Maar de heeren zijn afwisselend op reis. Op het oogenblik twee van de drie. Gedaan wordt er ongeveer niets. Er is een kleine klik van ambtenaren. Rekening en verantwoording wordt niet gedaan. Bij de Agoedath Israël wordt ook ongeveer niets gedaan. Maar die hebben minder geld. Dus is het bederf daar ook minder.

VI.

Er is nog altijd de geweldige huizennoed. Er begint zelfs gebrek aan goede tenten te komen. Overal zijn vereenigingen voor huizenbouw. Maar er is geen geld. Toch kan de toestand zoo niet blijven. Vooral niet in Tel-Aviv, het Joodsche tuindorp bij Jaffa.

Het geheele karakter van Tel-Aviv gaat veranderen. Men wil zich geheel vrij maken van het onveilige Jaffa. Er komen nu winkels, fabrieken, arbeidershuizen. Men wilde zelfs wel een haven, waar de Joodsche reizigers kunnen landen. In weerwil van Sir Herberts belofte op 3 Juni is de immigratie nog niet hervat. De chef van het immigratie-departement is op het oogenblik te Konstantinopel. Emigratie is er wel. Maar paspoorten naar de Vereenigde Staten worden thans niet gegeven. De arbeiders zeggen, dat er geen werklozen zijn. Den Arabischen kinderarbeid bij druiven en amandelenoogst in de koloniën wil men dit jaar vervangen door vacantie-arbeid van joodsche scholieren.

VII.

Een fel artikel van Poincaré in de 'Matin' tegen het Zionisme. Eveneens tegen Emir Feisoel en Emir Abdoellah. Wij zien, dat Baron Rothschild tien millioen franc aan de Fransche Academie heeft geschonken. Een afkoopsom? De regeering in Syrië is nu openlijk anti-Zionistisch. De Joden daar zijn verdeeld. Die van de Alliance beschuldigen de Zionisten van een hyper-nationale propaganda, die ons noodeloos vijanden maakt. De Zionisten beschuldigen die van de Alliance van verraad. Bij een bezoek aan Damascus heeft generaal Gouraud een Alliance-school bezocht. Hij heeft ook verklaard, dat Syrië, met uitzondering van Groot-Libanon, een statenbond zal zijn. Het is onrustig in Noord-Syrië en in de buurt van Beiroeth. Een aanslag op generaal Gouraud, waarbij zijn tolk is gedood.

En Egypte? En Angora? Eenerzijds een verbond met Rusland, Afghanistan en Perzië. Anderzijds steun van Engeland, Frankrijk en Italië tegen Griekenland. Dit alles maakt hier onrust. Moestapha Kemal Pasja is de Mohammedaansche held der dagen. De Arabische bladen staan daar vol van. En van zijn twisten met Djemal Pasja. En met Enver Pasja, die hem af wil houden van een verbond met Moskou. Anderen zeggen, dat Moestapha Kemal in Angora wankelt. En dat meer extreme elementen in zijn plaats zullen komen.

Voorbij. En hier, in dit kleine land, wachten wij af, wat over ons komen zal.

Nr 247 De Klaagmuur⁺

⁺19-7 1921 O., 5. Gedat.

Jeruzalem 1 juli

Jeruzalem verbrandt in zijnen zomer. De tuin is bruin gebrand. Het gras is hooi. En weg de bonte bloemen. Ziet, en ik schrijf u dit, gezeten in het tuinhuis, overvallen van zon. De donkere gordijnen van Damascus zijn gesloten. En wat zou ik vandaag beginnen zonder de roode kruik van Gaza, die het water altijd koel houdt!

Ik denk aan Holland en aan den winteravond toen ik Holland heb verlaten. De jeugd is altijd lief en goed. Nu mijn eigen jeugd voorbij is, verheug ik mij in de jeugd van anderen. En de drie vrienden waren nog héél jong, die mij dit briefje uit Holland medegaven: 'En als gij in het gebed bij den Klaagmuur staat, laat dan de herinnering bij u opkomen aan uw drie vrienden, die nog wonen in de Ballingschap.' Zij wonen er nog. Een van hen is reeds een propagandist met internationale allures. De dagen gaan. De Klaagmuur. De Tempel. Teeken der eenheid van ons godsdienstig en

nationaal leven. Ik ken de wegen er heen in lente, zomer, herfst, en winter. Bij ochtend, middag en avond op iederen tijd. Door de Jaffapoort, die altijd anders is. De Bazar, vol en bont op de dagen. 's Avonds verlaten, als de witte lantarens waaien op den wind. De Muur zelf, met de wijde steenblokken, hoog, breed bij de lage huizen van het Marokkaansche kwartier. Ik heb hem dikwijls ook gezien uit de Synagoge van de Zionshuizen der Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem. Dan is hij weer klein tegen de Macht van de Omarmoskee.

II.

Ik heb gisteren den ochtend vrijgehouden om naar den Klaagmuur te gaan. Ik heb het noodig. Maar eerst naar den Directeur van het Onderwijs. Want men heeft nu werkelijk de huur opgezegd van het huis, waarin de school Doresch-Zion van de Pekidiem gevestigd is. Over twee maanden er uit. Wanneer wij willen, mogen wij les geven op 't dak. Even plechtig als de huur is opgezegd, heb ik geantwoord, dat wij ons houden aan de Huizen-ordonnantie. En dat wij niet gaan. Goed, heeft de eigenaar gezegd: dan komt de zaak voor de Huizen-commissie. Ik ben nu naar den Directeur van het Onderwijs gegaan om te vragen of de Regeering ons niet aan een gebouw helpen kan. Het is héél warm. En die Directeur, die een goed hart heeft, begrijpt dadelijk, dat de warmte mij in het hoofd is geslagen. Welk een vraag! Alsof er in geheel Jeruzalem, ja, in geheel Palestina, iets beschikbaar is met vier wanden, vloer en dak. Hij vraagt, waarom wij zelf niet een schoolgebouw zetten. Dat geeft dan toch meteen weer werk. En wat denkt gij wel, o, scherpzinnige, lezer, dat ik geantwoord heb op deze vraag?

III.

De Mamilla-sstraat breed en wreed-wit in het geweld van de zon. Van de Mamilla-beek bestaat vandaag zelfs geen vermoeden meer. De Jaffapoort met de schoenpoetsertjes en de limonadekraampjes. De oude stad, waar de straten nauw zijn en de zonneslag niet komen kan. Maar bij den Muur is de hitte weder, ongenadig. Een hemel zonder schijn van schaduw. Geen adem van wind. Maar ik ben tevreden. Ik ben hier thuis. Ik ken niet alleen den Muur, maar ook vele steenen persoonlijk. Waar de kanten afgesleten zijn. Waar de steenen zwart zijn geworden, omdat er een stalletje heeft gestaan, waarop heilige lichtjes branden. Ik ken de plekken gras in de spleten. En de zwarte, roestige spijkers, die de bezoekers hebben ingedreven, omdat het geluk geeft. Het is nu natuurlijk geen tijd meer voor het ochtendgebed. En voor het middaggebed nog lang niet. Ik zit maar heel stil op het stoepje van het huis van den kleinen Hassan. Mijn drie vrienden uit Holland, waarvan die eene al propagandist is. Gisteren heb in Graetz gelezen: de laatste jaren van den Tweeden Tempel. Deze steenen hebben het medegemaakt. Als gij mij zegt, dat steenen zwijgen, zal ik u zeggen, dat gij doof zijt. Alle partijstrijd, alle verdeeldheid van die laatste jaren. Wij beleven ze weder. Kan het niet anders? Zijn de genooten van alle volken verdeeld? Wanneer de Mizrachie en de Agoedath Israël tot eenheid kwamen, of althans tot wederkeerigen vrede, zou reeds veel gewonnen zijn. Als gij het niet gelooft, moet ge naar den Klaagmuur gaan en vragen het den eeuwigen steenen.

IV.

Op den terugweg heb ik mooie, rijpe mischmisch gekocht. Vruchten behooren bij geluk en vrede. Ook wit brood en wijn. Maar aardappelen, rijst en vleesch zijn honger-gerechten. Men heeft ze noodig, maar men heeft ze niet lief.

In de Jaffastraat ontmoet ik Siegfried Hoofiën uit Jaffa. Is er nieuws? Sinds de wedergeboorte van den censor, zijn wij elkanders courant. En dan iemand uit Jaffa, die daar aan alles deelneemt. Ik hoor, dat het te Jaffa weder niet rustig is. De sjeikh van Aboe Kisk, die den aanval op Petach-Tikvah heeft geleid, heeft terecht gestaan en is schuldig bevonden aan doodslag en aan opzetting van een gedeelte van de bevolking tegen het andere. Hij is nu overgebracht naar Jeruzalem, waar de straf zal worden vastgesteld. Zoo een procedure is hier mogelijk. Alles is hier mogelijk. Jabotinsky heeft verleden jaar op allerlei dwaze beweringen vijftien jaar gekregen. Tuchthuis. Hoeveel zal de sjeikh van Aboe Kisk wel krijgen! En wat zullen de Arabieren van Aboe Kisk wel doen? Voorloopig hebben de Arabieren te Jaffa hunne winkels gesloten als protest. En de Joden omdat zij bang zijn.

V.

Amsterdam heeft de eer gehad van het bezoek van Ben Jehoedah. Hij heeft in de Hollandsche stad Hebreeuwsch gesproken. En het 'Handelsblad' heeft daarvan een uitvoerig verslag gehad. Ik ben op den gloeiend-heeten weg naar het bureau van den 'Doar Hajom' om die courant te brengen aan den hoofdredacteur Ittamar ben Awi, Ben Jehoedahs zoon. Het is drie uur. Wij spreken natuurlijk (zonder eenige censuur!) over den censor. Wij achten hem niet. En wij hebben hem óók niet lief. Gisteren heeft hij 'Doar Hajom' voor éénen dag verboden, wegens het publiceeren van artikelen zonder welwillende medewerking van hoogstdenzelven. Plotseling gaat de telefoon. Die gaat trouwens altijd plotseling. Ben Awi luistert. Ik zie het: belangrijk. Jaffa. Ik begrijp het: nieuwe onrust. Ik hoor het. De Arabieren van Jaffa zijn in opstand gekomen. Zij eischen de vrijlating van den sjeikh van Aboe Kisk. De troepen hebben geschoten. Drie dooden. Acht gewonden. Door de telefoon kon men het leven hooren in de straat te Jaffa vóór het bureau van 'Doar Hajom'. 's Middags wordt het telefoneeren met Jaffa verboden. Er worden troepen uit Jeruzalem gezonden. Wij blijven bijna zonder. En als er hier nu iets gebeurt?

VI.

Wij hebben Abdoellah Effendi, den gouverneur van Bethlehem, beloofd, dat wij vanmiddag bij hem zullen komen theedrinken. Adil zou liever willen theedrinken bij den gouverneur van Ramallah, die een Engelschman is. Want Adil is wel een patriot, maar hij acht toch eenen Engelschen gouverneur hooger dan eenen Arabischen. Ook de nationalistische Joden zijn tegen eenen Engelschman altijd een nuance beleefder dan tegen eenen Jood. Een Joodsche postambtenaar is niet altijd een onverdeeld genot voor Joodsch publiek. De Engelschen achten alleen elkander. Wij rijden. 'Is er nieuws?' vraagt Adil. 'Ja,' zeg ik: 'nieuwe vreugd.' Het is trouwens een héél gelukkige dag. Wij komen vele menschen tegen, die wij volstrekt niet achten.

Maar wij komen één tegen, in zijn auto, die alles goedmaakt: Zijne Excellentie Sir Herbert Samuel P.C., G.B.E. Wij groeten. En zietdaar, hoe dicht wij toch bij een Joodsch-Nationaal-Tehuis zijn: Zijne Excellentie P.C., G.B.E., groet terug. 'Bij mijn geloof,' zegt Adil: 'Ik acht hem. Hij is niet zoo slecht als de Maraat es Shack schrijft.... zoudt gij denken, dat hij gezien heeft, dat dit het paard is van den Emir Abdallah?'

Wij draven. Langs den landweg naar Bethlehem, dien wij laatst reden in den nacht met de maan. De middagwind is opgekomen. Ik geef mij over. Een wonderlijke verwarring. Dit mooie land. Heugenis van gedichten. Het graf van Rachel. Links af. Bergop. Ik wensche weer, dat Frederik van Eeden met ons reed. 'Adil', zeg ik overwonnen: 'als nu mijn Meester met ons reed.... de Dichter, over wien ik u gesproken, heb.' En Adil zegt: 'Ik wensch het omdat gij het wenscht.... en ik durf wel te gelooven, dat hij mij achten zal.' Wij zijn niet van Bethlehem gereden, zonder Abdoellah Effendi te hebben beloofd, dat wij de volgende week weder komen. Ik heb Bethlehem immers héél lief gekregen.

VII.

Ik ben 's avonds weder naar den Klaagmuur gegaan. Door den Bazar en door de donkere, dalende straatjes van het Marokkaansche kwartier. Géén maan. Maar een lucht vol sterren. En een zachte nachtwind. Wel moede zijn. Maar niet angstig, wroegend en ontevreden. Het is alles één van éénen God. O, als de propagandisten van de Mizrachie en die van de Agoedath Israël eens over hun boosaardig gekibbel konden nadenken, hier aan de voeten van Gods Klaagmuur in den grooten, zwijgenden avond! Komt tot éénheid. Laat af van uwen strijd, die ons ten gronde richt.

De dag eindigt nog in een werveling van nieuws en van emoties. Morgen komen voor het eerst weder joodsche immigranten. Honderd. Te Haïfa. Men heeft het dikwijls beweerd. Morgen is het waar. Dr. Eder van de Zionistische Commissie is naar Haïfa vertrokken. Zal er ook opstand komen te Haïfa? Is de opstand nu stil te Jaffa? Niemand weet iets, omdat iedereen hier alles weet.

Het leven is groot en aardig. Eergisteren heb ik A. Riwoetski ontmoet, die Joodsch Minister is geweest in eene Oekraïnische Regeering. Hij heeft een heel aardig boekje geschreven: 'Van de Balfourdeclaratie tot de Samuel-declaratie', waarin gij lezen kunt, hoe de socialisten over den toestand denken. Gisteren nu is Zijne Excellentie de oud-Minister A. Riwoetski doodgewoon ingepikt, onder de verdenking verdacht te zijn van sympathieën met de Mopsen, die van de Derde Internationale. Allah is groot.

Ik hoor nog meer. Bij het Allenby-hotel kom ik twee studenten tegen van de juridische school. Zij hebben het héél druk. Niet over het begrip der toerekening als grondslag van het strafrecht. Maar over de slechtheid van Sir Herbert Samuel. Hij heeft heden gezegd geen tijd te hebben voor de ontvangst van het Dagelijksch Bestuur van den Joodschen Volksraad, de upper-three van de Joodsche gemeenschap. Wat wil hij? Afbreken van de ondiplomatische betrekkingen?

Maar nu is de dag dan ook volbracht. Bij huis ontmoet ik Nazem Effendi uit Akko, die hier luitenant is bij de politie. Wij zijn vrienden, omdat ik Akko zoo lief heb. Een kleine, blanke stad aan de wijde, blauwe zee. En altijd rustig. Hij heeft van de week bureaudienst. En nu rijdt hij wat uit in den donkeren avond vol wind, op het kleine, grijze paard dat van hem is. Het heeft natuurlijk een band van blauwe kralen om zijn hals tegen het Booze Oog, dat nooit slaapt. 'Bureaudienst,' zegt Nazem Effendi, dat

Ordeschepper beteekent: 'is een verwenscht werk. Ik dank Allah als het avond is. Haal een paard op van Hassan of van Abdoel Salaâm, dan gaan wij rijden. De heele wereld is zift....ik zweer het.'

Nr 248 Wat nu?*

*21-7 1921 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 4 juli

Wij zijn hier uitgepraat over Sir Herberts groote rede, en over minister Churchill's groote rede. En wij vragen: wat nu? Het spreekt van zelf, dat de *Jewish Chronicle* niet voldaan is. Het blad meent, dat noch Churchill noch Sir Herbert het Zionisme verstaan. Een artikel van H. Sidebotham in *Palestine Weekly* is natuurlijk gecensureerd. Toch rijpen de druiven en de abrikozen.

De belangrijkste quaestie is natuurlijk de immigratie. Het socialistisch weekblad *Kontreis* gaat voort te verschijnen zonder censuur. Het heet van de week *Pinkas* en begint met een adres van de algemeene arbeiders-organisatie aan de Bestuursvergadering te Praag, waarin verlangd wordt, al het beschikbare geld te besteden voor immigratie en kolonisatie. Zaterdag zijn te Haïfa een negentig pionieren (chaloetziem) geland. Er waren maatregelen genomen en de orde is niet verstoord. In de veelnamige *Kontreis* kan men, zonder censuur, precies lezen, hoe Jaffa telkens in opschudding geraakt, wanneer en waar een boot in het zicht komt, die chaloetziem zou kunnen brengen. Zelfs het landen van Palestinensische Joden geeft moeilijkheid en langdurige onderhandeling tusschen de Engelsche en de Kaaiwerkende regeering. Een bedroevend en beschamend schouwspel. Kunnen wij dan zelf niet een paar bootjes in de vaart brengen?

Sir Herbert heeft den derden Juni (aangename herinnering!) vijf klassen van immigranten aangegeven, die toegelaten zouden worden. Bovendien zou nog toegang worden verleend aan een aantal, die onderweg waren, geschat op 1500. Maar daaraan wordt nu ook weder geknabbeld. Wij lezen officieel, dat de directeur van het departement van immigratie naar Europa is vertrokken om den toestand van die 1500 precies te onderzoeken, en alleen verlof te geven aan de geschikten. Wij dachten, dat het hier ging om menschen, die al een Engelsch visum hadden op grond van een aanbeveling van de Zionistische organisatie. Wij lezen, dat van meer dan zeventig immigranten het visum weder afgenomen is. Wij zijn niet boos. En ook heelemaal niet verwonderd. Wij vragen: 'wat nu?'

II.

Sir Herbert heeft ons den derden Juni (gezegender gedachtenisse!) ook een soort van parlement beloofd. Een gekozen vertegenwoordiging in plaats van den Raad van State, waarvan de leden benoemd werden. Bijzonderheden weten we nog niet. Maar uit een brief van Sidebotham in *Palestine Weekly* blijkt, dat de Engelsche Regeering toch weder niet aan een gewoon parlement denkt, maar aan een adviseerend lichaam.

Ook de gemeenteraden zullen worden gekozen. Waarschijnlijk met een censuskiesrecht. Ook vrouwen? Tel Aviv is nu erkend als eene burgerlijke gemeente. Eveneens Rehoboth, Rischon en Petach-Tikvah. Deze zuiver Joodsche gemeenten vragen natuurlijk een geheel andere regeling.

En de grenzen? De Fransch-Engelsche commissie is begonnen met de afbakening in het Noorden. Wij bemerken nog niets van eene vertegenwoordiging in die commissie van de Zionistische Organisatie, gelijk ons toch was beloofd of voorgespiegeld, wat het zelfde is.

En Transjordanië? Minister Churchill heeft gezegd, dat het een deel van Palestina is en blijft. Wij zien hier veeleer een half onafhankelijk staatje. Het heeft bijvoorbeeld eigen postzegels. Er schijnt zelfs sprake van te zijn, een deel van het Jordaandal ten Westen van de rivier bij Beth-Shan, bij Transjordanië te voegen.

III.

En de rust? Die is nogal rustig. Maar in Jaffa ontstaat nog telkens om niets een paniek. Men is er zenuwachtig tot het uiterste en er zijn enkele families naar Jeruzalem gekomen. Gescheiden gewelddaden tegen Joden komen nog zoo telkens voor. Haïfa is ook niet geheel rustig. Gelukkig, dat de censor over de reputatie van deze beide steden waakt. En verder gaat alles maar rustig door. De krijgsraad zit. De bijzondere rechtbank zit. De sheikh van Aboe Kisk zit. En hoe! De enquête-commissie is juist opgestaan en eens naar Tul Karem gegaan en naar Sechem. Nu zitten zij weer doodrustig te Jaffa.

Een Joodsche delegatie uit Petach-Tikvah is naar Tel Aviv gegaan om daar sjeikhs te ontmoeten van de omliggende dorpen. Men onderhandelt over vrede. Er zal wel vrede komen. De pluk van druiven en amandelen nadert. De kolonisten kunnen den goedkooopen Arabischen kinderarbeid niet missen. Men wil den pluk nu door de padvindders laten doen. Maar vrede is beter.

Met de publieke onveiligheid gaat het best. Een aantal roovers zijn veroordeeld tot zeer zware straffen. Deels bij verstek. En nieuwe roovers zijn verschenen, zoodat de Regeering dorpen, zelfs dicht bij Jeruzalem, wapens heeft gegeven. Men is begonnen met de aanwerving van de nieuwe militaire politiemacht, die Sir Herbert ons beloofd heeft. Maar 't salaris is gering. Dat wordt weer slecht personeel en veel verloop.

Het socialistische lid J. Ben-Zewi heeft nu definitief ontslag genomen als lid van den Staatsraad. *Kontreis* onder het pseudoniem *Pinhas* publiceert Ben-Zewis brieven aan Sir Herbert. Hij verwijt de Regeering zwakheid en opoffering van de Joodsche rechten en belangen.

De Hebreeuwsche school voor de Samaritanen te Sechem is gesloten en de Joodsche onderwijzer heeft de stad verlaten.

IV.

De Arabische politiek van Sir Herbert. Eerst leek het, dat Sir Herbert niet zou laten tornen aan de Balfour-declaratie. Daarom wilde hij ook eerst het Haïfa-congres niet erkennen. Echter heeft hij deze week de delegatie ontvangen, die namens dat congres naar Europa gaat. Het moet héél mooi zijn geweest. Bijna zoo mooi als de Balfour-declaratie en San Remo. Volgens een Arabisch blad heeft Sir Herbert gezegd, dat hij het nut van hun reis niet inzag, omdat de Engelsche Regeering in alles handelen zal naar den wil van het volk en zijn wenschen vervullen zal. De delegatie heeft

hierop geantwoord, dat hun doel is de volkomen herroeping van de Balfour-declaratie. En Sir Herbert heeft toen beloofd, dat de Regeering hun de reis zooveel mogelijk vergemakkelijken zal.

Een jaar, en meer, na San Remo. Maar Palestina is nu eenmaal het land van de onbegrensde onmogelijkheden.

V.

Bijvoorbeeld. Er is, te Jaffa, een vergadering gehouden van vertegenwoordigers van alle Kamers van Koophandel in het land, onder voorzitterschap van Zijne Excellentie zelve. Zijne-Excellentie-Zelve heeft toen, evenals zes maanden geleden, voorgesteld alleen te vertalen in Engelsch en Arabisch, daar toch alle Joodsche leden wel een van de beide talen verstaan. Daarover is toen een groot spektakel geweest in de pers. Ditmaal hebben Joodsche afgevaardigden geprotesteerd en men zou dan de voornaamste punten in het Hebreeuwsch vertalen. Trouwens, de Joodsche afgevaardigden spreken zelf niet altijd Hebreeuwsch. Siegfried Hoofiën heeft Engelsch gesproken. Men heeft dat hem, den Directeur van de Anglo-Palestina-Bank zeer kwalijk genomen.

VI.

En wij? Waar is onze kracht? *Doar Hajom* had een hoofdartikel met een heel goeden naam: 'Het Huis wankelt en de leiders zijn op reis'. Iedereen is bij ons op reis. Dat zal wel duren tot na het congres in September. Wij hooren wonderen van de schatten, die Weismann in Amerika heeft opgepikt. Maar hier kan men zijn onderwijzers niet betalen. Prof. Einstein praat over de Universiteit van Jeruzalem als een kind. Wij hebben geen geld voor onze gewone scholen. En er is hier geen sfeer voor eene Universiteit. Het Amerikaansche geld zal nu gebruikt worden voor een hypotheekbank. Was daarvoor een breuk met Brandeis noodig? En al het geschetter over het geestelijke Zionisme? Niet, dat een hypotheekbank niet noodig is. Zeer noodig. Zoowel voor de kolonisten, die trouwens niet veel meer te verhypotheken hebben, als voor nieuwe huizenbouwers. De huizen nood wordt ondraaglijk. De Anglo-Palestine-Bank gaat nu bouwen voor haar employés. De groote maatschappij 'De Bouwer' heeft plan voor honderd kleine huizen te Jaffa. Ieder kost tweehonderd-vijftig pond behalve den grond. De eigenaar moet den grond geven en honderd pond. 'De Bouwer' schiet dan honderd-vijftig pond voor, terug te betalen in zeven jaar, ieder jaar dertig pond. Een rente van negen procent.

De Vereeniging van Dakloozen zal een afgevaardigde zenden naar Praag. En misschien naar het Congres. Er is heel weinig liefhebberij om den Sjekel te betalen. En veel liefhebberij om naar het Congres te gaan. De Volksraad mag tien afgevaardigden kiezen boven het getal volgens den Sjekel. Gelukkig. Nu kan de geheele familie en de geheele vriendschap op reis. Simon betaalt. En dan begrijpen wij nog niet, waarom het ons zoo slecht gaat en waarom men ons niet acht.

Wij verheugen ons nu maar over de nieuwe Joodsche handelsvloot. Iemand in Londen heeft zestien stoomschepen gekocht voor een dienst op het nabije Oosten.

Ze zijn heelemaal wit en blauw geverfd. Het wordt iemand groen en geel voor de oogen. Zij voeren de Engelsche en de Joodsche vlag.

VII.

Rondom. In Egypte neemt de invloed van Zaghloel Pascha af. De officieele delegatie is naar Engeland vertrokken. Alexandrië zwaar bezet. De bolsjewiki leggen zich nu op Egypte toe. Ze hebben er eenen propagandist heen gestuurd: Prof. Zaki el Tserkessi, die in verbinding moet staan met Zaghloel Pascha. Op aanwijzing van de Regeering van Palestina, zijn in Egypte een aantal Joden gearresteerd.

Transjordanië is rustig. Uit Syrië geen nieuws sinds den aanslag op Generaal Gouraud. Dr. Eder heeft den generaal een telegram gezonden van gelukwensch. Er blijft ons niets gespaard.

Emir Feisoel is te Basra aangekomen en als een Koning ontvangen.

Uit Angora hooren wij van twisten tusschen Moestapha Kemal Pasja en aanhangers van Enver Pasja. Een van beiden houdt het met de bolsjewiki. Maar wie, is ons nog niet recht duidelijk.

VIII.

Allerlei. Het naambord van de Zionistische Commissie is gestolen. Politie-agent 500, veroordeeld wegens verkrachting, doodslag en roof, is in appel. Bialik met vrienden te Konstantinopel aangekomen. Er komt een agrarische bank. De Sovjet-regeering staat beperkte emigratie toe. J. Ettinger gaat naar Europa voor het Joodsch Nationaal Fonds. De Hadassa blijft tot October voortwerken. Daarna zal de Amerikaansche Organisatie verder zien. Een belangrijke lezing van Hoofiën over Kredietwezen. De Grieksche patriarch heeft schuld van meer dan een half millioen pond. Hij zal van zijne bezittingen moeten verkoopen. De Arabieren beweren, dat de Zionisten alles koopen zullen.

Petach Tikvah lijdt zeer onder een geldcrisis. Er is geen crediet te krijgen. Met den joodschen arbeid gaat het nog niet zoo vlot. Er is een vereeniging opgericht van Mistrachistische arbeiders.

En een fel interview van Oessiskin tegen De Lieme, die volgens hem de oorzaak is van alle moeilijkheden van de Zionistische Commissie. Wij hooren dit alles rustig aan. Als het uit is, komt er wat nieuws. Altijd wat anders, en altijd wat goeds.

De buiktyphus houdt zich goed. Dr. Eder zegt, dat het alles de schuld van de Regeering is. En dat gelooven wij dan maar weer.

Nr 249 Weder afwachten⁺

⁺26-7 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 11 juli

Wij wachten maar weder in een groote gelatenheid. Sir Herberts groote rede. Voorbij. Mr. Churchill's groote rede. Voorbij. Het Mandaat. Niet geteekend. Waarom niet? En wanneer wel? Weder afwachten. Wij moeten het nu doen met de plaatselijke

politiek en met de politiek van de nabijgelegen landen: Egypte, Syrië, Kemalië, Mesopotamië en Indië.

De plaatselijke politiek. Sir Herberts Joodsche politiek. Zijn heengaan wordt blijkbaar door de Zionistische leiding als erger beschouwd dan zijn blijven. Vandaar, dat men hem, op commando, uit alle landen Joodsche betuigingen van vertrouwen zendt. Praag en Karlsbad zullen wel volgen. Behalve hier. De Joodsche Volksraad heeft veertien dagen geleden vergaderd. Zijn resoluties zijn in de Joodsche dagbladen gecensureerd. Maar het socialistische weekblad 'Kontreis' verschijnt zonder censuur en geeft alles. De Volksraad spreekt als zijne meening uit, dat de tegenwoordige politiek van de Palestinensische Regeering strijdig is met de Balfour-declaratie en de geheele Joodsche bevolking in gevaar brengt. De Volksraad dringt aan op spoedige onderteekening van het mandaat. Er moeten waarborgen in worden gebracht ten behoeve van de Joden, zoolang deze de minderheid in het land zijn. Eveneens bepalingen ten gunste van immigratie en verwerving van landerijen. Wat het voorgenomen parlement betreft: de Regeering heeft daarover nog bijna geen mededeelingen gedaan. Alleen zal zij vasthouden aan de Balfourdeclaratie en aan de immigratie van Joden, binnen de grenzen aangegeven door Sir Herbert in zijn rede van 3 Juni. Een aantal leden zijn tegen het geheele Parlement. Zij willen Joodsche en Arabische autonomie zelfstandig. Geen samenwerking. En geen hinder.

Het arbeiderslid J. Ben Zewi heeft ontslag genomen uit den Palestina-staatsraad als protest tegen Sir Herberts politiek. De Volksraad heeft besloten geen opvolger bij de Regeering aan te bevelen. Heel mooi. Maar waarom treden de twee andere Joodsche leden, Kalvarisky en David Yellin, niet af?

Wat de nieuwe keurpolitie betreft, Joden en Arabieren, de Volksraad heeft geen vertrouwen in Arabische agenten. Een Engelsche politie is beter. Is die niet mogelijk, dan zullen de Joden geen dienst nemen in het gemengde corps. Deze vergadering, waarin trouwens de linksche elementen zeer sterk in de meerderheid waren, is kras tegen Sir Herbert.

II.

'Kontreis', dat deze week weder 'Pinkas' heet, heeft een merkwaardigen brief. Tijdens de zittingen van den Volksraad kwamen berichten in over nieuwe onrust te Jaffa. De Jaffaansche leden van den Raad vroegen daarop een kort onderhoud aan bij Sir Herbert. Deze wilde hun niet ontvangen. En zij schreven hem: 'Twee maanden leven de Joden van Jaffa nu in eenen toestand van pogrom en van terreur. Er is geen veiligheid meer. Bijna elken dag opstootjes. De Regeering kan rust verzekeren, wanneer zij juiste, strenge maatregelen neemt. Maar de Regeering laat de opruiers hunne gang gaan. Er is nog altijd de onbetrouwbare Arabische politie.'

De weigering van Sir Herbert, de Jaffaansche Volksraadsleden te ontvangen, heeft weder velen verbitterd.

III.

De anti-Zionistische Arabische delegatie, die naar Europa zou gaan, is nog altijd hier. Sommige Arabische bladen beginnen al te mopperen over dat uitstel. Trouwens, wanneer de delegatie in Europa komt, zullen de Arabieren nog niet veel weten. Want

de censor is van plan alles over de delegatie te schrappen. Uit Sir Herberts veranderde verhouding tegenover de delegatie, blijkt zijne opschuiving ten aanzien van de Arabische politiek. Eerst heette het, dat de Regeering het congres te Haïfa en de Delegatie niet zou erkennen, zolang zij niet de Balfour-declaratie aanvaardden als een feit. Dit hebben zij niet gedaan. En toch worden zij erkend ongeveer als de Joodsche Deputaten-Vergadering en de Joodsche Volksraad. Sir Herbert heeft de Delegatie eenige dagen geleden ontvangen, en de censor heeft uitvoerige verslagen daarvan toegestaan.

Sir Herbert heeft gezegd, dat zijne groote rede van den derden Juni eerst door de regeering te Londen was gelezen en goedgekeurd. En daarbij zal de regeering blijven. Een reis naar Londen van de delegatie is dus niet noodig. Er komt nu een gekozen parlement, dat spreken kan in naam van de geheele bevolking. Maar de Balfour-declaratie blijft en de Joodsche immigratie blijft. De Delegatie zal in Londen niet ontvangen worden officieel als eene delegatie van eene erkende regeering. Maar dat wil niet zeggen, dat geene besprekingen mogelijk zullen zijn, ten einde misverstand te doen eindigen. Debatten over intrekking van de Balfour-declaratie zijn nutteloos.

IV.

En de rust, vraagt gij. De rust? Die is gematigd rustig. Wij voelen wel, dat het broeit. Het land is onveilig. Velen gaan niet gaarne des avonds op straat. In hare koloniën zit de Joodsche bevolking min of meer opgesloten. Groote georganiseerde aanvallen komen niet voor. Wel kleine. Twee Joden te Jeruzalem afgeranseld. Daders bekend, maar niet bij ons. Een jongen te Jaffa geschoten en gestorven. De dader gegrepen. In de dagbladen natuurlijk geen woord daarover. Maar 'Kontreis', gezegd 'Pinkas', heeft het verhaal van eenen ooggetuige. Jaffa blijft nog altijd de gevaarlijke plaats. De gouverneur is met periodiek verlof. En zijn plaatsvervanger schijnt sterker te zijn. Hij heeft gedreigd de haven van Jaffa gedurende een maand te sluiten, wanneer de havenwerkers niet iedereen landen, die een paspoort heeft. Of 't lang helpen zal? Er is nu ook wat scherper, en met succes, naar wapens gezocht. Toch voelen de Joden in de gemengde wijken zich onveilig. Honderden wonen nog in tenten te Tel-Aviv. De huizen nood is geweldig. Men zal nu wel moeten gaan bouwen. Tel-Aviv verliest zijn karakter als luxe-tuindorp. Het wordt eene gewone, groote stad, met winkels en fabrieken, die eigenlijk nog verboden zijn. Het is al een burgerlijke gemeente.

Wij hooren, dat Sir Herbert last heeft gegeven den Sjeikh van Aboe Kisk, die den aanval op Petach Tikvah heeft geleid, te behandelen als een politieken gevangene. 'Kontreis' deelt mede, dat hij tien jaar heeft gekregen. Twee Arabische agenten beklaagd van moord op een Joodsch jongetje. Een vrijgesproken. Een vijf jaar.

V.

Immigratie is er nog niet veel. Honderd, tweehonderd misschien sinds Mei. Meer niet. De chef van het immigratie-departement bezoekt de centra der Chalozetziem (= pionieren) in Europa. Wat doet hij daar, behalve reeds gegeven visa intrekken? Er is geregelde emigratie, maar door de sluiting van Amerika veel verminderd. Het is

niet de schuld van den censor, maar wij weten, dat het leven der duizenden chaloetziem onderweg wanhopig zwaar is.

Van opbouw van het land bemerken wij nu maar bitter weinig. Integendeel zijn te Jaffa fabrieken gesloten. Er is geen vertrouwen geen vrede en geen geld. Wij wachten maar weder af. Wat zal de Bestuursvergadering te Praag ons brengen? En wat het Congres te Karlsbad. In Amerika is de splitsing nu een feit. Brandeis heeft ontslag genomen als eere-voorzitter der Wereldorganisatie. Zijn aanhangers hebben hun eigen congres gehouden te Pittsburg en een nieuwe organisatie gesticht, waarvan Brandeis eere-voorzitter is, rechter Mack voorzitter, Jacob de Haas secretaris. Aanwezig waren ook prof. Friedenwald, vroeger leider van de Zionistische Commissie in Palestina en Robert Szold, lid van de Commissie de Lieme-Simon-Szold. Brandeis schijnt meer de aristocratie te hebben en Weizmann het proletariaat. Mrs. Fels, met het vele geld en de single-tax is pro-Brandeis. Peter Schweizer, met wien zij eenige maanden geleden hier was, pro-Weizmann. Op het oogenblik hooren we van beide Amerikaansche organisaties vele woorden en vele beloften. Wij zijn moede te lezen van al die schatten, die het Opbouwfonds (Keren Hajesod) gekregen heeft. Wij vragen: waar blijft dan al dat geld! Hier wordt niets gedaan wegens geldgebrek. Het heette, dat Brandeis tegen uitgaven voor het onderwijs was. Maar Weizmann en Oessiskin wilden geen beperking van het onderwijs. Nu hooren wij, dat de Organisatie slechts ongeveer 50,000 Pond wil geven, de helft van het vorige jaar. Men moet dus hier bezuinigen en meer uit de Bevolking zelf zien te halen. Het aantal scholen zal wel beperkt moeten worden, waarschijnlijk ten koste van Mizrachie. Er zijn twee kweekscholen voor onderwijzers. Eén algemeene en een Mizrachistische. Geen van de leerlingen, die dit jaar een einddiploma zal ontvangen, heeft het eerste jaar kans op een plaats. En dan spreekt men over een Universiteit. Prof. Einstein weet niet beter. Hij is een Dichter en nog bevangen door zijn Droom. Maar weet prof. Weizmann ook niet?

De huizen nood is hier onbeschrijfelijk. Plannen genoeg. Wij hooren van eenen Amerikaan, die driehonderd Dunam (= 964 vierk. M.) grond heeft aangekocht, om daarop driehonderd huizen te bouwen. Maar hij is voorloopig naar Amerika teruggegaan. Wij hooren, dat de Rabbijn Teitelbaum directeur is geworden van een bouwmaatschappij met een volgestort kapitaal van twee millioen dollar. Van een gouden dollar valt een gouden spijker. Wij wachten maar weder af. Gisteren ontmoette ik een Joodschen werkmán uit Tel Aviv, die van een maandelijksch salaris van 12 Pond voor de huur van één kamer 4 Pond per maand betaalt. Ook in de koloniën, met name Petach Tikvah, is een geweldige huizen nood. De nieuwe Joodsche arbeiders wonen in de kolonie. Niet, gelijk de Arabieren in hun eigen dorpen. Wat dat worden moet? Maar weder wachten.

In Tel-Aviv hebben de Joodsche wegwerkers twist met den Joodschen Gemeenteraad. Ze hebben geweld gebruikt en sommige zijn veroordeeld. Precies wat ons ontbrak.

VI.

Rondom. In Egypte pakt de Regeering nu hard aan. De invloed van Zaghloel Pasja gaat elken dag achteruit. Zijn hoofdorgaan, de 'Nizahm' is voor zes maanden geschorst, wegens een artikel tegen den Sultan. De hoofdredacteur gevangen genomen. Men spreekt zelfs over gevangenzetting van Zaghloel Pasja zelven. Een van zijn

voornaamste aanhangers, prins Aziz Hassan is verbannen. Voor de rust in Palestina is verzwakking van den anti-Engelschen Zaghloel Pasja goed. De politie heeft bolsjewistische plannen ontdekt, vooral in Opper-Egypte. Er zijn bommen gevonden te Caïro en te Port-Said. Er is iemand gevangen genomen, die misschien, de bekende bolsjewistische professor Zakki el Tserkessi is.

Transjordanië is rustig. De Franschen beweren, dat de aanslag op generaal Gouraud door Transjordaniërs is gepleegd.

Emir Feisoel te Bagdad als de nieuwe koning van Mesopotamië ingehaald.

En Kemalië? Nederlaag voor de Grieken. Bedreiging van Konstantinopel. Briand is toegevend. Beteekent het, dat Frankrijk Alexandrette zal afstaan en Aleppo? Geeft Engeland Mossoel op? Hier gelooft men niet, dat Frankrijk Moestapha Kemal winnen en behouden kan. Men ziet in Palestina en Syrië al uit naar Kemal Pasja als naar den nieuwen verlosser. Frankrijk heeft geen vriend in Syrië. En Engeland niet in Palestina. Veel hangt af van den steun, dien Moestapha Kemal van Rusland ontvangt. En ook, wat wil en wat durft de Emir Feisoel in Mesopotamië en de Emir Abdoellah in Transjordanië? Als Kemal Pasja, gesteund door Rusland, het met de beide Arabische prinsen eens wordt tegen Engeland en Frankrijk, dan brandt Voor-Azië. In ieder geval krijgt Frankrijk last. 'Beter Turksch dan Fransch' heet het daar in Syrië. En wat zal in het onrustige Afrika-Azië worden van het Joodsch Nationaal Tehuis in Palestina?

Maar veel praten. En maar veel twisten. En verder maar afwachten.

Nr 250 De school van Miss Landau⁺

⁺27-7 1921 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 8 juli

Niemand, die bij 'Miss Landau' meer aan eene Miss Landau denkt. Zóó denkt ook niemand bij 'Handelsblad' meer aan handel. Noch bij 'Nieuws van den Dag' aan nieuws. Dat zijn intuïtieve formules geworden, condensaties van alle emoties, waarmede wij jaar in jaar uit onze couranten lezen. Ook 'Miss Landau' is een intuïtieve formule. De elementen zijn gezelligheid, koekjes, thee en een beetje piano. Men gaat naar 'Miss Landau', des Woensdags. Men ontmoet elkander bij 'Miss Landau', des Woensdags. En soms, in een stemming van weemoed en dankbaarheid, gedenken wij, dat ook Miss Landau een van de elementen van 'Miss Landau' is. Wij weten ook, dat zij reeds meer dan twintig jaren, de hardwerkende directrice van een groote, Joodsche, meisjesschool is.

Vóór de groote vacantie wil ik de school bezoeken. Niet zoo maar terloops, als de meeste, vlugge, bezoekers doen. Ik ben er een geheele week geweest.

II.

De school bestaat nu over zestig jaar. De grondleggers zijn geweest Crémieux en Sir Moses Montefiore, die bij een bezoek aan Jeruzalem zagen, dat er voor het onderwijs aan Joodsche meisjes ongeveer niets werd gedaan. De school heet naar een jong overleden vrouw, Evaline de Rothschild. De Engelsche Rothschilds geven nog jaarlijks een bijdrage. Er zijn nu bijna vijfhonderd meisjes. Het jaarlijksche budget is 4700 Pond. De Regeering geeft nu ruim 300 Pond subsidie. De rest wordt betaald

door de Anglo-Jewish Association, die juist een dezer dagen haar vijftigjarig bestaan heeft herdacht. Mr. Claude Montefiore, de voorzitter van de Association, is een van de leiders van de Reform onder de Engelsche Joden. Niettemin is de geheele school van Miss Landau strikt orthodox: Agoedath Israël. Miss Landau zelf stamt uit een Russische chassidische rabbijnenfamilie. In Engeland geboren. Daar opgeleid voor onderwijzeres. En heel jong hier gekomen. Haar school heeft nu een wereldnaam. En, dit is nu weer typisch voor Miss Landau in het ijdele Jeruzalem: ze heeft niet eens een bezoekersboek. Maar wel bezoekers. Een van de laatste is de bekende mrs. Fawcett geweest, die in Engeland met groote waardeering over de school heeft gesproken. Terecht. Natuurlijk verkeert de school nu in groote financieele moeilijkheden. Het gebouw, een gehuurd huis, nooit voor school bestemd. Men moet roeien met de scholen, die men heeft. Maar het valt wel eens zwaar.

III.

De school van miss Landau staat niet onder de Zionistische Organisatie. Dat is te gevaarlijk. Mizrachie zou wel gaan, als er maar geld was. Op 't oogenblik is de school vrij maar arm. Een paar jaar geleden werd er in sommige nationalistische kringen nogal kwaad van de school gesproken. Het onderwijs was te weinig patriottisch, te weinig Hebreeuwsch, te veel Engelsch. Den laatsten tijd is dat minder geworden. Balfour-declaratie en San Remo hebben ons niet gegeven, wat wij wel dachten en verwachtten. Wij beginnen te begrijpen, dat voor een politiek gebouw een economische grondslag noodig is. Men wil minder gaan praten en meer gaan werken. Nu wordt ook de school van miss Landau weer gewaardeerd. De waarheid is, dat zij de kinderen absoluut buiten alle politiek houdt. Ook dat begint men te waardeeren. Men begint genoeg te krijgen van onze politiseerende padvindere en gymnasiasten. Voor de meisjes van miss Landau is het natuurlijk een voordeel, dat Engelsch hier nu noodig is. Ze krijgen gemakkelijk betrekkingen in de Regeering en op de kantoren. Beter dan de leerlingen van de Fransch-Joodsche Alliance-scholen. Duitsch-Joodsche scholen zijn er niet meer. Voor de heerschappij van het Hebreeuwsch zou het natuurlijk wel wenschelijk zijn, dat alle Joden alleen Hebreeuwsch kenden. Maar economisch gaat dat eenvoudig niet. Ook de ontwikkeling van het Hebreeuwsch zal natuurlijk moeten zijn. En dat gaat langzaam. Ik heb het in alle klassen gevraagd: er zijn bijna nog geen kinderen, die Hebreeuwsch spreken met de moeders. Meer met de vaders. Onder elkander geregeld. Hebreeuwsch hier is nog meer een grammatische schooltaal dan een intuïtieve moedertaal. Het Hebreeuwsch onderwijs op de school van miss Landau is heel goed. In de top-class schrijven de meisjes mooie opstellen en lezen zonder moeite een hoofdstuk uit Jeremia.

Maar het goede van eene school is niet in de eerste plaats wat de kinderen leeren, doch wat de kinderen worden. En bij Miss Landau worden de kinderen iets goeds. Wie de school ziet, kan niet gelooven, dat dit voor een groot gedeelte arme en allerarmste kinderen zijn. In de hogere klassen zou men eerder denken aan een meisjes-burgerschool. De meisjes dragen uniformen, katoenen mouwboezelaars, vroolijk rood. De kinderen leeren hier wat ons onrustig, nerveus, volk zoo noodig heeft: orde, rust en discipline.

IV.

Het aardigste is natuurlijk de bewaarschool. Montessori is het aristocratische bolsjewisme in de opvoeding. Miss Landau is een vrij-liberale Montessori, al weten de kindertjes dat niet. Er zijn er meer dan veertig in de klas. Alleen Hebreeuwsch. De week begint natuurlijk met den Zondag. En de onderwijzeres kijkt eerst de handjes en de hoofdjes na. Dan de ochtendgebeden in een licht koor van kinderstemmen. Er is één jongetje. Hij zit héél familiaar naast een krullekoppig meisje. Terecht. Hij is haar oom. En zij weten het. Het kleinste meisje is Deror, het dochtertje van Ittamar ben Awi, den zoon van Ben Jehoedah. Zij is geboren op den dag van de Balfour-declaratie: 2 November 1917. Daarom heet zij ook Deror, dat Vrijheid beteekent.

Ook de klas van Miss Lapin is aardig. Al groote meisjes. Hier is de invloed van prof. Geddes, den alwetende, den aldoende. De meisjes hebben er een eigen regeering. Ministers, een rechtbank, een bibliotheek. Miss Lapin geeft les in de gymnastiek. Het is een andere gymnastiek, minder stug dan de onze. Het wordt een figuurdansen. Eén van de middagen hebben de meisjes een openbare les gegeven in de rhythmische gymnastiek voor de leden van de N.P.E.U. Ik weet niet precies, wat het beteekent. Maar het kost vijf en veertig piaster per jaar, en 't is iets van een opvoedkundige vereniging. En het is heel aardig geweest.

V.

Onder de onderwijzeressen is ééne chaloetsah (= pioniere), uit Galicië hier gekomen. Kort, krachtig, fanatiek. Ik hoor eene aanschouwingsles in het Hebreeuwsch over de gans en den pauw. En ik verbaas mij, waar dit Galicische meisje dit Hebreeuwsch heeft geleerd. Zij heeft geen orde. Maar ze meent het goed. Haar kleeven zijn ook: kort, krachtig, fanatiek. Voetvrij. Geen mooie stof. Maar stevige stof. Ik hoor ook een les in de Bijbelsche geschiedenis. Het had alles kunnen zijn. Maar het is het laatste deel van Genesis. Mijn afdeeling, toen ik dertien jaar was. Kan het mooier? En weet gij, dat ik des middags naar Bethlehem ben gereden? Het kleine, bruine Arabische paard voor mij. Adil heeft het paard genomen van Ibrahîm Effendi, wiens oom hij is. Adil was al oudoom toen hij vijftien jaar was. Saïd Effendi mijn beste, brave Saïd uit Jericho, voorheen Hebron, rijdt met ons mee. En Abdoellah Effendi, die de gouverneur zelf is. Nazem Effendi, de mooie, luie politie-luitenant zou ook medegereden zijn, wanneer hij maar niet zoo lui was geweest. Ook heeft hij dienst. Maar dat is bijzaak. Hoe mooie namen zijn dit: Adil: de Juiste. Saïd: de Gelukkige. Abdoellah: de dienaar des Allerhoogsten. En Nazem beteekent: de Ordeschepper.

Bij het Elias-klooster begint het gebied van Abdoellah Effendi. Het strekt zich uit tot een half uur rijden voorbij de Salomo's vijvers. Een groot en welvarend district. Bethlehem is een rijke stad. Vele bewoners verrijken zich in Amerika en komen dan terug. Aan den weg staan landhuizen, die tienduizenden hebben gekost. Saïd Effendi is gouverneur van Jericho. Een heete betrekking. Maar hij hoopt op promotie. Abdoellah is Grieksch-orthodox. Dat wil zeggen: hij is natuurlijk heelemaal niet Grieksch en heelemaal niet orthodox. Hij is een Syriër, die lang in Egypte heeft gewoond. Hij heeft gevochten met de Italianen in Tripoli en met de Engelschen in Palestina. Verleden jaar heeft hij in het district Jericho een rooverbende opgeschept en daarbij een leelijk schot opgelopen in zijn dikken, korten kroeskop. Zijn

doodsvijand is de Latijnsche Patriarch van Jeruzalem. Want Abdoellah Effendi heeft te Bethlehem een groote neutrale school geopend, voor alle kinderen, zonder onderscheid van ras en geloof. En de patriarch is daar tegen. 'Is hij mijn chef?' zegt Abdoellah in een groote boosheid: 'En ik een pastoor?' Neen, om te weten, dat deze Abdoellah Effendi geen pastoor is, behoeft men slechts éénmaal met hem te rijden van Jeruzalem naar Bethlehem, en men zal het weten, vóór men het Graf van Rachel voorbij is. Wij gaan er voorbij in een zachten, warmen stap. Ik heb aan de chaloetsah van dezen morgen gedacht. Kort, krachtig, fanatiek. Aan de meisjes van de school. Aan haar jeugd. Aan mijn jeugd. En hoe alle jeugd vergaat.

's Avonds, in den wind en zonder de maan, zijn wij met ons tweeën teruggereeden, want Saïd is bij Abdoellah in Bethlehem gebleven.

VI.

Vrijdag is de school van Miss Landau vrij. Want de meeste meisjes moeten dan thuis het huiswerk voor den Sabbath doen. De werkweek eindigt dus des Donderdagmiddags. Dan worden alle honderden meisjes, behalve die van de bewaarschool, vergaderd in de benedenhall. En Miss Landau zelve geeft een les over de Afdeeling uit de Leer en die uit de Profeten, die den volgenden Zaterdag gelezen wordt. Een goede les. Dan worden Sabbathliederen gezongen. En alle meisjes gaan. Ook weer in orde van twee en twee, onder het zingen van Hebreeuwsche liederen. Ineens: wat is het groote huis nu stil. Enkele groote meisjes zijn gebleven. Zij maken, op haar beurt, de klassen schoon. En zij verzorgen de bloemen, die elke klas heeft.

Wij praten nog na over de vervlogen jaren. Miss Landau is hier gekomen, enkele maanden na het bezoek van den Duitsche keizer Wilhelm II en Theodoor Herzl. Zij heeft nu al het tweede geslacht. De meisjes trouwen hier zeer vroeg. O, er is veel verbeterd. Haar strijd tegen de ongedierten, die wij natuurlijk 'kinnem' noemen, heeft zij gewonnen. Het komt niet meer voor, dat een booze moeder, wier dochter wegens het bezit van kinnem naar huis wordt gezonden, haar toevoegt: 'Kinnem?... Kinnem... wos is kinnem? Jede mensch hot kinnem... Ich hob kinnem... sie hobbe kinnem... jede mensch hot kinnem.' Wij gedenken ook den tijd van Djemal Pasja. Toen heeft Miss Landau, als Engelsch onderdaan, booze uren medegemaakt. Djemal Pasja heeft de school zijn groot ruitportret geschonken, Miss Landau verbannen en de school gesloten. Nu hangt beneden in de hall het portret van Sir Herbert Samuel P.C.; G.B.E., Joodsch Landvoogd. En Lea, het dienstmeisje, een oud-leerlinge, denkt al over trouwen.

En als er onder onze lezers één is, die de aardige, ordelijke meisjes van de school van Miss Landau verheugen wil met een morsboezelaar van roodgestreepte stof, of met een van geel-grijs, afgezet met donkerblauwe banden: dan gaarne. Voor het maken zorgt de school zelve. Er wordt héél zuinig mee omgegaan. En ze worden nog gedragen tot in het derde en vierde geslacht. 'Ze moeten leeren ordelijk zijn,' zegt Miss Landau; 'zuinig en zindelijk.' Een goede Sabbath.

Nr 251 Een rapport⁺

⁺31-7 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 14 juli

Het rapport van de commissie Simon - de Lieme - Szold over het werk van de Zionistische Organisatie in Palestina, is gepubliceerd.

Het begint met eene Inleiding over de Commissie zelve. Doel: onderzoek en reorganisatie. Verblijf in Palestina van 4 November tot 14 December 1920. De leden bezochten in dien tijd de hoeven van het Joodsch Nationaal Fonds en de werklieden aan de wegen. Zij confereerden met den Hoogen Commissaris Sir Herbert Samuel, met de Hoofden der Regeeringsdepartementen en met vertegenwoordigende personen in Palestina. Ze werden door den Joodschen Jischoeb in het algemeen met wantrouwen ontvangen.

II.

De bestaande organisatie van het Zionistische werk in Palestina.

Het meeste werk is gecentraliseerd in de Zionistische Commissie, die nog dateert uit de dagen van de militaire bezetting. Haar opdracht van het Engelsche Ministerie van Buitenlandsche Zaken bevatte zeven punten. Onder anderen: een schakel te zijn tusschen de Engelsche autoriteiten en de Joodsche bevolking van Palestina; het scheppen van goede betrekkingen met de Arabieren; gegevens te verzamelen en rapporten in te dienen omtrent de verdere ontwikkeling van den Joodschen Jischoeb en 't geheele Land; de mogelijkheid te onderzoeken van eene Joodsche Universiteit.

Met de beslissing van San Remo en de benoeming van Sir Herbert kreeg de geheele kolonisatie een ander karakter. De kolonisatie vóór den oorlog was vooral propagandistisch. Er moest iets worden gedaan, dat sprak tot het Joodsche Volk en tot andere volken. Ook al waren de vestigingen niet self-supporting. Nu, met de veranderde omstandigheden moet het doel zijn: scheppen van een sterke, financieel zelfstandige Joodsche Bevolking. Het kolonisatiesysteem van vóór den oorlog was on-economisch. En de Zionistische Commissie kon zich niet schikken naar de veranderde omstandigheden. Ze ging voort zich te beschouwen als een soort van Ministerie. Ze nam alle Joodsche werk in handen, ook het omvangrijke reliefwerk. Sinds de Britsche occupatie tot einde jaar 1920 was uitgegeven, relief en medische arbeid inbegrepen, één millioen en driehonderdduizend Pond Sterling. Het is bijna alles weggegaan aan onproductief werk. Voor immigratie en kolonisatie slechts een klein deel. Had de Regeering niet aan tweeduizend immigranten werk verschaft, dan was een groote katastrofe gekomen. De Zionistische Commissie heeft geen begrip van den financieelen toestand. Ze meent, dat er niet kan worden bezuinigd, zonder dat kostbare nationale goederen verloren gaan. Haar ongezonde en verkwistende politiek heeft in Palestina iets geschapen, dat veel lijkt op een groote, bonte zeepbel. Er wordt uitgegeven zonder behoorlijk budget en er ontstaan telkens deficieten. Er is eenmaal een budget opgesteld van vier millioen Pond voor één jaar, terwijl de geheele Zionistische Wereldorganisatie ongeveer een tiende van dat bedrag aan inkomsten heeft. Een voorbeeld van het beheer: de Zionistische Commissie te zamen met de vertegenwoordigers van het Joodsch Nationaal Fonds in Palestina hebben, vlak voor de komst van de Reorganisatie Commissie, een groot gebied gekocht, ofschoon zij daartoe niet bevoegd waren en het hun uitdrukkelijk verboden was bovendien. Dit land kost, behalve transport-belasting, 285 duizend Pond. Waarvan dadelijk moet worden betaald 65 duizend. De rest in zes jaarlijksche termijnen met rentevergoeding van zes procent en hypotheek op 't land tot alles is afbetaald. Een gedeelte is reeds betaald met geld, dat voor andere doeleinden gegeven was. De Ica had het land vroeger goedkoper kunnen krijgen, maar vond het te duur.

De geheele Zionistische Commissie moet worden gereorganiseerd. Haar werk kan blijven beperkt tot immigratie en colonisatie, maar die dan ook goed. Het doel moet zijn een financieel onafhankelijk Joodsche gemeenschap.

III.

Immigratie en economische toestand. Een massa-immigratie is nog lang niet mogelijk. De Zionistische Commissie heeft ook ter zake van immigratie verkeerde gedachten. De bedoeling is niet, met groote kosten, immigranten naar Palestina te brengen en daar te onderhouden. Maar een krachtige, financieel-onafhankelijke gemeenschap te stichten. Er is niets georganiseerd. En de nieuwe immigranten beginnen vaak met eenige weken van werkeloosheid. Noodig is, vóór alles, eene gezonde ontwikkeling van het particulier initiatief, die voor vele immigranten werkgelegenheid schept. Natuurlijk blijven er altijd improductieve uitgaven: onderhoud der immigranten, tot zij productief werk vinden; geneeskundige verzorging, enz. Maar de improductieve uitgaven moeten zooveel mogelijk worden beperkt en het verantwoordelijkheidsgevoel van de immigranten moet worden versterkt. Crediet is noodig, maar dat is iets anders dan onbeperkte liefdadigheid. Coöperatieve inkoops-associaties moeten worden gesteund. Noodig is ook één enkel centraal bureau voor den landaankoop.

IV.

Publieke werken. Palestina is eeuwenlang een verwaarloosd land geweest, en wanneer er geld genoeg is, zullen er genoeg publieke werken uit te voeren zijn. Een van de belangrijkste plannen is de benutting van de waterkracht voor elektrische fabrieken en voor irrigatie. Oogenblikkelijk belangrijk is ook het wegenwerk voor de regeering, waaraan nu tweeduizend immigranten arbeiden. De toewijding van deze jonge mannen en vrouwen is boven allen lof verheven. Zij zijn het materiaal, waaruit een nieuw volk wordt gemaakt. Wanneer de Zionistische Organisatie geld had voor de uitrusting zou het geheele Egyptian Labour Corps, groot 8000 man, wellicht door Joden kunnen worden vervangen. Maar de Zionistische Commissie besteedt al het geld aan improductieve uitgaven. De wegenwerken zouden, wanneer zij behoorlijk georganiseerd waren, wel self-supporting kunnen zijn. Velen van de werkliedenkampen zijn niet behoorlijk uitgerust. In één kamp waren van de driehonderd werklieden dagelijks veertig ziek. Een aantal had geen bed en geen schoenen. Er moeten groote verbeteringen in de administratie worden gebracht. De meeste immigranten komen aan zonder middelen. De organisatie moet in den beginne steunen. Maar de werklieden moeten leeren zelfstandig te staan. Er moet een coöperatieve werklieden-leenbank komen.

Natuurlijk moet men niet vergeten, dat een Jischoeb van wegwerkers een onmogelijkheid is. Al dit werk is maar tijdelijk. Landbouw is noodig en industrie.

V.

Handel en Industrie. Die moeten vrij blijven van bureaucratische inmenging en worden overgelaten aan particulier en coöperatief initiatief. Natuurlijk moet de Zionistische Organisatie zooveel mogelijk helpen. Palestina heeft geen ijzer, geen steenkolen en geen stookolie. Het vraagstuk van de elektrische beweegkracht uit vallend water wordt daardoor levensbelangrijk. De slechte Noordgrens is een nadeel.

Krediet is in de eerste plaats noodig. Zakenkrediet op korten termijn kan gegeven worden door de Anglo Palestine Bank, wier kapitaal gebracht is van 100.000 op 300.000 pond. Daarnaast is noodig een hypotheekbank voor stad- en landkrediet op langen tijd. Geld moet gegeven worden voor de vestiging van coöperatieve leenbanken tot kleine bedragen, en voor coöperatieve inkoopverenigingen. Noodig is voorts een centrale organisatie voor landaankoop en een economisch voorlichtingsbureau. Evenals een bureau voor geologisch en mineralogisch onderzoek. Handel en industrie zullen voorloepig meer doen dan de langzame landkolonisatie.

VI.

Landbouw. Is en blijft toch de hoofdzaak. Zonder een Joodschen landbouwstand geen Joodsch Nationaal Tehuis. De kolonisatie vóór den oorlog was meer op politieke reclame en propaganda uit, dan op economisch gezonde vestiging. Vandaar ook het stelsel van allerlei kleine vestigingen verspreid over het geheele land, dat meer imponeert dan één aaneengesloten geheel. De kolonisatie, zooals tot dusver gedaan, is buitengewoon kostbaar. Eén voorbeeld: de coöperatieve hoeve Ben Shemen. Groot ongeveer 200 H.A. Heeft tot dusver gekost 40.000 Pond. Zal tot 1924 nog 22.000 Pond kosten. Er wonen ongeveer dertig families, zoodat de vestiging van iedere familie het Joodsche Volk op ongeveer 2000 Pond komt. De Zionistische Commissie rekent, dat deze soort vestigingen gedurende de eerste vijf jaren met verlies werken van 20 %. Daarna kan de kolonist betalen 2 % rente van het land en 6 % van 't voorgeschoten kapitaal. De reorganisatie-commissie acht deze cijfers geflatteerd en deze geheele kolonisatie-politiek onjuist, ongezonder en fataal. De meeste immigranten bezitten niets.

Vóór den oorlog kostte een familie te vestigen duizend Pond en waren de immigranten niet van alles ontbloot. Men moet breken met het stelsel van 'full equipment'. Het Joodsche Volk kan het niet betalen en het vermoordt het gevoel van zelfstandigheid der kolonisten. Ze eischen hoe langer hoe meer van de organisatie. Bijvoorbeeld in Nachlath Jehudah, een vestiging van vijftien families, een schoolgebouw en een vergadering-lokaal. De administratie was slecht. Een huis in Nachlath Jehudah kost 350 Pond. En de Jemenietische werklieden, die de huizen voor de begunstigde kolonisten bouwen, wonen in krotten. De coöperatieve groepen willen zich niet onder de centrale administratie schikken en hun eigen financieel beheer is onbekwaam en oncommercieel. Teneinde geen Arabischen seizoen-arbeid noodig te hebben, heeft men de groepen groot gemaakt, waardoor dikwijls voor verscheidenen geen werk is. De waarde van deze geheele kolonisatie is propagandistisch-historisch. En experimenteel, wanneer wij de begane fouten leeren vermijden. De Zionistische Commissie was van de begane fouten niet op de hoogte, of zag ze niet als fouten. Al het latere koloniatiewerk van de Zionistische Commissie is geïmproviseerd. De werklieden zijn niet self-supporting en de nederzettingen hebben geen blijvende waarde. Neem als voorbeeld Dilb, niet ver van Jeruzalem. Dit werk begon in Mei 1920. Er is reeds uitgegeven tweeduizend Pond, waarvan één

derde voor aankoop van het land. Het geheele plan, vijftig families te vestigen, zou nog 50.000 Pond kosten. Natuurlijk wordt alles wat noodig is, kant en klaar door de Organisatie gegeven. Dat is geen systeem. De kolonisten zelf moeten hun vermogen scheppen met krediet zoo min mogelijk.

De bebossing. Ook hier is de politiek van de Zionistische Commissie veel te kostbaar en te weinig economisch. De werklieden in de boomkwekerijen zien dat zelf dikwijls zeer goed in. De kosten van de kwekerijen werden geraamd in één jaar op 68000 Pond. Bebossing in het groot is de taak van de Regeering. Zij komt het geheele land ten goede en de kosten moeten uit de landsbelastingen worden betaald. De Regeering is trouwens met de bebossing begonnen. Men moet breken met het stelsel van verspreide vestigingen op zoogenaamde 'strategische punten'. Noodig is kolonisatie op een groot aaneengesloten gebied. Geschikt daarvoor is het gebied van Berseba en Transjordanië.

VII.

Opvoeding. Het Zionistische schoolwezen dateert van den Taalstrijd af, een jaar vóór den oorlog. De Organisatie betaalde dat jaar 97000 francs. De Jischoeb bracht in en buiten Palestina 43000 francs bijeen. Toen brak de oorlog uit. Daarna de politieke successen van het Zionisme, en het ruim vloeien van geld in het begin. Al het schoolwerk werd zooveel mogelijk onder de Zionistische Commissie gebracht. De budgetten waren in de jaren 1917-1918 ruim 20.000 Pond; 1918-1919 ruim 75.000; 1919-1920 107.000. Het budgetjaar 1920-1921 (van herfst tot herfst) 120.000 waarvan de Zionistische Organisatie 100.000 Pond geven zal. Dat is meer dan één derde van het geheele Palestina-budget der Organisatie. Er waren in de scholen bijna 12.000 leerlingen met zeshonderd leerkrachten. Hierbij zijn inbegrepen een aantal volwassenen voor avondlessen en vakonderwijs. Men moet natuurlijk de nationale waarde van het Hebreeuwsche onderwijs erkennen en kan toch een goede administratie verlangen en een gezonde economische basis. De inkomsten van de Organisatie zijn beperkt. En waar er geen geld is, om den immigranten een eenigszins behoorlijk leven te verschaffen, lijkt bijvoorbeeld het hebben van drie muziekscholen onjuist. Er kan op allerlei punten veel bezuinigd worden, zonder schade. Van het groote budget wordt voor bibliotheken bijna niets gedaan. En Hebreeuwsche leerboeken zijn bijna nog niet geschreven. Het Onderwijs is veel te veel intellectueel. Vakonderwijs is verwaarloosd. De bevolking betaalt zelve veel te weinig van het budget. Petach Tikvah bijvoorbeeld. Gevestigd 1878. Bevolking thans 3300. Gecultiveerd land 1500 H.A. Schoolbudget 5000 Pond. Hiervan betaalt de kolonie 134 Pond, en geeft een schoolgebouw. Iets dergelijks in Rehoboth en Rischon le Zion. Het schoolwezen moet komen onder leiding van de vertegenwoordigers van den Jischoeb. En geleidelijk aan, moet de Jischoeb ook leeren de kosten te dragen.

VIII.

Vorm van de Zionistische Organisatie in Palestina voor de toekomst. De Zionistische Commissie moet worden afgeschaft. Haar politieke taak is nu geëindigd en voor constructief werk heeft zij zich onbekwaam getoond. Het werk moet worden

overgenomen door een Zionistische Executive. Er moet een behoorlijke boekhouding komen en eerbied voor vastgestelde budgetten. Afgeschaft kunnen worden de technische, statistische en juridische afdeling. En mettertijd ook die van onderwijs. Er moeten worden gevestigd kredietbanken, hypotheekbanken; coöperatieve banken enz., gelijk reeds op verschillende plaatsen in het rapport is betoogd. Bij de benoeming van Zionistische hoofdamttenaren moet alleen gelet worden op vakbekwaamheid en niet op politieke richting. Omgekeerd hebben de hoofdamttenaren zich te houden buiten alle politiek.

Nr 252 Een afgesloten hoofdstuk.⁺

⁺3-8 1921 A., 6. Gedat.

Jeruzalem 18 juli

De *Jewish Chronicle* van 24 Juni, waarmede wij, Aziaten, ons, zonder censuur, verheugen. Het hoofdstuk van de Balfour-declaratie is afgesloten. Doodgedeclareerd. Hij heeft te zijner tijd zijn nut gedaan. Nu komt een tijd van economischen opbouw. Wij hopen het beste.

De groote politiek rust. Dat wil niet zeggen, dat er niet tegen ons wordt gewerkt. Poincaré in de *Matin*. En de Paus. Wij lezen, dat de Engelsche gezant te Rome opdracht heeft gekregen het Palestina-vraagstuk met den Paus te bespreken.

De binnenlandsche politiek. Er wordt gewerkt aan een nieuwe grondwet voor Palestina, waarin nogmaals de Balfour-declaratie zou worden opgenomen en eveneens het beginsel van de Joodsche immigratie, binnen de grenzen door Sir Herbert aangegeven in zijn rede van 3 Juni. De benoemde Staatsraad wordt vervangen door een gekozen Parlement, dat evenwel ook in hoofdzaak adviseerend zal zijn. En geen budgetrecht hebben zal.

II.

De stemming is gedrukt. Maar zonder veel emoties. Groote aanvallen zijn niet voorgekomen. Maar evenmin groote goedheden. Jaffa is nog altijd de moeilijke, gespannen, stad. De bootroeiers weigeren de Joodsche immigranten te landen. Maar in Haïfa landen ze zonder stoornis. De gouverneur treedt daar flink op. Jaffa heeft nu, wegens verlof van den gouverneur, tijdelijk een flinken plaatsvervanger.

De man, die eenige weken geleden te Jaffa twee Joden vermoordde en negen wondde, is door de geneeskundigen krankzinnig verklaard. De moordenaar van een chaloets (= pionier) onlangs, is gevat. En de Mopsen, de Joodsche bolsjewiki, zijn onder politie-toezicht gesteld voor zoover men niet genoeg bewijzen kon voor straf of voor verbanning.

Wat er precies omgaat, weten wij natuurlijk niet: dank zij den wijzen censor. *Doar Hajom* is vandaag weer voor een dag geschorst, omdat de redactie den titel had laten staan van een geschrappt hoofdartikel 'Poincaré en Palestina'.

Geheel rustig is het niet. Wij hooren, dat de nieuwe half-militaire politie spoedig gereed is. Het schijnt, dat weinig Joden zijn aangenomen en veel Tsjerkessen. Geloofd zij Allah! De Tsjerkessen stelen zonder onderscheid van ras en geloof. Wat men lang niet van al onze dienders zeggen kan. Er wordt voortdurend gestolen. In Petach

Tikvah belangrijke deelen van de irrigatiemachines. De bewaking kost den kolonisten schatten en de financieele toestand is slecht.

En de immigratie? Weinig. Geen honderd per week. Ofschoon wij dachten dat de 1500, die bij het stopzetten der immigratie een pas hadden, in de maanden Juni en Juli zouden komen.

Er is geregeld emigratie. Maar Amerika laat dit jaar slechts vijftig Palestijnsers binnen. De emigratie richt zich nu naar Australië, Zuid-Afrika, Argentinië en Brazilië. Gelukkig nog, dat Amerika gesloten is. Het is te begrijpen, dat de Ito-gedachte herleeft, nu Palestina feitelijk bijna ook gesloten is. Toch zal de liefde voor Zion het winnen. Maar ook voor deze liefde moeten wij lijden. Twist en tweedracht brengen ons om. In Amerika splitsing in de organisatie. Mrs. Fels in de 'Chronicle' van 24 Juni schrijft vóór Brandeis. Mr. Naiditch, in het nummer van 1 Juli vóór Weizmann. Wie schrijft eens vóór het Joodsche Volk?

III.

En de groote bestuursvergadering te Praag, voorbereiding voor het Congres. Wij zijn aan veel gewend. Maar nu hebben we toch elkander aangekeken. Dr. Weizmann is plotseling ziek geworden, zoodat hij een groote rede moest afbreken. Hij heeft Praag verlaten en is naar Londen teruggekeerd. Een ideaal ziekenhuis in den zomer. Bovendien hooren wij dat hem eene belangrijke zending wacht en dat hij confereeren moet met den generaal Smuts. Daarvan verwachten wij nu weer alles. Generaal Smuts zal de Iersche quaestie oplossen, de Egyptische en de Palestijnsische. En wij zullen allen gelukkig zijn. Veel practisch belang zal de vergadering te Praag niet hebben. Jabotinsky is te Praag weder gekomen met zijn gedachte van een Joodsch legioen in Palestina. Besluiten zijn nog niet genomen. Oessiskin heeft het budget ingediend. Voor aankoop van land en in cultuur brengen van gekocht land: 300.000 Pond. Bouwen van huizen: 200.000 Pond; handelscrediet: 100.000; industrieel crediet 100.000; kolonisatie in het dal Jizreël 350.000; onderwijs 100.000; voor de immigranten 100.000. Samen: één en een kwart millioen pond, alleen in Palestina. En dan zijn er nog dwazen, die zeggen, dat het niet goed gaat.

IV.

De economische opbouw van het land. Er is bericht gekomen, dat de Economische Raad van Sir Alfred Mond is geconstitueerd.

Leden zijn James de Rothschild, Sir Robert Waley Cohen, een van de groote petroleum-mannen enz.

Doel: de ontwikkeling van het Land. Hier is het bericht met groote vreugde ontvangen.

De huizen nood is geweldig. In Jaffa is eene vereeniging van huisloozen, die 800 leden telt. Men wil vooral coöperatief bouwen. Uit Praag is een telegram gekomen, dat het Joodsch Nationaal Fonds tweehonderd H.A. geven zal, en dat een leening van zestig procent der bouwkosten mogelijk is. Maar de meeste bouwers hebben geen geld. Men is hier zóó gewend, dat alles door het buitenland betaald wordt, dat men eigenlijk boos is, dat het nu niet meer gaat. Er is hier te Jeruzalem eene

vereeniging opgericht 'het Hebreeuwsche dorp', die haar leden complete boerenhuizen zal verschaffen, zoodra anderen het geld geven. Ze sturen mooie memoranda's naar het buitenland, overvloeierend van teksten en honing.

De toestand van den Landbouw is critiek, zoowel in de graanbouwende koloniën van Galilea, als in de koloniën met gaarden voor amandelen, druiven, sinaasappelen in Judea. Men wil dit jaar geen Arabischen kinderarbeid. Dus willen de grootere schooljongens de druiven en amandelen gaan plukken. En dan worden de kosten misschien net gedekt.

Een goed bericht: de Regeering gaat het Egyptische Labour Corps, dat nog altijd hier werkt, vervangen door Joden. Als proef zijn een paar honderd goede, gezonde, Joodsche jongens aangenomen. Ze wonen in tenten, hebben vrij voeding en vijf piasters (ruim zestig cents) per dag. Het is een hard leven. En wanneer onze jongens het volhouden, zal dit ons volk als geheel zeker ten goede komen. Maar 't is geen levenswerk. Er zit geen toekomst in en geen gezin.

V.

De anti-Zionistische Arabische delegatie zal nu toch naar Europa gaan. Ze hebben een oproep aan het volk verspreid, dat de beloften van Sir Herbert Samuel niet voldoende zijn. Eene oplossing van de Arabische quaestie zullen wij, zonder den generaal Smuts, niet licht vinden. Wij zijn wel een volk zonder land. Maar Palestina is niet een land zonder volk. Daarbij komt, dat de Joden en de Arabieren elkander hard haten in weerwil van de mooie woorden van onze leiders, waaraan de Arabieren overigens geen werkelijke waarde hechten. De *Jewish Chronicle* heeft naar aanleiding van de reis der Arabische delegatie naar Europa een heel mooi hoofdartikel 'The moral claim to Palestine'. waarin het blad zoo goed zegt als dit met woorden te zeggen is, wat het verstaat onder een Palestina zoo Joodsch als Engeland Engelsch is. Hetzelfde nummer bevat ook een schitterende rede van Zangwill, gehouden aan een diner ter eere van den Joodschen beeldhouwer Henri Glicenstein. Zijn standpunt in de Arabische quaestie is bekend: trek van de Palestinensische Arabieren naar Transjordanië. Maar dat zal niet gaan. En zoo zal het volk zonder land moeten zien rond te komen met het land met een volk. Wij hooren, dat de Engelsche Regeering van plan is vóór het congres te Karlsbad een nieuwe verklaring van de Balfour-declaratie te geven, gunstiger voor de Joden. Weer een nieuw hoofdstuk?

VI.

Rondom Egypte. Nog steeds neemt de macht van de Regeering toe en die van Zaghloel Pascha af. De Egyptische delegatie is bij haar aankomst te Londen door Egyptische studenten met protest ontvangen. Wij lezen de laatste dagen veel over bolsjewistische voorbereidselen in Egypte, waarbij Zaghloel Pasja betrokken is. Hij zou ook in verbinding staan met Moestapha Kemal Pasja.

Kolonel Lawrence, de Arabische adviseur van Minister Churchill, is naar Hedjaz vertrokken.

De kroning van Emir Feisoel tot Koning van Mesopotamië, gezegd Irak, heeft de nationalistische gevoelens van de Arabieren ook hier ten zeerste versterkt.

In Syrië is de toestand rustig gespannen. De Franschen beweren, dat de Emir Abdoellah zijn hand heeft gehad in den aanslag op den Generaal Gouraud. Maar de Emir heeft dat verontwaardigd ontkend. In Frankrijk wil men natuurlijk niet bekend zien, dat het Syriërs zijn geweest. Wij hooren, dat Generaal Gouraud tot betere verhouding met den Emir Abdoellah komen wil. Een gemengde Engelsch-Fransche commissie is bezig met de grens vast te stellen tusschen Palestina en Syrië. Frankrijk probeert nog telkens stukjes af te krijgen.

In Anatolië tijdelijke tegenslag van de Turken. En achter alles de bolsjewiki, de internationalen, die hier alle nationalen exploiteeren tegen Frankrijk en Engeland. Wanneer een nieuw hoofdstuk?

VII.

Kleinigheden. Vergadering van de Engelsche Zionisten. Maar 't is alles netjes gecensureerd. De spoorweg Haïfa - Damascus opgebroken door Bedoeïenen op Fransch gebied. De schade van Petach - Tikvah is begroot op 40,000 pond. Dr. Hugo Bergmann zal waarschijnlijk worden benoemd tot Regeerings-inspecteur van de Joodsche scholen.

En tenslotte een kleinigheid aan mijne vrienden van Mizrachie over mijn feuilleton 'Een Kleinigheid.' Over de vraag of die Mizrachistische kwoetsah goed of slecht was, willen we nu niet meer twisten. De kwoetsah is gestaakt met een goed deficiet. Laten mijne vrienden toch niet gelooven of doen gelooven dat ik opzettelijk onwaarheden schrijf. Ze hebben eenige maanden geleden bij een van de Hollandsche ambtenaren van de Zionistische Commissie naar de Mizrachie geïnformeerd en dat antwoord was, meen ik, ongunstig. In ieder geval is het niet gepubliceerd. Laten mijne vrienden Mr. Van Vriesland, den penningmeester van de Commissie, eens naar zijne meening vragen. Het systeem Berlin - Fischmann - Schönfeld heeft tot den ondergang van de Mizrachie in Palestina geleid. Als de Mizrachie haar werkzaamheden nu moet beperken, dan is dat, omdat zij veel te veel geld uitgeven voor ambtenaren en voor bureaux. Laat men gerust publiceeren, op grond van een deskundig accountants-onderzoek, hoeveel inkomen R. Fischmann en Dr. Schönfeld uit verschillende Mizrachistische bronnen trekken. En hoeveel reis- en trekgeld daar dan nog bij is gekomen. Dan zal ik staan met onbeschaamde kaken. Dat schrijf ik heden, zwart op wit, in een hitte, die ons vermoordt.

Nr 253 In de wassende maan⁺

⁺8-8 1921 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 22 juli

Toen wij terugreden van Bethlehem was het de avond voor de nieuwe Maan. Het land was groot en donker. En de wind. Men is hier altijd dicht bij de Eeuwigheid. De paarden gaan. Eén oogenblik. Gij zijt in de Eeuwigheid. Mijn hart slaat zijn bijbel open. En ik lees, wat Jonathan en David op hun nieuwe-maansfeest hebben beleefd. Gelijk wij dit beschreven vinden: I Samuel XX 18: 42. Dit is de Haftarah van den Sabbath, wanneer des avonds het nieuwe maansfeest begint. Ik ken er ieder woord van in het Hebreeuwsch. In het Hollandsch niet. En nu, terwijl de paarden varen door

den donkeren nacht, gedenk ik het, gevangen. Jeruzalem stipt zijn late lichtjes op de lucht. Het is geheel niet vreemd, dat wij de paarden afgeven, en naar den tuin van Bristol gaan, waar wij nieuwe druiven eten, koel uit ijswater met suiker. Alles is dichtbij en eeuwig. Morgen is het Nieuwe Maan.

II.

Wij sluiten nu ook de rechtsschool voor de zomervacantie. Een rechtsschool te Jeruzalem is een wereld in het klein. Men heeft er alle nationale en internationale twisten, die het geluk van Palestina zijn. Bijvoorbeeld: wij zijn de school begonnen met ruim zeventig Arabische leerlingen en ruim vijftig Joodsche. Na een jaar zijn er nog ongeveer tien Arabische en veertig Joodsche. De noodzakelijke, verplichte, cursussen worden dubbel gegeven in het Arabisch en in het Hebreeuwsch. Daarnaast een aantal Engelsche lessen. Op de Engelsche lessen komen bijna alleen Joden. En daar begint het: de Joodsche studenten willen heelemaal geen Engelsch. Ze willen alleen Hebreeuwsch. En de Arabieren alleen Arabisch. Ze willen voor de Joodsche studenten precies dezelfde examens als voor de Arabische. Wat practisch onmogelijk is, omdat de Joodsche docenten een Europeesche universiteit hebben afgehoopen en de Arabische niet. Ook mopperen de Joden tegen het feit, dat er bij de examens altijd een gelijk percentage Joden en Arabieren wordt afgewezen. De Joodsche studenten zouden liefst de geheele rechtsschool willen zien verdwijnen en een Joodsche school zien met effectus civilis, als begin van de Hebreeuwsche universiteit. Maar dat wil de Regeering niet. De school staat ten slotte onder Mr. Norman Bentwich, den Secretaris van Justitie, die naar men zegt altijd den Arabieren toegeeft. Dit is een gelukkig land. Harmonisch en eenvoudig. Bijvoorbeeld: de lectoren hebben eene vergadering. Alle Joodsche lectoren kennen Engelsch. De Arabische niet. Nu kunnen de Joodsche lectoren op hun stuk staan. Hebreeuwsch is een van de drie officieele talen. Wij kunnen dus Hebreeuwsch spreken en vertaling eischen in het Hebreeuwsch van hetgeen de Engelsche lectoren in het Engelsch hebben gesproken en wat wij dus hebben verstaan. Wij kunnen ook vertaling eischen in het Hebreeuwsch van hetgeen in het Arabisch gesproken is. Maar Mr. Norman Bentwich legt ons uit, dat dit niet gaat nu de Joodsche lectoren toch allen Engelsch verstaan. Zoo zou de vergadering eene dwaze onmogelijkheid zijn. Wij zuchten. Wij kiezen eene vergadering voor ons geld en wij zeggen, dat Mr. Bentwich gelijk heeft. Den volgenden dag zenden onze studenten ons, man voor man, eene delegatie, die komt protesteeren tegen de achteruitstelling van het Hebreeuwsch. Wij zuchten weer. En wij zeggen, dat zij gelijk hebben. En als gij, lezer, nu zegt, dat het toch onmogelijk is, dat èn Mr. Bentwich èn de studenten gelijk hebben, wat zal ik dan anders zeggen, dan dat gij gelijk hebt. Iedereen heeft hier gelijk. En samen heet dat dan de talenquaestie.

En een Joodsch Nationaal Tehuis? Herhaalde malen worden hier geschikte Joden, ook Engelsche, voor regeeringsbetrekkingen gepasseerd, omdat hunne benoeming de Arabieren ontstemmen zou. Ook omgekeerd? Bijvoorbeeld: de adjudant van Sir Herbert Samuel is, zonder onderscheid van ras en geloof, een Angelsakser. Er is nu een nieuwe betrekking geschapen: Palestinensisch adjudant, waarvoor, zonder onderscheid van ras en geloof, een Mohammedaan zal worden benoemd. Een van de Naschischibi's. Misschien is dit politiek. Misschien wil Sir Herbert de Arabieren zoet houden, totdat de Joden hier sterk genoeg zijn geworden.

III.

Holland is lang geleden. Ik weet dat zoo precies niet meer. Maar hier begint de maan met schaduwen op den vijfden dag van de maand. De zomer is dit jaar geweldig. De dagen slaan ons blind, wit en heet. De hemel is genadeloos, droog, blauw. Er is geen heugenis van gras meer. Wij worden verward. Wie uitgaat krimpt. Helmhoed en stofbril zijn weder onze slechte gezellen. Maar de avonden zijn zalig. De nachtwind zet vroeg aan. En met de duisternis komen de donkere dauw wolken, zonder welke het land verpulveren zou. Overdag gaat men uit omdat het moet. 's Avonds gaat men uit om uit te zijn. Op dezen vijfden van de maand met de maneschaduw en den nachtwind zullen wij naar Mootzah rijden. Ongeacht het Arabische spreekwoord, dat men geen steenen gooit in een put, waaruit men eenmaal melk, bier of koffie heeft gedronken, is Adil Effendi tot de ontdekking gekomen, dat het koffiehuis van moeder Brause geen zindelijk koffiehuis is. Hij weet een heel veel beter koffieplaatsje. In een hoekje van het dal, met een uitzicht over de heuvelen met de olijfbomen, tot waar het Arabische dorpje Kolonia bouwt. De eigenaar is een gewezen Engelsch officier. Sommige menschen brengen het ver en het bier is er altijd koel.

Wij zijn gegaan met ons drieën. Ook een van de onderwijzeressen van Miss Landau's school. Dalend door de bergen en de dalen van Judea tot waar Mootzah in zijne dalkom ligt. Wij zijn gereden langs het koffiehuis van de goede moeder Brause, waar de vele kindertjes nu slapen, in rijtjes en niet weten welke beleediging het bier van hunne moeder wordt aangedaan. En wij hebben zitten droomen in den tuin van het koffiehuis van den gewezen Engelschen officier. Het was zoo licht en zoo stil op dezen vijfden dag van de maanmaand. En wij zijn teruggereden, langzaam, in een grooten vrede.

Maar o, men moet den dag niet loven vóór het paard in den stal is. Wij hebben Miss Lapin aan het schoolhuis afgezet. Wij rijden samen verder. En het derde paard, lief en gehoorzaam, komt achter ons aan. Dit is het erge. Want een vreeselijke droom is: een stad in den maneschijn en een gezadeld paard, dat daar draaft zonder ruiter. Jeruzalem spookt. Ik ken hier alle huizen. Zij staan strak en waanzinnig. Wij draven. Het derde paard, achter ons, draaft gezadeld zonder ruiter. Angst jaagt mij voort. Mijn paard hijgt wreed. Adil in den waanzin gevangen, jaagt mee. En het derde paard. Wij jagen, de Mamilla straat door. Breed en verlaten, want alle menschen zijn gestorven. Alleen één diender is leven gebleven, groot en eenzaam. Die ons aanroept. Wij jagen door den hoek om bij de Jaffapoort. Naar beneden, waar de stal is. 'Bij den Profeet', zegt Adil, en hij meent het.

IV

Het is nu heel druk in het groote huis van Abdoel Salaäm, waar mijn kleine tuinhuis in de schaduw staat. Want er is een delegatie gekomen uit Transjordanië om Sir Herbert Samuel te bezoeken. Aan het hoofd staat de Emir Shekir, de-zoon-van-een-oom-van-vaderszijde van den Emir Abdoellah. Ibn-ammoe heet dat kortaf in het Arabisch. Er zijn ook twee Pasjas medegekomen. En het huis van Abdoel Salaäm staat nu wijd open. Want hij is hier de agent van den Emir Abdoellah. Iedereen begrijpt, dat hij de gezanten van zijnen heer ruim ontvangen moet. Het kost wel héél veel geld. Maar mijn vriend Abdoel Salaäm is een wijs man. En men moet dikwijls een duur diner uitgooien om eenen Emir of eenen Pasja te vangen. Soms, 's

avonds in de wassende maan, komt Abdoel Salaäm in het tuinhuisje van zijnen vriend met den Emir of met eenen Pasja. Zij zijn groote krijgshaftige mannen, in de uniformen van generaals. En zij zijn allen tevreden. Allah zij geloofd! Iedereen is tegenwoordig in Transjordanië tevreden. Er zijn geene twisten meer. Een goede gendarmerie. En geld van Engeland. Allah is groot. De Emir Feisoel wordt Koning van Mesopotamië. Een van de Pasja's geeft mij nu ook postzegels van Transjordanië. Het zijn de gewone tijdelijke postzegels van het Egyptische Expeditie Leger, die wij in Palestina ook nog gebruiken. Er zijn elf waarden. De Palestina-postzegels hebben een overdruk 'Palestina' in de drie officieele talen. Die van Transjordanië hebben eenen overdruk 'Transjordanië' alleen in het Arabisch. De ongestempelde postzegels van Transjordanië kan men hier aan het postkantoor koopen voor acht-en-veertig-en-een half piaster. Zijnde een piaster nog steeds twaalf cents. Gestempelde postzegels van Transjordanië zijn hier zeldzaam, vooral in de waarden boven een piaster, daar de onderdanen van den Emir en den Pasja's nu eenmaal héél weinig schrijven. Daarom zijn de Emir en de Pasja's toch achtenswaardige menschen. Lof zij Allah! Zij komen hier op mooie paarden of in een fraaie auto. Men zegt, dat zij hunne rekeningen niet betalen. Maar 't zijn de slechtste Emirs niet, waaraan de wespen knagen.

V.

Lobagola. Herinnert gij u, o, lezer, Lobagola nog, over wien ik u vroeger geschreven heb? Een Joodsche neger, wiens stam woont ergens in de binnenlanden van Dahomey. Zij zijn de echte Joden. En al de rest is namaak. Lobagola heeft in Dahomey zes vrouwen en veertien kinderen. Geen wonder, dat hij Palestina prefereert. Ofschoon zijn leven hier niet gemakkelijk is. De Joden achten hem niet, omdat hij zwart is. En de zwarten niet, omdat hij een Jood is. En de Engelschen niet omdat hij Engelsch spreekt zonder accent. En ook de politie acht hem niet. Wij zien Lobagola ineens met een verband om zijn gezicht. Wat er gebeurd is? Toen een van de Engelsche prinsen drie maanden geleden Jeruzalem bezocht, werd er een fraai sportfeest aangericht, zóó maar, zonder onderscheid van ras en geloof. Ook Lobagola is daarheen gegaan. Hij is daar in conflict gekomen met een van de militaire politie-agenten. En ziethier, welk eene voortreffelijke politie wij hier hebben: die militaire politie-agent heeft Lobagola één tik gegeven met een stok op zijn gezicht. En toen is niet de stok van den politie-agent gebroken, maar de kaak van Lobagola. Hij is drie weken in een ziekenhuis geweest en hij spreekt nu Engelsch met een accent. Maar Lobagola heeft het er niet bij laten zitten. Hij heeft eenen advocaat genomen en die heeft een kloeken brief geschreven aan Sir Herbert Samuel, Hoogen Commissaris van Palestina, Joodsch Nationaal Tehuis. En toen heeft de politie gedaan, wat iedere goede strateeg doet: zich verdedigen door aan te vallen. Lobagola is vervolgd wegens verzet tegen de militaire politie.

Het desbetreffende proces-verbaal is beëdigd door een luitenant en door twee agenten. Het is misschien wel niet alles precies gebeurd als het in het proces-verbaal staat, maar het is beëdigd, nietwaar? En zoo krijgt de arme, zwarte Lobagola zestien dagen gabs. Mijn vriend Nazem Effendi, de luitenant van de politie, boekt hem in. Hij krijgt een blauw pakje aan. De poorten van de gabs sluiten zich achter hem. Hij is een nummer. Even heb ik gesidderd, toen Nazem Effendi mij de geschiedenis verteld heeft. Wat gelooft hij zelf? Is Lobagola schuldig of onschuldig? 'Mijn vriend,

zegt Nazem Effendi ‘dat is dienst... laten wij daarover niet nadenken. Wij zullen de boeken sluiten en naar Bristol gaan.’

(Slot volgt.)

Nr 254 In de wassende maan (slot)⁺

⁺10-8 1921 O., 5. Z.d.

VI.

Hoe warm wij zijn. En hoe lui. De zomer wordt alle dagen heeter en het werken wordt alle dagen zwaarder. Wij zijn nog altijd bezig met de huizenquaesties voor de Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem. Gij herinnert u wel de zeven weduwen en de drie wetgeleerden, wier woontijd om is. Met één weduwe en met éenen wetgeleerde zijn wij tot eene schikking gekomen. Voor de anderen moeten wij de beslissing van den kantonrechter inroepen. Een procureur is daarvoor niet noodig. Ook een deurwaarder niet. De adviseur van de Pekidiem wandelt eenvoudig naar het Gerechtshof en laat acht dagvaardingen schrijven. Meer dan een uur is hij daarmee niet kwijt. Of hij nu maar drie pond veertig wil betalen voor de proceskosten. Heelemaal niet, zegt de adviseur van de Pekidiem: ‘er is geen geld... ik wil procedeeën pro deo’. Kijk, en dat is nu aardig: de vraag, of een weldadig instituut pro deo procedeeën kan, heeft zich te Jeruzalem nog niet voorgedaan. Iedereen begrijpt, dat de klerk van den kantonrechter zoo eene belangrijke vraag niet beslissen kan. Ook de kantonrechter kan dat niet. En de vice-president van de rechtbank óók niet. Mr. Norman Bentwich, de Secretaris van Justitie, kan natuurlijk wel beslissen, maar hij wil niet beslissen. Het behoort tot de competentie van den president van de rechtbank. ‘Kom’, zegt Mr. Bentwich: ‘Amsterdam is zoo een rijke stad, en hebben de Pekidiem dan zoo weinig geld?’ En wat zal men daar dan al op antwoorden? Gelukkig komt de president van de rechtbank aangewandeld. En hij beslist in een groote genade, dat wij gratis procedeeën zullen. Drie pond veertig verdiend. De hitte davert.

De adviseur van de Pekidiem intusschen stapt verder. Want er is nog altijd de quaestie met het schoolgebouw van ‘Doresch Zion’, dat de eigenaar opeischt. De gouverneur van Jeruzalem, generaal Storrs, heeft nu van den eigenaar de belofte gekregen, dat hij ons met rust zal laten, zoolang wij geen ander gebouw hebben gevonden. De eigenaar loopt nu de geheele stad af, brieschend als een leeuw om een gebouw te vinden. Iederen dag vindt hij wat anders. Maar nooit wat goeds. Wij moeten dan zijn vondst gaan bezichtigen en onze bezwaren te berde brengen. Met deze laatste vondst zijn wij gemakkelijk klaar. Het huis is honderd pond per jaar te duur. Het is absoluut ongeschikt voor school en de eigenaar wil het niet verhuren. Hoe aardig zou het zijn, wanneer goede menschen der Pekidiem eens het geld gaven om een school te bouwen! Er zou een mooi bord voor komen: ‘school van de Pekidiem en de Amarcaliem te Amsterdam’. Mr. Norman Bentwich zou ons achten. De president van de rechtbank zou ons achten. De klerk van den kantonrechter zou ons achten. En wij zouden allen gelukkig zijn!

VII.

Het is héél koel in het politie-bureau waar mijn vriend Nazem Effendi heerscht. Gelukkig. Want buiten heeft de hitte mij beet gehad. Er is Jozef, de Senegaleesche diender. Hij meet zes voet drie. Hij is Fransch onderdaan. Hij spreekt Arabisch, Fransch en Engelsch: 'but no very pure, Sir'. Hij is katholiek en heel trotsch, dat hij katholiek is: 'always christian, Sir'. Heel geschikt voor den straatdienst is Jozef niet. Maar bij opstootjes is hij geld waard: 'I am very strong, Sir. I put them in the prison, Sir, always in the prison, Sir.' Ik denk aan Lobagola. Nazem Effendi stuurt dezen christelijken Jozef uit om een kan limonade met druiven. 'Jozef', zeg ik 'snoep niet' 'I always christian, Sir', zegt Jozef in een grooten trots. Gelijk met de limonade komt ook Abd-us-Samad Effendi binnen. Hij heeft twee sterren op zijn schouder. Iedereen acht hem dus. Hij is een Durzi, die in het meervoud Druzen heeten en zijn beroep is translateur. Een Durzi! Toen wij kleine kinderen waren kocht onze vader eenmaal voor ons oude jaargangen van *De Aarde en haar Volken*. Wij zijn daar vele minuten gelukkig mede geweest. In sommige geschriften van mijne zuster, Carry van Bruggen, vindt ge daar herinneringen van. Mij is een prentje bijgebleven, waaronder stond: 'Een Druzische prinses met de tantura, dame uit de Libanon en uit Beiroeth'. Ik behoef Abd-us-Samad natuurlijk niet te vragen of hij wel eens een dame uit de Libanon heeft gezien of eene uit Beiroeth. Maar een Druzische prinses met een tantura! 'Abd-us-Samad Effendi', zeg ik met een herinnering aan zooveel vergane jeugd: 'gij zijt een Durzi. Hebt gij wel eens een Druzische prinses met een tantura gezien?' Even kijkt Abd-us-Samad verbaasd. Maar een Europeaan, nietwaar! 'Neen', zegt hij: 'de dames dragen geen tantura's meer.' Ik zucht. Het is heel heet. En weer een illusie minder. Jozef, always christian, Sir, wordt uitgezonden om nieuwe limonade.

VIII.

In de wassende maan. De avonden zijn zalig koel. En de maan bloeit als een zon. Wij zullen naar Ramallah rijden. Om zes uur heen, als de nachtwind opkomt. En in den nacht terug. Ramallah is een gevaarlijk district. Een paar maanden geleden hebben dieven zelfs geschoten op den gouverneur, kapitein Pollock. En herhaaldelijk zijn reizigers aan den Ramallahweg beroofd. Op den heenweg is natuurlijk geen gevaar. Het is nog dag. Nazem Effendi zal mederijden en ook Ibrahim Effendi, de Armeniër, die inspecteur van de politie is in het district Ramallah. En vandaag voor zaken te Jeruzalem. Adil is natuurlijk de vierde man. Wij hebben allen heel mooie paarden. Gelukkig is dat van Adil het mooist. Nazem en Ibrahim hebben hunne revolvers. Terug zal Ibrahim ons nog een gendarme medegeven met een goed geweer. Wij rijden in een strekdraf door de schemering tusschen zon en maan. Door het land van Benjamin naar het Noorden. Langs Shafât, het oude Nob (I Sam. XXI: 1 en Jesaja X: 32). Wij zien op zijn heuvel het dorp Nebi Samwil, dat het oude Mispah is. Wij zien ook El-Ram, het oude Rama Benjamin. En langs El-Bireh, waar het water is, te Ramallah. Een groot, welvarend dorp. Bijna alleen Christenen, waarvan velen in Amerika zijn rijk geworden. Ramallah ligt hooger dan Jeruzalem. In den winter is het er vaak wreed en koud. Maar nu is het er koel met een zuiveren, zachten nachtwind. Wij voeren zeer ernstige gesprekken: wat moeilijker is, politie-officier in de stad of in het land. Ik zeg, dat het leven overal moeilijk is. 'Ja', zegt Adil: 'als

men het zich moeilijk maakt.' Zij gaan nu ook kwaad spreken van den Griekschen patriarch, die zeshonderdduizend pond schuld heeft. Ya Salaäm! De Zagjoenien gaan nu al zijn land koopen. Bij mijn geloof! En zij achten de Drusen niet. Het zijn geen Mohammedanen en geen Christenen. Zij lachen te samen om eene geschiedenis met een ouden sjeikh, die ik niet begrijp. En wij hooren, dat in Ramallah koeien vergiftigd zijn. Is het niet vreeselijk? Stelen is zoo erg niet. Dat doet iedere dief. Maar koeien vergiftigen! Maar Ibrahîm Effendi zweert bij zijn geloof, dat hij de daders vinden zal.

Het is lang na middernacht, wanneer wij opzitten. Het lijkt wel een betooverde middag. Zóó fijn, zóó blauw, zóó stil. Ibrahîm blijft nu te Ramallah. Maar Moussa, de gendarme, rijdt mede terug. Wij rijden af in een matigen draf. Als er nu eens dieven kwamen! En eer wij El-Bireh voorbijgereden zijn, hoop ik, dat er dieven zullen komen. Want de nacht van de wassende maan is wel mooi en mild. Maar de dieven zou toch iets nieuws zijn. 'Moussa', zeg ik: 'zoudt gij denken, dat er dieven zullen komen?' 'Nee, Heer', zegt Moussa: 'ik denk het niet. Wanneer mijn Heer alleen zou rijden, zouden misschien de dieven komen. Maar nu zien zij den Effendi en mij met het geweer. En zij zullen bang zijn'. En in den zachten, blauwen maannacht wordt het een groot verlangen. De dieven. Nazem Effendi en Moussa zullen ons verdedigen. En het zal morgen in de courant staan: 'Een rooveraanval op den Ramallahweg. Heldhaftig gedrag van Arabische politie'. Misschien zal de censor dit niet toelaten. Ik droom weg in den gang van het gemakkelijke paard. Maar er zijn geen dieven. En dat wordt dan de groote teleurstelling. En met iederen hoefslag wordt de weg korter. Komt Jeruzalem dichtbij. Daar zien wij al van ver de twee torentjes van den Olijfberg. En nu word ik ineenen moe en bedroefd. Waarom zijn de dieven altijd waar ze geen boodschap hebben! In de tuinen van Petach-Tikvah, waar ze de irrigatiemachines vernielen. Of in het magazijn van Marrasch, waar ze zeildoek en fluweel hebben gestolen. En nu: tusschen Ramallah en Jeruzalem geen dief te zien in den nacht. Alleen rustige boeren en handelaars met kameelen en ezels, die reizen des nachts, bang voor de hitte des daags. In een groote teleurstelling rijd ik Jeruzalem binnen. Wat een vervelende, kleine, burgerlijke stad! Moussa krijgt natuurlijk een fooi. Maar als hij ons eens van de dieven had gered, hoeveel grooter zou dan zijn fooi niet zijn geweest!

IX.

Het is volle maan. Hedenavond zal prof. Schlousz een voordracht houden over zijn opgravingen bij Tiberias. Gij hebt daarover al in de Hollandsche bladen gelezen. Gij hebt ook de foto gezien van den steen met den luchter daarin gehouwen, precies zoo als dat in Exodus beschreven is. Sir Herbert Samuël wordt verwacht en prof. Garstang, de leider van het Departement van Oudheden in Palestina, die mooie opgravingen in Egypte heeft gedaan. Wat een aardig auditorium. De echte nationale Joden zijn gekomen, want de lezing is natuurlijk in het Hebreeuwsch. Er zijn veel gymnasiasten en werklieden. Twee geleerde paters Dominicanen en een Engelsch archaeoloog, die samen Hebreeuwsch spreken. Er zijn mooie opgravingen. De steen met den luchter is niet mooi, maar merkwaardig. Maar wel mooi is een vlakke steen met versieringen van druiventrossen en oliekannen. Er is ook een Arabische grafsteen van een Christenvrouw uit de Hauran, tien eeuwen oud. Het is een oud-Arabisch schrift zonder diacritische punten. Maar David Yellin is er toch in geslaagd het te ontcijferen.

Ik denk wel even aan Tijd en Eeuwigheid. Een Arabische vrouw... tien eeuwen dood... wat is haar liefde en haar haat geweest? Maar de oude Yellin praat zoo genoeglijk en gezellig. En door de ramen schijnt de maan. Er zijn ook sierlijke kolommen gevonden uit den tijd van Hadrianus. En ruïnen van een bedehuis, waar de oudste Talmudisten hebben geleerd. Wij zijn wel trotsch op ons verleden. Het is merkwaardig hoe fel nationaal onze jongere Joden zijn, ofschoon zij, wat hun economische opvattingen betreft, socialistisch zijn. Ik geloof niet, dat de echte internationale Joden hier veel invloed zullen hebben. Enfin, vóór onze grafsteenen tien eeuwen oud zullen zijn, zullen wij het weten.

X.

Laat mij u vertellen van het vele verstand, dat Allah geschonken heeft aan sjeikh Machmoed, die conciërge is van het groote huis, waar Mr. S.A. van Vriesland met zijne vrienden woont. Machmoed is uit Soedan hier gekomen. Hij is heel zwart. Maar nog zwarter is zijne vrouw, gezegd Rivke en het allerzwartst is hunne dochter, die bij den Amerikaanschen dokter dient. Ik houd gesprekken met Machmoed en met Rivke over Soedan, over Nederland, waarvan wij alles afweten. En over de hitte. De zee zal uitdrogen. Bij mijn geloof. En er zal geen water zijn in geheel El-Kuds. En chawadja Vriesland is ziek. Min Allah, klagen wij. 'En zoo eenzaam,' klaag ik door: 'geen familie... heel ver' 'Kom,' zegt sjeikh Machmoed, dien Allah veel verstand geschonken heeft: 'hij heeft veel geld. Dat is de beste familie.'

Het is heel heet, terwijl ik u dit schrijf. Maar straks zal toch de nachtwind komen opzetten. Het midden van de maand is al voorbij. Nog een paar dagen dan worden de avonden donker en laat. En er zullen weder dieven zijn op de wegen naar Ramallah. Morgen is het zeventien dagen in Tammoez. De groote vastendag, het begin van de drie weken, die eindigen met den negenden Ab. Wij vasten dus Zondag. Het zal wreed en heet zijn. Maar het is goed. Jeruzalem. Ik ben twee jaar en een half hier. Waar zijn de dagen! Maar de klaagmuur staat groot en geweldig. Niet klagen. Niet droevig zijn. Maar terugziende op ons verleden, hoopvol arbeiden aan onze toekomst. En de maand, die voorbij is, geeft niemand ons weder.

Nr 255 Naar Bethlehem⁺

⁺12-8 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 29 juli

Het postkantoor is hier des middags van een tot drie gesloten. Men heeft dat, geloof ik, met de Hollandsche kantoren ook willen doen. Dat gaat hier heel goed. Weer open van drie tot vijf. Vrijdag tegen vijven kunt ge ons allen, haastige Aziaten, onze laatste brieven zien posten. De een zijne correspondentie voor het *Algemeen Handelsblad*. De ander zijn bedelbrieven, die hij natuurlijk laat aanteekenen. Trouwens, de correspondent van het *Algemeen Handelsblad* schrijft óók bedelbrieven voor het jongensweeshuis. Hij laat ze allemaal aanteekenen. En dan zijn er nog menschen, die niet geven. Wanneer de correspondentie en de bedelbrieven weg zijn, is het weekwerk afgelopen. Sabbath. Die begint hier niet later dan zes uur. Natuurlijk ga ik ten gebede in het weeshuis. Er is geen synagoge mooier dan onze, o, zoo héél

eenvoudige. Het Huis zelf heeft al de tien personen boven dertien jaren. Wij zijn er rustig en alleen.

Maar, o, den vorigen Vrijdag is er iets vreeselijks gebeurd. Er was plotseling geen water meer in den regenbak. Dat is de schuld van Mohammed. Iedereen begrijpt, dat Mohammed den heer Goldsmit had moeten waarschuwen, dat het water op raakte. Dan hadden wij tijdig maatregelen kunnen nemen. Maar jawel, Mohammed heeft dat niet gedaan. En Vrijdagmorgen gaf de groote pomp geen water meer. De jongens waren natuurlijk opgetogen. Iets nieuws. Geen water in het weeshuis. Ze zouden natuurlijk een overstroming ook aardig hebben gevonden. Wat doet men in Amsterdam tegenwoordig, wanneer de regenbak leeg is? Hier koopt men een regenbak van iemand, die er een overheeft. Natuurlijk kost dat veel geld. En dan moet het water nog worden overgebracht. Dat doen wij hier met petroleumblikken. Een ruïne. Bovendien heeft Allah ons dezen winter geen overvloed van regen gegeven. En dezen zomer een overvloed van harden zonneschijn. Er is geen regenbak te koop. Wat doen wij dan? Loopen naar de Regeering. Of die den regenbak wil laten vullen uit de waterleiding. Daarvoor moet men dan eerst een certificaat hebben, dat de bak niet lek is. En dan een certificaat van een ander departement, dat de bak zuiver is. Want de Regeering gooit geen goed water naar een kwaden bak. Gij, lezer, hoezeer ik u ook acht, moet ik u toch zeggen, dat gij dit alles niet gereed zoudt hebben gekregen vóór den Sabbath. Maar de heer Goldsmit wel. Zaterdagavond, klokke acht, is het heerlijke, koele, Regeeringswater begonnen in den regenbak te loopen. Alle jongens, die goed hadden opgepast, mochten er gratis naar luisteren. En denkt gij, dat wij dit voor niets hebben? Heelemaal niet. Met het eene certificaat, met het andere certificaat, met het leggen en weer wegleggen van de buizen en met het water zelf, heeft ons dat over de twintig Pond gekost. 'Waar haal ik ze vandaan?' zegt de heer Goldsmit héél poëtisch, terwijl de volle maan schijnt en het lekkere regeeringswater ruischt.

II.

Ik denk Maandag voor eene week naar Bethlehem te gaan. Zondag is het de vastendag van den zeventienden Tammoez een dag bijna zoo rampzalig als de negende Ab in de geschiedenis van het Joodsche Volk. Den Dag van Jeruzalem wil ik doorbrengen te Jeruzalem in gebed en in herinnering. Vroeg opstaan. Want men kan van onzen legal secretary Mr. Norman Bentwich zeggen wat men wil. - En dat doen we dan ook. - Maar men kan niet zeggen, dat hij lui is. Ik moet met hem spreken over de rechtsschool. En wij willen dat doen Zondagmorgen zeven uur op het Departement van Justitie. Op dien dag en dat uur is het Departement al héél heet. Heel Jeruzalem is heet. De rechtsschool is altijd een héél netelig onderwerp. De meeste leerlingen zijn Joden. En zij willen, dat Hebreeuwsch er de eerste officieele taal zal zijn. Ze willen Engelsch niet als examentaal. Men heeft in een ééntalig land als Holland geen denkbeeld van dien voortdurenden taalstrijd en taalnijd. Een goede Joodsche student betaalt alleen collegegeld op een Hebreeuwsche kwitantie. Gelukkig is het nu vacantie. Wij verzamelen nieuwe kracht.

De dag is lang. De dag is heet. Beter niet uitgaan. Eerst met den avond voor de gebeden gaan naar de synagoge van de Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem, waar het mooie uitzicht is tot de Omar-moskee. Maar met den heeten middag begint de heete koorts op te loopen. Koorts is hier iets héél gewoons. Het kan een typhus zijn. Of eenvoudig malaria. Of koorts. Men eet hier kinine, tot twee gram per dag. Met den vastendag is de koorts een felle kwelling. De dag beult eindeloos. Soms

inslapen. Wakker worden en denken, dat men uren geslapen heeft. En zien, dat het slechts vijf minuten is geweest. Morgen naar Bethlehem gaan? De schemering als eene verlossing. De nachtwind waait op. Maar de koorts komt hooger. Ik zal niet kunnen uitgaan naar de synagoge waar het mooie uitzicht is.

De nacht wordt van een wilde, onrustige, verwarring. Er flodderen stukken gedicht door mijn vermoeide gedachten. De koorts, ja, de koorts. Iedereen te Jeruzalem heeft nu de koorts. Een booze, roode ziekte. Mijn bloed brandt. De nacht brandt. De tijd brandt. Het is alles schandelijk rood. Mijn keel is dichtgesmoord. Het water is bitter en lauw. Het wordt geen dag meer. Het zal nu altijd nacht zijn en altijd koorts. Opstaan en naar buiten gaan, waar de nachtwind waait en de maan, nog maar weinig beschadigd, blaakt. Maar het is koud buiten. Weer naar binnen gaan. Het bed is heet en heeft de koorts.

III.

Des morgens komt Adil Effendi om te regelen voor Bethlehem. Paarden of een wagentje? 'Gij hebt de koorts', zegt hij twijfelloos: 'laat uw pols voelen'. Hij weet wel niet, wat een pols is. Maar hij bedoelt het goed. 'Koorts', zegt hij nogmaals: 'ik wist het. Gij zult nu rustig te bed blijven en niet eten. De druiven zal ik opeten.... en de koekjes ook. Ik zal kinine gaan halen bij Georges Effendi.... en den dokter'.

Zij komen samen terug. 'Hij heeft de koorts', zegt Adil, 'hooge koorts'. En de dokter is dat natuurlijk met Adil eens, want zij zijn burens. Zij houden nu samen consult. 'Ik wil vandaag naar Bethlehem', zeg ik bescheiden. 'Geen sprake van', beslist Adil, 'ik zal Abdoellah telefoneeren'. 'Neen', zegt de dokter, 'dat gaat niet. U hebt negen en dertig drie'. O, wat ben ik ziek. En wat zijn zij gezond. Wat is Adil gezond en wat is de dokter gezond. Zij kunnen vandaag naar Bethlehem gaan als zij willen. O, wat zijn gezonde menschen hatelijk. Zij praten samen Arabisch.

'Ga naar 't ziekenhuis', zegt de dokter: 'hier is geen verzorging. Adil zal u brengen met een gemakkelijk rijtuig'.

IV.

Niet naar Bethlehem. Niet langs de heilige stede van Rachels graf. En dan den weg af, links, die oploopt tusschen tuinen en huizen, met verre gezichten over de bergen van Judea. Maar langs den Jaffaweg naar het ziekenhuis Schaare Zedek: 'de Poorten der Gerechtigheid'.

O, het is volstrekt niet vreemd. Met den directeur doctor Wallach doe ik politiek en met den administrateur, den heer Marx, schud ik 't hoofd over den slechten geldelijken toestand. Het hospitaal is een administratie van de Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem. Het heeft dus natuurlijk bitter geldgebrek. Amsterdam houdt zijn eer hier heelemaal niet op. Alles is vol. Er zijn heel veel zieken in de stad. Maar men zal een kamer voor mij schikken. De dikke Joseph ontvangt mij boven. Welkom, hartelijk welkom. Zal ik weder drie maanden blijven? Adil gaat heen. Hij zal naar Bethlehem telefoneeren. In de kleine kamer in het smalle witte bed ben ik nu een nummer.

Maar het is goed af en toe ziek te zijn. Op een mooi Arabisch paard is men stout, vrij en trotsch. In het ziekenhuis beseft men leven en dood. Het dagleven gaat. Het nachtleven gaat. In de kamer tegenover ligt een klein Arabisch jongetje, met een meningitis. Dag en nacht telkens gaat zijn jammeren: ‘geef mij water... geef mij koud water... mijn vader... mijn vader... mijn hoofd.’ Wanneer men kinderen zóó hoort lijden, denkt men: ‘God, waarom is er zooveel leed?’ mijn hoofd.’ Wanneer men kinderen zóó hoort lijden, denkt men: ‘God, waarom is er zooveel leed?’

Mijn buurman, die een loopend patiënt is, komt mij bezoeken. Hij licht mij uitvoerig in over zijne kwalen en over de kwalen van al zijn familie. Het is heel lastig. Want alles, wat hij eten mag met zijn suikerziekte, kan hij niet verdragen met zijn maag. En wat zijn maag verdraagt, is verboden met zijn suikerziekte. Wij schudden onze hoofden over zóó een lastig geval.

Het is gelaten ziek te zijn. Samoega komt ook op bezoek. Het gasthuismeisje. Zij is hier geboren in het ziekenhuis, haar moeder is gestorven en haar vader was soldaat in 't Joodsche legioen. Zoo is zij maar hier gebleven. De zusters verwennen haar. Zij gaat naar den Tuin, zooals wij hier de bewaarschool noemen. En zij spreekt alleen Hebreeuwsch. Trouwens, men kan hier al heelemaal in het Hebreeuwsch ziek zijn. Ook de opschriften op deuren, ziekenlijsten, recepten, het is alles Hebreeuwsch. Geen wonder: Hollandsch verstaat men niet. Duitsch mag men niet. Engelsch wil men niet. Hebreeuwsch spreken wij allen.

V.

Adil komt natuurlijk iederen dag. Hij hoort het jammerende jongetje. E! zegt hij, wat in het Arabisch verbazing beteekent. Is het een christenjongetje en betaalt het geen geld? Waarom doet de dokter dat? Behoefde ik ook maar niet te betalen. Welk een zonde van het goede geld.

De koorts is weg. Het is geen malaria. Geen typhus. ‘Het was koorts’, zegt Adil. ‘ik heb het u dadelijk gezegd.... we hadden den dokter achteraf heelemaal niet noodig gehad. Zonde van 't geld.... betaal hem voor dien eenen keer niet meer dan twintig piaster.... het was koorts.... ik wist het ook’.

Wij spreken nu ook over de politiek. Moestapha Kemal Pascha is nu de groote held. Alle Muzelmannen achten hem. Men vindt zijn portret in honderden Mohammedaansche huizen. De Turken zijn allang geen vijanden en geen verdrukkers meer. De Engelschen en de Franschen, dat zijn de vijanden en de verdrukkers. Met een soort treiterend genoegen eindigen de Arabische bladen hunne klachten met de bewering: ‘in den Turkschen tijd was alles beter’.

VI.

Het is weder Vrijdag. Weder is het postkantoor gesloten geweest van één tot drie. Weder zal het nu open zijn tot vijf uur. De correspondent van het *Algemeen Handelsblad* zendt daar dadelijk dezen brief. En menige geleerde en vrome bedelaar uit deze edele, bedelende Stad zendt nog vóór den Sabbath zijn bedelbrieven. Ik ben weer thuis. Wel zwak nog. Een beetje verwonderd en een beetje ontdaan. Maar toch weer zonder koorts.

En Maandag, koorts en weder dienende naar Bethlehem.

Nr 256 Rust⁺

⁺18-8 1921 O., 5. Z.d.

I.

Dit is een wonderlijk land. Ineens schijnt alles volkomen rustig te zijn geworden. Er zijn ruim honderdvijftig immigranten te Jaffa geland. De Arabische scheepsroeiers hebben ze aan land gebracht. Een maand geleden wilden ze geen Jood landen. Misschien heeft geholpen de bedreiging van de regeering, dat de geheele haven van Jaffa zou worden gesloten en al het verkeer over Haïfa gevoerd. Misschien blijft alles nu rustig tot de lente.

Van alle kanten kunnen de verrassingen over ons komen. Engeland zelve. Algemeene verkiezingen. Nu of over een jaar. De conservatieven zijn tegen een Joodsch Palestina. De liberalen en de arbeiderspartij niet. Frankrijk verbitterd over de verheffing van den Emir Feisul en den Emir Abdullah. Er wordt hier door Frankrijk gestookt en gewerkt in sommige Arabische bladen. Egypte: eene overwinning van den fellen anti-Engelschen Zaghul Pascha wenschen wij niet. Anatolië: eene overwinning van Mustapha Kemal Pascha, den held der Mohammedanen, zou het nationale gevoel der Arabieren zeer versterken. De opstand in Spaansch-Marokko verwekt reeds vreugde. Booze invloeden genoeg. Rusland. En Indië, dat zeer onrustig moet zijn. Het is nog wel rustig. Maar hoe?

II.

De Palestina Staatsraad is weder bijeen geweest. Waarschijnlijk nog niet de laatste maal. Het nieuwe quasi-parlement zal nog zoo gauw niet klaar zijn. Men heeft in den Staatsraad gesproken over de noodzakelijkheid van censuur op films. In plaats van het socialistische lid Ben Zewi, die afgetreden was als protest tegen de politiek der Regeering, is benoemd A. Eisenberg, een van de oudste kolonisten van Rehoboth. De talenkwestie. Eisenberg en Kalvarisky verstaan geen Engelsch of Arabisch genoeg. Tot dusver is in den staatsraad geen Hebreeuwsch gesproken of vertaald. Nu zal men het gaan doen. Maar ter besparing van tijd fluisterend en terwijl luid wordt vertaald in Arabisch of Engelsch. Wij zien elkander aan en wij zeggen: Joodsch-Nationaal-Gekkenhuis.

Er is ook gesproken over de verkiezingen voor de gemeenteraden. Afgescheiden van andere eischen is de vraag, wie als onderdanen van het land zullen worden beschouwd? Met een nationaliteiten-wet wil Sir Herbert wachten tot het mandaat geteekend is. Hij hoopt, dat dit vóór December het geval zal zijn. Zoo terloops hooren wij iets van het mandaat. Brandeis en Mack hebben bij den Volkerenbond aangedrongen op onderteekening. Zij hebben voor antwoord gekregen, dat Amerika zelf de oorzaak is van het oponthoud in verband met de petroleum in Mesopotamië en Palestina. Dus wachten wij maar weder rustig.

III.

In de officieele berichten uit Praag hooren wij niets meer van dr. Weizmanns ziekte. Hij is naar Londen vertrokken. Van conferenties met generaal Smuts hebben wij nog niet gehoord. Wel heeft dr. Weizmann een samenkomst gehad met Lloyd George, Balfour en Churchill, waarin hij verschillende voorstellen heeft gedaan. Het antwoord was, dat de voorstellen ernstig zullen worden overwogen.

Intusschen zijn de officieele berichten gekomen van de vergadering te Praag. Het is zooals wij verwacht hadden. Veel gepraat. Weinig gedaan. Er is een budget aangenomen van anderhalf millioen pond voor het volgende jaar. Het geld is er niet. Maar volgens de psychologie van Ussiskin zal het er komen, wanneer de verbeelding van het Joodsche volk maar eerst door de mooie plannen wordt bekoord. Dr. Ruppin is zelfs gekomen met een budget van drie millioen pond: kolonisatie, huizenbouw, en het irrigatie- en electricatieplan van den ingenieur Ruttenberg. Dat schijnt inderdaad een goed plan te zijn, en men heeft daarop vertrouwen. Ruttenberg is op 't oogenblik in Londen.

Men is hier nu bezig met de verkiezingen voor afgevaardigden naar het congres te Karlsbad. De belangstelling is nogal beperkt. Toch zijn er vele shekels verkocht. Maar of het alles zuivere shekels zijn? Wij hooren, dat sommige organisaties shekels cadeau doen. Maar wie zal er tegen opkomen? Geknoeid en gekliekt wordt er hier overal. In het buitenland weet men het niet. En men wil het ook niet gelooven.

Men ziet hier erg tegen het congres op. Men zal alles doen om publieke schandalen te vermijden. Zooveel mogelijk zal alles in besloten zittingen worden afgedaan. Men gevoelt wel, dat de organisatievorm van de Zionistische Organisatie niet meer past. Maar er is nog geen andere gegroeid. De volgelingen van Brandeis komen niet. Wij lezen de verslagen van hunne vergaderingen te Pittsburg. Zij willen practische opbouw arbeid in Palestina doen. En wij wachten maar weder. Rustig.

IV.

Jaffa. De onderzoekingscommissie heeft zijn werk beëindigd en zijn rapport ingediend. Gepubliceerd is het niet. De laatste beklagde, die een Joodschen jongen zou hebben vermoord, is vrijgesproken. Bang voor pogroms op groote schaal is men niet. Maar wel voor telkens een of twee moorden, waarbij natuurlijk nooit getuigen te vinden zijn. De sheikh van Aboe Kisk, die den aanval op Petach Tikvah heeft geleid, is schuldig verklaard. Maar het vonnis wordt eerst gepubliceerd wanneer het bevestigd is. In den tijd van Jabotinsky ging dat gauwer. Van de week zijn achttien Mopsen (: bolsjewiki) het land uitgezet naar Konstantinopel. Tegen den oud-Minister uit Oekrajine A. Riwoetzki, is een onderzoek gaande. Eveneens tegen Joodsche schrijvers en drukkers wegens het uitgeven van een weekblad zonder censuur. Wij verheugen ons nog altijd over den censor. In Engeland begint men te mopperen en haalt men de mooie woorden aan, die Sir Herbert Samuel verleden jaar heeft gesproken over de vrijheid van de pers. Het is wel rustig. Maar nu toch ook weer niet zóó, dat roovers niet de geheele kudde van de kleine kolonie Menchamia hebben gestolen. Dat is trouwens heel rustig gegaan. En de rust zal nog wel rustiger worden.

Op het oogenblik is de stemming in sommige Arabische bladen anti-Fransch in verband met protesten van Briand bij de Engelsche Regeering tegen de vestiging van geheel of half-onafhankelijke Arabische staten: Hedjaz, Transjordanië en

Mesopotamië. 'En Palestina' zeggen nijdigaards. Maar Allah heeft de nijdigaards niet lief.

De anti-Zionistische Arabische delegatie is op weg naar Londen. Zij zijn in Rome heel hartelijk door den Paus ontvangen. Lof zij Allah!

V.

Onze verhouding met de Arabieren. Moeten wij werken voor een bloeiend Palestina, of voor een bloeiend Joodsch Nationaal Tehuis in Palestina? De Joodsche arbeiders, die hier trouwens heel nationaal zijn, willen een sterke, Joodsche autonomie. Zangwill heeft te Londen een rede gehouden aan een maaltijd ter eere van Henry Glicenstein. Hij heeft gezegd, dat wij de Arabieren met rust moeten laten, maar dat het niet onze taak is hen te helpen. Sir Herbert Samuel heeft zijn missie misverstaan: hij was niet naar Palestina gezonden om het Land te ontwikkelen, maar om het te ontwikkelen als Joodsch-Nationaal-Tehuis. De censor heeft dit alles uit de Arabische bladen geweerd. Marmorek en Kalvarisky hebben verklaard, dat wij ook de Arabieren willen opheffen. Het congres zal waarschijnlijk wel een motie aannemen van vrede en vriendschap. Maar wie gelooft daaraan?

Sir Wyndham Deedes, de Civil Secretary, heeft verleden week Petach Tikwah bezocht. Hij heeft den Joden aangeraden de wijsten te zijn en zich met de Arabische dorpen te verzoenen. Hun ook weerwerk te geven. Maar een van de jongere kolonisten heeft geantwoord, dat alle verzoeningsgezindheid toch tot niets leidt. Veel beter is: bestraffing van de schuldigen en vergoeding van de schade.

VI.

Met den opbouw van het Land gaat het langzaam. Ik ben nu twee en een half jaar hier en het is mij net alsof wij achteruit gaan. Telkens gaan menschen terug uit Engeland, Amerika, Zuid-Afrika, die hier gekomen waren om bedrijven te beginnen. Maar 't is nog te vroeg. Misschien zal Sir Alfred Monds 'Economic Council' kunnen helpen. Misschien, dat de Palestina-leening geld brengt, werk en brood. Misschien ook Ruttenberg met zijn millioenen-plan.

Meest dringend is de huizen nood. Men begint wel wat te bouwen. De Anglo-Palestine Bank heeft een aantal van zijn ambtenaren te Jeruzalem en te Jaffa leeningen gegeven. Het Joodsch Nationaal Fonds heeft land en geld beloofd. In Tel Aviv vooral is de toestand onhoudbaar. Men betaalt er tot vier Pond per maand voor een kamer. Honderden wonen in tenten. Over drie, vier maanden beginnen de regens. Er is een groot en luidruchtig gezelschap Amerikanen hier gekomen om dollars om te zetten in huizen. Maar wij hebben dat zulks al zoo dikwijls meegemaakt. Wij zijn het moede. De oogst is dit jaar maar middelmatig. Men gaat uit Roemenië koren invoeren, dat beter en goedkooper moet zijn. Het meest wordt nog gewerkt in Tel Aviv. Af en toe hoort men van arbeidersmoeilijkheden. Maar niet veel. De joodsche arbeiders hebben wel gevoel van verantwoordelijkheid. Tel Aviv verandert geheel van karakter. Het wordt eene industrieplaats met een arbeidersbevolking. En geheel Joodsch. Gemeenteraad. Politie. Post.

Er is wel eenige immigratie. Maar de vijftienhonderd chaloetziem, die onderweg waren, toen de onlusten uitbraken, zijn op geen stukken na binnen gekomen. Misschien vijfhonderd. Wij lezen voortdurend van reizen van Palestijnsche ambtenaren van het immigratie-departement in Europa. Zij schijnen eenmaal verleende paspoorten nog eens te onderzoeken. Wij hooren hier, dat er nogal wat afvallen. Trouwens: wat moet men met nieuwe immigranten doen? Er is toch geen werk. En van den winter wordt dat nog erger. Emigratie is er betrekkelijk weinig, doordat Amerika gesloten is. Een geluk bij een ongeluk. Anders liep de geheele Jischoeb weg. Ook Mexico wordt gesloten. Van de week hoorden wij, dat een aantal Midden-Europeesche landen weigeren bewoners van Palestina toe te laten, omdat zij allen gevaarlijke bolsjewiki zijn. Amen.

VII.

Rondom. Egypte is nu rustig. En Zaghlul Pascha schijnt afgedaan. Men beschuldigt hem van bolsjewisme. Maar men begint hier al te mopperen over Adly Pascha, die zich in Engeland wel heel erg laat befeesten. Wanneer Engeland rekken en knoeien gaat, komt Zaghluls invloed terug. Syrië: Generaal Gouraud zou hier komen. Maar 't is afgezegd. Robert de Caix is naar Europa. Frankrijk treedt nu weer veel feller op tegen den Emir Abdullah en Koning Feisul. Deze zou gezegd hebben, dat hij de Franschen wel uit Syrië verdrijven zou. Briand heeft zich daarover bij de Engelsche Regeering beklagd. Maar Lloyd George heeft, na informatie bij Sir Percy Cox ontkend, dat Koning Feisul zoo iets heeft gezegd. De tegenslagen van Mustapha Kemal Pascha hebben de Arabieren pijnlijk getroffen. Er worden hier in de moskeeën gebeden uitgesproken voor het geluk van zijne wapenen.

Allerlei: Sir Stuart Samuel is te Londen teruggekeerd uit Palestina. Gereserveerd maar hoopvol. Men wil een huis gaan bouwen voor den Rabbijn Kuk. Kosten ongeveer vijfduizend Pond. De sterfdag van Herzl is algemeen herdacht. Een Weensche juffrouw komt hier dansen. Ofschoon het in de Drie Weken is. Jeruzalem wordt een ijdele, pretmakende stad. De schoolkinderen zijn naar de koloniën gegaan om te helpen bij de pluk van amandelen en druiven. Kapitein Harari, chef van het Departement van Handel, heeft ontslag genomen. De Arabieren van Hebron vragen gelegenheid voor hunne kinderen om Hebreeuwsch te leeren. Dit is een lief en onbegrijpelijk land. Alles is nu mistig.

Nr 257 Naar Bethlehem⁺

⁺20-8 1921 A., 5. Gedat.
Bethlehem 3 aug.

Geen hospitaal. Geen koorts. Bethlehem. Maandagmiddag naar het gouvernementsgebouw gaan, om Abdullah Effendi, den gouverneur van Bethlehem, eigenhandig te verzekeren, dat hij mij morgen verwachten kan. Want Abdullah Effendi is ook de censor voor de Arabische bladen. Iederen middag kunt ge hem op het gouvernement van Jeruzalem vinden, schrappende als een leeuw, wat hij zal verslinden. Tegen den avond rijdt hij dan naar Bethlehem terug, op dat mooie paard van hem, met het veulen dravend achter. De menschen zien het en zij achten hem.

Hij doet de tien kilometer van Jeruzalem naar Bethlehem in een goede twintig minuten. ‘Jammer’, zegt Abdullah Effendi, ‘dat ge vandaag niet komt. Er is een feest op Mar Elias, halfweg... rijdt mee... dan rijden we vanavond terug, en gij komt morgen’.

Wij rijden. Nazem Effendi geeft genadig zijn grijze paard. Want Abdoel Effendi is naar Haïfa en Hassan Effendi is naar Tiberias met vele toeristen en vele paarden. Wij verdienen veel geld den laatsten tijd. Lof zij Allah!

II.

Wij dalen het dal van Hinnom in bij de Jaffapoort. Het bonte, zachte, leven van den namiddag gaat. De wind is opgekomen. Het is goed. De kleine markt is nog vol. Er liggen hoopen groote, groene watermeloenen. Te veel om des avonds weg te bergen. De dieven zijn overal. En straks in de nacht zal de koopman van de watermeloenen slapen bij zijn waar. Hij zal liggen gedoken in zijn mantel, omdat de nachten van Jeruzalem koud zijn. Morgen zal hij weder verkopen de groote, ronde meloenen, die wel een shilling kosten. Maar die dan ook koel en zoet zijn, vol zwartgepunte pitten. Moge Allah alle eerlijke meloenen-kooplieden zegenen. Maar de oneerlijke kooplieden moge hij niet zegenen. En ook de dieven niet, die overal zijn. Allah is groot!

Wij nu zijn gereden langs den Sultansvijver, waar de heete zomer nog water gelaten heeft. De paarden van Jeruzalem komen er baden. En ook de vuile jongetjes van Jeruzalem vinden er een bad. Wij rijden door het dal van de Refaieten, een grens tusschen Juda en Benjamin (Josua XV: 8), waar David de Philistijnen eenmaal versloeg. (II Samuel XXIII: 13 en I. Chron. XI: 15.) Abdullah Effendi, die veel heeft medegemaakt, is daar niet bij geweest. Hier, de weg van Jeruzalem naar Bethlehem, in den kalmen, zachten avondval behoort tot de mooiste wegen ter wereld. Het is een breede heerweg en aan beide zijden het heuvelende land, links tot aan de Doode Zee, met de fijne nachtschaduw van de bergen van Moab. Er is de heerlijke wind. De dag van Jeruzalem mag zoo heet zijn, als hij maar wezen wil, de avondwind van Bethlehem maakt alles goed. Er is veel leven en veel beweging langs den weg. Honderden en honderden, die naar Mar Elias gaan. Ze kampeeren vanavond en vannacht in het heuvelenland rondom. Morgen is het feest.

Het groote klooster Mar Elias ligt links van den weg op een bergrug, juist halfweg Jeruzalem en Bethlehem. Het is héél oud. Lang voor den tijd der kruistochten. De stichter was een Grieksch Metropoliet Elias. Later heeft de legende de plaats in verband gebracht met den Profeet Elia (I Koningen XIX: 3) De mooie bezitting hoort nu aan het Grieksche patriarchaat, dat vele mooie bezittingen heeft. Maar ook vele mooie schulden. Men zegt: veel meer dan een half millioen pond. De Regeering gaat daar nu orde op stellen. En de patriarch zal moeten verkoopen en betalen. Wij hoorden, dat de Zionisten het veld koopen zouden van de Mamillaskant tot het station. Veel mooi bouwterrein. Maar dan ook voor bijna vierhonderdduizend pond. Doch men hoort hier zooveel, als men niet doof is.

III.

Lezer, maakt geen twisten met mijnen vriend en gastheer Abdullah Effendi, den gouverneur van Bethlehem. Want gij zoudt dat afleggen. Hij is een hard, maar kranig,

heer. Geboren in Syrië. Grieksch-orthodox. Maar opgevoed eerst bij de Fransche paters en daarna bij de Amerikanen van Beiroeth. Hij heeft nu een doodelijke haat aan alle monniken. Zij maken hem het leven in Bethlehem zuur met al hun twisten en al hun klachten. Bij het uitbreken van den oorlog was Abdullah officier in een Egyptisch Expeditie Corps tegen de Senoessies^{a)} te Tripolis. Hij heeft hier in Palestina gevochten. En was na den oorlog gouverneur van Jericho. Een moeilijk district, zoolang de toestand in Transjordanië niet geregeld is. Hij heeft eenmaal te Engedi met twintig man een heele bende Bedouïenen opgevangen. Hij had twee dooden. Maar de Bedouïenen hadden veel meer. Bij die gelegenheid heeft Abdullah twee gevaarlijke hoofdwonden opgelopen. Hij reed zonder geleide van Jericho naar Jeruzalem, door het gebied van het booze dorp van Aboe Dis. Met den revolver in zijn hand open. Zijn devies: 'Ik schiet het eerst'. Een gul en hartelijk gastheer. De huishoudster heet Julia. Zij mest hem lekker. Hij slaapt des nachts héél rustig. Als er spoken komen, zal hij schieten. Zijn politie vreest hem. Want hij rijdt ze na in de donkere nachten, om te kijken of ze dienst en plicht doen.

IV.

Hier, bij Mar Elias, begint Abdullahs gebied. Het strekt zich tot ver achter de Vijvers van Salomo. Een groot district. Abdullah is nu héél zwart en ernstig geworden. In Jeruzalem is hij een bezoeker, zonder meer. Hier is hij gouverneur. Het geheele heuvelland is vol gelegerd. Er zijn menschen uit Transjordanië en uit Ramallah. Ze komen hier smeken en geloften doen. Voor een goeden oogst. Voor een zoon. Voor gezondheid. Het is alles héél ernstig. Er wordt aan vele doeken tentjes veel limonade gedronken. Maar geen bier of wijn, ofschoon de meeste bezoekers Christenen zijn. Families hebben tenten medegebracht. Keuken- en kookgerei. In den zachten avond is alles onzegbaar teeder. Achter de heuvelen in het Westen verzinkt de zon. Abdullah Effendi heeft een politie-officier laten roepen. Hij heeft eenen heel mooien naam Ramsi Effendi, dat Symbool beteekent. Maar volgens Abdullah vat hij zijn werk veel te gemakkelijk op. Rust en orde moeten er zijn. Zal hij, Ramsi Effendi, zorgen, dat er niets gebeurt? Begrijpt hij wel goed dat hij, Ramsi Effendi, voor alles verantwoordelijk is? Als iemand de orde stoort moet hij dadelijk naar Bethlehem. Rust en orde moeten zijn. 'Ja, Heer', zegt Ramsi Effendi, die héél mooi is en heel lui. Wij zien elkander even aan. Abdullah is streng en donker. Wij rijden op onze mooie paarden over het heuvelende land. Overal de rustige feestgangers. De tenten. Hun vuren. De kinderen hangen in hangmatten tusschen de boomen. De ouderen leven bedaard. Iedere familie in een dalletje tusschen heuvelen als in een eigen huis. Een oude, grijze, olijfboom, goedig met zijn open schaduwen daaroverheen. Er is hier een van de beroemde uitzichten van het land. Bethlehem, licht-grijs met zijn torens, kerken en kloosters. Het groote dorp van Beit Jâla op de heuvelen, waar de Christenen wonen. Naar het Noorden Jeruzalem, afgesloten. Oostwaarts door de heuvelketen van den Olijfberg, met de twee fijne torentjes, die wij zoo goed kennen. Heerlijk de volle open wind. Wij rijden in een vaart naar Bethlehem, nadat Abdullah den mooien, luïen Ramsi Effendi heeft bezworen, dat er orde moet zijn en dat hij, Ramsi Effendi, voor alles verantwoordelijk is.

a) In de oorsponkelijke tekst: Sencessies. Waarschijnlijk wordt hier bedoeld Senoessies, een religieuze secte in Lybië [LG]

's Avonds, héél in donker, onder de sterren, maar zonder de maan, zijn wij weder teruggereden. Het heuvelende veld bij Mar Elias, was nu overal verlicht met lampen en vuren. Het is alles héél mooi en heel rustig.

V.

Met een mooi wagentje, want er is nu de bagage, rijden Dinsdagmiddag weder naar Bethlehem. Het is vroeger in den dag dan gisteren. Alles is luider en bonter. De markt bij de Jaffapoort, waar de watermeloenen liggen op stapels als muren. De Sultansvijver en het dal, waar David de Philistijnen sloeg. Mar Elias aan den halfweg bouwt nu weer rustig. Het heuvelland tegenover is verlaten. De groote, goede, olijfboomen aan den windkant. Heel oud.

Het graf van Moeder Rachel langs. Hier gaat de weg in tweeën. Rechts naar Hebron. En links de hoogte op, naar Bethlehem. Er liggen drie oude regenbakken, naar de traditie de Davidsbron, waarover wij het mooie verhaal lezen (II Samuel XXIII 14-17.) 'En David was toen in eene vesting, en de bezetting der Filistijnen was toen in Bethlehem. En David kreeg lust en zeide: wie zal mij water te drinken geven uit Bethlehems bornput, die in de poort is? Toen braken die drie helden door het leger der Filistijnen, en putteden water uit Bethlehems bornput, die in de poort is, en droegen het en kwamen tot David, doch hij wilde dat niet drinken, maar goot het uit voor den Heer. En zeide: 'het zij verre van mij, o Heer, dat ik dit zou doen; zou ik drinken het bloed der mannen, die heengegaan zijn met gevaar van hun leven? En hij wilde het niet drinken. Dit deden die drie helden.' Bij de bron heeft men een oude begraafplaats gevonden. Mooi mozaiek en Grieksche inschriften. Misschien van een oud klooster.

Juist bij Rachels graf, waar de weg in tweeën gaat, vindt men nog overblijfselen van de Romeinsche waterleiding van de Vijvers van Salomo naar Jeruzalem.

VI.

Heel die streek van Bethlehem is reeds van ouds bekend om hare groote vruchtbaarheid. Nu rijpen er de druiven. De gaarden liggen in terrassen op de heuvelen. Gescheiden met muurtjes van losse steenen gelegd. De wijngaarden rekken zich langs den grond. Hier en daar zijn ze in de hoogte geleid langs vensters of prieelen. Maar de meeste liggen. Er komen mooie, groene, druiven van Bethlehem. Zware trossen, die een goede markt te Jeruzalem vinden. Over veertien dagen zal men in de volle pluk zijn. Met den avondval gaan de gaardwachters al uit om te voorkomen, dat de mooie druiven worden geroofd. Er zijn ook vijgeboomen, dik in 't blad. En de olijfboomen. Kort, knoestig, grijs en oud. Maar zoo stil en zoo goedig in den zachtademenden avondval.

Aan den weg de vele mooie landhuizen. Die van Bethlehem gaan veel naar Amerika, Mexico, Bolivia, evenals die van Ramallah. Zij komen rijk terug. Zij koopen hier grond en zij bouwen er huizen. Wij zien het landhuis van een rijke koopmansfamilie, dat vóór den oorlog meer dan vijf en twintig duizend Pond heeft gekost. Het is de namaak van een Fransch kasteel. Maar nog een beetje mooier gemaakt met witte en roodsteenen erkers en balkons en ijzeren hekken. Veel hinderen

doet het in dit groote, mooie landschap niet. Het land neemt glimlachend al deze dwaasheden aan. Het is een van de mooiste streken van Palestina, met de gaarden op de heuvelen. En de muren tusschen de gaarden, waar de avondschatuwen komen. Men leeft in Palestina in de veilige steden en dorpen. Men werkt op het land. Maar boerenhuizen in hun land ziet men hier niet. Ook de mooie, groote landhuizen rondom Bethlehem, hebben allen iets van vestingen. Muren en een ijzeren poort. De balconen zijn allen afgesloten met sterk, ijzeren hekwerk. Uit de steden en dorpen gaat het landleven in den morgen uit. Des avonds keert het tot zijn steden en dorpen terug. O, het avondleven rondom Bethlehem. De vrouwen met de hooge kapsels, wit-gedoekt. De bevolking is bijna geheel Christelijk. 'Mooie Christenen' zegt Abdullah Effendi: 'soms moeten de soldaten de Grieken en de Latijnen scheiden.' Maar deze avond is volle vrede. Het wagentje is mooi. Het kost niet meer dan zestig piaster. Hier is het huis van Abdullah Effendi, een Duitsch zusterhuis. De waarde Julia kijkt al uit, waar de gast blijft.

Nr 258 Bethlehem⁺

⁺23-8 1921 O., 2. Gedat.
Bethlehem 5 aug.

Het is zeker, dat de Man van Bethlehem gesproken heeft: 'Hebt uw vijanden lief; zegent ze, die u vervloeken; doet wel degenen, die u haten; en bidt voor degenen, die u geweld doen en die u vervolgen'. Maar het is even zeker, dat ik, negentien eeuwen later, te Bethlehem wakker word met een geweer in den hoek en met twee revolvers op een kastje. Dit is de kamer van mijnen gastheer Abdullah Effendi, die hij mij tijdelijk heeft afgestaan. Hij is vanochtend krijgshaftiger dan ooit. Het is natuurlijk heel best, dat er vrede heerscht in zijn district. Maar geloof gerust, als het onrustig wordt, zal Abdullah Effendi niet vervaard zijn. Hij zal zijne vijanden niet liefhebben. Hij zal ook niet degenen zegenen, die hem vervloeken. Noch weldoen degenen, die hem haten. Hij zal de gendarmerie oproepen. Hij zal rijden op het mooie bruine paard van hem. En hij zal schieten het eerst. 'Abdullah Effendi' zeg ik: 'zijt gij voor een gouverneur van Bethlehem niet wat een krijgshaftig man?' Hij laat mij zien hoe een mooi geweer dit is. Een Duitsch geweer uit het jaar 1917. Hij heeft het afgenomen van een Bedouien uit het Transjordaansche. Het zit daar alles nog vol met Duitsche geweren. Ook Jeruzalem is niet zonder. De Joden hebben wapens. Maar de Arabieren hebben ook wapens. Als er wat gebeurt, zal het ditmaal heel erg zijn. Die twee revolvers zijn ook heel goed. Die groote is een Duitsche. Best wapen. Abdullah verzekert mij, dat het dwaasheid is zijn vijanden lief te hebben. Zij hebben ons ook niet lief. Het is al moeilijk genoeg zijn vrienden altijd lief te hebben. Het leven is nu eenmaal zoo: de menschen aan het werk houden en altijd het eerst schieten.

II.

Abdullah Effendi is naar het gouvernementsgebouw gegaan. Het zal waaien voor Ramzi Effendi, den luitenant van de politie, indien er iets gebeurd mocht zijn. Ik ga nu de stad eens zien. Zij ligt heel mooi op haar heuvelenrug. Een welvarende stad met een achtduizend menschen. Er is één Joodsche familie, een blikslager. Er zijn een paar honderd Mohammedanen, tamelijk onontwikkeld. De rest Christenen. Het

is natuurlijk reeds van ouds een Christelijke bedevaartplaats. Konstantijn liet er in de vierde eeuw een kerk bouwen. Keizer Justinianus bouwde nieuwe stadsmuren. Het moet omstreeks het jaar zeshonderd een schitterende stad zijn geweest. Gedurende de kruistochten werd het meermalen over en weder verwoest. Men leeft er nu van landbouw en veeteelt. Er zijn rondom heel mooie tuinen: vijgen, druiven en olijven. De grond is er héél duur. Een boomgaard van twee Pond den vierkanten Meter. Want vele Bethlehemieten gaan naar Amerika. Ze worden rijk en willen dan gaarne hun geld in grond beleggen, waarvoor dikwijls hooge prijzen worden betaald. Er is een bloeiende industrie van pieuse voorwerpen in paarlmoer, en van een soort zachte steen, een mengsel van kalk en bitumen, die van de Doode Zee komt. Sommige rijke Bethlehemieten bouwen verbazend groote huizen. Met veel gehouwen steen, wit en rood. Veel ijzeren hekken en veel lofwerk. Het doel schijnt vooral de burens te bluffen. Meubels zijn er in de groote huizen dikwijls niet. Ze bewonen een paar vertrekken. De groote kamers liggen vaak vol met koopwaren, of dikwijls met hooi en haver voor de paarden.

III.

Bethlehem is een echte Christelijke stad. Het zou wel eens belangrijk zijn te weten, hoeveel millioenen en millioenen in den loop der eeuwen reeds voor liefdadige doeleinden naar dit dure strookje grond gezonden zijn. Er zit achter deze liefdadigheid natuurlijk veel imperialisme. Vóór den oorlog vooral Fransch en Duitsch. In mindere mate ook Italiaansch en Russisch. Maar dat meer te Jeruzalem en aan de Jordaanzijde. Engeland had vóór den oorlog betrekkelijk weinig bezittingen. De Protestantsche gemeente van Bethlehem is klein. Zij werd vooral gesteund door de Jeruzalemvereiniging te Berlijn. Er is nog een mooie Duitse kerk. En een bouwplaats, waar nu een gouvernementsschool wordt gebouwd. Een vroeger Duitsch weeshuis, een prachtig ruim gebouwd huis, is nu een gouvernementssweeshuis geworden. Overigens heeft iedereen hier het zijne: de Katholieken hebben een groot Franciscanenklooster met een ziekenhuis en een school. Ook de Karmelieten hebben hier kloosters. De Italianen hebben een weeshuis, heel groot en ruim ingericht. Een school. Een kleermakerswerkplaats, timmerwinkel, smederij. Er is een groote speelplaats, half overdekt, met zeldzaam mooi uitzicht over de stad en de heuvelen tot de Doode Zee. Ik denk, hoe de heer Goldsmit zich te Jeruzalem moet aftobben in een gehuurd huis, dat te klein is en waarin niemand iets wil laten doen, omdat het toch maar gehuurd is. De Armeniërs hebben dan nog een groot klooster. Een gebouw als een vesting. Ook sommige andere kloosters hebben dat vestingachtige, juist alsof ze iederen dag een beleg verwachten. Bethlehem maakt trouwens niet den indruk van eene zachte, lieflijke stad. Men voelt er de godsdiensttwisten in de lucht. En het is misschien wel goed, dat die van Bethlehem zoo een kloeken, krijgshaftigen gouverneur hebben. De voornaamste kerk, de Mariakerk, is gezamenlijk bezit van de Katholieken, die hier Latijnen heeten, de Grieken en de Armeniërs. Het is mogelijk, dat zij elkander achten. Maar het is zeker, dat zij elkander niet liefhebben. Dikwijls moet de gendarmerie er aan te pas komen. Maar laten zij oppassen, dat zij dit jaar rustig blijven. Want Abdullah Effendi zal de orde handhaven zonder aanzien des monniks.

IV.

Van Joden bemerkt men in de stad geheel niets meer. Er zijn ook weinig stoffelijke herinneringen. Eenmaal is het toch eene belangrijke Joodsche stad geweest. Zullen wij er wederkomen? Ik ben den heuvel afgedaald en den weg opgegaan naar het Graf van Rachel. Waar zou het veld van Boas zijn geweest en waar de weg, waarlangs Ruth met Naomi van de velden van Moab zijn gekomen? O, Bethlehem is toch wel een Joodsche stad. Samuël heeft er David gezalft tot Koning van Israël (I Samuel XVI). In het heuvelenland rondom weidde hij het kleinvee zijns vaders: 'en er kwam een leeuw en een beer en nam een schaap van de kudde weg. En ik ging uit, hem na, en ik sloeg hem, en redde het uit zijnen mond; toen hij tegen mij opstond, zoo vattede ik hem bij zijnen baard en sloeg hem en doodde hem'. (I Samuël XVII: 34). Hier heeft hij ook zijn eerste psalmen geschreven. In de suizende windstilte rondom hoor ik zijne woorden weer. Van Bethlehem uit werd David ontboden aan het Hof van Koning Saul om te spreken en te zingen tegen den kwaden geest. (I Samuël XVI: 19). De heeren van Bethlehem moeten reeds in Davids dagen strijdlustige kameraden zijn geweest. Er waren Joab, Abishai en Asahel, zonen van Davids zuster Zemiah. Er was Amasa, de zoon van Davids andere zuster Abigail (I Kron. II: 16-17). 'En Abner sloeg Asahel met het achterste van de spies van de vijfde rib, dat de spies van achter hem uitging' (II Samuel III: 23). En Asahel werd begraven in zijns vaders graf, dat te Bethlehem was (II Samuel III: 32).

In den koningentijd was Bethlehem eene vesting van Rehabeam, niet ver van Etam, waarvan men de ruïnen nog vindt in het mooie dal van Artos (II Kronyken XI: 6.) Jeremia (wij zijn in de Drie Weken en vlak bij de Negen Dagen!) vermeldt Geruth-Chimham, dat bij Bethlehem is, als eene verzamelplaats van de Joden, die naar Egypte trokken (Jeremia XLI: 17). Uit de Babylonische ballingschap keerden de kinderen van Bethlehem terug: honderd drie en twintig (Ezra 11: 21 en Nehemia VII: 26). De Babylonische ballingschap. Toen hebben wij het Land weder opgebouwd in onzegbaar moeilijke omstandigheden. Zal het ons heden weder gelukken? De wind waait over de heuvelen van Bethlehem. Toch met de vele vrome herinneringen een Joodsche stad. De Stad van David. Koning der Dichters en de Dichter van God onder de Koningen der Aarde.

V.

Gij, onschuldige, argelooze lezer denkt, dat Abdullah Effendi vannacht rustig thuis is gebleven, in zijne kamer, in zijn bed? Dat heb ik ook gedacht. Maar Abdullah Effendi is in den nacht stil opgestaan. Hij heeft zich gekleed als een Bedouïen, en gezeten op een ezeltje is hij de gaarden rondgereden met de druiven, de olijven en de rijpende vijgen, om te zien, of zijn nachtwakers hunnen plicht wel doen. En het is dien nacht uitgekomen, dat de nachtwakers van Bethlehem hunnen plicht niet hebben gedaan. In plaats hunne wegen te gaan door de gaarden van Bethlehem, hebben er drie bij elkander gezeten op een muurtje en zij hebben lekkere cigarettens gerookt. Abdullah Effendi is nu heel vergenoegd geweest, dat hij deze luie nachtwakers heeft betrapt. Zij hebben allen een boete gekregen van een week salaris. Abdullah Effendi, niet minder wijs dan krijgshaftig, doet alle boeten in een pot en schenkt daarvan des winters heete thee met koek voor de gendarmen en de

nachtwakers, die niet zitten op de muurtjes tusschen de tuinen en rooken cigaretjes in den tijd, dat zij de wegen van hun wacht hebben te gaan.

VI.

Des middags komt ons beider vriend Saïd Effendi, de gouverneur van Jericho, waar Abdullah vroeger gouverneur is geweest. Ook Jericho behoort onder het gouvernement van Jeruzalem. Evenals Bethlehem en Hebron. Saïd is te paard gekomen, even van Jericho af. De heete hel. In lente en herfst is Jericho heerlijk. Maar nu is het heet helsch. Het mooie Circassische vrouwtje van Saïd met de twee jongetjes Daoud en Feïes, is dan ook niet te Jericho, maar in hun oude stamhuis in het dorp Tur op den Olijfberg. Mijn vriendschap met Saïd Effendi is gesloten in het wankelê hôtel van den éénoogigen Haïm te Hebron, rondom een petroleumklik met houtskolen in een winter van regen en wind.

Tegen den avond rijden wij uit. Naar de vijvers van Salomo. Het land wordt hier ineens veranderd. Dichtbij Bethlehem zijn nog wel de tuinen en de landhuizen. Maar dan wordt alles verlaten en leeg. Een land vol steenen en alleen hier en daar in de hoeken bebouwd. Wat zullen wij hiervan kunnen maken? Typisch: Abdullah is een Christen en Saïd een Mohammedaan. Beiden zijn zij tegen het Zionisme. Ze zeggen dat niet met zooveel woorden. Het zou niet passen. Maar men hoort het in hun betoog, dat dit Land niet geschikt is voor een groote bevolking. Maar ik denk: er is toch vroeger ook een veel grootere bevolking geweest. In den tijd van David een millioen of vijf. Men heeft ruïnen van groote steden gevonden ver ten Zuiden van Bethlehem, waar nu niet anders is dan woestenij. Neen: als het Joodsche Volk zal weten te staan voor zijne taak, dan zal het Joodsche Land niet hard zijn. Heel bemoedigend ziet het er hier niet uit. Maar wat ziet een leek aan schoonheid in een ruwen diamant? Alles hangt van ons zelve af. Niet alleen van ons geld. Maar van onze geestelijke krachten. De donkere, dorre bergen zijn niet verschrikkelijk. Maar de heerszucht, de hebzucht, de twist en de tweedracht.

Van de vijvers van Salomo rijden wij terug. Het Land groot, leeg en geheimzinnig. Af en toe de lichtjes van een ver, donker dorp. Soms een fellach met ezel of kameel, die met marktwaren naar Jeruzalem gaat. De wind. De groote, donkere wind. Laten wij onvervaard zijn.

Nr 259 Sabbath in Jeruzalem⁺

⁺30-8 1921 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 9 aug.

Het is héél veilig te Bethlehem met zoo eenen krijgshaften gastheer. Met een mooi geweer in den hoek. En met twee revolvers op het nachtkastje. 's Nachts spoken zij. 'Dwaasheid', zegt de krijgshaftige Abdullah: 'er zijn geen spoken. Er zijn goede en er zijn slechte schutters'. Hij is een goede. Toch zal ik niet over Sabbath in dit veilige Bethlehem blijven. Maar naar Jeruzalem teruggaan. Saïd Effendi rijdt mee terug. Hij moet weder naar Jericho, de heete hel. Maandagmorgen ga ik weer naar Bethlehem.

Wij hebben een aardig wagentje gevonden. En het mooie paard van Saïd Effendi, heel gehoorzaam, draaft er achter aan. Saïd Effendi is niet krijgshaftig. Hij heeft geen

geweer in den hoek en geen twee revolvers op het nachtkastje. Maar hij heeft een aardig Circassisch vrouwtje uit Trans-Jordanië en twee heel aardige jongetjes. Daoud, dat eenvoudig David beteekent en Feïes, en dat beteekent Veroveraar. Hoe lang is het geleden sinds ik het mooie moedertje met de mooie jongetjes heb gezien! Vandaag zal ik nu met Saïd rijden naar het dorp Tur, dat op den Olijfberg ligt, en waar de familie woont, omdat Jericho veel te heet is. Ik kan dan ook het huis zien, dat Saïd Effendi bouwt in het dorp Tur. Want de Engelsche Regeering heeft Saïds groote, oude, huis gehuurd voor de ambtenaren, die op den Olijfberg werken. En voor het huurgeld laat Saïd nu een klein, eigen, huis bouwen. De Regeering is wel gedwongen huizen te verzorgen voor haar ambtenaren. Maar 't kost veel geld. De geheele administratie is hier duur, dom en omslachtig. De couranten klagen wel. Maar wie luistert er naar een courant!

Het is een héél heete Vrijdagmorgen. Het land ligt verschrikkelijk verbrand in den geweldigen blauwen zonneschijn. Sinds Paschen heeft het niet geregend. Gelukkig dauwen de nachten. Het zal nog wel een maand of drie duren voor de goede regens komen. En het doode, bruine land weder herleeft in een bloei van groen en bont.

II.

Het lijkt héél lang, sinds ik Jeruzalem niet heb gezien. En ik ben wel blij er weder te zijn. Wij hebben veel te koopen. Sandalen, bij Morums voor David en voor den Veroveraar. Couranten. Een spiegeltje voor het Circassische moedertje. En koekjes voor de twee jongentjes. Saïd is toch wel zachter dan Abdullah. Geen geweer en geen revolvers. Maar een spiegeltje en chocoadekoek. Wij geraken ook in conflict met een diendertje, dat niet wil, dat wij met ons wagentje voor den winkel van Morums staan. 'Eh,' zeg ik: 'o, dwaze boelies, wilt gij, dat wij gaan zitten op het dak met ons wagentje en met ons paard? Wie zijn uw ouders, dat gij zoo groote woorden tegen ons spreekt? Indien gij nu, boelies, nog meer groote woorden zegt, zoo zullen wij rijden naar Nazem Effendi, die onze vriend is, en wij zullen met vele, groote woorden klagen over u... bij het leven van Allah.' Zóó spreekt men op een heeten Vrijdagmorgen voor den heeten winkel van Morums tegen een Arabischen boelies. En dat helpt dan. Moge het ook u, o lezer, helpen, wanneer uw dag gekomen is. 'Heer', zegt de boelies, 'vergeef mij.... deze groote woorden kwamen niet uit mijn hart.' En wij gelooven dat. Met alles: spiegeltjes, koekjes en sandalen rijden wij het heete Jeruzalem uit en den heeten Olijfberg op. Het is goed, dat er geen reizigers zijn in den zomer. Wat zouden zij durven hopen van dit doodverbrande land? Maar wij kennen zijn rijkdom in den regentijd gezegend. Jeruzalem ligt beneden ons, grijs en verschrompeld van het geslagen licht. De torens, de kerken, de kloosters, alles zonder genade. Links bouwen en breken de heuvelen tot aan de Doode Zee in een schitterende mist van licht. Wij rijden langs de bouwplaats van de Hebreuwsche Universiteit. Vlak daartegenover heeft Saïd Effendi een mooie lap land.

De Veroveraar is nog heel klein. Maar de kleine Daoud is groot genoeg om dadelijk buiten te komen als het rijtuigje aanrijdt. Hij geeft mij dadelijk den titel van 'Ammi', dat is 'Broeder mijns vaders'. En ik geef hem de koekjes. Daoud brengt ons koffie op een zilveren blaadje en roode, zoetzure meloen. Meubels zijn er in het groote vertrek haast niet. Een tafel. Banken. De kasten zijn muurkasten. De steenen vloer bloot. Geen gevaarlijke snuisterijen. De kinderen voelen zich hier vrij en veilig. Men heeft veel te veel meubels en snuisterijen in Europeesche huizen. Het is beklemmend en onvrij. Hier is het groote uitzicht over Jeruzalem, beneden met de machtige moskee

van Omar vooraan. En door andere ramen het kleine gezicht over het dorp Tur met zijn toren. Deze groote, ledige kamer heeft niet meer noodig.

Wij leggen den Veroveraar weder op zijn matje, met een gaas over deszelfs snuitje voor de muskieten, die overal zijn, evenals de dieven. En wij gaan het nieuwe huis zien. Het ligt héél mooi op een heuvel met hetzelfde groote gezicht op Jeruzalem. Oude olijfboomen voor de deur. Kort en knoestig gekromd. Uitgehoud, maar ze geven toch nog veel vruchten. Goede, trouwe boomen. Niet trotsch, die veel wind vangen en niets geven. Geen wonder, dat de Arabieren de olijfboomen liefhebben.

III.

Nu terugrijden, alleen, door het grijslichte landschap. Door de buitenstad tot de Jaffapoort. Dan dolen de Davidsstraat door en de Bazar in naar den Klaagmuur. De straatjes zijn donker, overdekt. Toch heet. Onder het groote groentewelf zitten de koopvrouwen met een overvloed van waren. De abrikozen zijn gedaan. Maar er zijn de druiven, groen en zwartblauw. Er zijn ronde meloenen en zoete langwerpige meloenen. Het specerijenstraatje geurt genadig. Het is zoo rustig en zoo bont, waar de koffiehuisen en hun trottoirtjes volzitten. Is de rust héél echt? Wat barnt er onder de rust?

Als gij naar den Klaagmuur gaat, dalen. En overal waar de straat zich wendt en deelt, altijd naar links. Een straatje en een laag gewelf. En de groote, hooge Muur, waar voor alle klachten vrede en troost is.

IV.

Sabbath is groot. Ik ben naar het weeshuis gegaan voor de gebeden. Nu is de dag zoo koel en zoet geworden. Een groote, gave vrucht. Als dan de eerste Sabbathgebeden worden aangeheven. De Psalmen vijf en negentig en volgende. Dan is alle angst en alle onrust verdwenen. Er is de avondwind, die opkomt en waait door de open deur. De blauwe hemel, die zachtgrijs wordt. Ik steel de wereld. En de wereld glimlacht. Het is nu toch weder goed in Jeruzalem te zijn. De jongens zingen te samen het groote Sabbathlied. De stem is iets lichter vandaag. Enkele groote jongens ontbreken. Zij zijn met de school naar Petach Tikvah om te helpen bij de druiven en amandelenpluk. Konden wij maar goede, vrije boeren van hen maken. Het avondgebed gaat, wanneer drie sterren van God aan den hemel staan. Dan worden hart en wereld zóó teeder. En ieder woord is groot en vol. Het heeft iets bewaard van elke ontroering, waarmede ik het ooit heb uitgesproken of gehoord.

Na het avondgebed de inwijding van den Sabbath met wijn, zout en brood. De jongens eten verheugd en hongerig. Wij, die ouder worden, bespreken de booze politiek en alles, wat er dezer dagen is gebeurd. Wij hebben eenen mooien brief gekregen van de firma W.J. Boon en Comp. te Wormerveer, dat zij ons een kist chocolade cadeau zullen doen voor het weeshuis. Moge Allah de firma W.J. Boon en Comp. te Wormerveer zegenen. Ook hunne ouders moge Allah zegenen. Maar de bootwerkers te Jaffa, die het weeshuis laatst bestolen hebben voor veertien busjes zoete melk, moge Allah hen niet zegenen. Waarlijk: wie zijn hunne ouders, dat zij zóó slechte dingen doen!

V.

De droeve maand Ab is vandaag begonnen. De lucht is donker en groot zonder maan, maar met de sterren. Heel den nacht waait de groote wind rondom mijn huis. Of door mijn droomen. Het is alles droom.

Koele zomermorgens zijn lente. Het is heerlijk vroeg op te zijn. Weten, dat ik niet werken zal den geheelen dag. Niet een dag van luien rust. Maar een dag, dien wij geven aan God. Dien God geeft aan ons. Langzaam de wegen gaan naar het weeshuis met de mooie verre gezichten over heuvelen en hellingen. Wat is de dag frisch en nieuw. De gebeden verrassen, alsof zij pas waren geschreven. Geen van de jongens is ondeugend. Ach, moge Allah den bootwerkers van Jaffa vergeven, dat zij veertien busjes melk van ons gestolen hebben. Maar als zij aan de chocolade komen, moge Allah hun dat niet vergeven!

Heel den dag nu mild en vrij zijn. De jongens krijgen hun bezoek. Heel de wereld is gelukkig en rustig. De Sabbath kust ons. De Sabbath heeft ons lief. Alle woorden der gebeden zijn anders. Ik lees Jeremia, den Profeet der Drie Weken en der Negen Dagen. Hebreeuwsch is mij nu langzamerhand eene vertrouwde taal geworden. Ik ken nog niet alle woorden. Maar de klank is vertrouwd. Hoe vreemd is Jeremia in het Hollandsch van de Statenvertaling. Er gaat geen stroom door de taal. Er is geen ontroering. Ik heb dit niet beleefd. Ik ken alle woorden. Maar dat wil niet zeggen, dat ik deze taal kan. Bijvoorbeeld Jeremia 11: 2, vlak vóór de Haftarah van dezen rijken Sabbath. Deze plaats is ontroerd, en bekend uit de Nieuwjaarsgebeden. Hoe schrill en vreemd staat daar het Hollandsch bij. Wanneer ik niet wist, dat dit dezelfde plaats was, zou ik 't niet gelooven. De Leidsche vertaling is dichterbij. Maar soms straatplat. Die wil ik ook niet. Neen: Jeremia moet men lezen in het Hebreeuwsch.

VI.

Na dezen gelukkigen Zaterdag is de Zondagochtend nuchter en naakt. Het druivenvrouwtje van Aïn Karem komt. Zij brengt iederen ochtend voor twee piasters druiven, blauw en geel. Zoo groot als pruimen. Want Allah heeft Aïn Karem gezegend met groote, rijke wijngaarden. Het druivenvrouwtje is verheugd na zoovele dagen weder hare twee piasters te krijgen.

Adil Effendi is nog altijd te Haïfa. Hij zal er wel blijven tot het Beiram Offerfeest op aanstaanden Zondag. Over onrust spreekt niemand meer. Het is alles van een angstwekkende rust. Abdul Salaäm is terug van een reis naar Amman naar den Emir Abdullah. Hij brengt een geheel stel gestempelde postzegels van Transjordanië mee. Het zijn dezelfde Egyptische hulpzegels, die wij hier ook hebben. Maar met eenen anderen overdruk. Namenlijk Transjordanië alleen in het Arabisch. Is het waar, wat men hier zegt, dat de Emir aftreden wil, omdat hij niet genoeg, geldelijken steun van Engeland krijgt. 'Politiek' zegt Abdoel Salaäm met een groote minachting. Er zijn een paar heel mooie Transjordaansche paarden meegekomen.

Er komt een briefje van Abdullah Effendi. Hij had beloofd vanmiddag thee te drinken met drie oude vrome dames te Bethlehem. Maar op het laatste oogenblik is hij voor die stap teruggedeinsd en naar Jeruzalem gekomen. Hij schrijft niet met wie

hij nu thee drinken zal. Maar hij schrijft, dat wij morgenochtend vroeg samen kunnen terugrijden naar Bethlehem.

Zoo hoop ik morgenavond weder te rusten in het vrome Bethlehem, met het mooie geweer in den hoek, en de twee veilige revolvers op het nachtkastje. Vaarwel.

Nr 260 Bethlehem-Jeruzalem⁺

⁺1-9 1921 A., 5-6. Gedat.
Bethlehem-Jeruzalem 7-15
aug.

Dagboek. Wij zijn met een vroeg wagentje, des Maandagsochtends, teruggereeden van Jeruzalem naar Bethlehem. En wij hebben weder genoten van het mooie land. Maar we zijn dadelijk in de politiek. Want ik heb in de 'Jewish Chronicle' gezien, dat er in 't Engelsche Parlement eene vraag is gesteld over de emigratie uit Bethlehem. Is er, o, lezer, in het Engelsche Parlement wel eens eene vraag gesteld over u? Zoo neen, dan kunt gij u niet voorstellen, hoe verheugd en verheerlijkt Abdoellah Effendi, de gouverneur, zich gevoelt. Nog een stapje verder, en men stelt in het Parlement eene vraag over hem. Het is trouwens wel eene merkwaardige vraag geweest, die precies bewijst, hoe slecht men in het buitenland op de hoogte is van hetgeen hier gebeurt. In 'The Nineteenth Century and after' van April 1921 vindt ge een artikel 'Palestine and the Mandate' door Lord Sydenham of Combe. Hij is de voortdurende steller van anti-Zionistische vragen in het Hoogerhuis. In zijn artikel (blz. 621), geeft hij te kennen, dat de Joden reeds zijn begonnen de Arabieren te verdringen, die gedwongen zijn te emigreeren. Zoodat uit de grootendeels christelijke stad Bethlehem verscheidene duizenden naar Amerika zijn gegaan.

Dit is dwaasheid. Uit Bethlehem evenals uit Ramallah gaan inderdaad velen naar Amerika. Dat is al jaren zoo geweest. En het heeft met Joodsche economische overheersching niets te maken. In Bethlehem woont één Jood, aan wien Allah geen grootere gaven heeft geschonken dan een blikslager overal bezit.

In het Lagerhuis zijn de volgende cijfers gegeven: de bevolking van Bethlehem zal ongeveer 14.000 of 15.000 bedragen. Gedurende de tien jaren, eindigend met 1920-1921 emigreerden 4500 personen en keerden 393 terug. Voor het jaar 1919-20 zijn de cijfers: 245 gegaan en 35 gekeerd. Voor 1920-21 zijn ze: 185 gegaan en 85 gekeerd. Die 14.000 is de bevolking van het geheele district: de stad Bethlehem, negen dorpen en vier zwervende Bedouïenenstammen.

II.

De weduwe Julia heeft voor ons ontbijt gezorgd. Daarna gaan we naar het gouvernementsgebouw. Het staat er nog, sinds we het Vrijdag verlieten, aan het plein, dat verder geheel wordt beheerscht door de groote Mariakerk, de Kerk boven de plaats der Geboorte, met aangebouwde kloosters. Wij brengen een bezoek aan de gevangenis. Er is niemand weggelopen. Abdoellah Effendi trekt zich in zijn bureau terug. Ik heb met den politie-luitenant Ramzi Effendi, een lang gesprek over de slechte salarissen en de langzame promotie bij de politie gehad. Wij troosten ons met vele kopjes koffie. Neen, deze dag maakt het ons niet zwaar.

In den namiddag rijden wij op inspectie naar het dorp Artas, dat in de vallei ligt van de Vijvers van Salomo. Rijden in den dalenden avond is hier heerlijk. Voorbij Bethlehem wordt het land groot en stil. Geheel onbewoond. Enkele landlieden, die in een ver dorp wonen, werken aan hun landerijen. Bemoedigend is dit land vol steenen en rotsen niet. Slechts hier en daar is een goede plek bebouwd. Meestal een wijngaard. Olijven of vijgen. De goede plekken zijn natuurlijk reeds lang door de bewoners in bezit genomen. Zij kennen de deugd van alle plekken: water, wind en zon. Onze taak is door betere machines en door betere methoden ook uit de slechte plekken voldoende te halen voor een economisch zelfstandige bevolking. Dat is ons tot dusverre, ook in de Joodsche koloniën, nog niet gelukt.

Het werk bij de Vijvers is nu geëindigd. De tweede is schoongemaakt. Er valt nu water in uit twee bronnen van ver, met een klagend, schemerend, geluid in de schemering. Het is een geweldig bekken. Bijna honderddertig meter lang, vijftig meter breed en twaalf meter diep. De twee andere vijvers zijn niet kleiner. Het moet toch wel een rijk en volkvol land zijn geweest, dat deze geweldige waterwerken noodig had.

Wij rijden het dal in van Artas, dat 'Tuin' beteekent, een verwildering van 'Hortus'. De dalbodem is hier nog vruchtbaar. Op de goede bergplekken ligt hier en daar een kleine wijngaard. Op slechte plekken een schrale boom. Met grijzen stam en met grijze wortels als de grijze, dorre steen.

Wij rijden langs de ruïnen van het oude Etam, en langs het Fransche nonnenklooster, popperig-mooi, nieuw, in het dal.

Artas zelf is een klein dorp, zooals alle dorpen in het district van Bethlehem klein zijn. Het ligt gestapeld, huis voor huis, tegen een heuvel aan. De wegen winden er naar boven. Rondom het dorp liggen de tuinen: peren, appels, vijgen, druiven. Er is goed water. Een levende, rijke wel, die uitstort in een breed steenen bekken. Wij laten er onze paarden drinken, gelukkig en dankbaar.

De aanzienlijke oudsten van het dorp ontvangen ons. De onaanzienlijke jongsten, halfnaakt, nemen de paarden over. Over alle rotsen, achter alle huisjes, kijken zij naar dit voorname bezoek. Wij worden natuurlijk ontvangen op het dak van de moskee, dat voor dorpsplein fungeert. De moskee is in een heuvel gebouwd. Beneden is de ingang. Het dak is de top van den heuvel en even hoog als de weg aan den voet van de volgende hoogte. Uit de diepte staan twee groote vijgenboomen wuivend over het dorpsplein heen. Wij zitten op mooie, Oostersche tapijten. De aanzienlijke oudsten hurken om ons heen. De onaanzienlijke jongsten behoeden de paarden. Abdoellah Effendi kan natuurlijk niet beginnen de publieke zaak te bespreken vóór er koffie gegeven is. Boven op een anderen heuvel is al een vuur van takken aangezet. Er zijn twee kopjes. Eerst krijgen de beide gasten. En dan gaan de kopjes rond, beurt na beurt. Wij krijgen ook van de vruchten van Artas: druiven, appels, peren en zachte, zoete vijgen. Maar in de Drie Weken eten wij geen nieuwe vruchten. Ik eet dus alleen druiven. De verwoesting van Jeruzalem is er weer. Het is de vierde Ab. De Maan, scherp en fel in de blauwe, bleeke lucht. Zóó stond de maan, toen zooveel eeuwen geleden Jeruzalem het laatst Titus weerstond. Nu keeren wij weder en ik eet des lands zoets druiven.

Het is koel geworden. Het leven gaat van het land naar huis terug. De kleine jongens voeren hunne koeien. En de vrouwen met de kruiken hoog op het hoofd brengen het water uit de wel naar de huizen op de heuvelen. Abdoellah Effendi bespreekt nu de zaken en hoort de klachten. Er is een twist geweest tusschen twee aanzienlijke families. Maar dank zij de groote wijsheid van Abdoellah Effendi is hij

beslecht. Wij hooren ook de berichten over de vruchten en over den tiend. Er wordt veel gesproken over het aangaan en het aflossen van landbouwleeningen, die de Regeering geeft. Een man vraagt een landbouwleening van dertig pond voor den aankoop van eene vrouw. Zij is eens weduwe en hij kan haar nu goedkoop krijgen. ‘Neen,’ zegt Abdoellah Effendi: ‘voor eene vrouw kan hij geene landbouwleening krijgen... wel voor een ezel of voor paard.’

Wij nu zijn door het dal gereden, waar het al avond wordt, weder naar den grooten weg. De maan, ofschoon pas op den vierden dag, geeft ons al licht. Bij de geruïneerde poort op den hoek verlaten wij weder den grooten weg. En wij stappen het land in, wijd en stil. Naar het dorp el-Chadr. Er wonen alleen Mohammedanen, behalve één priester, Grieksch-orthodox, die het groote Georgeklooster bewaakt. Het klooster had den naam, dat krankzinnigen er konden genezen. Er waren er velen. Maar de regeering heeft de plaats, als niet voldoende aan de dwaze wetten der gezondheidsleer laten sluiten. Het is een klein armoedig dorp, met één enkele waterput, waar nu het heete vee wordt gedrenkt en de vrouwen het water halen. Helaas is de put spoedig leeg. En de gezegende regens zijn nog héél ver af. Gelukkig zal de goede priester het water geven uit de regenbakken van het klooster. En verder moet het water worden aangevoerd uit de Vijvers van Salomo.

Van el-Chadr rijden wij naar het groote, mooie, dorp van Bet Dschola, waar de christenen wonen. Het is misschien het oude Gilo, in den stam van Juda, (Jozua XV: 51) waar Achitofel woonde, Davids raadsman. (II Samuel XV: 12).

III.

Des Dinsdagochtends wordt Abdoellah Effendi plotseling naar Jeruzalem geroepen. Want de Grieken en de Roomsche Katholieken, die hier Latijnen heeten, hebben twist over een pilaar van een grot in de Geboortekerk. Het is een quaestie, die al maanden lang broedt en waarover Abdoellah Effendi reeds eindeloze besprekingen en beschrijvingen heeft gehad met de wereldlijke en geestelijke autoriteiten. Als het fameuze mandaat ondertekend is, zal er eene commissie komen om de eigendomsrechten te regelen met betrekking tot alle heilige plaatsen. En dan zou misschien de quaestie van dien pilaar ook geregeld kunnen worden. Maar intusschen zullen de Griekse en de Latijnsche monniken elkander aanvliegen en mishandelen. Vroeger, in den Turkschen tijd, hadden de Grieken, gesteund door Rusland, veel invloed. Nu schijnt de invloed van den Paus, ook bij Engeland, groot. En de Latijnsche Patriarch van Jeruzalem zal wel zijn uiterste best doen, dien pilaar te veroveren.

Des Woensdagochtends zijn wij naar de kerk gegaan. Hij ziet er weer uit als een vesting, met de aangebouwde kloosters en de korte klokken, zonder torens. Joden mogen eigenlijk de kerk niet in. Eenigen tijd geleden zijn kolonel Norman Bentwich, de Legal Secretary, met twee zonen van Sir Herbert Samuel er uit gezet. Is men vergezeld van den gouverneur, dan gebeurt er niets.

Wij gaan op een uur, dat er geen dienst is. De pleindeur is laag, om den Turkschen soldaten te beletten, met paarden in de kerk te komen. Het eerste gedeelte van de kerk is groot en eenvoudig. Een hoog dak, gedragen door meer dan veertig breede zuilen van rooden kalksteen. Van de mozaïeken uit de twaalfde eeuw is niet veel meer over. Maar helaas, overal ziet men, hoe deze kerk het tooneel is van twisten. Vooraan in den linker-zijmuur is een deur, die toegang geeft tot de school der Franciscanen en het Latijnsche klooster. De Latijnen mogen nu schuin van de

hoofddeur naar de deur in den linkerzijmuur loopen. Maar ze mogen, in functie, niet in de geheele kerk komen. En de Grieksche priesters hebben dit bijvoorbeeld kardinaal Dubois belet. Er zijn twee steenen trappen, die door de Grieken worden schoongemaakt, teeken van eigendom. Twee dergelijke trappen worden schoongehouden door de Latijnen. Maar de ruimte daartusschen wordt schoongehouden door de regeering, om alle getwist te ontgaan.

Een kleed in de Amerikaansche kapel is schuin afgeknipt, om een weg voor de Latijnen vrij te laten. In de Geboortegrot staat altijd een gewapende soldaat om bij twisten tusschen de monniken tusschenbeide te komen. Van de zilveren ster in de Grot was een spijker los geraakt. Er is een wereld-correspondentie noodig geweest, om te beslissen, wie dien spijker weder bevestigen mocht. In een van de grotten hangt een scherm van asbest, geschenk van de Fransche Regeering, om te voorkomen, dat de Grieken schilderijen en tapijten van de Latijnen in brand zouden steken. Wij zien nu ook den pilaar, die Abdoellah Effendi het leven zoo moeilijk maakt.

Wanneer wij heengaan, bedenk ik met droefheid, dat men zelfs in deze kerk geen vrede en geen verdraagzaamheid vindt.

IV.

Wanneer wij thuis komen, zijn er bezoekers. Er is Koestaki Effendi. Benevens mr. Forder en Isaac Effendi. Koestaki Effendi was Procureur-Generaal van Palestina. Hij is evenwel kort geleden als zoodanig ontslagen. Naar de lasteraars beweren wegens partijdigheid tegen de Joden. Hij is geen groot vriend van den Legal Secretary mr. Norman Bentwich. Maar hij is medewerker aan het anti-Zionistische blad 'Falestien' te Jaffa. Kolonel Bentwich is naar Engeland voor overleg aangaande de nieuwe constitutie van Palestina. De Arabische extremisten voorspellen al, dat hij niet terugkomt. Zij voorspellen ook, dat Sir Herbert Samuel weggaat. De Paus heeft de Arabische delegatie beloofd, dat hij al zijn best zal doen om den invloed van de Balfourdeclaratie te verzwakken. Wanneer de Engelsche regeering de delegatie afscheept, dan zal men hier nog wat zien. Lof zij Allah.

Mr. Forder en Isaac Effendi zijn van een onschuldigen aanleg. Zij zijn eenvoudig inspecteurs van den zomertiend. Zij inspecteeren in het geheele district Jeruzalem of de schatters goed hebben geschat. Zoo neen, dan kunnen zij de schatting verhoogen of verlagen. Van deze beslissingen is geen beroep. Met deze twee machtige mannen rijden wij in den namiddag uit. Zij hebben hunne eigene paarden. Wij hebben de onzen. En het jonge veulen draaft met ons mede, los en lustig.

Wij zullen maar heel dichtbij gaan, langs den buitenkant van Bethlehem, naar het dorp Bêt-Sâhûr, dat aan den voet van den berg ligt. Het is een christendorp van eenige honderden inwoners. Vroeger moeten zij slechte menschen zijn geweest. Want ze hebben eenmaal geweigerd eenen armen reiziger wat water te geven. Toen is het water in de groote cisterne toornig geworden en vanzelf naar boven gekomen om den armen reiziger te drenken. De groote cisterne is er nog. Maar de bewoners hebben zich sedert gebeterd. Ze willen ons nu water geven, koffie en nieuwe vruchten. Zoo groote menschen. Maar wij weigeren. Wij vragen het schattingsboek, dat de Muchtar van het dorp bewaart en waarin de schatters den vermoedelijken oogst hebben geschreven van iederen tuin, van iederen boom. Wij geven de paarden aan een grooten troep jongens, zonder onderscheid van ras en geloof. Latijnsch, Grieksch en Mohammedaansch. Daar zij heel goed weten, wie wij zijn, zullen zij geen ongelukken

maken. Wij nu wandelen, bedaard en eigenwijs, alle tuinen door. En langs alle boomen. Mr. Forder, Abdoellah Effendi en Isaac Effendi schatten de olijven, de vijgen en de druiven. Ik doe niets dan medewandelen en zien hoe mooi dit land is. De kudde koeien ligt op een zonnig pleintje van hooi. Men wijst mij de dorpen en de kloosters aan. In de verte ligt Mar Eliâs, waar het gouvernement van Abdoellah Effendi begint. Wanneer wij klaar zijn, deelt mr. Forder mede, dat de schatters te laag hebben geschat en dat hij de schatting met dertig procent verhoogen moet. Die van het dorp kijken elkander verslagen aan. Allah is groot!

Wij nu zijn weer opgezeten voor eene schatting van den tuin van eenen priester, een eind naar het Oosten gelegen. Het is een mooie tuin met vijgen, druiven, amandelen, olijven, in terrassen gelegen langs den berg. Rondom zijn de bergen ineens wreed en kaal. Het geheele gezin komt ons tegemoet. De Grieksch-orthodoxe priesters, die uit Griekenland komen, trouwen niet. De inlandsche wel. Deze heeft vijf kinderen en hij kan het evangelie lezen. Lof zij Allah! Niettegenstaande alle deze voortreffelijke eigenschappen wordt ook hier de schatting verhoogd. Even goede vrienden! Wij krijgen koffie en vele vruchten. Ik eet weder niet van de soorten, die ik in de Drie Weken nog niet gegeten heb. En wreed gedenk ik weder de woestheid van Jeruzalem. De maan spottend, spits. Zóó voor eeuwen. Het rijden, allen te samen naar huis, is heerlijk. Bethlehem hoog op zijn heuvel, onder een lucht vol zonnezilver, dat langzaam wegbleekt. En alles wordt zilveren maneschijn. Een lichte, luwe wind.

V.

Er zijn twee sjeiks gekomen uit Jericho, het district, waar Abdoellah vroeger gouverneur is geweest. Zij zijn sjeiks van de Auja-bedouinen. In den winter houden zij hunne tenten in het district van Jericho. Maar nu, met den moordend-drogen zomer zijn zij heel ver naar het Noorden getrokken. Zij hebben een verren rit gedaan, om Abdoellah Effendi raad te vragen in een groot geschil, dat zij hebben met den sjeikh van eenen anderen stam, die hen heeft beschuldigd drie fellachen te hebben vermoord. Het is zeker, dat de fellachen dood zijn. Maar de oogen van de Auja-bedouinen hebben hun bloed niet gezien en hunne ooren hebben hunne klachten niet gehoord. De oude sjeikh zweert dat bij zijn duurste vrouw. Dat is een groote eed. Grooter dan een eed bij Allah. Want wanneer men valsch bij Allah heeft gezworen zal dit Allah zelve geen kwaad doen. Men zal naar de moskee gaan en Allah vergeving vragen. En Allah zal vergeven. Maar als men valsch zweert bij zijne vrouw, zal zij kunnen sterven. Of Allah kan haar slaan met onvruchtbaarheid. En in ieder geval zal Allah haar niet meer beschouwen als een wettige vrouw, maar als een bijwif. Wanneer dus de oude sjeikh bij zijne duurste vrouw heeft gezworen, dat zijne oogen dit bloed niet hebben gezien, en dat zijne ooren deze klachten niet hebben gehoord, dan kan dat wel waar zijn. Abdoellah en de beide sjeiks wegen en wikken nu heel zorgvuldig, wat hun wel alles te doen staat. Wij eten samen. Maar de beide sjeiks mogen eten uit hunne handen. En dan zetten zij den raad weer voort, bezonnen en voorzichtig. Een groote zaak!

VI.

Donderdag. Een groote dag. Een heete dag. Wij zullen inspectie gaan rijden naar dorpen in het Westen van het district. Te laat opgestaan zijn wij niet. Want om half vijf zijn de beide Bedouïenen-sjeikhs gekomen, uit de khan, waar zij geslapen hebben, met hunne paarden. En zij hebben afscheid genomen met veel dank en met vele goede wenschen. Allah geleide hen. Zij gaan een langen weg.

Bethlehem is al heel heet en zonnig wanneer wij aan het gouvernement onze paarden gaan halen. De groentenmarkt is op vollen gang. In den hof van het gouvernement zitten de twistzieke lieden uit de stad en uit de dorpen te wachten tot het den heer vrederechter zal behagen zijn zittingsuur aan te vangen. Hij is er nog niet, wanneer wij afrijden. Het kleine veulen hebben wij thuis gelaten. De weg is te heet en te hard. Daarentegen nemen wij een gendarme mede met een gewapend geweer over den schouder. Niet omdat wij bang zijn. Want Abdoellah Effendi heeft zijn besten revolver. Maar bij eenen gouverneur behoort een gendarme. Hij moet achter hem rijden en zorgen voor de paarden. Wij rijden eerst weder den weg naar Hebron op en bij de Vijvers van Salomo rechts af, het land in, door het dorp el-Chadr heen, waar wij eergisteravond in het klooster waren. Hoe naakt en nuchter is alles in het harde daglicht. Buiten het dorp is men bezig te dorschen. Het koren wordt op hoopen gedaan en de koeien en ezels gaan er overheen, langzaam.

De weg is goed voor gangers, ruiters en kleine wagens. Een oorlogsweg, aangelegd door de Turken om snel troepen te kunnen brengen naar de stelling van Gaza en levensmiddelen te halen uit de dorpen. Ons eerste dorp is Hoesan. Abdoellah Effendi kondigt zijne inspecties nooit te voren aan. Hij wil alles onverwacht zien en bovendien wil hij niet, dat men groote uitgaven voor hem maakt en minstens een schaap slacht. In den goeden, ouden tijd waren de inspecties een ruïne voor de kleine dorpen. Het dorps hoofd laat dadelijk een plaats voor ons opslaan, tapijten en kussens, onder de olijfboomen. Abdoellah Effendi deelt sigaretten uit. Wij krijgen koffie. En iedereen kan nu komen met klachten en verlangens. De meeste vragen eene regeeringsleening. Zij willen ook wel eene school. De eenige in het geheele dorp, die lezen en schrijven kan, is een blinde, die op de school van Schneller te Jeruzalem het brailleschrift heeft geleerd. Maar hij kan hun brieven niet lezen en schrijven. Hadden zij eenen onderwijzer, dan hadden zij meteen eenen secretaris. Abdoellah belooft het.

Wij zitten weder op en wij rijden naar Wadi Fukin. Buiten Hoesan zien wij eene oase van boomen en groenten, gelijk men die overal ziet, waar het levende water is. Er welt een bron, en de zilveren stroompjes gaan ritselend door de tuinen. Rondom, waar geen water komt, is alles dood en kaal. Koppige, stomme bergen. Wij hebben den weg naar Bêt Djebun verlaten en wij rijden een voetpad, dat er meestal heelemaal niet is. Wadi Fukin, een Dal, ligt natuurlijk in de diepte. Het dalen is langzaam en moeilijk. De zon slaat ons genadeloos. Heel dwaas van den blauwen hemel de maan. Wij worden ook hier weder ontvangen op het dak van de moskee, die evenals te Artâs, in een heuvel is gebouwd. Al de eerwaarden en al de oudsten komen ons bezoeken. Wij krijgen koffie, brood en vruchten. 's Middags bezoeken wij Nahalin, heel diep en verloren in de bergen. Het land rondom is leeg en versteend. Maar bij deze dorpen Wadi Fukin en Nahalin zijn rijke bronnen en goede tuinen. Het is nu onze taak te toonen, wat wij maken kunnen van het arme land.

Het is avond, wanneer wij wel moede, maar voldaan, Bethlehem binnenrijden. En wie, die wij ontmoeten? Adil Effendi, die terug is uit Haïfa en ons met het mooie wagentje bezoeken komt. Er is van Jeruzalem getelefoneerd of Abdoellah Effendi morgen vroeg komen wil. Zeker voor den pilaar in de Mariakerk.

En ineens besluiten wij dan allen te zamen met het mooie wagentje van Adil Effendi terug te gaan. Een haast van eten, van bagage maken. In den betooverden maanavond rijden wij terug van Bethlehem naar Jeruzalem.

VII.

Het is alles voorbij. Gisteren hebben wij den heeten vastendaag gehad van negen Ab. De Sabbath, sterk en groot, had den rouwdag verschoven. Wij hebben gevast op Zondag. Vandaag heeft de maand een anderen naam gekregen en hij heet Menachem, dat 'vertrooster' beduidt.

Adil Effendi en alle Mohammedanen vieren het Beiram Offerfeest. Het duurt vier dagen. En zelfs de armste probeert zijn schaap te slachten. Iedereen gaat te gast en iedereen vraagt te gast. Maar het land is geheel rustig.

Vanavond zal ik nu nog eens naar Bethlehem rijden om Abdoellah Effendi een souvenir te brengen aan de goede dagen, die ik in zijne woning heb doorgebracht. En ook de weduwe Julia zal ik naar behooren bedanken. Zoo moet het.

De maan zal stralen. De zachte nachtwind zal waaien langs de vele sterren, Bethlehem-Jeruzalem. Voorbij. Voorbij.

Nr 261 Wat gebeurt er?*

*7-9 1921 A., 6. Gedat.

Bethlehem-Jeruzalem 10 aug.

Wat gebeurt er met ons? De groote politiek: Washington, Egypte, Ierland. Toch ook belangstelling voor het Oosten: Anatolië, Mesopotamië, Palestina. Wanneer vrede? Het Mandaat. Het verzet van Briand tegen geheel of gedeeltelijk onafhankelijke Arabische staten heeft de Fransche sympathieën hier kwaad gedaan. Tul Karem heeft bij Lloyd George geprotesteerd. Misschien worden de Fransche stokerijen hier nu minder.

Typisch: de publieke politiek is tegen ons. Sir Herberts rede op den derden Juni. Churchill's groote rede daarna. De debatten in het Parlement. Maar wij hooren telkens van geheime beloften, die alles weer moeten goedmaken. Bijvoorbeeld: Weizmann's conferentie met Lloyd George, A.J. Balfour en Winston Churchill. Wat er besproken is, weten wij niet. Maar we zijn verzocht optimistisch te zijn. En dat zijn we dan maar weer. Men zegt, dat er weder een nieuwe interpretatie van de Balfour-declaratie op komst is. Dr. Weizmann zal ook confereeren met de Palestinensische Arabische delegatie, die nu te Londen is aangekomen. De Engelsche Regeering zal daarbij helpen, opdat men tot goede resultaten kome. Er wordt veel verwacht van Generaal Smuts. Enfin, er wordt weder eene stemming gemaakt.

II.

De 'Jewish Chronicle' is hier aangekomen met verslag van het laatste debat in het Parlement over Palestina. Met onwelwillende medewerking van den censor hebben de joodsche bladen dat gepubliceerd. Dat de conservatieven Sir J.D. Rees en Sir W. Joynson Hicks tegen een Joodsch Palestina hebben gesproken, heeft ons niet verbaasd.

Maar ook Asquith was niet sympathiek en evenmin de arbeidersleider T. Shaw. Terwijl misschien na de volgende algemeene verkiezingen een liberaal-socialistische coalitie aan het bewind komt. De stemming van de Labour Party op het laatste congres te Brighton was meer pro-Zionistisch.

De 'Jewish Chronicle' vestigt de aandacht op het feit, dat bij al deze debatten de Joodsche Parlementsleden stijf zwijgen. Er zijn, behalve het groote debat, nog verschillende vragen in het Parlement gesteld. Over het aantal ambtenaren: Christenen 1338; Moslems 719, Joden 514. Het aantal Christenen is dus heel groot, omdat zij Arabisch spreken of Engelschen zijn. Moslems weinig, wegens geringe ontwikkeling. Er is ook gevraagd naar het Hebreeuwsch als officieele taal. De meertaligheid kost natuurlijk duizenden aan salarissen voor tolken en translateurs en aan drukwerk. Veroorzaakt groot tijdverlies in vergaderingen en colleges. Maar het land is nu eenmaal drietalig en het Hebreeuwsch wordt genoeg geknoeid. Toch groeit het. De 'Jewish Chronicle' van 22 Juli heeft daarover belangrijke mededeelingen van den onvermoeiden Eliëser ben Jehoeda, die uw gast in Holland is geweest. Te Haïfa is weder eene kwestie over achteruitzetting van het Hebreeuwsch in het Gerechtshof.

III.

Wij moeten het van ons zelven hebben. Wat doen wij zelven? De breuk in de Amerikaansche Organisatie lijkt volkomen. Die van Brandeis zullen niet naar het congres te Karlsbad gaan. Zij zullen spoedig een delegatie naar dit gelukkig land zenden en beginnen met den arbeid, als 'Palestina Development Associates'. Louis Lipsky heeft namens de nieuwe leiding in Amerika een beroep gedaan op Brandeis, de Zionistische Organisatie niet tegen te werken. Wij hooren 't aan. Wat gebeurt er? Mrs Fels, de millioenen-rijke Amerikaansche, die te Londen was, is door Brandeis telegraphisch naar NewYork geroepen. En zij is gegaan. Lof zij Allah!

Wij leven tusschen Praag en Karlsbad. Praag is weer praten geweest. Er is een memorandum ingekomen van de Nederlandsche Zionistische Organisatie en met belangstelling terzijde gelegd. Een telegram uit Jeruzalem meldde den aankoop van een groot stuk huizenland van den Griekschen Patriarch voor 350 duizend Pond. Ik twijfel of de koop al gesloten is. Maar het telegram is al mooi. Met den aankoop in het dal Jisroel is dat ongeveer 650 duizend Pond. Het systeem Oessisjkin zegeviert blijkbaar over De Lieme. Men koopt, wat men krijgen kan, in het vertrouwen, dat het Joodsche Volk wel betalen zal. En zoo niet? Erop of er onder. Het stuk land te Jeruzalem is prachtig gelegen buiten de Jaffapoort. Men kan er een geheele Joodsche stad bouwen. Of de koop verstandig is, kan men nu nog niet zeggen.

IV.

Tusschen Praag en Karlsbad. Wat gebeurt er? Wij hooren, dat er ongeveer een miljoen sikkels zijn verkocht. En wij vertrouwen, dat dit allemaal zuivere koffie sikkels zijn. Voor de landen met een lage valuta is de prijs zeer laag gesteld. Men zegt, dat er achthonderd afgevaardigden te Karlsbad zullen komen, waarvan vijfhonderd uit Polen. Hoe wil men met zoo een congres werken! Wij houden hier ons hart vast. De Amerikaansche Brandeis-oppositie zal niet gaan. Evenmin Max Nordau. Noch dr.

Marmorek. Noch Nehemia de Lieme of Julius Simon. Maar dit zijn geruchten en telegrammen. En niets veranderlijker dan de Zionistische mensch. Dr. Eder, het eenige hier aanwezige lid van de Zionistische Commissie, gaat. Evenals dr. Van Vriesland, de penningmeester. Alles is verward en onzeker. Leon Castro, een van de leiders der Egyptische Zionisten, heeft te Parijs, centrum van oppositie, een groote rede gehouden tegen de leiders: onbekwaam, verkwistend. Vaarwel.

V.

Hier in het land is het thans angstwekkend rustig. Hoe kan dat zoo ineens? Wat gebeurt er? Een maand geleden wilden de scheepsroeiers van Jaffa geen Joodsche immigranten landen Nu komen zij, bij eenige honderden, te Jaffa en te Haïfa en zij worden rustig geland. Het schijnt, dat de Regeering den toestand vertrouwt. Sir Herbert Samuel is met vacantie te Safed. Generaal Storrs, de gouverneur van Jeruzalem, gaat met vacantie naar Konstantinopel. Kolonel Bramley, directeur der publieke onveiligheid, naar Engeland, kolonel Bentwich, de Legal Secretary, naar Engeland voor regeeringszaken. De sjeikh van Aboe Kisk, die den aanval op Petach-Tikvah heeft geleid was door den krijgsraad veroordeeld tot vijftien jaar. Het vonnis is, wegens des mans deugd en jeugdige jaren, gebracht op tien jaar. Geen Arabier, die zich roert. Wij zien, dat de Regeering den Arabier uit Jaffa, die twee Joden had vermoord en krankzinnig werd verklaard, nu weder voor de rechtbank brengen wil. Men zegt, dat het wachten van de Arabieren is op berichten van de delegatie in Europa. Wel is er nog censuur. In het Engelsche Parlement is daarover geklaagd, vooral wegens het censureeren van Churchill's groote rede.

VI.

De Arabische kwestie is op het oogenblik de meest-belangrijke, zoowel voor de Regeering als voor de Zionisten. Welk systeem, de sterke hand, of het milde, toegeevende, beleid? In de jaarvergadering der Engelsche Zionisten zijn beide systemen verdedigd. De meeste Joden hier zeggen, dat een Arabier alleen iets gevoelt voor een ijzeren vuist. En dat toegevendheid noodlottig is. De Regeering is over 't algemeen toegevend. Een van de Naschischibi's, tot dusver redacteur van een Arabisch blad, is benoemd in een nieuwe pronkbetrekking: Palestinensische adjudant van Zijne Excellentie zelven. Een ander, uit Sechem, was gekozen als lid van de anti-Zionistische delegatie. Hij bedankte. Thans is hij benoemd in een mooie betrekking in het gouvernement van Jeruzalem. Wij zien elkander aan. Wat gebeurt er? Generaal Deedes en kolonel Bentwich hebben bij een bezoek aan Petach Tikvah aangedrongen op vergevensgezindheid.

Daarentegen is de nieuwe gouverneur van Jaffa de sterke man. Hij heeft de Arabische eigenaren van de gronden bij de Jarkon bijeengeroepen en gezegd, dat zij hunne gronden moeten verkoopen aan de (Joodsche!) Electriciteitsmaatschappij. Zoo neen, onteigening. Wij zullen daar nog wel van hooren. Veel systeem zit er in dit alles niet. En de rust is misschien niet onverdacht.

VII.

Wat gebeurt er bij ons hier? In de eerste plaats de verkiezingen voor het congres. Ze zijn wel leerrijk. Uit alle plaatsen leest men van geknoei en van gekwansel van het bekende clubje, om zich meester te maken van de mandaten. Maar de nieuwe elementen uit Oost-Europa laten zich niet zoo ringelooen en ook de jongere elementen van hier niet. Er komt voor het arme clubje een harde tijd. Ge kunt dit alles precies lezen in de dagbladen van de laatste weken. Het ergst is het toegegaan bij de Mizrachie. Als R. Fischmann weg is, dansen de muizen. Mijne vrienden van Mizrachie kunnen nu precies zien, hoe juist mijn inlichtingen waren en hoe onjuist hunne tegenspraken. Zij kunnen in de dagbladen zien, dat de Mizrachistische immigranten klagen over het wanbeheer en het egoïsme der leiders. Zij kunnen eene verklaring zien van de Mizrachistische arbeidersvereniging, dat zij aan deze knoei-verkiezingen niet zullen mededoen. Een protest van een aantal bekende Mizrachisten tegen de verkiezingen. De oppositie heeft een vergadering gehouden, waarin het landelijk bestuur is afgezet, omdat het niets doet en zijn zittingstijd om is. Er is een comité benoemd, om de Mizrachie, die feitelijk niet bestaat, hier opnieuw te organiseeren. Er is geprotesteerd tegen de vele hoge salarissen van ambtenaren. Het maximum moet als regel zijn veertig Pond. Bij uitzondering vijftig.

Zoo heel veel vertrouwen heb ik in de oppositie niet. Het is eenvoudig de andere helft van de eierzuchtigen en de hebzuchtigen, die nu wel eens aan de beurt wil komen. Zoo staat het in dit gelukkige land.

VIII.

Van economische ontwikkeling bemerkt men weinig. Alleen worden er huizen gebouwd. Te Tel Aviv zijn zestig nieuwe in aanbouw en dertig worden vergroot. Er werken daar nu meer dan achthonderd Joodsche bouwers. Er is een comité opgericht voor het bouwen van scholen. Alles begint hier met een comité. En veel eindigt daarmede. In de koloniën komt men nu handen tekort bij de pluk van druiven en amandelen. Arabische werklieden heeft men dit jaar niet. Het werk, licht werk, wordt gedaan door de padvindders, de schooljongens en de nieuwe immigranten. Maar zelfs dat komt den kolonisten duurder dan de Arabische kinderarbeid. De oogst kan misschien deze loonen zelfs niet dragen. En dan moet er weder uit allerlei fondsen worden bijgepast. In schijn zijn de koloniën dan self-supporting. In wezen niet.

De immigratie wordt hervat. Maar gematigd. Major Morris, de chef van het immigratie-departement is nog op reis: Konstantinopel, Triëst, Warschau. Hij is op verschillende plaatsen in botsing gekomen met de chaloetziem (= pionieren): Konstantinopel, Warschau, Triëst. Men beklagt zich over zijn autocratisch optreden. En majoor Morris had hier den naam pro-Joodsch te zijn. Emigratie weinig, omdat Amerika gesloten is. Maar anders!

IX.

Egypte is rustig en Zaghloel's invloed is gering. Dat is voor ons goed. Ook de verzwakking van de bolsjewiki in Rusland komt hier de rust ten goede. Evenals de

tegenslagen der Kemalisten in Kemalië. Over het algemeen slaat het den nationalisten tusschen Caïro en Konstantinopel thans tegen. En dat kalmeert onze nationalisten van Dan tot Berseba.

Syrië is uiterlijk vrij rustig. Maar de Drusen beginnen weder. De verjaardag van de nederlaag van Emir Feisoel tegen generaal Gouraud is op bevel van de Fransche regeering in geheel Syrië als feestdag gevierd. In Transjordanië als een rouwdag.

De grens tusschen Syrië en Palestina is nu feitelijk afgebakend.

Transjordanië. Asquith heeft in het Parlement gevraagd, hoe eigenlijk de politieke status van Transjordanië is. Wij hebben geen parlement. Maar wij vragen dat ook. Emir Abdoellah heeft ontslag gevraagd als bestuurder van Transjordanië. Maar hij schijnt het niet te nemen. De werkelijke bedoeling schijnt te zijn, grootere subsidies van Engeland te krijgen. Lof zij Allah! Hij heeft den Emir Abdoellah veel verstand geschonken.

Nr 262 Dagen en jaren⁺

⁺8-9 1921 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 16 aug.

Wij tellen niet meer bij weken en maanden. Maar bij jaren... Balfourdeclaratie... San Remo. Bijna vier jaar geleden. Wat hebben wij in dien tijd gedaan? Het antwoord geeft Jacobus H. Kann in de *Jewish Chronicle* van 29 Juli: groote bureaux in Londen en Jeruzalem; groote geldverkwisting; mislukking van allen practischen arbeid; de slechte methoden van propaganda voor het Opbouwfonds (Keren Hajesod) en twist met de Amerikaansche leiders.

Onze leiders maken zoovele fouten, omdat de Zionistische Organisatie zeer snel moet overgaan van een propagandistische debat-organisatie in een economisch opbouwende. In propaganda en debat kunnen bluff en listigheid nuttige middelen zijn. Bij den opbouw van dit Land voor ons Volk zijn zij noodlottig.

Men was bij ons gewoon te zeggen, dat Weizmann en Sokolow de Balfour-declaratie door een cordaten bluff verkregen hadden. Ik geloof niet, dat het waar is. Maar als het waar was: gelooft men, dat de Engelschen na bijna vier jaar nog niet op de hoogte zijn?

Listigheid. Men meende de Arabieren wel met listigheid te kunnen vangen. In Europa werden propagandistische phrases gebruikt: 'Palestina zoo Joodsch als Engeland, Engelsch is'. Hier werd gezegd, dat men met de Arabieren wilde leven in vrede en vriendschap. En Palestina ontwikkelen ten voordeele van allen.

Samenwerking met andere Joodsche Organisaties. Niet gelukt. Wel wilden de Zionistische leiders het geld van allen en het recht om te spreken in naam van allen. Maar de macht moest bij het kleine clubje Russische leiders blijven.

Wij, Zionisten, hebben veel te veel goede sprekers en goede schrijvers. Maar veel te weinig werkers. Niet de dagbladders zal voor ons winnen, maar de boerenploeg.

De gevolgen zijn niet uitgebleven. Er is in Engeland een stemming tegen ons. Wij moeten niet rekenen op politieke successen, zonder dat wij goed werk toonen.

Voortdurend hatelijke en dikwijls dwaze vragen in het Engelsche Parlement. Zoo Sir J.D. Rees, coalitie-unionist voor Nottingham over immigratie van christenen uit Bethlehem wegens ontstemming over de Zionistische Regeering in Palestina. 'Een Engelsche Regeering', verbeterde Churchill. Hij zeide ook, dat Sir Herbert in zoo

een moeilijken toestand was, wegens de eischen van de extreme Zionisten. Wie zijn dat? Welke eischen?

Wij krijgen niets meer gedaan voor wij hebben getoond, dat wij iets zijn. De vergadering te Praag is nu ineens met vele groote eischen gekomen. Streng bestraffing der schuldige Arabieren. Benoeming tot ambtenaren alleen van hen, die volkomen instemmen met de Balfourdeclaratie. Onbeperkte immigratie voor Joden met regeling in overleg met de Zionistische organisatie. Verbetering en spoedige goedkeuring van het Mandaat. Een Joodsch legioen als deel van de Engelsche bezettingsmacht.

Wat zal Karlsbad worden? Een groot, onhandelbaar congres van honderden. Gelukkig, dat de oppositie maar wegblijft.

Het begint door te lekken, wat dr. Weizmann gevraagd heeft in zijn onderhoud met Lloyd George, Balfour en Churchill ten huize van mr. Balfour. Ongeveer de eischen van Praag. Generaal Smuts was verwacht, maar niet aanwezig. Heeft Weizmann met hem geconfereerd? Generaal Smuts zou in een Zionistische meeting spreken.

II.

Op het oogenblik is de Arabische quaestie wel een van de brandende. In den beginne niet. Wij dachten weinig aan de Arabieren. Wij spraken van: het Land zonder Volk, bestemd voor het Volk zonder Land. Gedurende den oorlog en den eersten tijd daarna waren de Arabieren van Europa afgesloten. Ze waren ook hier nog niet georganiseerd. Dat is nu anders.

Een van de groote fouten, die onze leiders hebben begaan, is deze. Ze zagen de Arabische quaestie veel te eenvoudig. Hun formule was deze: 'de economische belangen van de fellachen gaan in tegen die van de effendis, maar gaan samen met de onze. Dus zullen wij ons met de fellachen tegen de effendis vereenigen.' Velen van onze Russische leiders zijn socialisten, die ook als zoodanig tegen de groote landheeren zijn. Echter: met onze mooie propaganda konden wij de fellachen toch niet bereiken. Wij hebben de effendis verbitterd, die reeds een Joodsche agrarisch-socialistische republiek voor zich zagen. De effendis hebben de nationale en vooral de religieuze gevoelens van de fellachen en van de mindere stadsbevolking tegen ons georganiseerd. Dit was te gemakkelijker, omdat er voor het grootste gedeelte arme Joden kwamen, die werk gingen doen, dat tot dusver door Arabieren was gedaan.

Verschillende fouten hadden vermeden kunnen worden, wanneer de Sefardische Joden meer invloed op het werk van de Zionisten hadden gehad.

Hierbij een zekere onoprechtheid. Men beweerde samenwerking en vriendschap te willen. Maar als een Jood te Jerusalem een huis aan eenen Arabier wil verkoopen, wordt daar, (overigens nogal naïef) in de pers groot geweld over gemaakt.

De Delegatie is nu in Europa aangekomen. Het heette, dat de Engelsche Regeering zou bevorderen, dat zij met dr. Weizmann tot een accoord zouden komen. Maar de Arabische pers zegt, dat dit tendentieuze Zionistische berichten zijn en dat de Delegatie daartoe geen volmacht heeft. Zoo een accoord zou dus de Palestinensers niet binden.

De Delegatie is door Minister Churchill zelf ontvangen. Wat sommigen hier is tegengevallen. En plotseling is Mr. Monckton, de secretaris van Sir Herbert, naar Londen vertrokken met eene bijzondere zending. Dagen en jaren gaan.

Sir Herbert heeft weder iets gedaan, waarvan wij nog niet goed begrijpen wat het is. Aan een dertigtal notabelen, christenen en mohammedanen is een uitnodiging gezonden om elke veertien dagen informeel, en vertrouwelijk met Sir Herbert te overleggen over alles wat de welvaart van land en volk raakt. Joden zijn niet uitgenoodigd voor deze besprekingen. Met het Bestuur van den Volksraad heeft Sir Herbert wekelijks besprekingen. Met de twee opperrabbijnen maandelijks. Maar vergaderingen met allen samen waren misschien beter geweest. Doch dan had men dadelijk weer in de Hebreeuwsche taalquaestie gezeten. De Joodsche pers zegt over het geheele plan geen woord. Behalve *Palestina Weekly*, die meer zegt te gevoelen voor vergaderingen van vertegenwoordigers van allen.

III.

En wij zelven. Onze Volksraad is weder bijeen geweest. Maar het aanzien van het arme clubje daalt met den dag. Er komen bijna geen leden meer op de vergaderingen. De voorzitter deelt mede, dat de bijeenkomsten met den Hoogen Commissaris geregeld plaats hebben en geregeld beginnen met protesten: achteruitstelling van het Hebreeuwsch, beperking van de immigratie, ontneming van visa aan hen, die er reeds een hadden, en onderweg waren. Dit laatste berust volgens Sir Herbert op een misverstand. Allen, die onderweg waren mogen binnen.

De Arabische delegatie had in Londen gezegd, dat de Sefardische Joden tegen de Aschkenasische Joden waren en met de Arabieren. Een aantal Sefardische leden van den Volksraad hebben daartegen telegrafisch geprotesteerd. Och ja, men doet dat. Maar er is in *Doar Hajom* honderdmaal geklaagd over achterstelling van de Sefardiem. Onder de Palestinensische afgevaardigden naar het Congres moet, volgens mededeeling in den Volksraad, geen enkele Sefardie zijn.

De Volksraad zal ook een delegatie naar het Congres zenden. Eerst heette het, dat de Volksraad de Palestinensische afgevaardigden benoemen zou. Dat is veranderd. Ze zijn eerlijk gekozen. En hoe! Maar omdat sommigen van het clubje niet gekozen zijn, heeft de Volksraad toch nog de ontbrekenden gedelegeerd.

Men is hier dezen Volksraad al lang moede. Maar men durft niet goed nieuwe verkiezingen houden. Ze jagen maar stof op. En misschien zou de nieuwe Raad wel erg linksch zijn.

IV.

Immigratie gaat stilletjes door. De vijftienhonderd, die in Mei onderweg waren, zijn trouwens nog niet binnen. Het anti-Zionistische blad *Falestien* te Jaffa had een bericht, dat de Engelsche commandant te Jaffa beloofd had, dat in Jaffa niet meer dan vijfhonderd zouden landen, mits de bevolking dat rustig toeliet. Die vijfhonderd zijn nu bijna geland, zegt de *Falestien*. En dan gaat Jaffa dicht. Wij kijken elkander even aan en gaan weer verder.

Op het oogenblik, in den tijd van den druivenpluk en de amandelen, is er werk genoeg. In Petach-Tikvah zijn honderden joodsche arbeiders. Maar 't is seizoenwerk, dat spoedig afloopt En dan?

Misschien zal Ruttenberg's elektrificatie-plan van den Jarkow bij Petach-Tikvah werk geven. De Regeering zal de noodige gronden desnoods onteigenen.

Van economischen opbouw merkt men weinig. Havenplannen: Haïfa, Jaffa, het slaapt. De huizen nood blijft even nijpend. Het is de stille tijd van 't jaar. Vele ambtenaren zijn met verlof naar Engeland.

Met de onveiligheid gaat 't best. Een deel van het vee, dat te Menchamia gestolen werd, is in het Transjordaansche teruggevonden. Bij Ekron zijn tien koeien gestolen. Bij Rehoboth twee joodsche wachters gewond. Bij Kastinië vier joodsche reizigers in een diligence uitgeplunderd. Een telegram in de *Times* over de onveiligheid in Palestina is overdreven.

V.

Rondom. In Egypte daalt de invloed van Zaghloel Pascha voortdurend. Hij heeft zich nu in een proclamatie tot de Engelsche arbeiders gewend.

In Transjordanië een Fransche samenzwering tegen den Emir Abdoellah.

De Druzen willen niet onder Frankrijk komen, maar onder den Emir.

In Anatolië staat de oorlog stil. Men zegt, dat Enver Pascha en Moestafa Kemal zich hebben verzoend.

VI.

Allerlei. De Arabieren willen een propaganda-bureau vestigen in Londen. Een fel stukje van mr. Van Vriesland in *Haäretz*, waarin hij vraagt om rekening en verantwoording van het Verlossingsfonds, het Rouwfonds en andere fondsen, die niet onder de Zionistische Commissie staan.

De censuur gaat rustig door.

De nieuwe gendarmerie heeft honderd Joden, vierhonderd Arabieren en Tsjerkessen. De Joden en de Tsjerkessen spreken samen Russisch. Allah is groot.

De levensmiddelen dalen goed in prijs. Te Haïfa heeft het geregend. Een dwaasheid om dezen tijd van 't jaar.

Een Mohammedaansche conferentie te Mekka, om den Sultan van Turkije te steunen.

Een artikel in de *Fortnightly Review* tegen Sir Herberts politiek, door den advocaat Horace B. Samuel. Geen familie. De jaren gaan.....

Nr 263 Naar Petach Tikvah.⁺

⁺9-9 1921 A., 5. Gedat.

Petach Tikvah bij Jaffa 19
aug.

Hamlets vraag: 'te gaan of niet te gaan'. Wij lezen in de couranten, dat het doodelijk heet is te Petach Tikvah. Ook wemelt het er van dolle honden. En de Engelsche officier, die er met zijn mannetjes ligt, laat niet toe, dat ze doodgeschoten worden, omdat het schieten wel een paniek zou kunnen maken. Twintig menschen zijn al

gebeten. Ze gaan dan naar het Pasteur-instituut te Jeruzalem. En ze worden beter. De courant, waarin dit alles staat, kost niet meer dan één piaster, of twaalf centen geld. Te gaan of niet te gaan. Want Petach Tikvah is de grootste en oudste kolonie. Zij heeft in de Meidagen het meest van de Arabieren geleden. Daar ter plaatse kan men het beste bestudeeren de verhouding tot de Arabieren en de verhouding tusschen Joodsche werkgevers en werknemers.

Te gaan. Adil Effendi zou wel gaarne mede willen. Twee mooie paarden meenemen. Veel rijden. Lekker eten in een Joodsch hôtel. En heel tevreden zijn. Maar 't is ons niet gegeven. Want te Petach-Tikvah mag nog geen Arabier komen. De kolonie is privaat-eigendom, en de kolonisten mogen er dus rechtens ieder uithouden, dien ze er niet hebben willen. Wij leven nog altijd in eenen toestand van gewapenden vrede. Het is wel jammer. Het groote Beiram-Offerteest is in vrede voorbijgegaan. Vele schapen zijn geslacht en vele gastmalen zijn gehouden. En er is niets gebeurd.

II.

Niet medegaan naar Petach-Tikvah, dat de Arabieren Mulebbis noemen, naar het oude dorp, dat daar vroeger lag. Maar wij rijden samen in het mooie wagentje nog eenmaal naar Bethlehem, om Abdoellah Effendi een souvenir te brengen, voor al zijn gastvrijheid. Niemand zou ons achten als wij dat niet deden. Ook de weduwe Julia, die de huishouding doet, krijgt haar geschenk. Bethlehem in den maneschijn vredig en stil. Ramsi Effendi, de politie-luitenant, is met Offerfeest-verlof. Zijn oudste sergeant neemt met succes waar. De koppige, krijgshaftige Geboortekerk sterk en geweldig in het zachte, zonnige, maanlicht. Ik zal er nu in langen tijd niet komen. Vaarwel. En wij rijden naar Jeruzalem terug met den zachten nachtwind en de drijvende maan.

Morgenochtend zes uur zal de trein gaan. Adil zal vroeg opstaan. Hij zelf zal mij met het mooie wagentje naar het station brengen. En iedereen zal ons achten. Te gaan of niet te gaan? Wanneer wij Petach Tikvah eens bij Jaffa lieten liggen. En met juffrouw Davids naar Safed gingen? Want uw vroegere stadgenoot, o, Amsterdammers, doet in Safed dubbel goed werk. Ze leidt er voor het Amerikaansche weezencomité een huishoudschool annex pension. Dat is wat we hier noodig hebben. De volkswrouwen en meisjes van hier zijn meestal slordig en vuil. De pioniersters zijn voor een groot deel aanstellerige sloddervossen. Ze doen alles, wat ze maar kunnen, om te laten zien, dat ze vrije, herboren Jodinnen zijn in het nieuwe vaderland. Ze bakken steenen, lossen kolenbooten, wanneer wijzere menschen er niet tusschen komen. Ze dragen korte haren, geen hoeden, korte rokken, korte mouwen, open jakken. Ongetwijfeld zijn ze bezielde door een sterk idealisme. En aangezien ze in haar aanstellerij vreugde vinden, kan men er vrede mee hebben. Maar als huishoudsters of dienstboden (wie rilt er niet!) zouden ze heel wat nuttiger zijn.

Juffrouw Davids is voor een paar dagen te Jeruzalem en gaat morgen ook terug. Als wij eens mede naar Safed gingen? Het is een heel gecompliceerde reis. Met den trein naar Ludd. Overstappen naar Haïfa. Overstappen naar Sewach. Over het meer naar Tiberias. Met den wagen (een uur of zes, zeven) naar Safed. Te gaan of niet te gaan! Wat zou Hamlet hebben gedaan. Ik ga naar Petach Tikvah, omdat het daar op het oogenblik belangrijker is.

III.

De reis is eenvoudig. Jeruzalem. Ludd. Er loopen eetwagens in den trein. Ze zijn wel een tikje verlopen. Maar 't is toch aardig. Ludd is het hoofdstation van Palestina. Een fraaie, bruingeteerde schuur. Het is er heel druk. De Joden, die alle talen van de wereld spreken. De Engelschen met hun ham-en-eieren-air en hun grove pijpen. De Syriërs en Egyptenaren, die veel te fraaie schoenen dragen. Van de fraaie, bruingeteerde schuur te Ludd, die staat te kraken in de barstende zon, gaat één lijn zuidwaarts naar Kantara aan het Suezkanaal. Eén westwaarts naar Jaffa. Eén noord naar Haïfa. Voor Petach Tikvah uitstappen te Ras el Aïn, het eerste stop-station aan de Haïfa-lijn.

Dadelijk in het Joodsche land. De man, die reizigers met een wagen van het station haalt, is een Jood. De twee andere reizigers zijn Joden. Ze spreken Jiddisch. Petach-Tikvah was de meest orthodoxe kolonie. En er werd altijd het meest Jiddisch gesproken. Vele vrouwen verstaan geen Hebreeuwsch. En men hoort hier zelfs door kleine kinderen Jiddisch spreken. Mijn twee medereizigers in de wagen verstaan en spreken trouwens ook Hebreeuwsch. Ik vraag naar den toestand in de kolonie. Het is rustig. De Engelsche soldaten zijn juist gisteren vertrokken. Bevreesd voor groote overvallen is men niet. En diefstallen kwamen altijd voor. Men moet de afgelegen boomgaarden goed laten bewaken. En dat kost veel geld. De Arabieren komen niet in de kolonie. En de kolonisten komen niet in de dorpen. Toch is men in de kolonie nog niet vrij van Arabische groenten, eieren enz. Maar Joodsche kooplieden koopen die nu te Jaffa van Arabieren en verkoopen ze te Petach-Tikvah. Het werk gaat overal weer door. Ook aan de spoorlijn, die Ras el Aïn met Petach-Tikvah verbinden zal. Kost twintig-duizend Pond. Baron Rothschild heeft het geld aan de Regeering geleend. Men hoopt over een paar maanden gereed te zijn. Er werken alleen Joodsche werklieden.

Ras el Aïn beteekent: 'bronwel'. Er zijn de bronnen van de AÛjeh, die ten Noorden in Jaffa in de zee stroomt. Kolonel Conder stelt deze AÛjeh gelijk met de Jarkon (Josua XIX: 46) een van de grenspunten in de stam van Dan. Hij heeft, eene uitzondering voor eene Palestinensische rivier, altijd water. De ingenieur P. Ruttenberg wil zijn waterkracht benutten voor electrificatie van Jaffa en omstreken. Hij is nu te Londen. Men zegt, dat hij het geld heeft. Dat hij de concessie heeft. Dat hij over een paar maanden beginnen zal, wanneer de spoorweg Petach-Tikvah naar Ras el Aïn klaar is, zoodat hij die werklieden overnemen kan. De noodige gronden zullen wel moeten worden onteigend, want de Arabieren willen niet verkoopen. Ook niet voor goed geld. Ik hoor, dat sommige sjeikhs wel grond willen afstaan, mits Ruttenberg alleen Joodsche werklieden neemt, want zij willen de goedkoope Arabische krachten niet missen.

De twee medereizigers. Ik vraag naar de Joodsche arbeiders. Blijkbaar zijn ze uit kolonistenkringen. Ze klagen over de veeleischendheid van de Joodsche arbeiders, die de kolonie ten gronde zullen richten. Arabische arbeiders zijn goedkooper en beter. Men zal wel gedwongen zijn hen terug nemen. In arbeiderskringen hoort men precies het tegendeel. De Joodsche arbeiders vragen een hooger dagloon, maar ze werken meer en beter. Alle verhoudingen met de patroons worden door de wederzijdsche vakvereenigingen vredelievend geregeld. De waarheid zal in den loop der tijden wel blijken.

Het Joodsche land. Alle werklieden, die wij zien, zijn Joden. Ook de karrijders, die met wagenvrachten druiven naar het wijnpershuis gaan. En zelfs de kameelrijders zijn hier Joden. Ik heb het nooit gezien.

IV.

Men kan van de Joodsche koloniën zeggen wat men wil. Men kan zeggen, dat zij kapitalistisch zijn. Men kan zeggen, dat zij self-supporting zijn. Maar men kan niet zeggen, dat zij geen paradijzen zijn in een zanderij. Ze zijn er dan toch maar. We hebben dit dan toch maar gedaan met ongeschoolde krachten en in een Turkschen tijd. Het hotel. Een oprijlaan van sparren en eucalyptussen. Een tuin, die overgaat in een boomgaard van twee H.A. Een vijvertje onder geboomte, waar het zelfs op den heetsten dag vochtig en koel blijft. Redeneer mij op een brandenden zonnedag de schaduw maar eens weg! Men wordt hier dadelijk lichtmoedig, welgezind, gevaarlijk optimistisch. Ik moet naar Jeruzalem terug. Mijn kamer heeft uitzicht vrij tot aan de verre heuvelen. Over het balcon waaien de boomen. Er nestelen musschen en de duiven flirten er. Wat was hier veertig jaar geleden? Er is een lekkere, koele douche in den tuin van het hotel. En rondom de douche is zelfs een huisje van hout met een dak van riet. Natuurlijk is de hotelhouder niet alleen hotelhouder. Hij heeft ook een boomgaard met sinaasappelen en citroenen. Een ijsfabriekje en een bioscoop in de open lucht. Men komt bij de douche door de bioscoop. Maar de gasten mogen dat. De bioscoop wordt natuurlijk ook gebruikt voor openlucht-tooneel, wanneer het Joodsche tooneel uit Jaffa komt spelen. Men heeft Strindbergs 'Vader' gespeeld. Vanavond is er weder een voorstelling. Daarna gaan zij, naar ik hoor naar Karlsbad, naar het Zionistische congres. Wij zien ze noode gaan, maar we begrijpen, dat ze daar noodig zijn.

V.

Rusten van de reis. En tegen den avond de kolonie eens opnemen. De wegen zijn zwaar van zand. De kolonie lijkt armer dan Rehoboth. Geen zeer fraaie huizen. Enkele goede. Maar vele slecht gebouwd, verzakt, onvoldoende. Vaal onderhouden. Er is geen geld. De kolonie heeft in den oorlog zeer veel geleden. En nu is door de laatste troebelen weder veel schade toegebracht. Petach-Tikvah is nu vol Joodsche arbeiders. Huizen zijn er niet. Ze wonen in tenten, die overal in de kolonie staan. Ook de Joodsche spoorwegarbeiders waren in de kolonie. Men zegt, dat er wel een duizend zijn. Maar na de pluk van druiven en amandelen zullen er wel te veel zijn. Dan komen er eenige moeilijke maanden, vóór men den grond gaat winterploegen, na de eerste regen. De Joodsche arbeiders brengen natuurlijk veel leven in de kolonie. Het geld, dat ze verdienen, geven ze in de kolonie ook weder uit. De Arabieren echter kochten in de kolonie ongeveer niets. Er waren drukke dagen met tweeduizend Arabische werklieden, groot en klein. De winkeliers en de werkbazen verzetten zich dan ook met hand en tand tegen terugkeer van het Arabische werkvolk. Overdag is de kolonie stil. Iedereen aan het werk in de gaarden. Tegen den avond ziet men de Joodsche jongens thuiskomen. Sterk, bruin en welvarend. Ze gaan naar de markt aan de stalletjes inkoop doen voor hun avondmaal: brood, worst, tomaten, kaas. Joodsche

koeienjongetjes drijven Joodsche koeien naar den stal. 'Foor wos jaogst de se soo, tippisch', roept een vertoornde Joodsche vrouw. En daar is precies één woord Hebreeuwsch bij en het gebruik daarvan is bijvoorbeeld in het weeshuis van den heer Goldsmit verboden. Straffe rechters. Maar Petach Tikvah is altijd een vrome, Jiddische kolonie geweest.

Er is een mooie randstraatverlichting. Maar aangezien we het hemelsche licht van de maan hebben, laten we de lantarens uit.

Naar huis. Door de bioscoop naar de douche. Van de douche naar bed. Petach Tikvah.

Nr 264 Arabisch nationalisme⁺

⁺12-9 1921 A., 5. Gedat.
Jeruzalem-Petach-Tikvah 27
aug.

Wij hebben over alles geschreven en over alles gedebatteerd. Over politiek, economisch en cultureel Zionisme. Over grondcrediet en over schoolwezen. Maar over de Arabieren niet. 'Het volk zonder land keert weder tot het land zonder volk'. Maar wij zien, dat dit niet een land zonder volk is. De Arabische quaestie. De organisatie van het Arabische nationalisme en zijne verhouding tot het Joodsche. 'De vraag der vragen,' schrijft dr. Izaak Epstein, de bekende volkspycholoog en taalgeleerde, boven een reeks artikelen over de Arabische quaestie in *Doar Hajom* en in *Haäretz*. Hij betoogt, dat wij de 600.000 Arabieren steeds hebben verwaarloosd als politieke factor. Alleen baron Edmond de Rothschild heeft altijd bij zijn ambtenaren aangedrongen op goede verstandhouding met de Arabieren. Zijn vertegenwoordiger Kalvarisky is daarin geslaagd. Maar de Russische Zionisten, de Moscobi, zijn bij de Arabieren hartgrondig gehaat. Die haat is wederkeerig. Beiden hebben gelijk. Dat wil zeggen: ongelijk. Dr. Epstein geeft nu de middelen aan, om met de Arabieren tot goede verhoudingen te komen. Maar een feit is het, dat de Arabische leiders gevoelen, dat de Zionistische leiders hen haten. En dat zij hen willen vangen met kleine, politieke, middelen.

II.

Het jonge Arabische nationalisme. De dagen zijn gegaan sinds ik voor het eerst schreef over Aref Pasja El Dajani, met Moessa Kazem Pasja El Hoesseini leider van het Arabische, anti-Zionistische verzet. Waarom zou ik in den Bristoltuin te Jeruzalem niet een onderhoud hebben met den zoon zijns broeders Hassan Sidki El Dajani, een van de organisatoren van het jonge Arabische nationalisme? En waarom zou ik daarover niet schrijven in den vollen milden tuin van het hotel te Petach-Tikvah, waar dertig, veertig, jaar geleden een woestenij was? Hassan Sidki Effendi zou in dien mooien tuin niet mogen komen. En ook de onschuldige Adil Effendi niet. Men ontvangt hier geen Arabieren. Daarentegen zijn er weder kerken, waar ons soort van menschen niet komen mag. En in die gemoedelijke verdraagzaamheid leven wij maar verder.

Deze Hassan Sidki El Dajani is nog héél jong: twee en twintig. En hij is toch al journalist geweest. Nu politikus. Aref Pasja is zijn oom. Zijn vader is Hadj Omar el

Dajani. De Dajanis zijn een zeer goede familie. Wel bijna zoo goed als de Hoesennis. Ze zijn eenige eeuwen geleden uit Mekka hierheen gekomen, in den tijd van Sultan Suleiman Canoni. Ze zijn nu bewaarders van het graf van David, bekend onder den naam Neby Daved. Daarom heet de familie ook Davedi. Daar op den Zionsberg is een heele kolonie van de Dajanis, eenige honderden.

Hassan Sidki Effendi is opgeleid aan het Turksche gymnasium te Jeruzalem, een Duitsch-Turksche school, waarvan hij den cursus juist geëindigd had, toen Jeruzalem bezet werd. Daarna was hij officier in het leger van den Emir Feisoel.

De Balfourdeclaratie. Kent hij die? Ja, sinds de bezetting van Jerusalem. Niet eerder. Hadden de Arabieren de declaratie eerder gekend, dan zouden zij de Engelschen niet hebben geholpen. Maar de Emir Feisoel dan? Die heeft de declaratie gekend en is toch aan de zijde van de Entente gebleven. Kan men dan zeggen dat de declaratie inbreuk maakt op verkregen rechten van Koning Hoessein en den Emir Feisoel?

Waarom zijn de jonge Arabieren zoo tegen het Zionisme? Zij willen geen vreemde heerschers. Geen Joden. Geen Engelschen. Zij willen eene Arabisch-nationale regeering. Met hoogstens Engeland als mandaatmogendheid ten bate van de oorspronkelijke bewoners des lands. Is het mandaat over Palestina niet een bijzonder mandaat? Het is Engeland gegeven en door Engeland aanvaard, onder de uitdrukkelijke voorwaarde van vestiging van een Joodsch-Nationaal Tehuis. De jonge Arabieren zullen dat mandaat nooit erkennen, ook al wordt het door alle groote mogendheden erkend. Zij vreezen ook een Joodsche overheersching. De rijke Joden zullen komen. Zij zullen fabrieken vestigen, waarin alleen door Joden zal worden gewerkt. Zij willen al 't land opkopen. Vele Effendi's en Fellachen zijn door den oorlog in schuld geraakt. Ze moeten wel verkoopen. Anderen verkoopen, wanneer men hun eenen goeden prijs biedt en zij bedenken niet, dat zij daarmee een deel van de volkskracht verkoopen. Dikwijls verkoopen zij ook land om eene vrouw te kunnen koopen. Men moet het Arabische volk in Palestina tijd geven, zeg ongeveer vijf en twintig jaren, om na den oorlog tot rust en tot ontwikkeling te komen. Dan zullen zij het gevaar van de Joodsche overheersching zelf begrijpen en sterk genoeg zijn zich daartegen te verzetten.

'Goed', zeg ik in den mooien tuin van Bristol en schrijf ik hier in den mooien tuin van Petach Tikvah, 'maar komt dat nu wel uit? Zien wij wel een intocht van rijke Joden? Klagen de Arabieren niet veeleer, dat er alleen arme Joden komen?' Ja, zegt Hassan Sidki Effendi, er komen inderdaad alleen arme Joden. Maar dat is nog veel erger. Ten eerste zijn zij allen bolsjewiki. Ten tweede ontslaan de kolonisten hun Arabische werklieden om Joodsche in de plaats te nemen. Ten derde laat de Regeering allerlei overbodige publieke werken uitvoeren, op rekening van den Arabischen belastingbetaler, alleen om den Joodschen immigranten werk te bezorgen.

De verhouding tusschen Arabieren en Joden? Vroeger was die altijd goed. De Zionisten hebben het bedorven. De jonge Arabische nationalistten zijn niet tegen de Joden, maar ze zijn tegen de Zionistische overheersching. Verwacht hij nieuwe troebelen? Alles is mogelijk. Te Jaffa en in de koloniën is bloed gevloeid. Er is nu bloed tusschen de beide volken. En dat vergeten de Arabieren niet licht. Het is nu rustig te Jaffa en te Haïfa. De Arabieren van Jaffa en Haïfa hebben de Regeering de landing toegestaan van een aantal immigranten, die onderweg waren. Ik kijk even op bij deze waardige woorden, maar ten onrechte. Misschien zullen er troebelen komen, wanneer de Arabische delegatie met ledige handen uit Londen terugkomt. Maar misschien ook niet. Zal de delegatie besprekingen hebben met dr. Weizmann

en andere Zionistische leiders? Waarschijnlijk niet. De delegatie heeft een bepaalde volmacht. Propaganda te maken voor de eischen der Palestinensische Arabieren. Die zijn: intrekking van de Balfourdeclaratie en vestiging in Palestina van een nationale regering met parlementair stelsel en slechts één officieele taal, Arabisch. Een volmacht tot het aangaan van een compromis met de Zionisten heeft de delegatie niet. Zoo een compromis is trouwens niet mogelijk en het zou iemand binden. Er is te Jeruzalem een comité, onder leiding van Aref Pasja El Dajani, dat geregeld in verbinding staat met de delegatie; zonder dat kan de delegatie niets doen. In Londen heeft men den steun van vele invloedrijke Engelschen. Laten de groote mogendheden, gerust het mandaat bevestigen en het vredesverdrag met Turkije. De Arabische nationalistenvullen er zich niet aan storen. Ze zullen door middel van delegaties en couranten de geheele Mohammedaansche wereld opzetten. Hij, Hassan Sidki Effendi, is correspondent van een Arabisch blad te Soerabaya. Hij schrijft daarin over het gevaar van het Zionisme van een godsdienstig gezichtspunt, omdat de Indische Arabieren natuurlijk voor Palestinensisch nationalisme minder gevoelen. Hij schrijft ook in couranten van Tunis en Algiers.

III.

Hoe denken de jonge Arabieren over de Zionistische Commissie? Goed. Zij achten die, omdat de leden voor hun vaderland werken. Dat doen zij, de jonge Arabieren, ook.

Sir Herbert Samuel? Men acht hem. Maar hij is gebonden door de Balfourdeclaratie. Bovendien wil men in het Arabische Palestina geen Jood en Zionist als Hoogen Commissaris. Veel erger is men tegen kolonel Norman Bentwich, den Legal Secretary, die autoritaire anti-nationale wetten maakt, zooals de nieuwe politie-ordonnantie. Een buitensporige macht voor de Regeering.

Aref el Aref? De jonge Arabieren hebben hun vertrouwen in hem niet verloren. Hij heeft zich niet verkocht voor een betrekking als gouverneur van Jenin. Hij werkt in stilte nog altijd voor het vaderland.

Generaal Bols? Een vriend van de Arabieren. Generaal Storrs? Pro-Engelsch. Noch pro-Arabisch, noch pro-Joodsch.

Transjordanië en de Emir Abdoellah? Zijn politiek is het vaderland stuk voor stuk te nemen. Nu Transjordanië en bij een latere gelegenheid Palestina ten Westen van den Jordaen. Hij is zeer anglophiel.

Moestapha Kemal Pasja? De Arabieren waren in den oorlog tegen Turkije en vóór de geallieerden, omdat zij meenden, dat de geallieerden de Arabieren zouden bevrijden en één Arabisch rijk zouden vestigen, dat alle Arabisch sprekende landen van Azië zou omvatten. De Arabieren zijn door de geallieerden bedrogen. Hun landen gedeeld en Palestina overgegeven aan de Joden. Op het oogenblik is men weer Turkschgezind. De Regeering heeft op aandringen van de jonge Arabieren toegestaan, weder des Vrijdags gebeden te zeggen voor den Sultan van Turkije, als Khalif der geloovigen.

Frankrijk? De jonge Arabieren zijn niet pro-Fransch en niet pro-Engelsch. Zij zijn alleen en uitsluitend pro-Arabisch. Ze willen hulp van Frankrijk aanvaarden tegen Engeland. Hulp van Engeland tegen Frankrijk. En hulp van iedereen tegen beiden. Zij willen eenvoudig vrij zijn. Niemand hinderen en door niemand gehinderd worden.

Sir Herbert's rede van den derden Juni? Op de uitlegging van de Balfourdeclaratie hebben ze geen vertrouwen. Morgen komt er weer een andere interpretatie. De geheele declaratie moet weg.

De nieuwe grondwet van Palestina? Afwachten. Als ze niet een Arabische, nationale, parlementaire regeering brengt is ze waardeloos. Het is twijfelachtig of de Arabieren dan zullen kiezen of zich laten kiezen voor het zoogenaamde parlement. Hun leuze is: niet Fransch, niet Engelsch, niet Joodsch. Maar Arabisch. Sinn Fein.

Ik heb al deze mooie woorden gehoord in den tuin van Bristol te Jeruzalem. Ik schrijf ze voor u over in den tuin van Petach Tikvah, dat één groote, geurige tuin is. De avond valt. Lof zij Allah.

Nr 265 Sabbath te Petach Tikvah⁺

⁺14-9 1921 A., 10. Gedat.
Petach-Tikvah bij Jaffa 29
aug.

Geen vreemde te Petach-Tikvah. Ik vind er dr. J. Engel, vóór den oorlog directeur van de Tachkemonieschool te Jaffa, die na de gedwongen ontruiming van Jaffa naar Europa en naar Holland is gekomen. Hij is nu hier directeur van een goede groep scholen, die vroeger aan de Agoedath Israël toebehoorden, maar wegens geldgebrek zich moesten schikken onder de Mizrachie. De Tachkemonieschool te Jeruzalem gaat van de Mizrachie over op den algemeenen Zionistischen onderwijsraad. Daarentegen zal Mizrachie te Jeruzalem een nieuwe school openen, waarvan dr. Engel directeur wordt. Maar is er al een huis voor die nieuwe school?

Vrijdagmiddag. De heilige Sabbath nadert. Andere dagen wordt er gewerkt tot half vijf. Heden rinkelt om vier uur het zilver van de kolonieklok over de velden, de tuinen met druiven en amandelen en over de paradijzen met sinaasappelen en citroenen. Want waar druiven of amandelen groeien, die geen besproeiing nodig hebben, heet het een 'tuin'. Waar sinaasappelen en citroenen groeien, en besproeiing nodig is heet het een 'paradijs'. En ieder Joodsch kind van Petach-Tikvah, dat Poort der Hoop beteekent zal u uitlachen, wanneer gij u daarin vergist.

Tegen den avondval wordt de bazuin geblazen. Petach-Tikvah is ruim veertig jaar geleden gegrond door een groep zeer orthodoxe Joden uit Jeruzalem. In het reglement staat, dat vóór den Sabbath de bazuin zal worden geblazen en dat het daarna streng verboden is te werken. Maar het reglement is oud en de vrome grondleggers zijn dood.

II.

Er is een groote synagoge gebouwd van blokken steen met breede, grove, kalkvoegen daartusschen, ongepleisterd. Tijdens den overval in Mei zijn de ouden van dagen, de vrouwen en de kinderen ondergebracht in de synagoge en in een school daarnaast, centrum van de kolonie en van de verdediging. De groote synagoge is vol en druk. Wij vereenigen ons voor de gebeden liever in de Talmudschool van dr. Engel.

En na de gebeden eten wij het Sabbathmaal bij Sara. Er zijn hier twee arbeiderskeukens, één algemeene en één ritueele. Bovendien allerlei eethuizen, omdat hier meer dan duizend immigranten zonder familie zijn. 'Bij Sara' is aan het

dorpsplein, waar ook de barbier huist, de boekverkooper en waar de diligence afrijdt, naar het station van Ras el Ain. Sara, de barbier en de boekverkooper beslaan te samen de oppervlakte van een Amsterdamsche kamer. Maar hoe keurig ziet deze Sara er heden uit. Ze heeft zich gewasschen en geglansd. Ze heeft heur haren opgemaakt. Is dit wel Sara? We krijgen natuurlijk voor het Sabbathmaal vele goede zaken. Een voorgerecht: gevulde visch gestoofd in uien en suiker. Soep met knoedels. Kip met geoliede aardappels. Moes van appelen. Voor al deze heerlijkheden, Sara inbegrepen, betalen wij niet meer dan twaalf piasters, een daalder. We hebben dan nog crediet tot Zondag. Voor den wijn zal Sara ons niet meer rekenen dan twee piasters. En de wijn van Petach-Tikvah is dat waard. De wijn van Rischon le Zion valt ietwat zachter en zoeter. Die van Petach-Tikvah staat scherper en fel. Wie hem eens koopen wil, kan dat het best doen bij Akiba Liebrecht te Petach-Tikvah. Sara koopt daar ook.

III.

Van Sara gaan wij naar de Liebrechts. Kolonisten, dien het goed is gegaan. Ik heb den zoon vóór den oorlog: in Holland ontmoet. Wij herinneren nu de kennis. En wij gedenken de gezamenlijke bekenden. Het meest mijn Hebreuwsche leermeester Straschun, zonder wiens goede lessen ik niet te Petach Tikvah van Sara in het Hebreuwsch een tweede portie gestoofde visch met uien en suiker zou kunnen vragen. Wij krijgen weder van den lekkeren Petach-Tikvah-wijn, druiven en amandelen, alles uit het eigen bedrijf. Akiba Liebrecht is een van de oudste kolonisten. Hij heet naar den bekenden Amsterdamer R. Akiba Lehren, omdat hij het eerste joodsche jongetje was na diens dood te Jeruzalem geboren.

Van de Liebrechts naar het hôtél. Het is volle maan en de avond verzilvert alles. De toppen van de eucalyptus-boomen wiegen in den wind. Het ademen is heerlijk na den heeten dag. Een zachte dauw daalt op de zanden wegen. Ieder huis in zijn eigen gaard of in zijn eigen paradijs. Sommigen hebben hun bed naar buiten gebracht en zij logeeren in het hotel van den maneschijn. Alles is vanavond anders. Waar is het hotel? Het maanlicht heeft ook de zwaarmoedige sparren bevangen van de oprij-laan. Zij spoken niet. Zij staan rustig en welkom. Er zijn dingen, die men niet loochenen kan. Dit is er één van: dat hier veertig jaar geleden een woestijn was van zand en van moerassig water. En dat het hier nu heerlijk leven is. Natuurlijk vergeten wij de gebreken van Petach Tikvah niet. Doch dit is er dan toch waar en loochen eens maneschijn en zoele koelte na eenen heeten dag. Het is te begrijpen, dat Petach Tikvah, Rischon en Rehoboth op de reizigers eenen goeden indruk maken en een crediet voor het Joodsche Volk zijn.

IV.

Aan de straatnamen kent men de geschiedenis en het karakter van eene stad. De kolonisten van Petach Tikvah vereeren de groote schrijvers van het Joodsche Volk en zij gedenken met dankbaarheid ook de rijke weldoeners. Geestelijke en materieele kracht te samen. Sabbathmorgen in Petach-Tikvah. Van het hotel naar de synagoge gaat men door de Rothschildstraat en de Baron Hirschstraat. Er zijn mooie

naambordjes van wit op blauw. Men kan ook gaan door de Montefiorestraat tot de Mohileverstraat en de Pinskerstraat. Verderop, in de Herzlstraat woont A. Schapira, die de verdediging van de kolonie bij den overval in Mei heeft geleid.

Toch ziet een Sabbath in Petach Tikvah er wel eigenaardig uit. Arabieren zijn er in de kolonie niet. Zij woonden er nooit, maar zij kwamen er vroeger werken, een duizend man den dag. Nu drijft een joodsche herder de joodsche kudde naar de weideplaats. Er komt een joodsche ruiter aangereden. 'Schalom', zegt hij, want hij kent mij. 'Néharak saïd', zeg ik. 'Moet u Arabisch spreken?' vraagt hij nijdig. 'Moet u vandaag paard rijden?' vraag ik terug. Er zijn tooneelstukken, die minder bevatten, dan deze dialoog: hebraïsme tegenover judaïsme. De sabbatschending neemt te Petach Tikvah hand over hand toe. Des Zaterdagmiddags leggen de joodsche arbeiders in hun kamp groote kookvuren aan voor het sabbathmaal! Een aanschouwingsles voor de kinderen van de kolonisten.

V.

Na de ochtendgebeden vervoegen wij ons weder bij Sara. Ontbijt en middagmaal vallen hier samen. Sara heeft natuurlijk vandaag niet gekookt. Zij heeft gisteren alles gereed gemaakt en in den Sabbath-oven gezet. Ongetwijfeld zult gij allen gaarne willen weten, wat men eet te Petach Tikvah bij Sara, op eenen snikheeten Sabbathmorgen om tien uur. Er zijn twee voorgerechten: harde eieren met uien dooreen gehakt. En kippenlever, gebraden en fijngehakt met rooden peper. Dan is er een flinke witteboonensoep, heerlijk vet en dik. Kip en appelmoes als gisteren. Er is weder de heldere, felle, wijn van Petach Tikvah. En Sara zelve. Het is mogelijk, dat zij zich vandaag gewassen heeft. Maar het is zeker, dat zij heur haren niet heeft opgemaakt. Waarom zou zij ook? Smaken de eieren met uien en de kippenlevertjes er minder om!

Wij nu, deze gastvrije Sara verlaten hebbende, zijn ingekeerd tot een volkomen Sabbathrust.

VI.

Na den middag, wanneer het koeler is geworden en de middaggebeden genoten zijn, gaan wij op stap naar eenen vromen Joodschen boer. Men zegt, dat de toestand van de kolonisten zeer moeilijk is. Ze zijn overladen met schulden. De dure Hebreuwsche arbeid en de lage prijs van amandelen en wijn knoeien hen. Maar het is moeilijk preciese cijfers te krijgen. Niemand zegt gaarne dat hij overladen met schulden is. En eens andermans wijngaarden zijn ook hier duister te lezen. Deze kolonist, Margolies, is eens uitzondering. Hij is hier als gewoon landarbeider begonnen. Nu heeft hij zeven H.A. wijntuin en druivengaard. Geen paradijs. Dat eischt te veel bedrijfskapitaal. Margolies is een echte wijnboer. Maar de meeste kolonisten zijn kooplieden en speculanten. Zij koopen land met geleend geld, waarvan dikwijls hooge interest moet worden betaald. Blijft de gehoopte prijsstijging uit of daalt de prijs, dan loopen de speculanten vast. Om executie in eenen slechten tijd te voorkomen, moeten zij met hunne geldschietters allerlei bezwarende schikkingen

maken. Ik hoor, dat hier tot achttien procent rente wordt betaald. Het is zeer gevaarlijk algemeene regels te geven.

De meeste kolonisten werken ook niet zelf. Een Arabischen arbeider uitsparen loont de moeite niet. Hun kinderen studeeren minstens op het gymnasium te Jaffa. Zoo mogelijk later in Europa voor ingenieur of dokter. Margolies heeft zijn land gekocht, langzamerhand, met eigen middelen. Hij is niemand iets schuldig. En bezit een goed ter waarde van achtduizend Pond. Hij doet al het werk zelf, behalve natuurlijk den druivenpluk, die gedurende korten tijd vele handen vraagt. Hij zwavelt zelf tegen Paschen. Hij snijdt zelf de kwade ranken uit. Een zwaar werk. Hij gaat zelfs nog werken bij anderen. Hij bewaakt zijn eigen velden tegen dieven. De kolonie heeft twaalf wachters. Zes te voet en zes te paard. Vele kolonisten hebben nog zelf een wachter, die een pond of zes per maand verdient. In het geheel wel twintig. De publieke onveiligheid kost geld. Margolies waakt zelf des nachts en werkt bij dag. Slapen weinig.

Wij vonden hem, gezeten onder zijn vijgenboom. Hij leest de psalmen van David. Een kleine zestiger met een gezond, lachend gelaat en knappe, sterke oogen. Hij is tevreden. Die van de Zionistische commissie zijn knoeiers en verkwisters. Hij heeft (früher Gott!) veel aan den baron te danken. Wij zien ook zijn druiventuinen. Blauwe zoete voor den wijn. En fijne groene muscadellen-druiven om te eten. Hij heeft daarvan de beste geleverd aan Sir Herbert. Hij heeft ook mooie Es Saltdruiven. Die van de commissie hebben geen verstand. Zijn tuin ligt aan de grens van de kolonie. En als er nu dieven komen. En er geen wachters in de buurt zijn? 'Und wo bin ig?' vraagt hij in een groote verbazing.

VII.

's Avonds speelt de bioscoop. De prijzen zijn drie, vijf en zeven piaster verdedigings-belasting. Er zijn zeventhonderd bezoekers. Men hoort er alle talen, links en rechts. De meeste zijn chaloetziem. Het is te begrijpen, dat zij gaarne een klein genoeg zoeken. Maar de meeste zullen geen muscadellen eten uit hun eigen tuin.

Nr 266 Met de wachters van Petach Tikvah⁺

⁺20-9 1921 O., 5. Gedat.
Petach Tikvah bij Jaffa 30
aug.

Men klaagt er wel eens over, dat de groote joodsche koloniën na veertig jaren nog niet geldelijk zelfstandig zijn. Dat zij bijvoorbeeld hun eigen scholen niet betalen. Het is waar. Maar anderzijds dragen de joodsche koloniën weder andere lasten. Bijvoorbeeld de publieke onveiligheid. Petach Tikvah heeft ongeveer 3000 vaste bewoners. Daarbij zijn nu, in het seizoen van druiven en amandelen, dat alweer afloopt, ongeveer 1500 seizoenwerkers gekomen. Politie is voor de Joden zelf niet noodig. Gestolen door Joden wordt hier nooit. Sinds geen Arabieren in de kolonie komen werken, hebben diefstallen in de kolonie absoluut opgehouden. De kooplieden laten des avonds hun stapels watermeloenen rustig buiten liggen. Het loont de moeite

van het binnenbrengen niet. En gestolen wordt er toch niet. Dronkenschap komt heelemaal niet voor. Noch vechtpartijen. Noch brand. Wonder genoeg, want de huizen zijn voor een deel van hout en alles gaat nog met petroleum. Wij hebben hier twee politie-agenten, jonge Joodsche jongens, die meer van officieren hebben dan van dienders. De regeering betaalt ze. En de kolonie geeft een politiebureau.

Maar de buitendienst. Uit de tuinen en paradijzen zou geducht gestolen worden, wanneer ze niet extra worden bewaakt. Men steelt druiven, amandelen en sinaasappelen, Maar vooral drijfriemen van de motors, die het sproeiwater drijven. Den laatsten tijd worden ook gestolen deelen van motoren, die voor de dieven geen waarde hebben, maar wier verlies het besproeiingswerk stilzet. Er worden ook paradijzen en tuinen beschadigd uit moedwil. Men moet dus waken. De wacht is natuurlijk in de eerste plaats van belang voor de eigenaren van vergelegen tuinen en paradijzen. Maar de geheele kolonie heeft er toch ook belang bij, omdat de wachters de geheele streek verkennen en bericht kunnen brengen over aanvallen der dorpen rondom.

Soldaten waren er in de kolonie sinds de troebelen vijftig. Maar ze zijn teruggekeerd naar hun kamp van Serafend. De kolonie heeft zes wachters te voet, die waken tusschen de tuinen en paradijzen dichtbij. En zes nachtwachten te paard, die waken tot de grenzen van het joodsche bezit. De juridische positie van de wachters is die van 'speciale politie in een onrustig gebied' krachtens de nieuwe politie-ordonnantie van Maart. Ze staan disciplinair onder den chef van de Regeeringspolitie. Maar ze worden door de kolonie betaald. Een nachtwachter te voet krijgt van zes tot acht pond per maand. Een wachter te paard vijftien. Maar die moet zijn eigen paard stellen en verzorgen. Er is een inspecteur te paard. Bovendien hebben vele eigenaars van tuinen en paradijzen nog hun eigen wachters, ongeveer twintig. Zoodat de bewaking de kolonie en particulieren komt te staan op driehonderd pond per maand. En zóó is het min of meer in alle joodsche koloniën. Men denkt er telkens over de wacht te eindigen. Maar men durft niet. Het is onrustig in Britsch-Indië. Moestapha Kemal Pasja, houdt weder stand. Het schijnt weder te gisten in Jeruzalem. Onrust in Hauran. Onrust in Galilea. De Arabieren hier rondom kennen natuurlijk al deze factoren niet. Maar ze zullen wel worden gewaarschuwd als het tijd is. Er zijn nu juist vredesonderhandelingen geopend tusschen Petach Tikvah en de dorpen rondom. Ze worden gevoerd te Jerusalem. Maar het is niet onmogelijk, dat dit slechts schijn is, om na het afbreken van de vredesonderhandelingen nieuwe aanvallen te beginnen. De eerste eisch van de Joden is schadevergoeding. Wij wonen hier min of meer in een sterke, belegerde stad. De vijand kan de stad niet nemen. Maar wij kunnen er ook niet uit. En ik zou vanavond in den nachtwind niet kunnen rijden naar Jaffa en niet naar Medjel.

II.

Zondagavond, als de maan nog bijna vol is, zal ik uitrijden met den inspecteur van de buitenwacht. 's Middags komt hij kennis maken in het hotel. Hij is een taaie knaap van vijf en twintig jaren, die Beer Magnus heet. Zijn vader is een van de grondleggers van dit Petach-Tikvah geweest. Hij is hier geboren. Type van een 'Zoon van Benjamin', zooals de organisatie heet van de jonge, joodsche, boerenzonen, naar baron Edmond de Rothschild, wiens joodsche naam Benjamin is. De Zonen van Benjamin lezen *Doar Hajom* en niet *Haäretz*. Zij verachten de Zionistische Commissie, en vereeren den Baron. Zij moeten niets hebben van Oessisjkin, maar

hun afgevaardigde naar het congres is Ittamar ben Avi, de zoon van Ben Jehoadah. Hun grief is, dat de Zionistische Organisatie schatten besteedt voor onbekwame chaloetziem, die het land niet kennen, het werk niet en die het klimaat niet staan. Voor hen, de jonge geborenen des lands wordt niets gedaan. Zij vragen geen giften. Zij vragen landcrediet op langen termijn, dat hen in staat zal stellen een eigen bedrijf te beginnen. Bijvoorbeeld deze brave Beer. Een van zeven zonen. De vader is gestorven. Maar er is geen voldoende deel voor elk der zeven zonen om zich zelfstandig te vestigen.

III.

's Avonds elf uur komt de brave Beer terug. Hij rijdt het mooie, zwarte paard, van goede familie en bekend tot in vele, verre dorpen. Voor mij is er een grijs Arabisch paard. Hij heeft een geweer over den rug, en een fijne revolver in een bruin taschje op zij. Wil ik ook een revolver? Waarom niet? Hij geeft de instructies: 'als er iets gebeurt, dadelijk van het paard af... niet schieten, voor ik het zeg... raak schieten, altijd raak.' Het is alles heel eenvoudig.

Wij rijden de Rothschildstraat uit, die natuurlijk niet anders is dan een zachte zandenlaan, want alle straten van Petach-Tikvah zijn niet anders dan zachte, zanden, lanen. In de lanen tusschen de huizen dwars op den wind is het geurig, bevangen, zoel. Maar de lanen, open voor den nachtwind, zijn van verrukkelijke koelte. En alles de zonnige maan. Teedere hemel en de sterren. Hoe dwaas: de revolvers. Er zijn de geluiden van den nacht. Vliegende vogels, of wat wel vliegt en fladdert, maar geen vogel is. Krekels. Het is alles van een bedwelmenden vrede. Wij rijden langzaam en zacht stappend, den weg op naar de rivier de Aujah, die ook Jarkon heet. Van hier is de groote aanval der Arabieren gekomen. Hier zijn ook de dooden gevallen. De oudste zoon van den vader van het hôtel. Hier vinden wij de twee eerste wachters. Altijd ruiters, twee te samen. Er gebeurt niets. Zij waken bij de wegen naar de kolonie. De jakhalzen, in groote troepen, gieren over de vlakte, die aan de grens van de kolonie ligt.

IV.

Wij hebben ook het tweede stel van twee ruiters ontmoet. Alles rustig. Met ons vieren rijden wij voort naar de Aujah dicht bij het dorp van Aboe Kisk, waarvan de sjeikh tien jaar heeft gekregen wegens den aanval op Petach-Tikvah. Maar hij zal wel vrij komen, wanneer Petach-Tikvah met de dorpen vrede sluit. Op mijn horloge is het half twee. Maar horloges en getallen zijn dwaasheden. Er is geen tijd.

En in dezen wonderlijken manenacht, waar het water van de Aujah ruischt in zijn ravijn, vangen wij twee dieven. Het is héél eenvoudig. Er komt een karavaan van vrachtrijders op ezeltjes, langs den weg van Sichem naar Jaffa. Zij rijden des nachts voor de hitte des daags. In het bewegen van de karavaan, alsof zij erbij behooren, verbergen zich twee rekels, een zwarte en een bruine. Zij dragen ieder een zwaren zak op den rug. Magnus heeft dadelijk gezien, dat deze twee niet bij de ezeltjes-karavaan behooren. Zij doen alsof. Dus zijn zij dieven. Zij worden aangehouden. De karavaan, onverschillig, rijdt verder. Wat is er in deze zakken? De

rekels gaan schreeuwen. Zij willen ze niet openen. Eh, zegt Magnus in een groote boosheid. De geweren klikken koel in den zachten nacht. Open of niet? Open. Twee zakken vol malsche maiskolven, pas geplukt. 'Gestolen bij de Joden', zegt Magnus zeker. 'Bij de zaligheid mijns vaders', zweert de zwarte 'gekocht bij eenen Arabier.' Het wordt een waardig en ernstig gesprek. Het woord is aan Magnus: 'Leugenaar... vervloekt zij uw vader, en de vader van uw vader... dit is joodsche mais... ben ik een knaap, dat ik niet weten zou, wat joodsche mais is... zoon van een hond, waar hebt gij het dan gekocht?'

De bruine zwijgt. De zwarte zweert, dat zij het gekocht hebben bij eenen Arabier, een uur verderop op den weg naar Kfar Saba, de kleine joodsche kolonie, die in Mei geheel is verwoest en nog altijd verlaten. Magnus beraadt. Een van de wachters zal met de dieven oprijden naar de kolonie terug. Wachten aan den grooten weg is te gevaarlijk. Wij zullen snel rijden naar den Arabier genoemd. Zijn zij geen dieven, dan kunnen wij ze altijd nog loslaten. En wij rijden. Eigenlijk een gevaarlijk bedrijf, zoo ver van de kolonie. Maar Magnus wil. Het is half drie, wanneer wij den Arabier opkloppen. Hij is wel verschrikt, maar gelukkig, dat er geen kwaad is voor hem. Wij krijgen koffie en zoete meloen. Heeft hij versche maïs verkocht aan twee kerels, zóó en zóó? Bij het geloof van zijn vader, hij heeft geen versche maïs verkocht. Hij verbouwt geen maïs. Hij wil dit in Jaffa komen getuigen. Men mag hem zijn baard en zijn snor afscheren, als hij liegt.

Wij draven terug in een groote voldaanheid. Ver op den weg naar de kolonie, tusschen de vochtige, geurige, tuinen, halen wij den derden wachter met de beide dieven in. Zij loopen langzaam gebogen onder den last van hun diefstal. En wij rooken een sigaretje. En als Magnus hun dan vertelt hoe groote leugenaars zij zijn, dat zij zonen zijn van honden en dat zij nu ook nog veel meer straf zullen krijgen, dan bekent de zwarte. Ja, zij zijn uitgegaan om te stelen. Maar Allah is dezen nacht niet met hen geweest.

Wij leveren hen af in het politiebureau aan de Montefiore-straat. Het begint te ochtendschemeren. Abdoellah en Machmoed zullen vanmiddag op transport naar Jaffa. Voorloopig worden zij aan elkander geboeid, ieder met één arm vrij. Van de schaamte der dieven, wanneer zij betrapt worden, waarvan de Profeet spreekt, bemerken wij niets. Waarschijnlijk heeft de Profeet andere dieven gekend. Zij leggen zich op de zakken met de zachte, geurige maïs. En zij zijn ingeslapen vóór wij zijn uitgerust.

Het is morgen, wanneer wij de koele, dauwen sparrenlaan van het hôtél, binnenrijden. Badja is al op en heeft koffie gezet.

V.

Is het rustig in het land? Of zullen de wachters weder grooten dienst moeten doen? De meeningen loopen uiteen en het is bijna niet mogelijk tot een vast oordeel te komen. Maar vandaag ontmoette ik een Engelsch officier, die mij vast verzekerde, dat het weder duchtig broeit. Wanneer het precies uit zal barsten, kon hij natuurlijk niet zeggen. Een paar maanden minstens moet het nog broeien. Maar binnen zes maanden achte hij troebelen vrij zeker.

Nr 267 Hoe wij huishouden⁺

⁺22-9 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 1 sept.

In het begin van het jaar 1921 werd door een aantal Palestijnsers opgericht 'The Palestina Economic Society', adres Post Box No. 92 te Tel Aviv bij Jaffa. Doel: 'studie van de economische voorwaarden en van de hulpbronnen des lands, en verspreiding van de kennis daaromtrent in het land zelf en daarbuiten'. Onder de leden zijn S. Hoofiën, hoofddirecteur van de Anglo Palestine Bank en mr. S.A. van Vriesland, penningmeester van de Zionistische Commissie. Secretaris is dr. Kurt Nawratski, de schrijver van het Handboek over de Joodsche Kolonisatie in Palestina. De vereeniging geeft een bulletin uit, waarvan de eerste aflevering onlangs verschenen is. Zij bevat een belangrijk artikel over Credietproblemen in Palestina van Hoofiën. En een over den economischen toestand van Palestina door mr. R.A. Harari. Voorts statistieken over coöperatieve credietvereeningen in Palestina en over de immigratie.

Mr. Harari was tot voor korten tijd chef van het departement van handel en nijverheid. Hij heeft in zijn artikel alleen officieele statistieken en schattingen gebruikt. Volmaakt is de inrichting van de Palestijnsische statistiek nog lang niet. Maar deze officieele cijfers zijn althans nog de beste.

II.

Hoe houden wij nu huis? Palestina heeft ongeveer 700 duizend inwoners, waarvan ongeveer een derde deel woont in 22 betrekkelijk kleine steden en in groote dorpen. Het land is weinig bevolkt en weinig ontwikkeld. Het heeft behoefte aan vreemd kapitaal. De bevolking van het platteland heeft weinig behoefte. Groote armoede is er niet.

Onze financiën. Het vredesverdrag van Sèvres heeft bepaald, dat Palestina jaarlijks 200.000 Pond moet betalen in rente en aflossing van de Turksche schuld. Den eersten Juli 1920 is Palestina van de militaire administratie gekomen onder de burgerlijke. Het belastingjaar loopt van 1 April tot 31 Maart. Maar 1920-1921 is natuurlijk een onregelmatig jaar geweest. Voor 1921-1922 worden de inkomsten begroot op 2.214.000 Pond en de uitgaven op 2.286.000 Pond. Deficit 72.000 Pond. De voornaamste uitgaven zijn: spoorwegen 745.000 Pond of 33 % van alle uitgaven; post, telegraaf en telefoon 119.000 Pond of 5 %; politie en gevangenen 216.000 Pond of 10 %; openbare gezondheid 142.000 Pond of 6 %, onderwijs 103.000 Pond of 5 %. Spoorwegen, post, telegraaf en telefoon brengen 912.000 Pond in of 41 % van alle inkomsten. Belastingen brengen op 1.075.000 Pond of 48 % van alle inkomsten.

Een Beurs is er in Palestina niet. Het gangbare geld is Egyptisch. De wettelijke interest is 9 %, maar, zelfs met goede zekerheid kan 12 tot 15 % worden gemaakt. Een landbouwbank bestaat nog niet. De Regeering had tot einde Maart 350.000 Pond voorgesloten aan landbouwers op korten termijn, tegen 6½ %.

III.

Handel. Er is vooral handel met Groot-Britannië, Egypte, Transjordanië en Syrië. De invoer, weder uitvoer inbegrepen, van de voornaamste artikelen in duizenden van Ponden bedroeg in het administratiejaar 1920-1921: katoenen stoffen 679; suiker 403; rijst 241; petroleum 173; meel 255; tabak en sigaren 155; steenkool 289; timmerhout 134. Voornaamste uitvoerartikelen in duizenden ponden: sinaasappelen 200; zeep 132; wijn 50; meloenen 63.

De geheele import was in duizenden van ponden 5216. De uitvoer 771. Nadeelig verschil 4.445.000 pond. Het evenwicht wordt hersteld door de uitgaven van de Zionistische Commissie, van het bezettingsleger en van de toeristen.

In zeven steden is een kamer van koophandel, in drie kleinere eene vereeniging van kooplieden. Samen duizend deelen.

IV.

Industrie: de banken zijn zeer voorzichtig geweest met het geven van credieten en dat is ten slotte goed geweest voor het land.

Groot-industrie is er zoo goed als niet. Alles wordt ingevoerd, behalve wat gemaakt wordt in zeer primitieve werkplaatsen op allereenvoudigste wijs. Landbouw-industrie is wat beter ontwikkeld: wijn, zeep en meelmalerij. Maar achterlijk in werkmethode. Er waren plannen voor een groote fabriek van plantaardige olie te Caesarea, voor een groote meelmalerij te Haïfa, en een Hollandsche groep denkt over alcoholstokerij uit gerst en maïs.

Het tabaksmonopolie is afgeschaft. Het zoutmonopolie bestaat nog ten bate van de administratie der Turksche schuld.

V.

Arbeid. Verreweg de meeste arbeid is landbouw-arbeid en arbeidsconflicten in den Europeeschen zin des woords, zijn nog onbekend. Met groeiende immigratie en gecentraliseerde industrie, zullen die ook komen.

De houding van de Regeering in arbeidsconflicten is vastgesteld gedurende de staking in het wijnwerk te Rischon le Zion in November 1920. De Regeering blijft neutraal en beproeft de partijen te brengen tot arbitrage. Orde wordt gehandhaafd. Eveneens het recht van toegang tot de werkplaatsen voor den werkgever met zijn verlof. De stakers hebben het recht hun zaak uiteen te zetten voor de werkwilligen, maar dit moet geschieden vreedzaam zonder eenig geweld.

Onder de Joodsche werklieden vindt de coöperatieve idee vele aanhangers. Onder de Turksche wetgeving bestond geen wet op de coöperaties. Er is een nieuwe wet van 1920. Onder de Mohammedanen en de Christenen vindt men zoo goed als geen coöperatie.

De arbeidsloonen loopen zeer uiteen van streek tot streek. Op het platteland wordt landarbeid nog dikwijls in natura betaald. Een goede kantoorbediende verdient van twaalf tot vijf en twintig pond per maand. Skilled labour is schaarsch en duur. Een gewone machinist-bankwerker bij de spoorwegen verdient van twintig tot vijftig piaster per dag. Een goede kan verdienen tot negentig. Een piaster is twaalf cents. Ongeschoolde arbeid kan men krijgen voor acht tot twaalf piaster per dag. Er is geen

wettelijke regeling van maximum arbeidsduur en andere arbeidsvoorwaarden. Maar de Public Health Ordinance van 16 Juni 1920 heeft bepalingen omtrent gevaarlijke en ongezonde bedrijven. En er is een regeling in voorbereiding ter beperking van kinderarbeid.

VI.

Transport. De spoorwegen in Palestina worden geëxploiteerd door de Regeering. Van Kantara aan het Suez-kanaal tot Rafa is onder militaire administratie. Er is ongeveer 1000 K.M. Normaalspoor hebben de lijnen Kantara - Haïfa, Rafa - Berseba, Jaffa - Jeruzalem. Smalspoor: Haïfa - Akko en Haïfa - El-Hamme. De brug over het Suëz-kanaal is sinds 1 Januari weggenomen. De spoorwagens worden nu op een pont overgebracht.

In verband met de algemeene, groote electricatie-plannen van Ruttenberg met betrekking tot den Jordaan en den Yarmuck houdt men rekening met de electricatie van de Palestinensische spoorwegen. Tramwegen bezit Palestina niet. Er rijden ongeveer duizend auto's, meest Fords. Maar de benzine is duur en gelegenheid tot repareren is er weinig.

VII.

De twee voornaamste havens zijn Jaffa en Haïfa. Zij zijn niet veel meer dan open reeden met weinig bescherming tegen weder en wind. Nog minder zijn Gaza, Caesarea, Tanturah en Akko. Millioenen voor grooten havenaanleg zullen de eerste jaren niet loonend zijn. Maar ze zijn noodig. In het jaar 1920-1921 bedroeg de scheepsbeweging 800.000 ton stoomend en 28.000 zeilend. Drie en twintig compagnieën doen Haïfa en Jaffa aan, waarvan vier geregeld. Er zijn geen bevaarbare rivieren of kanalen. Drie en twintig compagnieën doen Haïfa en Jaffa aan, waarvan vier geregeld. Kleine scheepvaart op de Doode Zee en het Meer van Tiberias. Visschersschepen meten maximaal zestig ton.

VIII.

Natuurlijke hulpbronnen. Er zijn melkkoeien 24.000; ploegossen 57; kalveren 23; paarden 6; muil dieren 4; ezels 32; schapen 262; geiten 272; kameelen 9. Het land bracht op in het jaar 1920-1921 aan tarwe 75.000 ton; gerst 51; linzen 3; maïs 30; sesam 2; olijfolie 6; druiven 5; meloenen 16; sinaasappelen 17; citroenen 2. Dit is de schatting voor de tiendbelasting. Het tiendvrije land komt daar dan nog bij. Ongeveer 15 %.

Er is 2 millioen H.A. geschikt voor bebouwing. Onder wintercultuur was 300.000 H.A., onder zomercultuur 200.000. De opbrengst is maar matig. Tarwe 593 K.G. per H.A.; gerst 363; linzen 360.

De Turksche belasting van 20 %, op de visch is afgeschaft. Het land geeft vischolie en zout. Een conserven-industrie is dus zeer goed mogelijk.

Ertsbouw is feitelijk nog niet begonnen. Bouwsteen is er in overvloed. Er is een steenhouwerij bij Atlith, niet ver van Haïfa en men hoopt te beginnen bij Bethlehem. Er is zout, potasch, asphalt en fosfaat in het Bethlehem-district en rond de Doode Zee. Men meent, dat er petroleum is bij Hebron, de Doode Zee en Haïfa. De Standard Oil Cy. en de D'Arcygroep beweren concessies te hebben van de Turksche Regeering.

Er bestaat een groot plan voor electricatie en irrigatie van geheel Palestina met behulp van de wateren van den Jordaan en de Yarmuck. De ontwerper is P. Rutenberg. Fransche en Engelsche deskundigen hebben het plan zeer aanbevolen. Een kleiner plan betreffende de rivier de Auja, ten Noorden van Jaffa, is in voorbereiding. Het zal ongeveer 200.000 pond kosten.

IX.

Diversen. Onze gezondheid. De bevolking is toegenomen van 677.000 in 1919-1920 tot 690.000 in 1920-1921. Het geboortecijfer per duizend was in 1920-1921: 25. Het sterftecijfer 13.

De woningvraag is nijpend. De regeering heeft maximum huurprijzen moeten vaststellen.

Handels- en fabrieksonderwijs beteekenen nog niet veel. Er is een Joodsche Handelsschool in Jaffa. Het departement van onderwijs subsidieert een kleine school voor weefwerk en tegelmakerij te Jeruzalem.

De economische toestand is wel verbeterd. Sneller ontwikkeling is mogelijk na de ratificatie van het Vredes-verdrag met Turkije en de definitieve regeling van het mandaat.

Nr 268 Met een Joodschen jongen.⁺

⁺24-9 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 7 sept.

Niets is hier buitengewoner dan een doodgewoon mensch. En een buitengewoon mensch is hier iets zóó gewoons, dat niemand er meer iets aan vindt. De vader van den Joodschen jongen, Hermann, was in Berlijn een bekend scheikundige. Hij is naar Palestina gekomen, niet eenvoudig om scheikundige te zijn. Maar om een joodsch-socialistische gemeenschap op te bouwen op den grondslag van het profetisch jodendom. Maar ziende, dat daarvoor thans de elementen nog niet aanwezig zijn, is hij voorloopig apothekers-bediende te Tel-Aviv. Zijne vrouw is violiste. Veel techniek, geen gevoel. Zij zijn drie maanden getrouwd geweest. Toen gescheiden. Er is één jongen geboren. Zij is weer getrouwd. Heeft een tweeden jongen. Is weer gescheiden. Nu wil zij weder met den eersten man trouwen. Hij heeft den eersten jongen medegenomen, die nu veertien jaar is. Hij speelt goed viool. Zuiver, foutloos, maar zonder gevoel. De vader zegt: 'Ik houd niet van den jongen. Hij lijkt op zijn moeder.' De vader is een voorbeeld van offervaardigheid. De jongen is een onbewogen egoïst. Hij gaat de volgende maand weder naar Duitschland terug. En hij is nog niet in Jeruzalem geweest. Ik ga voor eenige dagen terug. En ik beloof, dat ik den jongen medenemen zal. Misschien doet het goed.

II.

Wij zijn een wonderlijk volk! Wij lezen, dat de leider der Roemeensche Zionisten op het congres te Karlsbad heeft gezegd, dat alle immigranten hier dadelijk Arabisch moesten leeren, teneinde daardoor tot een goede verstandhouding met de Arabieren te komen. Niets is toch voor een congres te dwaas. Onze chaloetziem kennen meestal niet eens goed Hebreeuwsch en velen spreken star Jiddisch. Men kan geen enkele taal leeren spreken of verstaan uit boekenstudie. Maar Arabisch allermint. Geschreven Arabisch en gesproken Arabisch verschillen zoo veel, dat het twee verschillende talen zijn. Van wie moeten de chaloetsiem Arabisch leeren spreken? Van de Arabieren. Zij, die met Arabieren samenwerken aan de spoorwegen, telefoon en telegraaf pikken wel wat Arabisch op. Maar er begint zóó een ingekankerde haat te komen tusschen Joden en Arabieren, dat het leeren en spreken van Arabisch door alle Joden niets helpen zou. Bovendien willen de Joden niet. Laat die heer van het congres maar eens Arabisch spreken met eenen Jood. Dan zal hij wat hooren over de laagheid van het Arabisch en de schoonheid van het Hebreeuwsch. Vooral door menschen, die zelf Jiddisch spreken.

Ras el Aïn is het spoorwegstation van Petach Tikvah. Ik vraag er, in het Arabisch, twee kaartjes voor Jeruzalem. 'U moet Hebreeuwsch spreken,' zegt de joodsche regeerings-ambtenaar, die de kaartjes verkoopt, in het Jiddisch. Nietwaar, dat is niet precies de taak van een regeeringsambtenaar. Natuurlijk gaat het nu hard tegen hard. 'U kunt alle talen spreken, die u wilt', zegt deze ambtenaar: 'ik versta alles... Arabisch versta ik ook... maar ik geef u geen biljetten.' Tenslotte is de Arabische stations-chef gekomen en heeft dezen nationalistischen ambtenaar een geducht standje gegeven. Dit is geen uitzondering. Aan beide kanten voelt men den haat. Een groot verschil bij twee jaar geleden. Of zelfs voor één jaar.

III.

Wij treffen het in den spoorwagen. Wij reizen met eenen sjeikh, dien ik ken, uit Jaffa, en twee van zijne vrienden. Wij zitten dadelijk in de politiek. Ik zal u, lezer, niet vermoeien met de détails van de Turksche landwetgeving. Er is juist een rapport verschenen, van de Landcommissie, benoemd om een onderzoek in te stellen naar de verschillende soorten kroondomeinen, bebouwd land, verlaten land enz. Een netelig onderwerp. *Palestine Weekly* van 26 Augustus geeft een goed overzicht van het rapport. De Arabieren beweren, dat de regeering doende is het kroonland in handen van de Joden te spelen, hetzij als eigendom, hetzij met een langdurig pachtrecht. Ook vreezen de nationale Arabieren, dat groote Arabische grondeigenaars, door hebzucht verleid, hun land zullen verkoopen aan de Joden. Zij willen maatregelen daartegen.

Er is al een oude quaestie over duingronden bij Rischon le Zion, ter grootte van tweeduizend H.A. De joodsche kolonie heeft beweerd daarop reeds rechten te hebben uit den tijd van Djemal Pasja. Generaal Bols, de vorige chief-administrator, heeft die rechten niet willen erkennen. Maar Sir Herbert Samuël heeft het land aan Rischon afgestaan, onder voorwaarde, dat het binnen vijf jaar met boomen moet worden beplant. Wie meent op een gedeelte van het land rechten te hebben, kan die doen gelden. Dit alles is volkomen in overeenstemming met de geldende wetgeving. Maar

de Arabieren hebben geprotesteerd bij den Volkenbond, bij de Engelsche Regeering, bij Sir Herbert, bij den gouverneur van Jaffa, overal.

Mijn Arabische medereizigers toonen mij aan, dat zij gelijk hebben. De Joden betoogen natuurlijk, dat zij gelijk hebben. Samen is dat dan Palestina.

IV.

Abdoel Salaäm en Adil zijn verheugd, dat ik weder thuis kom. Breng ik eenen gast mede? 'Hij is mijn zoon', zegt Abdoel Salaäm dadelijk vastbesloten. 'Mijn broeder' zegt Adil, die zoo veel jonger is.

De Joodsche jongen treft het. Er zijn gasten gekomen uit Transjordanië, verwanten van den Emir Abdoellah. Zij dragen fraaie kleederen: roode puntschoenen, zijden mantels en een glinsterend zilverzwaard. Zij hebben haarvlechtjes langs de slapen. De dienaars legeren in den tuin, onder de schaduw van de boomen, die de vader van Adil en Abdoel Salaäm heeft geplant. Met de paarden en de kameelen. Zaterdag gaan zij allen naar Transjordanië terug. De hooge gasten in een auto. Ook Adil zal naar Transjordanië gaan, want de Emir heeft hem te gast gevraagd. Hij zal rijden in de auto. Maar de dienaren zullen rijden op de kameelen en te paard. Zij zijn allen vol vriendelijkheid voor den kleinen gast. 'Mijn zoon', zegt Abdoel Salaäm nog eens. Hij mag rijden op de mooie Arabische paarden. Zij zullen hem ook leeren rijden op een kameel. Hij geniet alles met het gemak van eenen aardigen egoïst. Onderwijl krijg ik bezoek van den klerk der Amsterdamsche Pekiediem en Amarcaliem. Er is geen geld. Wij kunnen onze onderwijzers niet betalen. Het wordt een smartelijke toestand. En als er geene verandering komt, is het beter, dat de Pekiediem hun werk opgeven. Het is geen eer voor Amsterdam. Een van onze onderwijzers heeft een zontje verloren en hij had geen geld voor de begrafenis. Ik heb geen geld en ik weet geen raad.

V.

Wien ontmoeten wij des Vrijdagsmorgens vroeg bij de Jaffapoort? Abdoellah Effendi, den gouverneur van Bethlehem. Zijn wij in de stad en zijn wij nog niet te Bethlehem geweest? Wij rijden nu dadelijk mede in zijn mooi wagentje. Het is een prachtige morgen. Ik zeg den jongen, hoe verheugd alle menschen zijn, dat zij iets voor hem kunnen doen. Het is altijd prettig iets voor een ander te doen. Hij bemerkt mij. En hij haat mij.

Wij rijden langs het Graf van Rachel. Abdoellah Effendi is boos. Heeft hij nog niet genoeg te stellen met al zijn monniken, zonder onderscheid van ras en geloof, te Bethlehem? Nu begint men ook te twisten over Rachels graf. Rondom is een Mohammedaansch kerkhof. De open voorkamer wordt ook door Mohammedanen gebruikt. De eigenlijke grafkamer met den grooten grafsteen is gesloten. De sleutel berust bij het rabbinaat van Jeruzalem. Gedurende deze geheele maand Elloel tot den Grooten Verzoendag is het graf dag en nacht voor bedevaartgangers toegankelijk. Er moesten aan het dak van de binnenkamer herstellingen worden gedaan. Na een uitvoerige briefwisseling tusschen het rabbinaat enerzijds en anderzijds de Regeering, het Departement van Antiquiteiten en het Gemeentebestuur van Bethlehem, heeft de

burgemeester van Bethlehem in een onbeleefden brief aan den opperrabbijn R. Jacob Meir, de toestemming geweigerd. Daarover is nu allerlei wrijving. Joodsche bedevaartgangers zijn door Arabieren lastig gevallen. Het is vroeger nooit gebeurd. Een bewijs, hoe de haat doorvreet. Ook de vereenigden in den gebede bij den Klaagmuur zijn onlangs weer met steenen gesmeten.

VI.

Wij waren des Donderdags reeds bij den Klaagmuur geweest. Tegen den avond. Groot, donker, wind. Eenzaam, zonder de maan. Zaterdagochtend gaan wij weder. Het is Sabbath en Nieuwemaansfeest. Er zijn vele menschen. Vooraan de vrouwen met de bonte, bloeiende doeken van zomerzijde. Verder de mannen. Ieder met zijn dracht. Een Poolsche kaftan. Een Oostersche kaftan. Een fez, of een bonte streimel. Vrome vrouwen laten ons bloemen ruiken of geurige vruchten, opdat wij in de gelegenheid zullen zijn een zegenbede te zeggen.

Wij gaan wandelen door het mooiste en oudste gedeelte van de stad. Tusschen de Hebronstraat en de Via Dolorosa, rondom de geheele Tempelplaats. Telkens hebben wij een gezicht op de groote koepelmoskee. Bij den Klaagmuur, bij de Weversstraat, waar vroeger de stallen van Salomo waren en waar nu de kleine Djoema zit en weeft. Lange dagen voor weinig loon. Bij de oude Turksche gevangenis, waar de moordenaars zaten en die men daarom nog noemt: Gevangenis van het Bloed. Maar het allermooist is een zijweg van de Via Dolorosa, tegenover het klooster der Witte Paters. Daar staat de koepel op het groote Huis geweldig en schoon van gebouw. Mijn hart siddert. De jongen, heel rustig, staat en hij zegt niets. Hij neemt alles en hij geeft niets. Geen woord van bewondering of van waardeering.

VII.

Zondagochtends zijn wij naar het specerijenstraatje gegaan, waar men ook hoofddoeken koopt, paardentuig en geweven zadeltassen. Zal hem dat misschien verteederen? Al de zachte kleuren en de fijne dwelmgeuren? Abdoel Salaâm is medegegaan, heel waardig en heel lui. Het specerijenstraatje is geurig, kleurig en koel. De jongen mag nu koopen, wat hij mooi vindt: een halsband voor een paard met blauwe kralen tegen het booze oog, een bonte wollen zadeltasch, waarvan men een kussen maken kan, een zijden hoofddoek van Damascus met een koord van zwart en zilver om den doek vast te leggen. Dank de welwillende medewerking van Abdoel Salaâm worden wij niet afgezet in het geurige, koele specerijenstraatje. Natuurlijk zijn mooie dingen ook hier duur. En de jongen weet alleen mooie dingen te koopen.

‘Hij heeft veel verstand,’ zeg ik glimlachend.

‘Maar geen hart’, zegt Abdoel Salaâm. ‘Min Allah.’

VIII.

Des Maandagmorgens is de jongen weer naar huis gegaan. Adil is natuurlijk nog niet terug. Gast van den Emir. Abdoel Salaâm en ik rijden tegen den avond uit. Hij

is ternedergedrukt. Er is een van de paarden gestorven. En zijne vrouw, die ziek was, is beter. Wij rijden langs het weeshuis van den heer Goldsmit. Geen egoïst, deze. Wij rijden langs het ziekenhuis 'de Poorten der Gerechtigheid'. Heel vol. En heel geen geld. En heel geen egoïsten.

Nr 269 Zij vergaderen⁺

⁺27-9 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 8 sept.

Zij vergaderen te Karlsbad. Inderdaad, waarom zouden zij niet vergaderen te Karlsbad? Wij hier wachten af.

Haäretz van 7 September bericht, dat Jabotinsky den 22sten Augustus te Londen een mededeeling heeft gedaan aan de pers. Hij zeide, dat tot zijn spijt de toestand in Palestina niet verbeterd was. De Regeering erkende de rechtmatigheid van de Zionistische eischen, maar achtte den tijd niet geschikt voor de vervulling. De nieuwe grondwet voor Palestina is voor de Zionisten niet aannemelijk, wanneer de Joden niet evenveel plaatsen in het parlement krijgen als de Arabieren.

Het Mandaat. Zal het nog gedurende het congres worden goedgekeurd? Het is nu door de Engelsche Regeering officieel gepubliceerd, overeenkomstig den tekst, dien wij reeds kenden. Transjordanië wordt een gedeelte van Palestina. Maar de Regeering is bevoegd af te wijken van het mandaat, voor zooverre haar dit voor Transjordanië wenschelijk voorkomt. Iedereen kan dus tevreden zijn. Dat wil zegen: niemand.

En de nieuwe grondwet? Zal zij tegelijk met het mandaat worden gepubliceerd? Mr. Norman Bentwich is nog steeds met het ontwerp te Londen. Wat zal het nieuwe parlement of quasi-parlement zijn? H. Sidebotham, de Londensche correspondent van *Palestina Weekly*, meent dat het een college zal worden van ongeveer dertig leden. De meerderheid zal door de Regeering worden benoemd uit de hooge ambtenaren. De rest zal worden gekozen. Een dergelijk college is typisch voor Engelsche kroonkoloniën. Sidebotham meent, dat de Joden recht hebben op evenveel zetels als de Arabieren.

II.

De Regeering. Het rapport van Sir Herbert Samuel aan de Engelsche Regeering over het eerste jaar van zijn bestuur is gepubliceerd. Het wordt vertaald in Arabisch en Hebreeuwsch. De bevolking van Palestina wordt nu officieel opgegeven als 700 duizend, waarvan 76 duizend Joden. Van joodsche zijde is tegen dit laatste cijfer geprotesteerd. Men acht het veel te laag.

De Arabische politiek van de regeering blijft onvast. De gouverneur van Jaffa heeft de Moslem-Christenschool te Jaffa uitgenoodigd tot wekelijksche bespreking. Hiermede is de club min of meer officieel erkend.

Met zijn nieuwe college van Arabische notabelen is Sir Herbert niet gelukkig geweest. Van alle zijden hebben Arabieren er tegen geprotesteerd. Zij achten het college niet noodig naast het congres te Haïfa en naast de delegatie in Europa. De eerste vergadering is gehouden. Het voornaamste punt was: bespreking van het nieuwe ontwerp grondwet. Met algemeene stemmen heeft het college geweigerd over dat punt te spreken. Zij achtten zich daartoe niet bevoegd, zijnde niet de gekozen

vertegenwoordigers des volks. Bovendien was Mr. Bentwich al met het ontwerp te Londen en had eene bespreking dus toch geen zin.

Sir Herbert deelde mede, dat geen joodsche vertegenwoordigers waren uitgenoodigd, omdat hij andere gelegenheden had om met deze te overleggen. Dat is strijdig met de mededeeling van het Joodsche opbouwfonds in het 'Handelsblad' van 20 Augustus, Avondblad, Tweede Blad.

III.

De Arabieren. Het Arabisch-Syrisch Congres is bijeen te Genève. Een gedeelte wil een Arabisch rijk van alle Arabisch sprekenden in Azië. Anderen willen een vereenigd Syrië van den Taurus tot de Egyptische grens. De Palestina delegatie is gedeeltelijk uit Londen naar Genève vertrokken. Ook al om de leden van den Volkenbond te bewerken tegen het Zionisme. De delegatie heeft een verslag gestuurd van haar werkzaamheden. Twee maal een onderhoud met Minister Churchill. Onderhoud met Lord Sydenham, Lord Lemington, den aartsbisschop van Canterbury, Majoor Young en andere staatslieden. Een onderhoud met Lloyd George schijnt beloofd te zijn. Terecht vraagt de 'Jewish Chronicle' wat dan eigenlijk Sir Herberts woorden beteekenen, dat de delegatie niet officieel zou worden ontvangen. De delegatie heeft, in antwoord op een voorstel van den Minister Churchill, geweigerd de Zionistische leiders te ontmoeten, daar zij de Zionistische Organisatie niet erkent als eene, die iets met Palestina heeft uit te staan. De houding van de delegatie, die reeds hier was vastgesteld, is strijdig met eene mededeeling van het Opbouwfonds in het 'Handelsblad' van Zaterdag 6 Augustus, Ochtendblad, Eerste Blad. Propagandistische berichtgeving is zelden juist.

Van de week heeft de delegatie een telegram gezonden, dat alles goed ging en dat de tijd nu was gekomen het volk te organiseeren en aan te moedigen. Sommigen zagen daarin een aansporing tot opstand. Maar de meesten meenen, dat er niets zal gebeuren, zoolang de delegatie afwezig is.

De censuur is met 1 Sept. opgeheven en het volk kan dus rustig worden georganiseerd en aangemoedigd.

IV.

Wij. Politiek staat bij ons alles stil. In den stadsraad der Jeruzalemsche Joden is twist over een deficiet van 15,000 gulden op den inkoop van Paaschbrood. De opbouw van het land wacht op de besluiten van het congres. Er wordt te Tel-Aviv koortsachtig gebouwd. Men zou veel meer bouwen, als er maar geld was. Hier wil ieder arm man in zijn eigen huis wonen. Het wordt dan afbetaald met de huur. Een vorm van sparen, die hier in den smaak valt. Maar de eigenaar moet ten slotte toch een deel zelf geven. Veertig percent in de meeste overeenkomsten. De armen hebben dat niet. En zij gaan nu klagen, dat Zionistische fondsen worden gebruikt om niet onbemiddelde menschen goedkoop aan een huis te helpen. Dat is wel waar. Maar 't geeft toch ook weder bouwwerk. Tel-Aviv wordt een groote stad. Met een lastige joodsche bevolking.

Te Jeruzalem wordt nog weinig gebouwd. Bij het eerste joodsche bouwwerk is een staking uitgebroken. Maar kalm. Tegenover de Regeering en de Arabieren willen de Joodsche arbeiders geen geweld.

Er is altijd min of meer emigratie. Men zegt, dat ongeveer tien percent van de chaloetziem (=pionieren) terugkeeren. En dat veel meer zouden gaan, wanneer zij het geld maar hadden. Polen schijnt geen emigranten terug te willen laten komen. Maar ze vinden toch een weg. Vooral nu er een amnestie is voor deserteurs. Het is afschuwelijk joodsche jongens hier te hooren spreken over Polen als over een verloren paradijs.

Er is eenige immigratie. Vierhonderd. Die rustig te Jaffa en te Haïfa zijn geland. Zij, die in Mei onderweg waren, moeten nu toch binnen zijn. Van de 1500 zijn er 1300 toegelaten. Het had erger gekund.

Er zijn werktuigen aangekomen uit Amerika, die daar verzameld waren. Zevenhonderd ton.

V.

Aan allerlei kleinigheden bemerken wij, dat het land niet veilig is en de verhouding tusschen de Arabieren en de Joden slecht. Veel diefstallen en veel overvallen op enkele personen. Slecht is de toestand in Galilea, waar men voortdurend vreest voor overvallen van Transjordaansche Bedouïenen. De koloniën zijn met loopgraven omringd. Des nachts worden alle vrouwen en kinderen samengebracht in een centraal huis, ter betere verdediging bij plotselinge aanvallen. De economische toestand van de meeste vestigingen in het Jordaandal is slecht. Evenals van Ekron.

Een typische kleinigheid: in de buurt van Beth Shan werken Joodsche arbeiders. De Arabieren laten ze eenvoudig niet in de stad zelve toe. Lof zij Allah!

VI.

Klein nieuws. Generaal Storrs, gouverneur van Jeruzalem, op audiëntie bij den Paus. Politiek?

De Zuidgrens met Egypte vastgesteld bij Rafa. Over de Noordgrens hooren wij nu weder, dat Frankrijk het geheele Meer van Kinereth wil afstaan, wanneer Palestina de streek van Metullah afstaat.

Bij Beth Shan beginnen Amerikanen opgravingen te doen met een paar duizend werklieden.

Politie-officieren te Jaffa ontslagen. Protesten.

Doar Hajom in Syrië verboden als anti-Fransch,

Jabotinsky keert einde October naar Jeruzalem terug.

Onrust in Transjordanië. Twisten tusschen Mohammedanen en Christenen te Es Salt.

Een Jood koopt de geheele Bostrosstraat te Jaffa.

Rothschild koloniseert vijftig gedemobiliseerde joodsche soldaten.

Nr 270 Er is veel gebeurd⁺

⁺30-9 1921 A., 9-10. Gedat.
Jeruzalem-Petach-Tikvah 4
sept.

Er is veel gebeurd. Ik zal u alles verhalen. Dan zult gij zeggen: 'kleinigheden.' En ik zal antwoorden: 'Geef mij grooten.'

De aardige, egoïstische jongen is weer naar Jaffa teruggekeerd, nadat hij mij verzekerd heeft, dat zijn vader een groote egoïst is, die niets voor hem wil doen. Adil is nog de gast bij den Emir Abdoellah. Wat zal ik dan 's avonds, half acht, te Jeruzalem, met de herfst al in mijn hart, anders doen dan eten voor vijf en twintig piaster in het hotel van Jerachmiël Amdursky? Wij beleven vreugde aan Jerachmiël en zijn hôtél. Het is even zindelijk als het Allenby-hôtél, en de vrouw des huizes is veel dikker. Er is electrisch licht. Jeruzalem heeft nog geen centrale, al is er dan een circus, en al ontwijdt men er den Sabbath week aan week. Maar er zijn particuliere motoren. Lof zij Allah! Jerachmiël heeft electrisch licht en een goed menu. Wij krijgen een voorgerecht van gestoofd vischgehakt met uien en azijn. Een fijne knoedelseop. Bami met coteletten van gehamerd kameelvliesch¹⁾, gewenteld in meel en bruin gebakken met korstjes. Kip met gebakken aardappels. Een compôte van peertjes. En een allerfijnst kleintje Turksche koffie. Wat beteekent tegen zooveel weldaden een papiertje van vijf en twintig piaster.

De koffie is juist genoten, als de eerwaarde heer Jerachmiël de eetkamer binnen komt en rondkijkt, zooals alleen Jerachmiël rondkijken kan, 'Mijnheer,' zegt hij, 'u kunt een weldaad doen, een groote weldaad... het bevrijden van eenen gevangene.' Eh, zeg ik in eene luie verbazing na het gestoofde, gekookte, gebakkene en gebradene. Er is nu nog een tweede man binnengekomen. 'Verhaal mijnheer alles', commandeert Jerachmiël. Het is een mooi en groot verhaal. Het gaat wel niet om een gevangene, maar om een gegijzeld. Zijn broer is plotseling gegijzeld, omdat hij zich met eens anders zaken heeft bemoeid, en schulden heeft. Die schulden zijn natuurlijk verzinsels. Zijn broer heeft een oude moeder, jonge kinderen en een zenuwachtige vrouw, die allen thuis zitten, en huilen. Het is mogelijk dezen schuldelooze schuldenaar uit de gijzeling te verlossen, wanneer twee menschen borg voor hem staan, voor honderd pond. Hij, de spreker, (en hoe!) zou gemakkelijk twintig borgen kunnen vinden voor duizend pond, uit alle buurten der stad: de Honderd Poorten, Erfdeel der Zeven, Rechterhand van Mozes, Steen van Israël, overal. Maar de Arabische politie-officier, die dit bedrijf beheert, is een goddelooze. Moge hij naar den Azazel gezonden worden. Mogen zijn naam en zijne herinnering worden uitgewischt. Hij houdt zich precies aan de wet. De borgen moeten zijn Turksche onderdanen en in het bezit van een onbezwaard onroerend goed. Waar zal men die in den laten avond vinden! Er zijn bijna geen Turksche onderdanen onder de Aschkenasische Joden. Wil ik dien Arabischen politie-officier nu niet eens aan zijn verstand brengen, dat men zich te Jeruzalem, gezegd El-Kuds, niet moet houden aan de wet. 'Het is een heilige plicht', zegt Jerachmiël waardig: 'verlossing van gevangenen.' En wat zal men daar dan al tegen in brengen? En ziet, hoe goedgehartig het leven is. De dienstdoende officier zou iedereen kunnen zijn: Mohammed, Abd-us-Saam, Ali, Ibrahîm. Ja, wie niet. Maar 't is heel eenvoudig. Hussein Effendi, de zwager van Abdoel Salaâm. Hoe bevrijdt men eenen gevangene uit de macht van Hussein Effendi, een reus van een kerel met zijn dreigende snorren? Dat gaat aldus:

'Uw avond zij gezegend, o, Hussein Effendi, hoe is uw lot?'

‘Uw avond zij gelukkig en gezegend, o, heer. Als gij tevreden zijt, ben ik tevreden.’

‘Ik ben tevreden. Lof zij Allah.’ ‘Lof zij Allah.’

Dit is de inleiding. Wij kunnen nu verder gaan.

‘Hussein Effendi,’ zeg ik voorzichtig: ‘er is hier een man gegijzeld..... hij heet Schelomo Schwartz.’

‘Honderd pond,.... een oplichter.... bij mijn geloof,’ zegt Hussein Effendi waardig.

‘Hij is een goede bekende van mij....’

‘Allah zegene hem.’

‘Allah zegene u! Hij heeft een oude moeder.....en zijn vrouw is ziek.’

‘Allah zegene haar.’

‘Zij zal sterven als hij in de gobs blijft. Gij zult dus een acte van borgtocht schrijven voor honderd pond.... ik zal daarop teekenen. En ook de heer Jerachmiël Amdursky zal daarop teekenen.’

‘Om uwentwille, heer,’ zegt Hussein Effendi.

Dus heeft Hussein Effendi de acte geschreven. Ali, het kleine diendertje, heeft den heer Schelomo Schwartz uit de gobs gehaald. Hij zal met de acte naar den heer Jerachmiël Amdursky gaan en hem geteekend terugbrengen. ‘Breng koffie mee,’ vermaant Hussein Effendi. ‘En druiven... en ijswater,’ commandeert de borg.

...En tien minuten later keert de heer Schelomo Schwartz tot ons weder. Hij heeft natuurlijk een jongen medegebracht voor de koffie, de druiven, het ijswater.

Jerachmiël zendt bovendien cigarettten en een halve mengstaart.¹⁾ Ik heb honger. Zou het den heer Schelomo Schwartz passen, zelf met al deze goede zaken over den weg te gaan? Immers neen! Wie zou hem achten?

De acte is geteekend. Met groote, fraaie, letters: ‘Jerachmiël Amdursky, heer van het Groote Centraal Hotel, te Jeruzalem’. Hoe beschaamt^{a)}, hoe onbeduidend staat mijn handteekening daarnaast.

Als de heer Schelomo Schwartz is vertrokken, begint Hussein Effendi aan de cigarettjes en aan de mengstaart. De kleine Ali krijgt zijn deel.

‘Amdursky is een brave snuiter’, belijdt Hussein Effendi.

‘Turksch onderdaan’, zegt de borg.

Ik vraag nu ook hoe het met de zaken gaat. ‘Best’, zegt de waardige Hussein, ‘maar druk’. Er zijn gisterennacht zeven dieven gevangen op den weg naar Jericho. Zij hadden revolvers en messen. De politie jaagt nu flink achter de dieven. Ze worden overal gevangen. Bij Beth Shan. Bij Haïfa en bij Tiberias.

‘Er zullen weldra geen dieven meer zijn’, zeg ik ietwat treurig.

‘Heelemaal niet’, zegt Hussein Effendi blijmoedig: ‘er zijn altijd dieven geweest en er zullen altijd dieven zijn. Min Allah.’

Ik hoor nu ook, dat er een nieuwe gevangenis zal worden gebouwd te Haïfa. Geen enkele deur en geen enkel raam naar buiten. Iedere cel een deur en een hoog raam naar den binnenhof gekeerd. En slechts één deur van den binnenhof naar buiten, en die komt uit in het politiebureau. Lof zij Allah.

Het is laat en het is donker. Ali zal mij naar huis brengen met een lantaren. Jeruzalem slaapt. De nachtwind vaart onder de sterren.

‘Ali’, zeg ik, ‘Hussein Effendi heeft u lief.’

‘Alle effendis hebben mij lief’, verzekert Ali, ‘ik poets hun knopen en ik maak geen vlekken. Jozef maakt vlekken’.

‘Hij heeft geen verstand’, verloochen ik.

‘Neen, heer, geen verstand... ik heb veel verstand.... ik krijg veel sigarettten’.

a) Zie nr 278 [LG]

‘Ik heb geen sigaretten, Ali’, zeg ik héél beschaamd, ‘hier is een stuk van twee shilling’.

‘Wij mogen geen fooien nemen, heer’, zegt de kleine, schijnheilige Ali.

Ik ben héél lichtzinnig, terwijl de nachtwind groot waait onder de sterrenhemel van Jeruzalem: ‘er mag zoveel niet’.

II.

De volgende dag is onnoozel. De volgende dag is altijd onnoozel. Hoe leeg en hoe verveeld ga ik, na al deze groote ontroeringen van gisteren, nu eten in het weeshuis. Jeruzalem is een groote stad. Er zijn kinema's. Er is een circus. Er wordt gedanst. Maar er zijn geen goede riolen. Het vuil wordt verzameld in putten. Als de put vol is wordt hij leeggeschept met petroleumblikken en het vuil wordt op ezels buiten de stad gebracht. Alleen in sommige buurten is een begin van een rioleeringsstelsel. Het spreekt vanzelf, dat niemand de leegers van beerputten acht. En ook hun ezels worden niet geacht. Er loopen er soms vier of vijf met elkander. Iedereen wijkt voor ze uit den weg.

In de buurt ‘Erfdeel der Zeven’ op weg naar het weeshuis. Vier ezels, ieder met twee petroleumblikken vuil. En een onzegbare jongen daarachter. De ezels draven. Zij morsen.

‘Houdt uw ezels bij u’, zegt de borg van den heer Schelomo Schwartz in een groote boosheid, ‘zij maken alles vuil.... zij hebben geen verstand’.

‘Natuurlijk, heer, hebben zij geen verstand’, antwoordt de onzegbare jongen: ‘maar als zij wel verstand hadden, zouden wij hen dan “ezels” noemen’.

III.

Nu wordt verteld van den heldenmoed van onzen Armenischen vriend Ibrahîm Effendi, den politie-inspecteur van Ramallah, waar de vele dieven zijn. In het Avondblad van 9 Augustus kunt gij lezen, hoe wij van Ramallah reden naar Jeruzalem. Maar geen dief in den nacht. Verleden week is Ibrahîm Effendi met vrienden in een auto gereden van Ramallah naar Jeruzalem. Op zes kilometer afstand van de heilige stad heeft de auto een breuk gekregen en moest worden hersteld. Toen zijn twee roovers gekomen en zij hebben van de reizigers overgave geëischt van al hun geld en van al hun kostbaarheden. Zoo doet men op zes kilo's afstand (en verder!) van Jeruzalem, gezegd El-Kuds. Natuurlijk, dat Ibrahîm Effendi toen is opgetreden. Hij heeft bedreigd, dat hij de dieven dadelijk arresteeren zou. Zij hunnerzijds, hebben den vader, de moeder en het geloof van Ibrahîm Effendi vervloekt. Eén heeft zelfs willen schieten. Maar toen heeft Ibrahîm Effendi, nog altijd op zes K.M. afstand van Jeruzalem, gezegd El-Kuds, zijn revolver getrokken en een van de dieven doodgeschoten door zijn hart. De tweede dief is gevlucht. Het lijk van den eersten is overgebracht naar Jeruzalem naar de gevangenis. Alle gevangenen zijn bijeengeroepen. En één heeft den dooden dief herkend. Toen is de muchtar van het dorp van den dooden dief gearresteerd en hij zal in de gobs blijven tot de tweede dief gevonden is. Dat laatste is een Turksche maatregel. Ibrahîm Effendi is natuurlijk héél trotsch. En alle andere politie-officieren zijn natuurlijk héél jaloersch. Hussein Effendi heeft mij in vertrouwen verzekerd, dat Ibrahîm Effendi een groot prul is.

Want als dit hem, Hussein Effendi, ware gebeurd zou hij beide dieven hebben doodgeschoten. Ya Salaam!

IV.

Ik ben weder naar Petach Tikvah teruggegaan om mij een oordeel te vormen over de verschillende verhoudingen daar. Hoe langer men ergens is, hoe moeilijker dat wordt. Onze grootste autoriteiten zijn zij, die in een maand of zes weken geheel Palestina afrennen in een auto. Zij drinken koffie in den mooien tuin van Petach Tikvah, en zij weten er dan levenslang alles van. Nog grooter autoriteit zijn zij, die nooit in Palestina zijn geweest. Zij gelooven de telegrammen van het J.C.B. en schrijven stukken in de courant.

Wanneer nu des Zondagsmiddags de trein van Jaffa naar Haïfa te Ras el Ain stil houdt, is er geen diligence naar Petach Tikvah. Sinds een maand hebben wij ook des Zondags een treinendienst, maar beperkt. Eén trein. Doch geen diligence. Ras el Ain is geen dorp. Alleen maar een stationnetje. Wij zitten vast. Ik zou naar Petach Tikvah, de Poort der Hoop, kunnen loopen. Het is een uur door eenen barren zandweg. En het is heet. Maar er is de bagage. Mijn lotgenoot is een oude vrouw uit Jeruzalem. Zij is vuil en verwaarloosd. Zij eet haring, brood, eieren en uien uit een verjaarden rooden zakdoek. Wil ik niet wat? Ik sidder. Zij spreekt een vet Jiddisch. Wat zullen wij doen? Geen wagen te krijgen. Zij verzekert mij, dat haar zoon in Petach Tikvah vijftig pond per maand verdient. Hij heeft een wagen. Zij begint aan de tweede haring. Konden wij den zoon maar waarschuwen. Is er geen boodschappenlooper? Neen; Arabieren willen niet naar Petach Tikvah gaan. En Joden zijn er niet. Ik ga op zoek. Het is heel heet. De bronnen van de Auja wellen onhoorbaar voort. In de groote ruïne Antipatris de tenten van de joodsche werklieden, die de spoorbaan bouwen van Ras el Ain naar Petach Tikvah. Twee joodsche jongens gaan juist naar Petach Tikvah terug. Willen zij een briefje medenemen voor den hotelhouder en voor den zoon van de haringen, de uien en de eieren. Zij willen onwillig. Begrijp ik wel goed, wat ik eigenlijk van hen verlang? Zij zijn in Rusland gymnasiasten geweest. Alle Russische pionieren zijn vroeger studenten en gymnasiasten geweest. Ook zijn zij altijd zonen van rijke families. Ik heb nog nooit een werkman ontmoet, die vroeger ook eenvoudig werkman was.

De woordvoerder van de twee joodsche jongens verzekert mij, dat hij hier is gekomen om het Heilige Land op te bouwen. Het medenemen van een briefje kan daar niet onder worden gebracht. Maar hij zal genade voor opbouw laten gelden en het briefje medenemen. Over anderhalf uur kan de wagen er zijn.

Over anderhalf uur is de wagen er niet. Het oude wijf klappert Jiddisch. Mij duizelt. De avondschemering is begonnen. Wij besluiten te loopen. Wij vinden twee Arabieren voor de bagage. En wij gaan. Het land is heel mooi in de verteederde schemering. De tuinen van Petach Tikvah liggen donker op de heuvelen. De weg is wel zwaar van zand. Maar wij gaan langzaam en altijd in de hoop, dat een wagen voor ons op weg is. De kudden worden van huis gedreven. Joodsche herders. Zij hebben een vakvereeniging opgericht en een program van actie vastgesteld. Nu wij de kolonie naderen, beginnen de Arabieren te hijgen en te klagen over de zware vracht. Maar daar nadert de verlossing. Een groote platte wagen met een mooi, stevig paard. 'Me zoen', zegt het verjaarde wijf. In het Arabisch: 'mijn zoon'. De zoon blijkt een waardig, welopgevoed mensch te zijn. 'Mijnheer,' zegt hij: 'ik ben gekomen om

mijn moeder te halen. Ik kan u niet met al die bagage medenemen. Mijn paard is zwak en mijn wagen is klein.' Dan blijkt ook ik een waardig, welopgevoed mensch te zijn. 'Mijnheer,' zeg ik: 'moge uw naam en uw herinnering worden uitgewischt.' Hierop is slechts één repliek: 'Ga naar den Azazel.' Wij voeren dit welwillende gesprek natuurlijk in het Hebreeuwsch, de taal der joodsche herleving. De twee Arabieren hebben elkander aangekeken in het Arabisch. Het is duidelijk, dat zij mij niet achten. Welk een chawadja is dit, die door een man met een platten boerenwagen zóó geducht behandeld wordt. Misschien zal hij geen goede fooi geven. Ik geef ze dus ieder een shilling. Zij zullen ieder nog een shilling krijgen, wanneer wij veilig aankomen. In de kolonie worden de beide Arabieren door de helden van Petach-Tikvah uitgejouwd. Als zij de bagage aan het hotel hebben afgezet, moet ik ze weer wegbrengen, het gebied van de kolonie uit. Anders komen er moeilijkheden.

Heel laat in den avond. De koele tuin. Een kruik wijn. Maar ik heb verdriet. En de wijn van Petach smaakt naar haring, uien en een hard ei.

V.

Wij zijn genoodigd op de inwijding van een huis in de Jemenietische kolonie 'Machané Jehuda', een kwartier van Petach Tikvah af. Het Joodsch Nationaal Fonds heeft daar een aantal Jemenieten aan huizen geholpen. Er wordt zeer verschillend geoordeeld over de waarde van het werk van het Joodsch Nationaal Fonds in Palestina. De propagandisten en collectanten hebben natuurlijk weder geducht overdreven. Als reactie daartegen hebben anderen weder geducht onderschat. Het is zelfs hier moeilijk den preciesen toestand te leeren kennen. Ongetwijfeld is er wel wat gedaan. Maar 't is alles heel duur. Er zijn ook wel vele en groote fouten gemaakt, waarvan wij niet eens altijd hebben geleerd. Een Herzlwoud bestaat, geloof ik, niet. 'Geen woud, geen beeren', zegt men hier honend. De leiding van het J.N.F. in Palestina beschouwt het fonds min of meer als het eigendom van de socialistische werklieden. Hij voert geen landbouwpolitiek, maar partij-politiek. In verschillende rapporten van Nehemia de Lieme kan men over het fonds belangrijke mededeelingen vinden. Mettertijd hoop ik, na een voorzichtig onderzoek, er meer over te schrijven. Ook over de arbeidersnederzettingen Hulda en Ben Shemen.

In Machané Jehodah heeft het Fonds dertien woningen gebouwd. En op zich zelf is dat een voortreffelijk werk. Dat is weder iets. Wij hadden te voren de oude Jemenietenwoningen gezien, waarin de meesten nog moeten wonen. Dat zijn eenvoudig onzegbare krotten. Eén vertrekje van een paar meter in het vierkant. Zonder ramen. Een deur. Een afschuwelijk keukenhokje. Hoe moet een gezin daarin leven! Daarbij vergeleken zijn de nieuwe huizen paleisjes. Zij zijn aanbesteed in eenen tijd toen de huizen nog veel duurder waren. De bouwrijzen zijn sedert veel gedaald. Het huis is natuurlijk geen gewoon huurhuis. Men heeft hier een hekel aan huurhuizen. Iedereen wil ten slotte heer zijn van zijn huis. Op afbetaling. De contante waarde van dit huis bedraagt ongeveer 250 Pond. Als de bewoner dit geld moest leenen, zou hij minstens tien percent rente moeten betalen. Nu moet hij betalen gedurende de eerste vijf jaren tien pond per jaar. Daarna nog verdeeld over twintig jaar een bedrag van driehonderd vijf en dertig pond. Dan is het huis zijn eigendom. De grond blijft eigendom van het Joodsch Nationaal Fonds. Het huis mag niet worden verkocht. Maar het kan overgaan door vererving bij versterf. De eigenaar betaalt minder per jaar dan de huur van zoo een huis bedraagt en wordt nog eigenaar. Er zijn twee

kamers. De grootste meet vier bij vier. De andere drie bij drie en een half. Er is een keuken, die alleen door een buitendeur kan worden bereikt, zoodat de etensgeuren uit de keuken van Jerachmiël Amdursky onzen Jemeniet niet zullen hinderen. En ook de eigen etensgeuren niet. Bij het huis behoort nog twee dunam land. Het dak is van asbest. Lichter en goedkooper dan dakpannen. Ziet, en op het asbestendak drogen in den zonneschijn de kleine, zoete, rozijnendruiven, waarvan de Jemenieten een allergeemeensten huis-, tuin- en keukenwijn gisten. Maar zij vinden hem heerlijk. 's Lands wijn, 's lands eer.

Geen wonder, dat de eigenaar van dit witte huisje een gelukkig man is. Het huis staat nu al op zijn naam. Het heerlijkste wat een Palestinenser overkomen kan. En hij heeft nog geen cent betaald. Deze Salomo is dan ook wijs en rijk onder zijn soortgenooten. Hij heeft een vaste betrekking van negen pond per maand. Hij onthaalt ons vorstelijk: granaten, druiven, watermeloen, bonbons zoet en zuur, koek, oliebolletjes, limonade, cognac en huiswijn van het vorige jaar. Wij moeten natuurlijk van alles eten en drinken. Doen wij dat niet, dan is dat een bewijs, dat wij al deze lekkernijen niet achten.

VI.

Wij hebben gisteravond bij Sara geeten. Sara kookt tweemaal per dag. Voor de gasten, die om twaalf uur komen. En voor hen, die komen, wanneer het werk afgelopen is. Iedereen kan begrijpen, dat Sara het druk heeft. Zij bedient ook. En houdt boek. Zij vergist zich nooit in haar nadeel en houdt altijd een halven piaster te goed. Iedereen, die wel eens te Petach Tikvah gekookt, bediend en boekgehouden heeft, zal begrijpen, dat Sara niet telkens tijd heeft om zich te wasschen. 'Sara,' heb ik haar gisteren gevraagd: 'met wien zijt gij het eens? Met Brandeis of met dr. Weizmann?' 'Met dr. Weizmann, natuurlijk,' heeft Sara gezegd: 'want wij zijn ook uit Pinsk.'

Het plein voor het huis van Sara is het middelpunt van Petach Tikvah. Tegen den avond komen de chaloetziem er de courant koopen in het boekwinkeltje, dat overdag gesloten is. Wij lezen hier de courant van den vorigen dag. Maar die dan ook duchtig. Er zijn ook ijswagentjes en limonadetentjes. Het woelt er alles dooreen. Een gedruisch van stemmen als in een vergaderzaal. Men hoort er alle talen, maar Hebreeuwsch het allerminst. 'Waarom wordt hier toch zoo weinig Hebreeuwsch gesproken.... ik hoor hier alleen Jiddisch,' mocht ik met eerbied en voorzichtigheid een chaloetz vragen. Want men moet met chaloetziem héél eerbiedig, en héél voorzichtig zijn. 'Mijnheer,' zei deze chaloetz, wat héél eenvoudig, 'pionier' beteekent: 'in principe spreken wij Hebreeuwsch. Maar in werkelijkheid spreken wij Jiddisch'. En met die wijsheid ga ik naar huis terug. En als ge mij nu vraagt, op mijn geweten af vraagt, of dit Petach-Tikvah een verworvenheid is voor het Joodsche volk, dan antwoord ik...

Nr 271 Wij wachten⁺

⁺3-10 1921 A., 5. Gedat.
Petach Tikvah bij Jaffa 18
sept.

Petach Tikvah: de Poort der Hope. Wij wachten hier, wat het congres te Karlsbad brengen zal. De laatste telegrammen komen aan en de eerste brieven. Van een onpartijdige berichtgeving is geen sprake. *Haäretz* vindt alles mooi. *Doar* Hajom is fel in de oppositie. Het arbeidersweekblad *K ontreis* is ook niet tevreden.

II.

Wij hoorden, dat de behandeling van het mandaat weder is uitgesteld tot de goedkeuring van Amerika is verkregen. Later is dit weder tegengesproken en misschien zal het nu eindelijk worden goedgekeurd. Zóó gaat het niet langer. Gelijk Minister Balfour reeds in December heeft betoogd en Sir Herbert Samuel nu weder onlangs in zijn rapport aan de Engelsche Regeering.

Frankrijk is ons nog bij voortduring slecht gezind.

En het Vaticaan? Wij hooren, dat men te Rome tegen Sir Herbert is, die den Zionisten te veel toegeeft. Daarentegen is Sokolov in de gratie. Een Reuterbericht, dat trouwens niemand gelooft, zegt, dat de Paus Sokolov heeft uitgenoodigd naar Rome te komen, om de regeling betreffende de Heilige Plaatsen te bespreken.

III.

De Regeering en de Arabieren. Het lijkt of de Regeering, hier en te Londen, wat scherper optreedt. En het wel eens met de Arabieren uitvechten wil. De opstand der Mohammedanen in Indië heeft de aandacht gevestigd op het gevaar van groote Mohammedaansche ontroeringen. Ook het Arabische congres te Genève. Het eischt een onverdeeld en onafhankelijk Syrië van den Taurus tot Egypte. Minister Churchill schijnt de Arabische delegatie niet te hebben toegegeven. Wij hooren, dat Balfour geweigerd heeft hen te ontvangen. Beide Ministers hebben aangeraden tot overeenstemming te komen met dr. Weizmann, hetgeen de Arabieren niet willen. De delegatie heeft een onderhoud gehad met majoor Young, een hoofdambtenaar voor Palestinazaken, die spoedig hier wordt verwacht. Maar het resultaat is niet groot geweest.

Velen verwachten onrust, wanneer de delegatie zonder resultaat terugkomt. Maar ik verwacht de onrust onverwacht. Voorloopig protesteeren de Arabieren tegen alles en nog wat. Tegen kolonel Bentwich, den legal secretary, tegen vrijsprekende vonnissen betreffende Joden te Petach-Tikvah, tegen landpolitiek der Regeering, enz. Een schijnbaar kleine zaak. Er is een voorloopig uitleveringstractaat gesloten tusschen Palestina en Syrië. Op grond van dit tractaat is te Jeruzalem aangehouden Ibrahîm Bey Hannano. Een van Frankrijks vijanden in Syrië. Die aanhouding heeft aanleiding gegeven tot protesten en betoogingen van de Arabieren aan beide zijden van den Jordaan. Men zegt, dat de Emir Abdoellah persoonlijk zich bij Sir Herbert heeft beklaagd. Maar wij hooren, dat de Regeering Ibrahîm Bey toch heeft uitgeleverd.

Een symptoom?

IV.

En wij? De joodsche politiek slaapt tot na het congres. Als al onze knappe en goede menschen weder uit Karlsbad terug zijn.

De Jeruzalemsche Stadsraad moest allang aftreden, de tijd is om. Maar hier neemt men dat niet zo nauw.

Tel Aviv is nu een burgerlijke gemeenteraad met alle rechten. Maar 't gist er. Tot voor kort was Tel Aviv een klein luxe-dorp. Maar ineens zijn daar ver over de duizend arbeiders bijgekomen, die hun deel vragen in het bestuur. Zoo gaat het hier te Petach Tikvah ook.

Van opbouw van het land merken we nog niet veel. Van 1 Mei tot 13 September zijn in het geheel 1495 immigranten gekomen. Die welke bij het uitbreken der onlusten onderweg waren, zijn binnen. Wij zullen moeten afwachten, hoe het nu verder gaat. Het seizoenwerk in de koloniën is geëindigd tot na de eerste regens: twee, drie maanden. Er wordt nog aan de wegen gewerkt. Maar dat is tijdelijk.

Een telegram van ingenieur Ruttenberg uit Londen zegt, dat hij officieele concessie heeft gekregen van Jarkon bij Petach Tikvah. Dat zal ook weder een paar honderd man werk geven.

Wij hooren, dat er een haven te Haïfa zal worden aangelegd door een Engelsche firma Pearson, tot een bedrag van twintig millioen pond. Precies wat ik nog te kort kom, om een rijk man te zijn. Veel meer dan een gerucht is het niet. De joodsche arbeiders zullen wel probeeren hun deel hiervan te krijgen.

In Tel Aviv wordt veel gebouwd. Zeker wel met een duizend man. Er is een geheele handelswijk ontworpen. Een huis met twee kamers kost van 200 tot 350 pond. Een met drie van 300 tot 400, een met vier van 450 tot 600 pond. Crediet wordt door de Anglo-Palestina Bank gegeven aan degenen, die een onbezwaard erf hebben en veertig procent van de bouwkosten geven. Het crediet bedraagt hoogstens 250 Pond. Men moppert nu, dat arme menschen op die wijze niet eens een eigen huis kunnen bekomen.

V.

Rondom. Egypte wacht af tot het einde van de onderhandelingen met Engeland. Dan wordt er een referendum gehouden.

Transjordanië is niet rustig. De Engelsche resident, majoor Abramson, is met een bijzondere zending naar Egypte en keert wellicht niet terug.

Fantasten voorzien al moeilijkheden met Emir Abdoellah en Koning Feisoel, gevolgd door toenadering der beide Arabische vorsten tot Moestapha Kemal Pasja, wien het nu toch iets beter gaat in den oorlog tegen Griekenland en die toch ook, zonder onderscheid van ras en geloof, Mohammedaan is. Maar dit zijn fantasieën.

De Noordgrens met Syrië is nu vastgesteld. En Metullah is door de Engelschen overgenomen. De Franschen regeeren in Syrië met ijzer. Vandaar, dat het in Opper-Galilea, grenzend aan Fransch gebied, rustiger is dan in Neder-Galilea, grenzend aan Engelsch Transjordanië.

Hier, in Palestina worden elken dag roovers gevangen. Maar er blijven er nog genoeg over voor den volgenden.

VI.

Allerlei. Voortdurende moeilijkheden over achteruitzetting van het Hebreeuwsch als officieele taal.

Een stroom van telegrammen naar Karlsbad. Brieven zijn te goedkoop.

Een mooie rede op het congres van Martin Buber.

Politie bewaakt het Graf van Rachel.

De Arabische bladen waarschuwen Engeland tegen toenemenden Duitschen invloed op de Zionistische Beweging.

Het beroemde schip 'Zion' behoort aan een Griek en er is geen Zionistische vloot.

Baron Rothschild geeft land aan gedemobiliseerde joodsche legioensoldaten.

De Anglo Palestine-Bank keert dit jaar een dividend uit van 5 %.

De Raad der Jeruzalemsche Joden protesteert tegen de toenemende schending van den Sabbath in het openbaar.

De landbouwschool Mikveh Israël bij Jaffa, bezit van de Alliance Israélite Universelle bestaat nu vijftig jaar.

Einstein bepleit de stichting van de Hebreeuwsche Universiteit op den Scopus bij Jerusalem.

En wij wachten maar weer rustig af.

Nr 272 Na het congres⁺

⁺14-10 1921 A., 5. Gedat.
Petach-Tikvah bij Jaffa 27
sept.

Het Zionistische Congres is afgelopen. Er komen geen telegrammen meer. Maar brieven en verslagen. De Mizrachisten hebben gematigd hun zin gekregen. De Zionistische Organisatie zal geen steun verleen en aan instellingen, die de Joodsche Leer en Traditie in het openbaar schenden. Dat wil zeggen: alles blijft bij het oude. Het geheele Zionistische Onderwijs is in strijd met Leer en Traditie. Wie heeft het betaald, betaalt en zal betalen? Amen. 'Kontreis,' het socialistische weekblad schreef: 'Mizrachie had een groot aantal afgevaardigden op het congres, maar wij doen het werk en hebben de toekomst in Palestina.' Zoo is het. Mizrachie met een vierde ongeveer van het aantal congresafgevaardigden, is heel zwak vertegenwoordigd in de Zionistische Commissie, het Opbouwfonds, het Joodsch Nationaal Fonds, en het Dagelijksch Bestuur. Wij hooren, dat Oessiskin naar Palestina komt met ongeveer dictatoriale macht. Dat wordt een politiek van veel wagen. Het aangaan van allerlei verplichtingen, in het vertrouwen, dat het Joodsche Volk ze wel honoreeren zal, als de nood aan den man komt. De tijd zal nu moeten redden, wie de gemartelde ziel van het Joodsche volk beter heeft gekend: Oessiskin of De Lieme.

Wat wij nu vóór alles willen zien, is werk. Wij hooren, dat een begin is gemaakt met het in cultuur brengen van het land, dat het Joodsch Nationaal Fonds heeft gekocht in de vlakte van Jizreel. Men wil daar nu gaan koloniseeren met Joodsche arbeiders, gehuwd, die reeds een aantal jaren in Palestina gevestigd zijn. We zullen afwachten wat het wordt. Een dure geschiedenis zeker. Er is een arbeiderskolonie ontworpen voor honderd gezinnen, waarvoor het eerste jaar 32 duizend pond zal worden uitgegeven. Maar de ramingen worden ook hier gewoonlijk overschreden. En hoeveel zal het nog kosten, eer die kolonie geheel zelfstandig zal zijn! De kolonisten hebben niets. Zij krijgen alles. En geld van de organisatie is ook hier goedkoop.

Nu het congres voorbij is, beginnen onze propagandisten weder te reizen. Wij hooren, dat Sokolov overal heengaat: Genève, Rome, Amerika, Zuid-Afrika. Een complete delegatie naar Amerika en Afrika. Men schijnt den dichter Bialik mede te willen nemen. Wij hadden Bialik liever hier gehad. Dr. Weizmann gaat naar Washington, omdat men denkt, dat de quaestie van de mandaten daar zal worden besproken.

Over het algemeen is men hier blij, dat het congres zonder groote ongelukken voorbij is. Het begin schijnt zwak te zijn geweest. Het einde beter. Wij willen nu werk zien.

II.

Sir Herbert Samuel. Eerste Joodsche Landvoogd na twintig eeuwen. En het congres. Wij hoorden, dat Sir Herbert aan het congres eenen brief had geschreven, die de leiders niet durfden ter tafel brengen. In ieder geval heeft Sir Herbert later een hartelijk telegram gezonden, waarin hij zegt, dat zijn taak is de opbouw van een Joodsch Nationaal Tehuis in Palestina. En niet, zooals in de officieele Engelsche telegrammen: een bloeiend Palestina voor Joden en Arabieren. De arbeiderspartijen zijn tegen Sir Herbert, wegens het stopzetten en beperken van de immigratie. Toch heeft Weizmann ten slotte nog een vrij hartelijk telegram gezonden, maar het is niet duidelijk of dit volgens een congresbesluit is geweest. Op het congres heeft Weizmann verklaard, dat Sir Herbert heeft gedaan, wat hij doen kon. Maar Jean Fischer heeft eenen medewerker van 'Doar Hajom' medegedeeld, dat Weizmann in een besloten vergadering heel anders heeft gesproken. Waarom niet? Nu het hier rustig blijft en de Regeering wat sterker schijnt te staan, erkennen hier velen, dat Sir Herberts politiek juist is geweest.

Sir Herbert heeft aan de Engelsche Regeering rapport uitgebracht over het eerste jaar van zijn bestuur. (1 Juli 1920 tot 1 Juli 1921.) Het is hier gepubliceerd in het Engelsch, Arabisch en Hebreeuwsch. Nieuwe feiten geeft het niet veel. Het ademt een geest van rechtvaardigheid en gematigdheid. De Joodsche pers vindt het al te wijs en al te voorzichtig. De *Jewish Chronicle* heeft een buitengewoon boos artikel: 'Herbert in het Wonderland'. Spreekt van een absurd en ridicuul geschrift, een mallotig geschrift eerste klasse; een nieuw bedrijf in de eeuwenlange tragedie van het Joodsche Volk.

En het mandaat is nog altijd niet geteekend.

III.

De Arabische quaestie. Het lijkt alles zóó rustig, dat wij haast niet kunnen geloven aan de mogelijkheid van nieuwe troebelen. Iedereen denkt, dat de Regeering ze kan voorkomen, wanneer zij sterk staat. En het schijnt dat de Regeering iets sterker is, en in allen gevalle niet zal worden verrast. Ook de Joden zijn beter voorbereid. Moord op enkelingen is en blijft altijd mogelijk. Maar aan groote aanvallen gelooft men niet. Tot men ze zien zal.

Er is wel een zeker patriottisme onder de Arabieren, maar toch niet te veel. De groote Arabische landeigenaren willen verkoopen, wat los en vast is. Als wij geld genoeg hadden, zouden wij groote gedeelten van Palestina kunnen koopen. Daarmede

zijn wij nog niet aan eene gezonde, zelfstandige Joodsche kolonisatie toe. Maar zonder land gaat het zeker niet.

De Arabische delegatie werkt nog altijd te Londen en te Genève. Het is nu duidelijk, dat de tegenwoordige Engelsche regeering de Balfour-declaratie niet intrekken zal. De Arabieren probeeren nu invloed uit te oefenen te Genève en te Washington. Goed doen zij de Zionistische zaak natuurlijk niet. Maar al te veel kwaad toch ook niet. Alles hangt af van ons zelve. Er is hier betrekkelijk weinig vertrouwen op de organisatie met al haar propagandisten en collectanten. Maar men hoopt op particulier initiatief en doorzettingskracht.

Misschien zal het tot troebelen komen, wanneer de delegatie teleurgesteld thuis komt. Maar 't is ook mogelijk, dat de Arabieren de onmogelijkheid hebben ingezien van gewelddadig verzet tegen Joden en Regeering samen. Mr. Balfour heeft geweigerd de Arabische delegatie te ontvangen. En de delegatie heeft van die weigering mededeeling gedaan op een zeer uitvoerige wijze, en vooral den nadruk gelegd op het absolute, bijna beleedigende karakter van die weigering. Volgens sommigen wijst dit op het voornemen van de delegatie het volk tegen de regeering op te zetten. Alleen wanneer Engeland groote moeilijkheden heeft elders, Egypte, Indië, Ierland, zou de Arabische quaestie ernstig kunnen worden. Maar wie weet? Vandaag is vandaag. En morgen is morgen.

IV.

Wij moeten zorgen, dat de Joden zóó sterk worden, dat een aanval in het groot een al te gewaagde onderneming wordt. Van Petach Tikvah en Tel Aviv zullen de Arabieren waarschijnlijk wel afblijven. Die groote getallen van de propagandisten en collectanten zijn dwaasheid. Maar met tienduizend immigranten per jaar, is de Jischoeb in tien jaar verdubbeld en kan een aanval staan. Er is immigratie en niet eens zoo weinig. Te Haïfa bijvoorbeeld in één week ongeveer driehonderd onder de nieuwe immigratiewet, waarvan de woorden al heel rekbaar zijn.

Er wordt heel wat gebouwd. En dat kan nog jaren doorgaan. Rutenberg gaat nu de Jarkon (of Auja) electrificeeren. Rischon le Zion krijgt electrisch licht en een nieuwe waterleiding. Het ziet er niet ongunstig uit. Anderzijds is er voortdurend emigratie. Vele chaloetsiem gaan terug. Eveneens menschen, die hier waren gekomen, om bedrijven te beginnen. Maar er komen telkens nieuwen. En het is zeker, dat hier wel wat groeit. God geve iets goeds.

V.

Rondon. De Engelsche delegatie van socialistische parlementsleden is in Egypte aangekomen en door de Zaghloelisten feestelijk ontvangen. Men zegt, dat Adly Pasja ontslag zal nemen en zich zal verzoenen met Zaghloel. In ieder geval is Zaghloel, die een paar maanden geleden dood scheen, thans weder de groote man. Een onafhankelijk, anti-Engelsch Egypte zou ons hier kwaad doen.

Transjordanië is voortdurend in onrust. Er worden onderhandelingen gevoerd over de rechten van de Engelsche ambtenaren in Transjordanië.

De verhouding tusschen de regeeringen van Syrië en Palestina schijnt beter. Misschien heeft het bezoek van Generaal Storrs, den gouverneur van Jeruzalem, bij den Paus goed gedaan.

Het gaat Moestapha Kemal Pasja thans in Anatolië weder beter. Alle Arabische nationalistten verheugen zich daarover. Indië schijnt rustiger. Een tegenslag voor de Arabische leiders.

VI.

Allerlei. Voor Mendel Beilis wordt geld verzameld in Amerika.

Sir Herbert heeft te Haïfa gezegd, dat het groote havenplan nog niet is aanbesteed.

Van Ahawath Zion verschijnt een tweede druk in het Arabisch.

Majoor Young komt voorlopig niet naar Palestina.

Robert de Caix keert niet naar Syrië terug.

Er zijn Joodsche politieagenten gearresteerd in verband met de ontvluchting van achttien Arabische gevangenen uit de gevangenis te Jeruzalem, een half jaar geleden. Groote verbazing bij de Joden.

Met de publieke onveiligheid gaat het best. Er zijn roovers gesignaleerd op den weg van Jeruzalem naar Jaffa. Er ontvluchten nog telkens gevangenen.

De Arabieren protesteeren tegen het plan Ruttenberg, tegen den afstand van duingronden aan de kolonie Rischon le Zion en tegen de uitlevering aan Syrië van Ibrahîm Hanano. Wij protesteeren tegen hunne protesten.

De Sefardische Joden protesteeren tegen de bewering van Poincaré en van de Arabische delegatie, dat zij tegen het Zionisme zouden zijn.

De dichter Saul Tsjanikofsky ligt ziek te Odessa.

Sir Herbert Samuel en Generaal Storrs zijn te Jeruzalem teruggekeerd.

VII.

Oratio pro domo. Ik heb meermalen gewaarschuwd tegen de overdreven verhalen van betaalde propagandisten en collectanten. Mijn vrienden van Mizrachie hebben mij daarover aangevallen in allerlei artikelen in allerlei couranten. Ook in het 'Handelsbl.'. Laat mij nu mededeelen, wat de Mizrachist dr. Mirkin zegt over den betaalden (en hoe! en hoe!) propagandist J.L. Fischmann. 'Dr. Mirkin leest het rapport voor van de Amerikaansche Mizrachie over het werk van de Mizrachie in Palestina, zooals dat is samengesteld door den Rabbijn Fischmann. Hij toont aan, dat alle paragrafen onjuist en onwaar zijn, en dat het rapport een ijdele bluf is.'

Ben ik een onjuist berichtgever geweest? Vaarwel!

Nr 273 Een Joodsche kolonie⁺

⁺15-10 1921 A., 6. Gedat.
Petach-Tikvah en Tel-Aviv
bij Jaffa 28 sept.

Het groote probleem voor Petach-Tikvah is de quaestie van den Arabischen arbeid. Vóór de troebelen in Mei werkten er te Petach-Tikvah eenige honderden vaste Arabische arbeiders bij de landbouwende kolonisten, ongerekend het Arabische huispersoneel. In den drukken tijd van den pluk van amandelen en druiven werkten er ver over de duizend. Groot en klein. Sinds Mei werkt er in de kolonie geen enkele Arabier. Is die toestand politiek en economisch houdbaar? Politiek. Nu de eerste opwinding voorbij is, zien vele kolonisten in, dat boycot van Arabischen arbeid geen goede politiek is. Men kan niet rustig arbeiden, omgeven van een vijandige bevolking. Er zullen telkens kleine overvallen zijn, diefstallen, vernielingen. Daartegen te waken kost ook schatten. Economisch. Ik heb vele inlichtingen van Akiba Liebrecht, een van de bekwaamste kolonisten. Toen hij voor vijf en twintig jaar zijn bedrijf begon, was het Arabische dagloon één frank. Het Joodsche anderhalf tot twee. Voor den oorlog was het Arabische loon anderhalf. Het Joodsche boven twee. De Engelschen hebben de Arabieren bedorven. Vooral de vrouwen hebben links en rechts verdiend en gestolen goed van de soldaten gekregen. Petach-Tikvah lag juist op de frontlijn. De Arabieren uit de dorpen rondom hebben toen vele vrouwen gekocht. De vrouwen zijn veel duurder geworden. Van 660 tot 800 frank vóór den oorlog zijn de prijzen opgelopen tot 100 en 150 Pond. Het Arabische dagloon is nu 3 tot 3½ shilling. Het Joodsche 6 en 7. Dit voor unskilled labour. Een vakarbeider verdient gemakkelijk een half pond en kan komen tot een pond per dag.

De Joodsche arbeider is niet beter en niet slechter dan de Arabische. Maar hij steelt niet. De bedrijven kunnen de Joodsche loonen niet dragen. Een middelbedrijf verliest thans ongeveer een Pond per dag.

Er is ook een psychologisch verschil tusschen Arabischen en Joodschen arbeid. Een Jood is een arbeider. Een Arabier is een dienaar. Is de werktijd om, dan wordt de Jood een heer, zoo goed (of zoo slecht!) als de kolonist. Men zou hem bijvoorbeeld niet kunnen vragen nog een paar boodschappen te doen. Bovendien zijn de Joden georganiseerd in eene vakvereeniging, die het den patroons dikwijls lastig maakt met allerlei, overigens niet onbillijke, eischen.

Een bepaald verbod van Arabischen arbeid bestaat er in de kolonie niet. Het is trouwens de vraag, of het bestuur zulk een verbod zou kunnen uitvaardigen. Het is een afspraak. En men houdt zich daaraan. Zoo niet, dan komt men in de courant. Of men krijgt op straat in eenen een zak over het hoofd geslagen en wordt dan afgeranseld door die van Minsk, Pinsk en Dwinsk. De moeilijkheid is deze: er zijn in Petach-Tikvah met vier tot vijfduizend zielen ruim twee honderd landeigenaars. Dezen zouden wel allen de Arabieren terug willen nemen. Maar de Joodsche arbeiders zijn er natuurlijk woedend tegen. Eveneens alle neringdoenden. Want de Arabieren besteden in de kolonie ongeveer niets. En de Joodsche werklieden ongeveer alles. En nog een typisch kleinmenschenlijk argument: de eigenaars van druiven en amandeltuinen hebben hun druiven en amandelen moeten plukken met dure Joodsche arbeiders. Laten nu de eigenaars van de paradijzen met sinaasappelen en citroenen hun vruchten ook duur geplukt hebben.

II.

Hoe is de geldelijke toestand van de kolonisten? Het is niet gemakkelijk daar precies achter te komen. Geen kolonist zal licht van zijn eigen bedrijf zeggen, dat het slecht staat. En van een ander weet hij 't niet. Maar het volgende is wel ongeveer juist. Het bezit van de meeste kolonisten is nooit vrij geweest. Voor den oorlog heeft de kolonie

veel geleden door een sprinkhanentocht. In den oorlog lag zij geruimen tijd precies op de Engelsch-Turksche frontlijn. En de buitenlandsche markten voor wijn, amandelen, citroenen en sinaasappelen waren gesloten. Op het oogenblik moet zij in het buitenland concurreren met landen met een lage valuta: Frankrijk, Italië, Griekenland. Amerika neemt geen wijn af. De geldelijke toestand is daardoor niet schitterend. Gemiddeld is het bezit van de kolonisten belast met 20 %. Maar sommigen zijn belast met 80 %. De geldrente is hoog: 10 %. Voor kleine leeningen op korten termijn wordt veel betaald. Bijvoorbeeld: iemand geeft een schuldbekentenis af van 100 Pond, betaalbaar over drie maanden, en krijgt daarvoor 90 Pnd. contant. Noodig is een bank voor lang crediet op lage rente. Bijvoorbeeld: een leening afbetalen, in 25 jaar met 6½ % per jaar. Meer kan het bedrijf al niet dragen. Voor Petach-Tikvah zou ongeveer 100.000 Pond noodig zijn.

Nog enkele cijfers. De kolonisten geven per jaar uit aan loonen, machines, landbelasting enz. 60.000 Pond. Rente op hun schulden 20.000. Ontvangen van sinaasappels en citroenen 75.000. Amandelen 10.000. Wijn 10.000. Koren 5000. Melk, uitgevoerd 3000. Olie en kleinigheden 1000. Gemiddeld houdt een kolonist dus ongeveer honderd pond over, dat is minder dan het loon van een arbeider. Daarentegen neemt hij veel uit zijn bedrijf voor zijn gezin. En de waarde van zijn grond is de laatste jaren veel gestegen.

III.

Het bestuur. De Joodsche koloniën waren in den Turkschen tijd feitelijk autonoom. De groote koloniën van Judea: Rischon, Rehoboth, Petach-Tikvah zullen spoedig burgerlijke gemeenten worden. Op het oogenblik heeft Petach-Tikvah ongeveer 5000 bewoners, waarvan 4000 vaste en 1000 seizoenarbeiders, die nu weder heentrekken. Er is een bestuur van 7 leden. Allen mannen. Maar de vrouwen gaan ook actief en passief kiesrecht vragen. Kiesrecht hebben de grondbezitters, ook vrouwen. En zij, die buiten de kolonie wonen. Bovendien zij, die geen grond bezitten, maar een jaar in de kolonie wonen en hunne belastingen hebben voldaan. De inkomsten van de kolonie zijn: waterbelasting 90 Pond per maand, veiligheidsbelasting 60, abattoir 60; diligence-belasting 40; huur van huizen 20; entreegeld voor iederen nieuwen grondbezitter 10; van den grondverkoop 1 %. Voor den oorlog bracht dat aardig in. Huwelijk 25 piaster, dat is ruim drie gulden per partij. Uitgaven voor de ambtenaren, wegen, den rabbijn enz. Onderwijs wordt niet door de kolonie betaald. Apotheek en badhuis zijn koloniaal. Zij werken zonder winst of verlies. Jaarlijks keert de kolonie aan de regeering ongeveer 3500 Pond uit aan tiend- en huizenbelasting.

IV.

Ziekte en gezondheid. Er zijn twee artsen. De arbeiders hebben hun eigen ziekenfondsarts. Er is een halve arts voor de oogen.

De hygiënische toestand is niet goed. De menschen zijn vuil. De markt is vuil en stinkt. Er is geen kanalisatie voor den afvoer. Daarentegen is er bronwaterleiding in alle huizen. Een Regeeringsarts komt af en toe inspecteeren. Vooral de hotels en de eethuizen. Bij Sara, waar wij eten, is het 't vuilst, maar het striktst koscher.

‘Sara,’ zeg ik, ‘de dokter uit Jaffa heeft alle eethuizen geïnspecteerd, en hier was het 't zindelijkst van allemaal.’

‘Ik weet het, heer,’ zegt Sara: ‘wij zijn uit Pinsk.’

Malaria geeft alleen 80 % van alle ziekten, oogziekten niet inbegrepen. De paradijzen met stilstaand water hebben slechten invloed. Eveneens het groote moeras in de nabijheid, dat nu evenwel zal worden verbeterd en beplant. In den zomer zijn er ongeveer honderd bedlegerige patiënten per dag. Roodvonk, mazelen, diphtheritis, influenza, bronchitis en longontsteking komen weinig voor. Tuberculose eveneens, behalve bij de Joden uit Jemen. Er was dit jaar een kleine epidemie van typhus. Maar goedaardig. Trachoom komt veel voor. In het algemeen veel oogziekte door de onbestrate zandwegen. Er zijn veel huidziekten. Er is tamelijk veel ongedierte.

De chaloetziem (= pioniers) lijden veel aan malaria. De eerste koortsen deprimeeren ook psychisch. De kolonisten zijn er aan gewend en werken door bij hooge koorts. Het arbeidersbataillon geeft muskietengaas en kinine aan zijn leden en heeft veel minder malaria.

Bijzondere ziekten waren er voor den oorlog ongeveer niet. Het leger heeft ze binnengebracht. Onder de immigranten zijn ze zeldzaam. Het ethische leven, ook in het vrije, gemengde, arbeidersbataillon is goed.

Het tarief van de artsen is: een shilling voor een bezoek thuis en twee shilling als de dokter bij den patiënt komt.

V.

De arbeiders. Er is een Mizrachistische arbeidersvereniging met ongeveer dertig leden. En een algemeene, dat wil zeggen socialistische, met eenige honderden. In den oogsttijd waren er ver over de duizend. Eenige honderden zijn daarvan vertrokken.

Betrekkelijk vele chaloetsiem gaan terug. Niet de overtuigde Zionisten. Maar wel zij, die uit Oost-Europa zijn gevlucht voor pogroms en krijgsdienst. Een Joodsche arbeider betaalt voor het ziekenfonds 15 piaster, voor de federatie van arbeidersverenigingen 10; voor zijn speciale vereniging 5, voor zijn courant, bibliotheek enz. ongeveer 50 piaster per maand. Het ziekenfonds heeft een deficit van 90 Pond. Men wil nu, dat de werkgevers voor elken arbeider ½ piaster per dag zullen betalen. De arbeiderskeuken geeft eten voor 17 à 18 piaster per dag. Er is geen deficit. Maar het mooie, groote arbeidershuis, waarin ook keuken en eetzaal zijn, heeft men gratis in gebruik van het Joodsch Nationaal Fonds.

VI.

De toekomst. Men is hier hoopvol. Ruttenbergs electricatie van de Auja zal hier weder werk brengen. Vooral hoopt men veel van den nieuwen spoorweg, die te Ras el Ain aansluiten zal aan de lijn Haifa - Ludd - Jeruzalem. De hoofdlijn van Petach-Tikvah tot Ras el Ain wordt bijna 7 K.M. Er komen nog 2½ K.M. vertakkingen naar verschillende paradijzen en naar de nieuwe sinaasappelenpikkerij, een Amerikaansche onderneming. De kosten zijn geraamd op 20,000 Pond, voorgeschoten door den baron Rothschild. Het zal wel duurder worden. De bodem is moeilijk. Er zijn 17 bruggen. Van 1 M. af tot een groote van 65 M. toe. De lijn dient hoofdzakelijk

voor sinaasappelsvervoer. Men hoopt op tien wagens per dag, gedurende 100 dagen, tegen 15 Pond per wagen.

Een gedeelte van het werk wordt gedaan door het arbeidersbataillon. Een militair-communistisch ingerichte organisatie, waarover zeer verschillend wordt gedacht.

Maar is er iets in dit Heilige Land, waarover men niet verschillend denkt?

Nr 274 Poort der Hope^{*)}

⁺20-10 1921 A., 10. Gedat.

Petach Tikvah 23 sept.

Dit is het Dal van Vuilnis, dat geworden is tot de Poort der Hope, gelijk gij vinden kunt in een moeilijken volzin van den moeilijken Profeet Hosea. Wij hebben vele fouten gemaakt. Wij zullen nog vele fouten maken. Wij zullen ze alle erkennen en naar ons weten verbeteren. Maar dan zult gij ook erkennen, dat wij dit gebouwd hebben, Petach Tikvah, de Poort der Hope, waar het Dal van Vuilnis is geweest. Ik houd heelemaal niet van Petach Tikvah. Er zijn aardige menschen. Een mooi type als Akiba Liebrecht. Maar de meesten zijn zelfzuchtig, hard. Gierig, afgesloten. Toch is Petach Tikvah een mooie daad. En wie dit niet gelooft kan het komen zien.

Ik schrijf dit in den grooten tuin van het hôtel, waar voor weinig jaren nog een moeras was. Ik heb een klein boekje gelezen, dat hier zeldzaam is en in Holland misschien geheel niet te vinden. Het statutenboekje van de stichters van Petach Tikvah, 8 Tammoez 5639, dat is ruim veertig jaar geleden. De eerste stichters waren oude, vrome Joden van Jeruzalem, meest van familiën, uit Hongarije afkomstig. Zeker een onverwacht en kloek ondernemen in die dagen. Er zijn nog enkelen in leven van de eerste stichters. Wanneer men hun vraagt, hoe deze Jeruzalemmers tot hun ondernemen zijn gekomen, zeggen zij 'Gods Geest'.

Het kleine boekje begint met een inleiding, zóó Zionistisch als ruim veertig jaar later de beste Zionist nauwelijks schrijven kan. Daarna, volgt (het Zionisme is niet van dr. T. Herzl!) eene goedkeuring van de vereeniging en van de statuten door de Groote Rabbijnen van Jeruzalem: indien Petach Tikvah slaagt, zal daaruit groot heil ontspruiten voor het geheele Heilige Land. Het is een heilige plicht voor ieder, die zijn Land en zijn Volk liefheeft, de vereeniging te steunen.

Op de goedkeuring van de Groote Rabbijnen volgt het contract tusschen de leden. Zij zullen een geschikt terrein koopen voor eene kolonie. En wel op naam van den Grooten Rabbijn J.L. Diskin, afkomstig uit Brisk. En te Jeruzalem nog altijd in herinnering onder den naam 'de Brisker Rov.' Hij is ook de stichter geweest van het groote jongensweeshuis, waarvoor nu juist een nieuw gebouw wordt gezet even buiten de stad. Hij was leermeester van R. Chaïm Sonnefeld en de vader van den Rabbijn I.I. Diskin, beiden thans tegenstanders van het politieke Zionisme. Maar Petach Tikvah heeft het er naar gemaakt. Des Sabbaths ontsteken de arbeiders van het Arbeiders-bataillon groote vuren en koken hunne verboden spijzen. De kinderen, die in de Talmoed-scholen leren, dat men den Sabbath heiligen moet, krijgen iederen Sabbath aanschouwingsonderwijs. Ik lees (verbijsterd!) in het Maandblad der Nederlandsche Mizrachisten, dat tijdens den opbouw van Palestina, de strijd der

*) Dezen vroeger geschreven brief ontvingen wij later dan den op Zaterdag j.l. geplaatsten. Red. Hbld.

ideologieën tijdelijk moet worden gestaakt. Die van het Arbeidersbataillon vinden het best.

Veertig jaren geleden schikten die van Petach-Tikvah zich naar den Brisker Rov. Zij verbonden zich een bedehuis te bouwen, een kerkelijk bad, een huis voor den rabbijn en een voor den onderwijzer en een voor vreemdelingen: Hagnasath Oerechiam, gelijk gij Amsterdammers weet.

Het is wel leerzaam na veertig jaar het reglement nog eens te lezen. Er zal dadelijk een rabbijn worden gekozen voor de rechtspraak en het onderwijs in de leer. Wie zich tegen hem verzet, wordt gestraft. De rabbijn moet rechtspreken zonder aanzien des persoons in burgerlijke zaken en in strafzaken.

In de synagoge mag men gedurende de gebeden niet spreken over wereldsche zaken en lichtzinnige woorden zijn volstrekt verboden.

De kolonisten verbinden zich tot naleving van de Joodsche wetten op tiend en andere heffing.

Zij verplichten zich ook de zieken te bezoeken en zoo noodig bij hen te waken.

Armen krijgen kosteloos geneesmiddelen.

De kolonisten verplichten zich hunne kinderen groot te brengen in de Leer en de Liefde Gods. Zij zullen hunne zonen niet aan het werk zetten en daarvoor de beoefening der Leer verlaten tot zij den leeftijd van achttien jaar hebben bereikt. De kolonisten verbinden zich tot dagelijksche beoefening van de Leer. En eens in de week minstens tot het midden van den nacht.

Sabbath en Feestdagen zullen worden bewaard in al hun heiligheid.

Er moet een Huis worden ingericht voor Vreemdelingen. Armen ontvangen spijs en drank.

Er zal ook een kas zijn voor leeningen en liefdadigheid.

Men verbindt zich te leven volgens het gebod: 'Bemint uwen naaste als u zelve'. Geen haat. Geen wraak, geen wrok. Neen is neen. Ja is ja. Op werkdagen zullen de vrouwen en meisjes geen dure sieraden dragen of mooie kleederen. Alleen op Sabbath en feestdagen. Of bij bruidegom en bruid. Men mag het werkvolk van een ander niet onderhuren. Men mag zijn erfdeel niet verkoopen en geen huis verhuren aan eenen niet-Jood.

II.

Dit is veertig jaar geleden. De eerste kolonisten kochten 280 H.A. land bij het dorp Mulebbis. De Arabieren noemen Petach-Tikvah nog 'Mulebbis'. Gelijk Rehoboth 'Durân' en Rischon le Zion 'Junara'. Eerst den laatsten tijd wilden de Joodsche koloniën bij hun Joodsche namen genoemd. Mulebbis lag bij de bronnen van de Auja, die ook Jarkon heet en die ten Noorden van Jaffa in de zee valt. Het dorp is verdwenen. Al spoedig werden nog 1000 H.A. bijgekocht. De grond werd verdeeld in honderd perceelen, ieder voor honderd Pond. De eerste jaren waren buitengewoon moeilijk. Het terrein was wel waterrijk, maar ook moerassig. Men was zelfs genoodzaakt de kolonie te verlaten en zich te vestigen in het dorp Jehudia, dat nu weder een Arabisch dorp is geworden. In 1883 werd een deel van de kolonie aan Russische Joden verkocht. Russisch is er nog steeds een van de officieele straattalen. In 1887 kocht baron Edmond de Rothschild 550 H.A. en vestigde daar een kleine dertig familiën. Er werden 150 H.A. wijngaard aangelegd. Bovendien gaf de baron arbeid aan kolonisten, die van hun land niet konden leven. Het dagloon bedroeg toen tien tot twaalf piaster. Nu bedraagt het dertig en meer. Voor goede werklieden tot

een pond. De baron betaalde ook alle algemeene uitgaven: school, dokter, rabbijn, apotheek. En de vele baksjij aan de Turksche ambtenaren.

Er werden eucalyptus-boomen geplant tusschen de huizen en op moerassige terreinen. Zij trekken het water aan. Een goed eucalyptus-woud brengt in. Hout is hier duur. De eucalyptus groeit snel. Iedere paar jaar kan hij worden gekapt en de tronk groeit weer uit.

De grond in de kolonie is zandgrond. Geschikt voor huizenbouw. Rondom is leemgrond, zwarte grond en zand op beteren ondergrond. Dit laatste geschikt voor tuinen, die geen besproeiing noodig hebben: druiven en amandelen. Er zijn ongeveer 900 H.A. 'tuin'. Een tuin met sinaasappelen en citroenen, die besproeiing vereischt, heet 'paradijs'. Er is 650 H.A. paradijs. Olijven 60 H.A. Vruchten als appelen, peren: 40 H.A. Eucalypten 80 H.A. De regeering heeft aan de kolonie een stuk moerasgrond afgestaan, groot ongeveer 300 H.A. Daarop zullen voor het grootste gedeelte eucalyptussen worden geplant. Overigens weideland en akkerland. Het dorp van Petach-Tikvah zelf meet ongeveer 60 H.A. Er is nog 500 H.A. akkerland, weide en groentengrond. Van de Arabieren worden jaarlijks nog eenige honderden H.A. bijgehuurd voor akkerbouw.

Sinds 1892 is men begonnen met het aanleggen van sinaasappelgaarden. Oorspronkelijk werden de vruchten aan Arabische kooplieden verkocht. Tegenwoordig bestaat er een Joodsch syndicaat. Zooals er een bestaat voor wijn en voor amandelen. De kolonie verscheept over Jaffa, dat achttien K.M. weg ligt. De kisten worden per kameel vervoerd. Een duur transport. De spoorweg Petach-Tikvah naar Ras el Ain, aansluitend aan de lijn Haifa - Jaffa, zal het transport veel goedkooper maken. Maar 't is minstens twijfelachtig of men voor dit seizoen nog gereed komt. Een paradijs is een kostbare aanleg. De meeste hebben een eigen motor voor het oppompen van het water, dat ongeveer 15 tot 20 M. diep ligt. Bovendien, een stelsel van buizen en greppels. Ieder van de duizenden boomen staat in een ondiepte met een wallekje erom. Ongeveer elke veertien dagen laat men die ondiepte volloopen. In de groote paradijsen wordt gewerkt dag en nacht. Er is zeker ongeveer drie millioen gulden in de paradijsen gestoken. Een klein paradijs loont de moeite niet. De eigenaar moet bovendien een jaar of zes wachten voor het paradijs winst geeft. Petach-Tikvah heeft gedurende den oorlog juist op de Engelsch-Turksche frontlijn gelegen. Het heeft veel geleden. Dit jaar hoopt men weder op een goed jaar. Amerikaansche Joden, die het vak in Californië en Florida hebben geleerd, beginnen een goed verpakkingshuis. Is Holland geen markt? De Palestinensische sinaasappels zijn niet goedkoop, maar ze zijn mooi en goed.

Het grootste paradijs is de prachtige Bacharia, 660 H.A. groot, gelegen bij Arabisch gebied, aan de grens van de kolonie.

Het gebied van de kolonie is in den loop van de jaren voortdurend uitgebreid. In de onmiddellijke nabijheid ligt de arbeidersvestiging Ain Gamin met ruim 200 H.A. Petach-Tikvah heeft in het dorp Jehudia nog aangekocht bijna 900 H.A. Ongeveer twee uur naar het noorden ligt Kafr-Saba, zeventhonderd H.A., die meest toebehooren aan bewoners van Petach-Tikvah. De kolonie is in de troebele dagen van Mei verwoest en nog niet opgebouwd.

De oorlog en de crisisjaren hebben de kolonie natuurlijk veel kwaad gedaan.

In het andere gedeelte zijn de huizen verwaarloosd en vervallen. Het nieuwere, hogere, deel maakt beteren indruk.

Nooit is mij het verschil tusschen het lidwoord van onbepaaldheid *een* en het lid-woord van bepaaldheid *het zóó* volkomen duidelijk geweest als op dezen Joodschen oudejaarsdag. Zelfs hinderlijker dan in de jaren van mijn vergane jeugd, toen wij in het taalboekje van Den Hertog en Lohr het verschil bestudeerden tusschen *eenen* courantenjongen, die bij ons niet, en *den* courantenjongen, die bij ons wel moest zijn.

Maar wat is dit verschil vergeleken bij het verschil tusschen *eene* koe en *de* koe. *Eene* koe is iedere koe. Iedere koe van vleesch en beenen. *De* koe daarentegen is de mooie Hollandsche melkkoe, die de firma Pinto en Zilvermit ons voor het jongensweeshuis van den heer Goldsmit gezonden heeft. Zij is eergisteren aangekomen. En wij zijn allen gelukkig. Wij achten haar, en wij hebben haar lief. Over eenige weken zal zij kalven. Zij zal melk geven. En wij zullen haar nog meer achten en nog meer liefhebben. ‘Het is een mooie koe’, heeft Adil Effendi genadig gezegd: ‘wie haar ziet, zal u achten’.

Gij, die dit leest, zult mij gelooven, dat de koe eenige maanden lang een van de middelpunten van onze gedachten is geweest. Het was lente, een vroege, zoele lentedag. De zware regens waren voorbij. Toen zijn de heer Pinto en ik uit wandelen gegaan door de mooie dalwegen, die Jeruzalem van drie zijden omgeven. Een prachtig uitzicht en een goede plaats om eene koe te vragen heeft men bij de Hand van Absolom, waar men nog eenmaal de Moskee van Omar grootsch en eeuwig ziet, vóór de weg afdaald in het dal.

‘Geeft u een koe voor het weeshuis,’ heb ik gezegd: ‘zij zal melk geven. Goede melk en de jongens zullen een stukje bedrijf leeren.’

De koe zelf zal het niet weten. Maar zij is ons beloofd. Daar tegenover de groote Omarmoskee, waar de weg daalt naar het dal. De heer Paul den Tex, directeur van de Koninklijke Stoomboot Maatschappij, acht haar zóó en heeft haar zóó lief, dat hij haar gratis vervoer heeft toegestaan van Amsterdam naar Jaffa. Ook de Regeering heeft haar lief: zij betaalt geen belasting. Allah is groot. Wij zijn heel dankbaar.

II.

De dagen gaan. De cognossemerten komen. Er komt een foto van haar in eigen persoon, staande met een waaienden staart naast haar schip ‘Deucalion’. En gemerkt met de twee vereenigde gelijkzijdige driehoeken, het wapen van de Zionisten. Dan gaan wij dagen tellen. Wij praktizeeren over een stalletje en over eten. Want de zomer heeft Palestina absoluut afgebrand. Het kan nog eenige maanden duren vóór de regens komen. En er weer gras zal zijn. Wij moeten nu gedroogde klaver koopen, witte meloenen en stroo. Ik ga naar Petach Tikvah.

En ziet, een dag verschijnt de heer Goldsmit in Petach Tikvah gelijk een oase in Kaffrika's donkere wildernissen. Hij heeft gehoord, dat er te Wilhelma, de Deutsche kolonie, goedkoope witte meloenen zijn. 's Middags rijden wij er heen. Wij hebben eenen aardigen koetsier. De man, die bij den overval op Petach Tikvah naar Ras el Ain is gereden om hulp te halen. Met ons spreekt hij Jiddisch. ‘Welke taal hebt u

gesproken met den Engelschen officier?’ mag ik zoo vragen. ‘Heelemaal niet veel gesproken’, zegt onze koetsier. ‘Ik heb hem mijn wonden laten zien. Dat verstaat iedereen.’ Wilhelma is in 1902 aangelegd door eene Wurtemburgsche Secte, die in Palestina een nieuw Christendom wilde stichten, en reeds sinds ongeveer 1870 hier nederzettingen had. Het is eene kleine, goed aangelegde kolonie. Gedurende den oorlog heeft zij natuurlijk veel geleden. Verbanning, beslagneming. De meeste bewoners zijn nu teruggekeerd en hebben den arbeid hervat. Men ploegt. De grond is hard. Er zijn nog geen goede ploegen. Men ploegt met zes paarden. Ik heb zelfs zien ploegen met tien voor één ploeg.

Wij koopen witte meloenen. Maar de wijze, voorzichtige vader van tachtig lieve weezen, bedingt uitdrukkelijk, dat de koop van rechtswege ontbonden zal zijn, wanneer de koe mocht gestorven zijn aan boord. Allah kariem! ‘Wat een geld’, zucht hij. ‘Kom’, zeg ik troostend: ‘men moet een witte meloen uitwerpen om goede melk te vangen.’

III.

Wanneer de groote dag nadert, verhuizen wij naar Tel Aviv. De heer Goldsmit heeft er familie en ik heb er madame Ben Nahum met haar pension, sproeten en Jiddisch. Wij vinden er dadelijk vrienden. Adil Effendi is in Jaffa met het mooie wagentje en het mooie paard. Hij doet zaken. Het circus, dat voor een onnoozele recette van duizend pond gedurende een week de heiligheid van Jeruzalem heeft verhoogd, is voor eene week te Jaffa aangekomen. Adil Effendi heeft met eenen vriend de recette overgenomen voor vijfhonderd pond. Het is een waag. Maar men kan winnen. Ik vind er ook den aardigen, egoïstischen jongen Hermann, die onze gast te Jeruzalem was. Zijn vader is zwaar ziek. Hij is heel verheugd, dat Adil Effendi met het mooie wagentje te Jaffa is, en zoo innige betrekkingen met het circus onderhoudt. Mag hij paard en wagen hebben voor eenen dag? Krijgt hij een doorlopend vrijbiljet voor het circus? ‘Hoe is het met vader?’ vraag ik beschaamd. ‘Ziek. Erg ziek. U kunt begrijpen, wat voor een prettig leven ik heb. Gelukkig, dat Adil Effendi hier is’. 's Middags gaan ze rijden. Des avonds naar het circus.

Wij hooren van Adil Effendi, dat hij 's nachts met het mooie wagentje van Jeruzalem is gekomen. Reizigers, die een half uur voor hem uitreden, zijn bij Bab el Waäd door roovers aangevallen en geplunderd. Maar Adil, die trouwens gewapend was, is er goed doorgekomen.

‘De gunst van Allah’, zegt hij dankbaar.

‘Ja’ is mijn antwoord: ‘Allah kent de goeden en de vromen’.

IV.

Wij hebben trouwens werk genoeg in Jaffa. Want wat is er gebeurd met de kist chocolade, die de firma W.J. Boon te Wormerveer ons voor het weeshuis gezonden heeft? Dit is de geslachtsopvolging van de chocolade. De firma Boon heeft ze afgeleverd aan de Koninklijke Stoomboot Maatschappij. De kapitein heeft ze afgeleverd aan den agent te Jaffa. En de agent te Jaffa heeft ze afgeleverd aan eenen vrachtrijder met den fatalen naam Mohammed Jad. Deze Mohammed beweert, dat

hij de chocolade bij den heer Goldsmit heeft afgeleverd en een ontvangbewijs heeft gekregen, geteekend door onzen Mohammed. Gij, lezer, weet, dat dit leugens zijn, want onze Mohammed kan niet schrijven. Wij gaan dus dezen Mohammed Jad opzoeken en verzekeren hem, dat wij niet tevreden zijn.

‘Waar is het ontvangbewijs?’ vragen wij dringend. Want de troebelen van Jaffa zijn alweer vijf maanden geleden.

‘Ik heb het niet meer,’ zegt Mohammed Jad stug. Maar ik heb Arabisch geleerd in een stal. ‘Mohammed Jad,’ zeg ik: ‘gij zijt een dwaas. Ook twijfel ik of uw vader van Allah veel verstand heeft gekregen. Deze chocolade is de beste chocolade van mijn land... bij mijn geloof... gij zult ons veel geld betalen. En anders zullen wij naar den rechter gaan.’

‘Gelijk Allah het besloten heeft,’ verzekert ons Mohammed Jad.

Wij gaan trouwens ook een proces beginnen tegen den agent van de stoomboot-maatschappij wegens onrechtmatige daad, bestaande in het ten vervoer toevertrouwen van een kist fijne chocolade aan eenen vrachtrijder met zoo eenen fatalen naam.

V.

De ‘Deucalion’ zal Woensdagavond op de reede komen. Zij zal Donderdagochtend vroeg het Heilige Land betreden. Zijn alle formaliteiten vervuld? Gewoonlijk landen koeien te Haïfa. *Zij* heeft een extra verlof om te landen te Jaffa. Haar wagen mag worden gekoppeld aan den personentrein naar Jeruzalem. *Zij is* trouwens een persoon. Iedereen in Tel Aviv weet, dat zij komt. Men heeft hier groote belangstelling voor Hollandsch vee. Men zegt, dat Hollandsche koeien beter zijn dan de Hollandsche Zionisten. Er bestaan plannen om hier goed Hollandsch fokvee in te voeren. Maar dat is voor ons nu alles bijzaak. Wij vervoegen ons bij Hassan Effendi Aboe Hussein, den aanvoerder van het kaaibewerkende intellect van Jaffa. Wij denken een boozen, groven, kerel te vinden. En wij vinden een mooien, slanken Arabier, in een fraai wit gewaad. Hij verzekert ons, dat wij zijn broeders zijn. Er zal morgen om half zes een boot voor ons klaar zijn om haar in te halen.

‘Als ze niet dood is’, zeg ik defaitistisch. ‘Beschrei haar niet’, roept de heer Goldsmit.

VI.

Lezer, hebt gij wel eens bij een lichtelijk hooge zee eene koe gehaald van de ‘Deucalion’ op de reede van Jaffa, des ochtends te half zes? Het is juist dag geworden, en de heele wereld is koel, teeder en frisch. De ‘Deucalion’ is op de reede gekomen. Maar wij mogen niet aan boord. Het schip komt uit Alexandrië en het heeft quarantaine. Gelukkig heeft de gouvernements-geneesheer ons goede berichten over haar gebracht. Zij is groot, gezond en tevreden. Nu zijn ook wij groot, gezond en tevreden. Zij staat in een stalletje op het dek. En met stal en alles zal zij over boord worden gehiewd.

Het wordt gedaan. Heel de wereld staat stil. Er is de kist met *de* koe tusschen hemel en aarde. Een kerel op de kist En de schommelende boot. De kerels schreeuwen. De heele wereld schreeuwt.

‘Zij zal sterven’, roep ik pessimistisch.

‘Stil, stil’, smeekt de vader van tachtig kinderen en één koe: ‘u maakt haar zenuwachtig’.

Maar Allah is ons allen genadig. De rekels van Hassan Effendi Aboe Hussein mikken de schommelende boot precies onder de kist. En zij is er.

Dat iedereen te Tel-Aviv en iedereen te Jaffa ons acht, is zeker.

Terwijl ik u dit schrijf, gaat de laatste dag van dit joodsche jaar verschemeren. Ook sluit de mail. Ik eindig dus met de verzekering, dat zij het heel goed maakt, dat zij reeds veel bezoek ontvangt. Dat wij een entrée gaan heffen van een shilling den man.

Nr 276 Het nieuwejaar⁺

⁺24-10 1921 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 6 okt.

Wanneer nu mijn brief voor het *Handelsblad* is geschreven en gepost, wanneer de joodsche oudejaarsdag verschemeren gaat, en het de moeite niet meer loont nieuw werk aan te vangen, wat zal ik dan beter doen, dan de koorts hebben? Dat doen wij hier allemaal op het einde van den zomer, zonder onderscheid van ras en geloof. Ik ben er aan gewend en het is behaaglijk. De nachtwind komt op en de koorts komt op. Een wilde, gouden droom.

Het zou misschien wel goed wezen altijd in de koorts te zijn. Ik geloof niet, dat er pessimistische en defaitistische koortslidders zijn. Wanneer ik leider van een organisatie was, zou ik voor propagandisten en collectanten alleen koortslidders nemen. ‘Dwaasheid’, zegt dr. Wallach van de Poorten der Gerechtigheid: ‘drie maal per dag een kwart gram. Als de koorts niet afgaat meer. Tot twee. Als dat niet helpt hier blijven.’ Hoe groot en hoe eenvoudig is het leven! Ik heb vroeger wel eens beweerd, dat het niet zonder rest in eene formule opgaat. Maar nu de koorts mij zoo lief en zoo behaaglijk opstookt, begin ik te gelooven, dat de formule van dr. Wallach het leven is zonder rest.

II.

De koorts is lastig, wanneer men een gast heeft. Dit gelukkige land is bestemd voor Joodsch Nationaal Tehuis. Voorloopig zijn er vooral rare meubels en rare kostgangers. Bijvoorbeeld: de volmaakt-egoïstische jongen Hermann en zijn vader. Met de stichting van een joodsch-communistische gemeenschap op den grondslag van het jodendom der profeten, schiet het nog niet op. Voorloopig is de vader in de Poorten der Gerechtigheid. Hij heeft niets en bij verbeeldt zich alles. Hij trekt van sanatorium naar sanatorium en van ziekenhuis naar ziekenhuis. Zijn salaris gaat op aan ziekingeld. En dus moet de jongen weder mijn gast zijn. ‘Hermann,’ zeg ik: ‘koorts. Negen en dertig drie.... ik denk, dat ik naar het ziekenhuis ga.’ Zijn hart vloekt: ‘Welzeker, u moet juist ziek worden, wanneer ik hier ben. Wat heb ik een leven.’

Abdoel Salaäm komt eens kijken: ‘Laat de jongen maar bij ons komen,’ zegt hij goedhartig. Hij is dadelijk begeerig. Niet waar, een groot Arabisch huis. Geheimzinnig. Altijd gesloten. En hij zou daar logeeren! ‘Is er een harem?’ vraagt hij in één beking. Abdoel Salaäm is tevreden. En ik hoop, dat ook gij, lezer, nu tevreden zijt. Hij heeft de stallen in de Mamillastraat voor magazijnen verhuurd aan de Zagjoenien voor tweehonderd tien pond per jaar. Hij heeft een mooie, nieuwe plaats voor de paarden gevonden voor tachtig pond. Bereken nu met hoeveel pond Allah ons dit jaar weder gezegend heeft. Hij is ook weder in Ammaän geweest. Hoe gaat het den Emir Abdoellah? Lof zij Allah! Hij is tevreden. Wij hooren, dat de Emir niet tevreden is. Hij wil weder aftreden, omdat Engeland hem geen geld geeft en hem niet de vrije hand laat tegen het Fransche mandaatsgebied. ‘Bolitiek,’ zegt Abdoel Salaäm minachtend. De Emir is tevreden. Er is veel Transjordaansche bolitiek den laatsten tijd. Kolonel Lawrence komt. Haddad Pasja komt. Rufifan Pasja is hier geweest en heeft bij Sir Herbert Samuel gegeten. Het huis van Abdoel Salaäm staat nu héél wijd open. Er is een Arabisch schimmelpaard bij ons gelogeed, zoo mooi als ik er nooit een heb gezien en heb gedroomd. ‘Als mijn vader lang ziek blijft, mag ik dan altijd hier logeeren?’ zegt de jongen.

III.

Wij zijn des avonds de gasten van dr. Wallach. Er zullen weinig menschen zijn, die zich zóó geheel aan hun werk geven. In Jeruzalem, waar alles en iedereen te koop is, maakt de onbaatzuchtige doctor Wallach een uitzondering. Het hospitaal ‘Poorten der Gerechtigheid’ is een administratie van de Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem. Het is er een arme huishouding. ‘Bent U uit Amsterdam?’ zeggen de menschen smalend: ‘moet u eens vragen, waarom uw Amsterdammers hun instituten zóó in den steek laten?’ ‘Ik ben er niet geboren,’ zeg ik dan benepen: ‘en misschien gelooven zij niet, dat het er zóó slecht voorstaat.’ Behalve het ziekenhuis heeft dr. Wallach nog één genoegen: de politiek. Daarin is hij star Frankfort en star Agoedath Israël. Vanavond is hij gelukkig. Dr. Erman uit Frankfort, een van de leiders van Agoedath Israël, is hier aangekomen. Hij zal ook heden gast zijn. R. Hananja, de zoon van Teradjon zegt: ‘Waar twee samen zijn en geene Woorden der Wet spreken, daar is een gezelschap van lichtzinnigen. En er staat geschreven: ‘hij zat niet in gezelschap der lichtzinnigen.’ Maar waar twee samen zijn, en zij spreken Woorden der Wet, daar is de Heerlijkheid met hen.’ Over dr. Erman en dr. Wallach zou Rabbi Hananja, de zoon van Teradjon, zeker tevreden zijn geweest. Er is iets van de Heerlijkheid. Maar het kan ook de koorts zijn geweest. Amsterdammers, helpt toch de Poorten der Gerechtigheid in stand houden.

Dat is geen koorts.

IV.

Het is hier nog wel zomer, maar toch al met den weemoed van den herfst. De ochtend is wit en koud, wanneer wij naar het Weeshuis ten gebede gaan. Het oude jaar heeft de oude zorgen niet medegenomen. En het nieuwe jaar heeft nieuwe gebracht. De jongens weten het niet, maar de maand met de vele feestdagen is duur. Vandaag

hebben wij natuurlijk een tweeden voorzanger voor de vele gebeden. Er is een bazuinblazer. Hoe machtig vallen de klanken. Vroeger heeft mijn vader de bazuin geblazen. Maar hij is oud en het gezin is vergaan.

Op dezen Dag des Gerichts herdenkt men alles. Toch is alles rustig. Het is nu herfst in Holland. Er is het bleeke zonnegoud door het dunne geblaarte. Misschien denk ik zoo met weemoed aan den herfst in Holland, omdat ik moe ben van de koorts. De gebeden zijn verrukkelijk. Soms herken ik geheele gedeelten uit de jaren van mijn jeugd. Maar ik ken nu veel meer woorden. Logisch zeggen de gebeden nu veel meer. Maar emotioneel veel minder. Men moet niet zooveel weten. Wij knielen éénmaal neder in den loop van de gebeden. Het hart geeft zich geheel over. Er is de groote verrukking van God. Maar het kan ook de koorts zijn. Alles gaat precies, zooals het zijn moet. Misschien vinden sommige jongens wel, dat het heel lang duurt. Maar zij zouden dat niet durven zeggen. En het mooie, zware, bazuingeschal, waarmede ook hier de gebeden besluiten, is iets bijzonders. Zij krijgen ook koffie met suikerkoek. 'Ja,' zegt de heer Goldsmit, 'ik gun het hun graag. Wij mogen vandaag niet over geldzaken spreken¹⁾. Maar ik had een koek moeten geven. Ik moet weer schoenen laten lappen.'

'Kom,' troost ik met koortsachtige lichtzinnigheid, 'vele Hollandsche vrienden zullen de weezen gedenken. Zij zullen een bijdrage zenden aan den heer Tob Groen, Heerengracht 564. En het volgende jaar zal er weder suikerkoek zijn.'

V.

De vastendag van Gedalja. Een mooie, koele morgen. En een dag, die rustig vergaat. 's Middags dr. Erman ontmoeten op de Zionsplaats van de Amsterdamsche Pekiediem. Het is hem alles nog nieuw. Hij is vol van belangstelling. De Agoedah wil werken in Palestina. Er zijn plannen. Men wil de fouten vermijden, die anderen hebben gemaakt. Men wil vrede en verdraagzaamheid. R. Chaïm Sonnefeld heeft ook op dr. Ermam een alles-verdringenden indruk gemaakt. Er gaat van dezen ouden, zwaar-gaanden en moeilijk-sprekenden man een wijding uit en een heiligheid. Hier in deze kleine synagoge, met het groote uitzicht over de Tempelplaats, is het nog veilig en goed. Ver van het woelen en drijven. Palestina wordt nu opgebouwd. Wij zien het met onze oogen. En onze zielen verheugen zich. Maar het is alles heel wereldsch, heel winzuchtig. Wij zijn hier altijd op een soort van front. Men moet hier altijd chauvinistisch zijn, patriottisch, luid. Er zijn geen grooter chauvinisten dan de socialistische joodsche arbeiders en ambtenaren. Wij gaan geestelijk wel vooruit: bioscopen en danshuizen. Palestina moet een gewoon modern land worden. Geen antiquiteitenmuseum. Een mooi, modern, Joodsch land. Wanneer de bioscopen en de danshuizen er maar eerst zijn, zullen de mindere geestelijke waarden: taal, litteratuur er vanzelf wel komen. Een nieuw geslacht van profeten zal geboren worden uit de chaloetsiem van Minsk, Pinsk en Dwinsk. Maar het kan de koorts zijn.

VI.

1) Lof zij Allah!

In vroegere brieven heb ik u reeds geschreven over de nieuwe twisten tusschen Joden en Mohammedanen inzake Rachels graf aan den weg naar Bethlehem. Voorloopig is alles bij het oude gebleven. Gedurende de geheele maand Elloel en tot den Grooten Verzoendag toe, zal de grafkamer nacht en dag voor de bedevaartgangers open zijn. Ik wil er nog eens heengaan. Overigens is de grafkamer altijd geopend op de Nieuwemaansdagen. De sleutel is bij het Rabbinaat van Jeruzalem en wordt bezoekers gegeven op andere dagen.

Salga is de huishoudster van dr Wallach. Zij is kort van gedaante. Vet van vleesche. En haargelijke van leelijkheid wordt niet gevonden in den ganschen Heilige Lande. Maar zij komt uit een heilige stad: Oerfa, dat is het Bijbelsche Ur-Kasdim. Haar gebakken aardappels zijn even beroemd als haar zachtmoedig humeur. Zij zorgt, dat dr. Wallach zich tenminste den tijd gunt om te eten en des Zaterdagsmiddags zit zij, versierd met al haar bonte kostbaarheden, voor het tuinpoortje van de Poorten der Gerechtigheid. Zij kan niet lezen. Maar zij is héél orthodox. Zij zal met ons mederijden naar het Graf van Rachel. Wij krijgen van Hassan Effendi een mooien, sterken wagen met twee paarden. Natuurlijk, dat de volmaakt-egoïstische jongen mederijdt.

Dit is een gelukkig land. Tegenover het Graf van Rachel staan dit jaar een paar tenten. Nacht en dag zijn er Joodsche gendarmen. Maar tot dusver is er niets gebeurd. In den open voorhof legeren geheele families en houden rust en maaltijd. Daar achter de grafkamer. Bont behangen met doeken. In het midden de groote grafsteen. Men spant er draden om, die door de pelgrims worden gekocht als heilige herinnering. Vele menschen kennen Salga. Wel, wel, Salga op het pad!

VII.

Het Nieuwejaar. Het wordt al aardig herfst. Gisteren is het druivenvrouwkje uit Aïn Karem weder gekomen. Zij is nu even wel een vijgenvrouwkje geworden. Vele malen heeft zij vergeefs op mijne deur geklopt. Nu is zij wel verheugd, dat ik weer thuis ben. Voor twee piaster zal zij mij twintig verse vijgen verkoopen.

Het is alles rustig en stil. De hemel is niet zoo strak meer. Er zit wisseling in de wolken, wit en blauw. Het Nieuwejaar ziet er nogal blijmoedig uit. Maar het kan óók de koorts wezen.

Nr 277 Een stille tijd⁺

⁺26-10 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 11 okt.

Na het Congres te Karlsbad is het stille tijd geworden. De couranten pleiten na. Wonderen heeft het congres niet gedaan. Maar het heeft de zaken in de organisatie wettelijk geregeld. Wij kunnen nu weder werken. En dat is het eenige, dat ons te doen staat. Rustig, waardig werk.

Het mandaat is nog niet geteekend en het zal voorloopig nog wel niet geteekend worden. Het Engelsche Parlement is nog niet bijeen en vragen over Palestina worden dus niet telkens gesteld. Het is heel stil. Een zachte, gelaten herfststemming.

Er is ook geen politiek. De Joodsche Deputatenvergadering is sinds een jaar niet bijeen geweest. Men weet eigenlijk niet, of zij nog bestaat. Zoo is het ook met den

Volksraad. Alleen de oude heer David Yellin bestaat. Daaraan geen twijfel. Van de Joodsche stadsraden bemerkt men ook al niet anders dan feesten, protesten en deficieten. En de Joodsche Vredesgerichten?

Toch groeit hier wel wat. Het gaat alles langzamer dan wij gedacht hadden. Het gaat ook weer buiten de organisatie om, en meer door particulier initiatief. Maar er wordt toch wel iets gedaan: land gekocht, huizen gebouwd. De propagandisten en collectanten hebben ons jaarlijksche immigratie voorgespiegeld van honderdduizend. Daarbij vergeleken is de werkelijkheid een teleurstelling. Maar vergeleken bij den toestand in Mei, is alles nu veel beter. Er komen oogenblikken, dat men zich tevreden gevoelt. Al weten wij wel, dat alles weder keeren kan. Het lijkt ook bij de Zionistische Commissie alles veel beter en eenvoudiger. Minder bluf. Minder verkwisting en meer inzicht in de werkelijke verhoudingen. Al zullen er ook ten aanzien van de kolonisatie-politiek der Commissie altijd verschillende meeningen zijn. Oessiskin is terug. Wij zullen afwachten.

Zonder alle drukte van Constituante, Volksraad enz., gaat het ook. Ons werk is vooral economisch.

Alleen Petach Tikvah doet aan groote politiek. Er is een referendum gehouden over passief vrouwenkiesrecht in den kolonialen raad. En dat is afgestemd. Toch is het morgen Groote Verzoendag.

II.

De belangrijkste quaestie is thans de Arabische quaestie. Maar ook die moet op natuurlijke wijze opgelost worden. Conferenties en politieke listigheden zullen ons hier niet kunnen helpen. Het is heel moeilijk te weten, hoe sterk het Arabische nationalisme in Palestina eigenlijk is. Soms lijkt het, alsof het verzet inderdaad slechts uitgaat van eene kleine, belanghebbende minderheid, en dat het volk als geheel in het Zionisme weinig belang stelt. Maar soms ziet men toch weder teekenen van een min of meer patriottische volksbeweging. Dr. Weizmann heeft zich vastgelegd aan de formule: 'Palestina zoo Joodsch als Engeland Engelsch is.' En de *Jewish Chronicle* heeft die formule als zeer juist geprezen. Het is te begrijpen, dat de Palestinensische Arabieren daar niets van willen weten. Anderzijds heeft dr. Weizmann gewezen op de Arabisch-Joodsche cultuur in Bagdad en Andalusië, als een voorbeeld voor Palestina. Dat is natuurlijk heel wat anders. Wij hebben geen mooie speeches en listige conferenties noodig. Men moet de economische positie van de Joden hier zoo gezond en zoo sterk mogelijk maken. Dan zullen aanvallen vanzelf niet meer mogelijk zijn. Een georganiseerde aanval op een Joodsche stad als Tel-Aviv is nu al een veel grooter risico.

De Arabische delegatie uit Palestina werkt nog altijd tegen het Zionisme te Londen en te Genève. Maar veel resultaten schijnen ze niet te behalen. Het Arabische Congres te Genève is gesloten. De Emir Michel Lutfallah is daar de ziel geweest. Eisch: eenheid en onafhankelijkheid van geheel Syrië van Taurus tot Egypte. Uit Fransch Syrië zijn dadelijk telegrammen gezonden om te betoogen, dat dit Congres geen recht heeft te spreken uit naam van het Syrische volk. Maar men kent dat soort telegrammen hier. De Palestijnsche delegatie heeft aan het Congres te Genève deelgenomen. De Fransche regeering is daarover ontstemd en wij hooren, dat de Fransche ambtenaren last hebben gekregen, niet langer in Palestina te stoken tegen Engeland en de Zionisten.

Overigens is het hier bij de Arabieren levendig genoeg. Aangekomen is Generaal Haddad Pasja, die vroeger in Egypte en Palestina werkzaam is geweest. De laatste jaren was hij agent van koning Hussein van Hedjaz en van den Emir Feisoel te Londen. Hij is nu op weg naar Transjordanië voor overleg met den Emir Abdoellah en naar Mekka voor overleg met koning Hussein. Hij is de gast van Sir Herbert op den Olijfberg en hij zal hier in een Arabische club een lezing houden over de Arabische quaestie.

Ook kolonel Lawrence is hier, de Arabische adviseur aan het Departement van Koloniën.

Aangekomen zijn ook Major Young en Mr. Vernon, ambtenaren aan het Ministerie van Koloniën, afdeling Middel-Oosten, te Londen. Hun taak schijnt evenwel niet politiek, maar meer administratief. Er moet bezuinigd worden of op het aantal ambtenaren, of op de salarissen. Niemand weet eigenlijk precies, wat zij beiden komen doen. Men zegt, dat zij de administratie komen zuiveren van ambtenaren, die niet de Balfourdeclaratie eerlijk willen uitvoeren. Er loopen natuurlijk allerlei geruchten. Zoo, dat de Legal Secretary, Mr. Norman Bentwich aanstaanden zomer aftreden zal. Eveneens de Civil Secretary Sir Generaal Wyndham Deedes. Deze laatste zou dan vervangen worden door Generaal Ronald Storrs, gouverneur van Jeruzalem. Meer dan wilde geruchten zijn dit niet. Wij hooren ook, dat de Regeering voorloopig geen Joodsche hooge ambtenaren meer aanstellen zal.

Mr. Vernon is intusschen bij een vliegongeluk ernstig gewond.

Telkens loopen er geruchten, dat de Emir Abdoellah aftreden zal en dat Transjordanië dan gewoon een deel zal worden van Palestina, gelijk Jaffa of Hebron.

Schijnbaar is het land rustig. Wel komen telkens kleine aanvallen voor. Onder anderen op eenen Joodschen politie-agent bij Petach Tikvah. Men zegt, dat de Arabieren rondom Petach-Tikvah weder onrustig zijn. Wij hooren, dat de Arabieren van Jeruzalem de Joden morgen, Grooten Verzoendag, willen overvallen. Maar zulke geruchten zijn hier zóó gewoon, dat wij er niet meer naar luisteren. Tot het eenmaal gebeurt.

Onze positie is hier nog niet schitterend. Bijvoorbeeld: Joodsche ambtenaren vooral bij de politie en de spoorwegen moeten nog telkens op Sabbath en Feestdagen werken. Met heel veel moeite krijgen ze op de Hooge Feestdagen min of meer vrij.

Het nieuwe notabelen-college van Sir Herbert Samuel is nu wel goed dood. De delegatie in Londen had den leden verzocht niet aan de zittingen deel te nemen. En bijna alle leden zijn weggebleven.

III.

Onze vijanden zitten natuurlijk niet stil. De Engelsche katholieke kardinaal Bourne, die twee jaar geleden hier is geweest, heeft een zeer anti-Zionistische rede gehouden. Kardinaal Ratti, aartsbisschop van Milaan, heeft, in 'Il Secolo' een scherp interview gegeven. Hij zegt, dat de Paus niet is tegen het Zionisme van Sokolov, dat niet meer is dan een toevlucht voor ongelukkige Joden in Palestina. Maar wel tegen het Zionisme van Sir Herbert, die een Joodsch Palestina wil. De kardinaal dreigde zelfs met erkenning van de Iersche Republiek door den Paus als represaille-maatregel. Het Vaticaan schijnt het interview te willen wegschuiven. Maar de politiek: 'vóór Sokolov, maar tegen Sir Herbert' was in de dagen van het laatste Congres de politiek van het Vaticaan.

De Anglicaansche Bisschop van Jeruzalem dr. Mac Innes, die hier grooten invloed heeft, hield te Londen in een Zendelinggenootschap een zeer anti-Zionistische rede, waarbij de Arabische delegatie te Londen uitgenoodigd was.

Tegenover dit alles hebben wij slechts één middel: werk, werk en nog eens werk.

IV.

Wij doen wel wat. Maar het kon beter. Het werk op de nieuwe gronden in het dal van Jisreël is aangevangen. En nu hooren wij alreeds, dat er veel meer geld noodig is dan men heeft gezegd.

Het havenplan van Haïfa is nog niet goedgekeurd. Maar waarschijnlijk zal de firma Pearson de haven bouwen.

Het aantal immigranten onder de nieuwe regeling van 3 Juni is niet veel kleiner dan te voren. Alleen schijnt het, dat de immigratie-certificaten thans wat minder eenzijdig aan socialistische chaloetsiem (= pionieren) worden gegeven. Men zegt, dat er nu meer gezinnen komen. Maar 't is nog een zware tijd. Negentien immigranten, die een visum hadden van vóór de maand Mei, zijn te Haïfa onverbiddelijk teruggezonden.

Werk vinden de meeste immigranten wel. Maar gezinnen hebben het zeer moeilijk. De handel schijnt iets op te leven. Volgens de berichten gaat het den kleinen koloniën in Neder-Galilea slecht. Maar als men er komt, valt het meestal mee. Zoo is het mij ten minste te Petach-Tikvah gegaan.

V.

Rondom. In Egypte is Zaghloel Pasja weer de groote man geweest gedurende het bezoek van de Engelsche delegatie van Parlementsleden. De regeering is kras opgetreden en heeft de delegatie en Zaghloel Pasja een bezoek aan Tanta eenvoudig verboden. Voor een bezoek aan Palestina had de delegatie geen tijd. De Joodsche arbeiders hebben een afgevaardigde naar Egypte gestuurd. De delegatie heeft verzekerd, dat de Engelsche arbeiderspartij bij voortduring sympathiek tegenover het Zionisme staat.

Frankrijk schijnt Syrië nu weder te willen vereenigen in een Statenbond, die geheel Syrië zal bevatten, minus de Libanon.

Er loopen geruchten van aanstaande vijandelijkheden tusschen Moestapha Kemal Pasja en koning Feisoel. Hier heeft Moestapha Kemal vele vrienden. Men verwijt Feisoel, dat hij in opstand is gekomen tegen den Kalif van Konstantinopel. Dat hij heeft medegewerkt tot den val van het Turksche rijk en dat hij den Arabieren de beloofde onafhankelijkheid niet heeft gebracht. Ook de Emir Abdoellah heeft hier veel sympathieën verloren.

VI.

Allerlei. Dr. J. Faitlovitch is hier aangekomen van een studiereis in Abessynië.

Er zijn bij den Klaagmuur een paar kamers gehuurd en ingericht voor synagoge.

Men zegt, dat de Arabische nationalist Ibrahim Hanano door de Franschen zal worden ter dood veroordeeld.

Mossoel verklaart zich zelfstandig naast Mesopotamië.

Ben Jehoadah is veertig jaren hier. Mooi huldigingsartikel van dr. Klausner.

De slappe gouverneur van Jaffa van verlof terug.

Nieuwe druk van Palestina-postzegels met een eenigszins afwijkend lettertype.

Nr 278 Onze zwarte broeders⁺

⁺2-11 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 13 okt.

Een paar jaar geleden heb ik u reeds iets over zwarte Joden geschreven. Het meest bekend zijn de Falaschen in Abessinië. Wij hebben hier ook Lobagola, volgens zijn beweren afkomstig van een Joodschen negerstam in de binnenlanden van Dahomey. Het gaat Lobagola best. Hij heeft zijn zwarte body met het blanke zieltje overgedaan aan de Engelsche zendelingen. 'Een quaestie van brood en boter', verzekert hij mij op den hoek van de Jaffastraat en de Jerichostraat. waar het Postkantoor is. Wijze woorden! Een schrijver uit Jeruzalem verzekert in de *Jewish Chronicle* van 30 September, dat de zendelingen hier te Jeruzalem 'exceptionally successful' zijn, vooral onder de jonge, werkeloze immigranten.

De Falaschen. In Nederland zijn de Falaschen vooral bekend geworden door de onderzoekingen van dr. J. Faitlovitch. Deze heeft in verschillende landen, ook in Nederland, comité's opgericht, ten bate der noodlijdende Falaschen. Verleden jaar was dr. Faitlovitch hier, op weg naar Abessinië. Eenige dagen geleden is hij van zijn Falaschenreis hier weder aangekomen.

Dr. Faitlovitch is nu een veertiger. Geboren te Lodz. Joodsche opvoeding in Talmoedscholen. Daarna studie in de Semietische talen te Parijs. Leermeesters: Dernburg, Oppert, Halévy. Zestien jaar geleden heeft hij zijn eerste reis naar Abessinië gemaakt. Het bestaan van de Falaschen was toen niet onbekend. Gedurende de tweede helft van de 19de eeuw was er meermalen over hen geschreven. Onder anderen door Halévy zelve. (1869). Maar niemand heeft hen zoo lang en zoo dikwijls bezocht als dr. Faitlovitch. Zijn arbeid is niet in de eerste plaats wetenschappelijk, maar propagandistisch. Hij wil belangstelling wekken voor de Falaschen en hun moeilijk lot.

Van zijn eerste reis, in 1905, heeft dr. Faitlovitch eenen jongen Falasche, Jeremia, medegebracht, die in Europa en te Jeruzalem (bij den heer Goldsmit) is opgevoed en thans in Abessinië als onderwijzer werkzaam. Een tweede jongen, van de tweede reis medegebracht (1909) is dit jaar op de terugreis naar Abessinië overleden. Zijn derde reis heeft dr. Faitlovitch gemaakt in 1914, met behulp ook van het Hollandsche Falaschencomité. De laatste met behulp van het Amerikaansche Joint Distribution Committee. Hij heeft nu weder een paar kinderen medegebracht, die zoo mogelijk hier tot Hebreeuwsche onderwijzers huns volks zullen worden opgeleid. De heer Goldsmit zal zich waarschijnlijk met hun opvoeding belasten.

II.

Wie zijn nu onze zwarte broeders in Abessinië? Semieten of bekeerde Hamieten? De Abessiniërs zijn een mengsel van beiden. De Falaschen zouden een meer Semitisch type toonen. Hun taal is echter Hamietisch. De Abessiniërs beweren af te stammen van eenen zoon van Koning Salomo en de Koningin van Saba. Die zoon heeft later zijnen vader te Jeruzalem bezocht en op de terugreis de Verbondsark met de Tafelen der Wet medegestolen. Historisch vaststaande berichten over de Abessinische Joden dateeren eerst uit de tiende eeuw. Waarschijnlijk zijn zij nauw verwant geweest met de Joden in de Zuid-Arabische kuststeden. Reeds in Salomo's tijd moeten in Arabië Joden gevestigd zijn geweest. Telkens na den val van het Joodsche Rijk, tweemaal, moeten Joden zich in Arabië hebben gevestigd. In de vierde en vijfde eeuw namen Arabische koningen het Jodendom aan. In het begin van de vierde eeuw werd Abessinië vanuit Byzantium door de Christenen bekeerd. Tegelijkertijd begonnen aanvallen van Abessinië, gesteund door Rome, op de Joodsche koningen van Zuid-Arabië, die met nederlaag van de laatsten eindigden. Misschien zijn in dien tijd Arabische Joden naar Abessinië gevoerd. Zeker is het, dat zij daar veel hebben geleden. Een deel zal tot de Christelijke Staatskerk zijn overgegaan, die tot nu toe veel Joodsche elementen bevat. Een ander deel trok zich, het geloof getrouw, naar het bergachtige binnenland terug. Zij hadden een eigen rijk met eigen vorsten. Deze Joodsche vorsten veroverden omstreeks het jaar duizend geheel Abessinië. Veel is hier vaag en onzeker. Maar dit feit schijnt men wel te mogen aannemen. Waar dit Joodsche vorstenhuis gebleven is, weet men niet. Gedurende eeuwen hebben de Falaschen met de Christenen verbitterden strijd gevoerd. Gedeeltelijk zijn zij gedwongen geweest het Christendom aan te nemen. Vanwaar komen nu de Joodsche elementen in de tegenwoordige Abessinische kerk? Hun godsdienst is de Koptische. Het hoofd van hun kerk wordt door den Koptischen patriarch van Alexandrië benoemd. Hier te Jeruzalem liggen de Koptische en Abessinische bisschoppen op voet van oorlog. Er is juist een Abessinische delegatie aangekomen om deze zaak te regelen. Misschien zijn de joodsche elementen door de Kopten binnengebracht. Anderen beweren, dat er een joodsche kultuur in Abessinië heeft bestaan, voor de Abessiniërs Christenen werden. Als zulke joodsche elementen wijst men op den bouw der Abessinische kerken, in wezen gelijk ingedeeld als de Joodsche Tempel. Een deel der Joodsche spijswetten wordt door de Christelijke Abessiniërs eveneens bewaard. Zij vieren den Sabbath en den Zondag. Zij kennen ook de besnijdenis.

III.

En onze zwarte broeders, de Falaschen. Zij wonen in groepen bijeen in bepaalde provinciën. Maar zijn de laatste jaren verspreid geraakt. Een staat hebben zij niet meer. Wel een zekere autonomie. Hun aantal wordt door verschillende onderzoekers verschillend opgegeven: van vijftig tot honderd-twintig-duizend. Materieel staan zij niet boven de Abessiniërs. Zedelijk staan zij hooger. Zij zijn voortreffelijke metselaars, timmerlieden, smeden, wevers en pottebakkers. Het gevolg is, dat zij door Abessinische landheeren dikwijls tot een soort slavenarbeid worden gedwongen. Handeldrijven doen zij niet. Ze zijn goede landbouwers en veehoeders. Spaarzaam en vlijtig. Maar verdrukt door slavenarbeid en belastingen. Het Hebreeuwsch hebben zij geheel vergeten. Het wordt hun nu weder bijgebracht. Hun eigennamen zijn deels Bijbelsch, deels Abessinisch. Ook 'Jeruzalem' is bij hen een jongensnaam.

Over hun godsdienst loopen de berichten van de reizigers zeer uiteen. Ze hebben priesters, die een streng, afgezonderd, leven leiden. Ze leven van tienden. Ze vieren natuurlijk den Sabbath. Iederen zevenden Sabbath vieren zij weder bijzonder. Valt de Groote Verzoendag op eenen Sabbath, dan wordt iets gegeten, om de macht van den Sabbath te toonen.

Zij vieren de oude Joodsche feesten. In de eerste plaats het Paaschfeest, waarbij werkelijk het Paaschlam wordt geofferd. Zij kennen ook het Wekenfeest en het Loofhutenfeest. Eveneens den Grooten Verzoendag, die echter een geheel ander karakter heeft.

Zij kennen het Boek van Esther en het Boek der Maccabeeën, waarschijnlijk van de Christelijke Abessiniërs. Maar zij vieren het Lotenfeest en het Inwijdingsfeest niet. De Byzantijnsche invloed blijkt uit de vele Graecismen, die men in hun boeken vindt. Den Talmud kennen zij niet en hebben zij waarschijnlijk ook nooit gekend. Zij verwachten den Messias, die hen naar Jeruzalem terugvoeren zal. Hij heet Theodorus.

Zij kennen de besnijdenis op den achtsten dag. Zij hebben strenge reinheidswetten en stipte spijswetten. Maar niet het verbod van gebruik van vleesch en melk te zamen. Hun offer heet nog Qorben en de maandelijksche tijd der vrouwen Nidda. Hebreeuwsche, maar misschien ook gewoon-Abessinische woorden.

Verwant aan de Falaschen zijn de Kamanten. Waarschijnlijk Falaschen, die gedwongen tot het Christendom zijn overgegaan. Ze staan lager dan de Falaschen. Sommigen beweren, dat geen Kamant den natuurlijken dood sterft. Men snijdt stervenden den hals af, omdat anders de ziel niet in den hemel komt. Men beweert ook, dat zij zich beschouwen als nakomelingen van Jonas, die in den Walvisch zat, en dat zij daarom geen visch eten.

IV.

Wij zullen des middags een bezoek brengen bij het hoofd van de Abessinische missie, die hier is aangekomen. Zij logeeren in het Abessinische klooster buiten de oude stad. Onze gastheer heet Gebre-Sellasié. Hij heeft een hoogen titel: Dedjadsmatch. Een groot man, afstammeling van een vorige keizersfamilie, thans stadhouder van Tigre. Geen wonder, dat hij zijn eigen Abessinische koffie heeft medegebracht. En dat ons een klein kopje van het zetsel wordt aangeboden door een kleinen zwarten page, gaande in het wijde witte doekengewaad der Abessiniërs. Een andere page wordt geroepen om ons het horloge te laten zien, geschenk van den Keizer Menelik. Een derde vertoont ons een ivoren staf, geschenk van Ras Makounen. De heer Dedjadsmatch zelf zit neer, ook gehuld in zijn wijde gewaden. Hij is een goede veertiger. Een knap, bruin gezicht met een zwarten baard. Het voorhoofd is te laag. Hij is drie jaar in Italië geweest en hij spreekt goed Italiaansch. Hij is een afstammeling van Koning Salomo en de Koningin van Seba. Wie het mooie, gouden horloge ziet en den ivoren staf, gelooft dat dadelijk. Later zijn de Abessiniërs Christenen geworden. Maar hij, Dedjadsmatch Gebre Sellasié, houdt vrede met beide gelooven. Zij zijn besneden en gedoopt. Zij houden Sabbath en Zondag. Zij zijn tevreden. Het doel van hun zending? Op uitnodiging van de Engelsche Regeering, om deel te nemen aan de besprekingen over de Heilige Plaatsen. De Kopten zijn slechte menschen. Zij hebben hetzelfde geloof als de Abessiniërs. En zij hebben zich meester gemaakt van de rechten van de Abessiniërs op de Grafkerk. Sir Herbert

Samuel heeft de missie zeer goed ontvangen. Heeft Engeland plannen in Abessinië? Ik vraag naar de berichten, ook in het *Handelsblad*, over den inval van Abessiniërs in Britsch Oost-Afrika. Overdreven. Er waren kleine grensmoeilijkheden, maar die zijn opgelost. Abessinië is onafhankelijk. Wil onafhankelijk blijven, en vriendschap onderhouden met alle landen. Holland? Dat kent de heer Gebre Sellasié ook. Het is het land, waar de Duitse Keizer is heengevlucht. Holland is in Abessinië niet vertegenwoordigd. Het Heilige Land is hun tegengevallen. Zij dachten te vinden een land overvloeiend van melk en honing. En zij vinden een verbrand zomerland.

Ik vraag naar de Falaschen. In zijn gebied, Tigre, wonen er weinig. Zij zijn goede burgers, spaarzaam en zuinig. Zij hebben precies hetzelfde type als de andere Abessiniërs, die vóór hunne bekeering tot het Christendom ook Joden waren. De vervolgingen van de Falascha's hebben opgehouden. In geheel Abessinië is nu rust, vrede en welvaart.

Wanneer wij weggaan verwacht de heer Dedjadsmatch Gebre Sellasié bezoek van de rabbijnen Kuk en Meïr, die hem komen spreken over de belangen van de Falaschen, onze zwarte broeders in Abessinië.

Nr 279 Grootte Verzoendag⁺

⁺10-11 1921 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 16 okt.

Tusschen Nieuwjaarsdag en Grooten Verzoendag de Tien Bekeeringsdagen. Onze feesten vallen laat in het jaar ditmaal. De zomer is voorbij te Jeruzalem. De dagen zijn nog wel heet. Maar de nachten zijn koud. Er is een droeve gebrokenheid in de lucht. Er waren wolken. Het lijkt soms, dat het regenen zal. Dit is de stemming van de Tien Bekeeringsdagen. Wij hebben nu allerlei kleine bijzonderheden in de dagelijksche gebeden. Wie niet oppast, vergeet ze. Maar de jongens van het weeshuis passen op. Het einde van den zomer. Wij zeggen nog wel de biddende woorden voor dauw. Maar nog eenige weken, dan wordt het weder: 'Die den wind laat waaien en den regen laat dalen'.

Wij beleven den Sabbath der Bekeering. Jeruzalem, de stad, die bioscopen heeft, danshuizen en maskeradebals. Gods stad? Op dezen Sabbath houden de groote rabbijnen hunne predikaties van inkeer en boete.

Het leven gaat. Wij houden voor de eerste maal het overgangsexamen in de regeerings-rechtsschool. Schriftelijk en mondeling. Voor de Joden in het Hebreeuwsch. Voor de Arabieren in het Arabisch. Natuurlijk zit er politiek in de examens. De Joodsche studenten beweren, dat de Arabische lectoren altijd hooge cijfers geven. Zij zenden nu een delegatie naar de Joodsche lectoren om ook op hooge cijfers aan te dringen.'s Avonds het schriftelijk gedeelte. Er is een weemoed in die zaal met felwerkende studenten onder het licht van de petroleumlampen. Als zij gas hadden of electrisch licht, en als de studenten wat onverschilliger waren, zou het dragelijker zijn. Zij hebben gevraagd, hoeveel tijd ik geef. Als ik gezegd had: 'twee uur', zouden zij dit allen te weinig hebben gevonden. Ik zeg dus: 'onbepaald'. Zij werken rustig door. En voor de twee uur om zijn, hebben de meesten het klaar. Hoe angstig is de leege zaal met de petroleumlampen aan zwarte ijzeren haken. De weg naar de hel zal zóó verlicht zijn.

Naar huis gaan in den zachten, smallen maneschijn. Wij hooren, dat de Arabieren in verschillende steden de Joden op den Grooten Verzoendag willen overvallen. De

Joodsche politie-agenten hebben dien dag vrij en de gelegenheid zou mooi zijn. Wij gelooven niet veel van die verhalen. De een zegt, dat de Arabieren wel iets voorbereiden. En de ander zegt, dat zij niet iets voorbereiden. Maar ze zullen het ons tevoren niet zeggen. Al die geruchten geven een gevoel van wrevel en ook van vernedering. Alsof in dit land een overval van Arabieren iets noodzakelijks en iets mogelijks is. En we eigenlijk dankbaar moeten zijn voor iederen dag, dien men ons leven laat.

II.

Het is alle jaren hetzelfde en alle jaren anders. Omdat wij ieder jaar weder één jaar anders zijn geworden. Er is weder het kaparothslaan met de kippen. Ieder onzer koopt zich een kip. Terwijl wij de bepaalde gebeden uitspreken wordt de kip over ons hoofd gezwaaid en daarna geslacht. 'En opgegeten', zeggen de jongens. De kip weet het niet. Heel de plechtigheid is voor haar eene nieuwe levenservaring, die zij, lacy, niet lang overleeft. Wonder, zoo onnoozel als sommige kippen kijken kunnen. Wanneer iemand héél onnoozel kijkt, dan zegen wij: 'Hij kijkt als een kip bij het kaparoth slaan'. Het zou natuurlijk een roekeloze speculatie zijn, wanneer iedere weesjongen een eigen kip kreeg. Trouwens, wij hopen en vertrouwen, dat de zonden van onze jongens zóó licht zijn, dat één kip wel de zonden van een paar jongens dragen kan. De groote menschen hebben ieder hun eigen kip. In het geheel gaan er dertig kippen, (geborenen des huizes!) in den pot. Zij komen er uit als soep, gekookte stukjes en braadsel. En wij troosten negentig menschen, groot en klein, aan twee maaltijden over al de verdrietigheden des Jeruzalemschen bestaans. Ze zijn er trouwens met alle liefde, zorg en af val voor opgekweekt en hebben nooit beter verwacht. Ieder onzer geeft na het kaparoth slaan een gift voor de armen. Gelijk geschreven staat: 'Bekeering, liefdadigheid en gebed redt van den dood.'

III.

Het vasten begint des namiddags kwart voor vijf, en het zal voortduren tot den volgenden dag veertig minuten na vijven. In Holland eindigt de Groote Verzoendag, geloof ik, nooit zoo vroeg. Maar de dag is hier korter. Natuurlijk drinken alle jongens op het laatste nippertje nog een kroes water. Zij stellen zich op in de rij: naar de grootte. De Dag is begonnen. Het groote gebed is aangevangen, waarin wij vergiffenis vragen voor ons volk en voor den vreemdeling, die met ons woont, omdat wij allen dwalenden zijn. De woorden van het gebed dringen en smeeken, alsof zij bang waren, dat zij God niet bereiken zullen. Onze voorzanger is een jonge, vrome man. Aan zijne zijden staan één Priester en één Leviet met de Heilige Wetsrol in den arm. Mij is de Wetsrol zwaar. De koorts heeft me weer gemeen beet gehad. Als ik de Rol vallen liet? Wat is de Wetsrol ons meer dan een wetboek en een geschiedenisboek? Ik zou Fruin en Duyser gerust vallen laten. Maar ik zou vannacht niet gaarne slapen op den berg Sinaï. Wat zouden de jongens doen en denken? Hoe groot en hoe zwaar is ieder woord mij van angst en herinnering. Hun is leven en woord nog licht.

De kleine jongens gaan naar bed. Wij schuiven dichtter aaneen. Ik huiver. De Dood is altijd dichtbij. Wij zeggen de zeven dagelijksche gebeden ter verheerlijking van Gods Eenheid en het achtste gebed ter verheerlijking van Gods Eer. Regel om regel.

Eén voorganger en wij antwoorden. Het is héél vreedzaam en heel rustig. Er is nog geen honger en geen dorst. Uit den gelijkmatigen toon der gebeden schittert telkens een regel op, een enkel woord soms. Onvertaalbaar geheel, maar vol van spanning en ontroeringen. Waar blijft het woord, dat eenmaal is gesproken?

Ten slotte lezen wij het groote gedicht 'De Kroon der Heerlijkheid'.

De Groote Verzoendag valt altijd op den negenden van de maanmaand. De maan vaart zilver door een bewogen wolkenlucht. De schaduwen wisselen oogenblikkelijk. Hoe stil is de buitenstad van Jeruzalem. De heuvelen tot Bethlehem. Dichtbij de stadsmuur met den Zionstoren. Zal het morgen moord zijn? Wij zijn niet angstig. Maar wrevelig over die vernederende geruchten. 'Laat ze maar opkomen', zeggen de jonge Joden; 'beter het maar eens uitvechten, dan die voortdurend vernederende praatjes'. Men zegt, dat de Regeering op haar hoede is. Niet alle Joodsche politie-agenten zullen morgen tegelijk buiten dienst zijn. Des ochtend een deel. En des middags een deel.

IV.

Ik heb hartstochtelijk naar dezen dag verlangd. Hij is noodig. Geheel een dag van herinnering, van verlangen en van vergiffenis. Nergens is men verder van Jeruzalem dan hier. Het leven is hier klein, luid, benauwd. De ziel stikt. Zóó is deze dag geheiligd door honger en dorst, Gods weldaad. Men herkent geen vriend met meer vreugde na jaren van scheiding, dan ik hier de gebeden herken van mijn jeugd. De mooie beurtzangen, waarvan ik nu nog niet alle woorden logisch ken. Maar waarin ieder woord zwaar is van herinneringen. Des morgens de afdeeling uit Jesaja, hoofdstuk LVII, vers 14 tot het einde van hoofdstuk LVIII. Maar gij moet dat lezen in het Hebreeuwsch. Niet in het Hollandsch. De vertaling lijkt op den profeet, als een kaart van Amsterdam op Amsterdam lijkt.

Des namiddags wordt de geheele profeet Jona gelezen. Het wonderlijke en toch zoo begrijpelijke verhaal van Gods genade. De taal is ook zachter, doorzichtiger dan de taal der geweldige groote profeten: Jesaja, Jeremia, Ezechiël.

Geheel den dag zijn er de gebeden, de groote. Het gebed: 'Wij moeten den Heer van alles prijzen'. En de beschrijving van den offerdienst in den tempel, wanneer wij nederknielen, hard en gebroken, op den steenen vloer.

Als de Dag zich gaat overgeven aan den Nacht, het slotgebed. Het schemert in de synagoge. Wij zijn moede. Maar de laatste woorden dringen: 'Open ons de Poort, vóór de sluiting der Poorten gekomen is, want de dag wendt zich'.

Vóór den avond, spreken zij, die uit den priesterstam zijn, nog eenmaal, den zegen der Priesters uit. 'Mijnheer,' zegt een kleine Leviet onder het handenwasschen tot eenen ouderen Leviet: 'Ik heb een verschrikkelijken honger'.

Als het nacht is, het Doodengebed. De Bazuin wordt geblazen, één-maal. En al de jongens, Priesters, Levieten, en gewone medeburgers, roepen in een luidkeelsch koor: 'Het volgend jaar te Jeruzalem'. Te Amsterdam doet men dat niet. Maar hier is het noodig, omdat wij hier zoo verschrikkelijk ver van Jeruzalem af zijn.

V.

Geen kind is wreeder en grilliger in zijn liefde dan God. Er staat in één van de gebeden: 'Ik zal vergeven, dien Ik vergeef, en Ik zal mij erbarmen, over wien ik Mij erbarm'. Er is geen verdienste en geen ondeugd. Er is alleen Gods onbegrijpelijke wil. Regelmaat en verstand zijn machteloze, menselijke, caricaturen. Bij de mooiste en heiligste gebeden blijft het hart onbewogen. En het groote geluk breekt plotseling door bij een onbeduidend woord. Wanneer wij smeeken naar God ontmoet ons de Satan. Heel den Dag door is er de twijfel. Als het alles eens eene illusie was? Wanneer God niet bestaat? Wanneer Satan, die dit fluistert, niet bestond? Er bestaat alleen Ik-Zelf. God en Satan zijn menselijke functies, zooals ademhaling en bloedsomloop. Er is niets zekerder dan de twijfel. En niets twijfelachtiger dan onze zekerheid. Wanneer ik God een Teeken vroeg en Hij mij dit Teeken gaf, zou ik dan tevreden zijn? Maar ik zou twifelen aan het Teeken.

VI.

Geslagen naar huis gaan. Eerst naar de Post. Die is genadig ditmaal. Hij brengt de courant met 'de bejaarde geleerdheid' over het Jodendom van den onwijsgeerigen wijsgeer te Leiden. En dit troost mij dan maar weder voor dezen zwaren Dag van wroeging en onzekerheid. Het spijt mij, dat Adil geen Hollandsch verstaat. En ook Machmoed, de kleine staljongen, niet. En deze wijsheid te vertalen in het Arabisch, zelfs in stal-Arabisch: ik kan het niet. Zoo moet ik het genieten alleen en zullen Adil en Machmoed wel in de slechte eindigheid van hun onwijsgeerig bestaan sterven.

In weerwil van den Grooten Verzoendag ben ik heelemaal niet tevreden met de verandering die gekomen is in mijn feuilleton 'Er is veel gebeurd' in het Avondblad van 30 September. Geloof gij waarlijk, lezers dat zóó een vroom man als Jerachmiël Amdursky ons coteletten zou voorzetten, gewenteld in meel en bruin gebakken met korstjes van gehamerd *kameel*vleesch? Ofschoon duidelijk in Leviticus XI vers 4 staat, dat wij den kemel niet mogen eten, want hij herkauwt wel, maar verdeelt den klauw niet. Ik had geschreven: gehamerd *hamel*vleesch. En ook de muziek, die daarin zit, hebt ge mij met uw *kameel*vleesch bedorven. Van Jerachmiëls mergtaart hebt gij mengstaart gemaakt. Wat is dit voor een gerecht: mengstaart! En als wij hier te Jeuzalem beschaamd zijn (of onbeschaamd!) is dat met eene *d* en niet met eene *t*.

Nr 280 Rekening en verantwoording⁺

⁺11-11 1921 A., 10. Gedat.
Jeruzalem 18 okt.

Verschenen is, in Hebreeuwsch en Arabisch, het rapport van de Enquête-commissie benoemd door Sir Herbert Samuel om rapport uit te brengen over de onlusten te Jaffa in Mei 1921. De Engelsche exemplaren worden in Engeland gedrukt en zijn hier nog niet aangekomen. De commissie werd benoemd bij besluit van den zevenden Mei en bestond uit: Sir Thomas Haycraft, Chief Justice van Palestina, mr. H.S. Luke, ondergouverneur van Jeruzalem en mr. J.N. Stobbs, juridisch ambtenaar. Er waren drie leden als adviseurs toegevoegd, die medehielpen bij het ondervragen van de getuigen, maar die aan het samenstellen van het rapport geen deel hadden. Toegevoegd

lid was de Zionistische advocaat M. Eliasch en de anti-Zionistische leider Aref Pascha El-Dajani. De commissie zat van 12 Mei tot 26 Juli en hoorde 291 getuigen.

II.

Het rapport begint met een beschrijving van de stad Jaffa en haar verdeling in buurten. Daarna iets over de bevolking. Zij bedraagt ongeveer 45.000 zielen. Bijna een vierde zijn Christenen, ruim een vierde Joden en de helft Mohammedanen. De werklieden zijn voor een groot gedeelte scheepsroeiers en sjouwers. Een lastig volk, wanneer zij in opschudding geraten. De oudere Joodsche bewoners bemoeiden zich weinig met hen. De Joodsche immigranten brachten Europeesche gewoonten mee: stakingen, optochten enz. Maar de Arabieren beschouwden dat als een intieme Joodsche aangelegenheid.

Daarna schrijft het rapport uitvoerig over de verschillende Joodsche arbeiders-vereenigingen. En over den invloed van de zoogenaamde Mopsen, de aanhangers van de derde Internationale. Eerst maakten zij slechts propaganda onder de Joodsche werklieden. In April 1921 begonnen zij ook propaganda te maken onder de Arabieren. Succes hadden zij daarmee niet. Arabische notabelen beklagden zich bij Sir Herbert Samuel.

Zaterdag 30 April werden bolsjewieksche strooibiljetten verspreid in Hebreeuwsch, Jiddisch en Arabisch. Voor den eersten Mei hadden de niet-bolsjewieksche Joodsche socialistische arbeiders verlof gekregen voor een optocht door de Joodsche voorstad Tel Aviv. De Mopsen organiseerden zonder verlof een optocht. En beide kwamen met elkander in botsing. De groote vraag is nu van den beginne af geweest: 'wat ging dit den Arabieren in de oude stad van Jaffa aan.' Het rapport geeft hierop geen antwoord. Uitvoerig wordt geschreven over den aanval op het immigranten-huis te Jaffa. De Arabieren beweerden, dat er van uit dat huis op hen geschoten was en eischten wapens. Hier heeft de Arabische politie zich vooral aan moord en roof schuldig gemaakt. Een van de Arabische politie-officieren ging midden onder het tumult naar huis om te eten en de bloedvlekken van zijn lederen sabelriem te verwijderen. In dit eene huis werden 12 Joden dood of zóó gewond, dat zij gestorven zijn, 24 werden lichter gewond. De politie deed niets. Tegen vier uur kwamen de eerste soldaten uit Ludd. De nacht ging rustig voorbij. Uitvoerig schrijft het rapport over het optreden van den Joodschen kolonel Margolin, van het voormalige Joodsche Legioen. Hij werd met de verdediging van Tel Aviv belast. Een aantal gedemobiliseerde Joodsche soldaten werd weder in uniform gekleed en bewapend. Later is beweerd, dat deze eigenmachtig Tel-Aviv hebben verlaten en te Jaffa tegen de Arabieren zijn opgetreden. Maar besliste feiten hieromtrent brengt het rapport niet. Kolonel Margolin verliet het land onder omstandigheden, waarover het rapport zwijgt. De militaire autoriteiten drongen aan op afkondiging van de staat van beleg, maar Sir Herbert Samuel wilde daartoe nog niet overgaan. Er kwamen geschoolde, bekwame, politie-agenten uit Jeruzalem, onder aanvoering van majoor Montefiore. Over den moord, op den Joodschen schrijver Brenner en zijn vijf vrienden, geen nieuwe mededeelingen. Den derden Mei stemde Sir Herbert toe in de afkondiging van den staat van beleg. Daarna hielden de gewelddaden op, maar de toestand bleef gespannen. De gouverneur van Jaffa had reeds op eigen gezag bepaald, dat geen nieuwe immigranten te Jaffa mochten landen. Den 14den Mei werd dit besluit door Sir Herbert bekrachtigd. Tot groote vreugd van die van Jaffa. Vijftien Mopsen werden uit het Land verbannen. Uitvoerig behandelt het rapport voorts de aanvallen op de

Joodsche koloniën Kfar Saba, Aïn Gai, Petach-Tikvah, Rehoboth en Chedara, maar veel nieuws, brengt dit niet

III.

Het belangrijkste gedeelte van het rapport zijn natuurlijk de conclusiën. Het optreden van de Mopsen zou in eene overigens rustige bevolking natuurlijk nooit aanleiding hebben kunnen zijn tot ongeregelheden van dien omvang. Joodsche getuigen hebben als hunne meening te kennen gegeven, dat de geheele beweging niet anti-joodsch was, maar anti-Engelsch. Zij meenden ook Franschen invloed te zien. De commissie is het daarmede niet eens. Zij zien in de allereerste plaats een anti-joodsche beweging. Wanneer de Arabieren tegen de Engelsche Regeering zijn, dan is dat alleen en uitsluitend wegens de Zionistische politiek der Regeering. Daar zonder zou men met de Arabieren niet de minste moeite hebben. De Joden hebben beweerd, dat alles van te voren door de Arabieren was voorbereid. De commissie acht dit onjuist. Er is ook niet het minste bewijs geleverd, dat het mindere volk reeds te voren stelselmatig door personen uit de betere klassen was opgezet. Het is nu eenmaal een algemeen verspreide meening onder de Arabieren, dat het Zionisme en de Joodsche immigratie hen kwaad zullen doen. Bovendien: de eerste Mei was het Paaschfeest voor de Grieksch-orthodoxen, de meerderheid van de Christenen te Jaffa. Men zou zeker dien dag niet hebben gekozen voor het verwekken van troebelen.

Over de plunderingen laat de commissie zich natuurlijk zeer afkeurend uit.

De gouverneur van Jaffa komt er goed uit. Hij heeft alles gedaan, wat men in de gegeven omstandigheden van hem eischen kon.

Uitvoerig schrijft het rapport over de politie. Verscheidene Arabische politie-officieren hebben zich met groote onverschilligheid gedragen. De politie-agenten waren beneden alle kritiek. Ze hebben den oproerlingen wapens en ammunitie verschaft uit het magazijn der politie, dat blijkbaar wijd open stond. Ze hebben aan alles meegedaan. Conclusie der commissie: 'een verbijsterenden indruk maakte op ons hun slordigheid en onverschilligheid, waaraan geen mensch zou kunnen gelooven in een corps onder Engelsch bevel.'

Uitvoerig schrijft de commissie over de oorzaken van den haat tusschen de Arabieren en de Joden. De commissie meent, dat men onmogelijk tot een andere conclusie komen kan dan dat bijna alle niet-Joodsche bewoners de Joden haten. Arabische getuigen gaven de volgende gronden voor dien haat: de vestiging van een Joodsch-Nationaal Tehuis in Palestina; den grooten invloed van de Zionistische Commissie; het overgroot aantal joodsche ambtenaren; concurrentie van modern-geschoolde joodsche kooplieden en industrieelen; immigratie van joodsche bolsjewieken; opvallend, luidruchtig gedrag van de jonge immigranten. De legal secretary is een Jood en ijverig Zionist. Eveneens het hoofd van de afdeeling 'Aanbestedingen'. De Regeering geeft den joodschen immigranten noodeloos allerlei werk op rekening van den Palestinensischen belastingbetaler.

De Arabieren hebben getracht dit alles te bewijzen met aanhalingen uit Zionistische geschriften zelve. Bijvoorbeeld uit een reclameboekje voor het Opbouwfonds: 'doel is millioenen, die wachten, naar Palestina over te brengen.' Naar de meening van de commissie heeft ook de Zionistische Commissie geen goed gedaan. Ze hebben op ontactische wijze den Joden allerlei voordeelen bezorgd. De Arabieren beweren, dat

de Zionistische Commissie invloed had op de benoeming van Regeeringsambtenaren en op de wetgeving.

De Zionistische pers in het buitenland heeft ook veel schuld. Het bleek de commissie, dat de Arabieren daarvan zeer goed op de hoogte zijn. Arabische getuigen kwamen met knipsels uit Jewish Chronicle, Palestina, Propagandaboekje van het Opbouwfonds, rede van Jabotinsky enz. De commissie vestigt vooral de aandacht op de getuigenis van dr. Eder, tijdelijk voorzitter van de Zionistische Commissie. Hij verklaarde zich vierkant tegen de uitlegging van de Balfour-declaratie gelijk die door Sir Herbert is gegeven. Hij eischte voor de Joden het recht wapens te dragen. Hij eischte invloed van de Zionistische organisatie op de benoeming van den Hoogen Commissaris, hetzij voordracht, hetzij veto. De enquête-commissie ziet in dergelijke eischen een bron van onrust.

IV.

Aan het rapport is toegevoegd een brief van Sir Herbert Samuel aan Winston Churchill, den minister van koloniën, bevattende enkele opmerkingen over het rapport. In dien brief wordt gewezen op verschillende maatregelen, die reeds genomen zijn, om het gehalte van de politieagenten te verbeteren. Beter opleiding, beter salaris enz. Weerlegd wordt de bewering, dat het aantal joodsche ambtenaren onevenredig groot is. Eveneens, dat één enkele joodsche ambtenaar overmatig veel invloed zou hebben op de aanbestedingen en dat hij dien invloed zou gebruiken ten voordeele van de Joden en ten nadeele van de Palestinensische schatkist.

Wanneer wij nu op het geheele rapport en de conclusies terugzien, dan is het typisch voor de Engelsche ambtenaren in Palestina. De Engelsche ambtenaren, bijvoorbeeld de gouverneur van Jaffa, gaan vrij uit. De Joden en de Arabieren worden vrijwel gelijkelijk met standjes bedacht. Maar men voelt toch genegenheid voor de Arabieren en antipathie tegen de Joden. Bijvoorbeeld een zinnetje als dit: 'De telefoon van het Bestuur van Tel-Aviv was een bron van valsche geruchten. En de autoriteiten moesten onophoudelijk achter ongegronde geruchten aandraven.'

Het streven van de commissie is van den beginne af duidelijk geweest: van een algemeene ontevredenheid tegen de Engelsche Regeering mocht natuurlijk geen sprake zijn. Ofschoon iedereen hier wist en weet, dat er wel degelijk een algemeene opstand was voorbereid. In Sechem, waar geen enkele Jood woont, was het onrustig. Het Zionisme is volgens de commissie de eenige oorzaak van de anti-Engelsche stemming. En Egypte? En Ierland? Het rapport is een typisch voorbeeld van kalme Engelsche zelfgenoegzaamheid en gemoedelijke minachting van alle anderen, zonder onderscheid van ras en geloof.

De Joodsche pers heeft nog geen gelegenheid gehad tot beschouwingen. Maar het zou mij verbazen als het rapport, bijvoorbeeld door de 'Jewish Chronicle', met groote sympathie zou worden ontvangen.

Nr 281 Het lichte feest⁺

⁺15-11 1921 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 1 nov.

Na de Grooten Dagen van het Nieuwjaarsfeest en den Grooten Verzoendag, is het Loofhuttenfeest ons lief en licht. Het is nog wel zomer. Maar milder en zachter. De lucht niet meer strak-blauw, onbreekbaar-blauw, maar teeder met wit er doorheen gewaaid. Wij zullen nu spoedig het gebed om dauw verwisselen voor het gebed om regen. Dan wordt het winter. Toch hopen wij, dat het op het Loofhuttenfeest nog niet regenen zal en windwaaien. Want de loofhutten zijn hier zóó licht en zóó luchtig, dat zij tegen geen buien bestand zijn.

Al de Joodsche buurten van Jeruzalem worden nu vol loofhutten gebouwd. In de hoven en op de balcon, in alle tuinen en de daken. De Arabieren brengen levend loof in lange slepen over hunne schouders van Aïn-Fara en van Jericho, waar het water is. Hier is geen heugenis meer van water en winter. Het is alles bruin, zomer, bar. Het Land roept niet meer om water. Het is dood, dood, dood. Maar als de eerste regens komen. Als de volle waterregens komen.

II.

Wij bouwen natuurlijk ook een loofhut voor het weeshuis. Het is niet precies, wat men een hut gelieft te noemen. Zijnde dertien meters lang. En een geheele veranda breed. Maar wij eten er dan ook alle maaltijden met tachtig jongens. Vraag niet wat kost! Verleden jaar was de hut veertien meters lang. Maar wij hebben ze een meter gekortwiekt om dakbedekking uit te sparen. Deze maand met de vele feesten is toch een dure maand. Hebt gij, zorgeloze (o, dacht u? Red.) lezer van het 'Handelsblad', wel eens overdacht hoeveel tachtig Jeruzalemsche weesjongens eten vóór en na den Grooten Verzoendag? Denk niet, dat zoo een vastendag een voordeel voor ons is. Het tegendeel is waar. En vergelijk eens een oogenblik een koe met een weesjongen. Onze Hollandsche koe heeft hier veel bekijks. Velen komen haar bezoeken. Iedereen acht haar. En wij hebben haar lief. Zij zal spoedig veel melk geven. Winterkleeren heeft zij niet noodig. Een weesjongen geeft hier geen melk en draagt des winters kousen. Geen wonder, dat wij onze ééne koe, die Sara heet, niet minder achten en liefhebben dan alle tachtig weesjongens, de modellen Sachs en Arwesti inbegrepen.

'Wat zit u te peinzen!' roept de heer Goldsmit. Ik schrik. Weesjongens.... koeien.... o, wat ben ik ineens moe. 'Vermoeidheid na de koorts', zegt de heer Goldsmit. Vaarwel.

III.

Maandagmorgen. De eerste dag van het lieve, lichte Loofhuttenfeest. De dagen korten en donkeren al. Ik moet opstaan gelijk met den dag. Maar het is mis. De wereld is duizelig of ik ben duizelig. Ik kan niet loopen en niet staan. Is er een wereld? Er is een meisje, dat door den tuin komt en zingt. Ik roep haar. Het is de kleine Moekarrem, onze jongste dochter. 'Moekarrem,' zeg ik in een groote, grijze duizeling: 'ga naar boven en zeg tegen uw oom van vaderszijde Adil Effendi, dat ik sterf'. 'Selamtak' roept zij verschrikt. Het beteekent: 'Uw vrede'. Het spreekt vanzelf, dat Adil dadelijk beneden komt. Ben ik nu weder ziek? Moet er weder geld worden betaald voor een dokter en een apotheker? En wij zouden samen een week naar Hebron gaan met twee mooie paarden en een knecht.

'Adil,' steun ik: 'roep den dokter. Ik ben héél ziek.'

Adil peinst. Den dokter? Vijf en twintig piasters voor een bezoek! Van den apotheker krijgt men tenminste nog een drankje, pillen of poeders. Van den dokter krijgt men heelemaal niets. Het zijn ook de dokters, die in hun ponden-en-piasters-egoïsme de medische wetenschap noodeloos hebben gecompliceerd. Om maar iets te noemen. Er zijn in het algemeen niet meer dan twee ziekten. Koorts en rheumatismus. Tegen koorts neemt men kinine. Daarvoor is geen dokter noodig. Van rheumatismus bestaan weder verschillende soorten. Er is ten eerste eenvoudige rheumatismus. Daarvoor nemen wij thee met cognac, ofschoon wij overigens Moslems zijn. Met rheumatismus moet men uit den tocht blijven. Anders slaat het naar binnen. Dat is gevaarlijk en duur, want de dokter is noodig. Slaagt de dokter er niet in de rheumatismus naar buiten te drijven, dan gaat de patiënt dood en moet de familie de rekening voldoen. De vrouw van Abdoel Salaam heeft rheumatismus gehad. Het is naar binnen geslagen. Maar de dokter heeft het weer naar buiten gekregen. Het mooie paard Saada daarentegen is aan rheumatismus gestorven. Ook de Groot Mufti van Jeruzalem. De doktoren beweren, dat het een carcinose is geweest. Maar er is geen reden, waarom men in eene zóó teedere religieuze quaestie minder geloof zou schenken aan Adil Effendi, dan aan ongelooovige dokters.

‘Mijn vriend,’ zegt Adil: ‘het is koorts. Neem kinine.... er is nog een doos vol.’

‘Het is geen koorts,’ houd ik vol.

‘Dan is het rheumatismus. Blijf uit den tocht. Het slaat naar binnen. Souhelia zal thee brengen met cognac.’

‘Adil,’ zeg ik heel streng; ‘haal den dokter en praat niet.’

‘Heel goed,’ zegt Adil waardig, ‘ik haal den dokter. Maar 't is verloren geld.’

De dokter is een oude bromtol. Hij heeft niemand lief. En hij acht alleen degenen, die stipt hun rekening betalen. Wij zijn hem niets schuldig. Geen wonder, dat hij dadelijk komt en twee recepten schrijft. Adil gaat er mee naar Georges Effendi, die een apotheek houdt bij den muur van de stad.

‘Weer vijf en twintig piasters,’ zegt hij in een groote verslagenheid, wanneer hij thuis komt. ‘En ik heb nog vijf piasters afgedongen. Hij vroeg dertig.’

IV.

Het is een wonder, hoe snel de wereldgebeurtenissen zich soms voltrekken. Denkt eens aan, hoe weinig tijd er is verlopen tusschen den moord op den Oostenrijkschen troonopvolger en den moordenden stroom van oorlogsverklaringen. Een week of zes. Nog minder verloopt er tusschen de eerste visite van den ouden dokter en het ziekenhuis. Den volgenden ochtend vroeg. Adil brengt mij zelf in een mooi gesloten rijtuigje den heelen langen Jaffaweg. Hij heeft den zwarten Sroer al vooruitgezonden. Het Huis: de Poorten der Gerechtigheid. De oude Nissim, gezegd Aboe Daoed, opent de poort. Joessoef, de hoofdverpleger, komt zelf naar beneden. Mijn kamer is gereed. ‘Rheumatismus,’ zegt Adil koppig.

Hoe goed is het in het ziekenhuis te zijn. Verlaine moet zich gelukkig hebben gevoeld. Niet zorgen, maar worden verzorgd. Het smalle, witte, bed zegt ‘welkom, welkom’. En het smalle, witte bed meent het. Wat niet van iedereen in deze Heilige Stad kan worden gezegd.

Ik ben heel moe. Achterover liggen en mijmeren. Hoe zou de loofhut van de weesjongens uitgevallen zijn? Ik heb ze niet gezien. Het is altijd een slag met de

versiering. Mijn palmentak met den cederappel is in het weeshuis gebleven. Hoeveel loofhutten zouden er te Jeruzalem wel zijn?

De dagen gaan. Er mag niets gebeuren. Van beneden uit de synagoge hoor ik de verre stem van de gebeden, drie maal per dag, waaiend door het open raam. Zij vieren het lichte feest. Ik lig hier verslagen, machteloos, in het smalle, witte bed.

Joessoef troost mij natuurlijk wanneer hij het eten brengt. 'Wij zijn menschen van vleesch en bloed', constateert hij goedig. Hij was héél mager, toen hij achttien jaar geleden in het ziekenhuis kwam. Nu is hij heel dik. 'Gij hebt veel verstand, Joessoef' zeg ik prijzend: 'zooveel als de dokter zelf.' 'Mijnheer zegt het', zegt Joessoef bescheiden. Wederkeerig vertelt hij mij, wie mijn burens zijn. Links is de eetkamer van de zusters. Ik weet het. En rechts de kinderzaal. Het kleine kind, dat des 's nachts zoo schreien kan, is niet ziek. Maar de moeder is ziek. Zij is de echtgenoot van den derden bedelaar links bij den Klaagmuur. Het kind kon alleen niet thuis blijven en daarom heeft men het mede opgenomen.

'Het is zoo een mooi kind', zegt Joessoef in een smartelijke bewondering. Want het ongeluk van zijn leven is, dat hij geen kinderen heeft. Hij heeft zijn eerste vrouw een scheidsbrief gegeven en tachtig pond. Nu heeft hij weer een vrouw. Jong, met korte rokken, slordig en verkwistend. Kortom: het model van een Jeruzalemsche dame. Maar ook dit huwelijk is kinderloos. 'Mijnheer,' zegt Joessoef in een groote smart: 'het is vreeselijk. Hier in het ziekenhuis verdien ik niet veel. Maar ik werk buiten in mijn vrijen tijd. Ik geef lavementen, en injecties. En ik ben heel zuinig. Ik heb een huisje en wat geld. Als wij dood zijn, zullen mijn jongere broeders Eliahoe en Ben-Zion alles erven. Zij zullen mij uitlachen en zij zullen zeggen: "hij heeft voor ons gewerkt."'

"Joessoef", zeg ik: geef deze vrouw ook een scheidsbrief en probeer het met een derde vrouw.'

V.

Schuin tegenover mijn kamer ligt de kleine Klemantofsky, een van de weesjongens, alleen. Hij is, evenals de Leidsche wijsgeer, zoeven van den rand des grafs wedergekeerd. Hij mag wel opstaan, maar nog geen redevoeringen houden. De heer Goldsmit komt ons beiden natuurlijk bezoeken. Hij heeft mij benoemd tot Bruidegom der Wet voor het Feest van de Vreugde der Wet. Bruidegom in partibus! Ik kan nu niet zelf gaan naar den heer Samuël Havilio in de Davidsstraat, waar men honderd soorten bonbons kan koopen. Want de Bruidegom der Wet moet alle jongens tracteeren op bonbons.

Buiten is het nu heerlijk. Sinds een paar dagen zeggen wij het gebed om regen. En het heeft dadelijk geholpen. Vandaag regent het. Ineens is al het stof van de straten verdwenen. En de huisjes van den Jaffaweg tegenover ons, zien er zoo helder frisch uit. Ik mag weder opstaan en loopen door de gangen van het Groote Huis: de Poorten der Gerechtigheid. Uit een raam mag ik uitzien over het heuvelenveld, buiten de stad tot Bethlehem. De groote wind waait aan en waait met den regen. Mooi op tijd dit jaar. Het lichte feest is ons voorbij. Winter begint.

V.

Vandaag is het de eerste November. Morgen vierde verjaardag van de Balfour-verklaring. Het Land is weder in onrust gekomen. Men spreekt van onrust in Galilea. Van onrust rondom Petah Tikvah. Er bestonden plannen bij de Arabieren om de winkels op dien dag te sluiten en groote rouwoptochten te organiseeren. Maar de Regeering heeft alle optochten verboden. De winkels zullen ook wel open blijven. Men is wel wat in spanning. Maar niet bevreesd. De Joodsche koloniën zijn gewaarschuwd en gewapend. De Regeering heeft maatregelen genomen. Jaffa is in onrust. Van Haïfa hooren wij niets. Een prettige verjaardag van de Balfour-verklaring is dit niet. Ook de Joden mogen geen tochten houden. Het broeit weer aardig.

En verder maar afwachten.

Nr 282 De dag van Balfour⁺

⁺16-11 1921 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 2 nov.

De dag van Balfour. En het Joodsche Nieuwemaansfeest. In het Huis de Poorten der Gerechtigheid zijn wij allen vroeg opgestaan voor de groote, gewijde ochtendgebeden. Daarna zal ik het ziekenhuis verlaten en mij weder achter mijn eigen onrechtvaardig poortje terugtrekken. 'Blijf tot morgen,' raadt doctor Wallach: 'er mocht vandaag iets gebeuren'. Er zijn geruchten genoeg. De vereeniging van Palestinensers in Egypte heeft aan de Arabische bevolking van Palestina een uitnoodiging gezonden den dag van de Balfourdeclaratie te maken tot een Arabischen nationalen rouwdag. De winkels sluiten. Niet naar het werk gaan. Rouwoptochten organiseeren. Er is geen censuur. En de couranten hebben de oproeping gepubliceerd, al schijnt de Regeering toch pogingen gedaan te hebben de publicatie te beletten. Overigens zijn maatregelen genomen. De gouverneur van Jaffa heeft de leiders van de Arabische beweging doen beloven, dat de winkels open zouden zijn. Geen optochten. Alleen schriftelijke protesten. Ook te Jeruzalem zijn alle maatregelen genomen. Wij hooren, dat sir Herbert dit heeft verzekerd aan dr. Eder van de Zionistische Commissie en dat deze aan dr. Weizmann heeft getelegrafeerd, dat er niets te vreezen valt.

II.

De oude Nissim, gezegd Aboe Daoud, de portier van de Poorten der Gerechtigheid, heeft een rijtuig gehaald. Maar met moeite. Men verwacht toch blijkbaar iets. Alle rijtuigen zijn ineens van de straat verdwenen. Mijn koetsier, een Joodsche, verzekert mij, dat ik met hem niets te vreezen heb. Hij heeft een mooie revolver onder zijn onschuldige regenjas. In de Joodsche buurten aan weerszijden van den Jaffaweg bemerkt men niets bijzonders.

Wij rijden eerst naar het weeshuis. Het is alles rustig. De heer Goldsmit inspecteert ooren, handen en bretels of zij heel en schoon zijn. En de jongens gaan naar school. Van het weeshuis naar den kapper. Hoe deze kapper gedoopt is, vermeldt de wereldgeschiedenis niet. Maar op zijn uithangbord staat, dat hij nu Ben Shemuël heet. Het is niet rustig in de kapperij van den heer Ben Shemuël. Naastan is het eethuis en clubgebouw van de werkliedenorganisatie. De chaloetziem staan in troepjes voor de deur. Tegenover is de kazerne. Het ham en eieren-etende intellect is

geconsigneerd. Zij hangen uit de ramen en joelen telkens als een auto voorbijgaat. Gebeuren zal hier in de buurt niets. Maar paniekstemming.

De Arabische winkels in de Jaffastraat zijn gesloten. De meeste Joodsche winkels ook. Of ze hebben de ijzeren luiken neer en de deur op een kiertje. Voor de winkels het personeel, klaar om ineens binnen te zijn. Iedereen kijkt den kant op van de Jaffapoort. Zooals wanneer men den koning verwacht, of moord en doodslag. Optochten zijn verboden. Maar bij de post scholen Arabieren saam. Schuin daartegenover, bij het huis van de Zionistische Commissie een troep van jonge, kloeke Joden. De politie tusschen beide volken in. Op alle bovenbalcons vol menschen.

III.

De Jaffastraat is afgezet. Door de Mamallastraat kom ik toch bij de Jaffapoort. Een drukke paniek. Er is al met steenen gesmeten in Joodsche winkels. Een paar Joden hebben al klappen opgedaan. Ze hebben teruggeslagen ook. De groote banken zijn dadelijk dichtgegooid. Op de stoep van de Anglo-Palestinebank ontmoet ik Eisenberg uit Rehoboth, die hier is voor de vergadering van den Staatsraad. Hij heeft zoo even met Rehoboth getelefoneerd. Alles is rustig. Men is voorbereid. Ook te Petach Tikvah. Hier razen de auto's van leger en politie door de straten. Maar zij kunnen in de oude stad niet komen. De gouverneur rijdt inspectie. Het spant.

Ik wil zien, hoe het is in de oude stad. In de Davidsstraat zijn alle winkels, luik aan luik, gesloten. Een ijzeren muur. In den Bazar alles dicht. Het Specerijenstraatje ligt, o, zoo leeg en verlaten, met zijn zweem van gebleven geuren, kaneel en piment. Er is politie zwaar, hier bij het begin van de Jodenstraat. Wij hooren, dat de Arabieren in de oude stad toch optochten hebben willen organiseren. Maar de Arabische politie houdt zich hier beter dan te Jaffa en slaat uiteen.

Ineens op dezen vierhoek van nauwe bazarstraatjes een kramp. Een man, blootshoofds, wild, raast voorbij. Een stok rond zwaaiend boven zijn gekken kop. Hij roept: 'Mohammed.... Mohammed.... de soldaten hebben mijn broer doodgeschoten'. In de leege straat wordt hij door de politie opgevangen. Er is inderdaad één Arabier doodgeschoten.

IV.

Ik zal eten in het hotel van Jerachmiël Amdursky. Verleden jaar was hij het centrum van dooden en gewonden. Zal het weer zoo zijn? Het schijnt, dat alles nog goed voorbij zal gaan. Professor Pick, de voorzitter van de Mizrachistische Wereldorganisatie, is voor een half uur aangekomen. Dr. Erman uit Frankfort is er ook, één van de leiders van Agoedath Israël. Zij spreken samen, gematigd en verstandig.

Een man komt de hall van het hôtel ingehold. Hij heeft een pakje bij zich, dat hij van zich wegslijt. Hij roept: 'ik ben gestoken.... gestoken'. Hij valt neer op een bank en hij bloedt zóó. De kleeren doorgebloed en het bloed stroomt uit over den vloer. Men kan niets doen. Er is een steekwond van acht centimeter diep tusschen hart en lever. Een inwendige verbloeding. De politie komt met een brancard. Levie, de kleine

kellner, kijkt verbaasd en voldaan, zijn mooie schotel van aardappelen met osserib in evenwicht. Het leven is groot. Wij eten rustig verder. Vóór wij aan de koffie zijn, hooren wij, dat hij dood is.

Ja, hoe wonderlijk is het leven, gezien van het balcon van het hotel Amdursky. Wij kunnen alles zien en de lunch kost toch heden niet extra. Tegenover ons het hoofdbureau van politie. Niemand kan zonder ons worden opgebracht. Links de ingang naar de oude stad. Rechts de groote Jaffastraat. Op het pleintje vóór het hotel groepjes Joden en groepjes Arabieren. Rustig. In de binnenstad moord en doodslag. Er worden weder twee gewonden langsgebracht: een oude man en een oude vrouw. Zij liggen zwaar in zakken van dekens. De auto van de Hadassa komt om de Joodsche gewonden te halen. Precies als de dagen van verleden jaar Paasch. En de herfstlucht van nu is even passend en teeder als de lentelucht van toen.

V.

Om vier uur ga ik van het hotel naar het weeshuis. Alles in de Jaffastraat is gesloten. Maar overal staan troepjes. Woede en opwinding zijn er niet. Meer een gemoedelijke nieuwsgierigheid of het nu ook meteen uit is. Engelsche soldaten komen uit de stad naar de kazerne. Zij doen niet veel. En zij zien óók niet om. Zij loopen star en aanmatigend in gelederen, en zij stompen iedereen, die te dicht bij hen komt. Zij hebben den geheelen hoofdweg noodig. ‘Waar Engelschen gaan, is geen plaats voor Joden’, zei een dronken Engelsche soldaat eens tegen twee Joodsche regeerings-ambtenaren. En dit reeds de wijsheid van dronken Engelschen zijnde, zoo kan een kind begrijpen, hoe groot de wijsheid van nuchtere Engelschen is. Daarnaast óók nog te eischen, dat te Jeruzalem geen Joden overhoop worden gestoken, is te veel. Wij beseffen dat en wij troosten ons met den vierden verjaardag van de Balfour-declaratie in ons Joodsch Nationaal-Tehuis.

In het weeshuis is men zenuwachtig. Van de balconen kijken wij uit naar de stad. Het is herfst en het wordt avond. De lucht is groot en zwaar boven de grijze en witte muren en torens. Daarachter de fijne verte van de bergen van Moab.

Mohammed, de Arabische dienaar, zal met mij mee naar huis gaan met een paar pakjes. Het is ruim vijf uur. De stad is verlaten en dood. Een enkel verloren mensch. Maar de groote Jaffastraat doodleeg tusschen de winkels gesloten met ijzeren valluiken. Mohammed is somber. Hij kan natuurlijk niet zeggen, dat het de schuld is van de Joden. En ik kan natuurlijk niet zeggen, dat het de schuld is van de Arabieren. Daarom vereenigen wij ons in den gebede tegen de Regeering. En wij verzekeren elkander, dat de Regeering ‘zeye zift’ is, dat wil zeggen: ‘gelijk drek’. En dit woord zift, in de conversatie overigens nauwelijks toelaatbaar, is het Hebreeuwsche woord ‘zefet’. Waaruit ieder, die het niet wist, leeren kan, dat de Joden en de Arabieren verwante broedervolken zijn en dat niets een harmonische samenwerking tot heil van Palestina in den weg staat.

VI.

Ik zit achter mijn onrechtvaardig poortje, in mijn tuinhuisje, in den kalmen schijn van de lamp, die de gebroeders Silberstein mij zoo hartelijk billijk verkocht hebben.

In het middagblad lees ik de winst van dezen vierden verjaardag. Des middags om drie uur waren er reeds tien Joodsche gewonden en vier dooden. Ernstig gewond met twee steken in de longen is de bekende rabbijn Salomon Rubin. Haïfa was rustig. In Jaffa was alles rustig. Alle winkels waren open. In alle bureaux, publieke en private, werd gewoon gewerkt.

En wat nu? Wanneer alles te Jaffa nu rustig blijft, zullen de Joden den kloeken plaatsvervangenden gouverneur van Jaffa, majoor Campbell, wel prijzen. En zij zullen den gouverneur van Jeruzalem wel laken. Men zal vragen, waarom te Jaffa de winkels open waren en te Jeruzalem gesloten. Terwijl men indertijd den Joden te Jeruzalem verboden heeft winkels te sluiten als teeken van protest tegen Jabotinsky's vonnis. Of het verder in stad en lande rustig blijven zal, moeten wij afwachten. Ik vrees, dat de positie van Sir Herbert Samuel er niet aangenamer op is geworden.

In één opzicht hebben de Arabieren weder hun zin. Deze verjaardag van de Balfourdeclaratie is voor de Joden tot eenen boezen dag gemaakt.

Haastig, op straat, heb ik Hassan Sidki Effendi El Dajani gesproken, een van de jongere leiders. Hij betreurt natuurlijk, dat aan beide zijden onschuldig bloed is gevloeid. Het zal de onderlinge verhoudingen niet beter maken. Het is alles de schuld van de Balfourdeclaratie. Zie ik dat nu ook? Hij vreest, dat het gebeurde een slechten invloed zal hebben op het succes van de Arabische Palestina-delegatie in Europa.

's Avonds komt Adil Effendi. Hij heeft den vierden verjaardag van de Balfourdeclaratie doorgebracht met een Amerikaansch vriendinnetje. Hij is tevreden. Heb ik al gehoord, dat de Joden begonnen zijn? Zij hebben de schuld op de Arabieren willen gooien. En daarom hebben zij eenen dag gekozen als de Balfourdag, waarop niemand denkt, dat zij iets zullen doen. Nu krijgen de Arabieren de schuld. Allah heeft den Joden veel verstand geschenken. 'Adil', zeg ik: 'ga naar Leiden en word wijs'.

VII.

Donderdagochtend 3 November. Na dezen verjaardag heeft de stad hoofdpijn. De Arabische winkels zijn open. Maar nu zijn de Joodsche winkels in de Jaffastraat gesloten als teeken van protest. Bij de Jaffapoort staat een groote, gewapende automobiel. Andere gewapende automobielen rijden rond. Er is een groote beweging van politie en militair. Het hotel Amdursky is het centrum. De tarieven zijn er nog niet verhoogd. Ik eet er morgenbrood met een dokter van de Hadassa. Er zijn alleen Joden, in het Hadassa-hospitaal: vier dooden, negen zwaar gewonden, dertien lichtgewonden. In een ander hospitaal nog eenige zwaargewonden. Er wordt juist een Joodsche gewonde naar het politiebureau gebracht. De Arabische kinderen zingen weder:

Falestien belladina
Wa-il Jahoed kellabina,

hetgeen doodeenvoudig zeggen wil: 'Palestina is ons Land, en de Joden zijn onze honden'. En achter mijn onrechtvaardig poortje begin ik waarlijk te gelooven, dat het waar is.

Nr 283 Na den verjaardag⁺

⁺24-11 1921 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 6 nov.

Vier dagen na den bloedigen verjaardag van de Balfour-declaratie. De stad heeft nog altijd hoofdpijn. Maar het begint al weder op te trekken. Achteraf beschouwd is het ook nauwelijks de moeite waard. Er zijn vijf Joden gedood en ongeveer dertig gewond. Onder de gewonden is ook de Engelsche schilder Snowman. Het is zijn eigen schuld. Hij had in Engeland kunnen blijven. Ongetwijfeld levert het wonen in Palestina thans voor een Jood een zeker risico op. Doch geen gek, die het moet, maar een gek, die het doet. Lof zij Allah!

Wanneer men nagaat, hoeveel Joden er wel gedood hadden kunnen zijn en hoe velen gewond, dan gevoelt men zich kinderlijk dankbaar gestemd. Er is ook niet geplunderd. Wat een aanmerkelijke vooruitgang beteekent bij vroegere gelegenheden. Alles was in éénen dag voorbij. Belangrijke daden van geweld hebben zich na den verjaardag zelden niet herhaald. Alleen is de Joodsche buurt 'Poorten der Weldadigheid' des nachts onder geweervuur geweest. Dit zijn weer geheel andere Poorten dan de 'Poorten der Gerechtheid'. Er zijn vele Poorten te Jeruzalem. En tot den volgenden keer is het nu rustig. Wie des nachts een Joodsche buurt onder geweervuur heeft gezet, is natuurlijk wel bekend, maar niet bij ons. Kogels zijn in een van de huizen binnengeslagen. Maar dat was dan ook alles.

Staat van beleg is niet afgekondigd. Wel is de bewaring van de orde in de stad overgegeven aan de militairen. Wij verheugen ons voor de militairen. Gewoonlijk zijn zij vrij nuttelooze en lastige wezens. Zij drinken veel en vallen des avonds de voorbijgangers lastig. Wanneer men hen vermaant, antwoorden zij: 'I am a British soldier'. Iets, waaraan geen mogelijkheid van twijfel bestaat. Zij worden nu ineens nuttig en gewichtig. Zij staan bij de Post op post, gewichtig en caricatuur. Er zal bij de Post niets gebeuren. Maar het is toch aardig, dat zij er staan. Door de Jaffastraat, waar ook niets gebeuren zal, rennen de auto's gewapend met machinegeweren. Voor de Jaffapoort staat een auto als een fort, van alle moderne gemakken voorzien. Het ham-en-eieren-intellect geniet pijpjes rookend en wolkjes blazend van de mooie herfstdagen. Wij, domooren, die wel eieren eten, maar geen ham, wij gevoelens ons schuldig en dicht bij den Dood. Die van de oude stad moeten om vijf uur binnen zijn en die van de buurten buiten den Muur om zes. Men kan bij kapitein Albina een nachtpermissie gaan halen, geldig voor een week. Wij doen dat dan ook. Niet zoozeer omdat het noodig is. Maar om ons gunstig te onderscheiden van het groote gemeen, dat om vijf, zes uur naar bed moet.

Des avonds gaat men met zijn nachtpermissie wandelen. Men staat op het kruispunt van de Jerichostraat en de Jaffastraat. Anders het drukste punt van Jeruzalem. Nu is er geen mensch te zien, geen mensch te hooren. De griezelige straatlantaren en de British soldier zijn de eenige levende wezens. God heeft Jeruzalem vervloekt. Wat zal men anders doen dan met zijn nachtpermissie maar weer naar huis gaan?

Er is dadelijk een buitengewoon gerechts[hof] ingesteld, bestaande uit éénen Engelschen rechter. Hij vonnist, maar alleen over de kleine vergrijpen, zonder appèl. De groote zaken komen later voor. Er is nog geen Arabier opgehangen in de schaduw van de Jaffapoort.

II.

De woede van de Joden keert zich ditmaal vooral tegen generaal Ronald Storrs, den gouverneur van Jeruzalem. In Jaffa en Haïfa is niets gebeurd. De gouverneurs in die twee steden hebben den Arabieren gelast hun winkels op den Balfourdag open te houden. Zij hebben iedere poging tot demonstratie volstrekt verboden. Men zegt, dat generaal Storrs te slap is geweest. Een aantal notabelen hebben hem beloofd, dat de winkels Woensdag open zouden zijn. Toch waren de Arabische winkels Woensdag gesloten en de gouverneur heeft dat laten gaan. Eveneens is de politie niet opgetreden tegen grootere en kleinere samscholingen van Arabisch gepeupel.

Donderdag hebben de Joodsche kooplieden geweigerd hun winkels te openen. Zij hebben eene vergadering belegd en een motie aangenomen, dat zij, na het gebeurde, geen vertrouwen meer hadden in de beloften van generaal Storrs en van kolonel Bramley, den Directeur van de Politie. Zij wilden eene belofte van Sir Herbert Samuël zelve. Sir Herbert heeft een delegatie van de Joodsche kooplieden ontvangen en hun, na overleg met de militaire autoriteiten, de belofte gegeven, dat leven, lijf en goed veilig zijn binnen de grenzen van het absoluut mogelijke. Voor het prestige van generaal Storrs is het optreden van de Joodsche kooplieden natuurlijk een slag geweest.

De geheele Joodsche pers is tegen hem. 'Palestine Weekly', 'Doar Hajom', 'Haäretz', allen. 'Haäretz', anders een van de meest-nuchtere bladen van geheel Rusland, heeft nu een lierzang tegen den generaal, waarvan iedere strofe eindigt met het ééne woord; 'Reed' en dat beteekent: 'Treed af'.

De vertegenwoordigers van het grootste gedeelte der Joden hebben Sir Herbert gevraagd generaal Storrs te schorsen tot een onpartijdig onderzoek heeft uitgemaakt, of hij schuld heeft. Die brief is onderteekend: Voor de Zionistische leiding Palestina: M. Oessiskin, M. Eder, professor Pick, A. Ruppin, J. Sprintzak. Voor den Joodschen Volksraad: dr. Thon, J. Ben Zewi. De opperrabbijnen van Palestina: Jacob Meïr, A. Kuk; De stadsraad der Jeruzalemsche Joden: Joseph Mejuhaz (Lof zij Allah!), S. Schiller, Zoreg Epstein; Algemeene Organisatie van Sephardiem: dr. Isaac Leng. De oude heer Yellin ontbreekt. Hij is in 't buitenland.

Het is niet onmogelijk, dat generaal Storrs vrijwillig aftreedt of dat hij zal worden ontslagen. Maar waarschijnlijk is het niet. Hij zal wel blijven, vriend van alle Joden, die dezen brief aan Sir Herbert onderteekend hebben. Men beweert hier veel. Een van de beweringen is, dat Sir Herbert verleden jaar den generaal Storrs al zou hebben verwijderd, wanneer hij niet overwogen had, dat generaal Storrs ons als ontslagen, verbitterd ambtenaar meer kwaad kan doen dan als gouverneur van Jeruzalem. Verleden jaar heeft baron James de Rothschild van Lord Reading in Britsch Indië een hooge positie gekregen voor generaal Storrs. Maar de generaal wilde niet.

Dat hij deze troebelen gewild heeft, is dwaasheid. Verleden jaar, toen de militaire administratie op het einde liep, was generaal Storrs ongetwijfeld een candidaat voor het ambt van Hoogen Commissaris. Troebelen te Jeruzalem. San Remo, Sir Herbert. Generaal Storrs af. En nu: Sir Herbert heeft hier niet de verwachte wonderen gedaan. Hij zal niet eeuwig blijven. Het is de vraag of de Engelsche Regeering een traditie vestigen wil door dadelijk weder eenen Jood te benoemen. Ongetwijfeld zou generaal Storrs dan weder candidaat zijn. Natuurlijk ook Sir W. Deedes, de Civil-Secretary. Maar er liepen al lang geruchten, dat Sir Wyndham zou aftreden en zou worden opgevolgd door generaal Storrs. Dat generaal Storrs met al die mooie mogelijkheden voor zich, troebelen zou uitlokken of toelaten, is dwaasheid.

De zaak is deze: Generaal Storrs heeft veel invloed, doordat op verschillende plaatsen in de administratie verwanten en bekenden van hem werkzaam zijn. De

spotters noemen dat: de Pro-Storrs Society. De Joden schijnen nu het oogenblik gunstig te achten, den machtigen generaal weg te werken.

III.

De Joodsche vermoorden zijn Vrijdagmiddag begraven. Verleden jaar is dit gebeurd des avonds na zessen, toen al niemand meer op straat mocht. Dit jaar had de Regeering het weer zoo willen regelen. Maar de Joden hebben zich daartegen verzet en de begrafenis overdag geëischt. Sir Herbert heeft toegegeven. En een typisch bewijs voor de anarchie, die een zwakke regeering dadelijk de baas wordt: het handhaven van de orde was overgelaten aan Joodsche politie-agenten en aan het Joodsche Zelfverdedigings-corps, eigenlijk een verboden organisatie. De bevelen werden niet gegeven door den Joodschen politie-officier, maar door den commandant van het corps, den ingenieur Ruttenberg, die in de dagen van Kerenski militair commandant van Sint-Petersburg is geweest. Duizenden waren bij het Rothschild-hospitaal te zamen gekomen. De orde is geen oogenblik verstoord. Maar groot, aangrijpend, was het niet. De Joden zijn aan veel erger dingen gewend. De rouwredenen klonken ledig en hol onder den wonderschoonen herfsthemel. Wij kennen deze rouwredenaar te goed. En al die woorden: 'helden Israëls', 'heiligen Israëls', 'geen oogenblik terugwijken', och, die kennen wij ook. Uit een vermoorden zendeling sloeg de Duitsche Regeering mooie concessies in China. Laten wij van onze onschuldige toevallige vermoorden, geen fortuintje trachten te maken. Zij zijn geen heiligen. Zij zijn geen helden. Zij zijn gemeen overvallen en gemeen vermoord.

Wij verheugen ons natuurlijk in vele geruchten. In Jaffa was Vrijdag een klein gedeelte van de winkels gesloten, in een straat, die altijd het centrum van onrust is geweest. Wij hooren hier des middags, dat Jaffa in brand is gestoken. Meer niet. Wij hooren des Zaterdagochtends, dat de Arabieren hebben geprobeerd het Rothschild-hospitaal af te branden. Niet minder.

Toch is men hier niet wanhopig of angstig. Men is bereid. En gewapend. Maar ik geloof, dat het blijven zal bij losse overvalletjes. Haïfa is weder niet rustig, 's Nachts waakt de Zelfweer. Ook in het jongensweeshuis wordt gewaakt. Beurt om beurt waken twee groote jongens twee uur in den nacht. De nachten worden al koud. Ze zitten in een hoekje, gehuld in een deken, 's Morgens krijgen de wachters suiker in de thee. Maar er is niets gebeurd. Het leven keert weder tot zijn gewone zorgen.

Daar hebt ge bijvoorbeeld onze koe, Sara, die ons maar voortdurend laat wachten op een blijde gebeurtenis. Wat zal het zijn: een koetje of een stiertje? Het eerste is natuurlijk veel voordeeliger. 'Jongens', heeft mevrouw Goldsmit gezegd: 'als het een koetje wordt, dan krijgen jullie allemaal ronde koek met suiker.' Gisteren zat de kleine Baroech zoo stil met een boekje in een hoekje. 'Baroech', zeide ik: 'wat leest gij daar?' 'Mijnheer', zei de kleine Baroech; 'ik lees psalmen voor onze koe. Als zij een koetje krijgt, dan krijgen wij een ronden koek met suiker.'

V.

Het laatste nieuws van heden vóór de post gaat. Generaal Storrs is nog niet afgetreden. 'Haäretz' schrijft, dat de Joden niet zullen rusten vóór hij weg is.

Een aantal Arabische notabelen keuren de troebelen af en manen aan tot kalmte en steun aan de Regeering. Hierbij zijn: de Grootte en de Kleine Mufti van Jeruzalem; Aref Pasja el Dajani, de leider der anti-Zionistische beweging; de burgemeester enz. Een delegatie van dezelfde notabelen heeft den Hoogen Commissaris verzekerd, dat zij de rust zullen helpen bewaren.

Jeruzalem is in staat van onrust verklaard. Buitengewone rechters vonnissen met buitengewone snelheid.

De Joodsche werklieden te Jaffa eischen mede het aftreden van den generaal Storrs en roepen de hulp in van de werkliedenpartij in Engeland.

Vele Joden hebben hun huizen in de oude stad verlaten.

Het officieele rabbinaat heeft den volgenden Maandag tot Joodschen rouwdag verklaard.

Alles verder rustig tot den volgenden keer.

Nr 284 De angstige stad⁺

⁺27-11 1921 O., 9. Gedat.
Jeruzalem 11 nov.

Jeruzalem is niet rustig. Het is ook niet onrustig. De stad is angstig. Er gebeurt eigenlijk niets. Maar er kan van alles gebeuren. Morgen is het de verjaardag van de geboorte van den Profet Mohammed. Er loopen weder allerlei kwade geruchten. Vandaag, Vrijdag, zullen de fellachen uit de dorpen rondom Jeruzalem in de Stad komen. Zij zullen bidden in de Grootte Moskee. En als er morgen iets gebeurt, zal het overmorgen in de courant staan. De gouverneur van Jaffa heeft den dorpsbewoners van rondom eenvoudig verboden om de eerste dagen van November in Jaffa te komen. Misschien was het goed, wanneer iets dergelijks voor Jeruzalem ook gedaan werd. Maar misschien is het ook niet goed. De gouverneur moet dat vooraf beslissen. En wij mogen er achteraf over oordeelen.

Van de Arabieren is nog één gewonde gestorven. Van de Joden eveneens. En wel de rabbijn S. Rubin, een van de meest bekende leiders van de orthodoxie in Zionistische richting. De dood en de begrafenis van den Arabier hebben de geheele stad weder opgezet. De dood en de begrafenis van R. Salomon Rubin zijn zonder onrust voorbijgegaan, Men wordt wel rustig en gelaten.

Een commissie van onderzoek is nog niet benoemd. Wel zit er een buitengewone rechter, die met buitengewonen spoed gewone vonnissen velt. Er hangt nog altijd geen Arabier aan een galg in de schaduw van de Jaffapoort. En de menschen beginnen te roepen om Djemal Pasja. Dat is de Man, dien wij noodig hebben.

Er is nog geen antwoord op den brief van de vertegenwoordigers der Joden aan Sir Herbert Samuel, schorsing vragende van den Gouverneur van Jeruzalem, Generaal Ronald Storrs. De gemeenteraad van Tel Aviv, de Joodsche voorstad van Jaffa, heeft eveneens bij Sir Herbert geadresseerd tegen Generaal Storrs.

In Jaffa is het nog rustig, evenals te Haïfa. Ja, zeggen onze Joodsche vrienden, 'omdat de gouverneurs daar niet willen. Maar Generaal Storrs wil laten zien, dat niet alleen onder het oude militaire bestuur onlusten mogelijk waren.' Jaffa. Haïfa. Ik twijfel of de rust daar wel echt is. Men moet geen gouverneur prijzen vóór de avond gevallen is. Een algemeene opstand in Palestina, laten wij zeggen binnen een jaar, is volstrekt niet onmogelijk. Te Jaffa is geschoten op het kantoor van de Joodsche Bank, de Anglo-Palestine Company.

Binnen en buiten de steden worden nog telkens Joden aangevallen en af en toe gedood. Maar daar het Joodsche bloed ook hier goedkoop is, trekken wij het ons niet zoo héél erg aan.

II.

Hoe leven wij nu in de angstige stad? Het is midden morgen. Een zachte, gelaten najaarsdag, Het zou kunnen regenen, maar het regent niet. Ik ben naar de post gegaan. En van de post de groote Jaffastraat in, naar de Jaffapoort. Den koffietuin van Bristol in voor een kopje koffie. De kleine Djemal, die ons bedient, is niet tevreden. Hoe zou men ook tegenwoordig tevreden kunnen zijn te El-Kuds, dat gij Jeruzalem noemt! Geen bezoekers. Geen fooien. En de tuin om zes uur gesloten. De Bristol tuin is een betuinde binnenhof, aan drie zijden met huizen. Aan de vierde zij de hooge stadsmuur. Men komt in den binnentuin door een poort en een gewelf. Het is zelfs voor het Heilige Land buitengewoon veilig. Wanneer er iets gebeurt in de Heilige Stad, gaat de poort van den Bristol tuin dadelijk dicht.

Vandaag gebeurt er iets, juist als ik heenga. Wat? Niemand weet dadelijk, wat er gebeurt. Maar er is angst. Paniek. In de binnenstad is het begonnen. De winkels zijn gesloten. De Joden verlaten de oude stad. Zij, die er wonen. En wij, die er alleen winkel houden. Maar wonen buiten. De Jaffastraat is veilig. Maar de ijzeren winkelluiken zijn gevallen. De ijzeren deuren weinig open. Als het dreigt is men dadelijk binnen en dicht. De soldaten zijn weer geroepen. Met hun helmhoedjes-heldenmoed komen zij strak aangestapt.

Ik loop langzaam naar de Jaffapoort. De Joden stroomen nog de oude stad uit. Een paar effendis glimlachen vernederend. Joodsch Nationaal Tehuis.

's Middags is het weder rustig. De toegangen tot het Joodsche kwartier zijn afgezet met militair. In het Jodenstraatje gaat weer de dagelijksche handel en wandel. Het longenvrouwetje zit weer in haar winkelhokje. Ook het vrouwetje, dat haring verkoopt, suiker en zout. Het leven is groot.

's Avonds lezen wij in de courant de balans: een aantal Joden met stokken geslagen, uit enkele open, verlaten winkels werd geroofd. Maar dat is dan ook alles. Lof zij Allah.

III.

De angstige stad is den volgenden dag weer op adem. Wij gaan weer rustig straatje in, straatje uit. Het militair is van de voeten. Alles gaat weer. In de Davidstraat, heel nauw en vol, naar den Bazar, van den Bazar. In den Bazar zelven. Het gewelf van de groentenvrouwen is groot, vol en bont. Het specerijenstraatje, met zijn lekkere, innige winkeltjes, geurt voor goeden en boozen. Joden en Arabieren handelen weder samen. Maar pas op. Er is veel veranderd, sinds ik drie jaar geleden voor het eerst het specerijenstraatje snoof. Men kan geen aardige, kleine, gesprekjes meer houden met waardige en onwaardige Arabische kooplieden. Er is wrevel en haat, die ieder oogenblik weder uitbreken kan. Men koopt. Men verkoopt en gaat heen. De kleine Moessa verkoopt brood. Hij heeft een platten bak met brooden op de straat staan. En hij zit er naast, gehurkt. Vaste prijzen heeft hij niet. Een mooi, versch, brood is natuurlijk duurder dan een leelijk en oud. De voorbijgangers komen. Zij bevoelen

de brooden. Zij koopen er een, of zij gaan door. Allah is groot. Jammer, dat de kleine Moessa ruzie krijgt met het Joodsche jongetje Nissim, dat naast hem zit en dadels omzet in piasters. In een oogenblik hebben zij elkanders vader, moeder en geloof vervloekt. Wat kan men daarna eigenlijk nog doen? Nissim, fel, spuwt over de brooden van Moessa heen: 'daar liggen uw ouders'.

Is het niet onbeschaamd! 'Jood, Jood,' roept de kleine Moessa in woede. Men hoort. Men spiedt. Het is stil. Zóó begint een paniek. Maar 't zet niet door. Nissim heeft zijn bak dadels meegenomen en is een straatje verder gegaan. Moessa veegt zijn brooden schoon met een slip van zijn japonnetje. Jeruzalem is weer gered.

Tegen den avond ga ik weder naar den tuin van Bristol. Ik vind er de collega's van de rechtsschool. Moessa Effendi Valero, Ali Effendi Jarallah en Isaác Effendi Bouderi, wiens broeder de Zionisten niet liefheeft. Zij zijn ook rechters. Wij bespreken vele zaken. Djemal Pasja was een héél streng heer.

De omroeper gaat door de groote Jaffastraat. Wij luisteren. De stads-kolonel laat afroepen, dat iedereen, die geen nachtpermissie heeft, om zes uur thuis moet zijn. Wij verlaten den tuin van Bristol in een grooten weemoed.

IV.

Omdat ik eene nachtpermissie heb, kan ik gaan eten bij Jerachmiël Amdursky, geprezen zij zijn hotel. De stemming is er zeer gedrukt. Weinig reizigers. Zij vermijden de angstige stad.

Voor de deur ontmoet ik kolonel Bramley, den reusachtigen Directeur van de Publieke Onveiligheid. Alles wel in de angstige stad. Hij heeft het zelf gezien, gaande met een fraai sergeantje achter zich. 'Hebt u een nachtpermissie?' vraagt de Groote Kolonel goedig, maar streng. Hoe rustig moeten onze verslagenen slapen op het kerkhof tegen den Olijfberg aan, wanneer er zóó goed gewaakt wordt over hun angstige stad.

In de eetzaal vind ik Mohammed Effendi Hajazi, den politiecommandant uit Hebron, gezegd. El Halil. Is Hebron rustig? Is de weg veilig tusschen El Kuds en El Halil? Rustig en veilig. Wij eten natuurlijk samen. Het zou niet passen, wanneer ik vroeg naar den welstand van de vrouw van Mohammed Effendi. Maar ik mag gerust vragen hoe het met het mooie, knappe jongetje Saleg gaat. Heel goed, zegt Mohammed Effendi trotsch. Hij kent Arabisch als een sjeikh. Hij kent ook Engelsch en Hebreeuwsch. Mohammed Effendi spreekt nu ook wijze woorden over de zware taak van eenen politie-commandant. Men moet de menschen natuurlijk op een afstand houden. Anders achten zij u niet. Maar men moet ze ook niet snauwen. Want dan komen ze u nooit iets vertellen van wat er gebeurt in de dorpen en langs de wegen. De mond moet zeggen: 'als het u belieft', maar de oogen moeten streng zijn. En Mohammed Effendi Hajazi, gezegd Aboe Saleg, kijkt zóó streng, dat ik Allah dank voor mijn eerlijk geweten en mijn nachtpermissie. Ik hoor, dat de moordenaars van Miss Lomax gepakt zijn. Men is ook de moordenaars op het spoor van den Joodschen schrijver Brenner en vijf vrienden, dicht bij Jaffa, in de eerste dagen van Mei. Maar er is nog geen bewijs genoeg en de regeering schijnt huiverig te zijn de zaak aan te pakken. Wij spraken ook over Djemal Pasja.

Wij hebben vele kopjes koffie gedronken en ik ben laat naar huis gegaan door de verlaten stad. Van het hotel Amdursky tot het postkantoor, anders het drukste deel

van Jeruzalem, heb ik geen levend wezen gezien, behalve een groote, spokende, kat, die óók met nachtpermissie gaat.

V.

Het is stil in ons huis. Abdoel Salaäm is naar Egypte met een opdracht van den Emir Abdoellah. De Emir heeft hem den titel van Bey beloofd. Ik vraag u of het slecht klinkt Abdoel Salaäm bey Aoueddah! Onze drie dochters maken zich schuldig aan ongeoorloofd schoolverzuim. Zij beweren, dat zij bang zijn door de stad te gaan. De oudste, die Suhelia heet, kan ik niet vermanen. Zij draagt een sluier en is verloofd. Maar ik vermaan Rivka en Moekarrem. Ik zeg: ‘Rivka en Moekarrem, als gij niet geregeld naar uwe school gaat, zal ik het uwen vader zeggen, als hij terugkomt uit Egypte. Ook zult gij niet meer mogen snoepen uit mijn jampotje, noch van mijn zoete chocolade. Bij mijn geloof’.

Des avonds alleen, bedenk ik hoe gelukkig ik ben. Het is na zessen. Maar als ik wil, kan ik mijn onrechtvaardig tuinpoortje achter mij laten en de stad ingaan. De oude stad en de nieuwe stad. Tot aan de Poorten der Gerechtigheid. En gij, lezers van het ‘Handelsblad’, kunt dit niet, omdat het zes uur heeft geslagen en kapitein Albina u geen nachtverlof gegeven heeft.

VI.

Vrijdagmiddag. Eén uur vóór Sabbath. Een prachtige zomerdag in November. Het laatste nieuws uit de angstige stad: niets. En morgen?

Nr 285 Een maand voorbij⁺

⁺12-12 1921 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 24 nov.

Het is meer dan een maand geleden, sinds ik u het laatst een feitelijk overzicht zond van hetgeen hier is gebeurd en niet gebeurd. Een maand voorbij. Uw oogen zijn misschien meer gericht op Washington dan op Jeruzalem. Maar voor ons is het alles en eeuwig: een smal strookje grond! Palestina. En een smal stukje stad, Jeruzalem.

Er is veel gebeurd. Het Fransche en het Engelsche Parlement zijn geopend en weder gesloten. Onze parlementaire en onparlementaire vrienden en vijanden hebben zich niet onbetuigd gelaten.

De onparlementaire, die trouwens dikwijls heel parlementair zijn: Generaal Smuts. Hij heeft aan eene delegatie van Zuid-Afrikaansche Zionisten verklaard, dat hij tijdens zijn verblijf te Londen op verzoek van dr. Weizmann uitvoerig heeft gesproken met den Minister Churchill over den toestand in Palestina. Het resultaat van dit gesprek was zeer gunstig. Speciale beloften zijn gegeven aangaande de toekomstige politiek inzake het Joodsch Nationaal Tehuis in Palestina. Er zullen belangrijke veranderingen worden gebracht in de regeering van Palestina. De toestand zal veel beter worden. Generaal Smuts heeft dit alles aan dr. Weizmann overgebracht. De Joden moeten nu zeer veel geld geven. Lof zij Allah!

De Anglicaansche Bisschop van Jeruzalem mr. Mac Innes had den naam een vijand van het Zionisme te zijn. Den laatsten tijd had hij zich meer voor het Joodsche werk geïnteresseerd en Joodsche scholen en koloniën bezocht. Plotseling kwam er een telegram uit Londen, dat hij zich in eene vergadering van het Zendelingengenootschap toch weder tegen de Engelsche politiek in Palestina had verklaard. Na zijn terugkomst te Jeruzalem heeft hij eene mededeeling aan 'Palestine Weekly', gedaan, dat het telegram zijn rede niet goed heeft wedergegeven. De bisschop schrijft, dat hij zich kan vereenigen met Sir Herberts uitleg van de Balfour-declaratie in diens beroemde grafrede van den derden Juni. Wat dr. Weizmann's formule betreft 'Palestina zóó Joodsch als Engeland Engelsch is', dat noemt de bisschop een buitensporigen eisch, die niet te verwerklijken is.

Sir Alfred Mond. Ongetwijfeld een bekwaam man. Maar over het Palestina-vraagstuk spreekt en schrijft hij met een oppervlakkig optimisme. Misschien weet hij beter en onderschat hij zijn publiek. Bijvoorbeeld zijn bijdrage 'Is Zionism Practicable' in 'The Quiver' van October. Onze bladen hebben dat vertaald. Het artikel is eigenlijk meer pro-Engelsch dan pro-Zionistisch. Als Duitschland morgen eens het Mandaat over Palestina kreeg, wat zou Sir Alfred Mond dan doen? Een enkele zin: 'Sir Herbert Samuel is er in geslaagd rondom zich te verzamelen een aantal mannen van administratieve bekwaamheid, die niet liever willen dan alles te doen, wat zij kunnen om de woorden van het Mandaat op sympathieke wijze te verwerklijken'. Dit beeld van de Palestijnsche administratie is volkomen strijdig met wat iedereen hier allen dag ervaart. Men ergert zich en zwijgt.

II.

De Grieksche Patriarch is in groote moeilijkheden geraakt, doordat hij geen geld uit Rusland krijgt. Hij heeft schulden van meer dan een half millioen pond. Hij staat nu onder een soort van curateele van een regeerings-commissie. De Patriarch kan geen nieuwe schulden aangaan en geen goederen vervreemden. Een gedeelte van zijne bezittingen, zal door de commissie publiek worden verkocht. Onze vriendelijke vijanden beweren nu, dat de commissie de bezittingen verkoopt in perceelen, zóó groot dat geen particulier ze koopen kan. Zoodat de Zionistische Organisatie de eenige kooper is. De Regeering heeft verklaard, dat voor onrechtmatige bevoordeeling geen vrees behoeft te bestaan. Volgens de Land Transfer Ordinance moet in het algemeen elke transactie betreffende land, dat waarde heeft boven 3000 Pond, eerst door den Hoogen Commissaris worden goedgekeurd. Dit geldt ook voor de Landen van den Patriarch. Van aankopen door Zionisten is nog niets bekend, al wordt er veel beweerd. In de Arabische pers is voorgesteld, dat een Arabische vereeniging zou worden gevormd voor aankoop van dit land. Maar ook daarvan hebben we nog niets gehoord.

Een van onze andere vrienden, Sir W. Joynson Hicks, heeft in het Lagerhuis gevraagd naar de electrificatie-plannen van P. Ruttenberg. Heeft de Regeering reeds een concessie gegeven? Zijn andere mededingers ook gevraagd? Zullen alleen joodsche arbeiders worden gebruikt? Uit het Regeeringsantwoord blijkt, dat Ruttenberg zijn groote plannen nog niet heeft opgegeven. Hij heeft, in overleg met de Zionistische Organisatie, concessies gekregen voor de Jordaan, de Yarmuck en andere rivieren. Hij zal een groot aantal Palestijnsers werk geven, zonder onderscheid van ras en geloof.

Ook over de Arabische delegatie te Londen zijn vragen gesteld. Hoe staat het met de onderhandelingen? De Regeering maakt zich van de vragen (en van de antwoorden!) af, met te zeggen, dat deze delegatie geen officieele delegatie is.

De Parlementen zijn gesloten. Gij kijkt naar Washington. Wij bidden voor het heil van Jeruzalem, alle dagen onzes levens. Een maand voorbij.

III.

Hoe is de toestand? Het Congres te Karlsbad heeft den zaken een meer wettelijken vorm gegeven. Maar het wezen? En de groote vraag: hebben wij geld voor Palestina, behalve de twintig, dertig millioen noodig voor de irrigatie van Mesopotamië? Doar Hajom had eenen belangrijken brief uit Londen van Ittamar ben Awi, den Zoon van Ben Jehoadah: interview met dr. Weizmann en Sir Alfred Mond. Dr. Weizmann verklaart, dat hij de leiding met tegenzin weder heeft aanvaard. Hij wil zoo spoedig mogelijk naar Palestina komen voor goed, ook ter wille van zijne kinderen, die te veel verengelschen. Hij wil zich wijden aan zijn wetenschap en aan de Universiteit. Er moet vrede zijn met de volgelingen van Brandeis. Er is geld noodig voor den opbouw. Dat moet uit Amerika komen. Het zal heel mooi zijn, wanneer de andere landen het geld opbrengen voor de kosten van de administratie.

De 'Jewish Chronicle' van 21 October publiceert eene brief van dr. Weizmann aan den nieuwen Amerikaanschen hoofdleider mr. S. Untermyer, gedateerd 10 Augustus, dus vóór het Congres. Dr. Weizmann geeft in dien brief te kennen, dat de Zionistische Organisatie als zoodanig slechts één doel heeft: Palestina. En niet het Nationalisme in de Diaspora, b.v. de minderheidsrechten van de Joden in de nieuwe staten van Europa. Al mogen natuurlijk Zionisten persoonlijk zich daarvoor ten zeerste interesseeren.

Men ziet in dezen brief een poging om te komen tot vrede met de Brandeisisten, die men blijkbaar noodig heeft. Maar of de Brandeis-groep zich zal nederleggen bij den toestand, gelijk die door het Congres geschapen is, en waardoor alle macht in een schijnbaar-democratische organisatie in handen is van een klein groepje uit Minsk, Pinsk en Dwinsk. Dr. Weizmann heeft in Amerika beloofd, dat Oessiskin niet weder naar Palestina zou terugkeeren. Thans is hij weder hier met groote macht. Het is typisch, dat Oessiskin in een interview met de 'Jewish Chronicle' heeft verklaard: 'Geen verandering kan in de Palestina-Executieve worden gebracht tot het volgende Congres.'

Amerika en Washington. De groote vergadering. Sokolov gaat niet naar den Paus. Hij is naar Amerika gegaan op één schip met Balfour. De Zionisten hebben hem op buitengewone wijze ontvangen. Balfour heeft in eene Zionistische vergadering gesproken en de Amerikaansche Joden tot de uiterste offervaardigheid aangespoord. Jabotinsky is in Amerika. De dichter Bialik gaat. Eveneens kolonel Patterson, onze onbesneden propagandist. Men hoopt op verzoening met de Brandeisisten en op onderteekening van het Palestina-mandaat. Dan beginnen de wonderen.

IV.

Hier is veel veranderd en alles hetzelfde gebleven. De naam Zionistische Commissie bestaat niet meer, al is het naambordje nog aan de deur. De heeren heeten nu Palestina-Executieve. Menachem Pasha el Oessiskin is natuurlijk de voorzitter. Gij kunt een interview met hem vinden in de 'Jewish Chronicle' van 4 November. En als gij den achtsten dag van de maand Cheswan te Haïfa waart geweest, dan hadt gij hem daar kunnen zien (en hooren!) met dr. Arthur Effendi Ruppin. Menachem Pascha is optimistisch. Nu zijn ook wij optimistisch. Amerika zal het geld geven. En wij zullen het hier besteden. Landaankoop. Huizenbouw. Te Haïfa de eerste honderd. Er zal werk genoeg zijn voor alle immigranten. Dit jaar kan men dertigduizend immigranten plaatsen.

Op het oogenblik is er weinig werk. Wij hooren van eene vergadering om middelen te beramen tegen de werkloosheid. De arbeiderspers zegt daarover niet veel, omdat men den indruk wil vestigen, dat hier nog gelegenheid is voor duizenden immigranten.

De eenige, die veel geld moet hebben, is dr. Hilkovitz, die hier gekomen is, om de Universiteit te bouwen. Wij beginnen niet, zooals indertijd de Vrije Universiteit te Amsterdam, met de gemakkelijkste en goedkoopste faculteiten: rechten en letteren. Wij beginnen met een medische en chemische faculteit. De Amerikaansche geneesheeren geven het geld. Dr. Hilkovitz heeft in een interview verklaard, dat hij honderd duizenden dollars heeft. Of ponden. Maar dat is hetzelfde. In de lente zal men beginnen te bouwen. Duizenden Joodsche arbeiders zullen er werk vinden.

In afwachting van de Universiteit klagen de onderwijzers. Hun salaris is veel te klein. En het wordt zeer onregelmatig uitbetaald. Ze hebben besloten na de wintervacantie te staken, wanneer hun positie dan nog niet mocht verbeterd zijn. Gelukkig kunnen zij in de lente dan werk vinden aan de Universiteit. En een slechte metselaar verdient ook hier meer dan een goed onderwijzer.

Nr 286 Een maand voorbij (*vervolg*)⁺

⁺14-12 1921 A., 5. Z.d.

V.

De Regeering. Over het algemeen is de verhouding tusschen de Joden en de Regeering slecht. De Engelschen en de Joden achten elkander niet en zij hebben elkander ook niet lief. Herhaaldelijk zijn Joden door Engelsche soldaten lastig gevallen, vooral des avonds, wanneer ook hier alle soldaatjes grauw zijn. Een jood heeft het in het Joodsch Nationaal Tehuis in menig opzicht veel benauwder dan in Holland.

Het rapport van de Jaffa-commissie heeft hier veel kwaad bloed gezet. Ik heb er u over geschreven den 18den October. Mijn brief verscheen in de courant van 12 November. In Engeland zijn de Engelsche exemplaren eerst gepubliceerd den 8sten November. Een zóó partijdig, anti-Zionistisch verslag had niemand verwacht. Leonard Stein, de privaat-secretaris van Dr. Weizmann, die hier een paar maanden geleden is geweest, schrijft in de 'Jewish Chronicle' van 28 October een artikel: 'De crisis in Palestina'. Hij schrijft: 'Het rapport van de Haycraft Commissie, een bekwaam en onpartijdig college, waarvan het rapport respect zal afdwingen, is nog niet verschenen'. Een telegram van 8 November uit Londen aan de *Doar Hajom* zegt, dat het rapport daar een buitengewoon pijnlijken indruk op de Joden heeft gemaakt. Hier is men niet minder boos. De Zionistische Organisatie zal op het rapport

antwoorden. In den Volksraad is tegen het partijdige rapport fel geprotesteerd. De Joodsche pers is woedend. De Arabische couranten juichen: Britsche rechtvaardigheid, een verstandig staatsstuk enz. De 'Morning Post' vindt het mooi, maar nog niet mooi genoeg. De Arabieren gaan nu weer antwoorden op het eerste jaarrapport van Sir Herbert Samuel aan de Engelsche Regeering.

VI.

De Regeering doet trouwens wel alles om de Arabieren stil te houden. Er was in de Arabische pers beweerd, dat de Joodsche scholen overmatig groote subsidies kregen. En dat het departement van immigratie de Regeering veel geld kostte. De Regeering geeft nu cijfers, waaruit blijkt, dat de Regeering voor onderwijs aan Mohammedaansche kinderen uitgeeft 64.000 Pond, voor de Christenen 10.000 en voor de Joden 3500 Pond. Wat het departement van immigratie betreft: dit heeft eigen inkomsten, 5700 Pond van paspoorten en 2250 Pond van de belasting op elken immigrant, die landt. De uitgaven bedragen 6800 Pond, zoodat er bijna 1200 Pond overblijft, die in 's Lands kas vloeien. *Haäretz* is vooral over de laatste cijfers woedend. Een volwassen immigrant moet een Pond entree betalen. En de Regeering verdient daaraan. Allah is groot. Wij hebben de Regeering niet lief.

VII.

Den laatsten tijd hebben verschillende departements-chefs de pers mededeelingen over hun departement gedaan. Het departement van Gezondheid. De Turken hadden Jeruzalem verlaten, vuil en omgeven door dorpen vol typhus en koorts. De watervoorziening was slecht. Men hoopt de Vijvers van Salomo tusschen Bethlehem en Hebron nu weder geschikt te gaan maken. Rioleering bestaat niet. Bij den bouw van nieuwe huizen wordt toegezien op waterleiding en afvoer. De markten zijn vuil en het voedsel is in onreinen staat. Er is een nieuw reizend hospitaal voor oogziekten. Een laboratorium voor malaria-bestrijding. Tusschen Cairo en Beiroet is maar één krankzinnigengesticht. Een Joodsch te Jeruzalem. Dat is niet voldoende. Men wil ook meer doen tegen de groote kindersterfte. Maar dat kost geld en er is geen geld.

Men beschuldigt de ambtenaren van het departement van antisemietisme en van tegenwerking der Amerikaansche Zionistische Medische Organisatie 'Hadassah'.

Het Departement van Publieke Werken heeft eenen nieuwen chef, den Generaal Grant, maar geen geld. Het voornaamste werk is het herstel van de wegen: Jaffa-Jeruzalem; Afuleh-Nazareth; Tiberias-Semakh. Het Departement zorgt ook voor watervoorziening en verstrekt leeningen voor dat doel aan de dorpen. Het ontwerpt ook plannen voor openbare gebouwen, vooral hospitalen en scholen. Men hoopt metertijd een net van tramwegen te spannen rondom Jeruzalem.

Maar er is geen departement, dat wij zoo achten en zoo liefhebben als het Departement van Publieke Onveiligheid. De Directeur is tevreden. Wij zijn ook tevreden. En ook de dieven zijn tevreden. Er is een nieuwe opsporings-afdeeling bijgekomen. Er is een nieuwe politie-ordeonnantie. Vele roovers zijn reeds gevangen. Vele roovers zullen nog gevangen worden. De nieuwe gendarmerie zal wonderen doen. Er zijn natuurlijk altijd en overal mopperaars. De Publieke Onveiligheid kost

per jaar 320.000 Pond. Daarvoor kan men geen Land, ja, geen Stad hebben zonder moord en doodslag. Jeruzalem heeft zeventig politie-agenten. Dat is één op elke duizend inwoners. Men moet niet meer verlangen. De Regeering is groot.

VIII.

En onze Arabische vrienden? Er is de Arabische quaestie. Iedereen heeft het over de Arabische quaestie: Dr. Weizmann, Sir Alfred Mond, Sir David Yellin, Ittamar ben Awi. Het lijkt soms alsof wij met al dat gepraat zelf de quaestie maken. Wij moeten de gewelddaden van de Arabieren hier en hun politieke tegenwerking in Europa en in Amerika eenvoudig aanvaarden als moeilijkheden bij den opbouw van Palestina. De Zionistische Commissie heeft hen eerst getergd met noodeloos bluffend optreden. Nu worden zij weder overmoedig gemaakt, doordat sommige onzer leiders hen gaan naloopen. Oessiskin heeft het heel goed gezegd in zijn interview in de 'Jewish Chron.' van 4 November: 'Ik ben van meening, dat wij de Arabieren niet moeten irriteren en bestrijden. Maar het is eenvoudig dwaasheid hen te vleien of ons aan hen te onderwerpen. Onze eenige politiek met betrekking tot de Arabieren is de opbouw van het land.'

IX.

En de Arabische anti-Zionistische delegaties te Londen? Zij zenden geregeld berichten naar Palestina, die door de Arabische pers worden gepubliceerd. Volgens die berichten gaat alles best. Maar er is geld noodig.

De Delegatie heeft te Londen Lord Allenby bezocht. En mr. Norman Bentwich, onze Legal Secretary, heeft hen bezocht. De Delegatie heeft mr. Bentwich verzekerd, dat hij moet aftreden, omdat het Palestijnsche Volk hem niet vertrouwt.

Zij hebben een interview gegeven aan de 'Jewish Chronicle' van 28 October. Zij zijn niet anti-Joodsch, maar ze willen geen Joodschen Staat. De bedoeling van de democratische volksregeering is duidelijk: Joodsche immigratie beperken; geen concessies aan Joden; Hebreeuwsch geen officieele taal; moeilijke naturalisatie.

X.

Haddad Pasja en de Palestijnsche quaestie. Haddad Pasja is een Syriër, die vóór den oorlog in Egypte werkte. Hij is met de Engelschen hier gekomen. En was toen nog Haddad Bey, Arabisch adviseur van den Generaal Storrs. Later was hij in Europa vertegenwoordiger van Koning Hussein van Mekka en van den Emir Feisoel. In de afgelopen maand is Haddad Pasja hier geweest te zamen met kolonel Lawrence. Ze zijn nu samen te Djedda, om vrede te regelen tusschen Koning Hussein en booze burenen. Haddad Pasja heeft hier interviews gegeven en een lezing gehouden. Hij zeide, dat men niet moest aandringen op intrekking van de Balfour-declaratie. Dat kon Engeland niet doen. Zijn woord breken. Maar met interpretatie van de Balfour-declaratie was al heel wat te bereiken. Dat weten wij, sinds den derden Juni ook. De lezing van Haddad Pasja heeft onder de Palestijnsers groote beweging

veroorzaakt. De geheele pers tegen hem. Een protesttelegram aan Koning Hussein. En een telegram terug, dat deze woorden van Haddad Pasja geen officieele beteekenis hebben. Haddad Pasja heeft getracht zich in de pers te verdedigen. En de Emir Abdoellah heeft hem geholpen. Maar uit een: bericht uit Mekka maken wij op, dat de machtige en bekwame Pasja in ongenade is.

XI.

Is een compromis tusschen de Joden en de Arabieren mogelijk? Ik houd het met Oessiskin: 'niet vleien, niet vernederen, niet praten, maar werken'. Een compromis eischt opoffering van beide zijden. Wat kunnen wij hier in Palestina missen? En wat willen de Arabische extremisten inschikken? Ze vertrouwen, dat Engeland mettertijd de geheele Zionistische politiek zal opgeven als een mislukte proefneming. Misschien zijn er onder ons, die gelooven, dat wij de Arabieren kunnen overtuigen van de schoonheid van het Zionisme. Of dat het ook voor hen voordeelig zal zijn. Vele Joden willen de Arabieren half paaien, half misleiden, tot wij hier sterk genoeg zijn geworden. Jabotinsky, die overal is behalve in Palestina, heeft in eene vergadering te Manchester gezegd: 't Is een fout, te denken, dat men de Arabieren voor den gek houden kan'. Die fout is door de Zionistische Commissie eenige jaren lang gemaakt.

Men spreekt van samenwerking. En de joodsche couranten staan telkens vol ingezonden stukken tegen joodsche werkgevers, die werk geven aan Arabieren. 'Awodah Zarah' heet dat in het Hebreeuwsch. Het beteekent heel onschuldig: 'Vreemde Arbeid'. Maar ook: 'Afgodendienst'. Een woord met hatelijken klank.

XII.

Is een compromis van Arabische zijde mogelijk? De Delegatie te Londen heeft geweigerd in overleg te treden met dr. Weizmann, omdat zij de Zionistische Organisatie niet beschouwen als eene, die iets met Palestina te maken heeft. Maar een dag of vier, vijf geleden, kregen de couranten een telegram uit Londen. Er was een maaltijd gehouden ter eere van de delegatie onder presidium van Lord Sydenham. En daar hadden de leden medegedeeld, dat zij door mr. Churchill waren uitgenoodigd tot een onderhoud en dat dr. Weizmann daarbij tegenwoordig zou zijn. Blijkbaar hebben ze die uitnoodiging aangenomen. Een later telegram zegt, dat de ontmoeting is uitgesteld wegens ziekte van Churchill.

(Slot volgt).

Nr 287 Een maand voorbij *(slot)*⁺

⁺15-12 1921 A., 5. Z.d.

XIII.

De stemming is slecht tusschen Joden en Arabieren. Zelfs met den ouden heer Yellin maken de Arabieren onvrede. En de oude heer Yellin is iemand, die kwaad doet aan

niemand. Als men hem maar voorzitter maakt, wat laat praten en wat laat verdienen. Wat is de zaak? 'Haäretz' had een verslag van een rede van Yellin op het Congres te Karlsbad. Yellin zou hebben gezegd: 'Palestina zal niet worden veroverd zonder oorlog. En ons bloed zal ons recht geven op het Heilige Land.' Het anti-Zionistische weekblad 'Falestien' is begonnen daartegen te schrijven. En 'Haäretz' antwoordt, dat deze woorden slechts poëtisch bedoeld zijn. De Arabieren hebben een adres aan de Regeering gezonden, waarin zij vragen Yellin te ontslaan uit den Staatsdienst en den Gemeenteraad. En hem te verbannen uit het land. Zietdaar het loon der poëzie!

Ofschoon er geen censuur is, heeft de Regeering de Arabische couranten verboden dit adres te publiceeren. De Regeering heeft de zaak onderzocht. En het is niet bewezen, dat deze poëtische woorden werkelijk gesproken zijn.

Daarmede is het nog niet uit: de Arabische nationale leiders hebben den tweeden November (de Verjaardag!) een proclamatie uitgegeven. Ze hebben daarin de bloederige woorden van Yellin nogmaals aangehaald. En hun eigen vredelievendheid daartegenover gesteld. Zoo gaat het. Groote mannen als Sir David Yellin moeten zwijgen, wanneer zij spreken.

XIV.

Het verzet van de Arabieren tegen het Zionisme wordt geleid door de Christen-Mohammedaansche vereenigingen. Waarin de Christenen de kleine, leidende, intelligente minderheid zijn. Men heeft er den leiders van de Zionistische Commissie dikwijls een verwijt van gemaakt, dat zij er niet in geslaagd zijn de Christenen, en de Mohammedanen gescheiden te houden.

Den laatsten tijd zien wij nu in verschillende steden de oprichting van Mohammedaansche vereenigingen, die mooie telegrammen zenden aan Sir Herbert Samuel en aan Mr. Norman Bentwich. Zoo eene vereeniging is ook opgericht te Sechem. Maar de voorzitter is dadelijk in de bladen komen verklaren, dat zijne vereeniging ook tegen de Zionisten is en tegen hen met de Christenen zal samenwerken. Wij lezen, dat zoo een Mohammedaansche vereeniging ook is opgericht te Ramallah en wel op initiatief van Kalvarisky, den vertegenwoordiger van den Baron Rothschild. Misschien is het niet waar. Slim zou het in ieder geval niet zijn.

XV.

De Arabieren, of misschien juister de Syriërs, in Amerika beginnen zich weer te roeren. Zij hebben de Londensche delegatie gevraagd een paar leden naar Amerika te zenden, ter gelegenheid van de vergadering te Washington. Ze hebben ook duizend Pond gezonden. En zij beloven meer. Er is te New York een vereeniging van Arabieren opgericht, die in verbinding is getreden met den schrijver Herbert Adams Gibbons, een tegenstander van de Zionisten.

De Egyptenaren hebben ook in Amerika succes gehad. De Vereenigde Staten weigeren de bijzondere positie van Engeland in Egypte te erkennen, en in het Duitsch-Amerikaansche vredesverdrag komt een desbetreffende bepaling niet voor.

Dit laatste wordt bevestigd door berichten uit Caïro, dat de Amerikaansche Regeering den Engelschen gezant te Washington heeft te kennen gegeven, dat het

Engelsche protectoraat over Egypte na den oorlog geen reden van bestaan meer heeft en moet worden opgeheven.

Misschien is het niet waar. Maar 't wordt geloofd.

XVI.

Dit is een gelukkig Land. De rechtbanken zijn druk bezig met het berechten van de betrokkenen bij de Novemberonlusten van Jeruzalem. En juist dezer dagen is men klaar gekomen met de laatste twee gevallen te Jaffa, dateerend uit de maand Mei. Een Joodsche beklagde is vrijgesproken. De tweede beklagde was een Arabier, die twee Joden had gedood en negen gewond. Hij is krankzinnig verklaard. Ofschoon een Joodsche deskundige had uitgemaakt, dat hij niet krankzinnig was.

XVII.

Van opbouw van het land komt nog niet veel. De handelsbalans blijft slecht. De Duitsche handel neemt toe. De invoer uit Duitschland bedroeg in vijf maanden, eindigend met Augustus, bijna honderdduizend Pond.

De havenwerken van Haïfa en Jaffa zijn nog niet aanbesteed. Wij hooren nu weder van plannen van Italiaansche firma's. De spoorweg van Petach-Tikvah naar Ras el Aïn is in voorloopig traject gereed voor goederenvervoer. Men klaagt over de hooge tarieven, waardoor bijvoorbeeld het vervoer van sinaasappelen naar Jaffa per spoor niet goedkooper wordt dan per wagen. En daarvoor is de lijn juist niet aangelegd.

Er is nogal wat werkloosheid. En het groote plan van Ruttenberg is nog niet aan de verwezenlijking toe.

Men hoopt, voor het eerst na den oorlog, op een goed toeristenseizoen. Optimisten beweren, dat er tienduizend toeristen zullen komen. De hotels nemen al maatregelen. In de werkplaatsen voor kleine souvenirs uit olijfhout, parelmoer enz. wordt hard gewerkt. Als het land maar rustig blijft.

XVIII.

Allerlei. De oudste zoon van Mendel Beilis pleegt zelfmoord uit armoede.

Een antiquiteiten-museum te Jeruzalem.

Prof. Schlousz naar Europa. Denkt ook Holland te bezoeken. Een belangrijk man.

De broodprijs daalt door invoer van Australisch meel, tot spijt van de Palestinensische boeren.

Een Arabisch blad veroordeeld wegens belediging van Sir Herbert en Mr. Norman Bentwich.

Rosh Pinah bestaat veertig jaar. Slechte tijden. Geen feest.

Een Poolsche consul naar Palestina. Twaalfduizend Poolsche Mark voor één dollar.

Norman Bentwich dringt aan op veranderingen in het Joodsche familie-recht. De rabbijn Kuk denkt na. Palestina heeft dit jaar goed verdiend met uitvoer van druiven en meloenen per spoor naar Egypte.

Goede berichten over de chaloetziem uit Holland, gevestigd te Zargonia bij Haïfa.

Misschien komt Lord Northcliffe hier.

Een zoon van Achad Haäm wordt misschien Regeerings-inspecteur over de Joodsche scholen.

Het land van Beth Shan door de Regeering aan de Arabieren afgestaan.

XIX.

Transjordanië. Dr. Weizmann had op het Zionistisch Congres te Karlsbad als een grooten triumpf, ook tegenover de verwijten van De Lieme, medegedeeld, dat Transjordanië een deel zou zijn van het Palestinensisch mandaatsgebied, zij het onder bijzondere voorwaarden.

Sinds het einde van October evenwel, verschijnen er in de Arabische pers telkens mededeelingen, dat Transjordanië zelfstandig zal zijn onder den Emir Abdoellah, zonder ander verband met Palestina dan uit de eischen van goede nabuurschap voortvloeit. Kolonel Lawrence zou dat hebben geregeld, tijdens zijn laatste bezoek hier. Het bericht is door de Regeering niet tegengesproken, ofschoon in het algemeen onjuiste berichten in de bladen zorgvuldig worden weerlegd. De Arabische pers is natuurlijk buitengewoon verheugd over deze nederlaag der Zionisten. De Joodsche Pers is verontwaardigd. In het eerste jaarverslag van Sir Herbert aan de Engelsche Regeering en in den laatsten tekst van het ontwerp-Mandaat werd aangenomen, dat Transjordanië een deel van Palestina behoorde te zijn.

‘Doar Hajom’ van 2 November had een telegram van zijn berichtgever uit Londen, gedateerd 31 October. De berichtgever heeft zich tot officieele personen gewend en dezen loochenden absoluut en officieel het bericht, waarvoor geen enkele grond bestaat.

‘Doar Hajom’ van 23 November had een telegram uit Caïro, gedateerd 21 November, dat een nieuwe Engelsche adviseur voor den Emir Abdoellah onderweg was. Maar dat Transjordanië Palestinensisch Mandaatsgebied blijft.

Wij wachten af. Eén maand voorbij.

XX.

De groote gebeurtenis is natuurlijk het Fransch-Kemalistische verbond. Frankrijk heeft zich verbonden met Moestafa Kemal Pasja tegen den gemeenschappelijken vijand Feisoel, wien ook vele Palestinensers niet vergeven, dat hij in opstand is gekomen tegen den Khalief van Konstantinopel. Het Engelsche Mandaatsgebied van Mesopotamië komt leelijk bedreigd te liggen. Perzië en Afghanistan hebben verbonden met Moestafa Kemal Pasja. Frankrijk staat dus aan het hoofd van een anti-Engelsch verbond van Konstantinopel tot Indië.

Mossoul. Clemenceau heeft, naar men zegt in onwetendheid, het rijke petroleumgebied van Mossoul aan Engeland gelaten. Men sprak reeds van een spoorweg met een pijpleiding van Haïfa naar Mossoul. Maar Frankrijk zal Moestafa Kemal Pasja niet beletten Mossoul te veroveren op koning Feisoel. Wij lezen nu in de Joodsche bladen correspondenties uit Bagdad, volgens welke koning Feisoel een bezoek aan Mossoul heeft gebracht. Wij lezen ook over organisatie van het Mesopotamisch leger. Lof zij Allah!

De Fransche politiek in Syrië blijft anti-Zionistisch. De pers, onder censuur, raast uit tegen Joden en Zionisten. Tegelijkertijd schrijft de Fransche ambtenaar Durieux, vroeger te Jeruzalem werkzaam, een mooien brief aan den Joodschen schrijver Calmy, die vroeger Frankrijk heeft gediend in Syrië en thans het Joodsche Volk dient te Londen. Allah is groot. Eén maand voorbij.

Nr 288 Het is rustig⁺

⁺21-12 1921 O., 5-6. Gedat.
Jeruzalem 28 nov.

Heden is de angstige stad weder rustig. Morgen zal de rustige stad weder angstig zijn. De dagen gaan.

De verjaardag van den profeet Mohammed ligt alweer veertien dagen achter ons. Een groote, heilige dag, verkoren voor iets moois. Wij hadden er al van gehoord. Eigenlijk was onze weesjongens een vrije Zaterdagmiddag beloofd. Zij mogen dan naar familie en kennissen op bezoek. Maar ja, onze Mohammed (niet te verwarren met den profeet Mohammed!) was naar de stad geweest. En hij was teruggekomen met de boodschap, dat alle koffiehuzen gesloten waren en dat de Mohammedanen aan het bidden waren in de Moskee. Dan spant het. Koffiehuzen zijn hier echt koffiehuzen. Men kan er niet anders krijgen dan koffie in kleine kopjes. Maar dat dan ook zonder eind. Er wordt veel gesproken in de koffiehuzen van Jeruzalem. En als ze gesloten worden, sluit dan ook uw winkels maar, o, lezers van het 'Handelsblad'. Want de kans, dat zij geplunderd worden is groot. Vooral als bovendien de Mohammedanen nog bidden in de Moskee. Onder die omstandigheden mogen natuurlijk de weesjongens niet uit. Ik ga eens kijken. Ja, er is weer de spanning in de Jaffastraat. De soldaten buiten. In troepjes. Op posten. Zéér gewichtig. En de politie. De militaire motors. Paarden en draverij. Bij den ingang van de Davidsstraat staan de soldaten. Zij betasten of men wapenen bij zich heeft. Het is verschrikkelijk, de grove, familiale handen, die alles mogen, omdat zij Engelschen zijn. Maak geen beweging van misnoegen. Zij laten u schoenen uitdoen in de volle straat. Misschien hebt gij geweren in uw kousen gestopt. Of ze zenden u naar het politie-bureau. Gij kunt u beklagen bij den kolonel, die óók ham en eieren eet. 'He is a British soldier', zegt de kolonel: 'hij doet zijn plicht'. Het is waar: de Regeering doet hier altijd verschrikkelijk haar plicht. En altijd op tijd.

's Middags is het ergste al weer voorbij. De mormelwinkeltjes van groente en brood weer open. Het Engelsche intellect verbreedert zich met het Arabische. De Engelschen leeren Arabisch en de Arabieren leeren Engelsch. De jongens spelen clown en de British soldiers weten niet, dat zij worden beetgenomen en afgezet. De Joden kunnen dat niet. Wij hebben vele gebreken. Een van de grootste is, dat ons intellect zoo moeilijk met het Engelsche harmonieert. Het Arabische van de Davidstraat gaat beter.

's Avonds is alles weer gewoon. Na zessen moet toch iedereen binnen zijn. En wie buiten is wordt niet meer betast, omdat hij een nachtpermissie heeft. Het is een mooie, volle maneschijn. Ik ga avondeten in het hotel Amdursky. Misschien is het geluk met mij en wordt er weder een Jood vermoord of gewond. Die wordt dan naar het politiebureau gebracht en bij Amdursky kan en mag men alles zien. Maar Allah heeft mij niet lief vandaag. Bij Amdursky geen mensch, geen moord, geen doodslag, geen standje, geen menu. Dat komt ervan als men woont in zoo eene rustige stad. Ik ga

naar een van onze vrienden, door de groote straat van de Post naar Mea Scheariem. De geheele stad ligt leeg verlaten. In den hof van de gevangenis staan de agenten op wacht. Zij roepen elkander telkens aan, met stemmen hol in den dood. Uit een van de huizen speelt eene vioolmuziek, zóó mooi als ik nog niet te Jeruzalem haar heb gehoord.

II.

Zondags, na den verjaardag van den Profeet, moet ik eerst naar de politie gaan om een nieuwe nachtpermissie. Want mijne is afgelopen. En ik wil des avonds met Adil Effendi rijden naar Motzah, waar moeder Brause woont met de vele kindertjes. En naar Dilb, waar de Joodsche jongens nieuwe druiventuinen aanleggen en waar verleden nacht geschoten is. De politie is genadig. Voor mij-zelfen krijg ik een nieuwe nachtpermissie van een week en voor Adil een bonnetje voor éénen avond. Wat kan men redelijkerwijze meer verlangen? Wij zijn tevreden.

En 's avonds de maneschijn en de mooie paarden. Adil Effendi rijdt zijn kleine zwarte paard. Het is een heel lief paard. En het heeft maar één gebrek. Hoevele gebreken hebben wij niet! Het kleine, zwarte paard van Adil Effendi neemt af en toe den toom tusschen de tanden (dat doen wij ook!) en keert in draf naar den stal terug. Men moet dan maar zien, dat men de baas blijft. Maar ik zal rijden op het mooie schimmelpaard van den Emir Abdoellah. De zoon van den Mufti van Amman is met het paard van den Emir naar Jeruzalem gekomen. En hij is onze gast.

O, Jeruzalem in den maneschijn. Een stad van schaduw en van zilver. Er gaat geen mensch door de geheele Jaffastraat. Wij stappen langzaam en de slag van de paarden gaat zwaar door de gestorven straat. Het zou oneerbiedig zijn, wanneer wij hier anders reden dan in stap. Tot aan het Huis: de Poorten der Gerechtigheid, dat het laatste huis is van de straat. Dan zetten wij op. Wij draven. Het is onbeschrijflijk heerlijk, in den koelen nacht, in den wind en in den maneschijn. De heuvels en de dalen droom-bevangen. Beneden het dorp van Lifta. Het groote, trotsche koningspaard, dat draaft regelmatig, zonder één afbreuk in zijn volkomen gang. Aan dieven denken wij niet. Tot Motzah is de weg zeker veilig. Vader Brause heeft heden nachtdienst. Wij stijgen niet af. Het is een wonderschoon leven. De kleine vallei in de maanlichte bergen. Wij beiden te paard. En de Joodsche waard, die ons een frisschen honingdrank geeft. Wij hooren, dat er verleden nacht inderdaad bij Dilb geschoten is. Maar de weg is nu weer veilig. Goed, zegt Adil Effendi: 'en als wij terug komen, krijgen wij dan lekker eten?' De waardige waard belooft dat. Wij draven weder weg tusschen de bergen door naar Dilb. Wij spreken weinig. Maar wat wij zeggen is heel belangrijk. 'Er zijn misschien dieven', zegt Adil bezorgd.

'Het eten loopt niet weg.'

'Als de dieven het paard van den Emir stelen, moet jij het betalen... vierhonderd pond.'

'Zij zullen niet durven.'

Bij vader Brause is alles zeer ernstig. Er brandt een petroleumlamp rood licht. De dochter heeft óók nachtdienst tusschen gisteren en morgen. Zij leest Dostojefsky in het Engelsch. Zij heeft ook de handelsschool in Jeruzalem afgelopen. Het is alles doodelijk zwaarmoedig. Ook het lekkere eten, dat Brause ons geeft is zwaarmoedig. Om van de rekening te zwijgen. Wij spreken natuurlijk over de politiek, zwaar en gewichtig. Vader Brause, met mij in het Hebreeuwsch, spreekt kwaad van Ismaël en van al zijn afstammelingen, Adil Effendi inbegrepen. Men gaat daarbij uit van den

tekst Genesis XXII vers 2: ‘En Hij zeide: ‘neem nu uwen zoon, uwen eenigen, dien gij liefhebt, Izak’. Uw eenigen? Was Ismaël dan ook niet Abrahams zoon? Als wij terugrijden is Adil boos: ‘Hij heeft kwaad van de Arabieren gesproken. Bij mijn geloof.’ Wat zijn wij koud. Wat zijn wij eenzaam. Jeruzalem is dood. Ja, wij hebben een nachtpermissie en zóó mooie paarden. Maar er is niemand op straat om ons te bewonderen.

III.

De volle maan is alweer lang voorbij. Wij zitten in de politiek. De Joden blijven eischen, dat Generaal Storrs, de gouverneur van Jeruzalem, zal worden afgezet. Die van Berseba eischen het. Die van Haïfa eischen het. De vereeniging van kolonisten eischt het. De voorzitter van den Joodschen Volksraad eischt het in zijn wekelijksche audiëntie bij Sir Herbert. En toch begint het berouw al door te breken. Men begint zich af te vragen, of wij nu werkelijk niet anders te doen hebben, dan spektakel te maken tegen den Generaal Storrs. Het is meer dan drie weken geleden sinds de Joodsch-Nationale Colleges in de Joodsche bladen hunnen brief van Sir Herbert hebben gepubliceerd, waarin het aftreden van den Generaal werd geeischt. Waar is het antwoord op dien brief? Er is of geen antwoord gekomen, of het was van dien aard, dat men het niet publiceeren kon. De verstandige menschen gaan zich afvragen, wie eigenlijk het spektakel op touw heeft gezet. De een zegt dr. Eder. De ander zegt Oessiskin. In ieder geval heeft Oessiskin te Haïfa publiek gezegd: ‘Wij zullen hem bestrijden tot hij heengaat.’ De een windt den ander op. Bijna niemand durft zeggen, dat hij het er niet mede eens is. Want zoo iemand is een verrader. Een kleinigheid in deze hyper-nerveuse, hyper-nationalistische bevolking. Het is niet onmogelijk, dat de Generaal Storrs heengaat. Ofschoon ik het niet geloof. Dan hebben onze extremisten weder iemand tot vijand gemaakt, die bekend stond als een vriend der Joden, toen hij hier kwam. De leiding is bij de extremisten, gelijk altijd bij geëmotioneerde bewegingen. Oorspronkelijk hadden de Joden geëischt: instelling van een commissie: van onderzoek en schorsing van den Generaal. Een commissie van onderzoek! Heeft men nog niet genoeg aan het rapport van de Jaffa-commissie? Neen, zegt de arbeiderspers: een commissie is niet noodig. Schorsing is niet voldoende. Wij eischen ontslag. En de Volksraad wordt medegesleept. In zijn laatste onderhoud met Sir Herbert heeft de voorzitter gezegd: ‘A1 zou ook het een of andere onderzoek niet kunnen aantonen, dat de Gouverneur nalatig is geweest, dan nog kan hij niet op zijn post blijven, nadat onder zijn bestuur reeds ten tweeden male ongeregelheden te Jeruzalem zijn voorgevallen. Zijn ontslag is de kleinste en meest-elementaire schadeloosstelling aan het publiek.’ De waarheid is, dat men van deze gelegenheid wil gebruik maken om den Generaal weg te krijgen, omdat hij te veel invloed op Sir Herbert Samuel heeft.

Natuurlijk, dat de Arabische bladen, zonder onderscheid van ras en geloof, den Generaal prijzen. Wel, zeggen zij: ‘als generaal Storrs weg moet voor de Joden, dan moet kolonel Bentwich weg voor de Arabieren’. ‘Trek u dat Joodsche spektakel niet aan,’ schrijft de ‘Falestien’: ‘in hun eigen Bijbel staat, dat God hen een hardnekkig volk heeft genoemd’. ‘Dat is waar,’ zegt de vrome, Bijbelsche ‘Haäretz’: ‘en wij beschouwen dat als een eeretitel. Maar van wien heeft God gezegd, dat hij een wild mensch zal zijn?’¹⁾

1) Oplossing in Genesis XVI: 12

Soms lacht Jeruzalem. Wij hooren, dat bij den generaal Storrs al zijn ordeteekenen gestolen zijn. ‘Dat is geen gewone dief geweest,’ schrijft de ‘Falestien’: ‘dat is een politieke dief geweest, die heeft willen laten zien, dat de generaal niet eens op zijn eigen woonhuis passen kan.’

IV.

Eerst zijn de processen tegen de Arabieren afgehandeld. Er is geen krijgsraad. Welk procesrecht hier eigenlijk geldt, weet niemand. In theorie nog altijd het Turksche Wetboek, dat in hoofdzaak gelijk is aan den Franschen Code d’Instruction Criminelle. Alleen, er is geen jury. De zwaarste feiten komen dadelijk voor het Hof. Er is geen appel. Alleen cassatie, die wij hier noemen: appel op rechtsgronden. De Engelsche rechters trekken zich overigens van het Turksche Wetboek weinig aan. Ze vonnissen volgens Engelsch procesrecht, vooral wat het bewijs betreft. Het eenige bijzondere voor deze zaken betreffende de Novemberonlusten is, dat het Hof is samengesteld uit één Engelschen rechter. Soms uit twee. Joden en Arabieren zijn niet onpartijdig genoeg. En het wordt ons nu tevens duidelijk gemaakt, dat wij goedbeschouwd zwartjes zijn, en de Engelschen een ras van heeren en meesters. Lof zij Allah!

Twee Arabieren hebben vonnissen gekregen van vijftien jaar tuchthuis. In tien minuten was alles afgelopen. Geen verdediging. De aanklacht was op grond van § 58 van den Turkschen Code: het dragen van vuurwapenen om te dooden. Jabotinsky zal zich die hartelijke paragraaf zeker herinneren. Er staat een minimum op van tien jaar. Maar wie goed oppast kan meer krijgen.

Er zijn natuurlijk ook verschillende paragrafen in het Turksche Wetboek. En er zijn soms alleraardigste beklagden. Bijvoorbeeld een zekere Moussa, van beroep ezeldrijver in den meelmolen. Hij wordt beschuldigd een vijand te zijn van den heer A.J. Balfour. Hij heeft, ja, zwaaiend met een stok, op den tweeden November, aan het hoofd van een troep straatjongens geloopt. En hij heeft gezongen: ‘Falestien belladua, wa-il Jahoed kellabua’, wat nog altijd beteekent: ‘Palestina is ons land en de Joden zijn onze honden’. Natuurlijk is hij toen gearresteerd. Maar de natuur is liefelijk. Zij brengt remedies tegen alle kwalen. De natuurlijke remedie tegen alle arrestaties is de vlucht. Moussa is gevlucht. Maar helaas, na negen dagen is hij weder gearresteerd door eenen dwazen, haatdragenden politie-agent. Zoo verschijnt dan Moussa voor den rechter. Hij ontkent natuurlijk. Hij is den geheelen dag in de Moskee geweest om te bidden. De sjeikh van de Moskee en de moehtar kunnen dat getuigen. Den geheelen Woensdag. Bij den Profeet.

‘Welken Woensdag?’ vraagt de rechter spottend.

‘Dien Woensdag toen de politie mij heeft gezien bij de Jaffapoort.’ Het publiek lacht. Het gesprek tusschen den rechter en Moussa gaat voort.

‘Hoe heet de moehtar?’

‘Dat weet ik niet.’

‘Hoe heet de sjeikh van de Moskee?’

‘Dat weet ik niet.’

‘Hoe heet uw huisheer?’

‘Zooals deze politie heet. Hij is zijn oom.’

Dit wordt den diender te kras: ‘Ik heb geen oom, die huizen heeft.’

‘Stil’, zegt de rechter. Het verhoor gaat verder:

‘Waarom hebt gij u een week schuil gehouden?’

‘Ik heb mij niet schuilgehouden.’

‘Waarom zijt gij vandaag opgepakt?’

‘Bij vergissing.’ Het publiek lacht.

‘Stilte,’ zegt de rechter, die een ordelievend, verstandig en hartelijk man blijkt te zijn: ‘Beklaagde, wat wilt gij nu het liefst: òf dadelijk veroordeeld worden, òf uitstel van een paar dagen, om u in de gelegenheid te stellen met uw getuigen te komen. Maar denk er aan, wanneer de getuigen uw woorden niet bevestigen, dan wordt gij ook nog veroordeeld wegens het afleggen van valsche verklaringen.’

Dan blijkt ook deze Moussa een ordelievend, verstandig en hartelijk man te zijn: ‘Dit is een moeilijke vraag,’ zegt hij met de bescheidenheid, die zelfs een zóó ordelijken ezeldrijver tegenover een rechter past: ‘ik kan daar niet op antwoorden. Ik laat dat aan mijnheer den rechter over.’

En raadt, gij lezers, nu eens, hoe mijnheer de rechter heeft beslist.

V.

Het is natuurlijk niet tegen zóó ordelievende, verstandige en hartelijke rechters, dat onze Arabische vrienden bezwaar maken. Zij hebben andere bezwaren. Een aantal notabelen uit Jeruzalem heeft die bezwaren uiteengezet in een memorandum aan Sir Herbert. Zij protesteeren tegen zoo zware vonnissen, gegeven door één rechter. Zij eischen recht van appèl. De Joden worden of niet vervolgd of zeer licht gestraft. Arabieren zijn door Joden gedood, met bommen en revolvers. De Joden zijn door Arabieren gedood ‘met eenvoudige stokken en messen’. Het beste bewijs, dat de Joden voorbereid zijn en wapens hebben. En dat de Arabieren niet voorbereid zijn en geen wapens hebben.

Voorts eischen de Arabieren afschaffing van de nieuwe wet, die de mogelijkheid opent van bepaalde personen een waarborgsom te eischen voor goed gedrag. Waarom vraagt de Regeering dat niet van David Yellin, die oorlog tegen de Arabieren predikt? Ten slotte moet Carthago worden verbrand en kolonel Norman Bentwich worden ontslagen als hoofd van het Departement van Justitie.

En dat is nu aardig van de Regeering: zij heeft punt voor punt van dit memorandum weerlegd, in een mooie officieele mededeeling. Elf paragrafen. Het is niet waar, zegt paragraaf acht, dat er geen Joden zijn gearresteerd. Er zijn er drie gevangen genomen, en zij zullen terechtstaan wegens moord.

VI.

Lof zij Allah! Zij staan terecht. En hoe! Het zijn alle drie jonge, Sefardische Joden van hier. Heelemaal geen chaloetziem uit Rusland. Al heeft men dadelijk weer beweerd, dat de chaloetziem de Stad hebben gered. De beklaagden zijn oud: 22, 20 en 17 jaar. De oudste is politie-agent, maar was 2 November vrij van dienst wegens ziekte. Er zitten twee Engelsche rechters ditmaal. Stevige heeren. Maar die zich aan de dogmatiek van het strafrecht niet te buiten gaan. Het O.M. wordt waargenomen door mr. Kermack, die dezelfde functie ook in het proces van Jabotinsky heeft vervuld. Verdediger is Harry Sacher, de vroegere redacteur van de *Manchester Guardian*,

thans hier als advocaat gevestigd. De dagvaarding is trouwens van den meest onschuldigen aard. Zóó hebben wij er allen wel eens een thuis gehad.

Tegen den eersten beklaagde: doodslag (§ 174). Tegen den tweede: deelnemen aan oploop (§ 180) en mishandeling (§ 178). Tegen den derde: deelnemen aan oploop (§ 130). Tegen allen poging tot doodslag op onbekende personen (§ 180) en het dragen van vuurwapenen met slechte bedoelingen (§ 58). Tegen den eersten beklaagden, den politieagent bij wijze van koekje bij de thee: plichtverzuim (§ 102). Het is duidelijk, dat de begaafde ambtenaar van het O.M. zich niet aan plichtverzuim heeft schuldig gemaakt. Zelfs het plichtverzuim is niet vergeten (§102).

De beklaagden ontkennen, dat zij er bij geweest zijn. De tweede beklaagde heeft een getuige voor een alibi. Arabische getuigen verklaren, dat zij de beklaagden hebben gezien. Maar dat is de hoofdzaak niet. De hoofdzaak is de vraag naar de wettige zelfverdediging. Want men kan zoo pro-Arabisch zijn als Moussa Kazem Pasja zelf. En zoo anti-Zionistisch als Lord Sydenham. Men kan niet beweren, dat de Joden eraan denken de Arabieren aan te vallen. In deze bijzondere zaak was de toestand zóó: des middags van den tweeden November wilde een troep Arabieren de Jodenstraat binnendringen, en een bloedbad aanrichten. Er was een onvoldoende politiemacht. Bovendien stonden een aantal Joden ter verdediging gereed. De politie stond tusschen de Joden en de Arabieren in. De Arabieren drongen op. Enkelen waren reeds doorgedrongen. Een politie-luitenant, Arabier, heeft verklaard, dat er groot gevaar was. Toen werden er uit den hoop Joden eenige bommen gegooid. De verdediger heeft noodweer gepleit. Maar wat zei de wijze procureur-generaal? ‘Bommen groeien niet aan boomen.’²⁾ Bommen zijn een middel van aanval. Niet van verdediging.’ Daarmede is het leerstuk van de noodweer afgehandeld. En daar heb ik in onze rechtsschool maanden lang college over gegeven. Geen wonder, dat de studenten hun lesgelden terugvragen. Mr. Kermack achtte de beklaagden schuldig aan alle ten laste gelegde feiten. Een bepaalde straf eischte hij niet. En dat is ook niet noodig. Want eenige van de aangehaalde paragrafen kennen slechts één absolute strafpositie: den Dood.

Het vonnis. Geheim van de raadkamer bestaat hier niet. Er wordt precies medegedeeld, over welke punten verschil van meening bestond. Een van de rechters had moord willen aannemen en doodstraf willen opleggen. Er wordt ook medegedeeld wie. Ten slotte worden de beklaagden gestraft, alleen voor die punten, waarover de beide rechters het eens zijn. Dat is de nieuwe paragraaf 180, van het jaar 1911, die zware straffen bedreigt als een moord enz. plaats heeft gedurende een oploop, tegen allen, die daarbij zijn geweest. Het Turksche minimum is in een geval als dit: tien jaar tuchthuis. Generaal Storrs heeft indertijd als acting chief-administrator de speciale minima afgeschafte. Maar er worden toch heel hooge straffen gegeven. De politieagent krijgt elf jaar. Een jaar extra voor plichtverzuim (nog altijd § 102). Men verzuimt hier bij de rechtbank niets. De tweede beklaagde tien jaar. En de jongen zes jaar tuchtschool. Er is cassatie. Geen appel.

VII.

Alle Joden raken in opschudding. Er is maar één woede en één gesprek. Een onbekwame, onbetrouwbare politie en het recht op verdediging ontzegd. Vrijdagmiddag brengt de courant nog juist het vonnis. Maar geen tijd voor

2) Is dat wel zoo zeker?

commentaar. Zaterdag verschijnen de bladen niet. De *Haäretz* geeft Zondagochtend een extra-nummer uit: het vonnis in zijn geheel. Booze artikelen van dr. Joseph Klausner, van A.M. Borgoff en den advocaat S.A. Pen. Zaterdag is in alle synagogen geprotesteerd. Er zijn de volgende eischen gesteld: ontslag van den Generaal Storrs; joodsche militie in Palestina; vernietiging van het vonnis. Men zal deze eischen rechtstreeks aan Sir Herbert zenden. Met voorbijgang van Generaal Storrs. Want de Joden erkennen geenen gouverneur van Jeruzalem meer.

Zaterdagavond is eene vergadering gehouden van de Joodsch-Nationale colleges: Zionistische Commissie, Volksraad, Stadsraad enz.

Een voorstel om het werk neer te leggen en de winkels te sluiten als protest, is niet aangenomen. Men zal een protest-proclamatie uitgeven. Een groote arbeidersvergadering te Jaffa heeft ook geprotesteerd in zóó felle bewoordingen, dat *Haäretz* ze niet heeft durven publiceeren. *Doar Hajom* maant tot zelfbeheersching aan. Onze vijanden wachten slechts op een fout anderzijds. Misschien wordt het vonnis nog gecasseerd.

Van de Arabische bladen heeft alleen de *Falestien* gelegenheid gehad zich uit te spreken. Het blad vindt dit vonnis veel te licht vergeleken met de zware vonnissen van vijftien jaar tegen Arabieren.

En daar zitten wij weer. Er is geen denken aan, dat de Joden zich hier bij zullen nederleggen. Zal het vonnis worden gecasseerd? Gratie? Maar dan zullen de Arabieren ook gratie eischen.

VIII.

De Regeering is wijs. Zij doet niet veel. En zij ziet óók niet om. Wij lezen, dat Sir Herbert boeten heeft gelegd op een aantal Arabische dorpen, die volgens het rapport van de Jaffa-commissie in Mei hebben deelgenomen aan aanvallen op Joodsche vestigingen. Het is een fraai, paedagogisch verhaal. Ter lezing aanbevolen aan allen, die onderwijzers-examen moeten doen. Wij lezen, verrast, dat het de taak is van de regeering, orde en veiligheid te bewaren. En overtreders te straffen. Daarom heeft Sir Herbert deze boeten vastgesteld, met toestemming van Zijne Majesteits regeering in Londen, gelijk uitdrukkelijk wordt vermeld. Alle gelederen van alle bewoners zijn voor deze boeten aansprakelijk. De dorpshoofden moeten voor de inzameling zorgen. Wie zich verzet wordt gestraft. De hoogste boete krijgt Tul Karem: tweeduizend Pond. De laagste: het dorp Kfar Saba: driehonderd Pond. Samen zes duizend Pond van zes dorpen. Er staat militair klaar, om dit alles zoo noodig met geweld door te voeren.

Hier is alles rustig. Lof zij Allah!

Nr 289 Zwarte broeders en vrienden⁺

⁺25-12 1921 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 2 dec.

Onze zwarte broedera zijn aangekomen. De twee kleine Joodsche Falaschen Abraham en Jona. Eerst moest dr. Faitlovitch zien, dat hij dak voor ze vond te Jeruzalem. Dat is voorloopig gelukt. Ofschoon zij geen weezen zijn, mogen Abraham en Jona

voorloopig in het weeshuis van den heer Goldsmit blijven. Zou het Hollandsche Falaschen-comité de zorg voor de zwarte broertjes niet op zich willen nemen? Want een wees is ook hier een wees. En het weezencomité wil niet blijven betalen voor zwartjes, die in het bezit van vader en moeder zijn. Abraham en Jona komen van Port-Said met eenen joodschen Falasche, Immanuel, die reeds zestien jaren in Europa is. Hij spreekt Fransch, Duitsch en Italiaansch. Ook Hebreuwsch en Arabisch. En Amhaarsch. De taal der Abessiniërs.

De zwarte broertjes hebben er heel wonderlijk uitgezien, toen zij aankwamen. Wij hebben niet gelachen. Wij hebben gezegd: ‘Dit zijn de nakomelingen van koning Salomo en de koningin van Sebah. Lof zij Allah’. Abraham is een echt negertje met kroeshaar. Maar geen negerlippen. Hij had toen hij aankwam een wijd wit linnen pakje en hij droeg een fez. Maar nu draagt hij een pakje van khaki als alle jongens. En ook zijn hoedje is van khaki. Het fantastische grijze pakje van Jona is eveneens verdwenen. En hij had zoo een mooien grijzen grooten hoed. Weg. Hij ziet er nu uit als een doodgewoon weesje. En wie zijn smalle witte bedje tusschen al de andere smalle witte bedjes ziet staan, zou niet denken, dat dit aan een joodsch negertje toebehoort, die nog beide ouders heeft. Abraham en Jona hebben nu ook nummers gekregen, waarmede al hun kleederen gemerkt zijn. Sommige jongens roepen elkander met hun nummer. Maar iedereen begrijpt, hoe streng dit verboden is. Abraham en Jona zijn geleerde jongens. Zij verbergen zich te zamen achter de duisternissen van het Amhaarsch. Zij hebben op reis geleerd, wat een stoel is. En zij kunnen eten met een lepel en een vork. Messen zijn dwaze dingen, waaraan men zich leelijk snijden kan. Zij maken hier ook kennis met olijven en met haring. Zij trekken leelijke gezichten en zij spreken Amhaarsch.

II.

Dr. Faitlovitch heeft de reis van Abessinië naar Palestina gemaakt, samen met een groote Ethiopische delegatie, die hier is gekomen om twisten met de Kopten te regelen, over de Heilige Plaatsen. Over het hoofd van de delegatie heb ik u reeds geschreven. Herinner u den heer Gabre met den mooien titel van Dedjatzmatch. Hij is onderkoning van Tigre en hij heeft officieel gegeten bij den Mandoeb es Sami. Een achtenswaardig man. Het is dus wel een eer voor ons weeshuis, dat zoo een groote onderkoning ons bezoeken komt. Dr. Faitlovitch komt mede. En eveneens de heer Mikhaël, die consul is van Abessinië te Djibouti. Het is alles héél zwart. De groote Dedjatzmatch is genadig en belangstellend. Hij ziet de eetkamer, die eigenlijk te klein is. Maar er is geen geld voor een grootere. Hij ziet de slaapkamers met de witte bedjes gespreid. Hij krijgt thee met koekjes en bonbons. Omdat hij de onderkoning van Tigre is. Vóór hij weggaat, schrijft hij in het bezoekersboek. Mooie Ethiopische letters. En wijze woorden: ‘Ik heb dit huis gezien. Er waren vele kinderen’.

III.

De school van Miss Landau wordt gehouden in een groot huis, dat aan de Abessiniërs toebehoort. ‘Een paleis’, zeggen wij als wij overmoedig zijn. Misschien is het ook wel een paleis geweest, al is het nu hier en daar een tikje verlopen. In ieder geval

heeft de Dedjazahatch Miss Landau in haar Loofhut bezocht. Hij heeft ook het paleis gezien. En hij heeft niet gesproken van verhooging van de huur. Miss Landau is dankbaar. En alle nette mensen van Jeruzalem krijgen een uitnodiging om Maandag te komen in de Evelina de Rothschildschool, ten einde kennis te maken met den Dedjazmatch Gabre Sellasie, Commandant van de troepen in Tigre, en eersten Ethiopischen gedelegeerde te Jeruzalem. Het spreekt vanzelf, dat ook Adil Effendi eene uitnodiging heeft gekregen. Wij zullen er dus heenrijden in het mooie wagentje op gummi-banden. Iedereen begrijpt, dat Adil Effendi zelf rijden zal. En daar het hier den ouden koning van Tigre geldt, die in het huis van den heer Goldsmit vele kinderen heeft gezien, zullen wij behalve den koetsier, ook nog den kleinen Machmoed medenemen. Wij komen veel te laat, omdat Adil Effendi eerst aanrijdt bij den kapper. Het duurt héél lang. Maar het wordt dan ook héél mooi. En hoe vele nette mensen gekomen zijn! De Mandoeb es Sami, die Sir Herbert Samuël is gedoopt, is niet in de stad. Maar Sir Wyndham Deedes is gekomen, de Civil Secretary. Vele hooge ambtenaren en officieren. In de hall zitten Abessinische dienaars, zwart in hun witte gewaden. Er zit ook de mooie, bonte, kawas van den tweeden hofrabbijn R. Jacob Meir. Zijn meester kan dus niet meer ver zijn.

De Dedjazmatch zelf zit in het midden van den salon op een fraaie sofa. Hij is wondermooi gekleed. Een generaals-uniform Europeesch. Daarover mooie witte Abessinische doeken. En daarover een donker blauwe schoudermantel met groote gouden knopen. Het is misschien een beetje warm. Maar het is héél goed bedoeld. Naast hem zit weder de zwarte heer Mikhaël, nog altijd consul van Abessinië te Djibouti. Wij drukken den wijzen Dedjazmatch hartelijk de hand. Wij doen wel en zien verder niet meer naar hem om.

IV.

Er is de burgemeester, tegenover wien ik mij beklag, dat de gemeenteraad mij een huishoudbelasting heeft opgelegd van één pond en vier en veertig piaster. Er is Machmoed Effendi el Hussein. Er is de rabbijn Jacob Meir. Er is dr. Faitlovitch. Er is iedereen. Er is de gouverneur, generaal Storrs. Geen wonder, dat dit den volgenden avond in de courant staat als een boosheid tegen Miss Landau. Veel staat hier den volgenden avond in de courant. Bijvoorbeeld als iemand zijne goede betrekkingen met den generaal Storrs niet heeft verbroken. Een schrikbewind is hier niet. En die van Minsk, Pinsk en Dwinsk gevoelen zich tevreden, Wij hopen en vertrouwen, dat de dagen zullen wederkeeren, dat de Zionistische Commissie officieus pogingen aanwendde, om een Jood, die den bewindvoerder niet behaagde, uit het Joodsch-Nationaal Tehuis verwijderd te krijgen.

Er zijn nu vele geruchten. Wij hooren, dat de generaal Storrs benoemd is tot gouverneur van Soedan. Natuurlijk hooren wij ook, dat het niet waar is. De Zionistische leiders beginnen te zien, dat de wilde actie tegen generaal Storrs een politieke dwaasheid is geweest. Maar zij zijn te verstandig om dat te erkennen. Het schijnt, dat de geheele zaak is begonnen door den ingenieur P. Ruttenberg. Oessiskin heeft zich waarschijnlijk niet verzet. De toestand van binnen is niet zoo schitterend. Er schijnt nogal wat werkloosheid te zijn. Een succesvolle actie tegen den generaal Storrs zou een welkome afleiding zijn geweest. Van dr. Eder had men beter begrip verwacht. Eenig antwoord van Sir Herbert op het verzoek om ontslag van den Generaal is niet gepubliceerd.

Er zijn nog meer geruchten. Wij hooren, dat terwille van de zuinigheid het aantal gouvernementen van Palestina zal worden ingekrompen. Men zegt, dat vooral het gouvernement van Jeruzalem zeer zal worden uitgebreid. Jaffa met Tel-Aviv en de koloniën zou er onder komen. Ongeveer twee derden van de Joden van Palestina zouden dan komen onder den generaal Storrs. Of het waar is, weet ik niet. Maar ik zou mij vergissen, wanneer er niet iets van waar was.

V.

Het leven is groot. Dienzelfden dag van de receptie bij Miss Landau en van de geruchten, wordt onze Hollandsche koe, Sara, verlost. Wij hebben héél lang gewaakt, want men had ons uit Holland verkeerd ingelicht. Vele nachten heeft onze Mohammed vergeefs bij onze Sara gewaakt, omdat wij de blijde gebeurtenis ieder oogenblik verwachtten. Maar eindelijk is het dan toch gebeurd. Helaas juist toen ik in de rechtsschool college gaf over de poging met een ondeugdelijk middel. En er op moest wijzen, dat de Duitsche vertaling van het betreffende artikel geheel anders is dan de officieele Engelsche, die hier wordt gebruikt. Zoo iets komt hier wel meer voor. Onlangs is iemand ter dood veroordeeld op een verkeerd vertaald artikel. Maar de hogere beroepsrechter heeft de fout ontdekt en de doodstraf veranderd in levenslang. Lof zij Allah.

Het groote oogenblik heb ik dus verzuimd. Maar wien gebeurt dat in zijn leven nooit? Onze Mohammed is de eerste geweest, die gezien heeft, dat de jonggeborene een stiertje was. ‘Vervloekt zij zijn vader’, heeft hij gezegd. En iedereen, die weet, hoe vurig wij naar een Hollandsch melkkoetje hebben verlangd, zal Mohammed daarom niet minder achten. Wij hopen en vertrouwen, dat ook de vader van het stiertje, zoo hij nog leeft, onzen Mohammed vergeven zal.

Nu het eenmaal een stiertje is, moeten wij trouwens zeggen, dat het een mooi stiertje is. Het is wit en zwart, evenals Sara. Het heet Gibor, dat Held beteekent. En het woog bij de geboorte, bijna veertig kilo. Niemand in Jeruzalem wil dat gelooven. Wij krijgen veel bezoek. En Mohammed is héél trotsch.

Het is wel jammer, dat wij den kleinen Held op den duur niet in het weeshuis kunnen houden. Hij zal veel eten en weinig melk geven. Wij zouden hem wel het beroep van Hollandschen stier kunnen laten uitoefenen. En dat zou zeker geen onvoordeelig beroep zijn. Men spreekt van tweehonderd pond netto per jaar. Als gij nu wéét (en gij moogt het gerust weten!) dat een jongen, wit of zwart, ons per jaar ruim dertig pond kost, dan is het duidelijk, dat het geheele weeshuis zou kunnen bestaan, als wij twaalf stieren hadden, die ons in en door den dienst, ieder tweehonderd pond opbrachten. Ongelukkig, dat het beroep van Hollandschen stier, hoe natuurlijk en eerwaardig ook op zichzelf, zich slecht voegt bij een vroom jongensweeshuis.

Wij zullen den kleinen Gibor dus niet houden op den duur. Vrees niet. Wij hebben al aanbiedingen genoeg. Koopen. Ruilen. Combinatie van koop en ruil. Wij denken, dat wij het zullen vinden in het verrichten van zekere diensten. Want iemand heeft den heer Goldsmit aangeboden in ruil een Arabische melkkoe. En vrij gebruik van den Held, voor de geheele familie, zoo dikwijls dit noodig is.

En daar zullen wij denkelijk toe besluiten.

De jaren gaan. Verleden week hebben wij den vierden verjaardag gevierd van de bezetting van Jeruzalem door de Engelschen. Maar Allah heeft de Engelschen niet meer lief. Het heeft geregend den geheelen dag, grijs uit een doodgrijze lucht. 's Morgen zijn wij naar de parade geweest. Regen en grijs. Daarna heeft de Anglicaansche bisschop van Jeruzalem, mr. Mac Innes, in de kathedraal een mooie anti-Zionistische redevoering gehouden. En des middags zijn alle nette menschen naar hunne soorten naar den Olijfberg gegaan om Sir Herbert Samuël de hand te drukken. Het was er héél vol en héél bont, zonder onderscheid van ras en geloof. Buiten regende het over goeden en over boozen. Wanneer de wind zóó waait en de regen zoo hebzuchtig ruischt, dan is het ons alsof wij allen boozen zijn. Voorbij. Voorbij.

II.

En als wij het volgend jaar weder naar den Olijfberg gaan? Zal dan het eeuwige mandaat eindelijk geteekend zijn? Het heette, dat Weizmann en Sokolov naar Washington zouden gaan, om het verzet van Amerika tegen het mandaat van Engeland te breken. Dr. Weizmann is ten slotte in Londen gebleven voor onderhandelingen met de Arabische delegatie uit Palestina. En voor behartiging van onze politieke zaken in Europa, nu ook Jabotinsky in Amerika is. Zoo is Sokolov alleen gegaan. Natuurlijk heeft hij weder groote politieke successen behaald, evenals te Parijs en te Rome. Hij heeft geconfereerd met Balfour en met president Harding, die verklaard heeft pro-Zionistisch te zijn. Hij heeft een groot diner gegeven aan de journalisten te New-York. De hoofdredacteur van de 'Times' heeft beloofd, dat de 'Times' pro-Zionistisch zou blijven. Hij verwachtte veel van het aanstaande bezoek van Lord Northcliffe aan Palestina.

Intusschen heeft de Hertog van Sutherland in het Hoogerhuis verklaard, dat waarschijnlijk het Mandaat op definitieve goedkeuring door den Volkerenbond zal moeten wachten, tot het verdrag van Sèvres is geratificeerd. Och, en als het Mandaat niet ongeduldig wordt, waarom zouden wij dan ongeduldig zijn?

III.

Op het oogenblik is onze aandacht het meest gevestigd op de onderhandelingen te Londen tusschen dr. Weizmann en de Arabische delegatie. Einde November heeft dr. Weizmann te Londen een groote politieke rede gehouden, voor het eerst na het congres. Volgens 'Doar Hajom' heeft hij niet eerder willen spreken uit boosheid over het weinige succes in Engeland van de actie voor het opbouwfonds (Keren Hajesod). In de eerste plaats heeft hij gesproken over de beteekenis van de Balfour-declaratie. De Zionistische Organisatie weigert alle verwaterde uitleggingen van de Balfour-declaratie te aanvaarden. Ook die, welke in overleg met de Engelsche Regeering door Sir Herbert Samuël is gegeven op den derden Juni. De Organisatie aanvaardt alleen de uitlegging van de Balfour-declaratie zooals die in het Mandaat

gegeven is. Het doel is: opnieuw het oude Joodsch-Nationale Tehuis op te bouwen. Op die woorden 'opnieuw' en het 'oude' komt alles aan. Het oude Juda was geen stel Joodsche koloniën. Het was een '*nationale en politieke eenheid*'. Zoo moet het weder worden. Dat is de eenige aannemelijke uitlegging van de Balfour-declaratie. Wat gewelddaden tegen ons in Palestina betreft: die zullen misschien in de toekomst nog wel eens voorkomen. Maar zij zullen ons niet afschrikken. De Engelsche Regeering te Londen is op onze hand. Wij hebben hoop, dat de beletselen voor de immigratie zullen worden opgeheven. En dat de toestand weder zal worden, gelijk hij vóór den derden Juni was. Wij hebben in Palestina zooveel land gekocht, dat wij het gedurende de eerste vier, vijf jaren niet eens alles gebruiken kunnen. Het welslagen hangt nu alleen af van het binnenkomen van genoeg geld. Was er geld genoeg geweest, dan had de Engelsche Regeering verlof willen geven tot immigratie van vijftig duizend man.

IV.

Het belangrijkste is natuurlijk geweest hetgeen dr. Weizmann heeft gezegd over de verhouding tot de Arabieren. Zijn positie is moeilijk. Eenerzijds moet hij de nationale gevoelens van de Joden opwekken door schildering van een prachtige toekomst in Palestina. Anderzijds moet hij nu de Arabieren niet afschrikken door onmogelijke eischen. De Zionisten hebben altijd gewild met de Arabieren in overleg te treden. Als dat niet gelukt is dan is het de schuld van saboteurs, die tusschen de beide volken hebben gestookt.

Ik geloof niet, dat dit juist is. Dr. Weizmann, die zoo eenmaal in het jaar een paar weken hier komt, kent Palestina niet. Hij kent wat rapporten over Palestina. De Russische immigranten leven met de Arabieren niet op goeden voet. Een Jood, die werk geeft aan een Arabier, komt als een verrader in de courant. Misschien is dit van nationaal standpunt volkomen juist. Maar dan moet men anderzijds niet beweren, dat men bereid is met de Arabieren samen te werken. En dat de Joodsche immigratie ook voor de Arabieren zoo voordeelig is. De waarheid is, dat men de Arabieren heeft willen sussen en misleiden. Tot wij sterk genoeg zouden zijn om hen niet meer te vreezen. Wij meenden, dat in tien jaren de Joden wel de meerderheid of een voldoende minderheid in het Land zouden hebben. De Arabische quaestie is ontstaan doordat ons de geldmiddelen ontbreken voor een massa-immigratie.

V.

De onderhandelingen met de Arabische delegatie in Londen. Het eerst hoorden wij ervan door een officieel uitzierend Reutertelegram: 'De Arabische delegatie uit Palestina heeft alle gelegenheid gekregen hare inzichten aan het Ministerie van Koloniën te doen kennen. En de Regeering bestudeert nu de geheele zaak. Er is geen reden, waarom men niet tot een vergelijk zou kunnen komen ten aanzien van de beide voornaamste punten: een parlementaire regeering voor Palestina en contrôle over de Joodsche immigratie. De laatste is sinds Mei toch al geregeld en de vraag naar een volksvertegenwoordigend element in de Palestinensische administratie is in ernstige

overweging. Het zou goed zijn, wanneer deze quaesties door de Arabieren en de Zionisten samen konden worden besproken.'

De Arabische delegatie is dus nu blijkbaar als officieel erkend, ofschoon de Regeering had verzekerd, dat zij dit niet doen zou. De delegatie heeft officieel gegeten bij Minister Churchill. Evenals dr. Weizmann. Maar niet te zamen.

Doar Hajom had een telegram uit Londen van den dertigsten November over de eerste ontmoeting tusschen dr. Weizmann en de Arabieren op het Ministerie van Koloniën. Tot eenig resultaat kwam men niet.

Een telegram van 3 December bericht over een tweede ontmoeting. De resultaten werden geheim gehouden. Dr. Weizmann was van plan naar Amerika te gaan ingevolge een dringend telegram van Sokolov. Baron James de Rothschild, die in de geheele zaak de bemiddelaar was geweest, zou de onderhandelingen van Joodsche zijde verder voeren.

Een uitvoerig telegram van 4 December teekent het geheele verloop der onderhandelingen. Toen de Arabische delegatie te Londen kwam, verklaarde zij slechts één doel te hebben: intrekking van de Balfour-declaratie. Zij wilde niet onderhandelen met de Zionisten.

Volgens den berichtgever heeft dr. Weizmann vóór het congres den Arabieren een ontmoeting voorgesteld. Maar deze wilden daar niet op ingaan. Wat er toen verder gebeurd is, blijkt niet duidelijk. Bijvoorbeeld niet hoe ten slotte de ontmoetingen dan wel tot stand gekomen zijn. In ieder geval wil de Arabische delegatie dan wel eens hooren, tot welke concessies de Zionisten bereid zijn. Bindende overeenkomsten kan de delegatie niet aangaan zonder ruggespraak met de lastgevers in Palestina. Ook dr. Weizmann heeft zijnerzijds verklaard, dat hij nieuwe volmachten vragen moet aan het Groote Actie-Comité. Eerst daarna kan men verder zien.

En de indruk hier? De menschen praten er weinig of niet over. De pers. *Haäretz* schrijft opvallend weinig over de zaak. Het is het blad van de extreme Russische nationalistien. Het blad wil niets weten van een beperkte immigratie als concessie aan de Arabieren. *Doar Hajom* is het blad van de meer gematigde Palestinensers. Het blad heeft groote artikelen over de aanstaande Arabisch-Joodsche Entente. Een Parlement, waarin de Arabieren de meerderheid zouden hebben, zou natuurlijk allerlei anti-Zionistische wetten kunnen maken. Maar daartegen moet worden gewaakt. De Balfour-declaratie moet onaangetast blijven. Een verbod van Joodsche immigratie is eveneens ontoelaatbaar.

De Arabische pers. *El Subahg* is de officieele courant hier van de Arabische delegatie. Hij schreef: 'Als er een overeenkomst tot stand komt tusschen de Arabieren en de Zionisten op basis van een parlementaire regeeringsvorm, en als het parlement dan de immigratie zou regelen in overeenstemming met den volkswil, dan zijn wij daar niet tegen.' Dat wil natuurlijk zeggen, dat dit parlement de geheele Joodsche immigratie stopzetten zou. Het einde van het Zionisme. De andere bladen zijn tegen alle verdere onderhandelingen met de Zionisten. De delegatie is daartoe niet bevoegd. Ze had maar één opdracht: intrekking van de Balfour-declaratie. En als ze daarin niet kon slagen, had ze het voorbeeld van de Egyptische delegatie moeten volgen: terugkomen.

VI.

De jaren gaan. En wat doen wij? Sokolov is met zijn delegatie nog altijd in Amerika. Hij zal probeeren tot vrede te komen met Brandeis en zijn groep. Zonder vrede komt er van arbeid niets. Wij hooren weinig van aanstaande verzoening. Ook Jabotinsky is in Amerika. In Londen is een storm tegen hem opgestoken. Een Joodsche courant kwam met het bericht, dat Jabotinsky een verdrag gesloten had met den Oekrajienschen hetman Petljoera, betreffende oprichting van een Joodsche gendarmerie in de Oekrajiene ter verdediging van de Joden. Men meende, dat de Zionistische Organisatie daarmee partij koos in den strijd tusschen Petljoera en zijn tegenstanders. Bovendien achtte men het sluiten van een verdrag met een pogromleider als Petljoera onbehoorlijk. Het Zionistisch Bureau te Londen verklaarde geheel buiten de zaak te staan. Men had Jabotinsky getelegrafeerd. En hij had terug geseind, dat hij per brief uitleg geven zou.

Een van de leiders der Oekrajiensche Joden heeft de zaak uiteengezet voor zoover ze voor publicatie geschikt is. Het is geen persoonlijke handeling van Jabotinsky, maar van een aantal Oekrajiensche Joden, die op het congres te Karlsbad waren.

Intusschen is de beloofde brief van Jabotinsky gekomen. Hij geeft de feiten toe. Een Joodsche gendarmerie is noodig voor de veiligheid der Joden. Van wien men die verkrijgt is onverschillig. De Organisatie als zoodanig staat buiten de zaak. Een punt is niet opgehelderd: welke tegenpraestatie heeft Petljoera bedongen voor het verlot tot oprichting van deze Joodsche gendarmerie?

VII.

Jaren en dagen. Wat gebeurt hier? Nieuwe gewelddaden zijn niet voorgevallen. Het Land lijkt weder rustig. Ik hoor, dat Sir Herbert met zijn familie voor eenige weken naar Egypte gaat. Men schijnt dus èn Egypte èn Palestina voorloopig te vertrouwen.

De Joden gaan voort de Regeering te overstroomden met protesten en verzoeken om ontslag van generaal Storrs. Al die protesten komen in de couranten. Eenig antwoord van de Regeering komt niet. Wij maken ons ridicuul. De heele actie tegen den generaal was kunstmatig opgeblazen. Men zou hem boycotten. Maar ook daar is niets van gekomen. Niets is hier ernstig. Drie Joden hebben hier zware straffen gekregen wegens het werpen met bommen op 2 November. Naar velen meenen in een toestand van geoorloofde zelfverdediging. Groote verontwaardiging bij de Joden. Heiligen Israëls. Helden Israëls. Er wordt een inzameling gehouden om hen in te schrijven in het Gouden Boek van het Joodsche Volk. En die inschrijving brengt nog geen honderd gulden op. Cassatie is trouwens nog aanhangig.

De slachtoffers van de November-onlusten willen de Regeering dagvaarden tot schadevergoeding. Voor een proces tegen de Regeering is toestemming noodig van den Hoogen Commissaris. Die toestemming is verleend. Maar, het schijnt, dat de benadeelden het proces nu toch niet zullen gaan voeren uit vrees voor de hooge kosten.

Het socialistische weekblad 'Kontreis' is geschorst. Maar als gewoonlijk komt het uit met hetzelfde papier en denzelfden druk, alleen met een anderen naam.

Wij hooren, dat het proces beginnen zal tegen de moordenaars van den schrijver Brenner en zijne vrienden, die in Mei in de buurt van Jaffa werden vermoord. Waarschijnlijk heeft de zaak zich zóó voorgedragen: Brenner en zijne vrienden wilden probeeren Jaffa nog te bereiken. De wegen waren vol gevaarlijke benden. Zij waren in het bezit van een slechte revolver en van een goed geweer. Op weg naar Jaffa

stietten zij op den begrafenisstoet van eenen Arabischen jongen. Zij hielden dien stoet ook voor een bende. Een van Brenners vrienden schoot en doodde eenen Arabier. Daarop werden alle Joden doodgeschoten, waarschijnlijk door een politieagent, die bij den stoet was. Of doodgeslagen.

Het zal niet gemakkelijk zijn te bewijzen, wie precies de moordenaars zijn. En op doodvonnissen moeten wij niet te stellig hopen. Dat leidt maar tot teleurstelling. Zoo als hier te Jeruzalem. Er zijn wel zware straffen gegeven. Tot vijftien jaar. Maar de oude Jaffapoort met haar leelijken, witten, nieuwen toren, staat nog altijd zonder galg tot onslieder eeuwige schande.

(Wordt vervolgd)

Nr 291 De jaren gaan (slot)⁺

⁺5-1 1922 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 15 dec.

VIII.

Dit is een gelukkig land. De Regeering en de Arabieren. De Joden hebben geprotesteerd tegen de zware vonnissen tegen de drie jonge Joden uitgesproken. En de Arabieren hebben geprotesteerd omdat de drie Joden niet ter dood veroordeeld zijn.

Tul Karem en de andere dorpen hebben de boete betaald, die de Regeering hun had opgelegd in verband met de onlusten in Mei. Zesduizend Pond. De schade aan de Joodsche koloniën bedroeg vele tienduizenden Ponden en is nog niet vergoed.

Zooals de Joden het ontslag eischen van den generaal Storrs, zoo eischen de Arabieren het ontslag van kolonel Bentwich, den Joodschen Legal Secretary. Alleen de Kadi van Jeruzalem houdt Mr. Bentwich's zijde. Een waarom met een daarom. Mr. Bentwich heeft den Kadi ook wel eens geholpen. Hoe dit zij: de Kadi heeft aan den Mandoub es Sami, die Sir Herbert Samuel is gedoopt, een brief geschreven, vol lofs over kolonel Bentwich. De Arabieren zijn boos geworden en eischen nu des Kadi's ontslag. Maar de Kadi van Jeruzalem is een onverschrokken heer. Hij heeft een feestmaal gegeven ter herinnering aan den dag, dat hij een Engelsche ridderorde heeft gekregen. En kolonel Bentwich is een van de gasten geweest.

IX.

Een gelukkig land. De Joden en de Arabieren. David Yellin is terug. De Regeering heeft hem inlichtingen gevraagd over zijn zoogenaamde anti-Arabische redevoering op het Zionistische Congres te Karlsbad. Yellin heeft zich tamelijk wel gerechtvaardigd. Maar voorzichtig en ondubbelzinnig waren zijn woorden zeker niet.

De Arabieren, die tegenover den Klaagmuur wonen, hebben zich beklagd, dat de Joden op het plaatsje tusschen den Muur en den overkant van huizen, banken hebben neergezet voor de vermoeide bedegangers. De Regeering onderzoekt de zaak.

Te Tel Aviv is een kleine, maar booze geschiedenis. Een Jemenietische Jood wilde een eigen huisje laten bouwen op eigen grond. Hij had het werk, voor de goedkoopte, gegeven aan een Arabischen aannemer, die met Arabieren werkte. Een aantal

werklooze chaloetsiem (pionieren) hebben den Jemeniet een beetje heel erg nadrukkelijk daarover vermaand. De gal is den Jemeniet overgelopen. Hij heeft zich in zijn boosheid gewend tot de anti-Zionistische Arabische vereeniging en hulp gevraagd 'tegen die Russen'. De gouverneur van Jaffa is er aan te pas gekomen. De brief is natuurlijk in de geheele Arabische pers gepubliceerd en zal nog wel verder komen. De Joden roepen 'verrader'. Wat zal men zeggen? Wij hebben altijd beweerd, dat de Arabieren ook van de Joodsche welvaart zonden profiteeren, en wij kunnen nu toch moeielijk Arabischen arbeid officieel gaan bespotten. Anderzijds is het voor werklooze chaloetsiem onaangenaam, dat in het Joodsche Tel Aviv een Jood een huis laat bouwen door Arabieren. De chaloetsiem hebben misschien wel gelijk. De Jemeniet heeft misschien ook wel gelijk. En ik heb misschien ook gelijk.

X.

Wat wij willen is een gezonde, Joodsche bevolking, die minstens zelfstandig kan bestaan. Wij willen geen bevolking, die in alles afhankelijk is van buiten. Land wordt gekocht met geld van buiten. Hypotheekbank, universiteit, proefstations, scholen, het wordt alles betaald met geld van buiten. Het is een groote bedelpartij, zonder eenig perspectief. In de eerste plaats hebben wij noodig een gezonden, Joodschen boerenstand, gehecht aan zijn werk en aan zijn grond. Hoe ver zijn wij daarmee? Veertig jaar bestaan de oudste Joodsche koloniën. Ze zien er niet slecht uit. Hunne boomgaarden zijn een lust en een verkwikking. Maar het is alles een schoone schijn. Na veertig jaren zijn deze koloniën nog niet zelfstandig. Millioenen en millioenen heeft Baron Edmond de Rothschild in de koloniën gestoken. Eenigen tijd geleden heeft hij een interview gegeven aan Ittamar ben Awi, den zoon van Ben Jehoedah, hoofdredacteur van *Doar Hajom*. Baron Edmond is buitengewoon teleurgesteld. Hij heeft Joodsche boerendorpen gewild met een Joodschen boerenstand, zooals men dien in Frankrijk vindt. De Fransche boer is een boer. Hij werkt met zijn geheele gezin. De Joodsche kolonist is meer een koopman en speculant. De kinderen moeten minstens naar het gymnasium. Zoo mogelijk later naar een Europeesche universiteit. Nu, na veertig jaar, krijgt de Baron nog altijd aanvragen om geld van de koloniën en van de kolonisten. Hij wil niet meer. Het is genoeg. En dat is nu weer aardig: de Baron heeft nu weer ineens alle vertrouwen op de chaloetsiem. Wij ook. Maar ach, de Baron is al diep in de zeventig. Hij zal geen veertig jaar meer leven, om ook teleurgesteld over de chaloetsiem te zijn.

De toestand van den Joodschen boerenstand is slecht. De prijs van de gewassen is laag door invoer van buiten. De Joodsche arbeid is duur, vooral vergeleken met Arabischen vrouwen- en kinderarbeid. In Chedera betalen de Joodsche boeren den Joodschen arbeiders vijftig procent boven een Arabisch vrouwenloon voor arbeid, die anders door vrouwen wordt gedaan. Voor de boeren is dat een opoffering en voor de Joodsche arbeiders is het loon toch nog niet voldoende, zoodat de beter betaalde Joodsche arbeiders iederen dag een kleinigheid van hun loon afstaan.

De nationalistien willen alleen Joodschen arbeid in de koloniën, teneinde de immigratie te kunnen gaande houden. De boeren moeten Joodsche arbeiders nemen, en worden door de Zionistische Commissie niet gesteund. De Commissie en met name dr. Ruppin, voert een partijdige radicaal-socialistische Arbeiderspolitiek.

XI.

De chaloetsiem zijn voor het grootste gedeelte links-radicalen socialisten. Mizrachistische chaloetsiem zijn er weinig of niet. In de laatste *Kontreis* kan men lezen van de sympathie en de hulpverlening van de Russische Sovjet-regering aan groepen chaloetsiem, die zich in Rusland vormen in afwachting van emigratie naar Palestina. Dat zullen wel geen Mizrachistische chaloetsiem zijn.

Met geld van het geheele Joodsche Volk is grond gekocht in het dal van Jizreel. En nog vele jaren lang zullen wij voor de exploitatie hebben te betalen. Wie worden op dien grond gekoloniseerd? Socialistische kwoetsoth. Geen wonder, dat de boeren klagen over zoo een partijdige administratie.

Wij gaan een zwaren winter tegen. Er is veel werkloosheid. De Zionistische leiding mag Sir Herbert wel heel dankbaar zijn, dat hij de immigratie heeft beperkt. Anders hadden wij het zelf moeten doen. Allerlei wegenwerk van de regering loopt af. Industrie is er niet. Huizenbouw is het eenige werk. Maar ook dat moet wachten tot de Zionistische hypotheekbank geld kan gaan geven. De werkloosheid voert natuurlijk tot concurrentie op de arbeidsmarkt en tot lager loon. De socialistische arbeiders te Jaffa hebben nu de volgende verstandige eischen gesteld: alle bouwwerken voor nationale instituten en voor particulieren met nationalen steun (b.v. grond van het Joodsch Nationaal Fonds, hypotheek van de Joodsche Bank) zullen gegeven worden aan de arbeidersorganisatie. Dat wil dus zeggen: uitsluiting van alle niet-socialistische arbeiders. Want de Algemeene Arbeidersorganisatie is een federatie van socialistische vereenigingen.

Op werken, die door andere aannemers worden uitgevoerd, worden arbeiders gezonden door de vakvereeniging. De werkgever kan geen arbeiders aanstellen.

Er moet een einde gemaakt worden aan invoer van half-afgewerkte materialen (plannen, deuren, kozijnen enz.) van buiten, daar zij de industrie van het land schade doen.

Om deze eischen te kunnen doorvoeren is een stakingsfonds en een werkloozensfonds gevormd.

Lof zij Allah.

XII.

De opbouw van het Land gaat langzaam. Er is geen geld. De onderwijzers krijgen hun, overigens al heel smal, salaris nog te laat uitbetaald. Ze hebben eigenlijk al besloten te staken. Maar zoo ver zal het wel niet komen.

In de arbeiderspers wordt zeer geklaagd over het beleid van de Zionistische leiding. Al het geld is vastgelegd in landaankoop, zoodat er geen geld overblijft voor werkverschaffing. Verkoop van land aan particulieren is tegen het beginsel van landnationalisatie. Een wijze schrijver raadt aan de bezittingen te verhypotheker. Met dat geld nieuwe werken ondernemen. Weder verhypotheker. Enz. Enz. Een onwijze schrijver vraagt: wie die miljoenen hypotheek geven zal? De Zionistische Organisatie zelf geeft hypotheek aan anderen.

Er wordt nu ook weer veel geklaagd over de omslachtige dure Zionistische administratie met veel te veel hoge salarissen.

Er is een geweldige huizennoed. Maar zij, die wel een eigen huis hebben willen, kunnen het natuurlijk niet betalen. Het moet weder op de een of andere manier van

buiten komen. Bijvoorbeeld grond van het Joodsch Nationaal Fonds, goedkoope hypotheek van de Organisatie. Maar het geld! Oessiskin en dr. Ruppin hebben verschillende binnenlandsche reizen gemaakt. Te Haïfa, Jaffa en Tiberias hebben zij het bouwen van honderden huizen beloofd, zoodra Amerika het geld geeft.

Te Tel Aviv wonen nog velen in tenten. Wat haast niet te doen is, nu de regentijd is gekomen. Men wil nu van ieder, die zich in een huis verheugt, een vrijwillige belasting gaan heffen. Voor dat geld barakken bouwen en aflossen met de huur.

XIII.

Het geestelijk leven is hier vrij zwak. Maar de couranten zijn genoeglijk. Men kan alles lezen in de courant. En hij kost toch maar één piaster.

Bijvoorbeeld de rechten van het Hebreeuwsch als officieele taal. Onder elkander nemen wij het met het Hebreeuwsch spreken zoo nauw niet. De officieele straattalen van de chaloetsiem zijn Russisch, Poolsch en Jiddisch. Maar tegen Regeeringsambtenaren, die geen Hebreeuwsch verstaan, spreken wij principieel Hebreeuwsch. En wij zetten het in de courant, wanneer een postambtenaar geen brief kan aanteekenen met een enkel Hebreeuwsch adres. Daarentegen heeft dr. Mossinsohn, de directeur van het Gymnasium te Jaffa, Engelsch gesproken in den Regeerings-Opvoedingsraad. In Tel Aviv heeft een Joodsche zanger Russische liederen gezongen. Met een mooie stem en succes. En hier, in Jeruzalem, heeft iemand een Duitsche redevoering gehouden in een vroegere Duitsch-Joodsche school. 'Verraad' schrijft de *Door Hajom* naar aanleiding daarvan.

Er is meer. De Hadassah heeft voor het eerst diploma's uitgereikt aan leerlingverpleegsters. Dat is natuurlijk met een feestavond gegaan. Iedereen heeft daar Hebreeuwsch gesproken. Ook Lady Samuel. Alleen dr. Eder, lid van de Zionistische Commissie, sprak Engelsch. Ben Jehoedah en zijn vrouw zijn toen opgestaan en naar bed gegaan. Gevolg: groote ruzie in de bladen. En zoo heel terloops deelt dr. Eder ons mede, dat hij reeds eenige weken geleden naar Londen heeft geschreven, dat hij ontslag neemt uit de Zionistische Leiding, wegens oneenigheden met Menachem Pasja el Oessiskin. Wij lezen dit en wij zeggen: 'Lof zij Allah'. Juist wat ons nog ontbrak om volkomen tevreden te zijn.

Onze beide dagbladen voeden elkander op. *Haäretz* is voor Oessiskin. Het blad had reeds vroeger van *Doar Hajom* geschreven, dat zij liegen als het voorhoofd van een ontuchtige vrouw. Nu schrijft het blad over zekere Levantijsche courant, die weer lastig wordt. 'Wat wil dat Odessasche blaadje van ons?' vraagt het voorhoofd der ontuchtige vrouw.

De Arabieren zijn ook niet tevreden. Zij hebben geprotesteerd tegen het feit, dat de poststempels alleen in het Engelsch zijn.

XIV.

Allerlei. Majoor Young te Bagdad aangekomen.

Majoor Vernon bezocht Petach Tikvah.

Vergadering van afgevaardigden van Kamers van Koophandel te Haïfa onder voorzitterschap van Sir Herbert. Hebreeuwsch gelijkwaardig als officieele taal erkend.

Sir Herbert deelt mede, dat Palestina reeds nu wordt bestuurd volgens geest van het Mandaat.

De Zionistische Organisatie gaat een proefstation openen onder leiding van prof. Warburg.

De Joden uit Zuid-Afrika willen den dichter Bialik een huis in Palestina schenken. Een nieuwe postzegel van één piaster. Lichter van kleur en met zwarten opdruk. Misschien gaat koning Hoessein van Hedjaz naar Londen met den Emir Abdoellah van Transjordanië.

Wij hooren, dat de Moplachs in Britsch Indië gedeeltelijk Joden zijn.

Dood van Abbas Effendi, hoofd der Babisten.

Wij lezen in 'Haäretz', dat de Hollandsche Zionisten het ontslag eischen van professor Bolland. Meskien!

De gouverneur van Jaffa gaat misschien heen.

Brand in Dagania. Schade vijfhonderd Pond.

Een Jood te Haïfa veroordeeld ter dood, wegens gewonen moord. Het vonnis gecasseerd en de zaak teruggewezen.

Armeniërs uit Kilikië wordt de toegang in Palestina geweigerd. Arabische bladen protesteeren.

De High Commissioner bezoekt Zichron Jaäcob. Verbroedering tusschen Joden en Arabieren.

Het Amerikaansche sinaasappelen-pakhuis te Petach-Tikvah geopend.

Einde van het Amerikaansche Relief. Dr. Da Sola Pool naar Amerika terug.

De tabakskweek krachtig ter hand genomen.

XV.

Rondom. Egypte is nog rustig. Het memorandum van Lord Curzon heeft een slechten indruk gemaakt. De Egyptische bladen vinden het erger dan een protectoraat. Een volkomen annexatie. Het verloop van de onderhandelingen in Ierland heeft de positie van Adly Pasja versterkt. Maar de vrouwen en de studenten steunen Zaghloel.

Transjordanië blijft onrustig. De Emir Abdoellah kan zijn gezag maar niet handhaven. De berichten over geheele onafhankelijkheid van Transjordanië zijn onjuist en voorbarig. Kolonel Lawrence, de adviseur voor Arabische zaken, is te Amman. Hij keert naar Engeland terug en zal misschien den staatsdienst verlaten. Absolute onafhankelijkheid van Transjordanië lijkt niet waarschijnlijk.

Uit Damascus zijn samenzweerdere tegen het leven van den Emir Abdoellah naar Transjordanië gekomen. Zij zijn gegrepen en gevonnist. Lof zij Allah. De jaren gaan.

Nr 292 Agoedath Israël⁺

⁺11-1 1922 A., 10. Gedat.
Jeruzalem 16 dec.

Het blijkt nu wel duidelijk: de opbouw van een waardevolle Joodsche gemeenschap in Palestina is een werk veel grooter dan wij vroeger ooit hebben gedacht. Wij hebben eigenlijk vroeger in het algemeen heel weinig gedacht. Wat wisten wij eigenlijk van de Arabieren? Van hun macht? Van hun verlangens en van hun haat? Wat wisten

wij eigenlijk van de innerlijke macht (of onmacht) der Joodsche koloniën? En wat van het geestelijk leven der Joodsche arbeiders? En wat van den wil en de macht van een Bevolking, die verwend is door eeuwen van weldadigheid. Neen: wij kenden Palestina niet. Wij kenden aardige phrases over Palestina. Bijvoorbeeld: 'het Volk zonder land, keert terug naar het Land zonder volk'. Maar dit is geen land zonder volk. Er woont een eeuwenoude, vaste, bevolking. Niet dicht. Een tiende van Nederland ongeveer. Maar gevestigd juist daar overal, waar de verwoeste en verwaarloosde grond zonder groote beleggingen winstgevend kan worden bebouwd. Dr. Weizmann voor de Vredesconferentie: 'een Palestina zóó Joodsch als Engeland Engelsch is.' Dat is nu ook weer veranderd: 'vestiging van een Joodsche nationaal-politieke eenheid'. Wij hebben weinig van Palestina geweten. Nu wij eenige jaren hier zijn, beseffen wij allen, hoe groot de taak is, waaraan wij begonnen zijn.

Onder de nationale idealen is het Zionistische ideaal zeker een van de allermooiste. Het behoud voor de geheele menschheid van een Volk en een volkskracht, die na twintig eeuwen van namelooze ellende nog niet gebroken zijn. De schoonheid van het Zionistische ideaal is zóó duidelijk en zóó onmiddellijk, dat men er eigenlijk niet over spreken kan. Men voelt het of men gevoelt het niet, zooals de schoonheid van een gedicht, van muziek of van bloemen. Alleen de schoonheid van het ideaal kan ons de kracht geven tegenover al het leelijke, al het boosaardige, zonder welke de realisatie van een ideaal in deze wereld van Ruimte, Tijd en Geld nu eenmaal niet gaat.

II.

Onze groote taak. Die de geestelijke en stoffelijke medewerking eischt van alle Joden. De kracht van de Zionistische Organisatie schiet te kort. De Opbouw van ons Land is niet de taak van een organisatie, maar van een Volk. Het zou dwaasheid zijn te ontkennen, dat de leiders van de Zionistische Organisatie op een beslissend oogenblik niet onschatbare diensten hebben bewezen. Zij hebben voor het Joodsche Volk recht gekregen op de volvoering van een taak, die de taak van het geheele volk is. Dat wil niet zeggen, dat de Zionistische Organisatie moet worden ontbonden. Integendeel. Zij trekt en bindt nog altijd de energie van duizenden, die zich in deze organisatie het best thuis gevoelen. Maar voor de uitvoering van het Groote Werk is een federatie noodig van vereenigingen, die alle Joden omvatten, die niet bepaald antinationaal zijn. De enkel-nationale idee van het Baseler Program is niet de geheele idee van het Jodendom. De geheele idee van het Jodendom is nationaal-religieus. Beide in een volkomen evenwicht. Verbonden als de beide zijden van één muntstuk. Een Palestina aan welks opbouw niet de Agoedath Israël een gelijkwaardig deel heeft, zal nooit een Land zijn, geestelijk gelijk aan het Land van Jesajah en Jeremia.

Onze tegenwoordige Zionistische leiders zijn niet slechter dan anderen. Ook niet beter. Zij willen het geld hebben en den zedelijken steun, van het geheele Joodsche Volk. Maar de macht willen zij aan zich houden. Vandaar, dat de Zionistische Organisatie met zooveel andere Joodsche Organisaties strijd voert. Met de Alliance Israelite Universelle is de verhouding maar matig. Het Fransche Zionisme is ongeveer dood. De Ica heeft geld en moet worden ontzien. Ook de rijke Engelsche Joden, die den Economischen Raad vormen, worden ontzien. Maar de Agoedath Israël, die het kostbaarste gedeelte van de Joodsche idee vertegenwoordigt, maar wiens Poolsche marken onder nul staan, wordt behandeld als een vijand en als een verrader. Het zou onjuist zijn, wanneer in het Mandaat alleen de Agoedath Israël als 'Jewish Agency'

was erkend. Maar het is evenzeer onjuist, dat alleen de Zionistische Organisatie als zoodanig is erkend. Een onjuistheid, die zich nog wel eens leelijk kon wreken.

III.

Het is de Agoedath niet medegeloopen. Zij heeft hare honderdduizenden aanhangers in de landen met de allerlaagste valuta. Ruim een maand geleden was dr. Erman hier, een van de leiders der Agoedath uit Frankfort. In die maand is de Deutsche Mark gevallen van driehonderd tot twaalfhonderd in een Engelsch Pond. Nu is hij weer zevenhonderd.

Ik heb met dr. Erman lang en breed gesproken over de mogelijkheid van eene samenwerking tusschen Agoedath en de Zionistische Organisatie, althans tusschen Agoedath en Mizrachie.

Een toegewijd werker, deze dr. Erman. Achterkleinzoon van Samson Raphaël Hirsch. Een echte Frankforter.

En zijn Agoedath Israël. Oppericht in 1912 te Kattowitz door Russische en Frankforter werkers. Doel: oplossing van de moeilijkheden des Tijds voor het Joodsche Volk in den geest van de Leer. De Agoedath staat dus niet tegenover de Mizrachie, de orthodoxe fractie der Zionisten. Maar de Agoedath richt haar arbeid niet uitsluitend op Palestina. Haar taak is: bevordering van de Joodsche opvoeding. Ook, maar niet uitsluitend, in Palestina. Leniging van materieelen nood. De Agoedath heeft zeer veel voor weezenwerk gedaan. Voorts organisatie van de Jeugd. In Duitschland hebben de Agoedath Jeugdorganisaties twaalfduizend leden. Volgens dr. Erman zijn in Polen 250.000 leden. Er zijn 50.000 kinderen in Agoedath-scholen. In Duitschland is een vereeniging van Agoedistische academici met meer dan 500 leden. Een zeer groot gedeelte van de orthodoxie in Oost-Europa en Centraal-Europa staat aan de zijde van de Agoedath. Een belangrijk gedeelte ook in Holland, Scandinavië, Zwitserland en Engeland. Er is een Centrale raad uit alle landen gevormd. Voor Holland is lid de Opperrabbijn Onderwijzer. Uit den Centralen raad is een bestuur gekozen, gedeeltelijk wonend te Weenen, gedeeltelijk in Frankfort. Leden zijn Pinhas Cohn, dr. Erman, advocaat Breuer, Jacob Rosenheim.

De taak van Agoedath formuleert dr. Erman aldus: ‘voorbereiding van het Joodsche Volk in de Ballingschap en van het Joodsche Land in Palestina, tot hun wedervereeniging onder Gods heerschappij.’ Is dat niet óók het program van Mizrachie? Ja. Maar volgens dr. Erman heeft de Mizrachie zich zóó geheel overgegeven aan de algemeene Zionisten, dat men met hun verlangens toch geen rekening houdt. Ik vrees, dat dit waar is. Voor zoover wij kunnen nagaan wordt bijna al het geld, dat voor werk verschaffing en kolonisatie beschikbaar is, aan de socialistische arbeidersgroepen gegeven.

Palestina is altijd een programpunt van de Agoedath geweest. Maar niet het eenige. De Agoedath heeft vóór den oorlog gearbeid bij de Turksche Regeering, Na de Balfourdeclaratie is Palestina voor het Joodsche Volk nog belangrijker geworden en richt de Agoedath zich meer op Palestina. De Agoedath wil gaarne samenwerken met de Zionistische Organisatie, mits de zekerheid gegeven worde, dat alles wat van de Organisatie uitgaat, in overeenstemming is met Leer en Overlevering. Maar de Zionistische leiders willen de Agoedath geen werkelijken invloed geven. De Talmud en Sokolov zeggen: ‘Wie des Vrijdags heeft gewerkt, zal des Zaterdags eten.’

De Agoedath moet nu den Palestina-arbeid zelf doen. Er is in de meeste landen een Palestina-Centrale. Er is een Palestinafonds. Men wil ook particulier initiatief aanmoedigen en hoopt op vestiging van industrieelen uit Centraal en Oost-Europa.

In Duitschland heeft een van de leden een mooi, groot landgoed geschonken voor tuinbouwschool.

Toch wil de Agoedath niet in de eerste plaats nieuwe chaloetsiem hier brengen. Zij wil de Joodsche bevolking, die hier woont, opheffen. Vrij maken van het bedelsysteem. Ze opleiden in landbouw en industrie. Met behoud van de Joodsche idealen.

De politieke arbeid van de Agoedath richt zich nu op de verkrijging van gelijkwaardige vertegenwoordiging in de Jewish Agency. Een volkomen redelijke eisch. Het is niet duidelijk waarom de Engelsche Regeering dien eisch niet inwilligt. Misschien invloed van Sir Herbert Samuel, wiens advies in deze zaak is gevraagd en die van meening is, dat alles moet worden gedaan om verdeeldheid tusschen de Joden te voorkomen. Wanneer de Agoedath hier werk van beteekenis gaat doen, zal Sir Herbert zich waarschijnlijk minder verklaren tegen deelneming van de Agoedath in de Jewish Agency. Trouwens: het bedoelde artikel 4 van het Mandaat legt de Zionistische Organisatie de verplichting op rekening te houden met andere organisaties. Sir Herbert erkent ook hier de vertegenwoordiging van de Zionistische Organisatie als de vertegenwoordiging van het Joodsche Volk. Maar hier vatten de vertegenwoordigers hun taak zoo bekrompen op, dat de Regeering al eens genooddaakt is geweest in te grijpen. Dat wil zeggen: wie niet tot het kleine clubje behoort, wordt het licht in de oogen niet gegund.

Dr. Erman heeft tijdens zijn verblijf hier een onderhoud gehad met dr. Ruppin en dr. Thon. Een begin van samenwerking is niet onmogelijk. Bijvoorbeeld in dien zin, dat men niet zal concurreeren bij den aankoop van land en bij het vestigen van industrieën.

IV.

Mijn vulpen grijnst. Aankoop van land en vestiging van industrieën. Arme, idealistische dr. Erman! Wat vermogen vroomheid en idealisme in eenen tijd, dat de Duitsche en Poolsche markten gaan bij honderden en duizenden in een pond. O, dr. Erman, gij zijt nog net op tijd gekomen om de mooie, vrome scholen van de Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem open te zien. Want zij gaan dicht. De Pekidiem krijgen geen geld genoeg uit de verschillende landen. Wij hadden een maandelijksch budget van achthonderd Pond. Dat is verminderd tot zeventienhonderd. Later tot driehonderd. En van de week kregen wij bericht, dat maandelijks niet meer kan worden gegeven dan honderdvijftig pond. En dat de scholen dus voor het allergrootste deel moeten worden gesloten. Honderd vijftien jaar hebben de Pekidiem en Amarcaliem van Amsterdam hier gewerkt. Een tijd lang zijn ze hier de machtigste en mooiste organisatie geweest. Het is voorbij. Ook al doordat de Hollandsche Joden hun goede, sterke guldens niet gegeven hebben. Thans is de beurt aan het Ziekenhuis Schaäre Zedek, de Poorten der Gerechtigheid, Vroeger kreeg het hospitaal geld uit Frankfort. Maar dat is feitelijk waardeloos. Uit Holland komt niet genoeg. En zoo zal ook dat hospitaal wel verloren gaan. Lof zij Allah.

Nr 293 De Heilige Stad.⁺

⁺ door eene zéér bijzondere
correspondente
12-1 1922 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 18 dec.

Eindelijk kom ik er toe een pen ter poot te nemen om u allen eens te schrijven. Ik kan u verzekeren, dat mijn staart mij menigmaal is omgelopen, sinds de heeren Pinto en Zilvermit mij bestemd hebben tot geschenk aan het jongensweeshuis van den heer Goldsmit te Jeruzalem.

Geen kleine verandering. Van Holland naar het Heilige Land. Niet, dat ik op zichzelf niet eens gaarne iets van de wereld wilde zien. En Jeruzalem is toch voor ons allen, zonder onderscheid van ras en geloof, een Heilige Stad, gelijk onze Landvoogd het zoo wèl zegt. Een Zionist ben ik nooit geweest. Ook geen lid van Agoedath Israël. Zij zijn mij te fanatiek. En de Mizrachie is mij niet fanatiek genoeg. Ik ben eenvoudig, boven alle politieke en religieuze verdeeldheid uit, een mooie Hollandsche koe. Al zeg ik het zelf. Waar het gras goed groeit, is mijn vaderland, gelijk de oude Romeinen zeiden. Maar dat is juist de zaak. Ik heb in het *Handelsblad* dikwijls gelezen, dat er in Palestina gedurende de zomermaanden lang geen gras en geen goed water is. Doch wat zal men er aan doen? Wij koeien hebben geleerd dankbaar te zijn voor iederen dag, dat men ons het leven laat. En ik heb een bijzonder wijsgeerige natuur. Al zeg ik het zelf.

II.

Men heeft mij gemerkt met twee dooreengevlochten gelijkzijdige driehoeken. Het schild van David. Ik zou dat, als ik de heeren Pinto en Zilvermit was geweest niet hebben gedaan. Waarom niet een wat neutraler symbool gekozen, gelijk Sir Herbert Samuel (dien ik zéér acht) heeft voorgesteld voor de postzegels en de munten? Bijvoorbeeld een duif. Of een olijventak. Of een boom? Ik heb voortdurend in angst gezeten, dat de Arabische bootslieden zouden weigeren mij te landen. Ofschoon ik behoor tot de klasse der immigranten, die eigen middelen van bestaan hebben.

Geloof mij, dat ik tegen de reis heb opgezien! De directie van de Koninklijke Stoomboot Maatschappij heeft mij, uit sympathie voor het weeshuis, gratis vervoerd. Heel aardig voor het weeshuis. Maar ik heb mij afgevraagd, hoe men zoo een passagier, die gratis reist, aan boord wel behandelen zou. Doch dat is mij buitengewoon meegevallen. Kapitein Heis en zijn bemanning zijn waarlijk alleraardigst voor mij geweest. Zij hebben mij Sara genoemd, geregeld eten en drinken gegeven, en mijn hok schoongemaakt. Voor eene alleenreizende koe een groote troost, waarvoor ik hun allen nu nog dank zeg.

Een angstig oogenblik heb ik nog gehad bij de ontschepping op de reede van Jaffa. Toen ik, met hok en al, zweefde tussen en hemel en zee. Stel u voor, dat ik in het water gevallen was. En dat in mijn omstandigheden.

Van Jaffa naar Jeruzalem is alles gemakkelijk gegaan. Heel Tel-Aviv wist, dat ik komen zou. Veel menschen zijn mij aan den trein komen zien. En (wat weer echt iets onbehoorlijks is!) men is dadelijk op mij gaan bieden. Eenerzijds is het wel een eer, dat er zooveel geld voor mij geboden werd. Maar anderzijds is het bijzonder pijnlijk. Wij weten wel, dat wij gekocht en verkocht worden als slaven in Afrika.

Maar men kan het buiten onze tegenwoordigheid doen. Wilt gij gelooven, dat men al is gaan bieden op mijn kalf, dat nog lang niet geboren was? Een onbeschaamdheid! Gelukkig is de heer Goldsmit een verstandig man. Hij heeft al die onbeschaamde menschen afgeweerd met te zeggen: ‘Wat het u waard is, dat is het mij ook waard’.

De vlakke van Saron ziet er goed uit. Na den regentijd moet het daar best grazen zijn. Maar de bergen van Judea zijn dor. Het zal een heele toer zijn, voor wij daar een finantieel zelfstandige bevolking hebben gevestigd.

III.

Van de oude stad heb ik niets gezien. Ik hoor, dat er een aparte straat vol slagers is. Afschuwelijk! De weg van het station naar het weeshuis gaat alleen door een nieuwe buitenbuurt. Slagers heb ik daar niet gezien. Gelukkig. Ik ben een zéér menschlievende koe, maar slagers haat ik. En wie even nadenkt, moet dit billijken. Wat zouden de menschen wel zeggen, wanneer wij eens menschenlagerijen gingen opzetten, met armen en beenen aan ijzeren haken, en een dikken, rijken stier als slager? Ongetwijfeld zou de hoofdredactie met Ingezonden Stukken worden overstroomd. En zoudt gij, lezer van het Handelsblad, gaarne langs een winkelruit willen gaan, waarop geschilderd was: ‘Menschen- en varkensslagerij’?

Zelf heb ik het niet slecht. Maar men denkt toch ook aan zijn medekoeien.

Een van de bijgebouwen is ontruimd en voor stal ingericht. Een beetje groot en erg eenzaam voor mij alleen. Maar heel zindelijk.

Ik heb héél veel bekijks gehad. En er komen nog veel menschen kijken naar mij en naar Gibor, mijn zoon. Gelukkig spreken zij niet over koopen en verkoopen. Slagers heb ik nog niet gezien.

Gij zult nu zeker wel eens willen weten, hoe het in het weeshuis gaat, waarover mr. Jacob Israël zoo dikwijls geschreven heeft. Ik had mij er zeer veel van voorgesteld En het is mij niet tegengevallen. Het is er rustig, ordelijk en zindelijk. De jongens mogen wel bij mij in de stal komen. Maar niet meer dan drie tegelijk. Zij moeten de deur achter zich sluiten. En zij mogen niet probeeren mij te melken. Ook de menschen zijn aardig. Mohammed melkt mij. Hij geeft mij eten en lauw drinkwater. Hij houdt ook de stal schoon. Maar hij vloekt verschrikkelijk. ‘Vervloekt zij uw vader’ is bij hem iets héél gewoons. Het is waar, dat hij moeilijkheden in de familie heeft.

Het meest van allen houd ik van mevrouw Goldsmit. Ze staat héél vroeg op, vóór de jongens naar de synagoge gaan. En den héélen dag maar door dat groote weeshuis loopen om alles na te gaan. Trap op, trap af. Hoe houdt ze 't uit! Ik zelf kan heelemaal niet tegen trappen loopen. Ze moet alles nagaan. Want het personeel is al net als bij ons. En de groote wasch! Voor tachtig jongens. Geen kleinigheid. Toch heeft zij altoos tijd om even bij mij in te wippen. Zij zegt iets liefs. En geeft mij roode bieten. Ik durf zeggen, dat ze mij even lief heeft als haar eigen kinderen en als de jongens. Zij werkt zich dood en altijd geldgebrek. Wat het weezencomité geeft, is niet voldoende. En ik hoor, dat het budget na April nog verminderd wordt. Ik doe mijn best. Ik geef zooveel melk als ik maar kan. Ik hoop het volgende jaar ook weder een kalf te geven. Maar wat kan één koe doen voor tachtig jongens!

IV.

Ik ben niet ontevreden. Maar ik lijd verschrikkelijk onder de eenzaamheid. Ik ben een vollen, warmen stal gewend is den winter. En een mooie, volle weide in den zomer. Mijn kleinen Gibor heeft men dadelijk na de geboorte van mij weggenomen. Een wreede gewoonte. Arm beest, heeft mevrouw Goldsmit gezegd: 'zij heeft er weet van'. Of ik er weet van heb! Maar men denkt, dat wij beter melk geven, wanneer wij onze kinderen niet bij ons hebben. Misschien zijn er zóó verdorven koeien. Maar ik ben (dank zij Allah!) van dezulken niet. Ik heb altijd, ook in Holland, zooveel melk gegeven als ik kon. Het is ook ons eigenbelang. Want als wij uitgemolken zijn, weten wij precies wat ons wacht. De slager. Men had mij gerust mijn kleinen Gibor kunnen laten. Ik heb hem geen oogenblik gezien. Dat het een stiertje was, heb ik alleen begrepen toen Mohammed zei: 'vervloekt zij zijn vader.' Of ik het helpen kan! Of Gibor's vader het helpen kan. Ook ik zelf had liever een koe-kalfje gehad. Ten eerste al omdat mevrouw Goldsmit er zoo op hoopte. Maar ook voor mij zelve. Als het koe-kalfje groot was geweest, had het altijd bij mij kunnen blijven. Aan het lot van Gibor kan ik niet zonder droefheid denken.

Geloof mij, ik ben een verstandige koe. Ik weet, wat men van het leven kan vragen en wat men niet van het leven kan vragen. Maar o, die eenzaamheid! De regentijd is nu begonnen. De dagen zijn lang, leeg en grijs. De regen ruischt gestadig, uren, uren, lang. Dan lig ik maar stil. Of ik sta maar stil, slaande met mijn staart. Het is nu koud in den stal. En ik denk, hoe warm en hoe gezellig het zou zijn, wanneer er nog drie, vier koeien van goede Hollandsche familie met mij waren. Er is nog ruimte voor vier. Ook de heer Goldsmit zou niets liever willen. Voor mij alleen loont het de moeite niet. Maar als wij met ons vieren waren, zou het de moeite loonen, eene chaloetz uit Holland te laten komen. Men zou melk gaan verkoopen, boter en kaas. Wij zouden een stuk land pachten en daarop groenvoer verbouwen. De jongens, die er voor gevoelen, zouden het boerenbedrijf kunnen leeren. De ruimte is er.

En nu, peinzend met mijn pen in mijn poot, denk ik: zou het niet gaan? Ik heb in Holland altijd mijn best gedaan. Ik ben nooit met de politie of justitie in aanraking geweest, zelfs niet voor een fietsovertreding. Alleen was de vrouw van den kantonrechter een van onze klanten. Misschien zijn er onder de lezers van het *Handelsblad* wel, die medelijden hebben met mij, eenzame. Zij kunnen geen grooter weldaad bewijzen dan een koe schenken aan het weeshuis. Bij voorkeur moet het zijn een mooie, wit-bonte koe, van goede familie, zooals ik ben. Al zeg ik het zelf. Zij moet niet oud zijn. Bijvoorbeeld in een gelukkige verwachting van het tweede kalf. Maar op het oogenblik van de reis moet zij geen melk geven. Want dat is te lastig aan boord. Wie het weeshuis zoo eene koe cadeau doet, verlicht hunne geldzorgen en mijne eenzaamheid.

Hoeveel eene goede koe op het oogenblik in Holland kost, weet ik niet. Het zal wel veel zijn. Misschien zijn er onder de lezers van het *Handelsblad* enkelen voor wie het geschenk van een geheele koe te bezwarend is. En die toch medelijden hebben met mijn eenzaamheid. Ik ben een dankbare koe en zal ook tevreden zijn met een deel. Een goede koe (zooals ik, dank zij Allah) schat ik op honderd pond. Een kop (met tong en hersens) vijf en twintig pond. De romp (met hart, nieren, longen en maag) zestig. Iedere poot tien. En een staart vijf. Misschien zijn er goede gevers voor wie ook vijf pond te bezwarend is. Zij kunnen dan een stel hersens zenden voor vier. Een maag en een hart voor drie pond. Een paar nieren voor twee pond. En een milt voor één pond sterling. Ook het zenden van geld zal ik gemakkelijk maken. Er bestaat te Amsterdam een comité tot steun aan het jongensweeshuis, waarvan de heer Tob Groen, Heerengracht 564 penningmeester is. Gelijk met dezen brief, schrijf ik hem,

met verzoek giften in geld of in koe voor mij in ontvangst te willen nemen. En ik hoop, dat hij daaraan zal willen voldoen. Iedereen, die minstens een staart geeft, krijgt mijn portret, samen met Mohammed.

Ik hoop en vertrouw, dat niemand zich onbetuigd zal laten. Ik verwacht, dat vooral de slagers veel zullen geven. Zij bezondigen zich dag aan dag zóó zwaar aan onze familie, dat zij nu zeker gaarne de gelegenheid zullen aangrijpen iets van hunne zonden goed te maken. Ook ik zelf zal gaarne giften ontvangen. Nu eindig ik met den poot, maar niet met het hart. Uw liefhebbende vriendin

SARA DE KOE

Adres: Weeshuis 'Tuschia'.
Directeur A.H. Goldsmit,
Jeruzalem, Palestina

Nr 294 Groote en kleine politiek⁺

⁺18-1 1922 A., 9-10. Gedat.
Jeruzalem 26 dec.

Er is spanning. Er wordt weer veel gereisd. Er wordt weer veel gepraat en verklaard. Groote politiek. Er wordt ons nu stellig verzekerd, dat het mandaat over Palestina den tienden Januari te Genève zal worden geteekend. Wie het ziet zal het gelooven.

Sokolov is in Amerika. Hij is ontvangen door president Harding, door minister Hughes en door den onderminister van buitenlandsche zaken. Zij zijn nu allen pro-Zionistisch. Ook over den stand der geldzaken is Sokolov tevreden. Er is, alleen in de staten, negen millioen dollar beloofd. Mogen zij spoedig hier aankomen. Want de onderwijzers zijn bijna twee maanden achter met de ontvangst van hun salaris. En de ambtenaren van de Zionistische Commissie hebben al geprotesteerd tegen hunnen achterstand.

Wij hadden gelezen van vredesonderhandelingen tusschen Brandeis en Sokolov. Wij lezen nu echter in een interview, dat onderhandelingen met Brandeis geen programpunt waren.

Ook Jabotinsky is nog in Amerika. Hij reist. Men is nog zeer verontwaardigd over zijn onderhandelingen met tusschenpersonen van Petljoera, den bloedigen Oekrajienschen hetman. Maar Jabotinsky stelt zich op het standpunt, dat dit een privaatzak van hem is. Petljoera moet beproefd hebben eene leening te sluiten bij de Fransche Joden.

Ook prof. Warburg is nog in Amerika en ook hij reist. En kolonel Patterson is in Amerika aangekomen. In een rede heeft hij het bewind van Sir Herbert zeer aangevallen. Volgens kolonel Patterson wordt hij misleid door anti-Zionistische raadgevers. Dwaasheid. Zijn voornaamste raadgever is zijn bloedverwant, de Zionistische legal secretary Norman Bentwich. Kolonel Patterson acht herstel van het Joodsche regiment noodig. Dan zou het land rustig zijn. Wij hooren (en wij gelooven alles) dat de Engelsche Regeering over het herstel van het regiment denkt, omdat Joodsche soldaten goedkooper zijn dan Engelsche. Kolonel Patterson heeft een mooi manifest gericht tot de Amerikaansche Joden. Geld.

II.

Briand is voor enkele dagen te Londen geweest. Door een misverstand was dr. Weizmann te Berlijn. Minister Briand heeft te Londen ontvangen den Franschen secretaris van dr. Weizmann, J. Calmy. Briand heeft verklaard, dat de geruchten dwaasheid waren, als zou Frankrijk de vereeniging vragen van Palestina met Syrië onder Fransch mandaat. De Fransche Regeering is van harte pro-Zionistisch. Zij is dat altijd geweest. Zoo goed als Frankrijk altijd pro-Joodsch was. Een betere grensregeling met Syrië kon Frankrijk niet geven. Het had gerust meer kunnen eischen.

Calmy is een van de jongere oprichters van *Doar Hajom*. Geen wonder, dat het blad een uitvoerig telegram heeft over Briands verklaring. En een uitvoerig hoofdartikel. De verklaring van Briand zal een einde maken aan de anti-Zionistische politiek van lagere Fransche ambtenaren in Syrië en Palestina. Ook de Arabieren zullen nu zien, dat zij van Frankrijk geen steun hebben te wachten voor hun verzet tegen Engeland.

Haäretz geeft over de geheele zaak één kort telegram. Concurrentie.

Dr. Weizmann was in Duitschland. Hij is er ontvangen door den Rijkspresident en den Rijkskanselier. Ook zij hebben pro-Zionistische verklaringen afgelegd. *Doar Hajom* is gelukkig. De Zionisten kunnen wellicht de bemiddelaars zijn tusschen het overwonnen Duitschland eenerzijds en Frankrijk, Engeland en Italië anderzijds. Dan wordt dr. Weizmann de leider van de wereldpolitiek. En het 'Keren Hajesod' (Palestina-opbouwfonds) krijgt den Nobelprijs voor den vrede.

Een aantal Argentijnsche, dat wil zeggen, Russische Joden, hebben den president van Argentinië bezocht. Ook hij is pro-Zionistisch. Daarover heeft 'Haäretz' nu weder een lang telegram. Ook de minister-president van Ulster is pro-Zionist.

Natuurlijk hebben al die bezoeken en verklaringen niet veel meer waarde dan reclame. Ieder goed koopman weet, hoe noodig reclame is voor de beste koopwaar. Maar ook, reclame kan slechte koopwaar op den duur niet baten.

Vrede met de Brandeisgroep was menigeen hier liever geweest dan al die mooie declaraties. Wij hooren, dat Leo Motzkin te Berlijn onderhandelt met vertegenwoordigers van de Hilfsverein en de Alliance omtrent samenwerking. Tegelijkertijd schrijft 'Haäretz' over de assimilanten en intriganten, die de Zionistische Organisatie willen berooven van haar voorrechten als Jewish Agency. De politiek is: 'het geld en de moreele steun van het geheele Joodsche volk. Maar de macht en het voordeel voor die van Minsk, Pinsk en Dwinsk.'

III.

De vredesonderhandelingen met de Arabieren. 'Haäretz' heeft er weinig van gezegd, overeenkomstig de meening van Oessiskin, dat wij voor ons zelf het land moeten opbouwen, en ons zoo min mogelijk met de Arabieren bemoeien. 'Doar Hajom', het blad van de Palestinensers, acht een entente met de Arabieren een beslist eisch. Volgens den berichtgever van 'Doar Hajom' in Londen was de Engelsche Regeering zeer tevreden over het verloop van de onderhandelingen tusschen Arabieren en Zionisten. Maar El-Sabagh, het officieele Arabische blad in Palestina, bevatte een telegram van Moessa Kazem Pasja el Hussein, den leider der delegatie te Londen. Volgens Moessa Kazem Pasja had de delegatie alleen toegestemd in een ontmoeting met dr. Weizmann, maar niet in onderhandelingen. De Arabische delegatie blijft bij haar opvatting, dat de Zionistische Organisatie niets met Palestina te maken heeft.

De Engelsche regeering, ziende dat onderhandelingen niet mogelijk waren, heeft den Arabieren een verandering in de Balfour-declaratie beloofd of een gunstiger uitlegging.

‘Doar Hajom’ teekende bij dit telegram aan: ‘Dit moet een misverstand zijn, dat de komende dagen zullen oplossen, tot vreugd van beide partijen.’ Maar een brief van de delegatie aan El-Sabagh bevestigde het telegram. De Arabische pers is tegen onderhandelingen met de Zionisten. De delegatie zal geheel of gedeeltelijk naar Palestina terugkeeren om met de Arabische clubs te overleggen. Misschien brengen zij de nieuwe Balfour-declaratie mee.

IV.

De Regeering en de Arabieren. De politiek van de Regeering lijkt wat sterker geworden. De vrees, die in Mei heerschte, lijkt verdwenen. Van parlementarisatie van de Regeering hooren wij nu niets meer.

Men begint krasse maarregelen te nemen tegen onveiligheid en onrust. Er is een ordonnantie aangenomen, volgens welke dorpen aansprakelijk zijn voor gewelddaden op hun gebied door onbekende daders gepleegd. Men hoopt, dat de dorpen wel zullen zorgen, dat de daders bekend worden. En hen in ieder geval niet meer zullen herbergen. Een tweede ordonnantie geeft de Regeering de bevoegdheid bepaalde personen, die verdacht zijn, onder politie-toezicht te stellen.

Er zijn ook weder strenge vonnissen uitgesproken tegen deelnemers aan de onrust op Balfourdag. Een doodvonnis. Vijftien en twaalf jaar dwangarbeid.

Anderzijds heeft de Regeering de Regeeringsgronden bij Beisan, waarover zooveel te doen is geweest, aan de Arabische bewoners afgestaan. De Joden zijn boos. Het is een van de beste deelen van Palestina. Men zegt, dat vijftig duizend H.A. aan de Arabieren overgaan. Elke familie krijgt vijftien H.A. en drie H.A. bijslag voor elk familielid boven de vijf. De Joden zeggen, dat deze kroonlanden hun waren beloofd. En dat men had moeten deelen tusschen Joden en Arabieren. Men schat de waarde van deze landen op een millioen pond sterling. Wat volstrekt niet overdreven lijkt, als men weet, dat de Joden in het dal Jizreël al veel en veel hooger prijzen hebben betaald.

Wij denken, dat de Arabische clubs nu wel niet protesteeren zullen. Overigens protesteeren zij iederen dag. Zij protesteeren tegen het beboeten van Arabische dorpen. Zij protesteeren tegen onze arme rechtsschool, omdat de Joden les krijgen in meer dan de Arabieren, wegens gebrek aan goede Arabische lectoren. Zij protesteeren tegen de verbanning van Koestaki Effendi, den vroegeren procureur-generaal van Palestina. Verleden jaar is hij als zoodanig ontslagen. Men zegt, dat hij zich liet omkopen, en dat hij voor eenen procureur-generaal nog te goedkoop was ook. Na zijn ontslag is hij begonnen met de uitgave van het anti-Zionistische blad ‘Falestien’.

V.

De Regeering en de Joden. Ook tegenover de Joden probeert de Regeering rechtvaardig te zijn, zonder onderscheid van ras en geloof. Ook over Joden zijn harde

vonnissen uitgesproken. Het Joodsche weekblad 'Kontreis' is verboden. In plaats daarvan werd uitgegeven het weekblad 'Een brief', in denzelfden vorm en op hetzelfde papier. De Regeering heeft daarop de geheele drukkerij gesloten.

In sommige opzichten komt de Regeering den Joden tegemoet. Over den financieelen nood van den Griekschen patriarch heb ik reeds vroeger geschreven. Hij had schulden tot een bedrag van meer dan zeven millioen gulden. Reeds in het begin van 1919 was de Patriarch in onderhandeling met de Zionisten over verkoop van bouwterreinen, die tot de bezittingen van het patriarchaat behooren. Een voorloopige koop kwam tot stand. Inmiddels werd door de Regeering een commissie benoemd tot regeling van de geldzaken van het patriarchaat. De commissie verklaarde het koopcontract voorloopig geschorst en bood de bedoelde gronden publiek ten verkoop aan. Er kwamen evenwel geen andere koopers, en de grond ging over aan de Zionisten op zeer goede voorwaarden van den patriarch. De Arabieren hebben natuurlijk geprotesteerd en de Regeering heeft een officieel communiqué over de zaak uitgegeven.

De Joden protesteeren natuurlijk ook. Het bestuur van den Volksraad heeft iedere week een onderhoud met Sir Herbert. Het zijn protestante conversaties. Deze week is geprotesteerd tegen den afstand van de gronden van Beisan. Tegen den geringen regeeringsteun aan Joodsche scholen. Tegen het feit, dat nog altijd geen proces is begonnen tegen de moordenaars van den schrijver Brenner en zijne vrienden in Mei van het vorige jaar, in een huis niet ver van Jaffa.

Over de vermoedelijke omstandigheden, waaronder Brenner vermoord is, heb ik u reeds geschreven.

VI.

De Arabieren en de Joden. Men kan zeggen, dat de geheele Arabische pers anti-Zionistisch is. En waarschijnlijk bijt de haat tegen de Joden voortdurend dieper door. Het verzet gaat uit van de Christelijk-Mohammedaansche clubs, waarin de Christen-Arabieren de intellectueele leiders zijn. Er zijn nu enkele Mohammedaansche clubs opgericht, die weer pro-Zionistisch zouden zijn. Maar het pakt niet. Die Mohammedaansche clubs beginnen ook al te protesteren. En de Arabieren gaan de leiders van die Mohammedaansche club boycotten.

De verhouding wordt ook niet beter door het arbeidersvraagstuk. Er is nogal wat werkloosheid. De Joden willen alleen werk geven aan Joden, teneinde op die manier de immigratie te kunnen gaande houden. De Arabieren bezien de zaak van hunnen kant en beweren, dat de Joden bezig zijn den Arabischen arbeid te boycotten. Ieder heeft van zijn standpunt gelijk. De Joodsche boeren verlangen, dat de Joden uit nationaal gevoel alleen van hen zullen koopen, al zijn hunne gewassen ook duurder.

Af en toe wordt de toestand nog even verscherpt. In een kist, geadresseerd aan eenen Joodschen arbeidersleider te Haïfa, zijn vuurwapens en munitie gevonden. De man is gearresteerd. De Arabieren zonder onderscheid van ras en geloof, protesteeren. 'Falestien' komt met de mededeeling, dat de Joden in Syrië groote massa's wapenen opkopen, om de Arabieren te overvallen onder voorzitterschap van Daoud Effendi Yellin.

Er is te Haïfa een chaloetz (pionier) gearresteerd in het bezit van een revolver. Straf: zes maanden. Maar de chaloetz heeft het er voor over. Wat is een chaloetz zonder revolver? Een roman zonder intrige!

VII.

En wat doen wij zelve? De Zionistische Commissie wordt weder uitgebreid met een aantal departementen. Er komt een departement voor handel en industrie. Er komt een departement voor den bouw van tuinsteden onder leiding van van Davis Triesch. Het departement van immigratie wordt uit Londen naar Jeruzalem overgebracht. Alles begint hier met een departement. En hoeveel eindigt er niet mee!

Politiek zijn wij rustig. De Joodsche Deputatenvergadering zou deze week bijeen komen. In plaats daarvan komt de volgende week de Volksraad bijeen, om te beraadslagen over het bijeenkomen van de Deputatenvergadering, waartoe in de vorige zitting reeds besloten was.

Het spektakel tegen Generaal Storrs, den gouverneur van Jeruzalem, is doodgeloopen. De Regeering heeft op het adres der Joodsche organisaties tegen hem, eenvoudig niet geantwoord. De Joden zouden hem nu boycotten. Niet meer met hem vergaderen. Maar Daoud Effendi Yellin heeft allang weer met hem vergaderd en de opperrabbin Jacob Meir eveneens. In het parlement is gevraagd of bij de Regeering een verzoek was ingekomen tot ontslag van den generaal Storrs. Hierop heeft de Regeering ontkennend geantwoord.

VIII.

De opbouw van het land. Er wordt wel gewerkt. Maar wat ons het meest verontrust is, dat er geen gezonde zelfstandige Joodsche boerenstand ontstaat. Op den duur kan het land niet zonder dezen. Industrie is er ook weinig. Het is de vraag, of Palestina met zijn hooge arbeidsloon voor Joodschen arbeid, wel zou kunnen concurreren met landen met lage valuta. Wat men hier doet is huizen bouwen. Er is een geweldige huizen nood. Als de buitenlandsche Joden het geld willen geven voor hypotheekbanken en bouwcrediet-vereeningen, zal men nog jaren lang kunnen bouwen. Er is een prijsvraag uitgeschreven voor een twee-kamer woning. Het geld, dat de Palestina-bevolking heeft bijeengebracht in de dagen van San Remo, zal gebruikt worden voor bouw van een immigrantenhuis in Jaffa. Oessiskin heeft den bouw van een nieuw gymnasium beloofd, met daaromheen een buurt voor leeraren en schrijvers. De grond is aangekocht van den patriarch. Men hoopt ook te beginnen met den bouw van de Universiteit. Wij hooren, dat de Brandeisgroep een kapitaal heeft van een millioen dollar voor een handelscredietbank. Een Amerikaansche groep kooplieden, onder leiding van den Palestinenser Benderli, zal ook spoedig beginnen. Zeshonderd kooplieden hebben den heer Benderli te New York een feestmaal aangeboden. De heer Benderli heeft daar zoo mooi over de chaloetziem gesproken, dat den Amerikanen de tranen in hun oogen kwamen. Men kan die tranen vinden in *Doar Hajom*. Maar niet in *Haäretz*. Wij hopen ook, dat de ingenieur Ruttenberg nu spoedig zal kunnen beginnen met de electricatie van den Yarkon. Wij hooren, dat de gemeenteraad van Jaffa zijn verzet tegen de plannen van Ruttenberg heeft opgegeven. En dat de regeering den betrokken landbouwers heeft aangezegd, niet te zaaien op de gronden die onteigend zullen worden.

Veel verwacht men ook van de 'toeristen-industrie', gelijk het hier officieel heet. De regeering doet alles om deze industrie aan te moedigen. Er komen mooie, nieuwe spoorwagens.

IX.

Een lastig element in den opbouw van het Land is het egoïsme van de Joodsche arbeiders uit Oost-Europa. Zij verlangen hooge loonen en een arbeidswetgeving, zoo kostbaar, dat de industrie het absoluut niet betalen kan. In Jaffa zijn ze nu een actie begonnen tegen het betrekken uit het buitenland van producten, die Palestina zelf voortbrengen kan. Wie dat doet is een verrader. Ze eischen van de Regeering een verbod van invoer van bepaalde artikelen, en overigens een protectionistisch tarief.

De Joodsche arbeiders in Chedera staken. Chedera is een van de koloniën, die in Mei overvallen werden. Tot dusver had men er nog geen Arabische arbeiders. Maar de chaloetziem hebben met hun overdreven eischen de kolonisten tot wanhoop gebracht. Nemen de kolonisten nu Arabische arbeiders terug, dan zijn zij weder verraders.

Met de immigratie gaat het nogal. Acht honderd tot negenhonderd per maand. Dat is ongeveer wat het Land opnemen kan.

Wij lezen in 'Doar Hajom', dat de Engelsche Regeering de Zionistische Organisatie erop heeft gewezen, dat er met medewerking van de Organisatie vele immigranten in het Land komen, die niet voldoen aan de gestelde eischen. Wanneer dat weer gebeurt, zal de Regeering hen terug zenden. Een beschamende berisping. Precies als met de eerste Zionistische Commissie in Palestina. Toen hield men zich ook niet aan de toegestane gunsten. Maar men probeerde telkens door listigheden meer te krijgen. Met het gevolg, dat het aanzien van de Commissie daalde en ten slotte allerlei gunsten werden ingetrokken. De Organisatie kan natuurlijk probeeren de immigratie-bepalingen veranderd te krijgen. Maar het bewust bedriegen van de Engelsche Regeering verlaagt ons.

X.

Allerlei. Protest van zeer nationalistische zijde, dat Joodsche instituten de Joodsche Vredesgerechten negeeren.

Diefstal in het Gerechtshof te Jeruzalem.

Feesten voor Bialik te Berlijn. Waarom komt hij niet hier?

Het Amerikaansche weekblad 'Ha-ibri' houdt op te verschijnen wegens geldgebrek.

De tabaksteelt wordt krachtig aangepakt.

Algemeene vergadering van Arabische journalisten.

Achad Haam wordt binnen eenige weken in Palestina verwacht, teneinde te blijven.

Dr. De Sola Pool, de leider van het Amerikaansche Reliefwerk vertrokken.

De Engelsche Regeering zal uit overwegingen van zuinigheid het aantal Engelsche soldaten in Palestina verminderen en het aantal vliegtuigen vermeerderen.

Sir Alfred Mond wordt Lord. Lof zij Allah!

XI.

Rondom. Over de onlusten in Egypte zult ge reeds telegraphisch hebben gehoord. Zaghloel Pasja heeft arrest in zijn landhuis. Wij vreezen voor invloed op Palestina, wanneer deze onlusten mochten doorzetten. Vooral de toeristenindustrie zou lijden. Onder de Engelschen hier is de meening algemeen, dat Frankrijk de hand heeft in de Egyptische onlusten. Frankrijk zou zelf gaarne een bevoorrechte positie in Egypte hebben. De pro-Zionistische en pro-Engelsche uitingen van Briand krijgen zoo wel een eigenaardig karakter. Zeker is het, dat de Fransche bladen in Egypte Zaghloel Pasja steunen. De 'Times' steunt Adly Pasja. De aanhangers van Frankrijk in Egypte wilden, na verkregen onafhankelijkheid, alle hooge Engelsche ambtenaren ontslaan en vervangen door Fransche. Het schijnt, dat Lord Curzon dit gewaar is geworden en daarop de verdragsvoorwaarden heeft gewijzigd ten nadeele van Egypte. Hierop brak Adly Pasja de onderhandelingen af.

Transjordanië. Nog altijd weten wij niet, hoe de politieke status van Transjordanië zal zijn. De Regeering bevestigt niets en spreekt niets tegen. Kolonel Lawrence, de Arabische adviseur van Minister Churchill, is op weg naar Londen. Majoor Richmond, secretaris van Arabische zaken van Sir Herbert Samuel, is te Londen aangekomen. Van de week is de Emir Abdoellah hier geweest. Blijkbaar had het bezoek een politiek karakter. De Emir was vergezeld van kolonel Philby, den nieuwen Engelschen vertegenwoordiger te Amman. Sir Herbert en generaal Storrs hebben officieele diners gegeven ter eere van den Emir, waarbij telkens aanzienlijke Arabieren waren uitgenoodigd. De Emir heeft een bezoek gebracht bij Aref Pasja el Dajani, den leider van de anti-Zionistische Arabieren. Eenige weken geleden had de Pasja den Emir in Transjordanië bezocht. Aanraking met de Zionisten heeft de Emir niet gehad. Ook Sir Herbert heeft geen Zionisten met hem samen genoodigd. Intusschen is de Emir volgens allen een gematigd en verstandig man, die zich niet zal laten medeslepen in avonturen. Op het oogenblik is hij te Haifa, naar men zegt om eenen Duitschen arts te raadplegen. Hij zou volgens sommigen naar Londen gaan om daar de quaestie van Transjordanië te regelen. Zijn vader, Koning Hoessein, wil nog altijd een groot-Arabisch rijk in Voor-Azië, waarvan Hedjaz de kern zou zijn en Transjordanië en Mesopotamië vasalstaten.

In Syrië is alles rustig. Men twijfelt, of Generaal Gouraud naar Beyrouth zal terugkeeren. De ontruiming van de grensprovinciën tusschen Turkije en Syrië heeft plaats gehad. De Palestinensische Regeering weigert arme Armeniërs in Palestina toe te laten, op grond van de immigratie-wetten. Egypte eveneens. Vaarwel.

Nr 295 De trousseau van Lea⁺

⁺23-1 1922 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 30 dec.

De dagen gaan. En ook de dienstmeisjes gaan. Zij trouwen. Herinnert gij u Hamame nog, het Jemenietische dienstmeisje van het jongensweeshuis? Zij is zoo verstandig geweest, niet te luisteren naar den raad van alle verstandige menschen. Zij heeft haar dommen, luien jongen toch getrouwd. Het is een héél ongelukkig huwelijk geworden. Maar een slecht huwelijk is toch altijd beter dan een goede dienst. Lof zij Allah!

En nu gaat Lea trouwen, het keukenmeisje van Miss Landau. Er zal een mooie trousseau zijn. Bij Hamame was geen trousseau, omdat zij een Jemenietisch meisje

was. Lea is een Sefardische uit Bagdad. Natuurlijk heeft ook Hamame mooie bonte en lichte kleederen mede ten huwelijk gebracht. Hoe zou zij zonder? Toch was er geen trousseau. Want een trousseau is hier maar niet doodeenvoudig de verzameling van boven-, onder- en onderste kleeren, die de gelukkige bruid mede in het huwelijk brengt. De trousseau is de feestelijke middag, een paar dagen vóór het huwelijk, waarop al die mooie kleederen in het bijzijn der wederzijdsche familieleden en vrienden worden geschat. Het gezamenlijk bedrag wordt verdubbeld en in de huwelijks-acte vermeld. Als de man sterft of zijne vrouw eenen scheidsbrief geeft, ontvangt de vrouw dat dubbele bedrag. Iedereen begrijpt, dat de familie en de vrienden van de bruid zoo hoogelijk mogelijk willen schatten. De familie en de vrienden van den bruidegom willen de schatting natuurlijk laag houden. Ieder van de beide partijen brengt zijn eigen schatter mede. Het is volstrekt geen onvoordeelig bedrijf. Zij krijgen een vast honorarium en vele kleine footjes van de tegenpartij om niet te hoog te schatten of niet te laag. Want gij moet den trousseau niet al te tragisch nemen. In de feestelijke stemming van vóór het huwelijk zijn de beide families het over de waarde van den trousseau al lang eens. Men maakt er een feestje van.

II.

Wij zullen allen naar den trousseau van Lea gaan. Miss Landau met haar geheelen staf. En enkele goede bekenden. Het is een héél mooie middag. Lente in den herfst. En de weg is een feest naar de kleine buurt buiten de Poort van Damascus, waar Lea woont. Het lange, lage vertrek is vol vriendinnen en bekenden. De beide schatters zijn al gekomen. Twee slimme, kleine Sefardiem. Ze zijn ook min of meer wetgeleerden, al zijn ze niet zóó groot en zóó aanzienlijk als bijvoorbeeld de Rabbijn R. Jacob Meïr. Zij hebben hunne fezzes omwonden met zwarte zijde, gelijk Sefardische wetgeleerden doen. Wij krijgen eereplaatsen naast de beide waardige schatters. Het zijn dure plaatsen. Maar waar ter wereld krijgt men eer zonder geld? Zoo héél duur is de eer nu óók weer niet. Wij hebben ons voorzien van zilverstukken van vijf piaster, dat één shilling is. En van tien piaster. Wij kunnen natuurlijk den schatter van Lea niets geven. Hij moet omgekocht worden door de partij van den bruidegom. Maar ook voor deze moeilijkheid heeft het goedgehartige leven zijn oplossing. Na afloop van den trousseau gaan de beide schatters eerlijk deelen.

Alle schatten, waarvoor Lea zoovele jaren heeft gezwoegd, liggen nu netjes in pakjes op een lange schragen-tafel. De japonnen en blouses hangen aan de muren, wijd uiteen, zoodat ieder ze goed kan zien. Zij hangen naar rang en stand. Te beginnen met de mooie bruidsjacon en zóó afdalend tot de grijze blouse, die Lea in het huiswerk dragen zal.

De bruidegom is niet aanwezig. Het zou niet passen.

Wij krijgen nu eerst van allerlei tractatie. Limonade, die naar valsche viooltjes smaakt. Zwaar, zoet, suikergoed. Schijven sinaasappel. Gepelde noten. En amandelen. Hoe aanzienlijker men is hoe meer men krijgt. Wie niet alles eet en drinkt, toont daarmee zijne verachting voor Lea's achtenswaardige tractatie.

III.

De trousseau begint met een pakje zakdoeken. De schatter van den bruidegom, die Simon heet, neemt ze op met een gezicht vol afkeer en een handvol minachting. Het is héél stil: ‘Vijf piaster’ zegt hij dan. ‘Ja, ja’, roepen die van den bruidegom. ‘Vier piaster..... meer niet’ roept een kwaadwillig neefje. Gelukkig is Lea ook niet van familie en vrienden verlaten. Zij roepen en tieren er tegen in: acht, tien, twaalf, achttien. Men wordt het eens voor tien. Na de zakdoeken komen de mooie onderkleeren, het tafelgoed en het beddegoed. De kleine neefjes aan beide kanten schreeuwen hartstochtelijk mede. De groote neefjes, met iets onschatbaars in hun ondeugende oogen, af en toe wisselen blikken, schateren fel gedempt een ongeoorloofd woord.

Eén is in een héél moeilijke positie. Hij is een neef van Lea en een neef van Simon. Voor wie moet hij nu schreeuwen? Moet hij zich stil houden als een oude vrouw? Toch schreeuwt hij duchtig mede en het schreeuwzweet breekt hem uit. Het is héél heet geworden.

Het is trouwens een héél ernstige trousseau. De schatter van Simon verzekert ons, dat hij het volstrekt niet te voren met den schatter van Lea is eens geworden. Laten wij dat volstrekt niet denken.

Naarmate de trousseau vordert, leeren wij vriend van vijand onderscheiden, en wij zien ook de opstelling van beide partijen. Die van Simon worden aangevoerd door een buurvrouw. Een zware, zwaarmoedige vrouw. Met een donkere stem en zwarte oogen onder een gladden bandeau. Zij heeft een sjaal om haar breede schouders. Zij doet haar plicht, ernstig en droevig. Zij voelt zich nu: aanvoerster van de bruidegomspartij. Die van Lea worden aangevoerd door haar tante Sara. En men moet zeggen, dat Lea moeilijk een betere keus had kunnen doen. De stem van deze tante Sara is niet zóó zwaar als de stem van de buurvrouw van de moeder van Simon. Maar zij is taaier. Zij heeft ook haar troepen beter in bedwang. Zij spaart haar manschap bij de zakdoeken en bij de handdoeken. Maar bij de mooie sloopen en de beddelakens geeft zij geen kamp. Lea voorziet haar geregeld van limonade. Zij heeft haar schoot vol snoepgoed. Wie de buurvrouw van de moeder van Simon en de tante Sara van Lea zóó aan het werk ziet, kan niet twijfelen aan den ernst van dezen trousseau. En wij vragen ons af, of op zóó een ernstigen trousseau eigenlijk wel een gelukkig huwelijk volgen zal.

IV.

De heele tafel linnengoed is door de handen van de schatters en door de stemmen van de buurvrouw en van tante Sara hééngestaan. Het hoogtepunt van iederen trousseau is gekomen: de schatting van de bruidsjaпон. Er wordt nu eerst gepauzeerd. Wij krijgen weder een hartelijke tractatie. De lampen worden aangestoken. Enkele vrouwen zijn reeds heengestaan. De overgeblevenen schikken zich aaneen. Partij bij partij. Het is héél stil, wanneer de lieve, witte bruidsjaпон door Lea's moeder van den muur wordt genomen en overhandigd aan den schatter van Simon. Een groot oogen blik is gekomen in het leven van Lea en Simon. En wij beseffen dat. Mijn oogen sidderen. De schatter van Simon houdt de jaпон héél lang op. Hij draait haar om en rond. Hij zegt: ‘Een héél eenvoudig stofje..... en heelemaal niet chic gemaakt.... ik schat haar op twee pond’. Lea is doodsbleek geworden. Zij weet wel, dat het zóó behoort. Maar het is toch hard, wanneer men zijn bruidsjaпон zóó hoort afmaken. Iedereen weet trouwens precies wat de jaпон gekost heeft: vijf pond en een kwart.

Nauwelijks heeft de schatter van Simon zijne verachtelijke woorden uitgesproken, of de zwaarmoedige buurvrouw met haar troepen valt hem bij: ‘Twee pond.,... twee pond.... twee pond.... nog te veel.... één en een kwart’. Het dubbele neefje heeft duidelijk de partij van Simon gekozen, De schatter van Lea roept nu zijn schatting: twaalf en een kwart. Lea herademt. En tante Sara houdt zich flink. Zij moet eigenlijk naar huis om haar jongen de borst te geven. Maar 't hemd is nader dan de rok. Zij kan als aanvoerster den trousseau niet verlaten vóór de bruidsjacon is afgeloopen. Haar bod is twaalf. En zij houdt vol. Zij heeft haar partij schitterend in handen. Haar stem, sterk van plichtbesef, drijft dóór en dóór: ‘Niet onder twalef.... niet onder twalef.... een schandaal.... niet onder twalef’. De zware stem van de buurvrouw daar tegen in: ‘wie zegt er twalef.... wie zegt er twalef.... wie zegt er twalef.... twee is genoeg’. En al haar troepen trouw. De schatter van Simon krijgt een dubbelen shilling. Hij brengt zijn schatting op drie min een kwart. Het kan héél lang duren met twee zóó bekwame aanvoersters en twee legers zóó trouw.

Maar Miss Landau heeft op haar horloge gekeken. Het wordt tijd. Wij hebben trouwens onzen plicht voor Lea gedaan. Miss Landau tikt op tafel. En beide legers worden stil. Want Miss Landau is miss Landau en vele van de aanwezigen zijn hare leerlingen geweest. ‘Deze japon’, zegt Miss Landau, ‘is een mooie bruidsjacon. Ik heb zelden zoo een fraaie bruidsjacon gezien. De stof is goed en solide....de coupe eenvoudig en chic... juist een japon, die een meisje als Lea past. Ik schat haar minstens op tien pond.’ En wij allen, die met Miss Landau meegekomen zijn, roepen en juichen: ‘tien pond.... tien pond.... Lea, veel geluk, tien pond’.

De andere japonnen worden nu met een vaartje afgedaan. Een proces-verbaal wordt opgemaakt en door de beide schatters ondertekend. Het geheele bedrag is honderd zeven en twintig en een half pond. Een verdacht ronde som. Want als gij deze som verdubbelt, wat krijgt gij dan? Twee honderd vijf en vijftig. In letters overgebracht B.H.H. Ziet gij wel, dat de heilige letter H. hierin twee malen voorkomt? Dit zal geluk brengen over de geheele huwelijksacte en over het geheele huwelijk. Wij gaan heen. Wij zijn tevreden over de schatters. En de schatters zijn tevreden over ons. De late middag naar huis is weer een wonder.

V.

Een huwelijk moest eigenlijk eindigen met den trousseau. Want na dien mooien dag van den trousseau, hoe vaal valt nu de Vrijdag, dat Lea trouwt. Het regent en het regent niet. Een droeve, zware lucht. De heele wereld koud en nat. Jeruzalem zoo grijs, grijs, grijs. En wij de buurt van Mea Scheariem door met de straten van modder. En de huizen, bruin en vaal. De bruiloft zal zijn bij een tante van Lea, die een groote woning heeft. Niet tante Sara. Maar een andere tante. Als wij komen, is nog niets gereed. Tante Sara heeft het druk met de buurvrouw van de moeder van Simon. Ach, de geheele trousseau is maar een spel geweest. En ook het bedrag met de twee heilige letters is maar een spel geweest. Als alle gasten gekomen zijn, is het wachten weer op den rabbijn, die het huwelijk inzegenen zal. En als die komt, is het wachten weder op een oom van Lea, die te laat naar den kapper is gegaan. Drie muzikanten spelen een gemeene muziek. In het schampere, bespottelijke licht van dien valen, valschen, regenmiddag wordt het huwelijk dan ingezegend. Neen, ook dit zal geen gelukkig huwelijk zijn. Maar Allah is groot en barmhartig. En de twee heilige letters in de huwelijksacte zullen de arme Lea misschien bijstaan.

Wij gaan dadelijk naar huis. De wereld is koud, grijs, verachtelijk.

Nr 296 Brand bij de bureu.⁺

⁺26-1 1922 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 2 jan.

Het heeft aardig gebrand bij onze Egyptische bureu. Maar voorloopig lijkt het weder gebluscht. Zaghloel Pasja met zijn politieke vrienden op weg naar Ceylon. Zijn vrouw heeft zijn werk in Egypte overgenomen. Er zijn te Caïro drieduizend straatlantarens stukgeslagen. Onder de gewonden is ook Mr. Monckton, de secretaris van Sir Herbert Samuel. De Egyptische nationalistu boycotten Engelsche waren en vragen hun gelden op uit Engelsche banken. Sinds het ontslag van het ministerie Adly is Egypte zonder ministerie. Lord Allenby heeft Engelsche onderministers bevoegd verklaard tot het nemen van alle besluiten. Hij heeft ook verklaard, dat Engeland geheel Egypte noodig heeft. Studente, die aan de troebelen hebben deelgenomen, zijn met slagen gestraft.

Waarom ineens die politiek van de geduchte vuist? Sommigen zeggen: in het geheele Oosten wil men krachtpolitiek gaan voeren. Frankrijk doet dat. En heeft rust. In Britsch-Indië treedt Lord Reading krachtig op. Sommigen zien een krachtiger optreden van de Palestijnsische Regeering tegen de Arabische nationalistu. De Joodsche nationalistu verheugen zich, wanneer de Egyptische en de Arabische Engelsche klappen krijgen.

II.

De Egyptische troebelen hebben invloed hier. Men vreest voor mislukking van het toeristenseizoen. En Palestina heeft het zóó noodig. Van de week is een trein uit Caïro aangekomen zonder een enkelen reiziger. Het geeft alles ook weder een gevoel van onrust. De Egyptenaren te Jaffa hebben geprotesteerd tegen het optreden van de Engelschen. Of het hier ook branden zal? De 'Jewish Chronicle' van 16 December schrijft: 'Er zijn afdoende bewijzen voor een nieuwe wijdvertakte samenzwering ter herhaling op grooter schaal van de troebelen van Jaffa en Jeruzalem, Dit verontrustende feit is niet onbekend bij de autoriteiten'. Het zou de moeite waard zijn te weten, welke bewijzen de 'Chronicle' heeft. Natuurlijk broeit het hier. Het broeit hier altijd. Over drie maanden is het weder Nebi Moessafeest en kan men nieuwe troebelen verwachten. Misschien brandt het eerder. Maar wat wil de 'Chronicle' met zijn alarmeerd bericht? Invloed oefenen op Sir Herbert? De 'Chronicle' heeft Sir Herbert niet lief. En Sir Herbert acht de 'Chronicle' niet. Hij noemt hem: 'Onze Morning Post'.

III.

Wij wachten op de goedkeuring van het Palestina-mandaat door den Volkerenbond. Men zegt: den tienden Januari. Maar professor Rappard van den Volkerenbond heeft verklaard, dat eerst de vrede met Turkije geregeld moet zijn. Misschien den elfden Januari.

Over de Pro-Zionistische uitlatingen van Briand heb ik u geschreven. Dr. Eder, de politieke leider van de Zionistische Commissie hier, is met Briands rede naar den Franschen consul gegaan. En deze heeft zijn instemming betuigd.

Het anti-Zionistische blad *Falestien* schrijft, dat de Arabieren blijkbaar ook niet langer op Frankrijk kunnen rekenen. Dat zij nu alleen moeten vertrouwen op zichzelf en op de rechtvaardigheid van hun zaak.

IV.

De Zionistische Organisatie: Het is Sokolov niet gelukt in Amerika tot vrede te komen met de Brandeisgroep. Een van de redenen zou zijn, dat Sokolov en Weizmann in weerwil van bepaalde beloften op het laatste congres gedaan, Oessiskin toch weder toelaten in Palestina op te treden als een soort dictator. Ook Lipsky, de nieuwe Amerikaansche leider, zou tegen Oessiskins dictatuur zijn.

Van de zittingen van het Hoofdbestuur te Weenen, hooren wij niet veel. Uit een rede van dr. Weizmann zou men opmaken, dat de grensregeling tusschen Palestina en Syrië niet absoluut definitief is. Men onderhandelt nog op den grondslag van concessies aan beide kanten.

Wij hooren, dat de financieele toestand niet schitterend is. Nordau en Marmorek te Parijs hebben nogmaals geprotesteerd tegen het groot aantal duurbetaalde ambtenaren in de organisatie. Maar ja!

Wij hooren ook, dat dr. Weizmann in audiëntie is ontvangen door den president en den kanselier van de Oostenrijksche republiek en dat deze sympathiek tegenover het Zionisme staan.

En Jabotinsky met zijn verdrag met Petljoera? Van verschillende zijden wordt zijn ontslag geëischt. Maar Jabotinsky zegt, dat alleen het Congres hem kan ontslaan. *Haäretz* heeft het verdrag gepubliceerd. Er wordt een Joodsche gendarmerie in de Oekrajine gevormd, waarvan communisten uitgesloten zijn. Men zegt, dat Jabotinsky als contra-praestatie heeft weten te voorkomen, dat het laatste Zionistische Congres de schuld van de Oekrajensche pogroms op Petljoera legde. En dat Petljoera probeert een leening te sluiten bij Fransche Joodsche bankiers. Lof zij Allah!

V.

En de Arabisch-Joodsche Entente? Wij hebben een officieel telegram gezien, dat de Engelsche Regeering nog steeds probeert beide partijen samen te brengen en hoopt te slagen. De Zionistische Commissie heeft officieel tegengesproken, dat de Engelsche Regeering van plan is, de Balfour-verklaring te wijzigen of nog ongunstiger voor de Joden uit te leggen. Daarentegen heeft de Arabische delegatie te Londen medegedeeld, dat zij nieuwe voorstellen van de Engelsche Regeering heeft ontvangen en bezig is die te bestudeeren.

De delegatie heeft de Arabische zaak uiteengezet in de 'Times'. En Leonard Stein, de politieke secretaris van de Zionistische Organisatie, heeft daar fel op geantwoord.

De delegatie heeft nu verklaard in Londen te zullen blijven tot de overwinning behaald is. Dat is: intrekking van de Balfour-declaratie en verbod van Joodsche immigratie.

VI.

Heel gelukkig is de Regeering met haar Arabische politiek niet. Er waren hier den laatsten tijd opgericht Mohammedaansche vereenigingen, die, in tegenstelling met de Christelijk-Mohammedaansche vereenigingen, min of meer pro-Zionistisch zouden zijn. Voortdurend heeft de Regeering kleine conflicten met hen. Te Haïfa. De Emir Abdoellah van Transjordanië heeft een week te Haïfa doorgebracht. De Regeering heeft de Mohammedaansche vereeniging te Haïfa niet willen toestaan, den Emir feestelijk te begroeten. Gevolg: protest. Het regent trouwens protesten.

Er zijn wapens gevonden in honingbussen, geadresseerd aan een Joodschen werkmansleider te Haïfa. 'Honing uit de Hel', schrijft een Arabisch blad boven een boosaardig hoofdartikel. De geadresseerde is gearresteerd, en later vrijgelaten tegen borgstelling van 2500 pond. Protesten van de Arabieren. Intusschen zijn te Haïfa twee Arabieren veroordeeld wegens het bezit van vuurwapenen.

VII.

De verhouding tusschen de Regeering en de Joden is maar zóó zóó. De politiek van Sir Herbert is: de Arabieren zorgvuldig te ontzien en de niet-Zionistische Joden zorgvuldig niet te ontzien. De Jeruzalemsche Aschkenasische orthodoxe gemeente is stelselmatig vernietigd door Sir Herbert, Mr. Norman Bentwich en Sir David Yellin. Het nieuwste is, dat de Regeering den Zionistischen Stadsraad het recht heeft gegeven een belasting te leggen op het Paaschbrood. Recht daartoe heeft de Regeering niet. Maar de Agoedath Israël, wier leden op die manier gedwongen worden belasting te betalen aan een Zionistische organisatie, heeft het gehoor van de Engelsche Regeering niet. Het is een staaltje van godsdienst-onvrijheid, dat zelfs sommigen Zionisten te machtig is. Afscheiden van de beginsel-vraag is eene belasting op het Paaschbrood natuurlijk onbillijk tegenover de armen, voor wie de Paaschweek toch al moeilijk is. En de orthodoxie, die zeer weinig voor den Stadsraad voelt, zal het meest moeten betalen, want zij houden zich het strikst aan de Paaschwetten.

VIII.

Met het werk gaat het langzaam. Er is geen geld. Toch is weer twintigduizend dunam land gekocht in het dal Jizreel, waarvan dadelijk achtduizend is overgedaan aan een Amerikaansche vereeniging voor de kolonie Balfouria. Oessiskin gaat zijn gang. De onderwijzers zijn drie maanden achter met hun salaris. Plannen zijn er genoeg: uitbreiding van de kolonie Mootzah bij Jeruzalem; vestiging van Palestinensische boerenzonen in eigen bedrijven; kolonie van melkboeren dichtbij Jeruzalem. Dat alles zal gebeuren, wanneer de Joden buiten het geld maar willen geven. Men verwacht nu weder wonderen van de Zionistische hypotheekbank en van de Brandeisistische voorschotbank. De nationale hebzuchtigheid wordt hier aardig georganiseerd. Iedereen, die een eigen huis wil hebben, wordt Zionist en lid van een bouwvereeniging.

Men verwacht ook wonderen van den verbouw van tabak, die thans op vele plaatsen is begonnen.

Voorloopig is er veel werkloosheid. Te Tel Aviv worden wegen aangelegd ter werkverschaffing. Er wordt ook een weg aangelegd tusschen de koloniën Rehoboth, Rischon en Chedera bij Jaffa. De Anglo-Palestina-Bank geeft de regeering daarvoor een leening.

De immigratie gaat geregeld door. Een paar honderd per week. Maar een aantal gaat weer terug, zonder dat men precies weet hoeveel.

IX.

Bij de Egyptische burenen heeft het gebrand. Bij de Transjordaansche burenen smeult het. Te Kerak, ten Oosten van de Doode Zee, heerscht vrijwel burgeroorlog. Die van Kerak hebben een delegatie naar Sir Herbert gestuurd, waarin zij verklaren, dat zij den Emir Abdoellah niet wenschen. Zij vragen inlijving bij Palestina. Als Sir Herbert uit Egypte terug komt, zal eene beslissing worden genomen.

De politieke status van Transjordanië is nog onzeker. De nieuwe Engelsche vertegenwoordiger te Amman is benoemd door Sir Herbert en niet door de Engelsche Regeering. Hieruit zou blijken, dat Transjordanië een deel van het mandaatsgebied is. Het heette, dat de Emir naar Londen zou gaan, ook met het oog op de aanstaande entente tusschen Joden en Arabieren. Maar hij is van Haïfa teruggekeerd naar Amman en zal den winter doorbrengen in het zoele Jordaandal bij Jericho.

X.

Allerlei. De Anglo-Palestina-bank opent een filiaal te New-York.

Er komt een Zionistische delegatie naar Palestina voor overleg met Sir Herbert.

Een Hebreenwsche Opéra opgericht.

Generaal Storrs naar Egypte als gast van Lord Allenby.

Succes van het Amerikaansche sinaasappel-pakhuis te Petah-Tikvah. Er komt een dergelijk te Rehoboth.

Galilea en Haïfa worden één gouvernement. Zuinigheid.

De staking der Joodsche arbeiders te Chedera geëindigd.

Gedenkdag van J.L. Pinskiers geboorte, honderd jaar geleden.

Brief van Weizmann aan Lloyd George ter gelegenheid van den Ierschen vrede.

Sir Alfred Mond wil niet Lord worden.

Achad Haïm op weg naar Palestina.

Lord Northcliffe hier verwacht.

Financieele crisis van de Amerikaansche Mizrachie.

Nr 297 In afwachting⁺

⁺1-2 1922 O., 5. Gedat.

Jeruzalem 8 jan.

Wij zijn weder in afwachting. Wij zijn hier altijd in afwachting. Indië, Ierland, Egypte, Kemalîe.

En het Mandaat. Wij dachten, dat dit op den tienden Januari te Génève zou worden geteekend. Alles was goed. Sokolov had in Amerika gesproken met president Harding en minister Hughes. Weizmann had met iedereen gesproken en Briand was Zionist geworden. Ineens brengt 'Haäretz' een telegram, dat de behandeling van het Mandaat is uitgesteld en dat Weizmann naar Londen is teruggekeerd. 'Doar Hajom', dat gewoonlijk het nieuws heeft, vóór het gebeurd is, had dit telegram niet. En wij hopen, dat het niet waar is. Wij hooren van nieuwe verkiezingen in Engeland en van een nieuwe Lloyd George-partij.

Zoolang het mandaat niet geteekend is, gaat de anti-Zionistische propaganda voort. Men schijnt het nu te probeeren bij de vertegenwoordigers in den Volkerenbond van Brazilië, Zwitserland en Nederland. Wij hooren, dat president Weizmann dezer dagen confereeren zal met den president van Zwitserland.

In Arabische kringen wordt beweerd, dat de Engelsche Regeering een nieuwe uitlegging van de Balfourdeclaratie voorbereidt, gunstiger voor de Arabieren. Van Zionistische zijde wordt het ontkend. Men wil zich daar houden aan de uitwerking van de mandaatsgedachte, zooals die in het laatste ontwerp is geschied. De Arabieren hier beweren, dat de nieuwe explicatie reeds hier is aangekomen. Men beweert ook, dat Palestina gedeeltelijk autonoom zal worden, en dat de Arabieren dan meer gelegenheid zullen krijgen de Zionisten tegen te werken. Er schijnt wel iets veranderd te worden. Wij hooren, dat kolonel Bentwich, de Legal Secretary, een anderen titel krijgt, Attorney General. De pro-Arabische Chief Justice, Sir Thomas Haycraft, zal rang nemen vóór hem. De Arabieren verheugen zich. Kolonel Bentwich denkt over ontslag. Maar de Zionisten probeeren hem daarvan terug te houden. 'Niet Land van Israëel, maar Land van Ismaël', zeggen wij, als wij boos zijn.

II.

En de Zionistische Organisatie? Van de Bestuursvergadering te Weenen hooren wij niet veel. Er moet geld zijn. De regeling van de Noordgrens met Syrië heet nu weder niet definitief. Misschien staat Palestina Metullah af en Syrië de waterbronnen van Jordaan en Yarmuk, die voor de electrificatie van Palestina noodig zijn.

Van vrede met de Brandeisgroep in Amerika hooren wij niet. Toch is de stemming vredelievend, omdat de inzameling voor het Opbouwfonds (Keren Hajesod) onder de tweedracht lijdt. Berichten uit New York zeggen, dat in de afgelopen zes maanden zevenhonderd duizend dollar is ontvangen. Bruto of netto?

Ook in Frankrijk willen de Zionisten niet aan het Opbouwfonds medewerken. Zij willen het geld, dat in Frankrijk wordt ingezameld, niet aan de Russische boeren in Londen geven. Nordau is daar de leider van het verzet. In Italië wil men eveneens het geld niet afgeven.

Over het verdrag tusschen Jabotinsky en Petljoera in zake een Joodsche gendarmerie in de Oekrajine wordt nog veel gesproken. Jabotinsky heeft verklaard, dat alleen het Congres hem kan ontslaan en dat hij juist heeft gehandeld. Lof zij Jabotinsky. Een vergadering van gewezen Joodsche legioensoldaten in Amerika heeft vertrouwen in hem uitgesproken.

III.

En hier? De Joodsche Volksraad is weder bijeen geweest. De deputatenvergadering is nog niet bijeen geweest, omdat men het geld niet kan bijeenbrengen voor de kosten. Wel een bewijs van weinig belangstelling onder het Joodsche publiek. De zaak is, dat de Volksraad geen taak heeft naast de Regeeringsorganen en de organen van de Zionistische Commissie. Het eenige wat zijn bestuur doet, is met anderen mee protesteeren of met anderen mede juichen, en iedere week met Sir Herbert Samuël Joodsche aangelegenheden gaan bespreken. Wat dr. Eder al doet voor de Zionistische Commissie. Zóó is het ook met den Joodschen Stadsraad van Jeruzalem. Naast den gemengden Gemeenteraad heeft die geen taak. In de zuiver Joodsche koloniën is de Kolonieraad ook de Gemeenteraad. De Jeruzalemsche Stadsraad wordt alleen gebruikt voor protesten, voor feesten en om een bepaald aantal families te helpen aan voordeelige en eervolle (of niet eervolle!) baantjes.

‘Haäretz’ is altijd een van de steunpilaren van den Volksraad geweest. Maar in een hoofdartikel moet het blad nu toch schrijven over den treurigen indruk van de laatste vergadering. Van de leden buiten Jeruzalem was bijna niemand aanwezig en uit de koloniën niemand. Men was ontstemd over de mislukking van de razzia tegen Generaal Storrs. Oessiskin krijgt nu de schuld. Nu het te laat is, ziet men de dwaasheid in.

De volle Deputatenvergadering zal over een week of vijf, zes worden bijeengeroepen. De quaestie van het vrouwenkiesrecht zal daar dan definitief worden geregeld.

IV.

Het doel van Sir Herbert Samuël en Norman Bentwich is het scheppen van een nationaal-religieuze gemeenschap van Joden in Palestina. De nationale belangen zullen dan worden behartigd door Volksraad en Stadsraden. De religieuze door het officieele rabbinaat. Mr. Bentwich wil het rabbinaat bovendien gebruiken voor hervormingen in het Joodsche familie- en erfrecht. Op den duur zal dat toch niet gaan: de links-radicalen Volksraad en het orthodoxe rabbinaat. Maar het rabbinaat wordt door den Stadsraad betaald, die daarvoor recht krijgt belastingen te leggen op de Joden. Daar begint de oneenigheid al. Voor zoover dit belastingen zijn op ritueele artikelen: vleesch, paaschbrood, wil het rabbinaat die zelf heffen. Want anders blijft alles toch aan de snaar en den strijkstok van den Stadsraad hangen, die een deficit heeft en een legertje ambtenaren. De financieele afhankelijkheid van het rabbinaat wordt hun noodlottig.

V.

Oessiskin is de dictator. Gaat dr. Eder heen? De Amerikaansche Zionisten hebben hem verzocht te blijven. ‘Doar Hajom’ valt hem hevig aan in een hoofdartikel van Ittamar ben Awi. Deze heeft twee maanden geleden met Weizmann over Oessiskin gesproken. Speciaal over zijn gebrek aan kennis van de Arabische quaestie. Dr. Weizmann heeft in dat interview verklaard, dat ook hij daarvan slechts weinig verstand

heeft. En dat hij haar gaarne wil over laten aan anderen, die er meer verstand van hebben.

Te Berlijn heeft dr. Weizmann over de Arabische quaestie gesproken. Hij gunt den Arabieren gaarne een groot rijk met Damascus, Bagdad en Mekka als middelpunten. Palestina moet daar buiten blijven. Maar ook daar zullen de Arabieren niet verdrukt worden.

Op het oogenblik is de verhouding tusschen Joden en Arabieren slecht. De Klaagmuur wordt telkens op afschuwelijke wijze bevuild.

De Gemeenteraad van Jaffa saboteert het electriciteitsplan van Ruttenberg op alle mogelijke manieren.

'Geduld en tact' verzekert ons het pro-Zionistische parlamentslid Ormsby Gore. Wij wachten af.

VI.

De opbouw van het Land. Wat wij hier na veertig jaren in de oudste koloniën nog niet zien, is een onafhankelijke, aan zijn land gehechte, boerenstand. Baron Edmond de Rothschild, die millioenen aan de koloniën heeft besteed, heeft in een boos interview met 'Doar Hajom' gezegd, dat hij geen geld meer geven wil. Het interview heeft een zeer pijnlijken indruk gemaakt, ook te New York. De Brandeisisten voelen meer voor de Joodsche boeren en minder voor de chaloetziem (= pionieren). Mrs. Fels, de schatrijke Amerikaansche, heeft nu haar geldelijken steun beloofd.

Het meeste werk is nu huizenbouw. Het regeeringswerk aan de wegen loopt af, en de Joodsche aanneemsommen zijn te hoog. Er moet geld van de organisatie bij. En dan laat men liever huizen bouwen voor de Joden. In Jeruzalem wil men nu ook beginnen. Een nieuwe buurt voor ambtenaren en leeraren. En een Joodsche koopmansbuurt. Men wil daarmee een einde maken aan het feit, dat zoovele Joden buitengewoon hoge huren betalen aan niet-Joodsche eigenaars.

De Joodsche hypotheekbank zal nu ook gaan werken. Er zijn tweehonderdduizend aandeelen, ieder van één Pond. Onder de directeuren is Siegfried Hoofiën.

Er zal ook een handelscredietbank komen van de Brandeisgroep in samenwerking met de Ica, Baron James de Rothschild en Sir Alfred Mond.

Men klaagt er over dat Palestina wordt overstroomd met artikelen uit landen met een lage valuta, vooral Duitschland. In één week zeven Duitse schepen te Haïfa. Palestina heeft een hoge valuta. Het Egyptische Pond, dat nog drie percent boven het Engelsche staat. In die omstandigheden is van een Palestinensische industrie geen sprake.

VII.

Allerlei. De Joodsche melkboeren van Jeruzalem beginnen een melkkoetjes-kolonie buiten de stad.

Uitgave van Hebreeuwsche leerboeken in voorbereiding. De Arabische pers tegen Briand's pro-Zionistische verklaring.

Het proces tegen de moordenaars van den schrijver Brenner begint deze maand in Jaffa.

Een Zionistische delegatie komt hierheen om den toestand te bestudeeren.
Het Joodsch Nationaal Fonds bestaat twintig jaar. Mr. Van Vriesland in het
directorium.

Men spreekt over een spoorweg Haïfa-Mesopotamië.

Moestapha Kemal Pasja valt Noord-Mesopotamië aan.

Vermindering van het Engelsche leger in Palestina aanstaande.

VIII.

Laatste nieuws. Morgen komt Achad Haäm in het Land.

Geregelde immigratie over Jaffa en Haïfa.

De Zevenburgsche Joden gaan een kolonie vestigen in Palestina.

Rust in Transjordanië en in Egypte.

Nr 298 De moeilijkheden van Mohammed⁺

⁺3-2 1922 A., 6. Gedat.

Jeruzalem 10 jan.

Groot zijn de moeilijkheden van onzen Mohammed, den vader van Akil, uit het dorp Bet Iksa, dat het oude bijbelsche Mizpah is. En zijn leven had zoo gemakkelijk kunnen zijn. Maar is het zóó niet met ons allen? Mohammed heeft een aardig stukje land van zijnen vader geërfd. Hij heeft óók nog een aandeel in een ander stuk land. Hij heeft zijne vrouw en de vier kinderen te Bet Iksa. Hij zelf werkt in het weeshuis voor vijf pond per maand en alles vrij. Hoe goed en gemakkelijk had zijn leven kunnen zijn! Op geregelde tijden komt zijn vrouw hem bezoeken. En op geregelde tijden gaat Mohammed naar huis. Dan komt Akil, dat Verstand beteekent, hem vervangen in het weeshuis. Als Akil niet in 't weeshuis werkt, dan werkt hij op het land. En als hij niet op het land werkt, dan werkt hij bij de Engelschen. Hij verdient al aardig geld. Mohammed denkt, dat hij het volgende jaar (zoo Allah het wil!) een vrouw voor Akil koopen zal. Want de olijven dragen altijd goed of slecht, jaar om jaar. Dat is min Allah. Het volgende jaar zal het goede olijvenjaar zijn en dan krijgt Akil zijn vrouw.

Om een vrouw voor Joessef, zijn tweeden zoon, is Mohammed niet bekommerd. Ten eerste is Joessef nog te jong om te trouwen. En ten tweede heeft Mohammed reeds sinds lang eene ruilvereenkomst gesloten met zijnen vriend Ibrahim, krachtens welke Mohammed's dochter Hamda zal trouwen met Ibrahims zoon Saïd. En Ibrahims dochter Rivka zal trouwen met Mohammed's Joessef. Deze allen: Joessef, Saïd, Rivka en Hamda zijn allen tusschen dertien en vijftien jaar. Wij hebben dus nog den tijd. Maar een goed vader ziet ver vooruit.

II.

Onze Mohammed is somber geworden, donker, zwaarwillig. Hij vraagt eenen dag vrij. Hij wil naar Bet Iksa gaan, om zijn onverdeeld aandeel in zijn tweede stuk land te verkoopen. 'Een onverdeeld aandeel geeft altijd twist,' zegt hij kortaf.

Wanneer hij terugkomt, hooren wij, dat hij weder trouwen gaat. Zijn eerste vrouw, Fatma, is hem te oud geworden. Eh! zeggen wij door onzen neus en door onze keel. En dat beteekent verbazing. Gaat hij weder trouwen! En wat zal er dan met Fatma gebeuren? Zal hij haar verstooten? Of zal hij de tweede vrouw er bij nemen? Dit is de eerste moeilijkheid van Mohammed. Hij zelf zou Fatma het liefst wel willen verstooten. Hij heeft haar immers toch niet meer lief. Maar dan krijgt hij de geheele familie van Fatma tegen zich. En ook Akil, die zoo mooi geld verdient, heeft verklaard, dat hij en de andere kinderen bij de moeder zullen blijven, en dat zij Mohammed niet langer zullen achten. Maar als hij Fatma niet verstoot, zal hij haar een eigen huisje moeten geven. En haar aandeel mag in geen enkel opzicht minder zijn dan het aandeel van de tweede vrouw, die Zeinab heet.

Ziedaar de moeilijkheden van Mohammed. Hij is zóó somber. Zóó donker. Maar het heldert op. Een neef van Zeinab is bereid een ledig huisje in bruikleen af te staan. Het is geen nieuw huisje. En het moet aardig worden gerepareerd. Het kost onzen Mohammed geld. Maar welke moeilijkheden kosten geen geld! Mohammed peinst donker en zwaar. En hij besluit, dat hij Fatma niet verstooten zal.

III.

Het wordt een dure geschiedenis voor onzen Mohammed. Hij moet natuurlijk voor Zeinab geld betalen. Haar ouders zijn dood. En haar twee broeders krijgen dus de koopsom. Gelukkig, dat Zeinab eene weduwe is. Niemand acht haar daar minder om. Ook Mohammed niet. En zij is nu veel goedkooper. De prijs van eene maagd bedraagt tegenwoordig nog altijd wel honderd pond. En hij wil niet dalen. Ofschoon de prijs der andere levensmiddelen niet onbelangrijk is teruggegaan. Voor vijftig, zestig pond daarentegen bekomt men al een aardige weduwe. En gescheiden vrouwen zijn nog goedkooper. Mohammed zal voor Zeinab vijftig pond betalen. Gelukkig, dat zij twee eigen geiten en zeven kippen heeft.

Maar nu beginnen de moeilijkheden van Mohammed eerst goed. Gij, goedwillige lezer, en ik, wij zijn er wel van overtuigd, dat Zeinab eene weduwe is. Maar zijn wij zeker? Zijn wij geheel zeker? Haar man is in den oorlog als soldaat uitgetrokken en sedert heeft niemand meer iets van hem gehoord of gezien. Maar de Wakîl van den Kadi, die het huwelijk inzegenen moet, is daarmee niet tevreden. Hij eischt getuigen. Gelukkig vindt Mohammed twee mannen, die onder eede willen verklaren, dat zij den man van Zeinab dood hebben gezien. Maar iedereen kan begrijpen, dat twee zóó voortreffelijke mannen niet voor niets te krijgen zijn. En de Wakîl van den Kadi moet overtuigd worden van de voortreffelijkheid dier beide mannen. Geen wonder, dat Mohammed zijn koe en zijn ezel verkoopen moet. En dan moet hij nog geld leenen ook. De heer Goldsmit geeft een voorschot van tien pond. Meer kan men als vader van tachtig jongens (gezwegen van Sara de Koe!) ook al niet doen. En 's avonds op den regenbak in den maneschijn, vraagt Mohammed beschaamd, maar dringend, mij vijftien pond te leen. ‘Mohammed’, zeg ik: ‘doe het niet. Het zal u heel veel geld kosten. Koop liever voor Akil een vrouw’.

‘Het volgende jaar,’ zegt Mohammed: ‘als de olijven goed zijn.’

‘Mohammed,’ houd ik vol: ‘het is niet eerlijk.... gij zijt acht en veertig jaar.... gij hebt een vrouw, gij hebt vier kinderen... wat moet gij met een tweede vrouw?’

‘Ik zal u altijd dankbaar zijn,’ verzekert Mohammed.

‘Ja,’ zeg ik ‘maar misschien zal Allah vertoornd op mij zijn, omdat ik u geholpen heb in zóó een dwaze zaak.’

‘De toorn van Allah kome op mijn hoofd..... niet op het uwe, heer,’ zweert Mohammed op den regenbak in den maneschijn.

En dan bezwijk ik maar. In het kleine kantoortje van den heer Goldsmit wordt nu een plechtig papier geschreven, waarin Mohammed Aboe Akil verklaart, dat hij mij schuldig is de som van vijftien Pond Egyptisch, die hij zal terugbetalen in drie maandelijksche termijnen van drie pond en in drie maandelijksche termijnen van twee pond. Ieder zal uit het voorgaande hebben begrepen, dat onze Mohammed niet lezen en niet schrijven kan. Maar hij is toch min of meer een gezeten man, die zaken doet. Hij heeft dus aan een koordje een koperen zegeltje bij zich, en dat wordt onder het plechtige papiertje gedrukt.

IV.

Mohammed kan maar niet telkens een dag vrij krijgen om naar Bet Iksa te gaan. Maar dat hindert niet. De verbinding tusschen El-Kuds en Bet Iksa wordt onderhouden door een neef. Een monster. Klein, geslagen, scheel. Hij komt telkens bij Mohammed op bezoek. En altijd moet Mohammed dan maar klaar staan met tractatie: rijst met suiker, vijgen, noten en amandelen. Helaas, de geslagen neef brengt slechte berichten. Zeinab is niet alleen weduwe en dertig jaar. Zij is ook moeder van twee meisjes, veertien en twaalf jaar oud. Dat zijn kostbare eigendommen, waarop Mohammed wel degelijk gerekend heeft tegenover alle bittere uitgaven van nu. Maar 't wordt hem niet gegund. De twee broers van den man van Zeinab eischen de beide meisjes op, zeggende, dat zij als naaste bloedverwanten des mans daar recht op hebben. Indien hij, Mohammed Aboe Akil, dat mocht betwisten, dan zullen zij, de beide broeders des mans, eens naar den Wakîl van den Kadi gaan. En zij zullen den Wakîl van den Kadi eens vertellen, hoe betrouwbaar de beide voortreffelijke mannen zijn, die den man van Zeinab dood hebben gezien.

Er worden nu groote vergaderingen gehouden in het huisje van Mohammed onder de buitentrap. Vraag niet, wat zoo groote vergaderingen kosten. De bloedverwanten van beide zijden komen. Mohammed tracteert royaal. Men kan niet weten. Maar de zwagers blijven onverbiddelijk. Zeinab mag de kippen medenemen en de geiten, maar de meisjes niet. En wat zal de arme Mohammed anders doen dan toegeven! Wij vermanen hem: ‘Gij, Mohammed, kunt nu duidelijk zien, dat dit huwelijk Allah's wil niet is. Daarom legt Allah ook zoovele steenen op uw pad.’

‘Neen,’ zegt Mohammed in een doffen, donkeren haat: ‘het moet nu gebeuren. Iedereen zal mij uitlachen.’

De koe en de ezel worden ook verkocht. De schele neef belast zich daarmee. Zij brengen bitter weinig op. ‘Mohammed’, zeggen wij nog eens: ‘zie naar de teekenen van Allah. Zij zijn allen tegen u. Doe het niet.’ Maar Mohammed wil de teekenen van Allah niet zien. Wat helpt het ook nu de koe en de ezel toch verkocht zijn? De neef heeft hem natuurlijk bedrogen. En laat Mohammed daar een mond over open doen! Dan loopt de neef naar den Wakîl van den Kadi en kan het huwelijk heelemaal niet doorgaan.

V.

Maar het leven is genadig. De teekenen van Allah keeren zich. De schele neef is uit Bet Iksa gekomen. Alles is geschikt. De beide voortreffelijke getuigen zijn bij den Wakîl van den Kadi geweest. En de Wakîl van den Kadi is tevreden. Als Mohammed nu dadelijk, vanmiddag, mee naar Bet Iksa komt, kan het huwelijk nog heden worden ingezegend. Laat hij nu dadelijk medegaan. Niets onvaster dan de Wakîl van den Kadi, de zwagers van Zeinab en de twee voortreffelijke getuigen.

Des middags gaan zij. Het is een groote, open dag, na den regen. Frisch en stil. Wij zien ze den weg afgaan. De schele neef geslagen. Maar Mohammed groot, een overwinnaar, met het felle licht in zijn oogen. Hij heeft zijn nieuwe japon aangetrokken. Daarover een jas tot de knie. Zijn fez omwonden met een helderen hard-oranjen doek. Een kloeke stok in zijn hand. Want zij moeten den weg gaan door de bergen van Juda waar Bet Iksa is. Mohammed draagt een zak met rijst en andere goede zaken voor het feestmaal. Zij hebben ook een geit gekocht, die samen met de rijst.... Maar de geit weet het niet.

Zij gaan. En ik sidder. Wij hebben heel veel om het huwelijk van Mohammed gelachen. Een Fellach! Daar gaat hij. Groot en geweldig. Met zijn stok. Het licht in zijn wondere oogen. De geslagen neef sleept er achter met de zwarte, schreiende geit.

VI.

Akil is natuurlijk gekomen om Mohammed te vervangen. Hij heeft niet bij het huwelijk aanwezig willen zijn. In den tuin, in het waschhuis, bij Sara, hij doet zijn werk in een sombere geslotenheid.

's Avonds zitten wij op den regenbak in den maneschijn. Ik troost den jongen: 'Allah heeft u lief, Akil. Dat weet ik zeker. Het volgende jaar zullen de olijfboomen in den tuin van uwen vader vele olijven geven. Uw vader zal eene goede vrouw voor u koopen en wij allen zullen u een geschenk geven'.

'Mijnheer', zegt Akil getroost door zijne tranen heen: 'ik ben u dankbaar. Mijn Vader heeft geen verstand. Hij heeft vijftig pond betaald voor een weduwevrouw... hij heeft nog wel twintig pond aan andere menschen betaald. Dat is zeventig. Als hij nog twintig, dertig pond meer had betaald, dan had hij niets geen moeite gehad, en hij had een vrouw gehad, die nog geen man gekend heeft'.

'En de meisjes heeft hij ook niet', besluit ik de conversatie.

Nr 299 Groote dagen⁺

⁺10-2 1922 A. 13. Gedat.
Jeruzalem 19 jan.

Groote dagen voor het kleine land. Briand plotseling afgetreden en Poincaré in zijne plaats. Wij zien elkander aan. Briand had zich voor korten tijd sterk uitgesproken vóór het Zionisme. Poincaré tegen. Hij had beweerd, dat hij anti-Zionistische brieven had van Sefardische Joden uit Palestina. En de Sefardiem hadden dat ontkend. Intusschen heeft Poincaré toch gezegd, dat Frankrijk het eenmaal gegeven woord

aan de Zionisten gestand zal doen. Dr. Weizmann is te Parijs aangekomen. En dus zullen wij van Poincaré maar weer het beste hopen.

In Fransche kringen te Jeruzalem was men ontstemd over het Zionisme van Briand. Men is tevreden over het ministerie Poincaré. De Engelschen zijn ontstemd. Zij vreezen voor gestook in Palestina vanuit Syrië. De Joden zijn natuurlijk spijtig. Maar onder de Arabische nationalistien is de vreugde zéér groot. Zonder dat zij eigenlijk precies weten, wat het Arabische nationalisme van Poincaré te verwachten heeft.

II.

En het Mandaat. In weerwil van de beloften van President Harding en Minister Hughes is het mandaat op den tienden Januari niet geteekend. President Harding heeft in een tweede onderhoud aan Sokolov verklaard, dat de schuld aan het uitstellen van het mandaat niet bij Amerika lag. Van andere zijde hooren wij echter, dat de schuld ligt bij Amerika en bij Italië. De Zionistische leiders doen nu al hun best het mandaat geteekend te krijgen in de volgende vergadering van den Volkenbond. Dr. Weizmann gaat naar Genève. Leo Motzkin naar Rome. Sokolov naar overal. Grootte dagen.

President Harding spreekt nu héél Zionistisch. Maar een van zijn eerste regeeringsdaden is geweest, de anti-joodsche immigratiewet te teekenen, hetgeen president Wilson geweigerd had. Wij hooren van nieuwe immigratiebepalingen in Amerika.

Zuid-Afrika eveneens. In den laatsten zomer was generaal Smuts de groote supporter van het Zionisme. Daarvan hooren wij nu niets meer. Maar wij hooren van toenemend anti-semietisme in Zuid-Afrika en van voorgenomen anti-Joodsche immigratiebepalingen.

III.

Sokolov is nog altijd met zijne delegatie in Amerika. Van vrede met Brandeis hooren wij niets meer. Wel van groote politiek. Balfour. De Man van de Declaratie. Wat beteekenen toch de woorden: 'Joodsch-Nationaal-tehuis in Palestina'. Tegenover een van de Amerikaansche Zionisten heeft Balfour verklaard, dat dit meer beteekent dan dat de Joden zich in Palestina mogen vestigen. Het beteekent, dat Palestina het vaderland zal worden van de Joden. Evenals van de Arabieren. Zooals Quebec het vaderland is van de Franschen en van de Engelschen. In een afscheids-ontvangst van een aantal vooraanstaande Amerikaansche Zionisten heeft Balfour nogmaals mooie woorden gesproken. Maar hij heeft zich niet aangesloten bij de interpretatie van dr. Weizmann 'Palestina zóó Joodsch, als Engeland Engelsch is'.

IV.

Overigens is het in de Zionistische Organisatie alles bij het oude. Er wordt veel gereisd. En iedereen is politicus. Dr. Weizmann zal confereeren met Baron Edmond de Rothschild over het goede geld.

En dan is er nog altijd de quaestie van het verdrag tusschen Jabotinsky en den bloedgeneraal Petljoera in zake een Joodsche gendarmerie in de Oekrajiene. De Russische, Engelsche en Hollandsche Zionisten hebben het ontslag van Jabotinsky uit het Hoofdbestuur geëischt. Maar Jabotinsky zegt, dat alleen het volgende Congres hem kan ontslaan.

Wij hooren, dat generaal Petljoera aan het Zionistische Congres te Karlsbad een telegram van gelukwensch heeft gezonden. Maar het is niet voorgelezen.

Thans bevinden zich vertegenwoordigers van Petljoera te Parijs en probeeren geld te krijgen van Fransche Joden. Lof zij Petljoera.

V.

Groote dagen hier. De Joodsche Deputatenvergadering komt over een maand weder bijeen, om de zaken van de Joodsche gemeenschap te regelen. Speciaal de belastingen. Men hoopt, dat de regeering ditmaal de Zionistische Deputatenvergadering 't recht zal geven, belastingen te heffen ook van niet-Zionisten en anti-Zionisten. Ofschoon Sir Herbert Samuel en mr. Norman Bentwich, de Legal Secretary, verleden jaar hebben verklaard, dat zij dit niet konden toestaan.

De quaestie van het actief en passief vrouwenkiesrecht zal nu ook moeten worden geregeld. Rechts zal zich verzetten. Maar links zal het winnen.

De vraag naar de bevoegdheid van de Joodsche Vredesgerechten zal men laten rusten. Het zijn eigenlijk gewone arbitrage-colleges. De Oost-Europeesche Joden zouden wel willen, dat deze Vredesgerechten officieel werden erkend, zoodat Joden verplicht zouden worden voor hen te verschijnen. Maar Norman Bentwich zal daaraan niet licht meedoen. De toestand is hier nu zeer verward. In zaken van erfrecht en fidei-commis is de Kadi bevoegd, ook tusschen niet-Mohammedanen. Men wil deze zaken nu brengen tot de bevoegdheid van het rabbinaat. Maar dat willen de linksche Joden weer niet. Zij willen hier ook bevoegdheid van de Vredesgerechten. Zij willen trouwens de geheele joodsche huwelijkswetgeving hervormen. En daarin vinden zij nu weder steun bij Norman Bentwich. 'Cultuurkamp' is een héél groot woord. Maar strubbelingen zullen er nog wel komen, waarbij links altijd winnen zal.

VI.

Tot de bijeenkomst van de Deputatenvergadering toe, zal de kleine politiek hier wel rustig blijven. Dr. Eder, die wegens oneenigheid met Oessiskin ontslag had gevraagd als lid van de Zionistische Commissie, is naar Londen vertrokken. Hij komt wel weer terug

Oessiskin is dictator en 'Doar Hajom' bestrijdt hem. 'Doar Hajom' heeft een nieuw strijdmiddel gevonden: verzet tegen de hooge salarissen. Het is een feit, dat salarissen van tien tot vijftienduizend gulden per jaar geen zeldzaamheid zijn bij de Zionistische Commissie en met haar verbonden instituten als Anglo-Palestina Bank, Joodsch Nationaal Fonds, Hadassah enz. Vele hoofdambtenaren hebben verscheidene betrekkingen vereenigd. Enkele doen er geurige eigen zaken bij. Nu het leven hier sinds verleden jaar veel goedkooper is geworden, eischt 'Doar Hajom' vermindering dier hooge salarissen en becijfert, dat daarmee duizenden zouden worden bespaard.

Ook in de arbeiderspers komt verzet tegen het geven van goede baantjes aan vrienden. Of om opposanten tot zwijgen te brengen. Zoo is Davis Triesch benoemd tot directeur van het Tuinsteden-departement. Terwijl van de week een oude, vrome Boekhaar zich uit armoede heeft van kant gemaakt. Men begint ook te roepen om rekening en verantwoording van het Verlossingsfonds. Het heette, dat Palestina verleden jaar voor dat fonds honderdduizend pond had gegeven. Waar is dat geld gebleven? Wij hooren, dat op telegrafisch bevel van dr. Weizmann twaalf duizend pond is gebruikt tot betaling aan het Amerikaansche Reliefcomité van geld, dat de Zionistische Commissie wederrechtelijk voor eigen doeleinden had gebruikt. De bestuurders van het Joodsch Nationaal Fonds hebben zich openlijk over dit wanbeheer beklaagd en er op gewezen, dat dit inzamelingen voor andere fondsen zooveel kwaad doet.

Er bestaat hier op financieel gebied een diepe demoralisatie. Men steelt niet. Maar men knoeit met het geven van subsidies, baantjes enz. De oorzaak daarvan ligt bij de Zionistische Commissie. Toen die, na de verovering van Jeruzalem door de Engelschen, hier kwam, waren de Joden hier absoluut uitgeput. Buiten Palestina wilden de Zionistische leiders volstrekt den indruk vestigen, alsof alle Palestinensische Joden Zionistisch waren. Dat was toen volstrekt niet het geval. Maar men is het rijke Amerikaansche reliefgeld gaan gebruiken, waarvan de commissie alleen het beheer had. Het Zionistische Rabbinaat werd met reliefgeld gedreven. Het mindere volk kreeg bedeling en het iets mindere volk kreeg functies en secretariaten. Millioenen en millioenen zijn door het reliefcomité uitgegeven. Alles inconstructief en improductief. Zóó beleven wij hier de gebrokenheid van het ideaal in een wereld van tijd, ruimte en geld.

VII.

De Arabische quaestie. Van onderhandelingen tusschen Joodsche en Arabische leiders te Londen hooren wij niets meer. De pers hier is er trouwens tegen. Officieel wordt van Arabische zijde medegedeeld, dat een nieuwe uitlegging van de Balfour-declaratie door de Engelsche regeering thans bij de Arabische leiders hier is aangekomen. Daarin wordt bepaald, dat de Joden en de Arabieren politiek nu en altijd volkomen gelijk zullen staan. Van een Joodschen staat is dus geen sprake. Men is Palestinenser. Dat klopt dus wel met Balfour's eigen verklaring in New York, dat Palestina het vaderland zal zijn van Joden en Arabieren samen, zooals Quebec in Canada het vaderland van Engelschen en Franschen is. Maar ja: Quebec in Canada is ver.

Het is hier nu rustig. Zoolang Egypte en Indië rustig zijn, blijft dat wel zoo. We schieten al aardig op. Te Jaffa zijn nieuwe processen begonnen wegens moord op zes Joden in Mei. Hier behandelt men de cassatieprocedure tegen Joden en Arabieren veroordeeld in November. Zoo zijn wij niet zonder tot de volgende maal.

Tegen het volgende voorjaar bereidt de regeering zich voor. Palestina wordt militair geheel vrijgemaakt van Egypte, waardoor de hooge commissaris beter over de troepen beschikken kan. Men wil zevenhonderd man van de overbodig geworden Irish Constables hier importeeren.

De veiligheid op de wegen blijft slecht. Tusschen Bethlehem en Hebron is een postwagen aangevallen.

Men probeert het soms weer op zijn Turksch. In een dorp bij Jaffa zijn vijf en twintig politie-agenten aangekomen. Zij zullen daar, op kosten des dorps, blijven tot een roover, die in dat dorp thuishoort, is gepakt. Dit is Turksch en frisch.

VIII.

De opbouw van het land. De immigratie gaat door. In de laatste maand elf honderd. Van de week had 'Haäretz' een bericht, dat bureau-ambtenaren en bedienden niet meer worden toegelaten. Er waren er genoeg. Ook emigratie uit Sovjet-Rusland was gestopt. Veel beteekenen die bepalingen niet. Want ze worden toch ontdoken. Maar het is de vernedering.

Er is trouwens geen werk. Er worden veel huizen gebouwd. In vele steden, ook in Jeruzalem, bouwt men nieuwe Joodsche buurten. Iedereen wil een eigen huis en tuin hebben. Over landnationalisatie denkt niemand anders. Daarvoor is dit hebzuchtige bouwvolkje ook niet geschikt. Aan al die huizen werken Joodsche arbeiders. Het bouwen wordt daardoor veel duurder. Maar anders moest men hen toch ook steunen. Zonder subsidies kunnen Joodsche arbeiders niet tegen Arabische concurreeren.

De industrie ontwikkelt zich langzaam. Een groote tegelfabriek te Jaffa. En de oliëfabriek, waarover zooveel te doen is geweest, zal nu toch te Haïfa komen.

Voor sinaasappels worden goede prijzen gemaakt. Maar voor den wijn is geen markt. De toestand der boeren is slecht. Zij moeten hun Joodsche arbeiders duur betalen. En wij kunnen niet concurreeren tegen het goedkoope ingevoerde Australische meel.

IX.

Nu Egypte rustig blijft, komen er nogal wat toeristen. Wij hebben hier bezoek van mrs. Wintringham, het tweede vrouwelijke parlamentslid in Engeland. En wij hadden bezoek van den oud-minister Lely en zijn zoon en den ingenieur Van Konijnenburg, wiens naam vroeger genoemd is, in verband met havenplannen te Jaffa. Zij hebben de drukkerij van den 'Doar Hajom' bezocht. Men heeft hun een vertaling in prachtband gegeven van de artikelen in 'Doar Hajom' over het wanbeheer hier. Wij lezen met voldoening, dat de heer J. Lely woont in Den Haag, de hoofdstad van Holland. En hoeveel achting hebben wij niet voor den heer Van Konijnenburg: 'hoofdingenieur van de Publieke Werken in Holland en Gezant van Holland in Egypte'.

X.

Allerlei. Een Arabische agrarische bank opgericht.

Twintigjarig bestaan van het Joodsch Nationaal Fonds.

Sir Herbert uit Egypte terug.

Proces van de regeering tegen het Arabische blad 'El-Sabagh'.

Proces van het arbeidersweekblad 'Kontreis' tegen de regeering wegens onrechtvaardig sluiten van hun drukkerij.

Verder alles rustig. Groote dagen. Joodsch Nationaal Tehuis.

Nr 300 *Hyacinthus orientalis* L.⁺

⁺11-2 1922 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 21 jan.

Om nu maar dadelijk met de hyacinth in huis te vallen. Een weledelzeergeleerde lezer heeft gevraagd, of ik hem geen bolletjes kon bezorgen van de *hyacinthus orientalis* L., de wilde hyacinth, die in Palestina moet voorkomen. Dinsmore en Post in hunne flora van Palestina vermelden de wilde hyacinth inderdaad. De vindplaats wordt zeer nauwkeurig aangegeven: in de kloven van bergen. Ga nu maar rustig aan het zoeken. Gij hebt den tijd van Februari tot April. Het is misschien gemakkelijker eens naar den heer Ephraïm Roubanovitz te gaan. Hij is onbetwistbaar de grootste der Joodsche plantkundigen in Palestina. En als de wilde hyacinth werkelijk in Eretz Israël groeit, dan kan dat niet zijn zonder dat de heer Ephraïm Roubanovitz daarvan afweet. Geen plant zou dat wagen, al was zij nog zoo wild.

Inderdaad, de heer Roubanovitz kent deze hyacinth. Hij heeft haar zien bloeien tusschen Jeruzalem en Jericho. Hij zal de nauwkeurige vindplaats in zijn aantekeningen opzoeken. En omstreeks Maart zal hij probeeren de bolletjes voor onzen weledelzeergeleerden lezer te vinden.

II.

Ephraïm Roubanovitz is een van die Joodsche types uit een geslacht, dat voorbij gaat. Een veertiger. Geboren in het gouvernement van Poltawa. Zijn vader een bekend rabbijn. En hij vroom opgevoed. Een kleine Talmoedist. Gelijk zoovelen van zijnen tijd heeft Roubanovitz zich later van den orthodoxen Joodschen godsdienst afgewend. Maar hij beschouwt den Talmoed toch nog altijd als een zeer waardevol joodsch-nationaal bezit. De liefde van een jeugd gaat nooit verloren. De jongere immigranten uit Rusland hebben al voor een veel grooter gedeelte geheel geene goede Joodsche opvoeding gehad. Ofschoon men er nog velen onder vindt, die wel. Maar het geslacht, dat over twintig, vijf en twintig jaren komt, zal tegenover onze heilige schriften staan in een groote onwetendheid en zonder liefde.

Roubanovitz, toen reeds met Palestina-plannen, studeerde te Nancy wis- en natuurkunde. Ongeveer vijftien jaren geleden vestigde hij zich in Palestina, als hoofd van de Ica-school te Petach-Tikvah. Maar bemerkend, hoeveel er nog aan zijn kennis ontbrak, keerde hij naar Europa terug en studeerde te Lausanne natuurlijke historie. Maar zijn hart wilde Palestina niet loslaten. Vóór den oorlog was hij leeraar aan het gymnasium te Jaffa. Toen Turkije zich bij de Centrale Mogendheden aansloot, moest hij als Russisch onderdaan het land verlaten. Maar hij wilde niet. Hij verborg zich hier. Verborg zich daar. Zwierf om en om. Dikwijls den eenen dag niet wetend hoe hij den anderen dag eten zou. Na den oorlog was hij leeraar aan de Kweekschool voor onderwijzers te Jeruzalem. Thans is hij regeerings-adviseur voor Botanische Zaken, en belast met het verzamelen van materiaal voor het botanische museum te Haïfa. Hij is lid van de Joodsche Deputatenvergadering voor de Arbeiderspartij. En hij is een van de Negentien Leden van het Joodsche Zelfverdedigingscorps, die met Jabotinsky te Akko gevangen zijn geweest.

III.

Als wetenschappelijk schrijver heeft Roubanovitz groote verdiensten. Hij heeft talrijke plantennamen uit den Talmoed geïdentificeerd. Hij werkt aan een aanvulling en verbetering van het boek 'Aramäische Pflanzennamen' van den Hongaarschen Opperrabbijn Immanuel Löw, die door zijn proces zoo bekend is geworden. Hij werkt aan een botanische geographie van Palestina. Het aantal excursies, dat hij, samen met zijne geleerde vrouw, heeft gedaan, loopt in de duizenden. Het geheele land tot Rafa, el Arisch en Sinaï toe, te voet, te paard en te kameel. Alle wegen zijn in kaart gebracht en op die duizenden kaartjes, met aantekeningen, zijn alle vindplaatsen aangegeven. In voorbereiding is een flora van Palestina, op de wijze van de 'Flore pittoresque de la France'. Roubanovitz is een uitstekend kenner van het Palestinensische gesproken Arabisch met al zijn stads, fellachs, en bedoeïenische dialecten. Hij heeft een schat van gegevens verzameld over het gebruik, dat de Arabieren van hunne planten maken: talisman, voedsel, verfstof enz. Een kennis, die hem natuurlijk buitengewoon nuttig is bij het identificeren van Talmoedische plantennamen. Hij heeft speciaal een onderzoek ingesteld naar de raadselachtige Dûdaïm, waarmede de moeder van Ruben en Issaschar de liefde van Jacob won, gelijk iedereen, die lezen en schrijven heeft geleerd, kan vinden in Genesis XXX: 14-18.

IV.

Hij heeft ook geschreven over de leliën des velds. Gelijk geschreven staat 'Aanmerkt de leliën des velds, hoe zij wassen: zij arbeiden niet en spinnen niet' (Mattheus VI: 28 en Lucas XII: 27). De Grieksche tekst heeft κρυφοί. Het spreekt vanzelf, dat die leliën des velds geen leliën zijn geweest. Want het spreekt van zelf, dat het nooit is, gelijk het geschreven staat. Stond er nu bijvoorbeeld: 'aanmerkt de boterbloem des velds', dan zou het zeker de moeite loonen te bewijzen, dat het zeker geen boterbloemen zijn geweest, maar bijvoorbeeld rozen, meidoorn of zelfs leliën. Maar nu er staat: 'aanmerkt de leliën des velds', nu loont het zeker de moeite te bewijzen, dat het geen leliën zijn geweest. En wat heeft men niet bewezen! Dat het gladeolussen zijn, of iris, of anemonen of cyclamen. Maar de heer Roubanowitz maakt zich sterk te bewijzen, dat de leliën des velds geen leliën waren en geen gladeolen, geen iris, geen anemoon en geen cyclamen. Maar doodgewoon een anthemis. En zoo hadden wij in onze jeugd dus moeten zingen:

'Ziet de anthemissen des velds,
Ziet hoe schóóóón zij bloeien....'

Maar ja, in hoeveel levens komt de rechte heer Roubanovitz niet te laat.

V.

Roubanovitz is een geleerd man. Maar hij is vooral een practisch man. Hij wil de Joden weder terugbrengen naar de Natuur, waarvan wij zoo wreed vervreemd zijn. Men moet de planten niet bestudeeren uit boeken. Maar uit de natuur. Als leeraar heeft Roubanovitz bijna geen lessen gegeven in de school. Maar buiten. Excursies,

altijd excursies. Sommige planten, die in één dag bloeien en vergaan, heeft hij met zijn leerlingen dikwijls van uur tot uur nagegaan. Het is met de plantkunde als met de aardrijkskunde. Wij leerden alle eilanden en alle zeeën van Europa op een rijtje. Maar wij kenden de mooie plekjes uit de buurt niet. Wij leerden, liefst uit boeken, allerlei namen van planten, die wij toch nooit zouden zien. Maar wij kenden niet het leven van de planten dicht bij huis. Zóó is het hier nog. Het onderwijs hier is te boeksch, te dor, te schoolsch.

Natuurlijk kan men niet alle planten altijd in de volle natuur zien. Maar daaraan kan worden tegemoet gekomen door musea, in het groot en in het klein. Wat hangt er aan de wanden van de leslokalen bij wijze van versiering? Plantenplaten. Roubanovitz wil meer. Hij is buitengewoon bekwaam in het bewaren van planten. Zijn bewaarde planten zijn niet dood. Ze zijn niet gedroogd. Zij leven in een zachte, onbewogen natuur. Hij bewaart ze, in ondiepe lijsten gevat, achter glas. Hij heeft voor de Regeering honderden en honderden bewaarde planten gemaakt voor het centrale museum te Haïfa. Hij heeft in één lijst gerangschikt, een soort schilderij, alle planten, die bijvoorbeeld in een bepaalde maand rondom een bepaald dorp gevonden worden. In ieder dorp behoort een klein museum te zijn, dat op die wijze alle planten uit de omgeving bevat. En zulke 'schilderijen' moesten aan de wanden der schoollokalen hangen. Men moet ook den kinderen veel meer leren het nut en het gevaar van de verschillende planten.

VI.

Roubanovitz komt overal het geheele land door. Het is moeilijk hem te vatten tusschen twee van zijn excursies in. Hij komt overal. En hij is altijd bereid iedereen van zijn kennis mede te deelen. Hij heeft hier een tentoonstelling georganiseerd van bewaarde planten, waarvan prof. Geddes getuigde, dat hij nooit zoo iets had gezien. En de alles-professor Geddes is eigenlijk plantkundige van zijn vak. In de wetenschappelijke genootschappen, waaraan Jeruzalem zoo rijk is, wordt Roubanovitz als een der beste sprekers beschouwd. Maar hij acht het volstrekt niet beneden zijn waardigheid ook eens te spreken voor een kleine verlaten Joodsche vestiging of kewoetsah ergens in Galilea verloren of tusschen Berscheba en Rehoboth, waar hij dan toevallig per ezeltje of per kameeltje langs rijdt. Op excursie. Ik heb hem eens hooren spreken op het dak van het Volkshuis over Arabische sterrenlegenden.

Het laatst heeft hij nu zijn zorgen uitgestrekt tot de blinden. Over ons blindeninstituut heb ik u vroeger geschreven. Het is natuurlijk nog altijd in grooten nood.

De heer Goldsmit heeft vroeger den blinden gymnastiekles gegeven. Het is natuurlijk een geduldwerk. Iedere stand moet iederen leerling apart worden ingestudeerd. Maar de voldoening is groot. Ten eerste is gymnastiek zeer gezond voor blinden, die altijd een neiging hebben tot slecht loopen. Maar vooral is het psychisch voor de blinden van groot belang, dat zij zich zooveel mogelijk gelijk gevoelen met de zienden. Dat wekt hen op. Toen de heer Roubanovitz de blinden zóó gelukkig met hun gymnastieklessen zag, kwam de gedachte in hem op, of hij hun niet lessen in de plantkunde geven kon. En daarin is hij zeer goed geslaagd. Hij heeft hun in de eerste plaats de planten geleerd, die in de Heilige Schrift genoemd worden. Hun vorm, geur, sap, smaak. Hij heeft hun geleerd, hoe de geur van de plant wisselt met het jaargetijde. Hoe er lentegeuren en zomergeuren zijn. Hoe sommige

planten als de crocus gedurende korten tijd een bepaalden geur uitademen. Hier zijn veel geurende planten. In den fellen, drogen tijd beschermt de geur de bloemen als een fijn wolkje van dauw.

Hij heeft ook de blinden meegenomen op excursie en hun de muziek der planten geleerd. Hoe de wind ruischt door het hooge wintergras. En hoe door de verschillende boomen. En hoe dat weder samenhangt met den vorm en met den stand van de bladeren. Zijn blinden zijn een begeerig en gevoelig publiek.

VII.

Hyacinthus Orientalis L. Het is nu winter. En regentijd. Maar de winter is hier juist de tijd van leven. De bergen rondom Jeruzalem, waarvan de Heilige Psalmist spreekt, worden weder groen. Het regent ruim en de Jobsbron in het dal van Silouân stroomt over. Een gelukkig jaar. Over een maand begint het bloemenseizoen. Dan hopen wij naar de bergen te gaan tusschen Jericho en Jeruzalem, en hopen wij den weledelzeergeleerden lezer van dit blad zijn bolletjes van Hyacinthus Orientalis L. te kunnen zenden.

Nr 301 Des winters als het regent⁺

⁺15-2 1922 A., 10. Gedat.
Jeruzalem 27 jan.

Winter. En het regent. De winter is hier niet het doode getij. Zomer is hier dood, bruin, weg. Geen gras, geen bloemen. Niets. Maar als de eerste regens uit den hemel losgekomen zijn, breekt het gras uit. De heuvelen rondom de stad worden overschaduwd met groen. Er hangen misten in de ledig geregende lucht. De bergen van Moab zijn ver gedekt. En de ontroering vindt onbekommerd zijn woord: 'Bergen rondom Jeruzalem, en zóó God rondom Zijn Volk', zegt de Psalmist. Hier beleven wij dat. Die den wind laat waaien en den regen laat dalen. Het regent nog niet. Maar het waait al. Zwarte vaarten van wind, over de aarde en langs den hemel. De wolken varen mee. Donker en grijs. Met enkele felle witte plekken, waar de zon brandt.

's Nachts breekt de regen en de wind zweept ermee. Het kleine huis in den ruischenden tuin is een schip op zee. Achter winden en zeeën ligt Holland en mijn jeugd. Verlaten. Verlaten.

II.

Sroer maakt de wereld wakker. Hij geeft den kippen eten. Het is dag. De wind is stil geworden. Maar de regen staat ruischend tusschen hemel en aarde. Sroer is héél oud vandaag. Hij heeft een mooien naam: 'de Teverdene'. En hij is tevreden. Hij is, om zoo te zeggen, familie van het groote huis, waarvan ik maar het kleine, druipende tuinhuisje ben. Want de moeder van Sroer is de min geweest van den oudsten broer van Abdoel Salaâm, die Chalil heette en lang gestorven is. Meskien! Sroer gaat naar de markt en naar den bazar. Hij koopt vleesch, rijst, groente, petroleum en kruiden. Hij steelt, niet van zijnen heer, omdat Allah de dieven niet liefheeft. Maar hij steelt van mij, omdat ik een ongeloovige ben. O, wat is Sroer vanmorgen koud. Zijn er

boodschappen? Hij smult van het heete kacheltje, dat ruischt. ‘Min Allah, min Allah,’ steunt hij zachtjes.

Toch is hij tevreden. Hij heeft een nieuwe, warme, japon gekregen, een mooie, grauw-geruite stof. Abdoel Salaäm heeft daarvan een H.M. gekocht. Hij is een héél wijs man. En ziende, wat men al met een H.M. grauw-geruite stof doen kan, zóó vraagt men zich wat er al niet met een K.M. kan worden gedaan. Van onze H.M. mooie warme, winterstof heeft de vrouw van Abdoel Salaäm een huisjapon gekregen. Ook onze drie dochters, Souhelia, Rivka en Moekarrem hebben een japon bekomen. Abdoel Salaäm en Adil hebben huisgewaden van de mooie, warme, stof. Maar een H.M. is nog langer. Ook Sroer heeft zijn japon. Ik heb een tochtdeken en een voetenzak. De dochters van de zuster van Abdoel Salaäm ieder een jurk.

‘Abdoel Salaäm,’ zeg ik: ‘een mooie stof.’

‘En zoo goedkoop,’ zegt Abdoel Salaäm: ‘wij hebben nog een mooie lap over. De dochters gaan nu warme winterpantoffels maken.’

Sroer heeft met eenen Transjordaanschen gendarme een overjas geruild voor een kalkoen. Hij draagt haar over de warme winterjapon heen. En nog is hij koud. Sroer is ziek. Hij heeft rheumatiek gehad. Dat is naar binnen geslagen. Precies als het mooie paard van Saäda. Sroer kan maar niet warm worden. Hij zal vandaag sinaasappelen kopen, suiker en een pakje kaarsen. Hij zal zeker vier piasters daaraan verdienen, en als het medeloopt een shilling, waarin wel vijf piasters gaan.

III.

Des winters als het regent. Soms wordt het even rustiger. Soms houdt de regen even in, en vleugt een witvlaag zon. Maar meestal regent het, regent het, heele dagen door. Adil Effendi is naar Egypte voor zaken van den Emir Abdoellah. Wij krijgen mooie briefkaarten met goede berichten. Het is mooi, zonnig weer, maar alles is er héél, héél duur.

De aschjongen komt met een petroleumblik het huisvuil halen. Hij roept met een groote, droeve stem: ‘zbalië, zbalië’. Het is natuurlijk hetzelfde woord als het Hebreeuwsche ‘zebel’, dat vuilnis beteekent. De aschjongen zelf heet ‘zabahl’ en wij achten hem niet. Zijn naam is Ali en hij woont in een modderhuisje, beneden bij de Jobsbron. Als het des winters veel regent, loopt de Jobsbron over. En dat voorspelt dan een goed jaar. Als dit jaar de Jobsbron overloopt, zullen wij er allen heenrijden. ‘Ali’, heb ik gezegd; ‘gij zult mij zeggen als de Ber Ijoeb overstroomt.... en ik zal u een shilling geven.’ ‘Heer’, zegt Ali dezen morgen: ‘de bron loopt nog niet over, maar er is heel veel water in. Misschien zal mijnheer mij de shilling nu vandaag willen geven. Want ik wil naar het straatje van de koks gaan en heete boonen kopen met een vleeschkoekje.’ En zoudt gij, lezer te Amsterdam, uwen zabahl in deze omstandigheden zijn shilling weigeren?

IV.

Des winters als het regent. De kleine Hassan van den veearts is zoo koud. Hij komt eens kijken of het mooie kacheltje met het roode ruitje brandt. Hij is heel klein en héél angstig.

‘Ik ben heel lastig in ons huis,’ zegt hij: ‘mijn moeder zei: ga maar naar den chawadja en kom niet terug voor twaalf uur.’ Zijn er koekjes? Is er jam? Wil ik hem twee bruine koekjes geven met een zoet veegje jam ertusschen? Ik wil. Hoe is het lot van Tuwfik Effendi, zijnen vader? ‘Mijn vader is tevreden indien mijnheer tevreden is’, zegt Hassan, gelijk dit zoo een mooi en wel-opgevoed Mohammedaantje past.

‘Heeft uw vader veel werk, Hassan?’

‘Niet veel’, zegt Hassan met een fijn, genepen, stemmetje. ‘Er zijn veel dokters hier. Maar mijn vader is de beste. Hij geneest ook honden en katten. Ook vogels, heer, in kooien, als zij ziek zijn. Ook menschen. Als mijnheer ziek is, moet mijn heer mijn vader laten komen. Niet een anderen dokter, heer. Wij zijn bureu.’

V.

Maar wij worden gestoord. Er komt een kennis van een kennis van kennissen. Of ik mijn rechtskundig licht niet eens wil laten schijnen over dit boekje met statuten. Het is een héél mooi boekje met mooie statuten. Het gaat om de oprichting van een vereeniging van Esseeërs. Iedereen kan lid worden, zonder onderscheid van ras en geloof. Vind ik niet, dat zoo eene vereeniging noodig is? Ik vind, Pharizeeërs hebben wij hier al zoo veel. Waarom zouden er geen Esseeërs zijn? De vereeniging is al in het bezit van een stuk land van een halve H.A. Zij willen daar groenten gaan kweken en de wereld hervormen. Zij willen leven in communisme. Ik stel voor het woord ‘communisme’ uit de statuten te schrappen. Het is een gevaarlijk woord. Maar de Esseeër wil niet. Het is de essence. Hij is gepensioneerd Poolsch staatsambtenaar. Hij krijgt zijn pensioen uitbetaald in Poolsche Marken en kent alle talen. Als ik eens wat vertaalwerk heb, dan gaarne. Hassan, met een wonderlijke spanning over zijn bruine snuitje, kijkt den eersten der nieuwe Esseeërs aan.

VI.

Ik moet uit. Een uur omzetten met een lector van de rechtsschool, die overdag procureur-generaal is. Dat wordt zóó: regenlaarzen en een rijbroek. Een dikke jas voor de kou, en een mantel voor den regen. Een kap over den kop.

De procureur-generaal is te vinden in het gerechtsgebouw. En het gerechtsgebouw is te vinden op de Russische Plaats, buiten de Jaffapoort. Een groot terrein met een kerk en met gebouwen, vroeger voor de duizenden Russische pelgrims. Nu genomen voor gerechtshof, voor ziekenhuis, voor regeeringskantoren. De Russische Plaats is ondergelopen. Er zijn zeeën, rivieren met eilanden en bijrivieren. De hemel ruischt. Er is iets gebeurd. Uit het gerechtshof komen veel menschen. Zij gaan niet dadelijk. Zij staan in groepjes en zij praten verheugd. De drie Joden, die in November veroordeeld werden tot straffen, van elf, tien en zes jaren tuchthuis, zijn vrijgesproken. Wat het precies geweest is: appèl of cassatie, vermeldt de wereldgeschiedenis niet. Wij zijn eenvoudige menschen en wij houden dat, als het regent, niet zoo precies uit elkaar. De vreugde is groot. Vooral omdat het gerechtshof het recht van zelfverdediging heeft erkend. Voorzitter was de chief justice Sir Thomas Haycraft, die ook voorzitter was van de commissie van onderzoek naar de Meigebeurtenissen te Jaffa, welke commissie zoo een anti-Zionistisch rapport heeft uitgebracht. Wat

willen de Joden nu van Sir Thomas zeggen? En wat zullen de Arabieren zeggen? Men heeft natuurlijk voor hen ook iets gedaan. Twee Arabieren waren, wegens verboden bezit van wapenen, veroordeeld ieder tot vijftien jaar tuchthuis. Zonder recht van appèl. Op aandringen van de Arabische Clubs, heeft de Regeering hun toen toch maar het recht van appèl gegeven. En het appèlhof heeft de straffen teruggebracht tot één jaar voor den één en zes maanden voor den ander. Daarover zijn wij natuurlijk weder boos. De verdachten van den moord op den schrijver Brenner en zijn vrienden te Jaffa zijn vrijgesproken. Geen bewijs. Daarover is de geheele Joodsche pers woedend.

En in eens is nu het Land leeg geworden. Er zijn bijna geen zaken meer over. Wij vragen ons angstig af, hoe wij dan nu den tijd tot de volgende opstootjes zullen doorkomen.

Gelukkig is er nog de moordenaar van den Rabbijn Rubin, die in eersten aanleg is ter dood veroordeeld. Hij is in appèl gegaan. Maar wij hopen, dat dit hem niets helpen zal. En in afwachting regent het, regent het eindeloos.

Nr 302 Stilte⁺

⁺18-2 1922 A. 5. Gedat.

Jeruzalem 1 febr.

Wat is het stil. Regen en wind. Maar dat is dan ook alles. Waarschijnlijk zullen wij tot de lente moeten wachten op nieuwe onlusten. En misschien zal Allah ons niet liefhebben. Er zal niets gebeuren en wij zullen het moeten doen met 'Haäretz' en de bioscoop.

Geen groote politiek. Het mandaat over Palestina wordt nu niet geteekend vóór April. Sokolov is nog in Amerika, maar van vrede met Brandeis hooren wij niet. Wij lezen, dat Sokolov te Cleveland een gift ineens heeft gekregen van honderdduizend dollar. Weizmann is overal. Te Berlijn heeft hij met iedereen gesproken. Wij lezen, dat men in Duitsche politieke kringen veel goeds voor Duitschland verwacht van Weizmann's politieken invloed te Londen. En wij houden ons hart vast. Maar Weizmann zal verstandiger zijn. Te Parijs heeft Weizmann geconfereerd met generaal Gouraud, den hoogen commissaris van Syrië. Het schijnt, dat de grens tusschen Palestina en Syrië nog altijd niet afdoend geregeld is. Maar Frankrijk zal bij de regeling van de grens zooveel mogelijk rekening houden met de belangen van Palestina. Generaal Gouraud is Zionist en ministerpresident Poincaré is sinds zijn artikelen van verleden zomer ook een beetje verstandiger geworden.

II.

In de Zionistische Organisatie: stilte. Na den storm tegen Jabotinsky wegens zijn verdrag met generaal Petljoera inzake een Joodsche gendarmerie in de Oekrajiene. De Hollandsche Zionisten hebben zich ook tegen hem verklaard. In de 'Jewish Chronicle' wordt hij verdedigd. Volgens den schrijver in de 'Chronicle' is de beweging tegen Jabotinsky het werk van een kleine groep spektakelmakers. De hele zaak is van weinig belang. Een hysterisch geschreeuw. Daar gaan onze Hollandsche Zionisten.

Ze staan van de week toch al in 'Haäretz' en 'Doar Hajom' met een geheele lijst van grieven tegen de Leiding. De onbeschaamden! Zij willen ook slechts 45 % afgeven van het geld, dat in Holland verzameld wordt voor het Opbouwfonds (Keren Hajesod). Waarom? Als het financieele beheer goed is, kan men alles geven. En als het slecht is, moet men niets geven.

Wij hooren, dat een delegatie van vooraanstaande Zionisten naar Palestina komt, om grieven te bespreken met Sir Herbert Samuel. Leider is de Weenske Opperrabbijn dr. Chajes. En wat het kost betaalt Simon.

III.

In de Arabische quaestie: stilte. Wij hooren niets meer van onderhandelingen tusschen Zionisten en Arabieren te Londen. En weinig van de pro-Zionistische Mohammedaansche vereenigingen hier, waarvan Kalvarisky de eigenlijke oprichter zou zijn.

Over eenige weken komt de Joodsche Deputatenvergadering bijeen. Daardoor en daaruit zal dan een nieuwe Volksraad worden gekozen. Een Joodsche autonomie? Maar tusschen de Regeeringscolleges en de organen van de Zionisten is voor Deputatenvergadering en Volksraad geen taak en geen plaats. Veel wordt dubbel gedaan. Bijvoorbeeld de politieke vertegenwoordiging van de Zionistische Commissie bespreekt bepaalde punten met den Hoogen Commissaris. Het Dagelijksch Bestuur van den Volksraad doet hetzelfde. Er is hier geen democratische volksregering, maar een vrij terroristisch gouvernement van Oosteuropeesche ambtenaren. In de koloniën met een zuiver Joodsche bevolking, heeft de Raad een gezonde, natuurlijke taak. In de steden heeft de Joodsche Stadsraad geen taak naast den Gemeenteraad.

Van beginselpolitiek is geen sprake. Er zijn geen tegenstellingen. Bijna alle immigranten zijn socialisten. De oude, religieuse, bevolking sterft uit. Er is een onbelangrijke vrijzinnige middenstand. Industrie is er weinig. Er is min of meer een tegenstelling tusschen de socialistische chaloetziem (= pionieren), die absoluut eenzijdig over de Zionistische fondsen beschikken. En de hier geboren boerenzonen, die georganiseerd zijn in de Vereeniging 'De Zonen van Benjamin' en die gesteund worden door de Brandeis-groep.

IV.

Dr. Eder is naar Londen. Oessiskin is absoluut de dictator. En de *Doar Hajom* bestrijdt hem. Ik heb drie jaren geleden al geschreven over de corruptie en het wanbeheer in de Zionistische administratie. Dat komt nu verschrikkelijk aan den dag. Het heette verleden jaar in alle bladen, dat het arme Palestina voor het Verlossingsfonds honderdduizend pond gegeven had. Lieten de andere landen daar maar een voorbeeld aan nemen. 'Waar zijn de honderdduizend pond gebleven?' vraagt *Doar Hajom*. Ook het publiek begint onrustig te worden. En het clubje moet er nu wel tusschen uit komen. Er is niet precies honderdduizend pond gegeven. Veel menschen hebben nog altijd het beloofde niet betaald. Ongeveer twee duizend pond is door de Zionistische Organisatie verbruikt. In geld zijn slechts enkele duizenden ponden over. De

geschonken kostbaarheden hebben ook niet zoo héél veel waarde. Gestolen is er natuurlijk niet. Maar het zaakje is op-geadministreerd. En dat is óók een kunst.

Daarna is de *Doar Hajom* met een nieuw punt begonnen: de hoge salarissen en vergoedingen, die onze idealisten uit verschillende fondsen genieten. Het blad mag hier en daar een kleine technische vergissing hebben begaan. Er is toch wel komen vast te staan, dat verscheidene van onze hoofdidealisten inkomens hebben boven honderd Pond per maand, en dikwijls veel meer: Oessiskin, Eder, Ruppin, Ettinger, enz. Wij hooren, dat er een enquête-commissie uit Londen komen zal. Niet te verwarren met de commissie van den Opperrabbijn Chajes.

V.

Juist een jaar geleden heb ik in het *Handelsblad* geschreven over de hoge salarissen onzer Mizrachistische idealisten. Dat is toen per ingezonden stuk tegengesproken. *Doar Hajom* komt nu met de volgende salarissen: Prof. Pick ruim zeventien duizend gulden per jaar, Rabbijn Schönfeld bijna vijftienduizend en Rabbijn Fischmann eveneens. Met of zonder verval. Dat is niet duidelijk. Deze gegevens zijn niet tegengesproken.

Feitelijk bestaat de Mizrachie in Palestina niet. Het is twee jaar en vijf maanden geleden, sinds voor het laatst een jaarvergadering is gehouden. De zittingstijd van de besturen is al lang om. Maar ze bestaan uit betaalde ambtenaren, en zitten dus rustig door. Af en toe verschijnen er in de couranten berichten over vergaderingen van besturen en hoofdbesturen, maar wie daar aanwezig waren en gesproken hebben, lezen wij niet. Het is een jammerlijke, beschamende toestand.

VI.

De economische ontwikkeling gaat langzaam. Plannen genoeg. Vooral voor bouw van huizen. Jeruzalem, Haïfa en Tiberias zullen geheele nieuwe buurten krijgen. Er is nog al wat werkloosheid. De geheele immigratie is in handen der federatie van socialistische arbeiders-vereeningen. Ze houden vast aan den eisch, dat de immigratie door moet gaan. Werk of geen werk. De wettelijk immigratiebepalingen zijn blijkbaar al héél rekbaar.

Er wordt den laatsten tijd geklaagd over de immigranten. Ze hebben geen vakkennis, ze kennen geen Hebreeuwsch, en ze hebben geen idee van 't land. Men zou den immigranten misschien bepaalde voorwaarden kunnen stellen. Maar daar is de arbeiderspers in beginsel tegen. De immigratie moet vrij zijn.

Men wil nu ook de organisatie der Arabische arbeiders ter hand gaan nemen.

VII.

Egypte blijft tamelijk rustig, al dreigt het. Lord Allenby naar Engeland. Men verwacht een gematigd bestuur. Misschien zal Lord Allenby plaats maken voor iemand van het type van Sir Herbert Samuel of Lord Reading. Het tourisme-seizoen, ook voor Palestina, belooft heel wat. Er komen dit seizoen drie à vierduizend touristen, alleen

met Cook. Wij verwachten dr. Weizmann, baron James de Rothschild; Sylvain Lévie, Louis D. Brandeis; mrs. Fels, mr. Ochs, den eigenaar van de 'New York Times'. En Lord Northcliffe, den eigenaar van alles. Hij is al in Egypte. Ittamar ben Awi is hem reeds tegemoet gereisd. Sir Herbert leent zijn extra-spoorwagen. Wij doen allemaal wat. Het is groot. Het is reuze. Het is formidabel. Het is honderdduizend dollar. Aan Jeruzalem denkt niemand hier. Sir Herbert is ziek.

VIII.

Stilte in Egypte. Maar wie weet.

Transjordanië is nog altijd héél onzeker. Het heet nu weder, dat de Emir Abdoellah weg zal gaan. Anderzijds hooren wij van regelingen tusschen de regeering van Palestina en de regeering van Transjordanië, wat weder op onafhankelijkheid wijzen zou. De regeering van Transjordanië gaat ook een officieele courant uitgeven, onder den naam: 'Arabisch Transjordanië'.

Ook in Syrië is alles stil. Maar het is nog geen lente. De grens is, gelijk gezegd, nog steeds niet volkomen geregeld.

IX.

Allerlei. Zevenhonderd man van de Iersche Constabulary komen naar Palestina. Het Engelsche bezettingsleger wordt nog meer verminderd. De Joden hebben hun tevredenheid betuigd. De Arabieren protesteeren tegen een politie, die het volk en de taal niet kent. De joodsche politie-agenten zijn bijna allen heengegaan, wegens het slechte salaris.

Een nieuwe verordening aangenomen op de berechting van jeugdige personen.

Arabische pogingen tot boycot van Joodsche kooplieden.

Doar Hajom beweert, dat de *lagere* Zionistische ambtenaren een salarisverlaging (!) van 30 % hebben gevraagd.

De onderwijzerssalariissen betaald.

Twintigjarig bestaan van het Joodsch Nationaal Fonds. Het officieele rabbinaat wekt op tot steun.

Onveiligheid op de wegen. Verschillende rooversbenden gesignaleerd.

Generaal Storrs bezoekt de drukkerij van *Doar Hajom* en wordt daar met allen eerbied ontvangen. Dit is het einde van den Joodschen boycott tegen den Generaal.

De bekende kapitein Aronssohn sticht in Amerika een organisatie tot steun aan de Joodsche kolonisten.

De Joodsche kolonisten zullen antwoorden op de grieven van Baron Edmond de Rothschild.

Lezing van Norman Bentwich over 'Hellenism and Hebraism'.

Regen en wind. Maar alles rustig. Lof zij Allah.

Nr 303 Jericho of de doodstraf⁺

⁺23-2 1922 O., 5. Gedat.
Jeruzalem-Jericho 2 febr.

I.

De vraag van Hamlet: 'Naar Jericho gaan of den moordenaar zien ophangen'.

II.

Er moeten nog wel menschen zijn, die gelooven, dat dit leven zonder rust opgaat in Ruimte, Tijd, Causaliteit en Geld. Maar wie goed op zich zelven let, weet dit beter. Hij weet trouwens alles beter. De puntenverzameling, die wij causaliteit noemen, dekt het levens-continuum maar heel losjes. Men kan altijd nieuwe punten invoegen. Het wordt niet dichter. En het almachtige tusschen twee punten is juist het leven. Dat is de kwelling van Eeuwigheid en Oogenblik. Wij kunnen ze nooit scheiden en nooit vereenigen. Daarom is het schrijven van goede gedichten ten slotte zonder beteekenis Maar wat zal men anders doen?

Let maar goed op u zelven. Al de groote en booze dingen des levens gebeuren plotseling. Onverklaarbaar. Dit is trouwens al een verklaring.

Want wat had er al niet kunnen gebeuren, dien Maandagmiddag, toen de lectoren van de rechtsschool in de docentenkamer te zamen zaten en wachtten op de tweede bel? Wij spraken noch over Hamlet noch over Jericho, noch over een moordenaar. Wij spraken over de nieuwe paragraaf betreffende het onbevoegd gegeven ambtelijk bevel als rechtvaardigingsgrond. Plotseling schoot het op, als een variatie in een Sint-Teunisbloem. Eén van ons vieren is Ishaac Effendi Bouderi, wiens broeder de Zionisten niet lief heeft. Hij is overdag procureur-generaal van het Gerechtshof te Jeruzalem en 's avonds Arabisch lector in het Strafrecht. 'Ishaac Effendi', heb ik gezegd: 'als er weder een doodvonnis is, wil ik het wel eens zien. Kan dat?'

'Waarom niet?' zegt Ishaac Effendi: 'als u wilt'.

Het is gebeurd. Waarom? Gij moet nog spreken over causaliteit! Mijn bloed is koud geworden. Ik heb geen hart meer. Waarom heb ik dit gevraagd? Waarom heeft Ishaac Effendi 'ja' gezegd. Moordenaars worden hier opgehangen, in een vertrek van de gevangenis, des morgens vroeg, wanneer het schemert. Ishaac Effendi heeft het natuurlijk vele malen gezien. Zij staan op een bankje met den strop om hun hals. De beul trapt de wereld onder hun voeten weg. En zij hangen in de eeuwigheid, dwaas met de tong uit den mond. Dan hadden zij het maar niet moeten doen.

III.

Het wordt een wanhoop en een waanzin. Waarom is die afschuwelijke variatie plotseling in mijn ziel doorgebroken? Ik behoef het trouwens niet te doen. Als ik er niet meer over spreek, zal Ishaac Effendi er niet aan denken. Maar ik spreek er telkens over. Ik ben bang, dat Ishaac Effendi mij kinderachtig zal vinden. Onder de lessen breekt telkens mijn ziel. Ik ben misselijk en wit. Niet gaan. Niet gaan. Het zijn de zaken van mijn ziel niet. Maar achter mijn ziel weet ik zeker, dat ik gaan zal. Dan troost ik mij weder. Er is op het oogenblik geen enkel doodvonnis. Het kan nog heel lang duren, vóór dat er weder een vervalft. Houd moed. Houd goeden moed. Er is de moordenaar van Miss Lomax, de Engelsche zendelinge, die alleen woonde met haar paard dichtbij de koningsgraven. De dader is naar het Transjordaansche gevluht.

Maar de Emir Abdoellah heeft hem gegrepen en geleverd. In eersten aanleg is hij ter dood veroordeeld. Hij is natuurlijk in appèl gegaan. Ishaac Effendi toont zich een hartelijk collega: hij vraagt bevestiging van het vonnis. Maar het Hof gaat niet mee. Gad Effendi Fromkin en Ali Effendi Jarallah (twee collega's van de school nog wel!) vinden het bewijs te zwak. Er wordt een nieuw onderzoek gelast 'Ik had het graag gedaan,' zegt Ishaac Effendi goedig: 'wie gelooft er, dat die man onschuldig is! Maar Ali Effendi is altijd zoo'n Pietje precies'.

Ik gevoel mij gelukkig en opgelucht. Er komt een Joodsche moordenaar voor. Sedert menschenheugenis heeft geen Jood in Palestina terecht gestaan wegens moord. Dit is een gewone roofmoord. Wij voelen het als een schande voor het geheele volk. Maar ook dit vonnis wordt vernietigd en een nader onderzoek wordt gelast. Ishaac Effendi is boos. Hij heeft in beide gevallen bevestiging van 't vonnis gevraagd. Mijn hart herleeft. Het is alles matig.

IV.

'Vandaag hebben wij een doodvonnis bevestigd,' zegt Ishaac Effendi des Maandagsavonds. Ik schrik. Ik val weg. Er is niets meer aan te doen. 'Wie?' zeg ik flauw van hart.

'Een uit Nazareth.'

'Bekent hij?'

'Natuurlijk niet,' zegt Ishaac Effendi met een groote verachting: 'maar er is bewijs genoeg, ook van den voorbedachten raad.... afgelopen.'

Ik neem mij voor, niet naar de voltrekking van het doodvonnis te gaan. Maar achter alle voornemens, weet ik zeker, dat ik gaan zal

'Wanneer wordt het vonnis voltrokken?' vraag ik verzekerd.

'Een dag of tien, twaalf. Alle stukken moeten nu eerst in het Engelsch worden vertaald.... en de Mandoeb es Sami moet het vonnis nog bekrachtigen... dat duurt tien of twaalf dagen.'

'Misschien zal de Mandoeb es Sami dit vonnis niet bekrachtigen.'

'Neen,' zegt Ishaac Effendi hard: 'hij teekent altijd.'

Ik weet nu zeker, dat ik gaan zal. Er is geen twijfel meer mogelijk.

'Waar is de moordenaar?' vraag ik peinzend.

'Beneden,' zegt Ishaac Effendi.

'Begrijpt hij het vonnis?' peuter ik door.

'En hoe!' roept Ishaac Effendi verbaasd. Er is geen advocaat. Dat behoeft hier niet.

'Wat zei hij?' intrigeer ik verder.

'Gèr,' zegt Ishaac Effendi. Dit is een van de wonderlijke woorden in het Arabisch, die alles beteekenen. De zin is: 'goed'. Maar de gevoelsbedoeling is: 'ik heb het verwacht en wat zal ik er aan doen?'

V.

Ik heb geen medelijden met den moordenaar. Ik heb medelijden met mij zelven. Hij heeft een moord gedaan en daarvoor wordt hij opgehangen. Maar wat heb ik gedaan,

dat ik zóó gemarteld word? Alle verzet heb ik opgegeven. Ik zal gaan. Ik zie hoe alles zijn zal. De moordenaar is een jonge, sterke, man. Een vader van twee kleine kinderen. Hij heeft een vreemde vrouw vermoord in liefde en woede. Het is een mooi en belangrijk geval. Hoe weinig menschen hebben de executie van eenen moordenaar zóó van dichtbij gezien. De bevestiging van het vonnis duurt lang ditmaal. Iederen dag vraag ik het Ishaac Effendi. 'Laissa', zegt hij: 'nog niet'. Maar hij zal mij dadelijk een boodschap sturen met Afouf, die de lampen schoon maakt, en postzegels verzamelt. Laat ik niet ongerust zijn. De Mandoeb es Sami heeft alle doodvonnissen tot dusverre geteekend. Waarom zal hij dit niet teekenen?

Er zijn mooie lentedagen dezen winter te Jeruzalem. Ik denk aan mijn moordenaar met een verbazende gelatenheid. Het zijn de laatste lentedagen, die hij geniet. Of het regent en ik denk aan hem. Zijn laatste dagen. Misschien wil hij zuinig zijn op zijn laatste tijd. Maar men kan niet zuinig zijn op tijd en eeuwigheid. Zij gaan allen even snel.

Soms verschuift de eeuwigheid eventjes. Ikzelf ben de moordenaar. Ik wacht. Ik luister aan ieder geluid. Misschien komt men mij zeggen, dat de Mandoeb es Sami mij genade heeft gegeven. 's Morgens vroeg, wanneer het schemert, zal men mij den nek breken. 'Gèr'. Ik denk verloren aan het moordende uur van liefde en woede. De tijd vergaat. Mijn laatste dagen.

Dan springt de eeuwigheid weder terug. Ik ben de moordenaar niet meer. Maar de zieke, de nieuwsgierige, de doodelijk vermoede.

VI.

Wij geven de school tien dagen vacantie. Ik wil naar Jericho gaan, waar het nu zomer is. Maar als te voren nu het vonnis niet afgelopen is? Jeruzalem is zwaar, geslagen, winter. En Jericho is lief, lente, mild. Zal ik de mooie dagen in Jericho verliezen, in een wachten op des moordenaars dood?

'Dat is het werk des duivels', zegt Ishaac Effendi boos. 'Eerst telkens de vonnissen vernietigd en nu zal het juist afkomen, wanneer gij in Jericho zijt. Ik zal laten telefoneeren, dat men de stukken sturen moet.'

Den volgenden dag hoor ik, dat de Mandoeb es Sami het vonnis heeft geteekend. 'Waarom niet,' zegt Ishaac Effendi goedgehartig: 'ik heb het u gezegd.... hij teekent altijd.'

Heb ik de laatste dagen van den moordenaar verkort? Hij zou misschien een dag meer in zijn leven hebben gehad, wanneer ik niet zóó had gehaast. Maar sterven moet hij toch. Eén dag meer of minder. Het is mijn zaak niet. Ik zal rustig gaan. Ik zal hem zien vallen in de eeuwigheid. En daarna naar Jericho gaan, waar de lente is.

VII.

De vraag van Hamlet. Om zeven uur wordt de moordenaar opgehangen. En om elf uur zullen wij naar Jericho gaan. Ik heb het goed met Ishaac Effendi afgesproken: kwart voor zevenen onder de klok van het Gerechtshof, en dan samen naar de gevangenis gaan.

'Gij zult u verslapen,' schertst Ishaac Effendi goedgehartig.

‘Neen,’ zeg ik tandenknarsend.

Ik lig slapeloos wakker in den Nacht. Ben ik de moordenaar of ben ik de beschouwer? Het verschil duizelt. De uren vallen af. Twee. Half drie. Het is drie uur. Vier. Wat doet de duisternis? God? De Dood? Ik ben heel bang. Beneden de bergen ligt Jericho in zijn lentedal. Er zijn goede paarden. Er is een heel mooi wagentje. Om half zes zal ik opstaan. Het badwater warmen. En de mooie, vrome, gebeden zeggen. Ik ben een vrij man! Als ik niet gaan wil, zal ik niet gaan. De moordenaar bijvoorbeeld is niet vrij. Ik zelf ben ook niet vrij. Ik ben ziek en duizelig. Maar krankzinnig ben ik niet. Ik weet nog vele wetsartikelen uit mijn hoofd en ik heb vele nieuwe bijgeleerd.

Opstaan. Het is nog donker. Maar het lichten begint. Wat zou de moordenaar nu doen? Mijn handen zijn onvast. Ik ben veel vergeten. Het kloppende hart. En de woeste, schrijnende keel. Gelukkig, dat het nu niet regent.

Ik ben nog altijd vrij. Ik kan gaan en ik kan niet gaan. Nu niet meer strijden. Nu niet meer twifelen. Maar rustig gaan.

Ik zeg al de zachte, vrome, gebeden. Het is een groote troost. Onze hof is al levend geworden. De oude Sroer laat de kippen buiten. Ik hoor de burenen. Zij zijn duizelig. O, mijn hoofd. Mijn hoofd.

Nu moet ik gaan. Hoe heerlijk frisch is de morgen. Niet koud. Er staat een zachte zon. Ishaac Effendi is natuurlijk ook al op weg. En de moordenaar is reeds gereedgemaakt.

VIII.

Ik schrijf u dit uit Jericho. Des morgens is het hier lente. Des middags is het hier zomer. Wij plukken citroenen en sinaasappelen uit onzen eigen tuin. Allah heeft ons lief. Wij zijn tevreden.

Maar of ik den moordenaar heb zien hangen in Gods eeuwigheid, met de tong uit den mond, zietdaar, wat ik u niet zeggen zal.

Nr 304 Naar de lente⁺

⁺27-2 1922 A., 13. Gedat.

Jericho 3 febr.

I.

In Jeruzalem is het nu winter. Regen en wind. Maar in Jericho, beneden de bergen, is het lente en zomer. Wij zullen naar Jericho gaan. Een mooi wagentje met drie paarden, die ook goed onder den man gaan. Sinds Adil Effendi met kolonel Philby naar Transjordanië is geweest, heeft hij zich in het hoofd gehaald, dat het stalhondje een jachthondje is, en dat hij het van eenen Engelschman heeft gekocht. Hij heeft het Bob genoemd en wij zullen het medenemen. Misschien zullen wij in de vlakte van Jericho op de jacht gaan. Adil heeft voor twee pond munitie gekocht. Een geweer zullen wij wel leenen te Jericho. Het jachthondje is een dwaas, plat, beestje, op vier wonderlijke pootjes. Het behoort tot de koeien, die stellig geen hazen vangen. Maar de dag is heerlijk.

Ook Jeruzalem heeft heden lente. Het wintergras is opgekomen, na alle dagen van milden regen. De heuvelen zijn groen rondom de keten van den Olijfborg. Naar den tuin Gethsemané trekken de vroege pelgrims. Men verwacht er velen dit jaar. Maar de Russen komen nog niet. Hun kerk blijft leeg. De witte kerk achter Gethsemané, met de daken van goud verguld.

II.

Wij rijden door het oude Bethaniën, dat nu el-Azarye heet, naar Lazarus. Het is een dorp van niets. Een veertig hutten en een paar ruïnen. Maar het uitzicht is heerlijk, in de frissche, waaiende lucht. De hooge, kale bergen in het Zuiden, die de uitloopers zijn van de Judea-woestijn. Op een van de bergtoppen het eenzame dorp van Aboe Dis. De sjeikh van Aboe Dis gaf vroeger een geleide mee naar Jericho, tegen eenen medjide, die vijf frank houdt, per dag. Hij is er rijk mede geworden. Maar de onrechtvaardige Engelschen hebben dit afgeschaft.

De weg daalt hier steil naar 't dal. Maar hij is goed aangelegd. Wij zijn hier in den eersten tijd van de Engelsche bezetting gewoon geweest danig af te geven op het Turksche wanbeheer. Dat is voorbij. In Arabische couranten kan men tegenwoordig telkens lezen, dat alles in den Turkschen tijd zooveel beter was. Maar zelfs in het Engelsche weekblad 'Palestine Weekly' is deze Turksche weg van Bethaniën naar het dal, de Engelsche Regeering als voorbeeld gesteld.

Beneden ligt de Apostelbron, de eenige bron tot aan het Jordaandal. Dit is misschien het 'water van Ensémes', de Zonnebron, die in Jozua XV: 7 als grenspunt van Juda wordt genoemd.

Het heeft geregend. Maar van de kale, harde bergen stroomt het water dadelijk weg. Ook uit de wâdis is het dadelijk verdwenen. Als het regent worden deze dalen breede, brekende stroomen. Na een of twee dagen van zonnig weer zijn de stroomen gekrompen tot niets. Wat bevend water tusschen de witte steenen. Alles is hier naakt en kaal. Het is de 'opgang van Adûmmim', waarvan Jozua XV: 7 spreekt. Het woord beteekent: 'Rood'. Evenals de tegenwoordige Arabische naam 'Talat ed Dam'. De bodem is hier rood van 't ijzeroer. Er is geen dorp te zien. Geen huis. Waar komen de kudden geiten en schapen vandaan, die hier het magere gras van de bergen grazen? Waar is de kleine herder vandaan gekomen, die de zachte tonen van zijn fluit zóó rollen laat?

Halfweg rusten wij in een vervallen khan, die den mooien naam 'de Roode Herberg' met schande draagt. Bij een tweede herberg gaat rechts de weg af naar Nebi Mûsâ en de Doode Zee. Een gebied van scherpe, wreede rotsen. Velen zoeken hier de Rots Azazel, waarvan op den Grooten Verzoendag de Zondebok afgeworpen werd. Volgens anderen is de Azazel de scherpe rots tusschen Jeruzalem en Bethlehem. Maar als gij tegen een van uwe Joodsche vrienden zegt: 'Loop naar den 'Azazel', dan weet hij precies, wat gij bedoelt. Al weet hij misschien niet, waar hij hem vinden zal.

Naar Nebi Mûsâ gaat jaarlijks tegen Paschen een groote bedevaart. Ook de Mohammedanen nemen aan, dat Nebi Mûsâ, de profeet Mozes, in het Transjordaansche is gestorven. Maar later heeft Allah het graf naar hier overgebracht, om den geloovigen de bedevaart gemakkelijker te maken. Saladdin regelde de bedevaarten met Paschen, teneinde de Mohammedanen te verzamelen, tijdens de aanwezigheid der Christelijke pelgrims.

III.

Onze paarden draven. Wij dalen. Links ruischt het water in de Wâdi el Kilt. Het komt van heel, heel ver. Achter het dorp van Anathot, waar Jeremia is geboren, uit de Aïn Fara, de Muizenbron. In de diepe, koele wâdi is bijna het geheele jaar water. Nu, na de eerste, volle regens, ruischt het en bruischt het in de donkere diepte, waar de avond reeds begint. Sommigen houden deze Wâdi el Kilt voor het Dal Achor, dat Josua XV: 7 noemt als grens van Juda. Anderen houden het voor de beek Krith, waar de raven den Profeet Elias des morgens brood en vleesch brachten. Dagelijks des avonds brood en vleesch. En hij dronk uit de beek. (I Koningen XVII: 3-6).

Dan ineens wijken de bergen weg. Zij eindigen in de vlakke als kapen in de zee. Aan de overzijde staan de bergen van Moab, donker in het Oosten. Achter ons straalt de zon laatwit, boven het gebergte van Judea. Jeruzalem daarachter in den winter.

De vlakke van Jericho ligt voor ons open. Het is lente, tusschen middag en avond. Beneden breekt een beek uit de Wâdi el Kilt naar de Doode Zee. In den stillen avond valt het dal vol van ruischend geluid. De zachte wereld geurt. Al het donkere, het droevige, is verdwenen.

De oude Aboe Anton, een Griek, houdt nog altijd zijn hotel Bellevue, en het uitzicht is er nog altijd schoon. Over de vlakke tot den muur van de bergen. Zijn zoon houdt het Jordaanhotel, dieper het dorp in.

Wij vinden in het hotel dadelijk bekenden. Drie heeren Husseini uit Jeruzalem. Ismaël Bey, die lid is van den Staatsraad, Saïd Effendi, oud-lid van het Parlement en een groot oogenblik Minister van Buitenlandsche Zaken van den Emir Feisoel te Damaskus, en Machmoed Effendi van het hypotheekenregister. Wij zitten dadelijk in het Zionisme en de politiek. Zij zijn goed op de hoogte. Ismaël Bey weet, dat de Hollandsche Zionisten twist hebben met de leiders van de Wereldorganisatie. En Machmoed Effendi weet, dat niet alle Joden van Jeruzalem met evenveel genoeg een kwartje belasting betalen op de drie kilo Paaschbrood voor den Zionistischen Stadsraad. Het gesprek is beleefd. Maar onwelwillend. De formule is de gewone van alle Arabieren: 'Wij zijn niet tegen de Joden, maar tegen het Zionisme'. Adil is niet op zijn gemak. Hoe gemakkelijk zou de wereld wezen, wanneer er geene Zionisten waren. Het tevredenst is het jachthondje. Niemand kan weten, of het niet nog eens een haas vangt. En nu slaapt het.

IV.

Hoe gelukkig ontwaakt Jericho in den morgen. Wij zijn heel vroeg opgestaan. En wij wandelen de stad in. De stad! Gij hebt het verhaal gelezen in het Boek van Jozua, over eene stad Jericho, die een Koning had. Muren en Poorten. En met dat verhaal in de gedachten is het, dat gij het tegenwoordige Jericho betreedt. Het is niets meer. Bij de beek, bij de brug, liggen de lentehuizen van de Jeruzalemmers, in hun tuin, achter de leemen muren. Maar het dorp is niets. Het gouvernement en het huis van den gouverneur zijn vroegere Russische gebouwen. De Russen hebben vele bezittingen tusschen Jeruzalem en den Jordaan, hun heilige rivier. En in vele steden vindt men een Moskobië, dat is een Bezit der Russen.

Het leemen Jerichotje van nu is de oude stad niet. Het oude Jericho lag een half uur naar het Westen, aan de groote Elisabron, die nu Ain es Sultan heet. Sellin heeft

de resten van de oude stad blootgelegd. Van de vroegere rijke dadeltuinen is niets meer over. De vlakte is nog altijd vruchtbaar. Maar in den zomer geweldig heet.

V.

Voor het eerst na zooveel jaren van oorlog en onrust heeft Jericho weder een seizoen. De Engelschen en de Amerikanen komen af om den Jordaan te zien en de Doode Zee. Ze brengen hun domme, al-wetende gidsen mee en wittebrood, dat Cook voor hen te Jeruzalem bakken laat. Ze zijn lang, rijk en onlogisch. Ze maken luidkeels aan tafel uit, dat ik wel een Griek zal zijn, die land komt koopen. En dat Adil een knappe jongen is. Adil acht hen. De oude Aboe Anton beeft voor hen. Want ze zijn niet zóó maar Engelschen en Amerikanen. Ze zijn Cook, Cook, Cook. En Cook is Palestina. Wij zijn naar de Ain ed Dûk geweest. Naar de ruïnen van de oude vesting Dok, waar Simon de Hasmoneeër werd vermoord. (I Makk. 16: 15.) Er is daar kort geleden een Hebreeuwsche inscriptie gevonden, die bewijst, dat daar nog Joden hebben gewoond, twee eeuwen na de verwoesting van den Tweeden Tempel.

Twee Amerikanen, die de overtreffende trap van elkanders lengte zijn, maken zich boos, dat hun gids hen niet bij deze nieuwste ruïne heeft gebracht.

Er komen telkens bekenden van Jeruzalem beneden. Zij komen voor enkele dagen rusten in de lente, of gaan op de jacht. Adil krijgt een geweer en gaat mee. Wie weet of het stalhondje nu niet een haas vangt.

Wij hooren, dat het zwaar weer is te Jeruzalem. Uren vol hagel en regen. Wij zien de wolken zwaar boven de bergen in het Oosten. Maar hier in het dal is het lente.

's Avonds wordt de wind héél zacht, en dan zeggen die van Jericho, dat het koud is.

VI.

Wij zouden allen tevreden zijn, wanneer er niet de politiek was. Maar de politiek is overal. Aan de avondtafel begint het. Een kleine opmerking hier. Een kleine opmerking daar. Dan het booze gesprek. Van toenadering tusschen deze Arabieren en de Zionisten merkt men weinig. Ze zeggen ronduit, dat ze zijn tegen de Engelschen en tegen de Zionisten. Maar tegen de Zionisten nog meer. Ze lezen met spanning de berichten uit Egypte. En de slechte berichten uit Indië. Ze denken aan iets moois, aan iets onmogelijks. Dat Engeland genoodzaakt zal worden Palestina te ontruimen. En dan zal men de groote afrekening eens zien. Iedereen begrijpt hoe moeilijk de positie van Adil Effendi is. Hij wil natuurlijk gaarne zijn vriend bijstaan. Maar hij moet toch ook een patriot zijn, al weet hij niet precies, wat dat is. Dus gaat hij kaartspelen met de lange Amerikanen. En hij wint het. Des avonds zegt hij wijze woorden: 'De politiek is het ongeluk van Palestina. Als er geen politiek was, zouden wij allen gelukkig zijn.' En wie, die Palestina kent en de politiek, durft dit tegenspreken?

Nr 305 De gasten van den Emir⁺

⁺1-3 1922 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 6 febr.

Als het regent te Jeruzalem, is het ook héél koud te Amman, het oude Rabbath Ammon in het Transjordaansche, waar de Emir Abdoellah van Transjordanië woont. Daarom is de Emir afgedaald naar de vlakte van den Jordaan, tegenover Jericho. Maar nog in het Transjordaansche, bij de Wâdi Nimrin, dicht bij de ruïnen van de stad Nimia. Hij heeft er een héél mooi tentkamp betrokken. Abdoel Salaâm, die hier de vertegenwoordiger van den Emir is, heeft alles keurig in orde gemaakt. De héél nette menschen van Jeruzalem rijden er met hunne auto's heen. Dan heeft Abdoel Salaâm het héél, héél druk. Hij moet zorgen, dat alles voor de gasten uit Jeruzalem gezonden wordt. Want de Emir is een gastheer met een open hart en een open hand.

Vooraf de laatste dagen heeft Abdoel Salaâm het druk gehad. Er zijn Amerikanen gekomen om Palestina op te nemen in de bioscoop. Zij willen *Hamlet* opnemen in het gebergte van Gilead met echte Arabieren, met ruiteroefeningen en sabelgevechten. Zij hebben zich tot de Regeering gewend en de Regeering heeft hen verwezen naar Abdoel Salaâm. De Regeering heeft veel verstand! En wie daaraan nog mocht hebben getwijfeld, kan dat nu zien. Natuurlijk, dat Abdoel Salaâm van deze Amerikanen ponden en piasters krijgt. Er zullen ook te Jeruzalem films worden gemaakt. Abdoel Salaâm, Hassan, Fachmi, Achmed en Abraham regelen dat. Zij hebben alle wagenpaarden van Jeruzalem gehuurd voor een geheelen dag, tegen een pond per paard. Die krijgen nu mooie dekkleeden. En zij worden Arabische ruiterspaarden. Abdoel Salaâm en Hassan hebben ook zadels gehuurd. Fachmi is naar Lifta gegaan om fellachen, en Achmed naar Aboe Dis. De fellachen worden schoongemaakt. Dan zijn het bedouïenen. Allah is groot.

Abdoel Salaâm heeft ook met den Emir Abdoellah gesproken. Laten die Amerikanen maar gerust naar het Transjordaansche komen. De Emir geeft duizend Arabieren, vierhonderd kameelen, zeshonderd paarden. Othello. En de ponden. En de piasters. Allah heeft ons lief.

II.

Wie ons ziet, moet ons achten. En gij, die dit leest, ook gij acht ons zonder twijfel. Het is, in de zachte vlakte van Jericho, een mooie morgen. Wij hebben fraaie, bruine paarden. En geen haast. Zoo zacht en vredig als de vlakte, ligt de dag voor ons. Wij rijden langzaam. Vandaag is het leven weder droom en wij weten het. Er stroomt een beek door de vlakte van Jericho naar de Doode Zee. In den zomer zal zij uitgedroogd zijn. Maar nu leeft zij voort, spraakzaam en goedgehartig tusschen de groene weiden en de vlakke plassen. De paarden breken het water vaneen met schitterend geplas. Een milde vlakte. Er zijn bloemen, geel en wit, die er gisteren nog niet zijn geweest. En al onze kalme, bezonnen vreugde van vandaag, waar was die gisteren? Wij zijn op weg naar den Emir Abdoellah. En wij beseffen dat.

De groote weg ligt goed door de vlakte van Jericho tot den Jordaan. Dichtbij de Brug stapelen de gore heuvels, zooals die zijn tusschen Jericho en de Doode Zee. Gods vloek. En verlaten van alle leven.

III.

Aan de Allenby-brug vinden wij den eersten soldatenpost van Zijne Koninklijke Hoogheid. Zij drinken koffie en zij innen piasters van alle paarden, ezels en fellachen, die Transjordanië in- of uitgaan. Wij zouden eigenlijk ieder drie piasters moeten betalen. Maar daar wij de gasten van den Emir zijn, betalen we niet.

Er zijn menschen, die geen kroegje kunnen voorbijgaan zonder even op te steken. Zóó kan Adil Effendi geen paard voorbijgaan, zonder te praten over koop of ruil. Hij meent het niet altijd. Maar 't is toch aardig. Ditmaal is het trouwens meenens. Hij heeft het allang voorzien op het groote, grijze paard van een der Sherifijnsche soldaten. De onderhandelingen slepen al geruimen tijd. Adil wil zijn bruine paard geven met een toegift. Het is de wereldvraag nu maar: hoeveel. Er zal wel héél wat Jordaanwater onder de Allenby-brug doorstroomen vóór zij klaar zijn. Want de Jordaan is opgezwollen van regens. Gisteren stond het water zóó, dat men de brug bijna niet over kon. Nu nog poelt en kolkt het in een boosaardige ontroering. Het is vuil, bruin water. De Jordaan heeft niets van de heldere, waardige kalmte van het Buiten-Spaarne of de Achter-Zaan. Zelfs nu, zóó groot en zóó boos, is hij niet meer dan een breede beek.

IV.

Adil en Selim hebben hunne paarden geruild. Zij hebben elkander Allah's zegen toegewenscht, met mooie luide woorden en handslag.

Wij rijden het Transjordansche in. Het oude land Gilead, tusschen den Jarmuk en de Wâdi Hisbân, waar de Jabok middendoor stroomt. Gilead was een vruchtbaar land met weiden (Hooglied IV: 1 en VI: 5) en specerijen (Genesis XXXVII: 25) die naar Egypte werden uitgevoerd (Jeremia XLVI: 11). Het land is nog vruchtbaar. Water breekt uit de bergen en er zijn nog wouden, die men in Palestina niet ziet. Oudtijds was het land bewoond door den stam Gad, die voortdurend strijd voerde met de Ammonieten. De Rechter Jephtah was uit Gilead. Koning Saul streed er. David veroverde Rabbath Ammon, (II Samuel X), waar nu de Emir woont. Gilead is ook het geboorteland van den Profeet Elia. In den Koningstijd werd Gilead veroverd door den Arabischen koning Hazael (II Koningen X: 32-34). Na den terugkeer uit de Babylonische ballingschap woonden er weder Joden in Gilead. De Ammonieten losten zich in de Arabieren op. Door de Joodschen vorst Alexander Janai (105-79 vóór Chr.) werd Gilead weder heroverd.

Wij rijden de zachte vlakte door tot de Wateren van Nimrin (Jesaja XV: 6), waar de ruïnen van Nimia zijn. Eene stad, toebehoorend aan den stam Gad. (Numeri XXXII: 3 en 36; en Jozua XIII: 27). Maar vóór de ruïnen slaan wij rechts af.

V.

Het kamp van den Emir ligt heerlijk in de zon. Maar met de schaduw van de bergen en het ruischen van het brekend water. Het is er bont en vol van gevolg en dienaren. Allen in de wuivende kleedij van de Bedouïenen.

Wij worden ontvangen door kolonel Aref bey el Hassan, hoofd van de politie. Hebben onlangs huurlingen niet eenen aanslag gepleegd op het leven van den Emir? Maar wij zijn gasten. Wij worden verwacht. Wij worden dus in de salontent van den Emir gelaten. Wij maken er kennis met het Opperhoofd der Belka-Bedouïenen. Hij woont in het gebergte aan de Wâdi Hisbân, in het oude Hesbon, de hoofdstad van Sichon, den Koning der Amoriëten, (Numeri XXI: 26), thans een klein dorp. Hij draagt fraaie kleederen en een lang zwaard. Hij is een groot man, die den titel van Pasja heeft. Maar hij is toch niet zoo groot als de Emir Abdoellah, de zoon van den Koning van Mekka. Wij zien dat als de Emir binnenkomt en wij allen opstaan. De Pasja en Adil kussen hem de hand en leggen dan hun voorhoofd daarop. Wij, onbeschaafde Europeanen kunnen dat niet. Maar de Emir neemt het ons niet kwalijk. Hij heet ons welkom in een genade van zachte woorden. Hij vraagt naar onze gezondheid sinds wij hem op den Olijfborg hebben gezien. Hij droeg toen een generaalsuniform. Nu draagt hij de prachtige gewaden van vorname Bedouïenen, met een mooien roodbonten hoofddoek en fraaie, zware koorden voor het wegwaaien.

Men moet zich den Emir niet voorstellen als een soort van halfbarbaarsch heer, naar wien men eens toegaat om eenen Aziatischen Emir te hebben gezien. Ik geloof niet, dat alle koningen iets koninklijks hebben. Maar deze Emir van Transjordanië heeft het. Hij is blonder, zachter, dan de meeste Bedouïenen. Zijn stem is buitengewoon bekoorlijk. Hij wil eenen dienaar roepen, die zit buiten de tent. Hij klapt in zijn handen. Het leven is héél even verrast.

Wij beginnen over de bioscoop en wij komen op de politiek. Dat gaat héél gemakkelijk. De afstand is niet groot. Zóó: de Emir zegt, dat hij duizend militaire ruiters met kameelen en paarden heeft opgeroepen voor de film. Hij heeft dat natuurlijk gedaan in overleg met de Regeering van Jeruzalem. Anders zou die niet weten, wat deze troepenbewegingen beteekenen. ‘Het is toch één land’, zeg ik. ‘Dit is Transjordanië en aan de overzijde is Palestina’, zegt de Emir met nadruk. Meermalen zegt hij dat. Het Zionisme. Het is geen zaak van zijn land. Maar van het naburige land: Palestina. Natuurlijk volgt hij, de Emir, dit alles met belangstelling. Hij gelooft, dat vele Arabieren zijn tegen de vestiging van eenen Joodschen Staat in Palestina. Wanneer bijvoorbeeld de Engelsche troepen Palestina eens verlieten, zou men dat misschien wel zien. Hij, de Emir, draagt den Joden geen kwaad hart toe. Zij hebben veel geleden. En in vroeger eeuwen hebben zij in Bagdad en in Spanje vreedzaam met de Arabieren samengeleefd en samen gewerkt. Misschien is eene samenwerking in dien vorm ook in Palestina mogelijk en misschien zou het goed zijn, wanneer aanzienlijke Joden en aanzienlijke Arabieren daarover samen eens zouden overleggen. Maar dat is iets anders dan een Joodsch Palestina. Intusschen, hij, de Emir, is daarbij toeschouwer. Hij is de Emir van Transjordanië. Niet van Palestina. Hij is zéér goed op de hoogte. Hij weet precies de dagen en de daden van Lord Allenby, Lord Curzon en Lord Reading. Hij verwacht het bezoek van Lord Northcliffe. Hij weet ook, dat Lord Northcliffe de Engelsche politiek afkeurt, die den koning van Mekka bevoordeelt boven den Sultan van Turkije, omdat die politiek de ontevredenheid wekt van de Mohammedanen in Indië.

En van de politiek komen wij dan weder op de bioscoop, omdat het zoo vlak bij is. Kunnen wij niet blijven tot de film gemaakt wordt? Het zal héél mooi zijn.

VI.

Maar tegen den avond rijden wij terug. Samen met Majjad Pasja, het hoofd der Belka-Bedouïenen, die ook tijdelijk in het Jordaandal gelegerd is. Het is een gelukkige lente-avond. En wij zijn allen tevreden.

En waarlijk, bij de Allenby-brug verruilt Adil Effendi óók het tweede paard. Hij moet vier pond toegeven. Maar 't is een goede ruil. En een gendarme, die luistert naar den naam Moussa, rijdt met ons mede van de Brug naar Jericho. Want de dieven zijn overal. Zij vreezen Allah niet. En hoe zouden zij ons dan vreezen, indien wij dezen goedhartigen Moussa niet met ons hadden?

Nr 306 Genoeg te doen.⁺

⁺3-3 1922 O., 5. Gedat.

Jeruzalem 19 febr.

I.

Er is genoeg te doen geweest. Het bezoek van Lord Northcliffe aan Palestina. Publicatie van de nieuwe Grondwet voor Palestina. Bijeenkomst van de Joodsche Deputatenvergadering. En allerlei kleinigheden.

II.

Lord Northcliffe. Het bezoek, waarvan wij ons zooveel succes hadden voorgesteld, is een groot nadeel geworden en aanleiding tot schandaal. De Joden waren niet voorbereid. Men zegt, omdat Oessiskin niet wilde samenwerken met Ittamar ben Awi, den redacteur van *Doar Hajom*. Aan het station van Ludd was een delegatie van Arabieren en voortdurend gedurende zijn verblijf hebben de Arabieren hem delegaties gezonden en telegrammen, eenstemmig tegen het Zionisme. Van Ludd naar Jeruzalem is hij gereden per auto, voorafgegaan door een gepantserde automobiel. Dat heeft een heel slechten indruk op hem gemaakt. Men zegt, dat een van de vijanden der Joden dit opzettelijk heeft gedaan. Hij heeft Rischon le Zion bezocht en een delegatie van de Zionistische commissie ontvangen. Wat hij gezegd heeft, is niet gepubliceerd. Maar het moet niet gunstig zijn geweest. In een interview met Ben Awi heeft hij ten slotte verzekerd, dat de Balfour-declaratie niet zal worden ingetrokken. Maar dat hij het niet eens is met de uitlegging, die de Zionisten daaraan geven. Hij heeft het Land veel ongelukkiger gevonden dan bij een vroeger bezoek. Van al de schitterende beloften, die dr. Weizmann hem heeft gedaan, is niets vervuld. De Zionisten moeten minder praten en meer doen. Zij moeten gematigd zijn. Vrede houden met de Arabieren. En niet uitsluitend extreme chaloetsiem (= pionieren) in het land brengen.

De zaak is, zeide Lord Northcliffe, dat alle Arabieren tegen het Zionisme zijn. Hij heeft zelfs een adres ontvangen van de jongensschool St. Georges (die trouwens ook Joodsche leerlingen telt!) tegen het Zionisme. Eveneens, bij een bezoek in Transjordanië aan den Emir Abdoellah, van Transjordansche hoofden. Engeland heeft als Mohammedaansche mogendheid daarmede rekening te houden. Lord Northcliffe verklaarde zich ook ontstemd over den drukken handel, dien de Palestinensische Joden met Duitschland drijven.

Achteraf beweren de Joden, dat hij altijd anti-joodsch is geweest. Maar toen hij in Amerika was, hebben de Zionisten hem een delegatie gezonden, om hem te danken voor het vele, dat hij voor de Joodsche zaak heeft gedaan. Hij schijnt nu onder den invloed te staan van kolonel Gabriël, die vroeger in Palestina is werkzaam geweest en nu samen met hem van Egypte naar Engeland terugkeert.

III.

De Aschkenasische Joodsche kerkeraad heeft ook een delegatie gezonden: de Rabbijnen Bernstein en Jungreis en mij zelven om Engelsch te spreken. Wij hebben geen woord gesproken tegen het Zionisme of tegen de Zionistische Organisatie. Wij hebben alleen gevraagd vrijheid en gelijkheid van godsdienst voor alle Joden in Palestina. En erkenning van Agoedath Israël op gelijken voet als de Zionistische Organisatie. Lord Northcliffe toonde zich zeer verrast over het bestaan van zoo eene groote organisatie buiten de Zionistische. Het schijnt, dat men hem in den waan had gebracht, dat alle Joden lid waren van ééne organisatie, de Zionistische. De zaak is besproken aan twee officieele diners en Lord Northcliffe moet ontstemd zijn geweest over de onjuistheid der hem tot dusver gegeven inlichtingen. Misschien heeft Reuter's correspondent te Jeruzalem (ook al geen vriend van ons!) overdreven. Het schandaal was er. *Haäretz*, het blad van Oessiskin, beweerde, dat wij gesproken hadden tegen de Balfour-declaratie en tegen het Joodsch-Nationaal Tehuis. Het blad noemde ons 'verraders' en 'ploerten'. Onze opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld heeft in *Doar Hajom* verklaard, dat de delegatie is gegaan op zijn verlangen. Dat niet gesproken is tegen het Joodsch Nationaal Tehuis of tegen de Balfour-declaratie, maar alleen tegen de pogingen van de Zionistische Organisatie om de Joodsche Kerkelijke gemeenten onder haar heerschappij te brengen. En zich, met voorbijgaan van Agoedath Israël, bij de Regeeringen en bij mannen van invloed, voor te doen als de gemachtigde van het geheele Joodsche Volk. Ik-zelf heb, als woordvoerder van de delegatie, verklaard, dat wij ons aan die punten hebben gehouden. *Haäretz* heeft geen van die verklaringen gepubliceerd. Maar heeft de gemoederen hoe langer hoe meer opgehitst.

De gevolgen zijn niet uitgebleven. De chaloetsiem en andere jongelui roepen ons na op straat. Men gooit met steenen. Wij krijgen dreigbrieven. Chaloetsiem hebben het huis willen binnendringen van den ouden rabbijn I.I. Diskin, die buiten alles staat. Chaloetsiem zijn in het huis van R. Chaïm Sonnefeld gekomen en hebben daar een schandaal gemaakt. Een aantal van deze helden Israëls hebben den rabbijn Bernstein aangevallen en met stokken zijn hoofd stukgeslagen. Ook dat is Joodsch bloed, dat gevloeid is in de straten van Jeruzalem. Bij mij thuis is men niet geweest. Ik woon in een Arabische buurt. Maar men zal mij des avonds op straat aanvallen. De Arabische bladen verheugen zich en zeggen: 'Ziet gij, welk soort immigranten men ons brengt? Zij ranselen hun rabbijnen.'

Allerlei Zionistische vereenigingen nemen moties aan tegen de delegatie. Natuurlijk nemen die van Agoedath Israël weer moties aan tegen de moties. Het hoofdbestuur van Mizrachie heeft een telegram aan Lord Northcliffe gezonden, dat de delegatie geen enkele volmacht had. En dat alle orthodoxe Joden Zionisten zijn. Het zal een uitmuntenden indruk op Lord Northcliffe maken.

In een Joodsch weekblad, dat 'Genoeglijke Sabbath' heet, wordt de vraag gesteld, waarom men dien krankzinnigen ploert, die met zijn portefeuille onder den arm naar

de rechtsschool stapt, niet met steenen gooit, niet het bloed aftapt, niet ranselt tot hij krimpt van de pijn.

Dat is Jeruzalem.

IV.

En de studenten van de rechtsschool staken en hebben mijn onmiddellijk ontslag geëischt als lector. De Regeering heeft geantwoord, dat daarvan geen sprake kan zijn. Die staking is nu weer een wereld in het klein. De studenten zijn verdeeld in twee groepen van vrijwel gelijke sterkte. Zij noemen zich: 'Extremisten' en 'Gematigden'. Zij hebben ieder hun bestuur, dat onderhandelt met de tegenpartij en met de Regeering. Eigenlijk zijn de meesten wel Gematigd. Maar de Extremisten terroriseeren. Zij dreigen met pakken ransel en met boycot. Zij hebben de gymnasiasten op hun hand, de Zionistische Commissie en *Haäretz*. De Gematigden worden natuurlijk gesteund door *Doar Hajom*. Zij vinden, dat het nu genoeg is geweest. En zij willen de staking opheffen. De Extremisten meenen, dat dit later bij de examens zal worden gewroken. Maar de Gematigden verzekeren, dat ik dat niet zal doen. Enz. Enz. Het leven is goedig.

V.

Bijvoorbeeld. In gezelschap van Lord Northcliffe was Mr. Philip Graves, de correspondent van den *Times* te Konstantinopel, die aangetoond heeft, dat het boek 'Protocollen der Oudsten van Zion' eene vervalsching is geweest. Te zijner eer heeft *Doar Hajom* een thee georganiseerd. Eerste spreker was Generaal Storrs, gouverneur van Jeruzalem. Andere sprekers waren de rabbijnen Jacob Meir en Kuk en L. Jaffe, hoofdredacteur van *Haäretz*. Het is drie maanden geleden sinds al die menschen hebben gezworen, dat zij niet zouden rusten voor Generaal Storrs was afgetreden en dat zij hem hebben geboycot en doodverklaard. Generaal Storrs heeft een mooi speechje gehouden over 'misverstanden'.

Vrijdagavond was er een dienst in een van de synagogen met eenen bijzonderen voorzanger uit Weenen. Generaal Storrs was uitgenoodigd en aanwezig. Hoezeer zal hij ons achten!

VI.

Over de Deputaten-Vergadering later. De tekst van de nieuwe Grondwet voor Palestina is nog niet geheel bekend. In hoofdzaak weten wij dit: er komt een wetgevend college, gedeeltelijk benoemd door den Hoogen Commissaris, gedeeltelijk door de bevolking gekozen. Wetten tegen hetgeen in het Mandaat is vastgelegd, zijn verboden. B.v. tegen het Joodsch Nationaal Tehuis en tegen de rechten van het Hebreeuwsch. Hoe het staat met het budgetrecht is niet duidelijk. De Hooge Commissaris heeft zekere rechten ten aanzien van wetsvoorstellen aangenomen in het wetgevend college. Maar het is niet duidelijk wat het is: sanctie, veto of recht voor te dragen tot vernietiging bij het Engelsche Ministerie van Koloniën. De Arabieren zullen in het wetgevend

college de meerderheid hebben boven de Joden. Maar er zullen ook een aantal hooge Regeeringsambtenaren in zitten.

De Joden zijn bereid het ontwerp te aanvaarden. De Arabische leiders hier hebben naar de Arabische delegatie te Londen getelegrafeerd het niet te aanvaarden, omdat het steunt op de Balfour-declaratie. Ook het Arabische blad 'Falestien' is er tegen.

VII.

Allerlei. Dr. Weizmann confereert te Parijs met Generaal Gouraud. Men zegt, dat hij naar Bagdad gaat naar koning Feisoel.

Baron Rothschild geeft tienduizend Pond voor de Zionistische Universiteit. De rijke Kadourie vier.

Een goed toeristenseizoen.

Rabbijnen-vergadering tegen voortdurende publieke Sabbathschending.

Onveiligheid op de publieke wegen.

Balfour en Sokolov keeren samen van Washington naar Londen terug.

Dr. Marmorek wil een wereldorganisatie van Brandeisisten.

Sir Herbert ongesteld.

De afschuwelijke witte klokketoren bij de Jaffapoort wordt afgebroken.

Onderhandelingen omtrent de grens tusschen Palestina en Syrië geschorst.

Een chaloetz bij Haïfa vermoord.

Men belooft de behandeling van het Palestina-mandaat door den Volkenbond in April.

Mizrachistische arbeiders tegen Mizrachie.

Komt Brandeis naar Palestina?

Kalvarisky te Beiroeth en Damascus in verband met landaankoop in Palestina.

Bezoek van Ramsay Macdonald als gast van de arbeiderspartij.

Staking der bakkers te Tel Aviv en der Joodsche havenarbeiders te Haïfa.

Duizend Armeensche weezen te Jeruzalem.

Kolonel Bramley, hoofd der politie, naar Engeland, met het oog op een nieuwe gendarmerie.

Hassan Sidki Effendi el Dajani onder politie-toezicht.

Dr. Eder komt terug in de Zionistische Commissie. Oessiskin blijft.

Proces begonnen tegen Rosenberg te Haïfa, wegens het smokkelen van wapens.

Een Jood consul van Chili te Jeruzalem.

VIII.

Joodsche Humor. 'Welke sigaren rookt Lord Northcliffe?' Havana, maar in Palestina Ie-Havana (= Misverstand).

En deze: Een Amerikaan vertelt, dat hij alle merkwaardigheden van Jeruzalem heeft gezien. 'Ook hôtél Use?' vraagt een ander (= hôtél Hughes is zetel der Zionistische Commissie) 'Use, Use' zegt de Amerikaan 'what Use, no Use'.

En deze: de leerlingen van de openbare lagere jongensschool van Joessef Effendi Mejuhaz richten een schrijven tot de studenten, te volharden in de staking.

Nr 307 Een week van smart en schande⁺

⁺9-3 1922 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 24 febr.

Er is een week over het Jeruzalemsche Jodendom heengegaan, die ons nog lang heugen zal.

De naaste aanleiding is het bezoek van Lord Northcliffe geweest. Maar de Jischoeb (= Joodsche bevolking) is om allerlei redenen toch al in eenen prikkelbaren toestand. Men had zich van Lord Northcliffes bezoek veel goeds voorgesteld. En dat is volkomen anders uitgekomen. Hij heeft het Land ongelukkig en onrustig gevonden. En hij geeft daarvan de schuld aan de extreme Zionisten. Hij dringt niet aan op intrekking van de Balfour-declaratie. Maar op gematigdheid naar binnen en naar buiten. Ik geloof niet, dat de 'Times' ineens anti-Zionistisch zal worden. Maar tot dusver werd in de 'Times' vrijwel alleen gepubliceerd, wat de Zionistische Organisatie wenschte. Waarschijnlijk zullen de Arabieren thans ook meer gehoor vinden. En eveneens andere stroomingen in het Jodendom, zooals Agoedath Israël. *Haäretz* en *Doar Hajom* twisten nu over de oorzaak van de mislukking van Lord Northcliffes bezoek. Het schijnt, dat Oessiskin het niet de moeite waard heeft gevonden veel notitie te nemen van Lord Northcliffe, die niet in Minsk, Pinsk en Dwinsk geboren is. Ittamar ben Awi, de zoon van Ben Jehoedah en hoofdredacteur van *Doar Hajom*, heeft alles gedaan wat hij doen kon, om Lord Northcliffe goede indrukken te geven. Maar 't was niet mogelijk.

II.

Alle woede ontlast zich nu op het hoofd van de Ashkenasische delegatie, die de rechten van Agoedath Israël voor Lord Northcliffe heeft uiteengezet. Men beweert, dat wij tegen de Balfour-declaratie hebben gesproken en tegen het Zionisme. Dit is knoeien met het woord Zionisme. Een gevaarlijk woord. Nu eens wordt het gebruikt in den zin van 'liefde tot Zion' en dan weder 'lidmaatschap van de Zionistische Organisatie'. In den eersten zin zijn de orthodoxe Joden allen Zionisten. In den tweeden zin natuurlijk niet. De Ashkenasische delegatie heeft gevraagd: vrijheid en gelijkheid van alle Joodsche gemeenten in Palestina. En erkenning van Agoedath Israël op gelijken voet als de Zionistische organisatie en waarborgen daarvoor in de Balfour Declaratie en in het Mandaat. De Opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld heeft dit uitdrukkelijk verklaard. En ten overvloede heb ik het nog eens uiteengezet in een artikel voor de 'Times' en in een Open Brief aan Lord Northcliffe, die in verschillende bladen gepubliceerd wordt. Een stroom van protesten is Lord Northcliffe toegezonden. Onder anderen van het Hoofdbestuur van Mizrachie en van het Zionistische Opperrabbinaat. In al die protesten wordt beweerd, dat wij gezegd hebben, dat de Joodsche orthodoxie gekant is tegen het Zionisme in den zin van 'liefde tot Zion', Bovendien zijn de afzenders zoo tactvol geweest, de delegatie te beleedigen. Lord Northcliffe zal de waarheid wel zien. Het is merkwaardig, dat noch Mizrachie (een Zionistische federatie!) noch het officieele Opperrabbinaat den wensch hebben te kennen gegeven, dat de Zionistische Organisatie de vertegenwoordiger van het geheele Joodsche Volk zal zijn. Die van Minsk, Pinsk en Dwinsk hebben zich genoeg daarover geërgerd.

III.

Maar de smart en de schande! 'Haäretz', het blad van Oessiskin en zijn vrienden, heeft stelselmatig de hartstochten opgezweept. Zoo heeft het blad, zonder eenigen grond, beweerd, dat de Ashkenasische delegatie ook Ramsay Macdonald heeft bezocht en daar allerlei leugenverhalen heeft gedaan. Tegenspraak plaatst 'Haäretz' principieel niet.

De gevolgen zijn niet uitgebleven. De beide Rabbijnen Bernstein en Jungreis, leden van de delegatie, zijn op straat door onbekend gebleven chaloetziem (= jongens uit Oost-Europa) met stokken geslagen. De Rabbijnen Diskin en Sonnefeld, beiden bejaarde rabbijnen, zijn door chaloetziem in hunne woningen bedreigd. De politie heeft hen moeten beschermen. Op mijn huisje is des nachts een aanval gedaan. Acht chaloetziem zijn den tuin binnengekomen, op de manier van:

'hou-me-vast-of-ik-bega-een-ongeluk'. Ze hebben zóó luid sst sst geroepen, dat de reusachtige Marokkaansche wachter van de burens is gekomen, 'n Araber, 'n Araber', hebben deze helden Israëls geroepen, en zij zijn er van door gegaan. Adil heeft nog juist hun schaduwen zien vluchten. Ik heb er doorheen geslapen.

Verscheidenen onzer hebben dreigbrieven ontvangen geteekend: 'de Zwarte Hand' en 'de Jonge Extremist', waarin bedreigd wordt, dat hun bloed zal worden vergoten gelijk water. Ook de redactie van 'Doar Hajom' heeft dreigbrieven gekregen. De vrouw van Ittamar ben Awi is door chaloetziem met steenen gegooid. Dit zijn de chaloetziem, die door den Rabbijn Schönfeld in een rede te Amsterdam de vreedzame veroveraars van Palestina werden genoemd. Zij ranselen nu de rabbijnen en steenigen een ongelukkige vrouw, die pas haar eenig kindje heeft verloren.

Verleden week Sabbath hebben chaloetziem schandalen gemaakt in verschillende synagogen. Een aantal zijn gearresteerd en krachtens de nieuwe ordonnantie onder politie-toezicht gesteld. Gedurende drie maanden moeten zij zich elken ochtend om acht uur bij de politie melden en 's avonds na tien mogen zij niet uit. 'Haäretz' is verontwaardigd. 'Een vonnis zonder proces', schrijft het blad. Kent het blad de nieuwe ordonnantie niet? Of meent het, dat die alleen gemaakt is voor Hassan Sidki Effendi el Dajani?

Merkwaardig is het, dat noch de Zionistische Commissie, noch de Volksraad tegen deze schandalen hebben geprotesteerd. Dinsdag had 'Doar Hajom' eene mededeeling van den heer Kalvarisky, dat binnen vier en twintig uur een scherp protest verschijnen zou. Maar 't is er nog niet. 'Haäretz' gaat door de gemoederen op te hitsen. En de naaste vrienden van Oessiskin roepen ons na op straat.

IV.

De studenten van de rechtsschool staken nog altijd tegen mij. De meerderheid is al lang weder bereid de colleges te hervatten. Ze zien in, dat de zaak is vastgelopen. De Regeering heeft verklaard, dat ze er niet aan denkt mij te ontslaan. De Legal Secretary, mr. Norman Bentwich, heeft dit na een van de colleges uiteengezet. Maar de meerderheid wordt ook hier geterroriseerd door een minderheid, voor het grootste gedeelte bestaande uit onderwijzers en ambtenaren van de Zionistische Commissie.

‘Haäretz’ ziet al schoone perspectieven: alle Joodsche studenten verlaten de Regeeringsrechtsschool; de Zionistische Commissie opent een Joodsche rechtsschool. Dr. Weizmann regelt te Londen de erkenning van de diploma's dier school door de Regeering. Er is een Zionistische Universiteit. Geen wonder, dat ‘Haäretz’ de staking aanstoot. Iederen dag publiceert het blad brieven aan de stakende studenten. Van de leerlingen der middelbare scholen; van de leeraren der beide kweekscholen; van de Jeruzalemsche onderwijzers; van de vrije vrouwenvereniging; van de Joodsche studenten te Jaffa; van de juridische studenten te Jaffa. Toch zal waarschijnlijk de staking Maandag worden opgeheven.

Maar wat zullen wij verder nog zeggen, wanneer hypernationale Fransche of Duitsche studenten het ontslag van eenen lector eischen, omdat hij Jood is! En hoeveel vrijheid zullen de lectoren aan de aanstaande Zionistische Universiteit wel genieten. Men zou natuurlijk niemand benoemen, die niet in den smaak valt van de Zwarte Hand en van den Jongen Extremist. En deze beide colleges zouden natuurlijk het recht moeten hebben de lectoren te ontslaan.

V.

De schuld van dit alles ligt voor een gedeelte bij de extreme leiders van de Zionistische Organisatie, die maar blijven volhouden, dat zij de eenige vertegenwoordigers van het Joodsche Volk zijn.

Voor een gedeelte ligt de schuld ook bij de leiders van de immigratie, die hier niet anders hebben gebracht dan onbekookte, berooide chaloetziem.

Voor een gedeelte ligt de schuld ook bij de onderwijzers met hun hypernationale opvoeding, die de kinderen betreft in allerlei zaken, die hun niet aangaan. Daarentegen zijn de deskundigen het er over eens, dat het onderwijs vrij slecht is. Het is hier iets héél gewoons, de leerlingen van de middelbare scholen te gebruiken om menschen met eenigszins afwijkende meeningen op straat na te schreeuwen.

En de gevolgen? De Arabische pers heeft zich van het geval meester gemaakt. Er is al getelegrafeerd naar de delegatie te Londen over twisten tusschen Zionisten en Orthodoxen. En over mishandeling van rabbijnen door chaloetziem. Men kan er zeker van zijn, dat deze schandalen tegen ons zullen worden gebruikt.

In Engelsche Regeeringskringen is men ontstemd. Er bestond daar toch al een ontstemming tegen de toenemende russificatie van het land. Met russificatie worden twee dingen bedoeld. Ten eerste: de eenzijdigheid van de immigratie. Ten tweede: de geest, die in de Zionistische Commissie heerscht. Oessiskin is daar dictator. Alle betrekkingen van beteekenis zijn door zijn aanhangers bezet. De Sefardië, meer gematigd en meer bekend met het Land, worden uit alles weggehouden. Zionistische ambtenaren als Oettinger, Yellin en Thon zijn tevens de leiders van de politiek. Zij kunnen daar allen tijd aan geven, omdat ze hun salarissen toch trekken.

In Oessiskin zien de Engelschen het centrum van een anti-Engelsche politiek. De poging om de rechtsschool op te breken. Een aanval van de onderwijzers nu weer op de school van Miss Landau, omdat die te Engelsch is. Het komt alles bij elkander. ‘A fatal man’, wordt hij genoemd. Toch geloof ik niet, dat men hem gemakkelijk kwijt raakt. Niet omdat hij zoo bekwaam of zoo geliefd is. Maar zijn heengaan zou door de Zwarte Hand en den Jongen Extremist worden beschouwd als een overwinning van meer gematigde elementen en als een tegemoetkoming aan de wenschen van Engelsche hoofdamttenaren.

Men hoopt nu, dat dr. Weizmann spoedig hier komt. En alles regelen zal, zoodat wij gespaard zullen blijven voor zulke weken van smart en schande.

Maar ja: tenslotte hangt de toekomst des Joodschen Volke niet af van dr. Weizmann, maar van de Zwarte Hand en den Jongen Extremist.

Nr 308 Onrustig⁺

⁺15-3 1922 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 3 maart

Het is onrustig in de Joodsche gemeenschap. Men is zenuwachtig. Al is er geen groote politiek. Het Mandaat wordt zeker niet behandeld vóór April. Wij hooren van algemeene verkiezingen in Engeland: Juni of Juli. Blijft de oude Regeering? Komt een nieuwe? Meer of minder Zionistisch? Eene overwinning van de Arbeiderspartij? Men zegt, dat de Arbeiderspartij pro-Zionistisch is. Waarom zou eene internationale partij steun geven aan eene nationale beweging als het Zionisme? De Arbeiderspartij zal waarschijnlijk Zionistisch blijven, zoolang de Zionistische leiders socialistische politiek voeren. Hier wordt dat gedaan. De jonge immigranten zijn voor het grootste deel hard-linksche. En er wordt hier veel geklaagd over de eenzijdige arbeiderspolitiek van de leidende Zionistische hoofdambtenaren Ettinger en dr Ruppin.

Geen groote politiek. Wij hooren, dat Poincaré namens de Fransche Regeering een pro-Zionistische verklaring afgeven zal.

II.

Uit berichten uit Engeland blijkt, dat de Palestina-vraag meer dan vroeger de aandacht van het publiek heeft. 'Times' en 'Daily Mail', de groote Northcliffe-bladen, bestrijden wat Lord Northcliffe heeft genoemd: 'het extreme Zionisme'. Inderdaad, wij kennen hier dat kale, rauwe, nationalisme zonder eenig accent van menselijkheid, godsdienst, moraal of beschaving. In de 'Daily Chronicle', het blad van Lloyd George, een pro-Zionistisch artikel. Maar 't is van eenen Joodschen redacteur, Sidebotham.

Lord Justus Percy, die als een tegenstander van het politieke Zionisme werd beschouwd, heeft voor Mizrachie te Londen een redevoering gehouden. Hij verklaarde, dat hij vóór de Balfour-declaratie was. Hij ziet in het Zionisme de herleving van een cultuur. En hij is tegen het politieke element in de gedachte van een Joodsch Nationaal-Tehuis. Dr. Weizmann zal wel bidden van zulke voorstanders der Balfour Declaratie verschoond te blijven. Wij hooren, dat dr. Weizmann met vele Engelschen van invloed heeft geconfereerd om den slechten indruk van Lord Northcliffes bezoek weg te nemen. Balfour zou dr. Weizmann goede beloften hebben gedaan.

En dan is er nog de quaestie met Sir Stuart Samuel, den broer van onzen Hoogen Commissaris en een van der leiders van Mizrachie. De 'Daily Mail' publiceerde een anti-Zionistisch interview met Sir Stuart. En hoewel deze dadelijk de juistheid van dit interview heeft tegengesproken, achtte men dit toch niet voldoende, en heeft Sir Stuart zich uit de Zionistische beweging moeten terugtrekken.

III.

Hier is men vooral bezig met de vraag of de Joodsche Deputatenvergadering nu Zondag bijeenkomen zal. Maar daarover later.

En dan is er de staking tegen mij in de rechtsschool, omdat ik als lid van eene delegatie, buiten de Zionistische Commissie om, Lord Northcliffe heb bezocht. De staking heeft natuurlijk dadelijk een politieke tint aangenomen. De meesten der Extremisten zijn Russen, ambtenaren van de Zionistische Commissie en daarmee verbonden organen. Hun leider is de secretaris van Oessiskin. Hun orgaan is 'Haäretz'. Ze worden gesteund en aangehitst door de onderwijzers, de ambtenaren, de Russische journalisten enz. De meeste Gematigden zijn Sephardim. De Extremisten terroriseeren. Ze dreigen met boycot, broodroof, ransel, artikelen in de courant enz. Precies als in den Taalstrijd. De onderwijzers bespreken de quaestie met de kleine schoolkinderen. Als de leden van de delegatie op straat komen, ontmoeten zij alleraardigste Joodsche schooljongetjes, die op den grond spuwen en zeggen: 'Daar ligt Northcliffe'. Zij spuwen nog eens en zeggen: 'En daar ligt gij'. Het is allang een quaestie geworden tusschen de extreme Zionisten en de Regeering. Men neemt het Oessiskin kwalijk, dat hij niet heeft bemiddeld. De Regeering denkt niet aan toegeven. De extremisten zijn natuurlijk veel te verstandig om toe te geven. Het is een kleine quaestie. Maar leelijk geïnfecteerd en die nog heel lang duren kan.

IV.

Het nieuwe ontwerp van de Grondwet voor Palestina. Dr. Weizmann heeft in een rede te Glasgow gezegd, dat de Joden het ontwerp zullen aanvaarden, maar als uiterste concessie. De Joodsche pers hier vraagt veranderingen in het kiesstelsel voor het Wetgevend College, opdat Joodsche minderheden in plaatsen als Hebron, Berseba, Haïfa enz. tot hun recht zullen komen. De verkiezingen zijn getrapt. Leeftijd voor kiezers vijf en twintig. Geen vrouwenkiesrecht.

De Arabieren zijn er tegen, omdat de gedachte van een Joodsch Nationaal Tehuis in de grondwet is nedergelegd. Ook heeft de Hooge Commissaris te veel macht en het Wetgevend College te weinig. Geen belastingrecht. Geen budgetrecht. Het anti-Zionistische blad 'Falestien' noemt de wet boosaardig: 'De wet van Bentwich'. De Arabische delegatie te Londen heeft Minister Churchill verklaard, dat het Ontwerp voor de Arabieren onaannemelijk is.

V.

De Delegatie blijft in Londen tegen ons werken. En niet zonder succes. Tot dusverre werd ze alleen gesteund door de 'Morning Post'. Maar nu heeft ze ook min of meer den steun van 'Times' en 'Daily Mail'.

Of het tot een samenwerking tusschen Joden en Arabieren komen kan? Alles kan. Maar 't zal niet meevallen. Ramsay Macdonald is hier geweest als gast van de Zionistische socialisten. Hij dringt aan op vereeniging van alle arbeiders. Mr. Graves, de 'Times'-correspondent, is hier gebleven na Lord Northcliffe's vertrek. Hij reist het land rond. Hij wordt overal door de Joden goed ontvangen. Ook de Arabieren zenden hem delegaties.

De Arabische leiders hebben zich tot de geboren Joden des Lands gewend om samenwerking. Hierop heeft de Organisatie van Jonge Joodsche Boeren 'Zonen van Benjamin' geantwoord, dat zij altijd willen samenwerken, mits op den grondslag van de Balfour-Declaratie.

De ingeboren Joodsche bevolking is geheel niet tevreden met de extreme, socialistische politiek van Minsk, Pinsk en Dwinsk. Ze voelen zich ook wel verdrukt door een goed georganiseerde, terroriseerende minderheid, die alle ambten in handen heeft en gesteund wordt door de Zionistische Organisatie. Maar zich afscheiden en zich vereenigen met de Arabieren, daaraan denkt niemand.

Dr. Weizmann heeft in een groote rede te Glasgow ook gesproken over het wenschelijke van samenwerking. De formule: 'Palestina zoo Joodsch als Engeland Engelsch is' heeft dr. Weizmann losgelaten Hij wijst nu op Quebec met een Fransch-Engelsche bevolking en op Zwitserland. Maar zulk een voorbeeld is toch maar een vergelijking.

De arbeiders-leider Rosenberg te Haïfa is vrijgesproken van de beschuldiging een groote hoeveelheid vuurwapens en ammunitie te hebben willen binnensmokkelen uit Triëst. Het feit van het smokkelen staat vast, maar men kan Rosenberg's schuld niet bewijzen. Bij eene Joodsche vrouw zijn ook wapenen gevonden. De Arabieren maken daarover een groot leven. Ze zenden protestdelegaties. Ze protesteeren in Londen. Enz. Enz.

VI.

Met de ontwikkeling van het Land gaat het langzaam. Wij hooren, dat het groote electriciteits-plan van Ruttenberg vier millioen pond kosten zal in vier jaren. Van het kleine Yarkon-plan hooren wij niets. De locale industrie heeft veel te lijden van valuta-concurrentie. De Engelschen klagen, dat Zionistische hoofdamttenaren, in het bijzonder dr. Ruppin, den Duitschen handel zoo begunstigen. Over het algemeen wordt de wenschelijkheid uitgesproken, dat de economische leider van de Zionistische Commissie, niet tevens indirect en door stroomannen bij private ondernemingen betrokken zal zijn.

De immigratie gaat geregeld door. Het laatste jaar 9000. Het gewone werk is huizenbouwen. Er zijn artsen, die gewoon als arbeiders werken in een Groep tegen kost, inwoning en zestig piasters, dat is drie rijksdaalders per maand.

VII.

Allerlei. Schemarja Levin op propaganda in Zuid-Afrika.

Plannen voor een nieuwe handelswijk in Jeruzalem.

Dood van A.D. Gordon, te Dagania, bekend arbeider en schrijver.

De Arabische pers tegen het groot aantal Engelsche ambtenaren.

Groote touristen-beweging. Op eenen avond achthonderd aangekomen.

Staking van Joodsche bakkersknechts te Jaffa. Geëindigd door bemiddeling van Albert Hyamson, directeur van het Regeeringsdepartement van Arbeid.

VIII.

Rondom. De bereidverklaring van Engeland Egypte onafhankelijkheid toe te staan, heeft onder de Arabieren veel vreugde gewekt. 'Volhouden', zeggen zij. Misschien keert Zaghloel Pasja nu ook terug.

In Transjordanië is alles rustig. Men gaat de grenzen regelen met Hedjaz. In het Hoogerhuis is de Emir Abdoellah zeer aangevallen. Maar de Regeering heeft verklaard, dat zij tevreden is over zijn beleid.

Wij wachten maar weer. In onrust.

Nr 309 Een Joodsche constituante⁺

⁺25-3 1922 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 8 maart

Het is bijna drie jaar geleden sinds ik u voor het eerst schreef over pogingen om tot een Joodsche Constituante te komen. Men dacht toen nog over de mogelijkheid van eenen Joodschen Staat in Palestina, waarin de Arabieren, ofschoon voorloopig nog in de meerderheid, de positie zouden hebben van een nationale minderheid. Daarvan is niets gekomen. Wij zien geen Joodschen Staat, maar een min of meer autonome Joodsche Gemeenschap in een Palestinensischen Staat.

Voor die Joodsche Gemeenschap wenschte men organen. Zulke min of meer algemeene organen bestonden reeds in den Turkschen tijd. Bijvoorbeeld: de Joodsche koloniën rondom Jaffa, die gemeenschappelijke belangen hadden, zonden ter regeling daarvan afgevaardigden naar een algemeenen raad. Uit verschillende zulke kernen had op een harmonische, natuurlijke wijze eene algemeene vertegenwoordiging kunnen ontstaan van alle Joden, naarmate die noodig was voor de behartiging van algemeene belangen. Doch 'harmonisch' en 'natuurlijk' zijn verboden woorden in dit land. Alles moet snel gaan, Europeesch. Er moest dadelijk een algemeene Joodsche Vertegenwoordiging komen, zonder dat men eigenlijk precies zag, welke hare taak zou zijn, tusschen de organen van de Regeering en de organen van de Zionistische Commissie.

Bijna twee jaar geleden hebben de verkiezingen voor deze Joodsche Deputaten Vergadering plaats gehad. Onder gunstige omstandigheden. Deze: de Joodsche gemeenschap wordt hier beheerscht door een kleine resolute minderheid van arbeidersleiders, onderwijzers en ambtenaren. Ze zijn de dragers van een barbaarsch hyper-nationalisme zonder godsdienst, zonder beschaving en zonder fatsoen. Ze beschikken over de fondsen van de Zionistische Organisatie, over allerlei Reliefgeld en over een macht van baantjes, waarop men hier nu eenmaal fel is. Hun orgaan is het dagblad 'Haäretz'. Ze werken met boycot, met terrorisme, met leugens en met 'Haäretz'. Twee jaar geleden, na de troebelen in Jeruzalem en onder den druk van een sterke anti-Engelsche stemming, zijn de verkiezingen door die resolute minderheid doorgedreven. Wie niet mededeed was een verrader. En zóó heeft eene meerderheid medegedaan. Van de socialisten iedereen.

II.

In den zomer van 1920 werd Sir Herbert Samuël tot Hoogen Commissaris benoemd. Zijne bedoelingen waren goed. Maar hij had de Joodsche Gemeenschap gerust eenige jaren aan hare natuurlijke ontwikkeling mogen overlaten. In plaats daarvan ging hij haastig een van zijn persoonlijke lievelingsgedachten uitvoeren: schepping van eene gematigde politico-religieuze Joodsche gemeenschap. De organen daarvan waren: de Joodsche Deputaten Vergadering en een daaruit en daardoor gekozen dagelijksch bestuur, genaamd Volksraad. En een officieel centraal opperrabbinaat, met afhankelijke plaatselijke rabbinaten. Volksraad en Opperrabbinaat zouden samenwerken met de Zionistische Organisatie. Voor den Volksraad ging dat zonder moeite. In het Opperrabbinaat echter zitten verscheidene rabbijnen, die steeds bekend waren geweest als felle tegenstanders van het politieke Zionisme. Tegen Sir Herberts schepping kwam verzet van links en van rechts. Links: de arbeiders willen niet betalen voor het Opperrabbinaat. Zij willen ook vrij worden van de rabbinale rechtspraak. In plaats daarvan willen zij Joodsche arbitraire rechtspraak door leken. De zoogenaamde vredesgerechten. Ook voor zaken van familierecht en erfrecht, die nu tot de uitsluitende bevoegdheid van het rabbinaat behooren, met onbevoegdheid zelfs van regeeringsrechtbanken. Rechts: de Agoedath Israël-orthodoxie wil geen rabbinaat erkennen, dat zóó afhankelijk is van de Zionistische Organisatie.

Sir Herbert heeft Deputatenvergadering en Volksraad erkend als de eenige vertegenwoordigers van den Joodschen Jischoeb (Bevolking) onder voorwaarde, dat steeds een voldoende aantal kiezers aan de verkiezingen mededoen en dat de Vergadering en de Raad steeds gematigd zullen optreden. Op die wijze dwingt Sir Herbert de extreme elementen rekening te houden met belangrijke minderheden.

III.

De Deputaten-Vergadering, een onhandelbaar groot college met eenige honderden leden, is uiteengegaan zonder iets anders te hebben gedaan, dan een Volksraad kiezen. Sindsdien zijn bijna anderhalf jaar verlopen. De Volksraad heeft niets gedaan, wat niet door de Zionistische Commissie gedaan wordt. Een van beiden is overbodig. En beiden kosten ons héél véél geld.

Doel van den Volksraad is nu: organiseeren van den Jischoeb en invoering van belastingen. Dat is het. Van vrijwillige contributies kan de Volksraad niet bestaan. Natuurlijk kan men contributies heffen van de leden. Maar wie zijn lid van wat feitelijk de Zionistische Organisatie van Palestina is? Wel, zult ge zeggen 'wie zich als lid aanmeldt.' Maar velen zouden zich misschien niet aanmelden. Neen, zeggen dus de Zionistische leiders: iedere Jood, die in Palestina is langer dan zes maanden, is lid van onze Organisatie en verplicht de belastingen te voldoen. Men ziet het belangrijke punt: verplicht lidmaatschap is het kenmerk van publiekrechtelijke organisaties, staat, provincie, gemeente enz. Vakverenigingen hebben ook dikwijls aangedrongen op verplicht lidmaatschap. Maar ik weet niet of dit in eenig land bestaat. In ieder geval heeft de Regeering in Palestina bezwaar gemaakt een dergelijk buitensporig recht aan één bepaalde organisatie te geven.

Toch wilde men de Zionistische Organisatie wel tegemoet komen. Het Verslag van den Volksraad bevat het overleg, dat te [d]ezzer zake is gepleegd tusschen Sir Herbert Samuel, mr. Norman Bentwich (de Legal Secretary) en het bestuur van den Volksraad. De Volksraad wil natuurlijk alle Joden in zijn organisatie hebben. Norman Bentwich stelt voor: 'allen, die niet tot een andere gemeente behooren'. De Agoedath

Israël gemeente te Jeruzalem zou dus vrij blijven. En het is niet onmogelijk, dat in Safed en Tiberias dergelijke gemeenten gevormd worden. Het is typisch te zien, hoe de Volksraad zich verzet tegen de rechten van een minderheid. Precies op dezelfde argumenten zouden vakverenigingen verplicht lidmaatschap kunnen vragen. In ieder geval, het absoluut verplichte lidmaatschap van de Zionistische Organisatie komt er niet. Maar wat dr. Ruppin nu namens de Volksraad voorstelt is iets monsterachtigs. Men kan het vinden in *Doar Hajom* No. 97 van Maandag 6 Februari. Dr. Ruppin stelt voor, *dat alle Joden zullen worden beschouwd als lid van de Zionistische Organisatie, tenzij ze eene verklaring afleggen, dat zij geen Joden zijn.*

De leden van Agoedath Israël, dat is een groot gedeelte van de oude orthodoxie, zullen dus belasting moeten betalen aan den Stadsraad en den Volksraad, dat wil zeggen aan wat in wezen de Zionistische Organisatie van Palestina is, tenzij ze verklaren, dat zij geen Joden zijn. Natuurlijk vermijdt dr Ruppin het woord 'Zionistische Organisatie'. Hij spreekt van Joodsche Gemeenschap, Volksraad. Stadsraad enz. Maar dat is zonder beteekenis. Wat men hier wil is het 'nur-national-Judentum' in volle glorie. Het zou wel aardig zijn dit in Holland ook eens te probeeren: 'Alle Joden leden van de Zionistische Organisatie, tenzij zij verklaren, dat zij geen Joden meer zijn.' Wat zouden de Hollandsche Rabbijnen wel doen?

IV.

De Deputaten Vergadering is nu bijeengeroepen om over deze en dergelijke zaken te beraadslagen. Die bijeenroeping is nog niet zoo gemakkelijk gegaan. Voorstanders zijn alleen de arbeiders, ambtenaren en onderwijzers. Zij willen tamelijk zware belastingen leggen op de Joodsche burgerij, die direct of indirect weder ten goede zullen komen aan de arbeiders, ambtenaren en onderwijzers. De Sefardische Joden hebben eerst niet willen meedoen. Met veel moeite is het gelukt hen om te praten. Een van de argumenten is de toenemende invloed van de Arabische delegatie in Londen, waartegenover een Joodsch eenheidsfront noodig is. De Sefardiem hebben toegegeven, maar ze hebben als voorwaarde gesteld, dat in alle colleges een der hunnen zitten moet. En de Volksraad heeft dat moeten goedkeuren.

En de orthodoxie? De Agoedath Israël-orthodoxie wil op cultureel en religieus gebied geheel vrij blijven, en alleen samenwerken op economisch gebied. Aan de verkiezingen voor de Deputatenvergadering enz. nemen zij geen deel. En zij erkennen die colleges ook niet.

De Zionistische orthodoxie heeft meegedaan. Al hadden zij nog zoo veel bezwaren tegen het vrouwenkiesrecht, dat ook alweer door de bekende resolute minderheid is doorgedreven. De Opperrabbijn Jacob Meir was zelfs eere-voorzitter van de eerste zitting.

En ziet: nu, voor de tweede zitting, verklaren deze orthodoxen ineens, dat zij niet in de vergadering willen komen, zoolang niet het vrouwenkiesrecht is afgeschaft. Groote ontsteltenis. Want als deze Zionistische orthodoxie niet deel neemt, dan is het zéér de vraag of de Regeering de Deputaten-Vergadering nog erkennen zal. En of er veel komen zal van de mooie belastingen. Men is dus weer aan het onderhandelen gegaan en biedt den orthodoxen een compromis aan. Zoo in den geest van het compromis tusschen den man en de vrouw over de kleur van het behang in de

eetkamer. De man wilde rood. De vrouw wilde groen. Na lange twisten kwamen zij tot een compromis: het zou groen zijn.

De Vergadering is geopend zonder de orthodoxen. Maar de onderhandelingen duren nog voort. En de algemeene meening is wel, dat de orthodoxie, behalve die van Agoedath Israël, zal toegeven.

Trouwens, de geheele quaestie van het vrouwenkiesrecht schijnt niet meer te zijn dan een voorwendsel van het officieele opperrabbinaat. Sommigen zeggen, dat de rabbijnen zich onprettig gevoelen in de politico-religieuze eenheid van Sir Herbert Samuel. En dat zij liefst de geheele Deputaten-Vergadering en den geheelen Volksraad aan stukken zagen. Maar dat kunnen zij natuurlijk niet zeggen. Dan zijn zij verraders en krijgen zij het te kwaad met de Zwarte Hand en den Jongen Extremist.

Anderen zeggen, dat het rabbinaat de Joodsche Vredesgerechten niet wil, omdat die hun de geheele rechtspraak zouden onttrekken. En die Vredesgerechten zijn nu juist weer een lievelingsgedachte van de hyper-nationalen. Zij zullen er ook wel komen. De ambtenaren zijn er voor. De onderwijzers en de arbeiders. Eveneens de Zwarte Hand en de Jonge Extremist.

Kultuurkamp is een heel groot woord. Rechts zal zich af en toe verzetten. Maar links zal het winnen. Waarom niet? Tel Aviv breidt zich verbazend uit. En naar geestelijke waarden vraagt hier niemand.

Over het verloop van de Deputaten-Vergadering een volgend maal.

Nr 310 Veel verrassingen⁺

⁺5-4 1922 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 16 maart

I.

De zittingen van onze Constituante, die Deputatenvergadering heet, zijn geëindigd. Zij hebben ons vele verrassingen gebracht. In de eerste plaats den vrede tusschen Oessiskin en de Sefardische Joden. Nu de orthodoxie niet aan de Vergadering wilde mededoen, was de medewerking van de Sefardiem een absoluut vereischte. De Sefardiem weten dat. En zij hebben voorwaarden gesteld. In de Zionistische Commissie moet een van de Sefardiem zitten. Als zoodanig wenschen zij prof. Dr. A.S. Yahuda, den bekenden hoogleeraar te Madrid. Hij zal de leider zijn van de Arabische politiek. De Sefardiem wenschen ook een der hunnen in alle commissies en secretariaten. Oessiskin heeft dat moeten beloven. Onze administratie zal er niet goedkoop door worden. Maar de Sefardiem zijn naar de Vergadering gegaan. En met al die beloften loopt het zoo een vaart niet. Binnenkort is er weer ruzie.

Voorloopig heeft 'Doar Hajom', het blad der Sefardiem, zijn oppositie gestaakt. De hoofdredacteur is Ittamar ben Awi, de zoon van Ben Jehoedah, zelf een Aschkenasie. De woedende campagne tegen de hooge salarissen van de ambtenaren der Zionistische Commissie is ineens stil geworden. Ittamar ben Awi is de woordvoerder van de Sefardiem in de Deputatenvergadering geweest. Hij heeft niets gezegd. Alles pais en vree. Den extremen leeraren van het Jaffa-gymnasium is het niet naar den zin geweest. Zij hebben Ben Awi uitgejouwd. Zij hebben den 'Doar Hajom' een nationale schande genoemd. Maar Oessiskin wilde vrede.

Over de groote salarissen en over het geheele zwakke financieele beheer, hebben alleen enkele arbeidersafgevaardigden geklaagd. Speciaal werd geklaagd over de salarissen van de Mizrachistische hoofdidealisten.

Maar men is over alles heen gegaan. Een Vergadering moest er zijn. De schijn van vrede moest worden bewaard. Vooral na de geschiedenis met de Lord Northcliffe-delegatie. Oessiskin is nu weder ineens de groote man. Zijne vrienden en bekenden hebben hem een banket aangeboden te Jeruzalem ter gelegenheid van zijn veertigjarige werkzaamheid in het Zionisme. Ittamar ben Awi en de andere redactieleden van 'Doar Hajom,' waren tegenwoordig. Het blad is ineens van het eene uiterste in het andere vervallen. Alles wat Oessiskin doet, is prachtig. Ook te Jaffa heeft men hem een lekker banket aangeboden. Wie betaalt dat allemaal? De onderwijzers zijn weder drie maanden achter met hun salaris.

De nieuwe Arabische politiek is óók begonnen. Te Tel Aviv is een banket aangericht door Joodsche notabelen, waarbij Regeeringsambtenaren zijn uitgenoodigd en Arabische notabelen. De Regeeringsambtenaren hebben niet betaald. En de Arabische notabelen ook niet. Onze Simon betaalt. Maar het is de nieuwe Arabische politiek. De tijd van spanning is weder gekomen. Nog een week of vier en wij staan voor het groote Mohammedaansche Nebi-Moessa-feest. Tot Juni, Juli blijft het dan een gevaarlijke tijd. Het is te hopen, dat het dit jaar rustig zal blijven. Opdat onrust in het voorjaar hier niet tot een soort geoorloofde traditie worde. De paniekstemming is al.

II.

Onze Constituante en de vele verrassingen. Wij zijn verrast geweest, dat de Zionistische Orthodoxie tot het einde toe geweigerd heeft aan de zittingen deel te nemen, zoolang niet het actieve en passieve vrouwenkiesrecht te niet was gedaan. De niet-Zionistische orthodoxie heeft van den beginne af geweigerd deel te nemen aan de verkiezingen voor de Deputatenvergadering. Niet alleen wegens het vrouwenkiesrecht. Maar omdat zij religieuze en cultureele bezwaren hebben tegen volkomen samenwerking met de Zionistische organisatie. Op economisch gebied is samenwerking natuurlijk altijd mogelijk. De Zionistische orthodoxie heeft de vorige maal wel deelgenomen aan de verkiezingen en aan de zittingen. Vandaar, dat hun afwijkende houding van nu bevreemding en wrevel heeft gewekt. Men zegt, dat de Zionistische orthodoxie eigenlijk om allerlei redenen de geheele Deputaten Vergadering niet wil. Maar dat durft men niet goed te zeggen. En daarom klampt men zich nu vast aan de quaestie van het Vrouwenkiesrecht. De Mizrachie moet er heel wat over hooren. Wij, die naar Lord Northcliffe zijn gegaan, zijn natuurlijk verraders. Maar in de Deputatenvergadering heeft men van links de Mizrachie ook uitgemaakt voor verraders. Dat woord ligt den menschen hier trouwens in den mond bestorven. Ik heb twee jongetjes van eene bewaarschool zien knikkeren. De een speelde volgens den ander valsch. 'Verrader', zei de oprechte. 'Ploert', zei de valsche. Ze hooren dat van de leerlingen der Mizrachistische kweekschool en van andere scholen, die de leden van Agoedath Israël op straat naschreeuwen.

De Mizrachie heeft trouwens nog meer moeten hooren. Een van de arbeidersafgevaardigden heeft zich erover beklaagd, dat zoo een verraderlijke organisatie in stand wordt gehouden: 'met ons geld'. Alsof de Mizrachie niet even goed deelneemt aan de inzameling dier gelden. Maar 't is typisch voor de mentaliteit

der Joodsche arbeiders in Palestina, dat zij het Zionistische geld beschouwen als hun geld. Er is zelfs een motie ingediend, waarbij de Zionistische leiding werd uitgenoodigd alle uitkeeringen aan de Mizrachie te staken. Ook dat is typisch Palestinensisch. Iemand heeft godsdienstige bezwaren. Dan wordt hij gestraft met inhouden van de boterham. Intusschen, ook hier worden moties niet zoo heet gegeten als zij ter tafel worden gebracht. De Mizrachie behoeft nog niet bang te zijn voor haar geld.

En het vrouwenkiesrecht? De Deputatenvergadering heeft dat natuurlijk niet ingetrokken. Maar de Vergadering heeft den Volksraad (het Dagelijksch Bestuur der Vergadering) opgedragen een kiesrecht te ontwerpen, dat het allen mogelijk maakt aan de verkiezingen deel te nemen. Er zal wel een weg worden gevonden. Maar 't vrouwenkiesrecht blijft. Het is links heilig. Intusschen heeft de Zionistische orthodoxie zich bereid verklaard deel te blijven uitmaken van den Volksraad, Men wil nu eenmaal vrede, om den Arabieren geen gelegenheid te geven tot kritiek. En links profiteert daarvan.

III.

En de belastingen. Daar is het natuurlijk om begonnen. Want geld moet er zijn. Op het oogenblik heeft de Volksraad geen taak tusschen de Zionistische Commissie en de Regeering. Het eenige wat de Raad doet is een bureau hebben en geen geld. De Zionistische Organisatie is wel bereid gedeelten van het werk aan den Volksraad over te doen. Bijvoorbeeld het onderwijs. Mits men er dan ook aan mede betaalt. De Zionisten hopen, dat de Regeering den Volksraad op de een of andere wijze het recht zal geven alle Joden te belasten, Zionistisch of niet. Het zou de erkenning zijn van het publiekrechtelijk karakter van de Zionistische Organisatie in Palestina, die zich bescheidenlijk: 'Joodsche Gemeenschap in Palestina' noemt. Ik heb u reeds geschreven over het voorstel van den Zionistischen Leider dr. A. Ruppin: 'iedere Jood moet belasting betalen aan de Joodsche Gemeenschap in Palestina (lees: de Zionistische Organisatie) tenzij hij verklaart, dat hij geen Jood is.' Dit is toch een van de Sefardische leden te machtig geweest. En hij heeft gevraagd, hoe het dan moet met de leden van Agoedath Israël, wanneer dit absurde voorstel wordt aangenomen. Maar veel is er niet over gezegd.

Practisch staan twee stelsels tegenover elkander: centralisatie en decentralisatie. De Volksraad wil natuurlijk centralisatie. Zij krijgen al het geld, betalen wat zij noodig hebben en keeren de rest uit aan de Joodsche Gemeenten in de dorpen en de steden. De Joodsche dorpen willen decentralisatie. Ze hebben zich ieder op zich zelf ontwikkeld, ook al omdat de onderlinge gemeenschap zoo moeilijk was. Men reisde tot voor kort vlugger, gemakkelijker en goedkooper van Amsterdam naar Parijs dan van Ekron naar Rosh Pinah. Decentralisatie met zoo noodig een natuurlijken groei naar centralisatie, zou het meest-harmonische zijn. Doch daar moet men hier niet mede aankomen. Alles moet haastig, uiterst modern, socialistisch en bureaucratisch. Het ongeduld van een kind, dat den knop opentrekt om maar spoedig de volle bloem te zien.

IV.

De zittingen van onze Constituante zijn gevaarlijke ondernemingen. Er zijn altijd lastige elementen, die den vrede storen. Bijvoorbeeld een paar van de leeraren van het gymnasium te Jaffa, en een paar onervaren leden van de Arbeiderspartij. Men geeft de zaken maar liever zoo spoedig mogelijk over aan den Volksraad, die uit voorzichtige beroepspolitici bestaat. Zij zullen een definitief belastingstelsel ontwerpen. Zij zullen een definitief kiesstelsel ontwerpen. En de Joodsche Vredesgerechten, waartegen het Rabbinaat zoovele bezwaren heeft?

Over eene quaestie heeft de Deputatenvergadering gezwegen. Het ontslag van generaal Storrs als gouverneur van Jeruzalem. Drie maanden geleden heeft Oessiskin verklaard, dat de Joodsche Gemeenschap niet zou rusten vóór de Generaal ontslagen was. Nu zwijgt men. Het is wereldvrede. Behalve voor Agoedath Israël. Sir Herbert en mr. Norman Bentwich zijn héél rechtvaardig tot het aan de rechten van de Agoedath komt.

Wanneer de Deputatenvergadering weder bijeenkomt? Na de onderteekening van het Mandaat. O, ja, - er is nog altijd het Mandaat. En wij hooren, dat het nu in April toch werkelijk geteekend zal worden.

Nr 311 Niet over Lord Northcliffe.⁺

⁺8-4 1922 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 24 maart

Zonder sonnetten. En niet over Lord Northcliffe. Maar de Joodsche couranten staan nog vol over het onderhoud van Lord Northcliffe met de gedelegeerden van Agoedath Israël. En de geheele Joodsche wereld is er nog over in beweging, van Amerika tot in Littauen. Maar daarover later.

Er is toch genoeg. Een dreigende ministercrisis in Engeland. Mogelijk Lloyd George af en een zuiver conservatief ministerie in de plaats. De Arabieren hopen. Maar als Balfour zelf nu eens de premier werd? Zij beven.

Er is de onrust in Ierland. De onrust in Zuid-Afrika. Er is het incident Montagu. De Indische Mohammedanen zijn opgetreden ten gunste van den Sultan van Konstantinopel. Zij zijn eigenlijk tegen den koning van Mekka en zijne zonen, die tegen den Sultan in opstand gekomen zijn. Er is min of meer een Arabisch-Turksche tegenstelling. Geen Pan-Islamisme. Wij hooren, dat Moestapha Kemal Pascha troepen samentrekt aan den grens van Mesopotamië om den koning Feisoel aan te vallen. Mossoel. Petroleum. Toch zullen de Arabieren wel beproeven de Indische Mohammedanen te winnen voor hun zaak.

II.

Zal het mandaat over Palestina nu eindelijk in April worden geteekend? Dr. Weizmann is overal geweest en hij verzekert het. Men hoopt, dat de onderteekening van het mandaat een einde zal maken aan de actie van de Arabische delegatie te Londen. Ongetwijfeld heeft deze invloed gekregen in de beide huizen van het Parlement. Er worden voortdurend vragen gesteld onaangenaam voor de Zionisten. Over het gehalte der immigranten; over het plan Ruttenberg; over de kosten van het Engelsche bestuur in Palestina. Men kan niet anders zeggen dan dat de Engelsche Regeering goed voet bij stuk houdt. Van pro-Zionistische parlementsleden merkt men weinig. Ramsay

Mac Donald, die hier geweest is, heeft goede indrukken gekregen. Maar hij ziet alles als partijman. Dat hij werkelijk zoo verrukt is over onze Potemkin-pionieren gelooven wij niet. Maar Van Houtens cacao en doen-alsof zijn beste en goedkoopste in 't gebruik.

Velen hopen hier, dat Agoedath Israël in het mandaat gelijke rechten krijgen zal als de Zionistische Organisatie. Zonder dat zal het in het Jodendom niet rustig worden. Men spreekt over de mogelijkheid van een Joodsch Wereldcongres. Men is er voor, wanneer het ook waarlijk een wereldcongres is. Men is ertegen, wanneer het een Zionistisch Congres is, dat zich den naam geeft van wereldcongres. Zooals de Zionistische colleges in Palestina altijd zorgvuldig den naam Zionisme vermijden. Zij noemen zich bijvoorbeeld Stadsraad der Jeruzalemsche Joden, en Volksraad der Palestinensische Joden. En suggereeren zóó, dat zij alle Joden van Stad of Land vertegenwoordigen.

Van de Groote Bestuursvergadering in Berlijn hebben we weinig gehoord. Deuren dicht. Er was een brief van dr. Ruppin, den economischen leider van de Zionistische Commissie hier, waarin hij erover klaagt, dat de Zionistische Organisatie te veel uitgeeft voor administratie en te weinig overlaat voor kolonisatie-arbeid. Krijgt hij daarvoor niet meer geld, dan gaat hij heen. Maar ook Ruppin wordt niet zoo heet gegeten als hij op tafel komt. Hij is nog niet weg.

Van de financiën weten wij weinig. De Hollandsche Zionist Jacobus H. Kann heeft zich in allerlei geschriften beklagd over het financieele beleid der organisatie. Het Hoofdbestuur te Londen en Oessiskin hier hebben aangetoond, dat er geen zuiniger organisatie is dan de Zionistische. Men kan dit alles lezen in de 'Jewish Chronicle'. Het geld moet vrijwel uitsluitend uit Amerika komen. De één zegt: 'er is geld'. De ander zegt: 'er is niet'. Maar 't is een feit, dat de onderwijzers weder drie, vier maanden achter zijn met hun salaris

III.

En wij? Sir Herbert Samuel is maanden lang ziek geweest. Onze Arabische broeders vreesden al het beste. Maar hij is weder beter. Het schijnt, dat hij zich, ook politiek, weder geheel gesterkt gevoelt. Zijn politiek is vlak Zionistisch. Jodendom buiten de Zionistische Organisatie bestaat voor Sir Herbert niet. Deze eenzijdige partij-politiek, die een groot gedeelte van het Joodsche volk tot wanhoop brengt, zal op den duur geen zegen zijn. Er zijn trouwens al teekenen, dat Sir Herbert wat zal moeten toegeven.

Onder het motto 'bezuiniging' zijn een groot aantal Engelsche ambtenaren ontslagen. De Arabische pers wijst er op, dat onder de ontslagenen geen enkele Jood is. Norman Bentwich blijft. Alle ontslagenen op één na, waren bekend als pro-Arabisch. Generaal Storrs, de gouverneur van Jeruzalem, is gebleven. Over het algemeen is men van gevoelen, dat Sir Herbert zich den eersten tijd de sterke man toonen zal.

Op het oogenblik is het rustig. Er komen wel telkens gevallen voor van moord en van roof langs de wegen. Maar geen groote opstanden. Of het rustig blijven zal? Over veertien dagen, drie weken, valt het Mohammedaansche Nebi Moussafeest. Altijd een zware tijd. Generaal Storrs zal heden de Mohammedanen in de Omar-moskee toespreken en aanmanen tot rust. De Groot Mufti zal zich daarbij

aansluiten. Er komen nu een paar gespannen maanden. In Jaffa zijn alvast alle demonstraties verboden.

Over de verhouding tusschen de Arabieren en de Joden kan men niet veel zeggen. Het heette, dat er vrede gesloten was tusschen het Joodsche dorp Petach Tikvah en het Arabische dorp Jehudish. Er waren mooie telegrammen gezonden naar Sir Herbert Samuel, Sir Wyndham Deedes en Mr. Bentwich. Zij hebben allen mooie telegrammen teruggezonden. En ziet: daar publiceert het anti-Zionistische blad 'Falestien' eene verklaring van de dorpshoofden van Jehudish, dat dit alles leugens zijn. Zij zullen geen vrede sluiten met hunne vijanden, de Joden, voordat het onschuldig vergoten Arabisch bloed gewroken is. 'Falestien' heeft weder eene waarschuwing ontvangen van de regeering, wat gematigder te schrijven. Zoo niet, dan gaat die courant dicht.

Er is in Tel Aviv een lekker banket gegeven, waaraan ook Arabieren hebben deelgenomen. Maar of dat veel beteekent?

Hier te Jeruzalem is weder twist over den Klaagmuur. De Arabieren beweren, dat de Joden niet het recht hebben, banken neder te zetten op de straat vóór den Muur. En de regeering geeft den Arabieren voorloopig gelijk.

IV.

Het ontwerp van een nieuwe grondwet voor Palestina. Dr. Weismann heeft verklaard, dat hij voldaan is. De wet geeft eenen goeden grondslag voor de Zionistischen arbeid. De Arabieren zijn tegen de wet, die ten slotte alle macht brengt in handen van Sir Herbert en ongeveer niets in handen van het nieuwe wetgevende lichaam.

Op het oogenblik schiet de opbouw van het land weder weinig op. Er komen per maand ongeveer duizend immigranten aan, en die worden tamelijk wel opgenomen. Het voornaamste werk is huizenbouw en wegeaanleg. Het loon is zóó, dat de werklieden er precies van leven kunnen. Wat wij niet zien, is het ontstaan van een goeden zelfstandigen boerenstand. Alle groote Joodsche koloniën dateeren van vóór den tijd van de Zionistische Organisatie.

Het groote plan van Ruttenberg, Wij hooren, dat men het gedeelte betreffende de irrigatie heeft laten varen tot beter tijden. Blijft de elektrificatie. Maar zelfs met het kleine Yarkon-plan is men nog niet begonnen. Ruttenberg zelf is weder in Amerika.

Plannen genoeg. Een nieuwe buurt van tachtig huizen bij Jeruzalem. Maar de Zionistische Organisatie eischt de helft van de perceelen op voor haar ambtenaren. Geen kwade gedachte. Maar er zijn dwazen, die daarover mopperen. De hoofdadministratie van het Joodsch Nationaal Fonds is overgeplaatst naar Palestina. Er is al iemand uit Den Haag gekomen om dat te regelen. Hij heeft Petach Tikvah bezocht en zich tevreden betoond over de manschijn op de Jemenietische huizen van Rischon le Zion. De Zionistische leider David Wolfssohn heeft een gedeelte van zijn vermogen nagelaten aan de Zionistische Organisatie. Men gaat voor het geld een bibliotheek bouwen. Dr. Heinrich Loewe komt hier om dat te regelen. Iedereen komt hier om iets te regelen. Simon betaalt.

V.

Er is een goed touristenseizoen. De hôtels zijn vol. De stad druischt. Maar het gaat niet zonder twisten. De Joodsche bladen zeggen dat de touristenbureaux den Joodschen chauffeurs, koetsiers enz. geen werk geven. Joodsche gidsen zijn er zoo goed als niet. Ze kennen geen Engelsch en Arabisch. Het Joodsche gemoed is niet dienstwillig genoeg voor de gidserij. Men beweert, dat de niet-Joodsche gidsen de Joodsche winkels stelselmatig voorbijgaan. De Arabische vereenigingen geven den touristen anti-Zionistische strijdboekjes. De Zionistische organisatie verspreiden anti-boekjes.

Lord Milner is hier. Hij is gekomen als gewoon toerist. Hij ontvangt geen delegaties. Maar hij is de gast van Sir Herbert Samuel in het Regeeringshuis. En die zal wel zorgen, dat hij alleen met goede menschen in aanraking komt. Er staat een bezoek aan Jaffa en Petach Tikvah op het program. Ook een bezoek aan Transjordanië met den Emir Abdoellah. De Arabische pers beweert, dat lord Milner door de Engelsche Regeering gevraagd is om rapport uit te brengen over den toestand in het Land. De voorlichting is dan wel wat eenzijdig. Maar het doel is goed.

VI.

Allerlei. Oostenrijk benoemt een Jood als consul te Jeruzalem.

Haddad Pasja benoemd tot vertegenwoordiger van den Koning Feisoel in Londen. Hij heeft den naam tot een vergelijk te willen komen met de Zionisten.

Voortdurende onveiligheid van de wegen rondom Rehoboth.

Een uitleveringstractaat tusschen Palestina en Transjordanië. Is Transjordanië nu wel of niet een zelfstandige staat?

De Arabieren gaan te Jeruzalem een Engelsche anti-Zionistische courant uitgeven.

De Fransche regeering laat Ibrahim Hanano, den Arabischen nationalistischen leider, vrij.

Kleine plaatselijke onlusten in Syrië.

Lente. Vaarwel.

Nr 312 Zal 't rustig blijven?*

*24-4 1922 A., 5. Gedat.

Jeruzalem 6 april 1922

Morgen begint het Mohammedaansche feest van Nebi Moussa. Zal 't rustig blijven? De Regeering heeft alle maatregelen genomen. Vandaag is de stad alweder militair. Het postkantoor bezet. Men wil voorkomen, dat oproerig volk de post overvalt en telegraaf en telefoon verbreekt. Een indruk van vrede en vriendschap maakt onze militaire stad zoo niet. Wij wachten nu maar af.

Het Mandaat? In een van zijn gelukkige interviews met den correspondent van het 'Handelsblad' te Parijs verklaarde dr. Weizmann, dat het Mandaat zeer waarschijnlijk einde April zal worden geratificeerd. Helaas hooren wij van andere zijde, dat de ratificatie van het Palestina-mandaat moet wachten op de ratificatie van het Grieksch-Turksche vredesverdrag. De Arabieren kunnen dus hun agitatie voortzetten te Londen en te Parijs. Intusschen bestaat in de Mohammedaansche wereld de tegenstelling tusschen Turksche en Arabische belangen. De Indische Mohammedanen zijn over het algemeen pro-Turksch. Toch zullen de Palestinensische

Arabieren een delegatie naar Britsch-Indië sturen om geld te verzamelen voor herstel van de Omar Moskee en om de Palestina-vraag te behandelen.

II.

Sir Herbert Samuel gaat op het einde van de maand voor twee maanden naar Engeland voor overleg met de Regeering. Zou nu juist vlak daarvoor het mandaat worden geratificeerd? Generaal Storrs, de gouverneur van Jeruzalem, vertrekt eveneens voor zijn gewone zomervacantie. In het vertrek van beiden tegelijk zien velen een teken van vertrouwen. Er was beweerd, dat Lord Milner tijdelijk Hooge Commissaris worden zal.

Lord Milner heeft juist vandaag Jerusalem verlaten voor een bezoek aan Noord-Palestina. Het heette, dat hij gekomen is, strikt als particulier. Maar hij was de gast van Sir Herbert, die hem alleen met officieele Zionisten in aanraking heeft gebracht. Delegaties heeft Lord Milner niet willen ontvangen. Hij heeft een bezoek gebracht aan Petach-Tikvah en aan Tel Aviv. Daar waren toevallig juist eenige pro-Zionistische Arabische hoofden aanwezig. Waarom niet? Te Jaffa heeft Lord Milner een bezoek gebracht aan de Mohammedaansch-Christelijke club, waar men gesproken heeft tegen de Balfour-declaratie. Hij heeft den Arabieren gezegd, dat zij zich niet moesten laten bang maken door hetgeen extreme Zionisten in die declaratie lezen. Maar wie nu eigenlijk de extreme Zionisten zijn, dat heeft hij niet gezegd. Lord Milner zal nu nog een kamp van de chaloetziem bezoeken en Tiberias, waar ook weder toevallig een aantal pro-Zionistische Arabieren zullen zijn. Over de economische grondslagen van onze nieuwe vestigingen zal hij wel niet veel hooren. En van de geestelijke wanwereld, waarin wij hier leven, merkt hij natuurlijk niets. Het is een echte Potemkin-comedie.

III.

Zal 't rustig blijven? Dr. Weizmann is optimistisch. Hij heeft tegen den Parijschen correspondent gezegd: 'De verhoudingen tot de groote meerderheid van het Arabische volk, de extremisten, die men in elk volk heeft, uitgezonderd, zijn zeer goed.'

Als dat waar is, kan dr. Weizmann het Zionisme een dienst van groote, moreele beteekenis bewijzen. Door van de Engelsche regeering de terugroeping van het Engelsche garnizoen te vragen. Dat zou een einde maken aan de bewering, dat de Joodsche immigratie alleen kan plaats hebben onder de bescherming van Engelsche bajonetten. En dat Engeland millioenen uitgeeft voor de vestiging van het Joodsch-Nationaal Tehuis.

Dr. Weizmann kan te Parijs wel mooie interviews geven. Wij zijn maar doodgewone verraders te Jeruzalem. En wij zien een stad, zwaar onder de militairen, en waar van de week nog weer plotseling een paniek uitbrak om niets.

Het is niet onmogelijk met de Arabieren in vrede te leven. Maar het is niet voldoende hier woorden van vrede en vriendschap te spreken en in Europa te komen met een formule: 'Palestina zoo Joodsch als Engeland Engelsch is'. De Arabische politiek heeft op het oogenblik de meeste belangstelling. Iedereen gevoelt, dat het niet gaat, te leven en te werken midden in een meerderheid van vijanden. De Arabische politiek van Oessiskin was passief: niet hinderen, niet vleien en het land rustig

opbouwen. Anderen willen een meer actieve politiek. Kalvarisky, de vertegenwoordiger van baron Rothschild, is daar een voorstander van. Hij meent, dat het verzet tegen het Zionisme niet uitgaat van de Arabische massa. Maar van een klein aantal effendi's, die men grootendeels wel winnen kan door welwillendheid en mededeelzaamheid. Men moet dezen effendi's een financieel belang geven. Een soort omkooprij. Ook politiek is Kalvarisky werkzaam. De kernen van de anti-Zionistische Arabische politiek zijn de Mohammedaansch-Christelijke vereenigingen, waarin de Christenen veelal het leidende element zijn. Er worden nu opgericht Mohammedaansche vereenigingen, die de delegatie te Londen niet erkennen, en die gebruikt worden om naar buiten den indruk te vestigen, dat de Palestinensische Arabieren verdeeld zijn. Men zegt, dat Kalvarisky deze Mohammedaansche vereenigingen opricht en steunt. Het heette, dat Kalvarisky en prof. A.S. Yahoeda uit Madrid in de Zionistische Commissie zouden worden gekozen voor de Arabische politiek. Dr. Yahoeda is een vijand van dr. Weizmann. Maar het heette, dat de Sefardiem zijn verkiezing als voorwaarde hadden gesteld voor hun deelneming aan de Deputatenvergadering. De 'Times' had reeds een telegram, dat Kalvarisky gekozen was. Wij weten dat hier niet. En ook de verkiezing van prof. Yahoeda lijkt weer minder zeker, nu de Sefardiem eenmaal aan de Deputatenvergadering hebben medegedaan.

III.

Er is in de Joodsche couranten den laatsten tijd nogal wat geschreven over een boycot door Arabische gidsen enz. van Joodsche winkels. Palestina heeft dit jaar een goed toeristen-seizoen. Maar er wordt beweerd, dat de Joden er weinig van profiteeren. De directeuren van de reisbureaux zouden de Joden boycotten als gidsen, chauffeurs, koetsiers, enz. En de Arabische gidsen zouden de Joodsche winkels van curiositeiten stelselmatig mijden. Van Joodsche zijde zelf is dat tegengesproken. Er zijn geen Joodsche gidsen en de geheele 'toeristen-industrie' is door de Joden verwaarloosd.

Maar het doet eenigszins eigenaardig aan de extreme Zionisten te hooren klagen over een boycot, als over iets dat niet thuishoort in Palestina, maar in Polen of in Rusland. Maar Joden, die werk geven aan Arabieren, worden principieel als verraders beschouwd. Uit politieke overwegingen schrijft men daarover niet meer in de courant. Men knijpt zulke Joden in het donker. Er is trouwens een bepaling, dat Joodsche publieke werken door Joodsche arbeiders moet worden gedaan. Wat wil men dan van boycot? De quaestie is trouwens niet zoo eenvoudig. Als Joodsch werk door Arabieren wordt gedaan, kan men de Joodsche immigratie niet gaande houden. En dat is ook weer een hard gelag.

Maar van boycot gesproken. Hoe hebben de extreme Zionisten de delegatie geboycot, die voor Agoedath Israël naar Lord Northcliffe is gegaan? De staking tegen mij in de rechtsschool duurt reeds twee maanden. Een enkel woord van de Zionistische Commissie zou voldoende zijn er een einde aan te maken. Maar zij vinden dezen boycot, die zich trouwens niet tot de school beperkt, een geoorloofd strijdmiddel.

V.

En de Deputatenvergadering? En de Volksraad? En het Vrouwenkiesrecht? De Deputatenvergadering heeft het vrouwenkiesrecht niet afgeschaft. Wat de orthodoxie betreft, moet men drie groepen onderscheiden. De Agoedath Israël orthodoxie, geleid door den opperrabbin R. Chaïm Sonnefeld. Deze heeft culturele en religieuze bezwaren tegen deze geheele Deputatenvergadering en Volksraad. Ze heeft aan de verkiezingen geen deel genomen. Ten tweede: de Zionistische orthodoxie van den rabbijn A.I. Kuk. Deze heeft eigen verkiezingen gehouden zonder vrouwenkiesrecht. En de gekozenen zijn in de Deputatenvergadering toegelaten. Ten derde: de Mizrachistische orthodoxie, die ongeveer alle stemmen heeft verloren aan de tweede groep. Daarentegen heeft zij de steun van de Wereld-Organisatie der Mizrachie. De tweede en de derde groep hebben tot dusver deelgenomen aan de Deputatenvergadering en den Volksraad. Maar wegens het vrouwenkiesrecht hebben ze hunne vertegenwoordiging niet ingenomen. De Mizrachie echter neemt (met één lid) weder deel aan den Volksraad, samen met vrouwen.

De linkschen zouden zich van de houding der orthodoxie niets aantrekken, ware het niet, dat de Regeering aarzelt een Volksraad te erkennen als vertegenwoordiging van den Jischoeb, waaraan vrijwel de geheele orthodoxie ontbreekt. Toch zal links het wel weer winnen. Ofschoon de orthodoxie van den rabbijn Kuk ditmaal bijzonder beginselvast is. Geen wonder, zeggen de anderen: 'in werkelijkheid gaat het tegen de Joodsche vredesgerechten, die het officieele rabbinaat een groot gedeelte van de rechtspraak zouden ontnemen'.

Vandaar, dat het officieel rabbinaat liefst den geheelen Volksraad aan stukken zag. Dit alles is tijdelijk. De immigranten zijn allen hard-links. Over een jaar of wat zal men zich sterk genoeg voelen zonder het officieele rabbinaat. Dan gaat Sir Herbert Samuel's mooie politico-religieuze eenheid heelemaal aan stukken. Voor zijn vertrek naar Engeland, op het einde van de maand, wil hij nog vrede tot stand brengen met de Agoedath Israël orthodoxie. Het bezoek van Lord Northcliffe is toch ergens goed voor geweest.

Verleden week heeft de rabbijn J.L. Fischmann ontslag genomen als lid van het hoofdbestuur der Mizrachie. Trouwe lezers weten, dat ik de politiek van dezen duren propagandist altijd heb bestreden. Hij heeft hier een schandelijk dure ambtenaren-regeering gebracht en de Mizrachistische Organisatie van Palestina gedood. Het ergste is, dat hij weer terugkomt. De tweede propagandist, dr Schönfeld, is niet veel anders.

De onderwijzers en ambtenaren hebben weder in drie, vier maanden geen salaris gezien.

Overmorgen. Nebi Moussa. Maar 't zal wel rustig blijven.

Nr 313 Het feest van Nebi Moussa⁺

⁺27-4 1922 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 10 april

I.

En laat ik het u maar dadelijk zeggen. De gevaarlijke Zondag van Nebi Moussa is voorbij. En ze hebben elkander niet gekregen. Of ze elkander niet eens krijgen zullen in de maanden, die komen, dat is een andere vraag.

II.

Ieder voorjaar houden de Mohammedanen hun groote bedevaart naar Nebi Moussa, het graf van den Profeet Mozes, bij Jericho, in de vlakte van de Doode Zee. Ook de Mohammedanen gelooven wel, dat de Profeet Mozes is gestorven in het Transjordaansche. Maar later heeft Allah het Graf overgebracht naar deze zijde van den Jordaan, om den geloovigen de bedevaart gemakkelijk te maken. De groote jaarlijksche bedevaarten dateeren uit den tijd van Saladdin. Zij vallen altijd samen met het Paaschfeest der Christenen. En hun doel is blijkbaar vele Mohammedanen te verzamelen in de Stad, terzelfder tijd dat er ook vele Christenen verzameld zijn.

Sinds het einde van de dertiende eeuw staat over het Graf van den Profeet een Moskee gebouwd. Een kleine Moskee, met een hooge minaret, omgeven door gebouwen: keukens, badhuizen, slaaphuizen voor de pelgrims. Het geheele jaar ligt alles verlaten in de kale vlakte van de Doode Zee. Van ver, van den weg van Jericho, kan men de hooge minaret zien. Slechts één week wordt het er duizenden vol. Des Vrijdags vóór den Griekschen Palmzondag trekt de groote troep er heen uit Jeruzalem. Den volgenden Donderdag keert ieder naar zijn tenten terug. De geheele week is er een gaan en komen van bedevaartgangers en losse bezoekers van voor een dagje. Tot diep uit Transjordanië komen de vromen. Er worden feesten gehouden en volksspelen tusschen de getijden der gebeden.

III.

Het begin van de lente, met verschillende bedevaarten, is hier altijd vol van gevaarlijke mogelijkheden. Ook de Turken namen militaire maatregelen. Maar er is bij heugenis nooit iets gebeurd. Het militair werd meer beschouwd als een deel van het feest. Een hulde van de regeering aan de bedevaartgangers.

Dat is veranderd. Twee jaar geleden, op den gevaarlijken Zondag, zijn er troebelen geweest tusschen de Joden en de Arabieren. Dooden aan beide zijden. Gewonden en plunderingen. Eenige dagen lang. Sinds dien neemt de regeering maatregelen, zwaar, militair. Verleden jaar is alles rustig gehouden. Het is toen later uitgebroken, bij de Mei-viering te Jaffa. En nog later eens op den Balfourdag, den tweeden November, te Jeruzalem.

Ook nu neemt de regeering maatregelen. Er is alles aan gelegen, dat het de komende maanden rustig wordt gehouden, opdat het geen gewoonte worde in dit Heilige Land: bloed in de Lente. De spanning begint al weken te voren. Wij worden scherpelijk herinnerd aan het bestaan van een Turksche verordening op de openbare samscholingen. De gouverneur, generaal Storrs, spreekt de geloovigen toe in de groote Omar Moskee. En de Groot Mufti voegt daar een heilig woordje aan toe. De Arabische leiders beweren, dat zij geen onrust willen. Hun delegatie in Engeland heeft veel succes. Zij willen dat niet wagen aan verlies door een oproer. Wanneer de Joden beginnen is het natuurlijk wat anders. De Joden beginnen trouwens altijd. Twee jaar geleden heeft een Joodsche jongen gespuwd op den naam van den Profeet. En in Jaffa verleden jaar zijn de Joden ook begonnen. Neen, - de Arabieren zullen geen oproer maken. Anderzijds, heeft Indië niet veel gewonnen door een onrustig

gedrag? En Ierland? En Egypte? Als er in Palestina eens iets gebeurde, zou het misschien ten goede zijn. Maar misschien is het beter te wachten tot de delegatie uit Europa terugkomt. Ja, komt de delegatie ten slotte met ledige beloften, dan... wie weet. Maar nu nog niet.

De spanning. Die van Nabloes komen, dat wij familiaar Sechem noemen. Ze hebben een slechten naam op te houden. Ze worden door den generaal Storrs toegesproken en tot orde vermaand.

Woensdag. Er verschijnt militair in het Postkantoor. Voor de deur een klein soldaatje met een groote bajonet. Het Engelsche leger. Is men zóó bevreesd? Donderdag is het soldaatje verdwenen. Men zegt op bevel van Sir Herbert zelven. Want het soldaatje voor het Postkantoor, op het drukste punt van de Stad, trok te veel de aandacht. Dat is de nieuwe moeilijkheid. Worden er geen maatregelen genomen en gebeurt er iets, dan protesteeren de Joden fel. Worden er wel maatregelen genomen en gebeurt er niets, dan protesteeren de Joden óók fel Want, zeggen zij: al die militaire maatregelen zijn alleen genomen door onze vijanden, om naar buiten den indruk te geven, dat Palestina een onrustig en ongelukkig land is. De automobiel van Lord Northcliffe.

IV.

Vrijdag. Ik zal naar het oude familiehuis der Husseinies gaan in de binnenstad. De Husseinies zijn de eerste familie van het Land. De Groot Mufti is reeds van geslacht op geslacht een Hussein. Zij stammen af van den profeet Mohammed. In het oude familiehuis wordt de Heilige Vlag afgehaald, die daarna door den Groot Mufti in grooter optocht naar de Moskee van Nebi Moussa wordt gebracht.

De Stad is bont. De hemel is heet. De straten zijn zwaar van militair. Ze zijn velen. Maar ze doen hun best niet op te vallen, losjes. Buiten den pas. Alsof ook zij naar het oude huis van de Husseinies gingen, om het mooie vlaggevertoon te zien. En als zij gingen, zouden zij dan allen mede een kopje koffie krijgen, klein, zwart en geslepen? De stad dwarrelt vol en bont. De Bazaar. De kleine straatjes driftig. Is het bloed? Wie zal straks een moordenaar zijn? Wie zal worden vermoord?

De Husseinies ontvangen hun gasten waardig. Het vertoon van de Vlag is er als alle andere jaren.

V.

Alle nette mensen van Jeruzalem. Zij zijn door den Gemeenteraad uitgenoodigd des middags aanwezig te zijn in de tent aan den weg van Jericho, ten einde het voorbijtrekken van den stoet met de heilige vlaggen te zien.

Heel de weg, van de Damascuspoort tot de tent, is vol en bont van 't vele volk. Ze zitten in troepjes op de heuvelen, ieder in de eigen kleedij van het dorp. Effendis in stadskleederen met de fez, wandelen langzaam, het slaande stokje in de hand. Politie verstoort de orde. Maar 't volk is goedhartig. Zal het bloed zijn?

De tent is héél vol van het jaar. Twee jaar geleden was de Belladia^{*)} anti-Zionistisch. En de Joden hebben de tent geboycot. Er is nu een nieuwe politiek van verzoening.

*) Gemeenteraad

Ragheb bey el Nashishibi, de nieuwe Burgemeester, is min of meer met de Zionisten bevriend. Of men doet alsof. De nationalisten haten hem. Er zijn ditmaal veel Joden gekomen. Daoud Effendi Yellin met een chic donkergroen hoedje en Isou Effendi Levy, beiden leden van de Belladia, Oessiskin met zijn vrouw, dr. Eder. En er is de generaal Storrs. Aardig, hoe vergevingsgezind zij zijn. Al die mensen: dr Eder, Oessiskin, Yellin, Levy en nog veel meer, hebben in November een dringende bede gericht tot de Regeering, om den generaal Storrs te ontslaan. Zij hebben geen antwoord gekregen. En de generaal is rustig gebleven. Het is niet vergeten en vergeven. Maar men voert politiek. De generaal spreekt en lacht met al zijn doods vrienden. En al zijn doods vrienden spreken en lachen met hem. De generaal heeft twee machtige gasten. Mr. Graves, de correspondent van de 'Times', en een dochter van Lord Curzon. Mr. Montagu daarentegen is een bloedverwant van Sir Herbert Samuel. De generaal, met zijn beide gasten, is den eersten Seideravond te gast bij den Rabbijn A.I. Kuk. Den eersten Paaschmorgen bij den Rabbijn Jacob Meïr. Beiden hebben zij in November het adres tegen den generaal onderteekend. Maar het is nu lente. Beneden ligt Jeruzalem in een verrukkelijk gezicht. Onbegrijpelijk, dat men hier zóó lijden kan.

VI.

Zondagmorgen. De gevaarlijke dag. De duizenden van Hebron komen vanmorgen binnen. Twee jaar geleden zijn op dezen dag en op dat uur de troebelen uitgebroken. Maar de Regeering heeft maatregelen genomen. Er staat (o, Lord Northcliffe!) een gepantserde auto als een fort, naast de Jaffapoort. Een tweede rijdt aan. De toegang tot de Jaffastraat is afgezet met Indische lansruiters, zeven diep. De wind en de lichte zon spelen met hun lansvlaggetjes. Vóór de beide rijdende forten staan lansruiters in het gelid. Engelsche militairen bezetten den heuvel bij de citadel. In de citadel is de rest voor geval van nood. De geheele politie is op de been. In de blauwe lentelucht vliegen de gemeene machines lawaai. Generaal Storrs rijdt inspectie. De Joden zijn tevreden. Hij mag blijven.

Ook de Dood is gekomen. Hij is de jonge Engelsche soldaat, die het kanon op het ééne fort bedient. Hij glimlacht. Iedereen denkt, dat hij een gewone Engelsche soldaat is. Maar hij is de Dood. Hij inspecteert den wagen en het geraad. Ik weet, dat hij de Dood is. 'Denkt gij, dat er werk voor u zal zijn, vandaag?', vraag ik schuchter. 'Ik weet het niet,' zegt hij. 'Weet gij dan niet alles?' vraag ik weer. Hij kijkt woedend. Wat zal hij doen? Maar de politie is opgekomen en die drijft ons weg, achter de zeven rijen van Indische lansruiters. De stoet is bij de stad gekomen. Wij zien niets. De daken staan zwart van de mensen. Wij hooren naderen. Een muziek. Een zwaar, eentonig gezang. Dansen. En luid, bont zingen. Er is geen gevaar achter de hagen van lansruiters. Het leven gaat daar klein. De winkels open. Bij het postkantoor geen levend mensch.

Het zingen en het dansen schuiven weg door de Jaffapoort. De soldaten laten los. Zijn wij bang geweest? Hoe dwaas.

Des middags spreek ik met een van de dankbaren onzes Volks. 'Al dat militair was overbodig,' meent hij. 'Met tien politiemannen had ik de orde gehouden. Maar onze vijanden hebben dit militaire vertoon gemaakt, om te doen gelooven, dat dit in Palestina noodig is.'

Nr 314 De groote vraag is nu maar...⁺

⁺29-4 1922 A., 14. Gedat.
Jeruzalem 17 april

I.

Donderdag waaneer het Paaschfeest hier voorbij is, reist Sir Herbert Samuel naar Engeland. De Groote Vraag is nu maar of hij terugkomt. De officieele verklaringen zeggen van wel. Maar velen gelooven van niet. Zijn gezondheid is nog wankel. De Arabieren zeggen, dat men hem in Egypte vergiftigd heeft.

Wat heeft Sir Herbert met de Regeering te bespreken? En het Mandaat? Het zal waarschijnlijk niet geteekend worden vóór Sir Herbert met de Regeering te Londen heeft gesproken. Misschien dadelijk daarna einde Mei of begin Juni. Misschien later. Waarschijnlijk zullen de rechten van Agoedath Israël óók ter sprake komen. Voorts zal Sir Herbert te Londen wel spreken over de nieuwe Grondwet voor Palestina. En over de kosten van de nieuwe politie, die hier uit Ierland gekomen is. Generaal Tudor. Hij zal misschien nog wel eens in botsing komen met de Joodsche gendarmen, die voortdurend klagen. Ook met de Arabische delegatie te Londen zal Sir Herbert wel spreken. En over het groote plan van Ruttenberg. Het contract tusschen Ruttenberg en de Engelsche Regeering is niet bekend. Maar het schijnt, dat de Regeering zeer goed voor zich zelve heeft gezorgd, en dat de voorwaarden voor aandeelhouders maar matig zijn. En over de immigratie zal wel worden gesproken. Het aantal immigranten is nu gedaald tot achthonderd per maand. Wanneer zullen wij op die manier in de meerderheid komen?

II.

Onze buitenlandsche politiek. Weizmann en Sokolov hebben overal succes. Maar het Mandaat is nog niet geteekend. Men zegt, dat de bezwaren nu toch weer van Amerika komen. De Paus heeft Weizmann niet ontvangen. De vorige Paus heeft zich tegenover Sokolov min of meer pro-Zionistisch uitgesproken. De Latijnsche patriarch van Jeruzalem gaat naar Europa. Hij is zeker geen voorstander van het politieke Zionisme. De meeste vreemde consuls trouwens, geloof ik, ook niet. Zij zien alles van dichtbij en zenden rapporten aan hunne regeeringen. De pogingen van den Zionistischen Volksraad om staatsmacht te verwerven in den staat hebben zeer de aandacht getrokken. Eveneens de aanvallen van chaloetsiem (= pionieren) met vuist en stok op oude, vrome rabbijnen. Eveneens de pogingen van den Zionistischen Stadraad van Jeruzalem om alle Joden eene belasting te laten betalen van het ongezuurde Paaschbrood. De Ashkenasische Agoedath Israël gemeente heeft geweigerd. En dat wordt nu een proces, dat natuurlijk weer het noodige opzien maken zal. Een typische kleinigheid: de Gemeente had eenen Joodschen advocaat, volgens wien zij gelijk had. Maar de Zionisten hebben dien advocaat met een boycot bedreigd, wanneer hij de zaak niet weigerde. En dat heeft hij moeten doen. Het is dit terrorisme en usurpatisme, dat den Zionisten zooveel kwaad doet.

Dr. Weizmann is ontvangen door Poincaré. Maar ik weet niet zeker of de rapporten van den Franschen consul-generaal zeer pro-Zionistisch zijn.

III.

Binnenpolitiek. De Grootte Vraag is nu maar, of de regeering den Zionistischen Volksraad het recht zal geven belasting te leggen op alle Joden. De regeering wil dat alleen doen, wanneer de Volksraad ongeveer zeventig procent minstens van alle Joden vertegenwoordigt. Sinds het uittreden van de kerk-orthoxie is dat niet meer het geval. Vandaar, dat de linksche fracties het onmogelijke doen, om deze orthodoxie weder binnen te halen. Zijn ze eenmaal binnen, dan worden ze, als minderheid, geregeld overstemd. De Agoedath Israël doet heelemaal niet mee. De waarheid is, dat zelfs het officieel Zionistische Rabbinaat den Volksraad liefst aan flarden ziet. Maar dat willen ze niet zeggen. En daarom eischen zij absolute afschaffing van het vrouwenkiesrecht. In grooten angst, dat die eisch zal worden ingewilligd.

De Sefardiem zijn in den Volksraad gebleven op de belofte, dat een hunner lid van de Zionistische Commissie zou worden. Als zoodanig wilden zij prof. A.S. Yahoedah uit Madrid. Vriend van Nordau en vijand van Weizmann. Maar nu wil de Volksraad weer niet.

Men doet weer erg veel aan Arabische politiek. Er worden telkens zoogenaamde pro-Zionistische Vereenigingen van Arabieren opgericht.

David Yellin heeft een bezoek gebracht bij Riza Pasja el Rikaby, den groot-vizier van Transjordanië, toen die hier was. Hij wilde den Emir Abdoellah in Transjordanië bezoeken. Misschien later, wanneer het muidier van den Emir geworpen heeft. Zooals onze Arabische vrienden zeggen.

IV.

Dat is het ongeluk. In al die politiek: veel reizen, veel geld uitgeven, audiënties hier, audiënties daar, in al die dingen zijn wij sterk. Of verbeelden wij ons het te zijn. Maar aan macht om het land te bouwen ontbreekt het ons.

Zelfs de arbeiderspartij klaagt. Van een gezonden, zelfstandigen boerenstand zien wij niets. De Joodsche koloniën zijn na meer dan veertig jaar nog niet zelfstandig. Het aantal chaloetziem, dat in den landbouw is opgenomen, is gering. En zelfs met de meest-vleiende boekhouding zijn er deficieten.

Er worden te Tel-Aviv wel veel huizen gebouwd. Op den vreemden bezoeker maakt dat eenigen indruk, zoolang bij geen onderzoek instelt naar den economischen grondslag van dit alles. Zelfstandig voortbrengen doet de bevolking zeer weinig. Alles wordt gedreven met geld, dat van buiten komt. Onderwijs, landbouw, enz. De kleine winkeliers en handwerkslieden hebben hunne klanten weder onder menschen, die leven van de organisaties. Weezenverzorging, ziekenhuizen, bouw van de universiteit, van de bibliotheek: het leeft alles van geld van buiten. Daarin zit geen toekomst. En het is reeds vier en een half jaar sinds de Balfour-declaratie.

Geen werk. Geen immigratie. Dr. Weizmann heeft ons (en anderen!) een immigratie voorgespiegeld van 100.000 man per jaar. Dan hadden we in minder dan tien jaar de meerderheid gehad. En zou Engeland Palestina een autonomie hebben kunnen geven. Nu bedraagt de immigratie nog geen tienduizend per jaar. En velen varen weder terug. De nieuwste maatregel schijnt te zijn, dat een werkgever geen

werknemers uit het buitenland mag laten komen, zoolang in zijn branche nog werklozen hier zijn.

V.

De Universiteit. Het is reeds vier jaar geleden, dat de eerste steenen zijn gelegd. En zij liggen er nog. Men begint natuurlijk met de duurste afdeelingen: medicijnen en chemie. En wanneer? De Regeering neemt de zaak in handen. Eerst is er een Regeeringsrechtschool geopend. Nu wil men hooger onderwijs beginnen in de Semietische talen. Drie Joodsche Oriëntalist, die uitgenoodigd waren, daaraan mede te werken, hebben geweigerd, omdat zij daardoor de Zionistische Universiteit afbreuk doen. Andere Joden hebben dat standpunt afgekeurd, omdat het schijnen zou, alsof de Joden niet willen medewerken aan algemeene zaken. Ook die faculteit voor Semietische talen zal natuurlijk weder drietalig zijn: Engelsch, Arabisch, Hebreeuwsch. In weerwil van de stellige verzekeringen van dr. Hilkowich bemerken wij nog niets van bouwplannen voor de Universiteit. Trouwens, de atmosfeer is er niet voor een Hebreeuwsche Universiteit. Hoogstens voor een Zionistische Partijschool onder de leiding van de Zwarte Hand en de Jonge Extremist.

VI.

Een kleine emotie. Een leeraar aan het Zionistische gymnasium te Jeruzalem is op Sabbath met een klas leerlingen per spoor gereisd van Haïfa naar Tiberias. En nu is het merkwaardig de houding van Mizrachie te zien. Toen ik, op bevel van den Opperrabbijn onzer Gemeente, het bezoek bij Lord Northcliffe bracht, hebben mijne leerlingen van de Regeeringsrechtschool gestaakt, en mijn dadelijk ontslag gevraagd. De directeur van de Mizrachistische kweekschool heeft de studenten in hun staking gesteund. En het Mizrachistische rabbinaat was onuitputtelijk in protesten. En nu? Het rabbinaat zwijgt. De leeraar wordt niet ontslagen. Er was zelfs geen meerderheid om hem te schorsen. Hij krijgt een plichtmatige berisping. Men zegt, dat de Mizrachistische leden nu den Opvoedingsraad gaan verlaten. Maar of ze het doen? Dat is de groote vraag nu maar!

VII.

Allerlei. De staking in de rechtsschool duurt onverschrokken voort.

Pogingen van Sir Herbert en Norman Bentwich om de Agoedath Israël-gemeente te bevredigen.

De gevaarlijke week gaat rustig voorbij.

Artikelen van mr. Graves over Palestina in de 'Times' en in de Palestina-pers. Hij is tegen den politieken arbeid van de Zionistische Commissie. En tegen erkenning van de Zionistische Organisatie als eenig vertegenwoordiger van het Joodsche volk.

Bezoek van Mirjam Harry, schrijfster van 'La petite fille de Jérusalem'.

Bezoek van de gebroeders Jean en Jérôme Tharaud en de Italiaansche journalist commandant Cipolla.

Henri Bordeaux verwacht.

Generaal Storrs brengt den Séderavond door bij den rabbijn Kuk. Lof zij Allah! Ahad Haam op bezoek bij den generaal Storrs. Men moet voelen wat dit beteekent voor de Zwarte Hand en de Jonge Extremist.

Generaal Storrs, de gouverneur van Jeruzalem, met verlof naar Engeland.

VIII.

Rondom. Onrust in Syrië naar aanleiding van een bezoek van den Amerikaansche staatsman Crane aan Damaskus. Er is geprotesteerd tegen het Fransche mandaat. Winkels gesloten. Tanks in de straten. Het werkt dadelijk terug op Transjordanië. De Emir Abdoellah is een doodsvijand van de Franschen. Maar hij mag niet van Engeland. Bovendien zou Frankrijk dadelijk den koning Feissoel in Noord-Mesopotamië laten aanvallen door Mustapha Kemal Pasja. De troepen liggen reeds gereed.

Onrust in Tunis. Men hoopt hier. Als alle Arabische staten van Marokko tot Turkije meer vrijheid krijgen, zal Engeland dan Palestina onder de hand houden, ter wille van een Joodsch Nationaal Tehuis?

Vandaag is het vandaag. Een mooie zomerdag in de lente. En morgen?

Dat is de Groote Vraag nu maar.

Nr 315 Paaschfeest⁺

⁺6-5 1922 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 23 april

I.

Wie bij Lord Northcliffe is geweest, moet slim zijn. Het is mijn vierde Paaschfeest te Jeruzalem. Maar ik zal het niet in het Weeshuis doorbrengen. Want wij hebben alle reden te gelooven, dat de heer Goldsmit dan last zou krijgen met de Zwarte Hand en de Jonge Extremist. Het ergste is misschien alweer geleden, en het gezond verstand herneemt zijn beroemde rechten. Maar men heeft de leden van de Northcliffe-delegatie geducht gejaagd.: En veel Zwarte Handen zijn ook hier des hazen dood. Dus besluit ik maar ziek te worden en mij terug te trekken achter de Poorten der Gerechtigheid. In de hoop, dat de Zwarte Hand genade voor recht laat gaan en mij in het ziekenhuis met vrede laat.

II.

In het ziekenhuis heerscht dr. Wallach en Salga is de huishoudster. Het is een héél mooie naam: de Vredelievende. Maar wat is in een naam? Zij is tegen de verpleegsters, omdat die mooi en jong zijn. Zij komt uit Oerfa, het Bijbelsche Ur-Kasdim en er zijn maar twee menschen op de wereld, die waarlijk werken. Dat is dr. Wallach en Salga. Politiek is een schoone zaak. Maar niet als het etenstijd is. Ziekte, dood en gezondheid,

zijn 'min Rabna'. Is de dokter dan niet overbodig? Neen, hij schrijft de recepten. De doctor doet vele besnijdenissen. Dat is een groote 'zagoeth'. Salga zorgt dat alles, daarvoor noodig, altijd klaarstaat. Zij heeft dus een deel van de zagoeth. Des Zaterdagmiddags zit zij voor de Poorten der Gerechtigheid, het laatste huis van de Stad op den weg naar Jaffa. Tegen den koelen avond flaneert de jeugd naar buiten. Zij zijn sinds de vorige week weer lichtzinniger geworden. De meisjes zijn gemillimeterd en de jongens dragen lange lokken. Zij gaan allen blootshoofds. 'Tel-Aviv', zegt Salga, in een groote minachting. Zij is tegen de Engelschen, want het is hun schuld, dat alles zoo duur is. Tegenwoordig is alles trouwens veel goedkooper. Zij is al vele jaren bij dr. Wallach in dienst. Misschien twaalf, misschien zestien, twintig. Waarom zal men zijne jaren op- of aftellen? Men moet ook nooit luid zeggen, hoe oud men is. Het Booze Oor kan het hooren. Vroeger was Salga huishoudster bij eene familie, waar Fransch werd gesproken. Dikwijls heeft de vrouw des huizes tegen Salga gezegd: 'très bien, Salga, tres bien'. De rest was Arabisch.

III.

Geen vrouw uit héél Jeruzalem heeft zóóveel werk gehad als onze Salga. Want alles is geducht schoongemaakt. Al het vaatwerk is verwisseld voor Paaschgebruik. Maar wanneer de feestavond is aangebroken, is alles toch klaar. Ik ben wel ziek. Maar toch maar toch weer niet zóó, dat ik niet beneden kan komen voor den Seder. De kleine Samoega is ook gevraagd. Zij is in het ziekenhuis geboren. Haar moeder is dadelijk na de geboorte gestorven. En haar vader wist met zoo'n klein meisje geen raad. Zij is zes jaar. Zij heeft van eenen Duitschen bezoeker na haar geboorte een bruidschat gekregen in Marken. Maar de bruidschat van Samoega is nu héél erg gedaald.

De kleine Ben Zion is ook beneden gekomen. Hij is al maanden in het ziekenhuis met een zoutloos dieet. Hij is even oud als Samoega. Maar zij is de baas.

Doctor Wallach ziet over de tafel heen en het is alles goed. Het Jodendom van dr. Wallach is héél eenvoudig. De zeshonderddertien geboden en verboden. Daarin is alles gegeven. Ook het Zionisme, zooals hij het verstaat. De plicht van het Joodsche Volk in het Joodsche Land is geen andere dan het vervullen van deze geboden en verboden. Daar hebt ge bijvoorbeeld onze Matzoth. Alle geboden zijn daaraan vervuld. Het graan is gezaaid op een veld achter in den tuin. Bij het oogsten zijn de hoeken van het land vrijgelaten voor de armen. Van het graan is de voorgeschreven tiend gegeven aan een uit den stam Levie. Het volgend jaar is weder een Shemita-jaar. Dan blijft dat land natuurlijk braak liggen. Het Shemita-jaar zal misschien het volgende jaar nog wel aanleiding geven tot moeilijkheden, omdat misschien de Joodsche arbeidershoeven zich er niet aan houden willen. Maar dat is een zaak van later zorg

Het is nu Sederavond. Wij zijn niets vergeten. Maar alles lijkt ons toch lichter. Er is de zachte zoete wijn. Er zijn het meisje Samoega en het jongentje Ben-Zion. Salga is ingedut. Vrede. Vrede.

Het is twaalf uur vóór wij naar boven gaan. In de groote gang punten de stille pitlichtjes. In de kamer naast mijn kamer kreunt een machteloos man. Ik ben het niet.

IV.

Hoe stil zijn hier de dagen. Het is warme lente. Ook de late regen is voorbij. Maar de nachten zijn koel. Wij staan hier vroeg op, om vijf uur, tusschen nacht en dag. Om half zes beginnen de gebeden in de mooie synagoge van het ziekenhuis. En den geheelen dag verlaten wij het ziekenhuis niet. De tuin besluit binnen zijn muren al mijn verlangen. Er is een laan vol zon en schaduw. En aan het einde is het uitzicht wijd over de heuvelvelden van Judea.

Tot de groote politiek over ons losbreekt. Het schijnt dan toch, dat Sir Herbert Samuël tot de overtuiging is gekomen, dat zijn straffe Zionistische partijpolitiek bij een groot gedeelte van het Joodsche Volk op verzet stuit. Sinds het bezoek van Lord Northcliffe is de Agoedath Israël wakkerder opgetreden. Er schijnt een bom losgebarsten te zijn. Van alle kanten heeft de Agoedath bij Sir Herbert aangedrongen op erkenning van de Ashkenasische Gemeente te Jeruzalem. Wij hebben ons óók gewend tot de Engelsche Regeering en tot den Volkenbond. De Gemeente heeft geweigerd de belasting op het Paaschbrood aan den Zionistische Stadsraad te voldoen en wij hooren, dat de Stadsraad het proces misschien niet voortzetten zal. Er is behoefte aan vrede. Mr. Norman Bentwich heeft een zeer vredelievend onderhoud gehad met den Opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld en met den juridischen adviseur.

En heden rijden wij ter vredesconferentie naar Sir Herbert Samuël zelve. Hij gaat binnen een week naar Engeland en hij wil gaarne de Joodsche eenheid tot stand brengen vóór hij gaat. Onze delegatie bestaat uit den Opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld en de drie leden van de Northcliffe-delegatie. Het is heel mooi weer. Zooals wij moeten zich de Sinn Feiners gevoeld hebben, toen zij voor het eerst officieel bij Lloyd George werden uitgenoodigd. Wij hebben in een memorandum in den geest van den Rabbijn S.R. Hirsch uiteengezet, hoe wij ons de Vrijheid van onze Gemeente denken. Het is de eerste maal, dat wij Sir Herbert wederzien na zijne ziekte. Hij ontvangt ons met Norman Bentwich, den Legal Secretary. Hij is niet meer de glanzende, onberispelijk-sterke gentleman. Hij heeft geleden. Ook de stem, die minder zeker is. En lijkt zenuwachtig. R. Chaïm wenscht hem geluk met zijn herstel. Sir Herbert dankt en antwoordt, dat hij hoopt, dat deze bijeenkomst bevorderlijk zal zijn aan den vrede. R. Chaïm zegt, dat er geen tweedracht zou zijn. wanneer alle Joden zich hielden aan de geboden en de verboden.

Wij vragen nu eerst naar den Volksraad. De Agoedath-Israël-orthodoxie heeft aan de verkiezingen nooit deel genomen en den Raad nooit erkend. Feitelijk alle orthodoxe leden, die er in zaten, hebben den Raad verlaten. Zal Sir Herbert nu den Raad nog erkennen als vertegenwoordiger van den geheelen Jischoeb? De Regeering zal dit nog overwegen. In ieder geval zal onze Gemeente een religieuze en cultureele autonomie krijgen. Ons memorandum zal met aandacht worden bestudeerd en zoo noodig zal de Regeering tegenvoorstellen doen.

Wij rijden naar beneden.

Twee dagen later bezoekt mr Bentwich den Opperrabbijn R. Chaïm in zijn bescheiden huis. Wordt het vrede?

V.

Het Leven is dicht bij den Dood. Er waren geruchten, dat Syrische Bedouiënen een aanval wilden doen. op de Joodsche kolonie Menchamia, in het Noorden, bij den Jordaan. Politie reed uit. Bij het overtrekken van den Jordaan zijn twee officieren in eenen doodstroom geraakt en verdronken. Een daarvan was Ibrahîm, de oudste zoon

van Adil's oudsten broeder Chalil, die ook allang dood is. Wij hooren het van de Regeering. Het groote huis, in de schaduw waarvan ik woon, raakt in ontroering. Er is Ibrahîms moeder. Meskien! En zijne weduwe, goed twintig jaar, met een meisje van vier en een jongetje van niets. Alle buurvrouwen komen weenen. Min Allah! De Regeering geeft een groote begrafenis met politie, soldaten en muziek. Dan gaat de lente weer haar gang. Al de kinderen spelen weder in den hof. Hassan van den veearts en Husnië, en de kinderen van Aboe Derwisch, die Hussein heeten en Lutfië. Ook onze Moekarrem en haar neefje Abd el Razaq: de Dienaar van Hem, die Drank en Voedsel geeft. Een mooie naam. Er is ook de kleine Causa, Ibrahîms dochtertje, in een jurkje van donkerblauw katoen. Iedereen begrijpt, dat ik haar toen een stukje chocolade gegeven heb. En gij zult óók begrijpen, dat de kleine Lutfië toen ook een stukje heeft gevraagd. ‘Dwaas kind’, heeft onze Moekarrem toen gezegd. ‘hoe durft gij den chawadja vragen. Is uw vader soms óók verdronken?’

VI.

Donderdagochtend is Sir Herbert naar Engeland vertrokken. Hij heeft ernstig afscheid genomen van al zijn hoofdambtenaren en van de notabelen van Jeruzalem, Op het pleintje vóór de post stonden zij opgesteld. Vóór de post een eerewacht van soldaten. Een vaandel, rood en geel. Overal volk. De balcon en de daken staan van het volk vol. De politie handhaaft de wanorde voortreffelijk. De bruine straatjongens hooren. Maar een stoet komt aangedraafd. Ruiters met lansen en vlaggetjes. Een auto. Sir Herbert in civiel stapt uit. Hij gaat nog zwaar. Met een stokje. Hij inspecteert de troepen, samen met den Generaal Storrs. ‘Mordechai en Haman’, zeggen de kenners. Dan neemt hij afscheid van de notabelen op het postpleintje. Komt hij terug? De groote grijze auto rijdt weder voor. Zij rijden naar Ludd en vandaar met de trein naar Egypte. De troepen rukken in.

De lente gaat haar gang. ‘Gallas’, zegt Moestapha, die citroenen en sinaasappels verkoopt. En dat beteekent, dat het voorbij is.^{1) 2)}

Nr 316 En het mandaat?+

+11-5 1922 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 28 april

I.

Zal het Engelsche Mandaat over Palestina nu toch eindelijk door den Volkenbond worden bekrachtigd? Telegrammen uit Londen zeggen: misschien in Mei. En daarna zou Sir Herbert Samuel naar Palestina terugkeeren. Dr. Weizmann en dr. Motzkin gaan alvast naar Genève. Frankrijk wil in ieder geval het Mandaat over Syrië spoedig afgehandeld zien. En men zegt, dat Amerika zich niet verzetten zal. Het heeft lang genoeg geduurd; drie en een half jaar na den wapenstilstand. En veel veranderen zal er toch niet.

- 1) Onze Heer
- 2) Verdienste in hoogen zin.

II.

In afwachting is er actie en spanning. Officieel wordt ons verzekerd, dat Sir Herbert zeker terug komt. Noch Generaal Tudor, noch Lord Milner zullen hem opvolgen. Maar de politiek en Sir Herberts gezondheid kunnen ons nog wel verrassen.

Generaal Storrs, de gouverneur van Jeruzalem, is met verlof naar Engeland. Hij zal ontvangen worden door den nieuwen Paus. Te Londen zal hij Sir Herbert helpen en hij zal de bemiddelaar zijn tusschen de Arabische delegatie en de Zionistische Organisatie. Met de Zionisten is hij blijkbaar volkomen verzoend. Met Kalvarisky samen heeft hij een afscheidsbezoek gebracht bij Oessiskin. Lof zij Allah.

De Latijnsche*) patriarch van Jeruzalem is eveneens naar Europa. Hij staat hier niet bekend, als een bewonderaar van de politieke Zionisten. En met den Legal Secretary, mr. Norman Bentwich, schijnt hij juridische strubbelingen te hebben gehad. Het zou ons niet verbazen, wanneer de nieuwe Paus niet meer Zionistisch was dan zijn voorganger. De nieuwe Paus heeft dr. Weizmann niet ontvangen.

III.

Lord Milner is in Engeland teruggekeerd en heeft een vertegenwoordiger van de 'Times' een onderhoud toegestaan. Zooals men hier verwachtte zijn zijne indrukken precies anders als die van Lord Northcliffe. Hij acht den toestand in Palestina niet gevaarlijk. Evenmin acht hij Palestina een arm land. Het heeft kapitaal nodig. Maar het biedt dan ook groote mogelijkheden. De Balfour-declaratie was geen fout. En de Arabieren zullen dat mettertijd wel zien. De Joodsche koloniën zijn een bewijs, dat de Joden voor den landbouw niet ongeschikt zijn. Ook de chaloetsiem hebben eenen goeden indruk gemaakt.

Men moet natuurlijk de waarde van dit alles niet overschatten. Lord Milner is heel kort hier geweest. En, in tegenstelling met Lord Northcliffe, heeft hij principieel niemand ontvangen. Van een enkele kolonie en een enkel chaloetziemkamp heeft hij den aardigen, curieuzen, buitenkant gezien. Of dit economisch-buikbare opbouwvormen zijn, is een andere vraag.

De artikelen van mr Graves, den *Times*-correspondent, zijn tegengevallen. *Haäretz* rekt hem reeds onder onze tegenstanders, omdat hij is tegen een Zionisme met Staatsmacht in den Staat. Trouwens, Lord Eustace Percy, die voor eenige weken gesproken heeft in eene vergadering van Mizrachie te Londen, is nu ineens ook een tegenstander.

Op het oogenblik zijn Jean en Jérôme Tharaud hier. Men doet erg zijn best: autotochtjes van de Zionistische Commissie, thee bij Sir Herbert en Generaal Storrs; lunch bij Bentwich enz. Afwachten wat het wordt.

IV.

In de Arabische politiek zegeviert nu het stelsel van Kalvarisky: een aantal notabele Arabieren stoppen met geld en voordeeltjes, in het vertrouwen, dat het Arabische

*) Rooms-Katholieke.

nationalisme geen echte volksbeweging is. Misschien in een volgend geslacht. Maar dan zijn wij door den moeilijken tijd heen.

Aan protesten van Arabische zijde ontbreekt het niet. Protest bij de Amerikaansche Regeering tegen Zionistische voorstellen van den Senator Lodge. Protest bij de Fransche regeering omdat Millerand en Poincaré dr. Weizmann wel hebben ontvangen en de Arabische delegatie niet.

Een curieus idee is den laatsten tijd opgekomen. Voor de Vredesconferentie heeft Weizmann de formule gegeven: 'Palestina moet zóó Joodsch worden als Engeland Engelsch is'. Een formule, die ons niet enkel genot heeft berokkend. In den laatsten tijd worden wij echter meer verwezen naar Canada en Zwitserland als voorbeelden. En de extreme Zionistische 'Jewish Chronicle' verklaart geen bezwaar te hebben tegen eene verdeeling van Palestina in een Arabisch en een Joodsch deel, analoog aan Zwitserland.

V.

In de Organisatie geen nieuws. Veel reizigers. Wij hooren onophoudelijk van schatten, die gegeven, worden voor het Opbouwfonds. En hier is geen geld.

De binnenlandsche politiek rust. Sir Herbert heeft de voorgestelde organisatie der Joodsche gemeenten mede naar Londen genomen. Een staat in een staat wordt de Zionistische Organisatie niet. Men kan zeggen, dat bijna de geheele orthodoxie buiten den Volksraad staat. En onder die omstandigheden zal Sir Herbert den Zionistischen Volkraad zeker niet erkennen als vertegenwoordiger van de geheele Joodsche Gemeenschap.

Tot aan de onderteekening van het Mandaat hebben Oessiskin (= dagblad 'Haäretz') en de Sefardiem (= dagblad 'Doar Hajom') een wapenstilstand gesloten. Professor A.S. Yahuda te Madrid heeft het aanbod van lidmaatschap van de Zionistische Commissie afgeslagen. Men onderhandelt nu over een anderen Sefardischen candidaat.

VI.

In de Mizrachie is plotseling de crisis verscherpt. De uitgave van het Weekblad 'Hator' is gestaakt. De propagandist J.L. Fischman heelt ontslag genomen. Dr. Schönfeld, de inspecteur van het orthodoxe onderwijs, gaat naar Amerika geld maken.

De vorige week is te Jaffa eene vergadering gehouden om te komen tot reorganisatie van Mizrachie in Palestina. Aanleiding was de toenemende schending van de Sabbath en ander religieuze wetten in het openbaar.

De landelijke organisatie van Mizrachistische arbeiders heeft haar eerste jaarvergadering gehouden. Vertegenwoordigd waren ruim driehonderd leden. De voorzitter heeft zich erover beklaagd, dat er geen enkele ritueele arbeiderskeuken is. Op al het land van het Joodsche Nationaal Fonds werkt niet één enkele orthodoxe arbeidersgroep.

Er is den laatsten tijd wel eens beweerd, dat de geheele Mizrachie met al haar grooten omslag van ambtenaren hier niet noodig is. De zorg voor de scholen, de immigratie en de keukens zou men bij het officieele rabbinaat kunnen brengen.

Er is trouwens geklaagd over de onverschilligheid van het rabbinaat ten aanzien van een leeraar van het Joodsche gymnasium te Jeruzalem, die op Sabbath met een geheele klasse per spoor gereisd heeft.

VII.

Met den opbouw van het Land gaat het maar matig. Er zijn ongeveer vijftienhonderd werkloozen. De immigratie is zeer beperkt. 'Haäretz' had zelfs een zeer alarmeerend artikel: 'Stopzetting der immigratie'. De laatste maand was het aantal immigranten bijna 800. Men zal de volgende maandcijfers moeten afwachten.

Van den arbeid der Brandeisten merken we niets. Men spreekt over oprichting van hypotheekbanken en voorschotbanken. Maar we zien het niet.

Waar blijft Ruttenberg met al zijn kleine en groote plannen?

Verleden jaar is ons door dr. Hilkovitz verzekerd, dat in dit voorjaar zou worden begonnen met den bouw van de Universiteit. Nu hooren wij weder, dat een groep Amerikaansche artsen op weg is naar Jeruzalem om den bouw voor te bereiden. Men wil beginnen met de medische en chemische faculteiten. Maar 't Land wordt overstroomd met dokters en apothekers. Men kan dokters in overvloed krijgen voor een salaris van tien pond per maand. Een gewoon onderwijzer heeft meer. Er wordt getwijfeld aan de noodzakelijkheid van een Universiteit.

Er zijn van die kleine feiten, die spreken. Bijvoorbeeld: een chaloetz heeft verleden jaar van een instelling eene leening bekomen van ruim vijftien gulden. Hij heeft dat geld nu teruggegeven. En de couranten publiceeren dat feit als iets bijzonders.

En dit: er bestaat hier een organisatie van Palestijnsche boerenzonen: 'de Zonen van Benjamin'. Voorzitter daarvan is kapitein Alexander Aronssohn, D.S.O., van de bekende familie uit Zichron Jaäcob. Kapitein Aronssohn is langen tijd in Amerika geweest. Thans gaat hij zich te Londen vestigen als directeur van een theater. Vaarwel.

VIII.

Rondom. In Tunis onrust met den Bey en met extreme Jongtunesische elementen.

In Tripolis onrust tegen de Italianen.

In Syrië onrust tegen de Franschen. De officieele berichten zeggen, dat het niets is. Maar de reizigers zeggen het anders. De Transjordaansche stammen schijnen in beweging te komen en de Emir Abdoellah heeft ze niet aan een touwtje. Zelfs in Hedjaz wordt het onrustig. En wat zal Moestapha Kemal Pasja doen?

Wij hooren van mouterij in het Britsch-Indische leger.

Waarom zou het dan hier rustig blijven? De Mohammedanen schijnen van plan te zijn hunne winkels elken Vrijdag te sluiten. Daaraan is natuurlijk niets te doen. Alle Joden sluiten des Zaterdag. En de Christenen des Zondags. Maar de Mohammedanen hebben vroeger des Vrijdags nooit gesloten.

En het Mandaat?

IX.

Allerlei. De Klaagmuur weder door Arabieren bevuild.

Lezing van Norman Bentwich over Joodsche Idealen in de Christelijke Jonge-Mannenvereniging.

Het gezin van Mendel Beilis emigreert naar Amerika.

Groote daling der landprijzen.

Verjaardag volgens het Joodsche Jaar van de aanvallen op Petach Tikvah en Chederah.

Het Feest van Nebi Saligh gaat rustig voorbij.

Nathan Strauss geeft duizend dollar voor de Mohammedaansche weezen.

Nieuwe bakkersstaking te Jaffa.

Een school voor Joodsche gidsen opgericht.

Staking in een meisjesschool te Jeruzalem.

En het Mandaat!

Nr 317 Eén mei... .. voorbij⁺

⁺19-5 1922 A., 10. Gedat.
Jeruzalem 5 mei

I.

De eerste Mei is rustig voorbijgegaan, hier en buiten.

Wij hebben onze mooie, koele lente alweder gehad dit jaar. Wij zullen wachten tot het volgende jaar, zoo Allah wil en wij leven.

Deze lente heeft het Land vele touristen gebracht. In de koele, zachte dagen, en in de zalige, waaiende avonden zullen zij het Land wel wondermooi hebben gevonden. Het was ook mooi. Maar 't is voorbij. De bloemen dorren en het gras verkwijnt. Over eenige weken ligt alles weder bar, bruin en droog. Bij de post kan men nu plotseling af en toe Hollandsch hooren spreken. Het zijn katholieke touristen, die met een groote Fransche bedevaart hier zijn gekomen. zij wonen in Notre Dames de France en zij wippen even over naar de post om een briefkaartje te sturen naar Holland, naar huis. Joodsche Hollanders zien wij hier zoo goed als niet. De schilder Gerrits is hier voor de Nijmeegsche Heilige Land stichting. Hij is hier vóór de oorlog gedurende een jaar of zes geweest. En hij vindt het Land veranderd: vol winzucht, vol auto's, vol haat.

De gebroeders Jean en Jérôme Tharaud zijn hier geweest. Zij gaan een nieuw boek schrijven over Palestina. Ik lees hun boek 'L'ombre de la Croix' over het Joodsche leven in Galicië en Polen. Zij zijn goede schrijvers. Henri Bordeaux was hier. Groot, chic. 's Middags heen en weer met een auto naar de Doode Zee. 's Avonds praten op het balcon met het betooverende uitzicht over de heuvelen tot den Olijfberg. Hij meent, dat alle Zionisten goede, vrome Joden zijn en dat de Jesaja's en de Jeremia's morgen, overmorgen, weer onder ons volk zullen opstaan. En waarom zou ik hem dan in die meening laten? De Tharaud's, die hier al drie weken geweest zijn, weten natuurlijk beter.

II.

Het is alles rustig. Syrië spookt. De censor heerscht en de officieele berichten zijn officieel. Maar van de reizigers krijgen wij berichten. Hier is het rustig. Temminste van buiten. Maar over een Palestina zonder Engelsch garnizoen moet men zich nu ook weer geen illusies maken. Intusschen, de gevaarlijke feesten met hun groote optochten zijn voorbij: Nebi Moussa, Nebi Saligb, Nebi Rubin. Overal heeft de Regeering militaire maatregelen genomen. Voorbij.

De Iersche gendarmerie, zevenhonderdvijftig man, is aangekomen en over 't Land verdeeld.

De overvallen te Jaffa en op de Joodsche koloniën Petach Tikvah en Chedera zijn een jaar geleden. Overal herdenkt men. Te Petach Tikvah is een groote vergadering gehouden. Daarna heeft iedere deelnemer, naar oud gebruik, een steen gelegd op het groote graf van de gevallenen. Een herinnering tot aan den laatsten dag.

Toch is er iets gebroken in al die herdenkingsdagen. Men zou zijn haat tegen de Arabieren natuurlijk gaarne in vollen hartstocht willen uitspreken. Maar dat mag niet wegens de politiek. Dus vergenoegen onze sprekers en schrijvers zich met booze, groote woorden tegen de roovers en moordenaars en voegen erbij: ‘Maar het Joodsche volk weet onderscheid te maken tusschen deze roovers en moordenaars en tusschen het nobele, groote Arabische volk’. En de Arabische couranten antwoorden: ‘Zóó weet ook het Arabische volk onderscheid te maken tusschen de Zionisten en het nobele groote Joodsche Volk’.

Den volgenden dag koopen wij dan weder een courant voor één piaster. Het is geen geld.

III.

Rustig. En komt de Arabische delegatie uit Londen terug? Gisteren ontmoette ik een van de Arabische leiders, die het verzekerde. De delegatie had er nu genoeg van. Zij zouden doen als de Egyptische delegatie. De onderhandelingen met Engeland afbreken. Naar Palestina terugkeeren en een beroep op het volk doen.

Een straatje om ontmoet ik een van de andere Arabische leiders. Komt de delegatie terug? Heelemaal niet. Blijft alles rustig? Natuurlijk blijft alles rustig. Het Arabische volk is vredelievend en zoolang de Joden niet beginnen, gebeurt hier niets. Lof zij Allah!

Men zegt, dat het Mandaat de volgende week wordt geteekend. Daarom kan het wel waar zijn. En daarna zou de onrust beginnen. Sir Herbert Samuel komt terug, einde Juni of begin Juli, met het mooie mandaat geteekend in zijn zak. Het kan zijn. Maar het kan ook wel niet zijn. De Latijnsche Patriarch van Jeruzalem is te Rome aangekomen met een hart vol grieven tegen de Zionisten in het algemeen en tegen Norman Bentwich, den Legal Secretary, in het bijzonder. Tevens hooren wij, dat de Paus de Russische politiek van Lloyd George steunt. Is het nu zoo onmogelijk, dat Engeland den Paus wil tegemoetkomen in zijn bezwaren tegen het Mandaat? Den invloed van den Latijnschen Patriarch van Jeruzalem zal men nog wel bemerken in de maanden, die komen. Misschien komt hij nog naar Holland.

IV.

Eén Mei, de verjaardag van de troebelen te Jaffa. Voorbij. Hier is het werk geregeld doorgegaan. De meeste werklieden hier zijn geborenen des Lands, die weinig voor den Meidag voelen. Mei is hier ook niet de maand van de herleving. Die begint hier vroeger.

De letterzetters hebben 1 Mei gestaakt. 'Haäretz' kwam uit met een vierde van zijn gewone uitgave. En 'Doar Hajom' geheel niet. Want bij 'Doar Hajom' is een staking uitgebroken. De oorzaak weet ik niet. Maar de arbeiders hebben gelijk. En zij zullen het winnen.

De officieele rabbijnen van de Zionistische Commissie, Kuk en Meïr, hebben den arbeidersleiders verzocht van de Meiviering af te zien. Het is niet geoorloofd nieuwe feestdagen in te voeren in Israëel. En bovendien kan de Meiviering aanleiding geven tot onrust. Natuurlijk hebben de arbeiders zich niet aan de rabbijnen gestoord. In Jaffa en Tel-Aviv hebben zij niet gewerkt. Daarvoor is altijd geld.

Voor de officieele rabbijnen een vernedering. Maar zoo zal het telkens gaan. De socialistische arbeiders willen van geen enkel rabbinaat weten. 'Haäretz' is hun rabbinaat. En de Agoedath Israëel wil niet weten van een rabbinaat, dat hemel en aarde heeft bewogen tegen de Lord Northcliffe-delegatie en zwijgt tegen den leeraar van het Hebreeuwsche gymnasium te Jeruzalem, die met een geheele klas leerlingen op Sabbath van Jaffa naar Tiberias is gereisd.

Sir Herbert Samuels politico-religieuze eenheidsgemeenschap heeft afgedaan

En de eigenaar van de 'Morning Post' is aangekomen. De Arabieren hebben hem natuurlijk mooi en groot ontvangen. Maar de rust is nog rustig gebleven.

V.

Ook de vriendinnen van onze Sara zijn aangekomen. Zij heeten héél Bijbelsch Toetie en Jannie. Beide zijn in hoopvolle verwachting. Als Allah ons liefheeft, zullen het beide mooie Hollandsche koetjes zijn. Geen verraders. Wanneer het stiertjes zijn, zal Mohammed zeggen: 'vervloekt zijn hun Vaders'. Met Sara, Toetie en Jannie, is het Weeshuis nu gezegend. Op het oogenblik geeft alleen Sara melk. Maar over een of twee maanden geven Toetie en Jannie ook. De jongens krijgen dan elken ochtend een kopje gave melk, wat hier een weelde is. De heer Goldsmit zal de rest verkoopen. Velen zijn de goede menschen, die aan onze Toetie en Jannie hebben medegewerkt. En velen brengen wij hier onzen dank. In de eerste plaats het Comité te Amsterdam met den ijverigen penningmeester, den heer Tob Groen. Dan allen goeden gevers¹⁾, die het geld voor Toetie en Jannie hebben bijeengebracht. De firma Pinto en Zilvermit, die de dames heeft aangekocht, en (in vertrouwen!) er een flinke som aan heeft verloren. Den veearts, die Toetie en Jannie heeft gekeurd. Den Burgemeester van Rotterdam, die het certificaat heeft geteekend en den Engelschen consul, die de echtheid van de handteekening van den Burgemeester heeft bevestigd. En dat de handteekening van den Engelschen consul echt is, dat gelooft ieder, die deze welvarende Toetie en deze welvarende Jannie heeft gezien. Wij bedanken ook den heer Paul den Tex van de Koninklijke Stoomboot Maatschappij, die, in weerwil van de slechte tijden, de dames ('koeien' durft men zoo welvarende dieren haast niet noemen!) gratis heeft vervoerd. En niet het minst danken wij kapitein De Jong en de mannen van de 'Achilles' voor al hun goede zorgen aan Toetie en Jannie besteed.

1) Gevers zijn altijd goed.

Ik hoop de lezers van de geslachtsopvolging van Toetie en Jannie op de hoogte te houden.

De jongens van het weeshuis zijn natuurlijk verrukt. Al hun liefde gaat nu uit naar Toetie en Jannie. De arme Sara! De jongens verwijten haar, dat haar stiertje geen koetje is geweest. Zij weten zeker, dat Toetie en Jannie verstandiger zullen zijn.

Beneden, waar de koeien staan, mogen de jongens niet komen. Maar zij scholen samen op het balcon boven het erfdeel der koeien. Op school bluffen zij nu: 'wij hebben drie echte Hollandsche koeien. Wij krijgen iederen ochtend echt melk in onze koffie.' Zij zullen later goede propagandisten worden.

VI.

Eén Mei. Voorbij. Een geweldige hitte is ineens over Stad en Land gekomen. Dat is geen lente meer. Dat is geen zomer meer. Dat is de hel. De dagen zijn genadeloos wit. De nachten zwaar, benauwd. Regenen zal het hier in zes, zeven maanden niet. De boeren klagen. Er is geen 'late regen' genoeg gevallen. En de hitte beukt en brandt het land. Voor de 'mischmisch'²⁾ is de hitte heerlijk. Voor de 'batieg'³⁾ ook. Maar voor onzen ouden Sroer heelemaal niet. Hij moet het water halen uit den put. Hij maakt ook schoon.⁴⁾ Hij verzorgt de kippen en de kalkoenen. Hij steelt de eieren van zijnen heer Abdoel Salaäm, dat Dienaar des Allerhoogsten beteekent. Ofschoon Allah de dieven niet liefheeft. En hij verkoopt ze bij de burenen.

In zóó heete nachten slaapt onze oude Sroer natuurlijk buiten. Hij zit gedoken in het hoekje bij het kippenhok. En zóó slaapt hij.

Maar de geweldige hitte des daags. Er is nu Ramadan, de vastenmaand. Van den ochtend tot den avond, een hééle maand lang, geen eten en geen drinken. Tot het kanonschot valt des avonds en men geen witten en geen zwarten draad meer van elkander onderscheiden kan. Maar daarna wordt er in het groote huis héél lekker gegeten. En krijgt ook Sroer zijn deel.

Lof zij Allah! Eén Mei... voorbij.

Nr 318 Vandaag of later⁺

⁺25-5 1922 O., 5. Gedat.

Jeruzalem 11-12 mei

I.

Wordt het Palestina-Mandaat vandaag te Genève geratificeerd? Of later?

De Emir Michel Lutfallah, een van de Syrische leiders in Egypte, heeft den vierden Mei telegrafisch daarnaar gevraagd. Antwoord prof. Rappard, hoofd van de Mandaten-afdeeling bij den Volkerenbond: 'de behandeling van het Palestina-mandaat staat niet op de dagorde voor de vergadering van den elfden Mei'.

Maar de *Times* beweert, dat het Mandaat dezer dagen geteekend wordt. Engeland en Amerika zijn te dezer zake tot eene overeenkomst gekomen, Lord Balfour is naar

2) Abrikozen;

3) Watermeloenen.

4) Ook vuil.

Genève vertrokken. Dr. Weizmann reist rusteloos tusschen Londen, Genua en Genève. En daar Genua en Genève in het Hebreeuwsch bijna gelijk geschreven worden, kan een kind begrijpen, hoe moeilijk de politiek is. Vandaag of later. Onze troost is, dat we het morgen, overmorgen zullen weten.

Er schijnt nog een zekere tegenstand te zijn bij den Paus. De vorige Paus heeft indertijd Sokolov ontvangen en zich min of meer Zionistisch uitgelaten. Toen hij stierf heeft de Zionistische Commissie uit Jeruzalem een brief van rouwbeklag geschreven aan het Vaticaan met de verzekering, dat de Commissie 'den Zionistischen Paus altijd ten goede gedenken zou.' De tegenwoordige Paus heeft dr. Weizmann niet willen ontvangen. Kardinaal Gasparri heeft hem tweemaal ontvangen. Volgens de *Jewish Chronicle* zijn de relaties tusschen den Paus en dr. Weizmann van den meest hartelijken aard. De *Osservatore Romano* echter schrijft zéér anti-Zionistisch. En de Patriarch van Jeruzalem, die onlangs door den Paus ontvangen is zal er het zijne aan hebben gedaan. Intusschen is het de vraag, of de Paus de onderteekening van het Mandaat kan en wil tegenhouden.

Zoo héél veel belang stelt men er hier niet in. De bevolking is hier onverschillig geworden. Een opwinding als na het verdrag van San Remo zal er niet zijn. Ook al niet, om de Arabieren niet te tarten.

II.

Men geeft hier niet zoo heel veel meer om al die politieke successen. Omdat men hier uit ervaring weet, dat de toestand daarna volstrekt niet altijd beter wordt. 'Injecties' noemen boosaardige mensen die herhaalde successen. Het bericht, dat de Amerikaansche Senaat zich met algemeene stemmen, bij de Balfour-declaratie heeft aangesloten, is hier heel kalm opgenomen. Zelfs door *Haäretz*, het blad van de politieke Zionisten. Sokolov heeft uit Amerika een mooi telegram aan Oessiskin gestuurd. En van hier uit zijn veel mooie telegrammen gezonden naar den Amerikaanschen Senaat en den Senator Lodge. Eenigen indruk heeft het bericht natuurlijk wel gemaakt. Het is een succes voor het politieke Zionisme, dat den laatsten tijd zoo is aangevallen, omdat het met den economischen opbouw van Palestina nog maar zeer gematigd gaat. Het is ook een persoonlijk succes voor Sokolov. Misschien brengt het ook weder wat geld in. Anderen zeggen, dat het een middel is van Sokolov om de aandacht af te leiden van het feit, dat de groote financieele campagne voor het Opbouwfonds mislukt is. Volgens officieele opgaven is er ongeveer één en een kwart millioen dollar gegeven of beloofd. Voor Reliefwerk daarentegen is achttien millioen dollar gegeven. Velen zien daarin een bewijs, dat de Amerikaansche Joden het Reliefwerk thans meer noodig achten dan den Palestina-arbeid en ook, dat zij het financieele beheer in Palestina niet vertrouwen.

Prof. Warburg, die uit Amerika in Duitschland is teruggekeerd, heeft gewaarschuwd tegen de gedachte, dat Amerika maar jaar in jaar uit millioenen zou geven. De Zionistische Organisatie moet zuinig zijn. Misschien zal het geheele onderwijswerk in Palestina moeten worden overgelaten aan de Palestijners.

De giften voor het Opbouwfonds dekken niet eens het gewone budget. De oorspronkelijke gedachte, een fonds te vormen van 25 millioen Pond voor Opbouw, is allang losgelaten. Misschien brengt de ratificatie van het Mandaat nieuw geld. Vandaag of later.

III.

Sir Herbert Samuel is te Londen aangekomen. En heeft reeds met verschillende Ministers geconfereerd. Hij is door den Koning ontvangen en men zegt, dat hij voor zijn terugkeer naar Palestina een bijzonder eerbewijs ontvangen zal. Wij hooren, dat hij ook met dr. Weizmann heeft geconfereerd over de uiterste concessies, die de Zionisten, zouden willen doen ten aanzien van de nieuwe Grondwet van Palestina. Hij zal natuurlijk ook met de Arabische delegatie confereeren. En de *Morning Post* voorspelde, dat zij allen te zamen naar Palestina zullen wederkeeren. Lof zij Allah!

Men spreekt van wisselingen in het Engelsche kabinet. Lord Curzon zou aftreden. Lord Derby en Maarschalk Wilson, beiden tegenstanders van het politieke Zionisme, zouden in het kabinet komen. Als Lord Curzon heengaat, treedt dan ook Generaal Storrs af als gouverneur van Jeruzalem? De *Jewish Chronicle* noemt het een slecht teeken, dat de Generaal samen met Sir Herbert te Londen is.

IV.

Hier is men is afwachting. Vandaag of later. De geheele orthodoxie heeft zich nu uit den Volksraad teruggetrokken. Toch blijft de Volksraad, gesteund door de Zionistische extremisten, door Sir Herbert Samuel en Mr. Norman Bentwich, zich Volksraad der Palestinensische Joden noemen. Men doet alsof er geen orthodoxie bestaat.

Organiseert de gemeenten. Ontwerpt belastingen enz. Alles in de overtuiging, dat Sir Herbert en Mr. Bentwich het wel zullen goedkeuren.

Twee leden van het Dagelijksch Bestuur van den Volksraad met den Secretaris zijn thans een tocht begonnen per auto naar alle steden, koloniën en Joodsche nederzettingen. Een zaakje, dat natuurlijk veel geld kost. In reizen, vergaderen, praten enz. zijn onze menschen sterk, zoo hier als in het buitenland.

Het eerst is de kolonie Mootzah bezocht, een uurtje van Jeruzalem vandaan. Het gaat de kolonie slecht. Men heeft maatregelen besproken tot verbetering. Maar dat heeft men al zoo dikwijls gedaan.

Van Mootzah ging de tocht naar Dilb, ook genoemd Kirjath Anavim, het Duivendorp. Er werkt daar een groep chaloetziem (= pionieren). Zij hebben uitbreiding van hun bedrijf gevraagd. Zij hebben ook aangeboden een aantal Russische weezen op te nemen. Het is alles heel mooi en goed gemeend. Maar het heeft geen economische waarde. Wanneer dit Dilbsche bedrijf eens zuiver commercieel werd onderzocht, zou men eens wat zien! Natuurlijk heeft het wel een zekere waarde. Het is een mooie reclame, vlak bij Jeruzalem. De vreemdelingen worden er heen gebracht om den 'open air Jew' te zien. En geven dan weer geld.

De enquête-commissie De Lieme-Simon-Szold heeft zich over het kostbare van deze onderneming beklaagd, en bezuinigingen voorgesteld. Maar ja!

V.

Dat is het, wat ons zoo angstig maakt. Wij zien geen zelfstandig economisch leven. Een kolonie als Mootzah, vlak bij Jeruzalem, kwijnt. De graanbouwende koloniën van Galilea kwijnen. In de laatste zitting van de Volksraad heeft Eisenberg uit

Rehoboth, één van de leiders der koloniën, zich bitter beklaagd over den toestand van de koloniën. De kolonisten weten geen raad, hoe zij hunne zonen zelfstandig zullen vestigen. En daar moet het toch heen. Men verwacht nu weder wonderen van een hypotheekbank, van een agrarische bank enz. Het geld daarvoor moet natuurlijk weder van buiten komen. De zaak is deze: de levensstandaard van de kolonisten is veel te hoog. Zij zijn geen boeren, maar handelaars en speculanten. Het ontbreekt hun ook aan particulier initiatief

VI.

En de arbeiders? Wij zitten weder eens met een aantal arbeidsconflicten, die ons wel dwingen ons rekenschap te geven van het arbeiders-vraagstuk. Ook hier is weder een tegenstelling tusschen propaganda en werkelijkheid.

De propagandisten stellen de Joodsche arbeiders voor als gewezen studenten en gymnasiasten, die uit enthousiasme naar Palestina zijn gekomen en bereid zijn tot iedere opoffering ten bate van het Land.

De waarheid is deze: de Joodsche arbeiders zijn intellectueel zeer goed ontwikkeld. Ze zijn bijna allen socialisten, evenals de onderwijzers en de ambtenaren der Zionistische organisaties. Ze zijn zeer goed georganiseerd. Maar anderzijds zijn er moeilijk meer bekrompen egoïsten denkbaar. Ik geloof niet, dat de eischen van de Palestinensische arbeiders in eenig land kunnen worden ingewilligd. Zij eischen een korten arbeidsdag en een hoog loon. Bijdrage van den patroon in ziekenkas en ongevalkas. Werk mag alleen gegeven worden aan georganiseerde arbeiders. Aanstelling en ontslag van arbeiders mag alleen gaan door bemiddeling van de vakvereniging.

Het helpt niet of de ondernemers al betoogen, dat deze eischen de opkomende industrie kapot maken, dat Palestina op deze wijze niet concurreeren kan met de landen met een lage valuta. De arbeiders gaan hun gang. In de pers leest men over deze dingen weinig. Men is bang, dat de Engelsche regeering minder sympathiek tegenover dit Zionisme zou staan. Men vreest ook voor vermindering der giften van Joodsche zijde. Maar de waarheid laat zich op den duur niet versmoren.

Een typisch voorbeeld is dat van den Engelschen arbeidersleider Ramsay Mac Donald. Hij is eenige weken in Palestina geweest en blijkens zijne lezingen is hij zeer voldaan. Volgens hem neemt men thans in Palestina een hoogst interessante proef met den opbouw van een land op den grondslag van coöperatie. Het kapitaal is niet in handen van de kapitalisten, maar van de arbeiders. Ja, er is in Palestina minder kapitalisme dan in Rusland.

O, gij goede Ramsay Mac Donald! Hebt gij waarlijk den Joodschen kapitalist niet gezien? Van wien is het Icgeld afkomstig? Van wien het geld van het Joodsch Nationaal Fonds? Wie dekt de open en verscholen deficieten van al die coöperatieve groepen?

Een voorbeeld van het waarschijnlijk onbewuste, egoïsme der Joodsche arbeiders. Dagania is een van de vier groote coöperatieve nederzettingen op het land van het Joodsch-Nationaal Fonds. In het rapport van de commissie-De Lieme kan men een woordje lezen over de duizenden, die door deze nederzettingen verslonden worden.

Welnu, Dagania heeft onlangs bezoek gehad van elf Zionistische hoofdamttenaren tegelijk. Over de kosten van al die reisjes moppert men hier genoeg. De arbeiders van Dagania hebben bij die gelegenheid uitbreiding gevraagd van hun bedrijf en

bouw van huizen, omdat het niet aangaat in barakken te wonen. Het geld moest hun natuurlijk alles eenvoudig worden gegeven. Terecht is dat energie-doodende systeem door de commissie-De Lieme gelaakt. Komen nu vreemdelingen later te Dagania, dan zien zij witte huisjes met roode daken onder groen geboomte, gunstig afstekend bij de hutten en tenten der Arabieren. Er is een school. Een bibliotheek. Maar het bestaat alleen door giften en gaven van buiten.

VII.

Wij hebben dus weder eenige stakingen. In de eerste plaats bij het dagblad *Door Hajom*. De directie heeft nieuwe machines laten komen en wil nu het aantal zettters verminderen. De arbeiders verzetten zich daartegen en hebben gestaakt. Een enkele arbeider werkt door en met moeite krijgt men dagelijks een half vel gezet. Er is nu een arbitrage-commissie benoemd, waarin o.a. mr. S.A. van Vriesland.

In Jaffa wordt gestaakt aan twee groote fabrieken. Aan de eene, de fabriek van metselsteenen, is het een quaestie van loonsvermindering, omdat het bedrijf met verlies werkt. Aan de tweede is het een quaestie van ontslag van zes werklieden. Er zijn reeds bemiddelaars heen. Voor de Zionistische Commissie de socialisten Ruppin en Sprinzak. Voor den Volksraad de socialist Ben Zewi en David Yellin. Toch is het de vraag of zelfs deze bemiddelaars den arbeiders gelijk zullen geven.

Het socialistische blad *Haäretz* zwijgt over de geheele staking, om er de aandacht niet op te vestigen. Maar *Doar Hajom* zegt het zijne. 'Is dit de methode om het Land op te bouwen?' vraagt het blad in een serie hoofdartikelen. De redactie roept om een georganiseerde fascistische partij. Zijn de arbeiders waanzinnig geworden, vraagt het blad, dat zij thans in staking gaan? Willen zij het beetje industrie, dat wij hebben kapotmaken? Weten zij niet, dat de betrokken patroons te Jaffa zeer goede Zionisten zijn, die honderdduizenden ponden in deze fabrieken hebben gestoken en nog niet anders hebben gezien dan verdriet en deficieten? Weten de arbeiders niet, dat zij de eenigen zijn, die in deze bedrijven verdienen? Maar ja! Vandaag of later.

Ook Jeruzalem krijgt zijn conflict. Maar weder anders. Er is hier een groot orthodox weeshuis, gesticht door den bekenden Brisker Rav J.L. Diskin en thans onder leiding van diens zoon den Rabbijn I.I. Diskin, een van de Agoedath Israël Rabbijnen. Het Diskinsche weeshuis is absoluut vrij van de Zionistische Organisatie en van verwante organisaties. Het krijgt zijn geld uit Amerika. Men is nu begonnen met den bouw van een nieuw, eigen weeshuis buiten de stad. Een werk, dat jaren duren zal en vordert, naarmate er geld gegeven wordt. De arbeiders zijn gedeeltelijk Arabieren, gedeeltelijk Joden. Een aantal Joodsche arbeiders, aangestoot door de socialistische organisaties, drijven naar een conflict met de bedoeling het weeshuis in Amerika in opspraak te brengen. Zij worden hierbij door een groepje Mizrachistische arbeiders gesteund. En het zal wel tot een staking komen.

(Slot volgt)

Nr 319 Vandaag of later (slot)⁺

⁺28-5 1922 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 11-12 mei

VIII.

Met den opbouw van het land gaat het langzaam. Er zijn onlangs cijfers gepubliceerd over de toeneming van het aantal fabrieken. Maar dat zegt niet veel. Alles heet hier fabriek. Een waschbaasje noemt zich: 'Chemische stoomwasscherij'. Een stoelenmatter: 'Coöperatieve meubelfabriek'. De handelsbalans wijst nog steeds een grooten invoer aan, vooral uit Duitschland. De immigratie was deze maand honderd meer dan de vorige en wel 880. Hoeveel er teruggaan is niet bekend. Cijfers daarover worden niet gepubliceerd. De immigratie is iets ruimer gemaakt, en wel zóó dat, ouders, ongehuwde zusters, broeders beneden achttien en kinderen van personen, die hier gevestigd zijn, vrij het land kunnen binnenkomen.

Het is moeilijk veel over de vooruitzichten te zeggen. Er worden huizen gebouwd te Tel Aviv. Men begint te Tiberias en hoopt te beginnen te Haifa. Te Jeruzalem wordt zoo goed als niet gebouwd. Ofschoon hier de huizen nood groot is.

Het schijnt, dat de Organisatie geen geld heeft. Bij de Mizrachie is het al tot een crisis gekomen. De twee hoofdbestuurders Fischmann en dr. Schönfeld gaan naar Amerika om geld. Maar daar is het ook niet meer opgeschept. Na de onderteekening van het Mandaat zal de Zionistische Organisatie de Mizrachie niet meer zoo noodig hebben in haren ongelukkigen strijd tegen Agoedath Israëel. En de Mizrachie begint zich ook wat benauwd te gevoelen. Men mag benieuwd zijn, hoe het nu met het orthodoxe onderwijs zal gaan. Het zal wel leelijk in de knel komen. Overigens was dr. Schönfeld toch eigenlijk niet tegen zijn taak opgewassen. Hij is, evenals de meesten onzer, meer geschikt voor propaganda dan voor werk.

IX.

Lord Northcliffe houdt de gemoederen hier nog altijd bezig. Het is niet doenlijk alle onjuistheden te dezer zake recht te stellen. Van Zionistische zijde verwijt men de Agoedath Israëel, dat zij zich gewend heeft tot iemand als Northcliffe. Dit verwijt is niet juist. Lord Northcliffe's pers, vooral de *Times*, was altijd pro-Zionistisch. Toen Lord Northcliffe te New York was, hebben de Zionisten hem eene delegatie gezonden om hem te danken voor alles wat hij voor de Joodsche Zaak heeft gedaan. De Zionisten hier hebben hem een mooie delegatie gezonden. Zijn laatste bezoek (na zijn zoogenaamde anti-Zionistische rede!) te Jeruzalem gold de *Doar Hajom*. En vandaar is bij met den Joodschen Secretaris van den Joodschen Hoogen Commissaris naar een Joodsche kewoetsah gereden.

Het is ook onjuist, dat hij anti-Zionist is, omdat de Engelsche Regeering pro-Zionist is. Lord Northcliffe was, onder precies dezelfde Regeering, tot zijn bezoek aan Palestina, pro-Zionist. En zijn persoonlijke vijand, Lord Curzon, is anti-Zionist.

Een van de redenen van Lord Northcliffe's mindere sympathie is, dat hij hier zoo goed als niets heeft gevonden van alles wat men hem gezegd had, dat hij vinden zou. 'Dr. Weizmann heeft mij bedrogen', heeft hij in groote boosheid uitgeroepen.

Men spreekt ook nog veel over de *Times*-artikelen van mr. Graves, die ook in de *Palestine Weekly* zijn gepubliceerd. De Zionistische secretaris S. Landman noemt ze 'wellinformed'. Volgens de hyper-extreme *Jewish Chronicle* zijn ze vol 'serious inaccuracies'. Dr. Eder hier heeft er enkele kleine onjuistheden in aangetoond. De formule van Mr. Graves is: 'geen politiek maar geestelijk Zionisme'. Duidelijk is de

formule misschien niet. Waarschijnlijk beteekent het: 'minder praten en meer doen'. En dan is het begrijpelijk, dat men daar niet aan wil.

Het is ook begrijpelijk, dat de Zionistische leiders, naarmate hun economische arbeid minder slaagt, meer beteekenis gaan toekennen aan hun politieke successen. Het zou trouwens dwaasheid zijn te beweren, dat de Balfour-declaratie geen beteekenis voor de Joden heeft gehad. Oorspronkelijk heeft men zeker gedacht aan de schepping van een Joodschen Staat met een Joodsch onderdaanschap. En dat is alles voorloopig weg-geïnterpreteerd. De eigenaar van de *Morning Post*, die hier is geweest, heeft zijnen Arabischen vrienden aangeraden niet aan te dringen op formeele intrekking van de Balfour-declaratie. Engeland kan een gegeven woord niet breken. Men moest tevreden zijn met een behoorlijke interpretatie.

X.

Een behoorlijke interpretatie. Wat is dat? Dr. Weizmann heeft indertijd gesproken van een Palestina zóó Joodsch als Engeland Engelsch is. Den laatsten tijd heeft men als voorbeelden verwezen naar Canada en Zwitserland. Men heelt zelfs gesproken van een territoriale verdeeling van Palestina in een Joodsch en een Arabisch deel. De *Jewish Chronicle* heeft verklaard tegen die gedachte in beginsel geen bezwaar te hebben. Maar in de laatste aflevering spreekt men nu toch weer van een; 'Jewish Commonwealth' als einddoel.

Het verst is Zangwill gegaan. Indertijd heeft hij voorgesteld de Palestinensische Arabieren naar Transjordanië te drijven. En als dat niet ging, is ieder geval geen hygiënische of economische maatregelen te hunnen gunste te nemen. Deze uitingen hebben ons indertijd veel kwaad gedaan. Blijkens telegrammen uit Londen heeft Zangwill in de *Times* weder een lang artikel over de Zionistisch-Arabische quaestie geschreven, dat aanleiding is geweest tot veel geschrijf. Volgens de telegrammen heeft Zangwill in de *Times* gepleit voor een Semietisch Zwitserland. Maar het Zionistisch hoofdbestuur heeft verklaard, dat Zangwill's ideeën niet de zijne zijn.

Al die formules zijn onjuist en gevaarlijk. Het leven kan niet worden geformuleerd. Men spreekt nu weder van een Engelsch-Joodsch Palestina. Ook dat is onjuist. Palestina is niet Engelsch-Joodsch zooals bijvoorbeeld Insulinde Nederlandsch-Indisch is. De Joden in Palestina hebben nog geen tien procent van de bevolking en nog lang geen vijf procent van den grond. Wat later zijn zal, weten wij vandaag nog niet. Wij kunnen alleen hopen en werken.

XI.

Wij hooren, dat dr. Weizmann de Arabische politiek ter hand gaat nemen, wanneer het Mandaat geteekend is. Vandaag of later. Hij zal bezoeken gaan brengen bij den koning van Egypte, koning Hussein van Mekka, te Bagdad, Damascus, Transjordanië. Overall.

Voorloopig merken we van Arabische politiek weer minder. De delegatie blijft nog in Londen. Ze reizen precies als die van ons. Londen, Genève Genua.

De rust is rustig. De Arabische pers blijft anti-Zionistisch.

Professor Schatz, de directeur van de kunstschool Bezalel heeft eene tentoonstelling gehouden van beeldhouwwerk en drijfwerk. Geen enkele Arabier heeft de tentoonstelling bezocht, behalve de burgemeester van Jeruzalem. Maar die is bij de nationale Arabieren zeer verdacht.

Twee Engelsche matrozen zijn te Tel-Aviv verdronken. Dat hebben de Joden gedaan, schrijft *Sabagh*, het officieele blad van de Arabische delegatie.

En nog altijd de quaestie met den Klaagmuur. De Arabieren begeren, dat de Joden geen recht hebben daar stoelen of banken neder te zetten. En telkens is daarover twist.

Haddad Pasja, de gezant van Koning Feisoel is te Londen aangekomen. Hij zal confereeren met Sir Herbert en met dr. Weizmann.

De sjeikhs van Transjordanië hebben een telegram naar Londen gestuurd, dat zij onafhankelijk willen blijven van Palestina.

Te zamen heet dat alles de Arabische quaestie. Het leven zal haar oplossen. Vandaag of later

XII.

In een kleine quaestie ziet men vaak groote beginselen.

Verleden jaar werd beweerd, dat de Zionistische Anglo-Palestine-Bank het filiaal te Hebron sluiten zou. Dat is toen niet gebeurd, Maar 't schijnt nu te zullen gebeuren. Het filiaal geeft verlies en moet dus van commercieel standpunt gesloten worden. Maar om politieke redenen verzet men zich daartegen. En dat is nu eigenlijk de geheele tegenstelling: 'commercieel' of 'politiek'. Nu is de business van de Anglo-Palestine Bank natuurlijk nooit geheel vrij van politiek. Maar in hoofdzaak was de leiding toch wel commercieel. Een inzender in *Haäretz* schrijft, dat het filiaal te Hebron in geen geval mag worden gesloten. Integendeel moet men filialen openen te Gaza en te Sechem (Nabloes).

De Joodsche bevolking van Hebron gaat voortdurend achteruit. Ook dat is een symptoom. Het bijbelsche Hebron trekt niet. Men vestigt zich te Tel-Aviv en staakt.

Te Gaza heeft de kleine Joodsche bevolking zich niet kunnen handhaven en gaat weer geregeld achteruit.

XIII.

Allerlei. De staking in de rechtsschool duurt rustig voort. Drie maanden.

Achad Haäm bezoekt Dilb en het dal Jisreel.

Baron James de Rothschild, zoon van den Parijschen Baron Edmond erft van een Engelschen bloedverwant een millioen pond. Lof zij Allah!

Een uitleveringstractaat in voorbereiding tusschen Egypte en Palestina.

Bezoek van dr. Hennison, een telepaath.

Een gevaarlijk soort eucalyptusboomen in verschillende koloniën aangeplant.

Goede sinaasappelenoogst. Mooie opbrengst. Hooge prijzen.

Plannen voor kalkbranderijen te Tel-Aviv.

Een chaloetz spoorloos verdwenen.

Uitgaven van de Zionistische Organisatie en het Joodsch Nationaal Fonds te samen van October 1921 tot 1 Maart 1922: ruim 300.000 Pond.

Een chaloetz veroordeeld tot zes maanden wegens verboden bezit van wapens.

De Mohammedanen gaan voort des Vrijdags hun zaken te sluiten.

XIV.

Rondom. Onrust in Egypte. Men hoopt ook hier. Beweging om Zaghloel Pasja terug te doen komen. De nationalisten willen Koning Foead afzetten en den vorigen Khedive doen terugkomen. Misschien brengt Koning Foead een bezoek aan Londen. Groote opwinding wegens de afscheiding van Soedan van Egypte. Hier hoopt men. En men praat heel veel in de koffiehuizen, die den geheelen nacht open zijn in de maand van Ramadan.

In Transjordanië alles matig. Maar men wil er vechten tegen Frankrijk.

Onrust in Fransch Transjordanië. Geruchten over nederlagen van de Franschen tegen Syrische opstandelingen ten Noorden van Aleppo. Krasse speeches en krasse maatregelen van Generaal Gouraud. Geruchten, dat de kooplieden en havenarbeiders van Haïfa en Jaffo Fransche schepen en waren zullen boycotten. Men wacht. Men praat. Men hoopt. Wanneer de groote opstand van Marokko tot Konstantinopel?

Vandaag of later.

XV.

Voor het geval een onzer lezers een goede sjammas^{*)} noodig heeft, vestig ik de aandacht op eene advertentie, verschenen in *Haäretz*. Ofschoon ik vrees, dat het wel wat laat is:

‘Belangrijke Mededeeling.’

Hiermede geef ik het geëerde publiek kennis, dat ik wegens mijn ontslag aan het Joodsche Vredesgerecht bereid ben eene betrekking te aanvaarden als ‘sjammas’. Men gelieve zich te wenden tot de redactie van *Haäretz*. En wie zich haast, doet verstandig. Met hoogachting,

Nissan Eliëzer Rotenstein.’

XVI.

Vrijdag 12 Mei

Welk een zachte dag vandaag. Hoe gewoon en hoe mooi is de wereld! Geen heete zon en de middagwind is vroeg opgekomen. De kiosk staat nog bij de post. En *Haäretz* kost een piaster. Is het Mandaat gisteren te Genève geteekend? Nog geen bericht. Maar is het vandaag niet, dan is het later. De Eeuwigheid heeft allen tijd.

*) Bode voor eene vereeniging.

I.

Zeker is het nog niet. Maar uit de courantenberichten wordt het wel héél waarschijnlijk, dat de ratificatie van het Palestina-tractaat door den Raad van den Volkerenbond weder is uitgesteld. *Haäretz* van heden had een telegram van Naiditch, gedateerd uit Parijs, 17 Mei: 'De Mandaat-quaestie is uitgesteld tot 15 Juli. In verband daarmee is eveneens uitgesteld de vergadering van het Zionistische hoofdbestuur, die dezer dagen had moeten zijn.' *Doar Hajom* heeft een direct telegram uit Genève van 17 Mei, des middags vijf uur: 'Indien de ratificatie van het Mandaat uitgesteld wordt, zal de volgende zitting van den Volkerenbond worden gehouden op den 14den Juli.' Zekerheid hebben we dus heden nog niet. Misschien morgen.

Trouwens de menschen zijn hier kalm. Geen spoor van opwinding en afwachting. Een groot vreugdebetoon, zooals na San Remo, zal er wel niet zijn. Om de Arabieren al niet. En ook, omdat er na San Remo te veel gebeurd is. Of te weinig.

Soms een kleine emotie. Er rijden twee militaire auto's door de Jaffastraat. O, zeggen de kenners: 'de regeering heeft bericht, dat het Mandaat aanstaande is, en men neemt militaire maatregelen.' Maar het is niets.

II.

De teekenen waren goed. Uit een telegram van prof. Rappard aan de Syrische Vereeniging in Egypte bleek, dat Engeland had aangedrongen op afhandeling van de Mandaatsquaestie. Velen hielden de ratificatie voor een formaliteit, omdat waarschijnlijk alles al achter de schennen beslist zou zijn. Lord Balfour ging naar Genève. Dr. Weizmann ging.

Van Amerika, heette het, was verder geen tegenstand te verwachten. Engeland had de rechten erkend van de Standard Oil Cy., die deze vóór den oorlog van de Turksche Regeering gekregen had. Ingenieurs van de Standard Oil hadden hunne werkzaamheden reeds aangevangen bezuiden Hebron. *Doar Hajom* publiceerde den tekst van een voorloopig verbond tusschen Amerika en Engeland in zake Palestina. De hoofdbepalingen zijn: Amerika zal in Palestina volle rechten hebben; Amerikaansche burgers kunnen slechts door Engelsche rechters worden berecht; bij het eindigen van het Engelsche Mandaat treden de capitulatiën weder in werking; de Engelsche regeering is verantwoordelijk voor de rust en moet de burgerlijke en religieuze rechten beschermen van alle bewoners; de Engelsche Regeering moet den vrijen toegang verzekeren tot alle heilige plaatsen: de Amerikaansche missionarissen moeten vrij en beschermd zijn; geen verandering in het Mandaat zonder toestemming van Amerika.

Men vraagt zich af of Amerika ook met Frankrijk een dergelijk tractaat zal gaan sluiten in zake Syrië. En of andere mogendheden het ook niet zullen willen. Al die tractaten compliceeren den rechtstoestand. Hoe is het nu bijvoorbeeld met de

competentie der rabbinale rechtbanken ten aanzien der Amerikaansche Joden? En vrije toegang tot alle heilige plaatsen? Ook tot de Moskee te Hebron?

III.

Tegenstand van Frankrijk werd niet verwacht. President Millerand en minister-president Poincaré hadden dr. Weizmann Frankrijks steun in de Mandaatquaestie beloofd. Het is trouwens een Fransch belang, dat het mandaat over Syrië worde geratificeerd. Generaal Gouraud heeft nog onlangs verklaard, dat Frankrijk en Engeland moeten samenwerken in Syrië en in Palestina tegen het Pan-Arabische gevaar.

Volgens een telegram aan 'Doar Hajom' uit Genève van 17 Mei, des middags drie uur, had Senator Bourgeois, de vertegenwoordiger van Frankrijk, zijn laatste instructies ontvangen. Hij zou Engeland met alle macht steunen om het mandaat geratificeerd te krijgen.

Is het telegram aan 'Haäretz' dan toch voorbarig? Wij zullen het morgen misschien weten.

En wie is de tegenstander?

Italië, volgens interviews van dr. Weizmann, zeker niet.

IV.

Volgens andere berichten zou de tegenstand toch van Frankrijk en Italië komen. Frankrijk eischt, dat de voorzitter van de commissie voor de Heilige Plaatsen een Franschman zal zijn. Tevens heeft het bezwaren tegen het Amerikaansch-Engelsche verbond in zake Palestina. Italië eischt een grooter deel van het toezicht op bepaalde heilige plaatsen in Jeruzalem.

Anderen zeggen, dat de tegenstand komt van den Paus, die zich bedient van de afgevaardigden van Frankrijk en Italië.

De invloed van den Paus is zeer zeker in de laatste jaren toegenomen, zoowel in Frankrijk als in Italië. De vorige Paus was min of meer pro-Zionistisch en heeft eenige jaren geleden Sokolov ontvangen. De tegenwoordige Paus heeft geweigerd dr. Weizmann te ontvangen. Wel heeft dr. Weizmann tweemaal een onderhoud gehad met den pauselijken secretaris, kardinaal Gasparri. Volgens de eerste berichten was dit een groot succes voor dr. Weizmann geweest. Latere officieele berichten gaven toe, dat er in de omgeving van den Paus een sterke tegenstand bestaat tegen het Zionisme.

En dat zal wel waar zijn. Wij zien hier, wat wij hier zien. En dat is, dat de Patriarch van Jeruzalem buitengewoon anti-Zionistisch is. Het is niet denkbaar, dat hij dit zijn zou tegen den wil van den Paus. Het Latijnsche patriarchaat van Jeruzalem geeft een zeer anti-Zionistisch maandblad uit. Men zegt, dat de regeering den patriarch al eens gewaarschuwd heeft. En dat de patriarch heeft gedreigd in een bisschoppelijk schrijven toch alles te zullen zeggen, wat hij noodig acht. Men zegt, dat de patriarch het ingrijpen van de regeering wijt aan den Zionistischen Legal Secretary mr. Norman Bentwich. Men zegt, dat onlangs de patriarch in een nieuw conflict met de regeering is geraakt. Het betrof een alimentatie na een echtscheiding tusschen een

roomsch-katholieken man en een Grieksch-katholieke vrouw. De patriarch schijnt onder den indruk te zijn, dat mr. Bentwich zijn rechten heeft verkort, en dat de rechten van het patriarchaat meer in gevaar zullen zijn, naarmate de invloed van de Zionisten meer toeneemt.

Bovendien beweert hij, dat de nieuwe immigranten een slechten geest in het Land brengen.

Het zal ook wel niet toevallig zijn, dat de Patriarch juist nu naar Europa is gegaan. Hij is er door den Paus ontvangen. En heeft daarna een felle redevoering gehouden voor een publiek van kardinalen, diplomaten en afgevaardigden. Deze rede heeft een diepen indruk gemaakt. De berichtgever van *Doar Hajom* te Genève berichtte, dat deze rede zonder goedvinden van den Paus gehouden was, en dat er een démenti van het Vaticaan volgen zou.

Intusschen hooren wij, dat de Paus den Patriarch heeft belast met een bijzondere diplomatieke zending bij de Engelsche Regeering. En volgens telegrammen zou hij reeds te Londen zijn aangekomen.

Misschien komt hij ook naar Holland.

V.

En onze Arabische neven? De Groot-Syriërs zijn tegen elk Mandaat. Zij eischen vereeniging van Palestina met Syrië tot eenen Staat, geheel vrij. In dien zin hebben ze den Volkerenbond geschreven.

Van de Arabische Palestinensische delegatie, die sinds bijna een jaar te Londen is, was niemand te Genève vertegenwoordigd. Een feit, dat wel de aandacht heeft getrokken. Bij de Engelsche Regeering heeft de delegatie geprotesteerd tegen de ratificatie van het Mandaat zonder voorafgaand overleg met de bevolking van Palestina.

Het uitstel van de ratificatie beteekent waarschijnlijk een voortzetting van de anti-Zionistische propaganda. Een zóó sterke actie als de Zionistische gaat natuurlijk niet zonder reactie. Een aantal anti-Zionistische Parlementsleden hebben een vergadering gehouden. Zij eischen afschaffing van den politieken arbeid van de Zionistische Commissie. En zelfregeering voor de Palestinensers binnen de grenzen van het Mandaat.

Doar Hajom klaagt over toenemenden tegenstand tegen het Zionisme, in de Engelsche Pers. Vroeger was alleen de *Morning Post* tegen het politieke Zionisme. Thans ook de *Christian World*, de *Church Times*, de *Truth*, de *New-Statesman*, de *Times*, *Daily Mail*, *Evening News*, *Weekly Despatch* enz. De bladen van de Zending zijn pro-Zionistisch.

Het uitstel is natuurlijk verdrietig voor Sir Herbert Samuel, die nu waarschijnlijk in Londen toch geen definitieve regelingen tot stand brengen kan. Men spreekt van een uitstel tot Juli. Maar wie weet dat zeker!

Het uitstel is natuurlijk ook verdrietig voor de Zionistische leiders, die ditmaal wel alle energie op de ratificatie hadden gezet. Bovendien zal er na de ratificatie toch flink weer wat geld worden gegeven, dat juist nu zoo noodig is.

Maar wie weet! Vandaag is 't Donderdag. Misschien was het telegram van *Haäretz* voorbarig. En zullen wij morgen, vóór den Sabbath, wat meer weten.

VI.

Vrijdag 19 Mei.

Uitstel tot Juli, Volgens Lord Balfour is de oorzaak deze, dat de tijd niet voldoende is geweest om alle mogendheden op de hoogte te brengen van het Amerikaansch-Engelsche verdrag in zake Palestina.

Senator Bourgois deelde mede, dat Frankrijk geen bezwaren heeft.

Minister Chamberlain heeft het Parlement beloofd, dat gelegenheid zal worden gegeven tot debat over de bepalingen van het Mandaat.

Sabbath.

Nr 321 Ontspanning⁺

⁺10-6 1922 A., 14. Gedat.

Jeruzalem 26 mei

I.

Ontspanning na het uitstel van de ratificatie van het Mandaat. Wij geven ons gelaten over aan een gematigde teleurstelling. En de gevolgen? Sir Herbert keert niet terug voor de ratificatie. Onderhandelingen met de Arabische delegatie worden natuurlijk stroever. Een felle actie tegen de begunstiging van de Zionistische Organisatie in het Mandaat. Allerlei leuzen: 'tegen het extreme Zionisme; tegen het politieke Zionisme enz.' De Palestina-leening kan niet worden uitgegeven. En de regeering heeft geen geld. Bij de spoorwegen zijn tientallen ontslagen. Het is de vraag of de Regeering het volgend jaar subsidie geven zal aan de bijzondere scholen. Alles wacht op het Mandaat. En als het in Juli nu ook niet geratificeerd wordt? Is men daarvan zóó zeker?

De couranten zijn gematigd. 'Doar Hajom' heeft lange brieven en telegrammen van eenen bijzonderen berichtgever uit Genève. Alles wordt goed.

II.

Waarom is de ratificatie van het Mandaat uitgesteld? En zullen de oorzaken van het uitstel in Juli niet meer bestaan?

Lord Balfour heeft te Genève een belangrijke rede gehouden. Hij heeft erop gewezen, dat de Mandaten niet door den Volkenbond zijn opgesteld en niet door den Raad kunnen worden gewijzigd. De moeilijkheid is deze, dat voor ratificatie van het Mandaat eenheid van stemmen noodig is. Bepaalde mogendheden kunnen nu weigeren vóór te stemmen tot bepaalde veranderingen zijn aangebracht.

Als oorzaak voor het uitstel gaf Lord Balfour aan: onderhandelingen met Amerika voor garantie van Amerikaansche rechten in Palestina. Het desbetreffende Engelsch-Amerikaansche verdrag is eerst zeer kort geleden gesloten. En de andere mogendheden hebben zich er nog niet over kunnen beraden.

Anderen zeggen, dat Frankrijk de ratificatie heeft tegengehouden. Het wil eerst zeker zijn, dat Amerika zich niet zal verzetten tegen het Fransche Mandaat in Syrië. Bovendien schijnt Frankrijk het Vaticaan te steunen in zijn eischen betreffende de

Heilige Plaatsen. Ook Italië en België hebben eischen gesteld, die onderzocht en geschikt moeten worden. Of dat alles voor Juli klaar zal zijn?

Dat de groote tegenstand van het Vaticaan is gekomen, blijkt nu wel duidelijk. De berichten over goede verstandhouding tusschen het Vaticaan en de Zionisten, waren officieel. De Patriarch van Jeruzalem zou niet zonder goedkeuring des Pausen, te Rome een kruistocht hebben gepredikt tegen het politieke Zionisme. Wij lezen, dat dr. Weizmann te Parijs een onderhoud heeft gehad met den vertegenwoordiger van den Paus, en dat deze hem heeft verklaard, dat de Paus geen bezwaar heeft tegen een Joodsch Nationaal Tehuis in Palestina. Dr. Weizmann zou ook een onderhoud hebben met den Patriarch.

Intusschen is de Engelsche regeering in het Parlement reeds geïnterpelleerd over de felle aanvallen van den Patriarch op het Zionisme. De Engelsche Katholieken zijn in de pers een tocht begonnen tegen het politieke Zionisme.

III.

Natuurlijk doet de Zionistische Organisatie haar uiterste best het Mandaat in Juli geratificeerd te krijgen. De Engelsche Regeering schijnt dit ook te willen. Lord Balfour is een groote steun. En de Balfour-declaratie is wel echt een declaratie van Balfour geweest.

Sir Herbert heeft voor een aantal Parlementsleden een rede gehouden, die hier op het oogenblik alleen door telegrammen bekend is. Hij heeft de Engelsche politiek in Palestina verdedigd, die eerlijk is en onpartijdig. De Joodsche arbeid in Palestina gaat gestadig vooruit en in de toekomst zullen de Joden in de meerderheid zijn. De meeningsverschillen tusschen de Joden en de Arabieren zullen verdwijnen. Ten slotte maande Sir Herbert tot gematigdheid aan en waarschuwde hij de extremisten in beide kampen: het Zionistische en het Arabische.

Maar wie zijn dat, de extremisten? Bij de Arabieren denklijk zij, die intrekking willen van de geheele Balfour-declaratie en een onafhankelijk of althans autonoom Palestina. En bij de Zionisten? Is dr. Eder, de politieke leider van de Zionistische Commissie in Palestina, extremist, die verklaard heeft, dat Palestina predomineerend Joodsch moet worden, zooals Mesopotamië Arabisch is? En dr. Weizmann met de formule: 'Palestina zóó Joodsch, als Engeland Engelsch is'. Men hoort telkens over extreme Zionisten, maar er wordt nooit gezegd, wie dat precies zijn.

Na de rede van Sir Herbert zijn vragen gesteld. Eén betrof het groote plan voor electricatie en irrigatie van den ingenieur Ruttenberg. Sir Herbert verklaarde, dat dit een zeer goed plan is, Binnenkort zal Ruttenberg naar Palestina terugkeeren met geld in handen en zal het werk beginnen.

Een andere vraag was, waarom de Engelsche Regeering Palestina geen autonomie geeft als Transjordanië en Mesopotamië. Hierop antwoordde Sir Herbert, dat de tijd daarvoor nog niet gekomen is. In Amerika en in Australië heeft men den inboorlingen ook geen zelfbeschikkingsrecht gegeven. Misschien zijn de telegrammen op dit punt niet juist. Want een verwijzing naar Amerika en naar Australië, waar de geheele oorspronkelijke bevolking is uitgestorven, zou men van Sir Herbert niet verwachten. Men zal daarover nog wel hooren.

IV.

Zoolang het Mandaat niet geratificeerd is, wordt er in de Zionistische organisatie niet veel gedaan. De geldvraag is de hoofdzaak. Het is moeilijk te weten, hoe de toestand precies is. Volgens een bericht in *Doar Hajom*, heeft Amerika in den loop van de laatste drie weken voor het Keren Hayesod (Opbouwfonds) gegeven één millioen zeven honderdelfduizend en vijf dollar. Deze week hoopt men het tweede millioen vol te maken. En dit jaar hoopt men op vijf millioen. Dollar of Pond. Maar dat is hetzelfde. Daarentegen klaagt *Haäretz*, dat het financieele resultaat van de delegatie Sokolov-Jabotinsky-Warburg-Patterson een teleurstelling is. En het blad vraagt, wie men nu zenden moet. Zeker is, dat de onderwijzers het laatst salaris hebben gehad over Februari. En dat op het budget voor onderwijs zeer zal moeten worden bezuinigd. In een onderwijzersvergadering te Jaffa deelde een van de aanwezigen mede, dat hij dag in dag uit, Sabbath en werkdagen, niet anders eet dan droog brood. Een andere, dat hij weken lang geen zes centen had, om een schrift te koopen voor zijn dochttertje.

Aan den anderen kant wordt hier verbazend veel geld uitgegeven voor publieke vermakelijkheden. Iederen dag heeft een feestavond.

V.

In afwachting van het Mandaat is het in de Joodsche politiek rustig. De bestuursleden van den Volksraad brengen nu bezoeken aan alle Joodsche steden, koloniën en nederzettingen. Een zaak, die natuurlijk veel geld kost en maar betrekkelijk nuttig is. Maar in dezen overgangstijd moet de Volksraad toch iets doen. Op het oogenblik heeft de Raad geen taak tusschen de Zionistische Commissie en de Regeeringsorganen. Een vereeniging van de commissie met den Volksraad zou beter en zuiniger zijn. Misschien komt het daartoe. Veel geven al die reisjes van den Volksraad niet. De Raad heeft geen geld, en kan dus niet anders doen dan de klachten en verlangens overbrengen naar de Regeering en de Zionistische Commissie, die ook geen geld hebben. Men kan de gesprekken met den Raad zeer kort samenvatten: 'klagen en vragen'. Misschien wordt er wat veel geklaagd om wat veel te kunnen vragen. Maar opwekkend is 't niet.

Een van de doeleinden van den Raad is den Arabischen arbeid in de koloniën te vervangen door Joodsche. Een pijnlijke quaestie. In de propaganda moet men altijd beweren, dat de Arabieren zoo zullen profiteeren van de Joodsche immigratie. Men wijst ook altijd op het groot aantal Arabische arbeiders in de Joodsche koloniën. In werkelijkheid moet men den Arabischen arbeid zooveel mogelijk boycotten, vooral in de koloniën, teneinde de Joodsche immigratie gaande te houden en althans een deel van de immigranten in den landbouw op te leiden. De Joodsche kolonisten willen ook wel Joodsche arbeiders nemen. Maar ze kunnen geen hooge loonen betalen. Men zal nu probeeren tot een schikking te komen, zoodat bij den aanstaanden pluk van druiven en amandelen ook Joodsche handen werk zullen vinden.

Overigens zijn de reisverhalen van den Volksraad leerzame lectuur. Ze hebben de coöperatieve hoeve Ben Shemen bezocht en een groote verlanglijst gekregen. In Petach-Tikvah en Rehoboth is vooral de arbeidersvraag besproken. Een 'bedroevende indruk' maakte de kolonie Kastinia, tusschen Rehoboth en Berseba. Evenals Ben-Jaäcob. De algemeene klacht van de kolonisten is deze, dat al het geld gebruikt

wordt om in de steden huizen te bouwen. Terwijl de zonen van de kolonisten geen geld hebben, om zich zelfstandig te vestigen. Een agrarische bank is noodig.

VI.

Met den opbouw van het Land gaat het langzaam. De groote moeilijkheid is de arbeidersvraag. De Joodsche arbeiders zijn veeleischend en goed georganiseerd. De industrie, die van valuta-concurrentie te lijden heeft, kan dat niet dragen. In zake de stakingen te Jaffa en Tel Aviv is een voorloopige schikking tot stand gekomen voor den tijd van een maand. Als het Mandaat is geteekend, zal men zich beiderzijds vrijer gevoelen.

Bij *Doar Hajom* duurt het conflict voort. De Zwarte Hand en de Jonge Extremist hebben zich er mede bemoeid. Werkwilligen zijn afgeranseld door chaloetziem en twee Zwarte Handen zijn gearresteerd.

De koloniën hebben het moeilijk. De graanbouwende hebben te vechten tegen concurrentie van Australisch meel. De amandelen kunnen geen prijs maken tegen de lage Italiaansche valuta. Wijn kan niet naar Amerika worden verkocht. Daarentegen koopt het Fransche leger in Syrië Palestina-wijn. En de sinaasappelen maken mooie prijzen. Als nieuwe markt wordt Amsterdam aangegeven.

Ook in de steden is de toestand vaak moeilijk. De industrie, die pas in het begin is, lijdt onder de valuta-concurrentie. En de bouw van huizen vindt vertraging bij gebrek aan geld. Er zijn nogal wat werkloozen.

Men heeft nu ineens weer alle hoop gevestigd op de aanwezigheid van petroleum. De Standard Oil exploreert bij Hebron. Men zegt, dat eventueele bronnen zullen worden geëxploiteerd door een combinatie van Standard Oil en Royal Dutch, die beide vóór den oorlog reeds zekere rechten in Palestina hadden verworven.

En de plannen van Rутtenberg? Volgens een bericht in 'Doar Hajom' hebben de New Yorksche Joden hem vijf honderd duizend pond sterling beloofd, onder voorwaarde, dat hij de overige zeven honderd vijftig duizend pond zelf bijeenbrengt, waarvan vier honderd duizend buiten Amerika. Gelukkig heeft Baron James de Rothschild pas één millioen pond geërfd.

VII.

Hoofdzakelijk worden er huizen gebouwd. Er is een groote huizen nood. En iedereen wil hier graag een eigen huis hebben. Gewoonlijk kan men 60 % hypotheek krijgen tegen 8 %. Dat is goedkoop. De overige 40 % moeten dan van her en der worden geleend, dikwijls tegen veel hoogere rente. Zoo komen verscheidene menschen in de knoei. Maar het is ook een goede vorm van sparen. Die echter bij het verdeelen van erfenissen weer moeite geeft.

Op den Carmel bij Haïfa gaat men een tuinstad bouwen. In Jeruzalem is nog bijna niets gebouwd. Maar er zijn plannen. Het bouwen, met gehouwen steen, is hier duurder dan te Tel-Aviv met fabrieksteen. De Regeering heeft nu het bouwen met fabriekssteen hier ook toegestaan. Maar het transport van Tel-Aviv naar Jeruzalem maakt ze hier duurder.

Eene vereeniging, die wilde bouwen op land van het Joodsch-Nationaal-Fonds, is ontbonden bij gebreke van bouwcrediet.

Men bouwt hier (ook gedeeltelijk!) niet zoozeer Palestina als wel Tel-Aviv. Dat gaat snel. In 1909 begonnen zestig families Tel-Aviv te bouwen. Nu zijn er 900 huizen met een huurwaarde van honderd tien duizend pond. Vóór den oorlog was het jaarlijksche budget zes honderd pond. Thans is het twintig duizend.

Waarbij men moet bedenken, dat de taak der gemeenten hier zeer beperkt is: scholen, brandweer, geneeskundige dienst vallen er buiten. De Anglo-Egyptian Bank heeft eene leening gegeven van zeventig duizend pond voor den bouw van een handelswijk. Men wil een tweede leening à 6 % groot tachtig duizend pond in Amerika plaatsen voor riolering, electriciteit, waterleiding, wegeaanleg enz.

VIII.

Maar behalve dan dit Tel-Aviv gaat alles langzamer dan wij hadden gedacht. Van een nieuwen sterken Joodschen boerenstand merken we weinig. Dat maakt de Arabische quaestie zoo moeilijk. Want zoolang de Joden geene meerderheid hebben, kan Engeland Palestina geen autonomie geven, uit vrees voor een anti-Zionistische wetgeving. Tenzij de Arabieren zelf zouden gaan inzien, dat het Zionisme ook voor hen voordeelig is. Maar daar ziet het niet naar uit.

Van bepaalde Arabische politiek merkt men niet veel. De Palestina-delegatie is nog in Londen. Men zegt, dat Sir Herbert opnieuw zal probeeren de Arabische Delegatie en de Zionistische Executieve samen te brengen.

Onrustig is het niet. Maar de toon van sommige bladen wordt dreigend. 'El-Sabagh', het blad van de Arabische delegatie zegt, dat de tijd van protesten voorbij is en dat men een voorbeeld moet nemen aan Egypte en aan Syrië. Misschien gebeurt er iets, wanneer het Mandaat onveranderd wordt geteekend. Nu is men nog in afwachting, ook omtrent samenstelling en bevoegdheid van het nieuwe Wetgevend Lichaam. Misschien zal de waarnemende High Commissioner Sir Wyndham Deedes iets mededeelen op Konings Verjaardag, in het begin van Juni.

De quaestie van de banken bij den Klaagmuur is beslist. De Joden moeten die banken wegnemen. 'Beestachtig' heeft een Joodsche schrijver dat genoemd. De Mohammedanen beweren, dat zij moeten voorkomen, dat de Joden tersluiks en langzamerhand hunne rechten bij den Klaagmuur gaan uitbreiden, en er ten slotte een synagoge gaan bouwen, waartoe inderdaad plannen bestonden.

Nr 322 Onze feesten⁺

⁺19-6 1922 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 5 juni

Wanneer de vastenmaand van Ramadan volbracht is, vieren onze Mohammedaansche vrienden het kleine Beiramfeest, drie dagen. Veertig dagen daarna vieren zij het groote Beiramfeest, vier dagen. En dan gaan wij al weer aardig in de richting van de maand Mucharrem, wanneer hier de huishuur vernieuwd wordt. Zoo gaan onze dagen en onze jaren.

Gij begrijpt, hoe zwaar de vastenmaand van Ramadan onzen oude Sroer gevallen is. Hij vast wel niet geregeld, maar hij doet alsof. 's Avonds, wanneer de nachtwind gevallen is en men geen zwarten draad meer van een witten onderscheiden kan, houdt het vasten op. Dan gaan de eethuisjes en de koffiehuisjes open. De oude Sroer eet thuis. Maar hij drinkt de koffie buiten. Hij mag laat thuiskomen in den nacht. Hij heeft dan dikwijls vier kleine kopjes koffie gedronken, van een halven piaster het stuk. Geen wonder, dat hij een shilling te leen vraagt.

II.

Wanneer de maand ten einde loopt, krijgt de oude Sroer het héél, héél druk. Hij is in jongere jaren kok in het leger geweest. 'Heer', zegt Sroer, 'ik kan koken als een generaal'. Zachte boombladeren gevuld met rijst en gehakt en gestoofd in zoete olie. Of koessa, uitgehold, gevuld met gepeperd vleesch en weer gestoofd. Tomaten, augurken, schapenvleesch, een heerlijk hoen: Sroer toovert er mee. En hij weet het. Hij kan ook boenen, schuren, en timmeren. Hij wast zijn eigen japonnen. Maar die van onze dochters wast hij niet.

Het spreekt vanzelf, dat niemand anders dan onze Sroer het schaap gaat koopen, dat ter eere van het Beiramfeest zal worden geslacht. Men zou wel kip kunnen eten, een gans of een kalkoen. Maar dat doet men nu eenmaal niet. Bij het Beiramfeest behoort een schaap. De meeste burens mesten het zelf. Onze buurman, de smid, heeft zijn schaapje altijd bij zich in de smederij. Het ligt met een touwtje vast aan het aambeeld en het kan precies komen op de straat. Iederen dag wordt het schaapje gewasschen. Het is heel mooi wit, met een bruin kopje en fijne, stoute horentjes. 'Heer', zegt de smid in een groote verteederling: 'ik zou mijn schaapje niet willen verkoopen, voor twee pond niet. Wij hebben het zelf grootgebracht, en het is altijd bij mij geweest. Ik zal het zeker zeer missen.'

Wij hebben dit jaar geen schaap gemest. Sroer koopt er dus een van eenen fellach, die van Allah weinig verstand heeft gekregen en het mooie schaap heeft gelaten voor één pond en een kwart. Er zal wel vijf of zes rotel vleesch van komen. Ongerekend de kop, dien Sroer zal stoven in azijn en uien. Van het hart kookt hij soep en de lever zal hij braden. Het is geen geld. En ziet eens welk een mooi vetmanteltje het heeft aan zijn staart. 'Van een fellach', zegt Sroer met de minachting, die alle nette stedelingen hebben voor den boer: 'één pond en een kwart. Hij heeft geen verstand'.

III.

Alle kinderen komen natuurlijk naar het mooie schaapje kijken, dat staat vastgebonden aan een boom in 't schaduwkje. Zij spelen er mee. Zij geven het gras en lieve naampjes. En zij wachten tot het zal worden geslacht. Dit is een van de weinige dingen, die Sroer niet kan. Het slachten zelf is natuurlijk gemakkelijk genoeg. Maar het daarna mooi gereedmaken, dat is alles. Sroer heeft een slagersknecht uit het slagersstraatje aangenomen, die alles doen zal voor vijftien piaster. Hij heeft twintig piasters gevraagd. Maar men kan op een slagersknecht afdingen.

Alle kinderen staan er stil omheen. Hun harten gespannen. Zij zijn bijna allen familie of bedienden, en zij zullen er vanavond allen van eten. Zij roepen wonderlijk, wanneer het bloed uit het halsje breekt. En zij kijken aandachtig naar een pootje dat

nog beweegt of een spiertje dat ontspant. Het is een héél mooi schaapje, dat danig meevalt in de slacht. En deze man uit het slagersstraatje kent zijn arbeid. In de schaduw aan een boom hangt het schaapje gevild en gekloofd. Het zachte vleesch wordt schoongewasschen. Aan een boom daarnaast hangt het fijne koppetje en met mooie, open oogjes kijkt het verbaasd naar het onrecht, dat zijn teere lijfje wordt aangedaan. Heeft geen van deze kinderen medelijden? Te laat. Te laat.

IV.

Wij krijgen groote gasten na het feest. De Emir Abdoellah van Transjordanië komt met zijn grootvizier Generaal Riza Pasja el Rikaby en diens familie. Sommigen zeggen, dat de Emir komt om uit te rusten na de vastenmaand en na het feest. Anderen zeggen, dat hij hulp komt vragen tegen de familievijand Ibn Saud, die met een groot leger is opgerukt van Nejd aan de Zuidkust van Arabië tot in het Transjordaansche. Sommigen zeggen, dat Ibn Saud wordt gesteund door Frankrijk. Anderen zeggen, dat hij door Engeland wordt gebruikt tegen Mekka, Bagdad en Amman om de vorsten Hussein, Feisoel en Abdallah onrustig en zwak te houden en de Arabieren verdeeld.

De Emir Abdoellah is de gast van de Regeering. De Grootvizier woont met zijne familie bij Abdoel Salaäm. Hoevele bezigheden geeft dit Sroer. En hoeveel moet hij nu koken: boombladeren met rijst en gehakt, of koessa met gepeperd vleesch, tomaten, schapenvleesch of hoen.

En er komen natuurlijk weder telkens bezoekers voor den generaal. Die krijgen dan allen een kopje koffie. En wie zou daarvoor nu weer anders zorgen dan Sroer? Generaal Riza Pasja is een van de weinige Arabieren, die in het Turksche leger den rang hadden van generaal. Onder de Regeering van koning Feisoel is hij gouverneur van Damaskus geweest. Zijn zoon Akram Bey is directeur van landbouw in Transjordanië. Hij heeft in Europa gestudeerd en stelt heel veel belang in Holland. Misschien kan Holland in dit Transjordaansche een afzetgebied vinden. Voorloopig bescheiden. Misschien later meer. Akram Bey zou gaarne catalogussen hebben van landbouwwerktuigen, van zaden en planten. Voorts beschrijvingen met foto's van modelboerderijen en ontginningen. Liefst Engelsch of Fransch. Maar Duitsch of Hollandsch is ook goed. Men kan mij alles zenden. Men begint in Transjordanië pas te werken. En wellicht kan Holland er, helpend, ook zich zelf wat helpen.

V.

Allah is groot en rechtvaardig. Wij hebben allen onze feesten. Een week na het feest van Beiram vieren wij het Wekenfeest. Het Feest van den Omer, van de Bloemen en van de Wet. Dan verlaat ik mijn onrechtvaardig poortje en trek mij terug achter de Poorten der Gerechtigheid, het groote, vrome ziekenhuis aan het einde van den Jaffaweg. Door Amsterdammers mede gesticht. In de voorhal een gedenkplaat voor R. Akiba Lehren. Het hospitaal is heel arm en heel vol. Men weigert alle gevallen, die niet dringend zijn. Maar dan nog. Met de slechte woningtoestanden in de oude

Joodsche stad is het hospitaal zoo dringend noodig. Het is trouwens het eenige Joodsche hospitaal met eene afdeling voor besmettelijke zieken.¹⁾

Of ik ziek ben? Ik lig heel lang wakker in den nacht en ik overdenk. Er is de nachtwind en door het raam een stuk van den zachtgespannen hemel. Het is goed af en toe in een ziekenhuis te zijn. Dicht bij den Dood voelt men het Leven een innig, maar wankel bezit. Naastaan is de kinderzaal. Hoe ver zijn de sterren. En hoe wreed is het leed van een ziek kind. God.

VI.

Wij beginnen de gebeden des ochtends zes uur. Doctor Wallach kan tevreden zijn. Hij heeft wel geen geld om zijn hospitaal goed te voeren. Maar hij heeft drie mannen uit den Priesterstam. Ik schaam mij wel, dat ik de eenige Leviet hier ben, terwijl ik de handen van de Priesters wasch vóór zij ze heffen ten zegen. Hoe wonderlijk is de adel van den Priesterstam. Geen mensch ter wereld, die hem kan verleenen en geen mensch, die hem kan ontnemen. Het is de adel van God. Deze is een oud, gebogen mannetje. Arm en er is niemand, die hem in het dagelijksch leven acht. Toch zal hij straks een eerste beurt krijgen bij de lezing van de Wet. En als hij onze tafel gast was, zouden wij de tafelagebeden niet spreken zonder zijn verlot. Ik zou ook niet vóór hem de deur van de Synagoge durven binnengaan.

Op de groote feestdagen, brengen wij elkander bezoek. Het spreekt vanzelf, dat de jongeren naar de ouderen gaan. Ons eerste bezoek geldt den meer dan tachtigjarigen rabbijn I.I. Diskin, den zoon van den beroemden Brisker Rav. Wij zijn vroeg. Maar R. Chaïm Sonnefeld is er al geweest. Bijna zoo oud als de rabbijn Diskin zelf. De Brisker Rav is in zijn laatste jaren te Jeruzalem de leermeester van R. Chaïm geweest. Vandaar de eer, die R. Chaïm den ouderen zoon van zijnen leermeester bewijst. Hij heeft zich heden den heeten weg van den Zionsheuvel naar den Jaffaweg niet gespaard. Dit alles is Jeruzalem, dat uitsterft. Een nieuw geslacht is opgekomen.

En wat zullen wij doen? Nog weinige jaren en wij zullen de tram hebben met een halte Rachels Graf en wij zullen thee gaan drinken in een aardig zitje op den Olijfberg. Wie hier aankomen genieten het leven luid en vrij. Er zijn bioscopen te Jeruzalem, danshuizen en muziektuinen. Het is een dwaasheid daarover te klagen, zooals het ook dwaasheid is te treuren over een vrome, onschuldige jeugd, die voor eeuwig in de eeuwigheid is vergaan.

VII.

Ook de Engelschen vieren hun feest. De koning is Zaterdag jarig geweest. Maar het feest wordt hier heden gevierd, terwille van de Joodsche genooten. Er is met de spanning van het vorige jaar, toen iedereen benieuwd was, wat de Hooge Commissaris zeggen zou in zijn officieele rede na de troebelen van Mei. De Hooge Commissaris is niet hier. Een officieele rede zal er niet zijn. Er is een parade op het vliegersveld. Een dienst in de Engelsche kerk. Een receptie van den plaatsvervangenden gouverneur in het Stadspark. Alle nette menschen van Jeruzalem zullen er weder vereenigd zijn

1) Wij zijn ervan overtuigd, dat alle Joodsche geestelijken giften willen ontvangen en overmaken.,

zonder onderscheid van ras en geloof. De stad is zonnig en vol. Wie denkt er nog aan opstand en dood? Ramadan voorbij. Beiram voorbij. Het vergane Wekenfeest, wie geeft het ons weder? En heden heeft Sroer heel eenvoudig gekookt: rijst met uien en schapenvleesch, omdat er geene gasten zijn.

Nr 323 Vele nette mensen⁺

⁺1-7 1922 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 16 juni 1922

I.

Vele nette mensen zijn op des Konings verjaardag uitgenoodigd geweest op de receptie van den gouverneur in den Stadstuin. Maar die van Agoedath Israël waren er niet. 's Avonds stond dat in de Arabische courant. Er staat veel in de Arabische courant 'Ziet ge wel', schrijft zij, hoe partijdig de Regeering is? De niet-Zionistische Joden worden gewoon geboycot.

Het is trouwens een Konings verjaardag met een staartje geweest. De Arabieren hebben geprotesteerd, tegen uitstel van de feestviering van Zaterdag tot Maandag ter wille van de Joden. Volgens het blad 'Falestien' heeft ook de Latijnsche Patriarch daartegen geprotesteerd en de consuls. Dit laatste zal wel niet waar zijn.

II.

Er is een druk verkeer tusschen Palestina en Transjordanië den laatsten tijd. Vele nette mensen. Generaal Deedes is naar Amman gevlogen en Majoor Richmond, die hier de Arabische politiek voert, eveneens. Hoe staat het met de booze plannen van Ibn Saud, den Koning van Nejd? Generaal Riza Pasja el Rikaby, de Groot-Vizier van Transjordanië, heeft officieel tegengesproken, dat Transjordanië bedreigd wordt. Eveneens is het bericht onwaar, dat kolonel Philby, de Engelsche vertegenwoordiger in Transjordanië, door Ibn Saud is gevangen genomen. Het is ook onwaar, dat de Emir Abdoellah naar Jeruzalem is gekomen om Engelsche hulp te halen. De Fransche Regeering laat officieel tegenspreken, dat zij met den Emir van Nejd een verbond heeft gesloten tegen den Emir Abdoellah. En dat gelooven wij dan maar weer.

's Morgens komt ineens Generaal Riza Pasja in de stad. Groot en mooi in zijn uniform. Hij zal maar eenige uren blijven en hij rijdt dadelijk naar den Olijfborg. Politiek. Het zou natuurlijk niet passen den Pasja te vragen, waarvoor hij in de stad is gekomen. Wij kunnen dat trouwens hooren in de koffiehuisen zonder onderscheid van ras en geloof. De een zegt, dat de Pasja is gekomen om nog eens dringend hulp te vragen tegen Ibn Saud. De tweede zegt, dat de Emir geld noodig heeft. De derde zegt, dat het gaat over de ontginning van petroleumbronnen ten Oosten van de Doode Zee en in de Yarmuck-vallei. De Standard Oil Cy. beweert daarop rechten te hebben. De vierde zegt (er zijn vele koffiehuisen!) dat het gaat om de plannen van Peerjan Rutenberg. De Transjordaansche Regeering wil ook een woordje medespreken in concessies betreffende den Jordaan en de Yarmuck. Maar wie zou den Pasja daarnaar durven vragen?

Akram Bey, de zoon van Riza Pasja, is ook gekomen. Ik beloof hem nog eens de aandacht te vestigen op zijn Transjordaansche Landbouwschool. Hij wil daarvoor gaarne afbeeldingen hebben van modelboerderijen, van stallen, ontginningen enz. Benevens catalogussen van landbouwwerktuigen, planten, zaden enz.

III.

Generaal Deedes vraagt ons op de thee. Vele nette mensen. Boven, naar den Olijfberg, in het groote Regeeringshuis, dat vroeger Duitsch bezit is geweest. Ditmaal zal de Arabische courant niet klagen. Want die van Agoedath Israël zijn uitgenoodigd. De drie van de Northcliffe-delegatie gaan.

Het zal wel een van de laatste recepties zijn, die generaal Deedes, thans waarnemend Hooge Commissaris, ons geeft. Waarschijnlijk zal hij ontslag nemen, wanneer Sir Herbert is teruggekomen. Men zegt, dat Sir Wyndham in de politiek wil gaan. Labour Party. En specialiteit voor Oostersche zaken.

Zijn heengaan wordt hier zeer betreurd. Vooral door de Zionisten. Hij heeft den naam zeer pro-Zionistisch te zijn. Bij vorige gelegenheden heette hij dr. Weizmanns candidaat voor het ambt van Hoogen Commissaris. Sommigen zeggen, dat Sir Wyndham den laatsten tijd min of meer teleurgesteld is in de Zionistische Organisatie.

En wie zijn opvolger zal zijn? Generaal Storrs, de gouverneur van Jeruzalem? Maar wil hij niet liever de eerste zijn te Jeruzalem dan de tweede op den Olijfberg? En wat zouden zijn Zionistische doods vrienden wel zeggen?

Misschien wordt Sir Wyndham opgevolgd door generaal Clayton, die pas een hoog ambt heeft nedergelegd in Egypte.

Maar vandaag rijden wij nog naar de receptie. Vele nette mensen. Van wagentjes en auto's is de wijde weg die slingert, vol. De zomer is weder almachtig. Het land breekt bruin verbrand onder den blauwen hemel, zonder wit. Wij hebben de mooie auto gekregen, die de Emir Abdoellah hier heeft voor zijn vrienden en kennissen. En wij snellen door een waaienden wind. Men moet niet treurig zijn om de dwaze auto's op Gods groote wegen rondom Jeruzalem. Het leven gaat. Ruttenberg. De Jordaan. Hoe draait hij onder de brug bij Jericho door. Maar hij zal geklemd en getemd worden door een bazig heer. Ook het slootje van de Doode Zee zal wel spoedig in het bedrijf komen. Nu ligt het nog ver beneden, stil, achter deze heete witte bergen. En wie weet, hoe rijk deze bergen zijn. Auto. Auto, auto. De mooie paarden worden al zeldzaam in Jeruzalem.

IV.

De groote binnenhof van het Duitse Huis. Er is dadelijk de sfeer van alle nette mensen. En de politiek. Dit zijn de drie van de Northcliffe-delegatie. Daar in het midden zitten de Zionisten Oessiskin, Ettinger, Ben Jehoedah, Van Vriesland, juffrouw Berger, die alle weezen onder hare vleugelen heeft en juffrouw Szold, die wij allen achten, zonder onderscheid van ras en geloof. David Effendi Yellin, Joessoef Effendi Mejuhaz en de Rabbijn Kuk. Er is de Grieksche Patriarch en de Armeensche Patriarch, de Abessinische bisschop, de Syrische bisschop. Er zijn de consuls. Er is de muziek. Een bonte, bescheiden muziek, waarmede de wind speelt. Een groote bende van

kleine, zwarte vogels vliegt over ons heen weg. Sir Wyndham spreekt zijn gasten aan. Eerlijk, ieder correct. Norman Bentwich komt, altijd haastig. En het hoofd van onze politie, groot en goedig, onder wien het ook den dieven goed gaat. Bij de buffetten wordt het nu vol. Ben Jehodah is een gesprek begonnen met Rabbijn Yungreis, den secretaris van de Ashkenasische Gemeente, over de noodzakelijkheid van vrede en eenheid. Wij hooren, dat tegenstanders van den Rabbijn Kuk een buitengewoon fel geschrift tegen hem hebben uitgegeven en dat de politie dat in beslag heeft genomen. Wij hooren... wij zeggen..., het ruischet... muziek, de avondwind komt op... vogels, vogels, vogels. Vele nette menschen.

Wij rijden rustig terug met de auto van den Emir. Niet weenen. Niet droevig zijn. De Jordaan wordt geëlectriceerd en er zullen weldra geen mooie Arabische paarden zijn te Jeruzalem, dat ook El-Kuds heet.

V.

Rabbijn Yungreis heeft mij het protocol gegeven van de besprekingen tusschen Sir Herbert en een delegatie van Agoedath Israël te Londen. Het onderhoud heeft plaats gehad Dinsdag 30 Mei. Maar op verzoek van Sir Herbert is alles geheim gehouden tot hij het protocol had gezien en goedgekeurd. De delegatie bestond uit Mr. I. Landau en Harry Goodman, Londen, R. Lunzer, New York, Rabbijn J.B. Horovicz, Frankfort, dr. Pinhas Kohn te Weenen en Mr. Sally Guggenheim te Bazel. De twee quaesties waren weder: vertegenwoordiging van Agoedath Israël in de Jewish Agency en vrijheid van godsdienst voor de Aschkenasische Gemeente te Jeruzalem.

Aangaande de Jewish Agency verklaarde Sir Herbert, dat het de wensch is van de Engelsche Regeering, dat dit zooveel mogelijk het geheele Joodsche Volk zal vertegenwoordigen. Dat is ook het verlangen van de Zionistische Organisatie. Deze verlangt volstrekt geen monopolie. Hoe de Agency zal worden samengesteld moet worden besproken tusschen de Engelsche autoriteiten en de Zionistische Organisatie. Er is geen twijfel of de orthodoxie zal behoorlijk worden vertegenwoordigd. Maar de Zionistische Organisatie is een groot lichaam, dat groote sommen voor Palestina heeft bijeengebracht. Het heeft de politiek geleid gedurende de laatste tientallen van jaren en de Zionistische idee gepropageerd. Ik kan op het oogenblik hierover niet meer zeggen. De Regeering en de Zionistische Organisatie moeten worden geraadpleegd. Ik kan geen bepaalde toezeggingen doen, maar mijn verlangen is, dat de Agency zoo representatief mogelijk zal zijn en zeker moet zij vertegenwoordigers bevatten van het orthodoxe Jodendom. Mijn eigen persoonlijk verlangen is, dat de orthodoxie meer zal doen voor Palestina en ik betreur het, dat sinds de poorten van het Land zijn geopend, de orthodoxe Joden niet meer in Palestina hebben gedaan. Ik hoop, dat Rabbijn Horovicz naar Palestina zal terugkeeren en zijn waardevol werk daar weder opnemen.

VI.

's Avonds komt Adil Effendi voor het avondeten. Alle dagen zijn heel heet te Jeruzalem. Maar alle avonden zijn heel koel. Soms koud. Met een winterhemel vol sterren. En een groote, doode maan. Onze hoofdschotel is vanavond een kip met

wittebrood. Wij hebben ook olijven, harde eieren en mosterdrum. En ook een beetje goedhartig, blond, bier. Alle Muzelmannen drinken tegenwoordig bier. En hoevelen drinken niet whiskey, wijn of cognac!

Van den dag is niets meer overgebleven. Er is de groote wind, die waait door den tuin. Alle ramen staan open, en ook de deur. Soms grijpt de wind het gouden lamplicht aan en speelt er mee. Na het avondeten zitten wij rustig samen en drinken van ons bier. Wij zeggen weinig. Gesprekken zijn des Westens. Het Oosten zwijgt en luistert naar de Eeuwigheid en naar den wind. Zijn het uren, die vergaan, of jaren?

Wat heb ik gedaan vandaag, vraagt Adil met voorzichtige, bescheiden vragen. Ben ik tevreden? Wie waren op de thee bij generaal Deedes? Dan weder stil. Als wij zóó eens bleven tot morgen vroeg?

Maar de oude Sroer komt door den tuin. Hij heeft zijn uitgangsavond gehad en hij is naar het koffiehuis bij de Damaskuspoort geweest. Hij heeft vier kopjes koffie gedronken, van een halven piaster het stuk. Morgen zal hij een shilling leenen. Voor heden maakt hij den avond uit. 'Adil Effendi', zegt hij tegen zijnen heer 'ik ga naar boven, en ik sluit de deur.... ga ook naar boven... waarom zult ge mij straks wakker maken? Bier genoeg.'

En met deze woorden sluit onze Sroer een dag vol nette menschen.

Nr 324 Als een donderslag...⁺

⁺6-7 1922 A., 10. Gedat.
Jeruzalem 23 juni

Als een donderslag uit een donkeren hemel is hier gisteren het telegram gekomen, dat het Engelsche Hoogerhuis, in weerwil van een groote rede van Lord Balfour, met 60 tegen 30 stemmen een resolutie heeft aangenomen, waarin de Regeering wordt verzocht zich tot den Volkerenbond te wenden met verzoek de ratificatie van het Mandaat uit te stellen tot in het Mandaat de wijzigingen zijn aangebracht, die het overeenstemmend zullen maken met de beloften door Engeland aan de Arabieren gegeven.

Het telegram heeft hier een geweldigen indruk gemaakt. De Arabieren juichen. Juist heden vergadert hun nationale Volksraad te Jeruzalem. De Zionisten kijken geslagen. Al heeft *Doar Hajom* ook een telegram uit Londen, dat Dr. Weizmann de zaak niet verontrustend vindt.

En de gevolgen? Zal de Regeering òf aftreden, òf aan het verzoek voldoen, òf aan het verzoek voldoen, òf het naast zich nederleggen? En wat zal het Lagerhuis doen? In een heete spanning wachten wij in deze brekende hitte.

Dat het Mandaat in Juli zal worden geratificeerd wordt eenigszins twijfelachtig. Dr. Weizmann is in Parijs geweest en heeft daar goede beloften gekregen. Anderzijds ziet men in het Italiaansche Parlement toenemend verzet tegen het Zionisme. Ook de Engelsche gezant te Rome zou hebben verklaard, dat het Mandaat in zijn tegenwoordige redactie ongeschikt is. Men zegt, dat de Italiaansche Consul te Jeruzalem naar Rome is geroepen.

Ook het verzet tegen de plannen van Ruttenberg neemt toe. De Regeering van Transjordanië schijnt bezwaar te maken. En de 'Times' publiceert een artikel over Ruttenberg als revolutionnair en zijn aandeel in den moord op den Priester Gapon gedurende de eerste Russische revolutie.

Men heeft den laatsten tijd een zekere gedruktheid waargenomen in de redevoeringen van dr. Weizmann. Er wordt beweerd, dat Sir Herbert Samuel aan de Engelsche Regeering heeft te kennen gegeven, dat een zeer voorzichtige Zionistische politiek moet worden gevoerd, wanneer men een algemeenen Arabischen opstand in Palestina vermijden wil. Die meening van Sir Herbert zou dr. Weizmann bekend zijn gemaakt, met verzoek zich in zijn propaganda ten zeerste te matigen. Men zwijgt. Maar de extremisten zijn woedend op Sir Herbert.

En het geld? Het geld? Het groote geld? Het overgroote deel moet nog uit Amerika komen. De groote Zionistische propaganda-commissie, die naar Amerika is gezonden, is ontbonden. Jabotinsky is te Londen aangekomen. Professor Warburg hier om zijn werk aan het proefstation te beginnen. Sokolov is nog in Amerika. En de resultaten? De New Yorksche correspondent van de 'Jewish Chronicle' deelt mede, dat men in New York drie millioen dollar hoopte te verzamelen voor het Opbouwfonds (Keren Hayesod). In werkelijkheid haalde men een zesde van die som en dan nog grootendeels in beloften.

Hier is nijpend geldgebrek. Het particulier initiatief richt zich hoofdzakelijk op industrie, handel en huizenbouw in de steden. Niet op landbouw. De landbouwplannen van de Zionistische Commissie kunnen niet worden uitgevoerd wegens geldgebrek. En dat is juist wat zij wilden: regeneratie van het Joodsche Volk tot een landbouwend volk.

II.

Sir Herbert Samuël wordt half Juli hier terugverwacht. Hij heeft te Londen met de Arabische delegatie geconfereerd. Volgens officieele Arabische mededeelingen zonder succes. Een ontmoeting tusschen de Arabische delegatie en de Zionistische leiders heeft Sir Herbert blijkbaar niet tot stand gebracht.

Ook voor het plan-Ruttenberg heeft Sir Herbert zich moeite gegeven. Conferenties met ministers, lezingen, en een mooie brief aan Ruttenberg zelven. Succes?

Wij wachten nu maar af. Als Sir Herbert komt, gaat Sir Wyndham Deedes, de Civil Secretary, heen.

En is het rustig? Uiterlijk ja. Maar velen beweren, dat donder broeit in een donkeren hemel. En dat Sir Herbert daarom uiterst voorzichtig is. Bij Kastinië tusschen Rehoboth en Berseba een botsing tusschen Joodsche wachters en Arabieren.

III.

In afwachting hebben wij onze kleine onderlinge emoties. Daar is de quaestie met Miss Landau, die in een proces, als Engelsch onderdaan, een dagvaarding in het Engelsch heeft geëischt. De rechter heeft beslist, dat de Hebreeuwsche dagvaarding geldig is. Boosheid bij de Engelschen. En boosheid tegen Miss Landau bij de nationalisten. Er is geprotesteerd door den Volksraad, door den Stadsraad en door de Vrije Vrouwenvereniging. De Jeruzalemsche Zionistische Onderwijzers hebben de Anglo-Jewish Association verzocht Miss Landon te ontslaan.

Dan is er van de week des nachts plotseling huiszoeking gedaan in de kunstnijverheid-school van Betzalel naar wapens, lood en kruit. Dat komt ervan als

de leerlingen zoo lange haren dragen. Waarom millimetert prof. Schatz zijn jongens ook niet!

IV.

De opbouw van Palestina gaat langzaam. Maar het gaat toch. Als er maar geen tegenslag komt. De immigratie heeft in Mei 799 bedragen. Dat is bijna honderd minder dan in April. Emigratiecijfers worden niet gepubliceerd. Vooral in Jaffa en Tel Aviv is nogal wat werkloosheid. Volgens het Arabische blad 'Falestien' hebben zich honderden werklooze chaloetziem (= pionieren) tot de Arabische vereenigingen gewend om geld voor de terugreis.

Met het plaatsen van Joodsche arbeiders in de koloniën gaat het nog maar matig.

Men probeert telkens nieuwen arbeid te vinden. Te Jeruzalem is een Joodsche gidsenschool opgericht. Er wordt ook propaganda gemaakt voor de Palestinensische cederappels voor het Loofhuttenfeest. Jaarlijks gebruikt het Joodsche volk nog bijna een half millioen cederappelen. Slechts een kleine minderheid daarvan komt uit Palestina. De meeste komen uit Korfoe. En de Palestinensische cederappelen komen nog weder grootendeels uit Arabische tuinen. Van de kweek van cederappelen zou men gaarne een Joodsch-Palestinensisch bedrijf willen maken.

De voornaamste arbeid is het bouwen van huizen. Vooral te Tel-Aviv. Uit Haïfa komen berichten, dat de Joden daar relatief weinig bouwen. In Jeruzalem hebben verscheiden bouwvereenigingen grond gekocht en hopen nog dit jaar te beginnen. Men ziet hier den laatsten tijd vele chaloetziem als bouwers, karrijders, sjouwers en stratenmakers.

Een stad als Safed daarentegen gaat achteruit. Dr. Ruppin is daar geweest om te doen wat kan worden gedaan.

V.

De Arabische quaestie. Een verzoening tusschen Zionisten en Arabische nationalistes lijkt verder dan ooit. En het besluit van het Hoogerhuis zal geen goeden invloed oefenen. Vandaag vergadert de Arabische Volksraad. Er is natuurlijk bij de Arabieren ook geen volkomen eenheid. Maar in 't algemeen kan men toch zeggen, dat allen achter hun delegatie te Londen staan. Het geld daarvoor is geregeld gegeven. Nu is weder geld gegeven voor eene delegatie naar Mekka teneinde anti-Zionistische propaganda te maken onder de bedevaartgangers.

Overigens werken de Arabieren vooral met protesten. Nu weder tegen de Italiaansche Regeering wegens de pro-Zionistische uitingen van den Minister Schanzer.

VI.

Allerlei. De Joodsche vrouwen van Safed eischen met geweld kiesrecht. Politie.

Een Arabisch-Joodsche Bank te Jaffa.

Dr. Klausners boek over Christus uit het Hebreeuwsch in het Engelsch vertaald.

De 'Sunday Observer', die goede betrekkingen met Lloyd George onderhoudt, tegen Sir Herbert.

Een Jood te Hebron wordt Mohammedaan.

Mejuffrouw Hoofiën laat uit Holland breinaalden komen. Breien is hier onbekend.

Vorbereidingen tot viering van Bialiks vijftigsten verjaardag.

Goede berichten van de Hollandsche chaloetziem te Shunie.

In 1921 verlaten 70.000 Joden Polen. Daarvan 5000 naar Palestina.

Norman Bentwich, de Legal Secretary belooft een deputatie van rabbijnen, dat in Palestina geen burgerlijk huwelijk zal worden ingevoerd.

De Mexicaansche Regeering geeft de Ito land voor Joodsche nederzetting. De Arabieren juichen.

Rehoboth wordt een burgerlijke gemeente.

Joodsche boeren te Chedera organiseeren zich tegen Sabbathschending door de chaloetziem.

De Engelsche Regeering eischt van Palestina betaling voor de publieke werken, die door Engeland zijn aangelegd.

Plannen voor een spoorweg Jeruzalem - Amman - Bagdad.

150 visa voor Oekrajiensche pogrom-weezen.

VII.

Rondom. Egypte is rustig.

Transjordanië heeft groot geldgebrek. Vluchtelingen uit Syrië stoken daar tegen Frankrijk.

In Syrië broeit het. Maar generaal Gouraud regeert.

En de Turken. Men beweert, dat Moestapha Kemal Pasja een brief heeft geschreven aan de Arabieren in Palestina, hen aanmanend de anti-Engelsche agitatie voort te zetten, tot hij hen komt verlossen. Een Arabische officier van Moestapha is te Haïfa wegens opruiing enz. veroordeeld.

Een aanzienlijk Arabier te Sechem schrijft in Egyptische bladen, dat iedereen naar het Turksche bestuur terugverlangt. Onder het Turksche bestuur konden Arabieren elken rang bereiken. Tot generaal. En onder het Engelsche?

Het weekblad 'Falestien' vergelijkt het budget in den Turkschen tijd met het tegenwoordige. In den Turkschen tijd was alles goedkooper en beter. Men spreekt ernstig over de mogelijkheid van een Turksch Mandaat. Wij hooren, dat Frankrijk heeft beloofd mettertijd Alexandrette en Aleppo aan Turkije terug te geven.

In Mesopotamië verzet tegen het Engelsche Mandaat. Men wil een onafhankelijk Mesopotamië verbonden met Engeland.

De Emir van Nejd trekt van het Transjordansche terug.

VIII.

Vrijdagmiddag

Het gebeurde in het Huis der Lords brengt wel opwinding in de stad. Men praat weer veel. Toch is er niet die malle, felle, opwinding als in tijden van pogroms. De Joodsche couranten probeeren natuurlijk de beteekenis van het gebeurde te verkleinen. Met

spanning wacht men af wat het Lagerhuis besluiten zal. 'Haäretz' heeft een telegram, dat het Lagerhuis de beraadslagingen heeft geschorst wegens den moord op Maarschalk Wilson.

De hemel is donker. Wanneer de volgende donderslag?

Nr 325 Pekidiem en Amarcaliem *open antwoord aan een lezer.*⁺

⁺15-7 1922 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 30 juni

I.

Geen open brief. Maar een open antwoord. Omdat wellicht lezers er belang in zullen stellen. De brief:

'Hier circuleert op het oogenblik een lijst van Pekidiem en Amarcaliem der Israël. Gemeenten in het Heilige Land, gevestigd te Amsterdam, met een opwekking tot het geven van ruime bijdragen ten behoeve dier instelling, welke geschetst word als eene 'onontbeerlijk levenselement voor de Jeruzalemsche bevolking.'

'Over deze waardeering nu zijn, zooals ook u wel bekend zal zijn, de meeningen nogal uiteenlopend, terwijl zelfs beweerd wordt, dat families van oude tot ouder den steun dezer vereeniging hebben genoten en het daarbij zelfs tot een zekeren welstand hebben gebracht.

'Wij zelf kunnen het niet genoegzaam beoordeelen en zijn daarom zoo vrij, mede op verzoek van eenige bevriende families alhier, en in de overtuiging, dat uw oordeel geheel objectief zal zijn, ons tot u wenden met de vraag of deze vereeniging alleszins den steun verdient, waarop zij beweert aanspraak te mogen maken en of u het werkelijk een levensbelang voor Jeruzalem acht, dat deze vereeniging blijft bestaan.'

II.

Het antwoord: Ja, ik acht het voor een gedeelte van de bevolking van Jeruzalem inderdaad een levensbelang, dat de Amsterdamsche Pekidiem hun werk zullen kunnen voortzetten en uitbreiden. De Pekidiem verdienen alleszins den steun, dien zij thans vragen.

Wanneer men ouder wordt, gaat men gevoelen voor traditie en geschiedenis. De Amsterdamsche Pekidiem hebben hier een mooie, oude traditie. Zij hebben bijna honderd twintig jaren den naam van Holland en Amsterdam te Jeruzalem hoog gehouden. Zij zijn het oudste Palestina-instituut. Het zou een groot verlies zijn, wanneer Pekidiem hun werk moesten opgeven. Een groot gedeelte van hunne inkomsten ontvangen de Pekidiem uit Duitschland. Maar nu het Duitse geld raapgoed is geworden, moeten zij een beroep op Holland met het goede geld doen, teneinde over deze moeilijke tijden heen te komen.

In den oorlog hebben de Pekidiem letterlijk honderden en honderden van den hongerdood gered. Men moet dat nu niet vergeten. Het budget is de laatste jaren telkens en telkens ingekrompen. Toch wordt er, met benepen middelen, nog veel gedaan.

III.

Er zijn de scholen. Mooie, vrome leerscholen. Maar waar ook goed ongewijd onderricht wordt gegeven. Er is een Talmoedschool voor Aschkenasiem. Een school voor Jemenitische kinderen is wegens geldgebrek gesloten. En de kinderen loopen nu in 't wilde weg rond. Ook de subsidies aan de scholen van de Boekhaarsche en Groesische gemeenten zijn wegens geldgebrek ingetrokken. Die scholen wankelen. Van de Regeering kregen de Pekidiem jaarlijks honderd vijf en twintig Pond subsidie. Maar de Regeering heeft geen geld. En deze subsidie wordt bedreigd. Van het mooie schoolwerk zal niet veel overblijven, wanneer er geen hulp komt.

IV.

Onze lezer vraagt naar de Bedeeling, de zogenaamde Chaloeke. Hij heeft daar kwaad van gehoord. Naar ik meen ten onrechte, voor zoover het de Pekidiem aangaat. Misschien zal ik later eens schrijven over de Chaloeke in het algemeen: zijn heiligheid en onheiligheid. De fouten, die gemaakt zijn enz. Bij de Pekidiem is daarvan geen sprake. Ongeveer vijftien jaar geleden is de arbeid van de Pekidiem hier hervormd. En is een vaste vertegenwoordiger gekomen, de Rabbijn J.B. Horovics. Ook die vaste vertegenwoordiging is wegens geldgebrek opgeheven. Er is nu een vertegenwoordiger voor juridische en sociale quaesties, die niets krijgt. En een klerk voor de administratie. Het doel van den Rabbijn Horovicz is altijd geweest: de giften zooveel mogelijk te beperken tot wetgeleerden, ouden en zwakken. En overigens zooveel mogelijk opbouwende liefdadigheid te beoefenen. Werkplaatsen te openen. Voorschotten geven. Leerlingen opleiden. Er bestaat nog een werkplaats voor de vervaardiging van souvenirs in hout en zilver. Eveneens voor het schrijven van wetsrollen enz. Maar het is alles wankel. Bovendien is de valuta hier hoog. En in Amerika kunnen de Jeruzalemsche wetsrollen niet concurreren tegen de Heilige Wetsrollen uit landen met een lage valuta.

Het Chaloekewerk van de Pekidiem verdient in geen enkel opricht blaam. Van een zekeren welstand, die daarmee zou kunnen worden bereikt, is geen sprake. Het is strikt beperkt tot geleerden, die zich geheel wijden aan de beoefening der wet, tot arme weduwen, zwakken en ouden. In het geheel nog bijna honderdvijftig zielen. En wie het niet langer noodig heeft, gaat van de lijst af. Geld wordt niet gegeven. Alleen meel. En wel voor een man en vrouw samen twee en een half rotel (1 rotel is ongeveer drie K.G.) tot een waarde van achttien piaster (1 piaster is twaalf cent). Een kind krijgt, naar gelang van zijn leeftijd, van een tot twee en een half K.G.

Dat is de fameuze Chaloeke.

V.

De Pekidiem beheeren ook de zogenaamde Duitse Plaats. Veertig woningen voor wetgeleerden, armen en pelgrims, gelegen op den Zionsheuvel. De huizen zijn uit verschillende liefdadige fondsen gebouwd. Er is een synagoge. Er is nog de atmosfeer,

waarin een gedeelte van de lieve, Joodsche, bevolking van Jeruzalem leven kan. Als de lezer, die mij geschreven heeft, de Duitsche Plaats eens kon zien. Als de anders lezers eens konden zien, Maar de Plaats raakt in verval. Zelfs het weinige geld, dat voor onderhoud en herstel noodig is, wordt niet meer gegeven. Van de zindelijke, goed onderhouden Duitsche Plaats is altijd een goede, opvoedende, invloed uitgegaan. Maar een vervallen, vervuilde plaats, is een slechte school. De kinderen worden er wild. Hun eerbied gaat verloren. Zij krijgen niet meer het beste, wat een jeugd ons geven kan: herinneringen, waarvan wij nog jaren bestaan. Eén enkele, slechte, geur, een vervallen, onzuivere plaats, kunnen ons nog jaren kwellen.

VI.

En er is het vrouwtje Rosenfeld. Och, het oude vrouwtje Rosenfeld. Zij woont in een heel klein huisje van de Plaats. Zij zelf is zoo klein. Met haar gezichtje als een oud appeltje. Blozend, maar toch vol rimpeltjes geloopt. Haar kleine, bevende handjes. Zij zal den lezer, die mij geschreven heeft, geen hand geven. Zij zal ook den anderen lezers geen hand geven. Omdat zij een vroom vrouwtje is, dat heeren geen hand geeft. Maar weet gij wel, dat het oude vrouwtje Rosenfeld vroeger een rijk dametje is geweest, die door haren man op de handen werd gedragen, opdat zij hare voeten niet zou stooten aan een steen? Zij woonden in Hongarije. Toen zij oud werden, zijn zij naar Jeruzalem gaan wonen, vreedzaam en vroom. De man is gestorven. Hij heeft een stichting gemaakt voor de Duitsche Plaats en daaraan ontleent het oude vrouwtje het recht levenslang te wonen in haar huisje op de Plaats. Geld kreeg zij, tot de oorlog uitbrak, uit de zaak, die haar man had toebehoord. Toen was zij een rijk vrouwtje, dat nog gaarne liefdadigheid beoefende. Nu heeft zij in jaren geen goed Hongaarsch geld meer gezien. En zij zou in den vollen, mooien, zin des woords van den honger gestorven zijn, wanneer de vertegenwoordigers van de Pekidiem haar niet af en toe wat toestopten, als bijvoorbeeld, de prijs van 't meel wat medevalt een week. Strikt genomen mag dat niet eens. En ik moet den Pekidiem dus verzoeken dit over te slaan.

Het oude vrouwtje Rosenfeld. Voor een paar dagen kwam ik haar tegen in de heete, wreede Jaffastraat. Zóó ver van huis? 'Ja', zeide zij bevend: 'ik ben te eten gevraagd bij mijn vrienden Sachs... oude burens, maar zij wonen heel ver.' Gij lezer, kunt dit vertalen zoo goed als ik: 'sinds een paar dagen heb ik al niet gegeten... nu ben ik op weg om bij verre vrienden een maaltje eten op te doen. Maar ik kan niet meer. Het is zoo wreed en het is zoo gloeiend.' En als er nu onder de lezers zijn, die... Laten ze het mij gerust sturen. Wij zijn allen eenmaal op de handen gedragen. En God alleen weet, hoe het einde onzer dagen zal zijn.

VII.

Er is nog een werk van de allergrootste geestelijke beteekenis, dat door de Pekidiem financieel wordt gesteund. Misschien zouden de Pekidiem zelfs dat werk niet begonnen zijn in deze zware tijden. Maar 't is nu eenmaal aangevangen. Ik bedoel de Concordantie op de Mishna en den Talmud van den Rabbijn Kasovsky, waarover men mededeelingen kan vinden in de 'Jewish Chronicle' van 26 Mei bldz. 19. In weerwil van allerlei moeilijkheden is het achtste deel van de Mishna voltooid. Ieder

deskundige zal begrijpen wat dat waard, is: een goede Concordantie op Mishna en Talmud. Maar iedereen zal ook begrijpen, hoeveel jaren en jaren zoo een werk duurt. Hebben Nederlandsche bibliotheken en geleerden zich dit kostelijk boek al aangeschaft? De uitgave wordt gesteund door een Commissie, waar Sir Herbert Samuël eere-voorzitter is en iemand anders secretaris. Er is ook wel geld voor de uitgave gegeven. Maar het blijft toch voor de Pekidiem een zware taak.

V.

Een van de instellingen, die de Pekidiem in betere tijden gesteund hebben, is het hospitaal Schaare-Zedek: de Poorten der Gerechtigheid. Het hospitaal is een Duitsch-Hollandsche stichting. Maar het Duitse geld is waardeloos geworden. En de Hollanders? Er is onlangs een actie voor het hospitaal in Holland geweest onder leiding van den heer S, van den Bergh te Rotterdam, die verleden jaar (waar blijft de tijd! waar blijft het geld!) het hospitaal heeft bezocht en er zeer mede was ingenomen. Maar er is meer noodig. En als men nu spreekt, van een levensbelang. Scholen zijn ten slotte geen levensbelang. Ja, wat wij het oude vrouwtje Rosenfeld toestoppen is ten slotte slechts een levensbelang voor haar en niet voor de geheele stad. Maar de Poorten der Gerechtigheid zijn een levensbelang voor de geheele stad en Gods geheele Land. Zij zijn het eenige Joodsche ziekenhuis, dat eene afdeeling heeft voor besmettelijke ziekten. In den oorlogstijd heeft het hospitaal meer dan tweeduizend patiënten met vlektyphus verpleegd. Ook nu zijn er nog telkens besmettelijke patiënten. Hoe de administrateur, de heer Jonas Marx, zijn hospitaal boven water houdt, is een raadsel. Amerika helpt met een deel. Maar 't is niet genoeg en ook slechts tijdelijk. Het in stand houden van dit hospitaal is inderdaad een levensbelang voor de stad.

Laten de Hollanders dus hun Pekidiem en Amarcaliem niet in de steek laten. En het Hospitaal niet. En het oude vrouwtje Rosenfeld niet. Gelijk geschreven staat: Liefdadigheid redt van den Dood.

Nr 326 De lof der nieuwe maan⁺

⁺21-7 1922 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 4 juli

I.

De dag is heet geweest in het Ziekenhuis: de Poorten der Gerechtigheid. Een blakende zon en geen adem van wind. Sabbath. Alles rust. Ik lig in mijn kleine kamer en ik luister naar het stille, heete Huis. Er is niets dan het hartbrekende kreunen van eenen zieke in de kamer naast. Soms schreit een kind. Waar is God? Leed en vreugd zijn de raadsels van het Leven. De Dood is hier altijd dichtbij. De oude man, die kanker heeft, zal bijvoorbeeld niet lang meer leven. Hij weet het. Maar hij weet het niet. Hij ligt maar stil. Hij leest de Psalmen en hij wacht Gods wonder. Maar God doet geen andere wonderen dan Leven en Dood.

II.

Tusschen middag- en avondgebed wordt de Sabbath heerlijk. De hitte luwt en de avondwind zet door. Op de bovenbalcons komen nu de herstellende patiënten en zij, die geduldig slegen met hunne ziekten. De oude man, die kanker heeft, ligt op een rustbank buiten. Hij heeft het Boek van de Psalmen in zijn hand. Maar hij leest niet meer. Hij staart uit over de wuivende boomentoppen, over de heuvelen tot Bethlehem, waar de hemel verschemert in een teederheid van kleuren. Wij spreken over hem in een van de talen, die hij niet verstaat. Het duurt heel lang. Hij kan niet beter worden. Zijn leven is niet meer dan een schemering aan Gods hemel. Voorbij.

III.

Alle gebeden zijn heden zonder wijding geweest. Een dwaze plicht. De Sabbath wreed en leeg. God wreed en leeg. Straks zal ik weder bij mijne Arabische vrienden thuis zijn. Hun leven is bont en groot. God, geef mij van het groote, bonte, leven. En van den verrukkelijken, onheiligen, wijn.

Wij zeggen de avondgebeden. En Doctor Wallach wijdt den Sabbath uit met wijn, met licht, met geurig kruid. Ik denk aan God en aan mij zelven.

Het is de vijfde van de maanmaand. Wij zullen, buiten in den hof, den Lof spreken voor de Nieuwe Maan. Hoe zacht, hoe wonder, is de wereld. De wind speelt met de geuren van den nacht. En de schaduwen van de maan zijn zilver en grijs. Wij heffen aan: 'Geloofd zijt Gij, Heer, onze God, Koning van de Wereld, die door Zijn Woord hemelen heeft geschapen'. Wat is dit? Door een woord werelden scheppen? Wat is de wereld meer of minder dan Gods Woord? Het woord, het woord. Geef ons Gods Woord. Hoe zalig straalt de Maan. Hoe stralen de woorden van onze lovende Bede. En de woorden van het Hooglied daar doorheen. God is goed en genadig. De Maan schijnt zilver en de nachtwind waait langs ons, die beven. Heden geeft God ons Zijn Woord. Wij scheppen werelden.

IV.

Van het ziekenhuis naar de Stad. Ik ga tezaam met R. Joseph. Hij is de Leermeester van Dr. Wallach. Iederen Zaterdagmiddag, tusschen middag- en avondgebed, komt hij Talmud leeren met den dokter. Want in den Talmud is men nimmer uitgeleerd.

In den zaligen maannacht is de Jaffaweg vol van het leven, Jerusalem wordt veroverd door hen, die jong en luid zijn. Ze komen en gaan: Dilb, Givath Saul, Calandia. Los gekleed. Met groote stemmen en misbaar. Helaas, ik kan niet billijk zijn tegenover luidruchtige menschen. Wanneer ik rechter was, zou ik de luidruchtigste der partijen, altijd ongelijk geven. In dezen maannacht besef ik, hoe goed en rechtvaardig zoo eene rechtspraak zou zijn.

Deze R. Joseph zou bij mij alle processen winnen. Een oude Man. Hoe goed en zachtmoedig doet hij zijn weg. Een kind van God, die door Zijn Woord werelden geschapen heeft. Het Hooglied. De Psalmen. Hier is de bioscoop. Hier is de tweede bioscoop. Daar is de Stadstuin vol muziek, Jeruzalem.

V.

De Zondagochtend is weer heet, wanneer ik de breede, naakte Mamilla-straat afga. God heeft vergeten de Maan binnen te halen. Daar is zij, bleek en dwaas, aan den blauwen hemel. Hier is het druk. Waar de Mamilla-straat en de Jaffastraat samenkomen. De Banken zijn hier en de files van rijtuigen en auto's. Het veroverde Jeruzalem.

Hier houdt Abdoel Salaäm kantoor. Hassan is er. En ook Adil, wanneer hij niet elders is. Het kantoor is natuurlijk niet een heete kamer in een heel heet huis. Neen, het is een mooi, koel gewelf, onder het Raadhuis, aan de straat. De groote, glazen deuren staan open. Den heelen dag gaat de wereld daar in en uit.

Een auto van den Emir Abdoellah van Transjordanië staat voor. Want Abdoel Salaäm is de vertegenwoordiger van den Emir. En hij moet nu naar Amman voor zaken. En Emir Adil¹⁾ gaat met hem mee. Deze Emir Adil is een vorstenzoon van de Libaneesche Drusen, die het met Frankrijk niet vinden kan. Hij is nu bij den Emir van Transjordanië. Zóó zijn er velen. Samen eten zij den Emir op en eten zij Transjordanië op. Deze Emir Adil is keurig gekleed. Een tikje 'te'. Zijn bruine schoentjes. Zijn grijze kousen. Zijn licht zomerpakje. En de broek in de plooi. Een donkerroode fez. Hij spreekt óók Fransch. Een tikje 'te'. 'Il est très civilisé', zegt onze Adil, wanneer de mooie auto van den Emir wegrijdt.

VI.

Op weg naar het weeshuis van den heer Goldsmit. Ik zou binnendoor kunnen gaan, door de buurt Erfdeel der Zeven en langs de stallen van Hassan. Maar ik verkies buitenom te gaan. Langs de stallen van Abdoel Salaäm. Ik zie het dadelijk: alle paarden staan op stal, Maar de auto is er niet. Adil heeft zijn Amerikaansch vriendinnetje voor een Joodsch vriendinnetje geruild. Hij ruilt heel dikwijls. Er hij is altijd tevreden. Wij hebben ook een nieuwen staljongen. Hij heet Chaliel, dat Vriend beteekent. De broer van dezen Vriend, die bij ons in den stal logeert, heet Emile. En daaruit kan iedereen, dien Allah verstand geschonken heeft, begrijpen, dat deze jongens Christenen zijn. Lof zij Allah! Chaliel ligt zalig op zijn bed. Hij is heel verstoord als ik hem storen kom. Adil Effendi is uitgereden met de auto. Alleen? Alleen. Wil ik een paard? Er zijn twee mooie paarden van den Emir. En dan in een groote verteederling, te zamen bij den mesthoop, klagen wij over het onrecht, dat dezen mooien paarden wordt aangedaan. 'Heer', zegt Chaliel: 'niemand wil meer een paard..... vele rijke menschen verkoopen hun paarden. Zij koopen auto's'.

'Ik heb de autos niet lief,' zeg ik troostend. 'Zift', spuwt Chaliel met verachting.

VII.

Voor het Middagebed zal ik naar de Zionsplaats gaan. Naar de veertig woningen voor wetgeleerden, armen en pelgrims, die onder beheer van de Amsterdamsche Pekidiem staan. Ik wil onzen ouden opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld zien. Ik heb hem niets te vragen. Niets te zeggen. Alleen maar: ik ben bedroefd en moe.

1) Niet te verwarren met onzen Adil.

De hitte van den dag is weer geleden. Het is vijf uur. En de avondwind is door. De langste dag duurt hier niet langer dan half acht ongeveer.

In de Bazarstraat is het bonte leven al overschaduwd. Het gaat lossen en stil. De vruchten kijken weder frisch in den avond. Er zijn nog mischmisch. Maar hun mooiste tijd is toch voorbij. De meloenen zijn nu de baas. Lange, zoete, gele. En de grove, groene. Brutaal en groot. Zij liggen in stapels op de straat. Te veel om 's nachts te worden ingehaald. En dan komt er een waker bij, omdat de dieven overal zijn.

Er is ook het Specerijenstraatje. 'Waarom schrijft u toch nooit meer over het Specerijenstraatje?' heeft een belangstellend lezer gevraagd; 'is het er niet meer?' Jawel; het Specerijenstraatje is er wel. Maar ik ben er niet altijd. Intusschen; vanavond zijn wij er beiden. Het is een wonderlijk wederzien. Het straatje geurt, zoo liefelijk. En alle wegen zijn heden vrede.

VIII.

Hier op den hoek is het heel druk. Veel straten bij elkander. En die hebben allen te zeggen en te doen. De Arabische straat linksaf vol winkeltjes, koffiehuizen en werkplaatsen, naar de Omar-moskee. Maar ik ga rechts, tegenover het mooie oude poortje van de jongensschool. Altijd dalen met trappen en trapjes. Eén scheiden en ontmoeten van straat en straatjes zonder eind. Altijd linksaf. Een zwaar gewelf. En dan de Klaagmuur. Er zijn weinig menschen. Het is er koel en stil. De arme huisjes van de Marokkanen rondom. Hier woont de kleine Hassan, het mooie Marokkaansche jongentje van toen. Maar 't is voorbij. In de stad kom ik dezen Hassan soms tegen. Groot en grof nu in het dagelijksch werk. Hij vraagt mij wat. En ik geef hem wat. Snel en beschaamd. Voorbij. Voorbij.

IX.

Van den Klaagmuur naar de Duitse Plaats gaat men het mooist door de Maidân. De straat van Arabieren en Sefardische Joden door elkander. Het is een straat vol trappen en gewelven. Het late middaglicht speelt er geven en nemen. Ezeltjes gaan er voorzichtig op en af. Maar zij vallen niet. Huizen ziet men niet in deze straat. Er zijn steeds poortjes, die openen naar boven, waarin de huizen bouwen. Al het leven keert zich naar binnen, naar huis en hof. Heel anders het drukke, opent leven van de Jaffastraat.

In de synagoge van de Zionsplaats begint het middagebed. Het oude vrouwtje Rosenfeld komt, een arm schaduwte. En de opperrabbijn R. Chaïm, groot en goed.

De avond begint. Het Oosten duistert, waar de heuvelen zijn en daarachter de bergen van Moab. De avond heeft ook den grooten koepel van de Omar-moskee bevangen. Ver beneden kan men den Klaagmuur zien.

Gebeden gaan. Neen, in de gebeden spreken wij niet tot God. Maar God spreekt tot ons, die door Zijn Woord Hemelen geschapen heeft

Het woord. Geef ons Gods Woord, waarvan de Psalmddichter zingt in zijn schoonsten aller psalmen: 'Hij zendt Zijn bevel op aarde. Snel gaat Zijn Woord.'

X.

Avond. Nu is de maan weer heel van zilver. Een kwartier vol. De heuvelen en de dalen bij de Jaffapoort genieten ervan. Ook onze Hof ligt in den maneschijn gevangen. Op den regenbak slaapt onze oude Sroer. Hij wordt wakker, als ik thuiskom. Is Adil Effendi al thuis? Neen, zegt Sroer heel boos, 'hij is den heelen dag niet thuis geweest. Als hij straks thuis komt, zal ik hem geen eten geven. Nu ga ik weer slapen.' Gedoken op den regenbak vindt de oude Sroer zijn slaap. De wind waait door den Hof en tiptopt met de hooge boomen. Boven het muurtje stijgt nu de Maan.

In mijn huisje open ik het Hollandsche gebedenboekje. De Lof der Nieuwe Maan. Met de woorden van het Hooglied daardoorheen: 'Die door Zijn Woord hemelen heeft geschapen en met den Adem Zijns monds al hun Heir.'

Adil Effendi is nog niet thuis. Hij heeft zijn Amerikaansch vriendinnetje geruild. En hij is met elken ruil tevreden.

Nr 327 Heldere hemel[†]

[†]24-7 1922 A. 5. Gedat.
Jeruzalem 7 juli

I.

De hemel is helder boven Jeruzalem. De dagen zijn wel heet. Maar ochtenden en avonden koel en vol wind.

's Middags komt het bericht, dat het Lagerhuis de Zionistische Palestina-politiek van de Regeering heeft gesteund met ongeveer driehonderd tegen dertig stemmen. De Regeering krijgt een telegram. De Zionistische Commissie krijgt een telegram. De Joodsche Pers. Wij weten het. Er vaart een vreugde door de Joodsche bevolking als een lentewind uit een helderen hemel. Uiterlijk vertoon van vreugde is er niet. Geen optocht, geen vergadering. Geen gezang. Om de Arabieren niet te prikkelen. De Arabieren zijn nedergeslagen en woedend te gelijk. Zoo een geweldige, afdoende, onbetwistbare meerderheid had niemand verwacht. Men was niet zeker van de onafhankelijke liberalen en niet van de Arbeiderspartij, die neigde naar zelfbeschikkingsrecht voor de Arabische bevolking en die min of meer tegen het plan van Ruttenberg was.

En de gevolgen? De moed der Joden is herleefd. Waarschijnlijk zal er nu weer geld gegeven worden, wat dringend noodig is. De moed der Arabieren is vervallen. Zij zullen minder geld geven voor de Arabische delegatie in Londen. En deze zal terugkeeren naar alle waarschijnlijkheid.

De Arabische Volksraad heeft besloten tot nederleggen van arbeid en tot optochten gedurende twee dagen omstreeks half Juli, als laatste protest tegen de ratificatie van het Mandaat. Troebelen zijn gedurende de eerste maanden niet onmogelijk. Sommigen achten ze waarschijnlijk. Maar de Regeering is gewaarschuwd.

II.

Maar ook hier heeft iedere heldere hemel zijn keerzijde. Vóór de Parlements zitting heeft de Engelsche Regeering een Witboek gepubliceerd en daarmee overeenstemmende instructies gezonden aan Generaal Deedes. Er komt Zionisme, maar zeer gematigd. Volgens ingewijden ingevolge advies van Sir Herbert Samuël zelve. De Balfour-declaratie wordt nogmaals bevestigd. Er wordt uitdrukkelijk verklaard, dat de Joden naar Palestina terugkeeren krachtens een historisch recht. Maar de bekende formule van dr. Weizmann: 'Palestina zóó Joodsch als Engeland Engelsch is' wordt afgewezen. Alle bewoners zullen Palestinensers zijn, gelijk voor de wet. Wat natuurlijk geen nationale autonomie uitsluit. Het nieuwe constitutioneel college wordt een wetgevend, niet een raadgevend. De Hooge Commissaris zal voorzitter zijn. Er worden twaalf leden gekozen. Tien hooge ambtenaren zijn lid. Er zullen wel meer Arabieren gekozen worden dan Joden. Maar de Arabieren zullen niet de meerderheid hebben. En zoolang er een Joodsche Hooge Commissaris is, zullen de tien ambtenaarsleden wel met de Joden samengaan. Uit het college wordt een raad van toezicht op de immigratie gekozen. 'Haäretz' is met dit alles niet zeer ingenomen. En Ben-Jehoedah in 'Doar Hajom' al evenmin. Maar in de vreugde over den helderen hemel zwijgt men er over. En hoopt het beste. Gedachtig aan het feit, dat ten slotte toch alles afhangt van macht en werk.

III.

En het Mandaat? Wordt het Mandaat 17 Juli geteekend in de vergadering van den Raad van den Volkenbond, die ditmaal te Londen zal zijn? Men hoopt. Zeker is men niet. Maar na het besluit van het Lagerhuis zou een uitstel niet zoo eenen diepen indruk maken. Het is een spel met vele figuren. Frankrijk-Amerika-Kameroen-Togo; Engeland-Italië-Somaliland; De Paus-Brazilië-België. Wanneer al die mooie figuren op den 17den Juli staan, gelijk zij moeten staan, dan zeggen wij 'Lof zij Allah. Mandaat'. En staan zij anders, dan zeggen wij 'Maälisch? Allah kariem.'

En dan daarna? Er zal heel veel geld komen en alle onderwijzers krijgen salaris. De Regeering gaat een leening uitgeven en men zegt, dat er Palestinensische Gezanten zullen worden benoemd in de groote wereldsteden. Een veelbegeerde betrekking.

IV.

Sir Herbert Samuel wordt de volgende week terugverwacht. Generaal Deedes, de Civil Secretary, die ontslag had gevraagd, heeft zich bereid verklaard nog een jaar te blijven. Na zijne terugkomst zal Sir Herbert de Joodsche politiek ter hand nemen. Bijzonder de verhouding tusschen de Zionistische Organisatie en Agoedath Israël. Gelijk bekend is heeft Sir Herbert zes weken geleden te Londen eene delegatie van Agoedath Israël ontvangen en haar verzekerd, dat de Jewish Agency, bedoeld in het Mandaat, geen Zionistisch instituut zal zijn, maar zoo veel mogelijk een algemeen Joodsch, waarin de Agoedath Israël vertegenwoordigd zal zijn.

Uit een interview van den Mizrachistische Rabbijn Fischmann te New-York, gepubliceerd in 'Doar Hajom' No 215, blijkt anders. 'Doar Hajom' schrijft: 'Rabbijn Fischmann weersprak de geruchten, dat de Hooge Commissaris Agoedath Israël iets had beloofd. Den dag na het bezoek van de Agoedath Israël-delegatie was hij, Rabbijn

Fischmann, bij den Hoogen Commissaris en werd hem duidelijk gemaakt, dat al die geruchten zonder grond zijn.'

Velen hier stellen belang in deze quaestie. Er zal wel opheldering worden gevraagd.

V.

In de Zionistische Organisatie is het nu afwachten. Einde Augustus een jaarvergadering te Weenen, die natuurlijk zeer belangrijk zal zijn, wanneer het Mandaat te voren is geratificeerd.

De Joodsche politiek hier is eveneens in afwachting van de terugkomst van Sir Herbert en de ratificatie van het Mandaat.

De economische toestand is slecht. De handel maakt een geweldige crisis door. Onderwijzers en ambtenaren krijgen dikwijls in maanden geen salaris. Ze zijn nu drie, vier maanden achter. Ze lijden letterlijk broodsgebrek en hun koopkracht is gebroken. Het bouwen van huizen wordt met volle kracht voortgezet. Jeruzalem, Haïfa en Tiberias beginnen nu ook. Dat geeft werk aan honderden. Men ziet dat nu ook te Jeruzalem wagens en auto's vol bouwmetaal en een Joodsche voerder of chauffeur. Zoo houdt men de immigratie gaande op ongeveer achthonderd per maand. De cijfers over Juni zijn nog niet bekend. Hoeveel gaan er terug? De Regeering publiceert geen emigratiecijfers. Een Zionistisch ambtenaar van het immigratie-departement deelde mij na lang aandringen mede, dat ongeveer 8 % van de chaloetziem teruggaan. Er zouden veel meer teruggaan, wanneer zij niet deserteurs uit Polen waren en het reisgeld hadden. Er zijn natuurlijk ook vele lieve, echte idealisten onder de chaloetziem. En in weerwil van de groote armoede van velen, hoort men zoo goed als nooit van eenigen diefstal, door chaloetziems gepleegd. Het zijn luide, lastige jongens. Maar wij hebben hen wel lief. En wij zouden óók wel willen, dat het leven hen lichter was.

Arbeidersquaesties zijn hier talrijk. Nu weer een kellnersstaking te Tel-Aviv, waarbij subiet klappen vallen. Maar dan komt er een bemiddelaar. Beide partijen nemen die bemiddeling aan. Want van beide zijden beseft men, dat stakingen en klappen eenen slechten invloed hebben op de publieke opinie, waarvan alles hier afhankelijk is.

De werkgevers in Jaffa hebben zich nu ook georganiseerd om sterker te staan tegen de zeer goed georganiseerde werklieden, die goed geschoolde leiders hebben.

In verschillende koloniën, Rehoboth en Petah-Tikvah, hadden de Joodsche boeren beloofd, meer Joodsche arbeiders te zullen gebruiken. Maar Joodsche arbeid is te duur.

VI.

En het geestelijk leven? Het is schraal en scherp. Een chauvinisme, dat wij niet missen kunnen en dat toch dikwijls pijnigt. Geen bezonnenheid en geen bezonkenheid. Dat maakt het leven hier moeilijk.

Alles is anders. Een plotselinge immigratie van meestal zeer arme immigranten. Geen geld bij de Zionistische Organisatie. Het onderwijs komt in gevaar. De Hebraïseering van de immigranten komt in gevaar.

Vandaar de moeite, die men doet voor de Hebreeuwsche scholen. Bovendien, zoolang de Joden numeriek de minderheid zijn, kunnen zij alleen door geestelijk overwicht zich doen gelden.

Vandaar ook de boosheid van de nationalistes als het Hebreeuwsch wordt achtergesteld. Ook hier is alles anders. Niet het Jiddisj is de vijand. De meeste chaloetziem spreken Jiddisj. Maar ze zouden liever Hebreeuwsch spreken. En ze strijden voor het Jiddisj niet. De groote vijand is het Engelsch.

Maar het onbezonnen vasthouden aan het Hebreeuwsch is toch ook weer eenzijdigheid. Taal alleen is geen cultuur.

VII.

En de Arabische quaestie. Na de stemming in het Lagerhuis lijkt alles wat de Arabieren doen minder belangrijk. Hun Volksraad is bijeen geweest. Ze hebben besloten de Regeering te verzoeken Jabotinsky niet in Palestina toe te laten. Maar ja! Het besluit tot nederleggen van arbeid en houden van optochten heb ik reeds vermeld. Maar ja! De voorzitter Aref Pasja el Dajani is plotseling afgetreden. Hij schijnt door de Zionisten te zijn omgekocht.

Er is een delegatie van Palestijnsche Arabieren naar Mekka vertrokken om propaganda te maken onder de Mohammedaansche pelgrims. Maar nu het in Indië tamelijk rustig blijft, maakt dat ook al niet veel indruk. Toch is het gevaarlijk denken, dat de hemel boven Jeruzalem altijd helder zal zijn.

VIII.

Allerlei. De meerderheid in het Hoogerhuis bedroeg 31, de getallenwaarde van het Hebreeuwsche Neen (Lam-Alif).

Prijsvraag voor een overdekte markthal te Tel-Aviv.

Vijf en twintig jaar vergaan sinds het eerste Zionisten Congres te Basel. Een gedenkboek in voorbereiding.

Joodsche immigratie naar Mexico.

Jeruzalemsche Joodsche werklieden koopen 50 H.A. land op den weg naar Ramallah.

Dr. Eder toont met cijfers aan, dat het aantal Joodsche Regeeringsambtenaren niet overmatig groot is.

Joodsche spoorwegarbeiders willen een eigen buurt bouwen.

Rondom is alles rustig. De Franschen voeren in Syrië weder een eenheidspolitiek. Aleppo wordt niet Turksch. Libanon blijft zelfstandig.

IX.

Laatste nieuws. Lady Samuel bezoekt de werkplaatsen van souvenirs der Amsterdamsche Pekidien en Amarcaliem en is zeer ingenomen.

Amerikaansche artsen naar Palestina in verband met de medische afdeeling der Joodsche Universiteit.

Twee bommen gevonden.

Eerste steen gelegd voor een nieuwe Joodsche buurt op den weg naar Ain Karem. De eerste steen wordt hoeksteen der school.

Het Vaticaan komt met de Engelsche Regeering tot overeenstemming inzake de heilige plaatsen.

Sir Herbert Samuel bij den Paus.

Telegrammen uit Londen en New-York over groote Joodsche vreugde.

Geruchten over vrede tusschen Zionisten en de Arabische delegatie.

Spanning in Haïfa.

Boven Jeruzalem staat de hemel helder. Vrijdagmiddag. De Sabbath komt.

Nr 328 Leven en dood⁺

⁺3-8 1922 O., 5. Gedat.

Jeruzalem 13-14 juli

Wanneer ik boosaardig was, dan zou ik schrijven 'Pest en onrust'. Maar ik ben niet boosaardig. De pest beperkt zich tot dusver tot enkele buurten van Jaffa. En de onrust is tot nu toe rustig gebleven. Dus schrijf ik: 'Leven en Dood'. Het is hetzelfde.

II.

Wij hooren dit het eerst van onzen buurman Tuwfik Effendi Aboe Hassan, die veearts is. Hij behandelt trouwens ook menschen. En hij verzekert ons, dat er geen wezenlijk verschil bestaat tusschen menschen en ezels. De ezeltjes zijn hier mooi grijs en mooi wit. Zij gaan op snelle, sterke pootjes. Juist als Arabische jongentjes gaan, die bruin zijn.

Tuwfik Effendi is naar Jaffa geweest. En hij vertelt ons, waar wij allen te samen zitten op lage koffiestoeltjes voor het bureau van Abdoel Salaam. Achmad rookt een waterpijp. Er is pest te Jaffa uitgebroken. 'Allah verwoeste zijn huis', roept Hassan Effendi boosaardig. Nu dat weer! Morgen, overmorgen te El-Kuds. Want kwade zaken draven snel. En dan de toeristen, die niet willen komen. Tuwfik Effendi, héél geleerd, drinkt kopjes koffie en houdt een verhandeling over de pest, omdat er toch feitelijk geen verschil tusschen menschen en dieren bestaat. Leven en Dood.

III.

's Avonds staat het in de courant. De Regeering zegt het: er is geen gevaar. Weinig gevallen, goedaardig en beperkt binnen enkele buurten. Iedereen weet het. Maar men denkt meer aan de onrust dan aan de pest. Het verkeer met Jaffa gaat door. Trein en automobiel. Alleen de zieke buurten staan onder toezicht.

Sroer weet het ook. Hij weet ook, waar de pest vandaan is gekomen. De 'nieuwen' hebben haar uit Rusland meegebracht. Ze willen ook de Omar-moskee nemen. Verwoest worde hun huis! 'Sroer', zeg ik: 'is de pest niet van Allah?' 'Ja'. antwoordt Sroer héél vroom: 'alles is van Allah'.

's Nachts lig ik wakker. Leven en Dood. En ik denk over het woord 'pest'. Ik denk over het Woord: zijn logisch element, zijn klank-element, zijn gevoels-element. Als

‘pest’ eens de naam was voor heel iets anders. Bijvoorbeeld voor water, dat schuimt in de Wadi el Kilt. Of voor de wilde, lieve rozen in het ravijn van Katamon. Of voor de granaten, die al rijpen in onzen tuin. Of voor de sterren, van God, voor een fijn soort brood. Zou het woord dan ook die hartbrekende klankwaarde hebben? Ik zeg het angstig: pest, pest, pest. Maar men moet zoo gevaarlijke woorden niet spreken. Sroer, die veel verstandiger is dan de Vriend zijns Meesters, doet dat niet. Hij spreekt eenvoudig van ‘de ziekte’. Het is ‘min Allah’ en de ‘nieuwen’ hebben het uit Rusland meegebracht. Daarom ligt Sroer ook niet wakker in den nacht in den wind. Hij slaapt rustig op den regenbak, omdat het heel heet is.

IV.

En de onrust? De Arabische leiders hebben besloten Donderdag en Vrijdag het zakenleven zooveel mogelijk stil te zetten over geheel Palestina heen. Een protest tegen het laatste pro-Zionistische besluit van het Lagerhuis en tegen de aanstaande ratificatie van het mandaat. Aanstaande Maandag. Of later. Er komt nu dadelijk spanning in de lucht. Zullen deze twee dagen in vrede doorgaan? Of zal er een algemeene opstand komen in geheel Palestina? De Joodsche leiders wenden zich tot de regeering. En de regeering verzekert, dat alle maatregelen genomen zijn. Er zijn militairen. De Arabische leiders geven beloften en borgtocht. Zij schijnen werkelijk geen onrust te willen, die hunne politiek in Europa bezwaren kan. Ze hopen nog altijd. Uitstel van het mandaat. Nieuwe onrust in de geheele Mohammedaansche wereld. Nieuwe onderhandelingen. Nog een beetje water in de Balfour-declaratie. Wie weet. Eerst wanneer alles hopeloos voorbij is. Het mandaat geratificeerd. De delegatie uit Londen hopeloos terug. Dan. Wie weet. En dan nog. De regeering en de Joden beiden zijn gewaarschuwd en voorbereid.

Er zijn vele geruchten. En vele maatregelen. Er rijden bewapende wagens langs de hoofdwegen. Een waarschuwing. De soldaten trekken telkens met vol muziek door de straten. Troepjes Black and Tans gaan. Groote, stoute jongens. Men kan het zien: sterk en goed uitgezocht.

Woensdag komt een Indische wacht in het postkantoor. De donkere mannen staan, waarachtig streng, bajonetten geveld in de hall.

Uit de oude stad trekken de Joden heen, tijdelijk naar buiten. Ook vele Arabieren zenden hunne vrouwen weg. Men is bang voor elkander. Leven of dood.

V.

Vele geruchten. Bijvoorbeeld, dat de Transjordaniërs Palestina zullen overvallen en dat de Palestijnsers opstand zullen maken, wanneer de soldaten met de Transjordaniërs bezig zijn. Een héél mooi plan. Het is niet van Sroer afkomstig. Maar hij gelooft er wel aan.

Trouwens er zijn vele mooie plannen in de Moslemsche Wereld. De Palestina-Arabieren hebben een delegatie naar Mekka gezonden om propaganda te maken onder de pelgrims zonder onderscheid van ras en geloof. Zij beweren, dat de Zionisten de heilige plaatsen van de Mohammedanen willen in bezit nemen. En zij verspreiden foto's van de Omar-moskee met de Zionistische vlag op den mooien,

grooten koepel. De Mekka-delegatie heeft een bede om hulp gezonden aan alle Mohammedaansche vorsten van Marokko tot Bockhara en Indië. Koning Hussein van Mekka heeft de delegatie hulp toegezegd. Eenheid is er in de Mohammedaansche grootwereld nog niet. Er is de tegenstelling tusschen de Arabische nationale beweging en de pro-Turksche godsdienstige beweging. De Indische Mohammedanen zijn pro-Turksch. De Afrikaansche Mohammedanen, ook de Arabisch sprekenden, eveneens. De Arabieren willen het Khalifaat terugbrengen aan een Arabier, liefst aan den koning van Mekka, afstammeling van den profeet. Maar 't is volstrekt niet onmogelijk, dat de Turken en de Arabieren het weder eens worden.

Geruchten genoeg. Men zegt, dat koning Hussein van Mekka zijn zoon, den Emir Abdoellah van Transjordanië telegrafisch naar Mekka heeft geroepen. Anderen zeggen, dat de Emir Transjordanië wil verlaten als protest tegen de pro-Zionistische politiek der Engelsche regeering. Van de week is Riza Pasja el Rikaby, de groot-vizier van Transjordanië, weder eenige dagen hier geweest. Hij was de gast van de regeering. En er is veel gesproken. Leven en dood.

VI.

Sroer heeft veel verstand. Hij heeft voor vier dagen brood gekocht. Versche eieren en groenten, die het houden. Geen tomaten en ook geen vleesch. Maar wel weder groote, groene meloenen. En zóó wachten wij.

Donderdag is de groote Joodse vastendag van zeventien Tammoez. Vasten is hier een wreed gedrag. Niet door den honger. Maar door den dorst. Men voelt het sidderende lijf uitdrogen, reeds dadelijk van af den heeten morgen. En de dorre dag ligt als brandende zandwoestijn wreed open tot den avond.

Ik ga eens kijken in de stad. In de groote buitenstraten, Mamilla-straat en Jaffastraat, gaat het leven tamelijk. Er staan minder wagentjes op hunne vaste plaatsen. De Banken, waar de beide straten samenkomen, zijn open. De Joodsche winkels eveneens. Het is stiller op straat.

In de oude stad zijn de meeste winkels dicht. Een winkel is niet een huis. Maar een gewelf. Hij heeft geen ramen. Maar deuren, die des daags worden uitgeklast en samengevouwen. 's Avonds gaan de deuren toe met stang en hangslot. Ook de Joodsche winkels zijn gesloten. Men is bang in deze nauwe straten. Koopers komen er toch niet. Alleen grage praters, die zichzelf en anderen zenuwachtig maken.

Overall waken de politie-agenten. Bij den ingang van de Joodsche straat legeren de groote jongens van de Black en Tan onder een heerlijk, koel gewelf. Zij liggen lui. Gebeurt er iets? Gebeurt er niets? Leven en Dood.

Het slagersstraatje staakt. Men kan van zoo een wreede straat niet anders verwachten. Als het tot bloed komt, zullen de slagers gaarne meedoen. Maar ook het specerijenstraatje staakt. De winkeldeuren met stang en slot gesloten. De fijne geuren wolken er. En men vraagt zich angstig af, waar de kooplieden gebleven zijn, met de stille, spitse oogen, die anders waardig, uren zitten voor hunne geurende winkeltjes en wachten tot de koopers komen.

Ik zou naar den klaagmuur willen gaan. Maar ik durf niet. Ik heb een doodsangst in mijn keel. Misschien is het dorst. Misschien is het pest. Min Allah. De 'nieuwen' hebben ze uit Rusland medegebracht. Sroer weet dat. Ik weet niets meer. De wereld wankelt.

's Middags lezen wij in de Joodsche bladen, dat alles in het Land rustig is gebleven. En dat de deelneming aan de staking niet zeer groot is geweest.

De pest in Jaffa breidt zich uit.

Ik ga voor de gebeden naar het Ziekenhuis 'de Poorten der Gerechtigheid', het laatste huis van de Stad aan den weg naar Jaffa. Alle buurten zijn hier Joodsch. Het leven gaat en dwaalt er onbekommerd. Heerlijk de nachtwind.

VII.

Vrijdag kon wel een lastige dag worden. De bevolking van de omliggende dorpen komt naar El-Kuds om te bidden in de Omar-moskee. Zal het rustig blijven? Mijne Arabische vrienden verzekeren het. De tijd voor onrust is nog niet gekomen. De stad is als gisteren. Buiten de Jaffa-poort is het leven wel wat smaller, maar het gaat toch. In de nauwe straten, die dalen naar de Omar-moskee, staat alles dood, gesloten. Niemand mag een zijstraatje in, die daar niet woont of noodig is. De toegang tot de Joodsche Straat is afgezet. Ik wil naar den Klaagmuur gaan. Maar het mag niet. Op de dalende trappen, waar anders de bonte bedelaars zitten, staat politie gestreng. Niemand mag binnen. De groote soldaten liggen weder lui onder 't koele gewelf. Het Specerijen-straatje staakt. En dat het gemeene slagersstraatje meedoet, verbaast natuurlijk niemand.

Vanmiddag komen de couranten.

VIII.

Vrijdagmiddag. Geheel rustig is de onrust toch niet gebleven. Men heeft een poging gedaan de de graanschuur van de kolonie Ekron in brand te steken. Haïfa en Hebron waren onrustig. Maar in de andere steden is niets gebeurd. En in de meeste koloniën zijn de Arabische arbeiders te werk gekomen.

De pest breidt zich zachtmoedig uit. Maar angst is er niet.

En zooeven is Sroer thuisgekomen met mooie rijpe tomaten en twee geurende watermeloenen. Er is dus weer leven in de wereld.

En zal aanstaanden Maandag het Mandaat worden geratificeerd? En zal de onrust dan nog rustig blijven? Er zijn vragen, waarop zelfs onze oude Sroer geen antwoord weet.

Nr 329 De stad in spanning⁺

⁺10-8 1922 A., 6. Gedat.

Jeruzalem 20 juli

Er is weer spanning in de stad. Precies zooals twee maanden geleden. Mandaat of geen mandaat. De menschen wachten van dag tot dag. Van uur tot uur. Minuut. Minuut. Het is héél heet. En de harten zijn zwaar. Het algemeen gevoel is dit: de ratificatie van het Mandaat beduidt zooveel niet. Maar de niet-ratificatie zou in de gegeven omstandigheden noodlottig kunnen worden. Men is niet wanhopig. De berichten uit Londen zijn nog goed. Maar men voelt het achter de berichten: dat het

niet vlot gaat. In Mea Scheariem werd verzekerd, dat het Mandaat reeds geteekend was. Groote vreugd. En daarna de neerslag. Gelaten. De Arabieren hadden al berichten, dat de ratificatie uitgesteld was. Terwijl ik u schrijf is de zaak misschien al beslist. En de woorden trillen door den telegraafdraad heen. Londen - Jeruzalem. *Doar Hajom* heeft duizenden aan telegrammen. Den volgenden dag is alles anders. Een wisselend spel: wij kijken fel naar de figuren: Lord Balfour, Brazilië, Spanje, dat is de vroegere consul te Jeruzalem, Frankrijk, Italië, de Paus. De Groote Hand schuift met de stukken. Maar 't staat er nog niet: Mandaat.

II.

Gij moet nu naar Kedem gaan. Vele Amsterdamsche vrienden zullen mij wel benijden, dat ik naar Kedem kan gaan, wanneer ik wil. Kedem is niet zoo maar een lunchroom, waar een glas koude limonade een halven piaster kost en vroeger een heelen. Maar de tijden zijn slecht. Men kan er ook Hollandsche bonbons krijgen van een fabriek te Amsterdam. En Hollandsche kaas, die slechts twee-twintig een pond kost. Om de eenvoudige reden, dat er in een rotel van drie K.G. twaalf okia gaan.

Kedem is een centrum van verstand en politiek. Het is twee huizen van de Zionistische Commissie af. En de ambtenaren komen er vlug van de toonbank een glas koude limonade drinken of zure melk van het ijs. De Commissie heeft de telefoon. En de ambtenaren weten dus. Van de telefoon naar Londen is maar één stap. Maar wij zwijgen, groot en gewichtig.

In Kedem schrijft de heer Ben Jisai zijn gedichten. Hij publiceert ze nooit. Misschien is het wel proza. Niemand schrijft over hem. En hij schrijft over iedereen. Hij brutaliseert alle klanten. Maar de winkeljuffrouw brutaliseert hem. Een benijdbaar dichterschap. In deze dagen is hij gespannen geladen.

Ja, gij moet nu stellig naar Kedem gaan. Gij zult er den dichter Silman vinden. Hij heeft pas een gedicht voltooid, dat voor één enkelen piaster op straat is uitverkocht door een hongerenden droeven Jemeniet. Denk, dat één enkele okia Hollandsche kaas negen piasters kost. Geen wonder, dat de eerste druk in enkelen dagen weg was. Een tweede druk met prenten en muziek. Hij kapt zijn kuif en houdt haar zuiver. Of niet. In deze dagen van spanning zit hij in Kedem tot de laatste limonade is opgeteerd en de lampen van Kedem worden gebluscht. Twee huizen van de telefoon van de Zionistische Commissie.

Ga nu gerust naar Kedem. De limonade is afgeslagen en negen stuiver voor een onsje kaas is geen geld. Gij zult er den dichter L. Jaffa vinden, die....

Lof zij Allah: wij zijn hier vele dichters. Gisteravond kreeg ik bezoek van een hopeloozen jongen. Kan ik hem geen raad geven? En anders een half Egyptisch Pond? En anders borg voor hem blijven voor een Egyptisch Pond? Ik mag dat zelf kiezen. 'Mijnheer', zegt deze hopeloze knaap: 'ik kan maar geen werk vinden. Ik ben een dichter'.

III.

Adil en ik willen de stad in spanning verlaten. Wij zullen tegen den avond gaan rijden naar Bethlehem. Mandaat of geen Mandaat. Het zal wel een der laatste tochten zijn, die wij samen maken door lenteweer en lentewind. Want wanneer Allah het wil en

wij het beleven zal Adil Effendi de volgende week het groote huis verlaten, waar hij gelukkig geboren is. En hij zal naar Duitschland gaan studeeren. Hij wil niet naar Engeland gaan. Hij houdt niet van de Engelschen. De Duitschers kent hij nog uit den oorlog. En hij denkt, dat Duitschland nog Duitschland is.

Het schijnt, dat vele jonge Palestiners den laatsten tijd hun eigendommen verkoopen en naar het buitenland gaan. Zij zeggen, dat zij zich verdrongen gevoelen door de Zionisten. Of 't waar is? Zeker is het, dat deze jongere Palestiners lijden onder een weemoed, een vaagheid, een verlangen. Adil kan dat niet meer, wat zijn vader kon en wat zijn broeder Abdoel Salaäm nog kan: zitten in een kantoortje bij de Jaffa-poort en drinken kopjes zwarte koffie. En doen kleine zaakjes van een paard, een auto, een lapje land. Eten en 's middags slapen. Adil wil dat niet. Hij wil vluchten voor den weemoed. Hij noemt dit: 'naar Duitschland gaan studeeren'. En dat kan wel waar zijn. Maar het is vooral: vlucht voor den weemoed. Met zijn mooie rijpaarden, met de mooie auto van den Emir Abdoellah, met zijn vriendinnetjes, een Armeensch, een Amerikaansch een Joodsch: hij is héél ongelukkig.

'Ma-alaisch', zegt Abdoel Salaäm héél wijsgeerig: 'hij komt wel weer terug. Andere tijden, andere dwaasheden. Onze Vader (Allah is barmhartig!) is nooit verder geweest dan Caïro en Damascus [en toch] heeft hij al deze huizen gebouwd. Hij was tachtig, toen hij stierf.... misschien was hij negentig. Allah is groot.... laat Adil maar gaan.... hij komt terug.'

Onze oude Sroer is héél boos. Een schande voor het huis waar Adil is geboren. Heeft hij het niet goed? Lui leven. Laat opstaan. Laat naar bed. 'Allah verwoeste zijn huis', zegt Sroer héél nijdig.

IV.

Soms komen er ineens van de allermooiste Arabische paarden uit Amman. 'Een geschenk van den Emir,' zegt Abdoel Salaäm: 'Allah zegene hem'. Dan zijn de allermooiste Arabische paarden even ineens weer verdwenen. 'De Emir heeft geld noodig', zegt Abdoel Salaäm: 'de Engelschen geven hem niet... en zijn vader is boos op hem.... zijn vader is héél rijk... millionair... maar hij is boos.... een grijsaard.... Allah zegene hem.'

Ditmaal zijn het wel héél mooie paarden. Gaande bijna gelijk, beide dof bruin, koninklijk. De nieuwe staljongen heet Dieb, na Machmoed, na Fouad en Faried. Het gaat héél mal. Maar Adil is ook héél weemoedig den laatsten tijd.

Wij, op de paarden van den Emir, rijden. Naar beneden langs de Mamillabeek, waar nu geen glansje van water meer is. Van den winter, wanneer het water er weder zwaar vallen zal....wie weet.

Nu daalt de dag. En de weg is een wonder tusschen Jeruzalem en Bethlehém. De wind kust ons. De wind speelt met ons. Wij zien de schaduwen van onze paarden en hoe trotsch zij gaan. De paarden van den Emir. O, de heerlijkheid van den dalenden dag. Wonderlijk wonder: hier is het leven lief en bont. Daar ligt Jeruzalem, met zijn angst, zijn hoop, zijn haat der volken. Honderden harten luisteren er. Zal het groote, goede telegram komen uit Londen? Zal het dan snel worden verteld door de telefoon naar alle steden, langs alle wegen. Een Stad in spanning. En wat denkt Adil? Ik vraag het: 'Adil, wat denkt gij?' 'Niets', zegt Adil Effendi. Alles is niets.

V.

Wij rijden langs Talpioth, de plaats waar een groote, Joodsche, tuinstad komen moet. Men bouwt er aan één eenzaam huis. En de tenten staan er van de chaloetziem, die daar werken.

En wij rijden zóó rustig langs het Grieksche klooster, dat Mar Elias heet. Somber, sterk, gesloten. Een kleine, booze vesting. Hier is een van de mooiste gezichten van gansch Palestina, het Heilige Land. De heuvelrij Westwaarts, met gloeiende kammen in het licht van de avondzon. Het duistere Oosten, met een scherp rotsheuvel, die door vele uitleggers voor den Azazel gehouden wordt. Anderen zoeken den Azazel in de buurt van Jericho. Wij zien den Olijfberg met het Groote Huis van Sir Herbert Samuel, eerste Joodsche Landvoogd van Palestina sinds eeuwen.

Wij rijden zoo rustig langs het Graf van Rachel. En wij stijgen den laatsten weg naar Bethlehem, dat op een heuvel ligt, omsloten aan drie zijden door diepe dalen, gelijk Jeruzalem. En het is héél stil en héél avond, wanneer wij rijden over het groote plein, waar de Kerk der Geboorte bouwt, breed, kort in de schouders met een sterken klokketoren, kortaf. Weer meer een vesting dan een kerk.

En ik denk, hoevele goede menschen mij dit benijden. Dat ik op een paard zoo mooi van een Arabisch vorst mag rijden van Jeruzalem naar Bethlehem, over een Land, dat heilig is voor de millioenen.

God geve het geluk aan allen.

VI.

Terug laten wij de paarden gaan zooals wij willen. Een vasten, maatvollen slag, waarin wij gemakkelijk meerijden. Of een galop, stout, maar zóó rustig. Wij zien de lichten van het station. En ver, hoog, laag, bont, veel, de lichten van de stad, op heuvelen gebouwd. Huizen en lichten. Boven, onder. En als wij komen in de stad, zal het groote, goede, bericht er dan zijn? Vreugde bij de Joden. Maar men zal haar niet luid uitvieren. En de Arabieren? Men spreekt van onrust. Bommen en dynamiet. Van een waarschuwing door de regeering aan de kolonie Rehoboth gegeven. Maar er is niets. In het leege postkantoor staan de Joodsche gendarmes gewapend. De juffrouw, die de avondwacht heeft voor de telegrammen, gaapt. En het heele leven gaapt.

Wij zitten op en wij rijden door de Jaffastraat naar den stal. Verlaten. Een stad in spanning? Een doode stad. Maar de spanning is in de harten.

Het is Dieb, die de paarden in ontvangst neemt.

VII.

En wat zullen wij vóór wij naar huis gaan anders doen dan even inloopen bij Kedem? Is er nog limonade? Ja, er is. En ook Hollandsche kaas. Maar waar zijn de dichters? Waar is Ben Jisai, waar is K.J. Silman? Waar is de hopelooze jongen, die raad noodig heeft? Of een leening van een half Egyptisch pond. Of een borgstelling van een heel.

‘Geen nieuws, mijnheer,’ zegt de winkeljuffrouw vaal en mistroostig. ‘De menschen geven het op. Zij wachten niet meer. Ik zit nog met een vat vol limonade in mijn maag.’

Ik ga naar huis, door den wind, door de stad. Mandaat of geen Mandaat. De eeuwigheid weet het. En het is alles hetzelfde.

Nr 330 Naar Jaffa⁺

⁺16-8 1922 A., 6. Gedat.
Jaffa 21 juli

Dit is geen geestigheid. Ik ben niet geestig. Maar het is waar. In weerwil van de Ochtendgebeden hebben wij eenen haan, aan wie God niet het vermogen heeft gegeven te onderscheiden tusschen Nacht en Dag. Wanneer Adil Effendi mij om drie uur komt roepen, is het nog hard nacht. De dagen zijn hier korter dan in Holland. En sinds half twaalf kraait onze haan. Boosaardig. Vuurrood. Niet het kraaien is het martelende. Maar het gespannen wachten op den volgenden kwaadaardigen kraai. Of dat het misschien is.

Drie uur. Wij zullen naar Jaffa rijden met Adils mooie wagentje. Want Adil gaat het mooie, rappe, wagentje te Jaffa verkoopen, omdat hij toch de volgende week naar Europa gaat.

Weemoedig is hij niet. Wie heengaat is niet weemoedig. Zijn bloed slaat vol verwachting van het nieuwe leven. Maar zij, die achterblijven, lijden. Iedereen weet dat. Het bloed valt hun dof en vermoeid. De eenzaamheid martelt.

II.

Om vier uur is het mooie wagentje voorgebracht. Adil zelf zal rijden. Het is héél koud. Want wij hebben dat te Jeruzalem samen: winternachten en zomerdagen. Over eenige uren zullen wij breken van de hitte. Nu ligt de Jaffastraat goor, open, geheel verlaten, een uitgeplunderde wezenlooze winter. Maar zij, die achterblijven, zijn altijd weemoedig.

De wind troost ons. En de schemering trekt op. Wij rijden aan bij het Ziekenhuis ‘de Poorten der Gerechtigheid’. De oude Aboe Daoud houdt de nachtwacht. Om zes uur zal hij worden afgelost door den ouden Nissim. Wil hij, de oude Aboe Daud, dr. Wallach zeggen, dat wij op weg zijn? En dat ik de shilling niet vergeten zal. Want dr. Wallach heeft mij een shilling mede gegeven voor een arme te Jaffa. Het is een vroomme, Joodsche, gewoonte eenen reiziger iets mede te geven voor de liefdadigheid. Het beschermt zijne wegen. Gelijk geschreven staat: ‘liefdadigheid redt van den dood.’

De stad ligt achter ons. Hier, links, in de heuvelen, bouwt men het groote, nieuwe weeshuis van den Rabbijn I.I. Diskin, den zoon van den Brisker Rov.

Rechts, diep in 't dal, ligt Lifta, het Nephtoach van Josua XV: 9. Er heeft zich te Lifta één enkele Jood gevestigd. Een merkwaardig man. Hij is geboren in Rusland. Opgevoed in Australië. Rijk geworden in Engeland. Hij is van Engeland naar Palestina gekomen met een tientons-motorbootje. In Lifta heeft hij een boerderij gebouwd. En van de week gaat hij naar Engeland, terug.

III.

De winternacht is voorbij. Het is een zalige lentemorgen in een ondenkbaar mooi landschap. Wij zijn in Mootzah, de kleine kolonie, die al bijna dertig jaar bestaat en nog altijd maar niet opkomen kan. Er wonen ongeveer vijftig Joden, groot en klein te samen, die ongeveer honderd H.A. land bezitten: druiven, olijven, melk. Men wil er nu met steenbakkerij beginnen, waarvoor goede materiaal ter plaatse moet zijn.

Mootzah was een Benjaminitische stad. De Romeinen hadden hier een militaire nederzetting, eene kolonie. Vandaar, dat het Arabische dorp, hoog op den berg, rechts, kolonija heet. De naam Mootzah is Hebreeuws en beteekent: waterval. Maar de Arabieren weten alleen van Kolonija.

Wanneer wij Mootzah voorbij zijn, is de lente óók voorbij. Het is nu jong zomer, en in de diepte, als Goddelijk speelgoed, ligt Ain Karem. Ons paard draaft eerlijk voor ons mooie, lichte, wagentje. Ain Karem, waar het vrouwtje woont, dat ons te Jeruzalem druiven verkoopt, is misschien het Beth Hakkerem van Jeremia VI: 1. Rechts gaat de weg naar het grondstuk Herzlia, waar Herzl, Wolfsohn en Bodenheimer in 1898 boomen hebben geplant. Maar Herzl en de anderen zijn dood en de Duitsche keizer woont te Doorn.

De weg is knap gebouwd en goed onderhouden. Een Turksche weg. Het is natuurlijk een moeizame, dure arbeid. Een weg, die, heen en weder slingerend, moeizaam stijgt. En dan weder heen en weder slingerend, voorzichtig tastend afdaald, als water, voelend waar het tusschen de bergen door het best is. Er zijn meer van die goede Turksche wegen. Bijvoorbeeld een héél goede van den heuvel van Bethaniën met een scherpen val het dal in. Deze Jaffaweg stijgt tot den Kastelberg, waar de Romeinen versterkingen legden. En daalt dan naar Dilb, waar sinds eenige jaren werklieden bezig zijn op den grond van het Joodsch-Nationaal-Fonds. Zij herstellen er de terrassen, waarvan sporen nog overal te zien zijn.

Wij rijden langs Aboe Gosch, waarvan de sjeich een vriend is van de Zionisten. Het leven is nu luid en licht geworden. De grauwe dauw wolken zijn van het natte land opgetrokken. Heuvel en aarde zijn stug en droog. De hitte pakt ons. En de winternacht van Jeruzalem is twee en een half uur geleden.

Rechts gaan twee wegen naar Kubebe, het Bijbelsche Emmaus.

IV.

Alles is rustig. En met het Mandaat bemoeien wij ons heden niet. Wel rennen ons telkens groote, grijze auto's voorbij. Heen en weer. Zwaar gewapend. Zij waken den weg af tusschen Jaffa en Jeruzalem. Roerloos zitten de groote soldaten. Maar het leven gaat goedig zijn gang. De oogst is binnen. Er moet nu worden gedorscht. Dat gaat heel eenvoudig. Koppels van vier koeien of koeien met ezels worden over de korenhoopen rondgedreven. En stampen het koren uit. Het wordt gezeefd en gezuiverd, precies zooals het duizend zomers geleden ook gestampt en gezuiverd werd. Toen de zon heet was en het licht zoo gloeiend als nu. Maar er waren geen auto's geen schrijfmachines en geen concerten.

Het is half zeven als wij Bab el Waad bereiken. Wat natuurlijk 'Dalpoort' beteekent. Er is maar één huis. Een herberg aan het begin der vlakte. De waard is een goedgehartige, dikke Jood uit Jeruzalem. Zijn familie woont daar voor de scholen. Hij huist hier met zijn Arabische jongens Moestapha en Machmoed. In een oogenblik

heeft Adil huis en hof veroverd. Is er eten en drinken voor 't paard? Kunnen wij brood krijgen met een ommelette van eieren en worst? Is er koffie? Is er bier? De goedhartige, dikke waard klaagt. O, de auto's! Zij vernielen hem zijn leven. Geen wagen gaat zijn huis voorbij: De paarden rusten bij hem uit. Vooral, die van Jaffa komen en de bergen intrekken. Maar er zijn bijna geen wagens meer. Alles is auto. 'Men moest de auto's verbieden', zeg ik boos. En de waard, nog altijd dik en goedhartig, is het daarmede eens. 'Dwaasheid', zegt Adil. En dat kan slaan op alles. Behalve op de mooie, gouden ommelet, die Moestapha thans binnenbrengt. 'Vergeet niet, hem straks wat te geven', zegt Adil.

V.

Bij Bab el Waad gaat de weg links af naar de Joodsche kolonie Artuf. Maar wij zijn op weg naar Jaffa, door het dalende, verspreide heuvelland tusschen de bergen van Judea en de vlakte van Saron. Er is geen herinnering meer aan dauw en nachtwind.

Bij Kubab, het Talmudische Kobe, houden wij halt. Wij hebben daar van alles te doen. Wij koopen er een kwart okia olijfolie om het paard in te smeren, dat bitter lijdt van zwarte, gemeene vliegjes. Daarvoor betalen wij anderhalven piaster. Wij geven een halven piaster aan een buitengewoon lui jongentje, dat Omar heet. Daarvoor brengt het luie jongentje Omar ons een grooten zwart-met-rood-geverfden pot uit Gaza vol water. Goed water. Want in oude tijden was dit Kobe reeds om zijn goede water beroemd.

Wij vragen den vader en een oom van Omar of zij tevreden zijn. Zij zijn tevreden. Zij geven ons ook zachte, zoete cactusvijgen. Er zijn geen gemeener, wreeder planten dan deze harde, grijze cactussen, die met stekels overal, voor afhaging van tuinen worden gebruikt. De vijgen moet men er afpikken met een stok met een spijker. Men moet ze wentelen in het zand om er de felle, fijne stekeltjes af te breken. En dan zijn ze geheel lekker zacht en zoet.

Ik vraag hoe cactus-vijgen heeten in het Arabisch. En daarover ontstaat dan een groote twist tusschen den vader van Omar, die wel, en den oom van Omar, die niet lezen kan. Want deze gemeene cactussen hebben vele namen, in vele schakeeringen van taal.

VI.

Ramleh heeft een militair vliegekamp. En boven ons, in Gods gezegende lucht, raast en ronkt zoo'n helsche vogel. Overigens doet Ramleh zijn naam wel eer aan. Het beteekent: 'zand'. En het brandt er van het zand. Een militaire plaats. Tenten, barakken, een kamp. Motorwagens. En alles. Wij koopen er een meloen met een mes voor zeven piaster. Dat wil volstrekt niet zeggen, dat men voor zeven piasters een meloen met een mes koopen kan. Dit ware dwaasheid. Het beteekent eenvoudig, dat wij voor zeven piasters een meloen koopen, met het recht de meloen met het mes des verkoopers te openen en hem te weigeren, indien de pitten niet zwart zijn. Een meloen zonder mes kost zes piasters.

Wij zitten neer in een limonadewinkeltje van hout in een kamp, waar allemaal houten winkeltjes zijn. Het leven woelt er van Indiërs, Arabieren, Joden en

Engelschen. Ze spreken allemaal wat van elkanders taal. De Joden het meest. Maar er zijn toch al aardig wat Arabieren, die een taaltje Hebreeuwsch spreken.

Wij rijden langs het hotelletje van Ephraïm Goldberg, waar Adil en ik geslapen hebben voor twee shilling den man bijna drie jaar geleden, toen wij den sjeich Amien el Hawadja gingen bezoeken, in zijn rooversnestje Naälin.

‘Hotel Goldberg’, zeg ik.

‘Niet weemoedig zijn,’ antwoordt Adil.

VII.

Van Ramleh naar Jaffa is nog een goede twintig kilometer. Maar het zijn heete kilometertjes. Wij zijn moede van het licht en van de zon. Vruchtbaar is het land hier wel. Grootte korenvelden en tuinen. Er zijn wijde meloenenvelden, waar de groote meloenen liggen tusschen de planten van niets, alsof zij er geheel niet bij behooren. Er zijn vier stokken en daarover hangt een dakje van droge bladeren. Een tuinjongetje zit in zoo een huisje en houdt de wacht. Dit is het wachtershuisje in den meloenenhof waarvan de profeten zoo dikwijls spreken. Want de dieven zijn overal. Zij vreezen Allah niet. En wanneer er geen wachtertjes waren in de meloentuinen van Ramleh, hoeveel zouden de dieven dan kwaad doen. Ya Salaam.

En nu naar Jaffa. Links ligt Serfand, het Zerifin van de Mischna, waar het Joodsche legioen heeft gelegerd. Een drie kwartier verder Beth Dedschen, dat wel het Beth Dagon van Josua XV: 41 zal zijn.

Adil weet dat niet. Maar hij weet, dat wij voort moeten rijden, wanneer wij niet te laat willen komen voor het middagmaal. Dit ware dwaasheid. Jaffa.

Nr 331 De groote dag⁺

⁺21-8 1922 A., 5. Gedat.

Jaffa 23 juli

NB Dit feuilleton is later geschreven dan het volgende

[LG]

Het is Zaterdagmiddag, héél heet. En ik wil naar Tel Aviv gaan. Men merkt wel, dat het Sabbath is. Geen van de tallooze automobielen rijdt tusschen Jaffa en Tel Aviv. De openbare diensten zijn gestaakt. Wel ziet men vele chaloetziem op de fiets of wandelend met cigarettten.

Verleden jaar nog was de weg tusschen Jaffa en Tel Aviv vrijwel onbebouwd. Thans is hij aan beide zijden reeds aardig (of onaardig!) gevuld. Meest kleine fabrieken en werkplaatsen, waar evenwel heden niet gewerkt wordt.

Het is middag, heet, en ik ga langzaam. Luisteren naar de talen, die de voorbijgangers spreken, die van Tel Aviv komen. Russisch, veel Jiddisch. Weinig Hebreeuwsch. Eindelijk, vlak bij Tel Aviv, vraag ik het twee Russisch-sprekende chaloetziem, die er héél aardig uitzien, waarom zij geen Hebreeuwsch spreken. ‘Mijnheer’, zegt één van de twee in een volkomen zuiver Hebreeuwsch, ‘u hebt gelijk. Wij moesten Hebreeuwsch spreken. Maar Russisch is ons nog gemakkelijker’. Inderdaad. Ook in dit opzicht zijn wij een ongelukkig geslacht, dat voorbijgaat. Wij

kunnen ons niet vrij maken van de taal, waarin wij onze jeugd hebben beleefd. En in het Hebreeuwsch kunnen wij nog niet beleven. Wel debatteeren. En dat doen wij dan ook, zonder onderscheid van ras en geloof. Het volgende geslacht zal gelukkiger zijn. Maar er zullen nog heel wat jaren voorbijgaan, voor Hebreeuwsch de taal van de Joden in Palestina zal zijn. zooals Hollandsch de taal van de Hollanders in Hollandsch. De groote meerderheid van de Joden zal in Palestina wel altijd meertalig zijn: Engelsch, Arabisch.

II.

Er wordt in Tel Aviv héél veel gebouwd, al zijn er nog velen, die in barakken wonen of in tenten. Het bouwen gaat haastig. Met architecten uit alle landen. In alle stijlen. Dat wil zeggen: zonder stijl. Zooals de bevolking ook. Uit alle landen. Zonder eigen stijl. Alleen maar een geslacht van menschen gaat voorbij. Maar met dit geslacht van huizen zal men nog menig jaartje ongelukkig zijn. Ons geslacht zal geen eigen Joodsche bouwkunst zien. Het is alles hard en zand. Er is nog geen tijd geweest voor boomen. Voor een tuin. In het oudere Tel Aviv wel. Dat bestaat een jaar of zestien. Er zijn in Tel Aviv wel groote, dure huizen. Maar er is bijna geen enkel mooi huis van een eenvoudige, noodzakelijke schoonheid. Aan de Allenbystraat, op weg naar zee, zijn bijvoorbeeld twee groote, dure huizen, die iedere lezer moet overslaan.

Toch maakt Tel. Aviv geen slechten indruk. De bestrating en de verlichting beide zijn goed. Het karakter van een tuinstad voor menschen, die hun werk hadden in Jaffa, is niet bewaard. Het nieuwe Tel Aviv heeft winkels en arbeiderswoningen en fabrieken. De groote steenfabriek Silicate ligt buiten de stad, in de duinen.

Al met al is Tel Aviv toch een prestatie, waarmede wij voor den dag mogen komen. Vooral, wanneer rekening wordt gehouden met het feit, dat het grootste deel van de stad haastig moest worden gebouwd. Verleden jaar toen de immigratie begon door te zetten en toen na de troebelen te Jaffa vele Joden toevlucht en woning zochten te Tel Aviv.

III.

Ik ga naar Siegfried Hoofiën, den Directeur van de Anglo-Palestine-Bank om iets meer te weten van den economischen toestand. De heer Hoofiën is optimistisch. Men moet natuurlijk voorzichtig zijn. Doch waar moet men dat niet? De Anglo-Palestine-Bank maakt goede zaken. Groote verliezen komen niet voor. Er is min of meer een crisis. Doch de handel gaat. Het aantal immigranten is niet heel groot. Maar zij worden, zonder al te veel moeite, door het land opgenomen. Met subsidie van de Ica heeft de Economische Studievereeniging, waarvan de heer Hoofiën lid is, daarnaar een onderzoek ingesteld, waarvan de resultaten spoedig zullen worden bekend gemaakt.

Wat het bouwen betreft: de sterkste drang is alweder voorbij. En wanneer er geen nieuwe immigranten komen, die bouwen kunnen, zal er minder worden gebouwd. Overigens ziet men hier hetzelfde als te Jeruzalem. Dat volstrekt onbemiddelde menschen zich een huis bouwen op afbetaling. Ze moeten daarvoor dan geducht krom liggen. Maar 't is ook weder een goede vorm van sparen. En men ziet hier ook weer den machtigen invloed van een Woord. Het Woord voor 'arbeid in Palestina'

is 'opbouw van het Land'. Vandaar, dat het woord 'bouwen' hier een mystieke, heilige, beteekenis heeft gekregen, nationaal-religieus. Wie niet een huis laat bouwen voelt zich bijna een verrader. Het klinkt wonderlijk, maar het is waar: bouwvak-arbeiders gevoelen zich hier een bijzonder heilig soort van arbeiders want zij 'bouwen'. Dit gevoel van vereering voor het 'bouwen' in den letterlijken zin des woords is natuurlijk van groote beteekenis.

Bouwen gaat hier zóó: men heeft geen cent, en wil een huis bouwen van drie tot vierhonderd Pond. Zestig procent geeft de hypotheekbank. De bouwmaterialen worden gekocht op crediet. En de concurrentie dwingt de fabrikanten tot het geven van crediet. De aannemer geeft ook crediet. Heeft hij geld, dan lost de gelukkige eigenaar af. Is hij onderwijzer of ambtenaar en krijgt hij zijn salaris niet op tijd uitbetaald, dan betaalt hij zelf ook niet. In theorie kan dan de credietgever executeeren. Maar in de practijk zal hij zich wel tweemaal bedenken, omdat hij dan de ambtenaren, de onderwijzers en de gymnasiasten aan zijn hals krijgt.

Het gaat hier dikwijls wonderlijk toe. En omdat het niet anders gaat, moet men zich troosten.

IV.

Ik heb veel verstand. Ware het anders, dan zouden wij niet in het heete Jaffa zijn gebleven. Maar wij zouden naar het koelere Tel-Aviv zijn gegaan. Doch ja! Tel-Aviv is heel modern geworden. Er is sinds verleden jaar een Casino gebouwd. En een badhuis. Het bad is natuurlijk een gemengd bad. De jonge Arabische effendis gaan er heen om de Joodsche meisjes en vrouwen te zien. Later spreken zij daarover met alle achting. Des Zaterdagmiddags kan men geheel Tel-Aviv zien langs de Allenby-sstraat gaande naar de zee.

Maar nauwelijks ben ik aan de zee gekomen, of een chaloetz, die te Jeruzalem werkt, heeft mij herkend. En het schelden is begonnen. Ik sla af. Het strand langs naar Jaffa. Zij volgen. Hinderlijk, maar 't is niet strafbaar.

En ziet, dat is nu weer aardig. En daarom schrijf ik het ook. Deze chaloetziem zijn veel beter en veel verstandiger dan men oppervlakkig denken zou. Zij beginnen een gesprek. Eerst een boos gesprek. Dan een kalm gesprek. Dan een vriendelijk gesprek. Wil ik hun niet eens precies vertellen over de Delegatie van Lord Northcliffe. Is dat geen verraad geweest? Is dat geen laster geweest? Hoe wonderlijk is toch het leven, dat men de dingen van meer dan één kant beschouwen kan!

Wij komen in den hof van de synagoge, waar gisteren de zindelijke man zijn voeten wiesch in de waterton. En waar het dorstige jontje van het water dronk, daarna.

En in dien hof van deze synagoge houden de chaloetziem een vergadering. Het is heel zacht, tegen den avond. En alle woorden, groot en klein, waaien weg op den wind. De chaloetz, die te Jeruzalem heeft gewerkt, wordt tot voorzitter gekozen. Er is een vice-voorzitter, een commissaris van orde. En de vierde is publiek. En vóór het avondgebed begonnen is, besluiten deze goedgehartige chaloetziem, dat zij mij spijt zullen betuigen over het gebeurde. Zij noodigen mij uit, te Tel-Aviv te komen. Zij zijn borgen, dat er niets gebeuren zal. Wanneer ik hun nu eens beloofde eene lezing te houden voor de chaloetziem van Tel-Aviv over de Northcliffe-delegatie? Dat zou zeker goed zijn. En ik beloof het. Maar het zal niet zijn. Want men mag in dit gelukkige land geen enkele kring houden, zonder dat de politie twee dagen te voren verlof heeft gegeven. Toch is het aardig. Na het avondgebed naar huis terug. In de

straat 'Huis des Vredes' gaat het leven. De winkels zijn gesloten. Alle winkels zijn hier des avonds vroeg gesloten. Maar de ijswinkeltjes niet. En de kleine limonadewinkeltjes niet. Ook de terrassen van de koffiehuisen niet. Daar zitten de Arabische mannen en zij spelen triktrak, domino en kaart, alsof zij nooit waren weg geweest. De zee ruischt, alsof zij eeuwig ware. En in al deze straten, die donker dwarrelen tot aan de zee speelt nu de pest zijn wonderlijk spel met de ratten, de menschen en de kleine, glinsterende vlooiën. Wij hooren, dat zieke ratten te Haïfa gevangen zijn.

V.

Maar de grootheid van dezen dag is in den avond. Wij zijn het avondmaal begonnen in den gewonen gang van een hôtel met nette manieren. Het eten is goed. Het bier is koel. En wie denkt er nog aan de diepten des levens? Wie denkt aan de mogendheden, waarmee de Groote Hand te Londen schaakspeelt, tot de stukken goed staan, en wij zullen roepen: 'Mandaat'. Nu of later. Dan: er wordt getelefoneerd. De eigenaar luistert. Hij wordt veranderd. Bleek. Rood. Ongeduldig. Ja. Ja. Héél goed. En wij hooren het. De telegraaf in het Joodsche Tel Aviv is des Zaterdagavonds nog gesloten. Daarom vraagt de redactie van 'Doar Hajom' te Jeruzalem den hotelhouder, haren berichtgever te Tel-Aviv te laten weten, dat het Mandaat geteekend is. Ik let scherp op. Ik ben kalm en verheugd. Of het Mandaat veel of weinig beteekent, doet er nu niet toe. Een zenuwspanning is voorbij. Adil is dof en verbaasd. Men had den Arabieren vast verzekerd, dat het Mandaat niet zou worden aangenomen. Maar hij herstelt en hij zegt het groote Arabische troostwoord, dat in het Hollandsch 'nitschewo' is: Ma-alaisch'. Hij gaat toch over eenige dagen naar Europa. Ma-alaisch!

En als ik nu eens zelf naar Tel-Aviv ging? Als ik eens de eerste was, die de blijde boodschap daar bracht. En eens goed opletten, hoe zoo een bericht zich in een menigte beweegt.

Ik heb een wagentje genomen en dat wagentje rijdt den ronden landweg tusschen Jaffa en Tel-Aviv. Onder een donkeren hemel met sterren. Er komen menschen van Tel-Aviv naar Jaffa. Ik weet het, maar zij weten het niet. Ook de menschen, die mij achteroprijden, weten het niet.

Bij de pont van Tel-Aviv ben ik uitgestapt. En ik wandel langzaam de hoofdstraat af, naar het gymnasium. Ik zeg het tegen de menschen links en rechts. Dat het mandaat geteekend is, zij hooren het. Zij willen het niet gelooven. Maar zij hooren de bijzonderheden. En zij gelooven het. Deze weet het nog niet. Hij hoort het. Hij wordt lichter, vlugger. Hij zegt het voort. Iedereen, die aangeraakt wordt, verandert. Eén jongen loopt naar de bioscoop om het bericht daar te brengen. Heel de straat is in beweging. De menschen lachen, zingen, schreien, omhelzen elkander.

Ik ben tot het huis van Achad Haâm gekomen. Hij is niet thuis. Er is een vrouw, die geen Hebreuwsch spreekt, enkel Jiddish, en die mij niet verstaat.

Met een wagentje naar Jaffa terug. Een groote dag.

Nr 332 Jaffa⁺

⁺22-8 1922 A., 6. Gedat.
Jaffa 23 juli

Wij willen ditmaal onze inwoning niet zoeken in Tel-Aviv, maar in Jaffa. Want als onze chaloetziem en onze gymnasiasten weten, dat een van de Northcliffe-delegatie in Tel Aviv woont, zou het wel eens tot moeilijkheden kunnen komen. Bovendien: met een Arabischen vriend in Tel-Aviv! Een Arabier wordt in een hotel te Tel-Aviv even slecht ontvangen als een Jood in vele Duitsche of Amerikaansche hotels. Dat is het typische: de extreme Joden doen hier tegen iedereen, die hun niet aanstaat, precies datgene, waarvan zijzelf in de ballingschap zoo wreed geleden hebben. Onze chaloetsiem en onze gymnasiasten zouden den Arabieren wreede meesters zijn, wanneer er geen Engelschen waren. En wanneer men de Arabieren niet eenigszins vreesde.

Wij zullen dus voor alle veiligheid maar in Jaffa blijven. En wij hebben geen spijt. Wij logeeren in het hotel 'Palestina' van Haïm Kamenitz. Een wonderlijk man! Hij is hotelhouder en niet meer dan dat. Hij doet niet aan politiek. En hij verzorgt zijn gasten zakelijk. De meeste hotelhouders, vooral uit de koloniën, zijn typisch onzakelijk. Zij willen vooral den indruk vermijden, dat zij het bedrijf uitoefenen om winst. Ze ontvangen hun reizigers als lastige familieleden. Een tikje te nieuwsgierig, een tikje te familiaar, en een tik onwillig om iets te doen. Men kan in een hotel in een Joodsche kolonie mooie sinaasappels krijgen en volle citroenen uit den eigen tuin. Maar uw schoenen gepoetst! In ieder geval: dit Kamenitz-hotel kan ik iedereen aanbevelen, zonder onderscheid van ras en geloof. Een groote flesch ijsbier kost er maar een gulden, wat hier goedkoop is.

II.

Het hotel is in de groote winkelstraat van Jaffa, de Bostros-straat. Boven, zooals alle stadshotels. Onder zijn de vele, kleine winkels. Maar men bouwt nieuw. Een soort winkelgalerij. Grauw, nieuw. En heelemaal niet gepast bij dit land. Er is verleden jaar over die Bostros-straat heel wat te doen geweest. De geheele straat behoort aan een rijke familie te Beyroeth, die reeds veel land aan de Zionisten heeft verkocht. Het heette nu, dat een glad heer uit Safed de geheele Bostros-straat had aangekocht. Een groot gejuich in het buitenland. Maar wat werd het? Die gladde vogel uit Safed, een Joodsche vogel, had zelf geen cent op zak. Hij had de straat in optie op afbetaling. En hij wilde de winkeliers, meestal Joden, dwingen hun winkels te koopen voor heel veel geld. Voor dit hotel bijvoorbeeld, dat 400 Pond per jaar huur doet, werd 6000 Pond gevraagd, terwijl de rentevoet hier van 8 tot 12 percent is.

Zulke dingen gebeuren telkens. Verleden jaar is ons verzekerd, dat met den bouw van de Universiteit dadelijk zou worden begonnen. Eveneens met het kleine Yarkon-plan van Ruttenberg. Nu wacht alles weer op het groote plan van Ruttenberg. Maar nu het Mandaat geteekend is, zal misschien het werkelijke werk wel aanvangen. In Jaffa en in Tel-Aviv wordt zonder twijfel veel gewerkt. Reden voor moedeloosheid is er misschien niet. Maar er wordt te veel gepraat.

III.

Wanneer nu de welwillende hotelhouder naar onzen welstand heeft gevraagd, dan is het niet onbillijk, dat wij vragen naar de pest. O, men is gansch niet ongerust. Er zijn juist weder twee nieuwe gevallen, waarvan één in Tel-Aviv. Maar de regeering

neemt goede maatregelen. Gevaar voor besmetting van andere landsgedeelten is er niet.

Ik ga eens kijken in de pestbuurt. Het zijn de zijstraten tusschen de straat 'Huis des Vredes' en de zee. Maar men merkt niets. Het is geen ongeschikte buurt voor vlooiën en ratten. Daar niet van. Zoo heden, Vrijdag, tegen den Sabbath, woelt en warrelt er alles doorheen. Er zijn Arabische en Joodsche winkels dooreen. Allen met opschriften in vele talen. De erven van de koffiehuzen zitten vol lage, vierkante, koffiestoeltjes. Kaartspelen, domino, triktak. En waterpijpen rooken. Maar de jongeren rooken sigaretten en zij drinken whiskey, likeuren en arak. Er zijn vele eetwinkeltjes. Sara Schwarz, die veel te dik is, houdt er een kruidenierswinkeltje van alles. Zij heeft mooie, roode, Edammer kaas. Goed beschouwd heb ik haar niet lief. En ik acht haar ook niet. Wij zien elkander aan, verbaasd en verontwaardigd. Wie is zij? De matrassenmaker vult zijn matrassen op straat. Hij krabt zich waardig zijn hals, rug en dijen. Het smooit heet. Waar is de nachtwind? Waar is Jeruzalem? Waar speelt de pest? In deze zijstraten naar zee.

IV.

God: zeg mij, hoe is het mogelijk, dat hier de zee is. U is de zee. Gij hebt hem gemaakt. En Uwe handen hebben het land geschapen. In Uw hand houdt Gij de verten der Aarde. En de vogelvlucht van de bergen is van U.

Hier sta ik aan de groote, open zee. Achter liggen de verwarde straatjes, met de huizen bedrukt. En de menschen gepakt oopen. Maar de vogels vliegen. De groote, vrije vogels vliegen, de wieken uitgeslagen op den wind, over de zee, over de zee. Tusschen de rotsen breekt het water schuim. De witte branding glinstert in het Westen, waar de zon. God geef mij vrede. Wie de liefde van zijn jeugd heeft verloren, moet naar de zee gaan. Waar zijn de jaren, toen ik zelf zoo verlangde een zeevaarder te wezen? Waarom scharrelt de pest door deze achterbuurt van Jaffa? De menschen hokken in hun dwaze huizen. God geef mij licht. Gij ziet toch, dat ik blind ben geworden van het staren over de zee. Er vliegen alle vogels. Er zijn ontroeringen. Ik voel ze. Maar waar zijn de woorden, die om deze ontroeringen sluiten, als het wijnglas om den wijn?

V.

Een hoornblazer heeft geblazen door de buurt 'Huis des Vredes'. De Joodsche winkels worden gesloten. Het is Sabbath.

De synagoge, die tevens leerschool is, bouwt in een hof, waar twee leerscholen zijn, die tevens dienst doen als synagoge. In de eene synagoge is men wel, in de twee andere is men nog niet begonnen. Een zindelijke man komt zijn beenen wasschen in een waterton in den hof. Een dorstig jongetje komt drinken van het water. Dan komt ook Sara Schwarz eens kijken hoe het gaat. Het is duidelijk, dat zij de pest heeft. Maar de regeeringsartsen weten het niet. Over het dorstige jongentje kan ik geen nadere inlichtingen geven.

In de synagoge: 'Poorten der Leer' is de Begroeting van den Sabbath begonnen. Wij heffen aan: 'Wiens handen de verten der Aarde houden. En de vogelvlucht van

de bergen is Hem. Wien de zee is, die Hij gemaakt heeft, en Wiens handen het Land hebben geschapen.'

Dit zijn de Psalmen. Maar de pest heeft mij overvallen. De ratten lachen. En mijn bloed is vol vlooien.

VI.

Het thuiskomen in het Palestina-hotel is rustig. Adil wacht aan het avondmaal. Het is niet vreemd de zegebeden over den wijn, het brood en het zout uit te spreken, waar Adil aanzit. Hij is hongerig en eerbiedig. Hij neemt ook van den gewijden wijn, ofschoon een Moslem. Hij spreekt zijn Hebreeuwsch en hij is gelukkig, wanneer de menschen aan het tafeltje naast ons denken, dat hij een Jood is. Maar hij zou het toch niet willen wezen. 'Anie goj' zegt hij, ineens. De wijnflesch is leeg. Een Moslem!

'Ik zal in Duitschland ook wijn drinken', zegt hij veelbelovend: 'maar ganzier eten zal ik niet.'

Ik lees het Handelsblad en Haäretz. Een onrustige ziel tusschen Holland en Palestina. Haäretz heeft een bericht met groote letters: 'Studenten tegen een Joodschen docent.' Ah, denk ik in mijn bekende ijdelheid: 'dat is over de Zionistische studenten, die in de rechtsschool van Jeruzalem nog altijd stoken tegen mij.' Maar het valt tegen. Het is een boosaardig stukje tegen domme clericale studenten, die gestaakt hebben om eenen onwelkomen Joodschen docent weg te werken. Doch niet te Jeruzalem. Maar te Praag. Lof zij Allah!

VII.

Zaterdagmorgen is de Bostrosstraat héél stil en hij blijft rustig den geheelen dag, omdat de vele Joodsche winkels allen gesloten zijn. Overigens wordt de Sabbath hier geducht ontwijfd. Troepjes wandelende chaloetsiem koopen aan de Arabische stalletjes hun eetwaren. Er wordt gefietst en gereden.

In den zonnigen ochtend ga ik wandelen door de stad. Vergeleken bij Tel Aviv wordt er in het oude Jaffa zoo goed als niets gebouwd. Tusschen Tel Aviv en Jaffa is de weg al aardig vol. Meestal kleine fabrieken en werkplaatsen. Groote industrie is hier nog niet. De bouwsteen-fabriek Silicate bijvoorbeeld, met een personeel van ongeveer honderdvijftig man, is een héél groote fabriek.

Men ziet hoe het Jodendom van overal aan het werk in Palestina deelneemt. Er is een Russisch-Palestinensische Handelsmaatschappij, een Oostenrijksch-Palestinensische, een Roemeensche, Amerikaansche en anderen. Maar het is alles nog klein en nieuw. Het is een begin en misschien wel een goed begin. Doch nog geen vaste, veilige verworvenheid.

Aan de haven is het rustig. De Joodsche havenwerkers ontbreken. Er liggen groote stapels hout voor den huizenbouw, ingevoerd van overal. Voor twee, drie jaar nog geen Joodschen havenwerker te zien.

Alles is veilig. Men kan heel rustig het havenkwartier ingaan, waar de Arabische roeiers en scheepswerkers zitten voor de koffiehuizen en voor de heete eethuizen. Het bonte leven. Hoe mooi is van Jaffa de ree! Het water breekt, gedreven door den dagwind, in witte reaven van schuim over de rotsen. Buiten liggen de groote schepen.

Een Duitsch. De Duitse handel is zeer sterk in het Land. Een Amerikaansch oorlogsschip, ijzer en grijs, ver uit de wal. En een Nederlandsch schip: de Rhea van de Koninklijke Stoomboot Maatschappij. Een koe voor 't weeshuis is er ditmaal niet. Jammer. De zee zou dan nog veel mooier zijn. En binnen de rotsen. Er liggen de schuingetuigde zeilers, die langs de kust varen van Mersina in het Noorden tot Alexandrië. Er wiegen de groote en kleine roeibootten, waarmee de menschen naar de buitenreede varen, precies en scherp tusschen de schuimende rotsen door. Men moet dat maar kunnen. Vele dagen is het inschepen en uitschepen te Jaffa geheel onmogelijk. Men denkt nu over een goede haven te Tel Aviv. Tusschen de groote en kleine schepen spelen, bruin en naakt, de Arabische scheepsjongentjes. Zij doen zóó naakt in de blakende zon hun werk, Plotseling duiken ze af. Ze zwemmen. Ze schreeuwen. Spelen zij? Werken zij? Ik geloof niet, dat Joodsche kinderen dat kunnen, een leven zóó vrij en blij. Misschien latere geslachten. Eerst moet het geheele Land vol zijn, en de immigratie geëindigd. Dan moet er nog een geheel geslacht afsterven. Eerst wanneer de meeste menschen hier in het Land zelf geboren zijn, zal er rust en geluk komen. Hoe zeldzaam zijn hier de Aschkenazische Joden van wie de vier grootouders in het Land zelf geboren zijn. Maar die gelooven haasten niet. De Eeuwigheid heeft alle tijd. Wind en water. De schitterende zon. En de schreeuwers, de duikertjes, de zwemmertjes, broos en naakt tusschen al die schepen, groot of driftig klein.

Nr 333 Lief en lui⁺

⁺5-9 1922 A., 10. Gedat.
Jeruzalem 4 aug.

Twee dagen is het leven ons lief en lui geweest. Wat daarna komt, weet God alleen.

I.

Wij zijn dien Zondag vroeg opgestaan, in het hotel van den heer Haïm Kamenitz te Jaffa. De welwillende lezer zal reeds begrepen hebben, dat wij Adil's wagentje niet hebben verkocht. Niemand te Jaffa heeft van Allah maar zooveel verstand gekregen, dat hij vijftig dwaze ponden geeft voor zoo een héél mooi wagentje. En voor minder wil Adil het niet afstaan. 'Ma alaisch'¹⁾, zegt hij getroost: 'ik zal het verkoopen aan mijn broer Abdul Salaäm, die geeft mij, wat ik vraag... 't is eigenlijk niet eens van mij.... 't is van Abdul Salaäm.'

Wij zullen dus dien Zondag nog met het mooie wagentje naar Tel Aviv rijden om te zien wat daar het laatste jaar is bijgebouwd.

Maar eerst moeten wij naar 't paardenwed aan 't strand van Jaffa, zien of Ali de staljongen ons paard wel baden laat. Men kan in zaken niemand vertrouwen en zeker Ali, den staljongen, niet. Doch heden. Al de paarden en al de staljongens van Jaffa zijn losgekomen. Zij draven langs het strand. Zij jagen in de zee tot buiten de branding. Ik denk wel, dat weinig lezers onzen Ali zouden herkennen, omdat alle staljongens op 't oogenblik eender gekleed zijn. Ook de zee is altijd eender, en die bevindt zich daar wel bij. Wij nu, naar het strand afgedaald zijnde, hebben dezen Adam Ali uit het water gehaald en naar den stal gejaagd om paard en wagentje klaar te maken.

1) Nitschewo

Wij vereeren hem een piaster fooi. Zijn grijnzend mondje is zijn brandkast. Wat is, daarbij vergeleken, Diogenes' ton?

II.

En terwijl onze Adam Ali naar den stal rijdt, zijn mooie brandkastje vastbesloten, gaan wij door 't bonte havenkwartier naar huis. Geen wonder, dat wij er den heer Achmad Effendi Aboe Hassan ontmoeten. Want deze heer Achmad is het hoofd der Jaffa scheepsroeiers. Een bijzonder vredelievend man, zoolang hij geen onvrede heeft. Hij houdt kantoor op een laag, vierkant koffiestoeltje tegen den muur van het vijfde koffiehuis rechts. Natuurlijk. Want links is de zee. Hij verhuurt hier booten. Groote en kleine roeiers. Ook zeilers. Om vracht te halen van de schepen op de reede. Of voor menschen, die willen uitzeilen. Zóó waar, een dwaasheid, wijd over 't water. Wij zijn met dezen heer Achmad op goeden voet. Hij herinnert zich dadelijk, dat ik verleden jaar, met een boot van hem, een mooie groote koe van een Hollandsch schip heb gehaald. Wij hebben toen een goede fooi gegeven. Allah mag ons nog daarvoor zegenen. Zijn de koeien in mijn land uitverkocht? Willen wij niet een zeilboot voor een bezoek aan het Hollandsche schip, de Rhea, dat op de reede ligt? Of naar dien Amerikaanschen oorlogsbodem, een heel eind verder buiten wind en water? Achmad Effendi lacht. Dit is geen wind en water. Dit is een beetje lucht en een beetje zee. Ik moet eens naar Jaffa komen, wanneer de rotsen schuim slaan tot den hemel. Dan breekt het water over de kademuren in de kantoren en koffiehuizen. Er is geen boozere zee dan de zee van Jaffa. En er zijn geen beter scheepsroeiers dan die van daar.

Ik vraag nu ook naar zijn zoon Hassan, naar wien bij Aboe Hassan heet. Verleden jaar is hij met ons uitgezeild naar zee. Is hij naar school? 'Heer, zegt Achmad Effendi: 'hij gaat niet naar school. Hij vaart. De zee is zijn school.'

III.

Het wagentje van Adil draaft. Er wordt veel gebouwd in Tel-Aviv. Er zijn gelukkige wiskundigen, die uitgerekend hebben, hoe lang het duren zal voor Tel-Aviv geheel Palestina bedekt. Niet eens zoo lang. En dan zullen wij allen gelukkig zijn. Voorlopig is het nog een woestenij. De zelfkant van een haastige, schrokkige stad. Er zijn de kale, vlakke, duinen. Strak, zonder één enkelen boom, waar de zon beukt. De huizen, vierkant, witgepleisterd of grauwegeblokt. Er wordt wel hard gewerkt. Men ziet chaloetziem tot hun midden naakt, gravend en kruierend in 't zand. Het is een groote aanstellerij en niet eens gezond. Maar 't heele even is hier vol aanstellerij. Niets is hier nog natuur. Alles is houding. Bijvoorbeeld: het beeld, dat de propagandisten van de chaloetziem vertoonen, is dat van den opofferenden student, die zijn studie verlaat, om in het Land der Vaderen, den hardsten arbeid te doen.

Iedere chaloetz zal u verzekeren, dat hij in Europa student is geweest. Arbeider zijn is geen schande. Maar arbeider geweest zijn, is een schande. Geen chaloetz is vroeger eenvoudig arbeider geweest. Zij hebben allen verbazend veel opgeofferd om naar Palestina te kunnen komen. Zij trekken zingend naar hun werk, zoolang er iemand is, om er naar te kijken.

Het zijn de propagandisten, die de chaloetziem zoo hebben gemaakt. Het kan merkwaardig zijn te zien, wat zich hieruit ontwikkelen zal.

Over het algemeen zien deze jonge Joden er sterk uit en door en door gezond. Op ééndags-toeristen maken wij natuurlijk grooten indruk. Wij hebben het nieuwe er al jaren van af gezien. Wij vragen ‘Wat is, ontdaan van alle propaganda en ontdaan van alle aanstellerij de opbouw-waarde van deze jonge idealisten?’ Een ongenadige vraag, waarop wij hopen, dat het leven mettertijd een niet al te ongenadig antwoord geven zal.

Vandaag kijken wij op. Er werken in Tel Aviv ook Arabieren. Meestal voor aanvoer van zand en bouwstoffen op ezeltjes en kameelen. Wij zien nu ook een chaloetz, schommelend op een schommelenden kameel, alsof hij zijn geheele leven lang te Minsk, Pinsk of Dwinsk niet anders had gedaan. Een heele troep kameelen aan een touw, trekt erachter. Het is nieuw, en het is aardig.

IV.

Des middags zijn wij, weder met 't mooie wagentje, naar den anderen kant gereden, Den weg naar Petah Tikvah, waar de Auja naar beneden breekt, wiens volle watervallen nu weldra in de macht zullen geraken van den heer Pinkas Ruttenberg. Maar ze weten het niet. De Auja ruischt rustig door. Het land is hier buitengewoon mooi. In het dal van een kleine zijrivier spelen Joodsche jongens met het water naakt. Er zijn mooie, bruine koeien. Men gelooft het niet. Zóó lief en lui. Dit is het Leven niet. Dit is een verhaal, dat het Leven ons wil laten gelooven. Wij gelooven het niet. Maar wij luisteren er toch naar, gelukkig en bevangen.

Wij zijn door de Duitsche kolonie Sarona gereden. Aan den anderen kant zien wij weder nieuwen Joodschen arbeid. Er is het begin van de Tuinstad. Hier ook moet men dadelijk weer uitschakelen alles wat de propagandisten in het buitenland vertellen. Een tuinstad hier, is niet bijvoorbeeld een villapark in het Gooi. Deze tuinstad wordt aangelegd op een heuvelig, maar weder volkomen boomenloos terrein. Er zijn enkele huizen en enkele barakken. Wij spreken met den eigenaar van een der beste huizen. Twee kamers. Het heeft honderdvijftig pond gekost. Dat is geen schande. Integendeel. Deze man verzekert ons, dat hij volkomen self-supporting is. Hij wil een melkboerderij met groentenkweek beginnen voor de behoeften van Jaffa. Zijn vijftien Dunam kan hij alleen bearbeiten. Den laatsten tijd is dat nu weer het nieuwste: koeien, groente en vogels. Ook al om niet al het geld aan de Arabieren van de dorpen in de zakken te stapelen. Wij zien ook de nieuwe Borgof-buurt, genoemd naar een Russisch-Joodschen socialist. Kleine, vierkante huisjes, doosjes zonder eenigen stijl. Het is alles schaamteloos nieuw. Ieder huisje heeft een. kwart H.A. land: koeien, groente en vogels. De bewoners zijn werklieden. die in Jaffa werken. De koeien, de groenten en de vogels is het bijwerk van de huisgenooten. Het is een proef, waarvan men moet hopen, dat zij gelukken zal. Op die wijze kan misschien een gedeelte der Joden tot de natuur worden teruggebracht. De grond van deze Borgof-buurt behoort aan het Joodsch-Nationaal Fonds.

Zoo ziet men rondom Jaffa overal den Joodschen arbeid. Doch de groote vraag is, wat van dit alles economisch goed is. Het is hard. Maar 't is de waarheid: voor weelde-uitgaven, al zijn ze nog zoo aardig en nog zoo idealistisch, hebben wij geen geld.

V.

Des middags leer ik Hollandsch van den postambtenaar te Jaffa. En daar ik veronderstel, dat de meeste van onze lezers al evenmin goed Hollandsche kennen als ik, geef ik het geleerde gaarne verder. Ik laat een brief aanteekenen voor de hoofdredactie van het 'Algemeen Handelsblad' te Amsterdam. Dat is niet strijdig met de openbare orde of de goede zeden. 'Mijnheer,' zegt de ambtenaar; 'u schrijft den naam van deze courant fout. Het moet niet met een *d*, maar met een dubbele *tt*.'

'Mijnheer,' zegt de schooljongen: 'het is geen Duitsch.... Het is Hollandsch... en in het Hollandsch moet het, geloof ik, zóó'.

'Dan is uw geloof verkeerd', besluit de post-ambtenaar ten aanhoore van een verzamelde schare. Het is héél pijnlijk, Ik hoop, dat de lezers er hun voordeel mee zullen doen. En dat de redactie ons voortaan zóó onhebbelijke taalfouten sparen zal. De post-ambtenaar hoopt dat ook.

VI.

Het is avond, twaalf uur. Wij hebben vrede gesloten met den Heer Haïm Kamenitz, eigenaar van het Palestina-hotel. Adam Ali heeft paard en wagentje gebracht. Wij zullen naar Jeruzalem terugrijden. De groote Bostrosstraat ligt verlaten. Er is geen mensch te zien, Zelfs geen spook. Maar 't spookt er.

Wij rijden. Er is geen maan. Maar de hemel laat Gods licht door en de sterren branden zonnig. De tuinen overal geuren. En het leven gaat door den nacht. Van de vrachtvoerders, die naast de kameelen gaan, onhoorbaar. Ook de kameelen varen zonder geluid, behalve de voorste, die de bel voert. Wij hooren de jakhalzen huilen. Een schrijnend gejuich in een storm, die uit des Duivels jeneverflesch losbreekt en schaterend in een glas water weeromkeert.

En wij rijden door de uren. Lief en lui. Maar Adil is moe. Hij heeft veel gedaan vandaag. Wat? Te Ramleh vinden wij het hotelhalletje gesloten en Adil wil slapen. Het is drie uur. Wij spannen het paard dus uit. Adil, in het wagentje, is al ingeslapen. Ik houd de wacht. Het is nameloos gelukkig, terwijl de morgen den hemel te breken begint. De nachtwind waait nog.

Om vier uur heb ik Adil wakker geroepen. 'Ik heb heerlijk geslapen, zegt hij dankbaar. Ook ik ben dankbaar. In die gelukkige, open, stemming, rijden wij door de zachte dauw-dampende vlakke, naar de bergen van Judea, die zoo dichtbij lijken en die toch nog uren weg zijn.

VII.

Het is hoog en hel dag, wanneer wij de bergen hebben bereikt. En halt houden bij de herberg van Bab el Waad, waar de domme auto's voorbijslaan. Het is tijd voor het ochtendgebed. En verder zullen wij er eten, drinken en slapen. Wij zullen vandaag overal eten, drinken en slapen, waar eten, drinken en slaap verkrijgbaar zijn. Adil is in gesprek geraakt met officieren van het Amerikaansche oorlogsschip met wie hij gisteren te Jaffa heeft kennis gemaakt. Zij hebben heden vrij tot zes uur 's avonds en ze zijn op weg naar Jeruzalem. Ze willen vandaag Jeruzalem en omstreken zien,

Bethlehem en Hebron. Adil, wijs trotsch, maakt hun program. Kunnen ze Nazareth niet zien? En Tiberias? Zij zijn boos, dat Palestina grooter is dan hun vrije dag: 'Ja', zegt Adil, wiens vaderlandsliefde nu ook is ontwaakt: 'Palestina is mooi en groot. Het is mijn vaderland.' Hij krijgt nu ook een goed ontbijt. Brood met sardienen en tomatensla. En een voetvaste omelet van eieren en worst. Ook een beste bottel bier. 'Drink geen bier, zoo vroeg in den morgen', zegt hij goedhartig: 'gij: krijgt er hoofdpijn van.' En hij verzekert den officieren nog eens, dat Nazareth en Tiberias niet voor éénen vrijen dag gebouwd zijn.

VIII.

Van den waard van Bab el Waad naar moeder Brause met de vele kindertjes te Mootzah is altijd een heele rit. De bergen op. En dan vandaag. Met de droge, spannende hitte. Het lichte wagentje. En het eene paard. Wij doen het langzaam, omdat het leven toch nog lief en lui is. Wij loopen naast het wagentje de hellingen op. Wij loopen naast het wagentje de hellingen af. Wij rusten heel dikwijls, onder een eenzamen waardigen olijfboom. Geen wonder, dat het half twee is, wanneer wij het erf van moeder Brause oprijden. Wij zijn veertien uren onderweg. 'Gelukkig niet te laat voor 't eten', zegt Adil, nadat hij ernstig met moeder Brause gesproken heeft.

En dan, omdat het zoo heet is, en omdat wij zoo lui zijn, blijven we niets doen en praten en eten tot den middagval. Wij prijzen de duiven, de kippen en de kindertjes. De man van moeder Brause prijst ons mooie wagentje. 'Ik kon er te Jaffa zóó vijftig pond voor krijgen', zegt Adil: 'maar ik wil het niet verkoopen'.

'Voor geen zestig', zeg ik, gelijk het een goed vriend betaamt.

IX.

Om zeven uur rijden wij langs de Poorten der Gerechtigheid. Wij zijn negentien uur onderweg geweest. 'Laten wij gaan eten bij Amdursky', zegt Adil goedhartig: 'gij zult wel hongerig zijn'.

Nr 334 Het is voorbij⁺

⁺7-9 1922 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 11 aug.

I.

Chadder Effendi is met vacantie. Het is Fouad, die voor sjeich studeert, en die nu hoopvolle pogingen doet mij nader te brengen tot de geheimen van het litteraire Arabisch. 'Heer', zegt de kleine Lutfie, dat 'de Bloeiende' beteekent: 'er is een Heer voor u'. Het blijkt Hollandsch te zijn. Het is de heer Jonas de Vries van de firma S.I. de Vries en Zonen. Héél goed, denkt de lieve Fouad. Wanneer er landslieden van den leerling komen, is er geen les. Wij hebben nog meer Hollandsch bezoek. De heer M. Viyera, die zaken doet voor de firma Van den Berg - Krabbendam te Tilburg.

‘Bekaflanel’ zegt gij verheugd. Ik ook. Er zijn hier voor Hollanders wel zaken te maken. Maar ik geloof, dat zij zelve moeten komen. De concurrentie is fel. Wij zijn natuurlijk met onze Hollandsche gasten gegaan naar het Weeshuis van den heer Goldsmit en naar het ziekenhuis, dat nog altijd de Poorten der Gerechtigheid heet en nog altijd geen geld heeft. En wie nu, boosaardig denkt, dat ik den roem dier beide instellingen overdreven heb, moge er onze beide reizigers naar vragen.

II.

Het gaat heel snel. En het is heelemaal niet ongelukkig. Koorts. De pols loopt op tot honderd tien, honderd twintig. De wereld is heet. Gij zijt koud. Op het einde van den zomer hebben wij dat allemaal. In den Talmud staat het al, dat het einde van den zomer zoo zwaar is als de geheele zomer. Trouwens: wij zijn aan het einde van den zomer nog niet Augustus. Maar in October kan het hier nog heete hel zijn. Dan valt het ineens naar beneden, in een woede van weer en wind. Een zachte, droomende herfst, met vele teedere kleuren, dien hebben wij hier niet. De zegen van Jeruzalem is de koele nachtwind.

Die een pols heeft van over de honderd, neemt een wagentje in de Mamillastraat. En hij laat zich brengen naar de Poorten der Gerechtigheid. Dat kost, koorts of geen koorts, niet meer dan tien piasters. ‘Jawel’, zegt de dokter: ‘koorts en naar boven’. ‘Hartelijk welkom’, zegt Joseph, de hoofdverpleger, met een spot. Ik krijg de kleine kamer naast de kinderraal. Er is veel gebeurd. Er is een tweeling geboren. Beide meisjes. ‘Het zijn zoo mooie kinderen’, zegt Joseph in een groote verteederling. En ik voel weder het verschrikkelijke verdriet van den grooten man, omdat hij zelf geen kinderen heeft. De kinderen van een ander liefhebben is vreeselijk. Niemand liefhebben is veel lichter. Joseph heeft nu zijn tweede vrouw. En weder kinderloos. Het is een straf van God. Maar waarmede heeft de goede, trouwe Joseph het verdiend? Het jongetje Ben Zion is niet meer in het ziekenhuis. Hij is er een jaar verpleegd. Nu is hij weder naar een weeshuis terug. Wanneer hij weder voldoende achteruit is gegaan, kan hij weer eens worden opgenomen. Maar hij zal toch ziek slepen tot zijn dood. Deze kleine, bleke, Ben-Zion heeft de gemeenschap al heel wat gekost aan geld en slapeloze nachten. Waarom? Men moet niet vragen naar Gods doelmatigheid, wanneer men koorts heeft. En ook naar Gods ondoelmatigheid moet men niet vragen. Men moet leven en sterven, omdat er niet meer is.

Het sluit héél goed aan: de koorts en de vastendag van 9 Ab. De droevige drie weken tusschen den vastendag van 17 Tammoez en den vastendag van 9 Ab zijn weder voorbij. Wij herdenken den val van ons nationaal-religieus bestaan. Men bemerkt hier niet veel van een droevige herdenking. De bioscopen zijn open gewoon. Er zijn dans-avonden, muziek-avonden, kunst-avonden als altijd. Er is hij de jongeren eene stemming om alle oude nationaal-religieuze gedenkdagen maar eenvoudig af te schaffen. De ratificatie van het Mandaat, juist in de Drie Weken, heeft die stemming natuurlijk versterkt. Maar het Mandaat heeft den nationalistten toch niet gebracht, wat zij dachten. En is geen Joodsch Volk geschapen, zooals er een Nederlandsch Volk is, met volle internationale rechten en verplichtingen. Wij worden hier Palestinsers met een Joodsche autonomie. Maar wij wonen in Palestina. En dat heeft meer waarde dan menig mooi Mandaat.

Achter deze Rechtaardige Poorten wordt de groote vastendag nog in volle orde gehouden. De synagoge is van alles ontdaan. Wij zitten in alledaagsche kleeren op

den grond. Zoo is het ook des morgens, uren lang, in het klagen van de weemoedige zangen. En weder des middags, wanneer de heete, hongerige dag ons gaat loslaten. Maar dan is er al de troost van Jesaja 55 en 56, die als Haftarah gelezen worden. De geheele dag is donker en zwaar geweest van Jeremia's droefheid. Zelfs troostwoorden van Jeremia vallen donker. Maar de troostwoorden van Jesaja. Zij zijn zoo lief en zoo licht als de middagwind na dezen dorstenden dag. Het is een troost, dien men nimmer vergeten kan. Ook wel, omdat wij dezelfde woorden iederen vastendag lezen. Hunne feitelijke beteekenis is ons dus volkomen bekend. Hunne gevoelswaarde onuitsprekelijk. Men moet maar eens een minder bekend stuk uit Jesaja lezen. Dat is dadelijk héél anders. Donkerder.

Na het avondgebed lezen wij weder den Lof der Nieuwe Maan. Ik bedenk met een huiver, dat het alweer een maand geleden is, sinds wij hier allen te zamen stonden. Leven en Dood. De Maan heeft daar geen weet van. Dezen negenden avond van de Maand verkwist de Maan haar trillend zilver. Het Land ligt open als een Boek tot ver achter Bethlehem. De Maan glimlacht. Het is voorbij.

IV.

Des avonds rijden wij naar huis terug. Ook zonder koorts kost dat weer tien piaster. Maar 't hindert niet, nu de groote vastendag voorbij is, en de Maan zóó zalig straalt, alsof zij nooit koorts had met een pols van honderd tien, honderd twintig.

Ons groote huis is in beweging. Want onze Adil Effendi heeft vandaag zijn paspoort gekregen. Morgen reist hij naar Europa. En vanavond komen vele vrienden en burens hem voor het laatst zien. Zij hebben mooie namen: Haliel, Lutfie, Machmoed. Abdel Razag, Dieb, Hussein, Alexie, Omar, Joessef, Djemal, Jamiel. Wie verstand van Allah heeft gekregen, kan dikwijls aan de namen al hooren of de vriend en buur een Christen is of een Moslem. Geen Christen heet Machmoed, Omar of Ali. En geen Moslem: Georges, Alexie of Emile. Er zijn echter ook namen zonder onderscheid van ras en geloof. Haliel, dat Vriend beteekent. En Lutfie, de Bloeiende. En vergeet niet Sroer, de Tevredene. Onze oude Sroer! Lof zij Allah. Hedenavond is hij zeer ontevreden. Hoevele kopjes koffie moet hij gereed maken. En morgen gaat zijn jongste meester heen. 'Allah verwoeste zijn huis', zegt de oude Sroer in een groote boosheid. Maar hij meent het niet. En Allah weet dat. Vrijdagochtend, met het mooie wagentje van Hassan, is Adil heengereden. Alles héél licht: de morgen, het wagentje, Adil zelf. 'Allah zegene hem', zegt Sroer. Hij snuit zijn neus in zijn Vrijdagsche japon. Maar 't hindert niet. 't Is Maandag waschdag. Sroer wast zijn japonnen zelf. En hoeveel lezers van het 'Handelsblad' doen dat ook?

V.

Na de negenden Ab de Sabbath der Vertrouwing. Weer de Liefde van Jesaja. Voor het eerst na zijn terugkomst is Sir Herbert Samuel weder officieel ter synagoge gegaan. Twee jaar geleden, juist op denzelfden Sabbath der Vertrouwing, was het de eerste Sabbath, dat hij ter synagoge ging. Het nieuwe is er nu wel af. En de Joodsche Landvoogd heeft toch ook weer niet gegeven, wat men van hem verwachtte. Maar de belangstelling is toch nog wel groot. En er zijn er nog wel, die meenen, dat

deze officieele gangen den naam van het Joodsche volk bij de andere volken verhoogen. En dat kan wel waar zijn. Men behoeft trouwens niet te gaan. Men kan ook rustig gaan naar de kleine, huiselijke synagoge van de Poorten der Gerechtigheid. Iedereen is daar welkom. En de troostwoorden van Jesaja zijn er waarlijk mild.

VI.

En weet gij, goedgeefsche lezer, voor wie deze Sabbath waarlijk een Sabbath der Vertrouwing is geweest? Voor het arme, oude vrouwtje Rosenfeld, dat in een van de huisjes der Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem woont. Want verschillende lezers (Amsterdam, Antwerpen, ja zelfs Interlaken) hebben haar bedacht. Ook onze Hollandsche bezoekers hebben haar iets liefs gelaten. Zij neemt alle goede gaven aan met de gratie van een failliet markiezinnetje. En alle lezers, die nog niets voor haar gezonden hebben¹⁾ zullen dit zeker doen, wanneer zij lezen, hoe goed het failliete markiezinnetje haar nieuwe duitjes beheert. Zij heeft een paar schoenen gekocht voor vier shilling. Ze zijn niet nieuw. Maar zij zitten ruim. Zij kan nu ook weer geregeld naar den oog-arts gaan. Jammer: in dien tusschentijd, dat zij geen schoenen had, is het eene oog blind geworden. Maar naar 't ziekenhuis wil zij natuurlijk niet. Zij heeft ook een busje beste cacao gekocht voor drie en een halve piaster. En een fijn stukje kopvleesch bij Sara, in het Jodenstraatje, die het goedkoopste vleesch levert van de stad. Zij mag het koken in de soep van haar buurvrouw. Maar dan krijgt zij ook haar aandeel in de soep, evenredig aan de kracht van het fijne stukje kopvleesch. Zij heeft twee ons koffie gekocht en een lichtje laten aansteken bij den Klaag muur, ter herinnering aan haar overleden man. En zij is zóó dankbaar, dat men zich schaamt, dat een beetje geld, dat toch maar geld is, zoo groote wonderen kan doen. En wie dat niet gelooft, mag het eens probeeren. Het vrouwtje Rosenfeld koopt dezen Sabbath weer een stukje kopvleesch. Weder bij Sara. Maar van een andere koe.

VII.

Alles voorbij. Men wacht nu op de groote wonderen na het Mandaat. Generaal Storrs is van vacantie terug. De Gouverneur van Jeruzalem. Met denzelfden trein, is zijn doods vriend P. Ruttenberg gekomen, die ons allemaal electricisch mores leeren zal.

En voor het eerst, sinds jaren, heeft Jeruzalem zomertoeristen. Er moeten vijf-, zeshonderd aangekomen zijn. Allemaal klantjes van Cook met een groote Sint-Nicolaasboot van Amerika. Zij blijven hier vier, vijf dagen in 't land. Maar dan weten wij het ook, te Jeruzalem. Het Allenby-hotel is overvol. Alle wagentjes en alle paardjes draven. Alle platte wandluis-wagentjes van Ford zijn verhuurd. Een Dodge is natuurlijk veel mooier. Of een Sunbeam. Alle gidsen zijn op 't veld. Zij weten alles. Zij verhanselen alles. Zij snateren alles. Heel Jeruzalem snatert. Wanneer alles voorbij is, zal de hôtelhouders portemonnaie nazien. Alle gidsen zullen hun portemonnaie nazien. Zij zullen allen tevreden zijn. Allah verwoeste hun huis! Maar tegen den tijd kan niemand op. Wij worden geëlectrificeerd en iederen zomer zullen er toeristen zijn.

Het is voorbij.

1) Aan mij. Of aan Pekidiem en Amarcaliem, Rapenburgerstraat 179, Amsterdam.

Nr 335 In afwachting.⁺

⁺14-9 1922 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 18 aug.

I.

Een maand geleden is het mandaat geratificeerd. Groote opwinding is er niet geweest. Men is kalm en wacht af.

In het buitenland doet men aan groote politiek. De 'Jewish Chronicle' is verontwaardigd op de Zionistische hoofdleiders Weizmann en Sokolov, omdat zij zich hebben nedergelegd bij minister Churchill's laatste declaratie van de Balfour-declaratie. Volgens de 'Chronicle' hebben de Zionistische leiders daarmede het zuivere Zionisme van Herzl verlaten. Een aantal vooraanstaande Hollandsche Zionisten is het hiermede eens. Van prof. Ornstein een scherp schrijven in de 'Chronicle'.

Wij voelen dat alles hier gansch anders. Mooie woorden zijn ook hier mooi. Maar mooie daden zijn mooier. Ahad Haäm heeft geschreven, dat de beteekenis van Mandaat en Churchill-verklaring vooral zit in de erkenning van de historische rechten van het Joodsche volk op het Joodsche Land. En in de verklaring, dat het Joodsche volk naar Palestina terugkeert, niet krachtens gunst, maar krachtens recht. En het chauvinistische blad 'Haäretz' mocht schrijven: 'Heden werden wij een volk'. Dit laatste is zeker niet juist. In onze harten bestond het Joodsche volk reeds lang. En juridisch bestaat het nog niet. Een Joodsch staatsburgerschap komt er niet. Wij worden hier, precies als de Arabieren, Palestinars. Met nationale autonomie.

II.

Men is kalm en wacht af. Van openlijk vreugdebetoon, zooals na de verklaring van San Remo, geen sprake. Om de Arabieren niet te prikkelen. Maar toch ook, omdat de stemming er niet is. Er gaat een geldcrisis over het land. Van geldinzamelingen, zooals na San Remo, geen gedachte. Men vraagt zich af, waar dat geld van toen eigenlijk is gebleven. Er zou, aan geld en goed, honderdduizend pond zijn binnengekomen. Waar is dat alles gebleven?

Niet alleen kalmt. Maar zelfs eenigszins reactie. Het aantal immigranten is van maand tot maand gedaald. En bedroeg in Juli slechts 450. Een aantal Joden verlaten ook het land. Zoodat de aanwas ongeveer 400 bedraagt. Terwijl dr. Weizmann had gesproken van 50, 60, ja, van honderdduizend per jaar. Geen wonder, dat 'Haäretz' alarm slaat. 'Wat baten ons', schrijft het blad, 'alle mooie woorden als historische rechten enz., wanneer de immigratie zóó beperkt wordt?'

Vooraf de arbeiders zijn verbitterd. Als een niet-Joodsche Landvoogd dit deed, zou men eens wat hooren. Intusschen schijnen nu meer permissies te zijn afgegeven. En hoopt men spoedig weder op duizend per maand. Hooger zal het voorloopig wel niet komen.

De Vereenigde Staten hebben in de laatste negen maanden meer dan 43 duizend Joden toegelaten. Mexico belooft den Joden een territorium met nationaliteitsrechten.

De Ito-gedachte herleeft. Maar Palestina is en blijft ons Eenig en Eeuwig als onze God. In weerwil van alle moeite.

III.

Men wacht nu af, wat de Zionistische vergadering in Karlsbad ons brengen zal. Londen na San Remo was een teleurstelling. Wat zal Karlsbad na Londen zijn? Voorloopig is iedereen op reis. De geheele Zionistische Executieve van Palestina is naar Karlsbad. Er is een tijdelijke executieve van vier waarvan dr. Van Vriesland één. Wie er verder op reis zijn naar Karlsbad is niet te overzien. Het volgend jaar weder Congres. Enz. Enz. Maar het kan blijkbaar niet anders met het Joodsche Volk, overal verspreid.

En het geld? Want zonder middelen is het Mandaat niets. Waar blijft zelfs het eerste begin van een gezonden, onafhankelijken, Joodschen boerenstand? Er wordt nu een groote reclame gemaakt voor de nieuwe nederzettingen in het dal Jizreël. Kinderlijke en ook wel eens dwaze verhalen als van de Fransche schrijfster Mirjam Harry over de chaloetziem van het Arbeidersbataillon, die allen studenten zijn geweest, allen zingend naar den arbeid trekken, en die van de Engelsche administratie een maand vacantie hebben gekregen, omdat zij zoo goed hebben gewerkt.

De chaloetziem meenen het goed. En zij willen wel werken. Maar het leven is ongenadig. Het vraagt alleen: 'Zijt gij economisch gezond?' Eerst na jaren, zullen wij weten, wat er eigenlijk gebeurd is in het dal Jizreël.

IV.

Een Joodsch Volk komt er juridisch niet. En de Joodsche autonomie? Wij wachten af. Naast de Zionistische Executieve heeft de Volksraad geen taak. Evenmin als de Joodsche Stadsraad in de steden. Volksraad noch Stadsraad doen ernstig werk. Ze protesteeren, ze adresseeren, ze telegrafeeren. Dat is alles. Hun zittingstijd is allang om. Maar men is bang voor nieuwe verkiezingen. Sir Herbert is eigenlijk de eenige, die al deze zoogenaamde Joodsch-nationale organen steunt, omdat hij hoopt, dat ze mettertijd wel sterker zullen worden. Een gezonde partij-groepeering op economischen grondslag is niet bestaanbaar, omdat de Volksraad geen economische taak heeft. De groote meerderheid der immigranten zijn socialisten. De hoofdamttenaren der Zionistische Organisatie eveneens. Het beschikbare geld komt aan socialistische arbeidersgroepen. Een partij-groepeering op religieuzen grondslag is al evenmin mogelijk. De Agoedath Israël-orthodoxie doet aan Volksraad en Stadsraad geheel niet mee. En de Mizrachie heeft den Volksraad ook vaarwel gezegd. Mizrachie als partij, beteekent trouwens niets. In drie jaren is er geen vergadering van de Palestinensische Mizrachie geweest. Er is een kleine, werkzame Vrouwengroep en een kleine Mizrachistische Werkliedenorganisatie.

V.

En de Arabieren? De tijd van politiek is ook voor hen voorloopig waarschijnlijk voorbij.

In het begin van de volgende week houden de nationalistische Arabieren hun congres te Nabloes (Sechem), waar men zeer anti-joodsch is. Tegelijk komen de Arabische delegaties uit Europa en uit Mekka terug.

Zal 't daarna rustig blijven? Men denkt van wel, omdat de Regeering goed is voorbereid.

Soms merkt men iets van onrust en haat. Een paar maal is er een bom gevonden. Er zijn een aantal Joden sluipend vermoord. Maar of dit politieke moorden zijn?

In ieder geval is de Regeering gewaarschuwd. Sir Herbert houdt zich bij zijn politiek van zachtmoedigheid en mooie, goede woorden. Veel vriendelijkheid om den Arabieren het psychologische gistingsmoment niet te geven. En de Joodsch-Arabische politiek? De Volksraad heeft een secretaris voor Arabische zaken aangesteld, die thans op reis is naar Egypte. De Raad heeft ook twee proclamaties tot het Arabische volk gericht om nog eens uiteen te zetten hoe vredelievend en onbaatzuchtig de Joodsche Palestinalitiek is. Te gelijktijd ziet men in de courant klachten over het gebruik van Arabische werkkrachten door Joodsche werkgevers. De Volksraad heeft ook een telegram, gericht aan den Koning van Hedjaz, waarin wordt verzekerd, dat de Joden geen plannen hebben tot inbezitneming van de Omar-moskee. Een nogal nederig telegram. Maar 't zal zeker zoo moeten.

VI.

Men is nu in groote verwachting betreffende het plan-Ruttenberg. Men spreekt over duizenden en duizenden arbeiders. Het mooie is, dat het plan en het contract met de Engelsche regeering nooit gepubliceerd zijn. Niemand weet eigenlijk ook precies hoeveel geld Ruttenberg heeft. Hij is thans in Palestina aangekomen. Men zegt, dat het kleine plan, de electrificatie van de Yarkon bij Jaffa, eerst zal worden voltooid. Een finantieel succes is dit kleine plan van 500 Paardenkracht niet. En daarom wil men 't liever laten wachten. En laten doorgaan als deel van 't groote plan.

Wij hebben weder bezoek gehad van dr Wise, Sol Rosenbloom en de rijke mrs. Fels. Alle drie Brandeisisten. Maar wat doen zij? Wij wachten af?

De economische toestand is niet goed. Men hoort weinig van nieuw geopende bedrijven. En 't is eigenlijk nog een wonder, waar alle immigranten blijven.

De sinaasappelen echter hebben goede prijzen gemaakt. En Amerika wil den invoer toestaan van een zekere hoeveelheid Palestina-wijn voor ritueel gebruik.

VII.

Wij zijn ook in afwachting van de nieuwe constitutie. Ze is in Engeland reeds goedgekeurd, maar hier nog niet bekend gemaakt. De verkiezingen voor het Wetgevend College zullen nu plaats hebben. Vooraf moet natuurlijk worden vastgesteld wie wettelijk en feitelijk kiezers zullen zijn. De eerste wettelijke eisch zal natuurlijk zijn: Palestinensisch onderdaanschap. De duizenden Joden, die nu nog vreemde onderdanen zijn, moeten kiezen. De Joodsche couranten dringen er op aan, dat alle Joden, zonder onderscheid van ras en geloof, het Palestinensische

onderdaanschap zullen aannemen. De Oost-Europeesche Joden zullen dat denkelijk wel doen. Maar de Engelsche en Amerikaansche Joden? Wat zal Sir Herbert Samuel doen? En de attorney-general Mr. Norman Bentwich? En zoo menig ander Joodsch-Engelsch ambtenaar? 'Doar Hajom' dringt ook aan op naamsverandering. Men moet een Joodschen naam aannemen. Zooals de heer E. Perlman reeds voor jaren heeft gedaan, toen hij zich Eliëzer Ben Jehoedah noemde 'Doar Hajom' dringt ook aan op invoering van een nationaal costuum. Een groep chaloetziem heeft daar mede reeds een aanvang gemaakt. Zij dragen den nationaal-Arabischen hoofddoek. Het is mooi en goedkoop. 'Wij hebben den Arabischen hoofddoek genationaliseerd,' zeggen zij met oprechten en gepasten trots. Het is gedaan in een vergadering en met meerderheid van stemmen. Een fez, die wij hier tarboesch noemen, mag men niet dragen. Dat ware verraad. Wanneer men alles weet, is Palestina wel een hartelijk land.

VIII.

Rondom. In Egypte telkens spanning. En wie weet?

En Transjordanië? De regeering heeft officieel medegedeeld, dat Transjordanië een deel is van het mandaatsgebied, maar dat de bepalingen aangaande het Joodsch-Nationaal Tehuis voor Transjordanië niet zullen gelden. 'En de Ruttenberg-concessie?' zeggen de Arabische bladen boos.

En de Emir Abdoellah van Transjordanië? Het heette, dat hij heel boos was over de Engelsche mandaatspolitiek en dat hij Transjordanië verlaten wilde en overlaten aan wanorde. Mede op bevel van zijn vader, den Koning van Mekka. Intusschen heeft Sir Herbert officieel Transjordanië bezocht. En het schijnt, dat hij olie op den boezen Emir heeft gegoten. De Emir is hier officieel teruggeweest. Wij hooren nu ineens heel anders. Palestina en Transjordanië zullen worden vereenigd. De Emir wordt vazalvorst over beide. En Sir Herbert blijft als Hooge Commissaris. Lof zij Allah! 't Is te mooi om waar te zijn.

Misschien reist de Emir naar Londen. Als hij reisgeld heeft.

In Syrië blijft het onrustig. Bijzonder het gebied der Druzen en de Hauran, dat is Fransch Transjordanië. Hier hoopt men. Maar ja!

IX.

Allerlei. Een vroolijke vader geeft zijn jonggeborene den naam Balforia.

Sir Herbert bezoekt de kolonie Mootzah bij Jeruzalem en drinkt thee bij moeder Brause met de vele kindertjes. Is Allah niet groot?

Generaal Storrs van verlof terug. Al zijn Zionistische doods vrienden brengen hem bezoeken. Vrede. Vrede.

Moeilijke economische toestand van Rosch-Pinah.

Zeshonderd zomertouristen bezoeken Palestina.

Groote hitte en watergebrek te Jeruzalem.

Achteruitgang der Joodsche bevolking te Hebron.

Het terrein, dat de Regeering aan Joodsche gedemobiliseerde soldaten had afgestaan, bezuiden Hebron, wegens ongeschiktheid verlaten.

Volgens berichten in de Joodsche bladen is Sara Bernhardt Zionist geworden en gaat zij een tournee maken door Amerika ten bate van het Palestina Opbouw Fonds. Pest te Jaffa tot stilstand gekomen.

Klachten over gebrek aan werk eenerzijds en gebrek aan geschoolde werkkrachten anderzijds.

Uitgave van een Gedenkboek aan het eerste Zionistische Congres, vijf en twintig jaar geleden.

Het Montefiorefonds te Londen leent 6000 Pond voor het bouwen van een officieel Rabbinaat.

Rischon le Zion bestaat veertig jaar. Feest.

Mgr. Barlassina, de Latijnsche Patriarch van Jeruzalem terug.

X.

Laatste nieuws. Onder de initialen V.C. uit Amsterdam vijftien gulden ontvangen voor het vrouwtje Rosenfeld. Zijn de initialen niet te Jeruzalem geweest? Hartelijk dank. Sabbath. Vrede, vrede.

Nr 336 Een Hollandsch buitenhuisje⁺

⁺23-9 1922 A., 5. Gedat.
Haifa 25 aug.

I.

Het kleerenmagazijn van de Amerikaansche weezenadministratie is opgeheven. En mejuffrouw Davids is mevrouw Phillips geworden. Lof zij Allah! Wie logeeren komt is welkom. Zij wonen buiten Haïfa tusschen de zee en de Carmelketen. Dinsdag op reis gaan.

II.

Gij wikt. Maar Rabbijn R.S. Yungreis beschikt. Het is onrustig tusschen de Rabbijnen van Jeruzalem, Gods-lieve, heilige stad. Twee Rabbijnen van Agudath Israël hebben een boekje geschreven: 'Een groot geluid'¹⁾ tegen het officieele Zionistische Rabbinaat. En wat nog nooit gebeurd is te Jeruzalem: de Zionistische rabbijnen hebben de zaak niet voor een Joodsch rabbijnenhof gebracht, maar voor den regeeringsrechter. En de twee andere rabbijnen zijn, overeenkomstig den eisch van het rabbinaat, veroordeeld tot vijftig dagen gevangenis plus twintig pond boete, plus een garantie van honderd pond, dat zij gedurende twee jaren niet meer tegen het rabbinaat zullen schrijven. Zij zitten. Tezamen, en in vereeniging met dertig andere boeven, zonder onderscheid van ras en geloof. En het rabbinaat heeft zich leelijk gesneden. Alle menschen spreken er schande van. En de Hooge Commissaris (groot is zijn wijsheid!)

1) Inderdaad.

zal hun wel gratie geven. Gelukkig is de directeur van de gevangenis mijn buurman en de onderdirecteur woont in een huis van Abdul Salaäm. Dit zijn machtige relaties.

‘Rebbe Roewen Schlome’, zeg ik: ‘morgen kan ik niet naar de gevangenis gaan. Ik ga naar Haïfa, om half acht. Er is maar één trein.’

‘Ik zal het den Rov²⁾ overbrengen, zegt R. Roewen Schlome doordrustig: ‘het is anders een groote mitswe³⁾ gevangenen bij te staan.’

‘Och’, zegt de gevangenis-directeur den volgenden dag: ‘ik zal ze dan wel een kamer alleen geven... als u dan toch zeker weet, dat ze gratie krijgen. Ik dacht al wat een rare menschen zijn dat. Ze bidden den heelen dag. Ik zeg: laat ze maar bidden. Komt u mijn gevangenis nog eens zien... alles is vol.’

‘Een groote mitswe’ zegt R. Roewen Schlome, wanneer wij samen het heete hek uitstappen: ‘kunt u morgen gerust naar Haïfa gaan.’

Jeruzalem is heet. Genadeloos heet. De heele wereld is geslagen van hitte. De ouden van dagen. Ja. Ja. Nooit zoo geweest.

III.

Welke tijd is het in Holland? Hier, is het vliegertijd. Een Arabische vlieger is achtkant, groot. Men maakt hem van couranten. En dit is nu de zaak. De Arabische couranten zijn voor een mooien vlieger te klein. Men moet dan plakken en plakken. En kost plaksel geen geld? Zooveel Handelsbladen kan ik niet krijgen of de burens maken er vliegers van. 's Morgens vroeg komen zij al vragen. Is de post uit mijn land van de Week reeds gekomen? Zijn er vele couranten? Zal ik ze vlug lezen? Vandaag is er een goede wind. Ja: het Handelsblad is wel een goede courant. Alleen kon het papier iets zwaarder. Kan ik dat niet vragen? Waarom niet? En dus namens Achmed, Suhelia, Emile, Alfred, Joessoef, Rivkah, Moekarrem, Abdul-Razag, Djemal, Hawa, Haliel Alexie, Lutfie, Fachmie en Faried, allen, zonder onderscheid van ras en geloof, jongens en meisjes uit onze buurt en liefhebbers van de luchtvaart, verzoek ik de administratie van het ‘Handelsblad’ het papier ietwat zwaarder te maken en het formaat ietwat te vergrooten. Tegen den inhoud is geen bezwaar.⁴⁾

IV.

En het horloge? Dat is de vraag. Zal ik het wel of niet terugbrengen? Het liep achter. Maar in de Jaffastraat heeft een gediplomeerd horlogemaker een zaak geopend. Een goed merk. Maar door een vorigen reparateur verknoeid. Zeker geen diploma. Over vier dagen maar een[s] terugkomen.

En na vier dagen? Dertig piaster. De horlogemaker straalt: ‘Mijnheer’, zegt hij ‘ik ben de beste horlogemaker van Duitschland. Ik kom uit Lithauen. Gediplomeerd. In Duitschland had ik schatten kunnen verdienen. Maar men moet zich opofferen voor zijn volk. Dertig piasters.’

‘Is het nu goed?’ vraag ik schuchter.

2) R. Chaïm Sonnefeld.

3) Heilig Gebod.

4) Wij hebben onze administratie natuurlijk direct hierop gewezen, doch het vliegertje ging niet op. Wij gebruikten al papier genoeg - wel wil de administratie een prijsje uitloven voor den besten vlieger door Achmad c.s. gemaakt uit ons papier. ? [Red. ‘Hbd.’]

‘Onberispelijk. Uw leven lang. Mijn leven lang. Niet voor. Niet achter. Ik ken mijn vak.’

Het horloge gaat voor. Twintig minuten per dag. Zal ik het teruggeven? Ik kan het niet. Spraakzaam. Lief. Gediplomeerd en zelfgenoegzaam. Mijn horlogemaker. Palestina. Het zal wel goed worden. Rustig en gelukkig. Maar ik zal het niet beleven. En ook mijn horloge zal het niet beleven. Als ik den horlogemaker tegenkom, lacht hij rustig en voldaan. Geen minuut voor en geen minuut achter. Heeft hij het niet gezegd? Hij is zeker van zijn zaak en van zich zelve. Ik ben een lafaard. Ik durf niet spreken. Palestina.

V.

Jeruzalem-Haïfa is ruim 180 K.M. Het kost, eerste klas, zes en twintig gulden. Zonder onderscheid van ras en geloof. Het is een jaar geleden, sinds ik hier reisde. Langs deze groote lijnen bemerkt men het meest van het Joodsche leven. Het is zeker in het laatste jaar sterker geworden. Onder de spoorwegambtenaren veel Joden. Ook wel machinisten en stokers. Het nieuwe station in Ludd is klaar. Mooie, breede perrons. Overstappen naar Haïfa. Men ziet de nieuwe immigranten. Het nieuwe leven gaat. Al zouden velen het sneller wenschen. Bij Ras el Ain buigt de nieuwe spoorweg af naar Petah-Tikvah. De kolonie Zichron Jaäcob heeft een station aan de hoofdlijn met een diligence naar het dorp. Maar deze diligence loopt op zijn laatste beenen. Er komt een elektrische tram, als Ruttenberg wil en wij leven.

Bij Athlit wordt gewerkt. Er staan tenten van de chaloetsiem. Er liggen massa's bouw materiaal. De zee breekt er over de rotsen. En de spoorlijn baant en buigt, zee-af, zee-toe, tot Haïfa, Het nieuwe leven.

VI.

Is Palestina een mooi land? De propagandisten beweren natuurlijk, dat er geen mooier land bestaat. Menschen, die in hun eigen land nooit het minste gevoel voor natuurschoon hebben gehad komen hier en kwellen ons met sentimenteele briefkaarten naar huis, als ze één dag hier zijn, over de schoonheid van het land. Van Ludd tot Haïfa is het Land in den zomer leelijk en kaal. Er is geen water, de schoonheid van Holland. Er is geen wind. Een blaren hemel en een brandende zon.

Veel, dat verrast, is trouwens niet mooi, maar curieus. Het gemeenschappelijke element van het mooie en het curieuse, is het aangename, het verrassende. Op den duur leert men beide onderscheiden. De liefde voor het mooie wordt ieder maal dieper. Het curieuse laat weldra onverschillig of verveelt. Er is geen twijfel aan: de brekende zee bij de rotsen van Athlit is mooi. Een Arabier, gezeten heel achter op zijn ezel en dravend snel, is niet meer dan curieus. De Klaagmuur is niet mooi, niet curieus, maar hartbrekend van verlangen en ontroering. Maar propagandisten zijn vreeselijk. Ze hebben altijd ongelijk. En ze weten het.

VII.

Ons Hollandsch buitenhuisje tusschen de zee en de Carmelketen. Is het curieus, witte muren, zijn groene luikjes, het platte dak? Is het mooi? Het is koel en het is gastvrij. Het ligt buiten de stad, voorbij de Duitsche kolonie. De eigenaar was een Duitscher, die met een Arabische vrouw getrouwd was. Zij zijn na de bezetting door de Engelschen naar Duitschland geweest. De vader daar gestorven. 'Wij zijn geen Arabieren, wij zijn Duitschers', zeggen de twee luie jongens, trotsch. Zij hebben het mooie buitenhuisje aan ons verhuurd. De bijgebouwen achter verhuurd aan chaloetsiem. Zij wonen in een bijgebouwtje voor. Zij koken buiten. Zij slapen buiten, rustig in een rij. De moeder met de kinderen, die geen Arabieren, maar Duitschers zijn.

Een Hollandsch buitenhuisje te Haïfa tusschen de Carmelketen en de zee. Er zijn mooie Hollandsche meubelen en Hollandsche boeken. Ook Engelsche boeken van den gastheer, die officier in het Engelsch-Joodsche legioen is geweest.

Voor het eerst na jaren zie ik, een Hollandsch buitenhuisje, weer gekookte aardappels. Men eet hier weinig aardappels. Ze kosten twintig cent een kilo. En vooral men kookt ze niet eenvoudig. Er zijn in Palestina twee keuken: de Russische en de Russische. Het beginsel van de Russische keuken is alle spijzen tot onherkenbaar wordens toe te verminken. Aardappels worden niet eenvoudig gekookt. Men kookt ze met water, olie en tomaten tot een moes. Of ze worden gebraden in olie. Ook visch wordt niet eenvoudig gekookt. Men maakt er minstens gehakt van. Of men kookt ze, vult ze met vischgehakt en stooft ze met suiker en uien. Een gastvrouw, die haar aardappel kookt en haar visch, eenvoudig, die acht haar gasten niet. Doar Hajom vraagt al om een nationale keuken. Wij krijgen ook nationale namen en een nationaal costuum.

VIII.

Een Hollandsch buitenhuisje tusschen de Carmel en de zee. En de hitte des daags. En de hitte des nachts, die heeelemaal niet Hollandsch zijn. Men zou een Duitscher moeten zijn, die geen Arabier is, om buiten te slapen. Wij houden ons in het gastvrije huis. Witte muren, en de luikjes groen.

Tegen den avond wandelen wij langs de zee, naar de stad. Er is de pier. Er is het bad. De breede havenkom in het laatste licht in het Westen. Alle kennissen. Er is Nazem Effendi Beydoun wiens familie een wereldberoemde plantage heeft bij Akko. Hij is de jongste en ijdelste van al onze politie-officieren. Er is Hussein Effendi Aboe Derwisch, een oom van onzen Adil en met zijn zuster getrouwd. Er is Marsom Bey, een Turk, hoog en breed in de schouders, die zich voor den knapsten advocaat van Haïfa houdt. Wij zitten met dezen. Wij zitten met die. Geen politiek. Maar hoe heet het is. En hoe lekker het bier. En hoe laag de Mark. En hoe goed de nachtwind uit de zee.

Laat van de stad naar huis terug. De eerste maan. Smal en weldra achter de bergen weg. Weinig gekrompen wind. Tusschen huizen en tuinen telkens de zee. De Carmelketen donker, gesloten.

Twee gele lampions in de donkere boomen. Onze tuin. Ons Hollandsch buitenhuisje.

Onze buurvrouw staat aan het hek. Ze krabt zich. Maar 't zou niet passen, een dame te vragen, wat.

I.

Deze jonge ingenieur, dr. A. Ciffrin, is de eenige hogere Joodsche gemeente-ambtenaar van Haïfa. Want de gemeenteraad van Haïfa heeft de Joden niet lief. En de Joden hebben den gemeenteraad van Haïfa niet lief. Lof zij Allah.

Dr. Ciffrin is te Zichron Jaäcob geboren, waar zijn vader hoofd van de Ica-school is geweest. Hij heeft in Duitschland gestudeerd: ingenieur en doctor in de staathuishoudkunde. Een kunstvol man, die den omgang heeft genoten van Landauer, Liebermann, Rathenau. Zoo moet het ook. In andere landen kan een ingenieur misschien wel hoofdzakelijk een wiskundige zijn. Hier, in dit land vol groote plannen, moet een ingenieur ook econoom zijn en daarbij minstens nog kunstenaar.

Dr. Ciffrin is gepromoveerd op proefschrift: 'Ausbau des Eisenbahnnetzes und eines Haupthafens in Palestina vom volkswirtschaftlichen und technischen Gesichtspunkt.

In voorbereiding heeft hij 'Haïfa, das Antwerpen des nahen Oriënts'.

De twee hoofdgedachten van dr. Ciffrins Palestinensische havenpolitiek zijn, dat Palestina met een kuststrook van 180 K.M. voldoende heeft aan één enkele eersteklas-haven. Ten tweede, dat die eene haven Haïfa moet zijn en niet Jaffa.

De afstand Jaffa-Haïfa is nog geen 80 K.M. Dat is voor twee eerste-klas-havens te gering. Men vindt wel eens groote havens op geringer afstand: Marseille-Genua, Antwerpen-Rotterdam. Maar dan in verschillende landen, zoodat niet alleen economische en geographisch-technische motieven gelden, doch ook nationalistische gelden. Zoo is ook Beyroeth nu weder door de Franschen tot haven van het achterland van Damascus gemaakt, ofschoon Haïfa daarvoor geographisch en technisch beter geschikt is.

Palestina, met zijn betrekkelijk lange kust, heeft nog geen enkele moderne in- of uitvoerhaven. Er zijn zes zeeplaatsen, belangrijk in deze orde: Haïfa, Jaffa, Akko, Gaza, Tantura en Caesarea. Ieder van deze zes plaatsen heeft zijn eigen economisch gebied, meer of minder uitgestrekt, in verband met den geographischen opbouw des lands.

De invoer heeft thans vrijwel alleen plaats over Haïfa en Jaffa. De vier andere plaatsen hebben niet veel meer dan kustvaart en uitvoer van landbouwproducten uit hun beperkt gebied.

Economisch-geografisch bestaat Palestina thans uit twee gebieden. Het Haïfa en het Jaffa-gebied. Slechts zelden heeft handel van het eene gebied plaats over de andere haven. Zoo zijn bijvoorbeeld wel eens zeer zware machines voor Jaffa te Haïfa geland, omdat te Jaffa geene gelegenheid was. Het Haïfa-gebied is het meest-belangrijke. Transjordanië behoort er toe. Door den aanleg van kleine spoorwegen, die Es Salt en Kerak moeten verbinden met de Hedjazbaan, zullen de kleine economische gebieden van Salt en Kerak bij het Haïfasche gebied worden ingelijfd. De grens tusschen het Haïfa- en het Jaffa-gebied is het district van Nabloes (=Sechem). Vroeger behoorde dit tot Jaffa. Door den aanleg van den spoorweg Tulkarem - Haïfa door de Engelschen (1917) is het onder Haïfa gekomen.

Jeruzalem behoort onder Jaffa. Maar kolen worden goedkooper aangevoerd over Haïfa, wegens betere losgelegheid.

II.

Men moet dus centraliseeren. Eén groote haven is genoeg. En dat moet dan Haïfa zijn. Niet Jaffa.

Haïfa heeft betere spoorwegverbinding met Syrië en met Transjordanië. Overal elders is dit afgesloten door bergen. Het achterland van Haïfa is rijker en grooter. Haïfa is dan ook sinds den aanleg van de spoorwegen voortdurend vooruitgegaan. van 1904-1913 is de tonnage toegenomen van Beyroeth met 51 %, van Jaffa met 50 %, van Haïfa met 272 %. De algemeene handelsbeweging nam toe voor Beyroeth met 4 %, voor Jaffa met 140 % en voor Haïfa met 207 %.

Ook geografisch ligt Haïfa beter. De kust van Palestina slibt voortdurend aan met Nijlslib. De Nijldelta gaat onderzeesch door tot aan Beyroeth. Alle bochten, die geopend zijn naar het Zuiden, verzanden. Die, open naar het Noorden, blijven goed. Haïfa ligt achter den kop van den Karmel, open naar het Noorden. Akko, geopend naar het Zuiden, is verzand. Van het schiereiland van Tyrus is de Noordelijke bocht verzand, de Zuidelijke niet. De invloed van de Karmelketen blijkt wel hieruit, dat de dieptelijn van 100 M. vóór den Karmel 10 K.M. uit het land ligt. En voorbij den Karmel 3 K.M.

Jaffa ligt aan alle kanten open. De Karmel beschermt de bocht van Haïfa tegen alle stormen, behalve die uit het N.W. Haïfa heeft ook steenmateriaal voor het bouwen van de haven. Evenals ruimte voor een dok.

Dus zegt dr. Ciffrin: één haven. En dat dan Haïfa.

III.

En de groote plannen? Er bestaan er vele. Zowel voor Jaffa, als voor Haïfa. Maar er is geen geld. Een van de Jaffaplannen is verlenging van de bestaande rotsenrij kunstmatig naar het Noorden. Bouw van een pier in de richting O.W. Zoodat men een haven krijgt, open naar 't Noorden, die niet zoo snel verzandt. Kosten: anderhalf millioen pond.

Een tweede plan is: een haven uit te graven bij Tel-Aviv en beschermd door een pier van 700 M. Kosten 800.000 Pond.

Ook voor Haïfa bestaan verschillende plannen. Tusschen Haïfa en Akko loopt een Wadi dood in zand en moeras. Ook het verval van de Kischon is aan het einde zeer gering. De moerassen hebben natuurlijk eenen slechten sanitairen invloed. Men wil nu de Wadi en de Kischon een beteren uitweg geven naar de zee en daar tevens een haven aanleggen. Kosten: 100.000 Pond.

Dit kleine plan belet niet latere uitvoering van een der grootere plannen. Er is een plan voor een haven van 27 H.A. En een voor een haven van 90 H.A. Dit laatste plan zou dertig millioen Pond kosten. Er zou een spoorweg komen naar Mesopotamië en een pijpleiding voor de petroleum. Groote plannen. Maar wanneer?

IV.

Als stadsingenieur van Haïfa en Akko is dr. Ciffrin den laatsten tijd bezig met plannen voor stedenbouw. Of Akko herleven zal, kan men niet zeggen. Er zijn optimisten, die een nieuwe stad zien, rondom de geheele bocht van Akko. Het oude Akko zelf is beklemd binnen zijn vestingwerken. De woningtoestanden zijn er slecht. Er is veel tuberculose.

Haïfa zal, volgens dr. Ciffrin, mettertijd een groote stad worden. Van meer dan 150.000 inwoners. Met professor Geddes samen heeft dr. Ciffrin een nieuw stadsplan gemaakt, dat door de Regeering is goedgekeurd en volgens hetwelk nu gebouwd wordt.

De natuurlijke aanleg van Haïfa is die van een heuvelstad aan de zee, ter lengte van ongeveer 200 KM. Tusschen de zee en den Karmel is maar weinig ruimte. Het oostelijke gedeelte bevat de haven, de industriewijk, een goederenstation. Naar het Westen zal de tegenwoordige oude stad zooveel mogelijk worden bewaard. Maar er moet worden uitgebroken, teneinde den zeewind toegang te geven tot de stad. Op het oude stadsdeel volgt dan naar het Westen een moderne straat, die voert naar een groot villa-park, geheel westwaarts. Daar is ook een spoorwegstation ontworpen voor passagiers. En verder een park van tien H.A. In alle stadsplannen van Geddes is ruimte gelaten voor open en groen.

Op de heuvelen van de Karmelketen komt een villastad. Meest Joodsche wijken, waarvan de aanleg reeds begonnen is in overeenstemming met het Geddes-Ciffrinplan.

De bekende, mooie Karmel-avenue zal worden verlengd tot het Graf van Abbas Effendi, het hoofd der Baha's.

Dr. Ciffrin gaat binnenkort voor een studiereis naar West-Europa. Holland? Misschien. Het zou een goede gelegenheid zijn voor hen, die bijzonder belang stellen in Palestina, eens wat meer te hooren van de groote plannen, havenbouw en stedenbouw van dezen dichterlijken, economischen ingenieur.

V.

De mooie, nieuwe auto staat beneden. Proeftocht.

De auto is een groote hulp voor de Joden. Men zegt, dat niet meer dan 15 % van den bodem van Palestina in handen is van de boeren, de fellachen. De rest behoort aan de effendis, de groot-grondbezitters. Om verschillende economische redenen zijn vele effendis gedwongen hun landerijen te verkoopen. Een van die redenen is hun ontembare hartstocht voor mooie, blinkende automobielen. Geen mooie Arabische paarden meer. Geen fraaie wagentjes meer. Maar de auto, die blinkt en raast. En 't land verkocht.

Deze auto is vandaag pas nieuw uit Duitschland gekomen. Een paar millioen mark. Een paar honderd pond. De gelukkige eigenaar is een aanzienlijk ingezetene van Akko, goede bekende van dr. Ciffrin. En wij worden allen uitgenoodigd op den proeftocht, den Karmel op.

Men kan het geslacht der auto's haten in al zijne familiën en soorten en toch vinden, dat deze tocht heerlijk is. De slanke wagen snort zonder stooten den steilen bergkant op. Langs het klooster van de Karmelieten. Den hoek van de Karmel om, waar de eerste heuvelhuizen al worden gebouwd. Wij staan hier op gewijden grond. Een groot Duitsch kanon is achtergebleven. Het beheerschte gedurende den oorlog de groote

open baai van Akko. Hier ook stond, bijna vijf-en-twintig jaar geleden, de Duitsche keizer en zeide: 'Es ist schön'. Een gedenksteen is daarvoor opgericht. Maar de Engelsche soldaten hebben het monument aan stukken getrap.

Heel de zee ligt voor ons open in een plas van zonnelicht. Vlak bij de Kaap van Ras el Krum. Dan de buitenwijk van Haïfa, de Duitsche kolonie in 't groen, de oude stad en de haven. Dr. Ciffrin, met land en stad als op een kaart voor zich, legt zijn stadsplan nog eens uit. Drie booten op de zee. Schepen en uitgezeilde schuitjes stip-klein op de watergrijze vlakte met het zonnezilver. De zee is onrustig. Misschien stormt het verderop. Wij zien Akko, weinig wit, met een mooi moskee-torentje. De Kischon als een lint van niets over de vlakte. En ver de punt van Ras el Nakma, de grens tusschen Palestina en Syrië. Achter bouwen de groote bergen van den Hermon. In de dalen schaduw. Op de bergen hoog licht. Paars. Wonderbont.

Wij rijden naar beneden voorzichtig. De motor af. En drie remmen op de wielen. Rijden wij door een Land? Door een Plan? Door een Droom?

De aanzienlijke ingezetene van Akko is gelukkig met den mooien, slanken wagen. Hij kent Abdoel Salaäm. Hij kent ook Adil. Hij noodigt uit tot een bezoek aan Akko. Hij heeft ook paarden, en een fraai wagentje.

'Een auto is goed, zeg ik: 'maar een mooi paard is beter.'

'Ja', zegt de aanzienlijke ingezetene van Akko: 'Maar als iedereen nu een auto koopt dan willen ook wij er gaarne een hebben.'

Gods wil. Groote plannen.

Nr 338 Eerste dag Selichoth¹⁾

⁺6-10 1922 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 19 sept.

I.

Het Joodsche Jaar. Bijna voorbij. Deze laatste Sabbathdagen lezen wij de laatste afdeelingen van Deuteronomium. Mede van de allermooiste. Een heilige kroon op Gods eigen heilig werk. En uit de Profeten wordt sinds den Sabbath der Vertrouwing iederen Sabbath Jesajah gelezen. Het troostende, het lichte. Wanneer ik een vogelvlucht had, zou ik nu willen vliegen; waar het water breekt in de Wadi el Kilt. Of iets anders? Ik denk iets anders. Onrust. Onrust.

II.

Een soldaat van den Emir Abdoellah van Transjordanië is van zijn paard gevallen. Hij kan niet loopen. Hij heeft heel veel pijn. En dan de schande. Van het paard geslagen te zijn. Achterover. De Emir is een héél goed heer. Hij geeft den gevallen soldaat verlof naar Jeruzalem te gaan en zich te laten helpen door eenen Frankischen dokter, die veel verstand heeft.

De soldaat heet Omar en zijn broer heet Ali. Zij komen gereden heel van Amman, op twee groote kameelen. Domme, zware schepen, die maar voortschommelen, overal waar men drijft. Omar, groot, donker, geweldig. Maar in tweeën gebroken van de

1) Smeekgebeden om Vergiffenis.

pijnen. Jammerend. Kruipend. En Ali. Een kleine, fijngebouwde Bedouïen. Met zijn smalle, slanke handen. En het felle, bruine gelaat onder den hoofddoek. Is Abdoel Salaäm Effendi thuis? Hier is een brief van den Emir. De oude Sroer is boos. Moet hij Abdoel Salaäm gaan zoeken? Moet hij kopjes koffie schenken, rijst koken en koessa? Allah verwoeste hun huis!

Ali, héél eerbiedig voor den ouderen broeder Omar, heeft hem afgeholpen van de kameel. Zij legeren in de schaduw van onze boomen. Zij rooken sigaretjes. Zij kijken naar de heete, grijsblauwe lucht. En zij wachten wat er verder in de Eeuwigheid gebeuren zal. Het is alles van Allah. En nu Allah eenmaal dit groote ongeluk over Omar gebracht heeft, zou het dwaasheid wezen ongeduldig te worden. Het is hier trouwens best. Er is schaduw. En er is water. Ook voor de kameelen. Er is wittebrood, kaas. En er zijn druiven en granaten.

III.

Met een onwilligen Sroer is het slecht effendi's vangen, ook te Jeruzalem. Het is middag vóór Abdoel Salaäm komt aangewandeld. Hij slaat zijn wandelstokje, en leest den brief van den Emir. Omar en Ali héél geduldig wachten. Abdoel Salaäm, keurig en neuswijs, beziet Omar's wonden. Het been, den rug. Van binnen pijn. 'Rheumatismus', zegt hij vastbesloten. Wij overleggen, welken dokter? Het Italiaansche ziekenhuis... de Engelschen. 'Dokter Wallach', zegt Abdoel Salaäm. 'Vrijdagmiddag', antwoord ik. 'Met een auto... heen en weer', zegt weer Abdoel Salaäm. Omar is ingevallen van moeheid en pijn. Ali kijkt ons aan. Zoo klein, zoo vertrouwend op den Effendi met den brief des Emirs en op de chawadja, zijnen vriend, die samen overleggen.

Ook Sroer verwaardigt zich thuis te komen. Is Abdoel Salaäm er al? Hij, Sroer, heeft overal gezocht en hem niet gevonden. 'Sroer,' zeg ik in een groote boosheid: 'dit zijn onware woorden. Gij zijt een oude, slechte man.... Allah verwoeste uw huis.... Abdoel Salaäm is niet verder geweest dan het koffiehuis van Chaliel.... gij zult nu naar boven gaan.... gij zult koffie zetten, rijst koken en koessa. Zoo neen, ik zweer u bij mijn geloof, dat gij niet met dokter Wallach spreken moogt.'

Wat zoudt gij, lezer van het 'Handelsblad', na zoo een toespraak anders doen dan uw japon samennemen, naar boven gaan, en zorgen voor koessa, koffie en rijst? Sroer doet dit dan ook. Ofschoon hij geen lezer van het 'Handelsblad' is.

IV.

Om drie uur komt dr. Wallach naar beneden gereden, van de Poorten der Gerechtigheid, gehaast. Vrijdagmiddag. Er is nu een groote ontroering in onzen hof gekomen. Sroer heeft koffie gezet en rijst gekookt. Maar geene koessa. Omdat hij te lui is. Toch mag hij er ook bij zijn. Dr. Wallach onderzoekt de wonden en de pijnen. Het duurt heel lang. En alle omstanders zijn héél stil. De groote Omar kreunt. Ali, zijn fijn gezicht fel gesloten, staart. Het is van Allah. Maar 't is ook wel een schande. Een soldaat van den Emir, die van zijn paard valt.

'Een bekkenbreuk,' zegt de dokter.

‘Wala ischie’.²⁾ vertaal ik dit in het Arabisch.

‘Rheumatismus’, zegt Abdoel Salaäm: ‘ik wist het’. Hij zal zorgen dat Omar in het ziekenhuis komt. Alle burens mogen nu dr. Wallach raad vragen. Onze Grieksche buurvrouw heeft duizelingen in haar oogen. De kleine Moekarrem heeft haar voet bezeerd. De meeste kwalen heeft de oude Sroer: zijn ééne oog is bijna blind. En zijn handen beven. Hij kan niet ademen. En hij heeft pijn in zijn heup. 's Nachts suizen zijn ooren en 's morgens doet zijn keel hem pijn.

‘Sroer’, zegt Abdoel Salaäm, ‘denkt gij dat de dokter alleen gekomen is voor u? Gij zijt oud en gij rookt te veel. Ga nu naar boven en kook de koessa... jallah’.

De dokter gaat. ‘Denk er aan’, roept hij, ‘Zondag eerste dag Selichoth’.

V.

Tegen den tijd van het middaggebed kom ik aan de Poorten der Gerechtigheid. Het gaat schemeren. Maar in de operatiekamer boven straalt vol licht. Een groote operatie. Noch aan het middaggebed, noch aan het avondgebed komt de dokter. Wij wachten met het eten. Salga is héél verdrietig. Haar beste Sabbath-eten. Ik spreek kwaad van het hotel. Het eten is slecht. En er is nooit genoeg. Dit is een groote troost voor Salga. Bij haar is het eten altijd goed en er is altijd genoeg. Ik mag altijd onverwacht komen.

Eerst om acht uur komt de dokter beneden. Hij is heel moe, Maar hij spreekt toch de Sabbathgebeden rustig en vol wijding. Ja, - een zeer dringende en groote operatie. Professor Pierelebofsky heeft geopereerd. Twee doktoren hielpen. Prof. Pierelebofsky is de eerste operateur van Jeruzalem. Hij heeft eenmaal een officier van Petljoera geopereerd. Petljoera stond er zelf bij, met de revolver in zijn hand. Mislukt is doodgeschoten. Gelukt is veel geld en de titel van professor. Het is natuurlijk gelukt. Want hoe zou professor Pierelebofsky anders hier zijn? Salga is knorrig. Haar beste eten.

VI.

Zaterdag is het in de synagoge van het ziekenhuis afgeroepen: ‘Aanvang der Selichoth Zondagmorgen, half vijf’. Wij vasten dien dag tot middag. Om half vier zullen wij opstaan. Het is dan nog donker en wij mogen nog drinken voor de heete dag is begonnen.

Gij weet het: wie om half vier op moet staan, slaapt bij stukjes en beetjes. Telkens tien minuten slaap. Diep. Alsof men uren geslapen heeft. Maar tien minuten. En telkens een andere droom. Zieken kreunen. Eén schelt. Een verpleger sluipt nader. Hij wil den zieke vermoorden. Dan is er rust. Alles wordt door elkaar geschud. Ik schrik. Slaap? Moord? Ik heb vijf minuten geslapen.

Vóór half vier komt de oude dokter. Hij brengt koffie en koekjes van Salga. De koekjes van Salga zijn wondere koekjes. Zij blijven weken lang goed. Zij worden hoe langer hoe verscher. Opstaan.

Om half vijf beginnen de gebeden. Het is nog geen dag. Het licht brandt. En toch voelt iedereen, dat het geen avond is. Moeilijk zijn de Selichoth niet. Zij zijn grootendeels opgebouwd uit regels, die wij kennen uit andere gebeden. Ik schrik. Er

2) Niets

is deze regel: 'Ik zal vergeven, wien Ik vergeef en ontfermen over wien Ik ontferm'. Wat beteekent dit? Geen deugd? Geen schuld? Dan kan ik ook wel de mooie paarden laten komen en rijden met Fachmi en met Omar de bonte wegen van mijn bestaan.

VII.

Op weg naar de Huizen van de Amsterdamsche Pekidiem op den Zionsberg, heel achter in de oude Stad. Wij houden daar ook kantoor. Er is heel veel te regelen. Er is een mooie nieuwjaarsbrief gekomen. Wel wat vroeg. En op rijm. Van eenen eerwaarden wetgeleerde uit Tiberias. Maar wij hebben geen geld meer voor eerwaarde wetgeleerden uit Tiberias. Wij moeten dus volstaan met het schrijven van eenen brief terug. Zonder rijm. Onze klerk kan dat. Wij doen alles heel zuinig voor de Pekidiem. Anders krijgen wij trouwens een aanmerking. Er zijn nog een aantal aanvragen om steun, van weduwen, van weezen, die een vak willen leeren. Maar er is geen geld. Dat is de meest eenvoudige oplossing voor alle bezwaren des levens. Maar als er eens wel geld was...

Zeker heeft het oude vrouwtje Rosenfeld mij de poort zien binnenkomen. Want zij komt in het kantoortje met heel veel buigingen en heel veel verontschuldgingen, gelijk dit een failliet markiezinnetje betaamt. Maar o, wat is zij afgevallen. En zij heeft zoo. Zij is zoo klein en zoo gebroken. Als wij eens geld hadden... 'Mijnheer', zegt het oude vrouwtje Rosenfeld: 'ik kom u vragen voor Rivke... voor de oude Rivke, mijn buurvrouw links. Zij is zoo oud... en zij heeft niemand meer op de wereld... en zij is zoo arm. Kan zij niet iets krijgen op de aanstaande feesten?'

Nietwaar? Het oude, arme, verlaten vrouwtje Rosenfeld, dat Mirjam heet, komt een gunstig woordje doen voor het vrouwtje Rivke, dat nog ouder is, nog armer en nog verlatener dan zij. Stel u nu voor, dat de Amsterdamsche Pekidiem eens geld hadden!

'Frau Rosenfeld', zeg ik: 'er is geen geld gekomen... misschien komt het nog... dan zullen wij zeker aan Rivke denken.'

'Mijnheer,' zegt het oude vrouwtje Rosenfeld, dat Mirjam heet: 'als de Pekidiem u geen geld sturen, neemt u dan maar wat van het geld, dat u voor mij gekregen hebt. Ik ben héél flink den laatsten tijd.... en Rivke.... och, och.... zij wordt oud.... oud.....'

Zij buigt, zooals alleen het vrouwtje Rosenfeld buigen kan. Zij heeft vandaag haar rok verkeerd om aan. Van achteren strak gespannen en een breede baan van voren. Het is zot. Maar het heele leven is zot. Vooral als men geen geld heeft.³⁾

VIII.

Eerste dag Selichoth. Van de Huizen der Amsterdamsche Pekidiem naar den Klaagmuur. Men gaat dan door de trappen dalende straat van de Meidan. Maar het is heel niet moeilijk te denken, dat men door een droom gaat. Héél bont en druk, waar de Meidan eindigt in de trappenstraat van de Omar-moskee. En waar rechts de trappen dalen naar den Klaagmuur. De bonte bedelaars zitten er naar orde en regel ieder op zijn vaste plaats. Zij krabben zich zelf en elkander met eene toewijding, die

3) Adres: Pekidiem en Amarcaliem Rapenburgerstraat 179, Amsterdam

niet beter kan worden besteed. Wanneer er iemand langs komt, roepen zij, met lange, smeekende beden. Zonder onrust en wedijver, omdat zij later toch deelen het geld.

Vandaag geven velen. Want liefdadigheid redt van den dood. En heden is het de eerste dag Selichoth. Een week voor het Nieuwe Jaar.

Nr 339 Het oude jaar⁺

⁺9-10 1922 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 22 sept.

I.

Vandaag is het voor de Joden, zonder onderscheid van ras en geloof, Oudejaar. Maar het zal, ook in het Nieuwe Jaar, voorloopig wel bij het oude blijven. Het verandert wel. Maar zeer geleidelijk. De postzegel van drie millië (= duizendste van een Pond) is blauw geworden. Precies als het zegel van een piaster (honderdste van een Pond). Wij verwachten in het Nieuwe Jaar zegels van zes millië en van zestien millië. Voor verzamelaars (zonder onderscheid van ras en geloof!) een buitenkansje.

En verder? De Zionistische Jaarvergadering te Karlsbad voorbij. De Joodsche Pers publiceert nog geregeld de inkomende brieven van haar berichtgevers. Maar men leest ze niet meer. *Doar Hajom* heeft weer een uitnemenden telegramdienst gehad. De Vergadering heeft hier een slechten indruk gemaakt. Maar 't gaat niet diep. Sinds twee jaar weten wij het al: geen geld en een delegatie naar Amerika. Er zijn altijd tekorten en toch is het heden Oudejaar. Wanneer men terugziet, is er volstrekt geen reden tot enkel ontevredenheid. De politieke toestand is geconsolideerd. Een Joodsche Hooge Commissaris. Het Mandaat geteekend. Er is in sommige steden: Jaffa, Tel-Aviv aardig gebouwd. Andere steden volgen: Jeruzalem, Haïfa, Tiberias. Maar Hebron en Safed gaan, wat Joodsche macht betreft, achteruit. De industrie blijft zwak. En het ergste is, dat er geen flinke, Joodsche, zelfstandige boerenstand ontstaat. Men moet nog afwachten, wat van de nieuwe vestigingen in het Jizreëldal worden wil.

Maar Karlsbad. Er is natuurlijk vertrouwen uitgesproken in de leiders Weizmann en Sokolov, Men heeft zich neergelegd bij de aanvaarding van het Churchill-Statement, dat volgens de *Jewish Chronicle* de gedachte van een Joodsch Volk heeft vernietigd, vooral nu dit Statement in de instructie van den Hoogen Commissaris uitdrukkelijk is gemaakt tot grondslag van de Engelsche Palestina-politiek. Maar ook daarover denkt men hier niet diep. Men heeft de zorg voor brood en boter. En als het in het Land maar rustig blijft, zijn wij tevreden.

Het heeft hier een slechten indruk gemaakt, dat de Karlsbader Vergadering dagen en dagen heeft verloren met persoonlijke twisten en intriges.

II.

Eenige belangstelling is er geweest voor de Jewish Agency. Men had gedacht, dat dr. Weizmann te Karlsbad zou zijn gekomen met duidelijke voorstellen, ten aanzien waarvan in hoofdzaak overeenstemming was verkregen met de Engelsche Regeering. In het begin leek 't ook zoo. James de Rothschild zou voorzitter worden. De

Amerikaansche advocaat Untermeyer lid. De Agoedath Israël en de Ica zouden vertegenwoordigd zijn. Ineens alles anders. Volgens dr. Weizmann wil de Engelsche Regeering niet meer dan vijf leden. En voorloopig wordt de Zionistische Executive Jewish Agency. Maar waar blijft dan de belofte door Sir Herbert te Londen aan de Delegatie van Agoedath Israël gedaan, dat de Jewish Agency geen monopolie van de Zionistische Organisatie zou zijn? Van het onderhoud tusschen Sir Herbert en de Delegatie is een officieel protocol opgemaakt, dat door Sir Herbert is goedgekeurd. Omtrent die belofte aan Agoedath Israël gedaan bestaat dus geen twijfel. Sommige politici hier zeggen, dat Sir Herbert en de Zionistische Organisatie de Agoedath met ijdele beloften hebben gepaaid tot het Mandaat geratificeerd was. En het allerergste is, dat dit hier in het algemeen volkomen geoorloofd wordt geacht.

Ook het Keren Hajesod (Palestina Opbouwfonds) is in wezen een Zionistisch Partijfonds, waartoe niet-Zionisten geen meerdere reden tot bijdragen hebben, dan tot andere Zionistische fondsen, zooals bij voorbeeld het. Joodsch-Nationaal-Fonds.

Men is weder tot het beginsel der wijsheid teruggekeerd: een delegatie naar Amerika. Dr. Arthur Ruppin wordt er voor onttrokken aan den economischen Palestina-arbeid. Wij hooren, dat de Engelsche arbeidsleider kolonel Wedgwood lid is van de delegatie. Geen wonder. De Joodsche immigratie in Palestina is eenzijdig socialistisch. Wie is het Mizrachistische lid der delegatie? Bij de verkiezing voor een nieuwen Joodschen stadsraad te Haïfa, verleden week, kregen de arbeiders 770 stemmen van de 1440. En de Mizrachie 6 (= zes!).

III.

De anti-Zionistische Arabieren, georganiseerd in de Christelijk-Mohammedaansche vereenigingen, hebben congres gehouden te Nabloes (Sechem). Zij hebben onder meer besloten propaganda te maken voor niet-deelneming aan de verkiezingen voor het Wetgevend College. En niet te koop en bij Joden. De Regeering heeft een proclamatie verspreid, waarin herinnerd wordt aan de bestaande strafbepalingen tegen dengene, die maatregelen van de Regeering verijdelt, of een deel van de bevolking tegen de anderen opzet. De Joodsche Pers dringt op scherpe maatregelen aan. Er liepen geruchten omtrent maatregelen tegen Moussa Kazem Pasja el Hussein, den Palastinensischen Zaghloel Pasja. Van Zionistische zijde steunt men de Mohammedaansche vereenigingen, die pro-Zionistisch heeten te zijn.

Men zal moeten afwachten, hoe het zal gaan met de verkiezingen voor het Wetgevend College. Een soort van boycot van Joodsche winkels was er, ook zonder besluit, toch reeds meer of minder. Zoo goed als trouwens de Joden de Arabieren, ook zonder bepaald besluit, overal uitsluiten waar zij hen niet noodig hebben. Er bestaat trouwens een besluit, dat aan Joodsche openbare werken alleen Joden mogen arbeiden. En de groote Joodsche socialistische arbeidersvereeniging, die op groote schaal tevens als aannemer van werken optreedt, geeft alleen werk aan Joden. Een Jood, die een huis zou laten bouwen door een Arabischen aannemer, en met Arabische arbeiders, komt in de courant. Men staat hier in de courant wegens het rijden met eenen Arabischen koetsier. Natuurlijk is dat geen ongeoorloofde boycot. Maar een middel om de immigratie gaande te houden. De socialistische arbeiders zijn hier hyper-nationaal, hyper-chauvinistisch. En buitengewoon hyper-egoïstisch. Gelukkig weten ze 't niet.

IV.

De laatste maand heeft zich gekenmerkt door telkens aanvallen van Arabieren op Joden. Men heeft daarin een nieuw systeem van terrorisme willen zien, nu groote aanvallen en opstanden niet meer schijnen te gaan. Een tiental Joden moeten zoo wel gedood zijn. Eenige vlak bij Jaffa en vlak bij Tel Aviv. Het schijnt de laatste veertien dagen weer iets rustiger te zijn. En van een groote, krachtige, stille organisatie lijkt nog geen sprake. De Joodsche couranten vragen natuurlijk scherpe maatregelen en felle vonnissen voor het geval de daders worden gevonden.

V.

De laatste dagen houdt men zich vooral bezig met de Palestineseering der Joden. Er wordt met geweld aan gewerkt. De chauvinisten, die in religieuze zaken altijd aandringen op persoonlijke vrijheid, willen daarvan in nationale zaken niet weten. De Zionistische Onderwijsraad heeft een besluit genomen, dat alle onderwijzers Palestiners moeten worden. De socialistische arbeidersorganisatie heeft desgelijks besloten ten aanzien van de arbeiders en de chaloetziem. Morgen wordt er in de meeste synagogen gesproken ter aanbeveling van de Palestineseering door rabbijnen en leeken. Het officieele Zionistische rabbinaat heeft bij de menschen aangedrongen op Palestineseering in een mooien prozaïschen oproep. Niemand heeft daar iets tegen. Maar voor godsdienstige belangen komt het officieele rabbinaat altijd veel slapper op dan voor nationale. Bijvoorbeeld: verschillende Joodsche ambtenaren en werklieden moeten op de aanstaande Joodsche Hooge Feestdagen werken: spoorwegen, politie. Het officieele rabbinaat doet dan wel iets. Maar toch lang niet zooals in nationale zaken. Het officieele rabbinaat is hier niet de zelfstandige handhaver van Joodsche, geestelijke waarden. Maar eenvoudig een hulpmiddel om het te doen voorkomen alsof het Joodsche nationalisme hier niet anti-godsdienstig was.

VI.

En de immigratie. In Augustus was het aantal immigranten ongeveer vijfhonderd. Men beweert, dat voor September acht- tot negenhonderd certificaten zijn gegeven. Er zijn een honderdvijftig weezen uit de Oekrajine gekomen. Baron Rothschild geeft land en geld om ze buiten op te voeden en op te leiden. Ze hebben hun eersten maaltijd in het Heilige Land gehad in de algemeene arbeiderskeuken te Tel-Aviv. Hulde.

Wat de algemeene immigratie betreft: de couranten klagen, dat de Regeering zoo streng is met het geven van immigratieverlof, terwijl er toch eigenlijk geen werkloosheid is.

Men zegt, dat Ruttenberg nu toch heel spoedig zal beginnen met het kleine Yarkon-plan. Hij zal gedeeltelijk met Arabieren werken.

Met industrie wil het nog niet. De meesten moeten nog altijd werk vinden in de bouwvakken en dat gaat nog wel. Goede voormannen in de bouwvakken verdienen hier een pond per dag en meer. Maar of op den duur alle immigranten in de bouwvakken werk zullen kunnen vinden?

VII.

Rondom. In Egypte is het rustig. Ook in Syrië blijft de onrust tamelijk rustig. Alleen de Drusen, de vijanden van onzen ouden Sroer, geven last. Maar de Fransche Regeering verslaat hen en beboet hen.

Transjordanië is rustig, maar wordt toch voortdurend bedreigd door de Wahabis, dat zijn de mannen van Ibn Saoud, den koning van Nejd.

De groote gebeurtenis was natuurlijk de overwinning van Moestapha Kemal Pasja, den held der Mohammedanen. Van vijandschap tusschen de Arabieren en de Turken merkt men niets meer. Wanneer de Turken hier heden terugkeerden, zouden zij door het grootste deel van de bevolking met vreugde worden begroet. Te Beiroet zijn pro-Turksche manifestaties gehouden. Te Nabloes (Sechem) eveneens. Aan de laatste hebben zelfs regeerings-ambtenaren deelgenomen. Het is moeilijk te zeggen, waaraan het precies ligt, maar het is een feit, dat de Engelschen hier zeer gehaat zijn.

Er werd beweerd, dat Frankrijk het Mandaat over Syrië aan Turkije overdragen zou. Palestina zou veroverd worden. In twee jaar staat Moestapha Kemal Pasja aan het Suezkanaal. Men sprak over een oorlog tusschen Frankrijk en Engeland. En bange menschen haalden hun geld al uit de bank.

Maar in de Stad is alles rustig. De laatste heete zomerweken van den herfst zijn begonnen. Oudejaar. Nieuwjaar. Wat zal het worden?

VIII.

Sinds een jaar geeft Agoedath Israël hier een weekblad uit 'De Stem van Israël'. Ter voorkoming van misverstand geeft de officieele rabbinaatspartij sinds eenige weken een weekblad uit: 'De Stem van Jacob'. Ofschoon de handen van Ezau zijn. Maar gij, lezer van het 'Handelsblad' zijt gelukkiger dan beide met de stem van Jacob Israël.

Ik eindig met de vulpen, maar niet met het hart. Het volgende jaar verder.

Nr 340 Nieuwjaar⁺

⁺16-10 1922 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 26 sept.

I.

De bazuin blaast in Mahané Jehudah, de laatste buurt van den Jaffaweg. Het is Sabbath. En precies op tijd houdt het mooie wagentje van Hassan stil voor de Poorten der Gerechtigheid. Sabbath en Nieuwjaar. Het bonte Arabische leven zal er niet zijn voor twee, drie dagen. Alles vroom en stil. Waar is het lieve, het lichte? Dat nooit verdriet en nooit verlaat?

II.

Het avondgebed. En de eenzaamheid daarna. De oude dokter is naar boven gegaan. Er zijn vele zieken. En gevaarlijk. Maar het is Salga, de huishoudster, die de eenzaamheid breekt. Iedereen zegt, dat Salga de leelijkste vrouw is van heel Jeruzalem. En Simcha, dat vreugde beteekent, is haar nicht. Salga doet haren naam, de Vredelievende, alle eer aan. Zij haat alle vreemdelingen. Wat doen zij anders dan de rust storen van den dokter, die toch al zoo veel werk heeft? Ya Latief!¹⁾ Zij laat iedereen, zonder onderscheid van ras en geloof, in de gang staan. Is men evenwel door haren heer te gast gevraagd, dan wordt alles anders. Dan brengt de eer van Salga mede, dat zij den gast met eten volstopt. Zou hij haar later niet belasteren? Er zijn twee menschen in heel Jeruzalem, die werken. De dokter en Salga. En daarvan is er één, die zeer goed koken kan. De Vredelievende en de Vreugde hebben alles goed verzorgd. Er is de voorgeschreven appel met honing. Er is een stukje schapekop, ter herinnering aan den ram van Isaac. Er zijn drie schoteltjes met voorgeschreven groenten, waarover wij straks bepaalde zegebeden uitspreken gaan. Alles symbool en herinnering.

‘Gij hebt veel verstand, Salga’, zeg ik prijzend.

‘Er is maar één Salga in heel Jeruzalem’, antwoordt zij bescheiden. Zij strijkt haar zijden hoofddoek glad, want zij komt uit Oerfa. En wij gaan kwaad spreken van het hôtél, waar ik 's middags eet. Zoo duur. Zoo slecht. En steeds te weinig. Ya Salaam! roept Salga. Weet ik wel hoe weinig geld zij uitgeeft. En hoeveel zij daarvoor doet? Ya Latief!

III.

De dokter is stil vanavond. Hoe is het boven? Ik ken toch alle zieken. De oude man met keelkanker? De groote, sterke kerel uit Rischon, met zijn groote zoons? Het kleine Jemenietische jongetje? ‘Denk er maar niet over’, zegt de dokter. Maar kan men het vergeten? De Dag des Gerechts in het ziekenhuis, dat de Poorten der Gerechtigheid heet. Morgen zullen wij het zeggen in de Gebeden: ‘Op het Nieuwejaar wordt het ingeschreven en op den Verzoendag wordt het bezegeld Wie zal leven, en wie zal sterven’. Niet er aan denken.

Salga, voor weinig geld, heeft veel gedaan. En de dokter voert het spreken derwaarts. Geen lichtzinnig en geen boosaardig spreken. Maar wijs en goedgehartig over de Woorden der Wet. Want R. Chanima, de zoon van Teradjou, heeft gezegd: ‘Twee, die samen zitten en tusschen hen zijn geene Woorden der Wet, zij zijn een gezelschap van spotters’. En daar houdt de dokter zich aan. Weet ik bijvoorbeeld wel, waarom God zelf Abraham heeft bevolen zijnen zoon ten offer te brengen? En waarom later slechts een Engel werd gezonden om Abraham terug te houden? Omdat het ontnemen van een menschenleven zoo gewichtig is, dat alleen God zelf dit mag bevelen. En uit die ééne plaats leidt de dokter dan mooie, wijze woorden af over genade en rechtvaardigheid in het algemeen.

Van de genade en de rechtvaardigheid komen wij op de rechtswetenschap. En op de rechtsschool, en op de staking van de studenten, die nog steeds voortduurt. Maar 't is nu vacantie.

Dan gaat de dokter weer naar boven.

1) O, lieflijke! Damesvloek.

IV.

De oude man met de keelkanker kan ieder oogenblik sterven. Hij heeft geen recht zich over het Leven te beklagen. Meer dan tien jaar heeft de ziekte geduurd en hij heeft er eenen gezegenden ouderdom mede bereikt. Ook de man uit Rischon is hopeloos. Zijn vrouw en zijn twee groote jongens zitten voor zijn bed. De kamerdeur is open. Het is heet. Een rampzalig lampje brandt. De lange gang van het gasthuis en de kleine nachtlampjes.

Bij het Jemenietische jongetje mag ik binnengaan. Zijn keel. Maar de dokter is nog niet zeker. Voorloopig is een buisje in de keel gebracht. Het wordt vastgehouden door een touwtje, dat héél gemeen in het mondhoekje ligt en op de teedere wangetjes geplakt met groote, roode pleisters. De armen zijn gestoken in toe-gebonden mouwen, opdat hij het gemeene touwtje niet uitrukken kan. Hij is twee jaar. Zoo ligt hij. Geen eten. Alleen drinken door het buisje. Hij kan niet spreken. Alleen geluideloos bewegen van het mondje. En dan bewegen één woord: 'Moeder, moeder.' Er wordt dag en nacht gewaakt. Geen seconde mag men de blikken van het jongetje afwenden.

Des morgens komen de ouders. Zij mogen niet binnengaan. Gedurende het geheele bezoek-uur zitten zij in de gang op den grond. Zij zien door de gazen deur de kamer, maar het kindje niet. 'Dokter', smeeken zij: 'hoe gaat het?' 'God zal voorzien', zegt de dokter.

V.

De dokter is heel genadig geweest. Wij beginnen de gebeden des ochtends zes uur. En zij gaan voort. Groot en smekend. Uren, uren door. Soms ben ik weg. Ik hoor alles. Maar ver weg. Met een wereld daartusschen. En ineens denken aan onze paarden. En aan den kleinen Djemal. En dan weder inspannen om de kracht van het gebed niet te verliezen. Hulp zoeken bij ieder heilig woord.

Er zijn drie Priesters. Ik ben de eenige Leviet, die hun het water over de handen giet, vóór zij ze heffen ten zegen.

Lezen in de Wet de wondere geboorte van Isaac. Er worden zegenbeden uitgesproken voor hen, die zij liefhebben en eeren. Wij gedenken ook de Heeren Pekiediem en Amarcaliem van Amsterdam, onder wier hoede het hospitaal staat.

Mijn gebedenboek is in Warschau gedrukt, lang vóór den oorlog. Er staat nog het gebed in voor den Keizer Nicolaas Alexandrowitsj, voor zijn Moeder, zijn Vrouw en zijn Troonopvolger. Dat God hen allen bescherm. Ik sidder. Hoe dwaas! In alle landen bidden de Joden voor het welzijn van hunne vorsten. En is het dan mogelijk, dat het allen vorsten in hunne oorlogen welga? Maar weet gij wel, dat in het Gebed voor Koning en Overheid staat: 'Hij, die eenen weg geeft door de Zee en een heerbaan door machtige wateren.' Wat beteekent dit? Alle schippers bidden God om eenen gunstigen wind. Maar de wind kan toch niet in alle richtingen gunstig waaien. Zóó kunnen ook niet alle Koningen zegevierend zijn. Maar God beschikt de Winden en het Lot.

VI.

De oude man met den keelkanker is overleden. Hij heeft den Bazuin niet meer gehoord. Want de eerste Nieuwjaarsdag valt op Sabbath en dan wordt de Bazuin niet geblazen. Den avond van dezelfde dag is de begrafenis. De mannen van de Heilige Vereeniging komen om den doode zijn laatste diensten te bewijzen. De voorgeschreven wasschingen en kleeding. Men wordt hier begraven zonder kist.

Vroeger werd door de Joden uitsluitend des avonds begraven. Het laten overnachten van een lijk werd als eene verontreiniging van het Heilige Land beschouwd. Dit werd afgeleid uit Deuteronomium XXI: 22-23, waar verboden is zelfs het lijk van eenen gehangene te laten hangen over nacht.

De Engelsche Regeering evenwel heeft het begraven des nachts om allerlei redenen verboden. Alleen des Zaterdagavonds is het toegestaan, wanneer wachten tot den volgenden dag niet mogelijk is.

Wij worden gewaarschuwd. En wij gaan mede, eenige schreden achter het lijk, zooals men hier bij elke begrafenis doet. Een eerbewijs, dat men ook ons later bewijzen zal.

VII.

Ook den tweeden dag is de dokter genadig geweest. Zes uur. Morgen, op den vastendag van Gedalja, zullen wij de ochtendgebeden beginnen om half vijf. Heden, den tweeden dag, wordt de Bazuin geblazen. Elie doet dat. Elie doet alles. Elie kan alles. Elie is het hospitaal. Zijn vader was er verpleger en zijn moeder opzichteres in de keuken.²⁾ Wat Elie is, kan men met geen woorden beschrijven. Hij is voorzanger en keurt het hout of het goed droog is. Hij kan natuurlijk de bazuin blazen, ofschoon niet zoo mooi als mijn vader. Elie doet de inkoop en hij zal straks de loofhutten bouwen voor het Loofhuttenfeest. Hij houdt de boeken bij en berispt Rachman, den dienaar, als die lui is. Hij heeft vele kinderen, die hun neus niet snuiten, en later ook alles zullen kunnen.

Heden blaast hij de Heilige Bazuin. En zoo heilig is de plicht de Bazuin te hooren, dat Elie later boven in het hospitaal nogmaals blaast. Aan weerszijden van de lange gang zijn alle deuren opengegaan. De verplegers en de verpleegsters komen buiten. Allen beseffen het. Heden is het de Dag des Gerechts. De Grootte Bazuin wordt geblazen. Het geheele Huis hoort het. De zieken, die moeten sterven, hooren het. De zieken, die genezen zullen, hooren het. Zij, die gezond zijn, hooren het en zij beven.

De groote jongens van den man uit Rischon hebben de Bazuin gehoord. Zij weten, dat het Lot van hunnen vader is geschreven en geregeld. Zij snikken het uit in een wanhopige omhelzing.

Het Jemenietische jongetje. Hij heeft niets gehoord. Hij slaapt rustig, het gemeene touwtje in het mondhoekje en de pleisters op de wangen vast. Josua, de kleine verpleger, zit bij het bedje. Hoe is het? Rustig. Een operatie? Misschien.

Wij spreken in een fluister. Want als hij wakker wordt, zal hij weenen en zijn lippen bewegen: 'Moeder... Moeder.'

2) Opmerking van Salga: 'Zij kan niet koken.'

VIII.

Is het wonder? Of is het toeval? En wat is eigenlijk het verschil tusschen het wonderlijke en het toevallige? Dat wil zeggen: wat is de overeenkomst tusschen hen beiden? Ik ben deze twee dagen de Poort niet uit geweest. En zoo, tegen den avond van den tweeden dag, ben ik naar de Poort gegaan. De Vredelievende en de Vreugde zitten er, met mooie zijden hoofddoeken. Jeruzalem wandelt naar buiten. Jeruzalem wandelt naar huis terug. Alles onder de strenge oogen van Salga en Simcha. En dit is toeval: (of Gods wonder) daar is Fachmi op het mooie, bruine paard. En Haliel op zijn paard. En Joessef, die een paard heeft, waaraan de Grieksche Patriarch niet vreemd is. Want een van de stalknechts is zijn neef. Zij houden allen hun paarden in. Hoe gaat het mij? Wanneer kom ik weer thuis? Dit is het bonte, vrije leven. Zij weten niets van een bazuin. Zij weten niets van wroeging en van gebeden. Zal ik vanavond naar huis gaan? Of morgenochtend na de Smeekgebeden? Of morgenavond na den vastendag? Het is alles angstig en verward. Waarom zijn zij juist nu langs gereden, dit ééne oogenblik, dat ik kwam kijken aan de Poort? Wonder? Toeval? Ik zal morgenavond naar huis gaan. Zij draven weg, vijf stoute ruiters waar alle menschen naar kijken, tot zij verdwijnen in een bende van stof.

‘Ya Latief’, zegt de Vredelievende en zij schikt haar hoofddoek recht.

Nr 341 Het lieve Loofhuttenfeest⁺

⁺8-11 1922 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 19-22 okt.

Het is voorbij. Hoe rustig valt het te schrijven over mooie dagen, die voorbij zijn. Herfst. Maar overdag is het nog zomer. Soms waait de wind door de hitte heen. Geregend heeft het van 't jaar nog niet. Maar wij zeggen reeds de bede: ‘Hij, die den wind laat waaien en den regen laat dalen’. Wanneer de regen dit jaar vroeg komt en ruim, zullen wij allen gelukkig zijn. Want Jeruzalem heeft groot gebrek aan water, van 't jaar.

Zelden is het, dat het reeds op het Loofhuttenfeest regent. En dat is maar goed ook. Want de loofhutten zijn hier zoo luchtig en zóó licht. Gebouwd buiten in allerlei hoekjes. Of boven op allerlei daken of balcon. Als daarmee de wind komt spelen in buien, of de regen zou er razen doorheen. Wat bleef er over van het echte, levende, loof, dat de Arabieren in lange, slepende, vrachten aanbrengen van Aïn Fara en van de Wadi el Kilt, o, de Wadi el Kilt, waar het levende water is? Maar als Allah wil, zal het niet regenen.

II.

Binnen de Poorten der Gerechtigheid zijn mooie loofhutten. Eén voor het ‘beronaal’, gelijk Salga zegt. En gij zegt dwaselijk ‘personeel’. Eén voor den dokter. Daarvoor heeft Salga gezorgd. Dat wil zeggen: de tuinman heeft de houten hut gebouwd met de open dakbedekking. Maar Salga heeft de mooie doeken voor de binnenbekleding voor den dag gehaald. Ze heeft ze alle nagezien, gelijk ieder jaar, reeds jaren lang. Zoo mooie doeken kan men nu niet meer koopen te Jeruzalem, dat nog altijd El Kuds heet. Salga heeft ook gezorgd voor de appels, de granaten en het bonte loof, waarmee

de hut versierd is. De dokter, die een ‘chacham’¹⁾ is en een ‘tsaddik’²⁾, slaapt in de Loofhut. Ook daarvoor heeft Salga gezorgd. Geen wonder, dat zij moede is. Zij rust nu uit op een bak in de luwe middagen. Haar moeder is ook gekomen. Zij is héél oud. En héél vroom. Zij vast alle vastendagen. Ook de dagen vóór het Nieuwemaansfeest en Maandag en Donderdag. Zij staat kraamvrouwen bij in moeilijke gevallen en berekent daarvoor toch niet meer dan één shilling, zijnde, als steeds, zestig cents. Zij is de dochter van eenen Priester, en Salga's vader, die al vele jaren dood is, heeft haar dan ook nooit geslagen. Want het is een groote zonde de dochter van een Priester te slaan. Vandaar, dat vele mannen de dochter van een Priester niet durven huwen. En vele dochters van Priesters zouden eigenlijk van haar onschendbaarheid wel afstand willen doen. Maar dat gaat niet. Iedereen moet dragen, wat hem is opgelegd.

III.

De oude moeder van Salga is heengegaan. Is de dokter thuis? ‘Ya Salaäm’, roept Salga, denk ik, dat de dokter thuis is? Een chacham, een tsaddik! Ya Latief! Eerst van ochtend een ‘berieth’³⁾, en alle bezoeken boven, en in de kantine.⁴⁾ De dokter heeft nog geen tijd gehad om te eten.

‘Misschien zal de dokter eten in de stad’, zeg ik.

‘Van mijn leven niet’, roept Salga, ‘de dokter eet alleen thuis. Hier is alles ‘koscher’ in de puntjes’.

‘Gij hebt veel verstand’, prijs ik haar.

‘Meer dan Esther...zij kan lezen... maar zij kan niet koken... wat hebben de zieken daaraan? Haar eten was vandaag weer zeye zift⁵⁾... en mijn eten... ya Salaäm... mijn soep, mijn koessa, mijn rijst... gekookt in water en gebraden met olie en een uitje.’

Ik hoor nu ook, gevangen in de late, luwe zon, dat onze Salga nog geen vrede heeft gesloten met Esther. Integendeel. Zij hebben vandaag weder hartelijke woorden gewisseld over dien plas water in de gang. Wanneer twee kijven, heeft Esther schuld.

‘Gij zijt niet bang voor haar?’ vraag ik goedhartig en schijnheilig.

‘Neen’, zegt Salga kort en kwaad, en zij kapt haar hoofddoek: ‘ik ga rechte wegen, en ik vrees Allah..... en ik ben bang voor geen mensch’.

Inderdaad. Het eenige menscheijk wezen, waarvoor Salga vreest, is de mooie, groote slang in een flesch sterk water in de apotheek. Als de nood héél hoog is gestegen, roepen wij soms: ‘Salga, Salga, pas op... de slang is uit de flesch gekropen’.

De dokter komt thuis. Heel moe. Twee en dertig dienstjaren. Ya Salaäm!

IV.

Het is Zaterdag, de eerste dag van het Loofhuttenfeest. Maar de Palmentak met den Cederappel, de Beekwilgen en de Myrtentakken worden des Zaterdag niet gebruikt. Toch is het geen gewone Zaterdag. Wij lezen alle Piutiem achter elkander aan het

1) Wijze.

2) Rechtvaardige.

3) Verbond. Bedoeld is ‘besnijdenis’.

4) Gij zoudt zeggen ‘quarantaine’. Afdeling voor besmettelijken. Maar gij hebt ongelijk.

5) Als drek.

einde van het Ochtendgebed. De Wilnaer Gaon. Wij lezen den Prediker. Het is wel mooi. Maar het geeft een moede ziel geen rust. En dan gaan wij op stap naar den Klaagmuur. Alle Feestdagen zeker gaat de oude dokter naar den klaagmuur. Hij brengt geen bezoeken onderweg. Wij loopten dus het huis van den ouden Rabbijn Diskin vlak voorbij. De heele wereld is heet vandaag. De laatste hitte van het jaar. Maar ongenadig. Wij komen den ouden Opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld tegen. Hij komt heelemaal diep uit de oude stad, voor een bezoek aan den rabbijn Diskin, den zoon van zijn gestorven leermeester, den Brisker Rov. Wij blijven staan, en wij spreken even. Daarna gaan wij verder. Maar is de wereld niet veranderd? Er zijn nog wel Gods heiligen te Jeruzalem.

Het is héél druk bij den Klaagmuur. Bedelaars zijn er heden natuurlijk niet. En men kan ook geen zielelichtje laten ontsteken voor lieve gestorvenen. Oude vrouwen zitten er met zware kannen water, waaruit zij de dorstenden laven. Zoo maar, uit Gods liefde, voor niets. Zij hebben geurige vruchten, waaraan wij mogen ruiken, en spreken eene heilige bede uit. Langs héél den Muur staan de groepen, vereenigd, verbroken, in een druk, bewogen gebed. Wij verliezen ons in de Psalmen. Maar de ziel kijkt telkens op: naar den Eeuwigen Muur. Naar den Hemel en den Wind.

V.

Er ligt een Ban van de Rabbijnen op de Tempelplaats met de Moskee van Omar. Maar dokter Wallach weet een huis, van het dak waarvan men de geheele Heilige Stede overziet. Iederen Feestdag gaan wij daarheen. En iederen Feestdag ergert de dokter zich over den lichtzinnigen bewoner van dat Huis, die nog altijd geen borstwering heeft gemaakt om het Dak en dus zeker ook de daarbij behorende lofzegging niet heeft uitgesproken.

Maar het heilige uitzicht. Wij zien de geheele Tempelplaats, zoo open als een Boek. En de belegering door de Romeinen. Hier. Daar. De troepen. De brand. De vlucht. Hier zijn nog de brokstukken van den steenen brug, waarover de laatste Zeloten zich hebben teruggetrokken, toen de Tempelberg onhoudbaar was geworden.

‘Kom’, zegt de dokter schreiend: ‘wij moeten naar huis... anders zal Salga boos zijn.’ Wij dalen dus af van dat dak. (Zonder borstwering!) En de dokter weet den weg door al die wirwarring van steegjes en steegjes. Hij is hier twaalf jaar armendokter geweest voor de Amsterdamsche Pekidien en Amarcaliem, vóór de Poorten der Gerechtigheid werden gebouwd. Dáár twintig jaar. Maakt twee en dertig. Geen wonder, dat wij in vele Loofhutten worden binnen gevraagd. Wij eten overal een Jeruzalemsch koekje. En wij drinken overal een glaasje wijn. Overal zeggen wij de voorgeschreven gebeden en dan stappen wij weder een Loofhut verder. Het is over tweeën, wanneer wij weder voor de Poorten der Gerechtigheid staan. Ik vind, dat zij verzakt zijn, sinds wij ze deze morgen verlaten hebben. Maar de dokter zegt, dat het niet waar is. En dat geloof ik dan maar weer. Salga wacht ons van twaalf uur af met het eten. Ya Salaäm!⁶⁾

VI.

6) De slang.

De Tusschendagen van het Feest. Vroeg opstaan iederen morgen. Gelijk met den Dag. De mooie gebeden spreken en daarbij zwaaien met den Palmentak, gelijk dit is voorgeschreven. Later de Ommegangen, ieder met zijn Palm, zijn Ceder, Myrten en Wilgetakken. Palestina is Holland niet. Holland is Palestina niet. En men moet dragen, wat is opgelegd. De palmentakken hier zijn mooi, wuivend en zwaar. Mooier dan in Holland. Maar de beekwilgentakken zijn in Holland weer mooier, met hun blaadjes van donzig zilver. Rondom Jeruzalem, uren wijd, is geen water in den zomer. Men moet gaan tot de bronnen van Aïn Fara. Of tot de Wadi el Kilt. O, doe dat zeker!

De dokter krijgt natuurlijk vele bezoeken in de Loofhut. Alle bezoekers zijn welkom. Het meest welkom zijn zij, die zelf geen Loofhut hebben en er ook niet om geven. Zij zouden dus zonder den dokter de lofzegging over de Loofhut niet eens uitspreken. Met een heilige vreugde geeft de dokter hun koekjes en wijn. Daar hebt ge bijvoorbeeld professor Pierebobbelebofsky, wiens naam ik vroeger ten onrechte eenmaal als Pierelebofsky heb vermeld. Zóó eenvoudig is het leven nu ook weer niet. Ofschoon zijne vrouw eene geboren Poess is. Van de bekende familie Poess uit Kremetsjoeg. De Pieretriebelebobbelebofskys komen doodeenvoudig uit Neve-Likmenevitz in het Gouvernement van Charkov. Zij hebben geen Loofhut. Zij geven daar niet om. Maar de dokter vangt ze: professor Pierelebofsky en mevrouw geboren Poess.

Dr. Engel, die vroeger in Holland heeft gewoond, komt met zijn kleinen, dikken jongen. Hij leert al in de Mischnah. Geen wonder, dat de dokter hem moeilijke, toepasselijke vragen doet. Bijvoorbeeld: als men in een Loofhut een appel krijgt en een dadel, waarover moet men dan de lofzegging uitspreken? En als men een appel krijgt, een peer, dadels, vijgen en granaatappelen? De kleine, dikke jongen weet alles. Ik weet niets.

Generaal Storrs is gekomen, de Gouverneur van Jeruzalem. 'De Pascha,' zegt Salga in een grooten eerbied. Hij drinkt een glas geurige thee van Salga. Hij eet een koekje van Salga.

'Komt de Mandoeb es Sami ook?'⁷⁾ vraagt zij begeerig.

'Neen,' zeg ik, 'die gaat bij anderen.'

'En chawadja Samuël?' vraagt Salga.

'Ook niet,' zeg ik, 'die gaat alleen waar de Mandoeb es Sami gaat.'

VII.

Vorbij. Vorbij. In de tusschendagen van het Loofhuttenfeest vierden wij hier de Vreugde van het Waterscheppen, ter herinnering aan het Blijde Feest toen de Heilige Tempel nog bestond. Toen was Jeruzalem zóó verlicht, dat eene vrouw een draad kon steken in hare naald bij de glorie van de illuminatie. Nu zijn de dokter en ik op het Feest gevraagd in de Loofhut van R. Chaïm. Maar wij kunnen niet gaan, omdat de kwade koorts ons beiden beet heeft gekregen.

Vorbij. Vorbij. De groote gebeden om Gods heilige hulp op de laatste van de tusschendagen. Wij slaan de kleine wilgetakken stuk tegen den grond. Zóó moet het. De kleine jongens in de synagoge slaan, dat het stof opstuift en vliegt, zilver en grijs goud, in de zon van den morgen. Zij mogen.

Vorbij het Slotfeest en de Vreugde der Wet, die hier saamvallen op éénen dag, een Zaterdag. Het gebed om Regen wordt uitgesproken. En de Ommegangen worden

7) De Hooge Commissaris. Sir Herbert Samuël.

voor het laatst gehouden, waarbij ook de kleine jongens op hunne beurt een wetsrol mogen dragen. Zelfs de kleine meisjes worden toegelaten. Maar zij dragen slechts de Profeten.

VIII.

Voorbij. In het Huis de Poorten der Gerechtigheid herdenk ik den sterfdag van onzen Moeder. Er wordt één lichtje aangestoken. Des avonds, angstig, ga ik kijken in de synagoge. Maar er is niets. Er is nooit iets.

Gisteren heeft het zoowaar reeds voor het eerst geregend. Maar 't hindert niet. De Loofhutten zijn afgebroken. Salga heeft de mooie doeken weder opgeborgen tot aan het naaste jaar.

En, (eind goed, al goed!) vandaag staat de oude stad weder onder sterke bewaking. De één zegt, omdat er een opstand is te Nabloes (=Sechem). De ander, omdat er een aantal aanzienlijke Arabieren zal worden gevangen gezet.⁸⁾ Maar die het weten (en wie weet het niet) zeggen, omdat Lloyd George is afgetreden. En niemand, die het zich aantrekt.

Nr 342 Vóór den verjaardag⁺

⁺13-11 1922 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 27 okt.

I.

De volgende week weder verjaardag van de Balfour-declaratie. Vijf jaar. Zal het rustig blijven? De Regeering waakt. De politie-agenten slapen in de politie-kazernes des nachts gekleed. De geweren naast hun steden. Wij zijn veilig en gelukkig. Joodsche Landvoogd. Joodsch-Nationaal-Tehuis.

Broeien doet het hier altijd. Alles is mogelijk. Of niets. Dat is hetzelfde. Gaat er weder een kramp door de Mohammedaansche wereld? Van Marokko tot Konstantinopel en de Himalaya.

II.

Wij worden hier allen, zonder onderscheid van ras of geloof, gevolksteld. En daarna verkiezingen voor het Wetgevend College. De Nationale Arabieren hebben dit nieuwe College geboycot. Zij maken propaganda voor niet-meedoen aan de verkiezingen. Ofschoon hier geen kiesplicht bestaat, en ofschoon dus propaganda voor niet-meedoen geen opruiing is, heeft toch de Regeering een paragraaf gevonden, krachtens welke deze propaganda kan worden gestraft. Ze heeft dit den leiders der Nationale Arabieren medegedeeld. En deze hebben daarop hun propaganda gestaakt.

De Arabische leiders hadden ook aangeraden de papieren voor de volkstelling niet in te vullen. Maar de Regeering is ditmaal opgetreden. Verschillende Arabieren zijn

8) Of opgehangen. Maar dat is hetzelfde.

gevangen genomen. En te Nabloes, het oude booze Sechem, is het tot ongeregelheden gekomen. Daarna heeft er overleg plaats gehad tusschen de Regeering en de Arabische leiders. De Arabische leiders hebben hun verzet tegen de volkstelling opgegeven. Maar de Regeering heeft óók iets gedaan. Onder anderen verklaard, dat de volkstelling niet alleen dient tot voorbereiding van de verkiezingen. Vijf Arabische onderwijzers, die uit nationaal gevoel niet bij de volkstelling wilden helpen, zijn ontslagen. Maar misschien zullen ze weder worden teruggenomen.

Vele Joden beweren, dat de Regeering veel te gematigd optreedt tegen de Arabieren. *Doar Hajom* vraagt of hier soms twee Regeeringen zijn. Eén van Sir Nehemia Samuel en één van Moussa Kazem Pasja el Hussein. Wat zal men zeggen? Tegen de chauvinistische Joden treedt de Regeering óók niet op, wanneer zij over de schreef gaan.

III.

Het extreme chauvinisme beleeft hier gelukkige dagen. Alle aandacht wordt in beslag genomen door de naturalisatie, de volkstelling en de verkiezingen. Niemand vraagt wat al onze colleges, Volksraad en al de Joodsche stadsraden, toch eigenlijk doen voor den opbouw van het Land. Men snijdt chauvinisme van eens anders leer. Het land is overstroomd met hongerende intellectueelen uit Oost-Europa: dokters, advocaten, architecten, dansers, dichters, tooneelspelers, leeraars, schilders, prullen, ingenieurs, agronomen, studenten, enz. Al deze menschen moeten van dag tot dag vechten voor een bitter brok brood. Wat zullen zij anders doen dan in het gevlei komen van de chauvinisten, die vast aangesloten zijn, goed georganiseerd en in het bezit van het geld? Een mooi ding is dit: Hebreeuwsch spreken tegen een Arabischen ambtenaar, die het niet verstaat. En dan een opgewonden stuk in de courant schrijven over de achteruitzetting van het Hebreeuwsch. Een mooie aanbeveling is ook: inzamelen voor het Volkshuis.

Met de naturalisatie is het nu zoo goed als gedaan. De meerderheid der Joden is wel Palestinenser geworden. Ze zijn gedwongen. De meeste Engelschen en Amerikanen hebben zich niet laten naturaliseeren. Verscheidene zijn daarbij, die leven van Zionistisch geld en hun hoofd omdraaien, als zij iemand van Agoedath Israël zien. Zij zijn hartelijke chauvinisten. Maar toch ook weer te verstandig om afstand te doen van zóó iets kostbaars als een Engelsch of Amerikaansch staatsburgerschap.

IV.

En de Volkstelling! De Arabieren stellen eischen. En de Joden stellen eischen. Bijvoorbeeld: men moet op het biljet voor de volkstelling invullen: 'Moedertaal'. Wat beteekent dit? Wel, de taal, die iemands moeder spreekt. Of die iemand met zijn moeder spreekt. Maar dat willen de Joden niet. Want slechts een klein procent der moeders spreekt Hebreeuwsch. De Joodsche moedertalen zijn: Jiddisch, Spanjoliet en Arabisch, Russisch, Poolsch of Engelsch. Maar daaruit zouden onze vijanden een argument halen tegen erkenning van het Hebreeuwsch als officieele taal. Men heeft zich dus tot de Regeering gewend en die heeft gezegd, dat 'moedertaal' niet

moedertaal beteekent, maar iets héél anders. De moedertaal van alle Joden is Hebreeuwsch. In orde. Men heeft de groote jongens van de Zionistische scholen gemobiliseerd en uitgezonden om in alle buurten de biljetten te helpen invullen. Een hulp, die gaarne wordt aanvaard door de honderden vrouwen, die niet lezen en schrijven kunnen. Van al die menschen wordt ingevuld dat hun moedertaal Hebreeuwsch is, ofschoon zij geen zin Hebreeuwsch kunnen spreken. Van vele Joden is de moedertaal Arabisch. Maar dat zullen slechts weinigen invullen. Volgens de volkstelling zal dus de moedertaal van de overgrootste meerderheid der Joden Hebreeuwsch zijn. In de propaganda zal men het wel doen voorkomen, alsof deze menschen ook werkelijk Hebreeuwsch spreken. Wie hier leeft, weet wel anders. Een gedeelte van de orthodoxie, die tegen het Hebreeuwsch als spreektaal is, heeft ingevuld 'Jehudieth', de Joodsche naam voor Jiddisch. Daar echter 'Jehudieth' in de Schrift ook voorkomt in den zin van Hebreeuwsch, wil men deze biljetten ook als Hebreeuwsch tellen.

Het jammerlijke van dit heele geval is, dat de Zionistische rijpere jeugd er door wordt versterkt in de leer, dat men alles: waarheid, liefde, dankbaarheid, moet opofferen ten bate van een hyper-chauvinistisch nationalisme.

V.

Bij de Arabieren is het al niet veel anders. Van een werkelijk goede verstandhouding is dan ook geen sprake. Het Arabische blad 'Lissan el Arab' is pro-Zionistisch. Ieder denkt daar het zijne van. Invloed heeft het blad hier niet. Maar zijn artikelen worden gebruikt in de buitenlandsche propaganda.

Eenige weken geleden hebben de Arabieren tusschen Petah-Tikvah en Jaffa een jongen Joodschen man overvallen en zwaar mishandeld. Hij is daaraan gestorven. Enkele dagen later werd een doode Arabier gevonden, eveneens zwaar mishandeld. 'Wraak van de Joden', zeggen de Arabieren. 'Provocatie van de Arabieren', zeggen de Joden. Tot dusverre zijn de daders nog niet gevonden. De Arabische en de Joodsche pers beide roept maar altijd om strenge maatregelen.

Of 't rustig blijven zal? Kleine onrust is altijd mogelijk. Maar voor groote, bezwarende opstanden heeft de Palestijnensche bevolking geen macht genoeg. Ja, als het eens kwam tot een algemeene onrust van Marokko tot Konstantinopel en Indië. En dan nog is de Mohammedaansche wereld niet één. De Sultan, Moestapha Kemal Pasja, het Mekkasche koningshuis, de koning van Nejd. Misschien in het voorjaar.

VI.

De val van Lloyd George. Bonar Law. En dan daarna? Men telegrafeert ons uit Londen, dat elke nieuwe Engelsche Regeering de Balfour-declaratie handhaven zal. Vijf jaar. Op het einde van de maand wordt dr. Weizmann hier verwacht.

En wat doen wij zelve? Ruttenberg. Er schijnen groote motoren te zijn aangekomen voor de electrificatie van Jaffa. Maar dit geeft nog geen werk. De immigratie was in September iets beter. Mannen 191, vrouwen 193, kinderen 328, niet-Joden 24. Toegang geweigerd: 11. Er komen meer gezinnen aan. En minder

uitsluitend chaloetsiem (= pionieren). Voor den geest in het land is dat beter. Maar het vinden van werk is met een gezin veel moeilijker.

Er wordt nog altijd veel gebouwd. En dat schijnt nog wel jaren te kunnen doorgaan. Maar alle geldmiddelen zijn dan ook daarna vastgelegd. Voor handel en industrie is geen geld.

Er is over het algemeen geldgebrek. De uitgaven voor onderwijs zijn duchtig ingekrompen. Ook de medische organisatie 'Hadassah' moet zich gaan beperken. De Regeering heeft een gedeelte van haar taak overgenomen. Maar dat verkleint weer den Joodschen invloed. De Jischoeb (= Bevolking) hier is er zóó aan gewend, dat alles van buiten komt, dat zij niet begrijpen kan, dat men hier zelf wat meer medebetalen moet. Maar er blijft hier te veel aan snaar en strijkstok hangen. Ieder arm man wil hier een eigen huis bouwen. De scholen en de dokters moeten door buitenlanders worden betaald. En terecht vraagt de *Doar Hajom*, waar onze arme Jischoeb toch het geld vandaan haalt voor de bioscopen, de danshuizen, de slechte concerten en de rest. Voor de oude Jischoeb geldt die vraag niet.

En plotseling hooren wij, dat de Hebreuwsche Universiteit zal worden geopend. Natuurlijk het gebouw niet. Daarvan ligt nog altijd slechts de eenzame, eerste steen. Maar men zal de faculteit der letteren, geschiedenis en wijsbegeerte openen in aansluiting aan de microbiologie. De leiding hier is natuurlijk weder bij David Yellin. Het moet maar weer. Voor een Universiteit is men hier nog lang niet rijp. Er is ook geen behoefte aan. Men zal eenvoudig cursussen openen, waarschijnlijk avondcursussen, onder den maan 'Hebreuwsche Universiteit'. Men zal stipendia geven, waarbij meer op chauvinisme dan op bekwaamheid zal worden gelet. Zoo zal het met de benoeming van de hoogleeraren ook gaan. Voor die zoogenaamde Hebreuwsche Universiteit zal men (en dat is het voornaamste) weer gaan bedelen in het buitenland. Het zal aardig zijn, te weten, wat de Jischoeb zelf er aan betalen zal. Men zegt, dat prof. Einstein van den winter op terugreis van Japan college zal geven aan de nieuwe Universiteit. Misschien. Hij zou het niet doen, wanneer hij hier jaren woonde. Er is altijd verschil tusschen ideaal en werkelijkheid. Maar het verschil tusschen Zionisme en Palestina is al te groot.

VII.

Allerlei. Sir Wyndham Deedes treedt als Civil Secretary af en zal met ingang van April worden vervangen door generaal Clayton.

Staking bij de bouwmaatschappij 'Haboné' = de Bouwer.

Haäretz verhuist naar Tel-Aviv. Les sociétés ont les criminels qu'elles méritent. (Prof. Dr. J. Klausner.)

Saul Tsjernitskofsky, de Dichter, op weg naar Palestina.

Arabische delegatie naar Konstantinopel en Angora.

Klacht van de Mizrachistische werklieden over achterstelling door de Zionistische ambtenaren.

Dr. Schönfeld, Mizrachistisch inspecteur van onderwijs, keert niet naar Palestina terug.

Dr. Eder zal waarschijnlijk aftreden als lid van de Zionistische Commissie.

Havenplannen voor Jaffa.

VIII.

Rondom. Overal is de onrust nog rustig gebleven. Egypte, Syrië, Mesopotamië. En de Emir Abdoellah van Transjordanië? Hij is in Londen aangekomen. En alles gaat, zooals wij gedacht hadden. Een anti-Zionistisch interview. En daarna een verklaring, dat Hij, de Emir, dat niet zoo gezegd heeft. Integendeel is hij het eens met de Engelsche Palestina-politiek. Wellicht zal de Emir voor deze eensgezindheid worden beloond met meer macht en meer vrijheid, en meer geld in Transjordanië.

Lof zij Allah! Wij leven nog. De volgende week verjaardag van de Balfour-declaratie. Het zal rustig zijn. Of onrustig. Of allebei. Of geen van beiden. Dat is hier allemaal hetzelfde.

Nr 343 Wij maken schoon⁺

⁺17-11 1922 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 3 nov.

I.

Wij hebben schoongemaakt. Niet ons huis. Niet den kelder. En niet den zolder. Maar de regenbak. Dat wil zeggen één van de regenbakken. Den kleinen regenbak. Wij hebben den kleinen regenbak schoongemaakt. Wie verstand heeft zal dit billijken.

Het heeft dit jaar vroeg geregend. Nauwelijks zijn de Joden begonnen het Gebed te zeggen voor Wind en Regen, of het heeft geregend. Een harde, booze regenbui. Meestal is de eerste regen zacht, fluisterend en wel. Maar alle jaren zijn niet gelijk, zooals dit Allahs wil is. Dit jaar, op eenen Zaterdag, na eene helsche hitte, zijn de hemel en aarde ineens héél koud geworden. Een groote en donkere wind is opgestaan. Men vraagt zich af, vanwaar de wind komt. En de vroege regen is neergedaald. Des avonds, zóó gewelddadig als de late regen doet. Alle menschen zijn weggejaagd uit alle straten. Alleen een eenzame, overvallen onderweg, die voorthaast van de Poorten der Gerechtigheid naar zijn eigen onrechtvaardige Poort.

Welk een vroege regen. De straten ruischen. De huizen ruischen. Boomen zijn er niet.

II.

Gelukkig, dat het heel vroeg regent van het jaar. Want Jeruzalem lijdt als een woestijn onder het gebrek aan water. De meeste regenbakken zijn leeg. Er is wel een waterleiding van de Vijvers van Salomo naar onze Heilige Stad. Maar die komt niet in de huizen. Er zijn waterkranen in de straten, hier en daar, ver en ver, waar de Regeering water geeft, op enkele uren van den dag. Dan komen alle menschen met één of twee groote petroleumblikken, waarin vijftien Liter gaat. Er komt óók een diendertje, dat de wanorde handhaaft. En dan maar wachten. Eén achter één staan de petroleumblikken geschaard. Eenige honderden soms. De menschen zitten op hunne blikken omgekeerd. Zij eten. Zij spreken over politiek. Zij kibbelen. Dan komt het diendertje en schreeuwt. Want wie zou hem achten, indien hij eens niet schreeuwde? Zoo duurt het uren. Maar de Eeuwigheid heeft allen tijd.

In den Turkschen tijd was het nog erger, omdat er toen heelemaal geen waterleiding was. Maar de menschen zijn dat vergeten. Sroer is nu héél boos op de Engelschen, omdat er geen water is. Niet, dat hij het water noodig heeft, bijvoorbeeld om zich te wasschen. Sroer is verstandig. En hij wascht zich niet, omdat men na een paar dagen toch weder vuil wordt. Wel tipt hij, even zijn vingers in het water en bevochtigt den snuit van zijn gezicht, omdat de Profeet in zijne groote wijsheid dit nu eenmaal bevolen heeft. Maar Sroer is boos op de Engelschen, omdat hij nu water moet halen van ver, héél ver.

‘Sroer’, zeg ik: ‘was er een waterleiding in den Turkschen tijd?’

‘Niet noodig’, antwoordt Sroer kwaadaardig, en hij schudt zijn donkerpaarse onderlip. ‘In den tijd van de Osmanli was er water genoeg.... Altijd genoeg.... van Allah.... Ja, hij heeft de Osmanli lief.... omdat zij Moslem zijn.... de Engelschen.... zeye zift¹⁾.... whiskey.... whiskey.... en ganzier.²⁾

‘Sroer’, zeg ik vertroostend: ‘hier is een dubbele piaster.... breng mij twee blikken water.... en drink een kopje koffie bij Hakil.... Allah zegene u.... in Vrede.’

Hierop past maar één gepast antwoord. ‘Met uw verlof’, zegt Sroer, terwijl hij heengaat. Wanneer er weder héél veel water is, zal Sroer ook zijn japon weer wasschen.

III.

Een huis begint hier met den regenbak. Wij hebben er twee in onzen hof en Hassan heeft er nog één binnenshuis. De regenbak links is voor de Grieksche bureu. Wij hebben vele Grieksche bureu, omdat het Grieksche patriarchaat den halven hof van Hassan en Abdoel Salaäm heeft gehuurd, en daar zijn menschen wonen laat. Natuurlijk zijn er weder soorten. Er zijn Arabieren, die Grieksch-orthodox zijn, en ‘Roemi’ heeten. En er zijn echte Grieken, die Grieksch-orthodox zijn, en ‘Junani’ heeten. De Roemies spreken Arabisch, en kennen Grieksch. De Junanies spreken Grieksch en kennen Arabisch. Te zamen hebben zij den regenbak linksch.

Abdoel Salaäm, Hassan en Subhi, die allen Moslem zijn, hebben den regenbak rechts. Het is twijfelachtig uit welken regenbak ik mijn levend water putten zal. Maar 't hindert niet. Want Sroer doet dat. En hij, maar hij alleen, heeft den sleutel van de beide regenbakken. Want het spreekt vanzelf, dat de regenbakken op slot gaan, als de winter verstreken is. Ware het anders, alle menschen zouden van buiten komen, en nemen van ons water. Ya Salaäm! Als Sroer er niet was. De Vader van Abdoel Salaäm heeft de ouders van Sroer als slaven gekocht. Heel lang geleden, toen er geen Turken waren, maar Ibrahîm Pasja uit Egypte, dat trouwens Masr heet. Sroer is in ons huis geboren. Hij heeft al de zonen van het huis op zijne handen gedragen. Hij slaat al de Roemische, Junanische en Moslemsche kinderen met zijne sloffen om de ooren. Hij gooit hen met steenen als hij hen niet krijgen kan. En wie zou het wagen zijn hand of tong te bewegen tegen Sroer? ‘Daar is Sroer.... daar is Sroer’, roept één van allen, die de kippen plagen of citroenen stelen uit de boomen des hofs. En zij stuiven allen heen: Omar, Ali, Faried, die Engelsch spreekt, Lutfie, Hassan, Alfred, Emile, Djemal, maar die zich Jimmie noemen laat, Albert, Mohammed, Suleiman, Daoud, Sidhi.... Zij, die broekjes dragen en zij, die japonnetjes dragen, zonder

1) Als drek

2) Van 't varken.

onderscheid van ras en geloof. Want Sroer is voor de jongens een heel streng heer. Hij weet niet, hoe oud hij is. En de regenbak is zijn oogappel.

IV.

Het eerste regenwater is natuurlijk waardeloos. Het spoelt de daken schoon. En niemand, die verstand heeft, zou het in zijn regenbak laten lopen. Maar de eerste bui is ons een waarschuwing. Men moet nu den regenbak schoon laten maken, of men moet het dit jaar niet doen.

En Maandag, nadat het Zaterdag geregend heeft, komen twee zeldzame schoffies in onzen hof. Zij komen uit Lazarië, dat het oude Bethaniën is. Zij reinigen en witten regenbakken. Geen wonder, dat zij roetzwart zijn. Hun instrumentarium is héél eenvoudig. Zij hebben twee emmers. Een héél lang touw. Een houten haak en twee bezems.

De regenbak van Abdoel Salaâm is verleden jaar pas schoongemaakt. Het ware dwaasheid er dit jaar weder geld in te beleggen. Maar de regenbak van de Roemies en de Junanies heeft een reiniging héél noodig. De schoffies, die Ibrahîm heeten en Djamiel, de Lieflijke, vragen tachtig piaster. Een dwaasheid. En zij beseffen dat. Maar niemand krijgt hier wat hij vraagt. Dus vraagt ook niemand, wat hij krijgt. Namens de burens, Roemies en Junanies, worden de onderhandelingen gevoerd door de vader van Lutfie. Na veel geschreeuw en gebaar en geloop worden zij het eens voor veertig piaster. Wij wisten dat. Want het is de vaste prijs, die voor het schoonmaken van zoo een regenbak bestaat.

V.

En zij beginnen hun werk. Eerst wordt de groote sluitsteen afgewenteld, gelijk in de dagen van Abraham, Isaac en Jaäcob werd gedaan. Ook de waterdieven doen dat soms. Allah verwoeste hun huis! Daarom slaapt de oude Sroer zomers ook op den regenbak. Daarna daalt de Lieflijke af in den regenbak. En zij beginnen het vuile water uit te scheppen. Alle burens, die thuis zijn, komen natuurlijk beneden en buiten. De vader van Lutfie, die altijd ziek is, wanneer hij niet werken wil. En Joessef. Hij is héél lui. Maar zijn broeders werken. Abdoel Salaâm komt. En Hassan. Maar Subhi niet. Hij is op zijn kantoor. Jammer. Wij moeten natuurlijk goed opletten, dat de schoffies den regenbak leegmaken tot den laatsten drup. Dan moeten zij hem wasschen met schoon water, droogdweilen en witten.

Maar het is een mooie dag. En wij hebben den tijd. Onze regenbak is eerste klas. Gelijkvloers gemetseld. Meters lang en meters breed. Wij brengen stoelen buiten en zitten in het zonnetje, terwijl de schoffies hun dagwerk doen.

Diep in de verte hooren wij den Lieflijke zingen. Een droevig liedje, dat schandelijk wordt door elkaar gerammeld door den regenbak. Ibrahîm is nu ook afgedaald.

Wij krijgen kleine kopjes koffie. Dit is billijk. Want wij letten op, dat de schoffies hun werk goed doen. En een van onze Grieksche buurvrouwen beloont dat. De schoftjes krijgen niets.

VI.

Ook Sroer komt kijken. Hij heeft een héél klein jongetje op zijn arm. Blonde krullen en lichtblauwe oogen. Het is een Arabisch jongetje. Want niet alle Arabieren zijn donker. Het land, waar alle menschen donkere oogen hebben, en waar het altijd lente is, ligt verderop. Dit Arabische jongetje is de jongste zoon van Achmed Effendi, den zwager van Abdoel Salaäm. Het kan nog niet loopen, niet spreken, niet lachen. Maar wel glimlachen. Het speelt nu met de onderlip van Sroer. Een stoel krijgt Sroer natuurlijk niet. Maar een kopje koffie wel. Hij zit op den rand van den regenbak, en gromt booze woorden tegen de schoftjes.

Om half twaalf komen de jongens. O, de regenbak! Is hij leeg? Is hij schoon? Wat is er uit gekomen? Want dit is het wonder, ofschoon het héél streng verboden is ook maar iets in den regenbak te werpen, zoo komt er nu toch van alles uit. Brokken ijzer, knikkers, steenen. Ja, zelfs een revolver. Wie heeft dat gedaan? Een revolver. Het is stil geworden op den regenbak.

‘Geef hem mij maar’ zegt de luie Joessef.

‘Breng hem naar de politie’, raad ik schuchter.

‘Wat politie’, bromt Sroer: ‘kelb kebier.’³⁾ De revolver is verdwenen.

‘Sroer’, zeg ik, ‘gij hebt veel verstand...wannen gij niet zoo streng waart met de jongens, zou er nog heel wat meer uit den bak zijn gekomen.’

‘Kelb kebier’, gromt Sroer. Want het Arabische jongetje, blond met de blauwe oogen, heeft het kwastje van zijn fez beetgekregen.

VII.

De regenbak mag zich wel in de belangstelling verheugen. De Emir Abdoellah is in Londen en kan dus niet komen zien. Maar kolonel Hassan Bey komt. Hij koopt goederen voor het leger van den Emir. En Abdoel Salaäm helpt hem daarbij. Zij zijn beiden tevreden. Lof zij Allah!

Hassan Bey is een vriend van Moestapha Kemal Pasja. Zij zijn samen op de krijgsschool te Konstantinopel geweest. Moestapha Kemal kwam uit Monastir. Hij heeft in den oorlog ook in Palestina gevochten, tegen de Engelschen. De kleine Arabische jongetjes hooren toe, terwijl de kolonel vertelt. Een groote bewondering.

‘Nasieb’, zegt Abdoel Salaäm. Een van die wonderlijk berustende Arabische woorden.

VIII.

's Middags zijn de schoftjes heengegaan. De regenbak is schoon en gesloten. Het leven is zwaar en stil. Wat zal ik met het leven doen? Een verloren dag. Een verloren leven.

‘God’, zeg ik boos, ‘geef mij mijn verloren dag weder’.

Maar God kan het niet. Een vogel fluit. Een jongen schreeuwt. Ja, ik ben wel duizelig. ‘Nasieb’, zei Abdoel Salaäm. ‘Nasieb... nasieb’. Hoe lang geleden?

3) Een groote hond.

Nr 344 Na den verjaardag⁺

⁺24-11 1922 A., 17. Gedat.
Jeruzalem 10 nov.

I.

Zachtjes aan. Dan breken de postzegels niet. De vijfde verjaardag van de Balfour-declaratie is voorbij. Dit jaar viel hij samen met den verjaardag van de geboorte van Mohammed. Niet alle jaren. Want Mohammeds geboortedag wordt volgens het Maanjaar herdacht, wat ieder jaar een verschil geeft van tien dagen. Maar dit jaar. Twee gevaarlijke verjaringen samen. En toch rustig gebleven. Met wat spanning. Met wat politie. Met wat winkels gesloten. Maar wie daarop let is een verrader, aan wien noch Balfour noch Mohammed besteed zijn. Wij hebben nu ook weer nieuwe postzegels gekregen. Het zijn nog altijd hulpzegels van het Egyptische Expeditiecorps. Maar nieuwe waarden zijn ingevoegd. Van andere is de kleur veranderd. Wij zijn héél tevreden.

II.

Of 't rustig is? Waarom zou de onrust niet rustig blijven tot de Lente? Maar waarom eigenlijk wel? Palestina alleen zal niet zoo gauw in gewapenden opstand komen tegen Engeland. Maar als de Fransche frank zóó dalen blijft? gisteren waren er twee-en-zeventig in een Engelsch Pond? kan Frankrijk dan nog een dure bezetting in Syrië handhaven? En als Syrië eenmaal half Turksch is, half vrij, dan volgt Palestina. Wie weet, welke verjaardagen en welke postzegels er zullen zijn, het volgende jaar. Het schijnt min of meer te broeien in Beth Shan, het oude Beisan, waar de Arabieren juist zoo mooie opgravingen hebben gedaan. Volgens den onwetenschappelijken medewerker van *Doar Hajom* hebben zij niets minder gevonden dan het graf van eenen bloedverwant van Herodes, die indertijd op Herodes' bevel den kindermoord van Bethlehem heeft volbracht. Als Abdoellah Effendi toen gouverneur van Bethlehem was geweest, zou 't niet gebeurd zijn. Gelukkig, dat het verjaard is. Het is trouwens niet zeker, wiens graf het is. Wanneer David Yellin terug komt, zullen zij het weten.

III.

Er is trouwens genoeg te doen. De naturalisatie is voorbij. Hoeveel Joden zich hebben laten Palestiniseeren, is nog niet officieel bekend. Maar 't is ten slotte nogal medegevallen. Voor Jaffa en Tel-Aviv spreekt men van 15, ja van 18 duizend. Haïfa heeft 2022 genaturaliseerden, vertegenwoordigend 3618 zielen. De meesten zijn dus blijkbaar ongehuwden zonder kinderen.

En dit is nu weer het mooie: nu alles voorbij is, blijkt het weer niet waar te zijn. Het schijnt, dat Sir Herbert Samuel met die naturalisatie op zijn snelst toch buiten zijn boekje is gegaan. Men heeft de genaturaliseerden wel eene verklaring laten

teekenen, dat zij van ieder ander onderdaanschap afstand doen. Maar 't is niet waar. Men is gebleven wat men was. En de naturalisatie beteekent eigenlijk niet anders, dan dat men Palestinenser zou zijn, wanneer Sir Herbert binnen zijn boekje was gebleven. Wij hebben hier een Zwitsersch ingenieur, trouwens evenals de meeste Zwitsersche ingenieurs geboren de Minsk, Pinsk en Dwinsk. Hij had zóó gehoopt naar Zwitserland te kunnen reizen als Palestinenser. En nu is hij toch weder bezwaard met een Zwitserschen pas. Men zou er om in Palestina blijven. Maar daarvoor is die ingenieur, geboren te Warschau en te Odessa, nu toch weder te verstandig.

IV.

Na de naturalisatie de volkstelling. De vraag is ook weer niet, hoe het is. Maar hoe men het voorstellen zal. Menig Arabiertje zal ongeteld blijven, omdat de Arabische volkstellers, minder nationalistisch, het niet de moeite waard zullen vinden, zoo groote, mooie paperassen in te vullen voor één enkelen Arabier. Maar de Joden hebben van de volkstelling een nationaal en heilig belang gemaakt. De gymnasiasten, onderwijzers, ambtenaren en chauffeurs zullen wel zorgen, dat niemand daar ongeteld blijft. Alle Joden zullen ook invullen, dat hun moedertaal Hebreeuwsch is. Ofschoon het aantal, dat werkelijk levend Hebreeuwsch spreekt, zeer beperkt is. *Doar Hajom* beklagde zich er gisteren over, dat men in een concert, waar de elite van het Joodsche Jeruzalem aanwezig was, alle talen hoorde, behalve Hebreeuwsch. Zóó gaat dat hier. Op het oogenblik dringen de arbeidersleiders bij de Regeering aan op meer immigratie. En zij betoogen, dat er zoo goed als geen werkloosheid is. Tegelijkertijd schrijft *Doar Hajom* (*Haäretz* bestaat niet meer!) dat Joodsche werkgevers geen Arabieren moeten gebruiken, omdat er zooveel Joodsche werkloozen zijn. En toch zijn wij gelukkig.

V.

Maar zachtjes aan. Dan breken de postzegels niet. Naturalisatie. Volkstelling. En dan de verkiezingen voor het nieuwe Wetgevend College. De nationalistische Arabieren, die eerst besloten hadden niet aan de verkiezingen mede te doen, hebben nu besloten wel mede te doen. Zij hebben weder eene delegatie gezonden naar Lausanne, naar de Oostersche Vredesconferentie. Er wordt heel druk geconfereerd tusschen de Kemalisten en de Arabieren uit Syrië en Palestina. Men spreekt over een Turksch-Arabisch verbond. Over een Turksch mandaat over Palestina en Syrië. Wat willen Koning Feisal en de Emir Abdoellah?

Van aanvallen op Joden hooren wij den laatsten tijd zoo goed als niets. Evenmin als van allerlei pogingen tot verbroedering. En dat is wellicht nog het beste stelsel.

VI.

Er is natuurlijk de groote wereldpolitiek en de Engelsche politiek. Voor een piaster per nummer schikt *Doar Hajom* alles zóó, dat het Zionisme het middelpunt is van de geheele wereld. Waarom niet? Geschiedenis schrijven is stelselmatig onvolledig

zijn. Wij lezen, dat de Zionist Ormsby Gore (een bekwaam man!) onder-secretaris voor koloniën is geworden. De koppige anti-Zionist Sir W. Joynson Hicks (een onbekwaam man!) is onder-secretaris voor den handel. Wij lezen de meeningen van Balfour. Zeer goed. Van Lloyd George: goed. Van Asquith: onvoldoende. Van Bonar Law: even voldoende. Wanneer de Engelschen nu maar zoo verstandig zijn, *Doar Hajom* te lezen, zullen zij precies weten, hoe zij stemmen moeten.

In de Joodsche politiek is het stil. De zittingstijd van alle colleges: Deputatenvergadering, Volksraad, Stadsraad, is al lang om. Maar waarom zou men nieuwe verkiezingen houden? Het kost geld. En er komen maar quaesties van.

VII.

En de opbouw van het land? De immigratie gaat sterker. Men hoop spoedig weder op duizend per maand te zijn. Niemand begrijpt goed waar al die menschen blijven. De meesten leven trouwens in armoede. Van groote industrie merkt men niets. En hoever Ruttenberg heen is met zijne groote en kleine plannen, weten we niet. Er zijn te Haïfa groote machines aangekomen. En Ruttenberg zelf is op reis.

Er wordt telkens land gekocht. Er worden ook vele huizen gebouwd. Maar of de economische ondergrond gezond is en betrouwbaar? Zeker is, dat de Zionistische Organisatie geen geld heeft. De onderwijzers hebben het laatst salaris gehad over de maand Mei. De onderwijzers te Jaffa hebben een ultimatum gesteld. Binnen tien dagen moet het salaris over Juni betaald zijn in contanten. Voor de andere maanden moeten accepten worden gegeven. Zoo neen, dan gaan de Jaffasche onderwijzers in staking. De andere ambtenaren zijn natuurlijk ook achter met hun salaris. Het zal wel tot een schikking komen.

VIII.

En de Universiteit? Voor het groote gebouw op den Olijfberg is natuurlijk geen geld. Maar men kan een voortreffelijke Universiteit hebben op een zolder. Dit heeft men hier ook begrepen. Natuurlijk gaat hier alles anders dan elders. Een vast plan is er niet. Een curatorium is er evenmin. Wie benoemt eigenlijk? Eerste rector van de Universiteit wordt natuurlijk David Yellin, een onderwijzer, die succes heeft gehad in de politiek. Niets is den kleinen man te groot! In ieder ander land zou zoiets onmogelijk zijn. Trouwens, er is hier ook wel eenig verzet. In Londen schijnt men professor Yellin toch niet te willen. Kan een van de Nederlandsche Oriëntalisten ons niet eens inlichten omtrent den wetenschappelijken arbeid van David Yellin?

Voorloopig wil men alleen de litteraire faculteit openen. Als hoogleeraar wordt verder genoemd Ahad Haam, die zóó zwak is, dat hij bijna niet spreken kan. Voorts Ben Jehoadah, een man van diep in de zestig, ziekelijk. Dr. A.S. Yahudah, de Madridsche hoogleeraar, zou een goede kracht zijn. Maar als hij Yellin niet als rector accepteert, heeft hij geen kans. Het is eenvoudig een quaestie van eerezucht en hebzucht. In het buitenland zal men gaan werken met de Hebreeuwsche Universiteit. Dat trekt. Er zal hier iets bestaan, dat lijkt op een Universiteit als een kat op een tijger. Maar het hindert niet. Er zullen stipendia worden gegeven, leerstoelen worden gesticht, op

naam van dierbare dooden en levenden. Een rijkgeworden Amerikaansche whiskey-koopman, die nu is drooggelegd, is al voorgegaan.

IX.

Rondom. In Egypte is men verheugd, dat met verlof van Engeland, een Egyptische delegatie zal deelnemen aan de conferentie van Lausanne. Maar het verlof is weder ingetrokken.

Lord Allenby maakt een reis naar Sinai, dat bedreigd wordt door de Wahabis.

Transjordanië is rustig. De Emir Abdoellah is nu wel gedwongen langer in Londen te blijven dan hij had gedacht. Hij houdt zich klaarblijkelijk buiten alle Zionisme en anti-Zionisme. Van ontmoetingen met dr. Weizmann hooren wij niets. De Emir heeft eene verklaring gepubliceerd, waarin men duidelijk lezen kan, dat hij noch Zionist is noch anti-Zionist. Of Zionist en anti-Zionist beide. Het zou ons verwonderen, wanneer de sympathieke Emir (ook dr. Weizmann is sympathiek) niet iets weet gedaan te krijgen van de sympathieke Engelsche Regeering.

In Mesopotamië onrust. Er is daar een sterke partij, die noch Engeland, noch den koning Feisal wil. Zij willen vrijheid, desnoods een verbond met Turkije.

En Syrië? Men spreekt voortdurend van een aftreden van den generaal Gouraud. Van een afstand van Noord-Syrië aan Turkije. Van een geheel nieuwen geest in de Fransche administratie. In afwachting een oproer in Beiroeth. Dooden en gewonden. Wat het worden zal? Het hangt af van de frank. En niet van Frankrijk.

X.

Aan het einde van dit goedgehartige schrijven een goed woord voor de bureu. De zusters van de Charité, die hier een filiaal van Dante's hel houden. Zij doen, zonder onderscheid van ras en geloof iedere week mijn wasch. Ik breng en haal het waschgoed zelf in een mooi bruin handkoffertje. En ik kan verzekeren, dat er, behalve de veertien zusters, in het heele huis geen gaaf mensch is. Iedereen is daar lam, doof of blind, gebroken, gerepareerd. Alles. En wat willen nu de Zusters van de Charité? Een van de zusters is tuinman. Zij kweekt bloemen met behulp van vijf jongens, die samen zeven beenen en acht armen hebben. Deze tuinman vraagt of Hollandsche bloem- en zaadkweekers het Huis, dat gelijk alle Huizen te Jeruzalem in grooten nood verkeert, niet eens willen verheugen met bollen en zaad. Alles is goed: dahlia's, hyacinthen, asters, anjelieren, tulpen. Kortom, alles wat geurt en geen Amsterdamsche gracht is. Het adres is: Soeurs de la Charité, tusschen het postkantoor en het Mamilla-kerkhof. Als men mij een berichtje stuurt, zal ik zorgen, dat de zending goed aankomt. Men kan het ook zenden aan mijzelf. Dan bezorg ik het in de Hel van de bureu, in het mooie, bruine handkoffertje voornoemd.

Nr 345 Van den anderen kant⁺

⁺7-12 1922 A., 5. Gedat.

Jeruzalem 17 nov.

I.

Soms zeggen wij: 'Onze broeders de Arabieren'. Soms zeggen wij 'onze neven'. Of: 'onze vrienden.' En als het héél koud is zeggen wij eenvoudig: 'onze buren, de Arabieren'. Hoe denken nu onze buren over de Arabische quaestie?

Hun delegatie is uit Londen te Jeruzalem wedergekeerd. En de Mohammedaansche leden zijn naar Konstantinopel vertrokken voor onderhandelingen met de Kemalisten. Van Konstantinopel naar Lausanne. Het Christen-medelid der delegatie, Shibly Jemal, vertrekt een dezer dagen naar Lausanne eveneens. Tusschen de reizen een gesprek voor de courant.

II.

Shibly Jemal is de secretaris, die Engelsch spreekt. In Engeland heeft hij een groot gedeelte van het werk gedaan. En daar is hij ook het meest bekend. Een midden veertiger. Geboren te Jeruzalem. Een B.A. van de Amerikaansche Hoogeschool te Beyrouth. Leraar aan de St. Georges-school te Jeruzalem en aan de Koptische school te Caïro. In Egypte gedurende den oorlog.

En de Balfour-declaratie? In Palestina werd die eerst bekend na de bezetting door de Engelschen. In Egypte dadelijk. De Palestinensers en Syriërs in Caïro overlegden samen. Hunne leiders waren Soliman bey Nassif, thans lid van den Palestinensischen Staatsraad en dr. Faris Nimr, hoofdredacteur van de 'Mokattam'. Gevaar zagen de Palestinensers, naar ze zeggen, toen in de Declaratie nog niet. Zij dachten, dat de bedoeling was, dat de Joden naar Palestina zouden komen als gewone, gelijkgerechtigde immigranten. Zonder eenige bijzondere politieke positie. Toen dr. Weizmann met de eerste Zionistische commissie naar Palestina ging, had hij verschillende gesprekken met de Palestinensers in Egypte, waarin hij de meest geruststellende verklaringen gaf. De formule 'Palestina zoo Joodsch als Engeland Engelsch is' werd eerst later gebruikt en heeft de Palestinensers tot inzicht gebracht.

Men begon ook in Egypte reeds een bevoorrechte positie van de Joden te gevoelen. Zij werden bevoordeeld bij verlof tot reizen of tot het zenden van goederen over de militaire spoorwegen.

In Palestina traden zij - zoo is de meening der Arabieren -arrogant op. Zij organiseerden groote optochten van schoolkinderen. De Zionistische commissie gedroeg zich als eene regeering in de regeering. De leden werden bij officieele plechtigheden ontvangen als consuls.

Dat was nog onder de militaire administratie van den generaal Bols.

Er bestond toen al een Christen-Mohammedaansche Club. De leiders waren Aref Pasja el Dajani en Aref el Aref, thans verzoend met de regeering en onder-gouverneur van Jenin. Moussa Kazem Pasja, thans hoofd van het Arabische, nationalistische verzet, was toen nog burgemeester van Jeruzalem.

III.

Waarom zijn de Arabieren tegen de vestiging van een Joodsch Nationaal Tehuis in Palestina?

Omdat het Joodsch Nationaal Tehuis op den duur noodlottig zou worden voor de Arabische herleving in Palestina. Dat er groote Arabische landen elders gelegen zijn, is geen vergoeding voor de Palestinensische Arabieren. Er zou een Joodsche atmosfeer in Palestina komen en de Arabieren zouden waterdragers en houthakkers in een welvarend Joodsch Palestina zijn. De Arabieren hebben nu nog niet het geld, de wetenschap en de ervaring om te kunnen concurreeren tegen de Joodsche immigranten, die gesteund worden door het kapitaal en door de kennis van een groot gedeelte van het Joodsche Volk.

Aldus de Arabieren.

Maar is de ervaring dan niet juist andersom? Zijn de Arabische dorpen bij de Joodsche koloniën niet tot grooteren bloei gekomen? Verdienen de Arabieren geen schatten aan arbeidsloon in de koloniën. En de Arabische huisheeren in de steden, krijgen die niet heel wat huishuur van Joodsche huurders?

Ja, de Arabieren hebben veel van de Joden geleend. Ze hebben ook veel geld aan de Joden verdiend. Al bestaat er de laatste jaren eene neiging om den Arabischen arbeid buiten te sluiten. En al bouwen de Joden de laatste jaren honderden en honderden huizen voor zich zelf.

Maar de Joodsche immigratie maakt het leven koortsachtig en gehaast. De Arabische bevolking kan dat tempo nog niet aan.

De tijd is misschien gekomen voor Palestina, dat het mee moet in de drijfjacht van de natiën. Maar dan liever, zoo zeggen de Arabieren, voorloopig onder leiding van een volk als Engelschen, Franschen of Amerikanen, die ten aanzien van Palestina minder heerschzuchtig zijn en minder ambitieus dan de Zionisten.

IV.

Hoe denken de Arabische leiders over het laatste Statement van den Minister Churchill? Gunstig. Het heeft de Balfour Declaratie voor een gedeelte opgeheven. Wat bracht de Engelsche Regeering daartoe? Het inzicht, dat de Declaratie eene vergissing is geweest en een onrecht. Men wil nu de Arabieren weder recht doen. Het optreden van de Zionisten heeft de Engelsche Regeering doen zien waartoe de realisatie van de Balfourdeclaratie voert. De Declaratie vlakweg intrekken gaat niet. Dus plaatst men er het Statement naast.

Maar is dat tegenover de Joden wel eerlijk? Eerst beloven, als men de Joden meent noodig te hebben. En later terugnemen, waneer men ze niet meer noodig heeft?

Dat is eene quaestie tusschen de Joden en de Engelsche Regeering, waar wij buiten staan, zoo antwoorden de Arabieren. Overigens waren aan de Arabieren reeds eerdere beloften gedaan. Niet in de eerste plaats denke men aan bepaalde afspraken met den Sherif van Mekka. Maar meer aan de geheele houding van de geallieerden. Dat heeft grooten invloed gehad op de houding van de Arabieren tegenover de Turken. Hadden wij alles vooruit geweten, dan hadden ze misschien de Turksche Regeering verkozen. Tenminste de Mohammedanen. Maar de Christen-Arabieren vormen een kleine minderheid en doen goed zich niet te vervreemden van hunne Mohammedaansche landslieden.

V.

De ontvangst van de delegatie in Londen? Goed. Bij de Regeering, de pers en het publiek. En Ormsby Gore, de tegenwoordige onder-staatssecretaris voor de koloniën? Hij heeft den naam pro-Zionist te zijn. Maar hij bedoelt met Zionisme waarschijnlijk iets geheel anders dan bijvoorbeeld de leiders Weizmann en Sokolov. Ormsby Gore zou een tegenstander zijn van het politieke Zionisme, dat is: de vestiging van een Joodschen Staat in Palestina. Hij zou alleen een geestelijk Zionisme willen: het scheppen van een geestelijk Joodsch centrum. Het zal trouwens nog moeten blijken in hoeverre Mr. Ormsby Gore agressief pro-Zionistisch zal zijn, gelijk zijn ambtgenoot Sir W. Joynson Hicks agressief anti-Zionistisch was.

En Sir John Shuckburgh, de hoofdamtenaar voor de zaken van het Nabije Oosten? Een eerlijk man, die evenwicht zoekt tusschen de beloften aan de Joden en de rechten van de Arabieren.

VI.

Sir Herbert Samuel's regeering? Sir Herbert is beminnelijk, verstandig, bescheiden. Maar hij is een Zionist. De Arabieren zijn overtuigd, dat hij alles vermijdt, wat noodeloos de aandacht zou trekken. Maar dat hij eveneens alles doet, wat hij kan, om ongemerkt den Joodschen invloed te versterken.

En de attorney-general Mr. Norman Bentwich, waarom zijn de Arabieren zoo tegen hem? Omdat hij zich in zijn boeken over Jodendom en Palestina heeft doen kennen als een vurig Zionist. Dat was in den eersten tijd van de groote verwachtingen na de Balfour-declaratie.

Bestuurt Sir Herbert het land wel of niet in overeenstemming met het Churchill Statement? Bepaalde feiten, dat hij het niet doet, hebben de Arabieren niet. Maar ze meenen, dat Sir Herbert het Statement beschouwt als een beletsel, dat moet worden ontgaan en opgeruimd. Gelijk dr. Weizmann trouwens uitdrukkelijk heeft gezegd.

Wat zouden de Arabieren doen, wanneer zij onbeperkte macht in Palestina hadden? Zeker de geheele Joodsche immigratie stopzetten. Een groot gedeelte van de nieuwe immigranten terugzenden. Het Hebreeuwsch niet langer erkennen als officieele taal.

Waarom zijn zij zoo tegen de nieuwe immigranten? Zij zijn arm en zij brengen het Land geen welvaart. Integendeel verdringen zij in sommige opzichten de Arabieren. Maar al was dit alles anders, al brachten zij alle welvaart van de wereld, dan zouden de Arabieren nog niet willen, omdat zij Palestina in ieder geval Arabisch willen houden.

VII.

De Emir Abdoellah? Zijn politiek is niet altijd even duidelijk. En schijnt soms min of meer egoïstisch. Misschien is zijn politiek deze: 'nemen, wat men krijgen kan en laten, wat men toch niet krijgen kan'. Hij zal dus beproefd hebben een Transjordanië te krijgen, zóó onafhankelijk als Egypte en Irak. Misschien is hij daarin te Londen geslaagd. Daartegenover zou hij West-Palestina als Arabisch land hebben opgegeven, ziende, dat Engeland toch bij de Balfour-declaratie blijft. De Palestina-Arabieren zijn natuurlijk tegen deze politiek van den Emir. Zoo goed als de nationalistische Arabieren van Mesopotamië tegen den koning Feisal zijn.

VIII.

Hunne verhouding tot de Zionisten? Beleefd. Maar de Arabieren weigeren de Zionistische Organisatie te erkennen als eene, die officieel iets met Palestina rechtens te maken heeft. Zij hebben dan ook geene onderhandelingen te Londen gewild. 'En', zegt Shibly Effendi: 'die van de Agoedath Israël zijn niet veel beter. Wij hebben hen allen te Londen ontmoet, tijdens de laatste beraadslagingen over het Mandaat. Die van Agoedath Israël zijn misschien wat gematigder. Ze doen minder aan politieke propaganda. Zij praten ook hun mond wat minder voorbij. Maar in hun hart? Zijn zij tegenstanders van het Joodsche Palestina? Zouden zij toestemmen in de intrekking van de Balfour-declaratie? Neen? Dan zijn zij precies en evenzeer de vijanden van de nationale Arabieren, als de Zionistische Organisatie zelve. En het laat de Arabieren koud, of de Agoedath wel of niet deel uitmaakt van de Jewish Agency. Laten de Zionisten en de Agoedisten elkaar gerust verscheuren. De Arabieren zien liever een verdeeld dan een vereenigd Joodsch volk.

IX.

En Lausanne? Wie weet. Het is een dwaling te meenen, dat de quaestie van het Mandaat voor goed geregeld is. Niets is voor goed geregeld. De Raad van den Volkenbond heeft de bepalingen van het Mandaat geratificeerd. Maar de Volkenbond nog niet. Mussolini is tegen de Mandaten. Kemalisten verlangen voor de Arabische landen, ook Palestina, het zelfbeschikkingsrecht. In hoeverre zij daarvoor te Lausanne zullen opkomen, is natuurlijk een vraag. Misschien komt er van Lausanne niets.

In ieder geval zullen de Arabieren hunnen strijd niet opgeven. Er is een nieuwe Engelsche Regeering. Er zijn overal mogelijkheden. Er is Lausanne. Er is politiek. Vaarwel.

Nr 346 Honderd zestig voor één cent⁺

⁺16-12 1922 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 6 dec.

I.

Wat is het, dat te Jeruzalem honderd zestig voor één cent kost? De hartslag van eenen zieke, die in het Ziekenhuis 'De Poorten der Gerechtigheid'^{*)} het Leven wacht of den Dood. Wij hebben het gisteren uitgerekend. Er zijn dure maanden. En er zijn goedkoope maanden. De winter is hier duur en koud. Er zijn ook dure zieken en goedkoope zieken. Duur is de kleine Berl, die al van zijn geboorte af in een ziekenbedje ligt. Met een eigen zuster voor den dag, en een eigen zuster voor den nacht. En als hij beter wordt? Een zwak, bloedloos, verkromd leventje. Maar God wil het zoo. Duur is ook de kleine Ben-Zion, die maar heen en weder wankelt tusschen

*) Wij zeggen hier Schaäré-Zedek. En wij hebben gelijk.

zijn weeshuis en dit ziekenhuis. Goedkoop is... Wij hebben het gisteren uitgerekend. Gemiddeld kost een verpleegdag het ziekenhuis zeven gulden twintig. En een hart, rustig of onrustig, duur of goedkoop, gemiddeld gerekend op tachtig slagen per minuut, kosten elke honderdzestig hartslagen van elken zieke het ziekenhuis één Hollandsche cent. God heeft de wereld geschapen!

II.

De eerste pogingen om te komen tot den bouw van een vroom, Joodsch ziekenhuis te Jeruzalem, dagteekenen reeds uit het jaar 1873. Tot de onderteekenaars van den eersten oproep behoorde de bekende Amsterdamsche philanthroop R. Akiba Lehren. In de voorhal van het ziekenhuis is een gedenksteen voor R. Akiba aangebracht en zijn sterfdag wordt in de kleine synagoge van het ziekenhuis nog steeds herdacht. Het heeft bijna dertig jaren geduurd vóór al het geld, dat voor den opbouw noodig was, bijeen was gebracht.

Het oudste legaat voor het Ziekenhuis is eveneens een Hollandsch legaat. Van wijlen den heer M. Abrahamson uit Amersfoort, drie en veertig jaar geleden. Boven de deur van een der groote vrouwenzalen is een gedenksteen aangebracht. Het is de groote vrouwenzaal waar Lea van Miss Landau, over wier bruiloft ik u vroeger heb geschreven, het leven heeft gegeven aan haar eerste. Een jongetje. Héél klein en héél zwak. Maar dat het er toch, met Gods hulp, wel doorhalen zal.

Ruim twintig jaar geleden is het ziekenhuis geopend. Het stond onder de leiding van de Hollandsch-Duitsche Palestina directie te Amsterdam en Frankfort aan de Main. Het was bedeed als een hospitaal voor de armen van Jeruzalem, eerlijk zonder onderscheid van ras en geloof. Maar strikt Joodsch gevoerd. Door contributies, giften en legaten uit Holland en Duitschland heeft men het ziekenhuis al die jaren gevoerd.

Sinds de bezetting van Jeruzalem door de Engelschen staat het Huis onder de hoede van de Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem.

III.

Het is te begrijpen, dat de geldelijke toestand van het ziekenhuis moeilijk is. Het Duitsche geld waardeloos. En de mooie, gave Hollandsche gulden komt maar héél schraal in. En toch vertegenwoordigt één enkele gulden zestien duizend slagen van een hart. Als de Hollandsche guldens dit lezen zullen zij zich misschien schamen en zij zullen voor den dag komen uit diepe zakken en standvastige brandkasten. Zij zullen zich voorloopig aanmelden bij Pekidiem en Amarcaliem. Goedhartige, maar doodgierige menschen, die geen cent op zak hebben en kantoor houden: Rapenburger straat 179. Ook kunnen de berouwvolle guldens zich vervoegen bij alle Joodsche geestelijken, die zeker gaarne giften in ontvangst willen nemen. Ook bankpapier is welkom. Mits niet grooter dan duizend gulden.

De eerste tijd na de bezetting heeft het Amerikaansche Relief Comité het Ziekenhuis geholpen. Mr. Van Vriesland, één van de vertegenwoordigers van het Relief, heeft het ziekenhuis bijgestaan, waar hij kon. Maar het Relief Comité heeft zich, wat Palestina betreft, meer en meer teruggetrokken. De Amerikaansche medische

organisatie 'Hadassah' heeft het zelf te kwaad. Moet men nu het hospitaal sluiten? Honderd zestig voor één cent!

IV.

Sinds de opening van deze Poorten is dokter Wallach de toegewijde directeur geweest. En de heer Jonas Marx heeft denzelfden tijd, meer dan twintig jaar, het hospitaal geheel belangeloos geadministreerd. Dat zegt wat! Verleden jaar, toen de Amerikaansche steun dreigde op te houden, is de heer Marx naar Amerika gegaan. Dat heeft toen tijdelijk geholpen. Maar nu is de steun weer opgezegd. En, (de guldens en centen begrijpen dit zeker wel), nu komt de heer Marx naar Holland. Wees nu lief en berouwvol en meldt u aan!

Natuurlijk zal Jeruzalem zich op den duur zelf moeten helpen. Dat willen wij allen. Maar Jeruzalem is de Stad van de Wereld. Is er één stadsnaam zóó vol van emotie als deze naam.... Jeruzalem.... Jeruzalem. Gisteravond las ik het Woord: 'Jeruzalem' in een gedicht in 'De Pelgrim met de Lier' door ds. J. Jac. Thomson. En ik huiverde van ontzag. Duizenden en duizenden pelgrims hebben hier een leven geleid van armoede, liefde en vroomheid. Daardoor is het aantal armen hier veel grooter dan in eenige andere stad. En dit is het wonder van het leven: zóó arm en ziek kan een hart niet zijn, of het wil niet sterven. Al kosten ook honderdzestig slagen het ziekenhuis één Hollandschen cent.

IV.

Neen, Hollandsche guldens en centen. Gij zult niet hardvochtig zijn. Gij zult niet toelaten, dat dit Ziekenhuis, gedeeltelijk eene Hollandsche stichting, gesloten wordt. Want wat zou dat beduiden?

Het is het eenige Joodsche ziekenhuis te Jeruzalem, dat eene inrichting heeft voor besmettelijke ziekten. Zoo waakt het over de gansche stad. Want, guldens en centen, wanneer wegens geldgebrek een longlijder of een koortser niet kan worden opgenomen, dan is dat alleen erg voor hem. Maar wanneer een er aan besmettelijke ziekte geen opneming vindt, dat dreigt de gansche stad.

Van de woning-toestanden in de oude stad Jeruzalem heeft een fatsoenlijke Hollandsche gulden geen gedachte. Dat maakt de verpleging in huis onmogelijk. Woningen met één kamer zijn hier zéér gewoon. De geboorte van een kind in een gezin met grootere kinderen, wordt heel bezwaarlijk. En toch neemt het ziekenhuis al sinds geruimen tijd wegens geldgebrek geen arme kraamvrouwen meer op, behalve in geval van zeer gevaarlijke ziekten. Zooveel mogelijk worden de plaatsen afgestaan aan betalende patiënten. Ofschoon het Huis daarvoor niet gebouwd is.

VI.

En wat zou er met Samoecha moeten gebeuren, wanneer het Ziekenhuis gesloten werd? Bedenk dat eens, o, Hollandsche gulden, en gij, Hollandsche cent. Samoecha is het kleine meisje, die in het ziekenhuis is geboren. Haar moeder is in het ziekenhuis

gestorven. En haar vader is verdwenen. Toen is dokter Wallach barmhartig geweest. Het was oorlog. Er waren geen weeshuizen en zeker niet voor zoo een heel klein meisje. De dokter heeft haar in het ziekenhuis gelaten. Zij is nu zes jaar. Zij zegt 'Mamma' tegen de hoofdverpleegster en als er een plaats open komt in het meisjesweeshuis gaat zij daarheen. Weet gij wel, Hollandsche gulden, dat de kleine Samoecha eenmaal ook een kapitalist is geweest? Een bezoeker heeft een kapitaal van vijfhonderd Mark voor haar gegeven, kort na de geboorte. Het moest eenmaal dienen voor een bruidschat. Vijfhonderd mark, dat waren toen guldens. Nu zijn het centen. Samoecha weet het niet. Zij weet alleen, dat men moet eten als men honger heeft. Dat men zindelijk moet zijn, wanneer men zes jaren gepasseerd is. Dat men 'mamma' niet mag vragen om een halven piaster. Maar wij weten het. Wij weten, dat het kloppende, kleine hartje van Samoecha geld kost. Natuurlijk minder dan het gemiddelde van een kloppend hart van een zieke. Maar toch centen op een dag. Guldens in een jaar. Hollandsche guldens, die het hart op de rechte plaats draagt, rechts richt u! En naar de Pekidiem op stap. Of wacht totdat heer Marx komt.

VII.

Ongetwijfeld zullen de bezitters der mooie, gave, Hollandsche guldens wel eens willen weten, op welke wijze men het ziekenhuis nu steunen kan. In de eerste plaats kan men zich abonneren op een kloppend hart. Zoo een abonnement kost, onverschillig of het zieke hart wat sneller klopt of wat langzamer: honderdzestig slagen voor een cent. Dit is dertig cent per uur. Men kan zich abonneren voor een uur, voor een dag, voor een week. Een maand. Of een jaar. Blijft het kloppende hart onverhoopt binnen den abonnementsstijd stilstaan, dan krijgt de abonné dadelijk, zonder eenige verdere kosten, een nieuw hart, dat voor hem klopt. Honderd zestig slagen voor één cent.

Men kan ook een bed stichten op naam van iemand, dien men wenscht te eeren. Of een geheele zaal. Boven het bed of boven de zaal deur wordt dan een gedenk bord aangebracht. Of men kan op zijnen verjaardag het ziekenhuis laten eten. Dat kost zestig Hollandsche guldens. Maar daarvan eten dan ook allen: Samoecha en Berl inbegrepen. De naam van den gullen gastheer wordt dien dag in alle ziekenhuizen opgehangen. Men kan dit ook doen bij wijze van rentegevende stichting. En op die manier gastheer zijn na zijn dood. De heer Marx, die een goedgehartig man is, wil hieromtrent gaarne alle inlichtingen geven.

VIII.

Ja, als de Hollandsche guldens eens hier konden komen en bijvoorbeeld het bezoekersboek van het hospitaal eens konden zien, dan zouden zij hier altijd bij ons willen blijven. En zij zouden altijd ons willen helpen. Het bezoekersboek: Arabisch, Turksch, Duitsch, Engelsch. Ook Hollanders. En allen vol lof. Voor den oorlog zijn de Hollanders zeldzaam. De heer Van Nierop uit Bussum. Dr. Joosten, uit Enschede. Mejuffrouw Goudsmit, toen Den Haag, thans Jeruzalem. Mevrouw Hoofiën uit Jaffa. Na den oorlog: mej. Hoofiën, mej. Davids, mr. Van Vriesland, S. van den Bergh, Rotterdam, Jonas de Vries, Amsterdam, M. Vieyra, wereldreiziger. Zij allen, zonder

onderscheid van ras en geloof, zullen zeker het hospitaal gaarne aanbevelen in de belangstelling van de Hollandsche guldens. En de andere bezoekers: Davis Triesch, prof. Gottheil, David Wolffsohn, Jacob H. Schiff; prof. Baginsky, prof. Herbert Loewe; generaal Storrs, Lady Allenby, Sir Herbert Samuel, Norman Bentwich, prof. Pick, Lady Samuel, Sir Wyndham Deedes, zij allen en zooveel anderen hebben in het bezoekersboek woorden geschreven van de grootste waardeering.

IX.

Hollandsche guldens: zonder onderscheid van ras en geloof, gelijk onze Hooge Commissaris het zegt, thans is het woord aan U! Zonder centen kan men geen winst maken. En zonder guldens kunnen geen harten kloppen. Indien gij niet wilt, dat de Poorten der Gerechtigheid gesloten worden.

Indien gij niet wilt, dat de arme zieken op straat komen.

Indien gij niet wilt, dat Samoecha geen boterham meer krijgt en Berl geen bekertje melk.

Indien gij, Hollandsche guldens, die de roem zijt van de Hollandsche natie op alle wereldzeeën, uw goede hart nu toonen wilt: luistert dan naar de woorden van mijn vulpen. Richt u en meldt u aan bij de adressen, die ik u boven gegeven heb.

Jeruzalem zal eenmaal zeker een welvarende, onafhankelijke stad worden. Dan zullen wij uw hulp niet meer nodig hebben. Maar wij zullen u altijd dankbaar gedenken, o, hooggeachte Hollander, indien gij ons nu over de kwade tijden heenhelpen wilt.

Vergeet het niet: honderd centen voor één gulden. Honderzestig slagen voor één cent.

Nr 347 Critieke crisis.⁺

⁺30-12 1922 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 13 dec.

I.

Sinds meer dan twee jaar is hier crisis. Sinds de Amerikanen op de Londensche Jaarvergadering zoo onverstandig zijn geweest ons de paar millioen pond per jaar te weigeren, die wij zoo verstandig waren van hen te vragen. Er is geen geld. Ja, misschien is er zelfs wel heelemaal geen geld. Dat is een groot verschil. Gij allen kent natuurlijk het verhaal van Mozes, die zich bereid verklaard had een meisje te nemen zonder geld. Toen alle voorwaarden overigens besproken waren, vroeg Mozes: 'En de bruidschat?' 'Maar ik heb u toch gezegd, dat er geen geld is!' antwoordde de tusschenpersoon. 'Ja,' zei Mozes: 'kein Geld! Aber gar kein Geld' Dat is een groot verschil. Intusschen is de crisis hier nu critiek geworden. Maar sommigen zeggen, dat het nog erger worden zal. En dat wij later, op deze critieke crisis terugziende, zullen ervaren, dat het maar een gewone crisis is geweest.

II.

Doctor Weizmann is na een afwezigheid van twee jaren weer eens voor enkele weken hier. En met verrassingen. Hij heeft Ittamar ben Awi, den hoofdredacteur van 'Doar Hajom', benoemd tot zijn politieken secretaris, gedurende zijn verblijf alhier. Zij rijden samen in een mooie, grijze auto. Dit wil zeggen, dat Weizmann zich losmaakt van de groep der extreme Russische socialistische Zionisten, die in 'Haäretz' hun orgaan hebben. En dat hij toenadering zoekt tot de meer burgerlijke, rustige, elementen van 'Doar Hajom'. Waarschijnlijk beteekent de benoeming van Ben Awi eveneens een toenadering tot de Brandeïsten. Weizmann gaat binnenkort naar Amerika. Oessiskin is boos. Men ziet hem zoo goed als nergens met Weizmann samen.

Weizmann heeft ook Ben-Awi's Arabische politiek aanvaard. Dat is deze: de oprichting bevorderen van pro-Zionistische Mohammedaansche vereenigingen, tegenover de anti-Zionistische Mohammedaansch-Christelijke. De Mohammedaansche vereenigingen moeten dan overal twist brengen onder de Arabieren, pro-Zionistische brieven en telegrammen zenden. Het schijnt, dat het Arabische blad 'Lissan el Arab' deze politiek steunt. Men zegt, dat Weizmann te Londen met den Emir Abdoellah heeft onderhandeld. De Zionisten zouden geen bezwaar maken tegen onafhankelijkheid van Transjordanië. En de Emir zou geen steun geven aan de nationalistische Arabieren in Palestina. Deze laatsten zouden dan weer steun zoeken bij de Turken. En de Turken hebben onlangs den Emir Abdoellah, zijn broer en zijn eersten Minister ter dood veroordeeld. Bij verstek. Een delegatie van deze pro-Zionistische Arabieren heeft dr. Weizmann te Haïfa bezocht. En een Arabisch dichter is bij eene receptie te zijner eer aanwezig geweest. Wat zou er wel in Palestina gebeurd zijn, wanneer een Joodsche dichter was aanwezig geweest op een receptie ter eere van Moussa Kasem Pasja, en daar een anti-Zionistische rede had gehouden!

III.

De bladen schrijven vele artikelen naar aanleiding van Weizmann's komst. De opvatting is deze: naar buiten is de toestand goed. Van de nieuwe Engelsche Regeering dreigt geen gevaar. De Turken hebben te Lausanne geen kans. Met de Arabieren zal men wel klaar komen. Van binnen is er crisis. Het Russische Jodendom geslagen. De valuta's waardeloos. Amerika vermoeid. Palestina zal moeten leeren zichzelf te helpen.

'Haäretz' is natuurlijk in de oppositie. Er is een nieuwe man met dr. Weizmann medegekomen als opvolger van dr. Eder. Het is kolonel Kisch, een betrekkelijk nog jonge man, die een mooien dienst in het leger heeft verlaten. Kisch-Kisch-Bey¹⁾ noemen hem de spotters. En weinigen voorspellen hem hier een lang en gelukkig leven.

'Haäretz' heeft hem hartelijk welkom geheeten. En belangstellend gevraagd, wat zijn positie toch eigenlijk is en wie hem heeft benoemd. Menachem Pasja el Oessiskin heeft in eene ontvangstvergadering op die vragen een hartelijk antwoord gegeven. 'Mijnheer Kisch-Kisch-Bey', heeft hij gezegd: 'lid van de Executieve bent u niet. Want daartoe kan alleen het congres u benoemen. Maar wij, de leden, zullen u gaarne tot onze zittingen toelaten. En gaarne met u samenwerken.' En iedereen gelooft dat.

1) Een Arabisch kluchtspel.

IV.

Dr. Weizmann heeft verschillende steden, koloniën en werkmansgroepen bezocht. Hij is overal vriendelijk en dankbaar ontvangen. Maar de toon is heel wat minder feestelijk dan bij het laatste bezoek, twee jaar geleden, samen met Sir Alfred Mond. Er is crisis. En de crisis is critiek geworden. Er is geen geld. Er is misschien zelfs gar kein Geld. Weizmann zelf is heel gematigd. Hij prijst te Petah-Tikvah de kolonisten. Te Tel Aviv de handelende stadsbewoners. Te Nahalal in het dal Jizreel de chaloetsiem.

Het zwaarst drukt de crisis op het onderwijs. De onderwijzers hebben één maand op zes maanden achterstallig salaris gekregen. Juni. Het gevaar voor eene staking is afgewend. Men wil nu voor de scholen weer geld krijgen van de Regeering en van den Jischoeb (= Palestinabevolking) zelve.

Ook de nieuwe vestigingen lijden. Men heeft voor schatten geld een groot bezit gekocht in het dal Jizreel. En nu ontbreekt het geld om het in exploitatie te brengen. Volgens een schrijven in 'Haäretz' is de toestand in het dal Jizreel critiek. Te Nahalal zijn geen werkdieren genoeg. Men heeft stroo op crediet moeten koopen bij de fellachen. Er was noodig 5000 Pond. Men heeft beloofd 700 Pond en ten slotte gegeven 300 Pond. Toch begint de Executieve telkens nieuwe vestigingen. Men moet wel, omdat er beloften aan arbeiders zijn gedaan. En omdat men dit groote bezit toch niet braak kan laten liggen. Het leven is daar geweldig zwaar. Maar er wordt ook goed werk gedaan: aanleg van wegen; drooglegging van moerassen.

In 'Haäretz' wordt weer geklaagd over de omslachtige en dure administratie. Er worden maar altijd nieuwe menschen benoemd. Zoo L. Jaffe, die zijn betrekking aan 'Haäretz' heeft verloren, tot leider van de Keren Hayesod-actie²⁾ in Argentinië. Ook het Keren Kajemeth³⁾ wordt gecritiseerd als veel te duur. 'Wat is het einde van al die Kerens' vragen de menschen. 'Keren Ha-Zewie'⁴⁾.

V.

De Zionistische Volksraad heeft weer vergaderd. Er is een mededeeling gedaan van het allergrootste belang voor de ontwikkeling van de Joodsche Gemeenschap. De Volksraad en zijne Stadsraden wilden beschouwd worden als de eenige vertegenwoordigers van alle Joden in Land en Stad, gelijk een Staat. Ze wilden ook het recht hebben belastingen te leggen op alle Joden. Ook op de leden van Agoedath Israëel. Het blijkt, dat de Attorney General Mr. Norman Bentwich en de Hooge Commissaris, Sir Herbert Samuel, in hoofdzaak met de Zionisten wilden medegaan. Mede in gevolge de protesten van Agoedath Israëel en de R. Chaïm Sonnenfeld Gemeente, heeft de Engelsche regeering dit geweigerd. Dit is ook in overeenstemming met het bekende Churchill Statement. De Volksraad en de Stadsraden zullen privaatrechtelijke corporaties zijn. Ze kunnen bijdragen vragen van hen, die betalen willen als lid. Maar soevereine rechten krijgen ze niet. Men zou zulke rechten dan ook moeilijk aan de anti-Zionistische Arabische Vereenigingen kunnen weigeren. En zulk een scherpe nationaliteiten-politiek wil men blijkbaar te Londen niet.

2) Palestina Opbouw Fonds.

3) Joodsch Nationaal Fonds

4) Letterlijk: 'Horens van een Hert'. Beteekent: 'Verloren Geld'.

Mr. Bentwich heeft het bestuur van den Volksraad aangeraden het te Londen nog eens te probeeren. En tevens handteekeningen te verzamelen van Palestijners, die met de plannen van den Volksraad instemmen. Dit laatste heeft het bestuur niet aanvaard, waarschijnlijk omdat het bestuur wel weet, dat het de meerderheid van de gezeten Joodsche bevolking niet meer achter den Raad heeft. En zeker niet voor belastingplannen. De arbeiders, de ambtenaren en de onderwijzers zijn er natuurlijk voor, omdat het meeste geld voor hen zou zijn. 'Haäretz' is natuurlijk boos over de houding van de Engelsche Regeering.

VI.

Een gelukkig verschijnsel zijn de blijmoedige buitenlandsche propagandisten, die te verstandig, zijn om hier in het harde leven te komen. Maar die uit een inktpot vol tranen en glimlachjes mooie artikelen schrijven over Palestina. Bijvoorbeeld: over den kindervriend Belkind, die Joodsche weesjes uit de Oekraïne naar het lieve Vaderland brengt, waar ze eindelijk rust vinden. Uit besprekingen in den Volksraad is nu gebleken, dat Belkind van de weezen eenvoudig een broodwinning maakt. Hij heeft ze hier gebracht. En nu heeft hij geen geld. De Regeering heeft zich er reeds mede bemoeid. Daar Belkind niet van het bekende clubje is, werkt de Volksraad hem tegen. De Volksraad heeft van Zuidafrikaansche Joden geld gekregen voor Oekrajnische weezen. Maar de Raad wil de Belkindsche weezen niet. De Raad wil zijn eigen Oekrajnische weezen. En het Rabbinaat wil ook zijn eigen Oekrajnische weezen. Er zijn al menschen op weg om ze te halen. Er is hier een goede Amerikaansche weezen-administratie. Maar er moeten weer nieuwe betrekkingen zijn.

VII.

En de Universiteit? Een blijmoedig propagandist heeft gezegd, dat 'de beroemde Palestijnsche geleerde David Yellin' daarvoor in Europa is geweest. Spijt de critieke crisis hebben de menschen zich hier tranen gelachen om de beroemdheid van dien geleerde.

Wij lezen, dat dr. Chajes, de vroegere Weensche opperrabbijn, dr. Chaïm Tsernowitz en Simon Dubnow, reeds zijn aangezocht als hoogleeraar en hebben toegestemd. Over Ben Jehudah, dr. Klausner en den beroemden David Yellin lezen wij niets. Wil men het buitenland voor een voldongen feit plaatsen? Dr. Klausner heeft een goeden naam. Sommigen vinden hem wat oppervlakkig. Ben Jehudah heeft het Groote Hebreeuwsche Woordenboek bijna voltooid. Toch is hij geen geschoold geleerde. De benoeming van David Yellin gaat evenwel alles te buiten. En dan zeker te weten, dat wij daar toch niet aan ontkomen zullen.

VIII.

De opbouw van het Land gaat toch wel voort. Wij, die hier wonen, zien dat zoo niet van dag tot dag. Maar die een paar jaar weg zijn geweest, zien het. In Tel-Aviv wordt

nog altijd gebouwd. Men verhaalt van eenen bewoner van Tel Aviv, die een week te Jeruzalem was geweest en die, terugkomend, zijn huis niet meer vinden kon. Natuurlijk mislukken hier ook vele zaken. Het sinaasappelenpakhuis te Petah-Tikvah, dat de geheele vruchtenmarkt revolutioneeren zou, heeft moeten sluiten. De methode schijnt niet slecht te zijn. Maar er was geen geld, om de eerste moeilijke jaren door te komen. Vereenigingen als de Ica en de Economic Board kunnen het langer volhouden.

En de immigratie? Het Zionisme wil meer geven dan een toevluchtsoord voor Joden in Palestina. Het wil een geestelijk centrum scheppen, dat over de geheele Joodsche Wereld uitstraalt. Men moet de waarde van het Zionisme niet afmeten naar de oogenblikkelijke immigratie-mogelijkheden in Palestina. De immigratie bedraagt thans ongeveer 700 per maand. Maar wegens de crisis verlaten bijna 200 Joden per maand het land. Chaloesiem, die teruggaan. Of oudere Palestijnsers naar Amerika. Zuid-Afrika is voor Joden zéér streng. Bijna zoo streng als Palestina. Het is wel pijnlijk te lezen, hoeveel moeite het heeft gekost een verlof te krijgen voor den dichter en medicus Saul Tsjernitsjofsky.

IX.

Allerlei: Pogingen om ook hier geld te verzamelen voor het Palestina Opbouw Fonds. Maar men wil hier dat zaakje niet.

De nationalistische Arabieren blijven bij den boycot van de verkiezingen voor het nieuwe Wetgevend College.

Het duizendste nummer van 'Haäretz' verschenen.

Voortdurende onveiligheid op de wegen.

Herdenkingsdag van de bezetting van Jeruzalem door de Engelschen valt op Zaterdag. Sir Herbert neemt bij de viering de Sabbathwetten streng in acht. Een slecht voorbeeld voor de chaloetsiem.

Van het legaat-Kadourie zullen worden gebouwd: een Hebreeuwsch gymnasium te Jeruzalem, een school te Jaffa en een te Tiberias.

Dr. Weizmann en Sir Herbert beiden beloven voor het volgende jaar een grooter immigratie.

Nr 348 De dood van Ben Jehoedah⁺

⁺2-1 1923 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 21 dec.

I.

Verleden Vrijdag is Ben Jehoedah gestorven, de Boeker en Bouwer van het Hebreeuwsch. Een man van vijf en zestig jaar, die eigenlijk zijn geheele leven ziek is geweest. En die nu nog plotseling, zonder eigenlijke ziekte, van zijn werk is heengegaan. Vrijdagavond heeft hij nog gasten gehad. Vrijdagnacht heeft hij nog gewerkt aan zijn groote Woordenboek. Des Zaterdags heeft héél Jeruzalem het gehoord. Een donkere, grauwe dag van den winter. Telefoon en telegraaf. Land en

wereld hooren het. Ben Jehoedah is gestorven. De driftige man met het zwakke lichaam en den sterken geest is er niet meer.

II.

Eliëser ben Jehoedah is 5 Maart 1858 geboren in het Gouvernement Wilna. Zijn vader heette Jehoedah Perlman. Eliëser Perlman heeft in Palestina zijn vreemden naam voorgoed voor een Joodsche verruild. En hij noemde zich Eliëser ben Jehoedah. Een zoon van Juda in den dubbelen zin. Toen Eliëser vijf jaar oud was, stierf zijn vader, zonder veel vermogen na te laten. Zijn moeder was eene kloeke, krachtige vrouw. Als alle Joodsche jongetjes van daar en toen, leerde Eliëser in een Joodsch kinderschooltje en later in een Talmoedschool. Hij was een vlugge en vrome leerling. Na zijn dertiende jaar was hij leerling in verschillende leerscholen in verschillende steden. Een van de eerste vrije boeken, die Eliëser las, was een Hebreeuwsche vertaling, van *Robinson Crusoe*. Op zijn vijftiende jaar werd hij leerling van het gymnasium te Dwinsk. Een van zijn oudste medeleerlingen daar was Saul Woitinsky. Het leven is klein. Deze Saul Woitinsky heeft zich later voor een professoraat laten doopen. Zijn kinderen zijn weder Joden geworden. Ik heb zijnen zoon als politiek gevangene in eene Russische gevangenis ontmoet. Bij het uitbreken van den wereldoorlog was prof. Woitinsky in Brussel. Hij werd door de Duitschers vastgehouden. Hij wist te ontvluchten en hij is over Amsterdam naar Rusland gereisd. Te Jeruzalem heb ik Ben Jehoedah de groeten van zijnen jeugdvriend gebracht.

Te Dwinsk was Eliëser onder den invloed van den jongen Woitinsky nihilist geworden. Zijn eenig ideaal was de verlossing van het Russische volk. Aan het Joodsche volk bond hem alleen zijn liefde voor de Hebreeuwsche taal. De opstand van de Bulgaren tegen de Turken bracht een opstand in zijn ziel. Van nihilist werd hij Zionist. Zijn ideaal: herleving van het Joodsche Volk en van de Joodsche Taal in het Joodsche Land. In dien tijd las hij George Eliots 'Daniël Deronda'. Hij besloot. Hij verliet Rusland. Hij vestigde zich te Parijs, om zich voor te bereiden voor zijn leven in Palestina. Te Parijs begon hij voor het eerst met eenen anderen jongen Jood Hebreeuwsch te spreken als levende omgangstaal. In dien tijd schreef hij zijn eerste artikel in het Hebreeuwsch onder den naam Eliëser ben Jehoedah. Hij begon voor eigen gebruik woordenlijsten samen te stellen. Hij gaf zulken lijsten een nieuwen naam: 'Milon', welk woord nu algemeen is aangenomen voor 'woordenboek'. Actieve significa. Het eerste nieuw geschapen woord van Ben Jehoedah.

Te Parijs werd Ben Jehoedah ernstig ziek en moest zijn medische studie opgeven. Tevergeefs beproefde hij van Charles Netter werk in Palestina te krijgen. Hij werd leerling aan de onderwijzerskweekschool van de Alliance te Parijs, om later onderwijzer in Palestina te kunnen worden. Weer ziek. En in een ziekenhuis maakte hij kennis met den blinden schrijver uit Jeruzalem A.M. Luncz. Een winter in Algiers. Een huwelijk in Wilna. Pogroms in Rusland en opkomst van het eerste Russische Zionisme, meer dan veertig jaar geleden. Over Konstantinopel en Jaffa kwamen de beide Ben-Jehoeda's te Jeruzalem aan. Zij waren het eerste gezin, waar geregeld levend Hebreeuwsch gesproken werd. Te Jeruzalem was Ben Jehoedah onderwijzer aan een school van de Alliance en medewerker aan het Hebreeuwsche blad 'De Lelie'. Onder zijne leerlingen had hij David Yellin en Joseph Mejuhaz. Lof zij Allah! In den beginne sloot hij zich te Jeruzalem aan bij de orthodoxie, omdat hij meende deze daardoor het best te kunnen nationaliseeren. Toen hij zag, dat de orthodoxie

niet genationaliseerd wenschte te wezen, scheidde hij zich van haar af. Hij begon een strijd tegen de rabbijnen. Een van zijne artikelen bracht hem in de gevangenis. Naar zijne vrienden beweren: op aangifte en aanstoken van de orthodoxie.

Met Joden sprak hij in Palestina in beginsel alleen Hebreeuwsch. Zijn oudste jongen, Ben Zion, was het eerste kind na duizenden jaren, waarvan de moedertaal echt en echt Hebreeuwsch is geweest. Hij is nu een bekend Hebreeuwsch schrijver en de hoofdredacteur van *Doar Hajom* onder zijn schrijversnaam Ittamar ben Awi. Veertig jaren heeft Ben Jehoedah gewijd aan de herschepping van het Hebreeuwsch. Zijn levenswerk, het groote Hebreeuwsche Woordenboek is niet verder voltooid dan de N. Maar voor de andere letters is reeds veel materiaal aanwezig. Gedurende den grooten oorlog verbleef hij eenige jaren in Amerika. Na zijn terugkomst nam hij zijn werk weer op. Eénmaal heeft hij nog een reis naar Europa gemaakt. Holland. Een voordracht te Amsterdam.

Een politiek man was Ben Jehoedah niet. Hij gaf zich geheel aan de wetenschap. Hoe weinig werkelijk wetenschappelijke werkers wij hebben, zal wel blijken, wanneer het Woordenboek moet worden voltooid. Laat David Yellin het Woordenboek voltooiën. Dat zou hem recht geven op een hoogleeraarschap aan de Hebreeuwsche Universiteit, waarop hij thans geen enkel wetenschappelijk recht heeft. Ben Jehoedah was eveneens tot hoogleeraar bestemd. Zijn laatste brief is een aan Oessiskin inzake de faculteit der letteren.

Al was Ben Jehoedah geen politicus van beroep, hij had toch wel zijn meening. Hij was Brandeïst. De immigratie achtte hij meer noodig dan het onderwijs. Hij was tegen den Volksraad in zijn tegenwoordigen vorm. Hij schreef daarover in de 'Doar Hajom'. En ziet, hoe hij door de echte Russen werd aangevallen. De Oessiskin-Klausner groep. *Haäretz*. Er werden moties aangenomen. Verraden. Boycot. Ben Jehoedah was zwak en hij zweeg. *Doar Hajom* sloot een wapenstilstand met de Oessiskin-groep door bemiddeling van Kalvarisky. Ben Jehoedah werd weder aangenomen. Universiteits-comité. De kans op een professoraat. Over Zionistische politiek schreef hij niet meer. Evenmin over de tyrannie en de zelfzucht van de socialistische arbeiders. Een enkel artikel bij gelegenheid als de ratificatie van het Mandaat. En dan altijd fel vóór Engeland. En vóór Sir Herbert Samuel. Hij was de Hebreeuwsche leermeester van Lady Samuel.

III.

Ben Jehoedah was een extremist in twee opzichten. Zijn ijveren voor het Hebreeuwsch als levende spreektaal. En zijn volstreekte verwijdering van alle Joodsche godsdienstwetten. Tegenwoordig is dit laatste te Jeruzalem iets zeer gewoons. Maar dertig, veertig jaar geleden, bracht het hem in botsing met de orthodoxie. De laatste paar jaren heeft Sir Herbert Samuel een gematigde vroomheid in de mode gebracht, met een tikje nationalisme daarin. Ben Jehoedah deed daaraan gematigd mee. Een gedeelte van de orthodoxie was intusschen al meer of minder genationaliseerd.

Het Hebreeuwsch. In beginsel sprak hij met Joden in Palestina alleen Hebreeuwsch. Legio verhalen zijn daarover in omloop. Alles moest worden gehebraïiseerd. Ook de Arabieren moesten Hebreeuwsch leeren spreken. Eén verhaal. Niet waar natuurlijk. En ook niet aardig gevonden. Maar toch. Dit: er is in de Jaffaschool een Joodsche eetwaren-winkel, waar ook spek en ham wordt verkocht. De lijst van de winkelwaren staat op het groote raam geschilderd in het Engelsch en in het Hebreeuwsch. Ham

en spek echter alleen in het Engelsch. Dit is volgens Ben Jehoedah een belediging voor het Joodsche nationalisme. Hij kocht zijn ham en spek toen elders.

IV.

Vrijdagnacht is Ben Jehoedah gestorven. Zondagmorgen de begrafenis. Een nationale begrafenis. De Volksraad zal de kosten dragen. De regeling is niet bij de familie, maar bij een Comité. Natuurlijk onder leiding van de beide zwagers Yellin en Mejuhas. Trouwens, wij worden oud. De zonen van David Yellin zitten al in comités. En als de Universiteit niet spoedig geopend wordt, dan zal niet de oude heer David hoogleeraar worden in het Hebreeuwsch, maar zijn zoon, die een voortreffelijk leeraar is in de gymnastiek.

Duizenden en duizenden zijn naar Ben Jehoedah's begrafenis opgekomen. Een groote, voorbeeldige orde. De Joodsche wetten zijn bij de begrafenis stipt in acht genomen. Ben Awi is trouwens veel minder extreem dan zijn vader. In Ben Jehoedah's jonge jaren was de orthodoxie een macht. Hij bestreed haar, toen hij zag, dat hij haar niet nationaliseeren kon. Ben Awi ziet in de orthodoxie geen werkelijke macht meer, maar een onschadelijk overblijfsel, dat vanzelf wel door het nationalisme zal worden opgelost. En dat men om des vredes wille nu gerust kan ontzien ten aanzien van ceremoniën, die toch geen werkelijke beteekenis hebben. Het doodgravers-college zou trouwens geen afwijking hebben geduld. Even dreigde het, toen één van de leden van het college Jiddisch tegen een tweede sprak.

V.

Men heeft natuurlijk scherp opgelet, wie aanwezig waren en wie niet. Een aantal Zionistische scholen waren opgekomen, ieder met haar banier. De orthodoxe Joodsche leerscholen ontbraken. De nationaal-orthodoxe Mizrachistische kweekschool voor onderwijzers ontbrak niet en was niet aanwezig. Dit is héél eenvoudig. Als school was de school er niet. Maar de leeraren en de leerlingen waren er als privaatpersonen. Dr. Weizmann, die te Haifa was, kon niet tijdig meer komen. De officieele Ashkenazische opperrabbijn Kuk ontbrak. Maar zijn Sephardische collega Meïr was aanwezig. Generaal Storrs, de gouverneur, was niet gekomen. Hij had een mooien brief gestuurd en een mooien officier. En Sir Herbert niet gekomen! Dit laatste is in 'Haäretz' zeer gelaakt. 'Is hij bang?' vraagt het blad smalend. Want Zaterdag 9 December, den gedenkdag van den intocht der Engelschen in Jeruzalem, heeft Sir Herbert de paradetroepen geïnspecteerd, te voet. De berichtgever van de *Daily Express* heeft dat naar Engeland getelegrafeerd. En de *Daily Express* had een artikel, dat Sir Herbert zich meer Jood betoonde dan Engelschman. Wij weten dat hier weer door telegrammen uit Londen. Hier, de pers, is van meening, dat Sir Herbert zich meer Engelschman betoont dan Jood. En dit wegblijven bij Ben Jehoedah's begrafenis.

VI.

Men wordt hier begraven zonder lijkst, in den blooten grond. Het lijk wordt gedragen op een baar, gedekt met het vrome, Joodsche gebedskleed. Zóó Ben Jehoedah. De baar was bovendien gedekt, met een groote Zionistische vlag. Rouwredenen worden hier bij groote begrafeningen gehouden op straat. Meestal op belangrijke punten van den weg. Voor Ben Jehoedah zijn de rouwredenen onderweg gehouden door Oessiskin, door David Yellin, door J. Mejuhaz en aan het graf door dr. J. Klausner. De meeste Joodsche winkels waren gesloten. Eén orthodoxe koopman heeft zijn winkel niet willen sluiten. *Doar Hajom* is daarover woedend. En noemt dezen man: 'een zwarten schandalist'. En dit is nu weer typisch voor hier: *Doar Hajom* wekt de onderwijzers en de schoolkinderen op, hunne schrijfbehoeften niet meer bij dien man te koopen. *Doar Hajom* kent trouwens den invloed van onderwijzers en de schoolkinderen aan den levenden lijve, uit den tijd vóór den wapenstilstand.

VII.

De betuigingen van rouw zijn veelvuldig. De orthodoxie rouwt het minst. En evenmin is er veel rouw bij de socialistische arbeiders. Men moet natuurlijk, uit nationale overwegingen, den indruk geven, dat de overledene een buitengewoon groot man is geweest. Diep en oprecht is de rouw bij de nationalistische, intellectueele burgerij. En het wordt bejammerd, dat het groote Woordenboek onvoltooid achtergebleven is. Talloos zijn de rouwbrieven, telegrammen en advertenties uit binnen- en buitenland. Rouw-advertenties worden hier in het land niet door de familie geplaatst als aankondiging, maar door vrienden en bekenden als bewijs van deelneming.

Uit Tel Aviv is bericht gekomen, dat men eene straat in Tel Aviv naar Ben Jehoedah noemen zal.

En typisch is nu weder dit: een Joodsch onderwijzer heeft den Joden van den Jeruzalemschen Gemeenteraad een brief geschreven, waarin hij verzocht de straat, waarin Ben Jehoedah heeft gewoond, van naam te veranderen, en te noemen Ben-Jehoedah-straat. In den Jeruzalemschen Gemeenteraad zitten twee Joden en vijf Arabieren. Die onderwijzer is zoo verstandig geweest, dien brief dadelijk in *Doar Hajom* te publiceeren, met een verstandige aantekening: 'Indien de Gemeenteraad niet dadelijk aan dit verzoek voldoet, moet de Joodsche Stadsraad op de bres staan en deze raak eischen'.

En dan zijn er nog menschen hier, die betwijfelen, of Allah dien onderwijzer wel veel verstand heeft geschonken.

Nr 349 En nu?*

*18-1 1923 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 5 jan.

I.

Dr. Weizmann is vertrokken. Hij is al weder te Rome aangekomen. Hij heeft Mussolini gezien. Als de Paus hem ontvangt. Als kardinaal Gaspari hem ontvangt.

Hij is gematigd geweest, gelijk ons beloofd was. Hij heeft Ittamar ben Awi, den redacteur van den fascistische *Doar Hajom*, benoemd tot zijn politieken secretaris

gedurende zijn verblijf in Egypte en Palestina. Natuurlijk is de socialistische 'Haäretz' nu vlak tegen hem. De Jeruzalemsche correspondent van de 'Jewish Chronicle', het extreme Zionistische blad, schrijft, dat de Palestinensische pers dr. Weizmann de schuld geeft van de débâcle van het Zionistische werk in Palestina. Eveneens wordt dr. Weizmann verantwoordelijk gesteld voor de demoralisatie van de Zionistische Organisatie.

II.

Dr. Weizmann heeft aan het einde van zijn verblijf twee groote volksvergaderingen toegesproken. Eén te Jeruzalem. Eén te Tel-Aviv. Duizenden. Hij heeft toegegeven, dat wij tot dusver niet hebben verkregen, wat men dadelijk na de Balfour-declaratie heeft gehoopt. De schuld daarvan ligt aan de omstandigheden. De immigratie zal worden verruimd. Er was de laatste maanden al wat meer ruimte. 'Haäretz' is ontevreden. Dag in dag uit valt het blad de regeering en dr. Weizmann aan. Waarom heeft dr. Weizmann niet weten door te zetten, dat de Zionistische Volksraad het recht zal hebben, belastingen te heffen van alle Joden, ook van hen, die tot Agoedath Israël behooren? Waarom heeft hij van de regeering niet meer geld weten te krijgen voor de Joodsche scholen? Waarom is hij niet geslaagd in de organisatie van de Jewish Agency in Palestina?

Overall critiek. Dr. Weizmann heeft de kleine Joodsche kolonie Aïn Ganim bij Petah Tikvah bezocht. De woordvoerder van Aïn Ganim heeft zich tegenover dr. Weizmann beklagd, dat de Joodsche kolonisten van Petah Tikvah onrein ontuig in het leven houden. Dat wil zeggen: werk geven aan Arabieren. Dr. Weizmann heeft herinnerd aan het Woord: 'gij zult den vreemdeling liefhebben'. De rabbijn Kuk herinnert aan het Woord: 'en laat uw broeder met u leven.' Zoo is ieder tevreden. Dr. Weizmann heeft te Aïn Ganim verstandige woorden gezegd. Hij zeide: 'Gij kunt het Organisatie Bestuur veranderen. Maar wat gij niet veranderen kunt is het Volk, het Land, den Tijd.'

III.

Dit is geen oratio pro domo. Maar toch. Twee jaar geleden was dr. Weizmann in Holland in verband met propaganda voor het Keren Hayesod (= Palestina Opbouw Fonds). Hij heeft toen conferenties gehad met de Mizrachie en met andere leiders van de orthodoxie. Hij heeft in die conferenties beloofd, dat hij in Palestina al zijn invloed zou aanwenden om een einde te maken aan de publieke ontwijding van allerlei Joodsche godsdienstwetten. Dr. Weizmann heeft die belofte niet gehouden. Ik heb dat toen geschreven. En natuurlijk hebben mijn Mizrachistische vrienden in Holland toen in een Ingezonden Stuk geschreven, dat dr. Weizmann zijn belofte wel had gehouden, maar dat ik niet op de hoogte was. En nu? Bij zijn laatste bezoek hier is dr. Weizmann met twee andere Joden op eenen Vrijdagmiddag om vier uur (precies het begin van den Sabbath!) per auto aan de Joodsche Landbouwschool te Mikveh Israël gekomen. Hij is daar ontvangen met muziek. En na een bezoek van eenige uren met de auto naar Tel-Aviv gereisd. Zóó staat het in *Haäretz*. *Doar Hajom* geeft het verhaal iets vager en gematigder. Maar het verhaal, zooals het in *Haäretz* staat,

is gebleken juist te zijn. Dat dr. Weizmann openlijk aan maaltijden verboden spijzen eet, neemt men hem niet kwalijk. Maar deze krasse Sabbathschending in een Joodsche school heeft toch menigeen te erg gevonden. De Palestinensische Mizrachie heeft gezwegen. Zooals zij ook gezwegen heeft, toen een leeraar van het Joodsche gymnasium te Jeruzalem op Sabbath openlijk met een geheele klas per spoor heeft gereisd. Het gevolg van dr. Weizmann's Sabbathschending is geweest, dat pogingen om eene samenkomst te beleggen van dr. Weizmann met leiders van de Agoedath zijn mislukt. Mizrachie heeft hier geen invloed. En Agoedath evenmin. Zij moeten zich eerst vereenigen.

De 'Jewish Chronicle' van 22 December heeft een interview met Sir Herbert Cohen, die onlangs Palestina heeft bezocht. Deze Sir Herbert was onaangenaam getroffen door een tekort aan godsdienstig leven en een overmaat van politiek.

IV.

En nu? De Joodsche Volksraad is weder bijeen gekomen. De vergadering was, ter wille van de democratie, niet openbaar. De Regeering blijft bij hare weigering om den Zionistischen Volksraad het recht te geven directe belastingen te heffen van alle Joden, Zionistisch of niet.

Dit is trouwens op het oogenblik meer een quaestie van theorie. Veel belasting zou er op het oogenblik, althans van de Joodsche koloniën, toch niet te halen zijn. Een Joodsche kolonist uit Rehoboth heeft eens in de courant uitgerekend, wat iemand als hij aan de kolonie te betalen heeft.

Tusschen de Regeering en de Zionistische Commissie heeft de Volksraad geen taak. Hij wil natuurlijk niet verdwijnen en hij maakt zich een taak. De Volksraad zal nu beginnen met inzamelingen voor het Palestina Opbouw Fonds (= Keren Hayesod), waarvoor men hier in Palestina nog niet heeft bijgedragen. Palestina moet dit jaar twintigduizend Pond opbrengen. Waarom niet? Drie jaar geleden, na het verdrag van San Remo, heeft Palestina in een oogenblik honderdduizend pond opgebracht in de courant. Dat was toen een voorbeeld voor andere landen. Wat er toen met dat geld gedaan is, weet niemand behalve het clubje. Beroepsgeheim.

Men begint nu echter de zaak te regelen, om aan de propaganda voor het Opbouw Fonds te kunnen beginnen.

V.

De werkelijke macht in de Joodsche gemeenschap heeft de Federatie van de socialistische arbeiderspartijen. Een politieke socialistische partij en een daarvan afgescheiden vakbeweging bestaat niet. Alle arbeiders worden gedwongen zich bij de Federatie aan te sluiten. De Federatie treedt ook op als aannemer van bouwwerken. Zij krijgt veel werk. Particuliere aannemers kunnen niet tegen de federatie op. Nemen zij een werk aan, dat de federatie begeerde, dan krijgen ze al gauw arbeidsconflicten met hun Joodsche arbeiders, die natuurlijk allen lid van de federatie zijn. Werken zij met Arabieren, dan worden zij zelven of hun aanbesteders of hunne verwanten lastig gevallen. Of de onderwijzers zetten hunne kinderen tegen hen op. Want de kinderen zijn hier eenige geslachten moderner dan de ouders. De socialistische federatie krijgt

bovendien in allerlei vorm steun van de Zionistische Organisatie en van het Joodsch Nationaal Fonds, wier hoofdamttenaren hier in meerderheid toegewijde socialisten zijn. Op de gronden van het Joodsch Nationaal Fonds worden alleen socialistische arbeidersgroepen gevestigd.

Een sterke religieuze vakbeweging bestaat niet. Er is een kleine Mizrachistische arbeidersorganisatie. Onlangs zeide een Mizrachistisch propagandist, dat deze organisatie zich ook maar moest aansluiten bij de socialistische federatie, omdat sociale gelijkheid toch de grondslag is van alle Joodsche geboden en verboden.

Een algemeene patroonsorganisatie bestaat niet. Telkens breken er kleine arbeidsconflicten uit, die de federatie meestal wint. Bijvoorbeeld aan de zoutwerken te Athlit. Aan het wijnwerk te Rischon le Zion. Dat gaat dan zóó: de federatie stelt onmogelijke eischen. Staking. Bemiddeling. En de arbeiders laten van hun onmogelijke eischen iets vallen. Bolsjewiki zijn zij niet. Zij zijn hyper-nationale communisten. En daar zijn zij trotsch op. Zoodat ik het ook gerust zeggen mag.

VI.

De immigratie bedroeg in November achthonderd. Voor December zijn de cijfers nog niet bekend. Maar men hoopt over de duizend te zijn heengegaan voor het eerst na langen tijd.

De crisis duurt voort. Vooral te Jaffa. Iedereen heeft al zijn geld vastgelegd in land en huizen. Het bouwen is onbeperkt aangemoedigd, omdat dit het eenige werk was voor de immigranten. De banken hebben geen vrij geld meer. De kooplieden evenmin. De couranten stellen enquêtes in naar de oorzaken van de crisis. Het eerste antwoord is van S. Hoofiën, den directeur van de Anglo Palestina Bank te Jaffa. De heer Hoofiën is optimistisch. Men is vastgelopen. Maar wanneer de menschen langzamerhand hun huizen en hun land zullen afbetalen, zal het geld weder vrij komen voor handel en industrie.

VII.

En de Arabische quaestie? Het heette, dat dr. Weizmann hier tot een vergelijk komen zou met de pro-Zionistische elementen onder de Arabieren. Alleen te Haïfa schijnt zoo iets gelukt te zijn. Een Arabier heeft daar een maaltijd gehouden ter eere van dr. Weizmann. Een Arabisch meisje heeft bloemen aangeboden in het Hebreeuwsch. Een Arabisch schrijver heeft zelfs een drama geschreven met als hoofdpersoon Joseph Trompeldor. Natuurlijk zijn de Zionisten nu hunnerzijds ook gematigd. Dr. Arthur Ruppin, die thans in Amerika is, schrijft in de *New York Times*: 'De Arabieren hebben hetzelfde historische recht op Palestina als de Joden. Niet meer en niet minder.' Dat klinkt anders dan dr. Weizmanns vordering voor de vredesconferentie te Parijs: 'Palestina moet zoo Joodsch worden als Engeland Engelsch is.' Kortaf: Herzl's Jodenstaat.

Natuurlijk, dat niet alle Arabieren deze nieuwe gematigdheid vertrouwen. Een anti-Zionistische delegatie is te Lausanne geweest en verblijft thans te Londen. Maar ook hier zijn de Zionisten gematigd. Men moet eens zien hoe waardeerend, hoe

verteederd bijna, *Palestine Weekly*, een blad van Ittamar ben Awi, over deze Arabische delegatie schrijft.

Haäretz is woedend tegen dr. Weizmann en tegen ben Awi.

VIII.

Rondom? Groote verandering? De Emir Abdoellah is uit Londen teruggekeerd en het schijnt wel, dat Transjordanië geheel onafhankelijk zal worden van Palestina. Maar er is meer. Frankrijk heeft geheel Syrië, behalve den Libanon, weder vereenigd tot eenen staat. Men beweert, dat Engeland eene verzoening heeft tot stand gebracht tusschen Frankrijk en den Emir. De Emir zou koning worden van Syrië en Transjordanië samen. In Syrië zou Frankrijk bijzonderen invloed behouden. In Transjordanië Engeland. Het is een feit, dat Riza Pasja el Rikabi, de Groot-Vizier van Transjordanië, thans te Parijs is. In afwachting van dit alles heeft de Emir de plechtige proclamatie van Transjordanië's onafhankelijkheid nog uitgesteld.

Doar Hajom had over dit alles een hoofdartikel, waarin de zaak zóó wordt voorgesteld, alsof dr. Weizmann dit alles voor den emir heeft geregeld. Terwijl dan daartegenover de Emir de Zionisten helpen zou bij de verwezenlijking van hunne plannen in Palestina. Helaas publiceert een Egyptisch blad nu juist een anti-Zionistisch interview met den Emir. *Haäretz* is woedend over het opgeven van Transjordanië, het land van Ruben, Gad en Menassah, door dr. Weizmann. Het blad beklagt zich erover, dat Zionistische bladen voortdurend dr. Weizmann's nederlagen voorstellen als overwinningen, om er den moed in te houden. Alsof *Haäretz* dit zelf ook niet altijd had gedaan tot het oogenblik, dat Ittamar ben Awi door dr. Weizmann tot zijnen secretaris werd benoemd.

IX.

Allerlei. Een leening van Tel Aviv te New York geplaatst.

Pogingen tot economische opheffing van de Joden te Hebron.

De Arabieren protesteeren tegen de verpachting van duinen en moerasgronden bij Athlit aan de Ica. Regeeringscommissie.

Financieele nood der onderwijzers, de medische organisatie Hadassah en de landbouwgroepen.

Vorbereidingen voor een Joodsch arbeiderscongres te Haïfa.

Saul Tsjernitsjofsky, de dichter, te Berlijn. En Palestina?

Bialik vijftig jaar. Te Berlijn. En Palestina?

Geruchten over aftreden van generaal Storrs, gouverneur van Jeruzalem.

Generaal Storrs voor twee maanden naar Amerika. Eén schip met dr. Weizmann.

Drie Joodsche scholen worden gebouwd uit het Kadoorie-legaat.

Sinaasappelenseizoen. De prijzen te Liverpool vallen niet mee.

Sokolov en Bialik redacteuren van Ha-olam

Hebreeuwsche Operette-vereeniging.

Haäretz naar Tel-Aviv.

Shekel-oproep voor het volgende Congres;

Sabbath. Allen veel geluk.

Nr 350 Stille dagen⁺

⁺29-1 1923 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 12 jan.

I.

Men zegt, dat het winter is. En het kan wel waar zijn. Maar de winter zegt ons: het is zomer. Na een of twee goede, zware regendagen in het begin, is er bijna geen water meer gevallen. Het gras is wel opgekomen en de mooie heuvels rondom Jeruzalem zijn wel weder groen. Maar het water in de regenbakken blijft laag. Zullen wij weder het halve jaar water moeten koopen van de waterdragers, die het halen aan de openbare waterkranen in de straten en het rondverkoopen aan de huizen? Als Allah zooveel water heeft, waarom geeft Hij ons dan zoo weinig? Waarom hebben die van Jaffa en die van Haïfa meer gekregen? Zijn zij beter dan wij? 'Min Allah' zegt de oude Sroer. Hij houdt de beide regenbakken goed gesloten. Iedere bewoner van onzen hof heeft den sleutel van één regenbak. Maar Sroer heeft den sleutel van alle twee. En dan moet men nog oppassen, dat de waterdieven niet komen in den nacht en den grooten sluitsteen openwentelen en het weinige water nemen, dat Allah ons gegeven heeft. Allah verwoeste hun huis! Allah breke hunne handen!

Ja. Overdag loopt de temperatuur over twintig graden van honderd heen. Alleen de nachten zijn koud. Ware het anders, Sroer zou wel slapen op den regenbak. Maar de oude Sroer is lui en hij heeft vele kwalen. Hij is nu ook doof geworden en hij hoort niet meer wanneer men hem roept om naar de markt te gaan.

'Sroer', zeg ik heel dreigend: 'ik zal den dokter iets vragen voor uw doofheid. Maar voor uw rheumatiek krijgt ge niets meer.'

II.

Eerlijk gezegd ben ik ook jarig geweest in dezen zomerschen winter. Toen wij kinderen waren in de school, waarvan ik vannacht weer heb gedroomd, lazen wij een verhaal van een ouden eenzamen man. Zoo oud en zoo eenzaam, dat niemand zijn verjaardag meer wist en dat hij zelf hem ook bijna vergeten was. Zulke verhalen eindigen dan altijd aardig. En de meester liet iedereen lezen tot hij viel over een fout. Wie dan het meeste had gelezen, kreeg een griffel.

Het is lang geleden. De meester is geen meester meer. Hij houdt een café. Maar waarom maakt men kinderen bang voor de eenzaamheid? Is een verjaardag met vele gasten aan een feestmaal beter dan een verjaaraavond te Jeruzalem alleen met mijn olielamp, mijn mooie Hollandsche boeken en de afdeeling uit de Leer, die ik heb gelezen, toen ik dertien jaar werd? Een Zoon des Gebods. Een moeilijke vraag, waarop Allah alleen het antwoord weet. Gelijk ook Allah alleen weet, waarom te Jeruzalem zoo weinig water is gevallen en te Jaffa en Haïfa zoo veel. Waarom de sinaasappelen verleden jaar vijf en twintig shilling de kist kostten en dit jaar slechts dertien. Waarom Sroer zoo doof wordt en waarom deze winter zoo zomersch en stil is. Maar men moet de kinderen niet bang maken voor een verjaardag, dien niemand weet. En niet denken, dat electrisch licht beter is dan een petroleumlamp. Ik maak

mijn lamp zelf schoon. Het glas, waar het licht brandt, veeg ik helder. En daarboven laat ik het aangeslagen grijs. 's Avonds is het kleine huis een wereld.

III.

Het is jammer, dat wij vergeten zijn, wat onze namen beteekenen. En het is een typische domheid, dat de wetgever ons niet toestaat mooie, nieuwe namen te maken voor onze kinderen. Wij doen dit hier anders. Voornamen en achternamen. Gisteren heb ik den heer: 'Ik dien-mijn-volk' ontmoet. En mevrouw Koemammi beteekent: 'Sta-op-mijn-Volk'. En wie haar door de Jaffastraat ziet gaan, beseft dat.

Een groote, mooie naam is een geleider door het leven. Ik zou van alles kunnen heeten, behalve natuurlijk Jan, Piet of Klaas. Zoo heeten Joden niet. Maar Jacob Israël is wel een groote, sterke naam. En dan met eenen verjaardag, die altijd valt wanneer de laatste afdeeling van Genesis gelezen wordt. De dood van onzen Vader Jacob Israël en de zegen aan zijn zonen. Dat zijn de woorden, die ik sterke, trouwe geleiders noem. En Bethlehem. En Rachel's Graf. Wanneer ik wil, kan ik altijd naar Bethlehem gaan. Zelfs met een motorbus voor één shilling. Hoevele lezers kunnen dat?

's Avonds als de lampevlam brandt in het glas, halfhelder en voor de helft grijs beslagen, dan lees ik de woorden van onzen Vader Jacob Israël. De Statenbijbel zegt (Genesis 49: 22): 'Jozef is een vruchtbare tak, een vruchtbare tak aan eene fontein; elkeen der takken loopt over den muur.' De meeste Joodsche geleerden lezen die plaats heel anders. Maar zeker is het, dat een aantal Sefardiem een buurt hebben gebouwd op de heuvelhelling tegenover de Omarmoskee. Daar is het mooiste uitzicht van Jeruzalem. En de buurt heet: 'De vruchtbare Jozef', omdat een heer Jozef er het geld voor heeft gegeven. Meer moet men niet vragen. Men kan wel vragen, waarom het hospitaal Schaaré Zedek¹⁾ geen geld heeft en waarom onze Sroer zoo doof is.

IV.

De dagen zijn kort als winter. Maar stil en zoel als zomer. Hoe kan dat? Vrijdagmiddag om vier uur moet ik zorgen binnen de Poorten der Gerechtigheid te zijn. Het ijzeren Poortje is altijd gesloten. Alle huizen buiten de Stad staan zoo in gesloten hoven. Nissim, de dagportier, is er nog. Als hij een Ashkenasie was, een Schknaas, zooals Salga van den dokter verachtelijk zegt, dan zou ik Rebbe Nissim tegen hem zeggen. Maar hij is een Sefardie. Dus zeg ik Hacham Nissim. Na het avondgebed zal de nachtportier komen. Hij is eveneens een Sefardie. Maar deftiger dan Hacham Nissim. Daarom draagt hij dan ook een zwartzijden doek om zijn fez gewonden. Hij heet Ezra, maar daar zijn oudste zoon Daoud heet, noemen wij hem Aboe Daoud. Deze Daoud is in den oorlog uitgetrokken met de Turken en spoorloos verdwenen. Wanneer Aboe Daoud 's avonds in zijn hokje is ingeslapen en de menschen laat bellen voor de poort, dan zegt hij: 'Ik heb niet geslapen. Ik heb gedacht aan mijn zoon.' 'Dwaasheid,' zegt dan de strenge Salga, 'hij denkt heelemaal niet aan zijn zoon. Zijn dochter is schrijfster bij de Regeering.... Zij verdient negen pond per maand... en zij kleedt zich als een chaloetz.'

1) Beteekent nog altijd: Poorten der Gerechtigheid.

V.

Na het avondgebed en voor het avondmaal gaat de dokter naar boven naar de patiënten. Hij zal ook nog naar de besmettelijke afdeeling gaan. Er zijn vele besmettelijke zieken: diphtherie, roodvonk en anderen. En deze Poorten der Gerechtigheid is het eenige Joodsche ziekenhuis, dat een afdeeling voor besmettelijken heeft. De 'Hadassah' zendt zijne besmettelijke zieken ook naar dr. Wallach, den strengen maar barmhartigen heer van de Poorten der Gerechtigheid. Tusschen avondgebed en avondmaal bespreek ik met Salga de politiek van de week. Zij heeft vanavond een fraaien hoofddoek op: lichtroze met een krans van groene bloemetjes. Zij heeft zich verzoend met Esther, de kookster van het ziekenhuis. Daarentegen is hare gunstige meening omtrent Rachel, de dochter van Esther, zeer gewijzigd. 'Esther is een goede vrouw,' zegt Salga edelmoedig, 'zij kookt niet slecht en zij kan lezen en schrijven... maar haar dochter is een afvallige... zij heeft twist gemaakt met mijn nicht Simcha.'

Van Esther, Rachel en Simcha komen wij natuurlijk op de groote crisis, die ons allen teistert. Onze beide dagbladen: 'Doar Hajom' en 'Haäretz', hebben enquêtes over de crisis uitgeschreven. 'Haäretz' is zoo verstandig geweest ook Salga hare meening te vragen. Gij vindt die in het Ochtendblad van den 31sten Tebeth, derde blad, vlak boven de streep. De vraag was: 'Heerscht er thans in Palestina een crisis en zoo ja, wat zijn de oorzaken?' Hierop antwoordt Salga kort en krachtig: 'Ik weet niet wat een crisis is. Maar het is de schuld van de Engelschen en van de chaloetziem. Tien jaar geleden gingen er drie en twintig piaster in een medjide, en daarvoor kocht men toen van alles. Tegenwoordig is een pond zeye zift²⁾. De chaloetziem loopen met bloote hoofden en korte rokken. De moeder van Elie zegt, dat alles nog duurder zal worden. Ya Salaäm'. En zij teekent héél eenvoudig: 'Salga de dochter van Jozef.' Want zij heet niet: 'Ik-dien-mijn-volk'. Zij dient enkel doctor Wallach. Zij heet ook niet: 'Sta-op-mijn-volk'. Zij staat van zelf vroeg op, vooral wanneer het groote waschdag is. Deze Salga, de dochter van Jozef, komt uit Oerfa. Zij draagt fraaie hoofddoeken. En familienamen kent men daar niet.

V.

Men mag op den Sabbath niet spreken over financieele aangelegenheden. Maar stel eens, dat het wel mocht. Hoe zouden wij dan kunnen klagen over den nood der tijden! Uit Duitschland krijgt de dokter Marken. Maar waar blijven de Engelsche Ponden en de Hollandsche guldens? De regeering hier is erg streng. Doctor Wallach moet alle Joodsche besmettelijke ziekten opnemen, benevens alle bacillendragers. Wij hebben er dezen Sabbath zestien. En denkt gij, dat de regeering daarvoor betaalt? Geen piaster! Toch laat de dokter des Zaterdagsmorgens gebeden uitspreken voor de Overheid. Ook de Pekidiem en Amarcaliem van Amsterdam worden in de gebeden herdacht. Zij vertegenwoordigen het hospitaal naar buiten. Als ik op Sabbath maar durfde, dan zou ik wel vragen: 'En hoeveel geld hebben de Pekidiem en Amarcaliem deze maand gezonden?'

2) Als drek.

Dezen Vrijdagavond worden wij voor het gemis aan financieele conversatie ruimschoots schadeloos gesteld. De dokter krijgt bezoek van een van zijn bekenden, die lector is in het Talmudische Recht aan de Regeeringsrechtsschool. Wij hebben gehoord, dat het Turksche Opperrabbinat het geheele huwelijksrecht gaat hervormen. De vrouw zal den man ook een scheidsbrief kunnen geven. De verlaten vrouw zal kunnen hertrouwen. Allemaal zaken, die men hier ook wil. Maar de dokter, die de grootste Talmudist is onder de doctoren Jeruzalems, is er vlak tegen. Zijn oordeel over deze huwelijken is verpletterend: ‘Dat zijn geen huwelijken. En alle kinderen van die menschen zijn ‘mamzeiriem.’³⁾

Dan gaan wij slapen. Ik droom van den Franschen Congo. Wat zou Freud daaruit afleiden?

VI.

Des Zaterdagochtends. Na de gebeden maakt de dokter zijn rondgang met zuster Selma. Ik doe een goed woord voor de onechte kinderen van gisterenavond. Maar de dokter is onverbiddelijk. Dan komen wij samen de kinderzaal in. Er ligt een klein meisje met een plotselinge nierontsteking. Het gezicht waanzinnig blauw dik. De kleine Berl, die zooveel verpleging eischt, is iets beter. ‘De moeite niet waard’, heb ik eenmaal gezegd. ‘Wat’, heeft de dokter geroepen: ‘als het den Heilige, Geloofd zij Hij, de moeite waard is het kind te laten geboren worden, zal het ons dan niet de moeite waard zijn het te verzorgen?’ En nu heeft de dokter nog maar ééne hoop, dat de kleine, bleeke Berl nog eens een groot Talmoedgeleerde worden zal. Maar wie durft dat hopen?

Ook Samoecha is ziek. Zij heeft de koorts. Tot groote geruststelling van zuster Selma. Want Samoecha is geen patiënt. En zij mag dus eigenlijk in het gasthuis niet blijven. Maar zij is er geboren. Haar moeder is er gestorven. Haar vader werkt en zwerft hier en daar. Zoo is zij binnen de Rechtvaardige Poorten gebleven. Ze zegt ‘mamma’ tegen de zuster en gaat al naar school. ‘Ik kan haar niet houden’, roept de dokter telkens. Gelukkig heeft zij nu de koorts. ‘Ik merk er niets van’, zegt de dokter streng: ‘neemt u de temperatuur wel goed op?’

Arme Samoecha! Ze is zes jaar en ze moet wel weten, dat zij te veel is. ‘Eet ze goed?’ heeft de dokter onlangs gevraagd, toen zij echt ziek was. ‘Ik eet héél weinig’ zeide zij zelve angstig. Als het rechtvaardige hospitaal niet zoo arm was, zou Samoecha toch misschien nog wel mogen blijven. Zij eet inderdaad niet veel. Over een paar jaar zou zij reeds leerling-leerling-verpleegster kunnen worden. Dan leerling-verpleegster. Dan verpleegster. Nu eerlijk gevraagd: ‘wie geeft een bijdrage in den opbouw van Samoecha?’ Want inderdaad, wanneer het den Heilige, Geloofd zij Hij, de moeite waard is geweest, waarom zou het ons dan niet de moeite waard zijn?

VII.

En wanneer er nu scherpzinnige lezers zijn, die ontdekken, dat eigenlijk dit geheele schrijven weer niet anders is dan een verkapte (of onverkapte!) bedelbrief. Wat zal

3) Onechte kinderen.

ik daarop dan antwoorden? Maar indien nu toevallig de heer Marx, de administrateur van de Poorten der Gerechtigheid, sinds twintig jaar belangeloos, indien, zeg ik, deze heer Marx eens toevallig in Holland mocht komen. Of indien de heer Marx toevallig juist in Holland mocht gekomen zijn. Dan. Nietwaar? Zóó scherpzinnig zijn onze scherpzinnige lezers nu ook. En iedereen begrijpt, dat hij zijne giften ook zenden kan aan de stiefvaders van het hospitaal, de Pekidiem en Amarcaliem te Amsterdam, Rapenburgerstraat 179. En aan alle Joodsche geestelijken.

Nr 351 Naar Berlijn⁺

⁺9-2 1923 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 25 jan.

I.

Dit is de vraag nu maar. Gaan de Franschen naar Berlijn? En zullen zij daar dr. Weizmann nog vinden met de vergadering van het Zionistische Hoofdbestuur? Zij vergaderen. Maar wij weten niet veel. Ditmaal zijn er geen Palestineners naar Berlijn gegaan. Hoe is 't mogelijk! Maar men heeft verschillende memoranda naar Berlijn gezonden.

In de eerste plaats Onderwijs. De Zionistische organisatie kan de groote bedragen voor de Zionistische scholen niet opbrengen. De Jischoeb (= Joodsche Palestinabevolking) kan het niet, of wil het niet. Nu eischt men groote subsidies van de Regeering, met behoud van onafhankelijkheid. Maar de Regeering heeft geen geld.

Een zeer belangrijk memorandum heeft het Zionistische departement van Landbouw naar Berlijn gezonden. De liefde van de Zionisten is altijd geweest de schepping van den nieuwen Joodschen Boer. Uit de ghetto's naar het Land. En dat gaat niet gemakkelijk. Landarbeid eischt een langen leertijd en de vestiging als boer vordert veel geld. Ter wille van de propaganda heeft men een zoo groot mogelijk aantal immigranten noodig. Men brengt hier jongens, zóó uit de ghetto's weg, die geen vak kennen. Half hongerig, half haveloos zoeken ze hier rond. Zonder vastheid. De gelukkigsten worden nog bouwvakarbeiders. Geld om hen als leerlingen te laten werken bij Joodsche boeren, ontbreekt. Voor eenvoudigen landarbeid zijn ze veel te duur. De Arabische landarbeiders werken in deze slechte tijden voor een zeer laag loon. Tot acht piasters¹⁾ per dag. Een Jood kan niet leven beneden twintig. En de toestand van de Joodsche boeren is zóó slecht, dat zij er niet aan kunnen denken uit nationale overwegingen Joodsche arbeid aan te nemen. Bovendien richt het particuliere initiatief zich niet op den landbouw. In geen jaren heeft zich in een Joodsche kolonie ook maar één Joodsche gegoede familie gevestigd. Alle nieuwe vestigingen zijn arbeiderskolonies, die tot den laatsten cent gekregen hebben van de een of andere Joodsche organisatie. Al die vestigingen, worden nog altijd finantieel gesteund. Al het beschikbare geld is gebruikt voor huizenbouw in de steden. Dikwijls alleen om hooge winsten te maken. Maar als een huis eenmaal is afgebouwd, geeft het zoo goed als aan niemand meer werk. Terwijl een landbouwbedrijf geregeld werk geeft. Industrie is hier tot dusver nog niet geslaagd. Zelfs de bekende Silicaatfabriek van bouwmaterialen staat voor een catastrophe.

1) Iets minder dan een gulden.

Om politieke redenen wil men hier zoo spoedig mogelijk een Joodsche meerderheid. Massa-immigratie. Maar dat gaat weer niet samen met de vorming van een gezonden Joodschen boerenstand. Velen willen dan ook voorloopig zich bepalen tot uitbreiding van de Joodsche stadsbevolking. Handel en industrie. De overgang van de Europeesche ghetto's naar het Palestijnsche boerenland is voor velen te groot. Daartusschen wil men nu voegen de Palestijnsche Stad. Maar wij zien hier volstrekt niet, dat de kinderen der Joodsche stadsbewoners naar het land trekken. Integendeel zien wij de kinderen der Joodsche kolonisten naar de stad gaan.

De Joden hebben in Palestina ongeveer elf percent van de bevolking. Maar zij bezitten op geen stukken na elf procent van het land. En groote stukken Joodsch land worden niet bewerkt wegens gebrek aan exploitatiegeld.

In een zeer belangrijk memorandum heeft nu het Zionistische departement van landbouw uiteengezet, dat in geen geval de landbouwkolonisatie mag worden verlaten.

II.

Naar Berlijn. Tusschen dr. Weizmann en Jabotinsky is het tot eene botsing gekomen voor de zooveelste maal. Misschien heeft Jabotinsky theoretisch gelijk. De absolute dictatuur van dr. Weizmann is misschien niet altijd even aangenaam. Maar een zuiver democratisch bestuur is niet mogelijk in een organisatie, die haar leden en bestuursleden, heeft verspreid over de geheele wereld. En Jabotinsky zou evengoed een dictator zijn. Jabotinsky heeft met velen bezwaar tegen de slappe politiek van dr. Weizmann naar alle kanten. Tegenover de Engelsche Regeering. Tegenover Sir Herbert Samuël. Tegenover den Emir Abdoellah. Overal. Misschien heeft Jabotinsky wel gelijk. Maar de vraag is of dr. Weizmann meer kon doen. De mooie tijd van de Balfour-declaratie is voorbij.

Jabotinsky heeft ontslag genomen als hoofdbestuurder en heeft zelfs de Organisatie verlaten. Hij wil een nieuwe Organisatie stichten. Of hij veel steun hebben zal? Rustverstoorders, al hebben ze honderdmaal gelijk, vinden meestal geen steun in een Organisatie, die geheel is aangewezen op de inkomsten van een blijmoedige, altijd optimistische propaganda. De arbeiders moesten het eigenlijk als democraten met Jabotinsky eens zijn. Maar een Jabotinsky-dictatuur zou geen cent inbrengen. Dr. Weizmann is een veel beter collectant en het geld gaat toch alles voor de arbeiders. Het zijn juist de linksche elementen, die Jabotinsky hebben laten vallen over de oude quaestie van zijn onderhandelingen met Petjoera onzaliger. *Doar Hajom* is het natuurlijk met dr. Weizmann eens en beschouwt het heengaan van Jabotinsky als een groote opluchting. *Haäretz* staat natuurlijk aan den kant van Jabotinsky. Iedereen geeft Jabotinsky min of meer gelijk. Maar niemand durft hem aan als leider.

Onaangenaam zijn velen gestemd na de uiting van dr. Weizmann in een interview met de *Jewish Chronicle*, dat men hem in Palestina alleen heeft aangevallen omdat hij geen geld heeft meegebracht. Maar dat de chaloetziem, de echte en ware opbouwers van het Land, hem zeer enthousiast hebben ontvangen. Inderdaad, zij hebben te Jeruzalem de deuren opengebroken van de zaal waar dr. Weizmann spreken zou en de gereserveerde plaatsen ingenomen. Zoo iets, dan bewijst dit de juistheid van dr. Weizmann's politiek.

III.

De Zionistische Volksraad is tegen dr. Weizmann. Men beschuldigt hem, dat hij den Volksraad beschouwt als een concurrent en dat hij den Raad verzwakt nu hij hem niet langer noodig heeft om Zionistische brieven en telegrammen te sturen naar autoriteiten buitenslands. Eveneens is de Volksraad tegen Sir Herbert, wiens politiek te voorzichtig is. Te bang tegenover de Arabieren. Men vraagt zich af of Sir Herbert misschien naar Palestina is gezonden als de meest geschikte liquidateur van de Balfour-Declaratie. Dr. Weizmann heeft zich in een interview gematigd onaangenaam over Sir Herbert uitgelaten. En van de wekelijksche bezoeken van het Volksraadsbestuur bij Sir Herbert bemerkt men al maanden lang niets meer.

De positie van den Volksraad en van de Stadsraden is zwak, omdat ze niet het recht hebben gekregen dwingende belastingen te leggen op alle Joden. Bijna geen enkele Joodsche organisatie hier wenscht voor den Volksraad bij te dragen. Trouwens, de zittingstijd van de Deputatenvergadering, den Volksraad en de Stadsraden is lang en breed voorbij.

De Volksraad zal het nu eens probeeren met de propaganda voor het Palestina Opbouw Fonds²⁾. Het is inderdaad wel curieus, dat men in alle landen zou geven voor den opbouw van Palestina, behalve in Palestina zelf. Maar men wil hier eerst wel eens precies weten waar het geld van het Verlossingsfonds is gebleven. Het Bestuur van het Palestina Opbouwfonds schijnt den Volksraad te hebben beloofd, dat zij het geld, dat hier zal worden verzameld, niet aan Londen behoeven af te dragen. Daarentegen moet men een groote reclame maken. De ingekomen bijdragen overdrijven, het enthousiasme overdrijven enz. Palestina moet als reclame-object dienen voor andere landen. 't Zal wel lukken als David Yellin wil en wij leven.

IV.

En economisch. De wintermaanden zijn altijd maanden van werkgebrek. Toch schijnt de regeering te hebben toegestemd in een iets grootere immigratie. Maar er is veel werkloosheid. Onder den druk van de werkloosheid en de vrees voor opstootjes worden de werkgelegenheden geforceerd. En dat is juist wat de arbeidersorganisaties willen. De arbeidersleiders zeggen, dat de energie zou verslappen, indien men niet voortdurend was gedwongen arbeidsgelegenheid te scheppen voor de werkloozen. Iedere maand gaan trouwens een paar honderd man het land uit. Tot welstand brengen de immigranten het hier tot dusverre niet. De groote meerderheid leeft op den rand van de armoede, afhankelijk van allerlei organisaties.

De groote meerderheid van de arbeiders is socialistisch in verschillende tinten van rood. In het begin van Februari zullen de arbeiders een algemeen congres houden te Haïfa. Hoe de toestand hier is, moge blijken uit het feit, dat de socialistische arbeidersorganisatie een rondschrijven heeft gericht aan de particuliere werkgevers, waarin wordt geëischt alleen werk te geven aan personeel, dat door de organisatie wordt gezonden. Wie aan dien eisch niet voldoet, heeft alle kans op een arbeidsconflict.

Ook de Joodsche bolsjewieken steken het hoofd weder op. Ze hebben hier heftige bolsjewistische biljetten aangeplakt. Ze noemen zich 'internationale fractie'. Bij de

2) Keren Hayesod.

verkiezingen van kandidaten voor het arbeiderscongres behalen ze hier en daar een onaardig aantal stemmen.

Publiek bolsjewiek wezen mag men niet. Maar publiek communist wezen mag men wel. Bijvoorbeeld het Joodsch Arbeidersbataillon. Daar worden zelfs de kinderen van bataillons-wege opgevoed.

En die bataillonsche kinderen.
Eten uit een bataillonsche schotel,
Met een bataillonsche lepel
Hunne bataillonsche pap.

Geen wonder dat Ramsay MacDonald Zionist is. Amsterdam kan nog veel van Jeruzalem leeren. Bijvoorbeeld: in een Joodsche arbeidersvergadering, natuurlijk op Sabbath, heeft een arbeider een ander uit beginsel met een mes gestoken. Men heeft daarvan natuurlijk geen aangifte bij de politie gedaan. Maar men heeft een delegatie benoemd om den steker half dood te slaan. En dat is gebeurd.³⁾ En ook dit kan Amsterdam leeren: onlangs hebben een aantal chaloetziem zich met geweld toegang verschaft zonder betalen, tot een interessant concert. 'Dorst naar kunst' schreef *Doar Hajom* den volgenden dag.

V.

Van de Universiteit hooren wij niets meer. Wij zullen op een leelijken dag wel worden verrast met de benoeming van David Yellin tot hoogleeraar. Een programma, een curatorium, eischen van toelating, niets is nog bekend. Prof. Yahoedah uit Madrid deelt in de *Jewish Chronicle* mede, dat hij om redenen, die hij niet wenscht mede te deelen, voor eene benoeming heeft bedankt. Maar David Yellin heeft het nu eenmaal in zijn hoofd gehaald, dat hij professor worden moet.

En de volkstelling. Dit is de Joden tegengevallen. 83 duizend Joden en een totaalbevolking van 757 duizend. De *Jewish Chronicle* had voorspeld 140 duizend Joden en een totaal van 540 duizend. Het aantal Christenen bedraagt slechts 73 duizend. In Jeruzalem en Tiberias hebben de Joden de absolute meerderheid. Tel Aviv is bij Jaffa gerekend, dat daardoor 20 duizend Joden krijgt. Samaritanen, barmhartige en onbarmhartige samen, zijn er nog geen honderdvijftig. In de Joodsche pers is beweerd, dat de Regeering opzettelijk het aantal Joden te laag heeft opgegeven. Waarom niet? In Palestina is alles mogelijk. Dat wil zeggen: niets.

VI.

Inzake de Arabische politiek hebben dr. Weizmann en kolonel Kisch natuurlijk groote successen behaald. Een Arabier, die in Duitschland heeft gestudeerd, heeft al vast in het Duitsch een drama geschreven met Jozef Trompeldor als hoofdpersoon. Hij heeft het voorgelezen in een gezelschap van nette Zionisten. Het wordt vertaald in het Hebreeuwsch.

Daarentegen is het in Jaffa onrustig geweest. Een Arabier, gewezen politieofficier is op lichten dag op straat doodgeschoten. Paniek. Winkels sluiten. Begin van

3) Geen haan heeft daarna gekraaid. Behalve ik. Krijg ik nu den prijs van den *Joodschen Wachter* voor de aardigste woordspeling op mijnen naam?

plundering. Een paar Joden gewond. De dader is nog niet gevonden. Verschillende verdachten zijn gearresteerd. Joden en Arabieren eerlijk evenveel. Zonder onderscheid van ras en geloof. De Arabische pers verzekert, dat dit een politieke moord is, gepleegd door eenen Jood. En de Joodsche pers verzekert ons, dat de Arabische pers bezig is het eene deel van de bevolking tegen het andere op te zetten en dat dit een strafbaar feit is.

VII.

Allerlei. 'Haäretz' deelt mede: In Amsterdam is gevangen genomen de Hollandsche officier kapitein Awhem, die beschuldigd wordt van verraad. Hij heeft geheime stukken aan Duitschland verkocht.

Zes chaloetziem gaan varen als matroos op een Engelsch schip.

De Zionisten gaan de schatten van de Doode Zee exploiteeren. Het groote Ruttenberg-plan is voltooid.

De arbeiders eischen vrouwenkiesrecht voor den Joodschen stadsraad te Jeruzalem. Wrijving met het Zionistische Rabbinaat.

Verzet tegen voortdurende open Sabbathschending door de chaloetziem. Encycliek van den Zionistischen Rabbijn Kuk. Audiëntie bij Sir Herbert.

Prijs der sinaasappelen te Liverpool slecht.

Regenlooze winter te Jeruzalem.

Herdenkingsvergaderingen voor Ben Jehoedah aan het einde van de rouwmaand.

Herdenking doodslag van Liebknecht en Rosa Luxemburg. Spreker: Hugo Bergmann.

Plannen voor een standbeeld voor Ben Jehoedah.

De heer Abd el Raheem el Saïd te Hebron vraagt mij adressen in Holland voor nitraat van soda en voor kunstmest. Wie kan mij voor dezen heer aan zulke adressen helpen?

VIII.

Ten slotte: Pekidiem en Amarcaliem te Amsterdam hebben ons een lijstje gestuurd van gevers voor het hospitaal 'De Poorten der Gerechtigheid'. Veel dank. Op het lijstje kwam ook voor N.N. 'Ja', zeide R. Israël, onze bekwame klerk: 'die N.N. is een rechtvaardig man. Hij teekent bijna voor alles. En dikwijls heel veel'.

Vaarwel!

Nr 352 Even goede vrienden⁺

⁺16-2 1923 A., 17. Gedat.
Jeruzalem 2 febr.

I.

Zaterdag 20 Januari. Groote propagandavergadering voor het Keren Hayesod (Palestina-opbouwfonds) in het Concertgebouw te Amsterdam. Sprekers: dr. Weizmann en kolonel Wedgwood. De voorzitter besluit zijn openingswoord met de mededeeling ‘dat de bewering van mr. Jacob Israël de Haan in zijn jongste “Handelsblad” feuilleton over de reizen van dr. Weizmann na het intreden van den Sabbath een flagrante leugen kan worden genoemd.’ (Ochtendblad ‘Handelsblad’ 21 Januari.) Daar op volgde daverend applaus.

Het woord is nu aan mr. Jacob Israël. Er is hier geen sprake geweest van eene bewering van mij. Ik heb in mijn feuilleton ‘En nu?’ (Avondblad, Donderdag 18 Januari) eenvoudig een bericht gegeven, zooals het voorkwam in *Haäretz*, het zuiver-Zionistische dagblad. Ik heb de bron vermeld. *Haäretz* deelde mede, dat dr. Weizmann met twee Joodsche reisgenooten Vrijdagmiddag na het intreden van den Sabbath is aangekomen per auto aan de Joodsche Landbouwschool Mikveh Israël. Dat zij daar een paar uur gebleven zijn en toen per auto naar Tel Aviv zijn gereden. Wanneer dat niet waar is, waarom is het dan in *Haäretz* niet tegengesproken? De Zionistische Commissie heeft een persbureau, speciaal belast met het tegenspreken van onjuiste berichten. Het hoofd van dat persbureau is vaste medewerker aan *Haäretz*. Een ander onjuist bericht aangaande dr. Weizmann is tegengesproken. Waarom dit niet? Ja, een maand daarna, en lang nadat ik mijn feuilleton had afgezonden is een soort tegenspraak gekomen van een van dr. Weizmann's reisgenooten. Weer niet in *Haäretz* maar in *Doar Hajom*. Waarom heeft dr. Weizmann het bericht niet uit Amsterdam tegengesproken in *Haäretz*?

Het zonderlingst gedragen zich mijne vrienden van Mizrachie. In een Ingezonden Stuk in de courant van Woensdag 24 Januari beweren zij eenvoudigweg, dat de Sabbath in Palestina nooit om vier uur is aangevangen. Dat is kras! Iedere week geeft het weekblad *Qol Jisraël* aan, wanneer de Sabbath begint. En die week was het de vroegste Sabbath: precies vier uur. Maar nog mooier: mijne Mizrachistische vrienden schrijven: ‘Palestina heeft door zijn zuidelijke ligging een zeer gering verschil tusschen nachtsbegin in winter en zomer (nog niet geheel één uur)’. Waar halen de goede menschen het vandaan? In den winter is het hier donker ongeveer half vijf. En de langste dag duurt na achten. Een cosmograaf kan dat precies uitrekenen voor de breedte van Jeruzalem.

Het is niet de eerste maal, dat men in propaganda-vergaderingen twijfelt aan de waarheid van wat ik schrijf. Dr. Schönfeld. Hij was toen pas afgetreden als Rabbijn in Londen. Groot. Lid van het Mizrachie Wereldcentrum en inspecteur van het Mizrachistisch onderwijs in Palestina. Veel gereisd: Amerika, Europa, Holland. Waar is deze dr. Schönfeld nu, die toen te Amsterdam zoo'n héél hoog woord had? Afgetreden. Terug naar Londen. Naar zijn gemeente. Lof zij Allah!

De zaak is deze: wij leven hier in Palestina. Een hard bestaan. Maar voor de menschen buiten is het Zionisme een idealistische uitspanning, na den arbeid. Zij willen mooie, feestelijke vergaderingen, succes, geld, applaus. Zoo kan het voorkomen, dat een optimistische propagandist, die natuurlijk veel te verstandig is om hier te komen, schrijft, dat alle Joodsche immigranten, zonder uitzondering, in Palestina werk hebben gevonden. En voegt hij er wijsgeerig bij: ‘Wie het aanpassingsvermogen van het Joodsche volk kent, had daaraan niet mogen twijfelen’. Dr. Weizmann komt in denzelfden tijd geld vragen voor de drieduizend werkloozen. Alles seizoenswerkloosheid? Even goede vrienden.

Hier, in Palestina, komt den laatsten tijd kentering. Men begint hier de waarheid te schrijven en mislukkingen te erkennen. Een inzender in ‘Haäretz’: waarom

verdienen de Joodsche druivenkweekers van Rehoboth niet eens de spoorwegvracht aan hun druiven, die zij naar Egypte zenden, terwijl de Egyptische groentenkweekers met winst exploiteeren naar Palestina? Waarom hebben de Arabieren van Tul Karem dit jaar een honderd vijftig duizend pond meloenen uitgevoerd, terwijl de meloenenkweek in de Joodsche kolonie Chedera wordt opgegeven? Waarom verliezen wij, waar anderen verdienen? Het stellen van die laatste vraag zou eenige jaren geleden onmogelijk zijn geweest.

II.

Tot samenwerking met Agoedath Israël is het gedurende dr. Weizmann's laatste verblijf in Palestina niet gekomen. Ik had onlangs gelegenheid daarover te spreken met een van de leiders van Agoedath. 'Ja', zeide hij, 'samenwerking. Maar wat beteekent dat? Iedereen wordt verzocht geld te geven voor het Keren Hayesod. Maar dat is een gewoon Zionistisch fonds, waaruit het Palestina-budget van de Zionistische Organisatie wordt bestreden. Onder anderen de scholen met den bekenden geest. Ook de Mizrachistische scholen worden er uit betaald. Maar dat maakt het fonds voor Agoedath niet aannemelijk. Wanneer het Opbouwfonds zich alleen bezig hield met economischen arbeid en daarbij geen voorkeur gaf aan de socialistische arbeiders, dan zou de samenwerking niet meer in beginsel onmogelijk zijn geweest.

Samenwerking. Een heel mooi woord. Ongeveer voor een jaar is een lid van de bekende rijke Kadoorie-familie overleden. Hij heeft, meen ik, de Zionistische Organisatie niets nagelaten. Maar hij heeft aan de Engelsche Regeering een zeer groot bedrag nagelaten voor scholenbouw in Palestina. Voor de verdeeling van die gelden is een comité benoemd, waarvan drie leden zijn aangewezen door de Zionistische Organisatie. De Regeering heeft ook drie leden benoemd: den Directeur (Engelschman) van het Departement van Onderwijs en twee goede Zionisten. Voor den bouw van drie Zionistische scholen is reeds geld toegestaan. Besloten is, dat geen geld zal worden gegeven voor den bouw van scholen met een overwegend religieus karakter. Het Rabbinaat heeft reeds geprotesteerd. De Sephardiem protesteeren ook. En de Alliance Israélite protesteert, omdat zij denkkelijk ook niets krijgen zal. 'Ja', zeggen die van de Alliance: 'een mooie samenwerking. Wanneer het aankomt op het vormen van eere-comités voor het Palestina Opbouwfonds, dan zijn de leden van de Alliance hartelijk welkom. Maar nu er geld te deelen valt, is alles voor de Zionisten. Als de heer Kadoorie dit bedoeld had, waarom heeft hij het geld dan niet aan de Zionistische Organisatie vermaakt?' De scholen blijven overigens eigendom van de Engelsche (niet van de Palestinensische) Regeering.

III.

In Palestina heeft men tot dusverre voor het Palestina Opbouwfonds nog heelemaal niet gegeven. En in Engeland betrekkelijk weinig. Men begint nu hier alvast met de afrekening te publiceeren van het vorige Fonds, het Verlossingsfonds, dat gevormd is na de verklaring van San-Remo, drie jaar geleden. De Volksraad heeft alles in handen. Er blijken al vast twee dingen: dat de reclameberichten over 100.000 Pond en meer overdreven zijn. En dat de helft van de beloften niet is gehouden. Er is

ongeveer 45.000 Pond beloofd en 25.000 betaald. Daarvan gaan dan de kosten nog af. Bijna 12.000 Pond is indertijd door de Zionistische Organisatie genomen om een gat in de administratie te dekken, eene zaak, die toen ze bekend werd, hier veel kwaad bloed heeft gezet. In Jaffa en in Haïfa gaat men voor het daar verzamelde geld immigrantenhuizen bouwen. En voor de rest, zal grond worden gekocht. Uit de afrekening blijkt, dat vier arbeiders-nederzettingen, die samen 329 Pond hadden beloofd, geen piaster daarvan hebben betaald.

Even goede vrienden. Men zal nu probeeren vele giften en beloften te krijgen voor het Keren Hayesod, omdat de menschen in andere landen vragen: ‘waarom geven die Palestijners zelf niet?’

IV.

En de politiek? Wat bedoelde precies de Engelsche minister van Koloniën in zijn verklaring aan de Arabische Delegatie? Er zijn Engelschen, die de geheele Mandaatsgedachte willen laten varen en Palestina eenvoudig willen behandelen als een Engelsche kolonie. De ‘Jewish Chronicle’ is verontwaardigd. Zij vaart nog eens uit tegen het bekende Churchill Statement en houdt vol, dat alle echte Joden streven naar een Palestina, dat zoo Joodsch zal zijn als Engeland Engelsch is. De ‘Chronicle’ beschuldigt Weizmann en Sokolov van een zwakke, beginsellooze politiek, ‘Haäretz’, het blad van Oessiskin en de zijnen, is dit volkomen met de ‘Chronicle’ eens. Dag aan dag valt het blad de regeering en Sir Herbert Samuel aan. Eveneens Weizmann, met zijn dictatuur. De Zionistische Volksraad heeft een echten wanhoopsbrief geschreven aan het hoofdbestuur der Zionistische Organisatie. De ‘Volksraad’ schrijft, dat de Palestijnsche regeering in ieder opzicht een anti-Zionistische politiek voert. Dat het laatste bezoek van dr. Weizmann niets heeft gebaat en de toekomst er slecht uit ziet. Op grond van dien brief heeft Jabotinsky als lid van het hoofdbestuur op een krachtiger politiek aangedrongen. En toen het hoofdbestuur zijn eischen niet inwilligde, heeft hij ontslag genomen, zelfs als lid van de Organisatie. Dit laatste keurt ‘Haäretz’ af. Maar in den grond van de zaak geeft het blad Jabotinsky gelijk.

V.

En de opbouw van het Land? Een toeneming van de immigratie zien we niet, in weerwil van allerlei beloften. In December was het aantal immigranten volgens de regeering weder gedaald tot zeshonderd. Volgens dr. Weizmann in een propaganda-rede te Parijs komen er de laatste maanden gemiddeld elfhonderd per maand binnen. Even goede vrienden.

Gedurende het regenseizoen, dat dit jaar zeer laat is begonnen, is er natuurlijk altijd veel werkloosheid. En daarna? Zelfs al wordt er gewerkt, dan verdienen de Joodsche arbeiders nog niet genoeg. Wij zien hier geen krachtigen financieel-zelfstandigen middenstand en boerenstand.

En Ruttenberg? Verleden jaar heette het, dat hij al het noodige geld bij elkander had voor al zijn groote plannen. Nu heet het, dat men in Amerika zal gaan bijeenbrengen. Intusschen werkt hij wel, zij het op bescheiden schaal, aan de electriciteitsvoorziening van Jaffa en Tel Aviv. Maar er zijn menschen, die beweren,

dat hij weer te veel baantjes heeft gegeven aan vrienden en bekenden. En dat hij den Joodschen arbeid veel te duur betaalt. Dezelfde fouten, waardoor de groote silicaat fabriek in een crisis is gekomen. Afwachten. Even goede vrienden.

VI.

In weerwil van het verzet der Nationalistische Arabieren schijnt de regeering toch voortgang te willen maken met de verkiezing van de leden van het nieuwe Wetgevend College. Er zullen denkelijk twaalf leden worden gekozen en elf hooge ambtenaren zullen lid zijn. Gekozen zullen worden twee Joden. Onder de hooge ambtenaren zijn er nog twee of drie. Maar wie zullen de beide gekozen Joodsche leden zijn? De deskundige lezer raadt het al. De beide zwagers David Yellin en Joseph Mejuhaz.¹⁾ Zij worden ook burgemeester van Jeruzalem en professor aan de Zionistische universiteit. Ja, zegt *Doar Hajom* toch schuchter: de beide zwagers, dat is goed en wel. Maar zou het niet goed zijn, wanneer we juristen brachten in een Wetgevend College? Daar gaat de arme Joseph Effendi. Maar Daoud Effendi zal wel blijven. Afwachten. En even goede vrienden.

VII.

En de Arabische quaestie? Kolonel Kisch is te Tiberias geweest, waar een zoogenaamde pro-Zionistische Arabische club bestaat. De Mufti van Gaza heeft bij een bezoek van Sir Herbert, anti-Zionistisch gesproken. In Gedera heeft één sjeikh anti-Zionistisch gesproken en een tweede voor. Men moet afwachten, wat de lente brengt.

De moordenaar van den gewezen Arabischen politie-officier te Jaffa is nog niet gevonden. Een Joodsche verdachte is nog steeds in hechtenis. 'Die heeft het gedaan', zegt het Arabische blad *Falestien*. 'Wordt dat vuile blad nooit vervolgd?' vraagt *Haäretz* dag aan dag. En dat zullen we nu weldra zien. Kolonel Kisch en de heer Tolkovsky hebben een aanklacht tegen het booze blad ingediend. Dat de Joodsche verdachte te Jaffa schuld heeft, gelooft men hier algemeen niet. Maar het kan. Alles kan. Donkere regendagen. Een wreede wind. Maar de menschen zijn tevreden.

Vanmiddag is het Sabbath. O, vrienden van Mizrachie, ongeveer vijf uur. Want wij rekenen hier anders dan in Holland. Even goede vrienden.

Nr 353 Het Handelsblad vliegt de lucht in⁺

⁺23-2 1923 A., 13. Gedat.

Jeruzalem 9 febr.

Er zijn lezers, die Ingezonden Stukken schrijven. Allah zegene hen. Er zijn lezers, die mijne brieven mooi vinden. Héél mooi. Zij schrijven mij dat. En zij vragen eene volledige reeks postzegels van Palestina of van Transjordanië. Of van beide. Zonder onderscheid van ras en geloof. Maar zijn er lezers, die zich nog herinneren, dat ik de administratie van het 'Handelsblad' gevraagd heb het blad te vergrooten? Omdat

1) Lof zij Allah!

van het blad in zijnen tegenwoordigen omvang geen mooie, groote vlieger kan worden gemaakt, zonder héél veel gepas en héél veel geplak. ‘Die vlieger gaat niet op’, heeft de administratie geantwoord. Geestig, maar gierig. Al onze jongens, die met de broekjes en die met de japonnetjes, die met de fesjes en die met de petjes: zij zijn allen héél teleurgesteld geweest. Gelukkig heeft iedere administratie haar keerzijde. Al wordt dan het formaat van de courant niet vergroot, de administratie is toch bereid een prijsje beschikbaar te stellen voor den besten vlieger uit het ‘Handelsblad’ gemaakt. Al de buurjongens zullen mededoen: Hassan, wiens vader veearts is. Maar hij geneest ook vogels en ook menschen, wanneer wij niet héél erg ziek zijn. Faried, Djemal en Abd-el-Rasaq, de zoontjes van de zuster van Adil. Maar hun vader is dood. Min Allah! Emile, Albert en Alfred, die natuurlijk kleine (maar booze!) Christenen zijn. Zij brutaliseeren den ouden Sroer. En Sroer gooit hen met steenen. Tuwfik zal meedoen, wiens vader in den oorlog is verdwenen. Ook Joessef, Achmad, Fachmi, Ibrahim, de andere Fachmi, Elias, Georges (een Christen. Maar héél lief en verstandig). Sidki, Moussa. Alles, wat onze hof heeft voortgebracht en behuist. Zij, die naar de Fraterschool gaan. En zij, die bij den Engelschen bisschop leeren of bij sjeich Mohammed.

Meisjes zullen niet mogen meedoen. Het is geen meisjesspel. Zij zullen mogen kijken van het balcon, of op de straat: Husnië, het kleine, lieflijke meisje van Hassan. En Alice, het zusje van Georges. En onze eigen drie dochters: Moekarrem, Rivke en Souhelia. Maar Souhelia zegt: ‘ik ben verloofd, ik speel niet meer met jongens’.

II.

Eigenlijk zijn de meeste moeders maar matig met onzen wedstrijd ingenomen. En wanneer Allah alle huizen verwoestte, waarvan Hem dit gevraagd wordt, dan zou het mooie, groote Huis van het ‘Handelsblad’ nu verwoest zijn. Maar Allah doet niet alles, wat dwaze menschen vragen. Geheele stapels couranten, die zoo nuttig in de keuken en in de kelders zouden kunnen worden gebruikt, worden nu tot groote, achthoekige vliegers verknipt en verplakt. En de scharen, die bedorven worden. En de stijfjes. De heele hof, vol zon en vol jongens, die allen werken om het grootst en het mooist. En het vragen, bidden en smeeken, den heelen dag om geld voor vliegertouw. Men koopt dat bij Haliel, waar men ook foestoeck koopt, een pisang, suikersnoepgoed, cigarettens, een portie witte boonen of een stukje worst. Maar dat koopt alleen de Christenjongetjes, omdat het worst is van het varken.

En de bepalingen van den wedstrijd! ‘De beste vlieger’, heeft de administratie geschreven. Maar wat beteekent dat? De mooiste? Neen. Het schoone is helaas niet altijd goed. En het goede is niet altijd schoon. Ook onder vliegers. De vlieger, die het hoogst gaat? Dit ware dwaasheid. Want dat hangt heel of gedeeltelijk af van het vliegertouw, dat in de onderneming wordt belegd. En de lengte van het vliegertouw is rechtevenredig aan het vermogen van den vliegeroplater. Dat weet Haliel, hetwelk Vriend beteekent.

En de oude Sroer beteekent de Gelukkige. Zijn onderlip hangt naar beneden. Emile, Alfred en Albert hebben een kat in den regenbak gegooid, toen deze één oogenblik openstond. Hoe krijgt de oude Sroer die kat er uit! Hij vervloekt hen in een grooten toorn. Hun Vader, hun Moeder, hun Geloof. Moge Allah hunne handen breken. Hij vervloekt ook het geloof van de kat. Wij wentelen den sluitsteen af. Emile, Alfred en Albert zijn verdwenen. Maar de oude Sroer zal wachten, koppig en geduldig. Tot zij thuis komen in den avond. Dan zal hij hen gooien met steenen of slaan met een

harde, natte dweil. Maar als de moeder van de drie stoute schalken Sroer een piaster geeft, zal Sroer dit niet doen.

III.

Heel veel vliegertouw koopen Faried, Djemal en Abd-el-Rasaq. Hun oom-van-moederszijde, Abdoel Salaäm, geeft het geld. ‘Ma-alaisch’¹⁾ zegt hij. Allah heeft hem geene zonen geschonken. Hij heeft enkel de drie dochters. Zij zullen trouwen en in vreemde families overgaan. Later zullen ook de huizen en de stallen in vreemde families overgaan. Het is wel jammer, maar Allah heeft het zoo gewild. En tegen den wil van Allah kunnen de menschen niets doen. Wanneer Allah wilde zou bijvoorbeeld Sroer morgen wel Pasja kunnen worden. En alle huizen, die de Vader van Abdoel Salaäm (Vrede zij Hem!) heeft gebouwd, zouden kunnen invallen, als Allah het wilde. De zuster van Abdoel Salaäm heeft de drie jongens Faried, Djemal, Abd-el-Rasaq en den vierden Fouad, die in Egypte op school is. Zij zeggen ‘vadertje’ tegen Abdoel Salaäm, en zij trekken hem aan zijn kin, wanneer zij iets van hem hebben willen²⁾. Allah zegene hen. Allah bouwe hun huis. Maar hoe geheel anders zou de wereld wezen, wanneer Abdoel Salaäm zelf eens zonen had.

Iedereen begrijpt, dat de kleine Hassan het vliegertouw van mij krijgt. Want zijn vader geeft het hem niet. Natuurlijk, dat Tuwfik Effendi wel veel van den kleinen Hassan houdt. Wanneer Tuwfik Effendi iets héél stellig verzekeren wil, dan zweert hij het bij het leven van Hassan. En dan kan het wel waar zijn. Maar geld kan Tuwfik Effendi niet geven. De zaken gaan slecht. En het Albaneesche vrouwtje, dat het moedertje is van Hassan en van het meisje Husnië, heeft héél veel moeite rond te komen. 's Avonds komt hij soms blootsvoets over de koude steentjes aangedribbeld. Hij is heel ernstig.

‘Djemal heeft van zijn oom-van-moederszijde Abdoel Salaäm weer een shilling gekregen voor vliegertouw.’

‘Een shilling!’ zeg ik heel ongeloovig: ‘een shilling... het was misschien wel een piaster.’

‘Het was een shilling’, zegt Hassan héél verzekerd: ‘bij mijn geloof... bij het leven van mijn vader... wij zullen den prijs winnen.’

‘Zoo Allah het wil’, antwoordt de moede man.

‘Als mijn Heer mij een shilling geeft, zal ik het misschien winnen,’ zegt Hassan zoo lief als een gebed: ‘mijn kleine zuster Husnië zal gelukkig zijn.... en ook mijn moeder zal gelukkig zijn.’

IV.

Deze wintermorgen is zoo mooi als een lente. Sroer is tevreden. De moeder van de drie stoute jongens heeft Sroer twee piasters gegeven. Daarvoor heeft Sroer afstand gedaan van zijn recht op de steenen of op de dweil. Hij heeft ook hun straatje geschrobd. Eveneens is het hem gelukt (maar met moeite!), de kat levend te redden uit den regenbak. Wij dachten het wel: het was de grijze kat van onze oude, Grieksche,

1) Het is niets.

2) Ma alaisch.

buurvrouw. Het is een poes, die altijd in het hoekje zit, waar de regenbakken vallen. De jongens hebben hem ook een oog uitgeschoten. En de Grieksche vrouw geeft Sroer een shilling.

‘Voor een kat’, zegt Sroer met een grooten, zwarten lach over heel de breedte van zijn gezicht: ‘een shilling voor een kat....geen verstand....geen verstand’.

Zijn japon schudt van het lachen.... een kat, een kat.

En om tien uur is de wedstrijd begonnen. Er zijn achttien deelnemers, zonder onderscheid van ras en geloof. En ik moet zeggen: het is trotsch. Al die verre, zwarte stippen, door de jongens in de lucht geworpen en door den ochtendwind opgedreven, zijn vliegers. En al die vliegers zijn ‘Handelsbladen’. Hoe ver en veilig zijn zij. Ongetwijfeld staan er Ingezonden Stukken in. Maar zelfs Einstein en David Effendi Yellin kunnen ze niet lezen van zóó ver.

Abdoel Salaäm en ik zijn de scheidsrechters. Wie ons kent zal dit billijken. Wij zouden wel liever de beide zwagers David Yellin en Joseph Mejuhas hebben gehad. Want Allah heeft hun meer verstand gegeven, dan ons. Maar wij hebben uit vertrouwde bron vernomen, dat de zwagers heden in hunne scholen zijn. Wij willen hen dus niet storen. Bovendien heeft de administratie voor het scheidsrechterschap geen salaris beschikbaar gesteld.

V.

Het leven is klein, maar geriefelijk. De straat, breed. Aan één kant onbebouwd. En daar de heuvels met de olijfboomen. De wind. De zon. Het geschreeuw van de jongens. Hun geloop, tot de vlieger ver en strak staat. Hij moet mooi opstijgen, mooi stil staan en gaaf worden binnengehaald. Alle aandacht. Kleine zusjes zijn buitengekomen. De grootere kijken van de balcon. Vrede, vrede.

Wij zijn in het zonnetje een koffiehuisje zonder huis. Een tafeltje, stoelen. En Sroer, die uit het mooie koperen kannetje telkens de kopjes vult. Hij zit, een eerbiedige afstand, op een grooten steen. En wiens kopje leeg is, dat schenkt, hij vol.

Er zijn bekenden gekomen uit Transjordanië. Rida Pasja el Rikabi, de Grootvizier, is plotseling afgetreden en naar Egypte gereisd. Men zegt, dat hij zich met de Franschen heeft verzoend. Zij willen hem alle goederen teruggeven, die zij van hem hebben afgenomen te Damascus, dat wij eenvoudig Es-Schaäm noemen. De Emir heeft Hassan Bey tot zijnen opvolger benoemd. Ook Hamid Pasja is uit Bagdad teruggekomen. Hij is op weg naar Mekka. Zij komen aangewandeld door de groote, open zonnestraat. Wat is bij ons te doen? Zij hooren, dat al die zwarte sterren in de lucht, dat dat ‘Handelsbladen’ zijn. Sroer is al aangekomen met stoelen. Abdoel Salaäm is tevreden over het hooge bezoek.

VI.

Al de vliegers zijn binnengehaald. Al de jongens staan om ons heen. En Hassan, de zoon van Tuwfiq Effendi, den veearts, die ook vogels geneest en ook menschen, hij wint den prijs. Dat is eerlijk. Ik heb hem twee shilling en drie piasters gegeven voor het vliegertouw en het ‘Handelsblad’ is toch mijn eigen courant. Bovendien is de vlieger van den kleinen Hassan de beste vlieger geweest. Hij is héél gelukkig. ‘Wat

wilt gij nu hebben als prijs?’ vragen wij Hassan. Een groote vraag. Een groote stilte. ‘Vraag knikkers,’ roept Emile, die héél goed knikkeren kan. Of een bal. ‘Nieuwe pantoffeltjes’, zegt Tuwfik Effendi heel verstandig. Maar Hassan zelf zwijgt. Hoe groot is de wereld. Hoeveel dingen zijn er, die men zou kunnen vragen als prijs. Zijn bruine kopje onder het mooie fesje. Het is héél moeilijk. ‘Mulebbis’, fluistert hij eindelijk. Maar dat is ook nog een moeilijk woord. Want ‘mulebbis’ beteekent ‘bonbons’. Maar het is ook de Arabische naam van de Joodsche kolonie Petach-Tikvah. Dit echter laat Hassan over aan de wijsheid van de administratie. Wil deze Petach-Tikvah voor hem koopen: goed. Hij zal het naar zijn beste vermogen beheeren. Mochten tegen dezen aankoop echter politieke bezwaren bestaan, dan is Hassan ook tevreden met een mooie doos Hollandsche bonbons.

VII.

En wanneer dan de wedstrijd zoo gelukkig en zoo eerlijk is afgelopen, dan zijn de beide scheidsrechters ook onbekrompen, en alle deelnemers mogen op onze rekening voor een piaster koopen bij Haliel. Voor het verdere van den dag gaat Abdoel Salaäm nu wandelen met Hamid Pasja en met Hassan Bey. Sroer brengt hem zijn mooie fes. Hij brengt ook ons koffiehuis weder naar binnen. ‘Geen verstand, geen verstand’, broemt hij mompelend. Hoe stil is nu onze hof. De zonneschijn ligt er onbewogen op den vochtigen, geurenden grond. Ja, het riekt, al naar de Lente.

Ik weet met mijn leven geen raad.

Nr 354 Des winters als het regent[†]

[†]13-3 1923 A., 9. Gedat.
Jeruzalem 20 febr.

I.

Des winters, als het regent, dan wordt hier alles nat. En dan komt Einstein, met zijn vrouw en de relativiteitsleer. Zij logeeren bij Sir Herbert Samuel, die er alles van begrijpt. Zij brengen mooie, nationale bezoeken. En iedereen heeft den tijd met hen mede te wandelen. Tijd is maar geld. Jeruzalem: bibliotheek, ziekenhuis, museum.

Jaffa, Tel Aviv. Eereburger. Alles relativiteitsredevoeringen en iedereen begrijpt die absoluut. Bezoek aan het Congres van socialistische arbeiders. Zij zijn de echte opbouwers van het Land.

Hier te Jeruzalem heeft Einstein twee redevoeringen gehouden. Eén in het Fransch in de politie-school, waar later de Zionistische Universiteit komen zal. De eerste steenen liggen er reeds vijf jaren eenzaam. En als het regent worden zij nat. Sir Herbert heeft een rede gehouden. Oessiskin heeft ook niet gezwogen. Alle verstandige menschen zijn uitgenoodigd. De lector in het strafrecht voor zijn rechte straf natuurlijk niet. Ofschoon hij beloofd heeft, dat hij zijn leven lang geen bezoeken meer bij Lord Northcliffe brengen zal. Maar ja! De zetmachine van de ‘Doar Hajom’ is opgetogen geweest. Meters extra-kopletters: ‘Opening van de Hebreeuwsche Universiteit. Het visioen van Ben-Jehoedah bewaarheid. Oessiskin roept uit: ‘Bestijg den zetel, die reeds tweeduizend jaren op u wacht.’

Wij, die geen dichters zijn, zeggen doodeenvoudig: ‘Des winters, als het regent.’ En wij meenen het.

De tweede lezing was in het Duitsch. Georganiseerd door de federatie van wetenschappelijke Hebreeuwsche vereenigingen. Waarbij aangesloten: de onderwijzers, bewaarschooljuffrouwen, architecten, artsen en oudheidkundigen. De apothekers hebben geprotesteerd, omdat men hen niet heeft uitgenoodigd. Terwijl toch hunne wetenschap absoluut dichter bij de relativiteitsleer staat dan de wetenschap van de bewaarschooljuffrouw. Natuurlijk zijn er ontevredenen. Een bekend litterator heeft zich beklagd, dat een architect, die niet eens Hebreeuwsch kan spreken, hem den toegang heeft geweigerd. En dat wel toegang is verleend aan een absoluut onlitterair meisje, met een relatief welwillend gezichtje.

En een nog veel meer bekend litterator heeft zich beklagd, dat men onze duizenden chaloetziem¹⁾ absoluut geen gelegenheid heeft gegeven Einstein te hooren. Met debat.

II.

Des winters, als het regent, houden de landarbeiders hun congres te Petah-Tikvah, dat maar met een grenzenlooze koppigheid Poort der Hope beteekent. Het gaat nog maar langzaam. Sinds jaren en jaren heeft zich in de Joodsche koloniën geen gegoede familie gevestigd. Alles, wat geld heeft, trekt naar steden, vooral naar Tel Aviv, de bloeiende voorstad van Odessa. De chaloetziem willen natuurlijk allen gaarne boeren worden. Maar daarvoor is geen geld. Een klein boerenbedrijf kost al gauw tweeduizend pond. En, behalve een minimale minderheid van niets, hebben de chaloetziem nooit het platteland gezien. Den laatsten tijd is er een neiging voorloopig de landbouwkolonisatie maar te laten, omdat de opnemingsmogelijkheden daarvoor, bij de tegenwoordige geldmiddelen, toch te klein zijn.

Dr. Halpern, de algemeene penningmeester, die onlangs Palestina heeft bezocht, schijnt dat te willen. Oessiskin anders. Men begint te zien, dat het met mooie woorden en met mooie boeken niet gaat. Mooie woorden: intensieve landbouw, extensieve landbouw; zelfstandig kleinbedrijf, coöperatieve groepen; kolonie van coöperatief gegroepeerde zelfstandige kleinbedrijven; geen uitzuigers en geen uitgezogenen. En nu komt daar in eens een gediplomeerd agronoom en zegt: ‘Ja, dat zijn wel allemaal mooie woorden. Maar wat wij te doen hebben is eenvoudig dit: ‘meer voortbrengen en minder uitgeven.’ Eenvoudiger is zelfs Einsteins relativiteits-leer niet.

III.

De federatie van socialistische arbeidersvereenigingen vergadert in Tel Aviv. Met hun duizenden leden zijn de gefedereerde vereenigingen een macht. Ze hebben een bank en een consumptie-coöperatie. Oorspronkelijk zou die coöperatie uitsluitend of althans vooral de producten verkoopen van productie-coöperaties. Deze laatsten kunnen het evenwel niet houden wegens concurrentie van de landen met een gebroken valuta.

Over het algemeen is de meerderheid van de socialistische arbeiders tamelijk gematigd en practisch. Ze verkondigen geen klassenstrijd, omdat die toch geen zin

1) Pionieren.

heeft in een land, dat geen industrieel kapitalisme kent. Ze willen den grond en de productiemiddelen geleidelijk brengen in handen van de georganiseerde arbeiders. Ze hebben al een bureau voor de aanneming van bouwwerken, dat op weg is naar een monopolie.

Er zijn natuurlijk ook wel meer extreme elementen, tot en met het gemoderniseerde Russische bolsjewisme. Een van de vertegenwoordigers van het communistische Arbeidersbataillon heeft een booze redevoering gehouden tegen de Zionistische organisatie, die bankroet is gegaan, en tegen het Keren Hayesod²⁾, dat een groote bluf is. 'Uw heele bataillon bestaat van die bluf', heeft men toen geroepen.

De Organisatie van leerlingen van het Gymnasium te Tel-Aviv heeft de Federatie een mooien begroetingsbrief geschreven.

En de vereeniging van Mizrachistische³⁾ arbeiders heeft zich in beginsel bereid verklaard tot aansluiting bij de socialistische federatie, wanneer deze geen extreme socialistische politiek voert, maar zich beperkt tot het verbeteren van den materieelen welstand der arbeiders. Mijn vrienden van de Hollandsche Mizrachie zullen nu wel weer in de courant van Woensdag 24 Januari gaan schrijven, 'dat het weer niet waar is'. Maar het is een officieele mededeeling in 'Doar Hajom' van Zondag 18 Februari.

V.

En de crisis? Er is geen geld. Maar men moet met propagandistische berichten uit Palestina voorzichtig zijn. Eenige jaren geleden meende men het best geld te krijgen door den politieken en economischen toestand als absoluut gunstig voor te stellen. Iedereen, die een ongunstig bericht publiceerd, was een verrader, een pessimist, een defaitist. Thans schijnt men geld te willen verzamelen door te werken op het medelijden van de menschen. Er worden nu weer allerlei alarmeerende berichten verspreid. Sommige luie propagandisten hebben de groote zwenking niet kunnen medemaken en zijn nog optimistisch op verkeerde punten. De 'Jewish Chronicle' van 26 Januari heeft héél erge berichten: de kolonisten in het dal Jizraël hebben maandenlang geleefd van brood en tomaten; in een van de nieuwe nederzettingen kon men geen brood bakken, omdat een beetje geld, om den oven te repareeren, er niet was. En twee schepen met immigranten kwamen te Jaffa en te Haïfa aan. Daar er geen geld was om de Landingsbelasting te betalen, werden de immigranten als pand in het quarantainekamp vastgehouden. Waar heeft de 'Chronicle' deze berichten vandaan? Het is voor propagandisten niet gemakkelijk te weten op welke punten men optimistisch moet zijn en op welke punten pessimistisch. Ter zake het aantal joden in Palestina en de macht van het Hebreeuwsch als spreektaal, mag men gerust optimistisch zijn en zeggen, dat er 120.000 Joden in Palestina wonen (Odessa niet medegerekend), waarvan 140.000 Hebreeuwsch spreken.

VI.

Intusschen, zeker is het, dat er geen geld is. De onderwijzers hebben in geen zes maanden salaris gehad. Er wordt wel gesproken over een mogelijke sluiting van de

2) Palestina Opbouwfonds.

3) Orthodox-Zionistische.

scholen, maar daarvoor voelt de meerderheid van de onderwijzers nu toch weder te nationalistisch. Anderzijds heeft een Duitse dame een Joodsch-nationaal kostuum ontworpen, dat wij nu spoedig allen zullen gaan dragen. De kleeren van Adam zouden misschien voor de arme onderwijzers wel de beste zijn. Maar des winters, als het regent?

In weerwil van het geldgebrek gaat toch de immigratie door. De chaloetziem uit Oost-Europa reizen thans over Roemenië. Met één schip kwamen onlangs 527 immigranten. Maar duizend immigranten per maand lijkt voorloopig toch nog niet bereikbaar. Volgens officieele Regeerings-mededeeling zijn er sinds September 1920 ruim 20.000 Joden geïmmigreerd. Volgens dr. Weizmann gedurende de twee laatste jaren 30.000. Daar natuurlijk noch de Regeering, noch dr. Weizmann onwaarheid kan spreken, neme men aan, dat beide mededeelingen waar zijn.

Men schijnt ook voortgang te willen maken met de havenplannen. De Engelsche deskundige Palmer is hier geweest. Jaffa of Haïfa. Maar heeft de Regeering geld? Van de week zijn plotseling de invoerrechten op verscheidene artikelen verhoogd. Op benzine, om de concurrentie van de automobielen tegen de Staatsspoorwegen te verzwaren. En op suiker. Tegen de laatste belasting zwermt het protesten en de regeering maakt er zich zeker gehaat mee.

En overigens? De sinaasappelprijzen zijn mooi opgelopen. Dat geeft. En te Tel-Aviv en Jeruzalem zal men dit jaar zeker veel bouwen. Tel-Aviv is in een overgangstijd. Voor den oorlog was het een klein villadorp bij Jaffa. Thans wonen er duizenden werklieden. En de Joodsche buurten van Jaffa hebben zich ook met Tel-Aviv vereenigd. Maar al die nieuwe bewoners eischen het kiesrecht. En zóó kon Tel-Aviv wel eens een radicalen gemeenteraad krijgen.

Ja - Tel-Aviv! Zijn er onder onze lezers, die zóó goed Hebreeuwsch kennen, dat zij begrijpen, waarom onze Vrije Vrouwenvereeniging den naam Tel-Aviv anti-feministisch vindt? Die dit niet weet en toch graag weten wil, zende aan de Pekidiem en Amarcaliem. Rapenburgerstraat 179, Amsterdam, eene gave voor het arme, oude vrouwtje Rosenfeld te Jeruzalem. Hij krijgt dan een antwoord in het Hebreeuwsch.

Ook voor onze lezers, die nog niet zoo goed Hebreeuwsch kennen, heb ik een aardige opgave. Hoeveel speeches hebben de beide Tel-Avivalsche leeraren, dr. Mossinsohn en dr. Bogratsof, gedurende het laatste jaar gehouden? En hoeveel speeches Rivke en het oude vrouwtje Rosenfeld? Oplossingen, gevolgd, vergezeld of voorafgegaan van een gift voor vrouwtje Rosenfeld, aan de Pekidiem en Amarcaliem.

VII.

En de politiek? Jabotinsky's actie tegen de slappe, toegevende politiek van het Zionistische Hoofdbestuur. Eerst leek het of de Joodsche pers, vooral *Doar Hajom*, over de geheele zaak zwijgen zou. Maar nu de *Jewish Chronicle* Jabotinsky steunt, gaat dat niet. Men vindt de maximalistische politiek van Jabotinsky mooi maar onmogelijk.

De Regeering en de Arabieren. Deze week hebben de verkiezingen plaats voor de kiesmannen voor het nieuwe quasi-parlementaire college. De leiders van de anti-Zionistische Arabieren hebben in een onderhoud met Sir Herbert nogmaals

verklaard, dat zij de verkiezingen blijven boycotten. Men zal nu moeten zien, hoe groot de macht van de pro-Zionistische Arabieren is.

De Joden en de Arabieren. Men heeft aan Joodsche zijde de Arabieren onderschat. Men meende in het buitenland in de propaganda te kunnen komen met mooie, maximalistische leuzen, en hier de Arabieren te kunnen geruststellen tot men de machtige meerderheid had. Dr. Weizmann en de *Jewish Chronicle*: 'Palestina zoo Joodsch als Engeland Engelsch.' *Palestine Weekly*: 'In Palestina zullen de Arabieren altijd in de meerderheid zijn.' Men heeft altijd betoogd dat het electricatie-plan van Ruttenberg niet bedoelt het maken van winst, maar het scheppen van een bloeiend Joodsch Palestina. Daarom willen de Arabieren het niet. Nu komt *Haäretz* betoogen, dat het Ruttenberg-plan een zuivere business is zonder eenig nationaal element.

De regeering en de Joden. Volgens een interview van dr. Weizmann in de 'Times' is de verhouding tusschen de regeering en de Joden thans veel beter dan voor twee jaar. 'Haäretz' bevestigt dit dag aan dag in zijn hoofdartikelen, waarin wordt betoogd, dat de regeering het den Joden bijna ondragelijk maakt. Bijvoorbeeld: wegens bezuiniging worden een aantal arbeiders bij de spoorwegen ontslagen. Zij vragen schadeloosstelling. 'Wie heeft u gevraagd hier te komen?' informeert de directeur van de spoorwegen goedgehartig.

De Joden willen meedoen aan de verkiezingen voor het quasi-parlement. Ze mogen twee van de twaalf gekozen leden aanwijzen.

Er is iets veranderd sinds het vorig jaar. De Agoedath Israël Gemeente te Jeruzalem, onder leiding van R. Chaïm Sonnefeld, zal dit jaar niet verplicht zijn de belasting op het ongezuurde Paaschbrood te betalen aan den Zionistischen staatsraad der Jeruzalemsche Joden. De gemeente mag de belasting zelf heffen en houden.

VIII.

Dialogo. (Recht van opvoering niet voorbehouden).

'Pardon, mijnheer, bent u een arbeider?'

'Pardon, mijnheer, ik ben een chaloetz.'

Nr 355 Laisch la?⁺

⁺20-3 1923 A., 13. Gedat.

Jeruzalem 2 maart

I.

Wat gebeurt er rondom? Wij hebben gehoord, dat de Emir Abdoellah en de Emir Chaïm te Londen hebben gesproken. Zij zijn het eens geworden. Palestina en Transjordanië zouden worden vereenigd onder den Emir Abdoellah. De Joodsche immigratie zal niet worden belet, doch alleen maar nauwkeurig worden geregeld. Er zal een nieuwe uitlegging worden gegeven aan de Balfour-declaratie, die het Arabische volksgevoel onverlet laat. Dr. Weizmann is naar Amerika vertrokken om dit plan te laten goedkeuren door de leidende Amerikaansche Joden. De nationale Joden hier zijn woedend. Zij vragen wie het meeste verstand heeft: de Emir Abdoellah of de

Emir Chaïm. Mekka of Pinsk. Maar het wordt nog grooter. Een afgezant van den koning Hoessein van Mekka onderhandelt te Londen met de Engelsche Regeering over de vorming van een federatie van alle Arabisch sprekende volken van Azië. Ook Palestina zou een deel van deze federatie vormen. En alle bewoners van alle Arabische landen één onderdaanschap hebben: het Arabische. Daarmede is dan het Bazeler program voltooid. Laisch la?

II.

Rida Pasja el Rikaby, de Grootvizier van Transjordanië, is afgetreden. De een zegt, omdat de Emir een te groot gedeelte van het budget voor zijn eigen rekening gebruikte. De ander zegt, omdat de Pasja een te groot gedeelte van het budget voor zijn eigen rekening gebruikte. Anderen zeggen, dat het eene geldquaestie met de Engelsche regeering is. Deze geeft Transjordanië eene subsidie. Rida Pasja wilde die gebruiken voor alle landsuitgaven. De Engelsche resident, kolonel Philby, alleen voor de gendarmerie, omdat anders de Transjordaniërs de rust in Palestina zouden gaan verontrusten.

Er komen nu natuurlijk telkens Transjordaniërs naar Jeruzalem om te onderhandelen. En waar zouden zij beter zijn dan in ons groote huis, bij Abdoel Salaam den goedhartigen Dienaar der Allerhoogsten? De Emir heeft zijn wintertenten opgeslagen in het dal aan de oostzijde van den Jordaan, waar het in den winter lente is. En waar de paarden komen grazen van het kalme, zware gras. De Emir komt naar Jeruzalem in een auto. Evenals de Emir Chaïm trouwens doet. Maar de mooie, groote paarden heeft hij lief.

Het winterwagentje van den Emir. Een mooi, gesloten karretje, dat licht in zijne lijnen staat. Er waait een vierkleurig Arabisch vaantje voorop, rood, wit, groen, zwart. Een Armenisch chauffeurkje, keurig in de kleeren, met een zwartbont mutsje.

Wanneer er gasten voor den Emir uit Arabië of uit Egypte komen, wordt het mooie wagentje uit het dal van Schunet naar Jeruzalem gezonden om de gasten te halen. Soms blijft het één of twee dagen in de stad. Dan staat het sierlijk voor ons huis. Het Armenische chauffeurkje waakt, dat de stoute jongens er niet aankomen. Als hij Sroer een piaster geeft, neemt Sroer het wachtwerk van hem over. Dan zit Sroer uren en uren door in het mooie wagentje. Hij rookt vele cigarettens. En hij peinst. 'Als Allah wilde' zegt Sroer, 'zou ik morgen Pasja kunnen zijn.'

'Laisch la?' zeg ik goedhartig.

III.

Hamid Pasja en Hassan Bey zijn uit Egypte gekomen. Het mooie wagentje wacht. Maar zij willen nog een paar dagen in Jeruzalem blijven. Als ik wil, kan ik het wagentje en het drijvertje Zondag krijgen. Héél goed. Dan zullen wij naar Hebron rijden met Salga van den dokter en met haar nicht, die Simcha heet, scheel is en pokkig en geen bruidegom kan krijgen zoolang zij geen bruidschat heeft van zestig pond. Geen kleinigheid. Wij sturen een boodschap naar de Poorten der Gerechtigheid. De dokter is genadig. Salga en Simcha mogen de groote wasch laten staan tot morgen.

En wij mogen naar Hebron rijden in het wagentje van den Emir Abdoellah, met het vierkleurige vorstenvaantje voorop.

‘Salga’ zeg ik wanneer wij wegrijden: ‘nu zit gij op de plaats, waar anders de Emir zit.’

‘Laisch la?’ zegt Salga onvervaard. En nu, na zolang u in spanning te hebben gehouden, zeg ik u ook, wat deze mooie, groote woorden beteekenen. Eenvoudig: ‘Waarom niet?’ Het zijn de woorden, waarmede Salga een einde maakt aan allen twijfel voordat zij ergens op af stapt.

Trouwens, vandaag heeft zij er recht op. Om van haar nicht te zwijgen, heeft Salga een lichtrooden hoofddoek op, met een krans van blauwe en groene bloemen. Een hoed zou natuurlijk niet passen voor eene zóó ingetogen vrouw, die in Oerfa is geboren en alle vastendagen houdt. De Emir Abdoellah draagt ook een hoofddoek. Maar nauwelijks fraaier dan die van Salga. En de Emir Chaïm draagt een hoedje.

IV.

In dezen winter hebben wij mooie lentedagen gehad. Maar tegen de lente is het ineens wreed winter geworden. Een felle wind waait over het bergland van Judea. Het heeft geregend. Het gras is opgekomen in de dalen. Hier en daar een kudde van schapen en geiten wit en zwart. Een herdersjongen staat in den wind. Zeker, zeker, in den zomer heeft hij een fluit. Het wagentje stuift langs de wegen en binnen is het wel heerlijk.

Salga is tevreden. Haar nicht telt niet mee. En die is trouwens ook tevreden. Natuurlijk heeft Salga wel hare zorgen. Zij is het hoofd van de familie. Zij is niet de oudste. Maar zij is wel de klokkeste. En zij heeft de glorie van twintig jaren dienst in de Poorten der Gerechtigheid. Toch zijn er zorgen. Zij, Salga, en hare geheele familie komen natuurlijk uit Oerfa, dat het Bijbelsche Ur-Kasdim moet zijn. Haar vader is er door Koerden vermoord. Haar neef, de broeder van Simcha, had natuurlijk een meisje uit Oerfa moeten nemen. Maar hij heeft er een genomen uit Aleppo. Het is dicht bij, maar toch nog niet hetzelfde en het huwelijk is dan ook niet gelukkig. De vrouw, die trouwens nog geen zeventien jaar oud is, heeft den neef van Salga schandelijk belasterd bij het Huis des Gerechts van de Sephardische Rabbijnen. En wie is er toen heengegaan om den neef te verdedigen tegen al de laster van deze Alepposche vrouw! De neef zelf natuurlijk niet, want dat is heelemaal niet iemand, die vrijmoedig zijn woord kan doen. Ook de moeder van den neef kan men zoo iets niet toevertrouwen, ofschoon zij eene zuster van Salga is. En zoo is dan Salga zelve gegaan. ‘Laisch la?’ zegt zij, terwijl zij den hoofddoek glad strijkt: ‘een vrouw uit Aleppo... zeye zift¹⁾... ik ben niet bang.... ik ga rechte wegen.’

‘Salga’ zeg ik: ‘dit waren nu Sephardische Rabbijnen, bij wie gij uw neef hebt voorgesproken... maar ik twijfel, of gij naar Ashkenasische rabbijnen zoudt durven gaan... bijvoorbeeld naar den Rabbijn Kuh.’^{a)}

‘Laisch la’ zegt Salga.

V.

1) ‘Gelijk drek?’. Tweede lijfspreuk van Salga.

a) Zie nr 356 VI [LG]

Ja, Hebron is nog wel het stille stadje, waar de vrome aartsvaders hebben gewoond en waar de lange, magere Mosché het hotel 'De ziel van Abraham' houdt met één oog, geen reizigers en zooveel kinderen. Hij is natuurlijk nu wel verheugd zóó aanzienlijke gasten te zien. Zijn vierde dochtertje, van boven af, heeft koorts. Hij zou haar wel gaarne naar de Poorten der Gerechtigheid sturen.

'Laisch la?' zegt Salga goedig.

'Ja, maar voor niets', zegt de magere man, afgemarteld in een leven van altijd zorgen, altijd ziekte en nooit eens geld.

'Laisch la?' zegt de goede: 'ik zal een goed woordje doen bij den dokter'.

Ja, Hebron: wij wandelen door den Bazar, met de nauwe straatjes en de nissen, waar men alle handwerk doet en alles verkoopt. Het is wel koud, al waaien de wind en de regen er niet naar binnen onder al de oude gewelven. De kooplieden zitten er gedoken in het donker achter hunne vuurpetten. Wij koopen er vossenvelletjes en jakhalzenvelletjes, zoete boontjes, bont suikergoed en papieren versiersels voor mooie kamers. Buiten den Bazar zien wij de Moskee. Maar wij mogen er niet binnen. Buiten de stad zien wij den echten Eik van Abraham. Het huis daarbij valt Salga niet mee. Het is een aardig huis. Maar voor onzen Vader Abraham had zij toch iets mooiers verwacht. En de keuken is waarlijk voor eene dame als Sara niet te groot.

De regen is losgebroken als wij teruggaan. Rondom het kleine wagentje waait het en raast het verwilderd. Het land zóó nat, zoo wreed en zoo leeg in den ruwen avondval. De herdertjes met hunne wijde kudden weg. Het is koud. Maar in het ruischende wagentje is alles van een groote veiligheid. Het vierkleurige vorstenvaantje voor op het puntje van het wagentje vaal in den regen.

VI.

Samoecha. Nu moet ik nog vertellen van Samoecha. Gij weet, dat zij in het ziekenhuis is geboren. Haar moeder is er gestorven. En haar vader wil haar niet terugnemen, want hij heeft geen werk en geen brood. En de dokter roept maar altijd, dat hij haar niet houden mag. Gelukkig, is zij nu al een heelen tijd ziek. En dikwijls denken wij, dat de Heilige, geloofd zij Hij, het moeilijke vraagstuk van Samoecha voor ons oplossen wil. Intusschen gaat het nu weer beter. Haar bruidschat is zij ook kwijt geraakt. Zij had van een Duitschen bezoeker, dadelijk na de geboorte, vijfhonderd mooie Marken gekregen, voor een bruidschat mettertijd. Vijfhonderd marken is tegenwoordig een halve piaster. Daarvoor kan men één schoen laten poetsen, of een halven *Doar Hajom* koopen of kijken naar de auto, die naar Jaffa gaat. Intusschen hebben vier goede lezers onze Samoecha bedacht en een gave gestuurd aan de Pekidiem en Amarcaliem, Rapenburgerstraat 179 te Amsterdam. Dat is een veilig en vertrouwd adres voor meer. Want aan vijfhonderd marken, volle waarde, zijn wij toch nog niet toe. Maar wie weet. Misschien laat de Heilige, geloofd zij Hij, de kleine Samoecha toch nog beter worden. Tot dusver is zij héél aardig opgegroeid. Noch pokkig. Noch scheel. En zij zal wel een bruidegom kunnen vinden met minder dan zestig pond. De Pekidiem en Amarcaliem zorgen voor de verzending.

Aardig: een gift van een vrouw, bij wier moeder ik meer dan twintig jaar geleden in huis heb gewoond, toen zij een meisje als Samoecha was. Een kleine stad aan een groote rivier. Groote wind en wolken. Hier in Palestina heeft men dat niet. Wanneer men dan na zooveel jaren den naam van de goede geefster wederziet, dan wordt het hart groot en vol. En men denkt: misschien zijn er nog wel meer goede lezers, die

om zoo te zeggen een lans willen breken voor de bruidschat van de kleine Samoecha, opdat hij weder op de volle gouden vijfhonderd marken kome. Laisch la?

VII.

Terwijl ik u heden schrijf, is het te Amsterdam Lotenfeest. Maar hier nog niet. In de Rol van Esther staat n.l., dat de Joden te Susan het Purimfeest vierden op den vijftienden Adar. En de Joden in de dorpen op den veertienden. Jeruzalem viert het feest thans nog op den vijftienden, ofschoon de Muren verwoest waren in den tijd toen koningin Esther hare boosaardige dinertjes gaf. Zij kookte trouwens goed. Maar waarschijnlijk niet beter dan onze Salga. Dit jaar valt alles evenwel héél raar door elkander. Want de eerste Seideravond valt dit jaar op Zaterdagavond. Dan valt de Vastendag van Esther op Donderdag en Purim dus op Zaterdag. Dat wil zeggen voor Jeruzalem. Toch wordt de Rol van Esther niet Vrijdagavond en Zaterdagmorgen gelezen, maar Donderdagavond en Vrijdagmorgen. Het gebed: 'Voor de Wonderen en voor de Verlossing' wordt echter Vrijdagavond en Zaterdag gezegd. Vrijdagmorgen geen voorlezing uit de Wet. Zaterdagmorgen wordt gelezen: 'En Amalek kwam en streed tegen Israël te Rafidiem'. (Exodus XVII: 8-16). Vrijdag moet men giften geven aan de armen. De feestelijke Purimmaaltijd wordt Zondag gehouden. Daarbij mag men nog eens het mooie dankbare gebed zeggen: 'Voor de Wonderen en voor de Verlossing'. Zondag stuurt men ook zoete geschenken aan vrienden.

Voor de steden Jaffa, Safad, Hebron en Tiberias is het weer anders. Niemand weet natuurlijk dit alles uit zijn hoofd. Zelfs de dokter niet. Want zooals het dit jaar valt, zoo is het in jaren niet geweest. Maar men kan alles lezen in een blauw boekje, dat wordt uitgegeven door den Rabbijn Jehiël Michal Tukatsinsky, wiens leerschool 'Boom des Levens' heet en die den Pekidiem en Amarcaliem nog geld schuldig is uit den oorlogstijd.

Het is dus wel een wonder Lotenfeest van het jaar. Donderdag de Vastendag van Esther en dan drie dagen min of meer een feestdag. Ik begrijp héél goed, dat mijn vrienden van Mizrachie het niet willen gelooven. Laten zij gerust in de courant van Woensdag 24 Januari schrijven, 'dat het weer niet waar is'. Maar als zij mij ditmaal bij uitzondering eens gelooven, omdat het in een blauw boekje staat en ik het zelf heb beleefd, laten zij dan iets sturen voor den bruidschat van Samoecha.

VIII.

Dialogo (Poorten der Gerechtigheid).
'Zijt gij ook Zionist, Sara?'
'Neen, Zuster, ik ben een Sefhardische.'

Nr 356 Als de dagen lengen⁺

⁺14-4 1923 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 23 maart

I.

Als de dagen gaan lengen,
Beginnen de Arabieren te smeulen.

Het rijmt wel niet. Maar ik ben ook geen dichter als Weizmann, Ittamar ben Jisai of de weduwe Likmevessienofskaja, die hier pas zoo een goedgehartige voordracht heeft gehouden over: 'De architectuur in Tel-Aviv of de noodzakelijkheid van electricatie van Akko'. Dat witte stadje aan de blauwe zee. O, als men in Palestina eens rustig en gelukkig kon zijn. Maar het is waar. Nu de dagen gaan lengen, smeulen de Arabieren. Als de vlammen er uit slaan. Maar misschien slaan ze niet uit.

Er is een streven naar eenheid voor alle Arabisch sprekende landen van Azië. Is een Arabisch Palestina den Arabieren nu wel of niet beloofd twee jaar vóór de Balfour-declaratie? En wat staat er in de briefwisseling met Koning Hussein van Mekka, toen hij nog Sherief was, wat Nobel beteekent? Ormsby Gore. De pro-Zionistische onderminister van koloniën. Hij heeft gezegd, dat de Engelsche regeering altijd voor Palestina een bijzonder regiem heeft gewild, omdat in Palestina zooveel verschillende godsdienstige belangen samenbotsen. Godsdienstige belangen. En het Joodsche nationalisme, waar blijft het?

II.

De verkiezingen voor het nieuwe wetgevende college. Getrapt. Iedere twee kiezers kunnen een candidaat stellen als kiesman. Is in een district niet meer dan het noodige getal kiesmannen candidaat gesteld, dan zijn deze gekozen. Anders stemming. De anti-Zionistische Arabieren hebben de verkiezingen geboycot. Het resultaat is, dat in twee van de vier gouvernementen geen enkele Arabische candidaat is gesteld. In enkele steden, Haïfa, Jeruzalem en Akko, zijn kandidaten gesteld. Maar telkens heeft men met groote moeite twee kiezers daarvoor gevonden. De regeering heeft de namen van de Arabische gekozenen niet medegedeeld, die van de Joodsche wel. Volgens de nationalistische Arabieren schaamt de regeering zich voor het gehalte der Arabische kiesmannen. De nationalistische Arabieren achten de boycot geslaagd. De tweede verkiezing heeft nog niet plaats gehad. En er loopen geruchten, dat de regeering van roem op dit gebied geheel afziet.

De Joden hebben medegedaan. Er is weer eens gebleken hoe goed de Zionisten hier georganiseerd zijn, en hoe slecht de talrijke niet-Zionistische orthodoxie zich beweegt. Overal, behalve in enkele Jeruzalemsche districten, zijn de Zionistische kandidaten zonder tegen-candidaten verkozen verklaard. In enkele Jeruzalemsche districten moest een stemming plaats hebben. De belangstelling was gering. De deelneming ongeveer 20. Slechts drie niet-Zionistische kiesmannen werden gekozen. Trouwens, de zaak was tevoren al beslist. Er mogen twee Joden in het College worden gekozen. Er is dus reeds besloten, dat één zal worden aangewezen door de socialist. De tweede door de liberale burgerfractie: Kalvarisky, Dizengoff van Tel-Aviv. Misschien Oessiskin. De beide zwagers David en Joseph hebben ditmaal niet veel kans. Evenmin als de Mizrachie¹⁾, die er af komt met een mooi bedankje voor de hulp tegen Agoedath Israël²⁾ verleend. Dat een van de beide Joodsche leden een socialist

1) Orthodoxe Zionisten.

2) Orthodoxie buiten de Zionistische Organisatie.

moest zijn, stond dadelijk vast. *Haäretz* eischte zelfs twee socialisten. Maar dat het tweede lid dan een Mizrachist moest zijn, daaraan denkt men niet.

III.

Generaal Storrs, de gouverneur van Jeruzalem, is uit Amerika terug. Hij heeft heel wat moeten hooren over zijn onderhoud met Henry Ford. Maar hij heeft al zooveel gehoord, dat hij doof is.

De anti-Zionistische Arabische delegatie is uit Londen teruggekeerd. Een groote optocht. Winkels gesloten. Klappen van de politie. Interpellaties in het Engelsche Parlement. En vele Arabieren zijn tot gevangenisstraf veroordeeld. Men mag hier tegenwoordig niet eens meer zingen:

‘Palestina is ons Land,
En de Joden zijn onze honden’.

Ofschoon het in het Arabisch wel rijmt:

Falestien belladia,
Wa-il Jahoed kellabia.

In het Hebreeuwsch rijmt het trouwens ook. Maar toch mag het niet. De geheele week is het nu weer onrustig. Het gaat naar de voorjaarsfeesten van Nebi-Moussa³⁾ en Nebi-Rubin⁴⁾.

In de gevangenis is vanmorgen een oproer uitgebroken. Men zegt, dat er wapens zijn binnengesmokkeld. Dooden en gewonden.

IV.

In de Zionistische Organisatie strijdt het tusschen de plutocratische oligarchie, waartoe dr. Weizmann zich heeft gewend, en de democratie van de oude Zionisten: Klausner, Oessiskin. In het buitenland zal men ter wille van de propaganda en de geldinzamelingen hiervoor wel zooveel mogelijk zwijgen. Hier strijd. Een groote vergadering, waar een motie is aangenomen tegen de plutocratie. Een nieuw dagblad, dat ‘Land van Israël’ heet en slechts een halven piaster kost. In het eerste nummer een plaatje. Aldus: een kruipende Weizmann en een hooghartige Brandeis. En daaronder: ‘Weizmann (op den bekenden toon): laten wij het eens worden.’

Veel hangt nu af van Weizmanns slagen in Amerika. Krijgt hij daar de millioenen bijeen, dan zal de uitgehongerde Jischoeb⁵⁾ zijn oligarchische plutocratie wel moeten aanvaarden.

Doar Hajom is vóór Weizmann door dik en dun. Niettemin erkent het blad zijn karakterfouten. Overigens geeft het hoog op van zijne successen in Amerika. Veel geld. En Louis Marshall en Rechter Mack tot samenwerking bereid. Voor het volgend jaar voorspelt het blad tien millioen Amerikaansche dollars⁶⁾. Maar de menschen

3) Profeet Mozes.

4) Profeet Ruben.

5) Palestina-bevolking.

6) Is Broekhuys daar meer dan een Gouden Kalf bij?

gelooven het niet. Hoe meer geld er komt, hoe minder er is. Er zijn onderwijzers, die in zeven maanden geen salaris hebben gezien. Men betaalt ze met bonnetjes op de socialistische coöperatie, die beschuldigd wordt van het maken van groote winsten. Of met wissels, die ze met groot verlies te gelde maken. Geen wonder, dat de onderwijzers lichamelijk en geestelijk zijn uitgeput. *Doar Hajom* vraagt boosaardig of de hooge Zionistische ambtenaren met de groote salarissen ook zoo achter zijn. Maar waarom zoo boosaardig? Het is mooi weer.

Het Keren Hayesod⁷⁾ heeft een mooien meevaller gehad. Een rijk man uit Basra heeft zijn geheele vermogen geschonken, bezwaard met vruchtgebruik. Daar de man reeds oud is en het vermogen honderdveertigduizend Pond bedraagt⁸⁾, zijn wij allen weer vol goeden moed. En niemand is verbaasd, dat deze goede mijnheer Shem-Tob⁹⁾ heet. Zoo een goede naam en zoo goede olie!

De Zionistische Volksraad heeft indertijd op zich genomen ook in Palestina geld te verzamelen voor het Palestina-Opbouwfonds. Maar met het lengen van de dagen zijn wij dat vergeten.

V.

Haäretz zegt het alle dagen, lang of kort. De illusies van de Balfour-Declaratie zijn voorbij. Wij moeten ons voorbereiden op een langzamen, moeizamen arbeid. Den Joodschen Staat, zoo Joodsch als Engeland Engelsch is, wie onzer zal hem zien? Als er maar een Joodsche Gemeenschap komt, materieel en geestelijk welvarend.

Voor drie jaar zijn verkiezingen gehouden voor de Joodsche Deputaten-Vergadering, de Opperste Vertegenwoordiging van den Joodschen Jischoeb. De verkiezing was voor een jaar. De dagen korten, de dagen lengen. Het rijmt niet en er zijn geen nieuwe verkiezingen geweest. De Vergadering zou bijeenkomen drie maanden na de bekrachtiging van het Mandaat. Rust in Vrede. De Deputaten-Vergadering heeft een Volksraad gekozen. In verscheidene steden hebben de Zionisten Stadsraden gekozen. 'Wat doen zij anders, dan vele ambtenaren hebben?' vragen de couranten.

En het geestelijk leven? Dag in dag uit klaagt *Haäretz* over de pronkzucht en de verkwisting in dezen tijd van crisis. Orkesten, avondjes, bioscoop. Gemaskerde bals bij de vleet. Maar voor werkelijke geestelijke goederen is geen belangstelling en geen geld. Van de week heeft een van de jongere schrijvers zich van kant gemaakt. Broodsgebrek. Het tijdschrift 'Haschiloah', van dr. Joseph Klausner, bestaat niet meer.

Er is groote werkloosheid. Maar de producten van het Land worden niet gekocht, omdat ze te duur zijn. 'Ja,' zeggen de Joodsche boeren, 'maar waarom dwingt men ons dan den duren Joodschen arbeid te nemen?' Er zijn groote hoeveelheden Amerikaansche Matzoth¹⁰⁾ ingevoerd. Met het gevolg, dat vele broodbakkers werkloos zijn geworden. *Haäretz* is boos en spreekt van een moreele inzinking. Maar de dagen lengen toch. Het is mooi weer.

7) Palestina-Opbouwfonds.

8) Zegt het voort!

9) Goede Naam.

10) Paaschbrooden.

VI.

De opbouw van het Land. Van groote, nieuwe ondernemingen hoort men niet veel. Er worden veel huizen gebouwd, meestal in een afschuwelijken stijl. De architect Wijdeveld is hier geweest. Laat men hem vragen.

De Regeering heeft geen geld. Een groote haven. Jaffa of Haïfa? Maar het harde geld.

Er is een waterleiding geopend van de oude Vijvers van Salomo naar Jeruzalem. Een standbeeld voor Lord Allenby onthuld te Berseba. Werk van eenen Joodschen beeldhouwer.

Te Tel-Aviv is een Joodsche winkelier gestraft met geldboete, omdat zijn winkel op Sabbath open was. De rechter (een Jood) heeft daarvoor wetsparagrafen gevonden. Maar het vonnis is in hooger beroep vernietigd.

De socialistische arbeiders hebben het te Jaffa aan den stok gekregen met de Mizrachistische. Stokslagen. Maar het is toch mooi weer.

VIII.

De touristen genieten daarvan. Het voorjaarsseizoen is alweder voorbij. De Joodsche bladen klagen, dat de touristen-bureaux geen Joodsche gidsen aannemen. En de Arabische gidsen dreigen met staking, wanneer ook maar één Joodsche gids aangenomen wordt. Jammer. Er zijn alleraardigste, geschikte jongens onder de Joodsche gidsen. Ze spreken vele talen. Kennen ook het Land goed. En ze dragen een wit-blauwen band om den arm.

Rosita Forbes is hier geweest. Toen zij van Engeland onderweg was, heette zij in de Joodsche pers: 'de anti-semietische schrijfster Rosita Forbes'. Toen zij met Kolonel Kisch, den Zionistischen diplomaat, het Land rondreed, heette zij reeds: 'de anti-Zionistische schrijfster Rosita Forbes'. Nu zij in Engeland terug is en tamelijk pro-Zionistisch geschreven moet hebben, heet zij: 'de beroemde schrijfster Rosita Forbes'. Cum laude. En Lord Beaverbrook. Hij was twee, drie dagen hier met mr. Douglas, hoofdredacteur van de *Daily Express*. Hij heeft Arabische delegaties ontvangen. Thee gedronken met Sir Herbert Samuel. Gegeten met kolonel Kisch. Maar te oordeelen naar de telegrammen, die hij naar Engeland heeft gezonden, zal hij voorloopig nog geen beroemde schrijfster zijn.

VIII.

Overigens is dit volstrekt geen anti-humoristisch land. Vanmorgen stond een Arabier terecht, beklaagd van deelneming aan een verboden optocht. Hij had ook het Lied gezongen, dat rijmt in het Arabisch en in het Hebreeuwsch. Maar dat mag toch niet. De beklaagde, die zich zelf verdedigde, voerde aan, dat hij nog geen elf jaar was. En dus niet aansprakelijk volgens artikel 40 van het Turksche Wetboek van Strafrecht, gelijk dat is gewijzigd bij wet van den eersten Jemazi ul Akhir van het jaar 1329. In het Hollandsch 28^{a)} Juni 1911. Daar deze scherpzinnige beklaagde niet in het bezit

a) In de tekst staat 'b'. Omgerekend volgens H. Grotefend, *Taschenbuch der Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit* 1891, zou daar 28 juni moeten staan. [LG]

was van een geboortebriefje, heeft men hem ter fine van advies verwezen naar den dokter. Een andere, even helderziende beklagde, pleitte, dat hij blind was. Naar den dokter eveneens. En dan zijn er nog menschen, die beweren, dat deze Arabieren een Engelsch mandaat noodig hebben.

Of deze: Joodsch toerist tot een Arabischen gids: 'Ik zou toch dien Joodschen Klaagmuur wel eens willen zien.'

De gids: 'Dat kan niet, heer! Die is alleen op Zaterdag open.'

De toerist: 'Zaterdag? Te laat. Dan ben ik alweer in New York terug.'

Of deze, waarvan ik mij echter het opvoeringsrecht voorbehoud. Verstandige chaloetz¹⁾, oud-student van de universiteit van Klappermedoetchkie: 'Burgerlijke beschaving is hier niet noodig. Die heb ik in Europa gelaten.'

Onguur individu, dat in de courant schrijft met een vulpen: 'Ach, denkt u?'

Gordijn. En hoe!

Nr 357 Voor het Paaschfeest⁺

⁺19-4 1923 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 30 maart

I.

Wanneer het Paaschfeest nadert gaan de twee Joodsche Gemeenten van Jeruzalem twisten over de belasting op de Matzoth¹⁾. Wij hebben hier natuurlijk twee Joodsche Gemeenten. Een Zionistische, die zich gansch bescheiden noemt: 'Stadsraad der Jeruzalemmen Joden'. En één, die met Agoedath Israël medegaat en die eenvoudigweg heet: 'Stadsraad der Ashkenazische Joden'. Sir Herbert Samuel gaat van de verstandige gedachte uit, dat er eenheid onder de Joden moet zijn. En dat die eenheid moet wezen: een religieus-politieke, onder leiding van de Zionistische Organisatie. Hij wil in elke Stad slechts ééne Joodsche Gemeente erkennen. En dus erkent hij te Jeruzalem de Agoedistische Gemeente officieel niet. Hadden nu die Agoedistische mensen van Allah maar meer verstand gekregen. Of hadden zij een minder boosaardig en twistziek mens als juridisch adviseur. Dan zou alles nog wel goed gaan, Sir Herbert Samuel heeft den Zionistische Stadsraad het recht gegeven een belasting te leggen van tien percent op de Matzoth. Alle bakkers moeten dat betalen in de bakkerij, aan een mannetje, dat daar op wacht staat. Zoo hoort het ook. En wat hebben nu die onverstandige Agoedisten gedaan? Zij hebben hun eigen bakkerij geopend en zij betalen de belasting niet, ofschoon zij overigens Sir Herbert niet minder liefhebben en niet minder achten dan de Zionisten. De Zionistische Stadsraad heeft eerst de Regeering verzocht deze booze bakkerij te sluiten. De Regeering heeft dat gedaan, omdat zij zelfs haar eigen belastingen niet kan heffen zonder vonnis. En toen hebben de Zionisten natuurlijk een civiel proces tegen de Agoedisten aanhangig gemaakt. Zij hebben beslag gelegd op al de Matzoth van de Agoedisten. Maar die hebben het beslag weer laten opheffen tegen eene bankzekerheid van tweehonderd Egyptische²⁾ Ponden. Het proces komt na het Paaschfeest voor, tot geluk van het Joodsche Volk en tot Heiliging van Gods Naam. De raadsman van de Agoedisten, die anders te lui is

1) Pionier.

1) Ongezuurde broden

2) Herinnering aan den Uittocht uit Egypte!

om te loopen en te gierig om een wagentje te betalen, zal nu zelf wel moeten gaan. Alle verstandige mensen begrijpen, dat de Zionisten dit proces zullen winnen. Ten eerste heet hun advocaat Schmetterling. En ten tweede hebben zij gelijk. Wat kunnen de Agoedisten daartegenover plaatsen? Een advocaat met den naam van een brutaal, luidruchtig beest, dat niet eens eieren legt. Ofschoon het wel in vriendschappelijke relatie tot eieren staat. Wanneer de Jeruzalemsche Agoedisten niet zoo dwaze kopstukken waren geweest, zouden zij dankbaar zijn, dat onze wijze en hooge Commissaris de Zionisten niet het recht heeft gegeven een belasting te heffen van elf procent. Of van dertig. Of van duizend. En zij zouden hebben betaald.

Mochten er nu onder de lezers van het *Handelsblad* zijn, die twijfelen of dit alles wel zoo gebeurd is tusschen de Agoedisten en de Zionisten te Jeruzalem, in het zesde jaar van de Balfour-declaratie, dan kunnen zij het vragen bij de hoogleeraren Obbink en Thierry die deze week onze gewaardeerde gasten zijn geweest. En die alles hebben meegemaakt. Bovendien nodig ik alle lezers van het *Handelsblad* uit te komen op Woensdag elf April des voormiddags te tien uur in het Jeruzalemsche Gerechtsgebouw, ten einde te aanschouwen, hoe het vlinderteedere Recht zal zegevieren over het kraaiende Onrecht. Allah is groot.

II.

Vóór het Paaschfeest worden natuurlijk ook de examens gehouden in de beide vrome leerscholen Jeschiwath Zion en Doresch Zion, die door de Amsterdamsche Pekidiem naar de mate van hun onvermogen worden ondersteund. De vertegenwoordiger van de Pekidiem wordt natuurlijk tot het bijwonen van de beide examens uitgenoodigd. Maar aangezien deze kwaadaardige grootwaardigheidsbeksleeder hier twaalf ambachten en dertien ongelukken heeft, kon hij slechts het examen in de Jeschiwath Zion bijwonen.

Pekidiem kunnen tevreden zijn. Is er één Hollandsche school met zoo een mooi uitzicht op de Olijfborg? En welk een waardige commissie van toezicht woont de examens bij. Er is de Opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld, geacht bij iedereen wegens zijn groote geleerdheid, zijn oprechtheid en zijn onbaatzuchtigheid. Er is de Dajan³⁾ R. Mordechai Leib Rubin. En er is de Malviner Rov, die natuurlijk niet uit Odessa komt. De Malviner Rov is nog maar korten tijd hier. Maar hij is heel geleerd en dus dadelijk onder de eerste Rabbijnen opgenomen. Geld heeft de Malviner Rov natuurlijk niet. Als er een armen-woning van de Amsterdamse Pekidiem openkomt, zal de Malviner Rov die misschien krijgen.

De vragen op het examen zijn héél moeilijk. En de antwoorden zijn nog veel moeilijker. R. Chaïm is groot en genadig. 'Wetgeleerden,' zegt R. Chaïm, heeten bij ons: 'Leerlingen der Wijzen', omdat zij hun heele leven lang leerlingen blijven. Mogen wij dan van deze jonge leerlingen vorderen, dat zij reeds alles weten?' Neen, dat mogen wij niet. De Dajan Rubin beseft dat. De Malviner Rov wordt tot de overtuiging gebracht. En tegen het uur, dat de vertegenwoordiger van de Pekidiem gaat denken aan de gastvrije tafel van den heer Jerachmiël Amdursky, zijn alle leerlingen geslaagd. Die met het beste examen wordt beloond met een héél half pond uit de kas van de Pekidiem. En het Hoofd van de Jeschiwah, die natuurlijk mijnheer Katzenellenbogen heet, maar dien wij eerbiedig R. Auroom Mausche noemen, hij is tevreden. Wij zijn allen een uurtje ouder geworden.

3) Rabbinaal rechter

III.

Vóór het Paaschfeest stapt de Barones De Poorten der Gerechtigheid binnen. Iedereen heeft haar nagekeken toen zij over de Jaffastraat ging. Haar dochtertje Zarifa is even later gekomen. Wij zijn allen heel gelukkig. De Barones met haar dochtertje zijn onlangs met een groot gezelschap uit Holland hier aangekomen. Wij hebben honderd Pond voor haar betaald. Maar zij wordt dan ook geacht meer dan zeven rotel melk per dag te geven. En dat in een rotel drie liter gaat, weet zij natuurlijk zo goed als gij en ik. Het spreekt vanzelf, dat de Poorten der Gerechtigheid geen honderd Pond kunnen opbrengen. Zij zijn een instituut van de Amsterdammer Pekidiem. Dat zegt genoeg.⁴⁾ Daarom hebben twee vrienden van het hospitaal de honderd Ponden voorgeschoten. Het geld wordt afbetaald. Met de netto-opbrengst van de melk, die het hospitaal zelf koopt. De vrienden dragen ook het risico van het overlijden dezer waardige Barones. Is de koopprijs afbetaald, dan is de Barones met hare dochter het zuivere eigendom van deze Rechtvaardige Poorten. Girges, onze Arabier, melkt haar. Wij hopen, dat Allah de Barones en Zarifa nog lange jaren mogen sparen voor allen, die haar lief en dierbaar zijn.

Des Zaterdag wordt in de synagoge van de Poorten der Gerechtigheid een gebed uitgesproken voor den Koning en den Hooge Commissaris. Als het maar mocht, zouden wij gaarne ook een gebed laten uitspreken voor de Barones en hare Dochter, die toch óók heel nuttig zijn. Ieder op zijn manier. Maar het mag niet.

IV.

Hoeveel werk onze Salga en onze Simcha moeten doen vóór het Paaschfeest, is onbeschrijflijk. Ik raad daarom onze lezers ernstig aan Salga niet voor de voeten te lopen. In deze dagen is zij licht te vertoornen en zwaar te bedaren, gelijk dit in de Spreuken der Vaderen staat. En een van de mooie witte geitjes, die de heer Goldsmit uit Holland heeft gekregen voor het Weeshuis, heeft gejongd. Wij hebben ook zes mooie, witte, Hollandsche kippen. Met een groot, wit dier, dat roode lellen heeft en het vermogen om den Nacht van den Dag te onderscheiden, zooals wij in het Ochtendgebed zeggen. Maar de naam zal mijn vulpen uit begrijpelijke bescheidenheid niet noemen.

Heden is ook het Feest van Nebi Moussa begonnen. Gisteren zijn er al honderden en honderden bedevaartgangers naar Jeruzalem gekomen. Vandaag gaan de Heilige Vlaggen in grooten stoet naar het Graf van Mozes, dat zich niet ver van Jericho bevindt. Er staan nu weer soldaatjes met hun felle bajonetten in het Postkantoor. En de politie. Vliegmachines en automobielen, die tot de tanden gewapend zijn. Zondag is daar de gevaarlijke dag, wanneer de duizenden Pelgrims uit Hebron komen. Maar Zondag is de eerste dag van het Joodsche Paaschfeest. Een zeldzaamheid, precies als Purim op Zaterdag. De Joodsche winkels zijn dan allen gesloten. En het zal wel rustig blijven.

4) Rapenburgerstraat 179. Niet onbetuigd laten.

V.

Vóór het Paaschfeest heeft de bekende Joodsche Dichter Rimón nog even tegengesproken, dat hij zich van kant heeft gemaakt. *Haäretz* had het bericht en daar dr. Weizmann het niet had tegengesproken, mocht men aannemen, dat het waar was. De familie begon de zeven rouwdagen. En de couranten stonden vol mooie doodsberichten⁵⁾. Er waren ook wel enkele kwaadaardige bij. Vooral van andere Joodsche Dichters, die gedurende het leven van de heer Rimón bevreesd gezwezen hadden. Want al betekent Rimón ook honderdmaal Granaatappel, en al is dit ook een héél toepasselijke naam voor eenen Dichter, evenals Schmetterling voor eenen advocaat, dat neemt niet weg, dat deze heer Rimón een geducht heer is. Hetgeen uit het verloop van zijn doodsgeschiedenis blijken zal. Want juist toen de zeven rouwdagen om waren, verscheen de doodgewaande aan de wateren van Tiberias, die al sinds eeuwen beroemd zijn om hun geneeskraft. Hij was dus niet dood. Hij heeft dat dadelijk in de courant geschreven en tegelijk zijn nieuwste gedichten ingezonden. Die moesten nu natuurlijk worden geplaatst. Want de Turksche Perswet kent het ‘recht van antwoord’ en onderscheidt daarbij niet tusschen proza en poëzie. Wat onze jongere Dichters trouwens ook niet doen.

Maar er doet zich hierbij nog een gewichtige strijdvrage voor, waarop de juridische lezers van het *Handelsblad* hun best wel eens mogen doen. De familie van den Dichter was in een fonds, dat in geval van overlijden aan de rouwbedrijvenden hun loon uitkeert gedurende de zeven dagen, dat zij niet mogen werken. De familie beweert nu, dat zij zeven dagen rouw hebben bedreven en eischt de uitkeering. Het Fonds klampt zich vast aan de letter van het reglement en ontkent, dat hier een geval van overlijden is geweest.

Trouwens, deze Dichter is een muisje met meer dan één staart. Een van zijn beste vrienden, die na het doodsbericht opeens bleek een van zijn beste vijanden te zijn, heeft een buitengewoon boosaardig levensbericht geschreven. En ik vraag mij wel eens af, welke doodsberichten men over mij mettertijd schrijven zal. Maar ik zal ze wel niet lezen. Intusschen heeft de Dichter Rimón zijn vroegeren vriend, thans zijnen vijand, een duel aangedaan.

VI.

Vóór het Paaschfeest moet ik nog een ernstig appeltje schillen met onze incorrecte corrector, die heeft laten staan: ‘Rabbijn Kuh’ (K-u-h) terwijl ik toch duidelijk geschreven had: ‘Rabbijn Kuk’ (K-u-k). Wij hebben hier ook een blad, dat de ‘Joodsche Wachter’ heet. En dat ook gewijd is aan humor, literatuur en politiek. Onze ‘Joodsche Wachter’ heeft een correspondent in Holland, die in zijn vrijen tijd kappersbediende is op de Mookerhei. En die correspondent heeft zich gehaast dit aan onzen ‘Joodschen Wachter’ te schrijven. En nu beweren de slechte mensen, die hier ook zijn, schoon zeldzaam, dat ik opzettelijk ‘Rabbijn Kuh’ heb geschreven. Ik zweer bij de doodsberichten van den Dichter, mijnheer Granaat, dat het niet waar is. En ik overweeg om in het vervolg een van de varianten Kook of Cook te gaan gebruiken. Overigens: wat zeggen de boze mensen, die Jiddisch spreken: ‘Rav Kuk? Rav Kuk? Die “kukt”⁶⁾ van rechts naar links en van links naar rechts’.

5) Of levensberichten.

6) ‘Kuken’ = kijken.

Maar de Rabbijn Kuk is een geleerd en verstandig man, die over de geheele wereld zijne vereerders heeft. Een van hen heeft een groote som gelds gegeven om een huis te bouwen voor den vereerden Rabbijn. En iemand als de Malviner Rov? Hij is arm en zijn vereerders zijn arm. Hij zal blij zijn, als hij mettertijd een woning van de Pekidim krijgt.

Intusschen, morgen Sabbath. Overmorgen Paasch. En wat de toekomst brengen zal, weet zelfs de corrector van het *Handelsblad* niet.

Vaarwel.

Nr 358 Het Feest van het Ezeltje.⁺

⁺23-4 1923 A., 5. Gedat.

Jeruzalem 3 april

I.

Het spreekt van zelf, dat Eerstgeborenen een streepje vóór hebben. Dr. Wallach van de Poorten der Gerechtigheid is een Eerstgeborene. Daarom mag hij ook de handen wasschen van de priesters vóór deze den zegen over het volk uitspreken, wanneer er geen Leviet aanwezig is. Maar is er wel een Leviet aanwezig, dan mag dr. Wallach de handen van de priesters niet wasschen. Daarentegen mag de dokter weder vasten op den dag vóór het Paaschfeest, die daarom Vastendag der Eerstgeborenen heet.

Hoe wonderlijk vallen de dagen dit jaar. De Vastendag van Esther op een Donderdag en het Lotenfeest, te Jeruzalem, op een Zaterdag. Dan valt de eerste Seideravond ook op Zaterdag. De Eerstgeborenen houden dan den vastendag op Donderdag. Hadden zij evenwel Donderdag een reden niet te vasten, dan vasten zij Vrijdag. De dokter had Donderdag en Vrijdag een ‘berieth’¹⁾ en heeft daarom geheel niet behoeven te vasten.

Wie Hebreuwsch kan lezen en vier piaster betaalt, kan in een blauw boekje precies lezen hoe de dagen vallen in het geheele jaar. En hoe de gebeden dan geregeld zijn.

II.

Alle Eerstgeborenen behooren God. De Eerstgeborene van een mensch moet worden vrijgekocht door den vader, wanneer hij volle dertig dagen oud is. Wanneer een van beide ouders tot den stam der priesters of der levieten behooren, bestaat deze plicht niet. Het kind behoeft niet de eerstgeborene des vaders te zijn. Maar het moet de mannelijke eerstgeborene van de moeder wezen.

Men maakt hier een mooi feest van de vrijkoop des eerstgeborenen. De vader legt vijf zilveren sikkelen in de hand eens priesters. En de priester vraagt dan, wat de vader liever wil: ‘de eerstgeborene of het ‘geld’. Natuurlijk is de vader een goedhartig man en kiest zijn eerstgeborene.

Wij hebben de inlossing gezien van de eerstgeborene van Lea, het Sefardische meisje van Miss Landau, over wier bruiloft ik u vroeger eerlijk bericht heb. Het was een héél klein en héél leelijk jongetje. En eerlijk gezegd, ben ik wel bang geweest, dat de vader op de vraag van den priester zou antwoorden: ‘Ik heb liever het geld’.

1) Letterlijk ‘Verbond’. Beteekent: ‘Besnijdenis’.

Maar gelukkig heeft de man van Lea haar die schande niet aangedaan. Wat zou de priester trouwens met zoo een klein en leelijk jongetje hebben gedaan? Echter, alles is goed gegaan. De man van Lea heeft den priester de vijf sikkelen gelaten. En er is een mooie feestdag geweest.

III.

De eerstgeborenen van reine dieren, runderen, schapen, geiten. Daarvoor bestaan weder bijzondere wetten. De eigenaar moet ze een bepaalden tijd groot brengen en daarna aan den priester geven. In den tempeltijd werden ze geofferd. Daar tegenwoordig geen offers worden gebracht, moet men den eerstgeborene in het leven houden, tot hij een gebrek bekommt. Dan mag men hem slachten. Maar men mag hem het gebrek niet opzettelijk veroorzaken, of het dier verwaarloozen, zoodat het een gebrek krijgt. Het bestaan van het gebrek moet door drie deskundigen worden vastgesteld.

Twijfelt men, of een dier een eerstgeborene is, dan mag de eigenaar het behouden tot een priester het bewijs van de eerstgeboorte brengt. Maar overigens moet het als eerstgeborene behandeld worden. Een eerstgeborene van een rein dier is dus wel een kostbaar en weinig batend bezit. Gelukkig wordt ook een eerstgeborene niet zoo heet gegeten als hij op tafel komt. De Joodsche eigenaar kan vóór de geboorte een onverdeeld aandeel in de moeder verkoopen aan eenen niet-Jood. De wetten van de eerstgeborene zijn dan niet toepasselijk.

IV.

Wanneer gij in het hospitaal 'de Poorten der Gerechtigheid' komt, kunt gij vele mooie en belangrijke zaken zien. Ik zwijg nu heden over Salga, die uit Oerfa komt, en zoo vele, bonte, hoofddoeken heeft. En over Simcha, haar nicht, die des Zaterdags den gouden ketting van Salga mag dragen en toch nog geen verloofde heeft. Ik zwijg over de operatiekamer, waar de spoedoperaties in snikheete zomernachten moeten worden gedaan bij gloeiende petroleumlampen. Want er is geen geld voor electrisch licht.

Maar in het stalletje staat de booze stier, die een twijfelachtige eerstgeborene is. De dokter heeft de moeder indertijd héél billijk gekocht toen de Engelschen het vee van de Duitschers uit Wilhelma verkochten. Maar dadelijk na de aankomst in de Rechtvaardige Poorten is de koe onverwacht bevallen vóór de dokter den tijd heeft gehad een maatschap aan te gaan met een Arabier. En daar staat nu de twijfelachtige eerstgeborene in den stal. Een groot, snood dier, dat geen druppel melk geeft en héél veel eten kost. Een gebrek krijgt het natuurlijk tot het eind van zijn dagen niet. Wij achten het niet Wij hebben het ook niet lief. Maar toch, aan dit grove, veeleischende dier beseffen wij onze onderworpenheid aan de wetten van God.

V.

Voor den eerstgeborene van eene ezelin bestaan weder andere wetten. Men moet het ezeltje uitlossen tegen een lam. Daarna mag de eigenaar het ezeltje vrij gebruiken. En de priester het lam. Wil de eigenaar het ezeltje niet uitlossen voor een lam of voor zijne geldswaarde, dan moet hij het nekken met een bijl. Maar zóó snood is de eigenaar nu ook weer niet. Het ezeltje wordt altijd uitgelost. Men maakt daar een feest van, meestal voor een liefdadig doel.

Natuurlijk zijn zulke feesten zeldzaam. Ten eerste moet het de mannelijke eerstgeborene zijn van een ezelin. Ten tweede moet het dier niet geheel of gedeeltelijk behooren aan iemand uit den stam der priesters of der Levieten. Men kan de plechtigheid dus, wanneer men wil, altijd wel vermijden.

De vrome Joden doen dat natuurlijk niet, omdat het vervullen van ieder gebod op zich zelf reeds een plicht is.

Toch is het reeds eenige jaren geleden, dat zoo een feest te Jeruzalem heeft plaats gehad.

VI.

Men kan natuurlijk met de voorbereidingen van het feestmaal niet beginnen, voor het eerste ezeltje geboren is. Want als het eens een meisjes-ezeltje was, dan ware het geheele feest niet mogelijk.

Wij hooren, dat men Zondag, den eersten dag van de maand Nissan, het feest vieren zal. Een aantal Jemenieten hebben zich gevestigd in de kolonie Artuf, die zoo lekker warm ligt in de vlakte van Saron, maar toch ook nog in de schaduw van de bergen van Judea. Een kerkelijk bad is te Artuf niet. Voor de Jemenieten, die vrome Joden zijn, maakt dit de kolonie bijna onbewoonbaar. Hunne vrouwen moeten voor de maandelijksche reiniging naar Jaffa reizen of naar Jeruzalem. Een groote uitgave.

Gelukkig heeft een van de Artufsche Jemenieten een ezeltje, dat voorspoedig is bevallen van een welgeschapen mannelijken eerstgeborene. Men zal dus een ezeltjesfeest maken te Jeruzalem. Vele menschen zullen dat feest bijwonen. Zij zullen een toegangkaart koopen en ook nog een gave geven. En de vrome Joodsche vrouwen van Artuf zullen rein en gelukkig zijn.

VII.

Denk niet, gij oppervlakkige lezer, dat het organiseeren van een ezeltjesfeest een zaak is van niets. Het is, in zijn soort, even moeilijk als het organiseeren van een officieel bezoek van den koning van Zweden aan Amsterdam. (Dat het groeie en bloeie!) De eigenaar van het ezeltje is een Jemeniet. En de Jemenieten zijn aangesloten bij de Sefardische Joden. Ieder, die dus geen ezeltje is, eerstgeborene of niet, begrijpt, dat de Sefardische opperrabbin R. Jacob Meïr met al zijn ridderorden, de voorzitter van het feest zal zijn. En dat hij ook een rede zal houden: 'Over vragen van den Dag' gelijk dat hier heet. De tweede rol bij het ezeltjesfeest wordt toevertrouwd aan den Ashkenazischen rabbin Ben Zion Jadler. Hij heeft geen ridderorde. Zelfs geen Servische of een Klabberdeboebsche. Hij houdt een meisjesschool in een huis, dat Wakf²⁾ is en onder de administratie van de Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem

2) Soort kerkelijk Fideicommiss.

staat. Het spreekt van zelf, dat hij de huur niet betaalt en dat dit op een proces uitloopt. Waarom nu juist deze R. Ben Zion de tweede man mag zijn, is een héél moeilijke vraag. Zoo moeilijk wel als de vraag wat voor de Zionistische Wereldorganisatie beter is: democratie of plutocratie. Een groot man is R. Ben Zion, in weerwil van zijn onwelwillendheid inzake verschuldigde huurpenningen, zeker. Hij zorgt voor de behoorlijke inning van de tienden.

De rabbijn Kuk zal niet aanwezig zijn. Hij is uit den Priesterstam. En men zou hem dus de Eer van de Lossing van het eerstgeborene ezeltje kunnen laten. Maar de Jeruzalemsche groote politiek, waarover ik heden bij uitzondering eens niet schrijven wil, verzet zich daartegen.

VIII.

De uitnodigingen luiden nu zoo:

‘TOEGANGSKAARTEN’

Tot het Feest van de Lossing van den Eerstgeborene eener Ezelin, dat (zoo God wil) zal plaats hebben op Zondag, Nieuwemaansfeest van de Maand Nissan, des namiddags twee uur in den hof van het Weeshuis, dat toebehoort aan den Weldoener S. Borgof, in tegenwoordigheid van den Hoogen Commissaris en zijne familie.

Programma: Muziek.

Vervullen van het Gebod: Lossing van den Eerstgeborene eener Ezelin.

Redevoering van den Opperrabbijn R. Jacob Meïr over Vragen van den Dag.

P.S.: ‘Plaatsen voor Mannen apart en plaatsen voor Vrouwen apart. Eerste rang. Prijs 25 Piaster.’

Wanneer wij nu op den mooien middag van het Nieuwemaansfeest den Hof van het Weeshuis betreden is de gezellige herrie reeds volkomen. Alleen de eerste rang houdt zich nog waardig. Achter de tafel, belegd met een schitterend kleed van Boechaarsche zijde, zit de Opperrabbijn R. Jacob Meïr. Hij heeft het lichtblauwe lint van het Grootkruis van de Verdwaalde Ster van Groot-Karpathië thuis gelaten. Maar alle andere ridderorden zijn aanwezig. Daarentegen is de Hooge Commissaris niet gekomen. Hij is de gast van den Emir Abdoellah, den eerstgeborene Zoon van den Koning Hoessein van Mekka. En daar niemand twee eerstgeborenen kan dienen, heeft de Hooge Commissaris den Emir Abdoellah verkozen. Ook de Attorney-General mr. Norman Bentwich is afwezig gebleven,

En er is de heer Mendel Kramer, geheim politie-agent van de Regeering. Een goedhartig man, die geen vlieg kwaad doet, zoolang deze de wetten en verordeningen van Zijne Britsche Majesteit eerbiedigt. Hij was reeds in de Turksche politie toen dr. Herzl gelijk met den Duitschen Keizer Palestina bezocht. (1898.) In het Dagboek van Herzl vindt gij hem met eere vermeld. Het is hem in de wereld goed gegaan. Spotters zeggen, dat hij alles ziet behalve zijn hoofd en zijn voeten.

IX.

De plechtigheid is aangevangen. Eerst wordt het schaap voorgebracht. Een echt schaapachtig dier. Zonder grootkruis. Ja, zonder ridderorden. En zonder eenig besef van den ernst van dit feest. Dan speelt de muziek ‘Hatikvah’³⁾. ‘Maak plaats. Maak plaats’, wordt er geroepen. En het ezeltje komt op. Ja, al heeft het ezeltje ook geen enkele ridderorde, het weet, wat er gebeurt. Het is een mooi reebruin beestje. Wollig haar en de sterke pootjes van een hert. Het is fraai versierd met gouden sieraden. Met linten, en met bloemen. Dit alles ter herinnering aan het feit, dat de Joden op ezeltjes uit het Land Egypte zijn getrokken en toen vele kostbare voorwerpen van goud en zilver hebben medegevoerd. Het is duidelijk, dat het ezeltje het schaap minacht. De Opperrabbijn houdt nu een mooie rede, waarin hij zonder genade uiteenzet, waarom een kerkelijk bad zoo noodig is voor de Jemenietische Joden van Artuf. ‘Vragen van den Dag en van den Nacht’, zegt een oneerbiedig blad den volgenden dag. Daarna heeft onder groot gejuich de Lossing plaats. De Priester krijgt het schaap. En het ezeltje mag bij zijn baasje blijven. En dan geven alle verstandige menschen hunne bijdrage voor het goede doel. Namens de Pekidiem en Amarcaliem van Amsterdam wordt met de bekende gratie een half Pond aangeboden. Daarvoor spreekt een Sefhardische rabbijn een zegenbede uit voor den groei en bloei van deze mooie stad en voor het heil van de Pekidiem en Amarcaliem. Er wordt muziek geblazen en geslagen. Gezongen. Gedanst. Er wordt niet gedronken. Iedereen is feestelijk. Op de tafel staat het ezeltje met zijn bruine velletje. Want het heeft lang, bruin haar. Het zegt niets. Maar in zijn hartje moet het deze vroolijke menschen ezeltjes vinden.

Nr 359 Paaschfeest[†]

[†]26-4 1923 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 10 april

I.

Zaterdag Lotenfeest. Een zeldzaamheid te Jeruzalem en daarbuiten, heelemaal niet mogelijk. Nu valt ook de eerste Séderavond des Zaterdag. Wanneer de dokter nu niet vier piasters had belegd in het blauwe boekje van den geleerden Rabbijn Tukatschinsky, dan zouden wij waarlijk niet weten, hoe precies te doen. Maar nu weten wij het. En Salga, die niet lezen kan, zelfs niet in een boekje, dat blauw is, zij vraagt den dokter.

De Poorten der Gerechtigheid zijn natuurlijk van top tot teen gekuischt en gekeerd. Opdat zelfs de mogelijkheid van een schaduw van iets, dat niet ongezuurd is, niet blijve bestaan. In dien strijd tegen het gezuurde hebben zelfs Esther en Salga zich verzoend. Het is nu héél stil in de keuken der Poorten. Maar wij troosten ons met de gedachte, dat niet steeds verzoeningen bestendig van duur zijn.

Het spreekt van zelf, dat de woonkamer van den dokter afgesloten is. Er ligt reeds een wit, ongezuurd, tafelkleed op de tafel. En als wij nu in deze kamer brood zouden eten, dan zouden wij alle maatregelen van Salga in duigen doen vallen. Wij zullen dus dezen Vrijdagavond en Zaterdagmorgen eten in de gang, in een hoekje achter een kamerschut.

Een kleine tafel en de stoelen staan op een wit laken. Morgenochtend zal de Arabische vrouw Fatma komen. Zij zal het witte laken samenvouwen. Zij zal het

3) Het Zionistische Volkslied.

uitschudden op den wind, waar die waait over de heuvelen rond Jeruzalem. Zij zal het daarna veilig bergen op een plaats, waar niemand komt. En de dokter zal weten, dat zijne Poorten waarlijk zuiver zijn.

Het leven is nu een héél vroom spel. Het tafeltje op het witte laken. De Sabbathlamp en de twee witte Sabbathkaarsen. Wij worden oud. Maar wij zijn toch de dienstwillige kinderen van God.

Ook de eetkamer van de Zusters is gekuischt, gekeerd en afgesloten. En ook zij eten aan een klein tafeltje op een wit laken, in een hoekje van de gang boven, achter een kamerschut met een Sabbathlamp en twee witte kaarsen. Tusschen al de Zusters zit het kleine meisje Samoecha.

‘Vrede, Samoecha’, mag ik zoo opmerken. Zij kijkt dadelijk naar de hoofdverpleegster, zuster Selma, tegen wie zij overigens ‘mamma’ zegt, ‘Stil’, fluistert Samoecha: ‘het is verboden te spreken in de gangen van het ziekenhuis.... de dokter zal ons hooren en hij zal ons berispen’. En deze verstandige woorden in het Hebreeuwsch.

II.

De Sabbath vóór het Paaschfeest. De Grootte Sabbath, Het is alles weer héél moeilijk met de gebeden. Gelukkig is er het blauwe boekje van den geleerden Rabbijn. En men beseft, dat vier piaster geen geld is. Wij noemen het blauwe boekje wel eens spottend: ‘Dokters Baedeker’. Maar natuurlijk niet in de gangen van het ziekenhuis boven, opdat niet de dokter het hoore en ons berispe.

Dezen Grooten Sabbath zijn wij voor vijven opgestaan, wanneer de dag te schemeren begint en de nachtwind waait zoo rustig en koel, alsof het niet straks onrustig, heet en dag zal zijn. De gebeden beginnen half zes. Want de morgenmaaltijd moet geëindigd zijn vóór achten, opdat de Arabische vrouw Fatma daarna nog de laatste schaduw van ieder spoor van het gezuurde verwijderen kan.

Maar dan wordt de woonkamer ook weder opengemaakt. En wij prijzen Salga. Zij heeft, te zamen en in vereeniging met haar nicht Simcha, zelve alles gewit. Zou Esther dat kunnen? Neen. Esther kan dat niet.

Salga heeft ook de hanglamp gebronsd, het witte tafelkleed gewasschen en de bloemen geordend, nadat zij ze eerst zorgvuldig in petroleumblikken heeft opgekweekt. Onze lof voor Salga is onbeperkt. Onze lof is onbeperkt voor alle Joden uit Oerfa, waar Salga vandaan is gekomen. De Joden uit Aleppo daarentegen hebben heelemaal geen verstand.

Op dezen Grooten Sabbath houden de bekende rabbijnen van Jeruzalem hunne vrome redevoeringen. De Opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld houdt de zijne in de synagoge van de Zionshuizen der Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem op den Berg Zion. En de dokter, héél vroom en héél trouw, gaat daarheen door den heeten dag. Ik blijf alleen met de juffrouw Zehavieth.

III.

Wie is de juffrouw Sara Zehavieth? Gij lezer, kent haar misschien nog onder haar vroegeren naam Seraphine Kladderatschikofskaja. Zij is sinds twee jaar in dit Heilige

Land. Zij is Palestijner geworden en zij heeft haren naam veranderd. Daar dokter Wallach haren vromen vader heeft gekend, heeft hij haar uitgenoodigd het Paaschfeest te zijnen door te brengen. Zij heeft natuurlijk aan de Universiteit van Bonn gestudeerd in den karton-, klei- en houtarbeid. Op het dak van de Berlijnsche Universiteit heeft zij cursussen gevolgd in groenten- en kippenteelt. De Universiteit van Bonn heeft zij aan de wilgen gehangen. Zij kweekt nu groenten ergens tusschen Petach-Tikvah en de Ommeschans. Zij wil nu ook raskippen gaan kweken. Zij weet natuurlijk niet, hoe lang een kip op eieren zit. 'Dat hoef ik ook niet te weten,' zegt Seraphine-Sara: 'dat weet de kip zelve.' Seraphine-Sara. Het veranderen van namen is een schoone zaak. En geeft ons allen veel vermaak. Daar is bijvoorbeeld dr. Engl, de Directeur van de Tachkemonie-school, die gedurende den oorlog enige jaren in Holland is geweest. Dr. Engl heeft zijnen naam onveranderd gelaten. Maar de naam van zijn kleinen, dikken, jongen Meyer is veranderd in Malachi. Dat kost tien piaster en beteekent ook Engl. Maar wat is gebeurd? Onlangs kwam dr. Engl in de klasse van zijnen zoon, den heer Meyer Malachi en wilde in het klasseboek deszelfs cijfers nazien. Maar hij vond hem niet in de lijst der leerlingen. Staat Meyer niet in 't 'klasseboek?' vroeg dr Engl. 'Jawel, mijnheer,' zei de onderwijzer. 'Maar hij heet immers niet meer Engl... hij heet Malachi.' Overigens heeft de heer Meyer Malachi goede vorderingen gemaakt. Hij wist bijvoorbeeld dadelijk waar het woord 'Salga' in de Heilige Schrift voorkomt.

VI.

De Sederavond is wel een mooie avond van het jaar. Hier is slechts één Sederavond. In alle buitenlanden zijn er twee. Ook de reizigers van buiten, die het Paaschfeest te Jeruzalem vierten in het hotel van den heer Jerachmiël Amdursky, vierten er twee. Salga heeft natuurlijk alles onberispelijk in orde gemaakt. En daarna wordt alles nog eens onberispelijk door den dokter nagezien. Is alles aanwezig? Het ei. Het gebraden been, dat het Paaschlam voorstelt. De bittere kruiden. De zoete kruiden. Zijn er drie volkomen gave Paaschbrooden? De kleine Samoecha is ook genoodigd. Zij is wel ziek geweest, maar de Heilige, geloofd zij Hij, heeft haar ditmaal nog weer beter laten worden. De juffrouw Seraphine-Sara verzekert ons, dat de kippen in de Universiteit van Bonn zestien dagen zitten. En dat zij dat weten ook. Deze kippen zijn te Berlijn jarig. Zuster Selma verzekert niets. Zij heeft haar naam niet eens veranderd. Onder den naam 'Zuster Selma' is zij honderden en honderden tot liefde en zegen. En onder den naam 'Mamma' verwent zij Samoecha. Overigens zit zij op heete Paaschbrooden. Want men kan haar ieder oogenblik komen roepen. Met het ééne oor luistert zij dus naar de voordracht van den Séder en met het andere naar voetstappen in de stille gang.

En weet gij, waarom wij hier te Jeruzalem zeggen: 'Het volgend jaar te Jeruzalem'. De dokter zegt: 'omdat het tegenwoordige Jeruzalem niet de stad is, die wij verlangen. Het Jeruzalem van het volgend jaar is het hemelsche Jeruzalem'. De juffrouw Seraphine-Sara zegt: 'het volgend jaar te Jeruzalem beteekent, dat wij hopen, dat het geheele Joodsche volk het volgende jaar te Jeruzalem zal zijn.'

Met deze twee wereldbeschouwingen in ons hoofd gaan wij slapen. Wij hebben ook allen de vier voorgeschreven bekers wijn gedronken.

V.

Het feest van Nebi Moussa is aangevangen. Des Vrijdags is de Groot-Mufti met de heilige vlaggen in grooten optocht naar het Graf van Mozes getrokken. De Gemeenteraad van Jeruzalem heeft evenals ieder jaar een tent opgezet aan den weg van Jericho, waar de aanzienlijken der Stad worden uitgenoodigd den optocht gade te slaan. Wij hooren, dat Sir Herbert Samuel aanwezig is geweest. En dat de Arabieren hebben geroepen: 'Weg met de Zionisten. Weg met Balfour.' 'Waarom is de Hooge Commissaris toen niet dadelijk heengegaan? Waarom zijn al de Joden toen niet dadelijk heengegaan?' informeert belangstellend een blad, dat Eretz-Israël heet en slechts een halven piaster kost.

Zondag, den eersten dag van het Paaschfeest, wanneer wij in de stad komen, trekken die van Hebron juist de Jaffapoort binnen. Er is een geweldige macht van politie te paard en van soldaten. Gewapende wagens en machine-geweren. Sir Herbert is in de Stad naar de Synagoge gegaan. Na afloop van den dienst zal hij het morgenmaal gebruiken in het hôtel van den heer Jerachmiël Amdursky. Maar Sir Herbert komt niet. Teneinde botsingen met die van Hebron te vermijden, verdwijnt hij door een achterpoortje de Stad uit naar den Olijfberg. De Joden zijn woedend. De Arabieren glimlachen. Ook vele Engelschen zijn ontstemd. Zij beweren, dat Sir Herbert de Majesteit van den Engelschen koning door middel van dat achterpoortje heeft geschonden. En dat hij nu maar moet verdwijnen, hoe eer hoe beter.

De toegang naar den Klaagmuur blijft voor de Joden afgesloten. Eersten Paaschdag. Feest onzer Bevrijding. Ook hierover zijn de Joden woedend. En het hagelt protesten bij de Regeering.

Van een hoog dak af zien wij den Klaagmuur verlaten liggen. Wij zien ook de wijde Tempelplaats, rondom de Omarmoskee, waar het nu vol Arabisch feestvolk is.

VI.

De Tusschendagen van het Paaschfeest. Het is héél mooi weer. Meestal niet heet. Een lente vol lentedagen. De vele vreemdelingen zien Stad en Land nu op hun mooist. Zij zijn zoo gelukkig en zoo optimist als een film. En waarom niet? Het is vol in de stad. Want er is één gebod, dat onze chaloetsiem¹⁾ gaarne houden. Dat is driemaal in het jaar naar Jeruzalem te komen. Er is geld voor hen ingezameld. En zij slijten hier vrije, vroolijke dagen. Men ziet ze wandelen door de stad en de nabije streken. Men herkent ze dadelijk aan hunne kunstvolle, losse kleeding en aan hun ongedwongen manieren. Wanneer zij gedichten schreven, zouden zij dichters zijn. Soms komen zij iemand tegen, die hun niet aanstaat. Dan spuwen zij op den grond en krijschen. Dit zijn de laatste overblijfselen van hun Europeesche beschaving.

In het Ziekenhuis is het stil. Wie maar even beter is, gaat met het Paaschfeest naar huis. En operaties worden zooveel mogelijk uitgesteld. Maar er zijn zware zieken: een weesjongetje met een groote longontsteking, een kraamvrouw met doodelijke krampen.

Door de gangen gaan de zusters vlijtig en zwijgend. Er is natuurlijk geen geld en te weinig personeel. Als het noodig is, maken de zusters zes en dertig uren in het etmaal. Ook Chaje Sore verschijnt. Hoe haar familienaam is, weten wij natuurlijk

1) Pionieren.

niet. Iedereen kent haar als Chaje Sore. Haar arbeid is héél geheimzinnig. Als Chaje Sore eenigen tijd lang in kamer veertig heeft vertoefd, worden gelukkige menschen te Jeruzalem verblijd met de geboorte van een jongen of van een meisje. Hoe het mogelijk is, weet niemand. Want Chaje Sore, die eene wijze vrouw is, zal het niet vertellen.

VII.

Onze Hollandsche baronesse maakt het goed. Zij geeft iederen dag meer dan zeven rotel, dat is meer dan twintig liter melk. Wij hooren van een Hollandsche koe, die iederen dag tien rotel geeft. Maar wij zijn met de Barones tevreden, evenals met haar dochter, de kleine Zariefa, dat Schoone betekent. Tegen den avond, als het leven teeder wordt, wandelen wij naar het stukje grasland, dat bij het hospitaal behoort. Het gras is er nu zacht en vochtig. In den avond staat groot en stil de moederkoe. Het kleine kalf Zariefa draaft.

Voorbij. Voorbij. Wij tellen de dagen tot het Wekenfeest. En morgen begint het proces tusschen de Zionisten en de Agoedisten inzake de geweigerde belasting op de Paaschbrooden aan den Zionistischen stadsraad der Jeruzalemsche Joden.

Nr 360 Hoe rustig⁺

⁺22-5 1923 A., 6. Gedat.

Jeruzalem 22 april

I.

Hoe rustig is het, wanneer de feesten van Nebi¹⁾ Mousa en Nebi Saligh genadiglijk voorbij zijn.

Nu gaan wij weer denken aan de politiek. Lord Grey heeft in het Hoogerhuis een anti-Zionistische redevoering gehouden. Maar Lord Robert Cecil heeft dr. Weizmann in Amerika verzekerd, dat het niet waar is. De Londensche berichtgever van *Doar Hajom* telegrafeert, dat Lord Grey zich door deze redevoering als staatsman volkomen onmogelijk heeft gemaakt. Ook de andere anti-Zionistische Lords zijn nu onmogelijk. R. Herbert Samuel heeft dit trouwens den Rabbijn Kuk officieel verzekerd. Ook in de achting van onzen ouden Sroer is Lord Grey nu geweldig gedaald. 'Zift, ziftèn, talata,' zegt Sroer. En dat beteekent: 'drek, dualis van drek, driemaal drek.' Gelukkig, dat Lord Grey het niet weet. Maar ik betwijfel wel, of de oude Sroer in de gegeven omstandigheden bereid zou zijn met Lord Grey een kopje koffie te drinken op den rand van den regenbak.

II.

Wij hooren ook, dat de vertegenwoordiger van den Koning Hussein van Mekka te Londen een groot verbond heeft gesloten met Engeland. Er schijnt toch een federatie

1) Profcet.

van Aziatisch-Arabische staten te komen. Frankrijk zou zich verzoenen met den Emir Abdoellah van Transjordanië en Syrië, behalve de Libanon, zou ook een deel van deze Arabische federatie zijn. Maar Palestina blijft er buiten, omdat de Londensche berichtgever van *Doar Hajom* er tegen is. Toch zijn wij niet geheel gerust. Men kan hier slapen gaan als Palestinenser en opstaan als Arabier.

De nationale Joden hier zijn er natuurlijk woedend tegen. Zij beschuldigen dr. Weizmann, dat hij tegenover den Emir Abdoellah veel te toegevend is geweest. Maar misschien zou het zonder dr. Weizmann toch zijn gebeurd. En dan is het nog maar beter te doen of men het prachtig vindt en het zelf ook zoo heeft gewild.

III.

In de Zionistische Organisatie duurt de strijd voort tusschen de democraten en de aanhangers van dr. Weizmann's nieuwe plutocratische oligarchie. De leiders van de democraten zijn hier dr. Mossinsohn en dr. Klausner. De Mizrachie is tegen dr. Weizmann's nieuwe politiek. Het Congres zal in Augustus moeten beslissen.

Als dr. Weizmann op zijn nieuwe politiek in Amerika groot geld krijgt, doet het Congres hem niets. Wij worden nu overstroomd met berichten over Amerikaansche millioenen.

Maar wat zien wij hier. De medische organisatie 'Hadassah' stikt in de schulden, krimpt haar werk voortdurend in en wordt bedreigd met ondergang.

De onderwijzers hebben met groote moeite hun salaris gekregen over December. Ook November is betaald. Maar drie maanden daarvoor zijn weder opengelaten. Slechts met een stem meerderheid hebben de Jeruzalemsche onderwijzers besloten na de Paaschvacantie de scholen weder te openen.

Groote opwinding heerscht hier over de schandelijke verkwisting in de Zionistische bureaus te Londen. De menschen, die altijd Hebreeuwsch lezen en altijd zeggen: 'dat het alweer niet waar is', kunnen het lezen in *Doar Hajom* van Vrijdag 20 April, hoofdartikel: 'Salarissenschandaal'. Het salarissenlijstje van December 1922 ziet er uit als volgt: 5 leden van de Executieve 655 Pond; 7 secretarissen 445 Pond; assistent-secretarissen (aantal niet vermeld) 235 Pond; 5 klerken 73 Pond; 2 boekhouders 49 Pond; 15 typisten 243 Pond; 6 boden 73 Pond. Totaal 1776 Pond. Dit lijstje sluit niet in: salarissen voor het Palestina Opbouw Fonds (Keren Hayesod); bureaustkosten; reiskosten; enz. *Doar Hajom* zegt daar het zijne (en het onze!) van. De salarissen van de 5 leden van de Executieve zijn niet gelijk. Zij loopen van 90 tot 200 Pond per maand. Van de 7 secretarissen loopt het salaris van 40 tot 100 Pond. De 12 hoogstbetaalden krijgen samen per jaar 158. 400 Hollandsche gulden. En vraagt *Doar Hajom*: 'Hoe is het te Parijs? Berlijn? Weenen? Triëst? New York? Jeruzalem? Is het niet waar, dat alleen al onze hoofdambtenaren ons samen per jaar een kwart millioen Pond kosten?' Tot onzen troost en onzen trots voegt *Doar Hajom* erbij, dat de bureaux van de twee groote socialistische Joodsche arbeiders-partijen in Palestina precies eender is. Dan gaan wij weer rustig slapen als Palestinensers tot wij eenmaal zullen wakker worden als Arabieren.

IV.

Hoe rustig zijn de voorjaarsfeesten voorbijgegaan. Maar de stemming tusschen de Arabieren en de Joden wordt niet beter. Sir Herbert Samuël moet het ontgelden. Zijn vlucht uit de Stad naar den Olijfberg door een achterpoortje toen de Hebreuwsche pelgrims door de groote Jaffapoort de Stad binnentrokken. De afsluiting van den Klaagmuur voor Joden op den eersten Paaschdag. De Joodsche bladen hebben strenge bestraffing gevorderd van den ambtenaar, die daartoe het bevel heeft gegeven. Maar (dit is hier een humoristisch Land!) het blijkt, dat die ambtenaar een Jood is.

En het schandaal met den sjeikh van Aboe Kisk. Deze heeft twee jaar geleden met zijn stam een aanval gedaan op de kolonie Petah-Tikvah en daarvoor een straf opgelopen van tien jaar. Tallooze malen is reeds gratie voor hem gevraagd. Maar de H.C. wil, dat de stam van Aboe Kisk zich eerst zal verzoenen met de kolonie Petah-Tikvah. Ongeveer een maand geleden was Sir Herbert te Berseba om een standbeeld te onthullen van Lord Allenby. Daarna bood hij een lunch aan voor alle sjeikhs van het gouvernement Berseba. De veertig sjeikhs weigerden aan tafel te gaan, zoolang Sir Herbert hun niet beloofde gratie te geven aan die van Aboe Kisk. Sir Herbert heeft dat toen beloofd onder voorwaarde. En de sjeikhs van Berseba hebben die voorwaarde eerst half aangenomen. En toen half geweigerd. En toen heel geweigerd. De sjeikh van Aboe-Kisk zit. En vast. Maar het gezag van den heer Herbert Samuel is er niet grooter op geworden.

De nieuwe Staatssecretaris Generaal Sir Gilbert Clayton heeft zijn functie aanvaard. Uit de artikelen in de Joodsche bladen blijkt een zekere angst, een zeker wantrouwen tegen dezen leerling van Lord Allenby. In sommige Arabische bladen hebben berichten gestaan, dat Sir Gilbert nieuwe pro-Arabische instructies heeft medegekregen. Er zou weder een nieuwe interpretatie van de Balfour-declaratie op komst zijn. Dat is altijd een goed ding.

V.

De opbouw van het land gaat langzaam. Er komen de laatste maanden ruim acht honderd Joodsche immigranten per maand binnen. Een paar honderd per maand gaan eruit. Maar daarover geeft de regeering geen preciese cijfers. De werkloosheid is groot en wij hooren, dat de immigratie weder zal moeten worden ingekrompen tot zeshonderd.

Het ergste is, dat wij niets zien van een gezonden, onafhankelijken Joodschen boerenstand. Er vormt zich een zenuwachtig, ongezond stads-proletariaat, half-werkloos, veeleischend. Dat kon nog wel eens tot moeilijkheden aanleiding geven.

Wij lezen telkens wat Ruttenberg met zijn groote plannen zal doen. Maar wat doet hij eigenlijk? Men bouwt electriche kracht-stations. Maar de meeste gemeenteraden, waar de meerderheid Arabisch is, willen geen contracten sluiten. Men zal moeten afwachten.

VI.

Het grootste deel van de immigranten zijn jonge socialisten. Over het algemeen zijn de oudere arbeiders nationaal. Maar onder de jongeren vindt men vele internationalen,

vooral wanneer er geen werk is en geen geld. Het socialistische blad 'Haäretz' klaagt al over de tyrannie van de arbeiders. In den Joodschen Stadsraad van Jaffa hebben de arbeiders natuurlijk een geschil met de burgerij. Zij hebben nu een besluit genomen den Stadsraad te verlaten, wanneer niet binnen veertien dagen de Joodsche Volksraad komt bemiddelen, en den arbeiders gelijk geeft.

Het doel van de arbeiderspartijen is alle industrie aan de arbeiders te brengen. Zij openen coöperatieve fabrieken en lokken daarna arbeidsconflicten uit bij private werkgevers. Te Jaffa is reeds gedurende zeven weken een dergelijke staking gaande in een meubelfabriek, die reeds veertien jaar bestaat en die kapot moet ten bate van een fabriek, die aan de arbeiders toebehoort. Er zijn natuurlijk weer klappen gevallen. De werkgevers protesteeren tegen deze stelselmatige vernietiging van het privaat-bedrijf. De Engelsche socialisten vinden het natuurlijk prachtig. Mrs. Philip Snowden is hier. En als zij terug komt zal zij wel weer zeggen, dat de Joodsche arbeiders de meest-bewuste zijn van de geheele wereld. Maar zelfs 'Haäretz' protesteert tegen dit soort van stakingen en wijst op het gevaar van de zijde der onrustige internationale elementen.

VII.

Ook over de chaloetsiem²⁾ begint 'Haäretz' te klagen. Vroeger waren de chaloetsiem heilig. Allen hadden hun leven in Europa opgeofferd. Allen waren helden. Enz. Enz. Wie er anders over dacht, was een verrader. Nu er onder de chaloetsiem een meer internationale stemming ontstaat, gaat men anders denken.

Herhaalde malen zijn benden chaloetsiem concertzalen en feestavonden binnengedrongen zonder te betalen, met de bewering, dat zij daar recht toe hebben. Onlangs hebben zij de menschen, die plaatskaarten hadden, belet de voorstelling bij te wonen. Dit is zelfs *Haäretz* te kras. 'Ja', zegt het blad: 'als het nu nog ging om het wegnemen van brood in geval van honger, dan was het wat anders. Maar dit mag niet. Dan kunnen de chaloetsiem morgen, overmorgen, wel de boeken gaan weghalen uit de boekwinkels.'

Inderdaad. Waarom niet.

VIII.

Het mooie toeristenseizoen is voorbij. Hoe rustig! Het brengt wel voordeel in. Maar minder dan vroeger. Automobielen, benzine, banden, het komt alles uit het buitenland. De toeristen zijn gehaast. Ze worden in stukjes gedeeld van minuut tot minuut. Ze koopen niet. Ze zijn ook niet zoo rijk als de toeristen, die vroeger kwamen.

Lord Beaverbrook is in Engeland terug. Maar men is zijn bezoek nog niet vergeten. Hij heeft een telegram naar Engeland gezonden namens de Palestinensische Arabieren, dat zij niet tegen een Engelsch Mandaat zijn, maar alleen tegen een Zionistische overheersching. Daartegen hebben nu enkele Arabieren weder geprotesteerd, die niet minder willen dan geheele onafhankelijkheid.

In Engeland zet Lord Beaverbrook zijn propaganda tegen het politieke Zionisme voort, maar hij ontkent, dat hij anti-Joodsch is. Hij verklaart, dat de eersten, die bij

2) Pionieren

hem tegen het Zionisme hebben geprotesteerd, Engelsche Joden zijn geweest. De *Jewish Chronicle* vraagt namen. Maar Lord Beaverbrook heeft geantwoord, dat Sir Alfred Mond die namen weet.

De Zionistische pers hier heeft het weder te kwaad met Mgr. Barlassina, den Latijnschen³⁾ Patriarch van Jeruzalem. Men beschuldigt hem van anti-semitisme. ‘Neen’ is hierop namens den Patriarch geantwoord: ‘Hij is nooit tegen de Joden geweest. Maar hij beschouwt het politieke Zionisme als een gevaar. Mag dat niet? Doen vele Engelschen dat ook niet?’

Het proces tusschen den Zionistischen Stadsraad der Jeruzalemsche Joden en den Agoedistischen Stadsraad der Ashkenazische Joden over de gedwongen belasting op het Paaschbrood is begonnen. De advocaat der Agoedisten heeft de rechtspersoonlijkheid van den Zionistischen Stadsraad ontkend. En daar debatteert men nu over. Maar ernstig.

IX.

Een Joodsche toerist uit Amerika heeft van zijne moeder de opdracht gekregen naar het graf van R. Baäl Hanes te gaan en daar tien dollar te offeren. Hij had natuurlijk eenen Arabischen gids. Wist deze het graf van den Baäl Hanes?⁴⁾ Een gids weet hier altijd alles. Het graf van den Baäl Hanes is te Tiberias. De gids bracht zijnen reiziger naar het Grieksche klooster Mar Elias, niet ver van Bethlehem. En daar heeft de onschuldige toerist in de handen van Grieksche monniken de tien dollars gelaten.

Nr 361 Samoecha, de koe en de bruidschat⁺

⁺28-5 1923 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 27 april

I.

De Stier staat in zijn hok. En Samoecha draagt een rood jurkje. En wij weten eigenlijk niet goed, wat wij met hen beiden zullen doen. Over den Stier heb ik u reeds vroeger geschreven. Hij is waarschijnlijk een eerstgeborene, op grond van Numeri XIX: 17. Stond de Tempel nog op zijne vesten, dan was de Stier reeds lang geofferd en zijn vleesch was aan de Priesters gegeven. Maar de Tempel is kwaadwillig in stukken geslagen. Wij weenen bij den Klaagmuur. En onze Priesters gaan rond, bedelaars in dit onverloste Land. Hoe zullen wij dan gelukkige liederen zingen? Gisteren een jonge man, die Cohen¹⁾ heet en dus zeker uit den Stam der Priesters is. Hij heeft gebeden en gesmeekt om reisgeld, opdat bij dit Land zal kunnen verlaten.

Maar de Stier dan is bij verrassing in het bezit gekomen van het Ziekenhuis ‘de Poorten der Gerechtigheid.’²⁾ En daar moet hij nu blijven tot zijn nutteloozen dood. Of tot hij eenmaal een belangrijk gebrek krijgt. Hoe gaarne zouden wij het eerstgeboorte-recht van den Stier niet verkoopen voor een schotel linzen? Maar het

3) Rooms-Katholieken.

4) Wonderdoener.

1) Priester.

2) Is het Hollandsch ‘Shaaré Zedek.

mag niet. Hij staat in zijn hoek. Groot en kwaadaardig. Hij blaast en hij schuimt. Weet hij, dat wij hem toch niets mogen doen? Het is goed, dat hij daar staat. Iederen dag voelen wij in de Poorten der Gerechtigheid, dat wij onderworpen zijn aan de wetten van God. Men leeft er rustig en vroom. Nooit buiten het besef van den Dood. Maar toch ook daaraan weder gewend. Maar de avonden zijn zuiver en koel. De nachtwind komt zoo zeker op zijn tijd als de sterrenhemel. Aan het einde van het veld staan, waar de heuvels beginnen. Er zijn kleine, windende wegen. Maar waar zijn de menschen, die door de eeuwen heen die wegen zijn gegaan. Een eeuw is niet meer dan een oogenblik van deze wervelende sterren. Maar het leven van de menschen is zóó traag, zóó menschelijk, dat wij honderd jaar doen over een eeuw. De nachtwind waait en ik zeg:

‘Dit Huis, de Poorten der Gerechtigheid’.

Met nog honderdnegen en vijftig andere regels is het een gedicht. Vervelend. Is de nachtwind niet koeler, niet zuiverder, dan al onze klagende liederen? En de Eeuwigheid is niet eeuwiger dan de Tijd. Als de eerstgeborene Stier mettertijd bij geluk een ongeluk krijgt, zullen wij hem verkoopen.

II.

Samoecha is zes jaar geleden binnen de Poorten der Gerechtigheid geboren. Het is niet verboden. Maar het is ook niet noodig. Haar moeder is bij de geboorte gestorven. Zij heeft ook een vader gehad. Hij was soldaat in het Joodsche Legioen. Dus is de kleine Samoecha in het ziekenhuis gebleven. En zuster Selma heeft haar zelve groot gebracht. Denkt niet, dat het gegaan is zonder zorgen. Eigenlijk had zij het ziekenhuis allang moeten verlaten. Er is geen Joodsch Legioen meer en er zijn geene soldaten. Maar de vader van Samoecha is nooit gekomen om zijn wettig eigendom in ontvangst te nemen. En zoo is Samoecha binnen de Poorten gebleven. Ofschoon het heelemaal niet mag. Zij moet eigenlijk naar het Weeshuis. ‘Zij is héél zwak’, zegt zuster Selma ‘en telkens ziek.... Zij zal in het Weeshuis niet aarden’. ‘Maar ik kan ze niet houden.... ik mag ze niet houden,’ zegt dan de dokter: ‘is dit een Weeshuis?’ vraagt hij. En wie, die de Poorten der Gerechtigheid kent,³⁾ zal beweren, dat het iets anders is dan een voortreffelijk Ziekenhuis. De zuster zwijgt.

Des Zaterdag zien wij Samoecha voorbijgaan. Het roode jurkje ligt in haar kastje. Zij heeft nu een bont jurkje aan. Eene dankbare patiënte, die héél ziek is geweest, heeft het haar gegeven. De zusters nemen geen geschenken. Maar Samoecha, nietwaar? Haar schoentjes zijn de opbrengst van een juridisch advies, dat een verstandig mensch bij een van onze bekenden heeft gevraagd. Een ander juridisch advies heeft drie paar kousjes en een nachtpon opgebracht.

‘Zij groeit héél lief op’, zegt de zuster verteederd. En de juridische adviseur beaamt dat. ‘Maar zij zal niet kunnen blijven,’ zegt dan de zuster weer. ‘Kom,’ zegt de jurist, die een groot menschenkenner is ‘de dokter laat haar toch niet gaan.’

En dat is dan wel weder een hoopvolle gedachte. ‘De ergste tijd is geleden’, zegt de zuster ‘ze begint al te helpen op de kinderzaal.... zij is zes jaar....over een paar jaar zal zij leerling worden, en zij zal haar kost al waard zijn.’

3) Reeds genoemd in Psalm 118:19.

III.

Samoecha. De koe. Het is héél heet, terwijl ik u schrijf. Verleden week waren Hollandsche vrienden hier uit Bandoeng. Zij beefden onder de vlagen van den wind. De jongen hoestte. En de dokter, altijd goedhartig, gaf iets voor den hoest. Voorbij. Voorbij. Daar is de wind, die verleden week waaide. Er is de hemel, hard, blauw, strak. En de davering, nakend, van de zon. Het moet nu heet zijn in de Poorten der Gerechtigheid.

Samoecha. De koe. Zij is héél mooi. Moeder van een aardig kalf. Met het tweede kalfje op komst. Ook hare ouders waren nette lieden, wier namen in het stamboek staan. Zij, de koe, heeft haar winterverblijf verlaten. En de zachte Hollandsche weide ligt voor haar open. De nachten zijn nog wel koel en de ochtenden dauwen. Maar het leven is er gezond. Er is zacht, lang gras. Vandaar het woord 'grasboter'. Er zijn de vaarten, zóó diep en zoo stil. Heel ver een dorpje, rood en wit in het groen. Een spits klokketorentje, Maar de koe is verstandig en zij weet van geen tijd. Driemaal daags komt de boer melk van haar nemen. Maar de menschen zijn welwillend en zij zeggen, dat de koe de melk geeft. Alle eer!

Wonderlijk is het op een heeten dag te Jeruzalem zijn vulpen te laten mijmeren over den Hollandsche wei met water. En over een koe, die misschien wel dertig melk geeft. En drie liter in een rotel.

IV.

'Ja, zegt de dokter: 'dat verandert de zaak....dat verandert de geheele zaak. Als Samoecha een koe had Als zij een koe had, dan zou zij mogen blijven. Dan ben ik in mijn geweten verantwoord. Als de zusters op ze passen willen.....nietwaar als ze willen....., maar ik mag ze niet houden zonder vergoeding. Dit is een zieken huis en ik heb geen geld.'

Samoecha en een koe. Ik ben tot het besluit gekomen, dat men voordeliger een koe kan zijn dan een schrijver. Daar is nu onze Barones. Zij geeft niet eens zoo buitengewoon veel melk. Zeven rotel ongeveer. En de melk is nog niet eens heel duur. Tien piasters de rotel. Dat is veertig cent de Liter. Later, als het Land hier goed is, bruingebrand en als kurk en als pulver, dan wordt de prijs tot zestien piaster een rotel. Dat is vijf en zestig cent den liter. Het lijden van den dokter wordt dan onbeschrijflijk. 'Zuster, zuster,' roept hij, 'wees toch zuinig met de melk..... zestien piaster en ik heb het niet.' 'Melk is een geneesmiddel', fantaseert de dokter in zoo heete dagen; 'het personeel krijgt heelemaal geen melk.....en de patiënten alleen op recept.' Laat Esther nu eens niet goed oppassen. Dan klopt 's avonds de melk niet met de briefjes. En dan zwaait het. De Barones geeft dus op het oogenblik al voor zeventig piaster melk. Voor kost, inwoning en huiselijk verkeer rekene men ongeveer twintig, vijf en twintig piaster. Blijft toch altijd een winst van veertig, vijftig piaster. Natuurlijk komen de laatste maanden, wanneer de Baronesse staakt. Maar dan geeft ze ook weer een mooi, bont kalfje. Zoo mooi en zoo bont als de kleine Zarifa, dat de Schoone beteekent. En het is waar. Zeker is het, dat de Barones voor dit Land héél wat nuttiger is dan de Dichter Ben Jisai en de Dichter Hameirie, die vroeger eenvoudig mijnheer Feuerstein heette. Als de Baronesse loeit, wil zij gemolken worden. Maar wat bedoelt de Dichter Ben Jisai? En wat bedoelt de Dichter Hameirie?

V.

Ja, ik zie de toekomst nu duidelijk voor me. Samoecha en de Koe stellen als hunne vertegenwoordigers in Holland aan: de heeren Pekidiem en Amarcaliem te Amsterdam, Rapenburgerstraat 179. Vele lezers van het 'Handelsblad' zenden daarheen hunne bijdragen. En niet één vergeet te vermelden, dat dit is voor Samoecha en de Koe. Ik denk ook dat zich onder de lezers van 't *Handelsblad* wel goede menschen bevinden, die een koe hebben, gelijk beschreven staat in Hoofdstuk III van dezen zendbrief aan de Handelsbladenzen. Laten zij mij den allerlaagsten prijs opgeven, waarvoor zij bereid zijn zoo een gulle, goedgeefsche koe aan Samoecha over te doen. Wij zijn trouwens zelf ook niet zonder middelen. Eenige lezers hebben reeds wat voor Samoecha gezonden. Een zelfs honderd Hollandsche guldens.⁴⁾ En de juridische adviseur van Samoecha sleept af en toe ook wat in de wacht, met het geven van dwaze adviezen. Gisteren heeft hij een onschuldigen speculant nog een half pond afgezet voor het nalezen van een contract. En vandaag heeft hij nog spijt, dat hij geen pond heeft gevraagd. Een goedhartige lezer uit Alexandrië, die het maanlicht heeft bewonderd te Jeruzalem, heeft ook een half pond betaald. Kortom, er is al bijna twintig pond. En de koe als bedoeld in Hoofdstuk III is toch niet meer hopeloos ver weg.

Ja, dat is de toekomst. Samoecha zal haar koe bekomen. Girjes, wat natuurlijk Georges beteekent, zal de koe van Samoecha melken. Het geweten van den dokter zal tot rust komen. Zuster Selma zal niet behoeven te vreezen, dat men haar zal berooven van hare Samoecha, die zij heeft grootgebracht met een zuigflesch en duizend zorgen. En als de koe haar staart op de rechte plaats draagt, zal zij zich verheugen, dat zij mag medewerken tot zoo een goed doel.

VI.

Men moet niet alleen bidden. Men moet doen. Wanneer gebed en daad niet één zijn, hebben ze geen van tweeën waarde. Het uithuwelijken van bruiden behoort tot de goede daden, die dagelijks in de Joodsche ochtendgebeden worden genoemd. Maar wat baten de gebeden, wanneer men vergeet, dat het adres Rapenburgerstraat 179 is? De honderd Hollandsche guldens zijn trouwens van een niet-Joodschen lezer afkomstig, die zijn naam onbekend heeft gehouden.

Wij zouden ook wel gaarne Simcha uithuwelijken, de nicht van Salga, die het huishouden van den dokter bestuurt. Maar Simcha is pokdalig en scheel. Des Zaterdag leent zij den gouden ketting van Salga. Vergeefs. Tegen pokdaligheid en scheelheid is geen gouden ketting gewassen.

Samoecha daarentegen is héél aardig en héél schrander. Zij draagt het roode jurkje door de week. En het bonte jurkje des Zaterdag. Als zij thuis komt, uit haar schooltje, doet zij het roode jurkje uit. Zij trekt een verpleegsters-boezelaartje aan en zij zegt: 'Mamma, wat is er te doen?' Want Samoecha moet helpen. Zij moet gaan zien als de oude Sara belt en vragen wat zij wil. Zij moet in het zonnetje zitten met Boulisa, die héél zwak is na een lange ziekte. Zij moet verbandjes vouwen. Zij moet spelen met den kleinen Berl. Maar zoo veel geduld en zoo veel deugd zullen mettertijd worden beloond. Want Farcha, de linkerbuurvrouw van de moeder van Salga, is een moeder van tweelingen. En die worden hier in dit Land verondersteld veel verstand

4) Nogmaals hartelijk dankt!

te hebben. Deze Farcha nu heeft Samoecha eenen goeden man en een goed huwelijk voorspeld. Samoecha zal haar koe bekomen. Girjes, wat natuurlijk Georges beteekent, zal de koe van Samoecha melken. Het geweten van den dokter zal tot rust komen. Zuster Selma zal niet behoeven te vreezen, dat men haar zal berooven van hare Samoecha, die zij heeft grootgebracht met een zuigflesch en duizend zorgen. En als de koe haar staart op de rechte plaats draagt, zal zij zich verheugen, dat zij mag medewerken tot zoo een goed doel.

VII.

Samoecha. De Koe. En de Bruidschat. Verdwenen. Na de geboorte van Samoecha heeft een Duitsche bezoeker voor haar vastgezet op een Duitsche Bank, de somma van vijfhonderd Mark voor een bruidschat. Dat is heden minder dan een halve piaster. Toch wanhopen wij nog niet. Een Koe, als bedoeld in Hoofdstuk III, geeft ook een bruidschat. Ten behoeve van de kleine Samoecha heb ik met den dokter het volgende contract gesloten: 'De lezers van het *Handelsblad* brengen te zamen en in vereeniging bijeen het geld, dat nog voor de koe ontbreekt. Wij krijgen de koe dan óók nog voor een prijsje van een goedhartigen lezer. De koe blijft eigendom van Samoecha. Zij wordt in bruikleen gegeven aan het Ziekenhuis 'de Poorten der Gerechtigheid'. Met hare melk betaalt zij voor Samoecha kost, inwoning en huiselijk verkeer. Een rood jurkje voor de week. En een bont jurkje voor den Zaterdag. En iedere maand moet één Egyptisch Pond voor Samoecha op de Bank worden gezet voor een Bruidschat als de Dag komt, waarop de verstandige voorspelling van de moeder van tweelingen in vervulling gaat'.

Samoecha, de Koe en de Bruidschat. Wie helpt. Het adres is.....⁵⁾

Nr 362 Hoe warm het is en hoe politiek⁺

⁺31-5 1923 A., 5. Gedat. 6
mei 1920 [sic=1921]

I.

Het is héél warm. En héél politiek. Er staat een strakke hitte tusschen hemel en aarde, onbeweeglijk. Soms beweegt het. Loom en gemeen. Dan waait een traag, goor stof. En het legt zich neder, dik en grijs op alles wat ons lief en dierbaar is.

Veertien dagen geleden was Jeruzalem nog winterkoud. Wij hadden bekenden over uit Bandoeng. De jongen was vijftien jaar. Hij was geboren in Holland. Hij was twee maal in Indië geweest. Japan, Amerika, Egypte en Palestina. Op mijn vijftiende jaar leefde ik in den werelddriehoek: Zaandam-Haarlem-Hilversum. Toch ben ik op mijnen tijd ongelukkig geworden. Misschien zal de jongen uit Bandoeng rustiger en gelukkiger zijn. God kiest de zijnen. Heden of morgen sterft te Jeruzalem een vrome jongen van vijftien jaar. God heeft een bespottelijke bloedziekte op hem afgezonden, waarbij de plagen van Egypte een Spel zijn. Wie kan daar tegenop? Zijn leven is gemeten. Vandaag of morgen. De jongen uit Bandoeng was kipverkouden toen hij

5) Rapenburgerstraat 179.

hier was. De wind woei langs de straat van Jaffa. En de regen sloeg. Voorbij. Vandaag of morgen. Voorbij. Voorbij.

II.

Het is héél politiek. Telkens de plagende vragen in het Engelsche Parlement. Men zegt, dat einde Mei de begrooting voor het Nabije Oosten (dat zijn wij) behandeld wordt. En dat er dan vele vragen zullen komen en vele antwoorden. Allah is groot.

Wij gaan des avonds slapen in de zware, genadelooze hitte. Na een genadeloozen nacht staan wij in de heete hitte op. Palestiners? Arabieren? Wat zijn wij? Of zijn wij Hollanders gebleven? Vanmorgen kwam ik eenen Hollandschen onderdaan tegen, die geen woord Hollandsch verstaat, zoo groot niet als een huis. Hij is ook, als Hollander, geen soldaat geweest. Hij vroeg hoe het de Koningin gaat. Hij was héél dankbaar, dat hij Hollander gebleven is. Want op grond van zijn Nederlandschap heeft de rechter eenen van zijne (talrijke!) schuldeischers geweigerd beslag te leggen op zijne meubelen. Wanneer ik thuis kom, zie ik mijne meubeltjes staan, in de hitte schuw. En ik vraag mij af: 'wat zijn wij?' Hollanders? Palestiners? Arabieren?

Er is den laatsten tijd weer veel gesproken over een vereeniging van Palestina en Transjordanië onder den Emir Abdoellah. Sir Herbert Samuel zou Hooge (en Wijze!) Commissaris worden over beiden. *Haäretz* is er natuurlijk vlak tegen. *Doar Hajom* is er wel voor. Mits de Emir de Balfour-declaratie erkent, zooals die is uitgelegd door den minister Churchill in zijn Statement van verleden zomer. Eén jaar voorbij. Het is weder heet en weder politiek. Verleden jaar werd het Statement beschouwd als een nekslag en een kaakslag voor het ware Zionisme. De 'Jewish Chronicle' heeft dr Weizmann altijd fel verweten, dat hij het Statement heeft aangenomen. Met vreugde heeft de 'Chronicle' onlangs vermeld, dat dr. Weizmann bij de Engelsche regeering heeft betoogd, dat het Statement den Zionistischen arbeid in Palestina belemmert. Hitte en politiek. Want hier en elders in vergaderingen heeft dr. Weizmann verklaard, dat het Statement den Palestina-arbeid heelemaal niet belemmert en dat men gerust geld geven kan.

Intusschen heeft de Engelsche regeering officieel tegengesproken, dat er thans nog plannen bestaan den Emir ook Emir te maken over onze Palestinensische meubeltjes.

Daarentegen hooren wij weder veel meer over een groote Aziatische Arabische Federatie. Hedjaz, Mesopotamië en Transjordanië. En Syrië? Palestina? Wij hooren, dat Palestina politiek buiten de Federatie blijven zal. Economisch en moreel zal het er een deel van uitmaken. Wat beteekent dat in deze moordzuchtige hitte? Heel eenvoudig, zegt *Doar Hajom*: 'het beteekent, dat de Emir Pinhas Ruttenberg alle wateren van Voor-Azië in zijn zak steekt.' Wij wachten het af. De onderhandelaar van den koning Hussein van Mekka is uit Londen naar hier teruggekeerd. Hij heeft in Egypte gesproken met afgevaardigden van de Palestinensische Arabieren. En *Doar Hajom* is alwéér gelukkig te kunnen mededeelen, dat de Palestinensische extremisten niet tevreden zijn. Dat belooft wat. Onze Hollandsche vriend heeft mij bezworen, dat hij en zijn meubeltjes Hollanders blijven.

III.

En de hitte en de politiek in de Zionistische Organisatie? Toen dr. Weizmann naar Amerika ging, verzekerde *Doar Hajom*, dat de vrede met de Brandeisisten nabij was en dat Louis Marshall en Rechter Mack bereid waren een plaats in de Jewish Agency te aanvaarden. Thans komt er een telegram uit Amerika, dat dr. Weizmann officieel al deze berichten tegenspreekt. Beteekent dit, dat het politieke doel van Weizmanns zending is mislukt?

En het geld? De cijfers zijn groot. Twee miljoen dollars. En elken dag worden de cijfers grooter. En hier? Is het bewijs, dat de pudding goed is, niet het salaris van de onderwijzers? Welnu, de onderwijzers in de Zionistische scholen zijn zeven maanden achter.

De medische afdeling 'Hadassah' beperkt haar werk al meer en meer. Haar ambtenaren zijn vier maanden salaris achterop. Voor een deel is dit systeem. Het tegenwoordige geslacht moet lijden voor de toekomst. Er wordt wel nieuw land gekocht, al is 't niet veel. De immigratie moet worden gaande gehouden uit politieke gronden. En wie eenmaal hier is, moet maar zien, dat hij zich er door slaat. Bovendien moeten de Palestijners zelf maar meer gaan betalen voor de scholen en voor de medische hulp. Palestina is een van de weinige landen, dat niet bijdraagt voor het Keren Hayesod.¹⁾

Haäretz vraagt of die twee miljoen dollar wel bestaan? En *Hator*, het Mizrachistische Weekblad, beweert, dat er wel geld is. Maar dat de leiders het bewaren voor het volgende jaar.

Er moet trouwens wel geld zijn. Wij hebben hier onlangs eenen nieuwen hoofdidealist uit Londen gekregen. Hij heeft een maandsalaris van honderd twintig Pond. Een contract voor vijf jaar. En daarna een verzekerd pensioen.

En de Universiteit? Van de opening der litteraire faculteit hooren wij nu weder niets. Wij zullen een avond gaan slapen. En als wij wakker worden is de oude heer David professor. Voorloopig is er een heer gekomen uit Halle, die de wis- en natuurkundige faculteit openen zal. Hij is al begonnen met voorlezingen. In het Duitsch! 'Eh', vraagt een onbescheiden weekblad grimmig: 'in het Duitsch? Hebben wij daarvoor den taalstrijd tegen den Hilfsverein gevoerd?' Ja, Hebreeuwsch is een moeilijke taal. Eenige weken geleden heeft de Zionistische Wereldorganisatie in een proces een Joodschen advocaat gezonden, die voor een Joodschen rechter tegenover een Joodsche wederpartij Londensch heeft gesproken, omdat Hebreeuwsch zoo moeilijk is.

IV.

Het is héél heet. En daarom blijft de Zionistische Volksraad, die drie jaar geleden is gekozen voor twee jaar, maar rustig zitten. De regering blijft den Volksraad erkennen. Politiek. Als de regeering plotseling weigerde den Volksraad te erkennen, zou zij het Joodsche nationalisme juist aanwakkeren. Nu dooft het gezag van den Volksraad langzaam uit. Zoo gaat het ook met den Zionistischen Stadsraad der Jeruzalemsche Joden, die gekozen is voor twee jaar, en reeds langer zit dan vier.

Tel Aviv is eene burgerlijke gemeente geworden, waarbij zich ook een aantal Joodsche buurten van Jaffa hebben aangesloten. De bevolking bedraagt ongeveer dertien duizend. Verschillende Joodse buurten eischen een wettelijk verbod tegen

1) Palestina Opbouwfonds.

Sabbath-schending in het openbaar. Daar men het hierover niet kon eens worden, zijn de verkiezingen uitgesteld. En de burgemeester gaat naar Amerika.

V.

Omdat het zoo heet is en zoo politiek, spreekt de Regeering niet meer over de verkiezingen voor het nieuwe wetgevende College, die door de Arabieren zijn geboycot.

Ook de sjeikh van Aboe Kisk zit nog altijd gevangen.

De nieuwe staatssecretaris Sir Gilbert Clayton heeft verklaard, dat hij het Churchill Statement beschouwt als den grondslag van de Engelsche politiek in Palestina. Wij ook.

Af en toe hoort men iets van twisten tusschen de pro-Zionistische en anti-Zionistische Arabieren. Maar het is eigenlijk niet duidelijk, wie die pro-Zionistische Arabieren zijn.

De Regeering wilde een aantal anti-Zionistische Arabieren uit Nabloes (Sechem) vervolgen wegens bedreiging tegen deelneming aan de geboycotte verkiezingen. De Arabieren hebben daarover een groot gerucht gemaakt. En daar is het bij gebleven.

Van bepaalde veranderingen in de verhouding tusschen Joden en Arabieren merkt men niet veel. Noch ten goede. Noch ten kwade.

VI.

De immigratie gaat door. Met ruim achthonderd per maand volgens de officieele cijfers en elfhonderd volgens de *Jewish Chronicle*. Hoeveel er teruggaan weet eigenlijk niemand. En waar al die menschen werk vinden al evenmin. Er moet een groote werkloosheid zijn. Men brengt de menschen maar hierheen en dan moeten zij er zich maar doorslaan. Den laatsten tijd merkt men weder iets meer van bolsjewieksche elementen. Zij spreken Jiddisch. Zij verspreiden booze proclamaties en worden gearresteerd op 1 Mei.

Met de industrie gaat het nog niet. Er wordt nu veel propaganda gemaakt voor het gebruik van landsproducten. Maar wat helpt dat als het zoo duur is en zoo heet?

Het leven is hier oppervlakkig en lichtzinnig. Er is geen geld voor de scholen. Maar ieder oogenblik lezen van wij van meerdaagsche en zelfs meerweeksche schoolreizen. De kinderen moeten alles zien en alles meemaken. Ze jagen de ouders. Men moet de toiletten zien, die des Zaterdag uit kleine, arme huisjes te voorschijn komen. Bioscoop. Opera. Operette. Worstelwedstrijden. Jeruzalem.

Een aantal werkgevers hebben zich bij Oessiskin beklagd over de stelselmatige ruïne van het privaatbedrijf door socialistische arbeiders-organisaties samen met een aantal Zionistische hoofdbambtenaren. Zij wilden zelfs een telegram sturen naar Amerika. Maar dat heeft Oessiskin hun nu toch uit het hoofd gepraat. En de arbeiders kunnen weder doorgaan.

VII.

Mrs Philip Snowden is nog in het land. Toch zal het niet regenen voor het najaar. De eerste Mei is voorbijgegaan in een geslagen hitte. Ook de drie en dertigste van den Omer. Overall worden dan door de Joden vuren ontstoken. Er worden groote bedevaarten gehouden naar het graf van Simon den Rechtvaardigen te Jeruzalem. Van R. Meïr, den Heer der Wonderen te Tiberias en van R. Simon den Zoon van Jochja te Meran bij Safed. Duizenden gaan. Ook de Hooge Commissaris. En daarvoor heeft iedereen geld. Zo goed als de arbeiders geld hebben om 1 Mei niet te werken.

De post is goedhartig in deze heete lentedagen. Hij brengt een brief met vijf liefdadige Engelsche ponden van eenen heer, die (volkomen ten onrechte!) beweert, dat hij onze Hollandsche koeien niet acht. En eenen tweeden brief van een goeden bekende, die kleeren zendt voor het oude vrouwtje Rosenfeld. Dat troost ons over het dreigende watergebrek. Gemiddeld moet hier per jaar vallen 65 c.M. regen. Er zijn jaren van 80 c.M. Maar dit jaar is heel mager met nog geen vijftig.

Nr 363 Zóó is het officieel⁺

⁺7-6 1923 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 20 mei

Officieel is het zoo: Mededeeling van Zijne Britsche Majesteit aan Zijne Hoogheid den Emir Abdoellah: 'Onder voorwaarde van goedkeuring door den Volken bond, erkent de Regeering van Zijne Britsche Majesteit het bestaan van een onafhankelijken staat in Transjordanië onder de Regeering van Zijne Hoogheid den Emir Abdoellah, den Zoon van Hoessein. Mits die Regeering constitutioneel is en mits zij de Regeering van Zijne Britsche Majesteit in staat stelt hare internationale verplichtingen betreffende dit gebied na te komen, door middel van een tractaat tusschen de beide Regeeringen'.

Wat het slot precies beteekent, weten wij niet. 'De Rутtenberg-concessie', zeggen onze ijveraars. Dat is een internationale verplichting, want Rутtenberg is indertijd politie-commandant van Sint-Petersburg geweest.

Binnenkort zal ook het verbond worden gepubliceerd tusschen Engeland en Koning Hoessein van Mekka. Vrij zeker komt er een federatie van de Arabische Staten: Hedjaz, Mesopotamië en Transjordanië. Men zegt, dat Koning Hoessein van Mekka binnenkort eene samenkomst zal hebben met zijne zonen Feisoel van Mesopotamië en Abdoellah van Transjordanië te Amman, de hoofdstad van Transjordanië.

En Syrië? En Palestina? Onder den indruk van het Turksche gevaar, heeft Frankrijk zich met den Emir verzoend en de Emir heeft met Frankrijk reeds een douane-verbond gesloten betreffende invoer voor Transjordanië over de Syrische havens. Misschien wordt een kleine haven gebouwd te Akaba aan de Roode Zee.

En Palestina? Verleden week was het Beiramfeest. Koning Hoessein heeft toen een telegram gezonden aan de leiders van de anti-Zionistische Arabieren, waarin hij verzekert, dat ook Palestina een deel zal zijn van de Arabische Federatie. *Doar Hajom* heeft dadelijk bij de Regeering inlichtingen gevraagd. Het antwoord van de Regeering is nogal raadselachtig: 'De Engelsche politiek in de Arabische Mandaatslanden blijft onveranderd, bijzonder wat Palestina aangaat. Palestina wordt niet een deel van de Arabische Federatie. Alleen zal den Palestinensischen Arabieren worden toegestaan politieke betrekkingen aan te knopen met de andere Arabische landen.' Wat beteekent dit laatste precies? De Regeering heeft voorts den berichtgever van *Doar Hajom* verzekerd, dat na de onderteekening van het Engelsch-Arabische verdrag, de toestand in Palestina zekerder zal zijn en de basis van de Zionistische politiek vaster.

Voorloopig hooren wij, dat in den nieuwen Palestinensischen Staatsraad twee Joodsche leden zullen zitten, tegenover drie in den ouden.

Doar Hajom troost ons met de mededeeling, dat dr. Weizmann van alle Engelsch-Arabische onderhandelingen op de hoogte is geweest. Maar men leest het nauwelijks. Aan eenen Joodschen Staat in Palestina, op de grondslagen van het tegenwoordige Zionisme, gelooft hier niemand. En over de verhouding, op den duur tusschen Palestina en de Arabische Federatie is men niet gerust. Overigens heeft de Joodsche Gemeenschap zorgen genoeg. Een hinderend geldgebrek. En niets zien wij van eenen gezonden, frisschen Joodschen boerenstand. Niets zien wij van een verlangen zelfs naar een eerlijke, menschelike, Joodsche cultuur.

II.

Wat zal onder deze omstandigheden het volgende Zionistische Congres zijn, te Karlsbad, Augustus aanstaande? Ongeveer in denzelfden tijd houdt ook de Agoedath Israël zijn wereldcongres te Weenen. Eenheid, op den grondslag van wederzijdsche gelijkheid en vrijheid, tusschen de beide groote Organisaties des Joodschen Volks bestaat er nog niet. Men geeft elkander natuurlijk over en weder de schuld. De Zionistische Organisatie heeft waarschijnlijk in de oorspronkelijke Engelsche beloften meer gelezen dan bedoeld is. Dit heeft sommige leiders, die niet aan gezagvoeren gewend waren, gebracht tot een brutale heerschzucht over Arabieren en niet-Zionistische Joden. Ten aanzien van de Arabieren is de gouden tijd voorbij. En ook ten aanzien van de niet-Zionistische Joden vergaan de bazige dagen. Kolonel Kisch, de politieke leider van de Zionisten, heeft dezer dagen onofficieele bezoeken gebracht bij de Rabbijnen Sonnenfeld en Horovics, de leiders van Agoedath Israël. Misschien.

Maar het Zionisme is op het oogenblik geen politieke factor van betekenis, ook niet in Palestina. De Jewish Agency krijgt toch weinig of niets te zeggen. Dus behoeft men aan zijne samenstelling ook niet zooveel gewicht te hechten, al blijft de quaestie altijd van belang.

En de strijd tusschen de plutocraten en de democraten? Weizmann tegen Oessiskin. Weizmann blijft. Oessiskin blijft. Weizmann gaat. Oessiskin gaat. Het is alles één. Er zullen altijd wel goede mensen zijn, die wat geld voor Palestina over hebben. Er zullen hier ook altijd wel goede mensen zijn, die dat geld willen aannemen. Sommige mensen bouwen mooie huizen. En anderen bouwen geen mooie huizen. Sommigen hangen zich op. Anderen schieten zich dood of verdrinken zich. Maar David en Joseph zijn nog altijd zwagers. En dan is alles goed.

III.

De Joodsche Volksraad is weder bijeen geweest. Het Orgaan van de Joodsche autonomie. Jawel. David en Joseph. Meer dan drie jaar geleden is de Raad voor twee jaar gekozen. Hij zit nog. Niemand trekt het zich aan. Alleen een aantal betaalde ambtenaren drijven het zaakje voort. De Raad heeft weder propaganda gemaakt voor de Rots des Jischoebs¹⁾, een vrijwillige bijdrage van een shilling per hoofd. Het resultaat is geweest: vijfduizend Rotsen, waarvan vierduizend te Tel-Aviv. Trouwens,

1) Palestina-bevolking.

ook dat gelooft niemand. Die vierduizend Rotsen van Tel-Aviv. Dat zijn nominale Rotsen, waarover niemand zich het hoofd breekt. Daar David en Joseph overigens toch zwagers zijn, behoeft de Volksraad geen rekening en verantwoording te doen.

Het zaakje valt uit elkander. In Haïfa is de Zionistische Stadsraad al uiteengevallen. De Jeruzalemsche Stadsraad is vier jaar geleden voor twee jaar gekozen. Hij zit nog. Eerst was David de president en Joseph de vice-president. Nu is Joseph president en David is de vice-president. Maar daar zij deze bestuurswisseling vergeten waren, heeft David een volmacht geteekend voor een advocaat om een proces te voeren met de Agoedistische Joden, die geweigerd hebben den Zionistische Stadsraad belasting te betalen op het Paaschbrood. Het is een mooi, groot proces, waaraan reeds zeven zittingen gewijd zijn. De eerste, voorloopige, beslissing is nu gevallen. Deze: dat de Zionistische Stadsraad rechtspersoonlijkheid heeft. Dadelijk daarop is de advocaat van de Agoedisten, een dom en kwaadaardig mensch, opgestaan en heeft beweerd, dat een volmacht van David niet voldoende is. Daar de eischer dus niet aanwezig is, vraagt hij ontslag van de instantie. Maar daarvoor is de rechter nu weer te goedgehartig en te verstandig. Hij verleent een week uitstel om een volmacht van Joseph te brengen. 'Ik ben ook tevreden met een volmacht van mevrouw Joseph', zegt de advocaat van de Agoedisten: 'zij is toch de baas'. En ofschoon hij dit in het Hebreeuwsch zegt, wordt hij daarvoor tot de orde geroepen. 'En toch is zij de baas', houdt de boosaardige vol. 'Ik sluit de zitting', zegt de rechter in het Hebreeuwsch, de taal onzer Renaissance.

Het is te begrijpen, dat men bij zoo mooie en groote processen niet óók nog belangstelling houden kan voor kleinigheden als de Arabische federatie en zoo.

Tel-Aviv is een burgerlijke gemeente geworden. De eerste verkiezingen voor den gemeenteraad moeten worden gehouden. Daar een groot aantal orthodoxe kiezers verklaard hebben niet te zullen meedoen, wanneer er geen bepaling komt tegen Sabbathschending in het openbaar, heeft men de verkiezingen uitgesteld. De Rabbijn Kuk heeft telegraphisch de medewerking van dr. Weizmann ingeroepen.

De Sefardische²⁾ Joden twisten weder met de Ashkenasiem. En de Ashkenasiem noemen hen eerbiedig Sefardeïm, met een toontje spot in de laatste lettergreep. En dan beteekent het: 'kikvorschen'. Een van de Kikvorschen heeft in de courant aangetoond, dat in een aantal Zionistische bureaux 350 Ashkenasiem werken, tegenover 13 Kikvorschen. 'Ja', kwaakt deze booze Kikvorsch, 'de anti-Zionistische gemeenteraad van Jeruzalem heeft nog wel enkele Kikvorschen als ambtenaren. Maar de Joodsche gemeenteraad van Tel-Aviv heeft er geen een'.

IV.

Het schijnt, dat de regeering afziet van de verkiezingen voor het nieuwe Wetgevend College, die door de Arabieren geboycot waren. Een klap voor Sir Herbert Samuel, die den Arabischen opposant officieel had verzekerd, dat de verkiezingen in ieder geval zouden doorgaan. Men zegt, dat de Joden eerst ook hebben gedreigd niet mede te zullen doen. En dat Sir Herbert hen tot deelneming heeft gebracht, door hun de Zionistische dwang-gemeenschap te beloven. Maar dat wil het Engelsche ministerie weder niet, dank zij het verzet van de Agoedisten.

En terwijl de verkiezingen zijn afgelast, begint de regeering een strafproces tegen een aantal Arabieren wegens boycot van de verkiezingen.

2) Niet-Europeesche Joden.

Tusschen de Arabieren en de Joden gaat het maar matig. Het zelfgevoel van de Arabieren is natuurlijk zeer toegenomen. Zij eischen nu zelfs officieel den Klaagmuur op als een Arabisch bezit.

Een netelig probleem blijft de Arabische arbeid. Men durft dien niet openlijk boycotten en kan toch zonder Joodschen arbeid de immigratie niet gaande houden. Maar de Joodsche arbeid is te duur. En zelfs de Joodsche Wachters in de Koloniën zijn deels Arabieren.

De verhalen over twisten tusschen Zionistische en anti-Zionistische Arabieren, met opgave zelfs van het aantal dooden en gewonden, zijn eenvoudig propagandistische leugens. Er gaat een stroom propagandistische leugens van Palestina naar het buitenland. Maar het leven is eerlijk. Er gaat ook een stroom terug.

V.

En de opbouw van het Land? Waar blijft de Joodsche landbouw? Waar de bloeiende, of tenminste onafhankelijke Joodsche industrie? Er is een immigratie van ongeveer achthonderd per maand. De grootere getallen zijn eenvoudig propagandistische leuzen. De voorkeur hebben immigranten, die hier reeds verwanten hebben en dus bij werkloosheid niet dadelijk zonder materieelen en moreelen steun zijn. Er is veel werkloosheid. Maar toch dringen de arbeiderspartijen aan op meer immigratie, omdat zij meenen, dat de druk van een groot aantal werkloozen vanzelf zal dwingen tot uitsluiting van Arabische arbeid en tot schepping van nieuwe arbeidsgelegenheden.

Haäretz brengt hartbrekende verhalen over den hongere en de ellende, die de arbeiders lijden in de nieuwe vestigingen van het dal Jisraël. Het blad vaart hevig uit tegen den Jischoeb, die alleen maar denkt aan opera, operettes, dansavondjes en de laatste mode.

Wat zal men zeggen! Generaal Allenby en Generaal Deedes zijn ingeschreven in het Gouden Boek van het Joodsch Nationaal Fonds. De Klausenburger Rav is aangekomen. En de tabaksteelt gaat iets vooruit.

Morgen Wekenfeest. Een Omer voorbij. Jaren voorbij. Wat is de Oogst?

Maar de Engelsche Politiek in Palestina blijft onveranderd Zionistisch. Alleen zal den Palestinensische Arabieren worden toegestaan politieke betrekkingen aan te knopen met de andere Arabische landen. Zóó is het officieel.

Nr 364 25⁺

⁺13-6 1923 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 25 mei

I.

Hoe onnoozel is de vijf-en-twintigste, als men den vier-en-twintigsten niet vermoord is. Aan den Brief heeft het overigens niet gelegen! Want die was zóó: 'De Haan! Bij dezen deel ik u mede, dat gij, indien gij ons Land niet vóór den vier-en-twintigsten van deze maand verlaat, zult worden doodgeschoten als een gemeene hond.

'Vergeefsich zullen al uw pogingen zijn, den schrijver van dezen brief te ontdekken. Vergeefsich zullen ook al uw pogingen zijn, u tegen ons te beschermen. Al zoudt gij

omgeven zijn door politie-agenten en rechercheurs, dan nog zullen wij u treffen, ten einde het Heilige Gebod te vervullen: 'En Gij zult het kwade uit uw midden wegruimen'.

'Dus denk er aan en vergeet het niet: vóór den vier-en-twintigsten. Onthoud uw Dag!

De Zwarte Hand.'

En deze verstandige en welwillende brief is natuurlijk geschreven in het Hebreeuwsch, de Taal van onze Nationale Wedergeboorte. Geen taalfouten en een stijl, waarvan ik de schoonheid natuurlijk niet wedergeven kan in het Hollandsch, dat niet wedergeboren is. En de enveloppe een ambtelijke enveloppe, met de mooie, groote woorden: 'On His Majesty's Service'.

Allah is groot.

II.

Wat zal men in zóó nijpende omstandigheden beter doen dan den brief ter hand stellen aan onzen geheimen Joodschen politie-agent, die trouwens te dik is om geheim te blijven. Iedereen kent hem en de wedergeboren spotters zeggen dat hij alles ziet, behalve zijn hoofd en zijne voeten. Een ernstig geval. Natuurlijk moet men zich door zóó dwaze brieven niet bang laten maken. Maar men kan toch nooit weten. En men moet voorzichtig zijn. En die enveloppe van Zijne Majesteit! Een belediging. Hij zal rapport maken.

Des middags komt een alleraardigst Joodsch diendertje, dat de Taal der Wedergeboorte spreekt. Hij is héél jong en héél ernstig. Laat ik toch voorzichtig zijn. De Zwarte Hand is een machtig genootschap. Hij onderzoekt mijn tuinhuisje van top tot teen. Ja, een geschikt huis voor de executie van een doodvonnis. Ramen in drie muren. En een dunne deur. 'U moet denken,' zegt het verstandige diendertje: 'Zij hebben hun spionnen overal.... zij zullen komen in den nacht....zij zullen het vuur concentreren op uw ledikant..., ik zou u raden, gaat u slapen onder het bed.'

Wil ik overigens de bescherming van eenen rechercheur? Wil ik een verlof voor het dragen van een revolver? Een week vóór men doodgeschoten wordt, is de Regeering goedhartig. Misschien was het beter, dat ik inderdaad het Land maar verliet. 'Tijdelijk,' houdt het diendertje aan. 'Het is een machtig genootschap. En u kunt niet weten.'

III.

Wat twee geheime dienders weten, kan niet onbekend blijven. Jeruzalem weet, dat ik mijn doodvonnis thuis gekregen heb. Het leven wordt nu héél belangrijk. Menschen, die voor mij anders veel te wedergeboren zijn, spreken me aan op straat: 'Is het werkelijk waar? Heb ik mijn doodvonnis thuis gekregen? Mogen wij den brief zien?' 'Ja,' zeg ik, dicht bij den Dood: 'het is werkelijk waar.... ik heb mijn doodvonnis thuis gekregen.... maar den brief kan ik u niet laten zien.... die is bij de politie. Vraagt u hem te zien.... ik zal u een aanbeveling geven.... ik heb daar nu grooten invloed.'

Vele verstandige mensen raden mij, aan het billijke verlangen van de Zwarte Hand te voldoen. Maar ik ben dom en koppig.

Hoe wonderlijk is deze tijd! Als ik des avonds niet naar eene vergadering wil, zeg ik: 'Denkt gij, dat ik des avonds uitga. Ik steek niet eens een lamp op.... als het donker wordt, kruip ik onder mijn sofa....als zij dan 's nachts komen, en het vuur concentreren op mijn ledikant....'

Er zijn mensen, die mij willen bemoedigen. 'dwaasheid,' zeggen zij: 'de Zwarte Hand.... er bestaat geen Zwarte Hand.... Laat u niet bang maken.' Dezulken haat ik. Mogen zij mij misgunnen, dat ik mijn doodvonnis heb thuisgekregen? En dat ik den vieren-twintigsten zal worden doodgeschoten? Is het leven al niet suf en onbelangrijk genoeg? Ik haat hen.

IV.

Ja, het zijn groote dagen! Een tegenstander van den rabbijn Kuk komt mij vertrouwelijk mededeelen, dat zijn neef gehoord heeft, dat de bode van de Leenbank gezegd heeft: 'wacht maar, wacht maar', toen ik voorbijging. Denk ik niet, dat er geheime betrekkingen bestaan tusschen de Leenbank en de Zwarte Hand? 'Ga naar de politie,' zeg ik huiverend. En de Dichter Victor met de lange haren, die trouwens geen gedichten schrijft. Hij heeft ronduit gezegd, dat hij er vijftien jaar voor over heeft.

's Middags komt het Joodsche Wachttertje weer. Neen, de politie heeft den schrijver van den brief nog niet gevonden. Ook de hoofdkwartieren van de Zwarte Hand houden zich nog schuil. Maar overigens. Als ik een revolver wil dragen, zal men mij verlof geven. En als ik van iemand hoor, die dreigende woorden heeft gesproken, laat ik dat zeggen. Dan wordt hij ingerekend.

In den laten middag, éér het tijd wordt voor onder de sofa, ga ik wandelen langs den Jaffaweg. Hoe teeder is de wereld. De zachte middagwind en de lucht vol fijn gestoven stof. Het werk is afgelopen. En de menschen gaan vredig. Maar wat zijn zij? Wie zijn zij? Als ik naar de politie ga en zeg, dat zij dreigende woorden hebben gesproken, worden zij allen ingerekend en al de gevangenshokken van Jeruzalem zullen vol zijn. Ook kan ik een revolver nemen en hen allen neerschieten. Het Leven is groot. Waarom niet?

V.

Het is de twintigste geworden. Vier dagen voor den Dood. Of zal ik den vier-en-twintigsten niet sterven? Onzekerheid. Tusschen het Heden en de Toekomst staat een dun, strak gordijn van ijzer of van iets anders. Wie het met zijn vingertoppen openscheuren wil, rijt de toppen tot bloed. Wie er over nadent, wordt gek. Men moest er eigenlijk niet over schrijven. Des middags zendt de Zwarte Hand een tweeden brief. Zij hebben gehoord, dat ik nog altijd mijn paspoort niet heb opgevraagd. Laat ik niet denken, dat zij genade voor recht zullen laten gaan. Den vier-en-twintigsten!

Dan voel ik, dat de Dood dichtbij is. En dat ik in mijn doodsangst niet beter kan doen, dan naar de Politie gaan. Ja, het zijn ernstige tijden, die wij beleven. Weet ik wel dat een van de Joodsche architecten ook eenen doods-brief heeft gekregen? Hij

wilde niet een contract teekenen, waarbij hij zich verplichtte alleen werk te geven aan leden van de socialistische arbeiders-organisatie. Hij was slecht en achterdochtig genoeg om te denken, dat hij den dag na de onderteekening van zoo een contract, een staking hebben zou, zonder kans op plaatsvervangers. Daarom heeft hij Aziatische Joden aangenomen, die nog niet ontwaakt zijn tot het bewustzijn van de Vierde Internationale. En die liever werken dan staken en bedeed worden. Voor zóó een snooden architect is in Palestina geen plaats. ‘Van de Zwarte Hand?’ vraag ik bevend. ‘Neen’, zegt de politie-officier: ‘van den Hongerenden Chaloezt’¹⁾.

VI.

Hoe wonderlijk is de drie-en-twintigste, wanneer men den vier-en-twintigsten wordt doodgeschoten! Over den vijf-en-twintigsten durf ik niet te denken. Dood en begraven! Alles in mijn kamer zal staan en ik zal niet komen. Want ik ben dood. Maar als ik niet weet, dat ik dood ben, dan ben ik ook niet dood. Dan heb ik het Eeuwige Leven. Maar als ik dat ook niet weet? Dit zijn groote, diepe gedachten, waarover veel te schrijven zoude zijn. Maar wat baat het één dag voor mijn Dood? Beter is het rustig te wachten, en, zoo mogelijk, na mijn Dood te spreken met de spiritisten. Kan dat?

De drie-en-twintigste! Ja, de Zwarte Hand heeft lange vingers en ik zal het niet ontsnappen. Ik ben koud van angst. Want ik ben een lafaard. En mijn hart. O, mijn hart. Wat klopt het!

Ik til het briefje van den scheurkalender op om te zien. hoe het cijfer 24 er uitziet. Het is geweldig. Ik heb het nooit beseft. En voor een verzoening is het nu te laat.

Is het óók wel noodig? Laat ik doen, wat de struisvogels doen en het vorige blaadje niet afscheuren. Ja, - ik zal ineens verspringen van den drie-en-twintigsten op den vijf-en-twintigsten. Als men het blaadje niet van den scheurkalender afneemt, bestaat de volgende dag niet. En het jaar blijft staan. Dwaas, dat ik niet eerder op deze goedhartige gedachte gekomen ben. Het is duidelijk: de vier-en-twintigste bestaat niet. Laat de Zwarte Hand of de Hongerende Chaloezt daar iets tegen doen.

VII.

Ik heb dien laatsten nacht rustig op de sofa geslapen. Ik heb gedroomd van het herfstlicht in de kleine stad, waar wij de kinderen van mijne Moeder zijn geweest. Het is alles gelukkig. De ramen staan open. De deur. En de wind, nog niet verbrand door de zon, waait door de wijde van den morgen. Voor mij bestaat de vier-en-twintigste niet.

Het aardige Joodsche diendertje komt. Wij spreken Hebreeuwsch, nog altijd de Taal onzer Nationale Wedergeboorte. Hij verzekert mij, dat ik niet bang behoef te zijn. Ik word den heelen dag bewaakt. Laat ik enkel opgeven, waar ik heden heenga. Ik zou hem natuurlijk kunnen zeggen, dat de vier-en-twintigste voor mij niet bestaat. Maar hij zou het niet begrijpen, omdat het zoo eenvoudig is.

Hij heeft het trouwens héél druk gehad. Want het Leven te Jeruzalem wordt dagelijks rijker en beter. Tot voor korten tijd konden wij nog verzekeren, dat onder de chaloetziem, in weerwil van de benarde omstandigheden, geen dieven waren. Wij

1) Pionier.

weten nu beter. Vier chaloetziem hebben gisteravond eenen ouden Joodschen koopman, op weg naar huis, aangevallen, half gewurgd en heel bestolen. Zij zijn ontsnapt. Maar één heeft in dezen nationalen strijd zijn hoed gelaten. En er is dus alle hoop, dat men dien vinden zal. Wij gaan vooruit.

Wij hooren ook, dat er geschreven biljetten in de Stad zijn aangeplakt, dat iedereen, die arbeid geeft aan de Arabieren een verrader is, die dadelijk uit den weg zat worden geruimd. De biljetten zijn geschreven in het Hebreeuwsch en geteekend door den Hongerenden Chaloetz en de Zwarte Hand.

VIII.

En heden? Ach, - hoe onnoozel is de vijf-en-twintigste, wanneer men den vier-en-twintigsten niet vermoord is. Ik ben vroeg opgestaan en ik heb twee briefjes van den kalender gescheurd. Hoe goedhartig staat daar het mooie cijfer: 25. En ik ben niet dood. Ik geloof zeker, dat ik niet dood ben. Mijn nieuwe vriend Leo is vandaag gekomen. Als hij geld krijgt, zal hij een groote reis gaan maken over Damaskus, Bagdad, Teheran, Erzeroem en Angora naar Konstantinopel. Hij zal over zijn groote reis schrijven in alle bladen van Europa. Hij wordt beroemd. Het geheele reisplan is klaar, behalve het geld en de verbindingen met de couranten. In afwachting daarvan logeert hij bij eenen dwazen oom, die met hard werken een kort stuk brood verdient. 'Men moet zich geen zorgen maken om geld', troost Leo goedhartig: 'ik ben er zonder geld altijd gekomen. Mijn oom is goed, maar burgerlijk, verbazend burgerlijk.... voor een Pond loopt hij van hier naar Jaffa.... ik geef niet om geld.'

Sroer komt van de markt. Hij heeft mooie, volle, mischmisch²⁾ medegebracht en de eerste toet³⁾. 'Besteelt hij u niet?' vraagt deze Leo bezorgd. Jammer, dat wij geen ijs hebben. Dan zouden wij de abrikozen kunnen koud maken en frisch met ijswater. Het geheele reisplan is klaar, behalve het geld en de couranten.

Maar heden is alles weder gewoon. Ofschoon wel wat onnoozel. Hoe zou het geweest zijn, wanneer ik gisteren doodgeschoten was? Wat zouden de Amerikaansche bladen wel hebben gezegd? Zou er in het Engelsche Parlement zijn geïnterpelleerd? Maar zóó grootsch is het leven niet. Op mijn kalender staat het heden veilig en zeker:

25.

Nr 365 Kans en keer⁺

⁺26-6 1923 A., 9. Gedat.
Jeruzalem 8 juni

Dat is het Leven: kans en keer. Men moet er tegen kunnen of ondergaan. En hier in den loop van de laatste tien jaren. De groote oorlog. Duitschers, Engelschen. De Balfour-Declaratie. Vrede. Paaschoproer te Jeruzalem. Jabotinsky. San Remo. Sir Herbert Samuel. Jabotinsky. Mandaat. Transjordanië. Arabisch-Engelsch Verbond. Sir Herbert Samuel? Ja, ja, - zegt men: 'hij blijft'. En dan zijn wij weder rustig en gelukkig.

2) Abrikozen.

3) Moerbeien.

Het is begonnen met het telegram van Koning Hussein van Mekka aan Moussa Kazem Pasja el Hussein, den leider van de anti-Zionistische Arabieren, waarin werd verzekerd, dat Engeland een Arabisch gebied erkende, en dat Palestina daarvan een deel zou zijn. Den avond, dat dit telegram te Jeruzalem bekend werd, waren de leiders van de Zionistische Executieve te Tel Aviv voor de inwijding van een nieuw badhuis. Boosheid en verbazing. Wisten de Leiders te Londen? Wisten de Leiders te Jeruzalem? De Regeering gaf een geruststellend démenti door middel van de Politie. ‘Zijn wij een politie-staat?’ informeerde *Doar Hajom* voor een piaster het nummer. En sinds regende en zegende het geruststellende verklaringen. Palestina was wel is waar niet uitgesloten van het Arabische gebied, zooals Aden. Maar de band was toch maar heel los. Meer moreel, commercieel. Meer om de Arabieren een genoeg te doen. De Zionistische politiek van Engeland blijft onveranderd. Men glimlacht geloovig.

II.

De onafhankelijkheidsverklaring van Transjordanië. En de mooie redevoering van den Hoogen Commissaris te Amman, waarin geen woord voorkwam over het Joodsche verleden van Transjordanië en geen woord over de Joodsche toekomst van Palestina. En daarna weder een mooie redevoering te Jeruzalem, waarin ons weder wordt verzekerd, dat de Engelsche politiek altijd pro-Zionistisch was, altijd p.-Z. is en altijd p.-Z. blijven zal. De glimlach.

Maar de nationalistische pers is woedend en noemt den dag, waarop Transjordanië onafhankelijk is verklaard een rouwdag voor het Joodsche Volk.

In het Noorden is de grens met Syrië nu voorgoed geregeld. De Joodsche kolonie Metullah en omstreek gaat over naar Palestina. Sir Herbert zal het nieuwe gebied van de Franschen in ontvangst nemen. Men gaat er een mooi feest van maken om te troosten voor het groote verlies van Transjordanië. Maar onze nationalistische pers blijft boos. Ook in het Noorden is een groot stuk van Palestina weggenomen. Tyrus. Sidon. En een klein stukje wordt nu daarvan teruggegeven. Kunnen wij feestvieren?

III.

De Arabische quaestie is nu het middelpunt van aller belangstelling. Een Joodsche Staat in Palestina, zóó Joodsch als Engeland Engelsch is. Dat was de formule van dr. Weizmann voor de Vredesconferentie. En ook van de *Jewish Chronicle*. Maar wie zal 't zien? En streeft Engeland er nog naar? De vroegere Staatssecretaris van Palestina Sir Wyndham Deedes is zéér pro-Zionistisch. Hij heeft in Engeland redevoeringen gehouden zóó pro-Zionistisch, dat er een voorstel is gedaan hem uit te noodigen als spreker op het aanstaande Zionistische Wereldcongres. De *Jewish Chronicle* noemt zijn redevoeringen schitterend. En toch: welk een gedachte heeft Sir Wyndham van het Zionisme: ‘Een Joodsche Staat in Palestina is niet goed voor de Joden daar noch elders’. En: ‘Het doel van de Joden is de vestiging van een werkelijk Tehuis in Palestina, waar hun godsdienst, hun taal en hun cultuur zich uitleven kan. Hun doel is niet een numerieke en politieke overmacht’. En de extreme *Jewish Chronicle* protesteert tegen zulke uitingen niet eens meer.

En velen gaat het hier eveneens zoo. Men begint te twifelen aan de mogelijkheid van eenen Joodschen Staat in Palestina. Velen gelooven eerder aan eene

Groot-Arabische Federatie in Azië, waarvan Palestina een deel zal uitmaken en waarin het Joodsche intellect een leidende rol spelen zal. Een nieuw en grooter Andalusie. Een sterke Zionistische actie in Palestina zou natuurlijk een anti-Joodsche stemming wekken in de geheele Arabische Federatie. Men moet kiezen of deelen. En het Joodsche Volk staat nogmaals 'Am Scheidewege'.

IV.

In dit verband is merkwaardig een artikel in het socialistische blad *De Jonge Arbeider* van dr. Jacob Thon. Hij is een van de Zionistische Hoofdambtenaren. Medewerker van dr. A. Ruppin. Voorzitter van de eerste Joodsche Deputaten-Vergadering. Hij schrijft: 'Ongetwijfeld vindt men bij de Arabieren, evenals bij alle andere volken, innerlijke moeilijkheden. Maar zij hebben een sterk nationaal gevoel en een vermogen tot snelle ontwikkeling. Die ontwikkeling kan korteren of langeren tijd worden vertraagd door uitwendige oorzaken. Maar in geen geval lang genoeg om ons, bij het tegenwoordige langzame tempo van onzen arbeid, de gelegenheid te geven tot vestiging in ons land van een politieke macht van eenige millioenen, die den druk van buiten kan weerstaan.' En verder: 'Wij kunnen er niet aan denken ons Nationaal Tehuis op te bouwen in een toestand van voortdurende wrijving tusschen ons en het vereenigde Arabische Volk'. En: 'De tijd van Jabotinsky's Legioen is eens en voor altijd voorbij'. En: 'Wij moeten ons opnieuw oriënteren, en die nieuwe oriëntatie eischt van ons het sluiten van een Joodsch-Arabisch verbond na het Engelsch-Arabisch. Een wijder perspectief opent zich voor Palestina. Economische aansluiting bij de Arabische Federatie geeft ons het Achterland, dat voor onze toekomstige ontwikkeling noodig is. En ruimte voor ons overschot aan intellectueelen, waarvoor Palestina alleen geen plaats heeft. Er ligt een nieuwe, historische taak gereed voor de Joden in het Oosten: aandeel in de herleving van de twee Volken.'

Een nieuwe taak. Maar is dat nog Herzl's Zionisme? En wat zouden precies de voorwaarden moeten zijn van dit Joodsch-Arabisch verbond?

V.

Het artikel van dr. Thon heeft natuurlijk zéér de aandacht getrokken. 'De Verrader' schrijft *Doar Hajom* met mooie, ironische letters, tusschen spitse, satyrische aanhalingsteekens. Is dat de man, die de eerste Joodsche Deputatenvergadering heeft geopend? Is ook Saul Thon onder de verraders? Ja, zegt *Doar Hajom*, alles wat dr. Thon nu schrijft, hebben wij reeds jaren en jaren lang geschreven. Maar men heeft ons uitgemaakt voor domooren en volksmisleiders. Het Joodsch-Arabisch verbond had men moeten sluiten vóór het Engelsch-Arabisch, dadelijk na de Balfour-Declaratie. Nu kan het wel eens te laat zijn.

Wat wij nu in de eerste plaats eischen moeten, zegt *Doar Hajom*, is de onafhankelijkheid van ons Joodsch Nationaal Tehuis, zooals Transjordanië onafhankelijk is. Hoe stelt de *Doar Hajom* zich dat voor? De moeilijkheid is, dat niet alle Palestinensische Joden wonen in één aaneengesloten zuiver Joodsch gebied, zooals Trans-Jordanië één aaneengesloten zuiver Arabisch gebied is. Van het zuiver-Joodsche Tel-Aviv kan men een Joodsch Monaco maken. Met een casino.

Maar zonder speelbank. Van elke Joodsche kolonie maakt men een Joodsch San-Marino. Jeruzalem en Tiberias, waar de meerderheid Joodsch is, worden ook Joodsche staatjes, met nationale minderheidsrechten voor de Arabieren. De Joodsche San-Marino's en het Joodsche Monaco vereenigen zich dan tot een Joodsche Federatie. En iedereen zal daar de *Doar Hajom* lezen.

VI.

De regeering heeft inmiddels de voornaamste bepalingen van het Engelsch-Arabisch Verbond gepubliceerd. De definitieve tekst is nog niet vastgesteld. Men onderhandelt nog. Maar na alle angst en opwinding is de voorloopige tekst medegevallen. Voor ons is het belangrijkste artikel II: 'Zijne Britsche Majesteit neemt op zich te erkennen en te ondersteunen de onafhankelijkheid van de Arabieren in Irak, Transjordanië en de Arabische staten van het Arabisch Schiereiland met uitzondering van Aden. Wat Palestina aangaat, heeft Zijne Britsche Majesteit zich reeds verplicht, dat niets zal worden gedaan in ten nadeele van de civiele en religieuze rechten van de Arabische gemeenschap. Wanneer de regeering van één of meer van die staten het verlangen te kennen geeft, zich te vereenigen in een tolverbond of voor andere doeleinden, met een confederatie als einddoel, zal Zijne Britsche Majesteit, indien de betrokken partijen dit verlangen, zijn goede diensten daaraan wijden.

'Zijne Hashimitische Majesteit¹⁾ erkent de bijzondere positie van Zijne Britsche Majesteit in Irak, Transjordanië en Palestina, en verplicht zich, dat in alle gevallen, waarin Zijne Hashimitische Majesteit invloed heeft, hij zijn best zal doen samen te werken met Zijne Britsche Majesteit.'

Artikel 19 bepaalt, dat niets in dit Verdrag inbreuk zal maken op eenige verplichting, die de beide contracteerende partijen hebben op zich genomen of op zich zullen nemen tegenover den Volkenbond.

Het valt nog mee. Eenerzijds is Palestina niet van de Arabische Federatie uitgesloten, gelijk Aden. Anderzijds erkent de Koning Hussein indirect de Balfour-Declaratie en de politiek van het Joodsch-Nationaal Tehuis. Veranderingen daarin zal het definitieve contract waarschijnlijk niet brengen. Verschillende Arabische bladen zijn dan ook met het Verbond volstrekt niet ingenomen. Zij beweren, dat Koning Hussein de geheele vrijheid van Hedjaz heeft opgegeven ter wille van eene Arabische Federatie, die feitelijk staat onder Engelsch Mandaat. Volgens deze bladen is de eenige, die van dit Verbond profiteert: Engeland. Het breidt zijnen militairen en economischen invloed tegenover Frankrijk en Turkije uit, over alle Arabische landen van Azië. En het geeft daarvoor den Arabieren niets terug.

VII.

Hoe de toestand in Voor-Azië zich ontwikkelen zal, kan niemand zeggen. Voorloopig heeft het Verbond een nieuw atmosfeer geschapen. En die is waarschijnlijk meer pro-Arabisch dan pro-Zionistisch. De Engelsche Regeering zal natuurlijk telkens verzekeren, dat haar Zionistische politiek onveranderd is gebleven. Zij zal niet op een gegeven oogenblik plotseling de Balfour-Declaratie intrekken. Maar zij vermindert

1) De Koning van Hedjaz (Mekka).

geleidelijk de Joodsche macht en den joodschen invloed. Joodsche hoofdambtenaren vindt men in de Palestinensische administratie betrekkelijk weinig. Zelfs geen Engelsch-Joodsche. Dat berust op een vastaangenomen beginsel. De oude Staatsraad had drie Joodsche leden en zeven Arabische. De nieuwe heeft twee Joodsche en tien Arabische.

Het Engelsch-Arabische Verbond is gesloten voor zeven jaar. En die zeven jaar zullen waarschijnlijk voor de Joodsche toekomst van groot belang zijn. Zeven jaar in de geschiedenis van een volk is niets. Laten wij de waarheid toch onder de oogen durven zien! In een oorlog, in een veldslag, is het misschien gevaarlijk, als iedere soldaat de geheele waarheid weet. Maar de opbouw van een Land als Palestina, die in het beste geval toch nog tientallen van jaren neemt, is geen oorlog en geen veldslag. Die: eischt een geduldige, taaie, kracht. Men moet verder kijken dan een film lang is. De Joodsche pers hier begint te klagen, dat onaangename waarheden stelselmatig worden verzwegen en dat het Buitenland over den toestand worden misleid. 't is hier geen film', schrijft een nationalistisch blad.

Zeker is in de laatste vijf jaren veel werk gedaan: huizenbouw, landaankoop, immigratie. Maar 't is allemaal nog onvast, zwevend in de lucht. Er ontstaat geen gezonde Joodsche boerenstand. Er is geen onafhankelijke industrie. De eerste zeven jaren van het nieuwe Arabisch-Engelsche Verbond zullen van groot belang zijn. Het Joodsche Volk heeft nog altijd een kans. Maar het moet waken tegen een keer.

Nr 366 Wij wachten⁺

⁺30-6 1923 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 18 juni

Wij wachten weder. Nog altijd is het Engelsch-Arabisch tractaat niet bekend gemaakt. De Emir Abdoellah van Transjordanië heeft een brief geschreven aan Moussa Kazem Pasja el Hussein, den leider van de nationalistische Arabieren in Palestina, waarin hij den Pasja verzekert, dat nog volstrekt niet vaststaat, dat Palestina buiten de Arabische Federatie blijven zal. Daarentegen verzekert Leonard Stein, politiek secretaris van de Zionistische Wereldorganisatie te Londen, in een artikel in de 'Palestine Weekly', dat er geen principieele veranderingen komen in het bestuur van Palestina. Het wordt niet een gewoon Arabisch land. En het wordt niet een gewone Engelsche Kroonkolonie. Wij wachten het af.

II.

Alle Arabische leden van den nieuwen Staatsraad hebben ontslag genomen. Mohammedanen en Christenen zonder onderscheid van ras en geloof. *Doar Hajom* heeft dat zien aankomen, voor een piaster per nummer. Wij waren verrast. De Joden hebben twee leden aangewezen. Kalvarisky en David Yellin. De laatste na herstemming met Dizengoff, den burgemeester van Tel-Aviv. En wat nu? De Arabische leden waren met zorg gekozen uit de meest-gematigde elementen: de burgemeester van Jeruzalem, de burgemeester van Akko, enz. Men beweert, dat zij allen zelfs een schriftelijke verklaring gegeven hadden, dat zij de benoeming zouden aannemen. Het ontslag schijnt dan ook zekerheidshalve gegrond te zijn op een later opgekomen, tamelijk formeelen grond. Misschien is het ook nog niet definitief. In

ieder geval is dit eenstemmige ontslag een klap voor de Palestinensische regeering. Het bewijst, dat de invloed van de nationalistische Arabieren groot is. De pogingen van de Zionistische Organisatie, verdeeldheid te brengen tusschen de Arabieren, lijken nog niet zeer succesgevend. Goedhartige menschen verzekeren, dat hooge Engelsche ambtenaren in de Palestinensische administratie de handen hebben gehad in dit ontslag, alleen met de bedoeling Sir Herbert Samuel's positie te verzwakken. En velen vragen zich af, wat de glimlach van Sir Herbert eigenlijk nog langer hier doet. Van de Palestina-leening, die in Mei zou zijn uitgegeven, hoort men niets meer. Aanstaanden Woensdag gaat Sir Herbert's glimlach met drie maanden zomervacantie. Wij wachten af.

III.

Het Congres van de anti-Zionistische Arabieren is bijeen te Jaffa. Volgens de Arabische pers vertegenwoordigen zij de geheele Arabische bevolking van Palestina. Volgens 'Doar Hajom' vertegenwoordigen zij niemand en niets. Het eerste punt der dagorde is het Arabisch-Engelsche tractaat geweest. De tekst, gelijk die door de Palestinensische Regeering werd gepubliceerd, is verworpen, omdat zij de Balfour-declaratie bevestigt. Het Congres heeft zich tot Koning Hussein van Mekka gewend, met verzoek in geen enkele paragraaf aangaande Palestina toe te stemmen, zonder de Palestinensers te hebben geraadpleegd.

De nationalistische Arabieren hebben de laatste tijd in Engeland af en toe een slechte pers. Ze worden te veeleischend. Engeland wil uit strategische gronden niet een geheel onafhankelijk en geheel Arabisch Palestina. De 'Times'. En de 'Daily Chronicle'. Lloyd George. De 'Daily Chronicle' raadt de Regeering aan nog eens een duidelijke pro-Zionistische verklaring te geven. Misschien, dat daartoe spoedig in het Hoogerhuis gelegenheid komt. Wij wachten af.

IV.

Het dertiende Zionisten-Congres nadert. De groote vraag is: democratie (Oessiskin) of plutocratie (Weizmann). In anderen vorm: zal de Executieve van de Zionistische Organisatie de Jewish Agency zijn? Of zullen in de Agency kapitalisten en andere deskundigen buiten de Zionistische Organisatie worden opgenomen? Niet democratisch gekozen en geen verantwoording schuldig aan het Congres. In de Engelsche Zionistische Federatie schijnt de meerderheid vóór Weizmann te zijn. In de laatste vergadering van het Zionistische Hoofdbestuur te Berlijn, waar Weizmann niet aanwezig was, (Amerika, dollar!) schijnen voorloopige beslissingen genomen te zijn, meer in den geest van Oessiskin. De werklieden en de Mizrachie¹⁾ schijnen tegen Weizmanns nieuwe systeem te zijn. Hermann Struck publiceert in het Mizrachistische Weekblad 'Hator' het Congres-Program van de Mizrachie: democratie en vestiging der Zionistische leiding te Jeruzalem; bijeenroeping van een Joodsch Wereldcongres tot verkiezing van de leden van de Jewish Agency, die voorloopig gekozen worden door het Zionisten-Congres; de Zionistische Organisatie moet voortgaan de kosten van het Hebreeuwsche Onderwijs in Palestina te betalen uit het

1) Orthodoxie binnen de Zionistische Organisatie.

Palestina-Opbouw-Fonds (Keren Hayesod); de Mizrachistische scholen moeten geheel autonoom zijn; de administratie van het Opbouwfonds moet worden overgebracht naar Jeruzalem. Er moet een einde komen aan de financieele bevoorrechtiging van de socialistische partijen tegenover de Mizrachie uit de gelden van het Palestina Opbouw-Fonds.

Het congres van de Agoedath Israël valt samen met het congres van de Zionistische organisatie. Eenheid? Wij wachten af.

V.

De groote verwachtingen betreffende een politiek-machtige Zionistische Gemeenschap zijn niet verwezenlijkt. En daarmee schijnt de spankracht verslapt. Velen hopen op herstel, wanneer de regeering den Zionistischen Volksraad en den Zionistischen stadsraden het recht geeft, gelijk een regeering dwingende belastingen te heffen van alle Joden. Het ministerie van Koloniën heeft zich tot dusverre daartegen verzet. De Zionistische Volksraad heeft gepubliceerd, dat Sir Herbert er nu vóór is. Maar Sir Herbert schijnt zich gisteren in een onderhoud met vertegenwoordigers van Agoedath Israël veel minder beslist te hebben uitgelaten. Deze quaestie, die reeds eenige jaren sleept, zal misschien eindelijk worden beslist gedurende Sir Herbert's aanstaand verblijf in Engeland.

Voorloopig is de Joodsche gemeenschap vol kleine, felle conflicten. In Tel-Aviv over een strafverordening op de publieke Sabbathschending. In de groote koloniën Rischon, Petah-Tikvah en Rehoboth de belangentegenstelling tusschen de oude, gezeten kolonisten en de jonge, onrustige immigranten. In Haïfa twist tusschen de Ashkenasim en de Sefardiem. In Jeruzalem twist tusschen den Zionistischen stadsraad en het Zionistische Rabbinaat. En die te samen weder tegen de Agoedisten. Het proces tusschen de Zionisten en de Agoedisten over de gedwongen belasting op het Paaschbrood behoort tot de bestgeslaagde ondernemingen van Palestina. Er zijn elf zittingen aan gewijd. De preliminaire vragen: rechtspersoonlijkheid, geldigheid der verordening enz. zijn beslist ten voordeele van den Zionistischen stadsraad. Men gaat nu beginnen met de hoofdzaak. En dan nog het appèl. Jammer, dat er geen cassatie bestaat.

Men hoopt op een sterker Joodsch leven na het Zionistische Congres en na de terugkomst van Sir Herbert, ongeveer midden September.

VI.

Er wordt hier veel meer goed werk gedaan dan de pessimisten meenen. Maar veel minder dan de optimisten. Er is groote werkloosheid. Er ontstaat geen gezonde en geldelijk onafhankelijke Joodsche boerenstand. Er is geen welvarende industrie. Maar het huizenbouwen gaat geregeld voort. De bouwrijzen zijn gedaald en de huurrijzen ook. De Silicaatfabriek van bouwsteen te Jaffa werkt weder. Er is afgeschreven op de aandelen en er is nieuw kapitaal gegeven.

Van het groote Ruttenberg-plan, irrigatie en electricatie van geheel Palestina merkt men niets. Voorlopig bepaalt men zich tot het bouwen van elektrische centrales in Tel Aviv en later misschien te Haïfa en te Jeruzalem. De Arabische gemeenteraden

van Jaffa en Haïfa verzetten zich. Maar hun toestemming is, volgens de regeering, niet noodig. Ruttenberg kan zijn werken aanleggen en particulieren kunnen afnemen. De Regeering heeft nog eens uitdrukkelijk verklaard, dat de Ruttenberg-concessie geldig is. Maar de gemeenteraden weigeren contracten te sluiten voor elektrische straatverlichting. Ruttenberg is naar Europa vertrokken, nadat zijne centrale te Tel-Aviv voor de eerste maal stroom had gegeven. De financieele resultaten? Wij wachten af.

De immigratie blijft op ongeveer achthonderd per maand. Maar er is een sterke emigratie, waarover de Joodsche bladen zich zeer ongerust toonen. Polen heeft hier een consulaat geopend en de bladen schrijven met bitterheid over de goede zaken, die de consul met zijne visa maakt. 'Doar Hajom' beweert, dat bijna twintig duizend Joden de laatste vijf jaar het Land hebben verlaten. Maar dat lijkt overdreven. Een van de extreme Zionistische bladen vaart uit tegen de jongelui, die naar het buitenland gaan. 'Wij hebben al genoeg advocaten, doctoren, ingenieurs en architecten,' bijt het blad: 'Wij hebben eenvoudige, stevige werkers noodig.' En onze eigen universiteit? Inderdaad is de markt hier met Academisch misvormden overstromd. Het leek zoo mooi: het Joodsche Land, de Joodsche Stad, de Joodsche Universiteit. Maar ja!

Preciese cijfers over de emigratie geeft de Regeering niet.

VII.

Met de onveiligheid gaat het best. Wat is er precies gebeurd met Sir Herbert Samuel, toen hij in 't Noorden van het Land was? Een aanslag op hem? Of een toevallige botsing tusschen roovers en Sir Herberts politie-escorte? Drie Iersche gendarmen zijn doodgeschoten. Waarschijnlijk zijn de daders, Druzen, reeds door de Libaneesche politie gepakt.

Vrijdagavond hebben roovers niet ver van Jaffa automobielen aangehouden en een Engelschen gendarmerie-kapitein doodgeschoten.

Er zijn de laatste maand aanvallen gedaan bij Jeruzalem, Hebron Jericho, Berseba, Ramleh en Ludd. En iemand, op wien niet eens een keertje geschoten wordt, is eigenlijk een onbeduidend mensch. Te Ludd, het centrum van het verkeer tusschen Jaffa en Jeruzalem, hebben roovers gedurende een geheelen dag alle reizigers langs een landweg opgevangen, beroofd en bewaard in een hol tot den avond. Toen waren er vijf en zestig. En zij mochten naar huis. 'Ma Salameh'²⁾. De politie zoekt nu dat hol. De roovers kunnen zelfs lezen en schrijven. En zij geven spottende quitanties af voor den buit.

Als dramatis persona verschijnt hier heden de 'Jewish Chronicle' van 8 Juni. En wij lezen dat mr. Ormsby-Gore in het parlement heeft gezegd: 'In werkelijkheid is Palestina de laatste maanden rustiger geweest en meer vooruitgegaan dan ooit tevoren'.

Wij hooren, dat deze verstandige heer Ormsby-Gore op reis gaat. En hij misschien ook een bezoek zal brengen aan Palestina. Ook Sir Rabindranath Tagore wordt verwacht. Laat hen maar oppassen. De politie heeft het Hol der Vijf en Zestig nog niet gearresteerd.

2) 'Met vrede'. Afscheidsgroet.

VIII.

Hebreeuwsch is een moeilijke taal. Daar is bijvoorbeeld Miss Landau, die zoo een voortreffelijke meisjesschool houdt. Zij had haar leerplan in het Hebreeuwsch gezonden naar Engeland, naar het School-comité. 'Aardrijkskunde van Palestina' heet hier 'Kennis van het Geboorteland'. Een van Miss Landau's comité-leden (nog wel een bekend Hebraïcus!) ziet dat woord. En hij vraagt boos in het comité, waarom Miss Landau hare meisjes Verloskunde onderwijst.

James de Rothschild looft een prijs van tweehonderd Pond voor het beste boek in het Hebreeuwsch over het Leven in Palestina.

En Ahad Haäm vertrekt wegens gezondheidsredenen tijdelijk naar Europa. Of hij wederkomt? Wij wachten af.

Nr 367 Twee paar kousen, twee onderbroeken, twee rokken, twee onderlijfjes en een mooie lap goed⁺

⁺10-7 1923 A., 13. Gedat.

Jeruzalem 21 juni

I.

Sir Herbert Samuel is niet vermoord. Hij is naar Engeland vertrokken. En er zijn natuurlijk weder vele geruchten in de lucht, dat hij als H.C. aftreden zal. Het Congres van de nationalistische Arabieren is afgelopen. De Wahabis plagen den Emir Abdullah. De Emir schiet hen dood, en het Arabisch-Engelsche tractaat is nog altijd niet geteekend. Maar de schatten voor het oude vrouwtje Rosenfeld zijn aangekomen. Een goede gever uit Holland heeft ze gezonden. Wij zeggen het mijmerend: 'twee paar kousen, twee onderbroeken, twee rokken, twee onderlijfjes en een mooie lap goed'. Er is trouwens nog meer gekomen: een mooie lap cheviot voor de jongens van het weeshuis en fijn graslinnen voor het ziekenhuis: 'De Poorten der Gerechtigheid'.

'Mooi breed,' zegt zuster Selma in een liefdevolle verteedering, 'gaan fijne beddelakens uit.'

'Jawel,' zegt de dokter: 'maar dan is het ook op.' En dit is de groote moeilijkheid. De zuster beweert, dat men een lap graslinnen niet tegelijk kan verknippen tot fijne beddelakens en tevens bewaren voor nóg kwadere dagen. De dokter beweert, dat dit wel kan. Wat zullen wij in deze omstandigheden anders doen dan het oordeel vragen van de Palestina-specialisten onder de lezers van het 'Handelsblad'. Kan het of kan het niet?

II.

Op de schatten van het vrouwtje Rosenfeld komt twintig piaster¹⁾ inkomende rechten. Het is héél onrechtvaardig. Maar het is zoo. Zij, de oude Mirjam, kan dit natuurlijk niet betalen. De regeering geeft geen crediet. De Turksche regeering was veel verstandiger en verkocht postzegels op crediet voor bedelbrieven met een voorrecht

1) Een rijksdaalder.

op de opbrengst. Maar dan besluit de goedhartige vertegenwoordiger van de Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem²⁾, de klerk R. Israël gehoord en in gemeen overleg met R. Josua dat deze twintig gewichtige piasters zullen worden betaald uit de leege kas van het Fonds voor behoeftige Wetgeleerden. Dit is billijk. Want dit is de grondslag van de Joodsche Wet: 'Bemin uw naaste als uw zelven'. En is de oude Mirjam Rosenfeld niet onlangs, in de hitte, van de Pekidiem-huizen met een pannetje melk gegaan heelemaal naar de Zevenburger huizen, waar de oude Rivke David woont. Ieder, die het hart op de rechte plaats draagt, weet hoe ver de Pekidiem-huizen van de Zevenburger huizen af zijn. Bij het Italiaansche Ziekenhuis is de oude Mirjam gevallen. Het pannetje is gebroken. Zij had het bij Silberstein gekocht. En bovendien was het een steenen pannetje. Den volgenden dag is Mirjam weder met een ander pannetje, met andere melk, naar dezelfde oude Rivke getrokken. Ja, deze Mirjam is een Wetgeleerde. Wij vreezen geen Ingezonden Stukken. En wij besluiten deze twintig piasters dus te betalen uit het Fonds voor de behoeftige Wetgeleerden. Wij schieten ze voor uit het Fonds voor zwakke kraamvrouwen, dat toch een tekort heeft.

III.

Wanneer nu de wereld zóó ver gevorderd is, dan zenden wij R. Jankele naar Mirjam, om haar te verwittigen, dat zij verwacht wordt onder de luchtige veranda, die hier weidsch 'bureau van de Amsterdamsche Pekidiem' heet. Om reden, dat haar, Mirjam Rosenfeld: 'eppes is zugekommen'. O, wonderlijke woorden. Ik ben geen dichter, al lees ik af en toe Jacques Perk en ben Holland niet vergeten. Maar ik voel de poëzie der woorden: 'es is dir eppes zugekommen'. Al de bewoners van de Pekidiem-huizen zijn arm en zij zijn vroom. Velen hebben familie en vrienden in Amerika, waar de menschen rijk zijn. En af en toe komt hun, door bemiddeling van de Pekidiem 'eppes zu'. Dan moeten zij driemaal hun naam schrijven. Die heet natuurlijk: 'gasmanen'³⁾. Eenmaal op een briefje voor den goeden gever. Eenmaal op een briefje, dat naar Amsterdam, die mooie, rijke stad, gaat. En eenmaal op een briefje, dat hier blijft.

Wanneer nu de oude Mirjam hoort, dat haar 'eppes is zugekommen', komt zij dadelijk. Het is héél plechtig. 'Mirjam Rosenfeld,' zeggen wij, 'es is dir eppes schönes zugekommen - - twee paar kousen, twee; onderbroeken, twee rokken, twee onderlijfjes en een mooie lap goed.'

'Voor mij?' zegt Mirjam, bevend 'alles voor mij - - Geloofd zij de Naam - - geloofd zij de Naam. ? ? haschgoge peroties - ? haschgoge peroties'⁴⁾.

'Wij hebben ook nog twintig piaster betaald - - voor de Regeering,' zegt R. Israël.

En dan worden wij overmoedig. Het is zoo een mooi lapje goed. En het is zeker vele jaren geleden sinds het oude vrouwtje Rosenfeld waarlijk een nieuw japonnetje heeft gehad. Het hooge woord is er uit, vóór wij het ten volle beseffen: 'Frau Rosenfeld, zegt de juridische adviseur van de Pekidiem: 'wij zullen ook het maakloon voor uw japonnetje betalen.'

IV.

- 2) Rapenburgerstraat 179, Amsterdam. Geen gift is dezen grooten Mannen te klein.
- 3) Hebreeuwsch: onderteekenen.
- 4) Bijzondere bescherming.

Maar alle Pekidiem hebben hunne keerzijde. Wanneer het vrouwtje Rosenfeld in den droom van haar geluk vertrokken is, komt R. Jankele. Hij heet natuurlijk Jacob Jecheskiël Rosenthal. Maar omdat zijne familie uit Danzig is gekomen, noemen wij hem R. Jankele Danziger. Hij is de onderopzichter van de Pekidiem-huizen. Hij staat in rang onder R. Josua, maar boven den Marokkaanschen Hadj. Zijn salaris is een half pond per maand, benevens het recht van middagdutje in een leeg magazijntje, waar het koel is. Hij is de man van het lijdelijk verzet en van de aanvallende verdediging. Zijn leeftijd is ongeveer tachtig jaar. Hij bewaart den sleutel van de buitenpoort en als hij in een booze stemming is, vergeet hij de poort te openen en verliest ons den sleutel. Als dan het oude vrouwtje Rosenfeld naar Rivke gaat, moet zij een héél eind omloopen. Hij is doof voor vermaningen, en hoort alles wat niet voor hem bestemd is. Zijne voeten zijn snel, wanneer er eppes voor hem zugekomen is. Maar héél traag, wanneer er een boodschap moet worden gedaan. Wij hebben vele grieven tegen hem, en dus komt hij met grieven tegen ons.

‘Ben ik een oud man, of ben ik geen oud man?’ zoo opent hij het gevecht.

‘Een oud man - - R. Jankele - - maar de buitenpoort - -’

‘Vergeving, heer,’ zegt R. Jankele met een schijnheiligen deemoed: ‘wij zullen straks spreken over de buitenpoort - - de Gemarah zegt, dat er orde moet zijn in alles - - heeft R. Josua het recht om mij te beletten des middags te slapen in het magazijntje?’

Dit is een rechtsvraag. En dien slag winnen wij dus.

‘R. Jankele,’ zegt de juridische adviseur: ‘het recht om des middags in het magazijntje te slapen is niet een deel van uw salaris - - het is een gewoonte? en geen gewoonterecht - - het is een gunst - -’

‘Wat zegt mijnheer?’ vraagt R. Jankele met een groote, doove stem.

R. Israël neemt het over: ‘Mijnheer zegt, dat wij u een piaster zullen afhouden, van de chaloeka⁵⁾ ieder maal, dat de buitenpoort des morgens na zessen nog gesloten is en twee shilling als gij den sleutel verliest- -’.

‘Ik ben van Kolel Hod’⁶⁾ zegt R. Jankele trotsch en dreigend. In het Hollandsch: ‘Romanus civis sum’.

V.

In de luchtige veranda, die hier nog altijd weidsch het bureau van de Pekidiem heet, zijn wij nu aan het werk gegaan. Er zijn vele zaken te regelen. Er is een huis in Safed en een huis in Hebron, waarop de Pekidiem rechten hebben, die door onverstandige menschen worden bestreden. Er is een apotheker in Jaffa, die den Pekidiem geld schuldig is en daarom een vordering wil instellen tegen hen. Er is een Hongaarsch kunstenaar, die den mooien naam Seelenfreund heeft verwisseld voor den naam Jedidjah, wat hetzelfde beteekent. Hij wil machines overnemen, die den Pekidiem uit oude jaren toebehooren. Wij voeren een eindelooze briefwisseling met de Regeering over vrijstelling van grondbelasting voor de Pekidiem-huizen en met eenen ingenieur van den Jeruzalemschen gemeenteraad over gratis waterverschaffing. Hij wil twee liter geven per dag en per persoon. Er is groot watergebrek. ‘Wascht die heer zich wel eens?’ informeert *Doar Hajom* belangstellend en kwaadaardig. Wij probeeren van den Public Custodian geld los te krijgen, dat den Pekidiem toekomt

5) Bedeeling.

6) De Hollandsch-Duitsche Gemeente.

van de Deutsche Bank. De Public Custodian, die een verstandig man is, probeert zijnerzijds geld los te krijgen van de Pekidiem. Wij dreigen een schuldenaar, die zes en zeventig piaster wil betalen voor eene leening van twee Turksche Ponden.

Er komen ook vele brieven om steun. Menschen, die een bijdrage vragen om naar Hebron te reizen, waar de lucht gezond en koud is. Of naar de warme baden van Tiberias. Vrome, maar arme wetgeleerden vragen een bijdrage om hunne dochters te kunnen uithuwelijken, wat een heilige plicht is. Wij krijgen brieven van menschen, die naar het buitenland willen, omdat hier geen brood is. Of van menschen, die een bloedverwant hier willen laten komen. Wij lezen deze brieven met belangstelling en welwillendheid en wij antwoorden met belangstelling en welwillendheid, dat er geen geld is. Er is deze maand voor héél weinig menschen 'eppes zugekommen'. Wij voelen ons wel arm en wel verlaten. Maar de schatten van vrouwtje Rosenfeld zijn ons een groote troost.

'Zij was zóó gelukkig met haar japonnetje,' zeg ik peinzend.

'In de Warschauer huizen woont een naaister, die het maakt voor twaalf piaster,' zegt R. Israël, een groot en practisch man.

VI.

Wij hebben, gelijk ons dat past, alle aanvragen afgewezen. Maar bij den brief van Rivke Rahabi aarzelen wij toch. Het is een moeilijk geval. Deze Rivke is een jonge, Jemenietische weduwe, die kinderloos is achtergebleven. Zij kan nu weder trouwen met eenen braven Jemenietischen ambachtsman. Maar daarvoor moet zij eerst chalietah-nemen. En de broeder van den gestorven man moet haar chalietah geven, zooals dat hier heet. Dat wil zeggen, dat de weduwe en haar zwager de handeling met den schoen moeten verrichten, gelijk men die beschreven vindt in Deuteronomium XXV 5-10. Deze chalietah heeft tot groote moeilijkheden aanleiding gegeven, sinds de Joden in alle landen ter wereld verspreid wonen. En vooral sinds in den grooten Oorlog zoovele mannen kinderloos gevallen zijn. De moeilijkheid is, dat het geven en nemen van chalietah persoonlijk gebeuren moet. Een gevolmachtigde is niet voldoende. In het geval van deze Rivke Rahabi woont de chalietahgever in Amerika. Hij moet dus naar haar komen. Of zij moet naar Amerika reizen. Anders kan zij niet hertrouwen. Maar zij is moedig. Zij zal de groote reis gaan doen. En daarvoor wordt nu ook van ons eene bijdrage gevraagd. En wat denken de Palestina-deskundigen onder onze lezers, hebben wij gegeven, of niet gegeven?

VII.

Zóó keert het jaar. Vandaag is het de langste Sabbath. En de Sabbath begint hier heden om zes uur, twaalf minuten.

Om half vier begint de heete ochtendschemering. Ik hoop, dat onze vrienden van de Mizrachie het niet kwalijk nemen, maar de dagen zijn hier waarlijk langer en ook wel smartelijker dan zij in Holland denken. Toch zijn wij niet moedeloos. Wat wij noodig hebben is bezinning en rust. En het oude vrouwtje Rosenfeld is zeer gelukkig met haar japonnetje, dat de naaister in de Warschauer huizen voor twaalf piaster gemaakt heeft.

Nr 368 De gasten van den Emir.⁺

⁺13-7 1923 A., 13. Gedat.
Amman (Makar el Ali¹⁾ 26
juni

Er is veel veranderd sinds wij verleden jaar den Emir Abdoellah hebben bezocht in zijn winterkamp van Schunet in de vlakte van den Jordaan. Het was een winter zoo zacht als een lente. Wij reden op mooie Arabische paarden. En wij waren wel gelukkig.

Een jaar voorbij. Het is héél heet. En Transjordanië is onafhankelijk verklaard. Sommige Joodsche bladen klagen dat het Joodsche Volk dit niet diep genoeg voelt. Een Joodsch weekblad geeft een rouwnummer uit. Een maand, de rouwmaand, nadat Transjordanië vrij is verklaard.

Wij zullen weder naar den Emir gaan. Er zijn vele geruchten te Jeruzalem. De Wahabis zijn weder onrustig. Zij hebben Kirjath el Mileh overvallen, el Arrak en el Jouff, die belangrijk zijn voor de karavaanwegen tusschen Transjordanië en Mesopotamië. Wij hooren dat Megdel Pasja, het Hoofd van den machtigen Stam der Beni-Sakhar, door den Emir op deze Wahabis afgezonden is. De Regeering van Palestina zendt zes mooie gepantserde motorwagens. Misschien is de Emir wel in moeilijkheden. Kunnen wij gaan?

II.

Het leven is wreed en eenvoudig. Men kan telefoneeren tusschen Jeruzalem en Amman, met den Makar el Ali, het Hooge Huis, waar de regeering van den Emir gevestigd is. Wij hooren, dat de geruchten over de bewegingen van de Wahabis zeer overdreven zijn. Zij hebben inderdaad een aanval op Kirjath el Mileh gedaan. Maar Megdel Pasja, is er met de Beni-Sakhar op af getrokken. Hij heeft vele Wahabis gedood. En als de Wahabis weder komen, zal hij hen allen dooden. Is de Emir te Amman? De Emir legerd in een kamp te Girbet Abu Dzjebu, vijftien kilometer ten Zuiden van Amman. Zal ons bezoek hem welkom zijn? 'Ahlan wasahlan', hooren wij door de domme telefoon. Het is een heiligschennis. Zoo mooie, waardige woorden door een verachtelijk individu als een telefoon te Jeruzalem. Want als gij eenen Arabier het voornemen te kennen geeft, hem te komen bezoeken, zal hij altijd zeggen 'Ahlan wasahlan'. Nooit meer. Nooit minder en nooit anders. Het beteekent 'Familie en Vlakte'. En de bedoeling is: 'Gij zijt hier bij uwe familie en uw voeten treden op eene vlakte'. Het is hartbrekend zoo mooie en waardige woorden te moeten hooren door een telefoon. Maar wij hebben niet beter verdiend. En de tijd is niet ver meer, dat alle Bedouienen zich iedere twee dagen zullen wasschen.

III.

1) Het Hooge Huis

Wij zullen dus Maandag naar Transjordanië gaan. Dat gaat tegenwoordig met een auto in vier vijf uren van Jeruzalem naar het Hooge Huis. Geen paarden meer. Geen wagens meer. Voorbij. Voorbij.

Wij zullen een mooi geschenk voor den Emir medenemen. Hij heeft twee kleine zonen. De Emir Talal, die twaalf jaar is en de Emir Naïf, die acht. Wij onzerzijds zijn in de gelegenheid twee mooie Hollandsche geitjes over te nemen, die ieder een mooi Hollandsch bokje hebben geboren. Wij zullen één moeder met haar bokje geven voor den Emir Talal en één voor den kleinen Emir Naïf. Zij zijn heel mooi en wit. Hier zijn de geiten zwart. En alle Arabische kinderen die de geitjes hebben gezien, zijn héél verbaasd geweest. Hoe wonderlijke zaken komen uit verre landen. Geitjes, die wit zijn!

Hassan Effendi zal ons een auto verhuren voor een goeden prijs. Zijn vader had de mooie Arabische paarden lief. Hij kocht hen. Hij verkocht hen. Maar hij had ze lief. Hassan verhuurt auto's. En hij vervloekt ze. Hij houdt ook een telefoon.

Abdoel Salaäm is ook al langen tijd te Amman. Goede menschen zeggen, dat hij toezicht houdt op het bouwen van een nieuw, groot huis voor den Emir. Maar de slechte menschen komen bij zijne vrouw en vertellen, dat hij te Amman met een jonge vrouw is getrouwd. Hij belooft iederen dag dat hij terugkomen zal. En hij komt niet. Onze drie dochters zijn verontwaardigd. Geen wonder, dat de vrouw van Abdoel Salaäm mij eenen zeer ernstigen brief medegeeft. Ik moet ook beloven bij den profeet en bij mijn oogen, dat ik Abdoel Salaäm medebrengen zal. Mocht mij dit evenwel niet gelukken, laat ik dan zorgen, dat hij geld medegeeft.

IV.

De goede tijd om van Jeruzalem te vertrekken naar Amman is vier uur in den morgen, wanneer de wereld nog koel is. Men rijdt dan ook door het diepe, heete Jordaandal heen voor het begint te branden als een hel. Om vier uur is er geen auto en geen chauffeur. Maar om acht komt de kleine Djemal met de boodschap, dat de chauffeur wacht in het kantoor van Hassan Effendi. Aan benzine en aan olie wordt gewerkt. Of ik maar komen wil.

De chauffeur heet Foead. Hij verzekert ons, dat wij spoedig zullen vertrekken. In afwachting bespreken wij het Nieuws van den Dag. Wij hooren, dat de bekende rooverhoofdman Abd el Kader Derwisch door de politie is doodgegooid met een bom in een hol te Ludd. Verleden week had hij nog den betaalmeester van de Engelsche gendarmerie vermoord. En nu zoo een treurig einde. De *Doar Hajom* heeft het per bulletin bekend gemaakt. En daar praten wij nu over.

‘Ibn ammi²⁾’, zegt Foead, de chauffeur. ‘Ibn ammah?³⁾’ zeg ik verbaasd.

Ja, zegt Foead, deze Abd el Kader Derwisch was de zoon van den broeder zijns vaders. Wij hooren nu ook, dat deze gevreesde rooverhoofdman nog geen twintig jaar oud was en sedert twee jaar hoofd van eene bende. Hij was eenmaal door de Engelschen gevangen genomen wegens een liefdesgeschiedenis. En hij was in de gevangenis gesmeten ‘als een bos stroo’, zoals Foead in groote boosheid zegt. Hij wist te ontvluchten en werd een gevreesd rooverhoofdman.

‘Hij sliep in een hol’, zegt Foead, ‘en een verrader is naar de politie gegaan en heeft het hun verteld. Toen hebben zij bommen in het hol gegoooid.....bij mijn geloof,

2) De zoon van den broeder mijns vaders.

3) De zoon van den broeder uws vaders?

wanneer zij recht op hem af waren gekomen, had hij vijftig Engelschen doodgeschoten..... honderd..... zijn moeder weent..... zij is bedroefd..... wij zijn allen bedroefd.’

V.

Om half elf is alles klaar. De mooie geitjes staan binnen in de auto. De beide moeders, héél angstig en verbaasd. En de kleine geitjes zijn dadelijk onder de moeders gekropen. Wij rijden langs de Damascuspoort. Het station voor alle automobielen, die de wegen onveilig maken naar Nabloes Noordwaarts en Oostwaarts naar Jericho en verder. Wij moeten er een pakje afgeven en wij drinken er een glas bevroren citroenwater, het laatste vóór wij de heete hel zullen inrijden. Vele menschen komen om de auto staan om onze witte geitjes te zien. En niemand is verbaasd te hooren, dat zoo zeldzame en kostbare dieren bestemd zijn als geschenk voor de kleine Emirs Talal en Naïf, die de zonen zijn van den Emir Abdoellah. En de Emir Abdoellah is de zoon van den Sjerief van Mekka.

Wij rijden af. Ik ken dit Land te wagen en te paard. Maar in een auto. Het is niets. Hoe dwaas is Bethanië dichtbij Jeruzalem. En al de breedte van de kale, wreede bergen, het is niets.

In het dal, dat daalt tot Jericho, is de hitte vreeselijk. Wij worden uitgeput. Ik heb geen dorst. Dat is: niet een gevoel van verlangen naar water en dat bevredigd zal worden als ik drink. Mijn mond is een gemeene wond, van de twee lippen, die samengeklemd zijn en niet los kunnen. De wind, dien de wagen maakt, is heet. En de zonnestralen beuken door den wind heen, geweldig. Mijn mond voelt geen dorst meer. Achter ons zijn de witte geitjes nedergevallen in den wagen. Zij hijgen met roode, open muiltjes. Ieder klein geitje ligt bij zijn moedertje.

VI.

Wij rijden langs de Wadi al Kilt, waar het water ruischt diep en verloren. Maar de hitte heeft het van het water gewonnen. Er zijn geen bloemen. En het land brandt genadeloos.

Wij houden niet op. Wij hebben maar één verlangen: uit dit helsche dal weg te komen. Naar den overkant, waar de bergen van Moab hoog zijn en koel.

Wij rijden door Jericho heen. De huizen zijn dood in hun tuinen. Wij zien geen mensch. Iedereen is voor de gemeene hitte weggevlucht.

Tot den Jordaan is het vreeselijk. Er zijn de bergen, die bleven, toen God Sodom keelde en keerde. Zij zijn wit van de hitte en grauwbлек waar naakte schaduw is. Geen boom, geen water. Geen vogel. Niets. Niets. Niets. De wagen davert in mijn ooren. O, de bergen, die nog altijd grijs zijn en ver. Waar de koelte zal zijn en de verlossing.

Het Jordaanwater is grauw en ondrinkbaar. Wij rijden de Allenby-brug over. En voort. Men heeft uit Amman getelefoneerd, dat wij komen. Er zijn, dank zij de telefoon, geen moeilijkheden. En ik verbaas mij, hoe er menschen zijn, die een telefoon kunnen uitmaken voor een verachtelijk individu.

De verlossing begint te Schunet. Het ligt nog in de heete vlakte. Maar er stroomt een heldere beek. En de geitjes drinken er met hun bevende, roode mondjes, terwijl zij op hun ranke pootjes tot heel diep in het water gaan.

Er zijn hier soldaten van den Emir, die water bewaren in koele kruiken. En dan zie ik, dat het vreemde gevoel in mijn mond toch een dorst is geweest. En het water is heerlijk.

VII.

Van Jericho naar es-Salt is het stijgen bijna duizend Meter. Door de bergen windt de weg. Rechts de bergmuur en links het diepe ravijn. Als er eens een auto kwam van den anderen kant? Als de chauffeur eens? Maar neen. Een barbier is gevaarlijk. Een chauffeur heelemaal niet. Wat kan hij doen? Dit is het land van Gilead, dat vruchtbaar was door veel regen en veel dauw.

En dit is es-Salt, waar ook christenen wonen. Het is de stad, waar de rozijnen vandaan komen. Er zijn nog ruïnen uit de Romeinschen tijd. Heel dit Transjordanië is met ruïnen overdekt. Er is ook een politie-bureau. Ja, het politie-bureau. Wij zijn allen uitgeput van de hitte. Maar de politie is verwittigd, dat wij komen zullen. De kleine geitjes krijgen nu eten en drinken. Ik ga slapen. Ik slaap. Half wakker. Geschrikt. En weder slapen. Foad speelt kaart met de politiemacht van es-Salt.

De namiddagkoelte is reeds begonnen, wanneer wij rijden van es-Salt naar Amman. De bergen laten ons los. De kale vlakte. Er is alleen het groote dorp Süwelik, waar het water is. Toch was dit land eenmaal vruchtbaar. Er wordt nu gehooïd en geogost. Het is het land van de Tserkessen, die zich uit den Kaukasus komend, hier hebben gevestigd. Zij hebben nog hun oude kleeding bewaard. De lange, zwarte jas, die wijd uitstaat en een ceintuur in het midden. Een band patronen over de borst. Iedereen draagt wapens in het gebied van den Emir Abdoellah. Aan de overzijde, in het gebied van den Emir Herbert, is het verboden. Zelfs de kleine Tserkessen dragen de patronen-banden. Zij zijn Russisch gekleed in dit land.

Ook de vrouwen werken mede. Zij laden het hooi in groote wagens van houtrijs gevlochten en die door zware, bonte koeien worden voortgetrokken.

Wij zijn niet moede meer. Het politie-bureau van es-Salt heeft ons goed gedaan. Daar is Amman, het oude Rabbot Ammon, dat Joab met zooveel moeite voor David heeft veroverd en dat in den Romeinschen tijd, Philadelphia heetend, tot de Dekapolis behoorde. Zijn wij daar met de witte geitjes. Ja, men had van uit es-Salt reeds getelefoneerd. Daar is Aïd Effendi, de adjudant van den Emir. Hij geeft vele bevelen, die allen daarop neerkomen, dat wij voortrijden naar de Makar el Ali: het Hooge Huis. Wij zijn de gasten der Emir.

Nr 369 El Makar el Amiri¹⁾

⁺21-7 1923 A., 6. Gedat.
Amman 26 juni

1) Kwartier van den Emir.

Het kwartier van onzen gastheer, Zijne Koninklijke Hoogheid den Emir Abdoellah van Transjordanië, is een tentkamp, gespreid op zachte heuvelen noordwaarts van Amman.

Het heete van den dag is al voorbij, wanneer wij aankomen. En er is het bonte, zwart en witte spel begonnen van het licht en van de schaduwen over de heuvelen en de dalen. Er zijn de soldaten. Er zijn de paarden, gebonden aan groote steenen en etende vreedzaam van hun voeder, dat in een walletje van steenen op den grond ligt.

Aïd Effendi geeft vele bevelen. Wij zijn aangekomen. Er is een mooie tent gereed, op een kleinen heuvel, naast de tent, waarin het secretariaat van den Emir gevestigd is. En het zwarte jongetje Mohammed zal mij bedienen. Hier begrijpt men alles, wat men vroeger in den Bijbel heeft gelezen. Bij voorbeeld: hoe heerlijk het is de heete, verbrande voeten te wasschen. Men begrijpt hier ook, waarom Omar Khayyam in zijne gedichten de waterkruik zoo liefheeft, waarin het water altijd koel blijft. ‘Wanneer mijn heer iets wil,’ zegt het jongetje Mohammed beleefd, ‘moet mijnheer maar klappen in zijne handen. Ik zal hier altijd zitten in de schaduw van de tent en mijn heer dienen.’

II.

Abdoel Salaäm komt aangelopen uit zijn tent aan de andere zijde van de heuvelen. Ik geef hem den verstandigen brief, dien onze oudste dochter Suheliah geschreven heeft. En ik spreek wijze en ernstige woorden. Het is verbazend, hoe gemakkelijk het is, wijze en ernstige woorden te spreken met een ander. Maar spreek eens wijze en ernstige woorden met u zelven! Ik vraag Abdoel Salaäm waarom hij zoovele dagen in Amman blijft. Is het waar, wat de slechte menschen zeggen, dat hij te Amman eene jonge vrouw heeft gevonden en dat hij met haar is getrouwd? ‘Bij mijn geloof,’ roept Abdoel Salaäm: ‘hoe slechte menschen! Hoe groote leugens - - ik heb eene vrouw te El-Kuds²⁾ - - genoeg, genoeg!’

Hij zweert nu ook vele eeden: bij zijn geloof, bij zijn oogen, bij zijne dochters, bij de barmhartigheid van Allah voor zijn overleden Vader. Het wordt héél verdacht. En ik ga vreezen, dat de slechte menschen in El- Kuds wel eens gelijk zouden kunnen hebben. Hij heeft ook getuigen: Mohammed Bey en Hassan Bey en Hamid Pasja, die Pasja is geworden wegens zijn heldhaftigheid in den oorlog, ofschoon hij héél jong is.

III.

Abdoel Salaäm heeft veel verstand. Juist een maand geleden is de onafhankelijkheid van Transjordanië plechtig afgekondigd. Er zijn toen postzegels in gebruik genomen met een opdruk: ‘Herinnering aan de Onafhankelijkheid’. En de Engelschen, die ook veel verstand hebben, kochten daarvan en lieten ze afstempelen op den Dag zelven: 25 Mei. Een geheel stel, van elf stuks, kost ingekocht acht en veertig en een halven piaster, dat is zes gulden. Maar afgestempeld op den grooten Dag zelven wordt de waarde voor verzamelaars natuurlijk zeer groot. Abdoel Salaäm heeft voor mij een volledig stel gekocht. Laat ik nu ook niet gelooven wat slechte menschen zeggen. Zij zijn geplakt op een vel papier. Mooi duidelijk afgestempeld: El Makar el Amiri

2) De Heilige = Jeruzalem.

25 Mei 1923. En zij worden hierbij te koop aangeboden aan verstandige verzamelaars. De opbrengst is voor het Hospitaal: 'de Poorten der Gerechtigheid'. Overigens gebruikt men in Transjordanië ook Arabische postzegels met een nieuwen overdruk.

IV.

De Emir zelf is in een tentkamp ten Zuiden van Amman, waar twee waterbronnen zijn. Sidna Abdoellah³⁾ heeft gevraagd, of wij dadelijk na onze aankomst komen. Natuurlijk kan men, wanneer men op bezoek bij onzen heer Abdoellah gaat, geen hoed dragen. Ik draag een mooien witzijden hoofddoek, die kafië heet en die wordt vastgehouden door een zilvergeweven band rondom het hoofd. Een agal, gelijk men in Hedjaz draagt. Verder een dun witzijden overkleed van Damascus. Een als Emir gekleed persoon.

Wij rijden door het groote avondlandschap. Er zijn de kudden, die huiswaarts keeren. En de kudden, die zich gaan legeren voor den nacht in een dal, waar water is. Hier en daar de zwarte tenten van de zwervende Bedouienen. En kleine jongetjes van zes of zeven jaar, naakt en met het geweer over den schouder geworpen. Het zijn kinderen van de Belka-Bedouienen. Er gaan groote driften kameelen, in lange vaarten, naar hunne drinkplaatsen.

Wij komen aan.

V.

Ralib Pasja ontvangt ons. Sidna Abdoellah heeft eene bespreking met den grooten sjeikh Abdel Milk el Chatieb, die gezant is van den Koning van Mekka in Egypte. Laten wij even wachten in de schaduw van de tent der twee kleine Emirs Talal en Naïf. De kleine zonen zelven zijn er niet. Hier op het veld voor ons, voeren zij oorlog. De kleine Emir Naïf, die acht jaar is, voert een leger aan. De Emir Talal, - twaalf, een ander leger. Er worden bevelen gegeven. Zij rennen weg op paarden, zwaar stuivend, de mantels en hoofddoeken waaiend op den wind. Het juiste oogenblik is nu gekomen om den Emir Talal en den Emir Naïf de mooie, witte, geitjes aan te bieden en hun te verzekeren, dat wat zij doen geen oorlog is. In den oorlog worden hunne stoute, stuivende ruiters stukgeslagen uit de lucht of weggevaagd door vergiftigde gassen. Maar de beide kleine Emirs zijn verdwenen, als de wind. Daar rent het witte paard met den Emir Naïf.

VI.

Sidna Abdoellah hoeft ons laten roepen. Hij zit op den grond, geleund tegen een mooi, hoog kameelenzadel met zilveren gedreven handgrepen. Naast hem zit zijn neef de Emir Shakir. En de eerwaarde sjeikh Abd el Milk el Chatieb en Medgel Pasja, het Hoofd van den strijdvaardigen stam der Beni Sacher, die de Wahabis hebben verjaagd. Sidna Abdoellah staat op, omdat hij de gastheer is. Maar de anderen mogen blijven zitten, omdat zij zoo groote, eerwaarde mannen zijn.

3) Onze Heer Abdoellah.

‘Ahlan wasahlan’, zegt de Emir. De mooie Arabische welkomstgroet, die beteekent: ‘Gij zijt hier bij uwe familie en uw voeten gaan op vlakken grond’.

Nu moet ik zeggen: ‘Hoe vaart Uwe Tegenwoordigheid, de Emir? Hoe is Uwe Gezondheid?’

Hierop zal de Emir antwoorden: ‘Tevreden. Lof zij Allah! Tevreden’. En ik zal weder zeggen: ‘Lof zij Allah! Zoo Allah wil, zal Uwe Tegenwoordigheid de Emir altijd tevreden zijn.’

Een kleine page heeft ook voor mij een kameelenzadel gebracht. En wij zitten weder allen op den grond. Er is het gelukkige zwijgen, dat des Oostens is, en dat volstrekt niet verlegen maakt. De Emir glimlacht. Hij zegt weder: ‘Ahlan wasahlan’. In een halven kring, achter ons staat een groep van kleine pages. Met de bonte hoofddoeken en de lange Arabische mantels, ieder een zilveren dolkscheede in de ceintuur.

De Emir heeft in zijne handen geklapt. Er komt een kleine page met de koperen koffiekkan. De koffie wordt hier niet gegeven. Zij wordt geofferd. In zijn linker hand houdt de page de zes kleine koffiekopjes zonder oor ineengeschoven. Een sierlijke zwaai. En een scheutje zéér bittere koffie in ieder kopje. Drinken. En de kopjes worden weder in de goede volgorde opgehaald. Weder. En zóó driemaal.

VII.

De kleine Emirs Talal en Naïf zijn bij de tent gekomen.

‘Ibni⁴⁾ Talal.... ibni Naïf’ stelt hen de Emir voor. Zij mogen in gezelschap van zoo oude en eerwaarde menschen natuurlijk niet zitten. Zij mogen wel vragen hoe het met onze gezondheid is. En zij, de beide kleine Emirs Talal en Naïf verzekeren ons, dat hunne gezondheid (Lof zij Allah!) niets te wenschen laat.

Er is nu een groot oogenblik gekomen in de ontwikkeling van de diplomatieke betrekkingen tusschen Nederland en Transjordanië. De mooie witte geitjes worden door een dienaar voorgeleid en aan de beide kleine Emirs overgedragen. Twee verstandige moedergeitjes met hunne twee kleine zonen. Talal en Naïf verzekeren ons, dat zij nooit zoo mooie geitjes hebben gezien. En zij gelooven dadelijk, dat ons land héél ver is. Zoo ongeveer als het Land van de Engelschen. Dan worden de geitjes weder weggevoerd en ook den beiden, kleinen, Emirs past het niet langer in het gezelschap van groote menschen te zijn.

‘Zij zijn zeer goede ruiters’, zeg ik, wanneer zij blozend verdwenen zijn. ‘Ja’, zegt de Emir en hij is héél trotsch. Inderdaad: hoeveel Hollandsche Emirs kunnen de wereld twee zóó mooie en zóó stoutmoedige Emirs vertoonen? De Emir vertelt nu verder, dat Talal en Naïf ook veel verstand hebben. Zij leeren veel. Zij hebben drie onderwijzers. Zij leeren nu óók Engelsch. Toen de Mandoub es Sami van Falestien⁵⁾ een maand geleden in Amman is gekomen, hebben de beide kleine Emirs Talal en Naïf gezegd ‘Good morning, Sir... good morning Sir’.

De Emir verzekert, dat ook de zonen van Medgel Pasja veel verstand hebben en dat de Beni Sacher de stoutmoedigste krijgslieden van geheel Transjordanië zijn. En Medgel Pasja verzekert ons, dat hij en de Beni Sacher de Wahabis geheel niet vreezen. Hij, Medgel Pasja was nog geen zeven jaar toen hij met een geweer gewapend in den oorlog trok.

4) Mijn zoon.

5) Hooge Commissaris van Palestina.

‘Mogen de zonen van de Beni-Sacher gelijk de vaders zijn’ zeg ik tevreden.
‘Als Allah het wil’, antwoordt de Pasja.
En er is weder het tevreden zwijgen, dat niet verlegen maakt.

VIII.

De Emir biedt een tent aan en een dienaar. Maar ik heb mijne bagage in het andere kamp gelaten en moet dus teruggaan. Laat ik dan morgen in den middag terugkomen. Dan zal de Emir zorgen, dat hij vrij is. Wij kunnen dan een ernstig zakelijk gesprek voeren en ik kan dr. Riza Tuwfik medebrengen als tolk.

In El Makar el Amiri heeft Hamid Pasja ons allen te gast gevraagd in de koelte voor zijne tent. Er is brood, mischmisch⁶⁾ watermeloen, gele meloen, witte geitenkaas, gestremde melk. Er zijn zure eieren, confituren van Damascus. Er is zelfs ijs, dat uit Damascus komt en verkocht wordt door den apotheker van Amman.

Het is een lange dag geweest. En wij zijn wel moede. Maar het leven is nu wel vreedzaam en heerlijk. De maan is hoog boven de hemelen gekomen. Wij kunnen héél ver van onzen heuvel zien. De witte tenten. En verder de lichtjes van de kampen der Bedouïenen. Er blaft af en toe een hond. En de gemeene jakhalzen gieren. Abdoel Salaäm verzekert nog eens met vele eeden, dat het niet waar is van die jonge vrouw. En hij kan wel gelijk hebben. ‘Met uw verlof, Hamid Pasja, zeg ik, wanneer de maan reeds heel hoog boven de heuvelen staat.

‘In vrede’, zegt de jonge Pasja.

Het zwarte jongetje Mohammed zit met gevouwen handjes over zijn knieën voor de tent en wacht. ‘Mohammed’, zeg ik: ‘het is héél laat... wij zijn allen bij Hamid Pasja geweest.’

‘Wij allen hebben Hamid Pasja lief’, zegt de kleine Mohammed. Hij heeft een bed gelegd op een dik tapijt in de tent. Hij, de kleine Mohammed, zal slapen vóór den ingang, buiten.

‘Zullen er geene dieven komen vannacht?’

‘Heer’, verzekert Mohammed: ‘er zullen geene dieven komen. Want alle dieven vreezen Sidna Abdoellah zeer. En hoe zouden zij dan durven komen in ons kamp, waar de soldaten zijn en waar de vlag van Sidna Abdoellah waait?’

Nr 370 Een als Emir gekleed persoon⁺

⁺31-7 1923 O., 5. Gedat.

Kamp bij Amman 27 juni

I.

Wij zullen in den middag gaan naar het kamp van Gimbet Aboe Dzijaboe, ten Zuiden van Amman, waar de Emir voor eenige weken verblijf houdt. Ons kamp, El Makar el Amiri, ligt ten Noorden van de stad. Daar het heden een belangrijk, zakelijk gesprek zal zijn, gaat de Turksche dr. Riza Tuwfik als onze tolk mede. En ik kleed mij weder met het mooie, zijden overkleed van Damascus, den witten, zijden hoofddoek¹⁾ en

6) Abrikozen.

1) Kafïë.

die wordt vastgelegd rondom het hoofd met een zwaar koord van zilver, gesierd met zwarte, geweven knoppen.²⁾ Een als Emir gekleed persoon.

II.

De oorlog heeft zooveel kleine mensen groot en zooveel groote mensen klein gemaakt, dat men geen aandacht heeft voor mensen als Riza Tuwfik. Een Turk, wiens vader een Albanees was en wiens moeder een Tsjerkessische vrouw. Zijn eerste opvoeding in een Joodsche Alliance-school. Hij kent nog geheele stukken uit de Profeten. En spreekt vlot Fransch. Hij heeft geneeskunde gestudeerd. Maar meer dan een dokter is hij een dichter en een taalgeleerde. Hij kent Perzisch zóó goed als Turksch. Hij heeft Omar Khayyam vertaald in het Turksch en studies over hem geschreven, waarin hij aantoon, dat een groot gedeelte van de Kwatrijnen, die op naam van Khayyam staan, niet door hem geschreven zijn. In de Jong-Turksche revolutie van 1908 heeft dr. Riza zijn rol gespeeld met Djemal Pasja, Enver Bey en Talaat Bey. In het eerste Turksche Parlement was hij afgevaardigde voor Adrianopel. Sidna³⁾ Abdoellah was afgevaardigde van Hedjaz. In dien tijd leerde hij Parijs kennen en Londen: Balfour, Haldane. Van de Hollanders kent hij Houtsma en Snouck Hurgronje. Hij heeft een boekje geschreven over een Mohammedaansche secte, dat verschenen is in een serie te Leiden.

In het Parlement was hij tegen den oorlog. Hij is ook tegen het overdreven nationalisme der Jong-Turken. Ook een nationale beweging als het Zionisme heeft zijn sympathie niet, al heeft hij vele vrienden onder de Joden.

Na den wapenstilstand was hij minister van Opvoeding, Senator en president van den Staatsraad. Een van de Turksche vertegenwoordigers te Sèvres. Hij was tegen Mustapha Kemal Pasja, omdat hij niet geloofde aan de mogelijkheid van diens overwinningen. Dat Mustapha Kemal tóch gewonnen heeft, bewijst niets. Succes is geen argument. Hij is niet pro-Duitsch. Het Duitsche Darwinisme in de politiek, dat macht recht is, staat hem tegen. Maar de Engelsche hypocrisie nog meer. Na de overwinningen van Mustapha Kemal kon hij niet in Konstantinopel blijven. Met nog andere Turksche uitgewekenen naar Egypte en Mekka. De Emir Abdoellah, die hem nog kent uit het Turksche Parlement, heeft hem den post (en het salaris!) gegeven van hoofd der vertalers.

Het leven lijkt wel mooi in de tenten van El Makar el Amiri. Maar het is eenzaam en zwaar.

Dit is het oude Joodsche Land van Transjordanië, waardoor wij rijden. Ik luister naar wat dr. Riza zegt over de nationale en religieuze elementen in het Jodendom. Hij acht de religieuze van de meeste waarde. Maar het is de vraag of deze zich op den duur handhaven kunnen zonder den steun van een nationale Joodsche vestiging in Palestina. De Joden in Turkije. Merkwaardig, dat wij zoo weinig eerste-klas-menschen hebben. In geldzaken zijn de Grieken hun de baas.

III.

2) Agal.

3) Onze Heer.

Wij zitten in de schaduw van de tent van Sidna Abdoellah, ditmaal op stoelen. De Emir. Een als Emir gekleed persoon. En dr. Riza tegenover ons. De taal tusschen den Emir en dr. Riza is Turksch. Tusschen ons is de taal Fransch. Laat ik nu maar vragen.

Al die geruchten over de Wahabis? Geen gevaar, zegt de Emir. Een oorlog met Ibn Saud, den Emir van Nejd, is er niet. Een losse troep Wahabis heeft Kirjat el Milch overvallen, dat drie dagen rijden van Amman ligt aan de karavaanwegen naar Transjordanië. De Beni Sacher hebben de Wahabis teruggedreven. Onze Heer Abdoellah kijkt donker. Het zijn de Joodsche bladen in Palestina, die voortdurend ongunstige berichten verspreiden over Transjordanië, waarschijnlijk uit wrevel over de onafhankelijkheid. Hetzelfde doet het anti-Zionistische blad *Ahram* in Caïro, dat tegen Koning Hoessein en zijne zonen is, omdat zij niet anti-Zionistisch genoeg zijn.

Het Arabisch-Engelsche tractaat? De Emir heeft niet meer gezien dan wat de Palestijnsche regeering heeft gepubliceerd. De Palestina-paragraaf had duidelijker kunnen zijn. Engeland is in eene moeilijke positie. Er zijn beloften gegeven aan de Arabieren, ook betreffende Palestina, die door de Arabieren als de beste beloften worden beschouwd. Er zijn aan de Joden beloften gegeven, die door hen als de beste beloften worden beschouwd. De onzekerheid in de Engelsche politiek is een gevaarlijk element, dat de extremisten aan beide zijden voortdurend nieuwe verwachtingen geeft.

De Joden zijn ontevreden, omdat Palestina niet van de Arabische Federatie is uitgesloten, kortaf gelijk Aden. De Emir zelf leest in het Tractaat niet, dat Engeland de Balfour-declaratie bevestigt. Het woord Balfour-declaratie wordt niet genoemd, al worden er ten aanzien van de rechten der Palestijnsche Arabieren woorden gebruikt, die ook in de Balfour-declaratie voortkomen. Evenmin ziet de Emir in 't Tractaat eene aanvaarding van de: Balfour-declaratie door Koning Hoessein. De Koning erkent de bijzondere positie van Engeland gelijkelijk in alle de drie Arabische Mandaatslanden: Palestina, Transjordanië en Mesopotamië. Maar de zeer bijzondere positie van Engeland in Palestina is door den Koning niet zéér bijzonder erkend.

Men moet niet vergeten, dat Palestina sinds vele eeuwen een Arabisch land is. De Idee van de Arabische Eenheid en Onafhankelijkheid is zéér sterk. Zij was de leidende idee voor den opstand tegen Turkije, gedurende den grooten oorlog. Wanneer Palestina een in groote meerderheid Arabisch Land blijft, zal het moeilijk vallen, het buiten de Arabische Federatie te houden. Slagen de Joden er in spoedig in Palestina een gezonde, financieel-onafhankelijke Joodsche bevolking te vestigen, die een groote meerderheid heeft, dan zou het misschien gelukken Palestina buiten de Federatie te houden.

‘De Joden hebben de zaak zelve in hun hand’, zegt de Emir: ‘het lot van landen wordt niet beslist door tractaten, maar door de menschen zelve’.

En Syrië? Ook Syrië is een Arabisch Land. En de geschiedenis zal moeten uitwijzen, of Frankrijk den wil heeft en de macht Syrië op den duur buiten de Federatie te houden. De Syriërs zijn goede, patriottische Arabieren. Gedurende den oorlog was Syrië het intellectueele centrum en Hedjaz het werkende centrum van de Arabische revolutie.

Bovendien: Palestina en Syrië zijn Mandaatslanden. Op het oogenblik verschilt een Mandaatsland nog niet veel van een Kolonie. Maar mocht de Volkenbondsgedachte zich versterken, dan zou het verschil groter kunnen worden ten gunste van de bevolking der Mandaatslanden. De vertegenwoordigers van de

Arabische Federatie in den Volkenbond zullen natuurlijk opkomen voor het zelfbeschikkingsrecht der Arabische volken.

De Buitenlandsche Politiek van de Arabische Federatie zal er eene zijn van vriendschap en vrede met alle volken. Engeland, Frankrijk, Turkije. Met Frankrijk en Turkije zijn de betrekkingen den laatsten tijd zeer veel verbeterd.

En de Zionistische Beweging? De Emir heeft groote sympathie voor het Joodsche Volk, dat zeer veel voor de menschheid heeft gedaan en zeer veel heeft geleden. In het verleden hebben de Joden en de Arabieren in Bagdad en Syrië zéér goed samengeleefd. Misschien hebben de Joden een dergelijke taak in de groote Arabische Federatie. Het extreme Zionisme heeft de verhouding zeer geschaad. Het is misschien de taak der gematigde elementen aan beide zijden op eene verzoening aan te sturen. Een formule als van dr. Weizmann: 'Palestina zoo Joodsch, als Engeland Engelsch is', acht de Emir gevaarlijk. Misschien is het in de propaganda noodig, zulke formules te gebruiken. Maar dan moet men ook de ontstemming aanvaarden, die in Arabische landen wordt gewekt.

En het Emiraat over West-Palestina? De Emir heeft met dr. Weizmann gesproken over de mogelijkheid van een werkelijk constitutioneele regeering in Palestina, waarbij de meerderheid van de Vertegenwoordiging natuurlijk Arabisch zou zijn, met waarborgen voor de bijzondere positie der Joden, zonder nu weder te komen tot eene overheersching der meerderheid door de minderheid. Men heeft in de omgeving van dr. Weizmann den indruk gekregen, dat de Emir bedoelde zich aan te bieden als de man, die in dezen gecompliceerden vorm Palestina regeeren kon en wilde.

Op het oogenblik is overigens van zulke plannen geen sprake.

En Ruttenberg? De Emir heeft den heer Ruttenberg geene rechten in Transjordanië gegeven. Een onderzoek naar de geldigheid van door anderen vroeger verleende rechten is niet gedaan. Ongetwijfeld heeft Transjordanië menschen noodig en kapitaal. Niemand zal van deelneming worden uitgesloten omdat hij een Jood is. Maar men kan van eenen Arabischen Emir niet verlangen, dat hij plannen bevordere, die leiden tot een politieke overheersching der Arabieren door de Joden.

'De Tijd is héél verstandig', zegt de Emir: 'en de Tijd maakt veel goed, dat door de menschen bedorven is.'

IV.

Wij hebben Sidna Abdoellah verlaten in het Kamp van Girbet Aboe Dzjaboe. De kleine Emirs Talal en Naïf zijn uitgereden. Wij rijden door de Stad naar het Kamp van El Makar el Amiri terug. Het is wel de avond om te droomen. De maneschiijn verzilvert en beschaduwet de heuvelen en de dalen, Wij gaan nog eens na, wat wij besproken hebben. Het is een moeilijke taak, die de Emir op zich genomen heeft. Over een maand wordt Koning Feissoel van Irak met een luchtvaart te Amman verwacht, tot regeling van gemeenschappelijke belangen. Het nieuwe leven heeft ook Transjordanië aangegrepen. Voor een auto vluchten nog de groote domme kameelen. En ook de geiten vallen van de wegen af, snel naar beneden, een vallei in of een ravijn, wanneer een auto aankomt. Maar de kleine, bruine, herdertjes der Bedouïnen kennen de wagens, die zonder paarden als Satan gaan.

In Amman is het koele avondleven. De winkeltjes open en licht. Groot bezoek bij den apotheker, die vooral ijs verkoopt en koude limonade. Er gaat een beek door de

Stad, waar nog de late kudden komen drinken. Hier en daar de resten van de Romeinsche ruïnen.

In den zachten, zilveren maneschijn zitten voor de tent, die dr. Riza Tuwfik bewoont. Denk ik, dat Omar Khayyam in Perzië bekend is? Men kent hem weinig. Anderen hebben ook kwatrijnen geschreven, dikwijls ook zoo mooi. Maar het is niet na te gaan, waarom de Tijd den eenen Dichter spaart en den anderen niet. Ook Grieksche dichters hebben kwatrijnen geschreven, dikwijls grafschriften. En sommigen daarvan vindt men bijna woordelijk bij Omar weder. Geen navolging. Invloed? Of het algemeen menschelijke. Zijn Tijd en Eeuwigheid niet altijd en overal gelijk? En doodsangst? En de liefde van eenen Vader voor zijne zonen? Sidna Abdoellah en Talal en Naïf.

Mijn kleine, zwarte Mohammed brengt het late avondmaal. Er zijn dadels, vijgen. Er is de waterkruik, waarlijk nog het werk van een pottenbakker. Er is het zilveren floers, dat de Tijd van de Eeuwigheid scheidt.

Ik ga slapen in mijn tent, met den kleinen Mohammed voor den ingang. De wind speelt goedaardig met de zachte, zijden kafië. Een als Emir gekleed persoon.

Nr 371 Een groote dag⁺

⁺6-8 1923 A., 6. Z.d.

I.

Als de ochtend gaat schemeren, niemand weet, wat de dag hem brengen zal, die dezen ochtend aan zijnen avond bindt. Toekomst. Ik houd meer van het Verleden. Men kan er rustig over nadenken. Er is niets meer te bederven. Er is niets meer aan goed maken. Rustig, rustig. Hoor maar, hoe de vogels vroeg joelen in de boomen. De nachtwind waait nog. Straks zal het heet zijn.

Maar wat is dit? Wat is dat? Wat is het? Gillen in onzen hof. Lange, snerpemde gillen. Een vrouw. Ik luister. En ik weet. Er is een doode. Waar? Ik ben levend. Waar is het? Bij Abdul Salaâm? Bij Aboe-Atallah? Bij Tuwfik, die een Griek is? De huizen hebben deur en ramen op den Hof. Deuren en ramen gaan open. Verwarde, verschrokken gezichten. En de buurmenschen, die vragen: 'waar, waar, wat?'

II.

Het is bij de Grieksche weduwe, die onder het huis van Abdul Salaâm woont met haar getrouwde dochter en drie kleindochters. Want zonen heeft Allah hare dochter niet geschonken. De man van hare dochter is weinig thuis. Hij heeft een meelmolen te Taybe, dat ligt achter Ramallah, waar de Christenen wonen. De weduwe heeft eenen zoon, Atanas, die héél mooi is, zooals zijne zuster, toen zij jong was. Atanas is niet lui. Hij is verstandig. Hij is ambtenaar bij de spoorwegen. En de burens weten, dat hij tweehonderd Pond in de Bank heeft.

Het kan niet anders. Er is een doode. De weduwe ligt krampachtig op den grond. Zij heeft haar nachtkleed opengerukt. Zij trekt aan hare magere haren. En zij gilt, gelijk men voor een doode gilt. Haar dochter schreit en de kleine meisjes schreien.

Atanas is vermoord.

III.

Gisterenavond is een trolley gereden van Haïfa naar Ludd met tweeduizend Pond salaris voor het spoorwegpersoneel, Maar de dieven, die alles weten, wisten ook dit. Zij hebben groote steenen gelegd op de beide lijnen, waar een hoek is met schaduw. Het was een doodelijk donkere avond. De trolley is omgevallen. Er is geschoten. Een Engelsche ingenieur is doodelijk gewond. Een andere Engelschman licht. Maar een Egyptenaar en de mooie, verstandige Atanas zijn doodgeschoten. De dieven hebben het geld genomen en zijn gevluht. Later heeft de politie een lijk gevonden, zonder hoofd. Zeker een dief, die gewond werd of gedood. Uit vrees voor verraad of voor herkenning hebben de andere dieven hem het hoofd afgesneden. En ook de kleeren hebben zij mede genomen. Ja: de dieven hebben veel verstand. Bijna zooveel als de Regeering van Palestina.

Een bode van het Grieksche klooster heeft de boodschap gebracht bij de moeder van Atanas.

IV.

Alle buurvrouwen, zonder sluier, zonder onderscheid van ras en geloof, zijn gekomen. ‘Sroer, Sroer’, roept de vrouw van Abdul Salaâm: ‘maal koffie...maal koffie’. Want men kan niet bedroefd zijn zonder kleine kopjes koffie. En ook verheugd kan men zonder kleine kopjes koffie niet zijn. Er is overigens genoeg te doen. De moeder en de zuster van Atanas kunnen niets beslissen. Zij worden verondersteld niet anders te doen dan te gillen, met die lange, schreiende, scherpe halen, die voor een doode zijn. De vader van Atallah en Lutfie, die de oudste buurman is, neemt alles waar. De Regeering is verstandig en welwillend. Zij verzekert ons, dat het lijk van Atanas te Ludd ligt in het spoorwegstation. Wil de moeder, dat hij zal worden begraven te Ludd? Of wil zij, dat het lijk naar huis zal worden gebracht en dat Atanas zal worden begraven te Jeruzalem? Aboe-Atallah zegt, dat de moeder van Atanas hare gestorven jongen nog eenmaal thuis wil zien. En dat hij moet worden begraven te Jeruzalem, opdat zijne oude moeder kan weenen en bloemen leggen op zijn graf. De man van de Regeering verzekert ons, dat wij het lijk nog voor twaalfen thuis zullen hebben.

Dan zenden wij óók nog een snelle boodschap naar Taybe, naar den man van de zuster. Dat hij dadelijk thuis moet komen. De snelle boodschapper rekent ons daarvoor een half pond.

V.

Vele Grieksche vrouwen komen. Want de moeder van Atanas is een goede, vrome vrouw. En Atanas zelf is altijd een goede jongen geweest. Wanneer de vrouwen Atanas prijzen, past het, dat de moeder losbreekt in een overvloed van felle gillen. Zijn zuster is slechts tweede rouwbedrijvende en gilt dus minder luid. Wanneer bijvoorbeeld hare drie dochttertjes vermoord waren, zou zij de eerste rouwbedrijvende zijn en het luidste gillen.

Ja: onze kleine vriend Atanas is doodgeschoten. Onze hof wordt niet gespaard. Verleden jaar is Ibrahîm verdronken bij achtervolging van dieven, die vluchtten over de Jordaan. Twee maanden geleden hebben dieven Nagib doodgeschoten dicht bij Berseba. En sinds de dood van Nagib is Lutfië, de zuster van Moussa en Tuwfik altijd ongelukkig geweest.

Uit het huis van onze Grieksche buurvrouw schreit het gillen op, gierend. De vader van Atallah stuurt Afife om twee pond te leen. Er zijn vele uitgaven. Van de erfenis krijg ik ze terug. En Sroer zet de kleine kopjes koffie.

VI.

Atanas is doodgeschoten. Toen ik in onzen Hof kwam wonen, was Atanas een jongen in zijn laatste schooljaren. Hij was héél slank en krachtig gebouwd. Een mooi gezicht. En toch niet vervelend. Hij kende altijd al zijne lessen. En was toch bij de jongens niet gehaat. Hij was een vroolijke, vrije jongen. En er was een sfeer van reinheid om hem heen.

Toen Atanas de school met een mooi getuigschrift had verlaten, kwam hij een aanbeveling vragen voor den Engelschen Heer, met wie hij mij soms had gezien. En hij werd aangesteld bij de spoorwegen, met standplaats te Ludd. Hij was niet verheugd, want het werk was zwaar. Hij was niet bedroefd. Hij deed zijn plicht. ‘Mijn moeder is een weduwe.... en ik moet voort’. Hij gaf haar de helft van zijn salaris. En hij spaarde nog. Hij vroeg nooit iets. Maar hij nam gaarne een mooi boek aan, als geschenk. Engelsch, omdat Engeland de mandaatmogendheid over Palestina is. Hij beloofde nooit iets. Maar hij was dankbaar tot in den dood.

VII.

Wij hebben nooit over geheimen gesproken. Maar ik ben de eerste geweest aan wien Atanas het portret van het meisje uit Jaffa heeft laten zien.

‘Ik heb het sinds veertien dagen’, zeide hij rustig: ‘morgen zal ik het mijn moeder laten zien’.

‘Zij zal tevreden zijn’.

‘Ja’, zeide Atanas: ‘en ik zal haar verzekeren, dat ik evengoed voor haar zorgen zal’.

Terwijl wij wachten op zijn lijk, bedenk ik hoe het gesprek met Atanas toen is geweest. Hij zeide: ‘Ik heb altijd gedacht....mijn moeder, mijn zuster, de kinderen.... dat is mij het naast.... maar ik ben veranderd in veertien dagen.... gelooft u niet?’

‘Veertien dagen is héél lang voor eene verandering’, zeide ik: ‘het moet sneller’.

Hij lachte.

‘Ik ben héél gelukkig’, zeide hij. En er was weder niets in van eigenwijsheid.

‘Een jongen wordt gemakkelijk verleid... maar ik wil niet... ik houd van alle meisjes... als zij mooi zijn.... maar ik wil niet.... nu heelemaal niet’, zeide hij standvastig.

VIII.

De Regeering heeft eerlijk woord gehouden. Vóór den middag is het lijk van Atanas thuis gebracht. En het gillen heviger. De hof van 't ouderhuis is vol vrouwen, Grieksche priesters, vrienden van het huis en vrienden van Atanas. Aboe-Atallah. komt mij zeggen, dat ik Atanas nu voor het laatst kan zien. Het is een zware gang. Men heeft Atanas gekleed in zijne mooie kleederen. Hij ligt achterover op een tafel met bloemen en kaarslicht. Hij is trouwens niet dood. Hij slaapt. Zijn oogen zijn zoo vredig gesloten. Zijn halfopen mond wacht op den volgenden ademtocht. Laat hij gerust een eeuwigheid wachten. Zijn moeder, verscheurd, gebroken, bedrijft haar rouw. Zij spreekt met den doode, gelijk Grieksche vrouwen doen. Zij denkt, dat hare liefde en hare wanhoop hem weder wakker kunnen maken. Maar dan denkt zij toch deerlijk verkeerd. Zóó eenvoudig is de Dood nu ook weer niet.

‘Atanas... Atanas’ roept zij in een geweldige beroering: ‘uw moeder roept...geef uw moeder antwoord... geef antwoord... geef antwoord ...geef antwoord’.

Zij beukt de tafel met haar vuisten. Het lijk van den jongen, dom, beweegt mee. Zij vleit hem. Zij kust hem. ‘Atanas’, vleit zij: ‘zeg iets.. doe iets... anders zullen zij denken, dat gij dood zijt... zij zullen u begraven.’

Haar dochter, die slechts tweede rouwbedrijvende is, zwijgt.

‘Zij zullen u begraven’ gilt de oude vrouw.

Wanneer wij binnenkomen gilt zij heviger: ‘Mijn Heer, Mijn Heer’ schreit zij: ‘zeg hem, dat hij spreekt... zeg hem, dat hij zijn moeder antwoorden moet... gebied het hem... hij is een knaap... hij is onder uw bevelen... Atanas... Atanas... Atanas...’

De tafel. De bloemen.... het licht. Het meisje uit Jaffa is dadelijk gekomen. Ja: het is een groote dag. ‘Atanas’ denk ik? ‘gij, zoo verstandig, wat denkt gij bij al dit schandalige lawaai?’

IX.

Natuurlijk kunnen niet alle dagen zóó groot zijn. Het leven schrompelt weder ineen. De post komt. Onnoozel. Er is een uitgever, die zoo verstandig is mij vijf gedichten te vragen voor eene bloemlezing. Ik weet wel, welke regels uit het Joodsche Lied de mooiste zijn. Maar ze worden nooit gekozen. En sommige bloemlezers kiezen héél ver van mijne keuze af. Maar als men ouder wordt, gaat alles gelaten.

Er komt ook een brief van eenen deurwaarder aan wien het geheim van het naamwoordelijk deel van het gezegde, dat in den eersten naamval staat, niet is geopenbaard. Hij is belast met de invordering van schulden, die een Emir Abdullah in Holland heeft gemaakt. En hij vraagt of die Emir Abdullah misschien Sidna¹⁾ Abdullah van Transjordanië is. Het zijn eenigszins lichtzinnige schulden. Maar ik kan dezen taalkundigen deurwaarder verzekeren, dat Sidna Abdullah daaraan vreemd is. Hij is nooit in Holland geweest. En hij doet (Lof zij Allah!) ook zoo lichtzinnige dingen niet, als in den brief van dezen deurwaarder zijn aangeduid met het naamwoordelijk deel van het gezegde koppig in den vierden naamval.

Alles is weer gewoon. Abdul Salaäm komt thuis uit Amman. Hij brengt Hamid Pasja mede, die op zijn zes-en-twintigste jaar generaal werd. En den kleinen Nazief, een Turksch jongetje, dat door iedereen verwend wordt. Ik lees den brief van den deurwaarder vóór. Abdul Salaäm is verontwaardigd. Hamid Pasja schatert. En de

1) Onze Heer.

kleine Nazief, die eigenlijk zóó lichtzinnige schulden heelemaal niet begrijpen mag, glimlacht met mooie, spitse oogjes.

Nr 372 De lange dag⁺

⁺19-8 1923 O., 6. Gedat.

Jeruzalem 30 juli

De lange vastendag van den negenden Ab is weer voorbij. En ook de zachte Sabbath der Vertrouwing. De Drie Weken. De Negen Dagen. En de Koe van Samoecha. Weet gij het nog? Samoecha is het kleine meisje, dat geboren is in het Ziekenhuis 'de Poorten der Gerechtigheid'. Zij kan nu niet langer in het Ziekenhuis blijven. Maar de dokter is goedhartig. Iedereen weet dat. Wanneer de kleine Samoecha in het bezit komt van eene verstandige koe, die veel melk geeft, zal zij in het ziekenhuis mogen blijven. Zij zal leeren in de school van Miss Landau. En zij zal later leerling-verpleegster zijn in het ziekenhuis, waar zij het eerste, domme, levenslicht heeft aanschouwt. Iedere maand zal de dokter een goedhartig Engelsch Pond naar de Bank brengen. Later voor Samoecha. Samen heet dat dan: 'Samoecha, de Koe en de Bruidschat'. Maar een feuilleton in eene courant wordt spoedig vergeten. En een boek duurt óók al geen Eeuwigheid langer. Men moet daar niet over denken. En heel en al niet over schrijven. Het doet er niet toe. Er zijn goede menschen geweest, die ons hunne gaven hebben gezonden voor Samoecha, de Koe en den Bruidschat. Er is een héél goedhartig man, die gezag voert over de Koninklijke Stoomboot Maatschappij en die de Koe van Samoecha gratis vervoeren zal tot Jaffa toe. Gedurende de Negen droeve Dagen, die den Vastendag van Ab voorafgaan, wil de Dokter niet spreken over de Koe. Want er kan geen zegen rusten op eene Koe, die in de Negen Dagen is gekocht. Maar nu alles voorbij is: de Drie Weken, de Negen Dagen, de Vastendag en de Sabbath der Vertrouwing, nu hebben wij geen reden het te verzwijgen: wij vragen een Koe voor Samoecha te koop. Het moet eene Koe zijn, die veel melk geeft. Onze Girges is natuurlijk bereid de melk bij haar in ontvangst te nemen. Zij moet te goeder naam en faam in het Stamboek bekend staan. Zij moet zwanger zijn van het tweede of van het derde kalf. Wie heeft zoo eene Koe te koop? En wat is wel de naaste prijs? Bijdragen voor Samoecha, de Koe en den Bruidschat worden nog altijd ontvangen door de heeren Pekidiem en Amarcaliem, Rapenburgerstraat 179 Amsterdam. Of zij ook de Koe ontvangen?

II.

De lange vastendag, herinnering aan de vele volksrampen, die ons Volk op dien dag hebben getroffen. Wij vasten zonder eten en zonder drinken Van Zaterdagavond tot Zondagavond. Het is de hitte niet, die ons martelt. Het is de droefheid. Het is de onzekerheid. Wat gebeurt er toch vandaag en morgen te Jeruzalem en wat zal de toekomstige tijd daarvan zeggen?

De Synagoge van het Hospitaal is op haar droefst. Alle sieraden zijn afgenomen. Het mooie gebed tot Uitwijding van den Sabbath met Licht en Bloemen en Wijn blijft achterwege. Wij zouden den Wijn toch niet mogen drinken, en de zoete geuren van de bloemen toch niet mogen genieten. Alleen, bijna vluchtig, slordig, zeggen wij eene Bede over het Licht. Wij zitten op den grond, ieder met een kaars, in den

rouw. En de Voorzanger heft het aan, in een droeven, dreunenden toon: De Klaagliederen van Jeremia. Heeft wel iemand eene Stad zóó liefgehad, en zóó beklaagd? Waar zijn de dagen sinds ik ter bedevaart ging naar Anatoth in het Land van Benjamin, de Stad van Jeremia? Langs dezelfde wegen is Jeremia van Anatoth naar Jeruzalem gegaan. Hoe zag men de Stad toen van af den Olijfberg, een sterke, vaste, Stad. Was er toen de bron met het volle water, dat donker naar beneden stroomt tot in de Wadi van El Kilt aan den weg van Jericho? En de rozenravijnen van Es-Salt aan de overzijde. Hoe is de jeugd van Jeremia geweest? Alle jeugd vergaat en men moet niet vragen, waar het Uur van Gisteren is gebleven en waar het Uur van Heden heen zal gaan.

III.

De halve maan straalt aan den blauwen hemel. Zij is niet verschoven sinds Titus dien nacht Jeruzalem verbranden zag. Mijn God: wat gebeurt er heden te Jeruzalem? Dit is eene beschrijving van hoe het heden bij den Klaagmuur toegaat.¹⁾ Gedurende den geheelen avond en den geheelen nacht stroomt het in menigte naar den Klaagmuur. Een lange menschenstroom beweegt zich van de Nieuwe Stad naar de Oude Stad met haar nauwe straatjes en kronkelende steegjes. Het is moeilijk tot aan den Muur te komen. De Hof daarvoor is over, overvol.

Duizenden komen en gaan. Mannen en vrouwen. Jong en oud. Leerlingen van de scholen met hunne onderwijzers aan het hoofd. De meesten zijn opgeschoten jongens en meisjes. Maar op de gezichten van hen, die gaan en komen, ziet men geen gevoel uitgedrukt in overeenstemming met dezen dag. Geen gevoel van smart en nog veel minder een gevoel van vroomheid.

Die geheele groote menigte, natuurlijk behoudens enkele uitzonderingen, neemt geen deel aan de gebeden en aan de klaagzangen. Ze komen zien, hoe dezen bidden. Hoe Joden, de voeten ontschoeid, op de steenen zitten en weenen over onze verwoesting. Hoe Joodsche vrouwen van Steen naar Steen gaan en ze kussen. Er is niet het minste verschil te zien in de geesteshouding van deze menigte op den Negenden Ab en van een menigte op Vreugde der Wet. Allen spreken luidop en in alle talen ter wereld, gelach en lichtzinnigheid, grappen en scherts, dat is het algemeene beeld van de menigte. En als wij daar dan nog bijvoegen, dat telkens groepjes staan blijven bij de winkels van de Arabieren, die geopend zijn, om limonade te drinken en vruchten te eten op den Nacht van den Negenden Ab dan hebt gij het beeld compleet.

Zooals gezegd: er zijn uitzonderingen. Er zijn velen, ook onder de jongeren, die de Plaats weten te eeren, maar de omgeving stoort.

IV

De Nacht in het Ziekenhuis is stil. Er zijn geen gevaarlijke ziekten. Er worden twee jongentjes geboren. Maar de Nacht gaat zijn gang en Chaje Sore, de wijze vrouw, verdient aan ieder één Pond. Om vijf uur zijn wij weder beneden in de Synagoge, kaal en als geplunderd. Wij hebben allen onze alledaagsche kleederen aan, geen

1) Uit 'Haäretz'.

boord en geen das. Ongewassen en als wild, opgejaagd. De Voorlezer zegt de gebeden, eentonig, dof, zonder de zangtonen, waaraan ieder zijn eigen voorlezer herkent. Daarna zitten wij weder op den grond bijeen en de klaagzangen gaan gedurende uren.

De Dag is geweldig heet. In het ziekenhuis wordt natuurlijk het werk voor de zieken gedaan. En de oude dokter draaft en slaaft den geheelen dag hongerend en dorstend in een volkomen overgave aan God en aan de menschen.

Ik suf, gevangen in een heete kamer boven. Het ziekenhuis is zoo stil. Dood en leven. De toppen van de boomen takken onbewogen. Vanmiddag zullen zij wuiven op den wind. Ik lees Jeremia en Jesaja. De dokter leest niet. Hij heeft geen tijd. Maar als hij tijd had, zou hij Flavius Josephus lezen in een oud boekje, dat al menigen vastendag heeft medegemaakt. Ik lees ook in een oude geschiedenis van de Joden te Rome, die de dokter heeft gekocht van een man, die geen aalmoezen neemt. Een meer wereldsche lectuur is vandaag niet toegelaten.

V.

In den middag gaan de toppen van de boomen wuiven. De wind komt op en de zware dag wordt ons veel lichter. Het is of de vastendag met het middaggebed al voorbij is. Wij lezen nu niet meer uit Jeremia, maar het lichte, het troostende: Jesaja, waarvan men een zwakken afklank vindt in mijn 'Joodsch Danklied' in het Tweede Boek van het Joodsche Lied. De politiek, die een schoone zaak is, maar het menschedom overigens weinig vermaak geeft, heeft ons alweder gescheiden. Maar gedurende den langen vastendag heeft men soms tijd tot denken zonder de politiek. Ook de poëzie is niet eeuwig, wat is er trouwens wel eeuwig? Misschien de Eeuwigheid en 't Oogenblik.

Wij drinken eerst en dan eten wij en dan spreken wij de Bede over de Nieuwe Maan. Op den Grooten Verzoendag spreken wij de Bede over de Nieuwe Maan reeds vóór wij gedronken en gegeten hebben. En de dokter weet, waarom.

's Avonds, als de lange dag voorbij is, spreken wij over Samoecha, de Koe en den Bruidschat.

'Een goede, Hollandsche, koe,' zegt de dokter met een namelooze innigheid, 'geeft véél melk.....genoeg om alles voor Samoecha te betalen en een Pond per maand voor den bruidschat.'

'Maar het geld is er niet,' zeg ik tegen.

'U moet er over schrijven in de courant,' zegt de dokter, 'dan geven de menschen geld.'

VI.

De lange vastendag voorbij. Er is geen twijfel: op de Koe van Samoecha, die niet in de Negen Dagen gekocht is, zal veel zegen rusten. En met de wekelijksche voorlezingen uit de Wet zijn wij weder in het laatste boek Deuteronomium. Het mooiste Boek. Vooral de laatste afdeelingen. Of is misschien Genesis mooier. Het Begin, waarin alles met enkele, groote, woorden beschreven is. Iedere week tot aan het einde, van het Joodsche Jaar lezen wij een afdeeling uit Jesaja.

Alles voorbij. Onze Mohammedaansche vrienden hebben voor vier dagen het Groote Beiramfeest gevierd. Wij gaan hen dan bezoeken en wij zeggen: 'Koul sana ente salem'. En dat beteekent toch eigenlijk héél eenvoudig: 'Ieder jaar moogt gij gelukkig zijn'. Onze Mohammedaansche vrienden geven ons dan een héél klein kopje fijne koffie.

Abdul Salaäm is teruggekomen uit Amman. Het is dus niet waar, dat hij daar in stilte met eene jonge Tsjerkessische vrouw is getrouwd, gelijk booze burens hadden verzekerd. De Profeet zou daar trouwens geen bezwaar tegen hebben gemaakt. Eerst als Abdul Salaäm meer dan vier vrouwen tegelijk had genomen, zou de Profeet het niet goed hebben gevonden.

Abdul Salaäm brengt nu ook gasten mede. Sidna²⁾ Abdullah verwacht het bezoek van zijnen broeder, den Koning Feisul van Mesopotamië. De jonge Hamid Pascha wordt nu naar Jeruzalem gezonden om alles te koopen, wat Sidna Abdullah bij die gelegenheid nodig heeft. En waar zou Hamid Pascha beter zijn dan in ons groote Huis? Wanneer deze Hamid Pascha de zaken van zijnen Heer Abdullah regelt, is niet duidelijk. Wij kennen hem, jong, mooi en in zijn generaalsuniform, liggend op een sofa, rookend cigaretjes, lezende Plato in het Arabisch of een lichthartig romannetje in het Turksch. Sroer beeft voor hem in huis en vervloekt hem buiten. 'Pascha... Pascha' zegt Sroer: 'als Allah wil ben ik morgen ook Pascha.'

Hamid Pascha brengt den kleinen Nazief mede, den jongsten zoon van dr. Riza Tuwfik, anti-Kemalistisch Turksch oud-minister, die nu bij den Emir woont. Nazief speelt schaak met Sidna Abdullah en hij rijdt paard met de kleine Emirs Talal en Naïf. Hier wandelt hij rond, een verwend en toch wel aardig Turksch jongentje, altijd keurig met een grijs pakje en een mooie fez. Hamid Pascha verwent hem meest van allen.

En Sroer? Die heeft ons weder het familieschaap gekocht, zonder hetwelk het Groote Feest nu eenmaal geen feest is. Hij heeft het zelf gemest met liefde en zorg. Toen de dagen des schaaps vervuld waren om te sterven, heeft Sroer den slager laten komen in onzen Hof, die zijn plicht heeft gedaan voor drie shilling geld. Alles als in 't verleden jaar. Alleen, dat wij een jaartje verouderd zijn. Van de lever van het schaap heeft Sroer een gehakt gemaakt met olie en uien. En daarmee zijn Spaansche pepers opgevuld. Een edel gerecht. De Engelschen lusten het niet. 'De Engelschen?' zegt Sroer: 'geen verstand. Geen verstand... het heele land vol dieven.' 't Is waar. En de moordenaars van onzen Atanas zijn ook nog niet gevonden.

Nr 373 Langs de rozenravijnen⁺

⁺29-8 1923 O., 5. Gedat.
Amman-Jeruzalem 1 aug.

Van den Jordaan kan men rijden langs de rozenravijnen van Es-Salt naar het Kamp van Sidna Abdoellah¹⁾ op de heuvelen boven Amman, waar de Koning Feisoel te gast is gekomen. Maar als er vele processen zijn, is het moeilijk een vrijen dag te vinden.

Daar is bijvoorbeeld het proces tusschen de Zionisten en de Agoedisten over de gedwongen belasting op het Paaschbrood. Zulke dingen beginnen doodeenvoudig. Ook het Leven is trouwens zoo eenvoudig als de Dood. Het begint met eene

2) Onze Heer.

1) Onze Heer Abdoellah.

rechtvaardige vordering van den Zionistischen Stadsraad tegen vijf Agoedistische bakkers. Als vertegenwoordiger van de bakkers verschijnt een dom en kwaadaardig mensch. Hij beweert, dat de Zionistische Stadsraad twee beslagen heeft gelegd zonder recht. Hij brengt den Agoedistischen Stadsraad als derde in het proces en deze vordert van den Zionistischen Stadsraad tweemaal zooveel als de Zionisten vorderen van de Agudistische bakkers. Men moet Jeremia niet lezen en ook Jesajah niet, vóórdat men naar zulk een proces gaat. Want dan zou men zich de oogen uitrukken van wanhoop. De zaak is nu veertien malen voor geweest. En de Joodsche kantonrechter, die een sieraad is geweest van de Universiteit van Konstantinopel, vindt het héél moeilijk. Hij is bevoegd tot honderd Pond. Maar de eischer mag zijne vordering deelen, óók wanneer de rechtstitel wordt ontkend. En zóó kan men feitelijk iedere geldvordering voor den kantonrechter brengen. Ten aanzien van tegenvorderingen is hij trouwens bevoegd zonder eenige beperking.

Over veertien dagen zal de wijze rechter een vonnis wijzen. Maar of het een eindvonnis zal zijn? Onze oudsten van dagen beginnen wel te vreezen, dat zij het einde van dit proces niet zullen zien.

II.

Dan is er nog het proces over de Pekidiem-huizen. Natuurlijk zijn dat geen gewone huizen. Zij zijn gebouwd voor geld, dat is verzameld in Hongarije, Nederland en Duitschland. Zij stonden op naam van R. Akiba Lehren en twee andere rabbijnen, omdat een buitenlandsche vereeniging geen onroerend goed kan bezitten in Turkije. En de Amsterdamsche Pekidiem voeren de administratie. In een van deze samengestelde woningen woont een verstandig man. Zijn woonrecht is verstreken. Maar hij waagt een kansje. De gedaagde heeft hier het recht te ontkennen, zonder aanvoeringsplicht. Dus ontkent deze gedaagde, dat de Vereeniging bestaat. Hij ontkent, dat de Pekidiem en Amarcaliem bestaan. Deze huizen behooren aan niemand en hij, de verstandige gedaagde, blijft wonen, waar hij woont. Wij lezen nog eens de brieven, die deze gedaagde vroeger aan de Pekidiem geschreven heeft, smeekend om een huis. En wij beginnen te twifelen of onze dagen vrij zullen zijn om te rijden langs de rozenravijnen van Es-Salt naar het Kamp van Sidna Abdullah op de heuvelen boven Amman, waar de Koning Feisoel te gast is gekomen.

III.

Het zou trouwens nog wel gaan, wanneer de Zionisten en de Agoedisten nu niet juist oneenigheid hadden gekregen over het koschere vleesch. De Zionisten beweren, dat zij het monopolie hebben van het koscher vleesch. En de Agudisten beweren, dat het slachthuis openstaat voor iedereen. De Regeering is voorloopig zoo verstandig geweest den Zionisten gelijk te geven. En de Agoedisten zijn weder zoo dom, dat zij zich daarbij niet nederleggen. Welk een tijdverlies voor den verstandigen Legal Secretary Mr. Norman Bentwich. En voor den verstandigen gouverneur van Jeruzalem Mr. Ronald Storrs, die een maand geleden getrouwd is. Hoe ver zijn nu de rozenravijnen tusschen den Jordaan en Es-Salt.

Maar het leven is groot en genadig. Zondag is het Paaschbroodenproces. Maandag is het Huizenproces. En Dinsdag zou de gouverneur onze dwaasheden aanhooren in

zake het Slachthuis, ware het niet, dat hij dan zelf rijden zal langs de rozenravijnen van Amman naar Jeruzalem terug.

En dan stuur ik Hamid Pasja, den eersten adjudant van Sidna Abdullah, een telegram, dat ik Dinsdag komen zal, ten einde de eer te hebben Gelaltoe el Milk Feisul²⁾ te zien.

IV.

Eén langen dag vrijheid. Hassan Effendi geeft den dwazen wagen. En Mohammed Saïed zal de chauffeur zijn. Ja men kan wel zien, hoe diep Palestina geslagen is. Dinsdagmorgen komt de chauffeur met het dwaze wagentje om half vijf. Een half uur vóór den tijd! Wie heeft in de dagen van de Balfour-declaratie zoo een chauffeur gezien. Maar het is Mohammed Saïed niet. Het is eenvoudig Saïed ed Dien. Ik ken hem ook. Hij is een van Hassans chauffeurs. Heel klein. Tenger en chic. Met het mooie fesje en het zwarte kwastje, nooit verward, en altijd netjes precies van achteren.

‘Gij, Saïed ed Dien?’ vraag ik.

‘Ja, heer,’ zegt Saïed ed Dien: ‘ik. Als mijn heer het goed vindt, zal ik heden met mijn heer naar Amman rijden.’

‘Is Mohammed Saïed ziek... is hij lui?’ vraag ik weder.

En Saïed ed Dien: ‘Neen, heer, Mohammed Saïed is niet ziek.... hij is óók niet lui.... maar als mijn heer wil, zal ik heden met mijn heer naar Amman rijden.’

Hij zwijgt. Hij bloost. Er is iets gebeurd.

‘Heer,’ zegt Saïed ed Dien fel uit het zwijgen: ‘ik zal de waarheid zeggen....wij hebben met kaarten gespeeld... en Mohammed Saïed heeft het verloren....bij mijn Geloof, heer... hij heeft het verloren... bij mijn Oogen... hij heeft alles verloren... als mijn heer wil, zal ik heden met mijn heer naar Amman rijden... en mijn heer zal geven wat hij Mohammed Saïed zou geven.... Mijn heer heeft ook mij lief... ik weet het.’

V.

Bethanië, dat El-Azarië heet, is weder dwaas dicht bij Jeruzalem. En onder den geesel van het wagentje is het groote, ledige, berglandschap weder niets, niets, niets. Het is nog vroeg en koel. De grijze dauw wolkt op van de dalen. Diep ademhalen is hier heerlijk. Saïed ed Dien met den wagen veilig in zijn kleine handen, rijdt scherp aandachtig. Het is een moeilijke bergweg. Als wij dalen naar de Jordaanvlakte omvangt ons weder de hitte. De wereld wordt klein, benauwd. Men wil de hitte van zich afslaan, als een booze droom. Maar de hitte is overal. De zomer heeft de vlakte verbrand. Er zijn hier geen bloemen. Alleen in de diepe verborgenheid van de Wadi el Kilt is het water.

Jericho. De landhuizen van de rijke Jeruzalemmers verlaten in de dorre tuinen. De leemen hutten van het arme dorp. Weinig leven. En traag. Enkele winkeltjes en de waterkom. Maar de trillende hitte. O, de hitte, overal.

Wij snellen door het vlakke land, naar den Jordaan toe. Naar de bergen van Moab, waar rozenravijnen zijn.

2) Zijne Majesteit, den Koning Feisoel.

VI.

Hamid Pasja heeft getelefoneerd naar de Allenby-brug over den Jordaan, dat wij doorkomen. En van poort naar poort zal men telefoneeren, als wij voorbij zijn, opdat men ons te hulp kan komen, wanneer er iets gebeurd is, en wij niet op tijd komen. In Schunet, waar de Emir des winters verblijf houdt, geven de soldaten ons koel water uit hunne kruiken. Ja, vele vreemdelingen komen nu uit El-Kuds naar Amman om Sidna Feisoel te begroeten. Maar wij zijn heden de eersten. Zij, de soldaten van den Emir, zijn tevreden, omdat wij tevreden zijn.

Voorbij Schunet begint het stijgen door de rauwe bergen van Transjordië heen. De weg is valsch en smal tusschen de bergen rechts en de rozenravijnen links. Saïed ed Dien moet hier sterk en voorzichtig zijn. Ik denk aan rozen. Of misschien denk ik aan het woord 'rozen'. Misschien is mijn geheele ziel valschheid en litteratuur. Houd ik van wijn? Ben ik een drinker? Hoe dikwijls vindt men in mijne gedichten niet de woorden 'rozen en wijn'. Het is alles valsch. IJdelheid en letterkunde. Deze rozenravijnen vervelen mij. Het woord 'rozenravijn' met zijn aanstellerige allitteraties verveelt mij. Het is hoogstens goed voor een gedicht. Ben ik verdrietig? Ben ik gelukkig? Ja, ik ben gelukkig. Hoe heerlijk is het hier rijden. Langs de ravijnen, waar het water ruischt. Mijn hart is groot en vol. Ik moet iets zeggen, dat lief is. Er is niemand behalve Saïed ed Dien, de kleine chauffeur.

'Saïed ed Dien,' zeg ik liefdevol: 'ik ben tevreden.'

'Lof zij Allah,' zegt Saïed ed Dien: 'als mijn heer tevreden is, zal hij mij niet minder geven dan Mohammed Saïed.'

VII.

Es Salt, waar de Christenen wonen en dat hoog op heuvelen is gebouwd. Wij moeten daar een bezoek brengen bij Ralib Pasja, den Gouverneur, dien wij een maand geleden in het Kamp van den Emir hebben ontmoet. Een paar dagen daarna is Ralib Pasja met den sheikh van Aboe Gosch en twee officieren langs de rozenravijnen gereden. Allah heeft het zoo gewild. De wagen is in het diepe, geurige rozenravijn gevallen. Allen vielen dood, behalve Ralib Pasja. Allah heeft Ralib Pasja liefgehad. Hij heeft alleen zijn schedel gebroken, zijn rechterhand en een rib. Dwaze dagbladen hebben reeds geschreven, dat ook Ralib Pasja dood gegaan is. Maar (Lof zij Allah!) het is niet waar.

Wij vinden Ralib Pasja vol en mooi gekleed. Hij wil een bezoek brengen bij Sidna Feisoel, den broeder van zijnen heer Abdullah. Zullen wij samen naar Amman rijden? De twee dokters rijden mee.

VIII.

Vele menschen staan in de straat vóór het groote Huis, te zien hoe de Pasja voor het eerst weder uitrijdt. Op den drempel wordt het schaap geofferd aan Allah. Het is een mooi wit schaap. Het weet niets. Het is versierd met groen en met rozen. Wij staan

er aandachtig omheen. Er gebeurt iets heel bijzonders. Een dienaar heeft het schaap op zijde gelegd en de keel doorgesneden. Het bloed vloeit uit over den dorpel en over de stoepsteen naar beneden. Met het fijne neusje in het bloed ligt het mooie schaap.

‘Allah is barmhartig,’ zegt Ralib Pasja. Drie mannen moeten hem steunen. Straks zullen de dienaren het offervleesch verdeelen onder de armen. Zij zullen ook brooden verdeelen en kleine stukken geld. Allah heeft de armen lief. Ook de blinden heeft Allah lief. Wanneer de armen en de blinden voor Ralib Pasja bidden, zal hij weder geheel beter worden.

IX.

Wij rijden van Es-Salt naar Amman met twee wagens. De Pasja en de oude dokter rijden vooruit. De jonge dokter is met mij medegereden. Wij hebben de vlag van Sidna Abdullah op de wagens gezet. Drie lange banen. Het zwart van de Abassiden. Het wit van de Omarjaden. Het groen van de Tahiniden. In de witte middenbaan een driehoek met den vlaggestok als grondlijn. De kleur: rood van den Sherief van Mekka, die de Vader van onzen Heer Abdoellah is.

De rozenravijnen zijn voorbij. Het land is breed, meest vlak. Soms met lage heuvelen. De Tserkessen werken er vlijtig aan hun oogst. Wij komen soldaten langs, bereden politie, Bedouïenen te paard, te ezel, te kameel en te voet. Allen naar Amman, om Gelaltoe el Milk Feisul te zien. Wij dwaas en voornaam, met de vanen op onzen wagen. Langzaam, om de wille van Ralib Pasja. De auto vóór ons maakt Saïed ed Dien boosaardig.

‘Laten wij voorbijrijden,’ zegt hij smeekend.

‘Saïed ed Dien,’ zeg ik: ‘dit ware dwaasheid. De Pasja zou zeker boos zijn, wanneer wij dat deden.....ik ben zeker, dat Mohammed Saïed mij dit niet vragen zou en ook gij zult dit niet een tweeden keer wagen.’

Nr 374 Vele gasten⁺

⁺5-9 1923 A., 6. Gedat.

Amman-Jeruzalem 3 aug.

I.

Het is de gouverneur van Jeruzalem, die van Amman terugrijdt naar El-Kuds. Straks zal hij rijden langs de rozenravijnen van Es-Salt. Morgen zal hij weder onze verstandige twisten aanhooren. Allah is groot.

En dit is Amman. Ruim versierd met vlaggen en groen. En vol volk. Het stijve, bleeke stadsvolk. En de Bedoeïenen van overal, gaande in waardige gewaden, smalle, zwarte gezichten. Met oogen, flikkerend fel in zwarte baarden.

Wij wenden ons dadelijk de stad uit, naar boven, de wijde, vlakke, heuvelen, waar de tenten van Sidna¹⁾ Abdoellah zijn gespreid. Wij zien het dadelijk. Er zijn vele gasten. Er zijn vele tenten. Overal gaan de soldaten. Waaien de vierkleurige Arabische vanen. Er staan eerebogen van gevlochten groen.

1) Onze Heer.

Het zal nu moeten blijken, of Hamid Pasja óók in de Makar el Amiri²⁾ zoo een goede vriend is, als te El-Kuds.³⁾ Ja, hij is het. Hij kust mij op beide wangen, zooals gelijkwaardige vrienden elkander doen. Hij voert mij aan de hand en brengt mij naar zijn tent.

‘Ahlan wasahlan’, zegt Hamid Pasja: ‘dit is uw tent, en ik ben uw dienstknecht.’ Het kleine, zwarte jongetje Mohammed komt nu ook aangelopen op bloote voetjes in roode muiltjes. Ook hij zegt: ‘Ahlan wasahlan’ de lieve Arabische welkomstgroet. Hij brengt koel water om te drinken. En water in een platte schaal voor het wasschen van de voeten. En weder ander water in een andere schaal óók om te wasschen. En zachte, witte, geurige doeken. Hij murmelt telkens: ‘ahlan wasahlan’, zóó lief alsof het telkens de eerste maal was. ‘Mijn Heer is moede’, zegt de kleine, zwarte Mohammed: ‘Mijn Heer moet rusten’. Het leven is weder klein en geriefelijk. De kleine Mohammed krijgt nu een mooi doosje met cigarettten als geschenk. Want als de kleine Mohammed zit in de schaduw van de tent van zijn heer Hamid Pasja, zou hij dan niet eens rooken? Wij hebben ze gekocht bij Abd el Moti onder de Belladia⁴⁾ van Jeruzalem

II.

Voor Hamid Pasja hebben wij een kistje met drie flesschen lavendelwater. Voor den kleinen Turkschen jongen Nazief een doos bonbons. Wij hebben bonbons en gesuikerde vruchten voor de kleine Emirs Talal en Naïf. Hamid Pasja is nu naar Sidna Abdoellah gegaan om het bezoek bij den koning Feisoel te regelen. Des middags drie uur na de middagrust. Hamid Pasja krijgt mij van dienst en wij gaan op bezoek bij de beide kleine Emirs. Zij hebben een tent buiten het kamp. Want Sidna Abdoellah is van meening, dat het niet noodig is, dat zóó kleine Emirs vele woorden hooren van groote menschen. Iederen morgen mogen zij in het Kamp komen om de hand te kussen van hunnen Vader Abdoellah en van den Broeder huns Vaders den Koning Feisoel.

De twee kleine Emirs zitten op een kleed in de schaduw van hun Tent. De Emir Talal lijkt op zijn Vader. Mooi, waardig, ernstig, streng. Driftig, maar hij weet zich te beheerschen. De Emir Naïf is bang voor vreemde menschen. Hij draagt een witzijden rokje en een blauw buisje. Soms wil hij vreemden bezoekers geen hand geven en niet vragen naar hunne gezondheid. Wij geven den beiden kleinen Emirs hun zoete geschenken.

‘Wij zijn dankbaar,’ zegt de Emir Talal. Hij heeft zijn doos opengemaakt uit beleefdheid en weder gesloten. Maar hij zal niet snoepen, waar wij bij zijn. De Emir Naïf, die nog héél klein is, zal wel snoepen, waar wij bij zijn. De Emir Talal vertelt ons nu van de mooie feesten, die er gegeven zijn ter eere van hunnen Oom den Koning Feisoel. Hij verzekert ons ook, dat alle Bedoeïenen komen kijken naar de witte geitjes, die wij hun geschonken hebben.

‘Wij hebben de witte geitjes héél lief’, fluistert de kleine Emir Naïf. Ik vraag of hunne drie onderwijzers tevreden zijn. Maar dit is een verkeerde vraag. De kleine Emir Naïf bloost. En ook de Emir Talal wil hierover niet spreken. ‘Wij hebben veel

2) Kamp van den Emir.

3) De Heilige (Jeruzalem).

4) Stadhuis.

geleerd', zegt hij zacht, maar afdoend: 'wij zijn moede.... Ook onze onderwijzers zijn moede.... wij rusten.'

III.

Wij eten met ons drieën in de tent van Hamid Pasja, die heden mijn tent is. Hamid Pasja, de kleine Turksche Nazief en ik zelf. Jammer, dat ik van de meeste spijzen niet eten mag.

't Is geen ganzier',⁵⁾ zegt Hamid Pasja. Maar het hindert niet. De kleine Mohammed brengt zachtgekookte eieren en een schaal met vruchten. De kleine Turksche Nazief is héél tevreden, want Hamid Pasja heeft hem het mooie fotografietoestel geschonken, dat Nazief reeds zoo lang heeft begeerd. En Nazief vertrouwt, dat Hamid Pasja hem nu ook het zwarte, Arabische paardje wel geven zal. Wij hooren nu, dat de vader van Hamid Pasja in Konstantinopel een goede vrouw voor hem heeft gevonden.

'Mijn vader heeft de Turken lief...ik zal het maar goedvinden,' zegt Hamid Pasja.

'Waarom niet?', zegt de kleine Nazief, terwijl hij het beste brokje kip van de schotel nederlegt en een beter uitzoekt: 'de Turksche vrouwen zijn de beste van de wereld... als ik groot ben neem ik er vijf.'

'Nazief,' zegt Hamid Pasja: 'hebt gij geen Geloof? Vijf vrouwen mag niet ... vier is het meeste.'

'En toch neem ik er vijf' zegt de Turksche jongen plotseling koppig.

'Nazief,' herhaalt de Pasja met een stem die ik nooit gehoord heb, 'is er geen Geloof?'

'Vergeef mij, Hamid Pasja,' zegt dan de kleine Nazief sidderend: 'ik zal er vier nemen.'

'Ik wist het, Nazief,' zegt dan de jongste en dapperste generaal van alle Arabieren: 'het Geloof gaat boven alles... Allah is groot.'

De kleine Mohammed brengt ons de koffie Met fijne, donkere oogjes ziet hij alles. Wat is dit? Hebben de Pasja en Nazief getwist? En vóór den avond geeft Hamid Pasja den kleinen Turkschen Nazief het mooie, Arabische paard ten geschenke, dat het hart van Nazief zoo lang heeft begeerd.

IV.

Laat ik nu het Middagebed uitspreken vóór wij naar den Koning gaan. 'Zal ik weggaan?' vraagt Hamid Pasja. 'Waarom zoudt gij?' vraag ik weder; 'zeg mij alleen maar waar Mekka ligt'.

Want wie te Amsterdam weet waar Mekka ligt, heeft Jeruzalem aan zijn rechterhand. En daarna verschijnt de kleine Mohammed weder met zijn bloote voetjes in de kleine Marokkaansche muiltjes. Hij brengt de groote koperen kannen en kommen met het waschwat, koud en lauw. En een klein koperen kannetje met geurig water, waarmede men zich de toppen van zijn vingers en zijn lippen wast. De Grootte Regisseur regelt van den kleinen Mohammed alle bewegingen, dat zij schoon zijn. Maar de kleine Mohammed weet het niet. Hij heeft alle ernstige kleederen gereed gelegd, die behooren bij het bezoek aan den Koning. Hij legt de witzijden Kafië over

5) Van 't varken.

mijn hoofd en de zilverzijden Agal daaromheen. En dan helpt hij zijnen heer, jong en streng, in de groote uniform van een Arabischen generaal.

V.

In een van de tenten, die Sidna Abdoellah aan Gelaltoe el Milk Feisoel heeft afgestaan, vinden wij vele gasten, die met den Koning uit Mesopotamië gekomen zijn. Er is Nagi bey el Suedi, de Vizier el Adelië⁶⁾. Er is Mohammed Ruston bey Haïda, de Raïs el Donan. Er zijn Safoud Pasja el Aruve en Tachaien Bey. Wij vinden er ook den eerwaarden sjeikh Abdoellah el Moedafië, die uit Hedjaz komt. En Medgel Pasjah, het dappere hoofd der Beni-Sacher Arabieren. Hoe vele gasten! Hoe vele mijne woorden! Ik begin een voorzichtig gesprek met den eerwaarden sjeikh Abdoellah el Moedafië. Het blijkt, dat hij Abdoel Salaäm goed kent. En daarin verdiepen wij ons dan. In de deugden van Abdoel Salaäm: zijne wijsheid, zijne vroomheid, zijne gastvrijheid. ‘Allah zegene zijne zonen’, zegt de eerwaarde sjeikh.

Zijne zonen? Onze Abdoel Salaäm heeft alleen drie dochters. Er komt een angstig vermoeden in mij op. En het blijkt juist te zijn. Het is opmerkelijk, hoe dikwijls angstige vermoedens blijken juist te zijn. De Abdoel Salaäm, dien de eerwaarde sjeikh Abdoellah el Moedafië kent, is een geheel andere Abdoel Salaäm.

‘Maalaisch’⁷⁾ troost de eerwaarde sjeikh: ‘Moge Allah hen beiden zegenen.... en wij hebben toch goede woorden gesproken.’

VI.

Wij hooren nu ook, dat Sidna Feisoel op den Vijfden Dag of op den Zesden Dag een bezoek zal brengen aan de tenten van de Beni Sacher. Het is een groote eer voor Medgel Pasja. Maar hij heeft het verdiend met zijn dapperen strijd tegen de Wahabis in de woestijn van El-Djoeff en Kirjath al Mileh.

‘De Beni Sacher vreezen de Wahabis niet’, zegt Medgel Pasja, zwaar gesteund op het groote zwaard tusschen zijn knieën: ‘de Wahabis zijn verslagen. Als zij weder komen, zullen de Beni Sacher hen weder verslaan.’

Wanneer ik lust heb, kan ik gerust eens met de Beni Sacher medetrekken. Medgel Pasja zal mij een kameel geven, een geweer en een zwaard, En ik zal rijden naast zijn eigen zoon, die Sultan heet.

Medgel Pasja vraagt nu ook naar den stam der Zagjoenin,⁸⁾ waarover in den laatsten tijd zoo dikwijls gesproken wordt. Zijn het dappere krijgers? Hebben zij goede wapenen? Uit welke landen zijn zij gekomen? Zijn zij Moslems?

‘De Zagjoenien’, zegt Hamid Pasja, die in Konstantinopel is geweest, ‘zijn geen Moslems Zij zijn Joden.... maar slechte Joden. Zij eten ganzier. Zij rooken sigaren op den Sabbath. Hunne vrouwen sluieren zich niet en gaan met bloote hoofden door de straten... zij gelooven niet aan Allah.’

‘Zij gelooven niet aan Allah?’ zegt Medgel Pasja, geslagen van verbazing; ‘Hoe kan dat? hoe kan dat?’

6) Minister van Justitie.

7) Nitschewo.

8) Zionisten.

Hij blijft lang zwijgend, geleund op zijn groot zwaard. Dan zegt hij, donker en dreigend: 'Wanneer deze menschen in het land van de Beni Sacher komen, zullen de Beni Sacher hen verslaan.'

Hamid Pasja is weder goedhartig: 'Medgel, mijn Broeder,' zegt hij: 'zij zullen niet in het Land van de Beni-Sacher komen. Zij wonen te El-Kuds en te Tel Aviv..... zij baden in de zee ... mannen en vrouwen.... allen te samen.'

Medgel Pasja, gerustgesteld aangaande den Stam der Zagjoenien, verzekert ons, dat hij nooit zoo mooie geitjes heeft gezien als de witte geitjes, die wij een maand geleden ten geschenke hebben gegeven aan den Emir Talal en den Emir Naïf. Het is trouwens een zware dag voor Medgel Pasja. Hij hoort, dat in het Land, waar de geitjes uit zijn, geene Bedoeïenen zijn, geen Moslems en geen kameelen. Er is geen koning, geen Emir, maar eene Koningin. En er zijn koeien in dat land, die meer dan vijftien rotel melk geven per dag. Hij hoort ook, dat de man van de Koningin niet de Koning is. Hij leunt zwaar op zijn zwaard. En terwijl Medgel Pasja peinst over de wonderen van het Staatsrecht van het Koninkrijk der Nederlanden, is er een kleine Arabische officier binnengekomen. De Koning wacht ons.

Nr 375 De Koning van Bagdad⁺

⁺8-9 1923 O., 5. Gedat.
Amman-Jeruzalem 5 aug.

I.

Zijne Majesteit de Koning Feisoel van Bagdad wacht ons in de mooie, groote tent, waar anders de algemeene vergaderingen van de Transjordaansche Regeering worden gehouden.

En ik denk: het zou signifisch merkwaardig zijn, alle middelen te kennen, waarmede wij Tijd en Ruimte meten. Maar Tijd en Ruimte zijn onmenscheijk, objectief, koud. Ik zeg: 'de afstand tusschen Amsterdam en Haarlem is achttien kilometer.' Dat is zoo voor iedereen: Of: 'de Aarde draait in vier en twintig uur om haar as.' Maar emotioneel gesproken is de afstand tusschen Amsterdam en Haarlem, de Bloemenstad, natuurlijk voor alle menschen verschillend. Want zouden wel twee menschen, gaande tusschen die twee steden, hetzelfde beleven, of evenveel verouderen? Zeg niet, dat wij leven in Tijd en Ruimte. Ik leef in Emotie. En de afstand tusschen den ingang van de Tent en waar de Koning zat, was grooter dan de suffe afstand tusschen huis en school vaak is geweest. Natuurlijk is dezelfde afstand emotioneel gesproken nooit dezelfde. Tijd en Ruimte, de verschrikkelijke verwezenlijking van Hetzelfde, bestaan niet voor de Emotioneele Ziel. Ja, een vogel vliegt nog in de lucht. Maar een vogel is geen Dichter.

II.

Ik denk aan de kleine, Joodsche school van mijnen vader. Wij gingen er des avonds heen. En alle leerlingen, zes klassen, zaten er op drie banken. Denk eens aan het emotieverschil tusschen een bank en een klas.

Denk eens aan een Koning. Denk eens aan het woord Koning. Ik kan natuurlijk betoogen, dat het Koningschap niet noodig is en een Koning een mensch is. Maar ik ben jaren lang een leerling geweest in de kleine school van mijnen vader met de zes klassen op de drie banken. Wij kenden negentien Koningen van Israël en negentien Koningen van Juda. En Freud mag weten waarom ik die van Israël altijd gemakkelijker heb geleerd en altijd gemakkelijker heb onthouden dan die van Juda. Wij leerden ook, welke Lofzegging men moet uitspreken, wanneer men een Koning ziet. Wat beteekenen later zes deelen van Quack, ingenaaid of gebonden, tegenover deze Emoties? Spreek mij van Tijd, Ruimte en Afstand. Ik antwoord met Emotie. Trouwens, praat of zwijg getroost. Wij verstaan elkander toch niet.

Ik heb deze dingen, veel rustiger en veel uitvoeriger dan ik ze nu beschrijf, overdacht, terwijl ik van den ingang der Tent naar den Koning van Bagdad ging. En dan zult gij, o, wijsgeerige dwaas, nog beweren, dat wij leven in Ruimte en Tijd. Gij hebt trouwens gelijk. Ik denk, de afstand was twaalf, dertien meter. En den Koning tegemoet komende heb ik gezegd: 'Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning des Heelals, die geeft van Zijne Eer aan Vleesch en Bloed'. En tegelijk heb ik mij, met mijne gewone scherpzinnigheid afgevraagd, of men dit analogisch mag uitbreiden tot een Emir.

III.

De Koning is opgestaan. Hamid Pasja heeft gezegd: 'Dit is de Vriend van Sidna Abdoellah, over wien Sidna met Uwe Majesteit gesproken heeft.'

'Ahlan wasahlan', zegt de Koning. Hamid Pasja is heengegaan. Dit is dus de Emir Feisoel, nu Koning van Bagdad. Ik moet hem natuurlijk goed opnemen. Daarvoor ben ik gekomen. En ik word er trouwens voor betaald. Hij is gekleed in de kleine uniform van een Arabisch generaal. Hij is héél slank, ook als hij zit. Zijn gezicht, met den fijnen mond en het bruine puntbaardje is veel beter dan wij het kennen van de portretten. Hij zit, gelijk een Koning zit. In een breeden stoel, de fijne rechterhand op de leuning. Het is vooral de zachtheid van de stem, die treft en ontroert. Hij spreekt vriendelijk en vertrouwelijk. Maar men voelt zeker, dat hij met iedereen vriendelijk en vertrouwelijk spreekt. Dat wil zeggen: met niemand.

De Koning verzekert mij nu, dat ik precies mag vragen, wat ik wil. Maar dan moet ik ook mijnerzijds welwillend zijn en hem toestaan precies te antwoorden, wat hij wil. Ik vraag dus eerst, waarom hij naar Transjordanië is gekomen. 'Om mijnen ouderen broeder, den Emir Abdoellah te zien... wie zou niet tevreden zijn, wanneer hij na zes jaren zijnen ouderen broeder wederziet.... er is veel gebeurd.'

Ik vraag of de Koning ook niet tevreden is Mr. Philby¹⁾ weder te zien.

'Ja, zeker', zegt de zachte, koninklijke stem. Hij is ook tevreden Mr. Philby weder te zien. Mr. Philby is een goed vriend van de Arabieren en van het Meccasche koningshuis.

Hoe is Irak? 'Rustig', zegt de Koning rustig. De economische toestand is niet gemakkelijk. Maar ook niet moeilijker dan in andere landen. De dadels zijn te goedkoop. En het achterland, Iran en verder, bloeit nog niet op.

Lausanne? De Turken? Mossoel? Petroleum?

'Wij zijn allen gelukkig', zegt de Koning Feisoel, 'dat er te Lausanne vrede gesloten is. Wie is gelukkig in den oorlog. Ook de dappere soldaten hebben den oorlog niet

1) De Engelsche resident in Transjordanië.

lief. Maar de Vrede is laat gekomen. Wij willen met de Turken in vrede leven. Wij willen met alle volken in vrede leven. Mossoel is eene Arabische stad en wij vertrouwen, dat de Volkenbond dit ook erkennen zal. Over de petroleum zijn nog geen groote besluiten genomen.'

En de Arabische Federatie?

'Wanneer die noodig is in de ontwikkeling van de geschiedenis, zal zij zeker komen. En wanneer zij niet noodig is, wie zou haar dan mogen wenschen? De onderhandelingen met Engeland worden gevoerd door den Koning Hussein van Mecca. En zou het dan den Koning Feisoel passen zich daarin te mengen?'

'Ik ben de Koning van Irak', zegt de zachtmoedige Koning naast mij met nadruk, 'en het welzijn van Irak gaat mij in de eerste plaats ter harte. Ik ben ook de zoon van den Sherif van Mecca... een Arabisch koning. In de tweede plaats komt de Arabische Federatie.'

En de Joodsche quaestie. En de Palestijnsche quaestie?

'Ya Achie'²⁾ zegt de Koning van Irak, 'er bestaat voor mij geen Joodsche quaestie. Mijn hoofdstad is Bagdad. Hebben de Joden en de Arabieren in Bagdad niet voor eeuwen reeds in vrede en in vriendschap geleefd? Zóó wil ik het nog. Mijn minister van financiën is een Jood, de heer Sassoon.... in al onze departementen zult u Joden vinden...'

En de Zionistische zaak?

'Mijn broeder', zegt de Koning, 'ik ben de Koning van Irak... en Irak is zeven honderd mijlen van Palestina weg. Bovendien, wij hebben de politiek verdeeld. Mijn vader en mijn broeder Ali voeren de algemeene Arabische politiek en de politiek op het schiereiland. Ik ben de Koning van Irak. En mijn oudere broeder Abdoellah, die u liefheeft, houdt het oog op de Arabische landen van het Westen: Syrië, Palestina.... Transjordanië.'

En de Wahabis? En Ibn Saud?

'Niemand wil oorlog', zegt de Koning. 'Wie is gelukkig als er oorlog is? Er zijn kleine moeilijkheden geweest tusschen mijn ouderen broeder Abdoellah en tusschen den Emir Ibn Saud...maar ik geloof, dat ik den vrede heb gebracht tusschen hen beiden. De eerste plicht van een koning is vrede.'

IV.

Sidna Abdoellah heeft naar mij gevraagd. Hij is in zijn kleine tent en hij zegt het middaggebed. Laten wij een oogenblik in zijn groote tent wachten. De Emir zal dadelijk komen. Sidna Abdoellah lijkt niet op Sidna Feisoel. Hij is kort en krachtig gebouwd. Zijn stem is harder. Hij loopt licht op in drift. Hij heeft korte, besliste gebaren wanneer hij spreekt. En hij heeft veel verstand. Vandaag, ter eere van zijn broeder Feisoel, draagt hij een overgewaad van blauwgeribde zijde. Een witte hoofddoek met een gouden band. Slanke, roode schoenen.

'Ahlan wasahlan', zegt de Emir mild groetend, terwijl hij de tent binnentreedt. De Emir Shakir, die pas twaalf dieven heeft gevangen, Medgel Pasja, Hamid Pasja en dr. Tuwfik staan sierlijk op. Ik tel niet mee.

'Ik ben gelukkig u weder te zien,' zegt de Emir: 'het zijn gelukkige dagen, wanneer gij komt... ahlan wasahlan.'

'Ahlan wasahlan', zeggen nu alle andere waardige gasten.

2) 'Mijn broeder'.

En de koffie is een reukoffer. Zóó zwart, zóó scherp. En hoe geestig aangeboden door den kleinen page, die een zilvergesneden dolkmes draagt.

En tusschen ons bewegen de zachte, welwillende woorden.

‘Ahlan wasahlan’, zegt Sidna Abdoellah nog eens.

V.

Maar de Emir heeft ineens scherp opgekeken: ‘Mijn Broeder Feisoel’, heeft hij gezegd. De Koning is de tent binnengekomen. Een tegenbezoek? Of is de voorzichtige Koning Feisoel bang, dat de Emir te scherp spreken zal?

Ja, het décor is mooi vandaag. Alles is décor. Maar er zijn mooie en leelijke, vervelende en behaaglijke décors.

De tent is aan den achterkant open. En daar zitten de Emir en de Koning. Wij samen tegenover hen.

‘Een Joodsch Palestina? Wie zal het zien?’ zegt de Emir verzekerd; ‘wil Engeland het nog? Met de verdediging van het Suezkanaal wordt de aanwezigheid van de Engelsche troepen gerechtvaardigd. Lord Milner..... Lloyd George..... Sir Martin Conway..... is er één, die de formule van Weizmann nog overneemt: ‘Palestina zoo Joodsch als Engeland Engelsch is’?

‘Hij meent dat zoo erg niet’, zegt de Koning zachtmoedig: ‘hij moet dat zeggen voor de propaganda’.

‘Gevaarlijke woorden’, zegt de Emir: ‘ik zeg u dit: ik zie geen Joodsch Palestina. Zoolang de Engelschen in Palestina zijn, is Palestina in zijn politiek wezen Engelsch. En den dag, dat de Engelschen het verlaten, is het land Arabisch.

Het is een Arabisch Land... sinds eeuwen. Sinds eeuwen’.

‘Ja’, zeg ik: ‘maar de gedachte is deze geweest. Engeland, als Mandaatsmogendheid, zou de Joden helpen bij het spoedig verkrijgen van een economisch gezonde meerderheid en daarna het bestuur aan de bewoners overgeven. Dat is de gedachte van het Mandaat.’

‘Gedachten zijn nog geen Daden’, zegt Sidna Abdoellah: ‘ik zie geen Joodsche meerderheid in Palestina ...en dan nog overal rondom Arabische landen. Gij kunt niet leven in Palestina zonder vrede, ik bedoel werkelijken vrede, met de Groote Arabische Gedachte. Aan alle kanten is nu wantrouwen. Als dr. Weizmann zegt, dat de Joden in Palestina geen politieke voorrechten willen, denkt u, dat de Arabieren hem gelooven? En als ik zeg, dat een constitutioneele Regeering in Palestina den Joden geen onrecht zal doen, gelooven de Zionisten mij? Mijn Land ligt voor de Joden open. En het Land van mijn Broeder ligt open. Alle Arabische landen. Maar ééne voorwaarde: geen bijzondere politieke rechten. Ook in Palestina niet. U hebt de keus: of vrede en vriendschap met alle Arabische volken. Of het jagen achter iets onmogelijks in Palestina. Ik ben vóór eene Joodsch-Arabische samenwerking op voet van gelijkheid in alle Arabische landen... Palestina inbegrepen. Als de Zionisten dat niet kunnen, of niet willen, laat dan die anderen, van Agoedath Israël het doen verraders? Ja, wie bang is.... verraders.....een groot woord.’

Sidna Abdoellah heeft snel gesproken. De laatste woorden kortaf, beslissend. De Koning van Bagdad, héél zachtmoedig, heeft geluisterd en gezwegen. Omdat Irak toch nog altijd zevenhonderd mijlen van Palestina af ligt.

I.

Ach, alles is décor. En geen oogenblik duurt eeuwig. Maar de eeuwigheid kan geen oogenblik verkorten of overslaan. En is dat niet reeds veel?

Wanneer de tijd van het heengaan is gekomen, staan al deze groote en waardige gastheeren op. Wij gaan langzaam naar den uitgang van Sidna¹⁾ Abdoellahs tent. En ik zeg tegen de Eeuwigheid: 'Neem mij dit Oogenblik af éér het voorbij is, als gij dat kunt.' Er is de slanke, zachtmoedige Generaal, die de Koning van Bagdad heet. Er is Sidna Abdoellah in het statige zijden overgewaad, kort en krachtig. Er is de Emir Shakir, die twaalf dieven heeft gevangen. Er is Hamid Pasja. Er is Medgel Pasja, die den Stam der Zagjoenien²⁾ zal bestrijden, wanneer zij zich in de landen der Beni-Sacher zullen wagen. Er zijn de vele goede woorden, die te zamen. de liefde van een Arabisch afscheid zijn.

- 'Wij zijn gelukkig geweest met uw bezoek.'

- 'Allah zegene u.'

- 'Allah zegene uw Zonen.'

'In vrede... in vrede.... Allah beware Uwe wegen.'

Het is laat avond. In het Kamp van den Emir hangen de lamplichten en lichtjes bewegen er tusschen de tenten door. Er zal maanlicht zijn vannacht. Maar laat.

'Zoudt gij onzen gast niet een geleide geven tot aan de Rivier?' vraagt de Koning Feisoel zijnen broeder den Emir. Er is een licht fronsen in de stem van den Emir: 'Als onze gast het verlangt... zeer zeker... maar in mijn Land zijn mijn gasten veilig... en over de Rivier voer ik geen gezag.'

'Niet noodig, Sidna Abdoellah' zeg ik. En wij zijn weggereden.

II.

Hamid Pasja rijdt met ons naar beneden naar Amman. O, Amman wordt al een groote stad. Bijna zoo groot als de Jaffastraat. Men heeft er nog geen electrisch licht en geen gas. Maar wel de kwaadaardige lux-lampen, die geen genade kennen en geen schaduw. Geen wonder, dat die van Es-Salt jaloersch zijn. Ook Hamid Pasja neemt hier afscheid.

'Ben ik tevreden?'

'Lof zij Allah.'

Saïd ed Dien, het knappe, rappe chauffeurkje, vraagt verlof een vriend mee te nemen naar El-Kuds, dat Jeruzalem heet. De vriend is een groote schooier. Maar zoo een verzoek weigeren gaat niet.

III.

1) Onze Heer.

2) Zionisten.

Voorbij. Voorbij. De Koning. Het Kamp. De Emir. Er is Transjordanië in den Nacht tusschen Amman en Es-Salt. Het Land is hoog. En de wind is koud. Hoe diep en wonderbaarlijk is het Leven. Er is de keerende kudde, met herder en hond. De Dichters spreken daarvan, maar hoevelen hebben het gezien? De beeldspraak van de Dichters is altijd ouderwetsch en achterop. Bijvoorbeeld: mijn gedicht 'Aan eenen Zeevaarder'. De werkelijkheid was een stuurmansleerling aan boord van een domme mailboot. Maar ik schreef natuurlijk vanuit de verbeelding van eenen zwerver aan boord van een zeilschip. Den spoortrein vindt men al in gedichten. Maar de telegraaf niet. En de telefoon óók niet. Ja, Dichters van Holland. Schrijf gerust over keerende kudden. Schrijf gerust, dat gij uw avondbrood breekt en het brokt in een beker melk. Gij snijdt uw brood en gij drinkt niet uit een beker. Al uw litteratuur is litteratuur. Maar hier het Transjordanische nachtland. De keerende kudden. De Bedouïenen, die door den koelen nacht gaan met ezeltjes en met kameelen. Naar de Stad. Van de Stad. Zij gaan langzaam en geduldig. Even fel gezien in het snellende licht van onzen wagen en dan weder weg in den Nacht.

IV.

Es-Salt. Wij rijden aan bij de politie. En de politie wacht op ons. 'Ahlan wasahlan'³⁾, zegt Abed Effendi, de jonge officier. Hij telefoneert naar het Kamp van den Emir, dat wij voorbijgaan. En naar de Brug over de Jordaan, dat wij komen. 'Sidna Abdoellah heeft zelf getelefoneerd. Hij heeft u lief', zegt Abed Effendi. Ook Abed Effendi heeft ons lief. Wij krijgen koffie en koel water. De schooier krijgt vijf piasters en gaat goede druiven koopen.

De nacht is laat, maar er is nog geen maan. Hoog tegen den heuvel gebouwd ligt de Stad Es-Salt. Enkele huizen hebben nog weinig lichtjes. Maar het groote, late stadsleven van Amman is hier niet. Men kan wel begrijpen, dat die van Es-Salt afgunstig zijn op de groote hoofdstad Amman. Bijna zoo groot als de Jaffastraat. Maar Sidna Abdoellah heeft nu eenmaal Amman verkozen.

V.

Van Es-Salt weer langs de rozenravijnen. Dalen van het koele, hoge land, het diepe, heete Jordandal in. Wij hooren het water, dat ver in het ravijn naar den Jordaan stroomt. En de boomen ruischen als een zwaar water. Het is wel veilig en liefdevol te weten, dat Sidna Abdoellah waakt tusschen Es-Salt en den Jordaan. Een telefoon is natuurlijk een onding. En vergelijk eens een wanwoord als 'telefoontoestel' met een woord als 'rozenravijn'. Maar er is getelefoneerd over de nachtelijke, geurende rozenravijnen, naar den Brug, dat wij komen. Als wij over een uur de Brug niet voorbijgaan, zal men het weten te Es-Salt. En van beide zijden zal men de onderzoekers zenden met felle, scherpe lichten in den Nacht. Maar zoo Allah het wil, zal ons niets gebeuren. De kleine handen van Saïd ed Dien zijn vaardig en vast. En dieven zijn er in het land van Sidna Abdoellah niet.

3) Arabische welkomstgroet.

VI.

Het Jordaandal in den nacht is vreeselijk. Een heete dag is toch nog open, licht doorzichtig. Maar de nacht, zwaar, domp, heet zonder genade. Er is de maan. Maar reeds versmald. Er zijn geen rozenravijnen meer. Er zijn de wilde kale spitsbergen, spokende op en weer weg. En daarna de heete, vervloekte vlakte.

Bij de beek van Schunet zijn de laatste soldaten van den Emir vóór de Brug. Er is géén telefoon. Maar wij krijgen er weder van het koele water, dat bewaard wordt in een grove kruik. Echt pottenbakkerswerk. Maar de waterkruik en de pottenbakker zijn reeds uit de beeldspraak van de Hollandsche dichters verdwenen.

En hier de Brug, tot waar de macht van Sidna Abdoellah gaat. De wachtofficier heet Hassan Effendi. Hij is gelukkig, dat wij gekomen zijn. Want stel eens, dat er iets met ons gebeurd was, bij de rozenravijnen van Es-Salt, dan zou hij er toch maar met zijn mannetjes op uit moeten. En nu kan men over een telefoon en over rozenravijnen denken gelijk men wil. Maar 't is toch liefdevol zooals Hassan Effendi telefoneert naar Salt, waar de goede rozijnen vandaan komen: 'De Brug spreekt.... is dat Es-Salt...tot uw orders....uw nacht zij gezegend.... zij rijden af.... in vrede'.

VII.

Over de brug is het gebied van den Emir Herbert. De politie van Sidna Herbert wil ons niet doorlaten in den nacht. Er zijn roovers bericht langs den weg.

'Boulies Effendi',⁴⁾ zeg ik: 'meen niet, dat ik voor mijn genoeg rijd in den nacht van Amman naar El-Kuds.... ik moest nu doorrijden....'

Er ontstaat nu een lang en fluisterend gesprek in het duister tusschen twee Boulies Effendis. Saïd ed Dien verklaart, dat hij roovers niet vreest. En de schooier vreest natuurlijk heelendal niet.

Eindelijk verzekert de Boulies Effendi, dat ik dan kan doorrijden. Maar ik ben zelf verantwoordelijk. Masoel heet dat bij den Brug in het Arabisch. Het verleden deelwoord van het werkwoord 'vragen'. En zij, die een signifisch proefschrift hebben geschreven over de begrippen: 'aansprakelijk, verantwoordelijk en toerekeningsvatbaar' zien, dat ook de Arabische werkwoorden het voorwaartsche verschuivingsverschijnsel vertoonen, dat eenvoudig de verwezenlijking is van de wiskundige oer-intuïtie in de taal.

Maar wij zijn zoo geleerd niet. Wij varen eenvoudig over de wegen van het land van den Emir Herbert weer naar de koelte.

'Als er maar geen dieven komen,' zeg ik toch nog bezorgd.

'Wees zonder vrees, heer,' zegt de schooier: 'ik ken alle dieven... als zij mij zien met u, zullen zij niets doen.'

VIII.

Het is diep na middernacht, wanneer wij El-Kuds bereiken, dat nog altijd Jeruzalem heet. Hoe vreemd is alles. Hoe nieuw. Wij zijn één langen dag van één en twintig uur weggeweest, O, dwaas, die het leven meent te meten met dag en uur. Gij meet

4) Weledele heer Politie.

het meten met emoties. Hoe lang waren wij dan weg? Onuitsprekelijk. Eén pond geschonken aan Saïd ed Dien is in die omstandigheden niet te veel, Mohammed Saïed zou dat ook hebben gehad.

‘Heer,’ zegt de schooier, wanneer ik Saïd ed Dien zijn geschenk geef: ‘vergeet mijn heer dan mij? En wat krijg ik?’

IX.

Weer thuis. En de dagen, die gewoon zijn. Er is nog altijd het proces over de gedwongen belasting op het Paaschbrood van de Zionisten tegen de Agoedisten. Met een geduld, geen betere zaak waardig, heeft de rechter ons zeventien zittingen aangehoord. En dat, terwijl het Paaschbrood toch zoo eenvoudig is: water en meel. Onze oudsten van dagen beginnen nu wel te denken, dat zij het einde van dit proces niet zullen zien.

En dan zijn er de drie processen, die de Amsterdamsche Pekidiem voeren tegen drie verstandige bewoners, die beweren, dat de Pekidiemhuizen geen Pekidiemhuizen zijn. Twee van die processen hebben de Pekidiem gewonnen. Maar in het derde is de politiek gekomen van het Zionistische tegen het Agoedistische rabbinaat. En dat proces loopt dus nog. Al staan de kansen van de ouden van dagen hier beter dan in het proces over het Paaschbrood.

X.

En dan de post komt. Zij brengt vele brieven van mensen, die nog eens precies willen weten welke postzegels er al zoo in omloop der Eeuwigheid hebben geheerscht, hier, en in Transjordanië en in Syrië. Maar dat is voor een bescheiden schrijver te uitvoerig. Het is hier een warwereld van grenzen, bezettingen en postzegels. Transjordanië gaat nu weer nieuwe, eigen zegels uitgeven. En wat er in Syrië gebeurt weet eigenlijk niemand. Er zijn pas weer bijna veertig dieven opgehangen. Maar de postzegels, die ik te koop aanbied, zijn eenig. Trouwens, iedere postzegel is eenig. Ik heb een volledig stel van Transjordanië, met een bijzonderen overdruk ter herinnering aan de onafhankelijkheidsverklaring en afgestempeld op den onafhankelijkheidsdag zelve met een duidelijk stempel in het hoofdkwartier van Sidna Abdoellah. En vraagt men mij, wat deze postzegels moeten opbrengen, dan zeg ik: een Koe voor Samoecha. En als dat te veel is, vijf Pond. Minder niet.

Er is ook een brief van eenen deurwaarder, over wien ik reeds vroeger heb geschreven. Hij is nu gelukkig overtuigd, dat zijn lichtzinnige Emir Abdoellah niet onze Sidna Abdoellah is. Wonder, hoe menschlievend zelfs deurwaarders worden, wanneer men ouder wordt. En als deze, waarlijk zéér menschlievende, nu inderdaad iets voor ons doen wil, laat hij dan een sommetje geld zenden voor een mooi krulletje in den staart van de Koe van Samoecha aan het adres der evenzeer menschlievende heeren Pekidiem en Amarcaliem, Rapenburgerstraat 179, Amsterdam.

I.

Het Joodsche jaar eindigt. De maan vermindert alweer in de laatste maand, die toch nog altijd Elloel heet. De volgende week vieren wij het groote Nieuwjaarsfeest. De dagen zijn nog wel deerlijk heet. En er zijn heete nachten, dat de lucht, zonder wind, als een walm in de straten slaat. Toch kunnen wij nu gaan hopen, dat het mettertijd te Jeruzalem ook weer eens regenen zal. Vanaf het Paaschfeest was dat natuurlijk hopeloos. En Jeruzalem heeft dorst geleden van 't jaar. Heel het land ligt brandend bruin en dorstig. Van de volle Jobsbron, daar diep in het dal, is natuurlijk niets meer over. En het zal héél wat moeten regenen, eer de bron weder kloppen zal als een hart en haar water drijven in de groentetuinen rondom.

Men moet gewennen aan dit land zonder water. Hoe hartstochtelijk kan ik soms verlangen naar eenen gewonen, groven, Hollandschen regendag, wanneer de wind te keer gaat en de regen ruischt in de plassende straten. Thuis komen is dan iets heerlijks. De rust van het eigen, goede huis. Het zachte haardvuur en de mooie boeken. Hier is dat allemaal niet. En dan troost ik mij, dezen heeten, koortsenden dag, maar weder met de gedachte, dat er vele Hollanders zijn, die hartstochtelijk gaarne vandaag naar Bethlehem zouden gaan of naar den Klaagmuur, ieder naar den aard van zijn liefde en van zijn geloof. Wanneer men zoovele jaren hier heeft gewoond, dan begint men te begrijpen, dat men niet tegelijk in Holland en in Palestina wonen kan. Dit is heel eenvoudig. Maar wonder, hoelang het duurt voor men eenvoudige dingen begrijpt. Daarvoor is een héél samengestelde geest noodig. Het is ook niet waar, dat honger en hartstocht de wereld bewegen. De wereld wordt bewogen door een rusteloos verlangen naar rust. Maar hoeveel regendagen en hoeveel zonnedagen moeten over ons afgestorven zijn, voor wij dat doodeenvoudig begrijpen.

II.

Eind van het jaar. Het congres van de Zionisten en het congres van de Agoedisten zijn voorbij. De twee elementen van het wezenlijke Jodendom, Nationaal. Religieus. De Mizrachie, als partij boven de partijen, had beiden kunnen vereenigen. Maar als partij tusschen de partijen is de Mizrachie in de knel gekomen. Mizrachie heeft op het Zionistische Congres een vierde van de afgevaardigden. Maar invloed hier in 't Land heeft de Mizrachie niet. Dr. Weizmann heeft het voorloopig gewonnen. Brandeïsisme zonder Brandeis. Beheer door deskundigen. Verbreding van den grondslag, Men zal het moeten zien. De Palestinensische bevolking is niet vóór het Amerikaansche systeem. En wanneer het Weizmann niet gelukt, geregeld veel geld te krijgen, heeft hij afgedaan. Het is eigenlijk wel een wonderlijk systeem. De rijke Amerikaansche Joden geven het geld, dat hier gebruikt wordt uitsluitend ten bate van radicale, socialistische ondernemingen. Dr. Ruppin is weder de leider van de nieuwe leiding. Dat beteekent, dat het particuliere initiatief van kleine, zelfstandige ondernemingen stelselmatig wordt tegengewerkt ten bate van socialistische

coöperatieve groepen. De arbeiderspartij is heer en meester. Vele ondernemingen beginnen met een staking. En hoevelen eindigen er mee?

III.

Het is alsof wij moede zijn geworden. Zelfs voor eene levensquaestie als de verhouding van Palestina tot de Arabische Federatie is geen belangstelling meer. De onderhandelingen tusschen de Engelsche Regeering en den Koning Hussein van Mekka worden voortgezet. Middelerwijl heeft Koning Hussein eenen bijzonderen gezant naar Palestina gezonden. Hij heeft in verschillende vergaderingen van notabelen medegedeeld, dat Koning Hussein voor Palestina verlangt een vrije, nationale constitutioneele regeering gelijk Irak en aansluiting bij de Arabische Federatie. De Balfour-Declaratie behoeft niet te worden ingetrokken. Maar er zal een regiem komen, dat vanzelve de Balfour-Declaratie maakt tot een ding, alsof het nooit had bestaan of reeds zijn natuurlijken dood gestorven was. Gelijk dit heet in de mooie, dichterlijke taal, die de afgezant van den Koning Hussein spreekt. Geen wonder, dat zoo een welsprekend gezant Sheikh Abbas el Melki heet en. Dat hij een fraai witzijden kleed draagt, rood geborduurd. Koning Hussein heeft uitdrukkelijk verklaard, dat hij geen Engelsch-Arabisch verbond teekenen zal, wanneer zijnen verlangens aangaande Palestina niet worden ingewilligd. De Joodsche pers heeft zich geërgerd, dat de Palestinensische Regeering de publicatie van dergelijke uitingen heeft toegestaan. Men verwachtte, dat de onderhandelingen tusschen Mekka en Londen, de twee Heilige Steden, zouden worden afgebroken. Maar ze worden voortgezet. En Engeland schijnt weder nieuwe concessies te hebben gedaan. Met een Fransch Syrië en een Turksch Turkije in Voor-Azië is volgens velen een Arabische Federatie onder Engelschen invloed noodig. Men gelooft in Engeland niet meer aan een zuiver-Joodsch of aan een overwegend-Joodsch Palestina, dat een factor zou kunnen zijn in de Engelsche Suez-kanaal-politiek. Sir Martin Conway? Ach, wij glimlachen en wij bedenken met weemoed, dat hij blijkbaar den leeftijd heeft bereikt, waarop een schrijver opnieuw in de luren wordt gelegd. En wat er gebeuren zal, wie weet het, behalve de Toekomst? Die weet alles, maar zij vertelt het niet vóór het Tijd is. Daartegen baat geen ongeduld en geen onrust. Voorlopig heeft Koning Hussein beloofd, dat hij naar Amman komen zal om met de Palestinensische leiders te beraden.

IV.

Eind van 't jaar. In het begin van het volgende komt Sir Herbert Samuël van zijn verlof terug. En daarop is dan nu het wachten. Van de Palestina-leening hooren wij niets meer. En de nieuwe Staatsraad schijnt voor goed dood te zijn. Eerst hadden al de tien Arabische leden ontslag genomen, ofschoon zij door de Regeering met zorg gekozen waren uit de meest-gematigde elementen. Na lange onderhandelingen kwamen zeven leden op hun ontslag terug. Maar daarvan hebben er vier weder opnieuw ontslag genomen.

Voor de Joodsche gemeenschap is het van belang of Sir Herbert ditmaal van de Regeering verlof heeft gekregen tot de organisatie van een Joodsch-Nationale dwanggemeenschap. De Agoedath Israël heeft zich sterk daartegen verklaard. Maar

naarmate de Engelsche regeering den Arabieren meer toegeeft ten koste van de Zionisten, is er een neiging de Zionisten schadeloos te stellen, ten koste van de Agoedisten. Over en weer plagen de Zionisten en de Agoedisten elkander met processen, met booze couranten. De atmosfeer is verstikkend, vol stof. Men verlangt naar regen en wind. Maar wat er in het Nieuwe Jaar gebeuren zal, weet, op 't eind van 't jaar, de Toekomst alleen. En die zwijgt tot het Tijd is.

V.

Het is tamelijk rustig in het land. Al gaat er geen dag voorbij zonder gewelddaden of diefstal. Een groot aantal voor een zoo kleine gemeenschap. Af en toe zijn er moeilijkheden met de Arabieren. Een vechtpartij in het dal Jisreël, waarbij veertien Joden zijn gewond. Moeilijkheden tusschen de Joodsche vestiging Hulda en de Arabieren van het naburige dorp Hulda. De bewoners van Hulda zijn jonge, socialistische arbeiders. Zij leven met de Arabische burenen strenger, strikter, dan bijvoorbeeld de oude Joodsche kolonisten van Petah Tikvah en Rischon. Die wisten meer van geven en nemen. Van een oogje toedoen. Van een onrechtvaardige fooi op zijnen tijd. Die van Hulda willen dat niet. Ze komen op voor hun nationale eer. Ze hebben den gouverneur van Ramleh een memorandum geschreven, waarin zij hem en al zijn ambtenaren beschuldigen van partijdigheid. Ze hebben gelijk, wanneer zij geen ongelijk hebben. Maar niets is hier in Palestina voor jonge menschen zoo gevaarlijk als gelijk hebben. Over oude menschen spreken wij niet. Die hebben hier altijd ongelijk.

VI.

De economische toestand is slecht. De regeering heeft blijkbaar gehoopt, dat de Zionistische arbeid Palestina in weinig jaren maken zou tot een bloeiend land, dat een eigen, ontwikkeld bestuur betalen kan. Nu dat tegenvalt, heeft een paniek de regeering gegrepen. Het budget moet met geweld in evenwicht worden gebracht. Bij tientallen heeft de regeering ambtenaren ontslagen en daardoor de ontwikkelingsmogelijkheid van het land weder verkleind. Wij hooren nu weder van het aanstaand ontslag van vierhonderd Engelsche ambtenaren en een nog grooter aantal Palestinensische. De Engelschen, die hier gewoon waren goed te leven, verlaten het land, dat daardoor voortdurend meer verarmt.

De immigratie is weder tot een minimum gedaald en bedroeg officieel over Juli 386, waarvan 10 niet-Joden en 34 menschen, die hier als touristen zijn gekomen en later verlof hebben gekregen te blijven. De *Jewish Chronicle* vermeldt een cijfer van 651. De cijfers van de *Chronicle* zijn altijd een paar honderd hooger dan de officieele.

Het ergste is de emigratie. De Regeering weigert eenige mededeeling daarover. Maar zelfs de Zionistische couranten geven toe, dat de emigratie zoo groot is als nooit tevoren en dat zij de immigratie overtreft. Zoodat op 't oogenblik de Joodsche bevolking van Palestina achteruitgaat. Het Land wil niet. Men heeft nu weer alle hoop, dat Ruttenberg beginnen zal met het groote Jordaanplan, en werk zal geven aan duizenden. Het besluit van het Zionistische Congres, geen steun te verleenen aan ondernemingen, die niet-Joden gebruiken als arbeiders heeft bij de Arabieren

begrijpelijk ontstemming gewekt. Anderzijds is het begrijpelijk, dat de Joden gaarne alleen werk willen geven aan Joden, nu de immigratie zoo minimaal is en de werkloosheid zoo groot. Het is nu eenmaal moeilijk leven in een Land, zóó klein en zóó vol tegenstrijdige verlangens en belangen, die allen even begrijpelijk zijn.

VII.

Men hoopt, dat dr. Weizmann de mooie millioenen uit Amerika nu binnenbrengen zal. En dat er dan groot en goed werk zal worden gedaan. De Hebreeuwsche Universiteit? De eerste steenen liggen reeds meer dan vijf jaar eenzaam en de oude Heer David is nog geen professor. En ineens opent daar de Latijnsche¹⁾ Patriarch van Jeruzalem een Universiteit met drie Faculteiten: Talen, Recht en Geneeskunde. En de Mohammedanen openen een Hooge School en noemen die ook Universiteit.

Wat zullen wij doen? Als het vandaag eens lekker regende en woei? Maar het zal niet. Het zal heet zijn tot den avond. En misschien heet zijn in den nacht. Hoe stil is onze Hof in den middagkeer! Sidna Abdoellah is verleden week hier geweest. Hij was de gast van den Gouverneur Generaal Storrs. Hij heeft gebeden in de Omar Moskee en een bezoek gebracht aan het booze Nabloes, het oude Sechem. Nu woont hij weder in de tenten van Amman. En als het koud wordt, zal hij afdalen naar het dal van de Jordaan, waar de wateren van Schunet-Nimrin zullen stroomen, als het eerst maar heeft geregend. De gasten, die in des Emirs gevolg zijn, hebben onzen Hof verlaten. Dr. Riza Tuwfik met den vlijtigen Saïd en den luien Nazief. Maar het leven is onrechtvaardig. De lui Nazief wordt door iedereen verwend en niemand verwent den vlijtigen Saïd. Ook Hamid Pasja is vertrokken. Hij leest Plato in het Arabisch en Fransche romannetjes in het Turksch. Hij reist per spoor naar Maän en vandaar met kameelen naar Akaba, dat misschien de haven van Transjordanië wordt. Hij vreest de Wahabis niet. En als de Toekomst Verleden is geworden, weten wij, wat er gebeurd is.

Nr 378 Mignesajim, o, mignesajim⁺

⁺27-9 1923 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 9 sept.

I.

Wij zeggen: 'Mignesajim, o, mignesajim'. En, gij lezer, vraagt: 'wat beteekent dat mooie woord?' Is het misschien de strijdkreet, waarmede Arabieren de kampen van de Joodsche arbeiders bestormen in het dal Jisreel? Of de klacht van de bedelaars bij den Klaagmuur? Of de kreet van de waterverkoopers, die iederen dag brutaler worden, omdat het water hier iederen dag een dagje schaarscher wordt? Is het de roep van de schoenpoetsertjes of van de jongens, die de couranten verkoopen? Roept de aschjongen, die natuurlijk 'zabahl' heet: mignesajim? Of de politie? Of de drijver van vijf ervaren, snelle ezeltjes, die met zakken bouwzand voortrennen? Of de kameelenvoerders? Schoon kameelen al zeldzaam worden in Jeruzalem, dat El-Kuds heet en dat veroverd wordt door platte vrachtwagens?

1) Rooms-Katholiek.

Neen, het zijn de Arabieren niet, noch de bedelaars, of de waterverkoopers, noch de schoenpoetsertjes, noch de courantenverkoopers, noch de aschjongen, die ‘zabahl’ heet. En het is niet de roep van de drijvers van ezels of kameelen. ‘Mignesajim’ is een zuiver Hebreeuwsch woord, dat alleen in het meervoud wordt gebruikt. Zij, die Hebreeuwsch kennen, weten dat. En het beteekent: ‘Onderbroek’.

II.

Zij is héél klein. Héél stout. En héél schrander. En zij heet Boelissa. Zij lijkt op Samoecha, van toen-wij-allen-vier-jaar-jonger waren. Het is dezelfde geschiedenis. Omdat de dokter van ‘De Poorten der Gerechtigheid’ al twee en dertig jaar in Jeruzalem dezelfde is: dravend, slavend, goedhartig, dienaar van Gods Leer. Altijd aan den arbeid en in twee en dertig jaar nog maar twee en dertig jaar ouder geworden. Ook Boelissa is in de Poorten geboren. Wij weten, dat het niet noodig is geweest. Zij weet het niet. Haar moeder is in het ziekenhuis gestorven. En haar vader heeft haar niet afgehaald.

‘Kan ik haar met de politie naar haar vader laten brengen?’ informeert de dokter.

‘Waarom niet?’ zeggen wij. Maar de dokter wil niet. Zij heeft haar bedje in een hoekje van de kinderzaal. Zij heeft haar hapje brood op een blikken bordje. 's Morgens en 's avonds krijgt zij een scheutje melk van de Barones met een goedhartige scheut water van den regenbak. En zóó is zij op weg van haar tweeden naar haar derden verjaardag.

III.

Ben-Jehoedah zou zijn vreugde aan haar hebben gehad. Rak-ivrieth.¹⁾ Met ons allen voeden wij haar op. Het is onbeschrijflijk. Wanneer men er goed over nadenkt, moet men wel tot de gevolgtrekking komen, dat men in Holland middelbare examens doen kan en zelfs doctorale, in alles, behalve in de paedagogiek. Het is waar, dat er tegenwoordig professoren in de paedagogiek zijn, zoo goed als in het hoefbeslag en in de leer van den kunstmest. Maar Boelissa weet dat niet. En haar opvoeding is maar matig. Ofschoon iedereen er aan meedoet. Iedereen verwent haar en iedereen bestraft haar. Vooral als het heet is. Bijvoorbeeld: staan in een hoek, al of niet met de handen op den rug; zeggen ‘ik ben een slecht meisje’; staan op de steenkolen; zitten boven op de linnenkast; water-en-melk krijgen zonder melk; zitten onder een ledikant. Of het ergste van alles: opgesloten worden in een groote schuifla van de leege linnenkast van het Ziekenhuis. Ongetwijfeld zullen de hoogleeraren in het hoefbeslag en in de paedagogiek hunne hoofden schudden over deze opvoeding. Maar wat zal men zeggen? Wij zijn in de paedagogiek nog niet verder dan een Palestina-film lang is.

IV.

Eerlijk gezegd is Boelissa laat zindelijk.

1) ‘Alleen Hebreeuwsch’. Strijdleus.

‘Ze wordt nooit zindelijk!’ roept zuster Selma wanhopig. ‘En wat ze ons kost aan de wasch en aan slijtage... vreeselijk... vreeselijk.’

Op onzindelijke mignesajim staat natuurlijk geen mindere straf dan tien minuten in een leege la van de linnenkast. En aan leege laden ontbreekt het ons in deze zware tijden allermint. Boelissa weet het. En zij wordt nagegaan. Iedereen, die deel neemt aan hare opvoeding, heeft het recht haar aan te houden en te vragen naar de mignesajim. Heeft Boelissa zich aan de mignesajim vergrepen, dan slaat zij haar rokje over het hoofd en roept: ‘Ik ben een slecht meisje... een slecht meisje... nu moet ik in de la van de linnenkast.’ En meestal gaat het wereldsche gerecht dan ook in die richting. Zijn de mignesajim evenwel van vreemde smetten vrij, dan wordt het rokje fier opgetild en Boelissa zegt: ‘Ziet mijne mignesajim... ziet mijne mignesajim... ik ben een goed kind... ik krijg vanavond melk met suiker.’

En dus zijn wij Boelissa bij afkorting ‘Mignesajim’ gaan noemen.

V.

Wat is in eenen naam? Veel gevoel en weinig begrip. Een belangrijk signifisch verschijnsel. Welk woord heeft meer gevoel dan iemands eigen naam. En, wie kan zijn eigen naam zeggen zonder diepe ontroering? Wie eenige malen achtereen zijn eigen naam zegt wordt duizelig. Zoo goed als hij, die lang in de diepte van een spiegel staart. Bij een naam denkt niemand meer aan een voorwerp.

Dwaze namen lossen zich op in een volkomen begriploos gevoel. Hierop zullen wel Ingezonden Stukken volgen. Maar het is toch waar. Wie denkt nog aan een voorwerp bij namen als Pekelharing, Zomerplaag, Likmevessie, Agsteribbe, Uyekruyer, Augurkieman, Wiedoetjewat, Naaktgeboren, Pruimemondje, Bierenbroodspot, Inktvisch en zoo veel meer. En wie, behalve een enkel onaangenaam mensch in den Haarlenmerhout, denkt bij mijnen naam nog aan een ijdel en leeg geschrei?

Zóó is het ook met den naam mignesajim gegaan. Maar men moet zulke namen nu weer niet gaan vertalen. Dan worden ze weder vol dwaze, begripswaarde.

VI.

Want hoe onmogelijk klinkt het in het Hollandsch: ‘Zuster, waar is de onderbroek?’ En hoe gewoon vragen wij in het Hebreeuwsch: ‘Zuster, waar zijn de mignesajim?’ Het werkwoord altijd in het meervoud, omdat mignesajim een plurale tantum is en blijft.

‘De mignesajim?’ zegt de Zuster, ‘die zijn den geheelen dag uitgevraagd bij de moeder van Elie.’

Soms staan wij samen in de kinderzaal, bij het kleine bedje in het kleine hoekje. Het is heete middag. Of avond. In ieder geval de mignesajim slapen. Met het werkwoord in het meervoud. En wij bezien haar met den peinsenden eerbied, dien iedereen over heeft voor een slapend kind.

‘Wilt u wel gelooven’, zegt de Zuster bezorgd: ‘dat ik soms niet weet, waar ik mignesajim voor haar vandaan moet halen? Zóó erg is het in den oorlog niet eens geweest. We hebben om zoo te zeggen geen heel beddelaken meer in huis.’

Het leven is héél moeilijk.

‘Vraagt u den Hollandschen vrienden nog eens, dat ze wat geld sturen... of stof voor mignesajim.’

En ik beloof het. Maar het helpt niet.

VII.

Zóó heet als het einde van den zomer dit jaar is, zóó was het zelden. De Gemarah zegt: ‘het einde van den zomer is zoo zwaar als de geheele zomer’. En velen van onze jongste van dagen, ofschoon zij de Gemarah nog niet lezen, weten dat.

‘De mignesajim zijn ziek’, zei de Zuster gisteren: ‘zij hebben geducht de koorts.’ Daar liggen de arme, zieke mignesajim. Zij krijgt veel weemoedig bezoek. Niemand, die nu denkt aan de steenkolen of aan de leege la. Zij heeft natuurlijk nu geene mignesajim aan. Maar een smal wit nachtkleedje.

‘Mignesajim’, zeggen wij: ‘waar zijn de mignesajim?’ Zij is toch wel goed opgevoed. ‘Ik ben ziek’, murmelt zij in het Hebreeuwsch: ‘er zijn geen mignesajim.... er is een nachtkleedje.... ik ben een goed kind.’

‘De arme mignesajim’, zegt de Zuster. ‘Zij heeft het leelijk beet’. En dan zakelijk: ‘hebt gij uw Hollandschen vrienden reeds geschreven....wij hebben geen lapje meer in de linnenkast.’

‘Nog niet’ zeg ik: ‘maar morgen. Dan komt er overmorgen geld en goed.’

VIII.

Een achtermiddag van den Sabbath is onbeschrijfelijk heet. En het ziekenhuis is onbeschrijfelijk stil. Het beste is maar rustig te zijn en wat te lezen. IJdele lectuur is natuurlijk op den Sabbath niet toegestaan. Men leest de weekafdeeling van de Leer met het commentaar van Hirsch. Of de Psalmen óók met commentaar van Hirsch. Iederen Vrijdag tusschen middag- en avondgebed lezen wij het Hooglied. Op den Sabbath lees ik het dan nog eens over. Met een commentaar. Maar ditmaal niet van Hirsch. Ik lees ook het magistrale opstel van M.H. van Campen: ‘Oude en Nieuwe Joodsche Dichtkunst’. Het is geschreven in het Hollandsch. Maar het is zóó Joodsch en zóó hoog, dat men het gerust lezen kan in het vroomste Huis van Jeruzalem op eenen Sabbath. En ik denk: ‘o, gij groothartige, kunstvolle M.H. van Campen: gij denkt, dat gij schrijft over oude en nieuwe Joodsche Dichtkunst en over het Joodsche Lied. Maar gij schrijft over u zelve. Dat doen wij altijd en overal. Gij schrijft bewonderend over de metaphoren van het Hooglied. Meent gij? Neen, gij, goede en groote, gij verdedigt u zelve tegen het verwijt van luidruchtige Joodschheid in uw proza.’ En toch, zoo dikwijls als ik nu het Hooglied heb gelezen, het is mij nooit zóó geworden als de Psalmen, Jesaja, Jeremia. Ik lees het Hooglied des Vrijdags. En de commentaar (niet van Hirsch!) mag ik lezen des Zaterdags. Maar mijn verlangen, het verlangen van een rusteloos hart, gaat toch niet naar het Hooglied uit.

IX.

De dokter zal natuurlijk op den heiligen Sabbath geen *Doar Hajom* lezen. Maar als ik er nu niet buiten kan. En als ik mij dan maar beperk tot de gewijde gedeelten. Bijvoorbeeld de Ingezonden Stukken, die hier 'Brief aan de Redactie' heeten. Bijvoorbeeld dezen brief aan de redactie, dien ik gisteren heb gelezen:

'Aan de WelEdele Redactie van den *Doar Hajom*!
Met verzoek om plaatsruimte voor de volgende regelen.

In den *Doar Hajom* nummer 279, onder het opschrift: 'Het symphonie-orkest te Jaffa' lees ik: '... en in het bijzonder een solo op de cello door een kind van zes jaar, dat op een instrument speelde, grooter dan hijzelf, en het publiek door zijn groote vaardigheid in verrukking bracht. en weder speelde het kind, ditmaal Tsaikofsky, op de cello en het enthousiasme van het publiek was grenzenloos.'

Wie is dat kind? Wat is zijn naam? Van welke familie? Dat alles heeft mijnheer uw correspondent weggelaten. Waarom? Omdat het kind pas zes jaar is... nog klein, te klein voor de eer, dat in de courant staat, dat de naam van den kleinen musicus is Mosché Habibi (Lubatzansky)²⁾. Ik protesteer daartegen om verschillende redenen. Ten eerste is het niet waar, dat ik zes ben. Ik ben acht. Ik ben begonnen cello leeren spelen toen ik vijf jaar was, bij mijnen geliefden vader Salomo Habibi (Lubatzansky) van het conservatorium te Warschau, thans leeraar aan de muziekschool te Jaffa. En ik ben ook thans nog bij hem.

Hoogachtend,
Mosché Habibi'
(Lubatzansky)'

Wie dit gelezen heeft en zijn mignesajim op de rechte plaats draagt, hij zende een bijdrage voor de mignesajim van Boelissa aan de heeren Pekidiem en Amarcaliem, Rapenburgerstraat 179 Amsterdam of direct aan mijzelf. Mogen de leege onpaedagogische laden van de linnenkast van de Poorten der Gerechtigheid spoedig tot het verleden behooren.

Nr 379 Het einde van den zomer⁺

⁺1-10 1923 A., 5. Gedat.
Jeruzalem 18 sept.

I.

De Talmud zegt: 'Het einde van den zomer is zoo zwaar als de geheele zomer.' En ofschoon dit Jeruzalem volstrekt niet zóó eene Talmudische stad is, als onze Talmudische vrienden in Holland wel meenen, dit weten wij hier allen.

Het is hier een hevige, heete zomer geweest. Er zijn vlagen van hitte over het Land gegaan, die ons volkomen hebben lamgeslagen. Jeruzalem ligt nog op een hoogvlakte. Maar Tiberias. En Jericho. Nu gaat de zomer op zijn eind. Ineens, binnen een paar dagen, kunnen wij nedervallen in een geweld van regen en wind. Het heeft sinds Paschen niet geregend. De menschen snakken hier naar eenen Hollandschen herfstdag van regen en wind. En zij begrijpen volstrekt niet de voorkeur van den Kleinen Johannes voor zoo eenen onbewogen herfstdag. Aan den anderen kant hopen wij, dat de regen nu ook maar meteen wachten zal tot na het Loofhutzenfeest en geen

2) Deze zesjarige drager van mignesajim heeft bij de naturalisatie zijn naam veranderd.

schade zal doen aan de mooie lichte looverhutten, die men dadelijk na het Nieuwjaarsfeest reeds begint te bouwen. De Arabieren komen nu reeds in de Stad met lange slepen van levend groen, dat zij rusteloos rooven uit de ravijnen van het Transjordaansche, achter Jericho.

Het is trouwens een zomer geweest, die ons heugt. Zóó weinig water als dezen winter is er nog maar zelden gevallen. Alle regenbakken zijn al weken lang leeg. Ook de groote waterkelder onder de Omar Moskee, waaruit alle armen van Jeruzalem voor niets water mogen halen. Want Allah heeft de armen lief. En ook de blinden heeft Allah lief. De Regeering, die onbegrijpelijk veel verstand heeft, geeft geen verlot tot het bouwen van huizen, wanneer niet een groote regenbak wordt bijgebouwd. Er is ook een waterleiding van de Salomo's vijvers achter Bethlehem naar de Stad. Ze geeft niet altijd water. Maar ze is er toch. En dus zeggen zij: ‘Hamdillah’¹⁾. Het water komt ook niet in de huizen. Het wordt zorgvuldig afgegeven aan openbare waterkranen, die eenige uren per dag openstaan. ‘Als ware water wijn’, zucht een Dichter, die hier maar niet op slag komen kan. Men gaat het water aan de kranen halen in petroleumblikken van vijftien Liter, die het met behulp van asch en soda tot waterblikken van vijftien Liter hebben gebracht. Uren lang zitten de petroleumblikken te wachten. Een diendertje handhaaft de orde onder de petroleumblikken zonder onderscheid van ras en geloof, om een geliefde uitdrukking van den geliefden Sir Herbert Samuel te gebruiken. Als een petroleumblik zich onordelijk gedraagt, wordt het naar het einde van de rij verbannen. Daarvan is appèl noch cassatie. Wij zenden onzen ouden Sroer om water. Maar onze oude Sroer verklaart, dat hij ziek is. Wij moeten dus water koopen. En de prijs bedraagt twee piasters²⁾ per blik. Wij houden dezen waterverkoopers Jesaja LV vers 1 voor. Maar ze kunnen niet lezen. Het zijn trouwens menschen van aanzien. Ze hebben een trust gesloten, precies zooals dat in het boekje van Wibaut staat. Wij, bijvoorbeeld, kochten water van een oud Syrisch waterwif, dat gebogen onder den last van twee blikken, onze buurt onveilig maakte. Zij beweerde iederen dag, dat zij nog een piaster te goed had gehouden van den vorigen dag. Ten slotte hebben wij haar opgezegd. En denk eens, dat geen enkele waterverkooper ons daarna leveren wilde. Wij waren de klanten van het Syrische wif. En wij hadden als zoodanig te leven of te sterven. Wij zijn gedwongen geweest een shilling van vijf piasters te bieden voor twee blikken. Tegen een piaster extra is natuurlijk geen trust bestand. Wij kunnen weder zooveel water krijgen als wij willen. Wanneer wij des avonds wandelen gaan langs de Jaffastraat. En de wind is koel geworden. En wij strijken hier en daar neer om een kleintje koffie op te doen. Dan voelen wij, dat wij weder onafhankelijk zijn van het Syrische wif. De benauwde borst haalt dieper adem. En de ergste hitte is weer geleden.

II.

De gouverneur, generaal Storrs, en zijne vrouw, verzekeren ons op een Hebreuwsche uitnoodigingskaart, dat zij gasten ontvangen in den namiddag, om den Mandoub es Sami, Sir Herbert Samuel en zijne vrouw, te ontmoeten na hunne terugkomst van verlof. Sir Herbert komt des morgens aan. En reeds denzelfden dag is de tuinthee. Maar het gaat niet anders met het oog op den Grooten Verzoendag en het Loofhuttenfeest.

- 1) Lof zij Allah!
- 2) Een kwartje.

Generaal Storrs is een paar maanden geleden getrouwd. Iedereen in Jeruzalem, behalve de generaal zelf, weet natuurlijk precies hoeveel geld zijn vrouw mee naar huis heeft gebracht. En voor hoeveel hare juweelen op de huwelijksreis waren verzekerd. Wij gaan naar de ontvangst met R. Chaïm Sonnenfeld, den opperrabbijn van onze gemeente. Wij hebben vele grieven tegen den Mandoub es Sami. Maar op den dag vóór den Grooten Verzoendag maakt de oude opperrabbijn zich toch op om den Hoogen Commissaris een gelukkig Nieuwjaar te wenschen. Er is weder het bonte gewoel dat te zamen: ‘alle nette menschen van Jeruzalem’ heet. Wij danken den generaal Storrs en zijne vrouw voor de uitnoodiging. En wij begrijpen alles van die juweelen en van de verzekering. Wij gaan natuurlijk niet in hetzelfde laantje zitten als de beide Zionistische opperrabbijnen Kuk en Meïr. Wij strijken neder niet ver van den Abbessynischen bisschop met zijne Koptische gezellen. Met wien wij trouwens ook veel minder twisten onderhouden. Als de Mandoub es Sami komt, speelt de muziek: ‘Een sleperspaard op hol’, dat trouwens ook het Engelsche volkslied schijnt te zijn. Sir Herbert begint zijn rondgang. Vast en vormelijk als altijd sinds hij drie jaar geleden voor het eerst rondging. De Zionisten zeggen, dat hij er goed uitziet. De anti-Zionisten zeggen, dat hij er slecht uitziet.

En ineens is de rabbijn Kuk naar ons laantje gekomen. Hij spreekt met den opperrabbijn R. Chaïm snelle, felle woorden van verzoening, zoo dicht voor den Grooten Verzoendag. En R. Chaïm, héél oud, met de zachtmoedige oogen in het teedere, verschemerde aangezicht zegt: ‘Wij hebben geen onvrede... wij wenschen héél Israël een gelukkige inschrijving en bezegeling’. De rabbijn Kuk, haastig, driftig, dwingend, spreekt ook tot ons. ‘Numeri Hoofdstuk XII’ zeggen de oogen van den rabbijn Yungreis in mijne oogen. ‘Ja, vers 3’, zeg ik terug. En wij gaan een laantje verder. Maar al de Zionisten en de Agoedisten zien het... de rabbijnen Sonnefeld en Kuk in één gesprek verbonden. Eén dag voor den Grooten Verzoendag.

Als de Hooge Commissaris met zijn gevolg naar ons toekomt is de oude opperrabbijn opgestaan. Sir Herbert legt zijn harde, korte hand in de zachte, zwakke hand van den ouden rabbijn. De macht van den Hemel en de macht van de Aarde. R. Chaïm zegt zijne gelukwenschen in het Hebreeuwsch. En ik vertaal het. Sir Herbert antwoordt in het Engelsch. Ook met de rabbijnen Bernstein en Yungreis worden vriendelijke woorden gewisseld. Sir Herbert, die blijkbaar het maandblad van de Nederlandsche Mizrachie niet leest, geeft ook mij een hand. ‘Is uw gezondheid goed?’ vraagt hij bijna streng. Ik denk aan Sidna Abdoellah, hoe zachtmoedig die vragen kan: ‘Hoe zijt Gij? Hoe is uw gezondheid? Zoo Allah wil, goed’.

‘Hij is onze broeder’, zegt R. Chaïm. ‘Ja, maar hij hindert ons’, antwoordt de rabbijn Yungreis.

En R. Chaïm: ‘Alles ten goede. Alles ten goede. Purim kwam door Ahasverus’.

III.

Op het einde van den zomer breken in het Land van Sidna Abdoellah de moeilijkheden uit, die al den geheelen zomer hebben gebroeid. Die van Es Salt zijn ontevreden, omdat zij nog niet volkomen parlementair worden geregeerd. En omdat de Emir met zijne geheele regeering te Amman verblijft. Wat natuurlijk een voordeel is voor de stad. De verschillende stammen der Belka-Arabieren zijn boos, omdat de Emir den stam der Beni-Sacher heeft vrijgesteld van het betalen van belastingen, omdat zij de Wahabis hebben verslagen. Sultan Pasja el Adwahu en zijn zoon Mahgid voeren de

Belkas aan. Zij hebben het dorp Suelah tusschen Salt en Amman overvallen en sterke posten op de bergen bezet. De Tserkessen waren daar. Maar die doen niet mee. Ook de Beni Hassan doen niet mee. De Belka's hebben de telefoon doorgesneden en Transjordanië ligt ineens dichtbij, onbereikbaar achter zijn blauwgrijze bergen. De Emir Adil Arslahn, die hier was, kon plotseling niet meer terug. Maar Sidna Abdoellah heeft zich goed gehandhaafd. Hij heeft gewapende wagens gezonden. En de vliegmaschinen. Geen wonder, dat sjeikh Saïl van de Ajarmieh-Arabieren gesneuveld is. Ook de broeder van sjeikh Saïl heeft het niet overleefd. Sultan Pasja en zijn zoon Mahgid zijn gevlucht in de richting van Madaba. De Beni Sacher zetten hen na. Gisteren streden de troepen van den Emir bij Hesbahn, de hoofdstad van de Belka's. Dit is het oude Hesbon waar Sickar, de Koning van de Emorieten woonde. Sultan Pasja en zijn zoon hebben het dus van geenen vreemde. Dit gebied van de Belka's is het oude Amman en Moab. En het is een bekend feit, dat die als Amman en Moab met elkander leefden. De Emir Shakir komt al met troepen uit Kerak om Sidna Abdoellah te helpen. Gisteren is een vlieger gekomen van Amman. naar Jeruzalem. En heden heeft de Regeering weder gewapende wagens gezonden. Het gaat wel groot en romantisch toe daar achter de mooie, grijze bergen. Men vraagt nu naar de oorzaak van deze onlusten. De Palestiners beweren, dat de stam der Zionisten daar niet onschuldig aan is. Zij hebben willen bewijzen, dat de Emir de orde in Transjordanië toch niet kan handhaven. En dat een onafhankelijk Transjordanië dus geen zin heeft. Nationalistische Palestiners beweren, dat Arabieren van den stam der Ajarima in Palestina wapens en munitie bij de Zionisten hebben ingekocht. Maar waar de stam der Zionisten wapens en munitie vandaan heeft gekregen, dat zeggen de nationalistische Palestiners niet.

IV.

Het einde van den zomer. Het Nieuwejaarsfeest is voorbij. Gisteravond hebben wij 'kapores' geslagen. En wie vergeten is, wat dat beteekent, kan het vragen bij de menschen, die altijd Hebreeuwsch spreken en altijd schrijven, dat het niet waar is. Onze Salga heeft natuurlijk een witte kip gehad. Wij hebben gezegd: 'Salga, wij zullen u een groote, witte kip koopen..... gij hebt vele zonden gedaan'. 'Ya...Salaam.'³⁾ heeft Salga geroepen; 'ik vele zonden..... wat doe ik? Ik heb geen man..... ik heb geen kinderen..... ik ga niet uit.....ik ben geen Zagjoeni..... wat doe ik.'

Wij hebben ook een witte kip gekocht voor het zieke jongetje Izak, dat wij natuurlijk bij afkorting Jitzchek noemen. Maar wij vreezen, dat zelfs een witte kip voor een aangeboren hartgebrek niet helpt. Tenzij de Heilige, Geloof zij Hij, een wonder zal doen. Er was een bruin kuikentje voor Samoecha. Maar zwarte kippen deugen niet. Onze Salga heeft trouwens het geheele jaar door een schrik voor zwarte kippen en voor zwarte katten. Om heden, zóó kort vóór den Grooten Verzoendag, maar te zwijgen over de opgezette slang in de apotheek.

Ons aller vriend Jerachmiël heeft weder aanzienlijke gasten in zijn hotel. Wij krijgen compôte aan de lunch zonder loonsverhooring en de aardappels zijn iedere dag gaar.

De middagwind komt op. En de zomer? 'Voorbij, voorbij,' zegt de Eeuwigheid. En wij beseffen, dat het weder waar is.

3) O, Allerhoogste!

Nr 380 Het Feest van de Kippen⁺

⁺10-10 1923 A., 13. Gedat.
Jeruzalem 24 sept.

I.

Onze Joodsche Feesten hebben bij onze Arabische neven allen hun eigen namen. Het Purimfeest heet natuurlijk Aïd es Sukkar, het Paaschfeest Aïd el Ftiere, het Loofhuttenfeest heet Aïd el Arische, omdat een loofhut nu eenmaal Arisch heet. Maar welk van onze Joodsche Feesten heet Aïd ed Djzadsje: het Feest van de Kippen? Dat is de Grootte Verzoendag.

Omdat hier nog standvastig het gebruik is bewaard gebleven van een kip ‘kapores’ te slaan op den dag voor den Grooten Verzoendag. Met zooveel Joodsche litteratuur in de Nederlandsche litteratuur is het natuurlijk iedereen bekend, dat de Joodsche vertaling van Verzoendag Jom Kippoer is. De stam K.P.R. beduidt ‘verzoenen’. Dezelfde stam vindt men ook in het woord ‘kapores’. Dat is de slordige uitspraak van de Ashkenasische Joden, die onze Salga verachtelijk ‘Schknazen’ noemt. En wee den Schknaas, die tegen etenstijd den dokter komt storen. Trouwens, ook de Sephardiem, die veel fraaier Hebreeuwsch spreken¹⁾ en ‘kaparoth’ zeggen, hebben niet het recht den dokter te komen storen als het etenstijd is. Dat recht hebben alleen de Oerfalies, de Joden uit Oerfa, dat volgens Salga het Bijbelsche Ur-Kasdim is, de geboorteplaats van Aboena Ibrahîm²⁾. Er zijn natuurlijk weer dwaze mensen, die het beter weten dan onze Salga en die beweren, dat Edessa het Bijbelsche Ur-Kasdim is. Maar deze mensen zullen wijs doen ver uit de buurt van Salga te blijven. De Oerfalies hebben van alle Joden natuurlijk het meeste verstand. Zij worden op zijde gestreefd, maar niet geëvenaard, door de Galeppies, die uit Aleppo gekomen zijn. De Koerdische Joden hebben weder volstrekt geen verstand. Over die uit Sarmoe kie en de Schknazen moet men zwijgen. De dokter is geen Schknaas maar een Allemanie³⁾. Zijn verstand evenaart dat der Oerfalies. Uit het voorgaande zal ieder begrepen hebben, dat ook onze Salga uit Oerfa is. En men begrijpt nu ook, dat het ‘kaparoth’ slaan van kippen iets met ‘verzoening’ te maken heeft.

II.

In de sentimenteele Jiddische litteratuur van Oost-Europa vindt men vele verhalen over de kippen, die met zorg worden gekweekt tot aan den Grooten Verzoendag en die dan als zoenoffer worden geslacht. Het zieke jongentje, voor wien de mooiste, witte kip bestemd is, heeft zich zeer aan zijn kip gehecht. Hij is héél bedroefd, dat de kip zóó plotseling verdwenen is. En hij sterft van verdriet of aan iets anders. Wat wij trouwens allen doen.

En dit is nu het ‘kaparoth’ slaan van de kip. De dag vóór den Grooten Verzoendag koopt ieder zich een kip, neemt die in de rechterhand en spreekt daarbij een gebed

- 1) Mijn goede, maar strenge criticus M.H. van Campen heeft gelijk. Zie ‘Oude en Nieuwe Joodsche Dichtkunst’ in den bundel ‘Over literatuur’ bldz. 21 noot.
- 2) Onze Vader Abraham.
- 3) Geboren in Duitschland.

van schuldbelijdenis uit. Dan wordt de kip over het hoofd gezwaaid en men zegt: ‘Dit is mijn zoenoffer, dit is mijn plaatsvervanger. Deze kip zal worden geslacht. Maar ik moge behouden blijven en leven tot in lengte van dagen’. De kip wordt geslacht. Maar men mag ze niet eten vóór men haar heeft uitgelost en haar waarde in geld onder de armen heeft verdeeld. De kip weet dat natuurlijk niet. Kippen weten weinig. Zelfs dat niet. Bij het kaparoth-slaan kijken zij meestal heel onnoozel uit hun groote, ronde oogen. En wanneer iemand héél onnoozel kijkt, dan zeggen wij: ‘Hij kijkt als een kip bij het kaparoth-slaan’.

III.

De fellachen⁴⁾ hebben weder veel verstand. Zij weten precies, wanneer de tijd van het Feest van de Kippen gekomen is. Zij zenden hunne vrouwen naar de stad met manden vol. Want ze zijn natuurlijk veel te verstandig om een zóó nederigen arbeid zelf te doen. Langs alle landwegen ziet men de vrouwen gaan in vasten wiegelgang, de zware manden op het hoofd. En zooals zij wiegelen, zóó wiegen de kippen mede, die met saamgebonden pootjes dicht tegen elkander gedrukt, in de platte, open manden zitten. Die van Hebron brengen de kippen in de Stad op ezeltjes in groote, vierkante korven. Aan iedere zijde van het ezeltje een.

Overall ziet men dan de kippenverkoopsters zitten. Het meest natuurlijk in het groote gewelf, dicht bij het lieve Specerijenstraatje, waar ook groenten, vruchten en eieren worden verkocht. Maar ook overigens, in alle hoeken en holletjes, waar maar schaduw is, zitten de vrouwen met hare kippenmand. Zij zeggen niets. Het is onnoodig. Want zelfs die uit Sarmoeke weten, dat de vrouw de kip verkoopt en niet de kip de vrouw. Zij weten óók, dat men tegen het Feest van de kippen niet afdingen kan. De kippen zijn zich van haar waarde welbewust.

IV.

Vooral de witte kippen worden duur. Een zwarte kip is natuurlijk voor het kaparoth slaan volkomen ongeschikt. Zwart is de kleur des Doods. En Salga zou voor geen geld ter wereld kaparoth-slaan met een zwarte kip. Laat Esther dat doen, de kookster van het Ziekenhuis. Zij kan lezen en schrijven. Maar dat is dan ook alles. Zij kan geen koessa uithollen, vullen met rijst en dan stoven in olie. Zij kan geen visch bakken met uien. Wat zijn haar boombladeren gevuld met rijst en gehakt vergeleken met de boombladeren van Salga gevuld met rijst en gehakt? Zij twist met Salga van af den dag na den Grooten Verzoendag. Ieder jaar, den dag vóór den Grooten Verzoendag sluiten zij vrede. ‘Esther’, zegt Salga dan héél deemoedig: ‘ik ben schuldig... ik heb uw soep belasterd, uw gehakt en uw rijst... gij zijt een goede kookster... maar ik kan niet koken.’ Het is een zwaar oogenblik voor onze Salga. Maar ze moet er door heen. ‘Rabna⁵⁾ wil het’, zucht Salga. Wij zorgen wel, dat zij een witte kip krijgt. En wij plagen haar ieder jaar met eene goedgehartigheid, die ieder jaar één jaar ouder en vervelender wordt. ‘Salga’, zegt de dokter: ‘ik heb een prachtige, zware kip voor u gekocht.’

4) Arabische dorpers.

5) Onze Heer. Rabbi: mijn Heer.

‘Allah zegene u’, zegt Salga. Want zij spreekt Arabisch, al is het dan niet gansch klassiek en niet van Hebreeuwsche en Spanjolietsche mengsels vrij. Zij zegt dus ‘Allah’.

‘Het was de zwaarste kip van de geheele markt’, gaat de dokter voort.

‘Dan hebben wij twee dagen soep’, zegt Salga, die uit Oerfa komt.

‘Maar 't is een zwarte... een pikzwarte’, zegt dan de dokter. Hij heeft het verleden jaar ook gezegd.

‘Een zwarte kip’, roept Salga: ‘moet ik kaparoth-slaan met een zwarte kip... heb ik daarvoor het heele jaar bij u gewerkt...koken, schrobben en de wasch... een zwarte kip.’

‘Salga,’ zeg ik dan weder precies even vervelend als verleden jaar: ‘de dokter meent het niet. De dokter schertst... er is een groote, witte kip voor u.’

V.

Ook de patiënten, boven in het ziekenhuis, slaan kaparoth. Voor de kleine kinderen en voor de zeer zieken doet de dokter dat zelf. Het is niet noodig voor elken zieke een eigen volledige kip te nemen. Men kan dezelfde kip wel eenige malen gebruiken. Mits men iedere maal iets voor de armen afzondert. Gelijk geschreven staat: ‘Liefdadigheid redt van den Dood’. Voor Samoecha koopen wij met vereende krachten een bruine kip met witte vlekjes. Voor de kleine Boelissa een parelgrijs kuikentje. En voor den kleinen Izak, dien wij natuurlijk Jitzchak noemen. Ach, wij dragen er allen aan bij. En het wordt een mooie, witte kip, van vreemde smetten vrij. Maar wij vreezen toch wel, dat zelfs een witte kip niet tegen een aangeboren hartgebrek op kan.

Het arme jongetje Jitzchak is uit Jaffa gekomen in de Poorten der Gerechtigheid. Zijn adem is bezwaard. Hij wil niet liggen. Hij wil niet zitten. Hij wil maar staan. Maar het heele kleine lijfje is opgezwollen. De beenen zijn zwaar. Onbeweeglijk. Hij staat, zwaar-ademend, in een hoekje van de kinderzaal bij de deur, waar de frissche lucht gaat, tot hij van moeheid nedervalt. Hij slaapt, het zware, gezwollen hoofd op zijn arm, staande. Hij kan de doffe, dikke oogen niet meer openhouden. Hij spreekt niet meer. Eenmaal hebben wij hem, half in slaap en droom, hooren mompelen: ‘Ik ben een goed kind... ik ben een goed kind’. En daarmee troosten wij hem dan: ‘Jitzchak’ zeggen wij: ‘gij zijt een goed kind... gij zijt altijd een goed kind geweest... ook te Jaffa waart gij altijd een goed kind.’

‘Ik ben een goed kind,’ murmelt hij.

Hij ziet er zóó wonderlijk uit. En in onze lieve, troostende woorden, gaat iets glijden van spot. Hij voelt het niet. Maar wij gevoelen het. Zóó is het Leven en zóó is de Dood.

‘Zuster, zeggen wij: ‘Jitzchak is een goed kind.’

‘Ja’, zegt de Zuster: ‘zóó goede kinderen zijn zeldzaam... wij hebben er maar één.’

Het kind is veroordeeld. Hij weet niets. Hij wil niets. Hij zegt alleen: ‘Ik ben een goed kind.’

VI.

Een salaris kunnen de arme Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem⁶⁾ hunnen vertegenwoordiger in Jeruzalem niet betalen. Hij verdient het trouwens niet. Met den sleutel van de Poorten der Gerechtigheid, die onder de hoede van de Pekidiem staan, is hij reeds goed betaald. Maar dien sleutel heeft hij dan ook.

‘Denk er aan’, heeft de dokter gezegd: ‘Dinsdagavond na het avondgebed, kaparoth-slaan.’

In de woonkamer van den dokter zijn wij dan met ons vijven. De dokter. En Salga, dat de Vredelievende beteekent. En Hare zuster Mozal, dat natuurlijk Geluk beteekent. En hare nicht, die Simcha heet, beteekent natuurlijk Vreugde. Er zijn vijf kippen. Geen enkele is zwart. Die van Salga is zuiver wit en vet. Twee eigenschappen, die alleen voor veel geld samen gaan.

Terwijl de dokter zijn kaparah slaat, bedenk ik ineens, dat in het kaparah-gebed eigenlijk niet gesproken wordt van een kip. De bescheidenheid verbiedt mij het te zeggen. Maar de eerlijkheid gebiedt het mij: er staat: ‘haan’. En dit beseffend heb ik een droevig en huiveringwekkend visioen. Een onaangenaam mensch (niet uit den Haarlemmerhout), die vaardig is in het schrijven van Ingezonden Stukken, heeft mij bij kop en achterpooten genomen. Hij zwaait mij over zijn hoofd. Hij zegt: ‘Deze Haan is mijn zoenoffer. Deze Haan wordt geslacht, maar ik moge behouden blijven en leven tot in lengte van dagen.’ Dan krijg ik den eersten prijs, die door verstandige menschen is uitgeloofd voor de geestigste woordspeling op mijnen naam. Maar ik heb er niet veel aan. Want de kippenslachter komt al in de deur. Ik grijp de tafel....

‘Wat is dat?’ roept de dokter, ‘waarom loopt u ook altijd..... hebt u weer paard gereden?’

‘Het is niets,’ zegt Salga, die al twintig jaar de huishouding hij den dokter doet: ‘Ik zal koffie maken....koffie, altijd zwarte koffie.’

‘Het is niets,’ zeg ik ook. Maar het was wel iets. Het was héél angstig. Maar 't is voorbij. De dokter heeft de witte kip van Salga ter hand genomen. Hij zal het Verzoeningsgebed uitspreken in de tweede persoon vrouwelijk enkelvoud. Want toen Salga jong was (het is lang geleden!) waren scholen in de geboorteplaats van Aboena Ibrahim nog niet bekend.

Nr 381 Het blijde feest⁺

⁺27-10 1923 O., 5. Gedat.
Jeruzalem 30 sept.

I.

Héél het Loofhuttenfeest is een Blij Feest. De zware dagen van het Nieuwjaarsfeest en den Grooten Verzoendag zijn voorbijgegaan. Wij leven nog. Ook de groote hitte heeft ons weder losgelaten. En terwijl de Maan vol bloeit naar het midden van de maand, worden de koele avonden zóó wondervol van wind en van maneschijn als zonneschijn. Loofhuttenfeest. Bij honderden worden de lichte looverhutten overal gebouwd. Met daken van latwerk en levend loof, dat de Arabieren brengen uit het Jordaandal en zelfs uit Transjordanië. Als het maar niet regent. Maar meestal regent het niet. Ofschoon, als Allah wil, kan het wel regenen. Bijvoorbeeld: Dr. Wallach van de Poorten der Gerechtigheid is een rechtvaardig Man, die zelfs in zijn Loofhut

6) Rapenburgerstraat 179

slaapt. En Salga herinnert zich een jaar, dat er plotseling in den Nacht een geslagen regen is losgebroken. Ya Salaam! En hoe de rechtvaardige dokter nat is geworden en verkouden. ‘Min Rabna’,¹⁾ zegt Salga wijsgeerig.

Er zijn te Jeruzalem honderden en duizenden prachtige palmtakken verkocht, te zamen met de beekwilgen, de myrthen en den Ethrog. Eigenlijk is de heilige Palmtak met toebehooren een zeer gevaarlijk symbool. Ik zal nu maar niet schrijven over de Zionistische Organisatie, de Agoedath Israël en de Mizrachie. En wie de Palmtak is. En wie de nederige beekwilg. Ik wil zelfs in het midden laten of Ingezonden Stukken veel nut doen. De Palmtak met toebehooren is ongetwijfeld een Voorbeeld van éénheid in verscheidenheid. Maar dat wil niet zeggen, dat zelfstandigheid niet dikwijls noodiger is dan onderwerping. Laten de Palmtakken nu niet hun hoofd schudden. Ik ben maar een boosaardige Beekwilg. En nu het hier al een heel half jaar niet geregend heeft, kan ik vaak hartstochtelijk verlangen naar een Hollandschen dag van wind en regen. Maar dat afscheiding vaak beter is dan samenwerking, weet ik zeker.

II.

Maar wat is de Ethrog, de fijne welriekende vrucht als een citroen? ‘Cederappel’ noemden wij hem. Maar waar haalden wij dat vandaan? Ik sla er Leviticus XXIII: 40 op na: ‘En op den eersten dag zult gij u nemen *takken* van schoon geboomte, palmtakken, en meyen van digte boomen, met beekwilgen’. Hier wordt gesproken van *takken* van schoon geboomte. Niet van vruchten. Ofschoon de Hebreuwsche tekst duidelijk *vruchten* heeft. Ik zou er de Leidsche vertaling wel eens op willen naslaan. Maar die is in Leiden²⁾. Een Fransche bijbel, die toevallig niet in Parijs is, heeft: ‘Du fruit des beaux arbres’. De Arabische bijbel heeft ook ‘vrucht’. Hirsch, wiens autoriteit in de Poorten der Gerechtigheid gansch onaantastbaar is, heeft: ‘Frucht vom Prachtbaume’. Hirsch legt óók uit, waarom deze Prachtboom de Ethrog-boom is. Geen ceder. Maar een soort citroenboom. En op het eerste gezicht geheel en al geen prachtige boom. Maar een zwakke heester. Doch men moet de woorden van de Heilige Leer altijd diep doorzien.

Ethrogboomen worden hier in vele Joodsche koloniën gekweekt. De schoonheid van de vrucht bestaat niet in de grootte, maar in een absoluut gaven vorm en een fijne gele kleur zonder vlekjes. De Ethrog-boom wordt dikwijls geënt op een zoeten citroenboom. Zoo een Ethrog is natuurlijk waardeloos. Gelukkig heeft de dokter eenen dankbaren patiënt, die hem twee mooie Ethrogien zendt, in zijn eigen tuin gekweekt en waarvan de dankbare patiënt verzekert, dat zij niet geënt zijn. De dokter vertrouwt den dankbaren patiënt natuurlijk volkomen. Maar voor alle zekerheid laat hij toch nog twee Ethrogien komen uit eenen tuin, héél ver aan den weg naar Jericho. Nog achter de mooie, donkere Wadi el Kilt. In dien tuin is geen enkele boom geënt. En zelfs de mogelijkheid van een verwisseling, die bij den dankbaren patiënt toch altijd nog mogelijk was, is hier uitgesloten.

1) Van onzen Heer.

2) Ook wel in Amsterdam. En Levit. XXIII: 40 luidt er: ‘Voorts zult gij op den eersten dag vruchten nemen van sierplanten, benevens palmtwijgen, takken van loofrijke hoornen en beekwilgen’. Dus ook vruchten. Red. H.

III.

Het blijde Loofhutzenfeest. En de Vreugde van het Waterscheppen. Bij de Chassidiem in Oost-Europa viert men dat ook. In West-Europa minder. Maar hier weder voluit. De Vreugde van het Waterscheppen wordt in de Heilige Schrift niet met name genoemd. Maar in de Tempeltijden gold het vieren van het Feest reeds als eene Overlevering van Mozes van Sinaï.

Hier in de Poorten der Gerechtigheid slaan wij er natuurlijk Hirsch' Pentateuch-Commentaar op na: Numeri XXIX: 19-33. Er blijkt daaruit, dat op het Loofhutzenfeest twee plengoffers werden uitgegoten. Een wijnoffer en een wateroffer. Men moet in dit Land wonen, en de regenbak moet al maanden lang leeg zijn, vóór men begrijpt, wat het Water is voor het Land. Met Paschen eindigt de regentijd. En er wordt gebeden om dauw, zonder welke het land verdorren zou. Met het Loofhutzenfeest eindigt de zomer en wordt gebeden om regen. Den vroegen regen en den laten regen.

De Vreugde van het Waterscheppen moet een groote Vreugde zijn geweest. De Mischna zegt: 'Wie de vreugde van het Waterscheppen niet heeft gezien, heeft al zijn levensdagen geen Vreugde gezien'.

De Hoven van den Tempel waren schitterend verlicht en er was geen Hof in Jeruzalem, dat niet van dat Licht genoot. Er werd gedanst en de dansers hielden vlamme flambouwen. En de Levieten zonder tal stonden op de vijftien treden, waarmede men daalde van den eenen Hof naar den tweeden. Er zijn ook vijftien liederen Hamaäloth in de Psalmen (CXX tot CXXXV). Er stonden Priesters bij de Poort tusschen de Hoven. Zij bliezen op hunne bazuinen. En zij beleden den dienst van den Eenigen God.

Enmaal heeft het Feest van het Waterscheppen aanleiding gegeven tot een bloedbad. Men kan het verhaal vinden bij Josephus in zijn Joodsche antiquiteiten. Ook de Talmud brengt het. Maar de verhalen zijn niet overal gelijk. Een van de Hasmonaïsche Vorsten, die ook Hogepriester waren, Johannes Hyrkanos of Alexander Jannaï, wilde zich van de vroeger door hem begunstigde Phariseeërs afwenden en zich aansluiten bij de Sadduceeërs. Bij het Feest van het Waterscheppen heeft hij het Water niet uitgegoten op het Altaar, maar op de Aarde. Daarmede een verandering invoerend in een gebruik, dat als Overlevering van Mozes van Sinaï werd beschouwd. Het woedende volk wierp den Afvallige met de Cederappelen. Maar de Koning had soldaten klaar staan, die een groot gedeelte van het Volk verwoestten.

IV.

Wij zullen het Feest gaan vieren des avonds in de Synagoge van de Huizen der Amsterdamsche Pekidiem en Amarcaliem³⁾. De Opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld woont er nederig en groot, in een van de kleine huizen, die uitzicht geven op den Klaagmuur. Hij leeft er in een heilige verzonkenheid van leven en dienen. De vrome menschen van Jeruzalem gaan naar hem om raad als zij benard zijn. Zóó moet men in de oude tijden naar Gods profeten zijn opgegaan.

Wij zijn wel laat. Maar het hindert niet. Want het Feest duurt toch tot laat in den nacht. Het is natuurlijk volle Maan. Jeruzalem ligt daar in zijn wonder-heilige

3) Rapenburgerstraat 179, Amsterdam. Ze ontvangen (was 't maar waar!) giften voor het vrouwtje Rosenfeld en voor Rivke.

atmosfeer van maanlicht en vrede. Men gaat naar de Pekidiemhuizen door de oude Stad. Wij zouden óók door het Armeensche kwartier kunnen gaan. Maar de oude R. Jankele is tegenwoordig verdacht precies. Hij heeft al drie dagen lang zijn plicht gedaan en de Groote Poort om zes uur gesloten. Na het Feest zal R. Jankele met plannen voor eene geldleening komen. En wij gaan door de Oude Stad en door de kleine Poort.

Het Feest is vol, wanneer wij komen. In de Synagoge rijen de dansers, allen in hun mooie Feestkleederen. Er wordt gedanst. Natuurlijk dansen alleen de mannen. Ook in den Tempeltijd was dat al zoo. Er is óók muziek. Er is een klarinet. Een hoornblazer. Er is een jongen met koperen bekkens, die in een grenzenlooze opwinding de wereld tegen elkander slaat. De mannen links heffen een beurtzang aan ter eere Gods. En de mannen rechts antwoorden. Alles in een groote, vrome opwinding. Er is een radelooze wanorde, waarin geen andere orde is dan vroomheid. Meer is ook niet noodig. R. Jitschok Schwarz is hier een groot man. Men moet hem niet verwarren met R. Leiser Schwarz, die elders een groot man is. Evenals R.A.I. Kook. Af en toe schept R. Jitschok orde. Dat wil natuurlijk zeggen: een ander soort wanorde. Dan wordt er een naam afgeroepen. Hij wiens naam afgeroepen is, mag drie Verzen lezen uit de Hamaälothliederen en een gift geven voor de Liefdadigheid. Dan wisselt de wanorde weder. En voort gaat het oorverdoovende van de beurtzangen, van de pauken en de koperen muziek.

V.

R. Chaïm, héél oud, zit op zijn plaats. De eerste plaats rechts van de Heilige Arke. Hij hoort natuurlijk niets anders dan Gods Hemelsche verrukking in al dit aardsche lawaai. Hij glimlacht. Is hij niet doof? Is hij niet moe?

Eerlijk gezegd, ben ik hier vanavond in een nieuwe hoedanigheid. Van vrijgesproken misdadiger. Ik heb het niet verdiend. Het is meer geluk dan wijsheid geweest. Ik ben om zoo te zeggen een staartje van het groote proces tusschen de Zionisten en de Agoedisten over de gedwongen belasting op het Paaschbrood, die de Agoedisten niet betalen willen. De Agoedisten hebben dat proces in eersten aanleg verloren. Geen wonder met zoo een advocaat. Ze hebben nu geappelleerd. Maar 't zal niet baten. De Zionisten beweren nu, dat ik in het appèlschrift hunne opperhoofden David en Joseph heb beleedigd. Zij brengen een strafactie uit. Een gevaarlijk bedrijf. Verleden jaar hebben twee rabbijnen ieder drie maanden gevangenisstraf gekregen en een groote boete, wegens het schrijven van een booze critiek op de geschriften van den rabbijn A.I. Kook. Hoeveel maanden zal ik wel krijgen? Maar het geluk is met de dommen. De kantonrechter is een goedhartig man. Hij verzekert in een vriendelijk schrijven, dat 'vonnis' heet, dat ik de opperhoofden David en Joseph heelemaal niet heb beleedigd. 'Geloofd zij de Naam', zegt R. Chaïm, als hij hoort, dat ik vrijgesproken ben.

VI.

Om twaalf uur gaan wij allen naar de groote Loofhut van R. Chaïm, die de gemeente ieder jaar voor den Opperrabbijn bouwen laat. Het feest is nu héél stil geworden. De

Nacht. Dichtbij den Klaagmuur. En beneden het dal van Silouân. Alle menschen krijgen een glas wijn en een stuk koek. Er worden mooie zegenbeden uitgesproken. Eten en drinken is hier iets heiligs. In den gloed van R. Chaïms aangezicht is alles heilig.

Wij hebben vele vragen voor den Opperrabbijn. Het is dit jaar een zevende jaar, een Rustjaar voor het Land. Wat mag men nu arbeiden in den tuin van de Poorten der Gerechtigheid, die eigendom is der Poorten? En wat mag Miss Landau laten arbeiden in een tuin van hare school, die aan Abessyniërs toebehoort?

Er is nog een moeilijke vraag. De dokter heeft een ‘berieth’⁴⁾ gedaan bij een Kanaïetisch kind. Er waren nog enkele Kanaïeten in Jeruzalem. En de dokter heeft daarbij de Joodsche zegebeden uitgesproken. Terecht of niet? En als het nu eens een Samaritaansch kind was geweest? Want er wonen nog een honderdvijftig Samaritanen, te Nablus⁵⁾, dat wij Sechem noemen. En het Feest wordt besloten met de verzekering, dat de Kanaïeten wel Joden zijn. Maar de Samaritanen (zoo barmhartige als onbarmhartige) niet.

VII.

Tegen twee uur zijn wij weder op weg naar de Rechtvaardige Poorten. De oude stad is zóó geheimzinnig in den zeldzaam zonnigen maannacht. Geen mensch meer langs den Jaffaweg. Achter zijn hooge boomen het Ziekenhuis stil. De oude Ezra, de nachtportier, die anders altijd zit vlak achter de deur, zit nu in de teedere maneschaduw van de Loofhut. Het is een heilige Plaats. Hij zit er stil. En al schommelend en mijmerend herhaalt hij uur in, uur uit, de heilige Psalmen, die hij natuurlijk reeds lang uit het hoofd kent. En zóó zal hij zitten, tot de maan en de sterren verbleeken. En de oude Nissim komt, de dagportier, die hem aflost.

Nr 382 De Arabische quaestie⁺

⁺2-11 1923 O., 2. Gedat.
Jeruzalem 14 okt. Onder de
kop Palestina.

Het zou wel merkwaardig zijn, eens de elementen vast te stellen van den grooten roem van dr. Theodoor Herzl, dien men gewoonlijk beschouwt als den grondlegger van het moderne, politieke Zionisme. Een van de elementen is zijn profetische verschijning. En een ander is zijn al te vroege dood. Het zijn allang geen jongeren meer, die hem niet eens meer hebben gekend. Maar zij hebben allen de gestyleerde portretten gezien van den Man met het fijne zachte en toch sterke gezicht. Hij is de Profeet van hen, die niet gelooven in een Wet en in de Profeten. En hij is gestorven. Het is gemakkelijk eenen doode te prijzen. Gij vergroot er niet de macht mede van iemand, die u misschien later met voeten treedt. Kleine menschenlijke en onmenschenlijke fouten maakt de doode niet meer. Hij grieft niemand en wat hij misdeed wordt vergeten of vergeven. Als men er goed over nadenkt, is het wel goed

4) Letterlijk ‘Verbond’. Beteekent ‘Besnijdenis’.

5) Neapolis. Napels.

dood te zijn. Vooral in gedichten. Misschien is het nog beter te leven. Maar dr Herzl is dood.

Ik geloof niet, dat de Dichters hem als een groot letterkundige beschouwen. Iedereen schrijft wel eens een goeden regel. Zelfs ik. Maar dat is niet voldoende. En het Dagboek van Herzl? Komt hij daaruit te voorschijn als een Groot Man? Is hij niet héél erg vervuld met zich zelve en al te zeer gevleid met de innerlijke, leege welwillendheden van de grooten der aarde, die toch maar van een aardsche kleinheid zijn?

En Herzl's Zionisme? 'Hoe meer ik Herzl's Dagboek lees, hoe meer ik zie, dat hij van het ware Zionisme niets heeft begrepen', zeide eenmaal een Zionist. En inderdaad, gelooft iemand, dat het zuivere politieke Zionisme het ver zou hebben gebracht? Herzl's gedachte, in strakke zuiverheid, was deze: 'Verkrijging van een territoir, liefst dan Palestina, met een internationaal charter als rechtsbasis.' Zoolang dit niet verkregen was, dienden Joodsche nederzettingen in Palestina tot niets. Integendeel. Integendeel. Turkije zou een bloeiend Palestina natuurlijk niet ligt vrijwillig afstaan. Er is daarom door de Zionistische Organisatie toch wel practisch werk gedaan in Palestina, maar dat is eigenlijk tegen Herzl's theorie geweest. Een van de elementen van Herzl's roem is misschien dit, dat hij het verlangen naar macht in de jongere Joden heeft gewekt en gevleid. Welvarende Joden waren er overal. Er waren welvarende Joodsche gemeenschappen. Maar er was geen Joodsche Staat. Een zelfstandig volk te zijn, zooals de andere volken. Dat is het. Ergens de meerderheid hebben. Ergens de macht. Een rechtvaardige macht. Want macht is nog iets anders dan geweld. En zonder macht houdt geen recht zich staande.

Het politieke en het economische Zionisme behooren bij elkander als de beide zijden van een munt. De eene wederlegt de andere niet.

Maar stel eens, dat er geen Joden in Palestina woonden, zou er dan een Balfour-Declaratie gegeven zijn? En zoo ja, wat zou er van zijn overgebleven in de practijk? En zelfs nu: laten wij er over spreken zonder film en zonder propaganda: 'wat is er nu nog practisch van overgebleven?' Dat wil niet zeggen, dat de Declaratie op haar tijd niet nuttig is geweest. Ook het water, dat wij eenmaal dronken, toen wij ergen dorst hadden, is in de Eeuwigheid verdwenen.

Herzl de Profeet. Het is merkwaardig, hoe dikwijls vereerders van wijlen dr. Herzl hem willen voorstellen als een bovenmenselijk, goddelijk profeet. Misschien berust dat onbewust op het verlangen sommige elementen in zijn leven minder onaannemelijk te maken voor de orthodoxe Joden. Misschien ook is het eenvoudig het streven den beminde leider een buitengewoon menschelijk inzicht toe te kennen. Een Profeet. Men neemt allerlei uitspraken uit het dagboek en toont aan, dat dit alles is uitgekomen, vooral na de eerste wereldoorlog. Wat niet is uitgekomen laat men natuurlijk weg. Dat is geen slechtheid. Dat is liefde. Trouwens, allerlei vage algemeene uitspraken komen nooit geheel uit zonder rest. Maar zelden dat er niet iets van uitkomt. Wat beteekent het, dat eene voorspelling is uitgekomen? Dat beteekent eenvoudig, dat het mogelijk is de werkelijkheid op eene bepaalde wijze onvolledig voor te stellen. Alle voorstelling is onvolledig. Anders kwam het Leven, met zijn dwaas gekakel, vóór den Dood niet klaar. Maar die voorstelling heeft grenzen. Men kan bijvoorbeeld de werkelijkheid niet systematisch zóó schematiseeren, dat Duitschland den wereldoorlog heeft gewonnen en Frankrijk heeft verloren. En misschien geven Brouwer en Mannoury dat nog heelemaal niet toe. En Einstein? Dien begrijp ik niet, sinds iedereen hem begrijpt. En Poincaré? Ik bedoel niet den boosaardigen Poincaré,

die gisteren veertig milliard mark verkocht in een Pond. Maar de goede Poincaré, Henri, die dood is. En die zijn heele leven lang niet heeft willen toegeven, dat de aarde draait om de zon. Of dat de afstand van Parijs naar Londen grooter is dan één meter. Ja, als men maar niet al te diep nadenkt, kan men tot de conclusie komen, dat iedere systematische onvolledigheid waar is. Alleen, in de eene leeft men wat gemakkelijker dan in de andere.

Een Dichter is niet iemand, die altijd gedichten schrijft. Wat zou de Menschheid er mee moeten beginnen? Vergeten. Maar men kan (helaas!) niet alles vergeten. En een Profeet behoeft ook niet alles te hebben voorzien. Over de Arabische quaestie bijvoorbeeld heeft dr. Herzl zoo goed als niet geschreven. Men heeft trouwens overal geleefd in de formule: 'Het volk zonder land, naar het land zonder volk'. En nog tegenwoordig wordt de Arabische quaestie op de volgende wijze geschematiseerd: 'Het economische belang van de fellachen¹⁾ gaat samen met dat van de Joden tegen de effendis²⁾. En dus zullen de fellachen zich met de Joden ook politiek vereenigen. Deze formule is logisch. En als het Leven zonder rest in logica opging, was alles goed. Bijvoorbeeld de volgelingen van wijlen dr. Karl Marx schematiseeren het leven zóó, dat van hetgeen hun Profeet heeft gezegd, veel is uitgekomen. 'Fellachen aller landen vereenigt u'. En hun formule was deze: 'De economische belangen van de Fransche fabrieks-fellachen gaan samen met de economische belangen van de Duitsche fabrieks-fellachen tegen de economische belangen der Fransche en Duitsche effendis. Daarom zullen de fellachen van beide landen zich ook tegen de effendis van beide landen vereenigen. Het is precies uitgekomen op den wereldoorlog na. Maar zoo als gezegd: het Leven komt nooit precies uit. Dat doet de Dood.

De Balfour-Declaratie. Nog een beetje ongeduld en het is zes jaar geleden. Wat heeft men er niet in gelezen! Dr. Weizmann de mogelijkheid van een Palestina zóó Joodsch als Engeland Engelsch is. En Abd el Moti heelemaal niets, omdat hij niet lezen kan. En tusschen die twee uitersten dan van alles en hoe langer hoe minder. Het verzet van de Palestinensische Arabieren tegen de verjoodsching van een land, dat zij als Arabisch beschouwen. Het verzet van alle Arabieren in Azië, gesteund door een deel der Arabisch sprekende volken van Afrika en van alle Mohammedaansche volkeren. Ongetwijfeld is het Zionisme een factor geweest in de Engelsche politiek. Men kan daarover nieuwe en goede beschouwingen lezen in het onlangs verschenen boek van J. de V. Loder. Het Mekkasche koningshuis was ook een factor tegen de Duitsch-Turksche pogingen den Heiligen Oorlog op de Engelschen los te laten. Op het oogenblik schijnt nu de Engelsche politiek gunstiger te zijn voor het Mekkasche Koningshuis dan voor de Zionisten. Het ware dwaasheid dr. Weizmann of N. Sokolov daarvan een verwijt te maken. Natuurlijk hebben zij fouten gemaakt. Ook in de Arabische politiek. Het is heel gemakkelijk daarover achteraf te schrijven. Doch voer zelf maar eens politiek zonder fouten.

Het is niet waarschijnlijk dat de Engelsche regeering op een gegeven dag de Balfour-declaratie formeel intrekken zal. De Engelsche regeering houdt hare belofte. Het is alleen maar de vraag, wat men in de Balfour-declaratie leest en wat men verstaat onder het houden van een belofte. De Arabieren vragen ook niet meer om de formeele intrekking van de Balfour-declaratie. Zij zeggen, dat de Balfour-declaratie rechtens nietig is en dus niet nog eens behoeft te worden ingetrokken. Zoo iets, als

1) Kleine boeren.

2) Groote stadsheeren.

dat een absoluut nietig contract niet nog eens behoeft te worden vernietigd. Ze vragen een constitutioneele Palestijnensche volksregeering. En die zal dan van zelf wel doen of er nooit een Balfour-declaratie is geweest. De Engelsche regeering heeft telkens en telkens weer aan de Arabische eischen toegegeven. De adviseerende staatsraad, waarvan de leden werden benoemd, zou worden vervangen door een wetgevende raad met veel grootere bevoegdheden. En een (kleine) meerderheid van gekozen leden. Maar de regeeringsleden met de Joodsche leden samen hadden nog de meerderheid. En zoo was het broze bestaan van de Balfour-declaratie nog altijd veilig. De Arabieren hebben toen de verkiezingen geboycot. En de regeering heeft er van afgezien. Men heeft toen weder den adviseerende staatsraad willen vernieuwen. Maar geen Arabier heeft willen zitting nemen. En alle pogingen om het Arabische eenheidsfront te verbreken zijn mislukt. Onlangs is er een partij van gematigden opgericht, die in theorie ook anti-Zionistisch was. Maar die bereid was met de regeering samen te werken. Deze partij heeft zich echter weder vereenigd met de extremisten. Het eindelijke succes van Zaghloel Pasja in Egypte maakt ook de Arabieren stout.

De gedachte was niet slecht. De Balfour-declaratie afschaffen wil de Engelsche regeering niet. Maar men heeft den Arabieren precies aangeboden wat de Joden ook hebben. En zoo zou er van een bevoorrechte positie der Joden in Palestina nog minder terechtkomen. Het aangrijpingspunt was de Jewish Agency bedoeld in § 4 van het Mandaat, wier taak is: overleg en samenwerking met de administratie van Palestina, in economische, sociale en andere aangelegenheden betreffende de vestiging van een Joodsche bevolking van Palestina, en, behoudens toezicht van de regeering, steun te verlenen en deel te nemen aan de ontwikkeling van het Land.'

Donderdag heeft Sir Herbert zes en twintig van de voornaamste Arabieren bij zich laten komen en hun de organisatie van een Arabische Agency voorgeslagen met precies dezelfde bevoegdheden. Ook de bijzondere rechten ten aanzien van de uitvoering van publieke werken, die § 11 van het Mandaat aan de Joodsche Agency geeft, zou de Arabische Agency hebben. De hooge commissaris is nog verder gegaan: de Arabische Agency zou zelfs een contrôle krijgen over de Joodsche immigratie.

Maar de Arabische notabelen hebben geweigerd. Zij hebben geweigerd na een beraad van tien minuten. Eenstemmig. Ook de vertegenwoordigers van de gematigde partij hebben geweigerd. 'I am sorry', zei de hooge commissaris en liet de thee komen.

Of het erg is? Er zijn nog altijd mensen, die beweren, dat het niet erg is. De positie van de Joden moet vooral economisch sterk worden gemaakt. Ongetwijfeld zijn de politieke verhoudingen wel van invloed. Maar niet overwegend. Veel erger is het falen van den economischen opbouw. De jaren vergaan. En er ontstaat geen gezonde Joodsche boerenstand. Er ontstaat geen gezonde industrie. Er wordt een groote reclame gemaakt voor elk fabriekje, dat wordt geopend. Maar van de zaken, die gesloten moeten worden, spreekt men niet. Wat baat het, of deze dingen worden verzwegen. Laat men eens een lijstje publiceeren van de dividenden, die de Palestijnensche maatschappijen uitkeeren. Op 't oogenblik is de emigratie ongeveer zoo groot als de immigratie. En er zijn mensen, die dat veel erger vinden dan de geheele Arabische quaestie.

Nr 383 De vogels van den Grootvizier⁺

⁺30-11 1923 A., 6. Z.d.
(Onder de kop Palestina)

Dit is natuurlijk een geheel andere kant van de Arabische quaestie. Wij zaten in de schaduw van de tent van Hamid Pasja El-Wadi, in het Kamp van Sidna¹⁾ Abdallah. Ik houd van Transjordanië. Ik heb iemand gekend, die altijd woonde aan den rand van Amsterdam. Hij kon niet anders. Hij had zijn werk in de stad. Maar hij hield van een ver gezicht. Vroeger zou ik hebben geschreven: 'Hij kon niet leven zonder een ver gezicht.' Maar dat is niet zoo. Men kan leven zonder alles. Hij woonde dan aan den rand van de stad. En als de stad werd uitgelegd, verhuisde hij weer.

Wij wonen hier aan den rand van de beschaving. En wij hebben soms lust maar weder te verhuizen, omdat de beschaving weer een streepje is uitgelegd. De elementen van onze beschaving zijn: luidruchtigheid, electriciteit, de opera, chauvinisme en auto's. De mooie, Arabische, paarden verdwijnen. De kameelen, de ezeltjes, de witte en zwarte kudden langs de bergen. Het gaat alles verloren. Ook in Transjordanië varen de auto's langs de wegen. Maar het leven is er toch nog heel wat rustiger. Er is nog het beleven van verbeeldingen, die wij tot dusverre alleen uit de gedichten kenden: de keerende kudde, het avonddal, de brekende bron, de beek. Al deze symbolen komen bij Dichters voor, die misschien nooit een kudde, een dal, een bron, een beek hebben beleefd. Dat hindert niet. Wij spreken óók wel in woorden, waarvan wij de oer-beteekenis niet weten. Als men dan plotseling in Transjordanië zijne symbolen tegenkomt: de kudde, het dal, de bron, de beek, welk een verbazend wonder is dat dan!

Ook de tent. Ook de schaduw van de tent. En het wasschen van de vermoeide voeten. De kleine Mohammed brengt schalen met water. Zachte doeken en roode moorsche muiltjes. 'Mijnheer is tevreden...mijnheer glimlacht' zegt de kleine Mohammed. 'Wascht uwe voeten', zeide Abraham tot de Engelen Gods, die hem bezochten in de eikenbosschen van Mamré.

'Uw land is een héél goed land,' zegt Hassan Khalid Pasja Aboe el Hoeda. Hij is de Grootvizier van Sidna Abdallah en hij is in Europa geweest. Wel niet in Holland. Maar hij weet toch, dat Holland een goed land is. Het zou trouwens volstrekt niet passen van het Land van een uwer vrienden te zeggen, dat het niet een goed land is.

'Er zijn in uw Land zoo mooie vogels, die zoo héél mooi zingen,' zegt de Grootvizier.

'Ja,' zeg ik peinzend. Men spreekt eenen Grootvizier niet tegen. Men moet niemand tegenspreken. Het is inspannend. En het Leven duurt er niet langer of korter om.

Zoo mooie vogels. Die zoo héél mooi zingen. Welke?

'Wij hebben véél mooie vogels, die heel mooi zingen, o, Hassan Pasja,' zeg ik dus: 'welke bedoelt gij? Hoe heten ze in het Fransch?' Want de Pasja is opgevoed in eene goede school in Konstantinopel.

'Canard,' zegt Hassan Pasja: 'zij heeten canards..... ik zou héél graag een paar willen hebben.'

'Canards,' heb ik reeds uitgeroepen 'Hassan Pasja, dat zijn groote, domme vogels..... zij hebben geen verstand..... zij zingen niet.... zij schreeuwen.... zij leven in het water.'

'Dat zijn andere,' zegt de Pasja teleurgesteld 'kleine, mooie vogeltjes.... in kooitjes.'

'Welke kleine?', vraag ik in de schaduw van de tent van den Emir.

'Geel,' zegt de Pasja.

Dan schrijf ik eenen brief aan een groot en goedhartig Man in de groote en goedhartige stad Amsterdam. Hij heeft geheele handelsvloten in zijne hand. En hij

1) Onze Heer.

heeft Sara, de Barones en Samoecha, die hier de room van Holland zijn, gratis van Amsterdam naar Jaffa laten vervoeren. Is het mogelijk, terwille van de diplomatieke betrekkingen tusschen Nederland en Transjordanië, dat een goedhartig kapitein twee kanarie-vogeltjes met een kooitje eromheen, medeneemt voor den Grootvizier van Sidna Abdallah? Het antwoord komt per keerende. De kapitein van de 'Vesta' brengt een kooitje met drie mooie kararie-vogeltjes, twee mannetjes en een wijfje. Wij moeten ze uit Jaffa laten halen. Kooitje en vogeltjes zijn een geschenk van de Nederlandsche handelsvloot aan den Grootvizier.

Hij is juist hier, voor Regeeringszaken, met het Gouvernement van Palestina. 's Morgens vroeg, vóór de Regeeringszaken begonnen zijn, drinken wij kleine kopjes koffie in den tuin van Bristol. De post is gekomen. 'Hassan Pasja', zeg ik 'de vogels zijn reeds onderweg.... ik heb een brief'.

Wie zal ze gaan halen? Ik zelf. Maar als de 'Vesta' des Zaterdags op de reede komt, zal Abdoel Salaäm gaan.

Nasibi! Mijn lot. Het is van Allah. En het ware dus dwaasheid erover te klagen Maar de 'Vesta' wordt juist des Zaterdags op de reede van Jaffa verwacht. Jammer! Het is zoo luchtig varen, wanneer de zee licht is, van den wal van Jaffa naar het schip, dat buiten op de reede ligt. De roeiers weten het precies tusschen de rotsen door. Het lijkt op gevaar, en men weet toch, dat het niet gevaarlijk is. Van het schip ziet men Jaffa liggen, hoog op zijn rotsen. Nasibi!

Des Zondagavonds komt Abdoel Salaäm thuis. Hij heeft de vogeltjes bij zich. En ook het kooitje heeft hij niet vergeten. Maar overigens! De 'Vesta' is niet des Zaterdags aan de reede gekomen, maar des Zondags. En een zee. En een wind. En een water. Hij, Abdoel-Salaäm, de Dienaar des Allerhoogsten, heeft er niet aan gedacht aan boord te gaan. Hoe zou hij durven. Maar de kapitein, die een onbevreesd man is, heeft de vogeltjes aan wal gebracht. 'Zij zijn moede', 'zij zingen niet.....morgen zullen zij zingen.'

Van de vogels van den Grootvizier tot de koe van Samoecha is niet verder dan van Amman, de hoofdstad van Transjordanië, naar de Poorten der Gerechtigheid. Weten onze Hollandsche vrienden wel, dat de Poorten der Gerechtigheid een der beste ziekenhuizen voor de armen van dit Land zijn? Weten zij wel, dat het mede door Holland is gesticht. Verleden week heeft men in het hospitaal den sterfdag herdacht van den Amsterdamer R. Akibah Lehren, één der stichters, die ook een der Pekidiem en Amarcaliem van Amsterdam was.²⁾

Maar daarover heden niet. Daar is bijvoorbeeld de Barones, Zij heeft te samen met haar dochtertje Zariëfa honderd Pond gekost. Natuurlijk, dat het Hospitaal geen honderd Pond heeft. Dan was 't een Bank. Twee vrienden van het Hospitaal hebben de honderd Pond voorgeschoten en de Barones heeft dat met de melk afbetaald. Na het Paaschfeest is de Barones tot ons gekomen. En nu is zij reeds het geheele vrije eigendom van de Poorten. Er is een maand geweest, dat zij, na aftrek van de kosten van voeding, voor zeventien Pond melk heeft gegeven. Dat wil zeggen men heeft haar de melk natuurlijk afgenomen. Maar onze taak is menschlievend en de melk is hier nu, vóór den regentijd, op haar duurst. Vijftig of zestig cents per liter. Op het oogenblik geeft de goede Barones nog twaalf, dertien Liter per dag.

2) Rapenburgerstraat 179. Ontvangen giften voor alle armen in Palestina.

‘Laten wij haar maar koopen,’ heeft de dokter gezegd ‘zij zal juist kalven, als de melk op zijn duurst wordt.’

‘Héél mooi,’ heb ik gezegd: ‘maar er mankeert nog dertig pond. Waar zal ik ze vandaan halen?’

Dit ging niet over de Barones, maar over de Koe van Samoecha. Gij herinnert u het kleine meisje, dat hier in het hospitaal is geboren. Haar moeder is gestorven. En haar vader is in het gedrang des levens zoek geraakt. De dokter kan haar niet voor niets maar altijd in het ziekenhuis houden. Met een koe wordt het dadelijk anders. Een koe geeft hoopen melk. Daarvan krijgt Samoecha dan één Pond per maand op de Bank voor bruidschat. Twee pond wordt maandelijks bewaard tot er honderd pond is om een nieuwe koe te kunnen koopen, wanneer er met Samoecha's koe iets gebeurt. En de rest is voor het hospitaal voor kost, inwoning en huiselijk verkeer van Samoecha. Ik heb dit verstandige plan reeds meermalen uiteengezet. En goedgehartige lezers hebben reeds zestig pond gegeven. En nu konden wij ineenen eene goede Hollandsche koe koopen, pas ingevoerd. Geëxamineerd en geslaagd voor het Stamboek. In de blijde verwachting van haar derde kalf. Zij kostte vijf-en-negentig Pond. Maar de goedgehartige heer van de handelsvloot heeft daarvan ruim acht Pond, die voor de vracht waren betaald, teruggegeven. Blijft nog vijf-en-twintig pond schuld. Er moeten nog wel vele goedgehartige lezers zijn, die ons willen helpen. In het vertrouwen daarop hebben wij de koe gekocht en haar Samoecha genoemd. Zij, althans heeft ons vertrouwen niet beschaamd en zij heeft ons een mooi, bont, koekalfje geschonken. Het had ook een stiertje kunnen zijn.

Het leven is klein. En ook dit is weder niet groot. Maar 't is aardig. Voor de verzorging van de koeien heeft de dokter eenen Chaloezt³⁾ genomen, die uit Polen afkomstig, door de Nederlandsche Chaloezt-Vereeniging in Holland is opgeleid voor landbouw en veeteelt. Ook in het weeshuis van den heer Goldsmit is een Hollandsche chaloetz werkzaam. Het zal den leden en begunstigers van de Chaloezt-Vereeniging zeker genoeg doen te weten dat men in het Weeshuis zeer ingenomen is met zijnen chaloetz. Die in de Poorten der Gerechtigheid is nog kort werkzaam. Maar tot dusver gaat alles goed. En het kalfje van Samoecha, dat toch ook een stiertje had kunnen zijn, is een mooi koekalfje geworden.

Wij zijn allen blij, dat een van de Hollandsche chaloetziem zoo goeden arbeid heeft gevonden in de Poorten der Gerechtigheid. Zij, die voor de koe van Samoecha hebben gegeven, hebben dat mogelijk gemaakt. Wanneer ik des Vrijdagmiddags ten gebede kom uit de stoffige, haastige, stad, in de Poorten der Gerechtigheid, dan voel ik, hoe rustig en gelukkig in zijn gestadigen arbeid de jonge chaloetz kan zijn. Maar misschien voelt hij het niet. Men wil altijd wat anders. En dat is de drijfkracht van het Leven.

Tusschen middag- en avondgebed loopen wij in de groote laan langs het Huis. Wij spreken Hollandsch of Hebreeuwsch. Net waar het uitkomt. Zonder voorkeur. Zonder onwil. Natuurlijk weg.

Met zoo een koe op stal is alles mogelijk. Samoecha is nu zeven jaar. ‘Laten wij zeggen, dat zij trouwt als zij achttien is, dan heeft zij meer dan honderd dertig pond en de rente’ zegt zuster Selma. Alles van ééne koe. Zuster Selma, die over Samoecha waakt, vanaf haar eersten dag, zal ook eenen goeden man voor haar zoeken. En Samoecha zal gelukkig zijn. De buurvrouw van de moeder van onze Salga heeft het

3) Pionier.

voorspeld. En die weet het. Want zij is de moeder van tweelingen. En die worden hier verondersteld veel verstand te hebben. Wanneer men ziet, hoe voortreffelijk Palestina wordt geregeerd, zou men haast gelooven, dat ook onze Hooge Commissaris eene moeder van tweelingen is.

En de dieven! Daar moeten wel moeders van drielingen onder schuilen. Verleden week hebben ze zelfs eenen aanval op de Poorten der Gerechtigheid gedaan. Met de kennelijke bedoeling ons te berooven van Samoecha en van de Barones. Jaäcoub, de Arabische nachtwachter, heeft de dieven gehoord en de dokter heeft het hoofd van Jaäcoub verbonden. Jaäcoub is natuurlijk de held van den Zaterdag geweest. Want als de dieren de groote Samoecha hadden gestolen, waar zou dan de bruidschat van de kleine Samoecha gebleven zijn!

En dan die andere dieven, die wisten, dat een auto met vijftienduizend Syrische goudstukken op weg was van Beyrouth naar Jeruzalem en die de gouden auto opvingen, uitschudden en er met hun eigen auto van doorgingen. En in de politie zijn geen moeders van tweelingen.

Nr 384 De Koning komt[†]

[†]3-2 1924 O., 2. Gedat.

Amman-Transjordanië 16
jan. (Onder de kop Palestina)

Wij zitten hier in Amman, de hoofdstad van Transjordanië, en wij wachten geduldig tot de Koning Hussein van Mekka komen zal. Zijne Majesteit is thans te Maän, midwaarts aan den Hedjaz-spoorweg. Hij kan iederen dag hier komen. Maar hij kan ook iederen dag niet komen. Er is wel een programma opgemaakt. Maar men kan van een Koning niet vorderen, dat hij zich houden zal aan een program. Wij zijn de eenigen niet, die wachten. Talrijke gezantschappen zijn hier gekomen, uit Egypte, Palestina en Syrië. De meesten zijn den Koning naar Maän tegemoet gereisd. Met hun allen moeten zij dan morgen hier komen. Vijfhonderd man. Gelijk geschreven staat: 'de pracht van het Gevolg is de roem van den Koning'.

Alles is hetzelfde in andere woorden. En 'De Koning komt' is eenvoudig een ander woord voor 'De Arabische quaestie'. En deze? Een vraag is een relatie, waarop geen antwoord is. Welke Arabische quaestie? Voor wie? Voor Turkije? Voor Frankrijk? Voor Engeland? Voor de Zionisten? Of voor het Joodsche volk, gelijk de Zionisten zelve het zoo gaarne uitdrukken. Ofschoon wij, aan den anderen kant van den Jordaan, de uitdrukking 'het Joodsche volk' met schroom gebruiken. Er wonen in Palestina minder Joden dan in Holland en in Jeruzalem minder dan in Amsterdam. Er is geen Joodsch staatsburgerschap. Wij zijn Palestinensers zonder onderscheid van ras en geloof. En van een Joodsch volksgevoel, dat iederen Joodschen volksgenoot doordringt, gelijk het levensgevoel iederen vezel van het levende lichaam, daarvan is geen sprake.

De Arabische quaestie van Joodsch standpunt gezien. Dat wil zeggen: de acties en reacties tusschen de Arabieren en de Joden. Voor Herzl bestond de Arabische quaestie zoo goed als niet. In Palestina was de Arabische quaestie vroeger een betrekkelijk kleine vraag van plaatselijk, economisch belang. De vraag van de goedkoopere Arabische werkkrachten neerbiedend tegen de Joodsche. Van een Arabische politiek in Palestina was geen sprake en nog minder van een algemeene, nationale, Arabische

politiek in alle Arabische landen van Azië, en breeder nog, in alle landen van Azië en Afrika, waar Arabisch gesproken wordt.

Maar de Koning komt. En nu zitten wij te Amman en wachten, wat het wezen zal. In de geschiedenisboeken kan men lezen, waarom Engeland gedurende den wereldoorlog de goede diensten heeft gebruikt van den koning van Mekka tegenover de Duitsch-Turksche pogingen, den Heiligen Oorlog op Engeland en zijn bondgenooten los te laten. Het Mekkasche Koningshuis, verwant aan den Profeet, is het kleine, zuivere kristal, waaromheen zich de eenheid der Aziatische Arabieren blijkbaar kristalliseert. Vandaag misschien nog niet. En morgen nog niet. Maar de Eeuwigheid heeft den tijd.

Het spreekt vanzelf, dat de Zionisten het Mekkasche Koningshuis als eenen vijandelijken factor beschouwen. Wat de Zionisten zeggen is niet onjuist. De positie van den Koning Hussein in Mekka is nog niet geheel gevestigd. De Wahabis bedreigen Hedjaz voortdurend. Maar ze zijn tot dusverre telkens teruggeslagen. Het gezag van den Koning Feisoel in Mesopotamië is nog een onvast gezag, evenals dat van den Emir Abdallah over Transjordanië. Niettegenstaande alles zien wij eene versterking van het Mekkasche Koningshuis in Arabisch Azië, terwijl het Zionisme als politieke factor telkens aan beteekenis verliest. Als heden alle vorsten van het Mekkasche Koningshuis van hunne tronen afvielen, zou toch de Arabische Eenheid voortgaan zich uit te kristalliseeren.

Engeland kan geen vijandige Arabische bevolking gebruiken van Klein-Azië tot de Roode Zee, dwars tusschen Egypte en Indië, een gebied, dat voor de Imperiale luchtvaartwegen van zoo groot belang is. Er is al een station te Amman. Er komt er nog een te Akabah. Toen de Emir Feisoel door Frankrijk volkomen machteloos en waardeloos was gemaakt, hebben de Engelschen hem toch het Koningschap over Mesopotamië gegeven. De Engelschen steunen ook den Emir Abdallah. Nu ja, waarschijnlijk ook den boezen Emir Ibn Saud van Nejd.

Nu het Mekkaansche Koningshuis zóó machtig is geworden, is het voor Frankrijk weder de moeite van eene toenadering waard. Men zegt, dat generaal Weygand zelf hier zal komen voor overleg met den Koning Hussein. Wonderlijk genoeg, heeft de Syrische Regeering plotseling den Syriërs verboden delegaties te zenden om Hussein te begroeten. Toch zijn er genoeg Syriërs hier. Hetzij, dat zij reeds vóór de uitvaardiging van dat verbod Syrië hadden verlaten. Of politieke drijvers, die toch niet in Syrië wonen. Van geruchten is het hier vol. Frankrijk zou toenadering zoeken tot Transjordanië en Hedjaz om Engeland te hinderen aan den weg naar Indië overland en over zee. Misschien zal Syrië behalve de Libanon toch in de Arabische eenheid worden opgenomen. Hetzij onder den Emir Abdallah, hetzij onder den Emir Zeïd, zijn jongsten broer.

De Palestinensische delegatie is nog niet aangekomen. Mousa Kazem Pasja el Husseini, de leider der Palestinensische nationalisten, is bij den Koning te Maän. Ook de Palestinensers hebben hun politiek. Bijvoorbeeld: men zegt, dat de Zionisten den Emir Abdallah hebben doen gelooven, dat hij met hun hulp wel Emir van Palestina worden kan, wanneer zijn vader en hij de Balfour-Declaratie zouden willen erkennen, desnoods opnieuw naar 's Lands gelegenheid verduytscht. De Emir Abdallah zou in die richting bij zijnen vader werken. De Palestinensers daarentegen willen het absoluut niet. En zoo zou er wrijving komen tusschen den Koning, den Emir en de Palestinensers, wat de bedoeling der Zionisten zou zijn. Mochten de Koning en de Emir de Balfour-Declaratie op eene of andere wijze aannemen, dan zou dit natuurlijk in de Zionistische propaganda van groot belang zijn. De Palestinensers doen natuurlijk

hun best, aan te toonen, dat de Emir van de zwakke Zionistische organisatie toch niets te verwachten heeft, en dat zijne aanvaarding van de Balfour-Declaratie hem de sympathie zou kosten van de Palestijnsers en vooral van de Syriërs. Natuurlijk zijn de Syriërs, die hier zijn, een bijzonder soort Syriërs, waarnaar men niet de geheele Syrische bevolking afmeten kan. Maar het is een feit, dat de Syriërs hier veel meer tegen het politieke Zionisme zijn, dan de Palestijnsers. Waarschijnlijk hebben de Syriërs op den Koning Hussein veel invloed, omdat zij het best onderwezen deel van de Arabische volken zijn.

Sir Herbert Samuel wordt hier verwacht. Ook de Zionisten zenden eene delegatie. Een bezoek van Koning Hussein aan de groote Moskeeën van Jeruzalem en Hebron schijnt zeker.

Maar wat komt de Koning nu eigenlijk hier doen? Zich laten uitroepen als Caliph aller geloovigen? Maar waarom te Amman, een stadje klein, zonder Mohammedaansche traditie en zonder beteekenis tegenwoordig? In Jeruzalem zou dat beter gaan. Maar het is de vraag of de Engelsche Regeering den Koning niet zou vragen, dit liever in Jeruzalem niet te doen. Bovendien, als de Koning van Mekka zich wil laten uitroepen als Caliph, waar kan hij dat dan beter doen dan te Mekka zelve, de eigen allerheiligste stad?

De Palestijnsers zeggen, dat de Koning naar Amman is gekomen, om met hen te raadplegen over het Arabisch-Engelsche tractaat in het algemeen en over de Palestina-paragraaf in het bijzonder. Het geheim van het Ontwerp-Tractaat is tot dusverre goed bewaard gebleven. Men zegt, dat Engeland den Koning ten slotte de keuze heeft gelaten. Of de Balfour-declaratie te erkennen, desnoods met eene nieuwe interpretatie. Daarvoor zou Engeland dan Palestina een deel laten zijn van de Arabische federatie. Of de Koning erkent de Balfour-Declaratie niet. En dan zou het tractaat over Palestina zwijgen. Palestina zou niet worden vermeld als een van de Landen der Arabische Federatie. Maar het zou evenmin worden uitgesloten, zooals bijvoorbeeld Aden. Mocht de Koning tot de laatste keus besluiten, dan zal Engeland waarschijnlijk toch nog zekere geheime beloften geven aangaande Palestina. Ook, wanneer de Koning de Balfour-Declaratie aanvaardt, zullen hem minstens zekere vertrouwelijke beloften worden gegeven voor eene mateloos gematigde toepassing. Een van de redenen voor Englands onverschilligheid voor het Zionisme, is dat de Zionistische Organisatie niet aan de verwachtingen heeft beantwoord. Men heeft jaren geleden in allen ernst gesproken van een immigratie van een half miljoen Joden in eenige jaren. De waarheid is, dat ongeveer dertigduizend hier het Land zijn binnengekomen en dat bijna evenveel het Land weder hebben verlaten. Het aantal immigranten is nu maandelijksch niet meer dan vijfhonderd. Cijfers voor den uittocht worden officieel niet verstrekt. Maar ik weet toevallig van een maand, dat bijna zevenhonderd het Land hebben verlaten. Zóó gaat het niet. Misschien heeft dr. Weizmann aan de Engelsche Regeering geen bepaalde, juridisch bindende beloften gedaan. Misschien heeft de Engelsche Regeering de Zionistische Organisatie niet eene waarschuwing gezonden, die veel weg had van een ultimatum. Maar het is een feit, dat onder vele gezagvoerende Engelschen het gevoel sterk wordt, dat de Zionistische Organisatie zóó volkomen in gebreke is gebleven, dat Engeland zedelijk aan de Balfour-Declaratie niet gebonden is. Natuurlijk, dat hiermede het laatste woord ook nog niet is gesproken. De Zionisten beweren, dat Engeland van den beginne heeft tegengewerkt. En dat kan ook wel weder waar zijn.

In Palestina zelve is natuurlijk de Arabische quaestie voor de Zionisten van het meeste belang. Bijvoorbeeld: De Zionistische organisatie heeft maar beperkte

geldmiddelen. De immigratie is gering en de werkloosheid is groot. De immigratie geheel stopzetten is propagandistisch onmogelijk. Het eenige beschikbare werk is de huizenbouw, die geducht wordt geforceerd, en waarbij Arabische arbeid uitdrukkelijk wordt geboycot. Niet alleen stilzwijgend, maar zelfs krachtens bepaalde besluiten. De Joodsche arbeid is duurder dan de Arabische, zelfs al vergenoegen de Joodsche arbeiders zich met een minder dan voldoende loon. Het ontbrekende moet dan worden bijgepast in den vorm van allerlei verborgen subsidies, als daar zijn: rentelooze of goedkoope voorschotten aan arbeiderscorporaties, uitleenen van tenten, van gereedschappen enz.

Veel menschen hebben, met behulp van allerlei leeningen, een bouwterrein gekocht in den duren tijd. De prijzen van het land en de huren van de huizen zijn geweldig teruggelopen. Vele huiseigenaren hebben hun eigen geld verloren en worstelen tegen de rente van de hypotheek.

De boycot van Arabieren heeft natuurlijk in Arabische kringen groot misnoegen gewekt. En men kan begrijpen, dat de Palestijnsers er met Koning Hussein wel een gevoelig woordje over zullen spreken.

Er is nog één aspect van de Arabische quaestie in verband met het Zionisme. Dat is de positie van de Joden in de Arabische landen van Marokko af tot Indië. Volgens de Arabische leiders wordt de positie van de Joden in alle Arabische landen in gevaar gebracht.

De leus van de Palestijnsische Arabieren is: 'Tegen de Zionisten, maar niet tegen de Joden'. Een onlangs gebeurde geschiedenis: De Imam van Yemen heeft ongeveer een maand geleden een felle anti-Zionistische proclamatie gericht tot de geheele Mohammedaansche wereld. De Arabische leiders in Palestina hebben den Imam daarvoor bedankt. Maar bij die gelegenheid hebben zij er op gewezen, dat de Palestijnsische Arabieren wel tegen de Zionisten zijn, maar niet tegen de Joden. En zij hebben den Imam dringend verzocht de Joden van Yemen niet te vervolgen.

Dit zijn slechts enkele gedachten op den dag voordat de Koning komt. Het is mooi, zonnig weer. Wij dwalen wat door deze kleine stad Amman in haar dal. Wij zitten op de trappen van het groote Romeinsche amphitheater, wel vervallen, maar toch nog groot. Er is nu een kamp van Bedouïenen opgeslagen. Kinderen spelen er, de trappen op en af. Wij allen, zonder onderscheid van ras en geloof, dragen een hoofddoek als de Bedouïenen dragen. En morgen komt de Koning.

Nr 385 De Koning van Mekka⁺

⁺7-2 1924 A., 6. Gedat.

Amman - Transjordanië 22
jan. (Onder de kop Palestina)

Amman beleeft nu groote dagen. Het ligt zoo rustig gestrekt in het lange dal tusschen zijn scherpe bergen. Een kleine stad. Veel meer Aziatisch dan Jeruzalem, al blaast de hoofdstraat soms nog zoo vol auto's. Op Amman is de aandacht van de geheele Arabische en van de geheele Mohammedaansche wereld gericht. De Arabische eenheid. Het lot van Syrië en van Palestina.

Wat zal Zijne Sherifijnsche en Haschimitische Majesteit de Koning Hussein, de Zoon van Ali doen? Er is niemand, die het weet en die het niet graag weten wil. Als wij het ontwerp van het Engelsch-Arabische tractaat eens mochten zien? Als wij de veel verwachte Palestina-paragraaf eens mochten zien? Als iemand eens iets losliet!

Maar niemand laat iets los, omdat niemand een houvast heeft. De oude Koning is héél genaakbaar en héél gesloten. Hij doet alles alleen.

In afwachting lezen wij het reisverhaal van Majoor A.J.C. Wavell, die, als Mohammedaan vermoemd, een bedevaart naar Mekka heeft gedaan. In den oorlog is hij in Oost-Afrika gesneuveld.

Koning Hussein was toen juist Sherief van Mekka geworden. Hij had jaren lang in Konstantinopel gewoond. De drie oudste zonen: Ali, Feisoel en Abdallah zijn in Konstantinopel opgevoed. Hunne moeder is eene Sherifijnsche. De vierde zoon, Zeïd, is het kind van eene Turksche moeder, de tegenwoordige Koningin. De Emir Zeïd is in alle Arabische landen zeer geliefd. Een krijgsman. Meestal is hij aan het Hof van den Koning Feisoel te Bagdad. De kroonprins Ali van Mekka en de Emir Abdallah van Transjordanië zijn, naar men zegt, behoudend. Onze Emir Abdallah geeft zijnen beiden zonen Talal en Naïf een echte Bedouïensche opvoeding. Koning Feisoel en de Emir Zeïd zijn moderner.

Zijne Haschimitische Majesteit. Vanwaar de naam? Omdat de Mekkasche Koningsfamilie afstamt van Mohammed, den Profeet, die uit de familie Haschem was. Het woord beteekent misschien Broodbreker. Wellicht had het Hoofd van de familie het ambt van brood-verdeelen onder de arme pelgrims. Want Mekka was een stad van bedevaarten, reeds vóór den tijd van den Profeet.

Sherief beteekent edele. Maar de bedoeling is afstammeling van den Profeet. Er zijn vele afstammelingen van den Profeet. De traditie gaat van ouder op kind over. Zoo als met de Joodsche Kohaniem. Vele van de sheriefs zijn in het dagelijksch leven arm en ongezien.

Het hoofd van alle Sheriefs is de Sherief van Mekka, in den Turkschen tijd een soort vazalvorst. Sherief. Hussein heeft in den wereldoorlog de gelukkige keus gedaan. Hij is nu Koning van Mekka. Een zoon is Koning van Bagdad. Een zoon Emir van Transjordanië. En wie weet verder.

Majoor Wavell schreef vijftien jaar geleden over den Koning Hussein: ‘De tegenwoordige Sherief Seyyid¹⁾ Hussein is een zeer populair man. Hij verdient de vereering, die men hem toedraagt, ten volle. Hij is zich zeer goed bewust van zijn hooge waardigheid. En tegelijkertijd wil hij de tradities doen herleven van den Profeet en eerste Chaliephen, die vriendelijk en toegankelijk waren voor iedereen, en de leer van Gelijkheid en Broederschap van den Koran ook werkelijk in practijk brachten. De Sheriefs, die Seyyid Hussein voorafgingen, wilden niemand toestaan in hunne tegenwoordigheid te zitten, en zij behandelden hun ondergeschikten als drek’.

Na vijftien jaren is Seyyid Hussein nog zoo: de meest-vriendelijke, meest-autocratische monarch van de wereld. Vijf-en-zeventig jaar.

Vrijdag is de Koning aangekomen aan het station van de Hedjazbaan, dat een half uur van Amman ligt. Een weg vol auto's, vol Bedoeïenen te paard, vol duizenden bonte voetgangers. Een zachte, zoele winterdag. De Koning onvermoeid, na een reis van bijna een maand. Hij rijdt kameel. Hij rijdt paard. En hij wisselt nog van paard zonder op den grond te stappen. Sidna Abdallah en al de Emirs, Pasjas, Sheriefs en dienaars. Het verdwijnt onder groot gejuich langs den heuvelenweg door het dal naar Amman.

Mijn gastheer is professor Rida Tuwfiq, de Turksche Oud-Minister, tegenstander van Moestapha Kemal Pasja, thans uit Turkije verbannen. Hij geniet hier als filosoof en dichter de allergrootste achting.

1) Heer. Een titel. Geen naam.

Wij brengen ook een bezoek bij kolonel Philby, den Engelschen resident in Transjordanië, schrijver van een bekend boek over Arabië. Gedurende den oorlog was mr. Philby vertegenwoordiger van Engeland bij den Emir Ibn Saud van Nejd, den vijand van het Mekkasche Koningshuis. Men zegt, dat mr. Philby meer sympathieën heeft voor Ibn Saud, het hoofd van de Wahabis, dan voor den Koning Hussein. Men zegt, dat het tusschen Sidna²⁾ Abdallah en kolonel Philby maar matig vlot. Kolonel Philby gaat in April met verlof en komt misschien niet terug. Misschien brengt hij daarna weer een bezoek aan Ibn Saud. Want de Engelsche politiek schijnt toch geen absolute Arabische eenheid te willen. En als Koning Hussein bijvoorbeeld al te veel toenadering tot Frankrijk vertoonde... dan is er nog altijd de Emir Ibn Saud, die niets liever wil dan er zijn.

Wij hooren nu ook, dat Sir Herbert Samuel Maandag komt, vergezeld van Sir Gilbert Clayton, den algemeenen secretaris en Sir Ronald Storrs, den machtigen gouverneur van Jeruzalem en Jaffa. Mr. Philby zal een officieel diner geven, waar Sidna Hussein en Sidna Abdallah zullen aanzitten. Ook wij worden uitgenoodigd, misschien om Sir Herbert Samuel bijzonder aangenaam te zijn.

Wij ontmoeten nu ook den heer dr Mohammed Ali. En wij twijfelen. Deze dr. Mohammed Ali is Jood geboren. Hij is een Poolsch advocaat. Hij kent alle talen. Ook Hollandsch. Dat wil zeggen: ik versta zijn Hollandsch niet. En hij verstaat mijn Hollandsch niet. Wat dus aan onze wederzijdsche accenten liggen moet. Jaren lang is deze dr. Mohammed Ali Roomsche-Katholiek geweest. Eenige jaren geleden is hij als Zionist hier gekomen. Hij was een huisvriend van den Rabbijn Kuk. Natuurlijk heette hij toen niet Mohammed Ali, maar Isaac. Hij wilde een algemeenen godsdienst stichten en een broederschap op de basis van Zionisme, vegetarisme en conversatie. Veertien dagen later hoorden wij, dat hij Mohammedaan was geworden. Hij leerde Arabisch en den Koran in een kinderschooltje. Hij droeg een fez.

En ziet, - hier te Amman ontmoeten wij hem weder. Hij heeft een memorandum opgesteld, waarin de eeuwige wereldvrede verborgen is gegeven. Laat ik zeggen, zooals het vervolg van dit schrijven verborgen is gegeven in den inkt van mijn vulpen. Het zit er volkomen in. Maar er moet iemand zijn, die het er volkomen uithaalt. Tusschen letters en een inktvlak is alleen een geestelijk verschil. Arme dr. Mohammed Ali! Hij wil zijn memorandum aan den Koning Hussein overhandigen. En er is niemand, die hem voorstellen wil. Sidna Abdallah denkt er niet aan. Denk eens aan Archimedes. Als hij een steunpunt had, zou hij de aarde oplichten. Wat heeft God met dezen dr. Mohammed Ali gedaan? Heeft hij hem gezegend of verbijsterd? Als ik dat wist, zou ik de aarde oplichten. Maar niemand weet het. Ook Mohammed Ali zelf niet. Hij zegt, dat alle menschen gek zijn. Alle menschen zeggen, dat hij gek is. Een van tweeën is waar. Of misschien zijn beiden waar. Zoolang wij het daarover niet eens kunnen worden, is Archimedes dood en dwaalt dr. Mohammed Ali, gezegend of verbijsterd, door dit Amman.

De Koning is des Vrijdagsmiddags aangekomen. Des Zaterdag-ochtends stuurt Sidna Abdallah onzen gastheer een boodschap. Waarom zijn wij gisteren niet ten paleize gekomen om de hand te kussen van zijnen vader, die de Koning is van Mekka? Wij worden dus vandaag verwacht. En wij gaan op weg door Amman dat zoo vol en bont is, met leven en feest, tusschen zijn zonnige bergen. De Emir woont nu niet in een kamp met tenten, maar in een klein, wit, paleis, tegenover het groote, Romeinsche

2) Onze Heer.

amphitheater. En zonder eenige verbeelding kan men gelooven dat het leven een spel is, dat sinds den Romeinschen tijd heeft gerust en nu weer verder gaat. Voor de poorten staat een massa menschen. Ook de voorhof is vol. Er worden redevoeringen gehouden en er worden gedichten voorgedragen. Op een balcon luistert de Groot-Mufti van Jeruzalem met de Palestinensische delegatie. De Koning is boven. Hij ontvangt.

Wij komen eerst beneden in de hall. Een lijfwacht van Tsjerkessen. Donkere Arabieren van Hedjaz, allen met mooie, lange mantels. Een hoofddoek met een band van goud of donkerrood. Wij ook dragen een kafië met een agal. De Syriërs dragen een fes, evenals de stedelingen uit Palestina. De Mufti, de Kadi en de sjeikhs dragen witte doeken om de fes gewonden.

Beneden begroeten wij nu eerst Sidna Abdallah. De Latijnsche Patriarch van Jeruzalem gaat juist uit, groot en trotsch in zijn purperen gewaad. Wij zien Mousa Kazem Pasja el Husseini, het hoofd van de anti-Zionistische Arabieren in Palestina.

‘Welkom, welkom,’ zegt Sidna. Hij zit op een sofa. Alle gasten zitten op stoelen of zij staan. Een voor een komt men naast Sidna op de sofa zitten en dan wandelt men door een ander vertrek weer uit. Wij zien nu ook Hassan Pasja weder, den grootvizier! En Hamid Pasja, heel jong en heel oorlogszuchtig. Den minister van justitie van Transjordanië, die ons verzekert, dat het zware dagen voor de dieven zijn, en den minister van buitenlandsche zaken van Hedjaz. Hij zal mij gaarne alle teksten met alle memories laten zien van het Arabisch-Engelsche verdrag en van de Palestina-paragraaf. Maar natuurlijk niet zonder goedkeuring van zijn heer Hussein.

Wij komen nu boven in de hall vóór des Konings ontvangkamer. Er is geen deur. Er staat een prachtig geweven scherm en in de schaduw van het diepe, bonte vertrek zit de Koning van Mekka op zijn troon. Hij ontvangt een Syrische delegatie. Wij wachten. Daar is de Emir Shakir, die van den zomer twaalf dieven heeft gevangen. Iedereen, behalve de dieven, zal u kunnen vertellen, wat er met de dieven gebeurd is. Als de Syrische delegatie uitgaat, komen de Arabische journalisten. De Palestinensers hebben al een lang onderhoud gehad. Mousa Kazem Pasja staat naast den Koning. Sidna Abdallah komt kijken of alles goed gaat. Er loopen kleine, zwarte jongetjes rond met koffie. Buiten is de zon, de muziek, en zijn de troepen. Alles groot en donker omsloten door het groote, oude amphitheater tegenover ons.

Professor Rida Tuwfik is bij den Koning naar binnen gegaan, met zijnen grooten zoon, Saïed en zijnen kleinen zoon, den lieven, luien Nazief. Sidna Abdallah zal zijnen vader eene bijzondere audiëntie voor mij vragen. Ik heb vele vragen en eenen brief van den opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld voor den Koning ten behoeve van de vervolgte Joden van Yemen. Maar daarom moet ik toch nu evengoed binnegaan om den Koning te begroeten. Sidna Abdallah voert mij zelf mede. Hij zegt vriendelijke woorden. Ja, hij is wel een Koning. Het verstandige, zachtmoedige gezicht. De donkere oogen, diep en klaar, onbetogen van ouderdom. Als ik een Arabier was, zou de Koning mij uitnoodigen te zitten op een mooi kussen op den grond. En misschien zou hij ook op den grond zitten. Nu blijven wij allen staan. Ook de Koning, op de trap van de troon. ‘Welkom, welkom,’ zegt hij als een zegen. Holland? Zeker, er is een Hollandsche vertegenwoordiger in Djedda. En er komen vele pelgrims uit de Hollandsche koloniën. Laat ik met Sidna Abdallah den dag regelen van de bijzondere audiëntie.

Wij gaan uit. Wat zou Theodoor Herzl, de begaafde regisseur, hier iets moois van hebben gemaakt!

Nr 386 De Koning⁺

⁺14-2 1924 O., 2. Gedat.
Jeruzalem 30 jan. (Onder de
kop Palestina)

Met den Koning van Mekka gesproken te Amman. Ik ben daarna teruggereeden door de bergen van Transjordanië, door het dal van Jericho, weder omhoog naar de bergen van Juda, Jeruzalem en den Klaagmuur. Ik vraag: 'Wat wil God? Wat wil God?'

Amman is eene kleine stad. Er is een Markt het midden. Van daar gaan vier straten uit. En de laatste huizen verstrooien over de heuvelen en in een dal. Er zijn de groote ruïnen van het Romeinsche amphitheater, halfroond in een rotsheuvel uitgehakt, met meer dan veertig rondgaande rijen van zitplaatsen, één boven den ander. In het midden van het theater staat het kleine, witte, paleis van den Emir, waar alles gebeurt. Ruitervacht voor de poort. Soldaten en wagens. De Bedoeïenen en groote, gekleede, mannen van Hedjaz. Van het balcon af, is het al tooneel.

Iederen ochtend gaan wij naar het Paleis. Zoo behoort het. Wij kussen den hand van Sidna¹⁾ Abdallah. Wij zien al onze groote vrienden: de Sheriefs, de Emirs, de Pasja's. De wacht bewijst eer aan onzen gastheer, prof. Rida Tuwfik, den Turkschen Oud-Minister, door Moestapha Kemal Pasja verbannen. En de lijfwacht van Tsjerkessen laat ons altijd door.

Maandagmorgen. Er is groot leven in het amphitheater. Het kleine, witte, paleis is vol. Want Sir Herbert Samuel, de Mandoub es Sami²⁾ van Palestina wordt verwacht, met verscheidene van zijn hooge ambtenaren. Wanneer wij in het Paleis komen, staat de eerewacht al gereed. De gasten zijn reeds voorbij Swelah, het groote dorp van de Tserkessen, tusschen Es-Salt en Amman. Ralib Pasja, de Gouverneur van Es-Salt en Hassan Pasja, de Grootvizier, zijn hun tegemoet gereden. De Emir Shakir rijdt uit. Groot en waardig in een gewaad van kameelenhaar, diep-rood geverfd. Hij heeft den Emir Talal bij zich, den oudsten zoon van Sidna Abdallah. Wij hebben den Emir Talal van den zomer gezien, rustig in de schaduw van zijn tent op de heuvelen met den kleinen Emir Naïf. Hij heeft nu een blauw overkleed aan. Een bruine mantel van kameelenhaar, gelijk zij in Bagdad en in Perzië worden gemaakt. Zij dekken voor de kou en laten geen water door. Sidna Hussein en Sidna Abdallah blijven boven, wachten op de gasten.

Tot de Engelsche muziek klinkt. En de Arabische muziek klinkt. De Hooge Commissaris loopt langs de eerewacht. Generaal Clayton. Generaal Storrs. Generaal Tudor. Ik wil genadig zijn en niet anders zeggen, dan dat Arabieren waardiger zijn dan Europeanen.

Sir Herbert en zijn gevolg gaan dadelijk naar boven. Zij blijven niet lang. Heeft het bezoek van Sir Herbert nu wel of geene politieke beteekenis? De Zionistische pers heeft de beteekenis van het bezoek van den Koning Hussein verkleind tot een onbelangrijk familiebezoek. Ook het bezoek van Sir Herbert en de zijnen heeft, volgens de Zionisten, geene beteekenis.

Alle groote gasten komen naar beneden. De Koning eerst. Dan Sir Herbert. Sidna Abdallah. De Engelsche en Arabische generaals. Sidna Abdallah heeft mij genoodigd: 'Mijn Vader zou u missen', zegt de Emir met de zachte vriendelijkheid, die van hem is.

- 1) Onze Heer.
- 2) Hooge Commissaris.

Aan de lange tafel zit de Koning in het midden. Aan zijne rechterhand Sir Herbert Samuel en links de Emir. Alle spijzen worden in drie schotels aan hen drieën tegelijk aangeboden.

Er is geen wijn. Er zijn geene redevoeringen. En na het eten gaan de Koning en de Emir en de groote gasten weder naar boven. Politiek? Men zegt, dat Sir Herbert den ouden Koning overreden moet eenen vertegenwoordiger te zenden naar de vergadering van Koeweit, waar de grenzen van de verschillende vorstendommen van het Arabische schiereiland weder zullen worden vastgesteld. Later hooren wij, dat de Koning zijnen jongsten zoon, den Emir Zeïd, zenden zal. Wij hooren, dat ook verschillende economische quaesties zullen worden besproken. De Hedjazbaan. De geheele verhouding van Transjordanië en Palestina. Transjordanië maakt zich hoe langer hoe meer van Palestina los en wordt voortdurend vaster verbonden met Hedjaz. En zal Sir Herbert den Koning uitnoodigen voor een bezoek aan Palestina? Zal de Koning de uitnoodiging aannemen? Wiens gast zal hij zijn: Musa Kazem Pasja of Sir Herbert Samuel? En de Arabische federatie? Woorden zijn gemakkelijk. Eenheid. Onafhankelijkheid. En de Mandaten? En Palestina? De Balfour-Declaratie.

Mr. Philby is de Eerste Engelsche Vertegenwoordiger te Amman. Een buitengewoon knap man. Schrijver van een standaardwerk over Arabië, dat volgens de heeren Boulos en Wadia Saïd, gebroeders en boekhandelaren, met veertig gulden niet te duur betaald is. Mr. Philby spreekt voortreffelijk Perzisch en Arabisch, volgens getuigenis van prof. Rida Tuwfik. Wij gelooven niet, dat mr. Philby een groot Zionist is. Evenmin is hij echter een heel groot vriend van het Mekkasche Koningshuis. Hij neigt meer naar Ibn Saud, den Emir van Nejd. Wij hebben gehoord, dat mr. Philby Transjordanië gaat verlaten. Zijn opvolger? Misschien majoor Richmond, thans secretaris van Arabische zaken van het Gouvernement van Palestina en evenmin een Zionist.

Heden avond geeft mr. Philby een officieel diner. In den salon wachten wij, rondom een groot houtvuur. Want Amman is koud in den winter. In een hoekje zitten: Musa Kazem Pasja el Husseini, met den Burgemeester van Jeruzalem en den Groot-Mufti van Palestina. Sir Herbert Samuel komt met de Engelsche muziek en zijn groot gevolg. Hij heeft weder den glimlach, die sommigen zoo sympathiek is. Hij gaat rond in den salon.

Maar de Koning is gekomen. Met de mooie Arabische muziek. Sidna Abdallah komt mede. En de broeder des Konings. En de Emir Shakir. En Hamid Pasja, die de Wahabis heeft verslagen. Allah heeft Hamid Pasja lief. Hij is nog geen dertig jaar en generaal. De Arabieren zijn allen in Arabisch uniform.

De Koning zit met Sir Herbert Samuel op een sofa. Een tolk tusschen hen. Politiek? Sidna Abdallah gaat rond. Dan voert hij een lang gesprek met Sir Gilbert Clayton.

Er is weder geen wijn aan tafel. De gezondheid van den Koning van Engeland wordt gedronken met water. Evenals de voorspoed van de Arabische landen. Wat denkt daarbij de Joodsche Hooge Commissaris van het Arabische Palestina, zes jaar na de Balfour-Declaratie? Mr. Philby houdt eene mooie redevoering in het moeilijke Arabisch, waarin hij het wijze bewind van den Emir ten zeerste prijst. De Koning antwoordt met het uitspreken van de verwachting, dat Engeland zijne beloften aan de Arabieren gegeven, houden zal. Balfour Declaratie? Wat denkt Sir Herbert Samuel? De Koning deelt ook mede, dat hij den Emir Abdallah heeft benoemd tot maarschalk van de Arabische legers.

In den salon spreekt de Koning lang met generaal Storrs. En Sir Herbert met sjeikh Fouad el Khatieb, den Minister van Buitenlandsche Zaken van Hedjaz. De Emir is vriendelijke met alle gasten. Er is weder muziek, wanneer de Koning gaat. Wij nemen afscheid van Sir Herbert. En wij gaan wandelen, laat, in den vollen, kouden maneschijn. Het witte paleisje ligt betooverd binnen het groote, grauwe amphitheater. De huizen op de heuvelen. De huizen in de dalen. Wij gaan rustig naar huis.

Dinsdagmorgen vroeg zijn de Engelsche gasten vertrokken. Alleen Sir Gilbert Clayton heeft weder een lang onderhoud met den Koning en met den Emir. Daarna komen wij. De Koning zit, gelijk Arabieren zitten, met de beenen gevouwen onder het lijf, op een troon. Hij is geheel gehuld in een bruinen mantel van kameelenhaar. Voor hem staat een groot koperen bekken met gloeiende kolen. Wanneer wij genaderd zijn, is de Koning opgestaan. Hij is hartelijk voor prof. Rida Tuwfik en vriendelijk voor mij. Ik geef eenen brief van den orthodoxen opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld. De opperrabbijn vraagt den Koning zijn goeden invloed aan te wenden bij den Imam Yehia van Yemen, ten bate van de vervolgde Yemenietische Joden. De Koning belooft dat. Hij zegt, dat de orthodoxe Joden eerlijke, trouwe en werkzame menschen zijn. De tegenstand van de Arabieren is niet tegen de Joden, maar tegen de Zionisten. De Arabieren herinneren zich maar al te goed, dat dr. Weizmann voor de Vredesconferentie te Parijs als einddoel een Palestina heeft gesteld zóó Joodsch als Engeland Engelsch is. Op latere, gematigde verklaringen heeft de Koning geen vertrouwen. De Arabieren zien ook, wat de orthodoxe Joden van de Zionisten te lijden hebben. 'En', zegt de Koning 'wij vreezen, dat de Zionisten ons even onverdraagzaam zouden behandelen, wanneer zij de macht hadden'. De Koning zegt ook, dat de Joden welkom zijn in alle Arabische landen, doch alleen als gelijkgerechtigde en gelijk verplichte burgers. Geen bijzondere positie in geen enkel Arabisch land. Ook Palestina is een Arabisch land. De vriendschap met Engeland wordt door den Koning op hoogen prijs gesteld. En hij wil daarvoor veel opofferen. Maar de Balfour-declaratie erkennen kan hij niet. Het is misschien ook niet noodig haar bepaald in te trekken. Palestina heeft recht op een nationale regering. En in dien zin gaan de onderhandelingen met Engeland, die nog niet afgesloten zijn. De Koning is nog geheel vrij. Met de andere Arabische staten is de verhouding veel verbeterd. Ook met Yemen en met Ibu Saud, den Emir van Nejd. Het bezoek van Sir Herbert Samuel is geen privaatbezoek geweest. Maar de Koning kan natuurlijk zijn staatsgeheimen niet mededeelen. Ook met Frankrijk is de verhouding veel verbeterd. De toekomst van Syrië is nog onzeker. Men kan in het algemeen wel spreken van een ontwikkeling in richting van eenheid en onafhankelijk van alle Arabisch-sprekende landen van Azië. Maar de geschiedenis gaat niet als een rechte lijn. Er zijn storingen. 'De geschiedenis, mijn zoon', zegt de Koning, 'heeft allen tijd. Alleen de menschen dwingen en haasten'. Het praten over een Emiraat voor den Emir Abdallah en den Emir Zeïd over Syrië en Palestina is voorbarig. De toekomst weet Allah alleen. Hij, de Koning, is niet tegen de Zionisten, omdat zij Zionisten zijn. Maar omdat zij met geweld een onrecht willen doorzetten. Wanneer Mohammedanen iets dergelijks deden, zou de Koning hen ook bekampen. Als eene Zionistische delegatie hem komt bezoeken, zal hij hen ontvangen, gelijk Arabieren hunne gasten ontvangen en hij zal hun precies hetzelfde zeggen. Het is twijfelachtig of de Koning naar Jeruzalem zal komen. Naar het Caliphaat streeft de Koning niet. Men moet dit overlaten aan den loop der geschiedenis. Voor de Arabische landen is er thans een groote vraag: Vrijheid en Vereeniging.

‘En de postzegels?’ vraagt de belangstellende lezer. Herinnert gij u nog de onafhankelijkheids-postzegels, die Transjordanië gedurende eenigen tijd heeft uitgegeven? Een volledig stel daarvan kostte nieuw ongeveer een half Pond. Dat was in Mei. Nu bieden verstandige Engelschen al tien Pond voor een geheele reeks. Ik heb mijne nog bewaard. Allen geplakt op een vel papier en afgestempeld op den grooten onafhankelijkheidsdag zelven in het Hoofdkwartier van den Emir. Wanneer ik voor die zegels een héél hoog bod krijg, wil ik ze verkoopen ten bate van het Ziekenhuis ‘de Poorten der Gerechtigheid’.

Ook ter herinnering aan het bezoek des Konings heeft de Transjordaansche Regeering vier soorten postzegels van een bijzonderen opdruk laten voorzien. De inkoopswaarde is een shilling. Maar reeds nu worden ze door kooplieden met een half pond per serie betaald. Daar er op het oogenblik toch geen Wahabis te verslaan zijn, heeft de dappere Hamid Pasja dadelijk tien stel voor mij laten koopen. Ze worden natuurlijk bij den dag duurder.

En ten slotte is toch nog een Zionistische delegatie naar Amman gereisd. Kolonel Kisch, de Sephardische opperrabbijn Jacob Meïr en de heer David Yellin. Ze zijn er zeer goed ontvangen. Maar dat zij gegaan zijn, zal misschien het ongenoegen opwekken van de meer extreme elementen onder de Zionisten.

Nr 387 In het kamp van den Koning⁺

⁺29-2 1924 A., 7. Gedat.
Schunet Nimrîn,
Transjordanië 18 febr.
(Onder de kop Palestina)

Transjordanië heeft eenen wreeden winter dit jaar. En de oude Koning Hussein van Mekka, die nog altijd in Transjordanië is, moet wel lijden van de kou. Het is duidelijk, dat zijn bezoek politieke beteekenis heeft. Men zegt, dat de laatste onderhandelingen worden gevoerd over het Arabisch-Engelsch verbond. De gevolmachtigde van de Engelsche Regeering zou Sir Herbert Samuel zijn.

Maar geheimen worden hier goed bewaard. Niemand weet iets. En de couranten staan vol. Zeker is, dat de Palestinvraag de groote moeilijkheid oplevert. Engeland heeft het Zionisme niet meer noodig. Engeland gelooft ook niet meer aan een bloeienden Joodschen Staat in Palestina. Wanneer men met goede manieren van de Balfour-Declaratie kon afkomen, zou Engeland zeker tevreden zijn. Men zoekt nu naar eene oplossing, die voor de Joden en voor de Arabieren beiden aannemelijk is. Laat Sir Herbert er eene vinden.

Er is ook eene Zionistische delegatie naar Amman gegaan. Zij zijn met groote eer en welwillendheid ontvangen. Koning Hussein heeft met den stadsomroeper van Amman bekend laten bekend maken, dat men iedereen, die met woord of daad iets tegen de Zionistische delegatie doen durfde, de rechterhand afkappen zou. Meer gevolg dan eer en welwillendheid heeft de delegatie niet gehad. De Koning heeft mij zelf verzekerd, dat hij met de Zionisten geene politieke onderhandelingen voert.

Er is ook een mooi feestmaal te Amman geweest. Naar de zede van Hedjaz. Met vier geheele gebraden schapen, gevuld met rijst, op de tafel. En de bedienden gaan niet achter de tafel. Zij loopen over de groote tafel heen en zij bedienen de gasten. De Hooge Commissaris met zijne hoogste ambtenaren is ervoor naar Amman gegaan. Maar het zal hun heugen. Want tijdens het mooie feest zijn zoo groote regens

losgebroken, dat men den Jordaan niet over kon, terug. Bovendien was de weg tusschen Es-Salt en den Jordaan door landverschuivingen versperd. En de hooge gasten moesten met een bijzonderen trein terug, door het Noorden, over Daraa, Semakh en Afoela. Nazien op de kaart. Het duurde twaalf uren.

Alle hooge gasten zijn daarna naar het warme Jordaandal gekomen. Natuurlijk niet aan de Palestinensische zijde. Het schijnt, dat de Koning Palestina, onder het bestuur van Sir Herbert, niet bezoeken wil. Het Kamp van den Koning is in het Transjordaansche te Schunet-Nimrîn, waar de beroemde wateren van Nimrîn zijn, waarover Jesaja profeteerde. De Koning zelf is er. En de Emir Ali, de Kroonprins van Mekka. En Sidna¹⁾ Abdallah, de Emir van Transjordanië met zijne beide zonen Talal en Naïf. En natuurlijk veel gevolg. Het is in het Jordaandal nu heerlijk lente en het Kamp is maar twee uur van Jeruzalem af met een auto.

Donderdag komt er een man met een boodschap. Het is noodig, dat ik naar Schunet kom.

‘Morgen’, zegt de man.

‘Zondag’, zeg ik.

‘Ja’, zegt Abdoel Salaäm, ‘Zondag dan ga ik ook’.

Wij zijn natuurlijk verstandige menschen. Wij nemen een tent mede en een bed. En dan rijden wij van den winter in Jeruzalem naar de lente van Schunet-Nimrîn. Te Jericho heeft de Hooge Commissaris een landhuis. De Emir Abdallah is gekomen voor het middagmaal met Abd el Milk el Chatieb, gezant van Hedjaz in Egypte en met zijn eersten adjudant Hamid Pasja, die met zijn dertig jaren nog altijd de jongste en dapperste is van alle Arabische generaals. Wij drinken te Jericho natuurlijk een kopje koffie en wij eten er van de zachte, zoete bananen, die de roem van de stad zijn. De Emir rijdt ons voorbij, naar zijn kamp terug.

Wij komen laat in den middag aan. Het is heerlijk lente in het dal. De bergen van Juda zijn nu ver. En de bergen van Moab zijn nabij. De zon gaat onder en de late middagschaduw en de late middagschaduw leggen zich tegen de bergen aan. Het kamp is groot in de schaduw van de bergen van Moab. Er zijn wegen, platgereden en platgetreden en afgeteekend met lijnen van witte steenen, die blinken in den nacht als de maan schijnt.

Hamid Pasja verzekert mij, dat zijn tent mijn tent is. Hij is beschaamd, dat hij zoo een waardigen gast slechts zoo een onwaardige tent kan aanbieden. Abdoel Salaäm heeft hier drie mooie paarden, die weiden in het volle lentegras. Mohammed, de oude stalknecht, helpt Abdoel Salaäm in het opslaan van zijn tent in de schaduw van de onze. Men moet dezen ouden, brommenden, Mohammed natuurlijk niet verwarren met het dienstwillige jongetje Mohammed, dat Hamid Pasja dient en in het geheim cigaretjes rookt.

‘Ahlan wasahlan’²⁾ zegt het dienstwillige jongetje Mohammed verheugd. Het brengt zachte warme handdoeken en water voor onze voeten. En het peinst met mooie, open, oogjes, wat wij wel hebben meegebracht.

Voor nieuwsgierige menschen is het goed wonen in de tent van Hamid Pasja El Wadi, die juist ligt tegenover den ingang van het kamp. Zonder onze goedkeurende of afkeurende opmerkingen en aanmerkingen kan er toch maar niemand in en uit. Onze naaste buurman rechts is de Engelsche resident Mr. Philby, de schrijver van het groote boek ‘The Heart of Arabia’. Hij is meer een vriend van Ibn Saud, den

1) Onze Heer.

2) Welkom.

Emir van Nejd, dan van Sidna Hussein en van zijn zonen. Hij heeft trouwens reeds ontslag genomen en hij zal weder naar Ibn Saud terugkeeren.

Een van onze burens is Foad el Chatieb, de minister van Buitenlandsche Zaken van Hedjaz. Zeer geëerd, niet omdat hij minister is, maar omdat hij dichter is. Wij loopen vrij elkanders tenten in en uit. Des avonds, in de schaduw van de volle maan, voeren wij lange gesprekken over Oostersche en Westersche dichtkunst; Bij de Arabieren staat een dichter hooger aangeschreven dan bij de Hollanders. Dichtkunst is bij de Arabieren geene lichte uitspanning, maar een voorname functie van het Volk. Het hoogst schatten de Arabieren eenen dichter, die tevens een dapper krijgsman is. Bijvoorbeeld Samuël, een Jood uit Yemen, nog voor den tijd van den Profeet. Ook Sidna Abdallah neemt gaarne aan onze gesprekken over dichtkunst deel. Maar hij is zéér conservatief en tegen alle vernieuwing in de taal van de gedichten.

In het midden van het Kamp wonen aanzienlijke gasten, de Emirs Habib en Georges Lutfallah. Zij zijn zéér rijke Christenen, afkomstig uit de Libanon, maar nu woonachtig in Egypte. De Emir Habib is gezant van Hedjaz in Italië en zal waarschijnlijk Hedjaz ook in den Volkenbond vertegenwoordigen.

Wij brengen natuurlijk ook een bezoek bij Sidna Ali, den kroonprins. Want het zou volstrekt niet passen, te slapen in het Kamp, zonder een bezoek bij Sidna Ali te hebben gebracht. Sidna Ali lijkt op Sidna Feisoel, den Koning van de Iraq. Slank en mager. Met een donker, verstandig gezicht. Wij gaan natuurlijk ook bij Sidna Abdallah. Daar wordt het gesprek dadelijk zakelijk. De Arabische politiek in Palestina. De Zionistische politiek. De orthodoxe Joden. Er zijn nog altijd plannen en mogelijkheden voor een Emiraat van Sidna Abdallah over Palestina. ‘Als men mij vraagt, zal ik niet “neen” zeggen’, zegt Sidna.

‘Wie is men?’ vraag ik.

‘Zij, die het recht hebben te spreken uit naam van de Palestijners,’ zegt de Emir. Het is héél moeilijk eenheid te brengen in zooveel verlangens en belangen. Het is al wonderlijk genoeg, dat men meer dan zes jaren na de Balfour Declaratie ernstig spreekt over eenen Arabischen Emir in Palestina, met of zonder Hoogen Commissaris. En anderhalf jaar na de ratificatie van het Engelsche Mandaat over Palestina, die een einde zou maken aan alle politieke onzekerheid, is alles politiek onzekerder dan ooit.

De Emir draagt een kleed van prachtig donkerrood en een mantel van bruin kameelenhaar daarover. Het zijn mooie kleuren. Maar men voelt toch dieper dan een kleur rood is. Morgen komt de Chief-Justice van Palestina Sir Thomas Haycraft, met den Attorney-General Mr. Norman Bentwich. ‘Geen politiek,’ zegt Sidna Abdallah rustig. Hassan Pasja, de Grootvizier van Transjordanië en Foad el Chatieb gaan naar Jeruzalem. Het is alles onzeker. En wat er gebeuren zal, kan niemand zeggen. Wij hooren, dat de kleine Emirs Talal en Naif gezond zijn. De Emir vraagt ons te eten aan zijn avondtafel. Sidna Ali zal ook aanzitten Maar Sidna Hussein niet.

Na het avondmaal zijn wij bij den Koning gevraagd. Hij ontvangt ons in zijn tent, gezeten in het licht en de schaduw van zijn lamp. Hij is nog eenvoudiger gekleed dan te Amman. Hij heeft een hoofdband van witte wol over een witten hoofddoek. Niemand, behalve de Koning, draagt zoo een eenvoudigen en goedkoopden hoofdband. Maar als onderscheidingsteken is de witte wollen band zoo goed als een gouden kroon met diamanten.

De Koning komt dadelijk tot de zaak zelve. Hij vraagt preciese inlichtingen omtrent de verhoudingen van de Zionistische en de orthodoxe Joden in Palestina en daar buiten. Hij vraagt ook inlichtingen omtrent vele personen. Hoe is precies Mr. Norman

Bentwich, de attorney general? De Koning heeft de Zionistische delegatie niet uitgenoodigd. Zij hebben zelf het verlangen te kennen gegeven om den Koning te zien. En toen heeft de Koning hen ontvangen, met de eer en de welwillendheid, waarmede Arabieren hunne gasten ontvangen. Hij heeft den Zionistischen rabbijn, die met de delegatie mede is gekomen, dezelfde ridderorde gegeven als aan de andere geestelijken, die hem hebben bezocht. ‘Ik weet,’ zegt de Koning, ‘dat de Zionistische Organisatie niet het geheele Joodsche volk vertegenwoordigt. Persoonlijk ben ik gaarne bereid een delegatie van Agoedath Israël te ontvangen. Maar, zegt de Koning, de Engelsche regeering geeft de Zionistische Organisatie nog altijd min of meer het recht het geheele Joodsche volk te vertegenwoordigen. De orthodoxe Joden moeten dat met de Engelschen uitvechten. Niet met ons.’

De Emirs Ali en Abdallah, die met ons zitten, stemmen dit toe.

‘Ik heb het memorandum gelezen,’ zegt de Koning: ‘dat de Zionistische delegatie mij gegeven heeft. Zij spreken daarin mooie woorden over hun verlangen Palestina op te bouwen in vrede en in harmonie met de Arabieren. Maar onze Arabische vrienden beklagen zich, dat de Zionisten beginnen de Arabieren te boycotten. Wat wil men? Wij hooren woorden en wij zien daden. En dan maken wij onze rekening op.’

De Koning zwijgt héél lang. Maar het is niet om verlegen te worden. ‘Wij weten, dat de Zionisten ook de orthodoxe Joden verdrukken,’ zegt de Koning: ‘en wij vragen ons af, wat met de Arabieren gebeuren zou, wanneer de Zionisten de macht hadden. Wij vertrouwen hen niet. Zij praten nu heel gematigd, omdat de tijd voorbij is van woorden als: “Palestina zoo Joodsch als Engeland Engelsch is.” Maar wie vertrouwt dat? Ik niet.’

Ik vraag den Koning naar de waarschijnlijke toekomst van Palestina. ‘De toekomst weet Allah alleen,’ zegt de Koning, ‘maar ik kan u verzekeren, dat alle Palestinars, behalve de Zionisten, mijne kinderen zijn. Ik hoop spoedig mij te kunnen richten tot alle Palestinars.’

‘Een proclamatie?’ vraag ik.

‘De tijd zal het zeggen,’ zegt de Koning.

Dan nemen wij afscheid van Sidna Hussein, van Sidna Ali en van Sidna Abdallah. Minister Foad el Chatieb krijgt opdracht verschillende zaken morgen met mij te regelen.

Voor heden zetten wij, in de schaduw van de tent van Hamid Pasja onze gesprekken over dichtkunst voort. Zes jaren na de Balfour Declaratie en meer dan anderhalf jaar na de ratificatie van het Mandaat. En voor wie dieper voelt dan een prachtig rood diep is.... Maar ja!

Nr 388 Het bezoek bij den Koning⁺

⁺29-3 1924 A., 6. Gedat.

Jeruzalem 3 maart (Onder de kop Palestina)

De Koning van Hedjaz is nog altijd in het groote Kamp van Shunet-Nimrîn, in de vlakte van de Jordaan, aan de overzijde van de rivier, tegenover Jericho. En wat doet hij daar? Onderhandelen met Engeland. Waarover? Wat zijn wij morgen, wanneer wij wakker worden?

Gij weet, dat het begrip ‘Jood’ een nationaal-religieus begrip is. Daar zijn eenerzijds de slechts-nationaal-Joden. Zij zullen u verzekeren, dat, wat hun aangaat, alle Joden

wel Katholiek, Protestant of Mohammedaansch zouden kunnen worden. Zij zouden dan toch 'Joden' blijven. Daar zijn anderzijds de slechts-religieus-Joden. Zij zullen u verzekeren, dat Jodendom is: de vervulling der zes honderd dertien geboden en verboden. Niet meer. En niet minder. Tusschen beide uitersten talrijke gradaties.

De organisatie van het Joodsche nationalisme is de Zionistische organisatie. Zijn program, het zoogenaamde Bazeler-Program als volgt: 'Het Zionisme streeft naar een publiek-rechtelijk gewaarborgde eigen woonplaats in Palestina voor het Joodsche Volk'. De organisatie van de Joodsche religieusiteit is de Agoedath Israël. En haar Program: 'Oplossing van alle tijd- en strijdvragen in den zin van de Leer en de Overlevering'. De middenorganisatie tusschen beide is de Mizrachie. En haar Program: 'Verwezenlijking van het Bazeler-Program op den grondslag en in den zin van Leer en Overlevering'.

Men moet de programma's van dergelijke intuïtieve nationale en religieuze bewegingen natuurlijk intuïtief verstaan.

De Zionistische organisatie heeft, terecht of ten onrechte, de gewoonte te spreken alsof zij de geheele Joodsche gedachte en het geheele Joodsche volk vertegenwoordigt. De Agoedath Israël heeft, terecht of ten onrechte, de gewoonte daartegen te protesteeren. De Palestinensische Zionisten hebben den Koning Hoessein eene Zionistische delegatie gezonden, die zich heeft aangediend als eene Joodsche delegatie en die gesproken heeft uit naam van het geheele Joodsche volk. De Agoedath is niet gevraagd aan deze delegatie deel te nemen. Toen heeft de Agoedath besloten zelf eene delegatie te zenden, behoudens goedkeuring van den Opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld, en van den Gerer en den Sokolover Rebbes.

Iedereen, die weet wat Chassiedim zijn, weet ook het verschil tusschen eenen Rebbe en eenen Rav. De Gerer en de Sokolover Rebbes behooren tot de meest-invloedrijke. Er is ook de Belser Rebbe. Lees bijvoorbeeld de boeken van de beide broeders Tharaud: 'L'ombre de la Croix' en 'Un royaume de Dieu'. De Gerer en de Sokolover Rebbe zijn leden van het Hoofdbestuur van Agoedath Israël. Ook zij hebben hunne goedkeuring gegeven aan het zenden van de delegatie. En het memorandum, dat aan den Koning Hoessein overhandigd is, heeft de Sokolover Rebbe zelf nagezien en veranderd. Het volgt hier in zijn geheel:

'Aan Zijne Haschemietische Majesteit den Koning Hoessein, den Zoon van Ali, den Eerste, Koning van Hedjaz, Hoogverheven blijve Zijne Heerlijkheid.

Majesteit!

In den Naam van God, den Allerhoogste, Heer van Hemel en Aarde.

Wij hebben de eer voor Uwe Majesteit te verschijnen, als vertegenwoordigers van de orthodoxe wereldorganisatie Agoedath Israël en van de orthodoxe gemeente in de Heilige Stad Jeruzalem, die georganiseerd is onder den naam: 'Stadsraad der Askenazische Joden', eene belangrijke gemeente, die eensgezind is met Agoedath Israël in al hare gedachten en idealen.

In naam van de voorgenoemde Organisatie, en in naam van de voorgenoemde Gemeente, hebben wij de eer Uwe Majesteit eerbiedig en hartelijk te begroeten, bij Haar verschijnen aan de grenzen van het Heilige Land. De Koning aller Koningen verheft Uw Troon en doe in Uwe dagen Gerechtigheid ontbloeien tot heil van allen, die wonen onder Uw macht.

'Agoedath Israël' is eene organisatie van orthodoxe Joden over de geheele wereld, die ongeveer een millioen ingeschreven leden telt, en die de gevoelens vertolkt van een nog grooter aantal orthodoxe Joden, die zich nog niet bij haar hebben aangesloten,

ofschoon zij het met haar eens zijn in haar doel, het volk Israël te bewaren in zijn aloude karakter, en zijn geschreven en overgeleverde Leer in heiligheid en reinheid en een oplossing te vinden voor alle vragen, die zich voordoen in het leven van het Joodsche volk, in den geest van de Leer en de Overlevering.

De organisatie 'Agoedath Israël' is onafhankelijk van elke andere organisatie. Haar laatste Congres, dat den vorigen zomer in Weenen gehouden is, en waaraan is deelgenomen door de afgevaardigden van het orthodoxe Jodendom, de Grooten van de Leer en de Hoofden van Israël uit alle werelddeelen, heeft uitdrukkelijk verklaard, dat Agoedath Israël hoegenaamd geen volmacht heeft gegeven aan eenige andere organisatie, te spreken in naam van de Agoedath of in naam van het geheele Joodsche Volk. Wij vertrouwen daarom, dat telkenmale als Uwe Majesteit belang stelt in de meening van Joden betreffende algemeene Joodsche aangelegenheden, Uwe Majesteit de goedheid zal willen hebben, aan de organisatie 'Agoedath Israël' de gelegenheid te geven te verschijnen als vertegenwoordiger van het orthodoxe Jodendom.

Wij verzekeren Uwe Majesteit, dat de Joden in alle landen hunner verstrooiing niet anders dan vriendschap en genegenheid gevoelen voor hunne medebewoners. Ook in het Heilige Land, voor welks vrede, wederbevolking en herbouw wij driemaal daags bidden. Dit is ons een heilige plicht. En die goede verstandhouding wenschen wij ook in de toekomst te bewaren. Wij wenschen eendrachtig met alle bewoners samen te werken, aan den opbouw, de wederbevolking en den bloei van dit Land, dat de Liefde is van onze ziel, het middelpunt van het Joodsche leven, tot zegen en vrede van alle verschillende volken, die het bewonen.

Wij spreken ook onze hoop uit, dat Uwe Majesteit een deel van Zijnen grooten invloed zal aanwenden, ten gunste van de Joden in alle Arabische landen.

De Heer der Werelden zegene Uwe Majesteit en Zijne dierbare Zonen, en de Zonen van Zijne Zonen. Moge Uwe Majesteit nog vele jaren het geluk van al Zijne volken zien.

In Uwe dagen en in onze dagen, moge Juda verlost worden en Israël machtig wonen. Amen!

De delegatie wordt in overleg met den Gerer Rebbe en den Sokolover Rebbe samengesteld als volgt: Hoofd der Delegatie de Opperrabbijn Chaïm Sonnefeld. Eerste medelid: de Rabbijn R.S. Yungreis, Tweede Medelid: de juridische adviseur der delegerende organisaties. De delegatie is vergezeld van den secretaris van het Ashkenasische Gerechtshof en van eenen dienaar.

Dat R. Chaïm Sonnefeld zelf gaat is heel, heel bijzonder. De Opperrabbijn is bijna tachtig jaar oud. Hij is meer dan vijftig jaar in Palestina en heeft in al die vijftig jaren het Land niet ééns verlaten. Van een godsdienstig standpunt uit, is Transjordanië eigenlijk nog wel Palestina. De wetten van het Sabbath-jaar gelden óók voor Transjordanië. Dit jaar is juist een Sabbathjaar. Maar men bemerkt er in Palestina niet veel van. Of de Omer ook uit Transjordanië mocht worden gebracht, is niet onbetwist. En daar twisten de beide geleerde rabbijnen dan over in heiligheid en vrede.

Het is een gelukkige, heilige reis. Wanneer wij de Leeuwenpoort voorbij zijn, zeggen wij al te zamen het Gebed voor eene Landreis. Het is een zeldzaam zachte, zonnige dag. En de wind is al Lente. De Opperrabbijn, verloren, leest de Psalmen. Af en toe, wanneer wij een Joodsche plaats voorbijgaan, voeren de beide rabbijnen wijze gesprekken. Er valt geen wereldsch en geen ongewijd woord.

In de schaduw van de bergen van Moab zijn de witte tenten van het Kamp van den Koning. Wij hebben getelefoneerd van de Jordaanbrug, dat wij voorbijgaan. Wanneer wij het Kamp binnenrijden, hebben de soldaten hunne bevelen reeds gekregen. Zij vragen ons niets. Zij bewijzen den Opperrabbijn de voorgeschreven eer. Wij rijden naar de tent van Generaal Hamid Pasja el-Wadi. Hamid Pasja verzekert ons, dat zijn tent onze tent is. En hij, Hamid Pasja El-Wadi is onze dienstwillige dienaar.

De Koning, wacht ons, gezeten aan den ingang van zijne tent, met zijne raadslieden om zich heen. Hij staat op, zodra de Opperrabbijn gekomen is binnen het gebied van de tent. Dat is: binnen de palen, waaraan de touwen van de tent zijn vastgemaakt. Dan, met zachte, vriendelijke gebaren heet hij ons zitten op de stoelen, die voor ons nedergezet zijn. En de Opperrabbijn, weder opstaande, zegt het Gebed bij het zien van Koningen: 'Geloofd zijt Gij, Eeuwige, Onze God, Koning des Heelals, die van Zijn Eere geeft aan Vleesch en Bloed'. Ook de Koning is weder opgestaan. En al het gevolg staat. De Opperrabbijn, zóó sterk anders, nu in een groote ontroering, weent. Ook de oude Koning weent. Wij staan allen geslagen. En wij zitten weder. Dan leest Sjeikh Foad el Chatieb, de Minister van Buitenlandsche Zaken van Hedjaz, het memorandum voor in het Arabisch. De Koning staat ons niet toe weder op te staan. Wanneer het memorandum voorgelezen is, worden wij stil. Maar het hindert niet. In het Oosten kan men lang zwijgen zonder verlegenheid. Dan spreekt de Koning zachte, wijze woorden. Hij noemt den ouden Opperrabbijn: 'Mijn Vader,' ofschoon hij, de Koning zelf, toch ook een oud man is. Hij zegt, dat hij niet heeft verdiend, dat zóó een oud en zóó een wijs man zóó een verre reis heeft gemaakt van Jeruzalem naar Shunet-Nimrîn, de eerste reis buiten Palestina sinds vijftig jaar. De Koning spreekt ook over de vele oude en goede betrekkingen tusschen de Arabieren en de Joden. Mogen die ook in de toekomst bewaard blijven. In ieder korenland zijn muizen. De Koning zegt ook, dat hij met smart heeft gehoord, dat niet alle Joden van Palestina willen luisteren naar de woorden van den Opperrabbijn. Laat dit den Opperrabbijn evenwel niet bedroeven noch beangstigen. Ook naar den Profeet Mozes hebben niet alle Joden willen luisteren. Maar zij, die niet luisteren wilden, zijn verzonken in den grond. De oude Opperrabbijn zegt ook zijnerzijds wijze woorden. De zwarte slaven geven ons kleine beetjes koffie in mooie kopjes.

Wij brengen nu ook een bezoek in de tent van den Kroonprins Ali. De Kroonprins lijkt op zijnen broeder Feisoel, den Koning van Mesopotamië. Slank en donker. Voorzichtig in al zijne bewegingen. Er zijn weder de zwarte slaven met de kleine beetjes zwarte koffie in de mooie kopjes. Er is weder het zachte wisselen van de wijze woorden.

En dan brengen wij ons laatste plechtige bezoek bij Sidna^{*)} Abdallah van Transjordanië zelven. Bij den Koning in de tent en bij den Emir Ali in de tent. Maar Sidna Abdallah houdt heel streng de oude Arabische gewoonte in eere. In zijne tent zijn stoelen niet. De Emir wacht ons op staande voor zijn tent. Aan zijne rechterhand, maar iets achter hem, staat zijn zoon Talal. De Emir Talal heeft vandaag een donkerblauwen hoofddoek, die schittert in de zon.

'Zet u met mij,' zegt de Emir. En wij allen zitten op den grond, geleund tegen mooie kameelen-zadels met zilveren handgrepen.

Dan komt Sjeikh Foad el Chatieb. Hij noodigt ons allen uit tot het middagmaal aan de Koninklijke tafel. En hij deelt ons mede, dat het Hoessein, den zoon van Ali, Koning van Mekka, heeft behaagd den Opperrabbijn R. Chaïm Sonnefeld te benoemen tot ridder-grootkruis in de Orde van de Onafhankelijkheid. Dan spreekt de Emir

*) Onze Heer.

Abdallah mooie woorden van dank. De rabbijn Yungreis en de goedgehartige adviseur kijken elkander aan met een even bewegen van de oogen. Zij zijn tevreden. De Opperrabbijn heeft de hoogste ridderorde gekregen.

Sjeikh Foad el Chatieb, die een bekend dichter is, en de juridische adviseur gaan wandelen in de schaduwen van de bergen van Moab. Dichtkunst of politiek? Lof zij Allah!

Nr 389 Het nieuwe Caliphaat⁺

⁺2-4 1924 O., 2. Gedat.

Jeruzalem 12 maart. (Onder de kop Palestina)

Laat mij niet eene geschiedenis schrijven van het Caliphaat. Die kunt ge vinden in alle boeken van den Islam. De hoofdpunten zijn deze: het eerste democratische caliphaat van Mekka, het despotische caliphaat van de Ommayaden te Damaskus. Het prachtlievende caliphaat van de Abbassieden te Bagdad, het afgescheiden caliphaat van de Ommayaden te Cordova, en dat van de Fatimieden in Egypte.

Toen de Turksche Sultan Selim I in 1516 Egypte veroverde, nam hij den titel van Caliph aan. Dit was een breuk in de traditie, dat de Caliph een afstammeling moet zijn van den Profeet. Vier eeuwen lang is het Caliphaat in handen van de Turksche sultans gebleven. Zij werden door de orthodoxe Moslemsche wereld vrij algemeen erkend. De Perzen, die Schiiten zijn, erkenden het Turksche Caliphaat natuurlijk niet. De Marokkanen beschouwen als hun geestelijk hoofd hunnen sultan, die een afstammeling is van den Profeet. De Wahabis erkennen het Caliphaat niet. Evenmin als de Imam Yehia van Yemen. Zoolang de Turksche sultans machtig waren, werden zij als voorvechters van den Islâm beschouwd. En dat bracht vanzelf een erkenning als Caliph mede.

Zeker is het, dat sinds jaren het Turksche Caliphaat geen belangrijke geestelijke beteekenis meer had. Een belangrijk element van zijn macht was de overschatting van zijn macht door de Westersche volken.

Het belangrijke element in de Moslemsche wereld is de Bedevaart naar Mekka. De Marokkanen, de Perzen, de Wahabis, de Yemenieten, allen die het Turksche Caliphaat niet volkomen of geheel niet erkenden, komen ter bedevaart naar Mekka. Zij komen er in een heilige stemming, die zeer vatbaar maakt.

En dit is de groote macht van het Caliphaat van Hoessein, den zoon van Ali, den Koning van Mekka en Medina, dat weder na eeuwen het Caliphaat en de Bedevaart volkomen vereenigd worden in eenen afstammeling van den Profeet, die tevens een onafhankelijk vorst is, een oud man, een wijs man, een vroom man.

Koning Hoessein heeft zeker reden Moestapha Kemal Pasja dankbaar te zijn. Er was, vóór de komst van den koning in Transjordanië, reeds sprake van het herstel van een Arabisch Caliphaat. Vooral de Emir Abdallah van Transjordanië, een vaderlandslievend en godsdienstig man, was daarvoor werkzaam. Maar de tijd was nog niet gekomen. Behalve de drie eigen landen: Hedjaz, Mesopotamië en Transjordanië, was men van geen enkel land geheel zeker. Ook niet van Palestina. De Koning zelf verklaarde vele malen, dat de vraag van een Arabisch Caliphaat niet dringend was.

Moestapha Kemal Pasja schafte het Caliphaat voor Turkije af en zette den laatsten Caliph op zijde. Juist in een tijd, dat de Koning Hoessein zich in Transjordanië

bevond, twee uur rijden van Jeruzalem gemakkelijk bereikbaar van uit Egypte en vanuit Syrië.

Verleden week begon de beweging. Hamid Pasja kwam in de stad. En een vriend van Hamid Pasja moest de laatste telegrammen uit Caïro en Londen uit de Joodsche dagbladen vertalen, die dan dadelijk naar het Kamp van Schunet-Nimrîn werden getelefoneerd. Mousa Kazem Pasja el Hoesseini, de leider van de Arabische nationalistes, werd naar Schunet geroepen. Dadelijk daarna reisde de Groot-Mufti van Palestina. Mesopotamië, Hedjaz en Transjordanië boden den Koning het Caliphaat aan. Er was een feit.

De Groot-Mufti, na een haastige terugkomst, riep een vergadering bijeen van de Muftis, Kadis, Sjeikhs en burgerlijke notabelen van Palestina, zonder onderscheid van richting of partij. Eenstemmig werd besloten, niet alleen, dat men Hoessein den Zoon van Ali, het Caliphaat zou aanbieden, maar ook, dat de Palestijnsers in Indië en in Egypte voor het Arabische Caliphaat werken zouden. Want, in weerwil van vele pogingen en in strijd met vele berichten, zijn de Palestijnsische Arabieren in groote vragen eensgezind. Zij hebben eenstemmig alle Regeeringsaanbiedingen afgewezen. En zij hebben eenstemmig het Caliphaat aan den Koning Hoessein aangeboden. Er zijn daarbij twee voorwaarden gesteld. De eerste, dat de Caliph in alle vragen, die Palestina betreffen, de vertegenwoordigers van de Palestijnsers zal raadplegen. Ten tweede, dat hij zal strijden voor de eenheid en de onafhankelijkheid van alle Arabische landen. Deze beide voorwaarden zijn in overleg met den Koning zelf opgesteld. Zij bewijzen, dat het Caliphaat bedoeld is als een wereldlijke en geestelijke macht ongescheiden.

Ook de chauffeurs hebben alle reden Moestapha Kemal Pasja dankbaar te zijn. De Engelsche Kardinaal Bourne is hier geweest met een groot aantal bedevaartgangers. In vijftig automobielen zijn zij gereden naar Nazareth en naar hunne heilige plaatsen aan het Meer van Tiberias. Er zijn geen automobielen genoeg voor al de afgevaardigden en voor al de gasten naar den Koning. Dan blijkt, dat ook de chauffeurs, op dezen wonderzoeten en zachten lentedag, de wet van vraag en aanbod kennen.

Wij zijn door de bergen van Juda gereden en door de vlakte van den Jordaan. Te Jericho worden wij ontmoet door den Emir Talal, den oudsten zoon van Sidna Abdallah, met Sjeikh Foad el Chatieb, den Minister van Buitenlandsche Zaken van Hedjaz. Een lange rij wagens, waarvan de chauffeurs allen tevreden zijn, rijdt het Kamp van den Koning binnen. De muziek speelt en de soldaten bewijzen de eer.

Hamid Pasja is tevreden. Er is een telegram gekomen van Wagrid ed Dien, den Turkschen Sultan, afgezet door Moestapha Kemal Pasja, waarin deze den nieuwen Caliph gelukwenscht uit naam van alle leden van de Keizerlijke Turksche familie.

Vóór de tent van den Koning, onder den blauwen hemel van God, heeft de grote gebeurtenis plaats. De Koning staat op de stoep van zijne tent, en de diepte van de tent met de schaduw, de schemer en de tapijten is achter hem. Naast den Koning staan de Kroonprins Ali en de Emir Abdallah. En de Emirs Talal en Naif, die de zonen van den Emir Abdallah zijn. Dan de Groot-Mufti, de Muftis der Steden, de Kadis, Moesa Kazem Pasja el Hoesseini, de Burgemeester van Jeruzalem, de Armenische Patriarch, de Syrische Patriarch, de Bisschop van de Abessyniërs. Wij bemerken natuurlijk ook, wie er niet zijn. Er is geen enkele Engelsche Regeerings-ambtenaar. Mr. Philby, de afgetreden resident, is nog in Transjordanië. Maar hij is naar de Wadi Mousa met mr. Cox, die hem waarschijnlijk opvolgen zal.

De afwezigheid van de Engelschen beteekent niet, dat zij tegen het nieuwe Arabische Caliphaat zijn. Maar de Engelschen houden zich volkomen onzijdig met het oog op Indië en Egypte, die zich nog niet hebben uitgesproken. Aanwezig is de Maharadjah van Shitrah, een staat in de buurt van Kashmir. Hij is op weg naar Mekka ter bedevaart. Hij draagt, héél eenvoudig, een blauw zijden kleed met een witten hoofddoek. Arabisch spreken kan hij niet. Maar hij heeft een reusachtigen sjeikh bij zich als tolk. En hij spreekt Perzisch met professor Rida Tuwfik, den Turkschen wijsgeer en minister, vluchteling voor Moestapha Kemal.

Wij hooren, dat Syrië ook besloten heeft, den Koning het Caliphaat aan te bieden. Maar het schijnt, dat de Fransche Regeering den Syrischen afgevaardigden heeft belet hier te komen.

De Goot Mufti van Palestina leest de proclamatie voor, waarbij Palestina den Koning Hoessein het Caliphaat aanbiedt. Het land wordt héél stil, wanneer de oude Koning, met een bewogen stem, maar sprekend toch sterke, wijze woorden, het Caliphaat aanvaardt. De Koning zegt, dat hij persoonlijk dit groote ambt niet waardig is. Maar het is een overgeleverde eisch, dat het Caliphaat niet langer moet onvervuld blijven dan drie dagen. Bovendien is hij, de Koning, afstammeling van den Profeet en (door Allah's wil!) Koning van de Heilige Steden Mekka en Medina. Het Caliphaat wordt dus niet gegeven aan hem, een menscheijk man, onwaardig. Maar aan de familie van den Profeet en aan de Heilige Steden. De Koning zegt ook, dat de taak van eenen Caliph niet is te heerschen. Maar te dienen recht en waarheid. Zijn Caliphaat zal een Caliphaat zijn van recht en vrede.

Daarna worden er mooie gelukwenschen en begroetingen voorgelezen door al die waardige mannen, die Muftis en Kadis zijn. De Kadi van Hebron is héél oud. Hij zit terwijl hij zijn rede voorleest. Maar de oude Koning staat, eerbiedend. Twee maal wordt een rede door den Koning onderbroken. De eerste maal, wanneer de redenaar de deugden en de daden van den Koning bovenmatig prijst. 'Niet meer... mijn Broeder... niet meer,' roept de oude Koning smeekend: 'ik ben toch maar een mensch onder menschen.' De tweede maal, wanneer de redenaar onaangename woorden over de Turken zegt. 'Neen', roept de Koning, 'dat niet. De Turken zijn onze Broeders.'

Na alle gelukwenschen en begroetingen zet de Koning zich in een grooten stoel op de stoep van zijne tent, en alle aanwezigen gaan langzaam langs hem heen. Hij zit daar, héél zacht en héél oud. Wat denkt hij? Den eersten dag van het nieuwe Caliphaat.

Sidna Ali en Sidna Abdallah verzekeren ons, dat zij tevreden zijn. Er worden nu, naar de zede van Hedjaz, vertooningen gehouden in het paardrijden, woest, zooals men naar den oorlog gaat. Voorop rent de kleine Emir Talal, die de aanvoerder is. Dadelijk achter hem de Emir Naïf. Hij was vier jaar toen zijn vader, onze Heer Abdallah, hem op een paard zette. Nu is hij acht. Een volleerd ruiter. Achter de beide kleine Emirs razen de ruiters voorbij in krijgsorde. Met hun haren wuivend, want zij laten de haren lang. Met hunne gewaden wuivend, blauw, geel en rood. De lanssen sidderend gedrild. Zij schieten de geweren af in hun razende vaart. Zij rennen weder voorbij: Talal... Naïf... de ruiters.

Dan blaast de muziek een statige, gematigde marschmuziek. En nu, als overwinnaars, voor het laatst, in vasten, kalmen stap rijden zij voorbij de tent van hunnen Koning. Ditmaal rijden de beide kleine Emirs Talal en Naïf rustig naast elkander. Ja, wij allen hebben den Emir Talal lief. Maar den kleinen Emir Naïf hebben

wij ook lief. Wij roepen: 'Naïf... Naïf... Naïf', en de kleine koninklijke jongen rijdt zijnen Vader voorbij.

In den middag is het stil geworden in het Kamp van den Caliph. Vele gasten eten aan de tafel des Konings. De minister en dichter Sjeikh Fouad al Chatieb komt bij ons eten. En wij drinken de vele kleine kopjes koffie, die Mohammed ons brengt op bloote voetjes in roode muiltjes.

De Koning spreekt héél lang met de leiders van de Palestinensische delegatie. En daarna nog met den Groot-Mufti en met Moesa Kazem Pasja el Hoesseini.

Dan word ik ontvangen en voor alle veiligheid komt professor Rida Tuwfik, de wijze en goede, voor de vertaling van moeilijke woorden mee.

De Caliph herhaalt nog eens, dat hij niet wil heerschen, maar slechts de gerechtigheid wil dienen ten gunste van alle bewoners van alle Mohammedaansche landen zonder onderscheid van volk en belijdenis. Hij zegt: 'Op dezen dag zend ik aan volken van de geheele wereld een boodschap van liefde en broederschap.'

De Caliph vraagt naar den welvaart van ons land en naar de welvaart van de Koningin van ons land. Hij zegt vriendelijke woorden over de pelgrims, die van de Nederlandsche eilanden in Indië komen ter bedevaart naar Mekka.

'Wat zal de politiek van het Caliphaat zijn ten aanzien van de Zionisten in Palestina?' vraag ik.

'Mijn zoon', zegt de Caliph: 'gij weet onder welke voorwaarden uwe landgenooten, de Palestinensers, mij het Caliphaat hebben aangeboden en onder welke voorwaarden ik

het heb aangenomen. De Caliph is slechts de Dienaar van de Gerechtigheid en daar ik de tegenwoordige, politieke, ongodsdienstige, Zionistische beweging beschouw als een onrecht tegenover de Mohammedanen, de Christenen en de orthodoxe Joden in Palestina, ben ik, als Dienaar der Gerechtigheid, verplicht de geheele Mohammedaansche wereld te organiseeren en te mobiliseeren tegen de tegenwoordige ongodsdienstige Zionistische Organisatie.'

Nr 390 Ons verleden⁺

⁺30-4 1924 O., 1-2. Gedat.
Jeruzalem 11 april (Onder de
kop Palestina)

Voor de Christen kan men zeggen, dat Palestina sinds de Kruistochten het Land van een verleden is geworden. Voor de Joden is het sinds eeuwen het Land van een heilig verleden, van een heilige toekomstgedachte en, laten wij hopen, van een waardevolle toekomst. Voor de Arabieren is het eenvoudig het Land, waarin zij wonen.

Toekomstgedachte. Toekomst. Wij, Zionisten in Zion zien wel, dat het niet zóó gemakkelijk gaat, als vele goedhartige menschen wel denken. Zoo is het ook met ons verleden. Er zijn nog altijd menschen, die meenen, dat men slechts in Palestina hoeft te graven om de meest bijzondere oudheden te vinden. Onlangs werd er verteld, dat een fellach, (wat gewoonweg 'arbeider' beteekent) in de omgeving van Nabloes, de mummie van Joseph had gevonden. Het was kort na de ontdekking van het Graf van Toetenchamon en de mummies waren niet van de lucht af. Deze fellach heeft de mummie van Joseph verbrand, uit vrees voor de verordening op de antiquiteiten, die aangifte bij de regeering van alle antiquiteiten eischt. De kostbaarheden van Josephs mummie heeft de fellach stilletjes verkocht. Want het was een verstandige

fellach. En iedereen, die twijfelde of de mummie wel de echte en ware Joseph was, is natuurlijk een défaitist en een pessimist.

Een van onze meest-bekende oudheidkundigen is dr. R.A.S. Macalister, hoogleeraar in de Keltische Oudheidkunde te Dublin en leider van verschillende opgravingen voor het Palestine Exploration Fund. Hij heeft in 1900 opgravingen gedaan, in de buurt van Beit Jibrîn tusschen Hebron en Gaza. Latere onderzoekers hebben daar een groote doodenstad gevonden en kunstvolle hollen van oude holbewoners. Dit zijn de overblijfselen van Marescha¹⁾, een stad, die door Josua aan den stam Juda werd toebedeeld. Rehobeam versterkte de stad. (II Kronijken XI: 8)²⁾ Koning Asa versloeg er met 580.000 man den Koning van Ethiopië, die een leger had van een millioen. (II Kronijken XIV) De stad werd door Juda de Macabeeër verwoest. De ruïnen behooren tot de meest-bezochte, en zijn gemakkelijk bereikbaar.

Prof. Macalister heeft ook de uitgravingen van Gezer geleid, tot het jaar 1909. Niet minder dan zeven opeenvolgende steden heeft men in den Tell-el-Jezer gevonden. De oudste bewoners waren holbewoners, en de laatste stad was gebouwd in den tijd van de Maccabeeën. Het paleis van Simon den Maccabeeër is gevonden. Tell-el-Jezer is gemakkelijk te bereiken. Het ligt ongeveer een kwartier van den grooten weg Jeruzalem-Jaffa, waar deze buiten de bergen komt. De Koning van Gezer werd verslagen door Jozua (X: 33 en XII: 12). Een tijdlang had de stad een Egyptische bezetting. Men heeft er oudheden gevonden, waarschijnlijk uit den tijd van de Hyksos, de Herderskoningen van Egypte. Van David wordt vermeld, dat hij Gizzieten versloeg (I Sam. LXVII: 8 v.v.). Maar er staat niet uitdrukkelijk, dat hij Gezer veroverde. Misschien zijn die Gizzieten niet eens inwoners van Gezer. G.A. Smith noemt deze plaats in Samuel niet. Farao nam Gezer later en gaf het ten geschenke aan zijne dochter, gehuwd met Salomo. Uit strategisch oogpunt een waardevol geschenk.

Deze opgravingen te Marescha en Gezer worden als geëindigd beschouwd. Macalister is een nieuwe opgraving begonnen, voor rekening van de 'Daily Telegraph' en het Palestine Exploration Fund in de nabijheid van Jeruzalem. Hij heeft de menschen gewaarschuwd, dat zij niet elken dag de mummie van Joseph kunnen vinden. Kostbare vondsten van goud, zilver en edelgesteenten zijn uit een archeologisch oogpunt volstrekt niet altijd het meest-belangrijk. Een kleine, op zich zelf waardelooze, potscherf kan veel belangrijker zijn.

Dr. Macalister is de schrijver van een aardig, handig boekje: 'A history of civilisation in Palestine', herdrukt in 1921. Sinds eenige jaren hebben wij hier ook een Regeeringsmuseum van Oudheden, waarin zijn ondergebracht de bibliotheken van de Engelsche en Amerikaansche school voor archaeologie. Na lezing van Macalisters handboekje moet men het museum bezoeken. Natuurlijk moet men het zich niet te groot voorstellen. Het beste bezit is wellicht de muntverzameling. Deze is voor een groot deel bijeengebracht en geregeld door den onlangs overleden kenner S. Raffaëli, geen eigenlijk vakman, maar, wat dikwijls beter is, een toegewijd liefhebber.

De oudste primitieve vaatwerken, in het museum aanwezig, gaan terug tot tientallen van eeuwen. Want Palestina moet reeds in de eerste tijden van het menschdom bevolkt zijn geweest. Overblijfselen van werktuigen, ouder dan de bronsperiode, heeft men gevonden in Juda, in Moab en in de hollen van Phoenicië. Vaatwerk was onbekend. In het Jordaandal heeft men uit deze tijdperken nog niets gevonden, waarschijnlijk omdat het Dal toen nog voor een veel grooter deel door de Doode Zee was in beslag

1) Waarom schrijft de Statenbijbel Mareza?

2) Hier heeft de Statenbijbel Mareza.

genomen. De holwoningen van Gezer behooren tot het latere deel van dit steenen tijdperk. Vaatwerk is bekend. Maar het pottbakkerswiel nog niet. Van dit alleroudste vaatwerk heeft het museum een aantal fragmenten. Metaal is in de hollen van Gezer niet gevonden. Evenmin eenig spoor van handel met de groote rijken aan den Euphraat en den Nijl. In enkele hollen heeft men kinderachtige, kunstlooze muurkrabbels gevonden. De dooden werden verbrand, en daardoor heeft men te weinig materiaal gevonden om ethnographisch veel te kunnen vaststellen. Men heeft enkele varkensbeenderen gevonden. Misschien de overblijfselen van offers. Macalister schrijft den afkeer van het varken bij de Semietische volken toe aan het feit, dat het bij deze vóór-Semietische volken een offerdier is geweest.

Het is niet gemakkelijk deze gegevens altijd in overeenstemming te brengen met de oude Bijbelsche data. De Hivieten, Perizieten, Jebusieten, Amalekieten en Midianieten zijn ongetwijfeld Semieten geweest. Maar al die anderen: Emim, Zamzummim, Zuzim en Rephaïm, wat waren die precies? En het reuzenras, dat de verspieters aantreffen rondom Hebron en dat Jozua uit Hebron verdreef? Misschien hebben zij de beroemde hollen van Marescha gemaakt, waaraan latere geslachten evenwel veranderd hebben, zoodat er nieuwe misleidende elementen in gekomen zijn.

De oudste Semietische stammen hebben waarschijnlijk het brons gekend en het pottbakkerswiel. Het Museum heeft antiquiteiten uit dit tijdperk gevonden te Aïn-Shems, het Beth-Semes, het Land van Simson, niet ver van Gezer. Ter vergelijking heeft het Museum antiquiteiten van Cyprus. De oudste Semieten woonden in hollen. Maar ze begonnen al spoedig huizen te bouwen. Ze verbrandden hunne dooden niet. Ze begroeven ze ook niet. Maar ze wierpen hen in diepe hollen.

Volgens Macalister hebben de Semietische rassen in Palestina zelf weinig uitgevonden. Al hunne beschaving komt van buiten. Men kan de verschillende invloeden nog steeds zeer duidelijk onderscheiden: Egypte, Creta door de Philistijnen, Griekenland, Rome, Byzantium, het eerste Mohammedanisme en de Kruisvaarders.

Voor al met de beschaving van de Philistijnen is Macalister hoogelijk ingenomen. Volgens hem hebben zij de oude Israëlieten bekend gemaakt met het ijzer en met het alphabetische schrift. Het ijzer zouden de Israëlieten hebben gekend van ongeveer Davids tijd. Macalister wijst op I Samuel XIII vers 19-22, waar vermeld wordt, dat er geen smid was in het gansche land van Israël. De Philistijnen hielden de smeedkunst geheim. De Israëlieten hadden wel ijzeren werktuigen, blijkbaar van de Philistijnen, maar ze konden ze niet scherpen of herstellen. Daarvoor moesten ze weder naar de Philistijnen gaan. IJzeren wapenen hadden alleen Saul en Jonathan. Volgens Macalister werd het nieuwe metaal vermeden in verband met godsdienstige doeleinden. De Tempel van Salomo werd gebouwd van gehouwen steenen, die gehouwen werden aangevoerd: 'zoodat geene hameren, noch bijl of eenig ijzeren gereedschap gehoord werd in het huis, als het gebouwd werd' (I Koningen VI: 7). Ook in Exodus XX: 25 wordt het gebruik van ijzer bij het houwen van altaarsteenen verboden. Macalister vermeldt die plaats. Maar hij zegt niet, hoe dit rijmt met zijne opvatting, dat de Israëlieten vóór David, het ijzer niet hebben gekend.

In het antiquiteiten-museum vindt men oudheden uit het ijzeren tijdperk. Meest vaatwerk met vaatwerk van Cyprus ter vergelijking.

Na den oorlog heeft men de opgravingen weder begonnen. De Regeering heeft een Departement van Oudheden ingesteld. Er is een ordonnantie op de Oudheden

uitgevaardigd. Onder ‘oudheden’ verstaat men voorwerpen ouder dan het jaar 1700. Alle oudheden, die gevonden worden, behooren aan den Staat. Handel in oudheden is verboden, behalve aan een aantal kooplieden, die daartoe bijzonder verlof hebben bekomen. Hunne zaken staan min of meer onder contrôle van de Regeering, die garandeert, dat geen nagemaakte voorwerpen worden verkocht.

Behalve het Museum te Jeruzalem zijn er kleinere Musea te Ascalon, Caesarea en Acco. Er is een aparte afdeling voor Joodsche oudheden in het Museum te Jeruzalem. Helaas moet de Regeering wegens geldgebrek de uitgaven voor antiquiteiten zéér beperken.

Op het oogenblik zijn de belangrijkste nieuwere uitgravingen de navolgende.

Te Capernaüm, aan het Noordeinde van het Meer van Tiberias, hebben de Franciscanen de ruïnen gevonden van een groote synagoge met voorhof, die volgens velen de synagoge is, die de Hoofdman over honderd heeft gebouwd. (Lucas VII: 1-5).

Te Tiberias zelf heeft prof. Schlousz, werkend voor het Joodsche archaeologische gezelschap, Joodsche oudheden blootgelegd.

Oudheden te Ascalon uit den tijd van Herodus zijn gevonden bij uitgravingen gedaan door prof. Garstang in opdracht van het Palestine Exploration Fund.

In den tuin van Gethsemané, vlak bij Jeruzalem, hebben de Franciscanen een zeer oude Christenkerk gevonden, waarschijnlijk uit de derde eeuw.

In het Kidron-dal, ten Oosten van Jeruzalem, zijn drie opgravingen aan den gang. Ten eerste eene onder leiding van prof. Macalister, gefinancierd door Palestine Exploration Fund en *Daily Telegraph*, waarbij reeds ruïnen van het oude, Jebusietische Jeruzalem gevonden zijn. Ten tweede, opgravingen onder leiding van dr. Weill voor rekening van Baron Edmond de Rothschild. Ten derde opgravingen onder leiding van prof. Schlousz bij het zonderling gestyleerde monument, dat bekend is onder den de naam ‘Hand van Absalom’.

Te Aïn Duk, in de nabijheid van Jericho, hebben de Dominicanen een oude synagoge blootgelegd. Het is geen historische plaats, zooals Capernaum. Bij graven, gedurende den oorlog, heeft men toevallig de plaats gevonden. Uitgegraven mozaïeken bevinden zich in het Museum van Jeruzalem.

Een prachtig Romeensch mozaïek is gevonden in Beit Jibrîn niet ver van de boven reeds genoemde holen van Marescha.

Het Universiteits-Museum van Pennsylvania heeft belangrijke opgravingen gedaan te Beisan. De Universiteit van Harvard zal de opgravingen te Samaria weder ter hand nemen. De Universiteit van Chicago heeft het exploitatie-recht gekregen voor Megiddo in het dal Jizreel.

Af en toe worden ook toevallig oudheden gevonden, dikwijls bij het bouwen en afbreken van huizen. Twee van de allerbekendste oudheden zijn toevallig gevonden: de Moabitische Mésa-steen in Transjordanië (II Koningen III) en het opschrift in de Silva-tunnel. Zóó gelukkig is men natuurlijk niet elken dag. Maar wie is er toevallig elken dag gelukkig? Onlangs heeft men bij het bouwen van huizen in het Kidrondal toevallig oude, Joodsche sarcophagen gevonden met Grieksche inschriften, waarschijnlijk graven van Priesters uit den tijd van de Maccabeeën.

Maar over al die oudheden meer in het bijzonder, later.

Nr 391 De ruïnen van Capernaüm⁺

⁺9-5 1924 A., 6. Gedat.
Jeruzalem 17 april. (Onder
de kop Palestina)

Dit is een van de allermooiste landschappen van Palestina: het Jordaandal met het meer van Tiberias. En de weg, die loopt langs den westelijken oever van het Meer en die dan stijgt de bergen van Galilea in. In den Noord-westhoek van het Meer, westwaarts van de uitmonding van den Jordaan, zijn uitgebreide ruïnen gevonden. De Arabieren noemen die plaats Tell-Houm en het wordt als vrij zeker aangenomen, dat dit het oude Capernaüm is. Een lange strijd is daarover gestreden en geheel beslist is die strijd nog niet. Prof. Macalister, die ook Gezer heeft uitgegraven en thans weder belangrijke uitgravingen leidt in het Kidrondal bij Jeruzalem, heeft op grond van kleine, oogenschijnlijk waardelooze, potscherven Tell-Houm als Capernaüm geïdentificeerd.

Hoe identificeert men? In de eerste plaats heeft men uit de teksten geprobeerd zich een beeld te vormen van de ligging van Capernaüm en men moet dan natuurlijk eene plaats kiezen, die in groote lijnen met die ligging overeenstemt. Verschillende plaatsen komen dan in aanmerking, want een preciese ligging van Capernaüm is uit de teksten niet op te maken. De naam? Van de namen der plaatsen, die in aanmerking komen, lijkt Tell-Houm het meest op Capernaüm. Maar dat zegt niet veel. Dikwijls heeft men bouwmaterialen van groote ruïnen gebruikt voor nieuwe gebouwen op een andere plaats, die men dan den ouden naam heeft gegeven. Na jaren was dat vergeten. De oude plaats kreeg een nieuwen naam, die in niets herinnerde aan een belangrijk verleden.

In den Talmud heet Capernaüm Kfar Nahum, dat is: het Dorp van Nahum. Wie deze Nahum was, is niet zeker. De naam Nahum komt driemaal voor. Ten eerste de Profeet Nahum, de Elkosiet, die profeteerde tegen Ninivé. Ten tweede: de Nahum genoemd in de afstammingslijst in Lucas III: 25. Ten derde een Nahum, die uit Babel terugkeerde (Nehemia VII: 7). Deze heet evenwel in het overeenkomstige vers Ezra I: 2 Rehum. Anderen brengen den naam Tell-Houm in verband met eenen rabbijn Tanhoum en ontkennen de gelijkheid met Capernaüm.

Wat de ligging betreft, zeker is dat Capernaüm aan het Meer lag in de landpalen van Zabulon en Nefthalim (Mattheus IV: 13). Ofschoon het woord Kfar wel dorp beteekent, was Capernaüm een groote stad. Er was een tolhuis (Lucas V: 27 en Math. IX: 9). Er woonde een 'Koninklijke hoveling' (Joh. IV: 46). Er was een Hoofdman over Honderd (Matth. VIII: 5 en Lucas VII: 2). En er is gezegd: 'En gij, Kapernaüm! die tot den hemel toe verhoogd zijt, gij zult tot de hel toe nedergestooten worden.' (Lucas X: 15 en Matth. XI: 23).

Die van Capernaüm hadden een slechten naam. De Prediker (VII: 26) spreekt over de zondaren, die gevangen worden in de netten van een vrouw. 'Dat slaat op die van Capernaüm' zegt de Midrasch. En dan komt er een heel leelijk verhaal over die van Capernaüm. Tiberias, later de belangrijkste Joodsche stad en thans nog één van de vier heilige Steden van Palestina, was in dien tijd een heidensche stad, door de Joden vermeden. Ze wordt in het Nieuwe Testament slechts één maal terloops genoemd (Joh. VI: 23). Daarentegen was Capernaüm tot in de vierde eeuw eene stad, waar alleen Joden woonden.

Josephus spreekt van een dorp Kephamoma of Kepharmôkos, dat misschien Capernaüm is. Hij spreekt ook van een 'bron Capharnaum'. Maar waar was die bron precies?

Wanneer Tell-Houm inderdaad Capernaüm is, dan is daarmee eene plaats gevonden, die met Bethlehem en Nazareth voor de Christenen tot de allerheiligste behoort. De naam Capernaüm komt in het nieuwe Testament tientallen van malen voor.

De ruïnen beslaan een oppervlakte van vierhonderd bij duizend meter. Een massa van witte, gebeeldhouwde steenen, te midden van zwarte, vulcanische blokken. Veel steenen van de ruïnen zijn weggebroken en gebruikt voor bouwwerken elders. Veel is ook beschadigd door menschen, die naar schatten zochten. In 1894 kochten de Franciscanen het terrein. Daar de tijd voor opgravingen niet meer gunstig was, dekten zij de ruïnen toe en beplantten die, in afwachting van betere tijden. Van 1905 tot 1914 zijn geregeld opgravingen gedaan. Na den oorlog is het werk in 1921 weder hervat.

De voornaamste ruïnen zijn die van een Synagoge met een Voorhof. In 1921 heeft men een groot mozaïek-werk gevonden: drie concentrische regelmatige driehoeken.

De groote vraag is nu: uit welken tijd is die Synagoge? Is het de synagoge, die de Hoofdman over Honderd te Capernaüm heeft gebouwd? Gelijk geschreven staat: 'Want hij heeft ons volk lief en heeft zelf ons de Synagoge gebouwd.' (Lucas VII: 5).

Wat zegt de stijl ons omtrent den bouwtijd? Er zijn vele oud-Joodsche synagogen in Galilea gevonden, waarvan de best-bewaarde zich bevindt te Meiron, een bekende Joodsche bedevaartplaats. Alle deze synagogen hebben denzelfden Romeinschen bouwstijl. Ze zijn rechthoekig. Die van Capernaüm meet ongeveer 19 bij 25 m. De ingang is, met een enkele uitzondering, naar het Zuiden toegekeerd. Langs drie zijden van het gebouw vindt men van binnen rijen van pilaren, die het gebouw verdeelen in een middenruimte en in drie galerijen. Deze waren waarschijnlijk voor vrouwen bestemd.

Het is wel merkwaardig, dat al de oude synagogen in Galilea één zelfden stijl hebben en dus blijkbaar uit één zelfden tijd afkomstig zijn. Tenzij men moet aannemen, dat zich voor synagoge één bijzondere, onveranderlijk gehouden stijl heeft ontwikkeld, die eeuwen lang heeft geduurd. Afgaande op den bouwstijl hebben Kohl en Watzinger in hun boek 'Antike Synagogen in Galilea' besloten, dat deze synagogen dateeren uit het begin van de derde eeuw van Christus. Dat is dus uit den tijd van Septimius Severus en Caracalla. Volgens Kohl en Watzinger zouden al die synagogen geschenken zijn van deze beide Keizers aan de Joden. Maar dit is weder niet in overeenstemming met de geschiedenis, waaruit volstrekt niets blijkt van zoo een goede gezindheid dezer beide Keizers tegenover de Joden. Dat overigens de Romeinen wel synagogen bouwden voor Joden is zeker. Juist van de synagoge in Capernaüm wordt vermeld, dat zij door eenen Romeinschen hoofdman over Honderd werd gebouwd. Dit kan natuurlijk zeer goed uit de staatskas zijn geschied.

Naar aanleiding van deze plaats Lucas VII: 5 zou ik nog eene opmerking willen maken, die waarschijnlijk wel reeds vroeger gemaakt is. Welke opmerking is niet reeds vroeger gemaakt? Deze zeker. Welnu- in Lucas VII: 5 staat: 'Want hij heeft ons volk lief, en heeft zelf ons de synagoge gebouwd.' In den tijd, waarvan het Nieuwe Testament spreekt, waren er onder de Joden vele godsdienstige secten, die dikwijls elkander zeer scherp bestreden. Hadden die allen te samen ééne synagoge

in een stad als Capernaüm, waarvan gezegd is: ‘Gij, die tot den hemel toe verhoogd zijt’?

Had Capernaüm slechts één synagoge, dan is het niet onwaarschijnlijk, dat deze althans op dezelfde plaats staat als de synagoge van den Hoofdman, waarover in het Nieuwe Testament gesproken wordt. Het zou wel merkwaardig zijn te weten, wanneer de achteruitgang van Capernaüm begonnen is. Want in een achteruitgaande plaats zóó een mooie, groote synagoge te bouwen, met zoo een mooien voorhof en zoo een fraai mozaïek-werk, dat doet men niet.

Er zijn trouwens vele schrijvers, die de bewijzen van Kohl en Watzinger niet afdoende achten, en die verzekerd zijn, dat de thans gevonden ruïnen zijn van de synagoge, die door den Hoofdman over Honderd is gebouwd.

Prof. Macalister in zijn boekje, klein maar fijn ‘A history of civilization in Palestine’ maakt eene opmerking, die zelfs de leek moet maken, wanneer hij de steenstukken van de ruïnen van Capernaüm beziet. En wel over de versiering van de synagoge. Die van Capernaüm is in dat opzicht niet de rijkste. Rijker is die van Kerazeh (Chorasin).

Iedere versiering leidt af. Men kan een volkomen schoonheid bereiken van de bouwruimte door de verdeeling van de bouwruimte. Wanneer de bouwmeesters sterk zijn, hebben zij aan versiering geen behoefte en zullen zij van versiering zelfs een afkeer hebben. De bouwmeesters van de oude synagoge in Galilea zijn waarschijnlijk zwakke meesters geweest. Dat wil niet zeggen, dat er onder de steenen geen mooie stukken zijn. Er zijn nog altijd mooie voetstukken van zuilen, mooie kapitelen en friezen, waarvan sommige nog zeer goed bewaard.

De eigenlijke versierings-motieven zijn in de eerste plaats geometrisch. Men vindt den regelmatigen vijfhoek, het zoogenaamd zegel van Salomo, en den regelmatigen zeshoek, gevormd door twee gelijkzijdige driehoeken, het zoogenaamde Schild van David. Aan het Zegel van Salomo en aan het Schild van David wordt een beschermende macht toegekend. Het Schild van David is nog min of meer het embleem van het Joodsche volk, zooal het Kruis voor het Christendom en de Halve Maan voor de Mohammedanen.

Andere versieringsmotieven zijn aan het plantenrijk ontleend. Men vindt de druif en den granaatappel: ‘een geliefkoosd versieringsmotief in de antieke Joodsche versieringskunst en tevens het symbool van iets zeer edels, waarmede men gaarne wat men eeren wilde, vergeleek’ gelijk M.H. van Campen zegt in zijn edele studie: ‘Oude en Nieuwe Joodsche Dichtkunst’¹⁾

Het zou in het algemeen wel merkwaardig zijn na te gaan in hoeverre de versieringsmotieven van den bouwkunstenaar dezelfde zijn als de metaphoren van den Dichter. Wanneer de Dichter Geerten Gossaert een bouwmeester was, zou hij zeker versieren met het paardenmotief en het centaurenmotief. Ik schreef hierboven: ‘Iedere versiering leidt af.’ Vergelijk dit eens met wat Van Campen zegt over de schamele, metaphorenarme taal van mijn gedichten. Gij vindt er de lezing bij van eenige bladzijden uitmuntend proza.

Vreemd doen aan de ruïnen van Capernaüm de versieringen aan met motieven ontleend aan de dierenwereld en de menschenwereld: arenden, leeuwen en zelfs de heidensche centauren. Is dit niet on-joodsch? En moet een synagoge met deze versieringen niet uit een later tijdperk zijn, dan de tijd, waarover het Nieuwe Testament spreekt?

1) In het boek ‘Over literatuur’.

Uit de Tien Geboden wordt meestal afgeleid, dat het maken van afbeeldingen van menschen en dieren verboden is, ook met een ander doel dan van goddelijke aanbidding. Ook Deuteronomium IV: 15-19 wordt in dit verband aangevoerd. Echter waren in den Tabernakel afbeeldingen van Cherubim (Exodus XXV: 18 en XXVI: 31) evenals in den Tempel van Salomo (I Koningen VII: 29 v.v.).

Wat de ruïnen van Capernaüm betreft: vele van de steenen met motieven ontleend aan de menschenwereld en aan de dierenwereld zijn beschadigd, blijkbaar opzettelijk door menschen. Maar het is niet bekend door wie en onder welke omstandigheden. Wie weet welke beeldenstorm over die synagoge is gegaan!

De Franciscanen behoeden hunne heilige plaatsen natuurlijk met de uiterste zorg. Ook de nieuwe Ordonnantie op de Oudheden beschermt de antiquiteiten tegen verdere beschadiging.

Behalve het reeds genoemde boek van Kohl en Watzinger over de antieke synagogen van Galilea in het algemeen, kan men over Capernaüm veel vinden in het boek van Pater Meistermann 'Capharnaum et Beth-saida' (1921). Een mooi boek is ook dat van Pater Orfali, opgedragen aan Kardinaal Van Rossum en genaamd 'Capharnaum et ses ruines'. Men vindt er mooie foto's in en fraaie teekeningen van bijzonder goed bewaarde en versierde fragmenten. Evenals afbeeldingen der mooie mozaïekwerken in kleurendruk. Pater Orfali geeft ook teekeningen, waarin hij uit de beschikbare gegevens zoo goed mogelijk heeft gereconstrueerd hoe deze wereldberoemde synagoge er uit gezien moet hebben, toen de Hoofdman over Honderd haar ten geschenke gaf aan die boozen van Capernaüm.

Nr 392 Een démenti⁺

⁺15-5 1924 O., 2. Gedat.
Jeruzalem 1 mei. (Onder de
kop Palestina)

Waarom zou ik heden niet over een démenti schrijven? Het is de eerste Mei. Een mooie, volle zomerdag. De Joodsche arbeiders werken niet. Onze kleine Mohammed heeft water gebracht. Over onze regenbakken en derzelver gedragingen hoop ik u later te schrijven. Thans neem ik rustig mijn pen ter hand en schrijf het peinzend: 'Een démenti.' Waar blijft de tijd?

Zulke dingen beginnen heel onschuldig. Dinsdag 11 Maart is Koning Hoessein van Hedjaz in zijn kamp te Schunet-Nimrîn door afgevaardigden van Palestina als Calieph aller Geloovigen ingehuldigd. Na afloop van de plechtigheid heeft de Koning mij ontvangen en in antwoord op een vraag naar zijn toekomstige politiek aangaande het Zionisme gezegd: 'En daar ik de tegenwoordige, politieke ongodsdienstige Zionistische Beweging beschouw als een onrecht tegenover de Mohammedanen, de Christenen en de Orthodoxe Joden in Palestina, ben ik als Dienaar der Gerechtigheid verplicht de geheele Mohammedaansche Wereld te organiseeren en te mobiliseeren tegen de tegenwoordige ongodsdienstige Zionistische Organisatie.'

Verschillende Arabische schrijvers hebben mij te Schunet geïnterviewd na mijn onderhoud met den Koning en de verklaring van den Koning is op die wijze in vele Arabische bladen gekomen.

De Zionistische Executieve in Palestina heeft naar aanleiding daarvan een officieele mededeeling gezonden aan alle Zionistische bladen. Het Duitsche Zionistische blad *Jüdische Rundschau* had daarover een artikel onder den naam: 'Koning Hussein en

de Agoedath Israël. Een démenti.' En daarop volgt: 'Onder verwijzing naar de mededeeling opgenomen in 'Felestin' No 4662 van 14 Maart, die een verklaring van koning Hoessein aan de orthodoxe Joden in Palestina inhoudt, zond kolonel Kisch op 14 Maart aan den minister van buitenlandsche zaken van koning Hoessein, Zijne Excellentie Foead Bey el Khatib, een telegram, waarin hij naar de juistheid van deze mededeeling informeert. Er is nu een telegrafisch antwoord ontvangen, waarin de juistheid van het bedoelde bericht wordt ontkend.

Met het oog op het gewicht van deze quaestie, ging de secretaris der politieke afdeling der Zionistische Executieve met een brief van kolonel Kisch naar minister Foead Bey el Khatib. In deze brief wordt de publicatie van een officieel démenti verlangd.

In een antwoord aan kolonel Kisch bevestigt de minister van buitenlandsche zaken de ontvangst van den brief en hij schrijft verder: 'Gelijk ik u reeds in mijn telegram heb meegedeeld en zooals ik ook aan kapitein Jacobs heb verklaard, is het bericht in quaestie van allen grond ontbloomt, omdat Zijne Majesteit tijdens zijn onderhoud met de delegatie zulk een verklaring in het geheel niet heeft afgelegd. Een officieel communiqué hierover zal in *El Sheik el Arabi* verschijnen; hierbij een copie van dat communiqué. Uwe begroeting van Zijne Majesteit naar aanleiding van het overnemen van het Kalifaat, maakte een goeden indruk op Z.M. Hij dankt u voor uwe gelukwensen en laat u weten, dat zijn houding dezelfde gebleven is, als op den dag, waarop gij afscheid van hem hebt genomen.'

Het in *El Sheik el Arabi* afgedrukte officieele communiqué houdt o.a in: 'De mededeeling die in het blad "Felestin" No 4662 van 14 Maart is verschenen over een z.g. verklaring van Z.M. den Khalief aan de Joodsche delegatie, is van alle waarheid ontbloomt.'

Er zal wel niemand zijn, die gelooft, dat ik zoo een belangrijke verklaring van den Koning Hoessein uit mijn vulpen zuigen zou. En terecht hebben gematigde Zionistische bladen dan ook verondersteld, dat hier een misverstand speelt. De zaak is deze: in het laatst van Februari heeft een delegatie van Agoedath Israël den Koning bezocht. Agoedath Israël heeft over dat bezoek een officieel communiqué uitgegeven en daarin komt over een dergelijke verklaring van den Koning geen woord voor. Ik was lid van de delegatie van Agoedath Israël en ik weet dus zeker, dat zoo een verklaring niet is gedaan.

Een dag of tien later werd de Koning ingehuldigd als Khalief. Ik was daarbij persoonlijk als genoodigde tegenwoordig en aan mij heeft de Koning daarna deze verklaring gedaan. Ten onrechte schrijft de *Jüdische Rundschau* dus: 'Koning Hoessein en Agoedath Israël.'

Minister Foead el Khatib was niet tegenwoordig bij mijn onderhoud met den Koning.

Een andere vraag is evenwel deze: 'Wie is de oorzaak van het misverstand?' Waarom is het telegram van kolonel Kisch aan Foead el Khatib niet gepubliceerd? En waarom niet de brief van Kolonel Kisch aan El Khatib? Wat heeft de kolonel Kisch precies gevraagd? De Arabische pers beweert, dat de brief van kolonel Kisch aan den Minister El-Khatib op de Zionisten eenen onaangename indruk zou maken, en dat hij daarom niet is gepubliceerd.

Trouwens, kolonel Kisch is geen muisje zonder staart. Lissan el Arab heeft geschreven, dat, blijkens informatie uit Mekka, kolonel Kisch den brief van Foead zonder verlof had gepubliceerd en dat de Hedjasische Minister daarom op last des

Konings alle betrekkingen met kolonel Kisch had afgebroken. ‘Neen’, zegt kolonel Kisch: ‘ik had verlof tot de publicatie’. Maar in welken vorm dit verlof is gevraagd en verkregen, zegt de kolonel, die trouwens ingenieur is, niet.

En als wij dit geheele démenti lezen, welke waarde heeft het dan nog? De Minister zegt, dat de Koning deze verklaring niet heeft gedaan. Maar hij zegt niet, dat de verklaring des Konings meening niet wedergeeft. Integendeel, de meening van den Koning is niet veranderd, sinds het bezoek van de Zionistische delegatie onder politieke leiding van kolonel Kisch. De Koning heeft toen verklaard, dat alle Joden welkom zijn in alle Arabische landen, maar alleen op voet van gelijkheid. Onder die Arabische landen is Palestina ook begrepen.

Natuurlijk heeft het démenti wel eenige waarde. Het maakt duidelijk den indruk, alsof kolonel Kisch bij Foad el Khatib invloed heeft en alsof de Minister van Hedjaz de Zionistische Organisatie eenigszins wil ontzien en tegemoet komen. Zulke politieke successen worden gaarne gezien door vele Zionisten, die in het politieke karakter juist het kenmerk van de tegenwoordige. Zionistische beweging zien. ‘Kolonel Kisch heeft een démenti *geëischt*’ schreven de Zionistische bladen tevreden.

Het is warm en één Mei. Laten we daarom toch verstandig zijn en de: waarde van démentis en beloften niet overschatten. Wij zijn hier in het Oosten. Men belooft naar beide kanten. Men ontkent naar beide kanten. Dat is geen leugen en geen slechtheid. Dat is de taal van 't Land. Zijn wij overtuigd van den adel van alle menschen, aan wie wij Weledele Heer schrijven? Zijn wij bereid alle menschen te dienen, aan wie wij schrijven op het einde van een brief: ‘Uw dienstwillige dienaar?’ Misschien gaat men in het Oosten daarmede wat ver. Maar beschouwen wij eenen generaal als een slecht mensch, die zijn bewegingen camoufleert? Wat is eigenlijk het verschil tusschen een valsch démenti en een gecamoufleerd kanon?

Bijvoorbeeld: drie maanden geleden berichtte een deel van de Arabische pers, dat Koning Hoessein een deel van Hedjaz had afgestaan aan Transjordanië en daardoor onafhankelijk Arabisch gebied onder Engelsch mandaat had gebracht. Er volgde een officieel démenti en daarna werd het bedoelde deel van Hedjaz rustig bij Transjordanië gevoegd. En daarop volgde weder een démenti.

Of bijvoorbeeld: de officieele verhoudingen tusschen de Fransche autoriteiten in Syrië en den Koning Hoessein zijn slecht. De Fransche autoriteiten hebben den Syriërs verboden delegaties naar den Koning Hoessein te zenden. Brieven en telegrammen worden niet doorgelaten. De Mohammedanen mogen den naam van den Koning niet in hunne gebeden noemen als Calieph. De Arabische pers schrijft natuurlijk over zoo slechte verhoudingen. Daarop volgt een officieel démenti. De verhoudingen tusschen Frankrijk en Hedjaz zijn niet slecht. En wat in Syrië gebeurt, is het werk van kleine, onbeteekenende, plaatselijke ambtenaren.

Natuurlijk heeft het démenti van Foad el Chatib in de nationale Arabische kringen eenen boezen indruk gemaakt. ‘Dat heeft Abdallah gedaan’, zeiden zij, die het weten kunnen. Ik heb daar vroeger al eens over geschreven. Ik geloof niet, dat de Zionisten den Emir Abdallah als Vorst over Palestina wenschen. Maar de Emir schijnt te meenen, dat Sir Herbert Samuel hem wel aan het Emiraat over Palestina helpen kan, wanneer hij niet openlijk tegen de Zionisten optreedt. Het gevolg is geweest, dat de Palestinensers den Emir zijn gaan wantrouwen. Bijna de geheele Palestinensische pers is tegen den Emir. Zijn Regeering in Transjordanië is ook niet in ieder opzicht

een succes. Lord Raglan, die als majoor Somerset in Transjordanië heeft gediend, zal daarover interpellieren. De vroegere Grootvizier Rida Pasja El Rikabi zal waarschijnlijk weder grootvizier worden. In ieder geval: wat het dementi aan kolonel Kisch betreft, schijnt de Emir Abdallah de man te zijn geweest. Gedeeltelijk om de Zionistische Organisatie ter wille te zijn, gedeeltelijk om de Palestijners onaangenaam te wezen.

Wij, Zionisten in Zion, zien dit spelletje aan. Wij geven niet veel om al dien zoogenaamden politieke arbeid, al kunnen wij wel begrijpen, dat kolonel Kisch voor zijn eigen werk meer gevoelt. Wij zien de officiële cijfers. Een toenemende immigratie en een even hard toenemende emigratie, zoodat de drie eerste maanden van 1924 zoo goed als geen overschot hebben gelaten. Dat is veel gewichtiger.

De Palestijners hebben natuurlijk na het dementi niet stil gezeten. Zij hebben den Koning Hoessein duidelijk doen weten, dat op dit dementi een dementi moest volgen, en dat de Koning anders niet meer rekenen kon op Palestijners voor propaganda ten gunste van zijn Califaat. En de Palestijners hebben te dezer zake grooten invloed. Want er is met Palestina in de Arabische wereld iets eigenaardigs gebeurd. Vroeger was Palestina voor de Mohammedanen in het algemeen en voor de Arabieren in het bijzonder een gewoon Mohammedaansch en Arabisch land. Door het Zionisme is de aandacht er op gevestigd. En de Palestijners zijn een soort martelaren geworden en strijden voor een goede zaak. Ze hebben op het oogenblik invloed in Egypte en in Indië, de landen zonder welke erkenning het Califaat van den Koning Hoessein geen groote beteekenis krijgt. En juist in die beide landen wil men den Koning nog niet erkennen, ook al omdat men hen te veel pro-Engelsch vindt.

Op verzoek van de Palestijners heeft dus de Koning zijne verklaring aangaande het Zionisme vernieuwd aan Moesa Kazem Pasja el Hoesseini, leider van de Nationale Palestijnsche beweging. Deze nieuwe verklaring is in de geheele pers gepubliceerd en de Zionistische Executieve wist dat. Een afschrift, geteekend door den secretaris van de Arabische Executieve, heb ik de redactie gezonden. De verklaring luidt: ‘Ik, ondergeteekende, Khalib Sakakini, secretaris van de Palestijnsche Arabische Executieve, verklaar, dat Zijne Majesteit Koning Hoessein van Hedjaz het navolgende verklaard heeft aan Zijne Excellentie Moesa Kazem Pasja el Hoesseini, president van de bovengenoemde Arabische Executieve: ‘Ik beschouw de politieke Zionistische beweging als een onrecht tegenover Mohammedanen, Christen en Orthodoxe Joden. En als een Dienaar der Gerechtigheid, zal ik mij met alle macht tegen deze politiek verzetten, met hulp van de geheele Islamitische wereld.’

Deze verklaring is gegeven door Zijne Majesteit den Koning aan Zijne Excellentie den Pasja, nadat kolonel Kisch van de Zionistische Executieve een brief had gepubliceerd van Zijne Excellentie Sjeikh Foad el Khatib, Minister van Buitenlandsche Zaken van Hedjaz, waarmede de Zionistische Executieve probeerde te bewijzen, dat zoo een verklaring niet vroeger door Zijne Majesteit den Koning was gedaan.’ (Get. Khalib Sakakini).

Nr 393 1100-1000; 46000-15000; 1000-70⁺

⁺14-6 1924 O., 2. Gedat.
Jeruzalem 27 mei. (Onder de
kop Palestina)

Een vulpen kent soms nog genade. Maar cijfers kennen geen genade. Trouwens ook de Dood en 't Leven niet. Wat baat het of wij er dan om heen praten? Deze beide cijfers, 1100 en 1000, te samen en in vereeniging, beteekenen, dat gedurende het eerste kwartaal van 1924 zich 1100 Joodsche immigranten metterwoon in het Land vestigden en dat 1000 het Land verlieten voor goed. Daar kijkt men elkander bij aan. Alles anders! Dr. Weizmann heeft voor de Vredesconferentie te Parijs gesproken van een immigratiecijfer van vijftig- of zestigduizend per jaar. Op eene zoo groote emigratie heeft hij niet gerekend. Sinds vier jaar is het civiele bestuur hier gevestigd onder de leiding van den Zionist Sir Herbert Samuel. En ieder jaar is het immigratie-overschot geringer geworden. Verleden jaar waren de cijfers: ingekomen 7200. Het Land verlaten 3400. Gebleven 3800. Terecht is dit in de Zionistische pers een slecht cijfer genoemd. Het ziet er naar uit, of 1924 nog slechter worden zal. Een korten tijd kan men in het buitenland de waarheid verbergen. Men publiceert de immigratie-cijfers, die grooter zijn dan verleden jaar. En de emigratie-cijfers, die evenveel grooter zijn, publiceert men niet. Wat baat het? Men publiceert in het buitenland, dat er geen werkloosheid is. En van de week zijn een aantal werkloozen het hoofdbureau van de Zionistische Organisatie binnen gedrongen en hebben daar werk of brood geëischt. De politie heeft hen eruit geslagen.

En dan zien de cijfers 1100-1000 ons genadeloos aan.

In twee opzichten heeft men zich blijkbaar vergist. In de opnemings-mogelijkheid van Palestina. En in de bereidwilligheid van bemiddelde Joden hun woonplaats te verlaten. Het grootste gedeelte van de immigranten is volkomen onbemiddeld. En ik geloof niet, dat er groote behoefte bestaat aan een orgaan tot liquidatie van de vermogens van rijke Joden, die naar Palestina gaan verhuizen, gelijk dr. Herzl zich dat heeft gedacht. Het groot aantal immigranten, die het Land weder metterwoon verlaten, is natuurlijk een groot gevaar. Teruggekomen brengen de meesten onaangename berichten over Palestina mede en dikwijls klachten over onbillijke behandeling en over onrecht.

Misschien is de macht van de cijfers 1100 -1000 slechts tijdelijk. Er hebben toch in Davids tijd ongeveer vijf millioen Joden in Palestina gewoond. Waarom zou dat niet weder mogelijk zijn? Misschien zijn die eerste vier, vijf, jaren, nog slechts beginjaren. Maar dan moet er toch een keer komen. Sinds den aanzet in 1920 is het immigratie-overschot ieder jaar achteruit gegaan.

46000-10000. Wat beteekent dat? 46000 Pond heeft het Palestina Opbouw Fonds, het Keren Hayesod, de laatste maand ontvangen, waarvan het grootste deel, als gewoonlijk, uit de Vereenigde Staten van Amerika. Men moet eerbied hebben voor het idealisme en voor de werkkraft van dr. Weizmann. Zeer waarschijnlijk kent hij de waarheid over Palestina wel. Hij moet weten, dat de eerste vijf jaren in ieder opzicht, politiek en economisch veel minder hebben gebracht, dan hij had verwacht. Hij kent de cijfers: 1100-1000. En toch zet hij door: 46000. Zijn arbeid in Amerika beperkt zich niet tot de organisatie van de financieele inzamelingen. Dr. Weizmann is ook bezig met den opbouw van het Joodsche Agentschap, genoemd in het Mandaat van Palestina. Dr. Weizmann wil een aantal aanzienlijke en rijke Amerikaansche Joden brengen tot medewerking aan het Agentschap. De meeste van deze Amerikaansche Joden zijn vroeger geen Zionisten geweest. Ze zijn het wellicht nog niet. Ze beschouwen het Zionisme niet in de eerste plaats als een politieke taak, maar als een philanthropische taak voor ongelukkige, landlooze Joden. Dr. Weizmann kan natuurlijk bij zijn onderhandelingen over het Agentschap niet scherp debatteeren.

Hij moet hen zooveel mogelijk tegemoet komen. En meer dan dat. Doet hij dat, dan krijgt hij weder ongenoegen met een macht van zoogenaamde democratische Zionisten.

En ook 15000 is een cijfer van beteekenis. De heer M.M. Oessiskin, dien wij, Zionisten in Zion, Menahem Pasja noemen. Hij was tot het laatste Zionistische Congres van verleden jaar, feitelijk het hoofd van den Zionistischen arbeid in Palestina. Hij is een tegenstander van dr. Weizmann en dr. Weizmann heeft feitelijk het Congres min of meer gedwongen Oessiskin niet weder te kiezen in de Zionistische executieve in Palestina. Oessiskin is directeur van het Joodsch Nationaal Fonds gebleven. En als zoodanig werkt hij met een waarlijk voorbeeldige kracht. Een man van meer dan zestig jaar. Hij is nu op een propagandatocht in Oost-Europa. In een interview heeft Oessiskin verklaard, dat gedurende de twee jaren, dat hij directeur is van het Joodsch Nationaal Fonds, de maandelijksche inkomsten zijn gestegen van ongeveer 3000 tot ongeveer 15000 Pond per maand. Hoeveel de uitgaven gestegen zijn, zegt hij niet. Maar laat dat nu daar. In den winter wil Oessiskin naar Amerika gaan. Mocht hij ook daar groote sommen weten te verzamelen, dan zou zijn macht in de Zionistische organisatie tegenover dr. Weizmann natuurlijk veel grooter worden.

Er is dus wel geld. De Zionistische organisatie alleen beschikt maandelijks uit het Opbouwfonds en het Joodsch Nationaal Fonds over ongeveer zestig-duizend Pond. Hoe komt het dan dat de immigratie feitelijk tot stilstand is gekomen? In de eerste plaats zijn er natuurlijk de vrij groote administratie-kosten van de Zionistische Organisatie. Dan komen de meeste immigranten hier onbemiddeld aan. De post is welwillend. Zoo juist ontvangen wij de officieele immigratiecijfers over de maand April. 775 personen hebben zich gedurende die maand in Palestina gevestigd, waarvan 760 Joden. Dat is dus een vooruitgang van 280 vergeleken bij Maart. De 'Jewish Chronicle' van 16 Mei geeft een immigratie-cijfer van 938, dus 163 meer dan het officieele. De emigratie-cijfers over April zijn nog niet bekend. Welnu, van de 775 immigranten waren er 236 finantieel onafhankelijk. Maar dat is men hier al met 500 Pond. 187 personen waren finantieel afhankelijk van reeds in Palestina wonende verwanten; 183 personen kwamen op uitnoodiging van Palestinensische werkgevers en 162 familieleden kwamen met hen mee. Zietdaar de hoeveelheid en de hoedanigheid van onze immigratie in een goede maand.

Waar blijft nu al het geld van de Zionistische organisatie? Dit is de zaak: de Joodsche gemeenschap in Palestina brengt aan werkelijke waarde veel minder voort dan zij noodig heeft. En het verschil moet dus door geld van buiten worden aangevuld.

Beginnen wij met den Joodschen ongeschoolden arbeider, die eenvoudige bouwarbeid verricht. Zijn loon in geld is van drie tot vijf shilling. Een Arabier doet denzelfden arbeid voor twee shilling. Een huis door Joden gebouwd wordt dus heel duur. Maar 't hindert niet. Het Joodsch Nationaal Fonds verpacht den grond goedkoop. Een Zionistische hypotheekbank geeft goedkope hypotheek. Het bouw bureau van de Zionistische socialistische arbeiders-organisatie, dat vrijwel een monopolie heeft, verliest op de aanneemsom, maar het deficiet wordt door de Zionistische Organisatie betaald.

De socialistische arbeiders-organisatie zorgt ook voor cultuur. Er zijn bibliotheken, wandelleeraars, concerten, tooneelclubs enz. De Zionistische organisatie betaalt dat. Het geld, dat voor cultuur wordt gebruikt, kan niet nog eens gebruikt worden voor de vestiging van nieuwe immigranten.

De Joodsche gemeenschap betaalt op geen tienduizenden na voor de scholen, voor de ziekenhuizen, voor de sanatoria. De arbeiders hebben van het Joodsch Nationaal

Fonds een duur stuk grond gekregen om te Jeruzalem een arbeidershuis te bouwen. Dat geeft weer werk ook. Maar het Joodsch Nationaal Fonds kan het geld, dat eenmaal voor dien grond is uitgegeven niet nog eens gebruiken voor uitbreiding van immigratie.

Bijvoorbeeld: bouwmaterialen in Palestina vervaardigd zijn dikwijls duurder en slechter dan die welke worden ingevoerd. Toch worden de duurdere Palestijnensche materialen gebruikt en het deficiet wordt direct of indirect uit Zionistische fondsen betaald. Het Joodsch Nationaal Fonds heeft hier massa's drukwerk voor reclame laten maken, die veel meer hebben gekost dan in het buitenland, omdat de loonen van de Joodsche werklieden zoo hoog zijn. Waren de loonen lager, dan zou het Fonds weder eene som hebben gehad voor uitbreiding van het bestaande. Men kan wel de goedkoopere Arabieren laten werken, maar dat wil men niet.

Hoe grooter de Joodsche gemeenschap wordt, hoe meer, bij dit stelsel, ieder jaar moet worden bijgepast.

Natuurlijk zijn deze beschouwingen eenzijdig. De Joodsche gemeenschap mag dan, als geheel beschouwd, meer verbruiken dan zij voortbrengt, zij scheidt anderzijds weder geestelijke waarden, die niet in geld kunnen worden berekend. Hebreeuwsche taal, kunst, wetenschap. In de Joodsche gemeenschap leven ook vele Joden gelukkiger dan zij anders zouden doen.

En 1000-70? Dat is ook weder doodeenvoudig. De socialistische arbeiderspartij heeft juist pas een congres gehouden in een van de nieuwe nederzettingen in het dal Jisreel. Er waren 70 afgevaardigden en 1000 gasten. Dat was zelfs een deel van de socialistische pers te kras. 'Hoe komen die duizend menschen daartoe, hun werk in den steek te laten in den druksten tijd van 't jaar? Zouden zij dat ook doen, wanneer zij de kosten niet op een of andere wijze vergoed kregen,' vraagt een socialistisch gezind blad.

Met Paschen zijn vijftienhonderd arbeiders naar Nablus gegaan om het Paaschoffer van de Samaritanen te zien. Verleden week is een wandeltocht georganiseerd van zes dagen naar de Joodsche bedevaartplaats Merom, waar den 33sten dag van den Omer altijd velen heentrekken.

De Joodsche arbeider werkt te weinig en kost te veel, direct en indirect. En daarom is bij de gegeven geldmiddelen een massa-immigratie niet mogelijk.

Op het oogenblik waren in Palestina ongeveer negentig duizend Joden. Is het mogelijk er bij dit systeem een millioen te hebben? Wie weet.

Er is nu weder een nieuw plan: het bouwen van arbeiders-dorpen in de nabijheid van alle steden, teneinde de emigratie van arbeiders te voorkomen. Elke arbeider zou dan een mooi eigen huis krijgen met een mooien tuin, om hem te binden aan het Land. Het Joodsch Nationaal Fonds geeft den grond en het Palestina Opbouw Fonds geeft de bouwkosten. De bouw wordt natuurlijk opgedragen aan het bouw bureau van de socialistische arbeidersorganisatie. Men wil beginnen bij Tel-Aviv op een terrein groot 800 ha, waar duizend arbeider-families kunnen wonen. Maar over al die plannen later.

Nr 394 Symptomen⁺

⁺1-7 1924 A., 5-6. Gedat.
Jeruzalem 20 juni^{*}. (Onder
de kop Palestina)

Alles is symptoom. Ook dit. Men moet alleen nog maar weten waarvan. De wereldoorlog, bijvoorbeeld, dien wij wellicht achter ons hebben, waarvan was die een symptoom? En de tusschenkomst van Amerika? En de mandaatsgedachte. En het Palestina-mandaat?

Het is een héél aardig boekje en een merkwaardig symptoom, dit: 'The Handbook of Palestine, door H.C. Luke B.L.; M.A.; en Edward Keith-Roach. Mr. Luke was assistent-gouverneur van Jeruzalem. Tegenwoordig is hij iets héél hoogs in Sierra Leona, waar de inboorlingen 'natives' heeten. Ook mr. Keith-Roach is van het Palestinensische wereldtooneel verdwenen. Het décor wisselt hier dikwijls. De spelers gaan op en af. En het blijft altijd hetzelfde in een anderen vorm. Dat wil zeggen: het is elken dag anders. Wat is de courant van den vorigen dag waard? Sir Herbert Samuel P.C.; G.B.E.; Hooge Commissaris voor Palestina is natuurlijk ook een symptoom. Volgens velen zelfs een bedenkelijk symptoom. Hij heeft voor dit 'Handbook of Palestine' een voorwoord geschreven. Hij is sterk in het schrijven van voorwoorden. Dat wil zeggen: zwak.

Ook het Mandaat is natuurlijk een symptoom. Ge vindt het op bladz. 288 van het officieele 'Handbook'. Toevallig? Niets is toevallig. Ook dat niet. En artikel 23 'De Palestinensische Regeering zal de Heilige Dagen van de verschillende godsdiensten erkennen als wettelijke rustdagen voor de belijders van die godsdiensten.'

Dit beteekent dus voor de Joden wettelijke erkenning van Sabbath en Feestdagen.

De Leidsche peueraar wist reeds, dat men alle dingen in Palestina tweeledig kan opvatten: religieus en nationaal. Kent gij Miriam Harry? Gij kunt alles lezen in haar boek 'La petite fille de Jérusalem'. Haar vader was een gedoopte Jood, die valsche antiquiteiten verkocht en zich van kant maakte in Rotterdam. Haar moeder was een Duitsche diacones. Zij zelve werd een schrijfster in het Fransch. Haar laatste boek hebben wij weder in het Engelsch: 'A springtide in Palestine'. Wij herinneren ons: verleden jaar was deze Miriam Harry hier als de gast van de Zionistische Commissie. En wat zij schreef deed ons glimlachen. 'Het is een uitmuntend geslaagde anti-Zionistische propaganda', zegt een Engelsch blad venijnig. Alle jonge immigranten, die Miriam Harry heeft ontmoet, zijn 'slank en krachtig'. Ze hebben § 23 van het Mandaat duchtig genationaliseerd. Ze zijn welsprekend. Wie is hier trouwens niet welsprekend? Een van de jonge immigranten zeide: 'Wij kennen geen God, behalve ons werk en geen godsdienst behalve ons nationalisme. Wij hebben voor godsdienst geen belangstelling. Wij houden den Sabbath om ons van de andere bewoners te onderscheiden.' Als het niet waar is, dan is 't in ieder geval slecht gevonden.

Paragraaf drie en twintig van het Mandaat. Het is door de Mizrachistische propagandisten van het Zionisme altijd beweerd, dat een Joodsche Staat of iets, dat er op gelijk, in Palestina in ieder geval dit voordeel zou hebben, dat niemand om den broode gedwongen zou zijn den Sabbath en de Feestdagen te schenden. En dat

*) Wij ontvingen gisteren dezen brief, die wel de laatste zal zijn, welken wij van den schrijver publiceeren.

is voor een groot gedeelte waar. Niemand wordt gedwongen te werken op Zaterdag en Feestdagen in eenig Joodsch instituut.

Bij de Regeering is het evenwel anders. Paragraaf 23 is de eenige niet, die met onze Regeering moeilijkheden heeft. Een symptoom. Daar is bijvoorbeeld § 6, die de Regeering voorschrijft de Joodsche immigratie te vergemakkelijken en de intensieve kolonisatie van de domeingronden door Joden aan te moedigen. Daar is § 7, die het ontwerpen van een wet op het staatsburgerschap voorschrijft. Waarbij het voor Joden gemakkelijk moet worden gemaakt het Palestijnsche staatsburgerschap te verkrijgen. Die wet is er nog niet. Maar men verzekert ons, dat het Ministerie van Koloniën geen bijzondere bepalingen voor Joden wil. Weder een symptoom. En wat § 23 aangaat: Joodsche ambtenaren worden in Regeeringsdienst geregeld gedwongen op Sabbath en Feestdagen te werken. Op den Grooten Verzoendag hebben Joodsche machinisten op de locomotief gestaan. En een Joodsche politie-agent is zwaar gestraft, wegens dienstweigering op den Grooten Verzoendag. Natuurlijk wordt daar dan tegen geprotesteerd. Maar de hoofden van verschillende staatsdiensten verklaren eenvoudig, dat zij geen Joden kunnen benoemen, wanneer deze op Zaterdag niet willen werken. De directeur van de spoorwegen zegt, dat zijn dienst onmogelijk wordt, wanneer telkens een gedeelte van zijn personeel vrij heeft op Vrijdag, Zaterdag en Zondag. Want de Mohammedanen beginnen nu ook. Een strenge godsdienstige verplichting des Vrijdags [hebben zij] niet en zij hebben hier altijd gewerkt op Vrijdag. En vrij gehad op Zondag of op eenen anderen dag, al naar het uitkwam. Maar nu de Zionisten begonnen zijn met de nationalisatie van den Sabbath, beginnen de Mohammedanen met de nationalisatie van den Vrijdag.

De nationalisatie van den Sabbath. Het zijn vooral de nationalistische instituten op nationalistische gronden, die optreden voor de erkenning van den Sabbath als officieelen rustdag. Maar den Engelschen is de nationalisatie van den Sabbath vreemd. Zij zeggen, dat paragraaf 23 van het Mandaat tegemoet wil komen aan godsdienstige bezwaren en dat dit duidelijk blijkt uit de erkenning van de Dagen als Heilige Dagen.

‘Hebt gij godsdienstige bezwaren tegen het werken op Zaterdag?’ vraagt een hoofdamtenaar een van onze jonge Joodsche vrienden.

‘Neen, mijnheer’, zegt een van onze jonge Joodsche vrienden zóó trotsch en zoo zeker alsof hij met Miriam Harry sprak in een boek: ‘godsdienstige bezwaren hebben wij niet, maar wel nationale.’

De nationalisatie van den Sabbath is al aardig ver voortgeschreden. De Zionistische arbeiders-vereenigingen organiseren bijna iederen Zaterdag uitstapjes en wandeltochten, die tegen de Sabbath-wetten ingaan. ‘Brood meenemen en een Heilige Schrift’, heet het in de aankondigingen. De Heilige Schrift is allang genationaliseerd. Men onderwijst in het gymnasium van Tel Aviv, dat de Heilige Schrift voor het Joodsche volk geen andere beteekenis heeft, dan het Romeinsche recht voor de Italianen, Homeros voor de Grieken en Shakespeare voor de Engelschen.

Ook de twee moordenaars van de Engelsche onderofficieren bij Bab el Waad zijn symptomen. Men zegt, dat de Engelsche regeering zeer heeft aangedrongen op de gevangenneming en ter dood veroordeeling van deze twee moordenaars. ‘Jawel’, zeggen de couranten: ‘omdat de vermoorden Engelschen zijn. Waar zijn, om zoo te zeggen, de moordenaars van twee Joden en eenen Arabier te Tel-Aviv en Jaffa van vier maanden geleden?’

Intusschen, de beide moordenaars van Bab el Waad zijn gevat en door de rechtbank ter dood veroordeeld. Een vonnis zwaarder dan drie jaar komt hier automatisch in appèl, zonder dat iemand behoeft te appelleren. En het Hof van Appèl, na eene

behandeling, die verscheidene dagen heeft geduurd, heeft het eene doodvonnis bevestigd en den anderen beklaagden vrijgesproken.

‘Ach’, zeide ik tegen een van de betrokken ambtenaren: ‘die ter dood veroordeelde zal wel geknauwd zijn geweest.’

‘Och, neen’, was het antwoord, ‘hij was toch voor een andere zaak reeds ter dood veroordeeld... bij verstek... dus hindert het hem niet.’

‘En de andere’, zeide ik ‘die was zeker van harte opgelucht’.

‘Neen’, was het antwoord ‘hij was toch voor een andere zaak reeds ter dood veroordeeld bij verstek..., dus baat hem deze vrijspraak niet.’

En dan zijn er nog menschen, die beweren, dat deze twee volstrekt niet de moordenaars van Bab el Waad zijn. Maar het Hof heeft eerlijk zijn best gedaan.

Als ik bedenk, over hoeveel verschillende dingen ik nog kan schrijven. En als ik bedenk, over hoeveel verschillende dingen ik in den loop der laatste jaren had kunnen zwijgen! Gisteren is Sidna Abdallah in de stad gekomen. Zijn vader, de koning Hussein heeft zich bereid verklaard, de geheel verdere kosten voor de reparatie van de Omar-Moskee te betalen. Men zegt, meer dan honderdduizend Pond. En Sidna Abdallah is in de stad gekomen om alles te regelen. Hij is afgestapt in den mooien salon van den Hoogen Commissaris, die nog altijd Sir Herbert Samuel heet. Maar gegeten heeft Sidna nu weder bij Moesa Kazem Pasja el Husseini, den leider van de anti-Zionistische Arabische beweging. Vele vrienden en bekenden van Sidna zijn gegaan om hem de hand te kussen. Wij hebben gevraagd naar den vrede van den Emir Talal en naar den vrede van den kleinen. Emir Naïf. En wij hebben gehoord, dat hun beider vrede vreedzaam is. Lof zij Allah!

Over vier weken komt een Arabisch Congres bijeen. Sir Herbert Samuel gaat met vacantie.

Iedereen weet, dat dit alles symptomen zijn. Alleen de Eeuwigheid weet waarvan en als het Tijd is zal zij 't zeggen.